4И(Тур)(03)
А12

[illegible]

تۈركچە-ئۇيغۇرچە لۇغەت

TÜRKÇE-UYGURÇE LUGAT

[illegible]

A12

تۈركچە-ئۇيغۇرچە لۇغەت

TÜRKÇE-UYGURÇE LUGAT

مۆمىن ئابدۇللا تۈزگەن

مىللەتلەر نەشرىياتى

مۇندەرىجە

سۆزلەرنىڭ ئېلىپبە تەرتىپى 1
سۆزلۈكنىڭ تۈزۈلمىسى 1
كىرىش سۆز 1
سۆزلەر 1
قىسقارتىلما سۆزلەر 1049

سۆزلەرنىڭ ئېلىپبە تەرتىپى

(تۈرك ئېلىپبەسى بويىچە)

A . a	ئا		M . m	م
B . b	ب		N . n	ن
C . c	ج		O . o	ئو
Ç . ç	چ		Ö . ö	ئۆ
D . d	د		P . p	پ
E . e	ئە		R . r	ر
F . f	ف		S . s	س
G . g	گ		Ş . ş	ش
Ğ . ğ	غ		T . t	ت
H . h	ھ		U . u	ئۇ
I . ı	ئې		Ü . ü	ئۈ
İ . i	ئى		V . v	ۋ
J . j	ژ		Y . y	ي
K . k	ك		Z . z	ز
L . l	ل			

«سۆزلۈك» نىڭ تۈزۈلمىسى

بۇ «سۆزلۈك» كە ئوتتۇز مىڭدىن ئارتۇق سۆز كىرگۈزۈلدى. «سۆزلۈك» تىكى تۈركچە سۆزلەر تۈرك ئېلىپبەسى تەرتىپى بويىچە تىزىلىپ، تۈرك يېزىقى بىلەن بېرىلدى. ئۇيغۇرچە سۆزلەر ئۇيغۇر يېزىقى بىلەن بېرىلدى. سۆزلەرنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن ئېلىنغان مىساللارمۇ تۈرك يېزىقى بىلەن بېرىلدى.

سۆزلەرنىڭ تۈرلۈك مەنىلىرى دۈگىلەك ئىچىگە ئېلىنغان نومۇرلار بىلەن ئايرىم-ئايرىم قىلىپ كۆرسىتىلدى. مەسىلەن، ① ② ③ دېگەندەك.

مىساللار بىلەن تۈپ سۆزلەرنىڭ ئارىلىقىغا قوش چېكىت (:) قويۇلۇپ، مەسىلەن دېگەن مەنىدە قوللىنىلدى. بىر سۆز ئۈچۈن بىر مىسال ئېلىنغان بولسا، بۇنداق مىساللارغا نومۇر قويۇلمىدى. بىرنەچچە مىسال ئېلىنغان بولسا، ئايرىم-ئايرىم نومۇر قويۇپ كۆرسىتىلدى. مەسىلەن، 1، 2، 3 دېگەندەك.

شەكىلداش سۆزلەرنىڭ ھەربىرسىنىڭ ئۈستىگە 1، 2، 3 دېگەن رەقەملەر قويۇلدى. مەسىلەن:

bez^{1} بۆز، ماتا، كېپەن، پۆرۈچ.

bez^{2} بەز.

خاس ئىسىملار، جاي ۋە ئادەم ئىسىملىرى چوڭ ھەرپ بىلەن بېرىلدى. مەسىلەن:

Batı غەرب، غەرب ئەللىرى.

Çin جۇڭگو.

Tanrı تەڭرى، خۇدا، ئاللاھ.

تۈرك تىلىغا چەتتىن كىرگەن ئاتالغۇلارنىڭ قايسى تىلدىن ئېلىنغانلىقى تۈركچە ھەرپ بىلەن قىسقارتما شەكىلدە كۆرسىتىلدى. مەسىلەن:

arpa. hint ئارپا (ھىندىچە)

kitap. ar. كىتاب (ئەرەبچە)

şehir. far. شەھەر (پارسچە)

lirik. yun. لىرىك، لىرىكا (يۇنانچە)

karantina.it كارانتىن (ئىتالىيىچە)

ئەرەبچە - پارسچىدىن بىرىكتۈرۈپ ياسالغان سۆزلەر ar ، far دەپ كۆرسىتىلدى. سۆزلەرنىڭ تۈرلەنگەن بۆلەكلىرى (- ،) بەلگىسى بىلەن ئايرىلدى. مەسىلەن:

Vakit, - kti ۋاقىت، - قتى.

filim, - lmi فىلىم، - مى.

ئىسىم سۆزلەرگە تۈركچە ھەرپ بىلەن is بەلگىسى؛ سۈپەت سۆزلەرگە s بەلگىسى؛ رەۋىش سۆزلەرگە z بەلگىسى؛ ئىملىق سۆزلەرگە ünl بەلگىسى؛ باغلىغۇچىلارغا bağ بەلگىسى؛ قوش سۈپەتلەرگە b. s بەلگىسى؛ قوش پېئىللارغا f، b بەلگىسى؛ ئۆسۈملۈككە ئائىت سۆزلەرگە bot بەلگىسى؛ ھايۋاناتقا ئائىت سۆزلەرگە zool بەلگىسى؛ تىبابەتكە

ئائىت سۆزلەرگە tip بەلگىسى؛ مۇزىكىغا ئائىت سۆزلەرگە müz بەلگىسى بېرىلدى.
ئىبارە - بىرىكمىلەردە تەكرارلانغان تۆپ سۆزلەر (~) بەلگىسى بىلەن بېرىلدى.
مەنىسى ئوخشاش ئاتالغۇلار ئايرىم قۇرغا ئېلىنىپ، كېيىنكىسى (كۆرسىتىلگىنى) (→) بىلەن بېرىلدى. مەسىلەن:

Adalet.	âdillik.
Kuşak.	kurşak.
Bocuk.	bucuk.

تۈركچىدە ئەڭ كۆپ قوللىنىلىدىغان قىسقارتىلما سۆزلەر «سۆزلۈك» نىڭ ئايىغىدا ئايرىم بېرىلدى.

كىرىش سۆز

جۇڭگو – تۈركىيە مۇناسىۋىتىنىڭ يېقىنلىشىپ بېرىشى ۋە مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ئېھتىياجى بىلەن خەلقىمىزنىڭ تۈركچىنى ئۆگىنىشكە بولغان قىزغىنلىقى ۋە تەلىپى بارغانسېرى ئاشماقتا. خەلقىمىزنىڭ بۇ تەلىپىنى باشلانغۇچ قەدەمدە قاندۇرۇش، مەقسىتىدە بۇ «تۈركچە – ئۇيغۇرچە سۆزلۈك» تۈزۈپ چىقىلدى.

بۇ «سۆزلۈك» تۈرك دىل قۇرۇمى تەرىپىدىن 1966 – يىلى يېڭىدىن بېسىلغان ئەخمەت ئەلى ئاغاقاينىڭ «تۈركچە سۆزلۈك» دېگەن ئەسىرىنىڭ 4 – باسمىسىنى ئاساس قىلغان ھالدا، پارس تۇغلاجى تۈزگەن ۋە 1971 – يىلى بېسىلغان «ئوكيانۇس» ۋە باشقا تۈركچە ماتېرىياللاردىن پايدىلىنىپ تۈزۈلدى.

تۈرك تىلى بىلەن ئۇيغۇر تىلى تۇغقان تىللار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى ئالتاي تىل سىستېمىسىنىڭ تۈركىي تىللار ئائىلىسىگە كىرىدۇ. تارماقلارغا ئايرىلىش جەھەتتىن ئېيتقاندا، تۈرك تىلى ئوغۇز – سالچۇق تارماق گۇرۇپپىسىغا، ئۇيغۇر تىلى بولسا قارلۇق – ئۇيغۇر تارماق گۇرۇپپىسىغا كىرىدۇ. بۇ ئىككى تىل فونېتىكا، لېكسىكا ۋە گراماتىكا جەھەتلىرىدە ئورتاقلىقلارغا ئىگە بولسىمۇ، لېكىن ئارىلىقىدا خېلى پەرقلەرمۇ بار. ئالدى بىلەن فونېتىكا جەھەتتىن ئالساق، ئۇيغۇرچىدىكى ت، ك، ق، غ تاۋۇشلىرى بەزى سۆزلەردە د، گ، ك تاۋۇشلىرىغا ئالمىشىدۇ. مەسىلەن:

göz (كۆز) dağ (تاغ)
gün (كۈن) oğmad(تۇغما)
gaip (غايىب) kar (قار)
galip (غالىپ) kızıl (قىزىل)

«ئا» تاۋۇشى ئۇيغۇرچىدىكىدەك ئاجىزلاشمايدۇ. مەسىلەن:

— ağıl (ئېغىل)، azık (ئوزۇق)، yarık (يېرىق) دېگەندەك.

لېكسىكا جەھەتتىن ئالساق، سۆز مەنىسىدىكى ئوخشىماسلىقلار تۈركچە بىلەن ئۇيغۇرچىنى خېلى پەرقلەندۈرۈپ تۇرىدۇ. ئۇيغۇرچىدا بەزى سۆزلەر بىرلا مەنىنى ئاڭلىتىپ كەلسە، تۈركچىدە بىرقانچە مەنىنى ئاڭلىتىپ كېلىدۇ. مەسىلەن، «düşünce» دېگەن سۆز ئۇيغۇرچىدا «چۈشەنچە» دېگەن بىرلا مەنىنى ئاڭلاتسا، تۈركچىدە چۈشەنچە، ئاڭ، پىكىر، ئىدىيە، ئەندىشە، قايغۇ، ئوي قاتارلىق بىرقانچە مەنىنى ئاڭلىتىدۇ. يەنە «sürgün» دېگەن سۆز ئۇيغۇرچىدا «سۈرگۈن» دېگەن بىرلا مەنىنى ئاڭلاتسا، تۈركچىدە سۈرگۈن قىلىنىدىغان يەر، سۈرگۈن قىلىنغۇچى، ئىچ سۈرۈش، ئۈندۈرمە، بىخ دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. ئاندىن قالسا، بەزى سۆزلەر پۈتۈنلەي باشقا مەنىلەردە كېلىدۇ. مەسىلەن، «yapış» سۆزى تۈركچىدە قىلىش، ئېتىش، ئىشلەش مەنىلىرىدە كېلىدۇ. «çirkin» سۆزى ئۇيغۇرچىدا «پاسكىنا» مەنىسىنى بىلدۈرسە، تۈركچىدە «سەت» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. تۈركچىدە يەنە يېڭىدىن ياسالغان سۆزلەر ناھايىتى كۆپ بولۇپ، بۇنداق ياسالغان يېڭى

سۆز ـ ئاتالغۇلار ئۇيغۇرچىدا ئەرەبچە ـ پارسچە ياكى رۇسچە قوللىنىلىدۇ. مەسىلەن:

uçak (ئايروپىلان)	devrim (ئىنقىلاب)
ilgi (مۇناسىۋەت)	bilinç (سەۋىيە)
yaşam (ھايات)	bireycilik (ئىندىۋىدۇئالىزم)
neden (سەۋەب)	ödev (ۋەزىپە)
subilim (گىدرولوگىيە)	özerk (ئاپتونوم)
başbakan (زۇڭلى)	bakanlık (مىنىستىرلىك)

دېگەنگە ئوخشاشلار.

تۈرك تىلى يېقىنقى يېرىم ئەسىردىن بۇيان تەرەققىي قىلىش باسقۇچىغا كىردى. ئاتا تۈرك مۇستاپا كامال 1932 ـ يىلى ئېچىلغان «تۈرك تارىخى قۇرۇلتىيى»دا تۈرك تىلىدىكى ئەرەبچە ـ پارسچە سۆزلەرنى چىقىرىپ تاشلاپ، ئۇنىڭ ئورنىغا يېڭىدىن تۈركچە سۆز يارىتىپ ئۆزلەشتۈرۈشنى ئوتتۇرىغا قويىدى ۋە پۈتۈن تۈرك خەلقىنى يېڭى تۈركچە سۆز يارىتىش ئۈچۈن مۇناسىۋەتلىك ئورگانلار بىلەن ھەمكارلىشىشقا چاقىردى. شۇنىڭدىن تارتىپ، تۈركىيىدە تۈرك تىلىنى ساپلاشتۇرۇش ھەرىكىتى قانات يايدى. بولۇپمۇ 1960 ـ يىللاردىن كېيىن بۇ ھەرىكەتتە بىر دولقۇن كۆتۈرۈلدى. مۇناسىۋەتلىك ئورگانلار تۈرك تىلىنى دەۋر تەرەققىياتىنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشالايدىغان ھالغا كەلتۈرۈش ۋە خەلقئارا سەۋىيىگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن قولىدىن كەلگەن پۈتۈن چارە ـ تەدبىرلەرنى قوللاندى.

تۈركىيىدىكى «تۈرك دىل قۇرۇمى» ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ نۇرغۇن تۈركچە سۆز ـ ئاتالغۇلارنى ياساپ چىقىپ، ئۇنى تۈرك تىلىدىكى بىر بۆلۈك ئەرەبچە ـ پارسچە ۋە باشقا چەت ئەلچە سۆزلەرنىڭ ئورنىغا قويدى. مەسىلەن:

açıklama	ئاخبارات خىتابنامە، بايانات	tapınak	ئىبادەتخانا
		toplum	جەمئىيەت
anlam	مەنە	sorum	مەسئۇلىيەت
anlaşma	شەرتنامە	sonuç	نەتىجە
bilim	ئىلىم	söylev	نۇتۇق
bilgin	ئالىم	söyleşme	دىئالوگ
bilinç	سەۋىيە	katkı	تۆھپە
bircilik	مونىزم	konukluk	مېھمانخانا
bireycilik	ئىندىۋىدۇئالىزم	kurum	كومىتېت
okul	مەكتەپ	kuram	نەزەرىيە
okur	مۇشتەرى	egemenlik	مۇستەقىللىق
olanak	چوزىتىۋىزم	eytişim	دىئالېكتىكا
olgu	ئەمەلىيەت	gelenek	ئەنئەنە
öğrenim	مائارىپ	yasa	قانۇن
öğretke	پېداگوگىكا	yasabilim	قانۇنشۇناسلىق
özellik	خۇسۇسىيەت	yazı	ماقالە
özerklik	ئاپتونومىيە	yayin	نەشر، نەشرىيات

ئىنكاس	yankı
كامىل، مۇكەممەل	yetkin
هايات	yaşam
ۋىلايەت	il
ۋالىي	il başkanı
ناهىيە	ilçe
ئىمپېراتورلۇق	ilhanlik
ئاسسىمىلياتسىيە	emitme
مۇتەخەسسىس	uzman
ستىخىيە	özdenlik
ۋەزىپە	ödev
ئاپتوماتىزم	özdevim
سۇبيېكت	öznel
سۇبيېكتىپچىلىق	öznelcilik
مۇنازىرە	tartışma
دېھقانچىلىق	tarım
دېھقان	tarımcı
شاھىت، گۇۋا	tanık

تۈرك تىلى پۈتكۈل تۈركىي تىللار بويىچە بىر قەدەر تەرەققىي تاپقان تىل بولۇپ، ئۇنىڭدا ئۆگىنىشكە تېگىشلىك ياخشى ئامىللار ئاز ئەمەس، بولۇپمۇ سۆز قۇراشتۇرۇش جەھەتتە ئۈلگە بولارلىق نەرسىلەر كۆپ. قولىڭىزدىكى بۇ «سۆزلۈك» تە بۇ ئۆزگىچىلىكلەر بىرقەدەر ئەكس ئەتتۈرۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن تازا يېتەرلىك ئەمەس. ھەتتا كەمچىلىك ـ خاتالىقلارنىڭ بولۇشى تۇرغان گەپ. ھۆرمەتلىك كىتابخانلارنىڭ تەنقىد ۋە تۈزىتىش بېرىشىنى سورايمەن.

تۈزگۈچىدىن

A·a

a. A ئا (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ بىرىنچى
ھەرپى): A dan Z ye kadar ئادىن ز
گە قەدەر، يەنى باشتىن ئاخىرغا قەدەر.

aa·aah. ياق، ئەمەس.

ab. is. far. سۇ.

aba[1]. is. ar. قېلىن ۋە قوپال يۇڭ
رەخت، شۇ رەختتىن تىكىلگەن شاماللىق
كىيىم، يېپىنچا پەلتۇ:
«Abanın kadri yağmurda bilinir —
ئابانىڭ قەدرى يامغۇردا بىلىنەر.»

aba[2]. is. ئانا، ئاپا، ئاچا، ھەدە.

âbâ. is. ar. ئاتىلار، دادىلار.

abadan. s. osm ئاۋات، مەمۇرچىلىق،
باياشات.

abadi. is. far. ئابادى (يېپەكتىن ئىشلەنگەن ھىندىستان قەغىزى).

abandırmak. چۆكتۈرمەك، ياتقۇزماق،
يىقىتماق: «Deveyi ancak sahibi aban-
dırır — «تۆگىنى ئىگىسى چۆكتۈرۈدۇ.

abanmak. يۆلەنمەك، تايانماق،
ئېگىلمەك.

abartma. is. كۆپتۈرۈش، مۇبالىغە
قىلىش، چېگىتىش، ئاشۇرۇۋېتىش،
يېغارتىش.

abartmak. كۆپتۈرمەك، مۇبالىغە قىلماق،
چېگىتىۋەتمەك، ئاشۇرۇۋەتمەك.

abasa. s. it. ئاستى، تېگى، تەكتى.

abat[1]. is. far. ئاۋات، مەمۇرچىلىق،
باياشاتلىق، پاراۋانلىق.

abat[2]. is. ar. «قۇل» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.

abataj. is. far. كېلىماق، ئويماق،
كولانغان يەر.

abazan .is. ① شىددەتلىك جىنسىي تەلەپ.
② ئاچ ـ يالىڭاچ، يېقسۇل.

abazanlık, —gı. is. ① جىنسىي تەلەپ
چانلىق. ② جىنسىي تەلەپ.

abbâs. s. ar قوپال، يىرىك، تېرىك،
بويىنى قاتتىق (ئادەم).

abd. is. asm. قۇل، بەندە.

abdal[1]. is. ① شىمالىي ئافغانىستاندىكى
بىر تۈرك قوۋمى. ② ئاناتولى كۆچمەنلىرى.

abdal[2]. is. ئابدال (قەدىمدە دەرۋىشلەرگە
بېرىلگەن نام):
«Abdalın karnı doyunca gözü pabu-
cundadır — ئابدالنىڭ قارنى تويغۇچە
كۆزى كەشىدىدۇر (يېرىدا بولۇر).»

abdomen. is. lat. anat. قورساق.

abdominal. s. fr قورساق بىلەن
مۇناسىۋەتلىك، قورساققا ئائىت.

abe. ünl. ھەي:
«Abe kardeş buraya bak
ھەي قېرىنداش بۇ يەرگە باق.»

abeci. s. ئەخمەق، مۆڭ، مەتىو، دۆت:
«Buraya bak abeci — بۇ يەرگە، قارىـ
غىنا مەتىو.»

abes. s. ar. ① ئەقىلغە سىغماس. ②
پىتنە ـ پاسات، سەپسەتە. ③ كېرەكسىز،
ئورۇنسىز، بىكار: «Abesle uğraşmak —
كېرەكسىز ئىش بىلەن ئاۋارە بولماق.»

abı·hayat. is. far. ar ھايات سۈيى،
ئەپسانىلەردە سۆزلەنگەن سۇ.

âb · kevser. is. far. ئابۇ كەۋسەر (جەننەتتىكى كەۋسەر دەرياسىنىڭ سۈيى).

âbı · revan. is. far. ئاقار سۇ، ئېقىن سۇ.

âbıru. far. شەرەپ، نومۇس، ئابروي، خاسىيەت، پەزىلەت.

âbı · zülâl is. far. سۈزۈك سۇ، تەملىك سۇ.

âbi[1]. is. fa. زىيارەت ۋاقتىدا كىيىلىدىغان رەسمىي تون.

abi[2]. is. ئاكا، ئاغا.

âbide. is. ar. ئابىدە (بىر ئادەم ياكى ۋەقەنىڭ خاتىرىسىنى ئەسلەتمەك ئۈچۈن ئويۇپ ئورنىتىلغان ھەيكەل ياكى مىمارى ئەسەر):

«Büyükler abidesi — ئۇلۇغلار ئابىدىسى»

«Özgürlük abidisi — ھۆررىيەت ئابىدىسى»

âbidevi. s. ar. ① ئابىدىگە ئوخشىغان، ئابىدىگە ئائىت، ئابىدىنى ئەسلىتىدىغان، ئابىدىدەك. ② بەك چوڭ، تولىمۇ ئېگىز.

abidin. is. s. ئىبادەت قىلغۇچىلار.

abis. is. fr. ئابىس (9000 مېتىردىن ئارتۇق دېڭىز چوڭقۇرلۇقى).

âbit. s. ar. چوقۇنغۇچى، ئىبادەت قىلغۇچى.

abla. is. ھەدە، ئاچا، ئاپلا.

ablak. s. ar. ① يۇمىلاق، ياپىلاق (يۈز). ② قوپال، زور، ئەخمەق قىياپەتتە (يۈز).

ablatya. is. ئابلاتيا (ئۇزۇنلۇقى 150، كەڭلىكى 10 غۇلاچ كېلىدىغان بىر خىل بېلىق تۇتىدىغان تور).

abluka. is. it. مۇناسىۋەتنى ئۈزمەك، ئىمبارگو:

«Emperyalistlerin ablukasi bizihiç korkutamadı — جاھانگىرلارنىڭ ئىمبارگوسى بىزنى زادىلا قورقۇتالمىدى.»

abolisyonizm. is. fr. ئابولىسيونىزم (قۇللۇق تۈزۈمىنى ئېلىپ تاشلاش تەرەپدارلىرىنىڭ يولى).

abone. is. fr. ئابونە (گېزىت ۋە ژۇرناللارنىڭ مۇشتىرىسى).

abortif. s. fr. ① ئۇزۇن بولمىغان، يېڭى باشلانغان (كېسەل). ② قورامىغا يەتمىگەن، بارامىغا يەتمىگەن. ③ تۇغدۇرۇش دورىسى، تۇغدۇرۇش يولى.

abra. is. ئابرا (تارازا ۋە جىڭنى تەڭشەش ئۈچۈن پىيىنىڭ تەرىپىگە قويۇلغان ئېغىرلىق).

abraz. s. قىسىر، تۇغماس.

abstre. s. → Soyut.

abu. ياپىر (چۆچۈش ۋە قورقۇش ئىملىقى):

«Abu neler olayormuş — ياپىر، نېمىلەر بولۇپ كەتكەندۇ!»

abuhava. is. ئىقلىم، شارائىتلىرى، كىلىمات.

abuk sabuk s. z. ئەقلىغە ۋە مەنتىقىغە ئۇيغۇن بولمىغان، ئويلانماي سۆزلەنگەن:

«Abuk sabuk sözler — ئەقلىغە ئۇيغۇن بولمىغان سۆزلەر.»

abullabut. s. قوپال، كېلەڭسىز، ئاڭسىز (ئادەم).

abur cubur. s. ① ئالدىراپ - تېنەپ يېيىلگەن نەرسىلەر. ② سەپسەتە. ③ قالايمىقان:

«Çocuklara abur cubur yedirmekten sakınmalıdır — بالىلارغا ئالدىراپ - تېنەپ يېدۈرۈشتىن

ساقلىنىش لازىم.»

abus. s. ar. ① سۈرۈن (ئادەم). ② تۈرۈك چىراي (چىرايىنى تۈرۈۋالغان).

acaba. z ئەجەبا، بەللى (قىزىقىش ۋە ھەيران قېلىشنى بىلدۈرىدۇ):

«Acaba gelecek mi? — ئەجەبا كەلگەسدەكمۇ؟»

acaibat, – tı. is. ar. ئاجايىپ ۋە ھەيران قالارلىق نەرسىلەر.

acaip. → **Acayip.**

acar. s. ar. ① ماھىر، كۈچلۈك. ② ئىچىگە پاتماس، شوخ. ③ يېڭى:

«Eskisi olmayanın acarı olmaz — كونىسى يوقنىڭ يېڭىسى بولماس.»

acayip, – bi. s. ئاجايىپ – غارايىپ، يات:

«Acayip hava — ئاجايىپ ھاۋا.»

acayiplik, – ği. is. غەيرىيلىك، ئاجايىپلىق، ياتلىق:

«Bunda bir acayiplik varmı? — بۇنىڭدا بىر غەيرىيلىك بارمۇ؟»

acelâcayip. s. ar. بەكمۇ يات، كۈلكىلىك.

acele .is. ar. تېزلىك، چاپسانلىق، چاققانلىق:

«1. Bu iş biraz acele ister — بۇ ئىش بىرئاز چاققانلىقنى خالايدۇ.

2. Acele işe şeytan karışır — ئالدىراش ئىشقا شەيتان ئارىلىشىدۇ.»

acele acele. z. تېز – تېز، چاققان – چاققان.

aceleci. s. ① ئالدىراقسان. ② چاققان.

acelecilik, – ği. is. ① ئالدىراقسانلىق. ② چاققانلىق.

aceleleştirmek. تېزلەتمەك.

acelesiz. s. مىس – مىس، غەم يېمەس:

«Bu acelesiz adamdır — بۇ مىس – مىس بىر ئادەم.»

acem[1]**.** is. ar. ① ئەجەم. ② ئىلگىرىدىن ئىرانلىقلارغا بېرىلگەن نام.

acem[2]**.** is. ar. ئەجەم (تۈرك مۇزىكىسىدا «m» نوتىسىغا يېقىن پەدە).

acemce. is. پارسىچە.

acemi. s. ar. ① ئىشنىڭ يېڭى ئەھلى، يېڭى ئۆگەنگۈچى. ② خام، يات:

«1. Acemi bir marangoz — يېڭى ئۆگەنچۈك ياغاچچى.

2. O zaman ben bu şehrin acemisiydim — ئۇ زامان مەن بۇ شەھەرگە يات ئىدىم.»

Acemi. is. s. ① ئىرانلىق. ② ئەرەبلەر ئۈچۈن يات مىللەت. ③ نادانلىقتىن ئوبدان سۆز قىلالمىغان. ④ تىلسىز، گاچا.

acemileşmek. بىلىم ۋە تەجرىبىسى ئۈستىدە ماھىرلىقىنى كۆرسىتەلمەسلىك.

acemilik, – ği. is. خاملىق، تەجرىبىسىزلىك.

Acemistan. is. ئەجەمىستان (ئىراننىڭ قەدىمكى ئاتىلىشى).

acemkürdi. is. ar. far. تۈرك مۇزىكىسىدا مۇرەككەپ بىر مۇقام.

acem · perest. s. ① ئەدەبىياتتا ئىران تەقلىدچىسى. ② ئەدەبىيات – سەنئەتتە ئىرانپەرەست.

acente. is. it ئىش باشقۇرۇش ئورنى:

«Iş bulma acentesi — ئىش تېپىش ئورنى.»

aceze. is. ar. ئاجىزلار، كۈچسىزلەر،
مادارسىزلار.

acı[1]. is. ① ئاچچىق. ② ئاغرىق. ③
ئۆچ، ئىنتىقام:

«1· Bu kırmızı biber çok acıdır —
بۇ قىزىل لازا بەك ئاچچىق ئىكەن.

2. Diş acısı — چىش ئاغرىقى.

3. Ulusunacınıunutmamalıyız— مىل—
لەتنىڭ ئۆچىنى ئۇنتۇپ قالماسلىقىمىز كېرەك.»

acı[2]. s. ① ئېچىنىشلىق. ② ئاچچىق:

«Acı hayat — ئېچىنىشلىق تۇرمۇش.»

acibe. is. ar. ئاجايىپ نەرسە، ئاز
ئۇچرايدىغان تاڭسۇق نەرسە.

acık,–ğı. is. ① ئاغرىق. ②ماتەم.

acıklanmak. ماتەم تۇتماق.

acıklı. ① ئېچىنىشلىق. ② ماتەملىك،
مۇسىبەتلىك:

«1· Acıklı hikaye — ئېچىنىشلىق
ھېكايە.

2· acıklı anne — مۇسىبەتلىك ئانا.»

acıkmak. ① ئېچىرقىماق. ② ھەۋەس—
لەنمەك، تەلپۈنمەك.

acıktırmak. ① ئاچ قويماق. ② ئىشتى—
ھاسىنى قوزغىماق.

acılanmak. ئاچچىق بولماق:

«Agzım acılandı — ئاغزىم ئاچچىق
بولدى.»

acılaşmak. ① ئاچچىق كىرمەك. ② ئاچ—
چىقىنى كەلتۈرمەك. ③ بەتتام—
لاشماق:

«1. Biberler kızardıkça acılaştı —
لازىلار قىزارغانچە ئاچچىقلاشتى.

2. Mehmedin konuşması biraz
sonra acılaştı— مەھەممەتنىڭ سۆزى
بىرئازدىن كېيىن بەتتاملاشتى.»

acılı[1]. s. ئاچچىق:

«Makarnanın biraz acılısını seviyorum — ئۈگرە ئاشنىڭ ئاچچىقراق
بولۇشىنى بەك ياخشى كۆرىمەن.»

acılı[2]. s. ① ئاچچىقى بولغان. ②
ماتەملىك، غەمكىن.

acımak. ① قاتتىق ئاغرىماق، ② ئېچىن—
ماق، ئىچى ئاغرىماق:

«1. Dokunma, kolum acıyor —
تەگمە، قولۇم ئاغرىۋاتىدۇ.

2. Bu felaket zedelere çok acıdım — بۇ ئاپەتكە ئۇچرىغانلارغا بەك
ئىچىم ئاغرىدى.»

acımaz. s. باغرى قاتتىق، تاش يۈرەك.

acındırmak. ئېچىندۇرماق:

«Herkesi kendisine acındıracak
söz söyledi — ھەر كىمنى ئېچى—
نىدۇرىدىغان سۆز قىلدى.»

acınmak. ئېچىنماق، كۆڭلى يېرىم
بولماق.

acırgamak. ئېچىنماق، مەرھەمەت
قىلماق.

acıtmak. ئاغرىتماق:

«Kolumu acıttınız — قولۇمنى
ئاغرىتتىڭىز.»

acil. s. ar. جىددىي، تېز، چاپسان.

acilane. z. ar. جىددىيلىك بىلەن،
تېزلىك بىلەن.

acip. s. ar. ئاجايىپ، غارايىپ، يات،
باشقىچە.

acir. s. is. ئىجارىچى.

aciz,–czi[1]. is. ar ئاجىزلىق، كۈچسىزلىك:

«Onu işe alırken aczine dikkat
etmediniz mi? —

ئۇنى ئىشقا ئالغاندا ئاجىزلىقىغا دىققەت قىلمىدىڭىزمۇ؟»

âciz². s. ar. ① قولى قىس، كەمبەغەل. ② ئىقتىدارسىز:

«Bunu anlatmaktan acizim — بۇنى چۈشەندۈرۈشكە ئاجىزمەن.»

acuk, — ğu. is. bot. ياۋا ئالما (تۈركىيىدە)

acul, — lü. s. ar ئالدىراقسان، ئىچى كۆچلۈك.

acuze. is. ar. قېرى موماي، سەت ۋە قىلىقسىز خوتۇن.

aç. s. ① ئاچ (قورسىقى). ② كەمبەغەل، يوقسۇل. ③ ئاچكۆز:

«1· Aç ne yemez, tok ne demez — ئاچ نېمە يېمەيدۇ، توق نېمە دېمەيدۇ.

2· Aç esner, tok geğirir — ئاچ ئەسنەر، توق كېكىرەر.»

açalya. is. yun. پۇراقسىز، ئەمما رەڭگارەڭ گۈل ئاچىدىغان ئۆسۈملۈك.

açar. is. ① ئاچقۇچ، كىلىت. ② ئىشتىها ئاچىدىغان نەرسە.

açgözlü. s. ئاچكۆزلۈك، تويماس، تويىمغۇر.

açı. is. ئۇچۇق.

açıcı. s. ① ئاچقۇچى. ② تاموزنا خىزمەتچىسى:

«Iştah açıcı — ئىشتىها ئاچقۇچى.»

açık¹. is. ① ئوچۇق. ② يىراق يەر. ③ دېڭىز ياقىسىغا يېقىن يەر. ④ بوش ئورۇن، قۇرۇق ۋەزىپە. ⑤ ھېسابات تا سالدۇ:

«1· Eti açıkta bırakma, kedi kapar — گۆشنى ئوچۇق قويما، مۈشۈك يەيدۇ.

2 ·Tren yolu şehrin açığından geçer — پويىز يولى شەھەرگە يىراق يەردىن ئۆتىدۇ.

3· Açıklara kimse alınmıyacak — قۇرۇق ۋەزىپىگە ھېچكىم قويۇلمايدۇ.»

açık². s. ① ئوچۇق، ② توسالغۇسىز. ③ كەڭ. ④ يالاڭباش، يالىڭاچ. ⑤ ئىشنى يۈرگۈزۈۋاتقان، ئوچۇق، ئېچىقلىق. ⑥ چۈشىنىشلىك، ئېنىق. ⑦ ئاشكارا:

«1· Açık pencere — ئوچۇق دېرىزە.

2· Yol açık değil — يول ئوچۇق ئەمەس.

3· Açık meydan — ئوچۇق مەيدان.

4· Başı açık — يالاڭباش.

5· Açık fabrika — ئوچۇق فابرىكا (ئىشنى يۈرگۈزۈۋاتقان).

6· Açık cûmle — چۈشىنىشلىك، ئېنىق جۈملە.

7· Bu adamın her işi açıktır — بۇ ئادەمنىڭ ھەربىر ئىشى ئاشكارا.»

açıkça. z. ① يوشۇرماستىن، ئاشكارا، چۈشىنىشلىك قىلىپ. ② سەمىمىيەت بىلەن، سەمىمىي تۈردە:

«Düşüncenizi açıkça söyleyin — پىكرىڭىزنى ئوچۇق سۆزلەڭ.»

açıkçası. z. ئاشكارىسى، ئېنىقى.

açıkçı. is. s. ھايانكەش.

açıkgöz. s. is. ئۆستات، قۇۋ، قىرت.

açıklama. is. ئاخبارات، خىتابنامە، بايانات:

«Görüşmelerden sonra her hangı bir açıklama yapılmadı — سۆھبەتتىن كېيىن، ھېچقانداق بىر بايانات ئېلان قىلىنمىدى.»

açıklamak. بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق، چۈشەندۈرمەك، ئىزاھ بەرمەك:
«Bakan bu konuda açıklamada bulundu — مىنىستىر بۇ مەسىلە ھەققىدە ئىزاھات بەردى.»

açıklar. is. ① تانزىمات زامانىدا ئىشسىز قالغان ئوفىتسېرلار. ② ئوسمان پادىشاھلىقى زامانىدىكى ئۇرۇش پاراخوتى. ③ خاتا ھەرىكەتلەر.

açıklayıcı. s. ① ئايدىڭلاتقۇچى، تولۇقلىغۇچى، ئىزاھ بەرگۈچى، شەرھلىگۈچى. ② باياناتچى.

açıklık, — ğı. is. ①يىراقلىق. ② مەيدان. ③ مۇساپە، ئارىلىق. ④ سۈس (رەڭ). ⑤ ئېچىلىپ قېلىش. ⑥ بوشلۇق:
«1. Iki arkadaş arasındaki uzun yıllık açıklık sona erdi — ئىككى قېرىنداش ئوتتۇرىسىدىكى ئۇزۇن يىللىق يىراقلىق تۈگىدى.
2. Çocuklar evin yanındaki açıklıkta oynuyorlar — بالىلار ئۆيىنىڭ يېنىدىكى مەيداندا (ئوچۇقچىلىقتا) ئويناۋاتىدۇ.
3. Göğsü açık kadın — كۆكسى ئېچىلىپ قالغان ئايال.»

açıkta. z. ① ئوچۇقتا، ئۇزاقتا. ② ئىشسىز:
«Açıkta kaldım — ئىشسىز قالدىم.»

açıktan. z. ① ئىشلىمەستىن، بىكاردىن. ② يىراقتىن، ئۇزاقتىن. ③ ئاشكارا:
«Açıktan para kazanmak — ئىشلىمەي تۇرۇپلا پۇل تاپماق.»

açılış. is. ① ئېچىلىش. ② خىزمەتكە چۈشۈش:
«Bir çiçeğin açılışı — بىر گۈلنىڭ ئېچىلىشى.»

açılmak. ① ئېچىلماق. ② ياخشىلانماق. ③ ئۇزاقلاشماق. ④ ئەركىنلەشمەك. ⑤ باشلىماق:
«1. Sandık açıldı — ساندۇق ئېچىلدى.
2. Ilâç içince açıldı — دورا ئىچىش بىلەنلا ياخشىلاندى.
3. Gemi epey açıldı — پاراخوت خېلىلا ئۇزاقلاشتى.
4. Konferansçi gittikçe açıldi — دوكلاتچى بارا - بارا ئەركىنلەشتى (ئېچىلدى).
5. Okullar bu yıl erken açıldi — مەكتەپلەر بۇ يىل بالدۇر ئوقۇش باشلىدى.»

açım. is. ئېچىلىش، ئېچىلىش مۇراسىمى، ئېچىم:
«Dün resim sergisinin açımı yapıldı — تۈنۈگۈن رەسىم كۆرگەزمىسىنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.»

açımlamak. ① باھالىماق. ② بايان قىلماق.

açın. is. ① ئىجاد، كەشپ. ② قەلەم.

açındırmak. تۈزلىمەك.

açınmak. تەرەققىي قىلماق، راۋاجلانماق.

açınsama. is. بىر يەرنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى بىلىش ئۈچۈن تەتقىق قىلىش.

açış. is. ① ئېچىلىش. ② كىرىش، باشلانغۇچ.

açki. is. ① رەندىلەش، پارىلدىتىش، پەردازلاش. ② تۇم سۇمبە. ③ ئاچقۇچ، كىلىت.

açkıci. is.s. پەردازچى.

açkılamak. پەردازلىماق، پارىلداتماق.

açlık, – ğı. is. ئاچلىق، ئاچارچىلىق:

«Eski Çinde halk açlık içinde geçiniyordu — كونا جۇڭگودا خەلق ئاچلىق ئىچىدە تۇرمۇش كەچۈرەتتى.»

açma. is. ① ئېچىش. ② ئېچىلغان بوز يەر. ③ كىرىش - چىقىش يېرى. ④ يېڭى تۈزلەنگەن يەر.

açmak. ① ئاچماق. ② كېڭەيمەك. ③ ياراشماق. ④ ئېيتماق. ⑤ يارماق. ⑥ كەرمەك. ⑦ ئۇچلىماق. ⑧ قېنىقلاشتۇرماق:

«1· Kitabı açmak — كىتابنى ئاچماق.

2· Meydanı açtılar — مەيدانىنى كېڭەيتتى.

3· Bu elbise sizi açtı — بۇ كىيىم سىزگە ياراشتى.

4· Burası beni açmadı, başka yere gedelim — بۇ يەر ماڭا ياراشمىدى، باشقا يەرگە كېتەيلى.

5· Bana sırrını açtı — ماڭا سىرىنى ئېيتتى.

6· Hastanın karnını açmak — ئاغرىقنىڭ قورسىقىنى يارماق.

7· Bacaklarını açmak — پۇتىنى كەرمەك.

8· Kalem açmak — قەلەم ئۇچلىماق.

9· Bu buyayı biraz daha açmalı — بۇ بوياقنى تېخىمۇ قېنىقلاشتۇرۇش كېرەك.»

açmalık, – ğı. is. سوپۇن قاتارلىق كىر چىقىرىدىغان نەرسە.

açmaz. is. ① تۇيۇق يول، قىيىن ۋەزىيە. ② ھىيلە، قەست. ③ كىنايە ۋە تەنە سۆز:

«Açmaza düşmek — تۇيۇق يولغا كىرىپ قالماق.»

açmazlık, – ğı. is. ① قىيىن ۋەزىيەت. ② ئاغزى چىڭ، سىر ساقلاش.

açraşmak. ئاجراشماق، يىراقلاشماق.

açtırmak. ئاچتۇرماق.

ad. is. ① ئات، ئىسىم. ② شۆھرەت، نام.

ada. is. ① ئارال. ② يول ۋە سۇ ئوتتۇرىسىدىكى قۇرۇقلۇق:

«Tayvan Çinin bir adasıdır — تەيۋەن جۇڭگونىڭ بىر ئارىلىدۇر.»

âdâb. is. ar. ئەدەبلەر، يوسۇنلار («ئەدەب» نىڭ كۆپلۈكى).

adacık, – ğı. is. كىچىك ئارال.

adadiyoz. s. ئوكچەك مىجەز، ئافسي مىجەز.

adak, – ğı. is. ھەدىيە، ئاتاق، بېغىشلىما:

«Bu koyun benim adağımdır — بۇ قوي مېنىڭ ھەدىيەم.»

adaklamak. ئايىغى چىقماق، مېڭىشقا باشلىماق.

adaklı. s. ① نىشانى (ئوغۇل - قىزلار ھەققىدە). ② مازارغا ھەدىيە سۇنغۇچى.

adaktil. s. fr. تۇغما بارماقسىز.

adale. is. ar. مۇسكۇل.

adalet, – ti. is. ar. ① ئادالەت. ② ئەدلىيە ئورگىنى:

«1· Adalet insan toplumunun temelidir — ئادالەت ئىنسانلار جەمئىيىتىنىڭ ئاساسىدۇر.

2· Suçlular adaletin pençesinden kurtulamaz — جىنايەتچىلەر ئەدلىيەنىڭ قولىدىن قېچىپ

قۇتۇلالمايدۇ.»

adaletli. s. ar. ئادىل، ئادالەتلىك:
«Adaletli bir hüküm — ئادىل بىر ھۆكۈم.»

adaletsiz. s. ئادالەتسىز:
«Adaletsiz karar — ئادالەتسىز قارار.»

adaletsizlik, — ği. is. ئادالەتسىزلىك، ھەقسىزلىق:
«Bu işte bir adaletsizlik var — بۇ ئىشتا بىر ھەقسىزلىق بار.»

adalı. s. is. ئاراللىق، ئارال ئاھالىسى.

adali. s. ar. قابىل.

adam. is. ar. ① ئادەم، ئىنسان. ② ئەر كىشى. ③ ئالىيجاناب كىشى. ④ خىزمەتچى، مالاي. ⑤ تەربىيىلىك، بىلىم ئەھلى. ⑥ ياخشى مىجەزلىك:
«Hiç adamı olmadığı için işlerini kendi görüyor — خىزمەتچىسى بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئىشنى ئۆزى قىلىۋاتىدۇ.»

adamak. ① سەدىقە، قۇربانلىق. ② ئاتىماق، بېغىشلىماق، تاپشۇرماق:
«Kendimi vatana adadım — ئۆزۈمنى ۋەتەنگە ئاتىدىم (تاپشۇردۇم).»

adam · akıllı. s. z. تولۇق، مۇكەممەل، ياخشى، ئوبدان:
«Adamakıllı bir ev — راسا ئوبدان ئۆي.»

adamca. z. ① ئادەمدەك. ② ئادەم جەھەتتىن:
«1. Adamca konuş, dinliyelim — ئادەمدەك سۆزقىل، ئاڭلايلى.
2. Rakiplerimiz adamca bizden üstündür — دۈشمەنلىرىمىز ئادەم جەھەتتىن بىزدىن ئۈستۈن.»

adamcağız. is. بىچارە:
«Adamcağız daha ne yapsın — بىچارە يەنە قانداق قىلسۇن.»

adamcasına. z. → Adamca.

adamcıl. s. ئادەمدىن ئۈركمەيدىغان، ئادەمگە ئۆگەنگەن.

adamlık, — ğı. is. ئادەمگەرچىلىك، ئىنسانغا لايىق ھال ۋە ھالەت:
«Senin bu yaptığın adamlığa sığarmı? — سېنىڭ بۇ قىلغانلىرىڭ ئادەمگەرچىلىككە سىغامدۇ؟»

adam · otu. is. ئادەمگىياھ، ژېنشېڭ، ئادەم ئوتى، سىغۇن.

adamsız. s. ① ياردەمسىز. ② ئەرسىز، ئېرى يوق، تۇل.

adanmak. ئاتانماق.

adap. is. ① ئەدەبلەر («ئەدەب» نىڭ كۆپلۈكى). ② قائىدە، يوسۇن، يول.

adaptasyon. is. fr. ئاداپتاسيون (غەيرىي بىر تىلدا يېزىلغان ئەدەبىي ئەسەرنى يەرلىك ئۇسۇلغا ئويغۇن ئۆزگەرتىپ تەرجىمە قىلىش).

adaş. is. ئىسىملىرى ئوخشاش بولغانلارنىڭ ھەربىرى، ئاتداش.

âdât. is. ar. ئادەتلەر («ئادەت» نىڭ كۆپلۈكى).

adatmak. بېغىشلاتماق.

adavet, — ti. is. ar. ئاداۋەت.

aday. is. نامزات.

adaylık, — ğı. is. نامزاتلىق.

addetmek. ھېسابلىماق، تونۇماق:
«Sizi yabancı addetmiyeceğiz — سىزنى چەت ئەللىك دەپ تونۇمايمىز.»

add · olunmak. ar. ھېسابلانماق، تونۇلماق:

«Geç kalan gelmemiş addolunur — كەچ قالغان كەلمىگەن دەپ تونۇلىدۇ.»

aded. s. ar. سان، ئەدەت، دانە:

«Adedi çoktur — سانى كۆپ.»

âdem. is. ar. ئادەم ئەلەيھىسسالام، تۇنجى پەيغەمبەر.

adem. is. ar. يوقلۇق، بولۇشسىزلىق:

«Ademi iktidar — ئىقتىدارسىزلىق.»

âdemiyet, – ti. is. ar. ئىنسانلىق، ئىنسانلىق هالى.

âdem · oğlu. is. ئىنسانلار، ئىنسان بالىسى.

adermi, – yi. is. fr. قېپى يوقلۇق، تېشى يوقلۇق.

adet, – ti. is. ar. سان، دانە:

«On adet kalem — ئون دانە قەلەم.»

âdet, – ti. is. ar. ① ئادەت، ئۆرپ - ئادەت، مىجەز. ② قائىدە - يوسۇن. ③ هەيز، ئادەت كۆرمەك:

«1. Çok konuşmak onun adetidir— كۆپ سۆزلەش ئۇنىڭ ئادىتى.

2. Memleketin adetlerine saygı gösterilmelidir — يۇرتنىڭ قائىدە - يوسۇنلىرىغا هۆرمەت قىلىش لازىم.

3. Adet görmek — ئادەت كۆرمەك.»

âdeta. z. ar. ئادەتتىكىدەك:

«Âdeta karnım acıktı — ئادەتتىكىدەكلا قارنىم ئاچتى.»

adım. is. قەدەم، چامدام:

«1. Adım atmak — قەدەم تاشلىماق.

2. Bir adım ileri, iki adım geri — بىر قەدەم ئالغا، ئىككى قەدەم ئارقىغا.»

adımlamak. ① قەدەملىمەك، چامدىماق. ② مەقسەتسىز يۈرمەك، مەقسەتسىز ئايلانماق.

âdi. s. ar. ① ئاددىي. ② ئاددىيلىق.

adil¹. is. ar. ئادالەت، خالىسلىق.

adil². s. ar. ① ئادىل، خالىس. ② ئادالەتلىك، هەققانىي.

âdilâne. z. ar , far. ئادىل، ئادالەتلىكە ئۇيغۇن، ئادىلانە:

«Mahkemenin kararı âdilânedir — مەهكىمىنىڭ قارارى ئادىلدۇر.»

âdilik, – ği. is. ar. ئاددىيلىق.

âdillik. → **Adalet.**

aditon. is. ئادىتون (رۇم ئىبادەتخانىلىرىدىكى مەخسۇس هۇجرا).

adlandırmak. ئات بەرمەك، ئاتىماق:

«Beni kahraman adlandırdı — مېنى قەهرىمان ئاتىدى.»

adlanmak. ئاتانماق، ئىسىم بېرىلمەك، ئات قويۇلماق:

«Ben örnek adlandım — مەن نەمۇنىچى ئاتالدىم.»

adlı. s. ① ئىسىملىك، ئاتلىق. ② مەشهۇر، تونۇلغان، ئاتاقلىق:

«Ahmet adlı biri geldi — ئەخمەت ئىسىملىك بىرى كەلدى.»

adli. s. ar. ئەدلىيەگە ئائىت.

adliye. is. ar. ئەدلىيە، سوت ئورگىنى.

adliyeci. is. ar. سوتچى.

administratör, – rü. is. fr. رەهبەر، باشلىق، يولباشچى.

adres. is. fr. ئادرېس، تۇرالغۇ:

«Mektup adresleri, açık yazılmalı — خەتنىڭ ئادرېسى ئوچۇق يېزىلىشى لازىم.»

adresgraf. is. fr. ئادرېسگراف (ئاد-

چۆچۈتمەك، ھودۇقتۇرماق.
afara. is. چار (دانلىق زىرائەتنىڭ).
âfat. is. ar. ئاپەتلەر («ئاپەت» نىڭ كۆپلۈكى).
âferin. far. ① ئاپىرىن. ② تەقدىرنامە (ئوقۇغۇچىلارغا بېرىلگەن).
aferist, – ti· is. far. ھايانكەش.
âfet, – ti· is. ar. ① بالا، ئاپەت، قازا. ② بەك گۈزەل ئايال ياكى قىز.
âfet · dide· s. ئاپەتكە يولۇققان، ئاپەت كۆرگەن.
âfet · zade· s. ar. far. ئاپەتكە، بالا قازاغا ئۇچرىغان، ئاپەت زەدە.
affedersiniz. ① كەچۈرگەيسىز، ئەپۇ قىلغايسىز. ② رۇخسەت قىلىڭ:
«Affedersiniz size bir şey soruya cağım — رۇخسەت قىلسىڭىز، سىزدىن بىر نەرسە سوريماقچىمەن.»
affetmemek. كەچۈرمەس، ئەپۇ قىلماس:
«Babası oğlanının büyük kusurunu affetmez — ئاتىسى ئوغلىنىڭ چوڭ كەمچىلىكىنى كەچۈرمەيدۇ.»
affetmez. s. ① كەچۈرمەس، ئەپۇ قىلماس. ② مەرھەمەتسىز.
aff · eylemek. → **Affetmek.**
affoziyon. is. fr. كېسەلنى سوغۇق ياكى ئىسسىق سۇ بىلەن داۋالاش ئۇسۇلى.
Afgan. öz.is. ① ئافغان، ئافغان مىللىتى. ② ئافغانچە.
afi. is. yun. ① ئافىي. ② جاكا.
aff. s. ar. ئىپپەتلىك، نومۇسلۇق.
afifâne. s. ar. far. پاك – پاكىز، ساپلىق بىلەن.
afinite. is. fr. مۇناسىۋەت، دائىر، ئائىت.

رىپس بېسىش ماشىنىسى).
adsız. s. ① ئاتسىز، ئىسمىسىز، ئىسمى يوق. ② تونۇلمىغان، مەشھۇر بولمىغان، نامى چىقمىغان.
adsız · parmak, – ğı. is. (ئۈزۈك سالىدىغان) بارماق.
adu. is. ar. دۈشمەن.
ad · verme. is. ئات بېرىش (ئىلگىرى تۈركلەردە بىر يىگىتكە ئوبدان ئىش قىلغاندىن كېيىن جامائەت تەرىپىدىن ئات (ئىسىم) بېرىلەتتى ۋە كىچىك چېغىدىكى ئېتى ئەسلى ئېتى بولۇپ ئاتالمايتتى).
aerodrom. is. fr. ئايرودروم، ئايروپىلان ئىستانسىسى.
aeroterapi. is. fr. توك ۋە ھاۋا بىلەن داۋالىنىش.
af, – ffı. is. ar. ① كەچۈرۈم، ئەپۇ. ② خىزمىتىدىن بوشىتىش:
«1· Rahatsızdım gelemedim, affımı dilerim — مىجەزىم يوق بولغاچ كېلەلمىدىم، كەچۈرۈم سورايمەن.
2· Bakan sizi memuriyetinizden affediyor — مىنىستىر سىزنى ۋەزىپىڭىزدىن بوشىتىدۇ.»
afacan. s. far. ① شوخ، ئوماق (بالا). ② ئەقىللىق، دانا.
afacanlık, – ğı. is. شوخلۇق.
afakan. is. ar. يۈرەك سوقۇش، دەم سىقىلىش، ئىچى پۇشۇش.
afakî. s. ① مەنىسىز، قۇرۇق (سۆز). ② غۇرۇرسىز.
afallamak. ھەيران بولماق، چۆچۈمەك، ھودۇقماق.
afallaştırmak. ھەيران قالدۇرماق،

afiş. is. fr. ① پلاكات، لوزۇنكا. ② رەسىملىك ئېلان.

afişe etmek. ① ئويۇندا چىقىرىشقا چىقارماق. ② ئابروينىڭ چۈشۈپ كېتىشىگە قارىماسلىق.

afişe olmak. پاش بولماق، ئاشكارا بولماق.

afitap, — bı. is. far. ① ئاپتاپ. ② بەك گۈزەل، نۇرلۇق يۈز.

afiyet, — ti. is. ar. سالامەتلىك، ئىسەنلىك، ساقلىق:
«Afiyet olsun — سالامەتلىك بولسۇن» (تاماق يېۋاتقانلار ئۈچۈن ياكى تاماق ۋاقتىدا ئېيتىلىدىغان نازاكەت سۆزى).

aforuzlamak. قوغلىماق، ھەيدىمەك:
«Herıfi yerinden aforuzlamışlar — بۇ ئادەمنى ئورنىدىن قوغلاپتۇ.»

Afrika. is. ئافرىقا.

afrodisyak. s. fr. جىنسىي ئىشتىياقىنى قوزغايدىغان، جىنسىي ھەۋىسىنى ئاشۇرىدىغان.

afsun. is. far. سېھىر، تىلسىم، ئازايىم، ئارۋاق، ئەپسۇن.

afsuncu. is. سېھىرچى، ئەپسۇنچى، ئارۋاقچى.

afsunlamak. ئەپسۇن ئوقۇماق.

aftos. is. yon. دوست، ئاداش، ئاشنا.

aftos · piyos. is. yon. ئەھمىيەتسىز، قىممەتسىز.

afyon. is. far. ئەپيۇن:
«Afyon savaşı — ئەپيۇن ئۇرۇشى.»

afyoncu. is. → **Afyonkeş.**

afyon · keş. is. ar. ئەپيۇنكەش، ئەپيۇن چەككۈچى.

afyonlu. s. ① تەركىبىدە ئەپيۇن بولغان. ② ئەپيۇن يۇتقان (بىرى). ③ ئەپيۇن چېكىپ مەست بولغان، ھوشىنى يوقاتقان.

agâh. is. far. ئاگاھ.

agalya. is. yon. ئاستا، پەس، ئاۋازسىز.

âgaz. is. far. باشلاش:
«Agaz etmek — باشلىماق.»

aglossi. is. fr. ① تۇغما گاچا. ② سۆزلىيەلمەسلىك.

agon. is. yon. ئاگون (تەنھەرىكەتچىلەر ۋە ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر ئارىسىدا بولىدىغان مۇسابىقە).

agoni. is. fr. جان تالىشىش.

agronom. is. fr. ئاگرونوم (يېزا ئىگىلىك مۇتەخەسسىسى).

agronometri. is. fr. ئاگرونومېتر (يەرنىڭ كۈچىنى ئۆلچەش بىلىمى).

agronomi. is. fr. ئاگرونومىيە (يېزا ئىگىلىك ئىلمى).

aguçuk. is. سۈت ئېمىدىغان بالا.

aguş. is. far. قۇچاق.

ağ. is. ① تور. ② ئاغ (ئىشتان ئېغى). ③ تۇزاق:
«1. Balık ağı — بېلىق تورى.
2. Ağa düşmek — تۇزاققا چۈشمەك.»

ağa. is. ① ئاغا. ② ئاكا، تاغا، چوڭ ئاكا. ③ باي:
«Ağa evde mi? — ئاغا ئۆيدىمۇ؟»

ağa · baba. is. دادا، چوڭ ئاتا.

ağa · bey. is. ئاكا، تاغا.

ağa · beylik, — ği. is. ئاكىلىق، تاغىلىق:
«Dogrusu o bana ağa beylik etti — توغرىسىنى دېسەم، ئۇ ماڭا ئاكىلىق قىلدى.»

ağaç, — cı. is. ① دەرەخ. ② ياغاچ. ③ توقماق، تاياق، تىرەك. ④ ياغاچتىن

ئىشلەنگەن:

«Ağacın altında oturmak — دەرەخنىڭ ئاستىدا ئولتۇرماق.»

ağaççık, – ğı. is. غوللۇق، ئۆسۈملۈك.

ağaççıl. s. zool دەرەخ ۋە ئۆسۈملۈكلەردە ياشايدىغان (هايۋان).

ağaç · kakan. is. zool. ياغاچ قۇرتلىرىنى يەپ ياشايدىغان قۇش.

ağaçlamak. ① دەرەخ تىكمەك، ئورمان بەرپا قىلماق. ② كالتەكلىمەك، توقماقلىماق.

ağaçlandırmak. دەرەخلىك هالغا كەلتۈرمەك، ئورمانزارلىق قىلماق، باغ – ۋاران قىلماق:

«Bir bahçeyi ağaçlandırmak — باغچىنى مېۋە دەرىخى بىلەن توشقۇزماق.»

ağaçlı. s. دەرەخلىك، دەرەخزارلىق.

ağaçlık, – ğı. is. ① دەرەخلىك يەر، ئورمانلىق، ئورمانزارلىق. ② دەرەخ بىلەن قاپلانغان، دەرەخ ۋە ياغاچ قويۇلغان:

«Ağaçlık bir yer — دەرەخلىك يەر.»

ağaçsı. s. ① دەرەخقە دائىر، دەرەخ تىپىدىن، دەرەخقە ئوخشىغان. ② دەرەختىن بولغان.

ağaçsıl. s. → **Ağaçsı.**

ağaçsızlanma. is. دەرەخسىزلىنىش، دەرەخ تىكمەسلىك.

ağalanmak. ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، يوغانچىلىق قىلماق، مەغرۇرلۇق قىلماق، مەغرۇرلانماق، تەكەببۇرلاشماق.

ağalık, – ğı. is. ① سېخىيلىك، مەردلىك. ② تەجرىبىلىك، پىشقەدەملىك، سالماقلىق.

ağalmata. is. ئىلگىرى تۈركىيىدە بەزى هەيكەللەرگە بېرىلگەن نام.

ağan. is. ① ئاقما يۇلتۇز. ② ئاسمانغا چىقىش، هاۋاغا كۆتۈرۈلۈش.

ağaran. s. ئاقىرىۋاتقان، ئاقارغان.

ağarık. s. ئاقامتۇل، بوز، ئاقامشۇل.

ağarma. is. ① ئاقىرىش. ② تاڭ ئېتىش.

ağarmak. ① ئاقارماق. ② تاڭ ئاتماق، ئايدىڭلاشماق. ③ چوڭ بولماق، قېرىماق. ④ رەڭگى ئۆچمەك.

ağartmak. ① ئاقارتماق. ② پارقىراتماق. ③ پاكىزلىمەك، تازىلىماق. ④ رەڭگىنى ئاچماق.

ağda. is. ar. مەلهەم، قىيام، قويۇق.

ağdalaşmak. قىياملاشماق، قويۇقلاشماق:

«Şeker ağadalaştı. — شېكەر قىيام بولدى.»

ağdalı. s. ① قىيام بولغان، قويۇقلاشقان، مەلهەم بولغان. ② ئوچۇق بولمىغان، ئۇقۇمسىز، تۇتۇق.

«Mehmet ağdalı konnşuyor — مەهەممەت تۇتۇق سۆزلەيدۇ».

ağdani. is. كانۋا ۋە ئىلمە قىلىپ ئىشلەنگەن بىر خىل ئاق يىپەك رەخت.

ağdırmak. ① قويۇقلاشتۇرماق. ② قىيسايتماق، بىر تەرىپى پەس، بىر تەرىپى ئېگىز بولماق. ③ بىر تەرىپى بېسىلىپ كەتمەك، بىر تەرىپى ئېغىرلاشماق.

ağı · ağu. is. ئوغا، زەهەر.

ağıl. is. ① ئېغىل، قوتان. ② ئاي ۋە بەزى يۇلتۇزلارنىڭ ئەتراپىدىكى يورۇقلۇق چەمبىرى.

ağılamak. ① زەهەرلىمەك. ② كۆكتات ۋە مېۋە دەرەخلىرىگە دورا سەپمەك. ③ ئالدىماق، گوللىماق، يامان يولغا باشلىماق.

ağılanmak. زەهەرلەنمەك.

ağılı, ağulu. s. زەھەرلىك، زەھەر قوشۇلغان.

ağıllamak. ئېغىلغا سولىماق، قوتانغا سولىماق.

ağım. is. پۈتىنىڭ يۈزى.

ağımlı s. ئۈستى بەكرەك ئېگىز بولغان.

ağınmak. ئېغىنىماق.

ağır. s. ① ئېغىر. ② قىممەتلىك، قەدىرلىك. ③ يوغان، زور، چوڭ. ④ ئاستا. ⑤ مۈشكۈل، خەۋپلىك، قىيىن:

«1· Taş ağır bir maddedir — تاش ئېغىر ماددىدۇر.

2· Ağır hediyeler — قىممەتلىك ھەدىيەلەر.

3· Ağır tank — چوڭ تانكا.

4· Iş ağır yürüyor — ئىش ئاستا كېتىۋاتىدۇ.

5· Ağır iş — قىيىن ئىش.»

ağır · ağır. ئاستا - ئاستا:

«1· At ağır - ağır gidiyor — ئات ئاستا - ئاستا مېڭىۋاتىدۇ.»

ağır·başlı. s. سالماق، ئېغىر بېسىق.

ağır · başlılık, — ğı. is. ① سالماقلىق، ئېغىر بېسىقلىق. ② بىرىنىڭ ياكى بىر نەرسىنىڭ ئېغىرلىقى ۋە توغرىلىقىغا ئىشىنىدىغانلىق.

ağırca. z. ① ئېغىرراق. ② ئېغىرلاشماق، يامانلاشماق (ئاغرىق).

ağırlamak. قىزغىن قارشى ئالماق:

«Çin halkı Türkiyeli konukları ağırladı — جۇڭگو خەلقى تۈركىيىلىك مېھمانلارنى قىزغىن قارشى ئالدى.»

ağırlanmak. ① قىزغىن قارشى ئېلىنماق. ② ئېغىر بېسىقلىق قىلماق:

«Çin halk cumhuriyeti devlet başkanı Türkiyede ağırlandı — جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى رەئىسى تۈركىيىدە قىزغىن قارشى ئېلىندى.»

ağırlaşmak. ① ئېغىرلاشماق. ② ئېغىر بېسىق بولماق. ③ بۇزۇلۇشقا باشلىماق. ④ ئاستىلاشماق. ⑤ تۇغۇتى يېقىنلاشماق:

«1· Hasta ağırlaştı — ئاغرىق (كېسەل) ئېغىرلاشتى.

2· Kömur ıslanınca ağırlaşır — كۆمۈر نەم بولغانچە ئېغىرلىشىدۇ.

3· Bu genç gittikçe ağırlaşiyor — بۇ ياش بارغانسېرى ئېغىر - بېسىق بولۇپ كېتىۋاتىدۇ.

4· Süt ağırlaşmaya başladı — سۈت بۇزۇلۇشقا باشلىدى.

5· Ayaklarım gitgide ağırlaşiyor— ئايىغىم بارغانچە ئاستىلاپ كېتىۋاتىدۇ.

6· Hadiçe ağırlaştı, dogum evine kaldırılmalı — خەلىچىنىڭ تۇغۇت كۈنى يېقىنلاشتى، تۇغۇت ئۆيىگە ئاپىرىش كېرەك.»

ağırlaştırmak. ① ئېغىرلاشتۇرماق. ② ئاستىلاشتۇرماق:

«Son siyasi olaylar piyasayı iyiden iyiye ağırlaştırdı — كېيىنكى سىياسىي ۋەقەلەر بازار باھاسىنىڭ ئۆرلىشىنى ئاستىلاشتۇردى.»

ağırlık, — ğı. is. ① ئېغىرلىق، ئېغىرچىلىق. ② ئاستىلىق. ③ مەسئۇلىيەت. ④ ئۈمىدسىزلىك. ⑤ تۇرغۇنلۇق، يۇمشاقلىق. ⑥ سىقىلىش، ئىچى پۇشۇش:

1·«Taşın ağırlığı— تاشنىڭ ئېغىرلىقى.

2· Bütün ailenin ağırlığı omuzumdadır — پۈتۈن ئائىلىنىڭ ئېغىرلىقى ئۈستۈمدە.»

3. Bir kaplumbağı yürüyüşü ağırlığıyla yol aliyor — تاشپاقـدەك ئاستا ميڭۋاتىدۇ.

4. Bu işin ağırlığını tek başıma yüklemiş bulunmaktayım — بۇ ئىشنىڭ مەسئۇلىيىتىنى يالغۇز ئۈستۈمگە ئېلىۋاتىمەن.»

ağış. is. ① ھور چىقىش. ② چىقىش، يۇقىرىلاش، ئۆرلەش.

ağıt, – tı. is. ① مەرسىيە. ② يىغلاش.

ağıtlama. is. بىرىنىڭ ئۆلۈمىنى خاتىرىلەش ئۈچۈن ئۆتكۈزۈلگەن سۆھبەت.

ağıtlamak. مەرسىيە ئوقۇماق.

ağız¹, – ğzı. is. ① ئېغىز. ② قۇدۇق ۋە يول ئاغزى. ③ قىتىم، نۆۋەت. ④ ئوغۇز سۈتى. ⑤ بىس (پىچاقنىڭ):

«1. Ağızdan çıkanı kulağı işitmez— ئېغىزدىن چىققاننى قۇلىقى ئاڭلىمايدۇ.

2. Ağzına baka kalmak — ئاغزىغا قاراپ قالماق.

3. Ağzına bakmak — ئاغزىغا قارىماق.

4. Ağzı kulaklarına varmak — ئاغزى قۇلىقىغا يەتمەك.

5. Ağzından süt kokmak — ئاغزىدىن سۈت پۇراپ تۇرماق.

6. Ağzından girip burnundan çıkmak — ئاغزىدىن كىرىپ، بۇرنىدىن چىقماق.

7. Ağzını açıp gözünü yummak — ئاغزى ئېچىلىپ كۆزى يۇمۇلماق.

8. Ağzından bal akmak — ئاغزىدىن ھەسەل تامماق.

9. Ağzı gevşek — ئاغزى بوش، سىر ساقلىيالمايدىغان.

10. Yol ağzında — يول ئاغزىدا.

11. Ilk ağızda paranın yarısını ödedi — بىرىنچى قېتىملا پۇلنىڭ يېرىمىنى تۆلىدى.

12. Tehlikenin ağzında — تەھلىكىنىڭ ئاغزىدا.»

ağız². is. بوۋاقلارنىڭ تۇنجى سۆزى.

ağızlamak. ① ھەرقانداق نەرسىنى ئورنىغا جايلاشتۇرماق. ② بىر مەسىلە ھەققىدە يوليورۇق ۋە تەلىمات بەرمەك. ③ باشلانغان ئىشنى تاماملىماق.

ağızlaşma. is. ① ئىككى گۈەنزىنىڭ (نەيچىنىڭ) ئۇچىنىڭ بىر - بىرىگە ئۆتۈشۈشى. ② ئىككى قان تومۇرىنىڭ بىر - بىرىگە ئۇلىنىشى.

ağızlaşmak. (قان تومۇرى) بىر - بىرىگە ئۆتكۈزۈلمەك.

ağızlatmak. بۇلەپ ئۆتكۈرلەشتۈرمەك، ئىتتىك قىلماق (پىچاقنى).

ağızlık, – ğı. is. ① مۇشتەك (زۇيزە). ② پۈۋلەپ چېلىنىدىغان سازلارنىڭ ئېغىزغا ئېلىنىدىغان تەرىپى. ③ تېلېفوننىڭ ئېغىز قىسمى. ④ چېلىمنىڭ ئېغىزغا ئېلىنىدىغان تەرىپى. ⑤ يۈگەن.

ağızsız. s. ياۋاش، مۇلايىم، ئاز سۆزلەيدىغان.

ağlamak. ① يىغلىماق. ② شىكايەت قىلماق، دەرد تۆكمەك. ③ قاتتىق تەلەپ قىلماق:

«Ağlamıyan çocuğa meme vermezler — يىغلىمىغان بالىغا ئەمچەك سالماس (سېلىنمايدۇ).»

ağlamaklı. s. z. يىغلامسىرىماق، يىغلىغۇدەك:

«Bunu görünce ağlamaklı oldu —

بۇنى كۆرۈپ يىغلىغۇدەك بولدى.»

ağlamalı. s. يىغلاڭغۇ.

ağlamış. s. غەمكىن.

ağlamsık. s. يالغان يىغلىغان.

ağlaşmak. ① يىغلاشماق. ② شىكايەت قىلىشماق، دەرد تۆكۈشمەك.

ağlatmak. يىغلاتماق.

ağlayış. is. ① يىغلاش شەكلى. ② شىكايەت قىلىش، دەرد تۆكۈش.

ağlı. s. ئېغى ئۇزۇن، ئېغى بار، ئاغلىق.

ağmak. ① ھاۋاغا ئۇچماق، ئاسمانغا كۆتۈرۈلمەك. ② ساڭگىلىماق، ئېگىلمەك.

ağnak, – ğı. is. ئېغىنايدىغان يەر.

ağnamak. ئېغىنىماق.

ağrı. is. ئاغرىق:

«Baş ağrısı — باش ئاغرىقى.»

ağrık, – ğı. is. → **Ağrı.**

ağrıklı. s. ① ئاغرىق. ② ئاغرىقچان:

«Ağrıklı göz — ئاغرىق كۆز.»

ağrılı. s. ① ئاغرىغان، ئاغرىۋاتقان. ② ئاغرىقى بولغان.

ağrımak. ئاغرىماق:

«Baş ağrımak — باش ئاغرىماق.»

ağrısız. s. ئاغرىقى بولمىغان، دەردسىز:

«Azıcık aşım, ağrısız başım — ئازغىنا ئېشىم، دەردسىز بېشىم.»

ağrıtmak. ئاغرىتماق:

«Bu koku başımı ağrıttı — بۇ پۇراق بېشىمنى ئاغرىتتى.»

ağsı. s. تورسىمان، تورغا ئائىت، توردەك ئۆرۈلگەن.

ağustos. is. lat. ئاۋغۇست، 8 – ئاي:

«Bir ağustos Çin halk kurtuluş ordusunun ordu günüdür — 1- ئاۋغۇست جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيسىنىڭ قۇرۇلغان كۈنىدۇر.»

ah. ① ئاھ. ② ئىنجىقلىماق:

«1. Ah, ben ne ettim? — ئاھ، مەن نېمە قىلدىم؟

2. Ah çekti — ئىنجىقلاپ كەتتى.»

aha. مانا:

«Bizim köy aha şu tepenin ardındadır — بىزنىڭ يېزا مانا شۇ دۆڭلۈكنىڭ ئارقىسىدا.»

ahalı. is. ئاھالە:

«Kaşkar ahalisi — قەشقەر ئاھالىسى»

ahar. s. باشقا، باشقىسى:

«Bu işi vakti ahara bırakalım — بۇ ئىشنى باشقا ۋاقىتقا قالدۇرايلى.»

ahbap. is. ① سىرداش دوست، جان دوست. ② تونۇش - بىلىش.

ahbapça. z. سەممىي تۇردە، تەكەللۇپسىز:

«Gel senle ahbapça konuşalım — كەلگىنە، سەن بىلەن سەممىي تۇردە سۆزلىشەيلى.»

ahbaplık, – ğı. is. يولداشلىق، بۇرادەرلىك، يېقىنلىق:

«Kısa zamanda ahbaplık arttı — يېقىن بىر زاماندىلا يولداشلىق كۆپەيدى.»

ahbar. is. ئەر قېرىنداش.

ahçılık, – ğı. is. ئاشپەزلىك.

ahd. is. ar. ① ۋەدە. ② قەسەم.

ahd . etmek. ① قەسەم قىلماق.② ۋەدە قىلماق.

ahdi. s. ar. شەرتنامىگە، توختامنامىگە ۋە ئەھدىنامىگە ئاساسەن قىلىنغان.

ahdi . atik. is. ar. ئەيسادىن ئاۋۋالقى مۇقەددەس كىتابلار.

ahdi . cedit is.ar. ئەيسانىڭ كىتابى

(ئىنجىل).

âhen. is. far. تۆمۈر.

ahenk, – ği. is. far. ①يېقىنلىق، ماسلىشىش. ② ئاھاڭ.

ahenkleştiren. s ماسلاشقان، يېقىنلاشقان.

âhenkleştirmek. ماسلاشتۇرماق، يېقىنلاشتۇرماق.

âhenkli. s. بىر - بىرىگە ماس، ئۇيغۇنلۇق، يېقىنلىق، ئاھاڭلىق.

âhenksiz. s. ئۇيغۇنسىز، بىر - بىرىگە ماسلاشمىغان، ئاھاڭسىز.

aheste. s.far. ① ئاستا. ② تىپتىنچ. ③ مۇلايىم، ياۋاش. ④پەس، تۆۋەن (ئاۋاز). ⑤ بىر مۇزىكا پارچىسىنىڭ ئاستا چېلىنىشى.

Ahfat, – dı. is. نەۋرىلەر، ئەۋلاد.

ahı. is. ar. ①ئاھىلىقلاردىن بولغان بىرى. ②قولى ئوچۇق، سېخىي.

ahır. is. far. ئېغىل، قوتان.

Ahilik,–ği. is. far. نەسلى تۈركتىن بولۇپ، بىرقانچە يۈز يىل ئىلگىرى ئاناتولىدا يۇقىرى بىر تەرەققىيات كۆرسەتكەن، جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا ھەسسە قوشقان بىر قوۋم.

ahir. s. ar. ئاخىر، نىھايەت، كېيىن.

ahırlamak. ئېغىلدا ئۇزۇن تۇرۇپ ئاجىزلىماق، كۆتۈرەم بولۇپ قالماق.

ahiren. z. ar. كېيىنكى ۋاقىتلاردا، يېقىنقى كۈنلەردە.

âhiret. is. → **Ahret.**

âhiretlik, – ği. is. → **Ahretlik.**

ahit[1], – di. is.ar. ①ۋەدە، ئەھدە. ② دەۋر، زامان:

«Ahdim olsun, bu işi yapacağım — ۋەدەم بولسۇن، بۇ ئىشنى قىلىمەن.»

ahit[2]. s. ar. ۋەدە قىلىشقانلارنىڭ ھەربىرى.

ahitleşmek. ۋەدىلەشمەك، توختاملاشماق، شەرتلەشمەك.

ahitli. s. ۋەدە قىلغان، ۋەدىلىك، ئۆز ئۈستىگە ئالغان.

ahitname. is.ar . far. ئەھدىنامە، شەرتنامە، ۋەدىنامە.

ahize. is. ar. ئېلېكتر ئېقىمىنى ئېلىپ باشقا بىر قۇۋۋەتكە ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئەسۋاب.

ahkâm. is.ar. ھۆكۈم:

«Ahkam kesmek — ھۆكۈملەرنى توختاتماق.»

ahlâf. is. ar. ئىز باسارلار.

ahlâk, – ğı. is. ar. ①رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك قائىدىلەر. ② بۇ قائىدىلەرنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم. ③ ئەخلاق، خۇي مىجەز، ئادەت:

«Bu adamın ahlâkını beğenmi - yorum — بۇ ئادەمنىڭ مىجەزىنى ياقتۇرمايمەن.»

ahlâkçı. is. ① ئەخلاق ئالىمى، ئەخلاق دەرسى بەرگۈچى. ② ئەخلاقلىق ئادەم، ئەخلاق قائىدىلىرىگە رىئايە قىلغۇچى.

ahlâkdışı. s. ئەخلاق بىلەن مۇناسىۋىتى بولمىغان، ئەخلاقتىن سىرت.

ahlakıyat, – tı. is.ar. ئەخلاق بىلىمى، ئەخلاقىيەت.

ahlâkıyun. is. ئەخلاق ئالىملىرى.

ahlâki. s.ar. ئەخلاقىي، ئەخلاققا ئائىت، ئەخلاق بىلەن مۇناسىۋەتلىك، ئەخلاققا ئۇيغۇن.

ahlâklı. s. ئەخلاقلىق.

ahlâksız. s. ① ئەخلاقسىز. ② نومۇسسىز. ③ خۇيى ئەسكى، قىلىقى سەت، قىلىقسىز، خۇيسىز.

ahlâksızlık, – ğı. is. ئەخلاقسىزلىق.

ahlat, – tı. is. yun. ① ياۋا ئامۇت. ②قوپال ئادەم، يولسىز ئادەم:

«Âhlatın biridir — قوپالدىن بىرى.»

ahmak, – ğı. s. ar. ئەخمەق، ئەقىلسىز. دۆت، مۆڭ.

ahmaklaşmak. ئەخمەقلەشمەك، دۆتلەشمەك، مۆڭلەشمەك.

ahmaklık, – ğı. is. ئەخمەقلىق، دۆتلۈك، مۆڭلۈك، ئەقىلسىزلىق.

ahmer. s. ar. قىزىل.

ahrâr. is. ar. ① ئازاد بولغانلار، ھۆررىيەتكە ئېرىشكەنلەر. ②سىياسىي پارتىيە.

ahreb. is. ar. ئاھرەب (رۇبائىنىڭ مەيئۇلدىن باشلىنىدىغان تۈرى).

ahrem. is. ar. ئاھرەم (رۇبائىنىڭ ئاز قوللىنىلىدىغان بىر تۈرى).

ahret, – ti. is. ar. ئاخىرەت، ئاخىرقى زامان، قىيامەت، ئۇ دۇنيا.

~ yolculuğu. ئۆلۈم.

ahretlik, – ği. is. ar. ① ئىگىسىز بىرىنى بېقىۋېلىش. ② سۇپا. ③ ئاخىرەتكە ئائىت.

ahşa. is. ar. ئادەم ۋە ھايۋاننىڭ قېرىنى، ئۇچەي قاتارلىق ئىچكى ئەزالىرى.

ahşap, – bı. is. ar. ياغاچتىن ۋە تاختايدىن ياسالغان، تاختايلىق ئۆي، ياغاچ كەپە.

ahter. is. ar. يۇلتۇز.

ahu. is. far. ① جەرەن، كېيىك. ② چىرايلىق كۆز. ③ گۈزەل قىز ياكى ئايال.

ahüvah. is. ئىنجىقلاپ يىغلاش.

ahval, – lı. is. ar. ئەھۋاللار، ۋەزىيەتلەر، بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار:

«Dünya ahvalından haberi yok — دۇنيا ئەھۋاللىرىدىن خەۋىرى يوق.»

ahzar. s. ar. يېشىل.

ahzetmek. ئالماق.

ahzisâr. is. ar. ئۆچ ئېلىش، ئىنتىقام ئېلىش.

aidat, – tı. is.ar. ① كىرىم، پايدا، تاپاۋەت. ② ياردەم پۇل.

aile. is. ar. ① ئائىلە. ② ئاساسلىق خۇسۇسىيەتلىرى بىر بولغان تىل، ھايۋان ۋە ئۆسۈملۈكلەر.

ailevi. s. ئائىلىۋى، ئائىلىگە ئائىت.

ait. s. ar. ئائىت، دائىر، قاراشلىق، مەنسۇپ:

«Bu kitap bana ait — بۇ كىتاب ماڭا ئائىت.»

ajan. is.fr. ① خەلقئارادا ھوقۇقلۇق ۋەكىل. ② جاسۇس، ئىشپىيون.

ajans. is.fr. ① تۈرلۈك ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ئورگان. ② ئاگېنتلىق:

«Sinhuva ajansı — شىنخۇا ئاگېنتلىقى.»

ajitasyon. is. fr. ①چايقىلىش، داۋالغۇش. ② مۇرەككەپ، ئارىلاش. ③ دەم سىقىلىش.

ak. s. ①ئاق. ② پاكىز، پاك، ساپ. ③ ئاق (كۆزدىكى):

«Bir gözünde ak var — بىر كۆزىدە ئاق بار.»

akabe. is.ar. ① تىك، قىيا. ②تەھلىكە، خەتەر. ③ چوققا:

«1. Bu akabeyi de atlatırsak ötesi kolay — بۇ خەتەردىن ئۆتسەكلا، باشقىسى

سى ئاسان.
2. Dağ akabesi — «تاغ چوققىسى.
akabinde. z. ar. ئارقىسىدىن، ئارقىـ
دىنلا، كەينىدىن، كەينىدىنلا.
akaç, — çı. is. ①ئېقىتىش نوسى.
② قانال، ئېرىق، ئۆستەڭ.
akademi. is. fr. ① ئاكادېمىيە. ② ئالي
مەكتەپ. ③ يالىڭاچ سىزىلغان رەسىم.
ak . ağa. is. ئىلگىرى سارايلاردا خىز-
مەت قىلىدىغان ئاق تەنلىك خادىم.
akait, — di. is. ① ئەقىدىلەر، ئىشىنىدىـ
غان نەرسىلەر. ② بىر دىنىنىڭ قائىدىلىـ
رىنى توپلىغان بىلىم.
akak, — ğı. is. ئاقاق (سۇ، هاۋا قاتار-
لىقلارنىڭ ئېقىپ تۇرۇشىغا يارايدىغان
هەر خىل يول).
akala. is. كېيىنكى زامانلاردا تۈركىيە
دە تېرىلىشقا باشلىغان بىر خىل كېۋەز.
akamet. — ti, is. ar. ① قىسىرلىق،
تۇغماسلىق. ② غەلىبىسىزلىك، نەتىجىـ
سىزلىك.
akan. s. ئېقىپ تۇرىدىغان.
akalli. ar. ئەقەللىي، ئەڭ ئاز، هېچ
بولمىسا، هېچ بولمىغاندا...
akan . yıldız. is. كۆچمە يۇلتۇز،
ئاقما يۇلتۇز.
akar. is. ئىجارىگە بېرىلىدىغان ئۆي،
دۇكان قاتارلىق كۆچمەس مۈلۈك.
akarca. is. ① يۇقۇملۇق كېسەل.
② چىقان. ③ ئارشاڭ.
akaret, — ti. is. ئىجارىگە بېرىلىدىغان
ئۆي، جاي قاتارلىق كۆچمەس مۈلۈكلەر.
akarp. s. yun. مېۋىسىز، مېۋىسى يوق.
akar . su. is. ①ئېقىن سۇ. ② ئاياللار
بويىنىغا ئاسىدىغان ئالماس ياكى مەرۋا-
يىتتىن تىزىلغان بىر قاتار تىزىق.
akar . yakıt. is. نېفىت، دىزېل، بېنـ
زىن قاتارلىق يېقىلغۇلار.
akaryot, — tu. s. مېغىزى يوق، مېـ
ۋىسى يوق.
ak . asma. is. ئاق گۈل ئېچىلىدىغان
باغچىلارنى زىننەتلەش ئۈچۈن تېرىلىدىـ
غان پۇراقلىق گۈل.
akasya is. yun. ئاكاتسىيە دەرىخى.
akatalepsi. is. fr. ① ئاڭلاش ئىقـ
تىدارىنىڭ يېتەرسىزلىكى. ② قارار-
سىزلىق.
akatapoz. is. fr. يۇتالماسلىق،
يۇتۇشتا قىينىلىش.
ak . baba. is. ① گىيە (قۇش)، مادا
(قۇش). ② s. قېرى (ئادەم).
ak . baş. is. zool يازدا قۇتۇپلاردا،
قىشتا بولسا ئىسسىق رايونلاردا ياشايدىغان
ئىنچىكە تۇمشۇقلۇق غاز، دېڭىز غازى.
ak . başak, — ğı. is. كۈزگى بۇغداي.
ak . bez. is. ئاق پاختا رەخت.
ak . buğday. is. كۈزگى بۇغداي.
ak . ciğer. is. ئۆپكە، ئاق جىگەر.
akciğerli. s. ئۆپكىسى بار.
akciğersiz. s. ئۆپكىسى يوق.
akça[1]. is. ئاقچا، كۈمۈش پۇل.
akça[2]. s. ئاقۇچ، ئاقامتۇل.
akçe. is. كۈمۈش تەڭگە.
akçıl. s. ئاقۇچ، ئۆڭۈپ كەتكەن:
«Bu perde güneşten akçıl olmuş —
بۇ پەردە ئاپتاپتا ئۆڭۈپ كېتىپتۇ.»
akdem. s. ar. ئاۋۋال، ئىلگىرى،
بۇرۇن، ئەلمىساقتىن بېرى.
Ak . deniz. is. ئاق دېڭىز.
akdes. s. ar. مۇقەددەس، ئەڭ

مۇقەددەس.

âkıben. z. ① بىر ئىش ياكى بىر ئەھۋالنىڭ ئاقىۋىتى. ② ئاقىۋىتىدە.

akıbet, – ti. is. ar. z. ① ئاقىۋەت، نەتىجە. ② ئاقىۋىتىدە، نەتىجىدە.

akıcı. ① ئاقىدىغان، سۈيۈقلۇق. ② تو- سالغۇسىز، راۋان، ئوڭاي، ئوڭۇشلۇق:

«Akıcı cümle — راۋان جۈملە.»

akıcılık, – ğı. is. ① ئاقىدىغان بو- لۇش. ② ئاسانلىق، راۋانلىق، ئوڭايلىق، ئوڭۇشلۇق، توغرىلىق.

akıl,–klı. is. ar. ① ئەقىل، زەكا. ② پىكىر:

«Aklı başina gelmek — ئەقلىغە كەلمەك.»

âkıl. s. osm. ئەقىللىق:

«Âkıl isen çocuğunu bilimsel ve teknolojiyle uğraşmağa alıştır — ئەقىللىق بولساڭ، بالاڭنى ئىلىم - پەن ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولۇشقا ئۆگەت.»

âkılane. z. ar. ئاقىلانە، ئەقلىغە مۇ- ۋاپىق.

akıllanmak. ئەقلىگە كەلمەك، ئەقلىنى تاپماق.

akıllanmaz. s. گەپ ئاڭلىماس، بەڭ- باش، تۈزەلمەس.

akıllı. s. ① ئەقىللىق. ② توغرا چۈ- شەنگەن، چۈشىنىش قابىلىيىتىگە ئىگە. ③ سالماقلىق، ئېغىر - بېسىقلىق:

«Akıllı adam — ئەقىللىق ئادەم.»

akılsız. s. ئەقىلسىز:

«Bin akılsızdan bir akıllı yararlıdır — مىڭ ئەقىلسىزدىن بىر ئەقىل- لىق ئەۋزەل.»

akılsızlık, – ğı. is. ئەقىلسىزلىق، دۆتلۈك، مېڭىلۇك.

akım. is. ئېقىم، جەريان، يېڭى كۆز قاراش، ئۇسۇل، سىستېما، خاھىش:

«Kapitalizm akımı — كاپىتالىزم ئېقىمى.

Suyun akımı — سۇنىڭ ئېقىمى.»

akın. is. ① تەھدىت، باستۇرۇش، تاجاۋۇز. ② ئېقىن، نۇرغۇن نەرسىنىڭ ئارقا - ئارقىدىن بىرلىكتە ھەرىكەت قىلىشى:

«1. Polis nümayışçılara akın yaptılar — ساقچى نامايىشچىلارنى باس- تۇردى.

2. Balık akını — بېلىق ئېقىنى.»

akın akın. z. توپ - توپ:

«Halk sokaktan akın - akın geçiyor — خەلق كوچىدىن توپ - توپ بولۇپ ئۆتۈۋاتىدۇ.»

akıncı. is. باستۇرۇپ كىرگۈچى، ھۇجۇم قىلغۇچى.

akıntı. is. ① نەرسىنىڭ ئېقىشى. ② بەدەندىن ئاققان يىرىڭ. ③ مايىل- لىق، ئېغىشلىق. ④ يامغۇر سۈيىنىڭ ئېقىش يولى:

«Suyun akıntısı bir türlü kesilmedi — سۇنىڭ ئېقىشى زادى توختى- مىدى.»

akıntılar. is. دېڭىز سۇلىرىنىڭ يەر ئالماشتۇرۇپ ئېقىش يولى.

akış. is. ① ئېقىش. ② ئىلگىرىلەش، داۋام قىلىش. ③ پىكىر ئېقىمى:

«1. Suyun akışı — سۇنىڭ ئېقىشى.

2. Hadiselerin akışı — ھادىسىلەر- نىڭ داۋام قىلىشى.

3. Sosyalizm akışı üstünlük sağ-

liyor — سوتسيالىزم ئېقىمى ئۈستۈنـ لۈك قازىنىۋاتىدۇ.

4. Bu fikrin içime akışını ğün-geçtikçe hissediyorum — بۇ پىـ كىرنىڭ ماڭا قىلغان تەسىرىـنى بارغانـ سېرى ھېس قىلىۋاتىمەن.»

akıtma. is. ① ئېقىتىش. ② ئات قاـ تارلىق ھايۋانلارنىڭ ئاق قاشقىسى. ③ ئالتۇن زەنجىرلـىك بۇلاپكـا. ④ گۈللۈك ئالتۇن بىلەيزۈك.

akıtmak. ① ئېقىتماق. ② بۇزۇپ - چاچـ ماق، بەتخەجلىك قىلماق.

akide¹. is. ar. ① ئەقىدە، ئىشـەنچ، ئېتىقاد. ② ئەقلگە ئاساسلانغـان پىرىنـ سىپ، قانۇنىي قائىدىلەر بىلىمى.

akide². is. ar. رەڭلىك، پۇراقلىق ۋە ئاسان ئېرىمەيدىغان مەنبەسى.

âkif. s.ar. قەتئىي ئىرادىلىك، قەتئىي نىيەتلىك.

akik, — ği. is. ar. ھېقىق.

akim. s. ar. ① قىسىر، تـۇغمـاس. ② نەتىجىسى يوق.

akis, — ksi. is. ar. ① ئىـنـكـاس، ئەكـس. ② رېفلېكس. ③ s. ئەكـسـى، تەتۈرسى، زىتى:

«Bu işin akisleri dünyayı tuttu — بۇ ئىشنىڭ ئىنكاسى دۇنياغا بىر كەلدى.»

akit, — kdi. is. ar. ① ئاكىت، كېلىـ شىم. ② ئۆيلىنىش، نىكاھ.

akito(etmek). fr. تۆلىمەك، تۆلەش ھۆججىتى بەرمەك.

ak·kefal. is. zool. سازان بېلىقىنىـڭ بىر تۈرى، گۆشى تەملىك بىرخىل بېلىق.

ak·kuş. is. zool. ئاق كەپتەر.

ak·kuyruk, — gu. is. تەم كىرگۈزۈش

ئۈچۈن چايغا ئارىلاشتۇرۇلىدىغـان ئاق چاي.

aklamak. ① ئاقارتماق. ② ئاقلىماق. ③ پاكىزلىمەك، تازىلىماق.

aklan. is. ① تاغ جىرغىلىرى. ② بىر دېڭىز ياكى بىر كۆلگە سۇ ئېقىتىدىغان جاي. ③ تام بۇرجىكىدىكى سۇ يولى.

aklanmak. ① ئاقلانماق. ② بىر دەۋا ياكى بىر ھېسابات ئېنىقلىنىپ ئاقلانماق. ③ پاكىزلەنمەك، تازىلانماق.

aklen. z. ar. ئاقىلانە، ئەقىلچە.

aklı·evvel. s. ar. ① تۇغما ئەقىللىق، دانا. ② تەڭرى.

aklı·selim. is. ar. ئەقلى - ھوشى جايىدا.

akliyat, — tı. is. ar. ئەقىل بىلەن ئىگىلىگەن بىلىملەر، ئەقلىيەت.

akliye. is. ar. ① ئەقىلگە ئائىت. ② ئەقلىي كېسەللىكلەر بىلىمى.

akma. is. ① ئېقىش. ② سىزىش، تامچىلاش.

akmak. ① ئاقماق. ② تۆكۈلمەك. ③ تېز ھەرىكەتلەنمەك. ④ ئارقا - ئارقىدىن ۋە توپ - توپ كەلمەك. ⑤ ئوڭاي ۋە تېز ئۆتمەك:

«1. Çuval delikmiş bugday aktı — تاغار تۆشۈك ئىكەن، بۇغداي ئاقتى.

2. Üstünden sular akıyor — يۇقىرىدىن سۇلار ئېقىۋاتىدۇ.

3. Baktımki Mehmet geliyor, aktım gittim — قارىسام مەھەممەت كېلىۋاتىدۇ، تېزلا كەتتىم.

4. Halk sokağa akıyor — خەلق كوچىغا ئېقىۋاتىدۇ.

5. Vakit akıp gidiyor — ۋاقىت

ak · sakal. is. ئاقساقال، پېشقەدەم، مويسىپىت.

aksaklık, – ğı. is. ① ئاقساقلىق. ② بۇزۇقلۇق، يۇرۇشمەسلىك، ئويغۇنسىزلىق.

aksam. is. قىسىملار، پارچىلار، بۆلەكلەر.

aksamak. ① ئاقسىماق. ② توسالغۇغا ئۇچرىماق، كېيىن قالماق، ئاستىلاشماق:

«Saferimiz aksadı — سەپىرىمىز ئاستىلاشتى.»

aksata. is.ar. ئېلىش - بېرىش، ئېلىم بېرىم.

aksat ma. is. ① ئاقسىتىش. ② تۇ-گەتمەسلىك، ئوتتۇرا يولدا توختىتىش.

aksatmak. ئاقساتماق، يېرىم يولدا توختاتماق، توسقۇن بولماق:

«Havanın bozulması ekin işini aksattı — ھاۋانىڭ ئۆزگىرىشى تېرىلغۇ ئىشلىرىنى ئاقسىتىپ قويدى.»

aksesuar. is. fr. ① زاپاس پارچە. ② قوشۇلغان ۋە ئارتتۇرۇلغان نەرسە. ③ كىنو ۋە تىياتىرلار ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر. ④ ئاياللارغا كېرەكلىك كىيىدىغان ۋە تاقايدىغان نەرسىلەر.

aksesyon. is. fr. ① ئېرىشىش، يېتىشىش، ئىگە بولۇش. ② قوشۇلۇش.

aks · etmek. ① ئەكس ئەتمەك. ② بىر يەرگە تەگمەك. ③ شولىسى چۈشمەك، كۆلەڭگىسى چۈشمەك. ④ تارالماق، كېڭەيمەك. ⑤ كەينىگە ئۆرىمەك:

«1· Sesler ta uzakara dek aksediyor — ئاۋازلار خېلى ئۇزاق يەرلەرگىچە ئەكس ئېتىدۇ.

2· Lambanın ışığı karşı eve aksediyordu — چىراغنىڭ يورۇقى ئۇدۇلدىكى ئۆيگە تېز ئۆتتۇۋاتىدۇ.»

akman. s. پاكىز، پاك، ساپ.

akordeon. is. fr. ئاككاردىيون.

akord. is. fr. ئاككورد (مۇزىكىدا ئاھاڭداشلىق).

akord · etmk. سازلارنى تەڭكەش قىلماق.

akordiyon. → **Akordeon.**

akori. is. fr. كۆز قارىچۇقى.

akortçu. is. ساز تەڭشىگۈچى.

akozlamak. يوشۇرۇنچە سۆزلىمەك.

akraba. is. ar. ئۇرۇق - تۇغقان:

«Salçukla akrabayız — سالچۇق بىلەن ئۇرۇق - تۇغقان.»

akrabalık,–ğı. is. ئۇرۇق - تۇغقانلىق.

akran. is. ar. قۇرداشلار، تەڭتۇشلەر، بىر دىمەتلىكلەر.

akranlık, – ğı. is. قۇرداشلىق، تەڭ تۇشلۇق.

akreb. is. ar. → **Akrep**

akrep,– bi. is. ar. ①چايان، سېرىدىق ئېشەك. ② سائەت يىڭنىسىنىڭ قىسقىسى.

akrobası. is. fr. سېرك، جانبازلىق:

«Çin akrobası heyeti Türkiyede sıcak bir şekilde karşılandı — جۇڭگو سېرىكچىلەر (جانبازلىق) ئۆمىكى تۈركىيىدە قىزغىن قارشى ئېلىندى.»

akrobat, –tı. is. fr. جانباز، سېركچى.

aksa. is. توسالغۇ، توسقۇن.

aksa. s. ئەڭ ئۇزاق، ئەڭ ئاخىر.

aksak. s. ① ئاقساق. ② ئوبدان يۈرۈشمىگەن. ③ شەرق مۇزىكىلىرىدا راسا جانلىق ئۇسسۇل:

«Bu, işin aksak tarafıdır — بۇ، ئىشنىڭ ئوبدان يۈرۈشمىگەن تەرىپىدۇر.»

كى ئۆيگە چۈشۈپ تۇراتتى.

3. Durgun suya akseden ağaçlar — سۇغا چۈشۈپ تۇرغان شولىسى دەرەخلەر.

4. Mesele oralara kadar aksetmiş — مەسىلە شۇ يەرگە قەدەر يېيىلىپتۇ.»

aksettirmek. ① ئەكس ئەتتۈرمەك. ② (يورۇق) چۈشۈرمەك. ③ يايدۇرماق، تارقاتماق، كېڭەيتمەك.

aksırmak. چۈشكۈرمەك.

aksırtmak. چۈشكۈرتمەك.

aksi. s. ar. ① ئەكسى، زىت، تەتۈر:

«Aksi bir yanıt تەتۈر جاۋاب»

② جاھىل، قىلىقسىز، تەلەيسىز.

aksilenmek. زىت ھەرىكەت قىلماق، تەتۈر ھەرىكەتلەنمەك.

aksilik, – ği. is. ar. ① ئەكسىلىك، تەتۈرلۈك. ② تەلەيسىزلىك، ئۇيغۇنسىزلىق.

aksine. z. ar. ئەكسىچە، تەتۈرىسىچە:

«Sizin eylemlerınız durumun aksine gidiyor — سىزنىڭ ھەرىكەتلىرىڭىز ۋەزىيەتنىڭ تەتۈرىسىچە بولۇۋاتىدۇ.»

aksi · seda. is. ar. ئەكس سادا.

ak·su. is. tıp. كۆزگە ئاق چۈشۈپ كۆرەلمەس بولۇپ قېلىش.

ak·süyek, – ği. is. ئاقسۆڭەك، ئېسىلزادە

akşam. is. ar. ئاخشام، كېچە:

«1. Bu iş akşama kalmasın — بۇ ئىش كېچىگە قالمىسۇن.

2. Akşam yemeği كەچكى تاماق.»

akşamcı. s. is. ① ئىشنى كېچىلىرى قىلىدىغان ئادەم. ② ھەر كېچە ھاراق ئىچىدىغان. ③ نۆۋەتنى ۋە ئىشنى ئاخشامغا توغرىلىغان. ④ ئاخشىمى دەرس تەييارلايدىغان ئوقۇغۇچى.

akşamcılık, – ğı. is. ھەر ئاخشىمى ھاراق ئىچىش ئادىتى.

akşamlamak. ① كەچ قالماق. ② كەچلىمەك. ③ كېچىكىپ تۇغماق:

«Ben sana çabuk dön dedim, sen ise orada akşamladin — مەن سېنى تېز قايتقىن دېسەم، سەن كەچ قالدىڭ.»

akşamleyin. كەچقۇرۇن، ئاخشام ۋاقتى.

akşamlık – ğı . is. z. ① ئاخشاملىق، ئاخشام ئۈچۈن، ئاخشامغا خاس. ② ئاخشىمى كىيىدىغان كىيىم. ③ ياتاق كىيىمى:

«Bir akşamlık yiyeceğim kaldı — بىر ئاخشاملىق يەيدىغىنىم قالدى.»

akşın. s. ① ئاقامشۇمۇل، ئاقامتۇل، ئاقۇچ. ② تېرىسى، تۈكى ۋە كۆزىنىڭ ئاق بولۇشى (ئادەم ياكى ھايۋاننىڭ).

aktar. is. ar. ① ملىچمال ساتقۇچى. ② ملىچمال دۇكىنى.

aktarma. is. ① سەپەردە پويىز ۋە پاراخوت ئالماشتۇرۇش. ② يۆتكەش، توشۇش. ③ ئاستىن - ئۈستىن قىلىش، ئاغدۇرۇش. ④ يەر ئاغدۇرۇش. ⑤ بىر كىتابنى باشتىن ئاخىرغىچە كۆرۈپ چىقىش. ⑥ كۆزدىن كەچۈرۈش، ئىزدەش. ⑦ باشقا تىللاردىن ئاتالغۇ قوبۇل قىلىش:

«Sıncana giderken bir aktarma yapılır — شىنجاڭغا بېرىشتا پويىز ئالماشتۇرۇلىدۇ.»

aktarmak. ① يۆتكىمەك، تېرىشۇماق. ② تېگىشمەك، ئالماشتۇرماق. ③ باشقا يەردىن ئەۋەتمەك. ④ ئاغدۇرماق، ئىلەشتۈرمەك، ئارىلاشتۇرماق. ⑤ يەر ئاغدۇر-

ماق. ⑥ ئىستاتا ئالماق. ⑦ كۆزدىن كەچۈرمەك، ئىزدىمەك. ⑧ تەرجىمە قىلماق. ⑨ بېشاتماق.

akti. is. ① كۆتۈرە ئالغان ئىش ئۈچۈن بېرىلىدىغان نۆۋەت، ئەجىر ھەققى. ② جىسمانىي ئەمگەك.

aktif. is. fr. ئاكتىپ، پائال، تىرىشچانلىق.

aktiflik, – ği. is. ئاكتىپلىق، جانلىقلىق.

aktivizm. is. fr. ئاكتىپچىلىق.

aktör, – rü. is.fr. ① سەھنە ئەسەرلىرىدە رول ئالغان ئەركەك. ② ۋەزىيەتكە ماس ھەرىكەت قىلغۇچى. ③ قەدىمدە سارايلاردا قىزىقچىلىق قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان نام.

ak · töre. is. ياخشى ئەخلاق.

aktris. is. fr. سەھنە ئەسەرلىرىدە رول ئالغان ئايال.

aktüalite. is. fr. ① كۈندىلىك ۋەقە، كۈندىلىك ۋەزىيەت. ② ھۆججەتلىك كىچىك فىلىم. ③ ئەمەلىيەت، ھەقىقەت، توغرا ئەھۋال. ④ ھازىرقى ئەھۋال، ھازىرقى شارائىت.

aktüel. s. fr. ① كۈندىلىك، ھازىرقى. ② ئەمەلىيەت، ھەقىقەت، توغرا، دۇرۇس.

akumba. is. zool. ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق كىچىك مايمۇن.

akusmatik, – ği. is. fr. ئاڭلاش، ئىشتىش، تىڭشاش.

akustik,–ği. is. ئاكۇستىكا (فىزىكىنىڭ ئاۋازنى تەتقىق قىلىدىغان بۆلۈمى).

akuşör, – rü. is. fr. ئاكۇشېر (بالا تۇغدۇرىدىغان ئەر دوختۇر).

akü Akümülatör.

akümülatör. is. fr. ئاكمۇلياتور.

akvarel. is. fr. سۇ بوياقلىق رەسىم.

ak · yarma. is. ئاقيارما (8 – ئايلاردا پىشىدىغان يەرلىك تۈرك شاپتۇلىسى).

ak · yel. is. يەرنىڭ نەملىكىنى قۇرۇتۇۋېتىدىغان غەرب ۋە غەربىي جەنۇب شامىلى، ئاق يەل.

al¹. s. ① قىزىل. ② ئەڭلىك:
«Al bayrak — قىزىل بايراق.»

al². is. ① ئالدىماق، گوللىماق. ② ھىيلە.

âl, – li. is. ar. ① ئائىلە. ② s. يۇقىرى، ئۈستۈن، ئېگىز.

ala¹. s. ئالا، چار، چىپار، ئالا – بۇلا.

ala². is. بېلىق.

alâ. is. ar. ① يۈكسەكلىك، ئۈستۈنلۈك. ② شەرەپ – شان.

âlâ. s. ar. بەك ياخشى، مۇكەممەل، نەپىس، گۈزەل، ياخشى، ئوبدان، كاتتا، بەلەن:
«Âlâ bir yemek — ناھايىتى ياخشى تاماق.»

alabildiğine. z. s. ① پۈتۈن كۈچى بىلەن، تېز سۈرئەت بىلەن. ② چەكسىز، پايانسىز، چېگىرسىز. ③ ھەددىدىن ئارتۇق، بەكمۇ تولا.

alabora. is. it. ① قېيىقنىڭ دېڭىزدا ئاغدۇرۇلۇشى. ② نورمال ئىشنىڭ ئاقساپ قېلىشى:
«Sandal alabora oldu — قېيىق ئاغدۇرۇلدى.»

alabrigan. is. fr. باندىتلىق.

alaca. s. ① ئالا – بۇلا. ② چىپار. ③ خۇي، مىجەز، خاراكتېر. ④ مەڭ، داغ. ⑤ ئەسكى مىجەز، سەت قىلىق:
«Hayvanın alacası dışında, insanın

içindedir — ھايۋاننىڭ ئالىسى تېشىدا، ئادەمنىڭ ئىچىدە.»

alacak, –ğı. is. ئېلىم، ئېلىش، بېرەر ھېساب ۋە ئىشتىن ئېلىنماي قالغان پۇل، مال ۋە باشقا نەرسە:

«Bütün alacaklarımı topladım — پۈتۈن ئالىدىغان نەرسىلىرىمنى يىغدىم.»

alacaklı. s. بېرىدىن ھەققىنى ئالغۇچى، ئېلىمچى، قەرز ئىگىسى:

«Alacaklılar mahkemeye baş vurdular — قەرز ئىگىسى سوتقا دەۋا قىپتۇ.»

alacalamak. ئالا - بۇلا بويىماق.

alacalanmak. ① ئالا - بۇلا بولماق. ② ئۆزگەمەك، چىرايى ئۆزگەرمەك. ③ بۇلغانماق.

alacalık, –ğı. s. ① كۆپ رەڭلىك، ئالىلىق، خىلمۇ خىل رەڭلىك. ② گۈگۈم ۋاقتى. ③ ئىككى يۈزلۈك، خائىنلىق، ئالىلىق.

alacık, – ğı. is. ① كۆچمەنلەرنىڭ ئەتراپى ئوچۇق چېدىرى. ② ئالچۇق.

alagarson. is. fr. ئەرەنچە ياسالغان چاچ.

ala · gün. is. يازنىڭ بۇلۇتلۇق ھاۋاسى.

alâka. is. ar. ① ئالاقە، مۇناسىۋەت. ② مۇھەببەت، يېقىنلىق:

«1. Aramızda iyi bir alâka var — ئارىمىزدا ياخشى بىر ئالاقە بار(مۇناسىۋەت).

2. Ona karşı alâka duyuyorum — ئۇنىڭغا قارىتا بىر خىل يېقىنلىق ھېس قىلىۋاتىمەن.»

alâka · dar. s. ar. ئالاقىدار، مۇناسىۋەتلىك.

alâkalanmak. ① مۇناسىۋەتلىك بولماق. ② كۆڭۈل بۆلۈشكە باشلىماق.

alakart, – tı. is. fr. تاماق تىزىملىكىدىن تاللىۋېلىنغان تاماق.

alâkasız. s. ئالاقىسىز، مۇناسىۋەتسىز.

alâkasızlık, – ğı. is. ئالاقىسىزلىق، مۇناسىۋەتسىزلىك.

alalamak. باشقا تۈسكە كىرمەك، بويالماق:

«Uçaklara karşı alalanmış bir fabrika — ئايروپىلانلارغا قارشى تۈسكە كىرگۈزۈلگەن فابرىكا.»

âlâm. is. ar. ئالەملەر («ئالەم» نىڭ كۆپلۈكى).

alaman. is. ئۇن لىرالىق پۈتۈن پۇل.

alamana. is. چوڭ بېلىقچى قېيىق.

alamarikan. is. fr. ئامېرىكىلىققا ئوخشاش.

alâmet, – ti. is. s. ① ئالامەت. ② ئەجەبلىنەرلىك، غارايىپ، ھەيران قالارلىق. ③ ئىز. ④ ئىشارەت، بەلگە. ⑤ خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك.

alaminüt. s. fr. ھامان، دەرھال، ئان.

alan. is. ① مەيدان. ② ئورمانلىقتىكى دەل - دەرەخسىز يەر. ③ جەھەت، ساھە. ④ يۈز ئۆلچەم، ئابېيوم، كۆلەم:

«1. Hava alanı — ئايرودروم.

2. Bilim alanı — بىلىم ساھەسى.

3. Kaşkarın toprak alanı geniştir — قەشقەرنىڭ يەر كۆلىمى كەڭ.»

alarga. is. it. ① ئوچۇقتىن ئوت، يېپ قىسلاشما. ② ئارقىغا قايت، يىراق تۇر:

«Alarga etmek — ئارقىغا چېكىنمەك.»

alarm. is. fr. خەتەردىن خەۋەر بەرمەك، جىددىي ھالەت، ھەربىي ھالەت:

«Alarm durum ilân etmek — ھەر-

بىر ھالەت ئېلان قىلماق.»
alât, – tı. is. ar. ① قورال، ئەسۋاب، سايمانلارنىڭ كۆپلىكى. ② ئەرلەرنىڭ ئەركەكلىك ئەزاسى، زەكەر.
alaturka. s. it. تۈرك شەكلىدە:
«Alaturka yemekler — شەرقچە (تۈركچە) تائاملار.»
alaturkacı. is. تۈرك مۇزىكىسىنى ياخشى كۆرگۈچى.
ala · vere. is. ① بىر نەرسىنىڭ قولدىن قولغا ئۆتۈشى. ② سودا - سېتىق، ئېلىم - بېرىم.
alavereci. is. قانۇنسىز سودىگەر.
alay[1]. is. yun. چاقچاق، شاڭخو:
«Aşırı alay etmek kötü bir huydur — ھەددىدىن ئارتۇق چاقچاق قىلىش يامان ئادەت.»
alay[2]. is. far. ① ئادەملەر توپى، جامائەت. ② ھەممە. ③ پولك (ھەربىي). ④ تۈركۈم:
«1. Cenaze alayı — جىنازا جامائىتى.
2. Alayımızı sorguya çektiler — ھەممىمىزنى سوراققا تارتتى.
3. Bir alay işçi — بىر تۈركۈم ئىشچى.»
alay · alay. z. تۈركۈم - تۈركۈم، توپ - توپ:
«Halk Tiananmen meydanından alay - alay geçiyor — خەلق تيەنئەنمېن مەيدانىدىن توپ - توپ بولۇپ ئۆتۈۋاتىدۇ.»
alaycı. s. چاقچاقچى، شاڭخوچى، قىزىقچى، ھەزىلكەش.
alâyış. is. far. ھۈنەر كۆرسىتىش، ئويۇن، نامايىش:
«Onun yaptığı hep alayıştan ibarettir — ئۇنىڭ قىلغان ھەممە ئىشى ئويۇندىن ئىبارەت.»
alaylı[1]. s. is. ① كىلكىلىك، قىزىقچىلىق. ② كۆزگە ئىلماسلىق. ③ زاڭلىق، مەسخىرە:
«Bu alaylı konuşmadır — بۇ، زاڭلىق قىلغان گەپ بولدى.»
alaylı[2] is. ① جەڭچىلىكتىن يېتىشكەن ئوفىتسېر. ② ئۆزلۈكىدىن ئۆسۈپ يېتىشكۈچى.
alaz. is. ئوت يالقۇنى.
alazlama. is. ① يالقۇنجاش. ② بەدەندە قىزىللىقنىڭ ئىپادىسى.
al · bastı. is. تۇغۇتتا تازىلىقا دىققەت قىلمىغانلىقتىن پەيدا بولغان تۇغۇت ئاغرىقى.
albay. is. ask پولكوۋنىك، تۈەنجاڭ.
albüm, – mü is. lat ① ئالبۇم (رەسىم ئالبۇمى). ② نۇسخىلار، ئەۋرىشكىلەر توپلىمى (ئۆسۈملۈك، ئۇچار قۇشلار).
albümin. is. fr. تۇخۇمنىڭ ئېقى، ئاقسىل.
alçacık. s. پاكار، پەس.
alçak. s. ① پاكار، پەس. ② پەسكەش، رەزىل. ③ تۆۋەن، ئاستا، بوش. ④ كەمتەر، كىچىك پېئىل:
«1. Alçak dağ — پاكار تاغ.
2. Yurt hizmetinden kaçınmak alçaktır — ۋەتەن خىزمىتىدىن باش تارتقانلار پەسكەشلەردۇر.
3. Alçak konuşalım — تۆۋەن ئاۋازبىلەن سۆزلىشەيلى.
4. Alçak gönüllü adam كەمتەر ئادەم.»
alçaklamak. ھەقىرلىمەك، پەس

كۆرمەك، كەمستمەك.

alçaklaşmak. ① تۆۋەنلەشمەك. ② كەمـ
تەرلەشمەك. ③ چۈشكۈنلەشمەك.

alçaklık, – ğı, is. ① تۆۋەنلىك، پەسلىك، پاكارلىق. ② كەمتەرلىك. ③ پەسكەشلىك. ④ چاكىنا - چۈكىنلىك، ئاددىيلىق.

alçalmak. ① چۈشكۈنلەشمەك، ئەسكىلەشمەك. ② پەسلىمەك، تۆۋەنلىمەك.

alçı is. گەژ، گىپس.

alçılamak. ئاھاك بىلەن ئاقارتماق.

alçıtaş. is. سىڭىر تاش.

aldaç, – çı. is. ھىيلە، مىكىر، پەنت.

aldamak. ئالدىماق، گۆلدىمەك.

aldanç. s. تېز ۋە ئاسان ئالدىنىدىغان، گۆل، ئالدانغاق.

aldangıç is. ھىيلە، پەنت.

aldanış. is. ئالدىنىش، گۇلدىنىش، ئۇمۇنۇش.

aldanmak ① ئالدانماق، گۇللانماق، ئۇمۇنماق. ② ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقىدىن ۋاقىتسىز گۈل ئاچماق. ③ خىيالغا پاتماق:

«Tatlı sözleze kanarak aldandım — چىرايلىق سۆزلەرگە ئىشىنىپ قېلىپ ئالداندىم.»

aldatan. s. is. ① ئالدىغان، گۇلدىغان، ئۇمدۇرغان. ② يالغانچىلىق. ③ كۆز بۇيامچىلىق.

aldatıcı s. ئالدىغۇچى، گۆللىغۇچى، ئالدامچى.

aldatmaca is. ھىيلە، ئالداتقۇچ ئويۇن:

«Aldatmaca politikası — ئالداتقۇچى سىياسەت.»

aldatmak. ① ئالدىماق، گولدىماق. ② بىرسىنى ئالداپ پايدا كۆرمەك. ③ يالغان سۆزلىمەك، سۆزىدىن قايماق. ④ ئەرخوتۇن بىر بىرىگە سادىق بولماسلىق:

«1. Düşmanı âldatıp zayıf bıraktığı yerden sâldırdılar — دۈشمەننى ئالداپ، ئاجىز يېرىدىن ھۇجۇم قىلدى.

2. yabancı sınıf unsuru köylüleri aldatmaya kalkar — سىنىپىي يات ئۇنسۇرلار دېھقانلارنى ئالداپ پايدا كۆرۈشكە كىرىشىدۇ.

3. Mehmet bey bizi aldattı, toplantıya gelmedi — مەھەممەت ئەپەندى يالغان سۆزلەپ يىغىنغا كەلمىدى.»

aldatmazlık, – ğı. is. راسلىق، توغرىلىق، سادىقلىق.

aldırış is. ① ئالدۇرۇش، چەكتۈرۈش. ② كۆڭۈل بۆلۈش، ئېتىبار بېرىش.

aldırmak. ① ئالدۇرماق. ② دىققەت قىلماق، كۆڭۈل بۆلمەك. ③ يۆتكىمەك. ④ تارتقۇزماق. ⑤ ئورۇنلاشتۇرماق. ⑥ ياتقۇزماق، سىغدۇرماق:

«1. Pazardan öteberi aldırmak — بازاردىن ئۇنى - بۇنى ئالدۇرماق.

2. Onun yaptıgı her işe aldırma lısınız — ئۇنىڭ قىلغان ھەر قانداق ئىشىغا ئېتىبار قىلمىساڭمۇ بولىدۇ.

3. Arkadaşımı Urumçiden Pekine aldırdım — دوستۇمنى ئۈرۈمچىدىن بېيجىڭغا يۆتكىدىم.

4. Dış aldırdım — چىش تارتقۇزدۇم.

5. Mehmeti işe aldırdım — مەھەممەتنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇردۇم.

6. Bu kadar kitabı bu odaya nasıl aldıracaksın? — بۇنچىلىك كىتابنى بۇ ئۆيگە قانداقمۇ سىغدۇرارسەن؟»

aldırmamak ئويلانماسلىق، كۆزدە تۇتماسلىق، ئويلىماسلىق:

«Güncel hayatımın nasıl olacağına aldırmadan, Markiszme aykırı girişimlere karşı kararlılıkla mücadele ediyor ve başarı kazanıyorum — كۈندىلىك تۇرمۇشۇمنىڭ قانداق بولۇپ قېلىشىنى ئويلىماستىن، ماركسىزمغا خىلاپ ھەرىكەتكە قارشى قەتئىي كۈرەش قىلىپ، غەلىبە قازاندىم.»

aldırmazlık, – ğı. is. ① ئالدىرىماسلىق، كارى بولماسلىق. ② بىغەملىك، غەمسىزلىك.

ale is. fr. دەرەخلىك يول.

aleddevam. z. ar. داۋاملىق، داۋامەت، ئۈزلۈكسىز، ئارقا ـ ئارقىدىن.

aleksi is. fr. قارىغۇلارچە ئوقۇماق، ئوقۇپ چۈشىنەلمەسلىك.

alel · açayip. s. ar. ئاجايىپ، غارايىپ.

alel · acele. z. ar. بەكمۇ تىنەش ۋە ئالدىراشلىق بىلەن:

«Bu işe alel acele karışıyorsun dostum — بۇ ئىشقا بەكمۇ ئالدىراپ ئارىلىشىپ قېلىۋاتىسەن دوستۇم.»

alelade. s. ar ① رىئال، تەبىئىي. ② ئاددىي.

âlem[1]. is. ar. ① بايراق، ئەلەم. ② خاس ئىسىم. ③ مۇنار، قۇببە ۋە بايراق قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ ئۇچىدىكى مەدەن. ④ ئالامەت، بەلگە. ⑤ جامې، مەدرىس قاتارلىق ئىمارەتلەرنىڭ ئۈستىگە بېكىتىلگەن ئىشارەتلىك قىزىق.

âlem[2] is. ar. ① ئالەم، دۇنيا، جاھان. ② ئەتراپتىكى ئىنسانلار. ③ مۇھىت، بېشلۇق، ساھە. ④ ئەھۋال ۋە شەرتلەر. ⑤ مەخسۇس نەرسە، خۇسۇسىيەتلىك نەرسە:

«Bizim bu arkadaş bir alemdir — بىزنىڭ بۇ يولداش بىر دۇنيا ـ دە!»

alembik, –ği. is. fr. ئايرىش ئەسۋابى

alemci. is. ar · far. مەسچىت ياكى جامەنىڭ قۇببىسىغا ياكى مۇنارنىڭ ئۈستىگە مەدەندىن ئاي ياسىغۇچى.

alemdar. is ar · far. ① بايراقدار، بايراق تۇتقۇچى. ② يولباشچى.

alem · şümul. s. ar. ئالەمشۇمۇل، دۇنياغا يېيىلغان، دۇنيا مىقياسىدا.

alenen. z. ar. ئوچۇقچە، ئاپ ـ ئاشكارا، كۆز ئالدىدا.

alengir. is. داۋراڭ، جار.

alengirli. s. داۋراڭ قىلىدىغان، جار سالىدىغان:

«Alengirli bir adam — داۋراڭ قىلىدىغان ئادەم.»

aleni. s. ar. ئوچۇق ـ ئاشكارا، ئايان:

«Aleni bir iş — ئاشكارا بىر ئىش.»

alenilik, – ği. is. ar. ئوچۇقلۇق، ئاشكارىلىق، ئايانلىق.

alesta. s. z. it. تەييار تۇرغان، ھازىر بولغان:

~ durmak — بۇيرۇق ئېلىشقا ھازىرلانماق

alet. is. ar. ① قورال، سايمان،

جابدۇق. ② زاپچاس. ③ ئورگانىزمنىڭ ھەربىر ئەزاسى. ④ ۋاستە. ⑤ ئويۇنچۇق:

«1. Orak bir tarım aletidir — ئورغاق دېھقانچىلىق سايمىنىدۇر.

2. Ben bu işe alet olmak istemiyozum — مەن بۇ ئىشقا ۋاستە بولۇشنى خالىمايمەن.

3. Ben ona bir alet olmak istemem — مەن ئۇنىڭغا ئويۇنچۇق بولمايمەن.»

aletlik, – ği. is. ① ۋاستىلىك:

«1. Ben bir kimseye aletlik edemem مەن ھېچكىمگە ۋاستىلىك قىلمايمەن.

2. Bu hiç aletlik iş değil — بۇ ۋاستە ئىشلىتىشكە تېگىشلىك ئىش ئەمەس.»

alev. is. ar. ① ئوت ۋە گازلارنىڭ يالقۇنى. ② نەيزە ئۇچىغا بېكىتىلگەن كىچىك بايراق. ③ ئوت، ئىسسىقلىق ئوت ئۇچقۇنى. ④ مۇھەببەت يالقۇنى، سەۋدا.

Alevi. is. din. ئالەۋىلىك مەزھىبىدىكى ئادەم.

Alevilik, – ği is. s. ar. ئالەۋى مەزھىبى.

alevlendirmek. يالقۇنجاتماق. ② چىرقايتماق، ئۇلغايتماق:

«Ateşi alevlendirmek — ئوتنى يالقۇنجاتماق.»

alevlenmek. ① يالقۇنجىماق. ② ئۇلغايماق:

«Bu mesele gittikçe alevalendi — بۇ مەسىلە بارغانسىرى ئۇلغايدى.»

alevli. s. ① يالقۇنلۇق، ئۇلغايغان. ② شىددەتلىك، قىزغىنلىق.

aleyh. is. ar. قارشى، زىت:

«kapitalizm aleyhind mücadele etmek — كاپىتالىزمغا قارشى كۈرەش يۈرگۈزمەك.»

aleyh . tar. s. قارشى بولغان، زىت بولغان:

«Bu, komünizm aleyhtarı kötü bir eylemdir — بۇ كوممۇنىزمغا زىت خاتا بىر ھەرىكەتتۇر.»

aleyhtarlık, – ğı. is. قارشىلىق، زىتلىق:

«Dünyada kapitalizm aleyhtar - lığı gittikçe yayılmaktadır — دۇنيادا كاپىتالىزمغا قارشى ھەرىكەت بارغانسېرى كېڭىيىۋاتىدۇ.»

aleyhkümselâm. ar. ئەلەيكۇم ئەسسالام.

alfa[1]. is. yun. ① يۇنان ئېلىپبەسىنىڭ بىرىنچى ھەرپى. ② بىرىنچى، تۇنجى.

alfa[2]. is. ar. bot شىمالىي ئافرىقىدا ھەم ئىسپانىيىدە ئۆسىدىغان بىرخىل ئۆسۈملۈك.

alfabe is. fr. ① ئېلىپبە. ② بىر ئىشنىڭ باشلىنىشى.

algarina. is. it. كران (ئېغىر نەرسىنى دېڭىزدىن چىقىرىش ۋە دېڭىزغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىرخىل كران).

algı[1]. is. ئەپيۈن قىرىپ ئالىدىغان قوشۇق.

algı[2] is. ئىدراك، ئىدراكى كۈچ.

algılamak. ئىدراك قىلماق، چۈشەنمەك.

algılanmak. چۈشىنىلمەك، ئىدراك

قىلىنماق.

algoritma. is. fr. ئالگورىتما (ئوتتۇرا زامانلاردا رەقەمدىكى «ئونلۇق» سىستېمىسىغا ئاساسەن ھېساب يۈرگۈزۈشكە بېرىلگەن نام، ھازىر تۈرك تىلىدا، بۇ «Horzumluk» يەنى ھورزۇملۇق يولى دەپ ئاتىلىدۇ).

algorizm. is. fr. ئالگورىزم (زامانىۋى ماتېماتىكىدا ھېساب ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ھەرقانداق بىر ئۇسۇل).

alıcı. is. ① سېتىۋالغۇچى، ئالغۇچى، خېرىدار. ② ئېلېكتر قۇۋۋىتىنى ئېلىپ باشقا بىر قۇۋۋەتكە ئايلاندۇرغۇچى ئەسۋاب. ③ تالىپ، تەلەپ قىلغۇچى. ④ كىشى ئالغۇچى ئاپپارات. ⑤ رادىئو پرىيومنىك. ⑥ قان ئالغۇچى.

alık. s. ① ئەقىلسىز، مۇڭ، بەڭباش، ئەخمەق. ② قوي قاتارلىق ھايۋانلارغا سېلىنغان ئەن.

alık alık. z. مۇڭلەردەك، ئەخمەقلەردەك:

«Alık alık etrafına bakınmasana — ئەتراپىڭغا مۇڭ ئادەمدەك قاراۋەرمىسىنا!»

alıklamak. قوي ۋە قوزىلارنىڭ قورساق يۇڭىنى قىرقىماق.

alıko(y) mak. ① توختىتىۋالماق. ② كېچىكىشكە سەۋەب بولماق. ③ توسماق. ④ ئايرىپ بىر يەرگە قويماق:

«1. Mehmeti yemeğe alıkoyduk — مەھمەتنى تاماققا تۇتۇپ قالدۇق.

2. Beni yolumdan alı koymasaydı şimdiye dek varmiş olurdum — مېنى يولۇمدىن توسۇمىغان بولسا ھازىرغىچە يېتىپ بولاتتىم.

3. Bu kitabı sizin için alıkoydum — بۇ كىتابنى سىزگە ئايرىپ قويدۇم.»

alım. is. ① ئېلىش. ② سېتىۋېلىش. ③ كۆڭۈلنى تارتىش، جەلپ قىلىش.

alımca. is. بىرىنگە ئايرىلغان ۋە مەلۇم مۇددەتتە ئېلىنىدىغان پۇل.

alımcı. is. يىغقۇچى، توپلىغۇچى.

alımlı. s. قىزىقارلىق، جازىبىلىك:

«Onun pek alımlı bir huyu var — ئۇنىڭ بەك قىزىقارلىق مىجەزى بار.»

alımsız. s. كۆرۈمسىز، قىزىقتۇرالمايدىغان، سوغۇق:

«Alımsız bir yüz — سوغۇق چىراي.»

alımsızlık, — ğı. is. كۆرۈمسىزلىك، قىزىقتۇرالماسلىق، سوغۇقلۇق.

alın, — nı. is. ① پېشانە، ماڭلاي. ② ئالدى تەرەپ، يۈز:

«Bu işe alın terimi döktüm — بۇ ئىشقا پېشانە تەرىمنى تۆكتۈم.»

alındı. is. ھۆججەت، تىلخەت.

alıngan. s. سەزگۈر، تۇيغۇن.

alınlı. s. ① پېشانىسى كەڭ، يۈزى كەڭ. ② يۈزسىز، ئارسىز.

alınlık, — ğı. is. ① پېشانىلىك، پېشانىگە ئېسىلغان ئالتۇن، ئۈنچە قاتارلىق زىننەت بۇيۇملىرى. ② بىنالارنىڭ ئالدى تەرىپىگە ئىشلەنگەن بېزەكلەر. ③ دۇبۇلغا ۋە ساۋۇتلارنىڭ پېشانە قىسمى. ④ ئۇرۇشتا ئاتلارنىڭ بۇرنىغا كىيگۈزۈلگەن ۋە بېشىنى قوغدايدىغان ياپقۇچ.

alınmak. ① ئېلىنماق. ② بىرسۆز ياكى بىر ھەرىكەتنىڭ ئۆزىگە قارشى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ خاپا بولماق. ③ ئىشغال قىلىنماق، قولغا كىرگۈزۈلمەك.

alın yazısı, — nı. is. تەقدىر-

قىسمەت.

alış. is· ① ئېلىش. ② سېتىۋېلىش.

alışik. s· ① ئادەتلەنگەن، كۆنگەن. ② پىشقان:

«Gözü alışık bir adam — كۆزى پىششىق بىر ئادەم.»

alışıklık, – ğı. is· كۆنۈكلۈك.

alışılmak. كۆنمەك، ئادەتلەنمەك:

«Bu işe kolayca alıştım — بۇ ئىشقا ئاسانلا كۆنۈپ قالدىم.»

alışılmış. s· ئادەتتىكى:

«Alışılmış hareket — ئادەتتىكى ھەرىكەت.»

alışkan. s· ئادەتلەنگەن، كۆنۈپ قالغان، ئۆگىنىپ قالغان:

«Mehmet kendi kendini eleştirmeye alışkan — مەھمەت ئۆز - ئۆزىنى تەنقىد قىلىشقا ئادەتلەنگەن.»

alışkanlık, – ğı. is· ① ئادەت بولۇپ قالغانلىق. ② كۆنۈكلۈك:

«Bu alışkanlığın sonucudur — بۇ، ئادەت بولۇپ قالغانلىقنىڭ نەتىجىسى.»

alışık. is· خۇي، مىجەز، ئادەت، قىلىق:

«Bu adamın tuhaf alışıkları var — بۇ ئادەمنىڭ يات قىلىقلىرى بار.»

alışmak. ① ئۆگەنمەك، كۆنمەك، ئادەتلەنمەك. ② تۇتاشماق، يېقىلماق. ③ ماسلاشماق. ④ كۆنۈكمەك، تۆزمەك:

«1· Erken kalkmaya alıştım — ئەتىگەن قوپۇشقا ئادەتلەندىم.

2· Anahtar kilide alıştı — ئاچقۇچ قۇلۇپقا ماس كەلدى.

3· Ben Pekine alıştım — مەن بېيجىڭغا كۆنۈپ قالدىم.»

alıştırmak. ① ئادەتلەندۈرمەك، كۆندۈرمەك. ② سازنى تەڭشىمەك:

«Anahtarı kilide alıştırmak — ئاچقۇچنى قۇلۇپقا ماسلاشتۇرماق.»

alış veriş. is· ① ئېلىم - بېرىم، سودا - سېتىق. ② ئېلىش - بېرىش، ئالاقە:

«1· Son günlerde mağazada alış veriş çok iyi — كېيىنكى كۈنلەردە ماگىزىنىنىڭ سودا - سېتىقى ناھايىتى ياخشى بولدى.

2· Benim seninle hiç alış - verişim yok — مېنىڭ سەن بىلەن ھېچقانداق ئېلىش - بېرىشىم يوق.»

âli. s. ar. ئالىي، يۈكسەك، ئۇلۇغ.

âli · aba. is· مەھەممەت پەيغەمبەرنىڭ ئائىلە ئەزالىرى (قىزى پاتىمە، كۈيئوغلى ئەلى ۋە نەۋرىلىرى ھەسەن - ھۈسەيىنلەر «Âli - aba» دەپ ئاتىلىدۇ.)

âli · cenap. s. ar. ئالىيجاناب، مەرد.

âlicenaplık, – ğı. is. ئالىيجانابلىق، كەڭ قورساقلىق، مەردلىك.

alidat, – tı. is. ar· ماتېماتىكىدا بۇلۇڭ سىزغۇچ.

alienist, – ti. is. fr· روھىي (ئېلىشما) كېسەللەر دوختۇرى.

alikıran. s· قاتتىق زۇلۇم، ھەددىدىن ئارتۇق زۇلۇم.

alil. is. ar· كېسەللىك، نۇقسان.

âlim. s· ar· ئالىم.

âlimce. z. ئالىمدەك، ئالىمچە، ئالىمغا ئوخشاش.

âlimlik, – ği. is· ئالىملىق.

aliyül · âlâ. z. ar. ئەڭ ياخشى، ناھايىتى مۇكەممەل، ئەڭ ئەلا.

alkali. is. fr. شۇلتا، ئىشقار، شور.

alkarna. is. ئالقارنا (پوستلۇق سۇ ھايۋانلىرىنى تۇتۇش ئۈچۈن دېڭىز ئاستىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان ۋە ئېغىز تەردىپى تۆمۈردىن ياسالغان بىرخىل تور).

alkım. is. ھەسەن - ھۈسەن.

alkış. is. ئالقىش، قارشى ئېلىش.

alkışçı. s. ① ئالقىشچى. ② بىرىنىڭ ھەرىكەت ۋە سۆزىنى تەقدىرلەپ، قالغانلارنى «تۇغرا» دېگۈزۈشكە ھەرىكەت قىلغۇچى.

alkışlamak. ① ئالقىشلىماق، قارشى ئالماق. ② تەقدىرلىمەك، ماختىماق، ياخشى كۆرمەك.

alkışlanmak. ئالقىشلانماق، قارشى ئېلىنماق.

alkışlatmak. ئالقىشلاتماق، قارشى ئالدۇرماق.

alkışlayış. is. ئالقىشلاش، قارشى ئېلىش.

alkol, – lü. is. fr. ① ئىسپىرت. ② ئىسپىرتلىق ئىچىملىكلەر.

alkolik. s. is. ئالكولىك، ئىچىملىككە مۇپتىلا بولغان.

alkolizm. is. ھاراقكەشلىكتىن، ئىچىملىكتىن پەيدا بولغان كېسەللىك.

alkolleştirmek. ① ئىسپىرتتىن قىلماق. ② ئىسپىرتلىق.

alkolsüz. s. ئىسپىرتسىز.

allah[1]. is. ar. ئاللا، خۇدا، ياراتقۇچى، تەڭرى، ئىگە.

allah[2]. ھەيرانلىق ئىپادىسىنى بىلدۈرىدىغان سۆز:

«Allah ne kadar güzel olmuş — يائاللا، نېمىدېگەن چىرايلىق بولۇپ كەتكەن.»

allahlık, – ğı. is. s. قولىدىن يامانلىق كەلمەيدىغان، ئاق كۆڭۈل، مۆمىن، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان ئادەم:

«Bu adam allahlığın biri, elinden bir şey gelmez — بۇ ئادەم بىرىگە يامانلىق قىلمايدىغان خۇدانىڭ مۆمىنى.»

allahsız. s. خۇداسىز، دىنسىز، ئاللاغا ئىشەنمەيدىغان.

allahsızlık, – ğı. is. خۇداسىزلىق، ئاتېئىزم.

allahuekber. is. ئاللاھۇ ئەكبەر (ئاللا ئۇلۇغدۇر).

allâk. s. ① سۆزىدە تۇرمايدىغان، ئالدامچى. ② ئىشەنچىسىز (ئادەم).

allak · bullak s. z. مۇرەككەپ، ئالا - بۇلا، ئاستىن - ئۈستۈن.

allâme. s. تولۇق بىلىملىك، بىلىمى تولۇق، بىلىم ئەھلى، ئەللامە.

allanmak. قىزارماق، قىزىللاشماق:

«Güneş doğarken allanır dağlar — كۈن چىققاندىغان ۋاقىتتا تاغلار قىزىرىدۇ.»

allı. s. رەڭگى قىزىل، پەداز بېرىلگەن:

«Allı pullu ev — رەڭگا - رەڭ ۋە پەدازلىق ئۆي.»

allık, – ğı. is. قىزىللىق، ئەڭلىك.

allıgator. is. ing. ئامېرىكا تىمساھى.

alma. is. ئېلىش.

almaç, – çı. is. ئالغۇچ (ئېلېكتر ئېنېرگىيىسىنى ئېلىپ باشقا بىر كۈچكە

ئايلاندۇرىدىغان قورال):
«Telefon makinesinin sesi kulağımıza veren kısmı bir almaçtır — تېلېفون ئاپپاراتىنىڭ ئاۋازىنى قۇلاققا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان قىسمى بىر ئالغۇچتۇر.»

almak. ① ئالماق. ② ئۈزىگە جەلپ قىلماق. ③ قىرلىغا كەلتۈرمەك. ④ سېتىۋالماق. ⑤ قوبۇل قىلماق. ⑥ يېتكىمەك. ⑦ ئىشغال قىلماق. ⑧ قازانماق. ⑨ تۇيماق، ھېس قىلماق. ⑩ ئىچمەك. ⑪ قىرلانماق. ⑫ تارتماق. ⑬ ئوغرىلىماق. ⑭ ئىشلەتمەك:

«1. Ben şapkamı alıp gidiyorum paltomu almıyacağım — مەن شەپكەمنى ئېلىپ كېتىۋېرىمەن، چاپىنىمنى ئالمايمەن.

2. Gözümü ondan alamiyorum — كۆزۈمنى ئۇنىڭدىن ئالالمايۋاتىمەن.

3. Ürün almak — مەھسۇلات ئالماق.

4. Yemiş almak — يېمىش ئالماق.

5. Rüşvet almak — پارا ئالماق.

6. Masayı ileri almak — شىرەنى ئالدىغراق تارتماق.

7. Türkler Istanbulu 1453 de aldılar — تۈركلەر ئىستانبۇلنى 1453 - يىلى ئىشغال قىلدى.

8. Nam aldı — نام قازاندى.

9. Burnu koku almiyor — بۇرنى بىر نەرسىنى پۇرىمايدۇ.

10. Yemekten önce bir iki kadeh alırmısınız? تاماقتىن ئاۋۋال بىر ـ ئىككى رومكا ئىچەمسىز؟

11. ilaç almak — دورا (ئىچمەك) قوللانماق.

12. Arabayı sağa al — ھارۋىنى ئوڭغا تارت.

13. Cebinden saatimi almışlar — يانچۇقۇمدىن سائىتىمنى ئوغرى ئالدى.

14. Eve bir hizmetçi alacağım — ئۆيگە بىر خىزمەتچى ئالماقچىمەن.»

Alman. is. fr. ① گېرمانىيىلىك، گېرمانلار. ② گېرمانىيە.

Almanca. is. نېمىسچە (تىل، يېزىق).

Almanya. is. گېرمانىيە.

almaş. is. ① ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ نەرسىنىڭ ئالماشتۇرۇلۇپ قوللىنىلىشى. ② تېگىشىش، ئالماشتۇرۇش.

almaşmak. ① ئالماشتۇرماق. ② ئالمىشىپ ئىش قىلماق.

alnaç, — çı. is. ① بىر نەرسىنىڭ كىشىگە قارشى كەلگەن تەرىپى. ② بىنانىڭ ئالدى تەرىپى.

alopesi. is. fr. چاچنىڭ تۆكۈلۈشى، چاچسىزلىق.

alp, — pı. is. s. ① ئالپ، قەھرىمان، باتۇر، ئەزىمەت. ② يۇقىرى.

alpinist, — ti. is. fr. تاغقا چىققۇچى، تەنھەرىكەتچى.

alpinizm. is. fr. تاغقا يامىشىپ چىقىش ھەرىكىتى.

alt, — tı. is. ① تەگ، ئاستى، تۆۋەن، تۆۋەنكى قات. ② داۋام، ئاخىر. ③ ئىچى. ④ چوڭقۇرلۇق، تىرەنلىك:

«1. Tencerenin altında ateş var — قازاننىڭ ئاستىدا ئوت بار.

2. Bu yazımın altı yokmu? —

بۇ ماقالىنىڭ ئاخىرى (داۋامى) يوقمۇ؟

3. iyilik kisvesi altında her türlü kötülüğü yapiyor — ياخشىلىق نىقابى ئىچىدە تۈرلۈك ئەسكىلىكلەرنى قىلىدۇ.

4. Binanın alt katlarında oturuyoruz — بىنانىڭ تۆۋەنكى قەۋەتىدە ئولتۇرىمىز.»

altan. is. گىرىپ، سىمۋوللۇق بەلگە (خاقانلارغا بېرىلىدىغان).

alternatif. s. fr. تېك ئېقىمى.

aternatör, — rü. is. fr. ئېلېكتر ئېقىمى ئىشلەش ئەسۋابى.

altes. is. fr. شاھزادە ۋە خانىكىلەرگە بېرىلگەن نام.

alt · geçit, — di. is. ئىككى قەۋەتلىك يولنىڭ ئاستىنقى قىسمى.

altı. s. ① ئالتە. ② ئالتىنچى:

«1. Altı aylık — ئالتە ئايلىق.

2. Ayın altısı — ئاينىڭ ئالتىنچى كۈنى.»

altı · kardeş. is. يەتتە يۇلتۇزدىن تەركىب تاپقان شىمالىي قۇتۇپ يۇلتۇزى.

altılık, — ğı. is. ① ئالتە دانىدىن مەيدانغا كەلگەن، ئالتە سەپ (يېرىم دۈزىنە). ② شېئىرىيەتتە ئالتە مىسرالىق (مۇسەددەس):

«Altılık saflar halinde sıralandılar — ئالتە سەپ بويىچە تىزىلدى.»

altın. is. ① ئالتۇن. ② لىرا. ③ ئالتۇندىن ئىشلەنگەن. ④ پارلاق، پارقىراق. ⑤ سېرىق:

«1. Altın gibi çok değerli bir şeydir — ئالتۇندەك قىممەتلىك نەرسىدۇر.

2. Iki ingiliz altını — ئىككى ئىنگلىز لىراسى.

3. Altın saat — ئالتۇن سائەت.»

altıncı. s. ئالتىنچى.

altın · kafes. بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرگىنىگە قارىماي، ئەركىنلىكتىن مەھرۇم ياشاش ئۇسۇلى، ئالتۇن قەپەس.

altın · oluk, — ğu. is. ① زىننەتلىك ئايال چە شالۇۇر. ② ئوراقلىق نەرسە، ئۈستىگە تارتىلغان لېنتا.

altın · saç. is. سېرىق چاچ.

altın · sinek, — ği. is. چىۋىن، ئالتۇن چىۋىن.

altın · taş. is. ① بىر خىل ئۈزۈم. ② يېشىل ئالتۇن رەڭگىدە بىر خىل قىممەتلىك تاش.

altın · tavuk, — ğu. is. تاغ توخۇسى، ئۇلار.

altın · yüzük, — ğü. is. بىر خىل خەلق ئويۇنىنىڭ نامى.

altı · parmak, — ğı. is. ① ئالتە قۇلاق. ② بىر خىل يوغان بېلىق.

altı · patlar. is. ① ئالتە ئاتار (تاپانچا). ② چۆمى يىرتىلىپ كەتكەن ئاياغ.

altışar. s. ئالتىدىن بۆلۈنۈش:

«Altışar lira aldılar — ئالتىدىن لىرا ئالدى.»

altı · yüzlü. s. ئالتە قىرلىق.

alt · kat. is. ئاستىنقى قەۋەت، تۆۋەنكى قەۋەت.

altlık, — ğı. is. ① تەگلىك (بىر نەرسىنىڭ ئاستىغا قويۇلغان نەرسە). ② يۈك ۋە پاختا يېپىتىن توقۇلغان پايپاق. ③ بىر نەرسىنىڭ تەكتى:

«Masa altlığı — شىرەنىڭ ئاستى.»

altmış. s. ئاتمىش.

altmışar. s. ئاتمىشتىن.

altmışıncı. s. ئاتمىشىنچى.

altmışlamak. ئاتمىشقا كىرمەك، ئاتمىش ياشقا قەدەم باسماق، ئاتمىشلىماق.

altmışlık. s. ئىچىدە ئاتمىش دانە بولغان، ئاتمىشلىق. ② ئاتمىش ياشلىق. ③ ئاتمىش يۈەن قىممىتىدە.

alto. is. it. ①چوڭ ئىسكىرىپكا. ②پۈۋلەپ چالىدىغان ساز. ③تۆۋەن ئاۋازلىق ئايال ناخشىسى.

altuni. s. ئالتۇن رەڭلىك، ئالتۇن رەڭگىدە.

altüst,–tü. s. ئاستىن ـ ئۈستۈن، بىسەرەمجان، تەرتىپسىز، قالايمىقان، مالىماتاڭ.

alt·yapı. is. بازىس، ئاستقۇرۇلما:

«Üst yapının karşı altyapıdır — ئۈستقۇرۇلمىنىڭ تەتۈرسى بازىستۇر (ئاستقۇرۇلمىدۇر).»

alûde. s. بۇلغانغان، پاسكىنا، چىركىن.

alüfte. s. fr. نومۇسسىز، هاياسىز، ئىپپەتسىز، پاهىشە (ئايال).

alümin. is. fr. ئاليۇمىن.

alüminyüm. is. fr. ئاليۇمىنيوم (كۈمۈش رەڭگىدە، 2.56 ئېغىرلىق دەرىجىدە بولغان ۋە 650 گرادۇستا ئېرىيدىغان بىر ماددا).

alyenist,–ti. is. fr. ساراڭلار دوختۇرى.

am. is. ئام، ئەم (ئاياللارنىڭ جىنسى ئەزاسى)، پەرجە.

âmâ. s. ar. ئەما، كۆزى كۆرمەس.

amâ. ar. ئەمما، لېكىن:

«Yemek az, amâ lezzetli— تاماق ئاز، لېكىن لەززەتلىك.»

ambile. z. it. بىر مۇزىكا مەرغۇلىنىڭ ياخشى چېلىنىشى.

amaç,–çı. is. far. مەقسەت، نىشان، مۇراد، غايە، نىيەت.

amaçlamak. مەقسەت قىلماق، نىيەت قىلماق:

«Ben oraya gitmeyi amaçliyorum— مەن ئۇ يەرگە كېتىشنى مەقسەت قىلدىم.»

amade. s. far. تەمشەلمەك، هازىرلانماق.

amal,–lı. is. ar. مەقسەتلەر، نىيەتلەر، مۇرادلار.

âmâlık,–ğı. is. ئەمالىق، كۆزى كۆرمەسلىك.

aman. ar. ① رەهىم. ② تۈۋا. ③ خاپا. ④ئۆتۈنۈش:

«1. Aman bir daha yapmam— تۈۋا قىلدىم، ئەمدى قىلمايمەن.

2. Aman artık bıktım— قويغىنا، زېرىكتىم.

3. Aman öyle söylemeyin— ئۇنداق سۆز قىلمىغىنا!»

amansız. s. ①رەهىمسىز، شەپقەتسىز. ②كەچۈرۈمسىز. ③ئارامسىز، بىئارام. ④يوقاتقان، بۇزغان، قىرغان. ⑤بەك شىددەتلىك:

«Amansız baskı— رەهىمسىز بېسىم.»

amaterasu. is. jap. ئاماتېراسۇ (ئاسماندا نۇر چاچىدىغان ياپون تەڭرىسى بولۇپ، ياپون خاقانلىرىنىڭ ئاتىسى هېسابلىنىدۇ.)

amatör,–rü. is. s. fr. ھەۋەسكار:
«Amatör sanatçi— ھەۋەسكار سەنئەتچى.»

amazon. is. fr. ① جەڭلەردە ئەرلەردەك رول ئوينىغان ئايال. ② ئاتقا مىنگەن ئايال. ③ ئاتقا مىنگەن ئايالنىڭ قىياپىتى.

ambak,–ğı. is. ياڭاقنىڭ يېشىل پوستى.

ambaklamak, ياڭاقنىڭ يېشىل پوستىنى سويماق.

ambar. is. far. ① ئامبار، ئىسكىلات. ② تاش، قۇم، سېمونت قاتارلىق نەرسىلەرنى ئۆلچەش ساندۇقى. ③ يۈك توشۇش ئورگىنى. ④ ئامانەت مال ئالىدىغان يەر.

ambarcı. is. ئامبارچى، ئىسكىلاتچى.

ambarcılık,–ğı. is. ئامبارچىلىق.

ambargo. is. isp. ئېمبارگو (بىر كېمە ياكى پاراخوتنىڭ پورستاندىن ئايرىلىشىنى، يول ۋە تىجارەت ئەشياسىنىڭ ئىشلىتىلىشىنى ياكى باشقا بىر يەرگە يۆتكىلىشىنى چەكلەش):
«Bu mallara ambargo konmuş — بۇ ماللار ئېمبارگو قىلىندى.»

amber. is. ar. ① ئەمبەر (بېلىقنىڭ ئىچىدىن چىقىدىغان ئوبدان پۇراقلىق بىر ماددا). ② ئوبدان پۇراق. ③ گۈزەل ئاياللارنىڭ چېچى.

amberbu. is. far. ar. ئامبەربۇ (ھىندىستان ۋە ئىراندىن چىقىدىغان دانلىق ۋە پۇراقلىق گۈرۈچ).

amca. is. ar. ① تاغا (ئاتىنىڭ ئاكىسى ياكى ئىنىسى). ② چوڭ ياشلىقلارغا ئېيتىلىدىغان ھۆرمەت سۆزى.

amca-zade. is. ar-far. ① تاغىنىڭ پەرزەنتلىرى (ئوغلى ياكى قىزى).

amd. is. ar. قەستەن، بىلىپ تۇرۇپ.

amden. z. ar. بىلىپ تۇرۇپ، ئالدىن تەييارلىنىپ.

amel. is. ar. ① ئىش ۋە ھەرىكەت، ئەمەل. ② پەيدا قىلىش، يارىتىش. ③ ئىچ سۈرۈش.

amele. is. ar. ئىشچى.

amelelik,–ği. is. ئىشچىلىق.

ameli. s. ar. ① ئەمەلىي، ئەمەلىيەت. ② پايدىلىق، ئاسان، ئۇيغۇن، مۇۋاپىق:
«1. Bir sanatı ameli olarak öğrenmek gerekir— بىر ھۈنەرنى ئەمەلىيەتتىن ئۆگىنىش كېرەك.
2. En ameli yöntem— ئەڭ مۇۋاپىق ئۇسۇل.»

ameli-manda. s. ar. far. ① ئىشتىن قالغان، كۈچتىن قالغان. ② ھورۇن.

ameliyat,–tı. is. ar. ① ئەمەلىيەت، پائالىيەت. ② ئوپېراتسىيە (دوختۇرلۇق):
«Ben ameliyat yaptırdım — مەن ئوپېراتسىيە قىلدۇردۇم.»

ameliyat-hane. is. ar. far. ئوپېراتسىيە ئۆيى.

ameliye. is. ar. پائالىيەت، ئىش.

amenora. is. ئادەت كۆرمەسلىك (تۈرلۈك سەۋەبلەر تۈپەيلى).

amer. is. fr. ئامەر (تۈرلۈك ئۆسۈملۈك يىلتىزلىرى ياكى پوستلىرى بىلەن ئوبدان پۇراق بېرىپ ئىشلەنگەن ئاچچىق-چۈچۈك بىر خىل ھاراق).

Amerika. is. ① ئامېرىكا قىتئەسى، ئامېرىكا دۆلىتى. ② باي بولۇش:
«Duyduğuma göre Amerikalıymışsın bu günlerde — بىلىشىمچە، مۇشۇ

كـۈنـلـەردە بـاي بولـۇپ قالـغانـدەك كۆرۈنسەن.»

Amerikalı. is. ئامېرىكىلىق.

Amerikalılaş(tır)ma. is. ئامېرىـ كىلىشش، ئامېرىكىلاشتۇرۇش.

Amerikalılaşmak. ئامېرىكىلىقلاشماق.

Amerikan. s. ①ئامېرىكا ياكى ئامېرىـ كىلىقلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② ئامېرىكىچە:

«1· Amerikan malı— ئامېرىكا مېلى.

2· Amerikan eğitim sistemi — ئامېرىكىچە مائارىپ سىستېمىسى (تۈزۈمى)·»

amerpikon. is. «ئامەر» تىپىدىكى هاراق.

ametal. is. fr. غەيرىي مېتال جىسىم:

«Oksijen bir ametaldır— ئوكسىگېن غەيرىي مېتالدۇر.»

ametçi. is.far. ئوسمانلىق هۆكۈمىتى دەۋرىدە، باش مىنىستىر بىلەن ساراي ئوتتۇرىسىدا خەت ـ چەك توشۇيدىغانـ لارنىڭ باشلىقى، ۋەكىللەر مەجلىسـ نىڭ باش كاتىپى.

ametrop,-pu. s. yun. كۆرۈشى نورـ مال بولمىغان.

amfibi. s. is. fr. دېڭىز ۋە قۇرۇقلۇق قاتنىشى.

amfibol. is. yun. يالتىراق تاش.

amfibolik. is. fr. ①هەر ئىككى تەرەپكە هەرىكەت قىلالايدىغان. ②قوش مەنىلىك، قوش مەنە بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ③ ئوچۇق بولمىغان، بەلگىسىز.

amfipot. si. fr. هەم مېڭىش، هەم سۇ ئۈزۈش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە.

amfitip. is. fr. فوتوچىلىقتا قوللىنىـ لىدىغان ئۇسۇل.

amfitetr. is. yun. يۇملاق شەكىللىك تىياتىرخانا، زال.

amfor. is. fr. ئىدىش، كوپ.

amık,-kı. s. fr. چوڭقۇر، تىرەن.

amil. is. s. fr. ①ئامىل، شەرت. ② ئىشلىگەن، ئۈستىگە ئالغان (بىرى):

«Bu hayatın amillerindendir— بۇ، تۇرمۇشنىڭ ئامىللىرىدىن بىرى.»

amin. is. خۇسۇسىيىتى ۋە قۇرۇلۇشى جەھەتتە ئامونىياكقا ئوخشايدىغان بىر يۈرۈش جىسىملار.

âmin. ar. ئامىن (ئاللاھ قوبۇل قىلسۇن، خۇدا رازى بولسۇن، شۇنداق بولسۇن مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.)

amip. is. yun. سۇدا ياشايدىغان بىر هۈجەيرىلىك هايۋانلار.

amir. s. ar. ① بۇيرۇق بەرگۈچى، ئەمىر قىلغۇچى. ② بىر ئورگاننىڭ باشلىقى.

amiral,-lı. is. fr. ئادمىرال (پولكوۋـ نىكتىن يۇقىرى دەرىجىلىك دېڭىز ئوپىتـ سىرلىرىنىڭ ئومۇمىي ئىسمى).

amirallık, – ğı. is. ئادمىراللىق.

amirlik, – ği. is. ar. ئەمىرلىك.

amiyane z. far. ar. ئاممىباب، ئاددىي.

amiyanelik, – ği. is. ئاددىيلىق. ئاممىبابلىق.

amma. ar. ئەمما، لېكىن.

amme. s. is. ar. ① ئومۇمىي. ② ئامما.

ammi. is. → **Amca.**

amonyak, – ğı. is. fr. ئاممىياك. (① ئازوت بىلەن هىدروگېن ئارىلاشـ قان ۋە قاتتىق پۇرايدىغان گاز.

② بۇ گازدىن پەيدا بولغان سۇ).

amor. is. رەسسام ۋە ھەيكەللەردە قاناتلىق كىچىك بالا كۆرۈنۈشىدە ئىشلەنگەن ئاشىق سىمۋولى.

amora. it. كېمىدە يەلكەننىڭ ئېچىلىشى.

amoral. s. fr. ئەخلاقتا زىت، ئەخلاقتا خىلاپ.

amoralizm. is. fr. ئەخلاقسىزلىق.

amorktik, — ği s. fr. ئەما، قارىغۇ، كور.

amorti. is. fr. قەرزنى بىراقلا تۆلەپ ئۆسۈمنى توختىتىش.

amortisman. is. fr. ① قەرزنىڭ ئاز - ئاز تۆلىنىشى. ② قەرزگە بېرىلگەن پۇلنىڭ ئاستا - ئاستا قىممىتىنى يوقىتىشى. ③ ئۆسۈمنى توختىتىش ئۈچۈن قەرزنىڭ بىراقلا تۆلىنىشى.

amper. is. fr. ئامپېر (ئېلېكتر توكى كۈچىنى ئۆلچەش بىرلىكى).

amper · metre. is. fr. ئامپېر مېتر (ئېلېكتر توكى كۈچىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

amper · saat, — tı. is. fr. ar. ئامپېر سائەت (ئېلېكتر كۈچى بىر ئامپېر بولغىنىدا زەنجىر ئارقىلىق بىر سائەتتە ئۆتكەن ئېلېكتر مىقدارى).

ampir. is. fr. ناپولېئون زامانىدا فىرانسىيە ۋە ياۋروپادا يېيىلغان ئۆي - ئىمارەت، ئۆي جاھازلىرى ۋە كىيىم - كېچەك ئۇسلۇبى.

ampirik, — ği. s. fr. ① سىستېمىلىق ئىلمىي قائىدىگە ئىگە ئەمەس، تەجرىبىلەرگە تايىنىدىغان. ② ماتېماتىكا بىرىنچە ئەمەس، تەجرىبىلەرگە ئاساسەن چىقىرىلغان فورمۇلا.

ampirist, — ti. is. fr. تەجرىبىچى.

ampirizm. is. fr. تەجرىبىچىلىك.

amplifikasyon. is. fr. ① ئېگىز - لىتىش، ئۆرلىتىش. ② كېڭەيتىش. ③ تەپسىلىي ئىزاھات، كەڭ كۆلەملىك چۈشەندۈرۈش. ④ ئىلاۋە، ئىزاھات. ⑤ چوڭايتىش. ⑥ مۇبالىغە. ⑦ چوڭايتىلىش (مىكروسكوپتا).

ampul, — lü. is. fr. ① ئېلېكتر چىرىغى، ئېلېكترلىك لامپا. ② ئاغزى ئېتىك دورا شىشىسى. ③ ئايال كۆك رەڭلىك، ئەمچەك.

amudi. s. ar. تىك، تىكچە.

amudu · fıkari. is. ar. ئومۇرتقا، سۆڭەك، بەل ئومۇرتقىسى.

amut, — du. is. ar. تىرەك، ستون.

an[1]. is. ئاڭ، ئىدراك، زېھىن.

an[2]. is. far. ئان، بەك قىسقا زامان:

«Bir an bile geri kalmadı — بىر ئازمۇ كېيىن قالمىدى.»

ana. is. ① ئانا، ئاپا. ② دىندا ھۆرمەت قىلىنىدىغان ئاياللارغا بېرىلگەن نام. ③ مومايلارغا ھۆرمەت ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. ④ غەمگۈزار، شەپقەت ئىگىسى. ⑤ ئالدىغان نەرسىنىڭ ۋە بېرىدىغان قەرزنىڭ ئۆسۈمىدىن باشقا قىسمى. ⑥ ئاساس، ئاساسىي:

«1.Bugünün kız çocukları yarın evlenip hep ana olacaklar — بۈگۈنكى قىزلار ئەتە - ئۆگۈن ياتلىق بولۇپ، ئانا بولغۇسى.

2. Bu kozunun anası nerededir? بۇ قوزىنىڭ ئانىسى قەيەردە؟

3. Anasına bakarak kızını al, kenarına bakarak bezini — ئانا كۆرۈپ قىز ئال، قىرغاق كۆرۈپ بۆز.

4. Anasından emdiği süt burnundan gelmek — ئانىدىن ئەمگەن سۈت بۇرنىدىن بۇلاق بولماق.

5. Fatma ana — پاتىمە ئانا.

6. Saygı değer analar — ھۆرمەتلىك ئانىلار.

7. Yoksullar anası — يوقسۇللار ئانىسى (يوقسۇللار غەمگۇزارى).

8. Ana yasa — ئاساسىي قانۇن، كونستىتوتسىيە.»

ana · baba. is. ئاتا ـ ئانا:

«Ana baba terbiyesi önemlidir — ئاتا ـ ئانا تەربىيىسى مۇھىمدۇر.»

ana · babulla. is. قالايمىقان ۋە ئۇپۇر ـ توپۇر يەر.

anabas. is. ئانا باس (كىچىك سۆڭەكلىك بېلىق).

ana · bina. is. ئاساسىي بىنا، ئانا بىنا، بىر بىنانىڭ ئاساسىي قىسمى.

ana · cadde. is. ئاساسىي كوچا، ئانا كوچا، مەركىزىي كوچا:

«Heytikar Kaşkarın ana caddesidir — ھېيتكار قەشقەرنىڭ مەركىزىي كوچىسىدۇر.»

anaçlamak. چىڭقايتماق، ئۆسمەك، يېتىشمەك، چوڭ بولماق.

ana · defter, – ri. is. باش دەپتەر، كۆتەك دەپتەر، ئانا دەپتەر.

ana · dil, – li. is. ئانا تىل.

anadipsi. is. fr. تەشنالىق.

ana · erki. is. ئانا ئەركى (ئانىنىڭ ئائىلە باشلىقلىق تۈزۈمى).

ana · eser. is. كلاسسىك ئەسەر، ئانا ئەسەر.

anafor. is. yun. ① تەتۈر ئېقىم. ② يولسىز ۋە ئەجىرسىز قولغا كەلگەن نەرسە.

anaforca. is. يولسىز ياكى ئەمگەكسىزلا كىرىم قىلىشنى ئويلىغۇچى.

anaforlamak. ① تەتۈر ئېقىم چىقارماق. ② يولسىز ۋە ئەمگەكسىزلا قولغا كەلتۈرمەك، ئوغرىلىماق، بۇلىماق، تالىماق.

anahtar. is. yun. ① كىلىت، ئاچقۇچ. ② شىفىر يېزىش ۋە قىلىنىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن يول. ③ مۇزىكىدا نوتا ئىشارىتى. ④ مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشنىڭ چارىسى:

«Bu, sorunları çözmenin anahtarıdır — بۇ، مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشنىڭ ئاچقۇچىدۇر.»

anahtarli. s. كىلىتلىك، ئاچقۇچلۇق.

anahtarsız. s. كىلىتسىز، ئاچقۇچسىز.

ana · ırmak, – ğı. is. باش ئۆستەڭ.

ana · kara. is. قىتئە.

ana · kraliçe. is. بىر ھۆكۈمدارنىڭ ئانىسى، خان ئاغىچا.

anakronik, – ği. s. fr. ۋاقتى ئۆتكەن، كونا.

anal, – li. is. fr. توقۇز تۈرلۈكتا ئائىت (ھايۋاننىڭ).

analı. s. ئانىلىق، ئانىسى بار:

«Analı kozu — ئانىلىق قوزا.»

analık, – ğı. is. ① ئانىلىق. ② ئۆگەي ئانا. ③ ئانىلىق قىلماق. ④ ئانا ھېسسىياتى، ئانا مېھرى:

«Analık mecaz — ئانىلىق مىجەز.»

analitik, – ği. is. s. fr. تەھلىل.

analiz. is. fr. ① ئانالىز، تەھلىل. ② بىر جىسىمنىڭ ئېلېمېنتلارغا ئايرىلىشى. ③ تەتقىقات.

analizci. is. fr. ① تەتقىقاتچى. ② تەھلىلچى. ③ مەخسۇس تەتقىق قىلىدىغان خىمىك.

analizlemek. ئانالىز قىلماق، تەھلىل قىلماق.

analizleyen. is. fr. ① ئانالىز ئۆلچۈن كېرەكلىك جاھاز ياكى ئۇرگان. ② خىمىيە ۋە نېفىت سانائىتىدە قوللىنىلىدىغان جاھاز. ③ تاشقى دۇنيانى تەھلىل قىلىدىغان ئۇرگان.

analjezi. is. fr. ئاغرىقنىڭ توختىشى.

analjezik, – ği. is. s. ① ھېسسىزلىقنى مەيدانغا كەلتۈرگەن. ② ئاغرىقنى توختىتىش دورىسى.

analoji. is. fr. ① ئانالوگىيە (ئوخشاشلىق). ② ئىككى نەرسىنىڭ بىر-بىرىگە ئوخشىشى.

ana · mal. s. سەرمايە، كاپىتال.

ana · malcı. is. ① سەرمايىدار، كاپىتالىست. ② كاپىتالىزم تەرەپدارى.

ana · malcılık, – ğı. is. كاپىتالىزم.

anans. is. ئاناناس (خۇش بۇي مېۋە بېرىدىغان دەرەخ ۋە شۇ دەرەخنىڭ مېۋىسى).

anane. is. fr. ئەنئەنە، ئۆرپ-ئادەت.

ananet, – ti. is. ar. ئەرلەردىكى جىنسىي كۈچسىزلىك.

an · anavi. s. ar. ئەنئەنىۋى.

anar. is. بىر قەبىلىنىڭ بۆلۈنۈپ چىققان پارچىلىرىنىڭ ھەر بىرى.

anarşist, – ti. is. fr. ئانارخىست، ئانارخىزم تەرەپدارى، ئانارخىزمچى، ھۆكۈمەتسىزلىك تەرەپدارى.

anarşizm. is. fr. ئانارخىزم، ھۆكۈمەتسىزلىك، باشباشتاقلىق.

anarti. is. yun. تىلنى چايناپ گەپ قىلماق.

anasır. is. ئاناسىر («ئۇنسۇر» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى).

anasız. s. ئانىسىز، ئانىسى ئۆلگەن.

anasızlık, – ğı. is. ئانىسىزلىق.

anason. is. yun. شاكال بېدىيان (ئۇرۇقىنى ئېچىتقۇ قىلىشقا ۋە مۇرابباقا يىنىتىشقا بولىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك).

anatomi. is. yun. ① ئاناتومىيە. ② بەدەن قۇرۇلۇشى، گەۋدە قۇرۇلۇشى.

anatomist, – ti. is. fr. ئاناتومىيە ئالىمى.

ana · vatan. is. ئانا ۋەتەن، يۇرت.

ana · yasa. is. ئاساسىي قانۇن، ئانا قانۇن — كونستىتۇتسىيە.

ana · yol. is. ئاساسىي يول، غول يول، ئانا يول.

ana · yön. is. شىمال، جەنۇب، غەرب ۋە شەرق تەرەپلەرنىڭ ھەر بىرى.

anbar. is. → Ambar.

anbean. z. ar – far. ئۈزلۈكسىز، ئازقا – ئارقىدىن.

ancak. ① پەقەت، زادى. ② لېكىن ئەمما:
«1. Bu kapı anacak bu anahtarla açılabilir — بۇ ئىشىك پەقەت مۇشۇ ئاچقۇچ بىلەنلا ئېچىلىدۇ.
2. Bu işe başliyorum, ancak bügün bitiremem — بۇ ئىشنى —

باشلىنماقچىمەن، ئەمما بۈگۈن تۈگىتەلمەيمەن.»

ançizlemek. ئايرىلماق، يىراقلاشماق، ئۇزاقلاشماق، كۆزدىن غايىب بولماق.

and. is. → Ant.

andaç, – cı. is. ① يادىكار، خاتىرىلىك، ئەستىلىك. ② خاتىرىلەر.

andemi. is. ar. بىر رايونغا خاس بولغان ۋە كۆپ كۆرۈلىدىغان ئاغرىق.

and · etmek. قەسەم قىلماق، قەسەم بەرمەك:

«Halkıma yararlı bu işi yapmaya and ettim — خەلقىمگە پايدىلىق بۇ ئىشنى قىلىش ئۈچۈن قەسەم قىلدىم.»

andırak, – ğı. is. ئۇنتۇلماسلىق ئۈچۈن قويۇلغان بەلگە.

andıran. s. ئوخشايدىغان، ئەسلەشكە ۋاستە بولغان.

andırmak. ① خاتىرىلەتمەك، ئەسلەتمەك. ② ئوخشايدىغان تەرىپى بولماق:

«1. Insan kendini öbürlere hayırlıandırmalı — ئىنسان ئۆزىنى قالغانلارغا ياخشى جەھەتتىن خاتىرلەتتىش كېرەك.

2. Erkinin yürüyüşü babasını andırıyor — ئەركىننىڭ يول مېڭىشى ئاتىسىنى ئەسلىتىدۇ.»

ant · içirmek, قەسەم قىلدۇرماق، قەسەم ئىچكۈرمەك.

androgin. is. fr. ① ئەركەكزادەك. ② ھەم ئاتىلىقى ھەم ئانىلىقى بولغان (ئۆسۈملۈك).

anele. is. it. كېمە ۋە پاراخوتلاردا تۈرلۈك ئىشلار ئۈچۈن قوللىنىدىغان تۆمۈر ھالقا.

anemi. is. fr. قانسىزلىق.

anemik, – ği. s. fr. قانسىز.

anemometre. is. fr. ئانېمومېتر (شامالنىڭ تېزلىكىنى، كۈچىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

anepigraf. is. fr. ئانېپىگراف (ئۈستىدە يېزىق بولمىغان مېتال پۇل).

anerji. is. fr. جانسىزلىق، ھورۇنلۇق.

anestezi. is. fr. ھېسسىزلىق، تۇيغۇسىزلىق.

anfisi. is. fr. بىرەر رايوندا دائىم كۆرۈلۈپ تۇرىدىغان زىرائەت كېسەللىكى.

angaje. is. fr. ① چېتىلغان، باغلانغان. ② ۋەدە بەرگەن. ③ ھۆددىگە ئالغان.

angajman. is. fr. بېرىلگەن ۋەدە، قىلىش ئۈچۈن ۋەدە قىلىنغان ئىش.

angarya. is. ıt. ① ۋەدىسىگە ئاساسەن قىلدۇرۇلغان ئېغىر ئىش، ھەقسىز قىلدۇرۇلغان ئىش. ② كۆلۈك (يۈك ھايۋىنى) ۋە ھارۋا سېلىقى. ③ مەجبۇرىيەتلەر، سېلىقلار. ④ خاھىشسىز، ئىختىيارسىز.

angı. is. ئىشلار خاتىرىسى.

angirt, – tı, angut, – tu. is. ①ھانگىرت. ② ئەخمەق، گالۋاڭ، دۆت.

angin. s. مەشھۇر، تونۇلغان، ئاتاقلىق.

anglez. is. fr. ئوڭدىن سولغا يېزىلىدىغان، قىيپاچ يېزىق.

anglisizan. s. is. ئىنگلىز تىلى ۋە مەدەنىيىتىنى تەتقىق قىلغۇچى.

anglisizm. is. fr. ئىنگلىزچىگە خاس سۆز شەكلى. ② ئىنگلىزچىگە خاس بولغان ۋە باشقا بىر تىلغا ئاغدۇرۇلغان سۆز - ئىبارە.

anglejil. is. s. fr. ئىنگلىزپەرەس.
anglofob, — bu. is.s. fr. ئىنگلىز- لەرگە ئۆچ، ئىنگلىزلەر بىلەن چىقىشالمايدىغان (خۇشى بولمىغان).
ang. is. پىكىر، زېھىن، ئاڭ.
anı. is. خاتىرە، ئەس.
anık, — ğı. s. ① ھازىر، تەييار. ② تۇغما قابىلىيەتلىك.
anıklamak. ① تەييارلىماق، ھازىر- لىماق. ② روھلاندۇرماق، جانلاندۇرماق، ئىزھار قىلماق.
anıklık, — ğı. is. ① ھازىرلىق، تەييارلىق. ② تۇغما قابىلىيەت، ئىستېداد.
anıksız. s. ① ھازىرلىقسىز، تەييارلىقسىز. ② قابىلىيەتسىز، ئىستېدادسىز.
anıksızlık, — ğı. is. ①ئىستېدادسىز- لىق، قابىلىيەتسىزلىك. ② ھازىرلىق- سىز، تەييارلىقسىز.
anılamak. خاتىرلىمەك، ئەسلىمەك، يادلىماق.
anılmak. ① خاتىرلەنمەك، يادلانماق، ئەسلەنمەك. ② ئېغىزغا ئېلىنماق.
anırmak. ھاڭرىماق:
«Eşek anırdı — ئېشەك ھاڭرىدى.»
anırtı. is. ھاڭراش ئاۋازى، ھاڭراش.
anış. is. خاتىرلەش، ئەسلەش، يادلاش.
anıştırmak. خاتىرلەتمەك، ئەسلەتمەك، يادلاتماق.
anit, — ti. is. بىرەر شەخس ياكى ۋەقەنى ئەسلىتىش ئۈچۈن سېلىنغان بىنا ياكى ئورنىتىلغان ھەيكەل، ئابىدە:
«Pekin Tiananmen meydanında Çin kahramanlarının anıtı var — بېيجىڭ تيەنئەنمېن مەيدانىدا جۇڭگو قەھرىمانلىرىنىڭ خاتىرە مۇنارىسى بار.»
anıt · kabir. is. خاتىرە سارىيى (ئۆيى):
«Başkang Mao'nun anıt kabrı — ماۋ جۇشىنىڭ خاتىرە سارىيى.»
anitsal. s. ① ئابىدە بىلەن مۇناسىۋەت- لىك، خاتىرە مۇنارىغا ئوخشاش. ② چوڭ- لۇقى، گۈزەللىكى بىلەن كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدىغان، ھەيۋەتلىك، چوڭ، ھەشەمەتلىك.
anız. s. قېڭىز.
anızlık, — ğı. is. قېڭىزلىق.
ani. s.far. ①تۇيۇقسىز، تۇساتتىن، بىردىنلا:
«1· Ani bir karar— تاسادىپىي قارار.
2· Bu iş pek ani oldu — بۇ ئىش بەك تۇساتتىن بولدى.»
anide. z. ھامان، تۇيۇقسىزلا، تۇسات- تىنلا، بىردىنلا.
animatör, — rü. s. is. جانلاندۇرغان، روھلاندۇرغان، جانلاندۇرغۇچى، روھ- لاندۇرغۇچى.
anka. is. ① ئەنقا (قۇش). ② ئىسمى بار، جىسمى يوقلۇق.
ankarip. z. ar. يەك يېقىن ئارىدا.
ankebut. is. ar. ئۆمۈچۈك.
anket, — ti. is. fr. ①ئانكېت. ② تەت- قىق قىلىش، تەكشۈرۈش.
anlak, — ğı. is. چۈشىنىش كۈچى، ئىدراك.
anlak · alır. s. ① ئەقىلغە ئۇيغۇن، مەنتىقىلىق، مەنتىقىغە ئۇيغۇن. ②چۈشىنىشلىك.
anlak · almaz. s. ① چۈشىنىكسىز. ② مۇرەككەپ.
anlaklı. s. ئىدراكلىق، زېھىنلىك.
anlam. is. چۈشەنچە، مەنە، ئۇقۇم:
«Bir çok kelimenin bir öz bir de mecaz anlamı vardır — نۇرغۇنلىغان

سۆزلەرنىڭ ھەم ئەسلى مەنىسى، ھەم كۆچمە مەنىسى بولىدۇ.»

anlamak. ① چۈشەنمەك. ② ئۇقماق، بىلمەك. ③ ماقۇل كۆرمەك، ياقتۇرماق. ④ خەۋەردار بولماق، ۋاقىپ بولماق. ⑤ پايدا كۆرمەك. ⑥ ئالماق، قازانماق، ئېرىشمەك:

«1. Bu işten memnun olamadığını anliyorum — بۇ ئىشتىن مەمنۇن بولمىغانلىقىنى چۈشەندىم.

2. Dışardaki gürültünün nedenini anladın mı? — سىرتتىكى غوۋغانىڭ سەۋەبىنى ئۇقتۇڭمۇ؟

3. Ben israfın bu derecesini anlamam — مەن مۇنچىلىك ئىسراپچىلىقنى چۈشىنەلمىدىم.

4. Bu ilaçtan hiç bir şey anlayamadım — بۇ دورىدىن ھېچقانداق پايدا كۆرمىدىم.»

anlamaklık, – ğı. is. چۈشىنىش، ھېس قىلىش.

anlamaz. s. ① چۈشەنمەس، بىلمەس. ② جاھىل. ③ چۈشەنمەيدىغان.

anlamazlık, – ğı. is. چۈشەنمەسلىك.

anlamdaş. s. ① مەنىداش سۆزلەر.

anlamdaşlık, – ğı. is. مەنىداشلىق، ئوخشاش مەنىلىك.

anlamlandırmak. مەنە بەرمەك، مەنىسىنى چۈشەندۈرمەك.

anlamlı. s. مەنىلىك، ئۇقۇملۇق.

anlamsız. مەنىسىز، ئۇقۇمسىز.

anlamsızlık, – ğı. is. مەنىسىزلىك، ئۇقۇمسىزلىق.

anlaşık. s. بىر – بىرىگە چۈشىنىشلىك ئادەم ۋە نەرسە.

anlaşıklık, – ğı. is. پىكىر ۋە مەقسەتتە بىرلىك بولماق.

anlaşma. is. ①پىكىر ۋە مەقسەت بىرلىكى. ② شەرتنامە:

«Çin – Türkiye kültür anlaşması — جۇڭگو – تۈركىيە مەدەنىيەت شەرتنامىسى.»

anlaşmak. ①توختاشماق، شەرتلەشمەك، توختاملاشماق. ②ماسلاشماق، كېلىشمەك:

«Çin ve Türkiye hükümetleri kültürel işbirliği konusunda anlaştılar — جۇڭگو – تۈركىيە ھۆكۈمەتلىرى مەدەنىيەت ھەمكارلىق ھەققىدە توختاملاشتى.»

anlaşmazlık, – ğı. ①پىكىر ئىختىلاپى، پىكىر قارشىلىقى. ②تىركىشىش، سۈركىلىش:

«Çin – Sovyet anlaşmazlığı — جۇڭگو – سوۋېت سۈركىلىشى.»

anlatı. is. ئاڭلىتىش، ھېكايە ئاڭلىتىش.

anlatılmak. بىلدۈرمەك، چۈشەندۈرمەك.

anlatım. is. چۈشەنچە ۋە ھېسسىياتنى سۆز ۋە ھەرىكەت بىلەن بىلدۈرۈش، ئىپادىلەش.

anlatımlı. s. تۇيغۇ ۋە نىيەتنى جانلىق سۈرەتتە ئاشكارا قىلغان.

anlatmak. ①چۈشەندۈرمەك، ئىزاھ بەرمەك، شەرھلىمەك. ② بىلدۈرمەك، ئاشكارا قىلماق. ③ ئاگاھلاندۇرماق. ④ ئىپادە قىلماق، تەسۋىرلىمەك.

anlattırmak. چۈشەندۈرتمەك، ئىزاھلاتماق، شەرھلەتتۈرمەك.

anlayış. is. ①پاراسەت، ئىدراك. ② كۆز قاراش قابىلىيىتى. ③ چۈشەنچە.

anlayışlı. s. پاراسەتلىك، ئەقىللىق.

anlayışsız. s. ئەقىلسىز، ئىدراك قابىلىيىتى يېتەرسىز.

anlayıvermek. دەرھال چۈشەنمەك، تېز

چۈشەنمەك.

anlık,–ğı. is. ① تۇيغۇدىن باشقا بىلىش قابىلىيىتى. ② چۈشىنىش قابىلىيىتى.

anma. is. ① خاتىرىلەش، ئەسلەش، يادلاش. ② خاتىرىلەش مۇراسىمى:

«Ekim devrimini anma günü yapıldı — ئۆكتەبىر ئىنقىلابىنى خاتىرىلەش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.»

anmak. ① خاتىرىلىمەك، ئەسلىمەك، يادلىماق. ② سۆزىنى قىلماق، ئېغىزغا ئالماق. ③ خاتىرىلەپ مەجلىس ئاچماق:

«1·Dün akşam sizi andık— تۈنۈگۈن ئاخشام سىزنى ئەسلىدۇق.

2·Hastalığın adını anmaktan korkuyoruz — ئاغرىقنىڭ ئېتىنى ئېغىزغا ئېلىشتىن قورقىمىز.

3· Başbakan Coenlayı andık— جۇزۇڭلىنى خاتىرىلەپ مەجلىس ئاچتۇق.»

anmalık,–ğı. is. يادىكار، ھەدىيە، ئەستىلىك، خاتىرىلىك.

anna. is. روپى (ھىندىستاننىڭ پۇل بىرلىكى) نىڭ 16 دىن بىرى.

anne. is. ئانا، ئاپا.

anne-anne. is. چوڭ ئانا، موما (ئانىنىڭ ئانىسى).

annelik,–ği. is. ئانىلىق.

annona[1]. is. fr. ئېكۋاتور رايونىدا يېتىشىدىغان دەرەخ جىنسى.

annona.[2] is. lat. ① يىللىق زىرائەت مەھسۇلاتى. ②دۆلەت ئامبىرى ئۈچۈن بۇغداي يىغىش. ③ ھەرقايسى ئۆلكىلەردە يىغىلغان باج. ④ دۆلەت ئامبارلىرىنىڭ ۋە پۇلسىز ياكى تۆۋەن باھالىق تەقسىمات باشقۇرۇلۇشى.

anodık. s. fr. ئۆرلىگەن، يۇقىرى

چىقتان.

anodin. is. fr. ئانوتىن (ئاغرىق توختىتىش دورىسى).

anonim. s. fr. ئاپتورى نامەلۇم، ئىسىمسىز خەت، كىمنىڭ يازغانلىقى نامەلۇم خەت.

anons. is. fr. ئۇقتۇرۇش، ئېلان.

anonsör,–rü. is. fr. دېكتور، سۆزلىگۈچى.

anormal,–li. s.fr. ① نورمالسىزلىق، نورمال بولمىغان. ② ئەقلى كەم.

anormallik,–ği. is. ① نورمالسىزلىق. ② ساراڭلىق.

anoş. is. سۆيۈملۈك، دوست.

anörin. is. fr. ۋىتامىن B.

anselman. is. fr. ①جىرا. ②ئۇيمانلىق.

ansızın. z. تۇيۇقسىزلا، بىردىنلا، تۇساتتىنلا.

ansiklopedi. is. fr. ئانسىكلوپېدىيە، قامۇس.

ansiklopedist,–ti. is. fr. ئانسىكلوپېدىيە يازغۇچى، قامۇسچى.

ant,–dı. is. ar. قەسەم:

«Andım var, bu işi yapacağım — بۇ ئىشنى قىلىشقا قەسىمىم بار.»

antagonist,–ti. is. fr. ئانتاگونىست (بىر - بىرىگە تامامەن زىت، قارىمۇ-قارشى، بىر - بىرىگە ئۆتۈپ كەتكەن دەرىجىدە دۈشمەن.)

antagonizm. is. fr. ئانتاگونىزم (كېلىشتۈرۈپ بولمايدىغان قارىمۇقارشىلىق، دۈشمەنلىك).

antaljik. s. fr. ئاغرىقنى پەسەيتىدىغان.

antant,–tı. is. fr. ئۇيۇشۇش، شەرتلىشىش.

Antarktika. is. fr. ئانتراكتىكا (جەنۇبىي قۇتۇپ).

ant· beti. is. ئەھدىنامە (بىر شەرتنامىنىڭ ھەممە مەزمۇنلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان يازما ماتېرىيال).

anten. is · fr. ئانتېن (رادىئو دولقۇنلىرىنى تۇتۇش ۋە تارقىتىش ئۈچۈن تارتىلغان سىملار)

anti. is. ing. fr. زىت، قارشى، ئەكسى:

«Anti devrimci— ئەكسىلئىنقىلابچى.»

antibakteriyel.antimikrobik.s. is. fr باكتېرىيىنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان (دورا).

antiemetik. s. is. fr. قۇسۇقنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان (دورا).

antifriz. is. ing. توڭلاش ۋە مۇزلاشقا قارشى ئۇسۇل، چارە ياكى دورا، ئۈسكۈنە.

antik. s. fr. ① قەدىمكى، قەدىمكى زامانغا تەئەللۇق. ② قەدىمكى يۇنان، روما لىقلارنىڭ مەدەنىيەت - سەنئىتىگە دائىر.

antika. is. s, it. ① ئاسارە - ئەتىقە، كونا تارىخىي ئەسەرلەر. ② كونا، مودىدىن قالغان، كونىراپ كەتكەن.

antikacı. is. ئاسارە - ئەتىقە سودىگىرى.

antikanseröz. is. fr. راكقا قارشى.

antikite. is. fr. ① قەدىمكى زامان، تارىخنىڭ دەسلەپكى مەزگىلى. ② قەدىمكى ھەيكەل، قەدىمكى زامانغا دائىر نەرسىلەر.

antiloji. is. fr. پىكىرلەرنىڭ بىر - بىرىگە زىتلىقى.

antimoral. s. fr. ئەخلاققا زىت، ئەخلاق قائىدىلىرىگە زىت ھەرىكەت ۋە سۆز.

antin. is. پاھىشە ئايال، ئەخلاقسىز خوتۇن.

antipatik. s.fr. يېقىمسىز، يىرگىنچلىك:

«Antipatik adam— يىرگىنچلىك ئادەم.»

antisemit,—ti. is. يەھۇدىي دۈشمىنى، يەھۇدىيگە قارشى.

antisoler. s. fr. كۈنگە قارشى، قۇياشقا زىت.

antlaşma. is. مۇئاھىدە، شەرتنامە، ئەھدىنامە، توختام، كېلىشىم، بىتىم، پۈتۈم:

«On bir maddelik barış antlaşması— 11 ماددىلىق تىنچلىق بىتىمى.»

antlaşmak. كېلىشمەك، شەرتلەشمەك، توختاشماق، پۈتۈم تۈزۈشمەك.

antlı. s. قەسەم بەرگەن، قەسەم ئىچكەن، قەسەم قىلغان.

antoloji. is. fr. ئانتولوگىيە (تۈرلۈك يازغۇچىلارنىڭ، خۇسۇسەن شائىرلارنىڭ تاللانغان بەدىئىي ئەسەرلەر توپلىمى).

antrasit, – ti. is. fr. ئىسسىز كۆمۈر.

antre. is. fr. دالان:

«Geniş antreli bir yâtak odâsı— دالانلىق كەڭ ئۆي.»

antrenman. is. fr. تەنھەرىكەت مەشقى.

antrenör, – rü. is. fr. تىرېنېر.

antrepo. is. تاموژنا بېجى تاپشۇرۇلمىغان ماللار قويۇلىدىغان ئامبىرى.

antepocu. is. تاموژنا ئامبارچىسى.

antropolog. is. fr. ئانتروپولوگ.

antropolji. is. fr. ئانتروپولوگىيە (ئادەمنىڭ بىئولوگىك خۇسۇسىيەتلىرىنى، تۈرلۈك ئىرقلارنىڭ تەن تۈزۈلۈش بەلگىلىرىنى ھەر جەھەتتىن ئۆگىنىدىغان پەن).

antropomorf. s. fr. ① ئادەمسىگە

ئوخشايدىغان، ئادەم شەكلىدە (هايۋان). ② ئادەمگىياھ.

anus. is. lat. ئىنساننىڭ سوڭى، ئارقا يول، كۆتەن، ئۈچەي ئاغزى (كۆت).

anuskop, – pu. is. fr. ئانۇسكوپ (ئانۇسنى تەكشۈرۈش ئەينىكى).

anut. s. ar. جاھىل.

apaçık. s. ئوپئوچۇق، ئاپئاشكارا.

aplak. s. ئوماق، دومىلاق (بوۋاقلار ھەققىدە).

apandis. is. fr. سوقۇر ئۈچەي.

apandisit, – ti. is. er. سوقۇر ئۈچەي كېسىلى.

apansız، apansızın. z. بىردىنلا، تۇيۇقسىزلا، تۇساتتىنلا.

aparmak. ① ئاپارماق، ئېلىپ بارماق. ② ئوغرىلىماق.

apartman. is. fr. قەۋەتلىك بىنا:
«Son yıllarda Urumçide apartmanlar yapılıyor — كېيىنكى يىللاردا ئۈرۈمچىدە قەۋەتلىك بىنالار سېلىنىۋاتىدۇ.»

apar . topar. z. ئۇپۇر - تۇپۇر، ئالدىراش - تېنەش:
«Korktuğundan apartopar kaçtı— قورققىنىدىن ئۇپۇر - تۇپۇر بولۇپ قېچىشتى.»

apaş. is. fr. غەلىتە كىيىنگەن ۋە غەلىتە سۆزلىشىدىغان لۈكچەكلەر، ئافىي.

apaz. is. چاڭگال، ئوچۇم:
«Bir apaz buğday — بىر ئوچۇم بۇغداي.»

apazlamak. ① ئوچۇملىماق. ② يەلكەننىڭ شامالدىن كۆپۈشى. ③ قىيىندا قولغا چۈشۈرمەك، تۇتۇۋالماق.

aperitif. is. fr. ئىشتىھانى ئېچىش ئۈچۈن تاماقتىن ئاۋۋال ئىستېمال قىلىنىدىغان بىر خىل ئىچىملىك.

apış. is. چاتراق:
«Apışını açarak oturuyor — چاترىقىنى كېرىپ ئولتۇرىدۇ.»

apışık. s. is. ① قۇيرۇقىنى چاترىقىغا قىستۇرۇپ ماڭماق (هايۋان). ② ھېرىپ - ئېچىپ كەتكەن، قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان (ئادەم).

apışlık, – ğı. is. ئىشتاننىڭ ئېغى.

apışmak. ① هارغانلىقتىن چاترىقىنى كېرىپ ياتماق. ② هاڭ - تاڭ بولماق، ھەيدۇقماق.

apıştırmak. ① بەك هاردۇرماق، بەك چارچاتماق. ② سۇغا تۆمۈر تاشلاپ كېمە ياكى پاراخوتنى بىر يەردە توختاتماق.

apiko. is. it. ① كېمە ۋە پاراخوتنىڭ زەنجىرىنى يىغىپ سۇغا تاشلىغان تۆمۈرنى تارتىپ ئېلىشقا هازىرلانماق. ② تەييار، هازىر، ھوشيار، سەزگۈر. ③ ياخشى پاسون، رەتلىك كىيىنگەن:
«1. Apiko bir delikanlı — سەزگۈر يىگىت.
2 .Apiko bir kız — رەتلىك كىيىنگەن قىز.»

apiküllü. s. بىر ئۈچلۈق، قىسقا، ئۈچى ئۈچلۈق، ئۈچى تار.

aplık, – ğı. is. fr. ① تامغا ئورنىتىلغان لامپا ياكى شامدان. ② هاشىيە.

aplibasyon. is. fr. بىر پارچە رەختنىڭ ئۈستىگە باشقا بىر پارچە رەخت پارچىسىنى چاپلاش ياكى كانۋا تىكىش يولى بىلەن بېرىلگەن زىننەت.

apoje. is. fr. يۈكسەكلىك:
«Bir dil apojesine büyük yazarlarla ulaşılabilir — تىلنى ئۇلۇغ يازغۇچىلار

ئارقىلىقلا يۈكسەلدۈرگىلى بولىدۇ.»

apokrif. s. is. ناتوغرا، ئىشەنچسىز، گۇمانلىق سۆز ياكى ماقالە.

apolet, — ti. is. ask. پاگون.

aport. fr. ئوۋ ئىتلىرىغا «ئەپكەل» دەپ بېرىلگەن بۇيرۇق.

apşak. s. is. ① ئاياغلىرىنى كېرىپ زوڭ ئولتۇرماق. ② هارغانلىقتىن مېڭىشقا هالى قالماسلىق.

aptal. is. fr. ① ئەقلى - هوشى كەم. ② دۆت، مۆڭ، گالۋاڭ، ئەقىلسىز:

«Bu çok aptaldır — بۇ تازا ئەقىلسىزدۇر.»

aptallaşmak. دۆتلەشمەك، مۆڭلەشمەك، ئەقىلسىزلەشمەك.

aptallaştırmak. دۆتلەشتۈرمەك، مۆڭلەشتۈرمەك، ئەقىلسىزلەشتۈرمەك.

aptallık, — ğı. is. دۆتلۈك، مۆڭلۈك، ئەقىلسىزلىق.

aptes. is. far. ① تەرەت (نامازدىن ئاۋۋال ئېلىنىدىغان). ② ئۇسۇرۇق:

«Aptesi bozuldu — تەرىتى بۇزۇلدى، ئۇسۇرۇپ قويدى.»

apteshane. is. far. تەرەتخانا، هاجەتخانا، خالى جاي.

aptesli. s. is. تەرىتى بار.

apteslik, — ği. is. ① تاهارەت ئالىدىغان يەر. ② تەرەت كىيىمى.

aptessiz. s. تەرەتسىز، تەرەت ئالمىغان.

ar¹. is. fr. گۈزەل سەنئەت.

ar². is, fr. يۈز كۋادرات مېترگە تەڭ يەر ئۆلچىمى.

ar³. is. ar. هار، ئىزا، خىجالەت، هايا، نومۇس:

«Ar etme — هار ئالما.»

ara. is. ① ئارا، ئارىلىق، مۇساپە. ② زامان. ③ مۇناسىۋەت. ④ پەرق. ⑤ ئەتراپ، يېقىن، يان. ⑥ قىستۇرما:

«1. Iki köyün arası uzak değil — ئىككى يېزىنىڭ ئارىلىقى ئۇزاق ئەمەس.

2. Ara vermeksizin sık sık geliniz — توختاپ قالماستىن پات - پات كېلىپ تۇرۇڭ.

3. Onunla aramız iyidir — ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋىتىمىز ياخشى.

4. Mehmetle üç yaş aramız var — مەهەممەت بىلەن ئۈچ ياش پەرقىمىز بار.

5. Sizin aranızda durmaktan çekiniyorum — سىزنىڭ يېنىڭىزدا تۇرۇشتىن قاچىمەن.

6. Türkçe yayınlarda aramüziği için Uygur müzikleri veriliyor — تۈركچە رادىئودا ئۇيغۇر مۇزىكىلىرى قىستۇرما مۇزىكا ئورنىدا بېرىلىدۇ.»

araba. is. ar. ① هارۋا. ② ئاپتوموبىل، پىكاپ. ③ بۇددا دىنى. ④ مەدەن توشۇيدىغان ئەسۋاب:

«1. El arabası — قول هارۋىسى.

2. Ben işe arabayla gidiyorum — مەن خىزمەتكە پىكاپ بىلەن بارىمەن.»

arabacı. is. ① هارۋىكەش. ② هارۋا ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

Arabacı. is. بىر توپ يۇلتۇزنىڭ ئىسمى.

arabacılık, — ğı. is. هارۋىكەشلىك.

arabalık, — ğı. is. ① هارۋىلىق. هارۋا قويىدىغان يەر. ② هارۋا تولغۇدەك مىقدار:

«Bir arabalık insan — بىر ھارۋا ئادەم.»

araban. is. شەرق مۇزىكىلىرىدا بىر مۇقام.

arabesk. is. fr. ① ئەرەب ئۇسلۇبىدا. ② رەسسامىنىڭ سىزىقنى ئۆزىگە خاس سىزىشى.

arâbi. is. چۆلدە ياشايدىغان ئەرەب.

Arabi. s, ar. ① ئەرەبچە. ② ئەرەب قەۋمىدىن بولغان.

Arabistan. is. ئەرەبىستان.

arabiyat, — ti. is. ar. ئەرەب تىلى ۋە ئەرەب ئەدەبىياتى.

ara · bozan. is. ئارا بۇزغۇچى، بۆلگۈنچى، بۇزغۇنچى.

arabozanlık, — ğı. is. بۆلگۈنچىلىك، بۇزغۇنچىلىق:

«Sen arabozanlık yopma — سەن ئارىنى بۇزما.»

ara · bulucu. is. s. كېلىشتۈرگۈچى، سالاچى، ئەپلەشتۈرگۈچى.

aracı. is. ① سالاچى، كېلىشتۈرگۈچى، ئارىچى، ئەپلەشتۈرگۈچى. ② ۋاستە.

aracılık, — ğı. is. ۋاستىلىك:

«Ben bu işi Ahmedin aracılığıyle yaptım — مەن بۇ ئىشنى ئەخمەتنىڭ ۋاستىچىلىكى بىلەن قىلدىم.»

araç, — cı. is. ۋاستە، قورال:

«Işi yaptırmak için her araca başvurdu — ئىشنى قىلدۇرۇش ئۈچۈن ھەرخىل ۋاستىلارنى قوللاندى.»

araçlı. s. ۋاستىلىك.

araçsız. s. ۋاستىسىز، بىۋاستە، توغرىدىن توغرا:

«Araçsız vergi — ۋاستىسىز باج.»

aradan. z. ئارىدىن:

«Aradan çok zaman geçti, hatırlayamiyorum — ئارىدىن ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتتى، خاتىرىلىيەلمەيۋاتىمەن (ئېسىمگە ئالالمايۋاتىمەن).»

Araf. is. ar. ئەراپ (جەننەت بىلەن جەھەننەم ئوتتۇرىسىدىكى بوشلۇق يەر).

Arafat. is. ar. ئەراپات تېغى (مەككىگە ئالتە سائەتلىك ئۇزاقتا بولغان تاغ بولۇپ، ھاجىلار تاۋاپ ئۈچۈن بۇ يەرگە كېلىدۇ).

aragoz. is. مىسىرلىقلارنىڭ قورچاق ئويۇنىنىڭ بىر تۈرى.

arak. is. ① تۈرك مۇزىكىسىدا بىر مۇقام. ② قىممەتلىك ھاراق. ③ ئوغرىلىق.

arakçı. is. s ئوغرى، كانتو.

arakçılık, — ğı. is. ئوغرىلىق:

«Arakçılıktan kodesi boyladı — ئوغرىلىقتىن قاماقخانا تولدى.»

arakiye. is. ar. ① قەدىمىي دەرۋىشلەر بۆكى (قالپىقى). ② بىر خىل كىچىك سۇناي.

araklamak. ئوغرىلىماق.

aral. is. ئارال، تاقىم ئارال.

aralamak. ① قىيا ئاچماق، يېرىم ئاچماق. ② ئارىلىق قالدۇرماق:

«Kapıyı araladım — ئىشىكنى يېرىم (قىيا) ئاچتىم.»

aralanmak. ① يالغۇز قالماق، ئايرىلىپ قالماق. ② شالاڭلاشماق، ③ چېكىنمەك، ئاستا كەتمەك. ④ بىرئاز ئېچىلماق. ⑤ بىرئاز يىراقلاشماق، بىرئاز ئۇزاقلاشماق. ⑥ كۆرۈنمەك، پەيدا بولماق:

«1. Hafifçe aralanan gözlerini bana çevirdi — كۆزلىرىنى بىرئاز ئېچىپ

ماڭا قارىدى.

2. Üstüme çamur sıçramasın diye aralandım — ئۈستۈمگە لاي چاچرىمىسۇن دەپ بىرئاز يىراقلاشتىم.

3. Kızın dudaklarında tatlı bir gülümseme aralandı — قىزنىڭ لېۋىدە بىلىنەر - بىلىنمەس تەبەسسۇم پەيدا بولدى.»

aralık, – ğı. is. ① ئارىلىق، ياپسا، جاپسا، يوچۇق، يىرىق، دەز. ② ۋاقىت، نۆۋەت، چاغ، پۇرسەت. ③ ھاجەتخانا، تەرەتخانا، خالاجاي:

«1. Kapının aralığından rüzgar geliyor — ئىشىكنىڭ جاپسىرىدىن شامال كىرىۋاتىدۇ.

2. O aralık Pekindeyim — ئۇ چاغدا بېيجىڭدا ئىدىم.»

Aralık, – ğı. is. دېكابىر، 12 - ئاي.

aralıklı. s. بىر - بىرىگە تۇتاشمىغان، شالاڭ:

«Ağzını açınca aralıklı dişleri göründü — ئاغزىنى ئېچىشىغىلا شالاڭ چىشلىرى كۆرۈندى.»

aralıksız. s. ① زىچ. ② ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق، ئارقا - ئارقىدىن.

aramak. ① ئىزدىمەك، قىدىرماق. ② تەلەپ قىلماق. ③ ئاختۇرماق. ④ ئەسلىمەك. ⑤ زىيارەت قىلماق، يوقلىماق. ⑥ ئەسكە ئېلىشقا تىرىشماق:

«1. Kitabını ariyor — كىتابىنى ئىزدەۋاتىدۇ.

2. Hakkını aramak — ھوقۇق تەلەپ قىلماق.

3. Ceplerini aramak — يانچۇقلىرىنى ئاختۇرماق.

4. Sen bu günleri çok arasın — سەن بۇ كۈنلەرنى كۆپ ئەسلەرسەن.

5. Komşular bizi eskisi gibi aramaz oldular — قوشنىلار بىزنى ئىلگىرىكىدەك ئىزدىمەيدىغان بولۇپ قالدى.»

Arap, – bı. is. s. zar. ① ئەرەب. ② نېگىر، قارا تەنلىك. ③ قارا. ④ ئىگاتىپ.

arapça. is. ئەرەبچە، ئەرەب تىلى.

arasat, – tı. is. ar. ئەرسات (قىيامەت كۈنى پۈتۈن ئۆلۈكلەرنىڭ تىرىلىپ توپلىنىدىغان يېرى).

ara · sıra. z. ئاندا - ساندا، ئارا - سىرا:

«Mehmet bize ara – sıra geliyor — مەھەممەت بىزنىڭكىگە ئاندا - ساندا كېلىدۇ.»

arasıl. s. پاراللېل.

arasız. z. ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق.

araşit, – ti. is. fr. خاسىڭ.

araştırıcı. s. is. ① تەتقىق قىلغۇچى. ② تەتقىقاتچى. ③ ھەۋەسكار.

araştırma. is. ① تەتقىقات. ② ئىزدەش، قىدىرىش.

araştırmak. ① ئىزدىمەك، ئاختۇرماق. ② ئېنىقلاشقا كىرىشمەك، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق. ③ تەتقىق قىلماق:

«Odayı iyice araştırdım, amâ aradığımı bulamadım — ئۆينى راسا ئىزدىدىم، ئەمما ئىزدىگىنىمنى تاپالمىدىم.»

araz. is. ar. ① ئالامەت، ئىشارەت. ② بالا - قازا. ③ تاسادىپ.

arazi. is. ar. ① يەر، زېمىن. ② قۇرۇلۇش مەيدانى. ③ ئۆي - ئىمارەت بولمىغان بوشلۇق، كەڭ مەيدان:

«Arazı sahibi — يەر ئىگىسى.»

arbede. is. ar. غوۋغا، جېدەل، ماجرا.

arda. is. ① بەلگە قوزۇقى. ② هوۋكۈمدار ياكى قوماندان هاسىسى.

ardaklamak. مال بوردىماق.

aradala. is. ① تۆگە كارۋىنىنىڭ ئاخىرقى قوڭغۇرىقى. ② توقۇم، چوم.

ardıç[1], **– çı.** is. قارىغاي تۈرىگە كىرىدىغان، قىشتا يوپۇرمىقى تۆكۈلمەيدىغان، خۇش پۇراقلىق، يۇملاق مېۋىسى دورا قىلىنىدىغان بىر خىل دەرەخ، ئارچا.

ardıç[2], **– cı.** is. zool. چىرايلىق سايرايدىغان بىرخىل ئالا قۇش.

ardıl. s. ئىز باسار:

«Gençler proleteryanın devrimci ardılı olmalıdır. — ياشلار پرولېتارىياتنىڭ ئىنقىلابىي ئىز باسارلىرىدىن بولۇشى لازىم.»

ardın ardın. z. ئارقا ـ ئارقىدىن، ئىزمۇئىز، ئارقىمۇئارقا.

ardınca. z. ئارقىدىنلا، ئىز بېسىپ.

ardışık. s. بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى.

ardiye. is. ar. ① ئامبار، ئىسكىلات. ② ئامبارغا قارىغۇچىغا بېرىلىدىغان هەق.

ardiyeci. is. هەق ئېلىپ ئامبارغا قارىغۇچى.

arena. is. lat. ئارېنا (① سېرك سەھنىسى. ② دائىرە، ساهە، مەيدان).

arenalı. s. قۇملۇق.

areol, – lü. is. fr. ئەمچەك تۆگمىسىدىكى قارا.

areometre. is. ئارېئومېتر (سۇيۇقلۇق ئۆلچىگۈچى).

areopaj. is. fr. قەدىمكى ئاتېنا مەهكىمىسى.

argaç. is. ئارقاق يىپ (توقۇمىچىلىقتا).

argaçlık, – ğı. is. ① توقۇش ماشىنىسى مۇكىسىدىكى يىپ. ② قىل ياكى يۇڭ توقۇما پارچىسى. ③ پالاس. ④ ئارقاقلىق يىپ.

argali. is. ئارقار (ياۋا قوي).

argın. s. هارغىن، بىتاپ، دەرمانسىز، كۈچسىز، مادارسىز،

argınlık, – ğı. is. هارغىنلىق، كۈچسىزلىك، دەرمانسىزلىق، هالسىزلىق، مادارسىزلىق.

argıt, – tı. is. تاغ جىلغىسى، تاغ يولى.

argo. is. fr. ① تېرمىن، ئاتالغۇ. ② لۈكچەك، ئوغرىلارنىڭ سۆزى.

argon. is. yun. ئارگون (رەڭسىز ۋە پۇراقسىز گاز).

Argus tavusu. **zool.** → **Tavus.**

arhont, – tı. is. fr. قەدىمكى يۇنان هاكىمىيىتىدە هۆكۈمران، باش هاكىم.

arı[1]. is. هەرە، بوغۇن:

«1. Arı iğnesiyle insana sokar — هەرە نەشتىرى بىلەن ئادەمنى چاقىدۇ.

2. Arı bal yapar — هەرە هەسەل بېرىدۇ.»

arı[2]. s. ① ئېرىق، پاكىزا، ساپ، تازا. ② گۇناهسىز. ③ غەيرىي سۆز ـ ئىبارىدىن خالى. ④ خالى:

«Savaştan arı bir bölge — ئۇرۇشتىن خالى رايون.»

arıcı. is. هەسەل هەرىسى باققۇچى.

arıcıl. s. zool. هەرە يېگۈچى قۇرتلار.

arıcılık, – ğı. is. هەرىچىلىك.

arık. s. ① ئورۇق، جۈدەك، ئەنسىز، ئاۋاق. ② ئېرىق، پاكىز، ساپ، تازا.

arıklanmak. ئورۇقلانماق، ئاجىزلانماق، جۈدەنمەك، زەئىپلەنمەك.

arıklatmak. ئورۇقلاتماق، ئاجىزلاتماق، جۈدەتمەك، زەئىپلەتمەك.

arıklık, – ğı. is. ① ئورۇقلۇق، جۈدەڭلىك. ② زەئىپلىك.

arıkmak. زەئىپلەشمەك، ئاجىزلاشماق.

arılamak. ھەر قانداق بىر نەرسىدە ئەيىب ۋە نۇقسان بولمىغانلىقىنى بىلدۈرمەك.

arılanmak. ئىرىغلانماق، پاكىزلانماق، تازىلانماق، ساپلاشماق:

«Uygur dili gittikçe arılaniyor — ئۇيغۇر تىلى بارغانسېرى ساپلىشىۋاتىدۇ.»

arılaşmak. → **Arılanmak.**

arılık, – ğı. is. ①ھەسەل ھەرىسى ساندۇقى قويۇلغان يەر. ② پاكىزلىك، ئىرىغلىق. ③ گۇناھسىزلىق.

arılmak. ① پاكىزلانماق، تازىلانماق، ئىرىغدالماق. ② ئاغرىماق، كېسەل بولماق.

arımak. ① پاكىز بولماق، پاكلانماق، ئىرىغلانماق. ② كېسەلدىن ساقلانماق.

arınmak. ① خالى بولماق، قۇتۇلماق، ئىرىساق. ②پاكىزلانماق:

«Ben gamden arındım — مەن غەمدىن قۇتۇلدۇم.»

arış. is. ① قولنىڭ جەينەكتىن بارماققىچە بولغان قىسمى. ②ھارۋا ئوقى.

arıtlamak. بىرىنى ياخشى قىلىپ تونۇشتۇرماق.

arıtmak. ① تازىلىماق، پاكىزلىماق، يۇماق. ②ساپ ھالغا كەلتۈرمەك، ئىرىتماق.

arız. s. ar. چاپلاشقان، يېپىشقان:

«Çocuğa bir hastalık arız oldu — بالىغا كېسەل چاپلىشىۋالدى.»

ârıza. is. ar. ① ئوڭغۇل - دوڭغۇل يەر. ② مېيىپ، ئاقساق. ③ ئەيىب، نۇقسان، كەمچىلىك. ④ توسقۇنلۇق، توسالغۇ، چاتاق. ⑤ بۇزۇق، بۇزۇلۇش:

«1. Onun yaptığı işlerde hiç bir arıza çıkmaz — ئۇنىڭ ئىشلىرىدا ھېچقانداق چاتاق بولمايدۇ.

2. Araba yarı yolda arıza yaptı — ھارۋا يېرىم يولدا بۇزۇلدى.»

ârızasız. s. ① تۈز، توسقۇنسىز، توسالغۇسىز، تۈپتۈز، تۇپتوغرا. ② مېيىپ ئەمەس.

ârızi. s. ar. ① ئەسلىدە بولمىغان، سىرتتىن كەلگەن، كېيىن كەلگەن. ② ۋاقىتلىق:

«Ârızi bir olay — ۋاقىتلىق بىر ھادىسە.»

âri. s. ar. ① يالىڭاچ. ② بوش. ③ ھۆر، ئەركىن. ④ بولۇشسىز، قوشۇمچىسى «سىز». ⑤ يىراق، ئۇزاق:

«Sudan âri — سۇسىز.»

Ari. is. s. ئارىيان (ھىند - ياۋروپا تىل گۇرۇپپىسىدىن بولغان ئىرق ياكى خەلق).

arid. s. fr. قۇرغاق، بوز.

arif. s. ar. ① ئىلىم - مەدەنىيەت ئىگىسى، ئوقۇمۇشلۇق. ② تەجرىبىلىك، بىلىملىك:

«Ben bu kadar söyleyimarif olan anlasın — مەن شۇنچىلىكلا سۆزلەي، ئوقۇمۇشلۇقلار چۈشەنسۇن.»

arife. is. ar. ھارپا:

«Bügün 30 eylül milli bayramımızın arifesidir — بۈگۈن 30 - سېنتەبىر دۆلەت بايرىمىمىزنىڭ ھارپىسىدۇر.»

Aristo. is. ئارىستوتېل (يۇنان پەيلاسوپى)

Aristocu. s. ئارىستوتېلچى.

Aristoculuk, – ğu. is. ئارىستوتېل يولى (ئارىستوتېلچىلىق).

aristokrat, – tı. s. is. fr. ھۆكۈمران ئېكسپلاتاتور سىنىپىنىڭ ئىمتىيازلىق يۇقىرى دائىرىلىرى، ئاقسۆڭەكلەر، ئېسىلزادىلەر.

aristotalizm. → **Aristoculuk.**

aritmetik, – ği. is. fr. ئارىفمېتىكا (ماتېماتىكىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى سۆزلەيدىغان قىسمى).

aritmetograf. is. fr. ھېساب ماشىنىسى. (مۇتەخەسسىس دوبوس 1860 – يىلى ئىجاد قىلغان).

aritmik. s. fr. ① رىتىمسىز.② رەتسىز.

ariyet, – ti. s. ar. ئارىيەت، ئۆتنە، قەرز.

ariz. s. ar. كەڭ، ئەنلىك:

«Bu konu üzerinde ariz duruldu — بۇ مەسىلە ئۈستىدە كەڭ توختالدى.»

ariza. is. ar. ئەرز، ئەرزھال (يازما).

Arizona. is. ئارىزونا (ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنى تەشكىل قىلغان شتاتلار).

arjante. s. fr. كۈمۈش رەڭگىدە، كۈمۈشتەك ئاق:

«Arjante tabak — ئاق كۈمۈش تاۋاق.»

arjantit, – ti. is. fr. ئارگانتىت (كۈمۈش جەۋھىرى).

ark, – kı. is. ئېرىق، ئۆستەڭ.

arka. ① ئارقا، كەين. ② تەرس تەرەپ. ③ قوغدىغۇچى. ④ باشقا تەرەپ. ⑤ قالغان قىسىم، ئارتۇق قىسىم. ⑥ يۆلەنچۈك، تايانچۇق:

«1. O arkamdadır — ئۇ كەينىمدە.

2. Evin arkasında bahçe var — ئۆينىڭ ئارقا تەرىپىدە باغچە بار.

3. Hikayenin arkası yarında — ھېكايىنىڭ قالغىنى ئەتىلىككە.

4. Bu sandalyenin arkası pek alçak — بۇ ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكى بەك پەس.»

arkacı. is. تەرەپدار، قوغدىغۇچى، ھىمايىچى، ئارقا تىرەك، ئارقىچى.

arkadaş. is. يولداش:

«Komünistler birer arkadaştırlar — كوممۇنىستلار بىر – بىرىگە يولداشتۇر.»

arkadaşça. z. يولداشلارچە، دوستچە:

«Biz bir – birimize arkadaşça yanaşmaliyiz — بىز بىر – بىرىمىزگە يولداشلارچە مۇئامىلە قىلايلى.»

arkadaşlık, – ğı. is. ① يولداشلىق، دوستلۇق. ② بىر كەسىپتىكىلەر ۋە بىر مەھەللىلىكلەر ئوتتۇرىسىدىكى يېقىنلىق:

«Sizin arkadaşlığınıza güveniyorum — سىزنىڭ دوستلۇقىڭىزغا ئىشىنىمەن.»

arkaizm. is. fr. ئارخائىزم (كونىرىغان، ئىستېمالدىن قالغان سۆز – ئىبارە ۋە باشقىلار).

arkalamak. ① قوغدىماق، قانات ئاستىغا ئالماق، ياردەم قولىنى سۇنماق. ② بىرىگە ئىشىنىپ ياردەم بەرمەك، ئارقىلىماق.

arkalı. s. ئارقا تىرەك بولغان، قوغدىغۇچى بولغان، قوغدىغان.

arkalık, – ğı. is. ① يۆلەنچۈك. ② يۈك ئېچىدە كىيىدىغان جىلىتكە، ئۆپچىلىك كىيىم:

«Arkalık sandalye — يۆلەنچۈك

ئۇرۇنلۇق.»

arkalıksız. s. ھىمايىچىسى بولمىغان، قوغدىغۇچىسىز، ئارقىلىقسىز.

arkasız. s. ھىمايىچىسىز، ھىمايىچىسى بولمىغان، ئارقا تىرىكى يوق، ئارقىسىز.

arkebüz. is. fr. XVII ئەسىرگىچە قوللىنىلغان بىر خىل مىلتىق.

arkeolog. is. fr. ئارخېئولوگ، ئارخېئولوگىيە ئالىمى، ئارخېئولوگىيە مۇتەخەسسىسى.

arkeoloji. is. fr. ئارخېئولوگىيە (قەدىمكى ماددىي مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئاساسىدا كىشىلىك جەمئىيىتىنىڭ تارىخىي ئۆتمۈشىنى ئۆگىنىدىغان پەن).

arktik. s. fr. شىمالىي قۇتۇپ بىلەن ياكى شىمالىي قۇتۇپ رايونى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

arlanmak. ئۇيالماق، ئىزا تارتماق.

arlanmaz. s. ئۇيالماس، ھاياسىز.

arma. is. it. ① دۆلەت گېربى، دۆلەت بەلگىسى. ② قېيىق ۋە كېمىنىڭ يۈرۈشىگە خىزمەت قىلىدىغان پالاق، يەلكەن قاتارلىقلار.

armador. is. isp. قېيىق ۋە كېمە قاتارلىقلارنىڭ پالاق، تىرەك، يەلكەن ۋە ئارغامچىلىرىنى باشقۇرغۇچى ئۇستا.

armağan. is. ① ئارمىغان، ھەدىيە، سوۋغات. ② خەير، ئېھسان. ③ مۇكاپات:
«Nobel armağanı — نوبېل مۇكاپاتى.»

armak. ھارماق، ئاجىزلاشماق.

armatör, – rü. is. fr. سودا كېمىسىنى ئىشلەتكەن بىرى.

armet, – ti. is. fr. دۇبۇلغا (قەدىمكى زامان ئۇرۇشلىرىدا باشقا كىيىلىدىغان بىر خىل تۆمۈر قالپاق).

armoni. is. fr. رىتىم، ئۇيغۇنلۇق، ئاككورد (مۇزىكىدا)، ئاھاڭداشلىق.

armonik, armonika. is. it. ① ئاكاردىيون. ② ئېغىز گارمونى.

armudi. s. ئامۇت شەكلىدە بولغان، ئامۇت شەكىللىك.

armut, – du. is. far. ① ئامۇت، ئەشپۈت. ② بەك مۆك. ③ مۇنارلارنىڭ ئۇچىدىكى ئامۇت چوكۇلۇقىدىكى قۇببە:
«Kurla armutu çok güzel — كورلا ئامۇتى ناھايىتى ياخشى.»

Arnavut, – du. is. yun. ئالبانىيە، ئالبانىيىلىك:
«Arnavut dili — ئالبانىيە تىلى.»

Arnavutluk, – ğu. is. ئالبانىيىلىك.

aroma, is. it. yun. ① خۇش - خۇي پۇراق. ② دورا - دەرمان.

aromatik. s. fr. ياخشى پۇراقلىق دورا - دەرمان سالغان.

arozöz, – zü. is. fr. سۇ ھارۋىسى، (ياكى ئاپتوموبىلى).

arpa. is. hint. ئارپا.

arpacı. is. ① ئارپىچى، ئارپا ساتقۇچى. ② ئوغرى.

arpacık, – ğı. is. ① يىگىناسقۇ. ② مىلتىق ۋە تاپانچىنىڭ قارىغا ئالىدىغان يېرى.

arpacılık, – ğı. is. ئوغرىلىق، بۇلاپ قېچىش.

arpağ. is. ئەپسۇن، ئازايىم، ئارۋاق.

arpalama. is. ئاتلارنىڭ تۇۋۇقىدا بولىدىغان ئاقۋاش كېسىلى.

arpalı. s. ① تىمەن، دىداڭ. ② سېمىز (ھايۋان).

arpalık, – ğı. is. ① قەدىمدە دىنىي

ئادەملەرگە مائاش ئورنىدا بېرىلىدىغان پۇل. ② ھايۋاننىڭ يېشىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان چىش بەلگىسى.

arsa. is. ar. چۈشىدىغان يەر.

arsı · ulusal. is. ئىنتېرناتسىئونال، خەلقئارا.

arsız. s. ar. ① ئارسىز، ھاياسىز، ئۇيالماس، تەربىيىسىز، ئىزا تارتماس. ② ھەر يەردە ئۇسۇۋېرىدىغان ئۇسۇملۇك.

arsızlık, — ğı. is. ئارسىزلىق، ھاياسىزلىق.

arslan. is. zool. ئاسلان، شىر.

arş[1] مارش (ئەسكىرىي بۇيرۇق).

arş[2]. is. ar. ئەرش، ئاسمان.

arş[3]. is. fr. توك بىلەن ماڭىدىغان قاتناش قوراللىرىنىڭ يۇقىرىغا كۆتۈرۈلگەن تۆمۈر يايى.

arşın. is. ① ئارشىن، گەز (قەدىمدە قوللىنىلىدىغان 68 سانتىمېترلىق ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى.) ② بىر قەدەملىك ئۆلچەم:

«1· Herkesin arşınına göre kumaş verilmez — ھەر كىمنىڭ ئارشىنىغا قاراپ رەخت بېرىلمەيدۇ.

2· Yolu bir arşınla bitiriverdik — يولنى بىر ئارشىن بىلەن تۈگەتتۇق.»

arşınalmak. ① ئارشىن بىلەن ئۆلچىمەك. ② چوڭ قەدەم بىلەن يۈرمەك، چوڭ قەدەم ئاتماق.

arşiv. is. fr. تارىخىي ھۆججەتلەرنىڭ ساقلانغان يېرى، ئارخىپ.

art, — dı. is. s. ① ئارقا، كەينى. ② ھايۋاننىڭ قۇيرۇق تەرىپى. ③ باشقا تەرەپ:

«Dağın artında su boldur — تاغنىڭ ئارقىسىدا سۇ كۆپ.»

artağan. s. بەرىكەت.

artağanlık, — ğı. is. بەرىكەتلىك.

arta · kalan. s. ① ئېشىپ قالغان. ② ئادەت بويىچە داۋام قىلىپ كەلگەن.

arta · kalmak. ① ئېشىپ قالماق. ② داۋام قىلىپ كەلمەك، كېيىنگە قالماق.

artam. is. پايدىلىق بولغان ھەم يىغىلغان ئارتۇقلۇق ۋە ئۈستۈنلۈك.

artci. is. ھەربىي يۈرۈشتە قوغداش خىزمىتىنى ئۈستىگە ئالغان ئاخىرقى قىسىم.

artı. is. ھېسابتا قوشۇش ئالامىتى، پىلۇس.

artık, — ğı. s. ① ئارتۇق. ② ئېشىپ قالغان. ③ بىرى تۈگەپ ئىككىنچىسىنىڭ باشلىنىشى:

«1· Bu ondan artık — بۇ ئۇنىڭدىن ئارتۇق.

2· Artık ekmek — ئاشقان نان.

3· Artık yaz geldi — قىش كېتىپ ياز كەلدى.»

artıkçı. s. is. قەلەندەر، دىۋانە، گاداي.

artıklık, — ğı. is. ① كۆپلۈك. ② ئۈستۈنلۈك.

artık · yıl. is. كەبىسە (يىلى).

artım. is. كۆپىيىش:

«Nüfus artımı — نوپۇس كۆپىيىشى.»

artırılmak. ئارتتۇرۇلماق، كۆپەيتىلمەك، ئاشۇرۇلماق.

artırım. is. ئىقتىساد قىلىش، تېجەش.

artırma. is. ① كۆپەيتىش، ئاشۇرۇش. ② ئىقتىساد قىلىش.

artırmak. ① ئارتتۇرماق، كۆپەيتمەك، ئاشۇرماق، جىقايتماق. ② باھاسىنى ئۆرلەتمەك. ③ ئىقتىساد قىلماق. ④ ئاشۇرۇۋەتمەك.

artist, – ti. is. fr. ① ئارتىس. ② سەنئەتكار، سەنئەتچى.

artistlik, – ği. is. ئارتىسلىق، سەنئەتكارلىق.

artmak. ① ئارتماق، كۆپەيمەك، ئاشماق، جىقايماق. ② ئېشىپ قالماق، ئىقتىساد بولۇپ قالماق. ③ ئاشماق، ئۆرلىمەك، ئۆسمەك، ئۇلغايماق:

«Ateşi birden bire arttı — قىزىقى بىردىنلا ئۆرلىدى.»

arûs. is. ar. يېڭى ياتلىق بولغان قىز، كېلىن.

aruz. is. ar. ① چېدىرنىڭ ئوتتۇرىسىغا تىكىلگەن تۈۋرۈك. ② ئارۇز ۋەزن.

arvana. is. far. ھىنگان (تۆگىنىڭ چىشىسى).

arya[1]. is. it. ئارىئا (كۆپىنچە ئوپېرادا ئوركېستىر جور قىلىنغان ھالدا بىر كىشى تەرىپىدىن ئىجرا قىلىنىدىغان كۈي ۋە شۇ كۈيگە يېزىلغان مۇزىكا ئەسىرى).

arya[2]. is. باير اق ياكى يەلكەننى چۈشۈرۈش.

aryanizm. ئاريانىزم (ئىسكەندىرىيىلىك ئارىيوس تەرىپىدىن قۇرۇلغان خرىستىئان دىنىغا قارشى، ئەيسانىڭ تەڭرىلىكىنى ئىنكار قىلىدىغان بىر مەزھەپ).

arz[1]. is. ar. ① ئەرز. ② قويۇلغان باھا.

arz[2]. is. ar. ① يەر، زېمىن. ② يەر شارى، ئالەم، يەر يۈزى. ③ مەملىكەت، ۋەتەن، يۇرت.

arz[3]. is. ar. ① كەڭلىك، ئەن. ② يەر دائىرىسى.

arzani. s. ar. ئەنلىك.

arzi. s. يەر يۈزىگە ئائىت، يەر يۈزى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

arziyat, – tı. is. ar. گېئولوگىيە.

arzu. ar. ئارزۇ، ئىستەك.

arzu · hal, – lı. is. ar. ئىلتىماس، ئۆتۈنۈش.

arzuhalcı. is. باشقىلارغا خەت يېزىپ بېرىپ تۇرمۇش كەچۈرگۈچى.

arzu · keş. s. fr. ئارزۇلۇق، ھەۋەسكارلار.

arzulamak. ئارزۇلىماق، ھەۋەس قىلماق، ئارزۇ قىلماق، تەلەپ قىلماق، سېغىنماق.

arzulanmak. ئارزۇلانماق، ھەۋەسلەنمەك.

arzulatmak. ئارزۇلاندۇرماق، ھەۋەسلەندۈرمەك، تەلەپ قىلدۇرماق.

arzulu. s. ئارزۇلۇق، ھەۋەسلىك، تەلەپلىك، خاھىشلىق.

arzusuz. s. ئارزۇسىز، ھەۋەسسىز، تەلەپسىز، خاھىشسىز.

as[1]. is. lat. ①قارتا قەغىزىنىڭ بىرىنچى نومۇرلۇقى. ② ئىشنىڭ بېشىدا بولغان بىرى.

as[2]. s. «تۆۋەن» سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىسى:

«As subay. — تۆۋەن دەرىجىلىك ئوفىتسېر.»

as[3]. is. zool. بۇلغۇن (سۆسەر ئائىلىسىگە كىرىدىغان ئۆزى ئاق، قۇيرۇقى قارا، تېرىسى ناھايىتى قىممەتلىك بىر ھايۋان).

asa. is. ar. ھاسا.

asabi. s. ar. نېرۋا، قىزىق قان، چۇس مىجەز، جىلخور.

asabilik, – ği. is. جىلخورلۇق، مىجەز چۇسلۇقى.

asabiye. is. ar. ① نېرۋا بىلەن ئالاقىدار. ② نېرۋا كېسەللىكلىرى.

asabiyeci. is. نېرۋا كېسەللىكلىرى

دوختۇرى.

asabileşmek. جىلە بولماق، خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق، ئەسەبىيلەشمەك.

asacak, – ğı. is. ئاسقۇچ:

«Duvardaki asacak bu kadar çok ağırlık taşıyamaz — تامدىكى ئاسقۇچ بۇنچىلىك ئېغىرلىقنى كۆتۈرەلمەيدۇ.»

âsaf. is. ① سۇلايمان پادىشاھنىڭ مەشھۇر ۋەزىرى — ئەساف. ② ۋەزىر. ③ ئەر ئىسمى.

asal. s. far. ئاساسلىق، تۈپ، مۇھىمى، ئاساسى.

asalak, – ğı. is. s. پارازىت، تەييارتاپ، قان شورىغۇچى.

asalet, – ti. is. ar. ① نەسىل ياخشىلىقى، نەسىللىك. ② تىلدا ۋە ئەدەبىياتتا ئاددىي كەلىمىلەرنىڭ بولماسلىقى.

asamble. is. fr. قەدىمكى ئۇسسۇل ۋە تانسىلاردا ئاساسلىق قەدەم.

asansör, – rü. is. fr. لىفت، توك شوتىسى.

asap. is. ar. نېرۋا:

«Asap bozukluğu — نېرۋا بۇزۇقلۇقى.»

asar. ar. ئەسەر (يۈز يىل) سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.

asayiş. is. ar. تىنچلىق، بىخەتەرلىك، ھۇزۇر، پاراۋان:

«Çin halkı komünist partinin önderliğinde çok asayiş içinde yaşiyor — جۇڭگو خەلقى كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە ناھايىتى پاراۋان تۇرمۇش كەچۈرىدۇ.»

asbaşkan. is. ئىككىنچى رەئىس (باشلىق).

asefal[1]. is. fr. باشسىز ھەيكەل.

asefal[2]. s. fr. باشسىز، بېشى يوق.

asel. is. ar. ھەسەل، بال.

aseli. s. ar. ھەسەل رەڭگى.

asepsi. is. fr. مىكروپسىزلىق.

asfalt, – tı. is. fr. ئاسفالت:

«Asfalt yol — ئاسفالت يول.»

asfaltlamak. ئاسفالت ياتقۇزماق.

asgar. s. ar. ئىنتايىن كىچىك، ئەڭ كىچىك.

asgari. ar. ئەڭ ئاز، ئەڭ تۆۋەن:

«Bana asgari üç gün izin veriniz — ماڭا ئەڭ ئاز دېگەندە ئۈچ كۈن رۇخسەت بېرىڭ.»

ashab. ① «ئىگە» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى. ② ساھابىلەر:

«Ashabı zeka. ئەقىل ئىگىلىرى.

asıl. is. ① ئېسىق. ② بىردىن يەنە بىرىگە كېلىدىغان پايدا ـ مەنپەئەت:

«Asıda kalmak — ئاسقۇدا قالماق.»

asıcı. is. s. ① مۇئەللەق. ② ئاسقۇچى. ③ جاللات.

asıcıl. s. مەنپەئەتپەرەس.

asık. s. ① ئېسىقلىق، ئېسىقلىق نەرسە. ② ئېسىپ ئۆلتۈرمەك. ③ خاپا چىراي.

asıl[1], – slı. is. ar. ① نەرسىنىڭ ئەينى ئۆزى. ② نەرسىنىڭ ئاساسى، يىلتىزى، تۈپى. ③ ئاساس:

«1· Mektubun aslını gördüm — خەتنىڭ ئۆزىنى كۆردۈم.

2· yazının aslı resimdir — ئەسەرنىڭ ئاساسى رەسىم ئىدى.

3· Bu haberin aslı yok — بۇ خەۋەرنىڭ ئاساسى يوق.»

asıl[2]. s. ① ئەسلى. ② تۈپ ماھىيەت. ③ مۇھىمى:

«1· Asıl maksat bu değil — ئەسلى مەقسەت بۇنداق ئەمەس.
2· Hiç bir aslı olmayan söz — هېچقانداق ئاساسى بولمىغان سۆز.
3· Kabahat asıl bundadır— كەمچىلىكنىڭ مۇھىمى بۇنىڭدا.»

asılacak. s. ئېسىشقا تېگىشلىك.

asılanmak. پايدا كۆرمەك، پايدا تاپماق، مەنپەئەت كۆرمەك.

asılı. s. ئېسىقلىق.

asılmak. ① ئېسىلماق. ② تېزدىن قولىغا ئالماق. ③ ئۆلتۈرۈلمەك، بوغۇلۇپ ئۆلمەك. ④ قەتئىي تۇرماق. ⑤ كۆڭۈلگە ئالماق:
«1· Hemen küreklere asıldı — دەرھال كۈرەكنى قولىغا ئالدى.
2· Asılırsan başarılı olursun — قەتئىي تۇرساڭ غەلىبە قىلىسەن.
3· Fazla asılma, hasta olursun — كۆپ كۆڭلۈڭگە ئېلىپ كەتمە، ئاغرىپ قالىسەن.»

asıma. is. ئاياللارنىڭ بوينىغا ئاسىدىغان، قول ۋە قۇلاقلىرىغا سالىدىغان زىننەت بۇيۇملىرى.

asır, — rı. is. ar. ① ئەسىر، يۈز يىل. ② دەۋر، چاغ، زامان.

asırlık. s. يۈز يىللىق، ئەسىرلىك، كۆپ يىللىق، يۈز يىل بولغان:
«Asırlik ağaçlar — كۆپ يىللىق دەرەخلەر.»

âsım. s. ar. ① پاك، نومۇسلۇق، ئىپپەتلىك. ② گۇناھلىق ئىشلاردىن ۋە ھارامدىن قاچىدىغان.

asi. is. ar. ① ئىتائەت قىلمايدىغان، بويسۇنمايدىغان. ② ئىسيان كۆتۈرگۈچى، ئازغۇن.

aside. s. ar. ئۇن، گۆش ۋە مېۋە بىلەن ياسىلىدىغان بىر خىل تاماق.

asil¹. → **Acil.**

asil². is. ar. ① ئېسىل، كاتتا. ② بىر ۋەزىپىدە ئاساسى بولغان:
«Asil bir hareket — كاتتا بىر ھەرىكەت.»

asilik. is. ئاسيلىق.

asil · zade. s. ar. far ئېسىلزادە، ئاقسۆڭەك.

asil · zadelik, — ği. is. ئېسىلزادىلىك، ئېسىل ئەۋلادلىق.

asimilasyon. is. fr. ئاسسىمىلاتسىيە، ئۆزلەشتۈرۈۋېلىش، ئۆزىگە ئوخشىتىۋېلىش.

asistan. is. fr. ئاستېنت (پروفېسسور ياكى دوكتور ياردەمچىسى).

asistanlık, — ğı. is. ئاستېنتلىق.

asiyap, — bı. is. ar. تۈگمەن.

âsiye. is. ar. ① تىرەك، ستون. ② دەردمەن ۋە غەمكىن خوتۇن. ③ ئايال ئىسمى.

as · kat, — tı. is. ھەرقانداق بىر ئۆلچەمنىڭ بۆلۈنگەن پارچىلىرى.

asker. is. ar. ① ئەسكەر، ھەربىي. ② پۇل. ③ ھەربىي، قوراللىق كۈچلەر. ④ جەمئىيەت تۈزۈمىگە رىئايە قىلىدىغان:
«Çinde asker olmak her genç için şereftir — جۇڭگودا ئەسكەر بولۇش ھەربىر ياش ئۈچۈن شەرەپتۇر.»

askeri. s. ar. ھەربىي، ئەسكىرىي، ئەسكەرلىككە ئائىت.

askerileşmek. ئەسكەرلەشمەك، ھەربىيلەشمەك.

askerlik, – ği. is. ① ھەربىيلىك، ئەسكەرلىك. ② قانۇنغا ئاساسەن ھەربىيلىك خىزمىتىنى ئۆتەش.

askersizleştirmek. ھەربىيسىزلەشتۈرمەك، ئەسكەرلىكتىن خالى قىلماق.

askı. ① ئاسقۇچ، كىيىم ئاسقۇچ. ② ئىشتان ئېسىۋالغۇچ. ③ ئېلان، ئۇقتۇرۇش. ④ كېلىننىڭ ھۇجرىسىغا سېلىنغان نەرسىلەر. ⑤ ئاياللار بويىنىغا ئېسىۋالىدىغان زىننەت ئەسۋابى. ⑥ ئەدەبىيات مۇسابىقىسىدە مۇكاپات ئۈچۈن ئېسىلغان بايراقچە قاتارلىق نەرسىلەر.

aslâ. z. ar. ئەسلا، زادى.

aslan. is. ① شىر. ② باتۇر، جەسۇر ئادەم.

asli. s. ar. ① ئەسلى، ئاساسلىق، نېگىز. ② ئەسلى نۇسخا. ③ ئەڭ مۇھىم:

«1· Asli görev — ئاساسلىق ۋەزىپە.

2· Bu resim fiilen sanatkârın asli ve özgü bir eseridir — بۇ رەسىم ئەمەلىيەتتە رەسسامنىڭ ئەسلى ۋە مەخسۇس ئەسىرىدۇر.»

asliye. s. ئاساس، نېگىز.

asma. is. ① ئاسقۇچ. ② s. ئاسما:

«1· Çamaşır asma — كىيىم ئاسقۇچ.

2· Asma lâmba — ئاسما چىراغ.

3· Asma saat — ئاسما سائەت.»

asmak. ① ئاسماق، ئېسىپ قويماق. ② ئېسىپ ئۆلتۈرمەك. ③ قەرزنى ئادا قىلماق. ④ يولدا كېتىۋېتىپ مەلۇم سەۋەب بىلەن ھەمراھىدىن ئايرىلماق. ⑤ بارىدىغان يېرىگە بارماسلىق.

asmalık, – ğı. is. ① باغلىق يەر. ② باراڭ.

aspirin. is. fr. ئاسپىرىن.

asran. ts. ① ئىككى يۈز يىل. ② دىگەر (ناماز ۋاقتى). ③ كېچە - كۈندۈز.

asri. s. ar. ① زامانغا ئۇيغۇن، زامانغا خاس. ② يېڭى ئۇسۇل.

asrileştirmek. زامانىۋىلاشتۇرماق.

ast,– tı. s. ① دەرىجە جەھەتتىن تۆۋەن. ② بىرىنىڭ بۇيرۇقىدىكى ئادەم. ③ تۆۋەن دەرىجىلىك ئەسكەر.

astar. s. far. ① ئەستەر. ② تامنىڭ قارا سۇۋىقى. ③ كېيىمچىلىكتە بىر نەرسىنى چىڭىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان رەخت، لاتا ۋە ياغاچ قاتارلىق نەرسىلەر:

«Yorgan astarı — يوتقان ئەستىرى.»

astarlamak. ① ئەستەرلىمەك. ② سۇۋىماق:

«1· Astarlanmış palto — ئەستەرلىك پەلتو.

2· Duvarları astarlamadan boyamış — تاملارنى سۇۋىماستىنلا ئاقلاپتۇ.»

astarlı. s. ئەستەرلىك.

astarlık, – ğı. is. s· ① ئەستەرلىك، ئەستەرلىككە يارايدىغان. ② سەرگەز:

«Bu astârlık için elverişlidir — بۇ، ئەستەرلىك ئۈچۈن كېرەكلىك.»

astarsız s· ئەستەرسىز:

«Astarsız elbisse — ئەستەرسىز كىيىم.»

as . teğmen. is. شاۋۋېي، تۆۋەن دەرىجىلىك ئوفىتسېر.

astma. is. fr. ھاسىراش، دەم سىقىلىش، زىققا.

astmalı. s. is. ھاسىرايدىغان، دېمى سىقىلىدىغان:

«Astamlı ihtiyar — دېمى سىقىلىدىغان قېرى.»

ئورۇنلۇق.»

arkalıksız. s. ھىمايىچىسى بولمىغان، قوغدىغۇچىسىز، ئارقىلىقسىز.

arkasız. s. ھىمايىچىسىز، ھىمايىچىسى بولمىغان، ئارقا تىرىكى يوق، ئارقىسىز.

arkebüz. is. fr. XVII ئەسىرگىچە قوللىنىلغان بىر خىل مىلتىق.

arkeolog. is. fr. ئارخېئولوگ، ئارخېئولوگىيە ئالىمى، ئارخېئولوگىيە مۇتەخەسسىسى.

arkeoloji. is. fr. ئارخېئولوگىيە (قەدىمكى ماددىي مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئاساسىدا كىشىلىك جەمئىيىتىنىڭ تارىخىي ئۆتمۈشىنى ئۆگىنىدىغان پەن).

arktik. s. fr. شىمالىي قۇتۇپ بىلەن ياكى شىمالىي قۇتۇپ رايونى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

arlanmak. ئۇيالماق، ئىزا تارتماق.

arlanmaz. s. ئۇيالماس، ھاياسىز.

arma. is. it. ① دۆلەت گېربى، دۆلەت بەلگىسى. ② قېيىق ۋە كېمىنىڭ يەلكەنگە خىزمەت قىلىدىغان پالاق، يەلكەن قاتارلىقلار.

armador. is. isp. قېيىق ۋە كېمە قاتارلىقلارنىڭ پالاق، تىرەك، يەلكەن ۋە ئارغامچىلىرىنى باشقۇرغۇچى ئۇستا.

armağan. is. ① ئارمىغان، ھەدىيە، سوۋغات. ② خەير، ئېھسان. ③ مۇكاپات:
«Nobel armağanı — «نوبېل مۇكاپاتى.

armak. ھارماق، ئاجىزلاشماق.

armatör, — rü. is. fr. سودا كېمىسىنى ئىشلەتكەن بىرى.

armet, — ti. is. fr. دۇبۇلغا (قەدىمكى زامان ئۇرۇشلىرىدا باشقا كىيىلىدىغان بىر خىل تۆمۈر قالپاق).

armoni. is. fr. رىتىم، ئۇيغۇنلۇق، ئاككورد (مۇزىكىدا)، ئاھاڭداشلىق.

armonik, armonika. is. it. ① ئاكاردىيون. ② ئېغىز گارمونى.

armudi. s. ئامۇت شەكلىدە بىرلىغان، ئامۇت شەكىللىك.

armut, — du. is. far. ① ئامۇت، نەشپۈت. ② بەك مۇڭ. ③ مۇنارلارنىڭ ئۈچىدىكى ئامۇت چوڭلۇقىدىكى قۇببە:
«Kurla armutu çok güzel كورلا ئامۇتى ناھايىتى ياخشى.»

Arnavut, — du. is. yun. ئالبانىيە، ئالبانىيىلىك:
«Arnavut dili — «ئالبانىيە تىلى.

Arnavutluk, — ğu. is. ئالبانىيىلىك.

aroma, is. it. yun. ① خۇش - خۇي پۇراق. ② دورا - دەرمان.

aromatik. s. fr. ياخشى پۇراقلىق دورا - دەرمان سالغان.

arozöz, — zü. is. fr. سۇ ھارۋىسى، (ياكى ئاپتوموبىلى).

arpa. is. hint. ئارپا.

arpacı. is. ① ئارپىچى، ئارپا ساتقۇچى. ② ئوغرى.

arpacık, — ğı. is. ① يېڭناسقۇ. ② مىلتىق ۋە تاپانچىنىڭ قارىغا ئالدىدىغان يېرى.

arpacılık, — ğı. is. ئوغرىلىق، بۇلاپ قېچىش.

arpağ. is. ئەپسۇن، ئازايىم، ئارۋاق.

arpalama. is. ئاتلارنىڭ تۇۋۇقىدا بولىدىغان ئاقۋاش كېسىلى.

arpalı. s. ① تىمەن، دىداك. ② سېمىز (ھايۋان).

arpalık, — ğı. is. ① قەدىمدە دىنىي

ئادەملەرگە مائاش ئورنىدا بېرىلىدىغان پۇل. ② هايۋاننىڭ يېشىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان چىش بەلگىسى.

arsa. is. ar. چۈشىدىغان يەر.

arsı · ulusal. is. بەينەلمىلەل، ئىنتېرناتسئونال، خەلقئارا.

arsız. s. ar. ① ئارسىز، هاياسىز، ئۇيالماس، تەربىيىسىز، ئىزا تارتماس. ② هەر يەردە ئۆسۈۋېرىدىغان ئۆسۈملۈك.

arsızlık, – ğı. is. ئارسىزلىق، هاياسىزلىق.

arslan. is. zool. ئاسلان، شىر.

arş[1] مارش (ئەسكىرىي بۇيرۇق).

arş[2]. is. ar. ئەرش، ئاسمان.

arş[3]. is. fr. توك بىلەن ماڭىدىغان قاتناش قوراللىرىنىڭ يۇقىرىغا كۆتۈرۈلگەن تۆمۈر يايى.

arşın. is. ① ئارشىن، گەز (قەدىمدە قوللىنىلىدىغان 68 سانتىمېترلىق ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى.) ② بىر قەدەملىك ئۆلچەم:

«1· Herkesin arşınına göre kumaş verilmez — هەر كىمنىڭ ئارشىنىغا قاراپ رەخت بېرىلمەيدۇ.

2· Yolu bir arşınla bitiriverdik — يولنى بىر ئارشىن بىلەن تۈگەتتۇق.»

arşınalmak. ① ئارشىن بىلەن ئۆلچەمەك. ② چوڭ قەدەم بىلەن يۈرمەك، چوڭ قەدەم ئاتماق.

arşiv. is. fr. تارىخىي هۆججەتلەرنىڭ ساقلانغان يېرى، ئارخىپ.

art, – dı. is. s. ① ئارقا، كەينى. ② هايۋاننىڭ قۇيرۇق تەرىپى. ③ باشقا تەرەپ:

«Dağın artında su boldur — تاغنىڭ ئارقىسىدا سۇ كۆپ.»

artağan. s. بەرىكەت.

artağanlık, – ğı. is. بەرىكەتلىك.

arta · kalan. s. ① ئېشىپ قالغان. ② ئادەت بويىچە داۋام قىلىپ كەلگەن.

arta · kalmak. ① ئېشىپ قالماق. ② داۋام قىلىپ كەلمەك، كېيىنگە قالماق.

artam. is. پايدىلىق بولغان هەم پايدا قىلىدىغان ئارتۇقلۇق ۋە ئۈستۈنلۈك.

artci. is. هەربىي يۈرۈشتە قوغداش خىزمىتىنى ئۈستىگە ئالغان ئاخىرقى قىسىم.

artı. is. هېسابتا قوشۇش ئالامىتى، پىلۇس.

artık, – ğı. s. ① ئارتۇق. ② ئېشىپ قالغان. ③ بىرى تۈگەپ ئىككىنچىسىنىڭ باشلىنىشى:

«1· Bu ondan artık — بۇ ئۇنىڭدىن ئارتۇق.

2· Artık ekmek — ئاشقان نان.

3· Artık yaz geldi — قىش كېتىپ ياز كەلدى.»

artıkçı. s. is. قەلەندەر، دىۋانە، گاداي.

artıklık, – ğı. is. ① كۆپلۈك. ② ئۈستۈنلۈك.

artık · yıl. is. كەبىسە (يىلى).

artım. is. كۆپىيىش:

«Nüfus artımı — نوپۇس كۆپىيىشى.»

artırılmak. ئارتتۇرۇلماق، كۆپەيتىلمەك، ئاشۇرۇلماق.

artırım. is. ئىقتىساد قىلىش، تېجەش.

artırma. is. ① كۆپەيتىش، ئاشۇرۇش. ② ئىقتىساد قىلىش.

artırmak. ① ئارتتۇرماق، كۆپەيتمەك، ئاشۇرماق، جىقايتماق. ② باهاسىنى ئۆرلەتمەك. ③ ئىقتىساد قىلماق. ④ ئاشۇرۇۋەتمەك.

artist, — ti. is. fr. ① ئارتىس. ② سەنئەتكار، سەنئەتچى.

artistlik, — ği. is. ئارتىسلىق، سەنئەتكارلىق.

artmak. ① ئارتماق، كۆپەيمەك، ئاشماق، جىقايماق. ② ئېشىپ قالماق، ئىقتىساد بولۇپ قالماق. ③ ئاشماق، ئۆرلىمەك، ئۆسمەك، ئۇلغايماق:

«Ateşi birden bire arttı — قىزىقى بىردىنلا ئۆرلىدى.»

arûs. is. ar. يېڭى ياتلىق بولغان قىز، كېلىن.

aruz. is. ar. ① چېدىرنىڭ ئوتتۇرىسىغا تىكىلگەن تۈۋرۈك. ② ئارۇز ۋەزن.

arvana. is. far. هىنگان (تۆگىنىڭ چىشىسى).

arya[1]. is. it. ئارىيا (كۆپىنچە ئوپېرادا ئوركېستىر جور قىلىنغان هالدا بىر كىشى تەرىپىدىن ئىجرا قىلىنىدىغان كۈي ۋە شۇ كۈيگە يېزىلغان مۇزىكا ئەسىرى).

arya[2]. is. بايراق ياكى يەلكەننى چۈشۈرۈش.

aryanizm. ئاريانىزم (ئىسكەندىرىيىلىك ئارىيوس تەرىپىدىن قۇرۇلغان خرىستىئان دىنىغا قارشى، ئەيسانىڭ تەڭرىلىكىنى ئىنكار قىلىدىغان بىر مەزهەپ).

arz[1]. is. ar. ① ئەرز. ② قويۇلغان باها.

arz[2]. is. ar. ① يەر، زېمىن. ② يەر شارى، ئالەم، يەر يۈزى. ③ مەملىكەت، ۋەتەن، يۇرت.

arz[3]. is. ar. ① كەڭلىك، ئەن. ② يەر دائىرىسى.

arzani. s. ar. ئەنلىك.

arzi. s. يەر يۈزىگە ئائىت، يەر يۈزى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

arziyat, — tı. is. ar. گېئولوگىيە.

arzu. ar. ئارزۇ، ئىستەك.

arzu - hal, — lı. is. ar. ئىلتىماس، ئۆتۈنۈش.

arzuhalcı. is. باشقىلارغا خەت يېزىپ بېرىپ تۇرمۇش كەچۈرگۈچى.

arzu - keş. s. fr. ئارزۇلۇق، هەۋەسكارلار.

arzulamak. ئارزۇلىماق، هەۋەس قىلماق، ئارزۇ قىلماق، تەلەپ قىلماق، سېغىنماق.

arzulanmak. ئارزۇلانماق، هەۋەسلەنمەك.

arzulatmak. ئارزۇلاندۇرماق، هەۋەسلەندۈرمەك، تەلەپ قىلدۇرماق.

arzulu. s. ئارزۇلۇق، هەۋەسلىك، تەلەپلىك، خاهىشلىق.

arzusuz. s. ئارزۇسىز، هەۋەسسىز، تەلەپسىز، خاهىشسىز.

as[1]. is. lat. ①قارتا قەغىزىنىڭ بىرىنچى نومۇرلۇقى. ② ئىشنىڭ بېشىدا بولغان بىرى.

as[2]. s. «تۆۋەن» سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىسى:

«As subay. تۆۋەن دەرىجىلىك ئوفىتسېر.»

as[3]. is. zool. بۇلغۇن (سۆسەر ئائىلىسىگە كىرىدىغان ئۆزى ئاق، قۇيرۇقى قارا، تېرىسى ناهايىتى قىممەتلىك بىر هايۋان).

asa. is. ar. هاسا.

asabi. s. ar. نېرۋا، قىزىق قان، چۇس مىجەز، جىلخور.

asabilik, — ği. is. جىلخورلۇق، مىجەز چۇسلۇقى.

asabiye. is. ar. ① نېرۋا بىلەن ئالاقىدار. ② نېرۋا كېسەللىكلىرى.

asabiyeci. is. نېرۋا كېسەللىكلىرى

دوختۇرى.

asabileşmek. جىله بولماق، خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق، ئەسەبىيلەشمەك.

asacak, — ğı. is. ئاسقۇچ:
«Duvardaki asacak bu kadar çok ağırlık taşıyamaz — تامدىكى ئاسقۇچ بۇنچىلىك ئېغىرلىقنى كۆتۈرەلمەيدۇ.»

âsaf. is. ① سۇلايمان پادىشاھنىڭ مەشھۇر ۋەزىرى — ئەساف. ② ۋەزىر. ③ ئەر ئىسمى.

asal. s. far. ئاساسلىق، تۈپ، مۇھىمى، ئاساسى.

asalak, — ğı. is. s. پارازىت، تەييارتاپ، قان شورىغۇچى.

asalet, — ti. is. ar. ① نەسىل ياخشىلىقى، نەسىللىك. ② تىلدا ۋە ئەدەبىياتتا ئاددىي كەلىمىلەرنىڭ بولماسلىقى.

asamble. is. fr. قەدىمكى ئۇسسۇل ۋە تانسىلاردا ئاساسلىق قەدەم.

asansör, — rü. is. fr. لىفت، توك شوتىسى.

asap. is. ar. نېرۋا:
«Asap bozukluğu — نېرۋا بۇزۇقلۇقى.»

asar. ar. ئەسىر (يۈز يىل) سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.

asayiş. is. ar. تىنچلىق، بىخەتەرلىك، ھۇزۇر، پاراۋان:
«Çin halkı komünist partinin önderliğinde çok asayiş içinde yaşiyor — جۇڭگو خەلقى كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىدە ناھايىتى پاراۋان تۇرمۇش كەچۈرىدۇ.»

asbaşkan. is. ئىككىنچى رەئىس (باشلىق).

asefal¹. is. fr. باشسىز ھەيكەل.

asefal². s. fr. باشسىز، بېشى يوق.

asel. is. ar. ھەسەل، بال.

aseli. s. ar. ھەسەل رەڭگى.

asepsi. is. fr. مىكروپسىزلىق.

asfalt, — tı. is. fr. ئاسفالت:
«Asfalt yol — ئاسفالت يول.»

asfaltlamak. ئاسفالت ياتقۇزماق.

asgar. s. ar. ئىنتايىن كىچىك، ئەڭ كىچىك.

asgari. ar. ئەڭ ئاز، ئەڭ تۆۋەن:
«Bana asgari üç gün izin veriniz — ماڭا ئەڭ ئاز دېگەندە ئۈچ كۈن رۇخسەت بېرىڭ.»

ashab. ① «ئىگە» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى. ② ساھابىلەر:
«Ashabı zeka. ئەقىل ئىگىلىرى.»

ası. is. ① ئېسىق. ② بىردىن يەنە بىرىگە كېلىدىغان پايدا — مەنپەئەت:
«Asıda kalmak — ئاسقۇدا قالماق.»

asıcı. is. s. ① مۇئەللەق. ② ئاسقۇچى. ③ جاللات.

asıcıl. s. مەنپەئەتپەرەس.

asık. s. ① ئېسىقلىق، ئېسىقلىق نەرسە. ② ئېسىپ ئۆلتۈرمەك. ③ خاپا چىراي.

asıl¹, — slı. is. ar. ① نەرسىنىڭ ئەينى ئۆزى. ② نەرسىنىڭ ئاساسى، يىلتىزى، تۈپى. ③ ئاساس:
«1· Mektubun aslını gördüm — خەتنىڭ ئۆزىنى كۆردۈم.
2· yazının aslı resimdir — ئەسەرنىڭ ئاساسى رەسىم ئىدى.
3· Bu haberin aslı yok — بۇ خەۋەرنىڭ ئاساسى يوق.»

asıl². s. ① ئەسلى. ② تۈپ ماھىيەت. ③ مۇھىمى:

«1· Asıl maksat bu değil — ئەسلى مەقسەت بۇنداق ئەمەس.

2· Hiç bir aslı olmayan söz — ھېچقانداق ئاساسى بولمىغان سۆز.

3· Kabahat asıl bundadır— كەمچىلىكنىڭ مۇھىمى بۇنىڭدا.»

asılacak. s. ئېسىشقا تېگىشلىك.

asılanmak. پايدا كۆرمەك، پايدا تاپماق، مەنپەئەت كۆرمەك.

asılı. s. ئېسىقلىق.

asılmak. ① ئېسىلماق. ② تېزدىن قولىغا ئالماق. ③ ئۆلتۈرۈلمەك، بوغۇلۇپ ئۆلمەك. ④ قەتئىي تۇرماق. ⑤ كۆڭۈلگە ئالماق:

«1· Hemen küreklere asıldı — دەرھال كۈرەكنى قولىغا ئالدى.

2· Asılırsan başarılı olursun — قەتئىي تۇرساڭ غەلىبە قىلىسەن.

3· Fazla asılma, hasta olursun — كۆپ كۆڭلۈڭگە ئېلىپ كەتمە، ئاغرىپ قالىسەن.»

asıma. is. ئاياللارنىڭ بوينىغا ئاسىدىغان، قول ۋە قۇلاقلىرىغا سالىدىغان زىننەت بۇيۇملىرى.

asır, — rı. is. ar. ① ئەسىر، يۈز يىل. ② دەۋر، چاغ، زامان.

asırlık. s. يۈز يىللىق، ئەسىرلىك، كۆپ يىللىق، يۈز يىل بولغان:

«Asırlik ağaçlar — كۆپ يىللىق دەرەخلەر.»

âsım. s. ar. ① پاك، نومۇسلۇق، ئىپپەتلىك. ② گۇناھلىق ئىشلاردىن ۋە ھارامدىن قاچىدىغان.

asi. is. ar. ① ئىتائەت قىلمايدىغان، بويسۇنمايدىغان. ② ئىسيان كۆتۈرگۈچى، ئازغۇن.

aside. s. ar. ئۈن، گۈش ۋە مېۋە بىلەن ياسىلىدىغان بىر خىل تاماق.

asil[1]. → **Acil.**

asil[2]. is. ar. ① ئېسىل، كاتتا. ② بىر ۋەزىيەتتە ئاساسى بولغان:

«Asil bir hareket — كاتتا بىر ھەرىكەت.»

asilik. is. ئاسىيلىق.

asil · zade. s. ar. far ئېسىلزادە، ئاقسۆڭەك.

asil · zadelik, — ği. is. ئېسىلزادىلىك، ئېسىل ئەۋلادلىق.

asimilasyon. is. fr. ئاسسىمىلاتسىيە، ئۆزلەشتۈرۈۋېلىش، ئۆزىگە ئوخشىتىۋېلىش.

asistan. is. fr. ئاسسىستېنت (پروفېسسور ياكى دوكتور ياردەمچىسى).

asistanlık, — ğı. is. ئاسسىستېنتلىق.

asiyap, — bı. is. ar. تۈگمەن.

âsiye. is. ar. ① تىرەك، سىتون. ② دەردمەن ۋە غەمكىن خوتۇن. ③ ئايال ئىسمى.

as · kat, — tı. is. ھەرقانداق بىر ئۆلچەمنىڭ بۆلۈنگەن پارچىلىرى.

asker. is. ar. ① ئەسكەر، ھەربىي. ② پۇل. ③ ھەربىي، قوراللىق كۈچلەر. ④ جەمئىيەت تۈزۈمىگە رىئايە قىلىدىغان:

«Çinde asker olmak her genç için şereftir — جۇڭگودا ئەسكەر بولۇش ھەربىر ياش ئۈچۈن شەرەپتۇر.»

askeri. s. ar. ھەربىي، ئەسكىرىي، ئەسكەرلىككە ئائىت.

askerileşmek. ئەسكەرلەشمەك، ھەربىيلەشمەك.

askerlik, – ği. is. ① ھەربىيلىك، ئەسكەرلىك. ② قانۇنغا ئاساسەن ھەربىيلىك خىزمىتىنى ئۆتەش.

askersizleştirmek. ھەربىيسىزلەشتۈرمەك، ئەسكەرلىكتىن خالى قىلماق.

askı. ① ئاسقۇچ، كىيىم ئاسقۇچ. ② ئىشتان ئىسىۋالغۇچ. ③ ئىلان، ئۇقتۇرۇش. ④ كىيىمنىڭ ھۇجرىسىغا سېلىنغان نەرسىلەر. ⑤ ئاياللار بويىنىغا ئىسىۋالىدىغان زىننەت ئەسۋابى. ⑥ ئەدەبىيات مۇسابىقىسىدە مۇكاپات ئۈچۈن ئىسىلغان بايراقچە قاتارلىق نەرسىلەر.

aslâ. z. ar. ئەسلا، زادى.

aslan. is. ① شىر. ② باتۇر، جەسۇر ئادەم.

asli. s. ar. ① ئەسلى، ئاساسلىق، نېگىز. ② ئەسلى نۇسخا. ③ ئەڭ مۇھىم:

«1· Asli görev — ئاساسلىق ۋەزىپە.

2· Bu resim fiilen sanatkârın asli ve özgü bir eseridir — بۇ رەسىم ئەمەلىيەتتە رەسسامنىڭ ئەسلى ۋە مەخسۇس ئەسىرىدۇر.»

asliye. s. ئاساس، نېگىز.

asma. is. ① ئاسقۇچ. ② s. ئاسما:

«1· Çamaşır asma — كىيىم ئاسقۇچ.

2· Asma lâmba — ئاسما چىراغ.

3· Asma saat — ئاسما سائەت.»

asmak. ① ئاسماق، ئېسىپ قويماق. ② ئېسىپ ئۆلتۈرمەك. ③ قەرزنى ئادا قىلماق. ④ يولدا كېتىۋېتىپ مەلۇم سەۋەب بىلەن ھەمراھىدىن ئايرىلماق. ⑤ بارىدىغان يېرىگە بارماسلىق.

asmalık, – ğı. is. ① باغلىق يەر. ② باراڭ.

aspirin. is. fr. ئاسپىرىن.

asran. ts. ① ئىككى يۈز يىل. ② دىگەر (ناماز ۋاقتى). ③ كېچە - كۈندۈز.

asri. s. ar. ① زامانغا ئۇيغۇن، زامانغا خاس. ② يېڭى ئۇسۇل.

asrileştirmek. زامانىۋىلاشتۇرماق.

ast, – tı. s. ① دەرىجە جەھەتتىن تۆۋەن. ② بىرىنىڭ بۇيرۇقىدىكى ئادەم. ③ تۆۋەن دەرىجىلىك ئەسكەر.

astar. s. far. ① ئەستەر. ② تامنىڭ قارا سۇۋىقى. ③ كېمىچىلىكتە بىر نەرسىنى چىڭىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان رەخت، لاتا ۋە ياغاچ قاتارلىق نەرسىلەر:

«Yorgan astarı — يوتقان ئەستىرى.»

astarlamak. ① ئەستەرلىمەك. ② سۇۋىماق:

«1· Astarlanmış palto — ئەستەرلىك پەلتو.

2·Duvarları astarlamadan boyamış— تاملارنى سۇۋىماستىنلا ئاقلاپتۇ.»

astarlı. s. ئەستەرلىك.

astarlık, – ğı. is. s. ① ئەستەرلىك، ئەستەرلىككە يارايدىغان. ② سەرگەز:

«Bu astârlık için elverişlidir — بۇ، ئەستەرلىك ئۈچۈن كېرەكلىك.»

astarsız s. ئەستەرسىز:

«Astarsız elbisse — ئەستەرسىز كىيىم.»

as . teğmen. is. شاۋېي، تۆۋەن دەرىجىلىك ئوفىتسېر.

astma. is. fr. ھاسىراش، دەم سىقىلىش، زىققا.

astmalı. s. is. ھاسىرايدىغان، دېمى سىقىلىدىغان:

«Astamlı ihtiyar — دېمى سىقىلىدىغان قېرى.»

astronom. is. fr. ئاسترانوم.

astronomi. is. fr. ئاسترانومىيە.

astront, – tu. is. fr. ئاستـرانوت (يۇلـتۇزلار ئوتـتۇرىـسىدا سەير - سەپەر قىلغۇچى).

asude. s. far. راھەت، تىنچ، ئامان، ھۇزۇر.

asudelik, – ği. is. راھەتلىك، ھۇزۇرلۇق.

asuman. is. far. ئاسمان، ساما.

Asya. is. yun. coğ. ئاسىيا.

Asyai. s. far. ئاسىيالىقلارغا خاس.

Asyalı. is. far. ئاسىيالىق.

aş[1]**.** is. ئاش، تاماق، يېمەك.

aş[2]**.** z. تۆۋەن.

aşağı. is. s. ① ئاستى، تېگى، تۈۋى، تەكتى، تۆۋەن تەرىپى. ② داۋامى. ③ تۆۋەن دەرىجىلىك، تۆۋەن قاتلام. ④ ئاددىي. ⑤ يامان، ئەسكى. ⑥ تۆۋەن، ئاز، پەس:

«1. Kuyunun aşağı dar — قۇدۇقنىڭ تېگى تار.

2. Yazının asağı yarın — ماقالىنىڭ داۋامى ئەتە.

3. Aşağı toplumdan insanlar arasında kahramanlar yetişir — تۆۋەن قاتلامدىكى ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىن قەھرىمانلار چىقىدۇ.

4. En aşağı ilişkileri savunmaktan çekinmiyoruz — ئەڭ ئاددىي مۇناسىۋەتلەرنى ھىمايە قىلىشتىن قاچمايمىز.

5. Aşağı mal — ئەسكى مال.

6. Aşağı fıyat — تۆۋەن باھا.»

aşağılamak. پەس كۆرمەك، چۈشۈرمەك، خورلىماق:

«Emperyalistlersömürge halkı aşağılıyorlar — جاھانگىرلار مۇستەملىكە خەلقلىرىنى خورلايدۇ.»

aşağılanmak, aşagılaşmak. تۆۋەن كۆرۈلمەك، پەس كۆرۈلمەك، خورلانماق، ھەقىرلەنمەك.

aşağılatmak. تۆۋەنلەتمەك، پەسلەتمەك.

aşağılık, – ğı. is. ① ئاددىي. ② ھەقىرلىق، پەسلىك، خورلۇق:

«Aşağılık adam — ئاددىي ئادەم.»

aşama. is. باسقۇچ، دەرىجە، مەرتىۋە:

«Yüksek aşama — يۇقىرى دەرىجە.»

aşar. is. ar. ① ئۆشرە (ئاشلىق مەھسۇلاتىنىڭ ئوندىن بىرى ئۈچۈن بېرىلگەن دىنىي سېلىق). ② ئوندىن بىر. ③ قۇرئاننىڭ ئون ئايەتلىك پارچىسى.

aşçı. is. ① ئاشپەز. ② ئاشخانا.

aşcı . başı. is. ① ئاشپەزلەر باشلىقى. ② ئاشپەزلەر ئۇستىسى.

aşçılık, – ğı. is. ئاشپەزچىلىك.

aş . evi, – ni. is. ① ئاشخانا، ئاشپۇزۇل، كىچىك رېستوران. ② ئاجىز، غېرىب - غۇرۋالارغا ھەقسىز تاماق بېرىلىدىغان يەر. ③ توي - تۆكۈنلەردە تاماق پىشۇرىدىغان يەر. ④ خانىقالاردا تاماق پىشۇرىلىدىغان يەر.

aşı. is. ① دەرەخ ۋە مېۋە دەرەخلىرىگە ئۇلانغان ئۇلاق. ② ۋاكسىنا (كېسەلنىڭ ئالدىنى ئېلىش دورىسى).

aşıcı. is. ① ئۇلاقچى. ② كېسەلنىڭ ئالدىنى ئالغۇچى، سەھىيە خادىمى.

aşık, – ğı. is. s. ar. ① ئاشىق. ② ساز چېلىپ ۋە قوشاق توقۇپ شەھەرمۇ شەھەر يۈرىيدىغان خەلق شائىرى. ③ بىر بىرىنى ياخشى كۆرۈشۈپ قالغانلاردىن

ئەر كىشى. ④ ھەۋەسكار، ئىشتىياق باغلىغان:

«Mesleğine aşık oldu — كەسپىگە ئاشىق بولدى.»

âşıkane. z. ar • far. ئاشىقلارچە، مەجنۇنلارچە.

aşıklı. s. ① بەك ياخشى كۆرگەن. ② ئەھلى:

«Ben bu işin aşıklısı değilim — مەن بۇ ئىشنىڭ ئەھلى ئەمەس.»

aşıklık. is. ئاشىقلىق.

aşıktaş. is. ئاشىق - مەشۇق.

aşıktaşlık, – ğı. is. كۆڭۈل ئىچىشماق، ئاشنىلىق.

aşılamak. ① ئۈلىماق، تۇتتۇرماق. ② ئالدىنى ئېلىش ئوكۇلى سالدۇرماق. ③ بىر يۇرۇش ئىدىيە ۋە تۇيغۇلارنى باشقىلارغا قوبۇل قىلدۇرماق. ④ سوغۇق ساقلىماق، توڭلاتماق، مۇزلاتماق.

aşılanmak. ① ئۈلانماق، تۇتتۇرۇلماق، مۇزلىتىلماق. ② يۇقتۇرۇلماق، قوبۇل قىلىنماق.

aşılatmak. ئۈلاتقۇزماق، تۇتقۇزماق.

aşındırmak. ① ئۇپراتماق، خوراتماق. ② ئۇپرىشى ياكى خورىشىغا سەۋەب بولماق.

aşınma. is. ① ئۇپراش، خوراش، ئىنچىكىلەش، ئازىيىش. ② كونىراش:

«Aşınma payı — ئازايغان پاي.»

aşınmak. ئۇپرىماق، خورىماق، كونىرىماق.

aşınmaz. s. ئۇپرىماس، خورىماس، كونىرىماس.

aşınmış. s. ① ئۇپرىغان، خورىغان، كونىرىغان. ② قىممىتىنى، تەسىرىنى يوقاتقان.

aşır, – şrı. is. ar. دىنىي مۇراسىمدا ياكى بىر نامازدىن كېيىن ئوقۇلغان بىر قانچە ئايەت.

aşıramento. is. ئوغرىلىق، كانتولۇق.

aşırı. s. z. ① ھەددىدىن ئارتۇق، ناھايىتى بەك كۆپ. ② ئۇزاقتا، يىراقتا:

«1. Aşırı kötü — ناھايىتى ئەسكى.

2. Onlar bizden bir ev aşırı otururlar — ئۇلار بىزدىن بىر ئۆي يىراقتا ئولتۇرىدۇ.»

aşırıcı. s. is. ئاشۇرغۇچى، ئاشۇرۋاتىدىغان.

aşırıcılık, – ğı. is. ئاشۇرمىچىلىق، چېكىدىن ئاشۇرۇۋېتىش.

aşırılmak. ① ئاشۇرۇلماق، ئۆتكۈزۈلمەك. ② ئوغرىلانماق.

aşırı • sağ. is. ئۇچىغا چىققان ئوڭچىل.

aşırı • sol. is. ئۇچىغا چىققان سولچىل.

aşırmacılık, – ğı. is. ① باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى رۇخسەتسىز ئېلىش. ② ماقالە ۋە ئەدەبىي ئەسەرلەرنى كۆچۈرۈۋېلىپ ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش.

aşırmacı. is. s. باشقىلارنىڭ ئەسەرىدىن ئوغرىلىۋالغۇچى.

aşırmak. ① ئاشۇرماق، ئاشۇرۇۋەتمەك، ئۆتكۈزۈۋەتمەك. ② ئوغرىلىماق، بۇلىماق. ③ خەتەردىن قۇتقۇزماق. ④ كۆچۈرمەك. ⑤ قاچۇرماق.

aşifte. is. far. جالاپ.

aşiftelik, – ği. is. پاھىشە، ئەخلاقسىز خوتۇن.

aşikâr. s. ئوچۇق، ئاشكارا.

aşikârlık, – ğı. is. ئاشكارىلىق، ئوچۇقلۇق.

aşina. s. is. ① تونۇش - بىلىش، دوست. ② بىلدىغان، تونۇيدىغان، چۈشىنىدىغان. ③ ئاشنا.

aşinalık. is. ① تونۇشلۇق، بىلىشلىك، دوستلۇق. ② ئاشنىلىق.

aşiret, – ti. is. Ar. ① قەۋم - قېرىنداش. ② قەبىلە، ئايماق.

aşiyan. is. far. ① قۇش ئۇۋىسى. ② ئۆي.

aşketmek. ئۇرماق:

«Bir tokat aşketti — بىر مۇش ئۇردى.»

aşkın. s, ① تالانغان، ئۈستۈن. ② كۆپ. ③ ئاشقان:

«Elli yaşını aşkın bir adam — ئەللىك ياشتىن ئاشقان بىر ئادەم.»

aşklı. s. ئاشىق بولغان.

aşlık, – ğı. is. ① ئاشلىق. ② تەييارلاپ قويۇلغان يېمەكلىكلەر.

aşmak. ① ئاشماق، كەزمەك، ئۆتمەك. ② چاپماق:

«1. Dağlar tepeler aştım — تاغ - داۋانلارنى ئاشتىم.

2. Bu yeri aştım — بۇ يەردىن ئۆتتۈم.

3. Okuyucu bini aşiyor — ئوقۇغۇچى مىڭدىن كۆپ.»

aşnı. s. قەدىمدە بولغان ياكى قەدىمدىن قالغان.

aşure. is. ar. بۇغداي قاتارلىق ئاشلىقلار بىلەن ۋە قۇرۇق مېۋىلەر بىلەن قايناتىلىپ قىلىنغان تۈرلۈك تاتلىق يېمەكلىك.

aşüfte. s. far. ئاشىق مەستانىسى، ئاشىقلىقتىن پەرىشان بولغان.

at, – tı. is. ① ئات. ② شاھمات ئويۇنىدا ئۇرۇق نامى:

«Sincangın Ili ilinde yetişen at iyidir — شىنجاڭ ئىلى ۋىلايىتىنىڭ ئېتى ياخشى كېلىدۇ.»

ata. is. دادا، ئاتا:

«Atasözleri — ئاتىلار سۆزى، ماقال تەمسىللەر»

atabey. is. ئاتاباي (سالچۇق دەۋرىدە شاھزادە تەربىيىچىسى).

atacılık, – ğı. is. ئاتىسىدىن قالغان قىلىق، دادىسىدىن قالغان مىجەز.

ataç. s. ئاتىلاردىن قېپقالغان، ئاتا مىراس، ئىرسىيەت.

atak[2], – ğı. s. قارام:

«Bu, atak bir adamdır — بۇ، قارام بىر ئادەم.»

atak[2], – ğı. is. ① تاجاۋۇز، ھۇجۇم. ② بوكسيوردا ئاۋۋالقى ھەرىكەت.

atalet, – ti. is. ar. ① ھۇرۇنلۇق. ② ئىشسىزلىق، ئىشلىمەسلىك.

atalık, – ğı. is. ئاتىلىق.

atamak. تەيىنلىمەك:

«Çin halk cumhuriyeti başkanı başbakanı atayacak — جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى رەئىسى باش مىنىستىرنى تەيىنلەيدۇ.»

atanma. is. تەيىنلىنىش، بەلگىلىنىش:

«Mehmet orta okul müdürlüğüne atandı — مەھەممەت ئوتتۇرا مەكتەپ مۇدىرلىقىغا بەلگىلەندى.»

atanmak. تەيىنلەنمەك، بەلگىلەنمەك.

atardamar. is. tıp. قىزىل قان تومۇرى.

atasağun. is. دوختۇر، تېۋىپ.

atasözü. is. ماقال ـ تەمسىللەر، ئاتىلار سۆزى.

ataşe. is. fr. ئاتتەش، ئەمەلدار (دىپلوماتىيە خادىملىرىگە بېرىلىدىغان ئۇنۋان، بىرەر ساھە بويىچە مەخسۇس مەسلىھەتچى):
«Çinin Ankara büyük elçiliğinin askerlik ataşesi — جۇڭگونىڭ ئەنقەرەدىكى ئەلچىخانىسىنىڭ ھەربىي ئاتتەشى.»

atavik. is. fr. → **Ataç.**

atavizm. is. fr → **Atacılık.**

atçı. is. ① نەسىللىك ئات يېتىشتۈرگۈچى. ② ئات باققۇچى.

atçılık, – ğı. is. ئاتچىلىق.

ateh. is. ar. نەپەس ئېلىشنىڭ قىيىنلىقى.

atiezm. is. ئاتىزم (خۇداسىزلىق).

atelye. is. fr. ① ئىش ئورنى (ھۈنەرۋەنلەر بىلەن سەنئەتچىلەرنىڭ ئىشلەيدىغان يېرى)، سېخ. ② بىر ئۇستىنىڭ شاگىرتلىرىنىڭ يىغىندىسى.

ateş. is. far. ① ئاتەش، ئوت. ② ئوت ئالغان نەرسە. ③ پارتلاش قوراللىرىنىڭ ئېتىلىشى. ④ بەدەندىكى قىزىتمىنىڭ ئۆرلىشى. ⑤ ئوچاق. ⑥ تاماكا ئوتى. ⑦ قىزىقىش. ⑧ تەھلىكە. ⑨ قىزىللىق. ⑩ جۇشقۇنلۇق، خۇش خۇيلۇق. ⑪ قىزىل:
«1. Top ateşi uzun süre devam etti — توپ ئوتى ئۇزۇن داۋام قىلدى.
2. Hastanın ateşi düştü — ئاغرىقنىڭ قىزىقى ياندى (چۈشتى).
3. Yemeği ateşten indirdin mi? — تاماقنى قازاندىن ئالدىڭمۇ؟
4. Sıgarama ateş tutarmısınız! — تاماكىغا ئوت بېرىڭا!
5. Onu bir deneme ateşi sardı — ئۇنى بىر ئىلمىي تەجرىبە قىزىقتۇردى.
6. kendinizi ateşe atıyorsunuz dikkat! — ئۆزىڭىزنى بىر تەھلىكىگە قويدىڭىز، دىققەت قىلىڭ ياكى ئۆزىڭىزنى ئوتقا ئېتىۋاتىسىز، دىققەت قىلىڭ.!
7. Yanaklarının ateşi gitmiş — مەڭزىدىكى قىزىللىق يوقىدى.
8. O bir zamanlar pek coşkundu, sonra ateşini yitirdi — ئۇ بىر ۋاقىتلاردا بەك خۇش خۇي ئىدى، كېيىنچە خۇش خۇيلىقى قالمىدى.
9. Ateş dudakları yarı açıktı — قىزىل كالپۇكلىرى يېرىم ئوچۇق ئىدى.»

ateşbaz. is. far. ئوت بىلەن ئويۇن كۆرسەتكۈچى، ئوت ئويۇنچىسى.

ateşçi. is. ئوت قالىغۇچى.

ateşek, – ği. is. ① ئۇششاق ئوت. ② پارقىراق قۇرۇت (كېچىدە پارقىراپ كۆرۈنىدىغان). ③چاقماق، چېقىن. ④ سىبىلىس، مەرەز كېسەلى.

ateşgede. is. far. ئوتقا ئېتىقاد قىلىدىغانلاردا مۇقەددەس دەپ ھېسابلايدىغان ئوتنىڭ يېقىلغان يېرى.

ateşi. s. far. ① قىزىل. ② قىزغىن. ③ شىددەتلىك. ④ جەھەننەم قاراۋۇلى.

ateşin. is. far. ① ئوتتەك. ② جانلىق، جۇشقۇن. ③ كۆيدۈرگۈچى.④ پارلاق.

ateşkes. is. ئۇرۇش توختىتىش:
«Iki ülke ateşkes anlaşmasına vardı — ئىككى مەملىكەت ئۇرۇش توختىتىش شەرتنامىسى ئىمزالىدى.»

ateşlemek. ① ئوت ياقماق، ئوت قالىماق. ② توپ ۋە مىلتىق قاتارلىقلاردىن ئوت چىقارماق. ③ ئۇلغايتىلماق.

ateşlendirmek. شىددەتلەندۈرمەك.

ateşlenmek. ① يېقىلماق، تۇتاشماق، ئوت ئالماق. ② پارتىلىماق، ئېتىلماق. ③ قىزىماق. ④ ئۇلغايماق.

ateşletmek. قىزىقتۇرماق.

ateşleyici. is. پارتىلىتىش قورالى.

ateşli. s. ① قىزىق، ئىچىدە ئوتى بولغان. ② ئىسسىغان، قىزىقى ئۆرلىگەن. ③ جۇشقۇن. ④ ھەۋەسلىك، ئوتى كۈچلۈك، ئوتتەك:

«1. Elleriniz çok ateşli — قولىڭىز ناھايىتى قىزىق تۇرىدۇ.

2. Ateşli bir kadın — ئوتتەك ئايال، ئوتى كۈچلۈك خوتۇن.»

ateşlik, — ği. is. ① ئوتلۇق (مەنىشىنىڭ). ② ئوت يېقىشقا كېرەكلىك.

ateşperest, — ti. s. ئوتقا چوقۇنىدىغان.

atfen. z. ar. ئاتىماق، بېغىشلىماق:

«Emekçilere atfen yapılan bir konuşma — ئەمگەكچىلەرگە بېغىشلانغان سۆز.»

atfetmek. ① ئاتىماق، بېغىشلىماق. ② سەۋەب كۆرسەتمەك. ③ يۈكلىمەك، قاراتماق، دارىتماق:

«Bakışlarını bana atfetti — كۆز قارىشىنى ماڭا يۈكلىدى.»

atıcı. is. ① مەرگەن. ② يالغانچى. ③ پوچى، چوڭ گەپ قىلغۇچى. ④ پاختا ئاتقۇچى.

atıcılık, — ğı. is. ① مەرگەنلىك. ② يالغانچىلىق، ئويدۇرمىچىلىق.

atıf, — tfı. is. ar. بىر نەرسىنىڭ يولۇشىنى باشقا نەرسىنىڭ نەتىجىسى دەپ كۆرسىتىش.

âtıf. s. ar. ① مايىل بولغان. ② ھۆرمەت بىلەن قارىغان. ③ باغلىغان، باغلىغۇچى. ④ شەپقەتلىك، مەرھەمەتلىك. ⑤ ئەر ئىسمى.

atifet, — ti. is. ar. ① ياخشىلىق، خەير - ئېھسان. ② شەپقەت، مەرھەمەت.

âtıl. s. ar. ① بىكارچى، ھورۇن. ② ئىشسىز، ھەرىكىتى يوق، ئىشلىمەس. ③ تەسىرسىز، تۇرغۇن، كار كەلمەس.

atılgan. s. ① جەسۇر. ② ھەۋەسكار، ئاكتىپ، جۈرئەتلىك.

atılganlık, — ğı. is. ① جەسۇرلۇق، ② ئاكتىپلىق.

atılım. is. سەكرەپ ئىلگىرىلەش، ھۇجۇم.

atılış. → **Atılım.**

atılmak. ① ئېتىلماق. ② يوق بولماق، يوقالماق، ئېلىپ تاشلانماق. ③ قوغلانماق، ھەيدەلمەك، چىقىرىلماق. ④ كىرىشمەك. ⑤ يېپىلماق، ئارتىلماق. ⑥ تاپشۇرۇلماق، ھاۋالە قىلىنماق. ⑦ ئۆزىنى ئاتماق. ⑧ ھۇجۇم قىلماق، بېسىپ كەلمەك. ⑨ ۋاز كەچمەك، تەرك ئەتمەك. ⑩ ئارىلاشماق، ئېغىز غېرىچلىماق:

«1. Arkasından taş attılar — ئارقىسىدىن تاش ئاتتى.

2. Dilimizden bazı yabancı kelimeler atılmalı — تىلىمىزدىن بەزى چەت سۆزلەر ئېلىپ تاشلىنىشى لازىم.

3. O, yaramaz olduğundan ötürü okuldan atıldı — ئۇ، ئەسكى بولغانلىقى ئۈچۈن مەكتەپتىن ھەيدەلدى.

4. Ölünün üzerine bir çarşaf atılmıştır — مۇردىنىڭ ئۈستىگە يوپۇق يېپىلىپتۇ.

5. Bu iş ona atılmalı, o becerir — بۇ ئىش ئۇنىڭغا تاپشۇرۇلسا ھۆددىسىدىن چىقىدۇ.

6. Çocuk annesine doğru atıldı — بالا، ئانىسىغا ئۆزىنى ئاتتى.

7. Haydutlar yolcuların üzerine atıldılar — قاراقچىلار يولۇچىلارنىڭ ئۈستىگە بېسىپ كەلدى.

8. Atılacak hiç bir şeyim yok — ۋاز كېچىدىغان ھېچ نەرسەم يوق.

9. Ikisi bir ağızdan atıldılar — ئىككىسى ئوخشاشلا سۆزگە ئارىلاشتى.»

atım. is. ① ئېتىم، پاي (ئوقنىڭ ئېتىلىش سانى). ② ئوقنىڭ بارالايدىغان ئۇزاقلىقى:

«Bir kurşun atımı yer — بىر ئوق ئېتىم يەر.»

atımcı. is. پاختا ئاتقۇچى.

atış. is. ① قەدەم ئېلىش ئۇسۇلى. ② سېلىش، ئۇرۇش، سوقۇش (تومۇر، يۈرەك). ③ پارتلىتىش. ④ ئېتىش مەيدانى:

«1. Adım atışını beğendim — قەدەم تاشلىشىنى ياقتۇردۇم.

2. Başını göğsüne dayayıp kalbının atışını dinledi — بېشىنى كۆكسىگە قويۇپ، يۈرىكىنىڭ سوقۇشىنى تىڭشىدى.»

atışma[1]. is. ئۇرۇشۇش، ئېتىشىش.

atışma[2]. is. قوشاقچىلارنىڭ قوشاق ئېيتىشىشى.

atışmak. ① ئېتىشماق. ② چىرماشماق، تېگىشمەك. ③ سۆز تالاشماق، تەگەشمەك. ④ تەنە قىلماق:

«1. Iki ülkenin sınır birlikleri birbirine uzun süre ok atıştılar — ئىككى دۆلەتنىڭ چېگرا قوشۇنلىرى بىر-بىرىگە ئۇزاق ۋاقىت ئوق ئېتىشتى.

2. Rüzgar eser, ağaçlar atışır — شامال چىقار، دەرەخلەر بىر-بىرىگە تېگىشەر.

3. Kaynanamla biraz atıştık — قېيىن ئانام بىلەن بىرئاز گەپ تەگىشىپ قالدۇق.

4. Nafile atışma, ben seninle barışmam — غوجام تولا چاقچاق قىلمىسىلا، مەن سىلى بىلەن چىقىشالمايمەن.»

atıştırmak. ① ئالدىراپ يېمەك. ② قاتتىق ياغماق (قار، يامغۇر). ③ ئىچىشمەك:

«1. Vaktımız dar hem atıştıralım, hem konuşalım — ۋاقتىمىز قىس، بىر تەرەپتىن يەپ، بىر تەرەپتىن سۆزلىشەيلى.

2. Kar atıştırmaya başladı — قار چوڭ-چوڭ چۈشۈشكە باشلىدى.

3. Iki tek atıştırdık — ئىككى قېتىم ئىچىشتۇق.»

ati. is. كېلەچەك (زامان)، ئەتە، ئىستىقبال.

atik[1]. s. تېز، چاققان، چەبدەس، ئىتتىك.

atik[2]. s. ar. كونا، ئۆتمۈشكە ئائىت، قەدىمىي.

atikleşmek. تېز ھەرىكەت قىلماق، ئىتتىكلەشمەك:

«Bu adam heyacandan âdeta atikleşmiş — بۇ ئادەم خۇشاللىقىدىن ئادەتتىكىدىن تېز ھەرىكەت قىلدى.»

atiklik, – ği, is. تېزلىك، چاققانـ لىق، چەبدەسلىك، ئىتتىكلىك.

atiyye. is. ar. ھەدىيە، سوۋغا.

atkı. is. ① ئارقاق يىپ. ② خامانلىدا دان سورۇيدىغان ياغاچ گۈرجەك. ③ شارپا. ④ ئىشىك ۋە پەنجىرىنىڭ ئۈستىگە توغرا قويۇلغان ياغاچ، تاش ياكى بېتون تۈۋرۈك. ⑤ سىزغۇچ، سىزىق.

atkılamak. موككا بىلەن ئارقاق يىپىنى توغرىسىغا ئۆتكۈزمەك، توقۇماق.

atkuyruğu. is. نەملىك يەرلەردە كۆپ يېتىشىدىغان ۋە دورا ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئۇزۇن يىلتىزلىق ئۆسۈملۈك.

atlama. is. ① سەكرەش ھەرىكىتى. ② پاراشۇتچىلارنىڭ ئايروپىلاندىن ئۆزىنى تاشلىشى. ③ خەۋەر ئېلىش، خەۋەر ئۇغرىلاش:

«Atlama şampiyonu — سەكرەش چېمپىيونى.»

atlamak. ① سەكرىمەك، ئاتلىماق. ② توسقۇنلۇقنى بۆسۈپ ئۆتمەك. ③ چۈشمەك، ئولتۇرماق. ④ ئاتلاپ كەتمەك (قۇر ئاتلىماق). ⑤ بېسىپ كەلمەك، باستۇرۇپ كەلمەك. ⑥ ئاياغ باسماق. ⑦ ئۇنۇتماق، ھېسابلىماق. ⑧ ئىككىنى بىرلا ئاتلىماق:

«1. Duvardan atlamak — تامدىن ئاتلىماق.

2. Taksiye atlayıp geldim — تاكسىغا ئولتۇرۇپ كەلدىم.

3. Bu yazıyı geçirirken beş satır atlamıştır — بۇ ماقالىنى كۆچۈرۈشتە بەش قۇر ئاتلاپ كېتىپتۇ.

4. Haydutlar yolcuların üstüne atladılar — قاراقچىلار يولۇچىلارنىڭ ئۈستىگە باستۇرۇپ كەلدى.

5. O konuyu neden atlıyorsun? – ۋ مەسىلىنى نېمە ئۈچۈن ئاتلاپ ئۆتۈپ ەتتىڭ؟

6. Sınıf atlamak — سىنىپ ئاتلىماق.

atlamaç, – çı. is, اللارنىڭ ئارغامـ يا سەكرەپ ئويىنىشى.

atlandırmak. ئاتقا مىندۈرمەك، ئاتقا نگە قىلماق.

atlanmak. ① سەكرىمەك، ئاتلىماق. ② ئاتقا مىنمەك:

«1. Burası atlanacak yer değil — ۇ يەر ئاتلاپ ئۆتىدىغان يەر ئەمەس.

2. Askerler atlandı — ەسكەرلەر ئاتلاندى.»

atlantik.[1] is. fr. ئاتلانتىك:

«Atlantik okyanusu — ئاتلانتىك وكيان.»

atlantik[2] **– ği.** is. پاراۋوزنىڭ بىر خىلى.

atlas[1]**.** is. ① ئاتلاس. ② بىر كىتاب ىنىڭ ئاخىرىسىغا قوشۇلغان رەسىم ياكى ەۋھە قىسمى. ③ ئادەم ياكى ھايۋان ومۇرتقىلىرىنىڭ ئەڭ ئۈستى قىسمى.

atlas[2]**.** is. ar. ① ئەتلەس. ② ئەتـ لەستىن ئىشلەنگەن نەرسە. ③ پارىلداق. ④ جۇل - جۇل:

«Atlas yorgan — ئەتلەس يوتقان.»

atlamak. ① ئاتلاتماق. ② قۇتۇلماق. ③ ئىشەندۈرمەك، قايىل قىلماق:

«1. Tehlikeyi atlattık — تەھلىكىدىن قۇتۇلدۇق.

2. Yarın akşam gelirim dedi atlattı gitti — ەتە ئاخشام كېلىمەن دەپ ئىشەندۈرۈپلا كەتتى.»

atlet, – ti. is. yun. ① تەنھەرىـ

كەتچى. ② كۆچلۈك، قۇۋۋەتلىك، ماغدۇرلۇق. ③ ئەرلەرنىڭ جىلتىكىسى.

atletizm. is. fr. ئاتلېتىكا (يۈگۈرۈش، سەكرەش، سۇ ئۈزۈش، بوكس، چېلىشىش، ئېغىرلىق كۆتۈرۈش ۋە باشقىلار).

atlı. is. s. ① ئاتلىق. ② ئات بىلەن قىلىنغان، ئات بىلەن قىلىدىغان:

«Atlı askerler — ئاتلىق ئەسكەرلەر.»

atmaca. is. قۇرغۇي (قۇش).

atmak. ① ئاتماق. ② تاشلىماق. ③ يىراقلاشتۇرماق. ④ قويماق، سالماق. ⑤ تېشۈماق، يۆتكىمەك. ⑥ ئۇرماق. ⑦ پارتلاتماق. ⑧ كەينىگە سۈرمەك. ⑨ ياپماق، پۈركىمەك. ⑩ يېزىلمەك، ئارتماق. ⑪ بېشاتماق، چىقارماق:

«1. Suya taş atmak — سۇغا تاش ئاتماق.

2. Sokağa çöp atmak ayıptır — كوچىغا ئەخلەت-چاۋار تاشلاش ئەيىبتۇر.

3. Yemeğe tuz atmak — تاماققا تۇز سالماق.

4. Hazır araba varken eşyayı eve atalım — هارۋا بار ئىكەن، نەرسە-كېرەكنى ئۆيگە توشۇيلى.

5. Tekme atmak — پەشۋا ئاتماق.

6. Havaya iki el silah attı — هاۋاغا قارىتىپ ئىككى پاي ئوق ئاتتى.

7. Meselenin hallını gelecek haftaya attılar — مەسىلىنىڭ هەل قىلىنىشىنى كېلەر هەپتىگە قالدۇردى.

8. Suçu ona attılar — گۇناهنى ئۇنىڭغا ئارتتى.

9. Kötü öğrenciyi okuldan attı — يامان ئوقۇغۇچىنى مەكتەپتىن چىقاردى.»

atmasyoncu. is. s. يالغانچى، يالغان سۆزلىگۈچى.

atmasyonculuk, -ğu. is. يالغانچىلىق.

atmık, - ğı. is. مەنىي، ئىسپېرما، ئەركەكلىك ئۇرۇق.

atmosfer. is. fr. ئاتموسفېرا (يەر شارىنى ئوراپ تۇرغان گازسىمان هاۋا قاتلىمى).

atmosfer · bilim. is. مېتېئولوگىيە (ئاتموسفېرا ۋە ئۇنىڭدا بولىدىغان هادىسىلەر، ئاب - هاۋا ۋە ئۇنىڭ ئۆزگىرىشلىرى هەققىدىكى پەن).

atom. is. fr. ئاتوم:

«Atom bombasi — ئاتوم بومبىسى.»

atomcu. s. is. ① ئاتومچىلىقنى ئۆگەتكەن ۋە يايغان. ② ئاتومچىلىققا ئائىت. ③ ئاتوم بىلىمى بىلەن هەپىلەشكەن. ④ ئاتومچىلىق تەرەپدارى.

atomlamak. سىنىپتا قالماق.

atrepsi. is. fr. ① ئىككى ئايلىقتىن كىچىك مۇشۈك ۋە ئىتلاردا كۆرۈلىدىغان بىر خىل كېسەل. ② بوۋاقلاردا كۆرۈلىدىغان ئورۇقلۇق.

atropin. is. fr. ئاتروپىن (ئۆسۈملۈكتىن ئېلىنىدىغان بىر خىل زەهەرلىك ماددا، ئاغرىقنى پەسەيتىدىغان دورا سۈپىتىدە قوللىنىلىدۇ).

atölye. is. → Atelye.

au. is. ئالتۇننىڭ بەلگىسى.

av. is. ① ئوۋ، شىكار. ② ئوۋلانغان هايۋان. ③ قىلتاققا چۈشۈرۈلگەن ياكى قولغا كەلتۈرۈلگەن نەرسە:

«1. Av avlamaya gitti — ئوۋ ئوۋلاشقا كەتتى.

2. Köpek olalı beri av avlamadı — ئىت بولغىنى بېرى ئوۋ ئوۋلىغىنى يوق.»

ava. is. قارىمۇچ دەرىخى.

avadancı. s. far. ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە سارايدا ئىشلەيدىغان خادىم.

aval, — lı. is. fr. ئۈچىنچى بىر شەخس تەرىپىدىن يېزىلغان كېپىللىك قەغىزى.

avam. is. ar. ① ئوقۇمىغان، ساۋاتسىز خەلق قاتلىمى. ② تۆۋەن قاتلامدىكى خەلق، ئاۋام.

avanak. s. ئاسان ئالدىنىدىغان، ئاسان ئىشەندۈرۈلىدىغان.

avanaklık, — ğı. is. دۆتلۈك، مۆڭلۈك.

avan · gard. is. fr. ئاۋانگارت.

avans. is. fr. ئاۋانس، ئالدىن ئېلىنغان قەرز:

«Avans almak — ئاۋانس ئالماق.»

avanta. is. it. پايدا، ھايان.

avantacı. is. ئالدام بىلەن بىر نەرسىنى قولغا كەلتۈرۈۋالغۇچى.

avantür, — rü. is. fr. ① تاسادىپ. ② ئالاھىدە ئەھۋال. ③ قالايمىقان ئىش، ئەگمەش.

avara. is. it. ① بىر كېمە ۋە پاراخوتنىڭ باشقا كېمە ۋە پاراخوتتىن يېراقلىشىشى. ② كېمە ۋە پاراخوتقا بېرىلگەن قوماندا.

avare. s. far. ① سەرگەردان، ئاۋارە، ئىشسىز، بىكارچى. ② يېتىم، مىسكىن.

avarelik, — ği. s. سەرگەردانلىق، ئاۋارىلىق، بىكارچىلىق، ئىشسىزلىق، مىسكىنلىك.

avarız. is. ar. ① بالا - قازالار. ② توسالغۇلار.

avarya. is. it. ① بۇزۇلۇش، ۋەيران بولۇش. ② سەپەردە كېمە ۋە پاراخوتنىڭ كۆرگەن زىيىنى، ھادىسىسى.

avatara. is. ① تەگرىگە ئائىت بىر مەۋجۇداتنىڭ يەر يۈزىگە چۈشۈشى. ② ھىندىستان دىنىدا ۋىشنۇنىڭ روھىنىڭ ماددىغا ئايلىنىشى. ③ ئادەم ياكى نەرسىنىڭ ئۆزگىرىشى.

avaz. is. far. ① يۇقىرى ئاۋاز. ② ۋارقىراش. ③ پەرياد. ④ ئاۋاز تونى. ⑤ ئاتاق، شۆھرەت.

avcı. is. far. ① ئوۋچى. ② ئوۋچىلارغا خاس ئىش. ③ s. ملتىقنى ئوبدان ئاتىدىغان مەرگەن. ④ ئوۋ ئوۋلاشقا ئۇستا ھايۋان:

«Avcı köpek — ئوۋ ئىتى.»

avcılık, — ğı. is. ① ئوۋچىلىق. ② مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىش.

avdet, — ti. si. ar. قايتماق، يانماق.

avede. is. ar. ئاۋدەنىسى (مۇساۋى دىنىدىن ئىسلام دىنىغا كىرگەنلەر).

avene is. ar. يالاقچىلار، خۇشامەتچىلەر، قولچوماقچىلار.

aver. s. far ① سەۋەبچى. ② ئىگە بولغۇچى.

averta. s. ئۆچۈق، ئەركىن:

«İstediğiniz kadar para koyabilirsiniz banka averta — خالىغىنىڭىزچە پۇل قويۇۋېرىڭ، سىز ئۈچۈن بانكا ئوچۇق.»

avesta. is. ئاۋىستا (قەدىمكى ئىرانلىقلارنىڭ مەجۇسلىق دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابى).

avgın, avkın. is. far. سۇ يولى ياكى ئۈستى يېپىق سۇ يولى.

avize. is. far. سۇپىغا ئېسىلغان چىرايلىق چىراغ.

avizo. is. it. خەۋەرلەشىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان تېز كېمە ياكى تېز پاراخوت.

avkın. is. سۇ يولى.

avlak[1]. is. yun. ① جىلغا. ② ئېرىق.

avlak[2], — ğı. is. ئوۋلاق، ئوۋ مەيدانى، ئوۋ قىلىنىدىغان يەر.

avlamak. ① ئوۋلىماق. ② تورزاقا چۈشۈرمەك، ئالدىماق:

«Gönülsüz köpek av avlamaz خوش ياقمىغان ئىت ئوۋغا يارىماس.»

avlanmak. ① ئوۋ ئوۋلاش ئىشى. ② ئوۋ ئوۋلىماق. ③ باشقىلار تەرىپىدىن ئالدانماق:

«Kardeşim her yıl bu ormanda avlanır — قېرىندىشىم هەر يىلى بۇ ئورماندا ئوۋ ئوۋلايدۇ.»

avlu. is. هويلا، قورۇ.

avrat, — dı. s. ar. ① ئايال. ② خوتۇن. ③ ئەۋرەت (هايالىق يەر):

«Benim avratım — مېنىڭ خوتۇنۇم.»

avret, — ti. is. ar. → Avrat.

Avrupa. is. it. ياۋروپا.

Avrupai. s. far. ياۋروپالىقلارغا خاس، ياۋروپاغا خاس.

Avrupalı. s. is. ياۋروپالىق.

Avrupalılaşma. s. is. غەربلىشىش، ياۋروپالىشىش.

Avrupalılaşmak. غەربلەشمەك، ياۋروپالىقلاشماق.

Avşar. is. ئاۋشار (ئىراندا ۋە تۈركىيىنىڭ ئاناتولى رايونىدا ياشايدىغان تۈركمەنلەر).

avuc, — çu. is. ① ئالقان. ② سىقىم، چاڭگال:

«Bir avuç buğday — بىر سىقىم بۇغداي.»

avuçlamak. چاڭگاللىماق، سىقىملىماق.

avukat, — tı. is. fr. ئادۋوكات.

avukatlık, — ğı. is. ① ئادۋوكاتلىق. ② ئادۋوكاتلىق كەسپى. ③ بىرسىنى ئورۇنسىز هىمايە قىلىش.

avul. is. ئاۋۇل.

avunç. is. ئېچىنىشلىق ياكى كۆڭۈلسىزلىكنىڭ ئۇنتۇلۇشى ياكى پەسىيىشى، تەسەللى.

avundurmak. تەسەللى بەرمەك، ئاۋۇتماق.

avunmak. ① بىر ئىش بىلەن ئۆزىنى ئۇنتۇماق. ② ئازاب - جاپانى ئۇنتۇماق. ③ قانائەت قىلماق، رازى بولماق. ④ بوغاز بولماق.

avurt, — du. is. قوۋۇز:

«Avurtları çökmüş — قوۋۇزى ئىچىگە كىرىپ كېتىپتۇ.»

avurtlamak. چوڭ سۆزلىمەك، يوغانچىلىق قىلماق.

avurtlu, s. هاكاۋۇر، مەغرۇر، تەكەببۇر.

Avustralyalı. s. is. ئاۋستىرالىيىلىك.

avutmak. ① تەسەللى بەرمەك. ② كۆڭلىنى ئاچماق. ③ بەزلىمەك. ④ گوللىماق:

«1. Sıkıntılı anlarımda müzik beni avutuyor — ئىچىم پۇشقاندا مۇزىكا كۆڭلۈمنى ئاچىدۇ.

2. Çocuğu güç avutabildiler — بالىنى تەستە بەزلىدى.»

ay[1]. is. ① ئاي. ② بىر يىلنىڭ ئون ئىككى

بۆلۈمىدىن ھەر بىرى. ③ بىر ئاينىڭ ھەرقانداق بىر كۈنىدىن 2 - ئاينىڭ ئوخشاش كۈنىگە قەدەر بولغان ئارىلىق ياكى ئايلانما ھېسابتا 30 كۈن سۈپىتىدە قوبۇل قىلىنغان مۇددەت:

«1. Ekım ayı, Çinin milli bayramıdır — ئۆكتەبىر جۇڭگونىڭ دۆلەت بايرىمىدۇر.

2. Bu iş ancak üç ayda biter — بۇ ئىش پەقەت ئۈچ ئايدا تۈگەيدۇ.»

ay². ئاھ، ۋاي، ۋىيەي:

«Parmağımı kapıya sıkıştırıp ay diye bağırdığım günü hatırliyormusun? — ئىككى قولۇمنى ئىشىككە قىستۇرۇۋالغاندا ۋىيەي دەپ ۋارقىرىغىنىمنى ئەسلىيەلەمسەن؟»

aya. is. ① ئالقان. ② يوپۇرماقنىڭ سىلىق تەرىپى.

ayak, — ğı. is. ① پۇت، ئاياغ. ② پاچاق. ③ نەرسىنىڭ پۇتى. ④ بەلنىڭ تۆۋىنى. ⑤ بىر ئېرىقنىڭ ئاخىرقى قىسمى. ⑥ كۆلنىڭ سۈيىنى باشقا تەرەپكە ئېقىتىدىغان يول. ⑦ مېڭىشنىڭ ئېغىرلىق ياكى تېزلىك دەرىجىسى. ⑧ تاتما، شوتا:

«1. Masa ayağı — شىرە ئايىغى (پۇتى).

2. Senin ayağınla akşama kadar varamayız — سېنىڭ مېڭىشىڭ بىلەن ئاخشامغا قەدەر بارالمايمىز.

3. Otuz ayak merdiven — ئوتتۇز تاتمىلىق پەلەمپەي.»

ayakbastı, — yı. is. ئىلگىرى بىر يەرگە يىغىلغان ئادەم ۋە نەرسە - كېرەك ئۈچۈن باج ئورنىدا ئېلىنىدىغان پۇل.

ayakçak, — ğı. is. شوتا، پەلەمپەي، ئېگىز يەرگە چىقىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان نەرسە.

ayakçı. is. ساراي خىزمەتچىسى، ئۆي خىزمەتچىسى، قارا خىزمەتچى.

ayakkabı, — yı. is. ئاياق كىيىمى.

ayakkabıcı. is. ① موزدوز. ② ئاياغ كىيىمى ساتقۇچى.

ayakkabıcılık, — ğı. is. ① موزدوزلۇق. ② ئاياغ كىيىمى سېتىش ئىشى.

ayaklamak. ① قەدەملىمەك (قەدەم بىلەن ئۆلچىمەك). ② ئاياغ ئاستى قىلماق، دەپسەندە قىلماق، دەسسىمەك.

ayaklandırmak. ① قوزغىلاڭ قىلدۇرماق، توپىلاڭ قىلدۇرماق، ئىسيان قىلدۇرماق. ② ھەرىكەتلەندۈرمەك، تەرغىپ قىلماق، قوزغاتماق.

ayaklanma. is. ئىسيان قىلىش، توپىلاڭ قىلىش، قوزغىلاڭ كۆتۈرۈش.

ayaklanmak. ① ئۆرە بولۇپ كەتمەك. ياخشى بولماق (كېسەل). ② تىك تۇرماق، ئۆرە تۇرماق، ئوتتۇرىغا چىقماق. ③ قوزغىلاڭ كۆتۈرمەك، توپىلاڭ قىلماق، ئىسيان قىلماق.

ayaklı. s. ① پۇتلۇق، ئاياغلىق. ② سەييارە، كېزىپ يۈرىدىغان:

«Ayaklı kadeh — ئاياغلىق رومكا.»

ayaklık, — ğı. is. ① پۇت بىلەن ھەرىكەتلەندۈرىدىغان ماشىنىلارنىڭ ئاياغ تىرەيدىغان يېرى. ② ئاياغ باسىدىغان يەر. ③ بالىلارنىڭ ۋە سېركىچىلەرنىڭ پۇتىغا قادىغان نەرسە، پۇتلۇق، ئاياغلىق.»

ayaksızlar. is. ئۆمىلىگۈچى ھايۋانلار (يىلان، بېلىق، كەسلەنچۈك).

ayakta. z. ① ئۆرە تۇرماق. ② قالايمىقانچىلىق.

ayaktaş. is. يولداش، سەپداش.

ayakteri, – ni. is. تاپان ھەققى.

ayak · ucu. is. ① نەرسىنىڭ ئۇچى. ② ئاياغ تەرەپ. ③ ئىشلىتىلگەن مۇئەللەق نەرسىنىڭ تۆۋەنگە قارىغان قىسمى.

ayalamak. ① سىقىمدىماق. ② سۆرەم سالماق، تۈزلىمەك.

ayan[1]. s. ar. ئايان، ئوچۇق، بەلگىلىك، مەلۇم:

«Bu bize ayan — بۇ بىزگە ئايان (مەلۇم).»

ayan.[2] is. ar. ① پارلامېنت ئەزالىرى. ② كاتتىلار، چوڭلار، ئېسىل ئادەملەر.

ayan · beyan. s. ar. ئوپئوچۇق، ئاپئاشكارا، ئاپئايدىڭ.

ayar. is. ar. ① بىر ئۆلچەمنىڭ توغرىلىقىنى بىلىدىغان قورال، ئەسۋاب. ② مەلۇم يەرنىڭ ۋاقتى. ③ سائەتنىڭ توغرا مېڭىشى. ④ نەرسىنىڭ ساپلىق نىسبىتى. ⑤ ماشىنا كېرەك نەرسىلەردىن تولۇق پايدىلىنىش، تەڭشەش. ⑥ ئۆلچەم بىرلىكى. ⑦ تەرتىپسىز، ئىنتىزامسىز. ⑧ توغرا ماڭمىغان. ⑨ ئەخلاقسىز، ئەقىلسىز:

«1. Pekin ayarı — بېيجىڭ ۋاقتى.

2. Saatın ayarı bozuk — سائەتنىڭ مېڭىشى توغرا ئەمەس.

3. Değirmeni ince un çıkarmak için ayar etmek تۈگمەننى ئاق ئۇن چىقىرىش ئۈچۈن تەڭشىمەك.

4. Çalışmalaırmızı ayarlamalıyız خىزمەتلىرىمىزنى رەتكە سېلىشىمىز كېرەك.»

ayarcı. is. ھۆپىگەرلەرنىڭ ئۆلچەم ئەسۋابلىرىنى تەكشۈرۈپ تۇرىدىغان خىزمەتچى.

ayarlamak. ① ماشىنا ياكى ئەسۋابنى توغرىلىماق. ② ئۆلچەم بىرلىكىنى تېزگىنلىمەك. ③ تەرتىپكە سالماق، ئويغۇنلاشتۇرماق، ماسلاشتۇرماق. ④ رازى قىلماق، كۆندۈرمەك. ⑤ تەڭشىمەك، تۈزىمەك:

«1. Saatı radyoya göre ayarlamak gerekir — سائەتنى رادىئوغا قاراپ توغرىلاش كېرەك.

2. Sen onu bana bırak ben onu nasıl olsa ayarlarım — سەن ئۇنى ماڭا قويۇۋەت، مەن قانداق بولمىسۇن رازى قىلىمەن.»

ayarlı. s. ① توغرىلانغان، تۈزىتىلگەن، تەڭشەلگەن، رەتلەنگەن، تەرتىپكە سېلىنغان. ② نىسبەت دەرىجىسى بولغان.

ayarsız. s. ① تەڭشەكسىز، رەتسىز. ② ھەرىكىتى ئويغۇن بولمىغان، ماس كەلمىگەن.

ayartılmak. ① توغرا يولدىن ئايرىلماق. ② بىر ئىشنى قىلىشقا دەۋەت قىلماق، بىر ئىشقا كۈشكۈرتمەك، بىر ئىشقا ئۈندىمەك.

ayartmak. ① باشقا ئىش قىلىشقا كۆندۈرمەك. ② يولدىن چىقارماق. ③ كۆندۈرمەك، قايىل قىلماق:

«1. Bu adam Mümini ayartıp başka yere götürdü — بۇ ئادەم مۆمىننى ئالداپ باشقا يەرگە يۆتكىدى.

2. Müşteri ayartmak — خېرىدارنى كۆندۈرمەك.»

ayaz. is. ① قۇرۇق سوغۇق، ئاياز. ② s. سوغۇق. ③ تاقىر، ياغاق. ④ يامان ۋە خەتەرلىك ھال ياكى يەر. ⑤ s. قىيىن، تەس، مۈشكۈل:

«1. Gecenin ayazı bana dokundu

كېچىسىنىڭ قۇرۇق سوغۇقى جېنىمغا تەگدى.

2. Ayaz gecelerde insan dışarı çıkmak istemiyor — سوغۇق كېچىلەردە ئادەم سىرتقا چىقىشنى خالىمايدۇ.

3. Başı ayaz bir adam — تاقىر باش بىر ئادەم.

4. Orası ayazdır ben gitmem — ئۇ يەر خەتەرلىك، مەن بارمايمەن.

5. Bugünkü dersler hep ayaz — بۈگۈنكى دەرسلەرنىڭ ھەممىسى تەس.»

ayazlamak. ① توڭلىماق، مۇزلىماق. ② بىكار ساقلىماق:

« Sabahtan burada ayazladık, ne gelen var, ne giden — ئەتىگەندىن بىكار ساقلىدۇق، يا كەلگىنى يوق، يا كەتكىنى.»

ayazlaşmak. ① توڭلىماق، مۇزلىماق. ② ئەھۋالى ناچارلاشماق، كەمبەغەللەشمەك.

ayazlatmak. ① سوغۇقتا ساقلاتماق، سوغۇقتا قويماق. ② توڭلاتماق، مۇزلاتماق.

ayazma. is. رۇملار «ئۇلۇغ» دەپ ھېسابلىغان چوڭ قۇدۇق ياكى بۇلاق.

ay · balta. ئايپالتا (قەدىمكى ئۇرۇشلاردا قوللىنىلىدىغان).

aybar. s. پارلاق، ئايغا ئوخشاش يورۇق.

ay · başı, — nı. is ① ئاينىڭ بېشى. ② ھەيز، ئادەت كۆرمەك:

«1. Biz aybaşı Pekine toplantıya gideceğiz — بىز ئاينىڭ بېشىدا بېيجىڭغا مەجلىسكە بارماقچىمىز.

2. Aybaşı görmek — ئادەت كۆرمەك.»

ayca. is. ھىلال (يېڭى ئاي)، بايراقلار ئۈچىدىكى ئاي، يۇلتۇزلۇق زىننەت.

ay · çiçeği, — ni. is. ئاپتاپپەرەس، ئايغا باقار:

«Ayçiçeği gibi güneşe bakar — ئاپتاپپەرەسكە ئوخشاش كۈنگە باقىدۇ.»

ay · demir. is. ئاي شەكلىدىكى بىرخىل كەسكۈچ (ئورغاق، پىچاق قاتارلىق).

aydın. is. ① ئايدىڭ. ② ئوچۇق، چۈشىنىشلىك. ③ زىيالىي. ④ ئەر ئىسمى:

«1. Aydın geceler — ئايدىڭ كېچىلەر.

2. Bizde genç aydınlar çoktur — بىزدە ياش زىيالىيلار كۆپ.»

aydınlamak. ① ئايدىڭلانماق، يورۇماق. ② ئوچۇق بولماق، بىلىنمەك. ③ چۈشەنمەك. ④ كۆڭۈل ئېچىلماق. ⑤ كۆتۈرۈلمەك:

«1. Oda aydınlandı — ئۆي يورىدى.

2. Ulanb'âya yaklaştıkça Ürümçü manzarası aydınlaniyor — ئۇلانبايغا يېقىنلاشقانچە ئۈرۈمچىنىڭ مەنزىرىسى ئوچۇق كۆرۈنىدۇ.»

aydınlatmak. ① ئايدىڭلاتماق. ② ئوچۇقچە ئاڭلاتماق، چۈشەندۈرمەك. ③ خۇشال قىلماق، كۆڭۈلنى ئاچماق:

«Bu iyi haberler gönlümü aydınlatti — بۇ خۇش خەۋەرلەر كۆڭلۈمنى خۇش قىلدى.»

aydınlık, — ğı. is. ① ئايدىڭلىق. ② يورۇقلۇق. ③ يورۇق. ④ چۈشىنىشلىك، ئۇقۇملۇق، ئۇقۇمۇشلۇق. ⑤ s. ئايدىڭ، نۇرلۇق. ⑥ ئوچۇق، ئۇقۇشلۇق.

⑦ خۇشاللىق، يېقىملىق:

«1. Türkiyede «Aydınlık» gazetesi yayınlaniyor— تۈركىيىدە «ئايدىڭلىق» گېزىتى چىقىدۇ.

2. Karanlıktan her kes aydınlığa çıkmak istiyor — ھەممەيلا ئادەم قاراڭغۇلۇقتىن يورۇقلۇققا چىقىشنى خالايدۇ.

3. Yaz aylarında sabahın erken saatlerinde göğü bir aydınlık sârar- ياز ئايلىرىدا ئەتىگەندە تاڭ يورۇق بولىدۇ.

4. Aydınlık bir oda — يورۇق بىر ئۆي.

5. Bu konudaki düşüncelerinizi aydınlık bulamadım — بۇ ھەقتىكى پىكىرلىرىڭىزنى ئۇقالمىدىم.

6. Aydınlık günler — خۇشاللىق كۈنلەر.»

ay · doğdu. is. ئاي تۇغدى، يېڭى ئاي.

ayet, – ti. is. ئايەت (قۇرئان جۈملىسى).

aygır. is. ئايغىر.

aygırlık, – ğı. is. ئايغىرلىق.

aygıt,– tı. is. ① بىرقانچە پارچىدىن قۇرۇلغان جاھاز. ② ھەزىم قىلىش ئەزاسى. ③ بىرقانچە سايماندىن قۇراشتۇرۇلغان ۋە مەلۇم سىناقلاردىن ئۆتكۈزۈشكە يارايدىغان بىر يۈرۈش ئۈسكۈنە:

«1· Daktilo makinesi yazı yazmaya yarayan bir aygıttır — ماشىنكا خەت يېزىشقا يارايدىغان ئەسۋابتۇر.

2· Sindirim aygıtı— ھەزىم قىلىش ئەزاسى.»

ayı. is. ① ئېيىق. ② قوپال. ③ شىمالىي قۇتۇپتا كۆرۈلىدىغان يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

ayıcı. is. ① ئېيىق ئوينىتىپ پۇل تاپقۇچى. ② s. قوپال:

«Bu ayıcı bir adamdır— بۇ قوپال بىر ئادەم.»

ayık, – ğı. s. ① مەست بولمىغان. ② مەستلىكى يېشىلگەن. ③ سەزگۈر، ھوشى جايىدا.

ayıklamak. ① پاكىزلىماق. ② ئايرىماق، تاللىماق، پارلىماق:

«Sebze ayıklamak — كۆكتات تازىلىماق.»

ayıklanma. is. ① پارلىۋېتىش، تاللىنىش، پاكىزلىنىش. ② تەبىئىي شارائىتقا ماس كەلگەنلىنىڭ ئۆسۈپ، ماس كەلمىگەنلىنىڭ ئۆلۈشى.

ayıklık, – ğı. is. مەستلىك ۋە ھوشسىزلىقتىن ئويغانغان بىراۋنىڭ ھوشىنى بىلىشى.

ayıkmak. مەستلىكتىن يېشىلمەك، ئويغانماق، ھوشىغا كەلمەك، ئەقلى ـ ھوشىنى تاپماق.

ayılanmak. بارغانسېرى قوپاللاشماق، توڭلاشماق.

ayılık, – ğı. is. قوپاللىق.

ayılmak. ① مەستلىكتىن يېشىلمەك. ② ئۇيقۇدىن ئويغانماق. ③ ئەقلى ـ ھوشىنى تاپماق.

ayip, – bı. is. ar ① ئەيىب، ئىزاغا

قالىدىغان ھەرىكەت، قۇسۇر. ② خىجالەت بولۇشقا تېگىشلىك، ئۇيىلىشقا تېگىشلىك. ③ تەرتىپسىز. ④ ئەسكى، يامان.

ayıplamak. ① ئەيىبلىمەك. ② گۇناھلىق بىلمەك، يامانلىماق، تەنقىد قىلماق.

ayıplanmak. ئەيىبلەنمەك.

ayıplayıcı. s. ئەيىبلىگۈچى،

ayıplı. s. ئەيىبلىك، ئەيىبى بولغان.

ayıpsız. s. ئەيىبسىز، كەمچىلىكسىز:

«Ayıpsız yar arayan yarsız kalır — كەمچىلىكسىز ئادەم ئىزدىگەن دوستسىز قالىدۇ.»

ayıraç,—cı. s. جىسىملارنىڭ خاراكتېرىنى بىلىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ماددىلارنىڭ ئومۇمىي ئىسمى.

ayırd · etmek. ئايرىماق، تاللىماق، پارلىماق:

«Iyilerini ayırtetmek ياخشىلىرىنى ئايرىماق.»

ayırga. is. بىراۋغا يامانلىق قىلىشقا قەدەر بېرىپ يېتىش.

ayırıcı. is. s. ئايرىغۇچى، تاللىغۇچى، پارلىغۇچى:

«Renk ayırıcı cihaz — رەڭ ئايرىيدىغان سايمان.»

ayırım. is. ئايرىملىق، پەرق.

ayırımlı. s. پەرقلىق.

ayırımcılık, —ğı. is. ئايرىمچىلىق، ئىمتىيازلىق:

«Birleşik Amerikada zencilere karşıırkayırımıcılığı uygulaniyor— ئامېرىكىدا نېگىرلارغا نىسبەتەن ئىرق ئايرىمچىلىقى يۈرگۈزۈلىدۇ.»

ayırmak. ① ئايرىماق، ئايرىۋەتمەك. ② بۆلمەك، بۆلۈۋەتمەك. ③ تەقسىم قىلماق. ④ ساقلاپ قويماق. ⑤ بۇزماق، بۇزغۇنچىلىق قىلماق. ⑥ تاللىماق، پارلىماق:

«1. Eti kemikten ayırmak— گۆشنى سۆڭەكتىن ئايرىماق.

2. Çocuğu annesinden ayırmak— بالىنى ئانىسىدىن ئايرىماق.

3. .Kavunu ortadan ayırmak— قوغۇننى ئوتتۇرىسىدىن بۆلمەك.

4. Akşam için biraz et ayırdım— ئاخشامغا بىرئاز گۆش ساقلاپ قويدۇم.

5. Sonunda kadını kocasından ayırdı— ئاخىر خوتۇننى ئېرىدىن ئايرىدى.»

ayırt. is. ① نەرسىنىڭ سۈپىتىنى بارلىققا كەلتۈرىدىغان خۇسۇسىيەت. ② بىرىنىڭ باشقا بىراۋدىن ئايرىلىشى. ③ بىر - بىرىدىن پەرق قىلىش:

«Ayırt etmek— ئىككى نەرسىنى بىر - بىرىدىن پەرق قىلماق ياكى پەرقىنى بىلمەك.»

ayırtı. is. ① نەرسىلەر ئوتتۇرىسىدىكى كىچىك پەرق. ② يىغىنچاق سۆز، خۇلاسە.

ayıtmak. سۆزلىمەك.

ayin. is.far. دىنىي مۇراسىم.

aykırı. s. z. ① خىلاپ. ② ئۇيغۇن بولمىغان، ئەكسى، تەتۈرىسى. ③ زىت، قارىمۇقارشى:

«1. Aykırı bir düşünce— خىلاپ بىر پىكىر.

2. Kanuna aykırı eylem— قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەت.

3. Bu bir birine aykırı konuş - madır— بۇ بىر - بىرىگە زىت سۆزدۇر.»

aykırılaşmak. زىتلاشماق، قارشىلاشماق، بىر - بىرىگە خىلاپ كەلمەك.

aykırılık, – ğı. is. ① خىلاپلىق. ② زىتلىق، قارىمۇ - قارشىلىق.

ayla. is. ئاي ۋە بەزى يۇلتۇزلارنىڭ ئەتراپىدىكى گەردىش (گازسىمان چەمبەر).

aylak. s. z. ① ئىشسىز، بىكارچى. ② كۆڭلۈكچى.

aylakçı. is. ئاساسلىق ئىشى بولمىغان ئادەم.

aylaklık, – ğı. is. ئىشسىزلىق، بىكارچىلىق.

aylamak. ئايلاندۇرماق.

aylanmak. ئايلانماق.

aylık, – ğı. is. ① ئايلىق، مائاش. ② s. ئايلىق، بىر ئايلىق. ③ ئايدا بىر قېتىم چىقىدىغان:

«1. Aylığımıza zam yapıldı— ئايلىقىمىز (مۇئاشىمىز) ئۆستۈرۈلدى.

2. Üç aylık iş— ئۈچ ئايلىق ئىش.

3. Aylık dergi — ئايلىق ژۇرنال.»

aylıkçı. is. ئايلىقچى.

aymak. is. ھۇشىغا كەلمەك، ئويغانماق.

aymaz. s. ئەتراپىدا بولغان ئىشلاردىن خەۋەرسىز قالغان، غاپىل.

aymazlık,–ğı. is. غەپلەت باسقانلىق.

ayn. is. ar. ① كۆز. ② ئەسلى، ئۆزى. ③ جۈپى، ئوخشىشى، تىپى، نۇسخىسى. ④ بۇلاق، مەنبە. ⑤ قولغا كەلتۈرۈشكە مۇمكىن بولغان پۇلدىن باشقا نەرسىلەر. ⑥ كۆچمەس، ئۆزگەرمەس، تۇراقلىق.

ayna. is.far. ① ئەينەك. ② ئوخشاش، ئەينى، نۇسخا. ③ مۇكەممەل، ياخشى، بەلەن. ④ رەندىنىڭ يۈزى:

«1. Taş ayna— تاش ئەينەك.

2. Bu kız annesinin aynağıdır— بۇ قىز ئانىسىنىڭ ئۆزىدۇر.

3. Işimiz ayna — ئىشىمىز يۇرۇشلۇق.»

aynalı. s. ① ئەينەكلىك، ئەينەك ئورنىتىلغان. ② گۈزەل، چىرايلىق، كېلىشكەن:

«Aynalı dolap— ئەينەكلىك ئىشكاپ.»

aynalık,–ğı. is. كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ قۇيرۇق تەرەپتىكى تۈز ياكى ئازراق يۇمىلاق كەلگەن قىسمى.

aynasız. s. ① ئەينەكسىز. ② يولغا چۈشمىگەن، يارۇشۇپ كەتمىگەن. ③ زەھەرلىك، ئەسكى، تەھلىكىلىك، خەۋپلىك. ④ سەت، قاملاشمىغان. ⑤ ساقچى، ژاندارما.

aynı. s. ar. ئەينى، ئوخشاش:

«1. Biz de aynı yoldan geldik— بىزمۇ ئەينى يولدىن كەلدۇق.

2. Bu kalem sizinkinin aynıdır— بۇ قەلەم سىزنىڭكىنىڭ ئەينى.»

aynılık,–ğı. is. ئەينىلىك، ئوخشاشلىق.

aynıyla. z. تامامەن ئۆزى، تامامەن ئوخشاش، ھېچقانداق پەرقسىز.

ayni. s.ar. ① كۆزگە ئائىت، كۆز بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② بەدىلى پۇل بىلەن ئەمەس، مال بىلەن تۆلىنىدىغان.

ayniyat, – ti. is. ① قوللىنىشقا ياكى يۆتكەشكە ئوڭاي نەرسە. ② لاۋازىمات بۆلۈمى.

ayniye. is.ar. ① يۆتكەشكە بولىدىغان قىممەتلىك نەرسە. ② كۆز ئاغرىقى كېسەلنىكىسى. ③ s. كۆزگە مۇناسىۋەتلىك. ④ پۇل دەپ ئەمەس، نەرسىنىڭ ئۆزى دەپ ئېلىنغان.

ayniyet, – ti. is. ئوخشاشلىق.

ayol. is. ئاياللارنىڭ قوللىنىدىغان چاقىرىش سۆزى:

«Ayol sen nerelerde kaldın—

ۋاييەي، سەن قەيەرلەردە قالدىڭ؟»

ayran. is. ① قېتىق، ئايران. ② خاپا
بولۇش، ئاچچىقلىنىش، تېرىكىش.

ayrancı. is. s. ئايران ساتقۇچى، قېتىق
قىلىپ ساتقۇچى.

ayrı. s. ① ئايرىم. ② بىر يەردە بولمىغان.
③ بۆلەك، ئۆز بېشىغا، تەنها:
«1. Bu ayrı mesele — بۇ ئايرىم
مەسىلە.
2. Ayrı ayrı yerde yaşiyoruz— ئاي-
رىم - ئايرىم يەردە ياشايمىز.
3. Bu adam ayrı yaşar— بۇ ئادەم
تەنها ياشايدۇ.»

ayrı ayrı. z. ئايرىم - ئايرىم، بۆلەك - بۆلەك.

ayrıca. z. ① ئايرىمچە، باشقىچە.
② ئايرىم هالدا. ③ بۇنىڭدىن باشقا،
شۇنىڭدەك:
«Bu bitki orada ayrıca yetiştirili-
yor— بۇ زىرائەت ئۇ يەردە ئايرىم
ئۆستۈرۈلىدۇ.»

ayrıcalık, — ğı. is. پەرقلىق،
ئالاهىدىلىك.

ayrı - cinsten. s. ئايرىم جىنىستىن،
بىر جىنىستىن بولمىغان.

ayrıç. is. ئايرىش، ئىككى ياكى تېخىمۇ
كۆپ نەرسىنىڭ ئايرىلغان يېرى:
«Iki yolun ayrıcında— ئىككى يول-
نىڭ ئايرىلىشىدا (ئاچىسىدا).»

ayrık. s. ① بىر - بىرىدىن ئايرىلغان.
② بۆلۈنگەن. ③ پەرقلەندۈرۈلگەن.

ayrıksız. s. هېچكىمگە ئوخشىمايدىغان
كۆرۈمسىز، ئاجايىپ.

ayrılanma. is. پۈتۈندىن ئايرىلىپ بىر
يەردە توپلىنىش.

ayrılaşmak. ئايرىملاشماق، ئالاهىدى-
لەشمەك، پەرقلەنمەك.

ayrılı. s. ئالاهىدىلەشكەن، ئايرىلغان،
پەرقلەنگەن، پەرقلەشكەن.

ayrılık,—ğı. is. ① ئايرىملىق. ② پەرق-
لىق، ئوخشاشماسلىق. ③ ئۇزاقلىق،
يىراقلىق:
«1. Aramızda görüş ayrılığı yok—
ئوتتۇرىمىزدا پىكىر ئايرىملىقى يوق.
2. Çocuğumun ayrılığına katlana-
miyorum— بالامدىن ئايرىلغانغا
چىدىيالمايۋاتىمەن.»

ayrılış. is. ئايرىلىش.

ayrılmak. ① ئايرىلماق، بۆلۈنمەك.
② يىراقلاشماق، ئۇزاقلاشماق. ③ بۆلۈن-
مەك. ④ ئاجراشماق. ⑤ كەتمەك:
«1. Siz hangi göreve ayrıldınız?—
سىز قايسى ۋەزىپىگە ئايرىلدىڭىز؟
2. Onları sevmediğim için araların-
dan ayrıldım — ئۇلارنى ياخشى كۆر-
مىگەنلىكىم ئۈچۈن يىراقلاشتىم.
3. Karısı kocasından ayrıldı— خو-
تۇنى ئېرىدىن ئايرىلدى.
4. Şehirden ayrılacağım— شە-
هەردىن كېتىمەن.»

ayrım. is. ① قىسىم، بۆلۈم، باب.
② بۆلۈنۈش، پارچىلىنىش. ③ پەرق.

ayrımlaşmak. بىر - بىرىدىن ئايرىم
هالدا ۋە ئايرىم شەكىلدە راۋاجلانماق.

ayrımlı. s. پەرقلىق.

ayrıntı. is. بۆلەكلەرگە بۆلۈنۈش،
قىسمەنلىك.

aysar. s. مۇقىمسىز، ئاجايىپ،
ئۆزگىرىشچان (ئادەم).

aytışmak. ① مۇنازىرە قىلىشماق.
② ئېيتىشماق (قوشاقچىلار، شائىرلار).

ayvan. is. fr. ئايۋان.
ayvaz. is. ① ئاشخانىدا ئىشلەيدىغان ئەر خىزمەتچى. ② ھەربىي پاراخوتىنىڭ ياردەمچى دوختۇر.
ayyaş. s. ar. ھاراقكەش.
ay - yıldız. is. ئاي - يۇلتۇز:
«Türkiyenin milli bayrağı ay - yıldızdır— تۈركىيىنىڭ دۆلەت بايرىقى ئاي يۇلتۇزدۇر.»
ayyuk,—ku. is. ar. ① يۇقىرى پەلەك. ② ئەڭ يىراق يۇلتۇز.
az. s. ① ئاز. ② قىسقا، تېز:
«1. Bu sayı az değil— بۇ سان ئاز ئەمەس.
2. Gerici iktidar az sürer— ئەكسىيەتچى ھاكىمىيەت قىسقا ۋاقىت ھۆكۈم سۈرىدۇ.»
aza. is. ar. ① ئەزا. ② ۋۇجۇدنىڭ ھەرقايسى ئورگانلىرى.
azade. s.far. ① ئەركىن، ھۆر. ② بىر مىسرا. ③ قۇتۇلغان، ئازاد بولغان.
azadelik,—ği. is. ئەركىنلىك، ھۆرلۈك، مۇستەقىللىق، ھۆررىيەت.
azad - etmek. ① ئازاد قىلماق، قويۇۋەتمەك. ② ئەركىنلىكىنى بەرمەك:
«Bülbülü kafesten azad etmek — بۇلبۇلنى قەپەستىن قويۇۋەتمەك.»
azalan. s. ئازايغان، كېمەيگەن.
azalik, — ği. is. ئەزالىق.
azalma. is. ئازىيىش، كېمىيىش.
azalmak. ① ئازايماق. ② كېمەيمەك. ③ ئاجىزلاشماق، شالاڭلاشماق، قىسلاشماق.
azaltma. is. ئازايتىش، كېمەيتىش، ئازايتقانلىق، كېمەيتكەنلىك.
azaltmak. ① ئازايتماق، كېمەيتمەك. ② ئاجىزلاتماق، زەئىپلەتمەك.
azam. s. ar. بەك چوڭ، تېخىمۇ كۆپ:
«Sosyalist inşa için azami gayret sarfedeceğiz— سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئۈچۈن تېخىمۇ كۆپ كۈچ چىقىرىمىز.»
azamet, — ti. is. ar. ① ئەزىمەت. ② ئۇلۇغلۇق. ③ كىبىر، چوڭچىلىق:
«Bu adamın azameti çekilir gibi değil— بۇ ئادەمنىڭ چوڭچىلىقى تۈگەي دېمەيتۇ.»
azametli. s. ① ئۇلۇغلۇق، بۈيۈكلۈك. ② كىبىرلىك، مەغرۇر، ھاكاۋۇر:
«Bu azametli bir adamdır— بۇ، مەغرۇر بىر ئادەمدۇر.»
azami. s.ar. ① ئەڭ كۆپ، ئەڭ چوڭ. ② ئەڭ ئۈستۈن.
azap[1]**, — bi.** is. ar. ① ئازاب، جازا، جاپا - مۇشەققەت، جىسمانىي ۋە مەنىۋى ئىزتىراپ. ② پۇشايمانلىق. ③ قورقۇش. ④ چارىسىزلىق، ئامالسىزلىق.
azap[2]**, — bı.** is. ① چارۋىچىلىق فېرمىسى خىزمەتچىسى (ئاناتولىنىڭ بەزى يەرلىرىدە).
«**Çalişkan azap** — ئىشچان خىزمەتچى»
② قەدىمكى تۈركىيە ئەسكەرلىرىگە بېرىلگەن نام:
«Deniz azabı — دېڭىز ئەسكىرى.»
azaplı. s. ئازاب چەككەن، زۇلۇم كۆرگەن.
azapsız. s. ① جاپا چەكمىگەن، جاپا چەكمەستىن. ② خىجالەت بولمىغان، ئىزا تارتمىغان، خىجالەت بولماستىن، ئىزا تارتماستىن.
azarlamak. ئازار بەرمەك.
azarlanmak. ئازار يېمەك:

«Kimse azarlanmak istemez — هېچكىم ئازار يېيىشنى خالىمايدۇ.»

azarlatmak. ئازار بەرمەك، رەنجىتمەك:

«O,kendini azarlatmiyor — ئۇ ئۆزىنى رەنجىتمەيدۇ.»

azat. s. ئازاد، ئەركىن، ھۆر.

azatlamak. ئازاد قىلماق، ئەركىنلىكنى بەرمەك.

azatlı. s. is. ئازاد قىلىنغان، ئەركىنلىكى بېرىلگەن.

azatlık, – ğı. is. ئازادلىق، ئەركىنلىك.

azatsız. s. ئەركىنسىز، ئازاد قىلىنمىغان:

«Biz onların azatsız kölesimiyiz? — بىز ئۇلارنىڭ ئەركىنسىز قۇلىمۇ؟»

azca. s. ئازراق، بىرئاز.

azdırılmak. ئازدۇرۇلماق.

azdırmak. ① ئازدۇرماق. ② ئازدۇرۇپ يامان يولغا باشلىماق. ③ يارىغا مىكروپ يۇقتۇرۇۋالماق. ④ بەك كىرلەشتۈرۈۋەتمەك.

Azeri. is. far. ئەزەربەيجانلىق.

az · gelişmiş. s. تەرەققىي قىلمىغان، راۋاجلانمىغان:

«Üçüncü dünya ülkeleri az gelişmiş ülkelerdir — ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرى تەرەققىي قىلمىغان ئەللەردۇر.»

azgın s. ① غالجىر. ② شوخ، ھەددىدىن ئاشقان:

«Azgın köpek— غالجىر ئىت.»

azgınlaşmak. ① غالجىرلاشماق. ② جىنسىي تەلەپنىڭ ئارتىشى:

«1· Emperyalizmin azgınlaşması mahvolmasının arifesidir — جاھانگىرلىكنىڭ غالجىرلاشقانلىقى ئەجىلىنىڭ يېقىنلاشقانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر.

2· Deve azgınlaşmış — تۆگە بوغرىسىغا كىرىپتۇ.»

azgınlaştırmak. يولدىن چىقارماق، غالجىرلاشتۇرماق.

azgınlık, – ğı. is. ① غالجىرلىق. ② جىنسىي تەلەپنىڭ ئارتىشى. ③ ئەخلاقسىزلىق، قالاقلىق. ④ تەرتىپسىزلىك، ئىنتىزامسىزلىق.

azı. is. ئېغىز چىش.

azıcık. s. z. ① ئازغىنا، بەك ئاز. ② ئاز پاز.

azık. is. ① ئوزۇق. ② تاماق، يېمەكلىك، ئاشلىق:

«Azıksız yola çıkılmaz — ئوزۇقسىز يولغا چىققىلى بولمايدۇ.»

azıklanmak. ① ئۆزىگە ئوزۇق تەييارلىماق. ② كىرىم ۋە ھوسۇلى بىلەن ئۆزىنى باقماق.

azıklı. s. يېقسۇللارنى تويغۇزغان.

azıklık, – ğı. is. ① ھازىرلانغان يېمەكلىك. ② خالتا، تاغار (ئوزۇق قويىدىغان).

azılı. s. ① قورقۇنچلۇق، مۇشتۇمزور. ② خەۋپلىك، خەتەرلىك. ③ شوخ، ئۇرۇشقاق (بالا). ④ ياۋا توڭگۇزنىڭ غۇنانلىق دەۋرى:

«1. Azılı katıl — رەزىل قاتىل.

2. Bu azılıdır — بۇ، خەتەرلىكتۇر.»

azımsamak. ئاز كۆرمەك، ئاز بىلمەك.

azınlık, – ğı. is. ئاز سانلىق مىللەت:

«Çinde 50 den fazla azınlık yaşar — جۇڭگودا 50 دىن ئارتۇق ئاز سانلىق مىللەت ياشايدۇ.»

azışmak. ئەۋج ئالماق، ئۇلغايماق.

azıştırmak. ئەۋج ئالدۇرماق، ئۇلغايتماق.

azil, – zli. is. ar. ئىشتىن بوشىتىش، ئېلىپ تاشلاش:
«O, görevinden azledildi — ئۇ، ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلاندى.»

azim,[1] – zmi. is. ar. ① غەيرەت قىلىش، بەل باغلاش. ② مەقسەت، نىيەت. ③ ئۈمىد:
«Ben bunu yapmaya azmettim — مەن بۇنى قىلىشقا بەل باغلىدىم.»

azim[2]. s. ar. ① ئۇلۇغ، بۈيۈك، شىددەتلىك. ② كۈچلۈك. ③ قىزغىنلىق.

azime. is. ar. ① قەتئىيلىك، بىرقارارلىق. ② ئەپسۇن يېزىلغان تۇمار.

azimet, – ti. is. ar. يولغا چىقىش، كېتىش.

azimkâr. s. ئىرادىلىك، قەتئىيلىك:
«Azimkâr bir adam — ئىرادىلىك بىر ئادەم.»

aziz. s. ar. ① مۇقەددەس، قىممەتلىك، قەدىرلىك، ھۆرمەتكە لايىق. ② ئەزىز، سادىق. ③ ئۇلۇغ كىشى خاتىرىسىگە ياسالغان ھەيكەل:
«1. Aziz dost — سادىق دوست.
2. Taştan aziz — تاش ھەيكەل.»

azizlik, – ği. is. ئۇلۇغلۇق.

azlaşmak. ئازلاشماق، ئازايماق، كېمەيمەك.

azletmek. ئىشتىن بوشاتماق.

azlık, – ğı. is. ئازلىق.

azm. is. ar. سۆڭەك، ئۇستىخان.

azma. s. ① ئۆزگەرگەن، بۇزۇلغان. ② ئەستە قالغان، يادلانغان، ئەسلەنگەن. ③ ئارىلاشقان، ئىككى جىنستىن بولغان، شالغۇت.

azmak[1]. ① ئازماق، ئېزىپ كەتمەك، يولدىن چىقماق، بۇزۇلماق. ② شىرخۇقى ئاشماق. ③ يامانلاشماق، خەتەرلەشمەك. ④ تاشماق، قاتتىق دولقۇنلىماق (دېڭىز). ⑤ ئاينىماق، باراقسان بىرلىماق (ئۆسۈملۈكلەر). ⑥ بەك كىرلەنمەك، بەك پاسكىنىلاشماق:
«Dalgalar azdı — دولقۇنلار ئارتتى.»

azmak[2]. is. ① دولقۇنلاپ ئاققان دەريا. ② ئېرىق، ئۆستەڭ.

azman. s. ① ھەددىدىن ئارتۇق ئۆسكەن، بەك چوڭ، ناھايىتى يوغان. ② قوشۇلغان، ئارىلاشقان، شالغۇتلاشقان.

azm · etmek. بەل باغلىماق:
«Kurtuluş savaşına katılmaya azmetmek – ئازادلىق ئۇرۇشقا قاتنىششقا بەل باغلىماق.»

azmî[1]. s. ar. سۆڭەك بىلەن مۇناسىۋەتلىك، سۆڭەكلىك، سۆڭەكتىن ياسالغان.

azmî[2]. s. ar. ① غەيرەتكە ئائىت، بەل باغلاشقا مۇناسىۋەتلىك. ② ئەر ئىسمى.

aznavar. s. ① قەھرىمان، جەسۇر. ② بەستلىك، يوغان.

azot, – tu. is. fr. ئازوت (رەڭسىز، پۇراقسىز گاز).

azotometre. is. fr. ئازوتومېتىر (بىر ماددىدىكى ئازوتنىڭ گاز تەركىبىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب).

azot · ölçer. is. → Azotometre.

Azrail. is. ar. ئەزرائىل، جان ئالغۇچى.

azrak. is. ئاز كۆرۈلىدىغان ياكى شالاڭ تېپىلىدىغان، نادىر، تاڭسۇق:
«Bu, dünyâda azrak bir olaydır — بۇ دۇنيادا ئاز كۆرۈلىدىغان بىر ھادىسىدۇر.»

B.b

b.B. ب (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ئىككىنچى ھەرپى).

B. kim «Bor» خىمىيلىك ئېلېمېنتىنىڭ بەلگىسى.

Ba. kim خىمىيلىك ئېلېمېنت «بايروم» نىڭ بەلگىسى.

baba. is. ① ئاتا، دادا. ② بوۋا، مويسىپىت. ③ قېزىلغان توپىلارنىڭ مىقدارىنى ئۆلچەش ئۈچۈن ئۇ يەر - بۇ يەردە قالدۇرۇلغان پوكزەك.

baba - anne. is. چوڭ ئانا (ئاتىسىنىڭ ئاپىسى)، موما.

babacan s. مېھرىبان، يېقىملىق:
«O babacan bir adamdır — ئۇ، مېھرىبان بىر ئادەم.»

babaç. is. s. ① ئۆي ھايۋانلىرىنىڭ ئەڭ چوڭى ۋە قېرىسى. ② چوڭ، كۆرەملىك، ھەيۋەتلىك.

babafingo is. it ① يەلكەنلىك كېمىلەردە، موما ياغىچىنىڭ ئەڭ ئۈچ تەرىپى. ② ئەركەكلىك ئورگىنى — زەكەر.

babalanmak. ئاچچىقلانماق، خاپا بولماق، جىلى بولماق، ئاچچىقى كەلمەك.

babali. s. ① ئاتىسى بار، ئاتىلىق. ② كۆنى خاپىلىقتا ئۆتكۈزگەن. ③ جىلخور.

babalık, – ğı. is. ① ئۆگەي ئاتا، ② ياشانغان ۋە تۈپتۈز ئادەم. ③ قېرى مىجەز ئادەم ④ قېيىن ئاتا.

babayani. s. ئاددىي - ساددا.

baba - yiğit, – di. is. s. ① كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك، قورقماس. ② مەرد، باش ئەگمەس، سۆزى بىلەن ھەرىكىتى ئوخشاش.

Babi - âli. is. far . ar. بابىئالى (① ئوسمانلىق دەۋرىدىكى باش مىنىستىرلىك بىلەن مىنىستىرلىكلەر تۇرىدىغان بىنا. ② ئوسمانلىق ھۆكۈمىتى.)

babilik, – ği. is. XIX ئەسىردە ئىراندا مىرزا ئەلى مۇھەممەت بابىنىڭ قۇرغان دىنىي سىستېمىسى.

baca. is. ① تۈڭلۈك. ② تۈرخۇن، مورا. ③ ھاۋا يولى:
«Mutfak bacası — ئاشخانا تۈرخۇنى.»

bacak, – ğı. is. ① پاچاق. ② ھايۋان پۇتى. ③ قارت قەغىزىدىكى ئەر رەسىمى.

bacaklı. s. ① پاچاقلىق، ئاياغلىق. ② ئېگىز بويلۇق، پاچاقلىرى ئۇزۇن. ③ قەلەمنىڭ ئالتۇنى. ④ جىنسىي ئورگانلارنى ئاسان تەكشۈرۈش ئۈچۈن كارىۋاتقا بېكىتىلگەن جاھاز.

bacaksız. s. ① پۇتى يوق، پۇتى قىسقا، پاكار. ③ بېشى چوڭ:
«Bak şu bacaksıza — قارا ئۇ بېشى چوڭغا.»

bacanak, – ğı. is. ① ئاچا - سىڭىللارنىڭ ئەرلىرى، باجا. ② دوست، يولداش.

bacı. is. ① ھەدە، ئايلا، ئاچا، ② قۇشناچ.

baç, – çı. is. far. تىجارەت ۋە چېگرا

ببجى.

badana. is. fr. هـاك:
«Badana vurmak. هاكبلەن ئاقارتماق»

badanacı. is. ئاقلامـچى.

badanacılık, – ğı. is. ئاقلامچىلىق.

badanalamak. هاكلىمـاق، ئاقـارتماق (تامنى).

badanalı. is. s. ① هاكلاقلىق، ئاقلاقلىق. ② ئوُپا ـ ئەڭلىك سۇرگەن (ئايال).

badar. is. ئىپىق بالىسى.

badarna. is. → Baderna,

bâdas. is. چارلا (پاكىز يانجىلمىغان دان).

badat. is. bot. تـاتلىقيـاڭـيۇ، بەيشـۇ.

bade. is. fr. شاراب، ئۈزۈم هـارىقى.

bademcik, – ği. is. بـادام بـېزى.

bademlik, – ği. is. بـادامىلىق، بـادام باغچىسى.

baderna. is. it. يـامـاق، يامـاقـلىق رەخت.

badi. is ئۆردەك.

badi badi. ئۆردەكتەك ئىرغاڭـلىماق.

badise. is. ar. قـازا، بـالا ـ قـازا، هادىسە.

badiye. is. ar. چۆل ـ جەزىرە، سەهرا دەشت.

badya, batya is. yun. چوڭ تاغار.

bagaj, is. far. ① يـۈك ـ تاق (سەـ پەردىكى). ② پويىز ۋە پاراخوتلاردا يـۈك تاق قويىدىغان يەر.

bagala, is. باگالا (قارا دېڭىز ۋە باسىر قولتۇقىدا يۈرىدىغان سودا كېمىسى).

baget, – ti. is. ① ياغاچ ياكى ئەينەك نەيچە ياكى نوكەش. ② لابـوراتورىيىدە قوللىنىلىدىغان ئىنچىكە ئەينەك نـەيچە. ③ دىرىژورنىـڭ قولىدىكى تاياق.

bagi is. ar. ئاسـىي، قوزغىلاڭ كۆتۈر- گۈچى، توپىلاڭ كۆتۈرگۈچى.

bağ[1]. is ① باغ، بوغقۇچ. ② تېڭىق لاتىسى. ③ مۇناسىۋەت، ئالاقە. ④ باغ (بـاغلام). ⑤ توسالـغۇ. ⑥ مۇھەببەت. ⑦ تۈگۈن.

bağ[2]. is. باغ. باغچە.

bağa. is. پاقا.

bağan, bağana, bağanak. is. ① ئۆلۈك تۇغۇلغان بالا، چۈشۈپ كەتكەن بالا. ② ئۆلـۈك تـۇغۇلغـان قوزا ياكى قوزا تېرىسى.

bağatur. s. باتۇر، قەھرىمان.

bağban. is. far. باغۋەن.

bağ · bozumu, – nu. is. كۈز پەسلى، باغلاردىكى يىغىم.

bağcık, – gı. is. بەتىنكە بوغقۇچى.

bağdadi. s. ① تاختاي تام. ② قۇرۇـ لۇش ئۈچۈن كېرەكلىك تاختاي.

bağdalamak. چىرماق سالماق، پۈتلىماق.

bağdamk. ① چـىرمـاق بـاغلىمـاق. ② بوغماق.

bağdaş. is. باداشقان، چازا؛
«Bağdaş kurmak. — باداشقان قۇرماق، چازا قۇرماق.»

bağdaşmak. ① چۈشـىنىشمەك، ماسلاشـماق، چىقىشماق. ② كۆنمەك، ئۆگەنمەك.

bağdaşmaz. s. ماسلىشالمايدىغان، چىقىـشالمايدىغان، پىتىشالمايدىغان.

bağdaşmazlık, – ğı. s. ماسلىـشالـماسلىق، پىتىشالماسلىق.

bağı. is. ① سېھىر، كۆز باغلاش، ② پىرە.

dağıcı. s. ① سېھىرـگـەر، بـاخشـى. ② پىرىخۇن.

bağıldak, — ğı. is. ① بىزنىدە (بۆ- شۈكنىڭ). ② تازىلىق لاتىسى، ھەيىز لاتىسى (ئاياللارنىڭ).

bağım. is. بېقىندىلىق، ئاسارەت.

bağımlı. s. مۇستەملىكە.

bagımlılık, — ğı. is. مۇستەملىكىلىك، تەۋەلىك، بېقىندىلىق.

bağımsız. s. مۇستەقىل، ئەركىن، ھۆر:

«B·ağımsız davranmak istiyor-misiniz? ئەركىن يۈرۈشنى خالامسىز؟»

Bağımsızlık, **— ği.** is مۇستەقىللىق، ئەركىنلىك، ھۆرلۈك:

« Bağımsızlik için savaşmak — ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەشمەك.»

bağıntı· is. ① نىسبەت، مۇناسىۋەت. ② تاناسىپ. ③ تەڭ، باراۋەر.

bağıntıclılık, — ğı, is. بىلىملەرنىڭ بىر - بىرىگە باغلىنىشلىق ئىكەنلىكىنى كۆرسەتكەن پەلسەپە بىلىمى.

bağıntılı. s. باغلىنىشتىن مەيدانغا كەل- گەن، باغلىنىش بولغان، مۇتلەق بولمىغان.

bağır, — ğrı. is. ① بېغىر، جىگەر. ② مەيدە. ③ ئوقيانىڭ ۋە تاغنىڭ ئوتتۇرا قىسمى. ④ جىگەر، قېرىن، ئۈچەي-لەرنى ئىچىگە ئالغان مەيدە بوشلۇقىنىڭ ئورتاق ئىسمى:

«1· Bğrına basmak — قۇچاقلىماق.

2· bağrına taş basmak — ئۈن- تىن چىقارماستىن پۈتۈن دەردنى يۇتماق.»

~ yeleği. قەدىمكى زاماندا تۆمۈر كى- يىمىنىڭ (ساۋۇتنىڭ) ئىچىگە كىيىدىغان كۆڭدىن ئىشلەنگەن يەڭسىز قىسقا چاپان.

~ yanık. قەھرى - غەزەپكە تولغان، مۇشەققەت كۆڭلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن، دىلى سۇنۇق.

bağırdak. iş. → Bağıldak.

bağırmak, ① ۋارقىرىماق، سۈرەن سال- ماق. ② بىرىگە ۋارقىراپ خىتاب قىلماق.

bağırsak, barsak. is. ئادەم ۋە ھايۋان ئۈچىيى: «kör bağırsak — «سوقۇر ئۈچەي.»

bağırtlak, —ğı. is. zool. ياۋا ئۆردەك.

bağırtmak· ۋارقىراتماق، سۈرەن سالدۇرماق.

bağış. is. بېغىشلاش ئىشى، بېغىشلانغان نەرسە.

bağışlamak. ① بېغىشلىماق، ھەدىيە قىلماق. ② ئەپۇ قىلماق، كەچۈرمەك.

bağlanmak. ① باغلانماق، بېقىندا بولماق، تەۋە بولماق. ② ئاخىرلاشماق.

bağlantı. is. ① باغلىنىش، ئالاقە. ② مۇناسىۋەت، مۇناسىۋەت باغلاش، ئالاقە باغلاش.

bağlaşık. s. ئىتتىپاقداش.

bağlaşma. is. ئىتتىپاقلىق، ئۇيۇشۇش، بىرلىشىش.

bağlaşmak. ئىتتىپاقلاشماق، ئۇيۇشماق، بىرلەشمەك.

bağlı. s. ① باغلاقلىق. ② يۆلەنگەن، تايانغان، بېقىندى بولغان. ③ توسۇلغان، تاقالغان، ئېتىلىپ قالغان، يېپىلغان. ④ باغلىق، مۇناسىۋەتلىك:

«1. Bağlı aslana tavşan bile saldıra-bilir — باغلاقلىق شىرغا توشقانمۇ ھۇجۇم قىلالايدۇ.

2. Yollar karlarla bağlı — يوللار قارلار بىلەن توسۇلۇپ قالغان.

3· Ekinlerin gürleşmesi yağmura bağlı — زىرائەتلەرنىڭ ئاينىشى يامغۇرغا باغلىق.»

bağlık, – ğı. is. ① باغ كۆپ يەر. ② ئۈزۈملۈك، ئۈزۈمزار.

bağmak. ① باغلىماق، چاتماق. ② جۇرا قىلماق، جۇرا قىلىپ باغلىماق. ③ قاندۇرماق.

bağnak, – ğı. is. ئۆلۈك تۇغۇلغان قىزنىڭ تېرىسى.

bağnaz. s. is. مۇتەئەسسىپ، كونىلىقنى ساقلىغۇچى، يېڭىلىقنى قوبۇل قىلمايدىغان.

bağnazlık, – ğı. is. مۇتەئەسسىپلىك.

bağrış. is. ۋارقىراش، سۈرەن سېلىش.

bağrışmak: ۋارقىراشماق، سۈرەن سېلىشماق:

«Çocuklar bağrışıyorlar

باللار ۋارقىرىشىدۇ.»

baha. far. باھا، نەرخ.

bahadır. s. far. باتۇر، جەسۇر، قەھرىمان يىگىت.

bahadırlık, – ğı. is. باتۇرلۇق، يىگىتلىك، قەھرىمانلىق، جەسۇرلۇق.

bahane. is. far. باھانە، سەۋەب، ۋەج:

«Bu, sen için bir bahane oldu —

بۇ، سەن ئۈچۈن بىر باھانە بولدى.»

bahar[1]. is. far. ① باھار، ئەتىياز. ② باھاردا ئېچىلغان گۈل ۋە يوپۇرماقلار. ③ ياشلىق باھارى، ياشلىق ۋاقتى:

«Bahçelerde bahar açmş —

باغچىلاردا گۈللەر ئېچىلىپتۇ.»

bahar[2]. is. ar. تاماققا سېلىنىدىغان دورا – دەرمان.

bahariye. s. is. far. ① باھار پەسلى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② دىۋان ئەدەبىياتىدا باھار تەسۋىرى.

baharlanmak. ھاۋا ئىسسىماق:

«Havalar bu yıl erken baharlandı—

ھاۋا بۇ يىل بالدۇر ئىسسىدى.»

baharlı. s. دورا – دەرمان سېلىنغان، ئاچچىق – چۇچۇك.

dahçe, is. ① باغ، باغچە. ② كۆكتاتلىق. ③ ئۈستى ئوچۇق يازلىق مەيدان.

bahçelik, – ği. is. ① باغ – ۋارانلىرى كۆپ يەر. ② باغ قىلىشقا ئەپلىك يەر. ③ قەدىمىي ئۇرۇش پاراخوتى.

bahçıvan. is. far. باغۋەن، باغقا قارىغۇچى، باغ باققۇچى.

bahçıvanlik, – ğı. is. باغۋەنچىلىك

bahir, – hri. is. ar. ① دېڭىز. ② ئارۇز ۋەزنىنىڭ ئون توققۇز قۇرىدىن ھەربىرى. ③ ئوچۇق، زاھىر، ئاشكارا. ④ مەۋلۇت پارچىلىرىدىن ھەر بىرى.

bahis, – hsi. is. ar. ① تېما. ② گەپ، سۆز، پاراڭ. ③ مەسىلە. ④ ئۆتۈشۈش، مۇنازىرە، بەسلىشىش:

«1 Bu, bahis Konusu edilemez —

بۇ مەسىلە ھەققىدە سۆز قىلىشقا بولمايدۇ.

2. Bahise girişmek — ئۆتۈشمەك، بەسلەشمەك، باغلاشماق.»

bah · name. is. ar. بورنوگرافىيە (ئۇياتسىز، ئەخلاقسىز تەسۋىرلەر بىلەن تولغان رەسىم ۋە سۈرەتلەر توپلىمى).

bahr. is. ar. دېڭىز.

bahri[1]. s. ar. دېڭىز بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

bahri[2]. is. zool. دەريا، كۆل ۋە دېڭىز ياقىلىرىدا ياشايدىغان كىچىك سۇ قۇشى.

bahriye. is. ar. دېڭىز ئارمىيىسى:

«Çin bahriyesi- جۇڭگو دېڭىز ئارمىيىسى»

bahriyeli. is. ① دېڭىز ھەربىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى. ② دېڭىز ئارمىيە ئوفىتسېرى. ③ دېڭىز ئارمىيىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئادەم.

bahsetmek. ① بىر مەسىلە ئۈستىدە

سۆزلىمەك. ② نامىنى تىلغا ئالماق:
«Çin devriminden bahsedeceğim — جۇڭگو ئىنقىلابىي توغرۇلۇق سۆزلىمەكچىمەن.»

bahş · etmek. ① ئاتا قىلماق، بېغىشلىماق، بەرمەك. ② سوۋغا قىلماق، ھەدىيە قىلماق. ③ كەچۈرمەك، ئەپۇ قىلماق.

bahşiş. is. for ① سوۋغا. ② چاي پۇلى، تاپان ھەققى.

baht, — tı. is. far. بەخت، تەلەي.

bahtiyar. s. far. بەختىيار.

bahtiyarlık, — ğı. is. بەختىيارلىق.

bahtli. s. بەختلىك، تەلەيلىك.

bahtsız. s. بەختسىز، تەلەيسىز.

bahtsızlık, — ğı. is. بەختسىزلىك، تەلەيسىزلىك.

bahusus. z. far. بولۇپمۇ، ئالاھىدە، خۇسۇسەن.

bak. ünl. باق، قارا (بىر نەرسىگە):
«Sola bak — سولغا قارا، سولغا باق.»

bakacak, — ğı. is. رامازان بولغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن يېڭى ئايغا قارايدىغان ئېگىزلىك.

bakaç, — cı. is. دۇربۇن.

baka kalmak. نېمە قىلىشنى بىلمەي قاراپ قالماق، ھاڭ ـ تاڭ بولماق.

bakalit, — ti. is. ① بەزى دەرەخلەردىن چىقىدىغان يېلىم، دېۋىرقاي. ② سېنتېز قەھرىۋا.

bakalorya. is. fr. ئوقۇش نەتىجىسى.

bakam. is. غولىدىن قىزىل رەڭ چىقىرىلىدىغان دەرەخ.

bakan. is. مىنىستىر:
«Çin dışişleri bakanı — جۇڭگو تاشقى ئىشلار مىنىستىرى.»

bakanlık, — ğı. is. ① مىنىستىرلىك. ② مىنىستىرلىككە تەۋە ئورگانلار ۋە ئۇلار تۇرغان يەر:
«Çin milli savrunma baknalığı — جۇڭگو دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىكى.»

bakar. is. ar. كالا.

bakara. is. far. قارت قەغەزى بىلەن ئوينىلىدىغان قىمار.

bakari. s. ar. كالىغا خاس.

bakariye. is. ar كالا ۋە كالىغا ئوخشىغان ھايۋانلار.

bakar · kör. s. ① كۆزى ساپساق تۇرۇقلۇق كۆرمەيدىغان. ② غەمكىن، دەردمەن.

bakaya. is. ar. ئاشقان ـ تاشقان، قالدۇق.

bakı. is. ① جەھەت، تەرەپ. ② تەپتىش. ③ قاراش، بېقىش.

bakıcı. is. ① قارىغۇچى، باققۇچى. ② پالچى، رەممال:
«Hasta bakıcı — كېسەل باققۇچى.»

bakıldak. is. ① بىزنىدە (بۆشۈكنىڭ). ② ئاياللارنىڭ تازىلىق لاتىسى.

bakılmak. ① قارالماق، بېقىلماق، ② داۋالانماق، ئاسرالماق.

bakım. is. ① كۆز قاراش، نۇقتىئىنەزەر. ② پەرۋىش. ③ غەمخورلۇق، كۈتۈش. ④ جەھەت:
«1. Ekin bakım ister. — زىرائەت پەرۋىش تەلەپ قىلىدۇ.
2. Anneler çocuk bakımını iyi bilmeli — ئانىلار بالا كۈتۈشنى ياخشى بىلىشى لازىم.
3. Bilim bakımından pek önem — taşiyor — ئىلمىي جەھەتتە بەك ئەھمىيەتكە ئىگە.»

bakım · evi. is. ① كېسەلخانا.

② دارىلئاجىزىن.

bakımlı. **s.** ياخشى بېقىلغان، ياخشى ئاسرالغان، ياخشى پەرۋىش قىلىنغان.

bakımsız. s. ① ياخشى بېقىلمىغان، ياخشى ئاسرالمىغان، پەرۋىشسىز. ② ئىگىسىز.

bakım · yurdu. is. دارىلئاجىز.

bakıncak·–gı, is. مىلتىقنىڭ ئۇچىدىكى قارىغا ئېلىش بەلگىسى.

bakınmak. ئەتراپقا قارالماق، نەزەر ئاغدۇرماق، ئۇياق - بۇياققا قارالماق، ئىزدىمەك.

bakır. is. مىس:

«Bakır tencere — مىس قازان.»

bakırci. is. مىسكەر.

bakış. is. نەزەر، قاراش.

bakışık. s. يېقىملىق.

bakışım. is. تەڭداش، بىر - بىرىگە ماس كېلىش، ئۆزئارا مۇناسىپلىق.

bakışmak. بېقىشماق، قاراشماق (بىر- بىرىگە).

bakıt. is. كۆزىتىش يېرى.

bakıvermek. تېز ۋە ئوڭاي قىلماق.

baki. s. ar. ① باقى، ئەبەدىي. ② ئېشىپ قالغان.

bakir. s.ar ① قول تەگمىگەن، بۇزۇلمىغان، پاك - پاكىزە. ② تۇتۇلمىغان، يېڭى. ③ بوز (يەر). ④ كونىرىمىغان.

bakire. s. ar. ① قىز (ياتلىق بولمىغان). ② مەريەم ئانىغا قارىتا قوللىنىلىدىغان سۈپەت.

bakiye. is. ar. قالدۇق، ئاشقان - تاشقان، ئوشۇق، ئارتۇق.

bakkal. is. ar. باققال، ئۇششاق مال ساتقۇچى.

bakkaliye. is. ar. ① باققال دۇكىنىدىكىماللار. ② چوڭ باققال دۇكىنى.

bakkam. is. bot. قىزىل بوياق ئېلىنىدىغان، رەڭگى قىزىل ھەم قاتتىق ھەم ئېغىر بىر دەرەخ، بەققەم دەرىخى.

bakla[1]. is. .bot. دادۇر، پۇرچاق

bakla[2]. is. زەنجىرنىڭ ھالقىسى.

baklagiller. is. bot. پۇرچاق تۈرى.

baklamsı. s. زەنجىرسىمان.

baklan, bağlan. is. ھاڭگىرتقا ئوخشىغان، رەڭگى قىزىل ياۋا غاز.

baklava. is. بادام ۋە ياڭاق مېغىزى سېلىپ پىشۇرۇلىدىغان بىر خىل تاتلىق يېمەكلىك.

bakliye. is. ar. → **Baklagiller.**

bakmak. ① قارىماق، نەزەرنى ئاغدۇرماق. ② ئىزدىمەك. ③ بىر تەرەپكە باقماق. ④ كۈتمەك. ⑤ كۆرمەك. ⑥ مال باقماق. ⑦ يوقلىماق، كۆزەتمەك. ⑧ بىر نەرسە ئۈستىدە مەخسۇس ئىشلىمەك. ⑨ نېسىپ قىلماق. ⑩ ئوخشاپ كەتمەك. ⑪ ئەسلەتمەك. ⑫ كۆڭۈل بۆلمەك، ئېتىبار قىلماق. ⑬ قاراپ چۈشەنمەك. ⑭ تەربىيىلىمەك. ⑮ مەشغۇل بولماق.

bakman. is. مۇپەتتىش.

bakraç, – cı. is. مىس تۇڭ.

bakteri. is. fr. باكتېرىيە.

bakteri · giller. is. باكتېرىيىلەر.

bakterisit, – di. is. fr باكتېرىيىنى يوقىتىدىغان ماددا.

bakterioloji. is. باكتېرىئولوگىيە (مىكروبلارنىڭ شەكىللىرى ۋە خۇسۇسىيىتىنى تەكشۈرىدىغان پەن).

baktırmak. قاراتماق، باقتۇرماق.

bakûre. s. ar ① بالدۇر پىشىدىغان (مېۋە، كۆكتات ھەققىدە). ② تېز چوڭايغان

(هايۋان).

bal. is. ① ھەسەل، بال. ② ئەنجۈر شىرنىسى. ③ تاتلىق نەرسە.

bala. is. ① ئادەم بالىسى، بالا. ② ھايۋان بالىسى.

balâ. s. far. ئالىي، ئۈستۈن، يۇقىرى، ئېگىز.

bâlâbân. s. is. ① بەستلىك گەۋدە. ② ئوينىتىلىدىغان ئېيىق. ③ باراپان تۈرقىمىقى. ④ بالابان (ساز).

balabanlâşmak. چوڭايماق.

balada—bulada. is. ئالتە ئايلىق چۈجە.

balak, — ğı. is. ① ھايۋان بالىسى، سۇ كالىسىنىڭ موزىيى. ② كالا تېرىسىدىن تەكلىگەن چاپان.

balalayka. is. rus. بالالايكا.

balamur. is. ar. ئىشىك ئۈستىدىكى ئويۇق.

balans. is. fr. بالانىس.

bala pervaz. s. far. يۇقىرىدىن ئاتقان، ئېگىزدىن تاشلىغان، يۇقىرىدىن ئالغان.

balar. is. far. بالا ياغاچ.

balast, — tı. ing. يوللارغا ياتقۇزۇلىدىغان تاش پارچىلىرى.

bal · ayı, — nı. is. ئۆيلەنگەندىن كېيىنكى بىرىنچى ئاي.

bal · başı. is. ساپ ھەسەل.

balcı. is. ھەسەل ھەرىسى باققۇچى. ياكى ھەسەل ساتقۇچى.

balçak, — ğı. is. قىلىچنىڭ قول تۇتىدىغان يېرى.

balçık, — ğı. is. لاي، پاتقاق.

baldır. is. تىز بىلەن ئوشۇق ئارىلىقى، پاقالچاق.

baldırak, — ğı. is. ① ئىشتان ياكى چاپاننىڭ تىزدىن تۆۋەن قىسمى، پەش، پۇچقاق. ② قىرىنچ.

baldıran. is. نەم يەردە ئۆسىدىغان زەھەرلىك ئوت، ئوغا ئوت.

baldırı · kara. is. نەم يەردە ئۆسىدىغان، يوپۇرماقلىرى ئات ياپىلىسىغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

baldız. is. ئەرگە نىسبەتەن خوتۇنىنىڭ سىڭلىسى ياكى ھەدىسى.

bal · dudak, — ğı. is. يۇمشاق ئېغىز، تاتلىق ئېغىز:

«Baldudak bir adamdır — ئاغزى يۇمشاق بىر ئادەم.»

bale. is. fr. باليت:

«Çinde modern bale gelişiyor — جۇڭگودا زامانىۋى باليت تەرەققىي قىلىۋاتىدۇ.»

balerin. is. fr. باليت ئوينىغۇچى قىز ياكى ئايال.

balet, — ti is. fr. باليتچى.

balgam. is. ar. بەلغەم، خەپرۇك.

balık, — ğı. is. بېلىق:

«Çin balığı lezzetli olur — جۇڭگونىڭ بېلىقى تاتلىق كېلىدۇ.»

dalıkçı. s. is. ① بېلىقچى. ② بېلىق ساتقۇچى:

«Balıkçı gemisi — بېلىق كېمىسى.»

dalıkçıl. s. zool. بېلىق يەپ كۈن كەچۈرىدىغان، بېلىقچى قۇش، بېلىقتالغۇچى (ئۇزۇن پۇتلۇق، تۇمشۇقى ئۇزۇن قۇش).

balıkçılık, — ğı. is. بېلىقچىلىق.

balıkçın. is. دېڭىز قارلىغىچى.

balık · eti,balık · etinde. s. سېمىزمۇ ئەمەس، ئورۇقمۇ ئەمەس.

balik · hane. is. بېلىق ساتىدىغان يەر.

balık · lık, — ğı .is. دېڭىز، كۆل ۋە دەريادا بېلىق كۆپ يەر.

balıklama. z. سۇ ئۈزۈشكە ئۇستا: «Balıklama bir daldiki — بېلىقتا ئوخشاش شۇڭغۇدىكى...»

balık · otu. is. بېلىق ئوتى (بېلىقلارنى بېھوش قىلىپ تۇتۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئوت).

balık · sırtı. s. ① بېلىق سىرتى. ② چاپراس يوللۇق رەخت، كاتەكچە رەخت.

~ yol — بېلىق سىرتى يول.

baliğ. s.ar. بالاغەتكە يەتكەن، بويىغا يەتكەن.

balina. is. it. كىت، لەھەڭ.

balistik, — ği. is. fr. ئوقنىڭ نىشانغا تەگكۈچە بولىدىغان ئارىلىقتىكى ئۆزگىرىشلەرنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

balk, — kı. is. بەزىدە كېچىلىرى ئۇپۇقتا كۆرۈنىدىغان پارقىراق نۇر.

balkan. is. ئورمان بىلەن قاپلانغان تاغ.

Balkar(malkar) .öz. is. بالقار (كاۋكازدا ياشايدىغان قىپچاق نەسلىدىكى بىر قوۋم).

balkımak. ① پارلىدىماق. ② (يارا) ئارىلاپ - ئارىلاپ ئاغرىپ قالماق. ③ چېقىن · چاقماق.

balkır. is. ① پارلىداق نۇر. ② چاقماق.

balkon. is. fr. بالكون: «Şimdiki apartmanların bal - konları oldukça geniş — ھازىرقى بىنالارنىڭ بالكونلىرى خېلىلا كەڭ.»

ballandırmak. ① ماختىماق. ② قويۇق ھالغا كەلتۈرمەك، قىيام ھالغا كەلتۈرمەك.

ballı. s. ھەسەللىك، ئىچىدە ھەسىلى بولغان.

ballık, — ğı. is. ① ھەسەل ھەرىسى ساندۇقىغا قوشۇمچە قىلىنىدىغان قومۇشتىن ئىشلەنگەن ساندۇق. ② باغلاردا بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

balo. is. it. مەخسۇس تانسا كېچىسى.

balon. is. fr. دىرژابىل، ھاۋا شارى.

balotaj. is. fr سايلامدا نامزاتلاردىن بىرىنىڭمۇ كۆپ ئاۋازغا ئىگە بولالماسلىقى ۋە سايلامنىڭ مەغلۇپ بولۇشى.

baloz. is. yun. ئاددىي تانسىخانا.

bal · özü. is. ھەسەل ھەرىسى تەرىپىدىن شىرە ئىچىلىدىغان گۈل شىرنىسى.

bal · özülük, — ğü. is. ھەسەل بېزى.

bal · sıra. is. سۈرگە دورىسى.

balta. is. پالتا.

balta · baş. s. ①باش تەرىپى پالتىسىمان كېمە (پاراخوت). ② ئۈچلۇق بۇرۇن، خەمەك بۇرۇن (ئادەم).

baltacı. is. ① پالتا ياساپ ساتقۇچى. ② ئوتۇن يېرىشقا ئۇستا ئادەم. ③ ئۇزۇن ساپلىق پالتا تۇتۇپ گۈزەت قىلغۇچى.

baltalamak. ① پالتا چاپماق، پارچىلىماق. ② بىلىپ تۇرۇپ باشقىلارنىڭ ئىشىنى بۇزماق ياكى بۇزۇشقا ئۇرۇنماق.

baltalık. is. پات- پات كېسىلىپ تۇرىدىغان ئورمان، يېقىلغۇ قىلىشقا ۋە دەرەخلەرنى كېسىشكە ئايرىلغان ئورمان.

balya. is. it سودا مېلىنىڭ تېڭىقلىرى: «Beş balya pamuk — بەش تاي (تېڭىق) پاختا.»

balyemez. is. it قەدىمكى زاماندا مەخسۇس قەلئە ئىستىھكاملىرىنى ۋەيران قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل توپ.

balyoz. is. it. تۆمۈرچىلەرنىڭ چوڭ بازغىنى.

bambaşka. s. پۈتۈنلەي باشقا، تاما-

مەن باشقىچە:
«Bu bambaşka bir şeydir — بۇ- تامامەن باشقىچە نەرسىدۇر.»
bambu. is. بامبۇك.
bamteli, — ni. is. far. ① بوم تار. ② داقال (ماقال).
bana. z. ماڭا:
«Bana bak herif — ماڭا قارا ھەي!»
bana ağacı. is. ar. مېغىزدىن ئېلىنغان ياغدىن سۈرگە دورىسى ياسىلىدىغان ۋە ھىندىستاندا يېتىشىدىغان بىر خىل دەرەخ.
bandıra .is. ti. ①كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ قايسى دۆلەتكە تەۋە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈ- دىغان بايراق. ② چەت ئەل بايرىقى:
«Çin bandırası — جۇڭگو بايرىقى.»
bandırmak. مىلىماق، چىلىماق.
bando. is. it. ئوركېستر:
«Bando Çin milli marşını çaldı — ئوركېستر جۇڭگونىڭ دۆلەت شېئىرىنى ئورۇندىدى.»
bangır · bangır. z. ۋارۇۇر، جار ـ جۇر.
bâni. is. ar. ① قۇرغۇچى. ② قىلدۇر- غۇچى. ③ بىنا قىلغۇچى. ④ ياراتقۇچى. تەڭرى.
bank. is. fr. ① بانكا. ② باغچىلاردا ئولتۇرۇشقا راسلانغان يەر:
«Çin halk bankası — جۇڭگو خەلق بانكىسى.»
danka. is. it بانكا:
«Çin bankaları emekçilere hizmet eder — جۇڭگو بانكىلىرى ئەمگەكچىلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ.»
bankacı is. بانكا باشقۇرغۇچى، بانكا ئىگىسى.
banker. s. al .fr. ① بانكىر، بانكا ئىگىسى. ② چوڭ سەراپ. ③ چوڭ باي.
banket, — ti. is. ing. ترامۋاي، ئاپتوبۇس قاتارلىق قاتناش قوراللىرىدىكى ئورۇندۇق.
bankiz. is. دېڭىز مۇزلىرى.
banko. is. it. ① باغچىلاردا ئولتۇرۇشقا راسلانغان يەر. ② دوغا چىقىش. ③ دوكان ۋە ماگىزىنلاردىكى پوكەي. ④ ئويۇنلارنى ئىجرا قىلدۇرغۇچى.
banlamak. ① قاتتىق ئاۋاز بىلەن ۋارقىرماق. ② ئەزان ئوقۇماق.
banknot, — tu. si. ing. دۆلەت بانكىسى تەرىپىدىن تارقىتىلغان پۇل.
banliyö. is. al. fr. شەھەر ئەتراپى، شەھەر ئەتراپى رايون.
bant, — dı. is. fr. كىنو، ئۈنئالغۇ قاتارلىقلارنىڭ لىنتىسى.
banyo. is. it. ① مۇنچا، سەراپ. ② يۇيىنىدىغان ۋاننا ياكى داس. ③ دورىلىق سۇ. ④ فىزىكىلىق ۋە خىمىيىلىك يول بىلەن داۋالىنىش ئۇسۇلى:
«Hizmetçi banyoyu hazırladı — خىزمەتچى مۇنچىنى ھازىرلىدى.
Elektrik banyosu — توك بىلەن داۋالىنىش.»
bap, — bı. is. ar. ① ئىشىك، دەرۋازا. ② بۆلۈم، قىسىم، پارچە، باب (كىتابنىڭ). ③ مەۋزۇ، تېما.
bar^{1}. is. ئاناتولىدا قول تۇتۇشۇپ ئوينايدىغان بىر خىل ئۇسۇل.
bar^{2}. is. ① ئەينەك قاچىنىڭ كىرى. ② تىلدىكى گەز.
bar^{3}. is. ing. ① قاۋاقخانا، ھاراق دۇ- كىنى. ② ئىچىملىكلىرى بولغان تانساخانا. ③ ھاراق ـ شاراپ ئىچىدىغان يەر:

«Otelin barı — مېھمانخانىنىڭ ئىچىملىك زالى.»

bâr. is. far. يۈك، ئېغىرچىلىق:

«Kimseye bâr olmak istemem — ھېچكىمگە يۈك بولۇشنى خالىمايمەن.»

baraban. is. دۇمباق.

baraj. is. fr. توغان، توسما.

barak. is. ① قوپال توقۇلغان يۈڭ رەخت. ② تۈكلۈك بىر خىل ئوۋ ئىتى.

baraka. is .it بارالق، تاختاي ۋە پەنەركە قاتارلىق يېنىك نەرسىلەردىن قۇراشتۇرۇلغان كۆچمە بىنا.

baran[1]**.** is. far. يامغۇر.

baran[2]**.** is. ① باراڭ. ② ساپان ئىزى.

barba. is. it. ① ساقال. ② ساقاللىق قېرى. ③ قېرى مەيخانىچى.

barbar[1]**.** is. s. yun. ① مەدەنىيەتسىز. ② زالىم، ۋەھشىي:

«Barbar adam — زالىم ئادەم.»

barbar[2]**.** z. ۋار-ۋار ۋارقىرىماق:

«Adamcağız barbar bağırdı, ama dinleyen olmadı — بىچارە ۋار-ۋار ۋارقىرىدى، ئەمما ئاڭلىغۇچى چىقمىدى.»

barbata. is. it. بىكىنىش جايىنىڭ ئالدىغا ۋە ئاكوپنىڭ چۆرىسىگە سوقۇلغان پاكار سوقا تام.

barbut,–tu. is. بىر خىل قىمار ئويۇنى.

barça. is. it. ئوتتۇرا ئەسىردە قوللىنىلغان كۆۋرۈكلۈك ۋە يەلكەنلىك ترانسپورت كېمىسى.

barçak. is. → Balçak.

barda. is. كېمىچى قايىچىسى.

bardacık,–ğı. is. بىر خىل پىشمىغان ئەنجۈر.

bardak,–ğı. is. ① چىنە، ئىستاكان. ② ئۆرۈق، چوگۈن.

barekâllah. ar. بارىكاللا.

barem. is. fr. مائاش تارقىتىش جەدۋىلى.

bargam. is. گۆشى لەززەتلىك بىر خىل بېلىق.

barhane. is. far. ① كارۋان. ② كارۋان سارىيى.

barı. is. far. ئىستىھكام، قەلئە.

barılanmak. ئۆزىنى مۇداپىئە قىلىشقا ئەپلىك بىر جايدا ئۆزىنى قوغدىماق.

barınak. is ① پاناھ يەر، دالدا يەر. ② ئۆي، ماكان، يۇرت.

barınmak. ① يوشۇرۇنماق، مۆكۈنمەك. ② ئولتۇراقلاشماق، يەرلەشمەك، ئورۇنلاشماق، جايلاشماق. ③ چىقىشماق:

«1. Köprü altında barınmak — كۆۋرۈك ئاستىغا يوشۇرۇنماق.

2. Apartmanın her katinda iki aile barınmaktadır — قەۋەتلىك بىنانىڭ ھەر قەۋىتىگە ئىككى ئائىلە ئورۇنلىشىۋاتىدۇ.

3. Bazı gelin kaynana ile bir evde barınamiyorlar — بەزى كېلىنلەر قېيىن ئانىسى بىلەن بىر ئۆيدە چىقىشالمايدۇ.»

barış. is. تىنچلىق:

«Biz barış için mücadele ediyoruz— بىز تىنچلىق ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتىمىز.»

barışçı, barışçıl. s. تىنچلىقسۆيەر، تىنچلىقپەرۋەر.

barışık. s. تىنچلىقتا بىللە ئۆتۈش، ئەپلىشىپ ئۆتۈش.

barışlık,–ğı. is. s. ① ئۇرۇش ياكى ئۇرۇش ھازىرلىقى ۋەزىيىتىدە بولماسلىق.

② شۇنداق ۋەزىيەتتە بولغان (مەملىكەت).

barışmak. توقۇنۇشنى تۈگەتمەك، ئەپ-لىشىپ قالماق:

«İkimiz barıştık — ئىككىمىز ئەپلىشىپ قالدۇق.»

barıt. is. → Barut.

bari¹. far. ① ھېچ بولمىغاندا، ئۇنداق بولسا. ② تەكرار، يەنە بىر قېتىم:

«1. Ahmet bunu bari sen söyleme— ئەخمەت ئۇنداق بولسا بۇنى سەن سۆزلىمە.

2. .Görmedik Onu epeydir, bari gidip bir görsek — كۆرمىدۇق ئۇنى، يەنە بىر بېرىپ كۆرسەك ياخشى بولاتتى.»

bari². is. ar. تەڭرى، خۇدا، ئاللاھ.

barikat, – dı. is. fr يوللارغا قويۇپ قويۇلغان توسۇق، توسالغۇ، باررىكادا.

barit¹. s. ar. سىغۇق.

barit² ,-ti. is. fr. بارىت (خىمىيىۋى).

bariton. is. yun. ① تېنور بىلەن باس ئوتتۇرىسىدىكى ئەركەك ئاۋازى. ② شۇن-داق ئاۋاز بىلەن ناخشا ئېيتقۇچى. ③ دوخوۋوي ئوركېستىرنىڭ مۇزىكا ئەسۋابلىرى-دىن بىرى.

bariz. s. ar. ئوچۇق، كۆزگە كۆرۈنى-دىغان، ئاشكارا.

bark, – kı. is. ئۆي - ۋاق:

«Ev bark sahibi olmak — ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولماق.»

barka. is. it چوڭ يۈك كېمىسى.

barko. is. it چوڭ يەلكەنلىك كېمە.

barlam. is. دېڭىزنىڭ چوڭقۇر يەرلى-رىدە ياشايدىغان بىر خىل بېلىق.

baro. is. fr. ئادۋوكاتلار جەمئىيىتى.

barograf. is. fr. باروگراپ (ئايرو-پىلاننىڭ ئۇچۇش ئېگىزلىكىنى ئۆلچەيدى-غان جەدۋەل).

barometre. is. yun. بارومېتر (ھاۋا بېسىمىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

baron. is. fr بارون (غەربىي ياۋرو-پادا ئاق سۆڭەكلىك ئۇنۋانى).

baroskop, – pu. is. yun. باروسكوپ (ھاۋانىڭ تەركىبىدە بولىدىغان جىسىم-لارنىڭ ئېغىرلىقىنى كۆرسىتىدىغان ئەسۋاب).

barsak. is. → Bağırsak

barsam. is. تىكەن قاناتلىق بېلىق.

barsama, marsama. is. yun. يوپۇر-ماقلىرىنى يېگىلى بولىدىغان بىر خىل خۇش پۇراقلىق ئۆسۈملۈك.

barudi. s. مىلتىق دورىسى رەڭگىدە.

barut, – tu. is. yun. مىلتىق دورى-سى، پارتلاتقۇچ دورا.

barut gelmek. ئۇرۇش پۇرىقى كەلمەك.

barut · hane. is. ئوق - دورا ئىسكىلاتى.

baryum. is. yun. بارىيۇم (كۈمۈش رەڭگىدىكى مېتال، كۆيگەندە سارغۇچ، يېشىل ئوت چىقىدۇ).

basamak. is. ① پەلەمپەي، شوتىنىڭ باسقۇچى، باسقۇچ. ② دەرىجە:

«On basamaklı merdiven — ئون باسقۇچلۇق پەلەمپەي.»

basamaklı. s. پەلەمپەيلىك، باسقۇچلۇق، شوتىلىق.

basar. is. كۆز.

basarık, – ğı. is. پىدال، تەپكۈ (ۋې-لسىپىت، كىيىم تىكىش ماشىنىسى، رويال قاتارلىقلاردا پۇت بىلەن تېپىلىدىغان تەپكۈ.)

basarma. is. بىر نەرسىنىڭ بىر تەرى-پىنى ئېگىز كۆتۈرۈش ئىشى.

basbayağı. s. بىلىنگىنىدىن ئۆزگىچە لىكى يوق.

bası. is. باسما، مەتبەئە.

basıcı. is. كىتاب، ژۇرنال باشقۇرغۇچى كىشى، مەتبۇئاتچى.

basık. s. ① پېسى، يالپاق. ② پەس، پاكار:

«Burnu basık adam — بۇرنى پاناق ئادەم.

Bu odanın tabanı basıktır — بۇ ئۆينىڭ ئۆلى پاكار.»

basıklık, – ğı. is. ① پېسىلىق، يالپاق. ② پەسلىك، تۆۋەنلىك، پاكارلىق.

basılmak. ① بېسىلماق. ② ئاياغ ئاستىدا قالماق، ئاستىدا قالماق. ③ ئېزىلمەك، بېسىم كۆرمەك. ④ تۇيۇقسىز ھۇجۇمغا ئۇچرىماق. ⑤ جىنايەت ئۈستىدە تۇتۇلماق:

«Kitap basıldı — كىتاب بېسىلدى.

Bu adam suç yaparken basıldı — بۇ ئادەم جىنايەت ئۈستىدە تۇتۇلدى.»

basım. is. ① مەتبۇئاتچىلىق. ② بېسىش، نەشر قىلىش:

«Gazetenin basımına başadı — گېزىت بېسىلىشقا باشلىدى.»

basımcı. is. مەتبۇئاتچى.

basımcılık, – ğı. s. مەتبۇئاتچىلىق:

«Çin basımcılığı — جۇڭگو مەتبۇئاتچىلىقى.»

basım - evi. is. باسما زاۋۇتى، باسماخانا:

«Sincang halk basımevi — شىنجاڭ خەلق باسما زاۋۇتى.»

basın. is. ئاخبارات:

«Çinde yabancı gazetecilerin katıldıkları basın toplantısı yapıldı — جۇڭگودا چەت ئەل مۇخبىرلىرىنىڭ ئىشتىراكى بىلەن ئاخباراتچىلارنىڭ مەجلىسى ئۆتكۈزۈلدى.»

basınç, – cı. is. بېسىم (فىزىكىدا).

basıölçer. is. مانومېتر، بېسىم ئۆلچەش (گاز ياكى سۇيۇق جىسىملارنىڭ بېسىمىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

basıra. is. ar كۆرۈش، كۆرۈش كۈچى.

basırganmek. (چۈشتە) قارا باسماق.

basırmak. ① زورلىماق، جەبر سالماق. ② مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىماق.

basil. is. fr. تاياقچە باكتېرىيە:

«Verem hastalığının mikrobu bir basildir — سىل كېسىلىنىڭ مىكروبى تاياقچە باكتېرىيىدۇر.»

basiret, – ti. is. ar. ① توغرا كۆرۈش، ھوشيارلىق. ② كۆڭۈل كۆزى بىلەن كۆرۈش. ③ يىراقنى كۆرۈش، سەزگۈر. ④ چۈشەنچە، پاراسەت. ⑤ دىققەت.

basiretli. s. يىراقنى كۆرەر، كۆزى ئۆتكۈر، ھوشيار، سەزگۈر.

basiretsiz. s. يىراقنى كۆرەلمەيدىغان، رېئاللىقنى كۆرەلمەيدىغان.

basit, – ti. is. ar. ① ساددا، ئاددىي. ② ئاسان، ئوڭاي:

«Basit bir alet — ئاددىي بىر ئەسۋاب.

Basit bir iş — ئاسان بىر ئىش.»

basitleşmek. ① ساددىلاشماق. ② سەتلەشمەك.

basitlik, – ği. is. ① ساددىلىق. ② قوپاللىق:

«Bu davranışıyla basitliğini ortaya koymuş oldu — بۇ ھەرىكىتى بىلەن ساددىلىقنى بىلدۈرۈپ قويدى.»

baskı. is. ① پرېس. ② بوياقچى قېـ

لىپى. ③ بېسىلىش ئەھۋالى. ④ تىراژ. ⑤ زۇلۇم، بېسىم. ⑥ نەشر. ⑦ پەگەز:
«1. kitabın baskısına dikkat edilmemiş — كىتابنىڭ بېسىلىشىغا دىق- قەت قىلىنمىغان.
2. Bu gazetenin 100 bin baskısı var — بۇ گېزىتنىڭ 100 مىڭ تىرا- ژى بار.
3. Halk baskı altında yaşayamaz — خەلق زۇلۇم ئاستىدا ياشىيالمايدۇ.
4. Bu, sözlüğün ikinci baskısdır — بۇ، لۇغەتنىڭ ئىككىنچى نەشرىدۇر.»

baskıcı. is. رەختلەرگە گۈل ۋە رەسىم باسقۇچى.

baskılık, — ğı. is. شىرە ئۈستىدىكى قەغەزنىڭ ئۈچۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن بېسىپ قويىغان ئېغىرلىق.

baskın. s. is. ① تۇيۇقسىز ھۇجۇم، كېچىلىك ھۇجۇم. ② جىنايەت ئۈستىدە تۇتۇۋېلىش ئۈچۈن ئۈستىگە بېسىپ كىرىش. ③ ئۈستۈن كەلمەك، غالىپ كەلمەك:
«Bu pehlivan ötekine baskın görünüyor — بۇ پالۋان يەنە بىرىگە قارىغاندا ئۈستۈنرەك كۆرۈنىدۇ.»

baskısız. s. ئىنتىزامسىز، باشباشتاق.

baskül, — lü. is. گىر.

basma. is. ① باسما، مەتبۇئات. ② گۈللۈك رەخت. ③ كىتاب، گېزىت، ژۇرنال قاتارلىقلار. ④ سۇ باسماق. ⑤ ھۇجۇم.

basmacı. is. ① مەتبۇئاتچى. ② رەختلەرگە گۈل باسقۇچى. ③ قاراقچى، باسمىچى.

basmacılık, — ğı. is. ① مەتبۇئاتچىلىق. ② يىپ رەختلەرگە گۈل بېسىش ئىشى.

basmak. ① دەسسىمەك. ② باسماق. ③ تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلماق. ④ جىنايەت ئۈستىدە تۇتۇۋالماق. ⑤ تۇيۇقسىز بېسىپ كەلمەك، تۇساتتىن ئۈستىگە چۈشمەك. ⑥ چېگداپ ئورۇنلاشتۇرماق. ⑦ ئۆرە تۇرماق، دەم-دەم تۇرماق (بوۋاق). ⑧ بىر نەرسىنىڭ شەكلىنى چىقارماق. ⑨ چوڭايماق:
«1. Çamura basmak — پاتقاققا باسماق.
2. kitap basmak — كىتاب باسماق
3. Düşmanı basmak — دۈشمەنگە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلماق.
4. Eşkiya köyü bastı — قاراقچىلار يېزىغا بېسىپ كەلدى.
5. Damga basmak — تامغا باسماق
6. Çocuk yedisine bastı — بالا يەتتە ياشقا قەدەم باستى.»

basso. is. it. ① بوم ئەر ئاۋازى. ② بوم ئاۋاز بىلەن ناخشا ئېيتقۇچى. ③ بوم ئاۋازلىق ئوركېستىر سازى.

bassor. is. fr. نەپەس بىلەن چېلىنىدىغان پەدىلىك ساز.

bastarda, baştarda. is. it. ئوتتۇرا دەرىجىلىك قېيىق، ئوتتۇرا دەرىجىلىك كېمە.

bastı. is. قىيما گۆش بىلەن پىشۇرۇلغان كۆكتات.

bastı - bacak. s. پاقالچاقلىرى كالتا ۋە مايماق.

bastık. is. توغراپ قۇرۇتۇلغان مېۋە پارچىسى.

bastırılmak. باستۇرۇلماق.

bastırmak. ① باستۇرماق. ② بېسىقتۇرماق. ③ چىڭقىماق، چىڭدىماق، سىغدۇرماق. ④ تۇيۇقسىز بېسىپ كىرمەك.

توساتتىن ئۈستىگە چۈشمەك. ⑤ تۇيۇقسىز مەيدانغا كەلمەك. ⑥ بېسىپ چۈشمەك:
«1· Ayaklanmayı bastırmak — قوزغىلاڭنى بېسىقتۇرماق.
2· Çamaşırı sandığa bastırmak — كىيىم - كېچەكنى ساندۇققا سىغدۇرماق.
3· Kurnazlıkla arkadaşlarını bastırdı — ئۈستىلىق بىلەن يېرىداشلىرىنى بېسىپ چۈشتى.»

bastika. is. it. تاختاي ۋە باشقا نەرسىلەرگە ئېچىلغان تۆشۈك.

baston. is. it. ① هاسا. ② كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ باش تەرىپىدىكى سىرتقا چىقىپ تۇرغان قىسمى.

basur. is. ar. گېموروي.

basübadelmevt, – ti.is.ar. ① ئۆلۈمدىن كېيىن تىرىلىش. ② باشقىدىن ئويغىنىش، ئورنىدىن تۇرۇش.

basya. is. bot. ئۇرۇقىدىن چىققان ياغ بىلەن سوپۇن ياسىلىدىغان بىر خىل دەرەخ.

baş. is. ① باش. ② چوققا، ئېگىز نۇقتا، بىر نەرسىنىڭ ئەڭ يۇقىرىسى. ③ باشلىق. ④ باشلانغۇچ. ⑤ بىرىنچىسى:
«1· Başım ağriyor — بېشىم ئاغرىۋاتىدۇ.
2· Dağ başı — تاغنىڭ چوققىسى.
3· Asker başı — ئەسكەر باشلىقى.
4· yılbaşı — يىلنىڭ بېشى.
5· Baş komutan — باش قوماندان.»

başak. is. ① باش، باشاق. ② پۈپۈك، چۇچا:
«Başak tutmak — باشاق تۇتماق.»

başakçı. is. باش تەرگۈچى، باش يىغقۇچى.

başaklamak. باشاقلانماق، باش چىقارماق، دان تۇتماق:
«Bu yıl buğdaylar erken başakladı — بۇ يىل بۇغدايلار بالدۇر دان تۇتتى.»

başaklı. s. ① باشاقلىق. ② باشاقسىمان.

baş · altı. is. ① ئىككىنچى دەرىجىدىكى چېلىشچى. ② كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ باش تەرەپتىكى ئۆيى.

başarı. is. غەلىبە، مۇۋەپپەقىيەت، ئۇتۇق، نەتىجە:
«İşimizde başarı kazandık— ئىشىمىزدا مۇۋەپپەقىيەت قازاندۇق.»

başarılı. s. غەلىبىلىك، مۇۋەپپەقىيەتلىك، ئۇتۇقلۇق، نەتىجىلىك:
«Başarılı deneme — مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبە.»

başarılmak. غەلىبىلىك بولماق، مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشمەك، نەتىجىلىك بولماق، ئۇتۇقلۇق بولماق:
«Bu iş başarıldı — بۇ ئىش نەتىجىلىك بولدى.»

başarısız. s. غەلىبىسىز، نەتىجىسىز، مۇۋەپپەقىيەتسىز.

başarmak. ① مۇۋەپپەق بولماق. ② زور بىر ئىشنى بېجىرمەك. ③ نەتىجە قازانماق، ئۇتۇق ئالماق، غەلىبە قىلماق.

başat. s. ھەممە ئىشتا ئۈستۈن كەلگەن.

başatlık, – ğı. is. ① ئۈستۈنلۈك. ② ئۆز - ئۆزىگە خوجا، مۇستەقىللىق.

baş · bakân. is. باش مىنىستىر، زۇڭلى.

baş · bakanlık, – ğı. is. ① باش مىنىستىرلىك، دۆلەتخانا، دۆلەت سوۋېتى، گوۋۇيۈەن. ② باش مىنىستىرنىڭ ئىدارىسى:
«Çin başbakanlığı pekindeki çanan

caddesinde bulun maktadır — جۇڭگونىڭ دۆلەت سوۋېتى بېيجىڭدىكى چاڭئەن كوچىسىدا.»

baş · bakman. is. باش تەپتىش.

baş · buğ. is. باش قوماندان.

başçı. is. ① ئىشچىلار باشلىقى ② كاللا پاقالچاق ساتقۇچى.

baş · gedikli. is. ھەربىي قىسىملاردا ئۇن بېشى، بەنجاڭ.

baş · göz etmek. ياتلىق قىلماق، تۇرمۇشقا چىقارماق.

başı · boş. s. ئەركىن، ھۆر، بېقىندى بولمىغان.

başı · bozuk, — ğu. is. ① ئەسكەر بولمىغان. ② ئىنتىزامسىز.

başı · kabak. s. چېچى چۈشۈپ كەتكەن يـاكى پۈتۈنلەي چـۈشۈرۈلگەن تاقىر باش.

başka. s. ① باشقا، ئۆزگە. ② ئوخشمايدىغان. ③ ئايرىمچە:

«1· Başka bir yere gittik — باشقا بىر يەرگە كەتتۇق.

2· O, başka adamdır — ئۇ باشقا ئادەم.

3· Paradan başka malı da var — پۇلدىن باشقا مېلىمۇ بار.»

başkaca. z. باشقىچە.

başkalaşım, başka laşma. is. مېتامورفوزا، باشقىلاشما، باشقىلىنىش، ئۆزگىرىش (راۋاجلىنىپ يېڭى شەكىل ئېلىش):

«Böcekler hayatını tamamlayıncaya kadar türlü başkalaşmalar geçirirler — قۇرۇتلار (ھاشارات) ياشاش جەريانىدا تۈرلۈك باشقىلىنىش (ئۆزگىرىش)نى بېشىدىن ئۆتكۈزىدۇ.»

başkalaşmak. ① ئۆزگىرىش ياساماق، باشقىلاشماق، ئەھۋالنى ئۆزگەرتمەك. ② شەكلىنى ئۆزگەرتمەك. ③ ئۆزگەرمەك:

«Bu haberi duyunca başkalaştı — بۇ خەۋەرنى ئاڭلاش بىلەن ئۆزگەردى.»

başkalık, — ğı. is. ① ئۆزگىلىك، باشقىلىق. ② پەرقلىق، ئوخشىماسلىق، ئۆزگىرەرلىك:

«Sende bir başkalık görüyorum — سېنىڭدە بىر ئۆزگىرىش بولغانلىقىنى كۆرۈۋاتىمەن.»

başkan. is. رەئىس، جۇشى، باشلىق:

«1· parti başkanı — پارتىيە رەئىسى.

2·Çümhuriyet başkanı· جۇمھۇر رەئىسى

3· Örgüt başkanı — تەشكىلات باشلىقى.»

başkanlık, — ğı. is. ① رەھبەرلىك، رەھبەرلىك گۇرۇھى. ② رەئىسلىك، جۇشىلىق.

baş · katip, — bi. is. باش كاتىپ.

baş · kent, — ti is. پايتەخت، مەركەز:

«Çinin başkenti — pekin — جۇڭگونىڭ پايتەختى بېيجىڭ.»

baş · komutan. is. باش قوماندان:

«Çu-de Çin halk kurtuluş ordusunun baş komutaniydi — جۇدې جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ باش قوماندانى ئىدى.»

baş · konsolos. is. باش ئەلچى (كونسۇل):

«Çinin Istanbul baş konsolosu — جۇڭگونىڭ ئىستانبولدىكى باش كونسۇلى.»

baş · lâhana. is. ⇒ **lâpana.**

başlamak. ① باشلىماق ② كىرىشمەك. ③ قۇرۇلماق، تۇزىتىلماق. ④ كۆرۈنمەك:

«1· kitabı okumaya başladım — كىتابنى ئوقۇشقا باشلىدىم.

2· Ahmetle aramızda sıkı bir dostluk başladı — ئەخمەت بىلەن ئوتتۇرىمىزدا يېقىن بىر دوستلۇق قۇرۇلدى.

3· Tepeyi aşınca yem - yeşil bir ova başladı — دۆڭدىن ئاشقاندىن كېيىن ياپيېشىل يايلاق كۆرۈندى.»

başlangıç, — cı. is. ① باشلانغۇچ، مۇقەددىمە. ② باشلىنىش، كىرىش.

başlanmak. ① باشلانماق. ② باش ئالماق، باش چىقارماق:

«Misir başlandı — كۆممىقوناق باش ئالدى.»

başlatmak. باشلاتماق:

«Oyuna başlatın da gürültü kesilsin— ئويۇننى باشلىتىڭلا، غەۋغا تىوختىسۇن.»

başlayıcı. is. s. بىر نەرسىنى يېڭىدىن ئۆگىنىشكە باشلىغان (بىرى).

başlayış. is. كىرىش:

«Okula başlayış erken oldu — ئوقۇشقا كىرىش بالدۇر بولدى».

başlı. s. ① قالپاقلىق. ② مەغرۇر. ③ يۇملاق، دوملاق. ④ مۇھىم:

«Başlı çivi قالپاقلىق مىخ.»

başlı · başına. z يالغۇز بېشىغا، ئۆز ئالدىغا.

başlıca. z. ئەڭ مۇھىم، زۆرۈرى، كېرەكلىك، ئاساسلىق.

başlık, — ğı. is ① باش. ② باش كىيىم. ③ يامغۇردىن ئۆزىنى قوغداش ئۈچۈن كىيىۋالىدىغان بۆك. ④ ماۋزۇ، سەرلەۋھە. ⑤ سەركە (يولباشلىغۇچى). ⑥ سۈت ھەققى. ⑦ قەدىمكى ئۇرۇشلاردا باشقا كىيىدىغان تۆمۈر بۆك. ⑧ تويلاردا قىز تەرەپكە بېرىلىدىغان سۈت ھەققى:

«Kahrolsun emperyalizm başlıklı yazı — يوقالسۇن جاھانگىرلىك دېگەن سەرلەۋھەدىكى ماقالە.»

başlıklı. s. ① مەۋزۇلۇق، سەرلەۋھەلىك. ② بېشىغا كىيگەن، بېشىغا يۆگىگەن:

«Demir başlıklı geldi — تۆمۈر بۆكلۈك (قالپاقلىق) كەلدى.»

başlıksız. s. بۆكسىز، بېشىغا نەرسە كىيمىگەن، بېشى ئوچۇق.

başmak, — ğı. is. بىر خىل يۇمشاق ئاياغ كىيىمى.

başmakçı. is. ① ئاياغ كىيىمى تىكىدىغان ۋە ساتىدىغان ئادەم. ② مەسچىتلەردە ئاياغ كىيىملەرگە قارىغۇچى ئادەم.

baş · mal. is. سەرمايە، كاپىتال.

başman. is. s. ① مۆتىبەر ئادەم. ② ئەڭ يۇقىرى باشلىق.

baş · muharrır. is. ar. باش مۇھەررىر، باش تەھرىر.

baş · müfettiş. is. .ar باش مۇپەتتىش.

baş · oda. is مېھمانخانا.

baş · oyuncu. is. باش رول ئالغۇچى:

«Garip - Senem filiminde baş oyuncu Meryemle Dursundur — غېرىب سەنەم كىنوسىدا باش رول ئالغۇچىلار مەريەم بىلەن تۇرسۇندۇر.»

baş · öğretmen. is. باش مۇئەللىم،

سىنىپ مۇئەللىم، سىنىپ مەسئۇلى.

baş · örtü. is. رومال، پەرەنجە، ياغلىق.

baş · parmak. is . بارماق قول.

baş · sağı. is. تەسەللى، تەزىيە.

baş · savcı. is. باش پروكورور، باش مۇپەتتىش:

«Çin baş savcısı — جۇڭگو باش پروكورورى.»

baş · sayfa. is. بىرىنچى بەت:

«Bu yazı gazetenin-baş sayıfasında yer aliyor — بۇ ماقالە گېزىتنىڭ بىرىنچى بېتىدىن ئورۇن ئېلىپتۇ.»

başsız. s. ① باشلىقسىز، باشلىقى بولمىغان. ② قالپاقسىز:

«Başsız çivi — قالپاقسىز مىخ.»

başsızlık, – ğı. is. s. ① ئانارخىستلىك. ② باشباشتاقلىق، باشلىقى بولماسلىق.

baş · şehir. is. ⇒ Başkent.

baştan. z. ① باشتىن. ② يېڭىدىن، يەنە بىر قېتىم، يېڭىباشتىن:

«Meseleyi daha baştan anlatayim — مەسىلىنى يانا باشتىن چۈشەندۈرەي.»

baştan · kara. is. ① پېتىپ كېتىش، چۆكۈپ كېتىش، يوق بولۇش. ② مەست بولۇش.

baş · tercüman. is. تەرجىمانلار باشلىقى.

baş · ucu. is. ① باش تەرەپ. ② يېقىن (يېقىن ئادەم).

baş · ülke. is. مۇستەملىكچى دۆلەت، باش دۆلەت:

«Vaktiyle Hindistanın baş ülkesi büyük Brıtanyaydi — ئۆز ۋاقتىدا ھىندىستان ئۇلۇغ بىرىتانىيىگە قاراشلىق ئىدى.»

baş · vakâlet, – ti. is. باش مىنىستىرلىك، دۆلەت سوۋېتى، دۆلەت كېڭىشى.

baş · vurmak. ① مۇراجىئەت قىلماق، ئىلتىماس قىلماق. ② كىرىشمەك:

«Halkın yaşamını iyileştirmeye başvurmak — خەلقنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلاشقا كىرىشمەك.»

baş · yaver. is. far. فۇگۇەنجاڭ.

baş · yazar. is. باش مۇھەررىر، باش تەھرىر.

baş · yazı. is. باش ماقالە.

baş · yazman. is باش كاتىپ:

«Kongrenin başyazmanı — قۇرۇلتاينىڭ باش كاتىپى.»

bataet, – ti. is. ar. ئاستىلىق، ئېغىرلىق:

«Bataet göstermek — ئېغىرلىق قىلماق»

batak^{1}**,– ğı.** s. is. ① پاتقاق، لاي. ② پاتقاقلىق. ③ ئۈمىدسىز. پايدا بەرمەيدىغان، ياخشىلىق كەلمەيدىغان:

«Batağa saplanmak — پاتقاققا پاتماق.

Batak şirket — ئۈمىدسىز شىركەت.»

batak^{2}**, – ğı.** is. ھىندونېزىيە تىل گۇرۇپپىسىغا ئائىت تىل.

batakçı. s. ① ئالغان قەرزىنى تۆلىيەلمەيدىغان. ② بەتخەج، ئىسراپخور.

batak · hane. is. far. ① ئادەم بىلەن تولغان ۋە خاراب بولغان يەر. ② ئىش ئاقمايدىغان يەر.

bataklık, – ğı. is. پاتقاقلىق.
batardo. is .fr تورغان.
batarya. is. ① باتارېيە (ھەربىيدە
تـوپچـى قىسىملارنىڭ كىچىك بىرلىكى).
② ئېلېكتىر تـوكى بېرىدىـغان بىرنەچچە
ئېلېمېنتلارنىڭ بىرىكمىسـى. ③ ھەربىيدە
بىر لىيەن (روتا):
«Batarya komutanı — روتاكوماندىرى.»
Batı. is. ياۋروپا، غەرب مەملىكەتلىرى:
«Batı basını — غەرب ئاخباراتى.»
batı. is. كۈنپېـتىـش تەرەپ، غەرب:
«Batı rüzgarı — غەرب شاملى.»
batıcılık, – ğı. is. ① غەربلىشىش،
غەربپەرەسلىك. ② ئىلگىرى چاررۇسىيىدە
ھۆكۈم سۈرگەن ئىسلاھاتچى بىر ئېقىم.
batık. s. پېتىپ كەتكەن، چۆكۈپ
كەتكەن، غەرق بولغان:
«Batık gemi — غەرق بولغان
كېمە.»
batıl. s. ar. توغرا ۋە ھەق بولمىغان،
ئاساسسىز، قۇرۇق:
«Batıl itikat — قۇرۇق ئېتىقاد.»
bâtılcı. is. قۇرۇق نەرسىگە ئىشەنـ
گۈچى، قۇرۇق خىياللارنى تارقاتقۇچى.
batın, – tnı. s, ar. ① قورساق،
قېرىن. ② نەسىل.
bâtın. is. ar. سىر، مەخپىيەتلىك.
bâtınî. s. ar. باتىنىيە مەزھىپىدىكى
ئادەم.
bâtınıye. is. ar باتىنىيە (قۇرئاندىكى
ئىبارىلەرگە مەنىسىگە قاراپ ئەمەس،
ئوخشىتىش يولى بىلەن بىرمۇنچە مەنىلەر-
نى بېرىپ، دىنىي ھۆكۈملەرنى باشقا
بىر تۈرلۈك چۈشەندۈرىدىغان مەزھەپ).

batır. s. باتۇر، پالۋان، قەھرىمان.
batırılmak. غەرق قىلىنماق، چۆكتۈرۈلمەك:
«Gemi denize batırıldı —
كېمە دېڭىزگە غەرق قىلىندى.»
batırmak. پاتۇرماق، چۆكتۈرمەك:
«Gemiyi batırmak — كېمىنى
چۆكتۈرۈۋەتمەك.»
bati. s. ar. ئاستا، ئېغىر بېسىق،
سالماق، سالماقلىق.
batimetri. is. .fr باتومېتر (دېڭىز-
نىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئۆلچەش ئىشى).
batkı. is. قەرزنى تۆلىيەلمەسلىك.
batkın. s. ① كەمبەغەللەشكەن.
② قەرزگە بوغۇلغان. ③ چوڭقۇر،
تېرەن.
batkınlık, – ğı. is. ① كەمبەغەل-
لىك، ۋەيرانلىق. ② چوڭقۇرلۇق،
تېرەنلىك.
batma. is ① پېتىش، چۆكۈش،
غەرق بولۇش. ② يوق بولۇش، مۇنقەرز
بولۇش.
batmak. ① چۆكمەك، غەرق بولماق.
② پېتىپ كەتمەك، ئولتۇرماق. ③ سانـ
چىلماق. ④ رەنجىمەك، قاتتىق تەگمەك.
⑤ بوغۇلماق:
«1. Kayık battı — قېيىق چۆكۈپ
كەتتى.
2. Güneş battı — كۈن ئولتۇردى.
3. Iğne battı — يىڭنە سانجىلدى.
4. Onun her sözü bana batar —
ئۇنىڭ ھەربىر سۆزى ماڭا قاتتىق
تېگىدۇ.
5. Borca battım — قەرزگە بوغۇلدۇم.»

batman. is. پاتمان (قەدىمكى
زامان ئېغىرلىق ئۆلچىمى).
battal. s. ar. ① ئىشقا يارىماس.
كېرەكسىز، كارغا كەلمەس. ② ھەددىدىن
ئارتۇق چوڭ، بەك چوڭ.
battaniye. is. ar. يۇڭ ئەدىيال:
«Sizcangın battaniyesi güzel —
شىنجاڭنىڭ يۇڭ ئەدىيلى ياخشى.»
batur. s. → Bahadir
bav. is. ھايۋاننى (ئىت، قارچۇغا
قاتارلىقلارنى) ئوۋغا ئۆگەتمەك.
bavcı. is. ھايۋاننى ئوۋغا ئۆگەتكۈچى.
bavlı. s. is. ① ئوۋغا ئۆگىتىلگەن
(ھايۋان). ② ئىتلارنى ئوۋغا ئۆگىتىش
ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان نەرسىلەر.
bavlımak. ئوۋغا ئۆگەتمەك.
bavul. is. چامادان (سەپەردىكى).
bavulcu. is. چامادان ياسىغۇچى ياكى
ساتقۇچى.
bay. is. s. ① ئەر ئىسمىنىڭ ئالدىغا
قويۇلىدىغان ھۆرمەت سۆزى. ② ئەرنىڭ
ئىسمى ئورنىدا قوللىنىلىدۇ، «بىراۋ»
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ③ باي ئادەم:
«1. «Bay Mümin — مۆمىن ئەپەندى.
2· Bir bay sizi ariyor — بىرى
سىزنى ئىزدەۋاتىدۇ.»
bayağı. s. ① ئادەتتىكىدەك، نورمال.
② سېپىتى تۆۋەن، سۈپەتسىز. ③ خېلى:
«1·Bayağı bir yürüyüşle insan saatte beşkilometre yol alabilir — ئادەم
ئادەتتىكى مېڭىش بىلەن بىر سائەتتە بەش
كىلومېتر يول يۈرگىلى بولىدۇ.
2. Bu mal pek bayağı — سېپىتى
تۆۋەن مال.
3. bayağı yoruldum — خېلىلا
ھاردىم.»
bayan. s. خانىم، خېنىم:
«Bayan Ayşe — ئايشە خانىم.»
bayat, – tı. s. ① كونا. ② ۋاقتى
ئۆتكەن:
«Bayat sebze — كونا كۆكتات.
Bayat moda — ۋاقتى ئۆتكەن
مودا، كونا پىچىم.»
bayatlamak. كونىرىماق، ئەسكىرىمەك.
ۋاقتى ئۆتمەك.
bayatlatmak. كونىراتماق، ئەسكىرەتمەك.
baygın. s. ① بىھوش. ② تەبەسسۇم.
③ كۆڭۈل بەرمەك. ④ خۇش خۇي:
«1. Bu kadını baygın halde hastaneye taşıdılar — بۇ ئايالنى
بىھوش پېتى دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى.
2. Baygın bakış — تەبەسسۇم
بىلەن قاراش.
3· Baygın koku esiyor — خۇش خۇي
پۇراق كېلىۋاتىدۇ.»
baygınlaşmak. ① بىھوش بولماق.
② (كۆزلىرى) خۇمارلاشماق، سۈزۈلمەك.
baygınlık, – ğı. is. ① بىھوشلۇق. ②
ھارغىنلىق، ماغدۇرسىزلىق.
baygıntı. is. ① بىھوشلۇق. ② يېپەك
قۇرۇتىنىڭ غوزىلىيالماسلىقى.
bayınmak. ① ھوشىدىن كەتمەك،
ئايلىنىپ كەتمەك. ② ھەيران قالماق،
خۇشلانماق. ③ سولاشماق. ④ تولىمەك،
بەرمەك:
«1. Adam sıcaktan bayındı — ئادەم ئىسسىقتىن ئايلىنىپ كەتتى.
2. Bu atın yürüyüşüne bayınıyorum — بۇ ئاتنىڭ يورغىسىغا
ھەيران قالىمەن.

3. Bu çiçek bayınmıştır — بۇ گۈل سولشىپ قاپتۇ.

4. On lirayı bayındım — ئون لىرا تۆلىدىم.»

bayındır. s. ئاۋات، باياشات، پاراۋان، مەمۇر:

«Sincang bayındır bir memlekettir — «شىنجاڭ باياشات يۇرتتۇر.

bayındırlık, — ğı. is. ئاۋاتلىق، باياشاتلىق، پاراۋانلىق:

«Bayındırlık bakanlığı — پاراۋانلىق مىنىستىرلىقى.»

bayır. is. ① تاغ باغرى، تاغ ئېتىكى. ② پاكار دۆڭ.

bayırmak. باي بولماق، قۇدرەتلىك بولماق:

«Ülkemiz bayırdı — مەملىكىتىمىز باي ۋە قۇدرەتلىك بولدى.»

bâyi, — i. is. ar. سېتىقچى:

«Tütün bâyii — «تاماكا ساتقۇچى.

bay · kuş. is. بايقۇش (مۈشۈك ياپىلاق).

bayrak. is. ① بايراق، ئەلەم. ② يولباشچى، رەھبەر. ③ سىمۋول، بەلگە. ④ ئەھمىيەتلىك:

«Kızıl bayrak dergisi — «قىزىل بايراق. ژورنىلى.

bayraklı. s. بايراقلىق، بايرىقى بولغان.

bayraktar. is. far. بايراقدار.

bayram. is. بايرام، ھېيت:

«Gençlik bayramı — ياشلار بايرىمى.

Sincanğda kurban bayramı iyi geçti — شىنجاڭدا قۇربان ھېيت ئوبدان ئۆتتى.»

bayramlaşmak. بىر - بىرىنىڭ بايرىمىنى مۇبارەكلەشمەك. ھېيتلاشماق.

bayramlık. s. ① بايراملىق، ھېيتلىق. ② بايراملىق ۋە ھېيتلىق ھەدىيە (پۇل). ③ بايرام ۋە ھېيتتا كىيىدىغان كىيىم:

«Bayramlık elbise — بايراملىق كىيىم، ھېيتلىق كىيىم.»

bayrı. s. قەدىمدىن بار بولغان.

baysal. s. راھەت، تىپتىنچ.

bay. sungur. is. قارچۇغىلار ئائىلىسىدىكى بىرخىل يىرتقۇچ قۇش.

baytar. is. ar. مال دوختۇرى.

baytarlık, — ğı. is. مال دوختۇرلۇق.

baz. s. يات، ئەھلى ئەمەس:

«Ben bu işin bazıyim — مەن بۇ ئىشنىڭ ئەھلى ئەمەس.»

bazan. z. بەزەن، ئاندا - ساندا.

bazı, s. ar. ① بەزى، بىر قىسىم. ② بەزىدە. ③ بىرئاز:

«O adamdan bazıları — ئۇ ئادەملەردىن بەزىلىرى.»

baziçe. is. far. ئويۇنچۇق.

bazmak. جاسارەت كۆرسەتمەك، باتۇرلۇق قىلماق.

be. is. تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ئىككىنچى ھەرپىنىڭ ئاتىلىشى ۋە ئوقۇلۇشى.

bebe. is. بوۋاق.

bebecik, — ği. is. ① بوۋاق، يېڭى تۇغۇلغان بالا. ② بوۋاقلارغا خاس قىلىق.

bebek, — gi. is. ① بوۋاق. ② باللار ئويۇنچۇقى، ئويۇنچۇق، قونچاق:

«Kırmızı bir bebek aldım —

قىزىل بىر قونچاق ئالدىم.»

becerik, – ği. is. بىجىرىش، ماھارەت، ئۇستىلىق، ھۈنەر.

becerikli. s. قولىدىن ئىش كېلىدىغان، ماھىر، ئۇستا، ئۈز.

beceriksiz. s. قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، بىر ئىشنىڭ ئەھلى بولمىغان.

becermek. ① بىر ئىشنى باشقا چىقارماق، بىجىرمەك. ② يىرقاتماق. ③ بۇزماق، كىر قىلماق. ④ ئەسكى ئىش قىلماق، يامانلىق قىلماق. ⑤ ئۆلتۈرمەك. ⑥ باسقۇنچىلىق قىلماق. ⑦ توغرا تەلەپپۇز قىلماق:

«1. Çocuklar bu işi becerdiler — باللار بۇ ئىشنى باشقا چىقاردى.

2. Çocuklar elbisesini becerdiler — باللار كىيىملىرىنى كىر قىلدى.

3. Aman onun adını iyi beceremiyorum — ئاللا! بۇنىڭ ئىسمىنى ئەجەب توغرا دېيەلمەيمەن.»

becit. s. مۇھىم، ئۇنۇملۇك، كېرەكلىك، زۆرۈرىي.

bed. s. far. ① ئەسكى، يامان، سەت، كار كەلمەس. ② ئەسكىلىك.

bed · etmek. باشلىماق.

bedaat, – ti. is. ar. گۈزەللىك.

bedahet, – ti. is. ar. ① ئاشكارىلىق، دەلىل ئىسپاتقا موھتاج بولماسلىق. ②تۇيۇقسىز ۋە ھازىرلانمىغان سۆز قىلماق.

bedeva. s. far. ① باكار، بەدەلسىز، پۇلسىز، ھەقسىز.:

«Bizde üzüm .bedevadır — بىزدە ئۈزۈم بىكارغا كېلىدۇ.»

② ئوڭايلا قولغا كېلىدىغان، ئەرزان.

bedevacı. s. is. تەييار تاپ.

bed · baht s. far. بەختى قارا، بەختسىز، تەلەيسىز، شور پېشانە:

«Bedbaht adam بەختسىز ئادەم.»

bed bahtlık, – ğı is. بەختى قارىلىق.

bedbin. s. far. بەختسىزلىك، تەلەيسىزلىك.

bedbinlik, – ği. is. far. ئۈمىدسىزلىك.

bedçehre s. far. سەت چىراي.

bed · dua is. far. بەددۇئا، يامانلىق تىلەش.

bedel. .is .ar ① بەدەل. ② ئەسكەرلىك مەجبۇرىيىتى ئۆتەمەسلىك ياكى ئەسكەرلىك ۋاقتىنى قىسقارتىش مەقسىتىدە دۆلەتكە تۆلەيدىغان پۇل. ③ باشقىلارنىڭ نامىغا ۋە باشقىلارنىڭ پۇلى بىلەن ھەجگە بارىدىغان كىشى:

«Işçi sendika bedeli — ئىشچىلار ئويۇشما ئەزالىق بەدىلى.»

bedelci. is. بەدەل تۆلىگىنى ئۈچۈن قىسقا مۇددەت ئەسكەرلىك قىلغان ئادەم.

bedelli. s. ① بەدەل تۆلىگەن. ② ئەسكەرلىك مەجبۇرىيىتى ئۈچۈن پۇل تۆلىگەن.

bedelsiz. s. بەدەلسىز، بەدىلى بولمىغان.

beden. is. ar. ① بەدەن، تەن، گەۋدە، ۋۇجۇد. ② قەلئە، قورغاننىڭ تېمى. ③ كىيىمنىڭ يەڭدىن باشقا قىسمى. ④ جانلىق مەخلۇقاتنىڭ ماددىي قىسمى.

bedeni. s. ar. بەدەن بىلەن مۇناسىۋەتلىك:

«Bedeni ceza — تەن جازاسى.»

bedevi. is. ar. ①چۆلدە ياشايدىغان،

مەدەنىي بولمىغان كۆچمەنلەر. ② بەدۋىي (ئابۇلئاببباس سەييد ئەخمەد ئۇل بەدەۋىينىڭ قۇرغان تەرىقاتى). ③ ئىتتىك يۈگۈرىدىغان. ④ چۆل بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

bed . hah. s. far. يامان نىيەت، باشقىلار ئۈچۈن يامانلىق قىلىدىغان.

bed . huy. s. far. بەتخۇي، مىجەزى يامان، خۇيى يامان.

bedi[1], – i. s. ar. ① تەڭداشسىز، ئەمسالسىز، مىسلى كۆرۈلمىگەن. ② گۈزەل، چىرايلىق، كۆركەم.

bedi[2], – i. is. ar سۆزنىڭ پاساھەتلىكى.

bedihe. is. ar. ① هازىرلىقسىز، ئويلانماستىن سۆزلەنگەن گۈزەل سۆز. ② هازىر جاۋاب.

bedihe. is. ar ئايان، ئوپئوچۇق، مەلۇملۇق.

bedii. s. is. ar. ① بەدىئىي. ② گۈزەللىك. ③ ئەرەنچە ئات.

bediiyat, – ti. is. ar. گۈزەللىك، گۈزەل ئەسەر، گۈزەل سەنئەتلەر.

bedir, – dri. is. ar. تولۇنئاي، ئاينىڭ ئون تۆتى.

dedirleşmek. سەتلەشمەك.

bed . nam. s. far. بەدنام، ئەسكى، يامان (نام ئالغان).

beğendirmek. قىزىقتۇرماق، ھەۋەسلەندۈرمەك.

beğeni. is. ① زەۋقە، ئىستەك. ② ھەۋەس، رىغبەت.

beğenmek. ①قىزىقماق، ھەۋەسلەنمەك. ② ياخشى كۆرمەك:

«Beğendinmi yaptığın işi قىلغان ئىشىڭنى ياقتۇردۇڭمۇ؟

Tuttuğun yolu beğenmiyorum — تۇتقان يولۇڭنى ياخشى كۆرمەيمەن.»

beğenmemek. ① قىزىقماسلىق، ھەۋەسلەنمەسلىك. ② گۇمانلانماق، شەك كەلتۈرمەك، شۈبھىلەنمەك. ③كۆزگە ئىلماسلىق، ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، كەمسىتمەك:

«Zenginleştikçe artık herkesi beğenmez oldu — باي بولغانسېرى ھەممىلا كىشىنى كۆزگە ئىلمايدىغان بولۇپ قالدى.»

behçet, – ti. is. ar. ① گۈزەللىك، يېقىملىق، سۆيۈملۈك. ② خۇش چىراي. ③ ئەرەنچە ئات.

behemehal, – li. z. far. قانداق قىلىپ بولمىسۇن، نېمە بولسا بولسۇن، زادى، چوقۇم، جەزمەن، مۇتلەق، قەتئىي:

«Başladığım işi behemehal bitireceğim — باشلىغان ئىشىمنى قانداق قىلىپ بولمىسۇن تۈگىتىمەن.»

beher. s. far. ھەربىر.

be . hey. ûnl. ھەي، ۋاي:

«Behey adam — ھەي ئادەم.»

behimî. s. ar. ھايۋانچە:

«Behimî arzulara kapılmak, insanlığa lekedir — ھايۋانچە ئارزۇلارغا بېرىلىش ئىنسانلار ئۈچۈن بىر داغدۇر.»

behlûl. s. ar. ① كۈلگەك، چاقچاقچى، كۈلدۈرگۈچى، قىزىقچى. ② ياخشىلىقنى سۆيگۈچى.

behiye. s. is .far. ① گۈزەللىك، گۈزەل. ② ئايالچە ئات.

behre. is. far. ① پاي، ھەسسە. ② نېسىپ، قىسمەت، تەقدىر.

behresiz. s. پاي ۋە نەسىبى بولمىغان.

beis, – e'si is. ar. ① تىۋسقۇن، ئىزئىزمىسزلىك. ② زىيان، زەرەر. ③ قورقۇنچ.

bekâr. is. s .ar ① بويتاق، تۇل، تۇرمۇشلۇق بولمىغان. ② بالا - چاقىسىدىن ئايرىم ياشىغان ئەر. ③ تەتىل ۋاقتىدا ئۆيگە قايتمىغان ئوقۇغۇچى.

bekâret, – ti. is. ar ① قىز، قىزلىق. ② قول تەگمىگەنلىك، پىكىلىق.

bekârlık, – ğı. is. بويتاقلىق، يالغۇزلۇق (تۇرمۇشتا).

bekçi. is. كۆزەتچى، پاششاپ.

«Mahalle bekçisi — مەھەللە كۆزەتچىسى.»

bekinmek. ئۆز پەيكرىدە چەك تۇرماق.

beklemek. ① كۈتمەك، ساقلىماق. ② قوغدىماق، ئاسرىماق. ③ ئۈمىد قىلماق، كۈتمەك. ④ تاقەت قىلماق:

«1. Sizi çoktan bekledim — سىزنى خېلىدىن بېرى ساقلىدىم.

2. Ormanı beklemek — ئورماننى ئاسرىماق.

3. Sizden bunu beklemezdim — سىزدىن بۇنى كۈتكەن ئەمەس ئىدىم.

4. Biraz bekle — بىرئاز تاقەت قىل»

beklenmek. كۈتۈلمەك، ساقلانماق:

«Sizden iyilik beklenmektedir — سىزدىن ياخشىلىق كۈتۈلۈۋاتىدۇ.»

bekleşmek. كۈتۈشمەك، ساقلاشماق.

bekletmek. ساقلاتماق، كۈتتۈرمەك:

«Sizi çok beklettim — سىزنى كۆپ ساقلىتىپ قويدۇم.»

bekri. s. ar ① هاراقكەش. ② مەست.

bekrilik, – ği. is. ① مەستلىك. ② هاراقكەشلىك.

bektaşi. is. بەكتاشى (هاجى بەكتاش ۋەلىنىڭ تەرىقاتىغا باغلانغان بىرى)

bel¹. is. ئىشارەت، بەلگە.

bel². is. كىچىك تۆمۈر گۈرجەك.

bel³. is. ① بەل. ② تاغنىڭ بېلى. ③ كىيىمە ۋە پاراخوتنىڭ ئوتتۇرا قىسمى. ④ مەنى، ئىسپېرما:

«Beli ince — بېلى ئىنچىكە.»

belâ. is. ar. بالا - قازا، پالاكەت، دەرد - ئەلەم:

«Şü belâdan kurtulursam kurban kesecektim — شۇ بالا قازادىن قۇتۇلسام نەزىر قىلاتتىم.»

belâgat, – ti. is. ar. ① سۆز سەنئىتى، سۆز قابىلىيىتى. ② يېزىق سەنئىتى، يېزىقچىلىق ماھارىتى:

«Bu sözün belâgatina hayran oldum — بۇ سۆزنىڭ سەنئىتىگە ھەيران قالدىم.»

belâhat, – ti. is. ar مۇڭلۇك، دۆتلۈك، ساددىلىق.

belâli. s. ① بالا (پالاكەت) كەلتۈرىدىغان. ② هاردۇرىدىغان، بىئارام قىلىدىغان. ③ بۇزۇق خوتۇنلارنىڭ ئاشنىسى.

belbele. is. ئېمىزگە شىشىسى.

belce. is. ئىككى قاشنىڭ ئوتتۇرىسى.

belde. is. ar. شەھەر.

beledi. s. ar. ① شەھەرگە ئائىت، شەھەرگە خاس. ② يەرلىك بىر يەرگە خاس.

~ hastalık — يەرلىك كېسەللىك.

~ Şarkı — يەرلىك ناخشا

belediye. is. ar. شەھەرلىك هۆ-

كۆمەت:
«Pekin belediye başkanı — بېيـ
جىڭ شەھەر باشلىقى.»

belemek. ① بـۆلـىمـەك (بـۆشـۈكـكـە).
② مىلىماق. ③ ئارىلاشتۇرماق.

beleş. s. ar. بىكارغا كەلگەن:
«Beleş atın dişine bakılmaz —
بىكارغا كەلگەن ئاتنىڭ چىشىغا قارىماسـ
لىق كېرەك.»

beleşçe. s. تـەيـيـار تـاپ، بـىـكـار
تەلەت.

belge. is. ① هـۈججەت، مـاتېرىيال.
② ئىسپات قەغىزى:
«Resmi belge — رەسمىي هۈججەت.»

belgelemek. دەلىل كۆرسەتمەك، دەلىل
كۆرسىتىپ ئىسپاتلىماق.

belgelenmek. ① دەلىل كۆرسىتىلمەك.
② ئىسپاتلانماق.

belget. is. هۈجـجـەت سـۈپـىـتـىـدە
بېرىلگەن قەغەز.

belgi. is. ① بـەلـگە، ئالامەت، ئىشاـ
رەت. ② ۋىۋىسكا:
«Bu atın belgisi varmi ? — بۇ
ئاتنىڭ بەلگىسى بارمۇ؟»

belgilemek. ① بەلگىلىمەك، تەيىنلىمەك.
② ئاشكـارا قىلمـاق، مـەلـۇم قىلماق،
بىلدۈرمەك.

belgilenmek. ① بەلگىلەنمەك، تەيىنـ
لەنمەك. ② ئاشكارىلانماق، مەلۇم قىلىنـ
ماق، بىلدۈرۈلمەك.

belgili. s. بەلگىلىك، بـەلگىلەنگەن،
تەيىنلەنگەن، مەلۇم قىلىنغان، ئاشكـارىـ
لانغان، مەلۇملۇق.

belgin. s. ① ئوپـئـوچـۇق، ئاپئاشـ
كارا. ② ئايـالـچە ئات.

belgisiz. s. ① بەلگىسىز. ② مـۇجـ
مەل، مۇقىم بولمىغان:
«Birkaç söz, biraz tuz — birer
belgisiz sıfattır — بىرقانچە ئېغىز
سۆز، بىرئاز تۇز، — مانا بۇلار مۇجمەل
سۈپەتلەردۇر.»

belgit, — **ti.** is. تىلخەت، كـاپالەت
قەغىزى، ۋەسقە، دەلىل، پاكىت، ئىسپات.

belgitlemek. ئىسپاتلىماق.

beli. هەئە، شۇنداق، توغرا.

belik, — **ği.** is. چاچ ئۆرۈمى.

belinlemek. ئۈركۈپ ئارقىغا داجىماق،
چۆچۈمەك، تـەمتىرىمەك، ئالاق - جالاق
بولماق، هودۇقماق.

belinletmek. چۆچۈتمەك، ئۈركۈتمەك،
تەمترەتمەك، هودۇقتۇرماق.

belirgin. s. كـۆزگـە كـۆرۈنىدىغـان،
ئاشكارا، مەلۇم، ئايان.

belirimsizlik, — **ği.** is. كۆرۈنمەسـ
لىك، مەخپىيەتلىك، ئاشكارا بولماسلىق.

belirlemek. ① ئاشكارا قىلماق. ② تەـ
يىن قىلمـاق. ③ پـىكـرىـنـى ئاشـكـارا
ئوتتۇرىغا قويماق. ④ ئومۇمىيلاشتۇرماق،
يىغىنچاقلىماق.

belirli. s. بەلگىلىك، مۇئەييەن:
«Belirli günde gelirsiz — بەلگىـ
لەنگەن كۈندە كېلەرسىز.»

belirmek. ① ئاشكارا بولماق، كـۆرۈنـ
مەك. ② جـىددىي تـۈس ئالـمـاق، بىر
شەكىل ئالمـاق، شەكىللەنمەك. ③ نەتىـ
جە قازانماق، غەلىبىلىك بولماق، غەلـ
بىگە ئېرىشمەك:
«1. Gemi denizde belirdi — كېمە
(پاراخوت) دېڭىزدا كۆرۈندى.
2. Bu sorun üzerinde henüz
belirmiş bir kanaat yok — بۇ

مەسىلە ھەققىدە تېخى رەسمىي بىر كۆزقاراش يوق.

3. Gözünüzün önünde belirmesini istediğim en önemli nokta budur — كۆز ئالدىڭىزدا غەلىبىلىك بولۇشنى ئويلىشىمنىڭ ئەڭ مۇھىم سەۋەبى شۇ ئىدى.»

belirsiz. s. ① بەلگىسىز، مۇقىم بولمىغان. ② مۈجمەل، غۇۋا. ③ نامەلۇم، ئوچۇق بولمىغان:

«1. Belirsiz bir gün — بەلگىسىز (مەلۇم بولمىغان) بىر كۈن.

2. Belirsiz bir söz — مۈجمەل بىر سۆز.

3. Ne olduğu belirsizdir — نېمە بولغانلىقى ئوچۇق ئەمەس (نامەلۇم).»

belirti. is. ئالامەت، بەلگە:

«Bu hastanın ne belirtisi var — بۇ كېسەلنىڭ نېمە ئالامىتى بار.»

belirtili. s. ئالامەتلىك، بەلگىلىك.

belirtisiz. s. بەلگىسىز، مەلۇمسىز.

belirtme. is. ئۇقتۇرۇش، بىلدۈرۈش، مەلۇم قىلىش، ئوچۇقلاش.

belirtmek. بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق، مەلۇم قىلماق.

belit. is. ئاكسىئوم (ئىسپاتسىز قوبۇل قىلىنىدىغان ھەقىقەت، ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم ۋە ھېچقانداق ئىسپاتقا موھتاج بولمىغان ھەقىقەت):

«Iki kere sekiz onaltı, — bu bir belittir — ئىككى سەككىز ئون ئالتە، بۇ بىر ھەقىقەتتۇر.»

bel · kemiği. is. ① غول. ② بەل ئومۇرتقىسى. ③ ئاساسىي قىسىم:

«Bu bölük ordumuzun bel kemiğidir — بۇ ليەن ئارمىيىمىزنىڭ ئاساسىي قىسمىدۇر.»

belki. z. بەلكى، ئېھتىمال، مۇمكىن.

belkili. s. گۇمانلىق، شۈبھىلىك:

«Belkili sorun — گۇمانلىق مەسىلە.»

bellek, — ği. is. ئەستە قالدۇرۇش كۈچى، خاتىرە.

belleme. is. ① ئۆگىنىپ ئەسكە ئېلىش، ئۆزلەشتۈرۈۋېلىش. ② توقۇم (ئېگەرنىڭ). ③ قىسقا يۇڭ چاپان. ④ تۈزلەنگەن يەر.

bellemek[1]. ① ئەسكە ئېلىۋالماق، ئۆزلەشتۈرمەك. ② پەرەز قىلماق، ھېسابلىماق:

« Dersi belledi — دەرسنى ئۆزلەشتۈرۈۋالدى.

Ben onu bellemişim — مەن ئۇنى كەلدى دەپ ھېسابلاپتىمەن.»

bellemek[2]. گۈرجەك بىلەن يەر تۈزلىمەك، تۈزلىمەك:

«Tarla bellemek. يەر تۈزلىمەك.»

bellenmek ① گۈرجەك بىلەن تۈزلەنمەك. ② بىلىنمەك، تونۇلماق. ③ ئۆگىنىلمەك.

belleten. is. ئىلمىي ژۇرنال.

belleyiş. is. ئۆگىنىش، ئەستە ساقلاش.

belli. s ① مەلۇم. ② ئاشكارا، زاھىر. ③ مۇھىم:

«Belli başlı sokak — مۇھىم كوچا.»

bellilik, — ği. is. ① مەلۇملۇق، ئېنىقلىق، ئاشكارىلىق، مۇئەييەنلىك. ② ئىشارەت، بەلگە، ماركا.

bellisiz. s. تۇتۇق، مۈجمەل، غۇۋا.

bellisizlik, — ği. is. تۇتۇق-تۇتۇقلۇق، مۇجمەللىك، غۇۋالىق.

bel · soğuluğu. is. سۆزنەك.

belûce. s. چىرايلىق، گۈزەل.

belûm. is. ar. كېكىرتەك، بوغاز.

bembeyaz. s. z. ئاپئاق.

bemol, — lü. is. fr. بېمول(①مۇزىكىدا ئاھاڭنى يېرىم بوم قىلىپ كۆرسىتىدىغان نوتا ئىشارىتى. ② شۇنداق بوملاشتۇرۇلغان ئاۋاز).

ben¹. z. مەن:

«Benim kitabım — مېنىڭ كىتابىم.»

ben². is. مەڭ، خال:

«Yüzünde beni çok insan — يۈزىدە مېڭى كۆپ ئادەم.»

ben³. is. تۇزاقتا قىيىۋۇلغان ۋە قاماقتا ئېلىنغان يەم (ھايۋان ئوۋلاشتا).

ben · benci s. مەنمەنچى، تەكەببۇر، ماختانچاق:

«Bu benbenci bir adamdır — بۇ، ماختانچاق بىر ئادەم.»

benci. s. شەخسىيەتچى، ئۆزۈمچى.

bencil. s. ① شەخسىيەتچىل، ئۆزۈمچىل:

«Bencil adam tabandan kopar — شەخسىيەتچى ئادەم ئاسمىدىن ئايرىلىدۇ.»

bencilleyin. z. ماڭا ئوخشاش، مەندەك.

bencilik, — ği. is. ①شەخسىيەتچىلىك، ئۆزەمچىلىك. ② ئېگوئىزىم (ھەر ئىشتا ئۆزىنى چۈشىنىدىغان):

«Bencilik komünist morala aykırıdır — شەخسىيەتچىلىك كوممۇنىستىك ئەخلاققا زىتتۇر» (خىلاپتۇر).

bend. is. ① بەلباغ، پوتا، باغ (نەرسە باغلايدىغان). ② داما، توسما، توغان. ③ ماقالە، لەتىپە. ④ بىر شېئىرنى بارلىقتا كەلتۈرىدىغان 2، 3، 4، 5، 6 مىسرالىق پارچىلاردىن ھەربىرى.

bende. is. far. قۇل، بەندە.

bendegân. is. far. قۇللار، بەندىلەر.

bendek, — ği. is. far. ئالتۇن ۋە كۈمۈشكە ئىشلەنگەن نەقىش.

bendeniz. is. بەندىڭىز، قۇلىڭىز، كەمىنىڭىز (تەكەللۇپ سۆزلىرى).

bender. is. far. ① تىجارەت پورتى.

bend · etmek. بەند قىلماق، ئۆزىگە قاراتماق، رام قىلىۋالماق.

benek, — ği. is. مەڭ، سەپكۈن، چېكىت، داغ. ② قىممەتلىك تاشلار ئىچىدىكى چېكىتلەر.

benekli. s. ① مەڭلىك، مېڭى بار. ② دېغى بار.

beneksiz. s. مەڭسىز، داغسىز.

bengi. s. مەڭگۈ، ئەبەدىي.

bengilemek. ئەبەدىيلەشتۈرمەك، مەڭگۈلەشتۈرمەك.

bengilik, — ği. is. ئەبەدىيەت، مەڭگۈلۈك، ئەبەدىلىك.

bengi · su. is. ئابى ھايات، ھاياتلىق سۈيى.

beni · âdam. is. ar. ئادەم ئوغلى، ئادەمىزات.

ben · içincilik, — ği. is. ئۆزۈمچىلىك، شەخسىيەتچىلىك، ئېگوئىزم (ھەر ئىشنى ھەر دائىم ئۆزى ئۈچۈن ئويلىنىدىغان).

benim. مېنىڭ:

«Benim durumum çok iyi — مېنىڭ ئەھۋالىم ناھايىتى ياخشى.»

benimsemek. ① ئۆزلەشتۈرمەك، ئىگىلىمەك. ② ئىگە بولماق. ③ قوبۇل قىلماق:

«Marksizmi benimsemek — ماركسزمنى ئۆزلەشتۈرمەك.»

beniz, — nzi. is. مەڭىز:

«Benzi atmak. «يۈزى ئاقىرىپ كەتمەك.»

benli. s. ① مەڭلىك، بەدىنىدە مېڭى بار. ② سەن – پەن:

«1. Benli kız — مەڭلىك قىز.

2. Ben onunla hiç bir zaman senli benli konuşmadım — مەن ئۇنىڭ بىلەن ھېچقاچان سەن – پەن دېيىشىپ باقمىغان.»

benlik, — ği. is. ① ئۆزھال، مەنلىك. ② غۇرۇر، كىبىر:

«Bu davranış onun benliğine uygundur — بۇ ھەرىكەت ئۇنىڭ ئۆز ھالىغا ئۇيغۇندۇر.

Benlik sahibi bir adam — بۇ، غۇرۇرى بار ئادەم.»

benlikçi. is. ① شەخسىيەتچى، ئۆز مەنپەئەتىنى كۆزلەيدىغان. ② ئۆز مەنپەئەتىنى باشقىلارنىڭكىدىن يۇقىرى قويىدىغان.

bent, — di. is. far. ① تۇغان، داما، توسما. ② ماددا (كونا قانۇن كىتابلىرىدا). ③ زەنجىر. ④ ئارغامچا. ⑤ تۈگۈن، تۈگۈچ. ⑥ رەھىن ياكى ئەسىر. ⑦ بوغۇم. ⑧ تۇمار. ⑨ ماقالە.

benzemek. ① ئوخشىماق. ئوخشاشماق، ئوخشاپ كەتمەك. ② دەك، تەك. ③ ئەسلەتمەك:

«Bu çocuk babasına benziyor — بۇ بالا ئاتىسىغا ئوخشايدۇ.

Bu çocuk büyüklere ebenzer davraniyor — بۇ بالا چوڭلاردەك ھەرىكەت قىلىدۇ.»

benzer. s. ① ئوخشىشى. ② جۈپ، خىل. تىپ:

«Bu kumaşın hiç benzerinibulamadım — بۇ رەختىنىڭ ئوخشىشىنى تاپالمىدىم.

«Onun bir benzeri hiç bulunamaz — ئۇنىڭ خىلى (جۈپى) تېپىلمايدۇ.»

benzerlik, — ği. is ئوخشاشلىق:

«Bu iki resim arasında büyük bir benzerlik var — بۇ ئىككى رەسىم ئوتتۇرىسىدا چىق ئوخشاشلىق بار.»

benzeşim. is. ① ئىستىلىستىكىدا ئوخشىتىش. ② گراماتىكىدا ئاسسىملاتسىيە.

benzet, — ti. is. تەتقىق، دوراش.

benzeti. is ① ئوخشىتىش. ② تەقلىد.

~ **yapmak** ئوخشاتماق.

benzetilmek. ① ئوخشىتىلماق. ② ماسلاشتۇرۇلماق، ئۇيغۇنلاشتۇرۇلماق. ③ تەقلىد قىلىنماق.

benzetmek ① ئوخشاتماق. ② بەربات قىلماق، يوق قىلماق، بۇزۇپ قويماق. ③ ئۇرماق:

«Iki şeyi bir birine benzetmek — ئىككى نەرسىنى بىر – بىرىگە ئوخشاتماق.

Çocuk oyuncağını benzetti — بالا ئويۇنچۇقىنى بۇزۇپ قويدى.»

benzin. is. بېنزىن.

benzol,— lü is .fr بېنزول.

beraat, — tı. is. ar. → Beraet.

beraber. z. far. ① باراۋەر، تەڭ، بىرلىكتە. ② ھەمراھلىق.

beraberlik,—ği. is باراۋەرلىك، تەڭلىك.

beraet, — ti. is .ar — far. سوتنىڭ ئاقلاش ھۆكۈمى.

~ **etmek** ئاقلانماق.

~ kazandırmak. ئاقلىماق.

berat, –tı. is. ar. مۇكاپاتنامە، تەقدىرنامە:

«Istiklal madalyası berati — ئىستىقلال مېدال قەغىزى.»

berbar is. mim. بالىخانا (ئۆي ئۈستىگە سېلىنغان ئۆي).

berbat, – tı. s. far. ① ئەسكى، ناچار. ② سەت. ③ بۇزۇق. ④ پەرىشان، سولغۇن. ⑤ خاراب، ۋەيرانە:

«1. Bugün hava berbat — بۈگۈن هاۋا ناچار.

2. Gözü berbat kadın — كۆزى سەت ئايال.

3. Berbat bir saat — بۇزۇق سائەت.

4. Hastalıktan adamın yüzü berbat olmaş — كېسەلدىن بۇ ئادەمنىڭ يۈزى سولۇپ كېتىپتۇ.

5. Ne berbat şehir bu — نېمىدېگەن ۋەيرانە شەهەر بۇ.»

berber. is. it ① چاچ تاراش.② ساتىراشخانا:

«Berbere gittim — ساتىراشخانىغا باردىم.»

Berberi. is. s. بەر بەرىستان خەلقىدىن.

berberlik, – ği. is. ساتىراشلىق.

berdevam. s. far داۋام قىلىۋاتقان.

bere. is. far. دارغا ئېسىلغان.

bere[1]. is. بىر نەرسە ئۈستىدىكى سىزىق.

bere[2]. is. fr. چېكىلىكسىز شەپكە. (چېكىلىكى يوق).

bereket, – ti. is. بەرىكەت، موللۇق، جىقلىق.

bereketli. s. بەرىكەتلىك، مول، جىق.

bereketsiz. s بەرىكەتسىز، تېز تۈگەيدىغان، خورر:

«Yaş sabun bereketsiz olur — هۆل سوپۇن خور بولىدۇ.»

bereketsizlik, – ği. is. ئىشقا يارىماسلىق، قىسلىق.

berelemek. كونىراتماق، ئەسكىرەتمەك.

berelenmek. كونىرىماق، ئەسكىرىمەك.

bereli. s. يارىدار، زېدىسى بار.

bergüzar. is. far. كىچىك هەدىيە،سوۋغا.

berhane is. far. – → Barhane.

berhava. is. fâr.

بۇ سۆز «olmak» ۋە «etmek» دېگەندەك ياردەمچى پېئىللار بىلەن بىرلىكتە قوللىنىلىدۇ.

~ etmek. بوشقا كەتمەك،بىكارغا كەتمەك.

~ olmak. زىيان تارتماق، زەرەر كۆرمەك، بوشقا كەتمەك:

«Bütün çabaları berhava oldu — پۈتۈن ئەجرى بوشقا كەتتى.»

berhudar. s. far. بەختلىك، تەلەيلىك:

«Berhudar ol — بەختلىك بول.»

beri. is. ① بېرى، بۇيان، ئېتىبارەن، تارتىپ، كېيىن. ② يېقىن:

«Kurtuluştan berimutluhayattayız— ئازادلىقتىن بېرى بەختلىك ياشاۋاتىمىز.

Biraz beriye gel — «بىرئاز يېقىن كەل.

berî s. ar. قۇتۇلغان، ئاقلانغان، مۇناسىۋەتسىز، پاك:

«Suçtan beri oldu — گۇناهىدىن قۇتۇلدى.»

beri beri. is. fr. ۋىتامىن «B» نىڭ يېتىشمەسلىكىدىن بولىدىغان ئىششىق كېسىلى.

beriki, –ni. z. s. ①بېرىقى.② باشقىسى.

يەنە بىرى، قالغىنى:
«Onu değil· berikini istiyorum — ئۇنى ئەمەس، بېرىقىسىنى خالايمەن.»

berk[1], **—ki**. s. ① قاتتىق. ② مۇستەھكەم، چىڭ، چىداشلىق، بەك.

berk[2], **— ki.** is ·ar· چاقماق، يېشىن.

berk[3], **— ki.** is ·far· يوپۇرماق:
«Yüz berkli bir çeşit gül — يۈز يوپۇرماقلىق بىر خىل گۈل.»

berkinmek. كۈچلەنمەك، قۇۋۋەتلەنمەك.

berkitmek. كۈچلەندۈرمەك، قۇۋۋەتلەندۈرمەك.

berklik, — ği· is· ① مۇستەھكەملىك. ② قاتتىقلىق، چىداشلىق.

berlin· is· ① پوۋۇسكا. ② پولكا (تانسا).

bermutat. z· fâr · ar. ئوخشاشلا. ئاۋۋالقىدەكلا، ئادەتتىكىدەكلا:
«Pazar günleri dükkanlar bermutat kapalı olur — يەكشەنبە كۈنلىرى دۇكانلار ئادەتتىكىدەك ئېتىك بولىدۇ.»

bernâ· s· far· ياش، يىگىت.

berrak, — ğı. s· ar· ① سۈپسۈزۈك، تىنىق (سۇ). ② (ئاۋاز) يېقىملىق. ③ ئوچۇق، چۈشىنىشلىك:
«Berrak su. سۈپسۈزۈك سۇ.
Bu kadının sesi çok berrektır — بۇ ئايالنىڭ ئاۋازى ناھايىتى يېقىملىق.»

berraklaşmak. سۈزۈكلەشمەك، تىنىماق، ساپلاشماق، پاكىزلەشمەك.

berraklık, — ğı· is سۈزۈكلۈك، تىنىقلىق، پاكىزلىق، ساپلىق.

berrî. s· ar· قۇرۇقلۇق بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان.

bertaraf. z· far ① بەر تەراپ، چەتكە قېقىش، يەكلەش. ② بىر ياقىغا قايرىپ قويۇش، بىر تەرەپكە قويۇپ قويۇش، كارى بولماسلىق:
« Onlar bizi bertaraf etmeye çalişiyorlar — ئۇلار بىزنى چەتكە قېقىشقا كىرىشىۋاتىدۇ.
Bu iş bertaraf, ötekini konuşalım — بۇ ئىش تۇرۇپ تۇرسۇن، باشقىسىنى سۆزلىشەيلى.»

bertik. s· ıs. ① يارىلانغان، جاراھەتلەنگەن. ② يارا، جاراھەت.

berzah. is· ar· ① قىستاڭ يەر. ② ئۇچۇرۇم يار:
«Bir bela berzahına çattık — خەتەرلىك بىر يارغا ئۇچرىدۇق.»

bes. z· far· بەس، يېتەر، كۇپايە.

besa. is· ۋەدىلەشمەك، قەسەم ئىچمەك، قەسەم.

besalet, — ti. → is. ar. باتۇرلۇق، جەسۇرلۇق، قەھرىمانلىق، يىگىتلىك.

besâre. is. mim. چوڭ ۋە ئۇزۇنچاق ئۆي.

besbedava. s. t. far. بەك ئەرزان.

besbelli. s. ① ئوپئوچۇق. ② شۈبھىسىز، روشەن، ئايدىڭ، چوقۇم، جەزمەن:
«Böyle olacağı besbelliydi — مۇشۇنداق بولۇشى ئوپئوچۇق ئىدى.
Besbelli artık gelmiyecek — كەلمەسلىكى جەزمەن.»

besbeter. s. t. far. بەك ئەسكى، ناھايىتى يامان، بەتتەر.

besermek. باقماق، يېتىشتۈرمەك، ئۆستۈرمەك، بوردىماق.

besi. is. ① بېقىش، سەمرىتىش،

بورداش. ② جاپانى تولدۇرۇش.

besi · doku. is. ئىچكى تۆرەلمە سۇتى.

besil, besli. s. سېمىز، سەمرىتىلگەن، بورداتلغان، ئەت ئالدۇرۇلغان.

besim. s. ar. ① ئوچۇق چىراي، كۈلگۈن چىراي، كۈلگۈنچەك. ② ئەرەنچە ئات.

besin. is. ئوزۇق، ئوزۇقلۇق.

besi · suyu. is. ئۆسۈملۈك تومۇرلىرىدىكى سۇيۇقلۇق.

besleme. is. ① بېقىش. ② دېدەك.

beslemek. ① باقماق، تويغۇزماق. ② سەمرىتمەك، بوردىماق. ③ ئېھتىياجىنى قامدىماق. ④ ئاشلىق بىلەن تەمىنلىمەك. ⑤ ھېس قىلماق، تۇيماق. ⑥ كۈتمەك. ⑦ كۆڭلىدە ساقلىماق. ⑧ راۋاجلاندۇرماق. ⑨ ئۆستۈرمەك، چوڭ قىلماق، يېتىشتۈرمەك:

«1· Ben sekiz canı besliyorum — مەن سەككىز جاننى بېقىۋاتىمەن.

2· Kurban kesmek için koyunu iyi beslemek gerekir — قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن قوينى ئوبدان بورداش كېرەك.

3. Bir ani beslemek — بىر پۇرسەت كۈتمەك.

4. Tavuk beslemek — توخۇ ئۆستۈرمەك.»

beslenmek. ① ياشىماق. ② يېتىشتۈرۈلمەك. ③ راۋاج تاپماق. ④ ئۆزىنى كۈتمەك.

bessam. s. ar. كۈلگۈن چىراي، كۈلۈپ تۇرىدىغان، كۈلگۈنچەك.

best, — ti. is. far. توسقۇن.

beste. is. far. ① مۇزىكا نوتىسى، كۈي، ئاھاڭ. ② بىر مۇزىكا ئەسەرنىڭ مۇزىكا قىسمى. ③ كومپوزىتورلۇق:

«Bu şarkının bestesini Giyas yaptı— بۇ ناخشىنىڭ مۇزىكىسىنى غىياس ئىشلىدى.»

besteci. s. is ئاھاڭ ياراتقۇچى، مۇزىكا ئەسەر يازغۇچى، مۇزىكانت، كومپوزىتور.

beste · kâr. is. far → Besteci

bestelemek. ئاھاڭ ئىشلىمەك:

«Bu şiiri besteledim — بۇ شېئىرنى ئاھاڭغا سالدىم.»

beş. s. بەش:

«Beş kıta — بەش قىتئە.»

beşaret, — ti. is. ar. ① خۇش خەۋەر. ② ناھايىتى سەت، قوپال، كالانپاي نەرسە.

beşaşet, — ti. is. ar. كۈلگۈن چىراي.

beşer[1]. is. ar. ئىنسان ئوغلى. ئادەم بالىسى، ئادەمزات:

«Beşer şaşar — ئادەم بالىسى يېڭىلىدۇ.»

beşer[2]. s. ① بەشتىن. ② بەشچە:

«Beşer adam geldi — بەشچە ئادەم كەلدى.»

beşeri. s. ar. ئىنسانى.

beşeriyat, — tı. is. ar. ئانتروپولوگىيە.

beşeriytaçı. is. ar. ئانتروپولوگىيە مۇتەخەسسىسى.

beşeriye. is. ar. مۇسۇلمانلىق.

beşeriyet, — ti. is. ar. ئىنسانلىق، ئىنسان بالىلىرى.

beşerli. s. بەش - بەشتىن.

beşgen. is بەش بۇرجەك، بەش بۇرجەكلىك شەكىل.

beşik, — ği. is ① بۆشۈك. ② بىر نەرسىنىڭ پەيدا بولغان يېرى:

«Medeniyetin beşiği Ort Asyadır— ئوتتۇرا ئاسىيا مەدەنىيەت بۆشۈكىدۇر.»

beşikçi. is بۆشۈك ياساپ ساتقۇچى.

beşir. s. ar. ① خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى. ② كۆلگۈن چىراي، كۆلگۈنچەك.

beşiz. s. بەش كېزەك، بىر ئانىدىن بىرلا ۋاقىتتا تۇغۇلغان بەش بالا.

beşli. s. ① بەش پارچىدىن تەركىپ تاپقان. ② مۇخەممەس (شېئىر). ③ بەشلىك قارت قەغىزى.

beşlik, — ği. is ① بەش پارچىدىن بارلىققا كەلگەن پۈتۈنلۈك. ② بەش يۆكلۈك، بەش مولۇق، بەش يۈەنلىك پۇل.

beşme. is. رەڭگى بەش خىل يوللۇق رەخت.

beş · parmak, — ğı. is. zool. دېڭىز يولتۇزى. (تىكەن تېرىلىك دېڭىز هايۋىنى).

beşuş. s. ar كۆلگۈن چىراي، كۈلۈپ تۇرىدىغان، كۈلەر يۈز.

beş · yüzlük, — ğü. is بەش يۈزلىرالىق قەغەز پۇل.

bet[1] **— ti.** is. يۈز، چېھرە، چىراي.

bet[2]. → **Bed.**

betatron. is. yun. ئېلېكتر كۈچىنى تېزلاشتۇرىدىغان ماگنىتلىق ئەسۋاب.

betelemek (Etelemek — betelemek) «Etelemek» پېئىلى بىلەن بىللە قوللانغاندا ئەسكىلىك قىلماق، قوپاللىق قىلماق دېگەن مەنانى بىلدۈرىدۇ.

betelmek. قوپاللاشماق، تۇرگىلۇق قىلماق.

beter. s. far. تېخىمۇ ئەسكى، بەتتەر:

«Allah beterinden saklasın — ئاللا ئەسكىلەردىن ساقلىسۇن.»

betik, — ği. is يېزىق، پۈتۈك، يېزىلغان ئەسەر، يېزىقلىق قەغەز، خەت، مەكتۇب، كىتاب.

betim. is ① تەسۋىر، ئىزاھ، شەرھ. ② تەسۋىرىي سۆز ياكى يېزىق.

betimlemek. تەسۋىرلىمەك، ئىزاھلىماق، شەرھلىمەك.

betlik, — ği. is يامانلىق، ئەسكىلىك، قوپاللىق، يىرىكلىك.

beton. is. far. ① بېتون. ② s. بېتوندىن ئىشلەنگەن.

betonlaşmak. ① بېتونلاشماق. ② كۈچلەنمەك، چىڭىماق، ساغلاملاشماق.

betül. s. ar. ① قىز (ياتلىق بولمىغان). ② نومۇسلۇق (ئايال). ③ مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ قىزى پاتىمە بىلەن بۈۋى مەريەمگە بېرىلگەن نام.

bevil, — vli. is. ar. سۈيدۈك.

bevliye. is. ar. سۈيدۈك ۋە تاناسىل ئەزاسى كېسەللىكلىرى.

bevliyeci. is. تاناسىل ئەزاسى كېسەللىكى دوختۇرى.

bevvap. is. ar. ① ئىشىك باققۇچى، دەرۋازىۋەن. ② قەدىمدە مەھەللە مەكتەپلىرىنىڭ خادىمى.

bey. is. ① باي، بەگ. ② ئايماق باشلىقى، باشلىق. ③ قارت قەغىزىنىڭ بىرىنچىسى، ئەڭ چوڭى، سەر. ④ ئىسمىنىڭ ئارقىغا ئۇلاپ ھۆرمەت ئۈچۈن قوللىنىدىغان سۆز — ئۇنۋان:

«Ahmet bey — ئەخمەت بەگ.»

beyaban. is. far. باياۋان، دەشت، چۆل، جەزىرە.

bey · ağabey. is. ھۆرمەتكە لايىق ئوتـ تۇرا ياشلىق ئەر.

beyan. is. ar. ① بـايـان، ئـېـپـادە. ② سۆزلەش، ئوقتۇرۇش، بىلدۈرۈش:

«Beyan etmek — «بايان قىلماق.

beyanat, – tı. is. ar. بايانات.

beyanname. is. ar. بـايـانـنـامـە، ئاخبارات.

beyaz. s. ar. ① ئاق. ② ئاق تەنلىك، ئاقـۇچ. ③ نۇرلـۇق. ④ تـۇخـۇمنىـڭ ئېقى:

«Beyaz kağıt — «ئاق قەغەز.

beyaz · kitap. is. ئاق تاشلىق كىتاب (بىر مەسـىلـىـنى شـەرھـلـەپ ھۆكۈمـەت ياكى بىرەر جەمئىيەت تەرىپىدىـن ئېلان قىلىنغان كىتاب).

beyaz · perde. is. ئېكران:

«Garip – Senem filimi beyaz per — deye çıkarıldı — غېرىـب ـ سـەنـەم كىنوسى قويۇلدى.»

beyazımsı, beyazımtırak. s. ئاقامـتۇل، ئاقـۇچ.

beyazlamak, beyazlaşmak. ئاقارماق.

beyazlatmak. ئاقارتماق.

beyazlık, – ğı. is. ئاقلـىق، ئاقلـىق دەرىجىسى.

bey · baba· is. بوۋا، ئاقساقال.

bey · efendi. is. ئەپەندى:

«Ahmet beyefendi — ئەخمەتجان ئەپەندى.»

bey · erki. is. ئارستوكراتىيە، ئاقسۆـ ڭەك. (① ھۆكۈمران ئېكسپلاتاتۇر سىنىپـ نىڭ ئىمتىيازلىق يـۇقـىرى دائىرىلىرى. ② بىرەر سىنىپ ياكى ئىجتىمائىي گۇرۇپـ پىنىڭ ئىمتىيازلىق قاتلىمى).

beygir. is. far. ① ئات. ② ياغاچ ئات (تەنتەربىيىدە).

beygirci. is. ئاتچى، ئاتـنـى كىراغـا بەرگۈچى.

beygir · gücü, – nü. is. ئات كۈچى.

beyhan. is. ar. ① ئاغـزى بوشلـۇق، سىر ساقلىماسلىق. ② ئەر ياكـى ئايالـ چە ئات.

beyhude. z. s. far. ① بـىـھـۇدە، ئورۇنـسىز، بوشتـىـن بوشقا. ② پايدىـسىز، نەتىجىسىز.

bey, – yi. is. ar. سېتىش.

beyin, – yni. is. ① مېڭە، چوڭ مېڭە. ② ئەقىل، چۈشەنچە، ئـىـدراك. ③ رەھـ بەرلىك ياكى مەركەز.

beyincik. s. كىچىك مېڭە، ئارقا مېڭە.

beyinsiz. s. ئەقىلسىز، كاللىسى ئـىشلـ مەسلىك، گالۋاڭ، مۆڭ.

beyit, – yti. is. ar. ① بېيىت، ئىككى مىسرالىق شېئىر.

beylik, – ği. is. ① بەگلىك. ② ئالىيجا- نابلىق. ③ ھۆكۈمەت. ④ يۇمشاق ھەرـ بىي ئەدىيال. ⑤ بىرخىل كۆڭلەك:

«Beylik elbise — «بەگلىك كىيىم.

beynamaz. s. far. ① بىناماز، ناماز ئوقۇمايدىغان. ② ھۇرۇن، يالقاۋ، ئىش خۇش ياقمايدىغان.

beynel · milel. بەينەلمىلەل، ئىنتېرـ ناتسىئونال، خەلقئارا:

«Beynelmilel marşı — ئىنتېرناتسىئو- نال مارشى.»

beynelmilelleştirmek. خەلقئارالاشـ تۇرماق.

beytül · mal. is. ar. دۆلەتخەزىنىسى (قەدىمكى زاماندا).

beyyine. is. ar. دەلىل، ئىسپات، پاكىت.

beyza. is. ar. تۇخۇم.

beyzâ. s. ar. ئاپئاق.

bey - zade. is. far. ① بەگزادە، بەگئوغلى، بايۋەچچە. ② ئارىستوكرات، ئاقسۆڭەك. ③ ئاقنانچى، ئەركە - نايناق.

beyzi. s. ar. تۇخۇم شەكىللىك.

bez[1]**.** is. ar. ① رەخت، رەخت پارچىسى، پۇرۇچ. ② كىپەن. ③ بۆز، ماتا، خام.

bez[2]**.** is. بەز:

«Tükürük bezi — تۈكۈرۈك بېزى (بەزلىرى).»

bezci. is. باپكار، بۆزچى.

bezdirici. s. بەزدۈرگۈچى، زېرىكتۈرگۈچى.

bezdirmek. بەزدۈرمەك، زېرىكتۈرمەك.

beze. is ① بەز. ② خېمىرتۈرۈچ.

bezek, – ği. is. بېزەك، زىننەت.

bezekçi. s. is. ① نەققاش، بېزەكچى. ② قەدىمدە قىزنى كىيىندۈرگۈچى ئايال.

bezekçil. s. بېزەكچى، پەردازچى، گىرىمچى.

bezekli. s. پەردازلانغان، گىرىم قىلىنغان، بېزەكلەنگەن.

bezeklik, – ği. is. تاملارغا ئويۇلغان ۋە سىزىلغان رەسىملەر.

bezemek. بېزىمەك، پەردازلىماق، زىننەتلىمەك.

bezenmek. بېزەنمەك، پەردازلانماق، زىننەتلەنمەك.

bezestan, bedestan. is. far. قىممەت باھالىق نەرسىلەر (مەرۋايىت، ياقۇت قاتارلىقلار) سېتىلىدىغان مەخسۇس بازار.

bezin. s. زېرىككەن، تويغان، بىزار بولغان.

bezginlik, – ği. is. زېرىككەنلىك، تويغانلىق، بىزار بولغانلىق.

bezik, – ği. is. fr. قارت بىلەن ئوينىلىدىغان بىر خىل ئويۇن.

bezir. is. كەندىر يېغى.

bezirgân. is. far. ① سودىگەر، تۇججار. ② سەيياره سودىگەر. ③ يەھۇدى.

bezirganlık, – ğı. is. سودىگەرلىك.

bezirlemek. كەندىر يېغى بىلەن ياغلىماق.

bezlemek. خەرىتە ۋە رەسىملەرنىڭ يىرتىلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئارقىغا رەخت يېپىشتۇرماق.

bezletmek. ① چاچماق، چېچىۋەتمەك. ② كۆپ بەرمەك، ئايىماستىن بەرمەك.

bezmek. بەزمەك، زېرىكمەك، بىزار بولماق، تويماق:

«Ne kadar çetin olursa olsun hayattan bezmemeli — قانچىلىك قىيىنچىلىق بولسا بولسۇن ھاياتتىن بەزمەسلىك لازىم.»

bezrek, – ği. is. كىچىك تۇخۇم.

bezzaz. is. ar. ① باپكار، ماتا توقۇپ ساتقۇچى. ② رەخت بازىرى.

bezzazistan. is. ar. قىممەتلىك رەختلەر سېتىلىدىغان بازار «Bedestan» دەپمۇ ئاتىلىدۇ، بۇنداق بازاردا قىممەتلىك نەرسىلەر ۋە قورال - ياراقلارمۇ سېتىلىدۇ.

bıcıl. is. osm. ئوشۇق.

bıcılgan. s. is. ① ئۇلغايغان، تارالـ غان، كېڭەيگەن (يـارا، جاراھـەت). ② ئاقباش كېسىلى (ئاتنىڭ پۇتىدىكى).

bıcırgan. is. مەدەن پارچىلىرىنى پار- قىرىتىدىغان، سىلىقلاشتۇرىدىغان ئەسۋاب.

bıçak, — ğı. is. پىچاق:
«Bıçak yarası unutulur, dil yarası unutulmaz — پىچاق يارىسى ئۇنتۇلىدۇ، تىل يارىسى ئۇنتۇلمايدۇ.»

bıçak · ağzı. پىچاق بىسى.

~ **altına yatmak.** ئوپېراتسىيە قىلىنماق.

~ **artığı.** بوغۇزلانماي قېپقالغان ھايۋان.

~ **gelmek.** قاتتىق ئۇرۇشماق.

~ **sırtıkadar.** بەك ئاز.

bıçaksilmek. بىر ئىشنى پۈتتۈرمەك.

bıçakçı. s. is. پىچاقچى (پىچاق قاتارلىقلارنى سوقۇپ ساتقۇچى).

bıçakçılık, — ğı. is. پىچاقچىلىق (پىچاق، ئۇستۇرا، قەلەمتىراش قاتارلىقلارنى سوقۇپ سېتىش ئوقەتتى).

bıçaklamak. پىچاقلىماق، پىچاق سالماق.

bıçaklanmak. پىچاقلانماق، پىچاق سېلىنماق.

bıçaklı. s. پىچىقى بار، پىچاقلىق.

bıçaklık,—ğı is. ① پىچاق قويۇلىدىغان ئورۇن. ② پىچاق سوقۇشقا يارايدىغان مەدەن.

bıçkı. is. ھەرە (ياغاچچىنىڭ).

bıçkıcı. s. ① ياغاچ تىلغۇچى، ھەرىچى. ② توك ھەرىسى ياساپ ساتقۇچى.

bıçkıhane. is. مەخسۇس تاختاي تىلىدىغان فابرىكا ياكى ئىشخانا.

bıçkın. is. ①لاغايلاپ يۈرگۈچى. ② لۈكچەك.

bıdık. s. ① قىسقا ھەم دىقماق ھەم سېمىز. ② كىچىك، ئۇششاق:
« Bıdık parmak — پاقا بارماق.
Bıdık armut — كىچىك ئامۇت.»

bıkılmak. زېرىكمەك، بەزمەك، بىزار بولماق.

bıkıntı. is. زېرىكىش، بېزىش، بىزار بولۇش.

bıkkın. s. بىزار بولغان، بەك زېرىككەن، بەكمۇ توېغان.

bıkkınlık,—ğı. is. بىزار بولغانلىق، زېرىككەنلىك، تويغانلىق، بەزگەنلىك.

bıkmak. ① زېرىكمەك، بىزار بولماق، بەزمەك. ② چىدىغۇسىز ھالغا كەلمەك:
«Hergün iş olmazsa ondan bıkılır — ھەر كۈنى ئىش بولمىسا، ئۇنىڭدىن زېرىكىدۇ.
Onların geçimsizliğiniden bıktım artık — ئۇلارنىڭ تۇرمۇش قىيىنچىلىقىغا چىدىيالمىدىم.»

bıktırıcı. s. زېرىكتۈرىدىغان، بىزار قىلىدىغان، تويغۇزىدىغان:
«Adamı bıktırıcı bir iş — ئادەمنى زېرىكتۈردىغان ئىش.»

bıktırmak. زېرىكتۈرمەك، بىزار قىلماق، تويغۇزماق.

bıldır. z. s. بۇلتۇر، ئۆتكەن يىل:
«Bıldır diktiğim fidan bu yıl çiçek açtı — بۇلتۇر تىككەن كۆچەت بۇ يىل چېچەكلىدى.»

bıldırcın[1]. is. zool. ۋىتۇلداق، بۆدۈنە.

bıldırcın[2]. is. پاكار ۋە دوغىلاق

سىمىز ئايال ياكى قىز.

bılık bılık. s. مىلىق ـ مىلىق (سىمىز). دۇپدۇملاق.

bıngıl bıngil. s. z. لىغىر ـ لىغىر.

bıngıldak. is. بوۋاقلار مېڭىسىنىڭ قاتمىغان ۋە لىپىلداپ تۇرىدىغان قىسمى.

bıngıldamak. لىغىرلىماق، لىپىلدىماق.

bıngıllık,–ğı. is. ① سىمىزلىك. ② سىمىزلىكتىن كېلىپ چىققان ئېغىرلىق.

bırakılmak. تاشلانماق، قويۇۋېتىلمەك.

bırakışmak. پۈتۈشمەك (ئۇرۇشتا)، توختام تۈزۈشمەك، ئۇرۇش توختاتماق.

bırakıt,–tı. is. مىراس.

bırakmak. ① قويماق. ② تاشلىماق. ③ كېچىكتۈرمەك، كەينىگە سۈرمەك. ④ ئىختىيارىغا قويۇۋەتمەك. ⑤ بوشانماق، ئايرىلماق. ⑥ سىنىپتا قالدۇرماق، سىنىپتا قالماق. ⑦ ئامانەت بەرمەك. ⑧ ئىز قالدۇرماق:

«1. Çocuklar bırakmaya gelmez — باللارنى ئىختىيارىغا قويۇۋېتىشكە بولمايدۇ.

2. Öğretmen üç tembeli bıraktı— ئوقۇتقۇچى ئۈچ ھورۇن ئوقۇغۇچىنى سىنىپتا قالدۇردى.

3. Eşyamı size bırakiyorum — نەرسە ـ كېرەكلىرىمنى سىزگە ئامانەت قويىمەن.

4. leke bırakmak— ئىز قالدۇرماق.»

bıyik,–ğı. is. ① بۇرۇت. ② يۈگىشىپ يۇقىرىغا ئۆسىدىغان ئوتلارنىڭ يوپۇرمىقى:

«Bıyığı terlemek — بۇرۇتى خەت تارتماق.»

bıyıklanmak. بورۇت چىقماق.

bıyikli. s. بۇرۇتلۇق، بۇرۇتىنى چۈشۈرتمىگەن.

bıyıksız. s. بۇرۇتى يوق، بۇرۇتىنى چۈشۈرگەن، بۇرۇتسىز.

bızbız. is. دۇمباق ياكى ناغرا چوكىسى.

bızdik. is. كىچىك بالا.

bızır. is. ar. دىلدانەك، دىلچىق (ئاياللار پەرجىسىنىڭ يۇقىرىقى قىسمىدا بولىدىغان ناھايىتى سەزگۈر كىچىك ئورگان).

biaman. s. far. ar. ئامانلىق بەرمەيدىغان، تىنچ قويمايدىغان.

biat. is. ar. بويۇن سۇنۇش، ئىتائەت قىلىش.

bibek. s. far. قورقۇنچىسىز، پەرۋاسىز.

biber. is. ① مۇچ ② لازا:

«1. kara biber — قارىمۇچ.

2. Ak biber— ئاقمۇچ.

3. kızıl biber — قىزىل لازا.»

biberlemek. ① قارىمۇچ سالماق، لازا سالماق. ② ئاچچىق قىلماق.

biberli. s. ① قارىمۇچ ياكى لازا سېلىنغان. ② قاتتىق (سۆز). ③ ئاچچىق.

biberlik,–ği. is. قارىمۇچ قاچىسى، لازا قاچىسى.

biberon. is. fr. سوسكا، ئېمىزگە.

bibi. is. ar. ① هاما (ئاتىنىڭ سىڭلىسى). ② ئائىلە ئايالى.

bibliyograf. is. fr. بىبلىئوگرافىيە مۇتەخەسسىسى.

bibliyografya. is. fr. بىبلىئوگرافىيە ① باسما كىتابلىرىنى كۆرسەتكۈچى رويخەت تۈزۈش ۋە ئۇلارنى ئۆگىنىش ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئىلمىي ساھە. ② گېزىت ـ ژۇرناللارنىڭ يېڭى چىققان

كىتابلارنى قىسقىچە تەھلىل قىلىپ بېرىـ
دىغان مەخسۇس بۆلۈم. ③ بىرەر مەسىلىـ
گە دائىر كىتاب، ژۇرنال ۋە، ماقالىلەر
روېىخېتى).

bibliyoman. s. is. كىتاب مەستانىسى.

biblo. s. far. شېرە ۋە كىتاب تەكـ
چىسى قاتارلىقلارغا تىزىلغان ۋازا، ھەيكەل قاتارلىق كىچىك زىننەت بۇيۇملىرى.

biçare. s. far. ① بىچارە، ئاجىز، كۆچسىز، ئامالسىز. ② تەلەيسىز، بەختسىز.

biçarelik,-ği. is. بىچارىلىق، ئامالـ
سىزلىق، كۆچسىزلىق.

biçek,-ği. is. پىچاق.

biçer· bağlar. is. ھەم ئورۇپ، ھەم باغلايدىغان ماشىنا.

biçer· döver. is. كومبايىن.

biçici. s. is. ئورمىچى.

biçilmek. ① كېسىلمەك. ② ئورۇلماق. ③ يوق قىلىنماق. بەربات قىلىنماق، ④ ئايرىلماق:

«1. Dört elbise biçildi — تۆت قۇر كىيىم كېسىلدى.

2. Buğdaylar biçildi— بۇغدايلار ئورۇلدى.

3. Düşman ordusu biçildi — دۈشمەن قوشۇنى يوقىتىلدى.

4. Emekli aylığı olarak devletçe biçilen para— پېنسىيە مائاشى ئۈچۈن دۆلەت تەرىپىدىن ئايرىلغان پۇل.»

biçim. is. ①ئورما. ② پىچىم، شەكىل:

«Kostümün biçimini beğendim — كاستۇمنىڭ پىچىمىنى ياقتۇردۇم.»

biçimlemek. ئىزا تارتقۇزماق، ئابـ
روينى تۆكمەك:

«Ahmedi öyle bir biçimledilerki— ئەخمەتنى شۇنداق چۈشەردىكى.»

biçimlendirmek. ① شەكىلگە كىرگۈزـ
مەك. ② مېۋە دەرەخلىرىنىڭ شاخلىرىنى پۇتاپ بىر شەكىل بەرمەك.

biçimli. s. كېلىشكەن، قاملاشقان، چىرايلىق، خۇش پىچىم.

biçimsiz. s. سەت، قاملاشمىغان، قوپال، كالانپاي، پىچىمسىز.

biçki. is. كىيىم كېسىش ھۈنىرى، كېسىمچىلىك، پىچىمچىلىك.

~ yapmak. رەخت كەسمەك، پىچماق.

biçkici. is. كېسىمچى.

biçmek. ① پىچماق (كىيىم)، كەسمەك، ② تىلماق. ③ ئورماق (ئوت). ④ باھا قويماق. ⑤ قىرماق:

«1. Tahta biçmek — تاختاي تىلماق.

2. Ot biçmek— ئوت ئورماق.

3. Buna ne fıyat biçtiniz? — بۇنىڭغا قانچە باھا قويدىڭىز؟»

bidaa. is. ar. سەرمايە، ئىگە بولغان نەرسە.

bidar. s. far. ئويغاق، غەپلەتتە بولمىغان.

bidat,-ti. is. ar. باشلانغۇچ، ئىپتىـ
دائىي.

bidon. is. fr. بېنزىن، كىرسىن قاتارلىقلار قاچىلىنىدىغان تۇڭ.

biga. is. lat. خادۇك، هارۋا.

bigami. is. fr. ئىككى خوتۇنلۇق.

bigâne. s. far. مۇناسىۋەتسىز، ئالاقىسىز، يات.

bigânelik,-ği. is. ① ياتلىق. ② مۇـ

ناسۆەتسىزلىك، ئالاقىسىزلىك.

bigudi. is, fr. چاچ قىسقۇچ، چازا.

bigunah. s. far بىگۇناھ، گۇناھسىز.

bihaber. s. far. خەۋەرسىز، بەخەۋەر، خەۋىرى يوق.

bihuş. s. far. بىھۇش، ھۇشسىنى، خۇدىنى بىلمەسلىك.

bihuzur. s. far. بەھۇزۇر، ھۇزۇرسىز.

bikes. s. far ھېچكىمى يوق، يار- دەمسىز، چارىسىز.

bikir,–krı. is. ar. قىزلىق.

bilâkis. z. ar. ئەكسىچە، تەتۈرسىچە:

«Bu işe memnun olmak şöyle dursun, bilâkis çok kızdım — بۇ ئىشتىن خۇش بولۇش بۇ- ياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە خاپا بولدۇم.»

bilanço. is. ıt. خۇلاسە:

«Bu işin bilançosunu yapalım — بۇ ئىشنىڭ خۇلاسىسىنى چىقىرايلى.»

bilâvasıta. s. ar. توغرىدىن توغرا، بىۋاستە.

bilcümle. s. ar. پۈتۈن، ھەممە.

bildik. is. s. ① بىلىش، تونۇش. ② بىلىنگەن، تونۇلغان.

«Burada bildik yok — بۇ يەردە تونۇش - بىلىش يوق.»

bildirge. is. ①ئۇقتۇرۇش، ئېلان (يېزىق ئارقىلىق). ② بايانىنامە، بايانات.

bildiri. is. ① ئۇقتۇرۇش. ② ئاخبارات، بايانىنامە، بايانات:

«Çin—Türkye bildirisi — جۇڭگو - تۈركىيە ئاخباراتى.»

bildirilmek. ① بىلدۈرۈلمەك، ئاڭلىتىل- ماق، خەۋەرلەندۈرۈلمەك. ②چۈشەندۈرۈلمەك:

«Durum ona çoktan önce bildirildi — ئەھۋال ئۇنىڭغا خېلى بۇرۇنلا بىلدۈرۈلدى.»

bildirişmek. بىلدۈرۈشمەك، خەۋەر بېرىشمەك، خەۋەرلەشمەك، ئۇقتۇرۇشماق.

bildirme. is. ① ئۇقتۇرۇش، بىلدۈ- رۈش. ② ئېلان.

bildirmek. ① ئاڭلاتماق، بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق، خەۋەر بەرمەك. ② سۆزلىمەك. ③ چۈشەندۈرمەك. ④ تونۇتماق. ⑤ كۆرسەتمەك:

«Meseleyi anla da bana mektupla bildir— مەسىلىنى چۈشىنىش بىلەنلا ماڭا خەت ئارقىلىق خەۋەر قىل.»

bile. z. ① بىللە، بىرلىكتە. ② تەقدىردە، ھەتتا.

«Yemin etse bile inanmam — قەسەم ئىچسىمۇ ئىشەنمەيمەن.

Ahmet geldimi gitti bile — ئەخمەت كەلدىمۇ - كەتتى، ھەتتا...»

bilebile. z. قەستەن، بىلىپ تۇرۇپ:

«Bu işi bile bile yapiyor — بۇ ئىشنى بىلىپ تۇرۇپ قىلىۋاتىدۇ.»

bileği. is. بىلەي:

«Bileği taşı — بىلەي تاش.»

bilek,–ği. is. بىلەك:

«Bilek saat— قول سائىتى.»

bileme. is. بىلەش (تىغنى).

bilemedin. z. ئەڭ كۆپ، ئەڭ جىق.

bilemek. بىلىمەك (تىغنى):

«Bıçak bilemek— پىچاقنى بىلىمەك.»

bilenmek. بىلەنمەك:

«Bıçak bilendi— پىچاق بىلەندى.»

bilerek. z. بىلىپ تۇرۇپ.

bileşik. s. مۇرەككەپ، چىگىش:

«Bileşik cümle — مۇرەككەپ جۈملە.»

bileşim. is. تەركىب:
«Suyun bileşiminde hidrojenle - oksijen vardır— سۇنىڭ تەركىبىدە ھىدروگېن بىلەن ئوكسىگېن بار.»

bileşmek. تەركىب تاپماق.

bleştirmek. تەركىبلەشتۈرمەك، بىرلەشتۈرمەك.

bilet,–ti. is. fr. بېلەت:
«Tren bileti— پويىز بېلىتى.»

biletçi. is. بېلەتچى، بېلەت كەسكۈچى ياكى ساتقۇچى.

biletmek. بىلەتمەك:
«Bıçağı biletmek— پىچاقنى بىلەتمەك»

biley. is. بىلەي.

biley(i)ci. is. بىلەيچى.

bilezik,–ği is. ① بىلەيزۈك. ② ھالقا شەكىلدىكى نەرسە.

bilfiil. ar. ئەمەلىيەت،ئەمەلىي ھەرىكەت:
«Sizin iyiliğinize bilfiil cevap - vere ceğim — سىزنىڭ قىلغان ياخشىلىقىڭىزغا ئەمەلىي ھەرىكىتىم بىلەن جاۋاب بېرىمەن.»

bilge. is. بىلىملىك ئادەم.

bilgi. is. ① بىلىم، مەلۇمات، ساۋات، ② ئىلىم - پەن. ③ چۈشەنچە:
«Konf eranstan bilgi aldım — ئىلمىي دوكلاتتىن مەلۇمات ئالدىم.»

bilgicilik, – ği. is. سەپسەتىچىلىك، سوفىزم.

bilgiç, – çi. s. ① كۆپنى بىلىدىغان، مەلۇماتلىق، ② بىلىملىك:
«Bilgiç adam — كۆپنى بىلىدىغان ئادەم.»

bilgili. s. z. ئىلىم ئىگىسى، مەلۇماتلىق.

bilgilik, – ği. is. بەلگە، نىشان، ئالامەت.

bilgin. is. ئالىم، ئۆلىما.

bilginlik, – ği. is. ئالىملىق، ئۆلىمالىق.

bilgisiz. s. بىلىمسىز، ساۋاتسىز، نادان.

bilgisizlik, – ği. is. بىلىمسىزلىك، ساۋاتسىزلىق، نادانلىق.

bilhassa. z. ar. بولۇپمۇ، ئەڭ مۇھىمى:
«Çocuklarım, bilhassa kızım yara - mazdır — بالىلىرىم، بولۇپمۇ قىزىم شوخ.»

bilim. is. ئىلىم - پەن:
«Çinde bilim çok gelişmiş — جۇڭگودا ئىلىم - پەن كۆپ تەرەققىي قىلغان.»

bilimsel. s. ئىلمىي، پەننىي:
«Bilimsel açıdan ele alınan so - runlar — ئىلمىي جەھەتتە ئانالىز (تەتقىق) قىلىنغان مەسىلىلەر.»

bilimsiz. s. ئىلمىي بولمىغان، پەنگە ئاساسلانمىغان.

bilinç, – çı. is. سەۋىيە، ئاڭ.

bilinç · dışı. is. بىخۇت، خىرامان.

bilinçli. s. سەۋىيىلىك، ئاڭلىق.

bilinçsiz. s. سەۋىيىسىز، ئاڭسىز.

bilinçsizlik, – ği. is سەۋىيىسىزلىك، ئاڭسىزلىق.

bilindik. → **Bilinen.**

bilinemez. is. بىلىنمەس، نامەلۇم.

bilinen. is. mat. مەلۇم، ئاشكارا، بەلگىلىك.

bilinmedik. is. بىلىنمەسلىك، نامەلۇملۇق.

bilinmek. بىلىنمەك. مەلۇم بولماق، ئېنىق بولماق.

bilinmeyen. s. بىلىنمىگەن.

bilinmez. s. بىلىنمەس، مەلۇم ئەمەس، نامەلۇم، ئېنىق ئەمەس.

bilir. s. بىلىدىغان، خەۋەردار.

bilistifade. z. ar. ① پايدىلانماق. ② ئارقىلىق:

«Bu durumdan bilistifade — بۇ ۋەزىيەتتىن پايدىلانماق.»

bilistişare. z. ar. مەسلىھەتلەشمەك، كېڭەشمەك، مەسلىھەتلىشىش بىلەن، كېڭىشىش بىلەن.

biliş. is. ① بىلىش. ② تونۇش، دوست.

bilişmek. بىلىشمەك، تونۇشماق.

billâhi. ar. خۇدا ھەققى.

bilmece. is. تېپىشماق:

«Bilmece çözmek — تېپىشماقنىڭ جاۋابىنى تاپماق.

Bilmece gibi konuşmak — تېپىشماقتەك گەپ قىلماق.»

bilmedik. s. نېمە بولغانلىقى نامەلۇم.

bilmek. ① بىلمەك. ② قىلماق. ③ تونىماق. ④ ھېسابلىماق. ⑤ مەسئۇل قىلماق، جاۋابكار قىلماق. ⑥ چۈشەنمەك. ⑦ قىياس قىلماق، تەخمىن قىلماق، مۆلچەرلىمەك:

«1. O, iyi hesap biliyor — ئۇ ھېسابنى ياخشى بىلىدۇ.

2. Bu iş iyi yapilabiliyor — بۇ ئىش ئوبدان قىلىنىۋاتىدۇ.

3. O adamın kim olduğunu bilmedim. ئۇ ئادەمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدىم.

4. Ben de onu dost biliyorum — مەنمۇ ئۇنى دوست دەپ ھېسابلايمەن.

5. Yüz ifadesinden bildim — يۈز تۇرقىدىن چۈشەندىم.

6. Ortada olağanüstü durum olduğunu bilmiştim — ئارىدا پەۋقۇلئاددە بىر ئەھۋالنىڭ بولىدىغانلىقىنى مۆلچەرلىگەنىدىم.»

bilmez. s. نادان، بىلىمسىز.

bilmezlemek. نادان قىلىپ كۆرسەتمەك، بىلىمسىز كۆرسەتمەك.

bilmezlik, — ği. is. نادانلىق، بىلىمسىزلىك.

bilmezlenmek. بىلمەس بولىۋالماق، بىلمەسكە سالماق.

bilumum. z. ar. پۈتۈن، ھەممە، تۈگەل.

bilvasıta. z. ar. ۋاستىلىك، ئارقىلىق.

bilyon. is. fr. مىليارد.

bimâna. s. fer — ar. بىمەنە، مەنىسىز، چۈشىنىكسىز.

bimar. s. far. بىمار، كېسەل، ئاغرىق.

bimar - hane. is. far. روھىي كېسەللەر دوختۇرخانىسى.

bimuhaba. z. far - ar. چېكىنمەستىن، قورقماستىن.

bin. is. ① مىڭ. ② ناھايىتى كۆپ:

«Bin ev — مىڭ ئۆي.

Bin kere söyledim, dinlemedin — ناھايىتى كۆپ سۆزلىدىم، ئاڭلىمىدىڭ.»

bina. is. ar. ① بىنا، قۇرۇلۇش. ② تايىنىش. ③ ئەرەبچە گىراماتىكا كىتابى:

«Davanızı hangı delillerin üstüne bina ediyorsunuz — دەۋايىڭىزنى قانداق دەلىللەرگە ئاساسەن ئىسپاتلاۋاتىسىز؟
Oğlum bina okur — ئوغلۇم ئەرەبچە گىراماتىكا كىتابى ئوقۇيدۇ.»

binaen. z. ar. ① بىنائەن. ② ئاساسەن.

binaenaleyh. z. ar. ئۇنىڭ ئۈچۈن، بۇنىڭ ئۈچۈن، شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭ تۈپەيلىدىن، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن.

binagar. is. بىناكار، قۇرۇلۇشچى.

bin · başı, — yi. is. مايور، يىڭجاڭ، مىڭبېشى.

bin bir. s. مىڭبىر، ناھايىتى كۆپ:
«Bin bir çeşit — كۆپ خىل.»

binde · bir. z. بەك شالاڭ، ئاز:
«Kuyruklu yıldız bindebir görünür — قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز ناھايىتى ئاز كۆرۈنىدۇ.»

bindi. is. دەستەك.

bindirilmek. مىندۈرۈلمەك، ئولتۇرغۇزۇلماق:
«Arabaya bindirildi — پىكاپقا ئولتۇرغۇزۇلدى.»

bindirmek. ① مىندۈرمەك، مىنگۈزمەك. ② ئولتۇرغۇزماق، چۈشۈرمەك. ③ چېقىلىشماق، ئۆرۈلۈپ كەتمەك، سوقۇلۇشۇپ كەتمەك:
«Ata bindirmek — ئاتقا مىنگۈزمەك.
Trene bindirdi — پويىزغا چۈشۈردى.»

binefsihi. z. ar. ئۆزلۈكىدىن، ئۆز - ئۆزىگە، ئىچىدىن.

binek, — ği. is. ① مىنىك. ② ئولتۇرىدىغان، مىنىدىغان، چۈشىدىغان نەرسە:
«Bu at kimin bineğidir — بۇ ئات كىمنىڭ مىنىدىغىنى.»

biner. s. مىڭدىن، مىڭچە:
«Arkadaşlar biner yuan mükafat aldılar — يولداشلار مىڭ يۈەندىن مۇكاپات ئېلىشتى.»

binici. s. is. ئات چەۋەندازى.

binicilik, — ği. is. ئات مىنىش ماھارىتى ۋە تېخنىكىسى.

binihaye. s. far . ar. تۈگىمەس، ئۈزۈلمەس، پۈتمەس.

bininci. s. مىڭىنچى (1000 ىنچى).

biniş. is. ① مىنىش ھەرىكىتى ۋە ئۇسۇلى. ② ئاتلىق پولك (ھەربىي).

binişmek. ① مىنىشمەك، تەڭ مىنمەك. ② ئارتىلىشماق.

binit, — ti. is. مىنىلىدىغان قاتناش قورالى ياكى ھايۋان. ② لىبس (دوخۇپ كىنىڭ).

binlik, — ği. is. ① مىڭ لىرالىق قەغەز پۇل. ② ئۈچ لىرالىق سۈيۇقلۇق سىغىدىغان شىشە.

binmek. ① مىنمەك. ② ئولتۇرماق، چۈشمەك. ③ كۆپەيمەك، ئارتماق، قوشۇلماق:
«1. Attan inip eşeğe bindi — ئاتتىن چۈشۈپ ئېشەككە مىندى.
2. At arabasına bindim — ئات ھارۋىسىغا چۈشتۈم.
3. Yemege yüzde otuz bindi — تاماققا 30 پىرسەنت قوشۇلدى.»

biperva. s. far. بىپەرۋا، پەرۋاسىز، بىغەم.

bir. s. ① بىر (سان). ② تەك، يالغۇز. ③ بىرلەشكەن، ئىتتىپاق. ④ ئوخشاش. ⑤ پەقەت، يالغۇز. ⑥ زادى، ھېچلا:

«1. Hepimiz bir ayrılmayız — ھەممىمىز بىر، ئايرىلمايمىز.

2. Bu kalemlerin ikiside bir hangisini istiyorsunuz? — بۇ قەلەملەرنىڭ ئىككىسىلا ئوخشاش، قايسىسىنى خالايسىز.؟

3. Herşey bitti, bir bu kaldı — ھەممە تۈگىدى، پەقەت بۇلا قالدى.

4. Bir türlü razı olmadı — زادى رازى بولمىدى.»

bira. is .it پىۋا:

«Kulcanın birası güzel — غولجىنىڭ پىۋىسى ياخشى.»

birader. is. far ① بۇرادەر، دوست، ئاغىنە، ئەر تۇغقان.

biraderlik, — ği. is. بۇرادەرلىك، دوستلۇق، ئاغىنىدارچىلىق.

bira · hane. is. ① پىۋىخانا. ② تېز ھازىرلىنىدىغان ئىسسىق ياكى سوغۇق يېمەك يېيىلىدىغان يەر.

bir · az. s. بىرئاز، ئازغىنە.

bir · azdan. z. بىرئازدىن كېيىن:

«Bir azdan gelirim — بىرئازدىن كېيىن كېلىمەن.»

bir · biri, — ni. بىر – بىرىنى، بىر – بىرسىنى:

«lki çocuk birbirini kucakladı — ئىككى بالا بىر – بىرىنى قۇچاقلىدى.»

bircilik, — ği. is. مونىزم (دۇنيانىڭ نېگىزى بىرلا دەپ بىلىدىغان پەلسەپىۋى تەلىمات. ئىدېئالىستىك مونىزم دۇنيانىڭ نېگىزى «روھ» دەپ بىلىدۇ، ماتېرىيالىستىك مونىزم بولسا دۇنيانىڭ نېگىزى «ماتېرىيە» دەپ بىلىدۇ).

bir · cinsten. s. ① ئەينى جىنىستىن. ② تۈرلىرى ئوخشاش بولغان.

bir · çok. s. كۆپ، جىق، نۇرغۇن، تولا. كەڭرى:

«Birçok konuşmadan sonra — نۇرغۇن پاراڭلاردىن كېيىن.»

bir çokları. بىر مۇنچىسى، كۆپىنچىسى، جىقى، تولىسى، نۇرغۇنى:

«Bir çoklar öyle düşünüyorlar — بىرمۇنچىلىرى شۇنداق قارايدۇ.»

birden. z. ① بىر قېتىمدىلا، بىراقلا. ② تۇساتتىن، بىردىنلا، تۇيۇقسىزدىن:

«Ilacı birden içeceksin— دورىنى بىراقلا ئىچىسەن.

Birden basa geldi — تۇيۇقسىزلا بېسىپ كەلدى.»

birden · bire. z. بىردىنلا، بىراقلا:

«Birden bire yağmur başladı — تۇيۇقسىزلا يامغۇر قۇيۇۋەتتى.»

birdir · bir. s. بىر – بىرىنىڭ ئۈستىدىن ئاتلاپ ئوينايدىغان ئويۇن.

bire · bir. is. تېز ئۈنۈم بېرىدىغان:

«Bu ilâc size bire bir gelir — بۇ دورا سىزگە تېز پايدا قىلار.»

biren. s. يالغۇز، تەك، يېگانە، تاق.

birenlik, — ği. is. يالغۇزلۇق، يېگانىلىق، تاقلىق.

birer. s. بىردىن، ھەر بىرىگە بىردىن:

«Hepimize birer misafir gelecek — ھەممىمىزگە بىردىن مېھمان كېلىدۇ.»

birey. is. يەككە ئادەم، يەككە نەرسە،

تاق ئادەم، تاق نەرسە.

bireyci. is. ئىندىۋىدۇئالىست (شەخسىيەتپەرەست، كوللېكتىپ مەنپەئەتىنى مەئىستەمەيدىغان، ئۆزىنى كوللېكتىپتىن چەتكە تارتىپ يۈرۈيدىغان بىرى).

bireycilik,– ği. is. ئىندىۋىدۇئالىزم (شەخسىيەتچىلىك، شەخسىي مەنپەئەتنى جەمئىيەت مەنپەئەتىگە قارشى قويىدىغان دۇنيا قاراش).

bireyleştirmek. يېگانىلاشتۇرماق، تاقلاشتۇرماق.

bireylik, – ği. is. يېگانىلىق، يالغۇزلۇق، تاقلىق.

birey · oluş. is. ئىسپېرمىدىن هاياتلىققا قەدەر بولغان ئارىلىق.

biri, – ni, birisi, – ni. بىر - بىرى:

«Biri bu yana gitti, biri öte yana— بىرى بۇياققا كەتتى، بىرى ئۇياققا.»

biricek. بىرلا قېتىم، بىرلا نۆۋەت:

«Onu biricek görebilseydim — ئۇنى بىرلا قېتىم كۆرسەم ئىدى.»

biricik. s. ① يېگانە، يالغۇز، بىر، تاق. ② تەڭداشسىز، ئەمسالسىز:

«Kurtuluşun biricik yolu — ئازادلىقنىڭ بىردىن بىر يولى.»

birik. s. → **biricik.**

birikim. is. بىر يەرگە يىغىلغانلىق، توپلانغانلىق.

birikmek. ① بىرىكمەك، توپلانماق، يىغىلماق. ② ئۇلغايماق، جىقايماق، كۆپەيمەك، ئارتماق، ئاشماق.

biriktirmek. بىرىكتۈرمەك، يىغماق، توپلىماق:

«Bir yıldan beri biriktirdiğimiz bu kadardir — بىر يىلدىن بېرى ئىقتىساد قىلغىنىمىز شۇنچىلىك.»

birileri. z. تونۇمىغان كىشىلەر، بىر قانچىسى، بىراۋ:

«Sizi birileri ariyor — سىزنى بىراۋ ئىزدەۋاتىدۇ.»

birim. is. ① ئۆلچەم. ② ئورگان:

«Uzunluk birimi metredir — ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى مېتر.

Hükümetin çeşitli birimleri — هۆكۈمەتنىڭ هەرقايسى ئورگانلىرى.»

birinci. s. is. ① بىرىنچى. ② تۇنجى. ③ ئالدىنقىسى، ياخشىسى، بىرىنچىسى. ④ ئەڭ ياخشىسى:

«1. Birinci sınıf — بىرىنچى سىنىپ

2. Bu ülkeye birinci defa geliyorum — بۇ مەملىكەتكە تۇنجى قېتىم كېلىشىم.

3. Sınıf birincisi budur işte — سىنىپنىڭ ئالدىنقىسى مانا بۇ.

4. Birinci mal getirilsin — ئەڭ ياخشى مال كەلتۈرۈلسۇن.»

birincilik,-ği. is. ① بىرىنچىلىك. ② چېمپىيونلۇق.

bir·kaç,-çı. s. بىر قانچە:

«Bir kaç kişi var — بىر قانچە كىشى بار.»

bir·kaçı. z. بىر قانچىسى.

birlemek. بىر هالغا كەلتۈرمەك، بىرگە چۈشۈرمەك، تاقلاشتۇرماق.

birlenmek. تاقلاشماق، بىر هالغا كەلتۈرمەك.

birleşen. s. بىرلەشكەن، ئۇيۇشقان.

birleşik. s. بىرلەشكەن، ئىتتىپاق:

«Birleşik devletler — بىرلەشكەن دۆلەتلەر.

Birleşik cephe — بىرلىك سەپ.»

birleşim. is. ① بىرلىشىش ھەرىكىتى. ② جۈپلىشىش (ئەركەك ـ چىشىنىڭ).

birleşmek. ① بىرلەشمەك، قوشۇلماق. ② ئۇچراشماق، بىر يەرگە كەلمەك. ③ ئۇيۇشماق، ئىتتىپاقلاشماق. ④ ئۇلاشماق، تۇتاشماق. ⑤ ئوخشاش قاراشتا بولماق:

«Bu konuda sizinle birleşiyorum — بۇ مەسىلىدە سىز بىلەن ئوخشاش پىكىردىمەن.»

birlik,-ği. is. ① ئىتتىپاق، بىرلىك. ② پۈتۈنلۈك. ③ باراۋەرلىك، تەڭلىك. ④ ئوخشاشلىق. ⑤ ئۇيۇشما، جەمئىيەت. ⑥ ئىتتىپاقلىق:

«1. Birliğimizi güçlendirmeliyiz— ئىتتىپاقىمىزنى كۈچەيتىشىمىز كېرەك.

2. Çin ulusunun birliği — جۇڭخۇا مىللىتىنىڭ باراۋەرلىكى.

3. Dil birliği — تىل بىرلىكى (ئوخشاشلىقى).

4. Çin yazarlar birliğı — جۇڭگو يازغۇچىلار بىرلەشمىسى.

5. Yaşasın çeşitili milliyet lerden Çin halkının büyük birliği — ياشىسۇن جۇڭگودىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئۇلۇغ ئىتتىپاقلىقى!»

birlikte. z. ① بىرلىكتە. ② بىيىندا:

«Sömurgeyi hepimiz birlikte yok edeceğiz — ئېكسپىلاتاتسىيىنى ھەممىمىز بىرلىكتە يوق قىلىمىز.»

Birmanya. is.öz. بېرما (دۆلەت).

bir·takim. s. بىرمۇنچە، بىرپۈرۈش، بىرقىسىم:

«Bir takım insan — بىرمۇنچە ئادەم (ئىنسان).»

bis. is. lat. ئىككىنچى قېتىم، ئىككىنچىلەپ.

bisare. is. ئايۋان، كارىدور.

bisiklet, -ti. is. fr. ۋەلىسىپىت.

bisikletlik. ۋەلىسىپىتلىك، ۋەلىسىپىت مىنگەن.

bismillâh. ar بىسمىللاھ.

bistüri. is. fr. نەشتەر، ئاپىراتسىيە پىچىقى.

bit, -ti. is. پىت:

«Bit pazari — پىت بازىرى.»

bitap s. far ① ھارغىن. ② ماغدۇرسىز، دەرمانسىز، كۈچسىز. ③ ئاغرىقچان.

bitaraf. s. far. ar. تەرەپسىز، بىتەرەپ.

«Bitaraflar — تەرەپسىزلەر.»

bitaraflık,-ği. is. بىتەرەپلىك، تەرەپسىزلىك.

bitek. s. مۇنبەت (يەر)، مول ھوسۇللۇق، چىقىشلىق.

biteksiz. s. ھوسۇل چىقمايدىغان، ھوسۇل بەرمەيدىغان، چىقىشسىز (يەر).

bitelge. is. يەرنىڭ كۈچى (قۇۋۋىتى)، ئۈنۈمدارلىق (يەرنىڭ).

biteviye, bitevi. z. ئارقا ـ ئارقىدىن، ئارقىسى ئۈزۈلمەستىن.

bitey. is. bot. بىرەر رايوندا ئۆسىدىغان زىرائەتلەرنىڭ يىغىندىسى.

bitik[1]. s. ماغدۇرسىز، دەرمانسىز، قۇۋۋەتسىز. ② يامان، ئەسكى، خاراب:

«Adamcağız bitik bir haldeydi. بىچارە ماغدۇرسىز ئىدى.

Halimiz bitik — ھالىمىز خاراب.»

bitik[2]. s. ئاشىق.

bitim. is. ① تۈگەش، تاماملىنىش، پۈتۈش. ② ناھايەت، ئاخىرى.

bitimli. s. ئاخىرى چىققان.

نەتىجىسى چىقتان، چەكلىك.

bitimsiz. s. ① ئاخىرىسى چىقمىغان، نەتىجىسى چىقمىغان. ② تۈگىمەس، چەكسىز، پۈتمەس.

bitirim. is. ① يېقىملىق، كۆڭۈللۈك (نەرسە، ئادەم، يەر). ② لۈكچەك. ③قىمارخانا. ④ زېرەكلىك، ھوشيارلىق.

bitirmek. ① تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك، ئاخىرلاشتۇرماق، تاماملىماق. ② ھالسىزلاشتۇرماق، كۈچسىزلەندۈرمەك. ③ ئۆلتۈرمەك، يوقاتماق. ④ مەمنۇن قىلماق، خۇشال قىلماق:

«Nezaketiniz beni bitirdi — ئەدەب خۇلقىڭىز مېنى خۇش قىلدى.»

bitişik. s. is. ① بىر تۇتاش، يانداش. ② ئاراتام قوشنا:

«Bitişik ev — بىر-بىرىگە يانداش ئۆي.»

bitişken s. ① تۇتاشقان، يانداشقان. ② تېمۇرى بىر ئاتالغۇلارنىڭ باش ۋە ئاخىرىسىغا قىلىنغان قوشۇمچە.

bitişmek. تۇتاشماق، ياندا شماق، باغلاشماق:

«Yazıda harflar bitişmemiş — ماقالىدە ھەرپلەر باغلاشماپتۇ.»

bitiştirmek. تۇتاشتۇرماق، ياندا شتۇرماق، باغلاشتۇرماق، تەگكۈزمەك.

bitki. is. - گىياھ، ئۆسۈملۈك، ناباتات، زىرائەت.

bitkicilik,-ği. is. ئۆسۈملۈك بىلەن ئوزۇقلىنىدىغان.

bitkimsi. s. ئۆسۈملۈك تىپى، ئۆسۈملۈككە ئوخشاش.

bitkin. s.z. بەك چارچىغان، ھالدىن كەتكەن.

bitkisel. s. ئۆسۈملۈك جىنسى، ئۆسۈملۈككە ئائىت.

bitlemek. ① پىت باقماق. ② جېدەلگە باھانە ئىزدىمەك.

bitlenmek[1] ① پىتلاشماق، پىت باسماق. ② ئۆزىنىڭ پىتىنى باقماق.

bitlenmek[2]. باي بولۇپ قالماق.

bitli. s پىتلىق، پىتلاپ كەتكەن.

~ **kokuş.** كىيىمى ۋە ئۆزى سېسىق پۇرايدىغان (قىز ياكى ئايال).

Bitlis öz. is. بىتلىس (تۈركىيىنىڭ شەرقىي ئاناتولىيىدىكى ۋان كۆلىنىڭ غەرب تەرىپىدىكى بىر ۋىلايەت ۋە ئۇنىڭ مەركىزىي شەھىرى).

bitmek[1]. ① تۈگىمەك، قالماسلىق. ② ئاخىرلاشماق، تامام لانماق. ③ ھالسىزلانماق، قاتتىق ھارماق. ④ تۈگەتمەك. ⑤ مەمنۇن:

«1. Para bitti — پۇل تۈگىدى.

2. Yolculuk bitti — سەپەر تۈگىدى.

3. Üğraşmaktan bittim — ئىشلەپ ھېرىپ كەتتىم.

4. Zevalli bitti — بىچارە تۈگەشتى.

5. Çiçek denildimi bitirim — گۈل دېسىلا تۈگەپ كېتىمەندە.»

bitmek[2]. باشقىدىن ئۈنمەك، باشقىدىن چىقماق:

«Tüy bitti — تۈك باشقىدىن چىقتى.»

bit · pazari, - ni. is پىت بازىرى.

bitter. is ① بىر خىل ئاچچىق پىۋا. ② بىر خىل ئاچچىق شاكالات.

bitüm. is. fr. ئاسفالت.

bivefa. s. far بىۋاپا، ۋاپاسىز.

biyograf. is. fr. بىرەر شەخسنىڭ ھاياتى ۋە تەرجىمىھالىنى يازىدىغان كىشى.

biyografı. is. fr. تەرجىمىھال، بىرەر

شەخسىي ھاياتىنىڭ تەسۋىرلەپ ۋە تەرىپ لەپ بېرىلىشى.

biyoloji. is. yun. بىئولوگىيە.

biz[1] .z. ① بىز. ② مەن (بەزەن شەخسلەر ئۇچۇنمۇ قوللىنىدۇ):
«Biz böyle düşünüyoruz — بىز شۇنداق ئويلايمىز.»

biz[2]. is. بىگىز.

bizar. s. far بىزار، بەزگەن، زېرىككەن، تويغان:
«Bu sineklerden bizarim— بۇ چىۋىنلەردىن راسا تويدۇم.»

bizatihi. z. ar. ئۆزلۈكىدىن، ئۆزىدىن - ئۆزى:
«Bunu ona birisi öğretmiş olacak, çünkü bizatihi düşünebilir bir adam değildi — بۇنى ئۇنىڭغا بىرى ئۆگەتكەن بولسا كېرەك، چۈنكى ئۇ ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىدىغان ئادەم ئەمەس ئىدى.»

bizce. z. بىزچە، بىزنىڭچە، پىكرىمىزچە.

bizden. z. s. ① بىزدىن، بىز تەرەپتىن. ② ماھىر، ئۇستا، قولى ئەپلىك.

bizimki. z. ① بىزنىڭكى (ئەرنىڭ ئايالىغا، ئايالنىڭ ئېرىگە قارىتا قوللىنىدىغان سۆزى). ② بىزگە ئائىت، بىزگە خاس. ③ يېقىن دوست:
«Bizimki Ahmet — دوستۇم ئەخمەت.»

bizzat. z. ar. ① ئۆز، ئۆزى، شەخسەن. ② ئۆزى بىۋاسىتە، ئۆزى توغرىدىن - توغرا:
«Advukat mahkemeye bizzat geldi — ئادۋوكات مەھكىمىگە ئۆزى كەلدى.»

blok. is. fr. ① بىلوك، گۇرۇھ. ② چوڭ ۋە ئېغىر پارچە. ③ رەسىم قەغىزى ساقلىنىدىغان كاردۇن خالتا. ④ بىر - بىرىگە يانداش قاتار كەتكەن بىنالار:
«Mermer bloku — مەرمەر پارچىسى.»

bloke. s. fr. ① بىر يەرگە توپلانغان (نەرسە)، يىغىلغان. ② مەنئىي قىلىنغان، چەكلەنگەن. ③ توختىتىپ قويۇلغان.

blokhavz. is. ar. كىچىك ئىستىھكام، پوتەي، قورغان.

bloküs, – ü. is. بىلوكس (دۈشمەن تەرىپىدىن ئىشغال قىلىنغان بىر يەرنىڭ سىرت بىلەن ئالاقىسىنى كېسىش ئۈچۈن قورشىلىشى).

bluz[1]. is. ing. müz. بىلۇز (فاكستروت نىڭ بىر تۈرى).

bluz[2]. is. fr. ساراپان.

boa. is. fr. ① يىلاننىڭ بىر تۈرى. ② ئاياللار بوينىغا ئورىۋالىدىغان ئۇزۇن، يۇمشاق تېرە.

bocalamak. ① شامالغا قارشى تېز يۆرەلمەسلىك، (كېمە ھەققىدە). ② ئىككىلەنمەك، تەمتىرىمەك، ھودۇقماق:
«Başlarken bocaladı, amâ sonunda işi düzeltti — ئىشنىڭ بېشىدا تەمتىرىدى، ئەمما ئاخىردا ئەپلەشتۈردى.»

boci. is. it. كېمە ۋە پاراخوتلاردا يۈك توشۇيدىغان يىپنىڭ قول ھارۋىسى.

bocuk, – ğu. is. ئەيسانىڭ تۇغۇلغان كۈنى (ئورتودوكسلار تەرىپىدىن تەبرىكلەنگەن). ② توڭگۇز، چوشقا.

bodo. is. پودو تىلى (تىبەت - بىرما گۇرۇپپىسىغا تەۋە تىل).

bodoslama. is. yun. ① كېمىنىڭ تۇمشۇقى. ② بۇرۇت. ③ ئالدىنقى سەپتىن، ئالدى تەرەپتىن.

boduç. is. ing. سوغا (ئەپكەش بىلەن

سۇ تۇشۇلىدىغان).

bodur. s. ① پاكار ھەم دوغىلاق. ② ئۇسەلمىگەن، پاكار بولۇپ قالغان، يىگىلەپ قالغان:

«Bodur bir adam — دوغىلاق ئادەم»

Bodur at — «پاكار ئات»

bogasi. is. isp. ئەستەرلىك، يۇپقا رەخت.

boğa. is. zool. بۇقا.

~ **gibi.** ناھايىتى كۈچلۈك، بۇقىدەك.

~ **güreşi.** بۇقا كۈرىشى (چېلىشى).

boğalık,—ğı. is. بۇقا قىلىش ئۈچۈن قالدۇرۇلغان موزاي.

boğanak,—ğı. is. قارا بوران.

boğasak. s. is. بۇقىسىرىغان ئىنەك.

boğasi. is. isp. ئەستەر.

boğaz is. ① بوغۇز، كاناي. ② بوتۇلكىنىڭ بويىنى. ③ بوغاز (جۇغراپىيىلىك). ④ تاغ جىلغىسى. ⑤ يېمەك - ئىچمەك:

«1· Boğazı yırtarcasına bağırmak — كانىيى يىرتىلغۇچە ۋارقىراپ چاقىرماق.

2· Şişenin boğazı çok dardır — بوتۇلكىنىڭ بويىنى بەكمۇ كىچىك.

3· Istanbul boğazı — ئىستانبۇل بوغىزى.

4· Boğaz derdi — «كالىنىڭ دەردى»

boğazlamak. بوغۇزلىماق، ۋەھشىلەرچە ئۆلتۈرمەك، قۇربانلىق قىلماق.

boğazlanmak. بوغۇزلانماق، ۋەھشىلەرچە ئۆلتۈرۈلمەك، قۇربانلىق قىلىنماق.

boğazlaşmak. ① بىر - بىرىنى ئۆلتۈرۈشمەك. ② ياقا سىقىشىپ سوقۇشماق.

boğazlayan. s. is. ① قاسساپ. ② قاتىل.

boğazlı. s. كۆپ يەيدىغان، ئىشتىھالىق:

«Boğazlı çocuk — ئىشتىھالىق بالا»

boğazsız. s. ئىشتىھاسىز، ئاز يەيدىغان.

boğdurmak. ① بوغدۇرماق. ② ئۆلتۈرمەك.

boğdurtmak. باشقا بىرىگە ياقىسىنى سىقتۇرماق، ئۆلتۈرتمەك، بوغدۇرۇتماق.

boğdurulmak بىرىنىڭ بويرۇقى بىلەن ئۆلتۈرۈلمەك، بوغدۇرۇلماق.

boğma¹. is. ① تۇنجۇقتۇرۇش. ② شاراۋارا، بوغما ئىشتان.

boğma². is. تۈركىيىنىڭ جەنۇبىي ئۆلكىلىرىدە ئىشلىنىدىغان بىر خىل ئىچىملىك.

boğmaca. is. tıp. كۆكيۆتەل.

boğmak¹. ① بوغماق، ئۇرماق، بوغۇپ ئۆلتۈرمەك. ② سۇدا ياكى باشقا ئۇسۇلدا تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرمەك. ③ ئالداپ قىممەتكە ساتماق. ④ بېسىپ چۈشمەك، ئۈستۈن كەلمەك.

boğmak². is. ① بەلدەم، بوغۇلغان يەر، تۈگۈن. ② بويۇنغا ئېسىلىدىغان زىننەت بويۇمى. ③ شەددەتلىك ئۆتكۈنچى يامغۇر.

boğmaklı. s. تۈگۈملۈك، بوغۇملىرى كۆپ بولغان.

boğucu. s. ① زەھەرلىگۈچى، بوغقۇچى. ② نەپەسنى قىسىدىغان، بوغىدىغان تىنجىق:

«Boğucu gaz — زەھەرلىگۈچى گاز»

boğucu sıcak. تىنجىق ئىسسىق.

boğuk. s. بوغۇق، تۇتۇق:

«Bu şarkıcının sesi boğuktur — بۇ ناخشىچىنىڭ ئاۋازى بوغۇق.»

boğulmak. ① بوغۇلماق، دىمى سىقىلماق. ② ئىچى پۇشماق، زېرىكمەك. ③ ئالدانماق، نەرسىنى ئۇغرىغا ئالدۇرماق:

«Boğazına çekirdek kaçarak boğulmak — تامىقىغا ئۇزۇقچا كىرىپ قىلىپ تۇنجۇقۇپ قالماق.»

boğum. is. ① بوغۇم. ② تۈگە.

boğum · boğum. s. z. ① بوغۇم - بوغۇم. ② كېسىم - كېسىم.

boğumlama. is. بوغۇمغا ئايرىش، تۈگمگە ئايرىش.

boğuntu. is. ① نەپەسنىڭ سىقىلىشى. ② ھايانكەشلىك. ③ راھەتسىزلىك.

boğunuk. s. بوغۇق ئاۋاز.

boğur. is. بۇرغا (ئەركەك).

boğurdak, — ğı. is. كېكىرتەك، كانىاي.

boğuş. is. بوغۇش.

boğuşmak. بوغۇشماق، ياقا سىقىشىپ ئۇرۇشماق.

bohça. is. بوغجىما (بوغجىما ئۇچۇن ئىشلىتىلىدىغان تۆت بۇرجەك رەخت).

bohçacı. s. ① كۆتۈرۈپ يۈرۈپ نەرسە - كېرەك ساتقۇچى ئايال. ② ھاممال (قولىدا نەرسە - كېرەك توشۇغۇچى).

bohçalamak. بوغجىلىماق، بوپىلىماق.

bohem. s. fr. سەرگەردان.

bok, — ku. is. s. ① گەندە، تېزەك، مايياق. ② كېرەكسىز، يارىماس. ③ بالا - قازا.

bokça. z. ① ناھايىتى ئەسكى، پوقتەك. ② تۇترۇقسىز، يالغان.

boklamak. ① كىرلەشتۈرمەك. ② بىر ئىشنى يامان ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويماق.

boklanmak. پاسكىنىلاشماق.

boklaşmak. يامان ئەھۋالغا چۈشۈپ قالماق.

boklu. s. ① سېسىق. ② پاسكىنىچىلىق. ③ داشقال ئارىلاشقان.

bokluk, — ğu. is. ① سېسىقچىلىق. ② يامان ۋەزىيەت، يامان ئاقىۋەت. ③ ھاجەتخانا.

boks[1]. is. ing. بوكس.

boks[2]. is. ing. ① قوتان، ئېغىل. ② دوختۇرخانىدىكى بىر كىشىلىك كېسەل ئۆيى.

bokser. is. ing. بوكس (بىر خىل كۈزەتچى ئىت).

boksör. is. ing. بوكسيورچى، مۇشتچى.

boktan. s. z. ئەسكى، ئوسال، بەربات.

bok. yedibaşı. is. ھەممىلا ئىشقا چات كىرىۋالغۇچى، ئاقساقال.

bol[1]. s. ① مول، جىق، كۆپ، نۇرغۇن. ② كەڭ - چوڭ:

«Bol ürün — مول ھوسۇل.»

«Bol ayakkabı — چوڭ ئاياق كىيىمى.»

bol[2], — lü. is. ing. ئۈزۈم ھارىقى، شاراب.

bolero. is. fr. قىسقا ۋە يەڭسىز ئاياللار چاپىنى.

boliçe. is. يەھۇدى ئايلى.

bolivar. is. فرانسۇزلارنىڭ قەدىمىي قالپىقى.

bollanmak. موللاشماق، كەڭتاشا بولماق، مول ۋە جىق ھالغا كەلمەك، كۆپەيمەك.

bollaştırmak. ① كۆپەيتمەك، مول ھالغا كەلتۈرمەك. ② كىيىمنى كېڭەيتمەك.

bolluk, — ğu. is. ① موللۇق، كۆپلۈك،

نۇرغۇنلۇق، جىقلىق. ② مەمۇرچىلىق، تېرىقچىلىق. ③ كىيىمنىڭ تىكىشىدىن قالدۇرۇلغان زاپاس.

bol • şekilli. s. كۆپ شەكىللىك.

bolşevik, – ği. is. rus. بولشېۋىك: «Rusya bolşevik partisi — روسسىيە بولشېۋىك پارتىيىسى.»

bolşevizm. is. fr. بولشېۋىزم.

bomba. is. it. ① بومبا. ② چوڭ، كۆپ. ③ بومبا شەكلىدە ئىشلەنگەن تۇڭ: «Elbombası — قول بومبىسى. Atom bombası — ئاتوم بومبىسى.»

bomba • atar. is. بومبا ئاتار (بومبا ئاتىدىغان قورال).

bombacı. is. بومبا توشۇغۇچى، بومبا ئىشلەتكۈچى، بومبىچى، بومبا ئىشلىگۈچى.

bombalamak. بومباردىمان قىلماق، بومبا تاشلىماق.

bombardıman. is. بومباردىمان: «Bombardıman uçağı — بومباردىمانچى ئايروپىلان.»

bombardon. is. fr. دوخۇۋوي ئوركېستىردا پۈۋلەپ چېلىنىدىغان ئەڭ بوم ئاۋازلىق چالغۇ.

bombarta. is. it. يەلكەنلىك كېمىنىڭ بىر تۈرى.

bombok. s. بەك ئەسكى، ئۇسال.

bomboş. s. ① تامامەن بوش. ② پۈتۈنلەي باكار.

bomcu. s. يالغانچى، ساختىپەز: «Bomcu imişsin ha! — ئىمىدىيگەن يالغانچى ئادەم سەن!»

bonçuk, – ğu. is. مۇنچاق، مارجان: «Mavi boncuk kimdeyse gönlüm ondadır — كۆك مۇنچاق كىمدە بولسا كۆڭلۈم شۇنىڭدا.»

boncuk boncuk. z. مۇنچاقتەك يۇمىلاق، دانە، دانە.

boncukçu. is. مۇنچاق ساتقۇچى ۋە ياسىغۇچى، مونچاقچى.

bone. is. fr. ئاياللارنىڭ ھەر خىل تىكىلگەن يۇمشاق باش كىيىمى.

bongo. is. ing. بىر - بىرىگە باغلانغان ئىككى كىچىك دۇمباقتىن ئىبارەت بىر خىل ساز.

bonkör. s. fr. ئاق كۆڭۈل، ساپ دىل: «Bonkör bir insan — ئاق كۆڭۈل بىر ئىنسان.»

bonmarşe. is. fr. ئەرزان ماللار دۇكىنى. ② تۈرلۈك ماللار دۇكىنى.

bono. is. it. تىلخەت (مەلۇم مىقداردىكى پۇلنىڭ مەلۇم مۇددەت ئىچىدە مەلۇم بىرىگە بېرىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان ھۆججەت).

bon • servis. is. fr. ① خىزمەتتىن ئايرىلغان بىرىنىڭ خىزمىتىنى ياخشى قىلغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بەرگەن خەت. ② خىزمەتتىن ئايرىلغان بىرىگە بېرىلىدىغان كاپالەت قەغىزى.

bon • şans. fr. «بەختىڭىز بولسۇن» مەنىسىدە قوللىنىلىدىغان سۆز.

bop. is. ing. ① بوپ (1945 - يىلىدىن كېيىن تارالغان بىر خىل مۇزىكا ئۇسلۇبى). ② دو چىققان پۇل (قىماردا).

bopstil. s. ing ① ياشلارنىڭ بىر مەزگىل قوبۇل قىلغان مودىسى. ② ئافى.

bor¹. is. ① بوز يەر. ② دات، دوغ. ③ شاراب، ئۈزۈم ھارىقى، ۋىنو.

bor². خىمىيۋى ئېلېمېنت، بور.

bora. is. it. قارا بوران.

borak. s. شورلۇق يەر.

boran. is. fr. بوران (گۈلدۈرماما ۋە چاقماق چىقىپ ياغقان يامغۇر بىلەن بىللە چىققان بوران).

borani. is. گۈرۈچ، قېتىق ۋە پالەك بىلەن قىلىنغان بىر خىل تاماق.

borazan. is. t. far. ① كاناي، (ھەربىيدە قوللىنىلىدىغان). ② كانايچى.

borazanci. is. ① كانايچى. ② بىرسى چىقىرسا ھەممىسى تەڭ چىقىرايدىغان چىركەتكە.

borç¹, — cu. is. ① بۇرچ، مەجبۇرىيەت، ۋەزىپە. ② قەرز. ③ ئارىيەت، ئۆتنە:

«Çocukları yetiştirmek anne ve babanın borcudur — بالىلارنى چوڭ قىلماق ئاتا - ئانىنىڭ مەجبۇرىيىتىدۇر.

Borcumuz az kaldı — قەرزىمىز ئاز قالدى.»

borç². is. mut. بىرشىن (رۇس قورۇما شورپىسى).

borçlandırmak. قەرزدار قىلماق.

borçlanmak. ① قەرزدار بولماق. ② ئۈستىگە ۋەزىپە ئالماق، مەجبۇر بولماق.

borçlu. s. ① قەرزدار. ② بۇرچى بولغان، ۋەزىپە يۈكلەنگەن.

borçsuz. s. قەرزسىز، قەرزى بولمىغان.

borda. is. it. كېمىنىڭ (پاراخوت) يان قىسمى.

bordo. is. fr. فرانسۇزلارنىڭ داڭلىق ۋىنوسى.

bordro. is. fr. جەدۋەل:

«Maaş bordrosu — مائاش جەدۋىلى.»

borga. is. تۈركلەرنىڭ جار سالىدىغان ئۈزۈن كانىيى، بۇرغا.

borina. is. it. يەلكەننىڭ يان تەرىپىنى ئاستىغا تارتىپ باغلايدىغان ئارغامچا.

bornoz, bornuz. is. fr. ① يۇيۇنۇپ بولغاندىن كېيىن كىيىلىدىغان كىيىم. ② ساتىراش كىيىمى.

borsa. is. it. بازار، ئېلىش - سېتىش پېرى.

borsacı. is. s. قەغەز پۇل ۋە زايوم ئالماشتۇرۇپ تاپاۋەت قىلغۇچى.

boru¹. is. ① نەي، تۇربا. ② كاناي:

«Su borusu — سۇ تۇربىسى.

Savaş borusu çalmak — ئۇرۇش كانىيى چالماق.»

boru². s. ① قۇرۇق، مەنىسىز (سۆز). ② ئەسكى:

«Boru mu bu? — ئەسكىمۇ بۇ؟»

borucu. is. ① تۇربا ئورناتقۇچى. ② كانايچى. ③ كاناي ياساپ ساتقۇچى.

borucuk. is. نوكەش.

borulu. s. نولۇق، تۇربىلىق.

borumsu. s. نوسمان، نەيسىمان. (گۈل ھەققىدە).

bos. is. تۇرۇق، بەست.

«Boyu bosu yerinde bir adam — بويى - بەستى جايىدا بىر ئادەم.»

bostan. is. far. ① كۆكتاتلىق، كۆكتات ئۆستۈرىدىغان يەر. ② قوغۇنلۇق. ③ قوغۇن - تاۋۇزنىڭ ئومۇمىي نامى.

bostanbeli. يەر كولايدىغان ئۇزۇن ساپلىق ئەسۋاب.

bostan korkuluğu. ① قوغۇنلۇققا تىكىلگەن قارانچۇق. ② ۋەزىپىسى ئاتقۇزالمايدىغان ۋە قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان.

bostancı. is. ① كۆكتاتچى. ② قوغۇنچى. ③ بوستانچى (ئوسمان پادىشاھلىقى زامانىدا سارايى مۇھاپىزەتچىلىرىگە ۋە شەھەر كۆزەتچىلىرىگە بېرىلگەن نام).

bostancılık, — ğı. is. باغۋەنچىلىك، كۆكتاتچىلىق.

boş. s. ① بوش، قۇرۇق. ② بىلىمسىز. ③ ئىشسىز، بىكارچى. ④ يارىماس، كېرەكسىز. ⑤ ئەھمىيەتسىز. ⑥ تۇل (خوتۇن). ⑦ پايدىسىز:
«1. Boş kutu — بوش قۇتا.
2. Boş gezmek — لاغايلاپ يۈرمەك.
3. Boş söz — قۇرۇق سۆز.
4. Boş çaba — پايدىسىز.
5. Boş çuval ayakta durmaz — قۇرۇق تاغار ئۆرە تۇرمايدۇ.»

boşalmak. ① بوشىماق. ② ئاقماق. ③ بوشىنىپ كەتمەك (هايۋان). ④ ئىچىنى بوشاتماق، دەرد تۆكمەك:
«1. Oda boşaldı — ئۆي بوشىدى.
2. Kab delik, su boşaliyor — قاچا تۆشۈك، سۇ ئاقىدۇ.
3. Anlata anlata biraz boşaldı — سۆزلەپ ـ سۆزلەپ ئىچىنى بوشىتىۋالدى.»

boşaltaç. is. بوشاتقۇچ (قاچا ئىچىدىكى هاۋانى بوشىتىشقا يارايدىغان تۇربا).

boşaltı. is. → **Boşaltım.**

boşaltım. is. هەزىمدىن كېيىن ئۈچەيلەردە قالغان قالدۇقلارنىڭ، سۈيدۈكنىڭ ۋە تۆكۈرۈك، ماڭقا، تەر قاتارلىقلارنىڭ ۋۇجۇتتىن سىرتقا چىقىرىلىشى.

boşaltmak. ① بوشاتماق، بىكار قىلماق. ② بىر نەرسىنى باشقا نەرسىگە يۆتكىمەك، ئورنىنى يۆتكىمەك. ③ ئارقا ـ ئارقىدىن ئوق چىقارماق.

boşamak. ① ئەر ـ خوتۇندىن ئاجراشماق. ② ۋاز كەچمەك، ئەھمىيەتسىز قارىماق.

boşanmak. ① ئەر ـ خوتۇن بىر ـ بىرىدىن ئاجراشماق. ② تېز قۇتۇلماق. ③ ئۈن سېلىپ يىغلىماق. ④ دەرد تۆكمەك. ⑤ بۇلدۇقلاپ ئاقماق.

boşatmak. بوشاتماق.

boş · boğaz. s. is. ئاغزى بوش، سىر ساقلىيالمايدىغان.

boşlamak. ئىختىيارىغا قويۇۋەتمەك.

boşluk, — ğu. is. ① بوشلۇق. ② بىكارچىلىق. ③ كاۋاكلىق. ④ چوڭقۇرلۇق، ئويمانلىق. ⑤ قىسلىق.

boş · sözcülük, — ğü. is. ئاغزى بوشلۇق.

boşta. s. z. ئىشسىز.

boşu ·boşuna. z. قۇرۇقتىن ـ قۇرۇق، بىكاردىن ـ بىكار، بىهۇدە.

boşuna. z. بىكارغا، بوشقا، قۇرۇق يەرگە، بىهۇدە:
«Çabalarımız boşuna gitti — هەشەملىرىمىز بىكارغا كەتتى.»

bot[1], — tu. is. ing. كىچىك پاراخوت.

bot[2], — tu. is. fr ئۇزۇن قونچلۇق بەتىنكە.

botanik, — ği. is. fr بوتانىكا، ئۆسۈملۈك ئىلمى.

botanikçi. is. بوتانىكچى، ئۆسۈملۈكشۇناس.

boy[1]. is. ① قەبىلە، ئايماق. ② ئوغۇزلارنىڭ مۇھىم بىر جامائىتى.

boy[2]. is. ① بوي. ② ئېگىزلىك. ③ ئەن، ئۇزۇنلۇق:

«1. Kısaboy — قسقا بوي.
2. Minarenin boyu — مۇنارنىڭ ئېگىزلىكى.
3. Kumaşların boyu ne kadar — رەختنىڭ ئېنى قانچىلىك.»
~ **almak.** بوي تارتماق.
boy². is. ing. مۇستەملىكىلەردە ياللىنىپ ئىشلەيدىغان ياش.
boya. is. ① بوياق، رەڭ. ② سياھ. ③ ساختىلىق.
boyacı. is. ① بوياقچى. ② بوياق ساتقۇچى. ③ ساختىپەزلىك. ④ ئاقلامچى (ئۆيچى).
boyacılık, — ğı. is. ① بوياقچىلىق. ② مايلامچىلىق:
«Ayakkabı boyacılığı — ئاياغ مايلامچىلىقى.»
boya · hane. is. t. far. بوياقخانا، سىرخانا.
boyalamak. بويىماق، رەڭ بەرمەك، سىرلىماق.
boyalanmak. بوياق بېرىلمەك. رەڭ بېرىلمەك، سىرلانماق.
boyalı. s. بوياقلىق، رەڭلىك، سىرلىق. بوياق بېرىلگەن، سىرلانغان، بويالغان.
boyama. is. بوياش، رەڭلەش، سىرلاش.
boyamak. بويىماق، سىرلىماق، رەڭ بەرمەك.
boyanmak. بويالماق، سىرلانماق، رەڭ بېرىلمەك.
boyasız. s. ① بوياقسىز. ② رەڭسىز، رېڭى ئۆچكەن، ئۆڭگەن. ③ سولاشقان، سولىشىپ قالغان.
boyatmak. بوياتماق، سىرلاتماق، ئاقارتماق:
«Evi boyattım — ئۆينى ئاقارتتىم.»
boyca. z. بويىغا ئاساسەن، بويىغا قاراپ، بوي جەھەتتە:
«Onlar boyca birbirinden farıklıdırlar — ئۇلار بوي جەھەتتە بىر - بىرىدىن پەرق قىلىدۇ.»
boydaş. s. ① بويداش، بويى تەڭ. ② قۇرداش.
boykot, — tu. is. ing. بايكوت (نارازىلىق بىلدۈرۈش، ئالاقىنى ئۈزۈش، مۇناسىۋەتنى ئۈزۈش).
boylamak. ① قاچماق، سوقۇنماق، يوشۇرۇنماق، موكۇنمەك. ② يولنى ئۇزارتماق. ③ بويلىماق. ④ ئۆلمەك:
«Öğretmeni sokakta görünce evine boyladı — ئوقۇتقۇچىنى كوچىدا كۆرۈش بىلەن ئۆيگە سوقۇندى.»
boylanmak. ① بويلانماق. ② مېڭىپ بارماق:
«Çarşiya boylanalım — بازارغا قەدەر ماڭايلى.»
boylu. s. ① بويلۇق، ئېگىز. ② باشقىلاردىن ئېگىز:
«Uzun boylu — ئېگىز بويلۇق.
Boylu adam — ئېگىز ئادەم.»
boyna. is. ① قېيىق پالىقى. ② كىچىك قېيىق.
boynuz. is. s. ① مۈڭگۈز. ② مۈڭگۈزدىن ياسالغان.
boynuzlamak. ئۈسمەك:
«Onu boğa boynuzlamış — ئۇنى بۇقا ئۈسۈۋېتىپتۇ.»
boynuzlanmak. ئۈسۈلمەك.
boynuzlatmak. باشقا ئايال بىلەن ئالاقە قىلماق.

boynuzlu. s. ① مۈڭگۈزلۈك. ② خوتۇنىنىڭ ھەم ھەمشىرىلىرىنىڭ نومۇسسىزلىقلىرىغا كۆز يۇمىدىغان:
«Boynuzlular — مۈڭگۈزلۈك ھايۋانلار.»

boynuzsuz. s. مۈڭگۈزسىز.

boy · otu. is. زىرە.

boy suz. s. پاكار، پەتەك.

boyun, — ynu. is. ① بويۇن. ② نەرسىلەرنىڭ بويىنى. ③ گەردەن، پاتاڭ:
«Şişe boynu — بوتۇلكىنىڭ بويىنى.»

boyuna. z. ① بويىغا. ② ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق تۈردە، توختىماستىن:
«Böyuna söylemek — توختىماستىن سۆزلىمەك.»

boyun · bağı. is. گالستۇك، بويۇنباغ.

boyunduruk, — ğu. is ① بويۇنتۇرۇق. ② زۇلۇم، ئاسارەت.

boyunduruklu. s. بويۇنتۇرۇقلۇق، بويۇنتۇرۇق سېلىنغان.

boyunlu. s. بويىنى يوغان.

boyunluk, — ğu. is. شارپ، بويۇنلۇق.

boyunsak, — ği. is. بويۇن ھالقىسى.

boyut, — tu. is. ① ئۇزۇنلۇق، كەڭلىك، قېلىنلىق. ② بىر سانىنى مەيدانغا كەلتۈرگەن كۆپەيتمە ئىشلەمىنىڭ يىغىندىسى.

boz. s. ① بوز، كۈل رەڭ. ② ئىچىلمىغان، ساپان تەگمىگەن.

boza. is. بوزا (ئىچىملىك):
«Kırgız bozası güzel — قىرغىز بوزىسى ياخشى.»

bozacı. is. بوزا ياساپ ساتقۇچى، بوزىچى.

bozacilik, — ğı. is. بوزىچىلىق.

boza · hane. is. بوزاخانا.

bozarmak. بوزارماق، كۈل رەڭگە كىرمەك.

boz · bakkal. is. zool. بوز تورغاي.

bozca. s. ① رەڭگى بوزراق. ② بوز يەر.

boz · doğan. is. ① قارىچۇغا. ② گۆرزە.

bozdurmak. ① بوز ھالغا كەلتۈرمەك. ② پۇلنى پارچىلاتماق، پۈتۈن پۇلنى بەردۇرمەك.

bozgun. is. ① بۇزغۇنلۇق، يېتىرىغانلىق. ② تىرىپىرەن بولماقلىق، پەرىشانلىق:
«Bozguna uğramak يېتىراپ كەتمەك.
Bozgun askerler — يېتىراپ كەتكەن ئەسكەرلەر.»

bozguncu. s. is. ① پەرىشانلىق پەيدا قىلغۇچى. ② بۇزغۇچى:
«Bir bozguncu yüzünden bütün plan bozuldu — بىر بۇزغۇنچىنىڭ كاساپىتىدىن پۈتۈن پىلان بۇزۇلدى.»

bozgunculuk, — ğu. is. بۇزغۇنچىلىق:
«Bozgunculuk etme, sen de gel — بۇزغۇنچىلىق قىلما، سەنمۇ كەل.»

boz · kir. is. چۆل، جەزىرە.

bozlak. s. ① كۈل رەڭ. ② تۈرك خەلق مۇزىكىسىنىڭ بىر تۈرى. ③ خەلق قوشاقلىرىدىن بىر تۈرى:
«Afşar bozlaği — ئافشار خەلق قوشىقى.»

bozlamak. ① بوزلىماق (تۆگە). ② يىغلىماق، ئاھ-پەرياد قىلماق.

bozma. is. s. ① بۇزۇش. ② ئۆزگەرتىلىپ ئىشلەنگەن:
«Bu bir bozma elbise — بۇ، ئۆزگەرتىپ تىكىلگەن كىيىم.»

bozmaci. is. ئەسكى-تۈسكى نەرسىلەرنى ئېلىپ پارچىلاپ ساتقۇچى.

bozmak. ① بۇزماق. ② پۈتۈن پۇلنى پارچىلىماق. ③ بىتچىت قىلماق، تىرىپىرەن قىلماق. ④ ئەقلىنى يوقاتماق. ⑤ پاساق قىلماق. ⑥ قىزلىقىنى بۇزماق:

«1. Bu yemek midemi bozuyor — بۇ تاماق ئاشقازىنىمنى بۇزۇپ قويدى.

2. Düşmanı bozmak — دۈشمەننى تىرىپىرەن قىلىۋەتمەك.

3. Patlicanı bozmak — پەتەڭگانى پاساق قىلماق.

4. Eşkiyalar kızı bozmuşlar — قاراقچىلار قىزنى بۇزۇۋېتىپتۇ.»

bozucu. s. بۇزغۇنچى، خاراب قىلغۇچى.

bozuk[1]. s. ① بۇزۇق، بۇزۇلغان. ② پالاق، سېسىق. ③ رەتسىز. ④ بۇراپ قالغان، نىقسىپ قالغان، سېسىپ قالغان. ⑤ ناچار، ئەسكى:

«1. Bozuk makine — بۇزۇق ماشىنا.

2. Bozuk yomurta — پالاق تۇخۇم.

3. Bozuk yol — رەتسىز يول.

4. Bozuk yemek — بۇراپ قالغان تاماق.

5. Bozuk ahlak — ناچار ئەخلاق.»

bozuk[2], — ğu. is. تەمبۇرغا ئوخشايدىغان بىر خىل تۈرك خەلق سازى.

bozuk · düzen. تەرتىپسىز، رەتسىز، بىسەرەمجان.

bozukluk, — ğu. is. ① بۇزۇقلۇق، ② پارچە پۇل.

bozulamak, bozlamak. ھۆڭگىرەپ يىغلىماق.

bozulmak. ① بۇزۇلماق. ② ئاجىزلاشماق، كۈچىدىن قالماق، سالامەتلىكىنى يوقاتماق. ③ سېسىپ قالماق، پالاغداپ قالماق. ④ قىممىتىنى يوقاتماق، كۆرسىنى چۈشۈرمەك. ⑤ ئاچچىقلانماق.

bozulmaz. s. بۇزۇلماس.

bozuluş. is. بۇزۇلۇش شەكلى.

bozum. is. بۇزماق ئىشى، بۇزۇم.

bozumcu. is. zool. قوغۇشۇن رەڭلىك كېپەر (ھايۋان).

bozuşmak. دوستلۇقى بۇزۇلماق، ئارىسى يىراقلاشماق، يىراقلاشماق:

«Onunla eskiden ahbaptik, amâ bozuştuk — ئۇنىڭ بىلەن بۇرۇندىن دوست ئىدۇق، ھازىر يىراقلىشىپ قالدۇق.»

bozuşuk. s. يىراقلاشقان، يامانلىشىپ قالغان، ئارىسىغا سوغۇقچىلىق چۈشكەن.

bozut, — tu. is. پىتنە - پاسات، بۆلگۈنچىلىك.

bozutçu. s. پىتنە - پاساتچى، بۆلگۈنچى، بۇزغۇنچى.

boz · yürük, — ğü. is. زەھەرسىز، قىسقا بىر خىل يىلان.

böbrek, — ği. is. بۆرەك.

böbreksi. s. بۆرەكسىمان.

böbür. is. zool. ئىسسىق يەرلەردە ياشايدىغان تېرىسى تەڭگە گۈللۈك بىر خىل يىرتقۇچ ھايۋان.

böbürlenmek. كۆرەڭلىمەك، ھاكاۋۇرلۇق قىلماق.

böcek, — ği. is. zool. ئۇششاق ھاشارات (قۇرت، قوڭغۇز قاتارلىق).

böcek · başı. is. ئوسمانلىق دەۋرىدە ساقچىلار باشلىقى.

böcekçil. s. ھاشارات يەيدىغان.

böcek · hane. is· ھاشارەتخانا.

böcek · kabuğu. s· زىغىرەك.

böceklenmek. قۇرتلىماق، قۇرت چۈشمەك:

«Böceklendi bozuldu — قۇرتلاپ بۇزۇلدى.»

böcekli. s· ئىچىدە قۇرت بولغان، قۇرتلىغان.

böceklik, – ği. is· پىلە باقىدىغان ئۆي، پىلىخانا.

böcül.böcül. z· كۆزىنى ئويىنىتىپ قارىماق.

böğ, – ğü. is· ئۆمۈچۈكنىڭ بىر تۈرى.

böğür, – ğrü. is· ① ئادەمنىڭ ئىككى بىقىنى. ② باغرى:

«Dağın böğrü — تاغ باغرى.»

böğürmek. توۋلىماق، مۆرىمەك، بوزلىماق، ھۆركىرىمەك، ھاڭگىرىماق.

böğürtlen. ئۈجمە دەرىخىگە ئوخشاپ قالىدىغان بىر خىل دەرەخ ۋە ئۇنىڭ مېۋىسى.

böğürtmek. ۋارقىراتماق، مۆرەتمەك، ھۆركىرەتمەك، توۋلاتماق.

böke. is· ① پالۋان، باتۇر، يولباشچى. ② چېمپىيون، ئوزغۇن.

böle. is· قېرىنداش بالىلارنىڭ ھەر بىرى.

bölen. is· mat· بۆلۈش (ماتېماتىكا)، تەقسىم.

bölge. is· ① رايون. ② ۋۇجۇتنىڭ بىر قىسمى:

« Sincangın güney bölgesi — شىنجاڭنىڭ جەنۇبىي رايونى.

Bel bölgesi — بەل قىسمى.»

bölgecilik, – ği. is. يەرلىكچىلىك، مەھەللىۋازلىق.

bölgesel. s· رايونغا مۇناسىۋەتلىك، رايونلۇق، رايونغا ئائىت:

«Güney Sincang bölgesel parti komitesi — جەنۇبىي شىنجاڭ رايونلۇق پارتىيە كومىتېتى.»

bölme. is· ① بۆلۈش، ئايرىش، تەقسىم قىلىش، ئۈلەشتۈرۈش. ② كارىدور، زال. ③ توسۇق يەر. ④ ئۆينىڭ مۇنچىسى. ⑤ تەقسىم.

bölmek, ① بۆلمەك. پارچىلىماق، تەقسىم قىلماق، ئۈلەشتۈرمەك. ② ئۆچلەشتۈرمەك، دۈشمەنلەشتۈرمەك، بىر-بىرىدىن ئايرىماق.

bölü. is· mat· بۆلۈش، تەقسىم، (ماتېماتىكىدا).

bölücü. s· بۆلگۈچى، پارچىلىغۇچى، تەقسىم قىلغۇچى.

bölük, – ğü. is· ① قىسىم. ② تۈركۈم، توپ. ③ چاچنىڭ بۆلۈنۈشى. ④ ايەن. ⑤ ھۇجرا، مەخسۇس ئۆي:

« ·Âskeri bölük — ھەربىي قىسىم.

Bölük komutanı — لىيەنجاڭ.»

bölük.bölük. z· s· ① پارچە-پارچە، تۈركۈم-تۈركۈم، توپ-توپ، قىسىم-قىسىم. ② ناھايىتى كۆپ:

«Bölük bölük aker ناھايىتى جىق ئەسكەر، ناھايىتى كۆپ ئەسكەر.»

bölüm. is· ① بۆلۈنگۈچى. ② كۆچ تەقسىماتى (ھەربىيدە). ③ بۆلۈم. ④ قىسىم. ⑤ چاغ، دەۋر:

« Pekin radyosunun Türkçe yayınlar bölümü — جۇڭگو خەلق ئارا رادىئوسىنىڭ تۈركچە بۆلۈمى.

Uygur edebiyat tarihinde

yeni bir bolüm açıldı — ئۇيغۇر
ئەدەبىيات تارىخىدا يېڭى دەۋر ئېچىلدى.»

bölümlemek. تۈرلەرگە ئايرىماق، تىپ-
لەرگە بۆلمەك.

bölünen. s. بۆلۈنگەن (سان).

bölünme. is. ① بۆلۈنۈش، ئايرىلىش.
② ھۆجەيرىلەرنىڭ مەلۇم دەرىجىگە
بارغاندا ئوخشاش قىسىملارغا ئايرىلىپ
چوڭىيىشى.

bölünmek. بۆلۈنمەك، پارچىلانماق،
تەقسىم قىلىنماق.

bölünmez. s. بۆلۈنمەس، پارچىلان-
ماس، ئايرىلماس.

bölüntü. is. ① بۆلۈنگۈچى. ② بۆ-
لۈم، قىسىم.

bölüntüler. ① بۆلۈملەر، قىسىملار،
پارچىلار. ② تەقسىمات.

bölünüş. is. بۆلۈنۈش، ئايرىلىش،
پارچىلىنىش.

bölüşmek. بۆلۈشمەك، ئۈلۈشمەك،
تەقسىم قىلىشماق.

bölüştürmek. بۆلۈشتۈرمەك، ئۈلۈشتۈر-
مەك، تەقسىم قىلدۇرماق.

bön. s. مۆڭ، ئەخمەق، دۆت، ئەقىلسىز،
گالۋاڭ.

bönleşmek. مۆڭلەشمەك، ئەخمەقلەش-
مەك، دۆتلەشمەك، ئەقىلسىزلەشمەك.

bönlük, – ğü. is. مۆڭلۈق، دۆتلۈك،
ئەخمەقلىق، ئەقىلسىزلىك، گالۋاڭلىق.

bönsümek. دۆتلۈك قىلماق، ئەخمەقلىق
قىلماق، مۆڭلۈك قىلماق.

bööz. بۇ قېتىم، بۇ نۆۋەت:
«Bööz böyle olsun — بۇ نۆۋەت
شۇنداق بولسۇن.»

börek, – ği. is. ئىچىگە قىيما سېلىپ
پىشۇرۇلغان تۈرمە تاماق.

börekçi. is. ئىچىگە قىيما سېلىپ
پىشۇرۇلغان تاماق ساتقۇچى.

börk, – kü. is. بۆك، دوپپا:
«Badam börk — بادام دوپپا.»

börkçü. is. بۆكچى، دوپپىچى.

börkenek. is. گۆش يەيدىغان ھايۋان-
لارنىڭ ئاشقازىنى.

börkeviç, – çi. is. قەدىمكى زاماندا
ئاياللارنىڭ كىيىدىغان باش كىيىمى.

börtmek. چالا پىشماق.

börttürmek. چالا پىشۇرماق، ئاز
قىزارتماق.

börtü. is. ھەر خىل قۇرتلار.

böyle. z. s. ① بۇنداق، بۇنىڭغا ئوخشاش.
② شۇنداق، شۇنىڭغا ئوخشاش:
«Böyle şey olabilirmiydi? — بۇن-
داق نەرسە بولامتى؟
Böyle yapılmamalıdır — مۇنداق
قىلىنماسلىقى كېرەك.»

böylece. z. ① بۇنداق، شۇنىڭغا
ئوخشاش. ② شۇنىڭ بىلەن، شۇنداق
قىلىپ:
« Böylece söylemeli — شۇنداق
سۆزلەش لازىم.
İş böylece tamamlanmış oluyor —
ئىش شۇنىڭ بىلەن تۈگىگەن بولدى.»

böylelikle. z. شۇنداق قىلىپ، شۇ-
نىڭ بىلەن، نەتىجىدە، ئاخىرى:
«Böylelikle bir olay görülmiye-
ceğine inaniyorsunuz — شۇنداق
قىلىپ بىر ۋەقە كۆرۈلمەيدىغانلىقىغا
ئىشىنەرسىز؟»

böylesine. z. ئۇنداقمۇ، شۇنداقمۇ:
«Böylesine söz söylenirmi? — شۇن-

داقمۇ سۆز قىلىنامدۇ؟»

bradiüri. is. fr. سىيەلمەسلىك، سىيىشىنىڭ قىيىنلىقى.

brahma¹. is. بىر خىل توخۇ.

brahma². is. براخما دىنىنىڭ خۇداسى.

brak. is. it. zool. ئۇزۇن پۈتلۈق، تۆكى قىسقا، سالپاڭ قۇلاقلىق، پۇراش سېزىمى كۈچلۈك زىرەك ئوۋ ئىتى.

brakisefal. s. yun. كەم ئەقىل.

branda. is. ھەربىي پاراخوتلاردىكى ئاسما كارىۋات.

brandi. is. ing. كونياك (ئىنگلىز كونىيىكى).

branş. is. it. تارماق، شۆبە، بۆلۈم، شاخ.

bravo. is. ünl. it. ئاپىرىن، ناھايىتى ياخشى.

briç, – çi. is. ing. ① بىر خىل قارت ئويۇنى. ② كۆۋرۈك.

briçka. is. rus. بىرىچكا (ھارۋا).

brifing. is. ing. مەخسۇس تېما ئۈستىدە ئېچىلغان ئاخباراتچىلار يىغىنى.

briyantin. is. fr. ① پۇراقلىق چاچ يېغى. ② پارقىراق، ئەستەرلىك رەخت.

brizbiz. is. fr. دېرىزىنىڭ ئىچكى پەردىسى.

bronşit, – ti. is. fr. بىرونخىت (بىرونخىلارنىڭ ئىششىپ ئاغرىشى).

bronz. is. fr. مىس بىلەن قەلەينىڭ بىرىكمىسى.

broş. is. fr. زىننەتلىك بۇلاپكا.

broşör, – rü. is. fr. بروشۇر، رىسالە.

brovnik. is. ing. برونۇىك (كىچىك ئاپتوماتىك تاپانچا).

bröve. is. fr. شاھادەتنامە، گۇۋاھنامە.

bu, – nu. s. بۇ:

«Bu memleket güzeldir — بۇ يۇرت ناھايىتى چىرايلىق.»

buba. is. → **Baba.**

bucak, – ğı. is. ① بۇرجەك، بۇلۇڭ. ② يېزا، كەنت.

bucak. bucak. z. ھەر يەردە، ھەر تەرەپتە:

«Bucak bucak aradım — ھەر يەردە ئىزدىدىم.»

buç, – cu. is. ① ئۇچ (نەرسىنىڭ ئۇچى). ② ئاخىرى تۈگەش نۇقتىسى.

buçuk, – ğu. s. يېرىم:

«Bir buçuk — بىر يېرىم.»

buçuklu. s. كەسىرلىك.

Buda. is. بۇددا (دىنى).

budak, – ğı. is. پۇتاق، شاخ.

budaklanmak. ① پۇتاق چىقارماق، شاخلانماق. ② مۇرەككەپلەشمەك.

budaklı. s. پۇتاقلىق:

«Budaklı ağaç — پۇتاقلىق دەرەخ.»

budaksız. s. پۇتاقسىز، شاخسىز:

«Budaksız ağaç — شاخسىز دەرەخ.»

budala. s. ar. ① مۇڭ، ئەخمەق، دۆت، كالۋا، گالۋاڭ. ② بىر نەرسىگە قارىغۇلارچە بېرىلىپ كېتىدىغان، گالۋاڭ:

«Iki budala geldi — ئىككى ئەخمەق كەلدى.»

budama. is. ① پۇتاش. ② كەسلەش:

«Bazi ağaçlara budama yapilamaz— بەزى دەرەخلەرنى پۇتىغىلى بولمايدۇ.»

budamak. ① پۇتىماق. ② كەسلىمەك. ③ كالتىلاتماق، كېمەيتمەك. ④ ئوتىماق.

budanmak. ① پۇتالماق. ② ئەھمىيەت

بەرمەك، كۆڭۈل بۆلمەك:
«Çiçekler budandı — گۈللەر پۇتاندى.»

budatmak. پۇتاتماق، پۇتاتقۇزماق:
«Ağaçları budattim — دەرەخلەرنى پۇتاتقۇزدۇم.»

budayici. is. پۇتىغۇچى.

budist, – ti. is. fr. بۇددىست.

budizm. is. fr. بۇددىزم.

budun. is. قوۋۇم.

budun · betim. is. ئېتنوگرافىيە.

budun · bilim. is. ئېتنولوگىيە.

budunsu. is. ئىپتىدائىي جەمئىيەت، باشلانغۇچ جەمئىيەت.

budvar. is. fr. ① هۇجرا. ② كىچىك مېهمانخانا.

buf. is. far. كومىدىك، ئويۇن.

bufa. is. بوفا (يىلان بېلىقىغا ئوخشايدىغان گۆشى تاتلىق بىر خىل بېلىق).

bugün. is. بۈگۈن.

bugünkü. z. بۈگۈنكى:
«Bugünkü tavuk yarinki kazdan iyidir — ئەتىكى غازدىن بۈگۈنكى توخۇ ئەلا.»

bugünlerde. z. بۇ كۈنلەردە.

bugünlük. z. بۈگۈنلۈك.

buğday. is. بۇغداي.

buğdaygiller. is. bot. بۇغداي ئائىلىسىگە كىرىدىغان زىرائەتلەر.

buğdaysi. s. بۇغدايسىمان.

buğra. is. بۇرغا تۆگە، ئىككى لوكىلىق تۆگە.

buğu. is. پار، هور.

buğu · evi, – ni. is. دېزىنفېكسىيە ئۆيى.

buğulamak. ① هورلىماق، دېزىنفېكسىيە قىلماق، هوردا پىشۇرماق.

buğulanmak. هورلاشماق:
«Camlar buğulandı — ئەينەكلەر هورلاشتى.»

buğulu. s. هورلاشقان.

buhar. is. ar. هور، پار:
«Su buharı — سۇ هورى.»

buhara. is. كاۋچۇك سۇرتۇلگەن قېلىن رەخت.

buharî. is. تۇرخۇن، مورا.

buharlaşmak. هورلاشماق، پار هالىغا كەلمەك.

buharlı. s. ① هورلۇق، پارلىق. ② پار بىلەن ئىشلەيدىغان.

buhran. is. ar. بۆهران، كرىزىس.

buhur[1]. is. ar. ئىسرىق.

buhur[2]. is. بۇرغا تۆگە.

buhurdan. is. far. ئىسرىقدان.

buhuru · meryem. is. far. توشقان قۇلىقى.

bukağı. is. كىشەن، ئىشكەل.

bukağılamak. كىشەنلەنمەك، ئىشكەل سالماق.

bukağılanmak. كىشەنلەنمەك.

bukağılatmak. كىشەنلەتمەك.

bukağılı. s. ① كىشەنلەنگەن. ② ئاق تۇۋاقلىق ئات.

bukağılik, – ği. is. كىشەن قويۇلىدىغان يەر.

buket, – ti. is. al. گۈل دەستىسى.

bukle. is. far. چاچ تۇرۇمى، چاچ يۆگىمى.

bukle. bukle. s. z. تۇرۇم – تۇرۇم، بۇجۇغۇر.

bukran. is. ئېگەر - توقۇم ياسىغۇچى- لار ئىشلىتىدىغان قىل.

bula. is. تاغىنىڭ ئايالى، يەڭگە.

bulada. is. yun. يېپىشقا يەتمىگەن توخۇ.

bulak, – ğı. is. بۇلاق.

bulama. is. ① شىرنا. ② ئوغۇز سۈت. ③ ئوغۇز سۈتتىن ياسالغان غىزا.

bulamaç, – çi. is. ① بۇلىماق. ② سۇيۇق خېمىر.

bulamak. ① مىلىمەك، بۇلغىماق. ② پاسكىنا قىلماق:

«Balığı una bulamak — بېلىقنى ئۇنغا مىلىمەك.

Çamura bulamak — پاتقاققا بۇلغىماق.»

bulandırıcı. s. ① كۆڭۈل ئاينىتىدىغان، ئىچنى ئېلىشتۇرىدىغان يىرگىنچلىك. ② ئارىنى بۇزىدىغان. ③ يىرگىندۈرىدىغان:

«1. Iç bulandırıcı kokular — ئىچنى ئېلىشتۇرىدىغان پۇراقلار.

2. Bulandırıcı sözler — ئاغزىنى بۇزىدىغان سۆزلەر.»

bulandırmak. ① پاسكىنا قىلماق، بۇلغىماق. ② ئېلەشتۈرمەك، ئېلىشتۇرماق:

«1. Çamur suyu bulandırdı — لاي سۇنى بۇلغىۋەتتى.

2. Bu koku midemi bulandırdı — بۇ پۇراق ئىچىمنى ئېلىشتۇرۇۋەتتى.»

bulanık. s. ① بۇلغانغان، لېيىپ كەتكەن. ② مۇرەككەپ، مۇجمەل، تۇتۇق، مۇرەككەپ:

«Bulanık suda balık avlamak — لاي سۇدا بېلىق تۇتماق.

Bulanık bir düşünce — مۇجمەل بىر چۈشەنچە.»

bulanmak. ① مىلەنمەك، بۇلغانماق، پاسكىنا بولماق، كىرلەشمەك. ② ئېلىشماق:

«Su bulandı — سۇ بۇلغاندى.

Midem bulandı — ئىچىم ئېلىشتى.»

bulantı. is. ئىچى ئېلىشماقلىق، ئىچى ئېلىشىش.

bulaşık. s. ① بۇلغانغان، پاسكىنا بولغان. ② يۇقۇملۇق:

«1. Bu bulaşık bir hastalıktır — بۇ، يۇقۇملۇق بىر كېسەلدۇر.

2. Bulaşık işlerden sakınmalı — يامان ئىشلاردىن ساقلىنىش لازىم.»

bulaşıkçı. is. قاچا - قۇمۇچ يۇغۇچى.

bulaşmak. ①بۇلغاشماق. ② كىرلەشمەك، چاپلاشماق. ③ يۇقماق. ④ مۇشكۇل ئىشقا كىرىشمەك:

«Yüzü - gözü çamura bulaştı — يۈز - كۆزىگە لاي چاپلىشىپ قاپتۇ.

Hastalık bize de bulaştı — كېسەل بىزگىمۇ يۇقتى.»

bulaştırmak. ① بۇلغاشتۇرماق، مىلەشتۈرمەك. ② كىرلەشتۈرمەك. ③ چاپلاشتۇرماق، يۇقتۇرماق.

buldok, – ğu. is. ing. zool. تۇمشۇقى يوغان، ئاستى كالپۇكى ئۇزۇن بىر خىل كىچىك ئىت.

buldumcuk olmak. ①خۇشال بولماق (مەقسىتىگە يېتىپ). ② كۆڭلى تىنماق، ئارام تاپماق، تىنىم تاپماق.

buldurmak. تاپقۇزماق.

Bulgar. is. öz. ① بۇلغار، بۇلغارىيىلىك. ② بۇلغارىيە.

Bulgarca. is. بۇلغارچە، بۇلغار تىلى.

bulgarî. is. تۈت تارىلىق كىچىك تەمبۇر.

Bulgaristan. is. öz. بۇلغارىيە.

bulgu. is. ئىجاد، كەشىپ، يارىتىش.

bulgur. ① قايىنىتىپ پىشۇرۇلغاندىن كېيىن پوستىدىن ئايرىپ يارما قىلىنغان بۇغداي. ② دانە - دانە چۈشىدىغان قاتتىق قار.

bullak. z. ئالا - بۇلا، رەڭگارەڭ.

bulmaca. is تېپىشماق (گېزىت - ژۇرناللارغا بېسىلغان).

bulmak. ① تاپماق. ② ئۇچراشماق، بارماق، يەتمەك. ③ بىلمەك، چۈشەنمەك، ئۇقماق. ④ كەشپ قىلماق، ئىجاد قىلماق. ⑤ تاللىماق. ⑥ تارتماق، چەكمەك. ⑦ ئارتماق، يۈكلىمەك:

«1. Aradığım kitabi hiç bir yerde bulamadım — ئىزدىگەن كىتابىمنى ھېچ يەردىن تاپالمىدىم.

2. Konuşa konuşa evi bulmuşuz — سۆزلىشە - سۆزلىشە ئۆيگە يېتىپ باردۇق.

3. Bilmeceyi bulmak — تېپىشماقنى بىلمەك.

4. Bu kadar kitap arasında sadece bunu mu buldunuz? — شۇنچىلىك كىتاب ئىچىدىن يالغۇز مۇشۇنى تاللىدىڭىزمۇ؟

5. Her kes ektiğini bulur — ھەر ئادەم قىلغىنىنى تارتىدۇ.

6. Bana kabahat bulma, ben böyle olacağını önceden söylemiştim — ماڭا گۇناھ قويما، شۇنداق بولىدىغانلىقىنى ئالدىن سۆزلىگەنىدىم.»

bulucu. s. is. ① تاپقۇچى، ئىزدەپ تاپىدىغان. ② ئىلىكتىر دولقۇنىدىن خەۋەر بېرىدىغان ئەسۋاب.

bulunak. s. ھەمىشە تېپىلىدىغان، تېپىلىپ تۇرىدىغان.

bulunç, — cu. is. ۋىجدان.

bulunçlu. s. ۋىجدانلىق.

bulun mak. ① تېپىلماق. ② ياردىمى تەگمەك. ③ بىر يەردە ھازىر بولماق. ④ قىلماق:

«1. Burada para bulundu — بۇ يەردىن پۇل تېپىلدى.

2. O, herkese daima bulunur — ھەممە ئادەمگە ئۇنىڭ ياردىمى تېگىدۇ.

3. Siz sabahları kaçta bulnnursunuz? سىز ئەتىگەندە قايسى ۋاقىتلاردا بولىسىز؟

4. Onunla iyi temaslarda bulunmak — ئۇنىڭ بىلەن ياخشى مۇناسىۋەت قىلماق.»

bulanmamak. ① يوق بولماق، يوقاتماق. ② قىلماسلىق، ئەتمەسلىك.

bulunmaz. s. ① تېپىلماس. ② مىسلىسىز، ئەمسالسىز، ئەلا، ئەڭ بىرىنچى.

buluntu. is. ① كەشپىيات، تېپىلغان ئەسەر. ② كوچىدىن تېپىلغان بالا.

bulunuş. is. ① تېپىلىش، يارىتىلىش. ② ئىجاد. ③ ياردەم.

buluş. is. ① تېپىش، يارىتىش. ② كەشپ، ئىجاد. ③ ئاسانچە بىلىنمەس نەرسە، تېپىشماق.

buluşak, — ğı. is. تېپىشىدىغان يەر، ئۇچرىشىدىغان يەر، كۆرۈشىدىغان يەر.

buluşmak. ① ئۇچراشماق، كۆرۈشمەك. ② بىر پىكىرگە كەلمەك:

«Saat sekizde Şidanda buluşalım — سائەت سەككىزدە شىدەندە كۆرۈشەيلى.

«Bu konuda nihayet buluştuk — بۇ مەسىلىدە ئاخىرى ئوخشاش پىكىرگە كەلدۇق.»

buluşturmak. كۆرۈشتۈرمەك، ئۇچراشتۇرماق، يېتىشتۈرمەك.

bulut¹, — tu. is. بۇلۇت.

bulut². s. بەك مەست، غەرق مەست:

«Herife bak bulut — مانىڭغا قارا — غەرق مەست.»

bulutlanmak. ① بۇلۇتلانماق، بۇلۇت قاپلىماق. ② غۇۋا كۆرۈنمەك، تۇتۇق كۆرۈنمەك:

«Hava birden bulutlandı — ھاۋانى بىردىنلا بۇلۇت قاپلاپ كەتتى.»

bulutlu. s. ① بۇلۇتلۇق. ②تۇمانلىق.

bulutsu. is. تۇمانلىق (ئاسماندا تۇمانغا ئوخشاش كۆرۈنىدىغان جىسىملار).

bulutsuz. s. ئوچۇق ھاۋا، بۇلۇتسىز.

bulvar. is. fr. كەڭ ۋە دەرەخلىك كوچا.

bumbar. is. far. ① ياغلىق ئۈچەي. ② ھېسىپ قاتارلىق يېمەكلىكلەر. ③مەلەڭزە، قىشلىق ئىشىك پەردىسى.

bun. is. ① دەرد ـ ئەلەم، قىيىنچىلىق. ② بوھران، كرىزىس، كاساتچىلىق.

bunak. s. is. ئالجىغان، ئەقلىدىن ئازغان.

bunaklık, — ğı. is. ئەقلىدىن ئازغانلىق، ئالجىغانلىق.

bunalım. is. بوھران، كرىزىس.

bunalmak. ① دىمى سىقىلماق. ② ئىچى پۇشماق، بىئارام بولماق:

«Burada bunaldım, biraz çıkacağım — بۇ يەردە بىئارام بولۇۋاتىمەن، سىرتقا بىر ئاز چىقىپ كىرەي.»

bunaltmak. ① نەپەسىنى سىقماق. ② ئىچىنى پۇشۇرماق، بىئارام قىلماق.

bunama. is زېھنىي ۋە روھىي ئاجىزلىق.

bunca. s. ① بۇنچە، شۇنچە. ② بۇ قەدەر، شۇ قەدەر، شۇنچىلىك:

Bunca zamandır görmedim — شۇنچە ۋاقىت بولدى، سىزنى كۆرمىدىم.

«Bunca yol yürüdük, halâ yetmedik — شۇنچە يول يۈردۇق، تېخىچىلا يېتىپ بارالمىدۇق.».

bunda. z. ① بۇنىڭدا، شۇنىڭدا. ② بۇنىڭدىن، شۇنىڭدىن، ئۇنىڭدىن. ③ بۇ يەردىن، شۇ يەردىن، ئۇ يەردىن:

«Bunda şaşılacak bir şey yok — بۇنىڭدا ھەيران قالغۇدەك بىر نەرسە يوق.

Bundan başka — بۇنىڭدىن باشقا.»

bunlar. بۇلار، ئۇلار:

«Bunlar çok konukseverdirler — ئۇلار ناھايىتى مېھماندوست.»

bunluk, — ğu. is. ① كاساتلىق. ② كرىزىس، بوھران:

«Piyasada bunluk baş gösterdi — بازاردا كاساتلىق كۆرۈلۈشكە باشلىدى.»

bunmak. تاماھى ئارتماق:

«Buldukça bunar — بولغانچە بولغۇسى كېلىدۇ.»

bura. is. بۇ يەر:

«Bura adamları çalışkandır — بۇ يەرنىڭ ئادەملىرى ئەمگەكچاندۇر.»

burağan. is. → **Poran.**

buram. buram. z. ① شار ـ شار، ② لەپ ـ لەپ:

«Buram buram terlemek — شار ـ شار تەرلىمەك.

«Buram buram kar yağmak — لەپىلدەپ قار ياغماق.»

buran. is. rus. قاتتىق شىۋىرغان.
burası, – nı. z. بۇ يەر:
«Burası Ürumçi — بۇ يەر ئۈرۈمچى.»
burcu. is. خۇش پۇراق:
«Burcu – burcu esen seher yelleri— خۇش پۇراق چاچقان سەھەر شامىلى.»
burcumak. خۇش پۇراق چاچىماق.
burç¹, – çu. is. ar. ① قەدىمكى قەلئەلەرنىڭ ئىچىدە ياكى يان تەرىپىدە بولىدىغان ئېگىز پوتەي. ② كائىناتتا ئورۇن ئالغان 12 تاقىم يۇلتۇز.
burç². is. ئوكسى ئوتى (ئالما، ئامۇت ۋە ئۆرۈك قاتارلىق مېۋە دەرەخلىرىگە يامىشىپ ئۆسىدىغان ئۈزۈمگە ئوخشاش بىر خىل مېۋە بېرىدىغان دورا ئۆسۈملۈكى).
burçak, – ğı. is. پۇرچاق.
burçun.burçin. is. مارال.
burdurmak. بۇراتقۇزماق.
burgaç. is. ① قايىنام. ② ئۇشكە (تۆشۈك تېشىدىغان). ③ ئەگرى - بۈگرى.
burgu. is. ① بۇرغا، ئۇشكە. ② سۇمبە:
«Demirci burgusu- تۆمۈرچىنىڭ سۆمبىسى.»
burgulamak. بۇرغىلىماق، ئۇشكىلىمەك، ئۇشكە بىلەن تەشمەك.
burgulanmak. بۇرغىلانماق، ئۇشكىلەنمەك.
burhan. is. ar. دەلىل، پاكىت، ئىسپات.
burjuva. is. fr. al. بۇرژۇئا.
burjuvazi. is. fr. بۇرژۇئازىيە:
«Proleterya rejimi keçınılmaz olarak burjuvazi rejimi yerine geçecektir — پرولېتارىيات ھاكىمىيىتى چوقۇم بۇرژۇئازىيە ھاكىمىيىتىنىڭ ئورنىنى باسىدۇ.»
burkat, – tı. is. بۇتخانا.
burmak. ①بۇرىماق، تولغىماق، قايرىماق. ② بۇرالماق، تولغانماق، قايرىلماق:
«Ayağım burmuş — پۇتۇم قايرىلىپ كەتتى.»
burkulmak. ① پۈكۈلمەك. ② بۇرالماق، تولغانماق، قايرىلماق. ③ ئېگىلمەك، ئېگىلىپ كەتمەك. ④ سۇنۇپ كەتمەك، سۇنماق، ئۇشتۇلماق.
burlota. is. it. قەدىمكى زاماندا ئۇرۇشلاردا قوللىنىدىغان ئوت كېمىسى.
burma. is. ① بۇرما. ② بۇراش، تولغاش. ③ پىچىش، ئاختا قىلىش. ④ تولغاق (ئاغرىق).
burmak. ① بۇرىماق، تولغىماق. ② پىچىۋەتمەك، ئاختا قىلماق. ③ تولغىنىپ ئاغرىماق، بۇرىلىپ ئاغرىماق.
burnaz. s. يوغان ۋە ئۇزۇن بۇرۇنلۇق.
burs. is. fr. ① ئوقۇغۇچىلارغا بېرىلىدىغان مائاش. ② بىر مەقسەت ئۈچۈن ئايرىلغان پۇل.
burtlak, – ğı. is. ② تاشلىق، شېغىللىق يەر. ② تۆگۈزنىڭ كۈچۈكى.
buru. is. ① دىزىنتېرىيە. ② تۇغۇت تولغىقى.
buruk. s. ① بۇراق، تولغاق. ② ئاچچىق - چۈچۈك. ③ باتنىخور:
«Burak çocuk — باتنىخور بالا.»
burulmak. ① بۇرالماق، تولغانماق، تولغاق تۇتماق. ② باتنىماق.
burun, – nu. is. ① بۇرۇن. ② تۇمشۇق. ③ دېڭىزغا ئورالغان قۇرۇقلۇق. ④ كۆرەڭلىك، چوڭچىلىق.
burunduruk, – ğu. is. ① بۇرۇنلۇق (ھايۋانلارنىڭ ئوت يېمەسلىكى ۋە چىشلى-

مەسلىكى. ئۇچۇن بۇرنىغا سىلىپ قويۇلىدىغان نەرسە)، ② كالپۇك قىسقۇچ.

burunlamak. خورلىماق، كەمسىتمەك، تۆۋەن كۆرمەك.

burunlanmak. خورلانماق، كەمسىتىلمەك، تۆۋەن كۆرۈلمەك.

burunlu. s. ① بۇرۇنلۇق، بۇرنى بولغان. ② تۇمشۇق (بالا).

burunsak. is. قوزا، ئوغلاق، موزاي، تايلاق قاتارلىقلارنىڭ ئانىسىنى ئېمىۋالماسلىقى ئۈچۈن بۇرنىغا تارتىلغان توسالغۇ، بۇرۇنساق.

buruntu. is. سانجىق، مۇجۇق تولغاق:
«Dünden beri içerimde bir burunta var — تۈنۈگۈندىن بېرى ئىچىم مۇجۇلۇپ ئاغرىپ تۇرىدۇ.»

buruşmak. ① پۈرۈشمەك، پۈرلەشمەك، تۈگۈلمەك. ② ئېغىز ئېچىشماق. ③ قورۇلماق، قورۇق چۈشمەك:
«1. kağıt buruşmuş— قەغەز پۈرلىشىپ كېتىپتۇ.
2. Ilaç yedim, ağzım buruştu — دورا ئىچىۋىدىم ئاغزىم ئېچىشىپ كەتتى.
3. Müminin yüzleri buruştu — مۆمىننىڭ يۈزىگە قورۇق چۈشتى.»

buruşturmak. پۈرلەشتۈرمەك، پۈرۈشتۈرمەك.

buruşuk. s. پۈرۈشكەن، پۈكلەشكەن، پۈرلەشكەن، قورۇلغان، قورۇق:
«Buruşuk yüz — قورۇق يۈز.»

buse. is. far. سۆيۈش، سۆيمەك.

~ almak. سۆيمەك.

buselik, – ği. is. تۈرك مۇزىكىسىدىن بىر مۇقام.

but, – du. is. يوغان يوتا، ساغرا (ھايۋاننىڭ).

butlan. is. ar. ① ھەقسىزلىق، ئاساسسىزلىق. ② خاتالىق.

buut, – u, – du. is. ar. ئۇزۇنلۇق.

buymak. توڭلاپ ئۆلمەك.

buyruk, – ğu. is. بۇيرۇق، ئەمىر، پەرمان:
«Birinin buyruğu altında çalışmam— بىرسىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئىشلىمەيمەن.»

buyrukçuluk, – ğu. is. بۇيرۇقچىلىق.

buyrultu. is. بۇيرۇقنامە، بۇيرۇق قەغىزى، بۇيرۇق خېتى.

buyrultucu. is. بۇيرۇق يازغۇچى.

buyur. ünl. «نېمە دېدىڭ، يەنە بىر دېگىنە!» مەنىسىدە قوللىنىدۇ.

buyurmak. ① بۇيرۇماق. ② بۇيرۇق بەرمەك، ئەمىر بەرمەك. ③ ۋەزىپە تاپشۇرماق. ④ تەكلىپ قىلماق:
«Sofraya buyrunuz — داستىخانغا مەرھەمەت قىلىڭ!»

buz. is. ① مۇز. ② سوغۇق مۇناسىۋەت قىلىدىغان ئادەم، يامان تەسىر بېرىدىغان نەرسە.

buz · dolabı. is. مۇزلاتقۇ، توڭلاتقۇ:
«Her aile için bir buzdolabı çok gereklidir — ھەر بىر ئائىلە ئۈچۈن بىر مۇزلاتقۇ بەك كېرەك.»

buzağı. is. zool. موزاي.

buzağılamak. موزايلىماق، تۇغماق (ھايۋان).

buzağılatmak. موزايلاتماق، تۇغدۇرماق.

buzağılık, – ğı. is. موزاي ئېغىلى، موزايلىق، موزايغا بېرىلىدىغان ئوت.

buz · hane. is. مۇزخانا، مۇز ئامبىرى.

buz - kıran. is. مۇز يارغۇچى پارـ خوت، مۇز يارار.

buzlanmak. مۇزتۇتماق، مۇز توڭلماق.

buzlu. s. ① مۇز تۇتقان، مۇز باغلىـ غان، مۇز توڭلىغان. ② مۇزلىتىلغان، توڭلىـ تىلغان، سوۋۇتۇلغان:

«Buzlu nehir — مۇز توڭلىغان دەريا.

Buzlu bira — مۇزلىتىلغان پىۋە.»

buzluğan. is. قارلىق تاغ چوققىسى.

buzluk, – ğu. is. ① مۇزلاتقۇ. ② مۇزـ لۇق، مۇز ئامبىرى. ③ بەك سوغۇق يەر. ④ مۇز غارى.

buzul. is. تاغ ئۈستىدىكى قار ۋە مۇز پارچىسى.

bücür. s. پەتەك، پاپا:

«Bücür adam — پەتەك ئادەم.»

büfe. is. Fr. ① قاچا - قۇمۇچ ئىشكاپى. ② تۆمۈر يول بېكەتلىرىدىكى ئاشخانا. ③ يېمەك - ئىچمەك شىرەسى. ④ بۇفىت (تاماكا، سەرەڭگە، گېزىت ۋە باشقا نەرسە ساتىدىغان كىچىك دۇكان).

büğe. is. كۆكۈيۈن.

büğemek. توغان سالماق.

büğet, – ti. is. توغان.

büğlü. is. مىستىن ياسالغان بىرخىل پۈۋلەپ چېلىنىدىغان ساز.

büğrü. s. بۈگرى (ئەگرى - بۈگرى):

«Eğri - büğrü sokak — ئەگرى - بۈگرى كوچا.»

bühtan. is. fr. بۆھتان، قارا.

buhtancı. is. بۆھتانچى، قارا چاپلىغۇچى.

bük, – kü. is. ① سۇ بويىدىكى دەرەخـ لىك. ② قېلىن دەرەخلىك.

büke. is. ئەجدىھا.

bükey. is. ئەگرى سىزىق.

büklük. s. ① پۈكلەكلىك. ② تۈرۈكـ لۈك. ③ قات.

bükme. is, ① بۈكلەش، قاتلاش. ② ئورالغان ياكى تۈرۈلگەن ئارغامچا. ③ ئېگىش.

büksül. s. يۆگىمەش، تولغىماش، ئەگـ رى - بۈگرى.

büksülmek. تولغىنىپ - تولغىنىپ سوزۇلماق.

bükücü. s. is. يىپ ئېگىرگۈچى، ئەشكۈچى.

bükük. s. ئېگىك، پۈكۈك.

bükülgen. s. پۈكۈلگەن، قاتلانغان، ئېگىلگەن.

bükülmek. ① پۈكۈلمەك، قاتلانماق. ② ئۆرۈلمەك، ئېشىلمەك، ئىگىرىلمەك. ③ ئېگىلمەك.

büküm. is. ① پۈكۈم، ئۆرۈم، قاتلام. ② قاتلىنىپ قالغان يەر، پۈكلىنىپ قالـ غان يەر (نەرسىنىڭ).

bükünmek. ① تولغانماق (ئاغرىق ئازابىـ دىن). ② ئىنجىقلىماق، ۋاي سالماق.

büküntü. is. ① تۈگۈم. ② پۈرۈم.

bülbül. is. ar. far. ① بۇلبۇل. ② خۇش ئاۋاز.

~çangı gibi — ناهايىتى كىچىك.

~gibi söylemek. بىلگىنىنىڭ ھەممىسىنى سۆزلىمەك، ھەممىسىنى ئېتىراپ قىلماق.

bülent. is. far. ① ئۇلۇغ، كاتتا. ② ئەر ئىسمى.

bülten. is. fr. ① دوكلات. ② ئۇقتۇـ رۇش، ئېلان. ③ ژۇرنال:

«Sağlık bülteni — سەھىيە ھەققىدىـ
كى دوكلات.»

büluğ. is. ar. بالاغەتكە يەتكەنلىك،
قۇرامىغا يەتكەنلىك.

bünyad. is. far. ① ئاساس. ② بىنا.

bünye. is. ar. ① ئىچ ئورگان، ئىچ
قۇرۇلۇش (بەدەننىڭ). ② تارماق، شۆبە.

bürçük, — gü. is. ياڭاق چاچ ياكى
ماڭلاي چاچ.

bürgü. is. ① لىچەك. ② يۇپقا پەردە.
③ گۈل يوپۇرمىقى.

bürhan. is. ar. ① پاكىت، دەلىل،
ئىسپات. ② كېپىللىك قەغىزى، ۋەدىنامە،
كاپالەتنامە، شاھادەتنامە. ③ تىلىخىتى،
ھۆججەت.

büro. iz. fr. ① ئىشخانا (ئىدارىلەردە).
② بيۇرو. ③ تاتىملىق، شىرە:
«Advukat bürosu —
ئادۋوكات ئىشخانىسى.
Çin komünist partisi merkez
komitesi polit bürosu — جۇڭگو
كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتى
سىياسىي بيۇروسى.»

bürokrası. is. fr. yun. بيۇروكراتـ
لىق، تۆرىچىلىك.

bürukrat, — ti. is. ① بيۇروكرات،
تۆرىچى، رەسمىيەتچى. ② بيۇرو خادىمى.

bürudet, — ti. is. ar. ① سوغۇق،
سوغۇقلۇق. ② جاپالىق، قىيىنچىلىق،
مۈشكۈللۈك.

bürülü. s. ① يېپىنغان، پۈركەنگەن.
② تۈرۈلگەن، قاتلانغان، يۆگەنگەن.

bürüm. is. تۈرۈم، يۆگەم.

bürümcek, — ği. is. پۈركەنچەك.

bürümcük, — ğü. is. ① يىپەك رەخت.
② يىپەك غوزىسىغا ئوخشاپ كېتىدىغان
نەرسە.

bürüme. is. s. ① پۈركەش، ئوراش.
② ئېتىۋارسىز، ئەھمىيەتسىز، ئۇنۇمسىز.

bürümeden. z. ئەھمىيەت بەرمەستىن،
يۈزەلا، مۇنداقلا.

bürümek. ① ئىشغال قىلماق.
② قاپسىماق، قورشىماق، مۇھاپىزەت
قىلماق. ③ تەسىر بەرمەك، تەسىرلەندۈرمەك.

bürüncük, — ğü. is. ئاياللارنىڭ باش
ياغلىقى.

bürünmek. ① قاپسالماق. ② ئورالماق،
پۈركەلمەك. ③ ئۈسكە كىرمەك، ئۆز قىيا-
پىتىگە كىرمەك.

büsbütün. z. پۈتۈنلەي، تامامەن،
تەلتۆكۈس.

büst, — tü. is. fr. ① بەل ئۈستى.
② ھەيكەل باش:
«Başkan Maon üstü — ماۋجۇشىنىڭ ھەيكىلى.»

bütan. is. fr. يېقىلغۇ قىلىنىدىغان
بىرخىل تەبىئىي گاز.

bütçe. is. ing. ① بۇدجەت. ② مال-
مۈلۈك، دۇنيا، پۇل، بۇدجەت:
« Devlet bütçesi — دۆلەت بۇدجىتى.
Onun bütçesi buna yararlı de-
ğildir — ئۇنىڭ دۇنياسى (مال-مۈلكى)
بۇنىڭغا پايدىسىز.»

bütün. s. ① پۈتۈن. ② ھەممىسى،
تامامى، بارلىقى. ③ بىر پۈتۈن:
«1. Bir oturuşta bütün bir ekme-
ği bitirdi — بىر ئولتۇرۇشتا پۈتۈن بىر
نانني يەپ بولدى.
2. Bütün ağaçlar açti — دەل-
دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى چېچەكلىدى.
3. Bir bütün elma — بىر ئالما.»

bütüncül. s. پۈتۈن ـ ھوقۇقنى ئۆزىگە مەركەزلەشتۈرگەن (ھۆكۈمەت رەھبەرلىكى).

bütünleme. is. ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەنلەر ئۈچۈن ئېچىلغان سىنىپ.

bütünlemek. ① تولۇقلىماق. ② پارچە پۇلنى پۈتۈن قىلماق.

büve, büvelek. is. كۆكۈيۈن.

büvet[1], **– ti.** is. fr. – ئۇششاق چۆششەك يېمەكلىكلەر دۇكىنى، بۇفىت.

büvet[2]. is. توغان.

büyü. is. سېھىر، سېھىرگەرلىك.

büyücek. s. خېلىلا چوڭ.

büyücü. is. سېھىرگەر، كۆز باغلىغۇچى.

büyücülük, – ğü. is. سېھىرگەرلىك.

büyük, – ğü. s. ① بۈيۈك، ئۇلۇغ، چوڭ ، يوغان. ② ياشتا چوڭ، قېرى. ③ كۆپ، نۇرغۇن:

«1· Büyük devlet — چوڭ دۆلەت،

2· Küçükler büyüklere saygı göstermeli — كىچىكلەر چوڭلارغا ھۆرمەت قىلىش لازىم.

3· Büyük kalabalık — ناھايىتى كۆپ ئادەم.

4· Büyük ulus — بۈيۈك مىللەت.

5· Büyük Kurban bayrami — ئۇلۇغ قۇربان ھېيتى.»

büyük · amiral, – li. is. دېڭىز مارشالى، ئادمىرال.

büyük · elçi. is. باش ئەلچى:

«Çinin Ankara büyük elçisi — جۇڭگونىڭ تۈركىيەدىكى باش ئەلچىسى.»

büyük · elçilik, – ği. is. باش ئەلچىلىك:

«Türkiyenin pekindeki büyük elçiliği — تۈركىيىنىڭ جۇڭگودىكى باش ئەلچىخانىسى.»

büyüklenmek. ① ئۆزىنى چوڭ تۇتماق. ② ماختانماق، كۆرەڭلىمەك، چوڭچىلىق قىلماق.

büyüklük, – gü. is. چوڭ سۈپەتلىك. ئۇلۇغلۇق، بۈيۈكلۈك.

büyüksemek. ئارتۇقچە چوڭ كۆرسەتمەك، مۇبالىغە قىلماق.

büyüksü. s. چوڭچى، ھالى چوڭ.

büyülemek. ① سېھىر قىلماق. ② ئۆزىگە قارىتىۋالماق، ئۆزىگە تارتماق.

büyültmek. ① كۆپەيتمەك، ئارتتۇرماق. ② چوڭايتماق، يوغانتماق. ③ ئاشۇرۇۋەتمەك، مۇبالىغە قىلماق، چوڭ كۆرسەتمەك.

büyülü. s. ① سېھىر قىلىنغان (بىرى). ② سېھىرلىك نەرسە.

büyümek. ① چوڭايماق. ② ئۆسمەك، يېتىشمەك. ③ يېشى ئارتماق. ④ كۈچەيمەك، ئۇلغايماق. ⑤ ئېتىبارى ئاشماق، ئىناۋەت قازانماق:

«Sen o kadar büyüdün mu? — سەن شۇنچە چوڭ بولۇپ كەتتىڭمۇ؟

Aşıkım ona karşı gittikçe büyüyor — مۇھەببىتىم ئۇنىڭغا قارىتا بارغانسېرى ئېشىۋاتىدۇ.»

büyütme. is. ① چوڭايتىش، يوغانتىش. ② ئۆستۈرۈش، يېتىشتۈرۈش، بېقىپ چوڭ قىلىش.

büyütmek. ① چوڭايتماق، يوغارتماق. ② مۇبالىغە قىلماق، كۆيدۈرمەك. ③ ئۇلغايتماق، ئەۋج ئالدۇرماق. ④ بېقىپ چوڭ قىلماق، ئۆستۈرمەك.

büyütülmek. ① چوڭايتىلماق، يوغانتىلماق. ② مۇبالىغە قىلىنماق، كۆپتۈرۈلمەك،

ئاشۇرۇلماق.

büzgü. is. پۈرۈم، قاتلام. (كىيىملەرگە پاسون چىقىرىش ئۈچۈن قىلىنغان پۈرۈم).

büzgülü. s. پۈرۈملۈك، قاتلاملىق: «Büzgülü etek — قاتلاملىق كۆڭلەك (يوپكا).»

büzmek. پۈرمەك، بوغماق، پۈرۈپ (بوغۇپ) باغلىماق.

büzük¹. s. پۈرۈك، بوغۇق.

büzük². is. ① ياغلىق ئۈچەينىڭ ئۇچى. ② يۈرەكلىك، جەسۇرلۇق، جاسارەت.

büzülmek. ① پۈرۈلمەك، بوغۇلماق، پۈكۈلمەك. ② پۈرلەشمەك، قاتلاشماق. ③ تۈرۈلمەك، پۈكلەشمەك. ④ دالدىغا كىرىۋالماق، سوقۇنماق.

Cc

c. C ج (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ئۈچىنچى ھەرىپى).

caba. ① پۇلسىز، بەدەلسىز. ② ئۇشۇقچە:
«Bu kadar masraftan başka yorgunluğu da caba! — شۇنچە چىقىمدىن سىرت، ھارغىنلىقچۇ!»

cabacı. مۇت، تەييارغا تەييار.

cacık. is. قىيتىقتا تەرخەمەك ياكى باشقا ئوتياش ئارىلاشتۇرۇلغان سالاتا.

cabaloz. s. ① جابجاپ. ② قىلىقسى سەت. ③ جىدەلخور.

cadde. is ar. چوڭ كوچا:
«Çanance caddesi — چاڭئەن كوچىسى.»

cadı. is. far. ① جادى (ئايال). ② قىلىقسىز ۋە سەت ئەر ياكى خوتۇن.

cafcaf, cafcuf. is. ① جاپجاپ. ② ھەيۋە، داۋراڭ.

cağ[1]. is. ① ھارۋا چاقىنىڭ گۇگۇسىنى. ② سالاسۇن.

cağ[2]. is. كۇپ، قاپ،

cağ[3]. is. ئەۋرەز (يۇندا قۇدۇقى).

cahil. is. ar. ① نادان، ساۋاتسىز، بىلىمسىز. ② تەجرىبىسىز.

cahiliyet, — ti. is. ar. ئەرەپلەردە مۇسۇلمانلىقتىن ئاۋۋالقى دەۋرگە بېرىلگەن نام.

cahillik, — ği. is. ① نادانلىق، ساۋاتسىزلىق، بىلىمسىزلىك. ② تەجرىبىسىزلىك، ياشلىق، گۆدەكلىك. ③ تەجرىبىسىزلىكتىن ئۆتكۈزۈلگەن خاتالىق.

caiz. s. ar. جائىز، ئۇيغۇن، رۇخسەت قىلىنغان:
«Bu gibi durumda olağanüstü önlemler almak caizdir — مۇشۇنداق ئەھۋالدا پەۋقۇلئاددە تەدبىرلەر قوللىنىشقا بولىدۇ.»

caize. is. ar. جائىزە (قەدىمكى زاماندا شائىرلارغا چوڭلار تەرىپىدىن بېرىلگەن نەرسە).

caka. is. جار، نامايىش، جاكار.

câli. s. ar. ساختا، يالغان، ياسالما:
«Bu adamın bütün eylemleri câlidir— بۇ ئادەمنىڭ پۈتۈن ھەرىكەتلىرى ساختىدۇر.»

câlip. s. ar. جەلپ، ئۆزىگە تارتقان، دىققەتنى چەككەن، قوزغىغان:
«Bu eylem şüpheyi câliptir — بۇ ھەرىكەت گۇماننى قوزغايدۇ.»

cam. is. far. ① ئەينەك. ② پۈتۈنلەي ياكى قىسمەن ئەينەكتىن ئىشلەنگەن:
«Pencere cami kırılmış — دېرىزىنىڭ ئەينىكى چېقىلىپتۇ.
Cam dolap — ئەينەكلىك ئىشكاپ.»

camadan. is. زەرلىك يىپەك رەختتىن تىكىلگەن چاپراس تۈگمىلىك قەدىمكى تون.

cambaz. is. far. ① سېركىچى، جانباز. ② ھىيلىگەر، قۇۋ. ③ ئات ئېلىپ ساتقۇچى ياكى ئات يېتىشتۈرگۈچى:

«Iki cambaz bir ipte oynamaz — ئىككى قوچقارنىڭ بېشى بىر قازاندا قاينىماس، ئىككى جانباز بىر تاناپتا ئوينىماس.»

cambaz·hane. is. far. سىركخانا، جانبازخانا.

cambazlık, -ğı. is. سىركچىلىك، جامبازلىق:

«Uygur canbazlıgı — ئۇيغۇر جانبازلىقى.»

cambul · cumbul. s. ① ھىيلىگەرلىك، قۇۋلۇق، شۇملۇق. ② سۇيۇق - سەلەڭ.

camcı. is. ئەينەكچى (ئەينەك ساتقۇچى، ئەينەك سالغۇچى).

camekân. is. far. ئەينەكلىك ئىشكاپ:

«Dükkan camekânı — دۇكاننىڭ ئەينەكلىك ئىشكاپى.»

cam · göz. s. ① كۆزەينەكلىك. ② ئاچكۆز، تەمەگەر. ③ ئىت بېلىقى.

cami. is. ar. جامە، مەخسۇس جۈمە ۋە ھېيت نامىزى ئوقۇيدىغان يەر:

«Heytikâr camisi — ھېيتكا جامەسى.»

câmi. s. ar. توپلانغان، بىر يەرگە يىغىلغان، بىر يەرگە كەلتۈرۈلگەن، جەملەنگەن.

camia. is. ar. جەمئىيەت، جامئە.

camit. is. ar. ① جانسىز. ② تۈڭلاپ قالغان:

«Taş camit bir cisimdir — تاش جانسىز بىر جىسىمدۇر.»

camlamak. ئەينەك سالماق.

camlı. s. ئەينەكلىك، ئەينەك سېلىنغان.

camlık,-ğı. is. ئەينەك بىلەن توسۇلغان يەر.

camus. is.ar. سۇ كالىسى.

can. is. far. ① جان، ھاياتلىق. ② قۇۋۋەت، كۈچ، مادار. ③ كىشى، نوپۇس. ④ ناھايىتى يېقىن:

«1. Halk davasına canımı feda edeceğim — خەلق ئىشىغا جېنىمنى پىدا قىلىمەن.

2. Seni hiç can yokmuş gibi gördüm — سېنى جېنى يوقتەكلا كۆرىمەن.

3. Mehmet beş can besliyor — مەھەممەت بەش جاننى باقىدۇ.

4. Biz can dostlarız — بىز جان دوستلارمىز.»

canan. is. far. ① مەھبۇبە، مەشۇقە. ② ئاللا، خۇدا.

canavar. is. far. ① يىرتقۇچ ھايۋان. ② ئاگسىزلارچە ھەرىكەت قىلىدىغان زالىم:

«Anadoluda yer yer kurda, yaban domuzuna, yilana da canavar denir— ئاناتولىنىڭ ھەممىلا يېرىدە بۆرىنى، ياۋا تۇڭگۇزنى ۋە يىلاننى جانىۋار دەيدۇ.»

candarma. is. fr. ژاندارما.

can · ciğer. is. جان - جىگەر.

candan. s. سەمىمىي.

candaş. is. جان دوست.

canfes. is. يۇپقا توقۇلغان يىپەك رەخت.

canfeza. is. far. شەرق مۇزىكىلىرىدىن بىر مۇقام.

cangıl . cungul. جاڭگۇر - جۇڭگۇر، جاڭغۇر - جۇڭغۇر:

«Bu çanların cangıl cungulu insanin başlarını ağrıtıyor — بۇ قوڭغۇراقنىڭ جاڭگۇر - جۇڭگۇرى ئادەمنىڭ بېشىنى ئاغرىتىپ كەتتى.»

canhıraş. s. far. ① يۈرەكنى ئېزىدىغان، ئادەمنىڭ ئىچىنى ئېزىدىغان. ② تۈكلىرى ھۈرپەيگەن.

çani · is. ar. جىنايەت ئىشلىگۈچى.

can kurtaran is. قۇتۇلدۇرۇش ۋاستىسى:
«Can kurtaran araba — قۇتقۇزۇش ماشىنىسى.»

canlandirmak. جانلاندۇرماق، ئەسلىگە كەلتۈرمەك، جانلىنىشىغا سەۋەب بولماق.

canlanmak. ① جانلانماق، قۇۋۋەت تاپماق، ھەرىكەتكە كىرىشمەك. ② ئەھۋالى ياخشىلانماق:
«Yağmurdan sonra ekinler canlandi — يامغۇردىن كېيىن زىرائەتلەرگە جان كىردى.
Çocuk hastalıktan sonra bir türlü canlanmadi — بالا ئاغرىغاندىن كېيىن زادىلا ياخشىلىنىپ كېتەلمىدى.»

canlı s. ① جېنى بار، تىرىك، ھايات. ② جانلىق، قۇۋۋەتلىك، كۈچلۈك، تەسىرلىك:
«Balıkçı canlı balıklar getirdi — بېلىقچى تىرىك بېلىقلارنى كەلتۈردى.
Canlı söz — جانلىق سۆز.»

canlıcılık, – **ğı.** is. ئانىمىزم (تەپەككۈرنىڭ دۇنيادىكى ھەممە نەرسىلەرنىڭ جېنى بار دەپ ھېسابلىغان باشلانغۇچ شەكلى).

canlılık – **ğı.** is. جانلىقلىق.

cansız. s. ① جانسىز، جېنى يوق، ئۆلۈك. ② زەئىپ، كۈچسىز، مادارسىز، ئاجىز. ③ تۇرغۇن، كاسات، جەلپ قىلالمايدىغان، ھېسسىيات ئويغاتمايدىغان:
«1· Birden bire yere cansız yıkılı verdi — بىردىنلا ئۆلۈكتەك يەرگە چۈشتى.
2· Ne kadar cansız bir adam — نېمەندېگەن ئاجىز بىر ئادەم.
3· Bu yıl piyassa biraz cansiz — بۇ يىل بازارلار بىرئاز كاسات.»

cansızlık, – **ğı.** is. جانسىزلىق.

cansiparane. s. far. ① جان تېنىنى بىلەن، پۈتۈن قەلب بىلەن. ② قىزىقىنى ياندۇرىدىغان ۋە ئىشتىھا ئاچىدىغان دورا ياسىلىدىغان ئۆسۈملۈك:
«Bu işi can siparane yapacağım — بۇ ئىشنى پۈتۈن قەلبىم بىلەن قىلىمەن.»

carı. is. پەرەنجە.

car[2]. is. جار، نىدا، ۋارقىراش:
~ etmek — جار سالماق.

car car. z. جار - جۇر، ۋاراڭ - چۇرۇڭ، ۋاراڭ - ۋۇرۇڭ

car car. s. جابجاپ، جاۋۇلداق.

carci. is. جارچى، جاكارچى.

caris. is. جېدەلخور، ماجىراچى، ئۇرۇشقاق، سوقۇشقاق.

cari. is. ar. ① ئاققان. ② قىلىنىپ كەلگەن، ئىجرا قىلىنىۋاتقان:
«Bu işi aramızda cari usule göre yapiyoruz — بۇ ئىشنى بىرگۈزۈلۈپ كەلگەن ئۇسۇلغا ئاساسەن قىلىۋاتىمىز.»

carih. s. ar. ① يارىلىغۇچى، يارىدار قىلغان (بىرى). ② رەددىيە بەرگەن. ③ يىرتقۇچ (ھايۋان).

cariye. is. ar. ئايال، قۇل.

carlamak. ① جار سالماق، ئېلان قىلماق، بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق.

carta. is. ئۇسۇرۇق.

cartadak, cartadan. z. بىردىنلا، تۇيۇقسىزلا:
«Cartadak kapıyı açti — تۇيۇقسىز ئىشىكنى ئاچتى.»

cascavlak. s. قىپيالىڭاچ، ئانىدىن تۇغما، تاقىر:
«Cascavlak bir kafa — تاقىر باش.»

casus. is. ar. جاسۇس، ئىشپىيون، تىڭتىڭچى.

casusluk, – ğu. is. جاسۇسلۇق، ئىشپىيونلۇق، تىڭتىڭچىلىق.

cavalacoz. s. قىممەتسىز، قەدىرسىز (نەرسە ياكى ئادەم).

cavlak. s. يالىڭاچ، تاقىر (تۈكسىز).

cavlamak. نىشاندىن چەتنىمەك، تېمىدىن يىراقلاشماق.

caydırmak. ۋاز كەچتۈرمەك، ئىرادىسىدىن قايتۇرماق،

cayır. is. قاتتىق يىرتىلىش ئاۋازى، قاتتىق ئاۋاز.

caymak. ۋاز كەچمەك، ئىرادىسىدىن قايتماق، نىيىتىدىن يانماق.

caz. is. ing. جاز (شىمالىي ئامېرىكا نېگىرلىرىنىڭ مۇزىكىسىنى تەقلىد قىلغان ئوركىستىر).

cazgır. is. پالۋانلارنى تونۇشتۇرغۇچى ۋە چېلىش مەيدانىغا ئېلىپ كىرگۈچى.

cazibe. is. ar. ① گۈزەللىك، يېقىملىق. ② جەلپ قىلىش، ئۆزىگە تارتىش.

cazip. s. ar. جەلپ قىلىدىغان، ئۆزىگە تارتىدىغان، مۇۋاپىق، پايدىلىق:
«Cazip sözler var — پايدىلىق سۆزلەر بار.
Cazip bir öneri — مۇۋاپىق بىر تەكلىپ.»

cebanet, – ti, is. ar. قورقۇنچاقلىق، جاسارەتسىزلىك.

cebbar. s. ar. ① قۇدرەتلىك، كۈچلۈك. ② ماهىر، ئۇز، قولىدىن ئىش كېلىدىغان (ئايال).

cebe. is. far. ساۋۇت (تۆمۈر كىيىم).

cebeci. is. قورال ياسىغۇچى ياكى قورال ساتقۇچى.

cebelendirmek. قوراللاندۇرماق.

cebelenmek. قوراللانماق.

cebeli. is. ① ئوسمان پادىشاھلىقىدىكى قوراللىق ئەسكەرلەر. ② شۇ زاماندا ۋىلايەتلەردىكى ئاتلىق ئەسكەرلەر.

cebellezi. is. نەرسىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش.

ceberrût, – tu. is. ar. ① تەڭرىنىڭ قۇدرىتى، ئۇلۇغلۇقى. ② مەرھەمەتسىزلىك، زورلۇق – زومبۇرلۇق.

cebin s. ar. قورقاق.

cebir[1]. is. ar ئالگېبرا.

cebir[2]. is. ar. جەبىر قىلماق، زۇلۇم، جاپا، مۇشكۈل.

cebire. is. ar. سۇنۇقنى (سۆڭەك) تۇتتۇرۇش ئۈچۈن تاڭىدىغان مېتال ۋە ياغاچ تاختا.

cebretmek. ① مەجبۇرلىماق، زورلىماق. ② زۇلۇم سالماق.

cebri. s. ar. مەجبۇرىي، زورلۇق:
«Cebri gülûş — زورمۇ زور كۈلۈش.»

cebri nefis. fsi. نەپسىنى يىغىش، ئۆزىنى تۇتۇش.

cebriye. is. ar. تەقدىرلەش.

ceddeni. s. ar. ئاتا مىجەز.

cedel. is. ar. ① جېدەل، غوۋغا. ② دىئالېكتىكا.

cederi. is. ar چېچەك (كېسەل).

cefa. is. ar. جاپا، مۇشكۈل، قىيىن، تەس.

cefakâr. s. ar. far. جاپاكەش، كۆپ جاپا چەككەن:
«Zavallı çok cefakâr bir adamdır— بىچارە كۆپ جاپا چەككەن ئادەمدۇر.»
cehalet, — ti. is. ar. نادانلىق، ساۋاتسىزلىق، بىلىمسىزلىك، جاھالەت.
cehdetmek. تىرىشماق، ئىجتىھات قىلماق، تىرىشىپ ئىشلىمەك.
cehennem. is. ar. ① جەھەننەم، دوزاق. ② جاپالىق يەر.
cehennemi. s. ar. ① جەھەننەمگە ئائىت. ② جەھەننەمنى ئەسلەتتىدىغان.
cehil, — hli. is ar. بىلىمسىزلىك، بىلمەسلىك.
cehre. is. چاق (يىپ ئېگىرىدىغان).
cehren. z. ar. ئۇنلۇك:
«Gizli değilencehren söyledi— ئىچىدە ئەمەس، ئۇنلۇك سۆزلىدى.»
cehri. is. ئاق تىكەن.
ceht, — ti, is. غەيرەت.
ceket, — ti. is. چاپان.
celâl . is. ar. ئۇلۇغلۇق، بۈيۈكلۈك.
celâllenmek. قاپاق تۈرۈپ خاپا بولماق.
celâllı. s. قاپىقى تۈرۈك، قاپىقى تۈرۈكلۈك.
celbe. is. ئوۋچىلار خالتىسى.
celbetmek. ar, جەلپ قىلماق، ئۆزىگە قاراتماق، مايىل قىلماق.
celep, — bi is. ar. بىدىك (جالاپ).
celi. is. ar. ئوچۇق، ئاشكارا، ئېنىق.
celil. s. ar ئۇلۇغ، ئىنتايىن ئۇلۇغ.
cellât, — dı. is. ar. ① جاللات. ② رەھىمسىزلىك، زالىملىق.
celp, — bi. is. ar. ① جەلپ قىلىش، ئۆزىگە تارتىش، چاقىرىش، كەلتۈرۈش.

② دەۋا قىلغۇچى، دەۋا قىلىنغۇچى ۋە گۇۋاھچىلارغا بېرىلگەن تەكلىپ قەغىزى:
«Ona bugün mahkemeden celp gelmiştir — ئۇنىڭغا بۈگۈن سوتتىن تەكلىپ قەغىزى كەپتۇ.»
celse. is. ar. مەجلىس، يىغىن.
cem[1]. is. ar. جەم، توپلام:
~ etmek. توپلىماق.
cem[2]. is. ar. كۆپچىلىك.
cemaat, — tı. is. ar. ① جامائەت. ② ئادەملەر توپى. ③ بىر دىندىن ياكى بىر مەزھەپتىن بولغانلار.
cemadat, — tı. is. ar. جانسىزلار.
cemal. is. ar. جامال:
«Cemalına bakıyorum — جامالىڭغا قاراۋاتىمەن.»
cemat, is. ar. جانسىز، ھەرىكەتسىز.
cemi[1], **— mi.** is. ar. ① جەمئىي، يىغىندا. ② كۆپلۈك قوشۇمچىسى.
cemi[2]. is. ar. ھەممە، پۈتۈن، ئومۇمىي.
cemil. s. ar. ① چىرايلىق، گۈزەل. ② ئەر ئىسمى.
cemile. is. ar. ① خوشخۇي. ② بىر سىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ئۈچۈن قىلىنغان ئىش (ھەرىكەت). ③ ئايال ئىسمى:
«Konuklara cemile olsun diye sofraya çiçek ve yemiş doldurdu— مېھمانلارنى رازى قىلىش ئۈچۈن داستىخانغا گۈل ۋە يېمىش تىزدى.»
cemiyet, — ti. is. ar. ① جەمئىيەت. ② ئۇيۇشما، جەمئىيەت. ③ مۇراسىم:
«1. İnsan cemiyeti — ئىنسانلار جەمئىيىتى.
2. Uygur — Kazak cemiyeti —

ئۇيغۇر - قازاق ئۇيۇشمىسى.

3. Evlenme cemiyeti — تويى مۇراسىمى.»

cenabet, — ti. is. ar. جۇنۇپ (مۇسۇلمانچىلىقتا جىنسىي ئالاقىدىن كېيىن غۇسۇل قىلمىغان كىشىلەر ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ).

cenah. is, ar. ① قۇش قانىتى. ② ئېچىلىپ - يېپىلىدىغان نەرسىلەرنىڭ قانىتى. ③ گۇرۇھ، گۇرۇپپا:

«Sol cenah — سول گۇرۇھ.»

cenan. is. ar. يۈرەك، كۆڭۈل، قەلب.

cenap, — bı. is. ar. جاناب، جانابىي.

cenaze. is. ar. جىنازە، تاۋۇتقا سېلىپ كۆمۈشكە تەييارلانغان مۇردا:

«Cenaze töreni düzenlendi — جىنازە مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.»

cengâver. s. far. جەڭگىۋار.

cengâverlik, — ği. is. جەڭگىۋارلىق.

cenge. is. ئوت ئۆچتۈزۈنى.

cengel. is. ① جاڭگال. ② ئىسسىق مەملىكەتلەردىكى ئورمانلىق.

cenk, — ği. is. far. جەڭ، ئۇرۇش، سوقۇش.

cenkçi. s. far. ① سوقۇشپەرەس، ئۇرۇشپەرەس، ئۇرۇشخۇمار. ② غوۋغاچى، ماجراچى.

cenkleşmek. ئۇرۇشماق، جەڭ قىلىشماق، سوقۇشماق. ② كۈرەش قىلماق.

cenk - name. is. جەڭنامە.

cennet, — ti. is. ar. ① جەننەت، بېھىش. ② راھەت ئاتا قىلىدىغان يەر، گۈزەل باغچا.

cennetlik, — ği. is. ① جەننەتكە خاس. ② يېرى جەننەت.

cennet - mekân. s. يېرى جەننەت بولغان.

cenubi. s. ar. جەنۇبىي:

«Cenubi Sincang — جەنۇبىي شىنجاڭ.»

cep, — bi. is. ar. ① يانچۇق، چۆنتەك. ② دۈشمەن ئىستىھكامىنىڭ ئاجىز قىسمى:

«Cep defteri — يانچۇق دەپتىرى.»

cepane. is. far. ئوق - دورا، قورال - ياراق:

«Savaş sırasında bir çok cepane ele geçirildi — ئۇرۇش جەريانىدا كۆپلىگەن ئوق - دورا قولغا چۈشۈرۈلدى.»

cephe. is ar ① پېشانە. ② ئالدى (تەرەپ). ③ ئالدىنقى سەپ، فرونت:

«Bu evin cephesi parka bakar — بۇ ئۆينىڭ ئالدى تەرىپى باغچىغا قارايدۇ.

Cepheye gitmek — ئالدىنقى سەپكە كەتمەك.»

cerahat, — ti. is. ar. ① جاراھەت، يارا. ② يىرىڭلىق، زەرداپلىق.

cerahatlenmek. جاراھەتلەنمەك، يارىلانماق.

cerbeze. is. ar. ① گەپچى، سۆزمەن، گەپدان. ② چېقىشقاق:

«Bilgisi azdır, amâ pek cerbezedir — «بىلىمى ئاز، لېكىن گەپچى.»

cereme. is. ar. ① باشقىلارنىڭ دەردىنى تارتىش. زىيان. ② جەرىمانە:

«Çocukların yaptığı ziyanın ceremesini babaları çeker — بالىنىڭ دەردىنى ئاتىسى تارتىدۇ.»

cereyan, is. ar; ① جەريان. ② ئېقىم (ئاقماق). ③ ئېقىش (ئېقىشقا)، يۆنىلىش، بولۇش (بولۇشقا):

«Elektrik cereyanı — ئېلېكتر ئېقىمى.

Işi kendi cereyanına bırakalım— ئىشنى ئۆزبولۇشىغا (ئېقىشىغا) قويۇۋېتەيلى!»

cerh. is. ar. ① يارىدار. ② رەددىيە:

«Bu görüşü cerhedecğim — بۇ كۆز قاراشنى رەت قىلىمەن.»

ceri. s. ar. جۈرئەتلىك، جەسۇر، قورقماس.

ceride. is. ar. ① خاتىرە دەپتەر، كاتولك. ② گېزىت - ژورنال.

ceriha. is. ar. جاراھەت، يارا.

cerime. is. ar. → **Cereme.**

Cermen. is. گېرمان.

Cermence. is. گېرمانچە (گېرمانىيە، ئەنگلىيە، نورۋېگىيە. دانىمارك قاتارلىق ئەللەر خەلقلىرىنىڭ ئانا تىلى).

cerrah. is. ar. ① يارىلارنى داۋالايدىغان دوختۇر. ② ئاپىراتسىيە دوختۇرى، جەرراھ.

cerrar. is. ar. ئالدامچى، قاقتى - سوقتى قىلغۇچى.

cesamet — ti. is. ar. چوڭلۇق:

«Binanın cesameti — بىنانىڭ چوڭلۇقى.»

cesaret, — ti. is. ar. ① جاسارەت. ② يۈرەكلىك، قورقماسلىق.

cesaretlenmek. جاسارەتلەنمەك، غەيرەتلەنمەك.

cesaretli. s. جاسارەتلىك، يۈرەكلىك، غەيرەتلىك.

cesaretsiz. s. جاسارەتسىز، يۈرەكسىز، قورقۇنچاق، غەيرەتسىز.

ceset. is. ar. جەسەت، مېيىت، مۇردا.

cesim. s. ar. چوڭ، يوغان.

ceste. ceste, far. پارچە - پارچە، قىسىم - قىسىم، بۆلۈم - بۆلۈم:

«Borcunuzu ceste ceste ödersiniz— قەرزىڭىزنى بۆلۈپ بۆلۈپ تۆلەڭ.»

cesur. s. ar. جەسۇر، قورقماس، يۈرەكلىك:

«Cesur adam — جەسۇر ئادەم.»

cesurane. z. Cesurca

cesurca. z. جەسۇرانە، جەسۇرلۇق، قورقماستىن.

cesurluk, — ğu. is. جەسۇرلۇق، يۈرەكلىك، قورقماسلىق.

cet, — ddi. is. ar. ئەجداد.

cetvel. is. ar. ① سىزغۇچ. ② ئېرىق.

cev, — vvi. is. ar. ھاۋا بوشلۇقى، ئاتموسفېرا.

cevahir, is. ar. ئالماس ۋە ياقۇت قاتارلىق تاشلار، جەۋاھىر.

cevap, — bı. is. ar. جاۋاب.

cevaplandırmak. جاۋابىنى بەرمەك.

cevaplı. s. جاۋابى بولغان:

«Sorulu cevaplı mektup — سوئال - جاۋابلىق خەت.»

cevapsiz. s. جاۋابسىز:

«Sorular cevapsiz kaldı — سوئاللار جاۋابسىز قالدى.»

cevat s. ar. سېخى، قولى ئوچۇق:

«Bu cevat bir adamdir — بۇ سېخى بىر ئادەم.»

cevaz. is. ar. رۇخسەت:

«Cumhuriyet ilkelerine aykırı haraketlere cevaz yoktur — جۇمھۇرىيەت پرىنسىپلىرىگە خىلاپ ھەرىكەتلەرگە رۇخسەت يوق.»

cevdet, — ti is. ar. ① ياخشىلىق،

ئىھسانلىق. ② قۇسۇرسىزلىق. ③مۇكەممەلـ
لىك، چوڭلۇق.

cevelân. is. ar. جەۋلان، سەير.

cevf. is. ar. ① كاۋاك، بوشلۇق.
② چوڭقۇرلۇق، ئويۇلغان يەر. ③ يۈرەك،
قەلب.

cevher. is. ar. — ① ماددا، مەۋجۇ
دىيەت. ② گۆھەر (ئالماس، ياقۇت قاتارلىق
ئېسىل تاشلار). ③ قىممەتلىك نەرسە. ④
ياخشى پەزىلەت. ⑤ جەۋھەر. ⑥ ئىقتىدار،
تالانت:
«Çocukta cevher var — بالىدا ياخشى پەزىلەت بار.»

cevir. is. ar. جەبىر، جاپا، زۇلۇم،
ھەسرەت.

ceviz. is. ar. ① ياڭاق دەرىخى
ۋە ئۇنىڭ مېۋىسى (ياڭاق). ② ياڭاق
دەرىخىنىڭ ياغىچىدىن ئىشلەنگەن نەرسە.

cevval, — lı. is. ar. ① تېتىك،
چەبدەس، چاققان. ② شوخ:
«Cevval bir çocuk — شوخ بىر بالا.»

cevvi s. ar. ئاتموسفېراغا
مۇناسىۋەتلىك.

ceylân is. ar. جەرەننىڭ بىر تۈرى.

ceyş is. ar. ئەسكەر، ئارمىيە.

ceza is. ar. جازا:
«Bu adam ağır cezalandırıldı — بۇ ئادەمگە ئېغىر جازا بېرىلدى.»

cezalı. s. جازا بېرىلگەن، چارە
كۆرۈلگەن.

ceza · evi. is. تۈرمە، قاماقخانا.

cezalanmak. جازالانماق، جازا
كۆرمەك.

cezasız. s. جازاسىز، جازا كۆرمىگەن،
جازا بېرىلمىگەن.

Cezayir. öz. is. coğ. ئالجىرىيە.

cezb. is. ar. ئۆزىگە تارتىش،
جەلپ قىلىش، ئۆزىگە قارىتىۋېلىش، جەزب.

cezbe. is. ar. ھاياجانلىنىپ ھوشىدىن
كېتىش.

cezbelenmek. ① ھوشىدىن كەتمەك.
② ئۆزىگە قارىتىۋالماق.

cezb · etmek. جەلپ قىلماق، ئۆزىگە
تارتماق.

cezim, — zm. is.ar. جەزمەنلەشتۈرمەك،
قارارلاشتۇرماق، كەستۈرمەك.

cezir, — zr. is. ar. ① جەزىر. ② ئاساس.

cezai. s. ar. — ئاساسىدىن، تېگىگى
تەكتىدىن.

cezve. is. ar. كوفى قاينىتىدىغان
چەينەك.

cezzar. is. ar. ① قاسساپ. ② قانخور.

cıgara. is. it. سىگارا، تاماكا:
«Türkiye cıgarası çok serttir — تۈركىيە سىگارىسى ناھايىتى كۈچلۈك.»

cılız. s. بەكمۇ ئاجىز، كۈچسىز، ئاۋاق:
«O kadar cılızki üflesen düşecek — شۇ قەدەر ئاۋاقكى، پۈۋ دېسەڭ ئۇچۇپ
كېتىدۇ.»

cılızlaşmak. ئاجىزلاشماق، زەئىپلەشمەك.

cılızlık, — ğı. is. ئاجىزلىق، ماغدۇر-
سىزلىق، زەئىپلىك، كۈچسىزلىك.

cılık. s. ① بۇزۇلغان، نىقسىغان،
پالىغان. ② يىرىڭلىغان:
«Cılk yumurta — پالاق توخۇم.»
«Cılık yara — يىرىڭلىق يارا.»

cılkava. is. osm بۆرە ياكى تۈلكىنىڭ
بويۇن تېرىسىدىن تىكىلگەن جۇۋا.

cımbar, çımbar. is. توقۇمىچىلىق
دەستىھگاھلىرىدا رەختلەرنى كېرىش ئۈچۈن

قوللىنىلىدىغان ئەسۋاب.

cımbız. is. ① توقۇمىچىلىق فابرىكىسىدا رەختلەرنىڭ ئۈستىدىكى قىل قاتارلىقلارنى تازىلاش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان قىسقۇچ. ② تەنە سۆز.

cımbızlamak. رەختلەرنىڭ يۈزىدىكى تۈگۈن ۋە قىل قاتارلىقلارنى تازىلىماق.

cınak, — ğı. is. يىرتقۇچ هايۋانلارنىڭ پەنجىسى ۋە تىرنىقى.

cıncık, — ğı. is. ئىستاكان، قەدەھ، تەخسە قاتارلىقلار.

cır. is. ناخشا، جىر، غەزەل.

cırboğa. is ① بىر خىل چۆل چاشقىنى. ② زەئىپ بالا.

cırdaval. is ئۈچى تۆمۈرلۈك توقماق.

cırlak, — ğı. is, ① تومۇزغا. ② سەت ئاۋاز، يېقىمسىز ئاۋاز:

«Aman şarkıcı kadın ne cırlak şey — ياتالالا، بۇ ناخشىچى خوتۇن نېمىدېگەن سەت ۋارقىرىغان.»

cirlamak. ئىنچىكە ۋە ئادەمنىڭ ئىچىنى پۇشۇرغۇدەك ئاۋاز چىقارماق.

cırlayık, — ğı. is. كىچىك بىر خىل ئوۋ قۇشى.

cırnak, — ğı. is. يىرتقۇچ هايۋانلار- نىڭ تىرنىقى.

cırnık. is. سېپىللاردىن سۇ ئاقىدىغان تۆشۈك.

cırtlak. s. ① يېرىلىپ كەتكەن: ② يېقىمسىز (ئاۋاز).

«Cırtlak domates — يېرىلىپ كەتكەن پەمىدۇر.»

cırtlamak ① جارت قىلىپ ئاۋاز چىقارماق. ② پىشىپ يېرىلىپ كەتمەك:

«Bu kavun cırtlamış — بۇ قوغۇن يېرىلىپ كېتىپتۇ.»

cıs cıbıl. s. ① قىپيالىڭاچ، ئانىدىن تۇغما. ② هېچ نەرسىسى بولمىغان.

cıvata. is. it. بولتا مىخ (مىخ).

cıvık. s. ① بەك سۇيۇق. ② سەت چاقچاق قىلىدىغان (بىرى). ③ جېدەلخور:

«Cıvık hamur — سۇيۇق خېمىر.

Sarhoş olunca pek cıvık oluyor — مەستلا بولۇپ قالسا بەك جېدەلچى بولۇپ كېتىدۇ.»

cıvıl · cıvıl. ۋىچىر - ۋىچىر:

«Kuşlar cıvıl cıvıl ötüyor — ئۇچار قۇشلار ۋىچىر - ۋىچىر سايرايدۇ.»

cıvımak. ① ئىزۋىمەك، ئېرىمەك. ② بۇزۇلماق، كېرەكتىن چىقماق، ئىزىدىن چىقىپ كەتمەك:

«Sizi görünce cıvıdı — سىزنى كۆرۈپلا ئېرىدى.

Bu mesele cıvıdı — بۇ ئىش بۇزۇلدى.»

cıvıtmak. ① يۇمشاتماق، ئېرىتمەك. ② بۇزماق، كېرەكتىن چىقارماق.

cıvmak. قېيىپ كەتمەك، قىڭغىر كەتمەك:

«Kurşun cıvmış — ئوق قېيىپ كەتتى.»

cız. is. ① بالىلار تىلىدا «ئوت». ② قىزىق ياغقا نەرسە سېلىنغاندا چىقىدىغان ئاۋاز (جىز).

cızdam. is قېچىش، كېتىش، ئۇزاقلىشىش، يوقىلىش.

cızlam. is. → Cızdam.

cızsineği is. كۆككۆيۈن.

cibâyet, — ti. is. توپلاش، يىغىش (باج، كىرىم).

cibilli. s.ar تۇغما.

cibilliyet, — ti. is. يارىتىلىش، تۇغما.

cibilliyetsiz. s. تېگى پەس، زاتى بۇزۇق.
cibin. is. چىۋىن.
cibinlik, –gi. is. پاشىلىق، چىۋىنلىق.
cibre. is. سىقىپ سۈيى چىقىرىلغان ئۈزۈم ۋە باشقا مېۋە قالدىقى.
cici. s. is. ① چىرايلىق. ② بالىلارغا چىرايلىق كۆرۈنىدىغان نەرسىلەر:
«Cici bebek — چىرايلىق بوۋاق.»
cicili · bicili. s. بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن.
cicim[1]. is. پەردە ياكى ياپقۇچ.
cicim[2]. سۆيگۈ خىتابى:
«Cicim sen ne kadar tatlisin — جانىم، سەن نېمە دېگەن تاتلىقسەن».
cicoz. is. يوق:
«Bende para cicoz — مەندە پۇل يوق.»
cidal, – li. is, ar. ① كۈرەش، ئۇرۇش، سوقۇش. ② جېدەل، ماجىرا.
cidar. is. ar. ئىچكى تام، چىت.
cidden. z. ar. ھەقىقەتەن، راستىنلا:
«Bu işe cidden memnun oldum — بۇ ئىشقا راستىنلا مەمنۇن بولدۇم.»
ciddi s. ar. ① ئېغىر - بېسىق، سالماقلىق. ② رەسمىي، جىددىي. ③ ھەقىقىي. ④ مۇھىم. ⑤ سۈرلۈك. ⑥ خەۋىپلىك، خەتەرلىك:
«1. Ciddi adam — سالماقلىق ئادەم.
2. Bu söz ciddidir — بۇ سۆز چاقچاق ئەمەس (رەسمىي سۆز).
3. Ciddi bir sevgi — ھەقىقىي بىر مۇھەببەت.
4. Ciddi bir çalışma — مۇھىم بىر خىزمەت.
5. Ciddi bir yüz — سۈرلۈك چىراي.
6. Ciddi bir hastalık — خەتەرلىك بىر ئاغرىق.»
ciddileşmek. جىددىيلەشمەك.
ciddilik, –ği. is. جىددىيلىك، جىددىي ئەھۋال، جىددىي ۋەزىيەت.
ciddiyet, – ti. is. جىددىيلىك، جىددىيەت.
cife. is ,ar. ① ھايۋان ئۆلۈكى. ② يىرگىنچلىك نەرسە.
cifir, – fri. is. ar. قۇرئى، پال.
ciğer. is. ar. ① ئۆپكە، جىگەر. ② قېرىن. ③ جاسارەتلىك، ۋىجدانلىق.
cihad. is. ar. دىنىي جەڭ.
cihan. is. far جاھان، ئالەم، دۇنيا:
«Iknici cihan savaşı — ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.»
cihan · gir. s. far. جاھانگىر.
cihangirlik, – ği. is. جاھانگىرلىك:
«Dünya cihangirliği — دۇنيا جاھانگىرلىكى.»
cihani. s. دۇنياۋى.
cihaniyen. is. far. جاھان خەلقى، جاھاندىكىلەر، دۇنيادىكىلەر.
cihan · nüma. is. far. بالكون، راۋاق.
cihan · şümul. s. ar. ئالەمشۇمۇل.
cihar. is. far. تۆت (سان).
cihaz. is. ar. ① جابدۇق، ئەسۋاب، جاھاز. ② تويلۇق نەرسىلەر. ③ جىنازا ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر.
cihet, – ti. is. ar. ① جەھەت، تەرەپ. ② ۋەقىيگە قارىغۇچى. ③ سەۋەب.
cilâ. is: ar. جۇلا.
cilacı. is. پەردازچى.
cilâlamak. پەردازلىماق، جۇلالىماق، پارىلداتماق.
cilâlı. s. جۇلالىق:
«Cilâlı kumaş — جۇلالىق رەخت.»

cilbent. is. far. ئالبوم.
cildi. s. ar. تېرىگە ئائىت.
cildiye. is. ar. ① تېرە كېسەللىـ
كى. ② تېرە كېسەللىكلەر بىلىمى.
cilt. is. ar. ① ئادەمنىڭ تېرىسى،
تەن. ② تاش. ③ شىرازا، مۇقاۋا.
④ توم، جىلد:
«Lenin eserlerinin ikinci cildi —
لېنىن ئەسەرلىرىنىڭ 2 ـ جىلدى (تومى).»
ciltçi. is. كىتابلارنى تومغا ئايرىغۇچى،
كىتاب تاشلىغۇچى.
ciltlemek. كىتاب تاشلىماق، شىرازىلىـ
ماق، مۇقاۋىلىماق، توپلام ھالغا كەلتۈرـ
مەك، توپلىماق.
ciltsiz. s. مۇقاۋىسىز، توم ھالغا كەلـ
تۈرۈلمىگەن (كىتاب).
cilve. is. ar. ① جىلۋە، ناز. ② ئەكسـ
لىك، تەتۈرلۈك.
cilveleşmek. ناز قىلىشماق.
cilveli. s. نازلىق، جىلۋىلىك:
«Cilveli kadın — نازقىلىدىغان خوتۇن.»
cim. is. كونا ئەرەب ئېلىپبەسىدە «ج»
ھەرپىنىڭ ئىسمى ۋە ئاتىلىشى:
«Lam-cimi yok — لام- جىمى يوق.»
cima. is. ar. جىنسىي مۇناسىۋەت.
(ئادەملەر ئۈچۈن)
cimbakuka. s. فىگۇرسىز، ئىسكەتسىز.
cim . cime. is. كىچىك ھەم تاتلىق
بىر خىل تاۋۇز.
cimnastik, – ği. is. yun. گىمناسـ
تىك:
«Radyo cimnastiği — رادىئو گىمـ
ناستىكى.»
cimri. s. پىخسىق، بېخىل، پىششىق.
cimrilik, – ği. is. بېخىللىق، پىخـ
سىقلىق، پىششىقلىق.
cin[1]**.** is. ar. جىن، ئالۋاستى، شەيتان:
«Cin arabası — شەيتان ھارۋىسى
(ۋېلىسىپت).»
cin[2]**.** is. ing. ھاراق، ئىچىملىك.
cinai. s. ar. جىنايى، گۇناھكار:
«Cinai roman — جىنايى رومان.»
cinayet,–ti. is. ar. جىنايەت، گۇناھ:
«Milletini sevmemek bir cinayettir—
مىللىتىنى سۆيمەسلىك جىنايەتتۇر.»
cinci. is. s. پېرىخۇن، داخان، جادۇگەر.
cingil. is. ① شىڭگىل (ساپاق). ②
كىچىك چېلەك.
cingöz. s. ئۆتكۈر، كۆزى ئۆتكۈر:
«Bu cingöz bir adam — بۇ، ئۆتـ
كۈر بىر ئادەم.»
cinlenmek. بەك ئاچچىقلانماق، بەك
خاپا بولماق.
cinnet,– ti. is. ar. ساراڭلىق.
cins. is. ar. ① جىنس. ② نەسىل:
«Elma cinsinden meyvalar — ئالما
جىنسىدىكى مېۋىلەر.
Bu atın cinsi nasıl — بۇ ئاتنىڭ
نەسلى قانداق؟»
cinsel. s. جىنسىي:
«Cinsel temas — جىنسىي مۇناسىۋەت.»
cinsiyet, – ti. is. ar. جىنسىيەت.
cinsliksiz. s. جىنسلىقى بولمىغان:
«Cinsliksiz isim — ئەر ـ ئاياللىقى
بىلىنمىگەن ئىسىم.»
cip. is. ing. جىپ (ماشىنا).
cirim, – rmi. is. ar. ① جانسىز
جىسىم. ② ھەجىم:
«Ateş olsa, cirmi kadar yer yakar —
ئوت بولسا، قانچىلىك يەرنى كۆيدۈرىدۇ.»

cirit. is. ar. ئات ئۈستىدە ئوينىلىدىغان كالتەك ئويۇنى.

cisim, – smi. is. ar. جىسىم، ماددا:
«Taş, su, duman birer cisimdir — تاش، سۇ، تۇمانلار جىسىمدۇر.»

cisimcik, – ği. is. ① ئۇششاق نەرسىلەر. ② ئاتوم ۋە ئاتوم زەررىلىرى. ③ ھاۋادىكى چاڭ – توزاڭ.

cismani. s. ar. ① جىسمانىي. ② ماتېرىيالىست:
«Cismani emek — جىسمانىي ئەمگەك.»

cisimlik, – ği. is. جىسىملىق.

civa. is. far. ① سىماب. ② تۇتۇلمىغان، يېپيېڭى.

civan. is. far. يېقىملىق ياش، بويتاق يىگىت.

civan · mert. s. far. مەرد، ياخشى پەزىلەت، ئاق كۆڭۈل، يامانلىققا ياخشىلىق قىلغۇچى.

civar. is. ar. يېقىن ئەتراپ، ئەتراپ:
«Burası şehrin civar bölgesidir — بۇ يەر شەھەر ئەتراپى رايونىدۇر.»

civciv. is. چۈجە.

civcivli. s. باس – باس، ئالدىراش:
«Pazarın civcivli zamanı geliyor — بازارنىڭ باس – باس ۋاقتى كېلىۋاتىدۇ.»

civelek. s. ①جانلىق، خۇشاللىق، ئىنتىلىشچانلىق. ② يالىلانما. ③ بالا ياكى تايلاق.

ciyadet. is. ar. ساغلاملىق، ساقلىق.

cizre. is, ar. قەدىمكى زاماندا مۇسۇلمان بولمىغانلاردىن ئەسكەرلىك بەدىلىگە ئېلىنىدىغان باج.

cizvit, – ti. is, fr. ① ئەيسا ئىسمىلىك تەشكىلاتنىڭ ئەزاسى. ② پىتنە – ئىغۋاچى، بۇزغۇنچى، بۆلگۈنچى. ③ جەدەت:
«Çizvit papazı — جىزۋىت پوپى.
Onda namaz yok cizvitin biridir — ئۇ ناماز ئوقۇمايدىغان جەدىتتىن بىرى.»

cizye. is, ar. → **Cizre.**

coğrafi. s. yun, ar. جۇغراپىيىگە ئائىت، جۇغراپىيە بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

coğrafya. is. ar. جۇغراپىيە.

coğrfyacı. is. جۇغراپىيە ئالىمى.

cokey. is. ing. بەيگە ئاتلىرىنى يېتىشتۈرگۈچى.

combik, – ği. is. دوست.

conkikirik, – ği. is. ئېنگىلىز.

cop, – pu. is. ئۇچى توم توقماق.

coşkun. s. جۇشقۇن.

coşkunluk, – ğu. is. جۇشقۇنلۇق.

coşmak. ھاياجانلانماق، قايناپ تاشماق، ئۆرلىمەك:
«Deniz coşmak — دېڭىز تاشماق.»

coşturmak. ئۆرلەتمەك، تاشتۇرماق، ھاياجانلاندۇرماق.

cömret. s. ① سەخى، قولى ئوچۇق. ② مۇنبەت:
«Cömret toprak — مۇنبەت يەر.»

cömretlik, – ği. is. سېخىيلىك، قولى ئوچۇقلۇق.

cudam. is. كۈچسىز، ئاجىز، مادارسىز، ئىقتىدارسىز.

cuma. is. ar. جۈمە:
«Cuma namaz kılmak — جۈمە نامىزى ئوقۇماق.»

cumartesi. is. شەنبە:
«Cumartesi öğleden sonra eve erken döneceğiz — شەنبە چۈشتىن كېيىن ئۆيگە بالدۇر قايتىمىز.»

cumalık, – ğı. is. جۇمە كۈنى كىـ
يىلـىدىغان كىيـىم، كېلىنىـڭ جۇمەلىك
كىيىمى.
cumba. is. it. پېشايۋان.
cumbalağı atmak. ئۆلمەك.
cumbul. cumbul. ① شالاق - شالاق.
② ئارتۇقچە سۆيۈق.
cumhur. is. ar. ① خەلق. ② جەمـ
ئىيەت.
cumhurı. başkani. is. ar.
جۇمھۇر رەئىسى، رەئىسى جۇمھۇر.
cumhuriyet, – ti. is. ar. ① جۇمـ
ھۇرىيەت، رېسپوبلىكا. ② بىرلىرا پۇل:
«Çin halk cumhuriyeti — جۇڭخۇا
خەلق جۇمھۇرىيىتى.»
cumhuriyetçi. is. s. جۇمھۇرىيەتچى،
جۇمھۇرىيەت تەرەپدارى، رېسپۇبلىكىچى.
cumhurluk, – ğu. is. جۇمھۇرىيەت.
cura. is. ① ئىككى ياكى ئۈچ تارلىق
تەمبۇر. ② قارچىغا. ③ تاماكىنىڭ ئاخىرقى
قىسمى.
curcuna. is. ① شەرق مۇزىكىلىرىدا
ئىشلىتىلىدىغان بىر ئەسەر. ② ۋاراڭ - چۇرۇڭ.
cûş. is. far. قايناش.
cûşan. s. far. قاينىغان، دولقۇنلانغان.
cüb. is, ar. زىندان ئورنىدا ئىشلىتىلـ
ىدىغان قۇدۇق.
cüce. is. پەتەك، پاكىنەك، پاكار(ئادەم).
cücük, – ğü. is. ① ئۈندۈرمە، بىخ.
② قاناتلىق ھايۋانلارنىڭ چۈجىسى. ③
پىياز قاتارلىق كۆكتاتلارنىڭ ئىچكى
قىسمى. ④ نەرسىنىڭ كىچىكى.
cücümek. تەم كىرمەك.
cüda. s. far. جۇدا، ئايرىلغان.
cühelâ. is. ar. نادانلار.

cülûs. is. ar. تەختكە چىقىش.
cümbür cemaat. توپى بىلەن ۋە سەپ
تارتىپ:
«Cemaat cümbür geliverdiler —
جامائەت توپ - توپ كېلىۋەردى.»
cümbüş. is. far. ① مىدىرلاش. ②
تەمبۇرغا ئوخشاش بىر خىل چالغۇ ئەسۋابى.
cümle. is. ar. پۈتۈن، ھەممە. ② جۈملە.
③ سىستېما:
«1. Cümle âlem — پۈتۈن ئالەم.
2. Bunda milliyetlerin eşitliği
konusunda bir cümle bile yazılmamiş — بۇنىڭدا مىللەتلەرنىڭ بارا-
ۋەرلىكى ھەققىدە بىر جۈملىمۇ يېزىلماپتۇ.
3. Sinir cümlesi — نېرۋا سىستېـ
مىسى.»
cümleten. ar. ھەممە بىردىن.
cümudiye. is. ar. ئېرىمەس مۇزلۇق.
cünd. ar. ئەسكەر قوشۇنى، لەشكەر.
cündi. is. ar. ① چەۋەندار.
② ئاتقا ئۇستا ئەسكەر.
cünha. is. ar. خاتالىقتىن ئېغىر، جىـ
نايەتتىن يېنىك گۇناھ.
cünün. is. ar. ساراڭلىق، مەجنۇنلۇق.
cünüp. s. ar. جۇنۇپ (جىنسىي مۇنا-
سىۋەتتىن كېيىن غۇسۇل قىلمىغان).
cüppe. is. ar. تون (چاپان).
cüra. is. ar. يۇتۇم:
«Bir cüra raki — بىر يۇتۇم هاراق.»
cüret, – ti. is. ar. ① جۈرئەت،
جاسارەت، يىگىتلىك. ② ئۆزىنى ئۇنتۇش.
cüretli. s. جۈرئەتلىك، جاسارەتلىك.
cüruf. is. ar. داشقال.
cürüm, – rmü. is. ar. گۇناھ، جىـ
نايەت.

cüsseli. s. گەۋدىلىك، بەستلىك، يو-
غان - يولپا، گېروي.

cüz, – zü. is. ar. ① جۇزئىي. ② قۇر-
ئاننىڭ 30 پارىسىدىن ھەر بىرى. ③
20 بەتلىك يازما ئەسەر.

cüzam. is. ar. ماخاۋ كېسەللىكى.

cüzamli. s. ماخاۋ كېسلى بولغان.

cüzdan. is. far. ① جۇزدان، قاپچۇق،
پورتمان. ② نوپۇس قەغىزى، نوپۇس
دەپتىرى:
«Nüfus cüzdani — نوپۇس دەپتىرى.»

cüzi. s. ar. ① ئاز. ② ئازغىنا. ③
قىسىم، پارچە، بۆلۈم.

cüzü · fert. is. ar. ئاتوم.

cüzü · tam. is. ar. بىرلىك، ئىتتى-
پاقلىق.

Çç

ç. Ç چ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ تۆتىنچى
ھەرپى).

çaba. is. تىرىشىش، تىرىشچانلىق، كۈچ
چىقىرىش، غەيرەت قىلىش:

«Özgürlük için harcanan çaba —
ئەركىنلىك ئۈچۈن كۆرسىتىلگەن تىرىشچانلىق.»

çabalamak. تىرىشماق، تىرىشچانلىق
كۆرسەتمەك، كۈچ چىقارماق، غەيرەت
قىلماق، تىركىشمەك.

çabucacık. z. تېزلا، ئوڭايلا، بىر-
دەمدىلا:

«İşini çabucacık bitirdi — ئىشنى
بىردەمدىلا تۈگەتتى.»

çabucak. z. بەك تېز، بەك چاققان:

«Çabucak hazirol, yaya tiyatiroya
gideceğiz — چاققان تەييارلانغىن،
تىياتىرغا ياياق بارىمىز.»

çabuk. s. far. تېز، چاققان، ئىلدام:

«Çabuk dönmek — تېز قايتماق.»

çabuklanmak. ئالدىرىماق.

çabuklaşmak. تېزلاشماق، چاققانلاش-
ماق، ئىلداملاشماق.

çabuklaştırmak. تېزلاشتۇرماق،
ئىلداملاشتۇرماق. چاققانلاشتۇرماق.

çabukluk, — ğu. is. تېزلىك، چاق-
قانلىق، ئىلداملىق، سۈرئەت.

çaça. is.yun ① سودا پاراخوتلىرىدا -
پېشقەدەم ۋە ئۇستا پاراخوتچى. ② مەخسۇس
ئۆي باشقۇرىدىغان ئايال.

çaçaron. s. it. ئۇنلۇك ۋە كۆپ
سۆزلەيدىغان.

çaçaronluk, — ğu. is. ئۇنلۇك
سۆزلەش، ۋالاقتەككۇر.

Çad. öz. is. coğr. چات (ئوتتۇرا
ئافرىقىدىكى بىر دۆلەت).

çadır. is. چېدىر ياسايدىغان ۋە سات-
ىدىغان ئادەم.

çağ. is. زامان، دەۋر، چاغ، ۋاقىت،
مەزگىل، مۇددەت.

çağa. is. كىچىك بالا.

çağan. is. تۆگىنىڭ پۇتىغا سېلىنىدىغان
ئىشكەل ۋە چۇدەر.

çağana. is. كىچىك زىل (قوڭغۇراق).

çağanak, — ğı. is. far. ① چالغۇ،
ساز. ② قوڭغۇراقلىق داپ.

Çağatay. öz. is. چاغاتاي (چىڭگىز-
نىڭ ئىككىنچى ئوغلى).

Çağatayca. is. چاغاتايچە.

çağcıl. s. زامانىۋى.

çağcıllık, — ğı. is. زامانىۋىلىك.

çağdaş. s. ① ھازىرقى زامان، زامانىۋى:

«Çagdaş Uygurca — ھازىرقى زامان
ئۇيغۇرچە» (ئۇيغۇرتىلى). ② زاماندىش،
چاغداش.

çağdaşlaşmak. زامانغا ئۇيغۇنلاشماق،
دەۋرگە ماسلاشماق، زامانىۋىلاشماق.

çağdaşlık, — ğı. is. زاماندىشلىق،
چاغداشلىق.

çağdişı. s. ئەسكەرلىك پېشىغا

توشمىغان.

çağıl • çağıl. z. شار - شار، شار - شۇر:
«Çağıl çağıl akan su — شار - شۇر ئاققان سۇ.»

çağıldamak. شارىلدىماق.

çağıltı. is. سۇنىڭ تاشتىن - تاشقا تېگىپ ئاققاندا چىقارغان ئاۋازى.

çağır. is. is. ئۈزۈم ھارىقى، شاراب.

çağırgan. s. ① ۋارقىراپ - جارقىراپ تۇرغۇچى، ۋارقىرىغۇچى، ۋارقىرغاق. ② سېغىزخاننىڭ بىر تۈرى.

çağırlı. is. → **Çağrı.**

çağırıcı. is. ①چاقىرتقۇچى، تەكلىپ قىلغۇچى. ②ناخشىچى.

çağırılmak. ①چاقىرىلماق. ② تەكلىپ قىلىنماق. ③ ئوقۇلماق، ئېيتىلماق (ناخشا ھەققىدە).

çağırış. is. چاقىرىش، قىچقىرىش، تەكلىپ قىلىش، ئېيتىش.

çağırmak. ① چاقىرماق، قىچقىرماق. ② تەكلىپ قىلماق. ③ ئېيتماق، ئوقۇماق (ناخشا).

çağırtı. is. چاقىرىق، قىچقارغان ئاۋاز.

çağırtmak. چاقىرتماق، قىچقىرتماق.

çağla. is. ئۆرۈك قاتارلىق مېۋىلەر-نىڭ غورىسى.

çağlamak. ئېگىزدىن شارقىراپ ئېقىپ چۈشكەن سۇنىڭ ھاسىل قىلغان كۆپۈكى.

çağlanmak. قۇرامىغا يەتمەك، تولماق، يېتىشمەك.

çağlar. is. → **Çağlayan.**

çağlarca. is. ئېقىن سۇنىڭ شىددەت بىلەن ئاققان يېرىنىڭ كۆپۈك ھاسىل قىلىشى.

çağlayan. is. شارقىراتما. (ئېگىزدىن ئېقىپ چۈشكەن سۇ).

çağlayık, — ğı. is. ئارشاڭ سۈيى.

çağlı. s. ساغلام، كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك، ماغدۇرلۇق.

çağlık, — ğı. is. غۇسىل قىلىنىدىغان يەر، سەرراپ.

çağmak. ① پارلىماق. ② تەگمەك، چۈشمەك (كۆز نۇرى). ③ تېپىپ كەتمەك (نىشاندىن)، ئاداشماق، ئازماق.

çağrı. is. ① چاقىرىق، دەۋەت، تەكلىپ. ② ئۈندەش سۆز.

çağrık. s. چاقىرىلغان، دەۋەت قىلىنغان، ئېيتىلغان، تەكلىپ قىلىنغان، قىچقىرىلغان.

çağrıl. is. مېھمان، چاقىرىلغان ئادەم.

çağrılık, — ğı. is. چاقىرىق قەغىزى، تەكلىپ قەغىزى، باغاق.

çağrılmak. چاقىرىلماق، تەكلىپ قىلىنماق، ئېيتىلماق.

çağrım, is. چاقىرىم، ئۈن يېتىم يەر.

çağrısız. s. z. چاقىرىلمىغان، تەكلىپ قىلىنمىغان، ئېيتىلمىغان.

çağrış. is. ① چاقىرىش، قىچقىرىش. ② ۋارقىراش، توۋلاش.

çağrışmak. ① چاقىرىشماق (بىر - بىرىنى)، ئېيتىشماق. ② بىر ئېغىزدىن ۋارقىراشماق، توۋلاشماق.

çâk. is. far. يىرتىق، يېرىق، چاك، دەز.

çak. «تاھ»، «ھەتتا» دېگەن مەنىنى بىلدۈرۈپ، بەزى ئىسىملارنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ناھايىتى ئۇزاق، يىراق دېگەن مەنىنى ئۇقتۇرىدۇ:
«Çak dağın doruğuna çıktılar —

هەتتا تاغنىڭ چوققىسىغىچە چىقىشتى.»

çakal. is. osm. zool ① توپ - توپ بولۇپ يۈرىدىغان بۆرىدىن كىچىك يىرتقۇچ ھايۋان. ② شۇم، قۇۋ، كاززاپ، يالغانچى، ئالدامچى:
«Böyle çakalları çok gördük — بۇنداق كازراپلارنى كۆپ كۆردۇق.»

çakaloz. is. تاشنى ئوق قىلىپ ئاتىدىغان قەدىمكى توپ.

çakar. is. ئانچە چوڭ-ئۇر بولمىغان دېڭىزلاردا ئىشلىتىدىغان چوڭ بېلىق تورى.

çakar.almaz. is. s. ① كونىراپ كەتكەن تاپانچا. ② بۇزۇق، ئىشتىن چىققان (قورال - ياراق ھەققىدە).

çakı. is. far. قەلەمتىراش، بەكە.

çakıcı. is. قەلەمتىراش ۋە بەكە سوقۇپ ساتقۇچى.

çakıl. is. شېغىل تاش.

çakıldamak. شاراق - شۇرۇق ئاۋاز چىقارماق.

çakıllık, — ğı. is. شېغىللىق، شېغىل تاش ياتقۇزۇلغان يەر.

çakım. → **Çakın.**

çakın. is. ① چېقىن. ② چاقماق.

çakıntı. is. ① يېرۇق، يورۇش، چاقماق چېقىش. ② ھاراق زىياپىتى.

çakır¹. s. ① چېقىر كۆز. ② قارچۇغا:
«Çakır gözlü at — چېقىر كۆزلۈك ئات.»

çakır². is. ئۈزۈم ھارىقى، شاراب، مەي.

çakırcı. s. قارچۇغا بېقىپ يېتىشتۈرىدىغان، قارچۇغا تۇتىدىغان (ئادەم).

çakırcı·başı. is. ① قارچۇغا بېقىپ يېتىشتۈرگۈچى ۋە تۇتقۇچىلار باشلىقى. ② مەيخانىچى.

çakır . çukur. چاقىر - چۇقۇر، ئاقۇر - تۇقۇر.

çakır . diken. is. bot. چېقىر تىكەن (تىبابەتچىلىكتە قوللىنىلىدۇ).

çakır . doğan. is. قارچۇغا.

çakır· kanat, — dı. is. zool. كۆك قاناتلىق ئۆردەك.

çakır . keyf. s. چالا مەست.

çakır . pençe. s. ئۆز مەنپەئەتىنى كۆزلەيدىغان، شەخسىيەتچى، ئۆزەمچى.

çakırpençelik, — ği. is. شەخسىيەتچىلىك، ئۆزۈمچىلىك.

çakış. is. چېقىش (چاقماق چېقىش).

çakışmak. ① چىرماشماق، گىرەلەشمەك. ② چېقىشماق (چاقچاق). ③ ئېيتىشماق (شائىرلار ھەققىدە).

çakıştırmak. ھاراقتا مەست قىلماق.

çakkal. → **Bakkal.**

çakma. is. ① قېقىش. ② قۇيمىچىلىق. ③ قۇيمىچى قېلىپى، قېلىپ.

çakmak¹. is. ① چاقماق (ئوت چېقىدىغان).

~ taşı. ① چاقماق تېشى. ② دانىخورەك. ③ مىلتىق چاقمىقى.

çakmak². ① قاقماق. ② مىخلىماق. ③ ئوت چىقارماق. ④ چاقماق چاقماق:
«Tahtaya çivi, bahçeye kazık çakmak — تاختايغا مىخ، باغقا قوزۇق قاقماق.»

çakmak³. ① بىلمەك، چۈشەنمەك، ھېس قىلماق. ② ھاراق ئىچمەك. ③ سىنىپتا قالماق، سىنىپتىن كۆچەلمەسلىك. ④ يامانني ياخشى قىلىپ

كۆرسەتمەك:

«Ahmet bu sene çakacağa benziyor — ئەخمەت بۇ يىل سىنىپتىن كۆچەلمەيدىغاندەك تۇرىدۇ.»

çakmak çakmak. كۆزى قىزىرىپ كەتمەك، كۆزىدىن ئوت يېنىپ كەتمەك.

çakmakçı. s. ① چاقماق ياساپ ساتقۇچى. ② مىلتىق ياسىغۇچى.

çakmaklaşmak. كۆزى قىزارماق.

çakmaklı. is. چاقماق تېشى بىلەن ئوت ئالدۇرىدىغان قەدىمكى مىلتىق.

çakmaksız. s. ① كېرەكسىز، ئىشلەنمەس (مىلتىق، تاپانچىنى كۆرسىتىدۇ). ② تۇنجى قېتىم سەرەڭگىگە بېرىلگەن ئىسىم.

çakozetmek. ① قارىماق، يېقىلماق، نەزەر سالماق، كۆزەتمەك. ② چۈشەنمەك، بىلمەك:

«Durumu çoktan çakoz etmiştim — ۋەزىيەتنى ئۇزۇندىن بېرى بىلگەنىدىم.»

çakozlamak. چۈشەنمەك، ھېس قىلماق، پەرق ئەتمەك.

çakşır. is. ① ئەرلەرنىڭ نېپىز شالۋۇرى. ② كەپتەر قاتارلىق قۇشلارنىڭ پۇتىدىكى تۈك.

çakşırlı. s. ① نېپىز شالۋۇر كىيگەن. ② پۇتى تۈكلۈك (كەپتەر ياكى باشقا قۇش).

çaktırmadan. z. تۇيدۇرماستىن، بىلدۈرمەستىن.

çaktırmak. ① قاققۇزماق، قاقتۇرماق، مىخلاتماق. ② سەزدۈرمەك، تۇيدۇرماق، ھېس قىلدۇرماق. ③ سىنىپتا قالدۇرماق، سىنىپتا قالدۇرتماق.

çal. is. ① كۆل رەڭ ۋە بوز. ② تاغ چوققىسى، چوققا.

çala. is. ① قېتىم، نۆۋەت. ② بەزى ئىسلامىلارنىڭ ئالدىغا كەلگەندە قىلىنغان ئىشىنىڭ ھەددىدىن ئارتۇق بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ:

«Çala kaşık yemek — دەم ئالماستىن يېمەك.»

çalâk. s. far. تېتىك، چەبدەس، چاققان، ئۇز، قولى ئەپچىل.

çalap· öz. is. osm. ① كرېست (① چاپ راس سىزىلغان ئىككى سىزىق. ② مۇشۇ شەكىلدە ياسىلىپ خىرىستىئان دىنىنىڭ نىشانىسى بولۇپ ھېسابلىنىدىغان ۋە ئۆلۈلارنىڭ بېشىغا ئاسىدىغان نەرسە). ② تەڭرى، خۇدا.

çalar. s. is. ① چېلىنىدىغان. ② قوڭغۇراق:

«Çaları bozuk saat — قوڭغۇرىقى بۇزۇق سائەت.»

çal · çene. s. ۋات - ۋات، ۋالاقتەككۈر.

çaldırmak. ① چالغۇزماق (مۇزىكىنى). ② ئوغرىغا ئالدۇرماق:

«Paramı çaldırdım — پۇلۇمنى ئوغرىغا ئالدۇردۇم.»

çalgı. is. ① ساز، چالغۇ ئەسۋابى. ② مۇزىكا. ③ ئوركېستىر. ④ سېرىپۇرگە.

çalgıcı. s. ① سازەندە. ② چالغۇ ئەسۋابلىرىنى ياساپ ساتقۇچى.

çalgıcılık, – ğı. is. سازەندىلىك، سازچىلىق، چالغۇچىلىق.

çalgıç. is. زەخمەك.

çalgılamak. مۇزىكىلاشتۇرماق.

calgılı. s. سازەندىسى بولغان.

çalgın. s. ۋەيرانە، خاراب.

çalı. is. چاتقال.

çalı kuşu. is. zool. شاخ سانغۇچ.
çalık, – ğı. s. ① مايماق، قىڭغىر.
② ئۆڭۈك، ئۆڭگەن. ③ تۈز ماڭالماي-
دىغان. ④ يۈزى تاتۇق. ⑤ ئىسمى
ئۆچۈرۈلگەن. ⑥ .is قىرى قاتارلىق
ھايۋانلاردا كۆرۈلىدىغان يۇقۇملۇق
چېچەك كېسىلى:
«Çalık ağız — مايماق ئېغىز.
Renki çalık — رەڭگى ئۆڭگەن.»
çalıklamak. چېچەك ۋاكسىنىسى ئۇرماق:
«Koyunları çalıklamalı — قويلارغا
چېچەك ۋاكسىنىسى ئۇرۇش كېرەك.»
çalım. is. ① ھەيۋەت. ② قىلىچنىڭ
بىسى، خەنجەر تىغى.
çalımlı. s. ① ھەيۋەتلىك. ② باش
تەرىپى ئېگىز ئىشلەنگەن كېمە.
çalınmak. ① چېلىنماق. ② ئوغرىلانماق:
«Çalınan mal — ئوغرىلانغان مال.»
③ چېكىلمەك، ئۇرۇلماق (ئىشىك).
çalışılmak. ئىشلەنمەك، قىلىنماق، كۈچ
چىقىرىلماق.
çalışkan. s. ئىشچان، ئەمگەكچان،
تىرىشچان:
«Uygur halkı çalışkandır — ئۇيغۇر
خەلقى تىرىشچان كېلىدۇ.»
çalışkanlık, – ğı. is. ئىشچانلىق،
تىرىشچانلىق، ئەمگەكچانلىق:
«Çin halkı çalışkanlıgıyla ün
almış — جۇڭگو خەلقى تىرىشچانلىقى
بىلەن مەشھۇر.»
çalışma. is. ① ئىشلەش. ② تىرىشىش،
كۈچ چىقىرىش.
çalışmak. ① ئىشلىمەك، خىزمەت
قىلماق. ② تىرىشماق، كۈچ چىقارماق:
«Ben radyoda çalışiyorum — مەن
رادىئودا ئىشلەيمەن» (خىزمەت قىلىمەن).
çalıştıran. is. ھەق بېرىپ خىزمەتكە
سالغۇچى، ئىشقا سالغۇچى.
çalıştırıcı. is.sp تىرىنېر، چېنىقتۇرغۇچى.
çalıştırmak. ① ئىشلەتمەك، ئىشقا سالماق.
② بەرمەك:
«Yoldas bir cigara يولداش بىر تال
çalişter bize — تاماكا بەرگىن بىزگە.»
çalkalamak. → **Çalkamak.**
çalkalanmak. → **Çalkanmak.**
çalkalatmak. → **Çalkatmak.**
çalkamak. ① چايقالماق. ② تاسقىماق
(داننى). ③ ئىلەشتۈرمەك (سۇيۇق جى-
سىمنى). ④ چايقىماق (قاچا - قۇچا،
ئېغىزنى). ⑤ سالامەتلىكىنى بۇزماق.
⑥ كۆرۈك توخۇ باسقان تۇخۇمنى ئۆرۈمەك:
«Ilaç şişesini iyice çalka — دورا
بوتۇلكىسىنى ئوبدان چايقا.
Rüzgardan deniz suyu çalkadı
شامالدىن دېڭىز سۈيى چايقالدى.»
çalkanmak. ① چايقالماق. ② ھەركە-
شىنىڭ ئاغزىدا يۈرمەك (سۆز). ③ دول-
قۇنلانماق.
çalkanmış. s. بۇزۇق، بۇزۇلغان.
çalkantı. is. ① چايقىلىش. ② چاي-
قالغان نەرسە. ③ سىلكىنىش. ④ دول-
قۇنلىنىش.
çalkantılı. s. دولقۇنلۇق.
çalkar. is. چىغرىق.
çalma. is. s. ① چېلىش (مۇزىكىنى).
② باش ياغلىقى. ③ ئوغرىلانغان.
④ مەدەن ئۈستىگە ئويۇلغان (ئويما).
⑤ ئارىلاشما. ⑥ ئېچىتىلغان سۈت.
çalmacı. is. ئويمىكەش.
çalmak. ① ئۇرماق، چاپماق. ② ئاتماق،

يىقىتماق. ③ ئارىلاشتۇرماق، چالماق، قاتماق. ④ ئالماق. ⑤ ئوغرىلىماق. ⑥ چالماق. ⑦ ئويىما ئوينىماق. ⑧ سۈ-پۈرمەك، تازىلىماق. ⑨ ئوخشاپ قالماق. ⑩ سۈرمەك:

«1· Kılıç çalmak — قىلىچ چاپماق.

2· Çorbaya un çalmak — شورپىغا ئۇن چالماق.

3· Malı çaldı — مالنى ئوغرىلىدى.

4· Keman çalmak — ئىسكىرىپكا چالماق.

5· Tozu çalmak — چاڭ - توزاڭنى سۈپۈرمەك.

6· Maviye çalmak — كۆككە ئوخشاپ قالماق.

7·Ağzına bir parmak bal çalmak — ئاغزىغا بال سۈرمەك.»

çalpara. is. osm. ① ئۇسسۇلدا قولغا تاقىلىدىغان قوڭغۇراق ياكى شوڭغا ئوخشاش باشقا چالغۇ ئەسۋابى. ② بېلىق تورىغا زىيان يەتكۈزىدىغان سۇ ھايۋىنى.

çal · yaka. z. ياقىغا ياماشماق، ياقىسىنى چىڭ تۇتماق:

«Hırsızı çalyaka ederek polise götürdüler — ئوغرىنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ ساقچىغا ئېلىپ باردى.»

çam. is. bot. قارىغاي.

çamaşır. is. osm. ① كۆڭلەك قاتارلىق ئىچ كىيىم. ② كىر - قات:

«Çamaşır makinsei — كىر ماشىنىسى، كىر ئالغۇ.»

çamaşırcı. is. كىر يۇغۇچى، يۇيۇقچى.

çamaşır · hane. is. كىرخانا (كىر يۇيىدىغان ئۆي).

çamaşırlık, — ğı. .is كىرخانا.

çamçak, — ğı. is. zool. بېلىقنىڭ بىر تۈرى.

çamgiller. is. bot. قارىغايسىمان دەرەخلەر.

çamıç. is. قۇرۇق ئۈزۈم.

çamlamak. قارىغاي تىكمەك.

çamlık, — ğı. is. s. قارىغايلىق.

çamuka. is. zool. بېلىقنىڭ بىر تۈرى.

çamur. is. s. ① پاتقاق، لاي. ② تەربىيىسىز ئادەم.

~ abatmak. پاتقاققا پاتماق.

çamurcuk, — ğu. is. zool. پاتقاقلىقتا بولىدىغان بېلىق.

çamurcun. is. zool. كۆل ۋە پاتقاق-لىقتا ياشايدىغان كىچىك ئۆردەك.

çamurlamak. سۇۋاق سۇۋىماق، لاي سۈرمەك. ② قارىلىماق، بوھتان چاپلىماق.

çamurlanmak. پاتقاققا بۇلغانماق، لايغا مىلەنمەك.

çamurlaşmak. ① لاي بولۇپ كەتمەك. ② ئارىلاشماق.

çamurlatmak. لاي سۇۋىماق.

çamurlu. s. پاتقاق، لاي:

«Çamurlu tarla — لاي ئېتىز.»

çamurluk, — ğu. is. ① پاتقاقلىق (يەر). ② پاتقاقلىق ئاياغ (پاتقاقتىن ساقلىنىش ئۈچۈن كىيىلىدىغان). ③ چاق قالقىنى (ماشىنا، ھارۋا، ۋېلسىپىت قاتار-لىقلارنىڭ چاقىنى پاتقاقتىن ساقلاش ئۈچۈن چاقنىڭ ئۈستىگە بېكىتىلگەن ياپقۇچ).

çan. is. قوڭغۇراق:

«Deve çanı — تۆگە قوڭغۇرىقى.»

çanak, — ğı. is. ① ھېجىر، غىدىر، ساپال قاچا. ② گۈل چىنىسى.

çanakçı. is. ھېجىر (ساپال) قاتارلىق قاچىلارنى ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

Çanakkale, öz. is. coğr. چاناككالە (غەربىي شىمال ئاناتولىدىكى بىر ۋىلايەت ۋە ۋىلايەت مەركىزى).

çancı. is. ① قوڭغۇراق ياساپ ساتقۇچى. ② قوڭغۇراق چالغۇچى.

çançan. is. چاكىلداپ سۆزلەش.

çandır. s. شالغۇت.

çangıl. çungul. s. جاڭغۇر - جۇڭغۇر.

~ **etmek** — جاڭغۇر - جۇڭغۇر قىلماق.

çangırdamak. جاراڭ - جۇرۇڭ قىلماق، جىرىڭلىماق.

çangırtı. is. جىرىڭلاش.

Çankırı. öz. is. coğr. چانكىرى (ئوتتۇرا ئاناتولىنىڭ شىمالىدىكى بىر ۋىلايەت ۋە ۋىلايەت مەركىزى).

çanlı. s. قوڭغۇراقلىق.

çanta. is. پوپكا، بوغچا.

çantacı. is. پوپكا، بوغچا ياساپ ساتقۇچى.

çantacılık, — ğı. is. پوپكىچىلىق.

çap, — pı. is. ① كۆلەم، ھەجىم، مىقياس، دىئامېتر، كالىبىر. ② ئۆلچەم، مىقدار. ③ قۇرۇلۇش خەرىتىسى.

çapa. is. it. ① جوتۇ، مىتىن. ② ئوتىغۇچ.

çapacı. is. جوتۇ ئىشلەتكۈچى، ئوتىغۇچ ئىشلەتكۈچى.

çapak, — ğı. is. ① چاپاق. ② تۆمۈر ئۇچقۇندىسى.

çapaklanmak. چاپاقلاشماق، چاپاق باسماق.

çapalama. is. ئوتاش، ئوت ئوتاش.

çapalamak. ئوت ئوتىماق.

çapalanmak. ئوتالماق، ئوت ئوتالماق.

çapalatmak. ئوت ئوتاتماق.

çapan. is. ① پوچتالىيون، كويىر. ② شاتۇر. ③ چاچ ۋە تۈكىنىڭ چۈشۈپ كېتىشى.

çapanak, — ğı. is. قاچاق مال.

çapan. oğlu,— nu. is. دەرد - ئەلەم.

çapar. s. ① يۈگۈرۈك، شاتۇر. ② قورقماس، يۈرەكلىك. ③ ئالا - بۇلا (ھايۋان، ئۆسۈملۈك ھەققىدە)، چاچ ياكى تۈكىنىڭ چۈشۈپ كېتىشىدىن بولغان ئالا - بۇلىلىق. ④ is. پوچتالىيون، كويىر. ⑤ ئوتتۇراھال قېيىق.

çapari. is. it. balıkç. كۆپ يىڭنىلىق قارماق (بېلىق تۇتىدىغان).

çapariz. is. osm. ① توسقۇنلۇق. ② زەرەر، زىيان.

~ **getirmek.** قىلتاققا چۈشۈرمەك.

çapavul. is. ① بۇلاڭ - تالاڭ ئۈچۈن باشقا يۇرتقا تاجاۋۇز قىلغان ئەسكەر. ② ھۇجۇم.

çapkı. s. باسمىچى، بۇلاڭچى، قاراقچى.

çapkılamak. ① ئات چاپتۇرماق، يۈگۈرۈتمەك. ② باسمىچىلىق، بۇلاڭ - تالاڭ ئۈچۈن ھەر يەرگە چېپىپ يۈرمەك.

çapkın. s. ① ئاشىق — دەرۋىشلەرنىڭ ئارقىسىدا يۈرگۈچى. ② شەھۋەتپەرەس. ③ ھورۇن، يالقاۋ. ④ يۈگۈرۈك ئات.

çapkınlık, — ğı. is. ① ھورۇنلۇق، يالقاۋلىق. ② شەھۋانىلىق.

çapkınlaşmak. ① ھورۇنلاشماق، يالقاۋلاشماق. ② شەھۋانىلىققا بېرىلمەك.

çapla. is. سۆمبە.

çaplamak. ① ئۆلچىمەك (نەرسىنىڭ

ئۆزۈنلۈقى بىلەن ئېنىنى). ② تۆت بۇرجەك قىلماق، تۆت بۇرجەك كەسمەك (ياغاچنى).

çaplı. s. ① ئەنلىك، ئېنى كەڭ. ② ئۆلچەملىك.

çapmak. ① چاپتۇرماق، يۈگۈرۈتمەك (ئاتنى). ② بۇلىماق، بۇلاڭ - تالاڭ قىلماق. ③ يۈگۈرمەك، چاپماق.

çaprak, – ğı. is. ئېگەرنىڭ يوپۇقى.

çapraşık. s. ① چىگىش، قارىمۇقارشى، مۇرەككەپ، قىيىن. ② چاپراس.

çapraşıklaşmak. مۇرەككەپلەشمەك، چىگىشلەشمەك.

çapraşıklık, – ğı. is. مۇرەككەپلىك، چىگىشلىك.

çapraşmak. مۇرەككەپلەشمەك، چىگىشلەشمەك.

çapraz[1]. s. ① چاپراس. ② چىرماق (چىلىشىشتا).

çapraz[2]. تەخمىن قىلىش، قىياس قىلىش، مۆلچەرلەش.

çaprazlama. is. s. ① چىرماق سېلىش، چىرماقلاش. ② گىرەلەش. ③ گىرە، چاپراس.

çaprazlamak. ① چاپراسلىماق. ② چىرماقلىماق، چىرماق سالماق. ③ گىرەلىمەك.

çaprazlanma. is. چاپراسلىنىش، گىرەلىنىش.

çaprazlaşmak. گىرەلەشمەك، چىرماشماق.

çaprazlık, – ğı. is. چاپراسلىق، گىرەلىك.

çapul. is. ① بۇلاڭ - تالاڭ. ② ئولجا، غەنىيمەت.

çapulcu. s. ① بۇلاڭچى. ② باسمىچى.

çapulculuk, – ğu. is. بۇلاڭچىلىق.

çapullamak. بۇلىماق، بۇلاڭ - تالاڭ قىلماق.

çapullanmak. بۇلانماق، بۇلاڭ - تالاڭ قىلىنماق.

çaput, – tu. is. ① ئەسكى - تۈسكى لاتا. ② كونا كىيىم - كېچەك.

çar.[1] is. osm. ① شال، رومال. ② شارپ.

çar[2]. is. rus. چار (رۇس پادىشاھى بىلەن بۇلغار كىرالىغا بېرىلگەن نام).

çar[3]. s. osm. تۆت (سان):

«Çar bağ — «چار (تۆت) باغ.

çarçabuk. s. بەك تېز، ئىلدام، چاققان، ھامان، دەرھال.

çarçur. is. ئورۇنسىز خىراجەت.

çardak. is. far. ① باراڭ. ② سايىۋەن.

çardaş. is. چارداش (تانسىنىڭ بىر خىلى).

çare. is far. چارە، تەدبىر، يول، ئامال:

«Çare bul - «ئامال تاپ.

çaresiz. s. چارىسىز، ئامالسىز:

«Bunu yapmaya çaresiz kalıyoruz — بۇنى ئىشلەشكە چارىسىز قېلىۋاتىمىز.»

Çaresizlik, – ği. is. چارىسىزلىق، ئامالسىزلىق:

«Çaresizlikten böyle yaptık — چارىسىز قالغانلىقتىن شۇنداق قىلدۇق.»

çareviç. is. far. ① تۆت يان (تەرەپ). ② دۇنيا، ئالەم. ③ چاھارگاھ (مۇقامنىڭ بىر پارچىسى).

çarh. → **Çark.**

çarık[1], **– ğı.** is. ① چورۇق. ② ھارۋا چاقىنىڭ ئۇلتىكى.

çarık[2], **– ğı.** is. چاق.

çarıkçı. is. چورۇق ياساپ ساتقۇچى.

çarıkçılık, – ğı. is. s. چورۇقچىلىق.

çariçe. is. rus. چارنىڭ خانىمى.

çark, – kı. is. far. ① چاق (ھارۋا ۋە باشقىلارنىڭ). ② دەۋر، زامان، چاغ. ③ تەلەي، بەخت. ④ بىلەي تاش. ⑤ سۇنىڭ ئېقىش تېزلىكىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

çarkçı. s. ① كېمە ۋە پاراخوتنىڭ ماشىنا قىسمىنى باشقۇرغۇچى. ② چاقچى (چاق بىلەن پىچاق بىلىگۈچى).

çarkçılık, – ğı. is. چاقچىلىق.

çarkı.felek, – ği. is. far. ① ئايلىنىپ ئېتىلىدىغان پوجاڭزا. ② تەلەي، بەخت.

çarklı. s. چاقلىق.

çarlık, – ğı. is. چارلىق:

«Çarlık Rusyası — چارروسىيە.»

çarlistan. is. ing. چارلىستون (تانسىنىڭ بىر تۈرى).

çarmıh. is. far. جىنايەتچىلەرنىڭ قولىنى كېرىپ باغلاپ قويىدىغان كرېست شەكىللىك جازا قورالى.

çarnaçar. z. far. چارىسىز، ئامالسىز.

çarpa. is. far. تۆت پۇتلۇق ھايۋان.

çarpacak, – ğı. is. inç. تاشچىلارنىڭ سۇمبىسى.

çarpan. is. mat. كۆپەيتكۈچى ئارتتۇرغۇچى (ھىسابتا).

çarpanak, – ğı. is. كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرۈش ئۈچۈن ئۆيلەرنىڭ ئالدىغا سېلىنغان تام.

çarpı. is. كۆپەيتىش ئالامىتى.

çarpıcı. s. ① كۆپەيتكۈچى. ② جەلپ قىلىدىغان، دىققەتنى تارتىدىغان.

çarpık. s. ① پۈكۈلگەن، پۈكۈك، قىڭغىر، قىيسىق، مايماق. ② تەلەيسىز.

çarpık çurpuk. s. ئەگرى - بۈگرى.

çarpılmak. ① قىيسايماق. ② ئۇرۇلماق، سوقۇلماق. ③ قاينىماق، رەنجىمەك، خاپا بولماق:

«Ağaç rüzgarda çarpıldı — دەرەخ شامالدىن قىيسىيىپ قالدى.»

çarpım. is. mat. كۆپەيتىلگەن سان، ئارتتۇرۇلغان سان.

çarpınma. is. جان تالىشىش، ساكراتتا چۈشۈش.

çarpınmak, çırpınmak. ئۇ يەر - بۇ يەرگە دوقۇرماق، تىرماشماق.

çarpıntı. is. يۈرەكنىڭ نورمالسىز سوقۇشى.

çarpışma. is. ① ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ. ② ئۇرۇشۇش، سوقۇشۇش، جەڭ قىلىش:

«Düşmanla çarpışıyoruz — دۈشمەن بىلەن ئۇرۇشۋاتىمىز.»

çarpışmak. ① ئۇرۇشماق، سوقۇشماق. ② جەڭ قىلماق. ③ چېقىلىشماق، سوقۇلۇشماق. ④ ئېلىشماق، چېلىشماق:

«Iki araba çarpıştı — ئىككى ھارۋا سوقۇلۇشۇپ كەتتى.»

çarpıştırmak. ئۇرۇشتۇرماق، سوقۇشتۇرماق:

«Onları kışkırtarak çarpıştırıyor — ئۇلارنى كۈشكۈرتۈپ سوقۇشتۇرۇۋاتىدۇ.»

çarpıtmak. قىڭغىر ھالغا كەلتۈرمەك.

çarpma. is. ① تېگىش، ئۇرۇلۇش، سوقۇلۇش. ② كەررە، كۆپەيتىش ئالامىتى. ④ قۇدۇقتا سالىدىغان بەش تىرناقلىق ئىلمەك.

çarpmak. ① تەگمەك، ئۇرۇلماق، سوقۇلماق. ② يىقىتماق. ③ ئوغرىلىماق. ④ مۇشت ئاتماق، شاپىلاق بىلەن ئۇرماق.

çarptirmak ① ئۇردۇرماق. ② ئۇغرىلاتـ ماق.

çarşaf. is.far. ① كىرلىك (يوتقان ـ كۆرپىنىڭ). ② پەرەنجە.

çarşaflamak. ① پەرەنجە كىيدۈرمەك. ② يېگىلمەك، مەغلۇب بولماق.

çarşaflanmak. ① كىرلىك تارتماق. ② پەرەنجە كىيمەك.

çarşaflı. s. ① كىرلىك تارتىلغان، كىرلىك قاپلانغان. ② پەرەنجە كىيگەن.

çarşamba. is. far. چارشەنبە.

~pazari. ئادەم تىقما ـ تىقما يەر.

çarşi. is. far. چارشى، بازار.

~ ağası. بازار باشقۇرغۇچى.

~halkı. دۇكاندارلار، ھۈنەرۋەن ـ كاسىپلار.

çarşili. s. ھۈنەرۋەن ـ كاسىپ، دۇكاندارلار.

çartak. is. far. تۆت بۇرجەكلىك چېدىر.

çarter. is. ing. ئىمتىياز، ئالاھىدىلىك.

çartizm. is. چارتىزم (1848-1937- يىللىرىدىكى بېرىتانىيە ئىشچىلىرىنىڭ ئاممىۋى ئىنقىلابىي ھەرىكىتى بولۇپ، ئىشچىلارغا سىياسىي ھوقۇق بېرىش، ئىقتىسادىي ئەھۋالىنى ياخشىلاش تەلەپ قىلىنغان).

çasar. is. it. چاسار (ئوسمانلىق دەۋرىدە ئاۋستىرىيە ئىمپېراتورىغا بېرىلگەن ئۇنۋان).

çaşıt, -tı. is. جاسۇس، ئىشپىيون.

çaşıtlamak. ئاخبارات بەرمەك، جاسۇسلۇق قىلماق.

çaşıtlık, -ğı. is. جاسۇسلۇق، ئىشپىيونلۇق.

çat, -tı. is. ① بىرلەشكەن ياكى قوشۇلغان يەر (دەريا ياكى يولنىڭ). ② قاتتىق جىسىملارنىڭ بىر ـ بىرىگە تېگىشى بىلەن چىققان ئاۋاز ياكى سۇنغان ئاۋاز.

çatadak. z. تۇيۇقسىزدىن، تۇساتتىن، بىردىنلا، تاسادىپەن.

çatak. s. is. ① چاتاق. ② جىلغا. ③ ئىككى دەريا سۇيىنىڭ بىرلەشكەن يېرى. ④ چىرماش، چىگىش. ⑤ بىر ـ بىرىگە چاپلاشقان (مېۋە). ⑥ جېدەلچى، ماجىراچى، غوۋغاچى، چاتاقچى.

çatal. is. ① ۋىلكا. ② ئارا (ياغاچ ياكى تۆمۈردىن). ③ ھارۋا چاقىنىڭ بۇلىسى. ④ چاق (يىپ ئېگىرىدىغان). ⑤ ئىككى بىسلىق (سۆز). ⑥ ئاچا (يول).

çatallandırmak. ① بۆلەكلەرگە بۆلمەك، قىسىملارغا ئايرىماق. ② مۇجمەللەشتۈرمەك.

çatallanmak. ① ئىككىگە ئايرىلماق. ② مۇرەككەپلەشمەك، چىگىشلەشمەك: «Yol çatallaniyor — يول ئىككىگە ئايرىلىۋاتىدۇ.

Işte şimdi mesele çatallandı — ئەمدى مەسىلە مۇرەككەپلەشتى.»

çatallaşmak. چىگىشلەشمەك، مۇرەككەپلەشمەك، مۇشكۈللەشمەك، قىيىنلاشماق.

çatallı. s. ① ئىككى ئاچا (يول). ② ئەگرى ـ تۇقاي. ③ مۇرەككەپ، قالايمىقان. ④ قىيىن، مۇشكۈل.

çatana. is. rom. den — كىچىك ماتورلۇق قېيىق.

çatapat. is. ئاياغ بىلەن باسقاندا ياكى يەرگە ئۇرغاندا پارتلايدىغان پوجاڭزا.

çatı. is. ① بىر ـ بىرىگە چېتىلغان،

چېتىق، تېگىق. ② ئۆينىڭ تورۇسى.
③ ئىسكىلىت (ئادەم ۋە ھايۋاننىڭ).

çatık. s. چېتىق، باغلاقلىق، بىر-بىرىگە چېتىشقان، قوشما:
«Kaşları çatık — قوشما قاش.»

çatılmak. ① چېتىلماق. ② ھېرىپ ئۆلمەك (ئات - تۆگە ھەققىدە).

çatır çatır. z. ① غاراس - غۇرۇس. ② ھەدېسىلا، ئاسانلا:
«Çatır çatır Ingilzce konuşuyor — ھەدېسىلا ئىنگلىزچە سۆزلىشىدۇ.»

çatırdamak. چارسىلدىماق.

çatırdatmak. چارسىلداتماق.

çatısız. s. ئۆي - ماكانسىز.

çatışık. s. چېتىشلىق:
«Bu sorun üzerine birçok çatışık sorun ileri sürüldü — بۇ مەسىلە ھەققىدە بىرمۇنچە چېتىشلىق مەسىلىلەر ئوتتۇرىغا قويۇلدى.»

çatışma. is. ① ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ. ② غوۋغا، جېدەل. ③ كۈرەش. ④ يول توسۇقلۇقى ۋە بۇنىڭدىن تۇغۇلغان تۇرغۇنلۇق.

çatışmak. ① ئۇرۇشماق. ② زىت - زىت كەلمەك. ③ ئۇقۇشماسلىق نەتىجىسىدە كېلىپ چىققان جېدەل. ④ جۈپلەشمەك (ئىت ۋە تۆگىلەر):
«Sovyet - Alman çatışması — سوۋېت - گېرمان ئۇرۇشى.
Bügünkü düşünceleriniz dünkülerle çatışıyor — بۈگۈنكى پىكىرلىرىڭىز تۈنۈگۈنكى پىكىرلىرىڭىزگە زىت كېلىدۇ.»

çatıştırmak. ① ئۇرۇشتۇرماق، سوقۇشتۇرماق. ② باغلىماق، چاتماق. ③ جۈپلەشتۈرمەك (ئىت، تۆگە ھەققىدە).

çatkı. is. ① چېتىق. ② باش تاڭغۇچ.

çatkılı. s. z. بېشىغا باش تاڭغۇچ باغلىغان.

çatkılık, – ğı. is. قوش بويۇنتۇرۇق.

çatkın. s. ① ھوقۇقدارنىڭ ھىمايىسىنى قازانغان. ② تۈزۈلگەن:
«Bugün yüzü pek çatkın görünüyor — بۈگۈن قاپىقى (يۈزى) بەك تۈرۈلۈپ كەتكەندەك كۆرۈنىدۇ.»

çatkınlık, – ğı. is. ھوقۇقدارنىڭ ھىمايىسىنى قازانغانلىق.

çatlak. s. ① چاك، دەز، يېرىق. ② زېھنى ئاجىزلىق، دۆت، مۆڭ. ③ چېقىق:
«Çatlak bardak — چاك كەتكەن ئىستاكان.»

çatlaklık, – ğı. is. دەز كېتىش، يېرىلىش، چاك كېتىش. ② دۆتلۈك، ساراڭلىق:
«Duvarda bir çatlaklık var galiba — تامنىڭ دەزى باردەك تۇرىدۇ.»

çatlama. is. ① يېرىلىش، چاك كېتىش. ② پورەك ۋە باشقا ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئېتىكلىك شەكلىنىڭ تەبىئىي ھالدا ئېچىلىشى. ③ بورانىنىڭ تەسىرى بىلەن سۇ دولقۇنىنىڭ تىكلىشىپ ئېگىزلىشىشى.

çatlamak. ① پارچە - پارچە بولۇپ كەتمەك. ② قاتتىق قىينالماق. ③ يېرىلماق، دەز كەتمەك، چاك كەتمەك. ④ كۆپ يېۋېلىش، قاتتىق ھېرىش ۋە قاتتىق يىغلاشتىن ئۆلۈپ كەتمەك (كىچىك بالا):
«Toprak kuraklıktan çatlamış — يەر قۇرغاقچىلىقتىن يېرىلىپ كېتىپتۇ.»

çatlatmak. ① پارچە - پارچە قىلىۋەت-

مەك. ② ئۆلتۈرۈپ قويماق (كۆپ يىگۈزۈپ، كۆپ ئىچكۈزۈپ ياكى هارغۇزۇپ...). ③ خاپا قىلماق.

çatma. is. ① چېتىق. ② ياماق (كىيىمنىڭ). ③ كېمىلەرنىڭ بىر - بىرى بىلەن سۈقۇلۇشۇپ كېتىشى. ④ بىنانىڭ ياغاچ جازىسى.

çatmak. ① چاتماق (نەرسىنى بىر - بىرىگە). ② ئۇرۇلماق، تەگمەك (بىر - بىرىگە). ③ كىيىم - كېچەككە كۆك سالماق. ④ ئىككى يانلىق قىلىپ ئارتماق. ⑤ چاپراس قىلىپ تىكلەپ قويماق. ⑥ خوشامەت قىلىپ ياخشى كۆرۈنمەك. ⑦ تاتماق (پېشانىنى). ⑧ ياخشى كۆرمىگەن ئادەم ياكى نەرسىگە دۇچ كەلمەك، ئۇدۇل كەلمەك. ⑨ بىراۋغا قوپال سۆزلىمەك ۋە قوپال سۆز بىلەن خەت يازماق. ⑩ قاپاقنى تۈرمەك. ⑪ بىر نەرسىنىڭ ۋاقتى كەلمەك.

çatra patra. z. ئانچە - مۇنچە، چالا - بۇلا:

«Çatra patra Uygurça konuşuyor — چالا - بۇلا ئۇيغۇرچە سۆزلەيدۇ.»

çav. is. ① ئاۋاز، ئۈن. ② خەۋەر. ③ ئات، ئېشەك قاتارلىق هايۋانلارنىڭ ئەركەكلىك ئورگىنى.

çavalya. is. den. بېلىقچىلارنىڭ تۇتقان بېلىقلىرىنى سالىدىغان سېۋىتى.

çavdar. is. bot. ئارپا.

çavlan. is. چىرىك شارقىراتما.

çavlanmak. داڭقى چىقماق، ئېتى چىقماق، ئېغىزغا چىقىپ قالماق.

çavlı. is. قارچىغىنىڭ بالىسى.

çavmak. ① ئاداشماق، ئازغاشماق، يېڭىلمەك. ② يېيىلماق، تارالماق، چاچماق (ئىسسىق، نۇر، پۇراق هەققىدە).

çavun. is. تاسما قامچا.

çavuş. is. ① جارچى. ② خەۋەرچى. ③ بەنجاڭ (هەربىيدە).

~ kuşu. هۆپۈپ.

çavut, – tu. is. قۇرۇق تام.

çay[1]. is. çince. bot. ① چاي دەرىخى. ② قىيىپ قۇرۇتۇپ تەييارلانغان چاي.

çay[2]. is. جىلغا.

çaycı. is. ① چايچى (چايخانىدا). ② چاي يېتىشتۈرگۈچى. ③ چاي خۇمارى.

çaycılık, – ğı. is. چايچىلىق (چاي يېتىشتۈرۈش).

çaydan. → **Çaydanlık.**

çaydanlık, – ğı. is. چاي چىرگۈنى، چەينەك، چاجۇش.

çaygiller. is. چاي دەرەخلىرى.

çayhane. is. چايخانا.

çayır. is. ئوتلاق، يايلاق.

çayır biçer. is. ئوت ئورۇش ماشىنىسى، ئوت ئورار.

çayırlamak. ① ئوتلىماق. ② ئوت بىلەن زەهەرلىنىپ ئاغرىماق.

çayırlanmak. ئوت يېمەك.

çayırlaşmak. ئوتلاقلاشماق.

çayırlatmak. ئوتلاتماق.

çayırlık, – ğı. is. ئوتلاق، يايلاق.

çaylak, – ğı. is. zool. كۆكۈنەك (قۇش).

çaylan. is. ① كېچىك (دەريادىن ۋە باشقا سۇدىن كېچىپ ئۆتىدىغان يەر). ② قۇمسال يەر.

çaynuğ. is. چىنار دەرىخى.

çeç. is. far. ① چەش (خاماندا تېپىلىپ، سورۇلۇپ تەييارلانغان دان). ② غەلۋىر.

çeçe sineği. is. zool. ⇒ **Sinek.**

çeçen. is. öz. چەچەن (① كاپكاز خەلقىنى مەيدانغا كەلتۈرگەن قوۋمىدىن بىرى. ② بۇ قوۋمغا تەۋە بىرى).

çeçence. is. چەچەن تىلى.

çedik, – ği. is. كىپىش (مەسە ئۈستىگە كىيىلىدىغان).

çegâne. is. far. ⇒ **Çenk.**

Çeh. is. ① چېخوسلوۋاكىيىلىك. ② چېخوسلوۋاكىيە.

çehiz. çeyiz. is. ① يۈز، چىراي، چېھىرە. ② قىياپەت.

çehre. is. far. مەنزىرە:

«Şehrin çehresi epey değişti — شەھەرنىڭ قىياپىتى خېلى ئۆزگەردى.»

çek¹, – ki. is. ing. چەك قەغىزى.

Çek², – ki. öz. is. ① چېخوسلوۋاكىيىلىك. ② چېخوسلوۋاكىيە.

çek,çek, – ği. is. تۆت چاقلىق قول هارۋىسى.

çekecek, – ği. is. تۇپلەي، بەتىنكە قاتارلىقلارنى كىيىشكە ئاسان بولسۇن ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان، تۆمۈردىن ياسالغان پالقان.

çekek, – ği. is. كېمىلەرنىڭ قۇرۇقلۇققا چىقىرىلغان يېرى.

çekel. is. ① كىچىك ئوتىغۇچ، كىچىك جوتۇ. ② ساپانىنى تازىلاپ تۇرىدىغان تۆمۈر پارچە.

çekeleva, çakalave. is. it. den. تېز ماڭىدىغان يەلكەنلىك كېمە.

çekelez. is. zool. تىيىن.

çekememek. ① تارتالماسلىق، سۆرىيەلمەسلىك. ② قىزغانماق، تارلىق قىلماق:

«Tek at koca arabayı çekemiyor — بىر ئات ئېغىر هارۋىنى تارتالمايدۇ.»

çekemezlik, çekememezlik. is. تارتالماسلىق، سۆرىيەلمەسلىك.

çeker. is. تارازىنىڭ كۆتۈرەلەيدىغان دەرىجىدىكى ئېغىرلىق مىقدارى.

çeki. is. ① تارازا، گىر قاتارلىق ئەسۋاب. ② 250 كىلولۇق ئېغىرلىق تارازىسى. ③ ئۇسلۇب، شەكىل.

çekici. is. ① تارازىدا بىرەر نەرسە تارتقۇچى. ② جەلب قىلغۇچى، ئۆزىگە تارتقۇچى.

çekiç, – ci. is. far. بولقا، بازغان.

çekiç · hane. is. زاۋۇتنىڭ بازغانلاش سېخى.

çekiçlemek. بازغانلىماق.

çeki . düzen. is. ئىنتىزام، تەرتىپ:

«Buodada çekidüzen kalmadı — بۇ ئىشخانىدا ئىنتىزام دېگەن قالمىدى.»

çekik. s. ① قىيپاش، يانتۇ، قىيسىق. ② ئىچىگە كىرىپ كەتكەن.

çekilme. is. ① چېكىنىش. ② تارتىلىش، سۈرۈلۈش. ③ دېڭىز سۈيىنىڭ پەسىيىشى. ④ ئىستىپا.

çekilmek ① چېكىنمەك. ② تارتىلماق، سۆرەلمەك. ③ تارتماق. ④ ئىستىپا بەرمەك. ⑤ ئازايماق، تارتىلىپ كەتمەك. ⑥ قايتماق. ⑦ يىرقالماق، تۆگىمەك. ⑧ قۇرۇماق. ⑨ سۈزۈلمەك:

«1. Düşman askeri çekildi — دۈشمەن ئەسكەرلىرى چېكىندى.
2. Başa gelen çekilir — باشقا كەلگەننى تارتماي بولمايدۇ.
3. Kuyunun suyu çekildi — قۇدۇقنىڭ سۈيى تارتىلىپ كەتتى.
4. Gözleri çekilmek — كۆزلىرى

سۈزۈلمەك.»

çekim. is. ① تارتىش، سۆرەش. ② يۆتكەش. ③ تارتىش كۈچى. ④ تاناسىپ. ⑤ كۈچ- قۇۋۋەت، ماغدۇر.

çekimlemek. جەلپ قىلماق، ئۆزىگە تارتماق.

çekimlik, – ği. is. بىر شورام تاماكا، بىر چېكىم.

çekimsemek. ئۆزىنى تارتماق، ساقلانماق، قولىنى تارتماق (بىرەر ئىشتىن).

çekimser. s. ① بىتەرەپ، تەرەپسىز، يان باسماسلىق. ② ھوقۇقىدىن ۋاز كەچكەن:

«Seçimde çekimser kalmak — سايلاش ھوقۇقىدىن ۋاز كەچمەك.»

çekimserlik, –ği. is. بىتەرەپلىك، تەرەپسىزلىك.

çekinecek, – ği. is. ① توسقۇن، توسالغۇ، توسقۇنلۇق. ② ساقلانماق، خالى بولماق.

çekingen. s. ① تارتىنچاق، جۈرئەتسىز، قورۇنچاق. ② ئۈركەك.

çekingenlik, – ği. is. تارتىنچاقلىق، قورۇنچاقلىق، ئەيمەنگەنلىك.

çekinme. is. تارتىنىش، ئەيمىنىش، قورۇنۇش.

çakinmeden. z. قورقماستىن.

çakinmek. ① چېكىنمەك، قاچماق، باش تارتماق. ② سۇرۇۋالماق. ③ ياخشى باشقۇرماق. ④ باشقا ئېلىپ چىقماق:

«Sürmeler çekinmiş bir kadın — سۇرمە سۇرگەن خوتۇن.»

çekirdek, – ği. is. ① ئۇچكە، مېغىز، ئۇرۇقچا. ② يادرو، ئۆزەك:

«Karpuz çekirdeği — تاۋۇز ئۇرۇقى.»

çekirdeklenmek. مېغىز تۇتماق، ئۇرۇق تۇتماق.

çekirdekli. s. ئۇرۇقلۇق، مېغىزلىق، ئۇچكىلىك.

çkekirdeksel. s. يادرو:

«Çekirdeksel silahlar — يادرو قوراللىرى.»

çekirdeksiz. s. bot. ئۇرۇقسىز، ئۇچكىسىز:

«Çekirdeksiz üzüm — ئۇرۇقسىز (ئۇرۇقى يوق) ئۈزۈم.»

çekirge. is. zool. چېكەتكە.

çekiş. is. تارتىش، سۆرەش (كۈچى).

çekiş • çekiş. s. خام، چالا پىشقان، قاتتىق (گۆش).

çekişmek. ① تارتىشماق. ② سوقۇشتۇرماق. ③ گەپ تالاشماق، قىزىرىشماق. ④ تىرقۇنۇشماق، تىركەشمەك. ⑤ رىقابەتلەشمەك. ⑥ ئۇرۇشماق، سوقۇشماق:

«Bıçak çekişmek — پىچاق ئۇرۇشتۇرماق.»

çekiştirmek. ① سۇرۇشتۇرمەك. ② تارتىشتۇرماق. ③ كىرىشتۈرمەك. ④ قىرىشماق. ⑤ غەيۋەتنى قىلماق، يامان گېپىنى قىلماق، يامانلاپ بەرمەك.

çekkin. s. خالى، يىراق:

«Her türlü eğlenceden çekkin bir yaşam — ھەرخىل ئويۇن - كۈلكە تاماشادىن خالى ھايات.»

Çekler. öz. is. چېخوسلوۋاكىيىلىكلەر.

çekme. is. ① تارتما (شىرە ۋە ئىشكاپنىڭ)، سۇغۇرتما. ② ئۆزىگە تارتىش، قارىتىش، جەلپ قىلىش. ③ ئىش كىيىمى. ④ دەرەخنىڭ پۇتاقلىرىنى كېسىش قايچىسى. ⑤ s. چېكىپ (تىرنىلىق ياكى زەخمەك بىلەن) چېلىنىدىغان (ساز). ⑥ تارتىش كۈچى، سۆرەش كۈچى.

⑦ كېچىدە ئېلىپ يۈرىدىغان پەنەر. ⑧ شوراش، سۈمۈرۈش. ⑨ سىڭدۈرۈش، ئىچىش. ⑩ پىيما. ⑪ سەپەر ئۆتۈكى. ⑫ ئادەم كۆكرەك قەپىسىنىڭ بوزۇقلۇقى:
«Kumaş boyayı iyi çekiyor — رەخت بوياقنى ياخشى ئالىدۇ.»

çekmece. is. ① تارتما، سۇغۇرتما. ② قىممەت باھالىق نەرسىلەر سېلىنىدىغان زىننەتلىك ساندۇق. ③ قاتتىق شامالدا كېمىلەرنىڭ ۋاقىتلىق تۇرىدىغان يېرى.

çekmek. ① تارتماق، سۆرىمەك. ② سۈمۈرمەك، شورىماق. ③ تېپىپ توپلىماق. ④ ئالماق، يۆتكىمەك، توشۇماق. ⑤ چىقارماق. ⑥ چاقىرىۋالماق، چاقىرتماق، قايتۇرۇپ كەلمەك. ⑦ چەكمەك، تارتماق. ⑧ سوقماق، قۇرماق. ⑨ تېمىتماق. ⑩ سۈرمەك. ⑪ كۆچۈرمەك. ⑫ ئوخشىماق، تارتماق. ⑬ بۇرىماق. ⑭ چاپتۇرماق. ⑮ داۋام قىلماق. ⑯ كىرىشمەك. ⑰ قىسقارماق. ⑰ كۆڭۈلنى تارتماق. ⑱ زىيانپەت بەرمەك. ⑲ چاقچاق قىلماق. ⑳ ئۇرماق. ㉑ كۆڭۈلگە ياقماق. ㉒ جاپا چەكمەك، قىينچىلىق تارتماق. ㉓ هەيدىمەك. ㉔ ياتقۇزماق. ㉕ تارتماق. ㉖ ئاسماق، چىقارماق:

«1. Araba çekmek — هارۋا تارتماق.
2. Resim çekmek — رەسىمگە تارتماق.
3. Suyu çekmek — سۇنى سۈمۈرمەك.
4. Piyasadaki şekeri çekmek — بازاردىكى شېكەرنى توپلىماق.
5. Parayi, bankadan çekmek — پۇلنى بانكىدىن ئالماق.
6. Bıçak çekmek — پىچاق چىقارماق.
7. Bir devlet kendi elçisini geri çekmek — بىر دۆلەت ئۆز ئەلچىسىنى قايتۇرۇپ كەلمەك.
8. Eziyet çekmek — زۇلۇم چەكمەك.
9. Duvar çekmek — تام سوقماق.
10. Ispirto çekmek — ئىسپىرت (تۆكمەك) تېمىتماق.
11. Gözüne sürme çekmek — كۆزىگە سۈرمە سۈرمەك.
12. Yazıyi gazeteden kagıda çekmek — ماقالىنى گېزىتتىن قەغەزگە كۆچۈرمەك.
13. İnatçılığı babasına çekmiş — جاھىللىقى دادىسىنى تارتىپتۇ.
14. Bak sözümü kötüye çekti — قارىغىنا، سۆزۈمنى يامانغا بۇرىدى.
15. Ili aygırını Moğul kısrağına çektiler — ئىلى ئايغىرىنى موڭغۇل بايتىلىغا چاپتۇردى.
16. Bu yol iki saat çeker — بۇ يول ئىككى سائەت داۋام قىلىدۇ.
17. Kumaş yıkanınca çekti — رەخت يۇيىلىش بىلەن كىرىشتى.
18. Dayak çekmek — تاياق بىلەن ئۇرماق.
19. Bu adam çok çekti — بۇ ئادەم كۆپ جاپا چەكتى.
10. Arabacı yavaş çekti — هارۋىكەش ئاستا هەيدىدى.
21. Taş çekmek — تاش ياتقۇزماق.
22. Kuyudan su çekmek — قۇدۇقتىن سۇ تارتماق.
23. Bayrak çekmek — بايراق

چىقارماق.

24. Resim çekmek — رەسىمگە ئالماق.»

çekmen. is. ① يامغۇرلۇق چاپان. ② كەڭ شالۋۇر.

çekmez. s. ① تارتماس، تارتمايدىغان، سۈرىمەس. ② كىچىكلىمەيدىغان. ③شورىمايدىغان.

Çekoslavak, — ğı. is. چېخوسلوۋاكىيىلىك.

çektiri. is. den. هەم يەلكەن هەم پالاق بىلەن ماڭىدىغان كېمە.

çektirme. is. ① تارتقۇزۇش، تارتتۇرۇش، سۈرىتىش. ② هەم يەلكەنلىك، هەم پالاقلىق چوڭ كېمە. ③ پولۇ (تاماق).

çektirmek. تارتقۇزماق، سۈرەتمەك.

çekül, — lü. is. تامچىلار قوپۇرۇلغان تامنىڭ توغرىلىقىنى ئۆلچەش ئۈچۈن قوللىنىدىغان ئۇچىدا ئېغىر قوغۇشۇنى بار تانا سايمان.

çelbeşik. s. ① مۈرەككەپ، چىگىش، مۇجمەل. ② كېكەچ، تۆتۈت. ③ ئۇقۇشالماسلىق:

«Bu söz çelbeşiktir birşey anlayamadım — بۇ سۆز مۈرەككەپ بولغانلىقتىن، بىر نەرسە چۈشىنەلمىدىم.

Çocuğun dili çelbeşik, açılmadı gitti — بالىنىڭ تىلى كېكەچ بولغاچ، ئېچىلمايلا كەتتى.»

çelebi. is. ① ئەپەندى، جانابلىرى، ئالىي كىراملىرى. ② تەربىيە، ئەدەب، بىلىم.

çelebilik, — ği. is. ئەدەبلىك، تەرتىپلىك، تەربىيىلىك:

«Çelebilik babadan oğula geçer— ئەدەبلىكلىك ئاتىدىن ئوغۇلغا قالىدۇ.»

çelek, — ği. is. ياغاچ تۇڭ، ياغاچ چېلەك، سوغا.

çeleniç, — ci. is. ing. sp. كۆمۈش لوڭقا (تەنھەرىكەتچىلەرگە بېرىلىدىغان).

çelenk, — ği. is. far. ① گۈل چەمبىرەك. ② ئاياللارنىڭ دوپپىسىغا تاقايدىغان موجۇر. ③ مەيدالىيون، ئوردېن. ④ قۇش قاناتلىرىنىڭ يىرىك تۈكى:

«Kahramanlar anıtına çelenk koymak — قەھرىمانلار خاتىرە مۇنارىغا گۈل چەمبىرەك قويماق.»

çelermek . **far.** ① كۆپ يەۋېتىپ ئۆلمەك (قوي). ② ئۇسسۇزلۇقتىن يىقىلماق. ③ گالغا تىزىلىپ قالغان نەرسىنى چىقىرىۋېتىشكە تىرىشماق. ④ يۈرەككە سوغۇق تەگمەك.

çelgi. is. ئېگەك ئاستىدىن باغلىۋالىدىغان باش ياغلىق.

çelik[1], — ği. is. far. s. ① پولات. ② پولاتتىن ئىشلەنگەن:

«Çelik fabrikası — پولات زاۋۇتى.

Çelik makas. — پولات قايچا.»

çelik[2], — ği. is. bot. قەلەمچە (كۆچەت).

çelikleme. is. كۆچەت يېتىشتۈرۈش.

çelim. is. ① بەدەن تۈزۈلۈشى. ② تۇرۇق، قىياپەت، تاشقى كۆرۈنۈش.

çelimli. s. قەددى ـ قامىتى گۈزەل، تەقى-تۇرقى چىرايلىق.

çelimsiz. s. ① ئاجىز. ② ئىسكەتسىز، بەدەن تۈزۈلۈشى سەت.

çelimsizlik, — ği. is. ئىسكەتسىزلىك، ئاجىزلىق.

çelip, — bi. is. ① كرېست. ② سىزىق. ③ ماڭلاي.

çelişik. s. زىت، قارىمۇقارشى:
«Çelişik bir söz — بىر - بىرىگە قارىمۇقارشى سۆز.»

çelişiklik, – ği. is. زىتلىق، قارىمۇ-قارشىلىق.

çelişme. is. زىددىيەت:
«Toplumsal çelişme çözülçmeli — ئىجتىمائىي زىددىيەتلەر ھەل قىلىنىشى لازىم.»

çelişmek. زىت كەلمەك، قارىمۇقارشى كەلمەك:
«Eylemle söz çelişmemeli — ھەرىكەت بىلەن سۆز زىت بولۇپ قالماسلىقى لازىم.»

çelme. is. ① چىرماق سېلىش. ② پۇت-لىشىش. ③ ئارقىدىن باغلىنىدىغان باش ياغلىقى. ④ توسقۇنلۇق قىلىش، توسۇش.

çelmek. ① پۇتلاشماق.② چىرماق سالماق. پۇتلىماق. ③ نەرسىنىڭ بۇرجەكنى، چېتىنى كەسمەك. ④ ئازدۇرماق، يولدىن چىقارماق. ⑤ ئەقىل كۆرسەتمەك. ⑥ بۇزماق، يوقاتماق. ⑦ باشقا ئارتماق، باشقا باغلىماق. ⑧ زىت كەلمەك، قارىمۇقارشى كەلمەك. ⑨ باغلىماق، چاتماق:
«Siz aklımı çelmeseydiniz ben bu işe girecektim — سىز ئەقىل كۆرسەتمىگەن بولسىڭىز، مەن بۇ ئىشقا كىرىشىپ قالاتتىم.»

çeltik, – ği. is. far. bot. شال.

çeltikçi. is. شال (زىرائەت) تېرىغۇچى.

çeltikçilik, – ği. is. شالچىلىق.

çeltiklik, – ği. is. شاللىق، شال ئېتىزى.

çember. is. far. ① چەمبەر، دائىرە (گېئومېترىيىدە). ② چەمبەر تۆمۈر (بالىلار ئويۇنچۇقى). ③ ساندۇق پەگزى. ④ چەمبەر شەكىللىك. ⑤ داخان، پىرىنخۇنلارنىڭ سىزغان چەمبەر شەكىللىك سىزىقى. ⑥ ئاياللارنىڭ چاچ قىسقۇچى.

çemberlemek. ① مۇھاسىرە قىلماق، مۇھاسىرىگە ئالماق، قورشىماق. ② چەمبەرلىمەك.

Çemberlenmek. ① مۇھاسىرە قىلىنماق، مۇھاسىرىگە ئېلىنماق، قورشالماق. ② چەمبەرلەنمەك.

çemberli. s. چەمبەر ئۆتكۈزۈلگەن، چەمبەرلەنگەن.

çemen.[1] is. erm. بەدىيان.

çemen[2]**.** is. far. چىمەن.

çemender. is. ئېشەك.

çemenzar. is. far. چىمەنزار.

çemremek, çemrelemek, تۈرمەك، شىمايلىماق (يەڭنى).

çemrenmek. بىرەر ئىشقا ھازىرلانماق (يەڭ - پۇچقاقنى تۈرۈپ).

çene. is. far. ① ئېڭەك. ② تولا گەپ قىلىدىغان ئادەم.
~ **sini bağlamak** ئېڭىكىنى باغلىماق (ئۆلۈكنىڭ).

çene.baz. s. كۆپ سۆزلەيدىغان.

çenek,–ği. is. bot. ئۇندۇرمە.

çeneli. s. ① ئېڭەكلىك. ② كۆپ سۆزلەيدىغان.

çenet, – ti. is bot. پۇرچاق قاتارلىقلار پوستىنىڭ قانىتى.

çeng. is. far. ① ئۆرە تۇرغۇزۇپ چالىدىغان تارلىق ساز. ② چاڭ (ھايۋانلارنىڭ چاڭگىلى).

çenge. is. far. چەنگە (ئاناتولىنىڭ بەزى رايونلىرىدا كېلىننى قارشى ئېلىش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان ناخشا).

çengel. is. far. ① تۆمۈر ئىلمەك.

çepellemek. ① پاسكىنا قىلماق، پاسكىنلاشتۇرماق، كىرلەشتۈرمەك. ② بەرباد قىلماق.

çepelli. s. مەينەت، پاسكىنا:
«Çepelli buğday — مەينەت بۇغداي.»

çepellik, – ği. is. بوران، چاپقۇن، شىۋىرغان، بورانلىق، چاپقۇنلۇق، شىۋىرغانلىق.

çeper. is. far. ① ئارىلىق، بوشلۇق. ② كاۋاك.

çepiç, – ci. is. far. ئوغلاق (بىر ياشلىق).

çepin. is. ئوتىغۇچ، بەلچە.

çepken. is. قىسقا چاپان.

çepreşik. s. → Çapraşık.

çepreşmek. → Çapraşmak.

çerağ. is. far. قارا چىراغ.

çerağcı. is. چىراغچى (سارايىنىڭ شام ياكى چىراغلىرىنى ياقىدىغان ئادەم).

çer. is. → Çöp.

çerçeve. is. far. ① رام. ② كىپشەك. ③ دائىرە، كۆلەم:
«Dar bir çerçeve içinde kalınırsa, bu sorun çözülemez — تار دائىرىگە كىرىۋالسا (رامكىغا) بۇ مەسىلە ھەل بولمايدۇ.»

çerçevelemek. رامكىغا ئالماق، رامكىلىماق.

çerçevelenmek. رامكىغا ئېلىنماق، رامكىلانماق.

çerçeveletmek. رامكىلاتماق، رامكىغا ئالدۇرماق.

çerçi. is. moğ. ① خولاڭزىچى، تۇكۇلاكچى. ② ئېلىپساتار. ③ تەنزىچى، يايمىچى، مىلىچى، مىلىچالچى.

② يىرتقۇچ ھايۋان ۋە قۇشلارنىڭ چاڭگىلى. ③ ئىلمەك. ④ قارا قۇشنىڭ تىرنىقى:
«Çengel burun — ئىلمەك بۇرۇن.»

çengelistan. is. قىلىن ئورمان.

çengelleme. is. ① تىرناق جازاسى. ② سىرتماق سېلىپ ئۆلتۈرۈش.

çengellemek. ئىلمەكلىمەك، ئىلمەك سالماق، سىرتماق سالماق.

çengellenmek. ئىلمەكلەنمەك، سىرتماقلانماق.

çengelli. is. ئىلمەكلىك، ئىلمەكلەنگەن.

çengi. is. osm. ① چاڭ چالغۇچى. ② ئۇسسۇلچى ئايال (ئىلگىرى ئىستامبۇلدا كۆڭۈل ئېچىشلاردا مەخسۇس ئۇسسۇل ئوينىغۇچى ئايال).

çenilemek. ئىتنىڭ غىڭشىشى، ھۇۋلىشى.

çenk, – ği. .is osm. müz. چاڭ (ئۈرە تۇرغۇزۇپ چالىدىغان بىر خىل چالغۇ).

çentik, – ği. is. ① پۇچۇق. ② كاۋاك:
«Bıçağın ağzı çentik çentik olmuş — پىچاقنىڭ بىسى پۇچۇلۇپ كېتىپتۇ.»

çentikli. s. پۇچۇق، پۇچۇلغان.

çentilmek. پۇچۇلماق.

çentiven. is. ① ئىككى بىسلىق كەڭ قىلىچ. ② شالۇۋۇر.

çentmek. ① پۇچۇق ھالغا كەلتۈرمەك. ② ئىنچىكە توغرىماق (پىيازنى).

çepel. s. ① پاسكىنا، مەينەت. ② شاكال. ③ چاپقۇن، جۇدۇن:
« Çepel iş — پاسكىنا ئىش.
Üzümün çepelini ayıkladı — ئۈزۈمنىڭ شاكىلىنى ئىلغىدى (پارلىدى).»

çerçilik, — ği. is. يايمىكەشلىك، يايمىچىلىق.

çerez. is. yun. گازىر - پۇرچاق، مېۋە - چېۋە.

çerezci. is. s. باققال.

çerezlenmek. گازىر - پۇرچاق چاقـ ماق، مېۋە - چېۋە يېمەك، ئۇششاق نەرسە يېمەك.

çergi. is. far. ① سىگان چېدىرى. ② سىگانلار.

çergici. is. ① يايمىچى، تەدزىچى. ② شاھ چېدىرىنىڭ ئالدىغا چېدىر تىـ كىشكە رۇخسەت ئالغان مەمۇر.

çeri. is. چېرىك، ئەسكەر.

çeribaşı. is. لەشكەر بېشى، كوماندىر.

çerimonya. is. it. ① مۇراسىم. ② توختام، كېلىشىم.

Çerkez. öz. is. چەركەز (كاپكازدا ياشايدىغان بىر مىللەت).

çermik, — ği. is. erm. ئارشاڭ.

çerviş. is. far. ① ئېرىتىلگەن ياغ. ② ئاش سۈيى.

çeşit, — di. is. تۈر، خىل، ياڭزا:
«Malların çeşidi çoktur — ماللارنىڭ تۈرى كۆپ.»

çeşit çeşit. s. تۈرلۈك - تۈرلۈك، خىلمۇخىل، ياڭزىمۇياڭزا.

çeşitlemek. تۈرىنى كۆپەيتمەك، خىلىنى ئارتتۇرماق.

çeşitlenmek. تۈرى كۆپەيمەك، خىلى ئارتماق.

çeşitli. s. ① تۈرلۈك، ھەر خىل، ھەر تۈرلۈك، ياڭزىمۇياڭزا، خىلمۇخىل، رەڭمۇ رەڭ. ② ھەرقايسى، ھەربىر:
«Çinin çeşitli milliyetleri — جۇڭگودىكى ھەرقايسى مىللەتلەر.»

çeşm. is. far. كۆز.

çeşme. is. far. ① بۇلاق. ② ئاھالىلەر سۇ ئالىدىغان تۇرۇبا. ③ كۆز.

çeşmi siyah. s. far. ① قارا كۆز. ② قارا كۆز ئويۇنى (پەردە ئارقىسىدىن كۆرسىتىلىدىغان قورچاق ئويۇنى).

çeşni. is. far. تەم، لەززەت.

çeşnici. is. ① ساراي ۋە مېھمانخانىلاردا داستىخان باشقۇرغۇچى. ② تەڭگە پۇل لايىھىلىگۈچى.

çeşnici başı. is. ① باش چەشنىچى. ② خوتۇنپەرەس، خوتۇنپۇرۇش.

çeşnilenmek. تەمىنى تېتىماق.

çeşnili. s. تەملىك، لەززەتلىك.

çeşnilik, — ği. is. تاماققا تەم كىرگۈزىدىغان دورا - دەرمان.

çete. is. ① پارتىزان، پارتىزانلار. ② گۇرۇھ.

~ harbi — پارتىزانلار ئۇرۇشى.

çeteci. is. ① پارتىزان. ② بىر گۇرۇھقا مەنسۇپ.

çetecilik, — ği. is. ① پارتىزانلىق، گۇرۇھۋازلىق. ② بۇلاڭچىلىق.

çetele. is. yun. قەدىمكى زاماندا ساۋاتسىزلىق يۈزىسىدىن ھېسابات ئورنىغا قوللىنىلىدىغان ئىشارەت بەلگىسى.

çetin. ① قىيىن، تەس. ② جاپالىق، مۈشكۈل. ③ قاتتىق:
«Çetin yaşam — قاتتىق ھايات.»

çetin mücadele. جاپالىق كۈرەش.

çetinleşmek. قىيىنلاشماق، تەسلەشمەك، مۈشكۈللەشمەك.

çetinleştirmek. قىيىنلاشتۇرماق، تەسلەشتۇرمەك، مۈشكۈللەشتۈرمەك.

çetinlik, – ği. is. چاپا، قىيىن، تەس، مۇشكۈل، مۇشەققەت.

çetrefil. s. ① مۇرەككەپ، مۇجەمەل. ② تىل قائىدىسىگە زىت.

çetrefilleşmek. مۇرەككەپلەشمەك، مۇجمەللەشمەك.

çevgen. is. far. ① تاياق، كالتەك. ② ئاتتا كالتەك بىلەن ئوينىلىدىغان توپ ئويۇنى.

çevik. s. چەبدەس، تېتىك، چاققان.

çevikleşmek. تېتىكلەشمەك، چاققانلاشماق.

çeviklik, – ği. is. تېتىكلىك، چاققانلىق، چەبدەسلىك.

çevirebilmek. ① ئۆرۈپ - چۆرۈمەك، ئاغدۇرماق. ② باشقۇرۇشنى بىلمەك، ئىدارە قىلىشنى بىلمەك.

çevirge. is. قىرتۇرماچ ۋە قاتلىما قاتارلىقلارنى ئۆرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ياغاچ ساپلىق ئۆرۈگۈچ.

çeviri. is. تەرجىمە، ئۆرۈش:
«Türkçe çeviri — تۈركچە تەرجىمە.»

çevirici. is. تەرجىمان، تىلماچ، ئۆرۈگۈچى:
«Toplantı çeviricisi — يىغىننىڭ تەرجىمانى.»

çevirme. is. ① تەرجىمە. ② كاۋاپ، كاۋاپ قىلىنغان گۆش. ③ ئۆرۈپ - چۆرۈش. ④ ئايلىنىش، چۆرگىلىش:
«Kuzu çevirmesi — پاقلان گۆشى كاۋىپى.»

çevirmek. ① تەرجىمە قىلماق، ئۆرۈمەك، ئاغدۇرماق. ② خېمىغا قايتۇرماق. ③ ئورىماق، قاپلىماق. ④ باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق. ⑤ ئۆزگەرتمەك، بۇرىماق. ⑥ بۇزماق. ⑦ قايتۇرماق. ⑧ ئىشلىمەك، ئالماق (كىنونى):
«1. Yazıyi Uygurcadan Türkçeye çevirmek — ماقالىنى ئۇيغۇرچىدىن تۈركچىگە تەرجىمە قىلماق.
2. Bağı duvarla çevirmek — باغنى قورۇق تام ئىچىگە ئالماق.
3. Işleri iyi çevirmek — ئىشلارنى ياخشى باشقۇرماق.
4. Sözünü çevirdi — سۆزىنى باشقا تەرەپكە بۇرىدى.
5. Kendine yollanan parayi çevirdi — ئۆزىگە يوللانغان پۇلنى قايتۇردى.
6. Uygurların hayatı konusunda çevirilen filim — ئۇيغۇرلارنىڭ ھاياتى ھەققىدە ئىشلەنگەن كىنو.»

çevirmen. is. تەرجىمان:
«Bizde çevirmen çok — بىزدە تەرجىمانلار كۆپ.»

çevirmenlik, – ği. is. تەرجىمانلىق:
«Çinde çevirmenliğe çok önem veriliyor — جۇڭگودا تەرجىمانلىققا ناھايىتى ئېتىبار بېرىلىدۇ.»

çevre. is. ① مۇھىت. ② ئەتراپ. ③ ساھە. ④ چەمبىرەك، دائىرە:
«Çevre temizliği iyi — مۇھىت تازىلىقى ياخشى.
Çeşitli çevrelerden kitleler — ھەر قايسى ساھەدىكى ئامما.»

çevrelemek. ① قورشىماق، ئورىماق، مۇھاسىرە قىلماق. ② چەكلىمەك، چېگرىلىماق، چۆرىلىمەك.

çevrelenmek. ① قورشالماق، مۇھاسىرىگە ئېلىنماق. ② ئورالماق. ③ چەكلەنمەك، چېگرىسلانماق.

çevren. is. at. ئۇپۇق.

çevri. is. ① بۇرمىلاش، ناتوغرا مەنە بېرىش. ② گىرداب.

çevrik. s. ① قورشالغان، ئورالىغان، مۇھاسىرە قىلىنغان، چەكلەنگەن، چېگىرىلانغان. ② is. گىرداب، قۇيۇن.

çevrilmek. ① قايتۇرۇلماق. ② ئۆرۈلمەك، كەينىگە بۇرۇلماق. ③ ئورالماق. ④ تەرجىمە قىلىنماق. ⑤ قورشالماق، مۇھاسىرە قىلىنماق. ⑥ ئۆزگەرتىلمەك.

çevrim. ئايلانما، ئايلىنىش، پىرقىراش، چۆرگىلەش.

çevrimli. s. ئۇستا، ماھىر، ئۇز.

çevrinmek. تاۋاپ قىلماق.

çevrinti. s. ① پىرىلدىغۇچ، ئايلانغۇچ. ② گۇم. ③ ئارىلاش ئاشلىق.

çevriş. is. → **Çerviş.**

çeyiz. is. ar. كېلىن ئۈچۈن ھازىرلانغان تۈرلۈك نەرسىلەر.

çeyizlemek. كېلىن قىزنى كىيىندۈرمەك، قىزنى ياسىماق.

çeyizlenmek. كېلىن قىز كىيىنمەك، كېلىن قىز ياسانماق.

çeyizlik, — ği. is. s. كېلىن ئۈچۈن ھازىرلانغان (نەرسە).

çeyrek, — ği. is. far. ① چارەك، تۆتتە بىر. ② 15 مىنۇت، 15 مىنۇتلۇق ۋاقىت. ③ 20 خۇرۇشقا تەڭ كۈمۈش تەڭگە (قەدىمىي).

çeyrekçi. is. كۆتۈرۈپ يۈرۈپ گۆش ساتقۇچى.

çeyreklemek. بوۋاقلارنىڭ قول ۋە پۇتلىرىنى ئۇيان – بۇيان قىلىپ مەشىق قىلدۇرماق.

çıban. is. دانىخورەك، چىقان.

çıdam. is. چىدام، سەۋر، تاقەت.

çıdamak. چىدىماق، سەۋر قىلماق، تاقەت قىلماق.

çıdamlı. s. چىداملىق، سەۋرچان، سەۋرلىك، تاقەتچان، تاقەتلىك.

çıfıt. is. ar. جوھۇت (تىل-ھاقارەت).

çıfıtlık, — ğı. is. ① يەھۇدىيلىك. ② ھىيلىگەرلىك، شۇملۇق، قىزىل كۆزلۈك.

çığ. is. ① ئېگىزدىن دومىلاپ چۈشكەن قار پومزىكى. ② چىت. ③ توسۇق.

çığal. is. خوراز ۋە توزلارنىڭ قۇيرۇقىدىكى ئەڭ ئۇزۇن تۈكى.

çığalanmak. قۇيرۇقىنى تىك قىلماق (ئات ھەققىدە).

çığıltı. is. ① قالايمىقان ئاۋازلار (ھايۋانلارنىڭ). ② ۋاراڭ – چۇرۇڭ.

çığır. is. ① كىچىك يول، چىغىر يول، تار يول، قاۋۇرغا يول. ② ئۇسۇل، مېتود، يول:

«Çığırından çıkmak — يولىدىن ئازماق.»

çığırgan. is. ① يولدىن چىققۇچى، يولدىن ئازغۇچى. ② ئوۋ قۇشى.

çığırmak. چاقىرماق، قىچقىرماق، ۋارقىرىماق، سۈرەن سالماق، توۋلىماق.

çığırtkan. is. avc. ① دورىتىش يولى بىلەن ئوخشاش تىپتىكى جانىۋارلارنى ئوۋلاش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ھايۋان. ② خېرىدار ۋە تاماشىبىن كۆپەيتىش ئۈچۈن دۇكان ياكى ئويۇن مەيدانى ئالدىدا تۇرۇپ جار سالغۇچى.

çığırtkanlık, — ğı. is. خەلقنىڭ دىققىتىنى چېچىش ئۈچۈن ۋارقىراپ – جارقىراش.

çığırtma. is. نەي ۋە سۇناي قاتارلىق

پۈۋۈلەپ چالىدىغان چالغۇ ئەسۋابلىرى.

çığırtmaç, – cı. is. دەللال(سودىدا كىشىلەرنى چاقىرغۇچى، خەلققە بىر ئىشنى ئۇقتۇرغۇچى).

çığlık, – ğı. is. پەرياد.

çığlıkçı. is. ھازىدارلار ئۈچۈن ئۈن سېلىپ يىغلاپ بەرگۈچى.

çığrı. is. پەلەك.

çığrışmak. ھەممە بىردەك ۋارقىراشماق، تۈۋلاشماق.

çıkagelmek. تۇيۇقسىز كۆرۈنمەك، كۈتۈلمىگەندە كەلمەك.

çıkak, – ğı. is. چىقىش ئىشىكى، چىقىش يېرى، چىقىش ئاغزى.

çıkar. is. ① پايدا، مەنپەئەت. ② نەتىجە:

« O sadece kendi çıkarını düşünür — ئۇ، پەقەت ئۆز مەنپەئەتىنىلا كۆزلەيدۇ.»

çıkarcı. is. s. مەنپەئەتپەرەس.

çıkarcılık, – ğı. is. مەنپەئەتپەرەسلىك.

çıkarılmak. ① چىقىرىلماق. ② قوغلانماق، ھەيدەلمەك.

çıkarma. is. ① چىقىرىش. ② ئېلىش ئۇسۇلى (ماتېماتىكىدا). ③ قۇرۇقلۇققا ئەسكەر چىقىرىش.

çıkarmak. ① چىقارماق. ② يۇلماق. ③ كۆرسەتمەك، ئالدىغا قويماق. ④ قوغلىماق، ھەيدىمەك. ⑤ ھېساب چىقارماق. ⑥ ئېگىزلەتمەك، يۇقىرى كۆتۈرمەك، ئۆرلەتمەك. ⑦ ئالماق. ⑧ نەشر قىلماق، باسماق. ⑨ ئىشلىمەك، ئىشلەپ چىقارماق. ⑩ مەيدانغا كەلتۈرمەك، پەيدا قىلماق. ⑪ خۇلاسە چىقارماق، نەتىجە چىقارماق، مەنە چىقارماق. ⑫ ھەل قىلماق، يەشمەك. ⑬ سالماق، شەشمەك. ⑭ دەردىنى چىقارماق، پايدىسىنى ئالماق، ⑮ تەقدىم قىلماق:

«1. Dolaptan çamaşır çıkarmak — ئىشكاپتىن كىيىمنى چىقارماق.

2. Dış çıkarmak — چىش يۇلماق.

3. Evden kiracıyı çıkarmak — ئۆيدىن ئىجارىگە ئالغۇچىنى قوغلىماق.

4. Sütün yağını çıkarmak — سۈتنىڭ يېغىنى ئالماق.

5. Önemli bir kitap çıkardı — مۇھىم بىر كىتاب چىقاردى (نەشر قىلدى).

6. Yeni bir âdet çıkardı — يېڭى بىر ئادەت چىقاردى.

7. Bundan ne çıkariyorsun? — بۇنىڭدىن نېمە مەنە چىقىرىسەن؟

8. Meseleyi çıkarabildiniz mi? — مەسىلىنى ھەل قىلدىڭىزمۇ؟

9. Elbisse çıkarmak — كىيىم سالماق (شەشمەك).

10. Öpkesini benden çıkardı — خاپىلىقىنى مەندىن ئالدى.

11. Misafire yemiş, yemek çıkarmak — مېھمانغا يېمىش ۋە تاماق قويماق.»

çıkartmak. چىقارتماق.

çıkı. is. كىچىك بوغچۇما.

çıkık. s. is. ① ئالدىغا چىقىپ قالغان (يەر). ② سۇنۇق، چىقىپ كەتكەن (قول ۋە پۇت قاتارلىق ئورگانلارنىڭ):

«Çıkık alın — دۆڭگە ماڭلاي.

Çıkık kol — سۇنۇق قول.»

çıkıkçı. s. سۇنۇقچى، تېڭىقچى.

çıkıkçılık, – ğı. is. سۇنۇقچىلىق، تېڭىقچىلىق.

çıkavermek. توساتتىن چىقماق، بىردىنلا چىقماق، تۇيۇقسىز چىقماق.

çıkma. is. ① چىقىش. ② ئالدىغا چىقىپ قالغان يەر، دومباق يەر، چوقچايغان يەر. ③ ئىلاۋە. ④ مەيدانغا كېلىش، پەيدا بولۇش، يارىلىش، تۈزۈلۈش، ھاسىل بولۇش.

çıkmak. ① چىقماق. ② ئۆرلىمەك، يۇقىرىلىماق، ئۈستىگە چىقماق. ③ مەيدانغا كەلمەك، پەيدا بولماق. ④ بېسىلماق، نەشىر قىلىنماق، نەشىردىن چىقماق. ⑤ ئۆسمەك، ئارتماق، ئاشماق. ئۆرلىمەك. ⑥ توغرىلىقى ئىسپاتلانماق. ⑦ نەتىجىلىك بولماق. ⑧ يەتمەك. ⑨ بارماق، ئۇلاشماق. ⑩ ئوقۇش پۈتتۈرمەك. مەكتەپ تۈگەتمەك. ⑪ ئايرىلماق. ⑫ تۈگىمەك، ئۆتۈپ كەتمەك. ⑬ ئۆچمەك، ئۆچمەك. ⑭ قولغا كەلتۈرمەك. ⑮ خەجلەشكە مەجبۇر بولماق. ⑯ تۇيۇقسىز پەيدا بولماق. ⑰ رول ئالماق. ⑱ بەسلەشمەك، تەڭلەشمەك. ⑲ يۇقماق. ⑳ئۆستۈرمەك، ئۆرلەتمەك، كۆتۈرمەك. ㉑ ئاۋازنى ئۆرلەتمەك. ㉒ يىرقىماق، ئۇنتۇلماق. ㉓ تۇيۇلماق، ئۆزىنى كۆرسەتمەك. ㉔ سۇنماق، چىقماق. ㉕ بۇزۇلماق، يىرتىلماق:

«1. Sokağa çıkmak — كوچىغا چىقماق.

2. Üst kata çıkmak — ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقماق.

3. Çiçek çıkmak — چېچەك چىقماق.

4. Kumaş fiyatları gene çıkmış — رەختنىڭ باھاسى يەنە ئۆرلىدى.

5. Dediğim çıktı — دېگىنىمدەك چىقتى.

çıkım. is. ① نامايىش. ② ھۇجۇم، تاجاۋۇز. ③ ئەيىبلەش.

çıkın. is. بوپا، بوغچۇما.

çıkıntı. is. ① ئالدىغا چىقىپ قالغان يەر، دۇمباق يەر، چوقچايغان يەر. ②ئىلاۋە. ③ تۈزىتىش. ④ ئۆزگەرتىش. ⑤قىسقۇمچە. ⑥ خۇلاسە، يەكۈن.

çıkış. is. ① چىقىش. ② پەيدا بولۇش، مەيدانغا كېلىش، تۇغۇلۇش. ③ چىقىش نۇقتىسى، ھەرىكەتلىنىش مەركىزى، بازا. ④ چىقىش يېرى، چىقىش ئىشىكى. ⑤ ئايروپىلاننىڭ ئۇچۇش سانى. ⑥ رولچىلارنىڭ سەھنىدىن ئايرىلىشى. ⑦ پالۋانلارنىڭ ھازىرلىق ھەرىكىتى.

çıkışabilmek. بەسلەشمەك، مۇسابىقىلەشمەك.

çıkışlı. s. ئوقۇش پۈتتۈرگەنلەر، مەكتەپ تۈگەتكەنلەر:

«Okulun 1980 yılı çıkışları — 1980 - يىلى ئوقۇش پۈتتۈرگەنلەر.»

çıkışlık, — ğı. is. بازارلىق (كىيىم).

çıkışma. is. ① قوپال سۆزلەش، قاتتىق سۆزلەش، ئازارلاش، رەنجىتىش. ② قېنىش، قانائەتلىنىش، يېتەرلىك بىلىش.

çıkışmak. ① ئازار بەرمەك، رەنجىتمەك، قاتتىق سۆز قىلماق، قوپاللىق قىلماق. ② ئەيىبلىمەك، سەتلىمەك. ③ يەتمەك، چىقىش قىلماق. ④ بەسلەشمەك، بەس تالاشماق، مۇسابىقىلەشمەك.

çıkıştırmak. يەتكۈزمەك:

«Parayı çıkıştıramadım — پۇلنى يەتكۈزەلمىدىم.»

çıkıt, — tı. is. چىقىش يېرى، چىقىش يولى، چىقىش ئىشىكى.

6. Üç metreden ancak çıkar — ئۈچ مېتردا چىقىدۇ (يېتىدۇ).

7. Bu yol nereye çıkar — بۇ يول قەيەرگە ئۇلىشىدۇ.

8. İşinden çıkmak — ئىشتىن ئايرىلماق.

9. kış çıktı — قىش چىقتى.

10. Kumaşın boyası çıktı — رەخت ئۆڭۈپ كەتتى.

11. Sütten yağ çıktı — سۈتتىن ماي چىقتى.

12. Paradan çıktım — پۇل خەجلەشكە مەجبۇر بولدۇم.

13. Önüme çıktı — ئالدىمدا تۇيۇقسىزلا پەيدا بولدى.

14. Göreşte ona çıkacak kimse-yok — چېلىشتا ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلىدىغان بىرى يوق.

15. Duvarın boyası gömleğe çıkmış — تامنىڭ بويىقى كۆڭلەكمىگە يۇقۇپتۇ.

16. Satıcı razı olmayınca birkaç yuan daha çıktım — ساتقۇچى ئۇنىمىغاچقا، يەنە بىرقانچە يۈەن ئۆرلەتتىم.

17. O söz hatıramdan çıkmış — ئۇ سۆز ئېسىمدىن چىقىپتۇ.

18. Güneş çıktı — كۈن چىقتى.

19. Çocuğun bacağı çıktı — بالىنىڭ ئايىغى چىقتى.

20. Kitabın kabı çıktı — كىتابنىڭ تېشى يىرتىلدى.»

çıkmaz. s. ① ئايىغى چىقمايدىغان. ② نەتىجىسىز. ③ خالتا كوچا، تۇيۇق يول:

«Çıkmaz sokak — خالتا كوچا.»

çıkolata. is. شاكىلات.

çıkra. is. قىلىن چاتقال.

çıkrık, – ğı. is. ① چىغرىق (قۇدۇقتىن سۇ تارتىدىغان). ② چاقپەلەك. ③ سۇ چاقپەلىكى،

çıkrıkçın. is. zool. بىر خىل ئۆردەك.

çılan. is. bot. چىلان.

çılbır¹. is. moğ.mutf. قېتىق، سامساق ۋە تۇخۇم بىلەن ئىشلەنگەن بىر خىل يېمەكلىك.

çılbır². is. چۇلۋۇر.

çıldirmak. ساراڭ بولماق، ئالجىماق، ئەقلىدىن ئازماق، ئېلىشىپ قالماق.

çıldirtmak. ساراڭ قىلماق، ئالجىتماق، ئەقلىدىن ئاداشتۇرماق.

çılgın. s. ساراڭ، ساراڭلاشقان، ئەقلىدىن ئازغان.

çılgınca. z. ساراڭلارچە، ساراڭلاردەك:

«Çılgınca davrandı — ساراڭلاردەك ھەرىكەت قىلدى.»

çılgınlık, – ğı. is. ساراڭلىق، سەۋدايىلىق.

çılma. is. it. ① كېمىلەرنى قىرغاققا باغلاپ قويىدىغان ئارغامچا. ② ئارغامچا ئۇچىدىكى ھالقا.

çılmacı. is. پورتلاردا كېمىلەرنى قىرغاققا باغلىغۇچى.

çımkırık, – ğı. is. ① قۇشلارنىڭ مايىقى. ② باغچىلاردا ئىشلىتىلىدىغان چېلەك.

çın. s. راست، ھەقىقەتەن.

~tutmak. راست قىلىپ چىقارماق.

çınar. is. far. چىنار.

~ağacı. چىنار دەرىخى.

çınarlık, – ğı. is. چىنارلىق.

çın. çın. z. جىرىڭ ـ جىرىڭ.

çıngar. is. rum غوۋغا، جېدەل، ماجىرا.

çıngıl[1]. is. ① ئۇچـقۇن. ② زەررە، پارچە. ③ سۇ ئىچىلىدىغان قاچا.

çıngıl[2]. شىڭگىل (ئۈزۈم ساپىقى).

çıngırak, — gı. is. ① كىچىك قوڭـ غۇراق. ② بـۇركۇت، قارچـىغا قاتارلىقـ لارنىڭ پۇتىغا باغلانغان قوڭغۇراق.

çıngıraklı. s. قوڭغۇراقلىق.

çıngır -çıngır. z. جىڭگىر ـ جىڭگىر.

çıngırdak, — ğı. is. ① قوڭغـۇراق. ② بوۋاقلار ئويناپـدىغـان تۇتقۇچى بار قوڭغۇراق.

çıngırdamak. جىڭگىرلـىمـاق، جىرىڭـ لىماق.

çınlak. s. ئاۋازلىق (يەر).

çınlama. is. ① ئاۋاز چىقىـش (مەـ دەن ۋە باشقا فار ـ فۇر نەرسىلەردىن). ② ئەكس سادا.

çınlamk. ① ئاۋاز چىقماق. ② جاراڭـ لىماق، ياڭرىماق.

çınlatmak. جاراڭلاتماق، ياڭراتمـاق:

«Şarkımız dünyayı çınlattı — ناخـ شىمىز دۇنيانى جاراڭلاتتى.»

çıpı çıpı. is. يۇيۇنماق، يـۇيـۇ- نۇش (بالىلار تىلىدىن).

çıpıldak. s. يالىڭاچ (بالىلار).

çıplak. s. ① يالـىڭاچ. ② تـاقـىر، ياغاق. ③ سىپ ـ سىدام. ④ قۇپقۇرۇق، بوش. ⑤ دەرەخسىز (يەر). ⑥ ئوپئوچۇق، قىـپقـىزىل، ئوچۇقـتـىن ـ ئوچۇق، ئاپئاشكارا:

«Çıplak adam — يالىڭاچ ئادەم.

Çıplak oda — «بوش ئۆي.

çıplaklaşmak. يالىڭاچلانماق.

çıplaklatmak. يالىڭاچلاتماق، يالىڭاچـ لاندۇرماق.

çıplaklık, — ğı. is. يالىڭاچلىق، ئاشكارىلىق.

çıplanmak. يالـىڭـاچـلانماق، تاقـىر- لاشماق:

«Ağaçlar çıplanmaya başladı — دەرەخـلەر يالىڭاچلىنىشقا باشلىدى.»

çıplatmak. يالىڭاچلاشـتۇرمـاق، يالـ ىڭاچلاندۇرماق.

çıra. is. far. ① چىراق. ② تۇترۇق:

«Marmara çırası gibi yanmak — قاتتىق زىيان كۆرۈپ دەرد تارتماق.»

çırağ. is. far. چىراق.

çırağman. is. قول چىرىقى.

çırak, — ğı. is. far. ① شاگىرت. ② دۇكان ئىشچىسى. ③ قەدىمـدە ساراي ۋە مىهـ مانخانىلاردا ئۇزۇن مۇددەت ئىشلىگەندىن كېيىن رۇخسەت بېرىـلگـەن ئادەم ياكى ئازاد قىلىنغان قۇل:

«Marangoz çırağı. — ياغاچچى شاگىرتى.»

çıraklık, — ğı. is. ① شاگىرتلىق. ② شاگىرتلىق مائاشى.

çırakma. çırakman. ① شامدان. ② كېچىدە بېلىقلارنى قـىرغاققـا چىقىرىش ئۈچۈن يېقىلغان ئوت.

çıray. is. ① قىپـيـالىڭـاچ، ئاندىن تۇغما. ② بەك كـەمبەغـەل. ③ تاپ ـ تاقىر (يەر).

çırçır. is. ① چىغىرىق (چىگـىت ئاير- رىيدىغان). ② كىچىك بۇلاق.

çırçırlamak. چىگىت ئايرىماق.

çırnık, — ğı. is. bulg. ① كىچـىك قـېيـىـق. ② چـوڭ كـىيمە. ③ قىمـ مەتسىز، ئەهمىيەتسىز، سىت.

çırpı. is. ① ياغاچ قىرىندىسى، قىرىنداق. ② ياغاچچىلارنىڭ ياغاچقا تارتىدىغان قارىسى.

çırpınmak. ① تىترىمەك، تىترەك باسماق. ② جان تالاشماق. ③ تەمتىرىمەك. ④ چايقالماق (سۇ).

çırpıntı. is. ① جان تالىشىش. ② ھاياجان. ③ جۇش ئۇرۇپ قايناش (سۇ). ④ دېڭىز بويىدىكى قۇملۇق ۋە شېغىللىق.

çırpışmak. قانات قاقماق.

çırpıştırma. s. ① چۇۋۇقلاش. ② ئالدىراپ - تېنەپ قىلىنغان (ئىش)، ئالدىراپ - تېنەپ يېزىلغان (ماقال).

çırpıştırmak. ① چۇۋۇقلىماق. ② ئالدىراپ - تېنەپ قىلماق، قولىنىڭ ئۇچىدىلا قىلماق.

çırpma. is. ① قېقىش، سىلكىش. ② رەختنىڭ قىرغىقىنى يۆمەپ تىكىش. ③ بېلىقنى توردىن ئېلىش. ④ چىرماق سېلىش:

«Halı çırpma — گىلەم قېقىش.»

çırpmak. ① سىلكىمەك، قاقماق. ② ئۇچىدىن كەسمەك. ③ ئوغرىلىماق. ④ ئىككى نەرسىنى بىر - بىرىگە ئۇرماق، چايقىماق (كىرنى):

«1. Halı çırpmak — گىلەم قاقماق.

2. Ağacın dallarını çırpmak — دەرەخ شاخلىرىنى پۇتىماق.

3. El çırpmak — چاۋاك چالماق.»

çırptırmak. قاقتۇرماق، سىلكىتمەك.

çırt, — tı. is. ھايۋان بىلەن ھەرىكەتلىنىدىغان سۇ چاقپەلەكى.

çıt. كىچىك نەرسىلەرنىڭ چېقىلغاندا چىقارغان ئاۋازىنى بىلدۈرىدۇ.

çıta. is. ئۇزۇن ۋە تار كېسىلگەن تاختاي.

çıtak. s. ① يات (ئادەم). ② قوپال ۋە ئۇقۇمسىز سۆزلەيدىغان. ③ قىلىقى سەت.

çıtarı. is. dok. بىر نىخى يىپەك، ئىككى نىخى پاختا يىپى بىلەن توقۇلغان بىرخىل يىپەك رەخت.

çıtı pıtı. s. ① پارچە - پۇرات، ئۇششاق - چۈششەك. ② يېقىملىق، ئوماق:

«Çıtı pıtı sözler — پارچە پۇرات گەپلەر.

Çıtı - pıtı bir kız — ئوماق بىر قىز.»

Çiti - pıtı şeyler — پارچە - پۇرات نەرسىلەر.»

çıtır çıtır. غاراس - غۇرۇس، چاراق - چۇرۇق، تاراس - تۇرۇس، چاراس - چۇرۇس.

çıtırdama. is. غاراسلاش، چاراسلاش.

çıtırdamak. غاراسلىماق، چاراسلىماق، تاراسلىماق.

çıtırdatmak. قاراسلاتماق، چاراسلاتماق.

çıtır · pıtır. z. ① قىز ياكى كىچىك بالىنىڭ تاتلىق سۆز قىلغانلىقىنى ئاڭلىتىدۇ. ② s. ئوماق.

çıt. kırıldım. s. نازۇك(بىرى)، كۆڭلى ئىنچىكە.

çıtlamak. چاراس - چۇرۇس قىلىپ ئاۋاز چىقارماق.

çıtpıt, — tı. is. سۆركەلگەندە ياكى دەسسەلگەندە چىقىدىغان ئاۋاز.

çıvgar, çılgar, cıvgar, cılgar. is. ياندىق (ھارۋىنىڭ ياندىق ئېتى، قوشنىڭ

ياندا‌ق كالىسى).

çıvgın. is. قار ئارىلاش يامغۇر.

çıvmak. (تېز كېتىۋاتقان نەرسە ھەققىدە) تېگىپ (ئۇرۇلۇپ) بۇرۇلماق.

çıyan. is. zool. ① چايان (ئېشەك). ② ساپسېرىق، كۆرۈمسىز (ئادەم).

çiçe. is. ھاما، چوڭ ئاپا، كىچىك ئاپا (ئاتىنىڭ ياكى ئانىنىڭ ھەدىسى ياكى سىڭلىسى).

çiçek, — ği. is. ① چېچەك، گۈل. ② چېچەكلەيدىغان ئۆسۈملۈك. ③ رەختلەرنىڭ گۈلى. ④ چېچەك (كېسەللىك). ⑤ سەت مەنىدىمۇ قوللىنىلىدۇ. ⑥ مەڭ، خال.

«Çiçek açtı — گۈل ئېچىلدى.»

~ bozuğu. s. چوقۇر (چېچەك ئىزى.)

çıçekçı. is. گۈلچى، گۈل ساتقۇچى.

çiçekçil. s. گۈل بىلەن ئوزۇقلىنىدىغان.

çiçekçilik, — ği. is. گۈلچىلىك.

çiçeklenmek. چېچەكلىمەك، گۈل ئېچىلماق.

çiçekli. s. گۈللۈك.

çiçeklik, — ği. is. ① گۈللۈك (يەر). ② گۈل قاچىسى، ۋازا.

çiç eksimek. ① گۈلگە ئوخشاپ قالماق. ② شورلاشماق. ③ تېرىدە داغ پەيدا بولىدىغان تېرە كېسەللىكى.

çiçeksiz. s. bot. چېچەكسىز، گۈلسىز.

çifçi. → Çiftçi.

çiftçilik. → çiftçilik.

çiflik. → çiftlik.

çift, — ti. s. osm. ① جۈپ. ② بىر جۈپ. ③ بىر ئەركەك، بىر چىشىدىن ئىبارەت ھەمراھ. ④ قىسقۇچ، موچىن، لاخشىگىر. ⑤ بىر جۈپ ھايۋان (سايانغا قوشىدىغان):

«1. Çift sıra. — ئىككى قۇر.
2. Bir çift ayak kabı — بىر جۈپ ئاياغ كىيىمى.
3. Bir güvercin çifti — بىر جۈپ كەپتەر.»

çift bozan. is. يېزىدىن شەھەرگە ئېقىپ كىرگەن ئەمگەك كۈچى.

çift cinsellik, — ği. is. ئەركەك-زەدەك.

çiftçi. is. far. دېھقان: تېرىقچى:

«Ben toprak sahibi çiftçiyim — مەن جىق يەرگە ئىگە بىر دېھقان.»

çiftçilik, — ği. is. دېھقانچىلىق، تېرىقچىلىق.

çifte. s. far. ① ئىككىلىك، ئىككى قات. ② (قېيىق ھەققىدە) ئىككى كۆرەكلىك، ئىككى پالاقلىق. ③ is. قوشئاتار مىلتىق. ④ ئات، قېچىر، ئېشەك، كالا قاتارلىقلارنىڭ تېپىكى.

çifte. hane. is. far. ئۇچار قۇشلارنى بېقىپ ئۆستۈرىدىغان يەر.

çifte. kanatlılar. is. ئىككى قاناتلىقلار.

çeftelemek. ① (ھايۋان ھەققىدە) تەپمەك. ② ھاۋا رايىغا قاراپ يەنە بىر تۈمۈر ئاتماق (كېمە، پاراخوت).

çiftleşmek. جۈپلەشمەك (ھايۋان ھەققىدە).

çifteli. s. ① تەپكەك ۋە ياكى ئىككى قاشقىسى بار (ئات). ② جىم تۇرمايدىغان، ئۇنىڭغا - بۇنىڭغا ئارىلىشىپ تۇرىدىغان (ئادەم).

çifte. nağra. is. müg. قوش

دۇمباق.

çiftelli. is. müz. ئىككىتىگە ئايرىلىدىغان (ساز).

çift. evlenme. is. ئىككى ئەرلىك ياكى ئىككى خوتۇنلۇق.

çiftlemek. ① قوشلىماق. ② (هايۋان ھەققىدە) چاپتۇرماق.

çiftleşmek. ① ئىككى بولماق. ② جۈپلەشمەك (هايۋان ياكى ئۆسۈملۈك).

çiftlik, — ği. is. ① دېھقانچىلىق ۋە چارۋىچىلىق مەيدانى. ② ساناتورىيە.

çift. parmaklılar. is. zool. ئاچاتۇياق-لىق هايۋانلار، قوش بارماقلىق هايۋانلار (كالا، قوي قاتارلىق).

çiftpencere. is. قوش دېرىزە.

çiftsayı. is. mat. جۈپ سان.

çiğ. s. ① خام ياكى چالا پىشقان. ② تەنتەك، چوڭ بولغىنىنى بىلمەيدىغان (ئادەم). ③ ئاچچىغان (رەڭ):

« Çiğ et. — چالا پىشقان گۆش.

Çiğ söz — قوپال سۆز.»

çiğde. is. bot. جىگدە.

çiğelmek. ① كۆپ پىشۇرسىمۇ يەنىلا-پىشمىغان. ② ئۈزۈلمەي دەپ قالماق (يىپ).

çiğin. is. مۈرە، دولا:

«Çocuğu çiğinime aliver — بالىنى مۈرەمگە ئېلىپ قوي.»

çiğindirik, — ği. is. ئەپكەش، دەن-زە، بالداق.

çiğit, — ti. is. ① چىگىت. ② قوغۇن، تاۋۇز، كاۋا قاتارلىقلارنىڭ ئۇرۇقى.

çiğlik, — ği. is. ① خام، خاملىق. ② قوپاللىق، قوپال ھەرىكەت. ③ ئاش-كارا، ئوپئوچۇق.

çiğnek, — ği. is. ئاياغ-ئاستى، يول گۆشتى.

çiğnem. is. بۇردا (نان)، چىشلەم (گۆش).

çiğneme. is. چەيلەش، دەسسەش، دەپسەندە قىلىش.

çiğnemek. ① چەيلىمەك، دەسسىمەك. ② چاينىماق.

çiğnemik, — ği. is. چاينالغان نەرسە.

çiğnenmek. چەيلەنمەك، دەسسەلمەك.

çiğnetilmek. چەيلىتىلمەك، دەسسە-تىلمەك.

çiğnetmek. چەيلەتمەك، دەسسەتمەك.

çikirdemek. ئېچىپ قاينىماق.

çiklet, — ti. is. fr. سېغىز، كەمپۈت.

çikolata. is. it. شاكىلات.

çil[1]**.** is. ① مەڭ، سەپكۈن. ② داغ (يۈز دىكى).

çil[2]**.** is. zool. چىل (قۇش).

çil[3]**.** is. far. ① كىپەك ئالتۇن. ② تەڭگە (پۇل).

çilav. is. far. mutf. گۆش ياكى توخۇ گۆشى بىسىلغان گۈرۈچ ئاش.

çile[1]**.** is. far. ① ئېتىكاپ (بىر يەرگە كىرىۋېلىپ 40 كېچە-كۈندۈز كىشىگە كۆرۈنمەي ئىبادەت قىلىش). ② جاپا، زەخمەت:

«Zavalli çok çile çekti — بىچارە كۆپ جاپا چەكتى.»

çile[2]**.** is. far. ① يىپەك، يۇڭ ۋە پاختا يىپلارنىڭ كىرەسى. ② ئوقيا كىرىچى.

çilecilik, — ği. is. ئەركى دۇنيا (دەرۋىش) ئادەملەرنىڭ ئۆز چۈشەنچىسى بويىچە قىلىدىغان پائالىيەتلىرى.

çilehane. is. far. خانىقا ۋە ئىبادەت
كاپىتا ئولتۇرىدىغان.
çilek, — ği. is. bot. بۆلجۈرگەن.
çilekeş. s. far. ① تەرىقەت يولى
بىلەن شۇغۇللانغۇچى. ② دەردمەن.
çileli. s. دەردمەن.
çilemek. سايرىماق (بۇلبۇل).
çilenti. is. سىم — سىم يامغۇر.
çilingir. si. far. ① قۇلۇپساز. ② قۇلۇپ
ئاچىدىغان ئوغرى.
çilingirlik, — ği. is. قۇلۇپسازلىق.
çillenmek. داغ پەيدا بولماق.
çilli. s. بەدىنىدە دېغى بار.
çim. is. bot. چىم، ساز.
çimçek, — ği. is. بىر خىل كىچىك قۇشقاچ.
çimdik, — ği. is. ① چىمدىق. ②
كۆڭۈل ئاغرىتىدىغان سۆز:
«Bir çimdik tuz — بىر چىمدىق
تۇز.»
çimdiklemek. ① چىمدىماق. ②
كۆڭۈل ئاغرىتىدىغان سۆز قىلماق.
çimdiklenmek. چىمدالماق.
çimecek, — ği. is. مۇنچا، هامام، سەرراپ.
çimek, — ği. is. يۇيۇنىدىغان يەر.
çimen. is. bot. ① چىمەن. ② چىم ساز.
çimenlik, — ği. is. s. چىمەنلىك،
ئوت — چۆپلۈك، چىملىق، سازلىق.
çimento. is. it. سېمونت.
çimlendirmek. ① چىم ياتقۇزماق.
چىملىققا ئايلاندۇرماق. ② باشقىلارنىڭ
نەرسىسىدىن پايدىلانماق.
çimlenmek. ① چىم ئۈنۈپ چىقماق.
② باشقىلارنىڭ نەرسىسىدىن ئازراق پايدىلانماق.
çimmek. يۇيۇنماق.

çimrenmek. → Çemrenmek.
Çin. öz. is. coğr. جۇڭگو:
«Çin halk cumhüriyeti. — جۇڭخۇا
خەلق جۇمھۇرىيىتى.»
Çince. is. dilb. خەنزۇچە، خەنزۇ
تىلى.
Çingene. öz. is. سىگان (كۆچمەن ها-
ياتتا ياشايدىغان بىر مىللەت).
çingene. s. ① هاياسىز نومۇسسىز،
يۈزسىز. ② بېخىل، پىخسىق.
Çingenece. öz. is. سىگان تىلى.
çingeneleşmek. بېخىللاشماق، پىخسىق-
لاشماق.
çingenelik, — ği. is. ① پىخسىقلىق،
سېخىلىق. ② هاياسىزلىق، يۈزسىزلىك.
Çinhindi. öz. is. coğr. هىندى — چىن:
«Çin Hindi halkı — هىندى — چىن خەلقى»
çini. is. osm. پار — پۇر خىش.
çinici is. پار — پۇر خىشچى.
çinicilik, — ği. is. پار — پۇرچىلىق.
çinilek, — ği. ئەكس سادانىڭ كۆپلۈ-
كىدىن ئاۋاز ياخشى ئاڭلانمايدىغان يەر.
çinira. is. قۇددۇس ئىبادەتخانىسىدا
چېلىنىدىغان بىر خىل ساز.
çinko. is. it. سىنىك، توتىيا.
çinkograf. is. it. yun. سىنكوگراپ
ئۇستىسى.
çinkografya. is. it. yun. سىنكوگرافىيە.
Çinli. is. جۇڭگولۇق:
«Çinliler konuksever gelir — جۇڭ-
گولۇقلار مېهمان دوست كېلىدۇ.»
çintiyan. is. ئايالچە شىم.
çinuk, — ğu. is. dilb. ئەسىردە XVIII
شىمالىي ئامېرىكىدا قوللىنىلغان تىل.
çipil. s. far. ① كۆزى ئاغرىغان ۋە

كىرپەكى تۆكۈلگەن ئادەم. ② پاسكىنا.

çipo. is. it. لەڭگەر.

çir. is. ئۆرۈك قېقى، قاق.

çiriş. is. far. شىلىم.

çirişçi. is. شىلىمچى.

çirişçilik, – ği. is. شىلىمچىلىق.

çirişlenmek. شىلىم سۈرمەك، شىلىملىماق.

çirişli. s. شىلىم سۈرۈلگەن، شىلىملانغان.

çirik. s. osm. كىر، داغ.

çirkef. is. far. ① پاسكىنا توختام سۇ. ② ئەسكى، يىرگىنچىلىك، پاسكىنا ئادەم ياكى نەرسە.

çirkin. s. far ① سەت. ② يېقىمسىز. ③ قوپال. ④ يىرگىنچىلىق يارا، چىقان:

«1· Çirkin kadın — سەت ئايال.

2· Çirkin eylem — قوپال ھەرىكەت.

3· Çirkin ses — يېقىمسىز ئاۋاز.»

çirkinleşmek. سەتلەشمەك.

çirkinleştirmek, çirkinletmek. سەتلەشتۈرمەك.

çirkinlik, – ği. is. ① سەتلىك. ② ئەسكىلىك، يامانلىق.

çirkinsemek. سەتلىمەك، سەت كۆرمەك.

çiroz. is. rum. بەك ئورۇق (ئادەم).

çirozlaşmak. بەك ئورۇقلاپ كەتمەك.

çis. is. ئۇششۇملۇك شىرنىسى.

çise. is. سىم – سىم يامغۇر.

çiselenmek. → Çiselemek.

çiseti. is. سىم – سىم يامغۇر.

çiskin. is. ① ئۇششاق يامغۇر، ئاق يامغۇر. ② s. يامغۇردىن نەملەنگەن.

çiş. is. (بالىلار تىلى) سۈيدۈك، كىچىك تەرەت:

«Çişi gelmek — سىيگۈسى كەلمەك.»

çişik, – ği. is. چۆجەن (توشقان بالىسى).

çit¹, – ti. is. چىت (شاخ شۇمبا بىلەن ياسالغان توسۇق):

~çekmek — چىتلىماق.

çit², – ti. is. far. dok. ① چىت رەخت. ② باش ياغلىق، ياغلىق.

çita. is. يۇپقا ۋە ئۇزۇن تىلىنغان تاختايلار.

çitari. is. zool. كۆرۈنۈشى چىرايلىق ئەمما گۆشى لەززەتسىز بىر خىل كىچىك بېلىق.

çitek, – ği. si. يارىك.

çitemek, çitelemek. تۈرمەك، ئەشمەك.

«Yün çitemek — يۇڭ ئەشمەك.»

çiten. is. سېۋەت.

çiti. is. ① يىمىرىش، سىقىش. ② رەختنىڭ قىرغىقىغا چۈشكەن تۈگۈم.

çitelemek. يۇراپ سىقلىماق (يۇيۇلغان كىر ھەققىدە)، يىمىرمەك، سىقىپ سۈيىنى چىقارماق.

çitilenmek. يۇراپ سىقماق، يىمىرىلمەك.

çitili. s. يۇراپ سىقلغان.

çitimek. يامىماق (پايپاق ۋە رەختلەرنىڭ تۆشۈكىنى).

çitişmek. چېتىشىپ كەتمەك، چىرماشماق، چېتىشماق، يۆمەشمەك، چىگىشمەك.

çitlemek. ① چىتلىماق، توسۇق سالماق، ئەتراپىنى ئورىماق. ② گازىر چاقماق.

çitli. s. چىتلانغان، تۇسۇق سېلىنغان، ئەتراپى ئورالغان.

çitmek. ① بىر يەرگە يىغماق، بىرلەشتۈرمەك. ② تۆشۈكىنى يۆمەپ ئەتمەك. ③ مىجىپ يۇماق (كىرنى).

çitmik,–ği. is. ① ئۈزۈم شىگىلىكىنىڭ ساپىقى. ② چىمدىم.

çivdirmek. يوقىا چىقارماق، يولىدىن قايتۇرماق.

çivi. is. ① مىخ. ② ساغلام بەدەن.

çivici. s. ① مىخچى (ياسايدىغان، ياكى ساتىدىغان). ② (ۋاليبولدا) توپنى قاتتىق ئۇرۇپ قارشى تەرەپكە ئۆتكۈزگۈچى.

çivilemek. ① مىخلىماق. ② پىچاق سالماق (پىچاقلىماق).

çivilenmek. ① مىخلانماق. ② مىخلىنىپ قالماق (بەندە بولۇپ قالماق).

çivili. s. مىخلاقلىق.

çivit,–di. is.kim. سىنكا.

çivitlemek. سىنكىلىماق، سىنكىغا سالماق.

çivitli. s. سىنكىلىك، سىنكا سېلىنغان:

«Çivitli su — سىنكا سېلىنغان سۇ.»

çivitsiz. s. سىنكىسىز، سىنكا سېلىنمىغان.

çivmek. ئازماق، ئاداشماق.

çiy. çiğ. is. شەبنەم:

«Çiy düşmek — شەبنەم چۈشمەك.»

çiyli. s. نەم، شەبنەم چۈشكەن.

çizdirmek. سىزدۇرماق.

çizelge. is. ① جەدۋەل، كۆرسەتكۈچ. ② تىزىم. ③ ئىسىملىك:

«Pekin radyosu Türkçe yayınların çizelgesi — بېيجىڭ رادىئوسى تۈركچە ئاڭلىتىشلىرىنىڭ جەدۋىلى.»

çizge. is. ① جەدۋەل، گىراپا، كۆرسەتكۈچ جەدۋىلى، سىخېما. ② شەكىل، نۇسخا، ئۆرنەك.

çizgi. is. ① سىزىق. ② قورۇق. ③ يول:

« Parti çizgisi doğrudur — پارتىيە يولى (لۇشيەنسى) توغرىدۇر.

«Yüz çizgileri — يۈزنىڭ قورۇقلىرى.»

çizgili. s. يوللۇق:

«Çizgili kumaş — يوللۇق رەخت.»

çizgilik, – ği. is. سىزغۇچ.

çizginmek. ئايلانماق، پىرقىرىماق، چۆگىلىمەك.

çizgisiz. s. سىزىقسىز، سىزىقى سىزىلمىغان.

çizi. is. ① سىزىق. ② ساپان ئىزى. ③ رەسىمچىلىك. ④ قىر (ئىتىزنىڭ).

çizici s. is. ① سىزغۇچ. ② ئەپيۈن غوزىلىرىنى سىجاپ ئەپيۈن ئالغۇچى. ③ چېرتيوژ سىزغۇچى.

çizik, – ği. is. s. ① سىزىق ② سىزىلغان.

çizikli. s. سىزىقلىق، يول - يول، يوللۇق.

çizili. s. سىزىلغان.

çizilmek. ① سىزىلماق. ② رەسىم سىزماق. ③ ئاشكارا بولماق، مەلۇم بولماق.

çizinti. is. سىزىق ئىزى، جىرىلغان يەر.

çizme[1]. is. سىزىش.

çizme[2]. is. ئۆتۈك.

çizmeci. is. موزدۇز، ئۆتۈك تىكىپ ساتقۇچى (ۋاپۇرۇش).

çizmecilik, – gi. is. موزدۇزلۇق، ۋاپۇرۇشلۇق.

çizmek. ① سىزىق سىزماق. ② رەسىم

نى ئالماق، رەسىمنى سىزماق. ③ جىرىـ
ماق. ④ ئۆچۈرمەك:

«Iğne elimi çizdi — يىڭنە قو-
لۇمنى جىرىۋەتتى.

Şu cümle gereksizdir, çizi-
niz — شۇ جۈملىنىڭ لازىمى يوق،
ئۆچۈرۈڭ.»

çoban. is. far. پادىچى، مال باققۇچى،
چارۋىچى.

çoban aldatan. is. zool. قارلىغاچنىڭ
بىر تۈرى.

çoban çantası, — nı. is. تۈرپ (لو-
بو) تىپىگە كىرىدىغان ئۆسۈملۈك.

çoban değneği. is. قارا بۇغداي تى-
پىگە كىرىدىغان بىر خىل ئوت.

çobanlik, — ğı. is. ① چارۋىچىلىق،
پادىچىلىق. ② مال باققۇچىغا بېرىلىدىغان
ھەق.

çoban yıldızı, — nı. is. چولپان، زۆھرە.

çocuk, — ğu. is. ① بالا (ئادەم با-
لىسى). ② ئادەم، ئىنسان. ③ تەنتەك:

«Çocuk evin çiçeğidir — بالا
ئۆينىڭ گۈلىدۇر.

Kendisini otuz yıldan beri ta-
nırım, çok iyi çocuktur — ئۆزى-
نى 30 يىلدىن بېرى تونۇيمەن، ناھايىـ
تى ئوبدان بالا.»

çocuk bahçesi. is. باللار باغچىسى.

çocuk bilim. is. باللارنى تەربىيىلەش
بىلىمى.

çocuk cağız. s. كىچىك بالا.

çocukça. z. s. باللارچە.

çocuklaşmak. باللارچە ھەرىكەت قىلـ
ماق، باللاشماق.

çocuklu. s. باللىق:

«Çocuklu aile — باللىق ئائىلە.»

çocukluk, — ğu. is. ① باللىق، با-
للارچە ھەرىكەت. ② باللىق ۋاقىت.

çocuksu. s. بالىغا ئوخشاش، باللارچە.

çoğalma. is. كۆپىيىش، سانى ئارتىش.

çoğalmak. كۆپەيمەك، جىقايماق، سانى
ئارتماق.

çoğaltma. is. كۆپەيتىش، جىقايتىش،
سانىنى ئارتتۇرۇش.

çoğaltmak. كۆپەيتمەك، جىقايتماق،
سانىنى ئارتتۇرماق:

«Hayvan sayısını çoğaltmaliyiz —
چارۋا ـ ماللارنىڭ سانىنى كۆپەيتىشىمىز
لازىم.»

çoğu. s. كۆپ قىسمى، كۆپىنچىسى،
تولىسى:

«Arkadaşların çoğu gitti — يول-
داشلارنىڭ كۆپىنچىسى كەتتى.»

çoğul. s. كۆپلۈك (گىرامماتىكىدا).

çoğul ekleri — كۆپلۈك قوشۇمچىلىرى.

çoğullanmak. كۆپەيمەك، ئارتماق.

çoğullaştırmak. كۆپلۈككە ئايلاندۇر-
ماق (گىرامماتىكىدا).

çoğumsamak. كۆپ دەپ بىلمەك.

çoğun. is. ① كۆپ قىسىم. ② كۆپ
قېتىم.

çoğunluk, — ğu. is. كۆپچىلىك، كۆپ
سانلىق:

«Çinde nüfusun çoğunluğunu
Hanlar oluşturuyor — جۇڭگودا
نوپۇسنىڭ كۆپچىلىكىنى خەنزۇلار تەشكىل
قىلىدۇ.»

çok, — ğu. is. ① كۆپ، جىق، نۇرغۇن،
تولا. ② ناھايىتى، بەكمۇ:

«Çok güzel — ناھايىتى چىرايلىق»

Ğok sağlam — ناھايىتى چىڭ».

çokal. is. قەدىمكى زامان ئۇرۇشلىرىدا كىيىلىدىغان ۋە ئاتلارغا كىيگۈزۈپ قويۇ-لىدىغان تۆمۈر كىيىم.

çok.amaçlı. s. كۆپ مەقسەتلىك.

çok.anlamlı s. is. كۆپ مەنىلىك (گرام-ماتىكىدا).

çok.ayaklılar. is. zool. جىق پۇتلۇق ھايۋانلار.

çok.bilir. s. ئەتراپلىق بىلىمگە ئىگە.

çok.bilmiş. s. قۇۋ، ھىيلىگەر، ئالدامچى.

çokça. s. z. خېلى كۆپ، بىرقەدەر جىق.

çok.doğuran. s. biy. ① تۇغۇمچان. ② كۆپ بالىلىق.

çok.erli. s. كۆپ ئەرلىك (ئايال) ياكى كۆپ خوتۇنلۇق (ئەر).

çok.gen. is. mat. كۆپ تەرەپلىك.

çokgenlilik, — **ği.** is. كۆپ تەرەپلى-ملىك.

çok.heceli. s. gram. كۆپ بوغۇملۇق (گىراماتىكىدا).

çok.hücreli. s. biy. كۆپ ھۈجەيرىلىك.

çok.hücreliler. is. zool. كۆپ ھۈجەيى-رىلىك ھايۋانلار.

çok.karılı. s. كۆپ خوتۇنلۇق (ئەر).

çok.kıllılar. is. zool. يۇڭلۇق ۋە تۈك-لۈك ھايۋانلار.

çok.kocalı. s. كۆپ ئەرلىك (ئايال).

çoklaşmak. كۆپەيمەك، جىقلىماق.

çokluk ,— ğu. is. كۆپلۈك، نۇرغۇنلۇق، كۆپ سانلىق، تۈرلۈك:

«Nerede çokluk orada bokluk — موللا كۆپ بولسا ئىشەك ھارام بولۇر.»

çok·memelilik. is. zool. كۆپ ئەمچەك-لىك ھايۋانلار.

çokrağan. is. سۈيى كۆپ بۇلاق.

çokramak. پاراق - پاراق قايناماق (قازان).

çoksamak. كۆپ دەپ بىلمەك، كۆپكە تاۋساماق.

çoksanmak. كۆپ بىلىنمەك.

çokseslilik, — **ği.** is. müz. كۆپ ئاۋازلىق (چالغۇ).

çoksumak → **Çoksımak.**

çoksunmak → **Çoksanmak.**

çoktan. z. خېلى ئىلگىرى، خېلى بۇ-رۇن، خېلى بالدۇر، ئىلگىرىدىن، بۇرۇندىن:

«Ahmeti çoktan taniyorum — ئەخمەتنى خېلى بۇرۇندىن تونۇيمەن.»

çoktanberi. ئىلگىرىدىن تارتىپ، بۇ-رۇندىن تارتىپ:

«Çoktanberi radyoda çalişiyo-rum — ئىلگىرىدىن تارتىپ رادىئودا ئىشلەيمەن.»

çoktanki. s. بۇرۇندىن تارتىپ بار بولغان.

çok . tanrıcılık, — **ğı.** is. كۆپ خۇدالىق ئىشەنچىسى.

çok . tonluluk,— ğu. is. müz. كۆپ ئاھاڭلىق.

çokue. is. dilb. ئانگولادا بانتو تىلى.

çok . yanlı. s. كۆپ تەرەپلىك.

çok. yönlü. s. ⇒ **Çokyanlı.**

çol. is. توڭلىغان سۇ تامچىسى.

çolaklık, — **ğı.** is. چولاقلىق.

çolpa. s. osm. ① ئاقساق - چولاق (ئات). ② قىڭغىر پۇتلۇق. ③ قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان.

çolpan. is. astr. چولپان (يۇلتۇز).

çoluk çocuk. is. بالا ـ ۋاقا (ئائىلە، خوتۇن، ئەر، بالا).

çomak, – ğı. is. قىسقا كالتەك، چوماق.

çomar. is. zool. قويچى ئىتى.

çopra. is. rum. ① بېلىق قىلتىرىقى. ② چاتقاللىق. ③ كۆپ قىلتىرىقلىق بېلىق.

çopul. is. يامغۇر سۇلىرىنى توپلايدىغان كۆلچەك.

çopur. s. ① چوقۇر (ئادەم). ② بىر خىل بۇغا.

çor. is. ① كېسەل، كېسەللىك. ② دەردـ ئەلەم. ③ (بەزى يەرلەردە) كالا ۋاباسى. ④ بەزى دەرەخلەردە كۆرۈلىدىغان كېسەلـ لىك.

çorak. s. fal ① شور (يەر). ② ئاچـ چىق، تۇزلۇق (سۇ). ③ قاقاس.

çoraklaşmak. شورلاشماق، قاقاسلىشىپ كەتمەك.

çoraklık, – ğı. is. شورلۇق، قاقاسلىق.

çorap, – bı. is. پايپاق.

çorapçı. is. پايپاقچى.

çorapçılık, – ğı. is. پايپاقچىلىق.

çoraplı. s. پايپاقلىق، پايپاق كىيگەن.

çorapsiz. s. پايپاقسىز، پايپاق كىيـ مىگەن.

çorba, – yı. is. ① قوشۇق بىلەن ئىچىـ لىدىغان سۇيۇق تاماق (شورپا). ② قالايـ مىقان، بىسەرەمجان.

çorbacı. is. ① شورپىچى. ② شورپىنى ياخشى كۆرىدىغان ئادەم. ③ خىرىستىئان مۆتىۋەرلىرىگە بېرىلگەن نام.

çortun. çörten. is. چوش (بىر يەردىن ئىككىنچى بىر يەرگە سۇ ئۆتكۈزىدىغان).

Çorum. öz. is. coğr. چوروم (ئاناتوـ لىدىكى ۋىلايەتلەردىن بىرى ۋە ئۇنىڭ مەركىزى).

çotra. is. rum. ياغاچ تۇڭ، ياغاچ چېـ لەك.

çotuk, – ğu. is. ① سىرتقا چىقىپ قالغان دەرەخ يىلتىزى. ② دەرەخ كۆتىكى.

çotur. s. ① ياپىلاق، يېسى. ② پاناق بۇرۇن.

çotura. → **Çotra.**

çöğdürmek. پۈركىمەك.

çöğen. → **Çöven.**

çöğmek. ① (ئېتىلغان نەرسە) بارغانـ سېرى توغرا پۈرمەك. ② سىيمەك، كىـ چىك تاھارەت قىلماق.

çöğünmek. بىر تەرىپى كۆتۈرۈلسە، يەنە بىر تەرىپى چۈشمەك.

çöğür. is. ① قورىسىقى يوغان، سېپى قىسقا تەمبۇر. ② تىكەنلىك ياۋا ئوت. ③ ئۈندۈرمە، بىخ.

çökek, – ği. is. ① ئازگال. ② پاتـ قاقلىق، سازلىق، چىملىق.

çökel. is. چۆكۈك نەرسە، تىنىق نەرسە، چۆككەن، تىنغان نەرسە.

çökelek, – ği. is. ئىركىت.

çökelge. is. ① پاتقاقلىق ۋە لايىلىق يەر. ② چۆككەن چوڭ نەرسە.

çökelmek. kim. چۆكمەك، تىنماق.

çökeltmek. kim. چۆكتۈرمەك، تىندۇرـ ماق.

çökermek, çökertmek. چۆكتۈرمەك، باش ئەگدۈرمەك، بويۇن ئەگدۈرمەك، تەسلىم قىلماق.

çökertme. is. ① چۆكتۈرۈش، تىندۇـ

روش. ② باش ئەگدۈرۈش، تەسلىم قىلىش.

çökken. s. ① بەك چۆككەن، چۆكۈپ كەتـ
كەن، پاتـقان، تىنغان. ② ئەقلىي ۋە
زېھنىي كۈچى ئاجىزلاشقان.

çökkünlük, – ğü. is. چۈشكۈنلۈك،
روھىي تۆۋەنلىك، روھسىزلىق.

çökme. is. ① چۆكۈش، پېتىش.
② ئولتۇرۇشۇپ كېتىش، تۆۋەنلەش، پەس-
سىيىپ كېتىش.

çökmek. ① چۆكمەك، پاتماق. ② ئول-
تۇرۇشۇپ كەتمەك، تۆۋەنلىمەك،
پەسەيمەك. ئىچىگە كىرىپ كەتمەك.
③ قاپلىماق. ④ باسماق. ⑤ ئاجىزلاش-
ماق، ئاجىزلاپ كەتمەك. ⑥ تىنماق:

«1. Duman çökmek — تۇمان قاپ-
لىماق.

2. Felaket çökmek — ئاپەت باسماق.

3. Su çökmek — سۇ تىنماق»

çöktürmek. چۆكتۈرمەك، تىندۇرماق.

çökü. is. dok. يۆپـقا رەخت (چۆمبەل
تىكىلىدۇ).

çökük. s. چۆككەن، پاتقان، ئىچىگە
كىرىپ كەتكەن، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن.

çökül. is. → **Çökel.**

çöküntü. is. ① چۆكۈپ كەتكەن نەر-
سە. ② قالدۇق، سۇنۇق، خارابە. ③ چۈش-
كۈنلۈك، پەرىشانلىق. ④ قىرىلىش، يوقاش،
بۇزۇلۇش.

çöküş. is. ① چۆكۈش، تىزلىنىش.
② ئۆرۈلۈش، يىقىلىش. ③ يوقاش،
بەرباد بولۇش، تۈگەش. ④ چېكىنىش،
كەينىگە كېتىش:

«Devenin çöküşü — تۆگىنىڭ
چۆكۈشى.

Binaların depremde çöküşü korkunçtur — بىنالارنىڭ يەر تەۋ-
رىگەندە يىقىلىپ چۈشۈشى قورقۇنچلۇق.»

çöküşmek. بىر يەرگە توپلانماق،
يىغىلىشماق:

«Kuşlar tarlaya çöküştüler —
ئۇچار قۇشلار ئېتىزغا ياغىراشتى» (توپ-
لاندى).

çöl, – lü. is. far. چۆل - باياۋان.

çölleşmek. چۆللەشمەك، قاقاسلاشماق.

çöllü. is. چۆلدە كۆچمەن بولۇپ ياشاي-
دىغانلار.

çöllük, – ğü. is. s. چۆللۈك، قاقاسلىق.
~ yer — چۆللۈك يەر.

çömçe. is. ياغاچ ساپلىق، ياغاچ قو-
شۇق.

çömelmek. يۈكۈنمەك، يۈكۈنۈپ ئول-
تۇرماق.

çömletmek. يۈكۈندۈرمەك.

çömez. is. lat. تالىپ (مەدرىستە ئوقۇ-
غۇچى).

çömezlik, – ği. is. تالىپلىق.

çömlek, – ği. is. ساپال خۇمرا.

çömlekçi. is خۇمرا قاچا-قۇچىلارنى يا-
ساپ ساتقۇچى.

çömlekçilik, – ği. is خۇمىرچىلىق.

çöngül, – lü. is. ① كۆلچەك. ② كىـ
چىك پاتقاقلىق.

çöp, – pü. is. far ئەخلەت، سۇپۇ-
رۇندە:

«Çöp sandığı — ئەخلەت ساندۇقى»

çöpatlamaz. s. زېرەك، ھوشيار،
سەزگۈر.

çöp.çatan. is. ① ئەلچى (قىز بىلەن
يىگىتنىڭ). ② ئىلاھىي كۈچ، تەقدىر
ئىلاھى.

çöpçü. is. ① ئەخلەتچى، ② تازىلىق ئىشچىسى.

çöpleme. is. bot. يىلتىزىدىن سېرىگە دورىسى ياسىلىدىغان ئۆسۈملۈك.

çöplenmek. ① ئۆڭگىدىن - بۇڭگىدىن يېمەك. ② نەپسىگە بېرىلمەك.

çöplük, – ğü. is. ئەخلەتخانا.

çöpsüz. s. ئەخلەتسىز.

çör. is. ① كېسەل، ئاغرىق. ② شەيتان. ③ تىكەن.

çörek, – ği. is. ① تاتلىق بولكا. ② چەمبەر، يۇملاق نەرسە.

çöreklenmek. ① (يىلان ھەققىدە) يۆگىلىۋالماق، تولغىنىۋالماق. ② يەرلەشمەك.

çörkü. is. سەنپەن، چوت.

çötele. is. خەتەرلىكنى كۆرسىتىش تاختىسى، بىخەتەرلىك بەلگىسى.

çöten. is. ① بىلىق تۇتۇش سېۋىتى. ② تور (كېپەر قاتارلىقلارنى تۇتىدىغان).

çöven. is. bot. سوپۇن ئوتى (يىلتىزى، شېخى ۋە سۈيى كۆپۈك ھاسىل قىلىدىغان ۋە نەرسە - كېرەك يۇيۇشتا قوللىنىلىدىغان بىر خىل ئوت).

çövmen. is. ئۇچى ئىلمەك كالتەك.

çöz. is. چاۋا ياغ.

çözdürmek. يەشتۈرمەك، شەشتۈرمەك، ھەل قىلدۇرماق، بىر تەرەپ قىلدۇرماق.

çözge. is. بىر مەسىلىنى ھەل قىلىش چارىسى، يولى.

çözgü. is. dok. ① ئۆرۈش، ئېشىش، توقۇش. ② خىمىغا ئېشىش، خىمىغا ئۆرۈش. ③ كىرلىك قىلىنىدىغان رەخت.

çözgülemek. dok. ئۆرۈمەك، ئەشمەك، تىرقۇماق.

çözgün. s. ① يېشىلگەن، شىشىلگەن. ② (قار - مۇز ھەققىدە) ئېرىشكە باشلىغان.

çözme. is. ① يېشىش، ھەل قىلىش، بىر تەرەپ قىلىش. ② كىرلىك، يوتقان كىرلىكى، كارىۋات ياپقۇچى.

çözmek. ① يەشمەك، شەشمەك. ② ھەل قىلماق، بىر تەرەپ قىلماق. ③ چۈشەندۈرمەك:
«1. Düğümü çözmek — تۈگۈننى يەشمەك.
2. Meseleyi çözmek — مەسىلىنى چۈشەندۈرمەك.
3. İç çelişmeleri çözmek — ئىچكى زىددىيەتلەرنى ھەل قىلماق.»

çözük. s. ① يېشىك، يېشىلگەن. ② ھەل قىلىنغان، بىر تەرەپ قىلىنغان. ③ ئېرىشكە باشلىغان (قار - مۇز). ④ بوشاق، تارقاق.

çözülme. is. ① يېشىلىش. ② ھەل قىلىنىش، بىر تەرەپ قىلىنىش. ③ ئېرىش. ④ ھەربىي قوشۇننىڭ ئالدىنقى سەپتىن ئايرىلىشى.

çözülmek. ① يېشىلمەك، شېشىلمەك. ② ھەل بولماق، ھەل قىلىنماق، بىر تەرەپ قىلىنماق. ③ ئېرىمەك. ④ قاچماق، يىراقلاشماق. ⑤ چېكىنمەك:
1. «Dügüm çözüldü — تۈگۈن يېشىلدى.
2. Buz çüzmek — مۇز ئېرىدى.
3. Sorun çözüldü — مەسىلە ھەل بولدى.»

çözülüm. is. ① پارچىلىنىش، چېچىلىش، تارىلىش. ② بۇزۇلۇش.

çözüm. is. ① ھەل قىلىش، بىر تەرەپ قىلىش. ② (ماتېماتىكىدا) چىقىرىلغان سان.

çözümleme. is. ئانالىز، تەھلىل.

çözümlemek. ① ئانالىز قىلماق، تەھلىل قىلماق. ② يەكۈن چىقارماق. ③ ھەل قىلماق، بىر تەرەپ قىلماق.

çözümlenmek. ھەل قىلىنماق، بىر تەرەپ قىلىنماق.

çözünmek. ئېرىمەك:
«Şeker çayda çözürdü — شېكەر چايدا ئېرىدى.»

çözünmez. s. ئېرىمەس.

çözünür. s. ① يېپىلغان، تارقالغان. ② ئېرىيدىغان، ئېرىگۈچ:
«Tuz, şeker suda çözünür maddelerdir — تۇز، شېكەر سۇدا ئېرىيدىغان ماددىلاردۇر.»

çözüşmek. (ئۇگىلەر ھەققىدە) بىر - بىرىدىن ئايرىلماق، پارچىلانماق.

çubuk, – ğu. is. far. ① چىۋىق، چىۋىق، تال. ② چىركا. ③ غاڭزا، مۇشتەك. ④ (رەخت) يول - يول.

çubuklamak. (گىلەم، كىگىز، پالاس، ئەدىيال ھەققىدە) تۈپىسىنى قاقماق، چىۋىقلىماق، ساۋىماق.

çubuklu. s. ① تاللىق، كۆچەتلىك، دەرەخلىك. ② چىمەنزارلىق. ③ يول - يول (رەخت).

çuha. is. rum. يۇڭ رەخت، دۇراپ، باستىون، گاباردىيون قاتارلىقلار.

çuhadar·çukadar. is. far. پادىشاھنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىگە مەسئۇل مەمۇر.

çukur. s. is. ① چوڭقۇر، ئويمان، چوڭقۇر، تىرەن. ② گۆر، مازار.

çukurlanmak. چوڭقۇرلاشماق، تىرەنلەشمەك.

çukurlatmak. چوڭقۇرلاتماق، تىرەنلەتمەك، چوڭقۇرلاشتۇرماق، تىرەنلەشتۈرمەك.

çukurlu. s. چوڭقۇرلۇق، ئويمانلىق.

çukurluk, – ğu. is. چوڭقۇر يەر، پەس يەر، ئويمان يەر.

çul. is. ① قىلدىن قوپال توقۇلغان توقۇلما. ② كىر كىيىم - كېچەك. ③ جۇل (ئاتنىڭ يوپۇقى).

çulgerme. is. → **piç.**

çulha. is. osm. باپكار.

çulhalık, – ğı. is. باپكارلىق.

çullama. is. mutf. تۇرمەلگە ئوخشاش بىر خىل تاماق.

çullamak. جۇل ياپماق:
«Atı çullamak ئاتقا جۇل ياپماق.»

çullanmak. ① جۇل يېپىلماق. ② ئاستىغا بېسىۋالماق. ③ ھۇجۇم قىلماق، ئېتىلماق.

çulluk, – ğu. is. zool. قىرغاۋۇل.

çulpan. öz. is. چولپان (يۇلتۇز).

çulpaz. s. پەرىشان، مىسكىن، چۈشكۈن.

çulsuz. s. ① جۇلسىز. ② پەرىشان. ③ قەلەندەر، كەمبەغەل، ئۈستى - بېشى يوق.

çultarı. is ھايۋان يوپۇقى.

çurçur. is. zool. ① كۆشى تاتلىق بولمىغان بىر خىل كىچىك دېڭىز بېلىقى. ② s. قىممەتسىز، ئېتىبارسىز. ③ دېڭىزچىلار قىممىتى يوق دەپ ھېسابلايدىغان ئۇششاق بېلىقلار.

çut, – tu. is. چوت، سەنپەن.

çuval. is. far. ① كەندىر تاغار، خالتا، تاغار. ② سېمىز، ئىششىق (ئادەم).

çuvalcı. is. تاغارچى.

çuvaldız. is. far. جۇۋالدۇرۇز.

çuvallamak. ① تاغارغا قاچىلىماق،

② سىنىپتا قالماق. ③ مەغلۇپ بولماق، باشقا چىقىرالماسلىق.

çuvaşça. is. dilb. چۇۋاش تىلى.

çük. is. (باللار تىلىدىن) چۈچاق.

çükündür. is. far. قىزىلچا.

çülki. is. قىسقا پايپاق.

çünkü, çünki. چۈنكى:

«Çünkü bilmiyursun süyleme — چۈنكى بىلمەيسەن، سۆزلىمىگىن.»

çürük, –ğü. s.is. ①چۈرۈك. ② ساغلام ئەمەس. ③ كونا، ئەسكى.④ ئەخلاقسىز ئايال. ⑤ ئاساسسىز:

«Çürük diş — چۈرۈك چىش.»

çürüklük, –ğü. is. ① چىرىكلىك. ② ئەخلەتلىك. ③ قەبرىستان، گۆرلۈك، مازارلىق، قەبرىستانلىق.

çürümek. ① چىرىمەك. ② كونىرىماق، ئەسكىرىمەك. ③ سېسىماق.

çürütmek. ① چىرىتمەك، سېسىتماق. ② يۇمشاتماق.

çürütülmek. چىرىتىلمەك، سېسىتىلماق.

çüş. ünl. ① ئېشەكنى توختىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. ② كۆكۈلگە ياقمىغان ھەرىكەتكە قوللىنىلىدىغان قوپال سۆز.

D.d

d,D د. ① تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ بەشىنچى ھەرپى. ② ئۆزۈك تاۋۇشلارنىڭ تۆتىنچىسى. ③ ماقالە ۋە باشقا ئەسەرلەردە ماددىلار ھەرپ بىلەن كۆرسىتىلگەندە تۆتىنچى رەتنى بىلدۈرىدۇ. ④ مۇزىكا نوتىلىرىدا «رە» ئاۋازىنى بېرىدۇ. ⑤ رۇملىقلارنىڭ رەقىمىدە 500 نى بىلدۈرىدۇ.

da, de. بۇ، جۈملىنىڭ ئاخىرىسىدا ياكى ئىككى جۈملىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇلانما بولۇپ كېلىدۇ:

«1· Onu ben de gördüm — ئۇنى مەنمۇ كۆردۈم.

2·Bende, sende,odahepgideceğiz— مەنمۇ، سەنمۇ، ئۇمۇ ھەممىمىز كېتىمىز.

3· Bu iş hiç de doğru değil — بۇ ئىش زادىلا توغرا ئەمەس.

4· Bu gidişle onlara yetişeceğiz de geçecgiz, öylemi? مۇشۇ مېڭىش بىلەن ئۇلارغا يېتىشىۋالىمىز، ھەتتا ئۆتۈپمۇ كېتىمىز، شۇنداق ئەمەسمۇ!

5· Bir defa ağzını açtımi söyler de söyler — ئاغزى ئېچىلدىمۇ، سۆزلەپ توختىمايدۇ.

6·Mısafir gelmez gelse de birden gelir — مېھمان كەلمىسە كەلمەيدۇ، كەلسە بىراقلا كېلىدۇ.

7· Çocuk korkuyor da artık eve gidemiyor — بالا قورققانلىقىدىنمۇ ئۆيگە بارالمىدى.

8· Gördü de selam vermedi — كۆرۈپ تۇرۇپ سالام بەرمىدى.

9· Onu almadım da bunu aldım — ئۇنى ئالمىدىم ـ دە، بۇنى ئالدىم.

10· Eve kadar gideyim de geleyim— ئۆيگىچە بېرىپلا كېلەي.

11· Koşmuşsa da yetişmemiştir — يۈگۈرسىمۇ يېتىشەلمەپتۇ.

12· Gelsin de ne zaman gelirse gelsin — كەلسۇنچۇ، قاچانلا كەلسە كەلسۇن.»

dadamık, – gı. is. ئوۋ يېمى ياكى دان (ئوۋ ـ ئوۋلاش ئۈچۈن قويۇلغان نەرسە، تۆكۈلگەن دان ياكى باشقا نەرسە).

dadanmak. ① ياخشى كۆرۈپ قالماق. ② ئۆگىنىپ قالماق، كۆنۈپ قالماق:

«Çocuk çikolataya pek dadandı— بالا شاكىلاتنى بەك ياخشى كۆرۈپ قالدى.

Kediler mutfağa dadandılar — مۈشۈكلەر ئاشخانىغا ئۆگىنىپ قالدى.»

dadaş. is. far. ① ئەر قېرىنداش. ② يىگىت، قورقماس ۋە جەسۇر كىشى.

dadi. ıs. far. ئىنىك ئانا، بالا باققۇچى.

dadilik, – ği. is. ئىنىك ئانىلىق، تەربىيىچىلىك.

dafi. s. ar. ① ئېتىپ چۈشۈرگەن. ② ئىتتىرىۋەتكەن.

daga. is. it. خەنجەر (XIV—XVIII— ئەسىرلەردە قوللىنىلغان).

dağ[1]. is. تاغ:

«Dağdan gelen bağdakini koyar —
تالا مۈشۈكى ئۆي مۈشۈكىنى قوغلاپتۇ.
Tanri dağları — تەڭرى تاغلىرى.»

dağ². is. far. ① قىزىق تۆمۈر بىلەن
بېسىلغان تامغا، بەلگە. ② داغلاش
(كېسەلنى). ③ ئېغىر قايغۇ، قاتتىق دەرد.

dağar. is. ① تاغار. ② ئاغزى ياپىلاق
ساپال كوپ.

dağarcık, — ğı. is. تېرە خالتا، پادـ
چى خالتىسى. ② بىلىم، ئىلىم.

dağcı. is. sp. تاغقا چىققۇچى، تاغچى.

dağcılık, — ğı. is. sp. تاغچىلىق
(تاغقا چىقىش كەسپى).

dağdağa. is. ar. ① غەۋغا. ② بىئاـ
راملىق. ③ ئاۋارىچىلىق، ھەشەم، پالاكەت.

dağdağalı. s. ① جېدەل، ماجىرالىق،
غەۋغالىق. ② راھەتسىزلىك، بىئاراملىق.

dağdağasız. s. جېدەل ـ ماجىراسىز،
غەۋغاسىز.

dağdar. s. يارىدار.

dağılım. is. ①پارچىلىنىش، تارىلىش،
چېچىلىش. ② نېرۋا سىستېمىلىرىنىڭ
بۇزۇلۇشى.

dağılmak. ① تارالماق. ② چېچىلماق،
يېيىلماق، پارچىلانماق. ③ يىراقلاشماق،
چەتلەشمەك. ④ چېچىلىپ بۇزۇلماق،
رەتسىزلەنمەك، قالايمىقانلاشماق.

dağınık. s. ① تارقاق، شالاڭ. ② رەتـ
سىز. ③ چېچىلاڭغۇ (تۇرمۇش). ④ مۇرەكـ
كەپ (پىكىر، زېھىن):

«Çinde Dunganlar dağınık halde
yaşarlar — جۇڭگودا تۇنگانلار تارقاق
ھالدا ياشايدۇ.

Masanın üstü pek dağınık —
شىرەنىڭ ئۈستى تولىمۇ رەتسىز.»

dağınıklık, — ğı. is. ① چېچىلاڭغۇـ
لۇق، تارقاقلىق. ② رەتسىزلىك،
مۇرەككەپلىك.

Dağıstan. is. داغىستان.

Dağistanlı. is· s. داغىستانلىق.

dağıtıcı. is. ① تارقاتقۇچى (گېزىت،
ژۇرنال، خەت قاتارلىقلارنى). ② بىرلىكنى
بۇزغۇچى، بۆلگۈنچى. ③ يورۇقلۇق
تارقاتقۇچى ئەسۋاب.

dağıtılmak. تارقىتىلماق.

dagıtmak. ① تارقاتماق. ② بۆلمەك،
تەخسىم قىلماق. ③ چاچماق، تىرىپىرەن قىلىـ
ۋەتمەك. ④ ئۇرۇپ پارچىلىماق. ⑤ بۇزماق:

«1· Bu mali yoksullara dağıtmıs,-
lar — بۇ مالنى كەمبەغەللەرگە
تارقىتىپ بېرىپتۇ.

2· Düşman birliklerini dağıt-
mak — دۈشمەن ئەسكەرلىرىنى
تىرىپىرەن قىلىۋەتمەك.

3· Bir yüklenişte kapıyı dağıttı —
بىر ئۇرۇشتا ئىشىكنى پارچىلىدى.

4· Ortaklığı dağıttılar — ئورتاقـ
لىقنى بۇزدى.»

dağlağı. is. far. داغلاش ئەسۋابى.

dağlamak. ① داغلىماق. ② ھايۋانغا
تامغا باسماق. ③ ئۈششۈتمەك ياكى
كۆيدۈرمەك. ④ ئېچىتماق:

«Soğuk yüzümü dağladı — سوغۇق
يۈزۈمنى ئۈششۈتتى.

Onun bu halı yüreğimizi dağ-
ladı — ئۇنىڭ بۇ ھالى يۈرىكىمىزـ
نى ئېچىتتى.»

dağlanmak. داغلانماق، تامغىلانماق.

dağlar. is. داغلار:

«Dağlarla örtülü bir şehir — تاغلار بىلەن ئورالغان بىر شەھەر.»

dağlatmak. داغلاتماق، تامغىلاتماق.

dağlı¹. s. ① داغلانغان، تامغىلانغان. ② ئېچىنغان، ئىچى ئاغرىغان.

dağlı². s. تاغلىق:

«Bu dağlı bir bölgedir — بۇ، تاغلىق بىر رايون.»

dağlıç. is. كاراكول قوشقىرى بىلەن قۇيرۇقلۇق قويىدىن تۇغۇلغان بىر خىل شالغۇت قوي.

dağlık,-ğı. is. تاغلىق (يەر).

daha. z. ① تېخى، تېخىچە. ② قايتا، يەنە، تەكرار. ③ تېخىمۇ:

«1· Mehmet daha gelmedi — مۇھەممەد تېخى كەلمىدى.

2· Onlar bir daha görüştüler — ئۇلار تەكرار سۆھبەتلەشتى.

3· Bu daha güzel. بۇ، تېخىمۇ چىرايلىق (ياخشى).»

dahame. is. ar. يوغىناش، چوڭىيىش.

dah dah. is. (بالىلار تىلىدا) ئات.

dâhı. is. s. دانا، دانىشمەن:

«Dâhi önder — دانا رەھبەر.»

dahice. s. z. دانالارچە:

«Bu dahice alınmış bir önlemdir — بۇ دانالارچە قىلىنغان تەدبىردۇر.»

dahil¹,-hli. is. ar. دەخىل:

«Bu işte benim dahilim yoktur — بۇ ئىشتا مېنىڭ دەخلىم يوق.»

dahil². s. ar. ① ئىچ، ئىچىدە، ئىچىگە ئالغان. ② تەسىر، نوپۇز. ③ مۇداخىلە. ④ كىرىم:

«Ben de dahil beş adam — مېنىڭ بىلەن بەش ئادەم.»

dahilen. z. ئىچىدىن:

«Dahilen kullanılan ilaç — ئىچىدىن بېرىلىدىغان دورا.»

dahileştirmek. دانالاشتۇرماق.

dahili. s. ar. ئىچكى:

«Dahili savaş — ئىچكى ئۇرۇش.»

dahilik,-ği. is. دانالىق، دانىشمەنلىك.

dahiliye. is. ar. ① ئىچكى ئىشلار، ② ئىچكى كېسەللىكلەر:

«Dahiliye bakanlıgı — ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكى.»

dahiliyeci. is. ① ئىچكى ئىشلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىرى. ② ئىچكى كېسەللىكلەر دوختۇرى ياكى مۇتەخەسسىسى.

dahiyane. s. z. ar. داھىيانە، داھىلارچە.

dahiye. is. ar. ئاپەت، قىرغىن (ھايۋانلاردىكى)، ئۆتكۈر يۇقۇملۇق كېسەل، ۋابا.

dahletmek. ئارىلاشماق، مۇداخىلە قىلماق.

daim. s. ar. دائىم، ھەر دائىم.

daima. z. ar. دائىما، ھەر زامان، ھەر ۋاقىت، ھەمىشە، داۋاملىق.

daimi. s. ar. ئاساسلىق، داۋاملىق.

dair. s. ar. دائىر، ئائىت، تەئەللۇق، تېگىشلىك، قاراشلىق:

«Edebiyata dair bir konuşma — ئەدەبىياتقا دائىر بىر سۆھبەت.»

daire. is. ar. ① دائىرە. ② بىنانىڭ بىر پارچىسى ياكى بىر قىسمى. ③ دۆلەت ئورگانلىرى، ئىدارە. ④ داپ. ⑤ بۆلۈم:

«1· Bu apartmanda kiralık daire var — بۇ بىنانىڭ ئىجارىگە بېرىلىدىغان قىسمى بار.

2· Dış ilişkileri dairesi — تاشقى

ئىشلار ئىدارىسى.

Hastanenin ameliyat dairesi — دوختۇرخانىنىڭ ئوپېراتسىيە بۆلۈمى.»

dakik. s. ar. ① تېتىك، چاققان، ھەر ئىشنى ۋاقتىدا قىلىدىغان، چەبدەس. ② توغرا ئىشلەيدىغان (ماڭىدىغان):

«Dakik kimse — چەبدەس ئادەم.

Dakik saat — توغرا ماڭىدىغان سائەت.»

dakika. is. مىنۇت:

«Bu iş beş dakika sürmez— بۇ ئىش بەش مىنۇت داۋام قىلماس.»

dakikasında. z. ئۆز ۋاقتىدا.

dakikalık, – ğı. → **Doğruluk.**

daktilo. is. fr. ① خەت بېسىش ماشىنىسى. ② خەت باسقۇچى، ماشىنىست.

daktilograf. is. fr. ① خەت بېسىش ماشىنىسى. ② ماشىنىست، ماشىنىدا خەت باسقۇچى.

daktiloskopi. is. fr. بارماق ئىزىدىن كىم ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۇسۇلى.

dal[1]. is. ① پوتاق، شاخ. ② تارماق، بۆلۈم، پارچە، قىسىم، خىل، تۈر:

«1. Daldan dala konmak — شاختىن شاخقا قونماق.

2. Bilimin türlü dalları arasında sıkı ilişkiler vardır — ئىلىمنىڭ ھەر قايسى تارماقلىرى ئوتتۇرىسىدا يېقىن مۇناسىۋەت بار.»

dal[2]. s. ① يالىڭاچ. ② يېلىك، يوپقا.

dal[3]. is. دۈمبە، سىرت.

dalacan. s. كىشىنى بەزدۈرىدىغان (ئادەم).

dalak, – ğı. is. ① تال (ئادەمنىڭ ۋە ھايۋاننىڭ). ② ھەرە كۆنىكى.

dalalet, – ti. is. ar. توغرا يولدىن ئېزىش، ئادىشىش، يولدىن چىقىش.

dalamak. ① چېقىۋالماق، قاپارتماق. ② تالىماق. ③ ئېچىشتۇرماق. ④ چىشلىۋالماق.

dalan. is. دالان (ئۆي ئارىلىقىدىكى)، ئارىلىق.

dalaş. is. تالاش، جېدەل، ماجىرا، غوۋغا.

dalaşmak. ① تالاشماق، چىشلەشمەك (ئىت ھەققىدە). ② تىللاشماق، سۆز تەگەشمەك.

dalaşman. s. جېدەلخور، ئۇرۇشقاق، سوقۇشقاق، ماجىراچى، غوۋغاچى.

dalavere. is. it. سۇيىقەست:

«Birliğimizi bozmak için yapılan dalavere — ئىتتىپاقلىقىمىزنى بۇزۇش ئۈچۈن قىلىنغان سۇيىقەست.»

dalavereci. s. سۇيىقەستچى.

dalâverecilik, – ği. is. سۇيىقەستچىلىك.

dalayıcı. s. ئازدۇرغۇچى، يولدىن چىقارغۇچى.

daldoy. s. تار كىيىنگەن.

dalda. → **Dulda.**

dalcık, – gı. is. ئۇششاق شاخ.

daldırmak. ① چۆكتۈرمەك، غەرق قىلماق. ② خىيالغا پاتماق، ئويغا چۆشمەك. ③ كۆچەت تىكمەك:

«1. Suya daldırmak — سۇغا چۆكتۈرمەك.

2. Daldırılan ağaç — تىكىلگەن دەرەخ.

3. Fazla daldırmış beni göremedi bile — بەك ئويغا پاتقانلىقتىن، مېنىمۇ كۆرەلمىدى.»

daldız. is. ① ھەرە ئۇۋىسى. ② ياغاچچىلارنىڭ ئويما پىچىقى. ③ ھەرىچىلەرنىڭ بال تويلاش قاچىسى.

dalga. is. ① دولقۇن. ② رادىئو دولقۇنى. ③ غەرەز، يامان نىيەت. ④ مەستلىك:

«1. Su dalgası — سۇ دولقۇنى.

2. Pekin radyosu kısa dalgada yuyin yapiyor — بېيجىڭ رادىئوسى قىسقا دولقۇندا ئاڭلىتىش بېرىدۇ.

3. Bu işte bir dalga var — بۇ ئىشتا بىر غەرەز بار.»

dalgacı. s. is. ① سۇيىقەستچى. ② ھىيلىگەر. ③ سۇباتسىز، چىدامسىز.

dalgacık, – ğı. is. كىچىك دولقۇن.

dagakıran. is. پورت ۋە پىرىستاندىكى نەرسە - كېرەكلەرنى دېڭىز دولقۇنىدىن ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن سېلىنغان سېپىل، توسۇق.

dalgalandırmak. دولقۇنلاندۇرماق، دولقۇن چىقارماق.

dalgalanmak. دولقۇنلانماق.

dalgalı. s. ① دولقۇنلۇق. ② بۇجغۇر، بۈدۈر - بۈدۈر:

«Dalgalı saç — بۇجۇغۇر چاچ.»

dalga. motor. is. ئايال دوست، مەھبۇبە، ئاشنا.

dalgı. is. غەپلەت.

dalgıç, – cı. is. ① سۇ ئاستىدا ئىشلىگۈچى. ② قولى ئەگرى، ئوغرى، كانتۇ:

«Herif dalgıçtır, gözünü aç — ئۇنىڭ قولى ئەگرى، دىققەت قىل.»

dalgıçlık, – ğı. is. قولى ئەگرىلىك، ئوغرىلىق.

dalgın. s. ① غەمكىن، ئويچان، خىيالچان. ② دىققەتسىز. ③ ھوشسىز بىھوش:

«Hasta dalgın yatiyor — كېسەل ھوشسىز ياتىدۇ.»

dalgınlık, – ğı. is. ① غەمكىنلىك، ئويچانلىق، خىيالچانلىق. ② قاتتىق ئۇيقۇ.

dalgış. is. سۇ تېگىدە ئۈزۈش.

dalığ. is. سۇ ئاستىدا ئىشلىگۈچى.

dalınç, – cı. is. ھاياجانغا چۆكمەك، ئۆزىنى يوقىتىپ قويماق.

daliş. is. چۆكۈش، پېتىش.

dal.kavak, – ğu. is. خۇشامەتچى، يالاقچى:

«Dalkavuk bir adam — خۇشامەتچى ئادەم.»

dalkavukluk, – ğu. is. يالاقچىلىق، خۇشامەتچىلىك.

dal. kılıç. s. ① قىلىچىنى سۇغارغان. ② قىلىچىنى يالىڭاچلىغان. ③ پىدائىي (ئادەم):

«Süvariler dalkılıç hücuma geçtiler — ئاتلىق ئەسكەرلەر قىلىچىنى يالىڭاچلاپ ھۇجۇمغا ئاتلاندى.»

dallandırmak. ① شاخلاندۇرماق. ② بىر نەرسىنى خىلمۇخىل تۈرلەرگە ئايرىماق.

dallanmak. ① شاخلانماق، شاخلىماق، شاخ چىقارماق. ② قىيىن بىر ئەھۋالغا چۈشۈپ قالماق.

dallı. s: ① شاخلىق، پۇتاقلىق. ② ئۈستىگە شاخ شەكلى ئىشلەنگەن.

dalma. is. ① چۆكۈش. ② چېلىشتا پاچاقتىن ئېلىش.

dalmak. ① چۆكمەك، شۇڭغىماق. ② بېرىلمەك. ③ بىر يەرگە رۇخسەتسىزلا كىرمەك. ④ ئۇيقۇغا كەتمەك. ⑤ ھوشىدىن كەتمەك.

«1. Denize dalmak — دېڭىزغا چۆكمەك.

2. Eğlenceye dalmak — ئويۇنغا بېرىلمەك.
3. Biletsiz sinemaya dalivermiş — بېلەتسىز كىنوغا كىرىۋەردى.
4. Biraz dalmışım — بىر ئاز ئۇخلىۋالدىم.
5. Hasta yine daldı — كېسەل يەنە ھوشىدىن كەتتى.»

dalsepet, — ti. is. تال سېۋەت (تالدىن توقۇلغان).

daltaban. s. ① يالىڭاياق. ② يالاڭتۆش (ئادەم).

dalton hastalığı. is. رەڭلەرنى، بولۇپمۇ قىزىل بىلەن يېشىل رەڭنى پەرق ئېتەلمەسلىك كېسەللىكى.

dal. uyku. is. قاتتىق ئۇيقۇ:
«Yar geliyor deyince dal uykudan uyandık — يار كېلىۋاتىدۇ دېگەندە، قاتتىق ئۇيقۇدىن ئويغاندۇق.»

dalyan. is. it. بېلىق ئوۋلاش ئۈچۈن كۆل، دەريا ۋە دېڭىزلاردا مۇقىم ئورنىتىلغان تور.

dalyancı. is. دېڭىز، دەريا ۋە كۆلدە تور بىلەن بېلىق ئوۋلىغۇچى.

dalyarak. s. دۆتلۈك قىلىدىغان.

dalyasan. is. سەللە پەتتېسى.

dam¹. is. ① تام. ② كىچىك بىنا، ئۆي. ③ ئېغىل، قوتان. ④ تۈرمە، زىندان:
«Rüzğar bütün damları yıkmış — بوران-چاپقۇن بۇتۇن تاملارنى ئۆرۈۋېتىپتۇ.»

dam². is. fr. ① تانسىدا ئەرگە جۈپ بولغۇچى ئايال. ② قارت قەغىزىدە ماتكا. ③ چېركاۋغا كىرىش ئۈچۈن قەسەم بەرگەن ئاياللارغا ۋە رەھبەرلەرگە بېرىلگەن نام.

dama. is. fr. بىر خىل دامكا ئويۇنى.

damacana. is. it. سۇ ۋە باشقا سۇيۇقلۇق قاچىلىنىدىغان ئاغزى كىچىك، قارنى چوڭ شىشە.

damak. is. تاماق:
«Damağım ağriyor — تامىقىم ئاغرىۋاتىدۇ.»

damaksıl. s. is. بوغۇز تاۋۇشى:
«Kişi kelimesindeki «k» damaksıl bir sestir — «كىشى» سۆزىدىكى «ك» تاۋۇشى بوغۇز تاۋۇشىدۇر.»

damalı. s. كاتەكچە:
«Damalı kumaş — كاتەكچە رەخت.»

damar. is. ① تومۇر، قان تومۇرى. ② خۇي، مىجەز، تەبىئەت. ③ جاھىللىق. ④ نەسىل:
«1. Kan damarı — ئەسىل، تېگى.
2. Damarı epey tuttu — جاھىللىقى راسا تۇتتى.
3. Damarı iyi adam — تېگى ياخشى ئادەم.»

damar - daraltan. s. biy. fizyol. تومۇرنى تارايتقۇچى (قاننىڭ ھەرىكىتىنى تېزلەشتۈرگۈچى).

damar genişleten. s. تومۇرنى كېڭەيتكۈچى (قاننىڭ ھەرىكىتىنى ئاستىلاشتۇرغۇچى).

damarlı. s. ① تومۇرى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان. ② خۇيى سەت، جاھىل.

damarsız. s. ① تومۇرسىز. ② خۇيسىز.

damasko. is. it — داماسكو (ئىككى يۈزلۈك يىپەك رەخت ياكى يۇڭ رەخت).

damat, — dı. is. far. ① كۈيئوغۇل. ② قەدىمكى زاماندا پادىشاھ ئەۋلادى

بىلەن ئۆيلەنگەن ئادەم.

damatlık, – ğı. is. ① كۈيوغۇللۇق. ② كۈيئوغۇل ئۈچۈن ئېلىنغان نەرسە.

damdazlak. s. تاقىر باش، پاينەك باش، تاز.

damen. is. far. ئېتەك (كىيىمنىڭ ئېتىكى، تاغنىڭ ئېتىكى).

damga. is. ① تامغا، مۆھۈر. ② ئىشارەت، بەلگە. ③ ماركا (بىرەر تاۋارنىڭ). ④ خۇسۇسىيەت، ئارتۇقچىلىق. ⑤ ئىللەت.

«Devlet damgası — دۆلەت تامغىسى.»

damgacı. s. is. مۆھۈردار، تامغا تۇتقۇچى.

damgalamak. ①تامغىلىماق، تامغا باسماق. ② بىراۋنى يامان قىلىپ كۆرسەتمەك، قارىلىماق، ياماان ئاتلىق قىلماق:

«Hayvanı damgalamak — ھايۋانغا تامغا باسماق.

Beni damgaladı — مېنى قارىلىدى.»

damgalanmak. تامغىلانماق.

damgalı. s. ① تامغىلىق، تامغا بېسىلغان. ② نامى چىققان، داڭقى چىققان. ③ is. پۇل، ئاقچا.

damgasız. s. تامغىسىز، مۆھۈرسىز:

«Damgasız pasaport — تامغىسىز (تامغا بېسىلمىغان) پاسپورت.»

damıtıcı. is. s. ① تېمىتقۇچى، تامدۇرغۇچى. ② تېمىتقۇچ.

damıtık. s. تېمىتىق، تېمىتىلغان.

damıtmak. تېمىتماق.

damız. is. ئېغىل.

damızlık, – ğı. is. ①نەسىللىك (ھايۋان ياكى ئۆسۈملۈك.) ② is. ھىڭگاك تۆگە.

damla. is. ① تامچە تېمىتىدىغان دورا. ② يۈرەكنىڭ توختىشى:

«1. Bir damla su — بىر تامچە سۇ.

2. Dokturun göz için verdiği damlalar iyi geldi — دوختۇرنىڭ كۆزگە بەرگەن تېمىتىش دورىسى ياراشتى.

3. Damladan öldü — يۈرەكنىڭ توختىشىدىن ئۆلدى.»

damlalık, – ğı. is. تېمىتقۇچ (دورا تېمىتىدىغان ئەسۋاب). ② يامغۇر سۈيى ئېقىپ چۈشىدىغان نو.

damlamak. ① تامماق. ② سىرغىماق. ③ بېسىپ كەلمەك:

«Elbiseye yağ damlamış — كىيىمگە ياغ تېمىپ قاپتۇ.

O da hep böyle zamanlarda damlar — ئۇمۇ ھەمىشە مۇشۇنداق ۋاقىتتا بېسىپلا كېلىدۇ.»

damlatmak. ① تامغۇزماق، تېمىتماق. ② سىرغىتماق.

dammak. is. ① تامماق. ② بىردىنلا ئەقلىگە كەلمەك، بىردىنلا خاتىرىگە كەلمەك. (ئەسلىمەك):

«Mehmet aklına damdı — مەھەممەت ئەقلىگە كەلدى.»

dana. is. توپاق (بىر ياشقا كىرگەن).

dana · ayağı. is.bot يىلان ياستۇقىغا ئوخشاپ كېتىدىغان، يوپۇرماقلىرى بۇدۇر-بۇدۇر ئۆسۈملۈك.

dana. burnu. is. ① يەر ئاستىدا ياشاپ ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يىلتىزىنى يەيدىغان قۇرت. ② يىلۋاس ئاغزى دېيىلىدىغان بىر خىل گۈل.

dandini. ① تەرتىپسىز، قالايمىقان. ② كىچىك بوۋاقلارنى قولتۇقىدىن تۇتۇپ يۇقىرى ئېتىپ ئەركىلەتكەندە سۆزلىنىدىغان سۆز.

dan dun. is. تاڭ ـ تۇڭ (مىلتىق ۋە باشقا نەرسىلەردىن چىققان ئاۋاز).

dang. is. isp. باش ۋە ئۇچلىرى ئاغرىيدىغان، بەدەندە ئۇششاق قىزىل پەيدا قىلىدىغان، لېنفا بەزلىرىنى ئىششىتىۋېتىدىغان بىر خىل يۇقۇملۇق كېسەل.

dangalak. s. دۆت، ئەقىلسىز، گالۋاڭ. گالۋا، مۇڭ.

dangıl · dungul. تىلى ۋە ھەرىكىتى قوپال:
«O dangıldungul bir adam görünüyor — ئۇ قوپال بىر ئادەمدەك كۆرۈنىدۇ.
Mehmet daima dangıl dungul konuşuyor — مەھەممەت ھەر دائىم قوپال سۆزلەيدۇ.»

dangiya. is. بىرخىل سودا كېمىسى.

danış[1]. iş. far. ① بىلىم. ②ئەر ئىسمى.

danış[2]. is. مەسلىھەت، كېڭەش، مۇزاكىرە.

danışçılık,–ğı. is. ئەقىل كۆرسەتمەكلىك.

danışık. is. ① پىكىر سورىماقلىق. ② مەسلىھەت.

danışıklı. s. مۇۋازائالىق (بولمىغان بىر ئىشنى توختام بىلەن بولغان قىلىپ كۆرسەتكەنلىك).

danışım. is → **Danış.**

danışma. is. پىكىر سورىماقلىق، مەسلىھەت سورىماق.

danışmak. مەسلىھەتلەشمەك، پىكىرلەشمەك، كېڭەشمەك:
«Bu iş üzerinde kime danışmalı?— بۇ ئىشتا كىمنىڭ مەسلىھىتى كېرەك؟»

danışman. iş. ① مەسلىھەتچى. ② سىنىپ تەربىيىچىسى.

danışmanlık,–ğı. is. مەسلىھەتچىلىك.

danıştay. is. دۆلەت كېڭىشى.

Danimarka. is. öz. دانىماركا.

danişka. s. ar. ①ئەڭ ياخشى، ئەڭ ئەلا. ② نىگىز، ئاساس، تېگى ـ تەكتى:
«Yaptığın bu işe işlerin danişkası derler — قىلغان بۇ ئىشىڭ ئىشلىرىڭنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر.
O, bu işin danişkasını bilir — ئۇ، بۇ ئىشنىڭ تېگى ـ تەكتىنى بىلىدۇ.»

danişment, – ti. is. far. ① ئالىم، ئوقۇمۇشلۇق. ② تالىپ.

dank.etmek. تەسلىكتە چۈشەنمەك.

danmak. چۆچۈمەك، ھاڭ ـ تاڭ بولماق، ھەيران قالماق.

dans. is. fr. ① تانسا. ② ئۇسسۇل:
«Uygur dansı herkesçe beğeniliyor- ئۇيغۇر ئۇسسۇلىنى ھەممە ئادەم ياخشى كۆرىدۇ.»

dansçı. is. ئۇسسۇلچى.

dansimetre. is. fr. دانسىمېتر (سۇدىن ئېغىر ۋە يېنىك بولغان سۇيۇق جىسىملارنى ئۆلچەش ئەسۋابى).

dansör, – rü. is. fr. ئۇسسۇل ئويناشنى كەسىپ قىلغان ئەر.

dansöz, – zü. is. fr. ئۇسسۇل ئويناشنى كەسىپ قىلغان ئايال.

dantel, dantelâ. is. fr. كىيىم، كۆڭلەك، باش ياغلىقى قاتارلىقلارنىڭ چۆرىسىگە قادالغان چىلتەك ياكى چۇچا.

dantelli. s. چۇچىلىق.

danua. is. دانۇئا (نەسىلدىك بىر خىل دانىماركا ئىتى).

dapdarcık. s. بەك تار، تاپتار.

dar[1] s. ① تار. ② ئاز، پايدىسىز. ③ قىس:

«Dar elbise — تار كىيىم.
Dar düşünce — «تار چۈشەنچە.
dar². is. دار (جازا قورالى):
«Dara asmak — «دارغا ئاسماق.
dar³. z. ① تەسلىكتە. ② is. ئۇرۇش، جېدەل، ماجرا، غوۋغا. ③ مەملىكەت، يۇرت، ئەل:
«Vapura dar yetiştim — پاراخوتقا تەستە يېتىشتىم.»
dara. is. it. ئەرسىنىڭ (قاچىلانغان) ساپ ئېغىرلىقى:
«Daraya atmak (sırkarmak) — ئەھمىيەت بەرمەسلىك.»
daraban. is. ar. يۈرەكنىڭ ئۇرۇشى، سېلىشى، تېپىشى.
daracık. s. بەك تار، قىستاڭ.
daradar. z. تەستە، ئاران:
«Para daradar yetişti — پۇل تەستە (ئاران) يېتىشتى.»
daragâcı, —nı. is. far. دار ياغىچى.
daraka. is. ar. تېرە قالقان.
daralmak. تارايماق، ئازايماق، كىچىكلىمەك، قورۇلماق. كىرىشمەك:
«Elbise daraldi — كىيىم كىرىشىپ كەتتى.»
daraltmak. تارايتماق، كىچىكلەتمەك (كىيىمنى).
darbe. ir. ar. ① زەربە. ② كېلىشمەسلىك، مۇسىبەت. ③ دەرد، ئەلەم:
«Duşmana darbe indirmek — دۈشمەنگە زەربە بەرمەك.
Ağır bir darbe — ئېغىر بىر دەرد (كېلىشمەسلىك).»
darbelemek. ① زەربە بەرمەك. ② پالاكەتكە ئۇچراتماق. ③ يىلتىزىغا پالتا چاپماق، توسقۇن بولماق، بۇزماق:
«Devletin birligini darbeliyenler iyi gün görmiyecekler — دۆلەتنىڭ بىرلىكىنى بۇزغۇچىلار ياخشى كۈن كۆرمەيدۇ.»
darbeli. s. زەربە بېرىلگەن، زەربە يېگەن، تۇمشۇقىغا يېگەن.
darbı · semel. is. far. ar. ئاتىلار سۆزى، ماقال، تەمسىل، ھېكمەتلىك سۆزلەر.
darbız. is. توپىنىڭ ئەملىكى:
«Bu tarla darbızını hiç bırakmadı— بۇ ئېتىزنىڭ ئەملىكى ساقلىنىپ قالدى.»
darbizlı. s. ئەملىك:
«Darbızlı olmayan toprağa ekin ekilmez — ئەملىكى بولمىغان يەرگە ئۇرۇق چاچقىلى بولمايدۇ.»
darbuka. is. far. ناغرا، دومباق (قول بىلەن ئۇرۇپ چېلىنىدىغان).
darbukacı. is. ناغرىچى، دومباقچى.
dardağan. s. تارقاق، ئارىلاشما:
«Bu köyde halk dardağandır — بۇ يېزىدا خەلق تارقاقتۇر.»
dardağanlık, — ğı. is. تارقاقلىق.
dâreyn. is. ar. دۇنيا بىلەن ئاخىرەت.
dargın. s. ① ئاچچىق، غەزەپ:
«Bana dargınmısınız? ماڭا ئاچچىقىڭىز بارمۇ؟»
dargınlık, —ğı. is. ئاچچىق، خاپىچىلىق، غەزەپ.
darı. is. ① تېرىق. ② بەزى يەرلەردە كۆممىقوناقنىمۇ «dar» دەيدۇ.
dârı.ahiret, — ti. is. ئاخىرەت (ئۇ دۇنيا).
darı.beka. is. ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا (ئەبەدىي دۇنيا).

darbetmek. زەربە بەرمەك. ② باسماق.

darı.dünya. is. far. دۇنيا، يەر يۈزى، ئالەم، جاھان.

darılgan. s. ① باتىنغاق. ② جىلىخور:

«Darılgandır şakaya gelmez — بەكمۇ كۆڭلى ئىنچىكە، چاقچاق كۆتۈرەلمەيدۇ.»

darılişmak. خاپىلىشىپ قالماق، باتىنىشىپ يۈرمەك.

darilmak. ① ئاچچىغلاپ مۇناسىۋەتنى ئۈزمەك. ② رەنجىمەك، كۆڭلى قالماق. ③ چۆچۈتمەك:

«Sözünü tasdik etmediğim için bana darıldı — سۆزىگە قوشۇلمىغانلىقىم ئۈچۈن مەن بىلەن مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

Çocuğa biraz darıl, çok yaramazlık yapiyor — بالىنى بىر ئاز چۆچۈتۈپ قوي، تولىمۇ ئەسكىلىك قىلىۋاتىدۇ.»

darıltmak. ئاچچىقىنى كەلتۈرمەك، خاپا قىلماق.

darkafalı. s. كەم ئەقىل، مۇتەئەسسىپ.

darlanmak. → **Daralmak.**

darlaşmak. تارلاشماق، كىچىكلەپ كەتمەك:

«Elbise darlaştı — كىيىم تارلىشىپ كەتتى.»

darlatmak. تارلاتماق.

darlık. is. ① تارلىق، كىچىكلىك. ② قىسلىق، كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق. ③ كەملىك، ئازلىق:

«Elbisemi darlığından giyemiyorum — كىيىملىرىمنى تارلىقىدىن كىيەلمەيۋاتىمەن.

Bilgi darlığı bir felakettir — بىلىمنىڭ كەملىكى بىر ئاپەتتۇر.»

darling. is. ing. سۆيۈملۈكۈم، ئامرىقىم، جېنىم.

darma. dağın, darma. dağınık. — مالىماتاڭ، قالايمىقان، ئاستىن ـ ئۈستۈن، ئوڭ ـ تەتۈر:

«Çocuk masanın üstünü darma-dağın etmiş — بالا شىرەنىڭ ئۈستىنى قالايمىقان قىلىۋېتىپتۇ.

Düşmanın planları darmadağın oldu — دۈشمەننىڭ پىلانلىرى ئاستىن ـ ئۈستۈن بولۇپ كەتتى.»

darp, — bi. is. ① ئۇرماق. ② سىرقۇلماق، ئۇرۇلماق. ③ تېكمەك، قورماق. ④ زەربە. ⑤ پۇل بېسىش. ⑥ تۈر، خىل.

darp.hâne. is. ar · far. مېتال پۇل باسىدىغان ئورۇن.

darül. aceze. is. ar. دارىلئاجىزىن.

darül. eytam. is. ar. دارىلئېيتام.

darül. fünun. is. ar. دارىلپۇنۇن، ئۇنىۋېرسىتېت:

«Sincang darülfünunu — شىنجاڭ دارىلپۇنۇنى.»

darül. harb. is. ar. جەڭ مەيدانى.

darül. mualim. is. دارىل مۇئەللىم (ئوقۇتقۇچى).

darüş. şafaka. is. يېتىملەر مەكتىپى.

darüş · şifa. is. دوختۇرخانا، شىپاخانا.

darüttedris. is. گاس ـ گاچىلار مەكتىپى.

Darven. is. داروىن (1809 — 1882- يىللىرى ئارىلىقىدا ياشىغان ئىنگلىز ئالىمى).

dasitan. is. far. داستان، ئېپىك پوئېما.

daş. داش (ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا ئۇلىنىپ ئورتاقلىقنى بىلدۈرىدىغان سۆز):
«Vatandaş, yoldaş — ۋەتەنداش، يولداش.»

dat. is. far. ① بېرىش، باج، ئېھسان. ② ئادالەت.

datıf. is. dilb. يۆنىلىش كېلىش قوشۇمچىسى.

dâüssıla. is. ar. يۇرتنى، ئائىلىنى سېغىنىش.

dav[1]. is. ياۋا ئېشەك.

dav[2]. is. far. ①دو (قىمارىدا قويۇلغان پۇل). ② شاھمات، دامكا قاتارلىق ئويۇنلاردا مېڭىش نۆۋىتى.

dava. is. ar. ① دەۋا. ② سوت. ③ ئىش. ④ پىكىر، چۈشەنچە، كۆز قاراش:
«1. Onun aleyhinde dava açtılar — ئۇنىڭ ئۈستىدە دەۋا ئاچتى.
2. Bugün birinci mahkemede davam var — بۈگۈن بىرىنچى مەھكىمىدە سوت ئىشىم بار.
3. Dil davası komitesi — تىل ئىشلىرى كومىتېتى.
4. Bu onun eski bir davasıdır — بۇ ئۇنىڭ كونا كۆز قارىشىدۇر.»

davacı. is. دەۋاگەر.

davalaşmak. دەۋالاشماق.

davalı. is. s. ① ئەرز قىلىنغان، جاۋابكار. ② تالاش - تارتىشتا قالغان:
«Davacı ile davalı hazır olduğu halde — دەۋاگەر بىلەن جاۋابكار بىر يەردە بولغان ھالدا.
Davalı orman — تالاش - تارتىشتا قالغان ئورمان.»

davar. is. قوي، ئۆچكە قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي ئېتى:
«Tarlaya davar yatırdılar — ئېتىزغا قوي - ئۆچكىلەرنى قويۇۋەتتى.»

daver. is. far. ① توغرا ۋە ئادىل ھۆكۈمدار، ۋەزىر، ۋالىي، ھاكىم. ② ئەر ئىسمى.

davet, -ti. is. ① تەكلىپ. ② زىيارەت:
«Ziyaret için Çine davet edildi — زىيارەت ئۈچۈن جۇڭگوغا تەكلىپ قىلىندى.»

davetçi. is. تەكلىپ قىلغۇچى، چاقىرغۇچى.

davetiye. is. ar. باغاق، تەكلىپنامە. چاقىرىق قەغىزى (سوتنىڭ).

davetli. s. تەكلىپ قىلىنغۇچى (بىر يەرگە، زىياپەتكە، زىيارەتكە، يىغىنغا):
«Kaç davetliniz var? — چاقىرغان ئادىمىڭىز قانچە؟»

davetsiz. is. ar. تەكلىپ قىلىنمىغان، چاقىرىلمىغان:
«Davetsiz misafir — چاقىرىلمىغان مېھمان.»

davlumbaz. is. ① پاراخوتلارنىڭ چاقىغا ئورالغان يېرىم دائىرە شەكلىدىكى ياپقۇچ. ② ئوچاق ئاغزىنىڭ ئۈستى تەرىپى. ③ دۇمباقچى، ناغرىچى. ④ سۇقۇشلاردا ئاتلارنىڭ كۆكسىگە تاقىلىدىغان تۇمۇر قالقان.

davlun, davlum. is. تاسما.

davrandırmak. ھەرىكەتلەندۈرمەك، ھەرىكەتكە كەلتۈرمەك.

davranım. is. بىر ئورگانىزمنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ھالدىكى ھەر تۈرلۈك جىسمانىي، پسىخولوگىيىلىك ۋە زېھنىي

پائالىيىتى.

davranış. is. ھەرىكەت ۋە ئۇنىڭ شەكلى، بىرسىگە ۋە ھادىسىگە قارشى مۇئامىلە:

«Bu adamın davranışları daima dürüstür — بۇ ئادەمنىڭ ھەرىكىتى دائىما توغرا.

Son davranışları nasıl? — كېيىنكى مۇئامىلىسى قانداق؟»

davranmak. ① ھەرىكەتلەنمەك، ھەرىكەتكە كەلمەك. ② بىر نەرسىگە قول سالماق. ③ مۇئامىلە قىلماق، ئۇنداق ياكى مۇنداق مۇئامىلىدە بولماق. ④ كېتىش ئۈچۈن قوزغالماق.

davudi. s. ar. بوم ئاۋاز.

~ ney. müz. بىر خىل چوڭ نەي.

davul. is. ar. ① دۇمباق، ناغرا. ② ئادەمنىڭ سۆڭكى (كۆت، قوڭ):

« Davul çalmak — دۇمباق چالماق.

Davulu biz çaldık, parayı başkasi topladı — ناغرىنى بىز چالساق پۇلنى باشقىلار ئالدى.»

davulcu. is. دۇمباق چالغۇچى، ناغرىچى.

davulculuk, – ğu. is. دۇمباقچىلىق، ناغرىچىلىق.

dayak, – ğı. is. ① تاياق. ②تېرەك:

«Dayak yemek — تاياق يېمەك.

Kapıya bir dayak koyunuzki rüzgarla kapanmasın — ئىشىكنى تېرەپ قويغىن، شامالدا يېپىلىپ قالمىسۇن.»

dayaklamak. تېرەك قويماق.

dayaklanmak. بېقىنلماق، قارالماق، ياردەم بېرىلمەك.

dayalı. s. ① تايانغان، يۆلەنگەن. ② چىڭ، مەھكەم، مەزمۇت:

«Dayalı döşeli oda — راسا مەزمۇت سېلىنغان ئۆي.»

dayanışma. is. ئىتتىپاقلىق:

«Çin halkının dayanışması — جۇڭگو خەلقىنىڭ ئىتتىپاقلىقى.»

dayamak. ① تىرەپ (يۆلەپ) قويماق. ② تۇرتمەك. ③ ۋاقتىدا قىلماق:

«1. Merdiveni duvara dayamak— شوتىنى تامغا يۆلەپ قويماق.

2. Mektubu gözüme dayadı — خەتنى كۆزۈمگە تۇرتتى.

3. Istifayı dayadı — ۋاقتىدىلا ئىستىپا سۇرىدى.»

dayanak, – ğı. is. ① ئارقا تىرەك. ② تايانچۇق، يۆلەنچۈك:

«Onun dayanağı var — ئۇنىڭ يۆلەنچۈكى بار.»

dayanç. s. تايانچ، ئىشەنچ:

«Parti dayançımdır — پارتىيە مېنىڭ تايانچىمدۇر.»

dayangaç. is. تايانغۇچ، يۆلەنچۈك:

«Yoksulların büyük dayangacı komünist partidir — كوممۇنىستىك پارتىيە كەمبەغەللەرنىڭ كۈچلۈك تايانچىسىدۇر.»

dayanık, – ğı. is. ① غەيرەت قىلىش، چىداش، غەيرەت، چىدام، تايىنىش. ② s. غەيرەتلىك، چىداملىق.

dayanıklı. s. چىداملىق، غەيرەتلىك، بەرداشلىق، بەك:

«Dayanıklı bir adam — چىداملىق بىر ئادەم.»

dayanıksız. s. غەيرەتسىز، چىدامسىز، بوش:

«Dayanıksız kumaş — بوش (چىدامسىز) رەخت.»

dayanıksızlık, — ğı. is. چىدامسىزلىق، بەرداشسىزلىق، بوشلۇق.

dayanılmak. تايانماق، يۆلەنمەك:

«Buraya dayanılırsa yıkılır — بۇ يەرگە يۆلەنسە يىقىلىدۇ.»

dayanım. is. → **Dayanık.**

dayanış. is. تايىنىش (يۆلىنىش) شەكلى.

dayanışmak. ① ئىتتىپاقلاشماق، بىرلەشمەك، بىر - بىرىنى قوللىماق. ② تايىنىشماق، يۆلىنىشمەك.

dayanma. is. ① تايىنىش، يۆلىنىش. ② ئاساسلىنىش. ③ سەۋر قىلىش، تاقەت قىلىش. ④ كۆزلىگەن يېرىگە بېرىش، يېتىشىش، ئۇلىشىش.

dayanmak. ① تايانماق، يۆلەنمەك. ② ئاساسلانماق. ③ ئىشەنمەك. ④ بەرداشلىق بەرمەك، چىداشلىق بەرمەك. ⑤ ئىتتىرمەك، مۆرىدىمەك. ⑥ يېتىپ بارماق، ئۇلاشماق. ⑦ ئارتىلىپ قالماق، يۈكلىنىپ قالماق:

«1. Yalnız baba zenginliğine dayanan, yarın yoksul kalabilir — پەقەت ئاتىسىنىڭ دۆلىتىگە يۆلەنگەن ئادەم ئەتە يوقسۇل ھالغا چۈشۈپ قالىدۇ.

2. Bu kumaş çok dayandı — بۇ رەخت ئوبدان چىدىدى.

3. Arabayı arkadan dayanmak — ھارۋىنى ئارقىدىن ئىتتىرمەك.

4. Ordu on beş günde Yanana dayandı — ئارمىيە 15 كۈندە يەنئەنگە يېتىپ باردى.

5. Bu iş sonunda bize dayanacak — بۇ ئىش ئاخىرى بىزگە ئارتىلىپ قالىدۇ.»

dayantı. is. غوجاتام، تىرەك:

«Duvar eğrilmiş, önüne bir dayantı vurmalı — تام قىڭغىيىپ قاپتۇ، بىر غوجاتام سېلىپ قويۇش لازىم بولۇپتۇ.»

dayatılmak. مەجبۇرلىماق، يۈكلەنمەك.

dayatma. is. ① مەجبۇرلاش، يۈكلەش، تېڭىش. ② قارشى چىقىش.

dayatmak. ① مەجبۇرلىماق، يۈكلىمەك، تاڭماق. ② قەتئىي تۇرماق:

«Bu olayı bana dayatiyor — بۇ ئىشنى ماڭا تېڭىۋاتىدۇ.

Gideceğim diye dayatti — كېتىمەن دەپ تۇرۇۋالدى.»

dayı. is. ① تاغا. (بىراۋغا نىسبەتەن ئانىسىنىڭ ئاكىسى ياكى ئىنىسى). ② ھىمايىچى، ھامىيبولغۇچى، قوغدىغۇچى، قانات ئاستىغا ئالغۇچى. ③ مويسىپىت ئادەم، بوۋا. ④ساقچى ژاندارما. باكارچى:

«1. Mehmet benim dayımdır — مۇھەممەت مېنىڭ تاغامدۇر.

2. Mahkemede onun dayısı var — سوتتا ئۇنىڭ ھىمايىچىسى بار.

3. Ahmet dayı — ئەخمەت بوۋا.»

dayılık, — ğı. is. ① تاغىلىق. ② ھامىيلىق. ③ باكارچىلىق.

dayızade. is. far. تاغىنىڭ ئوغلى ياكى قىزى.

dâyin. is. ar. قەرز بەرگۈچى.

daz. is. ① تاز، پاينەكباش. ② قاقاس يەر.

dazara. dazar. ئالدىراش - تېنەش.

dazara · dazır. ئالدىراپ - تېنەپ:

«Dazara dazır gidiyor — ئالدىراپ - تېنەپ كېتىۋاتىدۇ.»

dazlak. s. تاقىرباش، پاينەكباش.

dazlaklık, – ğı. is. چاچنىڭ چۈشۈپ كېتىشى.

dazlık, – ğı. is. ① چېچى چۈشۈپ كەتكەنلىك. ② قۇرغاقلىق، قاقاسلىق.

debbe. is. ar مىس ساندۇق، مىس قاچا.

deb debe. is. ar. دەبدەبە، تەنتەنە، داغدۇغا.

debdebeli. s. دەبدەبىلىك، تەنتەنىلىك، داغدۇغىلىق.

debe. is. ياغ قاچىسى.

debelenmek. ① كۈچىمەك، كۈچەنمەك، تىپىرلىماق. ② ئاۋارە بولماق، قۇرۇق ھەپىلەشمەك.

debil. s. fr. ئاجىز، ماغدۇرسىز، زەئىپ، ئاۋاق.

debillik, – ği. is. fr. ئاجىزلىق، كۈچسىزلىك، ماغدۇرسىزلىق، زەئىپلىك.

deccal, – lı. öz. is. ar. دەججال.

dede. is. ① دادا (ئاتىنىڭ ياكى ئانىنىڭ ئاتىسى). ② ئاتا، - بوۋا، ئەجداد. ③ بوۋاي.

dedik, – ği. is. s. سۆزلەنگەن، دېيىلگەن.

dediği çıkmak. گېپى دېگەن يېرىدىن چىقماق.

dediği dedik olmak. گېپىدە تۇرماق.

dedi . koda. is. ① غەيۋەت، ئارقىدىن يامانلىماق. ② ھاقارەت، بۆھتان.

dedikoducu. s. غەيۋەتچى، شىكايەتچى.

dedikoduluk, – ğu. is. غەيۋەتچىلىك.

«Dedikoduluk fenadir — غەيۋەتچىلىك يامان بولىدۇ.»

dedir (t) mek. سۆزلەتمەك، دېگۈزمەك:

Ken disinetembel dedirmemek için çok çalişiyor — ئۆزىنى ھۇرۇن دېگۈزمەسلىك ئۈچۈن كۆپ ئىشلەيدۇ.»

dedveyt, – ti. is. بىر كېمە (پاراخوت) ئېلىپ ماڭالايدىغان دەرىجىدىكى يۈك.

def[1]**.** is. ar. ① قوغلاش، ھەيدەش. ② ئېلىپ تاشلاش. ③ يېڭىش:

«Saldırganlar yurdumuzdan defolsunlar! — تاجاۋۇزچىلار يۇرتىمىزدىن كەتسۇن!»

def[2]**.** is. far. داپ.

defa. is. ar. ① نۆۋەت، قېتىم. ② ھەسسە:

«Kaç defa söyledim — بىر قانچە قېتىم سۆزلىدىم.

Bu ondan iki defa büyük — بۇ ئۇنىڭدىن ئىككى ھەسسە چوڭ.»

defans. is. fr. ئىستىھكام، مۇداپىئە:

«Karşı takımın defansını geçmekte güçlük çekmiyorlardı — قارشى تەرەپنىڭ ئىستىھكامىنى بۇزۇپ ئۆتۈش قىيىن ئەمەس.»

defedilmek. ① قوغلانماق، ھەيدەلمەك، تاشلانماق. ② ئېلىپ تاشلانماق، ئەمەلدىن قالدۇرۇلماق.

defetmek. ① قوغلىماق، ھەيدىمەك. ② يوق قىلماق. ③ ئىتتەرمەك، سۈرمەك:

«Belâyi defetmek — بالا - قازانى يوق قىلىپ تاشلىماق.»

deffaf. s. is. داپچى ياكى داپ ياساپ ساتقان.

deffafe. is. داپچى ئايال.

defile. is. fr. كىيىم - كېچەك كۆرگەزمىسى:

«Defilede son moda elbiseleri gösterildi — كىيىم كۆرگەزمىسىدە يېڭى

مودا كىيىملەر قويۇلدى.»

defin. is. s. ar. ① كۆمۈلگەن، كۆمۈكلۈك. ② كۆممەك، دەپنە قىلماق.

define. is. ① يەرگە كۆمۈلگەن قىممەتلىك نەرسە. ② ھۆرمەتلىك ئادەم.

deflasyon. is. fr. پۇل پاخاللىقى.

defletmek. → **Defetmek.**

defne. is. yun. قىش - ياز يېشىل تۇرىدىغان، يېپيۇرمىقى پۇراقلىق بىر خىل دەرەخ.

defnedilmek. دەپنە قىلىنماق، كۆمۈلمەك، يەرلىككە قويۇلماق.

defnetmek. دەپىن قىلماق، كۆممەك، يەرلىككە قويماق.

defnolunmak. → **Defnedilmek.**

defolmak. كۆزدىن يوقالماق.

defter. is. ar. دەپتەر:

«Cep defteri — يانچۇق دەپتىرى.

Işletme defteri — كىرىم - چىقىم دەپتىرى.»

~ **açmak.** ھېساب ئاچماق.

defterdar. is. ar · far. ① ھېساباتچى، بوغالتىر. ② مالىيە ئىشلىرىغا مەسئۇل كىشى.

defterhane. is. يەر - سۇ، مۈلۈكلەرنىڭ ئورنىنى، ئۇلارنىڭ چېگرىسىنى پىلانغا ئالىدىغان ئىدارە.

değer. is. ① جايىدا، لايىق. ② قىممەت، باھا. ③ ئىناۋەت:

«1. Zahmete değer bir sonuç — جاپاغا لايىق بىر نەتىجە.

2. Bu kitabın değeri beş liradir — بۇ كىتابنىڭ باھاسى بەش لىرا.

3. Değerli adam — ئىناۋەتلىك ئادەم.»

değer . bilir. s. قەدىر بىلىدىغان.

değer bilmez. s. قەدرىنى بىلمەيدىغان.

değerlendirmek. ① باھالىماق، باھا بەرمەك. ② پۇل قىلماق. ③ ئۈنۈملۈك قىلماق:

«Bu adam iyi değerlendirilmeli — بۇ ئادەمگە ئوبدان باھا بېرىلىشى كېرەك.»

değerlenmek. ① قەدىر - قىممىتى ئاشماق. ② ئېتىبار قازانماق، ئىناۋىتى ئۆسمەك.

değerli. s. ① قىممەتلىك، قەدىرلىك. ② باھالىق. ③ ئېسىل، كاتتا:

«Değerli konuklarımız — قىممەتلىك مېھمانلىرىمىز.»

değersiz. s. قىممىتى يوق، قەدىرسىز.

değğin. s. مۇناسىۋەتلىك، ئائىت، دائىر.

değil. «ئەمەس»، «ياق»، «بولماستىن»، «تۇرغاي»، «تۇگۈل» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ:

«Sen değil ben geldim — سەن ئەمەس، مەن كەلدىم.

Evi görmek değil, bahçeyi de gördüm — ئۆي تۇگۈل، باغچىنىمۇ كۆردۈم.»

değim. is. لىياقەت، قابىلىيەت، پەزىلەت.

değimli. s. لاياقەتلىك، قابىلىيەتلىك، پەزىلەتلىك.

~ **adam** — قابىلىيەتلىك ئادەم.

değimsiz. s. لاياقەتسىز، قابىلىيەتسىز.

değimsizlik, – ği. is. لاياقەتسىزلىك، قابىلىيەتسىزلىك، ئىقتىدارسىزلىق.

değin. is. ① ۋاقىت ياكى ئارىلىقنى بىلدۈرىدۇ:

«Buraya değin, akşama değin — بۇ يەرگە قەدەر، ئاخشامغىچە.»

② تېيىن (ھايۋان).

değinmek. ① بىر ئىش ئۈستىدە سۆزلەشمەك. ② بىر مەسىلە ئۈستىدە توختالماق:

«Onlar iki ülke arasindaki ilişkil er konusuna değindiler — ئۇلار ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ھەققىدە سۆزلەشتى.

Milli soruna da değindi — مىللىي مەسىلە ئۈستىدىمۇ توختالدى.»

değirmek. ① تەگكۈزمەك، تەگدۈرمەك. ② يېتىشتۈرمەك، ئېرىشتۈرمەك.

değirmen. is. تۈگمەن:

«Su değirmeni — سۇ تۈگمىنى.»

değirmenci. is. تۈگمەنچى.

değirmencilik, — ği. is. تۈگمەنچىلىك.

değirmenlik, — ği. is. ① تۈگمەنلەر جايلاشقان يەر. ② بىر تۈگمەنلىك سۇ.

değirmi. s. ①يۇملاق، چەمبەرشەكىللىك. ② ئېنى، بويى تەڭ كېسىلگەن رەخت.

değiş. is. ① بىر نەرسە ئورنىغا باشقا نەرسىنىڭ قويۇلۇشى. ② ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك.

değişik. s. ① ئۆزگەرگەن، ئالماشقان، تېگىشلىگەن. ② تۈرلۈك، خىلمۇخىل، باشقا ـ باشقا. ③ يىگىلەپ قالغان:

«Bu çocuk değişik olmuş — بۇ بالا يىگىلەپ قاپتۇ.»

değişiklik, — ği. is. ① ئۆزگىرىش. ② ئىسلاھات:

«Bu yazıda değişiklik çok — بۇ ماقالىدا كۆپ ئۆزگىرىش بار.»

değişim. is. ① ئۆزگىرىش. ② ئەۋلادلارنى نەسلىنى تارتماسلىقتا ئېلىپ بارغان ئامىللار. ③ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۆلغىيىشىغا قەدەر بولغان ئۆزگىرىش جەريانى. ④ دېڭىز شامىلىنىڭ يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتىشى.

değişken. s. is. ئۆزگەرگەن.

değişkenlik, — ği. is. بىر ھالدىن باشقا بىر ھالغا، بىر شەكىلدىن يەنە بىر شەكىلگە ئۆزگەرگەنلىك.

değişmek. ئۆزگەرمەك، ئالماشماق، تېگىشمەك:

«1. Hava değişti — ھاۋا ئۆزگەردى.

2. Okulun müdürü değişti — مەكتەپنىڭ مۇدىرى ئالماشتى.

3. Saatlarımızı değıştirelim mi? — سائەتلىرىمىزنى تېگىشەيلىمۇ؟»

değişmez. s. ئۆزگەرمەس.

değişmezlik, — ği. is. ئۆزگەرمەسلىك.

değiştirge. is. ئىسلاھات تەكلىپى (بىرەر ئىسلاھاتنىڭ بولۇشى ئۈچۈن).

değiştirici. s. ئۆزگەرتكۈچى، ئالماشتۇرغۇچى، تېگىشكۈچى.

değiştirmek. ① ئۆزگەرتمەك. ② ئالماشتۇرماق. ③ يەڭگۈشلىمەك، تېگىشمەك.

değiştirtmek. ① ئۆزگەرتكۈزمەك، ئۆزگەرتتۈرمەك. ② يەڭگۈشلىمەك، تېگىشتۈرمەك. ③ يۆتكەتتۈرمەك، يۆتكەزدۈرمەك.

değme. is. تېگىش، چېقىلىش، تاسادىپى، بولار ـ بولماس:

«Başı göğe değmiş — بېشى ئاسمانغا تەگدى.»

değmek.[1] ① تەگمەك. ② جايىغا چۈشمەك:

«Kova kuyunun dibine değdi — چېلەك قۇدۇقنىڭ تېگىگە تەگدى.

Mektup elime değmedi — خەت قولۇمغا تەگمىدى.»

değmek[2]. ① يارىماق. ② لايىق بولماق، ئەرزىمەك. ③ كۆڭلىگە ياقماق، كۆڭۈلگە يارىماق:

«1. Bu on lira değer — بۇ، ئون لىراغا يارايدۇ.

2. Bu konu dikkate değer — بۇ مەسىلە دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدۇ.»

değnek, — ği. is. ① تاياق، توقماق. ② ھاسا.

değnekçi. s. ھارۋىكەش، شوپۇر، كىمچى قاتارلىقلار ئوتتۇرىسىدا تەرتىپ ساقلىغۇچى.

değnekçilik, — ği. is. ھارۋىكەش، شوپۇر ۋە كىمچى قاتارلىقلار ئوتتۇرىسىدا تەرتىپ ساقلاش ئىشى.

değre. is. → Daire.

değrek. s. دۆڭگىلەك.

değşirmek. بۇرمىلىماق، بۇزۇپ كۆرسەتمەك (مەسىلىنىڭ ماھىيىتىنى).

deh. چۇھ (ھايۋانلارنى ماڭدۇرۇش ئۈچۈن سۆزلىنىدىغان سۆز).

deha. is. ar ① تالانتلىق (ئىلىم - پەن، سەنئەتتە ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدە). ② يۇقىرى دەرىجىدە ئەقىل - ئىدراكقا ئىگە ئادەم.

dehalet, — ti. is. ar. بىراۋغا سىغىنىش، ھىمايىسىگە ئېرىشىش، ئىلتىجا.

deh deh. is. كىچىك بالىلار تىلىدا ئات، ئېشەك قاتارلىق ھايۋان.

dehir, — hri. is. ar. ① دەۋر، چاغ، زامان. ② دۇنيا، ئالەم، جاھان.

dehlemek. ①«چۇھ» دىمەك (ھايۋاننى ماڭدۇرۇش ئۈچۈن). ② قوغلاپ چىقارماق.

dehliz. is. far. دەھلىز، ئارىلىق، كارىدور.

dehri. s. far. ماتېرىيالىست، خۇداسىز.

dehriye. is. far. ماتېرىيالىزم، خۇداسىزلىق.

dehşet, — ti. is. ar. ① دەھشەت، قورقۇنچ. ② ياپىر:

«Dehşet bu ne büyük vapur — ياپىرا بۇ نىمىدېگەن يوغان پاراخوت.»

dehşetli. s. ① دەھشەتلىك، قورقۇنچلۇق. ② ئاجايىپ چوڭ. ③ قاتتىق:

«Dehşetli bir olay — دەھشەتلىك بىر ۋەقە.

Dehşetli bir yağmur — نېمىدېگەن قاتتىق يامغۇر.»

dek[1]. قەدەر:

«Bügüne dek — بۈگۈنگە قەدەر.»

dek[2], **— ki.** is. ھىيلە، ئالدام:

«Deke düşmek — ئالدامغا چۈشمەك.»

～ etmek. ئالدىماق.

dekadan. is. fr. چۈشكۈن، چۈشكۈنلۈك.

dekagram. is. fr. دېكاگرام (10 گرام ئېغىرلىق ئۆلچىمى).

dekalitre. is. yün. دېكالىتر (10 لىترلىق ئوبيوم ئۆلچىمى).

dekametre. is. yan. دېكامېتر (10 مېترلىق ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى).

dekan. is. lat. فاكولتېت مۇدىرى.

dekar. is. fr. دەكار (مىڭ كۋادرات مېترغا تەڭ ئۆلچەم).

dekçi. s. ئالدامچى، ھىيلىگەر.

deklamasyon. is. fr. دېكلاماتسىيە.

deklarasyon. is. fr. بايانىنامە، خىتابنامە:

«Komünist deklarasyonu — كوممۇنىستلار خىتابنامىسى.»

deklare. s. fr. بايان قىلىنغان، ئېلان قىلىنغان.

deklinasyon. is. fr. ① چېرىشىش. ② خاھىش.

dekolte. s. fr. ① بويىنى، مۈرىسى، كۆكسى ۋە ئارقىسىنىڭ بىر قىسمى ئوچۇق (ئايال). ② ئاپئاشكارا، ئوپئوچۇق:

«Bu onun delaletidir — بۇ ئۇنىڭ باشلامچىلىقىدۇر.

Fazla dokelto konuşmaktan sakınmalısınız — بەكمۇ ئاشكارا سۆز قىلىشتىن ساقلىنىشىڭىز كېرەك»

dekor. is. fr. دېكلاماتسىيە ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر.

dekorasyon. is. fr. دېكوراتسىيە.

dekorcu. is. دېكوراتسىيىچى.

dekovil. is. fr. كىچىك تۆمۈر ھارۋىلارنى يۈرگۈزۈشكە يارايدىغان رېلىس.

dekre. is. fr. بۇيرۇقنامە، قارارنامە.

dekstroz. is. fr. گلۇكوز.

delail. دەلىللەر، پاكىتلار، ئىسپاتلار.

delalet,– ti is. fr. ① دەلالەت، باشلامچىلىق، ۋاستىلىك. ② يىلدۇرۇش، كۆرسىتىش:

«Bu evi sizin delâletinizle bulduk — بۇ ئۆيىنى سىزنىڭ ۋاستىڭىز بىلەن تاپتۇق.»

deldirmek. تەشتۈرمەك.

delegasyon. is. fr. ۋەكىللەر ئۆمىكى:

«Çin delegasyonu — جۇڭگو ۋەكىللەر ئۆمىكى.»

delege. is. fr. ۋەكىل:

«Kongreye katılan delegelerin sayısi arttı — قۇرۇلتايغا قاتناشقان ۋەكىللەرنىڭ سانى كۆپەيدى.»

delegelik, – ği. is. ① ۋەكىللىك. ② ۋەكىلنىڭ ۋەزىپىسى.

delgi. is. ① ئۈشكە، بۇرغا. ② ئۈشكە بىلەن ئېچىلغان تۆشۈك. ③ ئۈشكە شەكىلدىكى ئەسۋاب.

deli. s. ① ساراڭ، مەجنۇن. ② ئاشىق، بىر نەرسىگە ئارتۇق بېرىلگەن:

«Deli dostun olunca akıllı düşmanın olsun — ساراڭ دوستۇڭ بولغۇچە ئەقىللىق دۈشمىنىڭ بولسۇن.»

deli balta. is. زالىم.

deli. bozuk. s. ياددىغا كەلگەننى قىلىدىغان، قىلغان ئىشلىرى بىر-بىرىگە مۇۋاپىق كەلمەيدىغان.

delice. is. ① ساراڭلارچە. ② نورمال بولمىغان.

delici. s. is. ① تۆشۈك تەشكەن. ② تۆك ئۈشكىسى.

deli . dolu. is. ئالىجۈقى، ئالدى-كەينىنى ئويلىمايدىغان.

«Deli dolu adam — ئالىجوقى ئادەم.»

deli . duman. s. تەلۋىلەرچە ھەرىكەت قىلغۇچى قىلىقسىز.

delik, – ği. is. ① تۆشۈك. ② كامار، ئۆڭكۈر. ③ قاماقخانا، تۈرمە. ④ قەپەس. ⑤ يىرتىق (كىيىمنىڭ). ⑥ ئۇۋا (ھايۋاننىڭ):

«Fare deligi — چاشقان تۆشۈكى.

Yilan deliğı — ئىلان ئۇۋىسى.»

delikanli. is. يىگىت، بالاغەتكە يەتكەن ئوغۇل بالا.

delikanlılık, – ğı. is. ① يىگىتلىك.

② ياشلىق ۋاقتى.

delikçik, –ği. is. كىچىك تۆشۈك.

delikli. s. is. ① تۆشۈكلۈك، تۆشۈكى بولغان. ② كەپكۈر.

deliksiz s. ① تۆشۈكسىز، تۆشۈكى بولمىغان. ② رۇخسەتسىز. ③ ئۈزلۈكسىز:

«Deliksiz çalışma — ئۈزلۈكسىز (داۋاملىق) خىزمەت.»

delil. is. ar. ① دەلىل، پاكىت. ② ئالامەت. ③ رەھبەر، يول باشلىغۇچى:

«Bu söz zekaya delildir — بۇ سۆز ئەقلىنىڭ ئالامىتىدۇر.»

delilik, –ği. is. ① ساراڭلىق، تەلۋىلىك. ② غالجىرلىق.

delinmek. تېشىلمەك:

«Kızın kulağı delindi — قىزنىڭ قۇلىقى تېشىلدى.»

delirmek. ① ساراڭ بولماق، تەلۋە بولماق، ئەقلىنى يوقاتماق، غالجىرلاشماق. ② ئاچچىقلانماق، جىلى بولماق.

delirtmek. ساراڭ قىلماق.

delişmen. s. ساراڭ مىجەز، تەلۋە مىجەز.

delişmenlik, –ği. is. ساراڭ مىجەزلىك، تەلۋە مىجەزلىك.

delk[1]. –ki. is. ar. ① ئۇۋۇلاش (بەدەننى). ② سۈرتۈش، سۈرتۈلۈش.

delk[2]. is. far. قەلەندەر كىيىمى، دەرۋىش كىيىمى.

delme. is. s. ① تېشىش. ② تېشىپ ئىشلەنگەن. ③ جىلتكە، پىنجەك.

delmek. ① تەشمەك. ② كولىماق، قازماق:

«Küp takmak için kızın kulağını delmek — ھالقا تاقاش ئۈچۈن قىزنىڭ قۇلىقىنى تەشمەك.

Kuyu delmek — قۇدۇق كولىماق.»

delta. is. yan. ① دېلتا (سۇنىڭ قۇيۇلۇش يېرى). ② ئارالچاق (كىچىك ئارال). ③ يۇنانچە تۆتىنچى ھەرپ:

«Tarım nehrinin deltası — تارىم دەرياسىنىڭ قۇيۇلۇش يېرى.»

dem[1]. is. ar. ① قان، خۇن. ② ھەيز، ئادەت.

dem[2]. is. far. ① سولىشىش، پۈرلىشىش. ② بەك قىسقا ئارىلىق، زامان. ③ ئىچىملىك (ھاراق ـ شاراب). ④ دەملەنگەن چاينىڭ رەڭگى ۋە پۇرىقى.

~çekmek. دەم تۇتماق (دەمدەر).

~içmek. ھاراق (شاراب) ئىچمەك.

~sürmek. ھاياتنى خۇشال ئۆتكۈزمەك (يالغان ۋەدە بېرىش، پاكىتلارنى بۇزۇپ كۆرسىتىش، خۇشامەتچىلىك قىلىش، ھىيلە ـ نەيرەڭ ئىشلىتىش يولى بىلەن ئاممىنى ئۆزىگە مايىل قىلىشقا ئىنتىلگۈچى ئادەم).

demagoji. is. yun. دېماگوگىيە (قۇرۇق ۋەدىلەر، يالغان ـ ياۋىداق گەپلەر بىلەن ئالداپ، مەلۇم بىر غەرەزلىك مەقسەتكە ئىنتىلىش، ئاممىنى ئالداش).

demarş. is. fr. مۇراجىئەت، تەشەببۇس.

deme. is. ① دېيىش. ② مەنە، ئۇقۇم.

«Onun böyle. demesine bakmayin ئۇنىڭ بۇنداق دېيىشىگە قارىما.

Demeşine bakmayın — ئۇنىڭ ئۇنداق دېيىشىگە قارىما.»

demç, –ci is. ① سۆز، نۇتۇق. ② باياناتت.

«Gazetecilere demeç vermek — مۇخبىرلارغا سۆز قىلماق.»

demek[1]. ① دېمەك، سۆز قىلماق.

② ئىسسىق بەرمەك، ئات قويماق. ③ چۇ-
شەندۇرمەك. ④ ھۆكۈم قىلماق.
demek². دېمەك:
«Demek siz gelmieyeceksiniz — دېمەك، سىز كەلمەيدىغان ئىكەنسىز.»
dememek. ① دېمەسلىك، سۆزلىمەسلىك. ② دېمەي، قارىماي، باقماي:
«Fırtına demedi, vapora bindi — شامالغا قارىماي پاراخوتقا چىقتى»
dem · dem. دائىم، پات - پات.
demogog, -ğu. is. fr. دېماگوگ.
demet, -ti. is. ① گۈل دەستە. ② باغ، باغلام (بوغداي قاتارلىقلارنىڭ):
«Bir demet çiçek — بىر دەستە گۈل.»
demet · demet. z. دەستە - دەستە، باغلام - باغلام.
demetçi. is. گۈل دەستىسى ياسىغۇچى. باغچى (باغ باغلايدىغان كىشى).
demetlemek. دەستىلىمەك.
demetlenmek. دەستىلەنمەك.
demetletmek. دەستىلەتمەك.
demevi. s. ar. قېنى جىق (ئادەم).
demi, dömi. is. ar يېرىم.
demikoton. is. fr يۇڭ ئارىلاش رەخت.
demin. z. بايا، ھېلى، ھېلىراق:
«Demin burada idi, şimdi çıktı — ھېلىراق مۇشۇ يەردە ئىدى، ھازىر چىقتى.»
demincek. z. ھېلىلا، باياتىن:
«Demincek telefonda sizi sorudu — بايىلا تېلېفوندا سىزنى سورىدى.»
deminde. z. ۋاقتىدا، تاۋىدا، قىزىقىدا.
demir. is. ① تۆمۈر. ② پاراخوتلار توختىغاندا سۇغا تاشلايدىغان تۆمۈر. ③ كىشەن (كويزا):
«Demire vurmak — كىشەن (كويزا) سالماق.»
~boku. داشقال، تۆمۈر پوقى.
~çağı. تۆمۈر دەۋرى (تارىختىن ئىلگىرىكى ئۈچىنچى دەۋر).
~diren. تۆمۈر ئارا.
~kazık. تۆمۈر قوزۇق (قۇتۇپ يۇلتۇزى).
~leblebi. قىيىن ئىش.
~tavında dövülür. تۆمۈر قىزىقىدا سوقۇلىدۇ.
demirbaş. is. ① كونا. ② جاھىل.
demirci. s. تۆمۈرچى.
~çekici- تۆمۈرچى بولقىسى.
~körüğü. كۆرۈك، شامال ساندۇقى.
~ocağı. تۆمۈرچى ئوچىقى.
demircilik, -ği is. تۆمۈرچىلىك.
demirhane. is. تۆمۈرچىلەر ئىشخانىسى، تۆمۈرچىلەر جايلاشقان ئورۇن.
demirhindi. s. پىخسىق، تەمەخور، بېخىل.
demirkapı. is. كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ ئۆتۈشىگە توسقۇن بولىدىغان يەر.
demirlemek. ① تاقىماق، ئەتمەك، قۇلۇپلىماق (ئىشىكنى)، ئىلگۈچىنى ئېتىپ قويماق (دېرىزىنىڭ). ② لەنگەر تاشلىماق (پاراخوتنىڭ).
demirli. s. ئىچىدە تۆمۈر ماددىسى بولغان، تەركىبىدە تۆمۈر بولغان.
demir yollar. is. تۆمۈريول ئىدارىسى.
demiryolu, - nu. is. تۆمۈريول.
demiryolcu. is. تۆمۈريول ئىشچىسى، تۆمۈريول خىزمەتچىسى.
demkeş. s. far. ① دەم تۇتىدىغان (دەمدەر).

② هاراق ئىچىدىغان.

demlemek,demlendirmek. دەملىمەك، دەم يېدۇرمەك (چاينى).

demlenmek. ① دەملەنمەك. ② ئىچىملىك ئىچمەك.

demli. s. دەملەنگەن (چاي).

demlik,-ği. is. far. چەينەك، چاچۇش.

demode. s. far. كونا، پاسون، كونا مودا.

demografi. is. yun. دېموگرافىيە (نوپۇس بىلىمى).

demokrasi. is. fr. دېموكراتىيە، خەلقچىلىق.

demokrat,-tı. s. is. دېموكرات، خەلقچىل.

demokratik. s. دېموكراتىك:

«Demokratik ülke — دېموكراتىك دۆلەت (مەملىكەت).»

demokratlaşma. دېموكراتلىشىش.

demokratlaşmak. دېموكراتلاشماق.

demokratlaştırmak. دېموكراتلاشتۇرماق.

demokratlık,-ğı. is. → Demokrasi

demon. is. fr. شەيتان، ئەسكى ئادەم.

denaet,-ti. is. ar. پەسكەشلىك.

denek,-ği. is. s. ① تەجرىبە قىلىنغان، سىناق قىلىنغان. ② تەجرىبە قىلىنغان ئادەم ياكى نەرسە.

~taşı مىخانىڭ تېشى.

deneme. is. تەجرىبە، سىناق:

«Bir bilimsel deneme yapıldı — بىر ئىلمىي تەجرىبە قىلىندى.»

denemeci. is. تەجرىبىچى، تەجرىبە قىلىپ نەرسە يازغۇچى.

denemek. تەجرىبە قىلماق، سىنىماق، سىناق قىلماق.

denen(il)mek. سىنالماق، تەجرىبە قىلىنماق، ئىمتىھان ئېلىنماق.

deneştirmek. سېلىشتۇرماق:

«Bir elyazısını bir diğer elyazısıyla deneştirmek — بىر قول يازمىسى بىلەن يەنە بىر قول يازمىسىنى سېلىشتۇرماق.»

denet. is. تىزگىنلەش.

denetçi. is. تىزگىنلىگۈچى.

denetici. is. سۇ ئاستىدىكى جاھازنى يىراقتىن تىزگىنلەپ تۇرىدىغان ماشىنا.

denetlemek. تىزگىنلىمەك.

denetleyici. is. ① تىزگىنلىگۈچى ئادەم ياكى ماشىنا. ② تىزگىنلەش ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى.

denetmek. تەجرىبە قىلدۇرماق، سىناق قىلدۇرماق.

deney. is. ① تەجرىبە، سىناق، پراكتىكا. ② تەجرىبە ئەسۋابى.

deneyci. is. s. تەجرىبىچى، سىناقچى.

deneycilik,-ği. is. تەجرىبىچىلىك، سىناقچىلىق.

deneyim. is. تەجرىبە قىلىش، سىناش.

deney.kap,-bı. is. تەجرىبە ساندۇقى.

deneylemek. تەجرىبە قىلماق، سىناپ كۆرمەك.

deneysel. s. تەجرىبىگە تايانغان، تەجرىبىگە ئائىت، تەجرىبىگە مۇناسىۋەتلىك:

«Deneysel bilimler — تەجرىبىگە ئاساسلانغان بىلىملەر.»

deneyselcilik,-ği. is. تەجرىبىچىلىك.

deney.üstü. s. تەجرىبىدىن ئۈستۈن، تەجرىبىگە تايانمىغان.

denge. is. ① تەڭلىك، تەڭپۇڭلۇق،

مۇۋازىنەت، تەكشىلىك، تۈزلۈك. ② سىپ-
لىشتۇرما:
«Kuvvet dengesi — كۈچ سىپلىشتۇرمىسى.»
dengeleme. is. سىپىلىشتۇرۇش.
dengelemek. ① سىپىلىشتۇرماق.
② تەكپۇڭلاشتۇرماق.
dengeli. s. ① تۈز. ② تەڭ، باراۋەر، تەكشى. ③ ئەقىللىق، ھوشيار.
dengesiz. s. ① تەكپۇڭسىز، مۇۋازى-
نەتسىز. ② ئەقىلسىز.
dengesizlik,—ği is. ① تەكپۇڭسىزلىق، مۇۋازىنەتسىزلىك. ② ئەقىلسىزلىك.
deni. s. ar. رەزىل، چاكىنا.
denilik, – ği. is. پەسكەشلىك، چاكىنىلىق.
denilmek. دېيىلمەك، سۆزلەنمەك، ئاتانماق (ئاتىلىدىغان).
deniz. is. دېڭىز.
deniz altı. s. ① دېڭىز ئاستى، دېڭىز ئاستىدا بولىدىغان نەرسىلەر. ② سۇنىڭ ئاستى ۋە ئۈستىدە ماڭالايدىغان، مەخ-
سۇس ياسالغان ئۇرۇش پاراخوتى.
deniz aşırı. s. چەت ئەل.
deniz aygırı. is. zool. دېڭىز ئاي-
غىرى، ساقانقور، دېڭىز پىلى.
deniz ayısı. is. دېڭىز ئېيىقى، دېڭىز پىلى (دېڭىز پەرىسى دەپمۇ ئاتىلىدۇ).
denizci. is. دېڭىزچى.
denizcilik, – ği. is. دېڭىزچىلىق.
denizel. s. دېڭىزگە ئائىت، دېڭىزدا ئۆسىدىغان:
«Denizel bitki — دېڭىزدا ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك ياكى دېڭىز ئۆسۈملۈكى.»
denizsel. s. دېڭىزچىلىققا ئائىت.
deniz · gergedani. is.zool كەركىدان.
deniz ineği, – ni. is. دېڭىز كالىسى.
deniz kızı, – n. is. دېڭىز قىزى (بەلىدىن يۇقىرى قىسمى قىز، تۆۋەن قىسمى بېلىق شەكلىدىكى ئەپسانىۋى مەخلۇق).
denk[1], – ği. is. ① ھايۋانغا ئارتىلغان يۈكنىڭ ھەربىر تەرىپى. ② تۆت چاسا قىلىپ تېڭىلغان نەرسە. ③ مىسقالنىڭ تۆتتىن بىرى. ④ ئويغۇنلۇق، باراۋەر-
لىك، تەڭلىك:
«1. Yükün bir dengi buğday, öte-
kisi mısır — يۈكنىڭ بىر تەرىپى بۇغداي، يەنە بىر تەرىپى قوناق.
2. Hali dengi — گىلەم تېڭىقى.
3. Denk gelmek — تەڭ كەلمەك.»
denk[2]. is. تەڭ، باراۋەر:
«O, size denk olamaz — ئۇ، سىزگە تەڭ بولالمايدۇ.»
denklem. is. mat. تەڭلەم.
denkleme. is. mat. تەڭلىمە.
denklemek. تەڭلىمەك، تەڭ قىلماق، باراۋەر قىلماق.
denkleşmek. تەڭلەشمەك، باراۋەر بولماق.
denkleştirici. is. تەڭلەشتۈرگۈچى:
«Denkleştirici araçlar — تەڭلەش-
تۈرگۈچى قوراللار.»
denkleştirmek. ① تەڭلەشتۈرمەك، باراۋەرلەشتۈرمەك. ② قولغا كەلتۈرمەك، ئېرىشمەك.
denkletmek. → **Denkleştirmek.**
denklik, – ği. is. تەڭلىك، باراۋەرلىك.
denkserlik, – ği. is. ھەقىقانىيەت.
denksizlik, – ği. is. تەڭسىزلىك، باراۋەرسىزلىك.

denkteş. s. تەڭداش، تەڭ، باراۋەر.

denli¹. شۇ قەدەر، شۇنچىلىك، كەبى:
«O denli sıcak oldumu? — ئۇ قەدەر ئىسسىق بولدىمۇ؟»
O denli söyledimi? — ئۇ شۇنچىلىك سۆز قىلدىمۇ؟»

denli². s. سالماقلىق، ئېغىر بېسىق، سۆز - ھەرىكەتلىرى جايىدا (بىرى).

denmek. ① دېيىلمەك. ② ھېسابلانماق، سانالماق، ئاتالماق. ③ ھۆكۈم قىلماق:
«Suyun katı haline buz denir — سۇنىڭ قېتىشمىسى مۇز دېيىلىدۇ.
Bu tutuma doğru dermez — بۇ پوزىتسىيە توغرا ھېسابلانمايدۇ.»

densiz. s. تەربىيەسىز، ئەخلاقسىز، تەرتىپسىز:
«Çocuk densizlik etmesin — بالا تەرتىپسىزلىك قىلمىسۇن!»

denşirmek. ماھىيىتىنى بۇزماق، تەبىئىيلىكىنى يوقاتماق.

dentisyon. is. fr. چىش چىقىشمەك.

depar. is. fr. مۇسابىقىنىڭ باشلىنىش يېرى.

depo. is. fr. ① ئامبار. ② بىلىملىك، ئوقۇمۇشلۇق (ئادەم):
«Su deposu — سۇ ئامبىرى.
Bizim muhabir depodur, ne istersen sor — بىزنىڭ مۇخبىر بىلىملىك ئادەم، خالىغانچە سورا.»

~buluntuları. تارىختىن ئاۋۋالقى چاغلارغا ئائىت بولۇپ، مەخسۇس توپلانغان نەرسىلەر.

depocu. is. ئامبارچى.

depolamak. ئامبارغا يىغماق، ئامباردا ساقلىماق، توپلىماق.

deppoy. is. ھەربىي ئىستىكلات.

deprem. is. يەر تەۋرەش، تەۋرەم.

deprem bilim. is. يەر تەۋرەش ھەققىدىكى بىلىم.

depremsiz. s. يەر تەۋرەش بولمايدىغان، يەر تەۋرىمەيدىغان (رايون).

depremsizlik,—ği. is. يەر تەۋرەش ھادىسىلىرى بولماسلىق.

deprem.yazar. is. تەۋرەمىيازار (يەر تەۋرەشنى ئالدىن يېزىپ بېرىدىغان ئەسۋاب).

deprenmek. قىمىرلىماق، تەۋرىمەك، تەۋرەنمەك.

depreşmek. باشقىدىن ئۆزىنى كۆرسەتمەك، يېڭىدىن ئوتتۇرىغا چىقماق.

depretmek. تەۋرەتمەك، قوزغاتماق، كۆشكۈرتمەك، ۋەسۋەسىگە سالماق.

der¹. far. «ئىچىدە، دە...»

der². is. far. ئىشىك، دەرۋازا.

deraguş. is. far. قۇچاقلاش، ئوراش، يۆگەش.

derakap. z. far دەرھال، ھامان، ئارقىدىنلا، تېزدىن:
«Her emrinizi derakap yerine getiren hizmetçi — ھەربىر بۇيرۇقىڭىزنى دەرھال ئىجرا قىلغۇچى خىزمەتچى.»

derbeder. s. far. ① ئىشىكمۇ ئىشىك يۈگۈرگۈچى، ساياق، ساڭگىتى، سەرسان. ② قالايمىقان، بىسەرەمجان، رەتسىز.

derbederlik,—ği is. ① رەتسىزلىك، بىسەرەمجانلىق، قالايمىقانچىلىق. ② سەرسانلىق.

derbent,—di. is. far تار كېچىك، بوغاز.

dercengi evvel. far· ar. ھەممە—

ىدىن ئاۋۋال.

derç, – ci. is.ar. قوشۇش، قىستۇرۇش، كۆچۈرۈش، قىستۇرۇش (گېزىت - ژۇرنالغا بىرەر رەسىم ياكى ماقالىنى).

~etmek. قىستۇرماق.

derdest, – ti. is. far. دەرھال تۇتۇۋالماق، دەرھال قولغا چۈشۈرمەك:
«Hırsızı derdest ettiler — ئوغرىنى دەرھال تۇتۇۋالدى.»

dere. is. far. ① دەريا (قىشتا ئېقىپ، يازدا سۈيى قۇرۇپ كېتىدىغان). ② جىلغا:
«Koyunlar derede otluyor — قويلار جىلغىدا ئوتلايدۇ.»

derebey, – ni. is. ① فېئودال مىلىتارىست. ② زالىم، زومىگەر.

derebeylik, – ği. is. فېئوداللىق.

derece. is. ar. ① دەرىجە. ② مەرتىۋە، ئورۇن، ئۇنۋان، ئاتاق. ③ گرادۇس:
«Savaşa katkıda bulunduğu için derecesi çabuk yükseldi — ئۇرۇشتا خىزمەت كۆرسەتكەنلىكى ئۈچۈن ئورنى تېز ئۆستى.
Çocuğun ateş derecesi — بالىنىڭ قىزىقلىق گرادۇسى.»

derece . derece. z. ئاستا - ئاستا، قەدەممۇ قەدەم، تەدرىجىي.

dereceIemek. دەرىجىگە ئايرىماق، دەرىجىلەرگە بۆلمەك.

dereceli. s. دەرىجىلەرگە ئايرىلغان:
«Tek dereceli seçim — بىر دەرىجىلىك سايلام.»

derecesiz. s. دەرىجىلەرگە ئايرىلمىغان.

dereke. is. ar. ① تۆۋەن دەرىجە. ② تۆۋەنگە چۈشىدىغان پەلەمپەي.

dergâh. is. far. دەرگاھ (① قەدىمدە دەرۋىشلەر توپلىنىپ تۇرىدىغان ۋە دىنىي مۇراسىم ئۆتكۈزۈلىدىغان يەر. ② دەرۋازا ئالدى، ئىشىك ئالدى).

~ı âli. پادىشاھ سارىيى.

dergi. is. ژۇرنال، مەجمۇئە:
«Sincan edebiyat dergisi — شىنجاڭ ئەدەبىياتى ژۇرنىلى.

dergilemek. توپلام قىلماق (گېزىت - ژۇرناللارنى)»

derginlemek. → **Dergilemek.**

derhal. z.far – ar. دەرھال، ھامان:
«Çocuğu ateşli görünce derhal muayene ettirdim — بالىنىڭ قىزىپ قالغانلىقىنى بىلىش بىلەن دەرھال تەكشۈرتتۈم.»

deri. is. ① تېرە. ② شۆپۈك، پوست:
« Deri hastalıklar — تېرە كېسەللىرى.
Üzüm derisi — ئۈزۈم پوستى.»

derice. is. far. كىچىك ئېشىك.

derici. is. تېرىچى، موييچى.

dericilik, – ği. is. ① كۆنچىلىك. ② موييچىلىق.

deride. s. far. يىرتىق.

derili. s. ① تېرىلىك، تېرە قاپلانغان. ② تېرە ئىشلىتىلگەن.

derilmek. تېرىلمەك، توپلانماق:
«Üzümler derildi — ئۈزۈملەر تېرىلدى.»

derim evi. is. ياغاچ ياكى كىگىز ئۆي.

derin. s. ① تېرەن، چوڭقۇر. ② چۈشىنىشكە قىيىن، چوڭقۇر مەنىلىك. ③ قاتتىق:
«1. Derin kuyu — چوڭقۇر قۇدۇق.
2. Derin incelemeler — چوڭقۇر تەتقىقات.
3. Derin uyku — قاتتىق ئۇيقۇ.»

derinden. z. ① ئۇزاقتىن، يىراقتىن. ② ئەتراپلىق، ھەر جەھەتتىن تولۇق. ③ يۈرەكتىن.

derinleşmek. ① تېرەنلەشمەك، چوڭقۇرلاشماق. ② ئاشكارىلاشماق. ③ بىلىمى ئاشماق.

derinleştirmek. ① چوڭقۇرلاشتۇرماق. ② ئىنچىكىلەپ تەتقىق قىلماق، چوڭقۇر مۇزاكىرە قىلماق.

derinletmek. چوڭقۇرلاتماق.

derinlik, – ği. is. چوڭقۇرلۇق.

derinti. is. ① توپلانغان، توپلام ھالغا كەلگەن. ② گۇرۇھ. ③ سۈپۈرەندە.

derişik. s. is. ① مەركەزلەشكەن. ② قويۇقلۇق.

derişmek. ① توپلانماق، يىغىلماق، مەركەزلەشمەك. ② قويۇقلاشماق.

derk. is. ar. ① تەكتىگە چۈشۈش. ② تۈۋەنكى قەۋەت. ③ چۈشىنىش. ④ قولغا كەلتۈرۈش، ئىگىلەش.

~etmek. چۈشەنمەك.

derkenar. is. fr. تەستىق (بىرەر يازما نەرسىگە يېزىلغان).

derleme. is. ① تاللاپ توپلاش. ② توپلام:

«Kelime derleme işi yavaş gidiyor— سۆز توپلاش ئىشى ئاستا كېتىۋاتىدۇ.»

derlemek. ① تاللاپ توپلىماق. ② تۈرلۈك يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن ئېلىپ توپلام قىلماق.

derlenmek. توپلانماق.

derli · toplu. s. رەتلىك، يىغىنچاق:

«Derli toplu oda — رەتلىك ئۆي.»

derman. is· far. ①دەرمان. ②ئاغرىق توختىتىدىغان دورا:

«Yürümeye dermanım yok — مېڭىشقا دەرمانىم يوق.»

dermande. s. far. چارىسىز قالغان، بىچارە، ئاجىز.

dermansız. s. ①دەرمانسىز، ھارغىن، زەئىپ. ② تۈزەلمەس، ساقايماس:

«Dermansız hastalık — ساقايماس ئاغرىق.»

dermansızlık, – ğı. is. ①دەرمانسىزلىق، ھارغىنلىق. ②ساقايماسلىق.

dermatoz. is. fr. پۈتۈن تېرە كېسەللىكلىرىنىڭ ئومۇمىي نامى.

derme. is. ①توپلام، تېرىپ يىغماق. ②كوللېكسىيە (مەلۇم بىر سىستېمىدا تەرتىپكە سېلىنغان ۋە ئىلمىي، بەدىئىي ياكى تارىخىي جەھەتتىن ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان بىر تۈردىكى نەرسىلەر توپلىمى):

«Başak derme — باش تېرىش.»

derme . çatma. s. ①ئۇنىڭدىن – بۇنىڭدىن قىلىنغان توپلام. ②ياخشى تاللانمىغان، خىلىلا يامان:

«Derme çatma eşya — ئۇنىڭدىن – بۇنىڭدىن تېرىشتۈرۈلگەن نەرسە.»

dermek. توپلىماق، يىغماق، تەرمەك.

dermeyan. ئوتتۇرىغا قويماق.

dern. is. ar. tıp. ①تۇبېركۇليوز. ② ئۆسمە.

dernek, – ği. is. جەمئىيەت، ئۇيۇشما، ھەيئەت.

derneşik. s. بىر يەرگە توپلانغان، يىغىلغان.

derpiş etmek. نەزەردە تۇتماق، كۆز ئالدىدا تۇتماق، كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك:

«Bütün sonuçları derpiş etmeden Önemli bir iş başlamamalı — پۈتۈن

ئاقىۋەتنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەي مۇھىم ئىش قىلغىلى بولمايدۇ.»

derrek. s. ar زېھنى ئۆتكۈر.

ders. is. ar. ① دەرس. ② تەجرىبە - ساۋاق، ئىبرەت.

dershane. is. az. far. دەرسخانا، سىنىپ.

dersiam. is. ar. ① دىنىي دەرس. ② مۇددەررىس.

derslik. is. → **Dershane.**

dert, — di. is. far. ① دەرد، ئەلەم. ② ساقايماس (تۈزەلمەس) كېسەل.

dertlenmek. ① دەرد تارتماق. ② كېسەل بولماق.

dertleşmek. دەرت تۆكۈشمەك، دەرد تۆكمەك، ئىچ قارنىدىكىنى تۆكمەك.

dertli. s. ① دەردمەن. ② ئاغرىق، كېسەل.

dertsiz. s. دەردسىز، دەردى يوق:

~ başını derde sokmak — دەرتسىز بېشىغا پىت سېلىۋالماق.

deruhte etmek. ئۈستىگە ئالماق:

«Bunu bir yılda tamamlamayı deruhte etti — بۇنى بىر يىلدا تۈگىتىشنى ئۈستىگە ئالدى.»

derûn. is. far. ① ئىچ، ئىچ تەرەپ، ئۆينىڭ ئىچى. ② يۈرەك، قەلب:

~ una sular serpilmek — كۆڭلى سۇ ئىچمەك.

derviş. is. far. ① دەرۋىش. ② كىچىك پېئىللىك. ③ قەلەندەر:

«Derviş Mustafa — دەرۋىش مۇستاپا.»

dervişlik, — ği. is. دەرۋىشلىك.

derya. is. far. ① دېڭىز. ② بىلىملىك ئادەم. ③ نەرسە - كېرەك كۆپ چىقىدىغان يەر.

derya-dil. s. ئىچى كەڭ، ئىچى دەريادەك.

derz. is. ar. ① تىكىش. ② تۆشۈك.

desen. is. fr ئۈلگە، نۇسخا، ئۆرنەك.

desenci. is. نۇسخا سىزغۇچى.

desenli. s. زىننەتلىك، بېزەلگەن.

desimetre. is. fr. دىستىمېتر (بىر مېترنىڭ 10 دىن بىرى).

desise. is. ar. ھىيلە - مىكىر، سۇيىقەست.

desiseci. s. is. ھىيلىچى، ھىيلىگەر، سۇيىقەستچى.

desiseli. s. ھىيلىلىك، مەككارلىق.

despot, — tu. is. fr. مۇستەبىت، ئىستىبدات.

despotluk, — ğu. is. ئىستىبداتلىق، مۇستەبىتلىك.

dessas. s. ar. ھىيلىگەر، مەككار، سۇيىقەستچى.

destan. is. far. داستان.

destani. s. داستاندىكىدەك.

destanlaştırılmış. s. قەھرىمانلاشتۇرۇلغان (داستاندىكى قەھرىمانغا ئوخشاش).

destar. is. far. سەللە.

dest.busî. far. قولغا سۆيۈش مۇراسىمى.

deste. is. far. ① دەستە، تۇتام، باغلام. ② ساپاق، ساپ. ③ ھاۋانچا تېشى:

«Bir deste çiçek — بىر دەستە گۈل.
Bir deste soğan — بىرتۇتام پىياز.
Bıçak destesi — پىچاق دەستىسى، پىچاق سېپى.»

desteci. is. گۈلچى، گۈل تىزغۇچى.

deste gül. s. far. دەرۋىشلەرنىڭ ئۆي ئىچىلىك (ئۆي ئىچىدە كىيىدىغان) يەكتىكى.

destek, — ği. is. ① تىرەك، غوجا تام. ② دەم (ئىشىكنى ئىچىدىن ئېتىدىغان). ③ يار -

يۆلەك. ④ چاق (يىپ ئېگىرىدىغان):

«Ev destekle ayakta tutuluyor — ئۆي غوجا تام بىلەن ئۆرۈلمەي تۇرىدۇ.

Çin halkı ezilen milletin mücadelesini destekliyor — جۇڭگو خەلقى ئېزىلگەن خەلقنىڭ كۈرىشىگە يار - يۆلەكتە بولىدۇ.»

destekleme. is. ① قوللاش، يار - يۆلەكتە بولۇش. ② مەدەت بېرىش، تىرەك بولۇش.

desteklemek. ① قوللىماق، يار - يۆلەكتە بولماق. ② مەدەت بەرمەك.

desteklenmek. ① قوللاپ - قۇۋۋەتلەنمەك. ② ياردەم ئالماق.

desteksiz. s. يار - يۆلەكسىز، مەدەتسىز.

~atmak. مۇبالىغە قىلىپ سۆزلىمەك.

destere. is. → **Testere.**

destroyer. is. ing. كىچىك ئۇرۇش پاراخوتى.

destur. is. far. ① رۇخسەت. ② دەستۇر. ③ ئومۇمىي قائىدە:

«Destursuz buraya girilemez — رۇخسەتسىز بۇ يەرگە كىرگىلى بولمايدۇ.»

desturluk, – ğu. is. هاجەتخانا، خالا جاي.

destursuz. s. far. رۇخسەت قىلىنمايدىغان، مەنئىي قىلىنغان.

deşari. is. fr. ① بوشىنىش. ② يېنىكلىنىش، راھەتلىنىش. ③ ھۇجۇم.

deşelemek. ① دۇم كۆمتۈرمەك، ئاغدۇرماق، تىلغىماق. ② تەتقىق قىلماق:

«Yaban domuzlar tarlayı deşelemişler — ياۋا توڭگۇزلار ئېتىزلارنى تىلغىۋەتتى.»

deşik. s. is. ① تېشىلگەن، ئويۇلۇپ كەتكەن. ② تۆشۈك، ئۆڭكۈر.

deşilmek. تېشىلمەك، كولانماق، قېزىلماق، ئويۇلماق.

deşmek. ① تەشمەك، كولىماق، قازماق، ئويماق. ② يارماق. ③ كوچىلىماق.

detektif. is. ing. پۇقراچە كىيىنگەن ساقچى، مەخپىي ساقچى.

deteksiyon. is. fr. ① سەزمەك. ② ئايروپىلان، سۇ ئاستى پاراخوتى ۋە مىنا قاتارلىقلارنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىش. ③ رادىئو دولقۇنلىرىنى تېپىش.

dev. is. far. ① دىۋە (ئەپسانىلەردە سۆزلىنىدىغان يوغان، كۈچلۈك، قورقۇنچلۇق مەخلۇق). ② كۈچلۈك ۋە بەستلىك ئادەم ياكى ھايۋان.

deva. is. ar. ① داۋالاش ئۇسۇلى، دورا. ② چارە، تەدبىر:

«Bu hastanın devası perhizdir — بۇ كېسەلنىڭ داۋاسى پەرھىزدۇر.»

devai. s. ar. دورا بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

devaimisk s. ar. ئىپار پۇراقلىق مەجۇن.

devam. is. ar. داۋام:

«Bu işlerin devamı sırasında — بۇ ئىشلارنىڭ داۋامى جەريانىدا.»

devamlı. s. داۋاملىق:

«Devamlı bir şekilde — داۋاملىق تۈردە.»

devamsız. s. ① داۋامسىز، داۋام قىلمىغان. ② ئىشنى داۋاملاشتۇرمىغان.

devasız. s. ① داۋاسىز، داۋاسى بولمىغان. ② چارىسىز، چارىسى بولمىغان.

devaynası, – nı. is. چوڭ كۆرسەتكۈچ ئەينىكى.

deve. is. تۆگە.

~ dikeni. تۆگە تىكىنى.

~ olmak. يوقاپ كەتمەك (پۇل).
deveci. is. تۆگىچى.
deve döşlü. is. تايغان قورساق (ئات).
deve kuşu, – nu. is. تۆگە قۇشى.
deveran. is. ar. ئايلانماق، چۆگىلىمەك.
~ etmek. ئايلانماق.
devim. is. ھەرىكەت.
devindirmek. ھەرىكەتلەندۈرمەك، ئىلھاملاندۇرماق، رىغبەتلەندۈرمەك.
devingen. s. ھەرىكەتلىك.
devinim. is. ھەرىكەت.
devinmek. ھەرىكەت قىلماق، ھەرىكەتلەنمەك.
devir, –vri. is. ar. ① دەۋر، زامان، چاغ، ۋاقىت. ② ئايلىنىش، چۆگىلەش، پىرقىراش. ③ يۆتكەش، توشۇش. ④ ئۆتكۈزۈپ بېرىش:
«Eski bir memur görevini yenisine devreder — كونا خىزمەتچى ۋەزىپىسىنى يېڭى كەلگەن خىزمەتچىگە ئۆتكۈزۈپ بېرىدۇ.»
devirmek. ① يىقىتماق، ئۆرىمەك. ② يىقىتىۋەتمەك، ئاغدۇرماق:
«Bakanı devirdiler — مىنىستىرنى يىقىتىۋەتتى (خىزمەتتىن).»
devitken. s. ھەرىكەتلەندۈرىدىغان، ماڭغۇزىدىغان، دېۋىتىدىغان.
devitmek. ھەرىكەتلەندۈرمەك، ماڭغۇزماق، دېۋىتمەك.
devlet, –ti. is. ① دۆلەت، مەملىكەت، ئەل. ② بەخت.
«Türkiye devleti — تۈركىيە دۆلىتى.»
devletçi. s. دۆلەتچى.
devletçilik, – gi. is. دۆلەتچىلىك (جەمئىيەت ئىشلىرىنىڭ بولۇپمۇ سانائەت ۋە يېزا ئىگىلىكىنىڭ دۆلەت تەرىپىدىن باشقۇرۇلۇشى).
devletlerarası. s. دۆلەتلەر ئارا، مەملىكەتلەر ئارا.
devletleştirmek. دۆلەتلەشتۈرمەك، دۆلەت ئىگىدارلىقىغا ئۆتكۈزمەك.
devletsiz. s. دۆلەتسىز، مەملىكەتسىز.
devran[1]. is. ar. دەۋرلەر.
devran[2]. is. ar. دەۋران.
~sürmek. بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرمەك.
devre. is. ar. ① مۇددەت، ۋاقىت، زامان، چاغ، دەۋر. ② ئېلېكتر ئېقىمىنى ئۆتكۈزۈش يولى:
«Seçim devresi — سايلام دەۋرى.»
devredilmek. ئاغدۇرۇلماق، ئۆتكۈزۈلمەك، ئايلاندۇرۇلماق.
devresi, devrisi. s. ئەتىسى:
«Devresi gün — ئەتىكى كۈن.»
devretmek. ① ئايلانماق، پىرقىرىماق. ② يۆتكىمەك. ③ ئۆتكۈزۈپ بەرمەك، تاشلاپ قويماق. ④ ئاخىرىغىچە ئوقۇماق.
devri. s. ar. دەۋرلىك، دەۋرگە ئائىت.
devrik. s. ① ئۆرۈك، ئۆرۈلگەن، ئاغدۇرۇلغان، يىقىتىلغان. ② تەتۈر:
«Devrik kral — ئاغدۇرۇۋېتىلگەن قىرال.
Devrik cümle — تەتۈر جۈملە.»
devrilmek. ① ئۆرۈلمەك، ئاغدۇرۇلماق. ② يىقىلماق.
devrim. is. ① ئۆرۈلۈش، پۈكۈلۈش، قاتلىنىش. ② پۈكۈك، قاتلاق (يەر). ③ يۇملاق شىرە. ④ ئىنقىلاب:
«Sincanın üç il devrimi — شىنجاڭنىڭ ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابى.»
devrimci. s. ئىنقىلابچى.
devrimcilik, – ği. is. ئىنقىلابچىلىق.

devrisi. s. ئەتىسى:
«Devrisi gün — «ئەتىكى كۈن، ئەتە.
devriye. is. ar. پاترول:
«Devriye birligi — «پاتروللار قوشۇنى.
devşirim. is. بىر ئۇچۇم، بىر سىقىم:
«Bir devşirim üzüm — بىر سىقىم ئۈزۈم.»
devşirimsiz. s. چېچىلاڭغۇ.
devşirmek. ① تېرىپ-لىماق، يىغماق، تەرمەك. ② قاتلىماق، سەرەمجانلاشتۇرماق.
«Meyva devşirmek — «مېۋە يىغماق.
deyi. is. ئىپادە ۋاستىسى، سۆز.
deyim. is. سۆز، ئىبارە.
deyirgi. is. خامان تەپمەك، خامان ۋاقتى.
deyiş. is. ① سۆز ئۇسلۇبى. ② چۆچەك. ③ بېيىت. ④ ئىپادە.
deyn. is. ① بۇرچ، قەرز. ② ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت.
deyr. is. ① ئىبادەتخانا، بۇتخانا. ② دۇنيا، ئالەم، جاھان.
deyyus. is. ar. دەيۈز، نومۇسسىز، يۈمشاقباش (خوتۇنىنىڭ ياكى يېقىن ئايال دوستىنىڭ بۇزۇقچىلىق قىلىشىغا يول قويىدىغان ئادەم ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ).
dezabiye. is. fr. ئاياللارنىڭ ئۆي كىيىمى.
dezenfekte. is. fr. دېزىنپېكسىيە.
~ etmek. دېزىنپېكسىيە قىلماق.
dezenflasyon. is. fr. پۇل قىممىتىنىڭ ئۆسۈشى ۋە بازار باھاسىنىڭ چۈشۈشى.
deziderata. is. lat. نۇقسان، قۇسۇر.
dezidratasyon. is. fr. سۇسىز قويماق، سۇسىز قالماق.
dılak, -ğı. is. anat. دىڭگىلەك (ئاياللارنىڭ جىنسىي ئەزاسىغا ئائىت).
dılı, -lı. is. ar. ① بۇرجەك، پۇشماق. ② قوۋۇرغا سۆڭىكى.
dımdızlak. s. ① قىپيالىڭاچ. ② قۇپقۇرۇق، سالتاڭ، قولى بوش.
dıragan. is. پۇلسىز، يوقسۇل، كەمبەغەل، ئاجىز، سەرگەردان.
dırav. is. پۇل، ئاقچا.
dır · dır. z. ۋالاقتەككۈر، ۋىت-ۋىت، ۋىتىلداق:
«Aişe kaynanasının dır dırından bıktı — ئايشە قېيىن ئانىسىنىڭ ۋىت-ۋىتلىقىدىن زېرىكتى.»
dırdırlanmak. ۋالاقلىماق، قۇرۇق سۆزلىمەك.
dırdırlaşmak, جېدەللەشمەك، گەپ تالاشماق.
dırıldamak. كۆپ سۆزلىمەك، زېرىكتۈرگۈدەك سۆزلىمەك.
dış¹. is. سىرت، تاش:
«Bu evin içi dışından güzıl — بۇ ئۆينىڭ ئىچى سىرتىدىن چىرايلىق.»
dış². s. تاشقى، سىرتقى:
«Dışişleri bakanlıgi — تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكى.»
dışarı. is. ① تاشقىرى، سىرتى. ② تالا. ③ ياقا يۇرت. ④ چەت ئەل:
«1. Dışardan sesler geliyor — سىرتتىن ئاۋاز كېلىۋاتىدۇ.
2. Geceyi dışarda geçirdi — كېچىنى تالادا ئۆتكۈزدى.
3. Dışarlarda çok dolaştı — ياقا يۇرتنى كۆپ ئايلاندى.
4. Artık dışarıdan mal getirmeye gereklik kalmiyacak. چەت ئەلدىن

مال كەلتۈرۈشكە ھاجەت قالمىدى.»
dışarlık, – ğı. is. ① ئىستانبۇلنىڭ سىر- تى. ② بىر مەملىكەتنىڭ مەركىزىدىن باشقا يېرى.
dış avlu. is. تاشقى ھويلا، ئارقا ھويلا.
dış bükey. s. تۇخۇم يۈز:
«Dış bükey ayna. تۇخۇم يۈز ئەينەك.»
dış bükeylik, – ği. is. ① تۇخۇم يۈز- لۈك. ② دۈمبىلەكلىك، يۇمىلاقلىق:
«Yerin dış bükeyligi — يەرنىڭ يۇمىلاقلىقى.»
dışçı. s. شەكىلچى، تاشقى كۆرۈنۈشكە ئەھمىيەت بېرىدىغان.
dışınlı. s. ئەسلى بولمىغان، ئەسلى يات.
dışkı. is. تېزەك، قۇمۇلاق، ماياق، گەندە.
dışlak. s. تاشقى، خارجى.
dışlamak. سىرتتا قالدۇرماق.
dışlık, – ğı. is. ① تىنچلىق، جىمجىت- لىق. ② خۇشاللىق، مەمنۇنلۇق.
dışpazar. is. تاشقى بازار.
dışpencere. is. كوچا ۋە يولغا قارىغان دېرىزە.
dışperde. is. تاشقى پەردە، ئۈززۈن پەردە.
dışsatım. is. ئېكسپورت، سىرتقا سېتىش.
dıştan. s. سىرتقى تەسىر.
dışticaret, – ti. is. تاشقى سودا.
dışyüz. is. سىرتقى كۆرۈنۈش.
dızdızcı. s. is. ئوغرى، يانچۇقچى.
dızdızcılık, – ğı. is. ئوغرىلىق، يان- چۇقچىلىق.
dızgal. is. ساقال (كونا).
dızgallı. s. ساقاللىق (كونا).
dızıldamak. سۆزلەنمەك.

dızlak. s. → **Dazlak**
dızman. s. يوغان، چوڭ، بەستلىك.
diba. is. far. بىر خىل يىپەكلىك رەخت.
dibaca. is. ar. ① كىتابنىڭ نەقىشلەن- گەن بىرىنچى بېتى. ② كىرىش سۆزى، بېغىشلىما.
dibek, – ği. is. كېلى (بۇغداي، شال، تېرىق قاتارلىق دانلارنىڭ پوستىنى ئاجرىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ھاۋانچا شەكىللىك سايمان).
dibelek. z. ar. تامامەن، تەلتۆكۈس، پۈتۈنلەي.
dibet, – ti is. fr. دىبەت (ئوسمانلىقلار دەۋرىدە ئىشلىتىلگەن بىر خىل يۇڭ رەخت).
didaktik. s. is. – دىداكتىك (پەند نەسىھەت).
didar. is. far. ① دىدار، يۈز، جامال، ھۆسن. ② كۆرۈنۈش. ③ گۈزەل يۈز، چىرايلىق.
dide. is. far. كۆز.
dideban. s. is. far. ① كۆزەتكۈچى. ② قارىغۇچى. ③ نۆۋەتچى، قاراۋۇل، پوست.
didik didik. s. پارچىلانغان.
didiklemek. پارچىلىۋەتمەك.
didinmek. ھەپىلەشمەك، زورۇقماق.
didişimcilik, – ği. is. بەس مۇنازىرى- نى قورال ئەمەس، مەقسەت دەپ قاراي- دىغان پەلسەپىۋى ئېقىم.
didişmek. چېقىشماق، چاقچاقلاشماق.
difana. is. yun. ئۈچ قاتلىق بېلىق تورى.
difteri. is. fr. بوغما كېسىلى.
diftong is. fr. دىفتون (ئىككى سوزۇق تاۋۇشنىڭ بىر بوغۇمدا كېلىشى).
diğer. is. şar. باشقىسى، يانا بىرسى:
«Diğer biri – باشقا بىرسى.»

diğergûn. s. far. باشقا تۈرلۈك، باشقىچە:
«Memurluktan azledileli beri hali diğergûn oldu — خىزمەتتىن بوشىتىلغاندىن بېرى ھالى باشقىچە بولدى.»

diğerkâm. s. باشقىلىرى ئۈچۈن پىداكار.

dik. s. ① تىك. ② قىيام. ③ ئۈستۈن، يۇقىرى. ④ قوپال:
«1. Dik ağaç — تىك دەرەخ.
2. Dik ses — ئۈستۈن ئاۋاز.
3. Dik cevap — قوپال جاۋاب.»

dikdik. z. s. سەت، قوپال:
«Dik dik bakmak — سەت قارىماق.»

dikel. is. ئىككى ۋە بىرنەچچە چىشلىق دېھقانچىلىق سايمىنى.

dikeleç,-ci. is. كۆكتات كۆچىتى تىكىدىغان ئەسۋاب.

dikelmek. تىك تۇرماق، ئۆرە تۇرماق.

diken is. ① تىكەن. ② ھەرە، چاپان قاتارلىقلارنىڭ نەشتىرى:
«Gülün dikeni var- گۈلنىڭ تىكىنى بار.»

dikene. is. قىلتىرىقلىق كىچىك بېلىق.

dikenli. s. تىكەنلىك:
«Dikenli tarla — تىكەنلىك ئېتىز.»

dikenli balık,-ğı. ıs. قىلتىرىقلىق بېلىق.

dikenlik,-ği. is. تىكەنلىك.

dikensi. s. تىكەنگە ئوخشاش، تىكەندەك.

dikensiz. s. تىكەنسىز.

dikey. s. تىك سىزىق، تىۆز سىزىق، تىك تۇرغان.

dikeylik,-ği. is. ئات، كالا، قوي، ئۆشكە قاتارلىق ئۆي ھايۋانلىرىنىڭ ئالدى ۋە ئارقا پۇتلىرىغا كۆرە تۇرۇش ھالىتى.

dikici. s. ① موزدۇز. ② تىككۈچى.

dikili. s. تىكىكلىك:
«Dikili taş — تىكىكلىك تاش.»

dikilmek. ① تىكىلمەك. ② تىك تۇرماق:
«Karşımda ne dikilip duruyorsun? ئالدىمدا نېمىگە تىكىلىپ تۇرۇۋالىسەن؟»

dikim. is. ① تىكىلىش، تىكىم. ② كۆچەت تىكىش:
«Bu kostümün dikimi iyi değil — بۇ كاستۇمنىڭ تىكىلىشى ياخشى ئەمەس.
Dikim zamanı geldi — كۆچەت تىكىش ۋاقتى كەلدى.»

dikim.evi. is. تىكىمخانا (سەيپۇڭخانا).

dikine. z. ①ئۆرىچە، تىكچە. ② جاھىلانە:
«Dikine dogru söylemek — جاھىللارچە سۆزلىمەك.»

dikiş. is. تىكىش، تىكىلىش:
«Bu elbisenin dikişi güzel — بۇ كىيىمنىڭ تىكىلىشى چىرايلىق.»
~makinesi. تىكىش ماشىنىسى.

dikişçi. is. تىككۈچى، تىكىمچى، سەيپۇڭ.

dikişli. s. تىكىلگەن.

dikişsiz. s. ① تىكىشسىز، تىكىلمىگەن. ② يېپيېشتۇرۇلغان:
«Dikişsiz ayakkabı — يېپيېشتۇرۇلغان ئاياغ كىيىمى.»

dikit,-ti. is. تەبىئىي غارلاردا يۇقىرىدىن تۆۋەنگە ئېقىپ چۈشكەن شورلۇق سۇلاردىن ھاسىل بولغان تىك - تىك

نوكچىلار.

dikiz. is. ① قاراش، بېقىش، يوقلاش. ② كۆز.

dikizlemek. قارىماق، كۆزەتمەك، باقماق.

dikkat,–ti. is. ar. دىققەت.

dikkatli. s. ① دىققەتلىك، دىققەت قىلىدىغان. ② ئىنچىكە ئىشلەنگەن، دىققەت بىلەن قىلىنغان.

dikkatsiz. s. ① دىققەتسىز. ② كۆڭۈل بۆلۈنمىگەن، ئېتىبار بېرىلمىگەن.

dikkatsizlik,–ği. is. دىققەتسىزلىك.

dikleme. s. تىكلەنگەن، تىك ۋە ئۆرە تۇرغۇزۇلغان، تىكلىمە.

diklenmek. ① تىكلەنمەك. ② قوپاللاشماق، سەتلەشمەك. ③ قاپاق تۈرمەك، ھومايماق.

diklik,–ği. is. تىكلىك، ئۆرىلىك:

«Baş dikliği— باش ئۆرىلىكى.»

dikme. is. ① تىكىش. ② قىلىش، ئىشلەش، سېلىش، تۇرغۇزۇش. ③ مايسا، كۆچەت، تىكمە.

«Sancak dikme — بايراق تىكىش.»

dikmek. ① تىكمەك، تۇرغۇزماق. ② ئۈندۈرمەك. ③ كۆتۈرۈپ ئىچمەك. ④ كۆزەتچى قويماق، نۆۋەتچى قويماق.

dikta. is. alm. كەسكىن بۇيرۇق، ئەمر، پەرمان.

~ **rejimi.** دىكتاتۇرلىق.

diktafon. is. fr. ئۈنئالغۇ.

diktatör,–rü. is. fr دىكتاتۇرا.

diktatörlük, ğü. is. دىكتاتۇرلىق:

«Proleter diktatörlüğü — پرولېتارىيات دىكتاتۇرلىقى.»

dikte. is.fr سۆزلىگەننى يازدۇرۇش، ئىملا.

~ **etmek–** ئىرادىسىنى مەجبۇرىي تاڭماق.

diktirmek. تىكتۈرمەك، تىكتۈرتمەك.

dil¹. is. ① تىل. ② سۆز تىلى. ③ سازنىڭ تىلى. ④ قۇلۇپنىڭ تىلى. ⑤ دېڭىزغا چوڭقۇرلاپ كىرگەن تار ۋە ئۈستى تۈز قۇرۇقلۇق. ⑥ مەلۇمات ئېلىش مەقسىتى بىلەن قولغا چۈشۈرۈلگەن دۈشمەن ئەسكەرلىرى:

«Koyun dili — قوينىڭ تىلى.

Uygur dili — ئۇيغۇر تىلى.»

dil². is. far. دىل، كۆڭۈل، قەلب.

~ **bağlamak.** ئاشىق بولماق، كۆڭۈل بەرمەك.

dilâk, – ğı. is. → **Dılak**

dilalt¹,–nı. s. تىل ئاستى.

dil.alt². is. ئۆي قۇشلىرىدا كۆرۈلىدىغان كېسەل.

dil.ârâm. far. كۆڭۈلگە ئارام بەرگۈچى، خاتىرجەم.

dilaver. s. يۈرەكلىك، قەھرىمان، تۈرگۈن.

dilazar. s. دىل ئازار.

dilbaz. s. far. سۆزمەن، گەپچى.

dilber. s. دىلبەر، گۈزەل.

dil.bilgisi, – ni. is. گىراماتىكا، تىل ئىلمى.

dilbilim. is. تىلشۇناسلىق.

dilbilimci. s. تىلشۇناس.

dilçi. is. تىلچى.

dilcik,–ği. is. كىچىك تىل.

dil.dade. is. كۆڭۈل بەرگەن ئاشىق.

dildar. is. دىلدار، كۆڭۈلنى مەپتۇن قىلغۇچى.

dilek,–ği. is. تىلەك، ئىستەك.

dilekçe. is. ئىلتىماس، تىلەكچە:
«Partiye çoktan dilekçe sundum — پارتىيىگە خېلى بالدۇر ئىلتىماس يازدىم.»

dilekçi. s. ئىلتىماس يازغۇچى، تىلەكچى.

dilemek. ① تىلىمەك. ② ئىستىمەك، تەلەپ قىلماق، خالىماق؛
«Sağlığınızı içten dilerim — سالا- مەت بولۇشىڭىزنى چىن قەلبىمدىن تىلەيمەن.
Dilediğinizgibi davranabilirsiniz— خالىغىنىڭىزچە ھەرىكەت قىلالايسىز.»

dilenci. is. تىلەمچى.
«Dilenci değneğine dönmek — بەك ئاجىزلىشىپ يامانلاشماق.»

dilencilik,–ği. is. ① تىلەمچىلىك، ② ئارسىزلىق.

dilendirmek. ① تىلەمچىلىك قىلدۇرماق. ② تىلەتتۈرمەك.

dilenmek. ① تىلەنمەك. ② سەدىقە ئالماق.

dil.hıraş. s. بەك ئېچىنىشلىق.

dil.hun. s. دىل ئازابى، كۆڭۈل ئاغرىقى، ئىچ ئاغرىقى.

dilim. is. تىلىم:
«Bir dilim kavun ver bana — «بىر تىلىم قوغۇن بەرماڭا.»

dilimlemek. تىلىملىماق، تىلىم - تىلىم قىلماق، تىلىم - تىلىم كەسمەك.

dilim.dilim. z. تىلىم - تىلىم، پارچە- پارچە، كېسىم - كېسىم.

dilinmek. تىلىنماق، تىلىملارغا بۆلۈن- مەك، تىلىم - تىلىم كېسىلمەك.

dil.kuşa. s. far. كۆڭۈل ئاچقۇچى.

dillengeç,–ci. is. ئېغىزدىن چۈشۈر- مەسلىك.

dillenmek. ① تىلغا كەلمەك. ② ئې- غىزدا قالماق، سۆز - چۆچەكتە قالماق، نامى چىقماق (ئەسكىلىكتە).

dilli .is. كۆپ ۋە تاتلىق سۆز قىلىدىغان، چۈچۈك گەپ.

dilmaç. is. تەرجىمان، تىلماچ.

dilmaçlık,–ğı. is. تەرجىمانلىق.

dilme. is. ① تىلىش. ② تۆت بۇرجەك كېسىلگەن ئۇزۇن تاختاي.

dilmek. تىلماق، تىلىم - تىلىم كەسمەك، پىچماق.

dilsel. s. تىلغا ئائىت.

dilsiz. s. ① تىلسىز، ②ئاۋازسىز.

dilsizlik,–ği, is. تىلسىزلىق.

dilşat s, t. far. دىلشات، دىل خۇشلۇقى.

dimağ. is. ar. ① مېڭە. ② ئەقىل، زېھىن.

dimağçe. is. كىچىك مېڭە.

dimdik. z. ① تىك. ② دىققەت بىلەن ئىنچىكىلەپ (قاراش). ③ تۈپتۈز، تۈپ- تۈغرا. ④ s. مەغرۇر.

dimi. is. قېلىن توقۇلغان پاختا رەخت.

din[1] is. ar. دىن:
«İslam dini diğer dinlerin devami olarak değerlendiriliyor — ئىسلام دىنى باشقا دىنلارنىڭ ئاخىر- قىسى دەپ قارىلىدۇ.»

din[2]. s. ئېگىزلىك، ئۇزاقلىق، يىراقلىق:
«Din tepe — «ئېگىز دۆڭلۈك.

din[3]. is. fr. بىر گرام نەرسىنىڭ سۈرئىتىنى بىر سېكۇنتتا بىر سانتىمېتىر تېزلىتىدىغان كۈچ ئۆلچىمى.

dinamik,–ği. is. دىنامىكا.

dinamit,–ti. is. fr. دىنامىت.

dinamitlemek. دىنامىت بىلەن پارتـ لاتماق.
dinamizm. is. fr. دىنامىزم.
dinamo. is. yun. دىنام (ئېلېكتر توكـ نى چىقىرىش ماشىنىسى).
dinamometre. is. fr. دىنـامـو مېـتر (كۈچ ئۆلچەش ئەسۋابى).
dinar. is. lât. دىـنـار (ئالتۇن پـۇل، يۇگوسلاۋىيە پۇلى).
dinbilgisi, is. ئىلاھىيەت، دىن ئىلمى.
dinci. s. دىندار، دىنچى.
dinç. is. ساغلام:
«Yaşlı olmasına rağmen dinçtir — ياشانغان بولۇشىغا قارىماي ساغلام تۇرىدۇ.»
dinçleşmek. ساغلاملاشماق.
dinçlik,–ği. is. ساغلاملىق.
dindar. s. ar. far ① دىندار. ② سوپى، زاھىت. ③ مۇتەئەسسىپ.
dindarlık,–ğı is. ① دىندارلىق. ② سوپىلىق، زاھىتلىق. ③ مۇتەئەسسىپلىك.
dindaş. is. دىنداش.
dindirmek. ئارام ئالدۇرماق.
dinek,–ği. is. ئارام ئالىدىغان يەر، ئارامگاھ.
dinelmek. ① ئۆرە تۇرماق. ② جاھىللاشماق، قارشى چىقماق.
«Karşımda dinelip durma — ئالدىمدا ئۆرە تۇرما.
Ben yalvardıkça, O dinledi — مەن يالۋار غۇنچە ئۇ جاھىللاشتى.»
dingi. is. ing. پالاق بىلەن ماڭدۇرـ دىغان كىچىك كېمە، مۇسابىقە قېيىقى.
dingil. is. چاق، سىلىندىرلىق چاق.
dingildemek. ① پۇلاڭلىماق. ② قورقۇپ تىترىمەك.
dingin. s. ① جىمجىت، تىپتىنچ. ② ھارغىن. ③ ئۆچۈك، ئۆچكەن.
dinginlik,–ği. is. ① جىمجىتلىق، تىپتىنچلىق، مىدىرلىماسلىق. ② ھارغىنلىق.
dinî. s. ar. دىنىي.
dinleme. is. ① تىڭشاش، ئاڭلاش، ئىشتىش. ② قۇلاق سېلىش.
dinlemek. ① تىڭشىماق، ئاڭلىماق، ئىشىتمەك. ② قۇلاق سالماق، گەپ ئاڭلىماق.
dinlememek. پەرۋا قىلماسلىق، پىسەنت قىلماسلىق.
dinlendirici. s. ① ھاردۇق چىقىردىغان، ئارام بېرىدىغان، راھەت بېرىدغان. ② ھوشسىزلاندۇرىدىغان، ئۇيۇشتۇرىدىغان (دوختۇرخانىلاردا).
dinlendirmek. ① ئارام ئالدۇرماق، راھەتلەندۈرمەك. ② ساقلانماق. ③ ئۆچۈرمەك (چىراغ).
dinlenme. is. دەم ئېلىش، ھاردۇق ئېلىش.
dinlenmek. ① ئاڭلانماق، ئىشتىلمەك. ② دەم ئالماق، ھاردۇق ئالماق:
«Sözümüz dinlendi — سۆزىمىز ئاڭلاندى.»
Bir kaç gün dinleneceğim — بىرقانچە كۈن ھاردۇق ئالىمەن.»
dinletmek. ئاڭلاتماق، تىڭشاتماق.
dinleyenler. is. ئاڭلىغانلار، ئىشىتكەنلەر.
dinleyici. is. تىڭشىغۇچى، ئاڭلىغۇچى:
«Radiyo dinleyicilerin istegi رادىئو ئاڭلىغۇچىلارنىڭ تەلەپلىرى.»
dinleyiş. is. ئاڭلاش كەيپىياتى،

قۇلاقنىڭ ئاڭلاش سېزىمى.

dinmek. ① توختىماق، تۇرماق، تىنماق. ② ئاخىرلاشماق، تۈگىمەك، تاماملانماق.

din öncesi,–ni .is. دىنىي ئېتىقاتتىن ئاۋۋالقى دەۋر.

dinsel. s. دىنغا ئائىت، دىنى.

dinsiz. s.is. دىنسىز، ئاتېئىست.

dinsizlik,–ği. is. ① دىنسىزلىق، ئاتېئىزم. ② شەپقەتسىزلىك.

dip,–bi. is. ① ئاستى، تېگى، تۈۋى. ②نەرسىنىڭ بىر ئۇچى:

«Deniz dibi — دېڭىز ئاستى.

Salonun dibi زالنىڭ بىر ئۇچى.»

dipçik,–ği. is. پاينەك (مىلتىقنىڭ پاينىكى).

dipçiklemek پاينەك بىلەن ئۇرماق.

dipdiri. s. ① تىرىك، ساپساق، ساغلام. تېتىك:

«Hasta dediler, dipdiri buldum— ئاغرىق دېيىشتى، ساپساق كۆردۈم.»

diplemek. ① سىنىپتا قالماق. ② جۈپلەشمەك، جىنسىي ئالاقىدە بولماق، جىما قىلماق.

dipli. s. ئاساسلىق، يىلتىزلىق، تۈپلۈك.

diplik,–ği. is. رەخت،گىلەم قاتارلىقلارنىڭ تېگى.

diploma. is. دىپلوم، شاھادەتنامە.

diplomalı. s. دىپلومى بار، شاھادەتنامىسى بار.

diplomsuz. s. دىپلومسىز.

diplomasi. is. تاشقى سىياسەت:

«Çin diplomasısı degişmiyecek جۇڭگونىڭ تاشقى سىياسىتى ئۆزگەرمەيدۇ.»

diplomat,–tı. is.fr. ① دىپلومات، تاشقى ئىشلار مەمۇرى. ② سۆزمەن.

diplomatik[1]. s.fr. دىپلوماتىك:

«Çin – Türkiye diplomatik ilişkileri iyidir — جۇڭگو–تۈركىيە دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى ياخشى.»

diplomatik[2]. is.fr. دىپلوماتىك مۇناسىۋەتكە ئائىت، دىپلوماتىك.

diplomatlık,–ğı. is. ①دىپلوماتلىق. ② ھىيلىگەرلىك، مۇغەمبەرلىك.

dipsiz. s. ① تېگى يوق، تەكتى بولمىغان. ② ئاساسسىز. ③ چىدامسىز:

«Dipsiz bir kap— تەكتى يوق بىر قاچا»

dipter. is.fr. يۇنان ئىبادەتخانىسى.

dirayet,–ti. is.ar. ① زېھىن، ئەقىل، ئىقتىدار، سالاھىيەت، قابىلىيەت. ② ماھىرلىق، ئۇستىلىق. ③ سەزگۈ، تۇيغۇ.

dirayetli. s. ① ئاقىل، بىلىملىك، دانا. ② قابىلىيەتلىك، ئىقتىدارلىق. ③ ماھىر، ئۇستا. ④ سەزگۈر، ھوشيار.

dirayetsiz. s. ① قابىلىيەتسىز. ② ئىقتىدارسىز. ③ گومۇش، دۆت، مۆڭ.

dirayetsizlik,–ği. is. ① قابىلىيەتسىزلىك. ② ئىقتىدارسىزلىق. ③ دۆتلۈك، مۇڭلۇق، گومۇشلۇق.

direk[1],–ği. is. ① تىرەك. ② تۈۋرۈك. ③ ئۇل:

«Evin direği — ئۆينىڭ ئۇلى.»

direk[2]. z. s. → Dizekt.

direksiyon. is.fr. ئاپتوموبىلنىڭ رولى.

direkt. z. fr. توپتوغرا، ئۇدۇل، تۈپتۈز، بىراقلا.

direktif. is. ① يوليورۇق، كۆرسەتمە. ② تەستىق سۆز، تەستىق. ③ تەلىمات:

«Yyönetimin direktifi var —

رەھبەرلىكىنىڭ يولىيورىقى بار.
Partintin direktefleri — پارتىيە-نىڭ تەلىماتلىرى.»

direktör,–rü. is. fr. مۇدىر، رەھبەر.

diremek. ① قارشى تۇرماق. ② تىكمەك.

diren. is. ئارا (خاماندا قوللىنىلىدىغان).

direnç,–ci. is. بىر كۈچكە قارشى كۈچ، تاقابىل.

direngen. s. تىرەنگەن، قارشى چىققان، قەتئىي تۇرغان.

direngenlik,–ği. is. تىرەنگەنلىك، قارشى چىققانلىق، قەتئىي تۇرغانلىق.

direnim. is. قارشى قويۇش، قەتئىي تۇرۇش.

direnmek. قەتئىي تۇرماق، قارشى چىقماق.

direşmek. سۇبات قىلماق، ئاخىرىغا قەدەر چىدامىلىق كۆرسەتمەك.

direy. is. بىر رايونغا خاس هايۋانلار:
«Anadolunun direyinde fil yok — ئاناتولى هايۋانلىرى ئارىسىدا پىل يوق.»

direyici. s. جاهىل، چىڭ تۇرۇۋالىدىغان.

dirhem. is. ar. قەدىمكى زامان ئېغىرلىق ئۆلچىمى. ② دەرهەم (ئەرەپلەرنىڭ كونا كۈمۈش پۇلى). ③ بەك ئاز.

diri. s. ①تىرىك. ② تازا. ③ ئوبدان پىشمىغان، خام. ④ دۇرۇس، توغرا. ⑤ قۇۋۋەتلىك، كۈچلۈك:
«Diri çiçek — تازا گۈل.
Et bir az diri kalmış — گۆش بىرئاز خام بولۇپ قاپتۇ.»

dirijan. is. fr. رەھبەر، باشقۇرغۇچى.

diril. is. يوتقان -كۆرپە ئورايدىغان رەخت.

dirilik, – ği. is. تىرىكلىك.

diriliş. is. تىرىلىش، جانلىنىش.

dirilmek. ①تىرىلمەك، جانلانماق. ② ساقايماق. ③ غەيرەتكە كىرمەك.

diriltmek. ① تىرىلدۈرمەك. ② جانلاندۇرماق، جان كىرگۈزمەك.

dirim. is. هايات، جان:
«Ölüm dirim savaşı — هايات - مامات كۈرىشى.»

dirimli. s. هاياتلىق، جانلىق.

dirin. s. far. كونا، قەدىمىي.

dirlik,–ği. is. ① تىرىكلىك، ئۆمۈر. ② تىرىكلىك ۋاسىتىلىرى. ③ پاراۋانلىق، خۇشاللىق، راھەتلىك.

dirliksiz. s. پەرىشان.

dirsek,–ği. is. ①جەينەك. ② دوقمۇش.

dirseklemek. جەينەكلىمەك.

dirsekli. s. جەينەكلىك.

dirseklik, – ği. is. جەينەكلىك.

disiplin. is. fr. ئىنتىزام:
«Parti disiplini — پارتىيە ئىنتىزامى.»

disiplinli. s. ئىنتىزاملىق:
«Disiplinli bir öğrenci — ئىنتىزاملىق بىر ئوقۇغۇچى.»

disiplinsiz. s. ئىنتىزامسىز:
«Disiplinsiz sınıf — ئىنتىزامى يوق سىنىپ.»

disk,–ki. is.fr. ① دىسكا (تەنھەرىكەتتە). ② فاتىپون تاختىسى.

diskolob,–lü. is. fr. دىسكا ئاتقۇچى.

diskordan. s. fr. رەتسىز، بىسەرەمجان.

diskordans. is. fr. ①ماسلاشماسلىق. ② ئۇيغۇن كەلمەسلىك.

diskur. is. fr. نۇتۇق.

~geçmek. نۇتۇق سۆزلىگەندەك سۆزلىمەك.

dispanser. is.fr. شىپاخانا.
diş. is. ① چىش:
«Diş takmak — چىش سالدۇرماق.»
~**fırçası.** چىش چوتكىسى.
~**macunu.** چىش پاراشوكى (ياگاۋ).
~**tabibi (hekimi).** چىش دوختۇرى.
dişçi. is. ① چىش دوختۇرى. ② ئۆلۈكلەرنىڭ ئالتۇن چىشنى يۇلۇۋېلىپ ساتقۇچى.
dişçilik,–ği. is. چىش دوختۇرلۇقى.
dişeği. is. تاش چوقۇش قورالى.
dişemek. ① تۈگمەن تېشى ياسىماق ۋە ھەرىلەرگە چىش چىقارماق. ② چىش تارتماق.
dişeti,–ni. is. چىش مىلكى، چىش ئېتى (چىشنىڭ تۈۋىدىكى گۆشى).
dişi. is. s. ① چىشى (ئۆسۈملۈكنىڭ، ھايۋاننىڭ)، مادا، قانجۇق، مېكىيان. ② زەيپانە. ③ ئاياللارغا خاس مىجەز. ④ يۇمشاق، مۇلايىم، ياۋاش. ⑤ ئاچقۇچ قاتارلىقلارنىڭ ئىچى كاۋاك كەلگەن قىسمى.
dişicik, – ği. is. كىچىك چىش.
dişil. s. چىشقا ئائىت، چىشقا مۇناسىۋەتلىك.
dişilik, – ği. is. چىشىلىك. مادىلىق.
dişindirik,–ği. is. ھايۋانلارنىڭ تۇمشۇقىغا سېلىپ قويىدىغان تور.
dişlek. s. ① ھىڭگاك چىش (ئادەم). ② چىشلىق.
dişlemek. ① چىشلىمەك. ② غىجىمەق. قىرقىۋەتمەك. ③ چىش چىقارماق، ھەرە چىش قىلىپ ئىشلىمەك. ④ بىئارام قىلماق.
dişlenmek. ① دېگىننى قىلدۇرماق. ② چىشلەنمەك. ③ چىش چىقارماق.
dişli. s. ①چىشلىق. ②گېپى ئۆتىدىغان:
«Dişli tekerlekler gidiyor — چىشلىق چاقلار مېڭىۋاتىدۇ.»
dişlik, – ği. is. چىشنى ئاسرىغۇچ.
diş.otugiller. is.bot. قۇرغاقلىقتا يېتىشىدىغان ئۆسۈملۈكلەر.
dişözü .is. چىشنىڭ تۇمۇر ۋە نېرۋىدىن ئىبارەت ئىچكى قىسمى.
dişsel. s. چىشقا ئائىت، چىش بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
dişsiz. s. ① چىشسىز. ② تۇپتۈز، سىلىق.
ditiramp. is. fr. مەرسىيە شېئىرى.
ditmek. تېتىماق:
«Tavuk eti diterek yenmeli — توخۇ گۆشى تېتىپ يېيىلىدۇ.»
dito. is. ئۇششاق قول.
divan. is. far. ① يۇقىرى دۆلەت ئورگىنى. ② دۆلەت ئەربابلىرىنىڭ مەجلىسى. ③ شېئىرلار توپلىمى. ④ سافا:
«Başkanlık divanı — رەھبەرلىك ھەيئىتى (پرېزىدىئۇم).»
divançe. is. far. كىچىك شېئىرلار توپلىمى.
divane. s.far. ① ساراڭ. ② مەستانە، دىۋانە:
«Kadın için divane olmuş — خوتۇن دەپ ساراڭ بوپتۇ.»
~**olmak.** ئەقىل – ھوشىنى يوقاتماق.
divanelik,–ği. is. ① ساراڭلىق. ② مەستانىلىق.
divan.hane. is. far. كەڭ سۇپا.
divanı.harb. is.far.ar. ھەربىي مەھكىمە.
divanî. s. far. دۆلەت پەرمانى، دۆلەت بۇيرۇقى.
divildivil. z. توختىماستىن، ئۈزلۈكسىز، ئارقا – ئارقىدىن.
divlek, – ği. is.ar. خەمەك، سويما.

divrik, — ği. is. ئېگىز يەر، دۆڭ.
diyabet,—ti. is. fr. شېكەر سىيدىغان كېسەل.
diyadem. is. fr. زىبۇ-زىننەت بىلەن زىننەتلەنگەن تاج.
diyafram. is.fr. دىئافراگما (كۆكرەك قەپەسىنى قورساق بوشلۇقىدىن ئاجرىتىپ تۇرىدىغان پەردە).
diyagnoz. is. fr. دىئاگنوز.
diyagram. is. fr. دىئاگرام.
diyaklaz. is. fr. دىئاكلاس (چوڭ يەر پارچىسى).
diyakoz. is. yun. ① پاپالىقتا يېڭىدىن كۆتۈرۈلگەن كىشى. ② كېسەللەرگە قارايدىغان، خەلقتىن يىاردەم توپلاپ كەمبەغەللەرگە تارقىتىپ بېرىدىغان كىشى.
diyalekt,—ti. is.fr. دىئالېكت، رايون خاراكتېرلىق تىل، يەرلىك تىل.
diyalektik. s. fr. دىئالېكتىكا.
diyalog. is.fr. دىئالوگ (ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق كىشىنىڭ بىر - بىرى بىلەن سۆزلىشىشى).
diyalogizm. is.fr. دىئالوگىزم (ياز- غۇچىنىڭ پىكىر ۋە كۆز قاراشلىرىنىڭ پېرسوناژلار ئاغزى بىلەن بېرىلىشى).
diyanet,—ti. s.is.ar. ① دىندارلىق. ② دىيانەت.
diyanetkâr. s.far. دىيانەتلىك، دىندار.
diyanetli. s. دىندار.
diyapazon. is. fr. ئىنسانىنىڭ ياكى سازنىڭ ئاۋاز چىقىرىش ئورگانى.
diyar. is.ar. مەملىكەت، دۆلەت، يۇرت، ئەل.
diyarbakır. öz. is. دىيار بەكىر.
diyark. is. fr. ئىككىلىك ھۆكۈمەت، ئىككى ھۆكۈمدارنىڭ ھەر بىرى.
diye. دەپ:
«Göreyim diye geldim — كۆرەي دەپ كەلدىم.»
diyecek,—ği. is. قىلىدىغان، دەيدىغان سۆز:
«Diyeceğim yok — دەيدىغىنىم يوق.»
diyelek,—ği. is. → **Diyalekt.**
diyem. is. مەزمۇن.
diyet[1]**,—ti.** is.ar. ① خۇن ھەققى. ② قىممەت، ئەھمىيەت.
diyet[2]**.** is.lât. بىر مىللەتنىڭ ئىچكى ئىشلىرىنى مۇزاكىرە قىلىدىغان سىياسىي مەجلىس.
diyez. is. fr. نوتىدا ئاۋازنى يېرىم كۆتۈرىدىغان ئىشارەت.
dız. is. تىز:
«Anne çocuğu dizlerine oturttu. — ئانا بالىنى تىزىغا ئولتۇرغۇزدى.»
~çökmek. تىزلانماق، يۈكۈنمەك.
dizanteri. is.fr. دىزىنتېرىيە، ئىچ ئاغرىق.
dizdar. s.fr. قەلئە مۇھاپىزەتچىسى، قورغان قاراۋۇلى.
dizdirmek. تىزدۇرماق.
dize. is. مىسرا.
dizel[1]**.** is. ئەخلاقسىز، بۇزۇق ئايال.
dizel[2]**.** is. دىزېل يېغى.
dizge. is. ① نەزم. ② جۈملە. ③ سىستېما.
dizgi. is. ① ھەرپ تىزىش. ② نىزام، تەرتىپ.
dizgin. is. تىزگىن، چۇلۋۇر.
~e vurmak. توختاتماق.
~i çekmek. ئاتاۋىنى تارتماق.
dizginlemek. ① تىزگىنلىمەك. ② چەك-

لىمەك، كونترول قىلماق.

dizginsiz. s. ① تىزگىنسىز. ② باشباش- تاقلىق. ③ ھەددىدىن ئاشقان:

«Dizginsiz bir davranış — ھەددىدىن ئاشقان بىر ھەرىكەت.»

dizi. is. ①تىزىق:

«Boncuk dizisi — مونچاق تىزىقى.»

dizgici. is. ھەرپ تىزغۇچى، نابورچىك.

dizici. is. → **Dizgici.**

dizidizi. z. قاتارمۇ قاتار، يانمۇ يان، تىزىق - تىزىق.

dizilemek. تىزماق.

dizili. s. تىزىلغان.

dizilmek. تىزىلماق:

«Çocuklar sıraya dizildi — باللار رەتكە تىزىلدى (قاتارغا).»

dizim. is. تىزىلىش.

dizin. is. جەدۋەل، ئىسىملىك، مۇندەرىجە.

diziyem. is.fr. ئوندىن بىر، ئوننىڭ بىرى.

diz.kapağı. is. لېپەك (تىزنىڭ لېپىكى).

dizlik,–ği. is. ① تىزلىق (تىزغا ئۆتكۈ- زىدىغان نەرسە). ② تىزدىن ئاشمىغان پەلتو.

dizmek. ① تىزماق. ② يىپقا، ئارغامچىغا ئۆتكۈزمەك. ③ ھەرپ تىزماق.

dizsi. s. تىزغا ئوخشىغان.

dobra. s. سۆزى ئاشكارا، ئوچۇق، دۇرۇس (ئادەم).

dobradobra. z. تۈپتۈز، تۈپتۈز، ئوچۇق - ئاشكارا (سۆزلىمەك).

doçent,–ti. is. alm. دوتسېنت.

doçetlik,–ği. is. دوتسېنتلىق.

dogma. is. fr. دوگما، ئەقىدە.

dogmacı. s. is. دوگمىچى، ئەقىدىچى.

dogmacılık,–ğı. is. دوگمىچىلىق، ئەقىدىچىلىك.

dogmalaştırmak. دوگمىلاشتۇرماق.

dogmatik,–ği. is. دوگماتىك.

dogmatizm. is. fr. دوگمىچىلىك.

dogra. is. پەنجاپ تىلى شىۋىسى.

doğa. is. ① تەبىئەت، ماھىيەت. ② تەقدىر. ③ ئىچكى قانۇنىيەت. ④ ئالەم فىزىكىسى:

«1· Doğa bilgisi — تەبىئەت ئىلمى.

2· Doğaya aykırı hiç bir olay yok tur. تەقدىر گەزىت ھېچقانداق ھادىسە يوق.

3· Taşın doğası — تاشنىڭ ئىچكى قانۇنىيىتى.»

doğaca. s. تەبىئەت قانۇنىغا ئۇيغۇن:

«Doğaca kanun — تەبىئەت قانۇنى»

doğacı. is. s. ناتۇرالىست.

doğacılık, – ğı. is. ناتۇرالىزم.

doğaç, –cı is. شېرىن ئوي.

doğaçtan. z. كۆپ ئويلانماستىن.

doğal. s. تەبىئىي.

doğan. is. بۈركۈت.

doğancı. is. بۈركۈت يېتىشتۈرگۈچى، بۈركۈت بىلەن ئوۋ ئوۋلىغۇچى.

doğa.üstü. s. is. پەۋقۇلئاددە:

«Doğa üstü güç — پەۋقۇلئاددە كۈچ.»

doğdurmak. تۇغدۇرماق:

«Güneşi doğduran tanrı — قۇياشنى تۇغدۇرغان تەڭرى.»

doğma. is. s. ① تۇغۇلۇش، دۇنياغا كېلىش، پارلىش. ② تۇغما. ③ جەنۇب، ئاي ۋە يۇلتۇزلارنىڭ ئۇپۇقتىن چىقىشى. ④ تۇغۇلغان، دۇنياغا كەلگەن، يارىتىلغان:

«Çinde doğma bir yabancı — جۇڭگو دا تۇغۇلغان بىر چەت ئەللىك.»

doğmaca. s. تۇغۇلۇشتىن بولغان.

doğmak. ① تۇغۇلماق، (كۈن، ئاي، يۇلتۇز) كۆتۈرۈلۈپ چىقماق، كۆرۈنمەك، ئۆرلىمەك. ③ مەيدانغا كەلمەك، يارالماق، پەيدا بولماق، تۆرەلمەك:

«Ben kaşkarda dcğdum — مەن قەشقەردە تۇغۇلدۇم.»

doğram. is. تۇغرام، كېسىم.

doğrama. is. ① توغراش، كېسىش. ② ياغاچتىن ياسالغان ئۆي جابدۇقلىرى.

doğramcı. is. ياغاچچى.

doğramak. توغرىماق، كەسمەك.

doğram.doğram. z. توغرام ـ تۇغرام، كېسىم ـ كېسىم، پارچە ـ پارچە.

doğranmak. تۇغرانماق، كېسىلمەك، كەسلەنمەك.

doğru. s. ① تۇغرا، دۇرۇست. ② توپتوغرا، تۈپتۈز، ئۇدۇل.

doğruca. z. تۈپتوغرا:

«Bu yol doğruca oraya çıkar — بۇ يول توپتوغرا ئۇ يەرگە بارىدۇ.»

doğrucu. s. is. توغرا ئىش قىلىدىغان، توغرا سۆز قىلىدىغان، خالىس، لىللا:

«O, doğrucu bir adamdır — ئۇ، توغرا ئىش قىلىدىغان ئادەم.»

doğruculuk,—ğu. is. ساداقەت.

doğrudan doğruya. بىۋاسىتە، تۇغرىدىن تۇغرا.

doğrulamak. توغرىلىماق، ئىسپاتلىماق.

doğrulanmak. تۇغرىلانماق، ئىسپاتلانماق، دەلىللەنمەك.

doğrulmak. ①تۈز بولماق، تۈزلەنمەك، تۇغرىلانماق. ② يۈزلەنمەك، يولغا چىقمەك، تەرەققىي قىلماق. ③ راۋاجلانماق:

«1. Çocuğun ayağı yavaş yavaş doğruldu — بالىنىڭ پۇتى ئاستا ـ ئاستا تۈزەلدى.

2. Hesap şimdi doğruldu — ھېساب ئەمدى توغرىلاندى.

3. Evine doğruldu — ئۆيگە قاراپ يۈزلەندى.

4. Savaştan sonra doğrulan bir ülke — ئۇرۇشتىن كېيىن راۋاجلانغان بىر مەملىكەت.»

dogrultmak. ① تۈزەلتمەك، تۈزەتمەك. ② يۈزلەندۈرمەك. ③ قازانماق، قولغا كەلتۈرمەك، تاپماق:

«Günde şöyle - böyle 10 yuanı doğrultuyorum — ھەر كۈنى ئۇنداق بۇنداق قىلىپ ئون يۈەن تاپىمەن.»

doğrultu. is. ① تەرەپ. ② ئىستىقامەت.

doğruluk,—ğu. is. ① توغرىلىق. ② دۇرۇسلۇق. ③ ئۆلچەم ۋە قائىدىگە ئۇيغۇنلۇق.

doğrusu. z. تۇغرىسى، ھەقىقەتەن، ئەلھەق.

doğu[1]. is. ① شەرق، كۈنتۇغۇش، كۈنچىقىش. ② شەرق ئەللىرى:

«Doğu rüzgarı — شەرق شامىلى.»

~Türkçe. شەرق تۈركچىسى.

doğu[2]. s. كىچىك قۇلاقلىق (قوي، ئۆچكە ھەققىدە).

doğulu. s. ① شەرقلىق. ② ئېسىل تاشلار.

doğum. is. ① تۇغۇت. ② تۇغۇلۇش يىلى. ③ بوشىنىش، يەڭگىش:

«1. Kolay bir doğum — ئاسان تۇغۇت.

2. Mümün 1930 da Beşbalıkta dogdu — مۆمىن 1930 - يىلى بەشبالىقتا تۇغۇلغان.

3. Ayşe çok zor bir doğum yaptı — ئايشە بەك قىيىندا بوشاندى.»

doğumevi. is. تۇغۇتخانا.

doğurgan. s. تۇغۇمچان.

«Doğurgan koyun — تۇغۇمچان قوي.»

doğurganlık, – ğı. is. تۇغۇمچانلىق.

doğurmak. ① تۇغماق، مەيدانغا كەلتۈرمەك. ② سەۋەب بولماق:

«Meryem bir oğlan doğurdu— مەريەم بىر ئوغۇل تۇغدى.

Ahmedin hareketleri kötü sonuçlar doğurabilir — ئەخمەتنىڭ بۇ ھەرىكەتلىرى يامان ئاقىۋەتكە سەۋەب بولۇشى مۇمكىن.»

doğurtmak. تۇغدۇرماق، تۇغقۇزماق:

«Hangi ebe doğurttu? — قايسى كىندىك ئانىسى تۇغدۇردى؟»

doğrucu. is. تۇغۇت، تۇغۇش، ← تۇغۇلۇش:

«Çocuğun doğuşu başarılı oldu — بالىنىڭ تۇغۇلۇشى غەلىبىلىك بولدى.»

doğuşlu. s. ئالىيجاناب، قىممەتلىك، قەدىرلىك، ئەسلى ياخشى.

doğuştan. z. s. تۇغۇلۇشتىن، تۇغما، يارىتىلىشتىن:

«Mehmet doğuştan öyle — مەھەممەت تۇغما شۇنداق.»

doğuştancı. s. ھەر نەرسىنىڭ تۇغۇلۇشتىن بولىدىغانلىقىغا ئىشەنگۈچى.

doğut, – tu. is. بىر ئادەمنىڭ ياكى بىر نەرسىنىڭ پەيدا بولغان ياكى، تۇغۇلغان يېرى.

dok, – ku. is. ① كېمىسازلىق زاۋۇتى. ② پىرىستان ئامبىرى.

dokanmak. → Dokunmak.

doksan. s تۇقسان (90).

doksanlık. is. ① توقسانلىك (ئىچىگە 90 نەرسە سىغىدىغان قاچا، قۇتا). ② توقسان ياشلىق:

«Doksanlık bir ihtiyar — توقسان ياشلىق بىر قېرى.»

doktor. is. fr. ① دوختۇر. ② دوكتور:

«Edebiyat doktoru — ئەدەبىيات دوكتورى.

doktora. is. fr. ① دوكتورلۇق ئۇنۋانى. ② دوكتورلۇق ئىمتىھانى.

doktorluk, – ğu. is. ① دوكتورلۇق ② دوختۇرلۇق كەسپى.

doktrin. is. fr. ① مەزھەپ. ② ئىدىيە. ③ نەزەرىيە. ④ چۈشەنچە.

doktrinci. s. is. ① مەزھەپكە ئائىت، مەزھەپ بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② نەزەرىيىچى.

dokum. is. توقۇلۇش، قۇرۇلۇش. تەشكىل تېپىش.

dokuma. is. s. ① توقۇش. ② توقۇلما (نەرسە):

«Halı dokuma sanatı — گىلەم توقۇش تېخنىكىسى.

Dokuma kumaş — توقۇلما رەخت.»

dokumacı. s. توقۇمىچى.

dokumacılık, – ğı. is. توقۇمچىلىق.

dokumak. ① توقۇماق. ② سىلكىمەك:

«Bez dokumak — رەخت (بۆز) توقۇماق.»

dokunaklı. s. ① بېدىماق، بېدىرىغان، ئېچىنىشلىق. ② كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك.

dokundurmak. ① چېقىلدۇرماق. ② تەگدۈرمەك، تەگكۈزمەك:

«Sözü bana dokundurmak istedi—

سۆزنى ماڭا تەگكۈزگۈسى كەلدى.»

dokunmak. ① چېقىلماق، تەگمەك. ② تەسىر قىلماق. ③ مۇناسىۋىتى بولماق. ④ بولماق:

«O işin bana dokunur yanı yoktur — ئۇ ئىشنىڭ ماڭا (مەن بىلەن) مۇناسىۋىتى يوق.

Onun bana zararı dokunmaz — ئۇنىڭ ماڭا زىيىنى بولماس.»

dokunulmak. ① چېقىلماق. ② سېزىلمەك، تۇيۇلماق.

dokunulmaz. s. ① چېقىلماس، تېگىلمەس. ② تەنقىد قىلىنماس، تەنقىد بېرىلمەس، تەنقىدلەنمەس.

dokunulmazlık, – ğı. is. ① چېقىلماسلىق، تېگىلمەسلىك. ② چەكلىمە، مەنئىي.

dokunum. is. سېزىم.

dokunur. s. زىيانلىق، زەھەرلىك، پايدىسىز.

dokunuş. is. ①تېگىش. ② ئەدەبىي ئەسەرنىڭ يېزىلىش ئۇسۇلى:

«Bir dramın dokunuşu — بىر درامىنىڭ يېزىلىش ئۇسۇلى.»

dokurcun. is. ① قۇرۇق ئوت ۋە سامان دۆۋىسى. ② توققۇز تاش ئويۇنى.

dokuyucu. s. توقۇغۇچى.

dokuz. is. توققۇز.

~ babalı. ئاتىسىنىڭ تايىنى يوق.

dokuzlu. s. is. ① توققۇزلۇق. ② توققۇزلۇق (قارت).

dokuztaş. is. توققۇز تاش (توققۇز تاش بىلەن ئوينايدىغان قاتار ئويۇنى).

dokuzuncu. s. توققۇزىنچى

dokümanter. s. ھۆججەتلىك.

«Dökümanter filim — ھۆججەتلىك فىلىم.»

dolab. is. → Dolap.

dolak, – ğı. is. گېجەي، چىمالتار (پاچاقا يۆگەيدىغان تار، ئۇزۇن رەخت).

dolam. is. يۆگەم، تولغام:

«Beş dolam kumaş — بەش يۆگەم رەخت.»

dolama. is. ① يۆگەش، تولغاش. ② بىر خىل تېرە كېسەللىكى، پىرىچە (چاپان).

dolamak. ① يۆگىمەك، تولغىماق. ② ئارتماق، يۈكلىمەك، كەلمەك:

«Beline kuşak dolamış — بېلىگە بەلباغ يۆگىۋاپتۇ.

Bu işi benim başima doladılar — بۇ ئىشنى مېنىڭ بېشىمغا ئارتتى.»

dolaman. is. تۈرك ئەرلەرنىڭ بىر خىل كىيىمى.

dolambaç. is. ①ئەگمە، ئەگمەچ، ئەگمە. ② قۇلاقنىڭ ئىچكى قىسمى:

«Bu yolun dolambaçları çoktur — بۇ يولنىڭ ئەگمىسى كۆپ.»

dolambaçlı. s. ① ئەگرى - توقاي، مۇرەككەپ:

«Dolambaçlı yol — ئەگرى - توقاي يول.

Dolambaçlı bir ifade — مۇرەككەپ بىر ئىپادە.»

dolambaçsiz. s. تۈز، توغرا. ② توغرىدىن توغرا:

«Dolambaçsiz yol. — توغرا يول، تۈپتۈز يول.

Dolambaçsiz anlatim — تۈزلا

چۈشەندۈرۈش، ئۇدۇللا چۈشەندۈرۈش.
dolan. is. ھىيلە ـ مىكىر، يالغان.
dolanbaç, – cı. is. → **Dolambaç.**
dolandırıcı. is. s. ئالدامچى، ھەييار، قىزىلكۆز.
dolandırıcılık, – ğı. is. ئالدامچىلىق، ھەييارلىق، قىزىلكۆزلۈك.
dolandırılmak. ① ئالدانماق. ② ئىشەندۈرۈلمەك.
dolandırmak. ① ئايلانماق، چۆگىلەمەك. ② ئورالماق يۆگەلمەك. ③ تارالماق، ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچمەك:
«Bu haber bütün şehirde dolandı — بۇ خەۋەر پۈتۈن شەھەرگە تارالدى.»
dolanmak. ① يۆگەلمەك، ئورىماق. ② ئايلاندۇرماق چۆگىلەتمەك. ③ ئالداپ پۇل ۋە مېلىنى ئالماق.
dolap, – bı. is. ① ئىشكاپ. ② سۇ چاقپىلدىكى، چىغىرىق. ③ كالانتىر. ④ ھىيلە.
«Dolaplı kuyu — چىغىرىقلىق قۇدۇق.
Dolap çevirmek — ھىيلە ـ مىكىر ئىشلەتمەك.»
dolapçı. s. ① ئىشكاپ ياساپ ساتقۇچى. ② ھىيلە بىلەن ئىش كۆرگۈچى، ھىيلىچى.
dolar. is. دوللار.
dolaşık. s. ① ئەگرى ـ توقاي. ② مۇرەككەپ، چىگىش:
«Dolaşık saç. — چىگىش چاچ.»
dolaşıklık, – ğı. is. ①ئەگرى ـ توقايلىق. ② چىگىشلىك. مۇرەككەپلىك.
dolaşım. is. ئايلانما.
dolaşmak. ① ئايلانماق، چۆگىلىمەك. ② چىشلىمەك. ③ تارالماق، يېيىلماق. ④ سەيرقىلماق. ⑤ كۆزدىن كەچۈرمەك:
«1. Saçi uzun çok dolaşiyor — ئۇزۇن چاچ كۆپ چىگىشلىشىدۇ.
2. Öyle bir rivayet dolaşiyor — شۇنداق بىر رىۋايەت يېيىلىپتۇ.
3. Şehri dolaşmak — شەھەرنى سەير قىلماق.
4. Askeri birlikleri dalaşmak — ھەربىي قوشۇنلارنى كۆزدىن كەچۈرمەك.»
dolaştırmak. ئايلاندۇرماق، چۆگىلەتمەك:
«Beni çok dolaştırdi — مېنى كۆپ ئايلاندۇردى.»
dolay. is. ئەتراپ، ئۆپچۆرە:
«Kulca dolaylarında şirin dağlar var — غۇلجا ئەتراپىدا چىرايلىق تاغلار بار.»
dolayı. is. سەۋەبى، تۈپەيلى:
«Çirkinliğinden çok sevilmiyor — سەتلىكىدىن ياخشى كۆرۈلمەيدۇ.»
dolaysıyle. z. ① ۋاستىسى بىلەن، سەۋەبىدىن:
«Onu kardeşi dolaysıyle tanırım — ئۇنى قېرىندىشىنىڭ ۋاستىسى بىلەن تونۇيمەن.»
dolay kutupsal. s. قۇتۇپقا يېقىن بولغان.
dolaylama. is. پاساھەتلىك، بەدىئىي سۆز.
dolaylı. s. ۋاستىلىك.
dolaysız. s. بىۋاستە، ئۇدۇل، تۈپتوغرا، توغرىدىن ـ توغرا.
doldurmak. تولدۇرماق.
doldurtmak. تولدۇرتماق.

doldurucu. is. قاچىلاش ماشىنىسى (نېفىت قاتارلىقلارنى ئاپتوماتىك يول بىلەن تۇڭلارغا قاچىلاش).

doldurulmak. تولدۇرۇلماق.

dolgu. is. ① تولدۇرۇش، زاماسكىلاش (چىشنى). ② ئېتىش (كاۋاكىنى، تۆشۈكنى).

dolgulu. s. زاماسكىلانغان، تولغۇزۇلغان:

«Dolgulu diş — زاماسكىلانغان چىش».

dolgun. s. ① تولغۇن، كامالەتكە يەتكەن، يېتىشكەن. ② كۆپ، جىق، تولا، مول.

dolgunluk, — gu. is. ① يېتىشكەنلىك، توشقۇزۇلغانلىق. ② سېمىزلىك. ③ ئاشقازاننىڭ كۆپۈشى.

dolma. is. s. ① تولما، تولۇش. ② تولدۇرۇپ قىلىنغان تاماق، هېسىپ. ③ هىيلە — مىكىر:

«Gölün dolması — كۆلنىڭ تولۇشى.»

dolmacı. s. ① هېسىپچى. ② هېسىپنى ياخشى كۆرىدىغان. ③ يالغانچى، ساختىپەز.

dolmak. ① تولماق، توشماق. ② تۈگىمەك، تاماملانماق. ③ قاپلانماق:

«Süre doldu — ۋاقىت توشتى (تۈگىدى).

Gönlü aşkla dolmak — كۆڭلى مۇھەببەت بىلەن تولماق.»

dolma kalem. is. گاڭبى (قەلەم).

dolman. is. ئاتلىق ئەسكەرلەرنىڭ سىرتقى كىيىمى.

dolmuş. s. is. ① تولغان، توشقان، بوش يېرى قالمىغان. ② يۈك ۋە يولۇچىلىق قاتناش قورالى (كېمە، هاۋا، تاكسى قاتارلىق).

dolu¹. is. مۆلدۈر، بۆلا، تۆلۈ.

dolu². s. ① لىق تولغان. ② كۆپ، مول. ③ بەتلەنگەن (هەربىي قورال). ④ بوش يېرى قالمىغان، تىقما ـ تىقماق. ⑤ زىق.

dolu · dizgin. بەك تېز، بەك ئىتتىك.

dolukmak. (كۆز هەققىدە) ياشقا تولماق.

dolunay. is. تولۇن ئاي.

doluş. is. تولۇش.

doluşmak. توپلانماق، يىغىلماق.

domalıç. s. دومبەلچەك، دۆگىلەك، يۇمىلاق.

domalamak. ① دۆگىلەك قىلماق، يۇمىلاق قىلماق. ② چۆكمەك، ئۆملىمەك.

domalatmak. ① دۆگىلەك قىلدۇرماق، يۇمىلاق قىلدۇرماق. ② چۆكتۈرمەك، ئۆمۈلەتمەك.

domanç. → **Domalıç.**

domates. is. bot. rum. پەمىدۇر، شوخلا.

domatesli. s. پەمىدۇر سېلىنغان.

dombar. دومبۇرا.

dombay. is. سۇ كالىسى.

domino. is. fr. ① يىگىرمە ئۇزۇق بىلەن ئوينىلىدىغان داميكا. ② ئۇزۇن تون.

dominyon. is. ing. دومىنئون.

domra· is. rus· دومرا (قارنى يۇمىلاق، ئۇزۇن ساپلىق، ئۈچ تارلىق زەخمەك ياكى ناخۇل بىلەن چېلىنىدىغان بىر خىل رۇس چالغۇسى).

domuz. is. تۇڭگۇز، چوشقا.

~ arabası. ئېغىر يۈكلەرنى يېقىن يەرلەرگە توشۇيدىغان كىچىك چاقلىق، ئۈستى تۈز

ۋە ئاددىي هارۋا.

~ **ayağı** — هەربىي قوراللارنى تازىلايدىغان ئەسۋاب.

~ **gibi** — مىجەزى ئەسكى، جاهىل.

domuzgiller. is. تۈڭگۈز تىپىدىكى هايۋانلار.

domuzluk, — ğu. is. جاهىللىق، ئەسكى خۇيلۇق.

don¹. ① تون (كىيىم). ② ئىچكى كىيىم. ③ ئات تۈكىنىڭ رەڭگى.

don². isp. ئەپەندى:

«Don kişot — دون كىخوت.»

Don. is. öz. دون دەرياسى.

donakalmak. تىكىلىپ قاپ قالماق، هەيران قالماق.

donanma. is. ① كېمە، پاراخوت. ② بەزى بايراملاردا ياكى باشقا خۇشاللىق كۈنلەردە بايراق چىقىرىپ، مەشئەل يېقىپ ئۆتكۈزۈلىدىغان پائالىيەتلەر.

donanmak. ① بېزەلمەك، ياسانماق. ② نۇرلانماق، يورۇپ كەتمەك. ③ هازىرلانماق. ④ قاپلانماق، پۈركىنمەك.

«1. Gelin pek güzel donanmiş — كېلىن بەك چىرايلىق ياسىنىپتۇ.

2. Bugün şehir donanmiş — بۈگۈن شەهەر بەك يورۇپ كەتتى.

3. Agaçlar yapraklarla donandı. دەرەخلەر يوپۇرماقلا پۈركىنىپ كەتتى.»

donatı. is. ئۈسكۈنە، ئەسۋاب.

donatılmak. قوراللاندۇرۇلماق.

«Askeri birlikler iyi donatılmiş — هەربىي قىسىملار ئوبدانلا قوراللاندۇرۇلدى».

donatım. is. قورال - ياراق، ئەسۋاب، ئۈسكۈنە.

donatmak. ① كىيدۈرمەك. ② بېزىمەك، زىننەتلىمەك، ياسىماق. ③ ئۇزۇنغىچە تىللىماق، ئازار بەرمەك.

doncumak. ① تورۇپ قالماق. ② هەيران قالماق. ③ هېرىپ قالماق. ④ (ئوت - چۆپ) ئىسسىق ئۆتۈپ سېسىپ قالماق. ⑤ ئىچەككە كىرمەك (قىشلىق ئۇيقۇغا كىرمەك).

dondurma. is. ① توڭلىتىش، مۇزلىتىش. ② ماروژنى.

dondurmaci. is, ماروژنىچى.

dondurmak. توڭلاتماق، مۇزلاتماق.

«Soguk fedanları dondurdu — سوغۇق مايسىلارنى ئۈششۈتۈۋەتتى.»

dondurucu. s. is. ① توڭلىتىدىغان، مۇزلىتىدىغان. ② سۇنى توڭلىتىدىغان ئەسۋاب:

«Adamı dondurucu rüzgaresiyor — ئادەمنى توڭلىتىدىغان شامال چىقىدۇ.»

dondurulmuş. s. توڭلىتىلغان، مۇزلىتىلغان:

«Dondurulmuşçoktur — توڭلىتىلغان گۆش ناهايىتى كۆپ.»

donlu. s. كىيىملىك (ئۈستىدە كىيىمى بار).

donmak. ① توڭلىماق، مۇز تۇتماق. ② توڭلاپ قالماق:

«Su dondu — سۇ مۇز تۇتتى.

Geçen kış dağ yollarında epeyce adam dondu — ئۆتكەن قىش تاغ يوللىرىدا خېلىلا ئادەم توڭلاپ ئۆلدى.»

donmuş. s. توڭلىغان، مۇز تۇتقان.

donra. is. ① تېرە پاتقاقلىق. ② چاچ كېپىكى. ③ بەدەن كىرى.

donsuz. s. ① تونسىز، كىيىمسىز. ② كەمبەغەل، يوقسۇل، گاداي:
«Donsuzun biri — يوقسۇلنىڭ بىرى.»
donuk. s. ① توڭلىغان، مۇز تۇتقان، توڭلۇق. ② غۇۋۋا، تۇتۇق، خىرە. جانسىز:
« Donuk yıldız — خىرە يۇلتۇز.
Donuk adam — جانسىز ئادەم.»
donuklaşmak, خىرەلەشمەك، غۇۋۋالاشماق.
donukluk, — gu. is. ① خىرەلىك، غۇۋۋالىق. ② جانسىزلىق.
don · yağı, — nı. is. ① توڭ ياغ. ② سوغۇق چىراي، بەتبەشرە.
dopdolu. s. لىقمۇلىق.
dor. is. yun. دور (مىلادىدىن 1200 - يىل ئاۋۋال يۇنانىستانغا كېلىپ دورىس رايونىغا ئولتۇراقلاشقان ۋە يۇنان مەدەنىيىتىنى ياراتقان قوۋم).
dorking. is. ing. دوركىن (ئېنگلىز توخۇسى).
dorset, — ti. is. fr. دورسەت (ئېنگلىز قويى).
dortuvar. is. fr. مەكتەپ ياتىقى.
doru. s. is. تورۇق، جەرەن (ئات).
doruk, — ğu is. پەللە، چوققا:
«Tanrı dağının doruğu — تىيانشان تېغىنىڭ چوققىسى.»
dorulamak. چېكىداپ تولدۇرماق (لىق تولدۇرماق).
dorum. is. تايلاق، بوتا.
dosa. is. lat. پرىستانغا كىرىپ چىقىش ئۈچۈن ياسالغان كۆۋرۈك.

dosdoğru. s. بەك توغرا.
dost, — tu. is. s. far. ① دوست، ئاغىنە، بۇرادەر، ئاشنا. ② يار، سەۋگىلى. ③ خۇمار:
~ ağlatır, düşman güldürür — دوست، يىغلىتىپ ئېيتار، دۈشمەن كۈلدۈرۈپ.
~ başa düşman ayağâ bakar — دوست باشقا، دۈشمەن ئاياغقا باقار.
dostça. s. z. دوستلارچە:
«Dostça konuşmak — دوستلارچە سۆزلەشمەك.»
dostluk, — gu. is. دوستلۇق.
dosya. is. fr. ئارخىپ، داگىئەن.
doygun. s. o. توق، قانائەتچان:
«Doygundur, böyle kazançları arayacak adam değildir — ئۇ قانائەتچان، مۇنداق پايدا قوغلاشمايدىغان ئادەم ئەمەس.»
doygunluk, — ğu. is. توقلۇق.
doyma. is. ① تويۇش. ② قانائەتلىنىش.
doymak. ① تويماق. ② قانماق، قانائەتلەنمەك:
«Bol yağmurla toprak suya doyar — مول يامغۇر بىلەن يەر سۇغا تويىدۇ.»
doymaz. s. تويماس، ئاچكۆز، تويمىغۇر.
doymazlık, — gı. is. تويماسلىق، ئاچكۆزلۈك.
doymuş. s. ① تويغان. ② قانائەتلەنگەن.
doyum. is. قانائەت.
doyunmak. تويۇنماق، تويماق.

doyurmak— تۇيغۇزماق، تويدۇرماق:
«Her gün bir kaç yoksulu doyurur— ھەر كۈنى بىرقانچە كەمبەغەلنى تويغۇزىدۇ».

dönük. s. ① ئارقىسىنى قىلىۋالغان. ② ئالاق - چالاق بولغان (كۆز). ③ بۇرالغان:
«Bana dönerek cevap verdi — ماڭا ئۆرۈلۈپ جاۋاب بەردى.»

dönülmez. s. قايتماس.

~ yol. تەھلىكىلىك ۋە خالتا كوچا.

dönüm. is. ① دەۋران، جەۋلان. ② قايتىش. ③ قېتىم، نۆۋەت. ④ كۈنلۈكى، ئايلىقى، يىللىقى. ⑤ كەڭلىكى 40 ئارشىن كېلىدىغان يەر ئۆلچەم بىرلىكى:
«1. Bu gitmenin bir de dönümü var — بۇ كېتىشنىڭ قايتىشى بار.
2. Üç donüm su getirdim — ئۈچ يول سۇ ئېلىپ كەلدىم.
3. Birinci ölüm yıl dönümü anıldı — ئۆلۈمىنىڭ بىرىنچى يىللىقى خاتىرىلەندى.»

dönüş. is. ① ئايلىنىش، پىرقىراش، چۆگىلەش، بۇرۇلۇش. ② قايتىش.

dönüşmek. ① ئۆزگەرمەك، ئايلانماق. ② باشقۇرماق:
«Bukadar az para ile nasıl dönüşecek? — بۇنچىلىك ئاز پۇل بىلەن قانداق باشقۇرغىلى بولىدۇ؟»

dönüştürmek. ئۆزگەرتمەك، ئايلاندۇرماق.

dördül. is. كىۋادرات، تۆت بۇرجەك، مۇرەببە.

dördüncü. s. تۆتىنچى.

dördüz. s. تۆت كېزەك.

dört. s. تۆت (4).

dört.ayak, — ğı. is. ① تۆت پۇتلۇق (ھايۋان). ② تۆت پۇت، تۆت ئاياغ:
«Dört ayak yürümek — تۆت پۇتلاپ يۈرمەك.»

dört.ayaklı. s. تۆت پۇتلۇقلار، تۆت ئاياغلىقلار.

dört boynuzlu. s. تۆت مۈڭگۈزلۈك.

dörtgen. is. تۆت بۇرجەك، تۆت قىر.

dörtkaşlı. s. ① بۇرۇتى خەت تارتقان (يىگىت). ② قاراقاش.

dortlük, — ğü. is. تۆتلۈك.

dört. nal. is. ① ھايۋاننىڭ تېز يۈگۈرۈشى، ھايۋاننىڭ چېپىشى. ② تېز يۈگۈرۈش، ئىشنى تېز قىلىش:
«Hayvanı dört nala kaldırmak ھايۋاننى تېز چېپىشقا قويماق.»

döş. is. تۆش:
«Döş yağı — تۆش يېغى.»

döşek, — ği. is. تۆشەك، ياتاق.

döşekli. s. ئولتۇراقلىق.

döşem. is. قۇرۇلما، تۆشەم:
«Sicak su döşemi — ئىسسىق سۇ قۇرۇلمىسى»

döşeme. is. ① بىنالاردا يەر قىسمىنى يېپىپ تۇرىدىغان تاختاي. ② بىناغا كېرەكلىك ئەشيا، قۇرۇلۇش ئەشياسى.

döşemek. ① تىزىپ يايماق. ② يايماق، پۈركىمەك، ياتقۇزماق:
«Tüm meydanı mermrle döşediler— پۈتۈن مەيدانغا مەرمەر تاش ياتقۇزدى.»

döşenmek. ① تىزىلىپ يېيىلماق. ② يېيىلماق، قاپلانماق. ③ ئاغرىپ دوختۇرخانىدا يېتىپ قالماق. ④ ئاچ-

چىغلانماق:

«Şimdiye kadar sabrediyordu bugün döşendi — ھازىرغىچە تاقەت قىلغانىدى، بۈگۈن ئاچچىقلاندى.»

dövdü. is. ① تۇقماق، چوقماق. ② پالتا، كەكە قاتارلىق سايمانلارنىڭ جۈلدىسى.

dövdürmek. ئۇردۇرماق، سوقتۇرماق.

döveç,—ci. is. كىلى.

döven. is. تۇلۇق (خارماننىڭ).

döviz. is. تاشقى پېرەۋوت، ۋەيخۇي.

dövme. is. ① ئۇرۇش، سوقۇش (نەرسىنى). ② بەدەنگە تامغا بېسىش. ③ سوقۇلغان نەرسە.

dövmek. ① ئۇرماق، سوقماق. ② يانجىماق، ئەزمەك، ئۇۋاتماق. ③ چۈۋۈقدىماق، قاقماق.

dövülgen. s. سوقۇلغان، ئۇرۇلغان.

dövülmek. ئۇرۇلماق، سوقۇلماق.

dövünmek. ① ئۆز ئۆزىنى ئۇرماق. ② ئېچىنماق.

dövüş. is. ① ئۇرۇش، سوقۇش. ② جېدەل، ماجرا.

dövüşken. s. ئۇرۇشقاق، سوقۇشقاق:

«Dövüşken çocuk — ئۇرۇشقاق بالا.

Dövüşken horuz — سوقۇشقاق خوراز.»

dövüşmek. ئۇرۇشماق، سوقۇشماق، جەڭ قىلىشماق.

dövüştürmek. ئۇرۇشتۇرماق، سوقۇشتۇرماق، جەڭ قىلدۇرماق.

dragoman. is. fr. تەرجىمان.

dragon. is. fr. ① چوڭ يىلان، ئەجدىھا. ② غەربنىڭ مەخسۇس فورمىدا كىيىنگەن بىرخىل ئاتلىق ياكى پىيادە ئەسكىرى.

drahmi. is. yan. ① قەدىمكى يۇنان پۇلى. ② 4.36 گرام ئېغىرلىقتا تەڭ كېلىدىغان گرېك ئېغىرلىق ئۆلچىمى.

drahoma. is. yun. دراخوما (خرىستىئانلاردا كۈيئوغۇلغا كېلىن تەرىپىدىن بېرىلىشى ئادەت قىلىنغان پۇل ياكى مال).

draje. is. fr. شېكەرلەنگەن تابلېتكا ياكى كۇمۇلاچ دورا.

dram. is. fr. دراما، تىياتىر.

dramatik. s. دراماتىك.

dramlaştırma. is. دراملاشتۇرۇش، سەھنىلەشتۈرۈش.

dramlaştırmak. دراملاشتۇرماق، سەھنىلەشتۈرمەك.

drenaj. is. fr. سۇنى چىقىرىۋېتىش، ئېتىز - ئېرىق قۇرۇلۇشى.

drezin. s. fr. تۆمۈريوللاردا ئىشلىتىدىغان كىچىك هارۋا.

dua. is. دۇئا، ئاللادىن ياخشىلىق تىلەش، تىلەك.

duacı. is. دۇئاگۇي.

duahan. is. ar. far. دۇئاخان، دۇئاگۇي.

dubara. is. far. ھىيلە - مىكىر.

dubaracı. is. ھىيلىگەر، ئالدامچى، ساختىپەز.

dubaracılık, — ğı. is. ئالدامچىلىق، ھىيلىگەرلىك، ساختىپەزلىك.

dubl. s. fr. جۈپ، قوش.

duble. is. fr. قوش ئەستەر.

dublelik. s. قوش ئەستەرلىك.

dublör,—rü. is. دۇبلۇر (تىياتىردا باش رولنى ئىجرا قىلغۇچى ئارتىس ئورنىدا

چىقىقۇچى ئارتىس، ئەينى بىر رولنى نۆۋەت بىلەن ئىجرا قىلغۇچى ئىككى ئارتىسنىڭ بىرى).

dublür, – ü. is. fr. ① ئەستەر. ② مەجبۇرىي ھەمراھ. ③ ئىككىنچى قەۋەت، نۇسخىسى، ئۈلگىسى.

duçar. s. far. دۇچار، مۇپتىلا، گىرىپتار:

«Hastalıga duçar olmak — كېسەلگە گىرىپتار بولماق.»

duçret. is. ar. قىسلىق، تارلىق.

dudak, – ğı. is. ① كالپۇك، لەۋ. ② ئاياللارنىڭ جىنسىي ئورگانىنىڭ لەۋى:

«Üst dudak — ئۈستۈنكى لەۋ.»

dudaklık, – ğı. كالپۇكلۇك.

dudu[1]. s. far. ① خانىم. ② قېرى ئەرمەن ئايالى:

«Fatma dudu — پاتمە خانىم.»

dudu[2]. is. far. zool. شاتۇت.

duetto. is. it. ئىككى كىشىلىك ناخشا.

duhter. is. far. قىز، قىزبالا.

duhul. ar. ئىچىگە كىرىش.

duhuliye. is. ar. ئىمپورت بېجى.

duk, dük. fr. پىرۋوسكا، پەيتۇن ھارۋىسى.

Dukes. is. بىر ئىنگلىز بالىلار دوختۇرى (1845 — 1925. - يىلغىچە ياشىغان).

dul. s. is. تۇل (ئايال).

~ yaşmağı. تۇل خوتۇننىڭ بېشىغا سالىدىغان ياغلىقى.

~ yaşmağı başına — سەنمۇ تۇل قالىسەن.

dulda. is. ① دالدا. ② ھىمايە.

duldalamak. قانات ئاستىغا ئالماق، قوغدىماق، ھىمايە قىلماق، دالدىلىماق.

duldalanmak. قانات ئاستىغا ئېلىنماق، ھىمايە قىلىنماق، دالدىلانماق.

dulluk, – ğu. is. تۇللۇق.

duma, dumağı. is. ئويمان، پەس، چوقۇر.

Duma. is. rus. دوما (چاررۇسسىيە زامانىدىكى رۇس پارلامېنتى).

duman. is. ① تۇمان، تۈتەك، بۇس، ئىس. ② خاراب.

~ başına vurmak. ئاچچىقلانماق.

~ deliği. تۈرخۇن.

~ etmek. چاچماق، بۇزماق.

~ olmak. ناھايىتى يامان ئەھۋالغا چۈشمەك.

~ yapmak. ئاز پۇل بىلەن كۆپ ئىش قىلماق، كۆپ پۇل قازانماق.

dumancı. s. ھايانكەش، ئاز پۇل بىلەن جىق پايدا كۆرگۈچى.

dumanlamak. ئىسلىماق، سۈرلىمەك:

«Balıkları dumanlamak — بېلىقلارنى ئىسلىماق (سۈرلىمەك).»

dumanlanmak. ① ئىسلانماق، سۈرلەنمەك. ② بۇلغانماق، ئېلىشىپ كەتمەك، مالىماتاڭ بولماق:

«Kafalır dumanlandı — كاللىلا ئېلىشىپ كەتتى.»

dumanlı. s. ① ئىسلىق، تۈتەكلىك، تۇمانلىق. ② قىيىنچىلىق، قىسچىلىق.

dumanlık, – ğı. is. تۇمانلىق، تۈتەكلىك.

dumansız. s. ئىسسىز، تۈتۈنسىز.

dum dum. is. بىرخىل ئوق.

dun. s. far. ① پەس، رەزىل.

② تۆۋەن، ئەرزان:
«Dun fiyat verdi satmadım — ئەرزان باھا بەردى، ساتمىدىم.»

duo. is.it. ئىككى ساز ياكى ئىككى ئاۋازغا تەڭكەش قىلىنغان مۇزىكا پارچىسى.

dur. تۇر (بۇيرۇق).

duraç[1]**, — cı.** is. قىرغاۋۇل.

duraç[2]**.** is. ① ھەيكەل قاتارلىقلارنى ئورنىتىدىغان تاپان. ② ئۇل.

durağan. s. تۇرغۇن، سابىت:
«Durağan yıldızlar — تۇرغۇن يۇلتۇزلار.»

durak[1]**, — ğı.** is. ①پۇيىز، ئاپتوبۇس لارنىڭ بېكەتلىرى. ② شېئىرىيەتتىكى تۇراق. ③ پائۇزا (توختاش).

durak[2]**.** is. تۈگىمەس شاپتۇلا.

duraklamak. ① توختىتىۋالماق، سۆز ئارىسىدا تۇرۇۋالماق. ② داۋام قىلدۇرالماسلىق، ھودۇقماق. ③ ئىككىلەنمەك.

duraklı. s. تۇرغۇنلۇق، قارارلىق.

duraksamak. ئىككىلەنمەك، نېمە قىلىشنى (دېيىشنى) بىلمەسلىك، تۇرۇپ قالماق.

dural. s. تىنچ، شۈك.

duralamak. ① پەسەيمەك، ئاستىلىماق. ② چۆچۈمەك.

durdurmak. توختاتماق، تۇرغۇزماق.

durendiş. s. يىراقنى كۆرىدىغان، يىراقنى چۈشىنىدىغان.

durgun. s. ① تۇرغۇن، تىپتىنچ.
② روھسىز، جانسىز، ھەرىكەتسىز:
«Durgun deniz — تىپتىنچ دېڭىز.»

durgunluk, — ğu. is. تۇرغۇنلۇق، تىپتىنچلىق.

durmak. ①تۇرماق، توختىماق. ② ساقلانماق. ③ كۈتمەك، سەۋرى قىلماق، تاقەت قىلماق. ④ ئولتۇرماق:
«Uygurların binlerce yıl önceki eserleri hâlâ duruyor — ئۇيغۇرلارنىڭ مىڭلارچە يىل ئاۋۋالقى ئەسەرلىرى ھازىرمۇ ساقلانماقتا.»

durmaksızın. z. توختىماستىن، تىنىماستىن، ئارقا - ئارقىدىن.

durmuş. s. تۇرغان، تۇرۇپ قالغان:
«Durmuş et — تۇرۇپ قالغان گۆش.»

duru. s. سۈزۈك، ساپ، تازا، تىنىق:
«Duru su evlere getirildi — تىنىق سۇ ئۆيلەرگە توشۇلدى.»

durulamak. چايقىماق (كىرنى).

durulanmak. چايقالماق.

durulmak. ① تىنماق، سۈزۈلمەك:
② توختالماق:
«Su bulanıktı, duruldu — سۇ دۇغ ئىدى، تىندى.»
«Burada durulmaz — بۇ يەردە توختىغىلى بولمايدۇ.»

durum. is. ① ۋەزىيەت، ئەھۋال:
«Çinin iç durumu çok iyidir — جۇڭگونىڭ ئىچكى ۋەزىيىتى بەكمۇ ياخشى.»

durumsamak. ئىككىلەنمەك، تۇراقسىزلاشماق.

duruş. is. تۇرۇش، توختاش:
«Duruşundan bir derdi olduğu belli — تۇرۇشىدىنلا بىر دەردى بارلىقى بىلىنىپ تۇرىدۇ.»

duruşma. is. دەۋاگەر ۋە جاۋابكارنىڭ سوت مەيدانىدا تۇرۇشى.

duş. is. fr. دۇش (مۇنچا):
«Duş bozulmuş — دۇش بۇزۇلۇپتۇ.»

dut, — tu. is. ①ئۈژمە. ② بەك مەست:

«Dut gibi olmak — قاتتىق مەست بولۇپ كەتمەك.»
dutluk, – ğu. is. ئۈژمىلىك (باغ).
duvak, – ğı. is. ① يۈپۈق (كېلىن ۋە بوۋاقلارنىڭ يۈزىگە ياپىدىغان). ② تۇۋاق، قاپقاق.
duvaklamak. يۈپۈق ياپماق (كېلىن ۋە بوۋاقنىڭ يۈزىگە).
duvaklanmak. ① كېلىن بولماق. ② يۈزىگە يۈپۈق يېپىنماق.
duvaklı. s. ①بېشى ۋە يۈزى يېپىلغان. ② تۇۋاقلانغان، تۇۋاقلىق، يېپىقلىق.
«Duvaklı gelin — يۈزى يېپىلغان كېلىن.»
duvar. is. far. ① تام، سوقما. ② توسۇق:
«Duvar gazetesi — تام گېزىتى.»
duvarcı. is. تامچى.
~ çekici. ئىككى ئۇچى ئۇچلۇق بولقا.
duvarcılık, – ğı. is. تامچىلىق.
duyar. s. تۇيغۇن، سەزگۈر، ھوشيار، سەگەك.
duyarlık – ği .is. ① تۇيغۇنلۇق، سەزگۈرلۈك، ھوشيارلىق.
dnygu is. ① تۇيغۇ، ھېس. ② مۇھەببەت. ③ تەسىرات:
«Vatan duygusu — ۋەتەن مۇھەببىتى.
Buradan iyi duygularla ayrılıyorum — بۇ يەردىن ياخشى تەسىرات بىلەن ئايرىلدىم.»
duygudaş. s. ھېسداش.
duygudaşlık, – ğı. is. ھېسداشلىق.
duygulamak. تەسىر بەرمەك، تەسىر قىلماق.
duygulandırmak. تەسىرلەندۈرمەك، تەسىرات قالدۇرماق.
duygulanmak. تۇيغۇلانماق، تەسىرلەنمەك:
«Bu güzel davranışından çok duygulandım — بۇ ياخشى مۇئامىلىسىدىن ئوبدان تەسىرلەندىم.»
duygulu. s. تەسىرلىك، ھېسسىياتلىق.
duygun. s. تۇيغۇن، زېرەك.
duygunlaştırıcı. s. تۇيغۇنلاشتۇرغۇچى، ھوشيارلاشتۇرغۇچى، سەزگۈرلەشتۈرگۈچى.
duygunlaştırma. is. تۇيغۇنلاشتۇرۇش، سەزگۈرلەشتۈرۈش، ھوشيارلاشتۇرۇش.
duygunluk. is. تۇيغۇنلۇق، ھوشيارلىق، سەزگۈرلۈك.
duygusal. s. ھېسسىياتنى قوزغايدىغان، تۇيغۇغا ئائىت.
duygusuz. s. تۇيغۇسىز، ھېسسىياتسىز.
duygusuzluk, – ğu. is. تۇيغۇسىزلىق، ھېسسىياتسىزلىق.
duyma. is. ① تۇيۇش، سېزىش، ھېس قىلىش. ② ئاڭلاش، تىڭشاش، ئىشىتىش.
duymak. ① تۇيماق، ھېس قىلماق، سەزمەك. ② ئاڭلىماق، تىڭشىماق، ئىشىتمەك. ③ خەۋەردار بولماق، بىلمەك:
«Yaptıklarını duydum — قىلغانلىرىنى بىلدىم.»
duynak, – ğı. is. تۇۋاق (ھايۋانلارنىڭ).
duyu. is. تۇيغۇ، سېزىم.
duyulmak. ① تۇيۇلماق، سېزىلمەك. ② بىلىنمەك، ئاڭلانماق، ئىشىتىلمەك.
duyum. is. تۇيغۇ، سېزىم.
duyum ölçer. is. ھېس - سېزىمنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب، سېزىم ئۆلچەر،

سېزىم ئۆلچىگۈچ.

duyumsamazlık, –ğı .is. سەزمەسلىك، تۇيماسلىق، ھېس قىلماسلىق.

duyumsuzluk, – gu. is. تۇيغۇسىزلىق، سەزگۈرسىزلىك.

duyurmak. ① تۇيدۇرماق، تۇيغۇزماق، سەزدۇرمەك. ② ئىشىتتۈرمەك، ئاڭلاتماق. ③ ھېس ئەتتۈرمەك.

duyurucu. s. تۇيدۇرغۇچى، تۇيغۇزغۇچى، ھېس قىلدۇرغۇچى، سەزدۈرگۈچى.

duyuş. is. ① تۇيۇش، سېزىش. ② تەسىرات.

dûzah. is. far. دوزاخ، جەھەننەم.

duziko. is. ھاراق.

düalist, – ti. is.fr. دۇئالىزم تەرەپدارى.

düalistik. s. fr. دۇئالىستىك.

düalizm. is. دۇئالىزم.

düb. is. ar. ئېيىق.

düdük, – ğü. is. ① دۈدۈك، ئۈشتەك، قوڭغۇراق. ② s. ئەقىلسىز ③ گۆدۈك.

düdüklemek. جىنسىي ئالاقىدە بولماق.

düdüklü. s. قوڭغۇراقلىق:

«Düdüklü oyuncuk — قوڭغۇراقلىق ئويۇنچۇق.»

düelist, – ti. is. fr. قىلىچۋازلىققا خۇشتار (ئامراق) ئادەم.

düello. is. it. دۇئېل (ئىككى شەخسنىڭ مەلۇم شەرتلەر ئاساسىدا يەككمۇ-يەككە قىلىچۋازلىق قىلىشى ياكى تاپانچا ئېتىششى.)

düğme. is. ① تۈگمە، توپچا. ② تۈكنى ئېچىپ ياپىدىغان ياكى ماشىنىنى ماڭدۇرىدىغان زاپچاس:

«Meme düğmesi — ئەمچەك تۈگمىسى.»

düğmeci. is. توپچا ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

düğmek. تۈگمەك، تۈگۈم قىلماق.

düğmelemek. تۈگمىلىمەك، توپچىلىماق.

düğmelenmek. تۈگمىلەنمەك، توپچىلانماق.

düğmeli. s. تۈگمىلەكلىك، توپچىلاقلىق.

düğmesiz. s. تۈگمىسىز، توپچىسىز.

«Düğmesiz ceket — تۈگمىسىز چاپان.»

düğü. is. ① ئاق ئۇششاق گۈرۈچ. ② پوستىدىن ئاجرىتىلغان بۇغداي.

düğüm. is. تۈگۈم، چىگىش:

«Bu, meselenin düğüm noktasıdır — بۇ، مەسىلىنىڭ چىگىش نۇقتىسىدۇر.»

düğümlemek. تۈگۈم قىلماق، تۈگمەك.

düğümlenmek. تۈگۈملەنمەك.

düğümlü. s. ① تۈگۈملەنگەن. ② تۈگۈملۈك:

«Düğümlü ip — تۈگۈملۈك يىپ.»

düğün. is. توي، مەرىكە، تۆكۈن.

düğüncü. is. ① تويغا تەكلىپ قىلغۇچى. ② توي ئىگىسى.

düğünlük, – ğü. s. تويلۇق.

dükkân. is. ar. دۇكان:

« Berber dükkanı — ساتىراشخانا.

Kumaş dükkanı — رەخت دۇكىنى.

Bakkal dükkanı — باققال دۇكىنى.»

dükkancı. s. دۇكانچى.

düldül. is. ar. ① دۇلدۇل (ھەزرىتى ئەلىگە مۇھەممەت پەيغەمبەر تەرىپىدىن تەقدىم قىلىنغان قېچىر). ② چاقچاق قىلىپ ئەسكى ئاتلارغا دېيىلىدىغان ئوخ-

شتتش سۆزى. ③ كونا ئاپتوموبىل.

dülger. is. far. بىناكارلىقتا ياغاچ - تاش ئىشلىرىنى قىلىدىغان كىشى.

dümbelek, – ği. is. ① ناغرا، دۇمباق. ② ئاگىسىز ئەر.

dümbelekçi. is. دۇمباقچى، ناغرىچى.

dümdar. is. far. ئارقا سەپ، ئارقا سەپ ئارمىيىسى.

dumdüz. s. ①تۈپتۈز. ② ئاددىي - ساددا. ③ مۆلك، دۆت:

«1· Dümdüz bir yol — تۈپتۈز يول.

2· Dümdüz bir elbise — ئاددىي بىر كىيىم.

3· Öyle dümdüz bir adam sanatçı olamaz — ئۇنداق مۆلك ئادەم ھۈنەرۋەن بولالمايدۇ.»

dümen. is. it. ① پاراخوت رولى. ② ھىيلە، سۇيىقەست، مىكىر. ③ يول باشلىغۇچى، رەھبەر.

dümenci. is. ① پاراخوتتا رولچى. ② ئەڭ كەينىدىكىسى، ئارقىدا قالغىنى، ئاخىرقىسى.

dün. is. تۈنۈگۈن:

«Dun söyledi — تۈنۈگۈن سۆزلىدى.»

dünden. z. ① تۈنۈگۈندىن. ② ئۇزۇندىن، تەقەززا بىلەن، تۆت كۆز بىلەن، ھەۋەس بىلەن:

«Dünden kalma iş. — تۈنۈگۈندىن قالغان ئىش.

O bu işe dünden razı — ئۇ، بۇ ئىشقا ئۇزۇندىن رازى.»

dünkü. s. ① تۈنۈگۈنكى. ② بەك يېڭى، يېڭى ئىشقا باشلىغان. ③ تېخى يېڭىلىقى:

«Dünkü olayda zarar görmedik — تۈنۈگۈنكى ۋەقەدە زىيان تارتمىدۇق.

O daha dünkü memur, neden ücretine zam yapılsın — ئۇ تېخى يېڭىدىنلا خىزمەتكە كىرگەن تۇرسا، قانداقمۇ مائاشى ئۆستۈرۈلسۇن؟»

dünü. is. نەپىس، كۆڭۈل:

«Bu adam dünü yüzünden mahvoldu — بۇ ئادەم كۆڭۈلىنىڭ ئارقىغا كىرىپ تۈگەشتى.»

dünür. is. قۇدا، - باجا.

~ **düşmek** كىشى قويماق، ئەلچى قويماق، سۆز سالماق (قىزغا).

~**gezmek.** ئەلچىلىككە كىرمەك (قىزغا).

dünürlük, – ğü. قۇدا - باجىلىق.

dünüş. is. قېيىن ئانا.

dünya. is. ar. ① دۇنيا، جاھان، ئالەم. ② كەڭ ۋە ئادىمى جىق يەر. ③ كۆز قاراش، چۈشەنچە.

dünyalık, – ğı. is. ① مال - دۇنيا. ② مال - مۈلۈك. ③ پۇل.

dünyavi. s. ar. دۇنياۋى، دۇنيالىق.

düpedüz. z. تۈپتۈز، ئۇدۇل:

«Düpedüz bir adam — تۈپتۈزلا بىر ئادەم.»

dür. is. ar. ئۈنچە - مەرۋايىت.

dürbün. is. far. دۇربۇن.

dürbünlü, – ğü. is. دۇربۇنلۇق:

«Dürbünlü tüfek — دۇربۇنلۇق مىلتىق.»

dürgâne. is. ① ئۈنچە دانىلىرى. ② قىممەتلىك، سۆيۈملۈك. ③ ئايال ئىسمى.

dürme. is. → **lahane.**

dürmek. ①تۈرمەك. ② يۆگىمەك، قاتلىماق:

«Kağıdı dürmek — قەغەزنى تۈرمەك.»

dürtlengiç is. ئۈچى ئۈچلۈق ياغاچ.

(هايۋانلارنى ماڭدۇرۇش ئۈچۈن سانجىيدىغان)، تۈرتكۈچ.

dürtmek. ① تۈرتمەك. ② تەگمەك. ③ تەشۋىق، تەرغىپ.

dürtüklemek. ① ئارقا ـ ئارقىدىن تۈرتمەك ②تەشۋىق قىلماق. تەرغىپ قىلماق:

«Eşeği türtüklemek — ئېشەكنى تۈرتۈپ قويماق.»

dürtülmek. تۈرتۈلمەك.

dürtüşmek. تۈرتۈشمەك، بىر ـ بىرىنى تۈرتمەك.

dürtürmek. تۈرتۈشتۈرمەك.

dürü. is. ① تۈرۈم، تۈرتكەن نەرسە. ② تېيلۇق ھەدىيە، توي لازىمەتلىكى.

dürülmek. تۈرۈلمەك، ئورالماق، يۆگەلمەك.

dürüm. is. ① تۈرۈم. ② رەختلەرنىڭ قاتلانغان يېرى. ③ قاتلىما (نان) نىڭ قېتىق بىلەن تۈرۈلۈشى:

«Halıcinin dürümü sıkı olmuş — گىلەمچىنىڭ تۈرۈمى چىڭ بوپتۇ.»

dürüst, – tü. s. دۇرۇست، توغرا.

dürüşt, – tü. s. far. سەت، قوپال، يىرىك:

«Dürüşt muamele — قوپال (يىرىك) مۇئامىلە.»

dürzü. is. ar. قاتتىق ھاقارەت سۆزى.

düstur. is. ar. ① دەستۇر، تۈپ پرىنسىپ، قانۇن، نىزام. ② قانۇنلار كىتابى. ③ فورمۇلا، قائىدە. ④ چوڭ دەپتەر.

düş. is. ① چۈش، خىيال، ئوي:

«Akşam güzel bir düş gördüm — ئاخشام ياخشى بىر چۈش كۆردۈم.»

düşelge. is. مىراس، تەگمىش.

düşerlik, – ği. is. نېسىۋە، ئۈلۈش، ھەسسە:

«Bunda düşerliğin var — بۇنىڭدا نېسىۋەڭ بار.»

düşes. is. far. بىر خىل ئۈزۈم شىرە.

düşgelmek. دۈچ كەلمەك، ئۇدۇل كەلمەك، توغرا كەلمەك، ئۇچراپ قالماق.

düşkü. is. نەزەردىن چۈشۈش، چۈشكۈ.

düşkün. s. ① چۈشكۈن. ② كۆپ بېرىلىپ كەتكەن (بىر نەرسىگە). ③كۈچ ـ قۇۋۋەتتىن قالغان:

«İçkiye düşkün bir adamdır— ئىچىملىككە بېرىلگەن بىر ئادەم.»

düşkünleşmek. چۈشكۈنلەشمەك.

düşkünlük, – ğü. is. ① چۈشكۈنلۈك. ② مىسكىنلىك. ③ بېرىلگەنلىك (بىر نەرسىگە)، كۆڭلىنى بەرگەنلىك:

«Kumara düskünlük — قىمارغا بېرىلگەنلىك.»

düşman. is. s. far. ① دۈشمەن. ② زەھەرلىك نەرسە. ③ كۆپ ئىستېمال قىلغۇچى:

«1. Emperyalizm halk düşmanıdir — جاھانگىرلىك خەلق دۈشمىنىدۇر.

2. Sigara insan sihati için buyük bir düşmandır — تاماكا ئىنساننىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن ئەڭ چوڭ دۈشمەندۇر.

3. Ekmek düşmanı — نان دۈشمىنى.»

düşmanlık, –ğı. دۈشمەنلىك، دۈشمەنچە:

«Bu düşmanlık bir eylemdir — بۇ دۈشمەنلىك ھەرىكەتتۇر.»

düşmek. ① چۈشمەك. ② تۆكۈلمەك. ③ ياغماق، چۈشمەك. ④ پەسەيمەك.⑤. خارابلاشماق، كەمبەغەللەشمەك.⑥ ئاجىزلاشماق. ⑦گىرىپتار بولماق، ئۇچرىماق.⑧بەك بېرىل

مەك، بەك ھەۋەسلەنمەك. ⑨ قولغا كەلمەك. ⑩ ئازايماق، كېمەيمەك. ⑪ ۋەزىپىسىدىن ئايرىلماق، خىزمىتىدىن چۈشمەك. ⑫ بالا تاشلىۋەتمەك، ۋاقتىدىن ئىلگىرى تۇغۇلماق. ⑬ قوشۇلماق. ⑭ ياراشماق، ئۇيغۇن كەلمەك، لايىق كەلمەك. ⑮ ئاستىلاشماق. ⑯ چىقماق. ⑰چىپچىلماق. ⑱ دۈشمەن قولىغا ئۆتمەك:

«1· Ağaçtan bir yaprak düştü — دەرەختىن بىر يوپۇرماق تۆكۈلدى.

2· Çocuk koşarken düştü — بالا يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ يىقىلىپ چۈشتى.

3· Kar düştü — قار چۈشتى.

4· Düşmüş bir aile — خارابلاشقان ئائىلە.

5· Belaya düşmek — كېلىشمەسلىككە گىرىپتار بولماق.

6· İki bakan düştü — ئىككى مىنىستىر خىزمىتىدىن ئايرىلدى.

7· Sekiz aylık düşenler arasında yaşayanlar enderdir — سەككىز ئايلىق تۇغۇلغانلار ئوتتۇرىسىدا ھايات قالغانلىرى ئاز.

8· Trenin hızı düştü — پويىزنىڭ سۈرئىتى ئاستىلاشتى.

9· Sabah sokağa düştüm — ئەتىگەندە كوچىغا چىقتىم.

10· şehir düştü — شەھەر دۈشمەن قولىغا ئۆتتى.»

düşük. s. ① چۈشۈك، چۈشكەن. ② تۆۋەن، ئەرزان. ③ بۇزۇق، ئەخلاقسىز. ④ ئۆلۈك تۇغۇلغان بالا. ⑤ مۇجمەل، چۈشىنىكسىز:

«1· Düşük diş — چۈشكەن چىش.

2· Düşük fiyat — تۆۋەن (ئەرزان) باھا.

3· Büşük bir kadın — بۇزۇق بىر خوتۇن.

4· Düşük cümle — چۈشىنىكسىز جۈملە.»

düşülük, – ğü. is. چۈشۈكلۈك، تۆۋەنلىك، ئەرزانلىق.

düşüm. s. خاماندىكى ئاشلىق دۆۋىسىگە قىلىنغان بەلگە.

düşümdeşlik, – ği. is. بىرقانچە ۋەقەنىڭ بىرلا ۋاقىتتا كۆرۈلۈشى.

düşümdeşmek. بىرقانچە ۋەقە بىرلا ۋاقىتتا كۆرۈلمەك.

düşünce. is. ① چۈشەنچە. ② پىكىر، ئىدىيە. ③ ئەندىشە. ④ ئوي:

«Maozedung düşünceleri — ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى.

Bu haberi duyunca beni bir düşünce aldı — بۇ خەۋەرنى ئاڭلاش بىلەن مېنى ئوي قاپلىدى.»

düsünceli. s. ئاڭلىق، ئەندىشىلىك، قايغۇلۇق:

«Düşünceli hareket eden hayal krıklığına uğramaz — ئاڭلىق ھەرىكەت قىلغان خىيالغا چۆكمەيدۇ.

Sizi düşünceli görüyorum — سىزنى قايغۇلۇق كۆرىمەن.»

düşüncesiz. s. ① ئاڭسىز. ② غەمسىز، قايغۇسىز، ئەندىشىسىز.

düsüncesizlik, – ği. ① ئاڭسىزلىق. ② غەمسىزلىك، قايغۇسىزلىق، ئەندىشىسىزلىك.

düşündürmek. ئويلاندۇرماق.

düşündürücü. s. ئويلاندۇرغۇچى.

düşünme. is. ئويلىنىش، تەپەككۇر.

düşünmek. ① ئويلىماق، چۈشەنمەك،

كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك. ② خاتىرىلىمەك، ئەسلىمەك. ③ قايغۇرماق. ④ مۇھاكىمە قىلماق:

«Bukonuyu uzun uzun düşündüm — بۇ مەسىلىنى خېلى ئۇزۇن مۇھاكىمە قىلدىم.»

düşünmeksizin. z. ئويلانماستىن، مۇھاكىمە قىلماستىن:

«Bu işi hiç düşünmeksizin yapmiştir — بۇ ئىشنى زادىلا ئويلانماستىن قىپتۇ.»

düşünücü. is. → **Düşünür**

düşünülmek. ① ئويلانماق، كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك. ② مۇھاكىمە قىلىنماق، تەتقىق قىلىنماق.

düşünür. is. ① مۇتەپەككۇر. ② پىكىر ئەھلى:

«Büyük düşünür Mahmut kaşkarı — ئۇلۇغ مۇتەپەككۇر مەھمۇت قەشقەرى.

Büyük Çin düşünürleri — ئۇلۇغ جۇڭگو مۇتەپەككۇرلىرى.»

düşünüş. is. چۈشەنچە ئۇسۇلى، پىكىر قىلىش ئۇسۇلى:

«Herkesin bir düşünüşü var — ھەركىمنىڭ بىر (خىيالى) پىكرى بار.»

düşürmek. ① چۈشۈرمەك، پەسەيتمەك، تۆۋەنلەتمەك. ② تاشلىماق:

«Kadın çocuk düşürür — خوتۇن بالا تاشلىۋەتتى (چۈشۈرۈۋەتتى).»

düşürtmek. ① چۈشۈرتمەك. ② تاشلاتماق.

düşürücü. is. بالا چۈشۈرىدىغان دورا ۋە ھەرىكەت.

düşüş. is. ① چۈشۈش، پەسىيىش، تۆۋەنلەش. ② پۇرسەت:

«Obir düşüştü, her zaman olmaz — ئۇ بىر پۇرسەت، ھەمىشە بولۇۋەرمەيدۇ.»

düşüt, — tü. is. چۈشۈپ كەتكەن بالا.

düt. is. دۈدۈك، گۈدۈك، ئىستىردىق.

düttürü. s. ① غەلىتە كىيىنگەن. ② كۈلكىلىك كۆرۈنگەن (كىيىم). ③ ئاجايىپ ۋە تار (كىيىم).

düve is. بىر ياشلىق چىشى توپاق.

düvelek, divlek, — ği is. ① بىر خىل كىچىك قوغۇن. ② خەمەك، سويما.

düven. is. → **Döven.**

düvesimek. كۈيەككە كىرمەك (بۇقا).

düz¹. s. ① تۈز، تەكشى. ② سىدام، ئاددىي:

«1· Düz yazı — نەسىر.

2· Düz yer — تۈز يەر.

3· Düz kumaş — سىدام رەخت.

4· Düz kumaş — بىرلا رەڭلىك رەخت.

5· Düz adam ئاددى ئادەم.

düz². is. پۇراقسىز ئۈزۈم ھارىقى.

düzayak. s. ئىچىدە پەلەمپەي قىسمى بولمىغان (ئۆي، يەر، يول).

düzeç, — ci. is. تەڭشەك، تۈزلۈكنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

düzlemek. ① تۈزلەنمەك. ② تۈزەلمەك، ياخشىلانماق، ساقايماق. ③ تەرتىپكە چۈشمەك، رەتلەنمەك. ④ يولغا چۈشمەك:

«1· Toprak basıla basıla büzelir — يەر بېسىلىپ ـ بېسىلىپ تۈزلىنىدۇ.

2· Sağlığı düzeldi. سالامەتلىكى ياخشىلاندى.

3· Oda düzeldi — ئۆي رەتلەندى.

4· Iş düzeldi — ئىش يولغا چۈشتى.»

düzeltici. s. ① تۈزلىگۈچ، رەتلىگۈچ، تەرتىپكە سالغۇچ، تەڭشىگۈچ. ② تۈزەتكۈچ، ئۆزگەرتكۈچ.

düzeltilmek. ① رەتلەنمەك، تەرتىپكە سېلىنماق، تەكشەلمەك. ② تۈزىتىلمەك، ئۆزگەرتىلمەك.

düzeltme. ①تۈزىتىش. ② ئۆزگەرتىش.

düzeltmek. ①تۈزەتمەك. ② ئۆزگەرتمەك، ئوڭشىماق، ئىسلاھ قىلماق، رېمونت قىلماق.

düzen. is. ① تەرتىپ، ئىنتىزام، نىزام. ② ھىيلە:

«Bu söz onun düzenidir — بۇ سۆز ئۇنىڭ ھىيلىسىدۇر.»

düzenbaz. s. ھىيلىگەر.

düzenci. s. → **Düzenbaz.**

düzenek, – ği. is. ھازىرلانغان نەرسە.

düzengeç, – ci. is. تورمۇز.

düzenleme. is. ① تەرتىپكە سېلىش، رەتلەش، رەتكە سېلىش. ② تەڭكەش قىلىش، تەڭشەش.

düzenlemek. ① تەرتىپكە سالماق، رەتلىمەك، رەتكە سالماق. ② يولغا سالماق. ③ تەڭكەش قىلماق، تەڭشىمەك.

düzenlenmek. ①تەرتىپكە سېلىنماق، رەتلەنمەك، رەتكە سېلىنماق. ② تەڭشەلمەك، تەڭكەش قىلىنماق.

düzenleyici. is. ① رەتلىگۈچى، تەرتىپكە سالغۇچى. ② تەڭكەش قىلغۇچى.

düzenli. s. ① تەرتىپلىك، رەتلىك:

«Düzenli bir oda — رەتلىك ئۆي.»

② تەڭشەكلىك، تەڭكەشلىك:

«Düzenli saz — تەڭشەكلىك ساز.»

düzensiz. is. ① رەتسىز، تەرتىپسىز. ② ئىنتىزامسىز.

düzensizlik, – ği. is. ① تەرتىپسىزلىك، رەتسىزلىك. ② ئىنتىزامسىزلىق.

düzetmek. → **Düzeltmek.**

düzey. is. سەۋىيە:

«Halkın yaşam düzeyi çok düşüktür — خەلقنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى بەك تۆۋەن.»

düzgü. is. ① قائىدە، دەستۇر. ② مۇزىكانتچىلىق، مۇزىكا ئىجادچىلىقى.

düzgülü. s. نورمال.

düzgün[1]. s. توغرا، دۇرۇس:

«Partinin düzgün çizgisinden saptamamalı — پارتىيىنىڭ توغرا سىزىقىدىن چەتنەپ چىقماسلىق كېرەك.»

düzgün[2]. is. ئۇپا.

düzgüncü. is. ① ئۇپا ساتقۇچى. ② كېلىننى ياسىغۇچى (يەڭگە).

düzgünlemek. ئۇپا سۈرمەك.

düzgünlük, – ğü. is. ① توغرىلىق، دۇرۇسلۇق. ② ئۇپا قۇتىسى.

düzine. is. it. دۈژىنە:

«Bir düzine kalem — بىر دۈژىنە قەلەم.»

düzlem. s. تۈزلۈك، تۈزلەڭ.

düzleme. is. تۈزلەش، سىلىقلاش.

düzlemek. تۈزلىمەك، سىلىقلىماق.

düzlemlik, – ği. is. تۈزلەڭلىك، تۈزلەملىك.

düzlenmek. تۈزلەنمەك.

düzleşmek تۈزلەنمەك، تۈزلەشمەك (نەرسە).

düzlük, – ğü. is. ① تۈزلۈك، تۈزلەڭلىك. ② ئاددىيلىق، ساددىلىق:

«Kiyafetinin dûzlüğünü gören onun zengin olduğunu hiç ummaz — ئۇنىڭ ئاددىي كىيىۋالغىنىغا قاراپ، باي ئىكەنلى-

لىكىگە ھېچكىم ئىشەنمەيدۇ.»

düzme. is. ① تۈزەش، رەتلەش، تەر- تىپكە سېلىش. ②ياسالما، ياسىما، ساختا: «Düzme söz — ياسىما سۆز.»

düzmece. s. ياسالما، ساختا، ئويدۇرما.

düzmeci. s. ساختىپەز، يالغانچى،كاززاپ.

düzmecilik, – ği. is. ساختىپەزلىك، يالغانچىلىق، كاززاپلىق.

düzmek. ① تۈزمەك. ② قىلماق، مەيدانغا كەلتۈرمەك.③ شېئىر يازماق، قوشاق تۈز- مەك. ④ ئويدۇرماق. ⑤ جايلىماق، ئەپلىمەك (سەت مەنىدە).

E.e

e. E. ئە (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ئالتىنچى ھەرپىۋە سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ ئالتىنچىسى).

ebabil. is. ar. zool— ① تاغ قارلىغىچى. ② قاتار ئۇچقان قۇشلار توپى.

ebâd. s. → **Ebat.**

ebat. is. osm. ئۇزۇنلۇق، كەڭلىك ۋە چوڭقۇرلۇق.

ebe. is. كىندىك ئانا، تۇغۇت ئانىسى.

ebed. → **Ebet.**

ebedi. s. ar. ئەبەدىي، مەڭگۈ.

ebedilik, — ği. is. مەڭگۈلۈك، ئەبەدىيلىك.

ebediyen. is. ar. مەڭگۈلۈك.

ebediyet, — ti. is. ⇒ **Ebedilik.**

ebelik, —ği is. كىندىك ئانىلىق، تۇغۇت ئانىلىق.

ebeveyn. is. ar. ئاتا ـ ئانا.

ebir, — leri. is. far. بۇلۇت.

ebkem. s. ar. تىلسىز، گاچا.

ebkemiyet, — ti. is. ar. تىلسىزلىق، گاچىلىق.

ebleh. s. ar. قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، ئەقىلسىز، ئەخمەق.

eblehlik,—ği. is ئەخمەقلىق، ئەقىلسىزلىق، دۆتلۈك.

ebr,ebir. is. far. بۇلۇت.

ebru¹. is. far. قاش.

ebru². s. is. far. ① بۇلۇتقا ئوخشاش. ② نەرسىنىڭ يۈزىگە بىرىلگەن تۈرلۈك بېزەك.

ebrucu. is. بېزەكچى، زىننەتلىگۈچى.

ebruli. s. → **Ebrulu.**

ebrulu. s. بېزەكلىك، بوياقلىق (قەغەز ياكى رەخت).

ebter. s. ar. ① قۇيرۇقى كېسىك (ھايۋان). ② تۇغماس، قىسىر. ③ كېرەكسىز، پايدىسىز.

eb üliyometre. is. fr. نەرسىنىڭ قايناش دەرىجىسىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

eb üliyoskop,—pu. is. **Ebüliyometre.**

ebyaz. s. ar. ئاپئاق.

ecanip. is. ar. ئەجنەبىيلەر، چەت ئەللىكلەر.

ecdat. is. ar. ئەجداد، ئاتا ـ بوۋىلار.

ece. is. ① قىرالىچە. ② ئانا. ③ ئاكا، ئاچا. ④ قېرى خوتۇن.

ecel. is. ar. ئەجەل:
«Eceli gelen köpek came duvarına siyer — ئەجىلى توشقان ئىت مەسچىتنىڭ تېمىغا سىيەر.»

ecelâcayip. s. ar. بەك ئاجايىپ، بەك غارايىپ.

ecinli, ecinni. is. ar. جىن.

ecir,—cri. is. ar. ① ئەجىر. ② ساۋاب.

ecir. s. ar. مائاشلىق.

eciş. bücüş. s. ① ئەگرى ـ بۈگرى. ② قەدىرسىز، ئېتىبارسىز.

ecnebi. s. is. ar. ①ئەجنەبىي، چەت ئەللىك. ② باشقا مەملىكەت، چەت مەملىكەت، چەت ئەل.

ecr. is. ar. مائاش.

ecvef. s. ar. ① بوش، كاۋاك. ② بىلىمسىز، نادان، ئەخمەق.

ecvet s. osm. قولى ئوچۇقلۇق، سېخىيلىك، مەردلىك.

ecza. is. ar. ① پارچىلار، ئۇسكۇنىلەر. ② دورا. ③ تۈپلەنمىگەن كىتاب. ④ھايۋان ۋە ئۆسۈملۈكلەردىن دورا ئورنىدا قوللىنىلىدىغان ماددىلار:

«Ecza dolabi — دورا ئىشكاپى.»

eczacı. is. دورىگەر.

eczacılık, — ğı. is. دورىگەرلىك.

eczane. is. ar. دورىخانا، ئاپتېك.

eçhel. s. ar. قاراتۈرۈك،بىلىمسىز،نادان.

eda. is. ar ① قىياپەت. ② پوزىتسىيە. ③ ئىپادىلەش ئۇسۇلى. ④ ھۆرمەتسىزلىك، قوپاللىق، توڭلۇق.

edafoloji. is. تۇپراقشۇناسلىق.

edali. s. ① جىددىي، كەسكىن، ئەستايىدىل. ② ھەيۋەتلىك.

edâmi. is. پەسكەشلەر.

edat, — tı. is. ar. باغلىغۇچى (تىلدا) مەسىلەن: ھەم، بىلەن، ئۈچۈن، خۇددى، ۋە قاتارلىقلار.

ede. is. ئاكا.

edeb. is. ar. ئەدەب، تەربىيە، ئەخلاق.

edebhane. is. ھاجەتخانا، خالا جاي، تەرەتخانا، ئەسكىلىك.

edebi. s. ar. ئەدەبىي.

edebiyat, — tı is. ar. ئەدەبىيات.

edebiyatçı. is. ئەدىب.

edeme. is. تېرىنىڭ ئاستى.

edememek. بىئارام بولماق.

edep, — bi. is. ar. ئەدەب، ئەخلاق، تەربىيە، ھايا.

~ **yeri** — ھايالىق يەر، ئەۋرەت يېرى.

edeplenmek. ئەدەبلىك بولماق.

edepli. s. ئەدەبلىك، ئەخلاقلىق، ھايالىق.

edepsiz. s. ئەدەبسىز، ئەخلاقسىز، تەربىيىسىز، ھاياسىز.

edepsizce. z. ئەدەبسىزلەرچە.

edepsizleşmek. ئەدەبسىزلەشمەك، ئەخلاقسىزلاشماق.

edepsizlik, — ği. is. ئەدەبسىزلىك، ئەخلاقسىزلىق، تەربىيىسىزلىك.

eder. is. باھا، قىممەت، تاپان ھەققى، ماڭلاي تەرى.

edevat, — tı. is. ar. قوراللار، ئەسۋابلار.

edib, edibe. is. → **Edip.**

edibane z. far. ① نازاكەتلىك، پاساھەتلىك. ② ئەدەبىياتقا ئۇيغۇن.

edik, — ği. is. مەسىسە (ئاياغ كىيىم)، پوپۇش.

edilgen. s. is. مەجھۇل:

«Görülmek ,bilinmek edilgen fiillerdir — كۆرۈلمەك، بىلىنمەك مەجھۇل پېئىللەردۇر.»

edilmek. قىلىنماق، ئىشلەنمەك:

«Çok yardım edildi — كۆپ ياردەم قىلىندى.»

edimsel. s. fels. ئەمەلىي، ھەقىقىي.

edinç, — ci. is. نەتىجە، ئۇتۇق.

edinik. s. قىلىنغان، ئىشلەنگەن.

edinim. is. ئىگە بولماق.

edinme. is. ئىگە بولۇش، قولغا كەلتۈرۈش، ئېرىشىش، ئىگىلەش.

edinmek. ئىگە بولماق، قولغا كەلتۈرمەك، ئېرىشمەك.

edip, — bi. is. ar. s. ① ئەدىب، يازغۇچى. ② ئەدەبلىك، ئەخلاقلىق، تەرتىپلىك.

ediye. is. ar. دۇئالار، نىياز.

edna. s. ① ئەڭ ئاز. ② ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ ئەسكى.
edükasyonizm. is. fr. مائارىپچىلىق.
edvâr. is. ar. ① دەۋرلەر، زامانلار، چاغلار. ② شەرق مۇزىكىلىرى توغرۇلۇق كىتاب.
efâl. is. ar. پېئىللار.
efe. is. ① ئاكا. ② يىگىت.
efektif. s. is. fr. نەق پۇل.
efendi. is. rum. ① ئوقۇتقۇچى، مۇئەللىم. ② ئەپەندى، جاناب، جانابلىرى.
efendice. z. ئەپەندىلەرچە.
efendilik, – ği. is. ① ئوقۇتقۇچىلىق، مۇئەللىملىك. ② ئەپەندىلىك، جانابلىق.
efendim. ① ئەپەندىم، مۇئەللىم. ② نېمە، خوش؟ نېمىدەيسىز؟. ③ جانابلىرى، ئالىي كىراملىرى.
efgan. is. far. ① پىغانلار. ② ئەر ئىسمى.
efganlı → **Afganlı.**
efkâr. is. ar. ① «پىكىر» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى. ئىدىيىلەر. ② قايغۇ، غەم، ھەسرەت.
efkâr.umumiye. is. ar. جامائەت پىكىرلىرى.
efkârlanmak. قايغۇلانماق، ھەسرەت چەكمەك.
efkârlı. s. قايغۇلۇق، غەمكىن، ھەسرەتلىك.
eflâk, – ki. is. ar. ①«پەلەكلەر» دېگەن مەنىدە بەك ئېگىز دېگەنلىك بولىدۇ. ② تەلەيلەر.
eflâtun. s. سۆسۈن رەڭ.
eflâtunî. s. سۆسۈن رەڭلىك.
efrat. is. ar. ① ئائىلە ئەزالىرى. ② ئەسكەرلەر.
efsane. is. far. ئەپسانە، رىۋايەت، چۆچەك.
efsaneleşmek. ئەپسانىلەشمەك، ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرمەك.
efsanevi. s. far. ئەپسانىۋى.
efser. is. far. تاج. ھۆكۈمدارلارنىڭ تاجى.
efsun. is. far. ئەفسۇن. ئارۋاق، جادۇ.
efsunlamak. سېھىر قىلماق، جادۇ قىلماق.
efza. s. far. ئارتتۇرۇلغان، كۆپەيتىلگەن.
efzâyiş. is. كۆپەيتمەك، ئارتتۇرماق.
efzûn. s. far. كۆپ، نۇرغۇن، جىق، تولا، ئۇزۇن:
«Allah ömrünüzü efzun etsin — خۇدا ئۆمرىڭىزنى ئۇزۇن قىلسۇن.»
efzûni. is. كۆپلۈك، جىقلىق، تولىلىق، ئۇزۇنلۇق.
egalitarizm. is. fr. باراۋەرچىلىك.
egavlamak. قولغا كەلتۈرمەك.
ege. is. بالا باققۇچى (ئايال).
Ege. öz. is. yun. ئەگە (دېڭىز ئىسمى).
∼ **denizi.** ئەگە دېڭىزى.
egemen. is. s. ① ئىگىلىك ھوقۇق. ② مۇستەقىل، ئەركىن، ئۆز - ئۆزىگە خوجا:
«Egemen bir devlet – مۇستەقىل (ئۆز - ئۆزىگە خوجا) بىر دۆلەت.»
egemenlik, – ği. is. مۇستەقىللىق.
egoist. s. fr. شەخسىيەتچى.
egoistlik, – gi. is. شەخسىيەتچىلىك، ئۆزۈمچىلىك.
egoizm. is. fr. → **Egoistlik.**
egdirmak. ئەگدۈرمەك.
eğe[1]. is. ئىكەك.
eğe[2]. is. anat. قوۋۇرغا.
eğeci. is. ئېكەكچى.

eğelemek. ئېكەكدىمەك.

eğeler. arası, – nı. is. ئىككى قىۋۇرغا ئارىلىقى.

eğer[1]. ئەگەر:

«Yağmur yağmazsa eğer, gezintiye gideceğiz — ئەگەر يامغۇر ياغمىسا سەيلىگە چىقىمىز.»

eğer[2]. is. → Eyer.

eğiç, – ci. s. z. ياغاچ ئىلمەك.

eğik. s. ئېگىك، قىيپاش، سىڭايان، قىڭغىر، مايماق.

eğiklik, – ği. is. ئېگىكلىك، قىيپاشلىق، قىڭغىرلىق.

eğilim. is. مەيىل.

eğilimli. s. مەيىللىك، مايىللىق.

eğilme. is. ئېگىلىش، پۈكۈلۈش.

eğilmek. ئېگىلمەك، قىيسايماق، پۈكۈلمەك:

«Ağaç yaş iken eğilir — ھۆل ياغاچ ئېگىلىدۇ.»

eğim. is. ئەگىم، ئەگمەش.

eğin, – ğni. is. دۈمبە، ئۇچا.

eğinçi, – ci. is. ① ئىششىق، ھۆر، ھۆرمەك. ② چۆڭ مەڭ.

eğindirmek. قىزىقتۇرماق، ھەۋەسلەندۈرمەك.

eğingen. s. كۆپ بېرىلىپ كەتكەن، كۆپ قىزىقىپ كەتكەن (بىر نەرسىگە).

eğinik. s. قىزىققان، ھەۋەس قىلغان، بېرىلگەن، ئۆزۈنغان (بىر نەرسىگە).

eğinmek. بېرىلمەك، ئۆزۈنماق، قىزىقماق (بىر نەرسىگە).

eğinti. is. ئېكەك قىرىندىسى.

eğir. is. ھەسەل ھەرىسى توپلىغان شىرنە.

eğirmek. ئېگىرمەك، ئەشمەك.

eğirmen. is. يىپ ئېگىرىدىغان سايمان.

eğirtmek. ئېگىرتمەك، ئەشتۈرمەك.

eğit . bilim. is. پېداگوگىكا، ئوقۇتۇش مېتودى.

eğitilmek. تەربىيىلەنمەك.

eğitim. is. ①مائارىپ.②تەربىيە،ئوقۇتۇش:

«Eğitim araçları — ئوقۇتۇش سايمانلىرى.

Eğitim kurumları — ئوقۇتۇش ئورگانلىرى.»

eğitimci. is. مائارىپچى، پېداگوگ.

eğitimcilik, – ği. is. مائارىپچىلىق، ئوقۇتقۇچىلىق.

eğitimli. s. is. ① تەربىيىۋى. ② تەربىيە كۆرگەن:

«Eğitimli hikaye — تەربىيىۋى ھېكايە.»

eğitimsiz. s. تەربىيىسىز، تەربىيە كۆرمىگەن، ئوقۇمىغان.

eğitme. is. تەربىيىلەش.

eğitmek. تەربىيىلىمەك، باقماق:

«Çocukları eğitmek — بالىلارنى تەربىيىلىمەك.

Hayvanları eğitmek — ھايۋانلارنى بېقىپ سەمرىتمەك.»

eğitmen. is. ئائىلە ئوقۇتقۇچىسى.

eğitmenlik, – ği. is. ئائىلە ئوقۇتقۇچىلىقى.

eğitsel. is. تەربىيىۋى.

eğlek, – ği. is. ① ھاردۇق ئالىدىغان يەر. ② ھايۋانلارنى سايىتىدىغان كۆلەڭگىلىك يەر.

eğlemek. تۇسقۇن بولماق، تۇسالغۇ بولماق.

eğlence. is. ① تاماشا، كۆڭۈل ئېچىش، كۈيمۈنۈش ،ئويۇن ـ كۈلكە. ② ئويۇنچۇق. ③ ئاسان ئىش. ④ كۆڭۈل ئېچىش يىغىنى:

«Onn için bu görev bir eğlencedir — ئۇنىڭ ئۇچۇن بۇ ۋەزىپە ئاسان ئىشتۇر.

Bu akşam bir eğlencedeydik — بۈگۈن ئاخشام بىر كۆڭۈل ئېچىش يىغىنىدا بولدۇق.»

eğlenceli. s. كۆڭۈللۈك:

«Eğlenceli bir gezinti — كۆڭۈللۈك بىر ساياھەت (سەيلە).»

eğlencelik, – ği. is. ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان نەرسىلەر، كۈيمەنچۈك (گازىر، دادۇر، خاسىڭ قاتارلىقلار).

eğlendirmek. ئويناتماق، تاماشا قىلدۇرماق.

eğlenmek. ① كۆڭۈل ئاچماق، ئىچ پۇشۇقىنى چىقارماق. ② چاقچاق قىلماق. ③ بىر يەردە ۋاقىت ئۆتكۈزمەك، بىر يەردە تۇرۇپ تۇرماق.

eğlenti. is. ئولتۇرۇش، بەزمە، مەشرەپ.

eğleşik. is. تۇراقلىق، مۇقىم.

eğleşmek. ① ئولتۇراقلاشماق، ماكانلاشماق. ② كۆڭۈل ئېچىشماق، ئولتۇرۇش قىلماق.

eğmek. ① ئەگمەك. ② قىڭغايتماق:

«Demir çubuğu eğmek — تۆمۈر چىۋىقنى ئەگمەك.

Bardağı eğmeyin, içindeki su dökülür — ئىستاكاننى قىڭغايتما، ئىچىدىكى سۇ تۆكۈلىدۇ.»

eğrek, – ği. is. زەيكەش (ئېرىق).

eğreti. s. z. ar. ① ئارىيەت، ئۆتنە. ② يالغان. ③ باب كەلمىگەن، ماس كەلمىگەن:

«1. Arkadaştan bu kitabı eğreti aldım — بۇ كىتابنى ئاغىنەمدىن ئارىيەت (ۋاقىتلىق) ئالدىم.

2. Eğreti diş — يالغان چىش.

3. Tencerenin kapağı eğreti duruyor — قازاننىڭ تۆۋىقى ماس كەلمەپتۇ.»

eğretiden. z. مۇۋەققەت.

eğretileme. is. ed. ئوخشىتىش، ئىستىئارە.

eğri, iğri. s. ① ئەگرى. ② قىڭغىر. ③ يالغانچى. ④ ئەخلاققا خىلاپ:

«1. Eğri yol — ئەگرى يول.

2. Eğri duvar — قىڭغىر تام.

3. Eğri adam — يالغانچى ئادەم.

4. Eğri bakmak — قىڭغىر قاراپ يۈرمەك.»

eğri · bacak. s. مايماق پۇت (ئىچ مايماق ياكى تاش مايماق).

eğrik. s. ئېگىك، قىڭغىر، مايتۇق.

eğrilik, – ği. ئېگىلگىلىك، قىڭغىرلىق.

eğrilme. is. قىڭغىيىش:

«Bu duvar eğrildi — بۇ تام قىڭغىيىپ كەتتى.»

eğrilmek. ① ئېگىلمەك، قىيسايماق. ② ئىشلىمەك، ئىگىرىلمەك:

«Kuru ağaç eğrilmez — قۇرۇق ياغاچ ئېگىلمەيدۇ.»

eğritmek. ئەگرى ھالغا كەلتۈرمەك.

eğrim. is. ① سۇ قايىنىمى، سۇ چۆرگىلىمىسى. ② ئېگەرنىڭ ئاستىدىكى ئىككى تال تۈز ياغاچ.

eğritmek. → **Eğriltmek.**

eh. ün. ھەئە، ھە شۇنداق، بولىدۇ، كۇپايە.

ehadiyet, – ti. is. ar. بىر، يەك، يېگانە، يالغۇز.

ehak. s. ar. ئەڭ لايىق.

ehem. s. ar. ئەڭ مۇھىم.

ehemmiyet, – ti. is. ar. ئەھمىيەت.

ehemmiyetli. s. ئەھمىيەتلىك، قىممەتلىك، ئەتىۋارلىق.

ehemmiyetsiz. s. ئەھمىيەتسىز، قەدىرسىز، ئېتىبارسىز.

ehil, — hli. is. ar. ① ئەھل، ئىگە. ② ئۇستا، مۇتەخەسسىس، قابىلىيەتلىك:
«Hüner ehli — ھۈنەر ئەھلى.
O, bu işin ehlidir — ئۇ بۇ ئىشنىڭ مۇتەخەسسىسى (ئەھلى).»

ehl. is. ar. → **Ehil.**

ehli. s. ar. ① ئۆيگە ئۆگىتىلگەن. ② يەرلىك.

ehli · beyt, — ti. is. ar. پەيغەمبەر ئائىلىسى.

ehli · dil. is. ar. دەرۋىش، ئاشىق.

ehli · kitap, — bi. si.ar خۇدادىن كىتاب چۈشكەنلەر (مۇسۇلمان، خرىستىئان ۋە يەھۇدىيلەر ئەھلى كىتابلاردىن ھېسابلىنىدۇ).

ehli · salip. is. osm. → **Haçlılar.**

ehliyet, — ti. is. ar. ① قابىلىيەت، ئىقتىدار. ② سالاھىيەت. ③ ئالاھىدە خۇسۇسىيەت، ئارتۇقچىلىق. ④ ھۈنەر. ⑤ ھوقۇق.

ehliyetli. s. قابىلىيەتلىك، ئىقتىدارلىق، سالاھىيەتلىك.

ehliyetname. is. ar. شاھادەتنامە.

ehliyetsizlik, — ği. is. قابىلىيەتسىزلىك، ئىقتىدارسىزلىق.

ehram. is. ar. ئەھرەم، فىرامىدا.

ehven. s. ar. ① ئەرزان. ② ئەۋزەل:
«Kumaşlar ehvenleşiyor — رەختلەر ئەرزانلىشىۋاتىدۇ.
Ölüm esirlikten ehvendir — ئۆلۈم ئەسىرلىكتىن ئەۋزەلدۇر.»

ejder. is. → **Ejderha.**

ejderha. is. far. ئەجدىھا.

ek, — ki. is. ① قوشۇمچە. ② ئىلاۋە. ③ ئۇلاق.

ekâbir. is. ar. چوڭلار، ئۇلۇغلار.

ekal, — li. s. ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ ئاز.

ekalim. is. ﺭ ئېقىملار.

ekanimiselâse. is. ar. خرىستىئان دىنىنىڭ ئاساسى.

ekber. s. ar. بەك چوڭ، ئەڭ ئۇلۇغ.

ekele. is. ar. كۆپ يەيدىغانلار، تويماسلار.

ekelge. is. ئېتىز.

ek · fiil. is. gram. → **Fiil.**

ekili. s. ئۇرۇق چېچىلغان، تېرىلغان:
«Ekili tarla — تېرىلغان ئېتىز.»

ekilmek. تېرىلماق، ئۇرۇق سېلىنماق، ئېكىلمەك:
«Tarlaya mısır ekildi — ئېتىزغا قوناق تېرىلدى.»

ekim. is. ① تېرىلغۇ، تېرىقچىلىق. ② ئونىنچى ئاي (ئۆكتەبىر).

ekin. is. ①زىرائەت، ئېكىن.② مەدەنىيەت.

ekinci. is. دېھقان، ئېكىنچى.

ekincilik, — ği. is. دېھقانچىلىق، تېرىقچىلىق، ئېكىنچىلىك.

ekinlik, — ği. is. ئېتىز، ئېكىنلىك.

ekinoks. is. fr. كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ تەڭ بولۇشى.

ekip, — pi. is. fr. ① ئەترەت، ئۆمەك. ② قوشۇن، قاتار.

eklem. is. anat. ve. zool. ئۈگە، بوغۇم.

eklemek. ① قوشماق، قوشۇمچە قىلماق، ئۇلىماق. ② بىر ـ بىرىگە قوشماق، ئىلاۋە قىلماق.

eklemli. s. ① ئۇلاقلىق. ② قوشۇمـ چە قىلىنغان. ③ ئىزاھ بېرىلگەن، ئىزاھلىق.

eklemsiz. s. ① ئۇلاقسىز. ②ئىزاھسىز. ③ قوشۇمچىسىز.

eklenmek. ① قوشۇمچە قىلىنماق. ② ئۇلانماق.

ekletmek. ① قوشۇمچە قىلدۇرماق، قوشتۇرماق. ② ئۇلاتماق.

ekli. s. ① قوشۇلغان. ② ئۇلاقلىق:
«Ekli kumaş — ئۇلاق رەخت.»

ekme. is. تېرىش، تىكىش.

ekme makinasi, تېرىش ماشىنىسى.

ekmek[1]. is. ① نان. ② تاماق، غىزا:
«Mısır ekmeği — قوناق (زاغرا) نان.»

ekmek[2]. ① تېرىماق، ئۇرۇق سالماق. ② سەپمەك، ئورۇنسىز خەجلىمەك، سەرپ قىلماق:
«Pirinç ekmek — شال تېرىماق.»

ekmekçi. is. s. ناۋاي.

ekmeklik, – ği. is. s. ① نان ۋە تاماق ئۈچۈن ئايرىلغان. ② قىماردا ئۇتتۇرۇپ قۇرۇق قول بولۇپ قېلىش:
«Ekmeklik un — نان ئۇنى.»

ekmel. s. ar. ① مۇكەممەل، تەلتۆكۈس، تولۇق. ② ئەڭ ئۇيغۇن.

eko. is. fr. ① رېفلېكس. ② ئىنكاس، ئەكس سادا.

ekonomi. is. fr. ئىگىلىك، ئىقتىساد:
«Halk ekonomisi — خەلق ئىگىلىكى.»

ekonomik. s. fr. ئىقتىسادىي.

ekonomist, – ti. is ئىقتىسادشۇناس.

ekran. is. fr. ئېكران (كىنو پەردىسى).

ekrem. s. ar. ① ئەڭ مەرد، ئەڭ شەرەپلىك. ② ئەر ئىسمى.

ekselâns. is. fr. جانابلىرى، ئالىي ئىنگراملىرى، جانابىي ھەزرەتلىرى.

eksen. is. rum. ئوق مەركىزى.

ekser[1]. is. چوڭ مىخ.

ekser, ekseri[2]. s. كۆپ قىسمى، كۆپىنچىسى، جىقى، تولىسى (نەرسىنىڭ).

ekseriyet, – ti. is. كۆپچىلىك، زور كۆپچىلىك.

eksi[1]. is. mat. مىنۇس سان.

eksi[2]. is. كۆسەي.

eksibe. is. ar. قۇملۇق، قۇم بارخانلىرى.

eksik. s. ① ئۆكسۈك، كەم، يېتىشسىز، كەم - كۇتا. ② مېيىپ، ئاقساق - چولاق. ③ يېتەرسىز، تولۇقسىز. ④ يوق بولغان:
«Bir kişi eksik — بىر كىشى كەم.»

eksikli. s. ① مۇھتاج. ② ئايال.

eksiklik,– ği. is. ① كەمچىلىك، يېتەرسىزلىك، ئۆكسۈكلۈك. ② قۇسۇر، نۇقسان.

eksiksiz. s. ① مۇكەممەل، تەلتۆكۈس. ② تولۇق. ③ نۇقسانسىز، قۇسۇرسىز.

eksilen. s. is. ① ئازايغان، كېمەيگەن. ② ئۆكسىگەن. ③ ئېلىنغان سان (21 − 8 = 13 نىڭ 21 ى).

eksilmek. كېمەيمەك، ئازايماق، ئازلىق قىلماق، ئۆكسۈمەك.

eksiltmek. كېمەيتمەك، ئازايتماق، ئازلاتماق، ئۆكسۈتمەك.

eksimek. ئاجىزلىق قىلماق.

eksin. s. ئاجىز.

eksinlik, – ği. is. ئاجىزلىق، كۈچسىزلىك.

eksinmek. ئاجىزلىق ھېس قىلماق.

eksiz. s. قوشۇمچىسى بولمىغان، قوشۇقسىز، قوشۇمچىسىز.

ekskavatör, – rü. is. ئېكسكاۋاتور، يەر قازار. (يەر قېزىش ماشىنىسى).

ekskürsiyon. ئېكسكۇرسىيە.
eksper. is. fr. ① مۇتەخەسسىس.
② كەسىپ ئەھلى.
eksport, – tu. is. ing. ① ئېكسـ
پورت. ② ئېكسپورت قىلىنغان مال.
ekspres. is. fr. تېز پويىز، تېز
پاراخوت، تېز ماشىنا.
ekstra. s. fr. ing. ئەلا، بىرىنـ
چى دەرىجىلىك، ئالاھىدە، ئالىي سورتلۇق.
ekşi. ① ئاچچىق - چۈچۈك، چۈچۈمەل.
② ئېچىپ قالغان، پالاغداپ قالغان،
پۇراپ قالغان.
ekşice. s. ئاچچىق - چۈچۈك، چۈچۈمەل.
ekşili. s. ئېچىتقۇلۇق.
ekşilik, – ği. is. ① چۈچۈكلۈك.
② خۇيى يامانلىق. ③ ئاشقازاننىڭ
ئېچىپ ئاغرىشى.
ekşimek. ① ئېچىماق. ② بولماق (خېمىر).
③ چىراي بۇزۇلماق (ئۆزگەمەك). ④ ئىزا
تارتماق، خىجىل بولماق:
«1. Yoğurt ekşidi — قېتىق ئېچىدى.
2. Hamur ekşidi — خېمىر بولدى.
3. Surati ekşidi — چىرايى ئۆزگەردى.»
ekşitmek. ① ئېچىتماق، بولدۇرماق.
② ئىزا تارتتۇرماق.
ekti. is. ① كۆڭلى تارتماق (بىر نەر-
سە يېيىشنى). ② پارازىت، تەييارتاپ.
③ قوپال، سەت:
«Ekti söz — قوپال سۆز.»
ektilik, – ği. is. ① كۆڭلى تارتـ
ماقلىق. ② پارازىتلىق، تەييارتاپلىق.
ektirmek. تېرىتماق، ئۇرۇق سالدۇرماق.
ekûl. s. ar. ئىشتەيلىك، بوغۇزلۇق.
ekvator. is. fr. ئېكۋاتور، خەتتىستۇا.
el[1]. is. ① قول، ئىلىك. ② ساپ،
تۇتقۇچ. ③ تۇتام، ئوچۇم. ④ نۆۋەت.
⑤ ئىقتىدار:
«Şimdi el sizde — ئەمدى نۆۋەت سىزدە
Bu iş benim elimde değil —
بۇ ئىش مېنىڭ ئىلكىمدە ئەمەس.»
el[2]. is. ① خەلق، خەلقى ئالەم. ② ئەل،
يۇرت، مەملىكەت. ③ يات.
elâ. s. هاۋا رەڭ، كۆك.
el · alem. is. خەلقى ئالەم، ئەلـكۈن:
«Elalem bu işi duysa ne demez —
خەلقى ئالەم بۇ ئىشنى بىلسە نېمە دەر!»
elaman. ünl. ar. بىزارلىقنى، شىكا
يەتنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.
elan. z. ar. تېخىچە، ھېلىغىچە:
«Mektuba elan cevap gelmedi —
خەتكە ھېلىغىچە جاۋاب كەلمىدى.»
elastik. is. fr. ئېلاستىك (ئېگىلىدىـ
غان، سوزۇلىدىغان).
elastiki. s. fr. ئېلاستىكلىك.
elbet, elbette. z. ar. ئەلۋەتتە.
elbise. is. ar. كىيىم، كىيىم - كېچەك.
elbiseci. is. كىيىم - كېچەك ساتقۇچى.
elbiselik, – ği. is. ① كىيىملىك (رەخت).
② تىياتىر، مېھمانخانىلاردا پەلتو، شەپكە،
هاسا قاتارلىقلارنى قويىدىغان يەر.
elçi. ① ئەلچى (دىپلوماتىك خادىم)،
سەپىر. ② ۋاستە، ئەلچى. ③ پەيغەمبەر.
elçilik, – ği. is. ① ئەلچىلىك،
سەپارەت:
«Elçilik binasi — ئەلچىخانا بىناسى.»
eldeci. is. ئۆز ئىلكىدە (قولىدا)
تۇتقۇچى.
eldiven. is. پەلەي، قولقاپ:
«Deri eldiven — تېرە پەلەي.»
eldivenci. is. پەلەي ياسىغۇچى ياكى

ساتقۇچى.

eldivencilik, – ği. si. پەلەيچىلىك.

ele.başı. is. ① باشلىق، سەركەردە، رەھبەر، داھىي. ② يىگىت بېشى.

eleğim.sağma. is.ar. ھەسەن – ھۈسەيىن.

elek, – ği. is. ئەلگەك.

elekçi. is. ① ئەلگەك ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى. ② بىخىل. ③ نومۇسسىز، يۈزسىز، ھاياسىز.

eleklik, – ği. is. s. قىلدىن ياسالغان سۈزگۈچ.

elektrik, – ği. is. fr. ئېلېكترىك.

elektrikçi. is. توك ئىشچىسى، ئېلېكتر ئىشچىسى.

elektrikçilik, – ği. is. توكچىلىق.

elektriklemek. ① توك پەيدا قىلماق. ② شىددەتلەنمەك، شىددەتلىنمەك. ③ ھاياجانلانماق.

elektriklendirmek. ① توك پەيدا قىلماق. ② ئېلېكترلەشتۈرمەك.

elektriklenmek. ئېلېكترلەشتۈرمەك، ئېلېكترلەشمەك.

elektrikli. s. ئېلېكترلىك.

elektriksz. s. ئېلېكترسىز، توكسىز.

elektron. is. fr. ئېلېكترون.

elem. is. ar. ئەلەم – دەرت، ھەسرەت.

eleman. is. fr. ① ئامىل. ② ئېلېمېنت:

«Maddi ve manevi elamanlar — ماددىي ۋە مەنىۋى ئامىللار.»

elemek. ① تاسقىماق، ئەلگەكتىن ئۆتكۈزمەك. ② ئىلغىماق، تاللىماق، پارلىماق. ③ سىناقتىن (ئىمتىھاندىن) ئۆتكۈزمەك. ④ بۇلاپ كەتمەك.

elemek. is. alm. ئېلېمېنت.

elemli. s. ئەلەملىك، دەردلىك، ھەسرەتلىك، قايغۇلۇق.

el. erki, – ni. دېموكراتىيە، خەلقچىلىق.

eleştiri. is. تەنقىد.

eleştirici. → **Eleştirmeci.**

eleştiricilik, – ği. تەنقىدچىلىك.

eleştirme. is. تەنقىد.

eleştirmeci. is. تەنقىدچى.

eleştirmek. ① چۇقۇماق، ئىلەشتۈرمەك. ② تەنقىد قىلماق:

«Mangalın küllerini eleştirmek — مانغال (چوغدان) نىڭ كۈللىرىنى ئىلەشتۈرمەك.»

eleştimeli. s. تەنقىدىي:

«Eleştimeli yazı — تەنقىدىي ماقالە.»

eleştirmen. → **Fleştirmeci.**

eletmek. تاسقاتماق:

«Un eletmek — ئۇن تاسقاتماق.»

eleze. s. → **Eneze.**

elgin. s. غېرىب – مۇساپىر.

elhak. z. osm. ھەقىقەتەن، توغرىسى، ئەمەلىيەتتە.

elhap. is. ar. جىم تۇرماق، گەپ – سۆز قىلماي تۇرۇۋالماق.

elhasıl. z. ar. گەپنىڭ قىسقىسى، قىسقىسى.

elif. s. ar. ① ئادەت بولۇپ قالغان، ئۈگىنىپ قالغان. ② ئارزۇ قىلغان نەرسە.

elifi. s. ئېلىپتەك تۈز، تۈپتۈز.

elik. is. تاغ ئۆچكىسى، ئېلىك.

elim. s. ar. ئەلەم، ئەلەملىك، ئېچىندۇرىدىغان، ھەسرەتلىك:

«Elim bir haber — ئېچىنىشلىق خەۋەر.»

elimine. s. fr. مۇسابىقە ۋە سىناق ئارقىلىق ئەڭ ياخشىسىنى تاللىۋالماق.

elkap. is. ar. لەقەپ، لەقەم.

ellemek. قول تەگكۈزمەك، تۇتماق، چىقىلماق:

«Sergi eşyasını ellemek yasaktır — كۆرگەزمە نەرسىلىرىگە قول تەگكۈزۈشكە رۇخسەت يوق.»

ellenmek. قول تەگكۈزۈلمەك، تۇتۇلماق، قول تەگمەك.

elleşmek. ① قول بىلەن كۈچ سىناشماق. ② قول ئېلىشماق، قول سىقىشماق. ③ قول تەگكۈزمەك.

elli¹. s. ① قوللۇق. ② ساپلىق، تۇتقۇچلۇق، ساپاقلىق:

«Maymun dört elli bir hayvandır — مايمۇن تۆت قوللۇق بىر ھايۋان.»

elli². s. ئەللىك، 50.

ellik, - ği. is. پەلەي، قولقاپ.

ellilik, - ği. is. ئەللىكلىك (ئىچىدە ئەللىكى بولغان).

ellinci. s. ئەللىكىنچى.

ellisekiz. → **B²eş.**

elma. is. bot. ئالما:

«Gulca elmasi çok güzel — غۇلجا ئالمىسى ناھايىتى ياخشى.»

elmacık, - gı. is. anat. مەڭىز:

«Kazak ve kırgizlar elmacık çıkıntısından da belli olur — قازاق ۋە قىرغىزلار مەڭىزى دومباق بولۇش بىلەن پەرقلىنىدۇ.»

elmalık, -ğı. is. ① ئالما كۆچىتى يېتىشتۈرىدىغان باغچا. ② ئالمىلىق باغ.

elmas. is. ar. ئالماس.

~ gibi. ئىنتايىن ساپ ۋە قىممەت.

elmasçı. is. مەدەندىن ئالماس ياسىغۇچى.

elmaslı. s. ① ئالماس بىلەن زىننەتلەنگەن. ② تەركىبىدە ئالماس بولغان، ئالماس ئارىلاشقان.

elmaspare. is. yun, far. ① ئالماس پارچىسى. ② چىرايلىق كىشى.

elmastıraş. is. yun. far. ① كرىستال. ② ئالماس ئىشلەيدىغان كىشى. ③ ئەڭ باھالىق (قىممەت لىك) كرىستال. ④ ئەينەكچىلەرنىڭ ئالمىسى.

elvan. is. s. ① رەڭلەر، بوياقلار. ② رەڭگارەڭ.

elveda. is. ünl. ar. ئەلۋىدا، خۇ-داغا ئامانەت.

elverişli. s. ① پايدىلىق. ② ئەپلىك، مۇناسىپ:

«Durum halka elvrişli bir yönde gelişmektedir — ۋەزىيەت خەلققە پايدىلىق تەرەپكە قاراپ راۋاجلىنىۋاتىدۇ. Bu dükkânın yeri alış - verişe elverişli değildir — بۇ دۇكاننىڭ ئورنى سودا ئۈچۈن تازا ئەپلىك ئەمەس.»

elverişsiz. s. ① پايدىسىز. ② ئەپسىز، مۇۋاپىقسىز.

elverişsizlik, - ği, is. ئەپسىزلىك، مۇۋاپىقسىزلىق.

elvermek. ① كۇپايە قىلماق. ② لايىق كەلمەك، ماس كەلمەك، ئۇيغۇن كەلمەك، مۇۋاپىق كەلمەك:

«Onun önerisi bana elvermez — ئۇنىڭ تەكلىپى ماڭا مۇۋاپىق كەلمەس.»

elyaft is. ar. ① تالا. ② يىپ. ③ چىگە، يىپ تالالىرى.

elyak. s. ar. بەك لايىق، راسا مۇۋا-

پەق، تازا ماس.

el . yazması. is. → El.

elyevm. is. ar. ① بۈگۈن، ھازىر. ② بۈگۈنگىچە، ھازىرغىچە، تېخىچە.

elzem. s. ar. زۆرۈر، بەك كېرەكلىك.

elzemiyet, – ti. is. بەك ئېھتىياجلىق.

em. is. داۋا، ئەم، دەرمان، دورا، چارە.

eman. is. ar. ① ئامان - ئېسەن، خەتەرسىز، بىخەتەر. ② رۇخسەت، ئەپۇ.

emanet, – ti. is. ئامانەت:

«Emanete hiyanet büyük ahlaksızlıktır — ئامانەتكە خىيانەت چوڭ ئەخلاقسىزلىقتۇر.»

emanetçi. is. ئامانەتنى قوبۇل قىلغۇچى.

emare. is. ar. ئالامەت، بەلگە، ئىشارەت، دەلىل.

emaret. is. ar. ① ئەمىرلىك، بەگلىك، شاھلىق. ② ۋەخپىنىڭ كەمبەغەللەرگە تارقىتىپ بېرىلىدىغان قىسمى.

emced. s. is. ar. ① شەرەپ ئىگىسى، ② ئەر ئىسمى.

emcik. is. ئەمچەك.

emdirmek. ئەمدۈرمەك، ئېمىزمەك.

emek, – gi. is. ① ئەمگەك، مېھنەت، ئەجىر. ② ئۇزۇن مۇددەتلىك ۋە جاپالىق خىزمەت. ③ ئىش ھەققى:

«Bu işte sizin çok emeğiniz var — بۇ ئىشتا سىزنىڭ نۇرغۇن ئەجرىڭىز بار.

Emegimi veriniz — ئىش ھەققىمنى بېرىڭ.»

emekçi. is. ئىشچى:

«Bütün ülkelerin emekçileri birleşin! — پۈتۈن دۇنيا ئىشچىلىرى بىرلىشەيلى!»

emeklemek. ① (بالىلار ھەققىدە) ئۆمىلىمەك. ② ئىشلىمەك، تىرىشماق.

emekli. s. is. پېنسىيىلىك، پېنسىيىگە چىققان:

«Emekli maaşi — پېنسىيە مائاشى.»

emeksiz. s. ① ئەمگەك سىڭدۈرۈلمىگەن، كۈچ سەرپ قىلىنمىغان. ② ئۆگەي:

«Emeksiz bir kızı var — بىر ئۆگەي قىزى بار.»

emektar. s. ① ئەمگىكى سىڭگەن، ئەمگەك سىڭدۈرگەن، تۆھپىسى قوشۇلغان. ② ئۇزۇن ستاژلىق، پېشقەدەم.

emektaş. is. مەسلەكداش، خىزمەتداش.

emel. is. ar. ① مەقسەت، غايە، ئارزۇ، ئۈمىد، ئىستەك، تىلەك. ② ئايال ئىسمى.

emici. s. شۈمۈرگۈچى، سۈمۈرگۈچى، ئەمگۈچى.

emilmek. شۈمۈرۈلمەك، سۈمۈرۈلمەك، ئېمىلمەك.

emin. is .s. ar. ① ئىشەنچ، ئىشەنچلىك. ② خاتىرجەم، خاتىرجەملىك. ③ بىخەتەر، خەۋپسىز، خەۋپسىزلىك. ④ ئامان، ئامانلىق:

«O emin bir adamdır — ئۇ ئىشەنچلىك بىر ئادەم.

Orası emin bir yerdir — ئۇ يەر خەۋپسىز بىر يەردۇر.»

emir, – ri. is. ar. بۇيرۇق، ئەمىر، پەرمان:

«Emrinizi yerine getirdim — بۇيرۇقىڭىزنى ئىشقا ئاشۇردۇم.»

emîr. is. ar. ① ئەمىر، باشلىق، رەئىس. ② قوماندان. ③ خەلىپە.

emir . name. is. ar. بۇيرۇق خېتى، بۇيرۇقنامە.

emkine. is. ar. ماكانلار.
emlâh. is. ar. تۇزلار.
emlâk, – ki. is. ar. مال – مۈلۈك.
emlemek. دورا بەرمەك، دورا سۈرمەك.
emles. s. ar. تۈز، تۈپتۈز، سىلىق، تەكشى.
emme. is. شوراش، سۈمۈرۈش، ئېمىش.
emmek. ① شورىماق، سۈمۈرمەك. ② ئەممەك. ③ باشقىنىڭ كۈچىدىن پايدىلانماق.
emniyet, – ti. is. ① بىخەتەرلىك، خەۋپسىزلىك، ئامانلىق. ② ئىشەنچ. ③ ئامانلىقنى ساقلاش ئىدارىسى، ساقچى ئىدارىسى.
emniyetli. s. ① ئىشەنچلىك. ② بىخەتەر.
emniyetsiz. s. ① ئىشەنچسىز. ② خەتەرلىك. ③ گۇمانلىق.
emperatif. is. → **Buyruk.**
emperyalist, – ti. is. s. fr. ئىمپېرىيالىست، جاھانگىر.
emperyalizm. is. fr. ئىمپېرىيالىزم، جاھانگىرلىك.
empoze etmek. مەجبۇرىي قوبۇل قىلدۇرماق.
emr. is. ar. → **Emir.**
emre[1] s. ئامراق، ئاشىق، مۇپتىلا.
emre[2]. is. خەلق شائىرى.
emredici. is. → **Amir.**
emretmek. بۇيرۇماق، ئەمر بەرمەك، بۇيرۇق بەرمەك.
emri. vaki. is. ar. ۋەقە، ھادىسە.
emsal. is. ar. ① تەڭتۇش، تەڭداش. ② خىل. ③ ئۆرنەك، ئۆلگە. ④ ئوخشاشلىق:
«Onun emsali yoktur — ئۇنىڭ تەڭدىشى يوقتۇر.
O senin emsalin degil — ئۇ سېنىڭ خىلىڭ ئەمەس.»
emsâl. is. ar. ھېكايىلەر، داستانلار.
emsalsiz. s. ① تەڭدىشى يوق، تەڭداشسىز. ② ئوخشاشلىقى يوق.
emsar. is. ar. شەھەرلەر.
emtia, emtee. is. ar. ikt. مال.
emval, – li. is. ماللار، مال – مۈلۈكلەر.
emzik, – ği. is. ئېمىزگە، جوغا.
emzikçi. is. سۈت ئانىسى، ئىنىك ئانا.
emzikli. s. ئېمىزگىلىك، جوغىلىق:
«1·Emzikli şişe — ئېمىزگىلىك شىشە.
2·Emzikli bebek — ئېمىزگىلىك بوۋاق.
3· Emzikli ibrik — جوغىلىق ئىۋرىق.
·4 Emzikli kozu — ئېمىزگىلىك قوزا.»
emzirmek. ئېمىزمەك، ئەمگۈزمەك.
emzirtmek. ئەمدۈرتمەك.
en[1]. is. كەڭلىك، ئەن:
«Kumaşın eni — رەختنىڭ ئېنى.
Yolun eni — يولنىڭ كەڭلىكى.»
en[2]. z. ئەڭ، ناھايىتى:
«En önemli sorun — ئەڭ مۇھىم مەسىلە.»
en[3]. is. ئەن، تامغا (ئاتقا بېسىلىدىغان).
enayi. s. ar. ① مۆڭ، گول (ئوڭاي ئالدىنىدىغان). ② بوزەك، ئانايى.
enayilik, – gi. is. ① بوزەكلىك، ئانايىلىق. ② مۆڭلۈك. ③ گوللۇق.
encam. is. far. ① ئاقىۋەت. ② خاتىمە، ئاخىر، نىھايەت.
encek, encik, – ği. is. ئاسلان، كۈچۈك.
enciklemek. ئاسلانلىماق، كۈچۈكلىمەك.
encümen. is. far. كومىتېت، ھەيئەت:

«Çin devlet encümen üyesi, dişişleri bakanı türkiyeye gitti — جۇڭگو دۆلەت كومىتېتى ئەزاسى، تاشقى ئىشلار مىنىستىرى تۈركىيىگە كەتتى.»

endaht. is. far. ① ئېتىش، ئوق ئېتىش. ② مىلتىق ئېتىش، تاپانچا ئېتىش. ③ قارا (قارىغا ئالماق).

endam. is. far. ① ۋۇجۇد، بەدەن، تەن. ② بوي. ③ ۋۇجۇدنىڭ، بەدەننىڭ ئىسكەتى.

endamli. s. ئىسكەتلىك.

endaz. s. far. ئاتقۇچى، ئوقچى، مەرگەن.

endaze. is. far. ① 65 سانتىمېترلىق ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى. ② ئۆلچەم: «Endazeye gelmiyor — ئۆلچەمگە كەلمەيدۇ.»

endazesiz. s. ئۆلچەمسىز، ئەندىزىسىز.

endazelemek. ① ئەندىزە بىلەن ئۆلچەمەك. ② پىلانلىماق، مۆلچەرلىمەك.

endazlık, – ğı. is. مەرگەنلىك.

endeks. is. fr. ① مۇندەرىجە. ② بىگىز قول. ③ باھا، نەرخ.

ender. s. ar. z. ① ئەڭ ئاز، نادىر. ② مىڭدە بىر.

enderun. is. far. ① بىر نەرسىنىڭ ئىچ تەرىپى. ② ساراي ۋە مېھمانخانىلاردىكى ئاياللار ئۆيى.

endirek. s. fr. ۋاستىلىك.

endişe. is. far. ① ئەندىشە، غەم، قايغۇ، قورقۇنچ. ② تەپەككۇر، چۈشەنچە.

endişelenmek. ئەندىشە قىلماق.

endişeli. s. ئەندىشىلىك، غەمكىن.

endişesiz. s. ئەندىشىسىز.

endişesizlik, – ği. is. ئەندىشىسىزلىك.

endüstri. is. fr. سانائەت.

endüstrileşmek. سانائەتلەشمەك.

endüstriyel. s. سانايى.

enek[1]. is. fr. ئېڭەك.

enek[2]. s. is. ① پىچىۋېتىلگەن (ئاختا قىلىنغان) ئادەم. ② تاللانغان ئۇرۇق.

enemek. ① پىچماق. ② زەئىپلەشتۈرمەك (ئەركەكلىكىنى يوقاتماق).

enenmek. پىچىلماق، ئاختا قىلىنماق.

enerji. is. fr. ① ئېنېرگىيە. ② مەنىۋى كۈچ.

enerjik. s. ① كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك. ② مەنىۋى كۈچكە ئىگە. ③ تەسىرچان.

enez. s. ئاجىز، كۈچسىز، قۇۋۋەتسىز، زەئىپ.

enf. is. ar. بۇرۇن.

enfes. s. ar. ناھايىتى چىرايلىق، ناھايىتى گۈزەل.

enfiye. is. ناس، ناسۋال.

enflasyon. is. fr. پۇل پاخاللىقى، پۇلنىڭ پاخاللىشىشى.

enfüsî. s. ar. سۇبيېكتىپ.

engebe. is. ① دۆڭلۈك، ئېگىزلىك. ② ئويمانلىق.

egebeli. s. ئېگىز – پەس، ئويمان – دۆڭ.

engel. is. توسقۇن، توسالغۇ.

engellemek. ① توسقۇن بولماق، ئالدىنى ئالماق. ② چىرماق سالماق.

engellenmek. توسقۇن بولماق، پۇتلىكاشاڭ بولماق.

engelli. s. ① توسقۇنلۇق. ② بايىرلىق يۈگۈرۈش (تەنتەربىيىدە).

engelsiz. s. توسۇقسىز، توسقۇنسىز.

engelyun. is. ① ئىنجىل. ② مانىنىڭ

كىتابى. ③ يەتتە خىل بوياقلىق رەخت.

engerek, – ği. is. yun. بىر خىل زەھەرلىك يىلان.

engin[1]. s. چەكسىز، بىپايان:
«Engin bir çöl — چەكسىز چۆل.»

engin[2]. s. ① ئېگىش، تۆۋەن. ② چوڭقۇر، ئويمان، پەس، تۆۋەن (يەر).

enginlik, – ği. is. چەكسىزلىك، پايانسىزلىق.

engiz. s. far. پەيدا قىلىندىغان، تۇغدۇرىدىغان.

Engürü. öz. is. ئەنقەرە.

engüştene. is. far. ئويماق (قولغا سالىدىغان).

enik, – ği. is. ① مۈشۈك، ئىت قاتارلىق كۆپ ئەمچەكلىك ھايۋانلارنىڭ بالىسى. ② ھاقارەت سۆزى، تىل.

eniklemek. تۇغماق (ئىت، مۈشۈك ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان كۆپ ئەمچەكلىك ھايۋانلار).

eni. konu. z. كۆل ئۈستىگە كۆل، ئىنتايىن ياخشى:
«Yağmurdan eni - konu ıslandım — يامغۇردا ئىنتايىن ھۆل بولۇپ كەتتىم.»

enin. is. ئىڭراش، ئىڭرىماق.

enine. z. ئېنى بويىچە، ئېنىچە:
«Kumaşı enine kesmek — رەختنى ئېنى بويىچە كەسمەك.»

enis. is. ar. ① دوست، سىرداش، يېقىن يولداش، سەۋگىلى. ② ئەر ئىسمى.

enişte. is. ھەدىنىڭ ئېرى.

enjeksiyon. is. fr. ئوكۇل.

~ yapmak. ئوكۇل قويماق.

enjekte etmek. ئوكۇل ئۇرماق، ئوكۇل قويماق، ئوكۇل بەرمەك.

enkaz. is. ar. خارابە، لاتقا.

enkübatör. is. fr. توك ساندۇقى (ۋاقتى توشماي تۇغۇلغان باللارنى باقىدىغان).

enküçük, – ğü. is. ئەڭ كىچىك، ئەڭ ئاز.

enli. s. ئەنلىك، ئېنى كەڭ:
«Enli bir kumaş — ئېنى كەڭ رەخت.»

enlice. s. ئىنتايىن كەڭ:
«Enlice bir koridor — كەڭ كارىدور»

enoloji. is. fr. ئېنولوگىيە، ئىچكۈلۈكلەر بىلىمى (ھاراق - شارابچىلىق بىلىمى).

ense. is. anat. پاتاق، گەدەن، گەژگە.

enselemek. چاڭگال سالماق، قولغا چۈشۈرمەك.

enselenmek. چاڭگال سېلىنماق، تۇتۇلماق، قولغا چۈشۈرۈلمەك.

enser. is. چوڭ مىخ.

ensiz. s. تار (ئېنى).

ensomni. is. fr. ئۇيقۇسىزلىق.

enspektör. is. مۇپەتتىش.

enstitü. is. fr. ① ئىنستىتۇت. ② مەخسۇس ئىلمىي ئورگان، تەتقىقات ئورنى.

entari. is. ar. ① چاپان، كۆپتا. ② ئەرەبلەردە ئەرلەر كىيىدىغان ئۇزۇن پۈركەنچىلىك چاپان.

entere. is. fr. ① پايدا، مەنپەئەت. ② ئالاقە، مۇناسىۋەت.

enteresen. s. fr. ئاجايىپ، قىزىقارلىق.

enternasyonal. s. fr. ئىنتېرناتسىئونال، بەينەلمىلەل

enternasyonalizm. is. fr. ئىنتېرناتسىئوناليزم، بەينەلمىلەلچىلىك.

enterne. s. fr. نەزەربەنت قىلىنغان.

enterogasyon. is. fr. رىتورىك سوراق.

enterpol, – lü. is. fr. خەلقئارا ساقچى.

entrika. is. it. ئاغدۇرمىچىلىق.

entrikacı. s. ئاغدۇرمىچى.

enva, – ı. is. ar. «تۈر، خىل» سۆزلىرىنىڭ كۆپلۈكى.

enver. s. is. ar. ① ئىنتايىن نۇرلۇق. ② ئەر ئىسمى.

eonizm. is. fr. ئايال مىجەز، زەيپانە.

epey. z. خېلىلا، راسا، تازا.

epeyce. z. خېلىلا، راسا، تازا:

«Köpeği sahibi epeyce dövdü — ئىتنى ئىگىسى كېلىشتۈرۈپ ئۇردى.»

epher. is. ar. ant. چىرىك تومۇر.

epik. s. fr. ① ئېپىك. ② سەنئەت.

epitmek. ياراتماق، كەشپ قىلماق.

epkem. s. ar. تىلسىز، گاچا.

epkemiyet, – ti. is. تىلسىزلىق، گاچىلىق.

eprimek. ① كونىرىماق، جۇل - جۇل بولۇپ كەتمەك. ② دىمىغىدا گەپ قىلماق، خىڭ - خىڭ گەپ قىلماق. ③ ئۇۋۇلىنىپ كەتمەك.

er[1]. z. ئەتىگەن، بالدۇر.

er[2]. is. ① ئەركەك، بالاغەتكە يەتكەن. ② ئەسكەر. ③ قەھرىمان، مەرد. ④ قۇدرەتلىك، بىر ئىش ئەھلى.

~geç. كېيىنىنىڭ بىرىدە، قانداق بولمىسۇن:

«Savaş ergeç patliyacak — ئۇرۇش بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى پارتلايدۇ.»

erat, – ti. is. ئەسكەر، جەڭچى.

erbap. is. ar. ئەرباب:

«Her işi erbaplara sorumalı — ھەر ئىش قىلغاندا ئەرباپلاردىن سوراش كېرەك»

er.başı. is. ask. ئونبېشى (بەنجاڭ).

er. bezi. is. ئەركەكلىك بېزى.

erdem. is. felsf. پەزىلەت، ئەخلاق.

erdemli. s. پەزىلەتلىك، ئەخلاقلىق.

erden. s. ① قىز (جىنسىي مۇناسىۋەت كۆرمىگەن)، پاكىز. ② قول تەگمىگەن:

«Erden ormanlar — پالتا تەگمىگەن ئورمانلار.»

erdenlik, – ği. is. قىزلىق.

erdirmek. ئېرىشتۈرمەك.

erek, – ği. is. غايە.

erem. is. رازى.

erenler. is. يارانلار.

ergeç. z. قانداق بولمىسۇن، قايسى كۈن بولمىسۇن، كېيىنىنىڭ بىرىدە، ئىش قىلىپ ... :

«Kızlar ergeç evlenecekler — قىزلار قاندا بولمىسۇن تۇرمۇشقا چىقىدۇ.»

ergen. s. بويىغا ۋە يېشىغا يەتكەن، توي قىلىش ۋاقتىغا يەتكەن.

ergenlik, – ği. is. ① بالىلارنىڭ 14 — 15 ياشقا كىرىپ شەھۋەت تۇيغۇسىنىڭ پەيدا بولۇشى. ② توي قىلىش ۋاقتىغا يەتكەنلىك. ③ يىگىتلىكتە ئۆسمۈرلەرنىڭ يۈزىگە چىققىدىغان دانىخورەكلەر.

ergi. is. ئېرىشىش.

ergimek. ئېرىمەك:

«Buz ergidi — مۇز ئېرىدى.»

ergin. s. ① پىشىپ يېتىشكەن، كامالەتكە يەتكەن. ② گىراژدانلىق يېشىغا يەتكەن.

erginleşmek. ① مۇكەممەللەشمەك، تاكامۇللاشماق. ② يېتىشمەك.

ergitmek. ئېرىتمەك.

ergun. is. far. ① يورغا ئات. ② ئەر ئىسمى.

erigen, eriğen. s. تېز ئېرىگەن.

erik, – ği. is. bot. ئۆرۈك:

«Erik ağaçı — ئۆرۈك دەرىخى.»

eriksi. s. ئۆرۈكسىمان.

eril. s. gram. ئەر جىنسى ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ:

«Muallim, kâtip, müdir — مۇئەللىم، كاتىپ، مۇدىر.»

erim. is. ① ئارىلىق (بىر نەرسىنىڭ). ② بىشارەت.

erimek. ① ئېرىمەك. ② زەئىپلەشمەك، ئازايماق، تۈگىمەك:

«Şeker eridi — شېكەر ئېرىدى.

Biçare kederinden eridi — بىچارە غەم بىلەن تۈگىشىپ كەتتى.»

erimez. s. ئېرىمەس، ئېرىمەيدىغان.

erin. s. بويىغا يەتكەن، بالاغەتكە يەتكەن.

erinç. is. راھەت، ھۇزۇر.

eri şilmek. ئېرىشىلمەك، ئۇلاشماق.

erişilmez. s. ئېرىشكىلى بولمايدىغان.

erişilmezlik, – gi .is. ئېرىشىلمەسلىك.

erişim. is. ① ئېرىشىش. ② يۇرۇش:

«Iki köy arasında erişim kesildi — ئىككى يېزا ئوتتۇرىسىدا يۇرۇش توختىدى.»

erişkin. s. يېتىشكەن، تولغان:

«Erişkin kız — تولغان قىز.»

erişkinlik, – ği. is. يېتىشكەنلىك، تولغانلىق.

erişmek. ۋاسىل بولماق، پىشىپ يېتىلمەك.

erişte. is. far. قۇرۇتۇلغان ئۈگرە.

eriştirmek. ئېرىشتۇرمەك.

eriten. is. ئېرىتكۈچ، ئېرىتكەن.

eritici. s.is. ئېرىتكۈچ، ئېرىتىدىغان:

«Eritici maddeler — ئېرىتكۈچ ماددىلار.»

eritilmek. ① ئېرىتىلمەك. ② تۈگىتىلمەك.

eritmek. ① ئېرىتمەك. ② تۈگەشتۈرۈۋەتمەك. ③ خەجلەپ تۈگەتمەك.

erk · ki. is. ① ئەرك. ② ئېگىسىز يەرگە ياسالغان قەلئە. ③ نۇپۇز.

erkân. is. ar. ① يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدار. ② چارە، يول، تەدبىر. ③ گېنېرال دەرىجىلىك ئوفىتسېر.

erke. is. ئېنېرگىيە، زېھن ۋە كۈچ.

erkeç. is. تېكە.

erkek, – ği. is. ① ئەركەك. ② ئەر. ③ .s قاتتىق، ئېگىلمەيدىغان، ④ مەرد، جەسۇر:

«Erkek kedi — ئەركەك مۇشۇك.

Bu kadının erkeği bir askerdir— بۇ ئايالنىڭ ئېرى بىر ئەسكەر.»

erkekçe. z. ئەرلەرچە.

erkekçil. s. ئەرسەك، ئەرپەرەس (ئايال).

erkeklik, – ği. is. ① ئەركەكلىك، ② مەردلىك، ئەرلەرچە.

erken. z. ئەتىگەن، بالدۇر:

«Her sabah erken kalkarım — ھەر كۈنى ئەتىگەندە بالدۇر تۇرىمەن.»

erkence. z. ئەتىگەنرەك، بالدۇرراق.

erkin. s. ئەركىن، ئازاد، ھۆر.

erkinci. s. لىبېرال، ئەركىنچى.

erkincilik, – ği. is. لىبېرالىزم، ئەركىنچىلىك.

erkinlik, – ği. is. ئەركىنلىك، ھۆ-

رىيەت.

erkli. s. ① ئەركى بولغان. ② نۇپۇزلۇق.

erksiz. s. كۈچسىز، زەئىپ.

erksizlik, – ği. is. ئانارخىست.

erlik, – ği. is باتۇرلۇق، يىگىتلىك، ئەرلىك.

ermek. ① ئېرىشمەك، يەتمەك. ② پىشىپ يېتىشمەك.

Ermeni. öz. is. ئەرمەنى.

Ermenice. öz. is. ئەرمەنچە.

Ermenistan. öz. is. ئەرمەنىستان.

ermiş. s. is. ئۆزىنى ئاللاغا ئاتىغان.

eroin. is. fr. مورفىندىن ياسالغان ھوشسىزلاندۇرغۇچى دورا.

erselik. is. ئەركەك زەدەك.

ersiz. s. ئەرسىز، تۇل خوتۇن، تۇل.

ersizlik, – ği. is. ئەرسىزلىك، تۇللۇق.

erte. is. ئەرتە.

ertelemek. كېچىكتۈرمەك، كەينىگە سۈرمەك:

«Işi epey erteledin — ئىشنى خېلىلا كېچىكتۈردۈڭ.»

ertelenmek. كېچىكتۈرۈلمەك، كەينىگە سۈرۈلمەك.

ertem. is. تۈزۈت، ئەدەب، تەكەللۇپ.

ertesi. s. ئارقىدىن كېلىدىغان زامان:

«Ertesi gün — ئەتىكى كۈن.

ertik, – ği. is. كەسىپ، مەسلەك.

ervâh. is. ar. ئەرۋاھ، ئەرۋاھلار.

ervam. is. ar. ① روماللىقلار. ② ئەرەبىستاندىن باشقا مەملىكەتلەر. ③ ئوسمانلىقلار.

erzak, – kı. is. ساقلاپ يېيىشكە بولىدىغان يېمەكلىكلەر (ئوزۇق).

erzan. s. far. ① ئەرزان. ② لايىق، ئۇيغۇن.

erzel. s. ar رەزىل.

esad. s. ar → Esat.

esah. s. ar. ئەڭ توغرا.

esans. is. fr. kim. ① ئەتىر. ② نېفىت، بېنزول.

esaret, – ti. is. ar. ① ئاسارەت، قۇللۇق. ② ئەسىرلىك. ③ بويۇنتۇرۇق.

esas.is. ar. ئاساس، توغرا شەكىل.

esasen. z. ar. ئاساسەن.

esasi. s. ئاساسىي.

esaslandirmak. ئاساسلاندۇرماق، ئاساسقا ئىگە قىلماق.

esaslanmak. ئاساسلانماق، ئاساسقا ئىگە بولماق.

esasli. s. ① ئاساسلىق. ② چىداملىق، چىداشلىق، بەرداشلىق. ③ ئىشەنچلىك.

esassız. s. ① ئاساسسىز. ② خاتا، يالغان.

esat. s. is. ar. ① تەلەيلىك، بەختلىك. ② ئەر ئىسمى.

esbap. is. → Esvap.

esed. is. ar. شىر.

esef. is. ar. تەئەسسۇپ، ئەپسۇس.

eseflenmek. ئەپسۇسلانماق.

esen. s. ئامان ـ ئېسەن، تىنچ ـ ئامان.

esenlemek. سالام بەرمەك، تىنچلىق سورىماق.

esenleşmek. سالاملاشماق.

esenlik, – ği. is. ئېسەنلىك، تىنچلىق.

eser. is. ar. ① ئەسەر. ② ئىز. ③ بەلگە، ئىشارەت، ئالامەت. ④ تەسىر. ⑤ ئاسار ئەتىقە. ⑥ مەھسۇل:

«Sudan eser yok — سۇدىن ئە- سەر يوق.
Bilim yüz yılların eseridir — بىلىم يۈزلىگەن يىللىڭ مەھسۇلىدۇر.»

eshel. is. ar. ئەڭ ئاسان.

esin. is. ① تاڭ شامىلى. ② ئىلھام، تۇيغۇ، ھېسسىيات.

esindirmek. ئىلھاملاندۇرماق، ئىلھام بەرمەك.

esinlemek. → Esindirmek.

esinti. is. غىرۇ غۇر شامال، ئىللىق شامال.

esintili. s. شامالىلىق.

esir[1]. is. ar. ① ئەتىر، بۇيىسۇ. ② مۇئەتتەر.

esir[2]. is. ar. ① ئەسىر، تۇتقۇن. ② قۇل:

«Düşman askerini esir aldık — دۈشمەن ئەسكىرىنى ئەسىر ئالدۇق.»

esirci. is. قۇل سودىگىرى.

esirgemek. ① ئىسىركىمەك، ئەتىۋالىماق، قوغدىماق، ئاسىرىماق، ھىمايە قىلماق، ساقلىماق. ② ئايىماق:

«Tanrı esirgesin sizi — خۇدا ساقلىسۇن سىزنى.

Insan yurdu için canını bile esirgememeli — ئىنسان ۋەتىنى ئۈچۈن جېنىنىمۇ ئايىماسلىقى كېرەك.»

esirgenmek. ① ئىسىركەنمەك، قوغدالماق، ھىمايە قىلىنماق. ② ئايانماق.

esirgeyici. s. ئىسىركىگۈچى، قوغدىغۇچى، ئاسىرىغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى، ئايىغۇچى.

esirlik, — ği. is. ① قۇللۇق. ② ئەسىرلىك.

eskal. is. ar. يۈكلەر.

eski. s. ① قەدىمىي. ② كونا. ③ سابىق. ④ ئەسكىرەپ كەتكەن:

«1. Eski yapı — قەدىمىي بىنا.
2. Eski moda — كونا مودا.
3. Eski müdür — سابىق مۇدىر.
4. Eski bir palto — ئەسكىرەپ كەتكەن پەلتو.»

eskice. z. كونىراق، بىر ئاز كونا.

eskici. is. ① ئەسكى-تۇسكى نەرسىلەرنى ئېلىپ ساتقۇچى. ② ياماقچى (ئۆتۈك ياماغۇچى).

eskiler. is ① قەدىمكىلەر، بۇرۇنقىلار. ② كونا كىيىم-كېچەك، كونا نەرسە-كېرەك.

eskileşmek. كونىرىماق.

eskilik, — ği. is. كونىلىق.

eskimek. ① كونىرىماق. ② قېرىماق، ياشانماق. ③ يىرتىلماق، تىتىلماق:

«Şarap eskidikçe iyileşir — شاراب كونىرىغانچە ياخشى بولۇپ كېتىدۇ.»

Eskimo. öz. is. ئېسكىموس (شىمالىي قۇتۇپقا يېقىن رايونلاردا ياشايدىغان يەرلىك خەلق).

eskimoca. is. ئېسكىموس تىلى، ئېسكىموسچە.

eskimoloji. is. fr. ئېسكىمولوگىيە (ئېسكىموسلارنىڭ تىلى ۋە مەدەنىيىتىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم).

eskitmek. ① كونىراتماق. ② قېرىتماق.

eskrim. is. fr. تەنھەرىكەتتە قىلىچۋازلىق.

eskrimci. is. قىلىچۋازلىق قىلغۇچى.

esláf. is. osm. ئەجدادلار.

eslek. s. ئىتائەتچان، ئىتائەتلىك.
eslemek. تۇيماق، ئاڭلىماق، ھېس قىلماق، ئىتائەت قىلماق.
esliha. is. ar. «قورال» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى (قوراللار).
esmek. ① شامال چىقماق. ② تۇساتتىن پەيدا بولماق، تۇيۇقسىز پەيدا بولماق. ③ دۇچ كەلمەك. ④ بىردىنلا ئەسلىمەك، بىردىنلا ئويلىماق.
esmer. s. ar. ① بۇغداي ئۆڭلۈك. ② كوفى رەڭگىدە:
«Esmer kız — بۇغداي ئۆڭلۈك قىز.»
esna. is. ar. ئەسنا، چاغ، ئان، ۋاقىت:
«O esnada ben sayahattaydim — ئۇ چاغدا مەن ساياھەتتە ئىدىم.»
esnaf. is. ar. ① قول ھۈنەرۋەن. ② كىچىك ئېلىپ ساتار. ③ پاھىشە.
esnan. is. ar. ① چىشلار. ② ئەسكەر بولۇش ۋاقتى.
esnek. s. ① ئېلاستىكلىك. ② كۆپ مەنىلىك (سۆز). ③ ئىگىلۈچان. ④ يۇگەن.
esnemek. ① كېڭىيىپ - تارايماق. ② ئەسنىمەك. ③ كۆپمەك.
esnetmek. ئەسنەتمەك.
espap. is. fr. كىيىم - كېچەك.
Esperanto. öz. is. خەلقئارا تىل، دۇنيا تىلى (1887 - يىلى پولشىلىق تىل دوكتورى تەرىپىدىن يارىتىلغان).
esrar. is. ar. ① سىر. ② نەشە، بەڭ.
esrar engiz. s. ar. سىرلىق.
esrar keş. is. ar · far. نەشكەش، بەڭگى.
esrar otu. is. كەندىر.
esri, esrik. s. ① مەست، سەرخۇش. ② ساراڭ، مەجنۇن، ئەقلىدىن ئازغان.

esrilik, - ği. is. مەستلىك، مەجنۇنلۇق، ساراڭلىق.
esrimek. ① مەست بولماق. ② ھوشىنى يوقاتماق، ئەقلىدىن ئايرىلماق. ③ ساراڭ بولماق. ④ ئاچچىقلانماق، جىلى بولماق، خاپا بولماق، بوغۇقماق.
esritici. s. مەست قىلغۇچى.
esritmek. مەست قىلماق.
essah. s. ar. بەك توغرا، راسا ئەمەلىيەت.
estağfurullah. ünl. تەقدىرلەنگەن بىرسىنىڭ رەھمەت ئېيتىش ئۈچۈن كىچىك كۆڭۈللۈك بىلەن قوللىنىدىغان تەكەللۇپ سۆزى.
ester[1]. is. far. قېچىر.
ester[2]. is. fr. بىر خىل ئېسپىرت.
estetik. is. fr ئېستېتىك، بەدىئىي، گۈزەللىك.
estetiklik, – ği. is. ئېستېتىكلىك، بەدىئىيلىك، گۈزەللىك.
esvap. is. ar. كىيىم - كېچەك.
esvapçı. is. ① تىككۈچى. ② قەدىمدە سارايلاردا كىيىم - كېچەككە قارىغۇچى خادىم.
esvaplık, – ğı. is. كىيىملىك (رەخت).
esved, esvet. s. قارا.
eş. is. ① جۈپ، جۈرا. ② دوست. ③ تەڭداش، ئوخشاشلىق. ④ ئەش، ھەمراھ. ⑤ رەپىقە.
eş anlamlı. s. مەنىداش (سۆز).
eşarp. is. fr. شارپ، شارپا.
eş değer. s. ئوخشاش قىممەتلىك.
eşek, – ği. is. ① ئېشەك. ② قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان بىرى، قابىلىيەتسىز.

eşek aygırı. is. هاڭگا ئېشەك.

eşekçi. is. s. ئېشەكچى.

eşeklenmek. ① ئېشەككە ئىگە بولماق، ئېشەكلىك بولماق. ② ئېشەكتەك قىلىق قىلماق.

eşekleşmek. قىلىقى سەتلەشمەك.

eşeklik, – ği. is. ئەقىلسىز ۋە قوپال قىلىق.

eşelek, – ği. is. ئالما ۋە ئامۇت قاتارلىقلارنىڭ يېگىلى بولمايدىغان ئىچكى قىسمى.

eşelemek. چۇقىماق، ئارىلاشتۇرماق.

eşelenmek. چۇقۇلماق، ئارىلاشتۇرۇلماق.

eşey. is. biy. جىنسىيەت.

eşeysel. s. جىنسىي، جىنسىلىك.

eşhas. is. ar. ① شەخسىلەر، كىشىلەر. ② پېرسوناژ، ئەسەر قەھرىمانى.

eşik, – ği. is. ① بوسۇغۇق. ② دەرگاھ، ئاستانە. ③ خەرەك (دۇتارنىڭ).

eşinmek. (هايۋانلار ھەققىدە) چاپچىماق.

eşin zaman. s. زاماندا ش.

eşit. s. باراۋەر، تەڭ، تەپتەڭ:

«Eşit haklar için mücadele etmek— باراۋەرلىك ئۈچۈن كۈرەش قىلماق.»

eşitçilik, – ği. is. باراۋەرچىلىك.

eşitlemek. باراۋەر قىلماق، تەڭ قىلماق.

eşitlenmek. باراۋەر قىلىنماق، تەڭ قىلىنماق.

eşitlik, – ği. is. باراۋەرلىك، تەڭلىك:

«Çeşitli milliyetlerden Çin halkı eşitlik içinde yaşiyorlar — جۇڭگودىكى ھەرقايسى مىللەتلەر باراۋەرلىك ئىچىدە ياشايدۇ.»

eşitsiz. s. باراۋەرسىز، تەڭسىز.

eşitsizalik, – ği. is. باراۋەرسىزلىك، تەڭسىزلىك.

eşk. is. far. كۆز يېشى.

eşkâl. is. ar. شەكىللەر.

eşkıya. is. ar. بۇلاڭچى، قاراقچى.

eşkıyalık, – ği. is. بۇلاڭچىلىق، قاراقچىلىق.

eşkin. is. بۆرە مېڭىشلىق ئات.

eşlemek. ① جۈپلىمەك. ② جورا قىلماق.

eşleşmek. ① جۈپلەشمەك. ② جورا بولماق.

eşlik, – ği. is. ① جۈپ. ② جورا، ھەمراھ، ئەشلىك. ③ تەڭكەش:

«Şarkıyı dutarın eşliğinde okudu — ناخشىنى دۇتارغا تەڭكەش قىلىپ ئوقىدى.

Konuklar Mahmedin eşliğinde gittiler — مېھمانلار مەھەممەتنىڭ ھەمراھلىقىدا كەتتى.»

eşme. is. قۇدۇق.

eşmek. ① چاپچىماق. ② تېز ماڭماق (ئات ھەققىدە). ③ بىر ئىشنى ئالدىن قىلىشقا كىرىشمەك.

eşraf. is. ar. تۆتنىڭ بىرى، مۆتىۋەرلەر، يۈزى بارلار.

eşref. s. ar. ① ئەزىز، مۆھتەرەم. ② شەرەپلىك. ③ ئەر ئىسمى.

eşsiz. s. ① جورىسىز، تەڭداشسىز. ② يالغۇز، يېگانە.

eşsizlik, – ği. is. ① جورىسىزلىق. ② يالغۇزلۇق.

eşya. is. ar. ① ئۆي – سەرەمجان.

② كىيىم - كېچەك. ③ يۈكتاق. ④ مال، ماددىي نەرسىلەر.

et, — ti. is. گۆش، ئەت:

«koyun, sığın eti — «قوي، كالا گۆشى.

etajer. is. fr. ئاتاژېر.

etamin. is. fr. پەردە قىلىش ئۈچۈن پاختا، كەندىر ۋە يىپەكتىن شالاڭ توقۇلغان بىر خىل رەخت.

etap, — pı. is.fr. ئەتاپ (ۋېلسىپىت ياكى سۇ ئۈزۈش مۇسابىقىسىدىكى كىچىك بېكەت).

etatizm. is. fr. → **Devletçilik.**

etçil. s. zool. گۆش بىلەن بېقىلىدىغان.

etek, — ği. is. ① ئېتەك، پەش، ② يوپكا. ③ تاغ ئېتىكى.

~ öpmek. خۇشامەت قىلماق.

~ pisliği. يولسىز مۇناسىۋەت.

~ silkimek. ۋاز كەچمەك.

eteklemek. ① بىرسىنىڭ پېشىنى سۆيمەك، پېشىنى سۆيگۈدەك قىلماق. ② خۇشامەت قىلماق.

eteklik, — ği. is. ① يوپكا. ② بىر نەرسىنىڭ تۆۋەن قىسمى.

eti. öz. is. → **Hitit.**

etibba. is. ar. تېۋىپلەر.

~ odası. تېۋىپلەر ئىشخانىسى.

etice. öz. s. → **Hititçe.**

etiket, — ti. is. fr. ① بىر مالنىڭ تۈرى، مىقدارى، باھاسى قاتارلىقلارنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئۈستىگە چاپلانغان قەغەز. ② پىرتوكول، خىتابنامە.

etiketçi. is. ماركا چاپلىغۇچى.

etiketlemek. ماركا چاپلىماق.

Etiler. öz. is. → **Hititler.**

etimoloji. is. ئېتىمولوگىيە (تىل).

et kafalı. s. دۆت، گالۋاڭ.

etken. s. is. ① ئىگە. ② ئۈنۈملۈك، تەسىرلىك. ③ ئامىل:

«Bunun iyi etkenleri var — بۇنىڭ ياخشى ئامىللىرى بار.»

etki is. ① تەسىر. ② رول. ③ ئۈنۈم:

«Ziyaret bende derin etki bıraktı زىيارەت مەندە ناھايىتى چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى.

Yaptıklarının etkisini gördüm قىلغانلىرىنىڭ ئۈنۈمىنى كۆردۈم.

Bu, bana etki yapiyor — بۇ، ماڭا تەسىر قىلىۋاتىدۇ.»

etkilemek. تەسىر قىلماق، تەسىر بەرمەك، تەسىرلەندۈرمەك:

«Bu iş beni etkiliyemez — بۇ ئىش ماڭا تەسىر قىلالمايدۇ.»

etkilenmek. تەسىرلەنمەك.

etkili. s. ① تەسىرلىك. ② ئۈنۈملۈك:

«Etkili önlemler almak — ئۈنۈملۈك تەدبىرلەر قوللانماق.»

etkimek. → **Etkilemek.**

etkin. s. پائال، ئاكتىپ.

etkinlik, — ği. is. پائالىيەت.

etkisiz. s. ① تەسىرسىز. ② ئۈنۈمسىز.

etleç. s. بەك سېمىز.

etlenmek. سەمىرىمەك، ئەت ئالماق.

etli. s. ① گۆشلۈك. ② سېمىز:

«Etli koyun — «سېمىز قوي.

etmek. قىلماق، ئەتمەك:

«Iyilik etmek — ياخشىلىق قىلماق.

Bayram etmek — «بايرام قىلماق.

etmen. is. ئامىل.

etnik. s. fr. ئېتنىك.

etnograf. is. ئېتنوگراپ.

etnografya. is. yun. ئېتنوگرافىيە (خەلقلەرنىڭ تۇرمۇشى، ئۆرپ - ئادەتلىرى، ماددىي، مەنىۋى، روھىي، مەدەنىيىتىنى تەكشۈرىدىغان پەن).

etnoloji. is. fr. ئېتنولوگىيە (ئىنسانشۇناسلىق، مىللەتشۇناسلىق).

etraf. is. ar. ئەتراپ، تەرەپلەر.

etraflı. s. z.ar. t. ئەتراپلىق.

etsiz. s. ① گۆشسىز. ② ئورۇق، ئاجىز: «Etsiz yemek — گۆشسىز تاماق.»

ettiren. s. gram. ئەتتۈرگەن، قىلدۇرغان.

ettirmek. ئەتتۈرمەك، قىلدۇرماق.

etüd. is. fr. ① تەتقىق قىلىش، تەتقىقات. ② تەتقىقات ئەسەرلىرى: «Etüt sahası — تەتقىقات ساھەسى.»

~ etmek. dey. تەتقىق قىلماق.

etüt. is. → **Etüd.**

etuv. is. fr. زەھەرسىزلەندۈرۈش (يۇقۇملۇق نەرسىلەردىن، ھەرخىل مىكروپلاردىن تازىلاش، خالى بولۇش).

etvar. is. ar. ① ئىپادىلەر. ② ئۇسۇللار، مېتودلار، يوللار. ③ چارىلەر.

ev. is. ① ئۆي. ② ئائىلە.

evahir. is. ar. كېيىنكى كۈنلەر، كېيىنكى زامانلار.

evci. is. s. مەكتەپتە يېتىپ ھەپتىدە بىر قېتىم ئۆيگە قايتىدىغان ئوقۇغۇچى.

evcil. s. ئۆيگە ۋە ئادەمگە كۆندۈرۈلگەن (ھايۋان).

evç. is. ar. ئەۋج.

evdeş. is. ئەر - خوتۇن، بىر ئائىلىدىكىلەرنىڭ ھەر بىرى.

evdirmek. → **İvdirmek.**

evecen. s. ئالدىراقسان، ئالدىراڭغۇ.

evedi. is. → **İvedi.**

evermek. → **Evlendirmek.**

evet, — ti. z. ھەئە، شۇنداق، توغرا، دۇرۇست.

evetlemek. ئالدىرىماق.

evgin. s. ئالدىراش.

evham. is. ar. ۋەھىمە، قورقۇش.

evhamlamak. ۋەھىم قىلماق، قورقماق.

evirgen. s. تەجرىبىلىك.

evirmek. ① ئۆرۈپ - چۆرىمەك. ئۆرىمەك. ② بۇرمىلىماق، ئايلاندۇرماق: «Evirip çevirme, doğrusunu söyle — گەپنى ئايلاندۇرماستىن توغرىسىنى سۆزلە.»

evkaf. is. ar. ۋەخپە ئۈچۈن بېرىلگەن پۇل قاتارلىق نەرسىلەر.

evlâ. s. ar. ئەۋزەل، ئەلا.

evlâd. is. → **Evlat.**

evlât. is. ar. بالا - چاقا، ئەۋلاد.

evlatlık, — ğı. is. ئەۋلادلىق، بېقىۋېلىنغان بىرى.

evlatsiz. s. بالا - چاقىسىز، ئەۋلادسىز.

evlek, — ği. is. rum. ① ساپان ئىزى. ② ئېرىق. ③ ئون لىرالىق قەغەز پۇل.

evlendirmek. تۇرمۇشلۇق قىلماق، ئۆي - ئوچاقلىق قىلماق، ئۆيلىمەك.

evlenme. is. تۇرمۇش قۇرۇش، ئۆيلىنىش، تۇرمۇشقا چىقىش، ئەرگە تېگىش، خوتۇن ئېلىش.

evlenmek. تۇرمۇشلۇق بولماق، ئۆيلەنمەك، تۇرمۇشقا چىقماق.

evli. s. is. تۇرمۇشلۇق، ئۆي - ۋاقلىق.

evliya. is. ar. ئەۋلىيا.

evliyalık, — ğı. is. ئەۋلىيالىق.

evrak, – kı. is. ar. ۋاراقلار، هۆجـ
جەتلەر، ياپراقلار، ماتېرىياللار.
evrat, – tı. is. ar. ئايـەت، دۇئا
قاتارلىقلار.
evren. is. ① مـەۋجـۇدات، كـائىنات.
② ئـالـەم. ③ زامـان. ④ ئـۇلـۇغ.
⑤ ئەجدىھا.
evren - bilim. is. كوسمولوگىيە (ئا-
لەمنىڭ تۈزۈلۈشى توغرىسىدىكى ئىلـىم).
evrensel. s. ئالەمشۇمۇل:
«Markisizmin evrensel gerçeğini Çinin somut durumuyla birleştirmek — مـاركسـىزمنىـڭ ئالەمشـۇمـۇل ھەقىـقـىتىنى جۇڭگونىڭ كونكرېت ئەھۋا-
لىغا بىرلەشتۈرمەك.»
evrek. s. تەتۈر، ئەسكى.
evrim. is. ئەۋولىيۇتسىيە، تەدرىجىي
راۋاجلىنىش.
evsemek. ئۆيىنى، يۇرتىنى سېغىنمـاق.
evsenmek. باشقا بىر يەرنـى ئۆز يۇر-
تىدەك بىلمەك.
evvel. z. ar. ئاۋۋال، ئىلگىرى - بۇرۇن.
evvelki, evvelsi. s. ئاۋۋالقى:
«Evvelsi gün. ئاۋۋالقى كۈن، بۇرناكۈن،
ئۈلۈشكۈن.»
evvelleri. z. ئاۋۋاللىرى، بۇرۇنلىرى.
ey. ünl. ھەي.
eyag. is. پىيالە، چىنە، ئاياغ.
eyalet, – ti. is. ar. ئۆلكە:
«Çinin Siçuan eyaleti — جـۇڭگونىڭ
سىچۇەن ئۆلكىسى.»
eyer. is. ئېگەر.
eyerci. is. ئېگەرچى.
eyerlemek. ئېگەرلىمەك.
eyerli. s. ئېگەرلىك.
eyersiz. s. ئېگەرسىز.
eylem. is. ھـەرىـكـەت، پائالىيـەت،
ئەمەلىيەت.
eylül, – lü. is. ar. سېنتەبىر، 9 -
ئاي.
eytam. is. ar. يېتىملەر.
eytişimsel. s. دىئالېكتىك.
~özdekçilik. دىئالېكتىك ماتېرىيالىزم.
eyvala. z. ئەلۋەتتە، تەبىئىي.
eyvallah. ünl. ar. ئايـۋالـلاھ (رەھـ
مەت، خۇداغا ئامانـەت، ھـەئە شۇنـداق
بولسۇن).
eyvan. is. far. ① ئايـۋان. ② زال.
eyyam. is. ar. ① كۈنلەر. ② نوپۇز،
ھۆكۈم، دۆلەت. ③ كىمە، ۋە پاراخوتقا پايدى-
لىق شامال.
eza. is. ar. ئازاب، جـەبىـر، زۇلـۇم.
ئەزىيەت.
ezan. is. ar. ئازان.
ezber. is. ar. يادلاش:
«Dersini su gibi ezber etti — دەرسىنى پىششىق يادلىدى.»
ezberci. s. يادلىغۇچى.
ezbere. z. ① يادلاپ، يادقا. ② ئوقۇماس-
تىنلا، قارىسىغىلا:
«Şiiri ezbere okumak — شېئىرنى
يادقا ئوقۇماق.
Sen bunu ezbere söylüyorsun— سەن بۇنى قارىسىغىلا سۆزلەۋاتىسەن.»
ezberlemek. يادلىماق:
«Kutat - gu - bilikteki bazi şiirleri ezberledik— قۇتادغۇ بىلىك-
تىكى بەزى شېئىرلارنى يادلىدۇق»
ezberlenmek. يادلانماق.
ezberletmek. يادلاتماق.

ezcümle. z. far - ar. ① قىسقا قىلىپ، قىسقىچە. ② جۈملىدىن، شۇنداق: «Başkan ezcümle şunları söyledi — رەئىس قىسقىچە شۇنداق دېدى.»

ezdirmek. ئەزدۈرمەك.

ezel. is. ar. ئەزەل.

ezgi. is. müz. ① ئاھاڭ، مۇقام. ② ئۇدار. ③ خەلق ناخشىسى، غەزەل.

ezgin. s. ① ئېزىلگەن، يانجىلغان. ② ھارغىن، ھالسىز.

ezici. s. ① ئەزگۈچى. ② مۇتلەق: «Ezici çoğunluk — مۇتلەق كۆپچىلىك.»

ezik s. ① ئېزىك، يانجىق. ② تار- تىنچاق، قورۇنچاق، ئىزا تارتىدە، يۈزى تۆۋەن. ③ غەمكىن، مىسكىن، دەردمەن.

ezilmek. ئېزىلمەك، يانجىلماق.

ezinç. is. ئازاب، زۇلۇم.

eziyet, - ti. is. ar. ① زۇلۇم، ئا- زاب. ② كۈلپەت، جەبىر، جاپا.

eziyetli. is. ar. ئازابلىق، جاپالىق.

ezmek. ① ئەزمەك، يانجىماق. ② بەك ھاردۇرماق، كېرەكتىن چىقارماق. ③ يى- قاتماق، تىزگەتمەك. ④ ئاغدۇرماق، ئۆرىمەك، ئۆرۈۋەتمەك. ⑤ خىراجەت قىلماق، خەجلىمەك.

Ezrail. s. ar. → **Azrail.**

F.f

f.F. ف (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 7 ـ ھەرپى ۋە ئۇزۇن تاۋۇشلارنىڭ بەشىنچىسى).

faal, – li. is. ar. ① پائال، ئاكتىپ. ② جانلىق، ھەرىكەتچان.

faaliyet, – ti. is. پائالىيەت، ھەرىكەتچانلىق، ئاكتىپلىق.

fabrika. is. it. فابرىكا، زاۋۇت.

fabrikacı. is. فابرىكا، زاۋۇت ئىگىسى، فابرىكانت.

fabrikatör, – rü. is. fr. فابرىكا ئىگىسى، زاۋۇتئىگىسى.

facia. is. ar. بەك ئېچىنىشلىق ھادىسە، فاجىئە، ئاپەت، ھادىسە.

facir. s. ar. ① هاراقكەش. ② پاھىشىۋاز (ئەر). ③ يالغانچى. ④ گۇناھكار.

facire. s. ar. ئېچىملىك ۋە پاھىشىگە بېرىلگەن (ئايال).

fagomani. is. ئارتۇقچە يېمەك يېيىش ئارزۇسى.

fağfur. is. s. far. ① جۇڭگو خانلىرىغا بېرىلگەن نام، فەغفۇر. ② جۇڭگونىڭ جانان پەتنۇسى.

fahamet, – ti. is. ar. ① ئۇلۇغلۇق. ② ئېتىبار، قىممەت. ③ ئايال ئىسمى.

fahim. s. ar. ① ئۇلۇغ، بۈيۈك. ② ئېتىبارلىق، مۆتىبەر. ③ ئەر ئىسمى.

fahir, – hri. s. ar. ① پەخىر، پەخىرلەنگەن. ② ئەر ئىسمى.

fahiş. s. ar. ① سەت، ئەخلاقسىز. ② ھەددىدىن ئاشقان، چېكىدىن ئاشقان:

«Fahiş söz — سەت سۆز.»

fahişe. is. ar. پاھىشە، بۇزۇق خوتۇن.

fahiz, – hzi. is. ar. يوغان يوتا.

fahm. is. ar. كۆمۈر.

fahri. s. ar. پەخرى:

«Fâhri başkan — پەخرى رەئىس.»

fahur. s. ar. مەغرۇر، تەكەببۇر، ھاكاۋۇر.

faide. is. → **Fayda.**

faik, – ki. s. ar. ① ئۈستۈن، يۇقىرى، كاتتا. ② ئەر ئىسمى.

fail. is. ar. قىلغۇچى، ئىشلىگۈچى.

faiz. is. ar. ئۆسۈم، پىرسەنت.

faizci. is. ئۆسۈمچى، ھايانكەش.

faizsiz. ئۆسۈمسىز.

fak, – kı. is. ar. تۇزاق، قاپقان.

fakat, – tı. ar. ئەمما، لېكىن.

fakir, – kri. is. ar. كەمبەغەل، يوقسۇل.

fakir. hane. is ar · far. ① دارىلئاجىزىن. ② پېقىرنىڭ ئۆيى (ئۆزىنىڭ ئۆيىنى كىچىك پېئىللىق بىلەن ئاتىغانلىق).

fakirleşme. is. كەمبەغەللىشىش، يوقسۇللىشىش.

fakirleşmek. كەمبەغەللەشمەك، يوقسۇللاشماق.

fakirleştirmek. كەمبەغەللەشتۈرمەك، يوقسۇللاشتۇرماق.

fakirlik, – ği. is. كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق.

fakr. is. → **Fakir.**

faktör, — **rü.** is. fr. فاكتور، ئامىل، ھەرىكەتلەندۈرگۈچى كۈچ.

fakülte. is. fr. فاكۇلتېت.

fal. is. ar. ① تەلەي، بەخت. ② پال، رەم.

falan. zam. ar. پالان - پۇكۇن، پالانچى.

falcı. is. پالچى، رەممال.

falcılık, — **ğı.** is. پالچىلىق، رەممااللىق.

falçeta. is. موزدوز پىچىقى.

falih. s. ar. مۇرادىغا يەتكەن، مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكەن.

falso. is. it. ① ناخشا ۋە مۇزىكىدا نوتا خاتالىقى. ② سۆز ۋە ھەرىكەتتىكى خاتالىق.

familya. is. ① ئائىلە. ② تەبىئىي پەنلەرنىڭ بىر پارچىسى.

fanfan. s. ماك - ماك (ئېغىزى).

fânî. s. ar. ① پانى، ۋاقىتلىق. ② بەك ئاجىز:
«Fani dünya — پانى (ۋاقىتلىق) دۇنيا.»

fanila, fanile. is.yun. ① يۇڭدىن توقۇلغان يۇمشاق رەخت. ② ئىچ كۆڭلەك، رۇباشكا.

fantazia. is. yun. فانتازىيە.

fantasma. is. yun. ئەمەلىيەتتە يوق، ئەمما باردەك بىلىنىدىغان نەرسە.

fantastik. s. fr. is. ① خىيالىي. ② XVIII ئەسىردىن ئېتىبارەن فرانسىيەدە تەرەققىي قىلغان ئەدەبىيات تۈرى:
«Fantastik hikayeler — خىيالىي ھېكايىلەر.»

fantezi. is. fr. ① چەكسىز خىيال. ② ئەمەلگە ئاشمايدىغان نەرسە، يالغان گەپ، يوق نەرسە. ③ s. ئالا - بۇلا. ④ خىيالىي ئەسەر:
«Fantezi komaş — ئالا - بۇلا رەخت.»

fanus. is. yun. ① پانۇس. ② سائەت، مىكروسكوپ قاتارلىقلارنى چاڭ - توزاندىن ساقلاش ئۈچۈن ئۈستىگە يېپىپ قويۇلىدىغان قۇببە شەكىللىك ئەينەك سايىمان.

far¹. is. fr. atom. ① ئاپتوموبىلنىڭ چىرىقى. ② ئاياللارنىڭ ئەمچىكى.

far². is. tr. سۈرمە (كۆزگە سۈرىدىغان).

faraş. is. ar. شازا (ئەخلەت ئالىدىغان).

faraza. z. ar. پەرەز قىلماق، ئالدىن مۆلچەرلىمەك.

farbala. is. it. پۆرمە (يوپكا قاتارلىقلاردا).

fare. is. ar. چاشقان:
«1. Tarla faresi — ئېتىز چاشقىنى.
2. Fare deliği — چاشقان تۆشۈكى.
3. Fare kuşu — شەپەرەڭ.»

farfara. s. lat. ① جاپچاپ. ② ماختانچاق، پوچى.

farımak. ar. ① ھارماق، چارچىماق. ② قېرىماق، ياشانماق.

fariğ. s. ar. ① ئۆتكۈزۈپ بەرگەن. ② ۋاز كەچكەن.

faris. s. ar. ① ئاتلىق. ② ئۇستا، ماھىر (ئات مىنىشكە).

Farisi. s. far. ① پارس تىلى، پارسچە. ② ئىرانلىق.

farisiyat. is. ar. ئىران ئەدەبىياتى، پارس گرامماتىكىسى.

fark, — **kı.** is. ar. پەرق.

farketmek. ① پەرق قىلماق، پەرق

ئەتمەك. ② سەزمەك. ③ ئۆزگەرمەك، ياتلاشماق.

farklı. s. پەرقلىق.

farksız. s. پەرقسىز، ئوخشاش.

farksızlaşmak. پەرقسىزلەشمەك.

Fars. öz. is. پارس.

Farsça. öz. is. پارسچە، پارس تىلى.

faruk. is. ar. ① ھەقنى - ناھەقنى ئايرىيالايدىغان كىشى. ② ئۆتكۈر، كەسكىن. ③ ئەر ئىسمى.

farz[1]. is. ar. پەرەز، تەخمىن، قىياس.

farz[2]. is. ar. پەرز.

farz. etmek. پەرەز قىلماق، تەخمىن قىلماق، قىياس قىلماق، ئالدىن مۆلچەرلىمەك.

Fas. öz. is. ماراكەش.

fasad. is. fr بىنانىڭ ئالدى تەرىپى، پېشايۋان.

fasarya. is. it. ① قۇلىدىن ئىش كەلمەس، كېرەككە كەلمەس. ② قۇرۇق سۆز.

fasıl, – lı. s. ar ① ئارىلىق، پاسىل. ② بۆلۈم، قىسىم. ③ ھەل قىلماق، ھۆكۈم. ④ پەردە:

«Beş fasıllık bir piyes — بەش پەردىلىك بىر سەھنە ئەسىرى.»

fasıla. is. ar. ئارىلىق، بوشلۇق.

fasılasız. s. z. ئارىلىقسىز، داۋاملىق.

fasik. s. ar. فاسىق (دىندا مەنئىي قىلىنغان ئىشنى قىلغۇچى).

fasikül, – lü. is. fr. جىلد، جۈزئىي (كىتابنىڭ).

fasile. is. ar. ① ئائىلە. ② ئوخشاش جىنستىكى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ھەممىسى.

fasit. s. ar. ① ناتوغرا، خاتا، ② بۇزغۇنچى، بۆلگۈنچى، پىتنىچى:

«Fasit fikir — خاتا پىكىر.

Fasit adam — پىتنىچى ئادەم.»

faska. is. lat. يۆگەك (باللارنى يۆگەيدىغان).

fasl. is. ar. → **Fasıl.**

fasla fasla. z. ھەممە يەر:

«Vücudu fasla fasla kabarmış — بەدىنىنىڭ ھەممە يېرى قاپىرىپ كېتىپتۇ.»

Faslı. s. is. far. ماراكەشلىك.

fasulye. is. yun. پۇرچاق تىپىدىكى دانلار.

faş. s. ar. ئاشكارا:

«Faş etmek — ئاشكارا قىلماق.»

faşist is. fr. فاشىست.

faşistlik, – ği. is. فاشىستلىق.

faşizm. is. fr. فاشىزم.

fata. is. ھاراق ئىچىشتىدىغان تۇڭ، كۈپ.

fatalizm. is. fr. فاتالىزم، تەقدىرچىلىك (تەقدىرگە ئىشىنىش).

fatanet, – ti. is. زېرەكلىك، ئەقىل، پاراسەت.

fâtır, fâtıra. → Yaratıcı.

fatih, s. ar بويسۇندۇرغۇچى، ئىستىلاچى.

fatiha. is. an. فاتىھە (قۇرئاننىڭ بىرىنچى سۈرىسى.)

fatimiler. öz. is. پاتىمىلەر (X — XII ئەسىرلەردە شىمالىي ئافرىقىدا كۈچلۈك بىر مۇسۇلمان شەھە دۆلىتى قۇرغان سۇلالە).

fatin[1]. s. ar. زەكى، ئەقىللىق، سەزگۈر.

fatin[2]. s. ar. پىتنىچى، پىتنىخور.

fatura. is. it. ھۆججەت، تىلخەت.

favori. is. fr. ① ھەممىدە غەلىبە

قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغان كىشى، ئۈمىدۋار. ② مۇسابىقىدە ئۇتۇۋالىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغان تەرەپ. ③ ساقال. ④ بەيگىدە ئۈزۈپ چىقىدىغان ئات.

fayda. is. ar. پايدا.

faydalanan. s. پايدىلانغۇچى، پايدىلانغان.

faydalanma. is. پايدىلىنىش، پايدىلانما. مەنپەئەتلىنىش.

faydalanmak. پايدىلانماق.

faydalı. s. پايدىلىق.

faydasız. s. پايدىسىز.

faysal. is. ar. ① كەسكىن قارار، قەتئىي قارار. ② ئىتتىك قىلىچ. ③ ھاكىم. ④ ئەر ئىسمى.

fayton, payton. is. ① پەيتون (ھارۋا). ② ئىستىق دېڭىز ياقىلىرىدا ياشايدىغان پەردە ئاياغلىق بىر خىل قۇش.

faz. is. fr. باسقۇچ.

fâzıl. s. is. ar. ① پەزىلەت ئىگىسى. ② بىلىم ئىگىسى، ئالىم. ③ ئەر ئىسمى.

fazilet, – ti. is. پەزىلەت، ئالىي ئەخلاق، ئالىي خىسلەت:

«Pek bilgili değildir, ama fazilet sahibidir — بەك بىلىملىك ئەمەس، ئەمما پەزىلەت ئىگىسىدۇر.»

faziletli. s. پەزىلەتلىك، قەدىرلىك.

fazla. z. s. ar. ① كۆپ، نۇرغۇن، ئارتۇق، جىق، زىيادە، تولا. ② ئارتۇقى، ئوشۇقى:

«Bu yıl fazla kar yağdı — بۇ يىل كۆپ قار ياغدى.

Fazlası senin olsun — ئارتۇقى سېنىڭ بولسۇن.»

fazlalaşmak. كۆپەيمەك، ئارتماق.

fazlalık, – ğı. is. ئارتۇقلۇق،

كۆپلۈك، جىقلىق.

feci. s. ar. ئېچىنىشلىق، فاجىئەلىك.

fecir, – cri. is. ar. ① تاڭ سەھەر. ② تاڭ شەپقى.

feçes. is. tip. ⇒ Dışkı.

feda. is. ar. پىدا، قۇربان:

«Yurt yulunda her şey fedaedilir — ۋەتەن ئۈچۈن ھەممە نەرسە پىدادۇر.»

fedai. is. ar. ① پىدائىي. ② ئىنقىلابچى. ③ قىرغىدىغۇچى.

fedailik, – ği. is. پىدائىيلىق.

fedakâr. s. ar. far. پىداكار.

fedakârane. z. پىداكارلىق بىلەن، پىداكارانە.

fedakârlık, – ğı. is. پىداكارلىق.

federal. s. fr. فېدېراتسىيىگە ئاساسلانغان:

«Federalhükümet — بىرلەشمە ھۆكۈمەت»

federasyon. is. fr. فېدېراتسىيە، دۆلەتلەر بىرلەشمىسى.

federatif. s. ar. فېدېراتىپ.

fehim. is. ar. چۈشىنىش، بىلىش.

fehim. s. ar. ① ئەقىللىق، زەكى، زېرەك. ② is. ئەر ئىسمى.

fehm. is. ar. → Fehim

fehmetmek. چۈشەنمەك.

fehva. is. ar. مەزمۇن، مەنا، ئۇقۇم.

~ sıuca — مەزمۇنىغا ئاساسەن

fek, – kki. is. ar. ① يېشىش. ② ھەل قىلىش. ③ ئايرىش. ④ ئۈزۈش، كېسىش، توختىتىش. ⑤ گەپ قىلىش، سۆزلەش. ⑥ ئېلىپ تاشلاش.

felâh. is. ar. ① بەخت. ② قۇتۇلۇش، نىجات.

felâket, – ti. is. ar. ① پالاكەت،

چوڭ زەرەر، ئاپەت، بالا. ② قالتىس:
«Yağmur yağmaması yurt için bir felakettir — يامغۇر ياغماسلىق يۇرت ئۈچۈن چوڭ بىر ئاپەتتۇر.
Felaket bir kız — قالتىس بىر قىز.»
felç, – ci. is. ar. ① پالەچ، پارالىچ. ② پالەچ ھالەت:
«Son grev ülkeyi felce uğratti — كېيىنكى ئىش تاشلاش مەملىكەتنى پالەچ ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى.»
felek, – ği. is. ar. ① ئاسمان. ② دۇنيا، كائىنات. ③ تەلەي.
feleki. s. ar. ئاسترونوم.
felekiyat, – ti. is. ئاسترونومىيە.
felekzede. s. ar. تەلەيسىز، شۇمپېشانە:
«Felekzede çocuk — تەلەيسىز بالا.»
felfelek, – ği. is. كىچىك كېپىنەك.
«Burada felfelek çok — بۇ يەردە كىچىك كېپىنەك كۆپ.»
fel fellemek. ① (قاناتلىقلار ھەققىدە) ھارماق. ② سۈرئىتىنى ئاستىلاتماق.
fellah. is. ar. ① دېھقان. ② نېگىر، زەنگى.
felsefe. is. ar. پەلسەپە.
felsefeci. is. پەيلاسوپ، پەلسەپىچى.
feminizm. is. fr. ئەر - ئاياللارنىڭ تەڭ ھوقۇقلۇقىنى تەرغىب قىلغۇچى ئېقىم.
fen, – nni. is. ar ① تەبىئىي پەن. ② ئىلىم - بىلىم:
«Fen fakültesi — تەبىئىي پەنلەر پاكۇلتېتى.»
fen. is. çin. جۇڭگونىڭ ئەڭ كىچىك پۇل بىرلىكى — پۇڭ.
fena. s. ar. ①يامان، ئەسكى. ② كۆپ، تولا:
«Fena huy — ئەسكى خۇي. (مىجەز)
Çok fena yoruldum — قاتتىق ھېرىپ كەتتىم.»
fenalaşmak. ① يامانلاشماق، ئەسكىلەشمەك، ناچارلاشماق. ② (ئاغرىق ھەققىدە) ئېغىرلاشماق:
«Bu lokantanın yemekleri fenalaştı — بۇ ئاشخانىنىڭ تاماقلىرى ناچارلىشىپ كەتتى.
Mehmedin hastalığı fenalaştı — مەھەممەتنىڭ كېسىلى ئېغىرلاشتى.»
fenalaştırmak. ① يامانلاشتۇرماق، ئەسكىلەشتۈرمەك، ناچارلاشتۇرماق. ② (كېسەل) ئېغىرلاشتۇرماق.
fenalık, – ğı. is. ① يامانلىق، ناچارلىق، ئەسكىلىك. ② زەرەر، زىيان:
«Kimseye fenalık yapmayan bir adamdır — ھېچقانداق بىرىگە زىيان يەتكۈزمىگەن ئادەم.»
fener. is. ar. ① پەنەر. ② ماياك.
fenerci. is. ① پەنەر ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى. ② ماياكقا قارىغۇچى.
fenerli. s. ساقاللىق ئادەم.
fenlenmek. (قىزلار ھەققىدە) كۆزى پىشىپ قالماق، قىزلىق ئۇزلاشماق.
fenlenmiş. s. كۆزى ئېچىلىپ قالغان (قىز).
fenni. s. ar. پەننىي.
fent, – di. is. far. پەنت، ھىيلە.
feodal. is. fr. فېئودال.
feodalizm. is. fr. فېئوداليزم.
fer[1]. is. far. ① نۇر. ② بېزەك، زىننەت. ③ تەنتەنە، داغدۇغا:
«Gözünün feri kalmamış — كۆزىنىڭ نۇرى قالماپتۇ.»
fer[2]. is. ar. ئىككىنچى دەرىجىلىك:

«Bu malin feri — بۇمالىلارنىڭ تۈۋەنرەكى»
ferace. is. ar. پەرەنجە.
feragat, – tı. is. ar. ۋاز كەچمەكلىك.
ferah. s. far – ar. ① كۆڭۈل ئاچىدىغان، راھەت، كۆڭۈللۈك، ھۇزۇر:
«Ferah bahçe — كۆڭۈللۈك باغچا.»
ferahlanmak, ferahlamak.
① كۆڭلى خۇش بولماق، ئېچىلماق، ھۇزۇرلانماق.② ئېچىلماق.
ferahlatıcı. s. — كىشىنى سۆيۈندۈرىدىغان، كىشىنى خۇش قىلىدىغان:
«Ferahlatıcı bir haber — كىشىنى خۇش قىلىدىغان خەۋەر.»
ferahlık, – ğı. is. ① كەڭچىلىك، ئوچۇقچىلىق. ② راھەتلىك، ھۇزۇرلۇق.
feraset,– ti. is. ar. ئەقىل، پاراسەت، پەم.
ferasetli. s. پاراسەتلىك، ئەقىللىق.
fercâm. is. far. ئاخىر.
ferd. is. → Fert.
ferda. is. far. ① ئەرتە، ئەرتىسى. ② قىيامەت، ئاخىرەت. ③ ئايال ئىسمى.
ferde. is. ar. توپ (مىقدار سۆز):
«Bir ferde ipek kumaş — بىر توپ يىپەك رەخت.»
ferdi. s. ar. ① شەخسەن، شەخسىي، خۇسۇسىي. ② ئۆز ئالدىغا. ③ .is ئەر ئىسمى.
«Ferdi mülkiyet — شەخسى مۈلۈك.
Aile ferdi — ئائىلە ئەزاسى.»
ferdileştirmek. شەخسىيلەشتۈرمەك، خۇسۇسىيلەشتۈرمەك.
ferdiyet, – ti. is. ① يەككىلىك، يالغۇزلۇق. ② شەخسىيەتچىلىك.
ferdiyetçi. is. s. شەخسىيەتچى.
ferhad. s. → **Ferhat.**
ferhân. s. .ar .is ① خۇشاللىق، كۆڭۈللۈك. ② ئايال ئىسمى.
ferhat[1]. is. ar. ① خۇشال – خۇرام، شاد، بەختلىك. ② سۆيۈنچە:
«Bu sizin için ferhattir — بۇ سىز ئۈچۈن سۆيۈنچىدۇر.»
ferhat[2]. s. far. ① مۇشەققەتنى يېڭىپ بىر يەرنى قولغا كىرگۈزگۈچى. ② .is ئەر ئىسمى.
ferhunde. s. far. ① تەلەيلىك. ② .is ئايال ئىسمى.
feri, – ri. is. ar. ① شۆبە، بۆلۈم. ② مۇھىم بولمىغان نەرسە.
feride. s.far. ① خالىغانچە ئىش قىلىدىغان. ② كىبىرلىك، مەغرۇر. ③ ئايال ئىسمى.
feridun. s. far. ① يېگانە.② ئەر ئىسمى
~ çocuk يېگانە بالا.
ferik. is. ar. ① چۈجە. ② چۈجە خوراز.
ferman. is. far. بۇيرۇق، پەرمان، ئەمىر.
«Devletçe ferman — دۆلەت بۇيرۇقى.»
fermane. is. rum. قەدىمىي جىلىتكە.
fermaneci. is. جىلىتكە تىكىپ ساتقۇچى:
«Fermaneci dostum var — جىلىتكە تىكىپ ساتقۇچى دوستۇم بار.»
fersah. is. ar. ① تەخمىنەن بەش كىلومېتر ئۇزاقلىق ئۆلچىمى. ② بەك ئۇزۇن مۇساپە.
fersiz. s. far. غۇۋا، خىرە، نۇرسىز:
«fersizleşmek — نۇرسىزلاشماق، غۇۋالاشماق. خىرەلەشمەك.»

fert, — di. is. ar. ① شەخسى، شەخس. ② s. سىڭار. يالغۇز.

fertiklemek. ئايرىلماق، يىراقلاشماق.

feryadetmek. پەرياد قىلماق، ۋارقىراپ - جارقىرىماق، توۋلىماق.

feryat, — dı. is. far. پەرياد، ۋار- قىراش، توۋلاش.

feryatçı. is. ① شىكايەتچى. ② قەدىمكى زاماندا ئۆلۈم - يىتىمدە ھەق ئېلىپ يىغلاپ بەرگۈچى ئايال.

ferz. is. far. شاھمات ئويۇنىدا «پەرزىن» دېيىلىدىغان تاش.

fes. is. far. فەس (قەدىمىي تۈرك بۆكى).
~ rengi — شاراپ رەڭگى.

fesad. s. ar. ① بۇزۇق، بۇزۇقلۇق. ② قالايمىقان، قالايمىقانچىلىق. ③ جىنايەت:
«1· Ahlak fesadı — ئەخلاق بۇزۇقلۇقى.
2· Bubir fesaddır — بۇ بىر جىنايەت.
3· fesad çıkarmak — قالايمىقانچىلىق چىقارماق.»

fesatçı. s. ئارا بۇزغۇچى، بۆلگۈنچى.

fesek, — ği. is. ئالتە ئايلىق ياۋا توڭگۇز كىچىككى.

feshetmek. ① بۇزماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق. ② پارچىلانماق، تارالماق، چېچىلماق.

fesh, — shi. is. ar. ① ئەمەلدىن قالدۇرۇش. ② تارقىتىۋېتىش.

festival, — li. is. فېستىۋال.

fetha. is. ar. ① ئېچىش، تۆشۈك. ② زەۋەر ئىشارىتى.

fethetmek. ئىشغال قىلماق.

fetih, — thi. is. ئىشغال، بويسۇندۇرۇش، بويى ئەگدۈرۈش.

fetişizm. is. fr. فېتىشىزم (ئىپتىدائىي قەبىلىلەردە نەرسىلەرگە چوقۇنۇش).

fethi. is. ar. ئىشغالىيەت ھەققىدە يېزىلغان قەسىدە.

fetret, — ti. is. ar. ① ئىككى پەيغەمبەر ياكى ئىككى ھۆكۈمدارنىڭ ئارىلىقىدا ئۆتكەن ۋاقىت. ② ئەيسا پەيغەمبەر بىلەن مۇھەممەد پەيغەمبەر ئارىلىقىدىكى مەزگىل. ③ ئىككى ھادىسە ئارىسىدىكى ۋاقىت.

fettah. s. ar. ① ئاللاھ. ② ئىشغال قىلغۇچى، بويسۇندۇرغۇچى. ③ is. ئەر ئىسمى.

fettan. s. ar. ① مەپتۇن قىلغۇچى، كۆڭۈلنى جەلپ قىلغۇچى. ② نازلىق، جىلۋىلىك.

fetva. is. ar. پەتىۋا.

fetvacı. s. پەتىۋاچى.

fevç. is. ar. گۇرۇھ، جامائەت.

fevk, — kı. is. ar. ئۈست، يۇقىرى.

fevkalâde. s. ar. پەۋقۇلئاددە، ئالاھىدە.

fevkani. s. ar. ئۈستىدىكى، يۇقىرىدىكى.

fevt, — ti. is. ar. ① قولدىن كېتىش، يوقاش، غايىب بولۇش. ② ئۆلۈش.
~ **etmek.** يوقىتىپ قويماق.
~ **olmak.** ئۆلمەك، يوقالماق.

fevz. is. ar. ① قۇتۇلۇش. ② غەلىبە، ئۇتۇق.

fey. is. ar. ① مۇسۇلمان دۆلەتلىرىدە غەيرى مۇسۇلمانلاردىن ئېلىنىدىغان باج. ② غەنىمەت.

feyezan. is. ar. ① تاشقىن، سەل،

كەلگۈن. ② مەمۇرچىلىق، بەرىكەت، مولچىلىق.

feyiz. is. ar. ① مولچىلىق، مەمۇرچىلىق. ② ئىلگىرىلەش، تەرەققىيات. ③ تەسىر. ④ تەڭرىنىڭ ئىلھامى. ⑤ پەيزى.

feyizli. s. ar. مول ھوسۇللۇق، مۇنبەت.

feylesof. is. ar. پەيلاسوپ.

feza. is. ar. ① ماكان، فازە، بوشلۇق. ② كەڭ مەيدان، كەڭ يەر. ③ كەڭ تۈزلەڭلىك.

fezahat, – ti. is. ar. رەزىللىك، پەسلىك، ئىپلاسلىق.

fezleke. is. ar. ① خۇلاسە. ② تەتقىقات قەغەزى.

fıçı. is. rum. تۈڭ، ياغاچ كۈپ.

fıçıcı. is. كۈپ ياساپ ساتقۇچى.

fıkara. s. is. ar. ① پېقىر، يوقسۇل، بىچارە. ② دەرۋىش.

fıkaralık, – ğı. is. يوقسۇللۇق، پەقىرلىق.

fıkırdamak. ① پورۇق – پورۇق قاينىماق. ② بۇلدۇقلىماق. ③ نازلانماق، جىلۋە قىلماق.

fıkra. is. ar. ① لەتىپە، مىسال، قىپلىيەتىن. ② ئابزاس. ③ ئۆگە:
«Molazeydin fıkraları — موللا زەيدىن لەتىپىلىرى.»

fındık, – ğı. is. yun. ئورمان ياڭىقى.

fındıkçı. is. ① ئورمان ياڭىقى ئۆستۈرۈپ ساتقۇچى. ② ناز قىلغۇچى خوتۇن.

fırça. is. rum. چوتكا:
«1. Diş fırçası — چىش چوتكىسى.
2. Elbise fırçası — كىيىم چوتكىسى
3. Fırça gibi — چوتكىدەك (ساقال، چاچ).»

fırçacı. is. چوتكا ساتقۇچى، چوتكا ياسىغۇچى.

fırçacılık, – ğı. is. چوتكىچىلىق.

fırçalamak. چوتكىلىماق.

fırçalanmak. چوتكىلانماق.

fırçalatmak. چوتكىلاتماق.

fırıl fırıl. z. پىر-پىر.

fırıldak, – ğı. is. ① پىرىلداق، پىلدىرلىغۇچ (باللار ئويۇنچۇقى)، شامالدۇرغۇچ، ۋېنتىلاتور. ② ھىيلە.

fırıldakçı. is. ① پىلدىرلىغۇچ ياساپ ساتقۇچى. ② ھىيلىگەر، مەككار، ئالدامچى.

fırın. is. yun. دوخۇپكا، پېچ، مەش.

fırınlamak. مەشتە پىشۇرماق، مەشتە قۇرۇتماق.

fırınlanmak. مەشتە پىشۇرۇلماق، مەشتە قۇرۇتۇلماق.

fırınlatmak. مەشتە قۇرۇتماق.

fırka. is. ar. ① جامائەت، تائىپە. ② (ھەربىيدە) دىۋىزىيە. ③ سىياسىي پارتىيە.

fırkata. is. it. → Firkata.

fırlak. s. پىرىلداق.

fırlamak. ① ئېتىلماق. ② چىقىپ كەتمەك. ③ ئۇچقاندەك ئۆرلىمەك. ④ (ھايۋان ھەققىدە) قاچماق:
«1. koşarken saatı cebinden fırlamış — يۈگۈرگەندە سائىتى يانچۇقىدىن ئېتىلىپ چۈشۈپتۇ.
2. Omuz kemiği fırlamış — تارغىقى چىقىپ كېتىپتۇ.
3. Altın fiyatı fırladı — ئالتۇننىڭ

باهاسى ناهايىتى ئۆرلەپ كەتتى.»

fırlatmak. ① پىرقىرىتىپ تاشلىۋەتمەك. ② ئۇچۇرماق. ③ ئاتماق.

fırsat, – tı. is. ar. پۇرسەت:
«Fırsat her zaman, ele geçmez — پۇرسەت ھەممە ۋاقىت قولغا كەلمەس.»

fırsatçı. s. ar. پۇرسەتپەرەست.

fırtına. is. it. ① دېڭىزلاردا بولىدىغان يامغۇرلۇق قارا بوران، بوران - چاپقۇن. ② قىيىن ۋەزىيەت (ئەھۋال). ③ غەۋغا. ④ ئىچكى قالايمىقانچىلىق:
«Bu fırtınadan ucuz kurtuldum — بۇ قىيىن ئەھۋالدىن ئاسان قۇتۇلدۇم.»

fırtına kuşu. is. بوران قۇشى.

fırtınalı. s. بوران - چاپقۇنلۇق.

fırttırmak. كەتمەك، قاچماق، ئايرىلماق.

fıs. is. ① پۇس (ئاۋاز). ② كۇت - كۇت، غەيۋەت - شىكايەت.

fıs. fıs. z. كۇت - كۇت، كۇس - كۇس.

fıskıye. is. فونتان.

fısıldamak. پىچىرلىماق، كۇسۇلدىماق:
«Kulağıma fısıldadı, ama bir şey anlamadım — قۇلۇقۇمغا پىچىرلىدى، ئەمما بىرنەرسە چۈشىنەلمىدىم.»

fısıldaşmak. پىچىرلاشماق، كۇسۇلداشماق.

fıslamak. ① قۇلاققا پىچىرلىماق. ② يوشۇرۇن خەۋەر قىلماق.

fıstık, – ğı. is. ar. خۇاسىڭ قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي نامى:
«Yer fıstığı — خۇاسىڭ.
Çam fıstığı — پىستە.»

fışkı. is. far. قىغ، تېزەك.

fışkılamak. ① ئوغۇتلىماق. ② تېزەك دىمەك.

fışkırmak. ئېتىلىپ چىقماق، چاچراپ چىقماق:
«Yeni açılan kuyulardan petrol fışkırıyor — يېڭى ئېچىلغان قۇدۇقلاردىن نېفىت ئېتىلىپ چىقماقتا.»

fıtam. is. بالىنى ئەمچەكتىن ئايرىش.

fıtr. is. ar. ① ئىپتا قىلىش (روزىدا). ② ئىپتا قىلغان كىشى. ③ فىتر، رامىزان ئايىنىڭ ئاخىرى.

fıtrat, – tı. is. ① يارىتىلىشى. ② خۇي، مىجەز. ③ دۇنيانىڭ تەڭرى تەرىپىدىن يارىتىلىشى.

fiat, – tı. is. → **Fiyat.**

fidan. is. yun. ① كۆچەت. ② مايسا:
«Elma fidanı — ئالما كۆچىتى.»

fidanlık, – ğı. is. ① كۆچەتلىك. ② مايسا يېتىشتۈرىدىغان ئورۇن.

fide. is. yun. مايسا.

fideci. is. مايسى (كۆچەت) يېتىشتۈرۈپ ساتقۇچى، مايسىچى.

fidelemek. مايسا تىكمەك.

fidelik, – ği. is. مايسا يېتىشتۈرىدىغان ئورۇن، مايسىلىق.

fidye. is. ئۆز جىنايىتى ۋە گۇناھى ئۈچۈن بېرىلىدىغان پۇل ياكى سەدىقە.

figan. is. far. پىغان، پەرياد.

figür, – rü. is. fr. ① فىگۇر. ② شەكىل، سۈرەت، جۇسۇن، جۇغ.

figüran. is. fr. تىياتىر ۋە كىنودا سۆزى كۆپ بولمايدىغان ئادەتتىكى شەخسى.

fiil. is. ar. پېئىل، ھەرىكەت.

fiili. s. ar. ئەمەلىي:
«Halkın isteğini fiili eylemlerle gerçekleştireceğiz — خەلقنىڭ

ئارزۇسىنى ئەمەلىي ھەرىكىتىمىز بىلەن ئىشقا ئاشۇرىمىز.»

fiiliyet, – ti. is. ar. پائالىيەتلەر، ھەرىكەتلەر.

fikir, – kri. is. ar. پىكىر، چۈشەنچە، ئەقىل، زېھىن، ئەس:

«Onun adı fikrimde kalmamış — ئۇنىڭ ئىسمى يادىمدا قالماپتۇ.

Fikri açık çocuk — «پەكرى ئوچۇق بالا.

fikirsiz. s. چۈشەنچىسى يوق، توغرا پىكرى بولمىغان.

fikirsizlik, – ği. is. چۈشەنچىسىزلىك.

fil. is. ar. zool. پىل:

«Asya fili — ئاسىيا پىلى.»

filen. z. → **Falan.**

filariz. is. كەندىر سوقىدىغان كالتەك:

«Filarizlemek — كەندىر سوقماق.»

filarmonik. s. fr. مۇزىكا خۇمارى.

filatelist, – ti. is. پوچتا ماركىسى توپلىغۇچى.

filâtür. is. fr. توقۇمىچىلىق، توقۇمىچىلىق ئىشخانىسى.

fil dişi. is. ar. پىل چىشى.

file. is. fr. ① يۇڭ، پاختا، سۈنئىي تالالاردىن ۋە سىمدىن ئۆرۈلگەن تور. ② چاچنىڭ چۇۋۇلۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئاياللار بېشىغا كىيىدىغان تور. ③ تورخالتا.

filet, – ti. is. it. چىڭقۇرلۇقى ئوخشاش سۇ.

fileto. is. it. يوغان يوتا، ساغرا.

filhakika. z. ar. ئەمەلىيەت، ھەقىقەت.

filhal. z. ar. ھامان، دەرھال.

filika. is. ar. ① سودا ۋە ھەربىي پاراخوتلار ئېلىپ يۈرىدىغان كىچىك قېيىق. ② دىپلوماتىيە خادىملىرىنىڭ شەپكىسى (قالپىقى).

filim, – mi. is. fr. ① لېنتا، فىلىم. ② كىنو. ③ مەنزىرە.

filimci. is. فىلىمغا ئالغۇچى، فىلىمچى.

filimcilik, – ği. is. ① فىلىمنى ئىجارىگە بەرگۈچى. ② فىلىمچىلىك.

filinta. is. alm. ① ئوۋ مىلتىقى. ② s. چىرايلىق، يېقىملىق.

Filipin. öz. is. فىلىپپىن.

Filistin. öz. is. پەلەستىن.

Filistinli. is. s. پەلەستىنلىك.

filiz^{1}. is. yun. ① بىخ، نوتا. ② تۇمۇچۇق.

filiz^{2}. is. ar. ① مەدەن پارچىسى. ② ئايال ئىسمى.

filizlemek. ھارام شاخلارنى پۇتۇماق.

filizlenmek. ① بىخ چىقارماق. ② ئاينىشقا باشلىماق.

filizli. s. پۇتاقلىق.

film. is. ing. → **Filim.**

filo. is. it. den. فلوت (دۆلەتنىڭ بارلىق پاراخوت ۋە ئايروپىلانلىرى).

filoloji. is. فىلولوگىيە (تىل ۋە ئەدەبىيات ھەققىدىكى پەنلەرنىڭ ئومۇمىي نامى.)

filolojik. is. فىلولوگىيىلىك.

filozof. is. fr. پەيلاسوپ.

filtre. is. fr. ① سۈزگۈچ. ② مۇشتەك (زۇيزە).

filtreli. s. مۇشتەكلىك:

«Filterli sigara yaygınlaştı — مۇشتەكلىك تاماكا ئومۇملاشتى.»

Fin. öz. is. فىن، فىنلاندىيىلىك.

final, — lı. is. fr. ① ئاخىرقى مۇسابىقە، ھەل قىلغۇچ مۇسابىقە. ② مۇزىكا، ئوپېرانىڭ ئاخىرقى قىسمى.

finans. is. fr. → Maliye.

finanse etmek. ئىقتىسادىي جەھەتتىن ياردەم بەرمەك.

fincan. is. ar. ① چىنە. ② فىنجان (كافى ئىچىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان مەخسۇس ئىستاكان).

Fince. öz. is. dilb. فىنچە (فىنلاندىيە تىلى).

Finlandiye. öz. is. فىنلاندىيە.

fino. is. it. كۆكائىت، خاۋازا.

Fin-ugur. is. s. dilb. فىن - ئوغۇر.

firâk, — kı. is. ar. جۇدالىق، ھىجران.

firar. is. ar. قېچىش (تۈرمىدىن، ئەسكەرلىكتىن).

~ etmek. قاچماق.

firarı. s. far. قاچاق.

firâş. is. ar. ① كارىۋات، تۆشەك. ② يەرگە سېلىنغان كىگىز، پالاز قاتارلىق نەرسىلەر.

firavun. is. ar. ① فىرئون، قەدىمىي مىسىر ھۆكۈمدارلىرىغا بېرىلگەن ئۇنۋان. ② s. كىبىرلىك.

firdevs. is. far. ① جەننەت. ②باغچا.

fire. is. yun. ① زىيان. ② يىرقاش.

firkete. is. it. چاچ قىسقۇچ.

firuz. s. far. ① تەلەيلىك، بەختلىك. ② is. ئەر ئىسمى.

fiske. is. ① چېكىم (قول بىلەن چەكمەك). ② چىقان. ③چىمدىم:

«Bir fiske tuz — «بىر چىمدىم تۇز»

fiskelemek. چەكمەك (بارماق قول بىلەن).

fiskos. is. yun. شىۋىرلىماق.

~ etmek. شىۋىرلاشماق.

fistan. is. lat. ئۇزۇن پەشلىك تاشقى كىيىم.

fiş. is. fr. ① تىزىملىك (كىيىمنى ئېتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان). ② مۇددەرىجىلەشتۈرۈلگەن كارتا (كاپىيەن).

~ dolabı. كاپىيەن ساندۇقى.

~ kutusu. كۇتۇپخانىلاردا كاپىيەن قۇتىسى.

fişe. is. تۆمۈر ياكى ھەرپ بىلەن ئېتىلىدىغان ۋە ئېچىلىدىغان قۇلۇپ.

fişek, — ği. is. far. ① ئوق دورا. ② ھەر خىل پوجاڭزا.

fişekhane. is. ئوق - دورا زاۋۇتى.

fişeklik, — ği. is. ئوق خالتىسى (مۈرىسىگە ئېسىۋالىدىغان).

fitil. is. ar. ① پىلىك. ② دورىسىلانغان داكا.

fitillemek. ① پارتلاتقۇچنى ئوت ئالدۇرماق. ② كۈشكۈرتمەك.

fitlemek. كاللا سىرقۇشتۇرماق، ئۇرۇشتۇرماق.

fitnat, — tı. is. زېھنى ئوچۇق.

fitne. is. ar. پىتنە - پاسات، ئىغۋا، ئارا بۇزماق.

fitneci. s. ئىغۋاگەر، گەپ تاراتقۇچى، پىتنىخور، پىتنىچى.

fitnecilik, — ği. is. ئىغۋاگەرچىلىك، پىتنىچىلىك.

fitnelemek. ئارقىسىدىن غەيۋەت قىلماق.

fitre. is. ar. پىترە (رامىزان ئېيىدا كەمبەغەللەرگە بېرىلىدىغان سەدىقە).

fiyaka. is. it. ئۆزىنى كۆرسىتىش.

fiyakacı. is. ئۆزىنى كۆرسەتكۈچى.
fiyasko. is. it. مات، مەغلۇبىيەت.
~ vermek. مات بولماق.
fiyat, – tı. is. ar. باھا. نەرق.
fizik[1], – ği. is. fr. فىزىكا.
fızik[2], – ği. is. بەدەن (تەن) تۈزۈلۈشى.
fizikçi. is. فىزىكا ئالىمى.
fiziksel. s. فىزىكىلىق.
fizyoloji. is. fr. فىزىئولوگىيە (ئادەم ۋە ھايۋان ئورگانىزمىدا بولۇپ تۇرىدىغان ھايات ئۈچۈن زۆرۈرى ھەرىكەت جەريانلىرىنى ۋە بۇ جەريانلارنىڭ ئۆز ـ ئارا مۇناسىۋىتىنى ھەم ئۇلارنىڭ ئورگانىزم ياشاپ تۇرغان مۇھىت بىلەن باغلىقلىقىنى ئۆگىنىدىغان پەن).
fizyolojik. is. فىزىئولوگىيىلىك.
flâma. is. it. den. ① پاراخوت ۋە قارار گاھلاردا بەلگە سۈپىتىدە قوللىنىلىدىغان ھەر خىل رەڭدىكى بايراق. ② نەيزە ئۇچىغا بېكىتىلگەن بايراق. ③ ئىنژېنېرلارنىڭ ھەرخىل رەڭدىكى كالتىكى.
flaş. is. ing. پوتوگراف چىرىغى، رەسىمچىلەرنىڭ چىرىغى.
flit, – ti. is. ing. ① چىۋىن ۋە پاشا ئۆلتۈرۈش دورىسى، ② دورا چېچىش ئەسۋابى.
flori. is. it. ① مېتال پۇل. ② تىللا.
flört, – tü. is. ing. ئەر ـ ئايال ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەت مۇناسىۋىتى.
flu. s. fr. تۇتۇق.
flüt, – tü. is. fr. نەيگە ئوخشىغان پۈۋلەپ چېلىنىدىغان ساز.
fokstrot, – tu. is. ing. müz. پاكستوزوت.
fokurdamak. پورۇقلاپ قايناماق.
fokus. is. lat. elek. پوكس (يورۇقلۇقنى يىغىپ بېرىدىغان نۇقتا).
fol, – lü. is. rum. توخۇنى كاكىلىتسۇن دەپ قويۇپ قويغان تۇخۇم ياكى تۇخۇمسىمان ئاق تاش.
folklor. is. ing. فولكلور، ئەل ئەدەبىياتى.
folluk, – ğu. is. ① توخۇلارنىڭ تۇخۇم تۇغىدىغان يېرى. ② ئايالىلارنىڭ بالىياتقۇسى.
fon. is. fr. تەسۋىرىي سەنئەت ئەسەرلىرىدە، رەسىمدە ئۈستىگە رەسىم ياكى بىرەر مەنزىرە سىزىلىۋاتقان بوياق رەسىمنىڭ ئومۇمىي كۆرۈنۈش رەڭگى، رەسىمنىڭ ئارقا تېگىدىكى كۆرۈنۈپ تۇرغان قىسمى.
fonda. ünl. it. ① كېمە ۋە پاراخوتنىڭ لەنگەر ئاتىدىغان يېرى. ② «لەنگەر ئات!» بۇيرۇقى.
fonem. is. fr. فونېما (كونكرېت بىر تىلدا سۆز مەنىسىنى پەرقلەندۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان ئايرىم نۇتۇق تاۋۇشى).
fonematik. فونېمىلىق.
fonetik, – ği. is. fr. فونېتىكا (تىلنىڭ تاۋۇش سوستاۋى ھەققىدىكى تەلىمات).
fonetikaçı. is. فونېتىكا ئالىمى.
fonksiyon. is. فونكسىيە (ماتېماتىكىدا).
fonograf. is. fr. فونوگراف (ئاۋازنى يېزىۋالىدىغان ئەسۋاب).
fonogram. is. ① فونېتىكىلىق سىمۋول.

② سۆزلىگەندە تىل، لەۋ، ئىڭەك ۋە تاماقنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى ھالىتىنى كۆرسىتىدىغان دىئاگىراما.

form. is. it. شەكىل، ياڭزا، فورم.

forma. is. it. ① شەكىل، ياڭزا، فورما. ② رەسمىي كىيىم. ③ تەنھەرىكەتچىلەرنىڭ نومۇر قادالغان كىيىمى. ④ فورمات:

«Ilk okul forması — باشلانغۇچ مەكتەپ كىيىمى.

Bu kitap ancak 20 forma tutar— بۇ كىتاب پەقەت 20 فورمات بولار.»

formalite. is. رەسمىيەت:

«Formalitesinin bitmesi için en aşağı bir hafta ister — رەسمىيىتىنىڭ تۈگىشى ئۈچۈن ئەڭ ئاز دېگەندە بىر ھەپتە كېرەك.»

formül. is. fr. فورمۇلا (① بىرەر قائىدە، قانۇن، ئىدىيە ۋە باشقىلارنىڭ مەلۇم شارائىتتا ھەرقانداق جۇزئى ھادىسىلەرگە تەتبىق قىلىنىشى مۇمكىن بولغان قىسقا ۋە ناھايىتى ئېنىق ئومۇمى تەرىپى. ② ماتېماتىكىدا ماتېماتىكىلىق مىقدارلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىپادىسى).

formülleşmek. فورمۇلىلاشماق.

foroz. is. yun. بىرقېتىملىق تورغا چۈشكەن بېلىق مىقدارى.

fors. is. ing. ① ھۆرمەت بايرىقى (ئىچىدە دۆلەت باشلىقى، گېنېرال،ئادمىرال ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك ئوفىتسېرلار ئولتۇرغان پاراخوت ياكى ئاپتوموبىلغا ۋە باشقىلارغا قادالغان ئۈچ ياكى تۆت بۇرجەك بايراق). ② نوپۇز، ئېتىبار، مەرتىۋە، ئىناۋەت.

forsa. is. fr. ① قەدىمكى زاماندا كېمە ماڭغۇزغۇچى ئەسىر ياكى گۇناھكار. ② دېڭىز ئۇرۇشىدا قولغا چۈشكەن ئەسىر.

fort, — ti. is. fr. ئاپقورت.

fos. is. fr. ئاساسسىز.

fosfor. is. fr. فوسفور.

fosforlu. s. فوسفورلۇق.

foslamak. ① نەتىجىسى چىقماسلىق. ② ئىزا تارتماق.

foslatmak. پاش قىلماق، ئاشكارا قىلماق.

fotograf, fotoğrafya. is. fr. ①فوتوگراف، پوتوگرافىيە. ② رەسىم.

fotoğrafçı. is. فوتوگرافچى، رەسىمچى.

fotoğrafçılık, — ğı. is. فوتوگرافچىلىق، رەسىمچىلىك.

fotoğraf - hane. is. فوتوگرافخانا، رەسىمخانا.

fotokopi. is. fr. فوتوغا چۈشۈرۈلگەن نۇسخا.

fotometre. is. fr. نۇر ئۆلچىگۈچ.

frak, — kı. is. fr. فراك (كەينى بويى ئۇزۇن، ئالدى پېشى قىسقا ئەر كىيىمى).

frank, — ğı. is. fr. فرانك (فرانسىيە پۇل بىرلىكى).

Fransa. is. öz. isp. فرانسىيە.

Fransalı. s. فرانسىيىلىك.

Fransız. öz. s. is. فرانسۇز.

fren. is. fr. تورمۇز:

«Mekanik fren — ئاپتوماتىك تورمۇز.»

frenleşmek. ياۋروپالىقلاشماق، غەربلەشمەك.

frenlemek. ① تورمۇزلىماق، تورمۇز قىلماق. ② تىزگىنلىمەك.

frenleyici. is. كونترول قىلغۇچى، تىزگىنلىگۈچى.

frer. is. fr. بۇرادەر.

freze. is. fr. قىرىش ئىستانوكى.

frezeci. is. tekn. ئىستانوكچى، ئىستانوك ئىشچىسى.

fuar. is. fr. يەرمەنكە:

«Izmir enternasyonal fuarı — ئىزمىر خەلقئارا يەرمەنكىسى.»

fuat, — dı. is. ar. ① يۈرەك، قەلب. ② چۆشەنچە، پىكىر. ③ ئەر ئىسمى.

fuaye. is. fr. كۇلۇپلارنىڭ دەم ئېلىش ئۆيى.

ful[1], — lü. is. ar. مىسىر پۇرچىقى.

ful[2]. — lü. is. ar. زەيتۇن.

furkan. is. ar. قۇرئان.

fut. is. ing. پۇت، ئاياغ.

futa[1]. is. ar. يىپەك پەشتامە.

futa[2] is. it. den. تار، ئۇزۇن ۋە يەڭگىل مۇسابىقە قېيىقى.

futbol, — lü. is. ing. پۇتبول، پۇت توپ.

futbolcu. is. s. پۇتبولچى، پۇت توپچى.

fuzuli. s. z. ar. كېرەكسىز، ئورۇنسىز مەنىسىز.

fücceten. z. ar. تۇيۇقسىزدىن، تۇساتتىن، بىردىنلا.

fücur. is. ar. گۇناھكارلىق، ئەخلاقسىزلىق.

führer. is. alm. داھى.

fülüs. is. ar. مېتال پۇل.

fümuar. is. fr. تاماكا چېكىدىغان يەر.

fünun. ir. ar. «فەن» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.

fürs. öz. is. قەدىمي فارس خەلقى.

fürsi. s. ئىرانلىق.

fürsiyat, — tı. is. فارس تىلى ۋە ئەدەبىياتى.

füru, — u. is. ar. ① شۆبىلەر، بۆلۈملەر. ② ئەۋلاد ۋە نەۋرىلەر.

fürumaye. s. far. ئەسلى بۇزۇق، تىگى پەس.

fürüş. s. ar. ساتقۇچى:

«Nan fürüş — نان ساتقۇچى.»

fürüzan. s. far. ① پارلاق. ② ئەر ۋە ئايال ئىسمى.

füsün. is. far. ① سېھرى، جادۇ. ② ئەپسۇن.

füsün · kâr. s. far. سېھرىگەر، ئەپسۇنچى.

fütüvvet, — ti. is. ar. ① مەردلىك، يىگىتلىك. ② سەخىلىك، قولى ئوچۇقلۇق.

füze. is. fr. راكېتا.

füze · atar. is. راكېت ئاتار.

füzen. is. fr. قارا قېرىنداش ۋە قېرىنداش بىلەن سىزىلغان رەسىم.

G·g

g.G. گ. (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 8 ـ ھەرپى، ۋە ئۇزۇك تاۋۇشلارنىڭ ئالتىنچىسى.)

gabar. is. it. isp.den. ① دەريالاردا يۈك توشۇغىلى بولىدىغان كىچىك كېمە. ② دېڭىزغا قۇيۇلىدىغان دەريالارنىڭ ئېغىزلىرىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئۇششاق كۆزلۈك تور.

gabardin. is .isp. گابardin. گاباردىن.

gabari. is. fr. مودېل، ئۈلگە، ياڭزا.

gabavet, – ti. is.ar. ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق.

gabî. s. ar. ① ئەخمەق، گالۋاڭ. ② قابىلىيەتسىز.

Gabon. öz.is .coğr. گابون.

gaco. is. rom ① خوتۇن. ② دوست.

gaddar. s. ar. رەھىمسىز.

gaddarane. z.osm. رەھىمسىزلەرچە، رەھىمسىزلىك بىلەن.

gaddare. is. ar. ئىككى بىسلىق قىلىچ.

gaddarlık, – ğı. is. رەھىمسىزلىك.

gadir, – dri. s.ar. رەھىمسىز، ئىنساپسىز، ئادالەتسىز.

gadirlik, – ği is. → **Gadir.**

gadr etmek. رەھىمسىزلىك قىلماق، ئىنساپسىزلىق قىلماق.

gadrolmak. ① ھەقسىزلىققا ئۇچرىماق. ② زۇلۇمغا ئۇچرىماق، ئېزىلمەك.

gaf, – fı. is.fr. ئورۇنسىز ۋە كېرەكسىز سۆز ياكى ھەرىكەت (ئۆزئارا مۇناسىۋەتتە).

gaffâr. s.ar. ① كەچۈرگۈچى، ئەپۇ قىلغۇچى. ② ئەر ئىسمى.

gafil. s.ar. بىپەرۋا، ئېھتىياتسىز، بىخەستە، بىغەم.

gafilane. z دىققەتسىزلىك بىلەن، ئېھتىياتسىزلىق بىلەن.

gafillik, – ği .is → **Gaflet.**

gaflet, – ti. is.ar. ① غەپلەت. ② بىپەرۋالىق، ئېھتىياتسىزلىق، بىخەستەلىك. ③ ئەندىشىسىزلىك. ④ ھوشسىزلىق.

gaga. is.zool ① قۇش تۇمشۇقى.

karğa gagası s. قاغىنىڭ تۇمشۇقى.

gaga burun s. ئىلمەك بۇرۇن.

gagalamak. ① چوقۇلىماق، چوقىلاپ يېمەك. چوقۇلاشماق. ② سۆيۈشمەك.

gagalı. s. تۇمشۇقلۇق.

Gagavuzca. is.dilb. گاگاۋۇزچە.

Gagavuzlar. öz.is. گاگاۋۇزلار (بىر تۈرك قەۋمى).

gâh. z.far بەزىدە، بەزى ۋاقىت، بەزى قېتىم. ② زامان، ۋاقىت.

gâh, – ü – bigâh. z.far ۋاقىتلىق، ۋاقىتسىز.

gaib. → **Gaip.**

gaile. is.ar. ① باش ئاغرىقى، بالا، دەرد. ② ئۇرۇش، جەڭ.

gaileli. s. ① دەردلىك، دەردمەن. ② چاتاق:

«Çok gaileli bir iş — بەك چاتاق بىر ئىش»

gailesiz. s. ① دەردسىز. ② تىپتىنچ:

«Gailesiz bir hayat — دەردسىز بىر تۇرمۇش.»

gaip. s. ar. ① كۆز ئالدىدا بولمىغان. ② غايىب. is. ③ ئۈچىنچى شەخس. ④ كۆرۈنمەس:

«Gaipten bir ses gelmek — غايىپتىن بىر سادا كەلمەك.»

gaita. is ar. پوق، نىجاسەت (ئادەمنىڭ).

gaklamak. غاقىلدىماق.

gala. is. it. ① داغدۇغىلىق زىياپەت. ② رەسمىي ئويۇن.

galat, — tı. is. a. سۆز، ئىبارە خاتالىقى.

galatı . hilkat, — tı. is.ar غەيرىي تەبىئىي مەخلۇق.

galatı, — his, — ssi . is. ar. هىس - تۇيغۇ سەۋەنلىكى.

galebe. is.ar. ① غەلىبە، زەپەر، يەڭمەك. ② ئۈستۈنلۈك.

~çalmak. ئۈستۈن كەلمەك.

~etmek. غەلىبە قىلماق.

galeri. is. fr. ① بىر - بىرىگە تۇتاش ئۇزۇن زال. ② رەسىم، هەيكەل قاتارلىق سەنئەت بۇيۇملىرى كۆرگەزمە زالى. ③ مۇزېي. ④ سەنئەت بۇيۇملىرى سېتىلىدىغان دۇكان. ⑤ كانلاردىكى يەر ئاستى يول.

galeyan. is.ar. ① قايناش، غەليان. ② دولقۇنلىنىش، جۇش ئۇرۇش.

gali. is. fr. ئوتتۇرا زامانلاردا قوللىنىلغان بىر خىل كېمە.

galib. → **Galip.**

galiba. .z. ar بەلكى، ئېهتىمال.

galibane. z. ar. غالىبانە.

galibiyet, — ti. is. ar. غالىبىيەت، غەلىبىلىك.

galip. s. ar. ① غالىپ، يەڭگۈچى، ئۈستۈن كەلگۈچى. ② بەك قۇۋۋەتلىك. ③ غالىب كەلگۈچى. ④ ئەر ئىسمى.

galiz. s. ar. ① قوپال، سەت، يىرگىنچىلىك. ② قېلىن.

galan. is .ing. ① تۆت يېرىم لىترلىق ئۆلچەم بىرلىكى. ② سۇيۇقلۇق نەرسىلەرنى توشۇيدىغان چوڭ تۇڭ.

galaş. is. fr. چەمى ياغاچ ئاياغ.

Calton. öz. .is. — 1822) گالتون. 1911 - يىللىرى ئارىلىقىدا ياشىغان ئىنگلىز سایاهەتچىسى ۋە بىئولوگىيە ئالىمى).

gam. is. ar. غەم، قايغۇ، دەرد.

gambot, — tu. is. ing. كىچىك ئۇرۇش پاراخوتى.

gamet, — ti. is. fr. ئېرى ياكى خوتۇنى.

gamlanmak. قايغۇلانماق، هەسرەت چەكمەك، غەم يېمەك.

gali. s. غەمكىن، قايغۇلۇق.

gamsiz. s. غەمسىز.

gamz. is. ar. ① غەمزە (كۆز ئويناتماق). ② سۇخەنچىلىك.

gamze. is.ar. ① كۆزنى سۈزۈش. ② زىناق (كۈلگەندە ئېڭەك ئۈستىدە پەيدا بولىدىغان چوڭقۇرلۇق).

Gana. zö. is. coğr. گانا.

Ganali. öz. is. گانالىق.

ganem. is. ar. قوي.

ganga. is. بىر ۋەقەنى باشقىلارغا ئۇقتۇرۇش ئۈچۈن چېلىنىدىغان ئەسۋاب.

gangster. is.amerkanca. باندىت، قاراقچى، بۇلاڭچى.

gangsterlik, — gi. is. باندىتلىق، قاراقچىلىق، بۇلاڭچىلىق.

gani. s. ar. ① باي، غەنىي. ② كۆزى توق. ③ مول. ④ ئەر ئىسمى.
ganimet, – ti. is.ar. غەنىمەت، ئولجا.
gar¹. is.fr. ۋوگزال، پويىز ئىستانسىسى: «Urumçi gari—ئۈرۈمچى پويىز ئىستانسىسى»
gar² is. ar. غار.
garaj. is.fr. گاراج.
garam. is. ar. كىچىلىك ئىستەك، سەۋگى.
garamet, – ti. is.ar. قەرز، قەرزدارلىق.
garanti is. fr. ① كاپالەت، كەپىللىك. ② ۋەدە.
garantili. s. كاپالەتلىك.
garantör. s. fr. كاپالەتلەندۈرگۈچى.
garaz. is. ar. غەرەز، مەقسەت، مۇددىئا، نىيەت.
garazlı s. غەرەزلىك.
garazsiz. s. غەرەزسىز، مەقسەتسىز.
garben. z. ar. غەرب تەرەپتىن، غەربتىن.
garbi. s.ar. غەربىي، ياۋروپاغا ئائىت، غەرب تەرەپ.
gardrop, – bu. is. كىيىم ئىشكاۋى.
gardiyan. is. it. گۈندىپاي.
garet, – ti is. ar. ھۇجۇم، غارەت.
garaz. is. ar. → **Garaz.**
gar . gara. is. yun. غار ـ غار قىلىش.
gariban. is. s. ar. ① بىچارىلەر. ② غېرىبىلا.
garibe. ئاز كۆرۈلىدىغان نەرسە ۋە ئەھۋال، ھەيران قالىدىغان ئىش.
garik. s. ar. ① غەرق، سۇغا پاتقان. ② ئىگە بولغان.
garip. s. ar. ① غېرىب. ② غۇربەتتە ياشىغۇچى، ئىگە ـ چاقىسىز. ③ ھەيران قالارلىق، ئاجايىپ ـ غارايىپ.
gariplik, – ği. is. غېرىبلىق.
garipsemek. غېرىبسىنماق.
gark, – kı. is. ar. سۇدا تۇنجۇقماق، سۇغا چۆكۈپ كەتمەك.
garketmek. ① تۇنجۇقتۇرماق، غەرق قىلماق. ② كۆپ ـ كۆپ بەرمەك.
garkolmak. ① غەرق بولماق، سۇغا چۆكۈپ كەتمەك. ② كۆپ ئالماق.
garnizon is. fr. گارنىزون (شەھەر ئامانلىقىنى قوغداش ئۈچۈن شەھەردە تۇرىدىغان ئەسكىرىي بىرلىك).
garp, – bı. is. ar. ① غەرب، كۈنپېتىش. ② ياۋروپا مەملىكەتلىرى.
garpçı. s.is. ياۋروپا مەدەنىيىتىنى قوبۇل قىلىش تەرەپدارى، غەربچى.
garpçılık, – ğı. is. غەربچىلىك. ياۋروپاچىلىق.
garplı. s.is. غەربلىك، غەرب مەدەنىيىتىنى قوبۇل قىلغۇچى.
garplılaşmak. غەربلەشمەك، ياۋروپالاشماق.
gars. is. ar. كۆچەت تىكىش.
garson. is. fr. ① ئوغۇل بالا. ② بويىتاق. ③ ئاشخانا، كىرفىخانا ۋە مېھمانخانىلاردا ئىشلەيدىغان كۈتكۈچى.
garsoniyer. is. fr. بىر ئەرنىڭ ئاسالىق ئائىلىسىدىن باشقا تۇتقان ئائىلىسى.
gasbetmek. زورلۇق كۈچى بىلەن ئىلىۋالماق، تارتىپ ئالماق.
gaseyan. is. ar. قۇسۇق، قۇسۇش.
gaseyanetmek. قۇسماق.
gasıp. is. s. ar. زورلۇق بىلەن ئالغان (ئالماق).
gasil,–sli. is. s. ar. جەسەتنى يۇيۇش، تەختىراۋان.

gâsil. s. is. ئۆلۈك يۇغۇچى.
gasl. is. → **Gasil.**
gasletmek. جەسەتنى يۇماق.
gasp, – sbı. is. ar. مەجبۇرىي ئېلىش، تارتىۋېلىش.
gassal. is. s. ئۆلۈك يۇغۇچى.
gassâle. is. s. ar. ① ئۆلۈك يۇيىدىغان ئايال. ② دورىلىق سۇ. ③ ئەتىسگەنلىك شاراب.
gâvur. is. ar. ① كاپىر (تۈركلەرنىڭ ياۋروپالىقلارغا قارىتا قوللىنىدىغان ھاقارەت سۆزى). ② دىنسىز، ئىمانسىز. ③ رەھىمسىز، زالىم.
gâvurca is. ياۋروپا تىللىرىدىن بىرى.
gâvurluk, – ğu. is. ① كاپىرلىق. ② زالىملىق، يامانلىق.
gayb,gayb. is. ar. ① غايىپ، كۆز ئالدىدا بولمىغان. ② مەجھۇل نەرسىلەر، سىر ۋە خۇپىيانە ھال.
gaye. is. ar. ① غايە، مەقسەت. ② نەتىجە.
gayeli. s. غايىلىك.
gayesiz. s. غايىسىز.
gayet. z. ar. غايەت، ناھايىتى، بەكمۇ:
«Gayet çalışkan çocuk — بەك تىرىشچان بالا.»
gayret, – ti. is. ar. غەيرەت، كۈچ.
gayret · keş. s. ar. ئىشچان، تىرىشچان، غەيرەتلىك، غەيۇر.
gayretkeşlik,– ği. is. غەيرەتچانلىق، تىرىشچانلىق.
gayretlenmek. غەيرەتكە كەلمەك.
gayretli. s. غەيرەتلىك، تىرىشچان.
gayretsiz. s. ھۇرۇن، ئىش خۇشياقماس.
gayri. s. ar. ① غەيرى، باشقا. ② بۇندىن كېيىن.
gayri. kanuni. s. az. قانۇنسىز، قانۇنغا خىلاپ.
gayri. müslim. مۇسۇلمان بولمىغان (ئەمەس).
gayri. resmi. is.ar. غەيرىي رەسمىي، رەسمىي بولمىغان.
gayur. is.ar. بەك غەيرەتلىك، بەك تىرىشچان.
gayya. is. ar. جەھەننەم قۇدۇقى.
gaz.[1] is. fr. داكا.
gaz[2]**.** is. lat. گاز.
gaza. is.ar. مۇقەددەس جەڭ (ئىسلام ئۈچۈن يۈرگۈزۈلگەن ئۇرۇش).
gazab. → **Gazap.**
gazab. etmek. غەزەپلەنمەك، ئاچچىقلانماق.
gazal, – li. is. ar. zool. كېيىك.
gazanfer. is. ar. ① شىر. ② يىگىت، قورقماس. ③ ئەر ئېتى.
gazap, – bi. is. ar. غەزەپ.
gazaplandırmak. غەزەپلەندۈرمەك.
gazaplanmak. غەزەپلەنمەك.
gazaplı. s. غەزەپلىك.
gaz.bezi. is. داكا.
gazeki. is. قىسقا يەڭلىك جىلتىكە.
gazel[1]**.** is. ar. غەزەل (بېيىت شەكلى).
gazel[2]**.** is.ar. غازاڭ.
gazelhan. is.ar far. غەزەلچى، غەزەلخان.
gazellenmek. قۇرۇپ سارغايماق، يوپۇرماق تاشلىماق.
«Akşam gazatesi — كەچلىك گېزىتى»
gazete. is. it. گېزىت.
gazeteci. is. ① ژۇرنالىست. ② ئاخباراتچى (تەھرىر، مۇخبىر). ③ گېزىت ساتقۇچى.

gazetecilik, – ği. is. ئاخباراتچىلىق.

gaz. hane. is. هاۋا گازى زاۋۇتى، گازخانا.

gazi s. ar. دۈشمەن بىلەن ئۇرۇشقان، ئۇرۇشتا يېڭىپ چىققۇچى، غازى.

gazino. is. it. ① كۇلۇب. ② كوفىخانا، پىۋە خانا.

gazoz. is. fr. چىشۈي، گازلىق سۇ.

gazve. is. ar. جەڭ.

gebe. s. هامىلدار، ئىككى قات، بوغاز:

«Gebe kadın — ئىككى قات ئايال.»

gebelik,– ği. is. هامىلدارلىق، بوغازلىق.

geberik. is. s. ئۆلۈك، ئۆلۈم.

gebermek. ئۆلمەك.

gebertilmek. ئۆلتۈرۈلمەك.

gebertmek. ① ئۆلتۈرمەك. ② جاپا سالماق، قاتتىق ئۇرماق.

gebeş. s. ar. ① پاكار ۋە سېمىز، دوغىلاق. ② يېڭى بارغان يېرىدە تەمترەپ قالغان.

gece. is. ① كېچە. ② قاراڭغۇلۇق. ③ بىلمەسلىك.

gecelemek. ① كېچىلىمەك. ② تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىماي ئۆتكۈزمەك، تۈنىمەك.

«Köyde geceledim—يېزىدا كېچىلىدىم»

geceleyin. z. كېچىسى. كېچىچە.

gecikmek. كېچىكمەك، كەچ قالماق.

geciktirmek. كېچىكتۈرمەك.

geç. z. كەچ.

geç kalmak. كەچ قالماق.

geçe.[1] z. ئۆتكەندە، كېچە:

«Saat üçü 5 geçe – سائەت 3 تىن 5 مىنۇت ئۆتكەندە.»

geçe.[2] is. تەرەپ، ياقا، يان.

geçegen. s. → Geçici.

geçen. s. ئۆتكەن:

«Geçen günler — ئۆتكەن كۈنلەر.»

geçende,geçenlerde. z. ئۆتكەندە، ئۆتكەنلەردە، يېقىنقى كۈنلەردە (ئۆتمۈش).

geçenek,–ği. is. كارىدور، ئارىلىق.

geçer. s. ئىجرا قىلىنىۋاتقان، يۈرگۈزۈلۈۋاتقان، ئىشلىتىلىۋاتقان.

geçerli. s. كۈچكە ئىگە.

geçersiz. s. ئۆتمەيدىغان، كۈچكە ئىگە بولمايدىغان.

geçici. s. ۋاقىتلىق، مۇۋەققەت.

geçilmek. ئۆتۈلمەك:

«Buradan geçilmez — بۇ يەردىن ئۆتكىلى بولمايدۇ.»

geçimsiz. s. جېدەلچى، غوۋغاچى.

geçinmek. ياشىماق، تۇرمۇش ئۆتكۈزمەك.

geçirmek. ئۆتكۈزمەك.

geçiş. is. ئۆتۈش.

geçit,–di. is. ① ئۆتىدىغان يەر، يول. ② يولنىڭ ئۆتۈشكەن يېرى. ③ كېچىك (دەريانىڭ). ④ كۆرەك، پارات:

«Askeri geçit — هەربىي كۆرەك.»

geçmek. ① ئۆتمەك. ② دۇچار بولماق:

«Iplik iğne deliğinden geçer — يىپ يىڭنىنىڭ كۆزىدىن ئۆتىدۇ.»

geçmiş. s. ① ئۆتمۈش، كەچمىش. ②سابىق.

«Geçmiş zaman — ئۆتمۈش زامان»

geda. is. far. يوقسۇل، گاداي.

gedeleç. is. ساداق، ئوقدان.

gedeme. is. كۆچمە چېدىر.

gedik. is. ① يېرىق، تۆشۈك، كاۋاك. ② كەمچىلىك، قۇسۇر. ③ هۈنەرۋەن، تىجارەتچىلەرگە بېرىلگەن هوقۇق، ئىمتىياز. ④ قىينچىلىق.

gedikli. s. is. تۆشۈكى بار، تۆشۈكلۈك، يىرىقى بار، يىرىقلىق.
gedimek. يىرىلماق، تېشىلمەك.
gedmek. تۆشۈك ئاچماق.
geğe. is. قۇرت ۋە باشقا هاشاراتلارنىڭ چېقىشى.
geğeç. s. چاققۇچى:
«Akrep çok geğeç böcektir — چايان چاققۇچى قۇرتتۇر.»
geğelemek. ① چاقماق (قۇرت). ② چوقۇلماق.
geğirmek. كېكىرمەك.
gelecek. s. ① كېلەچەك. ② ئىستىقبال.
gele.gele. z. تەدرىجىي، ئاستا ـ ئاستا، بارا ـ بارا.
gelembe. is. قوتان، ئېغىل.
gelen. s. كەلگەن.
gelenek,–ği. is. ئەنئەنە.
gelenekçi. is. ئەنئەنىچى.
geleneksel s. ئەنئەنىۋى.
geleni. is. قىر چاشقىنى.
gelin is. كېلىن.
gelinlik,–gi. is. ① كېلىنلىك. ② كېلىن ئۈچۈن هازىرلانغان نەرسىلەر.
gelir. is. كىرىم، دارامەت.
geliş. is. كېلىش.
gelişçi. s. ① راۋاجلانغان، تەرەققىي قىلغان. ② تارالغان، ئېلان قىلىنغان.
gelişme. is. تەرەققىيات، راۋاجلىنىش، راۋاج.
gelişmek. تەرەققىي قىلماق، راۋاجلانماق.
geliştirmek. تەرەققىي قىلدۇرماق، راۋاجلاندۇرماق.
gelme. is. ① كېلىش. ② كېلىپ چىقىش. ③ هاسىل بولۇش، پەيدا بولۇش.
gelmek. كەلمەك.
gem. is. يۈگەن، ئېغىزدۇرۇق.
geme. is. چوڭ چاشقان.
gemi. is. كېمە، پاراخوت.
gemici. is ماتروس، دېڭىزچى.
gemicilik, – ği. is. دېڭىزچىلىق.
gen. s. ① كەڭ. ② بۇرجەك. ③ بوز، ئېچىلمىغان:
«Gen toprak — بوز يەر.»
gen.bilik,–ği. is. تۈز ئىچىگە كەڭ بىلىمنى ئالغان ئەسەر، ئانسىكلوپېدىيە، قامۇس.
gencay. is. هىلال (بىر هەپتىلىك ئاي).
gencecik. s. ① بەك ياش. ② ياش.
gencelmek. → **Gençleşmek.**
genç. s. ياش:
«Uygur gençleri çalışkandır — ئۇيغۇر ياشلىرى تىرىشچاندۇر.»
gençleşmek. ياشلاشماق.
gençleştirmek. ياشلاشتۇرماق.
gençlik,–ği. is. ① ياشلىق، ياشلىق دەۋرى. ② ياشلار.
gene, gine. z. يەنە، تەكرار، باشقىدىن، شۇنداق بولسىمۇ.
genealoji. is. fr. شەجەرشۇناسلىق، نەسەبشۇناسلىق، جورۇڭقايچىلىق.
genel. s. ① ئومۇمىي. ② باش:
«Genel durum — ئومۇمىي ۋەزىيەت
Cenel müdür — باش مۇدىرى.
Genel sekretar— باش سېكرېتار، باش شۇجى.»
~af. ئومۇمىي كەچۈرۈم.

genel ev. is. پاھىشىخانا.

genelge. is. ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش، ئومۇمىي بۇيرۇق.

genel kurmay. is. ask. باش سەنمۇبۇ: «Çin genel kurmay **başkani** — جۇڭگو ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ باش سەنمۇجېكى.»

genellemek. يىغىنچاقلىماق.

genelleşmek. ئومۇمىيلاشماق.

genelleştirmek. ئومۇمىيلاشتۇرماق.

genellikle. z. ئومۇمەن.

genelmek. → **Genişlemek.**

general, – li. is. fr. گېنېرال.

generallik,–ği. is. گېنېراللىق.

genez. is. fr. بارلىققا كېلىش ئۇسۇلى.

geniş. s. ① كەڭ، ئەنلىك. ② راھەت، ئاسان. ③ ئېغىر - بېسىق: «Geniş kumaş — ئەنلىك رەخت. Geniş konu — كەڭ مەسىلە.»

genişlemek, genişlenmek. ① كېڭەيمەك. ② راھەتلەنمەك.

genişletici. s. is. كېڭەيتكۈچى.

genişletmek. ① كېڭەيتمەك، ② راھەت بەرمەك.

genişlik,–ği. is. كەڭلىك، ئەنلىك.

genital. s. نەسىل قالدۇرۇشقا ئائىت، نەسىل يېتىشتۈرۈش بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

geniz,–nzi. is. دىماغ: «Genizden söylemek — دىمىغىدا سۆزلىمەك.»

genleşmek. is. ئىسسىقتىن كېڭەيمەك.

genyol,–lü. s. بىر شەھەرنىڭ كەڭ ۋە ئاساسلىق كوچىسى.

genzek. s. بۇرنىدا گەپ قىلىدىغان، خىڭ - خىڭ.

geometri. is. fr. گېئومېتر.

geometrik. is. fr. گېئومېترىيىلىك.

gerçek,–ği. s. ① ھەقىقەت، ھەقىقىي. ② ئەمەلىي. ③ رېئال، راست، توغرا.

gerçekçi. is. ① ھەقىقەتچى. ② ئەمەلىيەتچى.

gerçekçilik,–ği. is. رېئالىست، رېئالىزم، ئەمەلىيەتچىلىك.

gerçeklemek. تەتقىق قىلماق، راست قىلىپ چىقارماق.

gerçekleşmek. رېئاللىققا ئايلانماق.

gerçekleştirmek. رېئاللاشتۇرماق، ئەمەلىيەتكە ئايلاندۇرماق.

gerçekli. s. مۇھەققەق.

gerçeklik,– ği. is. رېئال.

gerçekten. ھەقىقەتەن.

gerçi. z. مۇبادا، گەرچە.

gerdan. is. far. ① گەدەن. ② سېمىز ئادەملەردە بولىدىغان ئېڭەك ئاستىدىكى گۆش. ③ بوغۇزلانغان ھايۋانلارنىڭ بويىنى.

gerdanlık, – ğı. is. ئاياللار بويىنىغا ئاسىدىغان ئۈنچە - مارجان تىزىقى.

gerdek, – ği. is. far. ھۇجرا (توي ئۈچۈن ھازىرلانغان ئۆي).

gerdel. is. yun. ياغاچ تۇڭ.

gerdinmek. كەردۈرمەك.

gereç, – ci. is. ماتېرىيال، مالزىمە.

gereğince. z. (ئۇنىڭغا) كۆرە، (ئۇنىڭغا) ئاساسەن.

gerek[1], – ği. ھەم، ياكى، يا: «Gerek ben gideyim, gerek sen git — يا مەن كېتەي ياكى سەن.»

gerek[2] s. كېرەك، لازىم.

gerekçe. is. سەۋەب.

gereklik,–ği. is. كېرەكلىك، لازىملىق.

gerekmek. كېرەك بولماق.

gereksemek, gereksinmek. كېرەكسەمەك، ئېھتىياج ھېس قىلماق، موھتاج بولماق:

«Bu işte sizin yardımınızı gereksedim — بۇ ئىشتا سىزنىڭ ياردىمىڭىزگە موھتاج بولدۇم.»

gereksiz. is. كېرەكسىز، لازىمسىز.

gereksizlik, – ği. is. كېرەكسىزلىك.

gerektirici. is. كېرەكلىك قىلغۇچى.

gerektirmek. كېرەكلىك قىلماق.

gerelti. is. تارتىلغان پەردە ياكى ئوتتۇرىدىكى باشقا بىر توسۇق.

geren. is. يېرىلىپ چاك - چاك كەتكەن يەر.

gergedan. is. far. zool. كەركىدان (بەستلىك، تېرىسى قېلىن، بۇرنىنىڭ ئۈستىدە مۈڭگۈزى بار ئەمچەكلىك ھايۋان).

gergef. is. far. كەرگە (ئىلما ئىلىش ياكى كەشتە تىكىش ئۈچۈن رەختنى كېرىپ قويىدىغان سايمان).

gergi. is. ① پەردە. ② كەرگە.

gergin. s. ① كېرىلگەن. ② يىرىك (مۇناسىۋەت). ③ قىيىن (تۇرمۇش).

gerginlik, – ği. is. ① يىرىكلىك. ② قىيىنچىلىق. ③ يامان ۋەزىيەت.

geri[1]. is. ① ئارقا. ② باشقىسى. ③ ئاخىرى. ④ ئارقىدا قالغان، قالاقلىق.

geri[2]. is. ھارۋىغا ئورنىتىلىپ ئاشلىق ياكى سامان توشۇيدىغان يوغان يۇڭ تاغار.

gerici. s. is. مۇتەئەسسىپ. ② ئەكسىيەتچى. ③ قالاق.

gericilik, – ği. is. ① مۇتەئەسسىپلىك. ② ئەكسىيەتچىلىك.

gerigeri. ئارقىچە، ئارقىچىلاپ:

«Gerigeri yürüyerek kapıdan çıktı — ئىشىكتىن ئارقىچىلاپ مېڭىپ چىقىپ كەتتى.»

geri . giden. s. چېكىنگەن، كەينىگە كەتكەن.

gerilemek. ① چېكىنمەك، تۆۋەن دەرىجىگە چۈشۈپ قالماق. ② يامانلاشماق (كېسەل).

geriletmek. چېكىندۈرمەك، قالاقلاشتۇرماق.

geriliyen. s. چېكىنگەن، كەينىگە قايتقان.

gerilik, – ği. is. ئارقىدا قالغانلىق.

gerilla. is. fr. پارتىزان.

gerilla savaşı. پارتىزان ئۇرۇشى.

gerillacı. is. پارتىزان.

gerilmek. كېرىلمەك.

geri verme. is. → **İade.**

geriz. is. far. يۇندا قۇدۇقى، پاسكىنا سۇ تۇرۇبىسى.

germek. كەرمەك.

germen is. lat. قەلئە.

gerzen. is. قەدىمدە ئىران شاھلىرىنىڭ كىيىدىغان تاجى.

gestapo. is. alm. گېستاپو، گېرمانىيىدە مەخپىي ساقچىلارغا بېرىلگەن نام.

getir. is. fr. ئاياغنى چاك - تۇزاندىن ساقلاش ئۈچۈن تىزدىن تۆۋەنىگە يۆگىۋالىدىغان لاتا.

getirmek. ① كەلتۈرمەك. ② سەۋەب بولماق. ③ ئېرىشمەك، ئۇلاشماق. ④ قازانماق، كىرىم قىلماق. ⑤ ئېلىپ كەلمەك:

«1. Ham meyvalar hastalık getirir — خام مېۋىلەر ئىنسانغا كېسەل پەيدا قىلىدۇ.
2. Baharı sevinçle getirdik — باھارغا خۇشاللىق بىلەن ئۇلاشتۇق.
3. Bu araba her gün yüz lira getirir — بۇ ھارۋا كۈندە يۈز لىرا كىرىم قىلىدۇ.»

getirtmek. كەلتۈرتمەك.

gevelemek. ① كۆشىمەك. ② قۇرۇق پاراڭ سالماق، بوش گەپ قىلماق.

geveze. s. is. ① تولا گەپ قىلىدىغان، كاس ـ كاس. ② سىر ساقلىيالمايدىغان.

gevezelik,–ği. is. ①تاغدىن ـ باغدىن سۆزلىمەك. ② سىر ساقلىيالماسلىق.

gevher. is. far. ① گۆھەر (ئالماس، ئۈنچە ـ مەرۋايىت قاتارلىقلار). ② بىر نەرسىنىڭ ئەسلى ماھىيىتى. ③ مېغىز، جەۋھەر. ④ پاساھەتلىك سۆز.

gevir. is. zool. ياۋا كالا.

geviş. is. كۆش (تۆگە، كالا، قوي قاتارلىقلارنىڭ كۆششى).

geviş getirmek. كۆش يېيمەك (كۆشىمەك).

gevmek. s. چىرۇك.

gevrek s. ① بوش ئاۋاز بىلەن كۈلمەك. ② بوش، قاتتىق ئەمەس.

gevremek. ① ئاجىزلاشماق، زەئىپلەشمەك. ② ئېچىرقاپ كەتمەك.

gevşek. s. ① بوش. ② يۇمشاق. ③ ئاستا، غەيرەتسىز، ئىرادىسىز، جانسىز:
«Gevşek yay — بوش تارتىلغان ياي.
Gevşek et — يۇمشاق گۆش.»

gevşeklik, – ği. is. ① بوشلۇق. ② يۇمشاقلىق. ③ تاقەتسىزلىك.

gevşemek. ① بوشىماق. ② يۇمشىماق. ③ ئاستىلاشماق. ④ پەسەيمەك.

gevşetmek. ① بوشاتماق. ② يۇمشاتماق. ③ پەسەيتمەك. ④ ئاستىلاتماق.

geygi. is. ar. كىيىم، لىباس.

geyik, – ği. is. zool. بۇغا.

geymek. → **Giymek.**

gez. is. far. ① قىرۇل (مىلتىقنىڭ قارىغا ئالىدىغان يېرى). ② نۆۋەت، قېتىم.

gezdirmek. ① كەزدۈرمەك، ئايلاندۇرماق. ② ئېكىسكۇرسىيە قىلماق. ③ سەپمەك، چاچماق. ④ سالماق، قويماق، ماڭدۇرماق، سۈرمەك:
«Ütüyü kumaşın üzerinde gezdirmek — دەزمالنى رەخت ئۈستىدە ماڭدۇرماق.»

gezegen. is. astr. پىلانىتا، سەييارە.

gezelemek. ① ئېگىز ـ پەس ئايلانماق، ئايلانماق. ② ئىككىلەنمەك.

gezeni. s. ساياھەتچى.

gezer. s. ① سەييار. ② يۇقۇملۇق:
«Gezer hasta — يۇقۇملۇق كېسەل.»

gezge. is. چارلاش ئەترىتى، پاترون.

gezgi. is. ساياھەت يېرى، كەزگى.

gezgin. s. is. ① سەيياھ، كەزگىن. ② كۆچمەك.

gezginci. s. ساياھەتچى، كەزگىنچى.

gezi. is. ① ساياھەت. ② ساياھەت يېرى، سەپەر.

gezici. s. سەييارە، ساياھەتچى، كەزگۈچى:
«Gezici esnaf — سەييارە سودىگەر.»

gezicilik, –ği. is. ساياھەتچىلىك.

يولچىلىق، كەزگۈچىلىك.

gezinmek. ساياھەت قىلماق، كېزىپ يۈرمەك، ئايلانماق، كەزمەك.

gezinti. is. ① سەيلە. ② كىارىدور، ئارىلىق.

gezlemek. ① ئۆلچىمەك. ② نىشانغا ئالماق، قارىغا ئالماق.

gezlik, – ği. is. ① قىلىچنىڭ بىسى. ② قەلەمتىراش، بەكە.

gezme. is. سەيلە يېرى، كەزمە.

gezmek. كەزمەك، چۆرگىلىمەك، سەيلە قىلماق، ئېكىسكۇرسىيە قىلماق، ساياھەت قىلماق.

gezmen. is. سەيياھ، ساياھەتچى، كەزمەك.

gıcık,–ğı. is. غىدىق، تۈيغۇ.

gıcıklamak. ① غىدىقلىماق (بىرنەرسىنىڭ تەسىرى ئارقىسىدا پەيدا بولغان تۈيغۇ). ② ئويغاتماق.

gıcır. gıcır. z. غىچىر – غىچىر.

gıçak. is. غىجەك.

gıda. is. ar. ① تاماق، غىزا. ② ئوزۇق.

gıdai. s. ar. ئوزۇق بولىدىغان.

gıdaklamak. (توخۇ ھەققىدە) قاقاقلىماق.

gıdalı s. ئوزۇقلۇق بولىدىغان.

gıdık[1] **– gı.**is. گەدەن، پاتاق، گەجگە.

gıdık[2]. is. غىدىق، غىجىق.

gıdıklamak. غىدىقلىماق، غىجىقلىماق.

gıdıklanmak. غىدىقلانماق، غىجىقلانماق.

gıllügiş. s. ar. مەخپىي ئۆچمەنلىك، مەخپىي مەقسەت.

gınâ. is. ar. ① قانائەت. ② بايلىق. ③ زېرىكىش، بىزار بولۇش.

gına. is. ar. ناخشا، غەزەل.

gıpta. is. ar. تەلمۈرۈش.

~-etmek. تەلمۈرمەك.

gır. is. ① قۇرۇق گەپ، يالغان. ② ئويدۇرما.

gırbal. is. ar. غەلۋىر.

gırbâli. s. غەلۋىردەك، غەلۋىرسىمان.

gıramer. → **Gramar.**

gırev. → **Grev.**

gırevci. → **Grevci.**

gırip. → **Grip.**

girtlak, – ğı. is. كېكىردەك، گال.

girtlaklamak. كېكىردىكىدىن ئالماق، ياقىدىن ئالماق.

girtlaklaşmak. كېكىردەك بوغۇشماق، ياقىلاشماق، گال بوغۇشماق.

gışa. is. ar. ① يۇمران (بەدەن). ② پەردە.

gıyaben. z. ar. غايىبانە.

gıyap,–bında is. ar. غايىب، يوقلۇق.

gıyas. is. ar. ① ياردەم. ② ئەر ئىسمى. ③ s. ياردەمچى.

gıybet,–ti. is. ar. غەيۋەت، شىكايەت.

gıybetci. s. is. غەيۋەتچى.

gibi. كەبى، دەك، ئوخشاش:

«1. Kar gibibeyaz — قارغا ئوخشاش ئاق.

2. Deve gibi büyük — تۆگىگە ئوخشاش يوغان.

3. Taş gibi kati — تاشتەك قاتتىق.»

gicik, – ği. is. قوتۇر (قىچىشقاق) كېسەلى.

gicinmek. قوتۇر كېسەلى بولماق.

gicişmek. قىچىشماق.

gider. is. خىراجەت، چىقىم، راسخوت.

giderek. z. بارغانسېرى، بارا – بارا.

تەدرىجىي ھالدا.

gidermek. يوقاتماق، ئەمەلدىن قال- دۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق.

gidim. is. → **Gidiş.**

gidiş. is. ① كېتىش. ② بېرىش، يېتىپ بېرىش. ③ جەريان.

gidişat, – tı. is. جەريان.

gidişmek. ① قىچىشماق. ② بىر - بىر- ىنىڭكىگە بارماق.

gidon. is. fr. ۋېلسىپېت رولى.

girdop, – bi. is. far. قايىنام (سۇ)، خەتەرلىك ئەھۋال.

girdibat, – tı. is. بوران.

girdi çıkti. ئىچكى - تاشقى مۇنا- سىۋەت.

girdirmek. كىرگۈزمەك.

girilik,– ği. is. كۆيئوغۇل كىيىمى.

girimlik,–ği. is. بىر يەرگە كىرىش قەغىزى.

giriş. is. ① كىرىش. ② كىرىش يېرى. كىرىش ئىشىكى. ③ كىرىش سۆز. ④ كىرىش ھوقۇقى.

girişik. s. گىرەلىشىپ كەتكەن، چىرمىشىپ كەتكەن.

girişken. s. بوش تۇرمايدىغان، ئوڭايلا ئىچقويۇن - تاشقويۇن بولۇپ كېتەلەيدىغان، بىر ئىشقا ئوڭايلا بېرىلى- دىغان، بىر ئىشقا كىرىشمەك.

girişim. is. تەشەببۇس.

girişlik, – ği. is. كىرىش يېرى، كىرىش ئىشىكى، كىرىش بېلىتى ۋە كىرىش ھەققى، كىرىشلىك.

girişmek. كىرىشمەك، باشلىماق.

girmek. ① كىرمەك. ② سىغماق، پاتماق. ③ قوشۇلماق، قوتۇلماق. ④ يۇقماق. ⑤ كىرمەك:

«Bu şapka başıma girmedi — بۇ شەپكە بېشىمغا پاتمىدى.
Kış girdi — قىش كەلدى.»

girmelik,–ği. is. كىنو ۋە باشقا يەرگە كىرىش ئۈچۈن تۆلىنىدىغان پۇل، كىرمىلىك.

giryan. s. far. يىغلىغان.

girye. is. far. يىغا.

gişe. is. fr. كىنو، تىياتىر، ۋوگزال، باغچە، بانكا ۋە ماگىزىنلاردا پۇل ۋە بېلەت ئالىدىغان ۋە بېرىلىدىغان يەر (تۆشۈك) سوغۇن.

gitar. is. fr. müz. گىتار.

gitarci. is. گىتارچى.

gitarist, – ti. is. fr. → **Gitarci.**

git.gide. z. بارغانسېرى، كۈندىن كۈنگە، بارغانچە...

gitmek. ① كەتمەك. ② بارماق. ③ ياراش- ماق. ④ خەجلەنمەك، خىراجەت قىلىنماق، سەرپ قىلىنماق. ⑤ يەتمەك. ⑥ ئۆتۈپ كەتمەك، تۈگىمەك. ⑦ ئىچى سىيرمەك. ⑧ جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولماق. ⑨ ئايرىل- ماق. ⑩ سۈرمەك، داۋام قىلماق. ⑪ يوق بولماق. ⑫ ئۆلمەك:

«Bu kağıt bize bir aygider — بۇ قەغەز بىزگە بىر ئاي يېتىدۇ.
Bu palto beş yıl gider — بۇ پەلتو بەش يىل چىدار.»

giton. is. قېچىر بالىسى.

gittikçe. z. بارغانچە، بارا - بارا، كۈندىن - كۈنگە، بارغانسېرى.

giydirmek. ① كىيگۈزمەك. ② قاتتىق سۆز قىلماق. ③ پۈركىمەك، يۆگىمەك.

gong. is. müz. جاڭ (جاڭ چالماق).

goril. is. fr. zool. گورىللا (مايمۇن).

goygoycu. is. ① ھېشۇر ئېيىدا مەھەللە مۇمەھەللە يۈرۈپ، خەلىمۇخەل زىرائەت (دان) يىغقۇچى. ② قەلەندەر، تىلەمچى.

göbek,–ği. is.anat. ① كىندىك. ② ئوتتۇرا قىسىم، مەركەز:
«Şeherin göbeği Heytikâr — شەھەرنىڭ مەركىزى ھەيتكار.»

göbeklenmek. ① قورساق سالماق. ② (بەسەي، كالەكبەسەي قاتارلىقلار) ئۇلغۇنلاشماق.

göbel. is. ① ئىگە ـ چاقىسىز بالا. ② ھارامزادە. ③ بەلگە بولسۇن ئۈچۈن ئېتىزلارغا قىلىپ قويغان دۆمبەل.

göbelek,–ği. is. يېگىلى بولىدىغان يەر مەدىكى، موگۇ.

göbelez. is. ئوۋ ئىتى.

göce. is. كۆجە (پوستى ئاقلانغان بۇغداي ۋە مۇشۇنداق بۇغدايدىن قىلىنغان تاماق).

göcen. is. ①بۆجەن (توشقان بالىسى). ② سۆسەر.

göç,–çü. is. ①كۆچۈش، مۇھاجىرەت، ھىجرەت. ②ئۆي ـ ۋاق.

göçebe. s. كۆچمەن.

göçebelik,–ği. is. كۆچمەنلىك.

göçelge. s. كۆچۈپ بارىدىغان يەر.

göçen. is. ① بۆجەن. ② سۆسەر. ③چىپار توشقان.

göçeri. s. كۆچۈپ يۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىغان.

göçermek. ① ئۆتكۈزۈپ بەرمەك. ② يۆتكىمەك، ئالماشتۇرماق. ③كۆچۈرمەك.

göçertmek. چۆكتۈرمەك.

göçken. is. ① بۆجەن. ② سۆسەر. ③ چىپار توشقان.

göçkün. s. ① قىڭغايغان، ئۆرۈلۈشكە ئاز قالغان. ② ئۆلگەن، ۋاپات بولغان.

göçmek. ① كۆچمەك. ② چۆكمەك، ئولتۇرۇشۇپ كەتمەك. ③ئۆلمەك، ۋاپات بولماق.

göçmen. is. مۇھاجىر:
«Çinli göçmen — جۇڭگو مۇھاجىرى.»

göçmenlik,–ği. is. مۇھاجىرلىق.

göçünmek. ئۆلمەك.

göçüntü. is. يەرنىڭ كۆچۈشى، تاغلاردىن تاشلارنىڭ دومىلاپ چۈشۈشى.

göçürmek. ①كۆچۈرمەك. ②تاپشۇرماق، ئۆتكۈزۈپ بەرمەك. ③يەپ تۈگەتمەك:
«Bir tabak pilavi göçürdü — بىر تاۋاق ئاشنى تۈگەتتى.»

göden. is. كۆتەن (ئۈچەي).

göğermek. كۆكەرمەك، كۆكىرىپ قالماق.

göğüs,–ğsü. is. ①كۆكسى، كۆكرەك. ②ئەمچەك. ③ ئۆمكەن (ئاتنىڭ كۆكسى).

göğüslemek. كۆكرەك كەرمەك، قارشى چىقماق، مەيدىسىگە ئۇرۇپ چىقماق.

göğüslü. is. ①كۆكرەكلىك، كۆكرىكى كەڭ. ② ئەمچەكلىك (ئەمچىكى يوغان).

göğüslük,–ğü. is. خالات، شالداما، پەرتۇق، كۆكسلىك.

gök[1],–gü. is. ①كۆك (رەڭ). ②پىشمىغان، خام:
«Gök yemiş — خام مېۋە.»

gök[2],–ğü,–kü. is. ئاسمانىپەلەك، ساما، كۆك.

gök·bilim. is. astr. ئاسترونومىيە.

gök. bilimci. is. ئاسترونوم.

gökbilimsel. s. ئاسترونومىيىلىك.

gök cismi. is. ئاسمان جىسىملىرى، كۆك جىسىملىرى.

gök·delen, gök. deldi. is. كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان 20 - 30 قەۋەتلىك بىنا.

gök·nar. is. bot. نار ياغىچى، نار دەرىخى.

Güktürkçe. is. dilb. كۆك تۈركچە.

Göktürkler. öz. is. كۆك تۈركلەر، كۆك تۈرك خاندانلىقى.

gökyakut,–tu. is. ياقۇت.

gökyolu. سامانيولى، كۆك يولى.

gökyüzü. is. astr. كۆك يۈزى.

göl,–lü. is. كۆل:

«Bağraş gülü — باغراش كۆلى.»

gölceğiz. is. ①كىچىك كۆل، كۆلچەك. ②بەك ئازلاشقان سۇيۇقلۇق.

gölcül. s. (ھايۋان ۋە ئۆسۈملۈك ھەققىدە) كۆلدە ۋە كۆل بويىدا ئۆسكەن.

gölermek. كۆلگە ئايلانماق.

gölet,–ti. is. كىچىك كۆل، كۆلچەك.

gölge. is. كۆلەڭگە، سايە.

gölgecil. s. كۆلەڭگىدە ئۆسىدىغان ۋە كۆلەڭگىنى ياخشى كۆرىدىغان.

gölgelemek. كۆلەڭگە چۈشۈرمەك.

gölgelendirmek. ① كۆلەڭگە قىلماق. ② بۇلغىماق، بۇزماق.

gölgeli. s. ① كۆلەڭگىلىك، سايىلىق. ② تۇتۇق، مۇجمەل.

gölgelik,–ği. is. سايىۋەن، باراڭ، كۆلەڭگىلىك.

gölsel. s. كۆلدە ۋە كۆل ياقىلىرىدا ياشايدىغان، كۆللەردە پەيدا بولىدىغان.

gölük,–ğü. is. كۆلۈك (ئات، ئېشەك، قېچىر قاتارلىق مىنىدىغان ۋە يۈك توشۇيدىغان ھايۋان).

gömcük,–ğü. is. كۆسەي، بىر تەرىپى كۆيگەن كالتەك.

gömgök, s. ①كۆپكۆك. ② بەك، ناھايىتى، راسا.

gömlek,–gi. is. ①كۆڭلەك. ②پەلەمپەي، باسماق، دەرىجە.

gömlekçi. is. كۆڭلەك تىكىپ ساتقۇچى.

gömleklik. s. is. كۆڭلەكلىك(رەخت).

gömme. is. كۆمۈش، دەپنە.

gömmeci. is. كۆمگۈچى، گۆركار.

gömmek. كۆممەك.

gömü. is. كۆمۈلگەن نەرسە.

gömük. s. كۆمۈلگەن.

gömüldürük,–ğü. is. كۆمۈلدۈرۈك (ئېگەرنىڭ ئارقىغا كېتىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئاتنىڭ ئالدىغا تارتىلىدىغان باغ).

gömülmek. ①كۆمۈلمەك. ②تۈگىمەك، يوقىماق، پاتماق. ③چۆكمەك.

gömültü. is. كۆمۈش يېرى.

gömülü. s. ①كۆمۈلگەن. ②پېتىپ كەتكەن.

gömüt,–tü. is. گۆر، قەبرە، مازار.

gömütlük,–ğü. is. قەبرىستان، مازارلىق:

«Gömütlük Şehir göbeğine yakın yerdedir — مازارلىق شەھەرگە يېقىن يەردە.»

gön. is. كۆن (تېرە).

gönce. is. تېرىدىن قىلىنغان داستىخان.

göncü. is. سارراچ، تېرىچى، كۆنچى.

gönder. is. yun. ① بايراق مومىسى. ② ساپايدىكى كالىلارنى باشقۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارغا سانجىيدىغان ئۇچلۇق

ياغاچ. ③ ئۇزۇن چىۋىق. ④ نەيزە.

gönderi. is. ئۇزىتىش، يولغا سېلىش.

gönderici. is. پوچتىخانا نەرسىلىرىنى يوللىغۇچى، يولغا سالغۇچى، يوللىغۇچى.

nönderilmek. ئەۋەتىلمەك، يوللانماق، ئۇزىتىلماق.

göndermek ①ئەۋەتمەك. ②يوللىماق. ③يولغا سالماق.

gönek. ياغاچ چېلەك (سوغا).

gönen. is. s. ①نەم. ②نەملىك.

gönenç,–ci. is. بەختلىك تۇرمۇش.

gönendirmek خۇش قىلماق، بەختلىك تۇرمۇشقا ئېرىشتۈرمەك.

gönenmek ①بەختلىك تۇرمۇشقا ئىگە بولماق، ھۇزۇرلانماق. ② خۇشلانماق، رازى بولماق.

gönül,–nlü. is. ①كۆڭۈل. ②ھەۋەس. ③ سەۋگى. ④ ئىستەك، ئارزۇ ھەۋەس. ⑤ رازىمەنلىك، غۇرۇر.

gönlünce. ئارزۇغا ئۇيغۇن.

gönüllü. s. is. پىدائىي:
«Gönüllüler— «پىدائىيلار.

gönüllülük,–ğü. is. ئىختىيارىيلىق، پىدائىيلىق.

gönülsüz. s. z. ① خالىماستىن، خالىمىغان، كۆڭۈلسىز. ②كىچىك پېئىل.

gönülsüzlük,–ğü. is. ①ئىختىيارسىزلىق. ② كىچىك پېئىللىك.

gördürmek. قىلدۇرماق، بىر ئىشنى باشقىسىغا قىلدۇرماق.

göre. ئاساسەن، بىنائەن، كۆرە.

gören. s. كۆرگەن.

görenek,–ği. is. ئۆرپ – ئادەت، ئادەت.

göresimek. كۆرگۈسى كەلمەك، سېغىنماق.

görev. is. ① ۋەزىپە. ② ھوقۇق.

görevdeş. s. خىزمەتداش.

görevlendirmek. ۋەزىپىگە قويماق.

görevlenmek. ۋەزىپىگە قويۇلماق.

görevli. s. ۋەزىپىسى، خىزمىتى بولغان.

görevsiz. s. ۋەزىپىسى بولمىغان.

görgü. is. ① تەجرىبە. ② قائىدە–يوسۇن.

görgücülük,–ğü. is. fels. تەجرىبىچىلىك.

görgülenmek. تەجرىبە ئالماق.

görgülü. s. تەجرىبىلىك.

görgüsüz. s. تەجرىبىسىز.

görgüsüzlük,–gü. is. تەجرىبىسىزلىك.

görk. s. گۈزەللىك، چىرايلىق، كۆرك.

görkem. is. كۆركەم، چىرايلىق.

görkemli. s. كۆركەملىك، داغدۇغىلىق، ئەنتەنىلىك.

görklü. s. بەستلىك، گۈزەل، چىرايلىق، كۆركلىك.

görmek. ① كۆرمەك. ② زىيارەت قىلماق. ③ پەرق ئەتمەك. ④ قىلماق، ئىشلىمەك، باھا بەرمەك. ⑤ ئالماق. ⑥ دۇچار بولماق، گىرىپتار بولماق. ⑦ ئىگە بولماق. ⑧ كەزمەك. ⑨ ھازىرلىماق. ⑩ ئېرىشمەك. ⑪ كۆزەتمەك. ⑫ ئۇچرىشىپ قالماق.

görmezlik,–ği. is. كورلۇق، قارىغۇلۇق، كۆرمەسلىك.

görü. is. مەنزىرە.

görücü. is. قىز كۆرگۈچى (ئەلچى).

görülmek. كۆرۈلمەك، كۆرۈنمەك.

görüm. is. كۆرۈشكۈچى، كۆرۈش ئىقتىدارى.

görümce. is. ئايالغا كۆرە ئېرىنىڭ قىز قېرىنداشلىرى.

görümcü. is. پالچى، قۇرئەنداز.

görümlük,–ğü. s. is. ① كۆرۈملۈك. ② ئالدىن بېرىلگەن پۇل ياكى نەرسە.

görüngü. is. هادىسە.

görünmek. كۆرۈنمەك، كۆرۈلمەك، مەيدانغا چىقماق، ئوخشىماق.

görüntü. is. خىيال، خىيالەت.

görünüm,–ü. is. تاشقى كۆرۈنۈش.

görünür. is. كۆرۈنىدىغان، كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان.

görünürde. z. كۆرۈنۈشتە.

görünürlerde. مەيداندا.

görünüş. is. ① كۆرۈنۈش. ② مەنزىرە.

görünüşlü. s. زاهىرەن.

görüş. is. ① كۆرۈش. ② كۆز قاراش.

görüşme. is. ① ئۇچرىشىش، كۆرۈشۈش. ② سۆهبەت. ③ مۇزاكىرە، مۇزاكىرە قىلىش.

görüşmek. ① ئۇچراشماق. ② سۆهبەتلەشمەك، هەمسۆهبەتتە بولماق. ③ مۇزاكىرە قىلىشماق. ④ بىر - بىرىنىڭ قولىنى سۆيمەك.

görüştürmek. ①ئۇچراشتۇرۇماق، يولاشتۇرماق، كۆرۈشتۈرمەك. ② سۆهبەتلەشتۈرمەك.

görüştürülmek. ①ئۇچراشتۇرۇلماق، كۆرۈشتۈرۈلمەك. ② سۆهبەتلەشتۈرۈلمەك.

gösteri. is. ① نامايىش. ② ئويۇن كۆرسىتىش، ئويۇن ئويناش. ③ هۈنەر، ئويۇن.

gösterici. s. is. ① نامايىشچى. ② ئويۇنچى، كۆرسەتكۈچى.

gösterişli. s. كۆركەم، كۆزگە ئوبدان كۆرۈنىدىغان، قىزىقارلىق.

gösterişsiz. s. كۆركەمسىز، سەت، قوپال.

gösterme. is. ① كۆرسىتىش. ② كۆرگەزمە، ماگىزىنلارنىڭ ئالدىدىكى ئۈلگە كۆرسىتىش ئورنى.

göstermek. ①كۆرسەتمەك. ② ئىپادىلىمەك، ئىپادە قىلماق. ③ ياخشىلىقنى ئوتتۇرىغا چىقارماق. ④ كۆرۈنمەك، بىلىنمەك.

göstermelik,–ği. is. نەمۇنە، نۇسخا، ئۈلگە، ئەۋرىشكە.

göstertmek. كۆرسەتتۈرمەك.

göt,–tü. is. كۆت، قوڭ.

götsüz. s. قوڭى بوش، جاسارەتسىز.

götürmek. ① ئېلىپ ماڭماق، توشۇماق. ② ماڭدۇرماق. ③ ئۈچۈرۈپ كەتمەك. ④ ئۆلتۈرمەك.

götürtmek. ① كۆتۈرتمەك. ② يەتكەتمەك. ③ توشۇتماق.

gövde. is. ① گەۋدە. ② ۋۇجۇد، تەن، بەدەن. ③ غول.

gövdeli. s. گەۋدىلىك، بەستلىك.

gövdesiz. s. ① گەۋدىسىز. ② غولسىز (ئۆسۈملۈك).

gövdiş. is. ساپال كورا.

gövek,–ği. is. پوست (بادام، ياڭاق قاتارلىقلارنىڭ پوستى).

gövem. is. چوڭ چىۋىن.

göveri. is. كۆكتات، سەي، ئوتياش.

gövermek. ① ياشارماق، كۆكەرمەك، يېشىل بولماق. ② كۆك چۈشۈپ قالماق، كۆكىرىپ قالماق.

göverti. is. كۆكتات، سەي.

göya. → Güya.
göydergi. is. كۆيدۈرگە (كېسەل).
göymek. كۆيمەك.
göynük. s. ① كۈيۈك. ② كۈندە كۆيۈپ كەتكەن. ③ ئوبدان پىشقان، پىشىشكەن (پىمىش). ④ دەردمەن.
göyük,–ğü. is. ① كۈيۈك. ② ئىسسىتما.
göynümek. كۆيمەك، يانماق.
göz. is. ① كۆز. ② بۇلاق. ③ تۆشۈك. ④ بۆلەك، قىسىم. ⑤ شىرە تارتمىسى، سۇغۇرتما. ⑥ بەزى يارىنىڭ (جاراھەت) ئۇچى:
«Iğnenin gözü— يىڭنە كۆزى (تۆشۈكى).
Kuyu gözü— قۇدۇق كۆزى.»
göz. altı,–nı. is. نەزەربەند.
göz. bağı. is. سېھىرگەرلىك.
gözbebeği is. anat. ① كۆز قارىچۇقى. ② سۆيۈملۈك.
gözcü. s. is. ① كۆزەتكۈچى. ② جاسۇس، ئىشپىيون. ③ كۆز دوختۇرى.
göz. dağı. is. تەھدىت سېلىش، قورقۇتۇش، قاپاق تۈرۈش، كۆزنى ئالايتىش:
«Göz dağı vermek — قورقۇتماق.»
gözde. s. is. ① ياخشى كۆرىدىغان (بىرى). ② گۈزەللەر.
göze. is. ① ھۈجەيرە. ② بۇلاق كۆزى.
gözeli. s. ھۈجەيرىلىك.
gözemek. يامىماق، يۆمەپ تىكمەك.
gözen. is. چىپار بۇغا.
gözene. is. ھەرىچىلىكتە يۈزگە تارتىلىدىغان تور.
gözer. is. غەلۋىر.
gözetilmek. كۆزىتىلمەك.
gözetleme. is. ① يوقلاش. ② تەكشۈرۈش. ③ ئىزىغا چۈشۈش. ④ كۆزىتىش.
gözetlemek. ① كۆزەتمەك. ② مارىماق. ③ تۇتۇش ئۈچۈن ساقلىماق.
gözetleyici. is. ark. چارلىغۇچى، رازۋېتچىك.
gözetmek. ① قارىماق، كۆز - قۇلاق بولماق. ② ئەھمىيەت بەرمەك، كۆڭۈل بۆلمەك. ③ كۈتمەك، ساقلىماق.
gözgen. is. قاپقاقسىز ئىشكاپ.
gözgü. is. ئەينەك، كۆزگۈ.
gözleği. is. ماراپ تۇرىدىغان يەر.
gözlek, – ği. is. ئوبسېرۋاتورىيە.
gözlemci. s. is كۆزەتكۈچى.
gözlemcilik, –ği. is. كۆزەتكۈچىلىك.
gözleme[1]. is. ① كۆزلەش. ② ئوبسېرۋاتور.
gözleme[2]. is. mutg. ياغدا پىشۇرۇپ شېكەر سېپىپ يەيدىغان خېمىر يېمەكلىكى.
gözlemek. ① ساقلىماق. ② تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق. ③ يوشۇرۇنچە قارىماق.
gözlem. evi, – ni. is. astr. ئوبسېرۋاتورىيە.
gözleyici. s. is. كۆزەتكۈچى.
gözlü. s. ① كۆزلۈك. ② تۆشۈكلۈك. ③ سۇغۇرتمىلىق، تارتمىلىق. ④ ئەقىللىق:
«Mavi gözlü — كۆك كۆزلۈك.»
gözlük, – ğü. is. ① كۆزەينەك. ② ئاتلارنىڭ ئۈركۈمەسلىكى ئۈچۈن كۆزىنىڭ ئىككى تەرىپىگە تارتىلغان لاتا.
gözlükçü. is. كۆزەينەك ساتقۇچى.
gözlüklü. s. كۆزەينەكلىك.
gözsüz. s. كۆزسىز، قارىغۇ، كور.
gözükmek. s. ① كۆرۈنمەك. ② ئوخشىماق، ئوخشاپ كەتمەك.
gözü. pek, – ki. s. قورقماس،

هارماس، جۇرئەتلىك، جاسارەتلىك.
gözü. tok, – ki. os. كۆزى توق.
göz. yaşi. is. كۆز يېشى.
grafik, – ği. is. fr. گرافىك (جەدۋەل)، سخېما.
grafit, – ti. is. fr. گرافىت (سۇرمەتېشى).
grafitli. s. گرافىتلىك.
gram. is. fr. گرام.
gramer. is. fr. گراماتىكا.
gramerci. is. گراماتىكچى.
gramofon. is. fr. پاتېفون، گرامافون.
granit, – ti. is. fr. گرانىت.
Grek. öz. is. گرېك، يۇنان.
Grekçe. öz. dilb. گرېكچە، يۇنانچە.
grev. is. fr. ئىش تاشلاش.
grevci. is. ئىش تاشلىغۇچى.
gri. s. fr. بوز (رەڭ)، كۈلرەڭ.
grip, – pi. is. fr. tip. يۇقۇملۇق زۇكام.
grog. is. ing. ① شېكەرلىك قايناق سۇ. ② كونياك ۋە لىمون ھارىقى.
gron. is. fr. بىر خىل يىپەك رەخت.
grup, – pu. is. fr. گۇرۇپپا.
gruplanmak. گۇرۇپپىلارغا ئايرىلماق، تۈرلەرگە بۆلۈنمەك.
gruplaşmak. گۇرۇپپىلاشماق.
Guatemala. öz. is.cağr. گۋاتىمالا.
gudde. is. ar. بەز.
gudruy. is. ar. كۆمۈرچەك.
gudubet, – ti. s. ar. بەك سەت.
gufran. is. ar. ئەپۇ، مەرھەمەت.
gulam. is. ar. ① ئوغۇل بالا. ② قۇل، بەندە، غۇلام.
gulaş. is. alm. كالا گۆشىدىن قىلىنغان ۋېنگىر كاۋىپى.
gulfe. is. ar. سۇننەتلىك.
gulgule. is. far. غۇلغۇلا، داۋراڭ.
gurbet, – ti. is. ar. غۇربەت، غېرىبلىك، ياقا يۇرت.
gurbetçi. is. مۇساپىر، غېرىب.
gureba. is. ar. غېرىبلار.
gur . gur. is. گۇر – گۇر (ئاۋاز).
gurk, – ku. s. ① ھۇرپەيمەك (توخۇ ياكى ئورۇس توخۇسىنىڭ ھۇرپىيىشى). ② ئورۇس توخۇسىنىڭ خورىزى.
gurklamak. ھۇرپەيمەك. ② ئورۇس توخۇسىنىڭ ھۇرپىيىشى.
guruldamak. غۇرۇلدىماق (قورساق ھەققىدە).
gurup, – bu. is. ar. (كۈن ھەققىدە) پېتىش.
gurur. is. ar. ① غۇرۇر. ② كىبىر، ئىپتىخار.
gururlanmak. مەغرۇرلانماق، غۇرۇرلانماق، ماختانماق.
gururlu. is. s. مەغرۇر، غۇرۇرلۇق.
gusl. is. → **Gasul.**
gusletmek. غۇسۇل قىلماق.
gusto. s. it. زوق.
gusül, – slü. is. ar. غۇسۇل.
gusül. hane. is. ar · far. يۇيۇنىدىغان ئۆي (ئائىلىلەردە).
guşetmek. ئاڭلىماق، ئىشتمەك.
gübre. is. yun. ئوغۇت.
gübrelemek. ئوغۇتلىماق.
gübreli. s. ئوغۇتلانغان.
gübrelik, – ği. is. ئوغۇت تۆپلانغان يەر، ئوغۇت دۆۋىسى.
güc, – cü. is. → **Güç.**
gücendirmek. ئويغا سالماق.

gücenik. s. ئويغا پاتمانلىق.

gücenmek. ئويغا چۆمۈلمەك، ئويغا چۈشمەك، ئىچى تىت - تىت بولماق، دىققەتتە بولماق.

gücü[1]. is. توقۇش ماشىنىسىنىڭ تىلى.

gücü[2]. is. توك قىش، قارا قىش.

gücük. s. ① قۇيرۇقسىز. ② كۈچسىز، زەئىپ.

~ay. ئىككىنچى ئاي (فېۋرال).

güç[1], **– cü.** is. كۈچ، قۇۋۋەت، ماغدۇر، مادار.

güç[2]. s. قىيىن، مۈشكۈل.

güç· belâ. z. مىڭبىر مۇشەققەتتە، مىڭبىر تەستە.

güçlendirmek. كۈچلەندۈرمەك، قۇۋۋەتلەندۈرمەك.

güçlenmek. كۈچلەنمەك.

güçleşmek. قىيىنلاشماق.

güçleştirmek. قىيىنلاشتۇرماق، مۈشكۈللەشتۈرمەك.

güçlü. s. كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك، ماغدۇرلۇق.

güçlük, – ğü. is. ① قىيىنچىلىق، جاپالىق. ② جاپا - مۇشەققەت، قىيىن.

güçsüz. s. كۈچسىز، ئاجىز، قۇۋۋەتسىز، زەئىپ.

güçsüzlük, – ğü. is. كۈچسىزلىك، ئاجىزلىق، زەئىپلىك.

güdek, – ği. is. مەقسەت، غەرەز.

güdelemek. قوغلىماق، ھەيدىمەك.

güdücü. s. ① كۈزەتكۈچى (ئىزمىد)، كۈتكەن. ② پادىچى.

güdük. s. ① قۇيرۇقى چولاق. ② پايدا.

güdümlü. s. باشقۇرۇلىدىغان: «Güdümlü mermi—باشقۇرۇلىدىغان ئوق»

güfte. is. far. مۇزىكا ئەسەرلىرىنىڭ سۆز قىسمى.

güğüm. is. yun. چېلەك، سۇ تۇڭى.

güher. is. far. گۆھەر.

gül. is. far. گۈل.

gülab. is. far. گۈل سۈيى (گۇلاب).

gül· âbdan. is. far. گۇلاب شىشىسى.

gül·bahar. is. ① گۈل (قىزىل توپا). ② ئايال ئىسمى.

gül.biz. s. far. گۈل چاچقۇچى.

gül.bün. is. far. ① گۈل كۆچىتى. ② گۈللۈك.

gül· cemâl. is. گۈل جامال.

gülçü. is. گۈل يېتىشتۈرىدىغان يەر.

gülçehre. is. گۈل يۈزلۈك.

gül.çin. is. ① گۈل توپلىغۇچى. ② ئايال ئىسمى.

gül.dân. is. گۈل قاچىسى.

gül·deste. is. far. ① گۈلدەستە. ② شېئىر ئانتولوگىيىسى.

güldürmek. كۈلدۈرمەك.

güldürü. is. tiy. كومېدىيە.

güldürücü. كۈلكىلىك، كۈلدۈرگۈچى.

güleç. s. كۈلگەك.

gül · endâm. s. زىلۋا بوي، نازۇك بەدەن.

güler yüzlü. s. كۈلگەن چىراي، كۈلگەك.

güleş.is· ask → **Güreş**

gül · gonca. is. far. غۇنچە.

gül· gün. s. far. گۈل رەڭگىدە

gül· güne. is. far. ئەڭلىك.

gül· hiz. s. far. گۈل ئۆستۈرگۈچى.

gülistan. is. far. گۈلىستان، گۈللۈك، گۈل باغچىسى.

gül kand. is. far. گۈلقەنت.
gül kâr. is. far. باغچىۋان.
güllük, – ğü. is. گۈللۈك، گۈل باغ- چىسى.
gülmek. كۈلمەك.
gülnar. is. far. ئانار گۈل.
gül · şah. is. far. گۈل شىخى.
gül · şen. is. far. ① گۈلشەن، گۈللۈك، گۈل باغچىسى. ② ئايال ئىسمى.
gül · ten. s. تېنى گۈلدەك، نازۇك.
gülük, – ğü. is. ئات ـ ئېشەك قاتار- لىق يۈك ئۇلاغلىرى.
gülümlü. s. كۈلكىلىك.
gülümsemek. كۈلۈمسىرىمەك، تەبەسسۇم.
gülümser. s. ① كۈلگۈن چىراي. ② ئايال ئىسمى.
gülünç. s. كۈلكىلىك:
«Gülünç bir kiyafet — كۈلكىلىك بىر قىياپەت.»
gülünmek. مەسخىرە قىلىنماق، زاڭلىق قىلىنماق، كۈلكىگە قالماق.
gülüş. is. كۈلۈش.
gülüşmek. كۈلۈشمەك.
gülzar. is. far. ① گۈلزار. ② ئايال ئىسمى.
gülzemin. is. قاۋاقخانا.
güm. is. ① گۇم (ئاۋاز). ② يالغان، ئەكس سادا، ئويدۇرما، كۆپتۈرمە.
gümbür · gümbür. z. گۈمبۈر – گۈمبۈر.
gümrük, – ğü. is. lat. تاموژنا، گومروك:
«Çin gümrüğü — جۇڭگو تاموژنىسى»
gümrükçü. is. تاموژنا خادىمى، گومروكچى.
gümüş. is. كۈمۈش.

gümüşçü. is. كۈمۈشتىن نەرسە – كېرەك ياساپ ساتقۇچى.
gümüşi. s. كۈمۈش رەڭ.
gümüşlemek. كۈمۈش بىلەن قاپلىماق ياكى كۈمۈش بىلەن زىننەتلىمەك.
gümüşsel. s. كۈمۈشسىمان.
gün. is. ① كۈن، قۇياش. ② كۈندۈز. ③ كۈن، زامان، ۋاقىت.
günah. is. far. گۇناھ.
günah. kâr. s. far. گۇناھكار.
günahkârlık, – ği. is. گۇناھكارلىق.
günahlı. s. جىنايەتچى.
günahsiz. s. گۇناھسىز.
günaydin. ünl. ئەتىگەندە سالام ئورنىدا قوللىنىلىدىغان سۆز، كۈن ئايدىڭ.
güncek, – ği. is. كۈنلۈك، يامغۇرلۇق.
günçiçeği. is. ئاپتاپپەرەس، كۈن چېچىكى.
gündelik, – ği. ① كۈندىلىك، كۈنلۈك. ② كۈنلۈك ئىش ھەققى.
gündelikçi. is. كۈنلۈكچى، كۈنلۈك ئىشچى.
gündem. is. ① كۈن تەرتىپى (يىغىن- نىڭ). ② روزنامە.
gündüz. is. كۈندۈز.
gündüzcü. is. ① كۈنلۈكچى (ئادەم). ② كۈندۈزى ھاراق ئىچىدىغان كىشى.
gündüzleme. is. ئاتىسىنىڭ تايىنى يوق بالا.
gündüzün. z. كۈندۈزى.
güne · bakan. is. ئاپتاپپەرەس، كۈن- باقار.
güneç, – çi. is. كۈنگەي (تەرەپ).
güneş. is. كۈن، قۇياش.
güneşlemek. ئاپتاپقا سالماق.

güneşlik, – ği. is. ① كۈنلۈك. ② سايـۋەن، كۆلەڭگىلىك.

güney. is. s. ① جەنۇب. ② تەرسكەي (تەرەپ):

«Kaşkar-Sıncanin güneyindedir — قەشقەر شىنجاڭنىڭ جەنۇبىدا.»

güney batı. is. cağr. غەربىي جەنۇب.

güney dağu. is. شەرقىي جەنۇب.

güneyli. s. is. جەنۇبلۇق.

güney sel. s. جەنۇبىي.

günleme. is. → **Tarih.**

günlük[1]. s. is. ① كۈنلۈك، ھەر كۈنكى. ② كۈندىلىك خاتىرە. ③ كۈنلۈك (ئاپتاپتىن ساقلىنىدىغان).

günlük[2], **– ğü.** is. ئادىراسمان، ئىسرىق.

günü. is. كۈنلەش، قىزغانچۇقلۇق، قىزغىنىش.

günücü. s. كۈنچى، كۈنلەيدىغان، قىزغىنىدىغان.

günüşmek. كۈنلەشمەك، قىزغانماق.

güpe gündüz. z. كۈپكۈندۈز.

gür. s. ① ئۇلۇغ ② قويۇق. ③ كۈچلۈك، يۇقىرى:

«Gür ses — يۇقىرى ئاۋاز،
Gür saç — قويۇق ساچ.»

gürbuz. s. ساغلام.

Gürcistan. öz. is. cağr. گرۇزىيە.

Gürcüce. öz. is. dilb. گرۇزىيە تىلى.

güre[1]. is. ئىنىرگىيە.

güre[2]. is. بىر ياشتىن ئۈچ ياشقىچە بولغان تاي.

gürel. s. دىنامىكا.

güreş. is. ① چېلىش (تەنھەرىكەت). ② كۈرەش، ئېلىشىش، سوقۇشۇش.

güreşçi. is. sp. چېلىشچى، پالۋان.

güreşmek. ① چېلىشماق. ② ئۇرۇشماق، سوقۇشماق (ھايۋانلار). ③ كۈرەشمەك، كۈرەش قىلماق:

«Hastaile güreşmek — كېسەل بىلەن كۆرۈشمەك.»

güreştirmek. چېلىشتۇرماق، چېلىشقا سالماق.

gür gür. z. گۈلدۈر - گۈلدۈر، گۈر - گۈر.

gürleme. is. گۈلدۈرلەش.

gürlemek. ① گۈلدۈرلىمەك. ② يوقىماق، ئۆلمەك.

güruh. is. far. گۇرۇھ.

gürüldemek. گۈلدۈرلىمەك، گۈرۈلدىمەك.

gürültü. is. غوۋغا، جېدەل، ۋاراڭ - چۇرۇڭ.

gürültücü. s. جېدەلخور، غوۋغاچى.

gurz. is. far. گۇرزە (قەدىمكى زامان ئۇرۇش قوراللىرىدىن).

güstah. s. far. → **Küstah.**

gütme. is. كۈتۈش، كۈتۈم.

gütmek. ① كۈتمەك. ② باقماق:

«Iyi amaç gütmek — ياخشى مەقسەت كۈتمەك.
Develerini güdüyor — تۆگىلىرىنى بېقىۋاتىدۇ.»

güne. is. zool. كۈيە (يۇڭ رەختلەرگە چۈشىدىغان قۇرت).

güneç, – ci. is. ① تاماق پىشۇرۇلىدىغان ساپال قاچا. ② ساپال قاچىدا پىشۇرۇلغان تاماق.

günelenmek. (رەخت ھەققىدە) كۈيە چۈشمەك، كۈيە يېمەك.

güven. is. ئىشەنچ:
«Yarına güvenle bakmak gerekir — ئەتىگە ئىشەنچ بىلەن قاراش كېرەك.»
güvence. is. ئىشەنچ.
güvenilir. s. ئىشەنچلىك.
güvenli. s. ئىشەنچلىك.
güvenlik,– ği. is تىنچلىق، ئامانلىق، بىخەتەرلىك، خەۋپسىزلىك.
güvenmek. ئىشەنمەك، ئېتىقاد قىلماق.
güvensiz. s. ئىشەنچسىز.
güvensizlik, – ği. is. ئىشەنچسىزلىك.
güvercin. is. moğ. zool. كەپتەر.
güvercinlik, – ği. is. كەپتەرخانا.
güverte. is. it. den. پاراخوت ئۈستى.
güvey. is. كۈيئوغۇل، تويى بولۇۋاتقان يىگىت.
güveylik, – ği. is. كۈيئوغۇللۇق.
güya. z. far. گويا، خۇددى.
güz. is. كۈز (پەسىل).
güzaf. far. بىھۇدە، مەنىسىز، قۇرۇق (سۆز ھەققىدە).
güzel. s. ① گۈزەل، چىرايلىق. ② ياخشى، ئوبدان، قۇسۇرسىز. ③ ئاپىرىن. ④ ئوماق. ⑤ چىرايلىق قىز ياكى خوتۇن.
güzelleşmek. ① ياخشىلانماق. ② گۈزەللەشمەك، چىرايلىقلاشماق. ③ مۇكەممەللەشمەك:
«Hayatımız günden güne güzelleşiyor — تۇرمۇشىمىز كۈندىن - كۈنگە ياخشىلىنىۋاتىدۇ.»
güzelleştirmek. گۈزەللەشتۈرمەك، چىرايلىقلاشتۇرماق.
güzellik, – ği. is. ① گۈزەللىك، ② مۇلايىملىق. ③ ئۇپا - ئەڭلىك.
güzer.gâh. is. far. يولنىڭ ئىككى تەرىپى، يول بويى.
güzey. is. تەسكەي.
güzide. s. far. ① مۇنەۋۋەر. ② ئايال ئىسمى.
güzlek, – ği. is. ① كۈزلۈك يامغۇر، كۈز يامغۇرى. ② كۈزلەك (كۈزنى ئۆتكۈزۈش يېرى).
güzlük. s. كۈزلۈك:
«Güzlük ekim — «كۈزلۈك تېرىلغۇ.»
güzün. z. كۈزدە.

Ğ.ğ

Ğ. ğ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ توققۇزىنچى هەرپى.) تۈركچىدە بۇ هەرپ بىلەن باشلىنىدىغان بىرەرمۇ سۆز يوق. بۇ هەرپ ئۇيغۇرچىدىكى «غ» هەرپىگە توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن: ağaç — ياغاچ دېگەندەك.

H·h

h. H ھ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ئونىنچى ھەرپى).

ha¹. ünl. ھاي، ھوي، ۋاي، پاھ، ۋوي....

ha². is. ar. ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئالتىنچى ھەرپى.

ha³. گېكتارنىڭ بەلگىسى.

hab. is. ar. ①دانە. ② دان. ③تابلېتكا.

hâb. is. far. ① ئۇيقۇ. ② چۈش.

Hababler öz. is. etn. ھابابلار (قىزىل دېڭىزنىڭ ئافرىقا بويىدا ياشىغان چارۋىچى خەلق).

habaset, – ti. is. ar. ئەسكىلىك، يامانلىق.

habbe. is. ① بۇغداي، ئارپا قاتارلىقلارنىڭ دېنى. ② سۇنىڭ كۆپۈكى.

habe. is. نان، تاماق، غىزا.

habeci. s. دۆت، مۆڭ، ئەخمەق.

haber. is. ar. ①خەۋەر. ② بىلىم. ③ خەۋەر (گراماتىكا):

«Fenden haberi yok— پەندىن بىلىمى يوق.»

haberci. is. خەۋەرچى.

haberdar. s. ar. خەۋەردار.

haberleşme. is. خەۋەرلىشىش.

haberleşmek. خەۋەرلەشمەك.

haberli. s. خەۋەردار.

habersiz. s. خەۋەرسىز.

Habeş. s. قارا تەنلىك، نېگىر.

Habeşçe. öz. is. dilb. ھەبەش تىلى.

Habeşistan. öz. is. coğr. ئېفىئوپىيە، ھەبەشىستان.

habibe. is. ① «ھەبىب» سۆزىنىڭ ئاياللىشىشى — ھەبىبە. ② ئايال ئىسمى.

habip, – bi. is. ar. ① دوست. ② ئەر ئىسمى.

habire. z. تۇرماستىن، داۋاملىق.

habis. s. ar. ئەسكى، يامان، ئوسال.

habislik, – ği. is. ئەسكىلىك، يامانلىق، ئوساللىق.

habl. is. ar. توم ئارغامچا.

hac, – ccı. is. ar. ھەج (تاۋاپ قىلىنىدىغان يەر — مەككە).

hacalet, – ti is. ar. خىجالەت، ئىزا.

hacamat, – ti. is. ar. ① قان ئېلىش، ھاجامەت. ② يىنىك يارىلاش.

hacamatçı. is. قان ئالغۇچى.

hacamatlamak. ھاجامەت قويماق.

hacb. ar. مەھرۇم قىلماق، مەنئى قىلماق.

hâcce. is. ئايال ھاجى، ھاجىيە.

haccetmek. ھەج قىلماق.

hacer. is. ar. تاش.

hacet, – ti. is. ar. ھاجەت، ئېھتىياج.

hacı. is. s. ھاجى (ھەج پەرھىزىنى ئادا قىلغان مۇسۇلمان).

hacılık, – ğı. is. ھاجىلىق.

hacil. s. ar. ئىزا تارتقان.

hacim, – cmi. is. .ar ھەجىم، ئابيوم.

hacimli. s. ھەجىملىك.

haç, — çı. is. erm. كرېست، خرست تىئائىلىقنىڭ بەلگىسى.

Haçlılar. öz. is. ئەھلى سەلىب (XI ئەسىردىن XIII ئەسىرگىچە بولغان ئارىلىقتا قۇددۇسنى مۇسۇلمانلارنىڭ قولىدىن ئېلىش مەقسىتىدە، خرىستىئانلار تەرىپىدىن سەككىز قېتىم قىلىنغان يۈرۈشكە قاتناشقانلارغا بېرىلگەن نام).

hâd, — ddi. s. ar. ① ئىتتىك، ئۆتكۈر. ② ئۆچلۇق. ③ تار. ④ (كېسەل ھەققىدە) قاتتىق، ئېغىر. ⑤ جىددىي.

had, — ddi. is. ar. ① چېگرا، پاسىل. ② دەرىجە. ③ ئەمەلىي قىممىتى. ④ جەڭ، ھەد:

«Herkes haddini bilmeli — ھەر بىر كىشى ھەددىنى بىلىش كېرەك.»

hadde. is. ar. تۆمۈر سوزۇش ستانوكى.

hadde . hane, haddehâne. is. ar. far. دومناپېچ.

hadeka. is. ar. كۆز قارىچۇقى.

hademe. is. ar. خادىملار، خىزمەتچىلەر.

hadım. is. ar. ئاختا قىلىنغان ئادەم.

hadımlaştırmak. پىچىۋەتمەك، ئاختا قىلىۋەتمەك (ئەركەك ئادەمنى).

hadımlık, —gı. is. ئاختىلىق (ئىنسان).

hâdi. s. is. ar. ① توغرا يول كۆرسەتكۈچى. ② رەھبەر، داھىي. ③ نەيزە، ئوقيا ئوقىنىڭ ئۇچى. ④ ئەر ئىسمى.

hadic. is. بالدۇر تۇغۇلغان ئوغۇل بالا.

hadid. s. ar. غەزەپلىك.

hadid. s. ar. ① ئۆتكۈر، كەسكىن. ② تۆمۈر، پولات. ③ زېرەك، بەك ئەقىللىق.

hadim. is. s. ar. خادىم، خىزمەتچى.

hadis. is. ar. ھەدىس (مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ سۆزلىرى).

hâdis. s. ar. ① ھادىسە. ② كېيىن ئوتتۇرىغا چىققان، كېيىن پەيدا بولغان.

hadise. is. ar. ھادىسە.

hadit, — ti. is. s. ar. ① تۆمۈر. ② ئاچچىق، خاپىلىق، غەزەپ.

hafa. is. ar. مەخپىيلىك، مەخپىي نەرسە.

hafakan. is. ar. ① دەرد — ئەلەم. ② يۈرەك سېلىش.

hafız. s. ar. ① قۇرئاننى يادقا ئوقۇغۇچى، قارى. ② مۇھاپىزەت قىلغۇچى، قوغدىغۇچى. ③ مۈك، ساددا.

hâfıza. is. ar. تۇتۇۋېلىش قابىلىيىتى ۋە خاتىرىسى كۈچلۈك (ئادەم).

hafi. s. ar. مەخپىي، يوشۇرۇن.

hafide. is. ar. ① قىز نەۋرە. ② ئايال ئىسمى.

hafif. s. ar. ① يېنىك، يەڭگىل. ② ئاسان، قولاي، ئوڭاي.

hafiflemek. ① يېنىكلىمەك. يەڭگىللىمەك. ② ئاجىزلاشماق، كۈچى ئازايماق. ③ راھەتلەنمەك، ھۇزۇرلانماق.

hafifleşmek. ① يېنىكلەشمەك، يەڭگىللەشمەك. ② ئاسانلاشماق. ئوڭايلاشماق.

hafifleştirmek. ① يېنىكلەشتۈرمەك، يەڭگىللەشتۈرمەك. ② ئاسانلاشتۇرماق، ئوڭايلاشتۇرماق.

hafiflik, — ği. is. ① يېنىكلىك، يەڭگىللىك. ② ئاسانلىق، ئوڭۇشلۇق، ئوڭايلىق.

hafit, — di. is. ar. ئوغۇل نەۋرە.

hafiye. is. ar. ئاگېنت، تىڭچى، مەخپىي خەۋەر بەرگۈچى، ئىشپىيون.

hafiyelik, – ği. is. ئاگپىنتىلىق، تىڭچىلىق، ئىشپىيونلۇق.

hafiyyen. z. ar. يوشۇرۇنچە، خۇپىيانە.

hafretmek. توپا قازماق.

hafriyet,– ti. is. ar. ئارخېئولوگىيىلىك ۋە گېئولوگىك قېزىش.

hafriye. is. قېزىش چىقىمى (يەرنى).

hafta. is. far. يەتتە كۈنلۈك ۋاقىت، ھەپتە.

haftalık. s. ھەپتىلىك:

«Haftalık dergi — ھەپتىلىك ژۇرنال.»

haham. is. يەھۇدىيلەرنىڭ موللىسى.

haher. is. far. قىز قېرىندىداش، ھەمشىرە.

hahiş. is. far. ئىستەك، ئارزۇ.

hail[1]. s. ar. توسۇق، توسقۇن.

hail[2]. is. ar. قورقۇنچ.

haile. is. ar. ئېچىنىشلىق ھادىسە.

hain. s. ar. ① خائىن. ② خىيانەتكار.

hainlik, – ği. is. خائىنلىق.

haiz. s. ar. ئىگە بولغان، ئېرىشكەن، ئالغان، تەركىب تاپقان:

«Büyük önemi haiz mesele — بۈيۈك ئەھمىيەتكە ئىگە مەسىلە.»

haïze. is. ar. ھەيز كۆرگەن ئايال.

hâk[1], – kı. is. far. ① يەر. ② مازار، قەبرە، تۇپراق.

hak[2], – kkı. is. ar. din.: ھەق، ئاللا، خۇدا:

«Hakka emanet olsun! — خۇداغا ئامانەت بولسۇن»

hak[3], – kkı is. ar. ① ھەق، توغرىلىق، ئادالەت، ھەققانىيەت. ② بىراۋدىن ئالىدىغان پۇل. ③ پاي، ھەسسە. ④ s. توغرا.

hakan. is. خاقان، خان.

hakanlık, – ğı is. خاقانلىق، خانلىق.

hakaret, – ti. is. ar. ھاقارەت، پەس كۆرمەكلىك.

hakaretçi. s. ھاقارەتچى.

hakem. is. ar. ① سوتچى، ھۆكۈمچى. ② رېپىرى.

hakemlik, – ği. is. ① سوتچىلىق. ② توپ ئويۇنى ۋە رېپىرلىق.

hakeza. z. ar. قاتارلىق، ۋەھاكازا.

haki. s. far. ماش رەڭ.

hakikat, – ti. is. ar. ① ھەقىقەت. ② ئەمەلىيەت. ③ ماھىيەت. ④ ۋاپادارلىق:

«Çok hakikatlı bir dost — ناھايىتى ۋاپادارلىق دوست.»

hakikatan. z. ar. ھەقىقەتەن.

hakikatli. s. سادىق، ۋاپادار.

hakikatsiz. s. ۋاپاسىز.

hakiktsizlik, – ği. is. ۋاپاسىزلىق.

hakiki. s. ar. ① ھەقىقىي. ② راست، توغرا.

hakikilik, – ği. is. ئەمەلىيەت، راستلىق، توغرىلىق.

hâkim. s. ar. ① ھاكىم، ھۆكۈمران. ② سوتچى.

hakim. is. s. ar. ① ھۆكۈما، ئالىدىن بىلگۈچى، پەيلاسوپ. ② ئاللا.

hakimane. z. ar. ھۆكۈمالارچە.

hâkimiyet, – ti. is.ar. ھاكىمىيەت.

hakimlik, – ği. is. ar. دانىشمەنلىك، پازىللىق.

hakir. s. ar. پەس كۆرۈلۈش، ھەقىر.

hakkaniyet, – ti. is. ar. ھەققانىيەت:

«Hakkaniyet için savaş—ھەققانىيەت ئۈچۈن كۆرەش.»

hakkında. ar. ھەققىدە، توغرىسىدا، دائىر، ئائىت، توغرىلىق.

haklamak. ① يەڭمەك. ② بۇزماق، چىقىۋەتمەك. ③ يەپ تۈگەتمەك.

haklı. s. ar. ھەقلىق، ھوقۇقلۇق.

hak·perest, — ti. s. ئادالەتپەرۋەر:

«Hakprest adam — ئادالەتپەرۋەر ئادەم»

hak·sever. s. ئادالەتپەرۋەر، ھەق سۆيەر.

haksız. s. ar. ① ناھەق. ② ھەقسىز، ئورۇنسىز:

«Haksız bir ceza — ناھەق جازا.»

haksızlık, — ğı. is. ھەقسىزلىق، ئادالەتسىزلىك، ناھەقلىق.

hakuran. is. zool مۈشۈكبېلىق.

hal¹. — li. is. ar. ① ھال، ئەھۋال. ② مادار. ③ ھازىرقى زامان. ④ ۋەزىيەت.

hal². is. ar. مەڭ.

hal³, — lli. is. ar. ھەل:

«Meseleyi halletmek — مەسىلىنى ھەل قىلماق.»

hal⁴, — li, is. fr. ئۈستى يېپىق بازار.

hala. is. ar. چوڭ ئاپا، كىچىك ئاپا (ئاتىنىڭ ھەدىسى ياكى سىڭلىسى).

hâlâ. is. ar. ھېلىغىچە، ھازىرغىچە، يەنىلا:

«Hâlâ çözülmedi — ھېلىغىچە ھەل بولمىدى.»

halâ. is. ar. ① بوشلۇق. ② ھاجەتخانا، خالا جاي.

halâs. is. ar. قۇتۇلۇش.

~ **bulmak.** قۇتۇلماق.

~ **etmek.** ① قۇتقۇزماق. ② ئازاد قىلماق.

halâs· kâr. s. ar. قۇتۇلدۇرغۇچى، قۇتقۇزغۇچى.

halat, — tı. is. yun ① ئارغامچا. ② تانا.

halatçı. is. ئارغامچا ساتقۇچى.

halavet, — ti. is. ar. ① ھالاۋەت. ② زوق.

halayık, — ğı. is. ئەسىر چۈشكەن ياكى سېتىۋېلىنغان ئايال ياكى خىزمەتچى.

hala· zade. is. ar. ئاتىنىڭ ئاچىسىنىڭ ياكى سىڭلىسىنىڭ بالىلىرى.

hal·bu·ki. ھالبۇكى.

halbuysa. → **Halbuki.**

haldeş. s. ar. بىر - بىرىنىڭ ھالىغا يېتىدىغان، ھال - ئەھۋالى ئوخشاش، ھالداش.

haldir· haldir. z. غالدۇر - غۇلدۇر، تاراق - تۇرۇق.

hâle. is. ar. ① گەردىش (ئاي، كۈننىڭ چۆرىسىدە ھاسىل بولغان چەمبەر شەكىللىك يورۇق دائىرە). ② ئەمچەك تۈگمىسى ئەتراپىدىكى داغ.

halecan. is. ar. سىلكىنىش، تىترەش، چايقىلىش، يۈرەكنىڭ سېلىشى.

halecanlanmak. يۈرەك سالماق.

halef. is. ar. ① ئىز باسار. ② نەسىل، ئەۋلاد:

«Biz şanlı cetlerimizin halef-leriyiz — بىز شانلىق ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئەۋلادى.»

halefiyet, — ti. is. ar. ئىز باسارلىق، ۋارىسلىق.

haleflik, — ği. is. → **Helefiyet.**

halel. is. ar. زەرەر، زىيان.

halen. z. ar. ھازىر، بۈگۈن، نۆۋەتتە،

بۇگۈنكى كۈندە.

halet, – ti. is. ar. ھالەت، ۋەزىيەت.

hal· etmek. چۈشۈرۈۋەتمەك، ئاغدۇرماق، ئۆرمەك، يىقىتماق (ئورنىدىن، ۋەزىپىسىدىن).

halhal, – li. is. ar. بەزى مەملىكەتلەردە ئاياللارنىڭ پۇتىغا تاقىۋالىدىغان چەمبەر (پۇت بىلەيزۈكى).

halı, s. گىلەم:

«Hotan halısı — خوتەن گىلىمى.»

halıcı. is. ① خالۋاپ (گىلەم توقۇغۇچى). ② گىلەمچى.

halıcılık, – ğı. is. گىلەمچىلىك.

hali. is. ar. چۈشۈرۈۋېتىش، ئۆرۈۋېتىش، ئاغدۇرۇش (تەختتىن).

hâli. is. ar. ① خالى. ② قۇرۇق، بوش. ③ ئۆيلەنمىگەن ئەر.

hali. s. ئاكتىپ، ئىجابىي.

haliç, – ci. is. ar. قولتۇق (دېڭىز-نىڭ).

halife. is. ar. خەلىپە.

halifelik, – ği. is. خەلىپىلىك.

hâlik[1], – kı. s. is. ar. ياراتقۇچى، تەڭرى، ئاللا، خالىق.

hâlik[2], – ki. s. ar. ھالاك بولغان.

halil[1]. s. ar. ① سادىق، سەمىمىي (دوست). ② ئەر ئىسمى.

halil[2]. is. ar. (ئايالغا نىسبەتەن) ئەر، ئايالىنىڭ ئېرى.

halile. is. ar. نىكاھلىق ئايال.

halim. s. ar. ياۋاش (كىشى)، مۇلايىم.

halis. s. ar. ① خالىس. ② سەمىمىي. ③ ئەر ئىسمى.

halisane. z. ar. خالىسانە.

halisüddem. s. ar. تازا قان، ساپ قان.

halisülkalb. is. ar. قەلبى پاك، پاك قەلب.

halit. s. ar. ① ئەبەدىي، مەڭگۈ. ② is. ئەر ئىسمى.

halk[1], – kı. s. ar. يارىتىش.

~ **olunmak.** يارىتىلماق.

~ **etmek.** ياراتماق.

halk[2], – kı. is. ar. خەلق.

halka. is. ar. ھالقا، چەمبەر.

halkalı. s. ھالقىلىق.

halkçı. s. خەلقپەرۋەر، دېموكرات، خەلقچى.

halkçılık, – ğı. is. خەلقچىلىق، دېموكراتىك، دېموكراتىيە، دېموكراتىزم.

halkımak. ① قىزىقچىلىق قىلماق. ② ھىيلىگەرلىك قىلماق.

hallaç, – cı. is. ar. پاختا ۋە يۇڭ ئاتقۇچى.

hallaçlatmak. پاختا ئاتقۇزماق.

hallâk, – kı. is. ar. تەڭرى، ياراتقۇچى.

hallendirmek. تۈزىمەك، ئەپلىمەك، يولغا قويماق.

hallenmek. ① ھاللىنىپ قالماق، ئەھۋال ياخشىلىنىپ قالماق. ② خوتۇن - قىزلارغا قانات سۆرىمەك.

halleşmek. ھال ئەھۋاللاشماق، ھال - ئەھۋال سوراشماق، دەرد ئېيتىشماق.

halletmek. ① ھەل قىلماق، بىر تەرەپ قىلماق. ② ئىزغا سالماق. ③ ئېرىتمەك. ④ غىزانى قاچىلارغا بۆلمەك:

«Şekeri suda halletmek — شېكەرنى سۇدا ئېرىتمەك.»

hallice. s. ar. ياخشراق:
«Bu kalem ötekinden hallice — بۇ قەلەم باشقىسىدىن ياخشراق.»

halliyat, – tı. is. ئالتۇندىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرى (ئۈزۈك، ھالقا، بىلەيزۈك).

hall olmak. ① ھەل بولماق. ② ئېرىمەك.

halsiz. s. ar. ① ھالسىز، دەرمانسىز. ② ماددىي كۈچى ئاجىز.

halsizlik, – ği. is. ① ھالسىزلىق، دەرمانسىزلىق. ② ماددىي كۈچى ئاجىزلىق.

halt – tı. is. ar. ① ئارىلاشما. ② تېتىقسىز سۆز - ھەرىكەت ۋە نەرسە.

halta. is. ar. ① ھايۋانلارنىڭ بويىنىغا چىگىلىدىغان تاسما ياكى زەنجىر. ② بۇيۇنتۇرۇق.

halter. is. fr. ① ئېغىرلىق كۆتۈرۈش تەنھەرىكىتى. ② ئېغىرلىق (شتانگا).

halük, – ku. s. ar. ئەخلاقلىق، ئەدەبلىك:
«Halük adam — ئەدەپلىك ئادەم.»

halvet, – ti. is. ar. ① تەنھالىق، يالغۇزلۇق. ② خالى جاي. ③ مۇنچىدا بىر كىشىلىك ئۆي. ④ بەك ئىسسىق يەر.

halvethane. كىرىش مەنئى قىلىنغان ئۆي.

halvet · gâh is. far → **Halvethane.**

ham. s. far. ① خام، پىشمىغان. ② قوپال، تۈز (ئادەم). ③ تەجرىبىسىز:
«1. Ham kavun — خام قوغۇن.
2. Ham toprak — بوز يەر.
3. Ham hayal — خام خىيال.»

hamail. is. ar. ① ئۇچاگىدەي، بوي تاسما. ② تۇمار (ئايەت يېزىلىپ يانىدا ئېلىپ يۈرۈلىدىغان قەغەز).

hamakat, – tı. is. ar. ھاماقەت، ئەخمەقلىق.

hamal, hammal. is. ar. ① ھامال، يۈدۈمچى. ② قوپال، تەربىيىسىز ئادەم.

hamaliye. is. ar. → **Ha mallık.**

hamallık, – ğı. is. ① ھامماللىق. يۈدۈمچىلىك. ② يۈدۈم ھەققى. ③ قوپال ۋە ئېغىر ئىش.

hamam. is. ar. مۇنچا. ھاممام.

hamamcı. is. مۇنچىچى، ھاممامچى.

hamamcılık, – ğı. is. مۇنچىچىلىق، ھاممامچىلىق.

hamamlık, – ğı. is. ئائىلىلەردىكى يۇيۇنۇش ئورنى، يۇيۇنلىق.

hamarat, – tı. s. (ئاياللار ھەققىدە) ئىشچان، تىرىشچان.

hamaset, – ti. is. ar. قەھرىمانلىق، جاسارەت، باتۇرلۇق.

hamasi. s. ar. ئېپىك (ھېكايە ئۇسۇلىدا يېزىلغان داستان، شېئىر).

hamasiyyat, – tı. is. ar. قەھرىمانلىق توغرىسىدىكى شېئىر، داستانلار.

hamaylı. is. ar. بوي تاسمىسى.

hami. is. ar. ① ھىمايە قىلغۇچى، قوغدىغۇچى. ② باشپاناھ.

hâmid. is. ar. → **Hamit.**

hamide. s. far. ① ئەگمەك، پۈكۈك. ② دوك، دۈمچەك.

hamil. s. is. ar. ① كۆتۈرگەن، يۈدۈگەن. ② ئىگە، ئىگىسى. ③ قوللاش، مەدەت.

hamile. is. ar. ھامىلە، ئىككى قات.

hamit[1], – di. s. ar. ① مەدھىيىلىگەن، شۈكۈر ئېيتقان. ② is. ئەر ئىسمى.

hamit[2], – di. is. ar. ① ئاللانىڭ سۈپەتلىرىدىن بىرى. ② مەدھىيىگە لايىق.

hamiyet, – ti. is. ar. ① مىللەتپەر- ۋەرلىك، ۋەتەنپەرۋەرلىك. ② پەزىلەت، ئىنسانىيەتچىلىك.

hamiyetli. s. ۋەتەنپەرۋەر، مىللەت- پەرۋەر، ئىنسانپەرۋەر.

hamle. is. ar. ① ئالغا ئىنتىلىش. ② سەكرەپ ئىلگىرىلەش. ③ ھۇجۇم، ھۇجۇمغا ئۆتۈش.

hamleci. is. ئالغا ئىنتىلگۈچى، سەكرەپ ئىلگىرىلىگۈچى.

haml · etmek. يۈكلىمەك، ئارتماق، دۆڭگىمەك، ئىتتىرىپ قويماق.

hamlık, – ğı, is. ① خاملىق. ② تەجرىبىسىزلىك.

ham · madde. is. far – ar. خام ئەشيا.

hamra. s. ar. قىزىل.

hamul. s. ar. چىدام، بەرداشلىق.

hamule. is. ar. ① يۈك. ② پاراخوت يۈكى.

hamur. is. ar. ①خېمىر. ② خېمىر تۈرۈچ:
«Ekmek hamuru — نان خېمىرى.»

hamurcu. is. ناۋاي، ئەكمەكچى.

hamursuz. s. is. پېتىر نان.

hamuş. s. far. جىمجىتلىق، شۈكلۈك.

hamut, – du. is. ist. خامۇت (هارۋا ئاتلىرىنىڭ بوينىغا سالىدىغان).

hân. is. far. تاماق، زىياپەت داستىخىنى.

han[1]. is. ئەمىر، هاكىم، هۆكۈمدار، خاقان:
«Bohrahan — بۇغراخان.»

han[2]. is. far. ئۆتەڭ، ساراي، كارۋان ساراي، مېهمانخانا.

hana. is. گىلەم ۋە باشقا نەرسىلەرنى توقۇيدىغان دەستىگاھ.

hanay. is. ① ھويلا، قورۇ. ② بالىخانا، قەۋەتلىك ئىمارەت.

hanbalık, – ğı. is. خان تۇرغان ۋە دۆلەتنىڭ پايتەختى بولغان شەھەر، خانبالىق.

hançer. is. far. ① خەنجەر. ② مەھبۇبەنىڭ قاش ۋە كىرپىكى.

hançere. is. ar. كېكىردەك.

hançerlemek. خەنجەرلىمەك، خەنجەر سالماق.

handan. s. far. ① كۈلگەك، كۈلگۈنچەك، خەندان. ② ئايال ئىسمى.

hande. is. far. ① كۈلۈش، كۈلمەك، خەندە. ② چاقچاق، شاڭخو.

hane. is. far. ① ئۆي. ② بۆلۈم، قىسىم، ئېغىز (ئۆي).

hanedan. is. far. ① خانىدان، سۇلالە. ② ئېسىلزادە، بەگزادە. ③ مېهماندوست.

hanedanlık, – ğı. is. ① خاندانلىق. ② مېهماندوست.

hanefi. is. ar. ھەنەفى (ئىسلامدا تۆت مەزھەپتىن بىرى).

hanefilik, – ği. is. ھەنەفىلىك، ھەنەفى مەزھىپى.

haneli. s. far. ① ئۆيلۈك. ② كۋادرات، تۆت بۇرجەك.

hanenole. is. far. ناخشىچى، غەزەلچى.

hanev. is. → **Apartman.**

hangar. is. fr. ① لەمپە. ② ئايروپىلان تۇرىدىغان يەر.

hangi. s. قايسى، قانداق:
«Hangi adam bu? — قانداق (قايسى) ئادەم بۇ؟»

hangisi. قايسىسى.

hanim. is. خانىم، ئايال، خوتۇن.

hanim · efendi. is. خانىم.

hanımlık, – ğı. is. خېنىملىق،

خانىملىق.

hani. z. قېنى، خوش.

hanidir. z. ئۇزۇندىن بېرى، خېلىدىن بېرى.

hankah. is. ar. خانىقا.

hanlık, – ğı. is. خانلىق.

hantal. s. ① قوپال، كالاڭپاي. ② مىدىق.

hantallaşmak. قوپاللاشماق.

hanüman. is. far. ① ئۆي – ئوچاق، مال – مۈلۈك. ② بالا – چاقا.

hap¹, – bı. is. ar. ① تابلېتكا دورا. ② بىر چېكىم ئەپيۇن.

~ ı yutmak. ① زىيان تارتماق، زەرەر كۆرمەك. ② ئۆلمەك.

hap². is. غوپ (يۇتۇش ئاۋازى).

hapır. hapır. z. شاپۇر – شۇپۇر، شالاپ – شۇلۇپ (يېمەك).

hapis, – psi. is. ar. سولاق، قاماق، سولاپ قويماق، تۈرمە.

hapis · hane. is. ar. تۈرمە، قاماقخانا، قاماق.

hapishaneci. is. ئۇزۇن مۇددەت تۈرمىدە ياتقۇچى.

haps. etmek. ① سولىماق، قامىماق. ② ساقلاتماق:

«Gelirim diye beni akşama kadar burada hapsetti — كېلىمەن دەپ قويۇپ، مېنى ئاخشامغىچە ساقلاتتى.»

hapşırma. is. چۈشكۈرۈك.

hapşırmak. چۈشكۈرمەك.

hapşu. is. چۈشكۈرۈك ئاۋازى.

haptetmek. ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويماق، گەپ قىلالماس قىلىپ قويماق.

hâr. s. ar. قىزىق، قىزغىن، كۆيدۈرگۈچى.

har¹. is. far. ئېشەك:

«Har guş — «ئېشەك قۇلاق.

har². is. far. ① تىكەن. ② s. قەدىر- سىز، ھەقىر.

hara¹. is. fr. ئات فېرمىسى.

hara². is. far. مەرمەر تاش.

harabat, – tı. is. far. مەيخانا.

harabe. is. ar. خاراب، ۋەيرانە بولغان يەر، خارابە.

harabelik, – ği. is. خارابىلىك، ۋەيرانلىق.

harabetmek. خاراب قىلماق، ۋەيران قىلماق، ئۆرىمەك، يىقىتماق.

haraç. is. ar. قەدىمدە مۇسۇلمان دۆلەتلەردە غەيرىي مۇسۇلمانلاردىن ياكى باشقا دۆلەتلەردىن ئالىدىغان باج.

haram. s. ar. هارام.

harami. s. ar. ئوغرى، بۇلاڭچى،قاراقچى..

haramilik, – ği. is. ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق، قاراقچىلىق.

haram. zade. ① هارامزادە، هارامدىن بولغان. ② هارام يېگەن.

harap. s. ar. خاراب، ۋەيران.

haraplık, – ğı. is. خارابلىق، ۋەيرانلىق.

harar. is. ar. يۇڭدىن توقۇلغان چوڭ تاغار.

hararet, – ti. is. ar. ① هارارەت، قىزىقلىق، قىزىق، ئىسسىق، ئىسسىقلىق. ② ئىسسىتما. ③ ئۇسسۇزلۇق. ④ جۇشقۇنلۇق:

«Havanın harareti yüksektir — هاۋانىڭ ئىسسىقلىقى يۇقىرى.»

hararetli. s. ① جۇشقۇن، جانلىق. ② باس – باس:

«Kavun piyasasi pek hararetli —
قوغۇن بازىرى بەك باس- باس.»

haraşo. is. ros. رۇس ئايالى.

harb. is. ar. ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ.

harbe. is. ar. قىسقا نەيزە.

harbeci. is. نەيزىلىك ئەسكەرلەر.

harbetmek. ئۇرۇشماق، ئۇرۇش يۈرگۈزمەك، سوقۇشماق، جەڭ قىلماق.

harbi. is. ① سۇمبە (قورال‌لارنىڭ ئىچىنى تازىلايدىغان). ② راست، ساختا بولمىغان، ساپ.

harbi. s. ar. ① ھەربىي. ② دۈشمەن. ③ غەيرىي مۇسلىم.

harcama. is. راسخوت، چىقىم، خىراجەت، سەرپ.

harcamak. راسخوت قىلماق، سەرپ قىلماق.

harcanmak. سەرپ قىلىنماق، راسخوت قىلىنماق، خەجلەنمەك، خىراجەت قىلىنماق.

harcı. s. ئەرزان.

harç[1]. is. ar. راسخوت، چىقىم، خەرج.

harç[2]. is. far. ① بىر نەرسىگە كېرەكلىك ئەشيالار. ② سېمونتلىق لاي. ③ تاماق ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر.

harçlamak. سېمونت لاي بىلەن سۇۋىماق.

harçlık, – ğı. is. پارچە راسخوت، خەرجلىك.

hare. is. ① سىزىقچە. ② يول - يول رەخت.

harekât, – tı. is. ar. ① ھەرىكەت، پائالىيەت. ② ھەربىي مانېۋر.

hareket, – ti. is. ar. ① ھەرىكەت. ② پائالىيەت. ③ مۇئامىلە. ④ مىدىرلاش. قىمىرلاش. ⑤ سەپەرگە چىقىش، يولغا چىقىش. ⑥ يەر تەۋرەش، تەۋرىنىش. ⑦ ھەربىي ھەرىكەت.

hareketlendirmek. ھەرىكەتلەندۈرمەك.

hareketli s. ① ھەرىكەتلىك، ھەرىكەت قىلىپ تۇرىدىغان، مىدىراپ تۇرىدىغان. ② جانلىق.

hareketsiz. s. ھەرىكەتسىز، جانسىز.

hareketsizlik, – ği. is. ھەرىكەتسىزلىك، جانسىزلىق.

hareli. s. is. سىزىقلىق، يول - يول (رەخت).

harem. is. ar. ① ئاياللارغا ئايرىلغان خاس دائىرە. ② خوتۇن، رەپىقە.

haremlik, – ği. is. ① خوتۇنلۇق، رەپىقىسلىق. ② سارايىنىڭ ئاياللارغا ئايرىلغان دائىرىسى.

harf, – fi. is. ar. ھەرپ.

harfiyen. z. ar. تولۇقى بىلەن.

harfli s. ھەرپلىك.

harici. s. ar. ① سىرتقى، تاشقى. ② يات. ③ ئۆيىدە يېتىپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى. ④ ھەزرەت ئەلىگە قارشى ئىسيان قىلغان مەزھەپ تەرەپدارى.

hariciye. is. ar. ① تاشقى ئىشلار. ② تاشقى كېسەللىكلەر بۆلۈمى.

hariciyeci. is. ar. ① تاشقى ئىشلار خادىمى، دىپلومات. ② تاشقى كېسەللىكلەر دوختۇرى.

hariç. is. ar. ① تاشقى، سىرتقى، خارىج. ② تاشقى مەملىكەت. ③ ۋالىبولدا ئوسەي توپ.

harika. is. osm. ① مۆجىزە. ② ھەيـ

زان قالارلىق ئىش.

harikulâde. s. z. ar. ① پـەۋقـۇلـ ئاددە. ② ئوخشاشلىقى يوق. ③ ناهايىتى چىرايلىق.

harikulâdelik, – ği. is. پـەۋقـۇلـ ئاددىلىق.

harim. is. ar. ① بـاشقىلارنىڭ كـ رىشى چەكـلـەنـگـەن مـۇقـەددەس يـەر. ② جامەلەردە ناماز ئوقۇلىدىغان يەر.

harir. is. ar. يىپەك.

haris[1]**.** is. ar. ئاچـكـۆز، تـويـمـاس، تەمەخور.

haris.[2] is. ar. دېـهقـان، تېـرىـمچـى.

haris.[3] s. ar. مـۇهاپىزەتچى، قـوغدىـ غۇچى:

«Ordu yurdun harisidir— ئارمىيە يۇرتنىڭ قوغدىغۇچىسىدۇر.»

harita. is. ar. خەرىتە.

haritacı. is. خەرىتە سىزغۇچى ياكى خەرىتە ساتقۇچى.

haritacılık. is. خەرىتىچىلىك.

harizma. is. بۇرۇن هالقىسى.

hark. is. ① ئېـرىق. ② چـۆنـەك (جېرىم تىكىش ئۈچۈن هازىرلانغان).

harlamak ① ئۇلغايمـاق، ۋاژىلدىماق. ② خاپا بولۇپ ۋاقىرىماق.

harman. is. far. خامان.

harmancı. is. خامانچى.

harmancılık, – ğı. is. خامان ئىشـ چىلىقى.

harmanlamak. خامان تەپمەك.

harp. is. ar. → **Harb.**

hars. is.ar. ① مەدەنىيەت.②يەرهەيدەش.

hart. ünl. غارت (ئاۋاز).

harta. is. → **Harita.**

harun, harın. s. ar. جاهىل.

has. s. ar. ① خاس. ② ساپ.

hasar. is, ar. چوڭ زىيان، زەرەر.

hasarat, – tı. is. ar. زىـيـانـلار، زەرەرلەر.

hasat, – di is. ar. ئورما، يىغىم:

«Şimdi hasat zamanıdır — هازىر ئورما ۋاقتىدۇر.»

hasatçılık, – ğı. is. ئورمىچىلىق.

hasbi. s. ar. ① خالىس. ② ئىختىـ يارىي. ③ سەۋەبسىز.

hasbihal, – li. is. ar. مۇڭدىشىش، سۆهبەت.

haseb. is. ar. → **Hesap.**

hasebiyle. is. ar. سـەۋەبىدىن، مۇناـ سىۋىتى بىلەن، تۈپەيلىدىن.

haseki. is. ar. سارايىنىڭ قـورالـلىق مۇهاپىزەتچىلىرىگە بېرىلگەن نام.

haset, – di. is. ar. قىزغانچۇقلۇق، ئىچى تارلىـق، هەسەت.

~ etmek. قىزغانماق، هەسەت قىلماق.

hasetçi. s. قىزغـانچـۇق، ئىچـى تار، هەسەتخور.

hâsıl. s. ar. هاسىل، مـەيدانغا كەلگەن.

~ etmek. يـاراتمـاق، مەيدانغا كەلـ تۈرمەك.

hasıl. is. ar. كۆك زىرائەت.

hasıla. is. ar. ① پـايـدا. ② كـ رىم. ③ نەتىجە.

hasılat, – tı. is. ar. هاسىلات، نەـ تىجە، پايدا، ئۈنۈم.

hasılatlı. s. نـەتىجىلىك، پـايدىلىق، ئۈنۈملۈك.

hâsılı. z. ar. ① سۆزنىڭ قىسقىسى. ② ئىشنىڭ ئاخىرى.

hasıllanmak. (ئۈسۈملۈك ۋە بالا ھەققىدە) ئۆسمەك، چوڭايماق، بوي تارتماق.

hasılsız. s. پايدىسىز، ئۈنۈمسىز.

hasım, – smı. is. s. ① دۈشمەن. ② رەقىب.

~ **taraf.** ar. قارشى تەرەپ.

hasımlık, – ğı. is. دۈشمەنلىك، رەقىبلىك.

hasır. is. s. ar. ① بورا، چىغ. ② پاخال ۋە باشقا نەرسىلەردىن توقۇلغان: «Hasır şapka — چىغ قالپاق.»

hasırcı. is. ① بورىچى (بورا توقۇپ ساتقۇچى). ② ئوغرى.

hasıralık, – ğı. is. بورىچىلىق.

hasis. s. ar. ① پىخسىق، بېخىل، خەسىس. ② ئاددىي.

hasislik, – ği. is. پىخسىقلىق، بېخىللىق، خەسىسلىك.

hasit. s. ar. ھەسەتخور، قىزغانچۇق.

hasiyet, – ti. is. ar. ① خاسىيەت. ② پايدا، مەنپەئەت.

hasiyetli. s. خاسىيەتلىك.

haslet, – ti. is. ar. خىسلەت، خۇي - مىجەز، تەبىئەت.

hasmane. z. ar. دۈشمەنلەرچە.

hasna. s. ar. چىرايلىق، گۈزەل.

hasret, – ti. is. ar. ① ھەسرەت، ئاھ ئۇرماق. ② كۆرگۈسى كەلمەك، ئىشتىياق. ③ مەھرۇم.

hasretlenmek. ھەسرەتلەنمەك، ھەسرەت چەكمەك.

hasretli. s. ھەسرەتلىك.

hasretmek. ئاتىماق، بېغىشلىماق: «Bütün gücünü ilime hasretmek — پۈتۈن كۈچىنى بىلىمگە بېغىشلىماق.»

hassa. is. ar. خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك.

hassas s. ar. تۇيغۇن، سەگەك، سەزگۈر.

hassasiyet, – ti. is. ar. تۇيغۇنلۇق، سەگەكلىك، سەزگۈرلۈك.

hassaslık, – ğı. is. → **Hassasiyet.**

hasta. is. s. far. ① ئاغرىق، كېسەل. ② يامان ئەھۋالدا قالغان. ③ نېرۋىسى بۇزۇلغان. ④ كەمبەغەل.

hasta. bakıcı. is. كېسەل باققۇچى، ھەمشىرە.

hastahane. is. far. دوختۇرخانا.

hastalandırmak. ئاغرىق قىلماق، كېسەل قىلماق.

hastalanmak. كېسەل بولماق، ئاغرىق بولماق، ئاغرىماق.

hastalık, – ğı is. ① كېسەللىك. ② ئىللەت. ③ بىر ئىشقا قاتتىق بېرىلىپ كېتىش.

hastane. is. ar. دوختۇرخانا.

hasut. s. ar. كۈنچى، ھەسەتخور، قىزغانچۇق.

hâşâ. ünl. ar. زادى، ئەسلا، قەتئىيەت، پەقەت، ھېچقاچان.

haşağ. is. ar. ئىگەر توقۇمى.

haşarat, – tı. is. ar. ① ھاشارات، قۇرت - قوڭغۇز. ② پەسكەش ئادەم.

haşarı. s. ar. ① (بالىلار ھەققىدە) شوخ. ② (ھايۋان ھەققىدە) بوي بەرمەيدىغان، ئاساۋ، ياۋا.

haşarılık, – ğı. is. شوخلۇق.

haşat, — tı. is. s. ar. بەك كىرنس راپ كەتكەن.
haşeb. is. ar. ياغاچ، ئوتۇن.
haşebiyet, — ti. is. ياغاچلىق، ئوتۇنلۇق.
haşefe. is. ar. زەكەر بېشى.
haşep, — bi. is. ar. ① ياغاچ، ئوتۇن. ② تاختاي تىلىنىدىغان ياغاچ.
haşerat, — tı. is. → **Haşarat.**
haşere. is. ar. قۇرت - قوڭغۇز، ھاشارات.
haşhaş. is. ar. bot. ئەپيۇن.
haşıl. is. dok. كراخمال، پات.
haşıllamak. پاتلىماق، كراخماللىماق (رەختنى).
haşılı. s. پېتى بار (رەخت).
haşim. s. ar. تەنتەنىلىك، داغدۇغىلىق، دەبدەبىلىك.
hâşim. s. is. ar. ① نان توغرىغۇچى. ② پارچىلىغۇچى، يارغۇچى. ③ ئەر ئىسمى.
haşin. s. ar. قاتتىق، يىرىك، قوپال.
haşinleşmek. قاتماق، قوپاللاشماق، كۆڭۈل ئاغرىتماق.
haşir, — şri. is. ar. ① توپلىنىش، يىغىلىش. ② قىيامەت كۈنى ئۆلۈكلەرنىڭ بىر يەرگە توپلىنىشى.
haşiş. is. ar. bot. قۇرۇق ئوت.
haşiv. is. ar. ① تولدۇرۇش. ② تولدۇرىدىغان نەرسە. ③ قۇرۇق سۆز. ④ كۆپتۈرمە سۆز.
haşiye. is. ar. ① بىرەر ماقالە - ئەسەر كۆپىيىسىنىڭ بۇرجىكىگە يېزىلغان ئىزاھلار. ② كانار، قىرغاق. ③ زىننەت ئۈچۈن ئىشلەنگەن جىيەك.
haşlamak. ① ياغ بىلەن چۈچۈتمەك. ② قايناقسۇغا باسماق. ③ چىشلىۋالماق، چېقىۋالماق. ④ قاتتىق ئەيىبلىمەك، سەتلىمەك:
«Sivri sinek çocuğun bacağını haşlamış — پاشا بالىنىڭ پاقالچىقىنى چېقىپتۇ.»
haşmet, — ti. is. ar. ① ئۇلۇغلۇق، دەبدەبە، ھەشەمەت، ھەيۋەت. ② نازاكەت. ③ كىچىك پېئىللىق، كەمتەرلىك.
haşmetli, haşmetlû. s. ar. ① كۆركەم، ھەيۋەتلىك، ھەشەمەتلىك. ② نازاكەتلىك، كەمتەر. ③ ئۇلۇغ.
haşretmek. توپلىماق، يىغماق، جەم قىلماق، جۇغلىماق.
haşrolmak. توپلانماق، يىغىلماق، جەم بولماق، جۇغلانماق.
haşyet, — ti. is. ar. قورقۇش، چۆچۈش.
hat, — tti. is. ar. ① سىزىق، لۇشيەن. ② يول، لىنىيە. ③ ياخشى ماقال. ④ خەتتات. ⑤ سىم. ⑥ يېڭى چىققان ساقال، بۇرۇت. ⑦ شاھنىڭ بۇيرۇق خېتى:
«Parti hattı — پارتىيىنىڭ لۇشيەنى»
hata is. ar. ① خاتا. ② يېڭىلىش، ئېزىش. ③ قۇسۇر، گۇناھ.
hatalı. s. خاتالىق، سەۋەنلىك.
hatap , — bı. is. ar. ئوتۇن.
hatasız. s. خاتاسىز، يېڭىلىشسىز.
hâtem. is. ar. تامغا، مۆھۈر.
hatıf, — tfı. is. ar. كۆزنى قاماشتۇرۇش.
hatıp, — bı. is. sar. ئوتۇنچى.
hatır. is. ar. ① خاتىرە، ئەس.

② چۈشەنچە، پىكىر. ③ يۈز - خاتىرە، كۆڭۈل.

hatıra. is. ar. ① خاتىرە، ئەس، ياد. ② يادىكار.

hatıralık, – ğı. is. ar. يادىكار، ئەستىلىك.

hatırlamak. خاتىرلىمەك، ئەسلىمەك، ئەسكە كەلتۈرمەك.

hatırlatmak. خاتىرلەتمەك، ئەسلەتمەك.

hatif. s. ar. غايىب ئاۋاز، غايىبانە ئاۋاز.

hâtime. is. ar. خاتىمە (ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ خاتىمىسى)، تۈگەللىمە.

hatip. is. ar. خاتىپ (جامە، مەسچىتلەردە نۇتۇق سۆزلىگۈچى).

hatire. is. ar. ئەتراپى تام ياكى چىت بىلەن ئورالغان مازار.

hatme is. ar. خەتمە (قۇرئاننى باشتىن ئاخىرغىچە ئوقۇپ تۈگەتمەك).

hatmetmek. ① خەتنە قىلماق، خەتنىگە تۇرماق. ② تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك، تاماملىماق.

hatra. is. ar. ben. ئەرەبىستان ياقىلىرىدا قاتنايدىغان كىچىك كېمە.

hatta. ar. ھەتتا.

hattat, – tı. is. ar. خەتتات.

hattatlık, – ğı . is. خەتتاتلىق.

hattıdest, – ti. is. قول يازما.

hatun. is. far. ar. ① خوتۇن. ② رەپىقە.

hatuncuk, – ğu. is. كىچىك خوتۇن.

hatve. is. ar. قەدەم.

hav. is. ar. ① تۈك، قىل. ② رەختلەرنىڭ يۈزىدىكى تىۋىت.

hava. is. ar. ① ھاۋا. ② كىلىمات، ئىقلىم. ③ ئاسمان.

hava alanı. is. ئايرودوروم، ئايروپىلان ئىستانسىسى، ئۇچقۇچى.

havacılık, – ğı. is. ئۇچقۇچىلىق.

havadan. s. z. ① ھاۋا يولى بىلەن. ② بىكاردىن. ③ قۇرۇق، بوش.

havadis. is. ar. ① خەۋەر. ② ھادىسىلەر.

havadisçi. is. ar. خەۋەرچى.

hava. gazı, – nı. is. ① كۆمۈر گازى، تەبىئىي گاز. ② قۇرۇق گەپ.

havai. s. ar. ① ھاۋادا بولغان، ئاسماندا بولغان. ② ئاسمان رەڭگى، زەڭگەر. ③ قىممەتسىز، ئەھمىيەتسىز.

hava. küre. is. ar. ئاتموسفېرا، ھاۋا بوشلۇقى.

havalandırıcı. is. شامالدۇرغۇچ.

havalandırmak. شامالغا سالماق، ھاۋا يەڭگۈشلىمەك.

havalanmak. ① ھاۋا يېمەك. ② ئۇچماق. ③ ئېگىزدە لەپىلدىمەك. (بايراق). ④ ئەسكى يولغا كىرمەك. ⑤ يېرىدە تۇرالماسلىق.

havale. is. ar. ① ھاۋالە. ② پېرېۋوت (پۇل). ③ توسۇق، چىت. ④ ھەددىدىن ئارتۇق ئېگىزلىك.

havale. name. is. ar. far. بانكا چېكى.

havalı. s. ① ھاۋالىق. ② ھاۋا ئۆتۈپ تۇرىدىغان، شامالLIق. ③ بۇزۇلغان، يامان يولغا كىرگەن. ④ جەلپ قىلارلىق، يېقىملىق.

havalık, – ğı. is. پارتۇشكا،

هاۋالىق.

havalı. is. ar. ئۆپـچۆرە، ئەتراپ.

havan. is. far. ① هاۋانـچا. ② مىـ نامىيوت (توپ). ③ تاماكا يوپۇرمىقىنى توغراش ماشىنىسى.

Havana. is. öz. isp. هاۋانا.

hava. ölçer. is. هاۋا بېسىمىنى ئۆلـ چەيدىغان سايمان.

havari. is. ar. ① يـاردەمـچى. ② تەشـۋىقاتچى، تەرغىباتچى.

havas. is. ar. ① ئالاھـىدىـلـىك. ② ئۆزىـنى خەلقتىن ئـۈستۈن كـۆرىدىغـان ئىمـتىيازلىق تەبىقە.

havasız. s. ar. t. ① هـاۋاسـىز. ② هاۋاسى ياخشى بولـمىغان.

havasızlık, – ğı. is. ① هـاۋاسىز- لىق، هـاۋا يېتىشمەسلىك. ② هـاۋاسى بۇزۇقلۇق.

hava. taşı. is. ئاسماندىن چۈشكەن چاقماق تېشى.

havayiç. is. ar. ئېھتىياجلىق نەرسـ لەر، ئېھتىياجلىق.

hava. yolu. is. هاۋا يولى.

hava. yuvarı. is. ئاتموسفېرا.

hâver. is. far. ① شـەرق، كـۈنـ چىقىش تەرەپ. ② ئورتاق. ③ بىر خىل تۈرك مۇقامى.

havf. is. ar. خەۋپ، قورقۇنچ.

hâvi. s. ar. ئىـچـىگـە ئالـغـان، قـاپلىـغان.

havl. is. ar. ① يىل. ② كۈچ، قۇۋ- ۋەت. ③ ئەتـراپ، ئـۆپـچـۆرە.

havlamak. (ئىت ھـەققىدە) هاۋشىماق.

havlatmak. (ئىت ھەققىدە) هاۋشىتماق.

havlu. is. لۆڭگە.

havlucu. is. لۆڭگە توقۇغۇچى ياكى ساتقۇچى.

havöz. is. far. قېزىش مـاشىنىسى، قازارچى.

havra. is. din. يەھـۇدىي ئىبادەتـ خانىسى، چېركاۋ.

havuç, – cu. is. far. سەبزە.

havut. is. تۆگە چومى.

havuz. is. ar. ① سۇ ئۈزۈش كۆلى. ② كۆلچەك.

Havva. öz. is. هاۋا ئانا.

havza. is. ar. ① كـۆل، كـۆلچـەك. ② كان رايونى، كان. ③ دېڭىز ياقىسى.

hay. ünl. far. ۋاي.

haya. is. far. خايا، چوچاق، زەكەر.

hayâ. is. ar. هـايـا، ئىزا، نـوموس، ئەدەب.

hayal, – li. is. ar. خىيال، ئوي.

hayalât, – tı. is. ar. خىياللار.

hayalcı. is. خىيـالچـان، ئويـچـان، خىيالچى.

hayalcilar. ئوتوپىستلار، خىيالچىلار.

hayalcilik, – ği. is. ئوتوپىستلىك، خىيالچىلىق.

hayalet, – ti. is. ar. قۇرۇق خىيال، خىيالىي نەرسە.

hayali. s. ar. خىيالىي.

hayal. perest, – ti. s. ar. — فانتاسـ تىك.

hayâsız. s. ar. هاياسىز، نومۇسسىز، يۈزسىز، ئەدەبسىز.

hayasızlık, – ğı. is. هاياسىزلىق، نومۇسسىزلىق، يۈزسىزلىك، ئەدەبسىزلىك.

hayat[1], – tı. is. ar. ① هويلا. ② ئارىلىق.

hayat², — tı. is. ar. ① هاياتلىق. ② تۇرمۇش. ③ ئۆمۈر. ④ هال، ۋەزىيەت. ⑤ تەقدىر، قىسمەت.

hayatiyat, — tı. is. ar. بىئولوگىيە (جانلىقلار).

hayatiyet, — ti. is. ar. ياشاش كۈچى.

hayatsal. s. ar. ① تىرىك. ② ئاساس، ناهايىتى مۇھىم.

haybe. z. ar. كېرەكسىز، ئىشقا يارىمايدىغان.

haydalamak. قوغلىماق، ھەيدىمەك.

haydar. is. ar. ① شىر. ② بەك جاسارەتلىك. ③ ئەركەكلىك ئورگىنى. ④ ئەر ئىسمى.

haydarane. z. far. باتۇرلارچە، قەھرىمانلارچە.

haydi. ünl. ① قېنى. ② بوپتۇ: «Haydi gidelim — قېنى كېتەيلى. Ben eve gideyim mi? haydi git — مەن ئۆيگە كېتەيمۇ؟ — بوپتۇ كەت.»

haydut, — du. is. ar. ① باندىت، قاراقچى. ② ھەرىكىتى قوپال.

haydutluk, — ğu. is. قاراقچىلىق، هايدۇتلۇق.

hay hay. ünl. ھەئە، شۇنداق، خوپ، ماقۇل.

hayıf, — yfı. ünl. ar. ئىست، ئەپسۇس.

hayıflanmak. ئېچىنماق.

hayın. s. ar. خائىن.

hayınlık, — ğı. is. خائىنلىق.

hayır¹, — yrı. is. ar. ياخشىلىق، پايدىلىق.

hayır². ياق، ئۇنداق ئەمەس.

hayırhah. s. ar. far. ياخشىلىق تىلىگۈچى، خەيرىخاھ.

hayırlı. s. ① ياخشىلىقى تېگىدىغان، پايدىسى تېگىدىغان. ② ئاق يوللۇق.

hayır.sever. s. is. ياخشىلىق قىلغۇچى.

hayırsız. s. ① پايدىسى تەگمەيدىغان. ② باشقىلارغا ياخشىلىق قىلمايدىغان.

hayız, — yzı. is. ar. ھەيز، ئاي بېشى (ئاياللار ئۇچۇن)، ئادەت.

haykırış. is. ۋارقىراش، توۋلاش.

haykırışan. s. ۋارقىراشقان، توۋلاشقان.

haykırışmak. ۋارقىراشماق، توۋلاشماق.

haykırımak. ۋارقىرىماق، توۋلىماق.

haykırtmak. ۋارقىراتماق، توۋلاتماق.

haylamak. ① «هاي - هۇي» دەپ هايۋانلارنى ھەيدىمەك. ② ئەھمىيەت بەرمەك، كۆڭۈل بۆلمەك: «O kadar yalvardılar, haylamadı. شۇنچىلىك يېلىندى، كۆڭۈل بۆلمىدى.»

haylamamak. ئەھمىيەت بەرمەسلىك، كۆڭۈل بۆلمەسلىك.

haylâyf. is. ئۇستۇن تەبىقىلەر ھاياتى، نازۇك هايات.

haylaz. s. is. ①ھۇرۇن، بوشاڭ. ② قىلىقى سەت، سەت قىلىقلىق.

haylazlık, — ğı. is. ① ھۇرۇنلۇق، بوشاڭلىق. ② سەت قىلىق.

hayli. s. far. راسا، تازا، خېلىلا، ئوبدانلا...

haymana. is. يايلاق، ئوتلاق.

haymatlos. is. alm. ۋەتەنسىز، ھېچبىر دۆلەت تەۋەلىكىدە بولمىغان.

hayme. is. ar. چېدىر.

hayme. nişin. osm. is. s. كۆچمەنلەر.

hayran. s. ar. ھەيران، ھاڭ ـ تاڭ.

hayranlık, —ğı. is. ھەيرانلىق.

hayrat, —tı. is. ar. ساۋاپلىق ئىش، خەير ـ ساخاۋەت.

hayret, — ti. is. ar. ھەيرانلىق، ھاڭ ـ تاڭلىق.

haysiyet, —ti. is. ar. ئېتىبار، شەرەپ، غۇرۇر، قەدىر ـ قىممەت، ئىززەت ـ نەپس:

«Milli haysiyet — مىللىي غۇرۇر»

haysiyetli. s. ئېتىبارلىق، ئابرويلۇق، شەرەپلىك.

haysiyetsiz. s. ئېتىبارسىز، غۇرۇرسىز، ئىززەتسىز.

hayta. is. ① تىجمەل، سەرسان. ② قېيىپ كېتىپ نىشانغا تەگمىگەن ئوق.

hayvan. is. ar. ① ھايۋان. ② ئەقىلسىز ۋە قىلىدىن ئىش كەلمەيدىغان.

hayvanat, — tı. is. ar. ھايۋانات.

~ bahçesi. ھايۋانات باغچىسى.

hayvanca. z. ھايۋانلارچە، قوپال:

«Hayvanca bir davranış — قوپال بىر ھەرىكەت.»

hayvancılık, — ğı. is. چارۋىچىلىق:

«Beş balık bir hayvancılık bölgesidir — بەشبالىق چارۋىچىلىق رايونىدۇر.»

hayvani. s. ar. ھايۋانچە.

hayvanlar. ھايۋانلار.

hayvanlaşmak. قوپاللاشماق، ئەخلاق ـ پەزىلىتىنى يوقاتماق.

hayvanlık,—ğı. is. ① ھايۋانلىق. ② قوپال ھەرىكەت.

hayyam. s. ar. چېدىرچى.

hayyen. z. ar. تىرىك.

haz, — zzı. is. ar. ① زوق، خۇشنۇد. ② مەمنۇنلۇق، رازىلىق.

hazakat, — ti. is. ar. ئۇستىلىق، ئۇزلۇق، ماھىرلىق.

hazakatlı. s. ئۇستا، ماھىر، ئۇز.

hazan. is. ar. كۈز، خازان ۋاقتى.

hazar[1]. is. ar. تىنچلىق.

hazar[2]. is. تۈك ھەرىسى.

hazf etmek. ئۆچۈرمەك، ئېلىپ تاشلىماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق.

hazıf, — zfı. is. ar. ① قالدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق. ② سۆزنىڭ ئۇزىراپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن بەزى سۆزلەرنى قىسقارتماق.

hazık, — kı. s. ar. ئۇستا، ماھىر، ئۇز.

hazıkane. z. ماھىرانە، ئۇزلۇق بىلەن.

hazım, — zmı. is. ar. ① ھەزىم. ② قوبۇل قىلىنىش.

hâzım. s. ar. ① سىڭدۈرگۈچى، ھەزىم قىلغۇچى. ② ئەر ئىسمى.

hazımlı. s. قورسىقى كەڭ، كۆتۈرۈشلۈك.

hazımsız. s. ① ھەزىم قىلالمايدىغان. ② يەڭگىل (ئادەم)، سەۋرسىز.

hazır. s. ar. ھازىر، تەييار:

«Ben hazırım — مەن تەييار.

«Hazır elbise — تەييار كىيىم.»

hazır cevap. s. ar. ھازىر جاۋاب، دەرھال جاۋاب بېرىدىغان.

hazırcı. is. تەييار كىيىم ساتقۇچى.

hazırlamak. ھازىرلىماق، تەييارلىماق.

hazırlanmak. ھازىرلانماق، تەييارلانماق.

hazırlatmak. ھازىرلاتماق، تەييارلاتماق.

hazırlık, — ğı. ھازىرلىق، تەييارلىق.

hazırlıksız. s. ھازىرلىقسىز، تەييارلىقسىز.

hazin. s. ar. ① ئېچىنىشلىق، ھەسرەتلىك، ئەلەملىك. ② قايغۇلۇق.

hazine. is. ar. ① خەزىنە. ② دۆلەت مالىيىسى. ③ ئامبار، ساڭ.
hazinedar. is. → **Haznedar.**
haziran. is. ar. ئىيۇن، ئالتىنچى ئاي.
hazlanmak. خۇشلانماق، خۇش بولماق.
hazm. is. → **Hazım.**
hazm· etmek. ① ھەزىم قىلماق، سىڭدۈرمەك. ② قايىل بولماق.
hazne. is. ar. ① خەزىنە. ② سۇ ئامبىرى. ③ دۆلەت مالىيەسى.
haznedar. is. ar. far. خەزىنىچى.
hazret· — ti. is. ar. ھەزرەت (ھۆرمەت تىلى):
«Hazreti Ali — ھەزرەت ئەلى.»
hazz· etmek. خۇشلانماق، زوقلانماق.
heba. is. ar. بوشقا كەلگەن، بىكار، پايدىسىز:
«Bütün emekler heba oldu — پۈتۈن ئەمگەكلەر بىكار بولدى.»
hece. is. ar. بوغۇم (تىل):
«Okumak kelimesinde üç hece var — «ئوقۇماق»، سۆزىدە ئۈچ بوغۇم بار.»
hececi. is. بوغۇم ساناپ شېئىر يازغۇچى.
hecelemek. بىر - بىر ئوقۇماق، بوغۇم بويىچە ئوقۇماق.
heceli. s. بوغۇملۇق:
«Iki heceli bir kelime — ئىككى بوغۇملۇق سۆز.»
hecin. is. ar. zool. بىر لوكىلىق تۆگە.
hedaya. is. ar. ھەدىيىلەر («ھەدىيە» نىڭ كۆپلۈكى).
hedef. is. ar. ① نىشان. ② غايە، مەقسەت. ③ قارا (ئوقنى تەگكۈزىدىغان).

heder. is. ar. ① ئورۇنسىز يەرگە خەجلىمەك. ② زىيان، بوشقا كەلمەك.
~ **olmok.** زىيان بولماق.
hedim, hedm, hedmiyat. is. ar. ئۆرۈش، يىقىتىش (تامنى، بىنانى).
hediye. is. ar. ① ھەدىيە. ② ئايال ئىسمى.
hediyelik, — ği. is. ھەدىيىلىك:
«Hediyelik mal — ھەدىيىلىك مال.»
hegomonya. is. ar. بىر دۆلەتنىڭ باشقا بىر دۆلەتكە قارىتا يۈرگۈزگەن زومىگەرلىكى ۋە بېسىمى:
«Dünya hegomonyası — دۇنيا زومىگەرى.»
hegomonyacılık, — ğı. is. زومىگەرلىك.
hekim. is. ar. دوختۇر، تېۋىپ.
hekimlik, — ği. is. دوختۇرلۇق، تېۋىپلىق.
hektar. is. fr. گېكتار (ئون بەش مۇغا تەڭ).
hektogram. is. fr. گېكتوگرام (يۈز گرامغا تەڭ ئېغىرلىق ئۆلچىمى).
hektolitre. is. fr. گېكتولىتر (يۈز لىترغا تەڭ ھەجىم ئۆلچەم بىرلىكى).
helâ. is. ar. خالا جاي، ھاجەتخانا.
helâk, — ki. is. ar. ھالاك.
helâl· — li. is. ar. ① ھالال. ② نىكاھلىق خوتۇن.
hele. far. ئومۇمەن، ھېچ بولمىغاندا، زادى، پەقەت دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.
helhel. is. بىلەيزۈك.
helikopter. is. fr. تىك ئۇچار (ئايروپىلان).
helik. is. far. شېغىل تاش.
helis. is. fr. ① چۆگىلىمەچ، چۆگىلىمە سىزىقلار. ② بۇرما.
helke. is. چېلەك، تۇڭ.

Helsinki. öz. is. خېلسىنكى (فىنلاندىيە پايتەختى).

helva. is. ar. mutf. هالۋا.

helvacı. is. هالۋىچى، هالۋا ياساپ ساتقۇچى.

helvacılık, – ğı. is. هالۋىچىلىق.

helva . hane. is. ar. far. هالۋا پىشۇرىدىغان قازان.

helvalık. ① هالۋا ياسايدىغان ماتېرىياللار. ② خەجلەش ئۈچۈن بالىلارغا بېرىلىدىغان پۇل.

helyoterapi. is. fr. كۈن نۇرى بىلەن داۋالىنىش.

hem. far. هەم:
«Hem beni, hem onu — هەم مېنى، هەم ئۇنى.»

hem. far. ئۇيغۇرچىدىكى «داش» قوشۇمچىسى ئورنىدا قوللىنىلىدۇ:
«Hem zaman — زاماندىش، ھەمزامان.»

hemdem. is. far. دوست (رەپىق، رەپىقە).

hemen. z. far. ① ھامان، دەرھال. ② تەخمىنەن. ③ شۇنداق.

hemen hemen. z. ① ئاساسەن، ئومۇمەن. ② بىر ئازدىن كېيىن، ئىشقىلىپ.

hem . fikir, – ri. s. far. پىكىرداش.

hem . hudut. s. far. چېگرىداش، قوشنا تام.

hem . pa. is. far. شېرىك (يامان ئىشلاردا).

hem . rah. is. far. ھەمراھ، يولداش.

hem . ser. is. far. يولداش (ئايال ھەم ئەرگە نىسبەتەن).

hem . şehri. is. far. يۇرتداش، بىر يۇرتلۇق.

hemşerilik, hemşehrilik. يۇرتداشلىق.

hemşire. is. far. ① ھەمشىرە، ئاچا ياكى سىڭىل. ② كېسەل باققۇچى ئايال.

hemşirelik, – ği. is. ① ھەمشىرىلىك، ئاچا ياكى سىڭىللىق. ② سانىتاركىلىق، سېستىرالىق.

hemşirezade. is. ra. ئاچا ياكى سىڭىلنىڭ بالىلىرى.

hemta. s. far. باراۋەر، تەڭ، ھەمتا.

hemücük, – ğü. is. شەھەرگە يېڭى كىرگەن يېزىلىق، ئەسكەرلىككە يېڭى كىرگەن يېزىلىق.

hendek, – ği. is. ar. ① خەندەك. ② چوڭقۇرلۇق.

hendese. is. ar. گېئومېترىيە، ھەندەسە.

hengâm. is. far. زامان، ۋاقىت، مەۋسۇم، ھەنگام.

henüz. z. far. ھازىرلا، ئەمدىلا، تېخى، تېخى:
«Henüz geldim, daha kimseile görüşemedim — ئەمدىلا كەلدىم، تېخى ھېچكىم بىلەن كۆرۈشمىدىم.»

hep, – pi. z. ① ھەممە، پۈتۈنلەي. ② ھەمىشە، دائىما، كۆپىنچە:
«O hep böyle söyler — ئۇ ھەمىشەم شۇنداق سۆزلەيدۇ.»

hepimiz. z. ھەممىمىز.

hepiniz. z. ھەممىڭىز.

hepsi. z. ھەممىسى.

hepten. z. تامامەن. پۈتۈنلەي.

her. s. far. ھەر، ھەربىر.

hercai. s. far. ① تۇراقسىز، بىقارار. ② ئابدال، تېجىمەل.

hercailik, – ği. is. ① تۇراقسىزلىق، بىقارارلىق. ② ئابداللىق، تېجىمەللىك.

hercümerç, – çi. is. ar. قالايمىقان، رەتسىز، بىسەرەمجان.

herdem. is. far. ھەر زامان، ھەر-ۋاقىت، ھەمىشە.

herek. is. ar. يان تىرەك (مېۋە دەرەخ-لىرى ۋە باشقا زىرائەتلەرنىڭ قىڭغىيىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن يېنىغا تىكىپ ئۇنى باغلاپ قويىدىغان).

hereklemek. يان تىرەككە باغلاپ قويماق.

herem. is. ar. ① ماغدۇرسىزلىق، قۇۋ-ۋەتسىزلىك، ئاجىزلىق. ② قېرىلىق.

hergâh. z. far. ھەر زامان، ھەر ۋاقىت.

hergele. is far. ① ئاساۋ، يىلق ئارتىشقا ۋە مىنىشكە كۆندۈرۈلمىگەن ئات، قېچىر، ئېشەك. ② تەربىيىسىز، ئەدەبسىز، ئەخلاقسىز.

her . hangi. s. far. ھەرقانداق:

«Her hangi bir adam — ھەرقانداق بىر ئادەم.»

herif. is. ar. شۈبھىلىك، گۇمانلىق ئادەم:

«Şu herif kim? — ئۇ ئادەم كىم؟»

herifceğiz. is. بىچارە (ئادەم).

herkes. z. far. ھەركىم، ھەممە ئادەم.

herşey. is. ھەر نەرسە.

hervele. is. ra. ① يۈگۈرۈش. ② بىر سۈرئەتتە يۈرۈش.

herze. is. far. قۇرۇق گەپ، تېتىقسىز گەپ.

hesap, – bı. is. ar. ھېساب.

hesapçı. s. ھېسابچى، بوغالتىر.

hesaplamak. ھېسابلىماق.

hesaplanmak. ھېسابلانماق.

hesaplaşmak. ھېسابلاشماق.

hesaplatmak. ھېسابلاتماق.

hesaplı. s. ھېسابلىق، تۇجۇپلىك.

hesapsız. ① ھېسابسىز. ② پىلانسىز. ③ مەقسەتسىز.

hesapsızlık, – ğı. is. ھېسابسىزلىق، پىلانسىزلىق.

hetketmak. يىرتماق، بۇزماق.

heva. is. ar. ① ئىستەك، ھەۋەس، ئارزۇ. ② تاماشا، ئويۇن - كۈلكە.

heves. is. ar. ① ھەۋەس، ئىشتىياق، ئىستەك. ② زوق، تاماشا:

«Hevesi yok — ھەۋىسى يوق.»

heves . kâr. s. ar. far. ھەۋەسكار.

heveskârlık, – ğı. is. ھەۋەسكارلىق.

heveslendirmek. ھەۋەسلەندۈرمەك. قىزىقتۇرماق:

«Boşuna heveslendirme, dersim var sinemaya gidemem — مېنى قىزىقتۇرما، دەرسىم بار، كىنوغا بارالمايمەن.»

heveslenmek. ھەۋەسلەنمەك، قىزىقماق.

hevesli. s. ھەۋەسلىك، ھەۋەسكار.

hevessiz. s. ھەۋەسسىز، قىزىقمايدىغان.

hevil, – vli. is. ar. قورقۇنچ.

hey. ünl. ھەي.

heybe. is. ar. ① خۇرجۇن. ② بوغچا، پىرىكا.

heybeci. is. خۇرجۇن قاتارلىقلارنى ساتقۇچى.

heybet, – ti. is. ar. ھەيۋەت.

heybetli. s. ھەيۋەتلىك.

heyecan. is. ar. ھاياجان.

heyecanlanmak. ھاياجانلانماق.

heyecanlı. s. ھاياجانلىق.

heyecansız. s. ھاياجانلانمايدىغان، ھاياجانسىز.

heyet, – ti. is. ar. ① شەكىل، كۆرۈنۈش. ② ئۆمەك. ③ ئاسترونومىيە.

④ ۋەزىيەت، ئەھۋال:
«1. Teftiş heyeti. — تەكشۈرۈش ئۆمىكى
2. Çin heyeti — جۇڭگو ئۆمىكى.
3. Şu yapının heyeti hoşa gidiyor — بۇ بىنانىڭ كۆرۈنۈشى ياخشىكەن.»
heyet . şinas. is. ar. far. ئاسترونوم.
heyhat, – tı. ünl. ar. ئىسىت، ئەپسۇس.
heyhey. is. far. ① خۇشال - خۇرام، ئويۇن - تاماشا. ② نىرۋا بۇزۇقلۇقى.
heykel, – li. is. ar. ھەيكەل.
heykelci. is. ① ھەيكەلتىراش، ھەيكەلچى. ② ھەيكەل ساتقۇچى.
heykelcik, – ği. is. كىچىك ھەيكەل، ھەيكەلچاق.
heykelcilik, – ği. is. ھەيكەلتىراشلىق، ھەيكەلچىلىك.
heyulâ. is. ar. ① ھاياتلىقنىڭ ئەسلى ماددىسى. ② خىيالىي كۆرۈنۈش. ③ قورقۇنچلۇق خىيال. ④ پۈتۈن ھاياتلىق، پۈتۈن تەبىئەت.
hezâr. is. far. ① بۇلبۇل. ② مىڭ.
hezaran. is. ar. ① بۇلبۇللار. ② مىڭلارچە.
hezaren. is. far. بامبۇك.
hezar . fen, – nni. is. far. ئۆلىما، ئالىم.
hezeç, – ci. is. ar. ئارۇز ۋەزنىنىڭ «بەھەر» دەپ ئاتىلىدىغان ۋەزىن تۈرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىپتى.
hezel. is. ar. ① ھەزىل، چاقچاق. ② غەزەل.
hezeliyat, – tı. is. ar. غەزەلىيەت.
hezeyan. is. ar. ① ھەزىل، چاقچاق. ② جۆيلۈش.
hezimet, – ti. is. ar. مەغلۇبىيەت.
hıçkırık, – ğı. is. ① كېكىرىك. ② ئۆكسۈك:
«Hıçkırıklarla ağlamak — ئۆكسۈپ يىغلىماق.»
hıçkırmak ① ھىق تۇتماق. ② ئىچ - ئىچىدىن يىغلىماق. ③ كېكىرمەك.
hıfız, – fzi. is. ar. ① ساقلاش. ② يادلاش. ③ ئەستە تۇتۇش.
hıfzetmek. ① ساقلىماق. ② ئەستە تۇتماق.
hıhlamak. ھىق تۇتماق.
hılye. is. ar. ① بېزەك، زىننەت. ② ئۇلۇغ ئادەملەرنىڭ خۇسۇسىيىتى يېزىلغان كىتاب.
hımbıl. s. is. ئەخمەق، دۆت، ھورۇن.
hımhım. s. is. خىڭ - خىڭ، دىماغدا سۆزلەيدىغان (كىشى).
hımhımlamak. دىماغدا سۆزلىمەك.
hınca . hınç. z. s. لىقمۇلىق.
hınç, – cı. is. ئۆچ، ئىنتىقام.
hınt. s. erm. ساراڭ، ئەخمەق.
hınta. is. ar. بۇغداي.
hınzır. is. ar. توڭگۇز، چوشقا (تىل ئورنىدا قوللىنىلىدۇ).
hır. is. غوۋغا، تالاش - تارتىش، جېدەل - ماجىرا.
hıra. s. ئاجىز، زەئىپ، جىۋەك.
hıraman. s. far. بىپەرۋا، خىرامان.
hırboluk, – ğu. is. ئەخمەقلىق.
hırçın. s. تەرسا.
hırçınlaşmak. تەرسالاشماق.
hırçınlık, – ğı. is. تەرسالىق.
hırdavat, -ti is. far. ① مېتال بۇيۇملار (قولۇپ، مىخ، ئىشىك تۇتقۇچى، سىم

قاتارلىقلار). ② كىرەكسىز ئۇششاق ـ چۈشـ شەك نەرسە ـ كېرەك.

hırıldamak. خىرىلدىماق:
«Çocuğun nezlesi var, göğsü hırıldiyor — بالا زۇكام بولۇپ قاپتۇ، مەيدىسى خىرىلداۋاتىدۇ.»

hırıldaşmak. تىللاشماق.

hırızma. is. ① شاش هايۋانلارنىڭ كالپۇك ياكى بۇرنىغا ئۆتكۈزۈپ قويۇلـ دىغان تۆمۈر هالقا. ② بۇرۇن هالقىسى (زىننەت ئۈچۈن).

Hıristiyan. öz. is. s. yun. خرىستىئان.

Hıristiyanlık, — ğı. خرىستىئان دىنى.

hırka. is. ar. ① قېلىن چاپان.
② جەندە (قۇراق چاپان).

hırka · püş. is. دەرۋىش، دىۋانە.

hırlamak. ① خىرىلدىماق (ئىت).
② خورەك تارتماق.

hırpalamak. ① بۇزۇۋەتمەك، كونىرىتىۋەتمەك، زىدە قىلىۋەتمەك. ② ئۇرـ ماق. ③ رەنجىتمەك، كۆڭلىنى ئاغرىتماق:
«Hırsızı polis epey hırpalamış — ئوغرىنى ساقچى خېلىلا ئۇرۇپتۇ.»

hırpalanmak. ① بۇزۇلماق، كونىرىماق، زىدە بولۇپ كەتمەك، زەئىپلەشمەك.
② ئۇرۇلماق، سوقۇلماق.

hırpani. s. پەرىشان هال.

hırpanilik, — ği. s. هالى خاراب، پەرىشان.

hırs. is. ar. ① هېرىس.
② ئاچكۆزلۈك، تويماسلىق. ③ تەمە:
«Fazla kazanç hırsıyla ziyana uğradı Ahmet — كۆپ پايدىغا هىرىس قىلىپ زىيانغا ئۇچرىدى ئەخمەت.»

hırsız. is. ئوغرى.

hırsızlamak. ئوغرىلىماق.

hırsızlamasına. z. ئوغرىلىقچە.

hırsızlık, — ğı. is. ئوغرىلىق.

hırslandırmak. ① ئاچچىقلاندۇرماق.
② تەمەيىنى ئاشۇرماق.

hırslanmak. ① ئاچچىقلانماق.
② تەمە قىلماق.

hırslı. s. ① جىلىخور، خاپىلىق.
② ئاچكۆز، تەمەگەر.

hırtı . pırtı. is. ئەسكى ـ تۈسكى نەرسىلەر، هىرتى ـ پىرتى.

hırt . lamba. s. ① دىۋانىلەردەك كىينىۋالغان. ② هالى خاراب. ③ داۋاملىق يۆتىلىدىغان.

hısım. is. ئۇرۇق ـ تۇغقان، ئەقرابا.

hısımlık, — ğı. is. ئۇرۇق ـ تۇغقانلىق، ئەقرابالىق.

hıssa. is. ar. تەجرىبە ـ ساۋاق، ئىبرەت.

hışım, — şmı. is. ar. ئاچچىق، غەزەپ.

hışımlanmak. ئاچچىقلانماق، غەزەپـ لەنمەك.

hışır. is. ar. ① قوغۇن ـ تاۋۇزلارنىڭ پوستى، شاپىقى. ② خەمەك (قوغۇن، تاۋۇز). ③ قوپال ۋە سەت.

hışırdamak. شاراقشىماق، شىلدىرلىماق.

hışırdatmak. شالدىرلاتماق.

hıyanet, — ti. is. ar. ① خىيانەت.
② ۋاپاسىزلىق، ئالدامچىلىق. ③ ۋاپاسىز، سۆزىدە تۇرمايدىغان.

hıyanetlik, — ği. is. ① خىيانەتلىك.
② ۋاپاسىزلىق. ③ هىيلىگەرلىك، ئالـ دامچىلىق.

hıyar. is. ar. bot. تەرخەمەك.

hız. is. تېزلىك، سۈرئەت.

hızar. is. far. سۇ كۆچى بىلەن ئىشلىتىلىدىغان ھەرە.

hızlandırmak. تېزلەتمەك، ئىتتىكلەتمەك، ئىلداملىق.

hızlı. s. ① تېز، ئىلدام، ئىتتىك. ② شىددەتلىك، قاتتىق، كۈچلۈك.

hız - ölçer. is. شامال تېزلىكىنى (كۈچىنى) ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

hibe. is. ar. ① خەيرى - ئېھسان. ② ئەپۇ.

hibernakül. is. تۇمۇچۇق، غۇنچە.

hibre. is. ar. تەجرىبە، تالانت.

hibret, – ti. is. → **Hibre.**

hicab. is. → **Hicap.**

hicap, – bı. is. ar. ئىزا، ھايا.

hicir, – cri. is. ar. ① ھەجۋى ساتىرا، كېكىتمە. ② ساتىرىك شېئىر.

hicran. is. ar. ھىجران، بىر يەردىن ياكى بىرىدىن ئايرىلىش.

hicret, – ti. is. ar. ① ھىجرەت (ئىككىنچى بىر يۇرتقا كېتىش). ② كۆچۈش.

hicri. s. ar. ھىجرى، ھىجرىيە: «Hicri 1300 yılında — ھىجرىيە 1300 - يىلدا.»

hicr - etmek. ھەجۋىي قىلماق، كىكىتمەك.

hicriye. is. ar. ھەجۋىي سۆز، كىكىتمە سۆز، ساتىرىك سۆز.

hiç. z. far. ھېچ، ياق، زادى، پەقەت: «Hiç bir adam görmedim — ھېچبىر ئادەم كۆرمىدىم.»

hiçten. s. ① قەدىرسىز، ئەھمىيەتسىز، لازىمسىز. ② بىكاردىن - بىكارغا، بىھۇدە.

hidayet, – ti. is. ar. ① توغرا يول، توغرا يېزلغا كىرمەك. ② توغرا يولنى تاپماق، توغرا يول كۆرسەتمەك. ③ ئەر ئىسمى.

hiddet, – ti. is. ar. ① غەزەپ. ② كەسكىنلىك، قاتتىقلىق، جىددىي.

hiddetlenmek. غەزەپلەنمەك.

hiddetli. s. غەزەپلىك، ئەسەبىي.

hidro, – idro. يۇنانچە «سۇ» مەنىسىدىكى سۆز.

hidrografi. is. fr. گىدرولىگىيە (سۇ ئىلمى).

hidrojen. is. fr. ھىدروگېن.

hidroloji. is. fr. ھىدرولوگىيە.

hidrometre. is. fr. گىدرومېتىر (ھاۋادىكى نەملىكنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

hiffet, – ti. is. ar. ① يېنىككلىك، چاققانلىق، چەبدەسلىك. ② ھۇزۇرلۇق. ③ ئېغىر - بېسىقلىق، تەمكىنلىك.

higrometri. is. fr. نەملىك ئۆلچەر.

higroskop, – pu. is. fr. نەملىكنى تارتقۇچى.

hikâyat. is. ar. ھېكايىلەر.

hikâye. is. ar. ھېكايە، چۆچەك.

hikâyeci. is. ① ھېكايە يازغۇچى، ھېكايىچى. ② ھېكايە سۆزلىگۈچى.

hikâyecilik, – ği. is. ھېكايىچىلىك.

hikâye, – nüvis. is. far – ar. ھېكايە ۋە رومان يازغۇچى.

hikmet, – ti. is. ar. ① ھېكمەت، سىر. ② مۆجىزە. ③ دانىشمەن، دانا. ④ بىلىم.

hikmetli. s. ھېكمەتلىك، سىرلىق.

hilâf. is. ar. ① خىلاپ. ② يالغان.

hilâfet, – ti. is. ar. خەلىپىلىك.

hilâfgir. s. قارشى تەرەپ، مۇخالىپ.
hilâl. is. ar. يېڭى ئاي، يېڭى چىقـ
قان ئاي، ھىلال.
hilâli. s. ar. يېڭى ئاي شەكلىدە،
ئاي شەكىللىك.
hile. is. ar. ھىيلە، مىكىر، ساختىلىق:
«Bu işte bir hile var — بۇ ئىشتا
بىر ھىيلە بار.»
hile · baz. ar. far. ھىيلىگەر،
ساختىپەز، ھىيلىچى.
hileci. s. ھىيلىگەر، ساختىپەز.
hilecilik, — ği. is. ساختىپەزلىك،
ھىيلىگەرلىك.
hilekârlık, — ğı. s. → **Hilecilik.**
hileli. s. ساختىپەزلىك، مەككارلىق.
hilelendirmek. ھىيلىلىك، ھىيلە
ئارىلاشتۇرماق.
hilesiz. s. ساددا، راستچىل:
«Hilesiz bir adam — ساددا ئادەم.»
hilim, — lmi. is. ar. مۇلايىملىق،
ياۋاشلىق.
hilkat, — ti. is. ar. ① يارىتىلىش،
پەيدا بولۇش، تۈزۈلۈش. ② تەبىئىي
تۇغما. ③ ساتۇرىن يۇلتۇزى. ④ s. قارا-
تەنلىك. ⑤ مەڭىزدىكى قارا مەڭ (خال).
Hindul. öz. is. dilb. ئوتتۇرا ئە-
سىردە شىمالىي ھىندىستاننىڭ ئوتتۇرا
قىسمىدا قوللىنىلغان تىل.
hin · oğlu. is. ئىنتايىن ھىيلىگەر،
قۇۋ، ئۆتكۈر (كىشى).
Hint. öz. is. far. ھىندىستان.
Hint · ari. is. dilb. ھىندىستاندا
قوللىنىدىغان ئاۋرۇپا تىللىرى.
Hintli. öz. is. ھىندىستانلىق.
hint · yağı — nı. is. ecz. ئابدىـ
مىلىك يېغى.
hiperbol, — lü. is. yun. mat. قىش
ئەگرى سىزىق.
hipnotik. is. fr. tip. ئۇيقۇ دورىسى.
hilki. s. ar. يارىتىلىشتىن.
hilmi. s. مۇلايىم، ياۋاش، مۆمىن.
Himalaya. is. ös. ھىمالايا.
himaye. s. ar. ھىمايە، قوغداش،
ئاسراش.
~ **sine almak.** قانات ئاستىغا ئالماق.
himayecilik, — ği. is. دۆلەتچىلىك.
himayeli. s. ھىمايە ئاستىغا ئېلىنغان،
قوغدالغان.
himayesiz. s. ھىمايىسىز.
himmet, — ti. is. ar. ھىممەت.
~ **etmek.** ياردەم قىلماق، غەيرەت
قىلماق.
himmetli. s. ھىممەتلىك.
hin. is. ar. ۋاقىت، زامان، چاغ.
Hind. öz. is. → **Hint.**
hindi. is. zool. كۈركە توخۇ، كۈركە.
Hindi. is. ar. ھىندىستانلىق، ھىند.
hindiba. is. ar. bot. زۇھارگۈل.
Hindiçin. öz. is. ھىندىچىن.
Hindistan. öz. is. ھىندىستان.
hindistan · cevisi. is. bot. پالما.
hindistan · fili. is. zool. ھىنـ
دىستان پىلى، ئاسىيا پىلى.
Hindistanî, Hindustanî. öz. is.
ھىندى - ئارى تىلى.
Hindu· öz. is. s. far. ① ھىندىستانـ
نىڭ رەسمىي تىلى. ② ھىندىستاننىڭ
مەجۇسى خەلقى.
hipnoz· is. fr. گىپنوز.
hipodrom. is. fr. ئات بەيگىسى

مەيدانى.

hirek. is. zool. قوي.

hirfet, — ti. is. ar. كەسىپ، ھۈنەر، مەسلەك، تېخنىك.

hirfetçi. is. ھۈنەرۋەن.

his, — ssi. is. ar. ھېس، تۇيغۇ، سېزىم.

hisar. is. ar. قەلئە، ئىستېھكام.

hisli. s. زېرەك، تۇيغۇن، سەزگۈر، ھوشيار:

«Hisli. bir adam — زېرەك بىر ئادەم.»

hispanik. is. fr. dilb. VIII ئەسىر-دىن XVI ئەسىرگىچە ئىسپانىيىدە قوللىنىلغان بىر خىل ئەرەب تىلى.

hisse. is. ar. پاي، ئۈلۈش، ھەسسە، تۆھپە:

«Bu işte Muminin hissesi var — بۇ ئىشتا مۆمىنىنىڭ ھەسسىسى بار.»

hissedar. is. ar. far. ئورتاقلىق، شېرىكلىك، ھەسسىدارلىق.

hissedilmek. ھېس قىلىنماق.

hisseleşmek. بۆلۈشمەك، ئۈلۈشمەك.

hisseli. s. بۆلۈنگەن، تەقسىم قىلىنغان.

hisset, — ti. is. ar. پىخسىقلىق، پىششىقلىق، بېخىللىق.

hiss. etmek. ھېس قىلماق، تۇيماق، سەزمەك.

hiss. ettirmek. ھېس قىلدۇرماق، سەزدۈرمەك.

hissi. s. ar. ھېسسىي.

hissiyat, — tı. is. ar. ھېسسىيات.

hissiz. s. ar. ھېسسىز، تۇيغۇسىز.

hissizlik, — ği. is. ھېسسىزلىك، تۇيغۇسىزلىق.

histeri. is. fr. ئىستېرىيە (قورقاقلىق كېسىلى).

hiş, hişt, — ti. ünl. ھەي، ھوي، قارا ... دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.

hitab. is. → **Hitap.**

hitabe. is. ar. ۋەز، نۇتۇق، سۆز.

hitabet, — ti. is. ar. قارىتا، بېغىشلاش:

«Çin halkına hitaben yapılan bir açıklama — جۇڭگو خەلقىغە قارىتا چىقىرىلغان بىر بايانات.»

hitabetmek. خىتاب قىلماق:

«Size hitabettim — سىزگە قاراتتىم.»

hitam. is. ar. ئاخىر، تۈگەنچە، خاتىمە، تۈگەللىمە.

hitan. is. ar. سۈننەت، خەتنە.

~ cemiyeti. سۈننەت توي.

hitap, — bi. is. ar. خىتاب، سۆز.

~ etmek. بىرقانچە كىشىگە سۆز سۆزلىمەك.

Hitit. öz is. ing. قەدىمكى زاماندا ئاناتولىدا ياشىغان بىر مىللەت.

Hititçe. öz. is. dilb. ھىتىت تىلى.

Hitlercilik, — ği. is. گىتلېرچىلىك.

hiyanet. is. → **Hıyanet**

hiyerarşi. is. fr. ئەمەل دەرىجىسى، ئۇنۋان دەرىجىسى.

hiyeroglif. is. fr. ئىروگلىف (سىمۋوللۇق يېزىق، رەسىملىك يېزىق، ئىشارەتلىك يېزىق).

hiza. is. ar. تەڭلىك، بەراۋەرلىك، تەكشىلىك.

hizalamak. تەكشى ھالغا كەلتۈرمەك.

hizar. is. چوڭ ھەرە.

hizb. is. → Hizip.

hizip, – zbi. is. ar. ① جىزبى (پۇتۇندىن ئايرىلغان)، گۇرۇھ. ② قۇرئاننىڭ پارىسى.

hizipçi. s. is. گۇرۇھۋاز.

hizipçilik, – ği. is. گۇرۇھۋازلىق، مەزھەپچىلىك.

hizmet, – ti. is. ar. ① خىزمەت. ② ۋەزىپە. ③ ئىش، ئەمگەك.

hizmetçi. is. ① كۈتكۈچى. ② خىزمەتچى (ئۆي ياكى مېھمانخانىلاردا). ③ قارا خىزمەتچى.

hizmetçilik, – ği. is. كۈتكۈچىلىك. كۈتكۈچىلىك ئىشى.

hizmetkâr. is. ar ·far. خىزمەتكار:
«Kadın hizmetkâr— ئايال خىزمەتكار.»

hizmetkârlık, – ğı. is. خىزمەتكارلىق.

hoca. is. far. ئوقۇتقۇچى، ئۇستاز.

hocalık, – ğı. مۇئەللىملىك، ئوقۇتقۇچىلىق، ئۇستازلىق.

hocanim. is. مۇئەللىمە، ئايال ئوقۇتقۇچى.

hodak, – ğı. is. ئۆي هايۋانلىرىغا قارايدىغان خىزمەتكار.

hod. bin. s. far. مەنمەنچى، شەخسىيەتچى.

hod. binlik, – ği. is. مەنمەنچىلىك، شەخسىيەتچىلىك، ئۆزۈمچىلىك.

hodgâm. s. → Hodkâm.

hod. kâm. s. → Hodbin.

hod. pesent. s. far. مەغرۇر، تەكەببۇر، چوڭچى.

hod. pesentlik, – ği. is. مەغرۇرلۇق، تەكەببۇرلۇق، چوڭچىلىق.

hohlamak. هورلىماق:
«Üşümüş ellerine hohluyor — ئۇ، توڭلىغان قولىنى هورلاۋاتىدۇ.»

hohlanmak. هورلانماق.

hokey. is. ing. sp. مۇز ئۈستى توپ.

hokka. is. ① ئەينەك ۋە مەدەندىن ياسالغان هەر خىل قۇتا. ② قاچا. ③ سېھرىگەرلەر ئويۇن كۆرسەتكەندە ئىشلىتىدىغان قاچا:
«1. Mürekkep hokkası — سىياھ قۇتىسى.
2. Şeker hokkası — شېكەر قۇتىسى.
3. Tütün hokkası — تاماكا قۇتىسى.
4. Tükürük hokkası — تۈكۈرۈك قاچىسى.»

hokka. baz. is. ar. ① سېھرىگەر. ② هىيلىگەر، مەككار.

hokka. bazlik, – ğı. is. ① سېھرىگەرلىك. ② هىيلىگەرلىك، قىزىلكۆزلۈك.

hol, – lü. is. fr. ① كارىدور، ئارىلىق. ② زال.

Hollanda. öz. is. coğr. گوللاندىيە.

Hollandalı. is. öz. گوللاندىيىلىك.

homolog. s. fr. لايىق، مۇۋاپىق، ئويغۇن، ماس، ئوخشاشلىق.

homosfer. is. fr. يەر يۈزى بىلەن 100 كىلومېتر ئېگىزلىك ئارىسىدىكى ئاتموسفېرا قاتلىمى.

homurdanmak. كۇتۇلدىماق، غودۇڭشىماق.

homurtu. is. ① كوتۇلداش، غودۇڭشىش. ② ئېيىقنىڭ ۋارقىرىشى.

hona. is. ئەركەك بۇغا.

Hong kong. is. öz. شياڭگاڭ.

hoparlör, – rü. is. fr. رادىئو-

كانىيى، لابا.

hoppa. s. پىنەك، شالىلاق، ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىغان.

hoppaca. z. پىنەكلىك بىلەن.

hor. s. far. ئېتىبارسىز، قەدىرسىز، خار، ھەقىر:

«Hor yaşamaktansa ölmek daha iyidir — خارلىنىپ ياشىغاندىن ئۆلگەن ئەلا.»

hora. is. yun. بىر خىل كوللېكتىپ ئۇسسۇل.

horasan. is. far. بىر خىل سېمونت.

horlamak. ① خورەك تارتماق. ② خورلىماق، پەس كۆرمەك.

horlanmak. خورلانماق، خارلانماق.

horluk, – ğu. is. خورلۇق، خارلىق.

horoz. is. far. ① خوراز. ② مىلتىق تەپكىسى، تەپكە.

hortlak,– ğı. is. ① ئالۋاستى. ② قورقۇنچلۇق نەرسە.

horuldamak. خورەك تارتماق، خورۇلدىماق.

horultu. is. خورەك.

horus. is. قەدىمكى مىسىرلىقلارنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكى بۈركۈت باشلىق ئىلاھ.

hostes. is. ing. ئايروپىلان، پاراخوت ۋە ئۇزۇن يوللۇق ئاپتوبۇسلاردا كۈتكۈچى ئايال ياكى قىز.

hoş. s. far. ① خوش. ② يېقىملىق، لەززەتلىك، تاتلىق. ③ غەلىتە.

hoşaf. is. far. ① كەمپۈت (قۇرۇق ياكى ھۆل مېۋىنى شېكەر بىلەن قايناتىپ تەييارلىغان ئۇسسۇلۇق). ② مۇراببا، ۋارىنا.

hoşaflık, – ğı. is. ① كەمپۈت ياكى ۋارىنىلىق (نەرسە.) ② كۈچسىزلىك، ھالسىزلىق.

hoş . beş. is. far. تىنچلىق، ئامانلىق سوراش، ھال ـ ئەھۋال سورىشىش.

~ etmek. سەمىمىي سۆھبەتلەشمەك.

hoş . bilezik, – ğı. is. folk. تۈركىيەدە ئەر ۋە قىزلارنىڭ ئايرىم ئوينايدىغان ئەنئەنىۋى ئويۇنى.

hoş . bu. s. far. خۇش پۇراق، خۇش بۇي.

hoşça. z. – خۇشال ـ خۇرام، تىنچ – ئامان (ئايرىلغان بىرسىنىڭ قالغانلارغا دەيدىغان سۆزى).

~ kalın. خۇش ۋاق بولۇڭ (خوش ئەمسە).

hoşe. is. باشاق.

hoş . görü. is. سەۋرچانلىق.

hoş . görücü. s. سەۋرچان، تاقەتچان، چىداملىق.

hoş . hal. s. far. بەختلىك.

hoşlamak. كۆڭلىنى خۇش قىلماق.

hoşlandırmak. خۇش قىلماق، مەمنۇن قىلماق.

hoşlanmak. خۇشلانماق، خۇش بولماق، مەمنۇن بولماق.

hoşlaşmak. خۇش بولۇشماق، مەمنۇن بولۇشماق، ياخشىلىق ھېس قىلماق.

hoşluk, – ğu. is. خۇشاللىق، خۇشلۇق.

hoşnut, – tu. s. far. مەمنۇن.

hoşnutluk, – ğu. is. مەمنۇنلۇق.

hoşnutsuz. s. نارازى، بىدىماق.

hoşnutsuzluk, – ğu. is. نارازىلىق، مەمنۇنسىزلىق، كۆڭلى غەش بولماق.

hoşt, – tu. ünl. چاق! (ئىتلارنى قوغلىغان ئاۋاز).

hoşur, hoşor. s. erm. ① سېمىز، بەستلىك. ② (ئايال ھەققىدە) دوپدومىلاق. ③ كالانپاي، قوپال.

hoştes. is. ئايروپىلان كۈتكۈچىسى (ئايال)، ئۇچقۇ كۈتكۈچىسى.

hotanto. is. جەنۇبىي ئافرىقىدا ياشايدىغان نېگىرلاردىن پەرقلىق بىر قوۋم.

hotoz. is. ① ئاياللارنىڭ تۈرلۈك شەكىلدىكى بىزەكلىك بۆكى. ② قۇشلارنىڭ بېشىدىكى تاجىسى. ③ بىنا ۋە باشقىلارنىڭ ئۈستىدىكى قۇببە.

hovarda. s. is. ① بەتخەج. ② بۇزۇق خوتۇننىڭ ئاشنىسى. ③ شەھۋەتپەرەس.

hoyrat, — tı. s. yun. قوپال، توڭ.

hoyratlık, — gı. is. قوپاللىق، توڭلۇق.

höcre. → **Hücre.**

hödük. s. is. ئەخمەق، مۆڭ، دۆت، ھاماقەت، گالۋاڭ.

hödüklük, — ğü. is. ئەخمەقلىق، مۆڭلۈك، دۆتلۈك، ھاماقەتلىك، گالۋاڭلىق.

hökkürmek. دەرۋىشلەرنىڭ زىكىر قىلىشى.

höl, — lü. is. ھۆل، نەم.

höllük, — ğü. is. ① ھۆللۈك، نەملىك. ② سۈيدۈك لاتىسى.

höngürtü. is. ھۆڭ-ھۆڭ يىغا ئاۋازى.

höpürdetmek. گۈپ - گۈپ ئىچمەك، غۇپ - غۇپ ئىچمەك.

hörgüç. is. ① لوكىكا، ئۆركەش. ② چوققا:

«Tek hörgüçlü deve — بىر لوكىلىق تۆگە.

Dağ hörgüçü — تاغ چوققىسى.»

hörgüçlü. s. لوككىلىق.

hörgüçlük, — ğü. is. تۆگىنىڭ چومى.

hötlem. is. تەھدىت.

hötlemek. تەھدىت قىلماق، قورقۇتماق.

Hristiyan. is. → **Hiristiyan.**

hu. ünl. ① «قەيەردە»، «ماڭا قارا!» دېگەن مەنىدە بولۇپ، كۆپىنچە ئاياللار ئوتتۇرىسىدا قوللىنىلىدۇ. ② قەدىمدە دەرۋىشلەرنىڭ سالام سۆزى.

hub, — bbu. is. مۇھەببەت.

hûb. is. ياخشى، خوپ.

hububat, — tı. is. ar. دانلىق زىرائەت.

Huda, öz. is. far. خۇدا.

huda. is. ar. ھىيلە، مىكىر، ئالدام، تۇزاق.

hudakâr. s. far. ھىيلىگەر، مەككار، ئالدامچى:

«Bu, hudakâr bir adam— بۇ، ئالدامچى بىر ئادەم.»

huda.perest, — ti. is. far. خۇداپەرەست.

hudavendiğâr. is. far. خۇداۋەندىگار.

huddâm. is. ar. كۈتكۈچىلەر، خىزمەتكارلار.

hudûs. is. ar. كېيىن پەيدا بولۇش.

hudut, — du. is. ar. چېگرا، پاسىل.

~ **alâmeti.** چېگرا سىزىق (بەلگىسى).

hudutlandırmak. چېگرىسىنى سىزماق، چېگرىسىنى بېكىتمەك.

hudutlu. s. ① چېگرىسى بېكىتىلگەن. ② چېگرىلانغان، چېگىرلىك.

hudutsuz. s. چەكسىز، پايانسىز.

huğ. is. قومۇش ۋە كېسەكتىن ياسالغان كەپە (ئۆي).

hukuk, — ku. is. ar. ① قانۇن، نىزام. ② قانۇنشۇناسلىق. ③ ئامال، چارە، ئۇسۇل. ④ ھوقۇق.

hukukçu. is. s. قانۇنشۇناس.

hukukça. z. قانۇنغا ئاساسەن.

hukuki. s. ar. قانۇنىي.

hukuklu. is. قانۇن سىنىپ (فاكۇلتېت) ئوقۇغۇچىسى.

hul. is. ar. خوتۇننىڭ تەلىپى بويىچە ئەرنىڭ خوتۇننى قويۇۋېتىشى. (ئايرىلىشى).

hulâsa. is. ar. خۇلاسە، يەكۈن، يىغىندا.

hulâsaten. z. قىسقىچە.

hulk. is. ar. خۇلۇق، مىجەز، خاراكتېر.

hulki. s. is. ① يارىتىلىشقا ئائىت. ② ئەر ئىسمى.

hulkum. is. ar. كېكىردەك، كاناي.

hulle. is. ar. ئۈچ تالاق قىلىنغان خوتۇننىڭ تەھلىلدىن كېيىن ئېرى بىلەن قايتا يارىشىۋېلىشى.

hulliyat, – ti. is. ar. ئاياللارنىڭ ئۈزۈك، هالقا قاتارلىق زىننەت بۇيۇملىرى.

hulül, – lü. is. ar. ① كىرىش، قەدەم بېسىش، قەدەم قويۇش. ② ئۆتۈش، سىزىپ ئۆتۈش. ③ سىڭىش.

hulûs. is. ar. ① ئاق كۆڭۈللۈك، سەمىمىيەت، سەمىمىيلىك. ② خۇشامەت:

«Osözü ancakhulûs için söy lüyor— ئۇ سۆزىنى خۇشامەت ئۈچۈن سۆزلەۋاتىدۇ.»

hulûs . kâr. s. far. ① ئاق كۆڭۈللۈك، سەمىمىي. ② خۇشامەتچى.

hulya. is. far. ① قۇرۇق خىيال، خام خىيال. ② ئايال ئىسمى.

humar. is. ar. ① خۇمار. ② كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ قاراش.

humbara. is. far. بىر خىل زەمبىرەك.

humbaralı. is. توپچى، زەمبىرەكچى.

hum . hane. is. far. مەيخانا.

humk, – ku. s. ar. ئەخمەقلىق، مۆڭلۈك، دۆتلۈك، گالۋاڭلىق.

humma. is. ar. ئىسسىتمىسى ئارتىش كېسەللىكى.

hummalı. s. ① بوي قىزىقى، ئىسسىتما. ② جىددىي:

«Hummali çalışma — جىددىي ئەمگەك.»

humret, – ti. is. ar. قىزىللىق.

humus[1]. is. ar. ① نوقۇت. ② تاماق تۈرى.

humus[2]. is. lat. ئوغۇتلانغان قارا تۇپىلىق يەر.

Hun. öz. is. etnk. هۇن، هۇنلار.

hûn. is. far. قان، خۇن.

Hund· lar. öz. is. etn. ئوتتۇرا هىندىستان خەلقى.

hunhar. s. far. قانخور، خۇنخور.

hunharlık, – ğı. is. قانخورلۇق، خۇنخورلۇق.

huni. is. yun. ۋارىنكا.

hûni. s. far. قان تۆككۈچى، قانخور.

Hunlar. öz. is. etnk. هۇنلار.

hunnak, – kı. is. ar. ئانگىنا، بوغۇز ئاغرىقى، هۇنناق.

hunriz. s. far. قانخور، قان تۆككۈچى.

hunter. is. ing. توسۇقلاردىن ئۆتۈشكە كۆندۈرۈلگەن ئات.

hûr. is. ar. ئاهۇ كۆزلۈك گۈزەل قىز، هۈر قىزلار (جەننەتتىكى).

hurac, – cı. is. ar. tip. چىقان، كۆتى يوغان (كېسەللىك).

hurâfât, – tı. is. ar. خۇراپات.

hurâfe. is. ar. ئاساسسىز ئېتىقاد.

hurç. is. خۇرجۇن.

hurda. s. ar. ① ئىنچىكە، ئۇششاق. ② ئىشتىن چىققان، بۇزۇلغان. ③ چۇۋۇلۇپ كەتكەن. ④ كېرەكسىز نەرسىلەر:

«Hurda oftomobil. ئىشتىن چىققان ئاپتوموبىل.»

hurdacı. is. قۇلۇپ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش

ئۇششاق - چۈششەك نەرسىلەر ساتقۇچى.
hurdebin. s. far. كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان، مىكروسكوپ بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان.
huri. is. ar. ①هۆر - پەرى، جەننەت قىزى. ② گۈزەل قىز ياكى خوتۇن.
hurma. is. bot. خورما.
hurmalık, – ğı is. خورمىلىق (باغ).
Hurongölü. öz. is. خورۇنكۆلى (شىمالىي ئامېرىكىدا ئامېرىكا بىلەن كانادا ئارىلىقىدىكى ئەڭ چوڭ كۆل).
huronlar. öz. is. entr. خورۇنلار (XVII ئەسىردە شىمالىي ئامېرىكا خەلقىغە بېرىلگەن نام).
hurra. ünl. ing. هۇررا (ئۈندەش سۆز).
hurşit. – di. is. far. ①كۈن، قۇياش. ②ئەر ئىسمى.
huruç, – cu. is. ar. ①پەيدا بولۇش. ② كۆچۈش، ھىجرەت. ③ ئىسيان، قوزغىلاڭ.
~etmek. ئىسيان كۆتەرمەك.
huruş. is. far. ۋارقىراش.
husar. is. ۋېنگىرلارنىڭ ئاتلىق ئەسكىرى.
husrev. is. ar. ① پادىشاھ، ھۆكۈمدار. ② ئەر ئىسمى.
husûf. is.ar.astr. ئاينىڭ تۇتۇلۇشى، ئاينىڭ كۆيۈشى.
husûl, – lü. is. ar. ھوسۇل، ھاسىل بولۇش، ۋۇجۇدقا كېلىش.
husumet, – ti. is.ar. ①دۈشمەنلىك. ②دەۋاگەر بىلەن جاۋابكار ئوتتۇرىسىدىكى ھالغا بېرىلگەن نام.
husus. is. ar. مەسىلە، ئىش، تېما، خۇسۇس:

«Bu hususta ne düşünüyorsun? — بۇ خۇسۇستا نېمە ئويلاۋاتىسەن؟»
hususen. z. خۇسۇسەن، مەخسۇس، ئايرىم ھالدا، بولۇپمۇ:
«Sincana giderken hususen kaşkarı görmeli — شىنجاڭغا بارغاندا بولۇپمۇ قەشقەرنى كۆرۈش لازىم.»
hususi. s. ar. خۇسۇسىي، مەخسۇس، شەخسىي.
hususiyet, – ti. is. ar. خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك.
husye. is. ar. ئەركەكلىك ئورگىنى، ئەركەكلىك بېزى.
huş. is. far. ①ئەقىل، جان. ② زەھەر، ئوغا.
huş . mend. s. far. ئەقىللىق، ئەقلى جايىدا، ھوشيار، سەگەك.
huşu, –u. is. ar. ①كىچىك پېئىللىك. ② سەۋرچانلىق، تاقەتلىك. ③ ئىتا - ئەتمەنلىك.
huşunet,–ti. is. ①قوپاللىق، توڭلۇق، سوغۇغلۇق، ② جاھىللىق.
huşunetli. s. قوپال، توڭ.
huş . yar. s. far. ھوشيار.
hutbe. is.ar.din. خۇتبە (جۈمە نامىزى ۋە ھېيت نامازلىرىدا ئوقۇلىدىغان دۇئا ۋە سۆزلىنىدىغان سۆز).
huy[1]. is. far. خۇي، قىلىق، مىجەز:
«Mehmedin huyunu bilmiyorum — مەھەممەتنىڭ خۇينى بىلمەيمەن.»
huy[2]. is. far. تاشكۆمۈر.
huy[3]. is. far. تەر.
huylanmak. ①خۈيلانماق. ②ئۈركۈمەك.
Huylar. öz. is.etnk. تۇنگان (مىللەت).
huylu. s. ①خۇيلۇق. ②ئەسكى مىجەز-

لىك، يامان خۇيلۇق. ③ئۇركۈكەك(هايۋان).

huysuz. s. ئەسكى مىجەز:
«Huysuz bir adamdır — ئەسكى مىجەز بىر ئادەم.»

huzme. is. ar. تۇتام، دەستە، باغلام.

huzur. is.ar. ①مەۋجۇت بولماق، پەيدا بولماق. ②هوزۇر، راهەت. ③كۆڭۈل خۇشلۇقى، كۆڭۈل ئازادىلىكى.

huzursuz. s. بىئارام، خاتىرجەمسىز.

huzursuzluk, – ğu. is. ئارامسىزلىق، خاتىرجەمسىزلىك، بىئاراملىق، راهەتسىزلىك.

hüccet,–ti. is.ar. ① هۆججەت، ئىسپات قەغىزى. ② ئاساس، سەۋەب.

hücra. s. → **Ucra.**

hücre. is. ar. ① هۇجرا، كىچىك ئۆي. ② هۈجەيرە. ③تۈرمە، سولاقخانا، قاماقخانا.

hücum. is. ar. هۇجۇم، ئاتاكا.

~ **etmek.** هۇجۇم قىلماق، هۇجۇمغا ئۆتمەك.

hücum . bot. is. ar. ask. ئۇرۇش پاراخوتى.

hükmen. z. ar. قانۇن بويىچە، قانۇنغا ئاساسەن.

hüküm, – kmü. is. ar. ① هۆكۈم. ② قارار. ③ هاكىمىيەت. ④ تەسىر، رول.

hüküm . etmek. ① هۆكۈم سۈرمەك، هۆكۈمرانلىق قىلماق. ③ هۆكۈم قىلماق.

hükümat,–tı. is.ar. ① هۆكۈمەتلەر. ② تۈرمە باشلىقى.

hüküm . dar. is. ar. far. هۆكۈمدار.

hükümdarlık,–ğı. is. هۆكۈمدارلىق.

hükümet, – ti. is. ar. هۆكۈمەت.

hükümlü. s. مەھكۇم، قانۇنىي جازاغا ئۇچرىغان.

hüküm . name. is.ar.far. هۆكۈمنامە.

hükümran. is. ar. far. هۆكۈمران، هاكىم:
«Hükümran ulus — هۆكۈمران مىللەت.»

hükümranlık, – ğı. is. ① هۆكۈمرانلىق. ② تاشقى ئىشلاردا مۇستەقىللىق.

hükümsüz. s. ئىناۋەتسىز.

hükümsüzlük,– ğü. is. ئىناۋەتسىزلىك.

hülle. is.ar. تالاق قىلىنغان خوتۇننىڭ ئاۋۋالقى ئېرى بىلەن يارىشىش ئۈچۈن باشقا بىرىگە نىكاھلىنىشى.

hümanizim. is.fr. هۇمانىزم، ئىنسانپەرۋەرلىك.

hüner. is.far. ① هۈنەر. ② ئۇستىلىق.

hünerli. s. ئۇستا، ئۇز، هۈنەرۋەن.

hünersiz. s. ① هۈنەرسىز. ② ئاددىي، قوپال.

hüner . ver. s. far. هۈنەرۋەن.

hüngürdemek. هۆڭگىرىمەك، هۆڭگىرەپ يىغلىماق.

hüngür . hüngür. z. هۆڭگۈر – هۆڭگۈر، هۆڭ – هۆڭ.

hüngürtü. is. هۆڭگۈر ئاۋاز.

hünkâr. is. far. هۈنكار (ئوسمان ئىمپېراتورلۇقى دەۋرىدە پادىشاھلارغا بېرىلگەن ئۇنۋان).

hunnap, – bı. is.bot. جىگدە.

hünnapsı. s. جىگدە شەكىللىك.

hür,–rrü. is. ar. هۆر، ئەركىن، ئازاد.

hürlük,–ğü. is. هۆرلۈك، ئەركىنلىك، ئازادلىق.

hürmet,–ti. is. ar. هۆرمەت، ئېھتىرام.

hürmetli. s. ① هۆرمەتلىك. ②مۆھتە-

رەم، ئېھتىراملىق.

hürmetsizlik,–ği. is. ھۆرمەتسىزلىك:
«Büyüklere hürmetsizlik ayiptir — چوڭلارغا ھۆرمەتسىزلىك ئەيىپتۇر.»

hürriyet,–ti. is. ar. ھۆررىيەت، ئەر- كىنلىك.

hürriyetsiz. s. ھۆررىيەتسىز.

hürriyetsizlik,–ği. is. ھۆررىيەتسىزلىك.

hürya. z. ھەممە بىرلىكتە:
«Kapı açılınca hürya içeri girdiler— ئىشىك ئېچىلىشىغا ھەممە بىردەك ئىچكىرىگە كىرىشتى.»

hüsniyânim. s. ماختانچاق (قىز، ئايال).

hüsnü kabûl, –lü. is.ar. ياخشى كۈتۈش، ياخشى قارشى ئېلىش.

hüsnü kuruntu. is. ar. چىرايلىق خىيال، ياخشى ئوي.

hüsnü muamele. is. ar. ياخشى مۇئامىلە، چىرايلىق مۇئامىلە.

hüsnü.nazar. is. ar. ياخشى قاراش.

hüsnü.niyet,–ti. is.ar. ياخشى كۆ- ڭۈل، ياخشى نىيەت، پاك نىيەت.

hüsnüniyetle. z. ياخشى نىيەت بىلەن، ياخشى كۆڭۈل بىلەن.

hüsran.is. ar. ① زىيان، زەرەر. ② يېقسۇللۇق. ③ ئۈمىدسىزلىك، ئەپسۇسلۇق.

hüsrev. is. far. ① پادىشاھ، ھۆكۈمدار. ② ئەر ئىسمى.

hüsün, – snü. is. ① گۈزەللىك، ھۆسن- جامال، ② كۆڭۈلسىزلىك.

hüzün, – znü. is. ar. كۆڭلى يېرىملىق.

hüzünlü. s. كۆڭۈلسىز، كۆڭلى يېرىم.

I.ı

I. ı ئې (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 11 ـ ھەرپى ۋە سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ ئۈچىنچىسى.)

ıblık, – ğı. is. سەمرىتىش مەقسىتى بىلەن ئەركەكلىكى يېقىتىلغان خوراز.

ıblık etmek. خورازنىڭ ئەركەكلىكىنى يېقاتماق.

içkı, ışkı. is. قېيىق پالاقلىرىنى ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان پىچاق.

ıdlâl. is. ar. يولدىن ئازدۇرۇش، يول‌دىن چىقىرىش.

ıdlâl etmek. ئازدۇرماق، يولدىن چىقارماق.

ığıl. is. تىنچ ئېقىن (سۇ).

ığıl · ığıl. z. تىپتىنچ، ئاستا ـ ئاستا.

ığrıp, – bı. is. yun. سۇ تېگىدىكى بېلىقلارنى ئوۋلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان خالتىلىق تور.

ıhlamak. ① ئىنجىقلىماق، ئىھ ـ ئىھ دېمەك. ② قاتتىق نەپەس ئالماق. ③ تۆگە ۋارقىراپ چۆكمەك.

ıhlım · tıklım. z. s. تىقىم ـ تىقىم، زىچمۇ زىچ.

ıhmak. (تۆگە ھەققىدە) چۆكمەك.

ıhtırmak. چۆكتۈرمەك (تۆگىنى).

ıkıl ıkıl. z. نەپىسى كېسىلمەك، نەپىسى سىقىلماق.

ıkınmak. چىشىنى چىشلەپ زورۇقماق، ئېغىر كەلگەنلىكىنى ئىپادە قىلماق.

ıklım tıklım. z. s. تىقما ـ تىقماق.

ılgamak. ئاتنى چاپتۇرماق.

ılgar. is. ① ئاتنىڭ چېپىشى. ② ئاتلىق ئەسكەرلەرنىڭ ھۇجۇمى.

ılgarcı. is. ئاتلىق ھۇجۇم قىلغۇچى.

ılgarmak. تېز يۈگۈرمەك، چاپماق.

ılgım. is. ئالۋۇن، سەرراپ.

ılgıncar. is. bot. ياۋا گىلاس.

ılgıt ılgıt. z. ئاستا ـ ئاستا:
«Ilgıt ılgıt esen seher yelleri — ئاستا ـ ئاستا سوقىقان سەھەر شاملى.»

ılı. s. ئىللىق، يىلىمان (سۇ).

ılıca. is. ئارشاڭ.

ılık. s. ئىللىق، يىلىمان:
~ su — يىلىمان سۇ، ئىللىق سۇ.

ılıklanmak. ئىللىقلىماق، يىلىمانلاشماق.

ılıklık, – ğı. is. ئىللىقلىق، يىلىمانلىق.

ılım. is. ① ئىللىق. ② مۆتىدىل. ③ مۇۋاپىق، لايىق.

ılıman. s. يىلىمان، مۆتىدىل:
«Ilıman iklim — مۆتىدىل ئىقلىم.»

ılımlı. s. مۆتىدىل.

ılındırmak. ئىللىتماق.

ılınmak. ئىسسىنماق، ئىللىماق.

ılışmak. ئىللىماق.

ılıştırmak. قىزىق سۇغا سوغۇق سۇ چېقىشتۇرماق.

ılıtmak. ئىللىتماق، سوۋۇتماق.

ılkı. is. يىلقا.

ımızgamak. مۈگدىمەك.

ımızgandırmak. مۈگدەتمەك.

ımızganmak. ① مۈگدىمەك. ② ئىكك‍ـ
لەنمەك. ③ (ئوت ھەققىدە) قارىيىپ
قالماق.

ıpıslak. s. ئىنتايىن نەم.

ıpıssız. s. z. بوش، قۇپقۇرۇق، ئىگ‍ـ
سىز.

ıra. is. خاراكتېر.

ırak. s. يىراق، ئۇزاق.

Irak. öz. is. coğr. ئىراق (مەملىكەت)

ıraklaşmak. يىراقلاشماق، ئۇزاقلاشماق.

Iraklı. s. ئىراقلىق.

ıraklık, – ğı. is. يىراقلىق، ئۇزاق‍ـ
لىق، مۇساپە.

ıraksamak. ئۇزاق كۆرمەك، بىر ئىش‍ـ
نىڭ بولۇشىغا ئىشەنمەسلىك.

ıraksınmak. → ıraksamak.

ıramak. يىراقلاشماق، ئۇزاقلاشماق.

ırgalamak. ① پىرقىراتماق، چايقىماق،
سىلكىمەك. ② كۆڭۈل بۆلدۈرمەك،
قىزىقتۇرماق.

ırgalanmak. پىرقىرماق، سىلكىنمەك،
تەۋرەنمەك.

ırgat, – tı. is. yun. ئىشچى، مەدىكار.

ırgatlık, – ğı. is. ئىشچىلىق، مەدى‍ـ
كارلىق.

ırk, – kı. is. ar. ئىرق، جىنس:
«Beyaz ırk — ئاق جىنس».

ırkçı. s. ئىرقچى.

ırkçılık, – ğı. is. ئىرقچىلىق.

ırkıyat. – tı. is. ar. ئېتنولوگىيە.

ırkî. s. ar. ئىرقىي.

ırktaş. s. ئىرقداش.

ırlamak. ناخشا ئېيتماق، غەزەل ئېيتماق.

ırmak, – ğı. is. دەريا.

ırz. is. ar. ① ئىپپەت. ② خاسىيەت.
~a geçmek. نومۇسىغا تەگمەك (قىزنىڭ).

ırzlı. s. نومۇسلۇق، ئىپپەتلىك.

ırzsız. s. نومۇسسىز.

ıs. is. ئىگە، ساھىب، مالىك.

ısı. is. kim. ① قىزىق، ھارارەت،
ئىسسىقلىق. ② ئىسسىقلىق ئېنېرگىيىسى.

ısın. is. كالورىيە (ئىسسىقلىق مىقدارى‍ـ
نى ئۆلچەش بىرلىكى).

ısınak, – ğı. is. مەش قاتارلىق
ئىسسىنىش سايمانلىرى.

ısındırmak. ① ئىسسىندۇرماق. ② كۆن‍ـ
دۈرمەك، ئادەتلەندۈرمەك.

ısınma. is. قىزىق ھالغا كېلىش،
ئىسسىنىش.

ısınmak. ① ئىسسىماق، ئىسسىنماق.
② كۆنمەك، ئادەتلەنمەك:
«Su ısındı — سۇ ئىسسىدى.
Bu işe bir türlü ısınamadım —
بۇ ئىشقا زادى كۆنەلمىدىم.»

ısı · ölçer. is. ئىسسىقلىق مىقدارىنى
ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب، ئىسسىق ئۆلچەر.

ısıran. is. پىشقان ناننى ئۆرۈيدىغان
سايمان.

ısırgan. is. bot. ① چاقىتاق ئوت.
② چىشلەيدىغان:
«Isırgan bir köpek — چىشلەيدىغان
ئىت.»

ısırıcı. s. ① چىشلەيدىغان، چىشلى‍ـ
گۈچى. ② قىچىشتۇرىدىغان (رەخت).

ısırık, – ğı. is. s. ① چىش ئىزى.
② چىشلەم.

ısırılmak. چىشلەنمەك.

ısırmak. ① چىشلىمەك. ② قارشى چىق‍ـ
ماق.

ısırtmak. چىشلەتمەك.

ısıtma. is. ① ئىسسىتىش، قىزىتىش. ② قىزىتما، ئىسسىتما (كېسەل)، قىزىش.

ısıtmak. ئىسسىتماق، قىزىتماق.

ıska. is. ① ئۇنۇمسىزلىك. ② يېزىق.

ıskaça. is. it. den. كېمە ماچتىسى.

ıskala. is. it. müz. تەڭكەش ئاۋازلار.

ıskalamak. (توپ ھەققىدە) ئۇرۇپ قاچۇرماق.

ıskarta. s. it. كېرەكسىز (بۇيۇم).

ıskat, — tı. is. ar. ① ئىسقات (ئۆلگۈچىنىڭ روھى ئۈچۈن بېرىلىدىغان سەدىقە). ② يېزىق قىلماق.

ıskatçı. is. ① ئىسقات ئالغۇچى. ② قەلەندەر، دىۋانە.

ıskonto. is. it. tic. مال باھاسىنى چۈشۈرۈش.

ıskota. is. it. den. يەلكەن.

ıskuvar. is. مەھەللە باغچىسى.

ıslah. is. ar. ① ئىسلاھ. ② تەربىيە.

ıslahat, — tı. is. ئىسلاھات.

ıslahatçı. is. ئىسلاھاتچى.

ıslak. s. نەم، ھۆل.

ıslaklık, — ğı. is. نەملىك.

ıslamak. ھۆل قىلماق.

ıslanmak. ھۆل بولماق: «Yağmurda epeyce ıslandım — يامغۇردا خېلىلا ھۆل بولۇپ كەتتىم.»

ısınmış. s. ھۆل بولۇپ كەتكەن.

ıslatmak. ھۆل قىلماق.

ıslık, — ğı. is. ئىسقىرىق.

ıslıklamak. ئىسقىرتماق.

ısmarlama. is. بۇيرۇتۇش، زاكاز، بۇيرۇتما.

ısmarlamak. ① بۇيرۇتماق، زاكاز قىلماق. ② تاپشۇرماق، ئامانەت قىلماق: «Allaha ısmarladık — خۇداغا ئامانەت، ئاللاغا تاپشۇردۇق.»

ıspala. is. it. مۇرە.

ıspanak, — ğı. is. yun. bot. پالەك، يوسەي.

ıspazmoz. is. قاتتىق تىترىمەك.

ısrar. is. ar. تىركىشىش، چىڭ تۇرۇش، قەتئىي تۇرۇش.

~ etmek. چىڭ تۇرماق.

ıssız. s. قۇپقۇرۇق، بوش، ئاياغ بېسىلمىغان (يەر)، تىپتىنچ.

ıssızlaşmak. ئادەمسىز قالماق.

ıssızlık, — ğı. is. بوشلۇق، تىپتىنچلىق.

ıstakoz. is. rum. راك، قىسقۇچپاقا.

ıstakozluk, — ğu. is. قىسقۇچپاقىلارنى تىرىك ساقلاش ئۈچۈن دېڭىز ياقىلىرىغا ياسالغان كۆل.

ıstampa. is. it. ① ئويما. ② رەخت ۋە قەغەزلەرگە گۈل باسىدىغان تامغا. ③ قېلىپ.

ıstampacı. is. ① ئويمىكەش. ② ئويما نەرسىلەر ساتقۇچى.

ıstavroz. is. rum. كرېست (خرىستىئانلارنىڭ بەلگىسى).

ıstıfa is. ar. تاللاش، تاللىنىش، سايلاش.

ıstılah. is. ar. ئاتالغۇ.

ıstırap, — bı. is. ar. ئازاب، جەبىر.

ıstıraplı. s. ئازابلىق، جەبىرلىك.

ıstırapsız. s. ئازابسىز.

ıstırar. is. ar. مەجبۇرىيەت، چارىسىزلىق.

ıstırarî. s. ar. مەجبۇرىي.

ıstok, – ku. is. ing. ① ئامبار، ماگىزىنلاردىكى تەك تۇردىكى مال. ② s. نۇقسانى بار، بۇزۇق.

ışık¹, – ğı. is. يورۇقلۇق، زىيا.

ışık². is. دەرۋىش مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.

ışıkçı. is. كىنوغا ئېلىشتا ۋە تىياتىر-لاردا يورۇقلۇق بەرگۈچى.

ışıklamak. ئايدىڭلاتماق، پارلاتماق.

ışıklandırmak. يورۇتماق، ئايدىڭلاش-تۇرماق.

ışıklı. s. ئايدىڭلىق، پارلاق.

ışık ölçer. is. نۇر ئۆلچەش ئەس-ۋابى.

ışıksız. s. قاراڭغۇ.

ışıldak, – ğı. s. قول چىرىغى، پروژېكتور.

ışıldamak. پارىلدىماق، پارقىرىماق، پارلىماق.

ışıldatmak. پارىلداتماق، پارقىراتماق، پارلاتماق.

ışımak. پارلىماق، پارىلدىماق، نۇر ساچماق.

ışın. is. نۇر، يورۇقلۇق، شولا.

ıştın. is. قارا چىراغ.

ıtâm. is. ar. tip. سىيەلمەسلىك.

ıtır, – trı. is. ar. خۇش پۇراق. ئەتىر.

ıtırlı. s. خۇش پۇراقلىق.

ıtlâk, – kı. is. ar. ① قويۇۋېتىش، ئازاد قىلىش. ② ئايرىلىش (ئەر – خوتۇن). ③ ئات بېرىش، ئات قويۇش. ④ بەلگە قويۇش، يېزىپ قويۇش.

ıtnap, – bı. is. ar. گەپنى ئۇزار-تىش، قۇرۇق گەپنى كۆپ قىلىش.

ıtrâh. is. ar. ۋاز كېچىش، تاشلاش.

ıtriyat, – tı. is. ar. خۇش پۇراق نەرسە، ئەتىر.

ıttıla, – ı. is. ar. مەلۇمات، خەۋەر.

ıvır zıvır. is. كېرەكسىز نەرسە، قۇرۇق نەرسە.

ıyadet. is. ar. هال سوراش، يوقلاش.

ıyan. s. → **Ayan.**

ıyar. is. → **Ayar.**

ızbandut, – tu. s. is. ① سۈرلۈك ئادەم. ② قاراقچى.

ızgara. is. yun. ① تاۋا، ياپىلاق ساپلىق. ② قاقلاش جابدۇقى.

ızmar. is. ar. يوشۇرۇش، يوشۇرۇن ساقلاش، مەخپىي تۇتۇش، مەخپىي.

ızrar. is. ar. زىيان، زەرەر.

ıztırap. is. → **Istırap.**

ıztırar. is. → **Istırar.**

I.i.

i. İ. - 12 ئى (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ھەرپى).

iade. is. ar. ① قايتۇرۇش، ياندۇرۇش. ② ئالماشتۇرۇش. ③ يەڭگۈشلەش، تېگىشىش:

«Aldığı kitabı iade etti — ئالغان كىتابىنى قايتۇرۇدى.»

iane. is. ar. ① ئىئانە. ②يېقىنۇللارغا ياردەم ئۈچۈن بېرىلگەن پۇل (سەدىقە). ③ ماددىي ياردەم:

«Iane etmek — ياردەم قىلماق.»

iare. is. ar. ئۆتنە، ئارىيەت.

iaşe. is. ar. باقماق، يېدۈرۈپ - ئىچكۈزمەك.

iba. is. ar. رازى بولماسلىق، قوبۇل قىلماسلىق، رەت قىلىش، باش تارتىش.

ib'âd. is. ar. يىراقلاشتۇرۇش، ئۇزاقلاشتۇرۇش.

ibâdı. is. ar. ① قۇللار. ② ئاللانىڭ قۇللىرى. ③ ئىبادەت قىلغۇچىلار.

ibâdet, – ti. is. ar. چوقۇنماق، ئىبادەت.

ibadetgâh. is.ar. ئىبادەتخانا، ئىبادەتگاھ.

ibadet. hane. is. ar. far. ئىبادەتخانا.

ibadullah. s. ar. ① بەك كۆپ، تولا. ② ئاللانىڭ قۇللىرى.

ibâhi. s. ar. ھارام نەرسىنىڭ مۇباھ بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغانلار.

ibare. is. ar. جۈملە، ئىبارە:

«Açık ibare — ئوچۇق جۈملە.»

ibaret, – ti. s. ar. ئىبارەت، توپلانغان، مەيدانغا كەلگەن، تەشكىل تاپقان:

«Beş kişiden ibaret bir takım — بەش كىشىدىن ئىبارەت بىر ئەترەت.»

ibate. is. ar. ① جايلاشتۇرۇش، ② تاڭ ئاتقۇزۇش، تۈنەك.

ibcal. is. ar. چەكسىز ھۆرمەت.

ibdâ, – ı. is. ar. ئىجادىيەت يارىتىش، ئىجاد قىلىش، ئەسەر يېزىش.

ibibik, – ği. is. zool. ھۆپۈپ (قۇش).

ibik, – ği. is. ① خوراز، كوركى قاتارلىقلارنىڭ بېشىدىكى تاج. ② پوۆپۈك.

ibikli. s. تاجلىق، تاجىسى بولغان.

ibis. is. lat. yun. لەگلەك تۈسلۈك قاناتلىق ھايۋان. (ئۇزۇن پۇتلۇقلار).

ibiş. is. ① كومىدىيە، قورچاق ئويۇنلىرىدا قىزىقچى، كومىك. ② ئەخمەق، دۆت، گالۋاڭ.

ibka, ıbka. si. ar. يىغلىتىش.

iblâğ. is. ar. ① ئېرىشتۈرۈش، يېتىشتۈرۈش. ② ئارتتۇرۇش، كۆپەيتىش.

~ **etmek.** ئۇلاشتۇرماق، ئېرىشتۈرمەك.

iblis. is. ar. ① شەيتان. ② ئەسكى ۋە ھىيلىگەر. ③ لەنەتكە ئۇچرىغان.

iblisâne. z. شەيتانلارچە.

ibn. is. ar. ئوغۇل، ئەر ئەۋلاد:

«Ibni Abdullah. — ئابدۇللا ئوغلى.»

ibne. is. ar. ھېجىقىز، ھەزىلەك.

ibnetor. s. ar. → **Ibne.**

ibra. is. ar. ① ئاقلاش. ② ئېنىقلاش. ③ قويۇۋېتىش، قويۇپ بېرىش.

ibram. is. ar. يالۋۇرۇش، ئىلتىماس قىلىپ تۇرۇۋېلىش.

ibraname. is. ar. تىل خېتى، ھۆججەت.

ibrani. is. osm. قەدىمكى يەھۇدىلەر- نىڭ نامى.

ibranice. is. osm. ھازىر ئىسرائىلى- يىدە سۆزلىشىدىغان سامى تىلى.

ibraniler. öz. is. يەھۇدى قەۋمى.

ibraz. is. ar. ① ئىپادە. ② پەيدا بولۇش، ئوتتۇرىغا قويۇش، مەيدانغا چىقىرىش، كۆرۈنۈش، گەۋدىلىنىش، زاھىر بولۇش.

ibre. is. ar. ① سترېلكا (گىر قاتار- لىقلارنىڭ). ② سائەت سترېلكىسى، كومپاس سترېلكىسى. ③ بەلگە.

ibret, – ti. is. ① ئىبرەت، تەجرىبە، ساۋاق. ② s. ئاجايىپ، ھەيران قالارلىق، غەلىتە.

ibretli. s. ئىبرەتلىك.

ibrevi. s. ① سترېلكىغا ئائىت. ② سترېلكا شەكلىدە.

ibri. is. ar. ئىبرانى دىنىگە ئېتىقات قىلغۇچى يەھۇدى.

ibrik, – ği. is. ar. ئۆرىق قاتارلىق جوغىلىق، تۇتقۇچلۇق سايمان.

ibriktar. is. ar – far. پادىشاھلار- نىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بەرگۈچى.

ibriyûn. is. ئىبرانىلەر، يەھۇدىلەر.

iblat. is. → **İplat.**

ibtar. is. ar. ① سالتاق قويۇش. ② بالىسىز قويۇش، بالىسىز قىلىش. ③ بۆلۈش، ئايرىش. ④ مەسىلىنى ھەل قىلىش، مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلىش.

ibtida. is. → **Iptida.**

ibtidar. is. ar. ئىشقا كىرىشىش، ئىشقا باشلاش.

ibtiga. is. ar. ئىستەك، ئارزۇ، غايە.

ibtihal. is. ar. يالۋۇرۇش، يېلىنىش.

ibtihas. is. ar. سۈرۈش-تۈرۈش، ئۇقۇ- شۇش، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش، تەك- شۈرۈش.

ibtikâ. is. ar. يىغلاش، كۆز يېشى قىلىش.

icab. is. → **icap.**

icabet, – ti. is. ar. ① قوبۇل بول- ماق، ئارزۇغا لايىق، رازى بولماق. ② بىر چاقىرىقنى ئىشقا ئاشۇرماق.

icabetmek. → **Gerekmek.**

icabî. s. ar. ئىجابىي.

icad. is. → **İcat.**

icap, – bi. is. ar. كېرەك، لازىم، كېرەكلىك، ھاجەت، ئېھتىياج.

icar. is. ar. ① ئىجارە. ② ئىجارە ھۆججىتى، ئىجارە خېتى.

icare. is. ar. ئىجارە ھەققى.

icat, – di. is. ar. ①ئىجاد. ② ئوي- دۇرما، توقۇما، ياسالما.

icâz. is. ar. ed. ئاز سۆز بىلەن كەڭ مەنە بىلدۈرۈش، مەنىلىك سۆز.

icaz. is. ar. كارامەت، مۆجىزە.

icazet, – ti. is. ① رۇخسەت، ئىجا- زەت. ② دىپلوم.

icazet. name. is. ar. ئىجازەتنامە، رۇخسەتنامە.

icazlı. s. ① قىسقىچە. ② مۆجىزىگە ئوخشاش.

icbar. is. ar. زورلاش، مەجبۇر- قىلىش.

~ edilmek. مەجبۇرلانماق.

iclâ. is. ar. قوغلاش، سۈرۈش، ھەيدەش.

iclâl. is. ar. ① ھۆرمىتىنى قىلىش، كۆتۈش. ② قۇدرەتلىك، ئۇلۇغلۇق. ③ ئايال ئىسمى.

iclâs. is. ar. ① تەختكە چىقىرىش. ② ئولتۇرغۇزۇش.

icma. is. ar. ① جەم قىلىش، بىر يەرگە يىغىش، بىر يەرگە توپلاش. ② پىكىر بىرلىكىگە كېلىش.

icmal. is. ar. يەكۈن، خۇلاسە، يىغىندا.

~ etmek. خۇلاسە قىلماق.

icra. is. ar. ئىجرا، يۈرگۈزۈش، ئورۇنداش، ئىشقا ئاشۇرۇش، ئادا قىلىش، ئارتقۇزۇش.

icracı. is. ① ئىجرا قىلغۇچى، ئارتقۇزغۇچى، ئورۇندىغۇچى، يۈرگۈزگۈچى. ② ساز چالغۇچى، سازچى.

iç, – çi. is. ① ئىچ، بىر نەرسىنىڭ ئىچ تەرىپى. ② كۆڭۈل، قەلب:
«Içişleri bakanı — ئىچكى ئىشلار مىنىستىرى.»

içecek, – ği. is. ئۇسسۇزلۇق، ئىچىلىدىغان.

içeri. is. ① ئىچ تەرەپ. ② كۆڭۈل، قەلب:
«Içeriden sesler geliyor — ئىچكىرىدىن ئاۋاز كېلىۋاتىدۇ.»

içel. öz. is. ئىچئەل (جەنۇبىي ئاناتولىدىكى بىر ۋىلايەت).

içerik, – ği. is. ئىچىدە بولغان نەرسە، مەزمۇن.

içerlemek. خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق.

içermek. ئىچىگە ئالماق، ئۆز ئىچىگە ئالماق، ئىچىدە بولماق، ئىچىدە ساقلىماق، ئىچىدە مەۋجۇت بولماق، مۇجەسسەملەشتۈرمەك، ئىچىدە ئىپادىلىمەك، ئىچىدە بار بولماق، ئىچىدىكى، ئىچىدىكىلىك، قارىمۇ قارشىلىق.

iç · güvey, iç. güveysel. is. كۈيئوغۇل بولۇپ كىرگەن يىگىت، ئىچكۈيۈ.

iç . hayat, –ti. is. fels. ئىچكى دۇنيا:
«Ic hayatı karışık adam — ئىچكى دۇنياسى قالايمىقان ئادەم.»

iç . ısı. is. ۋولقان.

içim. is. ① يۇتۇم، تەم:
«Iki içim ilaç kaldı — ئىككى يۇتۇم دورا قالدى.
Bu çayin rengi yok, amâ içimi iyi — بۇ چاينىڭ رەڭگى بولمىغان بىلەن، تەمى ياخشى.»

içimli. s. ئىچىشكە ياخشى، تەملىك:
«Içimli çay — تەملىك چاي، ئىچىشلىك چاي.»

içimlik, – ği. is. → **İçim.**

için. ئۈچۈن، شۇڭا:
«Doğruyu söylemediği için yıkıldı — راست گەپ قىلمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆرۈلدى.»

içinde. ئىچىدە:
«Son bir yıl içinde çok ilerledi — كېيىنكى بىر يىل ئىچىدە كۆپ ئالغا باستى.»

içindekiler. مۇندەرىجە.

içinden. s. fels. ئۆزلۈكىدىن.

içinti. is. ئىچىملىك ئىچىش.

içirik, – ği. is. ① ئۈچەي، باغىر. ② ئادەمنىڭ ئىچكى ئورگانلىرى.

içirmek. ① ئىچكۈزمەك. ② ئۇرماق. ③ مەست قىلماق. ④ سىڭدۈرمەك (بوياقنى قەغەزگە).

içişleri. is. ئىچكى ئىشلار.

~ bakanı. ئىچكى ئىشلار مىنىستىرى.

içitmek. tıp. ئوكۇل بەرمەك، ئوكۇل

قويماق.
içken. is. هاراقكەش، ئىچەرمەن.
içki. is. هاراق، شاراب، ئىچكۈلۈك.
içkici. is. ① هاراق چىقارغۇچى ۋە ساتقۇچى. ② s. هاراقكەش.
iç . lastik, — ği. is. ئاپتوموبىل، ۋېلىسىپىت قاتارلىقلارنىڭ كامىرى.
içlek. s. مەنىۋى.
içme. is. ئىچىش.
içmek. ① يۇتماق، ئىچمەك. ② يۇتماق، سۈمۈرمەك:
«Içki içmek — ئىچىملىك ئىچمەك.»
«Sigara içmek — تاماكا چەكمەك.»
iç . organ. is. anat. يۈرەك، ئاشقازان، ئۆپكە، جىگەر قاتارلىق ئىچكى ئورگان، ئىچكى ئەزا.
içre. z. ① ئىچكى تەرەپ. ② ئىچىدە، تەركىبىدە.
içrek. s. ئىچىدە قالغان، ئىچىدە ساقلانغان.
iç . savaş. is. ئىچكى ئۇرۇش.
içten. s. سەممىمىي، ئىچىدىن، جاندىن، قەلبىدىن.
~Karşılama — سەممىمىي قارشىلاش.
içtenlik, — ği. is. سەممىميەت، سەممىيلىك، ئىچتىنلىك، قىزغىنلىق.
iç · ticaret, — ti. is. ئىچكى سودا.
içtihat, — dı. is. ar. ① بىر نەرسىگە قارىتا كۆز قاراش. ② ئىجتىھات، غەيرەت.
içtima, — ı. is. ئىجتىمائىي ئورگان، جەمئىيەت، ئۇيۇشما.
içtimai. s. ar. ئىجتىمائىي.
içtimailik, — ği. is. سوتسىيالىزم.
içtimaiyet, — ti. is. ar. سوتسىئولوگىيە.
içtinap, — bı. is. ar. ساقلىنىش، قوغدىنىش، ئۆزىنى تارتىش.
iç : tüzük, — ğü. is. نىزامنامە.
iç : yağı. is. چاۋىياغ، ئىچ ياغ.
iç : yapı. is. bot. ئۆسۈملۈكنىڭ ئىچكى قۇرۇلۇش شەكلى.
iç . yüzü, — zü. is. سىر، ماھىيەت، ئەپت ــ بەشىرە:
«İçyüzü büsbütün açağa çıktı — ئەپت بەشىرىسى پۈتۈنلەي پاش بولدى.»
id. is. ar. ھېيت، بايرام.
idam. is. ar. ئۆلۈم جازاسى.
idame. is. ar. داۋاملاشتۇرۇش.
~ etmek. داۋاملاشتۇرماق.
idare. is. ar. ① باشقۇرۇش، ئىدارە قىلىش. ② تېجەش. ③ ئىنتىزام. ④ رەھبەرلىك:
«İdareli olsa aylığı yetişecek — تېجەشلىك بولسا ئايلىقى يېتىشىدۇ.»
idamlik, — ğı. s. is. ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەن، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان.
idareci. is. رەھبەر.
idarecilik, — ği. is. رەھبەرلىك.
idare . hane. is. ① تەھرىر بۆلۈمى. ② ئىش بېجىرگۈچىلەرنىڭ ئىشخانىسى.
idereli. s. ① ئىدارە قىلىشنى، باشقۇرۇشنى بىلىدىغان. ② ئىقتىسادچىل.
idaresiz. s. ① رەھبەرلىك قىلالمايدىغان. ② ئىسراپخور.
idbar. is. ar. چۈشكۈنلۈك.
iddet, — ti. is. ar. ئىددەت (ئېرىدىن ئاجراشقان ياكى ئېرى ئۆلگەن بىر خوتۇننىڭ قايتا ئەرگە تېگىشى ئۈچۈن كېرەك بولىدىغان مۇددەت).
iddia. is. ar. ① ئېلان قىلىش، ئېيت

تش، جاكارلاش. ② بايان قىلىش، بايانات. ③ تەلەپ، ئىستەك. ④ دېگىنىدە قاتتىق تۇرۇۋش، چىڭ تۇرۇۋش. ⑤ دەرد تۆكۈش، شىكايەت قىلىش.

iddiacı. s. ① جاھىل. ② سۆزىدە چىڭ تۇرىدىغان، ئۆزىنىڭكىنى راست دەيدىغان.

iddia . name. is. ar. شىكايەتنامە، ئەرز.

iddihal. is. ar. كىرىش، داخىل بولۇش، ئارىلىشىش.

iddihar. is. بېسىمدارلىق.

idea. is. ar ① ئۇقۇم، چۈشەنچە. ② ھېسسىيات، تۇيغۇ. ③ پىكىر، كۆز قاراش.

ideal, – li. s. fr. ئىدىيىۋى، ئىدېئال.

idealist. s. fr. ئىدېئالىست.

idealizm. is. fr. ئىدېئالىزم.

idealog. is. fr نەزەرىيىچى، مۇتەپەككۇر، ئىدېئولوگ.

ideoloji. is. fr. ئىدېئولوگىيە.

idi. is. ئىدى.

idikut. is. ئىدىقۇت.

idil. is. fr. ① قىسقا يېزىلغان مۇھەببەتكە دائىر شېئىر. ② چىن مۇھەببەت، ساپ مۇھەببەت.

idiş. s. → **İğdiş.**

idman. is. ar. تەنتەربىيە، بەدەن چېنىقتۇرۇش، چېنىقىش.

idmancı. is. ① تەنتەربىيەچى. ② گىمناستىك ئۆگەتكۈچى.

idrâk, – kı. is. ar. ① ئىدراك، ئەقىل يۈرگۈزمەك، چۈشەنچە، پاراسەت. ② ئېرىشىش، ئىگە بولۇش. ③ ئۆزلەشتۈرۈش، بىلىش، چۈشىنىش.

idrâkli. s. ئەقىللىق، ئاڭلىق.

idrâksiz. s. ئاڭسىز، ئەقىلسىز.

idrar. is. ar. سۈيدۈك.

ifa. is. ar. ① ئىجرا، يۈرگۈزۈش، بېجىرىش. ② تۆلەش، قايتۇرۇش، ئۆتەش.

ifade. is. ar. ئىپادە.

ifakat, – tı. is. ar. ① كېسەلدىن ئۆرە بولۇپ كەتمەك، ياخشى بولۇپ كەتمەك. ② ئوڭلانماق (مەستلىكتىن). ③ ئايال ئىسمى.

iffet, – ti. is. ar. ① نومۇس، ئىپپەت، پاكلىق، نومۇسچانلىق. ② ئايال ئىسمى.

iffetli. s. ar. نومۇسنى ساقلاپ قالغان، نومۇسلۇق.

iffetsiz. s. نومۇسسىز، ئەخلاقسىز.

iffetsizlik, – ği. is. نومۇسسىزلىق.

ifham. is. ar. چۈشەندۈرۈش، بىلدۈرۈش.

ifildemek. ① تىترەك باسماق. ② چىقماق، لەپىلدىمەك، (شامالنىڭ يېنىك چىقىشى).

iflâh. is. ar. قۇتۇلۇش (قىيىن ئەھۋال، خەتەر، كېسەلدىن).

~ i kesilmek. كۈچى قالماسلىق.

~ ini kesmek. ھەددى - ھېسابسىز ھاردۇرماق.

~ bulmak. ئەھۋالى تۈزۈلۈپ ياخشى بولماق.

~ olmak. سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلمەك.

iflâs. is. ar. ۋەيران بولۇش، سۇنۇش (تىجارەتتە)، بەربات بولۇش.

ifna. is. ar. ① يوقىتىش، تۈگىتىش. ② ئىسراپ قىلىش.

ifrağ. is. ar. ① ئۆزگەرتىش (ئەھۋال-

نى). ② مەدەننى ئېرىتىپ قېلىپقا تۆكۈش.
③ بوشىتىش، سىرتقا چىقىرىش.

ifrat, — tı. is. ar. ھەددىدىن ئېشىپ كەتمەك.

ifraz. is. ar. ئايرىلىش، بۆلۈنۈش، پارچىلىنىش.

ifrazat, — tı. is. بەدەندىن چىققان قان، زەرداپ ۋە تەر قاتارلىقلار.

ifrit, — ti. is. ar. ① جىن - ئالۋاستى. ② قاتتىق ئاچچىقلىنىش.

~ etmek. قاتتىق غەزەپلەنمەك.

ifsah¹. is. ar. تىلغا ئېلىش.

ifsah². is. ar. ئۈنتۈش.

ifsah³. is. ar. كېڭەيتىش.

ifsat, — dı. is. ar. ① بۇزۇش، بەربات قىلىش. ② قالايمىقانلاشتۇرۇش، پاراكەندە قىلىش.

ifşa. is. ar. پاش قىلىش، ئېچىپ تاشلاش، ئاشكارىلاش، ئوتتۇرىغا چىقىرىش.

iftar. is. ar. ئىپتار، ئېغىز ئېچىش (روزا تۇتقاندا).

iftariye. is. ar. → **İftarlık.**

iftarlık — ğı. is. ① ئىپتارلىق. ② بەك ئاز.

iftihar. is. ar. ئىپتىخار، شەرەپ.

~ a geçmek. نەمۇنىچى ئوقۇغۇچى بولماق.

~ listesi. شەرەپ تاختىسى.

iftikar. is. ar. ① ھاجەتمەن. ② يوقسۇللۇق، ھاجەتمەنلىك. ③ ھاجەتمەن بولۇش، ھاجىتى چۈشۈش. ④ كىچىك پېئىللىق.

iftikariye. is. ar. ئىدېئالىزم.

iftira. is. ar. ① تۆھمەت، قارا چاپلاش. ② بوھتان.

iftiracı. s. ar. تۆھمەتخور، بوھتانچى.

iftiras. is. ar. ۋەھشىيلىك، يىرتقۇچلۇق.

iğ. is. ئۇرچۇق، يىك.

iğbirer. is. ar. ① تېرىپ - تۈزان قونۇش، چاڭ - تۈزان بېسىش. ② زورۇقماق، كۆچەنمەك.

iğde. is. bot. ياۋا زەيتۇن دەرىخى.

iğdin. s. پالاق، بۇزۇق (تۇخۇم).

iğdiş, iğdiç. s. far. پىچىلغان، پىچىۋېتىلگەن، ئاختا قىلىنغان (ئات).

iğfal, — li. is. ar. ① ئالداپ نومۇسىغا تېگىش، ئازدۇرۇش. ② غەپلەتتە قالدۇرۇش.

iğik. s. z. → **Eğik.**

iğilme. is. → **Eğilme.**

iğilmek. → **Eğilmek.**

iğiltaşı. is. تۈگمەننىڭ ئاستى تېشى.

iğna. is. ar. باي قىلىش.

iğne. is. ① يىڭنە. ② تۈرلىگۈچ. ③ قارماق (بېلىق تۇتىدىغان). ④ ئوكۇل يىڭنىسى.

iğneci. is. ① ئوكۇل ئۇرغۇچى، ئوكۇل سالغۇچى. ② يىڭنە ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

iğnedenlik, — ği. is. يىڭنە قۇتىسى.

iğnelemek. ① يىڭنە بىلەن تىكمەك. ② يىڭنە سانجىماق، ئوكۇل بەرمەك. ③ تەنە قىلماق، سۆزدە چېقىۋالماق.

iğneli. s. ① چاقىدىغان (زەھەرلىك). ② تىكىلگەن، قادالغان (تۈرگۈچ).

iğnelik, — ği. is. يىڭنە خالتىسى.

iğrak, — ki. is. ar. ھەددىدىن ئارتۇقلۇق، ھەددىدىن زىيادىلىك.

iğremek. ھۆكىرىمەك، ۋارقىرىماق، تۈۋلىماق.

iğrenç. s. يىرگىنچ، ئىپلاس.

iğrençlik, – ği. is. يىرگىنچلىك، ئىپلاسلىق.

iğrendirmek. يىرگىندۈرمەك.

iğrengen. s. ھەممىدىن يىرگىنىدىغان.

iğrenme. is. يىرگىنىش.

iğrenmek. يىرگىنمەك.

iğri. s. → **Eğri.**

iğrik. s. كۆپ ۋارقىرايدىغان، كۆپ تىۋۋلايدىغان (ھايۋان).

iğrilik, – ği. is. → **Eğrilik.**

iğtinam. is. ① غەنىيمەت، ئولجا. ② بۇلاڭ ـ تالاڭ.

iğtirak. is. ar. ① سۇدا بوغۇلۇش، تۇنجۇقۇش. ② ئىچىگە تولدۇرۇپ نەپەس ئېلىش.

iğtirar. is. ar. ① مەغرۇرلۇق، كىبىر. ② ئالدىنىش. ③ غاپىل بولۇش.

iğtişas. is. osm. ① بۇزۇلماق (يەيدىغان نەرسىلەر). ② ئالىتوپىلاڭ، ئىسيان.

iğtiyar. is. ar. پايدىلىنىش.

iğva. is. ar. ئازدۇرۇش، يولدىن چىقىرىش، يامان يولغا باشلاش.

iğzabetmek. ئاچچىقلاندۇرماق، ئاچچىقىنى كەلتۈرمەك، غەزەپلەندۈرمەك.

iğzap, – bı. is. ar. غەزەپلەندۈرۈش.

ihafe. is. ar. قورقۇتوش، تەھدىت.

~ etmek. قورقۇتماق.

ihale. is. ar. ھاۋالە، ئامانەت.

~ etmek. ھاۋالە قىلماق.

ihâm. is. ar. ۋەھىمىگە سېلىش، ئەندىشىگە سېلىش.

ihanet, – ti. is. ar. ① خىيانەت. ② ۋاپاسىزلىق، ساداقەتسىزلىك. ③ ئىشەنچىنى يەردە قويۇش.

ihata. is. ar. بىر نەرسىنىڭ چۆرىسىنى قورشاش، قورۇق، چىت، ئىھاتە.

~etmek. بىر نەرسىنىڭ ئەتراپىنى قورشىماق.

ihatalı. s. ① كەڭ كۆلەملىك، كەڭ دائىرىلىك. ② كەڭ مەنىلىك، كەڭ بىلىملىك.

ihbar. is. ar. خەۋەر قىلىش، ئۇقتۇرۇش، بىلدۈرۈش، مەلۇم قىلىش.

ihbariye. is. ar. ① مۇخبىرلىق شاھادەتنامىسى. ② مۇخبىرلىق ھەققى.

ihbarlı. s. خەۋەر بېرىلگەن، ئۇختۇرۇلغان، مەلۇم قىلىنغان، خەۋەر قىلىنغان.

ihbar . name. is. ① ئىمزاسىز خەت (يۇقىرىغا سۇنۇلغان). ② ئۇقتۇرۇش قەغىزى.

ihda. is. ar. ھەدىيە بېرىش.

inbas. is. ① بىكى بىر نەرسىنى مەيدانغا چىقىرىش، يېڭى بىر نەرسىنى يارىتىش. ② قورۇش، تەسىس قىلىش.

~etmek — مەيدانغا كەلتۈرمەك

ihfa. is. ar. يوشۇرۇپ قويۇش:

«Kaçak askeri. ihfa, bir suçtur — قاچاق ئەسكەرنى يوشۇرۇپ قويۇش گۇناھتور.»

~ etmek. يوشۇرماق.

ihkak. is. ar. ھوقۇقىنى يۈرگۈزۈش.

ihlâl, – lı. is. ar. بۇزۇپ قويۇش، كېرەكسىز قىلىپ قويۇش، زىيانغا ئۇچرىتىش.

~etmek — بۇزماق.

ihlâs. is. ar. ① ئىخلاس. ② توغرا ۋە پاك مۇھەببەت:

«Onun size ihlası var — ئۇنىڭ سىزگە پاك مۇھەببىتى بار.»

ihlil. is. ar. ① سۈيدۈك يولى. ②

ئەمچەك توپچىسىنىڭ كۆزى.

ihmal, –li. is. as. بىپەرۋالىق، ئېرەنسىزلىك، ئەھمىيەت بەرمەسلىك، كۆڭۈل بۆلمەسلىك.

ihmalcı. s. ① بىپەرۋا (ئادەم). ② دىققەتسىزلىك قىلىدىغان.

ihmalkâr. is. ar. → **Ihmalcı**

ihracat, – tı. is. ① ئېكسپورت. ② خەجلەنگەن پۇللار.

ihracatçı. is. s. ئېكسپورتچى.

ihracatçılık, – ğı. is. ئېكسپورتچىلىق.

ihraç, – çı. is. ar. ئېكسپورت، ئېكسپورت قىلىش.

~ etmek. ئېكسپورت قىلماق.

ihrak, – kı. is. ar. يېقىش، كۆيدۈرۈش.

ihram. is. ar. ① ئېھرام، قەدىمكى زاماندا يۇنانلىقلار، روماللىقلار، ھازىر بولسا بەر بەرى خەلقى پۈركۈنۈۋالىدىغان ئاق يۇڭدىن توقۇلغان كىيىم. ② كەئبىدە ھاجىلار كىيىدىغان ئاق كىيىم. ③ ئەرەبلەر ئىسسىقتىن ساقلىنىش ئۈچۈن كىيىۋالىدىغان تىكىشى يوق ئاق كىيىم.

ihraz. is. ar. قازىنىش، قولغا كەلتۈرۈش، ئىگە بولۇش، ئېرىشىش.

ihsa. is. ar. سان، ساناش، ساناق.

ihsai. s. osm. ستاتىك.

~ malümat. ستاتىك مەلۇمات.

ihsaiyat, – tı. is. ar. ستاتىستىكا بىلىمى.

ihsan[1]. is. ar. خەير - ئېھسان، سوۋغات، بەخش، شەپقەت، ياخشىلىق، يامانلىققا ياخشىلىق.

ihsan[2]. is. ① مۇستەھكەملەش. ② نومۇسچان بولۇش.

ihsas. is. ar. ① ھېس قىلدۇرماق، ئىما. ② تۇيغۇ، سەزگۈ.

ihtar. is. ar. ① دىققەتنى تارتىش، ئېسىگە سېلىش. ② ئاگاھلاندۇرۇش.

~ cezası. ئاگاھلاندۇرۇش جازاسى.

~ etmek. ئاگاھلاندۇرماق.

ihtar : name. is. ئېتىراز بىلدۈرۈش خېتى، ئاگاھلاندۇرۇش خېتى.

ihtibar. is. ar. سىناق، سىناش.

ihtibas. is. ar. ئېتىلىپ قېلىش، تۇسۇلۇپ قېلىش، تۇتۇلۇپ قېلىش، تىقىلىپ قېلىش.

ihticaç. is. ar. پاكىت، ئىسپات، دەلىل.

ihtida[1]. is. ar. ① توغرا يولغا چۈشۈش، توغرا يول بىلەن مېڭىش. ② ئۆز دىنىدىن قايتىپ مۇسۇلمان بولۇش. ③ ھالىنى تۈزىتىش.

ihtida[2]. is. ئالداش، ھىيلە بىلەن ئىشەندۈرۈش.

ihtifa. is. ar. يوشۇرۇنۇش.

ihtifal, – lı. is. ar. خاتىرە مۇراسىمى.

ihtikan. is. ar. قان كېتىش.

ihtikar. is. az. خورلۇق، كۆزگە ئىلماسلىق، ھەقىرلىنىش.

ihtilâç. is. ar. تىپىرلاش.

ihtilaf. is. ar. ئىختىلاپ، پىكىر بىرلىكىدە بولماسلىق، باشقىلىق.

ihtilâl, – li. s. ① ئىنقىلاب. ② ئىسيان، قوزغىلاڭ، توپىلاڭ. ③ سىياسىي ئۆزگىرىش:

«1. Köylü ihtilalı — دېھقانلار ئىنقىلابى.

2. Üç il ihtilalı ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابى.»

ihtilâlcı. s. is. ① ئىنقىلابچى. ② ئىسيانچى، قوزغىلاڭچى، توپىلاڭچى.

ihtlâlcılık, –ğı. is. ① ئىنقىلابچىلىق. ② ئىسيانچىلىق.

ihtilâm. is. ar. ئېھتىلام، چۈشىدە شەيتان ئاتلاش.

ihtilâs. is. ar. جىنايەت قىلىش، قاقتى - سوقتى قىلىش، يېۋېلىش، ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش.

ihtilât. is. ar. (كېسەل ھەققىدە) ئايلىنىش، ئۆزگىرىش:
«Hastalığın başka hastalıklarla ihtilâtından korkuluyor — بىر كېسەلنىڭ باشقا كېسەلگە ئۆزگىرىپ قېلىشىدىن قورقىدۇ ئادەم.»

ihtima. is. ar. ساقلىنىش، پەرھىز قىلىش.

ihtimal. is. ar. ئېھتىمال.

ihtimallı. s. ئېھتىمالى بولغان.

ihtimam. is. ar. ① غەمخورلۇق، ئېتىبار بېرىش، دىققەت بىلەن ئىش كۆرۈش. ② ئەستايىدىللىق، ئىنچىكىلىك، كۆڭۈلشەش.

ihtimar. is. ar. ئېچىتقۇ سالماق، بولماق (خېمىر).

ihtinak. is. نەپەسنىڭ بوغۇلۇشى، بوغۇلۇپ قېلىش.

ihtira, –ı. is. ar. ئىجاد، ئىختىرا، كەشپىيات.

ihtirak. is. ar. ① تۇتۇشۇپ يانماق. ② بىرەر سەييارىنىڭ قۇياشقا يېقىنلىشىشى.

ihtiraklı. s. تۇتاشقان، يانغان.

ihtiram. is. ar. ئېھترام، ھۆرمەت.

ihtiras.[1] is. ar. ① قارا نىيەت. ② تاما، نەپس.

ihtiras[2]. is. ar. دۈشمەندىن ياكى بىر خەتەردىن ساقلىنىش.

ihtiraz. is. ar. ئېھتىيات، ساقلىنىش، چېكىنىش:
«Leke getirebilecek işlerden pek ihtiraz eder — داغ كەلتۈرىدىغان ئىشلاردىن قاتتىق ساقلىنىدۇ.»

ihtisam. is. ar. دۈشمەنلىك، خۇسۇمەت.

ihtisap. is. ① سوراقتا تارتىش. ② جازا. ③ بازار باشقۇرۇش ئورنى.

ihtisar. is. ar. ① تارىيىش، قىسقىراش، كىرىشىش. ② تارايتىش، قىسقارتىش.

ihtisas[1]. is. ar. ① ئىختىساس. ② بىلىم، ھۈنەر.

ihtisas[2]. is. ar. ① تۇيغۇ، سېزىم. ② تەسىرات، ھېسسىيات.

ihtisasiyun. is. مۇتەخەسسىسلەر.

ihtişam. is. ar. كۆركەم، تەنتەنە، ھەشەمەت، داغدۇغا.

ihtişamlı. s. كۆركەملىك، ھەشەمەتلىك، تەنتەنىلىك، داغدۇغىلىق.

ihtitab. is. ① ئوتۇن يىغىش، ئوتۇن كېسىش. ② پالتا ھەققى (ئوتۇن تەييارلاپ بەرگۈچىلەرگە بېرىلىدىغان ھەق).

ihtitam. is. تۈگىمەك، ئاخىرىغا يەتمەك.

ihtiva. is. ar. ئىچىگە ئېلىش، قاپلاش.

ihtiyaç, –cı. is. ar. ① ئېھتىياج، كېرەكلىك. ② يوقسۇللۇق:
« Yemek yeme ihtiyacı — تاماق يېيىش ئېھتىياجى.
Ihtiyaç adamcağızın belini büktü — يوقسۇللۇق بىچارىنىڭ بېلىنى پۈكۈپ مۈكچەيتىۋەتتى.»

ihtiyaçlı. s. ئېھتىياجلىق، ھاجەتمەن.
ihtiyal. is. ar. ھىيلە، ياسما.
ihtiyan. is. ar. ۋاپاسىزلىق.
ihtiyar[1]. s. ar. قېرى (ئادەم)، ياشانغان.
ihtiyar[2]. is. ar. ئىختىيار.
ihtiyâren. z. ئىختىيارەن، ئۆز ئىختىـ
ـيارى بىلەن، ئۆز ئارزۇسى بويىچە،
مەيلىچە.
ihtiyari. s. ar. ئىختىيارىي، ئۆز مەيلى
بىلەن.
ihtiyarlama. is. قېرىش (ئادەم)،
ياشىنىش.
ihtiyarlamak. قېرىماق، ياشانماق.
ihtiyarlatmak. ① قېرىتماق. ② قېرى
كۆرسەتمەك:
«Saçı onu ihtiyarlatiyor — چېچى
ئۇنى قېرى كۆرسىتىۋاتىدۇ.»
ihtiyarlik, -ğı. is. قېرىلىق.
ihtiyarsız. s. ئىختىيارسىز:
«Geceleri ihtiyarsız bunu düşü-
nüyor — كېچىلىرى ئىختىيارسىز بۇنى
ئويلايدۇ.»
ihtiyat, -ti. is. ar. ئېھتىيات.
ihtiyaten. z. ئېھتىياتەن.
ihtiyatkârlık. s. ar. ئېھتىياتچان،
ئېھتىياتلىق.
ihtiyatlı. s. ئېھتىياتچانلىق.
ihtiyatsızlık, -ğı. is. ئېھتىياتسىزلىق.
ihtizab. is. ar. چاچ، ساقاللىرىنى
قىتاتلىماق، بويىماق.
ihtizar. is. ar. جان تالىشىش.
ihtizaz[1]. is. ar. ① تىترەش. ② دولـ
قۇنسىمان ھەرىكەت.
~ etmek. تىترىمەك.
ihtizaz[2]. is. ar. خۇش بولۇش، كۆڭلى
ئېچىلىش.
ihvan. is. ar. ① ھەمدوست. ② ئەينى
گۇرۇھ، ۋە ئەينى مەزھەپتىن بولغانلار.
ihvanlık, -ğı. is. ① دوستلۇق.
② قېرىنداشلىق.
ihya. is. ar. جانلاندۇرۇش، تىرىلدۇرۇش.
~etmek. ئەسلىگە كەلتۈرمەك.
ihyanen. z. ar. ئاندا ـ ساندا، ئارـ
لاپ، ئارا ـ سىرا.
ihzan. is. ar. قايغۇغا سېلىش.
ihzar. is. ar. ① ھازىرلاش، ھازىرلىق
كۆرۈش. ② ئەرز قىلىنغۇچى بىلەن گۇۋاھـ
چىنى مەجبۇر ئەكىلىش. ③ كۆپييىش:
«Konuğa yemek ihzar ettiler —
مېھمانغا تاماق ھازىرلىدى.»
~ etmek. ھازىرلىماق، تەييارلىماق.
ihzaren. z. ar. ئەدلىيىگە قوراللىق كۈـ
چى بىلەن ئېلىپ كېلىشى.
ihzarî. s. ar. ① ھازىرلىق، تەييارلىق:
«Ihzarî sınıf — تەييارلىق سىنىپ.»
ika, -ı. is. ar. ① قىلىش، ئېتىش.
② رىتىم (مۇزىكىدا).
ikab. is. ar. ① ئازاب، جاپا. ②قىياـ
مەت جازاسى.
ikad[1]. is. ar. ① ئولتۇرغۇزۇش. ②
تەختكە چىقىرىش.
ikad[2]. is. ar. ① يېقىش (ماددىي ۋە
مەنىۋى جەھەتتىن)، تۇتاشتۇرۇش (ئوت).
②كۈرەش ئۈچۈن غەيرەتكە كەلتۈرۈش.
ikaf[1]. is. ar. ① ئاتاش، بېغىشلاش. ②
توختىتىش، تۇرغۇزۇش، ئالدىغا ئۆتۈش.
ikaf[2]. is. ar. ئېگەر.
ikal. is. ar. ① باغ. ② ئاياغ بوغقۇچ.
~olmak. توسقۇن بولماق.
ikame. is. ar. ① يەرلەشتۈرۈش،

تۇرغۇزۇش، قويۇش. ② تىك تۇرغۇزۇش، ئۆرە تۇرغۇزۇش. ③ ئوتتۇرىغا چىقىرىش، كۆرسىتىش:
«Nöbetçi ikame etmek — نۆۋەتچى قويماق.
Tanık ikame ediyor — گۇۋاھچىنى كۆرسىتىۋاتىدۇ.»
ikamet, – ti. is. ar. يەرلىشىش، ئولتۇراقلىشىش، ماكانلىشىش، تۇرۇپ قېلىش.
~etmek. بىر يەردە ئولتۇراقلاشماق.
ikametgâh. is. ar. ئىكامەتگاھ، داۋاملىق ئولتۇراقلاشقان يەر، قونالغۇ، قارارگاھ.
ikaz. is. ar. ئويغىتىش، غەپلەتتىن قۇتۇلدۇرۇش.
ikbal, – li. is. ar. ① ئامەت، تەلەي، تەقدىر. ② ئىستەك، ئارزۇ، تىلەك. ③ شاھقا كىچىك خوتۇن بولغۇچى. ④ رىغبەت. ⑤ ئەر ياكى ئايال ئىسمى.
~ den düşmek. نەزەردىن چۈشمەك.
~ düşkünu. كېيىن كەمبەغەللىشىپ كەتكۈچى.
~ görmek. بەخت ئىچىدە ياشىماق.
ikbalci. s. يۇقىرى ئورۇن ۋە مەرتىۋىگە ھېرىس قىلغۇچى.
ikballı. s. ① بەختلىك. ② كەلگۈسى پارلاق.
ikbâr[1]. is. ar. چوڭ كۆرۈش، ئۇلۇغ كۆرۈش، ئۇلۇغلاش.
ikbâr[2]. is. ar. يەرلىككە قويۇش، كۆمۈش.
ikdam. is. ar. ① سىجىل ئىشلەش، تىرىشچانلىق كۆرسىتىش. ② ئىلگىرىلەش.
ikdar. is. ar. كۈچەيتىش، قۇۋۋەتلەندۇرۇش.
~ etmek. كۈچلەندۇرمەك.
ikdirar. is. ar. بۆلۈنۈش.
iki. s. ئىككى.
iki.ağızlı. s. ئىككى بىسلىق:
«İki ağızlı bıcak — ئىككى بىسلىق پىچاق.»
iki. anlamlı. s. ئىككى بىسلىق (قوش مەنىلىك گەپ).
iki. başlı. s. is. ئىككى باشلىق.
iki. canlı. s. ئىككى قات، ھامىلدار.
ikicilik, – ği. is. دۇئالىزم (ماتېرىئالىزم بىلەن ئىدېئالىزمنى كېلىشتۈرۈشكە ئۇرۇنغۇچى پەلسەپىۋى ئېقىم).
iki. evli. s. ئىككى خوتۇنلۇق.
iki. heceli. s. ئىككى بوغۇملۇق:
«İki hecreli misra — ئىككى بوغۇمدىن تۈزۈلگەن مىسرا.»
iki. kat. s. ئىككى قەۋەت.
iki. katlı. s. ئىككى قەۋەتلىك.
ikilemek. ئىككى قىلماق.
ikileşmek. ئىككىلەشمەك.
ikilik, – ği. is. ① ئىككىلىك، ئىككى تۈرلۈك. ② بىر - بىرىگە زىت ئىككى تۈرگە بۆلۈنگەن. ③ ئىككى خۇرۇشلۇق تەڭگە پۇل.
iki. namlulu. s. قوش ئېغىزلىق، قوش ئاتار (قورال).
ikinci. s. ئىككىنچى.
ikincilik, – ği. is. ئىككىنچىلىك.
ikindi. is. دىگەر ۋاقتى.
iki. parmaklı. ئىككى بارماقلىق.
iki. particilik, – ği. is. ئىككى پارتىيىچىلىك.
ikircim. is. ئىككىلىنىش، بىقارارلىق.
ikircimli, ikircikli. is. بىقارار،

قارارسىز.
ikişer. s. ئىككىلەپ، جۈپ.
ikitaraflı. s. ئىككى تەرەپلىك، ئىككى تەرەپلىملىك.
iki. telli. is. ئىككى تارىلىق، قوش تارىلىق.
iki. yüzlü. s. ئىككى يۈزلۈك، سۆزى بىلەن ھەرىكىتى بىر بولمىغان.
ikiz. s. is. قوشكېزەك.
iklim. is.ar. ئىقلىم، كىلىمات:
«Burası bana yaramadı, başka iklimlere göçeceğim — بۇ يەر ماڭا يارىمىدى، باشقا يەرگە يۆتكىلىمەن.»
iklim. bilim. is. كىلىماتولوگىيە (ئىقلىم ۋە ئاب ھاۋانى ئۆگىنىدىغان پەن).
ikmal, – li. is. ar. تولۇقلاش، تۈگىتىش، مۇكەممەللەشتۈرۈش.
ikna. is. ar. قايىل قىلىش، كۆندۈرۈش، ئىشەندۈرۈش.
~etmek. ئىشەندۈرمەك:
«Sözünüz ikna edicidir — سۆزىڭىز قايىل قىلارلىقتۇر.»
ikrah. is. ar. ① يىرگىنىچ، سەسكىنىش، نەپرەتلىنىش.
~ etmek. نەپرەتلەنمەك.
ikrahen. z. ① تەھدىت بىلەن قورقۇتماق، مەجبۇر قىلماق، زورلىماق.
ikram. is. ar. ① ھۆرمىتىنى قىلىپ كۈتۈۋېلىش. ② بىر نەرسە ھەدىيە قىلىش.
ikramiye. is. ar. مۇكاپات، مۇكاپات پۇلى.
ikrar. is. ar. ئىقرار.
ikraz. is. ar. قەرز، ئۆتنە.
~ etmek. قەرز بەرمەك.
iksa[1]. is. ar. كىيىندۈرۈش، كىيىم - كېچەك بېرىش.
~ etmek. كىيدۈرمەك.
iksa[2]. is. ar. سىقىلىش.
iksam. is. ar. قەسەم ئىچىش.
iksar. is. ar. كۆپەيتىش، ئارتتۇرۇش.
iksun (eksun). is. far. بېزەلگەن كىيىم.
iktab. is. ar. ئېيتىپ بېرىپ يازدۇرۇش، ھۆسنخەت يېزىشنى ئۆگىتىش.
iktibas. is. ① قۇللىنىش. ② نەقىل كەلتۈرۈش.
iktidar. is. ar. ① بىر ئىشنى قىلىش قۇدرىتى. ② رەھبەر، ھوقۇق يۈرگۈزگۈچىلەر. ③ ئىقتىدار، قابىلىيەت.
iktidarlı. s. ئىقتىدار ئىگىسى، نوپۇزلۇق.
iktidarsız. s. ① ئىقتىدارسىز. ② ئەرلىك ئىقتىدارى يېتەرسىز.
iktidarsızlık, – ğı. is. ئىقتىدارسىزلىق، كۈچسىزلىك، ئاجىزلىق (ئەرلىك ئىقتىدارىنىڭ).
iktifa. is. ar. بارغا قانائەت قىلىش، يېتەرلىك دەپ بىلىش.
iktiham. is. ar. ① كۆكرەك كېرىش، بەرداشلىق (چىداشلىق) بېرىش. ② ئۈستىگە ئېتىلىش، ھۇجۇم قىلىش.
~ etmek. ھۇجۇم قىلماق، تاجاۋۇز قىلماق.
iktiran. is. ar. ① يېقىنلىشىش. ② يېتىشىش.
iktisad. is. ⇒ **İktisat.**
iktisadi. s. ar. ① ئىقتىسادىي. ② ئىقتىسادچىلىق.
iktisap, – bı. is. ar. پايدا، مەنپەئەت.
iktisat, – dı. is. ar. ئىقتىساد.
iktisatçı. is. ئىقتىسادشۇناس.
iktisatçılık, – ğı. is. ئىقتىسادشۇناسلىق.

iktitaf. is. ar. تۇپلاش، يىغىش، جۇغلاش.

iktiza. is. ar. ① كېرەكلىك، لازىملىق، كېرەك، لازىم. ② ئۇيغۇن بولۇش.

ikva. is. ar. شېئىرىيەتتە قاپىيە خاتالىقى.

il. is. ① مەملىكەت، يۇرت. ② ۋىلايەت، ئوبلاست. ③ خەلق. ④ قەبىلە.

ilâ. is. ar. ① قەسەم قىلىش. ② ئەرنىڭ ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلماسلىق ئۈچۈن قىلغان قەسىمى.

ilâç, —cı is. ar. ① دورا. ② چارە، تەدبىر، يول:

«Zayiflamamanın tek ilâcı perhiz yapmaktır — ئاجىزلاشماسلىقنىڭ بىردىن بىر چارىسى پەرھىزدۇر.»

ilâçlamak. دورا سەپمەك، دورىلىماق.

ilâçlı. s. ① دورىلىق، ئىچىدە دورىسى بولغان. ② دورىلانغان. ③ دېزىنفېكسىيە قىلىنغان.

ilâçsız. s. ① دورىلانمىغان. ② چارىسىز.

ilaf. is. ar. ئادەتلەندۈرۈش، كۆندۈرۈش.

ilâh. is. ar. ① ئەركەك تەڭرى. ② ئەرۋاھ.

ilahe. is. ar. ئايال تەڭرى.

ilâhi[1]. is. ar. مۇناجات.

ilâhi[2]. s. ar. ① ئىلاھىي. ② بەك گۈزەل، مۇكەممەل:

«Ilâhi emir — ئىلاھىي بۇيرۇق»

ilâhileşmek. ئىلاھىيلاشماق.

ilâhiyat, —tı. is. ar. ئىلاھىيەت.

ilahiye. is. ar. ئىلاھىيە.

ilâm. is. ar. ① ئېلان. ② ھۆكۈم قەغىزى (دەۋا ئىشلىرىدا).

ilâmsız. s. ئېلانسىز.

ilân is. ar. ئۇقتۇرۇش، ئېلان.

ilânen. z. ئېلان ئارقىلىق، ئېلان يولى بىلەن.

ilân, name. is. ئېلان، ئۇقتۇرۇش (تامغا چاپلانغان).

ilâve. is. ar. قىلاۋە.

ilbas. is. ar. ① كىيگۈزۈش، كىيدۈرۈش. ② يېپىش، ئوراش، چۈمكەش.

ilbaşı. is. ۋالىي.

ilca. is. ar. زورلاش، مەجبۇر قىلىش.

ilçe. is. ناھىيە.

ildem. s. پۇشايمان، نادامەت.

ile. بىلەن:

«Mehmet ile Mümin — مۇھەممەد بىلەن مۆمىن.»

ilel. is. ar. ① ئاقساق، - چولاقلار، ئاغرىق - سىلاقلار. ② سەۋەبلەر. ③ مەقسەتلەر، غەرەزلەر.

ilelebet, —ti. z. ئەبەدئلئەبەت، مەڭگۈ:

«Dostluğumuz ilelebet sürecek — دوستلۇقىمىز مەڭگۈ داۋام قىلىدۇ.»

ilenç. is. لەنەت.

ileri. is. ① ئالدى. ② كەلگۈسى. ③ ئالدىنقى. ④ تېز، ئىتتىك. ⑤ ئالغا:

«1. Siz ileriye geçiniz — سىز ئالدىغا ئۆتۈڭ.

2. İleride neler olacağını kimse bilmez — كەلگۈسىدە نېمىلەر بولىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ.

3. İleri cephe — ئالدىنقى سەپ (فرونت).

4. Saat beş dakika ileri — سائەت بەش مىنۇت ئالدۇر.

5. İleri marş — ئالغا باس!»

ilerici. s. is. ئىلغار، تەرەققىيپەرۋەر.

ileride, ilerde. s. كېلەچەكتە، بۇندىن كېيىن.

ileriden. z. ئالدىدىن.

ileri . gelen. is. سۆزى ئۆتىدىغان، نوپۇزلۇق.

ilerlek. s. ئالغا باسقان.

ilerleme. is. ① ئىلگىرىلەش، ئالغا مېڭىش. ② يولغا چىقىش. ③ ئۆتۈش (ۋاقىت). ④ (كېسەل ھەققىدە) ئېغىرلىشىش، يامانلىشىش.

ilerlemek. ① ماڭماق. ② ئالغا باسماق، ئىلگىرىلىمەك. ③ كۆپەيمەك. ④ ئۆسمەك (ئورنى)، ئورنى كۆتۈرۈلمەك. ⑤ ئۆتمەك. ⑥ ئېغىرلاشماق، يامانلاشماق (كېسەل ھەققىدە). ⑦ ئۆتكۈزمەك.

ilerleyen. s. ئالغا باسقان.

ilerleyiş. is. ئىلگىرىلەش ئۇسۇلى.

ileti. is. → **Mesaj.**

iletilme. is. ① يەتكۈزۈلۈش. ② تارىلىش.

iletken. s. ① ئۆتكۈزگۈچ. ② ئۆتكۈزگۈچ جىسىم. ③ نەقىل.

iletkenlik, – ği. is. نەقلىيات، ترانسپورت.

iletmek. يەتكۈزمەك، ئۇلاشتۇرماق:
«Selamımı iletin arkadaşıma — دوستۇمغا سالىمىمنى يەتكۈزگىن.»

ileze. s. ئاجىز، زەئىپ.

ilga. is. ar. ئەمەلدىن قېلىش، ئېلىپ تاشلىنىش، كۈچىدىن قېلىش.

ilgaz. is. ar. يۇشۇرۇن، مەخپىي.

ilgeç. is. ① تۇرلىگۈچ، ئىلغۇچ. ② قالپاقلىق يىڭنە.

ilgi. is. ① مۇناسىۋەت، ئالاقە، ئىلگە. ② ھەۋەس، ئىشتىياق. ③ ئېتىبار بېرىش:
«1. Politikayla ilgisi yok — سىياسەت بىلەن ئالاقىسى يوق.
2. Cinsel ilgi — جىنسىي مۇناسىۋەت، جىنسىي ئىلگە.
3. Ilgi çekici — ھەۋىسىنى قوزغايدىغان.»

ilgilendiren. s. دىققەتىنى تارتىدىغان، ئىلگىلەندۈرىدىغان.

ilgilendirmek. دىققىتىنى تارتماق، ھەۋىسىنى قوزغىماق، ئىلگىلەندۈرمەك:
«Memurları ilgilendirenbir karar— خىزمەتچىلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغايدىغان قارار.»

ilgilenmek. كۆڭۈل بۆلمەك، مەشغۇل بولماق، ئىلگىلەنمەك:
«Felsefeyle ilgileniyorum — پەلسەپە بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتىمەن.»

ilgili. s. is. ① مۇناسىۋەتلىك، ئىلگىلىك، ئالاقىدار. ② مۇناسىۋەتلىك كىشى:
«İlgililer meseleye okadar önem vermiyorlar — مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر مەسىلىگە دېگەندەك ئېتىبار بەرمەيۋاتىدۇ.»

ilginç. s. جەلب قىلىدىغان، دىققەتىنى قوزغايدىغان، ھەۋەسنى قوزغايدىغان، ئىلگىنچ.

ilgisiz. s. ① مۇناسىۋەتسىز، ئالاقىسىز. ② تۇيغۇسىز، ھېسسىز.

ilgisizlik, – ği. is. كارى بولماسلىق، چاتىقى بولماسلىق.

ilhak, – kı. is. ar. قوشۇش، قوشۇۋېلىش، بىرلەشتۈرۈش، بىرلەشتۈرۈۋېلىش، يۇتۇش، يۇتۇۋېلىش، باغلاش، بېقىندى قىلىش، تەۋە قىلىش، قارىتىۋېلىش.

ilham. is. ar. ئىلھام.

~ **almak.** ئىلھام ئالماق.

ilhamcı. s. ئىلھام بەرگۈچى.

ilhamlanmak. ئىلھاملانماق، ئىلھام ئالماق.

ilhanlık, – ğı. is. ئىمپېرىيە.

ilhat, – dı. is. ar. ① دىندىن قايتىش. ② توغرا يولدىن ئايرىلىش.

ilik¹, – ği. is. پەتلە (تۈگمىنىڭ).

ilik², – ği. is. ئىلىك.

iliklemek. ئىزمىلىمەك، تۈگمىلىمەك.

iliklenmek. تۈگمىلەنمەك.

ilikletmek. تۈگمىلەتمەك.

ilikli¹. s. ئىلىكلىك، ئىلىكى بولغان:

«İlikli kemik — ئىلىكلىك ئۇستىخان.»

ilikli². s. ① پەتلىلىك. ② تۈگمىلىك:

«Ilikli etek — تۈگمىلىك يۇپكا.»

iliksiz. s. ① ئىلىكسىز. ② پەتلىسىز.

ilim, – lmi. is. ar. ئىلىم- پەن، بىلىم.

ilinek, – ği. is. ئۆز ئالدىغا مەۋجۇت بولالمايدىغان ۋە مەۋجۇت بولۇش ئۈچۈن باشقا بىر ئاساسقا موھتاج بولغان نەرسە.

ilinmek. تەئەللۇق بولماق، باغلانماق، ئىلىنمەك.

ilinti. is. تەئەللۇق، ئائىت.

ilişik. s. ① مۇناسىۋەتلىك. ② مۇناسىۋەت، ئالاقە، ئىلىشىك:

«Bu davaya ilişik bazı noktalar — بۇ ئىشقا مۇناسىۋەتلىك بەزى نۇقتىلار.

Onunla hiçbir ilişkim kalmadı — ئۇنىڭ بىلەن ھېچقانداق ئالاقەم (ئىلىشكىم) قالمىدى.»

ilişkisiz. s. مۇناسىۋەتسىز، ئالاقىسىز.

ilişki. is. ① مۇناسىۋەت، ئالاقە. ② نىسبەت.

ilişkili. s. مۇناسىۋەتلىك، ئىلىشكىلىك.

ilişkin. is. مۇناسىۋەتلىك، ئالاقىدار.

ilişmek. ① ئىلىشمەك، تەگمەك. ② قول تەگكۈزمەك، چېقىلماق:

«Elim bardağa ilişmiş, hemen devrildi — قولۇم ئىستاكانغا تېگىپتىكەن، دەرھال ئۆرۈلۈپ كەتتى.

Bu kitaba kimse ilişmesin — بۇ كىتابقا ھېچكىم چېقىلمىسۇن.»

iliştirmek. ئىلدۇرمەك، ئىلغۇزماق.

ilk, – ki. s. ① ئەۋۋەل، بالدۇر. ② ئىپتىدائىي، دەسلەپكى، باشلانغۇچ. ③ بىرىنچى، تۇنجى.

~ okul. باشلانغۇچ مەكتەپ.

ilka. is. ar. ① تېمىتماق. ② بىر جىنايەتنى باشقا بىراۋغا يۈكلەپ قويماق.

ilkah. is. ar. ① بوغاز بولۇش. ② دورىنى تومۇرغا ماڭدۇرۇش.

ilk bahar. is. ① باھار، باش ئەتىياز. ② ياشلىق.

ilke. is. ① پرىنسىپ، مەنبە. ② ئامىل. ③ ئاساس. ④ ئىشەنچ، چۈشەنچە. ⑤ ئەخلاق نورمىلىرى.

ilkel. s. ئىپتىدائىي.

ilkin. z. دەسلەپتە:

«Meseleyi ilkin anlayamamıştım — مەسىلىنى دەسلەپتە چۈشىنەلمىگەنىدىم.»

ilk okul, – lu. is. باشلانغۇچ مەكتەپ.

ilk öğrenim. is. باشلانغۇچ مائارىپ.

ilk öğretim. is. باشلانغۇچ مائارىپ.

ilk önce. is. ئەڭ ئاۋۋال، ھەممىدىن ئاۋۋال، ئالدى بىلەن.

ilk teşrin. is. ئۆكتەبىر، 10- ئاي.

ilk yaz. is. → **Ilkbahar.**

illâ, ille. z. ar. قانداق بولمسۇن، نېمە بولسا بولسۇن، ھەر ھالدا، ئۇنداق بولسا، ياكى بولمىسا، بولۇپمۇ، تېخىمۇ...

ille. → **Illâ.**

illet, – ti. is. ar. ① كېسەللىك. ② ئىللەت، ناكارلىق، نۇقسان، قۇسۇر. ③ سەۋەب.

~etmek. ① ناكار قىلماق. ② قاتتىق خاپا قىلماق.

~ olmak. قاتتىق خاپا بولماق.

illetli. s. ناكار، ئەيىبلىك.

illetsiz. s. ساغلام، ساق، بىجىرىم.

illetsizlik, – ği. is. ساقلىق، ساغلاملىق.

ilm. is. → **Ilim.**

ilmek, – ği. is. ① تۈگۈم قىلماق. ② تۈگۈملەرنى بىر - بىرىگە باغلىماق. ③ تەگمەك.

ilmekli. s. چىگىكلىك، تۈگۈكلۈك.

ilmî. s. ar. ئىلمىي، پەننىي.

ilmi hal, – li. is. ئىسلام دىنى دەرسلىك كىتابى.

ilmik, – ği. is. تۈگۈن.

ilmikli. s. تۈگۈكلۈك.

ilmü haber. is. ar. ۋەسىقە، تونۇشتۇرۇش.

ilsak, – kı. is. ar. ئۇلاش، يېتىشتۈرۈش.

iltica. is. ar. بىراۋنىڭ ھىمايىسىنى تىلەش.

iltifat, – tı. is. ar. ① يۈزسىگە قاراش. ② ھال - ئەھۋالىنى سوراش. ③ كۆڭلىنى ياساش، كۆڭلىنى ئاۋۇتۇش.

~bulmak. ياخشى قارشىلانماق.

~etmek. كۆڭلىنى ياسىماق.

iltifatkâr. s. نازاكەتلىك، ئىلتىپاتقىلغۇچى:
«İltifatkâr sözler — نازاكەتلىك سۆزلەر.»

iltifatli. s. كۆڭۈلنى ئاۋۇتماقلىق.

iltihab. is. → **Iltihap.**

iltihak, – kı. is. ar. قېشۇلۇش، قوتۇلۇش، ئاخىرىدا قېشۇلۇش.

iltiham. is. ar. ① جاراھەتنىڭ قەقەش تۇتۇشى. ② (ئۇرۇش ھەقىقىدە) كۆچىيىش.

iltihap, – bı. is. ar. ① يىرىڭلاش. ② ياللۇغلىنىش. ③ تۇتۇشۇش، يېنىش (ئوت ھەققىدە).

iltihaplanmak. ① ياللۇغلانماق. ② يىرىڭلىماق.

iltikam. is. ar. يۇتماق (نەرسىنى).

iltikat. is. تورلىماق، يىغماق.

iltima. is. نۇر چاچماق، پارىلدىماق.

iltimas. is. ar. ھىمايە قىلىش، قوغداش، ئاسراش.

iltimasçı. s. قوغدىغۇچى، ئاسرىغۇچى، باشپاناھ.

iltisak, – kı. is. ar. ① قوشۇلۇش، تۇتۇشۇش. ② چاپلىشىش، يېپىشىش:
«İki demiryolu burada iltisak ediyor — ئىككى تۆمۈريول بۇ يەردە تۇتۇشىدۇ.»

iltiva. is. ar. ① ئوڭغۇل - دوڭغۇل، ئەگرى - بۈگرى. ② بەلنىڭ يۇقىرىقى قىسمىنىڭ ئىككى پۈكلىنىشى.

iltiyam. is. ar. يارىنىڭ پۈتۈشى.

iltizam. is. ar. ① لازىم دەپ بىلمەك. ② ئىجارىگە بەرمەك (يەرنى). ③ قوللاپ - قۇۋۋەتلىمەك، تەرەپدار بولماق.

ilzam. is. ar. ئېغىز ئاچالمايدىغان قىلىپ قويۇش، ئاغزىنى تۇۋاقلاش:
«Şu cevap ile onu ilzam ettim — شۇ جاۋاب بىلەن ئۇنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلىدىم.»
im. is. ئىشارەت، بەلگە، پارول (ھەربىيدە).
ima. is. ar. ① ئىما ـ ئىشارەت. ② ئەگىتمە:
«İmayi hemen anladı — ئىشارەتنى شۇئان چۈشەندى.»
imad. is. ar. تىرەك، ستون، تۈۋرۈك.
imal, — li. is. ar. ① ئىشلەش. ② ئوڭشاش.
imalat, — tı. is. ar. ئىشلەپ چىقىرىلغان مەھسۇلات.
imalat . name. is. ar. فابرىكا، سېخ، ئىشخانا.
imalı. s. ar. كىنايىلىك (سۆز).
imam. is. ar. ئىمام.
imamet, — ti. is. ئىماملىق.
imamlık, — ğı. is. ① ئىماملىق. ② رەھبەرلىك.
iman. is. ar. ئىمان، ئېتىقاد، ئىشەنچ.
imanlı. s. ① ئىمانى بار. ② ئىنساپلىق، ۋىجدانلىق.
imansız. s. ① دىنسىز، ئىمانسىز. ② ئىنساپسىز.
imansızlık, — ğı. is. ئىمانسىزلىق.
imar. is. ar. گۈللىنىش، تەرەققىيات، باياشاتلىق.
imaret, — ti. is. ar. ① كەمبەغەللەرگە نەرسە ـ كېرەك تارقىتىدىغان ئورۇن. ② پاراۋانلىق ئورنى، پاراۋانلىق، باياشاتلىق.
imate. is. ar. ئۆلتۈرۈش، يوقىتىش.
imbat, — tı. is. far. يازكۈنى غەربتىن ۋە كۆپ ھاللاردا غەربىي جەنۇبتىن ۋە دېڭىزدىن قۇرۇقلۇققا سوقۇلىدىغان سالقىن شامال.
imbik, — ği. is. ar. تېمىتىش ئەسۋابى.
imbisat, — tı. is. ar. ① كېڭىيىش. ② ھۇزۇرلىنىش، كۆڭلى ئېچىلىش:
«Sıcağın etkisiyle birçok cisim imbisat eder — ئىسسىقنىڭ تەسىرى بىلەن بىرمۇنچە جىسىم كېڭىيىدۇ.»
imdat, — tı. is. ar. ياردەم، تەھلىكە ۋە قىيىن ئەھۋاللاردا قىلىنىدىغان ياردەم، مەدەت. ② ياردەم ئۈچۈن كەلگەن قوۋۋەت. ③ جاننى قۇتقۇزغۇچى.
~etmek. ياردەم قىلماق.
imdatçı. s. ياردەم قىلغۇچى، ياردەم بەرگۈچى.
imdatsız. s. ياردەمچىسى ۋە مەدەتكارى بولمىغان.
imdi. ئەمدى.
imece. is. ھەمكارلىق:
«Bu köy halkı hep imece ile çalişiyor — بۇ يېزا خەلقى باراۋەر ھەمكارلىشىپ ئىشلەيدۇ.»
imge. is. خىيال، تەسەۋۋۇر.
imgelemek. خىيال قىلماق، تەسەۋۋۇر قىلماق.
imgesel. s. خىيالىي.
imha. is. ar. يوق قىلىش، بەربات قىلىش، يىلتىزىدىن تۈگىتىش.
~etmek. يوقاتماق.
imhal. is. ar. مۆھلەت.
imik. is. بوغۇز، كېكىردەك.
imkân. is. ar. ئىمكان، مۇمكىنلىك.
imkansız. s. ئىمكانسىز، مۇمكىنسىز.

imkânsızlık, – ğı. is. ئىمكانسىزلىق، مۇمكىنسىزلىك.

imlâ. is. ar. ئىملا.

imlemek. ئىما بىلەن كۆرسەتمەك، ئىشارەت قىلماق.

imparator. is. lat. ئىمپېراتور، پادىشاھ.

imparatoriçe. is. it. ① خانىش (خاننىڭ خوتۇنى). ② ئايال پادىشاھ.

imparatorluk, – ğu. is. ئىمپېراتورلۇق.

imprial. s. قىراللىق.

imrar[1]. is. ar. ئۆتكۈزۈش:
«Otomobiller bu tahta köprüden imrar tehlikalidir — ئاپتوموبىللارنى بۇ ياغاچ كۆۋرۈكتىن ئۆتكۈزۈش خەتەرلىكتۇر.»

imrar[2]. is. ar. ① ئىچىنى ئاچچىق قىلىش. ② رەنجىتىدىغان سۆزلەرنى قىلىش.

imren. is. ھەۋەس، ئىشتىياق، زوق.

imrendirmek. ھەۋىسىنى كەلتۈرمەك، زوقىنى كەلتۈرمەك.

imrenmek. ① ھەۋەس قىلماق، قىزىقماق، زوقلانماق، زوقى كەلمەك، ئىشتىھاسىنى ئاچماق. ② ھەسەت قىلماق، ئىچى تارلىق قىلماق، قىزغانماق.

imsak, – ki. is. ar. ① نەپسىنى يىغىش، نەپسگە ئىگە بولۇش. ② بېخىللىق، پىخسىقلىق.

imsas. is. ar. سۈمۈرتۈش، ئېمىتىش.

imtidat. is. ar. ئۇزىراپ كېتىش، سوزۇلۇپ كېتىش:
«Bu yıl kış imtidat etti — بۇ يىل قىش ئۇزىراپ كەتتى.»

imtihan. is. ar. ئىمتىھان، سىناق.

~etmek. ئىمتىھان ئالماق.

imtina, – î. is. ar. ① بىر نەرسىدىن قېچىش، چېكىنىش، ئۆزىنى تارتىش. ② ئىمكانسىزلىق.

imtinan. is. مىننەت قىلماق، قىلغان ياخشىلىقنى پېشانىگە ئۇرماق.

imtisal, – li. is. ar. ماسلىشىش، ئۇيغۇنلىشىش.

imtisalen. z. ① ماسلاشقان ھالدا، ئۇيغۇنلاشقان ھالدا. ② تەبئىي ھالدا.

imtiyaz. is. ar. ئىمتىياز.

imtiyazlı. s. ئىمتىيازلىق.

imtizaç. is. ar. ① ياخشى (ئەپ) ئۆتۈشۈش. ② ئۇيغۇنلۇق.

imza. is. ar. ئىمزا.

~atmak. ئىمزا قويماق، قول قويماق.

imzalamak. ئىمزالىماق، قول قويماق.

imzalanmak. ئىمزالانماق.

imzalatmak. ئىمزالاتماق، قول قويدۇرماق.

imzalattirmak. ئىمزالاتقۇزماق، ئىمزالاتتۇرماق.

imzalı. s. ئىمزالىق، قول قويۇلغان.

imzasız. s. ئىمزاسىز.

in[1]. is. ئىن:
«Ayı ini — ئېيىق ئىنى.»

in[2]. is. ar. ئىنس – جىن.

inabe. is. ar. تۆۋا قىلىش، گۇناھىنى يۇيۇش.

inabet. – ti. is. ar. → **Inabe.**

inak, – ğı. is. دوگما، ئەقىدە.

inakçı. s. دوگمىچى، ئەقىدىچى.

inakçılık, – ğı. is. دوگمىچىلىق، ئەقىدىچىلىك.

inaksal. s. دوگماتىك.

inal. s. ① سىرداش. ② خان.

inam. is. ئامانەت.

in'am. is. ar. ئىنئام.
inamlamak. ئامانەت قويماق.
inan. is. ئىشىنىش، ئىخلاس قىلىش.
inanca. is. كاپالەت، ۋەدە.
inanç, – cı. is. ئېتىقاد، ئىشەنچ.
inançlı. s. ئىشەنچلىك.
inandırıcı. s. ئىشەندۈرگۈچى.
inandırılmak. ئىشەندۈرۈلمەك.
inandırmak. ئىشەندۈرمەك.
inanıcı. s. ئىشەنگەن.
inanılmaz. s. ئىشەنگىلى بولمايدىغان:
«İnanılmaz hikâyeler — ئىشەنگىلى بولمايدىغان ھېكايىلەر.»
inanış. is. ① ئىشىنىش. ② ئېتىقاد.
inanlı. s. ئىشەنچى بولغان، ئىمانى بولغان.
inanmak. ئىشەنمەك، ئېتىقاد قىلماق.
inansız. s. ئىمانسىز. ئىشەنچسىز.
inat, – dı. is. ar. تەرسالىق، كاجلىق، جاھىللىق.
inatçı. s. تەرسا، كاج، جاھىل.
inatçılık, – ğı. is. تەرسالىق، كاجلىق، جاھىللىق.
inatlaşmak. تەرسالاشماق، جاھىللاشماق، كاجلاشماق.
inayet, – ti. is. ① ياردەم، ياخشىلىق، ئېھسان. ② ئىلتىپات ۋە ئېتىبار بېرىش:
«Buna Allahın inayetiyle muvaffak olacağım — بۇنىڭغا ئاللانىڭ رەھمىتى بىلەن ئىگە بولالايمەن.»
incaz. is. ar. ① ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىش، گېپىدە تۇرۇش. ② ئەمەلگە ئاشۇرۇش، ئىشقا ئاشۇرۇش.
ince. s. ① ئىنچىكە. ② ئۇششاق، يۇمشاق. ③ نازۇك، نەپىس. ④ ئەدەبلىك، تەربىيىلىك. ⑤ يۇپقا. ⑥ تار:
«1. ince un — يۇمشاق ئۇن.
2. ince iş — نازۇك ئىش.
3. ince adam — ئەدەبلىك ئادەم.
4. ince yol — تار يول.»
incecik. s. ① بەك ئىنچىكە. ② بەك ئۇششاق. ③ يېنىك.
incelemek. تەتقىق قىلماق، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق.
incelenmek. تەتقىق قىلىنماق، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىنماق.
incelik, – ği. is. ① ئىنچىكىلىك، نازۇكلۇق. ② ئەدەب، نازاكەت.
incelemek. ① ئىنچىكىلەشمەك. ② ئاجىزلاشماق.
inceletmek. ئىنچىكىلەتمەك.
inci. is. ئۈنچە، مەرۋايىت.
incik. is. پاچاق، پاقالچاق.
incil. is. ar. ئىنجىل (تۆت مۇقەددەس كىتابنىڭ بىرى).
incimat, – dı. is. ar. قويۇقلىشىش، قېتىش، توڭلاش.
~ etmek. قاتماق.
incinmek. ئىچىدىن زەخىملەنمەك، زەخىملەنمەك، زەخمە يېمەك.
incir. is. ئەنجۈر:
«Kaşkar inciri — قەشقەر ئەنجۈرى.»
incirlik, – ği. is. ئەنجۈرلۈك.
incitici. s. كۆڭۈل ئاغرىتىدىغان.
incitiş. is. ئاغرىتىش.
incitme. is. ئاغرىتىش.
incitme beni. is. راك (كېسەل).
incitmek. ئاغرىتماق:
«Ağır bir taş kaldırdım da belimi incittim — ئېغىر بىر تاشنى كۆتۈرۈپ —

مەن دەپ بىلمىنى ئاغرىتىۋالدىم.»

incizap, — bı. is. ar. ھەۋەس، قىزىقىش.

inç. is. ing. تەخمىنەن 31 سانتىمېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى ئىنگلىز ئۆلچەم بىرلىكى.

ind. is. ar. قات، تەرەپ، يان.

indeks, endeks. is. lat. ① كىتاب مۇندەرىجىسىنىڭ ئالفابىت تەرتىپى بويىچە يېزىلغان جەدۋىلى. ② خرىستىئان پاپىسى تەرىپىدىن ئوقۇلۇشى چەكلەنگەن كىتاب-لارنىڭ تىزىمى.

indiana. öz. iş. ئاق ش نىڭ ئوتتۇ-را قىسمىدىكى بىر ئۆلكە.

indifa. is. ar. ① يانار تاغ پارتىلى-شىنىڭ لاۋا پۈركۈشى. ② قىزىل ئىسكار-لاتىنا كېسەللىرى بىلەن بەدەندە پەيدا بولىدىغان قىزىل مەڭلەر.

indifa, — î. s. ar. tıp. ① ئۆرلىگەن (بەدەندە). ② (يانار تاغ ھەققىدە) ئېتى-لىپ چىققان.

indinde. s. ar. نەزەرىدە، قارىشىچە: «Benim indimde onun hiç bir öne-mi yoktur — مېنىڭ نەزەرىمدە ئۇ-نىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوق.»

indirgemek. ئازايتماق.

indirilmek. پەسكە چۈشۈرۈلمەك، يىقى-تىلماق، تۆۋەنلىتىلمەك، پەسەيتىلمەك.

indirilmiş. s. باھاسى چۈشۈرۈلگەن، تۆۋەنلىتىلگەن.

indirim. is. بازار باھاسىنىڭ چۈشۈ-رۈلۈشى، بازار باھاسىنى چۈشۈرمەك.

indirme. is. ① يۇقىرىدىن پەسكە چۈشۈرۈش. ② پەسەيتىش (ئاۋازنى). ③ ئۇرۇش (ئۇرماق): «Yükü trenden indirme işi — يۈكنى پويىزدىن چۈشۈرۈش ئىشى.»

indirmek. ① چۈشۈرمەك. ② ئۇرماق: «Tokat indirmek — كاچاتتىغا ئۇرماق.»

indirtmek. چۈشۈرگۈزمەك.

indis. is. far. mat. ماتېماتىكىدا قول-لىنىلىدىغان ھەرپلەرنىڭ ئاستىغا قويۇلغان رەقەم ياكى ھەرپ.

individüalizm. is. fr. ئىندىۋىدۇئالىزم.

indiyat. is. ar. بىر ئاساسقا ۋە ئەمە-لىيەتكە ئەمەس، ئۆزىنىڭ ئىشەنچىسىگە ۋە پىكرىگە تايىنىدىغان خىيالىي پىكىر-لەر ياكى سۆزلەر.

indus. öz. is. ئىندۇس دەرياسى.

ineb. is. ar. ئۈزۈم.

inebe. is. ar. bot. ھۆل ئۈزۈم دانىسى.

inebi. s. ئۈزۈمسىمان.

inek, — ği. is. zool. ① ئىنەك، سىيىر. ② مارال. ③ ئىشتان بېغى بوش ئايال.

inekçi. is. سۈتچى.

ineklemek. يادلىماق.

ineklik, — ği. is. ① ئىنەك ئېغىلى. ② مۆڭلۈك، دۆتلۈك.

inen. چۈشكەن، تۆۋەنلىگەن، پەسەيگەن.

inenler. بىراۋنىڭ ئەۋلادى.

iner. çıkar. is. لىفت، تىك تارتما. چۈشەر - چىقار.

infâk. is. ar. يوقسۇللارغا خەير - ساخاۋەت كۆرسەتكۈچى.

infaz. is. ar. ① قارارنى ئىشقا ئاشۇرماق، ئەمەلگە ئاشۇرماق. ② سۆزنى ئۆتكۈزمەك.

infial, — li. is. ar. ① غەزەپ، ئاچچىق، جېنى سىقىلىش. ② نېرۋىسى بۇزۇلۇش.

inficar. is. ar. تاڭنىڭ ئاقىرىشى.

infikâk, – kı. is. ar. ئايرىلماق، يىرىدىن يىراقلاشماق، ئۇزاقلاشماق، مۇناسىۋەتنى ئۈزمەك.

infilak, – ğı. is. ar. پارتلاش، پارتلىماق، يېرىلماق.

infiltrasyon. is. fr. سۇنىڭ تۇپراققا سىڭىشى.

infirat, – dı. is. ar. يالغۇز قالماق، يالغۇزلۇق.

infirâtçı. s. ar. يالغۇزلۇقنى خالىغۇچى.

infirâtçılık, – ğı. is. قوشنا دۆلەتتىن يىراقلىشىش سىياسىتى.

infisad. is. ar. ① بۇزۇلماق، سېسىماق، چىرىمەك. ② ئادەمنىڭ بىرەر ئەزاسىنىڭ خىزمىتىنى بېجىرەلمەيدىغان دەرىجىدە بۇزۇلۇشى.

infisah. is. ar. كەڭلىك، ئوچۇقلۇق.

infisâh. is. ar. ① بۇزۇلماق. ② پارچىلانماق، بۆلۈنمەك.

infisal. is. ar. ① ئايرىلماق، تاشلاپ كەتمەك. ② خىزمىتىدىن بوشىتىلماق. ③ سۇيۇقلارنىڭ نەپەس ۋە شەھۋەتتىن ئۈزىنى تارتىشى.

infitah. is. ar. ① (ئېتىلىپ قالغان نەرسىلەر ھەققىدە) ئېچىلماق. ② (كېسەل ھەققىدە) مەنى ئاقماق، ئېتىلىپ قالغان ئەزانىڭ ئېچىلىشى.

inflüks. is. fr. قاننى يۈرەكتىن تومۇرلارغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان قۇۋۋەت.

Ingiliz. öz. is. ئىنگلىز، ئەنگلىيىلىك.

Ingilizce. is. ئىنگلىزچە، ئىنگلىز تىلى.

Ingiltere. öz. is. ئەنگلىيە.

ingin[1]. s. is. تۆۋەن، پەس، ئويمان، پەسلىك، يۇقۇش، چوڭقۇرلۇق:
«Burası ingin olduğu için pek rüzgarlı olmaz — بۇ يەر ئويمان بولغىنى ئۈچۈن شامالىق ئەمەس.»

ingin[2]. is. tip. سۇ ئېقىش:
«Burun ingini — بۇرۇندىن سۇ ئاقماق.»

inginlik, – ği. is. ① چوڭقۇرلۇق، ئويمانلىق. ② قۇۋۋەتتىن قېلىش، كۈچسىزلىك.

inha. is. ar. ① رەسمىي بىر ئورۇندىن بىر ۋەزىپىگە تەئىنلىتىش. ② ئۇقتۇرۇش.

inhidam. is. ar. چۆكۈش، يىقىلىش، ئۆرۈلۈش، خاراب ۋە ۋەيران بولۇش.

inhilâl, – li. is. ar. ① ئېرىماق، ئېرىش. ② چېچىلماق، پارچىلىنىش. ③ ئايرىلماق، ئايرىلىش.

inhimak, – ki. is. ar. چۈشكۈنلۈك، بېرىلىش.

inhina. is. ar. ① ئېگىلمەك، ئەگرىلىك. ② پۈكۈلۈش. ③ باش ئەگمەك.

inhinak. is. ar. ① بوغۇلۇش. ② دېمى سىقىلىش.

inhiraf. is. ar. ① ئازماق، ئاداشماق. ② يولدىن چىقماق. ③ بۇزۇلماق.

inhisâf. is. ar. ① ئاينىڭ تۇتۇلۇشى. يورۇقلۇقنىڭ يوقىلىشى. ② پاتماق، چۆكمەك. ③ نەزەردىن چۈشمەك، ئابرويىنى يوقاتماق. ④ غۇۋالاشماق.

inhisar. is. ar. مونوپولىيە.

inhisarçı. s. مونوپولچى.

inhisarcılık, – ğı. is. مونوپولچىلىق.

inhitât, – tı. is. ① ناچار ۋە زەئىپ ئەھۋالغا چۈشۈپ قالماق، چۈشكۈن ھالغا كېلىپ قالماق. ② كۈچتىن قالماق،

قىرىشقا يېزىلەنمەك.

inhizam. is. ar. ① بۇزۇلماق. ② سىڭمەك، ھەزىم بولماق.

ini. is. ① ئىنى، ئۇكا. ② ئاتىنىڭ ئىنىسى (تاغا).

inik. s. چۈشۈرۈكلۈك:
«Perdeler inik — پەردىلەر چۈشۈرۈكلۈك»

inikâs. is. ar. ئىنكاس، يانغۇ.

inikat,–dı. is. ar. ① توپلانماق، يىغىلماق، جەم بولماق. ② توختام، پۈتۈم.

inildemek. ئىڭرىماق.

inilemek. → **Inildemek**

inilmek. چۈشمەك، تۆۋەنلىمەك.

inilti. is. ئىڭراش ئاۋازى، ئىڭرىماق، نالە.

inisiyatif. is. fr. قابىلىيەت، ئىقتىدار، تالانت.

iniş. is. ① ئۆلتۈرۈشۈپ كېتىش. چۈشۈش، پەسىيىش. ② يوقۇش يەر.

initaf. is. ar. ① ئەكس ئېتىش، ② ئېگىلىش.

inizal. is. ar. ئۆزىنى تارتماق، تەركىدۇنيا بولماق.

inkâr. is. ar. ئىنكار، رەت.

inkârcı. s. رەت قىلغۇچى، ئىنكارچى.

inkâri. s. ئىنكار قىلىنغان، قوبۇل قىلىنمىغان.

inkilâp, – bı. is. ئىنقىلاب:
«Ekim iniklabı — ئۆكتەبىر ئىنقىلابى.»

inkilâpçı. s. ar. ئىنقىلابچى.

inkilâpçılık,–ğı. is. ئىنقىلابچىلىق.

inkiraz.. is. ar. يوق بولۇش، يوقىلىش:
«Bir devletin inkirazı — بىر دۆلەتنىڭ يوقىلىشى.»

inkita, – ı. is. ar. ئۈزۈلمەك، كېسىلمەك، بېقىندى بولماق.

inkiza. si. ar. ۋاقتى - قەرەلى كەلمەك، ۋاقتى - سائىتى توشماق، چېكىگە يەتمەك.

inila. is. يىلتىزىدىن قومۇرماق.

inkisar. is. ar. ① رەنجىمەك، كۆڭلى ئاغرىماق، كۆڭلى قالماق. ② لەنەت، قارغىش:
«Inkisarına sebep olacak bir şey söylemedim — كۆڭلى ئاغرىغۇدەك بىر نېمە دېمىدىم.»

inkişaf. is. ar. ① راۋاجلانماق، تەرەققىي قىلماق، ئىلگىرىلىمەك. ② ئاشكارا بولماق. ③ ھۇجۇمغا ئۆتمەك. ④ كەشپىيات.

inleme. is. نالە، ئىڭراش.

inlemek. ① ئىڭرىماق، نالە قىلماق. ② گۈرۈلدىمەك:
«Hasta inliyor — كېسەل ئىڭراۋاتىدۇ.»

inletmek. ① ئىڭراتماق. ② جاپا سالماق.

inmek. ① چۈشمەك. ② كىرمەك. ③ يانماق، ئەسلىگە كەلمەك. ④ چۈشۈرمەك. ⑤ ئۆلتۈرۈشۈپ كەتمەك:
«1. Attan inmek — ئاتتىن چۈشمەك.
2. Köyden şehre inmek يېزىدىن شەھەرگە كىرمەك.
3. Yüzünün şişi indi — يۈزىنىڭ ئىششىقى ياندى.
4. Daha iki lira indi — يەنە ئىككى لىرا چۈشۈردى.
5. Yağmurdan duvar inmiş — يامغۇردىن تاملار ئۆلتۈرۈشۈپ كەتتى.»

insaf. is. ar. ئىنساپ:
«Onda hiç insap yoktur — ئۇنىڭدا

هېچ بىر ئىنساپ يوق.»

insaplı. s. ئىنساپلىق:
«İnsaplı bir adam — ئىنساپلىق بىر ئادەم.»

insapsız. s. ئىنساپسىز.

insapsızlık, — ğı. is. ئىنساپسىزلىق.

insan. is. ئىنسان، ئادەم، كىشى.

insan. bilim. is. ئانتروپولوگىيە (ئادەمنىڭ بىئولوگىك خۇسۇسىيەتلىرىنى، تۈرلۈك ئىرقلارنىڭ تەن تۈزۈلۈشى بەلگىلىرىنى ئۆگىنىدىغان بىلىم).

insanca. z. ئىنسانچە، ئىنسانغا لايىق.

insancıl. s. (هايۋان ھەققىدە) ئىنسانغا ئۆگەنگەن، ئىنساندىن قاچمايدىغان.

insani. is. ar. ئىنسانىي، ئىنسانغا لايىق.

insaniyet, — ti. is. ئىنسانىيەت.

insaniyetli. s. ئىنسانىيەتلىك.

insaniyetsiz. s. ئىنسانىيەتسىز.

insaniyetsizlik,—ği. ئىنسانىيەتسىزلىك.
~ yapma — ئىنسانىيەتسىزلىك قىلىش.

insanlaşma. is. ئىنسانلىشىش، ئىنسانلاشماق.

insanlık, — ğı. is. ئىنسانلىق، ئىنسانىيەت.

insan. oğlu. is. ئىنسان، ئادەم، كىشى.

insan. sever. s. ئىنسانپەرۋەر.

insan. severlik, — gi. is. ئىنسانپەرۋەرلىك.

insansı. s. ئىنسانسىمان.

insan. üstü, — nü. s. ئىنسان ئۈستى (ئىنساندىن يۇقىرى كۈچكە ئىگە).

insektaryum. is. lat. ھاشاراتلار تەتقىقات ئورنى.

insıraf. is. ar. ① ئارقىغا قايتماق، چېكىنمەك. ② كېمىنىڭ بىر يەردىن ئىككىنچى بىر يەرگە يۆتكىلىشى.

insibab. is. ar. ① تۆكۈلۈش، ئېقىش. ② مايىل بولۇش، بىر تەرەپكە يېتىش.

insicam. is. ar. ① باغلىنىش (سۆز، جۈملىلەردە). ② تەكشىلىك. ③ راۋان (سۆز).

insicamlı. s. ①باغلىنىشلىق.②راۋانلىق.

insicamsiz. s. باغلاشماسلىق، ماسلاشماسلىق، باغلىنىشسىز.

insidat, — dı. is. ar. ئېتىلىپ قالماق، تىقىلىپ قالماق (نەرسە ۋە كېمىلەرنىڭ تۇغرىسىدا).

insilâk, — kı. is. ar. يول ئالماق، يولغا چۈشمەك، يۈرمەك.

insilap, — bı. is. ar. يوق بولماق، تۈگىمەك.

inşa. is. ar. ① قۇرۇلۇش، قۇرۇش. ② يېزىش (شېئىر، ھېكايە ھەققىدە). ③ ئەدەبىيات:
«Sosyalist inşa — سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش.»

inşaat, — tı. is. ar. ئىنشائات، قۇرۇلۇش ئىشلىرى:
«Gemi inşaatı — كېمىسازلىق.»

inşaatçı, s. is. ئىنشائات مۇتەخەسسىسى.

inşaatçılık, — ğı. is. ئىنشائاتچىلىق.

inşai. is. ar. ئىنشائاتقا ئائىت.

inşallah. is. ar. ئىنشائاللا (خۇدا بۇيرۇسا، خۇدا نېسىپ قىلسا).

inşat. is. ar. دېكلاماتسىيە.
~ **etmek.** دېكلاماتسىيە قىلماق.

inşiap. is. ar. پۇتاقلىماق، پۇتاقلارغا ئايرىلماق، تارماقلارغا بۆلۈنمەك.

inşirah. is. ar. خۇشاللىق، خۇشلۇق.

intaç, — cı. is. ar. ① ئاخىرلاشتۇر- ماق، تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك. ② سەۋەب بولماق.

intâk, — kı. is. ar. سۆزلەتمەك، گەپ قىلدۇرماق، تىلغا كەلتۈرمەك.

intan. is. ar. مىكروبنىڭ يۇقىشىدىن بولغان كېسەل.

intanî. is. ar. مىكروبتىن پەيدا بولغان كېسەل.

intaş. is. ar. ① پەلەك يايماق. ② چىم هاسىل بولماق.

intıba, — ı. is. ar. تەسىرات:

«Sincang size nasıl intiba bıraktı — شىنجاڭ سىزگە قانداق تەسىرات قالدۇردى؟

Bu manzara bende iyi intiba bıraktı — بۇ مەنزىرە مەندە ياخشى تەسىر قالدۇردى.»

intıfa. is. ar. ئۆچمەك.

intiaz. is. ar. قەد كۆتۈرمەك. كىرىچ- لەنمەك.

intibah. is. ar. ① هوشيارلىق، سەز- گۈرلۈك. ② تەجرىبە - ساۋاق.

intibak,—kı. is. ماسلاشماق، ئويۇشماق:

«Yaşamak için çevreye intibak lâzim — ياشاش ئۈچۈن ئەتراپ مۇهىت- قا ماسلىشىش لازىم.»

intifa, — ı. is. ar. پايدىلانماق، پايدىلىنىش.

intifah. is. ar. كېڭەيمەك، كۆپمەك.

intifai. s. بىر نەپەئەتپەرەست.

intiha. is. ar. ئاخىرى، تۈگەنچىسى.

intihac. is. ar. بارماق.

intihal. is. ar. باشقىلارنىڭ شېئىرىنى ئۆزىنىڭ قىلىپ ئېلان قىلماق:

«Intihal bir edebi hırsızlık demek — باشقىلارنىڭ ئەسىرىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش ئەدەبىي ئوغرى دېمەكتۇر.»

intihap, — bı. is. ar. ① تاللىماق، چارلىماق. ② سايلىماق (ئىدارە خادىملىرىنى).

intihar. is. ar. ئۆزىنى ئۆلتۈرمەك.

~ etmek. ئۆزىنى ئۆلتۈرۋېلىش.

intikad. is. → **İntikat.**

intikadiye. is. تەنقىدچىلىك.

intikal, — li. is. al. ① ئۆتكۈزۈپ بەرمەك، قالدۇرۇپ قويماق. ② چۈشەنمەك، ئىگىلىمەك، ئۆزلەشتۈرمەك. ③ ئۆلمەك، ئۇ دۇنياغا كەتمەك. ④ مىراس قالماق:

«1. Babadan servet intikalı — ئاتىدىن قالغان بايلىق.

2. İntikalı azdır — چۈشەنچىسى تۆۋەن.

3. İyice anlattım ama intikal edemedi — خېلى ياخشى چۈشەندۈردۈم، ئەمما ئۆزلەشتۈرەلمىدى.»

intikâm. is. ar. ئىنتىقام، ئۆچ، ئۆچمەنلىك.

intikâmcı. s. ئىنتىقامچى، ئۆچمەن.

intikat, — dı. is. ar. ئەدەبىي تەنقىد.

~ etmek تەنقىد قىلماق.

intisac. is. ar. توقۇماق، ئۆرۈشمەك.

intisak. is. ar. تىزىلماق.

intisap, — bı. is. ar. قوشۇلماق، قارىماق، تەۋە بولماق، كىرمەك.

intişar. is. ar. ① تارالماق، يېيىلماق، چېچىلماق. ② (گېزىت، ژۇرنال ھەققىدە) چىقماق، نەشر قىلىنماق:

«Güzel bir koku intişar etti — گۈزەل بىر پۇراق چېچىلدى.»

intizam. is. ar. ئىنتىزام، تەرتىپ.

intizamlı. s. ar. ئىنتىزاملىق، تەرتىپلىك:

«İntizamlı öğrenci — تەرتىپلىك ئوقۇغۇچى.»

intizamsız. s. ئىنتىزامسىز، تەرتىپسىز.

intizamsızlık — ğı. is ئىنتىزامسىزلىق، تەرتىپسىزلىك.

intizar. is. ar. ئىنتىزار.

inzal. is. ar. ① چۈشۈرمەك. ② مەنى كەلمەك (ئاقماق). ③ يامغۇرنىڭ يېغىشى.

inzar. is .ar. ئاگاھلاندۇرماق، ئەسكەرتمەك، ئەسلەتمەك.

inzibat, — tı. is .ar. ① تەرتىپ - ئىنتىزامنى ساقلاش. ② ساقچىلارنىڭ ۋەزىپىسىنى ئۆتىگۈچى ئەسكەرلەر.

inzibatî. s. ar. ئىنتىزام ساقلىغۇچى، تەرتىپ ساقلىغۇچى.

inzimam. is. ar. قوشۇلماق:

«Hastalığına nezle inzimam etmiş— كېسىلىگە زۇكام قوشۇلۇپتۇ.»

inzira. is. ar. ھېچقانداق ئىش بىلەن كارى بولماسلىق:

«Mehmet emekliğe ayrıldıktan sonra inziraya çekildi — مۇھەممەد پېنسىيىگە چىققاندىن كېيىن ھېچقانداق ئىش بىلەن كارى بولمىدى.»

ip, — pi. is. ① يىپ. ② ئارغامچا. ③ بوغۇچ:

«Ayak kabının ipi — بەتىنكىنىڭ بوغۇچى.»

ipek, — ği. is. يىپەك:

«Ünlü ipek yolu — مەشھۇر يىپەك يولى.»

ipek. böceği. is. يىپەك قۇرتى.

ipekçi. is. ① غوزا باققۇچى. ② يىپەك سودىگىرى.

ipekçilik, — ği. is. يىپەكچىلىك:

«Hotan-ipekçiliğin geliştiği bir-yerdir — خوتەن، يىپەكچىلىك تەرەققىي قىلغان يۇرت.»

ipek. hane. is. يىپەك قۇرتى بېقىلىدىغان يەر.

ipekli. is. ① يىپەكتىن ئىشلەنگەن. ② يىپەك رەخت.

ipham[1]. is. ar. ① مەخپىي تۇتۇش، ئاشكارا قىلماسلىق. ② سۆزنىڭ لېپىلىق قىلىنىشى، سۆزنىڭ ئوچۇق قىلىنماسلىقى.

ipham[2]. is. ar. باش بارماق (قول ۋە پۇتنىڭ).

ipi. kırık, — ğı. is. سەرگەردان، مەجنۇن.

ipince. s. بەك ئىنچىكە.

ipka. is. ar. ① تاشلاپ قويماق. ② قالدۇرۇپ قويماق. ③ ئىمتىھاندىن قالدۇرماق، سىنىپتا قالدۇرماق.

iplemek. ① باغلىماق (ئارغامچا بىلەن)، چەگمەك. ② ئېتىبار بەرمەك، ئەھمىيەت بەرمەك.

iplik, — ği. is. يىپ.

iplikçi. is. يىپ ئىشلىگۈچى، يىپ ساتقۇچى، يىپ ئېگىرگۈچى.

iplik iplik. is. تال - تال.

ipliklenmek. تال - تال ھالغا كەلتۈرمەك:

«Elbisenin kolu ipliklenmiş —

چاپاننىڭ يېڭى تارىلىپ كېتىپتۇ.»

ipsiz. s. ① يىپسىز، ئارغامچىسىز. ② سەرگەردان.

iptal, – li. is. ar. ھۆكۈمسىز قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق، بىكار قىلىماق.

iptale. is. ar. كېرەكسىز نەرسە.

iptaliyât. is. قۇرۇق سۆزلەر.

iptida. is. ar. ئىپتىدائىي، باشلانغۇچ.

iptidaî. is. ar. ① ئارقىدا قالغان، ئىلگىرى باسمىغان، دەسلەپكى ھالىچە. ② پىشىشقلاپ ئىشلەنمىگەن، خام.

iptidar. ar. باشلانغۇچ.

pitilâ. is. ar. خۇمار، چىشكۈنلۈك.

iptina. is. ar. تايانماق، يۆلەنمەك.

iptisam. is. ar. كۈلمەك، كۈلۈمسىرىمەك.

iptizal, – li. is. ar. ① بىر نەرسە كۆپلۈكىدىن قىممىتىنى يوقاتماق. ② كاساتلاشماق.

ip. ucu. is. يىپ ئۇچى.

irade. is. ar. ① ئىرادە. ② تىلەك، ئىستەك. ③ بۇيرۇق.

irade. dışı. s. ئىرادىدىن سىرت.

iradeli. s. ئىرادىلىك.

iradesel. s. → **İradeli.**

iradesiz. s. ئىرادىسىز.

iradesizlik, – ği. is. ئىرادىسىزلىق.

iradet‚ – ti. is. ar. ① ئىرادە. ② كۆڭۈلنىڭ خاھىشى (ئىستىكى).

irahe. is. ar. ① راھەتلەندۈرمەك. ② نەپەس ئالماق. ③ قىرقىماق. ④ ئۆلمەك.

iraka. is. ar. تۆكمەك، ئېقىتماق.

İran. öz. is. ئىران.

iranî. s. far. ① ئىرانلىق، پارىس. ② ئىرانغا ئائىت.

iras. is. ar. ① بەرمەك. ② سەۋەب بولماق.

irat, – dı. is. ar. ① نەقىل، ئىستاتا. ② كىرىم، دارامەت. ③ سۆزلىمەك، سۆز:

«Örnek irat etmek — مىسال نەقىل كەلتۈرمەك.

Çiftliğin iradı — دېھقانچىلىقنىڭ كىرىمى.»

iraz. is. ar. ① يۈز ئۆرۈمەك. ② ساقلانماق، ساقلىنىپ قالماق.

irb. is. ar. ئەقىل.

irba. is. ar. كۆپەيتمەك، ئارتتۇرماق.

irca, – ı. is. ar. كەينىگە ياندۇرماق، كونا ھالىغا قايتۇرماق، خېمىغا قايتۇرماق:

«Eski haline irca etti — كونا ھالىغا كەلتۈردى.»

irdelemek. ئىنچىكىلەپ تەتقىق قىلماق، بىر - بىرلەپ تەتقىق قىلماق.

irem. is. ar. جەننەت (دەمەشىق ۋە يەمەندە ئىكەنلىكى سۆزلەنگەن قەدىمىي ۋە مەشھۇر بىر باغنىڭ ئېتى).

irenk, – ği. is. «رەڭ» سۆزىنىڭ باشقا بىر تۈرلۈك ئېيتىلىشى.

irfah. is. ar. راھەت ۋە باياشاتلىققا ئېرىشتۈرمەك.

irfan. is. ar. ① بىلمەك، چۈشەنمەك. ② مەدەنىيەت. ③ ئەر ياكى ئايال ئىسمى.

irhas[1]. is. ar. باھاسىنى چۈشۈرمەك، ئەرزانلاتماق.

irhas[2]. is. ① پۇختا نەرسە. ② تام

قوپۇرۇش.
iri. s. ① يوغان، چوڭ. ② بەستلىك، گەۋدىلىك:
«İri bir köpek — يوغان ئىت»
iri. baş. is. zool. يېڭى تۇغۇلۇپ ئايىغى چىقمىغان تاشپاقا بالىسى، يوغانباش.
irikmek. بىرىكمەك.
irileşmek. چوڭايماق.
irileştirmek. چوڭايتماق.
irilik, – ği. is. چوڭلۇق.
irin. is. يىرىڭ.
irinlenme. is. يىرىڭ تۇتۇش.
irinlenmek. يىرىڭلىماق.
irinleşmek. يىرىڭلەشمەك.
irinli. s. يىرىڭلىق.
iri. yarı. is. گەۋدىلىك، بەستلىك:
«İriyarı bir adam — بەستلىك ئادەم.»
irkap, – bı. is. ar. ① مىندۇرۇش (هايۋانغا). ② ئولتۇرغۇزۇش (ماشىنا، هارۋا، پويىز ۋە پاراخوت قاتارلىقلارغا).
~ etmek. مىنمەك.
irkilmek. ① (ئېقىن سۇ ھەققىدە) ئېقىپ يىغىلماق (توپلانماق). ② ئۈركۈپ ئارقىغا شوخشىماق. ③ (ۋۇجۇدىنىڭ بىر يېرى) كۆكىرىپ قالماق، ئىششىماق.
irkinti. s. تۇرغۇن سۇ.
Irlanda. öz. is. ئىرلاندىيە.
Irlandaca. öz. is. ئىرلاندىيە تىلى، ئىرلاندىيىچە.
Irlandalı. s. ئىرلاندىيىلىك.
irman. s. is. far. ① تەكلىپ قىلىنمىغان مېھمان. ② تەييارتاپ، پارازىت. ③ پۇشايمان. ④ دۇنيا، جاھان.
irmik, – ği. is. يىرىك ئۇن.
irs. is. ar. ئىرسىيەت، نەسلىگە تارتماق، ئۇدۇم.
irsa. is. ar. ① كېڭچىلەندۇرمەك. ② (كېمە، پاراخوت ھەققىدە) تۆمۈر ئاتماق.
irsal, – li. is. ar. ئەۋەتمەك، يوللىماق.
irsaliye. is. ar. پوچتا ئۇقتۇرۇشى (ئەۋەتىلگەن نەرسىلەرنىڭ تىزىملىكى).
irsen. z. ar. مىراس قاتارىدا (ئورنىدا).
irsîlik, – ği. is. ئىرسىيەت، نەسلىگە تارتقانلىق.
irsiyet, – ti. is. ئىرسىيەت، ئۇدۇم.
irşat, – dı. is. ar. توغرا يول كۆرسەتمەك.
irtibat – tı. is. ar. مۇناسىۋەت، ئالاقە:
«Dış İrtibat dairesi — چەتئەللەر بىلەن ئالاقە باغلاش ئىدارىسى.»
irtica[1]. is. ar. ئۈمىد، ئارزۇ.
irtica[2], – ı. is. ar. ئەكسىيەتچىلىك.
irticaf. is. ar. سىلكىمەك، تەۋرەتمەك.
irtical. is. ar. تەييارلىقسىزلا سۆز قىلماق ياكى شېئىر ئوقۇماق.
irtida[1]. is. ar. مەنئى قىلىنغان نەرسىلەرنى قىلىشتىن ساقلىنىش.
irtida[2]. is. ar. پۈركەنمەك، يۆتكەلمەك، ئورالماق.
irtidaf. is. ar. ئىزىغا چۈشمەك، تەقىپ قىلماق.
irtidat, – dı. is. ar. ئىسلام دىنىدىن قايتىپ باشقا بىر دىنغا كىرمەك.
irtifa, – ı. is. ar. ① ئېگىزلىك، يۈكسەكلىك. ② بىر يەرنىڭ دېڭىز يۈزىدىن يۈكسەكلىك دەرىجىسى. ③

ئورنى كۆتۈرۈلمەك، ئۆسمەك. ④ بىر يۇلتۇزنىڭ ئورنى بىلەن ئۇپۇق ئارىسىدىكى ئۇزاقلىق.

irtifas. is. ar. مال باھاسىنىڭ ئۆسۈ تۈرۈلۈشى.

irtigab. is. ar. ھەۋەسلەندۈرمەك، ھەۋەسىنى قوزغىماق.

irtifak. is. ar. ① تايانماق. ② تولماق. ③ دوستلۇق قىلماق.

irtihal, — lı. is. ar. ① (ئۇ دۇنياغا) كەتمەك، جان ئۈزمەك، ئالەمدىن ئۆتمەك. ② كۆچمەك، يۆتكەلمەك:

«İrtihalı sırasında bütün çocukları yanında imiş — جان ئۈزگەن ۋاقتىدا پۈتۈن باللىرى يېنىدا ئىدى.»

irtihan. is. ar. رەھىنگە ئالماق ياكى ئېلىنماق.

irtika. is. ar. سەۋىيىسى ئۆسمەك، بىلىمى ئارتماق.

irtikâp, — bı. is. ar. ① يامان ئىش قىلماق، جىنايەت ئىشلىمەك. ② پارا. ③ يالغان سۆز قىلماق. ④ ئالدامچىلىق قىلماق.

irtikaz[1]. is. ar. قېقىلماق، تىكىلمەك.

irtikaz[2]. is. ar. ① ھەسرەت چەكمەك. ② مىدىرلىماق.

irtisam. is. ar. ① تامغا باسماق، ماركا چاپلىماق. ② دۇئا، ياردەم قىلماق، خۇداغا يالۋۇرماق. ③ بۇيرۇققا بويسۇنماق.

irtişa. is. ar. پارا ئالماق، پارا يېمەك.

irtiyat, — dı. is. ar. تەلەپ قىلماق.

irtiza. is. ar. سۈت ئەممەك.

irza[1] is. ar. ئەمگۈزمەك، ئەمدۈرمەك، سۈت بەرمەك.

irza[2]. is. ar. رازى قىلماق، خۇشال قىلماق.

is. is. قارا كۈيە (قازان ياكى مورىنىڭ).

İsa. öz. is. ئەيسا پەيغەمبەر.

isabet, — ti. is. ar. ① نەق جايىغا تېگىش. ② راسا ئۇدۇل كېلىش.

~etmek. نەق جايىغا تەگمەك.

isabetli. s. ar. جايىدا بولغان، ئۇدۇل كەلگەن، جايىغا تەگكەن، ئۇيغۇن، ماس.

isabetsiz. s. ar. جايىدا بولمىغان، ئۇدۇل كەلمىگەن، جايىغا تەگمىگەن، ئۇيغۇن بولمىغان، ماس كەلمىگەن.

isad[1]. is. ar. بەختىيار.

isad[2]. is. ar. ئورنىنى كۆتۈرمەك، ئۆستۈرمەك.

isaet, — ti. is. ar. يامانلىق قىلماق (بىرسىگە)، زىيانكەشلىك قىلماق.

isaf. is. ar. تەلەپنى قاندۇرماق.

isaga. is. قېلىپقا تۆكمەك (قۇيماق).

isal, — li. is. ar. يەتكۈزمەك، ئېرىشتۈرمەك:

«Mektubu sahibine isal etti — خېتىنى ئىگىسىگە يەتكۈزدى.»

isale. is. ar. ئېقىتماق، ئاققۇزماق.

isam. is. ar. گۇناھ قىلدۇرماق (بىرسىنى)، گۇناھلىق ئىش قىلدۇرماق.

isar[1]. is. ar. ① ئىكرام قىلماق، ئايىماستىنلا بەرمەك. ② تۆكۈپ چاچماق، ئىسراپ قىلماق.

isar[2]. is. ar. باھا بەلگىلىمەك، نەرخىنى بېكىتمەك.

isbal. is. ar. يوللىماق، ئەۋەتمەك.

isbat. is. → **İspat.**

isevi.öz. is. ar. خىرىستىئان،

ئەيساۋى.

isevilik, – ği. is. ar. خىرىستىيانلىق، ئەيسەۋىلىك.

isfanah. is. ar. bot. → **İspanak.**

ishal, – li. is. ar. ئىچ سۈرمەك.

isilik, – ği. is.tıp. ئىسسىقلىق (بەدەنگە چىققان).

isim, – smi. is. ar. ① نام، ئات. ② كىشى، ئادەم:

«Toplantıya yeni isimler katılıyor — مەجلىسكە يېڭى ئادەملەر قاتنىشىدۇ.»

isim . fili. is. dilb. مەستەر.

isimli. s. ئىسىملىك، ئاتلىق.

isimsiz. s. نامسىز، ئىمزاسىز، ئاتسىز.

iska. is. ar. سۇغارماق (هايۋاننى)، سۇ بەرمەك (هايۋانغا).

iskambil, – li. is. yun. ① قارت (ئوينايدىغان). ② قارت قەغىزى.

iskân, is. ar. ① يەرلەشتۈرمەك، ئورۇنلاشتۇرماق، ئولتۇراقلاشتۇرماق. ② ئادەم كۆچەرمەك.

iskanca. is. den. كېمە ـ پاراخوتلاردا نۆۋەتچىلەرنىڭ ئالمىشىش ۋاقتى.

iskandil, – li. is. it. ① دېڭىزنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئۆلچەش ئەسۋابى. ② دېڭىزنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئۆلچىمەك. ③ قارماقنى ئېغىرلاشتۇرۇش ئۈچۈن ئېسىپ قويۇلىدىغان قوغۇشۇن.

iskartatin. is. fz قىزىل كېسىلى.

iskarpin. is. it. بىر خىل ئايالچە توپلەي.

iskât, – tı. is. ar. ① جىم قىلماق، ئاغزىنى ئەتمەك (بىرىنىڭ). ② ئېغىز ئاچۇرماسلىق، ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويماق.

iskele. is. it. ① پاراخوت ۋە كېمىلەرنىڭ قىرغاققا يېقىنلىشىشى ئۈچۈن ياسالغان، سۇ ئۈستىگە قويۇلغان ياغاچ كۆۋرۈك. ② پورت.

iskelet, – ti. is. yun. ئىسكىلىت.

iskemle. is. yun. يۆلەنچۈكسىز ئورۇندۇق.

iskemleci. başı. is. پادىشاھنى ئاتقا مىنگۈزۈش، ئاتتىن چۈشۈرۈشتە ئىشلىتىلىدىغان ئورۇندۇق تۇتقۇچى.

iskenderiye. öz. is. بىرلەشكەن ئەرەب جۇمھۇرىيىتىدىكى بىر شەھەر.

iskitler. öz. is. مىلادىدىن VII ۋە VIII ئەسىر بۇرۇن ئوتتۇرا ئاسىيادىن جەنۇبىي روسىيىگە كۆچۈپ بېرىپ ئىمپېرىيە قۇرغان بىر قەۋم.

islâm.öz. is. ar. ئىسلام، مۇسۇلمانلىق.

islâmiyet, – ti. öz. is. مۇسۇلمانلىق، ئىسلاملىق.

Islanda. öz. is. → **İzlanda.**

Islav. öz. is. ئىسلاۋ، ئىسلاف.

Islavca. öz. is. ئىسلاۋ تىلى.

islemek. ① ئىسلىماق. ② سۈرلىمەك.

islenmek. ① ئىسلەنمەك. ② سۈرلەنمەك.

isli. is. ئىسلانغان.

islim. is. هور، پار.

islimi. is. far. جۇڭگونى دوراپ ئىشلەنگەن بىر خىل بىزەك، زىننەت.

Islovak.öz. is. ئىسلوۋاكىيە خەلقىدىن بولغان، ئىسلوۋاكىيە خەلقى.

Islovakça.öz. is. ئىسلوۋاكىيە تىلى.

Islovakya. öz. is. ئىسلوۋاكىيە.

ism. is. → **İsim.**

isma. is. ئاڭلاتماق، ئاۋازىنى ئاڭلاتقۇزماق.

ismen. z. ئىسمىنى ئاتاپ، نام-

ئىسمىنى ئاتىغان ھالدا.

ismet, — ti. is. ar. نومۇسلۇق، پاكلىق، ئەيىبسىزلىك، بىگۇناھ، گۇناھسىزلىق، مەسۇماۋق.

ismirar. s. بۇغداي ئۆڭلۈك، قارىيىپ كەتكەن.

isnân. is. ar. ① كىچىك بالىنىڭ چوڭ تەرەت قىلىپ قويۇشى. ② قىرىماق، ياشانماق.

isnat, — dı. is. ar. ① يۈكلىمەك، تاڭماق (بىر ئىشنى باشقا بىرىگە). ② بوھتان.

Ispanya. öz. is. ئىسپانىيە.

Ispanyol. öz. is. ① ئىسپانىيىلىك. ② ئىسپانىيىگە ئائىت.

Ispanyolca. öz. is. ئىسپان تىلى.

ispat, — tı. is. ar. ئىسپات، دەلىل، گۇۋاھ. پاكىت:

«Söylediğimi ispat edebilirim — سۆزلىگىنىمنى ئىسپاتلىيالايمەن.»

ispati. is. yun. ① كىچىك قىلىچ. ② قارتتا چىللىك قەغەزى.

ispatlamak. ئىسپاتلىماق.

ispatlanmak. ئىسپاتلانماق.

ispatlı. s. ئىسپات قىلىنغان، ئىسپاتلىق.

ispençiyar. is. it. دورىگەر.

ispenç, — ci. is. zool. پاكار جىنس بىر خىل توخۇ.

ispir. is. it. ① ئات باققۇچى. ② ھارۋىكەش.

ispirto. is. iat. ① ئىسپىرت. ② ئىچىملىك، ھاراق.

ispirtolu. s. ئىسپىرتلىق.

ispit, — ti. is. yun. ھارۋا چاقىنىڭ گۇگۇسۇنى.

ispiyon. is. → **Casus.**

isr. is. ① ئىز، ئەسەر. ② مەسلەك، يول.

isra. is. ئەۋەتىش، يوللاش.

israf. is. ar. ئىسراپ، ئورۇنسىز يەرگە خەجلەش.

İsrail. öz. is. ئىسرائىلىيە.

israr. is. ar. سىر ساقلىماق.

istan. far. ئىستان:

«Özbek istan «ئۆزبېكىستان.

İstanbul. öz. is. ئىستانبول.

Istanbullu. s. ئىستانبوللۇق.

istand. is. ① يۈگۈرۈش مۇسابىقىلىرىدا تاماشىچىلار ئولتۇرىدىغان ئېگىز يەر. ② قارىغا ئېتىش مەشقلىرىدە قارىغا ئېتىلىدىغان يەر.

istandart. is. ing. سۈپەت، ئۆلچەم.

istar. is. ① پەردە. ② گىلەم توقۇش دەستىگاھى.

istasyon. is. fr. ① بېنەت (پويىز بېكىتى). ② تەتقىقات ئورنى، پونكىت:

«Demir yolu istasyonu — تۆمۈر يول بېكىتى.

Tohum istasyonu — «ئۇرۇقچىلىق پونكىتى.

«Radyo istasyonu «رادىئو پونكىتى.

istatistik, — ği. is. ستاتىستىك، سانلىق مەلۇمات.

~ **bürosu.** ستاتىستىك ئىدارىسى.

istatistikçi. is. ستاتىستىكچى، سانچى.

istatüko. is. lat. توختامغا ئاساسەن قىلىنىش كېرەك بولغان ياكى قىلىنىپ كەلگەن ئىش.

istavroz. is. yun كرېست.

~ **çıkarmak.** (خرىستىئانلار ئۆچۈن ~

ئىبادەت ھەرىكىتى قىلماق.

istefan. is. yun. تويدا كىيىدىغان بۆك، گۈل بىلەن ياسالغان بۆك.

istek, — ği. is. ① ئىستەك، ئارزۇ. ② تەلەپ:

«Bu adamın istekleri bitmiyor — بۇ ئادەمنىڭ تەلىپى تۈگىمەيدۇ.»

isteklendirmek. ئىلھاملاندۇرماق، ھەۋەسلەندۇرمەك.

isteklenmek. ھەۋەسلەنمەك، ئىلھاملانماق.

istekli. s. تەلەپ قىلغۇچى، ھەۋەس، قىلغۇچى.

isteksiz. s. ئارزۇسىز، ھەۋەسسىز.

istemek. ① ئىستىمەك، خالىماق، ئارزۇ قىلماق. ② تەلەپ قىلماق، تىلىمەك، بىر نەرسىگە ھاجىتى چۈشمەك. ③ ئىزدىمەك:

«1. Herkes iyi yaşamak ister — ھەممە كىشى ياخشى ياشاشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

2. Benden bir kitap istedi — مېنىڭدىن بىر كىتاب سورىدى.

3. Kimi istiyorsun? — كىمنى ئىزدەيسەن؟»

istemeli. s. ئىختىيارى، مەيلى.

istemsiz. s. ئىختىيارسىز، غەيرىي ئىختىيارىي.

istenilmek. ① ئىزدەنمەك. ② سورالماق. ③ چاقىرىلماق.

istep, — bi. is. rus. ئوتلاق، يايلاق.

ister. is. ① تەلەپ. ② خاھىش، خالاش:

«Memleketin kalkınması üzerindeki istekleri düşünelim — مەملىكەتنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن قىلىنغان تەلەپلەر ئۈستىدە ئويلىنايلى.

Ister gitsin, ister kalsın — مەيلى كەتسۇن، مەيلى قالسۇن.»

isterlin. is. ar. → **Sterlin.**

istiade. is. بىر نەرسىنىڭ قايتۇرۇلۇشىنى تەلەپ قىلماق.

istiane. is. ar. ياردەم تەلەپ قىلىش.

istiap, — bı. is. ar. ئىچىگە ئېلىش، سىغدۇرۇش، سىڭدۈرۈش.

~ etmek. ئىچىگە ئالماق.

istiare. is. ar. ① ئۆتنە ئالماق، قەرز ئالماق. ② ئىستىئارە، ئوخشىتىش:

«Bu kitabı arkadaşımdan istiare ettim — بۇ كىتابنى دوستۇمدىن ئۆتنىگە ئالدىم.»

istibad. is. → **İstibat.**

istibar. is. ar چۈشىنى ئۆرۈتمەك، چۈشكە تەبىر بەردۇرمەك.

istibat, — tı. is. ar. ئۇزاق بىلمەك، يىراق كۆرمەك.

istibdad. is. → **İstibdat.**

istibdal. is. ar. ① ئالماشتۇرماق، يەڭگۈشلىمەك. ② ئۆزگەرتمەك.

istibdat, — dı. is. ar. ئىستىبدات.

istibka. is. ar. ① داۋام قىلىشنى تەلەپ قىلماق. ② مۇھاپىزەت قىلماق، ئاسرىماق.

isticâb. is. ar. زۆرۈر دەپ بىلمەك.

isticab. is. ar. ھەيران قالماق، ھەيران بولماق، ھاڭ - تاڭ قالماق، چۆچۈپ كەتمەك.

istical¹, — li. is. ئالدىرىماق، سەۋر قىلالماسلىق.

istical². is. ar. كېيىنكە قالدۇرۇلۇشنى تەلەپ قىلماق.

isticar. is. ar. ئىجارىگە ئېلىش.

~ etmek. ئىجارىگە بەرمەك.

istichal. is. ar. نادان كۆرمەك.

isticlab. is. ar. ① جەلپ قىلماق. ② خاتىرلەتمەك، ئەسلەتمەك.

isticmar. is. ar. din. تاش بىلەن ئىستىنجا قىلماق.

isticvap, — bı. is. ar. سوراق سورىماق.

istida. is. ar. ① ئىلتىماسنامە. ② ئاللادىن تىلەش.

istidane. is. ar. ئۆتنە ئالماق، قەرز ئالماق.

istidat, — dı. is. ar قابىلىيەت، ئىستىداد.

istidatlı. s. قابىلىيەتلىك، ئىستىداتلىق: «Istidatlı bir adam — قابىلىيەتلىك بىر ئادەم.»

istidatsız. s. قابىلىيەتسىز.

istidlal. is. ar. بىرىنى توغرا يولدىن چەقىردىش.

istidlâl. is. ar. ۋاستىلىك چۈشەنچە، پاكىتلارغا ئاساسەن بىر نەتىجىگە بارماق.

istidlâlât. is. پاكىتلار، دەلىللەر، ئىسپاتلار، شاھىتلار.

istidrac. is. ar. بالداقمۇبالداق ئاشماق، قەدەممۇقەدەم ئالغا باسماق.

istidrak. is. ar. ئېرىشمەك.

istidrâk. is. ئىدراك قىلماق، چۈشەنمەك.

istif. is. it. ① ئۈستى - ئۈستىگە قاتلاپ قويماق. ② يۈكلەرنىڭ پاراخوت ئامبارلىرىغا يەرلەشتۈرۈلۈشى. ③ سۆزلەرنىڭ قائىدىگە مۇۋاپىق ئۆز ئورنىغا قويۇلۇشى.

istifâ. is. ar. ئىستىپا.

~ etmek. ئىستىپا ئەتمەك (بەرمەك).

istifade. is. ar. پايدىلانماق.

istifador. is. ئامبارچى.

istifaf. is. ar. ① ئەسكى ئىشلاردىن قول ئۈزمەك. ② نومۇسلۇق، ئىپپەتلىك بولماق.

istifaname. is. ar. ئىستىپا خېتى.

istifçi. is. ① مال ۋە باشقا نەرسىلەرنى بىر يەرگە رەت - رەتى بىلەن تىزغۇچى. ② قاراڭغۇ بازارچى.

istifham. is. ar. زېھىندە پەيدا بولغان سوئال.

istiflemek. ① تىزىلەرگە ئايرىماق، تىزماق. ② يۈكنى ئايرىپلان ياكى پاراخوتقا ئورۇنلاشتۇرماق.

istifrağ. is. ar. قۇسماق.

istifraş. is. ar. جىنسىي ئالاقە قىلماق (ئۆز خوتۇنى بولمىغانلار بىلەن)، زىنا قىلماق.

istifsâr. is. ar. سورىماق، سوراپ بىلمەك.

istigaso. is. ar. ياردەم تەلەپ قىلماق، ياردەمگە چاقىرماق.

istiğfar. is. ar. تۆۋە قىلماق.

istiğna. is. ar. قانائەت قىلماق، قانائەتچانلىق.

istiğrak, — kı. is. ar. ① مەپتۇن بولماق. ② ھاياجانلانماق.

istiğrap. is. ar. ھەيران قالماق.

istihal. is. ar. لاياقەتلىك، ئەھلى بولماق.

istihale. is. ar. ① ئىمكانسىزلىق، مۇمكىن بولماسلىق. ② شەكلىنى ئۆزگەرتمەك.

istihbab. is. ar. ياخشى كۆرمەك، ياقتۇرماق.

istihbar. is. ar. خەۋەردار بولماق،

بىلمەك.

istihbarat, — tı. is. ar. ① ئېلىنغان خەۋەرلەر. ② مەلۇمات توپلىماق، ئاخبارات:

«Istihbarat bürosu — ئاخبارات ئىدارىسى.»

istihdaf. is. مەقسەت قىلماق، نىشان قىلماق، پىلانلىماق.

istihdam. is. ar. ياللىماق، خىزمەتكە سالماق، ئىشلەتمەك.

istihfaf. is. ar. خورلىماق، پەس كۆرمەك.

istihkak, — kı. is. ① ھوقۇقلۇق. ② ھوقۇق.

istihkâm. is. ar. ئىستىھكام.

istihkar. is. ar. خورلىماق، پەس كۆرمەك، ھاقارەت بىلەن قارىماق.

istihlâf. is. ar. ئىزباسار قىلماق، ئۆز ئورنىغا قويماق (بىرىنى):

«Müdürlükten çekilirken yardımcısını istihlâf etti — مۇدىرلىقتىن چېكىنىپ مۇئاۋىنىنى ئۆز ئورنىغا قويدى.»

istihlâk, — kı. is. سەرپ بولماق، ئىشلىتىلمەك:

«Şehirde çok elektrik istihlâk ediliyor — شەھەردە نۇرغۇن توك ئىشلىتىلدۇ.»

istihlâl. is. ar. ① ئاينىڭ كۆرۈنۈشى، ئاينىڭ چىقىشى. ② يېڭى ئاينى كۆرمەك. ③ بوۋاقنىڭ تۇغۇلۇپ بىرىنچى قېتىم يىغلىشى، بىرىنچى يىغا.

istihlâs. is. ar. ① چىقارماق، ئايرىماق. ② قۇتۇلماق:

«Meşguliyet sırasında bir vakit istihlâs edebilirsem gelirim — ئىش جەريانىدا ۋاقىت تاپسام كېلىمەن.»

istihmam. is. ar. مۇنچىغا كىرمەك، يۇيۇنماق.

istihraç, — cı. is. ar. ① (مەنە ياكى نەتىجە) چىقارماق. ② پال باقماق، پال سالماق:

«Okuduğunu pek istihraç edemiyor — ئوقۇغان نەرسىسىدىن ياخشى نەتىجە چىقىرالمايدۇ.»

istihsal, — lı. is. ar. ① ئىشلەپ چىقىرىش. ② قولغا كەلتۈرمەك.

istihsalat. is. مەھسۇلات، ئىشلەپچىقىرىلغان نەرسىلەر.

istihsan. is. ar. ياخشى كۆرمەك.

istihya. is. ar. ئىزا تارتماق.

istihza. is. ar. ھەزىل، چاقچاق.

istihzar. is. ar. ① ھازىرلىماق، تەييارلىماق. ② ئەسلىمەك، خاتىرلىمەك، يادىغا كەلمەك.

istikamet, — ti. is. ① تەرەپ، جەھەت. ② ئىستىقامەت (دىنىنىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن ھەرىكەت قىلماق):

«Şu istikamete doğru gitti — شۇ تەرەپكە قاراپ كەتتى.»

istikbal, — lı. is. ① ئىستىقبال، كېلەچەك. ② قارشى ئالماق:

«1. Istikbalde ne olacağını kimse bilmez — كېلەچەكتە نېمە بولىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ.

2. Halk Cumhur başkanının istikbaline çıktı — خەلق جۇمھۇرىيەت رەئىسىنى قارشى ئالدى.»

istiklâl, — lı. is. مۇستەقىللىق، ئەركىنلىك.

istiklâlcı. is.s. مۇستەقىللىق تەرەپدارى.

istiklâliyet, — ti. is. مۇستەقىللىق.

istikmal. is. ar. تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك، تاماملىماق.

istikra. is. ar. ئىسجارىگە بەرمەك، كىرا قىلماق.

istikrâ. is. ar. ① تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق، سەيىر قىلماق.

istikrah. is. ar. سەسكىنمەك، يىرگىنمەك، نەپرەتلەنمەك.

istikrar¹. is.ar. ① مۇقىملىق، تۇراقلىق (سەۋىيىدىكى مۇقىملىق). ② بىر يەردە مۇقىم ئولتۇراقلاشماق.

istikrar². is. ar. تەكرارلىنىش.

istikrarlı. s. ① مۇقىملىق. ② يەرلەشىپ قالغان.

istikrarsız. s. تۇراقسىز، بىقارار، مۇقىمسىز.

istikraz. is. ar. قەرزگە پۇل ئالماق، پۇل ئۆتنە ئالماق، قەرزدار بولماق.

istiksap, – bı. is. ar. پايدا قازانماق، تاپاۋەت قىلماق.

istiksas. is. ar. قىساس ئېلىشنى نىيەت قىلماق.

istikşaf. is. ar. تەتقىق.

istikap¹, – bı. is. يازدۇرتماق، يېزىش سىنىقى ئېلىپ بارماق.

istikap², – bı. is. قۇتۇپلارنى بىرلەشتۈرمەك.

istiktar. is. ar. تېمىتماق.

istila. is. ar. ① چوكايتماق. ② ئۈستۈن كەلمەك.

istilâ. is. ar. ئىشغالىيەت، ئىشغال قىلماق، بېسىۋالماق.

istilâcı. is. s. ar. ئىشغالىيەتچى، جاھانگىر.

istilâd. is. ar. پەرزەنت كۆرۈشنى ئارزۇ قىلماق.

istilâm¹. is. ar. بىلدىم تەلەپ قىلماق، ئىلمگە تەلپۈنمەك.

istilâm². is. ar. تەزىم قىلماق، قولنى سۆيمەك.

istilka. is. ar. ئوكدىسىغا ياتماق.

istilo. is. lât. سىياھ قەلەم، گاكچى.

istilzam. is. ar. كېرەك قىلماق.

istilzaz. is. ar. لەززەت ئالماق، خۇش بولماق.

istim. is. ing. ئىچىملىكلەر.

istima. is. ar. ① ئاڭلىماق، قۇلاق سالماق. ② دوختۇرنىڭ دىئاگنوزى.

istimal, – li. is. ar. ئىستېمال، ئىستېمال قىلماق، قوللانماق، پايدىلانماق.

istimale, istimalet. is. ar. تەسەللى بەرمەك، كۆڭلىنى ياسىماق.

istiman. is. ar. ئامانلىق تىلىمەك، ئېسەنلىك تىلىمەك.

istimdat, – dı. is. ar. مەدەت تىلىمەك، ياردەم تەلەپ قىلماق.

istimhâl. is. ar. زامان (مۆھلەت) تەلەپ قىلماق.

istimlâk, – ki. is. ar. دۆلەت ئىگىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالماق، ئومۇمىي مۈلۈك قىلماق.

istimrar. is. ar. داۋاملاشماق.

istinaden. z. ar. ئاساسەن، كۆرە.

istinaf. is. ar. ① يېڭىدىن باشلىماق، باشقىدىن باشلىماق. ② سۆز بېشى، كىرىش سۆز.

istinas. is. ar. ئادەتلەنمەك، كۆنمەك، ئۆزلەشمەك.

istinat, – dı. is. ar. يۆلەنمەك، تايانماق.

istinba. is. ar. سورساماق، بىلىم ئالماق.

istinca. is. ar. ئىستىنجا.

istincad. is. ar. ياردەم تەلەپ قىلماق.

istinkâf. is. ar. ① چېكىنمەك، قول تارتماق. ② يۈز ئۆرۈمەك، رەت قىلماق.

istinsah. is. ar. نۇسخا، ئۆرنەك.

istinşak. is. ar. ① پۇرىماق. ② بۇرنىغا سۇ ئالماق.

istintaç, — cı. is. ar. نەتىجىسى چىقماق.

istintak, — kı. is. ar. سۆزلىتىش، سوراققا تارتىش، سوراق.

~ etmek. سوراققا ئالماق.

istirahat, — ti. is. ar. ئىستىراھات، ھاردۇق، ئارام، راھەتلىنىش، دەم ئېلىش.

istirak. is. ar. ئوغرىلاش.

~ etmek. ئوغرىلىماق.

istirca. is. ar. يالۋۇرۇش، دۇئا قىلىش.

istirfah. is. ar. راھەت كۆرۈش، ھۇزۇرلىنىش.

~ etmek. راھەت كۆرمەك، ئارام ئالماق.

istirham. is. ar. يالۋۇرۇش، مەرھەمەت تىلەش.

istirham . name. is. ar. ئىلتىماس خېتى.

istirhas. is. ar. ئەرزان بىلمەك، ئەرزان دەپ ھېساب قىلماق.

istirkab. is. ar. → **İstirkap.**

istirkak. is. ar. ئەسىر ئالماق، قۇل قىلماق.

istirkap, — bı. is. ar. قىزغانماق، ئىچى تارلىق قىلماق.

istisal, — li. is. ar. يىلتىزىنى قۇرۇتماق، يىلتىزىدىن قومۇرۇۋاتماق.

istisare. is. ar. ① خاپا قىلماق. ② پىتنە تارقاتماق.

istisgar. is. ar. خورلىماق، تۆۋەن كۆرمەك، خارلىماق.

istishâl. is. ar. ئاسان كۆرمەك.

istiska. is. ar. tıp. ① بەدەننىڭ مەلۇم يېرىدىگە سۇ يىغىلىپ قېلىش. ② قېرىلاردا ئۆپكە كېسىلى. ③ ئۇسساماق، سۇ تەلەپ قىلماق، زاراخەتمىگە چىقماق.

istiskal, — li. is. ar. خۇش كۆرمىگەنلىكىنى بىلدۈرمەك:

«Misafiri istiskal etmek ayiptir — مېھمانغا خۇش ياقمىغانلىقىنى بىلدۈرمەك ئەيىبتۇر.»

istislam. is. ar. ① بويۇن ئەگمەك. ② ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلماق.

istismar. is. ar. ① ئېكسپىلاتاتسىيە. ② بىرىنىڭ ياخشى نىيىتىنى يامانلىققا قوللانماق.

~ etmek. پايدىلانماق.

istisna. is. ar. ئىستىسنا، خالى، ئايرىملىق، تاشقىرى.

istisnasız. s. ئىستىسناسىز.

istişare. is. ar. مەسلىھەت.

~ etmek. مەسلىھەت قىلماق.

istişfa. is. ar. ① سالامەتلىك ۋە ئېسەنلىك تىلىمەك. ② دەردكە دەرمان ئىزدىمەك.

istişhat,—dı. is. ar. شاھىت كۆرسەتمەك، گۇۋاھ كۆرسەتمەك.

istişmam. is. ar. ① پۇراپ قالماق، پۇراق كىرىپ قالماق. ② ماھىيىتىنى بىلمەك.

istitaat, — tı. is. ar. قۇدرەت، كۈچ.

istitâf. is. ar. بىرىدىن شەپقەت ۋە مەرھەمەت تىلىمەك.

istitar. is. ar. يوشۇرۇنماق.

istitbab. is. ar. دوختۇرغا كۆرۈنمەك، دوختۇرغا داۋالاتماق.

istitlâ is.ar. بىر نەرسىنى بىلىشكە تىرىشماق، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق.

istivador. is. ing. كېمە ۋە پاراخوتقا يۈك قاچىلايدىغان ۋە چۈشۈرىدىغان ئادەم.

istizade. is. ar. زىيادە بولۇشىنى تەلەپ قىلماق.

istizah. is. ar. ئىزاھات تەلەپ قىلماق، جاۋاب تەلەپ قىلماق.

istizan. is. ar. رۇخسەت سورىماق.

istizhar. is. ar. ياردەم كۈتمەك، يار- يۆلەك تەلەپ قىلماق.

istok. is. → **Stok.**

Isveç. **öz.** is. شۋېتسىيە.

Isveççe. **öz.** is. شۋېتسىيە تىلى.

Isveçli. **öz.** is. شۋېتسىيىلىك.

Isveçre. **öz.** is. شۋېتسارىيە.

Isveçreli. **öz.** is. شۋېتسارىيىلىك.

isvidad. is. ar. قارارماق.

isyan. is. ar. ئىسيان، قوزغىلاڭ، توپىلاڭ.

isyancı. s. ئىسيانچى، توپىلاڭچى.

iş. is. ① ئىش، خىزمەت.② كەسىپ، مەشغۇلىيەت.

işâ. is. ar. ① ئاخشام، كېچە. ② خۇپتەن نامىزى. ③ كەچكى تاماق.

işaa. is. osm. يايماق، تويدۇرماق، بىلدۈرمەك (خەۋەرنى).

işabe. is. ar. چاچ ۋە ساقالنى سۈنئىي ئاقارتماق.

işâeyn. is. شام ۋە خۇپتەن نامىزى.

işal. is. ar. ① ياقماق، تۇتاشتۇرماق، يېلىنجاتماق (ئوتنى). ② ئۇلغايتماق.

işar. is. ar. بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق.

işaret, – ti. is. ar. ئىشارەت.

işaretlemek. بەلگە قويماق.

işaretleşmek. ئىشارەتلەشمەك، بەلگە بېرىشمەك.

işaretli. s. ئىشارەت قويۇلغان، بەلگە قويۇلغان.

işba. is. ar. ① تويماق. ② قاپىيە ۋە ۋەزىن زۆرۈرىيىتى بىلەن سۆزلەرگە ھەرپ قوشماق.

∼ etmek. تويغۇزماق.

iş . başı. is. ① ئىش باشلاش. ② ئىش باشلىقى، گوۋەنلىيەن، بەنجاڭ. ③ دۆلەتنى ئىدارە قىلىش.

iş . birliği. is. ھەمكارلىق:
«Çin – Tûrkiye işbirliği — جۇڭگو – تۈركىيە ھەمكارلىقى.»

∼ etmek. ھەمكارلاشماق.

iş . bu. s. بۇ، شۇ، مانا بۇ، مانا شۇ.

işçi. is. ئىشچى:
«Çin işçi sınıfı — جۇڭگو ئىشچىلار سىنىپى.»

işçilik, – ği. is. ① ئىشچىلىق. ② ئىش ھەققى.

işemek. سىيمەك.

işenmek. سىيمەك:
«Rastgele yere işenmez — كۆرگەنلا يەرگە سىيىشكە بولمايدۇ.»

işetici. s. tıp. سىيدۈك ماڭدۇرغۇچى، سىيدۈرگۈچى (دورا ياكى باشقا نەرسە).

işetmek. سىيدۈرمەك.

işgal, – li. is. ar. ئىشغال، ئىشغالىيەت.

işgalci. s. is. ئىشغالىيەتچى.

iş . gücü. is. ئەمگەك كۈچى.

iş . güder. is. ئەلچىخانىلاردا باش ئەلچى بولمىغاندا ئۇنىڭ ئىشىنى باشقۇرغۇچى.

iş . günü. si. ئىش كۈنى، خىزمەت كۈنى.

iş . güzar. s. ① قىلىدىن ئىش كېلىدىغان، قولى ئەپلىك (بىرى). ② باشقىلارغا ئۆزىنى كۆرسەتكۈچى.

işhat, – tı. is. ar. ① دەلىل كۆرسىتىش. ② ئۈلگە قىلىش:

«Bu davada onu işhat edecek — بۇ دەۋادا ئۇنى دەلىل كۆرسەتكۈدەك.»

işitici. s. ئىشىتكۈچى، تىڭشىغۇچى.

işitilmek. ① ئىشىتىلمەك. ② تىڭىشلىماق.

işitmek. ① ئىشىتمەك، ئاڭلىماق. ② خەۋەردار بولماق.

işitmemezlik, – ği. is. تىڭىشلىماسلىق، ئاڭلانماسلىق، ئىشىتىلمەسلىك.

işittirmek. ئىشىتتۈرمەك.

işkâ. is. ar. ① شىكايەت قىلماق، غەيۋەت قىلماق. ② ئۆچ ئالماق.

işkâl, – li. is. ar. ① قىيىنلاشتۇرماق، مۈشكۈللەشتۈرمەك. ② مۈشكۈللۈك، قىيىنلىق.

işkembe. is. osm كۆشەيدىغان ھايۋانلارنىڭ ئىچ قارنى.

işkembeci. is. زاسۇيچى، كاللا - پاقالچاق ساتقۇچى، ئۆپكە - ھېسىپچى.

işkembecilik, – ği. is. زاسۇيچىلىك، ئۆپكە - ھېسىپچىلىك.

işkembeli. s. ئىچ - باغرى بولغان.

işkence. is. osm. ① ئەزىيەت، جاپا (ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتە). ② ئازاب.

işkenceci. s. قىيىنغۇچى، ئازارلىغۇچى.

işkil. is. ar. ① گۇمان، شۈبھە، شەك. ② قىيىنچىلىق، جاپالىق. ③ ئالدى ئوڭ پۇتى، ئارقا سول پۇتى ئاق ئات.

işkillendirmek. گۇمانلاندۇرماق، شۈبھىلەندۈرمەك.

işkillenmek. گۇمانلانماق، شۈبھىلەنمەك.

işkilli. s. گۇمانلىق، شۈبھىلىك.

işkilsiz. s. شۈبھىسىز، گۇمانسىز.

işlek. s. ① كۆپ ئىشلەيدىغان، كۆپ قوللىنىلىدىغان. ② ئوبدان ئىشلەنگەن، ئوبدان ياسالغان.

işleme. is. ① قىلىش. ② كۈچ سەرپ قىلىش، تىرىشىش. ③ s. نەپىس ئىشلەنگەن (نەرسە).

işlemek. ① قىلماق، ئەتمەك. ② ئىشلىمەك، ئەمگەك سىڭدۈرمەك. ③ تەسىر قىلماق. ④ ھىيلە قىلماق، ئالدامچىلىق قىلماق:

«Soğuk iliklerime işledi — سوغۇق ئىلىكىمدىن ئۆتۈپ كەتتى.»

işlenmek. ئىشلەنمەك.

işletme. is. ① باشقۇرۇش. ② باشقارما، ئىشلەپچىقىرىش ئورنى. ③ ئىدارە، كارخانا:

«Demir yolları işletmeleri — تۆمۈر يول ئىدارىسى.»

işletmeci. is. ئىش باشقۇرغۇچى.

işletmek. ① ئىشلەتمەك، خىزمەتكە سالماق. ② قوللانماق، پايدىلانماق. ③ تەسىرلەندۈرمەك. ④ (ئايال ھەققىدە) يامان يولغا كىرگۈزمەك.

işler. is. ۋەزىپە.

işleyiş. is. ئىشلەش ئۇسۇلى.

işlik, – ği. is. ئىشخانە (رەسسام ۋە

ھەيكەلتىراشلارنىڭ ئىشلەيدىغان ئۆيى).

işmem. is. osm. ① پۇراتماق. ② ئىشارەت قىلماق. ③ سەزدۇرمەك، ھېس قىلدۇرماق.

işmar. is. كۆز ـ قاش ئىشارىتى.

işmizaz. is. ar. ① دومسايماق. ② جېنى سىقىلماق. ③ تىترىمەك.

işporta. is. it. يايما (دۇكان).

işportacı. is. it. يايمىچى، تەنزىچى.

işrab. is. → **Işrap**

işraf. is. ar. ① ئېگىزگە چىقماق. ② يۇقىرىدىن قارىماق. ③ (كېسەل ھەققىدە) ئۆلۈمگە يۈزلەنمەك.

işrak. is. ar ① يورۇتماق. ② (كۈن، ئاي ھەققىدە) تۇغماق، ئۆرلىمەك، چىقماق.

işrap, – bı. is. ar. ① تۇيدۇرماق، سەزدۇرمەك. ② كىنايە.

işret, – ti. is. ar. ① مەستلىك. ② ئىچىملىك. ③ ئىچكۈ ئىچمەك:

«Işret toplantısı— ئىچىملىك يىغىنى.»

işsiz. s. ئىشسىز.

işsizlik, – ği. is. ئىشسىزلىق.

iştah. is. ar. ① ئىشتىھا. ② ئارزۇ، تىلەك.

iştahlanmak. ① ئىشتىھا كەلمەك. ② ھەۋەس قوزغالماق.

iştahlı. s. ① ئىشتىھالىق. ② ھەۋەسلىك.

iştahsız. s. ① ئىشتىھاسى يوق. ② ھەۋەسسىز.

iştahsızlık, – ğı. is, ئىشتىھاسىزلىق.

işte بىر نەرسىنى كۆرسەتكەندە ياكى بىر نەرسىگە ئىشارەت قىلغاندا قوللىنىلىدۇ:

«1· Hani kitap? işte — قېنى كىتاب؟ بۇ يەردە.

2· Işte kalem, işte kâğıt, otur yaz— مانا قەلەم، مانا قەغەز، ئولتۇرۇپ ياز.

3· işte size anlattığım adam — سىزگە دېگەن ئادەم مانا بۇ.

4· Işte korktuğum başıma geldi — قورققانغا قوش كۆرۈندى دېگەن مانا شۇ.»

işteşlik. – ği. is. ئورتاقلىق، خىزمەتداشلىق.

iştial, – li. is. ar. تۇتاشماق، ئۇلغايماق (ئوت).

iştibah. is. ar. گۇمان، شۈبھە.

iştidad. is. ar. ① شىددەتلەنمەك، كۈچلەنمەك. ② (كېسەل ھەققىدە) ئېغىرلاشماق.

iştigal, – li. is. osm. شۇغۇللانماق، ئىشلىمەك.

iştigalât. is. ar. مەشغۇلات.

iştiha. is. ar. ① جىنسىي ھەۋەس. ② ئىشتىھا. ③ ئىنتىلىش:

«1· Iştiham kesilmiş, uykum azlamıştı — ئىشتىھايىم تۇتۇلۇپ، ئۇيقۇم ئازىيىپ كەتتى.

2· Iştiha ile iş görüyor — ھەۋەس بىلەن ئىشلەيدۇ.»

iştihar. is. ar. ① شۆھرەت، نام، ئابروي. ② تونۇلۇش، نام قازىنىش.

~ bulmak. شۆھرەت قازانماق، ئابروي تاپماق.

iştikâ. is .ar. دەرد تۆكمەك، شىكايەت قىلماق.

iştikak, – kı. is. ar. ① مەنبە. ② كېلىپ چىقماق، باشلانماق، پەيدا بولماق.

~ilmi. ئېتىمولوگىيە.

iştira. is. ar. سېتىپ ئالماق.

iştirak, – kı. is. ar. ① ئورتاقلىشىش. ② قاتنىشىش، ئىشتىراك. ③ (بىر ئىشقا) قوشۇلۇش.

~etmek. قاتناشماق.

iştiyak, – kı. is. ar. ① ئىشتىياق. ② ئارزۇ، تىلەك. ③ سېغىنماق:

«Çocuğu kaşkarda olduğundan iştiyak içindedir — بالىسى قەشقەردە بولغانلىقى ئۈچۈن سېغىنىپ قالدى.»

~çekmek. كۆرگۈسى كەلمەك.

işve. is. ar. ناز، جىلۋە، نازلىنىش.

işveli. s. نازلىق، نازلىنىدىغان، شوخ.

iş. veren. is. ئىشچى يالالاپ ئىشلەتكۈچى، ئىش بەرگۈچى.

iş. yar. is. خىزمەتچى، كادىر، مەمۇر.

iş. yazar. is. ئېلېكترونلۇق ھېساب ماشىنىسى.

iş. yeri. is. ئىش مەيدانى.

it, – ti. is. ① ئىت. ② تەربىيىسىز، ئەخلاقسىز، ئەدەبسىز (ئادەم).

ita. is. ar. ① ئاتا (قىلىش). ② بەرمەك، بەخش.

itaat, – ti. is. ar. ئىتائەت.

itaatlı. s. ئىتائەتچان، ئىتائەتلىك.

itaatsız. s. ئىتائەتسىز.

itaatsızlık, – ğı. is. ئىتائەتسىزلىك.

itab[1]. is. → **ltap.**

itab[2]. si. ar. ھېرىش، ھارغىنلىق.

itak. is. ar. قۇلنى ئازاد قىلماق.

itale. is. ar. ئۇزارتماق.

italik. s. is. fr. قول يازما تەقلىتىدىكى ھەرپ، ھۆسن خەت شەكلىدىكى ھەرپ.

Italya. öz. is. it. ئىتالىيە.

Italyan. öz. is. ئىتالىيىلىك. ئىتالىيىگە ئائىت:

«Italyan malı — ئىتالىيە مېلى (مال).»

Italyanac. öz. is. ئىتالىيە تىلى.

Italyotlar. öz. is. etn. ① قەدىمىي ئىتالىيە خەلقى. ② ھىند - ئاۋرۇپا تىللىرى.

it'ap. is. ar. ھېرىش، ھارغۇزۇش.

itap, – bı. is. ar. نەسىھەت، تەنبىھ.

itare. is. ar. ① ئۇچۇرماق. ② تېز يۈگۈرمەك.

itba. is. ar. ① بېيسۇندۇرماق، تابىئە قىلماق. ② بىر سۆزنىڭ كەينىگە ئۇلىنىپ قوش سۆز بولۇپ كېلىدىغان ئۇقۇمسىز قوشۇمچىلار: ئات - پات، سۆز - پۆز...

itbak. is. ar. ① قاپلىماق، قاپسىماق. ② ئۇيغۇنلاشماق ماسلاشماق.

iteklemek. ئىتتىرمەك.

itelemek. ئارقا - ئارقىدىن ئىتتىرمەك.

itfa. is. ar. ① ئۆچۈرمەك. ② بېسىقتۇرماق، جىمىقتۇرماق:

«Yangını itfa ettiler — ئوتنى ئۆچۈردى.»

itfaiye. is. ar. ئوت ئۆچۈرۈش ئەترىتى.

itfaiyeci. is. ar. ئوت ئۆچۈرۈش خادىمى.

ithaf. is. ar. ھەدىيە، ھەدىيە قىلماق، بىرسىنىڭ نامىغا ئاتىماق.

ithal, – li. is. ar. ① ئىمپورت. ② قىرشۇمچە قىلماق، قاتماق، ئىچىگە ئالماق:

«Ham madde ithal ı — خام ئەشيا ئىمپورتى.»

ithalât, – tı. is. ar. ئىمپورت، ئىمپورت قىلىش:

«Ithalât malları — ئىمپورت قىلىنغان ماللار.»

~vergileri. ئىمپورت ماللار بېجى.

ithalatçı. s. is. ئىمپورتچى.

ithalatçılık, – ğı. is. ئىمپورتچىلىق.

itham. is. ar. ئەيىپلىمەك، قارىلىماق.

itibar. is. ar. ئېتىبار، ئېتىبار بېرىش، كۆڭۈل بۆلۈش، ئىناۋەتنى ساقلاش، ئىشىنىش.

itibaren. z. ar. ئېتىبارەن،... دىن باشلاپ..

itibarlı. s. ئېتىبارلىق، ئىناۋەتلىك.

itibarsız. s. ئېتىبارسىز، ئىناۋەتسىز.

itibarsızlandırma. ئېتىبارىنى قويماسلىق.

itibarsızlanma. is. ئېتىبارىنى يوقىتىش.

itibarsızlık, – ğı. is. ئېتىبارسىزلىق.

itici. s. is. تۈرتكۈچ، ئىتتىرگۈچ.

itidal. is. ar. ① مۆتىدىل. ② مۇلايىملىق، سوغۇققانلىق. ③ ئۇيغۇنلۇق.

itidalli. s. ئېغىر - بېسىق، سالماق.

itidalsız. s. قىزىققان، ئالدىراقسان.

itidalsızlık, – ğı. is. قىزىق قانلىق، ئالدىراقسانلىق.

itikad. is. ar. → **Itikat.**

itil. is. ar. دۇنيا ئىشلىرىدىن قول ئۈزۈپ ئىبادەت بىلەن بولماق.

itikâl, – li. is. ar. ① قىرغاققا ئۇرۇلغان سۇنىڭ قىرغاقنى يالاپ كېتىشى. ② يارىنىڭ (جاراھەتنىڭ) بەدەننى بېسىپ كېتىشى.

itikat. is. ar. ئېتىقاد، ئىشەنچ، ئىمان.

itikatlı. s. ئېتىقادلىق، ئىشەنچلىك، ئېتىقادى بار، ئىشەنچى بار، ئىمانى بار.

itikatsız. s. ئېتىقادسىز، ئىمانسىز.

itikatsızlık, – ğı. is. ئېتىقادسىزلىق، ئىمانسىزلىق.

itilâ. is. ar. ئۆرلىمەك، ئېگىزلىمەك.

itilâf. is. ar. ① چۈشىنىشمەك، ئۇيغۇنلاشماق. ② ئۇيغۇنلۇق.

itilmek. ئىتتىرىلمەك، ئىلگىرلىتىلمەك.

itimat, – dı. is. ar. ئىشەنچ، ئىشىنىش.

itimatlı. s. ئىشەنچلىك.

itimat· name. is. دۆلەت خېتى، دۆلەت مەكتۇپى.

itimatsız. s. باشقىلارغا ئىشەنچ بولمىغان.

itimek. كەسكىنلەشمەك، قاتتىقلاشماق.

itina. is. .ar دىققەت، دىققەت قىلماق، ئېھتىياتچان.

itinalı. s. دىققەتلىك، ئېھتىياتچان:
«Görev başında daima itinalı olmalı — ئىش ئۈستىدە دائىم ئېھتىياتچان بولۇش كېرەك.»

itinasız. s. دىققەتسىز، ئېھتىياتسىز.

itinasızlık, – ğı. is. دىققەتسىزلىك، ئېھتىياتسىزلىق.

itiraf. is. ar. ئېتىراپ، ئىقرار، بويۇندىماق.

~ **etmek.** ئېتىراپ ئەتمەك.

itiraz. is. ar. ئېتىراز، قارشىلىق.

itirazcı. s. قارشى تۇرغۇچى، قارشىلىق بىلدۈرگۈچى.

itirazsız. s. قارشىلىقسىز.

itisaf. is. ar. زۇلۇم:
«Itisafın şiddetinden ansızın uyanan millet — قاتتىق زۇلۇمدىن

بىراقلا ئۇيغانغان مىللەت.»

itisam. is. ar. ① چىڭ چاڭگاللىماق. ② گۇناھتىن ساقلانماق. ③ ئەسكىلىك قىلىشتىن ساقلانماق. ④ ئاللانىڭ بۇيرۇقىغا بويۇن ئەگمەك.

itiş. is. ئىتتىرىش.

itişmek. ① ئىتتىرىشمەك. ② ئىتتىرىشىپ ئويناشماق.

itiştirmek. ① ئىتتىرمەك. ② تۈرتمەك.

itiyat. is. ar. ئادەت، خۇي، مىجەز.

itizal. is. ar. ① يالغۇزلۇق، خىلۋەتتىن ئايرىلىش. ② بىر دىندىن ياكى مەزھەپتىن ئايرىلىش.

itizar. is. ar. ئۆزرە، ئەپۇ.

~ etmek. ئەپۇ سورىماق، ئۆزرە ئېيتماق.

itizaz. is. ar. غۇرۇرلانماق، ئۆزىنى چوڭ تۇتماق.

itkan. is. ar. ① ساغلاملاشتۇرماق. ② ئىشەنمەك، خاتىرجەم بولماق.

itlaf. is. ar. ① ئۆلتۈرمەك. ② زىيانغا ئۇچراتماق. ③ بۇزۇش، خاراب قىلىش.

itlik, – ği. is. ئەدەبسىزلىك، پەسكەشلىك، پەستلىك.

itmam. is. ar. تۈگەتمەك، تاماملىماق:

«Şu binayı henüz itmam edemediler — شۇ بىنانى تېخى پۈتتۈرالمىدى.»

itmek. ئىتتىرمەك، سۈرمەك.

itminan. is. ar. كۆڭۈل ئارامى، خاتىرجەم بولۇش، خاتىرجەملىك.

ittiba, – ı. is. ar. ماسلاشماق، ئويغۇنلاشماق، لايىقلاشماق.

ittibaen. z. ar. بويىچە، بىنائەن، ئاساسەن:

«Emre ittibaen bu işi yapmış — بۇيرۇققا ئاساسەن بۇ ئىشنى قىلدى.»

ittifak, – kı. is. ar. ① ئىتتىپاق. ② بىرلەشمە، ئويۇشما:

«Barış ve demokrasıyı savunma ittifakı — تىنچلىق ۋە خەلقچىلىقنى ھىمايە قىلىش ئىتتىپاقى.»

ittihad. is. ar. ⇒ **Ittihat.**

ittiham. is. ar. قارىلانماق، ئەيىبلەنمەك.

ittihat, – dı. is. ar. ① بىرلەشمەك، ئويۇشماق. ② بىرلىك، ئىتتىپاقلىق.

ittihaz. is. ar. ① قوبۇل قىلىش، ② قاراش، ھېسابلاش. ③ قوللانماق:

«Sözünü bir şaka ittihaz ettim — سۆزنى چاقچاق دەپ قارىدىم.
önlem ittihaz etmek — تەدبىر قوللانماق.»

ittika. is. ar. ① يېلەنچۈك، تايانچ. ② ساقلانماق. ③ خۇدادىن قورقماق.

ittirmek. ئىتتىرمەك، ئالغا سۈرمەك.

ittisa. is. ar. ① ئارتماق، كۆپەيمەك. ② كېڭەيمەك:

«Nüfusu gittikçe ittisa etti — نوپۇس بارغانسېرى كۆپەيدى.»

~ etmek. كېڭەيمەك.

ittisal. is. ar. ① يان يانغا كەلمەك. ② بىر - بىرىگە تەگمەك، ئۇلاشماق.

ittisâm. is. ar. ① تامغىلانماق. ② داغلانماق.

it üzümü. is. bot. ئىت ئۈزۈمى.

ityan is. ar. ① كەلمەك، كەلتۈرمەك. ② ئىسپاتلىماق.

ivdirmek. ① تېزلەشتۈرمەك (سۈرئەتنى)، چاپسانلاشتۇرماق. ② ئالدىراتماق.

ivedi. s. ① ئالدىراش، چاپسان. ② ئالدىرىماق:
«İvedi iş — ئالدىراش ئىش.»
ivez. is. zool. چۈشىنىڭ بىر خىلى.
ivgi. is. ياغاچ ئويمىچىلىقىدا ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب.
ivicaç, — cı. is. ar. ① ئەگرى - بۈگرى، ئەگرىلىك، پۈكۈك. ② ئەخلاقسىزلىق، بۇزۇقلۇق.
ivinti. is. ar. سۈرئەت، تېزلىك.
ivmek. ① تېز ھەرىكەت قىلماق، ئالدىرىماق، ئالغا ئۆتمەك، يۈگۈرمەك. ② ئىتتىكلەشتۈرمەك.
iye. is. ئىگە.
iyelik, — ğı. is. ئىگىلىك.
iyi. s. ① ياخشى، ئوبدان. ② پايدىلىق. ③ كۆپ، جىق، مول. ④ ياخشىلىق ئېلىپ كېلىدىغان. ⑤ مۇۋاپىق، مۇناسىپ. ⑥ ئامان - ئېسەن:
«Bu iyi ilişki — بۇ ياخشى مۇناسىۋەت.
Bu iyi iş — بۇ پايدىلىق ئىش.»
iyice. s. ياخشىغىنا، ياخشىراق، بىر قەدەر ياخشى:
«İyice bir oda — خېلى ياخشى ئۆي.
Durumu iyice anlamalı — ۋەزىيەتنى ياخشىراق چۈشىنىش كېرەك.»
iyileşmek. ① ياخشىلانماق. ② ساقايماق:
«Hasta iyileşti — ئاغرىق ساقايدى.»
iyileştirmek. ① ياخشىلىماق. ② ئىسلاھ قىلماق، تۈزەتمەك.
iyilik, — ği. is. ① ياخشىلىق. ② پايدا. ③ ئامانلىق، ئېسەنلىك:
«1. Bu adam herkese iyilik eder — بۇ ئادەم ھەر كىمگە ياخشىلىق قىلىدۇ.
2. Okumanın şu iyiliği de varki — ئوقۇشنىڭ شۇنداق پايدىسىمۇ باركى.
3. Allah iyilik versin — خۇدا ئامان قىلسۇن!»
iyilikçi. is. خەيرخاھ.
iyimser. s. ئۈمىدۋار.
iyimserlik, — ği. is. ئۈمىدۋارلىق.
iyi niyet, — ti. is. ياخشى نىيەت، دوستلۇق:
«Iyiniyet ziyareti — دوستلۇق زىيارەت.»
iyisi. z. ياخشىسى، توغرىسى:
«Iyisi bu işe karışmamaktır — ياخشىسى، بۇ ئىشقا ئارىلاشماسلىقتۇر.»
iz[1]. is. — ئىز:
«Ayak izi — ئاياغ ئىزى.»
iz[2]. is. ar. ① قىممەت، ئەھمىيەت. ② ئۇلۇغلۇق. ③ شان - شەرەپ. ④ قۇدرەت.
izafe. is. ar. ① بېغىشلىماق، ئاتىماق. ② قوشۇمچە قىلماق:
«Bu sözü size izafe etti — بۇ سۆزنى سىزگە ئاتىدى.»
izah, izahat. — tı. is. ar. ئىزاھ، ئىزاھات، شەرھ.
~ etmek. شەرھلىمەك.
izale. is. ar. تۈگەتمەك، يوقاتماق:
«Kaderini izale için geziye çıktı — خاپىلىقىنى تۈگىتىش ئۈچۈن ساياھەتكە چىقتى.»
izam[1]. is. ar. ئەۋەتمەك، يوللىماق.
izam[2]. is. ar. چوڭايتماق، كۆپتۈرمەك، ئاشۇرماق، مۇبالىغە قىلماق.
izan. is. ar. ئەقىل، پاراسەت.
izanli. s. ① ئەقىل - پاراسەتلىك. ② تەربىيىلىك، ھۆرمەتلىك.

izansız. s. ئەقىلسىز، پاراسەتسىز.

izansızlık, — ğı. is. ئەقىلسىزلىق، تەربىيەسىزلىك.

izaz. is. ar. ھۆرمەت بىلەن كۈتۈۋال-ماق، ھۆرمەت قىلماق.

izbar. is. ar. يېزىق بىلەن بىلدۈرمەك.

izbe. is. rus. ① كەپە، تاختاي ئۆي. ② نەم يەر، ھۆل يەر.

izaci. is. ئىز قوغلىغۇچى.

izdiham. is. ar. ئادەم توپى، جەم بولماق، يىغىلماق، توپلانماق.

izdivaç, — çı. is. ar. ئۆيلەنمەك، تۇرمۇش قۇرماق.

izdiyat, — tı. is. ar. كۆپەيمەك، ئارتماق.

izhar. is. ar. ئىزھار.

izin, — zni. is. ar. ئىجازەت، رۇخسەت:

«Izin aldım — رۇخسەت ئالدىم.»

izinli. s. رۇخسەت سورىغان، رۇخسەتلىك.

izin . name. is. ar. رۇخسەت قەغىزى.

izinsiz. s. رۇخسەتسىز، ئىجازەتسىز.

izkâr. is. ar. خاتىرىلىمەك، ئەسلىمەك.

izlâl[1]. is. ar. كىچىك كۆرمەك، خور كۆرمەك.

izlâl[2]. is. ar. سايە چۈشەرمەك.

Izlanda. öz. is. ئىسلاندىيە.

Izlandaca. öz. is. ئىسلاندىيە تىلى.

Izlandalı. s. is. ئىسلاندىيىلىك.

izlek, — ği. is. چىغىر يول.

izlem. is. ① تەقىپ. ② تەسىر.

izlemek. ① تەقىپ قىلماق، كەينىگە چۈشمەك، ئىزىدىن ماڭماق. ② ئىز قوغلىماق. ③ يۈرگۈزمەك:

«Partinin izlediği milli siyaset — پارتىيىنىڭ يۈرگۈزگەن مىللىي سىياسىتى.»

izlenim. is. تەسىر:

«Türkiye gezisi bende derin izle - nimler bıraktı — تۈركىيە زىيارىتى مېنىڭدە چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى.»

izlenmek. ① تەقىپ قىلىنماق. ② تەسىرات پەيدا بولماق. ③ يۈرگۈزۈلمەك.

izlik, — ği. is. چورۇق (تېرىدىن قىلىنغان).

izmihlâl, — li. is. ar. يوقىماق، تۈگىمەك، پاتماق، پارچىلانماق، چۆكمەك:

«Yurdunu sevmeyen millet için izmihlâl muhakkaktır — يۇرتىنى سۆيمىگەن مىللەتنىڭ يوقالمىقى ھەقتۇر.»

Izmir. öz. is. ئىزمىر (تۈركىيەدىكى بىر شەھەر).

Izmit. öz. is. ئىزمىت (تۈركىيەدىكى بىر شەھەر).

iznik. gölü. öz. is. ئىزنىك كۆلى (تۈركىيە بۇرسا ۋىلايىتىدىكى بىر كۆل).

izole. s. fr. يالغۇز قالغان، يېتىم قالغان.

izzet, — ti. is. ar. ئۇلۇغلۇق، ھۆرمەت، شەرەپ، شۆھرەت، ئېتىبار، ئىناۋەت، ئىززەت.

izzet . nefis, — fsi. is. ar. ئىززەت - نەپسى.

izzetli. s. ar. ئىززەتلىك، ھۆرمەتلىك.

J·j

j.J. ژ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 13 - ھەرپى).

jabo. is. fr. چىلتەك، ھاشىيە.

jadeit, — ti. is. fr. يېشىل رەڭلىك ئېسىل تاش.

jag(u)ar. is. isp. جەنۇبىي ئامېرىكىدا ياشايدىغان تېرىسى تەڭگىلىك قاپلان.

jaj. jaja. is. far. ① تۆگە تىكىنى. ② ئورۇنسىز سۆزلەش، ئورۇنسىز سۆز.

jajha. jajahor. s. قورۇق گەپقىلغۇچى.

Jakarta. coğr. → **Cakarta.**

jaketatay. is. fr. رەسمىي كۈنلەردە كىيىلىدىغان ئەرلەر كىيىمى.

jako. is. zool. شاتۇتىنىڭ بىر تۈرى.

jale. is. far. شەبنەم، قىراۋ.

jalozi. is. چىۋۇقتىن ياسالغان، يىپ بىلەن ئېچىلىپ - يېپىلىپ تۇرىدىغان پەردە.

jambon. is. fr. سۆر پاچاق (تۇزلانغان ياكى سۆرلەنگەن چوشقا ياكى باشقا ھايۋانلارنىڭ قولى، پۇتى).

jandarma. is. fr. قوراللىق ساقچى قىسىملار، ژاندارما.

janr. is. fr. تۈر، خىل، ژانىر.

jant. is. fr. ھەر خىل چاقلارنىڭ قاسقىنى.

jantiyom. is. fr. ئېسىلزادە.

Japon. öz. is. it. ① ياپونىيە. ② ياپونىيە خەلقى، ياپونلۇق.

Japonca. öz. is. ياپون تىلى.

japone. s. fr. kyf. قىسقا يەڭلىك ئاياللار كىيىمى.

Japonya. öz. is. ياپونىيە.

jarden. is. fr. باغچا.

jandiniyer. is. fr. گۈلدان، گۈل قاچىسى.

jandovan. is. fr. bot. ۋېنگرىيە ئۈزۈمى، ئاق ئۈزۈم.

jargon. is. fr. ① چۈشىنىكسىز ۋە بۇزۇلغان تىل. ② ژارگون، بەزى ساھەدە قوللىنىدىغان مەخسۇس تىل.

jartiyer. is. fr. پايپاق بوغقۇچ.

jegale. is. far. ① يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ ۋارقىرىشى. ② چىڭلىق، مۇستەھكەملىك.

jelada. is. fr. zool. ئۇزۇن قۇيرۇق مايمۇن.

jele. is. fr. مۇزلىتىلغان مېۋە سۈيى ياكى يېمەكلىك.

jende. s. is. far. يىرتىق ياكى ياماقلىق كىيىم.

jend . jend. z. پارچە - پارچە.

jeneral. is. fr. گېنېرال.

jeneratör, — rü. گېنېراتور، قوزغاتقۇ، فادىيەنجى.

jenet, — ti. is. fr. zool. سۆلەيسۇن، سۆلەيسۇن تېرىسى.

jeng. is. far. ① دات، دات بېسىش. ② دەرد - ئەلەم، قايغۇ، غەم - غۇسسە. ③ كۆز ئاغرىقى.

jeni. is. تۇغما قابىلىيەت، تالانت،

تالانت ئىگىسى، دانا.

jeo-kimya. is. گېئوخىمىيە.

jeo-kimyacı. is. گېئوخىمىيە ئالىمى.

jeolog. is. fr. گېئولوگىيە مۇتەخەسسىسى.

jeoloji. is. fr. گېئولوگىيە.

jeolojik. گېئولوگىيە.

jerm. is. fr. ئۇرۇق، نەسىل.

jermisid. is. fr. مىكروب ئۆلتۈرگۈچى.

jest. is. ing. ① ئىپادە، چىراي ئىپادىسى. ② قىياپەت، تەقى ـ تۇرق، ھالەت، سۇپەت.

jet. is. ing. hava. تەپكىلىك ئايروپىلان، تەپكىلىك ئۇچقۇ.

jik. is. fr. كىرپە.

jile. is. fr. مايكا، جىلىتكە.

jilet, – ti. is. ing بىرتۆا پىچىقى.

jimnastik. is. fr. گىمناستىك.

jimnaz is. fr. گىمنازىيە.

jokey. is. ing. بەيگە ئۇستىسى.

jurnal. is. fr. ① ژۇرنال. ② كىرىش ـ چىقىش دەپتىرى. ③ كۈندىلىك خاتىرە.

jurnalist, – ti. is. ژۇرنالىست، مۇخبىر.

jübile. is. fr. ئەللىك ياشقا كىرگەن كۈننى خاتىرىلەش.

jüpiter[1]. is. رىم ئەپسانىلىرىدە ئاسمان خۇداسى.

jüpiter[2]. is. يۇپىتىر يۇلتۇزى، ئوڭاي يۇلتۇزى.

jül. is. far. بۇجۇغۇر، بۇدۇر، يۆگىمەش.

jüt, – tü. is. ing ياۋا كەندىر.

K.k

k. K. ك (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 14 ـ ھەرپى)

kaatil. is. ar. قاتىل.

kab. is. چېلەك، تۈڭ قاتارلىق سۇيۇق نەرسىلەر قاچىلىنىدىغان قاچا، قاپ.

kaba. s. ① كېلەڭسىز. ② يىرىك. ③ قوپال:

«1. Kaba bir oda takımı — كېلەڭسىز ئۆي جاھازلىرى.

2. Kaba un — يىرىك ئۇن.

3. Kaba adam — قوپال ئادەم.»

kabahat, — tı. is.ar. گۇناھ، ئەيىب.

kabahatlı. s. ① گۇناھكار، ئەيىبكار. ② ئەيىبلىك، قۇسۇرلۇق.

kabahatsiz. s. گۇناھسىز، ئەيىبسىز، قۇسۇرسىز.

kabak. is. s. ① قاپاق، كاۋا قاتارلىقلار. ② بىلىمسىز، كۆرۈمسىز، قوپال. ③ خەمەك، پىشمىغان. ④ تاز، ياغاق.

kabakgiller. is. كاۋا، تاۋۇز، قوغۇن، قاپاق قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي ئېتى.

kabaklamak. پۇتاپ قىپيالىڭاچ قىلىپ قويماق (دەرەخنى).

kabala. is. ① تەۋراتنى تەتقىق قىلىش. ② ئەرۋاھ ۋە جىنلار بىلەن ئالاقە قىلىش.

kabalak. is. ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە ئەسكەرلەرنىڭ قالپىقى، قابالاق.

kabalaşmak. قوپاللاشماق، كېلەڭسىزلەشمەك، قوپاللىق قىلماق، يىرىكلەشمەك.

kabalaştırmak. قوپاللاشتۇرماق، كېلەڭسىزلەشتۈرمەك.

kabalık. is. قوپاللىق، توڭلۇق.

kabalist. is. تەۋراتنى تەتقىق قىلغۇچى.

kabara. is. ① ئاياغ كىيىمنىڭ چەمگە قېقىلغان مىخ. ② زىننەت ئۈچۈن ساندۇقلارغا قېقىلىدىغان مىخ.

kabarık. s. ① قاپارغان، گەۋدىلىك. ② بۆرتۈپ چىققان.

kabarmak. ① قاپارماق، كۆبجىمەك. ② ئاشماق. ③ كۆپەيمەك، ئارتماق. ④ ھۆرپەيمەك. ⑤ ئاچچىقلانماق. ⑥ دولقۇنلانماق. ⑦ يۇمشىماق. ⑧ مەغرۇرلانماق.

kabartmak. ① قاپارتماق. ② كۆپتۈرۈپ يوغىناتماق. ③ ئاچچىقلاندۇرماق.

kaba· sakal. s. بومبۇر ساقال.

kabih. s. ئەسكى، قەبىھ.

kabız, — bzı. is. ar. چىڭلىق.

kabil. s. ar. ① قابىل. ② تۇغۇت ئانىسى، تۇغۇت دوختۇرى.

kabîl· s. ar. ① شۇنىڭغا ئوخشاش، شۇ تىپتىكى. ② تۈر، خىل:

«Bu kabîl şeyler — شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر.»

kabile. is. ar. تۇغۇت ئانىسى.

kabîle. is. ar. قەبىلە:

«Türk kabîlesi — تۈرك قەبىلىسى»

kabiliyet, — ti. is. ar. قابىلىيەت.

kabiliyetli. s. قابىلىيەتلىك.

kabiliyetsiz. s. قابىلىيەتسىز.

kabine. is. far. ① كابىنېت، ھۆكۈ-

مەت. ② دۆلەت سوۋېتى. ③ دوختۇرلۇق بۆلۈمى. ④ كىچىك ئۆي، ئىشخانا. ⑤ ھاجەتخانا، خالاجاي، ئەسكىلىك.

kabir, — br. is. ar. قەبرە، مازار، گۆر.

kabristan. is. ar – far. قەبرىستان، مازارلىق، گۆرلۈك.

kabuk. is. ① قوۋزاق، پوست، شۆپۈك. ② تېرە. ③ تاش، مۇقاۋا.

kabuklamak. قاپلىماق، تاشلىماق.

kabuklu. s. قاپلىق، تاشلىق، تۇۋاقلىق، مۇقاۋىلىق.

kabuksuz. s. قاپسىز، تاشسىز، تۇۋاقسىز، مۇقاۋىسىز.

kabul, — lü. is. ar. ① قوبۇل. ② كۆرۈشۈش. ③ قاتارىغا قوشۇش، قاتارىغا ئېلىش:

«1· Bu teklifi kabul etmem — بۇ تەكلىپنى قوبۇل قىلالمايمەن.

2· Hediyemi kabul etti — ھەدىيەمنى قوبۇل قىلدى.

3· Çocuklar okula kabul edildi — بالىلار مەكتەپكە ئېلىندى.»

kaburga. is. قوۋۇرغا:

«Zayıflıktan kaburgaları çıkmış — ئورۇقلۇقتىن قوۋۇرغىلىرى چىقىپ قاپتۇ.»

kâbus. is. ar. قارا بېسىش، قورقۇنچلۇق چۈش.

kabza. is. ar. ① تۇتقۇچ. ② چاڭگال، ئوچۇم.

kaç. s. قانچە:

«1· Kaç kişi? — قانچە كىشى.

2· Ona kaç defa söyledim, gene dinlemedi — ئۇنىڭغا قانچە قېتىم سۆزلىدىم، يەنىلا ئاڭلىمىدى.»

kaçak. s. قاچاق (ئادەم، مال)، ئەتكەس.

kaçakçı. is. ئەتكەسچى.

kaçakçılık, — ğı. is. ئەتكەسچىلىك:

«Silah kaçakçılığı — قورال-ياراق ئەتكەسچىلىكى.»

kaçımsamak. بىر ئىشنى قىلماسلىق ئۈچۈن باھانە كۆرسەتمەك.

kaçımsar. s. قېچىشقا تەمشەلگەن، قېچىشقا يول ئىزدىگەن.

kaçıncı. s. قانچىنچى.

kaçıngan. s. قاچماقچى بولغان.

kaçınmak. ① چېكىنمەك، ياردەمنى ئايىماق. ② كۆرۈنمەسلىك، قاچماق (ئاياللارنىڭ ئەرلەرگە):

«O hiç bir hizmetten kaçınmaz — ئۇ ھېچقانداق ئىشتىن چېكىنمەيدۇ (قاچمايدۇ).»

kaçırılmak. قاچۇرۇلماق.

kaçırmak. قېچىشقا پۇرسەت بەرمەك، يېقىلىشقا سەۋەب بولماق، قاچۇرماق.

kaçışmak. توپلۇق ھالدا قېچىشماق، تىرىپىرەن بولۇپ كەتمەك، قېچىشماق.

kaçkın. is. قاچقۇن.

kaçlı. s. ① قانچىلىك. ② قايسى ۋاقىتتا.

kaçmak. قاچماق.

kadar. ar. قەدەر، دەك، كەبى، ئوخشاش.

kadeh. is. ar. قەدەھ:

«Şerefinize bir kadeh kaldırdım — شەرىپىڭىزگە بىر قەدەھ ئىچىۋەتتىم.»

kadem. is. ar. ① قەدەم، چامدام. ② تەلەي، بەخت.

kademe. is. ar. ① دەرىجە، سەۋىيە. ② مەرتىۋە. ③ پەلەمپەي.

kademeli. s.ar. t. تەلەيلىك، بەختلىك.

kader. is. ar. ① تەقدىر، قىسمەت. ② تەلەي، ئامەت، بەخت. ③ كۈچ، قۇۋۋەت:

«Onun kaderi iyi değildir — ئۇنىڭ تەقدىرى ياخشى ئەمەس.»

kaderci. is. تەقدىرگە ئىشەنگۈچى.

kadercilik, – ği. is. تەقدىرچىلىك، فاتالىزم.

kadı. is. osm. قازى.

kadın. is. خوتۇن، ئايال.

kadınca. s. ① ئاياللارچە. ② سۆز، قىلىقى ئاياللارغا ئوخشايدىغان (ئەر)، زەيپانە.

kadıncık, – ğı. is. كىچىك خوتۇن. خوتۇنچاق.

kadıncıl. s. خوتۇنپەرەس، خوتۇنچىل.

kadınlık, – ğı. is. ئاياللار.

kadırga. is. yun. ھەم پالاق، ھەم يەلكەن بىلەن ماڭدۇرۇلىدىغان قەدىمكى زامان ئوتتۇراھال سوقۇش كېمىسى.

kadife. is. ar. دۇخاۋا، مەخمەل، چىبەرقۇت قاتارلىق توقۇلمىلار.

kadim. s. ar. قەدىمىي، كونا.

kadip, – bi. is. osm ① ئىنچىكە ۋە تۈز شاخ. ② ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسى.

kadir, - dri. is. ar. ① قەدىر - قىممەت. ② مىقدار. ③ شەرەپ. ④ دەرىجە.

kadir - bilir. s. قەدرىنى بىلىدىغان، قەدرىگە يېتىدىغان، ياخشىلىقنى بىلىدىغان.

kadro. is. it. كادىر:

«Çinde kadın kadroların sayisi da az değildir — جۇڭگودا ئايال كادىرلارنىڭ سانى ئاز ئەمەس.»

kafa. is. ar. ① باش، كاللا. ② ئەقىل.

kafadar. s. osm. ① يولداش. ② ئۇيغۇنلىشىدىغان.

kafalı. s. مېڭىسى بار، كاللىسى ئۆتكۈر، ئەقىللىق.

kafasız. s. مېڭىسى يوق، ئەقىلسىز، كالۋا، كاللىسى ئۆتمەيدىغان.

kafes. is. far. ① قەپەس. ② كاتەك.

kafesçi. is. ① قەپەس ياسىغۇچى، قەپەس ساتقۇچى ئادەم. ② ئالدامچى.

kafeslemek. ئالدىماق.

kafeslenmek. ئالدانماق، تۇزاققا چۈشمەك.

kafesli. s. قەپەزلىك ياكى قەپەزگە ئوخشاش.

kafeterya. is. it. ① قەھۋە ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىچىملىك سېتىلىدىغان يەر. ② ئەرزان ئاشخانا.

kaffa. is. fr. رەڭدار يىپەك رەختنىڭ بىر تۈرى.

kâffe. s. ar. ھەممە، پۈتۈنلەي.

kâfi. s. ar. كۇپايە، يېتەرلىك.

kafil. s. ar. كېپىل، شاھىت، گۇۋاھ.

kâfile. is. ar. ① ئەترەت، ئۆمەك. ② كارۋان. ③ رەت-رەت تىزىلغان نەرسە:

«Hacı kâfilesi — ھاجىلار ئۆمىكى.»

kafir. s. ar. كاپىر، ئىشەنمىگۈچى، دىنسىز.

kafiye. is. ar. قاپىيە (شېئىرىيەتتە).

kafiyeli. s. قاپىيىلىك.

kafiyesiz. s. قاپىيىسىز، ياكى قاپىيىسى بۇزۇق.

kaftan. is. يىپەك رەختتىن تىكىلگەن ئۇزۇن چاپان.

kağan. is. خان، خاقان:

«Çengiz kağan — چىڭگىزخان.»

kağanlık, - ğı is. خانلىق، خان-

داﻧﻠﯩﻖ، ﺧﺎﻗﺎﻧﻠﯩﻖ.

kağıt. is. far. ① قەغەز. ② خەت. ③ قەغەز پۇل. ④ قەغەزدىن ئىشلەنگەن نەرسە:

«Oğlundan kağıt gelmiş, yanına Çağriyormuş — ئوغلىدىن خەت كەپتۇ، يېنىغا چاقىرىپتۇ.

kağıt fener — «قەغەز پەنەر.

kağıtçı. is. ① قەغەز ياسىغۇچى. ② قەغەز، قەلەم ساتقۇچى.

kağıtçılık, — ğı. is. قەغەزچىلىك.

kağnı. is. ئىككى چاقلىق كالا هارۋىسى.

kah. far. گاھ.

kahr, — hrı. is. ar. ① قەھىر. ② غەزەپ:

«Birinin kahrına uğramak — بىراۋنىڭ غەزىپىگە ئۇچرىماق.»

kahrlanmak. ① قەھىرلەنمەك. ② غەزەپلەنمەك.

kâhin. is. ar. غايىبتىن خەۋەر بېرىش.

Kahire. öz. is. قاھىرە (مىسىرنىڭ پايتەختى).

kahkaha. is. ar. قاھ ـ قاھ (كۈلكە ئاۋازى).

kâhkül. is. far. ماڭلاي چاچ، كوكۇلا.

kahpe. is. far. ① جالاپ، پاھىشە (ئايال). ② تېگى پەس، بۇزۇق.

kahpelik, — ği. is. جالاپلىق، پاھىشىلىك.

kahraman. is. far. ① قەھرىمان، باتۇر، يىگىت. ② ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى قەھرىمانلار.

kahramnlık, — ğı. is. قەھرىمانلىق، باتۇرلۇق.

kahr. etmek. ① پەرىشان قىلماق. ② يوق قىلماق. ③ جاپا سالماق:

«Bu çocuklar beni kahretti — بۇ باللار ماڭا كۆپ جاپا سالدى.»

kahr · olmak. يوق بولماق:

«Kahrolson imperyalizm! — يوقالسۇن جاھانگىرلىك!»

kahvaltı. is. ar· t. ئەتىگەنلىك يېمەك، ناشتا:

«Kahvalte ettinizmi? — ناشتا قىلدىڭىزمۇ؟»

kahve. is. ar. ① كوفى. ② كوفىدىن ئىشلەنگەن ئىچىملىك.

kahveci. is. كوفى يېتىشتۈرگۈچى، كوفى تەييارلىغۇچى.

kahve. hane. is. ar far. كوفىخانا، تۇرلۇك ئىچىملىك ئورنى.

kahve. rengi. s. كوفى رەڭ.

kâhya. is. far. ① ئىش باشقۇرغۇچى. ② ئىشقا ئارىلاشقۇچى.

kaide. is. ar. ① قائىدە. ② تۈزۈم.

kail. s. ar. ① قايىل. ② رازى بولغان، ئىشەنگەن:

«Ben bu işin doğruluğuna kail değilim — مەن بۇ ئىشنىڭ توغرىلىقىغا قايىل ئەمەسمەن.»

~olmak. — ① قايىل بولماق. ② رازى بولماق، ئىشەنمەك.

kaim. s. ar. ① ئورنىنى ئالغان. ② تىك تۇرغان، ئۆرە تۇرغان:

«Altın para yerinek âğıt para kaim oldu — ئالتۇن پۇلنىڭ ئورنىنى قەغەز پۇل دەسسىدى.»

kaime. is. ar. ① رەسمىي ھۆججەت، بۇيرۇق. ② قەغەز پۇل.

kainat, — tı. is. ar. كائىنات.

kak¹. is. سۇ يىغىلىپ قالغان چۇقۇر، كۆلچەك.

kak². is. قۇرۇتۇلغان مېۋە:

«Armut kakı — «ئامۇت قېقى.

kaka. s. is. ① (بالىلار تىلىدا) يامان، مەينەت. ② پاسكىنىلىق، نىجاسەت.

kakaç¹. is. بولقا.

kakaç². is. ① كالا گۆشىدىن قىلىنغان قاق گۆش. ② تۇزلاپ قۇرۇتۇلغان يېمەكلىك.

kakao. is. isp. كاكاۋا دەرىخى ۋە كاكاۋا ئۇرۇقى.

kakavan. s. ① ئەخمەق. ② كونا. ③ هاماقەت. ④ يېقىمسىز.

kakavanlik. is. ① ئەخمەقلىق. ② يېقىمسىزلىق.

kakılmak. ① قېقىلماق. ② مىخلانماق.

kakim. is. ① بۇلغۇن ۋە ئۇنىڭ تېرىسى. ② بۇلغۇن تېرىسىدىن تىكىلگەن جۇۋا.

kakımak. تەنە قىلماق، يۈزىگە سالماق، پېشانىگە قويماق:

«Onu neden kakıdınız? — نېمىشكە ئۇنىڭغا تەنە قىلدىڭىز؟»

kakinç, — cı. is. غەزەپ، ئاچچىق، تەنە.

kakırdak. is. چىگىرتەك.

kakırdamak. ① قۇرۇپ قاقشال بولۇپ كەتمەك. ② ئۆلمەك.

kakışmak. تۈرتۈشمەك، ئىتتىرىشمەك.

kakıştırmak. تىنىماستىن ۋە ئاستا - ئاستا قاقماق.

kakma. is. ① ئويما. ② قاقما:

«Kakma ağaç — «قاقما قوزۇق.

kakmacı. is. ئويمىكەش.

kakmak. قاقماق، مىخلىماق.

kaknem. s. قۇرۇق.

kâkül. is. far. ماڭلاي چاچ، ئالدى چاچ.

kala¹. is. → **Kale**

kala². z. كەم:

«İkiye beş kala — ئىككىگە بەش مىنۇت كەم.»

kala³. is. ① رەخت. ② سەرمايە.

kalaba. is. → **Kalabalık**

kalabalık, — ğı. is. ① ئادەملەر توپى. ② كۆپ، جىق:

«Şurada bir kalabalık var, acaba ne oluyor? — شۇ يەردە ئادەملەر توپلىشىپ قاپتۇ، نېمە بولغاندۇ؟

kalabalık bir aile — جان سانى كۆپ ئائىلە.»

Kalak. is. (هايۋانلاردا) تومشۇق.

kalan. s. ① ئاشقان، ئېشىپ قالغان. ② قالدۇق (ماتېماتىكىدا):

«Geride kalanlar — «ئېشىپ قالغانلار.

kalas. is. قېلىن ۋە ئۇزۇن تاختا.

kalay. is. ① قەلەي، قاڭالتىر. ② ئازار، هاقارەت.

kalaycı. is. قاڭالتىرچى.

kalaycılık, — ğı. is. قاڭالتىرچىلىق.

kalaylamak. ① قەلەيلىمەك. ② خاتالىق، كەمچىلىكلەرنى يوشۇرماق. ③ تىللىماق.

kalaylanmak. قەلەيلەنمەك.

kalaylı. s. ① قەلەيلەنگەن. ② يالغان، ساختا، سۈنئىي.

kalaysiz. s. ① قەلەيلەنمىگەن. ② تەبىئىي.

kalazion. s. fir. يىڭناسقۇ.

kalb[1]. is. ar. ① يۈرەك. ② كۆڭۈل، ھېس. ③ مەركەز. ④ سەۋگى. ⑤ ياخشىلىق. ⑥ روھ.

kalb[2]. — is. ar. ئۆزگەرتىش (بىر ھالنى باشقا بىر ھالغا):
«Yatak odamız bir otele kalbedildi — ياتاقخانىمىز بىر مېھمانخانىغا ئايلاندى.»

kalbî. s. ar. يۈرەكتىن، كۆڭۈلدىن، جاندىن.

kalbsiz. s. رەھىمسىز، شەپقەتسىز.

kalbur. is. غالۋۇر، ئۆتكەمە، ئەلگەك.

kalburcu. is. ① غالۋۇر (ئەلگەك) ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى. ② غالۋۇرچى (تاسقىغۇچى).

kalburlamak. تاسقىماق.

kalburlanmak. تاسقالماق.

kalburlatmak. تاسقاتماق.

kalça. is. anat. سۆڭگەچ، ساغرا.

kalçalı. s. ساغرىسى يوغان ۋە كەڭ:
«Kalçalı kadın — ساغرىسى يوغان خوتۇن.»

kaldazit, —ti. is. fr. تەبىئىي تۆمۈر، تىتان.

kaldırmak. ① قالدۇرماق. ② بەرداشلىق بەرمەك. ③ تارتماق. ④ ياراشماق، ئۇيغۇن كەلمەك. ⑤ ئېلىپ قاچماق. ⑥ يۆتكىمەك. ⑦ كۆشكۈرتمەك. ⑧ يولغا چىقماق. ⑨ توپلىماق. ⑩ ئىچىنى ئېلىشتۇرماق. ⑪ ياخشىلىماق:
«1. Bu araba bu yükü kaldıramaz — بۇ ھارۋا بۇ يۈكلەرنى تارتالمايدۇ.
2. Bu kumaş fazla süs kaldırmaz — بۇ رەخت ئانچە ياراشمايدۇ.
3. Sandığı oradan kaldırın! — ساندۇقنى ئۇ يەردىن يۆتكەڭ!»

kale. is. ar. ① قەلئە. ② ئاسانلىقچە كىرگىلى بولمايدىغان يەر. ③ گول (پۇتبول ئويۇنىدا).

kalem. is. ar. ① قەلەم (خەت يازىدىغان). ② تۈر، خىل.

kalemdan. is. ar. far. قەلەم قۇتىسى، قەلەمدان.

kalemis. is. far. ئىسپار چاشتىنى.

kalemiye. is. ar. قەلەم ھەققى.

kalemkâr. is. ar. far. ① رەختلەرگە گۈل باسقۇچى. ② نەپىس نەققاش. ③ ئويمىكەش.

kalemlik, — ği. is. قەلەمدان، قەلەم قۇتىسى.

kalem . traş. is. ar. far. قەلەمتىراش، بەكە.

kalender. s. far. دەرۋىش، كەمبەغەل، يوقسۇل.

kalender . hane. is. osm. خانىقا.

kalenderi. is. far. ① بېيت، قوشاق. ② دەرۋىشلىك.

kalenderlik, — ği. is. قەلەندەرلىك، كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق.

kaleska. is. it. پوۋوسكا، كولەسكە.

kalfa. is. ar. ① ئۇستا. ② ساراي ۋە مېھمانخانىلاردا ئىشلىگۈچى خوتۇن. ③ ياردەمچى مۇئەللىم.

kalgay. is. ئىزچىلار كوماندىرى.

kalgımak. سەكرىمەك.

kalıç. is. ئورغاق.

kalık[1]. is. ھاۋا.

kalık[2]. is. s. ① ئۆكسۈك، نۇقسان. ② ئۆيلىنىش ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەن.

③ ئۆيدە ئولتۇرۇپ قالغان قېرى قىز.
kalım. is. ھايات:
«Ölüm - kalım savaşı — ھايات - مامات كۈرىشى.»
kalımlı. s. ① ھايات قالغان. ② باقى، ئۆلمەيدىغان.
kalımsız. s. ① پانى، ئۆلۈپ كېتىدىغان. ② ھايات قالمايدىغان.
kalın[1]. s. قېلىن، يوغان.
kalın[2]. is. تويلۇق (يىگىت تەرەپتىن قىز تەرەپكە بېرىلىدىغان).
kalınlaşmak. قېلىنلاشماق.
kalınlatmak. قېلىنلاتماق.
kalınlaştırmak. قېلىنلاشتۇرماق.
kalınlık, - ğı. قېلىنلىق، يوغانلىق.
kalınmak. قالدۇرۇلماق:
«Akşama kadar orada kalınırmı? — ئاخشامغا قەدەر ئۇ يەردە قالدۇرۇلامدۇ؟»
kalıntı. is. ① مىراس. ② نىشان، ئىز.
kalıp, - bı. is. ar ① قېلىپ. ② پارچە (كېسەم). ③ سۆلەت. ④ شەكىل، ھال. ⑤ ئۆرنەك:
«1· Harf kalıbı — ھەرپ قېلىپى.
2· Iki kalıp sabun — ئىككى پارچە (كېسەم) سوپۇن.
3· kalıbına bakarsan aslan gibi — سۆرىتىگە قارىساڭ يولۋاستەك.»
kalıpçı. is. ① قېلىپ ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى. ② ھەرقانداق ئىشنى ئۆلچەم بويىچە قىلىدىغان ئادەم.
kalıplanmak. قېلىپلىنىماق، قېلىپقا سالماق.
kalıplamak. قېلىپلانماق، قېلىپقا سېلىنماق.

kalıplatmak. قېلىپلاتماق.
kalıt. is. مىراس، تەگمىش.
kalıtım. is ئىرسىيەت، ئۇدۇم.
kalite. is. fr. ① سۈپەت. ② تاشقى مەنزىرە. ③ ئۈستۈنلۈك:
«Bu kumaşın kalitesi iyidir. — بۇ رەختنىڭ سۈپىتى ياخشى.»
kalkan. is. قالقان.
kalkık. s. ① ئېگىز. ② تىك:
«Masanın bir tarafı kalkık — شىرەنىڭ بىر تەرىپى ئېگىز.
Saçlar diken gibi kalkık — چاچلار تىكەنگە ئوخشاش تىك.»
kalkımak. سەكرىمەك.
kalkındırmak. ئەھۋالىنى ياخشىلىماق، كۈچلەندۈرمەك، يۈكسەلدۈرمەك، گۈللەندۈرمەك:
«Yurdu kalkındıralım! — ۋەتەننى گۈللەندۈرەيلى!»
kalkınmak. ئەھۋالى ياخشىلانماق، كۈچلەنمەك، گۈللەنمەك:
«Çin kalkınmakta — جۇڭگو كۈچلەنمەكتە.»
kalkmak. ① سەكرىمەك، يۈكسەلمەك. ② تۇرماق. ③ سويۇلماق. ④ قوزغالماق، يولغا چىقماق. ⑤ تىك تۇرماق. ⑥ يوقالماق. ⑦ ئايرىلماق. ⑧ ئىسيان كۆتۈرمەك:
«1· Çocuk kalkarak dersini anlattı — بالا ئورنىدىن تۇرۇپ دەرسنى سۆزلەپ بەردى.
2· Yüzünün derisi kalktı — يۈزىنىڭ تېرىسى سويۇلدى.
3· Tren kalktı — پويىز قوزغالدى.
4· Hayvan art ayakları üzerine

kalktı — هايۋان ئارقا پۇتى بىلەن تىك تۇردى.

5. Bu âdet çoktan kalktı — بۇ ئادەت خېلىلا بۇرۇن يوقالدى.

6. Siz oradan kalkınız! — سىز ئۇ يەردىن ئايرىلىڭ!»

kaloma. is. yun. زەنجىرنىڭ سۇ ئىچىدىكى قىسمى.

kalomeli. is. yun. قۇرت چۈشۈرىدىغان زەھەرلىك دورا.

kalori. is. lât. كالورىيە (ئىسسىقلىق مىقدارىنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى).

kalori· metre. is. ئىسسىقلىق مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

kaloş. is. yun. كالاچ.

kalp. s. ar. ① يالغان پۇل. ② ھۇرۇن، كارغا كەلمەيدىغان. ③ يالغانچى.

kalpak. is. قالپاق.

kalpakçı. is. قالپاق تىككۈچى ياكى ساتقۇچى.

kalpaklı. s. قالپاق كىيگەن.

kalpazan. is. ar · far. ① يالغان پۇل ياسىغۇچى. ② يالغان ۋە ھىيلە بىلەن ئىش كۆرگۈچى. ③ ساختىپەزلىك، يالغانچىلىق.

kalplaşmak. ھۇرۇنلاشماق.

kalpık, — ğı. is. ① ساختىلىق. ② ئىش خۇشياقماسلىق.

kaltaban. s. far. ① نومۇسسىز. ② ھىيلىگەر. ③ يالغانچى. ④ ئالىقانات، شارلاتان.

kaltak. is. ① بىر نەرسە قاپلانمىغان ئېگەر. ② نومۇسسىز ئايال، پاھىشە ئايال.

kalûbelâ. is. ar. ئەلمىساق، ئاتام زامان (قەدىمدىن بېرى).

kalura. is. ياماقلىق ئاياغ كىيىمى قاتارلىق كۆن - خۇرۇم نەرسىلىرى.

kalura· hane. is. تېرە ۋە كۆن - خۇرۇم نەرسىلىرىنى ئوڭلايدىغان كارخانا.

kalyan. is. osm. چىلىم.

kam[1]. is. → **Şaman.**

kâm[2]. is. far. ئىلتىماس، تىلەك.

kama. is. خەنجەر.

kamacı. is. توپ ياسىغۇچى.

kamara. is. it. ① پاراخوتلاردا يولۇچىلارغا ۋە پاراخوت خادىملىرىغا ئايرىلغان ئۆي. ② ئەنگلىيىدە ئاساسىي قانۇن تۈزۈش ئورگىنى.

kamarilla. is. isp. ① يوشۇرۇن كۆزەتكۈچى. ② ئىشپىيون.

kamarot. is. it. پاراخوتتا يولۇچىلارغا خىزمەت قىلغۇچى.

kamaşmak. ① قاماشماق (كۆز). ② قامىماق (چىش):

« Güneşten gözleri kamaştı — كۈندە كۆزى قاماشتى.

Erik yerken dişleri kamaştı — ئۆرۈك يەپ چىشلىرى قاماپ كەتتى.»

kamaştırmak. قاماشتۇرماق (كۆز ۋە چىش).

kâm · bahş. s. ① بىراۋنىڭ تىلىكىنى ئورۇندىغۇچى. ② ياخشىلىق قىلغۇچى، خەيرخاھ.

kambak, kamga. is. قېرىنداق، چىپىنداق.

kambel. is. ① دۇمچەك. ② دۆڭ.

kambiyo. is. it. چەت ئەل پۇلى ياكى چېكى بىلەن قىلىنغان سودا، قەرزنى

تۆلەش ئۈچۈن چەتئەل بانكىلىرى بىلەن پۇل ئالماشتۇرۇش.

kambur. is. ① دۈمچەك: ② دۆڭ:
«Kambur adam — دۈمچەك ئادەم.»

kamborlaşmak. دۆڭ بولۇپ قالماق.

kamborlaştırmak. دۆڭ قىلىۋەتمەك.

kamborluk, – ğu. is. ① دۈمچەكلىك. ② دۆڭلۈك.

kamçı. is. قامچا.

kamçılamak. ① قامچىلىماق. ② (يامغۇر، قار، بوران) قاتتىق تەگمەك. ③ قاتتىق تەسىر قىلماق:
«Bu ilâç şinirleri kamçılar — بۇ دورا نېرۋىغا تەسىر قىلىدۇ.»

kamçılı. s. ① قامچىلىق. ② زورلاۋانلىق.

kamer. is. ar. ئاي، قەمەر.

kamera. is. lat. فىلىمگە ئېلىش ماشىنىسى.

kameraman. is. فىلىمگە ئالغۇچى.

kameriya. is. باراڭ.

kamet, – ti. is. ar. بوي، قامەت.

kamga. → **Kambak.**

kamış. is. s. ① قومۇش. ② ئىچى كاۋاك، نوغا ئوخشاش. ③ ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسى. ④ قومۇشتا قىلىنغان.

kamışçık, – ğı. is. شامالچا، شامال ساندۇقى، كۆۋرۈك.

kamış· kulak. is. دىڭ قۇلاق (ئات ھەققىدە).

kamışlık, – ğı. is. قومۇشلۇق.

kâmil. s. ar. كامىل، يېتىشكەن.

kâmilen. z. osm. پۈتۈنلەي، تامامەن.

kamp, – pı. is. fr. لاگېر:
«1. Kamp hayatı — لاگېر تۇرمۇشى.
2. Esirler kampı — ئەسىرلەر لاگېرى.
3. Toplama kampı — يىغىۋېلىش لاگېرى»

kampana. is. it. قوڭغۇراق، جاڭ.

kampanya. is. it. ھەرىكەت:
«Halkın tabiata karşı açtığı kampanya — خەلقنىڭ تەبىئەتكە قارشى ئېلىپ بارغان ھەرىكىتى.»

kamu. s. ① ئومۇمىي. ② پۈتۈن خەلق:
«1. Kamu oyu toplamak — ئومۇمنىڭ ئوي - پىكرىنى توپلىماق.
2. kamunun çıkarları. — پۈتۈن خەلق مەنپەئەتلىرى.»

kamuflaj. is. fr. دۈشمەندىن يوشۇرۇنماق، دۈشمەننىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ساقلىنىش ئۇسۇلى.

kamulaştırmak. ئومۇملاشتۇرماق، جامائەت مۈلكىگە ئايلاندۇرماق.

kamuculuk, – ğu. is. كوممۇنىزم.

kamus. is. ar. قامۇس، چوڭ لۇغەت.

kamutanrıcılık, – ğı. is. پانتېىزم (خۇدا بىلەن تەبىئەتنى بىردەك نەرسە دەپ قارىغۇچى ۋە تەبىئەتنى خۇدانىڭ مۇجەسسەملەنگەن ھالىتى دەپ بىلگۈچى دىنىي — پەلسەپىۋى تەلىمات).

kamyon. is. fr. ① يۈك ئاپتوموبىلى. ② ئەخلاقسىز ئايال.

kan. is. ① قان، خۇن. ② نەسىل، ئەۋلاد. ③ جىنايەت. ④ قاتتىق دۈشمەنلىك. ⑤ ئىنتىقام. ⑥ جەڭ، ئۇرۇش:
«1. O da benim kanımdandır ئۇ ھەم مېنىڭ نەسلىمدىندۇر.
2. Asîl kan — ئېسىل ئەۋلاد.»

kanaat, — ti. is. ar. قانائەت.
kanaatkâr. s. ar. far. قانائەتچان.
Kanada. oz. is. coğ. كانادا.
Kanadalı. s. is. كانادالىق.
kanağan. s. تېزلا قانائەت قىلىدىغان.
kanal. is. fr. ① قانال. ② ۋاستە، يوللار:
«Sen hangi kanaldan geldin? — سەن قانداق يوللار بىلەن كەلدىڭ؟»
kanalizasyon. is. fr. شەھەرلەردە ۋە بىنالاردا پاسكىنا سۇ ۋە باشقا پاسكىنىلىقلارنى ئاقتۇزۇپ كېتىش ئۈچۈن ئورنىتىلغان تۇرۇبىلار.
kanama. is. قاناش.
kanamak. قانىماق.
kanara. is. ar. قۇشخانا.
kanarya. is. تورغاي.
kanaryalık, — ğı. is. تورغايلىق.
kanat[1], — dı. is. قانات:
«Uçak kanadı — ئايروپىلان قانىتى.
Ordunun sağ kanadı — قوشۇننىڭ ئوڭ قانىتى.»
kanat[2]. is. ① قانال. ② يەر ئاستى سۇ يولى.
kanatlanmak. ① ئۇچۇرۇم بولماق. ② ئۇچماق، قانات ئاچماق.
kanatlı. s. قاناتلىق:
«Kanatlı hayvanlar — قاناتلىق هايۋانلار.»
kanatmak. قاناتماق.
kanatsızlar. قاناتسىزلار، قاناتسىز هاشارەتلار.
kanava, kanaviçe. is. it. ① كانىۋا. ② تاغار قىلىش ئۈچۈن كەندىردىن توقۇلغان شالاڭ رەخت:
«Kanava gömlek — كانىۋا كۆڭلەك.»
kanca. is. ① تۆمۈر ئىلمەك. ② قوي گۆشىنى ئېسىپ قويىدىغان كانار.
kancık. s. ① قانجۇق، مادا. ② پاھىش:
«Kancık köpek — قانجۇق ئىت.
Kancık eşek — مادا ئېشەك.»
kancıklık, — ğı. is. پەسلىك، نومۇسسىزلىق.
kancurga. is. غانجۇغا (ئېگەرنىڭ).
kançılar. is. it. كونسۇلخانا تەرجىمانى.
kançılarlık. is. كونسۇلخانىلاردا كاتىپلىق ۋە تەرجىمانلىق قىلغۇچى خادىم.
kançılarya. is. it. → **Kançılarlık.**
kandaş. s. قانداش، نەسىلداش.
kandaşlık, — ğı. is. قانداشلىق، نەسىلداشلىق.
kandırılmak. ① قايىل قىلىنماق، ئىشەندۈرمەك. ② چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ئالدىماق.
kandırmak. ① قايىل قىلماق، ئىشەندۈرمەك. ② چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ئالدىماق. ③ خاتالىققا باشلىماق. ④ قاندۇرماق:
«Su soğuk olmayınca insanı kandıramaz — سۇ سوغۇق بولمىسا، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرالمايدۇ.
Beni kandırdı — مېنى قاندۇردى.»
kandil. is. ar. ① قەندىل (ئاسما چىراغ). ② مەست. ③ سوپۇن ماغزىپىدىن هاسىل بولغان كۆپۈك.
kandilci. is. ① قەندىل ياساپ ساتقۇچى. ② مەسچىتلەرنىڭ چىرىغىنى

ياقۇچى.
kanepe. is. fr. بىر قانچە كىشىلىك يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇق.
kangal. is. ① چەمبەر. ② پارچە.
kangallamak. چەمبەر شەكلىدە ئورىماق.
kangallanmak. چەمبەر ھالىغا كەلتۈرمەك.
kanı. is. ① قانائەت. ② پىكىر، چۈشەنچە:
«Kanımca — «پىكرىمچە.
kanık. s. قانائەتچان.
kanıklanmak. قانائەت قىلماق:
«Bu adam az ile de kanıklanır — بۇ ئادەم ئازغىنمۇ قانائەت قىلىدۇ.»
kanıklık, – ğı. is. قانائەتچانلىق.
kanıkmak. قانماق، كۆزى تويماق.
kanım. is. ① قانائەت. ② ئىشىنىش.
kanı.sıcak. s. يېقىملىق (ئادەم).
kanış. is. قانائەت.
kanıt. is. دەلىل، ئىسپات.
kanıtlı. s. دەلىللىك، ئىسپاتلىق، پاكىتلىق.
kani,–i. s. ar. ① قانغان. ②ئىشەنگەن. ③ قانائەت قىلغان.
kanken. is. كانچى، كان كولىغۇچى.
kanlanmak. ① قانغا بويالماق.
② قېنى كۆپەيمەك.
kanlı. s. ① قانغا بويالغان.
② قانلىق. ③ قانخور، قاتىل.
④ قېنى قىزىق، قىزىققان:
«Kanlı kavga — «قانلىق ماجرا.
kanmak. ① قايىل بولماق، ئىشەنمەك.
② شېرىن سۆزلەرگە ئالدانماق.
③ قانماق، تويماق. ④ مەمنۇن بولماق.
kanser. is. fr. راك (كېسەل):
«Çinde kansere karşı etkili önlemler alınmaktadır — جۇڭگودا راك كېسىلىگە قارشى ئۈنۈملۈك تەدبىرلەر كۆرۈلۈۋاتىدۇ.»
kansız. s. ① قانسىز. ② قانسىزلىق كېسىلىگە ئۇچرىغان. ③ تۇيغۇسىز ۋە قىرقۇنچاق:
«Kansız et — «قانسىز گۆش.
kansızlık. – ğı. is. قانسىزلىق، قان ئازلىقى.
kantar. is. ar. ئېغىرلىق ئۆلچەش ئەسۋابى.
kantarcı. is. بازارغا كىرگەن نەرسىلەرنى ئۆلچەپ پۇل ئېلىپ كۈن كەچۈرگۈچى.
kantarma. is. قاڭتۇرۇق (ئات ھەققىدە).
kantat,–tı. is. قەھرىمانلىق داستانى ۋە ئۇنىڭ مۇزىكىسى.
kantın[1]. is. fr. ① يېزا - قىشلاق، فابرىكا ۋە مەكتەپلەردە بەزى يېمەك - ئىچمەك سېتىلىدىغان دۇكان. ② مۇشۇنداق دۇكانلاردا ئىشلىگۈچىلەر تاماق يەيدىغان ئاشخانا.
kantın[2]. s. is. يالغان، ئويدۇرما.
kanto. is. it. ناخشا.
kantocu. is. ناخشىچى ئايال ياكى قىز.
kanun[1]. is.ar. ① قانۇن. ② قانۇنىيەت. ③ يول، ئۇسۇل، نىزام:
«Askeri kanun — ھەربىي قانۇن.
Matematik kanunlar — ماتېماتىكىنىڭ قانۇنىيەتلىرى.»
kânun[2]. is. ar. muz. قالۇن (مۇزىكا).
kânuncu. is. قالۇن چالغۇچى.

kanunen. z. ar. قانۇنغا ئاساسەن.
kanuni[1]. s. ar. قانۇنىي:
«Kanuni sorunlar — قانۇنىي مەسىلىلەر
Davranışınız kanuni değil — ھەرىكەتلىرىڭىز قانۇنغا ئۇيغۇن ئەمەس.»
kanuni[2]. is. قالۇن چالغۇچى.
kanuniyet, – ti. is. قانۇنىيەت، قانۇنلۇق.
kanunlaşmak. قانۇنلاشماق.
kanunlaştırmak. قانۇنلاشتۇرماق.
kanunlu. s. قانۇنغا ئۇيغۇن، قانۇنى.
kanunluk, – ğu. is. قانۇنلۇق، قانۇنىيەت.
kanun · name. is. قانۇننامە، قانۇن كىتابى، رىسالە.
kanunsuz. s. قانۇنسىز.
kanunsuzluk,–ğu. is. قانۇنسىزلىق:
«Bir eylemin kanunsuzluğu — بىر ھەرىكەتنىڭ قانۇنسىزلىقى.»
kanun · şinas. is. ar – far. قانۇنشۇناس.
kânunu · evel. is. ar. دېكابىر (12 – ئاي).
kânunu · sani. is. ar. يانۋار(1–ئاي).
kanyak, – ğı. is. كانىياك (ھاراق).
kanyon. is. isp. جىلغا.
kap[1], **– bı.** is. قاچا (قومۇچ).
kap[2], **– pı.** is. fr. پەرەنجە.
kapacık, – ğı. is. كىچىك قاپقاق، كىچىك تۇۋاق.
kapak. is. قاپقاق، تۇۋاق.
kapaklanmak. دېشىچە يىقىلىپ چۈشمەك.
kapaklı. s. ① قاپقاقلىق. ② يېپىقلىق، سىرلىق، يوشۇرۇن.
kapal. is. قىرشاش، ئوردۇپلىش.
kapalı. s. ① يېپىقلىق. ② سىرت بىلەن ئالاقىسى ئۈزۈلگەن. ③ پۈركەلگەن. ④ كىنايە.
kapallamak. قىرشىماق، مۇھاسىرە قىلماق.
kapallanmak. قىرشاۋدا قالماق، مۇھاسىرە قىلىنماق.
kapallı. s. قىرشاۋدا قېلىش، مۇھاسىرە ئىچىدە قېلىش.
kapama.is. ① ئەتمەك (ئىشىكنى نەرسىنى). ② قىيما تاماق. ③ كىيىم - كېچەك.
kapamacı. is. كىيىم ساتقۇچى.
kapamak[1]. is. ياپقۇچ، ئەتكۈچ.
kapamak[2]. ① ياپماق. ② ئەتمەك. ③ يۇمماق. ④ توسۇۋالماق. ⑤ يېپىۋالماق. ⑥ توختاتماق. ⑦ سالماق. ⑧ سولىماق:
«1. Pencereyi kapamak — دېرىزىنى ياپماق.
2. Deliği kapamak — تۆشۈكنى ئەتمەك.
3. Gözlerini kapamak — كۆزلىرىنى يۇمماق.
4. Bu yapı manzarayı kapadı — بۇ بىنا مەنزىرىنى توسۇۋالدى.
5. Yüzünü kapamak — يۈزىنى يېپىۋالماق.
6. Görüşmeyi kapiyalım — سۆھبەتنى توختىتايلى.
7. Kitapları dolaba kapamışlar — كىتابلارنى ئىشكاپقا سېپتۇ.
8. Tavukları kümese kapamak — توخۇلارنى كاتەككە سولىماق.»
kapan[1]. is. ① قاپقان. ② ھىيلە:

«Kapana düşmek — قاپقانغا چۈشمەك.»
kapan^{2}. is. بورا ۋە باشقا نەرسىدىن ئىشلەنگەن يوپۇق.
kapanca. is. كىچىك قاپقان، تۇزاق.
kapanık. s. ① يىپىقلىق، ئېتىكلىك. ② دىم سىقىلىدىغان يەر:
«Kapanık bir yer — دىم سىقىلىدىغان بىر يەر.»
kapanmak. ① يېپىلماق، ئېتىلمەك. ② ئالاقە ئۈزۈلمەك:
«Kapı kapandı — ئىشىك ئېتىلدى.»
kaparo. is. it ئالدىن بېرىلگەن پۇل، زاكالەت.
kaparoz. is. قاقتى - سوقتى مال (نەرسە).
kaparozcu. s. قاقتى - سوقتىچى.
kapatmak. ① ياپماق، ئەتمەك. ② ئەرزانغا سېتىۋالماق. ③ نىكاھسىز خوتۇن قىلماق.
kapçak. is. چوڭ تۆمۈر ئىلمەك.
kapçık, — gi is. ① كىچىك قاچا. ② ھەرە ئۇۋىسى. ③شۆپۈك. پوست، قىسىرماق.
kapı. is. ① ئىشىك، دەرۋازا. ② خىزمەت ئورنى، ئىش ئورنى. ③ ھۆكۈمەت ئورگىنى:
«O, ikide birde kapı değiştirir — ئۇ، ھەدېسىلا ئىش ئورنىنى يۆتكەيدۇ.»
kapıcı. is. ئىشىك باققۇچى، دەرۋازىۋەن.
kapıcılık, — ğı. is. ئىشىك باققۇچىنىڭ ئىشى.
kapılanmak. ئىش ئورنى تاپماق، ئىشقا ئورۇنلاشماق.
kapılgan. s. بىر ئىشقا ئوڭايلا بېرىلىپ كېتىدىغان، ئوڭايلا ئالدىنىدىغان.
kapılmak. ① ئوغرىلانماق. ② ئالدانماق. ③ بېرىلمەك. ④ ئاشىق بولماق.
kapısız. s. ① ئىشىكى يوق. ② خىزمەت ئورنى يوق، ئىشسىز.
kapışmak. بىر - بىرى بىلەن تۇتۇشماق، بىر - بىرى بىلەن ئېلىشماق.
kapital. is. fr. كاپىتال، سەرمايە، ئانا مال.
kapitalist, — ti. is. كاپىتالىست، سەرمايىدار.
kapitalizm. is. fr. كاپىتالىزم:
«Devlet kapitalizmi — دۆلەت كاپىتالىزمى.»
kapitülâsyon. is. fr. ① تەسلىم بولۇش شەرتنامىسى. ② چەت ئەللىكلەرگە بېرىلگەن ئىمتىياز.
kap . kacak. is. قازان - قومۇچ، قاچا - قۇچا.
kap . kara. s. قاپقارا، تۇم قارا.
kaplam. is. ئومۇمىيۈزلۈك، ئەتراپلىق.
kaplama. is. قاپلىغۇچ.
kaplamacı. is. قاپلىغۇچى.
kaplamak. قاپلىماق:
«Bulutlar gökyüzünü kapladı — بۇلۇتلار ئاسماننى قاپلىدى.
Ortalığı sessizlik kapladı — ئوتتۇرىسىنى جىمجىتلىق قاپلىدى.»
kaplan. is. يولۋاس، قاپلان:
«Kağıttan kaplanlar — قەغەز يولۋاسلار.»
kaplanmak. ① قاپلانماق. ② ئۆرتەلمەك.
kaplatmak. ① قاپلاتماق. ② ئۆرتىمەك.

kaplı. s. قاپلانغان، تاشلانغان.
kaplıca[1]. is. ئارشاڭ.
kaplıca[2]. is. دانلىرى ئۇششاق بىرخىل بۇغداي.
kaplumbağa. is. تاشپاقا.
kapma. is. s. ① تۇتۇۋېلىش. ② ھىيلە بىلەن قولغا كەلتۈرۈش.
kapmak. ① تۇيۇقسىز تۇتۇۋالماق. ② قاپقان ۋە باشقا يول بىلەن تۇتماق. ③ چىقىپ كەتمەك. ④ يۇقتۇرماق. ⑤ خاتىرىسىگە ئېلىۋالماق (تۇتۇۋالماق):
«Kurt kuzuyu kaptı — بۆرە قوزىنى تۇتۇۋالدى.
Parmaklarım kaptı — ئۇششاق قوللىرىم چىقىپ كەتتى.»
kaporta. → **Kapurta.**
kapris. is. fr. ۋاقىتلىق ھەۋەس.
kapsamak. قاپسىماق، قورشاۋ ئىچىگە ئالماق.
kapsar. s. قاپلىغان، ئىچىگە ئالغان.
kapsık. s. مەھبۇس.
kaptan. is. it. ① كاپىتان، ھەربىي ۋە سودا پاراخوتىنىڭ باشلىقى. ② ئەترەت باشلىقى.
kaptanlık, — ğı. is. كاپىتانلىق.
kaptı kaçtı. is. ① ئاپتوموبىل. ② بىرخىل قىمار. ③ ئوغرى، يانچۇقچى.
kaptırmak. ① تاتقۇزۇپ قويماق، ئالدۇرۇپ قويماق. ② ئىزدىمەك:
«Çocuk ekmeğini köpe'ğe kaptırmış — بالا نېنىنى ئىتقا تاتقۇزۇپ قويۇپتۇ.
Parmağını çarka kaptırmış — بارمىقىنى چاق ئېزىۋېتىپتۇ.»
kaparta. is. it. ① پاراخوتقا يورۇق ۋە ھاۋا بېرىدىغان يەر. ② ئاپتوموبىللارنىڭ ماتورىنى يېپىپ تۇرىدىغان قاپقاق.
kaposka. is. لاڭخابەسەي، كاللەكبەسەي.
kaput, — tu. is. fr. ① ھەربىي پەلتو. ② گاندۇن (جىنسىي قاپ).
kapuz. is. ① جىرا، ساي، ئىككى تاغ ئارىسى. ② قېلىن ئورمانلىق.
kar. is. قار.
kara[1]. is. قۇرۇقلۇق.
kara[2]. s. قارا:
«1. kara boya — قارا بوياق.
2. kara üzüm — قارا ئۈزۈم.
3. kara güç — قارا كۈچ.»
kara ağaç. is. قارىياغاچ.
kara basan. is. قارا بېسىش (قورقۇنچلۇق چۈش).
kara baş. is. ① راھىب. ② ھېچ ئۆيلەنمىگەن قېرى ئادەم.
karabet, —ti. is. ar. ① يېقىنلىق. ② تۇغقانلىق.
kara biber. is. قارىمۇچ.
kara bina. is. it. كارابىن مىلتىقى.
karabin. yer. is. ti. ئىتالىيە ژاندارمىسى.
kara borsa. is. قاراڭغۇ بازار.
kara borsacı. is. قاراڭغۇ بازارچى.
kara buğday. is. قارا بۇغداي.
kara bulut, — tu. is. قارا بۇلۇت.
karaca[1]. s. قارامتۇل.
karaca[2]. is. بىلەك (مۈرە بىلەن جەينەك ئارىلىقى).
kara cahıl. is. s. قارا تۈرك، ھېچنەرسىنى بىلمەيدىغان.
karacı[1]. is. s. قۇرۇقلۇق ئارمىيە ئوفىتسېرى ياكى ئەسكىرى.

karacı[2]. s. قارا چاپلىغۇچى (ئادەم).

karacılık, – ğı. is. قارا چاپلاش، بوھتان قىلىش.

kara. ciğer. is. جىگەر، بېغىر.

kara. cümle. is. ئەسكى سۆز، بىئەدەپ گەپ.

karagan. is. قارا تۈلكە.

karagöz, – zü. is. تېرە ۋە باشقا نەرسىلەردىن ئادەم شەكلىدە ياساپ پەردە ئارقىسىدا كۆلەڭگىسىنى ئوينىتىدىغان بىر خىل ئويۇن.

karagül. is. بۇدۇر يۇڭلۇق قوي.

karağı[1]. is. تۆمۈر كۆسەي، ئوت كولىغۇچ.

karağı[2]. is. نامازشام قارىغۇسى، شەپكور.

karahaber. is. شۇم خەۋەر.

kara. iğne. is. چۈمۈلىنىڭ بىر تۈرى.

karaim. is. etn. كۆچمەن تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرى.

kara. kalem. is. رەسساملار ئىشلىتىدىغان قارا قەلەم.

kara. kaş. s. is. قارا قاش، قاشلىرى قويۇق:

«Kara kaş adam — قارا قاش ئادەم»

kara. koca. s. چېچى ئاقارغان قېرى ئادەم.

karakol. is. قاراۋۇل، پاترول.

karakol. hane. is. قاراۋۇلخانا.

karakter. is. yun. ① خاراكتېر، مىجەز، خۇلۇق، خۇي. ② ھەرپ تۈرى.

kara. kulak. is. ياۋا مۈشۈك.

kara. kuş[1]. is. بۈركۈتنىڭ بىر تۈرى.

kara.kuş[2]. is. ئاتلارنىڭ پۇتىغا چىقىدىغان ئىششىق.

karalama. is. ① كىرلەشتۈرۈش. ② قول كۆندۈرۈش ئۈچۈن خەت يېزىشنى مەشق قىلىش. ③ كۇپىيە.

karalamak. ① كىر قىلماق. ② ئۆچۈرمەك. ③ بوھتان قىلماق، قارا چاپلىماق. ④ كۇپىيە يازماق.

karaltı. is. بىر نەرسىنىڭ قارىسى:

«Uzaktan bir karaltı görüldü — يىراقتىن بىر نەرسىنىڭ قارىسى كۆرۈندى.»

karamak[1]. يامان كۆرسەتمەك، ئەيىبلىمەك.

karamak[2]. قارىماق، نەزەر سالماق.

karaman. is. چوڭ قۇيرۇقلۇق قوي.

karamandola. is. خۇرۇم.

karambol. is. isp. – نەرسىلەرنىڭ بىر بىرىگە تېگىپ كېتىشى، چېقىلىپ كېتىشى.

karamsar. s. ئۈمىدسىزلىنىش، ھەر نەرسىنىڭ يامانلىق تەرىپىنى ئويلاش.

karanlık, – ğı. s. is. ① قاراڭغۇ. ② غۇۋا، تۇتۇق:

«Oda karanlıktır — ئۆي قاراڭغۇ.»

karantina. is. it. ① كارانتىن. ② كارانتىن يېرى.

karar. is. ar. قارار:

«Parti kararı — پارتىيە قارارى.

Ben bu kararımdan dönmem — مەن بۇ قارارىمدىن قايتمايمەن.»

karargâh. is. ar. far. قارارگاھ.

kararlama. is. ① قارار قىلىش. ② تەخمىن قىلىش.

kararlamak. تەخمىن قىلماق.

kararlaştrmak. قارارلاشتۇرماق، قارارغا كەلمەك.

kararlı. s. قارار قىلىنغان، بەل باغـ
لانغان:
«Devrimi sürdürmeye kararliyiz — ئىنقىلابنى داۋاملاشتۇرۇشقا بەل باغلىدۇق.»
kararlılık, – ği. is. تۇراقلىق.
kararmak. ① قارايىماق. ② ئۆچـ
مەك، غۇۋالاشماق.
karar. name. is. ar. fr. دۆلەت
باشلىقى ئىمزا قويغان قارار.
kararsız. s. تۇراقسىز.
kararsızlık, – gı. is. تۇراقسىزلىق.
karartı. is. قاراڭغۇ يەر، قاراڭغۇلۇق.
karartmak. ① قارايتماق. ② قاراڭـ
غۇلاشتۇرماق.
kara.saban. is. ساپان، سوقا،
بوقۇسا.
karasal. s. قارامتۇل.
kara . sevda. is. سودايى، مەجنۇن،
ئاشىق.
kara . su. is. ① كۆز بىسىمىنىڭ ئېـ
شىشى بىلەن پەيدا بولىدىغان كۆز ئاغـ
رىقى. ② ئاستا ئاققان سۇ.
karaşin. s. بۇغداي ئۆڭلۈك.
kara . tatha. is. دوسكا (مەكتەپلەردە).
karavan. is. ئاپتوموبىللاردا چاتما
كوزۇپ.
karavana. is. ئەسكەرلەر تاماق يەيـ
دىغان مەدەن قاچا.
karavanacı. is. قارىغا تەگكۈزەلمىگەن
ئەسكەر.
karavaş. is. قۇل ئايال ياكى قىز.
karavul. is. moğ. پوست، كۈزەتچى، قاراۋۇل.
kara . yandık. is. يانتاق (ئۆسۈمـ
لۈك).

karayazı. is. تەلەيسىزلىك.
karbon. is. lât. كاربون.
karbonado. is. isp. → **Karaelmas.**
kardeş. is. قېرىنداش (ئاكا، ئۇكا، ئاـ
چا ـ سىڭىل):
«Kan kardeşi — قان قېرىنداش.
Ülkü kardeşi — غايىداش، پىـ
كىرداش.»
kardeşçe. s. قېرىنداشلارچە.
kardeşlik, – ği. is. قېرىنداشلىق.
kare. is. s. كۋادرات، تۆت چاسا.
kareli. s. چاپراس، تۆت چاسىلىق،
كاتەكچە.
karga. is. zool. قاغا:
«Karga bok yemeden — قاغا پوق
يېمەستە (بەك ئەتىگەندە).»
karga . burun. s. تۇمشۇقى ئۇزۇن
(ئادەم).
karga delen. is. پوستى نېپىز
بادام.
kargaşa, kargaşalık, – ğı. ① قالايـ
مىقان، قالايمىقانلىق. ② پىتنە ـ
پاسات، پىتنە ـ پاساتلىق.
kargı. is. ① تۆمۈر توقماق. ② قوـ
مۇش.
kargılık, – ğı. is. ئوق خالتىسى.
kargımak. ① قارغىماق. ② لەنەت
ئوقۇماق.
kargın. چوڭ رەندە.
kargış. is. لەنەت، بەددۇئا.
kargışlamak. ① قارغىماق. ② لەنەت
ئوقۇماق.
kargışlı, kargışlık. is. قارغىشقا كەتـ
كەن، قارغىش تەگكەن.
karh. is. osm. ① يارىلىنىش. جاراھەتـ

لىنىش. ② چىقان.

karha. is. ar. ① يارا، جاراھەت. ② چىقان.

karı. is. ① خوتۇن. ② ئايال:
«Ahmetin karısı — ئەخمەتنىڭ خوتۇنى (ئايالى).
Şu karı mı? — شۇ ئايالمۇ؟»

karık¹. is. قار قارىغۇسى.

karık². is. ① باغ سۇغىرىش ئۈچۈن ئېلىنغان ئېرىق. ② ساپان ئىزى.

karıkmak. (كۆز) چىمىلدىماق.

karı . koca. is. ئەر - خوتۇن.

karı . kocalık, – ğı. is. ئەر - خوتۇنلۇق.

karılaşmak. ئايال مىجەزىگە كىرمەك.

karılı. s. خوتۇنلۇق (ئەر).

karılık, – ğı. is. خوتۇنلۇق ياكى خوتۇن بولۇش ۋەزىپىسى.

karılmak. ① ئارىلاشماق. ② (ھايۋان) جۈپلەشمەك.

karımak. (كۆپىنچە ئاياللار ھەققىدە) قىرىماق، ياشانماق.

karın, – nı. is. ① قىرىن، قورساق. ② بالىياتقۇ.

karınca. is. zool. چۈمۈلە.

karıncalı. s. ① چۈمۈلىلىك. ② پاسكىنىلىق.

karındaş. قېرىنداش (ئۇرۇق - تۇغقان).

karınlı. s. قورساقلىق، قورساق سالغان، يوغان قورساق.

karınmak. ① ئارىلىشىپ كەتمەك. ② ھايۋانلارنىڭ جۈپلىشىشى.

karınsa. is. ئۈچار - قاناتلارنىڭ كۆيلەش ۋاقتى.

karıntı. is. كېمىنى ئىككى تەرەپكە چايقىغان دولقۇن.

karış. is. غېرىچ:
«Bir karış toprağımızın bile başkaları tarafından işgaline izin vermiyoruz — بىر غېرىچ تۇپرىقىمىزنىڭمۇ باشقىلار تەرىپىدىن ئىشغال قىلىنىشىغا يول قويمايمىز.»

karışık. s. ① تۇرلۇك، ئارىلىشىپ كەتكەن. ② مۇرەككەپ. ③ قالايمىقان:
«Karışık durum — قالايمىقان (مۇرەككەپ) ۋەزىيەت.»

karışıklık, – ğı. is. ① قالايمىقان، قالايمىقانلىق، ئارىلىشىپ كەتكەن. ② رەتسىز. ③ پىتنە - پاسات. ④ ئىسيان.

karışılmak. تۇسالغۇغا ئۇچرىماق.

karışlamak. غېرىچلىماق.

karışmak. ① ئارىلىشىپ كەتمەك. ② رەتسىز ھالغا كەلمەك. ③ بۇلغانماق، مىلانماق. ④ مۇداخىلە قىلماق، ئارىلاشماق:
«Kum toprakla karışır, yağ su ile karışmaz — قۇم تۇپا بىلەن ئارىلىشىدۇ، ياغ سۇ بىلەن ئارىلاشمايدۇ.
Sen bu işe karışma! — سەن بۇ ئىشقا ئارىلاشما!»

karıştırıcı. s. ① ئارىلاشتۇرغۇچى. ② مۇرەككەپلەشتۈرگۈچى. ③ قالايمىقانلاشتۇرغۇچى.

karıştırılmak. ① ئارىلاشتۇرۇلماق. ② قالايمىقانلاشتۇرۇلماق. ③ مۇرەككەپلەشتۈرۈلمەك.

karıştırmak. ① ئارىلاشتۇرماق. ② قالايمىقانلاشتۇرماق. ③ مۇرەككەپلەشتۈرمەك.

kari, – i. is. ar. ① قارى. ② ئوقۇ-غۇچى (نەرسىنى):
«Yusuf kari — «يۈسۈپ قارى.
karikatür. is. fr. كارىكاتۇر، ھەجۋىي رەسىم.
karikatürcü. is. كارىكاتۇرا سىزغۇچى، ھەجۋىي رەسىم سىزغۇچى.
karikatürleştirmek. ھەجۋىي قىلماق، كىكىتمەك.
karina. is. it. كېمىنىڭ سۇ ئاستىدىـكى قىسمى.
karîne. is. ar. ① يىپ ئۇچى (مەسىـلىنىڭ). ② ئالامەت، ئىز.
karip. s. osm. ① يېقىن، قىسقا. ② ئۇرۇق - تۇغقان.
kariyer. is. fr. ① كەسىپ. ② ئاكا-دېمىك.
karkas. is. fr. قۇرۇلۇش ياكى ماشىنىنىڭ جازىسى.
karlamak. قار ياغماق.
karlı. s. قارلىق:
«Karlı dağ — «قارلىق تاغ.
kârlı. s. t. پايدىلىق، مەنپەئەتلىك.
karlık, – ğı. is. مۇزخانا، مۇز ساندۇقى.
karluk. öz. is. etn. قارلۇق (تۈرك قەبىلىلىرىنىڭ بىرى).
karma. is. بىرلەشمە:
«Karma futbol takımı — بىرلەشمە پۇتبول كوماندىسى.»
karmaç. is. ئارىلاشتۇرۇش سايمىنى.
karmakarışık. s. ① بەك ئارىلىشىپ كەتكەن، قالايمىقانلىشىپ كەتكەن، مۇ-رەككەپلىشىپ كەتكەن. ② بىسەرەمجان، رەتسىز، تەرتىپسىز.

karman çorman. s. قالايمىقان، مالـماتاڭ، رەتسىز، تەرتىپسىز.
karmanyola. is. it. بۇلاڭچىلىق.
karmanyolacı. is. بۇلاڭچى.
karmaş. is. سېمونت، ئاھاك ۋە قۇمنى ئارىلاشتۇرۇپ قىلىنغان لاي.
karmaşık. s. is. مۇرەككەپ:
«Karmaşık bir sorun — مۇرەككەپ بىر مەسىلە.»
karmuk. is. چوڭ تۆمۈر ئىلمەك.
kârna. is. بېلىق تۇتىدىغان بىر خىل تور.
karne. is. fr. ① ئاتمىتـكا دەپتىـرى. ② كىنىشكا.
karosa. is. it. تۆت چاقلىق ئۈستى يې-پىق ئات ھارۋىسى.
karpuz. is. تاۋۇز:
«Sincang karpuzu çok lezzetlidir— شىنجاڭ تاۋۇزلىرى بەكمۇ تاتلىق.»
kars. is. تۆگە يۇڭى ياكى قوي يۇڭىـدىن قىلىنغان كىيىم.
karsak. is. تۈلكىنىڭ بىر خىـلى، قار-ساق.
karşı is. ① قارشى، تەتۈرىسى، ئەكـسى. ② ئالدى، ئۇدۇلى:
«1. Evin karşı — ئۆينىڭ ئۇدۇلى.
2. Karşı taraf — قارشى تەرەپ.
3. Bu söze karşı ne denir? — بۇ سۆزگە قارشى نېمە دېيىلىدۇ؟
4. Birsine karşı söylemek — بىرىگە قارشى سۆزلىمەك.
5. Buna karşiyiz — ئۇنىڭغا قار-شى تۇرىمىز.
6. Karşı devrimci — ئەكسىلئىنقىـلابچى.»

karşılamak. ① تاقابىل تۇرماق. ② قارشى ئالماق:
«Bu ilâç kanseri karşılar — بۇ دورا راكنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ.»

karşılanmak. قارشى ئېلىنماق:
«Türkiyeli konuklar hava alanında sıcak bir biçimde karşılandılar — تۈركىيىلىك مېھمانلار ئايرودرومدا قىزغىنلىق بىلەن قارشى ئېلىندى.»

karşılaşma. is. ① دوقۇرۇشۇپ قېلىش، يۈزمۇيۈز كېلىپ قېلىش، ئۇچرىشىش. ② بەسلىشىش.

karşılaşmak. ① دوقۇرۇشۇپ قالماق، يۈزمۇيۈز كېلىپ قالماق، ئۇچراشماق، يولۇقۇشماق. ② بەسلەشمەك:
«Ben yolda Ahmetle karşılaştım — مەن يولدا ئەخمەت بىلەن يولۇقۇشۇپ قالدىم.»

karşılaştırmak. ① سېلىشتۇرماق. ② يۈزلەشمەك.

karşılık, – ğı. is. ① مۇقابىل. ② جاۋاب. ③ بەدەل. ④ ئىش ھەققى:
«Emeğimin karşılığını almaliyim— ئەمگىكىمنىڭ ھەققىنى ئېلىشىم كېرەك.»

karşılıklı. s. ئۆزئارا:
«1. karşılıklı yardım — ئۆزئارا ياردەم.»
2. Karşılıklı saygı — ئۆزئارا ھۆرمەت.»
3. karşılıklı güven — ئۆز ئارا ئىشەنچ.»

karşılıksız. s. ھەقسىز، بەدەلسىز.

karşın. قارىماي، باقماي:
«Bu kadar kuvvetli olmasına karşın gene dayanamadı — شۇنچىلىك كۈچلۈك بولۇشىغا قارىماي، يەنىلا چىدىيالمىدى.»

karşıtı. s. زىت، قارىمۇ قارشى، مۇخالىپ.

karşıtçı. s. قارشى تۇرغان، قارشى چىققان.

karşıt . duygu. is. زىت تۇيغۇ.

karşıtlaşmak. زىتلاشماق، قارشىلاشماق.

karşıtlık, – ğı. is. زىددىيەت.

kart, – tı[1]. s. ① قېرىپ قالغان. ② ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەن:
«Kart tavuk — قېرى توخۇ.»

kart, – tı[2]. is. yun. ① قارت. ② ئانكىت. ③ ۋىزە.

kartal. is. zool. قارا قۇش، بۈركۈت.

kartalmak. ① قېرىماق. ② ۋاقتى ئۆتۈپ كەتمەك.

kartan. is. yun. ① كارتون قەغەز. ② مودېل قىلىش ئۈچۈن سىزىلغان ئۆلگە. ③ تىككۈچىلەرنىڭ قەغەزنى كېسىپ تەييارلاپ قويغان كىيىم ئۆلگىسى، ئەندىزە.

kart . postal. is. yun. ئاتكىرىتكا (بىر يۈزى رەسىملىك).

kartotek. is. fr. جۇغراپىيە خەرىتىلىرى ساقلىنىدىغان يەر.

kartuk, – ğu. is. چوڭ تىرنا (دېھقانچىلىق سايمىنى).

karure. is. osm. ① ئەينەك قاچا. ② ئاغرىقلار ئىشلىتىدىغان سۈيدۈك قاچىسى.

karus. is. yun. ① قاتتىق ئۇيقۇ. ② بىھوشلۇق.

kar . yağdı. s. ئاق چېكىم – چېكىم:
«Karyağdı bir kumaş — چېكىم – چېكىم رەخت.»

karye. is. ar. يېزا.

karyola. is. it. كارۋات.

karz. is. ar. قەرز.

kas. is. anat. مۇسكۇل.

kasa. is. it. ① پۇل ۋە باشقا قىممەتلىك نەرسىلەر ساقلىنىدىغان پولات ساندۇق. ② پۇل ئېلىپ پۇل بېرىلىدىغان يەر، كاسسا. ③ يەشىك:

«Bir kasa bira — بىر يەشىك پىۋا.»

kasaba. is. ar. ناھىيە، شەھەرچە، جىلغ.

kasadar. is. it. far. كاسسىر.

kasadarlık, — ğı. is. كاسسىرلىق.

kasap, — bı. is. ar. ① مال بوغۇزلىغۇچى. ② گۆش ساتقۇچى، قاسساپ. ③ جان قىيغۇچى.

kasabiye. is. مال ئۆلتۈرگۈچىگە بېرىلىدىغان ھەق.

kasap· hana. is. ar. far. گۆش دۇكىنى.

kasaplık, — ğı. is. ① قاسساپلىق. ② سويۇلىدىغان مال.

kasatura. is. it. خەنجەر (مىلتىقنىڭ ئۇچىغا تاقىلىدىغان).

kasavet, — ti. is. ar. ① قايغۇ، غەم. ② باغرى قاتتىقلىق، شەپقەتسىزلىك.

kasavetlenmek. ئەلەم چەكمەك، مەيۈسلەنمەك، كۆڭلى يېرىم بولماق.

kasavetli. s. غەمكىن، قايغۇلۇق.

kâse. is. far. جام، چۆچەك، ئاپقۇر، كاسە.

kâsebaz. is. far. قولىدا تەخسە تۇتۇپ يۈرىدىغان تىلەمچى. ئۇسسۇلچى.

kaselis. s. far. يالاقچى.

kasem. is. ar. قەسەم.

kasılmak. ① قىسقارماق (ئۇزۇنلۇقى). ② چوڭايماق، غورۇرلانماق.

kasım. is. نويابىر، 11 - ئاي.

kasıntı. is. s. ① كىيىمنىڭ قاسنىقى. ② چوڭچى، مەغرۇر.

kasırga. is. بوران، چاپقۇن.

kasıt, — dı. is. ar. ① مەقسەت. ② يامان نىيەت، غەرەز:

«Benim kasıtım bu değildir — مېنىڭ مەقسىتىم بۇ ئەمەس.»

kaside. is. ar. قەسىدە (15 بېيىتتىن ئېبارەت بولغان بېيىتلارنىڭ 2 - مىسرالىرى ئەڭ باشتىكى قاپىيە بىلەن قاپىيەداش، كۆپىنچە ئۇلۇغلارنى مەدھىيىلەپ يېزىلىدىغان شېئىر شەكلى).

kasideci· is. قەسىدە يازغۇچى.

kasis. is. far. يولنى توغرا كېسىپ ئۆتكەن ئېرىق.

kasket, — ti. is. شەپكە.

kasketçi. is. شەپكە تىكىپ ساتقۇچى.

kasmak. ① تارايتماق، قىسقارتماق (كىيىمنى). ② جاندىن بەزدۈرمەك، يوق قىلماق.

kasnak. is. ① چەمبەر. ② غەلۋىر، داپ قاتارلىقلارنىڭ قاسنىقى، گەردىشى. ③ كەرگە.

kasnakçı. is. كەرگە، ئەلگەك قاتارلىقلارنى ياسىغۇچى.

kassam. is. ar. ① بىر نەرسىنى باشقىلارغا بۆلۈپ بەرگۈچى. ② مىراسنى مىراسخورلارغا بۆلۈپ بەرگۈچى.

kastanyola. is. it. چارىق تورمۇزى.

kastar. is. پاختا يىپ رەختنى يۇيۇپ ئاقارتىش.

kastarcı. is. تازىلىغۇچى، پاكىزلىغۇچى.
kastarlamak. ئاقارتىماق، تازىلىماق، كىرىنى چىقارماق.
kastarlı. s. ئاقارتىلغان، تازىلانغان.
kaste. s. ئۆكسۈك.
kasten. is. ar. قەستەن، بىلىپ تۇرۇپ.
kast· etmek. ar. t. ① قەست قىلماق. ② مەقسەت قىلماق، كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك:
«Bu haraketinle bana kastetmiş oluyorsun — بۇ ھەرىكىتىڭ بىلەن ماڭا قەست قىلغان بولىسەن.
Ben bu sözü kimseyi kastetmeden söyledim — مەن بۇ سۆزنى ھېچكىمنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرمەستىن سۆزلىدىم.»
kastor. is. fr. zoo. قۇندۇز.
kasuk, – ğu. is. ئات تېرىسىدىن قىلىنغان تۇلۇم.
kasvet,–ti. is. ar. قايغۇ، ئىچ پۇشۇقى، سىقىلىش.
kasvetli. s. زېرىكتۈرىدىغان، ئىچ پۇشۇرىدىغان، دېمىنى سىقىدىغان:
«Kasvetli bir hava — ئادەمنى زېرىكتۈرۈۋېتىدىغان ھاۋا.»
kaş. is ① قاش (ئادەم ۋە ھايۋاننىڭ). ② قارشى تەرەپ. ③ يان.
kaşağı. is. ① تاتلىغۇچ (ھايۋانلارنى). ② بەدەننى تاتلىغۇچ.
kaşamak. تاتلىماق.
kaşan. is. ئۆي ھايۋانلىرىنىڭ بىر يەردە تۇرۇپ سىيىشى.
kaşandırmak. ھايۋاننى سىيدۈرمەك.
kaşanmak. بىر يەردە تۇرۇپ سىيمەك.
kaşar. is. ئىرىمچىك، پىشلاق.
kaşarlanmak. بېشى پىشماق، تەجرىبىگە ئىگە بولماق.
kaşarlı. s. بېشى پىشقان، تەجرىبىلىك.
kaşık, – ğı. is. قوشۇق:
«Demir kaşık — تۆمۈر قوشۇق.»
kaşıkçı. is. قوشۇق ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.
kaşıkçın. is. بىر خىل ياۋا ئۆردەك.
kaşık· otu. is. قوشۇق ئوت.
kaşımak. تاتلىماق، قاشلىماق.
kaşındırmak. قىچىشتۇرماق.
kaşınmak. قىچىشماق:
«Burada galiba bit var, ensem kaşındı — بۇ يەردە پىت بار ئوخشايدۇ، دۇمبەم قىچىشىپ كەتتى.»
kaşıntı. is. قىچىشقاق (كېسەل).
kâşif. is. ar. كەشپ قىلغۇچى، ياراتقۇچى.
kaşkariko. is. yun. ئويۇن، ھىيلە.
kâşki. is. osm. كاشكى.
kaşkol. is. fr. شارپ.
kaşlı. s. قاشلىق:
«Kara kaşlı adam— قارا قاشلىق ئادەم.»
kaşmer. s. مەسخىرە، زاڭلىق.
kaşmerlik, – ği. is. ھەجۋىي، زاڭلىق.
kaşmir. is. öz. كەشمىر:
«Kaşmir sorunu — كەشمىر مەسىلىسى.»
kat, – tı. is. ① قات، قەۋەت. ② كەرە كۆپەيتىش:
«1. Evin ikinç kati — ئۆينىڭ 2 - قەۋىتى.
2. Iki kat elbise ئىككى قات

كىيىم.

3. Bu, ondan iki kat pahalı — بۇ ئۇنىڭدىن ئىككى ھەسسە قىممەت.

4. Dokuz sayı üç sayının katıdır — توققۇز سانى ئۈچ سانىنىڭ كۆپەيتىلىشىدۇر.»

katafalık, – kı. si. تاۋۇت قويۇلىدىغان ئېگىز يەر.

katafat, – tı. is. yun. ① تېلىسكوپنىڭ بىر تۈرى. ② يوروقلۇقنى ئەينەككە ئوخشاش ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان ئەسۋاب، رېفلېكتور.

katafora. is. fr. قاتتىق بىھوشلۇق.

kataklizm. is. fr. كاتاكلىزم.

katakulli. is ① يالغان. ② ھىيلە.

katalitik. is. yun. كاتالىز خاراكتېرلىك، كاتالىز بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

kataliz. is. yun. كاتالوك (بىر تۈردىكى نەرسىلەرنىڭ مەلۇم تەرتىپتە تۈزۈلگەن تىزىملىكى):

«Kitap kataloğu — كىتاب تىزىملىكى.»

katar. is. ar. ① قاتار، كارۋان. ② پويىز، ۋاگون قاتارى:

«Deve katarı — تۆگە قاتارى.

Bugün beş katar kalkacak — بۈگۈن بەش پويىز ماڭىدۇ.»

katarakt, – tı. is. yun. كۆزگە پەردە چۈشۈش، كۆزگە ئاق چۈشۈش.

katarlamak. قاتار تىزماق.

kategori. is. yun. كاتېگورىيە.

kategorik. s. yun. قەتئىي، شۈبھىسىز.

katı. s. قاتتىق، چىڭ، مەھكەم، قەتئىي، مۇستەھكەم.

katık, – ğı. is. قېتىق.

katılak, – ğı. is. ئامۇت دەرىخىنىڭ بىر تۈرى.

katılanmak, katılaşmak. قاتتىقلاشماق، مۇستەھكەملەشمەك، چىڭماق.

katılaştırmak. قاتتىقلاشتۇرماق، چىڭىتماق.

katılık, – ğı. is. قاتتىقلىق، مەھكەملىك.

katılmak[1]. ① قېتىلماق، قوشۇلماق. ② قاتناشماق:

«Süte su katıldı — سۈتكە سۇ قوشۇلدى.

Ahmet bu yürüyüşe katıldı — ئەخمەت بۇ يۈرۈشكە قاتناشتى.»

katılmak[2]. تېلىقماق:

«Çocuk ağlamaktan katıldı — بالا يىغلاپ تېلىقىپ قالدى.»

katıltmak. تېلىقىپ قالغۇدەك دەرىجىدە كۈلدۈرمەك ياكى يىغلاتماق:

«Hepimizi güldürterek katılttı — ھەممىمىزنى كۈلدۈرۈپ تېلىقتۇرۇپ قويدى.»

katım. is. قوشۇم، قېتىم (قوشۇش ئىشى ياكى قوشۇش ۋاقتى).

katımlık, – ğı. is. بىر نۆۋەتتە قوشۇلىدىغان مىقدار.

katıntı. is. ① قوشۇلۇش. ② s. قوشۇلغان:

«Bir çok dillerin katıntısı bir lehçe — بىرقانچە تىلنىڭ قوشۇلۇشى بىر لەھجە.»

katır. is. ① قېچىر. ② s. جاھىل، قوپال، قىلىقى سەت.

katır boncuğu. is. قېچىرلارنىڭ بويىنىغا ئاسىدىغان مونچاق.

katırcı. is. قېچىرچى.

katır kutur. قاتۇر - قۇتۇر (ئاۋاز):

«Köpek kemiği katır kutur yedi — ئىت سۆڭەكنى قاتۇر - قۇتۇر يېدى.»

katırlık, – ğı. is. ① قىلىقى سەتلىك. ② جاھىللىق.

katış. is. ① قوشۇش. ② ئارىلاشتۇرۇش.

katışık. s. ① قوشۇلغان. ② ئارىلاشقان.

katışıksız. s. قوشۇلمىغان، ئارىلاشمىغان، ساپ.

katışma. is. ئارىلاشما، قوشۇلما.

katışmak. قوشۇلماق، قاتناشماق:

«O da bize katıştı — ئۇمۇ بىزگە قوشۇلدى.»

katıştırmak. قاتناشتۇرماق، ئارىلاشتۇرماق.

katı . yağ. is. توڭ ياغ.

katî. s. ar. قەتئىي، كەسكىن.

kati. s. ① بەك كۆپ. ② ئاخىرقى دەرىجە.

katib. is. s. كاتىپ.

katibe. is. ar. ئايال كاتىپ.

katil, – tli. is. ar. قاتىل، ئۆلتۈرۈش.

katîl. s. ئۆلتۈرۈلگەن، ئۆلگەن (بىرى).

katîleşmek. قەتئىيلەشمەك.

katillik, – ği. is. قاتىللىق، ئادەم ئۆلتۈرگەنلىك:

«Katillikten uzun yıl yatiyor — ئادەم ئۆلتۈرگەنلىكتىن ئۇزۇن يىللار بولدى سولاقتا ياتىدۇ.»

kâtip, – bi. is. ar. كاتىپ.

kâtiplik, – ği. is. كاتىپلىق.

katiyen. z. ar. قەتئىيەت.

katiyet, – ti. is. ar. مۇتلەق، مۇھەققەق.

kat kat. z. ① ئۈستى - ئۈستىلەپ، قەۋەتمۇ قەۋەت. ② كۆپ، ناھايىتى كۆپ.

katkı. is. ① تۆھپە، پاي. ② ئېلاۋە، قوشۇمچە:

«Yurdun kalkınmasına katkıda bulunmak — ۋەتەننىڭ گۈللىنىشىگە ھەسسە (تۆھپە) قوشماق.»

katkısız. s. ① ھېچنەرسە قوشۇلمىغان، ساپ. ② ئېلاۋىسىز، قوشۇمچىسىز.

katküt, – tü. is. ing. ئوپېراتسىيىدە ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل يىپ.

katlam. is. قاتلام، يۆگەم.

katlama. is. ① قاتلاش. ② قاتلىما (كۆكلەكنىڭ قاتلىمىسى).

katlamak. ① قاتلىماق. ② خېمىرنى يايماق. ③ يۆگىمەك، تۈرمەك.

katlanılmak. چىدىماق، بەرداشلىق بەرمەك.

katlanmak. ① قاتلانماق. ② چىدىماق، بەرداشلىق بەرمەك. ③ يامان ئەھۋالدا ياشىماق.

katlatmak. قاتلاتماق.

katli . am. is. ar. قىرغىنچىلىق، ئومۇمىي قىرغىن.

katmak. قوشماق، قاتماق.

katlanır. s. قاتلىنىدىغان.

katledilmek. ئۆلتۈرۈلمەك، قەتل قىلىنماق.

katleyat. is. ئىسۋېچ بىلەن دانىماركا ئارىلىقىدىكى دېڭىز.

katl . etmek. ئۆلتۈرمەك.

katlettirmek. ئۆلتۈرتمەك.

katlı. is. قات - قات قاتلانغان، پۈكۈلگەن، يۆگەلگەن.

katman. is. قاتلام.

katmanlaşmak. قاتلاملاشماق، قات - قات بولماق.

katmer. is. ① قات. ② بىر خىل قوۋت: «Bu gülün büyük olmasına rağmen katmeri az — بۇ گۈلنىڭ يوغان بولۇشىغا باقماي، قېتى ئاز.»
katmerleşmek. قات - قات بولماق، قەۋەتلەشمەك.
katmerli. s. ① قات - قات. ② ئۇستى - ئۈستىلەپ.
katobleps. is. yun. خىيالىي بىر هايۋان (كاتوبلېپس).
katolik. is. fr. كاتولىك.
katoliklik. is. كاتولىك يولى.
katot. is. yun. كاتوت (نېگاتىپ ئېلېكترون).
katra. is. ar. تامچە، قەترە.
katrak, — ğı. is. هەرە.
katran. is. ar. ئاسفالت، كوكس مېيى.
katranlamak. ئاسفالىتلىماق، ئاسفالت ياتقۇزماق.
katrilyon. s. fr. مىڭ تىرىلىئون، كاترىلىئون.
kauçuk. is. كاۋچۇك.
kauçuk . ağacı. is. كاۋچۇك دەرىخى.
kauçuklu. s. كاۋچۇك سۈرۈلگەن ياكى ئىچىگە كاۋچۇك ئارىلاشتۇرۇلغان.
kaur. s. ① بەك چوكقۇر. ② قۇم دۆۋىسى.
kavabil. is. ar. كىندىك ئانىلار.
kavaf. is. ar. موزدوز.
kavaf . hane. is. ar - far. موزدوز-خانا.
kavâfi. is. ar. قاپىيىلەر.
kavâim. is. ar. ① بۇيرۇقلار، پەرمان-لار، ئەمىرلەر. ② كىتاب ۋاراقلىرى. ③ سەنئەت ئەسەرلىرى.
kavait, — dı. is. ① قائىدىلەر. ② گىراماتىكا.
kavak, — ğı. is. bot. تېرەك.
kavaklık, — ğı. is. تېرەكلىك.
kavakçılık, — ğı. is. تېرەك يېتىشتۈرۈش.
kaval. is. پادىچى نېيى.
kavala. is. دېڭىز ياقىسىدىكى ئۆي.
kavalcı. is. نەي ياسىغۇچى، نەي ساتقۇچى، نەي چالغۇچى.
kavallanmak. جان سىقىلماق، باش ئاغرىماق.
kavalye. is. fr. جور، هەمراھ (تانسىدا قىز ياكى ئايالغا جور بولغۇچى ئەر).
kavança, kavançö. بىر نەرسىنى ئىككىنچى بىر يەرگە ئۆتكۈزۈش.
kavânin. is. ar. قانۇنلار.
kavanoz. is. كوزا، ئىدىش، تۇڭ، كۈپ.
kavara. is. ① ئۇسسۇرۇق. ② ۋاراڭ - چۇرۇڭ.
kavari. is. ① بوران، چاپقۇن، قارا بوران. ② بالا - قازا، ئاپەت.
kavas. is. ar. ① ئەلچىخانىلاردا (كونسۇلخانىدا) مۇھاپىزەتچى. ② بانكا ۋە باشقا مەخسۇس ئورگانلارنى قوراللىق قوغدىغۇچى.
kavasya. is. lât. ئاچچىق ياغاچ.
kavata. is. ① چالا پىشقان پەمىدۇر. ② ياغاچتىن ئويۇپ ياسالغان قاچا.
kavatin. is. fr. ئەسىر XIX ،XVIII ئوپېرالىرىدىن پارچە.
kavedium. is. lât. كونا روما بىنا-لىرىنىڭ راۋىقى.
kavelâ, kavilâ. is. it. ياغاچ ياكى تۆمۈر قوزۇق.

kavernöz. s. fr. كاۋاك، ئىچى بوش.
kaveza. is. isp. يەھۇدىلارنىڭ بىر خىل بۆكى.
kavga. is. غوۋغا، جېدەل، ئۇرۇش، جەڭ.
kavgacı. s. غوۋغاچى، جېدەلخور.
kavgalaşmak. جېدەللەشمەك، ئۇرۇشماق.
kavgalı. s. ئىختىلاپلىق، تالاش - تارتىشلىق:
«Kavgalı bir mesele — تالاش - تارتىش بولۇۋاتقان مەسىلە.»
kavi[1]. s. ar. ① چىداملىق، مادارلىق، غەيرەتلىك. ② ئىشەنچلىك، ساغلام. ③ باي.
kavi[2]. s. ar. داغلانغان.
kavil, — vli. is. ar. ① سۆز. ② توختام. ③ ۋەدە.
kavileşmek. كۈچلەنمەك.
kavileştirmek. كۈچلەندۈرمەك، قۇۋۋەتلەندۈرمەك.
kavilleşmek. سۆزلەشمەك، توختاشماق.
kavil . name. is. توختامنامە.
kavim, — vmi. is. ar. قەۋم، قەبىلە.
kavis, — vsi. is. ar. ① ئەگمەش، ئوغاق شەكىللىك. ② تىنىش بەلگىلىرىدىن تىرناق، قەۋس.
kaviş. is. osm. ① قېزىش، ئويۇش. ② تەتقىق قىلىش. ③ تەكشۈرۈش.
kavişger. s. ① قازغۇچى، ئويغۇچى. ② تەتقىق قىلغۇچى. ③ تەكشۈرگۈچى، مۇپەتتىش.
kavite. s. fr. بوشلۇق.
kavlak. s. قوۋزىقى سويۇلغان:
«Kavlak bir ağaç — قوۋزىقى سويۇلۇپ كەتكەن دەرەخ.»
kavlamak. ① سويۇلماق (پوستى، تېرىسى). ② قوپۇرۇلماق.
kavlanma. is. يوپۇرماق چىقىرىش.
kavlaşmak. غازاڭ تۆكمەك، يوپۇرماق تاشلىماق.
kavmi. s. قەۋمگە مۇناسىۋەتلىك.
kavmiyat. is. osm. ئېتنوگرافىيە، قەۋمىيەت.
kavo. is. مەخسۇس مازار، شام گۆر.
kavraç. is. قىسقۇچ.
kavrak. is. تۇتقۇق.
kavram[1]. is. ئۇچەي - قېرىنىنى ئوراپ تۇرغان پەردە.
kavram[2]. is. چۈشەنچە، ئۇقۇم.
kavrama. is. چۈشىنىش كۈچى، زېھنىي كۈچ.
kavramak. ① تۇتاملىماق. ② ھەر تەرەپكە يېيىلماق. ③ ئەتراپلىق چۈشەنمەك. ④ پەھم ئەتمەك.
kavranılmak, kavranmak. چۈشىنىش ھالىغا كەلمەك.
kavranılmaz. s. چۈشىنىكسىز:
«Kavranılmaz sorun — چۈشىنىكسىز مەسىلە.»
kavrayış. is. چوڭقۇر چۈشىنىش.
kavrayışlı. s. چۈشىنىشلىك، ئۇقۇشلۇق.
kavrak. s. ① يىگىلەپ قالغان. ② پۇرلىشىپ قالغان، قورۇلۇپ قالغان.
kavrulmak. يىگىلەپ قالماق، قورۇلماق، سولاشماق.
kavs. is. → **Kavis.**
kavsara· is. ar. ① چىنە ياكى چۆۋۈنتىن توقۇلغان سۆكەن. ② ئىنسان ياكى ھايۋان ئىسكىلىتى.
kavşa. is. ئەككى ئاچچىنىڭ سىرت تەرىپى.

kavşak, – ğı. is. يول ياكى دەريا سۇلىرىنىڭ بىرلىشىدىغان يېرى.

kavuk, – ğu. is. ① سىر خىل ئەر بۆكى. ② سىيدۈك يولى. ③ كاۋاك نەرسە.

kavun. is. قوغۇن:
«Turfan kavunu çok ünlüdür — تۇرپاننىڭ قوغۇنى ناھايىتى مەشھۇر.»

kavurga. is. قوماچ، ئاق بالداق (ئېتىلدۇرغان قوناق ياكى بۇغداي).

kavurma. is. ① قورۇش. ② مۇزلىتىلغان پىششىق گۆش. ③ مۇزلاپ قالغان تاماقنى ئىسسىتىش.

kavurmaç, – cı. is. قورۇلغان بۇغداي، قورۇماچ.

kavurmak. ① قورۇماق. ② قۇرۇتماق. ③ كۆيدۈرۈۋەتمەك:
«Eti kavurmak — گۆشنى قورۇماق. Rüzgar ekinleri kavurdu — شامال زىرائەتنى قۇرۇتۇۋەتتى.»

kavurtmak. قۇرۇتماق.

kavuş. is. müz. گىتار ۋە ماندالىن چالغاندا پىتىن بارماقلارنى تەڭ ھەرىكەتلەندۈرۈش.

kavuşma. is. ئېرىشىش، ئۇچرىشىش، ئىگە بولۇش، قولغا كەلتۈرۈش.

kavuşmak. كۆرمەك، ئېرىشمەك، ئىگە بولماق، قولغا كەلتۈرمەك، قوشۇلماق، بىرلەشمەك:
«Özgürlüğe kavuşmak — ھۆررىيەتكە ئېرىشمەك.»

kavuşturmak. ئېرىشتۈرمەك، ئىگە قىلماق.

kavut, – tu. is. تالقان.

kavuz. is. پاسار (قوناق ۋە بۇغداي دانلىرىنى ئوراپ تۇرغان پوست).

kavza. is. قاتتىق پوست، قوۋزاق:
«Buğdayın kavzası — بۇغداينىڭ پوستى.»

kavzamak. ① چىڭ تۇتماق. ② قوغدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق. ③ ئىشقا كىرىشمەك:
«Ahmet askerden gelir gelmez hemen işini kavzadı — ئەخمەت ئەسكەرلىكتىن كېلىپلا ئىشقا كىرىشىپ كەتتى.»

kay . yyı. is. ar. قۇسۇق، قەي:
«Kay etmek — قۇسماق، ياندۇرماق.»

kaya. is. ① خادا تاش. ② يار، ئۇچۇرۇم، قىيا.

kaya . başı, – nı. is. ئاناتولى ناخشىسى.

kayağan. is. تېيىلغاق:
«Kayağan bir toprak — تېيىلغاق بىر يەر.»

kayak, – ğı. is. ① چاڭغا. ② چاڭغا تېيىلىش.

kayakçı. is. s. چاڭغىچى.

kayalık, – ğı. is. s. ياداڭ، ئۇچۇرۇم، قىيالىق.

kaya . lifi, – ni. is. تاش پاختا.

kayan. is. تاغدىن سىرقان شىددەتلىك بوران.

kayar. is. ① تاقا. ② چىغىر يول. ③ ھايۋانلارنىڭ تىرناقنى كېسىش. ④ تېيىلغاق يەر.

kayarlama. is. كونا تاقنى يېڭى مىخ بىلەن تاقلاش.

kayarlamak. ئاغزىنى بۇزماق، تىللىماق.

kayarlatmak. ئاغزىنى بۇزدۇرماق، تىللاتماق.

kayartı. is. نېگىر قۇل ئاپال.

kayarto. is. بەشلىك، بەش.

kayasa. is. ئىگەر تۆشلىكى.

kayası. s. ئۇچۇرۇم، يارغا ئوخشاش.

kaɁb . etmek. ar. يوقاتماق، يىتتۈرمەك،غايىپ بولماق.

kayb . olmak. ar. غايىب بولماق، يوق بولماق، يوقالماق.

kayd. is → **Kayit.**

kayd . etmek. ar. ① يازماق، يېزىپ قويماق. ② تەكىتلىمەك:
«Nüfusa kaydetmek — نوپۇسقا يازماق.
Ahmet bu işin önemini kaydetti — ئەخمەت بۇ ئىشنىڭ ئەھمىيىتىنى تەكىتلىدى.»

kaydırak. is. نېپىز تاش.

kaydedici. s. ① يېزىپ قويغۇچى. ② تەكىتلىگۈچى. ③ يېزىش ئەسۋابى.

kaydedilmek. ① يېزىپ قويۇلماق، كۆچۈرۈلمەك. ② تەكىتلەنمەك. ③ قەيت ئېتىلمەك.

kaydettirmek. ① يازدۇرماق، كىرچەتمەك. ② تەكىتلەندۈرمەك. ④ قەيت ئەتتۈرمەك.

kaydırmak. قايدۇرماق، ئازدۇرماق.

kaydiye. is. ar. قەرز پۇل.

kaygan. s. تېيىلغان، قايغان.

kaygan. is. پەرەمىش قاتارلىق يېمەكلىك.

kayganlık, — ğı. is. قايغانلىق، تېيىلغانلىق.

kaygı, kaygu. is. قايغۇ، ھەسرەت، دەرد، ئەلەم، غەم.

kaygılandırmak, kaygulandırmak. قايغۇلاندۇرماق، ھەسرەتلەندۈرمەك.

kaygılanmak. قايغۇلانماق، ھەسرەت چەكمەك، دەرد تارتماق، ئەلەم تارتماق، غەم يېمەك.

kaygılı. s. قايغۇلۇق، ئەندىشىلىك، غەمكىن.

kaygırmak. قايغۇرماق، غەم قىلماق، ئەندىشە قىلماق.

kaygısız, kaygusuz. s. قايغۇسىز، غەمسىز، ئەندىشىسىز، بىپەرۋا.

kaygısızlık, — ğı. is. قايغۇسىزلىق، ئەندىشىسىزلىك، غەمسىزلىك.

kaygu. → **Kaygı.**

kaygulanmak. → **Kaygılanmak.**

kaygusuz. → **Kaygısız.**

kayık[1], — ğı. is. قېيىق.

kayık[2]. s. بىر تەرەپكە قىيسايغان، قىيسىق.

kayıkçı. is. قېيىقچى.

kayıkçılık, — ğı. is. كېمىچىلىك.

kayık . hane. is. كېمە ۋە قېيىقلارنى تۇرغۇزىدىغان يەر.

kayıksı. s. قېيىقسىمان.

kayılar. is. ئوغۇز قەبىلىلىرىدىن بىرى.

kayım. is. شاھمات ئويۇنىدا ئىككى تەرەپنىڭ تەڭ كېلىپ قېلىشى.

kayın[1], — nı. si. قېيىن دەرىخى.

kayın[2], — nı. is. ئاپال ۋە ئەرگە نىسبەتەن بىر - بىرىنىڭ ئەركەك قېرىندىشى.

kayın . ata, kayın baba. is. قېيىن ئاتا.

kayınlık[1], — ğı. is. ئەر تەرەپتىن تۇغقانلىق.

kayınlık[2], — ğı. is. قېيىنزارلىق.

kayın. peder. is. far. قېيىن ئاتا.

kayıntı. is. يېمەكلىك.

kayın. valide. is. ar. قېيىن ئانا.

kayıp, – ybı. is. ar. غايىب، يوقىلىش.

kayır. is. شېغىل (تاش).

kayırıcı. s. قوغدىغۇچى، ئاسرىغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى، باشنى سىيلىغۇچى.

kayırılmak. قايغۇرۇلماق.

kayırış. is. ① قايغۇرۇش. ② قوغداش. ③ قوللاش.

kayırmak. ① قوغدىماق، ئاسرىماق، ھىمايە قىلماق. ② قايغۇرماق:
«Zayıfları kayırmak — ئاجىزلارنى قوغدىماق.»

kayırtmak. ① قايغۇرتماق. ② قوغداتماق، ئاسراتماق.

kayısı. is. ئۆرۈكنىڭ بىر تۈرى.

kayış. is. ① قېيىش، تاسما. ② كاپىلىغۇچ.

kayışçı. is. s. ① تاسمىچى. ② ئالدامچى، ھىيلىگەر.

kayış. dili, – ni. is. سەت تىل، قوپال تىل.

kayıt, – ydı. is. ① يېزىپ قويۇش. ② چەكلەش. ③ ئېتىبار بېرىش. ④ مۇناسىۋەت. ⑤ ئەندىشە، قايغۇ. ⑥ رەسمىي ھۆججەت.

kayıtlamak. يازماق، كۆچۈرمەك، پۈتمەك، خاتىرىلىمەك.

kayıtlı. s. يېزىقلىق، كۆچۈرۈكلۈك، ئورنىتىقلىق، پۈتۈكلۈك.

kayıtmak. ۋاز كەچمەك.

kayıtsız. s. ① يېزىلمىغان، كۆچۈرۈلمىگەن، پۈتۈلمىگەن. ② تۇيغۇسىز، ھېسسىز، ئېتىبارسىز.

kayıtsızlık, – ğı. is. تۇيغۇسىزلىق، ھېسسىزلىق، ئېتىبارسىزلىق.

kaykılmak. قىڭغايماق، قىسايماق.

kaylule. is. ar. چۈشلۈك ئۇيقۇ، چۈش ئۇيقۇسى.

kayma. is. ① قېيىش، قىيسىيىش. ② كىچىك بالىلارنىڭ چۈگىلەپ ئوينايدىغان ئويۇنى.

kayma. → Kayme.

kaymaç. s. كۆز قۇيرۇقى يۇقىرىغا قارىغان كۆز:
«Pekin operasında oyuncuların özleri kaymaç olur — بېيجىڭ ئوپېراسى ئويۇنچىلىرىنىڭ كۆز قۇيرۇقى يۇقىرىغا قارىغان بولىدۇ.»

kaymak[1]. is. ① قايماق (سۈتنىڭ قايمىقى). ② نەرسىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى:
«Kaymak gibi bir yemektir — قايماقتەك تاماق.»

kaymak[2]. is. ① قايماق (قېيىپ قالماق). ② تېيىلماق. ③ سىرغۇلۇپ كەتمەك. ④ خالىماسلىق، قىيماسلىق:
«1. Buz üzerinde kaymak eğlenceli bir spordur — مۇزدا تېيىلماق كۆڭۈللۈك بىر تەنھەرىكەتتۇر.
2. Yastık kayar — ياستۇق سىرغۇلۇپ كېتىدۇ.
3. Bu işe gözün kaymadı — بۇ ئىشقا كۆزۈڭ قىيمىدى.»

kaymakam. s. ar. ناھىيە باشلىقى، ھاكىم.

kaymakamlık, – ğı. is. ① ھاكىملىق. ② ناھىيە. ③ ۋەكالەت، ۋەكىللىك:
«Filâna kâymakamlık ediyor — پالانچىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ.»

kaymaklanmak. قايماق تۇتماق.
kaymaklı. s. قايماقلىق.
kayman. is. isp. تىمساھ.
kayme. is. ar. قەغەز پۇل.
kaynaç, — cı. is. ئارشاڭ.
kaynak — ğı. is. ① مەنبە. ② سەۋەب. ③ بۇلاق. ④ ماتېرىيال:
«Çin kaynaklarına göre — جۇڭگو- نىڭ ماتېرىياللىرىغا قارىغاندا.»
kaynakçı. is. كەپشەرچى، تۇتتۇرغۇچى، يېپىشتۇرغۇچى.
kaynamak. ① قاينىماق. ② ئېچىماق. ③ تاشماق:
«Midem kayniyor — مەيدەم ئېچىپ كەتتى.»
kayn. ana. is. قېيىن ئانا.
kaynanalık, — ğı. is. قېيىن ئانىلىق، قېيىن ئانىغا لايىق ھەرىكەت.
kaynar. s. ① قايناق. ② بەك ئىسسىق. ③ بۇلاق، مەنبە. ④ نەشە.
kaynarca. is. ئارىشاڭ.
kaynaşma. is. ① بىر يەرگە توپلىنىش. ② غۇلغۇلا.
kaynaşmak. ① بىر يەرگە توپلاشماق. ② ماسلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق.
kaynaştırma. is. ① بىر يەرگە يىغىش. ② يېپىشتۇرۇش. ③ ماسلاشتۇرۇش.
kaynaştırmak. ① بىر يەرگە يىغماق. ② يېپىشتۇرماق. ③ ماسلاشتۇرماق.
kayna. ata. is. قېيىن ئاتا.
kaynatıcı. s. قايناتقۇچى.
kaynatmak. ① قايناتماق. ② ئىككى نەرسىنى بىر - بىرىگە تۇتتۇرماق.
kayna. is. ar. ئىسلامىيەتتىن ئاۋۋال ئەرەب ئايال ناخشىچىلىرىغا بېرىلگەن نام.

kaypak. s. ① قايغاق، تېيىلغاق. ② سۆزىدە تۇرمايدىغان:
« Kaypak bir yol — قايغاق يول. Kaypak bir adam — سۆزىدە تۇرماس ئادەم.»
kaypakçı. s. بۇلاڭچى، ئوغرى.
kaypaklık, — ğı. is. سۆزىدە تۇرماسلىق:
«Kaypaklık ayiptir — سۆزىدە تۇرماسلىق ئەيىپتۇر.»
kaypamak, kaypımak. ئازماق، ئازدۇرماق.
kayra. is. ئېھسان، ياخشىلىق.
kayrak, — ğı. is. بىلەي تېشى، شىبەن تاش.
kayramak. ياخشىلىق قىلماق.
kayran. is. ئورمانلىق ئىچىدىكى كەڭ ئوچۇقچىلىق يەر.
kaysariye. is. ar. قايسارىيە — ئىچىدە ئامبىرى، دۇكىنى ۋە ئىشخانىسى بولغان چوڭ بىنا، يەنى سودا سارىيى.
Kayser. is. ar. ① قەيسەر (قەدىمدە روما بېزانسى ۋە گېرمان پادىشاھلىرىغا بېرىلگەن ئۇنۋان). ② ھۆكۈمدار.
Kayseri[1]. is. lat. قەيسەرى (ئاناتو- لىنىڭ ئىچكى رايونلىرىدىكى ۋىلايەت مەركىزى).
Kayseri[2]. s. ھۆكۈمدارلىق، ھۆكۈم- دارغا ئائىت.
kayşa. is. تاغنىڭ يېرىلىپ پارچىلىنىشى.
kayşamak. تاغ پارچىلىرى، تاغ يېرىل- غاندا پارچە - پارچە قورام تاشلارنىڭ يېيىلىشى.
kayşat, — tı. is. قورام تاش.
kaytak. is. ① بۇلۇڭ - پۇچقاق. ② مۇتەئەسسىپ. ③ سۆزىدە تۇرماسلىق.
kaytan. is. يىپ، تانا.

kaytarıcı. s. ① قايتۇرغۇچى. ② قاچقۇچى.

kayyum, kayyûm[1]. is. ar. جامى خادىمى.

kayyum, kayyûm[2]. s. ① ئەبدى، مەڭگۇ. ② ئۆزگەرمەس.

kaz. is. ① غاز. ② مۆڭ، ئەخمەق.

kaza, kazâ[1]. is. ar. ① قازا.②قىلىش، ئىشقا ئاشۇرۇش.

kaza[2]. is. ar. ① ناھىيە. ② قازىلىق، قازىنىڭ ھۆكمى.

kazağı. is. ① قازما ئەسۋابى. ② قەدىمىي تاش قورال.

Kazak[1]. is. öz. قازاق (مىللەت).

kazak[2]. is. fr. ① گازاك (روسىيە ۋە ئىراندا ئاتلىق ئەسكەرلەر). ② s. خوتۇنىغا سۆز ئۆتكۈزىدىغان (ئەر).

kazak[3]. is. ① باشتىن كىيىدىغان كۆڭلەك. ② يۇڭ كۆڭلەك.

Kazakça. is. قازاقچە.

Kazakistan. is. öz. قازاقىستان.

Kazaklar. is. قازاقلار.

kazaklık, — ğı. is. قازاقلىق، قازاق بولۇش ھالى.

kazalı. s. ① قازالىق، تەھلىكىلىك. ② ناھىيىلىك:
«Üç kazalı bir vilâyet — ئۈچ ناھىيىسى بار بىر ۋىلايەت.»

kazan[1]. is. قازان، داش.

kazan[2]. is. öz. قازان (سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى شەھەر).

kazancı. s. is. قازانچى.

kazancılık. is. قازانچىلىق.

kazanç. is. ① كىرىم، دارامەت. ② پايدا، قازانچ.

kazançlı. s. پايدا پايدىلىق، قازىنىشلىق، كەلتۈرىدىغان.

kazandırıcı. s. قازاندۇرغۇچى، پايدا بەرگۈچى.

kazandırmak. قازاندۇرماق.

kazan. dibi. is. قىرماق، قازان تۆۋى.

kazanılmak· ئىگە بولماق، ئېرىشمەك، قازىنىلماق.

kazanmak. قازانماق، ئىگە بولماق، ئېرىشمەك، بويسۇندۇرماق.

kazar. is. ئويمىكەش.

kazara. is. ar. قازادا، تويۇقسىزلا، تاساددىپىي.

kazaska. is. rus. رۇس خەلق ئۇسسۇلى.

kaza. zede. s. ar — far. قازاغا يولۇققان، قازاغا دۇچ كەلگەن.

kaz. boku. s. يېشىلغا مايىل سېرىق.

kazdırmak. كولاتماق، قازدۇرماق.

kazel. is. غازاڭ.

kazellenmek. غازاڭ بولماق.

kazgal. is. قوپال ئاياغ كىيىمى.

kazı. is. ① قېزىلغان يەر. ② ئويمىچىلىق، نەققاشلىق. ③ تەتقىقات ئۈچۈن كولانغان يەر.

kazı. bilim. is. ئارخېئولوگىيە.

kazıcı[1]. is. قازغۇچى، كولىغۇچى:
«Mezar kazıcısı — گۆر كولىغۇچى، گۆركار.»

kazıcı[2]. is. نەققاش، ئويمىكەش:
«Mühür kazıcısı — تامغا ئويغۇچى.»

kazık, — ğı. is. s. ① قوزۇق. ② ئېلىش - سېتىشتا ئالدىنىش. ③ تىرەك.

kazıkçı. s. ئېلىم - سېتىمدا ئالدىغۇچى،

قىممەت ساتقۇچى.

kazıklamak. ① قوزۇق قاقماق. ② سودىدا ئالدىماق.

kazıklanmak. ① قوزۇققا ئولتۇرغۇزۇپ ئۆلتۈرۈلمەك. ② سودىدا ئالدانماق.

kazıkumuk. öz. is. قازىقۇمۇق (شەرقىي شىمال كافكاز تىلى).

kazım. s. كەمىرگۈچى، غەجىغۇچى.

kazımak. ① قىرىپ چىقارماق. ② يىلتىزىدىن قومۇرماق. ③ چۈشۈرمەك (چاچ، ساقالنى). ④ ئۆچۈرمەك.

kazımık, – ğı. is. قازان قىرىندىسى.

kazın. is. قېزىپ قىدىرىش.

kazınmak. ① ئۆزىنى تاتلىماق. ② تېرىسىنى قىرماق. ③ بار - يوقىنى بەرمەك.

kazış. is. قېزىش ئىشى، ئويما.

kazıyıcı. is. ئويما ئەسۋابى.

kâzip. s. ar. كاززاپ، يالغانچى.

kazma. is. جوتۇ قاتارلىق قازما ئەسۋابلار.

kazmacı. is. كان ئىشچىسى.

kazmak. ① قازماق، كولىماق. ② ئويماق:
«Mühür kazmak — تامغا ئويماق.»

kazmâ. resim. is. ئويما رەسىم.

kazmir. is. قوي ياكى ئۆچكە يۇڭىدىن توقۇلغان شال ياكى رەخت.

kazmirci. is. يۇڭ رەخت ساتقۇچى.

kazulet, – ti. is. ① چوڭ، بەستلىك. ② قوپال، سەت.

kazurat. is. ar. ئىنسان ياكى ھايۋان پوقى.

kazünis. is. lât. ① ئۇستا، ھەييار. ② مۇنازىرىچى. ③ باھانە تېپىشقا ماھىر.

kazünsik. is. ئۇستىلىق، ھەييارلىق، ھىيلىگەرلىك.

kabab. is. → **Kebap.**

kebabe. is. ھىندىستان لازىسىنىڭ ئۇرۇقى ياكى بۇنىڭدىن ياسىلىپ دورا ئۈچۈن چېكىلىدىغان تاماكا.

kebabiye. is. ar. تاماكا قالدۇقى.

kebab. hane. is. كاۋاپخانا.

kebabî. is. s. كاۋاپچى.

kebair. is. ar. قاتىللىق، زىناخورلۇق قاتارلىق چوڭ جىنايەتلەر.

kebap, – bi. is. ar. ① كاۋاپ. ② ئوتقا پۇچىلاپ پىشۇرۇلغان نەرسىلەر (كۆممىقوناققا ئوخشاش نەرسىلەر):
«Şiş kebabı — زىخ كاۋىپى.»

kebapçı. is. كاۋاپچى.

kebapçılık, – ğı. is. كاۋاپچىلىق.

kebaplık. s. كاۋاپلىق، كاۋاپ قىلىش ئۈچۈن تەييارلاپ قويۇلغان:
«Kebaplık et idi — كاۋاپلىق گۆش ئىدى.»

kebe. is. ① قېلىن چاپان. ② گىلەملىك كىگىز. ③ پادىچى چاپىنى.

kebed. is. جىگەر، بىغىر.

kebeş. is. ar. قوچقار.

kebir. is. ar. ① ئۇلۇغ. ② قېرى، ياشانغان. ③ ياشلىق.

kebire. is. ar. چوڭ گۇناھ (ئادەم ئۆلتۈرۈش، زىنا قىلىش قاتارلىق).

kebise. is. ar. كەبىسە.

kebs. is. چوڭقۇرلۇقنى تېپا ۋە باشقا نەرسە بىلەن تولدۇرۇپ تۈزلەش.

kebş. is. ar. ① قوچقار. ② بىر گۇرۇپپىنىڭ باشلىقى، ئائىلە باشلىقى.

kebûd. s. كۆك رەڭ.
kebuter. is. far. كەپتەر.
kebze. is. غولنىڭ دولىسى، تاغاق.
kebzeci. s. قوينىڭ دولىسىغا قاراپ پال سالغۇچى، بىراۋنىڭ تەلىيىدىن سۆزلىگۈچى.
kec. s. ئەگرى - تۇقاي، مايماق.
keçe. is. ① كىگىز. ② كىگىزدىن ياسالغان:
«Keçe kulâh — كىگىز قالپاق».
keçeci. is. كىگىزچى.
keçeçilik, – ği. is. كىگىزچىلىك.
keçeli. is. كىگىزلىك.
keçi. is. s. ① ئۆچكە. ② جاھىل.
keçileşmek. جاھىللىقى تۇتماق، جاھىللاشماق.
keçilik, – ği. is. جاھىللىق.
keçi . sakal. s. كەكە ساقال، ئۆچكە ساقال.
keçi.yolu. is. تار يول، چىغىر يول.
ked[1]. is. ar. جاپا، ئاۋارە.
ked[2]. is. far. ئۆي.
keder. is. ar. قايغۇ، غەم - غۇسسە.
kederlendirmek. قايغۇغا سالماق.
kederlenmek. قايغۇرماق، غەم يېمەك، ھەسرەت چەكمەك، ئەندىشە قىلماق.
kederli. s. قايغۇلۇق، غەمكىن.
kedersiz. s. غەمسىز، قايغۇسىز، ئەندىشىسىز.
kedi. is. مۈشۈك.
kedicik. is. → **Tırtıl.**
kedi . yılanı. is. يىلان.
kedme. is. ar. جاراھەت ۋە تاتۇق.
keenne. ar. گويا، كاشكى.
kef[1]. is. ar. ① قول. ② تاپان. ③ ئوچۇم، سىقىم.
kef[2]. is. far. كۆپۈك.
kefal. is. yun. بېلىقنىڭ بىر تۈرى.
kefalet. is. ar. كاپالەت، كېپىللىك.
kefalet.name. is. ar. كاپالەتنامە، كېپىللىك خېتى.
kefaret, – ti. is. ar. ① سەدىقە. ② روزا.
kefe[1]. is.ar. تارازا ئېغىرلىقىنى كۆرسەتكۈچى.
kefe[2]. is. تاتىلغۇچ (ئاتنىڭ تۈكىنى تارايدىغان).
kefelemek. ① ئاتنىڭ تۈكىنى تاتىلغۇچ بىلەن تازىلاپ پارقىراتماق. ② دۇچار بولماق.
kefeli. s. تازىلاپ تۈكلىرى پارقىرىتىلغان.
kefen, kefin. is. ar. كېپەن.
kefenci. is. ① ئۆلۈملۈك (ئاخىرەتلىك) نەرسىلەر ساتقۇچى. ② كېپەن ئوغرىسى. ③ زالىم، زومىگەر.
kefenlemek. ① كېپەنلىمەك. ② ئېچىلغان خېمىرغا يۆگەپ پىشۇرماق (توخۇنى).
kefenli. s. ① كېپەنلەنگەن. ② ئېچىلغان خېمىرغا يۆگەلگەن.
kefenlik, – ği. is. s. كېپەنلىك، ئاخىرەتلىك.
keffi.yed. is. ar. ۋاز كېچىش، قولنى تارتىش.
kefil. is. ar. كەپىل، شاھىت، گۇۋاھ.
kefillik, – ği. is. كېپىللىك، گۇۋاھلىق.
kefr. is. ar. ① يېزا. ② يۆگىمەك، يېپىنچا.
kefş. is. far. كېپىش، ئاياغ كىيىمى، پېيپۇچ.
keftar. is. far. سىرتلان.

kefter. is. far. كەپتەر.
keh[1]. is. گاھ.
keh[2]. is. far. سامان.
keha. is. far. ئىزا، ئىزا تارتىش.
kehanet, – ti. is. ئالدىن بىلىش، ئالدىن ھۆكۈم قىلىش.
kehel. s. ar. ھورۇن، يالقاۋ.
kehf. is. ar. ① غار. ② يەرشۇرۇنىدىغان يەر.
kehhal. is. ① كۆزىگە سۈرمە سۈرۈش. ② سۈرمە ياساپ ساتقۇچى. ③ كۆز دوختۇرى.
kehhâllik, – ği is. كۆز دوختۇرلۇق.
kehle. is. ar. پىت.
kehlelenmek. پىتلاپ كەتمەك.
kehleli. s. پىتلىق، پىتلاپ كەتكەن.
keis, kes. is. ar. رومكا، قەدەھ.
kekel. s. ⇒ **Kekeme.**
kekelemek. ① قۇۋۇتلىمەك. ② نېمە دېيىشىنى بىلمەي تىلىنى چاينىماق.
kekeme. s. تۇتۇت (تىلىدىكى ئاجىزلىق).
kekiz. is. ① كونا رەخت پۇرۇچى. ② كېرەكسىز ۋە يىرگىنچىلىك نەرسە. ③ ئىرادىسىز، كارغا كەلمەس (ئادەم).
keklik, – ği. is. كەكلىك.
kekre. s. تەمى ئاچچىق، چۈچۈمەل، كەكرە.
kel. is. تاقىرباش، پاينەكباش.
kelâb. is. غانجىر كېسىلى.
kelâcu. is. far. قەدەھ، رومكا.
kelâlet, – ti. is. ① زېرىكىش، بىزارلىق. ② ھارغىنلىق.
kelâm. is. ar. سۆزلەر تىزمىسى، سۆز.
kelami . kadim. is. ar. قۇرئان.
kelami. kibar. is. ھېكمەتلىك سۆزلەر، ئاتالار سۆزى، ماقال، تەمسىل.
kelâm . ullah. is. ar. ① ئاللانىڭ سۆزى. ② قۇرئان.
kelan. s. far. ① چوڭ، بۈيۈك، كالان. ② كۆزگە كۆرۈنەرلىك.
kelb. is. ar. ئىت.
kelbi. s. ar. ئىتقا ئائىت.
kelebek, – ği. is. كېپىنەك.
kelek. s. is. ① تېتىر (يەر)، تاقىر (باش). ② سال (تۇلۇم ئۈستىگە قىلىنغان). ③ ئورۇنسىز ھەرىكەتتە بولۇنغان، دۆت. ④ خەمەك، سويما.
keleklik, – ği. is. دۆتلۈك، مۆڭلۈك.
kelem. is. ar. كاللەكبەسەي (كاپوستا، لەڭخابى).
kelender. is. yun. رومكا، قەدەھ.
kelep. is. گىرە (يىپ).
kelepçe. is. قولغا سېلىنىدىغان كويزا.
kelepçeli. s. قولىغا كويزا سېلىنغان.
kelepir. is. ئەرزان مال، ئەرزان نەرسە.
kelepirci. s. ئەرزان باھادا ئېلىشنى خالايدىغان، تەييارغا ئاشىق، بىكارغا ئېلىشنى ياخشى كۆرىدىغان.
kelepser. is. تىزگىن.
keler. is. كېلەر (ئۆمىلىگۈچىلەردىن).
keleş. s. ① تاز، چېچى چۈشۈپ كەتكەن. ② شالاق. ③ قەھرىمان، باتۇر، جەسۇر. ④ چىرايلىق، گۈزەل.
keleve, kelefe. is. ئېگىرىلگەن يىپ يۈگىمى، گىرە.
kelil. s. ar. كۆزى ياخشى كۆرمەيدىغان.
kelime. is. ar. كەلىمە، سۆز، ئىبارە.
kelime . bilim. is. لېكسىكولوگىيە.

keliser. is. yun. مۇڭگۈز.

kelle. is. far. ① كاللا، باش. ② دانە، سان. ③ باشاق.

kellenme. is. چاچ چۈشۈشى، تۈك چۈشۈشى.

kellik, – ği. is. ① تازلىق، ياغاقلىق. ② تېتىر يەر.

kem. s. far. ① ئەسكى، يامان. ② ئاز، يېتەرسىز، كەم.

kem · abiş. s. far. تەخمىنەن.

kemal, – li. is. ar. كامىل، يېتىشكەنلىك، مۇكەممەل.

kemalizm. is. ئاتا تۈركچىلىك، كامالىزم، كامالچىلىق.

kemalist. is. fr. كامالىست، ئاتا تۈركچى.

keman¹. is. far. ئىسكىرىپكا.

kemen². is. far. يا (ئوقيانىڭ ياسى).

kemanci. is. ① ئىسكىرىپكا چالغۇچى. ② ئىسكىرىپكا ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

kemancılık, – ğı. is. ئىسكىرىپكىچىلىق، ئىسكىرىپكا چېلىپ تۇرمۇش كەچۈرۈش.

kemandan. is. ساداق (ئوقيانىڭ ئوقىنى سالىدىغان خالتا).

kemanca. is. far. ① كامالچە (ئىسكىرىپكا كامالچىسى). ② خەلق سازىدىن بىر خىلى. ③ ھەيكەلتىراشلارنىڭ ئويما ئويىدىغان پولات قەلىمى. ④ خۇمدانچىلارنىڭ، خىشچىلارنىڭ لاي كېسىدىغان سايمىنى.

kemani. is. far. ئىسكىرىپكا چالغۇچى.

kemankeş. is. far. ① ئوقياچى، ئوقيا ئاتقۇچى. ② ئىسكىرىپكا چالغۇچى. ③ جەمئىيەت ئەزاسى.

kemansaz. is. ئىسكىرىپكا ياسىغۇچى.

keme. is. چوڭ چاشقان.

kemençe. is. far. تىزغا قويۇپ چېلىنىدىغان، ئۈچ تارلىق ئىسكىرىپكىغا ئوخشاش ساز.

kement, – di. is. far. ① سالغا (ئات تۇتىدىغان ئارغامچا). ② سىرتماقلىق يىپ. ③ ئادەمنى ئاسىدىغان دارنىڭ سىرتمىقى. ④ ھايۋان نەقتىلىرىنىڭ چۇلۋۇرى.

kementlemek. ئوغرىلىق بىلەن پۇل تاپماق.

kemer. is. far. ① كەمەر، بەلباغ. ② ئىشىك، دېرىزە، كۆۋرۈك قاتارلىقلارنىڭ ئەگمىسى. ③ كامان شەكىللىك.

kemirli. s. ① كەمەر باغلىغان. ② ئەگمىلىك (ئىشىك). ③ ئىلمەك:

«Kemirli burun — ئىلمەك بۇرۇن.»

kem · göz. is. جادۇ كۆز، سېھىرلىك كۆز.

kemik, – gi. is. s. ① سۆڭەك، ئۇستىخان. ② سۆڭەكتىن ياسالغان:

«Kemik tarak — سۆڭەك تاغاق.»

kemik· bilim. is. ant. ئاناتومىيىنىڭ سۆڭەك تۈزۈلۈشىنى تەتقىق قىلىدىغان بۆلۈمى، ئوستېئولوگىيە.

kemik· bilimsel. s. ئوستېئولوگىيىلىك.

kemikçik, – ği. is. كۆمۈرچەك.

kemikleşmek. ① سۆڭەك ھالىنى ئالماق. ② قۇرۇپ قاتتىقلانماق.

kemikli. is. ① سۆڭەكلىك. ② سۆڭىكى كېلىشكەن ۋە زور. ③ بەك ئاجىز، ئورۇق.

kemiklik, – ği. is. ① سۆڭەك قويۇلىدىغان يەر. ② جەسەت كۆلى قۇتىسى.

kemiksi. s. ئۇستىخانستمان.
kemiksiz. s. سۆڭەكسىز، ئۇستىخانسىز.
kemin[1]. s. far. ① بەك ئاز. ② بەك كىچىك.
kemin[2]. ar. ① يوشۇرۇنۇش يېرى. ② يوشۇرۇنغۇچى.
kemircik, – ği. is. كۆمۈرچەك:
«Burun kemirciği — بۇرۇن كۆمۈرچىكى.»
kemirgen. s. كېمىرگەن، غىجىغان.
kemirgenler. is. توشقان، چاشقان، كىرپە قاتارلىق كېمىرگۈچى ھايۋانلارنىڭ ئاتىلىشى.
kemirici. is. كېمىرگۈچى (ھايۋان).
kemirilmek. غاجىلانماق، كېمىرىلمەك.
kemirmek. غىجىماق، كېمىرمەك.
kemiyet, – ti. is. ar. مىقدار، سان.
kemlik, –ği. is. ئەسكىلىك، يامانلىق.
kemre. is. ① قىغ، تېزەك، ماياق. ② قاقاچ.
kemter. s. كەمتەر، كىچىك پېئىل.
kenar. is. far. ① قاسناق، قىرغاق، پەۋاز. ② چەت ، ياقا. ③ قۇچاقلاش.
kenarcı. is. دېڭىز ياقىسىدا بېلىق تۇتقۇچى.
kend. is. شەھەر، كەنت.
kende. is. far. ① خەندەك. ② كېسىلگەن، ئايرىلغان. ③ قېزىلغان، كولانغان.
kendi. z. ئۆز، ئۆزى:
«1. Bunu kendime ayırdım — بۇنى ئۆزۈمگە ئايرىدىم.
2. O, kendine güveniyor — ئۇ ئۆزىگە ئىشىنىدۇ.
3. Kendisi gelsin — ئۆزى كەلسۇن.
4. Kendi evim — ئۆز ئۆيۈم.
5. Kendi düşünceniz — ئۆزىڭىزنىڭ چۈشەنچىڭىز.»
kendiliğinden. ئۆزلۈكىدىن.
kendilik, – ği. is. ماھىيەت.
kendir. is. كەندىر.
kendircilik, – ği. is. كەندىرچىلىك.
kenduri. is. ① ئورۇندۇق قېپى. ② خەتنە توي.
kene. is. سالغا، كانا (قوي، كالا، ئات قاتارلىقلارنىڭ قېنىنى شورىغۇچى):
« Koyun kenesi — قوي پىتى.
Köpek kenesi — ئىت پىتى.»
kenef. is. ar. ① تەرەپ، جەھەت. ② رايون، پارچە. ③ سۇ قۇيىلىدىغان يەر. ④ ھىمايە، مۇداپىئە. ⑤ تەرەتخانا. ⑥ مەينەت، چىركىن.
kene · göz. s. پىت كۆز، گازىر كۆز.
kenet, – ti. is. ئىسكوپ، قارماق (بىناكارلىقتا ئىشلىتىلىدىغان ⌐¬ شەكىللىك تۆمۈر مىخ).
kenetlemek. ① قارماقلىماق. ② قارماق بىلەن بىر - بىرىنى تۇتتۇرماق.
kenetlenmek. قارماق بىلەن تۇتتۇرۇلماق.
kenetli. s. قارماقلانغان.
kenevir. is. yun. كەندىر.
kenevircilik, –ği. is. كەندىرچىلىك.
kenevir · kuşu. is. سايرىغۇچى قۇشقاچلارنىڭ ئومۇمىي ئىسمى.
kengalar. is. مۇسۇلمانلاشقان نېگىرلار.
keniz. is. far. ① ئايال قۇل. ② قىز.
kenizek. is. ① كېنىزەك. ② كىچىك قىز.
kennas. is. ar. ① تەرەتخانىلارنى

تازىلىغۇچى. ② ئەخلەتچى.

kenotof. is. fr. ئۈلگۈچىنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن ئورنىتىلغان ئابىدە، مەڭگۈ تاش.

kent. öz is. شەھەر، كەنت:
«Çinin başkenti pekin — جۇڭگونىڭ پايتەختى بېيجىڭ.»

kental. is. far. يۈز كىلوگرام ئېغىرلىقىدىكى ئۆلچەم بىرلىكى.

kentli. s. is. شەھەرلىك.

kent. soylu. is. بۇرژۇئازىيە.

Kenya. is. öz. كېنىيا (شەرقىي ئافرىقىدىكى مۇستەقىل بىر دۆلەت).

kenz. is. ar. خەزىنە.

kep. is. ing. ① شەپكە، دوختۇرخانىلاردا كېسەل باققۇچىلارنىڭ ئاق بۆكى. ② مۇراسىملاردا پروفېسسور ياكى ستۇدېنتلارنىڭ كىيىدىغان بۆكى.

kepeze. s. far. ① كۈلكىلىك ۋە قىممەتسىز. ② رەزىل، رەسۋا، ئارسىز، ئىززا تارتمايدىغان. ③ قىممىتىنى يوقاتقان، ئەھمىيەتسىز.

kepçe. is. far. ① ساپلىق، چۆمۈچ. ② چەمبەرگە ئورنىتىلغان بېلىق تۇتىدىغان تور. ③ كۈرجەك.

kepçe. kulak. s. سالپاڭ قۇلاق.

kepçe. kuyruk. s. ھارام تاماق، پارازىت، تەييار تاپ.

kepçe. surat. s. يۈزى كىچىك، يۈزى قوشۇقتەك.

kepek, — ği. is. ① كېپەك. ② باش كېپىكى.

kepekçi. is. كېپەك ساتقۇچى.

kepeklenmek. ① كېپەكلىشىپ كەتمەك (باش). ② لاۋزىلاشماق:
«Bu elma kepeklenmiş — بۇ ئالما لاۋزىلىشىپ كېتىپتۇ.»

kepekli. s. ① كېپەكلىك (ئىچىدە كېپىكى بولغان). ② لاۋزا، بەتتام.

kepenek, — ği. is. fat. بۇغداي كېپىنىكى.

kepenek, — ği. is. پادىچىلار ئۈستىگە ئارتىۋالىدىغان يەكتەسىز چاپان.

kepenk, — ği. is. erm. ئىشىك، دېرىزىلەرنىڭ سىرتىدىن تاقاپ قويىدىغان ياغاچ ياكى تۆمۈر قاپقاق.

kepi. is. fr. فرانسىيە ئوفىتسېرلىرىنىڭ سىرتقى كىيىمى.

kepir. is. ئۈنۈمسىز يەر، ھوسۇل بەرمەيدىغان يەر.

kepmek. ئولتۇرۇشۇپ كەتمەك، يىقىلماق.

ker[1]. is. ar. ① ساغرو، پاك. ② ئىقتىدار، قۇدرەت. ③ ئېنېرگىيە.

ker[2]. is. ئۈرۈشتا چېكىنگەندىن كېيىن قايتا ھۇجۇمغا ئۆتۈش.

kerahet, — ti. is. ar. مەجبۇرىي ۋە بېسىم بىلەن ئىشلەش.

keramet, — ti. is. ar. ① كارامەت. ② مەردلىك، مەردانىلىق. ③ ھۆرمەتلىك.

kerametli. s. ① مۇبارەك. ② مەرد.

keramet. medar. is. ① كارامەتلىك كۆرسەتكەن كىشى. ② ياخشى نىيەتلىك.

kerata. is. yun. ① خوتۇنى تەرەپتىن ئالدىنىدىغان ئەر.

keratın. is. fr. مۈڭگۈز ماددىسى.

keratınlı. s. ئىچىدە مۈڭگۈزسىمان ماددىسى بولغان.

kerb. is. ar. قايغۇ، ھەسرەت، ئەلەم، دەرد.

kere. is. ar. قېتىم، نۆۋەت:
«İki kere okudum — ئىككى قېتىم

ئوقۇدۇم.»

kerem. is. ar. ① ئەسلى ياخشى، ئۇلۇغلۇق. ② ياخشىلىق.

kerempe. is. yun. ① ياقا، قىرغاق، بۇرجەك. ② تاغ چوققىسى. ③ كېسمە تۇمشۇقى.

keres. is. چوڭ ۋە چوڭقۇر قاچا، تاماق قاچىسى.

kereste. is. far. پەن، تاختا، ياغاچ ماتېرىياللىرى.

keresteci. is. تاختاي ساتقۇچى.

kerestecilik, – ği. is. تاختاي ئېلىپ سېتىش ئوقىتى.

keresteli. s. بەستلىك:

«Keresteli adam — بەستلىك ئادەم.»

kerevet, – ti. is. كارىۋات.

kerevit. is. → **Kerevet.**

kereviz. is. چىڭسەي.

kerh. is. ar. ① يىرگىنىچ، سەسكىنىش. ② بىر ئىش ئۈچۈن زورۇقۇش.

kerhane. is. far. پاھىشىخانا.

kerim. s. ar. ① ئېسىلزادە، مەرد، قولى ئوچۇق. ② تېگى ياخشى، ئۇلۇغ.

kerime. is. ar. ① قىز ئەۋلاد. ② ئايەت.

keriz. is. far. يۇندا قۇدۇقى.

kerizci. is. ① چالغۇچى، سازچى. ② ھەييار، قىزىقچى.

kerizlemek. ساز چالماق.

kerkeç. is. ئىستىھكام، قەلئە.

kerkenez. is. كۆكۈنەك (قۇش).

kerke. is. كەكە، پالتا.

kermen, kirmen. is. قەلئە، ئىستىھكام.

kerozen. is. fr. كېرسىن.

kerpeten. is. ar. ئامبۇر.

kerpiç. is. كېسەك.

kerpiççi. is. كېسەكچى.

kerramiye. is. كەررامىيە (X ئەسىردە بارلىققا كەلگەن ئىسلام مەزھىپى).

kersen. is. تەڭنە.

kertan. s. ئەندىشىچان، قورقاق.

kerte. is. ① ئىشارەت، بەلگە. ② دەرىجە:

«İşi bu kerteye getirmemel idiniz — ئىشنى بۇ دەرىجىگە يەتكۈزمەسلىكىڭلار ياخشى بولاتتى.»

kertenkele. is. كەرتەنكەلە (پاقا، يىلان، تىمساھ قاتارلىق ھايۋانلار تۈرى).

kerti. is. → **Kerte.**

kertik, – ği. s. is. ① جىرالغان. ② جىرالغان يەر، ئويۇلغان يەر.

kertilmek. جىرالماق، ئويۇلماق.

kertmek. جىرىماق، ئويماق.

kervan. is. far. كارۋان.

kervan · başı. is. كارۋان بېشى.

kervancı. is. كارۋانچى.

kervancılık, – ğı. is. كارۋانچىلىق.

kervan · kıran. is. چولپان يۇلتۇزى، شىلىڭ يەنە بىر خىل ئاتىلىشى.

kervan · saray. is. far. كارۋان ساراي.

kes[1]. is. ar. ① رومكا، قەدەھ. ② ھاراق تولدۇرۇلغان قەدەھ. ③ گىلىنىڭ تاشقى پۈرمىقى.

kes[2] is. كىشى (بۇ يالغۇز قوللىنىلمايدۇ، پەقەت «her» سۆزى بىلەن بىرىكىپ herkes شەكلىدە قوللىنىلىدۇ).

kes[3]. is. تەنھەرىكەتچىلەر ئاياغ كىيىمى.

kesad. is. → **Kesat.**

kesafet, – ti. is. ar. بىر نەرسىنىڭ

قىلىنلىق ھەم زىچلىق دەرىجىسى.

kesat. is. ar. كاسات.

kesân. is. كىشلەر، شەخسلەر.

kesatlık, — ğı. is. ① كاساتلىق، تۇرغۇنلۇق. ② ھېرىسۇلسىزلىق. ③ يېرىقلىق، كەملىك.

kesber. is. ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق قوي بىلەن يۇمىلاق قۇيرۇقلۇق قويدىن تۇغۇلغان قوي.

kese[1]. is. ar. ① پۇرتمال، خالتا، قاپچۇق، بوغچا، جىلت. ② شەخسىي پۇل.

kese[2]. s. قىسقا يول:

«Kese yollardan gidilse iki saatte varılır — قىسقا يولدىن كەتسە ئىككى سائەت كېتىدۇ.»

kesedar. is. ar. far. كاسىر.

kesegen. is. كىچىك چاشقان.

kesek, — ği. is. ① داڭگال، چالما. ② يىغىلغىنى قىلىش ئۈچۈن قۇرۇتۇلغان تېزەك. ③ چىم. ④ پارچە.

keseklenmek. پارچە - پارچە بولماق، پارچىلانماق.

kesekli. s. چالمىلىق، داڭگاللىق.

kesel. is. ar. بوشاڭلىق، ھورۇنلۇق.

kesen. s. كەسكەن.

kesene. is. ① سۆزلىشىش. ② ئابۇنە. ③ ئىشنى كۆتۈرە بېرىش.

kesenek. is. كۆكىنى سېتىۋېلىش.

kesenekçi. is. كۆكىنى سېتىۋالغۇچى.

kesenkes. كەسكىن ھالدا، كەسكىنلىك بىلەن:

«Gitmiyeceğini kesenkes söyledi — كەتمەيدىغانلىقىنى كەسكىن (كېسىپ) سۆزلىدى.»

keser. is. كەسكۈچ.

kesici. s. ① كەسكەن. ② بوغۇزلىغۇچى (مالنى).

kesif. s. ar. قويۇق، زىچ، قېلىن.

kesik. s. ① كېسىك، كېسىلگەن. ② يارىلانغان. ③ ھارغىن، تالغان. ④ ئەسكى، ناچار.

kesiklik, — ği. is. ① كېسىكلىك. ② ھالسىزلىق، ھارغىنلىق.

kesiksiz. s. داۋاملىق، داۋامەت.

kesiksizlik, — ği. is. توختىماستىن.

kesilmek. ① كېسىلمەك، بوغۇزلانماق. ② ھالسىزلانماق، ھارماق. ③ بۇزۇلماق. ④ توختىماق، تۇرماق. ⑤ ئۈزۈلمەك:

«1. Süt kesildi — سۈت بۇزۇلدى.

2. Rüzgar kesildi — شامال توختىدى.

3. Yemeği kesildi — تامىقى ئۈزۈلۈپ قالدى.»

kesim. is. ① كېسىش، بوغۇزلاش، پىچىش. ② تەنىل. ③ پارچە، قىسىم، رايون:

«Çinin kuzey kesimi — جۇڭگونىڭ شىمالىي قىسمى.»

kesimci. is. كۆتۈرە ئالغۇچى، كۆتۈرىچى.

kesimli. s. كەسكىن، قارارلاشتۇرۇلغان.

kesimlik. s. كېسىلىشكە ۋە سويۇلۇشقا يارايدىغان:

«Kesimlik koyun — سويۇلۇشقا يارايدىغان قوي.»

kesin. s. قەتئىي:

«Kesin bir cevap — قەتئىي بىر جاۋاب.»

kesinleşme. s. كەسكىنلىشىش، قەتئىيلىشىش.

kesinleşmek.: قەتئىيلەشمەك، كەسكىنلەشمەك.

«Burada kalmamız kesinleşti — بۇ يەردە قېلىشىمىز قەتئىيلەشتى.»

kesinleştirmek. قەتئىيلەشتۈرمەك.

kesinlik, — ği. is. قەتئىيلىك.

kesinsiz. s. قەتئىي بولمىغان.

kesinsizlik, — ği. is. قەتئىيسىزلىك.

kesinti. is. ① كېسىلگەن پارچە، كەسمە. ② توختىتىش:

«Işimiz hiç bir kesintiye uğramadan yürüyor — ئىشىمىز ھېچقانداق توختىتىشقا ئۇچرىماستىنلا داۋام قىلىۋەردى.»

kesintisiz. s. ① ئۈزلۈكسىز. ② داۋاملىق بېرىلگەن (مائاش).

kesir[1], — sri. is. ar. كەسىر:

«Yarım, üçte bir, yüzde üç birer kesirdir — يېرىم، ئۈچتە بىر، يۈزدە ئۈچ، — بۇلارنىڭ ھەربىرى بىر كەسىر.»

kesir[2]. s. ① كۆپ. ② كۆپ قېتىم، تېز - تېز. ③ تۈرى كۆپ، تۈرلۈك.

kesirli. s. كەسىرلىك.

kesişmek. ① توختاشماق. ② سودىدا كېلىشمەك، بىر - بىرىگە ماسلاشماق.

kesit, — di. is. كېسىلگەن پارچە.

kesitleme. is. بىر بىنانىڭ ئىچىنى كۆرسىتىدىغان رەسىم.

keskenmek. قولىنى كۆتۈرۈپ تۇرىدىغاندەك قىلماق.

keski. s. ① كەسكۈچى ئەسۋاب. ② كەكە، پالتا.

keskin. s. ① ئۆتكۈر، ئىتتىك، ② تەسىرى كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك. ③ خۇتۇن پەرەس:

«Keskin bıcak — ئۆتكۈر پىچاق.

Keskin sirke — قۇۋۋەتلىك سىركە.»

keskinleşmek. ① كەسكىنلەشمەك. ② تېتىكلەشمەك.

keskinleştirmek. ① كەسكىنلەشتۈرمەك. ② تېتىكلەشتۈرمەك.

keskinletmek. ① كەسكىنلەتمەك. ② تېتىكلەتمەك.

keskinlik, — ği. is. ① كەسكىنلىك. ② كۈچلۈكلۈك.

kesme. is. ① كېسىش. ② ئېگەرنىڭ يوپۇقى. ③ قائالتىرچىنىڭ قايچىسى. ④ مۇقىم باھا.

kesmece. s. ① تىلىم، پىچىم. ② ئۇلگۈجە:

« Kavunu kesmece virirlerse alırız — قوغۇننى تىلىپ بەرسە ئالىمىز.

Bu kitapları kesmece birer liradan aldım — بۇ كىتابلارنى ئۇلگۈجە بىر لىرادىن ئالدىم.»

kesmek. ① كەسمەك. ② پارچىلىماق. ③ چۈشۈرمەك، ئالماق. ④ بوغۇزلىماق. ⑤ توختاتماق:

«1. Ipi kesmek — يىپ كەسمەك.

2. Ağaçları kesmek — دەرەخ كەسمەك.

3. Eti kesmek — گۆش پارچىلىماق.

4. Saç kesmek — چاچ چۈشۈرمەك.

5. Tırnak kesmek — تىرناق ئالماق.

6. Koyun kesmek — قوي بوغۇزلىماق.

7. Yardımı kesmek. — ياردەمنى توختاتماق.»

kesmez. s. قاشاڭ، گال، كەسمەس.

kesp, – bi. is. ① ئىشلەپ قولغا كەلتۈرۈش. ② ئىگە بولۇش، ئېرىشىش.

kespetmek. قازانماق، ئىگە بولماق، ئېرىشمەك.

kesret, – ti. is. ar. كۆپلۈك.

kesretgâh. is. دۇنيا، ئالەم، كائىنات.

kesretmek. سۇندۇرماق، ئۇشتۇماق، چاقماق، كونىراتماق.

kestane. is. yun. كەشتانە (بىر خىل مېۋە).

kestaneci. is. كەشتانە ساتقۇچى.

kestirilmek. كەستۈرۈلمەك.

kestirmek. ① كەستۈرمەك. ② مۆلچەرلىمەك، تەخمىن قىلماق. ③ مۈگدىمەك. ④ ۋازكەچتۈرمەك.

«Nedenini bir türlü kestireme-dim — «سەۋەبىنى زادى بىلمىدىم».

keşen. is. كىشەن.

keşf. → **Keşif**

keşfedilmek. كەشىپ قىلىنماق، يارىتىلماق، ئىجاد قىلىنماق.

keşfetmek. ar. t. كەشىپ قىلماق، ياراتماق، ئىجاد قىلماق.

keşfiyât. is. ar. كەشپىيات، ئىجادىيەت.

keşıf, – şfi. is. ar. كەشىپ، ئىجاد، يارىتىش.

keşik. is. نۆۋەت، رەت، گىزەك.

keşikleme. is. ئالماش.

keşikleşmek. نۆۋەتلىشىپ ئىشلىمەك، ئالمىشىپ ئىشلىمەك.

keşiş. is. راھىب، ماناخ.

keşişleme. is. ① شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدا چىقىدىغان شامال. ② كومپاس-نىڭ شەرقىي جەنۇبىنى كۆرسىتىدىغان تەرىپى.

keşmekeş. is. far. ① مۇرەككەپ، قالايمىقان، تەرتىپسىز. ② غەۋغا، جېدەل، ماجرا. ③ بىقارارلىق.

keşmir. öz. is. كەشمىر.

keşti. is. far. ① كېمە. ② ھاراقكەش.

ket. is. توسالغۇ، پۇتلىكاشاڭ.

keten. is. bot. كەندىر.

ketenci. is. ① كەندىردىن رەخت توقۇغۇچى. ② كەندىر ساتقۇچى.

ketencilik, – ği. is. كەندىر تىجارىتى.

kethüda. is. far. بايلارنىڭ ۋە دۆلەت ئەربابلىرىنىڭ ئىشىنى باشقۇرغۇچى، كەتخۇدا، بارتۇ.

ketibe. is. ar. ask. تۈمەن (ھەربىي)، پولك.

ketif, – tfi. is. ar. مۈرە، مۈرە سۆڭىكى، تارغاق.

ketim, – tmi. is. ar. يوشۇرۇش، سىر ساقلاش.

katmetmek. يوشۇرماق، مەخپىي تۇتماق.

ketum. s. ar. ئاغزى بەك، سىر ساقلايدىغان، مەخپىي تۇتىدىغان.

ket · vurmak. is. توسقۇن بولماق، پۇتلىكاشاڭ بولماق، قىيىنلاشتۇرماق، مۈشكۈللەشتۈرمەك.

kevkebe. is. ar. ① يۇلتۇز. ② ئاتلىق پولك (ئەسكەر). ③ كۆركەم، سەلتەنەت، ھەشەمەت.

kevkep. is. ar. ① يۇلتۇز. ② پارقىراق.

kevn. is. ar. ① كېيىن پەيدا بولۇش. ② مەۋجۇدىيەت، بارلىق. ③ دۇنيا، ئالەم، جاھان.

kever. is. ar. كەۋسەر (جەننەت

سۈيى).

key. is. ar. داغلاش (يارىنى).

keyf. is. → **Keyif.**

keyf·etmek. ar. t. كۆڭۈل ئاچماق.

keyfi. s. ar. ئىختىيارىي، خاھىشى.

~ davranış — ئىختىيارى ھەرىكەت ~

keyfiyet, – ti. is. خۇسۇسىيەت، ئەھـ ۋال، ۋەزىيەت.

keyif. is. as. ① كەيپ. ② كۆڭـۈل خۇشلۇقى. ③ كەيپلىك، مەستلىـك. ④ ھەۋەس. ⑤ ساقلىق، ئامانلىق. ⑥ خۇي، مىجەز:

«Bügün keyfim yok — بـۈگـۈن كەيپىم يوق.

O ancak keyfini düşünüyor — ئۇ پەقەت ئۆز خۇشلۇقىنى ئويلايدۇ.»

keyfince. z. خالىغىنىچە، ئىختىيارىچە، مەيلىچە، خاھىشىچە.

keyiflenmek. ① خۇشال بولـماق. ② مەست بولماق.

keyifli. s. كەيپى جايىدا، خۇشال.

keyifsiz. s. يەڭگىل ئاغرىق، ناخۇش.

keyifsizlenmek. بىرئاز ئاغرىماق.

keyifsizlik, – ği. is. يېنىـك ئاغـ رىق، راھەتسىزلىك.

kez. is. ① قېتىم، نـۆۋەت، كـەز. ② ئوقيا ئوقىنىڭ كىرىچكە تىرىلىپ تـۇرـ دىغان يېرىقى. ③ جۇڭـگو ۋە ھىندىسـ تانىنىڭ بىر خىل يىپەك رەختى.

kezzap. s. far. كۆپ سۆزلـىگۈچـى، كاززاپ.

kıbâle. is. ar. كـىندىكئانىلـىق، بالا تۇغدۇرۇش ئىشى.

kıble. is. ar. ① قىبلە. ② جەنۇب. ③ جەنۇبتىن سوقىدىغان شامال.

kıble · gâh. is. ar. قىبـلە تەرەپ.

kıble · keşişleme. is. جەنـۇب ۋە شەرقىي جەنۇب شامىلى.

kıble · lodos. is. جەنـۇب ۋە غەرـ بىي جەنۇب شامىلى.

kıble · nüma. is. ar قىبـلىنـامـە، قىبلىنى كۆرسەتكۈچى، كومپا.

kıç, – çı. is. ① قـۇيـرۇق (ئادەم ۋە ھايۋانلىنىڭ ئومۇرتقىلىرىنىڭ ئاخىرقى قىسمى). ② پاچاق، ئايـاغ.

kıçın kıçın. z. ئارقىسىغا، ئارقىچىلاپ.

kıdem. is. ar. ① ستاژ. ② قەدىمكى. پېشقەدەم.

kıdemce. z. تەجرىبە ۋە پېشقەدەملىك جەھەتتىن.

kıdemli. s. تەجرىبىلىك، پېشقەدەم.

~ Kadro — ③ پېشقەدەم كادىر.

kıdemsiz. s. يېڭى، تەجرىبىسىز.

kığ, kığı. is. قۇملاق (قوي، ئۆچكە ۋە تۆگىنىڭ).

kığımsı. s. قۇمـلاقسىمان، قۇمـلاققا ئوخشايدىغان.

kığırmak. چاقىرماق، ۋارقىرىماق.

kığlamak. قۇملاقلىماق.

kıkırdak. is. ① كۆمۈرچەك. ②جىگىردەك.

kıkırdaklı. s. تۈزۈلۈشـىدە كۆمۈرچەك بولغان.

kıkırdamak. ① خىرىلـداپ كۈلـمەك. ② تونگلاپ قالماق. ئۆلمەك.

kıl. is. قىل، تۈك، موي، يۇڭ.

kılada. is. بوينىـغا ئېسلىـنىـدىـغـان زىننەت بۇيۇمى.

kılagı. is. پىچاق، ئۇستىرا قاتارلىق تىغلارنى چاقىغا تۇتقاندا تىغنىڭ بىسىدا پەيدا بولىدىغان سىزىقلار.

kılağılamak. تىغنى بىلەپ ياكى كاپلاپ ئىتتىكلەتمەك.

kılağılı. s. ئۆتكۈر، ئىتتىك.

kılağısız. s. قاشاڭ، گال (تىغ).

kılaptan. is. كالاۋتۇن، زەرىسپ.

kılâsık. → **Klâsik.**

kılav. is. قويدا بولىدىغان بىر خىل خەتەرلىك ئاغرىق.

kılavuz. is. ① رەھبەر، يولباشچى. ② يىگىت ۋە قىز قولدىشى.

kılavuzlamak. رەھبەرلىك قىلماق، باشلامچىلىق قىلماق.

kılavuzluk, – ğu. is. رەھبەرلىك، باشلامچىلىق.

kılbarak. is. ئوتتۇرا ئاسىيادا ياشايدىغان ئۇزۇن تۈكلۈك بىر خىل ئات.

kıl . burun. is. تۇمشۇق (دېڭىزدىكى قۇرۇقلۇق پارچىسى).

kılcal. s. قىلسىمان، بەك ئىنچىكە.

kılcan. is. ئات قۇيرۇقىدىن توقۇلغان قۇش تۇتۇش تورى.

kılçık, – ğı. is. ① قىلتىرىق (بېلىقنىڭ). ② ئارپا، بۇغداينىڭ قىلتىرىقى.

kılçıklı. s. ① قىلتىرىقلىق (بۇغداي). ② ئەگرى - توقايلىق، توسالغۇلۇق، قىيىنچىلىق.

kılçıksız. s. قىلتىرىقسىز (بېلىق).

kıldırmak. قىلدۇرماق، ئەتتۇرمەك.

kılgı. is. ① تەتبىق. ② ئەمەلىيەت.

kılgalamak. تەتبىق قىلماق، تەتبىقلىماق.

kılgılı. s. ئەمەلىي.

kılgın. is. ئەمەلىيەتكە ئايلاندۇرۇش.

kılıbık. s. is. خوتۇنىدىن قورقىدىغان.

kılıç, – çı. is. قىلىچ.

kılıç . bacak. s. ئەگرى پۇت، پۇتى مايماق.

kılıççı. is. قىلىچ سوققۇچى.

kılıç . hane. is. قىلىچ سوقۇلىدىغان يەر.

kılıçlama. is. چاپراس قويۇش.

kılıçlı. s. is. قىلىچ بىلەن قوراللانغان.

kılıçsı. s. قىلىچسىمان.

kılıf. is. ar. ① قاپ، كىرلىك. ② غىلاپ، قىن. ③ يوپۇق:

«1. Yastık kılıfı — ياستۇق قېپى.

2. Saat kılıfı — سائەت قېپى.

3. Yatak kılıfı — يوتقان كىرلىكى.»

kılıflı. s. قاپقا سېلىنغان، قىسن ئىچىدە بولغان.

kılık, – ğı. is. ① قىلىق، مىجەز. ② قىياپەت، كۆرۈنۈش. ③ رەسىم، تەسۋىر. ④ شەكىل.

kılıklandırmak. تەسەۋۋۇر قىلماق.

kılıklı. s. ① مىجەزلىك، قىلىقلىق. ② گۈزەل:

«Dilenci kılıklı bir adam — قەلەندەر مىجەزلىك بىر ئادەم.»

kılıksız. s. قىياپەتسىز، پەرىشان، قىلىقسىز.

kılınmak. قىلىنماق، ئۆتكۈزمەك:

«Cenaze namazı kılındı — جىنازا نامىزى ئۆتكۈزۈلدى.»

kıl . kapan. is. قەھرىۋانىڭ يەنە بىر خىل ئاتىلىشى.

kıllama. is. يېزا ئاياللىرى زىننەت ئۈچۈن ئارقىسىغا ئېسىۋالىدىغان چۆپۈك، جالا.

kıllanmak. ① تۈك پەيدا قىلماق. ② ساقال، بۇرۇت چىقماق. ③ قىرىلاشماق.

kıllet, – ti. is. ئازلىق، كەملىك.

kıllı. s. قىللىق، تۈكلۈك، تۈك قاپلاپ كەتكەن.

kılmak. قىلماق، ئەتمەك، ئادا قىلماق:
«Beni böyle söylemeye mecbur kıldı — مېنى شۇنداق سۆزلەشكە مەجبۇر قىلدى.»

kılsız. s. تۈكسىز، قىلسىز.

kımıldamak. kımıldanmak. ① قىمىلدىماق. ② قورساقتىكى بالىنىڭ مىدىرلىشى.

kımıldatmak. قىمىلداتماق، مىدىرلاتماق.

kımıltı. s. ھەرىكەت، بىلىنەر - بىلىنمەس مىدىرلىغان.

kımız. is. قىمىز.

kımlanmak. ئورۇندىن تۇرۇشقا ۋە ئۇچۇشقا تەمشەلمەك.

kın. is. غىلاپ، قىن:
«Kılıç kını — قىلىچ قىنى.»

kına. is. خېنە.

kınalamak. خېنە ياقماق، خېنە سۈرمەك.

kınalı. s. خېنە ياققان.

kınamak. ئەيىبلىمەك:
«Onun bu girişimlerini kınamak — ئۇنىڭ بۇ ھەرىكەتلىرىنى ئەيىبلىمەك.»

kınamsımak. تەنقىد قىلماق.

kınanmak. ئەيىبلەنمەك:
«Onun bu girişimleri kınanmalı — ئۇنىڭ بۇ ھەرىكەتلىرى ئەيىبلىنىشى كېرەك.»

kıpçakça, kumanca. is. قىپچاقچە، قىپچاق تىلى.

Kıpçaklar. is. قىپچاقلار (11-ئەسىردىن 15-ئەسىرگىچە روسىيە سەھرالىرىدا ياشىغان تۈرك قەبىلىسى).

kıpık. s. يېرىم ئوچۇق (كۆز):
«Kıpık gözlü — يېرىم ئوچۇق كۆز.»

kıpırdamak. يېرىدە تۇرالماسلىق،

kıpırdamak, قىمىلدىماق.

kıpırdanmak. قىمىلدالماق.

kıpırdatmak. مىدىرلاتماق، قىمىلداتماق.

kıpıştırmak. كۆزىنى ھىپىلداتماق.

kıpkıl. s. چارساقال.

kıpkırmızı. s. قىپقىزىل.

kıpmak. تېز يۇمۇپ ئاچماق (كۆزنى).

kır[1]. s. بوز، چار:
«Kır at — بوز ئات.
Kır sakal — چارساقال.»

kır[2]. is. ① شەھەر ئەتراپى. ② ئوچۇقچىلىق (يەر).

kıraat, – tı. is. ① ئوقۇش. ② ئوقۇش كىتابى.

kıraatçı. i. s. ئوقۇغۇچى، قىرائەت قىلغۇچى.

kıraat. hane. is. قىرائەتخانە.

kıraç. s. ئۈنۈمسىز (تۇپراق).

kırak, – ğı. is. ① تاغ قاپتىلى. ② قىرغاق، كانار، ياقا.

kıral. is. ① قىرال. ② چوڭ ئۇستا:
«Yunan kıralı — يۇنان قىرالى.
Satranç kıralı — شاھمات ئۇستىسى.»

kıralcı. is. s. قىرال تەرەپدارى.

kıralice. is. قىرالىچە - قىرالنىڭ

خوتۇنى ياكى قىراللىق قىلغۇچى ئايال:
«Güzellik kıraliçesi — گۈزەللىك قىرالىچىسى.»

kıraliyet, – ti. is. ar. قىراللىق.

kırallık, – ğı. is. ① قىراللىق. ② قىراللىق دۆلەت.

kıran¹. s. يارغان، چاقىقان (نەرسىنى):
«Taş kıran — تاش چاقىقان.
Odun kıran — ئوتۇن يارغان.»

kıran² -si ① قىرغاق، كانار. ② تاغ باغرى، تاغ قاپتىلى، تاغ سىرتى.

kırânât. is. يىقىنلىشىش، بىر يەرگە توپلىنىش.

kıranta. is. it. ① چاچلىرى ئاقىرىشقا باشلىغان ئوتتۇرا ياشلىق ئەر كىشى. ② قىياپىتى كېلىشكەن (ئەر كىشى). ③ چاچلىرى چارلاشقان.

kırat, – tı. is. ① ئالماس، زۇمرەت قاتارلىق قىممەت باھا تاشلارنىڭ ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى - كىرات. ② قەدىر - قىممەت، خاراكتېر.

kırba. is. ar. ① تۇرسۇق. ② هاراقكەش، پىيانىچىك. ③ كىچىك باللاردىكى قورساق كۆپۈپ چىققان كېسەللىك.

kırbacı. is. ① قورساق كۆپۈپ چىققان كېسەلگە مۇپتىلا بولغان باللارنى ئوقۇپ داۋالىغۇچى باخشى. ② تۇلۇم، تورسۇق ياساپ ساتقۇچى.

kırbaç, – cı. is. ئۇزۇن قامچا.

kırbaçlamak. قامچىلىماق، قامچا بىلەن ئۇرماق.

kırbaçlanmak. قامچىلانماق، قامچا بىلەن ئۇرۇلماق.

kırcın. is. هايۋانلار قىرغىنچىلىقى، هايۋانلاردىكى يوقۇملۇق كېسەل.

kırç. is. قىراۋ.

kırçıl. s. ① بوز، چار. ② قىرى، ياشانغان. ③ قىسقا يۇڭ، تۈك:
«Kırçıl at — بوز ئات.
Kırçıl sakal — چارساقال.»

kırçıllaşmak. بوز هالغا كەلمەك، چارلىشىشقا باشلىماق.

kırçoz. is. ئوتتۇرا ياشلىق، بۇرۇتلۇق ئادەم.

kırçozlaşmak. ئوتتۇرا ياشلىق تۇرۇپ، ساقاللىرى ئاقىرىشقا باشلىماق.

kırd. is. ar. مايمۇن.

kırdırmak. پارچىلاتماق، ئۇۋاتتۇرماق، چاقتۇرتماق، ياردۇرتماق.

kıredi. → **Kredi.**

kırgın. s. ① رەنجىمەك، كۆڭلى يېرىم بولماق، ئەپسۇسلانماق. ② كۈچسىزلانماق. ③ هايۋانلاردا بولىدىغان يۇقۇملۇق كېسەللىك. ④ قىرغىن (ئۆلتۈرۈش):
« Hiç beklemdiğim dąvranışından ötürü ona biraz kırgınım — كۈتمىگەن هەرىكىتىدىن بىرئاز ئەپسۇسلاندىم.
Soğuklar bu günlerde kırgındır — بۇ كۈنلەردە سوغۇقنىڭ كۈچى قالمىدى.»

kırgınlık, – ğı. is. ① قىرغىنلىق. ② بىئاراملىق، كۆڭلى يېرىملىق.

Kırgız. is. öz. قىرغىز:
«Kızılsu kırgız özerk ili — قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستى.»

Kırgızca. is. قىرغىزچە، قىرغىز تىلى.

Kırgızistan. is. öz. قىرغىزىستان.

kırıcı. s. ① قىرغۇچى، چاققۇچى.

② كۆڭۈل ئاغرىتقۇچى. ③ سەرراپ.

kırık¹. s. is. ① سۇنۇق. ② شالغۇت.
③ سۇنۇق پارچە:
«1. Kırık kol — سۇنۇق قول.
2. Kırık elma — شالغۇت ئالما.
3. Cam kırığı — ئەينەك سۇنۇقى.»

kırık². is. بىر ئايالنىڭ ئوينىشى، ئاشنىسى.

kırıkçı. is. سۇنۇقچى، تېڭىقچى (تېۋىپ).

kırıkçılık, – ğı. is. تېڭىقچىلىق، سۇنۇقچىلىق.

kırıklık, – ğı. is. بەدەندە ھېس قىلىنىدىغان يەڭگىل راھەتسىزلىك.

kırılgan. s. ئوڭاي سۇنىدىغان، ئاسان چېقىلىدىغان.

kırılma. is. ① چېقىلىش، سۇنۇش. ② سىنىق يېرۇش. ③ ئىككى تەرەپكە ئۆزىنى تاشلاپ مېڭىش.

kırılmak. ① چېقىلماق، سۇنماق. ② يىرتىلماق. ③ بىرسىگە ئاچچىقلانماق. ④ ئازايماق، يىقالماق. ⑤ قىرىلىپ كەتمەك (كېسەللىك ۋە ئۇرۇش سەۋەبىدىن). ⑥ كونىرىماق:
« Bardak kırıldı — ئىستاكان چېقىلدى.
Gömleğin yakası kırıldı — كۆينەكنىڭ ياقىسى يىرتىلدى.»

kırım¹. is. öz. قىرىم (سوۋېت ئىتتىپاقىدا).

kırım². is. ① قىرىلىش (تۈركۈملەپ ئۆلۈش). ② يىرتىلغان ياكى سۆكۈلگەن يەر (كىيىمنىڭ). ③ ھايۋانلارنىڭ توپى بىلەن ئۆلۈشى.

kırıntı. is. پارچە، ئۇۋاق:
«Ekmek kırıntısı — نان ئۇۋىقى.»

kırşık. s. ① قاتلانغان، پۈرلەشكەن. ② قورۇق.
« Kırışık yüz — پۈرلەشكەن يۈز.
Yüzünde hiç kırışık yok — يۈزىدە زادى قورۇق يوق.»

kırışmak. ① پۈرلەشمەك، كىرىشمەك. ② سىقۇشتۇرماق. ③ جىلۋە قىلماق:
« Çarşap kirişmiş — چارشاپ پۈرلىشىپ كېتىپتۇ.
Yumurta kırışmak — تۇخۇم سىقۇشتۇرماق.»

kırıtmak. جىلۋە قىلماق، جىلۋىلەنمەك.

kırk, – kı. s. قىرىق (سان):
«Kirik gün — قىرىق كۈن.»

kırkı. is. يۇڭ قىرقىش قايچىسى، قىرقىم قايچىسى.

kırkıcı. is. يۇڭ قىرقىغۇچى، قىرقىمچى.

kırkım. is. ① قىرقىم. ② قىرقىم ۋاقتى.

kırkımcı. is. يۇڭ قىرقىغۇچى، قىرقىمچى.

kırklar. is. كۆرۈنمەيدىغانلەر، ئۇزۇن زامان كۆرۈنمىگەنلەر:
«Kirklara karışmak — كۆرۈنمىگەنلەر بىلەن كۆرۈشمەك.»

kırkıncı. s. قىرقىنچى.

kırkıntı. is. ① بىر نەرسىنىڭ يىپى ياكى ئۇچىدىن قىرقىلغان ياكى كېسىلگەن قىسىملار. ② كېسىلگەن چاچ ياكى ساقال، قىرقىندا.

kırklamak. ① قىرىق قېتىم قىلماق. ② كۆپ يۇماق.

kırklı. s. قىرىق كۈنى توشمىغان:
«Kirkli çocukla sokaga çikil-

maz - قىرقى ئەمدىلا توشقان بالىنى
كوچىغا ئىلىپ چىقىشقا بولمايدۇ.»

kırklık. is. ① بوۋاق ئۇچۇن ھازىر-
لانغان يۆگەك، زاكا. ② يۇڭ قىرقىش
قايچىسى.

kırkmak. قىرقىماق، كەسمەك.

kırk merdiven. is. تىك يوقۇش.

kırlağan. is. ① يۇقۇملۇق كېسەل.
② ۋابا كېسىلى.

kırlangıç. is. ① قارلىغاچ. ② بېزى-
لارنى ئايلىنىپ يۈرۈپ كۆز ئاغرىقىنى
داۋالايدىغان تىۋىپ.

kırlant. is. it. گۈللۈك زىننەت،
بېزەك.

kırlaşmak. بوزلاشماق، چارلاشماق.

kırlık[1], **– ğı.** is. بوز، چارلاشقان
چاچ.

kırlık[2], **– ğı.** is. ① بوز يەر. ②
شەھەر سىرتىدىكى ئوچۇقچىلىق. ③ ئايال-
لارنىڭ باش ياغلىقى.

kırma. is. ① قاتلاش. ② قىرىق
ئاتار مىلتىق. ③ جىرىس (ئۇن)، يانجىل-
غان ياكى ئۇۋۇتىلغان دان.

kırmacı. is. ① كىتاب قاتلىغۇچى.
② تۈگمەن، تۈگمەنچى.

kırmak. ① چاقماق. ② يانجىماق.
③ يوق قىلماق. ④ ئەرزانلاتماق،
كېمەيتمەك:

«1. Taş kırmak — تاش چاقماق.
2. Arpa kırmak — ئارپا يانجىماق.
3. Bu yil soğuk çok hayvani
kirdi — بۇ يىل سوغۇق كۆپ
ھايۋاننى يوق قىلدى.
4. Fiyat kırmak — باھانى ئەر-
زانلاتماق، باھانى كېمەيتمەك.»

kırmalamak. ① ئۇششاقلىماق، توغرى-
لىماق. ② پۈرمە چىقارماق.

kırmızı. s. قىزىل.

kırmızılık, – ğı. is. قىزىللىق.

kırmızımsı. s. قىزىلغا مايىل.

kımızımtrak. s. قىزىلغا مايىل.

kırnak, – ğı. is. ① ئايال قۇل.
② گۈزەل قىز ياكى گۈزەل ئايال.

kırpık. s. ① قىرقىلغان، قىرقىلىق.
② كېسىلگەن، كېسىك.

kırpılmak. قىرقىلماق، كېسىلمەك.

kırpıntı. is. قىرقىلغان ۋە كېسىلگەن
نەرسىدىن چىققان پارچىلار، پۈرۈچ:
«Kumaş kırpıntısı — رەخت پۈرۈچى.»

kırpırmak. يىرۇق تەسىرىدىن كۆزنى
چىمىلداتماق.

kırpıştırmak. كۆزنى چىمىلداتماق
(ئېچىپ يۇمماق).

kırtasiye. is. ar. ① قەلەم، قەغەز،
سىياھ، دەپتەر قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي
ئاتىلىشى. ② ئىدارىلەرنىڭ ئىش
خىراجىتى.

kırtasiyeci. is. يېزىق قوراللىرىنى
ساتقۇچى.

kırtasiyecilik, – ği. is. قەغەز،
قەلەم ۋە سىياھ سودىگەرچىلىكى.

kırtipil. s. قىممەتسىز، ئېتىبارسىز،
پەرىشان.

kısa. s. ① پاكار. ② قىسقا.

kısaca. s. ① پاكارغىنا. ② قىسقا،
كالتا:
«Kısaca boylu — پاكار بويلۇق.»

kısacık. s. ① بەك قىسقا، بەك كالتا.
② بەك پاكار.

kısaç, – cı. is. ① قىسقۇچ (تۆمۈر-

چىلەرنىڭ). ② قىسقۇچپاقىنىڭ نەرسە-
لەرنى تۇتۇپ قىسىشقا يارايدىغان
ئەزاسى.

kısa . dalga. is. قىسقا دولقۇن:
«Pekin radyosu Türkiyeye kisa dalgalarda yayin yapmaktadır — بېيجىڭ رادىئوسى تۈركىيىگە قىسقا دولقۇندا رادىئو بېرىدۇ.»

kıskaçlamak. ① قىسقۇچ بىلەن تۇتماق. ② كونا زاماندا گۆشنى قىسىپ بېرىدىغان قىسقۇچ.

kısalık, — ğı. is. قىسقىلىق.

kısalmak. قىسقىراپ كەتمەك، كالتەرىماق:
«Yikanınca kumaş kisaldı — يۇغانسېرى رەخت قىسقىراپ كەتتى.»

kisaltmak. قىسقارتماق، قىسقا (پاكار) كۆرسەتمەك.

kısas. is. ar. قىساس، ئىنتىقام.

kısık, — ğı. is. ① قىسىق. ② بوغۇق ئاۋاز. ③ تار كېچىك.

kısıklı. is. ① سۇيى ئاز بولاق. ② تاشلاردىن ئېقىپ چىققان سۇ.

kısıklık, — ğı. is. بوغۇقلۇق:
«Ses kisikliği — ئاۋازنىڭ بوغۇقلۇقى.»

kısılmak. ① قىسىلماق، بوغۇلماق. ② ئازايماق:
«1· Sesi kisildi — ئاۋازى بوغۇلدى.
2· Yürek kisildi — يۈرەك قىسىلدى.
3· Musluğun suyu kisildı — تۇرۇبىنىڭ سۇيى ئازايدى.»

kısım. is. قىسىم، بۆلۈك، پارچە:
« Bir kisim buğday — بىر قىسىم بۇغداي.
Memleketin bir kısmı — يۇرتنىڭ بىر قىسمى.»

kısımlamak. سىقىملىماق.

kısıntı. is. ئوڭايسىزلىق، چەكلىمە.

kısır. s. ① قىسىر. ② ئۈنۈمسىز:
«Kısır inek — قىسىر ئىنەك.
Kısır toprak — ئۈنۈمسىز يەر.»

kısırlaşmak. قىسىر قالماق.

kısırlaştırmak. تۇغماس قىلىپ قويماق (ئوپېراتسىيە يولى بىلەن).

kısırlık, — ğı. is. قىسىرلىق.

kıskaç, — cı. is. قىسقۇچ، مىچىن.

kıskanç. s. قىزغانچۇق، ھەسەتخور، كۆندەش.

kıskançlık, — ğı. is. قىزغانچۇقلۇق، ھەسەتخورلۇق، كۆندەشلىك.

kıskandırmak. قىزغاندۇرماق، ھەسەت قىلدۇرماق.

kıskanılmak. قىزغانماق.

kıskanmak. قىزغانماق.

kısmak. ① قىسماق، تېجىمەك. ② ھەسەت قىلماق:
«Masrafı kısmak — خىراجەتنى تېجىمەك.»

kısmen. z. ar. قىسمەن، بىر قىسىم:
«Eşyayı kısmen gönderdim — نەرسە - كېرەكنى قىسمەن ئەۋەتتىم.»

kısmet, — ti. is. ar. تەلەي، بەخت:
«Bu çocuğun kısmeti açık olacak — بۇ بالىنىڭ بەختى ئوچۇق بولغۇدەك.»

kısmetsiz. s. تەلەيسىز، بەختسىز.

kısmî. s. بىر قىسىم، قىسمەن.

kısrak. is. بايتال.

kıssa. is. ar. ① قىسسە، رىۋايەت. ② سەرگۈزەشت.

kıssahan. is. ئىسلام دۆلەتلىرىدە ھېكايە

سۆزلىگۈچى.

kıstas. is. ar. ئۆلچەم، مىزان.

kıstırılmak. قىستۇرۇلماق.

kıstırmak. ① قىستۇرماق. ② قاچالمايدىغان ھالغا چۈشۈرۈپ قويماق:

«Parmağını kapıya kıstırdı — بارمىقىنى ئىشىككە قىستۇردى.»

kış. is. قىش:

«Kış geceleri uzun olur — قىش كېچىلىرى ئۇزۇن بولىدۇ.»

kışçı. is. قىشنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن يېنىك بىر جىنايەت ئىشلەپ تۈرمىگە كىرگۈچى.

kışın. z. قىش بويىچە، قىشچە.

kışir. is. ar. ① شۆپۈك، پوست (مېۋە - چېۋىلەرنىڭ). ② يەر يۈزى.

kışırlanma. is. سويۇلۇش، قوپۇرۇلۇش (تاختاينىڭ سىرى).

kışkırtı. is. كۈشكۈرتۈش، ئوت قۇيرۇقلۇق.

kışkırtıcı. s. كۈشكۈرتكۈچى، ئوت قۇيرۇقلۇق قىلغۇچى.

kışkırtılmak. كۈشكۈرتۈلمەك.

kışkırtmak. ① ئۈركۈتۈپ قاچۇرماق (قۇش ياكى توخۇنى). ② يامان ئىشقا باشلىماق.

kışla. is. ھەربىي لاگېر.

kışlak, – ğı is. قىشلاق.

kışlama. is. ① قىشنى ئۆتكۈزۈش، قىشلاش. ② يامغۇر ۋە بورانلاردا پاراخوتلارنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرماي پورتتا تۇرۇشى.

kışlamak. قىشلىماق:

«Askerler siperlerde kışladı — ئەسكەرلەر لاگېردا قىشلىدى.»

kışlatmak. قىشلاتماق.

kışlık. s. قىشلىق:

«Kışlık giyisi — قىشلىق كىيىم.»

kıt, – tı. s. قىس، كەم، يېتەرسىز، ئاز:

«Bu yıl mahsul kıt — بۇ يىل مەھسۇلات ئاز.»

kıt'a. is. ar. ① قىتئە. ② ئەسكەرلەر بىرلىكى. ③ شېئىرنىڭ بىر تۈرى — قىتئە. ④ مەملىكەت. ⑤ پارچە، دانە. ⑥ ھەجىم. ⑦ ھۆسنى خەت يېزىلغان لەۋھە:

«Asya kıt›ası — ئاسىيا قىتئەسى.

Kıtası büyük bir kitap — ھەجمى چوڭ بىر كىتاب.»

kıtâ. is. ar. → **Kesme.**

kıtal, – li. is. ar. ① قىرغىنچىلىق. ② بىر - بىرىنى ئۆلتۈرۈش.

kıtıklamak. تولدۇرماق، بېردىماق.

kıtıpıyos. s. قىممەتسىز، ئەھمىيەتسىز، ئەسكى:

«Kıtıpıyos bir hayvana binmiş, sürüyordu — ئەسكى ھايۋانغا مىنىپتىكەن، ئەپقېچىپتۇ.»

kıtır. is. ① ئوتقا پۇچىلانغان قوناق دانىسى. ② يالغان، ئويدۇرما سۆز ياكى خەۋەر.

kıtırcı. s. يالغانچى.

kıtır kıtır. s. غۇچۇر - غۇچۇر:

«Kurt kuzuyu kıtır kıtır yemiş — بۆرى قوزىنى غۇچۇر - غۇچۇر يېدى.»

kıtlaşmak. قەھەتلەشمەك، قىسلاشماق.

kıtlık, – ğı. is. قەھەتچىلىك، ئاچارچىلىق، قىسلىق، يېتەرسىزلىك، ئازلىق:

«Tahıl kıtlığı — ئاشلىق يېتەرسىزلىكى.»

kıvam. is. ar. ① قىيام، قويۇقلۇق. ② ئويغۇنلۇق، ماسلىق. ③ ئاساس.

kıvamlandırmak. قىيام ھالغا كەلتۈرمەك، قويۇقلاشتۇرماق.

kıvamlanmak. ① قويۇقلاشماق. ② قىيامغا كەلمەك. ③ پىشىپ يېتىشمەك.

kıvanç. is. مەمنۇنلۇق، خۇشلۇق.

kıvandırmak. مەمنۇن قىلماق، خۇش قىلماق.

kıvanmak. مەمنۇن بولماق، خۇش بولماق.

kıvılcım. is. ① ئوت ئۇچقۇنى. ② تۆمۈر ۋە تاشقا ئوخشاش ماددىلارنىڭ قاتتىق سۈركىلىشى ۋە بىر - بىرىگە ئۇرۇلۇشىدىن ھاسىل بولىدىغان ئوت زەررىلىرى.

kıvılcımlanmak. ئوت ئالماق، تۇتاشماق.

kıvırcık. s. بۇجۇغۇر، بۈدۈر:

«Kıvırcık saç — بۇجۇغۇر چاچ.»

kıvır kıvır. s. بۇجۇر - بۇجۇر:

«Saçları kıvır kıvır — چاچلىرى بۇجۇر - بۇجۇر.»

kıvırmak. ① بۇجۇغۇر قىلماق، بۈدۈر قىلماق. ② بېجىرمەك. ③ ئويدۇرۇپ سۆزلىمەك. ④ ئازماق، چەتلەشمەك:

«1. Saçlarını kıvırmak — چاچلىرىنى بۈدۈر قىلماق.

2. Bu işi onun kadar kimse kıvıramaz — بۇ ئىشنى ھېچكىم ئۇنىڭچىلىك بېجىرەلمەيدۇ.

3. Gene yalanları kıvırmaya başladı — يەنە يالغان ئويدۇرۇشقا باشلىدى.

4. Araba birden bire sağa kıvırdı — ھارۋا بىردىنلا چەتلەشتى.»

kıvırtmak. بۇجۇغۇرلاتماق.

kıvır zıvır. s. ئەھمىيەتسىز، قىممىتى يوق:

«Bu pek öyle kıvır zıvır bir sergi değil — بۇ بەك ئەھمىيەتسىز كۆرگەزمە ئەمەس.»

kıvrak. s. ① جانلىق، تېتىك. ② كېلىشكەن، ياراشقان:

«Kıvrak bir adam — جانلىق بىر ئادەم.

Kıvrak bir kıyafet — كېلىشكەن بىر قىياپەت.»

kıvramak. پۈرلەشمەك.

kıvranmak. ① تولغانماق. ② دەرد تارتماق، قىينالماق:

«Zavallı sesini çıkarmadan kıvraniyor — بىچارە ئۈن - تىن قىلماي، تولغىنىپ تۇرىدۇ.

Yoksulluk içinde kıvranmak — كەمبەغەللىكتە قىينالماق.»

kıvrık. s. ① تولغىماچ، بۇرما، قايرىلما. ② پۈرلۈك، قاتلاقلىق:

«1. Kıvrık bıyık — تولغىماچ بۇرۇت.

2. Kıvrık saç — قايرىلما ساچ.

3. Kenarları kıvrık bir elbise — پۈرلىشىپ كەتكەن كىيىم.»

kıvrılmak. ① بۇجۇغۇرلاشماق. ② پۈرلەشمەك. ③ تۈرۈلمەك، تۈگۈلمەك.

kıvrım. bağırsak, — ğı. is. ياغلىق ئۈچەيىنىڭ كۆتەن بېشى.

kıya. is. ئېغىر جىنايەت.

kıyacı. is. جىنايەتچى.

kıyafet, — ti. is. ar. ① قىياپەت، كۆرۈنۈش. ② قىلىق. ③ كىيىنىش. ④ شەكىل. ⑤ ھەربىي كىيىم.

kıyafetli. s. قىياپەتلىك:

«Asker kıyafetli — ئەسكەر قىياپەتلىك.»

kıyafet-name. is. ar. كىيىم - كېچەك شەكلىنى تونۇشتۇرغان كىتاب.

kıyafetsiz. s. كىيىنىشى، كۆرۈنۈشى سەت.

kıyak. s. گۈزەل، پاساھەتلىك:

«Kıyak bir söz — پاساهەتلىك سۆز.»
kıyakçı. is. ① دو چىققۇچى (قىماردا). ② ئەپىۋنكەش، نەشكەش.
kıyaklaşmak. گۈزەللەشمەك.
kıyaklık,–ğı. is. گۈزەللىك، گۈزەل قىلىق ۋە ھەرىكەت.
kıyam. is. ar. ① ئۆرە (تىك) تۇرۇش. ② ئىسيان. ③ بىر ئىشقا كىرىشىش.
kıyamet,–ti. is. ① قىيامەت، ئاخىرەت (ئۆلۈكلەر تىرىلىپ مەھشەردە توپلىنىدىغان زامان). ② قاتتىق ۋاراڭ - چۇرۇڭ. ③ پالاكەت، بالا - قازا!.
kıyas. is. ar. ① قىياس. ② سېلىشتۇرۇش. ③ ئوخشىتىش:
«Bu adamı başkalarına kıyas edemeyiz — بۇ ئادەمنى باشقىلارغا ئوخشىتالمايمىز.
Geçen yıla kıyasla iyidir — ئۆتكەن يىلغا سېلىشتۇرغاندا ياخشى»
kıyasen. قىياسەن.
kıyasıya. z. ① ئۆلگىچىلىك. ② مۇدھىش، شىددەتلىك:
«Kıyasıya vurdu — ئۆلگۈدەك ئۇردى.»
kıyasi. s. ar. قائىدىگە، قانۇنىيەتكە ئۇيغۇن.
kıyaslamak. سېلىشتۇرماق، ئوخشاتماق.
kıyaslanmak. سېلىشتۇرۇلماق، ئوخشىتىلماق.
kıydırmak. ① كەستۈرمەك، قىيدۇرماق، توغراتماق. ② ئوقۇتماق (نىكاھنى).
kıygı. is. ناھەقچىلىككە ئۇچراتماق.
kıygın. is. ناھەقچىلىككە ئۇچرىغۇچى.
kıygınlık,–ğı. is. ناھەقچىلىك.
kıyı. is. ① ياقا. ② ساھىل. ③ كانار، پاسىل:
«Sandal kıyıdan gidiyor — قېيىق سۇ ياقىسىدا كېتىۋاتىدۇ.»
kıyıcı[1]. is. ① قىيغۇچى، توغرىغۇچى. ② رەھىمسىز، زالىم.
kıyıcı[2]. is. ① دەريا بويىنى سەيلە قىلغۇچى. ② دېڭىز بويلىرىنىڭ مۇھاپىزەتچىسى.
kıyıcılık,–ğı. is. رەھىمسىزلىك، شەپقەتسىزلىك، زۇلۇم.
kıyık. s. توغرالغان، قىيىلغان.
kıyılmak. ① قىيىلماق، توغرالماق. ② ئاغرىماق:
«Yorgunluktan hertarafımkıyılıyor— ھارغىنلىقتىن ھەممىلا يېرىم ئاغرىۋاتىدۇ.»
kıyım. is. ① توغرام. ② ناھەقچىلىككە ئۇچراتماق. ③ ناھەقچىلىك قىلماق. ④ كوللېكتىپ ئۆلتۈرۈلۈش.
kıyım kıyım. z. ئىنچىكە، قىيما
«Kıyım kıyım kıymak — قىيما - قىيما توغرىماق.»
kıyımlı. s. قىيىلغان، توغرالغان.
kıyın. is. زۇلۇم.
kıyınmak. ئاغرىماق:
«Vücudum kıyındı—ۋۇجۇدۇم ئاغرىدى.»
kıyıntı. is. ① ئاغرىق. ② قىرىندى:
«Midemde bir kıyıntı var — ئاشقازىنىمدا بىر كېسەل بار.
Tahta kıyıntısı — ياغاچ قىرىندىسى.»
kıyışmak. ① سۆزلەشمەك. ② تەڭ كەلمەك. ③ جاسارەت قىلماق:
«Sen onunla kıyışamazsın — سەن ئۇنىڭ بىلەن تەڭ كېلەلمەيسەن.»
kıyma. is. قىيما:
«Kıyma bıcağı — گۆش توغراش پىچىقى.

«Kıyma makinası — گۆش توغراش ماشىنىسى.»

kıymak. ① توغرىماق. ② كۆزى قىيماق:
«Et kıymak — گۆش توغرىماق.
Paraya kıyarsan bulursun — پۇلغا كۆزۈڭ قىيسىلا تاپىسەن.»

kıymalı. s. قىيمىلىق.

kıymalık,–ğı. is. قىيما قىلىشقا يارايدىغان:
«Kıymalı et — قىيمىلىق گۆش.»

kıymet,–ti. is. ar. قىممەت، قەدىر (بىر نەرسىنىڭ قىممىتى).

kıymetlenmek. قەدىر - قىممىتى ئاشماق.

kıymetli. s. ① ماددىي ۋە مەنىۋى قىممىتى بولغان، قىممەتلىك، قەدىرۋە ئېتىبارى بولغان. ② ياخشى كۆرۈلىدىغان، قەدىرلىنىدىغان. ③ ئەھمىيەتلىك. ④ شەرەپلىك.

kıymetsiz. s. قەدىر - قىممىتى بولمىغان، قىممەتسىز.

kıymetşınas. s. قەدىر - قىممەتنى بىلگۈچى.

kıymettar. s. ar · far. قىممەتلىك، قەدىرلىك.

kıymık, – ğı. is. ئۇچلۇق نەرسە (ياغاچ ياكى سۆڭەك):
«Elime kıymık battı — قولۇمغا ئۇچلۇق نەرسە پاتتى.»

kıymıklanmak. ئۇچلۇق هالغا كەلتۈرمەك.

kıyrak. s. يېقىن، قوشنا.

kıyrat,–tı. is. ئالماس، ئۈنچە قاتارلىقلارنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

kız[1]. is. قىز:
«Üç kızım var — ئۈچ قىزىم بار.»

kız[2]. is. سۇمبۇلە (يۇلتۇزنىڭ ئىسمى).

kızak. is. چانا.

kızamık,–ğı. is. قىزىل (كېسەل):
«Çocuğum kızamık hastalığına tutuldu — بالام قىزىل كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالدى.»

kızamıkçık,–ğı. is. قىزىلغا ئوخشاش ۋە ئۇنىڭدىن يېنىك بالىلار كېسىلى، ئىسكارلاتىنا.

kızamıklı. s. قىزىل چىققان:
«Kızamıklı çocuk — قىزىل چىققان بالا.»

kızan[1]. is. ① ئوغۇل بالا، ياش يىگىت. ② قوراللىق يېزا يىگىتى.

kızan[2]. is. جۇپلىشىش، هەۋىسى قوزغىلىش، كۈيلەش (هايۋان).

kızanlamak. كۈيلىمەك.

kızarmak. ① قىزارماق. ② خىجىل بولۇپ يۈزى قىزارماق. ③ تاۋىدا پىشۇرماق:
«1· Domatesler kızarmaya başladı — پەمىدورلار قىزىرىشقا باشلىدى.
2· Bu sözü işitince kızardı — بۇ سۆزنى ئىشتىپ يۈزى قىزاردى.
3· Bu et iyi kızarmış— بۇ گۆش ياخشى پىشىپتۇ.»

kızartı. is. ① قىزىرىپ قالغان يەر. ② ئۇششاق چېكىم - چېكىم قىزىللار. ③ قىزىل داغ. ④ قىزىللىق.

kızartıcı. s. خىجىل بولۇشقا سەۋەب بولىدىغان، خىجىل قىلىدىغان.

kızartmak. ياغدا قىزارتماق، پىشۇرماق:
«Balık kızartmak— بېلىق پىشۇرماق.»

kız.böceği. is. يىڭناغۇچ (هاشارات).

kızdırılmak. ① تاۋىدا ياكى ياغدا پىشۇرۇلماق. ② ئاچچىقلانماق.

kızdırmak. ① ئاچچىقىنى كەلتۈرمەك. ② ئىسسىتماق، ياغدا قىزدۇرماق.

kızgın. s. ① ئىسسىق، قىزىق. ② خاپا. ③ بۇرغۇسىغا كىرگەن، كۈيەككە كىرگەن:
«Kızgın yağ — قىزىق ياغ.
Kızgın bir boğa — بۇرغۇسىغا كىرگەن بۇقا.»

kızgınlık, – ğı. is. ① قىزىقلىق، ئىسسىقلىق. ② خاپىلىق. ③ چىشى هايۋانلارنىڭ كۈيەككە كىرىشى، كۈيلىشى.

kızgırmak. (يىلان) جارقىرىماق، چىرقىرىماق.

kızıl. s. ① قىزىل. ② ھەددىدىن ئارتۇق:
«Kızıl bayrak — قىزىل بايراق.
Kızıl deli — قىپقىزىل ساراڭ.»

kızıl· ay. is. قىزىل كرېست.

kızıl· baş. is. شىئە مەزھىپىنىڭ بىر تارمىقىغا بېرىلگەن نام.

kızılca. s. ① قىزىلغا مايىل، قىزغۇچ. ② ئاياللار يۈزىگە سۈرىدىغان ئەڭلىك. ③ ئالتۇن ئاقچا، ئالتۇن.

kızıl . haç. is. öz. قىزىل كرېست جەمئىيىتى.

kızıl· kanad. is. قىزىل قاناتلىق بېلىق.

kızıllık, – ğı. is. ① قىزىللىق. ② شەپەق:
«Akşam kızıllığında — ئاخشام شەپىقىدە.»

kızılmak. خاپا بولماق:
«Böyle şeylere kızılırmı? — بۇنداق ئىشلارغىمۇ خاپا بولغۇلۇقمۇ؟»

kızılsı. s. قىزىلغا مايىل، قىزغۇچ.

kızıltı. is. ① سۇس قىزىل. ② بىر يەرگە ئەكس ئەتكەن قىزىللىق.

kızışık. s. شىددەتلىك.

kızışmak. ① ئىسسىماق، شىددەتلەنمەك، ئۇلغايماق. ② قىزىشماق. ③ هايۋانلارنىڭ جىنسىي تەلپى ئاشماق:
«Kavga kızıştı — جېدەل ئۇلغايدى.
Güreşçiler kızıştı — چېلىشچىلار قىزىپ كەتتى.»

kızıştırmak. ① قىزىشتۇرماق، ئۇلغايتماق، شىددەتلەندۈرمەك. ② ھەۋىسىنى ئاشۇرماق.

kız· kardeş. is. قىز قېرىنداش، ھەمشىرە.

kızlık, – ğı. is. قىزلىق.

kızmak. ① قىزىماق، ئىسسىماق. ② خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق. ③ كۈيەككە كىرمەك:
«Tavanın sapı kızdı — تاۋىنىڭ سېپى قىزىپ كەتتى.»

kibar. s. ar. ① ئالىيجاناب، ئۇلۇغ. ② يېقىشلىق، يارىشىملىق:
«O pek kibardır, öyle sözler söylemez — ئۇ بەك ئالىيجاناب ئادەم، ئۇنداق سۆزلەرنى قىلمايدۇ.
Kibar bir giyim — ياراشقان بىر كىيىم.»

kibarlaşmak. ① ئالىيجانابلاشماق. ② كىبىرىسى ئاشماق.

kibarlık, – ğı. is. ① ئالىيجانابلىق. ② كىبىرلىك.

kibir. is. ar. كىبىر، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش.

kibirlenmek. كىبىرىسى ئاشماق، ئۆزىنى چوڭ تۇتماق.

kibirli. s. كىبىرلىك، تەكەببۇر.

kibrit, – ti. is. ar. ① سەرەڭگە. ② توغرا يول كۆرسەتكۈچى. ③ قىزىل.

kibritçi. s. ① سەرەڭگە ساتقۇچى.

② پىخسىق، بىخىل.
kibritlik, —ği. is. سەرەڭگە قويۇلىدىغان يەر.
kibutz. is. ئىسرائىلىيىدە دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش كوپىراتىپى.
kifayet, —ti. is. ar. يېتەرلىك، تولۇق.
kifayetli. s. يېتەرلىك.
kifayetsiz. s. يېتەرسىز.
kifoz. is. fr. ① دۆڭ. ② دۈمچەك.
kihalet, —ti. is. ① سۇرمە تارتىش. ② كۆز دوختۇرى.
kikirik. s. is. ① هەم ئېگىز، هەم زەئىپ ئادەم. ② خاسىڭ، يەر ياڭىقى.
kiklâ. is. بېلىقنىڭ بىر تۈرى.
kiklon. is. yun. شىددەتلىك بوران، قۇيۇنتاز.
kil. is. هەيكەلتىراشلىقتا ئىشلىتىلىدىغان يېپىشقاق توپا، سېغىز توپا.
kile. is. ar. ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى:
«Bir kile buğday— بىر كىلە بۇغداي.»
kiler. is. far. يېمەك - ئىچمەك ئامبىرى.
kilim. is. ① پالاز. ② كەمبەغەل ۋە دەرۋىشلەرنىڭ كىگىز كىيىمى.
kilimçi. is. پالاز توقۇغۇچى ياكى ساتقۇچى.
kilimçilik, —ği. is. پالازچىلىق.
kilise. is. yun. ① چېركاۋ. ② خرىستىئان مەزھەپلىرى.
kilisi. is. شور بېسىپ كەتكەن، شورلۇق.
kilit, — di. is. ① قۇلۇپ. ② چاق ئوقىنىڭ چوكىسى. ③ ئاتنىڭ پېشانىسىدىكى ئاق قاشقا:
«Sandık kiliti — ساندۇق قۇلۇپى.»
kilitçi. is. قۇلۇپساز.
kilitçilik, —ği. is. قۇلۇپسازلىق.

kilitlemek. ① قۇلۇپلىماق، قۇلۇپ سالماق. ③ سولاپ قويماق.
kilıtlenmek. ① قۇلۇپلانماق، سولانماق. ② مەھكەم باغلانماق.
kilitletmek. ① قۇلۇپلاتماق، سولاتتۇرماق، ئەتكۈزمەك.
kilitli. s. قۇلۇپلاقلىق، ئېتىكلىك:
«Kilitli bir sandık — قۇلۇپلاقلىق ساندۇق.»
kiliz. is. قومۇش.
kilizman, kilizmen. is. قومۇشلۇق.
kilk. is. قومۇش قەلەم.
killi. s. سېغىزلىق:
«Killi toprak — سېغىزلىق توپا.»
kilo. is. yun. كىلو:
«1. Kilo almak — سەمرىمەك.
2. Kilo vermek — ئورۇقلىماق.
3. Bir kilo et — بىر كىلو گۆش.»
kilo. gram. is. yun. كىلوگرام، كىلو.
kilo. gram kuvvet. is. كىلوگرام كۈچ.
kilo. gram metre. is. yun. كىلوگرام مېتىر.
kilo. metre. is. yun. كىلومېتىر.
kilo. vat. is. كىلوۋات.
kils. is. ar. هاك تېشى، بور.
kilsî. s. ar. بورلۇق.
kilüs. is. yun. خىلۇس (ئۈچەي چاۋىسى، لىمفا قانىلىدىكى سۈيۇقلۇقنىڭ ئاشقازان ئاستى بېزى، ئۆت، ئۈچەي سۈيۇقلۇقلىرى بىلەن قوشۇلۇشىدىن هاسىل بولغان، كىسلاتالىقنى يوقاتقان سۈتسىمان سۈيۇق جىسىم).
kilye. is. ar. بۆرەك.
kilyevi. s. بۆرەكسىمان.
kim. كىم:

« Bunu kim yaptı? — بۇنى كىم
قىلدى؟

Kim çalışırsa kazanır — كىم
ئىشلىسە چىشلەيدۇ.»

kimlik,–ği. is. ① سالاھىيەت. ② شەخ-
سىي گۇۋاھنامە:

«Kimlik belgesi — شەخسىي گۇۋاھنامە،
نوپۇس دەپتىرى.»

kimi, kimisi. بەزى، بەزىسى:

« kimi gelir, kimi gelmez —
بەزىسى كېلىدۇ، بەزىسى كەلمەيدۇ.

Bu evlerin kimisi küçüktür —
بۇ ئۆيلەرنىڭ بەزىسى كىچىك.»

kimişke. is. تەگلىمات، گۈللۈك كىگىز.

kimino. is.japon. ياپونلۇق ئەر-ئاياللار
كىيىدىغان يېڭى، ئېتەكى ئۇزۇن كىيىم.

kimse. is. ① كىملىكى نامەلۇم. ②
ھېچكىم:

« Içerde oturan kimseleri — ئىچ-
كىرىدە ئولتۇرغانلار.

Bugün kimse gelmedi — بۈگۈن
ھېچكىم كەلمىدى.»

kimsecik,–ği. is. ھېچكىم، ھېچ
كىشى.

kimsesiz. s. ① ئىگە-چاقىسىز،
قارانچۇقى بولمىغان. ② كىشىسىز، يالغۇز:

«Kimsesiz çocuk — ھېچكىمى يوق بالا.»

kimsesizlik,–ği. is. ① يالغۇزلۇق.
② ئىگە-چاقىسىزلىق.

kimüs. is. yun → **Kilüs.**

kimya. is. ar. خىمىيە:

«Kimya harbi — خىمىيۋى ئۇرۇش.»

kimyaci. is. خىمىك، خىمىيىگەر.

kimyager. is. ar. خىمىك.

kimyasal. s. خىمىيۋى.

kimyavi. s. → **Kimyasal.**

kimyoni. is. زەيتۇن رەڭگىدە.

kin. is. far. ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت:

«Kin beslemek — ئۆچمەنلىك
ساقلىماق.»

kinaye. is. ar. كىنايە، تەنە:

«Kinaye yoluyla söylemek — كىنايە
يولى بىلەن سۆزلىمەك.»

kinayeli. s. كىنايىلىك، تەنىلىك.

kinci. s. ئاداۋەت ساقلىغۇچى.

kindar. s. far. → **Kinci.**

kineskop. is. fr. كىنېسكوپ (تېلېۋىـ
زور ئاپپاراتىدا تەسۋىر كۆرسەتكۈچى لامپا).

kinetik. s.yun. ھەرىكەت، ھەرىـ
كەتچان.

kip,–pi. is. ① ئۆلچەم، ئەندىزە،
قېلىپ، مودېل. ② سۈپەت:

«Bir maddenin şekli bir kiptir, ağırlığı ise sanlarından biridir — بىر ماددىنىڭ شەكلى بىر سۈپەت، ئېغىر-
لىقى بولسا سانلىرىدىن بىرىدۇر.»

kir. is. ① كىر. ② خىجالەتچىلىك.
③ داغ:

«Gömleğin kiri — كۆڭلەكنىڭ
كىرى.»

kira. is.ar. ئىجارە، كىرا:

«Ev sahibi kira almaya gelecek — ئۆي ئىگىسى ئىجارە ھەققىنى ئېلىشقا
كېلىدۇ.»

kiracı. is. ① ئىجارىكەش. ② ئىجارى-
گە (كىراغا) بەرگۈچى:

«Biz bu atı kira aldık — بىز بۇ
ئاتنى كىراغا ئالدۇق.»

kiralamak. ① ئىجارىگە بەرمەك. ② ئى-

جارىگە ئالماق:
«Evi ona kiraladım, atı ondan kira aldım — ئۆينى ئۇنىڭغا ئىجارىگە بەردىم، ئاتنى ئۇنىڭدىن ئىجارىگە ئالدىم.»
kiralanmak. ئىجارىگە بېرىلمەك.
kiralı. s. ئىجارىگە ئېلىنغان، ئىجارىگە بېرىلگەن.
kiralık. s. كىرالىق، ئىجارىگە بېرىلىدىغان، ئىجارىگە ئېلىنىدىغان:
«Kiralık birçok yer var, amâ çok pahalı — ئىجارىگە ئالغىلى بولىدىغان كۆپ يەر بار، ئەمما پۇلى قىممەت.»
kiraz. is. yun. گىلاس.
kirazlık, — ğı. is. گىلاسلىق، گىلاس باغچىسى.
kirde. is. زاغرا (كۆممىقوناق ئۇنىدىن يېقىلغان).
kirdebil. is. چوڭ ھەرە.
kireç. is. ئاھاك، بور، شور:
«Kireç taşı — ئاھاك تېشى.»
kireççi. is. ئاھاك چىقارغۇچى ۋە ساتقۇچى.
kireçlemek. ئاھاك ئارىلاشتۇرماق.
kirçeli. s. شورلۇق:
«Kireçli su — شورلۇق سۇ.
Kireçli toprak — شورلۇق تۇپا.»
kireç· yeren. s. شوردىن قورقىدىغان (ئۆسۈملۈك).
kireçsiz. s. شورسىز.
kiremit, — di. is. yun. كاھىش.
kiremitçi. is. خۇمدانچى، كاھىش ياسىغۇچى.
kiremitçilik,. ği. is خۇمدانچىلىق.
kiremit · hane. is. خۇمدان.
kiriş. is. تارا (سازنىڭ)، كىرىچ.
kirişçi. is. تارا ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
kirişlemek. كىرىچ تارتماق، كىرىچنى كەرمەك.
kirizme. is. yun. ئاغدۇرۇش (يەرنى).
kirkit, — ti. is. خالىۋاپلار ئىشلىتىدىغان تارغاق.
kirlemek. پاسكىنا قىلماق، كىر قىلماق.
kirlenmek. ① كىرلەنمەك، بۇلغانماق. ② يۈزى چۈشمەك، ئابرويى تۆكۈلمەك. ③ ھەيز كۆرمەك. ④ داغ چۈشمەك، نومۇسغا زەرەر يەتمەك:
«Hava kirlendi — ھاۋا بۇلغاندى.»
kirletmek. ① كىر قىلىۋەتمەك. ② يۈزىنى چۈشۈرمەك، ئىناۋىتىنى تۆكمەك. ③ نومۇسغا تەگمەك. ④ پاسكىنا قىلىۋەتمەك:
« Ter yakamı kirletti — تەر ياقامنى كىر قىلىۋەتتى.
Böyle bir şüphe insani kirletir — بۇنداق گۇمان ئىنساننىڭ ئابرويىنى تۆكىدۇ.»
kirli. s. ① پاسكىنا. ② ھەيز كۆرگەن. ③ غۇۋا (نۇر).
kirlilik, — ği. is. پاسكىنىلىق.
kirloz. s. پاسكىنا.
kirm. is. osm. قۇرت، ھاشارات.
kirman. is. قەلئە، ئىستىھكام.
kirmen. is. يىپ ئېگىرگەندە ئېگىرىلگەن يىپنى ئورىدىغان يىك، ئۇرچۇق.
kirnas. is. تەرەتخانىنىڭ يەنە بىر خىل ئاتىلىشى.
kirog rafi. is.fr. ئالقان ۋە ئالقان سىزىقلىرىغا قاراپ بەخت - تەلەي ھەققىدە سۆزلەش، پال ئېچىش.

kromegali. is. fr. قول ۋە ئاياغلار- نىڭ ئادەتتىن تاشقىرى چوڭىيىپ كېتىشى.

kiropraksi. is. fr. ئۇۋۇلاپ داۋالاش ئۇسۇلى.

kiropraktör, – rü. is. fr. ئۇۋۇلاپ داۋالىغۇچى دوختۇر.

kirpi. is. zool كىرپە.

kirpik, – ği. is. كىرپىك.

kirpiksi. s. كىرپىككە ئوخشاش.

kirtik, – ği. is. گىلەمنىڭ چۈرىسى- دىكى پەۋاز.

kirtil. is. بېلىق تۇتىدىغان سېۋەت.

kirve. is. يېقىن دوست (ئەركەكلەر).

kispet, – ti. is. ياغلىق چېلىشتا چېـ لىشچىلار كىيىدىغان تار چاپان.

kisve. is. ar. قىياپەت، تاشقى كۆرۈ- نۈش، كىيىم - كېچەك.

kişi. is. كىشى، شەخس:

«Bizi iki kişi aradi — بىزنى ئىككى كىشى ئىزدىدى.»

kişilik, – ği. is. ① كىشىلىك. ② ئىنـ سانىيەت:

«Iki kişilik yemek — ئىككى كىشىلىك تاماق.

Bu kişilik bir eylemdir — بۇ ئىنسانلارچە بىر ھەرىكەتتۇر.»

kişilik . dışı. s. ئىنسانلىققا خىلاپ.

ki şilikli. s. — ئىنسانىيەتلىك، ئادەمـ گەرچىلىك.

kişiliksiz. s. ئادىمگەرسىز، ئىنسانىـ يەتسىز.

kişisel. s. شەخس، خۇسۇسىي.

kişi . zade. s. far. مەشھۇر.

kişmiş. is. far. كىشمىش (ئۈزۈم).

kişnemek. كىشنىمەك (ئات قاتارلىقلار).

kişver. is. far مەملىكەت.

kitabe. is. ar. يېزىق، ئويما خەت (بىنا، ئىشىك ياكى مازار تېشىغا ئويۇلـ غان خەت).

kitab . evi. is. كىتاب سېتىلىدىغان يەر، كىتابخانا.

kitap, – bı. is. ar. كىتاب:

«Kitap okumak — كىتاب ئوقۇماق.»

kitapçı. s. كىتاب ساتقۇچى.

kitapçılık, – ğı. is. كىتابچىلىق.

kitap · hane. is. كىتابخانا.

kitaplık,– ği. is. ① كىتاب ئىشكاپى. ② كۇتۇپخانا.

kitapsiz. s. ① كىتابى يوق. ② تۆت مۇقەددەس كىتابتىن ھېچبىرىگە ئىشەنمەيدىغان دىنسىز.

kitap · sever. is. كىتاب يىغقۇچى.

kitara. is. ispan. → Gitar.

kitle. is. ar. ئامما.

kitlemek. قۇلۇپلىماق، تاقىماق، سولىماق.

kitli. s. تاقاقلىق، قۇلۇپلاقلىق، سولاقلىق.

kitman. is. ar. بىلگەنلىرىنى سۆزلىـ مەيدىغان ئادەم، ئاغزى چىڭ.

kiyan. is. far. ① يۇلتۇز. ② مەركەز.

kiyaset, – ti. is. زېرەكلىك، ئاقىلانە ھەرىكەت.

kiyasetli. s. ئەقىللىق، زېرەك.

kiyasetsiz. s. ئەقىلسىز، دۆت.

kiyojenik. is. ئىككى قات بولۇپ قېـ لىشىغا سەۋەب بولماق، ھامىلدار قىلىپ قويماق.

kizip, – zbi. is. ar. يالغان.

kizir. is. مۇئاۋىن يېزا باشلىقى.

klâkson. is. ing. شىگنال، دۇدۇك (ماتورلۇق قاتناش ۋاستىلىرىنىڭ).

klamp. is. fr. ئوپېراتسىيىدە تومۇرلارنى قىسىپ قويىدىغان قىسقۇچ.

klârnet, – ti. is. fr. پۈۋلەپ چالىدىغان بىر خىل ساز.

klâsik. is. fr. كلاسسىك:

«Klâsik eserler — كلاسسىك ئەسەرلەر.»

klik. is. گۇرۇھ:

«Dört kişilik klik — تۆت كىشىلىك گۇرۇھ.»

klinik. is. fr. كلىنىكا (كېسەللەرنى داۋالاش بىلەن ئىلمىي تەكشۈرۈش ئىشلىرى ۋە ئوقۇغۇچىلار تەجرىبە ئېلىپ بارىدىغان شىپاخانا).

kliring. is. ing. تاشقى سودىدا مال ئالماشتۇرۇش.

klişe. is fr. قاپارتما يېزىق ياكى رەسىم.

kloroz. is. yun. ① ياش قىزلاردىكى قانسىزلىق. ② ئۆسۈملۈكلەرنىڭ سارغىيىپ كېتىش كېسەللىكى.

klüp. is. ing. كۇلۇب.

koalisyon. is. fr. بىرلەشمە، بىرلەشكەن:

«Geçici koalisyon hükümeti — ۋاقىتلىق بىرلەشمە ھۆكۈمىتى.»

kobra. is. كۆزەينەكلىك يىلان.

koca[1]. is. ئەر:

«Kocaya varmak — ئەرگە تەگمەك.»

koca[2]. s. ① چوڭ، زور. ② ياشانغان، قېرى:

«Koca bir bahçemiz var — زور بىر باغچىمىز بار.»

koca . kari. is. ① قېرى خوتۇن، ② مومىا.

kocalamak, kocalaşmak. قېرىماق، ياشانماق.

kocalı. s. ئېرى بار، ئەرلىك (ئايال).

kocalık. s. قېرىلىق، ياشانغانلىق.

kocalmak. قېرىماق، ياشانماق.

kocaltmak. قېرىشقا سەۋەب بولماق.

kocamak. قېرىماق، ياشانماق.

kocaman. s. چوڭ، زور، بەستلىك:

«Kocaman bir ayak kabı — چوڭ بىر ئاياغ كىيىمى.»

kocasız. s. ئەرسىز، تۇل.

kocasızlık, – ğı. is. ئەرسىزلىك، تۇللۇق.

kocuşmak. قۇچاقلاشماق.

koç, – çu. is. قوچقار.

koçak. s. ① يۈرەكلىك. ② مەرد، سېخى.

koçam. is. قوش ئوچۇم.

koçkar. is سوقۇشتۇرۇش ئۈچۈن يېتىشتۈرۈلگەن قوچقار.

koçlanmak. قىرانلىققا يەتمەك (يىگىت).

koçmak. ① قۇچاقلىماق. ② ئاشماق، ئۆتۈپ كەتمەك.

koçu. is. ① قەدىمكى زامان ساياھەت ھارۋىسى. ② ئېگىز سېلىنغان ئامبار.

kodaman. s. → Kocaman.

kodein. is. yun. تەركىبىدە ئەپيۇن بولغان يۆتەل دورىسى.

kodeks. is. lât. دورىلارنىڭ تەركىبى، ياسىلىشى ۋە ئىشلىتىلىشى قاتارلىقلار يېزىلغان كىتاب.

kodes. is. تۈرمە، قاماقخانا، گۈندىخانا.

kof. s. ① پۈر، كاۋاك. ② قاپاقباش، تۇتۇرۇمسىز:
«Kof adam — تۇتۇرۇمسىز ئادەم.»
kofluk, – ğu. is. ① بوشلۇق. ② تۇتۇرۇمسىزلىق.
kofre. is. fr. كىچىك قۇتا.
kofti. is. ئويدۇرما، يالغان.
koğalamak. قوغلىماق، تەقىپ ئەتمەك، ئىزدىمەك.
koğcu. s. پىتنە - پاسات تېرىغۇچى، كاللا سوقۇشتۇرغۇچى.
koğuş. is. چوڭ ياتاق، كىرلىكتىپ ياتاق.
kok, – ku. is. ing. كوكس كۆمۈرى.
kokak. s. سەت پۇراق، بەتبۇي.
kokard. is. fr. كاكار:
«Askerlerin şapkalarında kokart olabilir — ئەسكەرلەرنىڭ شەپكىسىدە كاكار بولىدۇ.»
koket, – ti. s. fr. بەك ياسانچۇق (ئايال).
koklamak. پۇرىماق.
koklaşmak. ① بىر - بىرىنى پۇراشماق. ② چىشىنىشمەك:
«Hayvan koklaşa koklaşa, insan konuşa konuşa — هايۋان پۇرىشا پۇرىشا، ئادەم سۆزلىشە سۆزلىشە (تونۇشىدۇ).»
koklatmak. پۇراتماق:
«Bahçesinde meyvalar doluyor, amâ kimseye koklatmaz — بېغىنى مېۋىلەر بېسىپ كەتسىمۇ ھېچكىمگە پۇراتمايدۇ (بۇ بەرمەسلىك مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ).»
kokmak. پۇرىماق، پۇراق چاچماق، پۇراپ قالماق:
«Çül gibi kokuyor — كىرلىدەك پۇراۋاتىدۇ.
Bu et kokmuş — بۇ گۆش پۇراپ قاپتۇ.»
kokmuş. s. ① پۇراق كىرىپ قالغان، ئىقسىپ قالغان. ② ھورۇن:
«Kokmuş adam — ھورۇن ئادەم.»
kokona. is. خىرىستىئان ئاياللىرىغا بېرىلگەن نام.
kokoroz. is. ① مىسىر بوغدىيى. ② سېسىق نەرسە.
kokot, – tu. is. fr. پاھىشە ئايال.
kokoz. s. ئۆزىنى باي قىلىپ كۆرسەتكۈچى.
kokozlamak. بەتخەجلىك قىلىپ پۇلىنى تۈگەتمەك.
kokteyil. is. ① ئەبجەش ھاراق. ② چاي ئولتۇرۇشى، چاي زىياپىتى.
koku. is. پۇراق، ھىد، بۇي:
«1. Güzel koku — گۈزەل پۇراق.
2. Pis koku — سېسىق پۇراق.
3. Kokusunu çıkarmamak — پۇرىقىنى چىقارماسلىق.
4. Kokusunu almak — مەخپىي تۇتۇلغان نەرسىنى بىلىۋالماق.»
kokulu. s. ① پۇراقلىق. ② مەززىلىك پۇرايدىغان.
kokusuz. s. پۇراقسىز، پۇرىقى يوق.
kokuşmak. سېسىپ بۇزۇلۇپ پۇراق پەيدا قىلماق.
kol. is. ① قول. ② يەڭ. ③ پۇتاق، شاخ. ④ رول (ماشىنا). ⑤ چالغۇ ئەسۋابلارنىڭ سېپى. ⑥ تارماق، شۆبە. ⑦ رازۋېتكا قىسىم. ⑧ ئەترەت. ⑨ قانات:

1. Bazi sıra dağlar bir kaç kola ayrılır — بەزىبىر تاغ تىزمىلىرى بىرقانچە تارماققا ئايرىلىدۇ.
2. Dil kurumunun sözlük kolu — تىل جەمئىيىتىنىڭ لۇغەت شۆبىسى.
3. Sağ kol — ئوڭ قانات.
4. Sol kol — سول قانات.»

kola. is. it. ① شىلىم. ② پاستا (ياگو).

kolaçan. is. ئايلىنىپ يۈرۈپ كۆزەت قىلىش، كۆزدىن كەچۈرۈش:
«Şuraları bir kolaçan edeyim — شۇ يەرلەرنى كۆزدىن كەچۈرۈپ كېلەي.»

kolan. is. ئۇلاڭ، تۆشلۈك.

kolay. s. ئوڭاي، ئاسان، قولاي:
«Kolay iş. — ئوڭاي ئىش.»

kolayca. s. ئىنتايىن ئاسان، ئاسانلا، ئاسانلىقچە.

kolaycacık. z. ئاسانلا، ئوڭايلا، ئوڭايلىق بىلەن.

kolaylamak. بىر ئىشنىڭ ئاز بىر قىسمى قالماق.

kolaylanmak. تۈگەشكە ئاز قالماق.

kolaylaşmak. ئاسانلاشماق، ئوڭايلاشماق.

kolaylaştırmak. ئاسانلاشتۇرماق، ئوڭايلاشتۇرماق.

kolaylik, — ğı. is. ① ئاسانلىق، ئوڭايلىق، قولايلىق. ② ئىمكانىيەت:
«Kolaylığım olsaydı, ben borcumu öderdim — ئىمكانىيەت بولسا ئىدى، قەرزىمنى تۆلەپ بولاتتىم.»

kolçak, — ğı. is. ① بارماقسىز پەلەي. ② يەڭنىڭ كىر بولۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن جەينەككە قەدەر تارتىۋالىدىغان يەڭلىك.

koldaş. is. خىزمەتداش.

koldaşlik, — ğı. is. خىزمەتداشلىق.

kolej. is. fr. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دەرىجىسىدىكى مەخسۇس مەكتەپ.

koleksiyon. is. fr. كوللېكسىيە (مەلۇم بىر سىستېمىدا تەرتىپكە سېلىنغان ۋە ئىلمىي، بەدىئىي ۋە تارىخىي جەھەتتىن ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان بىر تۈردىكى نەرسىلەر توپلىمى، مەسىلەن: كىتاب، پوچتا ماركىسى، پۇل قاتارلىقلار).

koleksiyoncu. is. كوللېكسىيە توپلىغۇچى.

kolektif. s. fr. كوللېكتىپ.

kolektivizm. is. fr. كوللېكتىۋىزم.

kolera. is. yun. خولېرا (كېسەل).

koli. is. fr. پوچتا خالتىسى.

kollamak. ① كۈتمەك، كۆزەتمەك، ② قوللىماق. ③ دىققەت قىلماق:
«1. Firsat kollamak — پۇرسەت كۈتمەك.
2. O, her zaman zayifları kollar — ئۇ ھەر ۋاقىت ئاجىزلارنى قوللايدۇ.
3. Sağını, sulunu kollıyarak konuşmak — ئالدى - كەينىگە قاراپراق گەپ قىلماق.»

kolluk[1], — ğu. is. ① يەڭ ئۈچى، مانجېت. ② يەڭنىڭ كىر بولۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن جەينەككىچە قەدەر كىيىۋالىدىغان يەڭلىك.

kolluk[2]. is. ساقچى ياكى ژاندارما.

kolon. is. fr. (مەتبۇئاتتا) ستون.

koloni. is. fr. ① مۇستەملىكە. ② كۆچمەنلەر ۋە ئۇلارنىڭ تۇرغان يېرى. ③ بىر مەملىكەتتە تۇرۇشلۇق چەت ئەللىك. ④ توپلام.

kol . ordu. is. ئۈچ دىۋىزىيىدىن تەركىب تاپقان ھەربىي قوشۇن، جۈن، جۈنتۈەن، كورپۇس.

koltuk. is. öz. ① قولتۇق (ئادەمنىڭ قولتۇقى). ② يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇق. ③ شەھەر ئەتراپى، خالى يەر.

koltukçu. is. ① كونا ئۆي جابدۇقلىرىنى ئېلىپ ساتقۇچى. ② يالاقچى، خۇشامەتچى.

koltuklanmak. ① قولتۇقلىماق. ② ماختاپ كۆككە كۆتۈرمەك:

«Bohçasını koltuklayıp evden çıktı — بوغچىسىنى قولتۇقلاپ ئۆيدىن چىقتى.»

koltuklu. s. قولتۇق تىرەپ ئولتۇرىدىغان:

«Koltuklu sandalye getirilmiş mağazalara — قولتۇق تىرەپ ئولتۇرىدىغان ئورۇندۇق كەلتۈرۈلۈپتۇ ماگىزىنلارغا.»

koltukluk, – ğu. is. كىيىمنىڭ تەر بولۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن قولتۇق ئىچىگە تىكىلگەن پارچە رەخت.

kolye. is. fr. بويۇنغا ئېسىلىدىغان زىننەت بۇيۇملىرى.

koma. is. yun. ھوشسىزلىنىش، بىھوشلۇق.

komandit, – ti. is. fr. شىركەتچىلىك.

kombina. is. rus. كومبىنات:

«Tarım kombinası يېزا ئىگىلىك كومبىناتى.»

kombinezon. si. .fr ① تەدبىر. ② ئاياللارنىڭ ئىچ كۆڭلىكى، رۇباشكىسى.

komedi. is. yun. كومېدىيە.

komedya. is. yun. → **Komedi.**

komik. s. fr. ① كۈلدۈرگۈچى، قىزىقچى. ② كۈلكىلىك.

komiklik, – ği. is ① كۈلكىلىك. ② قىزىقچىلىق.

komintern. is. rus. — كومىنتېرن خەلقئارا كوممۇنىست تەشكىلاتى، ئۈچىنچى ئىنتېرناتسىئونال.

komiser. is. fr. كومىسسار.

komiserlik, – ği. is. كومىسسارلىق.

komisyon is. fr. ①ھەيئەت، كومىسسىيون. ② شېرىنكانە، تاپان ھەققى، چاي پۇلى.

komisyoncu. is. دەللال، بىدىك.

komita. is. lât. مەخپىي توپىلاڭچى تەشكىلات.

komite. si. fr. ① كومىتېت. ② ھەيئەت:

«Parti komitesi — پارتىيە كومىتېتى.»

komod is. fr. تارتمىلىق ئىشكاپ.

komodin. is. it. تومبۇچكا.

komodor. si. ing. دېڭىز ئادمىرالى دەرىجىلىك ئوفىتسېر.

kompartıman. is. fr. ۋاگونلار ئارىسىدىكى كىچىك ئۆي.

kompas ,kumpas. is. fr. كومپاس.

kompliman. is. fr. كۆڭۈل ئاۋۇتقۇچى سۆز.

komplo si. fr. مەخپىي (يوشۇرۇن) پىلان:

«Onlar komplo düzenliyorlar — ئۇلار مەخپىي پىلان تۈزۈۋاتىدۇ.»

komposto. is. it. مۇراببا، ۋارىنا:

«Elma kompostosu. — ئالما مۇراببىاسى.»

kompozisyon. is. fr. يېزىش قائىدىسى، يېزىقچىلىق ساۋاتى.

kompozitör, – rü. is. fr. كومپوزىتور.

komprador. is. sp. ئايرىم مەملىكەتلەردىكى يەرلىك ئەكسىيەتچى بۇرژۇئازىيە، بۇلار چەت ئەل مونوپولىيىچىلىرى بىلەن

ئالاقىدار بولۇپ، ئۆز مەملىكەتلىرىگە چەت ئەل كاپىتالىنىڭ كىرىشىگە ياردەم بېرىدۇ.

kompresör, – rü. is. fr. كومپرېسسور.
(① هاۋا ياكى باشقا گازنى سىقىپ تۇرىدىغان ماشىنا. ② ئوپېراتسىيە ۋاقتىدا قان تومۇرلىرىنى قىسىپ قويىدىغان مەخسۇس ئەسۋاب).

komsomol. is. كومسومول (كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى).
«Çin komsomolları — جۇڭگو كومسومولللىرى.»

komşu. is. قوشنا:
«Bu da komşunun çocuğu — بۇ ـ قوشنىنىڭ بالىسى.
Komşu ülke — قوشنا مەملىكەت.»

komşuluk, – ğu. is. قوشنىدارچىلىق:
«Bu mahalledekiler o kadar komşuluk değil — بۇ مەھەللىدىكىلەرنىڭ قوشنىدارچىلىقى ئۇ قەدەر ئەمەس.»

komuta. .is قوماندانلىق (ۋەزىپە).

komutan. is. قوماندان:
«Takım komutanı — پەيجاڭ.»

komutanlık, – ğı. is. قوماندانلىق.

komünist. is. fr. كوممۇنىست:
«Çin komünist partisi — جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى.»

komünistlik,– ği. is. كوممۇنىستىك.

komünizm. si. fr. كوممۇنىزم:
«Son hedefimiz komünizmdir — ئاخىرقى نىشانىمىز كوممۇنىزمدۇر.»

komün, – nü. is. fr. كوممۇنا، گۇڭشې.

konak[1],–ğı. is. ① مەنزىل، ئۆتەڭ، قونالغۇ. ② بىر كۈنلۈك يول. ③ چوڭ ۋە كۆركەملىك ئۆي. ④ ھۆكۈمەت دائىرىلىرى. ⑤ مېھمان:
«Buradan orası, beş konaktır — بۇ يەردىن ئۇ يەرگىچە بەش ئۆتەڭدۇر.»

konak[2]. is. بوۋاقلارنىڭ بېشىدا پەيدا بولىدىغان كېپەك، تەمرەتكە.

konakçı. si. كوللېكتىپ سەپەردە مەنزىلگە ئالدىن بېرىپ ياتاق تەييارلىغۇچى.

konaklamak. سەپەر ئۈستىدە بىر يەردە قونۇپ قالماق.

konar . göçer. s. is. كۆچمەنلىك، مۇقىم ئولتۇراقلاشمىغان، قونار ـ كىچەر.

konca. is. far. غۇنچە، پورەك.

konç, – cu. is. ① قونچ. ② قىلىچۋازلىق تەنھەرىكىتىدە قولقاپ ئۈستىگە كىيىلىدىغان تېرە يەڭلىك:
«Çizme koncu — ئۆتۈك قونچى.»

konçerto. is. ti. تەڭكەش قىلىپ چېلىنىدىغان مۇزىكا.

konçlu. s. قونچلۇق:
«Konçlu potin — قونچلۇق بەتىنكە.»

konçsuz. s. قونچسىز.

kondarmak. ئۈستىگە قۇرماق، ئۈستىگە ئىلاۋە قىلماق.

kondilom. is. ئىششىق.

kondroblast, – tı. is. fr. كۆمۈرچەك ھۈجەيرىسى.

kondrojen. si fr. كۆمۈرچەككە ئايلىنىدىغان ئاساسىي ماددا.

kondrojenez. is. fr. كۆمۈرچەكلەرنىڭ ھاسىل بولۇشى.

kondromatoz. is. fr. ئەركەكلەردە بولىدىغان سۆڭەك كېسىلى.

kondrotomi. is. fr. كۆمۈرچەكلەرنىڭ، قۇۋۇرغا كۆمۈرچىكىنىڭ ئوپېراتسىيە يولى بىلەن كېسىلىشى.

kondoktor,kondüktör. si. fr. پويىزدا بېلەتكە قارىغۇچى ۋە ۋاگون ئىشلىرىغا قارىغۇچى خادىم.

konfederasyon. is. fr. ① بىرلىك، ئورتاقلىق. ② دۆلەتلەرنىڭ قۇرغان بىرلىكى.

konferans. is. fr. ① كونفىرېنسىيە، ۋەكىللەر يىغىنى. ② دوكلات يىغىنى:

«Ahmet konferans verdı — ئەخمەت دوكلات بەردى.»

konferansçı. is. دوكلات بەرگۈچى.

konfeti. is. it. قەغەز قىيىقچىسى (خۇشاللىق كۈنلەردە كىشىلەرنىڭ ئۈستىگە چېچىلىدىغان رەڭلىك قەغەز پارچىلىرى).

konfeksiyon. is· fr. ① ھەر خىل چوڭلۇقتىكى تەييار كىيىم - كېچەك. ② كىيىم تىكىش سېخى.

konfeksiyoncu. is. تەييار كىيىم - كېچەك ساتقۇچى.

konfor. is. fr. ئوڭايلىق، ماددىي راھەتلىك.

konformist, — ti. is. s. fr. ئۆرپ - ئادەتلەرگە ۋە قائىدە - يوسۇنغا ماس كېلىدىغان (ئادەم).

konfoçius. is. كۇڭزى.

konfoçiusçu. s. is. كۇڭزىچى.

konfoçiusçuluk, — ğu. is. كۇڭزىچىلىق، كۇڭزى تەلىماتى، كۇڭزى پەلسەپىسى.

kongre. is. fr. قۇرۇلتاي:

«Parti kongresi — پارتىيە قۇرۇلتىيى.»

konkasör, — rü. is. fr. تاش چېقىش ماشىنىسى.

konkur. is. مۇسابىقە، بەيگە.

kokurhipik. is. fr. ئات بەيگىسى (ئات بىلەن بولىدىغان تەنھەرىكەت).

konmak¹. ① قونماق. ② قىسقا مۇددەت ئورۇنلاشماق. ③ چېدىر قۇرۇپ ئولتۇرماق:

«1.Yolcuların çoğu bu hana konar — يولۇچىلارنىڭ كۆپىنچىسى بۇ يەردە قونىدۇ.

2.Yürükler yazın bu dağa konarlar— ساياھەتچىلەر يازدا بۇ تاغدا بولىدۇ.

3.Güvercinler oda üzerine konar — كەپتەرلەر ئۆينىڭ ئۈستىگە قونىدۇ.

4. Bıldırcın ağaca konmaz — بۆدۈنە دەرەخقە قونمايدۇ.»

konmak². قويماق، سالماق، سەپمەك:

«Yemeğe tuz konur — تاماققا تۇز سېلىنىدۇ.»

konsa. is. ئۈچار قۇشلارنىڭ تاشلىقى.

konsekans. is. كۆز قاراش، چۈشەنچە.

konsept, — ti. is. پىكىر، ئۇقۇم.

konser. is. fr. سەنئەت كېچىسى.

korserto. → **Konçerto.**

konservatuvar. is. fr. مۇزىكا - تىياتىر مەكتىپى.

konserve. is. fr. كونسېرۋا (بۇزۇلماس ئۈچۈن ھاۋا كىرمەيدىغان قىلىپ بېكىتىلگەن قاچىغا سېلىنغان يېمەكلىك).

konservecilik, — ği. is. كونسېرۋاچىلىق.

konsey. is. fr. ① ھەيئەتلەر يىغىنى. ② ھەيئەتلەر يىغىنى ئېچىلىدىغان يەر.

konsistans. is. ① قويۇقلۇق، زىچلىق، يېپىشقاقلىق. ② زىددىيەتسىزلىك، بىردەكلىك.

konsolide. s. fr. مۇددىتى ئۇزارتىلغان (قەرز).

konsolos. is. lât. كونسۇل، ئەلچى.

konsolos . hane. is. كونسۇلخانا، ئەلچىخانا.

konsolosluk, — ğu. is. كونسۇللۇق.

konsulta. is. it. كونسۇلتاتسىيە (① بىر كېسەلنى بىرقانچە دوختۇرنىڭ بىرلىكتە تەكشۈرۈشى. ② بىرقانچە دوختۇرنىڭ بىر كېسەل توغرىسىدا چىقارغان بىرلەشمە قارارى).

konsül, — lü. is. it. ① قەدىمىي رىم دۆلىتىدە ھەر يىلى سايلانغان ئىككى دۆلەت باشلىقىدىن بىرى. ② 1799 - يىلىدىن 1804 - يىلىغىچە فرانسىيىدە ئۈچ دۆلەت باشلىقىنىڭ ھەربىرى.

konsültasyon. is. fr. → **Konsülto.**

kontrol. is. fr. تىزگىنلەش.

kontrolcu. is. تىزگىنلىگۈچى.

kontrollu. s. تىزگىنلەنگەن.

konu. is. ① ماۋزۇ. ② مەزمۇن:

«Bir kitabın konusu — بىر كىتابنىڭ مەزمۇنى.

Bugün kadınların kurtuluşu konusunda demeç vereceğim — بۈگۈن ئاياللارنىڭ ئازادلىقى دېگەن ماۋزۇدا سۆز سۆزلەيمەن.»

konuk. is. مېھمان، قوناق.

konukçu. is. مېھماندار (مېھمانغا ھەمراھ بولغۇچى).

konuk . evi. is. مېھمانخانا، مېھمان ئۆيى.

konuklamak. مېھمان قىلماق، قوناق قىلماق.

konukluk. is. مېھمانخانا، قونۇقلۇق.

konu . komşu. is. قولۇم - قوشنىلار:

«Konu.komşumun yardımıyla ateşi söndürüverdiler — قولۇم - قوشنىلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئوتنى ئۆچۈرۈپ ئالدى.»

konuk . sever. s. مېھماندوست، قوناقسۆيەر:

«Uygurlar konuksever halktır — ئۇيغۇرلار مېھماندوست خەلقتۇر.»

konuk . severlik, — ği. is. مېھماندوستلۇق.

konulmak[1]. قونماق.

konulmak[2]. قويۇلماق، سېلىنماق:

«Yemeğe yağ konulmalı — تاماققا ياغ قويۇلۇشى لازىم.»

konum. is. ۋەزىيەت.

konuş. is. ① قونۇش. ② ۋەزىيەت. ③ مەۋقە.

konuşkan. s. سۆزمەن، گەپچى.

konuşma. is. سۆز، نۇتۇق.

konuşmak. ① سۆزلىمەك، گەپ قىلماق. ② سۆزلەشمەك، گەپلەشمەك.

«1. Çocuk daha konuşamiyor — بالا تېخى گەپ قىلالمايدۇ.

2. Dilsizler sadece el işaretleriyle konuşurlar — گاچىلار قول ئىشارىتى بىلەنلا سۆزلىشىدۇ.

3. İki arkadaş konuşa konuşa yürüyorlar — ئىككى ئاغىنە سۆزلىشە - سۆزلىشە كېتىۋاتىدۇ.

4. Işiniz üzerinde konuşamadık — ئىشىڭىز ھەققىدە سۆزلىشەلمىدۇق.»

konuşturmak. سۆزلەتمەك، سۆز قىلدۇرماق.

konuşuk. is. كېلىشىم.

konuşulmak. سۆزلىشىلمەك.

konut[1]. is. ① مېھمانخانا. ② ياتاق.

konut[2]. is. نۇقتا:

«Yazımın önemli konutunu anladın mı? — ماقالەمنىڭ مۇھىم نۇقتى

سىنى چۈشەندىڭمۇ؟»

konyak. is. كانيەك (هاراق).

konvoy. is. ing. ① بىر يەرگە كول- لېكتىپ هالدا كېتىۋاتقان قاتناش ۋاسى- تىلىرى يەنى كالون. ② بىر يەرگە ئەۋە- تىلگەن ئادەملەر:

«Otobüs konvoyu — ئاپتوبۇس كالونى.

Esirler konvoyu — ئەسىرلەر كالونى.»

kooperafif. is. fr. كوپېراتىپ:

«Tarım kooperatifi — دېھقانچىلىق كوپېراتىپى.»

kooperatifçi. is. كوپېراتىپ ئەزاسى.

kooperatifleşmek. كوپېراتىپلەشمەك.

koordinasyon. is. fr. ماسلىشىش، ئۇيغۇنلىشىش، هەمكارلىشىش:

«Bir birimizle koordinasyonda bulunmalı — بىر - بىرىمىزگە ماسلىشىشىمىز كېرەك.»

koparılmak. قوپۇرۇلماق، قولغا چۈشۈ- رۈلمەك.

koparmak. قوپۇرماق، قومۇرماق، ئۈزمەك، يۇلماق، قولغا چۈشۈرمەك:

«Çiçek koparmak — گۈل ئۈزمەك.

Aradan kâr mi koparmak istiyor-sun? — ئوتتۇرىسىدىن پايدا تېپىشنى ئويلاۋاتامسەن؟»

kopartmak. قوپۇرتماق، ئۈزدۈرمەك، يۇلدۇرماق، قولغا چۈشۈرتمەك.

kopça. is. yun. ① تۈگمە، قارماق، ئىلمەك. ② يىرتقۇچ قۇشلارنىڭ تىرنىقى.

kopçalamak. تۈگمىلىمەك، ئىلمەك بىلەن تاقىماق.

kopçalı. s. تۈگمىلەكلىك، ئىلمەكلىك.

koperasin. is. fr. تۆمۈر سۇلفاتى.

kopil. is. rom. ① هايىسىز ئوغۇل بالا. ② هارامزادە (بالا).

kopkolay. s. بەك ئوڭاي، بەك ئاسان.

kopmak. ① ئۈزۈلمەك. ② سۆكۈلمەك، ③ بولماق، چىقماق. ④ بەك ئاغرىماق:

«1. Ip koptu — يىپ سۆكۈلدى.

2. Düğme koptu — تۈگمە ئۈزۈلدى.

3. Ağac kökünden koptu — دەرەخ يىلتىزىدىن قومۇرۇلدى.

4. Harp koptu — سوقۇش بولدى.

5. Fırtına kopacak — بوران چىقىدۇ.

6. Belim koptu — بېلىم ئاغرىدى.

7. Bağırsaklarım kopuyor — ئۈ- چەي - باغرىم ئۈزۈلۈپ كېتەي دېدى.»

kopoy. is.zool. سالپاڭ قۇلاق ۋە تۈكى قىسقا ئوۋ ئىتى.

koprostaz. is. fr. قەۋزىيەت، ئىچنىڭ قېتىپ كېتىشى.

kopsi kefali. is. بېشىنى كەسمەك:

«Bizim horozu kopsikefali ettim— بىزنىڭ خورازنىڭ بېشىنى كېسىۋەتتىم.»

kopuk,-ğu. s. ① ئۈزۈك، سۆكۈك، يۇلۇنغان. ② پۇلسىز، سەرگەردان:

«Kopuk düğme — ئۈزۈك تۈگمە.»

kopukluk,-ğu. is. ① ئۈزۈك. ② هالسىزلىق. ③ سەرگەردان.

kopuz. is.müz. قوۋۇز (قىرغىزلارنىڭ).

kopya, kopye. is.fr. كۆپىيە، ئەسلى نۇسخا.

kopyacı, kopyeci. is. كۆچۈرگۈچى (ئىمتىهاندا).

kor. is. ① چوغ. ② «kolordu» سۆزى- نىڭ قىسقارتمىسى. ③ قىزىل:

«Kor dudaklı — قىزىل لەۋ (كالپۇك).
Kor gibi — قىپقىزىل.»

korakor. is. fr. sp. بوكستا ئىككى بوكسچىنىڭ بەك يېقىن ئارىلىقتا مۇشتلىشىشى.

koral,–li. is. fr. دىنىي غەزەل ياكى مۇزىكا.

koralakat,–tı. is. مارجان رەڭلىك ھېقىق.

koralin. is. fr. مارجان رەڭگىدىكى ھېقىق.

koram. is. دەرىجە رېتى.

kor. amiral. is. دېڭىز ئارمىيىسىدە جياڭجۈن (گېنېرال)، لېتنانت، جۇڭجياڭ.

kordela is. it. لېنتا:
«Sergi için kordela kesmek — كۆرگەزمىنىڭ لېنتىسىنى كەسمەك.»

kordiplomatik is. دىپلوماتىك ئەلچىلەر ھەيئىتى، كونسۇللار ھەيئىتى.

kordon. is. fr. ① يىپەك باغ. ② سائەت ياكى مېدالىيونىنى ئاسىدىغان زەنجىر. ③ ئىنچىكە زەنجىر. ④ كۆزەتچى.
kordon koymak — كۆزەتچى قويماق.

kor. general. is. گېنېرال لېيتنانت، جۇڭجياڭ.

koridor. ir. fr. ① دەھلىز، كارىدور، ئارىلىق. ② قاپچىغاي.

korindon. is. hint. ئالماس شپات، كوروند، كاربورۇند، كرېمنىي كاربىدى.

koriza. is. tıp. زۇكام، تۇماۋ.

korkak. s. قورقۇنچاق، قورققاق، جاسارەتسىز.

korkaklık,–ğı. is. قورقۇنچاقلىق، قورققاقلىق، يۈرەكسىزلىك.

korkmak. ① قورقماق، ئۈركمەك، چۆچۈمەك. ② يۈرەكسىزلىك قىلماق:
«Gölgesinden korkmak — كۆلەڭگىسىدىن قورقماق.»

korku. is. قورقۇش، قايغۇ، غەم، ئەندىشە، تەھلىكە:
«1. Hastalık korkusu — ئاغرىق قايغۇسى.
2. Yalnış yapmak korkusu — خاتا ئىشلەشتىن قورقۇش.
3. Yollarda korku kalmadı — يوللاردا تەھلىكە يوق.»

korkulmak. ① قورقماق. ② غەم قىلماق، ئەندىشە قىلماق:
«Böyle şeylerden korkulurmu?— بۇنداق نەرسىلەردىن قورقۇلۇرمۇ؟
Fırtına çıkacağından kurkuluyor — بوران - چاپقۇن چىقىشىدىن ئەندىشە قىلىنىۋاتىدۇ.»

korkulu. s. ① قورقۇنچلۇق. ② تەھلىكىلىك:
«Korkulu bir rüya — قورقۇنچلۇق بىر چۈش.
Bu korkulu işe girişmeyin — بۇ تەھلىكىلىك ئىشقا كىرىشمىگىن.»

korkuluk, – ğu. is. ① قارانچۇق، يالغان ئادەم. ② دۈشمەندىن ساقلىنىش ئۈچۈن ياسالغان پوتەي، سېپىل. ③ كارغا كەلمەس (ئادەم):
«Bostan korkuluğu — قوغۇنلۇققا تىكىلگەن قارانچۇق.»

korkunç. s. قورقۇنچ، ئاجايىپ:
«Korkunç bir manzara — ئاجايىپ بىر مەنزىرە.»

korkusuz. s. ئەندىشىسىز، بىخەتەر.

korkusuzluk, – ğu. is. بىخەتەرلىك.

korkutmak. قورقۇتماق، چۆچۈتمەك، تەھدىت ئەتمەك.

korluk, – ğu. is. ماڭغال، سەندەل.

korna. is. it. ماشىنا سىگنالى.

korniş. is. fr. پەردە ئاسقۇچ.

koro. is. yun. خور.

korsa, korse. is. fr. خوتۇن - قىزلار بېلىگە باغلىۋالىدىغان بەلباغ (بەلنى ئىنچىكە قىلىش ئۈچۈن).

korsan. is. it. دېڭىز قاراقچىسى.

korsanlık, – ğı. is. دېڭىز قاراقچىلىقى.

kort, – tu. is.ing. چېيلا توپ مەيدانى.

koru. is. ئورمان.

korucu. is. ئورمان مۇھاپىزەتچىسى.

koruculuk, – ğu. is. ئورمان مۇھاپىزەتچىلىكى.

koruk, – ğu. is. پىشمىغان ئۈزۈم.

koruluk, – ğu. is. ئورمانلىق.

korumak. قوغدىماق، ئاسرىماق، مۇھاپىزەت قىلماق:

«Duvari yağmurdan korumak için iyi boyamışlar — تامنى يامغۇردىن ساقلاش ئۈچۈن كېلىشتۈرۈپ ئاقلىشىپتۇ.

Özgürlüğü korumak — ئەركىنلىكنى مۇھاپىزەت قىلماق»

korunmak. ئۆزىنى مۇداپىئە قىلماق:

«Düşmandan korunmak için epeyce silahlanmak gerekir — دۈشمەندىن مۇداپىئەلىنىش ئۈچۈن خېلى ئوبدان قوراللىنىش لازىم.»

koruyucu. s. قوغدىغۇچى، ئاسرىغۇچى، مۇھاپىزەت قىلغۇچى.

korvet, – ti. is. بىر خىل كىچىك ئۇرۇش پاراخوتى.

koskoca. s. چوڭ، چوپچوڭ:

«Koskoca delikanlı oldu — چوپچوڭ يىگىت بولۇپ قالدى.»

koskocaman. s. ناھايىتى چوڭ.

koskoslanmak. تەكەببۇرلاشماق.

kosmodise. is. fr. دۇنيانىڭ ۋە قانۇنلارنىڭ مەنتىق ۋە ئەخلاق جەھەتتىن تەتقىق قىلىنىشى.

kosmos. is. yun. ئالەم، دۇنيا، كائىنات.

kostak. s. نازۇك، چىرايلىق كىيىنگەن.

kostaklanmak. نازۇكلاشماق، چىرايلىق كۆرۈنۈشكە تىرىشماق.

kostoktomi. is. fr. قوۋۇرغىنى ئېلىپ تاشلاشتا قوللىنىلىدىغان پىچاق.

kostotomi. is. قوۋۇرغىنى كېسىش ئوپېراتسىيىسى:

kostüm, – mü. is.fr. كاستۇم-بۇرۇلكا، بىر قۇر كىيىم.

kostümlük s. is. كاستۇم - بۇرۇلكىلىق.

koşa. s. ① بىر ۋاقىتتىكى. ② تەپمۇتەڭ، تەڭپۇڭ.

koşalık, – ğı is. تەڭلىك، تەڭپۇڭلۇق، باراۋەرلىك.

koşarmak. بالىسى ئۆلگەن بىر ھايۋانغا ئانىسى ئۆلگەن بىر ھايۋان بالىسىنى ئەمگۈزۈپ چوڭ قىلماق.

koşma. is. ① يۈگۈرۈش. ② قوشاق. ③ شىنا.

koşmak[1]. ① قوشماق:

«Atları arabaya koşmak — ئاتلارنى ھارۋىغا قوشماق.»

koşmak[2]. ① يۈگۈرمەك. ② قوغلىماق. ③ ئارقىسىدا يۈرمەك (بىرىنىڭ):

«1· Çocuk koşurken düştü — بالا يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ يىقىلىپ چۈشتى.
2· Iki yıldır bu işin peşinden koşuyorum — ئىككى يىل بولدى بۇ ئىشنىڭ ئارقىسىغا چۈشكىلى.
3· Birinin yardımına koşmak — بىرىنىڭ ياردىمىگە ئىنتىلمەك.»

koşturmak. ① قوشتۇرماق. ② يۈگۈر- رۈتمەك، چاپتۇرماق. ③ قوغلاتماق.

koşu is. يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى.

koşucu. is. يۈگۈرگۈچى (تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىدە).

koşuk, –ğu. is. قوشاق، بېيىت، نەزم.

koşul. is. ئىمكان، شەرت، شارائىت:
«Iyi koşullarda yaşiyoruz — ياخشى شارائىتلاردا ياشاۋاتىمىز.»

koşum. is. هارۋا جابدۇقلىرى.

koşun is. ① قوشۇن. ② سەپ.

koşuşmak. يۈگۈرەشمەك.

kotarmak. ① بوشاتماق. ② بۆلمەك، بۆلۈشتۈرمەك. ③ تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك. ④ هەل قىلماق:
«Yemeği pişirip kotardı — تاماقنى پىشۇرۇپ بۆلۈشتۈردى.
Bir işi kotarmadan başkasına girişmemeli — بىر ئىشنى تۈگەتمەيلا باشقىسىنى قىلىشقا كىرىشمەسلىك كېرەك.»

kotas, kotaz. is. ① بەزى قۇشلارنىڭ بېشىدىكى تاجىسى. ② قوتاز.

koton. is. ar. ① پاختا. ② يۇڭ رەخت.

kova. is. چېلەك، سوغا.

kovalamak. قوغلىماق.

kovalamaca. is. قوغلاشماق ئويۇنى (بالىلارنىڭ).

kovan. is. ① هەسەل هەرىلىرىنىڭ ئۇۋىسى ئۈچۈن ياسالغان ساندۇق. ② بىرەر سايمانىنىڭ ساپ ئورنىتىدىغان تۆشۈكى.

kovanlık, – ğı. is. ① هەسەل هەرىسى ساندۇقلىرى قويۇلغان يەر.

kovboy. is. ing. پادىچى (كالا باققۇچى).

kovcu. s. پىتنە ـ پاساتچى.

kovçuluk, – ğu is. پىتنە ـ پاساتچىلىق.

kovdurmak. كاللا سوقۇشتۇرماق، يامانلىماق.

koverkot, –tu. is. ئاتقا مىنىشتە ۋە ئوۋچىلىقتا كىيىلىدىغان كىيىملىك رەخت.

kovlamak. كاللا سوقۇشتۇرماق، يامانلىماق.

kovmak. ① سۆز بىلەن چاقىماق، دەشنام بەرمەك. ② قوغلاپ چىقارماق. ③ ئىزىغا چۈشمەك، تەقىپ قىلماق.

kovuk, – ğu. is. كاۋاك:
«Ağaç kovuğu — دەرەخ كاۋىكى.
Diş kovuğu — چىش كاۋىكى.»

kovuklu. is. كاۋاكلىك، ئىچى بوش.

kovulmak. ① دەشنام يېمەك. ② قوغلانماق:
«Düşman topraklarımızdan kovulmalı — دۈشمەن تۇپراقلىرىمىزدىن قوغلىنىشى لازىم.»

kovuntu. is. قوغلاندى.

kovuşturmak. ئارقىسىغا چۈشمەك، تەقىپ قىلماق.

koy. is. كىچىك دېڭىز قولتۇقى.

koyacak. is. نەرسە ـ كېرەكلەر قويۇلىدىغان قاچا:
«Dolap, sandık, sepet, tabak, bardak, kafes, kutu birer koyacaktır—

سېۋەت، تاۋاق، ئىستاكان، قەپەس، قۇتا قاتارلىقلار نەرسە - كېرەك قويۇلىدىغان قاچىلاردۇر.»

koyak, – ğı is. ۋادە، ئۇزۇن كەتكەن ئويمانلىق.

koyar. is. ئىككى ئاقار سۇنىڭ بىرلەشكەن يېرى.

koymak, komak. قويماق، سالماق:

«1· Kâğıdı cebine kodu — قەغەزنى يانچۇقىغا سالدى.

2· Hertarafa nöbetçi konmuşlar— ھەر تەرەپكە نۆۋەتچى قويۇشۇپتۇ.

3· Beni çok aç kodular — مېنى خېلى ئاچ قويۇشتى.

4· Yemğe tuz komak — تاماققا تۇز سالماق.

5· Imza koydu — ئىمزا قويدى.»

koyu. s. ① قويۇق. ② تۇم قارا. ③ نەق:

«1· Koyu süt — قويۇق سۈت.

2· Koyu kırmızı — قارا (تۇم) قىزىل.

3· Koyu renk — قويۇق رەڭ.

4· Koyu karşı devrimci — نەق ئەكسىلئىنقىلابچى.»

koyu koyu. s. بەك قويۇق.

koyulaşmak ① قويۇقلاشماق، ② چوڭقۇرلاشماق:

«Sohbet gitgide koyulaştı — سۆھبەت بارغانسېرى چوڭقۇرلاشتى.»

koyulaştırıcı. is. يېپىشقاقلىقنى ئاشۇرۇش ۋە قويۇقلاشتۇرۇش ئۈچۈن بوياققا ئارىلاشتۇرۇلىدىغان باشقا نەرسە.

koyulaştırmak. قويۇقلاشتۇرماق.

koyulmak. ① كىرىشمەك، باشلىماق. ② قويۇلماق، قويۇقلاشماق:

«Fabrika çalışmaya koyuldu — زاۋۇت ئىشقا كىرىشتى.»

koyutmaçı, –cı is. ① قويۇقلاشتۇرۇلغان سۇيۇقلۇق. ② سۈتنى قويۇقلاشتۇرۇپ سالغان ئىرىس.

koyun[1]. is. ① قوي. ② بەك ياۋاش:

«Sincanğ koyunu — شىنجاڭ قويى.»

koyun[2]. is. قويۇن:

«Annesi çocuğunu koynuna aldı — ئانا بالىسىنى قويىنىغا ئالدى.

Hepimiz vatanın koynunda yetiştik — ھەممىمىز ۋەتەننىڭ قويىنىدا ئۆستۇق.»

koyunculuk, – ğu. is. قويچىلىق (ئوقەت).

koyuntu. is. غەم - غۇسسە.

koyu. vermek. قويۇۋەتمەك.

koz. is. كوزىر (قارت ئويۇنىدا).

koza. is. غوزا:

«Pamuk kozası — كېۋەز غوزىسى.»

kozacı. is. پاختا سودىسىدا ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچىنى باھادا كېلىشتۈرگۈچى.

koza. hane. is. يىپەك غوزىسىنى قويىدىغان يەر.

kozmoloji. is. كوسمولوگىيە (ئالەمنىڭ تۈزۈلۈشى توغرىسىدىكى بىلىم).

köçek, – ği. is. ① تايلاق، بوتىلاق. ② ئايال مىجەز ئەركەك. ③ قىلىقسىز (ئايال، قىز).

köçeklemek. بوتىلىماق.

köfte. is. far. كوتلېت (قىيما گۆشتىن پىشۇرۇلغان).

köftün· is. far. كالىلارغا يېدۈرۈلىدىغان چىگىتتىن ياسالغان پوم.

köhne. s. far. كونا، ۋاقتى ئۆتكەن،

مۇددىتىن قالغان:
«Köhne bir ev — كونا ئۆي.»
köhneleşmek. ① كونىرىماق، ئەسكىرەپ كەتمەك. ② مۇددىتىدىن قالماق.
köhnelik, – ği. is. كونىلىق.
kök, – kü. is. ① يىلتىز. ② تەكتى، ئاستى. ③ ئاساس، مەنبە. ④ تۈپ:
«1. Ağaç kökü — دەرەخ يىلتىزى.
2. Işi kökünden temizlemeli — ئىشنى تېگى - تەكتىدىن پاكىزلاش لازىم.
3. O ailenin kökü belli değil — ئۇ ئائىلىنىڭ تېگى - تەكتى ئېنىق ئەمەس.»
kökdeş. is. تۇمۇرداش، تۇرداش نەرسىلەر.
köke. is. قەدىمىي ھەربىي پاراخوتى.
köken. is. ① پېلەك. ② ئەسلى نەسلى:
«Bu kökende üç karpuz var — بۇ پېلەكتە ئۈچ تاۋۇز بار.
Bu işçi kökenli kadrodur — بۇ ئىشچى نەسلىدىن كادىردۇر.»
kökertmek. كۆچەت يېتىشتۈرمەك، كۆكەرتمەك.
köklemek. قومۇرماق، يىلتىزى بىلەن قومۇرماق.
köklenmek, kökleşmek. يىلتىز تارتماق، بىخلانماق.
köklü. s. يىلتىزلىق:
«Köklü bitki — يىلتىزلىق ئۆسۈملۈك.»
kök. sakız. is. كۆك سېغىز (كاۋچۇك ئىشلەپچىقارغىلى بولىدىغان ئوت).
kölçer. s. بۇغداي كېسىلى.
köle. is. قۇل.
köleleştirmek. قۇللاشتۇرماق.
kölelik, – ği. is. قۇللۇق:
«Kölelik sistemi — قۇللۇق سىستېمىسى.»
kölemen. is. قۇللاردىن تەركىب تاپقان ئەسكەرلەر.
kömür. is. s. ① كۆمۈر. ② قاپقارا:
«Kömür saçlı — قاپقارا چاچلىق.»
kömürcü. is. ① كۆمۈرچى (ساتقۇچى). ② پاراخوتتا، فابرىكىدا ئوچاققا كۆمۈر تاشلىغۇچى.
kömürcülük, – ğü. is. كۆمۈرچىلىك.
kömürleşmek. كۆمۈرلەشمەك.
kömürleştirmek. كۆمۈرلەشتۈرمەك.
kömürlük, – ğü. is. كۆمۈرلۈك، كۆمۈرخانا.
kön. s. كۆن.
könek, – ği. is. سۇ قاچىسى.
könü. is. ئادىل، ھەققانىيەتلىك.
könülük, – ğü. is. ئادالەت، ھەققانىيەت.
köpek, – ği. is. ئىت:
«1. Ev köpeği — ئۆي ئىتى.
2. Av köpeği — ئوۋ ئىتى.
3. Tasmalı köpek — مەخسۇس ئۆگىتىلگەن ئىت.»
köpek. ayısı. is. ئىت ئېيىقى.
köpek. balığı. is. ئىت بېلىقى.
köpekgiller. is. ئىت تىپىدىكى ھايۋانلار.
köpeklemek, köpeklenmek. كۆچۈكلىنىپ يالۋۇرماق.
köpeklik, – ği. is. ئىتلارچە، ئىتلاردەك خۇشامەت قىلماق.
köpek. memesi is. قولتۇققا چىقىدىغان چىقان ياكى كۆتى يوغان.
köpek. üzümü. is. ئىت ئۈزۈمى.

köpoğlu, – nu. is. ① ئىتنىڭ بالىسى (تىل ئۈچۈن قوللىنىدۇ). ② مەككار، قۇۋ.

köpoğluluk, – ğu. is. مەككارلىق، قۇۋلۇق.

köprü. is. كۆۋرۈك:

«Çan – cang köprüsü — چاڭجياڭ كۆۋرۈكى.»

köprü. başı. is. كۆۋرۈكنىڭ باشلانغان ھەم تۈگىگەن يېرى.

köprüçü. is. ① كۆۋرۈك ياسىغۇچى. ② لەيلىمە (سال) كۆۋرۈك سالغۇچى.

köprüçülük, – ğü. is. كۆۋرۈكچىلىك:

«Çin köprüçülüğü — جۇڭگو كۆۋرۈكچىلىكى.»

köpük, – ğü. is. ① ماغزاپ. ② بۇژغۇن. ③ كۆپۈك:

«Sabun köpüğü — سوپۇن ماغزىپى.

Deniz köpüğü — دېڭىز بۇژغۇنى.

Çorpa köpügü — شورپا كۆپۈكى.»

köpüklenmek. كۆپۈكلەنمەك.

köpülemek. شىرىماق (يوتقان، كۆرپە قاتارلىقلارنى).

köpürmek ① كۆپمەك. ② ئاچچىقلانماق. ③ ماغزاپلانماق، كۆپۈك پەيدا بولماق:

«Bu sözü duyunca öyle bir köpürdüki — بۇ سۆزنى چۈشىنىش بىلەنلا شۇنداق ئاچچىقلاندىكى ...»

köpürtmek. ① كۆپتۈرمەك. ② ئاچچىقلىنىشقا سەۋەب بولماق.

kör[1] s. ① كور، قارىغۇ، ئەما. ② قاشاڭ، ئۆتمەس. ③ نۇرسىز. ④ ھەل قىلغىلى بولمايدىغان (مەسىلە). ⑤ تۆشۈكى يوق (يىڭنە). ⑥ غاپىل:

«Kör makas — قاشاڭ قايچا.

Kör lamba — نۇرسىز چىراغ.»

kör[2]. is. سۇرمە (كۆزگە سۇرتىلىدىغان قارا بوياق).

kör. bağırsak, – ğı. is. قارىغۇ ئۈچەي.

kör. düğüm. is. ① يەشكىلى بولمايدىغان تۈگۈن. ② ھەل قىلىنىشى قىيىن بولغان مەسىلە:

«Bu kördüğüm sorun — بۇ ھەل قىلىشقا قىيىن مەسىلە.»

kör. ebe. is. كۆزنى تېڭىپ قويۇپ باشقا بىرىنى تۇتىدىغان بالىلار ئويۇنى.

körelme. ① قۇرۇشۇش، قۇرۇپ قېلىش (ئادەم ئەزاسى ياكى ھۈجەيرىنىڭ ناتوغرا ئوزۇقلىنىشى ئارقىسىدا بوشىشىپ قۇرۇپ قېلىشى). ② سېزىش ئىقتىدارىنى يوقىتىش.

körelmek. ① ئوتنىڭ ئۆچۈشكە باشلىشى، بۇلاقنىڭ قۇرۇشقا باشلىشى. ② قاشاڭلاشماق. ③ قۇرۇشقا باشلىماق (بۇلاق، قۇدۇق). ④ ئەھمىيىتىنى يوقاتماق. ⑤ پائالىيەتچانلىقىنى يوقاتماق:

«Bıcak körleşti — پىچاق قاشاڭلىشىپ كەتتى.»

köreltmek. ئۆتكۈرلۈكىنى يوقىتىپ قاشاڭلاتماق.

köreşe. is. قار ئۈستىدىكى مۇز قاتلىمى.

kör. fare. is. zool. قارغۇ چاشقان.

körfez. is. yun. دېڭىز قولتۇقى.

kör. kuyu. is. سۇيى قۇرۇپ كەتكەن قۇدۇق.

kör · kütük. is. ئۆزىنى بىلەلمىگۈدەك مەست.

körlemeden. z. قارىغۇلارچە، ھېچ دىققەت قىلماستىن، تەمشانىسىز، چۈشەن

مەستىن.

körlenmek, körleşmek. ① قاشاڭـلاشماق. ② كارغا كەلمەس هالغا كەلـمەك. ③ ئۇنۇمسىز هالـغا كەلمەك. ④ ئېتىبارىنى يوقاتمـاق. ⑤ يارا پۈتۈشكە يۈز تۇتماق:

«Bıcak körleşti — پىچاق قاشاڭلاشتى.»

körleştirmek. قاشاڭلاشتۇرماق:

«Makası körleştirdi — قايـچىنى گاللاشتۇردى.»

körlük, — ğü. is. ① ئەمـالىق. ② قارىغۇلارچە، ئەخمەقلەرچە ئىش. ③ غاپىللىق.

kör. ocak. is. بالـىسىز (پەرزەنتسىز) ئائىلە.

körpe. s. ① يېڭى ئـۈزۈلـگەن مېۋە، كۆكتات. ② ياش، يېتىلىۋاتقان (ئادەم):

«Körpe hıyar — يېـڭى ئـۈزۈلگەن تەرخەمەك.»

körpecik. s. يېڭى، بەك ياش.

körsümek. كۈچىدىن قالماق، ئۆچۈشكە باشلىماق.

körtüm. is. چۈرۈك ئېگەر.

körük, — gü. is. كـۆرۈك، شـامـال ساندۇقى:

«Demirci körüğü — تۆمۈرچى كۆرۈكى.»

körükçü. شامال سانـدۇقى تارتقـۇچى، كۆرۈك باسقۇچى.

körüklemek. ① كـۆرۈك بىلـەن پۈۋـلىمەك، ئۇلغايتماق. ② كۈشكۈرتمەك:

«Ateşi körükleyin — ئوتنى ئۇلـغايتىڭ.

Kötülükçükörükleniyor — ئەسكىلەر كۈشكۈرتىلىۋاتىدۇ.

Kavgayı körüklemek — غەۋغانى چۈڭگايتماق.»

körü. körüne. z. قارىغـۇلارچـە.

köse. s. far. كوسا (ساقال، بۇرۇتسىز).

köseği. is. كۆسەي (ئوچاقنىڭ ئوتىنى چۇقچىلايدىغان).

kösele. is. چەم.

kösem. is. → **Kösemen.**

kösemen. is. سەركە.

kösemenlik, — ği. is. باشلامچىلىق، سەركىلىك.

kös kös. s. بېشىنى ساڭگىلاتقان هالدا:

«Kös kös yürüyor — بېشىنى ساڭـگىلىتىپ كېتىۋاتاتتى.

Kös kös durmak — بېشىنى ساڭـگىلىتىپ تۇرماق.»

Köskötürüm. s. كۆتۈرۈم:

«Bu hayvan kös kötürümdür — بۇ هايۋان كۆتۈرۈم بولۇپ قاپتۇ.»

kösnü. is. جۈپلىشىش هەۋىسى (هايـۋانلارنىڭ).

kösnücül. s. شەهۋەتپەرەس.

kösnük. s. كۈيلەش ۋاقتى كەلگـەن (هايۋان).

kösnül, kösnülük. s. شەهۋانىي.

köstebek, — ği. is. چاشقاننىڭ بىر تۈرى.

köstek, — ği. is. ① ئىشكەل ياكـى چۈدەر. ② سائەت ياكى ئاچقۇچ زەنجىـرى. ③ توسالغۇ.

kösteklemek. ① كىشەنلىمەك. ② ئاقـساتماق (بىر ئىشنى).

köstekIenmek. كىشەنلەنمەك.

köstekli. s. ① كىشەنلىك. ② كىـشەنلەنگەن.

kösü. is. غورو (ئىشىكنىڭ).

köşe. is. ① بۇرجەك. ② خىلۋەت يەر:
«Ülkenin bir köşesi — مەملىكەتنىڭ بىر بۇرجىكى.»
kötrüm. s. → **Kötürüm.**
kötü. s. يامان، ئەسكى:
«Kötü bir köpek — ئەسكى ئىت.»
kötücül. s. يامان نىيەت، قارا نىيەت.
~ eylem — قارا نىيەت ھەرىكەت.
kötülemek. ① ئاجىزلاشماق، ماغدۇرسىزلانماق. ② شىكايەت قىلماق، غەيۋەت قىلماق:
«Çocuk son günlerde ne kadar kötüleşmiş — بالا كېيىنكى كۈنلەردە نېمىدېگەن ئاجىزلاپ كەتكەن.
Şunu bunu kötülemek doğru değil — ئۇنى - بۇنى يامانلىماق — توغرا ئەمەس.»
kötülenmek. يامانلانماق.
kötüleşmek. ① يامانلاشماق. ② (ئايال) ئەسكىلەشمەك:
«Hava kötüleşti — ھاۋا يامانلاشتى.»
kötüleştirmek. يامانلاشتۇرماق، ناچارلاشتۇرماق.
kötületmek. يامانلىتىشقا يول ئاچماق.
kötülük, — ğü. is. ① يامانلىق، ئەسكىلىك، بۇزۇقلۇق. ② زەرەرلىك:
«Havaların kötülüğü yüzünden… — ھاۋانىڭ بۇزۇلۇشى تۈپەيلىدىن…
O, kimseye kötülük etmez — ئۇ ھېچكىمگە يامانلىق قىلمايدۇ.»
kötülükçü. s. بۇزۇق:
«Toplumda kötülükçüler var — جەمئىيەتتە بۇزۇقلار بار.»

kötümsemek. يامان كۆرمەك، كۆزگە ئىلماسلىق.
kötümser. s. ئۈمىدسىز.
kötümserlik, — ği. is. ئۈمىدسىزلىك.
kötürüm. s. ① پالەچ. ② ناكار، كېرەكسىز:
«Ahmet kötürüm olmuştur — ئەخمەت پالەچ بولۇپ قاپتۇ.
Bu adamın sağ bacağı kötürüm — بۇ ئادەمنىڭ ئوڭ پۇتى پالەچتۇر.»
köy. is. يېزا:
«Çin köylerinde büyük bir gelişme var — جۇڭگونىڭ يېزىلىرىدا چوڭ تەرەققىيات بار.»
köycü. s. is. يېزا ۋە يېزا خەلقى ئۈچۈن ئىشلىگۈچى.
köydeş. s بىر يېزىدىن:
«Mehmetle Ahmet köydeştir — مۇھەممەد بىلەن ئەخمەت بىر يېزىدىن.»
köylü. is. دېھقان، يېزىلىق:
«Çinde köylüler nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturuyor — جۇڭگودا دېھقانلار نوپۇسنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ.»
köymen. is. ھارۋىنىڭ سايۋىنى.
köz. is. ئۆچۈشكە ئاز قالغان چوغ.
köze. is. قەبرە تېشى، مەڭگۈ تاش.
kravat, — tı. is. fr. ① گالىستۇك. ② فاكتۇر (مال ساتقۇچى يېزىپ بېرىدىغان، ئىسكىلاتتىن چىقىرىلىدىغان مال تىزىمى).
kredi. is. fr. ① نوپۇز، ھۆرمەت. ② قەرزنى تۆلەش مۇددىتى. ③ قەرز

ئېلىنغان پۇل ياكى ئورنىغا بېرىلگەن مال.

krema. is. it. ① قايماق. ② سېرىق ماي. ③ سۈت، تۇخۇم ۋە شېكەر بىلەن قىلىنىدىغان تاماق.

krematoryum. is. lât. جەسەت كۆيدۈرىدىغان ئورۇن.

krepe. is. fr. ئۇچى بۇجۇغۇرلاشقان ۋە پۈكۈلگەن چاچ.

kreplin. is. fr. نېپىز ۋە يەڭگىل يىپەك رەخت.

krepon. is. fr. ئاياللارنىڭ ياسالما چېچى.

krestomati. is. fr. خروستوماتىيە (ئەسەرلەر تاللانمىسى).

kreş. is. يەسلى.

kreşendo. is. müz. it. ساز ئاۋازىنىڭ بارغانسېرى يۇقىرىلىشى، ئەۋج ئېلىشى.

kretenizm. is. fr. كىرەتىن كېسىلى (قالقان بەزلىرىنىڭ يېتىلمەي قېلىشى نەتىجىسىدە كېلىپ چىقىدىغان تەن ۋە ئەقىل زەئىپلىشىش كېسەللىكى).

kriptograf. is. fr. ① مەخپىي يېزىق بىلەن شۇغۇللانغۇچى. ② مەخپىي يېزىقنى تەرجىمە قىلىدىغان ماشىنا.

kriptografi. is. fr. مەخپىي بەلگىلەر بىلەن يېزىش.

kriptogram. is. fr. مەخپىي بەلگە بىلەن يېزىلغان خەت.

kriptolog. is. fr. مەخپىي يېزىق مۇتەخەسسىسى.

kriptoloji. is. fr. مەخپىي يېزىق ئىلمى ۋە تەتقىقاتى.

kristal, — lı. is. fr. كرىستال تاشقى كۆرۈنۈشى توغرا، كۆپ قىرلىق شەكىلدىكى قاتتىق جىسىم.

kristalize. is. fr. كرىستاللاشقان.

kristalli. s. ئىچىدە كرىستال بولغان.

krişna. is. ھىندىستانلىقلارنىڭ بىر ئىلاھى.

kritik[1]. s. ناھايىتى مۇھىم ۋاقىت، جىددىيلىك.

kritik[2]. is. ئەدەبىي تەنقىد، ئەدەبىي ئوبزورچى.

kritisizm. is. ئەدەبىي تەنقىدچىلىك.

kriz. is. fr. كرىزىس، بوھران، پاخاللىق:

«Siyasi kriz — سىياسىي كرىزىس.
Para krizi — پۇل پاخاللىقى.»

krizograf. is. ① كىتابلارنى ئالتۇن ھەل بىلەن يازغۇچى. ② كالۋۇتۇن (زەر يىپ) بىلەن كەشتە ئىشلىگۈچى ۋە نەققاش.

krizoterapi. is. داۋالاش، ئالتۇن بىلەن داۋالاش.

kroki. is. fr. لايىھە، پىلان.

krokodil. is. fr. ① ئىشلەنگەن تىمساھ تېرىسى. ② تىمساھ تېرىسىدىن ياسالغان:

«Krokodil çanta — تىمساھ تېرىسىدىن ياسالغان پوپكا.»

kromizm. is. fr. رەڭسىز بىر ياۋايى ئۆسۈملۈكنىڭ سۈنئىي يول بىلەن يېتىشتۈرۈلۈپ رەڭگە كىرگۈزۈلۈشى.

kromolitografı. is. رەڭلىك تاش باسما.

kromoptometri. is. رەڭلەرنى كۆرۈش ئىقتىدارىنىڭ ئۆلچىنىشى.

kromoterapi. is. پەزى كېسەللىكلەرنى

رەڭلىك نۇر بىلەن داۋالاش.

kron. is. fr. پادىشاھلارنىڭ بېشىغا كىيىدىغان تاجى.

kronoloji. is. خرونولوگىيە (ۋەقەلەرنىڭ پەيدا بولغان ۋاقىتلىرى ئىزچىل ئورۇدە بىرلەپ كۆرسىتىلگەن روىخەت.)

kropi. is. تۇگژم.

krup. is. تاماقنىڭ ياللۇغلىنىشى ئارقىسىدا پەيدا بولۇپ، ئۆلۈمگە سەۋەب بولىدىغان تاماق ئاغرىقى، دىفتېرىيە.

ksantopsin. is. كېچىدە ئۇچىدىغان ھاشاراتلارنىڭ كۆزىدىكى رەڭ ماددىسى.

ksantosiyanopsi. is. سېرىق ۋە كۆك رەڭنى كۆرەلمەسلىك ھالىتى.

ksenomeni. is. ئاياللاردا ئادەت كۆرۈشنىڭ قالايمىقانلىقى.

kserofil. is. قۇرغاق يەردە ئۆسىدىغان (ئۆسۈملۈك).

kserostomi. is. ئېغىزنىڭ قۇرۇشى.

ksiloglifi. is. ياغاچقا خەت ئويۇش سەنئىتى.

ktenoyid. is. سازان بېلىقىغا ئوخشاش سۆڭەكلىك بېلىقلارنىڭ تەڭگىلىرى.

kuadrivektör, — rü. is. قىرى ۋە يۈتىنىڭ ئوخشاشلا پالەچ بولۇشى.

kubaşmak. ھەمكارلاشماق.

kubat. s. ① قوپال. ② ھەرىكىتى ۋە سۆزى قوپال.

kubatlık, — ğı. is. قوپاللىق، تورگىلۇق.

kubbe. is. ar. ① قۇببە، گۈمبەز. ② ئاسمان.

kubbeli. s. قۇببىلىق، گۈمبەزلىك.

kubuh, — bhu. is. جىنايەت، رەزىل ھەرىكەت.

kubur. is. ① سوزۇنچاق قاپ. ② قەدىمي بىر تاپانچا.

kuburluk, — ğu. is. ① پارتلاتقۇچ دورا قېپى. ② تاپانچا قېپى.

kucak. is. قۇچاق.

kucaklamak. قۇچاقلىماق.

kucaklaşmak. قۇچاقلاشماق.

kudret, — ti. is. ar. قۇدرەت، كۈچ.

kudretli. s. ① قۇدرەتلىك، كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك. ② باي، پۇلدار.

kudretsiz. s. قۇدرەتسىز، كۈچسىز.

kudretsizlik, — ği. is. قۇدرەتسىزلىك، كۈچسىزلىك.

kudurgan. s. غالجىر، قۇترىغان.

kudurganlık, — ğı. is. غالجىرلىق، قۇترىغانلىق.

kudurmak. ① غالجىرلىماق، غالجىر كېسىلىگە گىرىپتار بولماق. ② بەك شىددەتلەنمەك:

«Yaramaz çocuklar yine kudurdu— ئەسكى باللار يېنىمۇ ئەسكىلەشتى.»

kuduruk. s. غالجىر، قۇترىغان.

kuduz. s. غالجىر.

~ **köpek.** غالجىر ئىت، قۇترىغان ئىت.

~ Kedi. غالجىر مۈشۈك.

kuğu. is. zool. ئاق قۇ (قۇش).

kuğurmak. (كەپتەر) سايرىماق.

kukla. is. yun. قورچاق:

«Kukla gibi oynatmak — قورچاق ئويناتقاندەك ئويناتماق.»

kuklacı. is. قورچاق ياسىغۇچى ياكى قورچاق ئويۇنى كۆرسەتكۈچى.

kukuç, — cu. is. ئۆرۈقچا شۆپۈكى.

kuku. is. fr. كاككۇك.

kukulete. is. it. يامغۇر ۋە سوغۇقتا كىيىدىغان بۆك.

kul. is. قۇل.

kulaç, – çı. is. غۇلاچ:

«1· Üç kulaçta su çıktı — ئۈچ غۇلاچتا سۇ چىقتى.

2· Iki kulaç ip— ئىككى غۇلاچ ئارغامچا.

3· Bir kulaç toprak — بىر غۇلاچ يەر.»

kulaçlamak. غۇلاچلىماق:

«Ipi kulaçlamak — ئارغامچىنى غۇلاچلىماق.»

kulak, – ğı. is. قۇلاق:

«Kulağı sesler çınlattı — قۇلاقنى ۋاراڭ - چۇرۇڭ ياردى.»

kulakçı. is. قۇلاق، بۇرۇن ۋە ئېغىز دوختۇرى.

kulakçın. is. قۇلاقچىن (قۇلاقچا).

kulaklı. s. قۇلىقى بار، قۇلاقلىق:

«Küçük kulaklı kalpak — كىچىك قۇلاقلىق قالپاق.»

kulaklık, – ğı. is. ① سوغۇقتىن ساقلىنىش ئۈچۈن قۇلاققا كىيگۈزۈپ قو-يۇلىدىغان ياپقۇچ. ② تېلېفوننىڭ قۇلاق-قا تۇتۇلىدىغان قىسمى، قۇلاقلىق.

kulaksız. s. قۇلىقى يوق، قۇلاقسىز.

kulak · zarı. is. قۇلاق پەردىسى.

kulampara. is. far. ھەزىلەك.

kulan. is. قۇلان.

kulangolar. is. شەرقىي ئافرىقىلىق نېگىرلار.

kulis. is. fr. ① سەھنە ئارقىسى. ② بازار سىرتىدىكى سودا يېرى.

kullandırmak. قوللاندۇرماق.

kullanılmak. قوللىنىلماق.

kullanılmış. s. قوللىنىلغان، ئىشلە-تىلگەن، كونا:

«Bu makina kullanılmışa hiç benzemiyor — بۇ ماشىنا ھېچلا كونىغا ئوخشىمايدۇ.»

kullanış. is. قوللىنىش ۋە قوللىنىش ئۇسۇلى.

kullanışlı. s. قوللىنىشقا ئوڭاي، ئىشلىتىشكە ئاسان، ئەپلىك:

«Kullanışlı bir makine — ئىشلىتىشكە ئەپلىك ماشىنا.»

kullanışsız. s. ئەپسىز، ئىشلىتىلىشى تەس:

«Kullanışsız bir silah — ئىشلىتىشكە ئەپسىز قورال.»

kullanmak. ① قوللانماق. ② ئىشلەتمەك. ③ ئادەتلەنمەك:

«1. Gözlük kullanmak — كۆزەينەك قوللانماق.

2. Aşçi kullanmak — ئاشپەز ئىشلەتمەك.

3. Tütün kullanmak — تاماكىغا ئادەتلەنمەك.»

kulle. is. ar. ① تاغ چوققىسى، چوققا. ② قەلئە. ③ تاج. ④ كۇب.

kulluk, – ğu. is. قۇللۇق.

kullukçu. is. ① خىزمەتچى. ② كۆزەتچى. ③ مەمۇر.

kulp, – pu. is. ① تۇتقۇچ. ② باھانە، سەۋەب:

«Çaydanlığın kulpu — چايداننىڭ تۇتقۇچى.»

kulplu. s. تۇتقۇچلۇق:

«Kulplu bardak — تۇتقۇچلۇق ئىستاكان.»

kuluçka. is. ① كۆرۈك. ② ھۆرۈن:

«Bu tavuk kuluçka olmuş — بۇ
توخۇ كۆرۈك بوپتۇ.»

kulun. is. ئات ۋە ئېشەك بالىسى
(تاي، تەخەي).

kulunlamak. ئات ۋە ئېشەك تۇغماق، قۇلۇنلىماق.

kulunluk, – ğu. is. ئات، ئېشەكلەر-
نىڭ بالىياتقۇسى.

kulübe. is. yun. كەپە.

kulüp, – bü. is. ① كۇلۇب. ② چوڭ
زال. ③ كۆكۈل ئېچىش يېرى.

kulvar. is. fr. ① تار كىچىك كارى-
دور، دەھلىز، ئارىلىق. ② تار تاغ يولى،
تارلاق، قاپچىغاي.

kulzüm. is. ar. دېڭىز.

kum. is. قۇم.

kuma. is. كىچىك خوتۇن.

kuman.[1] is. قىپچاقلار.

kumanca. is. قىپچاقچە.

kumanda. is. it. قوماندان، ئەمىر.

kumandan. is. it. قوماندان.

kumandanlık, – ğı. is. قوماندانلىق.

kumandarya. is. بىر خىل ئۈزۈم
ھارىقى.

Kumandilar. is. ئالتاي تۈركلىرىدىن
بىر قەبىلە.

kumanya. is. ئوزۇق - تۈلۈك (سەپەر
ئۈچۈن ھازىرلانغان).

kumar. is. ar. قىمار.

kumarbaz. s. ar · far. قىمارۋاز.

kumarbazlık, – ğı. is. قىمارۋازلىق.

kumarcı. s. قىمارۋاز.

kumar.hane. is. قىمارخانا.

kumar . haneci. is. قىمارخانا ئىش-
لەتكۈچى، قىمارۋازلاردىن چوتار ئالغۇچى.

kumaş. is. ar. رەخت:
«Elbiselik kumaş aldim — كى-
يىملىك رەخت ئالدىم.»

kumaşmak. → **Kubaşmak.**

kumbara. is. ① پۇل سالىدىغان تۆ-
شۈكلۈك قۇتا. ② مىنامىيوت ئوقى.

kumbaracı. is. مىنامىيوتچى (ئەسكەر).

kumbara . hane. is. مىنامىيوت ئوقى
ياسىلىدىغان ياكى مىنامىيوتچىلار تۇرىدى-
غان يەر.

kumcu. is. قۇم توشۇغۇچى ۋە ساتـ-
قۇچى.

kumcul. s. قۇملۇقتا ياكى قۇمسال
يەرلەردە ياشايدىغان (ھاشارات ياكى
گىياھ).

kumkuma. is. ① سىياھ قۇتىسى.
② ئىدىش، كوزا. ③ ئارتۇقچىلىقى بول-
غان ئادەم ياكى يەر:
« Fesat kumkuması — - پىتنە-
پاسات يېرى.
Dedikodu kumkuması — - غەيـ-
ۋەت شىكايەتچى.»

kumla. is. قۇملۇق، قۇم بېسىپ كەت-
كەن يەر.

kumlamak. قۇم تۆكمەك.

kumlu. s. ① تەركىبىدە قۇم بولغان
(يەر، توپا). ② چېكىم - چېكىم:
«Kumlu kumaş — چېكىم - چېكىم
رەخت.»

kumpanya. is. it. ① شىركەتچىلىك.
② ئەينى پىكىردىكىلەر.

kumpas. is. fr. ① كومپاس. ② ھىيـ-
لە، سۇيىقەست، مىكىر.

kumral. s. ساقال - بۇرۇتلۇق.

kumru. is. far. پاختەك.

kumsal. s. قۇملۇق، قۇمسال.

kumsallık, – ğı. is. قۇمسال يەر، قۇملۇق يەر.

kumsuz. s. قۇمسىز (يەر)، قۇمى يوق.

kumuç. is. zool. كۇمۇتا.

kumuk. is. داغىستان تۈركلىرى.

Kumul[1]. is. öz. قۇمۇل:

«Kumul ili — قۇمۇل ۋىلايىتى.»

kumul[2]. is. قۇم بارخانى.

kunama. is. ھەبەشىستاننىڭ غەربىي شىمالىدىكى ئېگىرلارنىڭ تىلى.

kunda. is. بىر خىل زەھەرلىك ئۆمۈچۈك.

kundak. is. ① زاكا، يۆگەك. ② پايىنەك (مىلتىق):

«Çocuk kundakta iken — بالا يۆگەكتە ئىكەن.»

kundakçı. is. ① مىلتىق پايىنىكى ياسىغۇچى. ② ئوت تۇتاشتۇرغۇچى. ③ بۇزغۇنچى، بۆلگۈنچى.

kundakçılık, – ğı. is. ① ئوت قويغۇچى، جىنايەتچى. ② بۇزغۇنچىلىق، بۆلگۈنچىلىك.

kundaklamak. ① زاكىلىماق، يۆگەككە يۆگىمەك. ② پايىنەك تاقىماق. ③ تۆرمەك (چاچنى).

kundaklanmak. زاكىلانماق، يۆگەككە يۆگەلمەك.

kundaklı. s. زاكىلانغان، يۆگەككە يۆگەلگەن.

kundura. is. بوغقۇچسىز ۋە قونچسىز ئاياغ كىيىمى.

kunduracı. is. ① موزدوز. ② ئاياغ كىيىم ساتقۇچى.

kunduracılık, – ğı. is. ① موزدوزلۇق. ② ئاياغ كىيىم سېتىش ئوقىتى.

kunduz. is. قۇندۇز.

kunlamak. → **Kulunlamak.**

kunt, – tu. s. ئېغىر، قېلىن ۋە چىداملىق:

«Kunt ayakkabı — چىداملىق ئاياغ.»

kunut[1]. is. ar. ئۈمىدسىزلىك.

kunut[2]. is. ar. ① ئىستائەتچانلىق. ② ئىبادەت. ③ «ۋىتىر» نامىزى. ④ نامازدا ئوقۇلىدىغان دۇئا.

kup. is. fr. ① ئاغزى كەڭ ئىستاكان. ② پىچىلغان كىيىم.

kupa[1]. is. it ① مۇسابىقىدە نەتىجە قازانغانلارغا بېرىلىدىغان تۈرلۈك قاچا. ② كۇرت قەغىزىنىڭ تاپىنى.

kupa[2]. is. جەنۇبىي يېرىم ئاسمان گۈمبىزىدىكى يۇلتۇزلار.

kupe. is. fr. تانىسىدا قەدەم ئېلىش.

kuphiyat, – tı. is. سەت ۋە رەزىل ئىشلار.

kupkuru. s. ① قۇپقۇرۇق. ② بەك جۇدەڭ، قۇرۇق ئۇستىخان.

kuple. is. fr. بىر خىل غەزەل، ناخشا.

kupes. is. بېلىقنىڭ بىر تۈرى.

kupritler. is. تەركىبىدە مىس ۋە مىس تەركىبى بولغان مىنېراللار.

kuprofosfor. is. مىس ۋە فوسفور بىرىكمىسى.

kuprokrom. is. مىس ۋە خروم بىرىكمىسى.

kupronikel is. مىس ۋە نىكېل بىرىكمىسى.

kuprosilisyum. is. مىس ۋە كىرەمنىي بىرىكمىسى.

kuproterapi. is. مىس ۋە مىس داۋالاش،

ئۇنتۇقى بىلەن داۋالاش.

kupür. is. fr. گېزىت ۋە ژۇرناللار-دىن قىيىندىلار.

kur. is. fr. ناز قىلىش، ئۆزىگە تارتىش:
«Kur yapmak — ئۆزىگە تارتماق.»

kur'a. is. ar. پال.

kurabiye. is. قاتلىما ناننىڭ بىر تۈرى.

Kurabiyeci. is قاتلىما نان ساتقۇچى.

kurada. s. پارچە - پۇرات، كېرەكسىز، ئەسكى - تۈسكى:
«Kurada eşyalar — كېرەكسىز نەرسىلەر.»

kurağ. is. قۇرۇلۇشى سەنئەت قىممىتىگە ئىگە ئېگىز بىنا.

kurak. s. ① قۇرغاق. ② قۇرغاقچىلىق:
«1. Havalar kurak geçiyor — هاۋا قۇرغاق بولۇۋاتىدۇ.
2. Bu seferki kurak uzun sürdü — بۇ قېتىمقى قۇرغاقچىلىق ئۇزۇن داۋام قىلدى.
3. Kurak toprak — قۇرغاق يەر.»

kurakçıl. s. قۇرغاقنى خالايدىغان:
«Kurakçıl bitkiler — قۇرغاقنى خالايدىغان ئۆسۈملۈكلەر.»

kuraklık, — ğı. is. قۇرغاقچىلىق:
«Kuraklıktan ekinler kurudu — قۇرغاقچىلىقتىن (زىرائەت) ئۆسۈملۈكلەر قۇرۇپ كەتتى.»

kural. is. قائىدە:
«Uygur dilinin kuralları — ئۇيغۇر تىلىنىڭ قائىدىلىرى.»

kurallı. s. قائىدىگە ئۇيغۇن.

kuralsız. s. قائىدىگە ئۇيغۇن بولمىغان.

kuram. is. نەزەرىيە، تېئورىيە.

kurampa. is. پىلان، چېرتيوژ.

kuramsal. s. نەزەرىيىۋى.

kur'an. is. öz. قۇرئان.

kurbağa. is. پاقا.

kurbağacık, — ğı. is. ① قومچاق. ② تىلنىڭ ئۇچىغا چىققان كىچىك نەرسە. ③ كىچىك ئاچقۇچ.

kurbağlama. is. پاقىچىلاپ ئۈزۈش.

kurbağagiller. is. پاقا تىپىدىكى هايۋانلار.

kurban. is. ar. قۇربان:
«1. Kurban bayramı — قۇربان هېيت.
2. Kurban kesmek — قۇربانلىق قىلماق.
3. Bu depremde çok kurban verdi — بۇ قېتىمقى يەر تەۋرەشتە كۆپ قۇربان بېرىلدى.
4. Halkımız kurtuluş namına çok kurban verdiler — خەلقىمىز ئازادلىق ئۈچۈن كۆپ قۇربان بەردى.»

kurbanlık, — ğı. is. قۇربانلىق:
«Kurbanlık koyun — قۇربانلىق قوي.»

kurben. z. يېقىندىن.

kurbet. is. ar. ① يېقىنلىق. ② ئۇرۇق - تۇغقانلىق.

kurcalamak. ① بۇرىماق، تولغىماق. ② مۇزاكىرە قىلماق، ئويلانماق. ③ مەسىلىنى مۇهاكىمە قىلماق. ④ ئارىلاشتۇرماق:
«Kiliti kurcalamişlar — قۇلۇپنى تولغۇۋېتىپتۇ.
Meseleyi kurcalamak — مەسىلىنى مۇزاكىرە قىلماق.»

kurdelâ. is. it. لېنتا:
«Saç kurdelâsı — چاچ لېنتىسى.»

kurdurmak. قۇردۇرماق.

kurena. is. ar. ① يېقىن كىشىلەر. ② فاتىھەدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان سۈرىلەر.
kurevi. is. s. دېھقان، تېرىمچى.
kurgan. is. ① قەلئە، قورغان. ② قەبرە، گۈمبەزلىك مازار.
kurgaz. s. بەك ئاجىز، بەك ئورۇق.
kurgu. is. ① پۇرژىنا. ② گۇمان، شۈبھە، شەك:
«Saatın kurgusu — سائەتنىڭ پۇرژىنىسى.»
kuriye. is. fr. تاشقى ئىشلار مىنىستېرلىكىنىڭ باش ئەلچىخانىلار بىلەن مەخپىي خەۋەرلىشىش ھۆججەتلىرىنى ئاپىرىپ - ئېلىپ كەلگۈچى.
kuri. is. شەرقىي - شىمالىي ئافرىقىلىقلارنىڭ تىلى.
kurk, – ku. is. كۇرۇك (توخۇ).
kurlak, – ğı. is. توزاق، قاپقان.
kurmak. ① قۇرماق، قۇراشتۇرماق. ② تۈزمەك؛
«1. Bağdaş kurmak — باداشقان قۇرماق.
2. Fabrika kurmak — زاۋۇت قۇرماق.
3. Okul kurmak — مەكتەپ سالماق.
4. Plan kurmak — پىلان تۈزمەك.»
kurmay. is. سەنمۇ:
«Kurmay başkanı — سەنمۇجاڭ.»
kurna. is. ۋاننا (مۇنچىدىكى يۇيۇنىدىغان داس).
kurnaz. s. ① قۇۋ، ھىيلىگەر، پىلانچى. ② ئۇستات:
«Kurnaz adam bizi kendi sözümüzle bağladı — قۇۋ ئادەم بىزنى ئۆز سۆزىمىز بىلەنلا ئەپلىدى.»
kurnazlık, – ğı. is. ① قۇۋلۇق، ھىيلىگەرلىك. ② ئۇستاتلىق.
kuron. is. fr. قاپلىما (چىرىنگەن چىشنى).
kurs¹. is. ar. ① يۇمىلاق ۋە ياپىلاق نەرسە. ② بىر يۈلتۈزنىڭ كۆرۈنگەن تەرىپى.
kurs². is. fr. كۇرس:
«Şofür kursu — شوپۇرلۇق كۇرسى.»
kursak, – ğı. is. ئۇچار قۇشلارنىڭ تاشلىقى.
kursaklı. s. ① قۇرساقلىق. ② گەدىنىدە ئۆسمىسى بار ئادەم.
kurşak. is. → **Kuşak.**
kurşun. is. ① قوغۇشۇن. ② مىلتىق، تاپانچا قاتارلىق يېنىك قوراللارنىڭ ئوقى.
kurşuni. s. قوغۇشۇن رەڭ، كۈل رەڭ.
kurşun. kalem. is. قوغۇشۇن قەلەم.
kurşunlamak. ① قوغۇشۇن قاپلىماق. ② ئوتقا تۇتماق. ③ قوغۇشۇن بىلەن تامغا بېسىپ پېچەتلىمەك.
kurşunlu. s. ① ئىچىدە قوغۇشۇن بولغان. ② قوغۇشۇن قاپلانغان.
kurt, – du. is. zool. ① بۆرە. ② ئىش ئەھلى، ئىشقا ماھىر. ③ قۇرت:
«O, bu işin kurdudur — ئۇ بۇ ئىشنىڭ ماھىرى.
Ağaç kurtu — دەرەخ قۇرتى.»
kurtaran. s. قۇتقۇلدۇرغان، ئازاد قىلغان.
kurtarıcı. s. قۇتقۇلدۇرغۇچى، ئازاد قىلغۇچى، نىجاتكار.
kurtarılmak. ① قۇتقۇلدۇرۇلماق. ② ئازاد قىلىنماق.

kurtarmak. ① قۇتۇلدۇرماق. ② ئازاد قىلماق. ③ ئالدىنى ئالماق. ④ قۇلغا كەلتۈرمەك. ⑤ توسالغۇ بولماق.

kurtçuk, – ğu. is. قۇرتلارنىڭ لىچىنكىلىق دەۋرى.

kurtçul. s. لىچىنكىلارنى يېگۈچى.

kurtiye. is. fr. دەللال، بىدىك.

kurtızan. is. fr. ئۆزىنىڭ نازاكەتلىكى بىلەن باشقىلاردىن ئايرىلىپ تۇرىدىغان ئايال.

kurtize. is. fr. ① نازلانماق. ② ياخشى كۆرۈنۈشكە ھەرىكەتلەنمەك.

kurt. kapanı. is. بىر خىل چېلىشىش ئۇسۇلى.

kurt. kulak, – ğı. is. مولۇك (تېرىسىدىن جۇۋا قىلىنىدۇ).

kurtlanmak. ① قۇرتلىماق، قۇرت پەيدا بولماق. ② زېرىكمەك:

«Sabahtan beri burada kurtlandım, biraz çıkalım — ئەتىگەندىن بېرى بۇ يەردە ئولتۇرۇپ زېرىكتىم، ئازراق ئايلىنايلى.»

kurtlu. s. ① ئىچىدە قۇرت پەيدا بولغان، قۇرتلاپ كەتكەن. ② جايىدا جىم تۇرمايدىغان (بالا).

kurt. masalı. is. قۇرۇق گەپ:

«Bana gene bir sürü kurt masalı okudu — ماڭا يەنە بىر مۇنچە قۇرۇق گەپ قىلدى.»

kurtulmak. ① قۇتۇلماق، خالاس بولماق. ② تۇغماق، بوشانماق. ③ ئازاد بولماق، ئەركىنلىككە ئېرىشمەك، ھۆر بولماق:

«1. Hasta kurtuldu — ئاغرىق قۇتۇلدى.

2. Canım kurtuldu — قۇتۇلدۇم.

3. Kadın sabaha karşı kurtulmuş — ئايال ئەتىگەندە بوشاندى.

4. Eziyetten kurtulmamış — جاپا-مۇشەققەتتىن قۇتۇلالمىدى.»

kurtulmalık, – ğı. is. رەھىنلەرنى ۋە ئەسىرلەرنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن بېرىلگەن پۇل.

kurtuluş. is. قۇتۇلۇش، ئازاد بولۇش، ئازادلىق، ئەركىنلىك:

«Çin halk kurtuluş ordusu — جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى.»

kurt. yemez. is. bot. بىر خىل ۋەنتەت دەرىخى، چوكا دەرىخى.

kurt. yeniği. is. ① سىر، مەخپىيلىك. ② قۇرتنىڭ ياغاچتىن ئاچقان تۆشۈكى. ③ قۇرتلارنىڭ ئۇۋىسى:

«Bu işte bir kurt yeniği var, yoksa bu kadar telâş etmezlerdi — بۇ ئىشتا بىر سىر بار، بولمىسا بۇنچىلىك تەمتىرەش بولمايتتى.»

kuru. s. ① قۇرۇق. ② قۇرۇتۇلغان. ③ ئورۇق، ئاجىز. ④ پايدىسىز:

«1. Kuru ağaç — قۇرۇق ياغاچ.

2. Kuru öksürük — قۇرۇق يۆتەل.

3. Kuru üzüm — قۇرۇق ئۈزۈم.

4. Bu çocuk ne kadar kuru — بۇ بالا نېمىدېگەن ئورۇق.

5. Kuru vaitler — قۇرۇق ۋەدىلەر.

6. Kuru bir belirti — قۇرۇق بىر ئىپادە.»

kurucu. is. s. ① تەشكىللىگۈچى، ئۇيۇشتۇرغۇچى. ② ھازىرلىغۇچى.

kurul. is. ھەيئەت، جەمئىيەت، ئۇيۇشما:

«Bakanlar kurulu — مىنىستىرلار سوۋېتى.»

«Yazalar kurulu — يازغۇچىلار جەمئىيىتى.»

kurulamak. قۇرۇتماق:

«Saçını makina ile kurulamak — چېچىنى ماشىنا بىلەن قۇرۇتماق.»

kurulanmak. قۇرۇتۇلماق.

kurulmak. ① قۇرۇلماق. ② ئولتۇرماق:

«Millet meclisi kuruldu — مىللەت مەجلىسى قۇرۇلدى.

Koltuğa kuruldu — ساقاغا ئولتۇردى.»

kurultay. is. قۇرۇلتاي:

«Üçüncü halk kurultayı — ئۈچىنچى خەلق قۇرۇلتىيى.»

kuruluk, — ğu. is. قۇرۇقلۇق.

kuruluş. is. ① قۇرۇلۇش. ② قۇرۇلۇشلار. ③ بىنالار:

«Cumhuriyetin kuruluşu — جۇمھۇرىيەتنىڭ قۇرۇلۇشى.

Hastaneler, okullar, bankalar, fabrikalar birer kuruluştur — دوختۇرخانىلار، مەكتەپلەر، بانكىلار ۋە زاۋۇت - فابرىكىلار قۇرۇلۇشلاردۇر.»

kurum¹. is. ① مۇئەسسەسە، جەمئىيەت. ② كۆرەڭلەش، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش:

«Çin tarih kurumunun Şincanğ şübesi — جۇڭگو تارىخ جەمئىيىتىنىڭ شىنجاڭ شۆبىسى.»

kurum². is. قۇرۇم، كۈيە.

kurumak. ① قۇرىماق. ② زەئىپلەشمەك، ئورۇقلىماق:

«1. Çoraplar iyice kurudu — پايپاقلار ئوبدانلا قۇرىدى.

2. Bu ağaçların hepsi kurudu — بۇ دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى قۇرىدى.

3. Zavallı çocuk bu hastalıktan sonra pek kurudu — بىچارە بالا بۇ قېتىمقى ئاغرىقتىن كېيىن بەكمۇ ئاجىزلىشىپ كەتتى.»

kurumlanmak. ① كۆرەڭلەنمەك، مەغرۇرلانماق. ② قۇرۇم تۇتماق، كۈيە باغلاپ كەتمەك.

kurumlu. s. ① كۆرەڭ، ئۆزىنى چوڭ تۇتىدىغان، مەغرۇر. ② قۇرۇم تۇتۇپ كەتكەن.

kurumsuz. s. ① كىچىك پېئىل، كەمتەر. ② قۇرۇم تۇتمىغان.

kuruntu. is. ① خاتا ۋە ئورۇنسىز خىيال. ② يامان ئېھتىماللارنى ئويلاش. ③ ۋەھىمە.

kuruntucu. s. ① خاتا ۋە ئورۇنسىز خىياللارغا بېرىلگۈچى. ② ۋەھىمىچى.

kuruş. is. ar. 100 تۈرك لىراسىنىڭ دىن بىرىگە تەڭ پۇل بىرلىكى، خۇرۇش.

kuruşluk. is. خۇرۇشلۇق:

«On kuruşluk şeker — ئون خۇرۇشلۇق شېكەر.»

kurut, — tu. is. قۇرۇت:

«Kaymak kurutu — قايماق قۇرۇتى.»

kurutaç, — çı. is. قۇرۇتقۇچى (قۇرۇتۇش ئەسۋابى).

kurutmaç, — çı. is. باسقۇچ (قەغەزدىكى سىياھنى بېسىپ قۇرۇتىدىغان).

kurutma. is. قۇرۇتۇش.

kurutmak. قۇرۇتماق:

«Bataklığı kurutmak — پاتقاقلىقنى قۇرۇتماق.»

kurutulmak. قۇرۇتۇلماق.

kurutucu. s. is. قۇرۇتقۇچى، قۇرۇتىدىغان.

kurye. is. fr. → **Kuriye.**
kusare. is. ئالدى ياكى ئەتراپى شادا بىلەن قورشالغان يەر.
kuskun. is. قۇشقۇن.
kuskunsuz. s. ① قۇشقۇنسىز. ② پە-رىشان.
kuskus. is. ئۇششاق ئۈزۈپ قۇرۇ-تۇلغان خېمىر.
kusmak. ① قۇسماق. ② بويىقى چىقماق:
«Çocuk yediğini kustu — بالا يېگە-نىنى قۇسۇۋەتتى.
Kumaş lekeyi kustu — رەختنىڭ بويىقى چىقتى.»
kusmuk, -ğu. is. قۇسۇق، قۇسۇلغان نەرسە.
kuso. is. fr. مەددە قۇرتىنى چۈشۈرۈش دورىسى ياسىلىدىغان دەرەخ.
kusturmak. قۇستۇرماق.
kusturucu. s. قۇستۇرغۇچى (دورا).
kusulmak. قۇسۇلماق.
kusuntu. is. قۇسۇق.
kusur. is. ar. ① قۇسۇر، ئەيىب. ② كەمچىلىك، يېتەرسىزلىك. ③ ئاشقان قىسمى. ④ بىر نەرسىنىڭ يامىنى، ئەسكىسى:
«1. Bu adamın bir çok kusuru var — بۇ ئادەمنىڭ خېلى كۆپ ئەيىبى بار.
2. Ben çalışmada kusur etmedim — مەن خىزمەتتە كەمچىلىك ئۆتكۈزمىدىم.
3. Paranın kusurunu vermedi — ئاشقان پۇلنى بەرمىدى.
4. Insan kusuru — ئىنسان ئەسكىسى»
kusurlu. s. قۇسۇرى بار، كەمچىلىكى بار، ئەيىبى بار:
«Kusurlu bir insandır — ئەيىبى بار بىر ئىنسان.»
kusursuz. s. قۇسۇرسىز، ئەيىبسىز، كەمچىلىكسىز:
«Kusursuz bir yazı yoktur — كەمچىلىكسىز بىر ماقالە بولمايدۇ».
kuş. is. zool. قۇش، ئۇچار قانات.
kuşlar. is. ئۇچار قاناتلار.
kuşak. is. ① بەلباغ. ② چەمبەر. ③ نەسىل، ئەۋلاد.
kuşaklamak. چەمبەرلىمەك:
«Duvarı kuşaklamalı — تامغا چەمبەر سېلىش لازىم.»
kuşane. is. t. far. ① چوڭ قەپەز. ② كىچىك قازان. ③ قۇشقاچلار ئۇچۇپ ياساپ بېرىلگەن ئۇۋا.
kuşatılmak. قورشالماق، ئورالماق.
kuşatmak. ① بېلىگە باغلىماق. ② قور-شىماق، مۇھاسىرىگە ئالماق، ئورىۋالماق. ③ چېتىلماق. ④ قاپلاپ كەتمەك.
kuş · başı. s. قۇش بېشىچىلىك:
«Kuş başı et — قۇش بېشىچىلىك گۆش.»
kuş. bakışı. is. ئېگىزدىن تۆۋەنگە ئېگىشىپ قاراش.
kuşbaz. is. t. far. قۇشلارنى ئۆگەت-كۈچى، قۇشۋاز.
kuşçu. is. قۇش ۋە قۇشقاچ بېقىپ ساتقۇچى.
kuşçuluk, -ğu. is. قۇش ۋە قۇشقاچ بېقىپ سېتىش ئىشى، قۇشچىلىق.
kuşet. is. fr ياراخەت ۋە پويىز ياتىقى.
kuşhane. is. → **Kuşane.**
kuşku. is. ① گۇمان، شۈبھە. ② ئەندىشە.
kuşkucu. s. گۇمانخور.
kuşkuculuk, -ğu. is. گۇمانخورلۇق.
kuşkulandırmak. ① گۇمانلاندۇرماق،

شۈبھىلەندۈرمەك. ② ئەندىشىلەندۈرمەك.

kuşkulanmak. ① گۇمانلانماق، شۈبھىلەنمەك. ② ئەندىشە قىلماق.

kuşkulu. s. گۇمانلىق، شۈبھىلىك.

~eylem — گۇمانلىق ھەرىكەت.

kuşkusuzluk, – ğu. is. گۇمانسىزلىق، شۈبھىسىزلىك.

kuşlak. is. ئۇۋۇلىنىدىغان قۇش كۆپ يەر.

kuşlamak. تىرىشماق:

«Imtihana üç gün kala öyle bir kuşaldiki sorma — ئىمتىھانغا ئۈچ كۈن قالغاندا شۇنداق تىرىشتىكى، ئۇنى بىر دېمە.»

kuşluk, – ğu. is. ئەتىگەندىن چۈشكىچە بولغان زامان.

kuşmar... is. قىلتاق، تۇزاق.

kuş. sütü. is. توخۇ سۈتى («ھەممە نەرسە بار، ھەممە نەرسە تېپىلىدۇ» دېگەن مەندە قوللىنىلىدۇ).

kuş. tüyü. is. ماموق، پەر.

kuş. üzümü. is. قارا كىشمىش ئۈزۈم.

kut¹, – tu. is. تەلەي، بەخت.

kut². is. رىزىق، مەئىشەت.

kutan¹. is. چۆك ساپان.

kutan². is. بېلىق بىلەن ئوزۇقلىنىدىغان پەردە ئاياغلىق ۋە ئۇزۇن قاناتلىق بىر خىل قۇش.

kutlama. is. ① تەبرىكلەش، مۇبارەكلەش، قۇتلاش. ② تەبرىكلەش مۇراسىمى.

kutlamak. تەبرىكلىمەك، مۇبارەكلىمەك.

kutlanmak. تەبرىكلەنمەك، قۇتلانماق.

kutlaşmak. بىر-بىرىنى تەبرىكلەشمەك، مۇبارەكلەشمەك، قۇتلاشماق.

kutlu. s. مۇبارەك، تەبرىك:

«Kutlu olsun — مۇبارەك بولسۇن.»

kutlulamak. → **Kutlamak.**

kutn. is. كېۋەز.

kutni. s. is. ① پاختىغا مۇناسىۋەتلىك. ② پاختا رەخت.

kutnu. is. ar. پاختا ۋە يىپەك ئارىلاش توقۇلغان رەخت.

kutsal. s. مۇقەددەس:

«Kutsal toprak — مۇقەددەس تۇپراق.»

kutsallık, – ğı. is. مۇقەددەسلىك.

kutsamak. مۇقەددەس دەپ بىلمەك.

kutsi. s. ar. → **Kutsal.**

kutsuz. s. تەلەيسىز، بەختسىز.

kutsuzluk, – ğu. is. تەلەيسىزلىك، بەختسىزلىك.

kutu. is. قۇتا:

«Kibrit kutusu — سەرەڭگە قۇتىسى.

Kalem kutusu — قەلەمدان.»

kutucu. is. فابرىكىلاردا قۇتا ياسىغۇچى ئىشچى.

kutulamak. قۇتىغا قاچىلىماق.

kutup, – tbu. is. ar. قۇتۇپ:

«Kutup yıldızı — قۇتۇپ يۇلتۇزى.»

kutuplanma. is. كومپاس يىڭنىسىنىڭ قۇتۇپقا قاراپ ئايلىنىش خۇسۇسىيىتى.

kutur, – tru. is. ar. ① دىئامېتر. ② يان، تەرەپ، جەھەت، رايون.

kuvadratik. s. fr. ئىككىنچى دەرىجە.

kuvaför. is. fr. ئايال ساتىراش.

kuvarta. is. it. تۆتلىك، تۆتىنچى.

kuvartetto. is. it. ئىككى كىشىلىك تانسىنىڭ بىر تۈرى.

kuver. is. fr. تەخسە، ۋىلكا، پىچاق، قوشۇق قاتارلىق تاماق سايمانلىرى.

kuvoz, – zu. is. بالدۇر تۇغۇلغان با-

لىنىڭ نورمال ھالغا كەلگۈنچە بېقىلى‍دىغان ساندۇق.

kuvvet. is. ar. قۇۋۋەت، كۈچ، مادار:

«Silahlı kuvvet — قوراللىق كۈچ.»

kuvvetlendirmek. قۇۋۋەتلەندۈرمەك، كۈچلەندۈرمەك.

kuvvetlenmek. قۇۋۋەتلەنمەك، كۈچلەنمەك.

kuvvetli. s. ① قۇۋۋەتلىك، كۈچلۈك. ② ساغلام، چىداملىق. ③ شىددەتلىك، قاتتىق. ④ زور. ⑤ نۈپۇزلۇق.

kuvvetsiz. s. قۇۋۋەتسىز.

kuvvetsizlik, – ği is. قۇۋۋەتسىزلىك، كۈچسىزلىك.

kuyruk, – ğu. is. ① قۇيرۇق. ② ئۆچرەت، نۆۋەت. ③ بىرىنىڭ كەينىگە كىرىۋالغان ئادەم:

«Ahmet kuyruğu ile beraber geliyor — ئەخمەت ئەگەشكەن ئادىمى بىلەن بىللە كېلىۋاتىدۇ.»

kuyruklu. s. قۇيرۇقلۇق، قۇيرۇقى بار.

kuyruksuz. s. قۇيرۇقسىز، قۇيرۇقى يوق.

kuyruksuzlar. is. پاقا تىپىدىكى قۇيرۇقسىز ھايۋانلار.

kuyrusu. s. قۇيرۇقسىمان.

kuytak, – ğı. is. مازار، قەبرە.

kuytu. s. ① يالغۇز، كۆزگە چېلىقمايدىغان. ② خىلۋەت (يەر).

kuyu. is. ① قۇدۇق. ② چوڭقۇر، ئويمان.

kuyucu. s. قۇدۇق كولىغۇچى.

kuyuculuk, – ğu. is. قۇدۇق كولاش ئىشى.

kuyum. is. زىننەت بۇيۇملىرى (ئالتۇن، كۈمۈشتىن ياسالغان).

kuyumcu. is. زىننەت بۇيۇملىرى ياساپ ساتقۇچى، زەرگەر.

kuyumculuk, – ğu. is. زەرگەرلىك.

kûz. is. ar. رومكا، قەدەھ.

kuzen. is. بىر ئائىلىنىڭ ئىچىدىكى ئەركەك نەۋرىلەر.

kuzey. is. شىمال:

«Kuzey Çin — شىمالىي جۇڭگو.»

kuzgun. is. قارا قاغا.

kuzguncuk, – ğu. is. گۈندىخانىنىڭ تۆمۈر شادىلىق پەنجىرىسى.

kuzguni. s. قاپقارا، تۇم قارا.

kuzin. is. قىز نەۋرە.

kuzu. is. ① قوزا. ② ياۋاش، مۇلايىم، مۆمىن.

kuzu. dişi. is. سۈت چىشى.

kuzulamak. قوزىلىماق، تۆللىمەك.

kuzulaşmak. مۇلايىملاشماق.

kuzulu. s. قوزىلىق:

«Kuzulu koyun — قوزىلىق قوي.»

kuzuluk, – ğu. is. قوزىلارنى سولايدىغان قوتان.

küb. is. yun. كۇب.

«Metre küb — كۇب مېتر.»

kücü. is. ئورۇش ئايرىغۇچ (توقۇمىچىلىقتا).

küçücük. s. بەك كىچىك، كىچىككىنە.

~ **kız** — كىچىككىنە قىز.

küçük. s. ① كىچىك. ② قىسقا. ③ پارچە - پۇرات:

«Küçük ağaç — قىسقا دەرەخ.

Büyüklerden küçük hareket beklenmez — چوڭلاردىن پارچە - پۇرات ھەرىكەت كۈتكىلى بولمايدۇ.»

küçüklemek. كەمسىتمەك، پەس كۆرمەك.

küçükleşmek. ئۆزىنى كىچىك تۇتماق، ئۆزىنى تۆۋەن تۇتماق، كىچىك پېئىل بولماق.

küçüklük, – ğü. is. كىچىكلىك، گۆدەكلىك.
~ **yapmak** — گۆدەكلىك قىلماق.
~ **öncü.** is. پەئونىر.
küçüksemek. كىچىك كۆرمەك، تۆۋەن كۆرمەك، پەس كۆرمەك.
küçülmek. ① كىچىكلەشمەك، تارلاشماق. ② ئۆز ئابروييىنى چۈشۈرمەك.
küçültmek. ① كىچىكلەتمەك، تارلاتماق. ② ئابروييىنى تۆكمەك:
«Yatak odayı küçülttü — كارىۋات ئۆيىنى تارلاشتۇرۇۋەتتى.»
küçümen. s. كىچىككىنە.
küçümsemek. كىچىك كۆرمەك، تۆۋەن كۆرمەك، پەس كۆرمەك.
küf. is. يېمەكلىك نەرسىلەر ئۈستىدە پەيدا بولىدىغان پاختا، يېمەكلىك نەرسىلەرنىڭ پاختىلاپ قېلىشى.
~ **bağlamak.** پاختىلاشماق.
küfe. is. يوغان سېۋەت.
küfeci. is. ① سېۋەت بىلەن نەرسە كىرەك توشۇغۇچى، يۈدۈمچى، هامال. ② سېۋەت توقۇغۇچى.
küfecilik, – ği. is. ① هامماللىق، يۈدۈمچىلىك. ② سېۋەت توقۇش ئىشى.
küfelik. s. ① بىر سېۋەتكە پاتقۇدەك مىقداردا (نەرسە). ② ماتالىمىغۇدەك دەرىجىدە مەست.
küflenmek. ① پاختىلاشماق. ② ۋاقتى ئۆتمەك، كونىرىماق:
«Ekmek küflenmiştir — نان پاختىلىشىپ قاپتۇ.
Küflenmiş fikirler — ۋاقتى ئۆتكەن پىكىرلەر.»
küflü. s. ① پاختىلاشقان. ② ۋاقتى ئۆتكەن، كونىرىغان.

küfran. is. ar. نانكورلۇق (قىلىنغان ياخشىلىقنى ئۇنتۇش).
küfretmek. تىللىماق، ئاغزىنى بۇزماق.
küfür, – frü. is. ① قاتتىق ۋە سەت سۆز قىلىش. ② نانكورلۇق. ③ ھەقىقەتنى بۇرمىلاش. ④ كاپىرلار، مۇسۇلمان ئەمەسلەر. ⑤ خۇدانىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىگە زىت سۆز قىلىش.
küfürbaz. s. ar. ئاغزى بۇزۇق.
küfür. küfür. غۇر - غۇر، سەلكىن:
«Küfür küfür rūzgar — غۇر - غۇر (سەلكىن) شامال.»
küfüv – ffü. is. ar. لايىق:
«Bu kiz onun küffü değil — بۇ قىز ئۇنىڭ لايىقى ئەمەس.»
kuhaylân. is. نەسىللىك ئەرەب ئېتى.
küh. is. far. تاغ.
kühen. s. far. كونا، ئەسكى.
kükre. s. خاپىلىق ۋە قورقۇشتىن ئېتىلىشقا تەمشەلگەن.
kükürt, – tü. is. گۈڭگۈرت.
kükürtlü. s. گۈڭگۈرتلۈك.
kül[1]. is. كۈل.
kül[2]**, – lü.** is. ar. پۈتۈن، بارلىق، ھەممە.
külâh. is. far. ① بۆك. ② قەغەز خالتا. ③ ئويۇن:
«1· Bir külâh şeker — بىر خالتا شېكەر.
2· Arnavut külâhı — ئالبانىيە بۆكى.
3· Külâh etmek — ئويۇن ئوينىماق (قىلماق).»
külâhçı. s. ① ھىيلىگەر. ② دوپپا (بۆك) تىكىپ ساتقۇچى.
kül. bastı. is. بىر تۈرلۈك كاۋاپ.
külbe. is. ھۇجرا.

külçe. is. مىتەك، نىوكچا.
külek, – ği. is. كىزا، ئىدىش.
külfet, – ti. is. كىلپەت، هارغىنلىق.
klhan. is. far. هاممامنىڭ ئوچىقى.
külhan. bey. is. ئافى، لىكچەك.
küllemek. كۈل بىلەن كۆممەك.
küllenmek. كۈل تىوشۇپ كەتمەك.
külliyat, – tı. is. بىر يازغۇچىنىڭ
هەممە ئەسىرى.
külliyen. z. پۈتۈنلەي، تامامەن.
külliyet. is. ar. پۈتۈنلەي، ئومۇمىيلىق.
külliyetli. s. ناهايىتى نۇرغۇن، خېلى
كۆپ مىقدار.
küllü. s. ئىچىدە كۈل بولغان،
كۈل ئارىلاشقان.
küllük, – ğü. is. ① ئەخلەتخانا،
ئەخلەت ساندۇقى. ② كۈلدان.
külot, – tu. is. ئات مىنگۈچىلەر
كىيىدىغان پەس قىسمى تار، ئۈست
تەرىپى كەڭ چاپان.
külsel. s. كۈلسىمان.
külte. is. ① مەدەن پارچىسى.
② دەستە (گۈل).
kültivasyon. is. كولتىۋاتسىيە (يەرنى
يۇمشىتىش).
kültivatör. is. توپىنى يۇمشىتىش
ماشىنىسى.
kültür. is. fr. مەدەنىيەت:
«Kültür devrimi—مەدەنىيەت ئىنقىلابى»
kültürel. مەدەنىي:
«Uygur halkının kültürel hayatı–
ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەدەنىي هاياتى.»
kültürleşme. is. مەدەنىيلىشىش.
kültürlü. s. مەدەنىيەتلىك:
«Çinliler kültürlü ulustur — جۇڭگو-
لۇقلار مەدەنىيەتلىك خەلقتۇر.»
kültürsüz. s. مەدەنىيەتسىز.
külünk, – ğü. is. جىتۇ، مىتىن.
külüstür. s. قىممىتى يوق، كار
كەلمەيدىغان.
küm. is. كىچىك ئېغىل، قوتان.
kümbet, – ti. is. قۇببە.
küme. is. ① دۆۋە. ② توپ:
«1. Bir küme buğday—بىر دۆۋە بۇغداي.
2. Bir küme at — بىر توپ ئات.
3. Bir küme asker — بىر توپ
ئەسكەر.»
kümek. is. → **küme.**
küme küme. z. دۆۋە - دۆۋە، توپ - توپ.
~**eşek** — توپ - توپ ئېشەك.
kümelemek. يىغماق، دۆۋىلىمەك.
kümülenme. is. دۆۋىلىنىش، بىرىكىش،
جەم بولۇش
kümülenmek. دۆۋىلەنمەك، بىرىكمەك.
kümüleşme. is. بىر يەرگە توپلىنىش،
جىرلىشىش.
kümüleşmek. ئىتتىپاقلاشماق، ئۇيۇشماق.
kümes. is. ① كاتەك. ② كىچىك،
تار ئۆي:
«Biriktirdiğimiz parayla bir kümes
edindik — ئىقتىساد قىلغان پۇل بىلەن
كىچىك بىر ئۆيگە ئىگە بولدۇق.»
kümültü. is. تاغ ۋە ئورمانلاردا ئوۋ-
چىلار ۋە ئورمان مۇهاپىزەتچىسىنىڭ
ئۆيى.
künd. s. ① جەسۇر، قەهرىمان. ② قا-
شاڭ. ③ قىسقا، كالتە. ④ ئۇقۇشسىز.
künfeyekün. is. ar. ① بارلىق
(مەۋجۇتلۇق)، يارىتىلىش. ② يوق بولۇش،
ئاستىن - ئۈستۈن بولۇش.

küngüre. is. far. قۇببىنىڭ چوققىسى، گۈمبەزنىڭ ئەڭ ئۈستى.

künk, – gü. is. far. سۇ ئاققۇزىدىغان نوۋا.

künye. is. تەرجىمىھال ئانكېتى.

küp, – bü. is. كۆپ، تۇڭ.

küpe. is. ① هالقا. ② مۇنچاق:
«Bir çift küpe — بىر جۈپ هالقا.
Keçinin küpleri — ئۆچكىنىڭ مۇنچاقلىرى.»

küpeli. s. ① هالقىلىق. ② مۇنچاقلىق:
«Küpeli kadın — هالقىلىق ئايال.
Küpeli keçi — مۇنچىقى بار ئۆچكە.»

küpleği. is. كەتمەن، پالتا، جوتۇ قاتارلىقلارنىڭ ساپ بېكىتىدىغان كۆزى.

küpleme. is. قارنىڭ بوشلۇقىدا سۇنىڭ يىغىلىشى.

küplü. s. ① هاراقكەش. ② كىچىك قاۋاق.

kürdan. is. fr. چىش كولىغۇچى.

kürdi[1]. is. تۈرك مۇزىكىسىدا بىر پەردە.

kürdi[2]. s. كۇرتلارنىڭكىگە ئوخشاش.

küre[1]. is. مەدەن ئوچىقى.

küre[2]. is. ① يەر شارى، يۇمىلاق. ② دۇنيا.

kürege. is. كىچىك شىرە.

kürek, – ği. is. ① گۈرجەك. ② كېمىچىلەرنىڭ پالىقى.

kürekçi. is. ① گۈرجەك ياساپ ساتقۇچى. ② پوبېز، پاراخوتلاردا ئوت قالىغۇچى. ③ كېمىدە پالاق ئىشلەتكۈچى.

kürek. ayaklılar. is. گۈرجەك ئاياغلىق هايۋانلار.

kürekçilik, – ği. is. ① گۈرجەك ياساپ سېتىش ئىشى. ② ئوت قالاش ئىشى.

kürelemek. → **Küremek.**

küremek. گۈرجەكلىمەك، كۈرىمەك.

kürek kemiği. is. تاغاق (ئۇستىخان).

kürenay. is. تۈركلەرنىڭ بىر خىل پۈۋلەپ چالىدىغان سازى.

kürk, – kü. is. ① ئىشلەنگەن تېرە. ② جۇۋا.

kürkçü. is. ① تېرىچى. ② جۇۋىچى.

kürkçülük, – ğü. is. ① تېرىچىلىك. ② جۇۋىچىلىق.

kürklü. s. جۇۋىلىق:
«Kürklü adam — جۇۋىلىق ئادەم.»

kürre. is. far. ① تاي، قۇلۇن. ② تەخەي.

kürsü. is. ar. ① مۇنبەر. ② پروفېسسورلۇق:
«Meclis kürsü — مەجلىس مۇنبىرى.
Fakülte kürsüsü olanlar — فاكۇلتېتتا پروفېسسور بولغانلار.»

Kürt. öz. is. كۇرت (تۈركىيە، ئىراق ۋە ئىراندا ياشىغان بىر مىللەت).

Kürtçe. is. كۇرتچە، كۇرت تىلى.

kürtün. is. ① لىڭگىرچاق. ② شامال توپلاپ قويغان قار دۆۋىسى.

kürümek. → **Küremek.**

küskü. is. سۇمبە (پولات سۇمبىسى).

küskün. is. نارازىلىق، خۇشال بولماسلىق.

küskünlük, – ğü. is. نارازىلىق، خاپىلىق.

küskütük. s. ① مىدىرلىماسلىق. ② قاتتىق مەست.

küsmek. ① ئاچچىقلانماق، خۇشال بولماسلىق. ② تەرەققىي قىلماي تۇرغۇن هالدا قالماق.

küspe. is. far. هايۋانلار يېمىكى، يېقىلغۇ ۋە ئوغۇت قىلىنىدىغان، يېغى ۋە سۈيى سىقىپ چىقىرىلغان ئۆرلۈك ئۆسۈملۈكلەرنىڭ تىرىپى، كۈل غوزىسى.

küstah. is. far. يۈلسىز، هاياسىز، ئەدەبسىز، ئەخلاقسىز.

küstahlık, – ğı. is. يۈلسىزلىق، هاياسىزلىق، ئەدەبسىزلىك، ئەخلاقسىزلىق.

küstahlaşmak. هاياسىزلاشماق، ئەدەبسىزلەشمەك.

küstere. is. ① ئۈزۈن رەندە. ② تۈگمەن تېشى. ③ بىلەي چاقى.

küsuf. is. ar. كۈن تۇتۇلۇشى.

küsur. is. ar. كەسىر سان، ئاشقان مىقدار:

«Bu paranın küsurundan vazgeçtim — بۇ پۇلنىڭ ئارتۇقىدىن ۋاز كەچتىم.»

küsurat. is. ar. → **küsur.**

küşade. s. ① ئوچۇق. ② راهەت، خۇشاللىق.

küşat. is. far. ① ئېچىلىش. ② خۇشلۇق، گۈزەللىك. ③ ئوقيانىڭ تارتىپ ئېتىلىشى.

küşne. is. قارا پۇرچاق.

küt, – tü. s. ① قىسقا ۋە توم. ② قاشاڭ:

«Küt parmaklar — پاقا بارماقلار.

Küt bıcak — قاشاڭ پىچاق.»

kütis. is. tıp. تېرە (ئادەمنىڭ).

kütle. is. ar. ئامما، كۆپچىلىك.

kütlü. is. چىگىتلىك پاختا.

kütük, – ğü. is. ① كۆتەك (دەرەخنىڭ). ② ئانا دەپتەر (بوغالتىرىيىدە). ③ تونۇرنىڭ ئوتلۇقى.

kütüpane, kütüp . hane. is. ar . far. كۇتۇپخانا:

«Şincağ kütüphanesi — شىنجاڭ كۇتۇپخانىسى.»

küûl. is. ar. ئىسپىرت.

küûli. s. ar. ئىسپىرتلىق.

L.l

l.L. ل. (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ئون بەشىنچى ھەرپى).

lâakal. z. ar. ئەڭ ئاز بولغاندا، ھېچبولمىغاندا.

lâalettayin. ar. پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان.

lâbirent, – ti. is. yan. ① سىرلىق بىنا (ئىچىدىن يول تېپىپ چىققىلى بولمايدىغان). ② يولدىن ئازغاشماق. ③ قىيىن ئىش. ④ تالاش - تارتىش.

labirenfektomi. is. ئىچكى قۇلاقنىڭ ئوپېراتسىيە ئارقىلىق چىقىرىلىشى، ئىچكى قۇلاقنى كېسىپ چىقىرىش ئوپېراتسىيىسى.

lâbis. s. ar. كىيىم كىيگەن، كىيىنگەن.

laborant, – tı. is. fr. ① تەتقىقات ئىشلىرىدا ۋە لابوراتورىيىلىك تەجرىبىلەردە ياردەمچى بولۇپ ئىشلەيدىغان خادىم. ② بىر ئوقۇتقۇچىنىڭ دەرس ئۆچۈن كېرەكلىك لابوراتورىيىلىك تەجرىبىلەرنى ھازىرلىغۇچى خادىم.

laboratuvar. is. fr. لابوراتورىيە (تەجرىبە سىناق ۋە تەتقىقات ئېلىپ بېرىش ئۆچۈن تۈرلۈك ئۈسكۈنىلەر بىلەن جاھازلانغان ئۆي).

lâbros. is. lât. بىر خىل چوڭ بېلىق.

lâbrum. is. lât. ئۈستكى (يۇقىرىقى) لەۋ.

lâbyum. is. lât. تۆۋەندىكى لەۋ.

lâcivert. s. far. زەڭگەر، قېنىق كۆك.

lâçin. is. s. ① لاچىن. ② تىك. ③ جۈرئەتلىك، شىددەتلىك.

laçerem. s. z. ① شۈبھىسىز، شەكسىز، تەييارلىقسىز. ② مۇتلەق. ③ ئاشكارا، ئوچۇق. ④ خالار - خالىماس.

lâde. s. far. ئەقىلسىز، دۆت، مۆڭ.

lâf. is. far. ① سۆزلەر تىمزىسمى، سۆز. ② قۇرۇق گەپ، پو:

«Ben lâfımı bitirmeden o atıldı— مەن سۆزۈمنى تۈگەتمەيلا ئۇ ئېتىلدى.

Onun söyledikleri lâftan ibaret— ئۇنىڭ سۆزلىگەنلىرى قۇرۇق گەپتىن ئىبارەت.»

lâfazan. s. far. كۆپ سۆزلەيدىغان، ۋالاقتەككۈر.

lâfazanlık, – ğı. is ۋالاقتەككۈرلۈك.

lâfçı. s. تىلا سۆزلەيدىغان، گەپ توشۇيدىغان، پىتنە - پاساتچى.

lâfçılık, – ğı. is. ئورۇنسىز گەپ قىلىش، چاقچاق گەپ.

lâflamak. سۆھبەتلەشمەك، پاراڭلاشماق.

lâğar. s. far. ① ئاجىز، ئورۇق (ھايۋان). ② مىدىق، ھەرىكىتى سۇس.

lâğari. is. زەئىپلىك، ئورۇقلۇق.

lâğım. is. ① لەخمە. ② پاسكىنا سۇلارنى ئاققۇزىدىغان يەر ئاستى نو (تۇرۇبا):

«Düşmandan korunmak için lâğım kazalım — دۈشمەندىن ساقلىنىش

ئۇچۇن لەخمە قازايلى.»

lâğımcı. is. ① يەر ئاستى تۇرۇبا ئىشچىسى. ② لەخمە قازغۇچى (ئەسكەر).

lağv. etmek. ئەمەلدىن قالدۇرماق، بىكار قىلماق (بىرەر ئورگان ياكى ئادەمنى).

lâğvi. s. كېرەكسىز، قىممەتسىز، ئەھمىيەتسىز.

lağv. olmak. تارقىتىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرۇلماق، بىكار قىلىنماق.

lâhana. is. yun. كاللەك بەسەي، كاپۇستا.

lâhika. is. ar. قوشۇمچە:

«Konunun bir çok lâhikası var — تېمىنىڭ بىرمۇنچە قوشۇمچىسى بار.»

lâhim[1]. s. ar. ① گۆش بىلەن بېپ قىلىنغان. ② باشقىلىرىنى گۆش بىلەن باقىدىغان.

lâhim[2], **– hmi.** s. گۆشلۈك، سېمىز.

lahin, – hni. is. ar. ① خۇش ئاۋاز. ② ئاھاڭ، مۇڭ.

lâhit, – hdi. is. ar. تامىلىرى تاش ياكى خىش بىلەن قوپۇرۇلغان، ئۈستى تاش بىلەن يېپىلغان مازار.

lahm. is. ar. ① گۆش. ② مېۋىنىڭ شۆپىكى بىلەن ئۇرۇقى ئوتتۇرىسىدىكى قىسمى.

lahmacun. is. ar. گۆش نان (تونۇردا پىشۇرۇلغان).

lâhuraki. is. لاھورنىڭ بىر خىل يۇڭ رەختى.

lâhuri. is. ar. لاھورنىڭ يۇڭ شالى.

lahza, lâhze. is. ar. زاماننىڭ بۆلگىلى بولمايدىغان قىسقا پارچىسى.

lâhzâda, lâhzade. z. بىردىنلا، تېز- دىنلا، ھايت ـ ھۇيت دېگۈچە.

lâhzadelik, – ği. is. تېزلىك، چاپسانلىق.

laik. s. → **Layik.**

laikleştirmek. → **Layikleştirmek.**

laiklik, – ği. is. → **Layiklik.**

lailâç. s. ar. دورا پايدا قىلمايدىغان، ئۈنۈمسىز.

laim. s. ar. ① تۆۋەن كۆرگەن، پەس كۆرگەن. ② ئەيىبلىگەن.

lâin. s. ar. ① مەلئۇن. ② دىندىن چىققان، دىندىن چىقىرىلغان.

laiya. is. far. شەرقىي ھىندىستاندا توقۇلغان بىر تۈرلۈك رەڭدار رەخت.

lâka. is. far. لاك.

lakacı. is. لاك بىلەن پەرداز بەرگۈچى.

lakalar. is. مۇسۇلمان نېگىرلار.

lâkap, – bı. is. لەقەم.

lâkaydi. is. ar. far. بىپەرۋالىق، كارى بولماسلىق.

lâke. s, fr. لاكلانغان:

«Lâke dolap — لاكلانغان ئىشكاپ.»

lâkırdı. is. ① سۆز، گەپ. ② قۇرۇق گەپ. ③ گەپ تالاشماق:

«Bu nasıl lakırdı böyle? — بۇ قانداق گەپ بولدى؟

Lâkırdıdır aldırma — قۇرۇق گەپ، قۇلاق سالما.»

lâkırdıcı. s. ① تولا گەپ قىلىدىغان. ②قۇرۇق گەپ قىلغۇچى. ③ پىتنە ـ پاساتچى.

lâkin. ar. لېكىن، ئەمما.

lakit, – ti. is. ar. كوچىغا تاشلىۋېتىلگەن بوۋاق.

lâkite. is. كوچىغا تاشلىۋېتىلگەن قىز بوۋاق.

lakonik. s. fr. بەك قىسقا ۋە راۋان،

چۈشىنىشلىك سۆز.

lâkoz. is. yun. بىر خىل بىلىق.

laktagoglar. is. ئەمچەكتە سۈت كۆپەيتكۈچى دورا.

laktaryum. is. fr. سۈت يىغىش ۋە تارقىتىش مەركىزى.

laktasyon. is. fr. ① سۈتنىڭ ئايرىلىشى. ② سۈتنىڭ ئايرىلىش جەريانى. ③ ئىمىزىش، ئەمگۈزۈش.

laktijen. is, fr. سۈت پەيدا قىلغۇچى، سۈت كۆپەيتكۈچى.

laktoskop, – pu. is. fr. سۈتتىكى ياغ مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان سايمان.

laktoterapı. is. fr. سۈتتىن پەرھىز.

laktoz. is. fr. سۈت شېكىرى.

laktozüri. is, fr. سۈيدۈكتە سۈت شېكىرىنىڭ پەيدا بولۇشى (بۇ، ئىككىقات ياكى يېڭى تۇغۇتلۇق ئاياللاردا بولىدۇ).

lâl[1]. is. ar. ① توق قىزىل. ② يارنىڭ قىزىل كاپۇكى. ③ قىزىل ئۈزۈم ھارىقى.

lâl[2]. s, far. ① تىلى تۇتۇلۇپ گەپ قىلالماسلىق، تىلسىز. ② ئۈن چىقارماي جىم تۇرغان، ئۈنسىز.

lâla. is, far. ① بالىلارنىڭ تەربىيىلىنىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى. ② قۇل، بەندە.

lâlanga. is. تاۋىدا ۋە ياغدا پىشۇرۇلغان ھەم ئۈستىگە شېكەر سېپىلگەن نان.

lâm[1]. is, ar. ئەرەب ئېلىپبەسىدە 26 – ھەرپكە بېرىلگەن نام.

lâm[2]. is. far. مىكروسكوپ بىلەن تەكشۈرۈلىدىغان نەرسىلەرنىڭ ئۈستىگە قويۇلىدىغان تار ۋە ئۇزۇن ئەينەك پارچىسى. ② يۇپقا ۋە ئۇزۇن مېتال پارچىسى.

lâma[1]. is. peruca. لاما (لېككىسى يوق بىر خىل جەنۇبىي ئامېرىكا تۆگىسى).

lâma[2]. is. tibet. تىبەت ۋە موڭغۇللاردا بۇددا راھىبى:

«Dalay lâma — دالاي لاما.»

lâma[3]. is. it. ① كېسىش سايمانلىرىنىڭ بىسى. ② يالپاق ۋە ئۇزۇن تۆمۈر ياكى پولات پارچىسى. ③ يالپاقلانغان ئالتۇن ياكى كۈمۈش.

lamacı. is. لاما دىنىنىڭ ئېتىقادچىسى.

lamaddiye. is. ar. نەرسىلەرنىڭ ماددا ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمايدىغان دۇنيا قاراش.

lamba. is. yun. ① لامپا، چىراغ. ② ئېلېكترون لامپا، ۋاكۇئۇم لامپا.

lambacı. is. چىراغ ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

lambalı. s. لامپۇچكىلىق:

«Beş lambalı radyo — بەش لامپۇچكىلىق رادىئو.»

lambalık, – ğı. is. چىراغ قويۇلىدىغان يەر (ئۇرۇن).

lame. s. fr. مېتال يىپ بىلەن توقۇلغان رەخت ياكى مەدەن بىلەن جۇلالاندۇرۇلغان تېرە.

lâmekân. s. ar. ماكانسىز، ماكانى يوق.

lamel. is. ar. مىكروسكوپ بىلەن تەكشۈرۈلىدىغان نەرسىلەرنىڭ ئۈستىگە يېپىلىدىغان تۆت بۇرجەك كىچىك ئەينەك.

lamento. is, it. مەرسىيە، ماتەم كۈيى.

lami. s. ar. پارقىراق، پارلاق، جۇلالىق.

lânet, – ti. is. ar. ① قارغىش، قارغىما. ② بەك ئەسكى. ③ لەنەت:

«Öyle lânet bir yerki... شۇنداق

ئەسكى بىر يەركى، ...»

lânetlemek. ① قارغىماق. ② لەنەت ئوقۇماق.

lanetli. s. قارغىشقا ئۇچرىغان، نەزەر- دىن چۈشكەن، نەپرەتكە ئۇچرىغان. ② تەلەيسىز.

lanset. is. fr. ① نەشتەر. ② ئىككى بىسلىق پىچاق (دوختۇرلارنىڭ).

lantan. is. لانتان (خىمىيىۋى ئېلېمېنت).

lapa lapa. z. لەپ - لەپ:
«Kar lapa lapa yağiyor — قار لەپ - لەپ يېغىۋاتىدۇ.»

lapas. is. لاپاس (هايۋانلارنى باغلاپ قويىدىغان يەر).

lapçın. is. مەسە (ئاياغ كىيىم).

lapilli. is. lât. ۋۇلقاندىن ئېتىلىپ چىققان تاشلار.

lap lap. z. ئىت قاتارلىق هايۋانلار- نىڭ ئاياغ تاۋۇشى ۋە ئۇلارنىڭ بىر نەرسە ئىچكەندە چىققان ئاۋازى.

lapya, lapye, laplaz. is. يامغۇر سۇلىرى ئېرىتىۋېتەلەيدىغان هاك تېشى.

larengalji. is. fr. تاماق ئاغرىقى.

larengolog. is. fr. تاماق كېسەللىك- لىرى مۇتەخەسسىسى.

larengorinoloji. is, fr. تاماق ۋە بۇرۇن كېسەللىكلىرى بىلىمى.

larengostenoz. is. fr. بوغۇز (تاماق)- نىڭ تارىيىشى.

larengotomi. is. fr. بوغۇز ئوپېرات- سىيىسى.

larenks. is. fr. كېكىرتەك، بوغۇز.

larengofarenjit, – ti. is. تاماق ۋە ئېغىز بوشلۇقىنىڭ ياللۇغلىنىشى.

larengofon. is. بوغۇز تەترىكىنى ئالىدىغان ماشىنا.

larengoloji. is. تاماق (بوغۇز) نىڭ ئاناتومىيىسى، فىزىئولوگىيىسى ۋە پاتالو- گىيىسى.

larengonekroz. is. تاماق كۆمۈر چەكلىرىنىڭ ئۆلۈشى.

larengopati. is. كېكىرتەك (تاماق) كېسەللىكى.

larengopleji. is. كېكىرتەك مۇسكۇل- لىرىنىڭ پالەچلىنىشى.

larengoraji. is. كېكىرتەكنىڭ قانىشى.

larengosel. is. تاماقتا بولىدىغان ئۆسمە.

larengoskop, – pu. is. تاماقنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

lasik. s. يېپىشقاق.

laskars. is. هىندى - چىن ئەتراپى- دىكى پاراخوتچىلارغا بېرىلگەن لەقەپ.

laskine. is. alm. قارت قەغىزى بىلەن ئوينىلىدىغان بىر خىل ئويۇن.

laso. is. isp. ① سالما (هايۋانلارنى تۇتۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئارغامچىدىن ياسالغان سىرتماق). ② بوغۇپ ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ياغلىق تاسما.

lasta. is. پاراخوتنىڭ يۈك مىقدارىنى بىلدۈرىدىغان ئۆلچەم بىرلىكى.

lastik. is. s. ① كاۋچۇكتىن ياسالغان. ② ئۆچۈرگۈچ (رېزىنكە ئۆچۈرگۈچ). ③ بوغ- قۇچ (پايپاق بوغقۇچى). ④ كامېر:
«Lastik çizme — رېزىنكە ئۆتۈك.»
~ **ağacı.** bot. كاۋچۇك دەرىخى.

lastikli. s. ① رەزىنكىلىك. ② ئىككى بىسلىق:
«Lastikli tekerlek — رېزىنكە چاق.
Lastikli söz — ئىككى بىسلىق سۆز.»

lâşe. is, far. ① سېسىپ كەتكەن ياكى سېسىق باشلىغان ھايۋان ئۆلۈكى. ② زەئىپ، جانسىز، ئورۇق، قورۇق ئۇستىخان بولۇپ قالغان ھايۋان.

laşin. is. ing. دېڭىزدا پاراخوت يېلكەنلىرىنىڭ ئارغامچا ياكى زەنجىر بىلەن باغلىنىشى.

latent, – ti. is. fr. يوشۇرۇن، مەخپىي.

lateral. s. fr. غول ئۆستەڭ بىلەن ئېتىز ئېرىقلىرىنى بىر - بىرىگە تۇتاشتۇرغۇچى.

lâtif. s. ar. ① يېقىملىق، شېرىن. ② مۇلايىم، نازۇك. ③ لېتىپ (ئەر ئىسمى).

lâtife. is. ar. ① لەتىپە. ② ئايال ئىسمى.

lâtifeci. s. چاقچاقچى، قىزىقچى.

latin. is. لاتىن.

latinca. öz. is. لاتىنچە.

latinceci. is. s. لاتىن تىلى ۋە ئەدەبىياتى مۇتەخەسسىسى.

latme. is. ar. ① شاپىلاق، ② مۇشت.

lâubalı. s. ① بىئەدەب. ② تەكەللۇپسىز. ③ ئۈستىدىكى مەجبۇرىيەت ئالمىغان.

lâubalilık, – ğı. is. ① ئەدەبسىزلىك. ② ھۆرمەتسىزلىك.

lav. is. fr. يانار تاغدىن ئېتىلىپ چىققان سۇيۇق ماددا، لاۋا.

lava[1]. is. it. ① غەيۋەت، شىكايەت. ② يۇتماق، سۈمۈرمەك.

lava[2]. is. rus. كازاك ئاتلىق ئەسكەرلىرى.

lavabo. is. lât. يۇيۇنغۇچ.

lavanta. is. it. ئەتىر، بۇيسۇ.

lavantacı. is. ئەتىر ياسىغۇچى ۋە سەييارە يۈرۈپ ئەتىر ساتقۇچى.

lavantacılık, – ğı. is. يۇيۇنۇشتا ۋە ساقال - بۇرۇتنى ئېلىشتا ئىشلىتىلىدىغان پۇراقلىق نەرسىلەرنى ياساش ئىشى ۋە سودىسى.

lavantalık, – ğı. is. يانچۇقتا ساقلىنىدىغان ۋە گىرىم شىرەسىدە بولىدىغان پۇراقلىق نەرسىلەر شىشىسى.

lavaş. is. ئۇزۇن بوغۇرساق.

lavaşa. is. ياپىلاق كۆمۈش پارچىسى.

lavdanom. is. fr. تەركىبىدە ئەپيۇن بولغان دورىلار.

lavi. is. fr. رەسىمنى يۇياش ئۇسۇلى.

lavman. is. fr. ئاشقازان ۋە ئۈچەيلەرنى يۇيۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب.

lavta[1]. is. al. müz. ئۇدقا ئوخشايدىغان، قارنى ئۇدتىن كىچىك، زەخمەك بىلەن چېلىنىدىغان بىر تارلىق ساز.

lavta[2]. is. it. ① تۇغۇت دوختۇرى (ئەر). ② بالىنى (قورساقتىكى) ئانىنىڭ رەھمىدىن تارتىۋېلىشتا قوللىنىلىدىغان قىسقاچقا ئوخشايدىغان سايمان.

lavtacı. is. ① لاۋتا چالغۇچى. ② لاۋتا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش سازلارنى ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى ئادەم.

lay. is. far. لاي، پاتقاق.

lay. akıl. s. كاللىسى يوق، نېمە قىلىشنى بىلمەيدىغان.

layemut, – tu. is. ئۆلمەس.

layenkatı. s. ar. پۈرسەت بەرمەسلىك، ئارقىسى ئۈزۈلمەسلىك.

lâyık, – kı. s. ar. لايىق، مۇۋاپىق، باب، مۇناسىپ، ماس، ئۇيغۇن.

lâyiha. is. ar. لايىھە.

layik. laik. s. دىنىي ئىشلارنى دۇنيا

ئىشلىرىغا ئارىلاشتۇرمىغان، دۇنيا ئىشلىـ
رىنى دىنىي ئىشلاردىن ئايرىم تۇتىدىغان.

layuhti. s. ar. يېڭىلمەسلىك.

laza. is. zool. ھەسەل ھەرىسى.

lazareto. is, it. دېڭىز پورتلىرىدا يۇقۇملۇق كېسەللەر بولغان بىر دۆلەتتىن كەلگەن پاراخوتتىكى ئادەملەرنىڭ كارانتىن ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن جايلاشتۇرىدىغان بىنا.

lâzık. s. ar. يېپىشقاق، چاپلىشاڭغۇ.

lâzım. s. ar. لازىم، كېرەك.

lâzıme. is, ar. لازىملىق، كېرەكلىك.

lâzımlık, – ğı. is. تەرەت قاچىسى.

lâzib. s, ar. يېپىشقاق، چاپلىشاڭغۇ.

lazot. is. كۆممىقۇناق.

leâmet. is. ar. پەسلىك، پەسكەشلىك.

lebâbet. is. ar. ئاقىللىق، زەكىلىك.

lebâdo. is. far. يامغۇرلۇق (كىيىم).

leb. alep. s. z. لىپمۇلىپ، ئاغزىغا قەدەر.

leben. is. ar. ① سۈت. ② سۈتتىن ئىشلەنگەن بىر خىل ئىچىملىك.

lebeni, lebeniye. s. سۈتلۈك.

lebeniyet. is. سۈتتىن ياسالغان تاماقلار.

lebib. s. ar. ئەقىللىق، زەكى.

leblâb. is. ar. bot. يۆگەي (ئوت).

leblebi. is. ① پوستى ئاقلىنىپ قورۇلغان ئوقۇت. ② مىلتىق، تاپانچا ئوقى.

lebûn. s. ar. سۈتلۈك.

leçek, – ği. is. لېچەك (ئاياللارنىڭ).

ledg. is. osm. يىلان ۋە چايانىنىڭ نەشتەر ئۇرۇشى.

ledünniyet, – ti. is. بىر ئىشنىڭ مەخپىي تەرەپلىرى.

lef. is. ar. ئوراش، تۇرۇش، يۆگەش.

leffen. z. ئىچىگە ئېلىنغان، بىرلىكتە:
«Vesi kalarımı mektubuma laffen gönderiyorum — ھۆججەتلىرىمنى خېتىمگە قوشۇپ ئەۋەتتىم.»

leffetmek. ئىچىگە ئالماق، قاتلىماق، يۆگىمەك. تۈرمەك.

legorn. is. ing. پەيلىرى ئاق توخۇ جىنسى.

leğen. is. داس، تەشتەك، ھېجىر.

leğencik, – ği. is. ① سۇيدۇكلۈك، دوۋساق. ② كۆلچەك.

leğençe. is. كىچىك داس، كىچىك تەشتەك.

leh. is, ar. ① تەرەپدار. ② پايدا، مەنپەئەت:
«Ben senin lehinde oy veriyorum — مەن ساڭا تەرەپدار بولۇپ ئاۋاز بېرىۋاتىمەن.
Durum lehimize gelışiyor — ۋەزىيەت بىزنىڭ مەنپەئىتىمىزگە قاراپ راۋاجلىنىۋاتىدۇ.»

lehçe. is. ar. ① شىۋە، يەرلىك سۆز. ② يۈز، چىھرى، چىراي.
«Turfan lehçesi — تۇرپان شىۋىسى»

lehçe. bilim. is. دىئالېكتولوگىيە، شىۋىشۇناسلىق.

leheb. is. ar. يالقۇن.

leheban. is. ئوتنىڭ يالقۇنلىنىشى.

lehim. is. ar. كەپشەرلەش ماتېرىياللىرى، قەلەي.

lehimçi. is. كەپشەرچى، پاياتچىك.

lehimcilik, – ği. is. كەپشەرچىلىك.

lehimlemek. كەپشەرلىمەك.

lehimlenmek. كەپشەرلەنمەك، پاياتلانماق.

lehimli. s. کەپشەرلەنگەن، کەپشەرلىك.
lehtaz. s. ar. far. ① تەرەپدار. ② مەنپەئەتدار، پايدا بەرگۈچى.
lehüm. is. قوللىغۇچى، تەرەپدار بولغۇچى.
lehüma. is. قوللىغان ۋە تەرەپدار بولغان ئىككى كىشى.
lehv. is, ar. ① كېرەكسىز ۋە پايدىسىز ئىش. ② تاماشا، ئويۇن - كۈلكە.
leim. s. ar. ① پەسكەش. ② پىقسىق، بېخىل.
leitmotiv. is. alm. ئەدەبىي ئەسەردە سىيۇژېت.
lejitimist, – ti. is. تەختتىن چۈشۈپ كەتكەن بىر ھۆكۈمدارنىڭ قايتىدىن تەختكە چىقىشىغا تەرەپدار بولغۇچى.
leke. is. ① داغ. ② بۆھتان، قارا:
«1. Kan leksi — قان دېغى.
2. O, Bana leke sürüyor — ئۇ، ماڭا قارا چاپلاۋاتىدۇ.
3. Beni lekeleme- مېنى قارىلىما.»
lekeci. is. كىيىم - كېچەكلەردىكى داغلارنى تازىلىغۇچى (ئادەم).
lekelemek. ① بويىماق. ② قارا چاپلىماق:
« Kumaşı leke lemek — رەختنى بويىماق.
O, bu adamı lekelemek istiyor — ئۇ، بۇ ئادەمگە قارا چاپلىماقچى بولۇۋاتىدۇ.»
lekelenmek. ① داغ چۈشمەك، پاسكىنا بولماق. ② قارا چاپلىماق:
«Lekelendim — قارىلاندىم.»
lekeletmek. بوياتماق.
lekeli. s. ① داغ چۈشكەن. ② يامان ئاتلىق:
«Lekeli elbise — داغ چۈشكەن كىيىم.»
leken. is. قارىغا پېتىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئاياغقا قاپلىۋالىدىغان بىر خىل ئۆرۈلمە ئاياغ كىيىمى.
lekende. is. قوپال تىكىش.
lekesiz. s. ① داغسىز، كىرلەنمىگەن. ② نۇقسانسىز، پاك - پاكىز.
leksikografi. is, fr. لوغەتچىلىق، لېكسىكوگرافىيە.
leksikoloji. is, fr. لېكسىكولوگىيە.
leksikolojik. is. لېكسىكلىك.
lektör. is. ئالىي مەكتەپلەردە لېكتور.
lem. is. ar. پارقىراش.
lema. is. پارقىراقلىق.
lemeân. is. ar. پارلاش.
lemh. is. ar. قاراش، نەزەر.
lemha. is. ar. تەكرار قاراش.
lemis, – msi. is. ar. تۇتۇپ بېقىش (قول بىلەن).
lemograti. is. ۋابا ياكى باشقا يۇقۇملۇق كېسەللەر ھەققىدە يېزىلغان ئەسەر.
lemoloji. is. يۇقۇملۇق كېسەللەر ھەققىدىكى بىلىم، لېمولوگىيە.
lenduha. is. قوپال، ئىشلىتىشكە ئەپسىز، كېلەڭسىز (نەرسە).
lenfi. is. fr. لىمفا (ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ ۋۇجۇدىدىكى رەڭسىز سۇيۇقلۇق).
~ **damarları.** لىمفا قانىلى.
~ **dokusu.** لىمفا توقۇلمىسى.
~ **düğümcüğü.** لىمفا تۈگۈنى.
lenger. is. لېگەن، تاۋاق، پەتنۇس:
«Bir lenger pılâv — بىر لېگەن پولۇ.»
lengi. is. ئاقساقلىق.
lengüistik. is. far. تىل بىلىمى.
lentigo. is. lât. بەدەندە پەيدا بولىدىغان مەڭگە ئوخشاش ئۇششاق داغلار، سەپكۈن.

lentikül. is. fr. كۆزدە پەيدا بولغان قىزىللىق.

lento¹. it. بىر مۇزىكا پارچىسىنىڭ ئاستا ـ ئاستا چېلىنىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرىدۇ.

lento². is. fr. ئىشىك ۋە پەنجىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇلغان تۈز ياغاچ ۋە تاش.

lep, — bi. is. far. ① لەۋ، كالپۇك. ② نەرسىنىڭ قىرغىقى.

lepanda. s. گۈزەل، پاك، نازۇك.

lepiska. is. سېرىق ۋە يۇمشاق چاچ.

lepra. is. جۇزام، ماخاۋ (كېسىلى).

leprolog. is. fr. ماخاۋ كېسىلى ۋە مۇتەخەسسىسى.

leproloji. is. ماخاۋ كېسەللىكىنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

leptofoni. is. fr. ئاۋازنىڭ ئاجىزلىشىپ كېتىشى، ئاۋازنىڭ بوغۇلۇپ قېلىشى.

lerci. is. ئۆشكىگە ئوخشاش بىر خىل هايۋان.

lerzan. s. far. لەرزان، تىترەيدىغان، تىترەپ تۇرىدىغان.

lerze. is. far. تىترەش، لەرزە.

lerziş. is. far. تىترەش.

lesepase. is. fr. چېگرىدىن كىرىشكە رۇخسەت قىلىنىدىغان رەسمىي قەغەز، پاسپورت.

lesitin. is. fr. تۇخۇمنىڭ ئېقى.

leş. is. ① هايۋان ئۆلۈكى، تاپ. ② نەپرەتكە ئۇچرىغان ئادەمنىڭ ئۆلۈكى.

leşcil. s. is. تاپ يەپ ئوزۇقلىنىدىغان هاشارەتلەر.

leşker. is. far. ① لەشكەر. ② قەهرىمان، جەسۇر.

let. is. far. ئۇرۇش:
«Let vurmak — «ئۇرماق،

letafet, — ti. is. ar. ① لاتاپەت، نازاكەت، نازۇكلۇق. ② خۇشلۇق. ③ گۈزەللىك، خۇش خۇيلۇق.

letal. s. fr. ئۆلتۈرگۈچى.

letalite. is. fr. كېسەللەرنىڭ ئۆلۈم سانى.

letarji. is. fr. ئۇيقۇ كېسىلى.

leva. is. بۇلغارىيە پۇل بىرلىكى.

levahık. is. ئىلاۋە قىلىنغان نەرسىلەر، قوشۇمچە.

levanten. is. fr. يېقىن شەرقتە ئۇزۇن ۋاقىت قېلىپ ئولتۇراقلاشقان ۋە باشقىلارغا ئارىلىشىپ كەتكەن ياۋروپالىقلار.

levazim, levazimat. is. ar. ماتېرىيال، كېرەكلىك نەرسىلەر، لاۋازىمەت.

levazımcı. is. لاۋازىمەتچى.

levandane. s. ① تېز، چاققان، ئالدىراش. ② بەستلىك ۋە كېلىشكەن.

levha. is. ar. لەۋهە.

levin, levn. is. ar. ① رەڭ. ② تۈر، خىل.

levirlik, — ği. is. ئۆيلەنمىگەن بىرىنى ئاكىسىنىڭ تۇل قالغان خوتۇنى بىلەن ئۆيلىنىشكە زورلايدىغان قانۇن.

levs. is. ar. (ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتە) پاسكىنىلىق.

levsiyat. is. ar. ① كىر نەرسىلەر، پاسكىنا نەرسىلەر. ② ئەخلاق بۇزۇقلۇقلىرى.

levz, levze. is. ar. بادام.

ley. is. رومىنىيە پۇل بىرلىكى.

leyl. is. ar. كېچە.

leyla. is. s. ar. ① بەك قاراڭغۇلۇق ۋە ئۇزۇن كېچە. ② قاتتىق مەست.

leyle. is. ar. كېچە.

leylek. is. تۇرنا.

leyli. s. ar. ① قونىدىغان. ② كېچىسى پەيدا بولىدىغان.
leys[1]. is. ar. يولۇق.
leys[2]. is. ar. يولۋاس.
leyyin. s. ar. يۇمشاق.
lezbianizm. is. ئايالىلار ئوتتۇرىسىدىكى غەيرى تەبىئىي جىنسىي مۇناسىۋەت.
leziz. s. ar. ① تاتلىق، لەززەتلىك، تەملىك ② خۇش قىلىدىغان:
«Leziz meyva — لەززەتلىك مېۋە.»
lezzet. is. ar. لەززەت، تەم.
lezzetlendirmek. لەززەتلەندۈرمەك، تەم بەرمەك.
lezzetlenmek. لەززەتلەنمەك.
lezzetli. s. لەززەتلىك، تەملىك.
lezzetsiz. s. لەززەتسىز، تەمى يوق، تەمسىز، بەتتەم.
lığ. is. لاتقا، لاي.
lığlanmak. لاي تۇتماق.
lian. is. ar. بىر بىرىگە لەنەت ئوقۇش.
libade. is. قىسقا جىلىتكە.
liban. is. ar. ① ئادەم سۈتى. ② ئېمىزىش.
libas. is. ar. كىيىم - كېچەك.
liberal. s. fr. لىبېرال، ئەركىنچى.
liberalizm. is. fr. لىبېرالىزم، ئەركىنچىلىك.
liberten. is. fr. XVIII ئەسىردە دىنىي ئېتىقادلاردىن قۇتۇلۇشنى خالىغان چۈشەنچە.
libre. is. fr. ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى.
libretto. is. it. ئوپېرا كىتابى.
librettocu. is. ئوپېرا يازغۇچى.
lider. is. ing. داھى، رەھبەر.
liderlik, — ği. is. رەھبەرلىك.
lif. is. ar. ① تال. ② تارا:
«Tambura lifi — تامبۇر تارىسى.»
liga. is. it ئۈچ دېڭىز ملى قەدەر ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.
ligabura. is. it. پاراخوت ۋە كېمىدە قوللىنىلىدىغان ئىنچىكە ئارغامچا
ligam, licâm. is. far. تىزگىن.
liğen. is. → **Leğen.**
liha. is. ar. ساقال.
lihâf. is. ar. ①يېپىنچا. ② يوپۇق.
lihyani. s. ئۇزۇن ساقاللىق.
lihye. is. ar. ساقال.
lihyedar. s. ساقاللىق.
lika[1]. is. far. ar. لاك.
lika[2]. is. ar. ① ئۇچرىشىش. ② يۈز. چېھرى، چىراي.
likât. is. ar. باشاق تېرىش.
likid. s. is. fir. ① مىقدارى بېكىتىلگەن. ② ئىشلىتىشكە بولىدىغان پۇل.
likide. is. fr. ھېسابلىشىش.
likidite. is. fr. ① تىجارەت ۋە مالىيە ئورگانلاردا قوللىنىلىدىغان قىسقا مۇددەتلىك سەرمايە، پۇلغا ئاسان ئالماشتۇرۇلىدىغان نەرسىلەر.
likin. → **Lâkin.**
likorinoz. is. yun. سۇ رەڭگەن بېلىق.
likör. is. fr. ئىچىمكە ئىسپىرت قوشۇلغان مېۋىلىك ياكى پۇراقلىق قىيام.
lim. is. ئۇششاق لىمۇننىڭ بىر تۈرى.
liman. is. yun. پورت.
~ yurdu — پورت يۇرتى.
limanlamak. ① پورتقا كىرىپ قالماق. ② پەسەيمەك:
«Rüzgar limanladı — شامال پەسەيدى.»
limanlık, — ğı. is. ① پورتقا ئوخشاش (يەر). ② شامالسىز (ھاۋا) ياكى دولقۇن-

سىز (دېڭىز).

limba. is. ئافرىقىدا يېتىشىدىغان بىر خىل دەرەخ.

limbo. is. it. ① كىچىك قېيىق. ② يۈكنى بىر كېمىدىن باشقا كېمىگە يۆتكەش.

lime. is. far. پارچە - پارچە.

limelime. s. پارچە - پارچە، جۇل - جۇل.

limiye. is. fr. ئوۋ ئىتى.

limon. is. لىمون.

limonata. is. it. لىمونات (لىمون سۈيىدىن ياسالغان ئۇسسۇزلۇق).

limonatacı. is. لىمونات ياسىغۇچى. ۋە ساتقۇچى.

limoni. s. ① لىمون رەڭگى (يېشىلغا مايىل ئوچۇق سېرىق). ② جىلىخور، سەپرا: «Limoni tabiatlı — جىلىخور (سەپرا) مىجەز ئادەم.»

limonlu. s. ئىچىگە لىمون سىقىلغان ياكى لىمون توغرالغان.

limonluk, – ğu. is. ① ئۆسۈملۈك لەرنى سوغۇقتىن ساقلاش ئۈچۈن تەييارلانغان ئۈستى يېپىق ئەينەكلىك يەر. ② لىمون دەرىخىنى ساقلايدىغان يەر، لىمونلۇق.

limonyat, – tı. is. زۇمرەتنىڭ بىر تۈرى.

limozis. is. قاتتىق ئىچبۇرۇق.

lincoln. ئۇزۇن يۇڭلۇق ئىنگلىز قويى.

linç, – çi. is. ing. خەلقنىڭ بىرەر جىنايەتچىنى قانۇننىڭ بىر تەرەپ قىلىشىغا قارىماي ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈشى.

link. is. ئاتنىڭ بۆرە مېڭىشى.

linograji. is. fr. رەخت ئۈستىگە خەت يېزىش، رەختكە باسما بېسىش ئۇسۇلى.

lipodiyerez. is. ياغلارنىڭ ئورگانىزمدا ئۆزگىرىشكە ئۇچرىشى.

lipohemi. is. قاندا ياغنىڭ يېتىشمەسلىكى.

lipofreni. is. fr. ئەقىلسىزلىق.

lipofaj. is. tip. ياغنى ئەمگۈچى ھۈجەيرە.

lipofaji. is. fr. ياغنىڭ ئېرىپ يوقىلىشى.

lipojen. s. fr. ياغ ئىشلەپ چىقارغۇچى، ياغلاشتۇرغۇچى.

lipojenez. is. ھايۋان ۋە ئۆسۈملۈكلەر قۇرۇلمىسىدا ياغنىڭ يېتىشىشى.

lipoklazi. is. fr. ياغنىڭ ئېرىشى.

lipoksidemi. is. قاندا ياغ كىسلاتا پەيدا بولۇش.

lipomeri. is. fr. قول ۋە پۇتنىڭ تۇغما يوقلۇقى.

lipopeksi. is. توقۇلمىلاردا ياغ پەيدا بولۇش.

lipotrofi. is. بەدەندىكى ياغنىڭ كۆپىيىشى.

lipoyid. s. ياغلىق، ياغدەك، ياغسىمان.

lipozin. is. قاندا بولىدىغان ياغنى ئېرىتكۈچى ماددا.

lipüri. is. سۈيدۈكتە ياغ پەيدا بولۇش.

lir. is. yun. كونا زاماندا قوللىنىلغان بىر خىل ساز.

lira. is. it. ① يەتتە گرام ئېغىرلىقتىكى ئالتۇن پۇل. ② بۇ پۇل ئورنىغا قوللىنىلغان قەغەز پۇل. ③ تۈركىيە پۇل بىرلىكى.

liralık. s. لىرالىق: «Yarim liralık kağıt — يېرىم لىرالىق قەغەز»

liret, – ti. is. it. ئىتالىيە پۇل

بىرلىكى.

lir· gitar. is. لىرگىتەر (XVIII ئە- سىرنىڭ ئاخىرلىرىدىكى بىر خىل ساز).

lirik. s. yun. لىرىك، لىرىكا.

lirizm. is. yun. ① لىرىكلىك شېئىر- لارنىڭ ئومۇمىسى. ② لىرىكلىك ئىلھام. ③ جۇشقۇنلۇق.

lisam. is. ar. چۈمبەل.

lisan. is. ar. تىل:

«lisana geldi — تىلى چىقتى.»

lisanci. is. تىلچى، تىل مۇتەخەسسىسى.

lisaniyat. is. تىل بىلىمى، لىسانىيەت.

lisans. is. fr. ① ئالىي مەكتەپ دىپلومى. ② مال ئېلىپ سېتىش رۇخسەت قەغىزى.

lisansiye. s. fr. دىپلوم ئالغۇچى.

lise. is. yun. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ.

liseli. is. s. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى.

liste. is. it. ① ئىسىملىك. ② تىزىم:

«1· Eşya listesi — نەرسە كېرەكلەر- نىڭ تىزىمى؛

2· Yolcu listesi — يولۇچىلار ئىسىملىكى.

3· Yemek listesi — تاماق تىزىمى.»

litagog. is. ① بۆرەك ۋە سۈيدۈك خالتىسىدىكى قۇملارنى چىقىرىش. ② تاش چىقارغۇچى ۋە تاش (قۇم) چىقىرىدىغان ئامىل.

litektomi. is. fr. بەدەندىكى تاشنى ئېلىشنى مەقسەت قىلغان ئوپېراتسىيە.

literatür. — **rü,** is. ① بىر مەسىلىگە بېغىشلاپ يېزىلغان ئەسەرلەر. ② ئۇسلۇب ۋە بەدىيئىلىكى ئۈستۈن ئەسەرلەر. ③ ھەرقان- داق بىرساھەدەيېزىلغانۋە بېسىلغانئەسەرلەر.

litodiyaliz. is. fr. تاشنىڭ ئېرىشى، تاشنىڭ ئېزىلىشى، ئۇگۇلىنىشى.

litofon. is. سۈيدۈك خالتىسىدىكى تاش- نى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

litograf. is. ing. تاش باسما مۇ- تەخەسسىسى.

litografya. is. تاش باسمىدا بېسىل- غان نەسىلەر.

litojen. s. fr. تاشلاشقان، تاشقا ئوخشاش قاتتىقلاشقان.

litoklest. is. fr. تاش يەنجىش ئەسۋابى، تاش يەنچىگۈچ.

litoloji. is. yun. تاش بىلىمى، تاش- چىلىق بىلىمى.

litoskop, — **pu.** is. تاشنى كۆرۈپ تۇرۇپ تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

litotom. is. سۈيدۈك خالتىسىدىكى تاشنى چىقىرىش ئەسۋابى.

litotomi. is. سۈيدۈك خالتىسىدىن تاش ئېلىش ئوپېراتسىيىسى.

litotritör, — **rü.** is. سۈيدۈك خال- تىسىدىكى تاشنى ئېزىش ئەسۋابى.

litoz. is. fr. تاش چاڭ - توزاڭلىرىنى سۈمۈرۈۋېلىشتىن پەيدا بولغان ئۆپكە كېسىلى.

litre. is. yun· لىتىر:

«Bir litre süt — بىر لىتىر سۈت.»

litrelik, — **ği.** is. لىترلىك.

lituri. is. سۈيدۈكتە كىسلا تۇزىنىڭ كۆپلۈكى.

liturya. is. yun. خرىستىئانلارنىڭ ئىبادەت مۇراسىمى.

lityaz. is. fr. بۆرەكتە تاش پەيدا بولۇش.

livar. is. it. بېلىقلارنى تىرىك ساق- لايدىغان كىچىك كۆلچەك ۋە باشقا قاچا.

livata. is. ar. ئەركەكلەر ئوتتۇرسىدىكى جىنسىي مۇناسىۋەت.

livedo. is. تېرىدە پەيدا بولىدىغان قىزىل قاپارتمىلار.

lividite. is. بىر جەسەتنىڭ بەزى يەرلىرىنىڭ قىزىرىپ قېلىشى.

livre. is. fr. مېھمانخانىلاردىكى كۆتكۈچى خىزمەتچىلەرنىڭ كىيىمى.

liyakat, – tı. is. ar. لاياقەت. ئىقتىدار.

liyakatlı. s. لاياقەتلىك، ئىقتىدارلىق.

liyakatsız. s. لاياقەتسىز، ئىقتىدارسىز.

liyakatsızlık, – ğı. is. لاياقەتسىزلىك، ئىقتىدارسىزلىق.

liyenektomi. is. تالنىڭ ئوپېراتسىيە بىلەن ئېلىپ تاشلىنىشى.

liyenografi. is. تالنىڭ رېنتگېن بىلەن تەكشۈرۈلۈشى.

liyenopati. is. تال كېسىلى.

liyk, liykin. far. لېكىن.

liynet, – ti. is. ① يۇمشاقلىق. ② يەڭگىل ئىچ سۈرۈش.

liyotropik. s. fr. تېز ئېرىيدىغان.

liz. is. fr. ئېرىمەك.

lizemi. is. fr. قاننىڭ تارىلىشى، قاننىڭ ئايلىنىشى.

lizimetre. is. fr. يەرگە سىڭگەن يامغۇر سۈيىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

lizis. is. fr. كېسەل قىزىتمىسىنىڭ ئاستا تۆۋەنلىشى.

lizoid. is. fr. غالجىرغا ئوخشاش.

lizol. is. yun. lat. كوكىس مېيىدىن ئېلىنغان مىكروپ ئۆلتۈرگۈچى ياغسىمان سۇيۇقلۇق.

lizöz. is. fr. ① بىرقانچە تاتىملىق كىتاب شىرەسى. ② ئاياللارنىڭ ئۆيچىلىك كىيىمى.

lobut, – tu. is. تەنھەرىكەتتە قوللىنىلىدىغان قىسقا، بىر ئۇچى قېلىن تاياق.

loca. is. it. تىياتىر ۋە كىنوخانىلاردا ياكى پارلامېنت زالىدا تۆت - بەش كىشىلىك مەخسۇس ئورۇن.

locya. is. بىر تەرىپى ۋە ئۈستى يېپىق، ئالدى ئوچۇق بالكونغا ئوخشىغان ئايۋان.

loda. is. ① چەش. ② دۆۋە:

«Buğday lodası — بۇغداي چەشى.

Saman lodası — سامان دۆۋىسى.»

lodos. is. yun. ① جەنۇب شامىلى. ② جەنۇب:

«Lodosa bakan pencere — جەنۇبقا قارىغان پەنجىرە.»

lodoslamak. شامال چىقىشقا باشلىماق ياكى جەنۇبقا ئۆزگەرتمەك.

lodosluk, – ğu. is. ① شامال چىققان تەرەپ. ② جەنۇبقا قارىغان تەرەپ. ③ جەنۇب.

lodra. is. ar. ئېغىرلىق ئۆلچىمى.

logadit, – ti. is. كۆز ئېقى كېسەللىكى.

logagrafi. is. ar. پىكىرنى يېزىق بىلەن ئىپادە قىلالماسلىق.

logamnezi. is. fr. ئۇنتۇغاقلىق، ئەستە تۇتۇۋالالماسلىق.

logaritma. is. yun. لوگارىفما، جۈپسان.

logaritmik. s. لوگارىملىق، جۈپ سانلىق.

logistik· is. yun. ئىما - ئىشارەتلىك لوگىكا.

logopleji. is. fr. سۆز قىلىش ئورگانلىرىنىڭ پارالىچ بولۇپ قېلىشى.

loğ. is. تولۇق تاش.

loğdur. is. تولۇق جاھازى.

loğlamak. تۆلۈق سالماق.
loğusa. is. yun. ئىدەسى تۇشمىغان
ئايال، قىرىقى ئىچىدىكى ئايال.
lohusa. is. → **loğusa.**
lojik. is. fr. لوگىك، مەنتىق.
lojisizm. is. fr. لوگىكىچىلىق.
مەنتىقىچىلىق.
lojman. is. fr. ئەرزان باھالىق
ياتاق، كوللىكتىپ ياتاق.
lokal. is. fr. مەلۇم بىر يەرگە ئائىت،
يەرلىك:
«Lokal şartlar — يەرلىك شەرتلەر.»
lokalizatör, — rü. is. بىر نەرسە-
نىڭ ئورنىنى كۆرسىتىپ بېرىش.
lokalize. s. fr. چېگرىلانغان، چېگرىسى
ئېنىق بولغان.
lokanta. is. it. ئاشخانا، تاماقخانا،
رېستوران:
«Pekin lokantasi — بېيجىڭ ئاشخا-
نىسى (رېستورانى).»
lokantacı. is. ئاشخانا ئىگىسى.
lokavt, — tı. is. ئىشچىلارغا بېسىم
ئىشلىتىش ئۈچۈن كارخانا ئىگىلىرىنىڭ
كارخانىلارنى تاقىشى، ئىشچىلارنى ئىش-
تىن بوشىتىش.
loker. is. ing. پاراخوتلاردا نەرسە-
كېرەك ساقلايدىغان يەر.
lokma. is. ar. ① لوقما، بىر قېتىم-
دىلا يەپ بولغىلى بولىدىغان يېمەك
پارچىسى. ② بوغۇرساق (شەكەرلەنگەن):
«Ikinci lokmayi ağzıma götürür-
ken kapi çalindi — ئىككىنچى لوقمىنى
ئاغزىمغا سالاي دېگەندە ئىشىك چېكىلدى.»
lokmacı. is. بوغۇرساق پىشۇرۇپ ساتقۇچى.
lokma · göz. s. ئالغاي (كۆز).
lokma lokma. پارچە - پارچە، ئۇشۇ-
شاق - ئۇششاق.
lokomobil. îs. fr. لوكوموبىل (ھەر
خىل ماشىنىلارنى، جۈملىدىن يېزا ئىگىلىك
ماشىنىلىرىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرىدىغان
كۆچمە پار دۋىگاتېلى).
lokomotif. is. far. پاراۋۇز، پويىز-
نىڭ بۇقىسى.
lokomotör, — rü. is. ماتور بىلەن
ئىشلەيدىغان ئوتتۇرا كىچىك ئىگە ماشىنا.
lomboz. is. پاراخوت ۋە چوڭ كېمى-
لەرنىڭ پەنجىرىسى.
lonca. is. isp. لونجا (قەدىمدە
ئۇستا ۋە شاگىرتلاردىن قۇرۇلغان مەلۇم
بىر ئىش ئورگىنى).
longa. is. roman. بىر خىل تۈرك
مۇزىكىسى.
longe. is. بىر خىل قېيىق.
longuz. is. دېڭىز ياكى دەريالارنىڭ
بىردىنبىرلا چوڭقۇرلاشقان يېرى.
lonjimetri. is. fr. يېقىنلىشىشقا
بولمايدىغان يەرلەرنىڭ ئارىلىقىنى ئۆل-
چەيدىغان ئۆلچەم.
lop, — pu. s. ① يۇمشاق. ② يۇملاق.
③ يوغان:
«lop et — يۇمشاق گۆش.»
lor. is. ئىرىمچىلىك.
lorta. is. it. ئاياغ كىيىمى قېلىپى-
نىڭ دىئامېترى.
lostra. is. it. ئاياغ مايلاش.
lostracı. is. ئاياغ مايلىغۇچى.
lastromo. is. it. سودا پاراخوتلىرىدا
ئىشچىلار باشلىقى.
loş s. قاراڭغۇ:
«Loş bir oda— قاراڭغۇ بىر ئۆي.»

loşluk, – ğu. is. قاراڭغۇلۇق.
lota. is. ئۆستەڭ سۈيىدە ياشايدىغان بىرخىل يىرتقۇچ بېلىق.
lotarya. is. it. لاتارىيە (تەلەي سىنايدىغان ئويۇن).
lotaryacı. s. it. لاتارىيىچى.
lök, – kü. s. ① ئېغىر، ئېشلىتىشقا يارىماس. ② بىر خىل ئەركەك تۆگە.
lökanemi. is. fr. خەتەرلىك قانسىزلىق، ئاق قان دانچىلىرىنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى.
lökemojen. is. fr. ئاق قان دانچىلىرى كېسەللىكى.
lök lök· z. ئېغىر ـ ئېغىر، ئاستا ـ ئاستا:
«Löklök yürümek — ئاستا ـ ئاستا ماڭماق.»
lökoblast, – tı. is. ئاق قان دانچىلىرى كېسىلىنىڭ قېنىدا بولىدىغان يېڭى ئاق دانچىلار.
lökodermi. is. پېسە كېسىلى، ئاق كېسەل.
lökopeni. is. ئاق قان دانچىلىرىنىڭ ئازىيىپ كېتىشى.
lökositoz. is. ئاق قان دانچىلىرىنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى.
lökositüri. is. سۈيدۈكتە ئاق قان دانچىلىرى پەيدا بولۇش، ئاق قان دانچىلىرى سىيمەك.
lökotriki. is. چاچنىڭ ئاقلىقى، باشنىڭ ئاقىرىشى.
lökün. is. زاماسكا (ياغاچچىلار ئىشلىتىدىغان).
lökünlemek. زاماسكىلىماق.
lösemi. is. fr. قاندا ئاق قان دانچىلىرىنىڭ كۆپىيىشى بىلەن پەيدا بولىدىغان كېسەللىك، قان راكى.
luâb. is. ar. تۈكۈرۈك.
lub. is. ar. تاماشا، ئويۇن.
lubbâzân. is. تاماشىچىلار، ئويۇنچىلار.
lubet. is. ar. ① ئويۇنچۇق. ② قورچاق. ③ كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان ئەھۋال ۋە نەرسە.
lubet · baz. is. ar. far. ① ئويۇنچى. ② قورچاق ئويناتقۇچى.
lubet · gâh. is. تىياتىر، سەھنە، ئويۇن ئوينىلىدىغان يەر.
lugat, – tı. is. ① لۇغەت، سۆزلۈك. ② سۆز.
«Türkçe – uygurca lugat— تۈركچە ـ ئۇيغۇرچە لۇغەت»
lugatçe. is. ar. far. ① كىچىك لۇغەت، كىچىك سۆزلۈك. ② تېرمىنئولوگىيە.
lugatçi. is. لۇغەتشۇناس، لۇغەتچى.
lugaviyât. is. لۇغەتشۇناسلىق.
lukata. is. ar. كوچىغا تاشلانغان ۋە ئىگىسى بولمىغان نەرسە.
lul · lûli. is. far. ① ناخشىچى ۋە ئۇسسۇلچى ئايال. ② بۇزۇق ئايال.
lulu. is. fr. يۈگلىرى ئۇزۇن كۇچكا (ئىت).
lumbago. is. lat. بەل ئاغرىقى.
lumboz. is. → **Lomboz.**
lustur. is. مايلامچى (ئاياغنى).
lütfen. ar. ئىلتىماس، ئۆتۈنۈش:
«Ne zaman geleceğinizi lütfen haber veriniz — قاچان كېلىدىغانلىقىڭىزدىن خەۋەر بېرىشىڭىزنى سورايمەن.»
lütuf, –tfu. is. ar. ① ياخشىلىق. ② دوست-

لارچە ھەرىكەت. ② گۈزەللىك، خۇشلۇق.
④ رۇخسەت.

lücce lücce· دولقۇن – دولقۇن.

lüfer. is. بىرخىل دېڭىز بېلىقى.

lügat. is. → **lugat.**

lühûd. is. ar. قەبرىلەر، مازارلار.

lühük. is. ar. ① يېتىشىش. ② ئېرىشىش. ③ بىرلىشىش. ④ قوشۇلۇش، بىرىكىش:
«Lüks bina — «چوڭ بىنا.

lüks. is. fr. ① چوڭچىلىق. ② تەنتەنە. ③ ئالاھىدە. ④ گاز لامپىسى.

lüle. is. ① تۇرۇم، يۆگەكلىك. ② ئېقىن سۇ ئۆلچىمى. ③ جۈمەك. ④قەغەز قالپاق. ⑤ ئېمىزگە.

lüleli. s. تۇرۇملۇك:
«Lüleli saç — «تۇرۇم چاچ.

lümen. is. يورۇقلۇق ئۆلچىمى.

lüp, – pü. is. ھوپ، غۇپ:
«Deve hamur topağını lüp diye yutmuş — تۆگە خېمىر زۇگۇلىسىنى ھوپ قىلىپلا يۇتۇۋەتتى.»

lütufkâri. s. ئىلتىپاتچى، خۇشخۇي. يېقىملىق.

lüzuci. s. ar. يېپىشقاق.

lüzum. s. لازىم، كېرەك، زۆرۈر.

lüzumlu. s. لازىملىق، كېرەكلىك، زۆرۈرلۈك.

lüzumsuz· s. لازىمسىز، كېرەكسىز، زۆرۈرسىز.

M·m

m. M, م. (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 16 - ھەرپى).

maâb. is. ar. ئەيىب، ئىزاغا قويىدىغان.

maâbid. is. ar. ئىبادەت قىلىنىدىغان يەر، مەئبۇدلار.

maâbir. is. ar. كۆۋرۈك قاتارلىق نەرسىلەر.

maâcin. is. ar. خېمىر شەكلىدە يۇغۇرۇلغان نەرسىلەر.

mâd. is. ar. ① ئۆرۈلۈش، بۇرۇلۇش، كەينىگە كېتىش. ② ئاخىرەت.

maada· s. ar. بۇندىن باشقا:
«Elimde bundan maada kitapkalmadı.— قولۇمدا بۇندىن باشقا كىتاب قالمىدى.»

maahaza. → **Mahaza.**

maaile. z. ar. ئائىلە بويىچە، پۈتۈن ئائىلە.

maâkıd. is. ar. ① تۈگۈم، باغ. ② توپلىنىدىغان يەرلەر.

maâkıl. is. ar. يوشۇرۇنىدىغان يەر، دالدا يەر.

maalesef. ar. ئەپسۇس:
«Maalesef çocuğun düğününde bulunamiyacağım — ئەپسۇسكى بالىلارنىڭ تويىدا يوق بولۇپ قالىدىغان بولدۇم.»

maâli. is. ar. ① چوڭقۇر پىكىر. ② ئۇلۇغلۇق.

maâlif. i. ar. سامانلىق، ھايۋان يېمەكلىكى قويۇلىدىغان يەر.

mâ. is. osm. سۇ.

maâlim· is. ar. ① دىنىي ئېتىقادقا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر. ② ئىز - نىشان ئەسەرلىرى.

maalmemnuniye. ar. مەمنۇنىيەت بىلەن.

maan. z. ar. بىرلىكتە، باراۋەر، تەڭ.

maani. is. ar. ئۇقۇم، مەنا.

maarif. is. ar. مائارىپ.

maarik. is. ar. فرونت، جەڭ مەيدانلىرى.

ma âsi. is. ar. ① ئاسىيلىق، خائىنلىق. ② گۇناھ.

maaş. is. ar. ① مائاش، ئايلىق. ② مەئىشەت، رىزىق.

maaşlı. s. مائاشلىق، ئايلىقچى.

maâyib. is. ar. ① ئەيىب ھېسابلىنىدىغان نەرسە. ② داغ، قارا.

maayiş. is. ar. تۇرمۇشقا كېرەكلىك نەرسىلەر.

maaz. is. ar. ① يوشۇرۇلىدىغان يەر. ② يوشۇرۇنۇش، مۆكۈنۈش.

maazallah. خۇدا ساقلىسۇن، خۇداغا ئامانەت.

maaziyadetin. z. ئارتۇقى بىلەن، مول - مول.

mabakı. is. ar. ئېشىپ قالغان نەرسە، ئارتۇق.

mabeka. is. → **Mabaki**

mabet. is. ar. ئىبادەتخانا.

mabeyin. is. ar. ① ئوتتۇرا. ② پادىشاھ

سارىيى. ③ ئارىغا چۈشكەن سوغۇقچىلىق:
«Meseleyi mabeyinizde halletmelisiniz — مەسىلىنى ئوتتۇرىدا ھەل قىلىشىڭىزلار كېرەك.»

mabeyinci. is. پادىشاھنىڭ ئەلچىسى، ۋەكىلى.

mabeyincilik, — ği. is. ئەلچىلىك (پادىشاھنىڭ).

mabeyn. is. → **Mabeyin.**

mablak, — ğı. is. ar. ① ياغاچ ساپلىق. ② ئەينەكچىلەرنىڭ زاماسكا بېرىدىغان بىرچۇقى.

mabud. is. → **Mabut.**

mabude. is. ar. ① كۆپ خۇدالىق دىنلاردا ئايال ئىلاھ، ئىلاھە. ② سەۋگىلى، يار.

mabut, — tu. is. ar. ئاللا، خۇدا، ئېتىقاد قىلىنىدىغان نەرسىلەر.

Macar. is. öz. ۋېنگىرلار.

Macarca. is. ۋېنگىرچە.

Macaristan. is. öz. ۋېنگىرىيە.

macera. is. ar. ① ۋەقە، سەرگۈزەشت. ② تەۋەككۈل.

maceracılık, — ğı. is. تەۋەككۈلچىلىك:
«Maceraçılığa başvurmak — تەۋەككۈلچىلىك قىلماق.»

macit. s. ar. شان ۋە شەرەپ ئىگىسى.

macun. is. ar. خېمىرغا ئوخشاش يۇغۇرۇلغان نەرسىلەر.

macuncu. is. ① تۈرلۈك دورىلار بىلەن مەلھەم ساتقۇچى. ② باقۇۋۇەت دورىسى ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

macunlamak. زاماسكىلىماق.

macunlaşmak. قويۇقلاشماق.

maç, — çı. is. ing. مۇسابىقە:
«Futbol maçı — پۇتبول مۇسابىقىسى.
Maç yapmak — مۇسابىقە ئۆتكۈزمەك.»

maça. is. it. كەرت قەغىزىدە قاغا.

maço. is. it. بازغان، لوم (تاشچىلارنىڭ).

madalya. is. it. مېدال، ئوردېن:
«Madalya kazandı — مېدال ئالدى.»

madalyon. is. it. مېداليون (ئاياللارنىڭ بويىنىغا ئاسىدىغان زىننەت بۇيۇمى).

madalyoncu. is. مېداليونچى، مېدالىيون ياساپ ساتقۇچى.

madam. is. fr. غەيرىي مۇسۇلمان ئايال.

madara. is. ئاددىي، ناچار، كۆرۈمسىز.

~**etmek.** ئىزا تارتتۇرماق.

madde. is. ar. ① ماددا، جىسىم. ② قىسىم، بۆلۈم، ماددا. ③ ئوتتۇرىغا قويۇلغان مەسىلە. ④ يىرىڭ، جاراھەت. ⑤ ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسى — زەكەر:
«1. Taş ,hava birer maddedir — تاش، ھاۋا ئوخشاشلا ماددىدۇر.
2. Kanunun 35 - maddesi — قانۇننىڭ 35 - ماددىسى.
3. Bu maddeyi ileride inceleriz — بۇ مەسىلىنى كېيىن مۇزاكىرە قىلىمىز.»

maddeci. is. s. ماتېرىيالىست.

maddecilik, — ği. is. ماتېرىيالىزم.
«Diyalektik maddecilik — دىئالېكتىك ماتېرىيالىزم.»

maddeleşme. is. ماددىلىشىش.

maddesel. s. ماددىي ھالغا كېلىش.

maddeten. z. ماددىي جەھەتتىن.

maddi. s. ar. ماددىي:

«Maddi dünya — «ماددىي دۇنيا.»
maddileşmek. ماددىيلاشماق، ماد-
دىي هالغا كەلمەك.
maddilik, – ği. is. ماددىيلىق.
maddiyet. is. ماددىي نەرسىلەر.
maddiyun. is. ماتېرىيالىزم.
mâdelet, madilet. is. ئادىللىق،
ئىنسابلىق، توغرىلىق.
madem, mademki. مادامىكى (سەۋەب-
نى بىلدۈرىدۇ):
«Madem öyle söyledi, öyle yapa-
rız — مادامىكى شۇنداق دەپتۇ، شۇنداق
قىلىمىز.»
maden. is. ar. ① مەدەن، رۇدا.
② مېتال:
«Demir madeni — «تۆمۈر رۇدىسى.»
~**cevheri.** رۇدا.
~**filizi.** رۇدا.
~**kömürü.** تاش كۆمۈر.
~**ocağı.** كان قۇدۇقى.
~**sanayisi.** كانچىلىق سانائىتى.
madenci. is. ① كان ئىشچىسى. ② مې-
نېرالوگىيە ۋە مېتاللورگىيە بىلەن
شۇغۇللانغۇچى.
madencilik, – ği. is. مەدەنچىلىك،
كانچىلىق.
madeni. s. ar. ① كان مەھسۇلاتلى-
رى، مېتال. ② مەدەندىن ياسالغان.
madeniyet, ti. is. ①مەدەندىن ئىش-
لەنگەن نەرسىلەر. ② مەدەن. ③
مىنېرالوگىيە.
maden. kuyusu. is. كان قۇدۇقى.
madenli. s. ئىچىدە مەدەن بولغان.
madensel. s. مەدەنسىمان.
madensi. s. مېتاللىق، مېتالسىمان.
madensiz. s. مېتالسىز.
maden suyu. is. مېنېرال سۇيى.
mader. is. far. ئانا، ئاپا.
maderane. z. ئانىلارچە، ئانا سۈپەت.
maderi. s. ① ئانىلىق، ئاپىلىق. ②
ئانا جەمەت تۇغقان.
mderiyat. is. → **Mâderi.**
mader. zad. s. تۇغما.
madik. is. هىيلە، يالغان.
~ **atmak.** يالغان سۆزلىمەك.
madikçi. s. هىيلىگەر، رىياكار،
يالغانچى.
madiyan. is. far. بايتال.
madlen. is. fr. شاكىلاتنىڭ بىر خىلى.
madrabaz. is. far. ① باققال. ②خې-
رىدارلارنى ئالدىغۇچى، يالغانچى، كۆز
بويامچى.
madrabazlık, – ğı. is. ① باققال-
لىق. ② يالغانچىلىق، كۆز بويامچىلىق.
madrub. is. ar. ① كۆپەيتىلگەن.
② چېقىشىپ كەتكەن، ئۇرۇلغان. ③ تامغا
بېسىلغان، پېچەتلەنگەن.
madrüs. s. ar. ① تاش بىلەن يېپىل-
غان. ② قوپال ھەرىكەت.
madûm. s. ar. يوقالغان، بولمايدىغان.
madûmiyât. is. بولۇنمايدىغان
نەرسىلەر.
madûmiyet. is. بولۇنماسلىق،
يوقلۇق.
madûn. s. ar. ① تېگى، تەكتى،
تۆۋەن. ② تۆۋەن دەرىجىدىكى. ③ئاسا-
سىي قاتلام:
«Mâdûn örgütler — ئاساسىي قاتلام
تەشكىلاتلىرى.»
mafevk. s. ar. ① ئۈستۈن، يۇقىرى.

② يۇقىرى دەرىجىلىك ئوفتسېر.

mafiş. is. ar. ① بىر خىل ياغىدا پىشۇرۇلغان تاتلىق يېمەكلىك. ② يوق، قالمىدى:

«Bende para mafiş — مەندە پۇل يوق (قالمىدى).»

mafraş, mefreş. is. قىلدىن توقۇلغان تاغار.

mafsal. is. ar. ئۇگە.

mafün. s. ar. بۇزۇق، چىرىك، سېسىق، ئىخسىغان (گۆش).

magabin. is. ar. يوتا ـ ۋگىكى.

magadis. is. yun. بىر خىل ئەرەب سازى.

magair. is. ar. غار.

magak. is. far. ① ئويمان، چوقۇر. ② مازار، قەبرە.

magakçe. is. كىچىك چوڭقۇر.

magarat. is. ar. غارلار.

magarim. is. ar. ① تۆلەشكە تېگىشلىك قەرزلەر. ② ئىسلام قائىدىسى بويىچە گۇناھكارنىڭ تۆلەشكە تېگىشلىك قەرزى.

magasil. is. ar. ① غۇسل قىلىنىدىغان يەر. ② جەسەت يۇيۇلىدىغان يەر.

magaz. is. ar. تارىخىي ھېكايىلەر.

magazil, megazil. is. osm. يىپ ئېگىرىش ئەسۋابى.

magazin. is. ing. ژۇرنال، مۇددەتلىك ژۇرنال.

magben. is. ar. يوتا سۆگىكى.

magbut. s. ar. ① ھەۋەس قىلماق، دورىماق. ② بەختلىك.

magma. is. yun. ماگما (يەر شارى ئىچىدىكى چوغسىمان سۇيۇق ماددا).

magmasal. s. ماگماسىمان.

magmatik. s. fr. → **Magmasal.**

magna, manyat, — tı. s. چوڭ سانائەتچى، چوڭ باي.

magnelit, — ti. is. يېشىل رەڭلىك زىننەت ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان يېشىل تاش.

magnem. is. ar. ئولجا، غەنىيمەت.

magnet, — ti. is. fr. سۇنئىي ياكى تەبىئىي ماگنىت.

magnetik. s. ماگنىتلىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولغان:

«Magnetik çelik— ماگنىتلىق پولات.»

magnetizma. is. fr. ① ماگنىتلىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئەرسىلەر. ② ماگنىتلىق خۇسۇسىيەتنى تەتقىق قىلىش بىلىمى.

magnetefon. is. ئۈنئالغۇ.

magnezyum. is. ماگنىي.

magrem. is. ar. ① تۆلىنىشكە تېگىشلىك قەرزلەر. ② s. قەرزدار.

magres, magris. is. ar. كۆچەتلىك، كۆچەتزارلىق.

magri. is. يىلان بېلىقى.

magrip, mağrib. is. ar. مەغرىب، غەرب تەرەپ.

magsel. is. ar. جەسەت يۇيىدىغان يەر.

magsub. s. ar. زورلۇق بىلەن تارتىۋېلىنغان.

magşi. s. بىھوش.

magşiyane. z. بىھوشلارچە.

magza. is. ar. ① ئىستەك، ئارزۇ، مەقسەت، ئۈمىد. ② ئۇرۇش، غوۋغا، جېدەل، ماجرا.

magzub, magdub. s. ar. ئۆز ـ ئۆزى

گە خاپا بولغان.

magzubin. is. غەزەپكە ئۇچرىغان.

mağ. is. تېرىلىدىك رەڭدىكى ئوي
كەپتىرى.

mağara. is. ar. غار.

mağara . bilim. is. تەبىئىي غارلار-
نى تەتقىق قىلىش بىلىمى.

mağarabilimci. is. غار بىلىمىنى
تەتقىق قىلغۇچى.

mağaza. is. ar. ماگىزىن، چوڭ دۇكان.

mağazacı. is. ① ماگىزىنچى. ② ئام-
بار ساقلىغۇچى.

mağbun. s. ar. ① ئالدانغان. ② ھو-
دۇقتان، چۆچۈگەن.

mağdur. s. ar. ① ھەقسىزلىققا ئۇچرى-
غان. ② گۇناھ تېپىپەيلىدىن زەرەرگە
ياكى خەۋپكە ئۇچرىغۇچى.

mağduriyet. s. → **Mağdurluk.**

mağdurluk, – ğu. is. ھەقسىزلىققا
ئۇچرىماقلىق.

mağrifet. is. ar. كەچۈرۈم قىلىش،
ئەپۇ قىلىش.

mağlûb. s. → **Mağlûp.**

mağlubiyet. is. ar. مەغلۇبىيەت، يېڭىلىش.

mağluk. s. ar. يېپىق، يېپىقلىق، سو-
لاقلىق، قۇلۇپلاقلىق.

mağlul. s. ar. ① ئۇسسىماق، سۇسىرى-
ماق. ② زەنجىرلەكلىك.

mağlup, mağlûp. s. ar. مەغلۇپ، يېڭىلىش.

mağmum. s. ar. ① تۇتۇق، بۇلۇتلۇق.
② غەمكىن، ھەسرەتلىك:
«Mağmum bir hava — بۇلۇتلۇق
ھاۋا.
Mehmet pek mağmumdur acaba—
«مۇھەممەد ھەجەبمۇ غەمكىنغۇ؟

mağmumiyet. is. ①غەمكىنلىك، ھەس-
رەتلىك. ② بۇلۇتلۇق، تۇتۇقلۇق.

mağmur. s. ar. ① خاراب، ۋەيران.
② ئىسمى - جىسمى يوق بولماق، گۇمنام.

mağmuriyet. → **Mağmurluk.**

mağmurluk, – ğu. is. ① قاراڭغۇ-
لۇق. ② چېشىنىكسىزلىك. ③ ئاددىيلىق.

mağruk. s. ar. غەرق بولغان، سۇغا
چۆكۈپ كەتكەن.

mağrukin. is. ① سۇغا چۆكۈپ كەت-
كەنلەر. ② سۇغا غەرق بولغان (كېمە،
پاراخوت).

mağrur. s. ar. مەغرۇر، ھاكاۋۇر.

mağrurane. مەغرۇرانە، غۇرۇر بىلەن،
ھاكاۋۇرلۇق بىلەن، يوغانچىلىق بىلەن.

mağruriyet, – ti. is. مەغرۇرلۇق، ھاكا-
ۋۇرلۇق، چوڭچىلىق، يوغانچىلىق.

mağruren. ئىشەنچە بىلەن، ئىشەنگەن-
لىكتىن:
«Affınıza mağruren bu işi yaptım —
كەچۈرگىنىڭىزگە ئىشەنگەنلىكىمدىن بۇ
ئىشنى قىلدىم.»

mağrurlanmak. مەغرۇرلانماق، غۇرۇر-
لانماق.

mağrurluk. is. مەغرۇرلۇق، غۇ-
رۇرلۇق.

mağsul. s. ar. يۇيۇلغان، يۇيۇقلۇق.

mağsup. s. ar. زورلۇق بىلەن ئېلىن-
غان، تارتىۋېلىنغان:
«Bu mağsup topraktır — بۇ، تار-
تىۋېلىنغان يەر.»

mağşuş. s. ar. ① ئارىلاشما، ئەب-
جەش، ساپ بولمىغان. ② ھىيلىلىك.

mağşuşat. is. ساپ بولمىغان نەرسىلەر.

mağz. is. far. ① روھ، ئەقىل، زې-
ھىن. ② مېغىز.

mağzdar. s. ① ئەقىللىق، زېھنلىق. ② ئىلىكى توق.

möğzebe. is. ar. غەزەپ، نەپرەت، ئاچچىق.

mah^2,meh. is.far. ① ئاي. ② گۈزەل قىز ياكى يىگىت. ③ ئايغا ئوخشاش، چىرايلىق، گۈزەل.

mâh^2. is. يېتىش:

«Aç gözliye bir firin ekmek mah gelmez — ئاچكۆز ئادەمگە بىر دوخۇپكا نانمۇ يەتمەيدۇ.»

mahafet. is. ar. قورقۇنچ.

mahal. is. ar. يەر، ئەتراپ.

mahalib. is.ar. يىرتقۇچ هايۋانلارنىڭ پەنجىسى (تىرمىقى).

mahalle. is. ar. ① مەھەللە. ② مەھەللە خەلقى.

mahallebi. is. ar. سۈت بىلەن شېكەر ۋە گۈرۈچ ئۇنىدىن ياسالغان تاتلىق يېمەكلىك.

mahalleli. is. بىر مەھەللىلىك.

mahalli. is. ar. بىر يەرگە خاس، يەرلىك:

«Mahalli hükümet — يەرلىك هۆكۈمەت.»

mahalsiz. s. ① يەرسىز، ماكانسىز. ② كېرەكسىز، ئۇيغۇن بولمىغان:

«Mahalsiz söz — كېرەكسىز سۆز.»

mahane, mahyane. is. ar. ئايلىق مائاش.

maharaca. is. fr. → **Mihraca.**

maharet. is. ar. ماھارەت، ئۇستىلىق، ئۇزلۇق.

maharetli. s. ① ماھارەتلىك، ئۇستا، ماھىر، ئۇز، قولى ئەپلىك. ② ئۇستىلىق بىلەن ئىشلەنگەن، ئوبدان قىلىنغان.

maharetsiz. s. ماھارەتسىز، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان.

mahârim. is. ar. مەنئى قىلىنغان، هارام. ② سىر، مەخپىي ئىش.

mahasal. is. ar. مەھسۇل، قولغا كەلگەن نەرسىلەر.

mahasin. is. ar ① گۈزەللىك. ② ياخشى ئەسەرلەر. ③ ياراشقان ساقال ۋە بۇرۇت.

mahat. is. ar. ئۆتەك، قونالغۇ. ② يۇرت.

mahaza. ar. بۇنىڭ بىلەن بىللە، شۇنداق بولسىمۇ.

mahazar. is. هازىر بولۇنغان.

mahazır. is. ar. ئومۇمىي ئىلتىماس، مۇراجىئەت، تىلەك.

mahâzi. is. ar. ئەسكىي ھەرىكەت.

mahazil. is. ar. رەزىل ئادەملەر.

mahâzir. is. ar. تۇسقۇنلۇق، ئېھتىيات قىلىدىغان نەرسىلەر.

mahber. is. ar. سىياھ قۇتىسى.

mahbes. is. ar. قاماقخانا، گۇندىخانا.

mahbez. is. ar. ناۋايخانا، بولكىخانا.

mahbub. s. ar. مەھبۇپ، مەشۇق، مەشۇقە.

mahbube. is. ar. مەھبۇبە (سۆيۈلگەن ئايال ياكى قىز).

mahbus. s. → **Mahpus.**

mahbusin. is. مەھكۇملار، قاماقتا كېسىلگەنلەر.

mahcer. is. ar. كۆز چانىقى.

mahcir. is. ar. ① ئايرىلغان ۋە بۆلۈنگەن يەر. ② رېشاتكا، سالاسۇن.

mahcubane. خىجىل بولغان هالدا.

mahcube. s. تارتىنچاق (قىز).

mahcup, mahçup, mahcube. s.ar. تارتىنچاق، يۈزى تۆۋەن.

mahcupluk. is. تارتىنچاقلىق، يۈزى تۆۋەنلىك.

mahçe. is. ar. قۇببە، مۇنار ۋە بايراقـ نىڭ ئۈستىگە ئورنىتىلغان يۇلتۇزلۇق ئاي.

mahdud. s. → **Mahdut.**

mahdut. s. ar. ① ئەتراپى قورشالغان. ② ئاز. ③ چەكلىك.

mahafaza. is. ar. ① مۇھاپىزەت قىلـ ماق، قوغدىماق، ساقلىماق. ② بىر نەرسە ساقلىنىدىغان مەخسۇس قاپ.

mahfi. is. ar. ① مەخپىي، يوشۇرۇن. ② يوشۇرۇنچە، ئوغرىلىقچە.

mahfil. is. ar. ① يىغىن مەيدانى. ② بىر يەرگە توپلانغانلار.

mahfiyen. مەخـپىي هالـدا، يوشـۇرۇن هالدا، ئوغرىلىقچە.

mahfuf. s. ar. ئەتراپى ئىھاتە قىلىنـ غان، ئەتراپى چىتلانغان.

mahfuk. s. ar. هاياجانلانغان.

mahfur. s. ar. قېـزىلـغان، كولانغان (چوڭقۇر قەبرە).

mahfuz. s. ar. ① ساقلاپ قېلىنغان. ② مۇھاپىزەت قىلىنغان. ③ يوشۇرۇنغان. ④ يادلانغان، ئوبدان ئۆگەنگەن.

mahfuzat. is. ① يوشۇرۇلغان ۋە مۇھا- پىزەت قىلىنغان نەرسىلەر. ② سازچىنىڭ نوتىسىز يادقا چالغان مۇزىكا كۈيى.

mahfuzen. is. نەزەربەنت هالدا:

«Kaşkarda mahfuzen getirmişler— قەشقـەردىن نەزەربەنت هالدا ئېلىـپ كەلدى.»

mahıv,-hvı. is. → **Mahv.**

mâhi. s. far. يوق بولغان، يوق قىلىنغان.

mâhi. is. far. بېلىق.

mahir. s. ar. ماھىر، ئۇستا، قولى ئەپـ لىك، ئۇز، ماھارەتلىك، قابىلىيەتلىك.

mahis. is. ar. بىر نەرسىدىن قايتىش، قۇتۇلۇش.

mahitab. is. far. ئاي يـورۇقى، ئاي نۇرى.

mahiyan[1]. is. far. بېلىقلار.

mahiyan[2]. is. far. ئايلار، كۆپ ئاي.

mâhiyane[1]. is. بېلىق شورپىسى.

mâhiyane[2]. is. ئايلىق، مائاش.

mahiye. z. ①ئايلىق، مۇئاش. ②ئايلىق هېساۋىدا.

mahiyet,-ti. is. ماهىيەت.

mahiz. is. ar. هەيز، ئادەت، ئاي بېشى.

mahkeme. is. ar. مەهـكـىمە، سوت، سوراق قىلىدىغان يەر.

mahkemelik. s. مەهكىمىگە بېرىـ لىشكە تېگىشلىك بولغان:

«Mahkemelik bir iş — مەهكىمىگە بېرىلىشكە تېگىشلىك ئىش.»

mahki. s. ar. هېكايە قىلغۇچى.

mahkûk,-kû. s. ئويۇلغان، قېزىلغان.

mahkuk. s. ar. توغرىلاندۇرۇلغان، دۇ- رۇسلاشتۇرۇلغان.

mahkûkât. is. ar. ئويـۇلغان ۋە قېـ زىلغان نەرسىلەر.

mahküm. s. ar. ① مەهكۇم، هۆكۈم قىـ لىنغان. ② مەجبۇر:

«Ben burada otarmaya mahkûmum— مەن بۇ يەردە ئولتۇرۇشقا مەجبۇر.»

mahkûmiyet,-ti. is. ①هۆكۈم قىلىنـ غانلىق. ②هۆكۈم قىلىنغان مۇددەت (كېـ سىلگەن ۋاقىت):

«Hiçbir mahkûmiyeti yoktur —

ھېچقانداق ھۆكۈم قىلىنغىنى يوق.
Mahkûmiyetini bitirmeden öl-mek — كېسىم مۇددىتىنى توشقۇز- ماستىن ئۆلمەك.»

mahlep,–bi. is. ① ئادراسمان. ② ھە- سەل.

mahlûc. s. ar. ئېتىلغان (پاختا).

mahluf. is. ar. قەسەم ئىچىش، قەسەم قىلىش.

mahlûk. s. ar. مەخلۇق.

mahlûkat. is. ar. مەخلۇقات.

mahlul. is.ar. ①مىراسخورىيوق بىرىـ دىن ھۆكۈمەتكە قالغان مۈلۈك. ② ئىچىدە بىر جىسىم ئېرىگەن سۇيۇقلۇق.

mahlût. s. ar. ئارىلىشىپ كەتكەن.

mahlut, – tu. s.ar. ئارىلىشىپ كەتكەن، ساپ بولمىغان، ئارىلاش، ئەبجەش.

mahmara. is. ar. ئاچلىق، ئاچلىقتىن ئاجىزلىشىش.

mahmedet, –ti. is.ar. ①تەقدىرلەشـ كە ئەرزىيدىغان ھەرىكەت. ② شۈكۈر، تەشەككۈر.

mahmi. s. ar. قوغدالغان، بىرسىنىڭ ھىمايىسىدە بولغان.

mahmidat,mahmedet. is.ar. ①مەدـ ھىيىلەش، ماختاش، تەقدىرلەش. ② تەقـ دىرلىنىشكە تېگىشلىك ھەرىكەت.

mahmiye. is. ar. ① قوغداش، ھىمايە قىلىش. ② قوغدىلىدىغان چوڭ شەھەر.

mahmul. s. ar. يۈك ئارتىلغان.

mahmule. is. يۈك.

mahmum. s. ar. ① قىزىتما، قىزىقى ئاشقان. ②قۇرۇق گەپ ساتىدىغان.

mahmur. s.ar. ① ئۇيقۇچان. ② ئۇيقۇ باسقان، مۈگدىگەن.

mahmut. s. ar. تەقدىرلەنگەن، تەقـ دىرلىنىشكە تېگىشلىك.

mahmuz. is.ar. ①دىۋىتكۈچ. ②خورازـ نىڭ دوكۇرگى. ③سوقۇش پاراخوتلىرىنىڭ ئالدىغا ئۇزىراپ چىققان قىسمى. ④كۆۋـ رۈكنىڭ ئاستىغا سېلىنغان توساق.

mahnuk. s. بوغۇلغان، ئۈنى پۈتۈلگەن، بوغۇق.

mahnukan. z. ئۈنى پۈتۈلگەن ھالدا، بوغۇلغان ھالدا.

mahpes. is. ar. قاماقخانا، تۈرمە.

mah·peyker,meh· perker s. ar. ئاي جامال، ئاي يۈزلۈك، گۈزەل.

mahpus. s. مەھبۇس، قامالغان، سولانغان.

mahpusane. is.ar. far. مەھبۇسخانا، قاماقخانا، سولاقخانا.

mahpusluk,–ğu. is. مەھبۇسلۇق.

mahra. is. ئۈزۈم تۇشۇشتا ئىشلىتىلـ دىغان ساندۇق.

mahrama,makrama. is.ar. ① لۆنگە. ② قول ياغلىق.

mahreç, mahâric. is.ar. ① مەخرەج (ھېجابىتا). ② ئىلگىرى مەكتەپتە يېتىشىپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى. ③ تاشقى بازار، مال بازىرى.

mahrem. s. ar. ① مەخپىي. ② نىكاھلىـ نىشقا بولمايدىغان. ③ يېقىن، تارتىنـ ماس. ④ ھارام نەرسە. ⑤ سىرداش: «Mahrem bir mektup aldım — «مەخپىي بىر خەت ئالدىم.»

mahreman. is. ① سىرلار، مەخپىي نەرسىلەر. ② سىرداشلار، يولداشلار.

mahremane. مەخپىيچە، يوشۇرۇنچە.

mahremiyet, – ti. is. ①مەخپىيلىك.

②يېقىنلىق.

mahrub[1]. s. ar. خاراب بولغان، ۋەيران بولغان.

mahrub[2]. s. ar. ① مەھرۇم قىلىنغان. ② ھەقسىزلىققە (ناھەقلىققە) ئۇچرىغان.

mahruk,–ku. s.ar. يانغان، يېقىلغان، تۇتاشقان.

mahrukat,–tı .is. ar. ئوتۇن، كۆمۈرگە ئوخشاش يېقىلغۇ، يېقىلغۇ ئەشيا.

mahrum,mahrûm. s.ar. مەھرۇم، تىلىكىگە ئېرىشەلمىگەن.

mahrumiyet. is. ar. ① مەھرۇملۇق، ② يوقسۇللۇق.

~bölgesi. تەرەققىي قىلمىغان رايون.

~cezası. بىر ئوقۇغۇچىنىڭ مەلۇم مەزگىل ھەرىكەتلەرگە قاتناشتۇرۇلماسلىقى.

mahrur. s. ar. خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق، ئاچچىقى كەلمەك.

mahrus. s. ar. مۇھاپىزەت قىلىنغان، قوغدالغان.

mahruse. is. ar. چوڭ شەھەر.

mahsuben. ar. ھېسابىغا، ئاۋانس:

«Bunu mahsuben aldım — بۇنى ئاۋانس ئالدىم.»

mahsud[1]. s. is. ① زىرائىتى ئورۇلۇپ بولغان (ئېتىز). ② ئورۇلۇپ بولغان (زىرائەت).

mahsud[2]. s. ھەسەت قىلىنغان.

mahsul. is. ar. مەھسۇل.

mahsulat. is. ar. مەھسۇلات.

mahsuldar. s. ar. مۇنبەت، بەرىكەتلىك.

mahsullü. s. مەھسۇلاتلىق، كۆپ ھوسۇل بېرىدىغان:

«Bu toprak çok mahsullüdür — بۇ يەر كۆپ ھوسۇل بېرىدۇ.»

mahsulsuz. s. is. مەھسۇلى كەم، ئاز ھوسۇل بېرىدىغان.

mahsup,mahsüp. s. ① ھېسابقا كىرگۈزۈلگەن. ② قەرز.

mahsur[1]. s. ar. ① قورشالغان، مۇھاسىرىگە ئېلىنغان. ② مەنئىي قىلىنغان. ③ قىسىلغان، سىقىلغان.

mahsur[2]. s. ar. ① بەك ھارغىن. ② پەقىر، يوقسۇل، موھتاج.

mahsurin. is. مۇھاسىرىگە ئېلىنغان، قورشالغان (ئادەم).

mahsus[1]. s. ar. ①مەخسۇس. ② خاس.

mahsus[2]. z. ① مەخسۇس، بىلىپ تۇرۇپ. ③كەسكىن ئەمەس، چاقچاق ئارىلاش.

mahsus[3]. s. ar. ھېس قىلىنغان، تۇيۇلغان.

mahsusan. خۇسۇسەن، بىلىپمۇ.

mahşer. is. ar. ① مەھشەر (ئۆلۈكلەر سوراققا تارتىلىدىغان يەر ۋە ۋاقىت). ② كىشىلەر توپى.

mahşud. s. ar. توپلانغان، يىغىلغان، جەم بولغان.

mahtube. is. ar. ①ئۆزىگە تېگىشىنى خالىغان قىز ياكى ئايال. ② چېيى ئىچۈرۈلگەن قىز ياكى ئايال.

mahtun. s. ar. سۈننەت قىلىنغان، خەتنە قىلىنغان.

mahtur. s. ar. خەتەرلىك، خەۋپلىك.

mahtur. is. ar. ئەندىشە، غەم-غۇسسە.

mahtut, mahtute. s. ar. ① ئۈستىگە سىزىق سىزىلغان. ② يېزىلغان، يېزىقلىق.

mahuf. s. ar. قورقۇنچ.

mâhur. is. far. شەرق مۇزىكىسىدىن

بىر مۇقام.

mahut. s.ar. بىلىنگەن، ئىسمى ئۆتكەن، تىلغا ئېلىنغان:

«Mahut mesleeyi gene mi açtılar— يۇقىرىدا دېيىلگەن مەسىلىنى يەنە ئوتتۇرىغا قويۇشقا باشلىدىمۇ؟»

mahv.etmek. ar.t. ①يوقاتماق. ② بۇزۇپ كېرەكتىن چىقارماق، نابۇت قىلماق. ③ پەرىشان قىلماق:

«Kuraklık ekini mahvetti — قۇرغاقچىلىق زىرائەتلەرنى نابۇت قىلىۋەتتى.»

mahviyet, – ti. is. ar. كىچىك پېئىللىق، كەمتەرلىك، ئۆزىنى كىچىك تۇتۇش، ئارتۇقچە تەكەللۇپ.

mahvolmak. ① يوق بولماق. ② كېرەكتىن چىقماق، بۇزۇلماق.

mah[2] s. ar. ①خالىس، خالىسانە، بەدەلسىز. ② ساپ سۈت.

mahzâ, mahzan. s. ar. پەقەت، يالغۇز، زادى.

mahzar. is. ar. يۇقىرىغا سۇنۇلىدىغان، نۇرغۇن ئىسمزا قويۇلغان ئىلتىماس ياكى ئەرز.

mahzen. is. ar. يەر ئاستى ئامبار، ئامبار.

mahzub. s. ar. بوياقلىق، بويالغان، رەڭلىك.

mahzuf. s. ar. ئۆچۈرۈلگەن، ئېلىپ تاشلانغان.

mahzulen. z. پەرىشان هالدا.

mahzun[1]. s. ar. قايغۇلۇق، غەمكىن، هەسرەتلىك.

mahzun[2]. s. ar. خەزىنىدە ساقلانغان.

mahzunlaşmak. غەمگە چۆشمەك، قايغۇلانماق، هەسرەتلەنمەك.

mahzur[1]. is.ar. ①توسالغۇ. ② ئېهتىيات قىلىنىدىغان نەرسە.

mahzur[2]. s. ar. هارام،مەنئى قىلىنغان.

mahzurât. is. هارام نەرسىلەر.

mahzuz. s. ar. خۇشلانغان، مەمنۇن بولغان، رازى بولغان.

mahzuziyet, –ti. is.ar. خوشلىنىش، مەمنۇن بولۇش، رازى بولۇش.

maib. is. ar. ① ئەيىب، قۇسۇر، يېتىشسىزلىك. ②s. ئەيىبلەنگەن.

mâide. is. ①ئۈستىگە تاماق قويۇلغان، داستىخان. ② زىياپەت، يېمەك.

mâil. s. ar. ①مايىل. ② بىر تەرەپكە ئاغقان، بىر تەرەپكە ئېگىلگەن. ③ بىر نەرسىگە بولغان هەۋەس. ④ مۇپتىلا. ⑤ يېقىن. ⑥ ئوخشاپ كەتكەن، ئوخشىغان.

«Sarıya mail — سېرىققا يېقىن.»

main. is. ar. پاك، پاكىز سۇ.

maişet, – ti. is. ar. مەئىشەت، تىرىكلىك.

maiyet,–ti. is. ar. ① قول ئاستىدىكى. ② باراۋەرلىك، يولداشلىق. ③ بىرىنىڭ خىزمىتىدە ياكى بۇيرۇقىدا بولۇش.

maiyetinde. باراۋەر، بىرلىكتە:

«Mehmetin maiyetinde Çine gittim— مەهەممەت بىلەن بىرلىكتە جۇڭگوغا باردىم.»

majeste. is. fr. هۆكۈمرانلارغا بېرىلگەن نام.

majistral. s. fr. ئاساس، ئۇل.

majûskül, – lü. s. is. بىرئاز چوڭ، باشقىلىرىدىن بىرئاز چوڭ، چوڭ هەرپ.

makabih. is. ar. سەت قىلىق.

makabil. is. ar. ئاۋۋالقى، ئۆتمۈش.

makabir, mekabir. is.ar. قەبرىلەر، مازارلار.

makadir[1]. is. ar. قۇدرەت، قۇۋۋەت (كۆپلۈك).

makadir[2]. is. ar. مىقدار (كۆپلۈك).

makaid. is. ar. ئولتۇرۇلىدىغان يەر.

makak. is. كىچىك ۋە ئوتتۇرا بوي بىرخىل مايمۇن جىنسى.

makal. is. ar. ماقال، سۆز.

makale. is. ar. ① ماقالە. ② سۆز. ③ نۇتۇق.

makam is. ar. ① دائىرە. ② ماكان، مەھەل. ③ مەمۇرىيەت. ④ مۇقام:

«Çin makamları — جۇڭگو دائىرىلىرى.»

makamat, -tı. is. سۆز- «makam» نىڭ كۆپلۈكى.

• **makaminda.** شۇ ئۇسۇلدا.

makap. is. تۆمۈر كېسىدىغان پولات قەلەم.

makar. is. ar. ① قارار قىلىنغان يەر. ②ئولتۇرۇلىدىغان يەر. ③مەركەز،پايتەخت.

makara[1]. is. ar. ① غالتەك، ناچا. ② هارۋا ئوقى.

makara[2]. is. قۇيرۇقى بېلىققا ئوخشايدىغان پىلىغا ئوخشاش بىر خىل دېڭىز هايۋىنى.

makarna. is.it. ئۈگرە، ئىنچىكە كېسىلگەن خېمىر، گۇاميەن.

makarnacı. is. ئۈگرە ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

makas. is. ar. ① قايچا. ② چىرماق (چىلىشتا).

makasçı. is. ① تۆمۈريولدا ئاچال باشقۇرغۇچى. ② قايچا ياساپ ساتقۇچى. ③ ئوغرى.

makasçılık,-ğı. is. ① قايچىچىلىق. ② باشقا كىشىنىڭ خەۋەرلىرىنى كۆچۈرۈش ئىشى. ③ تۆمۈريولدا ئاچال باشقۇرۇش خىزمىتى.

makaslama. is. چاپراسلاش.

makaslamak. ① قايچىلىماق. ② فىلىم ۋە باشقا ئەسەرنى قىسقارتماق.. ③ كەسمەك، قىيماق.

makaslanmak. ①قىيىلماق، كېسىلمەك. ②كېسىپ قىسقارتىلماق (فىلىم لېنتىسى).

makaslık,-ğı. is. تەرەتخانا تۇربىسى.

makastar. is.ar.far. كىيىم پىچكۈچى ئۇستا، كېسىمچى.

makat,-dı is.ar. ①كۆت، قوڭ، سوڭ. ② كۆتەن. ③ ئورۇندۇقنىڭ ئادەم ئولتۇرىدىغان يېرى. ④ پاكار ئورۇندۇق.

makber. is.ar. قەبرە، مازار، مەقبەر.

makbere. is.ar. قەبرىستان، مازارلىق، مەقبەرە.

makbuh. s. ar. سەت كۆرۈنىدىغان، كۆڭۈلگە ياقمايدىغان.

makbuha. is. كۆڭۈلگە ياقمايدىغان ئىش.

makbûl. s.ar. ① كۆڭۈلگە ياقىدىغان. ② قوبۇل قىلىنىدىغان:

«Bu herkesçe makbûl bir öneridir— بۇ كۆپچىلىك تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنىدىغان تەكلىپ.»

makbur. is. ar. كۆمۈلگۈك.

makbuz. is. ar. ① پۇل تاپشۇرۇۋېلىش هۆججىتى. ② قەرز ئېلىش هۆججىتى.

makderet. is. ar. قۇۋۋەت، كۈچ.

makduh. s. ar. كۆڭۈلگە ياقمايدىغان، ئەيىبلىك.

makes. is. ar. ئەكس ئەتمەك، ئەكس سادا.

maket, – ti. is. far. نۇسخا، ئۆرنەك

(نەرسىلەرنىڭ مودېلى).

maketçi. is. مودېل ياسىغۇچى.

makferlan. is. ing. يەڭسىز پەلتو.

makhur. s. ar. ① غەزەپكە ئۇچرىغان. ② بوزغۇنچىلىقتا ئۇچرىغان، تەسلىم بولۇشقا مەجبۇر بولغان.

makıl. is. osm. يوشۇرۇنىدىغان يەر.

makıys, makis. s. ar. قىياس قىلىنغان.

maki¹. is. it. ① قويۇق ئورمانلىق. ② پارتىزانلار تۇرىدىغان يەر.

maki². is. مايمۇننىڭ بىر تۈرى.

makina, makine. is. it. ① ماشىنا. ② بىر نەرسىنى ھەرىكەتلەندۈرىدىغان ئاپپارات، مېخانىزم. ③ ئاپتوموبىل. ④ تاپانچا:

«Dikiş makinası — كىيىم تىكىش ماشىنىسى.

Saatin makinasi — سائەتنىڭ مېخانىزمى.»

makineleşme. is. ماشىنىلىشىش.

makineleşmek. ماشىنىلاشماق.

makineleştirmek. ماشىنىلاشتۇرماق.

makineli. s. ① ماشىنا بىلەن ھەرىكەتلىنىدىغان، ماشىنا بىلەن ئىشلەيدىغان:

«Makineli tüfek — پىلىموت.»

makinist, – ti is. it. ماشىنىست، تۈرلۈك ماشىنىلارنى ياساش ۋە ئىشلىتىشنى بىلىدىغان ئۇستا.

makinistlik, – ği. is. ماشىنىستلىق.

makir. s. ar. ھىيلىگەر، ھىيلە ئىشلەتكۈچى.

makiyaj. is. fr. گىرىم، پەدەز.

makiyan. is. far. مېكىيان.

makrodaktil. is. fr. قول ۋە ئاياغ بارماقلىرىنىڭ ھەددىدىن ئارتۇق چوڭ ۋە ئۇزۇنلۇقى.

makrodonti. is. چىشىنىڭ ھەددىدىن تاشقىرى چوڭلۇقى.

makroglosi. is. fr. تىلنىڭ يوغىناپ كېتىشى.

makrokili. is. fr. كالپۇكنىڭ ھەددىدىن زىيادە يوغانلىقى.

makrokiri. is. fr. قولنىڭ زىيادە يوغانلىقى.

makromasti. is. fr. چوڭ ئەمچەكلىك، يېلىننىڭ ئارتۇقچە يوغانلىقى.

makromeli. s. قول پاچاقتىن بىرىنىڭ ياكى بىرقانچىسىنىڭ ئارتۇقچە چوڭىيىپ كېتىشى.

makronukleus. is. fr. مېغىز، ئۆزۈكچا.

makropodi. is. fr. ئاياغنىڭ زىيادە چوڭىيىپ كېتىشى.

makrorini. is. fr. چوڭ بۇرۇنلۇق، بۇرۇن يوغانلىقى.

makrosefal. s. is. fr. يوغان باش.

makroskeli. is. fr. ئۇزۇن پاچاق، شادا پاچاق.

makroskopi. is. fr. كۆز بىلەن تەكشۈرۈش، مىكروسكوپسىز تەكشۈرۈش.

makroti. is. tip. تاشقى قۇلاقنىڭ ئادەتتىن تاشقىرى چوڭلۇقى.

makruh. s. ar. ① يارىلانغان. ② يىرىڭ پەيدا بولغان يارا، چىقان.

makrun. s. ar. ① ئېرىشكەن. ② تۇتۇشۇپ كەتكەن.

makruniyet, – ti. is. يېقىنلىق.

makruz. s. ar. ئۆتنە بېرىلگەن، ئارىيەت بېرىلگەن.

چېگىنلەنگەن.

mâkul — lü s. ar. ① ئەقىلغە ئۇيغۇن. ② توغرا ئىش قىلىدىغان. ③ ئۇيغۇن: «1. Mâkul bir fikir — ئەقىلغە ئۇيغۇن بىر پىكىر.
2. Mâkul bir adam — توغرا ئىش قىلىدىغان ئادەم.
3. Mâkul bir fiyat — ئۇيغۇن باھا.»

makul. s. ar. ① سۆزلەنگەن، دېيىلگەن. ② سۆزلەنگەن سۆز.

makûlât¹. is. ar. ئاقىلانە.

makulât². is. ar. ① تۈر، كاتېگورىيە. ② ئومۇمىي پرىنسىپلار.

makule. is. ar. جىنىس، تۈر، خىل.

makûs. s. ar. ① زىت، تەتۈر، ئەكس. ② ئەكس ئەتكەن. ③ تەلەيسىز. ④ ئوڭۇشسىز.

makûsen. z. زىت ھالدا.

makûsiyet, — ti. is. قارىمۇ قارشىلىق، زىتلىق.

makyaj, makiyaj. is. fr. گىرىم، پەرداز.

~aynasi. گىرىم ۋە پەرداز قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەينەك.

~yapmak. گىرىم قىلماق، پەرداز قىلماق.

makyajci. is. گىرىمچى، گىرىم قىلغۇچى.

makyajlamak. گىرىم قىلماق، پەرداز قىلماق.

makzi. s. ar. ① تۆلەنگەن، ئادا قىلىنغان. ② تاماملانغان، تۈگىگەن.

mal¹. is. ar. مال. (كالا قاتارلىق چوڭ باش ھايۋانلار).

mal². is. ar. ① مال - مۈلۈك. ② قەدىر - قىممىتى بولغان، يارامىلىق نەرسە. ③ پۇل. ④ سېتىش ئۈچۈن چىقىرىلغان نەرسە.

maksat, — dı. is. ar. ① مەقسەت، نىيەت. ② ئىستەك.

maksatli. s. ① مەقسەتلىك. ② يامان نىيەتلىك.

maksila. is. ئۈستۈنكى ئېڭەك سۆڭىكى.

masimum. is. lât. ماكسىمۇم (ئۈستۈن دەرىجە، ئەڭ يۇقىرى).

maksum. is. ar. بۆلۈنگەن، تەقسىم قىلىنغان.

maksus. s. ar. كېسىلگەن، قىرقىلىپ كەتكەن.

maksut, — du. s. is. ① ئارزۇ قىلىنغان، نىيەت قىلىنغان. ② s. ئارزۇ، ئىستەك. ③ ئەر ئىسمى — مەخسۇت.

makşur. s. ar. ① شۆپۈك، پوست. ② پوستى سويۇلغان.

makta. is. ar. ① كېسىلگەن يەر. ② ئورماندا دەرەخ كېسىلىدىغان رايون.

maktel. is. ar. ① ئادەم ئۆلتۈرۈلىدىغان يەر. ② ئۆلتۈرۈش. ③ ئۇلۇغ بىر كىشىنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن يېزىلغان شېئىر مەرسىيە.

maktu. s. ar. ① كېسىلگەن. ② ئۆلچەم بويىچە سېتىلمىغان.

maktua. s. is. گېزىت ۋە ژۇرنالدىن كېسىپ ئېلىنغان.

maktuan. z. ① مۇقىم باھا. ② كۆتۈرەۋېلىش (سودىدا).

maktuât. is. گېزىت، ژۇرنالدىن كېسىۋېلىنغان پارچىلار.

maktul. s. ar. ئۆلتۈرۈلگەن، قەتل قىلىنغان.

maktulin. is. ئۆلتۈرۈلگەنلەر، قەتل قىلىنغانلار.

makud. s. ar. باغلانغان، تۈگۈلگەن.

⑤ گۈزەل خوتۇن - قىز. ⑥ ئەپيۇن قاتارلىق ھۇشسىزلاندۇرغۇچى نەرسىلەر- نىڭ ئومۇمىي نامى.

mala. is. far. ① تامچىلارنىڭ ھاندۇ- ۋىسى. ② قۇيمىچىلارنىڭ گۈرجىكى.

malafa. is. ئەرلەرنىڭ تاناسىل ئەزاسى، زەكەر.

malak. is. zool. ① سۇ كالىسىنىڭ موزىيى. ② ئەقىلسىز، مۆڭ.

malakit, – ti. is. yun. يېشىل تاش (يېشىل رەڭلىك مىنېرال).

malalamak. ئاسپالىت ياتقۇزۇلغان يولنى باستۇرۇپ تۈزلەتمەك.

malama. is. yun. ئالتۇن لىرا.

malâ - mal. s. ar. لىپمۇلىق، ئاغزىغا قەدەر تولغان.

malarya. is. it. بەزگەك.

malasi. is. fr. يۇمشاقلىق، سۆگەكنىڭ يۇمشاپ كېتىشى.

malâyani. s. ar. قۇرۇق، مەنىسىز، ئورۇنسىز:

«Malâyani sözler — قۇرۇق سۆزلەر.»

malaz. is. ar. ① بىنام يەر، چۆپ بېسىپ كەتكەن يەر. ② سۇ بېسىپ كەتكەن ئېتىز.

malef. is. ar. سامانلىق.

malez. is. fr. راھەتسىزلىك، ھۇزۇر- سىزلىق.

malezim. is. ar. كېرەكلىك نەرسە، مالىزىمە.

malî. s. ar. مالىيە:

«Malî yıl — مالىيە يىلى.»

mali. s. far. ① تولۇق. ② ناھايىتى كۆپ.

malik. is. ar. ① ئىگە، ساھىب. ② مۈلكىيەت ھەقىقى بولغان بىرى. ③ ئەر ئىسمى — مالىك.

malikâne. is. ar. ① چوڭ ۋە چىرايلىق ئۆي. ② زېمىن ھوقۇقى.

malike. is. ar. بىر نەرسىنىڭ ئىگىسى بولغان ئايال.

malikî. öz. is. ئىسلاملىقتا سۈننەت ئەھلى دەپ ئاتالغان تۆت مەزھەپتىن بىرى.

malikîler. is مالىكى مەزھىبىدىكىلەر.

maliye. is. far. مالىيە:

«Maliye bakanlığı — مالىيە مىنىستىرلىكى.»

maliyeci. is. مالىيە ئورۇنلىرىدا ئىشلىگۈچى، مالىيە مۇتەخەسسىسى.

maliyet, – ti. is. ar: تەننەرخ، باھا:

«Bu masanın maliyeti ne kadar? — بۇ شىرەنىڭ تەننەرخى قانچىلىك؟»

mal · kıran. is. كالا ۋاباسى.

malkoçoğlu. is. ھىيلىگەر، رىياكار.

mallanmak. مال ئىگىسى بولۇپ قالماق، باي بولۇپ قالماق.

maltiz. is. ھەرىكەتچان ئوچاق.

maltız. keçisi. is. ئاق دېڭىز ئەت- راپىدىكى قىسقا يۇڭلۇق بىر خىل ئۆچكە.

malûl, – lü. s. ئاقساق، توكۇر.

malûlgazi. is. → **Malûl.**

malûliyet, – ti. is. ar. ئاقساقلىق، كېسەللىك.

malûm. s. ① مەلۇم، ئاشكارا. ② شۈب- ھىسىز.

malûmat. is. ar. مەلۇمات، بىلىم، ساۋاق.

malûmatlı. s. مەلۇماتلىق، بىلىملىك، ئوقۇمۇشلۇق.

malûmatsız. s. مەلۇماتسىز، بىلىمسىز.

malumiye. is. ar. ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە ھەر يىلى مەككە ۋە مەدىنە خەلقىگە تارقىتىش ئۈچۈن ئەۋەتىلىدىغان پۇل.

malzeme. is. ar. ① مەھسۇلات بۇيۇمى، مەنقۇلات. ② قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى: «Okul malzemeleri — مەكتەپنىڭ مەنقۇلاتلىرى.

Bir eser için malzeme toplamak — بىر ئەسەر ئۈچۈن ماتېرىيال توپلىماق.»

mama. is. بوۋاقلار يېمەكلىكىنىڭ ئومۇمىي نامى.

mama. is. fr. ئانا، ئاپا.

mamba. is. زەھەرلىك يىلانلارنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

mamektomi. is. fr. ئەمچەك بەزلىرىنىڭ كېسىپ تاشلىنىشى.

mamelek, — ki. is. ar. بارى - يوقى، ھەممە.

mamul, — lü. s. ar. مەھسۇلات، بۇيۇم.

mamulat. is. ar. ئىشلەپچىقىرىلغان نەرسىلەر، مەھسۇلاتلار، بۇيۇملار.

mamur. s. ar. ① پاراۋان، مەمۇرىچىلىق، باياشات. ② ئىشلەنگەن. ③ ئاھالىسى بولغان.

mamuriyet, — ti. is. ar. پاراۋانلىق، باياشاتلىق، مەمۇرىچىلىق.

mamut. is. fr. ياۋروپادا ۋە ئاسىيا بىلەن ئامېرىكىنىڭ شىمالىدا ياشايدىغان بىر خىل پىل.

mânâ. is. ar. مەنە، ئۇقۇم، ماھىيەت، ئىپادە.

mânâcâ. z. مەنە (مەزمۇن) جەھەتتىن.

manalı. s. ① مەنىلىك، مەزمۇنلۇق. ② يېپىق مەنىلىك.

manasız. s. ① مەنىسىز. ② مۇناسىۋەتسىز، قۇرۇق، ئورۇنسىز.

manasızlık, — ğı. is. ① مەنىسىزلىك. ② ئورۇنسىزلىق.

manastır. is. lât. مۇناستىر.

manat, manet. is. رۇس پۇلى، رۇبلى.

manav. is. yun. ① كۆكتات، مېۋە - چېۋە ساتقۇچى. ② كۆكتات ۋە مېۋە دۇكىنى.

manca. is. it. ① يېيىلىدىغان نەرسىلەرنىڭ تۈرى. ② مۈشۈك ۋە ئىت قاتارلىقلارنىڭ ئوزۇقى.

manda. is. zool. سۇ كالىسى.

mandal. is. ar. ① ئىشىك ۋە دېرىزىلەرنىڭ ئىلغۇچى. ② يۇيۇلغان كىرلارنى ئېسىپ قۇرۇتقاندا قىسىپ قويىدىغان قىسقۇچ.

mandalina. is. isp. bot. ماندارىن (جۈزە).

mandallamak. ① ئىشىككە غورۇ سېلىپ قويماق. ② دېرىزىنىڭ ئىلغۇچىنى ئېتىپ قويماق.

mandallı. s. تاقاقلىق (غورۇ، دەم ۋە ئىلغۇچ بىلەن)

mandarin. is. fr. قەدىمكى ياۋروپالىقلارنىڭ جۇڭگونىڭ يۇقىرى مەمۇرلىرىغا بەرگەن نامى.

mandater. s. fr. مانداتلىق، ۋەكالىتەن باشقۇرۇلغان.

mandıra. is. yun. ① ئۈستى يېپىق ئېغىل. ② قويچىلىق فېرمىسى.

mandibul. is. lat. ئاستىنقى ئېڭەك سۆڭىكى.

mandolin. is. fr. ماندالىن.

mandoz. is. yon. خەرەك.

mandril. is. zool. ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق

مايمۇنلارنىڭ تۈرى.

manej. is. fr. ① ئات كۆندۈرۈش. ② ئات كۆندۈرىدىغان يەر. ③ مەيدان، ئويۇن كۆرسىتىدىغان يەر.

manen. ar. مەنىۋى جەھەتتىن، روھىي جەھەتتىن.

manend, manende. s. far. ... گە ئوخشاش... دەك (تەك):

mânevi. s. ar. مەنىۋى.

mâneviyat, — ti. is. ① ماددىي بولمىغان، تەبىئەتتىن ئۈستۈن كۈچلەر. ② روھ، مەنىۋىيەت:

«Mâneviyata inananlar gittikçe azaliyor — روھقا ئېتىقاد قىلىدىغانلار بارغانسېرى ئازىيىۋاتىدۇ.»

maneviyum. is. ar. روھقا ئىشىنىدىغانلار، روھانىلار.

manevra. is. it. مانېۋىر.

manga. is. ① ھەربىيدە بۆلۈك. ② ئۇرۇش كېمىلىرىدىكى ئەسكەر ياتىقى.

mangabey. is. قىزىل باش مايمۇن.

mangal. is. ar. ① سەندەل (ئىسسىتىش سايمىنى). ② بېلىقلارنى كېچىسى ئالداپ تۇتۇش ئۈچۈن ئىچىگە ئوت يېقىلىدىغان سايمان ۋە مۇشۇ ئۇسۇلدا قىلىنىدىغان بېلىق ئوۋى. ③ پۇل، مىس پۇل، ئاقچا. ④ كۆمۈر توپىسىدىن ياسالغان، چاپسان يانىدىغان يېقىلغۇ.

mangiz. is. rom. پۇل.

~eritmek. پۇل خەجلىمەك.

mâni[1]. is. ar. بىرىنچى، ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى مىسرالىرى قاپىيىداش بولغان خەلق قوشىقى.

mâni[2]. is. ar. توسالغۇ، توسقۇن:

«Mâni olmak — توسقۇن بولماق.»

mani. is. fr. ① سەپرا، تېرىككەك. ② ئەسەبىيلىك (كېسەل)، سەۋدا ئاغرىقى.

mania. is. ar. ① توسالغۇ، توسۇق. ② قىيىنچىلىق.

mâniali. is. ئۇ يەر، بۇ يەردە توسىقى بولغان يەر:

«Manialı tarla — توساقلىق ئېتىز.»

manidar. s. ar. مەنىلىك، چۈشىنىشلىك.

manifaktür, — rü. is. fr. مانۇفاكتۇرا (ماشىنا ئىشلەتمەي قول ئەمگىكىگە تايانغان كارخانا).

manifatura. is. it. گەزمال:

«Manifatura mağazası — گەزمال دۇكىنى.»

manifaturacı. is. ① گەزمالچى. ② گەزمال دۇكىنى.

manifaturacılık, — ğı. is. گەزمالچىلىق.

manifesto. is. it. ① سودا پاراخوتلىرىغا يۈك قاچىلايدىغان پورتنىڭ يۈك چۈشۈرۈلىدىغان پورتتىكى تاموژنا ئورۇنلىرىغا يېزىپ بەرگەن جەدۋىلى. ② خەلققە قارىتىپ چىقىرىلغان تەنتەنىلىك مۇراجىئەت، خىتابنامە، سىياسىي يازما مۇراجىئەت.

manika. is. it. پاراخوت ۋە ماشىنىلارنىڭ بۇلغانغان ھاۋاسىنى تازىلايدىغان ئۈسكۈنە.

manikür, — rü. is. fr. تىرناقنى بوياپ پەردازلاش.

manikürcü. is. s. تىرناق بوياپ پەردازلىغۇچى.

manikürcülük, — ğü. is. تىرناقنى بوياپ پەردازلاش ئىشى.

maniple. is. it. تېلېگرامما بېرىدىغان

ئاپپارات.

manipülatör. is. fr. رادىست (تېلېگرامما بەرگۈچى).

manita. is. yum. ئوغرىلىق.

manitacı. is. ئوغرى.

manivelâ. is. it. ① پىشاڭ. ② دەستەك، ۋاستە.

maniyerizm. is. fr. ئەدەبىياتتىكى كونىلىقنى ساقلاش، مۇتەئەسسىپلىك.

manizm. is. دۇنيانىڭ نېگىزى بۇتتا دەپ بىلگۈچى پەلسەپىۋى تەلىمات، مونىزم، بىرچىلىك.

manjak. is. ئاسفالتقا ئوخشايدىغان قاتتىق ھىدرو - كاربون.

mankafa. s. ① ئەخمەق، دۆت، ئەقىلسىز. ② ئەقلىدىن ئازغان.

manken. is. fr. ① كىيىم قېلىپى (ماگىزىنلاردا ۋە تىككۈچىلىك دۇكانلىرىدا كىيىم كىيگۈزۈپ قويۇلىدىغان ئادەم شەكلىدىكى قېلىپ). ② مودا دۇكانلىرىدا كىيىملەرنى كىيىپ خېرىدارلارغا كۆرسەتكۈچى قىز ياكى ئايال.

mano. is. it. قىمارخانىغا قويۇلغان پۇل.

manometre. is. yum. مانومېتر (گاز ياكى سۇيۇق جىسىملارنىڭ بېسىمىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

mansap, – bı. is. ar. بىر دەريانىڭ دېڭىزغا ياكى باشقا بىر دەرياغا قۇيۇلىدىغان يېرى.

mansıp. is. ar. مەرتىۋە، دۆلەت خىزمىتىدىكى يۇقىرى ئەمەلدارلىق.

mansur. s. ar. غالىب، مۇزەپپەر.

mansure. s. ar. ئۈستۈن كەلگەن، غالىب كەلگەن.

mansuriyet, – ti. is. ar. ئاللانىڭ ياردىمى بىلەن غالىب كەلمەك.

manşet, – ti. is. fr. ① مانجېت (يەڭ ئۇچى). ② چوڭ خەتلىك ماۋزۇ.

manşon. is. far. ئاياللارنىڭ سوغۇقتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئىككى قولىنى سېپىۋالىدىغان تېرە يەڭلىكى.

manta. is. ئاق بىنەپشە (نابات).

mantar. is. yun. ① يەر مەدىكى. ② (ھايۋانلارنىڭ) بۇرۇن ئۇچى. ③ پورۇپكا. ④ يىتىنە - پاسات.

mantarcı. is. ① ساددا ئادەملەرنىڭ پۇلىنى ئالداپ ئېلىۋالغۇچى. ② يالغانچى، كاززاپ ئادەم. ③ يەر مەدىكى يېتىشتۈرگۈچى ياكى ساتقۇچى.

mantarcılık, – ğı. is. ① ئالدامچىلىق بىلەن پۇل تېپىش يولى. ② يالغانچىلىق، كاززاپلىق.

mantarlamak. ئالدىماق، يالغان سۆزلىمەك.

mantarlı. s. يەر مەدىكى ئىشلىتىلگەن تاماق.

mantarlık, – ğı. is. يەر مەدىكى يېتىشتۈرۈلىدىغان يەر.

mantarsı. s. يەر مەدىكىسىمان.

mantı. is. çin. مانتا.

mantık, – ğı. is. ar. لوگىكا، مەنتىق بىلىمى:

«Mantık kitabı — مەنتىق كىتابى».

mantıkçı. is. ① مەنتىقچى، مەنتىق بىلىمى بىلەن مەشغۇل بولغۇچى، لوگىكاشۇناس. ② تەپەككۇر يولى بىلەن پىكىر يۈرگۈزگۈچى.

mantıkçılık, – ğı. is. مەنتىقنى پۈتۈن پەلسەپىنىڭ ئاساسى ھېسابلايدىغان كۆز قاراش.

mantık . dışı. s. ar. t. مەنتىق بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى بولمىغان:

«Mantıkdışı mantksız demek değildi — مەنتىقتىن سىرت دېگەنلىك، مەنتىقسىز دېگەنلىك ئەمەس.»

mantıkıyat, – tı. is. مەنتىقى بىلىم بىلەن مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر.

mantıkyûn. is. لوگىكاشۇناس، مەنتىقىيۇن.

mantıkî. s. ar. ① مەنتىقلىق، لوگىكىلىق، مەنتىقىگە ئۇيغۇن. ② تەبىئىي.

mantıklı. s. ① مەنتىقلىق، مەنتىقىگە ئۇيغۇن. ② توغرا پىكىر قىلىدىغان، مەنتىقتىن ئايرىلمايدىغان:

«Mantıklı söz — مەنتىقىغە ئۇيغۇن سۆز.

Mantıklı adam — توغرا پىكىر قىلىدىغان ئادەم، مەنتىقلىق ئادەم.»

mantık . öncesi. s. ① مەنتىقتىن ئاۋۋال پەيدا بولىدىغان. ② باشلانغۇچ جەمئىيەتتە ۋە بالىلىق دەۋردە مېڭىنىڭ تەرەققىي قىلمىغان ئەھۋالى.

mantık . ötesi. s. مەنتىقتىن ئۈستۈن.

mantıksal. s. ① مەنتىق بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② مەنتىقلىك.

mantksız. s. ① مەنتىقسىز، لوگىكىغا خىلاپ. ② مەنتىقىغە خىلاپ ھەرىكەت:

«Mantıksız söz — مەنتىقسىز سۆز.

Mçntıksız adam — مەنتىقىگە خىلاپلىق قىلىدىغان ئادەم.»

mantıksızlık, –ğı. is. مەنتىقسىزلىق.

mantılla. is. isp. ئاياللارنىڭ شارپىسى.

mantın. is. fr. قېلىن توقۇلغان بىر خىل يىپەك رەخت.

manto. is. fr. ئايالچە پەلتو.

mantuk. s. ar. ① سۆزلەنگەن، دېيىلگەن، ئاڭلىتىلغان. ② سۆز، كەلام. ③ مەزمۇن، ئۇقۇم.

mantunita. is. it. ئىتتۇۋېتىش، يېپىۋېتىش، تاقىۋېتىش.

manüel. is. fr. دەستۇر، ياندا ئېلىپ يۈرىدىغان قوللانما.

manüskri. is. fr. قول يازما.

manyat, – tı. is. ① كىچىك بېلىقچى كېمىسى. ② مۇشۇنداق كېمىدە ئىشلىتىلىدىغان بېلىق تورى.

manyerizm. is. بەزى نېرۋا كېسەللىرىدە يۈزدە كۆرۈلىدىغان ئىپادە.

manyetofon. is. fr. ئۈنئالغۇ.

manzara. is. ar. مەنزىرە، كۆرۈنۈش:

«Bu köyün manzarası çok güzel — بۇ يېزىنىڭ مەنزىرىسى ناھايىتى گۈزەل (ياخشى).»

manzaralı. مەنزىرىلىك.

manzum. s. ar. ① نەزم شەكلىدە يېزىلغان قوشاق، ۋەزنلىك، قاپىيىلىك. ② تەرتىپلىك، مۇنتىزىم. ③ قاپىيىلىك ۋە ۋەزنلىك ماقالە.

manzume. is. ar. ①نەزملىك شېئىر. ② سىستېما. ③ جامائە ۋە مەسچىت قاتارلىق بىنالار.

manzur. s. ar. كۆرۈلگەن، قارالغان.

maon. is. ھىندىستاننىڭ ئېغىرلىق ئۆلچەيدىغان ئۆلچىمى.

map. is. رەسىم ئالبومى، رەسىملىك.

mâr[1]. is. zool. يىلان.

mâr[2]. s. ar. ئۆتكەن، ئۆتۈپ كەتكەن، ئۆتمۈش.

maral. is. بۇغىنىڭ چىشىسى، مارال.

marangoz. is. it. ياغاچچى، مۇجاك.

marangozluk, – ğu. is. ياغاچچىلىق.

maravedi. is. ئىسپانىيىنىڭ مىس پۇلى.

maraz. is. ar. ① كېسەللىك. ② s سەت قىلىق، ئەسكى مىجەز. ③ دەرد. ④ ئەيىب، قۇسۇر. ⑤ زىرائەت كېسەللىكى. ⑥ ئىللەت:

«Bu iş bana maraz oldu — بۇ ئىش ماڭا دەرد بولدى.

O ne maraz adamdır bilemezsin — ئۇنىڭ قانداق ئىللىتى بارلىقىنى بىلەلمەيسەن.»

maraza. is. ar. جېدەل، ماجرا، غوۋغا، ئۇرۇش:

«Aralarında maraza eksik olmaz — ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا جېدەل - ماجرا تۈگىمەيدۇ.»

marazi. s. كېسەل بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

marazillik, – ği. is. كېسەللىك.

maraziyet, – ti. is. پاتولوگىيە (كېسەللىك جەريانىنى ئۆگىنىش ھەققىدىكى پەن).

marazlanmak. ئاغرىماق، كېسەل بولماق.

marazm. is. جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ئاجىزلىشىپ كېتىش.

maregraf. is. fr. دېڭىز سەۋىيىسىنىڭ ئۆزگىرىشىنى ئاپتوماتىك ئۇسۇلدا يېزىپ تۇرىدىغان ئەسۋاب.

mareke. is. ar. ئۇرۇش مەيدانى. فرونت.

maraşal. is. fr. مارشال.

mareşallık, – ğ. is. مارشاللىق ئۇنۋان، مارشاللىق.

margarin. is. fr. سۈنئىي قايماق.

marid. s. ar. جاھىل.

marife. is. ar. بىلىم، مەرىپەت.

marifet,–ti. is. ① بىلىم. ② ماھىرلىق، تالانت. ③ ئارتۇقچىلىق. ④ ئۆيغۇن بولمىغان ۋە كىشىنى خۇش قىلمايدىغان. ⑤ ۋاست، دالالەت:

«Bu adamın birçok marifetivar — بۇ ئادەمنىڭ بىر مۇنچە ئارتۇقچىلىقى بار.

Yaptığın marifeti beğendin mi? ياقمىغان ئىشنى قىلىپ قويۇپ كۆڭلۈڭ قەرەل تاپتىمۇ؟»

marifetli. s. ئارتۇقچىلىقى بولغان (ئادەم ياكى نەرسە).

mariz. s. ar. كېسەل، كېسەل ئادەم.

marizlemek. ئۇرماق، كالتەكلىمەك:

«Mehmet eşeği marizledi — مۇھەممەد ئېشەكنى كالتەكلىدى.»

marizlenmek. تاياق يېمەك.

marj. is. fr. ① بانكىدىكى ئېھتىيات پۇلى. ② باسما قەغەزنىڭ قىرغىقى. ③ بىر تاختا پېچىتا ماركىسىنىڭ كېسىم پۇلى.

mark. is. alm. مارك (گېرمانىيە پۇل بىرلىكى).

marka. is. it. ① ماركا، بەلگە. ② بېلەت ياكى پۇل ئورنىغا ئىشلىتىلىدىغان مەدەن پارچىسى. ③ پۇتبولدا پۇت ياكى تەن بىلەن تۇسۇش ھەرىكىتى.

markalamak. ئىشارەت (بەلگە) قويماق.

markalı. s. ماركىلىق، بەلگە قويۇلغان.

markasız. s. ماركىسىز، بەلگىسىز.

marke. s. fr. بەلگە قويۇلغان، قەيت

قىلىنغان.

markizet,–ti. is. fr. يۇپقا گۈللۈك (بەزىدە گۈلسىز) پاختا رەخت.

Marksizm. is. ماركسىزم.

Marksizm - Leninizm. is. ماركسىزم – لېنىنىزم.

marmara. öz. is. مەرمەر دېڭىزى.

marmelad. is. fr. مۇراببا.

marmot,–tu. is. fr. تاغ چاشقىنى.

mars. is. كۇرۇد، مارس (يۇلتۇز).

marsala. is. it. بىر خىل تاتلىق شاراب.

Marseyez. is. fr. فرانسۇزلارنىڭ دۆلەت شېئىرىنىڭ نامى.

marsık,–ğı. is. ① تۈتۈنى ۋە پۇرىقى باش ئاغرىتىدىغان ئوتتۇن كۆمۈرى. ② نېگىر، قارا تەنلىك.

marsivan. is. far. ئەسىللىك ئېشەك.

marşi. fr. مارش:

«Kurtuluş marşi — ئازادلىق مارشى.»

marşandiz. is. fr. يۈك پويىزى.

mart. is. lât. مارت:

«Sekiz mart uluslararası emekçi kadın bayramı — 8 - مارت خەلقئارا ئەمگەكچى ئاياللار بايرىمى.»

martaval. is. ① يالغان، ئويدۇرما. ② مۇبالىغە، كۆپتۈرمە، لاپ.

martavalcı. is. يالغانچى، كاززاپ.

martı. is. بېلىقچى قۇش.

martın. is. بىر ئاتارلىق مىلتىق.

martini. is. it. جۈپىزە شۆپۈكى، ياۋا نەشپۈت، ئاچچىق خەمەك بىرىكمىسىدىن ياسالغان هاراق.

martir. is. fr. جىسمانىي ۋە روهىي ئازاب.

maruf. s. ar. هەممىگە تونۇلغان، مەشھۇر، ئاتاقلىق.

marufat,–ti. is. ① هەممىگە تونۇلغان ۋە مەشھۇر نەرسىلەر. ② دىنىي قائىدىگە ئۇيغۇن نەرسىلەر.

marufiyet, – ti. is. مەشھۇرلۇق، ئاتاقلىق.

marul. is. yun. كاللەكبەسەي تىپىگە كىرىدىغان كۆكتات.

mâruz. s. ar. ① بىر نەرسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچراش، دۇچ كېلىش. ② سۇنۇلغان، ئەۋەتىلگەن:

«Fena bir muameleye maruz kalmak — قوپال مۇئامىلىگە دۇچ كەلمەك.

Falan tarafından mâruz bir mektup — پالانچى تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن خەت.»

marya. is. yun. ① ساغلىق قوي. ② چىشى هايۋان. ③ تۈرلۈك ئۇششاق بېلىق.

mas, – ssı. is. ar. سۈمۈرۈش، ئېمىش، شوراش.

masa. is. lât. ① شىرە. ② ئىدارىلەردىكى بۆلۈم، ئىشخانا، گۇرۇپپا قاتارلىقلار. ③ بىر كىشىگە ياكى دۆلەتكە ئايرىلغان دائىرە:

«Çalışma masası — خىزمەت شىرەسى»

masabih. is. ar. يورۇقلۇق بەرگۈچى ۋاسىتىلەر.

masad. is. ar. ① تارتما، پەلەمپەي. ② باسقۇچ.

masaid. is. ar. پەلەمپەي، يۇقىرىغا چىقىدىغان يەر.

masais. is. ar. مۇسىبەت، بالا-قازا.

masaj. is. fr. ئۇۋۇلىماق، ئۇۋۇلاپ داۋالىماق.

masajcı. is. ئۇۋۇلاپ داۋالىغۇچى (دوختۇر).

masal. is. ar. ① ھېكايە، چۆچەك، مەسەل. ② قۇرۇق ۋە يالغان سۆز.

masalcı. is. ① مەسەلچى، ھېكايىچى. ② يالغان توقۇغۇچى، يالغان سۆزلىگۈچى.

masalih. is. ar. قىلىنغان ئىشلار.

masari. is. ar. «مەسرا» سۆزىنىڭ كۆپلىكى.

masarif. is. ar. خىراجەتلەر، راسخوتلار، چىقىملار.

masarifat. is. چىقىم، خىراجەت، راسخوت.

masat. is. ar. قاساپلارنىڭ چاقمىقى.

masalıb. is. ar. دىۋانىلار، سافالار.

masbû. s. ar. مەغرۇر، ھاكاۋۇر، تەكەببۇر.

masbuğ. s. ar. سىرلانغان، بويالغان.

masdariye. is. ar. ھاراق بېجى.

masduk. s. is. ① توغرىلىقى ئىسپاتلانغان (سۆز). ② ئېنىقلانغان (ھەقىقەت).

masdur. s. ① يوللانغان، ئەۋەتىلگەن. ② كۆكسى ئاغرىغان.

masebak. s. is. ar. ئۆتۈپ كەتكەن، ئۆتكەن (نەرسە).

maselef.s. is. ئالدىنقى، ئاۋۋالقى، دەسلەپكى

mashara. s. مەسخىرە، زاڭلىق، شاكخى.

mashub. s. ar. بىرلىكتە ئېلىنغان، باراۋەر ئېلىپ مېڭىلغان.

mashuben. باراۋەر، بىرلىكتە.

masif. is. ar. يازنى ئۆتكۈزىدىغان يەر.

masik. is. ar. ① يېپىشقاق. ② ساقلىغان، تۇتقان.

masiyet, – ti. is. ① ئىسيان، قىزغىلاڭ، توپىلاڭ. ② جىنايەت ئۆتكۈزۈش.

maskara. s. ar. ① كۈلكىلىك، قىزىقارلىق. ② رەزىل، بىمەنە. ③ ھەزىلكەش، كۈلدۈرگۈچى، قىزىقچى:
«Görseniz ne maskara bir şey — كۆرسىڭىز، نېمىدېگەن كۈلكىلىك نەرسە.
Bırak şu maskarayı — قويغىنا، شۇ رەزىلنى.»

maskelemek. ① ماسكىللانماق. ② نىقابلىلانماق، يوشۇرۇنماق.

maskelenmek. ① ماسكىلانماق. ② نىقابلانماق، يوشۇرۇنماق.

maskeli is. ① نىقابلىق. ② ماسكىلىق.

maskot. is. fr. ① ياخشىلىق كەلتۈرىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغان نەرسە. ② ياخشىلىق كېلىدىغان ئادەم ياكى ھايۋان.

maskul. s. ar. سىرلانغان، جۇلالاندۇرۇلغان، پارقىرىتىلغان.

masl. is. ar. سۈت ۋە قېتىقتىكى يېشىلغا مايىل سۇ.

maslahat. is. ar. ① ئىش، مەسىلە. ② ئەرلەرنىڭ تاناسىل ئەزاسى. ③ ئەھمىيەتلىك ئىش. ④ تىنچلىق. ⑤ بىر ئىشنىڭ پايدىلىق بولۇشىغا سەۋەب بولىدىغان نەرسە.

maslahatgüzar. is. ar. بىر دۆلەتنىڭ ئىككىنچى بىر دۆلەتتە تۇرىدىغان ئىش باشقۇرىدىغان دىپلوماتىيە خادىمى.

maslak. is. ① سۈيى داۋاملىق ئېقىپ تۇرىدىغان بۇلاق. ② كىچىك كۆلچەك،

سۇ ئامبىرى. ③ سۇلاق (ھايۋانلارنى سۇغىرىدىغان).

maslûp. s. ar. ① ئېسىقلىق. ② ئېسىپ ئۆلتۈرۈلگەن.

masmavi. s. كۆپكۆك.

masna. is. ar. سۇ ئامبىرى، كۆلچەك.

masnu. is. ar. ئىشلەنگەن نەرسىلەر، سۈنئىي نەرسىلەر.

masoterapi. is. ئۇۋۇلاپ داۋالاش.

masra[1]. is. ar. جەڭ مەيدانى، فرونت.

masra[2]. is. → **Masura.**

masraf. is. ar. خىراجەت، چىقىم، راسخوت:
«Onların masrafı çoktur — ئۇلارنىڭ چىقىمى كۆپ.»

masraflı. s. باھالىق، قىممەت، پۇللۇق.

masrafsız. s. ئەرزان:
«Masrafsız bir ev — ئەرزانغا تېختىغان ئۆي.»

masruf. s. ar. خەجلەنگەن، سەرپ قىلىنغان، ئىشلىتىلگەن، خىراجەت قىلىنغان.

massetmek. is. سۈمۈرمەك، ئىچىگە تارتماق، ئەممەك.

mastaba. is. ar. ① جامە، مەسچىت، مېھمانخانا، سارايلار ئىشىكىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئادەم ئولتۇرىدىغان مەخسۇس ئورۇندۇق. ② ئۇلۇغ ئادەملەرنىڭ قەبرىسى.

mastalya. is. it. ياغاچ تۈك، ياغاچ كۈپ.

mastar[1], masder. is. ar. مەستەر.

mastar[2], mestar. is. ar. زاۋۇت - فابرىكىلاردا قوللىنىلىدىغان تۈزلۈك ئۆلچەمدىكى قېلىپلار.

mastara. is.ar. ھەرىكەتچان ئۆلچەش ئەسۋابى.

mastariye. is. ar. ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە تامۇژنا ئورۇنلىرى ئالىدىغان باجنىڭ بىر تۈرى.

mastaktomi. is. fr. ئوپېراتسىيە ئارقىلىق ئەمچەكنىڭ ئېلىپ تاشلىنىشى.

mastı. is. ئۇزۇن سالپاڭ قۇلاقلىق ۋە پۇتلىرى قىسقا، تۈكلىرى بۇجغۇر بىر خىل ئىت.

mastıf. is. ing. كۆزەت قىلىدىغان بىر خىل بەستلىك ئىت.

mastika. is. yun. سېغىز ھارىقى.

mastit. is. fr. كۆكرەك (كۆكس) كېسەللىكى.

mastodini. is. fr. ھامىلدار ئاياللارنىڭ كۆكرەك ئاغرىقى.

mastoloji. is. fr. كۆكرەك ئاناتومىيىسى ۋە كۆكرەك كېسەللىكلىرى بىلىمى.

mastopati. is. كۆكرەك (ئەمچەك) كېسەللىكى ۋە ئاغرىشى.

mastor, mastur. s. ھاراقكەش، قاتتىق مەست.

mastoraji. is. ئەمچەكنىڭ قانىشى.

mastori. is. yun. ① ئۇستاز. ② ئەپەندى.

mastorlaşmak, masturlaşmak. قاتتىق مەست بولماق:
«Ahmet mastorlaşmış — ئەخمەت قاتتىق مەست بولۇپتۇ.»

mastotomi. is. fr. كۆكرەكنىڭ (ئەمچەكنىڭ) ئوپېراتسىيە ئارقىلىق ئېلىپ تاشلىنىشى.

maturi. yun. كېمە ۋە پاراخوتنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى.

mâsum. s. ar. ① گۇناھسىز. ② كىچىك بالا. ③ پاك، ساپ:
«Dört tane mâsumu var — تۆت كىچىك بالىسى بار.»
masume. is. ar. گۇناھسىز ئايال.
masumluk, – ğu. is. گۇناھسىزلىق، پاكلىق، ساپلىق.
masun. s. ar. ① قوغدالغان. ② ساقلاپ قېلىنغان، بىخەتەر.
masur[1]. s. ar. قىيىن، مۈشكۈل.
masur[2]. s. پۈرىسلانغان، سىقىپ سۈيى ياكى يېغى ئېلىنغان.
masura. is. ① غالتەك، ناچا قاتارلىقلار. ② ئېقىن سۇ ئۆلچەم بىرلىكى.
masurat. is. قىيىن ئىشلار.
maş. is. far. ماش پۇرچاق.
maşa. is. ① لاخشىگىر، قىسقۇچ. ② ۋاستە.
~ gibi. ئىنتايىن ئورۇق.
maşalamak. چاچنى قىسقۇچ بىلەن قىسىپ بۇجغۇرلاتماق.
maşallah. ar. ① ماشائاللاھ (تىل تەگمىسۇن، كۆز تەگمىسۇن). ② تىلتۇمار.
maşatlık, – ğı. is. غەيرىي مۇسۇلمانلارنىڭ، بولۇپمۇ يەھۇدىيلەرنىڭ قەبرىستانلىقى.
mâşer. is. ar. جامائەت، ئامما.
mâşeri. is. ar. كوللېكتىپ.
maşer. şinas. جەمئىيەتشۇناس.
maşinasyon. is fr. ھىيلىلىك ئىش، سۇيىقەست.
maşinizm. is. fr. ① قول ئەمگىكىنىڭ ئورنىنى مېخانىزمنىڭ ئىگىلىشى. ② مېخانىزمنىڭ قوللىنىشى بىلەن باشلانغان ئىقتىسادىي دەۋر، ماشىنىزم.
maşita. is.ar. ياتلىق بولغۇچى قىزنى كىيىندۈرۈپ زىننەت ئىشىنى قىلغۇچى ئايال.
maşiye. is. ar. قوي ۋە ئۆچكە قاتارلىق كىچىك باش ھايۋانلار.
maşlah. is. ar. ئالدى ئىتىك، يەڭ تەرىپى ئوچۇق بىر خىل ئاياللار كىيىمى.
maşraba, maşrapa. is. ar. سۇ ئىچىشكىمۇ، سۇ ئېلىشقىمۇ بولىدىغان تۆمۈر ساپلىق.
maşrik. is. ar. شەرق، كۈنچىقىش.
maşuk, – ku. is. مەشۇق.
maşuka. is. ar. ياخشى كۆرگەن قىز (ئايال).
mat[1]. is. osm. مات (شاھماتتا يېڭىلىش).
mat[2]. s. fr. تۇتۇق، خىرە، غۇۋا، جۇلاسىز.
matabi. is. ar. مەتبەئەلەر.
matabih. is. ar. ئاشخانىلار.
matador. is. isp. كالا بىلەن سوقۇشقۇچى.
mataf. is. ar. تاۋاپ قىلىنىدىغان يەر، زىيارەتگاھ.
matah. is. ar. ① ماتا، مال، ئادەم، نەرسە (كەمسىتىش، مەسخىرە قىلىش نىيىتى بىلەن). ② ياخشى مال:
«Onun ne matah olduğunu biliriz — ئۇنىڭ قانداق نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلىمىز.
Bu da bir matah mı? — بۇمۇ ياخشى مالمۇ؟»
matahir. is. ar. ① پاكىزلىنىش،

يۇيۇنۇش. ②سەرراپ، غۇسل قىلىنىدىغان يەر.

matali. s. ar. كۆنچىقىش، شەرق.

matâlib. is. osm. تەلەپ قىلىنغان نەرسە.

matam. is. ar. ① تاماق يەيدىغان يەر. ② تاماق، غىزا.

matâmih. iş. ar. كۆز چۈشكەن ۋە تاما قىلىنىدىغان (نەرسە).

mâtâmir. is. ar. ① يەر ئاستى ئامبار. ② قەبرە، مازار.

matan. is. ar. غەيۋەتخانا (بىراۋنىڭ ئەيىبلىرىنى سۆزلەيدىغان يەر).

matara, matra. is. ① سەپەردە ئېلىپ يۈرۈلىدىغان سۇدان، باكالاشكا، كۆرتە. ② دورا تېمىتقۇچ. ③ ئۇزۇن بوينۇلۇق شىشە (سۇ ئالىدىغان).

matarık. is. تۆمۈرچىلەرنىڭ بولقىسى ياكى بازغىنى.

matarid. is. ar. نەيزە.

matarih. is. ar. ① تەرك قىلىنىدىغان نەرسە. ② بىر نەرسە تاشلانغان يەرلەر. ③ باج ئۈچۈن ئايرىلغان كىرىم.

mataya. is. ar. مىنىك مال (مىنىدىغان هايۋانلار).

matbaa. is. ar. مەتبەئە، باسمىخانا.

matbaacı. is. ① مەتبەئەچى، باسمىخانا ئىشچىسى.

matbaacılık,–ğı. is. مەتبەئەچىلىك.

matbah. is. ar. ئاشخانا (تاماق ئېتىلىدىغان).

matbu. s. ar. ① مەتبەئەدە بېسىلغان. ② رەتلىك، چىرايلىق.

matbua. is. ar. مەتبەئەدە بېسىلىپ تەييارلانغان نەرسىلەر.

matbuat,–tı. is. مەتبۇئات.

matbuh. s. ar. ① پىششىق، پىشۇرۇلغان. ② كۆيدۈرۈلۈپ ئۆۋىتىلغان. ③ قاينىتىپ ئېلىنغان.

matbuhat. is. پىششىق تاماق.

mate. is. ياپراقلىرىدىن چاي ياسىلىدىغان بىر خىل دەرەخ.

mateahhar, mataahhar s.ar. كېيىن پەيدا بولغان.

matekaddem. is. ar. ئۆتكەن زامان، ئۆتمۈش.

matem. is. ar. ① ماتەم. ② قايغۇ. ③ مۇسىبەت ۋاقتى. ④ قارا، قارا رەڭ.

matematik. is. fr. ماتېماتىكا.

matematikçi. is. ① ماتېماتىكچى. ② ماتېماتىكا مۇئەللىمى.

matemi. s. → **Matemli.**

matemli. s. is. هازىدار.

materyal. is. alm. ماتېرىيال، ماددا.

materyalist. s. is. ماتېرىيالىست.

mteryalizm. is. fr. ماتېرىيالىزم.

materyel. is. fr. مەھسۇلات، بۇيۇم.

mathun. is. ar. ئۇۋىتىلغان، يۇمشىتىلغان.

matine. is. fr. كۈندۈلۈك كىنو ۋە تىياتىر.

matiko. is. bot. قارىمۇچ دەرىخى (بۇنىڭ دانىسى ئىچ سۈرۈشنى داۋالاش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ).

matiz.[1] is. yun. ئارغامچا ئېشىش.

~etmek. ئارغامچا ئەشمەك.

matiz[2]**.** s. yun. غەرق مەست.

matizlik,–ği. is. مەستلىك.

matkap. is. ar. ① بۇرغا. ② بۇرغىلاش ماشىنىسى (ياغاچ ۋە تۆمۈر قاتار-

لىقلارغا تۆشۈك تېشىدىغان).

matlab. is. ar. تەلەپ قىلىنغان نەرسە، ئىستەك.

matlub. is. → **Matlup.**

matlubat, -tı. is. ① قەرزگە بەرگەن پۇللار. ② سودا ئورۇنلىرىنىڭ مال باھاسىغا ئالىدىغان پۇللىرىنىڭ تويلىمى:

«Matlubatını tahsil edemiyor — قەرزگە بەرگەن پۇللىرىنى تويلىيالمايدۇ.»

matlûl. is. ar. نەم.

matlûp. s. ar. ① تەلەپ قىلىنغان، يارىغان. ② قەرزگە بېرىلگەن پۇل:

«Bizce matlup olan budur— بىزگە يارىغىنى بۇدۇر.»

matma. is. ar. تەمە قىلىنغان نەرسە.

matmah. is. كۆز چۈشكەن يەر.

matmazel. is. fr. ياتلىق بولمىغان غەيرىي مۇسۇلمان قىز.

matmûr. s. ar. يەرگە كۆمۈلگەن، كۆمۈكلۈك (يەرگە).

matmûre. is. ar. يەر ئاستى ئامبىرى، قەبرە ياكى زىندان.

matrah. is. ar. باجنىڭ مىقدارىنى بەلگىلەش ئۈچۈن ئاساس قىلىنغان قىممەت.

matrak. is. ar. ① چاقچاق، ھەزىل. ② كۈلكىلىك ئىش، كۆڭۈل ئاچىدىغان. ③ ترىم كالتەك.

matraka. is. تاشچى ۋە ھەيكەلتىراش لارنىڭ بولقىسى.

matrakçı. is. چاقچاقچى، ھەزىلكەش.

matrakuka. is. ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسى، زەكەر.

matriks. is. lat. باليىاتقۇ.

matris. is. fr. ئىستىراتىپ (مەتبەئە-چىلىكتە).

matrudin. قوغلاندى (ئادەم).

matruh. s. ar. ئېتىپ چۈشۈرۈلۈپ ۋېتىلگەن.

matruk. s. ar. ① ئىرادىسىز، ئاغزى بوش. ② يامغۇردا كۆپچۈپ كەتكەن.

matruş. s. far. چۈشۈرۈلگەن (ساقال - بۇرۇت).

matrut. s. ar. قوغلانغان، قوغلاندى.

mattal. s. ar. قەرزنى كېچىكتۈرگەن.

matuf. s. ar. بىر تەرەپكە مايىل بولغان، مايىللىق.

mâtuk. s. ar. ئازاد بولغان (قۇل).

mâtuka. s. ئازاد قىلىنغان قۇل.

matum. s. ar. يېگىلى بولىدىغان (نەرسە).

matumat. is. يېمەك - ئىچمەك.

matun[1]. s. ar. ۋابا كېسەللىكىگە گىرىپتار بولغان.

matun[2]. s. ar. ① ئەيىبلەنگەن. ② نەيزە بىلەن يارىلانغان.

matunen. z. ۋابا كېسەلىگە گىرىپتار بولۇپ...

matvî. s. ar. ① تۈرۈكلۈك (نەرسە). يۆگەكلىك.

maun[1]. is. bot. → **Mahun.**

maun[2]. is. ar. ① زاكات. ② ساۋابلىق ئۈچۈن قىلىنغان ئىش. ③ ئۆيگە كېرەك لىك نەرسە.

mayalamak. is. خېمىر ۋە سۈتكە ئېچىتقۇ سالماق.

mayalanmak. ئېچىماق، بولماق:

«Hamur mayalandı — خېمىر بولدى.»

mayalı. s. ئېچىتىلغان، بولدۇرۇلغان.

mayalık. s. ① خېمىر تۇرۇچ.

② نەسىللىك چىشى ھايۋان:

«Mayalık koyun — نەسىللىك قوي.»

mayasız. s. ئېچىتقۇسىز، خېمىر- تۇرۇچسىز، پېتىر (خېمىر).

maydanoz. is. يۇمغاقسۈت، ئاشكۆكى.

maye[1]. is. far. ① خېمىرتۇرۇچ، ئېچىتقۇ. ② ئەسلى، خاراكتېر. ③ بايلىق، پۇل. ④ قۇۋۋەت، كۈچ، ئىقتىدار. ⑤ بىلىم، مەدەنىيەت. ⑥ ھىنگاك.

mâye[2]. s. far. تۆرك مۇزىكىسىدىن بىر مۇقام.

mayhoş. s. far. ئاچچىق - چۈچۈك.

mayhoşluk. is. ئاچچىق - چۈچۈكلۈك.

mayın. is. ing. مىنا:

«Deniz altı mayını — سۇ ئاستى مىناسى.»

mayınlamak. مىنا كۆممەك.

mayıs[1]. is. lât. يىلنىڭ بەشىنچى ئېيى — ماي:

«Bir mayıs uluslararası emekçiler bayramı — بىرىنچى ماي خەلقئارا ئەمگەكچىلەر بايرىمى.»

mayıs[2]. is. يېڭى كالا تېزىكى.

mâyi. is. s. ① سۇيۇق، سۇيۇقلۇق. ② سۇدەك ئاقىدىغان.

mâyiat. is. سۇغا ئوخشاش ئاقىدىغان نەرسىلەر.

mayistra. is. it. ① كېمە يەلكىنى. ② غەربىي شىمال شامىلى.

maymun. is. yun. مايمۇن.

maymuncu. is. مايمۇن ئويناتقۇچى، مايمۇنچى.

maymuncuk. is. ھەرقانداق قۇلۇپنى ئېچىشقا بولىدىغان ئەگرى ۋە ئۇچلۇق تۆمۈر.

maymunluk, — ğu. is. ھەپىيارلىق، قىزىقچىلىق.

mayna. is. it. ① ھەرقانداق بىر نەرسىنى ئارغامچا بىلەن تۆۋەنگە چۈشۈرۈش. ② ئاخىرلاشتۇرۇش. ③ تۈختاش، تۈگەش:

«Aralarımızdaki kavga mayna oldu — ئوتتۇرىمىزدىكى ماجىرا ئاخىرلاشتى.»

mayo. is. fr. ① سۇ ئۈزۈش كىيىمى. ② چېلىشچىلارنىڭ بەدەنگە يېپىشىپ تۇرىدىغان كىيىمى. ③ تانسىچى ئاياللارنىڭ بەدەنگە چىپپە كېلىدىغان كىيىمى.

maytap,—bı. is. ① مەشئەل. ② پو- جاڭزا. ③ چاقچاق، مەسخىرە، شاكىخو.

mayûbat. is. ① سەت قىلىق ۋە سۆز. ② كەمچىلىك ۋە قۇسۇر.

mayuk. is. گۈل غۇنچىسى.

mayup. s. ar. ① ئەيىبلەنگەن. ② كەمچىلىكى بولغان.

mâz. is. ئۈچكە.

mazaik, mazayık. is. ar. تار، قىستاڭ يەر.

mazak, — ğı. is. رەڭگى قىزغۇچ، ئۈستى سىزىقلىق بىر خىل بېلىق.

mazalle. is. ar. سايە يەر، كۆلەڭگىلىك.

mazanne. s. ar. ① گۇمانلىق ئادەم. ② ئەۋلىياھ ھېسابلانغان.

mazarrat, — tı. is. زىيان، زەرەر.

mazarratlı. s. زىيانلىق، زەرەرلىك.

mazbata. is. ar. كۆپ ئىمزالىق ئىسپات.

mazbut, — tu. s. ar. ① مۇنتىزىم. ② ھىم. ③ پىرىق، پىرىقلىق. ④ قولغا كەلتۈرۈلگەن. ⑤ ئۇنتۇلمىغان.

mazca. is. ar. ① ياتىدىغان يەر، ياتاق. ② گۆر، قەبرە.

mazdeizm. is. fr. زەردۇشت دىنى (ئوتقا چوقۇنىدىغان دىن).

mazeret,–ti. is. ① كۆتۈلمىگەن بىر ئىشقا يولۇقۇشقا سەۋەب بولغان ئەھۋال. ② سەۋەب، باھانە.

mazeretli. s. ئۆزۈرلۈك، مەزەرەتلىك.

mazeretsiz. s. سەۋەبسىز.

mazgal. is. yun. قەلئە، پوتەيلەرنىڭ كۆنكۈرىسى.

mazhar[1]. s. ar. ئېرىشكەن، ئۇلاشقان، يېتىشكەن.

mazhar[2]. is. ar. قوغۇراقسىز داپ.

mazhariyet,–ti. is. ئېرىشمەكلىك، نائىل بولماقلىق.

mazi. is. far. شازاندىرا دەپ ئاتىلىدىغان، قىش - ياز يېشىل تۇرىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

mazi. is. ar. ① ئۆتكەن زامان، ئۆتمۈش. ② بىرەر شەخسنىڭ ياكى جامائەتنىڭ ئۆتكەنكى تۇرمۇش ئۇسۇلى.

mazik. is. ar. تار ۋە قىستاڭ يەر.

mazız. s. ar. مۇسىبەتكە ۋە پالاكەت قايغۇسىغا ئۇچرىغان، قايغۇلۇق.

mazleme. is. ar. ① زۇلۇم، زالىملىق. ② ئادالەتسىزلىك.

mazlum. s. ① مەزلۇم، زۇلۇم كۆرگەن، ئېزىلگەن. ② ياۋاش، بويىنى قىسىق، گەپكە كىرىدىغان:

«Mazlum milliyet eninde sonunda kurtulacak — ئېزىلگەن مىللەتلەر بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئازادلىققا چىقىدۇ.

Kozu gibi davranan milliyet mazlum durumdan kurtulamaz — قوينىڭ قىزىسىدەك ياۋاش مىللەت ئازاد بولالمايدۇ.»

mazlumane. s. ① زۇلۇم چەككەن، ئېكىرىغان، ھەقسىزلىككە ئۇچرىغان. ② ئاۋازسىز، جىمجىت.

mazlume. s. «mazlum» سۆزىنىڭ ئاياللار ئۈچۈن قوللىنىلىشى.

mazmaza. is. ar. ① تەرەت ئالغاندا ئېغىزنى چايقاش. ② غار - غار (ئېغىزنى).

mazmum. s. is. ar. ئىلاۋە، قوشۇمچە.

mazmun. is. ar. ① مەزمۇن. ② نۇقتىلىق، ئىخچام (سۆز). ③ تۆلەشكە تېگىشلىك نەرسە.

maznuk. s. ar. زۇكام، زۇكام بولۇش.

maznun. s. is. ar. ① ئەيىبلىك (جىنايەتلىك) دەپ تونۇلغان. ② زەن قويۇلغان.

mazot,–tu. is. ros. مازوت (نېفتنىڭ بېنزىن، كېروسىن قاتارلىقلار ئاجرىتىپ ئېلىنغاندىن كېيىن قالغان قالدۇقى).

mazrup. s. ar. ① سوقۇلۇپ كەتكەن، ئۇرۇلۇپ كەتكەن. ② پېچەتلەنگەن، تامغا بېسىلغان، مۆھۈرلەنگەن.

mazrûr. s. ar. زەرەر، زىيان كۆرگەن.

mazul. s. ar. خىزمەتتىن ئېلىپ تاشلانغان.

mazulan. is. ئىشتىن چىقىرىلغان ئادەم، خىزمەتتىن بوشىتىلغان ئادەم.

mazurka. s. ar. بىر خىل تانسا ۋە ئۇنىڭ مۇزىكىسى.

mea. is. fr. پۇل، قىسقا پۇل، چىغىر پۇل، تار پۇل، پۇل ئاغزى.

meabid. is. ar. زىيابەت.

meal. is. ar. ① ئۇقۇم، مەزمۇن، مەپھۇم. ② مەيدانغا كەلگەن نەرسە، نەتىجە.

meârib. is. ar. ① ھاجەت، ئىستەك. ② ئىش، خىزمەت. ③ ئېھتىياجلىق نەرسە.

meâsim. is. ar. ① گۇناھ بىرلىدىغان. ② گۇناھلار.

measir. is. ar. ياخشى ئەسەرلەر، نىشانلار، ئىزلار.

meatoskopi. is. tıp. سىيدۈك يولى ئاغزىنىڭ دىئاگنوزى.

meatotomi. is. fr. سىيدۈك يولىنى كېڭەيتىش ئوپېراتسىيىسى.

mebadi. is. ar. ئالدىنقىلار، باشتىكىلەر.

mebahis. is. ar. تەتقىقات نۇقتىسى، مۇنازىرە مەسىلىلىرى.

mebaliğ. is. ar. ① پۇل، پۇل مىقدارى. ② غەنىيمەت.

mebani. is. ar. ① بىنا. ② ئاساس، ئۇل.

mebas. is. ar. يىللاش، ئەۋەتىش.

mebde. is. ar. ① باش، ئاۋۋال، باشلانغۇچ، تۇنجى. ② پرىنسىپ. ③ مەنبە. ④ بىلىمنىڭ مەنبەسى.

meber. is. ar. ئېھسان، ياخشىلىق.

meberrat. is. ياخشىلىق ۋە ساۋابلىق ئۈچۈن قىلىنغان ئىش.

meberre. is. ساۋابلىق ئۈچۈن قىلىنغان ئىش.

mebguz. s. ar. نەپرەتلىنىدىغان، كىشىنى ناخۇش قىلىدىغان.

mebhus[1]. s. ar. تىلغا ئېلىنغان، سۆزى قىلىنغان.

mebhus[2]. s. ئەپەس قىسلىقى.

mebhut. s. ھەيران قالغان، ھاڭ - تاڭ قالغان.

mebit. is. ar. كېچىلىك يەر (كېچىنى ئۆتكۈزىدىغان).

mebiz. is. ar. تۇخۇم قويىدىغان نەرسە، تۇخۇمدان.

meblâğ. is. ar. مەبلەغ، پۇل مىقدارى.

meblû. s. ar. يۇتۇلغان، يۇتقان.

meblûl. s. ar. نەم، نەملىك. نەملىشىپ كەتكەن.

mebna. is. ar. ① قۇرۇلۇش مەيدانى، ئۇل. ② قۇرۇلۇش، بىنا.

mebni. s. ar. ① لىقتىن، لىكتىن. ② قىلىنغان، قۇرۇلغان، سېلىنغان:
«Hastalığına mebni gelemedi — كېسەللىكىدىن كېلەلمىدى.»

mébniyen. z. ① يىغىلمىغان، ئۆزۈلمىگەن، تىك تۇرغان. ② بىناغا ئوخشاش.

mebrud. s. ar. سوغۇق، سوۋۇغان.

mebsus[1]. s. ar. ① يېقىملىق. ② پايدىلىق.

mebsus[2]. z. ① كۆرسىتىلگەن. ② ئېچىلغان (كونۋېرتتىكى خەت).

mebsus[3]. s. ar. ئۇقتۇرۇلغان، ھەر كىمگە ئاشكارا بولغان.

mebsut. s. ar. ① تارقالغان، ئېچىلغان. ② تەپسىلىي بايان قىلىنغان.

mebşure. s. ar. بەستىلىك، خۇش پىچىم.

mebtun. s. ar. يۇقۇملۇق دىزىنتېرىيىگە گىرىپتار بولغان.

mebtute. s. ar. «ئۈچ تالاق» بىلەن ئېرىدىن ئاجراشقان ئايال.

mebus. is. ar. ① پارلامېنت ئەزاسى، خەلق ۋەكىلى. ② ئەۋەتىلگەن، يوللانغان.

mebusiyet, – ti. is. → **Mebusluk.**

mebusluk, – ğü. is. خەلق ۋەكىللىكى، پارلامېنت ئەزالىقى.

mebyiz. is. ئانىلىق ئورگانىزمى (ئۆسۈملۈكتە).

mebzul, – lü. s. ar. كۆپ، نۇرغۇن، جىق، تولا.

mebzulen. z. ar. كۆپ مىقدار.

mebzuliyet, – ti. is. كۆپلۈك، جىقلىق، نۇرغۇنلۇق.

mecaa, mecaat. is .ar. ئاچلىق، ئېچىرقىماق.

mecal . is. ar. ① كۈچ، دەرمان، مادار، تاقەت. ② ئىمكان، پۇرسەت.

mecali. is. ar. ئەينەك.

mecâlis. is. ar. مەجلىسلەر، يىغىنلار.

mecalisiz. s. ھالسىز، تاقەتسىز، دەرمانسىز، ھارغىن.

mecalisizlik, – ği. is. ھالسىزلىق، تاقەتسىزلىك، دەرمانسىزلىق، ھارغىنلىق.

mecami[1]**.** is. ar. توپلىنىدىغان يەر، يىغىنلىق.

mecami[2]**.** is. ar. مەجمۇئە، ژۇرنال.

mecanin. is. ar. مەجنۇن، ساراڭ، ئەقلىنى يوقاتقان.

mecari. is. ar. سۇ يولى.

mecaz. is. s. ar. مېتافورا، كىنايە، ئىستىئارە، ئوخشىتىش.

mecazen. z. كىنايە يول بىلەن، كىنايە بىلەن.

mecazi. s. كىنايىلىك.

mecbur. s. ar. ① مەجبۇر. ② سۆز قىلىنىدىن كېيىن قايتا ئەسلىگە كەلگەن. ③ مەمنۇن قىلىنغان، كۆڭلى ئېلىنغان. ④ مەپتۇن، شەيدا، كۆڭلى چۈشكەن.

mecburen. z. ar. مەجبۇرەن، مەجبۇرلۇق بىلەن:

«Bu işi mecburen kabul ettim — بۇ ئىشنى مەجبۇرەن قوبۇل قىلدىم.»

mecburi. s. ar. مەجبۇرىي:

«Mecburi hizmet — مەجبۇرىي خىزمەت.»

mecburiyet, – ti. is. ar. مەجبۇرىيەت.

meccan. s. ar. بىكار، ھەقسىز، پۇلسىز.

meccani. s. ar. ① بىكار، پۇلسىز. ② پۇلسىز يېتىپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

mecd. is. ar. چوڭلۇق، ئۇلۇغلۇق.

mecelle. is. ar. كىتاب، ژۇرنال، مەجەللە.

mecenne. is. ar. ① جىن كۆپ يەر. ② ساراڭلىق.

mecerre. is. ar. سامانيولى.

mechel. s. ar. ① يولسىز چۆل. ② بەلگىسىز، ئېنىقسىز.

meci. is. ar. كېلىش.

mecid. is. ar. بەك ئۇلۇغ.

mecidiye, mecit. s. ar. قەدىمكى تۈركىيىدە قوللىنىلغان يىگىرمە خۇرۇش قىممىتىدىكى كۈمۈش پۇل.

meclâ. is. ar. ئەينەك.

meclis. is. ar. ① مەجلىس، يىغىن. ② مەجلىس ئېچىلىدىغان ئورۇن. ③ ئولتۇرۇشۇش (بەزمە).

meclûbin. is. قولغا ئېلىنغان، تۇتقۇن.

meclûbiyet, – ti. is. تۇتقۇنلۇق.

meclûp. s. ar. ① كەلتۈرۈلگەن، جەلپ قىلىنغان. ② تۇتقۇن.

mecmâ, – ı. is. ar. ① يىغىن ئورنى.

② بىرلىككە كەلگەن نۇقتا.

mecmu, — u. s. ar. ① جەم بولغان. ② ھەممە، پۈتۈن.

mecmua. is. ar. مەجمۇئە، ژۇرنال.

mecmuan. z. ar. ھەممە بىرلىكتە.

mecmuiyet, — ti. is. ar. بىر پۈتۈن، پۈتۈنلۈك.

mecnun, mecnune. s. ar. ① مەجنۇن، ساراڭ، سەۋدايى. ② ئاشىقلىقتىن ئۆزىنى يوقاتقان، شەيدا.

mecnuniyet, — ti. is. ساراڭلىق، مەجنۇنلۇق.

mecra. is. ar. ① سۇ ئېقىنى، سۇ يولى. ② سۈيۈقلۇق ئاققان نو ياكى ئېرىق. ③ ئىشنىڭ يۈرۈشى. ④ ئاخبارات: «Bu iş tabii mecrasından çıktı — بۇ ئىش راسا جايىدا بولدى. Bu havadis hangi mecradan geldi? — بۇ خەۋەر قايسى يوللار بىلەن كەلدى.»

mecruh. is. ar. ① مەجرۇھ، يارىدار. ② رەددىيە.

mecruhin. is. مەجرۇھلار، يارىدارلار.

mecruhiyet, — ti. is. ① يارىدارلىنىش. ② رەت قىلىش.

mecuc. is. ar. «يەجۇج» بىلەن بىرلىكتە قىيامەتتە پەيدا بولىدىغان مەخلۇق.

mecur. is. ar. ① ئىجارىگە بېرىلگەن (مۈلۈك، ھارۋا، ئات). ② ساۋابلىق ئالغان.

mecus. is. fr. ① ئوتقا چوقۇنغۇچى. ② زەردۇشت دىنىدىكىلەر.

meczum¹. s. ar. كەسكىن قارار، قىلىنىشى مۇھەققەق بولغان.

meczum². s. ar. ماخاۋ كېسىلى بولغان.

meczup, — bu. s. ar. ① ئەقلىي ھوشىنى يوقاتقان (بىرى). ② تارتىپ كېتىلگەن، بىر تەرەپكە مايىل بولغان.

meç¹. — çi. is. تۈز ۋە ئىنچىكە قىلىچ (سىڭگۈ ئورنىدا قوللىنىلىدۇ).

meç². is. سۇمبۇل چاچ.

meçhul, — lu. is. ar. نامەلۇم مەجھۇل.

meda. is. ar. ① يىراقلىق، ئۇزاقلىق. ② ئاخىر، ناھايەت. ③ غايە.

medâfin. is. ar. قەبرە، مازار.

medahik. is. ar. كۈلكىلىك نەرسە ياكى ئادەم، ھەيىيار، قىزىقچى.

medahil. is. ar. ① كىرىدىغان يەر. ② ئۆي.

medain. is. ar. شەھەر.

medami. is. ar. ① كۆز. ② كۆز يېشى.

medar. is. ar. ① مۇھىم نۇقتا. ② سەۋەب، ۋاستە. ③ ياردەمچى.

medayih. is. ar. تەقدىرلەشكە ئەرزىيدىغان.

meddah. is. ar. ① مەدداھ. ② مەدھىيلىگۈچى، كۈيلىگۈچى.

meddahlık, — ğı. is. مەدداھلىق، كۈيچىلىك.

medebe. is. ar. توي ئىشى.

medeni. s. ar. ① مەدەنىي. ② شەھەرلىك.

medenileşmek. مەدەنىيلەشمەك.

medenileştirmek. مەدەنىيلەشتۈرمەك.

medeniyet, — ti. is. ar. مەدەنىيەت.

medeniyetsiz. s. ① مەدەنىيەتسىز.

② ۋەھشى، ياۋايى.

meder. is. ar. ① كېسەك. ② يېزا، شەھەر.

medet, – di. is. ar. مەدەت، يار- دەم، يار - يۆلەك.

medfa. is. ar. دوختۇر، تېۋىپ.

medfuât. is. خىراجەت، راسخوت، چىقىم.

medhiyat. is. ar. مەدھىيە، مەدھىيە ئەسەرلىرى.

medhiye. is. ar. → **Methiye.**

medhur. s. ar. قىزغىلاندى.

medhuş. s. ar. قورققان، چۆچۈگەن، ئۈركۈگەن.

medid. s. ar. ئۇزۇن، ئۇزۇن سۈرگەن.

mediha. is. ar. مەدھىيە شېئىرى.

medikal. s. fr. تىببىي.

medkuk. s. ar. ئۇششاق يانچىلغان، ئىنچىكە توغرالغان.

medlûl, – lû. is. ar. ① ئۇقۇم، مەنە، مەزمۇن. ② پاكىت.

medma. is. ar. ① كۆز يېشى بېزى. ② كۆز يېشى.

medrec. is. ar. ① قەدەممۇقەدەم يۇ- قىرىلايدىغان يول. ② پەلەمپەيلىك يول. ③ چىغىر يول. ④ بالداقمۇبالداق ئىلگى- رىلەيدىغان كەسپ.

medrese. is. مەدرىس.

medreseli. s. مەدرىس تالىپلىرى.

medrese · nişin. s. – مەدرىستە يېتىپ قوپقۇچى.

medsus. s. ar. ① ھىيلىلىك، ھىيلە- گەرلىك، ھىيلە ئارىلاشقان. ② كۆمۈكلىك.

meduv. s. ar. تەكلىپ قىلىنغان، چاقىرىلغان.

meduvvin. is. تەكلىپ قىلىنغانلار، چىللانغانلار، چاقىرىلغانلار.

medyun. s. is. ar. قەرزدار.

mefahir. is. ar. خۇشاللىق، مەمنۇنلۇق.

mefasid. is. ar. بۇلغۇنچىلىك، بۇز- غۇنچىلىق.

mefatih. is. ar. ئاچقۇچ، كىلىت.

mefatir. is. ar. ئىپتار قىلماق، ئېغىز ئاچماق (روزىدا).

mefaze. is. ar. قۇملۇق يەر، سەھرا، چۆل - جەزىرە.

mefhum. is. ar. ئۇقۇم، چۈشەنچە، مەنە.

mefkaret. is. ar. يوقسۇللۇق، ھاجەتمەنلىك.

mefkûre. is. ar. غايە، ئىدېئال.

mefkûreci. s. ئىدېئالىست.

mefkûrecilik, – ği. is. ئىدېئالىزم.

mefkut, – tu. s. ar. مەۋجۇت بولمىغان.

mefluç. s. ar. پالەچ، پارالىچ.

mefluk. s. ar. يوقسۇل، بىچارە، چارىسىز.

mefrağ. is. ar. سۈيدۈك ئاققان يېرى.

mefrak. is. ar. باشنىڭ ئەڭ ئۈستى تەرىپى.

mefred. s. ar. زور، بەستلىك.

mefruş. is. ar. ① كۆممەك. ② ئورۇنلاشتۇرماق.

mefruz. s. ar. ئايرىلغان، بۆلۈنگەن: «Çiftlik arazisinden mefruz tarla- lar — دېھقانچىلىق مەيدانىدىن ئايرىل- غان ئېتىزلار.»

mefsedet. is. ar. بۇزغۇنچىلىق، چېتىنە - پاساتلىق.

mefsud. s. ar. قان ئېلىنغان، قان ئېلىندىغان.

mefsuh. s. ar. ① ئەمەلدىن (كۈچتىن) قالدۇرۇلغان. ② بىكار قىلىنغان.

meftah. is. ar. خەزىنە، ئامبار، ساك.

meftuh. s. ar. ① ئېچىقلىق، ئوچۇق. ② قولغا كەلتۈرۈلگەن.

meftam. s. ar. سۈتتىن ئايرىلماق (بالىنى).

meftun. s. ar. مەپتۇن، شەيدا، كۆڭلىنى بەرمەك.

meftur¹. s. ar. مەخلۇقات.

meftur². s. ar. زېرىكمەك، بەزمەك، تويماق.

meful, — lü. s. ar. ئىشلەنگەن.

megagraf. is. رەسىمنى چوڭايتىدىغان سايمان.

megafon. is. yun. ئاۋازنى چوڭايتىدىغان چوڭ كاناي.

megakaryosit, — ti. is. fr. ئۆستىخان ئىلىكىدىكى بەك چوڭ ھۈجەيرە.

megakolon. is. ar. ئادەمنىڭ چوڭ ئۈچەيىنىڭ ئۇزىرىشى ۋە كېڭىيىپ كېتىشى.

megalodonti. is. tıp. چىشنىڭ ھەددىدىن زىيادە چوڭلۇقى.

megalogastri. is fr. ئاشقازاننىڭ چوڭىيىپ كېتىشى.

megalohepatı. is. جىگەرنىڭ چوڭىيىپ كېتىشى.

megalomeli. is. tıp. قول ۋە پۇتنىڭ نورمالسىز چوڭلۇقى.

megalopodi. is. fr. ئاياغنىڭ تاما- مەن ياكى قىسمەن ھەددىدىن تاشقىرى چوڭىيىشى.

megak. is. far. مازار، قەبرە، ئوي- مان، چوڭقۇر.

megametre. is. fr. ① مىڭ كىلو- مېترلىق ئۆلچەم. ② (دېڭىزدا) يەرنىڭ بويلىشىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

megaton. is. fr. بىر مىليون تونن- لىق ئۆلچەم.

megazem. s. fr. پېشانىنىڭ كەڭلىكى بىلەن باش سۆڭىكىنىڭ ئارىسىدىكى نىسبەتكە بېرىلگەن سۈپەت.

meğer. s. far. مەگەر، ئەگەر.

mehabet. is. ar. ھەيۋەت، ھۆرمەت.

mehabetli. s. ar. ھەيۋەتلىك.

mehalik. is. ar. ① خەتەرلىك يەر. ② خەتەرلىك ئىش.

meham. is. ar. ① ئەھمىيەتلىك نەرسە، كېرەكلىك، لازىملىق، زۆرۈر ئىشلار. ② ئويغا سالىدىغان نەرسىلەر.

mehan. s. ar. خورلانغان، خور كەلگەن.

mehanet. is. ar. ھەقىر، كۆزگە ئىلماسلىق.

mehar. is. far. ① تۆگىنىڭ بۇرنىغا ئۆتكۈزۈلگەن چۇلۇك، بۇرۇندۇق. ② تىزگىن

mehaz. is. ar. ① ماتېرىيال مەنبەسى. ② بىر نەرسىنىڭ كېلىش مەنبەسى.

mehhil. is. ar. ئاياللارنىڭ جىنسىي يولى.

mehcur. s. ar. ① يىراقلىق، ئۇزاق- لىق، ئايرىلغان. ② تاشلىنىپ كەتكەن، قوللىنىلمايدىغان:

«Evladından mechur — ئەۋلادى- دىن ئايرىلغان.

Mechur bir söz — تاشلىنىپ كەتكەن سۆز.»

mehd. is. ar. بۆشۈك.

mehdum. s. ar. خاراب، ۋەيران.

meheb. is. ar. بوران ئاغزى.

mehenk. is. → **Mihenk.**

mehere. is. ar. ئۇستىلار.

mehib. s. ar. ① ھەيۋەتلىك، چوڭ. ② قورقۇنچلۇق، خەۋپلىك. ③ يولۋاس.

mehil. is. ar. ۋاقىت، مۇددەت.

mehil. s. ar. قورقۇنچلۇق.

mehin. s. ar. ① خار. ② قەدىرسىز.

mehire[1]. s. ar. تويلۇقى ئېغىر.

mehire[2]. s. ar. ئۇستا، بەك ماھىر (ئايال).

mehleke, mehlike. is. ar. ① خەتەرلىك يەر. ② ھالاك بولىدىغان ئىش.

mehlika. s. far. ئاي يۈزلۈك، گۈزەل.

mehmetçik, – ği. is. تۈرك ئەسكەرلىرىگە بېرىلگەن نام.

mehmus. s. ar. مەخپىي، خۇپىيانە.

mehmusen. z. ئوغرىلىقچە، مەخپىي ھالدا.

mehmuz. s. ar. ① ئەيىپلەنگەن. ② is. دوكۈر.

mehpare, mahpare. is. far. گۈزەل (ئايال).

meht, – di. is. ar. بۆشۈك.

mehtabiye. is. far. ① رەڭدار پوجاڭزا. ② ئاي نۇرىغا ئاتاپ يېزىلغان شېئىر.

mehtap, – bı. is. far. ① ئاي يورۇقى. ② تولۇن ئاي.

meher. is. far. ① ئات باققۇچى. ② خەۋەرچى. ③ قاراۋۇل (چېدىرلارغا قارايدىغان).

mehter.hane. is. far. ① قەدىمىي ساز كۆرۈپپىسى. ② قاماقخانا، تۈرمە.

mehtuk. s. ar. يىرتىق، بۇزۇق.

mehub. s. → **Mehib.**

mehveş. s. is. ئايدەك چىرايلىق، گۈزەل (ئايال).

mehyum. s. ar. ھەيران قالغان، ھاڭ - تاڭ بولغان.

mehzum. s. ar. يېڭىلگەن، بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغان.

mekaid. is. ar. ھىيلە، ئالدام.

mekâmin. is. ar. يوشۇرۇنىدىغان يەر.

mekân. is. ar. ① ماكان، يەر، ئۆي، يۇرت. ② كائىنات.

mekânet, – ti. is. ar. ① ئىقتىدار، كۈچ. ② سالماقلىق، جىددىي.

mekanik. is. yun. ① مېخانىك. ② مېخانىكا (ھەرىكەت ۋە كۈچلەر).

mekanikçilik,– ği. is. **Mekanizm.**

mekanizm. is. fr. مېخانىزم (① ماشىنا. ② ماشىنىنىڭ، ئاپپاراتنىڭ ياكى بىرەر ئەسۋابنىڭ ئۆزىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرگۈچى ئىچكى تۈزۈلمىلىرى).

mekanizma. is. it. ھەرىكەتلەندۈرگۈچ ئاپپارات:

«Tüfeğin mekanizması — مىلتىقنىڭ ھەرىكەتلەندۈرگۈچى قىسمى.»

mekanografi. is. fr. ئېلېكترلەشتۈرۈش ۋە ماشىنىلاشتۇرۇش ھەرىكىتى.

mekarih. is. ar. ① مەكرو نەرسىلەر. ② دەرد، غەم - قايغۇ.

mekarim. is.ar. سېخىيلىك، مەردلىك.

mekarimkâr. s. ar. far. سېخىي، مەرد، قولى ئوچۇق.

mekatib. is. ar. خەتلەر.

mekayil. is. ئاشلىق ئۆلچەش ئەسۋابى.

mekel. is. ar. ① ھايات كەچۈرىدىغان يەر. ② يېمەك ـ ئىچمەك، مەئىشەت.

mekfül. s. ar. كېپىل بولغان، كاپالەتكە ئېلىنغان.

mekhul. s. ar. سۈرمە، سۈرمە تارتقان.

mekide. is. ar. ھىيلە، رىيا.

mekik, – ği. is. far. موكا: «Şehirde arabalar mekik dokuyor — شەھەردە ماشىنىلار باپكارنىڭ موكىسىدەك كېلىپ كېتىپ تۇرىدۇ.»

mekin. s. ar. ئولتۇراقلاشقان، يەرلەشكەن.

mekkar. s. ar. مەككار، ھىيلىگەر.

mekkâre. is. ar. ئىجارىگە ئېلىنغان ھايۋان.

mekkâreci. is. ھايۋان ئىجارىگە ئېلىپ يۈك توشۇغۇچى.

mekkari. is. ھىيلىگەرلىك، مەككارلىق.

mekkas. is. ar. سودىگەرلەردىن باج يىغقۇچى.

Mekke. öz. is. مەككە (سەئۇدى ئەرەبىستانىدا).

meklüm. s. ar. يارىدار.

mekmen. is. ar. مۆكۈنىدىغان يەر، سوقۇنىدىغان يەر.

mekmun. s. ar. مەخپىي، يوشۇرۇن.

mekmure. is. ar. جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولغۇچى ئايال.

meknuz. s. ar. كۆمۈلگەن، يوشۇرۇلغان.

mekonik. s. fr. ئەپيۇن.

mekonizm. is. tıp. ئەپيۇن بىلەن زەھەرلەنگەن.

mekoyum. is. fr. يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقنىڭ قورساق پوقى.

mekr. is. ar. مىكىر، ھىيلە.

mekrub. s. ar. قايغۇلۇق، ھەسرەتلىك.

mekruh. s. ar. ① مەكرۇ (دىنىي ياساق). ② چىركىن، يىرگىنچلىك، پاسكىنا.

meks¹. is. ar. ① سودا بېجى. ② باج ئېلىش.

meks². is. ar. تۇرۇش، كۈتۈش، ساقلاش.

mekseb. is. ar. ① پايدا. ② پايدا كېلىدىغان يەر. ③ پايدا ئېلىش يولى.

meksub. s. ar. ① قولغا كەلتۈرۈلگەن. ② ئادەتلەنگەن، كۆنگەن.

meksuf. s. ar. تۇتۇلغان.

meksur. s. ar. سۇنغان، ئوشتۇلغان.

mekşuf. s. ar. ئوتتۇرىغا قويۇلغان، ئاشكارا قىلىنغان.

mektep, – bi. is. ar. ① مەكتەپ. ② شاگىرتلار. ③ بىر ئۇستىنىڭ مەزھىپى. ④ پاھىشىخانا. ⑤ قاماقخانا، تۈرمە. ⑥ خەت يېزىلىدىغان يەر.

mektepli. is. s. ① مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى. ② مەكتەپتە تەربىيىلەنگەن.

mektum. s. ar. ① مەخپىي تۇتۇلغان. ② ھۆكۈمەتتىن مەخپىي تۇتۇلغان.

mektup, – bu. is. خەت.

mektupçu. is. بىر ۋىلايەت مەركىزىدە خەت ـ چەك ئىشلىرىغا مەسئۇل كىشى.

mektuplaşmak. خەتلەشمەك.

mekül. s. ar. is. ① يېيىلگەن. ② يېمەك.

mekülât. is. يېمەك ـ ئىچمەك، مەئىشەتلەر.

mekzebe. is. ar. يالغان سۆز.

makzum. s. ar. ① غەملىك، ھەسرەت-

لىك. ② سەۋرچان.

mela. is. ar. سەھرا.

melâbe. is. ar. ① ئويۇن. ② ئويۇنچۇق.

melabis. is. ar. كىيىم - كېچەك.

melah. is. far. چېكەتكە.

melahat. is. ar. گۈزەللىك، شىرىنلىك.

melahatlı. s. گۈزەل، تاتلىق، شىرىن.

melahim. îs. ar. ① قانلىق جەڭ، كۈرەش. ② ئۇرۇش مەيدانلىرى.

melaib. is. ar. ① ئويۇن ئوينايدىغان يەر. ② ئويۇن. ③ ئويۇنچۇق.

melâik. is. ar. مالائىكلەر.

melâl. is. ar. جان سىقىلىشى، تەقەززا، تىت - تىت بولۇش.

melalji. is. fr. قول ۋە پۇتتىكى نېرۋا ئاغرىقى.

melâmet. is. ar. ① ئازارلاش. ② ئەيىبلەش.

melan. s. ar. تۇشقۇزۇقلۇق، تولدۇرۇلغان.

melanemi. is. fr. قاننىڭ قارىيىپ كېتىش كېسەللىكى.

melânet, – ti. is. ar. يامانلىق، ئەسكىلىك.

melanoderm. s. fr. قارا تەنلىك.

melanodonti. is. چىشنىڭ قارىيىپ كېتىش كېسەللىكى.

melanoglosi. is. تىلنىڭ قارىلىقى.

melanoz. is. fr. تۈرلۈك ئۆسۈملۈكلەر كېسەللىكىگە بېرىلگەن نام.

melanuri. is. fr. سۈيدۈكنىڭ قارامتۇللىشىشى.

melanurya. is. lat. بىر خىل بېلىق تۈرى (بەدىنى سىزىقلىق كۈمۈش رەڭدە).

melaz. is. ar. يوشۇرۇنىدىغان يەر.

melbes. is. fr. كىيىم - كېچەك.

melbûs. s. ar. كىيىنگەن، كىيىم كىيگەن.

melda. s. ar. ياش (خوتۇن) چوكان.

melduğ. s. يىلان ياكى چايان چاققان.

melek, – ği. is. ar. مەلەك (ئاللا بىلەن ئىنسان ئوتتۇرىسىدا ئەلچىلىك قىلغۇچى).

meleke. is. ar. ئادەتلەنمەك، كۆنمەك، پىشماق.

meleme. is. ① مەرەش (قوي ۋە ئۆچكە). ② s. ھۇرۇن، قولىدىن ئىش كەلمەس.

melemek. مەرىمەك (قوي، ئۆچكە).

meleşmek. بىرلىكتە مەرىمەك، مەرەشمەك.

meleş. is. ئىككى قىزىلىق قوي.

melez. s. شالغۇت:

«Katır bir melez hayvaudir — قېچىر شالغۇت هايۋاندۇر.

Melez dil — شالغۇت تىل ياكى بۇزۇلغان تىل.»

melfuf. s. ar. ① باغلانغان، يۆگەلگەن. ② قوشۇمچە قىلىنغان.

melfuz. s. ar. سۆزلەنگەن، تەلەپپۇز قىلىنغان.

melhame. is. ar. قانلىق كۈرەش.

melhem. is. ar. مەلھەم، قويۇق ياغلىق دورا.

melhub. s. ar. يالقۇنجىغان، تۇتاشقان (ئوت).

melhuf. s. ar. غەمكىن، ھەسرەتلىك.

melik, – ki. is. ar. قىرال، ھۆكۈمدار.

melike. is. ar. مەلىكە (ئايال ھۆكۈمـ

دار ياكى شاھىنىڭ خوتۇنى).

melioydoz. is. fr. ئىنسان ۋە ھايۋانلاردا بولىدىغان يۇقۇملۇق مىكروبلۇق كېسەل.

melit, – ti. is. tıp. مەگىز كېسەللىكى.

melitemi. is. قاندا شېكەر ماددىسىنىڭ كۆپلۈكى.

melkut. s. ar. كوچىغا قويۇۋېتىلگەن بالا.

mellah. is. ar. يەھۇدىي مەھەللىسى.

melodi. is. fr. ① يېقىملىق كۈي، ياخشى ئاڭلىنىدىغان ئاھاڭ. ② ئاھاڭ، مۇقام. ③ مۇزىكا.

melodici. is. ئاھاڭغا سالغۇچى، سازەندە:
«Uygur melodicisi — «ئۇيغۇر سازەندىسى.»

meloman. is. fr. ساز ھەۋەسكارى:
«Uygurlar birer melomandırlar — ئۇيغۇرلار ساز ھەۋەسكارلىرىدۇر.»

melomeli. s. ئارتۇقچە پوت ۋە قول بولۇش.

melon. is. fr. ئەرەنچە ئۈستى يۇمىلاق شەپكە.

meloterapi. is. كېسەلنى ساز ۋە ناخشا بىلەن داۋالاش.

melsa. s. ar. ① تېز (ئەگرى تېقايسىز). ② شاراب.

melsuk. s. ar. چاپلاشتۇرۇلغان، يېپىشتۇرۇلغان.

meltem. is. ياز كۈنلىرى دېڭىزغا قاراپ سوققان شامال.

melûb. s. ar. ئېغىزدىن شۆلگەي ئاققان.

melûf. s. ar. ئادەتلەنگەن، كۆنۈپ قالغان.

melül, – lü. s. ar. ① بىرىنى

قىسىلغان، كۆڭلى يېرىم. ② زېرىككەن، بىزار بولغان.

melum[1]. s. ar. ئازارلانغان، كۆڭلى ئاغرىغان.

melûm[2]. s. كۆڭلى يېرىم، غەمكىن.

melun. s. ar. قارغىشقا كەتكەن، لەنەتكە ئۇچرىغان.

memat, – tı. is. ar. مامات، ئۆلۈم:
«Hayat – memat meselesi — ھايات — مامات مەسىلىسى.»

memba, – ı. is. ① بۇلاق. ② مەنبە.

memduh. s. ar. تەقدىرلەنگەن، كۈيلەنگەن.

meme. is. ئەمچەك، يېلىن.

memeli. s. ئەمچەكلىك:
«Memeliler — ئەمچەكلىك ھايۋانلار.»

memelik, – ği. is. ① يېلىن خالتىسى (ھايۋانلارنىڭ بالىلىرى ئېمىۋالمىسۇن ئۈچۈن). ② ئاياللارنىڭ لىپتىكى، باغىرداق. ③ ئاياللارنىڭ ياسالما ئەمچىكى.

memeliler. is. ئەمچەكلىك ھايۋانلار، سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلار.

memeş. is. كالىنىڭ شۆلگىيى.

memhur. s. ar. تامغىلانغان، مۆھۈرلەنگەن، پېچەت ئۇرۇلغان.

memhus. s. ar. ① پارقىراق، جۇلالانغان. ② ئەتلىك، ئېتى تولۇق.

memhuv. s. يوقالغان.

memil. is. ar. بىر تەرەپكە مايىل بولۇش، بىر تەرەپكە قىڭغىيىش.

memişhane. is. ar. ھاجەتخانا، تەرەتخانا، خالا جاي.

memlaha. is. ar. شورلۇق، شورلۇق يەر.

memleket, – ti. is. ar. ① مەملەكەت. ② يۇرت:
«Kaşkar Ahmedin memleketidir— قەشقەر ئەخمەتنىڭ يۇرتىدۇر.»

memleketli. is. s. ① يۇرتداشلىق. ② ۋەتەنداشلىق.

memlûh. s. ar. تۇزلانغان نەرسىلەر.

memlük, – kü. is. ar. ① قۇل، ئەسىر. ② قۇل ئەسكەرلەر.

memlûkane. z. قۇللارچە.

memlûkiyet, – ti. is. قۇللۇق، ئەسىرلىك.

memnu, – nu. s. ar. مەنئىي قىلىنغان، چەكلەنگەن.

memnuat. is. ar. چەكلەنگەن نەرسىلەر، مەنئىي قىلىنغان نەرسىلەر.

memnun. s. ar. مەمنۇن، خۇشلۇق:
«Sizi gördüğüme çok memnun oldum — سىزنى كۆرگەنلىكىم ئۈچۈن بەك مەمنۇنمەن.»

memnuniyet, – ti. is. ar. مەمنۇنىيەت، خۇشاللىق.

memnuniyetle. خۇشاللىق بىلەن.

memnuniyetsizlik, – ği. is. مەمنۇنىيەتسىزلىك، ناخۇشلۇق.

memnunluk, – ğu. is. ① مەمنۇنلۇق، خۇشاللىق. ② رازىلىق.

memorandum. is. lat. مېمورانىدۇم (خەلقئارا مۇناسىۋەتلەردە بىرەر ھۆكۈمەتنىڭ دىپلوماتىيە يولى بىلەن مۇھاكىمە قىلىش لازىم بولغان مەسىلىلەر يۈزىسىدىن ئۆز نۇقتىئىنەزەرىنى بايان قىلىپ يازغان بايانىنامىسى).

memşa. is. ar. ھاجەتخانا، تەرەتخانا، خالا جاي.

memtul. s. ar. بولقا بىلەن سوقۇلغان.

memtur. s. ar. ئۈستىگە يامغۇر چۈشكەن.

memul, – lu. s. ar. ① ئويلانغان، ئۈمىد قىلىنغان، كۈتۈلگەن. ② ئېھتىمال:
«Bugün gelmeleri memuldur — بۈگۈن كېلىشى ئېھتىمال.»

memun. s. is. ئەمىن، بىخەتەر.

memur. is. ar. ① خىزمەتچى. ② ۋەزىپىسى بولغان.

memuriyet, – ti. is. ar. ① مەمۇرلۇق، خىزمەتچىلىك. ② ۋەزىپە.

men[1]. is. ar. توسۇپ قويماق، توختىتىپ قويماق، مەنئىي قىلماق.

men[2]. is. ar. قىلغان ياخشىلىقىنى باشقا ئۇرماق، مىننەت قىلماق.

menabit. is. ar. يايلاق، ئوتلاق (كۆپلۈك).

menahil. is. ar. ھايۋانلارنى سۇغىرىدىغان يەر.

menahir[1]. is. ar. بۇرۇن تۆشۈكى.

menahir[2]. is. ar. قۇشخانا (ھايۋان ئۆلتۈرىدىغان يەر).

menair. is. ar. مۇنار (كۆپلۈك).

menafi. is. ar. پايدا، مەنپەئەت.

menkıb. is. ar. داستانلار.

manakır. is. ar. ① تاش ئويىمچىلىرىنىڭ سايمانلىرى. ② يىرتقۇچ قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى.

menakir. is. ar. گۇناھ ئىشلار، ئەسكى ئىشلار.

menal. is. ar. ① قولغا كەلتۈرۈلگەن نەرسە، مال - مۈلۈك. ② ئىگە بولماق.

menam. is. ar. ① ئۇيقۇ. ② ياتاق

(ئۆي). ③ چۈش (كۆرمەك).

mename. is. تۆشەك، ئۈستىدە يېتىلىدىغان يەر.

menami. s. ① چۈشكە تەبىر بەرگۈچى. ② تەبىرنامە.

menar. is. ar. مایاك.

menasıb. is. ar. دەرىجە، پەلەمپەي، بالداق.

menasık. is. ar. ئىبادەتخانا.

menasim. is. ar. ① ئالامەت، بەلگە. ② يول.

menasir[1]**.** is. ar. ① تاشچىلارنىڭ قەلىمى. ② يىرتقۇچ قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى.

menasir[2]**.** is. ar. ياغاچچىلارنىڭ ھەرىسى.

menat. is. ar. دار (ئادەم ئاسىدىغان).

menazım. is. ar. رەت، سەپ.

menazil. is. ar. مەنزىللەردىكى قونالغۇ.

menbet, menbit. is. ar. يايلاق، ئوتلاق.

menbuz. z. ھارامزادە (ئاتىسى نامەلۇم).

menca. is. ar. قۇتۇلۇش.

mencat. is. ar. قۇتۇلۇش، ئامانلىققا ئېرىشىش.

mencalâb. is. far. پاسكىنا، سېسىق سۇ.

mencud. s. far. غەمكىن، ھەسرەتلىك.

mencuk. is. ar. ① بايراق مومىسى ۋە مۇنارنىڭ ئۇچىغا قادىلىدىغان كىچىك يېرىم ئاي. ② يامغۇرلۇق، كۈنلۈك. ③ بايراق.

mendeme. is. ar. پۇشايمان قىلىش، پۇشايمان قىلىنغان ئىش.

mendil. is. قول ياغلىقى.

mendirek, — ği. is. yun. قولتۇق (دېڭىزنىڭ).

menecer, menajer. is. ing. باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق، يولباشچىلىق قىلماق.

men. edilmek. ar. مەنئى قىلىنماق، چەكلەنمەك.

men. etmek. مەنئى قىلماق، چەكلىمەك:
«Kötülüğü menetmek gerekir — ئەسكىلىكنى چەكلەش كېرەك.»

menekşe. is. far. بىنەپشە (نابات).

menend. is. far. ① ئوخشاش، ئوخشاشلىق. ② خۇددى، ... دەك،... تەك.

menenjit, — ti. is. مېنىنگىت:
«Henenjit hastalığına yakalandı — مېنىنگىت كېسەللىكىگە گىرىپتار بولدى.»

menevi. s. ar. سپېرما، مەنى.

meneviş. is. نەرسىلەر ئۈستىدىكى سىزىقلار.

menevişli. s. چىمىر – چىمىر، سىزىقلىق.

menfa. is. ar. سۈرگۈن قىلىنىدىغان يەر.

menfaat, — tı. is. مەنپەئەت، پايدا.

menfaatçi. s. is. مەنپەئەتپەرەس، شەخسىي مەنپەئەتچى، ئۆز پايدىسىنى كۆزلەيدىغان.

menfaatli. s. پايدىلىق، مەنپەئەتلىك.

menfaat. perest, — ti. s. مەنپەئەتپەرەس، ئۆز پايدىسىنى كۆزلەيدىغان:
«Menfaatperest olmamali — مەنپەئەتپەرەست بولماسلىق لازىم.»

menfes. is. ar. نەپەس يولى، نەپەس ئالىدىغان يەر.

menfez. is. ar. كىرىش - چىقىش يېرى، تۆشۈك، ئۆتكۈرنىڭ ئاغزى.

menfi. s. ar. ① مەنپىي. ② سۈرگۈن. ③ بولۇشسىز (گىراماتىكىدا).

menfuh. s. ar. ① سېمىز. ② كۆپتۈرۈلگەن، پۈۋلەپ كۆپتۈرۈلگەن.

menfur. s. ar. نەپرەتلىنىدىغان، يىرگىنچلىك:

«Menfur eylemler kinansın — يىرگىنچلىك ھەرىكەتلەر ئەيىپلەنسۇن.»

menfuş. s. ar. تىتىلغان (پاختا، يۇڭ).

mengeç. is. يۇڭ ئېگىرىدىغان سايمان.

mengel. is. زىننەت ئۈچۈن پۇتقا سېلىنىدىغان ھالقا، بىلەيزۈك.

mengene. is. yun. ① سىقىپ ياغ ۋە سۇ چىقىرىدىغان سايمان، جۇۋاز. ② ھەر خىل سىققۇچى، پىرىسلىگۈچى ئۈسكۈنىلەر.

menhar[1]. is. ar. قۇشخانا (ھايۋان ئۆلتۈرىدىغان).

menhar[2]. is. ar. بۇرۇن تۆشۈكى.

menhec. is. ar. ئوچۇق ۋە كەڭ يول.

menhel. is. ar. ①ھايۋانلارنى سۇغىرىدىغان يەر. ② ئۆتەڭ.

menhi. is. ar. دىن چەكلىگەن ئىشلار.

menhidroz. is. fr. ئاياللارنىڭ ھەيز كۆرگەندە ئارتۇقچە تەرلىشى.

menhir. is. تىك ۋە يوغان تاشتىن ياسالغان ئابىدە، مەڭگۈ تاش.

menhir[2]. is. → **Menhar.**

menhiyat. is. دىنىي چەكلىمىلەر.

menhub. s. ar. بۇلاڭ - تالاڭغا ئۇچرىغان، تالانغان.

menhubat. is. بۇلاڭ - تالاڭ قىلىنغان نەرسىلەر.

menhus. s. ar. تەلەيسىز، بەختسىز.

menhuş. s. ar. چايان ۋە يىلان چېقىۋالغان.

menhut. s. ar. يونۇلغان، تاراشلانغان.

meni, — ni. is. ar. مەنئىي:

«Böyle yapmak menidir — مۇنداق قىلىش مەنئىدۇر.»

meni[1]. is. ar. ئۆزۈمچىلىك.

meni[2]. is. ar. مەنىي، سپېرما، ھەشق.

meni[3]. s. ar. ① قولغا كەلتۈرۈش قىيىن بولغان. ② تېپىلغاق.

meniha. is. ar. ھەدىيە، بەخش.

menin. is. ar. چاڭ - توزان.

meningoensefalit. is. fr. مېڭە ۋە ئۇنىڭ پەردىلىرىدىكى كېسەللىك.

meningokok. is. fr. مېنىنگىت مىكروبى.

meningokoksemi. is. fr. قاندا مېنىنگىت مىكروبىنىڭ بولۇشى.

meniş. is. far. تۇغما خاراكتېر، مىجەز، خۇي.

menkibe. is. ar. تارىخىي شەخسلەر توغرىسىدىكى ھېكايەت.

menkibevi. s. ئەپسانىۋى.

menkib. is. ar. قول سۆڭىكىنىڭ مۈرە بىلەن تۇتاشقان يېرى.

menku. s. ar. سۇدا قاينىتىلغان.

menkuat, — tı. is. قاينىتىلغان گىياھ سۈيى.

menkub[1]. s. ar. تېشىلگەن، تېشىك لىك، تېشىك ئېچىلغان.

menkûb[2]. s. ar. ① بەختسىز، تەلەيسىز. ② نەزەردىن چۈشكەن.

menkubiyet, — ti. is. نەزەردىن چۈشمەكلىك، چۈشكۈنلۈك.

menkûha. is. ar. نىكاھلانغان، نىكاھلىق ئايال.

menkul, — lü. s. ar. ① توشۇلغان. ② يۆتكەلگەن. ③ ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ كەلگەن.

menkûlat. is. ① توشۇلغان نەرسىلەر. ② تەپسىر ۋە ھەدىس بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىلىملەر.

menkûp. s. ar. نەزەردىن ۋە ئېتىباردىن چۈشكەن.

menkûr. s. ar. ئىنكار قىلىنغان.

menkus. s. ar. نۇقسان، كەمچىلىك، يېتىشمەسلىك.

menkus. s. ar. ① زىننەتلىك. ② بوياق بېرىلگەن، رەسىم سىزىلغان. ③ گەجدىن ياسالغان نەقىشلىك پەنجىرە.

menkuz. s. ar. بۇزۇلغان، ئىشلىتىشتىن قالغان.

menna. s. ar. توسقۇن بولغان.

mennac. s. ar. مەرد، سېخىي.

men olunmak. چەكلەنمەك، مەنئى قىلىنماق.

menometroraj. is. fr. ھەيز جەرياندا خۇننىڭ كۆپ كېلىشى.

menopoz. is. fr. ئاياللاردا ھەيزنىڭ توختىشى (ھەيز كۆرۈش يېشىدىن ئۆتۈشى).

menoraji. is. fr. ئادەتنىڭ (ھەيزنىڭ) كۆپىيىشى.

menoralji. is. ھەيزنىڭ ئاغرىپ كېلىشى.

menore. is. fr. ھەيزنىڭ نورمال كېلىشى.

menostaksi. is. fr. ھەيز ۋاقتىنىڭ ئۇزىراپ كېتىشى.

menostaz. is. fr. ھەيزنىڭ راۋانسىزلىقى.

mensec. is. ar. توقۇمىچىلىق فابرىكىسى.

mensek. is. ar. ① ئىبادەتخانا. ② ئەرەفاتتا قۇربانلىق سويۇلىدىغان يەر.

mensi. s. ar. ① ئۇنتۇلغان. ② تەرك قىلىنغان، تاشلانغان.

mensim. is. ar. ① يول. ② تۆگە تىزنىقى.

mensiyat. is. ئۇنتۇلغان نەرسە.

mensubat. is. خىزمەتداشلار.

mensubin. is. ① كەسپ ئەھلى. ② بىر ئىش ياكى ئادەم بىلەن مۇناسىۋىتى بولغانلار.

mensubiyet, — ti. is. مەنسۇپلۇق، مۇناسىۋەتلىك.

mensuc. s. ar. توقۇلما نەرسە.

mensusat, — tı. is. توقۇلما نەرسىلەر.

mensuh. s. ar: چىقىرىلغان ھۆكۈمنىڭ بىكار قىلىنىشى.

mensuk. s. ar. رەتلىك تىزىلغان، رەتلەنگەن.

mensup, — bu. s. مەنسۇپ، تەۋە، مۇناسىۋەتلىك:

«Bu derneğe mensup olanlar — بۇ جەمئىيەتكە مەنسۇپ ئادەملەر.»

mensur[1]. s. ar. ① نەسر، نەسر شەكلىدە يېزىلغان. ② چاچما:

«Mensur şiirlar — چاچما شېئىرلار.»

mensur[2]. is. قىلىچ دۈشلى.

menşe, — i. is. ar. ① مەنبە، ئەسلى. ② ئوقۇپ چىققان مەكتەپ،

يېتىشىپ چىققان يەر.

menşur. s. ar. نەشر قىلىنغان.

menteşe. is. far. گىرە، گىرەچە:
«Kapı menteşesi — ئىشىك گىرەسى.»

menun. is. ar. ① ۋاقىت، زامان. ② ئۆلۈم. ③ ئەجەل، ئاقىۋەت، زاۋال.

menus. s. ar. كۆنگەن، ئۈگەنگەن، ئۆزلەشكەن.

menut. s. ar. ① ئېسىلغان، ئېسىقلىق. ② باغلىق، ئائىت.

menvi. is. ar. مەقسەت، غايە، مەقسەت قىلىنغان نەرسە.

menzele. is. ar. ① دەرىجە، رەت. ② بېكەت.

menzil. is. ar. ① مەنزىل، قونالغۇ، ئۆتەڭ. ② ھەربىي قىسىملارنىڭ ئارقا سەپ خىزمىتى. ③ ئىككى مەنزىل ئارىلىقى. ④ پىرچىتا ئاتلىرى تۇرىدىغان يەر.

menzilci. is. ئاتلىق خەت - چەك توشۇغۇچى، پوچتىكەش.

menzile, menzilet. is. ar. ① باسقۇچ، دەرىجە، ئورۇن. ② قونالغۇ يەر.

menzil.hane. is. پوچتىكەشلەرنىڭ ئات يەڭگۈشلەيدىغان يېرى.

menzilli. s. ① قارىغا ئېتىش ئارىلىقى. ② قونالغۇ يېرى.

menzul, — lü. s. ar. قېرىلىق ۋە باشقا سەۋەبلەردىن ماگىلمايدىغان ھالغا كەلگەن.

mephus. is. ar. بۆلۈم، قىسىم (كىتابنىڭ).

mera. is. ar. ① ئوتلاق، يايلاق. ② تېرىلغۇنىڭ ھايۋان بېقىش ئۈچۈن ئايرىلغان قىسمى.

merah[1]. is. ar. بەك خۇشاللىق.

merah[2]. is. ar. ① دەم ئېلىش يېرى، كۆڭۈل ئاچىدىغان يەر. ② يەر، ماكان. ③ ئۇۋا، ئائىلە.

merahil. is. ar. مەنزىل، قونالغۇ، مۇساپىلەر.

merak[1], — kı. is. ar. ① قىزىقىش. ② ھەۋەس، ئىشتىياق. ③ خالاس، ياقتۇرۇش، خۇش. ④ غەم - قايغۇ:
«1. Bu makinanın nasıl çalıştığını merak ettim — بۇ ماشىنىنىڭ قانداق ئىشلەۋاتقانلىقىغا قىزىقتىم.
2. Bahçeye, çiçeğe merakı olmak — باغچىغا، گۈلگە ھەۋەس قىلماق.
3. Mehmedin yemeğe okadar merakı yok — مەھەممەتنىڭ تاماق بىلەن ئانچە خۇشى يوق.
4. Meraktan çatlıyorum, bu çocuk nerde kaldı — كىشىنى غەمدە قويۇپ بۇ بالا نەگە كەتتى (قەيەردە قالدى).»

merak[2]. s. ar. ئاتنىڭ ساغرىسى.

merakıd. is. ar. ① مازار، قەبرە. ② يېتىپ - قوپىدىغان يەر، ئارام ئالىدىغان يەر.

meraki[1]. s. ar. ① پەلەمپەي. ② دەرىجە.

meraki[2]. s. ar. ھەۋەسكار.

meraklanmak. ① قايغۇرماق، ئەندىشە قىلماق. ② مەيۈسلەنمەك، ئېچىنماق.

merakli. s. ① ھەۋەسكار. ② قىزىقىش، ئارزۇ. ③ زەۋق. ④ قايغۇ، غەم. ⑤ ئاشىق:
«1. Meraklı çocuk bütün gün ba-

na soru soruyor — ھەۋەسكار بالا كۆپ بويىچە مەندىن سوئال سورايدۇ.
2. Avâ meraklı adam — ئوۋغا قىزىقىدىغان ئادەم.
3. Yemeğe meraklı — تاماققا زوقى بار.
4. Kitap meraklisi — كىتاب ئاشىقى.»

meraksiz. s. ① غەمسىز، بىغەم. ② ھەۋىسى يوق، ئىشتىياقى يوق.

meral, — li. is. مارال، بۇغىنىڭ چىشىسى.

meralji. is. fr. يوتا ئاغرىقى.

meram. is. ar. ① مەقسەت. ② نىيەت، ئىستەك، ئارزۇ.

merametçi. is. ① ياماقچى (ئۆتۈك). ② كەپشەرچى، داغمالچى.

merametlemek. رېمونت قىلماق، تۈزىمەك، ئوڭشىماق.

merare. is. ar. ئۆت خالتىسى.

merasim. is. ar. ① مۇراسىم. ② نىزام، يول:
«Her işin bir merasimi var — ھەر ئىشنىڭ بىر يولى بولىدۇ.»

merasimsiz. s. مۇراسىمسىز، مۇراسىم ئۆتكۈزمەستىن.

merazibe. is. far. چېگرا قوغدىغۇچىلار.

merbat. is. ar. ① قوي ۋە ئۆچكە باغلايدىغان يەر. ② ئىبادەتخانا (مۇسۇلمانلارنىڭ). ③ موناستىر.

merbut, — tu. s. ar. ① باغلاقلىق. ② باغلاقلىق ئات. ③ بىرىگە باغلىنىپ قالماق.

merbutiyet, — ti. is. ① بىرلىك، ئورتاقلىق. ② ئىشەنچە. ③ مۇناسىۋەت.

mercan. is. ar. مارجان (دېڭىزدىن چىقىدىغان).

mercan. köşk. is. مەرجانكۆش (ئېسىل پۇراقلىق بىرخىل ئۆسۈملۈك).

mercek, — ği. is. مەرجەك (كىنو ۋە رەسىم ئاپپاراتلىرىنىڭ يورۇقلۇقىنى تەڭشەش ئورگىنى).

merci, — i. is. ar. مۇراجىئەت يېرى، ئىلتىماس قىلىنىدىغان يەر.

mercu. s. ar. ① يالۋۇرۇلغان، ئىلتىماس قىلىنغان. ② ئارزۇ قىلىنغان، ئۈمىد قىلىنغان، تىلەنگەن.

mercuh. s. ar. ئۈستۈن تۇتۇلغان، قىممەت بىلىنگەن (قىممەتلىك ھېسابلانغان).

mercum. s. ar. رىجىم جازاسى.

merdan. is. far. مەردلەر، سۆزىدە تۇرىدىغانلار، يىگىتلەر.

merdane[1]. s. far. ① مەردانىلەرچە، مەردلەرچە. ② جاسارەت بىلەن.

merdane[2]. is. ar. نوغۇچ.

merdiven. is. far. ① شوتا. ② تارتما، پەلەمپەي.

merdivenli. s. پەلەمپەيلىك.

merdut. s. ar. ① قوغلانغان، قوغلاندى. ② رەت قىلىنغان، رەددىيە بېرىلگەن.

merdümgiriz. s. far. كىشىگە ئارىلاشمايدىغان، ئادەمدىن قاچىدىغان.

merebe. is. ar. كەسىپ، ئىش، مەشغۇلىيەت.

merde. is. ar. جاھىل.

merek. is. يەم ـ خەشەك قويۇلىدىغان ئۆي.

mergul. s. far. ① تۈرۈلگەن (چاچ).

② قىزىش ئاۋازى. ③ يېقىملىق ئاۋاز.

mergup. s. ar. ياخشى كۆرۈلگەن، يېقىملىق.

merhaba. ar. سالاملاشماق، قارشى ئالماق سۆزى.

merhabalaşmak. سالاملاشماق، سالام بەرمەك.

merhale. is. ar. ① باسقۇچ. ② مەنزىل. ③ ئىككى ئۆتەڭ ئارىلىقى. ④ بىر كۈنلۈك يول:

«Mücadelenin ilk merhalesi — كۈرەشنىڭ بىرىنچى باسقۇچى.»

merhamet, – ti. is. ar. ئىچ ئاغرىتىش:

«Dulkun, Uçkuna merhamet etti — دولقۇن ئۇچقۇنغا ئىچ ئاغرىتتى.»

merhametsiz. s. شەپقەتسىز، باغرى قاتتىقلىق.

merhem. is. ar. → **Melhem.**

merhub. s. ar. ① قورقۇنچلۇق (نەرسە). ② يولۋاس.

merhum. s. ar. مەرھۇم، رەھمەتلىك (ئەر):

«Merhum başbakan — مەرھۇم باش مىنىستىر (زۇڭلى).»

merhume. s. is. مەرھۇمە (ئايال).

merhun. s. ar. رەنىگە قويۇلغان.

merhuz. s. ar. ① يۇيۇلغان. ② تەرلىگەن.

meri[1]. s. ar. كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان.

meri[2]. s. ar. ① يۈرگۈزۈلۈۋاتقان. ② كېيىپ ئۆتىدىغان، نوپۇزلۇق، ھۆرمەتكە ئىگە.

meri. is. ar. تاماق ۋاقتىغا چىلىنى- دىغان كاناي.

meridyen. s. far. مېرىدىئان سىزىقى.

merih. is. öz. كۈرۈد، مارس (يۇلتۇزى).

merinos. is. isp. مېرىنوس (ئىنچىكە يۇڭلۇق قوي).

meriyat. is. كۆرگىلى بولىدىغان نەرسىلەر.

merkat. is. ar. قەبرە، مازار.

merkep. is. ar. ① ئېشەك. ② مىنى- لىدىغان نەرسە. ③ كېمە.

merkepçi. is. كىراغا ئېشەك بەرگۈچى.

merkez. is. ar. ① مەركەز، ئۆزەك. ئوتتۇرا قىسىم، يادرو. ② شەكىل، يېزىل. ③ پايتەخت. ④ نۇقتا:

«1. Heytikar kaşkar şehrimizin merkezidir — ھېيتكار قەشقەر شەھىرى- مىزنىڭ (مەركىزىدە) قاق ئوتتۇرىسىدا.

2. Benim düşüncem bu merkezdedir — مېنىڭ چۈشەنچەم مۇشۇ شەكىلدە.

3. Pekin, Çinin merkezidir — بېيجىڭ جۇڭگونىڭ پايتەختىدۇر.

4. Meselenin ağırlık merkezi — مەسىلىنىڭ ئېغىرلىق نۇقتىسى.»

merkezi. s. ar. مەركىزىي:

«Merkezi nokta — مەركىزىي نۇقتا.

Merkezi radyo — مەركىزىي رادىئو»

merkezileşmek. مەركەزلەشمەك، ئۆزەكلەشمەك.

merkezileştirilmiş. مەركەزلەشتۈرۈل- گەن، ئۆزەكلەشتۈرۈلگەن.

merkeziyet, – ti. is. مەركەزچىلىك، ئۆزەكچىلىك.

merkez. kaç. s. مەركەزدىن قاچقان، مەركەزدىن ئايرىلغان، ئۆزەكتىن قاچقان.

merkezlemek. مەركەزلىمەك، ئۆزەكلەمەك.

merkum. s. ar. ① ئىسمى ئاتالغان. ② يېزىلغان، قەيت قىلىنغان.

merkup, – bu. is. مەسە ئۈستىگە كىيىلىدىغان ئۆتۈك.

merkür. öz. is. مېركۇرىي، ئارزۇ (يۇلتۇزى).

merlıngeç, – cı. is. bot. مەستەكى رۇمى (دەرەخ).

mermer. is. yun. مەرمەر.

mermerci. is. مەرمەر بۇيۇملىرى ئىشلەيدىغان، بولۇپمۇ قەبرە تاشلىرى ياسايدىغان بىرى.

mermercilik, – ği. is. تاشچىلىق ھۈنىرى (سەنئىتى).

mermerşahi. is. ئاق پاختا رەخت.

mermi. is. ar. ئوق: «Top mermisi — «توپ ئوقى.

mermiyat. is. ① ئوقلار. ② ئېتىپ تاشلانغان نەرسىلەر.

mermuz. s. ar. ئىما – ئىشارەت بىلەن بىلدۈرمەك.

mermuzat. is. ئىما – ئىشارەت بىلەن بىلدۈرۈلگەن نەرسە.

merokoksalji. is. fr. ساغرا ئاغرىقى.

merozmi. is. tip. بەزى پۇراقلارنى پۇرىيالماسلىق.

merrat. is. قېتىم، نۆۋەت (كۆپلۈك).

merre. is. ar. قېتىم، نۆۋەت.

merreten. بىر قېتىم، بىر نۆۋەت.

mersa. is. ar. پورت، غارغالتا.

merserize. is. fr. ① خىمىيىۋى ئۇسۇل بىلەن چۇلاندۇرۇلغان پاختا يىپ. ② s. بۇ خىل يىپ بىلەن توقۇلغان توقۇلما.

mersi. fr. «سالامەت بولۇڭ، رەھمەت» دېگەن مەنىدە.

mersin. is. yun. يوپۇرماقلىرى دائىم يېشىل تۇرىدىغان بىر خىل دەرەخ ۋە ئۇنىڭ مېۋىسى.

mersiye. is. ar. مەرسىيە (ۋاپات بولغۇچىغا ئاتاپ يېزىلغان شېئىر ياكى سۆزلەنگەن سۆز).

mersiyehan, mersiyekâr. s. مەرسىيە ئوقۇغۇچى ياكى مەرسىيە سۆزى سۆزلىگۈچى.

mersud. s. ar. ① كۆزىتىش. ② ھېساپلانغان.

mersum. s. ar. ① يېزىلغان. ② ئەسلەنگەن، يادلانغان. ③ ئەنئەنە.

mersumhâr. is. باج يىغقۇچى، باجگىر.

mersus. s. ar. ① قوغۇشۇن بىلەن چىڭىتىلغان. ② چىڭ، پۇختا.

mert. s. far. مەرد، جەسۇر، سۆزىدە تۇرىدىغان.

mertçe. z. مەردلەرچە، باتۇرلارچە.

mertebe. is. ar. ① مەرتىۋە، دەرىجە. ② پەلەمپەي، باسقۇچ. ③ ئۇنۋان. ④ نۆۋەت.

mertek, – ği. is. تۆت بۇرجەك قېلىن پەنەركە.

mertub. s. ar. ① يېڭى. ② نەم: «Mertub sebze — «يېڭى كۆكتات.

mer'ub. s. ar. قورققان، چۆچۈگەن، ئۈركۈگەن.

mer'uben. z. قورققان (چۆچۈگەن) ھالدا.

mervaha. s. ar. تۈزلەڭلىك.

mervi. is. ar. ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرگەن.

merzaga. is. ar. پاتقاقلىق.

merzagan. is. ar. ① جەھەننەم، دوزاخ. ② مازار، قەبرە.

merzat. is. ar. رازى بولماق، خۇشال بولماق.

merzbbum. is. far. ① دۆلەت. ② ۋەتەن، يۇرت.

merzübum. is. far. ئىقلىم، كىلىمات.

mes[1]. is. ar. ① چېقىلىش، تېگىش. ② مەيدانغا كېلىش.

mes[2]. is. isp. چېركاۋلاردا دۇئاغا تەڭكەش قىلىنغان مۇزىكا.

mesabe. is. ar. دەرىجە، ئۇنۋان.

mesaf. is. ar. گىزەككە تىزىلدىغان يەر.

mesafa. is. ar. ئىككى يەر ئارىسىدىكى ئارىلىق، يىراقلىق، ئۇزاقلىق.

mesağ. is. ar. رۇخسەت، ئىجازەت.

mesaha. is. ① يەر ئۆلچەش. ② يەر ئۆلچىمى، يەر كۆلىمى.

mesai. is. ar. خىزمەت، ئەمگەك.

mesaj. is. fr. دۆلەت ئەربابلىرىنىڭ بىر - بىرىگە يازغان خېتى ياكى تەبرىك تېلېگراممىسى، تەبرىك خەت ياكى تەبرىك تېلېگرامما:

«Bay Sunyatsen, Ata Türkün doğum günü dolaysıyla bir mesaj gönderdi- سۇن جۇڭشەن ئەپەندى ئاتا تۈركنىڭ تۇغۇلغان كۈنى مۇناسىۋىتى بىلەن بىر تېلېگرامما ئەۋەتتى.»

mesajeri. is. ar. ① يولۇچىلارنى ۋە ئۇلارنىڭ يۈك - تاقىنى توشۇيدىغان خىزمەت گۇرۇپپىسى. ② بۇ گۇرۇپپا تۇرىدىغان يەر.

mesane. is. ar. سۈيدۈك خالتىسى، دوۋساق.

mesatir. is. ar. ① سىزغۇچ. ② تامچىلارنىڭ ھاندۇۋسى.

mesavi[1]. is. ar. ئەسكىلىك، يامانلىق (كۆپلۈك).

mesavi[2]. is. ar. ئۆي، تۇرار جاي (كۆپلۈك).

mesbaa. is. ar. يىلۋاس قاتارلىق يىرتقۇچ ھايۋانلار كۆپ ئورۇنلاشقان رايون.

mesbuk[1], – ku. s. ① ئارقىدا قالغان. ② ئۆتكەندە بولغان، ئۆتمۈش.

mesbûk[2] s. ar. قېلىپقا تۆكۈلگەن.

mescit. is. ar. مەسچىت.

mescum. is. ar. تۆكۈلگەن، ئاققان.

mescun. is. ar. سولانغان، قامالغان، مەھبۇس.

messur. is. ar. ① تاشقىن (سۇ). ② قىزىق دوخۇپكا، يالقۇنجىغان ئوت.

mesdud. is. ar. پېپىقلىق، ئالدىغا تام سوقۇلغان.

mesel. is. ar. ① مەسەل (ئىبرەت ۋە ئۆلگە ئېلىنىدىغان كىچىك ھېكايە). ② كىنايىلىك سۆز. ③ ئوخشىتىش. ④ ماقال - تەمسىل. ⑤ تەربىيىۋى ئەھمىيەتكە ئىگە ھېكايە.

melelâ. ar. مەسىلەن.

mesele. is. ar. ① مەسىلەن. ② قىيىن ئىش:

«Turislerin oraya gitmeleri şimdi bir maseledir — ساياھەتچىلەرنىڭ ئۇ يەرگە كېتىشى ئەمدى بىر مەسىلىدۇر.»

mesemme. is. تېرىدىكى ئۇششاق تۆشۈكلەر.

meserret, – ti. is. خۇشاللىق.

mesfu. s. ar. كۆز تەگكەن.

mesfuh. is. ar. ① ئېقىتىلغان، تۆكۈل-

گەن. ② تاغنىڭ ئېتىكى.

mesfur. ئىسمى ئاتالغان، ئىسمى قەيت قىلىنغان.

mesh[1]. is. ar. مەسى (تەرەت ئالغاندا).

mesh[2]. is. ar. ① قىياپىتىنى ئۆزگەرتىپ سەتلىشىش. ② باشقىلارنىڭ شېئىرىنى ئۆزگەرتىپ ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش.

meshetmek. ① سىيلىماق. ② ياغلىماق، ياغ سۈرمەك.

meshuf. is. ar. ① سۇغا قانمىغان. ② سۇسىزلىماق.

meshuk. s. ar. يانجىلىپ ئۇندەك هالغا كەلگەن.

meshun. s. ar. ئىسسىتىلغان، يىللىتىلغان، ئىسسىنغان.

meshur. is. ar. سېھىرلەنگەن، جۇدا قىلىنغان.

mesih. is. ar. ① شەكىل ئۆزگەرتكەن. ② ئاجايىپ - غارايىپ.

Mesih. öz. is. پەيغەمبەر.

mesihi. s. ar. ① ئەيسا پەيغەمبەر ئۇممىتى. ② خرىستىئان.

mesil[1]. is. ar. سۇ يولى، سۇنىڭ ئېقىش يولى.

mesil[2]. is. ar. ئوخشاش، كەبى، گويا، خۇددى.

mesina. is. it. بېلىق قارىمىقىنىڭ ئات قىلىدىن ياسالغان يىپى.

mesire. is. ar. ساياھەت (سەيلە) قىلىدىغان يەر، هاۋالىنىدىغان يەر.

mesken. is. ar. ① ئولتۇراق جاي، ئۆي. ② بەزى گۈللەردە ئۇرۇق خالتىسى.

meskenet, – ti. is. ar. ① مىسكىنلىك. ② پەقىرلىق، يوقسۇللۇق. ③ قىلىدىن ئىش كەلمەسلىك.

meskub. s. ar. تېشىلگەن تۆشۈك.

meskûb. s. ar. قېلىپقا تۆكۈلگەن.

meskûkât, – tı is. ar. مەدەن پۇل (كۆپلۈك).

meskûn. s. ar. ① ئادەم ئولتۇرىدىغان (يەر). ② گۈللەپ ياشنىغان.

meslek, – ki. is. ar. ① كەسىپ. ② مەسلەك، يول، سىستېما.

mesleki. s. ar. كەسپىي، كەسىپكە ئائىت.

meslekli. s. كەسىپ ئەھلى، كەسىپ ئىگىسى، مەسلەكلىك.

mesleksiz. s. ① مەسلەكسىز، بىكار تەلەپ، بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتمىغان. ② شاختىن شاخقا قونۇپ يۈرگۈچى.

meslektaş. s. ıs. ar. كەسىپداش، مەسلەكداش.

meslûh. s. ar. تېرىسى سويۇلغان.

meslûl. ar. ① غىلاپىدىن چىقىرىلغان (قىلىچ، پىچاق). ② دىن ئۈچۈن قۇربان بولغان. ③ سىل كېسىلىگە گىرىپتار بولغان.

meslût. s. ar. ① مەغلۇپ، يېڭىلگەن. ② زەئىپ، ئاجىز.

mesmuat. is. ar. بىلىنگەن ۋە ئىشىتىلگەن خەۋەرلەر.

mesmum. s. ar. زەھەرلەنگەن، زەھەرلىك.

mesmumen. z. زەھەرلەنگەن هالدا.

mesmur. s. ar. مىخ بىلەن تۇتتۇرۇلغان.

mesnai. s. ئىككىلىك، ئىككى يۈزلۈك.

mesnet, – di. is. ar. ① تىرەك، دەستەك. ② ئورۇن، ئۇنۋان، دەرىجە، ئاتاق.

mesnevi. is. ar. ئىككىلىك، مەسنەۋى (شېئىرىي شەكىل).

mesnu. s. ar. ① ئىشتىلگەن، ئاڭلانغان. ② ئاڭلاشقا تېگىشلىك.

mesra. is. ar. كېچە سەيرى، كېچىدە يولغا چىقىش.

mesrah. is. ar. ئوتلاق، يايلاق.

mesrebe. is. ar. ① ئوتلاق. ② بەدەندە مەيدىدىن قېرىنغا قەدەر ئۆزارغان تۈكلۈك يەر.

mesrur. s. ar. خۇشاللىق.

messah[1]. s. ar. ئۆلچەپ كەسكۈچى.

messah[2]. ar. ئۇۋۇلاپ داۋالىغۇچى.

messetmek. ar. ھېس قىلماق، تۇيماق: «Ben ihtiyaç messettim — مەن ئېھتىياج ھېس قىلدىم.»

mest[1], **— ti.** s. far. مەست.

~etmek. ① مەست قىلماق. ② بىھوش قىلماق.

~olmak. ① مەست بولماق. ② بىھوش بولماق.

mest[2], **— ti.** is.ar. مەسە (ئاياغ كىيىم).

mestan. is. مەستلەر.

mestane. z. مەستانە، ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا.

mestçi. is. مەسە تىككۈچى.

mestur. is. ar. ئۆرتەلگەن، چۈمكەلگەن، خۇپىيانە.

mesture. is. ar. مەخپىي يول.

mesudiyet, — ti. is. بەختلىك.

mes'ul, — lü. is. ar. مەسئۇل، جاۋابكار.

mesuliyet, — ti. مەسئۇلىيەت، جاۋابكارلىق.

mesuliyetli. is. مەسئۇلىيەتلىك، جاۋابكارلىق.

mesuliyetsiz. s. مەسئۇلىيەتسىز.

mesuliyetsizlik, — ği. is. مەسئۇلىيەتسىزلىك.

mesum. s. ar. گۇناھكار، گۇناھلىق.

me'sur. s. ar. يولى كېسىلگەن، ئەسىر ئېلىنغان.

mesut. s. ar. بەختلىك، بەختىيار: «Mesut bir hayat — بەختلىك تۇرمۇش.»

meşahid. is. ar. شەھىتلىك (كۆپلۈك).

meşahir[1]. is. ar. كۆرگەزمە (كۆپلۈك).

meşahir[2]. is. ar. مۆتىۋەرلەر، نوپۇزلۇقلار.

meşakkat, — tı. is. ar. مۇشەققەت، قىيىن.

meşale. si. ar. ① مەشئەل، ئوتقاش. ② يورۇقلۇق بەرگۈچى سايمان.

meşale . keş. is. ① مەشئەل كۆتۈرگۈچى، تۇتقۇچى. ② رەھبەر.

meşar. is. ar. ھەجگە بارغۇچىلارنىڭ ھاجى بولماستىن بۇرۇن تۇرىدىغان يېرى.

meşari. is. ar. ① يوللار. ② سۇ تۇرۇبىلىرى.

meşarib. is. ar. ① خۇي، مىجەز. ② كۇرۇشكا.

meşayeh. is. ar. ماشايىخ، شەيخلەر.

meşbu, — u. s. ar. ① تولغان، لىق توشقۇزۇلغان. ② تويغان، توق.

meşcu. s. ar. جاسارەتلىك.

meşcuc. s. ar. باش ۋە يۈزىدىن يارىلانغان.

meşdud. s. ar. ① چىڭ باغلانغان. ② پىپەك رەخت.

meşduh. s. ar. ① قۇرۇقشان. ② چۈچۈگەن، ھودۇققان.

meşe. is. دۇب دەرىخى.

meşelik, — ği. is. دۇبزارلىق، دۇب ئورمانلىقى.

meşfer. is. ar. كالپۇك، لەۋ، ئەرىن.

meşgale. is. مەشغۇلىيەت.

meşguf. s. ar. ئاشىق، مەجنۇن، سەۋدا.

meşgul, — lü. s. ar. ① مەشغۇل، شۇ- غۇللىنىش. ② ئويغا پاتماق:

«Müdür şimdi meşguldur — مۇدىر هازىر ئىش بىلەن مەشغۇل.»

meşguliyet, — ti. is. مەشغۇلىيەت.

meşher. is. ar. كۆرگەزمە.

meşhet, — di. is. ar. شېھىتلەر كۆمۈل- گەن جاي.

meşhudat. is. كۆز بىلەن كۆرگەن، تونۇش نەرسىلەر.

meşkum. is. ar. ① جاسارەتلىك. ② شىخ (ئات). ③ قىرقىزنچقا سالغۇچى.

meşhum. s. ar. لىق، تىشقۇزۇقلۇق.

meşhur. s. ar. ① مەشھۇر، تىنۇلغان، ئېتى چىققان، داڭلىق. ② نىپۇزلۇق.

meşhut, meşhude. s. ar. تونۇش.

meşib. is. ar. ياشانماق، قېرىماق، چاچ ۋە ساقىلى ئاقىرىش.

meşime. is. ar. بالىياتقۇ.

meşin. is. far. كۆن، خۇرۇم، شاۋرۇن قاتارلىقلار.

meşinci. is. كۆنچى.

meşinli. s. كۆن بىلەن قاپلانغان:

«Meşinli sandık — كۆن ساندۇق.»

meşiyet, — ti. is. ① ئىرادە، ئارزۇ، تىلەك. ② يۈرۈش.

meşk¹. — ki. is. ar. ① مەشق. ② كۆ- نۈكمە.

meşk². is. far. تۇلۇم (سۇ قاچىلاي- دىغان).

meşkçe. is. كىچىك سۇ تۇلۇمى.

meşkûk, — kü. is. ar. گۇمانلىق، گۇمان پەيدا قىلىدىغان.

meşkûl. is. ar. ① ئۈچ پۇتى ئاق (ئات). ② ئاقساق. ③ ئايىغى چۈشەلگەن.

meşkûr. s. ar. ① مەدھىيىلەنگەن، كۈيلەنگەن. ② رەھمەت ئېيتىشقا ئەر- زىيدىغان.

meşmulat. is. ① ئەتراپى چۆرىدەلگەن، ئىماتىلەنگەن. ② بىر نەرسىنىڭ ئىچى- دىكى نەرسىلەر.

meşmum. s. ar. ① پۇرالغان. ② ئىپار، ئەتىر قاتارلىق پۇراقلىق نەرسە.

meşmumat. is. پۇرالغان نەرسىلەر، ئىپار، ئەتىر قاتارلىق پۇراقلىق نەرسىلەر.

meşra. is. ar. ① چىغىر يول، جىم يول. ② ئېرىق.

meşrep, — bi. is. ar. خۇي، خاراكتېر، ۋەزىيەت:

«Bu adamın meşrebi hoşuma gitmiyor — بۇ ئادەمنىڭ مىجەزى ماڭا ياقمايدۇ.»

meşru, — u. s. ar. ① ھەقلىق، قانۇنىي، يوللۇق. ② ئۈيغۇن.

meşruat. is. قانۇنغا ئۇيغۇن، توغرا.

meşrub, meşrup. s. is. ar. ئىچىلى- دىغان نەرسە. ② ئىچىملىك. ③ ئۇسسۇزلۇق.

meşrubat, — tı. is. ar. ئىچىلىدىغان نەرسىلەر.

meşruh. s. ar. ① شەرھلەنگەن. ② تەپسىلىي چۈشەندۈرۈلگەن.

meşruhat, — tı. is. ar. شەرھ، چۈ- شەندۈرۈش.

meşrut, — tu. s. ar. شەرتلىك.

meşrutiyet,—ti. is. بىر ھۆكۈمدارنىڭ رەھبەرلىكىدىكى پارلامېنت رەھبەرلىكى.

meşta, meştat. is. ar. ① قىشلاق. ② ھەربىي لاگېر.

meşum. s. ar. بەختسىز، تەلەيسىز، ئەسكى.

meşun. s. ar. شالاڭ (چاچ).

meşur. s. ar. ① ئىدراك قىلىنغان، چۈشىنىلگەن. ② بىلىملىك.

meşveret. is. ar. ① پىكىر ئېلىش، كېڭىشىش. ② بىرقانچە كىشىنىڭ يىغىنى.

met, –ddi. is. ar. ① ئۇزىتىش. ② دېڭىز سۈيىنىڭ ئۆرلەپ كۆپىيىشى.

meta, –ı. is. ar. ① تىجارەت مېلى. ② سەرمايە. ③ ئۆي بىساتلىرى. ④ ئالماشتۇرۇش ياكى سېتىش مەقسىتى بىلەن ئىشلەپ چىقارغان نەرسە.

metafizik. is. s. yun. مېتافىزىكا.

metaib. is. ar. ھارغىنلىق، جاپا - مۇشەققەتلىك.

metakroz. is. fr. رەڭنىڭ ئۆزگىرىشى، رەڭ ئۆزگەرتىش.

metal, –li. is. fr. ① مېتال، مەدەن. ② مېتالدىن ياسالغان.

metalib. is. ar. تەلەپلەر، ئىستەكلەر.

metalist. s. fr. مېتال ئىشچىسى.

metalürji. is. fr. مېتاللورگىيە.

metalürjik. s. fr. مېتاللورگىيىلىك: «Metalürjik endüstri— مېتاللورگىيە سانائىتى.»

metanet, – ti. is. چىدام، غەيرەت.

metanetli. s. ar. چىداملىق، غەيرەتلىك.

metanetsiz. s. چىدامسىز، غەيرەتسىز.

metarik. is. ar. ①بولقا، بازغان. ② توقماق، ھاسا. ③ نەيزە.

metelik, –ği. is. yun. ① مېتال پۇل. ② ناھايىتى ئاز.

meteliksiz. s. كەمبەغەل، يوقسۇل.

metenkefal. is. lât. ئارقا مېڭە.

meteorit, –ti. is. ئاسماندىن چۈشىدىغان مەدەن ياكى تاش.

meteorizm. is. fr. مەيدە ۋە ئۈچەيلەردە كۆپ مىقداردا گاز توپلىنىش.

meteorolog. is. fr. مېتېئورولوگىيە ئالىمى.

meteoroloji. is. fr. مېتېئورولوگىيە (ھاۋانى ۋە ھاۋادىكى ھادىسىلەرنى تەكشۈرىدىغان ئىلىم).

metfen. is. ar. قەبرە، گۆر.

metfu, – u. s. بېرىلگەن پۇل.

metfun. s. ar. كۆمۈلگەن، دەپنە قىلىنغان.

meth, medih. is. ar. كۈيلەش، ماختاش، مەدھىيلەش.

methal, –li. is. ar. ① ئىشىكتىن كىرىش يولى. ② ئارىلىشىش، مۇداخىلە قىلىش. ③ بوغۇز ۋە كوچىلارنىڭ كىرىش يېرى. ④ كىرىش سۆز.

methar. is. ar. ئامبار، ئىسكىلات.

meth·etmek. مەدھىيىلىمەك، كۈيلىمەك، ماختىماق.

methiye, medhiye. is. ar. مەدھىيە.

metin[1], – tni. is. ar. تېكىست: «Bu yazının tam metni — بۇ ماقالىنىڭ تولۇق تېكىستى.»

metin[2]. s. ar. مۇستەھكەم، چىڭ، تىز پۈكمەس.

metis[1]. is. fr. مېتىس (جىنسلىرى باشقا ھايۋاندىن تۇغۇلغان ھايۋان)، شالغۇت.

metis[2]. is. fr. ئارىلاشما (توقۇمىچىلىقتا).

metod. is. yun. مېتود، ئۇسۇل.

metodizm. is. fr. مېتودىزم (XVIII- ئەسىردە مەيدانغا كەلگەن دىنىي ئېقىم ۋە خىرىستىئان تەرىقاتى).

metodlu. s. ① مېتودقا ئۇيغۇن، سىستېمىلىق. ② مېتودلۇق:

«Metedlu bir çalışma— سىستېمىلىق بىر خىزمەت.

Metodlu bir adam — مېتودلۇق بىر ئادەم.»

metodoloji. is.fr. مېتودولوگىيە (پەننىڭ بىرەر ساھەسىدە قوللىنىلىدىغان تەتقىقات ئۇسۇللىرىنىڭ يىغىندىسى).

metodsuz. s. ① ئۇسۇلى بولمىغان. ② ئۇسۇلغا دىققەت قىلمايدىغان:

«Metodsuz öğretim — ئۇسۇلسىز ئوقۇتۇش.

Metodsuz öğrenci— ئۇسۇلغا دىققەت قىلمايدىغان ئوقۇغۇچى.»

metralji. is. .tıp. بالىياتقۇ ئاغرىقى.

metrdotel. is. fr. مېھمانخانا ۋە ئاشخانىلاردا خىزمەتچىلەرنى ئىشقا بۇيرۇپ، ئىش قىلدۇرغۇچى.

metre. is. fr. مېتر.

metrez. is. fr. نىكاھسىز خوتۇن.

metro[1]. is. it. مېتر.

metro[2]. is. fr. مېترو (يەر ئاستى تۆمۈر يولى).

metrodini. is. بالىياتقۇ كېسەللىكى ۋە سانجىقى.

metroloji. is. fr. ① ئۆلچەم ئىلمى. ② ئېغىرلىق ۋە ئۆلچەم ھەققىدىكى كىتاب.

metroparalizi. is. بالىياتقۇنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشى.

metropati. is. بالىياتقۇنىڭ بۇزۇقلۇقى، بالىياتقۇ كېسەللىكى.

metroperitonit. is. بالىياتقۇ ۋە قورساق پەردىسى كېسەللىكى.

metropol. is. باشقا دۆلەتلەرنى بېسىۋېلىپ ئۆز مۇستەملىكىسىگە ئايلاندۇرغان ۋە ئۇلارنى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىۋاتقان جاھانگىر دۆلەت، مۇستەملىكىچى.

metraji. is. بالىياتقۇنىڭ قانىشى.

metrosel. is. بالىياتقۇنىڭ ساڭگىلاپ قېلىشى.

metrosistöz. is. بالىياتقۇ ئىچىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

metruk,–kü. s.ar. ① تەرك قىلىنغان. ② قوللانمىغان، ئىشلىتىلمىگەن.

metrukât,–tı. is. ar. ئۆلگۈچىدىن قالغان نەرسىلەر، مىراس، تەگمىش.

metruke. is.ar. ① ئېرى تاشلىۋەتكەن خوتۇن. ② ئېرىدىن ئاجراشقان ئايال.

metrukiyet,–ti. is. ar. ئايرىلىش، بوشىنىش.

met'ub. s.ar. ① ھارغان، ھارغىن. ② بىزار بولغان، زېرىككەن.

metze,metzen. is. ئاۋستىرالىيە ۋە گېرمانىيىلەردە قوللىنىلىدىغان ھەجىم ئۆلچىمى بىرلىكى.

meunet. is. ar. مۇشەققەت، جاپا.

mevad. is.ar. ① كائىناتتىكى مەۋجۇدىيەتلەر. ②ئىشلار. ③ قانۇنلار. ④ ماددىلار.

mevahib. is.ar. ① ئېھسان. ② ئېھسان قىلىنغان نەرسە.

mevaid. is.ar. ① داستىخان. ② تەييار نېمەت.

mevaiz. is. ar. نەسىھەتلەر، تەلىماتلار.

mevkif. is. ar. ①بېكەتلەر، ئۆتەڭلەر. ② ئولتۇرىدىغان يەرلەر.

mevakib. is.ar. گۇرۇھلار، تەشكىلاتلار، جەمئىيەتلەر، ئۇيۇشمىلار.

mevalid[1]**.** is.ar. ① تۇغۇلغان يەر. ② تۇغۇلغان ۋاقىت. ③ مەۋلۇتلار.

mevalid[2]**.** is.ar. ① بوۋاقلار. ② مەۋجۇدات، مەۋجۇت نەرسىلەر.

mevani. is. ar. توسۇق، توسالغۇ.

mevaşi. is. ar. قوي، ئۆچكە ۋە كالا قاتارلىق هايۋانلار.

mevat. is. ar. ① جانسىز نەرسە. ② بوز يەر، ئىگە - چاقىسىز يەر.

mevazin. is. ar. تارازىلار، جىڭلار.

mevbik. is. sm. خەتەرلىك يەر، خەۋپلىك يەر.

mevc. is. ar. دولقۇن.

mevce. is. ar. دولقۇن.

mevcelenmek. دولقۇنلانماق.

mevcudat,–tı. is. ar. مەۋجۇت نەرسىلەر، بار نەرسىلەر.

mevcudiyet,–ti. is. ar. مەۋجۇدىيەت، بارلىق.

mevcut. s. ar. مەۋجۇت، بار.

mevduat,–tı is. ar. ئامانەت نەرسىلەر، ئامانەت پۇللار.

meveddet,–ti. is.ar. ياخشى كۆرۈش، سۆيۈش، سەۋگى.

mevfur. s. ar. كۆپ، جىق، نۇرغۇن، كۆپەيگەن، كۆپەيتىلگەن.

mevhibe. is. ar. سەدىقە، ئېھسان.

mevhil. s. ar. پاتقاقلىق.

mevhun. s. ar. ئاجىز، زەئىپ.

mevid. is.. ar. ① ۋەدە بېرىش، ۋەدە قىلىش. ② ئۇچرىشىش يېرى، كۆرۈشۈش يېرى.

mevize, mevizet, meviza. is. نەسىھەت. ~ **Vermek** — پەند - نەسىھەت قىلماق.

mevki,–i. is. ar. ① يەر، ئورۇن. ② مەخسۇس ئورۇن. ③ مەۋقە.

mevkid. is. ar. ئوچاق.

mevkif. is. ar. بېكەت، تۇرغۇچ، ئىستانسا (پويىز).

mevkip,–bi. is. ar. قوش ئۇۋىسى.

mevkuf. s. ar. ① تۇتقۇن. ② مۇناسىۋەتلىك. ③ تەقدىم قىلىنغان، بېغىشلانغان: «Bütün ümrümü halk davasına mevkuf ettim— پۈتۈن ئۆمرۈمنى خەلق ئىشىغا تەقدىم قىلدىم.»

mevûl. s. ar. ئامانەت قويۇلغان.

mevkut,–tu. is. ar. مۇددەتلىك چىقىدىغان.

mevlâ. is. ar. ① ئىگە. ② تەڭرى. ③ ئازاد قىلغۇچى. ④ سۆزلەش هوقۇقى بولغان.

mevlâne. is.ar. ① مەۋلانە (بەزى ئۇلۇغ ئالىملارغا بېرىلگەن نام). ② ئەپەندىم، جانابىي.

mevlit, mevlüt. is. ar. مەۋلۇت (مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ تۇغۇلغان كېچىسى بولۇپ، قەمەرىيە ئايلىرىدىن رەبىئۇل ئەۋۋەلنىڭ ئون ئىككىسىگە توغرا كېلىدۇ).

mevlût. s.ar. ① يېڭى تۇغۇلغان (بالا). ② ئەر ئىسمى.

mevrus. s. ar. مىراس (نەرسە).

mevrut. s. ar. كەلگەن.

mevsik. is.ar. مۇكەددىشىش، چېشىنىش.

mevsim. is.ar. مەۋسۇم، پەسىل:

«Yazın en sıcak mevsimidir —
يازنىڭ ئەڭ ئىسسىق مەۋسۇمىدۇر.
Yağmur mevsimi — «يامغۇر مەۋسۇمى.
mevsimlik. s. پەسىللىك:
«Ilk bahar ve son baharda giyilen
mevsimlik elbise — ئەتىياز ۋە كۈزدە
كىيىدىغان پەسىللىك كىيىم.»
mevsimsiz. s. ۋاقتى ئوبدان تاللانمىغان،
ۋاقتى كەلمەستىن قىلىنغان.
mevsûk, – ku. s.ar. توغرىلىقىغا ئىشە-
نىلگەن، ئىشەنچلىك.
mevsul, – lü. s.ar ① بىرلەشكەن. ②
ئېرىشكەن.
mevsum. s.ar. ① تامغىلانغان، بەلگە
قىلىنغان. ② نام بېرىلگەن، ئىسىم قويۇلغان.
mevt, – ti. is.ar. ئۆلۈم.
mevta. is.ar. ئۆلۈك.
mevut. s.ar. ① ۋەدە بېرىلگەن.
② ئالدىن بەلگىلەنگەن (توختىتىلغان).
mevvac. s.ar. قاتتىق دولقۇنلۇق.
mevzi, – i. s.ar. ① ئورۇن، پوزىتسىيە،
هالەت، ۋەزىيەت، كۆز قاراش. ② ھەربىي
بازا (جېندى).
mevziî s.ar. چەكلىك، كېڭەيمىگەن.
mevzu, – u. is. ar. ① مەسىلە. ② s.
قويۇلغان، سېلىنغان. ③ s. قۇرۇلغان:
«Bugün hangı mevzu üzerinde
duracağız — بۈگۈن قايسى مەسىلە ئۈستىدە
توختىلىمىز.»
mevzuat, – tı is. ① يۈرگۈزۈلۈۋاتقان
قانۇنلار. ② ساندۇق، تاغار قاتارلىق
نەرسە – كېرەك قاچىلايدىغان نەرسە.
mevzun. s.ar. ① تۈزۈك، كېلىشكەن، قام-
لاشقان، ئويغۇن. ② قاپىيىلىك، ۋەزنىلىك:
«Endamı mevzun adam — تەقى-
تۇرقى قاملاشقان بىر ئادەم.
Mevzun bir söz — «قاپىيىلىك سۆز.
mey. is. شەرقىي ئاناتولىدا قوللىنىلغان
بىر خىل سۇناي.
meya. is.ar. ① يېڭى ۋاقتى. ② يەرگە
تۆكۈلگەن سۇيۇقلۇقنىڭ ئىقىشى.
meyan. is.far. «شۇ ئەسنادا» دېگەن
مەنىدە قوللىنىلىدۇ:
«Bu meyanda o da var — شۇ ئەسنادا
ئۇمۇ بار.»
meyancı s. ۋاستە، ۋاستىچى.
meydan. is.ar. ① مەيدان، ئوچۇقچى-
لىق، ئۈستى ئوچۇق يەر. ② پۇرسەت:
«Yarış meydanı — «مۇسابىقە مەيدانى.
~vermek. پۇرسەت بەرمەك:
meydancı. is. ① قورۇ ۋە باغچىلاردا
تازىلىق ئىشچىسى. ② گۇندىپاي.
meydancık, – ğı. كىچىك مەيدان.
meydani. is.dok. بىر خىل يىپەك رەخت.
meydanlık, – ğı. is. ئوچۇقچىلىق.
meyelân. is.ar. ① ئەگرى. ② يېقىنلىق
(مۇناسىۋەت).
mey. hane. is.far. مەيخانا، قاۋاق-
خانا، هاراقخانا.
meyhaneci. is. قاۋاقخانىچى.
meyil, – yli. is.ar. ① ئىگىلىك، ئەگىم،
خاھىش. ② ھەۋەس قىلىش، قىزىقىش.
③ ئىستەك، ئارزۇ.
meyl. etmek. ① مايىل بولماق،
تەرىپىنى ئالماق، ئىگىلمەك، يېقىنلاشماق.
② خالىماق، قىزىقماق، ياخشى كۆرمەك.
meymene. is. ar. ھەربىي قوشۇننىڭ
ئوڭ قانىتى.
meymenet, – ti. is. ar. ياخشى خۇسۇ-
سىيەت، بەخت تەلەي.

meymenetli. s. بەختلىك، ـ تەلەيلىك.

meymenetsiz. s. تەلەيسىز، بەختسىز.

meymun. s. ar. تەلەيلىك، بەختلىك.

meyn. is. ar. يالغان، يالغان سۆزلەش.

meysere. is.ar. ① بايلىق. ② ھەربىي قوشۇننىڭ سول قانىتى.

meysir. is. ar. بىرخىل قىمار.

meysur. s. ar. ئاسانلاشقان، ئاسان ئىشلەنگەن.

meysurat. is. ئوڭاي نەرسىلەر.

meyt. is. ar. مېيىت، ئۆلۈك.

meyte. is.ar. ① ھايۋان ئۆلۈكى، تاپ. ② ھارام گۆش.

meyus. s.ar. ① مەيۇس. ② ئۈمىدسىز: «Bundan dolayı meyus olmak — بۇ تۈپەيلى مەيۇس بولماق.»

meyusen. z. ئۈمىدسىز ھالدا.

meyusiyet, — ti. is.ar. ئۈمىدسىزلىك.

meyva, meyve. is.far. ① مېۋە. ② پايدا، مەنپەئەت. ③ ياخشى ياكى يامان ئاقىۋەت.

meyvacı. is.far. مېۋە يېتىشتۈرگۈچى ياكى ساتقۇچى.

meyvacılık — ğı. is. ① مېۋە يېتىشتۈرۈش ئىشى. ② مېۋە ئېلىپ ساتقۇچى.

meyva ; dışı. is. مېۋە شۆپۈكى، مېۋە پوستى.

meyvahoş. is·far. مېۋە بازىرى.

meyvalı. s. ① مېۋىلىك. ② مېۋىدىن ئىشلەنگەن. ③ ئىچىدە مېۋە بولغان.

meyvalık, — ğı. ① مېۋە باغچىسى. ② مېۋە قاچىسى. ③ مېۋە ساقلايدىغان يەر.

meyvemsi. s. مېۋىسىمان.

meyvasiz. s. مېۋىسىز، مېۋە بەرمەيدىغان.

meyyal, — li. s. ar. ① ئامراق: «Bu çocuk oyuna meyyaldır — بۇ بالا ئويۇنغا ئامراق.»

meyyit, — ti. is. ar. ① مېيىت، ئۆلۈك. ② بەك ئاجىز، زەئىپ.

meyyitane. z ئۆلۈكتەك، ئۆلۈككە ئوخشاش.

mezabir. is.ar. ① قومۇش. ② قومۇش قەلەم.

mezahim. is. ar. ئەزىيەت، جاپا.

mezahir[1]. is. ar. ① نەرسە كۆرۈنگەن يەرلەر. ② ئېرىشىش.

mezahir[2]. is.ar. گۈللۈك، گۈل باغچىسى.

mezaik. is. ai. تار، قىستاڭ يەر.

mezak. is. ar. ① لەززەت ئېلىش، تەمىنى تېتىش. ② تەم، لەززەت.

mezalik. is. ar. تېيىلغاق يەر.

mezalim. is. ar. ① زۇلۇم. ② ئەدلىيە ئىدارىسى.

mezar. is. ar. مازار، قەبرە.

mezarcı. is. گۆركار، گۆر قازغۇچى.

mezaristan. is.ar. مازارلىق، گۆرلۈك.

mezarlık, — ğı. is. ar. مازارلىق، گۆرلۈك

mezat, — dı. is. ar. ① قىممەت سېتىش. ② ئۆلگۈچى ياكى كۆچۈپ كەتكۈچىنىڭ نەرسە كېرەكلىرىنى سېتىشقا چىقىرىش.

mezatçı. is. قىممەت ساتقۇچى.

mezbaha. is.ar. قۇشخانا.

mezbele. is.ar. ئەخلەتخانا، ئەخلەت، سۈپۈرۈندە.

mezbub. s.ar. ① چىۋىن كۆپ يەر. ② غالجىر، غالجىرلاشقان.

mezbuh. s.ar. ① بوغۇزلانغان. ② قۇر-

بانلىق قىلىنغان.

mezbuhane. ar. far. ئاخىرقى ئۈمىد ۋە ئاخىرقى كۈچ بىلەن:

«Mezbuhane bir karşı koyma — ئاخىرقى كۈچ بىلەن قارشى چىقىش.»

mezbur. ar. ① ئىسمى ئاتالغان (ئىسمى تىلغا ئېلىنغان)، يۇقىرىدا يېزىلغاندەك. ② قەيت قىلىنغان.

mezc. is. ar. ئارىلاشتۇرۇش، ئېلىشتۇرۇش.

mezc . etmek. ئارىلاشتۇرماق، قوشماق، ئېلىشتۇرمەك.

meze. is. ① مەزە (قۇرۇق مېۋە - چېۋە قاتارلىق نەرسىلەر). ② هاراق ئىچكەندە يېيىلىدىغان زاكۇسكا. ③ چاقچاق، هەزىل.

mezec. is. پىشلاق، بېلىق كونسېرۋاسى قاتارلىق زاكۇسكا بولىدىغان نەرسىلەرنى ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

mezelenmek. مەززە قىلماق، چاقچاق قىلىپ كۆڭۈل ئاچماق.

mezelik. s. زاكۇسكا، مەزەلىك.

mezellet, – ti. is. ئېتىبارسىزلىق، هەقىرلىق، خورلۇق.

mezemmet, – ti. is. ar. ① ئەيىبلەمەك. ② ئەيىبلىنىدىغان ئىش.

mezen. is. ar. ① ئۆرپ - ئادەت. ② ئۇسۇل، يول.

mezene. is. ar. ئەزان ئوقۇلىدىغان پەشتاق.

mezenkefalon. is. tıp. ئوتتۇرا مېڭە.

mezensefalit, – ti. is. fr. ئوتتۇرا مېڭە كېسەللىكى.

mezesiz. s. زاكۇسكىسىز، قۇرۇق:

«Şarabı mezesiz içti — هاراقنى قۇرۇق ئىچتى.»

mezhep, – bi. is. ar. ① مەزھەپ، بىر دىندىن بۆلۈنۈپ چىققان تارماق. ② يول.

mezer. is. ar. گۈللۈك (باغچە).

mezid. is. s. ar. ① كۆپىيىش. ② كۆپەيگەن.

mezillet, – ti. is. ① تېيىلغاق (يەر). ② خاتالىشىشقا سەۋەب بولغان نەرسە.

meziyet, – ti. is. ar. ئارتۇقلۇق، ئۈستۈنلۈك، قابىلىيەت.

mezkûr. s. ar. مەزكۇر، يۇقىرىدا ئېيتىلغان.

mezmum. s. ar. سەت كۆرۈنگەن.

mezra. is. ar. ① ئېتىز، تېرىلغۇ يەر.

mezru[1]**.** s. ar. ئۆلچەنگەن (گەز، مېتىر بىلەن).

mezru[2]**.** s. ar. تېرىلغان، تېرىقلىق.

mezruat, – ti. is. ar. زىرائەتلەر.

mezun. s. ar. ① پۈتتۈرگەن (ئوقۇشنى). ② رۇخسەت ئالغان (بىر يەرگە بېرىش ئۈچۈن). ③ قابىلىيەتلىك، هوقۇقلۇق:

« Tarih okulundan mezun — تارىخ مەكتىپىنى پۈتتۈرگەن.

Bunu yapmaya mezun değilim — بۇنى قىلىشقا هوقۇقلۇق ئەمەس.»

mezura. is. it. مېتىر (تىككۈچىلەر قوللىنىدىغان m 1.50 لىك مېتىر).

mezzah. s.ar. هەزىلكەش، قىزىقچى.

mığra. is. zool. يىلانىېلىقنىڭ بىر تۈرى.

mıh. is. far. چوڭ مىخ.

mıhladız. is. ing. ماگنىت.

mıhlamak. ① مىخلىماق. ② بەند قىلىپ قويماق. ③ پىچاق سالماق. ④ ئورناتماق.

mıhî· s. مىخسىمان.

mıhlı. s. ① مىخى بار، مىخلىق. ② مىخلانغان. ③ باغلىق، قاراشلىق.

mıklad. is. ① ئاچقۇچ، قۇلۇپنىڭ تىلى. ② خەزىنە.

mıknatıs. is. ar. ① ماگنىت. ② ماگنىتلىق ماددا.

mıknatısiyet, — ti. is. ماگنىتلىق خۇسۇسىيىتى.

mıknatıslamak. ماگنىتلاشتۇرماق.

mıknatısli. s. ماگنىتلىق.

mıncık, — ğı. is. مۈشۈك قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ تىرناقلىق پەنجىسى.

mıntaka. is. ar. رايون:
«Altay mıntakası — ئالتاي رايونى.»

mınzar. ar. ① ئەينەك (قارايدىغان). ② رېنتگېن.

mırıldamak. پىچىرلىماق، غودۇڭشۇماق.

mırlamak. مىياۋلىماق (مۈشۈك).

mısdak, — kı. is. ar. ① توغرا ۋە ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان نەرسە. ② ئۆلچەم، مىزان.

mısır. is. bot. كۆممىقوناق.

mısırlık, — ğı. s. كۆممىقوناقلىق.

mısır. tavuğu. is. ئۇرۇش توخۇسى، كۈركە.

mıskal. is. ar. قومۇشتىن ياسالغان دۇدۇك.

mıskala. is. ar. مەدەن پارقىرىتىدىغان ئەسۋاب.

mısra, — ı. is. ar. مىسرا، شېئىر-بەيتتە قۇر:
«Bir mısra şiir — بىر مىسرا شېئىر.»

mıstar. is. ar. سىزغۇچ.

mısvat. is. s. ئاۋازنىڭ كۈچى.

mışıl mışıl. ئاۋازسىز ۋە چوڭقۇر نەپەس ئېلىش.

mıthan. is. ar. تېگمەن.

mıtlâk. s. ar. خوتۇن ئېلىپ قويۇۋېتىدىغان.

mıtrab. is. ar. خۇش خۇي (ئادەم).

mıtva. s. ar. ئىتائەتچان.

mıymıntı. s. مىس-مىس:
«Bu çok mıymıntı bir adam — بۇ بەكمۇ مىس-مىس ئادەم.»

mıymıntılık. is. مىس-مىسلىق.

mızfar. s. ar. ① غالىب. ② باراڭغا ياماشقان پېلەك.

mızıka. is.yun. ① ئوركېستىر. ② ئېغىز گارمونى (گارمونكا).

mızıkacı. is. ئېغىز گارمونى چالغۇچى.

mızıkçı. s. چىدىماس (چىدىماسلىق قىلىپ ئويۇن بۇزغۇچى).

mızıkçılık, — ğı. is. چىدىماسلىق (ئويۇندا).

mızırdanmak. چىدىماسلىق قىلماق، نارازىلىق ئاھاڭىدا سۆزلىمەك، ھېچ نەرسىدىن مەمنۇن بولماسلىق.

mızmar. is. ar. ئات بەيگىسى مەيدانى.

mızmız. s. ① ھەر نەرسىدىن قۇسۇر چىقارغۇچى. ② ھەددىدىن ئارتۇق ھۇرۇن.

mızmızlanmak. ھۇرۇنلاشماق.

mızmızlık,—ğı. is. ھۇرۇنلۇق.

mızrak, — ğı. is. ar. نەيزە.

mızraklı. s. نەيزە تۇتقان، نەيزىلىك (ئادەم).

mızraksı. s. نەيزىگە ئوخشىغان، نەيزىسىمان.

mızrap. is. ar. زەخمەك.

mia. is. ar. ئۈچەي.

miad. is. ar. مۇددەت:
«Asker ayakkabısının miadi altı aydır — ئەسكەرلەرنىڭ ئاياغ كىيىمىنى كىيىش مۇددىتى ئالتە ئاي.»

mibzer. is. ar. ئۇرۇق سېلىش ماشىنىسى.

micred. is. ar. ① چىش تازىلاش

ئەسۋابى. ② دوختۇر پىچىقى.

miço. is. it. ① مەيخانا شاگىرتى. ② ئۇششاق - چۈششەك ئىشلاردا ياردەمچى.

mide. is. ar. ① ئاشقازان. ② ئىشتىها: «Midem ameliyattan sonra iyi çalişiyor — ئاشقازىنىم ئوپېراتسىيەدىن كېيىن ياخشى ئىشلەيدىغان بولۇپ كەتتى.»

mideci. is. ئاچكۆز.

midecilik, – ği. ئاچكۆزلۈك.

mideşiz. s. ① ھەرقانداق نەرسىنى يەيدىغان. ② يىرگەنمەيدىغان.

midevi. s. ar. ئاشقازانغا ياقىدىغان.

midhat, – tı. is. ar. مەدھىيىلەش، كۈيلەش.

midilli. is. تۇتى (ئاتنىڭ بىر تۈرى).

midrar. is. سىيىدۈك تۇتالماسلىق، پات - پات ۋە كۆپ سىيدىغان.

midriyaz. is. far. كۆز قارىچۇقىنىڭ داۋاملىق تۈردە نورمالسىز كېڭىيىپ كېتىشى.

midye. is. zool. yun. قۇلۇلە، سەدەپ.

mifreş. is. ar. خەتتاتلارنىڭ پىچىقى (قەلەم ئۇچلايدىغان).

mifreşe. is. قەلەمداننى يېپىپ قويىدىغان لاتا.

mifsad. is. ar. ① قان ئېلىش. ② قان ئېلىش نەشتىرى.

miftah. is. fr. ① ئاچقۇچ (قۇلۇپنىڭ). ② شىپىر بەلگىسى. ③ چەت تىل ئۆگىنىش قوللانمىسى.

mifzal. is. ar. ئەقىل ۋە پەزىلەت ئىگىسى.

mig. is. far. ① بۇلۇت. ② تۇمان.

migren. is. يېرىم باش ئاغرىقى، شەقىقە.

migsei. is. ar. ئىۋرىق، داس قاتارلىق يۇيۇنۇش ئەسۋابلىرى.

migvel. is. ar. خەنجەر، ئىنچىكە قىلىچ.

migzel. is. يىپ ئېگىرىدىغان سايمان.

miğfer. is. ar. تۆمۈر قالپاق، مىس قالپاق.

mih. s. far. چوڭ، ئۇلۇغ.

mihad. is. ar. ① تۆشەك. ② مەرۇزە (كۆرپە ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان قىستا ۋە تار گىلەم).

mihan. s. چوڭلار، ئۇلۇغ ئادەملەر.

mihaniki. is. yun → **Mekanik.**

mihatta. is. ar. خەتتاتلارنىڭ قەلەم ئۇچىنى تازىلايدىغان ئەسۋابى.

mihber. is. ar. فىزىكا ۋە خىمىيە تەجرىبىلىرىدە ئىشلىتىلىدىغان ئەينەك نوكەش، كىچىك يېپىسا شىشە.

mihbere. is. سىياھ قۇتىسى.

mihcem. is. ar. قان بىرىش ئەسۋابى.

mihen. is. ar. مۇشەققەت، جاپا.

mihenk, – ği. is. ar. ① ئالتۇننىڭ ساپلىقىنى تەكشۈرىدىغان تاش. ② بىراۋنىڭ ئەخلاقىنى ئۆلچەيدىغان نەرسىلەر.

mihenkçi. is. سىنچى.

mihfer. is. خەتتاتلار ئىشلىتىدىغان قەلەمتىراش.

mihin, mihine. s. far. ئەڭ چوڭ، ئەڭ ئۇلۇغ.

mihir, – hri. is. far. ① سەۋگى، مۇھەببەت. ② مېھىر ھەققى (نىكاھتا). ③ كۈن.

mihleb. is. ar. يىرتقۇچ ھايۋان پەنجىسى.

mihmandar. is. far. ① مېھماندوست، مېھماندار. ② مېھمانلارنى كۈتكۈچى.

mihmandarlık, – ğı. is. مېھمانلارنى كۈتۈۋېلىش ئىشى، مېھماندارلىق.

mihnet, – ti. is.ar. ① دەرد ـ ئەلەم. ② جاپا مۇشەققەت. ③ بالا ـ قازا، مۇسىبەت، تەلەيسىزلىك.
mihnetli. s. ① غەملىك، دەردلىك. ② جاپاكەش.
mihr¹. is. ar. مېھىر ھەققى (نىكاھتا).
mihr². is. far. كۈن، قۇياش.
mihrace. is. ھىندىستاندا مۇسۇلمان بولمىغان ھۆكۈمدارلارغا بېرىلگەن نام.
mihraf. is. ar. ئېچكى يارىلارنى تەكشۈرۈش ئەسۋابى.
mihrak, – kı. is. مەركەز، مۇھىم نۇقتا، ئاساس.
mihrap, – bı. is. ar. مېھراب (مەسچىتتە).
mihras. is. ar. هاۋانچا.
mihriban. s. far. مېھرىبان، شەپقەتلىك، دوست.
mihribani. is. دوستلۇق.
mihrnaz. s. كۆپ ناز قىلىدىغان.
mihsad. is. ar. ئوغاق.
mihtab. is. ar. پالتا.
mihter. s. far. تېخىمۇ چوڭ، تېخىمۇ ئۇلۇغ.
mihver. is. ar. ① ئوق (هارۋىنىڭ). ② مۇھىم نۇقتا.
mika. is. lât. چىرىمتال.
mikado. is. jop. ① ياپونىيىدە خانلىق سارىيى. ② ياپون خانى. ③ بىرخىل گاز ماشىنىسى. ④ بىرخىل قاتار ئويۇنى.
mikafilit, – ti. is. fr. تەبىئىي ئالىيۇمىن.
mikalı. s. ① ئىچىدە چىرىمتال بولغان. ② چىرىمتالغا ئوخشىغان.
mikâp. is. ar. كۇب:
«Bir metre mikâbı — بىر كۇب مېتر.»
mikat¹. is. مەككە يولىدا ھاجىلارنىڭ ئېھرام كىيىدىغان يېرى.
mikat², – tı. is. بىر ئىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن يەر ۋە ۋاقىت.
mikleme. is. ar. قەلەم قۇتىسى، قەلەمدان.
miknese. is. ar. سۈپۈرگە.
miknet, – ti. is. ar. كۈچ، قۇۋۋەت، قۇدرەت، ئىقتىدار.
miknetli, miknetlü .s. كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك، قۇدرەتلىك.
mikras, mikraz. is. ar. قايچا.
mikranaliz. is. fr. مىكروئانالىز (كىچىك ماددىلارنىڭ خىمىيىۋى ئانالىزى).
mikrob. is. fr. ① مىكروب. ② ساقچى، ژاندارما.
mikrobik. s. مىكروبقا ئائىت.
mikrobiyoloji. is. fr. ئۆسۈملۈكلەر دۇنياسى ۋە هايۋانات دۇنياسىغا دائىر.
mikroblanmak. مىكروبلانماق.
mikroblefarizm. is. كۆز قاپاقلىرىنىڭ زىيادە كىچىكلىكى.
mikroblu. s. مىكروبى بولغان، مىكروب يۇققان، مىكروبلۇق.
~ **ilaç** مىكروبلۇق دورا.
mikrodiseksiyon. is. ئەڭ كىچىك جانلىقلار ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلىدىغان ئوپېراتسىيە.
mikrodenti. is. چىشنىڭ نورمىدىن زىيادە كىچىك بولۇشى.
mikrofil. s. كىچىك يوپۇرماقلىق.
mikrofon. is. fr. مىكروفون.
mikrofoncu. is. فىلىم ئىشلەشتە ۋە تېلېۋىزورغا ئىشلەشتە مىكروفون ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى تېخنىك.
mikrofoni. is. ئاۋازنىڭ ئاجىزلىقى، ئاۋازنىڭ بەلگىلىك ھالدا ئاجىزلىشىشى.

mikrofotoğraf. is. yun. مىكروفوتوگراف (مىكروفىلارنى رەسىمگە ئالىدىغان ئاپپارات).

mikrogram. is. مىكروگرام (بىر مىلىيون گرامىلىق ئېغىرلىق ئۆلچىمى).

mikrogranit, – ti. is. fr. مىكروگرانىت (ناھايىتى ئۇششاق گرانىت).

mikrohepati. is. جىگەرنىڭ كىچىكلىكى.

mikrokori. is. قارىچۇقىنىڭ كىچىك بولۇشى.

mikromasti. ئەمچەكنىڭ نورمىدىن ئارتۇق كىچىك بولۇشى.

mikrometre. is. fr. مىكرومېتر (بىر مېترنىڭ مىليوندىن بىرىگە تەڭ ئۆلچەم).

mikron. is. fr. مىكرون (بىر مېترنىڭ مىليوندىن بىرىگە، بىر مىللىمېترنىڭ مىڭدىن بىرىگە تەڭ ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم).

mikropodi. is. پۇتىنىڭ نورمىدىن كىچىك بولۇشى.

mikropsuz. s. مىكروبسىز.

mikropsuzlandırmak. مىكروبسىزلاندۇرماق.

mikrosefal. s. is. باشنىڭ كىچىك بولۇشى.

mikroseli. is. پاچاقلارنىڭ كىچىك بولۇشى.

mikrosi. is. tıp. قۇلاق قاسقىنىنىڭ كىچىكلىكى.

mikrosomi. is. بەدەنىنىڭ نورمىدىن زىيادە قىسقىلىقى.

mikrospleni. is. تالنىڭ كىچىكلىكى.

mikrostomi. is. ئېغىزنىڭ كىچىكلىكى.

mikrosaniye. is. مىكروسانىيە (بىر سېكۇنتنىڭ مىليوندىن بىرىگە تەڭ ۋاقىت ئۆلچىمى).

miksar. s. ar. ① كۆپ سۆزلەيدىغان، ۋالاقتەككۇر. ② كۆپەيتكەن.

miksefe. is. ar. كېندانساتور (ئىچىگە ئېلېكتر توكى تولدۇرۇلغان ئەسۋاب).

mikser. is. ing. يېمەكلىكلەرنى (قېتىق، سۈت، مېۋە، كۆك سۈيى، ياغ قاتارلىقلارنى) ئارىلاشتۇرىدىغان ماشىنا.

mikşat. is. ar. خەتتاتلارنىڭ قومۇش قەلەملەرنى ئۇچلايدىغان ئەسۋابى.

miktar. is. ar. ① مىقدار، سان. ② بۆلەم، بۆلەك:

«Bir miktar asker gönderildi — بىر تۈركۈم ئەسكەر ئەۋەتىلدى.»

mikyas. is. ar. ئۆلچەم سايمىنى.

mil[1]. is. ing. مىل:

«Evimize daha 40 mil var — ئۆيىمىزگە يەنە 40 مىل بار.»

mil[2]. is. كەلكۈندىن كېيىن ھاسىل بولغان قۇملۇق ۋە لاتقا.

mil[3]. is. ar. ① كۆزگە سۈرمە تارتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئۇستىخان سايمان. ② ئۇچلۇق پولات قەلەم. ③ ئۇچلۇق تاغ چوققىسى.

milâdi. s. ar. مىلادى.

milâhat. is. ar. ① كېمىچىلىك. ② كېمىچىلىك بىلىمى.

mil,aka. is. ar. ① ياغاچ قوشۇق. ② خەتتاتلار ئىشلىتىدىغان كىچىك قوشۇق.

milaka, tıraş. is. ياغاچ قوشۇق ياسىغۇچى.

milât. is. ar. ① مىلاد (ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ تۇغۇلغان كۈنى). ② تۇغۇلغان كۈن.

mildiyu. is. fr. نەملىك دېغى.

milel. is. ar. مىللەتلەر.

milhafe. is. ar. ① يېپىنغان نەرسە. ② يوتقان.

milhez. is. ar. سىياھنى ئىلەشتۈرۈش ئەسۋابى.

miligram. is. fr. مىللىگرام.

mililitre. is. fr. مىللىلىتر (بىر لىتر- نىڭ مىڭدىن بىرى).

milimetre. is. fr. مىللىمېتر.

milimikron. is. fr. مىللىمىكرون.

milis. is. fr. خەلق ئەسكىرى، مىڭبېك:

«Çinde halk milisi çoktur — جۇڭ- گودا خەلق ئەسكىرى كۆپ.»

militan. s. fr. ① بىر پىكىر، كۆز قاراشنىڭ غەلىبىسى ئۈچۈن كۈرەش قىل- غۇچى. ② بىر تەشكىلاتنىڭ ئاكتىپ ئەزاسى:

«Aramızda militan bir dostluk var — ئوتتۇرىمىزدا كۈرەشچان بىر دوستلۇق بار.»

militarist. s. fr. مىلىتارىست.

militarizm. is. fr. مىلىتارىزم.

milik. is. ar. ① مۈلۈك. ② مەملىكەت.

milkati. is. ar. ① قىسقۇچ، لاخشىگىر. ② بالىياتقۇدىن بالىنى قىسىپ ئالىدى- غان سايمان.

milik · bar. is. ing. ئىسپىرتسىز ئىچىملىك.

milik · dar. is. ar. ھۆكۈمدار.

milik · dari. is. ھۆكۈمدارلىق.

millet, — ti. is. ar. ① مىللەت. ② خەلق. ③ ئوخشاش دىنغا ئېتىقاد قىلغان ئىنسانلار. ④ دىن، مەزھەپ:

«Uygur uzun tarihe sahip bir millettir — ئۇيغۇر ئۇزۇن تارىخقا ئىگە بىر مىللەت.

Çin milleti — جۇڭخۇا خەلقى.»

milletler · arası. خەلقئارا:

«Milletler arası ticaret — خەلقئارا تىجارەت. (سودا)»

millet · vekili. is. خەلق ۋەكىلى.

milli. is. ar. ① مىللىي. ② دۆلەت:

«Milli dans — مىللىي ئۇسسۇل.

Milli bayram — دۆلەت بايرىمى.»

millileştirmek. ① دۆلەتلەشتۈرمەك. ② مىللىيلەشتۈرمەك:

«Daireleri millileştirmek gerekir — ئىدارىلەرنى مىللىيلەشتۈرۈش كېرەك.»

milliyet. is. ar. مىللەت:

«Her milliyetten Çin halkı sosyalist yolda israrla yürüyor — جۇڭ- گودىكى ھەر مىللەت خەلقى سوتسىيالىس- تىك يولدا قەتئىيلىك بىلەن مېڭىۋاتىدۇ.»

milliyetçi. is. مىللەتچى.

milliyetçilik, — ği. is. مىللەتچىلىك:

«Sosyalist rejimde milliyetçilik halkın çıkarlarına ters düşer — سوت- سىيالىستىك تۈزۈمدە مىللەتچىلىك قىلىش خەلق مەنپەئەتىگە خىلاپتۇر.»

millet · perver. s. is. مىللەتپەرۋەر.

millet · perverlik, — ği. is. مىل- لەتپەرۋەرلىك.

milliyetsiz. s. مىللەتنى سۆيمەيدىغان.

milliyon. is. ar. ① مىللەتچىلەر. ② ئىرقچىلار.

milyar. is. s. fr. مىليارد.

milyardar. is. s. بايلىقى مىلياردقا يەتكەن ئادەم، ناھايىتى باي ئادەم.

milyun. s. is. مىليون:

«Çindeki milyonlarca insan mesut hayat yaşiyor — جۇڭگودىكى مىليون- لارچە ئىنسان بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرىدۇ.»

milyoner. s. is. مىليونېر:

«Kapitalist ülkelerde milyonerler

çok olmasına rağmen yoksullar da sayısızdir — كاپىتالىستىك مەملىكەتلەردە مىليونېرلار بولغىنىغا قارىماي، كەمبەغەللەرمۇ سان ـ ساناقسىزدۇر.»

mim¹. ar. 24 ① ئەرەبچە ھەرپنىڭ دىنچىسى. ② ئەبجەد ھېسابىدا «40» نى بىلدۈرىدىغان ھەرپ. ③ مۇھەررەم ئېيىنى بىلدۈرىدىغان بەلگە.

mim². is. fr. ① كونا يۇنانلىقلاردا يازغۇچىلارنىڭ ئەنئەنىلەرگە ئاساسەن يازغان خەلق كومېدىيىسى. ② بۇ خىل كومېدىيىدە رول ئالغۇچى.

mimar. is. ar. قۇرۇلۇش مۇتەخەسسىسى:
«Bizde mimarlar çok yetişmeli — بىزدە قۇرۇلۇش مۇتەخەسسىسلىرى كۆپ تەربىيىلىنىشى كېرەك.»

mimari. s. ar. ① بىناكارچىلىق. ② قۇرۇلۇش ئىشىغا ئائىت. ③ بىر بىنانىڭ شەكلى، خۇسۇسىيىتى. ④ شەكىل، مودا.

mimariye. is. s. بىناكارچىلىقتا بېرىلگەن ھەق.

mimarlık, — ğı. is. → Mimari.

mimber. is. مۇنبەر.

mimik. is. fr. ① يىكىرنى قول ۋە يۈت بىلەن ئىپادىلەش سەنئىتى. ② سۆزلىگەندە يۈزدە كۆرۈلگەن ئىپادىلەر. ③ ئويۇنچىلارنىڭ يۈزدىكى ئىپادە ھەرىكىتى.

mimli. s. ar. ئەسكى دەپ تونۇلغان.

mina¹. is. گىربىتسىيىدە قوللىنىلىدىغان ئېغىرلىق ئۆلچىمى.

mina². is. ar. پورت.

mina³. is. far. ① بوتۇلكا، شىشە. ② ئاسمان. ③ سىر (تۆمۈر قاتارلىق مەدەنلەرنى سىرلايدىغان).

minam. is. ar. كۆپ ئېھسان قىلغان.

minare. is. ar. ئەزان ئوقۇلىدىغان پەشتاق، مۇنار.

minarat. is. ar. مۇنارلار.

minassa. is. ar. ① تويدا قىز ئولتۇرىدىغان يەر. ② كۆرگەزمە يېرى.

minbad. z. ar. بۇندىن كېيىن.

minbaz. is. osm. پاختا ئاتقۇچىلارنىڭ كىرىچىنى ئۇرىدىغان توقمىقى.

mindef. is. ar. پاختا ئېتىش، پاختا ئاتقۇچىلارنىڭ سايمىنى.

mindel. s. ar. ① ئاچكۆز، تويماس. ② مۇستەبىت.

minder. is. ar. ① كۆرپە، سېلىنچا. ② پاراستىن ئۈستىدە تەنھەرىكەت قىلىنىدىغان كۆرپە.

mine. is. far. ① مەدەنلەرنى سىرلايدىغان سىر. ② سائەت، كومپاس قاتارلىقلارنىڭ رەقەم، يېزىق ۋە باشقا بەلگىلەر بېرىلگەن يۈزى. ③ نەپىس ئىشلەنگەن نەقىش. ④ چىشنىڭ ئۈستىگە قاپلانغان كىرلىك. ⑤ ئايال ئىسمى.

mineci. is. سىرچى.

minelemek. نەقىشلىمەك:
«Yüzüğü minelemek — ئۈزۈكنى نەقىشلىمەك.»

mineral. s. fr. مىنېرال:
«Mineral maddeler — مىنېرال ماددىلار.»

mineralleştirmek. ① بىر مەدەننى پىشۇرماق (ئوت ۋە باشقا يوللار بىلەن). ② مەدەننى ئېرىتىپ، مەدەن سۈيى قىلماق.

mineralog. is. fr. مىنېرالوگىك (مىنېرال بىلىمىنى تەتقىق قىلغۇچى).

mineraloj. is. fr. مىنېرال بىلىمى. مىنېراللوگىيە.

minerograf. is. fr. مىنېراللارنىڭ تارىخىنى يازغۇچى.

minhac. is. ar. ① چوڭ ۋە كەڭ يول. ② تەدبىر، ئۇسۇل، مېتود، يول.

minhat. is. ar. ياغاچچىلارنىڭ رەندىسى.

mini. is. كىچىك ۋەمازقىلىندىغان(كىشلەرنى).

minibüs. is. كىچىك ئاپتوبۇس، بولكىۋاي.

minicik. s. بەك كىچىك.

minik. s. ھەم كىچىك، ھەم ياخشى كۆرۈنىدىغان.

minimal. s. fr. → **Minimum.**

minimini. s. بەك كىچىك ۋە چىرايلىق.

minimum. is. مىنىمۇم، بىر نەرسىنىڭ بەك كىچىك دەرىجىسى.

minkar. is. ar. ① تاشچىلارنىڭ قەلىمى (سۈمبىسى). ② كىچىك قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى.

minkani. s. تۇمشۇقسىمان.

minkaş. is. ar. ① قىسقۇچ، مۈچۈن. ② تۆمۈر قەلەم.

minnet, – ti. is. ar. مىننەت:
«Mümin minnet duyduğundan dolayı teşekkür etti — مۆمىن مىننەتدار بولـ غانلىقى ئۈچۈن رەھمەت ئېيتتى.»

minnettar. s. ar. مىننەتدار.

minnettarlık, –ğı. is. مىننەتدارلىق.

minser. is. ar. ① يىرتقۇچ قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى. ② تاشچىلارنىڭ قەلىمى (سۈمبىسى).

minstrel. is. ① ساز چالغۇچى ياكى ناخشا ئېيتقۇچى. ② ئوتتۇرا ئەسىرنىڭ مۇزىكىلىق ئويۇنى.

minşar. is. ھەرە (ياغاچچىلارنىڭ).

minşari. s. ھەرىگە ئوخشاش.

mintan. is. far. ① ياقىسىز ۋە ئۇزۇن يەڭلىك ئەرلەر كۆڭلىكى. ② كۆڭلەك ئۈستىگە كىيىلىدىغان يەڭلىك جىلىتكە.

minu. is. ① جەننەت. ② زۇمرەت (تاش). ③ پەلەك، ئاسمان. ④ بوتۇلكا، ئەينەك.

minüskül. is. fr. كىچىك ھەرپ.

minval, – li. is. ar. يول، ئۇسۇل، مېتود.

minyatür, – rü. is. fr. ① كونا زامان كىتابچىلىقىدا نەپىس ئىشلەنگەن رەسىملەرگە بېرىلگەن نام. ② قەغەز، پىل چىشى ۋە باشقا نەرسىلەرگە رەسىم سىزىش ياكى رەسىم ئويۇش سەنئىتى. ③ s. بەك كىچىك.

minyon. s. fr. نازۇك، ئىنچىكە، ئوماق:
«Minyon bir kadın — نازۇك بىر ئايال.»

minzar. is. ar. ئەينەك.

mir[1]. is. far. باشلىق، قوماندان، ئەمىر.

mir[2]. is. rus. رۇس دېھقانلار جەمئىيىتى.

mira. is. ar. رىياكارلىق، ئىككى يۈزلىمىلىك.

mir . ab. is. far. مىراب (سۇ ئىشلىرىغا مەسئۇل خادىم)، كۆكبېشى.

miraç, mirac. ① مىراج (ئىسلام دىنى ئېتىقادى بويىچە مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ ئاسمانغا چىقىپ خۇدا بىلەن كۆرۈشۈشى). ② چىقىدىغان يەر. ③ پەلەمپەي، شوتا.

mirahur. is. قەدىمدە سارايدا ئات باققۇچى، مىراخور.

miralay. is. far. پولكوۋنىك.

mirar. is. ar. نۆۋەت، قېتىم (كۆپلۈك).

miraren. z. قېتىملارچە.

miras. is. ar. ئۆلگۈچىدىن قالغان مال ـ مۈلۈك، مىراس، تەگمىش.

mirasçi. is. ① مىراسخور. ② بىرسىنىڭ ئىشىنى داۋام قىلدۇرغۇچى.

mirasçilik, – ği. is. مىراسخورلۇق.

miras . yedi. is. s. كۆپ مىراس قالغان.

mirat. is. ar. ئەينەك.

mirfak. is. ar. ① جەينەك (قول). ② يېمەك ـ ئىچمەك ئامبىرى ياكى ئاشخانا.

mirfaka. is. ar. جەينەك قويۇلىدىغان كىچىك ياستۇق.

mirfed. is· ar· چوڭ ئاپتۇر.

miri. s. far. ① ھۆكۈمەتنىڭ، خەزىنىنىڭ مالىيەسى. ② دۆلەت خەزىنىسى. ③ ھۆكۈمەت ئالىدىغان باج.

mirkak. is. ar. نىغۇچ.

mirkam. is. ar. ① قەلەم. ② قۇياش سائىتىنىڭ مىلى.

mirkat. ar. پەلەمپەي، تاتما، شوتا.

mirliva. is. far. گېنېرال، بىرىگادىر.

mirsat, – dı. is. ① يۇلتۇزلار تەتقىقاتىدا ئىشلىتىدىغان ئەسۋاب. ② كېمە ۋە پاراخوتنىڭ سۇغا ئاتىدىغان تۆمۈرى. ③ كۆزەت قىلىش يېرى، قاراۋۇل يېرى.

mirveha. is. ar. يەلپۈگۈچ.

miryametre. is. fr· 10 مىڭ مېترلىق كونا ئۆلچەم.

mirza. is. ar. مىرزا (بىر قەبىلەئۇنۋانى).

mis[1]**.** is. ar. ① ئىپار. ② مۇكەممەل، ناھايىتى ياخشى.

~sabunu. ئەتىرسوپۇن.

mis[2]**.** is. ing. شەخسىي ئائىلىلەردە بالا تەربىيىلىگۈچى.

misafir. is. ar. ① مېھمان. ② كۆز ئېقىغا چۈشكەن داغ. ③ مۇساپىر (سەپەر ئۈستىدىكى):

«Bize sık sık misafir geliyor — بىزگە پات ـ پات مېھمان كېلىپ تۇرىدۇ.»

misafir . hane. is. ar – far. مېھمانخانا:

«Konukları misafirhaneye davet etmek — مېھمانلارنى مېھمانخانىغا تەكلىپ قىلىش لازىم.»

misafir.perver. is. ar. مېھماندوست:

«Uygurlar misafirperverdirler — ئۇيغۇرلار مېھماندوست كېلىدۇ.»

misafir.perverlik, – ği. is. مېھماندوستلۇق:

«Biz misafir perverlikle ün almıştik — بىز مېھماندوستلۇق بىلەن شۆھرەت قازانغان.»

misak[1]**.** is. ar. ① ۋەدىلەشمەك، باغلاشماق. ② قەسەم.

misak[2]**.** is. ar. ئىلگىرى سۈرۈش.

misal, – li. is. ar. ① مىسال. ② ئوخشاش، خۇددى. ③ چۈش.

misam. is. ar. بىلەك.

misbah. is. ar. ① چىراغ، لامپا. ② ئەتىگەندە شاراب ئىچىدىغان ئىستاكان.

misbak. is. چىلگە شال.

misbar. is. چىگقۇر يارىلارغا تىقىلىدىغان دورىلانغان داكا.

misen. is. ar. بۆلەي تېشى.

misil, – sli. is. ar. ① ئوخشاشلىق. ② ھەسسە:

«Dünyada bunun misli yoktur — دۇنيادا بۇنىڭ ئوخشاشلىقى يوقتۇر.»

misilleme. is. ياماننغا يامانلىق قىلىش.

misk, – ki. is. ar. ئىپار.

miskal[1], **– li.** is. ar. مىسقال:
«Bir miskal altın — بىر مىسقال
ئالتۇن.»

miskal[2], **miskale.** is. ar. زەرگەرلەر-
نىڭ مەدەننى جۇلالاندۇرىدىغان ئەسۋابى.

miskam. s. ar. ئاغرىقچان.

miskap, – bı. is. ar. سۇمبە.

miskat. is. ar. ① سۇ تۇگى، ئىدىش.
② قەدەھ.

misket[1]. is. fr. ① بىمبا ئىچىدىكى
قوغۇشۇن ۋە تۆمۈر پارچىلىرى. ② بىل-
يارت تېشى.

misket[2]. is. s. ① خۇش خۇي پۇراق-
لىق، پۇراقلىق ئۈزۈم ھارىقى:
«Misket şarabı — پۇراقلىق ھاراق.»

misk. faresi. is. ئىپار چاشقىنى.

misk. geyiği. is. ئىپار كىيىكى.

miski. s. ① ئىپاردەك پۇرايدىغان.
② ئىپاردەك قارا رەڭلىك.

miskin. s. ① قارا رەڭلىك. ② تەر-
كىبىدە ئىپار بولغان.

miskin. s. ar. ① ھەرقانداق ئىش
ئالدىدا ئۇزۇن چىقارمايدىغان، جىمغۇر.
② ھەددىدىن ئارتۇق ھورۇن، مىس -
مىس. ③ ماخاۋ كېسىلىگە ئۇچرىغان.
④ ئاجىز، بىچارە:
«Ne miskin adam — نېمىدېگەن
جىمغۇر ئادەم.
Bırakın şu miskini elinden bir
şey gelmez — قويغىنا! ئۇ
مىس - مىسنى، قولىدىن بىر نەرسە
كەلمەيدۇ.»

miskin. hane. is. ar. ماخاۋ كېسەل-
لىرى توپلانغان يەر.

miskinleşmek. ھورۇنلاشماق.

misk. öküzü. is. ئىپار كالىسى.

misk. sıçanı. is. ئىپار چاشقىنى.

misma. is. ar. ① قۇلاق. ② قۇلاقلىق
(رادىئو ۋە تېلېفون ئاڭلايدىغان). ③ تىڭ-
شىغۇچ (دوختۇرلارنىڭ كېسەل
تەكشۈرىدىغان).

mismar. is. ar. مىخ.

misvak. is. ar. مىسۋاك (مۇسۇلمانلار-
نىڭ چىش يۇيىدىغان ياغاچ چوتكىسى).

misyon. is. fr. ① ۋەزىپە، بىرىگە
يۈكلەنگەن ۋەزىپە. ② ھۆكۈمەت تەرىپى-
دىن بېرىلگەن ۋاقىتلىق ۋەزىپە.

misyoner. is. fr. ① دىن تارقاتقۇچى
پاپا، راھىب. ② بىر پىكىرگە ۋە بىر
غايىگە ئۆزىنى ئاتىغان ۋە بۇنى ئىشقا
ئاشۇرۇشقا كىرىشكەن ئادەم.

miş. is. far. قوي.

mişar. is. ar. ئوندىن بىر.

mişkat. is. ar. قارا چىراغ، لامپا ۋە
شام قويۇش ئۈچۈن تامغا ئويۇلغان ئويۇق.

mişmiş, mişmiş. is. ئۆرۈك ۋە ياۋا
ئۆرۈك.

mişrat[1]. is. ar. دائىم كۈن نۇرى چۈ-
شىدىغان يەر، كۈنگەي.

mişrat[2]. is. ar. ① نەشتەر. ② ئۆت-
كۈر پىچاق.

mişvare. is. ar. ① ھەرە كۆنەكىسى.
② ھەرە كۆنەكىسىدىن ھەسەل ئالىدىغان
سايمان.

mişvar. gâh. is. ar. ① ئات بازىرى.
② ئويۇن كۆرسىتىلىدىغان يەر.

mişvel. is. ar. كىچىك ئوغاق.

mişveli. s. ئوغاقسىمان.

mit. is. fr. ① ئەپسانىلەر. ② خىيالىي.

mitil. is. ① ياستۇق ياكى يوتقان

كىرلىكى. ② ئىككى تەرىپى ئاق، كىرلىكسىز يوتقان.

mitin. is. far. تاشچىلارنىڭ جوتۇسى.

miting. is. ing. زور يىغىن:
«Milli bayramı dolaysıyla Pekinde bir miting yapıldı — دۆلەت بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن بېيجىڭدا زور يىغىن ئۆتكۈزۈلدى.»

mitoloji. is. fr. ئەپسانىلەر ھەققىدىكى بىلىم.

mitoman. s. is. يالغان سۆزلەشنى ئادەت قىلىۋالغان.

mitos. is. yun. ⇒ Mit.

mitra. is. lat. چوڭ جوتۇ.

miyah. is. ar. سۇلار.

miyar. is. ar. ① قىممەتلىك مەدەنلەردە ئېغىرلىقى، قىممىتى ۋە ساپلىقىنى ئايرىيدىغان ئۆلچىگۈچ. ② ئۆلچەم.

miyav. is. مياڭ (مۈشۈك ئاۋازى).

miyavlamak. مياڭلىماق (مۈشۈك).

miyop, — pu. s. is. ① يىراقنى كۆرەلمەيدىغان (كۆز). ② يېقىنىنىلا ئوچۇق كۆرىدىغان (ئادەم).

miz. is. far. ① داستىخان. ② مېھمان.

miza. is. it. دوغا چىققان پۇل.

mizâb. is. ar. سۇ يولى.

mizaç, — çı. is. ar. ① مىجەز، خاراكتېر، خۇي. ② ئىنسان ۋۇجۇدىنىڭ فىزىئولوگىيىلىك تۈزۈلۈشى.

mizaçlı. s. يا ئۇنداق، يا مۇنداق مىجەزى بار.

mizaçsız. s. سالامەتلىكى ياخشى بولمىغان، مىجەزى يوقلۇق، كەيپى يوق.

mizah. is. ar. ① ھەجۋىي، تەنە، كىنايە. ② چاقچاق، ھەزىل.

mizahçı. is. ① ساتىرچى، ھەجۋىيچى، كىنايىچى. ② چاقچاقچى، ھەزىلكەش.

mizahi. s. ساتىرىك ئەسەر، ھەجۋىي ئەسەر.

mizan. is. ar. ① تارازا. ② ئۆلچەم. ③ ئادالەت، باراۋەرلىك. ④ ئەقىل - ئىدراك.

mizansen. is. fr. لىرىك ۋە دراماتىك بىر ئەسەرنى سەھنىلەشتۈرۈش.

mizantrop. s. is. fr. نەزەردىن چۈشكەن، نەپرەتكە ئۇچرىغان:
«Ben mizantropum, toplantılarda bulunamam — مەن نەزەردىن چۈشكەن بىر ئادەم، شۇڭا يىغىلىشلاردا بولالمايمەن.»

mizar. is. ar. ① پەردە. ② توسالغۇ، تۈسۈق. ③ يوپۇق.

miz. ban. is. far. ئۆي ئىگىسى، مېھمان كۈتكۈچى.

mizebbe. is. ar. چىۋىن قورۇغۇچ.

mizer. is. ar. پەشتمال.

mizkâr. is. ar. دائىم ئەركەك تۇغىدىغان چىشى.

mizmar. is. ① نەيگە ئوخشاپ قالىدىغان ساز. ② نەپەس يولى.

mizvae. is. ar. ئەردىن ئەرگە چىقىپ تۇرىدىغان خوتۇن.

mobilya, mobilye. is. it. ئۆي جاھازىلىرى، ئۆي سايمانلىرى.

mobilyacı. is. ① ئۆي جاھازىلىرىنى ياسايدىغان ۋە ساتىدىغان ئادەم. ② ئۆي جاھازىلىرى دۇكىنى.

mobilyalı. s. ئۆي جاھازىلىرى بىلەن جاھازىلانغان.

mobilyasiz. s. ئۆي جاھازىلىرى بىلەن

جاھازىلانمىغان.

moda. is. it. ① مودا، پاسون. ② زامانغا لايىق:

«Elbise modası. — كىيىم پاسونى.
Moda bir şafka — زامانغا لايىق شەپكە.»

model. is. fr. ① مودېل (بىر نەرسىنىڭ نۇسخىسى). ② شەكىل. ③ ئۆرنەك ژۇرنىلى. ④ تىپ، كاتېگورىيە. ⑤ ئوخشاشلىق. ⑥ كىيىم نۇسخىلىرى ژۇرنىلى. ⑦ مەلۇم زامانغا خاس:

«1. Bu elbisenin modelini beğenmedim — بۇ كىيىمنىڭ شەكلىنى ياقتۇرمىدىم.
2. Bu şekli modelden aldım — بۇ شەكىلنى ئۆرنەك ژۇرنىلىدىن ئالدىم.
3. Bu çocuk annesinin modelidir — بۇ بالا ئانىسىنىڭ ئۆزىلا...
4. 1970 modeli bir teyp — 1970 - يىلى ئىشلەنگەن ئۈنئالغۇ.»

modelci. is. مودېل ياسىغۇچى ۋە ھازىرلىغۇچى.

modelcilik, – ği. is. مودېلچىلىك.

modelhane. is. مودېل ياساش ئىشخانىسى.

moderatör, – rü. s. fr. ئاستىلاتقۇچ.

modern. s. fr. زامانىۋى:

«Modern silah — زامانىۋى قورال.»

modernleştirmek. زامانىۋىلاشتۇرماق:

«Çinde dört modernleştirme gerçekleştiriliyor — جۇڭگودا تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش ئىشقا ئاشۇرۇلۇۋاتىدۇ.»

modistra. is. it. تىككۈچى ئايال.

modülasyon. is. fr. ① ئاۋاز ئۆرگۈسى. ② مۇزىكىنىڭ بىر تونىدىن باشقا بىر تونغا ئۆزگىرىشى (نوتىغا).

Moğol. öz. is. موڭغۇل:

«İç moğulistan özerk bölgesi — ئىچكى موڭغۇل ئاپتونوم رايونى.»

mokasen. is. fr. ① پەس پاشنىلىق، بوغقۇچسىز ئاياغ كىيىمى.

mola. is. it. ① ھاردۇق ئېلىش، دەم ئېلىش. ② تېرىنى سۇغا تاشلاش (بېلىقچىلارنىڭ):

«Köye gidinceye kadar iki yerde mola verdik — يېزىغا بېرىشتا ئىككى يەردە ھاردۇق ئالدۇق.»

molas. is. s. كاربوناتلىق قوم تېشى، كاربوناتلىق قوم تېشىدىن ھاسىل بولغان.

molekül, – lü. is. fr. مولېكۇلا، زەررىچە.

moleskin. is. ing. ① ئەستەر قىلىدىغان تۈۋىتلىك رەخت. ② پارقىرىتىلغان مەخسۇس پاختىلىق رەخت.

molla. is. ar. ① موللا، چوڭ قازى، چوڭ ئالىم. ② مەدرىس ئوقۇغۇچىسى، تالىپ.

«Türk mollası — تۈرك ئالىمى.»

moloz. is. yun. ① توپا، خىش ئارىلاشقان تاش پارچىلىرى. ② قۇرۇلۇش ئورنىدىكى ئەخلەتلەر. ③ s. قىممەتسىز، ئىشقا يارىمايدىغان.

molozcu. is. قۇرۇلۇش ئورنىدىكى كېرەكسىز تاش - توپىلارنى توشۇغۇچى.

molozlaşmak. ① سەتلەشمەك. ② قېرىلاشماق:

«Ona bak epeyce molozlaşmiş — ئۇنىڭغا قارىغىنا، خېلىلا قېرىپتۇ.»

molozluk, – ğu. is. كېرەكسىز تاشلار بىلەن تولۇپ كەتكەن توپا

دۆۋسى.

mona. is. ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق مايمۇن.

monark. is. fr. مونارخىيە باشلىقى.

monarşi. is. fr. مونارخىيە (يەككە ھاكىمىيەتچىلىك).

monarşist. is. fr. مونارخىيە تەرەپدارى، مونارخىيىلىك دۆلەت تۈزۈمىنىڭ تەرەپدارى.

monarşizm. is. fr. مونارخىزم.

moncuk, –ğu. is. ① تىلتۇمار (كۆز، تىل، تەگمىسۇن دېگەن نىيەت بىلەن بويۇنغا ئېسىۋالىدىغان مونچاق). ② زىننەت ئۈچۈن بويۇنغا ئېسىلىدىغان تۈرلۈك قىممەتباھا تاشلار.

monden. s. fr. ① ئويۇن - تاماشا ئۈچۈن دائىما بىر يەرگە توپلانغانلار، ياسىنىدىغانلار. ② ئويۇن - تاماشىنى ياخشى كۆرىدىغان. ③ ھەۋەسكە، ئويۇن - تاماشىغا بېرىلگەن.

mongo. is. مونگغۇلىيىنىڭ پۇل بىرلىكى.

mongos. is. بىر ئەمچەكلىك مايمۇن.

monitön, – rü. is. fr. ① ئەقىل ئۆگەتكۈچى ياكى دەرس بەرگۈچى. ② تەنھەرىكەت ئۆگەتكۈچى.

monizm. is. fr. مونىزم (بىرچىلىك دۇنيانىڭ نېگىزىنى روھ دەپ بىلىدىغان پەلسەپىۋى تەلىمات).

monodram. is. يالغۇز ناخشىچى ئۈچۈن يېزىلغان ئوپېرا.

monogam. s. fr. ئۆمرىدە بىرلا قېتىم ئۆيلەنگەن ياكى تۇرمۇشقا چىققان.

monografi. is. fr. مونوگرافىيە (ئالاھىدە بىر مەسىلىنى ياكى بىرەر تېمىنى ھەر تەرەپتىن تەتقىق قىلىشقا بېغىشلانغان ئىلمىي ئەسەر).

monokl, –lü. is. fr. يالغۇز كۆزلۈك كۆزەينەك.

monolog. is. fr. مونولوگ (سەھنىدە، بولۇپمۇ دراما ئەسەرلىرىدە رول ئالغۇچىلاردىن بىرىنىڭ باشقىلارغا يەنى باشقا رولداردىكى ئارتىسلارغا ياكى يالغۇز ئۆزىگە ۋە ياكى تاماشىچىلارغا قارىتا سۆزلىگەن نۇتقى).

monopil. s. يالغۇز ئىشىكلىك.

monotip. is. lat. ھەرپ تىزىش ماشىنىسى.

monoton. s. fr. تەكشىلەنگەن، ئوخشاش چىققان (ئاۋاز)، تەككەش قىلىنغان.

monoroy. is. يالغۇز رېلىس ئۈستىدە ماڭىدىغان قاتناش ۋاستىسى.

monosikl. is. fr. سېرىكچىلارنىڭ يالغۇز چاقلىق ۋېلىسىپىتى.

monoteizm. is. بىر خۇدالىق.

monsenyör, – rü. is. fr. بىر ھۆكۈمدار ئائىلىنىڭ شاھزادىلىرىگە، پاپىلارغا ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك دىنىي ئادەملەرگە بېرىلگەن ئاتاق، ئۇنۋان.

monşer. fr. دوستۇم.

montaj. is. fr. ① ھەر تۈرلۈك ماشىنا ۋە ئۈسكۈنىلەرنى ياكى بىر كارخانىنىڭ ئايرىم - ئايرىم قىسىملىرىنى بەلگىلىك بىر پىلان ئاساسىدا جاي - جايىغا قويۇپ ئورنىتىش، يىغىپ تەييار ھالغا كەلتۈرۈش. ② سەھنە ئەسىرى ياكى باشقا ئەدەبىي ئەسەرلەردە ئېپىزوت ۋە پارچىلارنى ئاجرىتىۋېلىپ بىر - بىرىگە ئۇلاپ تەرتىپكە سېلىپ قىسقا بىر ئەسەر يارىتىش.

mor. s. سۆسۈن (رەڭ).

moral. is. fr. مەنىۋى كۈچ.
morarmak. ① سۆسۈن رەڭگە كىرمەك. ② تاتىرىپ كەتمەك. ③ كۆكىرىپ كەتمەك:
«Yüzü birden bire morardı — يۈزى بىردىنلا تاتىرىپ كەتتى.
Soğuktan dodakları morardı — سوغۇقتىن كالپۇكلىرى كۆكىرىپ كەتتى.»
morartmak. سۆسۈن رەڭ بەرمەك.
moratoryum. is. lat. ئۇرۇش ياكى بوھران تۈپەيلىدىن خەلق ئۈستىدىكى قەرزلەرنىڭ ھۆكۈمەت تەرىپىدىن كېچىكتۈرۈلۈشى.
marfoloji. is. fr. مورفولوگىيە (① ئورگانىزىملارنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە شەكلى توغرىسىدىكى ئىلىم. ② گراماتىكىنىڭ سۆز تۈرلىرى، سۆزلەرنىڭ ئۆزگىرىشى توغرىسىدىكى بۆلۈمى).
morfolojik. s. مورفولوگىيىلىك.
morina. is. يېغى ئۈچۈن ئوۋلىنىدىغان بېلىق.
mors. is. fr. شىمالىي دېڭىزدا ياشايدىغان سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، دېڭىز پىلى.
mort. s. is. fr. ① ئۆلگەن، ئۆلۈك. ② ئۆلۈم.
mort. s. ئۆلگەن.
mortlamak. ئۆلمەك:
«Çoktan mortladı — ئۇززۇندىن بېرى ئۆلگەن.»
mortlatmak. ① ئۆلتۈرمەك. ② ئۆتنۈۋالماق.
morto. is. it. ئۆلمەك.
mortocu. is. ① تاۋۇت كۆتۈرگۈچى. ② ئۆلۈم - يېتىمدە ئايەت ئوقۇپ تۇرمۇش كەچۈرگۈچى. ③ ئىمام. ④ تاۋۇت هارۋىسى.
moruk. is. erm. بوۋاي، ياشانغان قېرى.
moruklamak, moruklaşmak. قېرىماق، ياشانماق:
«Seni görmiyeli iyice moruklamışsın — سېنى كۆرمىگەندىن بېرى خېلىلا قېرىپسەن.»
moskof. is. ① ئىلگىرى دوستلارغا بېرىلگەن نام. ② موسكۋالىق. ③ رۇسلار. ④ ئىنسابسىز، مەرھەمەتسىز زالىم.
mosmor. s. ① پۈتۈنلەي سۆسۈن، ② ھەممە يېرى بىنەپشە رەڭ. ③ ئىزا تارتماق.
mostra. is. it. ① ئۈلگە، نۇسخا، ئەۋرىشكە. ② ئوۋلىنىدىغان قۇشلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلىش ئۈچۈن دوراش.
motel. is. fr. ئاپتوبۇس ۋە ئاپتوموبىل بىلەن سەپەر قىلغۇچىلار ئۈچۈن تەييارلانغان كىچىك مېھمانخانا.
motiç. is. fr. ① سېيۇرتىنىڭ تەركىبى ئېلېمېنتى، ئەسەرنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى. ② ئاھاڭ، كۈي.
motive etmek. ھەرىكەت قىلدۇرماق، ھەرىكەتكە كەلتۈرمەك.
motor, motör. is. fr. ماتور.
motor bot, — tu. is. ing. ماتورلۇق قېيىق.
motorlu. s. ماتورلۇق.
motorsuz. s. ماتورسىز.
motosiklet, — ti. is. موتسىكلىت.
moto tren. is. fr. ماتورلۇق پويىز.
motris. is. fr. ئىچىدىن ياندىغان،

دۇگاتېل بىلەن ماگىدىغان ۋە پۇيىزنى سۆرەيدىغان ماشىنا.

mozaik, – ği. is. fr. خىلمۇ خىل رەڭدىكى مەرمەر تاشلار بىلەن چىقىرىلغان رەسىم ياكى گۈل بېزىكى.

mozaikçi. is. قۇرۇلۇشلاردا مەرمەر تاشتىن گۈل ۋە رەسىم چىقارغۇچى.

mozak. is. تۇڭگۇز كۈچۈكى، تۇروشىن.

mozole. is. fr. ئابىدە، خاتىرە سارىيى، قەبرە، مازار.

mönü, menü. is. fr. ① تاماق تۈرلىرى جەدۋىلى، تاماق تۈرلىرىنىڭ ئىسىملىكى. ② داستىخانغا كەلتۈرۈلىدىغان يېمەكلىكلەر.

mû, mûy. is. تۈك، موي.

muabber. s. ar. تەبىر بېرىلگەن، ئۆرۈلگەن (چۈش).

muabbir. s. is. ar. چۈش ئۆرىگۈچى، چۈشكە تەبىر بەرگۈچى.

muaccel. s. ar. ① ئالدىدىن. ② ئالدىراش. ③ تۈرك مۇزىكىسىدىن بىر مۇقام.

muaccib. s. ar. ① ھەيران قىلىدىغان. ② چۆچۈتىدىغان، ئاجايىپ.

muacciz. s. ar. زېرىكتۈرگۈچى، ئىچ پۇشۇرىدىغان.

muad[1]. s. ar. ھازىرلاقلىق، تەييارلىق، ھازىرلانغان، تەييارلانغان.

muad[2]. s. ar. ① دۆلەتلەشكەن. ② قالاقلاشقان، كەينىگە قايتقان.

muadadat, – tı. is. ياردەم قىلىش.

muadat. is. ar. دۈشمەنلىك، ئۆچمەنلىك.

muaddel. s. ar. ئۆزگەرتىلگەن، ئۆزگىرىش كىرگۈزۈلگەن.

muaddil. s. ai. ① ئۆزگەرتكەن، ئۆزگىرىش كىرگۈزۈلگەن، ئىسلاھ قىلغان. ② تەڭلەشتۈرگەن، ئوخشاش قىلغان.

muaddit, – di. is. ar. سانىغۇچ، سانىغۇچى.

muadele. is. ar. ① تەڭلىك، باراۋەرلىك، ئوخشاشلىق. ② چۈشىنىكسىز ۋە بۆلۈنمەس نەرسە.

muadil. s. ar. تەڭ، باراۋەر.

muaf. s. ar. ① كەچۈرۈم قىلىنغان، ئەپۇ قىلىنغان. ② پەرقلەندۈرۈلگەن. ③ ئەركىن، ئازاد، ھۆر.

muafat. is. ar. ① كەچۈرۈش، ئەپۇ قىلىش. ② ئاسراش، قوغداش، ھىمايە قىلىش.

muafiyet, – ti. is. ar. ئالاھىدىلىك.

muahat. is. ar. ① قېرىنداشلىق، تۇغقانلىق. ② قېرىنداشچە مۇھەببەت. ③ يېقىن دوستلۇق.

muahede. is. توختامنامە، شەرتنامە، كېلىشىم.

muaheze. is. ar. ① ئەيىبلەش. ② تەنقىد.

muahezekar. ئەيىبلەنگەن. ② تەنقىدلەنگەن.

muaheze·name. is. تەنقىدىي ئەسەر (ماقالە).

muahhar. is. ar. ① كەينىگە سۈرۈلگەن، كېچىكتۈرۈلگەن. ② ساغرا، سان (ھايۋانلارنىڭ).

muahid. is. osm. كېلىشكەن ھەر ئىككى تەرەپ، كېلىشىم ئىمزالاشقان تەرەپلەر.

muahidin. s. ar. كېلىشىم قىلغان تەرەپلەر.

muakab. s. ar. جازالاندۇرۇلغان.

muakabe. s. ar. ① جازالاش. ②جازا.

muakib. s. ar. جازا بېرىلگەن، چارەكۆرۈلگەن.

mukaid. s. ar. ① كېلىشىم هاسىل قىلىغان. ② سۆزلەشكەن ۋە كېلىشىم هاسىل قىلىغانلاردىن بىرى.

muakakd. s. is. ar. ① تۈگۈلۈك، تۈگۈكلۈك. ② مۇرەككەپ ۋە يىپىسىق (سۆز). ③ چۈشىنىكسىز سۆز.

muakkip. s. ar. قوغلىغان، ئىزىغا چۈشكەن.

mualeca. is. ar. ① دورا. ② دورا بېرىش.

muallâ. s. ar. ① يۇقىرى، ئۇلۇغ. ② بىرخىل هۆسنخەت شەكلى. ③ ئۈستۈن، ④ ئايال ئىسمى.

muallâk, — kı, s. ① مۇئەللەق، ئېسىقلىق. ② هاۋادا، بوشلۇقتا تۇرغان. ③ باغلىق. ④ بوشلۇق:

«Bu mesele muallâk kaldı — بۇ مەسىلە ئېسىقلىق قالدى.

Bu iş size muallâktır — بۇ ئىش سىزگە باغلىق.»

muallel. s. ar. ئىللەتلىك، ناچار.

muallem. s. ar. تەربىيىلەنگەن.

muallil. s. is. ar. قىيىنچىلىق تۇغدۇرۇپ بەرگ ن، باهانە تاپقان.

muallim. is. ar. مۇئەللىم، ئوقۇتقۇچى (ئەر).

muallime. is. ar. مۇئەللىمە، ئايال ئوقۇتقۇچى.

muallim hane. is. ar. دارىلمۇئەللىمىن، ئوقۇتقۇچى يېتىشتۈرۈش مەكتىپى.

muallimlik, — ği. is. مۇئەللىملىك، ئوقۇتقۇچىلىق.

muamele. is. ar. ① مۇئامىلە. ② يول، ئۇسۇل، قائىدە. ③ ئېلىم - بېرىم (سودا). ④ جىنسىي مۇناسىۋەت، جىنسىي ئالاقە:

«1. Buna karşı muamelesini beğenmedim — بۇنىڭغا بولغان مۇئامىلىسىنى ياقتۇرمىدىم.

2. Bu adam muamele bilmiyor — بۇ ئادەم ئىشنىڭ يولىنى بىلمەيدۇ.

3. Borsada bugün muamele olmadı — بازاردا بۈگۈن ئېلىش - بېرىش بولمىدى.»

muameleci. is. s. ① مائاش ئېلىپ ئىشلەيدىغان. ② يۇقىرى ئۆسۈم بىلەن قەرز بەرگۈچى، جازانىخور.

muamma. is. ar. ① تېپىشماق. ② سىرلىق ئىش.

muammer. s. ar. ① ئۇزۇن يىللار ياشىغان، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن. ② ئايال ۋە ئەر ئىسمى.

muammerin. ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەنلەر.

muanat. is. ar. ① بىر نەرسىنىڭ جاپاسىنى تارتماقلىق. ② كۆز - قۇلاق بولماق.

muanber. s. ar. خۇش پۇراقلىق.

muanede. is. ① جاهىللىق قىلماق. ② جاهىللاشماق.

muanık. s. ar. قۇچاقلاشقان.

muanid. s. ar. جاهىل.

muanidane. is. جاهىللارچە.

muannif. s. ar. قاتتىق ئەيىبلەنگەن.

muannit. s. ar. جاهىل.

muannitlik, — ği. is. جاهىللىق.

muanven. s. ar. ① ئاتاق، ئۇنۋان بېرىلگەن ياكى ئۇنۋان ئالغان. ② تەنتەنىلىك.

muaraza. is. ① غەۋغا. ② قارشى

چىقىش، زىت پىكىردە بولۇش.

muarekât. is. ar. سوقۇش، ئۇرۇش، غوۋغا، ماجىرا.

muareke. is. ar. سوقۇش، غوۋغا.

muariz. s. ar. قارشى چىققان، قارشى سۆزلىگەن.

muarra. s. ar. ① يالىڭاچ، يالىڭاچلانغان. ② مەھرۇم بولغان، پاكىزلانغان.

muarreb. s. ar. ئەرەبلەشتۈرۈلگەن، ئەرەبلەشكەن.

muarref. s. ar. ① تەپسىلىي چۈشەندۈرۈلگەن، تەپسىلىي تونۇلغان. ② بىلىنگەن، تونۇلغان. ③ تونۇشلۇق.

muarrık. s. ar. تەرلەتكۈچى (دورا).

muasare, muasaret. is. ar. زاماندا شلىق، ئوخشاش زاماندا ياشىغانلىق.

muasat. is. ar. ئىسيان قىلىش، تىرىشلاق قىلىش.

muasere. is. ar. ① قىيىنچىلىق، جاپالىق. ② كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق، پەقىرلىق.

muasır. is. s. زاماندا ش.

muasırlaşmak. زامانغا ئۇيغۇنلاشماق.

muasi. is. ar. ئىسيان كۆتۈرگەن، توپىلاڭ قىلغان.

muassel. s. ar. ھەسەل ئارىلاشتان.

muaşaka. is. ar. مۇھەببەتلىشىش، بىر - بىرىگە ئاشىق بولۇش.

muaşiran. is. بىرلىكتە ياشىغان ئادەملەر.

muaşşir. s. ar. ① ئونلۇق، ئونغا بۆلۈنگەن، ئوندىن بولغان. ② ئون مىسرالىق شېئىر.

muaşşir. is. ar. ئۆشرە يىغقۇچى.

muatep, muateb. s. ar. ئازارلانغان، ئازار چەككەن.

muatıb. s. ar. ئازارلىغان، ئازار بەرگەن.

muattal. s. ar. ① ئىشلىمەس، يارىماس. ② بوش، ئىشسىز، بىكار.

muattar. s. ar. ① خۇش بۇي پۇراقلىق، گۈزەل پۇراقلىق. ② بىر خىل لالە. ③ ئايالچە ئىسىم.

muavedet. is. ar. قايتىش.

muavenet. is. ar. يـاردەم، ياردەمچىلىك.

muavin. s. ar. مۇئاۋىن، ياردەمچى، ئورۇنباسار.

muavinlik, — ği. is. مۇئاۋىنلىق، ياردەمچىلىك، ئورۇنباسارلىق.

muavveç. s. ar. ① ئەگرى - بۈگرى. ② ئېگىلگەن، ئېگىلگەن.

muavvik. s. ar. بىر ئىش، مەسىلە ۋە باشقىنى كەينىگە سۈرىدىغان، ئېسىپ قويماق.

muayede. is. ar. ① بايراملىشىش، بىر - بىرىنى تەبرىكلەش. ② ئوسمان پادىشاھلىقى سارىيىدا روزى ھېيت ۋە قۇربان ھېيت كۈنلىرى ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇراسىم.

muayene. is. ar. ① كۆزدىن كەچۈرۈش، تەكشۈرۈش. ② دىئاگنوز (دوختۇرلۇق).

muayneci. is. چېگرىدىن ئۆتكەن ئەشيالارنى ئېچىپ تەكشۈرگۈچى خادىم.

muayyenat. is. ئەسكەر ۋە دۆلەت خادىملىرىغا دۆلەت تەرىپىدىن بەلگىلىك مۇددەتتە بېرىلىدىغان ئاشلىق ۋە باشقىلار.

muayene hane. is. ar — far. كېسەل كۆرۈش ئۆيى.

muayyen. s. ar. ① مۇئەييەن، بەل-

گىلىك. ② قارارلاشتۇرۇلغان.

muazadet. is. ياردەم قىلىش.

muazere. is. ئۆزرە سورىماق.

muazzam. s. ar. ① چوڭ، زور، يوغان. ② ئەھمىيەتلىك. ③ قۇدرەتلىك، كۈچلۈك:
«Muazzam at — «كۈچلۈك ئات.

muazzep, — bi. s. ar. ئازاب چەككەن، قىينالغان، جاپا تارتقان.

muazzez. s. ar. ① ھۆرمەت بىلەن قوبۇل قىلىنغان. ② ئەزىز. ③ ئايال ئىسمى.

muazzir. s. ar. يالغان.

mubah. s. ar. مۇباھ (ئىسلام دىنىدا).

mubayaa. is. ar. سېتىۋالماق.

mubayaacı. is. سېتىۋالغۇچى.

mubiden. is. مەجۇسى راھىبلىرىنىڭ باشلىقى.

mubit, — di. is. far. مەجۇسلارنىڭ راھىبى.

mubtal. s. ar. ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان.

muceb. s. ar. is. ① كېرەكلىك، لازىملىق. ② بىر سۆز ۋە بۇيرۇقنىڭ نەتىجىسى. ③ مەسئۇل بىراۋنىڭ ئىمزاسى.

mucer. s. ar. ئىجارىگە بېرىلگەن (نەرسە).

muci. s. ar. ① قىسقا، يىغىنچاق (ماقالە). ② يېزىش ئۇسلۇبى.

muci. s. ar. ئاغرىتقان، جاننى قىينايدىغان.

mucibe. s. ar. ① لازىم بولغان. ② is. سەۋەب.

mucir. s. is. ar. ئىجارىگە بەرگەن، ئىجارىگە ئالغان.

mucit, — di. is. ar. ئىجاد قىلغان، ئىجاد قىلغۇچى.

muciz. s. ar. قىسقا سۆز بىلەن كۆپ نەرسە ئاڭلاتقان.

muçize. is. ar. ① مۆجىزە. ② ھادىسە. ③ ھەيران قالدۇرىدىغان.

mucuk. is. كىچىك چىۋىن.

mucur. is. ① كۆمۈر ئۇۋىقى. ② بىر نەرسىنىڭ يارىماس قىسمى.

muçik. is. ساپاننىڭ پاتقىقىنى تازىلايدىغان قۆمۈر كالتەك.

muda. s. ar. ئامانەت قويۇلغان (نەرسە).

mudarib. s. ar. ئۇرۇشقاق، بىر - بىرىنى ئۇرىدىغان.

mudhik. s. ar. كۈلدۈرگۈچى.

mudhikat. is. كۈلكىلىك نەرسىلەر، كومېدىيە.

mudhike. is. ar. كومېدىيە.

mudi. is. ar. ئامانەت قويغان (پۇل).

mudil[1]. s. ar. مۇشكۈل، قىيىن.

mudil[2]. is. ar. يولدىن چىقارغان، ئازدۇرغان.

mudilat. is. ar. قىيىن ئىشلار.

mufahham. s. ar. ئۇلۇغلۇق، ئېتىبارلىق، ئىززەتلىك.

mufarakat. is. ar. ئەر - خوتۇننىڭ «تالاق» يولى بىلەن ئايرىلىشى.

mufarık. s. ar. ئايرىلغان، ئاجراشقان (ئەر - خوتۇن).

mufassal. s. ar. مۇپەسسەل، ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا چۈشەندۈرۈلگەن.

mûfi. s. ar. ① ئىشقا ئاشۇرغان. ② ساداقەتلىك بىلەن ئىشلىگەن. ③ تۈگەتكەن، تاماملىغان، پۈتتۈرگەن.

muftır. s. ar. ئىپتار قىلغان، ئېغىز ئاچقان (ئادەم).

mug. is. far. ① ئوتقا چوقۇنىدىغان، زەردۇشت دىنىدىكى (ئادەم). ② مەيخانىچى.

mugabene. s. ar. بىر ـ بىرىنى ئالداش.

mugaddi. s. ar. باققۇچى.

mugalebe. is. ar. غەلىبە قىلىش ئۈچۈن تىرىشىش.

mugalla. s. is. ar. ① قاينىتىلغان (نەرسە). ② پۈتى دەرىخى، ماي چېچەكى ۋە باشقىلاردىن قاينىتىلغان شەربەت (دورا).

mugalli. s. ar. ياخشى قاينىتىلغان.

mugammed. s. ① يېپىلغان، يېپىقلىق. ② غىلاپ ئىچىدىكى.

mugan. is. far. ① ئوتقا چوقۇنىدىغانلار. ② تەرىقەت باشلىقى.

muganni. s. is. ناخشىچى.

muganniye. is. ناخشىچى ئايال ياكى قىز.

mugayebe. is. ar. غايىب بولماق، يوقىماق.

mugayeret, – ti. خىلاپلىق، ئۆيغۇنسىزلىق، پەرقلىق.

mugayir. s. ar. خىلاپ، ماس كەلمىگەن.

mugaylan. is. ياڭاق، تۆگە تىكىنى.

mugayyer. s. ar. غەيرىيلەشتۈرۈلگەن، ئۆزگەرتىلگەن.

mugayyebat, – tı. is. كۆرۈنمەيدىغان ۋە غايىب نەرسىلەر.

mugayyebe. s. يوشۇرۇن، كۆرۈنمىگەن.

mugayyib. s. يوشۇرۇلغان، غايىب بولغان.

mugazzi. s. ar. باققان، باققۇچى.

mugbeçe. is. far. ① زەردۇشت دىنىي ئىبادەتخانىسىدىكى خىزمەتچى بالىلار. ② مەيخانا شاگىرتى.

mugis. s. ar. ياردەم قىلغان، ياردەم قىلغۇچى.

mugmed. s. ar. غىلاپقا سېلىنغان، يېپىقلىق.

mugtariyet. is. ar. ① چەت ئەل تەرىپىدىن ئىدارە قىلىنىشى. ② مۇستەملىكە، بېقىندىلىق.

mugtasıb. s. ar. بېسىپ ئالغان، مەجبۇرىي قولغا كىرگۈزۈۋالغان، تارتىپ ئېلىنغان.

mugterib. s. ar. ① ياتقان، چۆككەن. ② غۇربەت چەككەن. ③ كۈننىڭ پېتىشى.

mugtenem. s. غەنىيمەت (ئولجا) ئېلىنغان.

muğfel. s. ar. ئالدىنىلغان.

muğfil. s. ar. ئالدامچى، گوللامچى.

muğkede. is. ① زەردۇشت دىنىدىكىلەرنىڭ ئىبادەتخانىسى. ② مەيخانا.

muğlak, – kı. s. ar. ① چۈشىنىش تەس بولغان، چۈشىنىكسىز. ② يات كەلگەن، بىئەپ تۇيۇلغان. ③ يېپىق:

«Bu olgular bana muğlak geliyor — بۇ ئىشلار ماڭا يات تۇيۇلىۋاتىدۇ.»

muğlakat. is. چۈشىنىكسىز، چۈشىنىش قىيىن بولغان.

muğlakiyet. is. چۈشىنەلمەسلىك.

muğlim. is. ar. بەچچىۋاز.

muğrak. s. ar. غەرق بولۇپ كەتكەن، پېتىپ كەتكەن، چۆكۈپ كەتكەن.

muğterik. s. سۇدا تۇنجۇقۇپ قالغان.

muğterif. s. ar. ئوچۇم بىلەن سۇ ئېلىش.

muğtesil. is. دىنىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە يۇيۇنۇش.

muğzib. is. ئاچچىقلاندۇرۇش، غەزەپكە كەلتۈرۈش.

muh. is. ar. ① يىلىك. ② مىڭە. ③ جەۋھەر.

muhabbet, – ti. is. ① مۇھەببەت. ② يارانلىق، دوستلۇق:

«Muhabbet beslemek — مۇھەببەت بىلدۈرمەك.
Muhabbet etmek — مۇڭداشماق.»

muhabbetleşmek. دوستلارچە مۇناسىۋەتتە بولماق، مۇھەببەتلەشمەك.

muhabbet.name. is. ar. مۇھەببەت خېتى، مۇھەببەتنامە.

muhabere. is. خەۋەرلىشىش، خەت يېزىشىش.

muhabereci. is. خەت تۇشۇغۇچى ئەسكەر.

muhabir. is. ar. مۇخبىر.

muhabirlik, – ği. is. مۇخبىرلىق.

mahacat. is. ① تېپىشماق مۇسابىقىسى. ② بىر – بىرىنى ھەجۋىي قىلماق.

muhacce. is. ar. بىر – بىرى بىلەن تالاش – تارتىش قىلماق، بىر نەرسىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن تىرىشماق.

muhaccel. s. ① ھۇجرىغا (يېڭى توي بولغانلارنىڭ ئۆيى) كىرگەن. ② is. يېتىمسىدا ئاق ھالقىسى بار ئات.

muhacceme. is. ھەر تەرەپتىن بىردەك قىلىنغان ھۇجۇم.

muhaceret, – ti. is. بىر يەردىن باشقا يەرگە كۆچۈپ بېرىپ يەرلەشمەك.

muhacim. s. ar. ھۇجۇم قىلغۇچى.

muhacir. is. ar. مۇھاجىر، كۆچمەن.

muhacirin. is. كۆچمەنلەر، مۇھەممەد پەيغەمبەر بىلەن مەككىدىن مەدىنىگە كۆچكەنلەر.

muhacirlik, – ği. is. كۆچمەنلىك.

muhaddep, – bi. is. ar. دۈمباق، تومپىيىپ چىققان.

muhaddir. s. is. ھوشسىزلاندۇرۇش دورىسى.

muhaddis. s. ar. غەزەپنى كەلتۈرىدىغان.

muhadenet, – ti is. ar. دوستلۇق.

muhadi. s. ar. ھىيلە قىلغۇچى، ئالدامچى.

muhadiane. z. ھىيلىگەرلىك بىلەن، ئالدامچىلىق بىلەن.

muhafaza. is. ar. مۇھاپىزەت، ئاسراش، ساقلاش.

muhafazakâr. s. is. ar. مۇتەئەسسىپ، كونىلىقنى ساقلىغۇچى.

muhafete. is. ar. ئاستا ئوقۇش ياكى سۆزلەش.

muhafız. s. ar. قوغدىغۇچى:
«Muhafız birlikleri — مۇھاپىزەتچىلەر قىسمى.»

muhakat. is. ar. چۆچەك ئېيتىشماق، بىر – بىرىگە ھېكايە سۆزلەپ بەرمەك.

muhakeme. is. ar. ① مۇھاكىمە. ② ھۆكۈم قىلىش، كېسىش.

muhakkak, – kı. s. ar. مۇھەققەق، چوقۇم:
«O, yarın muhakkak gélecek — ئۇ، ئەتىلىككە چوقۇم كېلىدۇ.»

muhakkar. s. ar. خورلانغان، ھاقارەتكە ئۇچرىغان.

muhakkik. s. ar. تەكشۈرۈپ ھەقىقەتنى ئوتتۇرىغا چىقارغۇچى.

muhakkem. s. ar. مۇستەھكەملەنگەن.

muhakkir. s. ar. ھاقارەتلىگۈچى، خورلىغۇچى، پەس كۆرگۈچى.

muhal, – li. s. ar. ① ئىمكانسىز. ② چۈشىنىكسىز.

muhalaa. is. ar. ئايالنىڭ بىر مۇنچە پۇل بېرىپ ئېرىدىن ئاجرىشىشى.

muhalefet, – ti. is. ar. قارشىلىق، خىلاپلىق، زىتلىق:
«Muhalefet parti — قارشى پارتىيە.»

muhaleset, – ti. is. ar. دوستلۇق،

يېقىنلىق.

muhalif. s. is. ar. ①قارىمۇ قارشى، زىت: «Bu fikirler birbirine muhaliftir — بۇ پىكىرلەر بىر - بىرىگە قارىمۇ قارشىدۇر.» Mahalif parti — زىت پارتىيە.

muhallak. s. ar. ① باش ۋە ساقال - بۇرۇتنى چۈشۈرتكەن. ② مىنادا ھاجىلارنىڭ باش - كۆزىنى چۈشۈرىدىغان يەر.

muhalledat, muhalledin, muhalledun. is. ar. ئەبەدىي (مەڭگۈ) نەرسىلەر.

muhallef. s. ar. ① ئارقىدا قالغان. ② ئۆلگۈچىدىن مىراس قالغان (مال).

muhallefat. is. ar. ئۆلگۈچىدىن مىراس قالغان نەرسىلەر.

muhallefe. is. ar. ئېرى ئۆلۈپ تۇل قالغان ئايال.

muhallil. s. ar. ① ئېرىتكەن. ② ھەل قىلغان. ③ ھارامنى ھالال قىلغان. ④ ئىششىقتا ۋە باشقا كېسەللەرگە شىپا دورا.

muhallim. s. ar. ئاچچىقى كەلگەن بىرىنىڭ ئاچچىقىنى ياندۇرماق.

muhallis. s. ar. قۇتۇلدۇرغۇچى.

muhamat. is. ar. ① ئادۋوكاتلىق. ② ھۇجۇمدىن قوغدىماق.

muhami. is. ar. ① ئادۋوكات، ئاقلىغۇچى. ② قوغدىغۇچى، مۇداپىئە قىلغۇچى.

muhammedi. s. is. osm. مۇسۇلمان.

muhammen. s. ar. تەخمىن قىلىنغان.

muhammer¹. s. ar. ئېشەككە ئوخشىتىلغان.

muhammer². s. ar. بولدۇرۇلغان، ئېچىتىلغان.

muhammes¹. s. ئوتتا قىزارتىلغان، ئوتتا قورۇتۇلغان.

muhammes². is. ar. مۇخەممەس (بەشلىك شېئىر).

muhammin. s. ar. ① تەخمىن قىلغان. ② تەخمىنەن باھا كەسكۈچى.

muhammis. is. كۆممىقۇناق قاتارلىق نەرسىلەرنى قورۇپ ساتقۇچى.

muhanat. s. is. ar. ① رەزىل، پەسكەش. ② قورقاق، قورقۇنچاق.

muhanna¹. s. ar. ئەگرى، ئېگىلىك، پۈكۈكلۈك.

muhanna². s. ar. خېنىلەنگەن، خېنە بىلەن بويالغان.

muhannes. s. is. رەزىل، پەسكەش، نامەرد.

muhanneslik, – ği. is. ar. قورقاقلىق.

muhannit. s. ar. جەسەتلەرنى مۇمىيالىغۇچى.

muharat. is. ar. بىرى بىلەن چاقچاقلاشماق، چاقچاق بىلەن ئۆزىنى خۇش قىلماق.

muharebe. is. ar. ① سوقۇش، ئۇرۇش، جەڭ. ② قاتتىق تالىشىش، قاتتىق مۇنازىرە قىلىشىش: «Ikinci dünya muharebesi — ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.»

muharese, muhareset. is. ar. قوغدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق.

muhareşe. is. كۈشكۈرتمەك.

muharip, – bi. s. ar. جەڭچى، كۈرەشچى.

muharrem. is. ar. ① قەمەرىيە كالېندارىدا بىرىنچى ئاي. ② مەنئى قىلىنغان، ھارام قىلىنغان. ③ ئەلىنىڭ ئوغلى ھۈسەيىن كەربالادا شېھىت بولغان ئاي.

muharremat. is. ① دىن مەنئى قىلغان نەرسىلەر. ② مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ھارام قىلىنغان نەرسىلەر (يېمەك، ئىچمەك).

muharrer. s. ar. يېزىلغان، يېزىقلىق.

muharrib. s. ar. يىقاتقان، بەربات قىلـ
غان، ۋەيران قىلغان.
muharrif. s. ar. ① بۇزغان، ئۆچۈرگەن
(ماقالىنى). ② ھىيلە قىلغان، ھىيلىگەر.
muharrik[1]. s. ar. ① ھەرىكەتلەندۈرگەن.
② قوزغىغان، كۈشكۈرتكەن.
muharrik[2]. s. ar. ① كۆيدۈرگەن، كۆيـ
دۈرگۈچى، ياققان، ياققۇچى. ② ئۇسسا تـ
قان. ③ بەك ئىچىندۈرغان.
muharrikiyet. is. ھەرىكەتلەندۈرگۈچى
كۈچ.
muharrir. is. ar. ① مۇھەررىر، يازغۇچى.
② ماقالە يازغۇچى، كاتىپ، كۆچۈرگۈچى.
muharrirlik, – ği. is. مۇھەررىرلىك،
يازغۇچىلىق.
muhasama. is. ar. دۈشمەنلىك.
muhasara. is. ar. مۇھاسىرە، قورشاۋ، ئەتـ
راپىنى ئورىۋالماق، ئۇزۇن مۇددەت قورـ
شىۋالماق.
muhasebe. is. ar. ① ھىساباتى ② ھىساـ
بات بۆلۈمى، بوغالتىرىيە.
muhasebeci. is. s. بوغالتىر.
muhasede. is. ھەسەت قىلماق، قىزـ
غانماق.
muhasır. s. ar. مۇھاسىر، قورشاۋ.
muhasip, – bi. is. ar. ھىسابچى، بوغالتىر.
muhasiplik, – ği. is. بوغالتىرلىق.
muhassal. s. ar. ① مەھسۇلات. ② سۆزنىڭ
قىسقىسى، ھاسىلكالام.
muhassan. s. كۈچلەندۈرۈلگەن.
muhassas. s. ar. ئايرىلغان، بىرىلگەن،
مەخسۇسلاشتۇرۇلغان.
muhassasat. is. ar. ① مائاش قاتارلىق
بىرىلگەن نەرسىلەر. ② دۆلەت بوتچىتىدە
ھۆكۈمەت ئورگانلىرى ئۈچۈن ئايرىلغان
پۇل.
muhassen. s. ar. ① گۈزەل. ② نازۇك.
muhassenat. is. ① پايدىلىق، ياخشى،
خەيرلىك ئىشلار. ② مەنپەئەتلىك.
muhasser. s. ar. ھەسرەتتە قالغان.
muhassıl. s. ar. ئىشلەپ چىقىرىلغان، بارـ
لىققا كەلتۈرۈلگەن.
muhassirin. is. زەرەر ۋە زىيانغا سەۋەب
بولغان نەرسە ياكى ئادەم.
muhaşşi[1]. s. ar. ھاشىيە ئىشلىگۈچى
(كىتابقا).
muhaşşi[2]. s. ar. قورقۇتقۇچى.
muhat[1]. is. ar. ماڭقا، ماڭقىغا ئوخشاش
سۇيۇقلۇق.
muhat[2]. s. ar. ① ئەتراپى قورشالغان،
چىتلانغان. ② بىر نەرسىنىڭ ئىچىدە بولغان.
muhatap, – bi. is. ar. ① خىتاب، سۆز قاـ
رىتىلغۇچى (ئادەم). ② ئىككىنچى شەخس.
muhatara. is. ar. ① قورقۇنچلۇق ھال،
خەتەر. ② زەرەر، زىيان.
muhataral. s. خەتەرلىك.
muhatarat. is. قورقۇش، خەتەر (كۆپلۈك).
muhat. s. ماڭقىغا ئوخشىغان.
muhavere. is. ar. بىر - بىرى بىلەن
سۆزلىشىش.
muhavvel. s. ar. ھاۋالە قىلىنغان،
ئەۋەتىلگەن.
muhavvile. is. ar. ترانسپورماتور
(ئېلېكتر كۈچىنى كۈچەيتىدىغان ياكى
پەسەيتىدىغان سايمان.)
muhayyel. s. ar. خىيالىدا بولغان، خىيال
قىلىنغان.
muhayyem. s. is. ① تىكىلگەن (چىدىر).
② چىدىر. ③ چىدىرغا ئورۇنلاشقان (ئادەم).
muhayyemğâh. is. ① چىدىرلاردىن بارـ

لىقىقا كەلگەن ئوردىگاھ. ② چېدىرلار تىكىلگەن مەيدان.

muhayyer. s. ar. ① ياقمىسا قايتۇرۇپ بېرىش شەرتى بىلەن ئېلىنغان نەرسە. ② ئىختىيارىي تاللىۋالىدىغان. ③ شېكەر رەڭلىك قەغەز.

muhayyib. s. مەھرۇم قىلماق.

muhayyil. s. ar. خىيال قىلغان، ئويلىغان.

muhayyile,muhayyele. is. ar. ئىدراكىي كۈچ.

muhayyir[1]. s. is. ar. ھەيران قالدۇرىدىغان، چۆچۈتكەن.

muhayyir[2]. s. ar. ① تاللاپ ئېلىنغان. ② ئىختىيارىي بېرىلگەن.

muhazara. is. ar. ① مۇنازىرە، پىكىر تالاش - تارتىشى. ② بىر - بىرىگە ھېكايە ۋە لەتىپە ئاڭلىتىش. ③ ئەدەبىيات، تارىخ ۋە پەن ھەققىدە خاتىرىدە قالغان بىلىملەر.

muhazarat. is. يۈزمۇ يۈز كەلمەك، تاقمۇتاق كەلمەك.

muhazele. is. ar. پەسلىك، رەزىللىك.

muhazere. is. بىر - بىرىنى قورقۇتماق.

muhazi. s. ar. ① بىر - بىرىنىڭ قارشىسىدا بولغان، بىر - بىرىنىڭ زىتىدا بولغان. ② پاراللېل.

muhazzab. s. ar. بويالغان، سىرلانغان، رەڭ بېرىلگەن.

muhazzar. s. ar. ① يېشىل رەڭ بىلەن بويالغان. ② تەبرىكلەنگەن، قۇتلانغان.

muhazzir. is. قورقۇپ داڭ قېتىپ قالماق.

muhbir. s. is. ① خەۋەر يەتكۈزگۈچى. ② گېزىتكە خەۋەر يەتكۈزۈپ بەرگۈچى، مۇخبىر. ③ يوقۇملۇق كېسەلدىن خەۋەر بەرگۈچى پەلگە.

muhbirlik, – ği. is. ar. مۇخبىرلىق.

muhcil. s. ar. خىجىل قىلىدىغان، ئىزا تارتتۇرىدىغان.

muhdes. s. ar. ① كېيىن پەيدا بولغان، ئالگىرى بولمىغان. ② يېڭى. ③ يېڭىلىق.

muhdesat. s. يېڭى نەرسىلەر.

muhdis. s. ar. كېيىن ۋە يېڭىدىن مەيدانغا كەلگەن.

muhibban. is. دوستلار، ئاشىقلار.

muhif. s. ar. قورقۇنچلۇق، قورقۇنچ.

muhik. s. ar. توغرۇلۇق.

muhil[1]. s. ar. ھاۋالە قىلغۇچى.

muhil[2], – li. s. بۇزغۇچى.

muhip, – bbi s. ar. ① ياخشى كۆرگەن، مۇھەببەت كۆرسەتكەن. ② تەرەپدارلىق قىلغۇچى. ③ ئەر ئىسمى (مۇھىب).

muhis. ar. ھېس قىلدۇرغۇچى.

muhiş. s. ar. قورقۇتقۇچى، ئۈركۈتكۈچى.

muhit, – ti. s. ① ئەتراپ، ئۆپچۆرە. ② قورشالغان، چىتلانغان. ③ is. ئوكيان. ④ مۇھىت.

muhkem. s. ar. ① مەھكەم، چىڭ. ② ساق، بۇزۇلمىغان، بېجىرىم. ③ ئۆزگەرتىلىشى مۇمكىن بولمايدىغان.

muhkim. s. ar. كۈچلەندۈرۈلگەن.

muhlis. s. ar. ① خالىس، پاك. ② دوستلۇقتا سەمىمىي. ③ ئەر ئىسمى (مۇخلىس).

muhlisane. z. سەمىمىيەتلىك بىلەن، چىن كۆڭۈلدىن.

muhnik, – ki. s. ar. بوغقۇچى.

muhrec. s. ar. ① چىقىرىلغان. ② ماتېماتىكىدا نەتىجە.

muhrez. s. ar. ھەممە كىشى قوللىنا-

لايدىغان.

muhrik, – ki. s. ar. ① كۆيدۈرگۈچى، ياققۇچى. ② كۆيۈك، يېنىق.

muhrip, – bi. is. ar. خاراب قىلغۇچى، ۋەيران قىلغۇچى.

muhriz. s. ar. ئېگىلىگەن، قولغا كەلتۈرگەن.

muhsin. s. ar. ① ياخشىلىق قىلغۇچى. ② ئەر ئىسمى (مۇھسىن).

muhtacin. is. ① مۇھتاجلار، ئېھتىياجلىقلار. ② يوقسۇللار، كەمبەغەللەر.

muhtaç. s. ar. مۇھتاج.

muhtal[1]. s. ar. هاكاۋۇر، تەكەببۇر.

muhtal[2]. s. ar. ① هىيلىگەر، ئالدامچى. ② ئىشەنگىلى بولمايدىغان.

muhtar. s. ar. ① مۇختار، ئاپتونوم. ② يېزا ۋە مەھەللە باشلىقى:

«Çinde beş muhtar bolgesi var — جۇڭگودا بەش ئاپتونوم رايون بار.»

muhtariyet, – ti. is. ar. مۇختارىيەت، ئاپتونومىيە.

muhtarlık, – ğı. is. ar. ① يېزا ۋە مەھەللە باشلىقلىقى، يېزا ۋە مەھەللە ھۆكۈمىتى. ② يېزا ۋە مەھەللە باشلىقى رەھبەرلىكىدىكى يېزا ۋە مەھەللە.

muhtas. s. ar. بىر نەرسىگە خاس، بىرىگە خاس.

muhtasar. s. ar. ①قىسقا، يىغىنچاقلانغان، خۇلاسىلەنگەن. ②ئاز چىقىم بىلەن ئىشلەنگەن.

muhtasaran. z. قىسقىچە.

muhtasıd. s. ar. ئورمىچى، ھوسۇل توپلىغۇچى.

muhtasım. s. ar. دۈشمەنلىك قىلغۇچى.

muhtatıb[1]. s. ar. ①سۆز سۆزلىگۈچى، ۋەز ئېيتقۇچى، نۇتۇق سۆزلىگۈچى، خۇتبە ئوقۇغۇچى. ②قىز سورىتقۇچى.

muhtatıb[2]. s. ar. ①ئوتۇن كەسكۈچى، ئوتۇنچى. ② بىر يېزىنىڭ ئوتۇن ئېھتىياجىنى قامدايدىغان ئورمانلىق.

muhtatif. s. ar. ①كۆزنى قاماشتۇرىدىغان. ②ئېلىپ قاچقۇچى.

muhtazı. s. ar. كىچىك پېئىل.

muhtazıane. z. ar. كىچىك پېئىللىق بىلەن.

muhtazir, muhtazar. s. ar. جان تالاشقان.

muhtebis. s. ar. ① بىر يەرگە سولىنىپ قالغان. ② سولانغان، ئېتىلگەن. ③ باشقىسىنىڭ نەرسىسىنى ئېلىۋالغان. ④ جازا مۇددىتىنى ئۆزارتىش بۇيرۇقى.

muhtebes. s. ar. قاماققا ئېلىنغان، سولانغان، تۈرمىگە تاشلانغان.

muhtebir. s. ar. ①تەجرىبە قىلىنغان، سىنالغان. ②بىلگۈچى، خەۋەردار بولغۇچى.

muhtecib. s. ar. يېپىلغان، ئورالغان، ئوراقلىق، يېپىقلىق.

muhted. s. ar. ①كەسكىن، كەسكىنلەشكەن. ②غەزەپلەنگەن، ئاچچىقلانغان.

muhtedi. s. ar. هىيلىگەر.

muhtefi. s. ar. يوشۇرۇنغان.

muhtekir. s. is. ar. بىسىمدارلىق قىلىپ مېلىنى قىممەت ساتقۇچى.

muhtel. s. ar. ①بۇزۇق. ②مۇرەككەپ، قالايمىقان.

muhtel. s. ar. ئېرىدىن ئاجراشقان خوتۇن.

muhtelic. s. ar. ئىختىيارسىز تىترەش، تىترەك.

muhtelif. s. ar. ①تۈرلۈك، ھەرخىل،

ھەر قايسى. ② خىلاپ، زىت، قارىمۇ قارشى:

«Çinin muhtelif bölgeleri — جۇڭگونىڭ ھەرقايسى رايونلىرى.»

muhtelik. s. ar. يالغان سۆزلىگۈچى، بوھتان چاپلىغۇچى.

muhtemel. s. ar. ئېھتىمال، مۇمكىن:

«Bugün yağmuryağması muhtemel— بۈگۈن يامغۇر يېغىش ئېھتىمالى بار.»

muhtemi. s. ar. پەرھىز قىلغۇچى، مەنئى قىلىنغان نەرسىلەرنى يېمىگۈچى.

muhtera. s. ar. ئىجاد قىلىنغان، تېپىلغان.

muhterik. is. ar. كۆيۈپ كەتكەن، كۆيۈك (نان).

muhteraat. is. ar. ①يېڭىدىن تېپىلغان نەرسىلەر. ②يالغان سۆزلەر، ئويدۇرما سۆزلەر.

muhterem. s.is.ar. ①ھۆرمەتكە لايىق. ②ئەر ۋە ئايال ئىسمى.

muhteri. s. ar. ①ئىجاد قىلغۇچى، ئىجادكار. ②يالغان سۆزلەپ بوھتان چاپلىغۇچى.

muhterib. s. ar. ئۇرۇشقۇچى، سوقۇشقۇچى.

muhterif. is. ar. ھۈنەرۋەن، كەسىپ ئەھلى، كەسىپ.

muhteris. s. ar. ①ئارتۇقچە ھەۋەس. ②ئېھتىيات قىلغان.

muhteriz. s. ar. ئېھتىياتچان.

muhteşem. s. ar. ①تەنتەنىلىك. ② ئەر ئىسمى (مۇھتەشەم):

«Muhteşem şölen — تەنتەنىلىك زىياپەت.»

muhteşid. s. توپلانغان، توپلاقلىق.

muhtetin. s. ar. سۈننەت (خەتنە) قىلىنغان.

muhteva. is. ar. مەزمۇن:

«Bu raporun muhtevası iyidir — بۇ دوكلاتنىڭ مەزمۇنى ياخشى.»

muhtevi. s. ar. ئۆز ئىچىگە ئالغان.

muhtezen. s. ar. ①ئامبارغا قويۇلغان. ②يوشۇرۇلغان.

muhtezir. s. ar. ئېھتىيات قىلىنغان.

muhtir. s. ar. خاتىرىلەتكەن، ئەسكە كەلتۈرگەن.

muhtira. s. ar. ①مېمورandum. ② خاتىرە دەپتەر.

muhti. s. ar. ①يېڭىلىشكەن، خاتالاشقان، ئازغان، گۇناھكار. ②خاتالاشتۇرىدىغان، ئازدۇرىدىغان.

muhyi. s. ar. ھايات بەرگەن، جانلاندۇرغان.

muid. s. ar. ھازىرلانغان، تەييارلانغان.

muin. s. ar. ① ياردەمچى. ②شاگىرت. ③ئەرەنچە ئات (مۇئىن).

muinli. s. ar. ئەسكەرلىككە كىرگەندە ئائىلىسىگە قارايدىغىنى بولمىغان.

muinsiz. s.ar. ئەسكەرلىككە كىرگەندە ئائىلىسىگە قارايدىغىنى بولمىغان.

muir. s. ar. ئۆتنە بەرگۈچى.

muit,–di. is. ar. ياردەمچى ئوقۇتقۇچى.

mûje. is. far. قايغۇ، غەم، ئەندىشە.

muk[1]. is. ar. كۆز يېشىنىڭ مەنبەسى.

muk[2]. is. far. تىكەن.

mukaariyet. is. چوڭقۇرلۇق.

mukabele. is. ar. ①روبرو كەلمەك. ②بەدەل بەرمەك. ③قارشى چىقماق، مۇش قايتۇرماق.

mukabeleci. s. is. ①جامەلەردە قۇرئان ئوقۇغۇچى. ②ئەسكەرلەرنىڭ يېقىلمىسىنى قىلغۇچى.

mukabbeb. s. ar. قۇببە شەكلىدە، قۇببە ئورنىتىلغان، قۇببىلىك.

mukabbel. s. ar. سۆيۈلگەن (باشقا بىراۋ تەرەپتىن).

mukabbız. s. ar. سىقىقۇچى، سىقىدىغان، تارايتقۇچى.

mukabbil. s. ar. ①بىر تەكلىپنى قوبۇل قىلغۇچى. ② سۆيۈپ قويغان.

mukabil. s. ar. ①مۇقابىل. ② روبرو. ③بەدەل.

«Mukabil taaruza geçmek — قارشى ھۇجۇمغا ئۆتمەك.»

mukaddem. s.ar. ①ئاۋۋال، بۇرۇن. ② تەقدىم قىلىنغان، سۇنۇلغان. ③ئەھمىيەتلىك، قىممەتلىك.

mukaddema. z. بۇنىڭدىن بۇرۇن، قەدىمدىن.

mukaddemaet. is. ar. ئاۋۋالقىلار، بۇرۇنقىلار، ئالدىدا ئۆتكەنلەر، كونىلار.

mukaddeme. is. ar. ① بىر ئىشنىڭ باشلانغۇچى. ②كىرىش سۆز. ③ ئاساس. ④ئالدىدا يۈرگۈچى قوشۇن.

mukadder. s.ar. ①پېشانىگە پۈتۈلگەن، تەقدىر ئىلاھىي. ②قىممىتى بىلىنگەن. ③ is. ئايال ئىسمى.

mukadderat,–tı. is. ar. تەقدىر:

«Her millet mukadderatın bizzat-tayin etmelidir— ھەر مىللەت ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلىشى كېرەك.»

mukaddes. s.ar. ①مۇقەددەس، قۇتلۇق. ② ئايال ئىسمى:

«Mukaddes toprağımıza kimse saldıramaz— مۇقەددەس يۇرتىمىزغا ھېچكىم تاجاۋۇز قىلالمايدۇ.»

mukaddim. s. ar. تەقدىم قىلغۇچى، سۇنغۇچى.

mukaddir. s. ar. ①تەقدىر قىلغان، تەڭرى. ②ياقتۇرغان، كۆڭلىگە ياققان.

mukaffa. s. ar. قاپىيىلىك.

mukaffel. s.ar. ①قۇلۇپلاقلىق، قۇلۇپلانغان. ②ھەم يېپىقلىق.

mukalled. s. ar. ①بويىنىغا مېدالىيون ئېسىلغان. ②تەقلىد قىلىنغان، ئۆرنەك قىلىنغان.

mukallib. s. ar. ئۆزگەرتكەن، باشقا بىر شەكىلگە كىرگۈزگەن.

mukallit. s.ar. ①تەقلىدچى، دورامچى. ② is. بىرىگە ئوخشاش بولۇش ئۈچۈن تىرىشقۇچى.

mukallitlik,–ği. is. تەقلىدچىلىك، دورامچىلىق.

mukamere. s. ar. قىمار ئوينىماق.

mukamir. s. ar. قىمارۋاز.

mukanfez. s. ar. تېرىسى يۇمشاق تىكەن بىلەن قاپلانغان.

mukannen. s. ar. يۈزىگە چۈمپەردە تارتىۋالغان، چۈمپەردىلىك.

mukannin. s. ar. قانۇن تۈزگۈچى.

mukantar. s. ar. ئەگمىلىك، كىمىرلىك. ②ئەگمە شەكىلدە، ئەگمىلىك كۆۋرۈك.

mukantara. is. قۇياش سائىتى.

mukarabet. is.ar. ①ئېرىشمەك. ② جىنسىي ئالاقىدە بولماق. ③ جانانىنىڭ ئىككى قېشىنىڭ بىرلىشىشى. ④ ئىككى گۈزەلنىڭ روبرو كېلىپ قېلىشى.

mukarib. s. is. بىر-بىرىگە يېقىن ئادەملەرنىڭ ھەربىرى.

mukarin. s.ar. ①يېقىنلاشقان، پۈتۈش-

كەن. ②ئۇيغۇن:
«Gerçeğe mukarin.— ھەقىقەتكە ئۇيغۇن.»

mukarnas,mukarnes. s.ar. ①پەلەمپەيلىك. ② قۇببە شەكىللىك. ③ رەڭگارەڭ. ④ بىرخىل بۆك.

mukareb. s.ar. ① يېقىن، يېقىنلاشقان. ② ئوردىغا ياكى پادىشاھقا يېقىن. ③ ئاللاغا ئەڭ يېقىن مالائىكە.

mukarreban, mukarrebin, mukarrebun. is. ar. ①يېقىن ئادەملەر. ②پادىشاھنىڭ شەخسىي ئىشىنى قىلغۇچىلار.

mukarrer. s. ar. ①قارارلاشتۇرۇلغان. ②كەسكىن. ③بىلدۈرۈلگەن.

mukarrerat. is. قارارلاشتۇرۇلغان نەرسىلەر، قوبۇل قىلىنغان قارار.

mukarri. s. ar. ئەيىبلىگۈچى.

mukarrib. s. ar. يېقىنلاشتۇرغۇچى، يېقىنلىشىشقا سەۋەب بولغۇچى.

mukarrih. s. ar. (يارىنى) ئېغىر ئالدۇرغۇچى (دورا).

mukarrir. s. is. ①قارارلاشتۇرغۇچى. ②بىر مەسىلىنى ئايرىم ئايرىم چۈشەندۈرمەك. ③ مەدرىستە مۇدەررىس ياردەمچىسى.

mukarriz. s. ar. تەقرىز ۋە تەقرىز يازغۇچىسى.

mukasat. s. ar. زەخمەت؛ جاپا.

mukaseme. s. ar. ①بۆلۈشۈش، تەقسىم قىلىشىش. ② ئىسلام دۆلەتلىرىدە يەر بېجىغا بېرىلگەن نام.

mukassat. s. ar. مۇددەت بىلەن بۆلۈپ تۆلىنىدىغان قەرز.

mukassem. s. ar. بۆلۈنگەن، تەقسىم قىلىنغان.

mukassi. s. ar. ①تار، يېپىق، تىنجىق. ②ئىچ پۇشۇرىدىغان.

mukassir,mukassır. s.is.ar. ①گۇناھلىق، ئەيىبلىك. ②بىر ئىشنى قىلالىسىمۇ قىلىشتىن باش تارتماق. ③ بىرئىشنى قىلالمىغانلىقى ئۈچۈن تاشلاپ قويماق.

mukaşşer. s. ar. پوستى سويۇلغان.

mukatele. is. ar. ①بىر-بىرىنى ئۆلتۈرمەك. ②بىر - بىرى بىلەن ئۇرۇشماق. ③ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ.

mukatil. s. ar. ①ئۇرۇشقۇچى. ② ئۆلتۈرگۈچى.

mukatta. s. ar. پارچىلانغان.

mukattaat. is. ①پارچىلانغان، كېسىلگەن. ②ھەربىرى بىر مەنە بېرىدىغان ھەرپلەر. ③تولۇقسىز، كەم - كۈستا جۈملىلەر. ④قىسقارتما. ⑤ قىتئە شەكلىدىكى شېئىرىي پارچىلار.

mukavele. is.ar. توختام، كېلىشىم، پۈتۈم.

~ **yapmak.** توختام تۈزمەك.

mukavele.name. is. ar. توختامنامە، شەرتنامە، ئەھدىنامە.

mukavemet,–ti. is.ar. ①قارشىلىق:
«Milli eziyete mukavamet gösterilmeli— مىللىي زۇلۇمغا قارشىلىق كۆرسىتىلىشى لازىم.»

mukavemetçi. is. ①دۈشمەنگە قارشى كۆرەش قىلغۇچى. ② ئۇزۇنغا يېتەلىگۈچى، شاتىرى.

mukavemetli. s. بەرداشلىق بەرگۈچى، كۈچلۈك.

mukavemetsiz. s. چىدىماس، بەرداشلىق بېرەلمىگۈچى، كۈچسىز.

mukavemetsizlik,–ği. is. كۈچسىزلىك. بەرداشلىق بېرەلمەسلىك.

mukavim. s.ar. ①كۈچلۈك، چىدامىلىق، جەسۇر. ② قارشىلىق كۆرسەتكۈچى. ③ بەرداشلىق بەرگەن.

mukavva. is. ar. مۇقاۋا، كاردون قەغەز.

mukavves. s. ar. ئەگمەچ، يايسىمان ئوخشاش، ئەگمىلىك.

mukavvi. s. ar. ①قۇۋۋەت بەرگۈچى. ②قۇۋۋەت دورىسى.

mukayasa. s. ar. ئالماشتۇرۇش، تېگىشىش.

mukayese. is. ar. سېلىشتۇرۇش: «Şimdiki hayatimiz kurtuluştan öncekisiyle mukayese edilemez— ھازىرقى تۇرمۇشىمىزنى ئازادلىقتىن ئىلگىرىكى تۇرمۇشىمىز بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ.»

mukayyet. s.ar. ①مۇناسىۋەتلىك، ئالاقىدار. ②بىر شەرتكە مۇناسىۋەتلىك. ③ئەھمىيەت بەرگەن. ④ قەيت قىلىنغان. ⑤زەنجىرگە باغلانغان. ⑥ مۇھاپىزەت قىلغۇچى، قوغدىغۇچى.

mukayyi. s. ar. قۇستۇرىدىغان، قۇستۇرغۇچى.

mukayyiat. is. قۇستۇرىدىغان دورىلار.

mukayyit,-ti. is. ar. ①خاتىرىلىگۈچى، خاتىرە يازغۇچى (ئادەم). ②(تېلىگراما ئىشلىرىدا) خاتىرىلەۋېلىش ماشىنىسى.

mukbil. s. is. ①بەختىيار، ھالى ياخشى. ②ئەر ئىسمى (مۇقبول).

mukdim. s. ar. ئۆز ئىشىنى جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەيدىغان، بېرىلىپ ئىشلەيدىغان.

mukıd. s. ar. ئوت قالىغۇچى.

muksit. s. ar. ئادىل ۋە ئىنساپلىق.

mukır. s.ar. ئىقرار قىلغۇچى، ئېتىراپ قىلغۇچى.

mukız. s. ar. ①ئويغاق، بىدار. ② غەپلەتتىن قۇتقۇزغۇچى.

mukim. s. ar. مۇقىم، ئولتۇراقلىق، تۇرۇشلۇق.

mukle. s.ar. ①كۆز قارىچۇقى. ② كۆزنىڭ قارا ۋە ئاق قىسمى.

mukmir. s. ar. ئايدىڭ، ئاي نۇرى.

mukni. s. ar. قايىل قىلىدىغان، ئىشەندۈرىدىغان.

mukri. s. ar. ①قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگەتمەك. ② قۇرئان ئوقۇغۇچى.

mukriz. s. ar. ①قەرزگە پۇل بەرگۈچى. ② قەرز.

muktasir. s. ar. سۆزنى قىسقا سۆزلىمەك، سۆزنى ئۇزارتماسلىق.

muktataf. s.ar. ①توپلانغان، توپلاقلىق، يىغىلغان. ②ئانتولوگىيە.

muktebes. s. ar. پايدىلىنىش ئۈچۈن ئېلىنغان.

muktebis. s. ar. بىر كىشىنىڭ بىلىمى ياكى ئەسىرىدىن پايدىلانماق.

mukteda. s. ar. ئۈلگە قىلىنىدىغان.

muktedi. s. ar. ①ئۇيغۇنلاشقان. ② بويۇن ئېگىدىغان.

muktedir. s. ar. ①ئىقتىدارلىق، قولىدىن ئىش كېلىدىغان. ② قۇدرەتلىك، كۈچلۈك.

muktefa. s. ar. ئۈلگە قىلىنىدىغان.

mukterib. s. ar. يېقىنلاشقان، بىر نەرسىنىڭ يېنىغا كەلگەن.

muktiriz. s. ar. قەرز (پۇل) ئېلىش.

muktesit. s.ar. ئىقتىسادچىل، ئورۇن-

سىز يەرگە پۇل خەجلىمەسلىك.

mukteza. s. ar. ①كېرەك بولىدىغان، لازىملىق (نەرسە).

mukteziyat. is. ar. ①كېرەكلىك نەرسىلەر. ②نەتىجىلەر.

mulem. s. ar. بەلگە قويۇلغان.

muleta. s. arp. كالا بىلەن سوقۇشقۇچىلارنىڭ كالىنى ھودۇقتۇرۇش ۋە ھاردۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان قىزىل رەخت.

mulin. s. ar. جارچى، ئېلانچى، بىلدۈرگۈچى.

mum. is. far. ①شام. ②تۆكىنىڭ يورۇقلۇق بېرىش ئۆلچىمى. ③s. رازى: «O,bu işe çoktan mum — ئۇ بۇ ئىشقا كۆپتىن بېرى رازى.»

mumcu. is. شام ياساپ ساتقۇچى.

mum.hane. is. شام ياسايدىغان ئىشخانا.

mûmiyan. s. ar. بېلى ئىنچىكە، زىبا بويلۇق.

mumlamak. ① مۇم سۈرمەك. ② پېچەتلىمەك. ③ چۇۋۇلۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن رەختنىڭ كانارلىرىغا مۇم سۈرمەك.

mumlaşmak. مۇمدەك بولۇپ كەتمەك.

mumlu. s. مۇم بىلەن ياسالغان، تەركىبىدە مۇم بولغان.

mumluk. s. شامدان.

mumsu. s. مۇمسىمان، مۇمغا ئوخشىغان.

mumya. is. far. ① مۇمىيا (سېسىماسلىق ئۈچۈن دورىلىنىپ كۆمۈلگەن جەسەت). ② بەك ئاجىز ۋە سارغىيىپ كەتكەن (ئادەم). ③ پۈتۈن كېسەللەرنى ساقايتىدىغان دورا.

mumyalamak. جەسەتنىڭ چىرىمەسلىكى ئۈچۈن دورىلار بىلەن قاتۇرماق.

mumyalaşmak. مۇمىيا ھالىغا كەلمەك.

mumza. s. ar. ئىمزالانغان، ئىمزا قويۇلغان.

munafık. s. ar. بۇزغۇنچى، بۆلگۈنچى.

munafıklık, – ği. is. ar. بۆلگۈنچىلىك، بۇزغۇنچىلىق.

munazzaf. s. .ar پاكىزلانغان، تازىلانغان.

munazzım. s. ar. تەرتىپكە سالغۇچى، رەتكە سالغۇچى.

munfasıl. s. ar. ① ئايرىلغان. ② ۋەزىپىسىدىن ئايرىلغان.

munfasım s. ئېزىلگەن، زۇلۇمغا ئۇچرىغان.

munfatır. s. ar. يېرىق، يېرىلغان.

mûnis. s. ar. ① كۆنگەن، يات بولمىغان، ئادەتلەنگەن. ② يېقىملىق، سۆيۈملۈك. ③ ئۆيگە ئۆگىتىلگەن (ھايۋان). ④ ئەر ئىسمى.

munkabız. s. ar. ① بۇزۇق، بۇزۇلغان. ② قەۋزىيەت بولغان، ئىچى قېتىپ قالغان، ئىچى كەلمەسلىك.

munkalib. s. ar. ئۆزگەرگەن، ئۆزگىرىش ياسىغان.

munkarız. s. → **Münkarız.**

munkatı. s. ar. ① توختالغان. ② تۈگىگەن. ③ مۇناسىۋەتنى ئۈزگەن. ④ داۋاملاشمىغان.

munsabig. s. ar. بويالغان.

munsarif. s. ar. كەينىگە كەتكەن، چېكىنگەن، كەينىگە ئۆرۈلگەن.

munsap. s. ar. ① دەرياغا ياكى دېڭىزغا قۇيۇلۇشى (سۇنىڭ). ② ئېرىشمەك،

ئۇلاشماق.

munsif. s. ar. ئىنساپلىق.

muntabrı. s. is. ① بېسىلغان، نەشىر قىلىنغان. ② پېچەتلىك، پېچەتلەنگەن (قەغەز). ③ گۈزەل، چىرايلىق، يېقىملىق. ④ ئۇنتۇلماس، خاتىرىسى كۈچلۈك.

muntabıh. s. ar. پىشقان، پىششىق.

muntabık. s. ar. ئۇيغۇنلاشقان، بىر - بىرىگە ماسلاشقان.

muntalik. s. ar. ① ئاجىراشقان (ئەردىن). ② تەرك قىلغان، تاشلىۋەتكەن. ③ تاشلىۋېتىلگەن. ④ غەم - قايغۇسىز.

muntasıf. s. ar. ئۆچكەن، ئۆچۈرۈلگەن.

muntasıh. s. ar. گەپ ئاڭلايدىغان، قۇلىقى يۇمشاق، نەسىھەتنى ئالىدىغان.

muntasıhane. is. گەپ ئاڭلىغان هالدا، نەسىھەتنى قوبۇل قىلغان هالدا.

muntazam s. ar. مۇنتىزىم، تەرتىپلىك.

muntazar. s. ar. ئىنتىزار، تۆت كۆز بىلەن كۈتمەك.

muntazır. s. ar. ساقلىغۇچى، ئىنتىزار بولغۇچى.

munzacır. s. ئىچى سىقىلغان، يۈرىكى سىقىلغان.

munzalim. s. ar. زۇلۇمغا باش ئەگكۈچى.

munzam. s. ar. ئىلاۋە قىلىنغان، قوشۇلغان.

munzıc. s. ar. ① پىشىپ يېتىلگەنلىك بولۇپ كەتكەن (تاماق). ② پىشىپ يېتىلگەن. ③ ئوڭاي هەزىم بولىدىغان، سىڭىشلىك. ④ يىرىڭ ئالدۇرىدىغان.

mur. is. far. ① چۈمۈلە. ② كەمبەغەل ۋە ئاجىزلىقنىڭ سىمۋولى. ③ دات.

murabaha. is. ar. جازانىخورلۇق.

murabahacı. is. ar. جازانىخور.

murabayat. is. قايىنتىلغان مېۋە سۈيى.

murabba[1]. s. is. ar. تۆتلىك:
«O, murabba yazmayı seviyor — ئۇ تۆتلىك شېئىر يېزىشنى خالايدۇ»

murabba[2]. s. ar. ① مۇراببا. ② تەربىيە كۆرگەن، تەربىيىلەنگەن:
«Üzüm murabbâsi — ئۈزۈم مۇراببىسى»

murabbanişin. s. ① باداشتان (چازا) قۇرغۇچى.

murabıt. is. ar. ① ئىبادەت بىلەن بەند بولغۇچى. ② دەرۋىش.

murafakat, – tı. is. ar. ① يولداشلىق (ئاغىنىدارلىق) قىلغۇچى. ② بىرگە بولغۇچى، هەمرا.

murafık. is. ar. ① يولداشلىق، ئاغىنىدارلىق. ② هەمراه.

murakabe. is. ar. ① تىزگىنلەش. ② نازارەت.

murakasa. is. ar. ئۇسسۇل، تانسا.

murakıp, – bı. is. ar. ① تىزگىنلىگۈچى. ② نازارەت قىلغۇچى.

murakıplık, – ğı. is. تىزگىنلەش.

murakka. s. ar. ① ياماقلىق، ياماق سېلىنغان. ② خەتتاتلار ئىجادىيىتىنىڭ توپلىمى. ③ ياماقلىق، كونا پاختىلىق چاپان. ④ ژۇرنال. ⑤ دەرۋىشلەرنىڭ جەندىسى.

muran. is. چۈمۈلىلەر.

murana. is. lât. يىلانبېلىققا ئوخشايدىغان، گۆشى لەززەتلىك بىر خىل بېلىق.

murane. z. ① چىمىلدەك. ② كىچىك قىۋۋەتسىز.

murassa, — i. s. ar. ① قىممەت باھا تاشلار بىلەن (جاۋاھىرلار) بېزەلگەن. ② بىر خىل يېزىش ئۇسۇلى.

murassas. s. ar. قوغۇشۇن ياكى قەلەي بىلەن قاپلانغان ياكى كەپشەرلەنگەن.

murat. is. ar. ① ئارزۇ. ② مەقسەت، غايە. ③ ئەر ئىسمى.

murçe. is. far. ① ئۇششاق چۈمۈلە. ② دات. ③ رەزىل، پەسكەش، قەدىرسىز ئادەم.

murdar, mundar. s. far. ① پاسكىنا، يىرگىنچىلىك. ② جىنسىي مۇناسىۋەتتىن كېيىن يۇيۇنمىغان، جۇنۇپ. ③ دىنىي قائىدىگە ئاساسەن بوغۇزلانمىغان (ھايۋان).

murdarlık, mundarlık, — ğı. is. پاسكىنىلىق.

murdia, murzia. is. ar. ① ئەمچەكتە بالىسى بار ئايال. ② سۈت ئانىسى.

muris. s. ar. ① مىراس قالدۇرغۇچى. ② ئىگە قىلغۇچى، بەرگۈچى. ③ ۋەسىيەتنامە ئىگىسى.

murtabit, — ti. is. ar. ① باغلاقلىق. ② مۇناسىۋەتلىك.

murtat. s. ar. → **Mürtet.**

musa. s. ar. ① ۋەسىيەت قىلىنغان. ② ۋەسىيەتنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا مەسئۇل بولغۇچى. ③ تەۋسىيە قىلىنغان، يۇقىرى.

musaadi. s. ar. بۈيۈك، ئۇلۇغ، بەك يۇقىرى.

musabbag. s. ar. بويالغان، بويالغان.

musabin. is. ① مۇسىبەت، بالا-قازا ۋە پالاكەتكە ئۇچرىغانلار. ② كېسەلگە گىرىپتار بولغانلار.

musaddak, — kı. s. ar. ① قىلىنغان، ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەن. ② تەستىق.

musaddi. s. ar. ① باش ئاغرىتقۇچى (ئادەم). ② كىشىنىڭ كەيپىنى بۇزىدىغان (ئادەم).

musaf. s. ar. → **Mushaf.**

musafaa, musafaat. is. ar. ① بىراۋنىڭ باشقا بىرىنى قۇچاقلىشى. ② قۇچاقلىشىش. ③ بىرىنى ئۇرۇش. ④ كۆزنىڭ ئۆتكۈرلۈكى.

musafaha. is. ar. ئىككى ئادەمنىڭ بىر-بىرى بىلەن قول ئېلىشىپ سالاملىشىشى.

musafat. is. ar. سەممىي دوستلۇق، سەممىيلىك.

musaffa. s. ar. پاكىزلەنگەن، ساپ، پاك.

musafef. s. ar. رەت-رەت تىزىلغان، رەتلەنگەن.

musaffi. s. ar. تازىلىغۇچى، پاكىزلىغۇچى.

musaffir. s. ar. ① سېرىق رەڭ بىلەن بويالغان، سارغايتىلغان. ② ئىسقىرتماق.

musaggar. s. ar. كىچىكلىتىلگەن، ئۇششاقلانغان.

musahare. is. ar. ئويلىنىش بىلەن ھاسىل بولغان تۇغقانلىق.

musahaba, musahabet. is. ar. سۆھبەت، سۆزلىشىش.

musahhaf. s. ar. ئىملاسى خاتا.

musahhah. s. ar. خاتاسىز، خاتالىرى تۈزىتىلگەن.

musahhihlik, — ği. is. كوررېكتور-

لۇق ئىشى.

musahip, – bi. is. ar. ① مۇساھىپ (ئىلگىرى بۇيۇكلەرنىڭ يېنىدا تۇرىدىغان ۋە سۆزمەن ئادەملەرگە بېرىلگەن نام). ② سۆھبەتلىشىدىغان، ئاشنىلىق قىلغۇچى.

musakka. is. s. ar. كۆكتات قىيمىسى.

musal. s. ar. ① يەتكۈزۈپ قويۇلغان. ② باغلانغان.

musaleh. is. ar. ۋەسىيەت قىلىنغان.

musalih. s. ar. ① تىنچلىق ۋە خاتىرجەملىك ئىچىدە. ② ئەپلىشىپ قالغان.

musalla. is. ar. ① ناماز ئوقۇشقا بولىدىغان ئوچۇقچىلىق. ② جامەلەردە جىنازا نامىزى ئوقۇلىدىغان يەر.

musalleb. s. ar. ① قاتۇرۇلغان. ② قۇرۇتۇلغان.

musalli. s. ar. بەش ۋاق نامازنى قازا قىلماي ئوقۇيدىغان.

musammem. s. ar. ① قەتئىي قارارلاشتۇرۇلغان. ② هازىرلانغان، تەييارلانغان.

musammet. s. is. ar. تولۇق، ئىچى بوش بولمىغان، بوش يېرى قالمىغان (نەرسە).

musandıra. is. yun. ① ئويۇق، لىمتاقلىق. ② تام ئىشكابى. ③ ئاشخانىدىكى قاچا - قومۇچ ئىشكاپى.

musanna, – ı. s. ar. ① ئويدۇرما. ② خىيالىي. ③ نەپىس ئىشلەنگەن. ④ زىننەتلەنگەن، پەردازلانغان.

musannef. s. ar. يېزىپ چىقىلغان، تەسنىپ قىلىنغان (كىتاب، ئەسەر).

musannefat. is. ar. يېزىلغان، تەسنىپ قىلىنغان (ئەسەرلەر).

musannif. s. is. ar. ① تەسنىپ قىلغۇچى، يازغۇچى. ② تۈرلەرگە ئايرىغۇچى.

③ كارتا (كاپىيەن) ئىشكاپى.

musap. s. ar. ① مۇسىبەتكە ئۇچرىغان، بېشىغا بالا - قازا، پالاكەت كەلگەن. ② كېسەلگە دۇچار بولغان.

musaraa. is. ar. ① چېلىشچىلىق، پالۋانلىق. ② كۈرەش، جاپا.

musaraha. s. ar. ① ئوچۇق سۆزلىمەك. ② ئوچۇقلۇق، ئاشكارىلىق.

musari. is. s. ar. چېلىشچى، پالۋان.

musarra. is. s. ar. ئىككى مىسراسى قاپىيەلىك شېئىر.

musavele. is. ar. ① ئۇرۇشۇش ئۈچۈن ئېتىلماق. ② مۇشتلاشماق، ئۇرۇشماق.

musavver. s. ar. ① رەسىملىك، رەسىم قويۇلغان. ② زېھىندە چۈشەنگەن.

musavvir. is. s. ar. ① رەسسام. ② ئىدراكى كۈچ. ③ نەرسىلەرگە شەكىل بەرگۈچى.

musavviran, musavvirin. is. رەسساملار.

musavvire. is. s. خىيال.

musavvit. s. ar. ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلغان، ۋارقىرىغان، ئاۋاز چىقىرىش - ئاۋازلىق.

musayaha. is. ar. ۋارقىرىشىش.

musaykal. s. ar. جۇلالىق، پارقىراق، پارقىراقلىق.

musevi. s. is. ar. مۇساۋىيلەر، مۇسا پەيغەمبەرنىڭ دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغانلار.

musevilik, – ği. is. ① مۇساۋىي دىنى. ② مۇسا پەيغەمبەرگە چۈشكەن كىتاب — تەۋرات.

mushaf. is. ar. ① قۇرئان. ② كىتاب.

③ ئىنسان ياكى ئىنساننىڭ يۈزى.

musır, musir. s. ar. سۆز ياكى پىكىردە قاتتىق تۇرغان.

musibet, – ti. is. ar. ① مۇسىبەت. ② تۇيۇقسىز كەلگەن پالاكەت. ③ تەلەيسىز.

musibetli. s. تەلەيسىز، بەختسىز.

musikar. is. far. ① تۇمشۇقىدا خىلمۇخىل تۆشۈك بولۇپ شامال چىققاندا تۈرلۈك ئاۋاز چىقىرىدىغان بىر ئەپسانىۋى قۇش. ② كۆپ ئاۋازلىق ساز.

musiki. is. ar. مۇزىكا، ساز
«Uygur musiki çok güzeldir — ئۇيغۇر مۇزىكىسى ناھايىتى ياخشى.»

musikici. is. مۇزىكىچى، سازچى.

musikicilik, – ği. is. مۇزىكىچىلىك، سازچىلىق.

musikişinas. is. far. مۇزىكىشۇناس، مۇزىكىچى.

musil. s. ar. ① يەتكۈزىدىغان، ئېلىپ بارىدىغان. ② توشۇغۇچى.

musile. is. ar. مۇدەررىسلىكتە ئىككىنچى دەرىجىلىك ئۇنۋان.

musip, musib. s. ar. ① توغرا، دۇرۇس. ② يېڭىلمەيدىغان، ھېلىقمايدىغان.

musir[1] – rri. s. ar. ① قاتتىق تۇرىدىغان. ② جاھىل.

musir[2]. s. ar. مول، بەرىكەتلىك.

muska. is. ar. ① تۇمار. ② تۇمارغا ئوخشاش قاتلاقلىق (تۈرۈكلۈك).

muskacı. is. تۇمار يازغۇچى.

muskarari. s. تۇمارغا ئوخشاش بويۇنغا ئېسىۋالىدىغان.

muskıt. s. ar. ① چۈشۈپ كېتىشكە (بالىنىڭ) سەۋەب بولغان. ② قورساقتىكى بالىنى چۈشۈرىدىغان دورا.

muskıtat. is. بالا چۈشۈرىدىغان نەرسىلەر.

muslih. s. ar. ① تۈزەتكەن، ئىسلاھ قىلغان. ② تىنچلىق كەلتۈرگەن، سۈلھ قىلغان.

musluk, – ğu. is. ar. ① (تۇرۇبىنىڭ) جۈمەك. ② قول يۈيىدىغان يەر. ③ ئەرلەرنىڭ تاناسىل ئەزاسى.

muslukçu. is. تاھارەت ئېلىۋاتقان ياكى يۈز يۇيۇۋاتقانلارنىڭ يانچۇقىدىن نەرسە كېرىكىنى ئوغرىلىۋالغۇچى.

muson. is. fr. ھىندى ئوكياندا ئالتە ئاي بىر يانغا، ئالتە ئاي يەنە بىر يانغا قاراپ چىقىدىغان شامال.

mustabır. s. ar. سەۋرلىك، سەۋر قىلغۇچى.

mustar[1]. s. ar. مەجبۇرىي.

mustar[2]. is. ar. بىر خىل كۈچلۈك شاراب.

mustarip. s. ar. ① دەردمەن. ② كەيپسىز، بىتاب.

mustatil. s. is. ar. ① ئۇزارغان. ② تىك تۆت بۇرجەك.

mustatilli. s. ar. تىك تۆت بۇرجەك شەكلىدە.

mustazil. s. ar. ① سايىدا ئولتۇرغان، سايىدىغان. ② ھىمايە قىلىنغان.

muş[1]. is. fr. كىچىك ساياھەت كېمىسى.

muş[2]. is. far. چاشقان.

muşamba. is. ar. ① سۇ ئۆتكۈزمەيدىغان، بىر تەرىپىگە كاۋچۇك ياكى ياغ سۈرتۈلگەن. ② مۇشۇ خىل رەختتىن

تىكىلگەن يامغۇرلۇق. ③ ئۆي ۋە باشقا يەرلەردە يەرگە سېلىنىدىغان رەڭدار قېلىن رەخت.

muşek. is. zool. چاشقان.

muşer. is. ar. بىر خىل ئەگرى ھەرە.

muşkâf. s. ar. ① قىلنى قىرىقىقا يارىدىغان، مەسىلىگە ئىنچىكە قارايدىغان. ② چوڭقۇر چۈشىنىدىغان. ③ ھوشيار. ④ تەتقىقچى.

muşt[1]. is. far. ① مۇش. ② ئىرچ، ئوچۇم.

muşt[2]. is. تاغاق.

muşta. is. far. ① تۆمۈر مۇشت. ② تۆمۈر توقماق. ③ قىلىچ، پىچاقلارنىڭ دەستىسى. ④ موزدۇزلارنىڭ كوۋىسى.

muştalamak. تۆمۈر مۇشت بىلەن ئۇرماق.

muşti[1]. s. ar. تاغاق شەكلىدە، تاغاقسىمان.

muşti[2]. is. ئوچۇم (مىقدار).

muştu. is. far. خۇش خەۋەر.

muştucu. is. خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

muştulamak. is. خۇش خەۋەر يەتكۈزمەك.

muştuluk. is. سۆيۈنچە.

mut, – tu. is. ① بەخت، سائادەت. ② خۇرسەنلىك.

muta[1]. is. ar. ① ئاتا، بەخش، بېرىش. ② ئېرىدىن ئاجراشقان ئايالغا ئەر تەرەپتىن بېرىلگەن كىيىم ـ كېچەك.

muta[2]. s. ar. گەپ ئاڭلايدىغان، ئىتائەتچان.

mutaassıp, – bı. s. is. مۇتەئەسسىپ، كونىلىقنى ساقلىغۇچى.

mutaattir. s. ar. ① خۇش پۇراق نەرسىلەرنى سۈرگۈچى. ② خۇش پۇراق.

mutaazzım. s. ar. كىبىرلىك، غۇرۇرلۇق.

mutabakat, – tı. is. ar. ① ئۇيغۇنلۇق. ② ماسلىشىش، قوشۇلۇش:

«Ben bu görüşe mutabakat oldum— مەن بۇ پىكىرگە قوشۇلدۇم.»

mutabık, – kı. s. ar. ① قوشۇلغان (پىكىر بىرلىكى). ② رازى بولغان. ③ ئۇيغۇن، مۇۋاپىق:

«Bu görüşle mutabık kaldım — بۇ كۆز قاراشقا رازى بولدۇم.»

mutadi. s. ar. ئادەتلەنگەن، كۆنگەن.

mutaf[1]. is. far. ① جۇل (يوپۇق) ۋە توغرا قاتارلىقلارنى توقۇغۇچى. ② جۇل ۋە توغرا قاتارلىق نەرسىلەرنى ساتقۇچى.

mutaf[2]. is. far. تاۋاپ قىلىنىدىغان، ئەتراپىدا ئايلىنىدىغان.

mutaher. s. ar. تازىلانغان، پاكىزلەنگەن.

mutahhar. s. ar. ① پاكىزلانغان، تازىلانغان. ② پاك، مۇقەددەس، مۇبارەك.

mutahhariyet, – ti. is. ar. پاكىزلىق، تازىلىق، پاكلىق.

mutak. s. ar. ئەركىنلىكى بېرىلگەن، ئازاد قىلىنغان.

mutalebe. is. ar. ① ھەق تەلەپ قىلماق. ② دەۋا. ③ تەلەپ.

mutali. s. ar. دەرس تەكرارلىغۇچى ياكى كىتاب ئوقۇغۇچى.

mutalla. s. ar. ئالتۇن سۈيى بىلەن پەردازلانغان.

mutallaka. s. is. ئەردىن ئاجرىشىپ تۇل قالغان خوتۇن.

mutallik. is. ar. خوتۇنىنى تالاق قىلىۋېتىپ بويتاق قالغان ئەر.

mutalsam. s. ar. تىلسىملىق، تىلسىملاشقان، جودا قىلىنغان.

mutalsım. s. ar. جودىگەر، جودىچى.

mutantan. s. ar. ① كۆركەم، تەنتەنىلىك. ② پارلاق، زىننەتلىك. ③ ۋاراڭ - چۇرۇڭ.

mutarasıd. s. ar. ① دىققەت بىلەن كۆزەتكەن. ② ساقلىغۇچى، ئىنتىزار بولغۇچى، تەقەززا بولغۇچى.

mutarra. s. ar. ① ساپ. ② يېڭى. ③ خۇش پۇراق. ④ پارلىداق، جۇلالىق.

mutarraz. s. ar. كانارلىرى يىپەك بىلەن ئىشلەنگەن.

mutasabbı. s. ar. بالىلىق قىلغان، بالىلارچە ئىش قىلىدىغان.

mutasabbir. s. ar. قىيىنچىلىقتا كۆكرەك كېرىدىغان، بەرداشلىق بېرىدىغان، سەۋرچان.

mutasabbiyane. z. بالىلارچە، بالىلاردەك.

mutasaddı. s. ar. ① يېرىلغان، پارتلاپ كەتكەن. ② تارالغان، چېچىلغان، يېيىلغان.

mutasaddık. s. ar. سەدىقە بەرگۈچى.

mutasaffi. s. ar. پاكىزلەنگەن، ساپلاشقان.

mutasallib. s. ar. ① قاتتىقلاشقان، قاتقان. ② تىز پۈكمەيدىغان، قەتئىي.

mutasanni. s. ar. چىرايلىق كۆرۈنۈشكە تىرىشقۇچى، سۆلەتۋاز.

mutasarrıf. s. ar. ① بىر نەرسىنى ئىشلىتىش ھوقۇقىغا ئىگە بولۇش. ② بىر ئىشنى خالىغىنىچە باشقۇرىدىغان. ③ بىر نەرسىنىڭ ئىگىسى، ئىگە.

mutasarrifiyet. is. ① ئىشلىتىش ھوقۇقى. ② بىر نەرسىنى ئىشلىتىش ھوقۇقىغا ئىگە بولۇش.

mutasarrım. s. ar. ① توسقۇنلۇقنى يېرىپ ئۆتكۈچى. ② قولى ئەپلىك، ماھىر، ئۇز.

mutasavver. s. ar. ① تەسەۋۋۇر قىلىنغان. ② ئېھتىمالى بولغان، ئىشلىنىشى مۇمكىن بولغان. ③ قارارلاشتۇرۇلغان، نىيەت قىلىنغان.

mutasavvıf. is. ar. سوپىزمنى يېيىشقا تىرىشقۇچى.

mutasavvıt. s. ar. ئاۋاز چىقىرىدىغان.

mutasavvir. s. ar. ① تەسەۋۋۇر قىلغان. ② نىيەت قىلغان. ③ تەسۋىرلەنگەن.

mutasayyif. s. ar. ياز ئايلىرىنى بىر يەردە ئۆتكۈزگۈچى.

mutasım. s. ar. ① قولى بىلەن تۇتقۇچى. ② يامان ئىشلاردىن قولىنى ئۈزگۈچى.

mutasyon. s. خاراكتېرنىڭ بىردىنلا ئۆزگىرىشى.

mutat. s. ar. كۆنگەن، ئادەتلەنگەن، ئۆگىنىلگەن.

mutatabbip. s. ar. ① ساختا (يالغان) دوختۇر. ② مەكتەپ يۈزى كۆرمەستىن ئەمەلىيەتتىن ئۆگەنگەن دوختۇر.

mutatabık. s. ar. ماسلاشقان، ئۇيغۇن.

mutatahhir. s. ar. ① تازىلانغان، پاكىزلەنگەن. ② مەنىۋى جەھەتتىن پاكلانغان، ئەسكى ئىشلاردىن خالى بولغان.

mutataim. s. ar. تەمىنى تېتىماق.

mutatarrib. s. ar. جۇشقۇنلۇق، جانلىقلىق.

mutatarrif. s. ar. ئۆزىنى چەتكە ئالغان.

mutatavil. s. ar. ① ئۇزارغان. ② ئۇزارتىلىپ ئېگىزلىتىلگەن.

mutatavvi. s. ar. ① ئىبادەتتە بولغۇچى. ② قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى قىلغان. ③ is. پىدائىي (ئەسكەر).

mutatavvik. s. ar ① بويىنىغا مېدالىئون قاتارلىق زىننەت بۇيۇملىرىنى ئاسقان. ② بىر ئىشنىڭ جاۋابكارلىقىنى ئۈستىگە ئالغان.

mutatayyib. s. ar. ① خۇش پۇراق. ② گۈزەل، خۇش، تاتلىق، تەملىك.

mutavassıl. s. ar. ① بىر يەرگە يېتىپ بارغان، ئېرىشكەن. ② ئارزۇسىغا يەتكەن، مەقسىتىگە يەتكەن.

mutavassıt. s. is. ① ئىككى تەرەپكە ئەلچىلىك قىلغۇچى، ۋاستە بولغۇچى. ② ئوتتۇرا ھاللىق خەلق. ③ سالاچى، ئارىچى.

mutavele. is. ar. بىر ئىشنى كەينىگە تارتماق.

mutavi. s. ar. باش ئەگكەن، ئىتائەت قىلغان، ئىتائەتچان.

mutavvak. s. ar. ① بويىنىغا مېدالىئون قاتارلىق نەرسىلەر ئېسىلغان. ② بويىنىغا تاسما، زەنجىر قاتارلىق نەرسىلەر سېلىنغان.

mutavvaka. is. ar. بويىنىدا ھالقا شەكلىدە ۋە ئۆز رەڭگىدىن تېخىمۇ قويۇق تۈكى بولغان كەپتەر.

mutavvel. s. ar. ① ئۇزارتىلغان. ② تەپسىلىي چۈشەندۈرۈلگەن. ③ is. مەدرىسىلەردە ئوقۇتۇلىدىغان ئەرەب ئەدەبىيات تارىخى كىتابى.

mutavvelat. is. ① ئۇزارتىلغان نەرسىلەر. ② بىر پىكىر تەپسىلىي چۈشەندۈرۈلگەن ۋە كېڭەيتىلگەن ماقالە.

mutavvif. is. ar. مەككىدە ھەج ۋاقتىدا بېجىرىلىدىغان ئىشلارنى قىلدۇرغۇچى، يول كۆرسەتكۈچى شەخس.

mutayebat. is. ar. قىزىق ھېكايىلەر.

mutayebe. is. ar. چاقچاق قىلىشماق.

mutayyeb. s. ar. ① كۆڭلى ئېچىلغان، كۆڭلى خۇش بولغان. ② خۇش پۇراق نەرسىلەرنى سۈرگەن.

mutazaccır. is. ar. ئىچى سىقىلغان، ئىچى پۇشقان.

mutazallil. is. ar. ① سايىدا قالغان. ② قوغدالغان، ئاسرالغان.

mutazallim. s. ar. ئۆزىگە قىلىنغان زۇلۇم ۋە زورلۇقتىن شىكايەت قىلغۇچى.

mutazammin. s. ar. ① ئىچىگە ئالغان، ئوردۇالغان. ② كېپىل، جاۋابكار.

mutazannın, mutazanni. s. ar. گۇمان بىلەن ئىش قىلغۇچى.

mutazarrı. s. ar. يالۋۇرغۇچى، ئىلتىماس قىلغۇچى.

mutazarrıf. s. ar. ساختىلىق بىلەن چىرايلىق كۆرۈنۈشكە ئۇرۇنغۇچى.

mutazarrır. s. ar. زەرەر كۆرگەن، زىيان تارتقان.

mutazavvi. s. ar. ئەتراپىنى خۇش بۇي قاپلاپ كەتكەن.

mutbik. s. ar. ① پۈركىگەن. ② داۋام قىلغان. ③ پۈتۈن، ھەممە.

muteattil. s. ar. بوش قالغان، ئىشسىز قالغان.

muteber. s. ar. ① ئېتىبارى بولغان. ② ئىشەنچلىك، ئىناۋەتلىك.

mutedil. s. ar. مۆتىدىل، يا سوغۇق، يا ئىسسىق ئەمەس، ئوتتۇرا هال.

mutekif. s. ar. ئېتىكاپ (مەخسۇس بىر يەرگە كىرىۋېلىپ، ئىبادەت بىلەن بولغان).

mutekifin. is. ۋاقتىنى ئىبادەتخانىدا ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگۈچى.

mutekit. s. ar. دىنىي سۆزلەرگە ئىشەنگۈچى.

mutel. s. erm. كېسەل، ئاقساق - چولاق، ئەيىبى بار.

mutemet. is. ar. ① بىر ئىدارىنىڭ پۇل - مۇئامىلە ئىشلىرىغا مەسئۇل خادىم. ② ئىسلام دۆلەتلىرىدە ۋەزىرلەرگە بېرىلگەن نام. ③ ئۆزىگە ئىشىنىدىغان.

mutena. s. ar. ① دىققەت بىلەن ئىشلەنگەن، ئەھمىيەتلىك.

muter. s. ar. بەك يوقسۇل بولسىمۇ باشقىلاردىن بىر نەرسە تىلىمىگۈچى.

muteref. s. ar. ئېتىراپ قىلىنغان.

muterif. s. ar. ① ئۆز كەمچىلىك ۋە خاتالىقىنى يوشۇرماستىن سۆزلىگۈچى. ② ئەمەلىيەتنى بىلىپ تۇرۇپ سۆزلىگۈچى.

muteriz. s. ar. ئېتىراز بىلدۈرگەن، قارشى چىققان.

mutesif. s. ar. ① زۇلۇم قىلغان. ② توغرا يولدىن چىققان.

mutezim. s. ar. ① ئۆز يولىدا ماڭغان. ② بىر ئىشنى ھەۋەس بىلەن قىلغان. ③ ساغلام.

mutezir. s. ar. ئۆزرە سورىغۇچى.

mutfak, – ğı. is. ar. ئاشخانا (تاماق ئېتىلىدىغان).

muthike. is. ar. كومېدىيە.

muti, – i. s. ar. ① ئىتائەتچان، ئىتائەت قىلغۇچى، ياۋاش. ② ئەرەنچە ئىسىم (مۇتى).

mutik. s. ar. ئازاد قىلىنغان، ئەركىن قويۇۋېتىلگەن.

mutim. s. ar. تاماق يېدۈرگۈچى، تويغۇزغۇچى.

mutlak, – kı. s. ar. ① مۇتلەق. ② مەۋجۇدىيەت. ③ ئەركىنگە قويۇۋېتىلگەن، جىددىي.

mutlaka. z. ar. ① قانداقلا بولمىسۇن، ② جىددىي هالدا، چوقۇم:
«Mutlaka gitmeliyim — قانداقلا بولمىسۇن كېتىشىم كېرەك.»

mutlakçılık, – ğı. is. مۇتلەقچىلىك، ئابسولىيۇتىزم (بىر كىشىنىڭ هۆكۈمرانلىقىغا ئاساسلانغان ئىدارە ئۇسۇلى):
«Biz kesin olarak mutlakçılığa karşı koymalıyız — بىز مۇتلەقچىلىككە قەتئىي قارشى تۇرۇشىمىز كېرەك.»

mutlakiyet, – ti. is. ① مۇتلەقچىلىك. ② پادىشاهلىق دۆلەت تۈزۈمى.

mutlu. s. ① بەختىيار. ② تەلەيلىك:
«Mutlu yaşam — بەختىيار تۇرمۇش.»

mutluluk, – ğu. is. ① بەختىيارلىق. ② زەۋق.

mutmain. s. ar. خاتىرجەم.

mutrib. is. ar. ① سازەندە، سازچى. ② ناخشىچى، غەزەلخان.

mutsuz. s. بەختسىز.

mutsuzluk, – ğu. is. بەختسىزلىك.

muttali, – i. is. s. ar. خەۋەردار،

خەۋىرى بولماقلىق.

muttarit. s. ar. ① رەتلىك، تەرتىپلىك. ② ئۆرنەك بولارلىق:
«Muttarit haraket — ئۆرنەك بولارلىق ھەرىكەت.»

muttasıf. s. ar. ماھىيەتلىك.

muttasıl. s. ar. ① ئۈزلۈكسىز، توختىماستىن. ② بىر - بىرىگە توتىشىپ كەتكەن:
«Muttasıl yağmur yağiyor — توختىماستىن يامغۇر يېغىۋاتىدۇ.»

muvacehe. is. ar. دەرقەم، يۈزمۇ يۈز.

muvadaa. is. ar. ① ئەپلىشىپ قالماق، ئەپ بولۇپ قالماق. ② تاشلىۋەتمەك، تەرك قىلماق.

muvafakat, — ti. is. ar. ① رازى بولماق، مۇۋاپىق تاپماق. ② ئۇيغۇن كېلىش.

muvafakiyet, — ti. is. ar. مۇۋەپپەقىيەت، ئېرىشىش.

muvaffakiyetli. مۇۋەپپەقىيەتلىك.

muvaffakiyetsiz. s. مۇۋەپپەقىيەتسىز.

muvafık. s. ar. ① ئۇيغۇن، مۇناسىپ. ② پىكىرداش.

muvahhiş. s. ar. قورقۇنچقا سېلىپ قويغان، ئۈركۈتكەن.

muvahhit. s. ar. ① ئاللانىڭ بىرلىكىگە ئىشەنگەن، ئاللاغا ئىشەنگەن. ② يالغۇز خۇدالىق.

muvakkar. s. ar. ① ھۆرمەتلەنگەن. ② ئېغىر بېسىق. ③ ئەر ئىسمى (مۇۋەككەر).

muvakkat, — tı. s. ar. ① ۋاقىتلىق، مۇۋەققەت. ② مەلۇم بىر ۋاقىت ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان پويىز:

«ABD nin Çindeki muvakkat iş güderi — ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ جۇڭگودىكى ۋاقىتلىق ئىش باشقۇرغۇچىسى.»

muvakkaten. z. ar. ۋاقىتىنچە.

muvakkir. s. ar. ھۆرمەت بىلدۈرگەن.

muvakkit, — ti. is. ar. كۈنگە قاراپ ناماز ۋاقتىنى بەلگىلىگۈچى (ئادەم).

muvakkit.hane. is. ① ۋاقىتنى بەلگىلەشكە كېرەكلىك سايمانلار قويۇلغان ئۆي. ② چوڭ جامەلەر يېنىدا بولىدىغان ۋاقىتنى بەلگىلەش ئۆيى.

muvalat. is. ar. ① دوستلۇق. ② دوستلارچە، ئۆزئارا ياردەم.

muvaneset. is. ar. ① دوستانە ياشىماق. ② ئادەمدىن قاچمايدىغان (ھايۋان)، ئۆيگە ئۆگەنگەن.

muvanis. s. ar. ① بىر - بىرىگە ئۆگىنىپ، بىرلىكتە ياشىغان. ② ئادەمگە كۆنگەن، ئادەمدىن قاچمايدىغان (ھايۋان).

muvaredat. is. ar. ① بىر پورتتىن ئىككىنچى بىر پورتقا كەلگۈچى. ② پىكىر. ③ ئىلھام. ④ لايىھە.

muvarede. is. ar. ① بېرىپ - كېلىش. ② ئىككى شائىرنىڭ بىر پىكىرنى ئەينى شەكىلدە يېزىشى.

muvasala. is. ar. بېرىش - كېلىش ئىمكانىيىتى، قاتناش، ئالاقە.

muvasalat. is. ar. يېتىپ بېرىش:
«Muvasalat etmek — يېتىپ بارماق.»

muvasat. is. ar. ① ياردەم. ② ياخشىلىق قىلماق، دوستلۇق قىلماق. ③ ئۆلگۈچىنىڭ ئائىلىسىگە قىلىنىدىغان ياردەم.

muvasebe. is. ar. ① ئېتىلماق، بىر - بىرىنىڭ ئۈستىگە ئېتىلماق. ② سەكرىمەك.

muvassi. isi ar. تەۋسىيە قىلماق، ئۈندىمەك.

muvazaa. is. ar. ① مەسلىھەت بىلەن قىلىنغان ئىش.

muvazat. ar. ① پاراللېل بولۇش، تەڭپۇڭلىشىش. ② قارشى تۇرۇش، تەڭ كېلىش.

muvezene, muvazenet. is. ar. ① تەڭپۇڭلۇق، مۇۋازىنەت، تەڭپۇڭلاشماق. ② قىياس، مۆلچەر. ③ كىرىم - چىقىمنىڭ تەڭپۇڭلىشىشى، بالانس.

muvazeneli. s. ① تەڭپۇڭلۇق. ② ئورۇنلۇق، جايىدا:

«Buradakiler daha çok muvazeneli, daha çok ulusun geleceğiyile ilgilenirler — بۇ يەردىكىلەر خېلىلا جايىدا، كۆپىنچە مىللەتنىڭ كېلەچىكىگە (ئىستىقبالىغا) كۆڭۈل بۆلىدىكەن.»

muvazenesiz. s. ① تەڭپۇڭسىز. ② ئورۇنسىز.

muvazenesizi. s. ar. پاراللېل، تەڭداش

muvazıb. s. ar. تىنماستىن بىر ئىش بىلەن بولغان.

muvazin. s. ar. ① ئېغىرلىق ئۆلچىمىدە ئوخشاشلىق. ② تەڭپۇڭ.

muvazzaf. s. ar. ① بىر ۋەزىپە ياكى خىزمەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى. ② ئايلىقچى.

muvazzah. s. ar. ئېنىق، ئايدىڭلاشقان، ئوچۇق چۈشەندۈرۈلگەن.

muvazzih. s. ar. ئايدىڭلاتقان، چۈشەندۈرگەن.

muveşşah. s. ar. ① زىننەتلىك. ② مۇۋەششەھ (شېئىر شەكلىنىڭ بىر تۈرى).

muyin. is. far. ئۈن سىلىپ يىغلىماق.

muyi, muyin. s. ar. ① قىل، تۈك، موي، تېرە. ② يۈگۈدىن، تېرىدىن ئىشلەنگەن.

muyine. is. far. ① تېرە. ② تېرىدىن قىلىنغان خۇرۇم چاپان.

muymul. is. ar. قارچىغىغا ئوخشايدىغان بىرخىل يىرتقۇچ قۇش.

muytap, – bı. is. far. يۈگدىن نەرسە توقۇغۇچى ھۈنەرۋەن.

muz. is. ar. شاڭجياۋ، بانان.

muzad. s. ar. زىت، قارىمۇ قارشى.

muzaaf. is. ar. ئىككى قات، قاتمۇقات.

muzaffer. .s. ar. ① غالىب. ② ئۈستۈنلۈك قازانغۇچى. ③ ئەر ياكى ئايال ئىسمى (مۇزەپپەر).

muzafferen. z. ئۈستۈنلۈك قازانغان ھالدا، غالىب كەلگەن ھالدا.

muzafferiyet, – ti. is. ar. غالىب كەلمەك، ئۈستۈنلۈك قازانماق، غالىبلىق، ئۈستۈنلۈك.

muzahat. is. بىر نەرسىگە ئوخشىماق، ئوخشاشلىق.

muzaheret.is. ar. قوللىماق، ياردەم قىلماق.

muzahi. s. ar. ئوخشاشلىق.

muzahir. s. ar. قوللىغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى.

muzallel. s. ar. سايىۋانلىق، كۆلەڭگىلىك، سايە چۈشكەن.

muzam. s. ar. .is ① چىرايلىق. ② بىر نەرسىنىڭ ئەڭ زور ياكى مۇھىم تەرىپى.

muzamat. is. ar. چىرايلىق، چوڭ دەپ قارالغان.

muzari. s. is. ar. ① ئورتاق. ② يولداش. ③ ئوخشىشىدىغان.

muzcir. s. ar. دەرد، ئەلەم.

muze. is. far. ئۆتۈك، بەتىنكە.

muze·duz. is. far. موزدۇز.

muze . duzan s. موزدوزلار.

muze. duzi. is. موزدۇزلۇق.

muzga. is. ar. بىر پارچە گۆش، گۆش پارچىسى.

muzır, —rrı. s.ar. زىيانلىق، زەرەرلىك.

muzırlık,—ğı. is. زەھەرلىك ھەرىكەت.

muzi¹. s. ar. نۇرلۇق، پارلاق.

muzi². s. ar. كۆڭۈل ئاغرىتقۇچى، جاپا سالغۇچى.

muzif. s. ar. مېھمان قوبۇل قىلغۇچى، مېھماننى ئۆيىدە تۇتۇۋالغۇچى.

muzik. s. ar. قىسقۇچى، تارلاشتۇرغۇچى.

muzip. s. ar. شاڭخو، قىزىقچى.

muziplik, — ği. is. شاڭخوچىلىق، قىزىقچىلىق.

muziyat. is. ar. كىشىگە ئارام بەرمەيدىغان بۈرگە، چۈشا، پاشا قاتارلىق ھاشارەتلار.

muzlim. s. ar. ① قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت. ② مەخپىي، يوشۇرۇن، نامەلۇم. ③ قىرقۇنچ، ئەسكى.

muzmahil. s. ar. ① چۆكۈپ كەتكەن، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن. ② خاراب بولغان، يوق بولغان.

muzmer. is. s. ar. ① مەخپىي ۋە يوشۇرۇن نەرسىلەر. ② ئوي، نىيەت.

muzmerrat. is. ① مەخپىي نەرسىلەر، سىرلار. ② كۆڭۈلگە پۈكۈلگەن نىيەت ۋە باشقىلار.

muztar. s. ar. ① بىر ئىشقا زورلىغان. ② بىر ئىشنى قىلىشتا قىيىنچىلىق ئىچىدە قالغان. ③ چارىسىز، ئامالسىز.

muztarım. s. ar. ① يالقۇنجىغان، تۇتاشقان (ئوت). ② ھاياجانلانغان. ③ ئالدىراپ ـ تېنەپ كەتكەن.

mübaade. mübaadet. is. ar. ① بىر ـ بىرىدىن ئايرىلماق. ② ئۇزاق تۇرماق.

mübaale. is. ar. جىلۋىلەنمەك.

mübadat .is. ar. ① ھۇجۇم قىلىش. ② دۈشمەنلىك قىلىش.

mübadele. is. ar. ئالماشتۇرۇش، تېگىشىش:

«Mal mübadelesi yapıldı — مال ئالماشتۇرۇش ئېلىپ بېرىلدى.»

mübadeleci. is. ئالماشتۇرغۇچى.

mübadere. is. ar. بىر ئىشقا كىرىشمەك.

mübadil. is. ar. مۇبادىل (تۈركىيىدىكى روملار بىلەن ئالماشتۇرۇپ يۇنانىستاندىن كەلتۈرۈلگەن تۈركلەر).

mübagame. is. ar. تىلى تاتلىق، ئاغزى يۇمشاق (ئادەم).

mübagat. is. ar. زىنا.

mübagate. is. ar. ① تۇيۇقسىز بولۇش (بىر ئىش). ② تۇيۇقسىز ھۇجۇم.

mübagaze. is. ئاداۋەت (ئۆچمەنلىك) ساقلىماق.

mübahat. is. ar. ماختىنىش، ئۆزىنى ماختاش.

mübahele. is. ar. لەنەت ئوقۇش.

mübahhar. s. ar. ئىسسىقلانغان، ئىسسىق سىڭىنغان.

mübahi. s. ar. ئۆزىنى ماختىغۇچى.

mübahis. i. s. بىر مەسىلە ئۈستىدە سۆزلەشمەك ياكى تالاش - تارتىش قىلماق.

mübait. s. ar. بىر - بىرىدىن يىراقلاشقان.

mübalâğa. is. ar. مۇبالىغە (بىر نەرسىنى ئەسلى ھالىتىدىن ئاشۇرۇپ كۆرسىتىش).

mübalâğacı. s. مۇبالىغىچى، چوڭايتقۇچى.

mübalâğalı. s. مۇبالىغىلىق.

mübalât. ① دىققەت، ئېھتىيات. ② قايغۇ.

mübâlâtkâr. s. دىققەت (ئېھتىيات) بىلەن ئىش كۆرگۈچى.

mübâne. is. ar. تالاق يولى بىلەن ئېرىدىن ئاجراشقان ئايال.

mübarek. s. ar. ① ئەزىز، ھۆرمەت، مۇبارەك. ② بەختلىك. ③ بەرىكەتلىك، باياشاتلىق:

«Bayramınıza mübarek — بايرىمىڭىزغا مۇبارەك.»

mübareke. s. ar. تەلەيلىك، بەختلىك.

mübareki. s. ar. تەبرىكلەش، قۇتلۇقلاش.

mübarezat. is. ar. ئۆزئارا ئۇرۇشۇش.

mübarezet. is. ar. ① ئۇرۇشۇش، سوقۇشۇش، جەڭ قىلىشىش. ② ئار نومۇس ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلىدىغان دوئىل.

mübareze. gâh. is. جەڭ مەيدانى.

mübariz. s. is. ar. بىرگە - بىر سوقۇشقان (ئېلىشقان).

mübarizen, mübarizin. is. ar. ئۇرۇشۇشقا تەييارلانغانلار.

mübasele. is. ar. ھۇجۇم قىلماق، جەڭدە ھۇجۇمغا ئۆتمەك.

mübasete. is. ar. بىراۋ بىلەن ئوچۇق، تارتىنمايلا سۆزلىشىش.

mübaşeret. is. ar. بىر ئىشقا كىرىشمەك.

mübaşir. is. ar. ① سىرتتا گۇۋاھ - ئىسپاتلارنى چاقىرىش، چاقىرىق قەغىزى تارقاتقۇچى شەخس. ② ھۆكۈمەتنىڭ بۇيرۇقلىرىنى مۇناسىۋەتلىك ئادەملەرگە بىلدۈرگۈچى.

mübayenet, – ti. is. ar. ① ئايرىملىق. ② زىددىيەت.

mübâyin. s. ar. ① بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان، پەرقلىق. ② زىت، بىر - بىرىگە قارىمۇقارشى.

mübdi. s. ar. ① ئىجاد قىلغۇچى. ② دىنىي ئىشلاردا بىدئەتكە تەۋە ئادەم.

mübbeccel. s. ar. ① ئۇلۇغ. ② ئۇلۇغلاشقان. is. ③ ئەرەنچە ياكى ئايالچە ئىسىم.

mübeddel. s. ar. ئۆزگەرتىلگەن، بىر شەكىلدىن بىر شەكىلگە كىرگەن.

mübeddil. s. ar. ① ئۆزگەرتكەن. ② باشقا تۇسكە كىرگۈزگەن.

mübeddile. s. ar. ① ئۆزگەرتكۈچى. ② ترانسفورماتور.

mübehhiç. s. ar. گۈزەللەشتۈرگۈچى.

mübellig. s. ar. بىر بۇيرۇق ياكى خەۋەرنى جايىغا يەتكۈزگەن.

müberhen. s. ar. ① دەلىل بىلەن ئىسپاتلانغان. ② ئاشكارا.

müberkaa. s. is. بېشى ئاق، باشقا يېرى قارا قوي (ئاق باش قارا قوي).

müberit. s. ar. سوۋۇتىدىغان، سوغۇق

ساقلايدىغان سايمان.

mübeşşer. s. ar. خەۋەر بىلەن خۇش قىلغۇچى.

mübeşşir. s. ar. خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

mübevvil. s. ar. سۈيدۈكنى كۆپەيتىدىغان، ئادەمنى كۆپ سىيدۈرىدىغان.

mübeyyen. s. ar. ئوتتۇرىغا چىققان، ئاشكارىلانغان.

mübezzir. s. ar. ئىسراپ قىلغان، ئورۇنسىز يەرگە خەجلىگەن.

mübezzirin. is. ئىسراپ قىلغۇچىلار.

mübhic. s. ar. خۇشال قىلىدىغان.

mübi. s. is. ساتقۇچى.

mübin. s. ar. ① ياخشى - يامانىنى ئايرىۋالالايدىغان. ② ئاشكارا، ئوچۇق.

mübki. s. ar. يىغلاتقان، يىغلاتقۇچى.

mübrid. s. ar. سوۋۇتىدىغان، سوۋۇتقۇچى.

mübriz. s. ar. مەيدانغا چىقارغان، كۆرسەتكەن.

mübtega. is. ar. ئارزۇ قىلىنغان نەرسە.

mübtehic. s. ar. خۇشال بولارلىق، خۇشال بولىدىغان.

mübtehil. s. ar. دۇئا قىلىپ تىلىگەن.

mübtel. s. ar. بىكار قىلىنغان، ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان.

mübtela. s. ar. يېپىلگەن، يۇتۇلغان.

mübteli. s. ar. يېگەن، يۇتقان.

mübtesim. s. ar. كۈلۈمسىرىگەن، تەبەسسۇم.

mübti. s. ar. مىدىسىق، ھەرىكىتى سۇس.

mücaad. s. ar. بۇجغۇر، بۇدۇر بۇدۇر قىلىنغان (چاچ).

mücab. s. ar. ① تەلىپى قوبۇل قىلىنغان. ② دۇئاسى قوبۇل قىلىنغان.

mücadele. is. ar. كۈرەش: «Biz ülkemizi kudretli bir sosyalistik ülke halinde inşa etmek için mücadele ediyoruz. — بىز ئېلىمىزنى كۈچلۈك بىر سوتسىيالىستىك مەملىكەت قىلىپ قۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتىمىز.»

mücadeleci. s. ar. كۈرەشچى، كۈرەش قىلغۇچى.

mücahede. is. ar. ① ئۇرۇشۇش، سوقۇشۇش، ئېلىشىش. ② ئۆز نەپسىگە قارشى كۈرەش.

mücahere. is. ar. ئوتتۇرىغا چىقىرىش.

mücahit. is. ar. ① مۇقەددەس ئىشلار ئۈچۈن كۈرەش قىلغۇچى. ② غەيرەت قىلغۇچى. ③ ئەرەنچە ئىسىم (مۇجاھىت): «Afgan mücahitleri — ئافغان مۇجاھىتلىرى.»

mücalis. s. ar. بىللە ئولتۇرغانلار.

mücamaa. is. ar. جىنپىلىشىش (ئەركەك بىلەن چىشى).

mücamele. is. ar. ① ئۆزئارا ياخشى ئۆتۈشمەك. ② دۆلەتلەر ئارا دوستانە ئۆتۈشمەك.

mücanebet, — ti. is. بىر نەرسىدىن ئۆزىنى تارتماق، بىر ئىشنى قىلىشتىن باش تارتماق. ② يىراقلاشماق.

mücaneset, — ti. is. ar. ئوخشاش جىنستىن بولۇش، ھەمجىنسلىق.

mücanib. s. ar. ئۆزىنى تارتقان، يىراقلاشقان.

mücanis. s. ar. ئەينى جىنستىن،

ھەمجىنس.

mücaraha. is. ar. بىر ـ بىرىنى يارىدار قىلىش.

mücareze. is. ar. قاتتىق چاقچاقلىشىش، قوپال چاقچاق قىلىش.

mücaseret. is. ar. جاسارەت كۆرسىتىش.

mücasir. s. ar. جاسارەت كۆرسەتكۈچى، جاسارەت كۆرسەتكەن.

mücaveret. is. ar. ① قوشنىلىق. ② يېقىنلىق.

mücavir. s. is. ① قوشنىدارچىلىق. ② ئۆمرىنى مەككە ياكى مەدىنىدە ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەن.

mücaviran. is. ar. ① قوشنىلار. ② ۋاقتىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگۈچىلەر.

mücaz. s. ar. ① قىلىنىشى ماقۇل كۆرۈلگەن. ② رۇخسەت ئېلىنغان، دىپلومى بار.

mücazat. is. ar. جازالاش.

mücazeten. z. جازا تەرىقىسىدە.

mücber. is. ar. مەجبۇر قىلىنغان، زورلانغان.

mücbir. s. ar. مەجبۇر قىلغان، زورلىغان.

~ **sebep.** مەجبۇر قىلغان سەۋەبلەر.

mücebbir. s. ar. سۇنۇقچى، تېڭىقچى.

mücedded. → **Müceddet**

müceddeden. z. يېڭىدىن، يېڭىباشتىن.

mücedder. s. ar. چېچەك (كېسەل).

müceddet. s. ar. يېڭى، تېخى ئىشلىتىلمىگەن، يېپيېڭى.

müceddit. s. is. ar. يېڭىلىغۇچى، ئىسلاھ قىلغۇچى.

mücef. z. ar. ئىچى بوش، بوشىتىلغان، كاۋاك...

müceffef. s. ar. قۇرۇتۇلغان، سۈيى قالمىغان.

mücehhez. s. ar. ① كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئالغان. ② ھازىرلانغان، تەييارلانغان.

mücella. s. ar. پارقىراق، جۇلالىق.

mücelli. s. ar. ① جۇلا بېرىدىغان، پارقىرىتىدىغان. ② پاكىزلەنگەن.

mücellit, – di. is. ar. كىتاب مۇقاۋىسىنى ئىشلىگۈچى.

mücellit.hane. is. ar. مۇقاۋا ئىشلەيدىغان يەر.

mücellitlik, – ği. is. مۇقاۋىچىلىق.

mücennan. s. ar. ① قاناتلىق، قانىتى بار. ② باش ياكى ئاخىرقى ھەرپىنى ئۆزگەرتىش بىلەن مەنىسى ئۆزگىرىدىغان بېيىت.

mücerreban. is. سىنالغان ۋە سىناقتىن ئۆتكەن، تەجرىبىدىن ئۆتكەن.

mücerrebat. is. ar. تەجرىبە قىلىنغان، سىنالغان.

mücerredat. is. ar. ① ئابستراكت ئۇقۇم. ② مەنىۋى دۇنيا.

mücerrediyet, – ti. is. ar. ① يالغۇزچىلىق. ② ئابستراكت. ③ بويتاقلىق.

mücerre. s. ar. ① جىسىم ھالدا بولمىغان. ② باشقا بىر نەرسىگە ئارىلاشمىغان. ③ يالاڭ، يالىڭاچ. ④ يالغۇز، تەنھا. ⑤ بويتاق.

mücerrib. s. ar. سىنىغۇچى، تەجرىبە قىلغۇچى.

mücessem. s. ar. ① جىسىم ھالى

دىكى، جىسىم شەكلىگە كىرگەن. ② قاـ
پارتما، بۇرتمە.

mücevher. is. ar. ① قىممەت باھا
تاش ۋە مەدەنلەردىن ئىشلەنگەن زىننەت
بۇيۇملىرىنىڭ ئومۇمىي نامى. ② قىممەتـ
لىك تاش ۋە مەدەنلەر بىلەن زىننەتـ
لەنگەن.

mücevherat. is. ar. قىممەتلىك
تاش، مەدەنلەردىن ياسالغان زىننەت
بۇيۇملىرى.

mücevherci. is. ① زەرگەر. ② قىمـ
مەت باھالىق تاش ۋە مەدەنلەردىن زىنـ
نەت بۇيۇمى ياسىغۇچى.

mücevhercilik, – ği. is. زەرگەرلىك.

mücevvef. s. ar. ئىچى بوش، ئىچى
كاۋاك.

mücevver. s. ar. زۇلۇم ۋە جەبىر
كۆرگەن.

mücevvez. s. ar. رۇخسەت بېرىلگەن،
جائىز كۆرۈلگەن.

mücib. s. ar. ① سورالغان ئىشلارغا
جاۋاب بەرگۈچى. ② خالىغىنىنى قىلغۇـ
چى. ③ تەڭرى، خۇدا.

mücid. s. ar. قىلىدىغان كەلگىنىچە
ئىشلىمەك.

müciz. s. ar. رۇخسەت بەرگەن.

mücla. s. ar. سۈرگۈن قىلىنغان.

mücmel. s. ar. ① خۇلاسە قىلىنغان،
يىغىنچاقلانغان، قىسقارتىلغان.
② مۇجمەل:

«Bu konuda mücmel bir fikir vermek için kısa bir izahta bulunayim — بۇ ھەقتە يىغىنچاق پىكىر بېرىش ئۈچۈن قىسقىلا ئىزاھ بېرىپ ئۆتەي.»

mücrim. s. ar. گۇناھكار، جىنايەتچى،
ئەيىبكار.

mücrimiyet, – ti. is. گۇناھكارلىق،
ئەيىبكارلىق.

mücteba. s. ar. ① تاللانغان، پارلانـ
غان، مۇنەۋۋەر. ② مۇھەممەد پەيغەمـ
بەرنىڭ لەقىمى. ③ ئەرەنچە ئىسىم
(مۇجتەبا).

müctenih. s. ar. بىر تەرەپكە مايىل
بولغان.

müctenip. s. ar. ئېھتىيات قىلغان،
ئارىلاشمىغان.

mücteri. s. ar. جاسارەت كۆرسەتكۈچى،
جۈرئەتلىك.

mücver. is. mutf. ياغدا پىشۇرۇلغان
بىر خىل تاماق.

müçtemi, – i. s. ar. توپلانغان، يىـ
غىلغان، بىردەككەن، جەم بولغان.

müçtenip. s. ar. ئېھتىيات قىلغان.

müd. is. ar. بىر خىل ئاشلىق ئۆلچەش
ئەسۋابى.

müdaabe. is. ar. ئۆز ئارا چاقچاق
قىلىشماق.

müdabere. is. ar. بىر – بىرىگە ئارـ
قىسىنى قىلماق.

müdafaa. is. مۇداپىئە، قوغدىنىش.

müdafi. s. is. ئۆزىنى قوغدىغۇچى.

müdahale. is. ar. مۇداخىلە، ئارىـ
لىشىش:

«Hiç bir yabancı ülkenin müdahelesine izin vermedik ve vermiyeceğiz — ھەرقانداق بىر چەتئەلنىڭ ئارىلىشىشىغا يول قويمىدۇق ھەم يول قويمايمىز.»

müdahene. is. ar. خۇشامەتچىلىك،

يۈزمۇ يۈز ماختاش.

müdahere. is. ar. ئۇزۇن مۇددەتلىك ئىجارە.

müdahil. s. ar. ئارىلاشقۇچى.

müdahin. s. ar. خۇشامەتچى.

müdam. s. ar. is. ① داۋاملىق. ② ئۈزۈم ھارىقى.

müdame. is. ar. ئۈزۈم ھارىقى، ۋىنو.

müdami. s. is. دائىم ۋىنو ئىچىدىغان.

müdana. is. ar. مىننەت.

müdani. s. ar. ئوخشايدىغان، جۈپ.

müdara. is. ar. لەۋلا:

«Müdara bir adam — لەۋلا ئادەم.»

müdava, müdavat. is. ar. داۋالاش.

müdavemet. is. ① داۋام قىلىش، ئۈزۈلۈپ قالماسلىق. ② ئۈزۈلدۈرۈپ قويماستىن ئىشلەش. ③ داۋاملىق بېرىپ كېلىش.

müdavere. is. ar. ① ئۆرىمەك. ② ئىدارە قىلماق.

müdavi. s. ar. داۋالىغۇچى، كېسەلنى ساقايتقۇچى.

müdavim. s. is. ① داۋاملىق بېرىپ تۇرىدىغان. ② داۋاملىق ئىشلەيدىغان.

müdayene. is. ar. بىر - بىرىدىن قەرز ئېلىش، بىر - بىرىگە قەرزدار بولۇش.

müdbir. s. ar. تەلەيسىزلىكنىڭ قۇربانى بولغان، چۈشكۈن.

müddehar. s. ar. توپلانغان، يىغىلغان، تېجەلگەن.

müddei. s. ar. ① دەۋاگەر. ② تۆھمەتخور.

müddet, - ti. is. ar. مۇددەت، زامان، ۋاقىت، چاغ.

müddetsiz. s. مۇددەتسىز:

«Müddetsiz hapis cezası — مۇددەتسىز قاماق جازاسى.»

müdedbir. s. ar. تەدبىرلىك، دەبدەبىلىك.

müdebbeb. s. ar. كۆركەملىك.

müdehhan. s. ar. تۇمانلىق.

müdehhen. s. ar. خۇش پۇراق ياغ سۈرۈلگەن.

müdehhiş. s. ar. قورقۇتىدىغان، چۆچۈتىدىغان، مۇدھىش.

müdekkik. s. ar. تەتقىق قىلغۇچى، ئىنچىكىلەپ تەتقىق قىلغۇچى.

müdellel. s. ar. دەلىل بىلەن ئىسپاتلانغان، ئىسپاتلىق.

müdemmag. s. ar. ئەخمەق، دۆت، گالۋاڭ، مۆڭ.

müdemmer. s. ar. يوق بولغان، يوقالغان.

müdemmir. s. ar. يوقاتقۇچى، يوق قىلغۇچى.

müdennes. s. ar. كىر بولۇپ كەتكەن.

müderhem. s. ar. باي، پۇلى كۆپ.

müderris. is. ar. ① پروفېسسور. ② دەرس بەرگۈچى.

müdevvenat. is. ar. بىر يەرگە توپلانغان ۋە توپلام قىلىنغان ئەسەرلەر.

müdevver. s. ar. ① ئايلاندۇرۇلغان، ئاغدۇرۇلغان. ② تەجرىبە قىلىنغان. ③ يۇملاق، دومىلاق. ④ يېڭى پىلانغا كىرگۈزۈلگەن.

müdevvin. s. ar. شېئىر ۋە باشقا نەرسىلەرنى توپلاپ، توپلام ھالىغا كەلتۈرگۈچى.

müdevvir. s. ar. ① ئايلاندۇرغۇچى. ② تەرجىمە قىلغۇچى. ③ باشقۇرغۇچى، ئىدارە قىلغۇچى.

müdhal. s. ar. ئىچكىرىگە (ئىچىگە) كىرگۈزۈلگەن، قاتناشتۇرۇلغان.

müdir. is. ar. → **Müdür.**

müdiriyet,–ti. is. ar. **Müdüriyet.**

müdrik. s. ar. ① ئىدراك قىلغان، ئەقلى يەتكەن. ② يېتىشكەن. ③ ئېرىشكەن.

müdrike. is. چۈشىنىش كۈچى.

müdrir. s. ar. كۆپ سىيدۈرىدىغان.

müdür, müdir. is. ar. مۇدىر، باشقۇرغۇچى، رەھبەر، باشلىق:

«Okul müdürü — مەكتەپ مۇدىرى.»

müdüre, müdire. is. ar. مۇدىرە، ئايال مۇدىر، ئايال باشلىق:

«Ayşe müdüremizdir — ئايشەم مۇدىرىمىزدۇر (باشلىقىمىز).»

müdüriyet. is. ar. ① مۇدىرلىك، مۇدىرىيەت. ② مۇدىر ئىشخانىسى.

müdürlük, – ğü. is. ① مۇدىر ئىشخانىسى. ② مۇدىرلىك ۋەزىپە.

müebbet. s. ar. ① ئاخىرغىچە. ② ئۆمۈرلۈك:

«Müebbet sürgün cezası — مۇددەتسىز جازا.»

müeccel. s. ar. ① كېچىكتۈرۈلگەن، كەينىگە سۈرۈلگەن. ② نىكاھ بەدىلى، ئايالنىڭ تۇل قېلىشىغا ياكى بوشىنىشىغا باغلىق قەرز.

müeccil. is. ar. ئىلگىرى سۈرۈلگەن.

müedda. is. ar. ① چۈشەنچە، ئۇقۇم. ② مەزمۇن. ③ ئادا قىلىنغان، تۆلەنگەن.

müeddep. s. ar. ① ئەدەبلىك، تەرتىپلىك، ئەخلاقلىق. ② بىلىملىك، ئوقۇمۇشلۇق. ③ is. ئەرەنچە ئىسىم.

müeddi. s. ar. ① مەيدانغا كەلتۈرۈلگەن، يول ئاچقان. ② سەۋەب بولغان. ③ ئادا قىلغان، تۆلىگەن.

müekkid. s. ar. ① كۈچەيتىلگەن، مۇستەھكەملەنگەن. ② تەكرار تەربىيە بېرىلگەن.

müellefat,–tı. is. ar. يېزىق ئەسەرلىرى، يېزىقلىق ئەسەرلەر.

müellif. is. ar. ئاپتور، يازغۇچى، توپلىغۇچى، مۇئەللىپ:

«Bu kitabın müellifi kim? — بۇ كىتابنىڭ ئاپتورى كىم؟»

müellim. s. ar. ئەلەم قىلغان، دەۋەت قىلغان، رەنجىگەن، ئېچىتقان.

müemmen. s. ar. ① تەمىن ئېتىلگەن، تەمىنلەنگەن. ② بىخەتەر.

müennes. s. is. ar. چىشى.

müesses. is. ar. قۇرۇلغان، تەسىس قىلىنغان.

müessese. is.ar. مۇئەسسەسە، جەمئىيەت:

«Bilimsel müesseseler — ئىلمىي مۇئەسسەسەلەر.»

müessir. s. ar. ئۈنۈملۈك، ئىجابىي:

«Müessir önlemler almak — ئۈنۈملۈك تەدبىر كۆرمەك.»

müessis. s. is. قۇرغۇچى، ياسىغۇچى.

müevvel. s. ar. ① باشقا بىر چۈشەنچە بىلەن بىلدۈرۈلگەن. ② (چۈش ھەققىدە) تەبىر بېرىلگەن.

müeyyet. s. ar. ① كۈچلەندۈرگۈچى، مۇستەھكەملىگۈچى. ② توغرىلانغان. ③ ياردەم كۆرگەن، ياردەم ئالغان. ④ ئايال ياكى ئەر ئىسمى.

müeyyid. s. ar. ① كۈچەيتكۈچى، مۇستەھكەملىگۈچى. ② تەستىقلىغۇچى. ③ ياردەم قىلغۇچى.

müezzi. s. ar. زۇلۇم قىلغۇچى.

müezzin. is. ar. مۇئەززىن، مەزىن، ئەزان ئوقۇغۇچى:

«Bu adam mesçitin müezzini — بۇ ئادەم مەسچىتنىڭ مەزىنى.»

müfad. is. ar. مەزمۇن، ئۇقۇم.

müfadat. is. ar. مال بېرىش يولى بىلەن تۇتقۇن بولغۇچىنى قۇتۇلدۇرۇش.

müfagame. is. سۆيمەك، سۆيۈشمەك.

müfahare, müfaharet. is. ar. بىر-بىرىنى ماختىماق، ئارتۇقچىلىقلىرىنى دېيىشىپ ئۆزىنى ئۈستۈن كۆرسىتىشكە تىرىشماق.

müfahame. is. ar. كېلىشىمگە كەلمەك، بىر - بىرىنى چۈشىنىشمەك.

müfahir. s. ar. ماختانغان.

müfam. s. ar. سۈنىڭ كۆتۈرۈلۈشى (كۆپچۈشى).

müfarakat. is. ar. ① بىر يەردىن ئايرىلىش، يىراقلىشىش. ② ئەر - خوتۇننىڭ بىر - بىردىن ئايرىلىشى.

müfavazaten. z. ھەمكارلاشقان ھالدا، شېرىكلەشكەن ھالدا.

müfavız. is. ar. شېرىكلەشكەنلەر، ئورتاقلاشقانلار.

müfâz. s. ar. مول، بەرىكەتلىك، كەڭ.

müfecci. s. ar. ئېچىندۇرىدىغان، قايغۇغا سالىدىغان.

müfekkir. s. ar. ① پىكىر قىلغان. ② چۈشەندۈرگەن، پىكىر قىلدۇرغان.

müfekkire. is. ar. ئىدراكىي كۈچ، پىكىر قىلىش كۈچى.

müferrek. s. ar. بۆلۈنگەن، ئايرىلغان.

müferric. s. ar. غەم - قايغۇنى يوق قىلىدىغان، خۇشاللىق كەلتۈرىدىغان.

müferrid. s. ar. يېتىم ۋاقتىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگۈچى.

müferrih. s. ar. ① كۆڭۈل ئاچىدىغان، خۇش قىلىدىغان. ② كۆڭۈلنى خۇش قىلىدىغان دورا.

müfesser. s. ar. چۈشەندۈرۈلگەن، تەپسىلىي بىلدۈرۈلگەن.

müfettih. s. ar. ① ئاچىدىغان. ② is. ئىشتىھا ئاچىدىغان دورا، كېكىرتىدىغان دورا.

müfettin. s. ar. ① پىتنىخور، پىتنە. ② قۇتراتماق. ③ ھەيران قالدۇرماق.

müfettiş. s. ar. تەكشۈرگۈچى، مۇپەتتىش.

müfettişlik, — ği. is. مۇپەتتىشلىك.

müfettit. s. ar. ① سۇندۇرغۇچى. ② ئەزگۈچى. ③ پارچىلىغۇچى.

müfezzi. s. ar. قورقۇتىدىغان، چۆچۈتىدىغان، ھەيران قالدۇرىدىغان.

müfid. s. → **Müfit.**

müfhim. s. ar. باشقىلارغا ئېغىز ئاچتۇرمايدىغان، باشقىلارنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويىدىغان.

müfik. s. ar. ① شىپا بېرىلىدىغان، ياخشى بولۇپ قالغان. ② غايەت چىرايلىق، مۇكەممەل.

müfit. s. ar. ① پايدىلىق. ② چۈشەندۈرگەن.

müfkir. s. ar. كەمبەغەللەشتۈرىدىغان، يوقسۇللاشتۇرىدىغان.

müflih. s. ar. ① ئاماندىقا ئېرىشكەن،

② قۇتۇلغان.

müflik. s. ar. ئۇستا، ماھىر، ناھايىتى ياخشى (شائىر).

müflis. s. ar. ① پۇلنى تۈگىتىۋەتكەن، قولى قۇرۇپ قالغان.

müfni. s. ar. يوقاتقان.

müfrâg. s. ar. قۇيۇلغان، تۆكۈلگەن (قېلىپقا).

müfredat, – tı. is. ① ئاددىي نەرسىلەر. ② جۇزئىي (بىر پۈتۈنلۈكنى مەيدانغا كەلتۈرىدىغان پارچىلار).

müfret. s. ar. ① تەك، ئوخشاشلىقى يوق. ② (گىراماتىكىدا) بىرلىك.

müfrez. s. ar. بىر پۈتۈندىن بۆلۈنۈپ چىققان:

«Bu kızıl ordunun müfrezisidir — بۇ، قىزىل ئارمىيىنىڭ بىر قىسمىدۇر.»

müfreze. is. ar. بىر ئەسكىرىي قوشۇندىن ۋاقىتلىق بۆلۈنۈپ چىققان تارماق.

müfrit. s. ar. ① ئاشۇرمىچىلىق، كۆپتۈرۈش. ② مۇبالىغە، چەكتىن ئاشۇرۇۋېتىش.

müfsid. s. → **Müfsit.**

müfsit. s. ar. ① بۇزغۇچى، يامانلاشتۇرغۇچى. ② بۆلگۈنچى.

müft. s. far. ھەقسىز، بەدەلسىز.

müftasıd. s. ar. تومۇردىن قان ئالغۇچى.

müfteal. s. ar. ① سۈنئىي، ئويدۇرما. ② ساختا، ياسالما.

müftehir. s. ar. ① ماختانچۇق. ② شانلىق، شەرەپلىك. ③ ھەقسىز ئىشلىگۈچى.

müfteri. s. ar. بوھتانچى، قارا چاپلىغۇچى.

müfteris. s. ar. يىرتقۇچ.

müftü. is. ar. مۇپتى (ۋىلايەت ۋە ناھىيەلەردە دىنىي ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ئادەم).

mühendis. is. ar. ئىنژېنېر:

«Su mühendisi — سۇ ئىنژېنېرى.»

mühendis. hane. is. ar. ئېلىگىرى تۈرلۈك ئوفىتسېرلىرى ياكى ئىنژېنېر تەربىيىلەيدىغان مەكتەپلەرگە بېرىلگەن نام.

mühendislik, – ği. is. ئىنژېنېرلىق.

mühenned. s. is. hint. ھىندىستان قۇيۇچىدىن سوقۇلغان قىلىچ.

mühevvil. s. ar. ① دەھشەتلىك، خەۋپلىك، قورقۇنچلۇق. ② قورقۇتىدىغان.

müheykel. s. ar. ھەيكەلدەك يوغان - يولپى.

müheyya. s. ھازىر، تەييار.

müheyyiç. s. ar. ھاياجانلاندۇرىدىغان، ھاياجانغا سالىدىغان.

mühezzeb. s. ar. ① تازىلانغان. ② تەربىيىلەنگەن.

mühib. s. ar. ① ھەيۋەتلىك. ② خەتەرلىك.

mühim, – mmi. s. ar. ئەھمىيەتلىك.

mühimmat, – ti. s. ar. ئۇرۇش قوراللىرى.

mühimme, is. ar. قىيىن ۋە ئالدىراش مۇھىم ئىش.

mühimsemek. مۇھىم دەپ بىلمەك، ئەھمىيەت بەرمەك.

mühin. s. ar. ① خورلىغۇچى. ② ھەقىر، خار. ③ خىيانەتكار، خائىن.

mühlet, – ti. is. ar. مۆھلەت (چەكلىك ۋاقىت).

mühlik. s. ar. ① ھالاك قىلغۇچى، ئۆلتۈرگۈچى، خەتەرلىك.

mühmel. s. ar. ① بوش قالغان، تاشلىنىۋېتىلگەن. ② ئىسكەنىتسىز. ③ كۆرۈمسىز:

«Mühmel bir elbisesatın aldı ئىسكەتسىز كىيىم سېتىۋالدى.

Mühmel bir bina yapıldı — كۆرۈمسىز بىر بىنا سېلىندى.»

mühmelat. is. ar. ئۇقۇمسىز، چۈشىنىكسىز، قۇرۇق سۆزلەر.

mühmil. s. ar. ئەھمىيەت بېرىلمىگەن، بېقىمسىز، پەرۋىشسىز قالغان.

mühre. is. far. ① قەغەزنى سىلىقلاشتۇرىدىغان، پارقىرىتىدىغان ئەينەك ئەسۋاب. ② ئەينەك مونچاق. ③ تۆمۈرچىلەرنىڭ بولقىسى. ④ قاداق (پۇتقا چىقىدىغان). ⑤ پەردازلىغۇچى.

mührelemek. قەغەزگە جۇلا بەرمەك، قەغەزنى پارقىراتماق، سىلىقلاشتۇرماق.

mühteci. s. ar. ھەجۋىي قىلغۇچى، بىراۋنى شېئىر ۋاسىتىسى بىلەن سۆككۈچى.

mühtecin. s. ar. كىچىك ياتلىق قىلىنغان (قىز).

mühtedi. s. ar. ① توغرا يول تاپقان، ھىدايەتكە ئېرىشكەن. ② ئۆز دىنىنى تاشلاپ مۇسۇلمان بولغان.

mühtelik. s. ar. ھېچ ئويلانماي ئۆزىنى خەتەرگە يولۇقتۇرغان.

mühtez. s. ar. ① تەۋرىگەن، تىترىگەن. ② خۇشاللىقىدىن ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالمىغان.

mühud. is. ar. بۆشۈك.

mühür, – hrü. is. far. ① تامغا، مۆھۈر. ② تامغا ئىزى. ③ مۇشۇكنىڭ بويىندىكى قارا مەڭ. ④ دىۋان ئەدەبىياتىدا مەھبۇبەنىڭ ئاغزى. ⑤ ئىمزانىڭ ئورنىغا قوللىنىلىدىغان بەلگە.

mühürcü. is. تامغا ئويغۇچى.

mühürdar. is. ar. far. مۆھۈرچى، تامغىچى (مەخسۇس مۆھۈر، تامغا تۇتىدىغان خادىم).

mühürlemek. ① مۆھۈر (تامغا) باسماق. ② پېچەتلىمەك:

«Belge kağıdı mühürlediler — ھۆججەت قەغىزىگە تامغا باستى.

Kapıyı mühürledi — ئىشىكنى پېچەتلىدى.»

mühürlenmek. ① مۆھۈرلەنمەك، تامغىلانماق. ② پېچەتلەنمەك.

mühürlü. s. ① مۆھۈر بېسىلغان، تامغا بېسىلغان. ② پېچەتلەنگەن.

mühürsüz. s. ① مۆھۈرسىز، تامغىسىز. ② تامغا بېسىلمىغان.

müj. is. far. ① كىرپىك. ② سۇس تۇمان.

müjde. is. far. ① خۇش خەۋەر. ② سۆيۈنچە:

müjdeci. is. خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

müjdelemek. خۇش خەۋەر يەتكۈزمەك.

müjdelenmek. خۇش قىلماق.

müjdelik, – ği. is. سۆيۈنچىلىك.

müje. is. far. كىرپىك.

müjek. is. far. كىرپىكنىڭ قىللىرى.

müjgân. is. far. ① كىرپىك (كۆپلۈك). ② ئايال ئىسمى (مۇجگان).

mükâfaha. is. ar. ① چاپمۇچاپ كېلىپ قالماق. ② ئۇرۇشماق، سوقۇشماق.

mükâfat. is. ar. ① مۇكاپات. ② ياخشىلىققا ياخشىلىق:

«Çinde halka yarar sağliyan herkes mükâfat alabilir — جۇڭگودا

خەلققە پايدىلىق ئىش قىلغان ھەرقانداق ئادەم مۇكاپاتقا ئىگە بولالايدۇ.

Iyilik edenler mükâfatını ğörür — ياخشىلىق قىلغانلار ياخشىلىق كۆرىدۇ.»

mükâfi. s. ar. ① تەڭ، باراۋەر. ② (ماتېماتىكىدا) ئەگرى سىزىق.

mükâfil. is. ar. بىر-بىرىگە كېپىل بولۇشنى قوبۇل قىلغۇچىلارنىڭ ھەر بىرى.

mükâhhal. s. ①سۈرمە سۈرۈلگەن (كۆزگە). ② چىمەنلەشكەن (يەر).

mükâlebe. is. ar. ئىتلاردەك تالىشىش، خىرىلدىماق، بوغۇشماق، ئىتلاردەك بىر-بىرىگە ئېتىلماق.

mükâleme. is. ar. ① سۆزلەشمەك، سۆھبەتلەشمەك. ② تالاش-تارتىش. ③ بىر كېلىشىمگە كېلىش ئۈچۈن ۋەكىللەر ئوتتۇرىسىدىكى سۆھبەت. ④ چەت تىل ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىككى تىلدا يېزىلغان جۈملىلەر.

mükaleme. name. is. سۆزلىشىشنى ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىككى خىل تىلدا تۈزۈلگەن كىتاب.

mükârehe. is. ar. يىرگىنىش، سەسكىنىش.

mükâri. is. ar. تۆگىچى، ئاتچى، ئېشەكچى قاتارلىقلارغا بېرىلگەن نام.

mükaşefe. is. ar. ① تەتقىق قىلىش. ② تەكشۈرۈش. ③ مەيدانغا چىقىرىش، ئوتتۇرىغا قويۇش.

mükâşeha. is. ar. بىرىگە قارىتا ئۆچمەنلىك ساقلىماق.

mükâşif. s. ar. ① كەشىپ قىلغۇچى، بىر نەرسىنى ئوتتۇرىغا چىقارغۇچى. ② دەرۋىش، ئىلاھنىڭ سىرلىرىنى بىلگەن.

mükâtebe. is. ar. خەت يېزىشماق.

mükatib. s. ar. خەت ئېلىشىش.

mükateme. is. ar. يوشۇرۇش، مەخپىي تۇتۇش.

mükavaha. is. ar. ① بىر-بىرى بىلەن تىللىشىش. ② جەڭدە دۈشمەندىن غالىب كېلىش.

mükâyede. is. ar. ھىيلە قىلىش.

mükâzebe. is. ar. بىر-بىرىگە يالغان سۆزلەش.

mükedder. s. ar. ① قايغۇلۇق. ② سۈزۈك بولمىغان (سۇ).

mükeddir. s. ar. ① قايغۇغا سالىدىغان. ② كۆڭۈلنى ئاينىتىدىغان. ③ ئەيىبلىگۈچى.

mükeffen. s. ar. كېپەنلەنگەن.

mükelleb. s. ar. ① ئوۋغا ئۆگەنگەن. ② ئىشكەللەنگەن (پۇت).

mükellef. s. ar. ① بىر ئىشنى قىلىش مەجبۇرىيىتىدە قالغان، مەجبۇر. ② كەمچىلىكسىز. ③ ئىسلام قائىدىسىگە ئاساسەن پىتر ۋە زاكات بېرىش مەجبۇرىيىتى بولغان. ④ باج تۆلەش مەجبۇرىيىتى بولغان.

mükellefiyet, – ti. is. ar. ① مادىدىي ۋە مەنىۋى مەجبۇرىيەت، جاۋابكارلىق. ② مەجبۇرىي يۈكلەنگەن ۋەزىپە.

mükellef. s. ar. ① تاج كىيگەن. ② بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن، پەردازلانغان.

mükemmel. s. ar. ① مۇكەممەل، تەلتۆكۈس. ② كەمچىلىكسىز. ③ ناھايىتى ياخشى:

«Bu, mükemmel bir adam — بۇ مۇكەممەل بىر ئادەم.

Ellerinde mükemmel tüfekler

var — قولىدا ئەڭ ياخشى قوراللىرى بار.»

mükemmeliyet, — ti. is. مۇكەممەللىك.

mükerrem. is. ar. ① ھۆرمەتلىك، ئىززەتلىك. ② ئەر ياكى ئايال ئىسمى (مۇكەررەم).

mükerrer. s. ar. ئۈستى - ئۈستىلەپ، تەكرارلانغان، تەكرار قىلىنغان.

mükerrerat. is. تەكرارلانغان نەرسىلەر.

mükerreren. z. ar. تەكرار - تەكرار، بىرمۇنچە قېتىم.

mükerrir. s. ar. تەكرارلىغۇچى.

mükesser. s. ar. سۇنۇق، سۇنغان.

mükessif. s. ar. قويۇقلاشتۇرۇلغان، زىچلاشقان، قويۇقلۇق، زىچلىق.

mükessir. s. ar. سۇندۇرغان، ئۇششاقلىنىۋەتكەن.

mükevven. s. ar. يارىتىلغان، بارلىققا كەلتۈرۈلگەن.

mükevvenat. is. ar. مەۋجۇدات، مەخلۇقات.

mükevvin. s. ar. قىلغۇچى، ياراتقۇچى، بارلىققا كەلتۈرگۈچى.

mükeyyif. s. ar. كەيپ بەرگۈچى، لەززەت بېرىدىغان.

mükeyyifat. is. ar. كەيپ قىلىدىغان، مەست قىلىدىغان، مەست قىلىدىغان ماددىلار.

mükezzib. s. ar. (سۆز ياكى خەۋەرنىڭ) راست ئەمەسلىكىنى ئاشكارا قىلماق، ئىنكار قىلغان.

mükhüle. is. ar. سۈرمە قۇتىسى.

mükib. s. ar. غەيرەت بىلەن (جان تىكىپ) ئىشلىگۈچى.

mükra. s. ar. ئىجارىگە ئېلىنغان، ئىجارىگە بېرىلگەن.

mükreh. s. ar. بىر ئىشقا زورلانغان.

mükrem. s. ar. ئىكرام قىلىنغان، ھۆرمەتلەنگەن.

mükri. s. ar. ئىجارىگە بەرگۈچى.

mükrih. s. ar. بىر ئىشقا زورلىغۇچى.

mükrim. s. ar. ① كۈتۈۋالغان. ② مېھماندوست.

müksir. s. ar. ① كۆپەيگەن. ② مېلى جىق، باي.

müktefi. s. ar. قانائەت قىلغۇچى، قانائەتچان.

müktehil. s. ar. كۆزلىرىگە سۈرمە تارتىۋالغان.

müktesebat, — tı. is. ar. ئىگىلىگەن بىلىملەر.

müktesep. s. ar. ئېرىشىلگەن، قازىنىلغان، قولغا كەلتۈرۈلگەن.

müktesip. s. ar. ئېرىشكەن، قازانغان، قولغا كەلتۈرگەن.

müktin. s. ar. يوشۇرۇنغان.

mükûs. is. ar. ① باج، ئۆشرە. ② باج يىغىش.

mül. is. far. شاراب، ۋىنو.

mülâabe. s. ar. ئوينىشقان، چاقچاقلاشقان.

mülâane. is. ar. بىر - بىرىگە لەنەت ئوقۇماق.

mülâbis. s. ar. يېقىنلىق كۆرسەتكۈچى، دوستلۇق پوزىتسىيىدە بولغۇچى.

mülâhaza. is. ar. ① مۇلاھىزە (ئىنچىكە چۈشەنمەك). ② ئېتىبار بىلەن قارىماق.

mülâhham. s. ar. سېمىز، ئەتلىك.

mülahhas. s. ar. قىسقارتىلغان (سۆز ياكى ماقالە)، يىغىنچاقلانغان.

mülâhid. s. ar. مۇسۇلمانلىقتىن باشقا دىنغا كىرگەن.

mülaib. s. ar. ئويناشقان.

mülâkat. is. ar. ① ئۇچرىشىش. ② سۆز، سوئال جاۋابلىق سۆز:
«Gazetecilere mülakat vermek — مۇخبىرلارغا قارىتا سۆز قىلماق.»

mülâki. s. ar. كۆرۈشكەن، ئۇچراشقان.

mülakkab. s. ar. لەقىمى بار، لەقەملىك (ئادەم).

mülam. is. ar. ئەيىپلىمەك، سۆكمەك.

mülâmese. is. ar. ① تەگمەك، تۇتماق. ② مۇناسىۋەتتە بولماق.

mülâsaka. is. ar. ① پۈتۈپ قالماق، ئېتىلمەك. ② يېپىشماق، يېقىنلاشماق.

mülasık. s. ar. ① پۈتۈك، ئېتىك. ② يېپىشقاق.

mülatafa. is. ar ئۆزئارا چاقچاقلاشماق.

mülatame. is. ar. بىر - بىرىگە مۇشت ئېتىشماق.

mülâtif. s. ar. چاقچاقچى، ھەزىلكەش، باشقىلار بىلەن چاقچاقلىشىدىغان.

mülattıf. s. ar. ① ياخشىلىق قىلىپ كۆڭلىنى ئالغان. ② يۇمشاتقۇچى دورا.

mülayemet. is. ar. ① مۇلايىملىق. ② ئۇيغۇنلۇق. ③ ئۇچەيلەرنىڭ يۇمشاقلىقى.

mülayim. s. ar ① مۇۋاپىق، لايىق، ئەقلغە ئۇيغۇن. ② مۇلايىم، ياۋاش:
«1. Mülâyim bir öneri — ئەقىلغە مۇۋاپىق تەكلىپ.
2. Mülayim bir adam — مۇلايىم ئادەم.»
3. Mülayim kaplan — ياۋاش يولۋاس.»

mülazik. s. ar. چېپىشقاق، يېپىشقان.

mülâzım. s. ar. بىر ئىشقا كىرىشىش مەقسىتى بىلەن ھەقسىز ئىشلىگۈچى.

mülcem. s. ar. غەمكىن، تىزگىنلەنگەن.

mülebbes. s. ar. كىيىلگەن، ئىشلىتىلگەن (كىيىم).

mülemma. s. ar. ① ئالا - بۇلا، ئالىچىپار. ② پارقىراق، پارىلدايدىغان، جۇلالىق. ③ داغلاشقان، كىرلەشكەن.

mülemmakâr. s. ① ئىككى يۈزلىمە. ② پارىلدايدىغان، پارلاق.

mülevven. s. ar. ① رەڭلىك. ② بوياقلىق، بويالغان.

mülevves. s. ar. ① پاسكىنا، مەينەت، كىر، يىرگىنچلىك. ② قالايمىقان، مىسەرەمجان.

mülevvın. s. ar. ① بوياق بەرگۈچى. ② رەڭگە كىرگۈزگەن. ③ بويىغۇچى.

müleyyin. s. is. ar. ① يۇمشىتىدىغان، يۇمشاتقۇچى (نەرسە). ② ئىچىنى يۇشتىدىغان دورىلار.

müleyyen. s. ar. يۇمشىتىلغان، ئۆۋىتىلگەن.

mülga. s. ar. ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان، ئېلىپ تاشلانغان.

mülhak. s. ar. ① بىر پۈتۈنگە كېيىن قوشۇلغان، قوشۇمچە قىلىنغان. ② مەركەزگە قاراشلىق.

mülhakat, — tı. is. ar. ① بىر پۈتۈنگە قوشۇلغانلار، قوشۇمچىلار. ② مەركەزگە قاراشلىق يەرلەر.

mülhem. s. ar. ئىلھاملانغان.

mülhid. s. is. → **Mülhit.**

mülhidlik, – ği. is. ئاتېئىستلىق، دىنسىزلىق.

mülhik. s. ar. قوشۇلغان، قوشۇمچە قىلىنغان.

mülhim. s. ar. ئىلھام بەرگەن.

mülhit. s. is. ① خۇداسىز، دىنسىز. ② توغرا يولدىن چىققان.

mülimme. is. ar. پالاكەت، بالا - قازا.

mülk, – kü. is. ar. ① كۆچمەس مۈلۈك. ② بىر دۆلەتكە قاراشلىق تېررىتورىيە. ③ مۈلۈك.

mülkî. s. ar. ① بىر مەملىكەت بىلەن ئالاقىدار. ② مەمۇرى: «Mülki heyet — «مەمۇرى ئۆمەك.

mülkiye. is. ar. مەمۇرىلار (ھەربىي بولمىغانلار).

mülkiyeli. is. سىياسىي پاكۇلتېت ئوقۇغۇچىسى ۋە بۇ پاكۇلتېتنى پۈتتۈرگۈچى.

mülkiyet, – ti. is. مۈلۈككە ئىگىدارچىلىق.

müllâk. is. ar. بىر نەرسىگە ئىگە بولغۇچىلار.

mülsak. s. ar. بىر نەرسىنىڭ ئارقىسىغا تىركەلگەن، ئۇلانغان.

mültebis. s. ar. ① باشقا بىر نەرسىدىن پەرقلەندۈرۈلمىگەن، پەرقلەندۈرۈش قىيىن بولغان.

mülteca. s. ar. پاناھ جاي، پاناھ بولىدىغان يەر.

mülteci. s. is. ① مۇساپىر. ② پاناھلىق ئىزدىمەك (سىياسىي جەھەتتىن).

mültefet. s. ar. ① ئىلتىپات قىلىنغان. ② ئەھمىيەت بېرىلگەن، كۆڭۈل بۆلگەن.

mültef. s. ar. ① بىر - بىرىگە ئارىلىشىپ كەتكەن. ② بىللە بولغان.

mültefit. s. ar. ① ئىلتىپات قىلىدىغان، خۇش مۇئامىلە قىلىدىغان. ② ئەھمىيەت بېرىدىغان، كۆڭۈل بۆلىدىغان.

mültefitane. z. ئىلتىپات قىلغۇدەك.

mültehi. s. ar. ① ساقاللىق. ② ساقىلى چىققان.

mültehib. s. ar. ① يالقۇنجىغان، تۇتاشقان (ئوت). ② كېسەل بولغان. ③ كۆيجۈپ قىزىرىپ كەتكەن.

mültehif[1]. s. ar. ① تۇتاشقان (ئوت). ② ھەسرەت چەككەن. ③ قاتتىق دەردمەن.

mültehif[2]. s. ar. (يوتقاندەك نەرسىگە) يۆگەنگەن.

mülteim s. is. ① ياخشىلانغان، ياخشى بولۇپ قالغان. ② پۈتۈپ قالغان (يارا).

mülteka. is. ar. ① ئۇچرىشىش يېرى ۋە ۋاقتى. ② ئۇچرىشىش، كۆرۈشۈش. ③ ئىككى دەريا سۈيىنىڭ بىرلەشكەن يېرى.

mültekit. s. ar. تېرىۋالماق (يەردىكى بىر نەرسىنى)، توپلىماق.

mülteki. s. ar. بىرلەشكەن، كۆرۈشكەن.

mültekim. s. ar. لوقما قىلىپ يۇتماق.

mültemes. s. ar. ئىلتىماس قىلىنغان.

mültemi. s. ar. ① پارقىراق، پارلاق. ② ئېلىپلا قاچماق.

mültemis. s. ar. ۋاستىچى بولماق، ئارىچى بولماق.

mültesik, multasık. s. ar. ① بىر-

بىرىنى باغلايدىغان. ② بىر - بىرىگە ئۇلانغان، قوشۇمچە قىلىنغان.

mültevi. s. ar. پۈكۈكلۈك، ئېگىك.

mültezim. is. ar. ① دۆلەتكە ئائىت باج، خىراجنى كۆتۈرە ئالغۇچى. ② بىر ئىش ياكى بىر ئادەمنىڭ تەرىپىنى ئالغۇچى.

mülük. is. ar. پادىشاھلار، ھۆكۈمدارلار.

mülüki. s. پادىشاھقا خاس بولغان.

mülzim. s. ar. ① جىم تۇرۇشقا مەجبۇر قىلىنغان، ئاغزى تۇۋاقلانغان. ② بىرىگە ۋەزىپە يۈكلەنگەن.

mülzime. is. ar. ئۇستەل ئۈستىدىكى قەغەزلەرنىڭ ئۇچۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئۈستىگە باستۇرۇلغان نەرسە.

mümahhas. s. ar. ① سىنالغان. ② قۇۋۋەتلىك، چىدامىلىق.

mümarat. is. ar. كۈرەش، تالاش - تارتىش.

mümarese, mümareset. is. ar. بىر ئىش ياكى سەنئەتتە ماھىر بولۇش، قولى گۈللۈك.

mümas. s. ar. تەگمەك.

mümaselet, – ti. is. ar. ئىككى نەرسىنىڭ بىر بىرىگە ئوخشاپ كېتىشى.

mümasil. is. ar. ئوخشىغان، ئوخشاشلىق.

mümaşat. is. ar. ① بىللە كېتىش، بىللە مېڭىش، ھەمراھلىق، باراۋەر ھەرىكەت قىلىش. ② ئۇيغۇنلىشىش. ③ بىرىنىڭ پىكرىگە يالغاندىن قوشۇلغان بولۇپ كۆرۈنۈش.

mümazaha. is. ar. چاقچاقلاشماق، ئويناشماق.

mümazzak. s. ar. پارچىلانغان، پارچە - پارچە قىلىنغان.

mümbit, – ti. is. ar مۇنبەت (يەر)، ھوسۇللۇق.

mümecced. s. ar. ئۇلۇغلانغان، شان شەرەپ بېرىلگەن.

mümehhed. s. ar. ① ئېچىلىپ سېلىنغان، يېيىلغان. ② سەرەمجان ھالغا كەلتۈرۈلگەن، سەرەمجانلاشتۇرۇلغان.

mümehhid. s. ar ① ئېچىپ سالغان، يايغان. ② سەرەمجان ھالغا كەلگەن، سەرەمجانلاشقان.

mümellek. s.ar. مۈلۈك قىلىپ بېرىلگەن.

mümillik. s.ar. مۈلۈك قىلىپ بېرىلگەن.

mümerred. s. ar. ① ئېگىز. ② تامىلىرى تۈز ۋە ئېگىز قۇرۇلۇش.

mümessek. s. ar. ئىپاردەك پۇرايدىغان، خۇش پۇراق.

mümessel. s. ar. ① ئۈلگە تەرىقىسىدە سۆزلەنگەن. ② نەشىر قىلىنغان، بېسىلغان.

mümessil. s. ar. ① ۋەكىل. ② سىنىپ باشلىقى. (مەكتەپتە). ③ تارقاتقۇچى (كىتاب، ژۇرنال، گېزىت).

mümessillik, – ği. is.ar. ۋەكىللىك.

mümevveh. s. ar ① خىيالىي. ② ئويدۇرما.

mümeyyez. s. ar. تاللانغان، ئىلغانغان، ئايرىلغان، پارلانغان.

mümeyyiz. is. ar. ① ئىمتىھان نەتىجىسىگە قارىغۇچى. ② كاتىپنىڭ يازغانلىرىنى تۈزەتكۈچى. ③ s. ياخشى - يامانىنى، توغرا - خاتانى ئايرىغۇچى.

mümhil. s. ar. ① بىر ئىشنى بەلگىلىك مۇددەتتە ئارقىغا سۈرگۈچى. ② ساقلىغۇچى، كۈتكۈچى.

mümid. s. ar. ① ياردەم بەرگۈچى، ياردەمچى. ② ئۈزارتقۇچى.

mümil. s. ar. زېرىكتۈرگۈچى، بىزار قىلغۇچى.

mümin. s. is. ar. ئىمان ئىگىسى، مۇسۇلمان، مۆمىن.

mümit. s. ar. ئۆلتۈرگۈچى، ئۆلۈمگە سەۋەب بولغۇچى.

mümkün. s. ar. مۇمكىن.

mümkinat. z. is. بولۇش ئېھتىمالى بار نەرسىلەر.

mümsik. s. ar. ① بىر نەرسىدىن قولىنى تارتقۇچى. ② بېخىل، پىخسىق. ③ جاھىل.

mümtaz. s. ar. ① ئىلغار، مۇنەۋۋەر، تاللانغان. ② قەدىرلىك. ③ ئەر ئىسمى: «Mümtaz bir öğrenci idi, şimdi de çok yaratıcı olmuş — مۇنەۋۋەر (ئىلغار) ئوقۇغۇچى ئىدى، هازىرمۇ ئىجادىيەتچى بوپتۇ.»

mümted. s. ar. داۋام قىلغان، سوزۇلغان.

mümtehan. s. ar. سىنالغان، سىناقتىن ئۆتكەن.

mümtehin. s.ar. سىنايدىغان، سىنىغۇچى.

mümteli. s.ar. ① توشقۇزۇلۇق، توشۇق، تولدۇرۇلغان. ② مەيدە كۆپۈش كېسىلى.

mümteni. s. ar. ① بىر ئىشنى قىلىشتىن باش تارتىدىغان. ② ئىمكانسىز.

mümtesil. s.ar. بۇيرۇققا ئىتائەت قىلغان.

mümtezic. s. ar. ① بىر - بىرىگە ماسلاشقان. ② ھەم بېكىتىلگەن. ③ باشقىلار بىلەن ئىناق ئۆتىدىغان.

mümtır. s. ar. يامغۇرلۇق.

mümza. s. ar. ئىمزالانغان، ئىمزا قويۇلغان.

mümzi. s. is. ar. ئىمزالىغۇچى، ئىمزا قويغۇچى.

münaam. s. ar. باياشاتلىق (مولچىلىق) ئىچىدە ياشىغان.

münacat, — tı. is. ar. مۇناجەت (تەڭرىگە يالۋۇرۇش).

münada. s. ar. چاقىرىلغان.

münadi. is. ar. جارچى.

münadil. s. ar. توغرا يولدىن چىقىپ كەتكەن، خاتا يولغا كىرىپ كەتكەن.

münadim[1]. is. ar. ① دوست، يولداش. ② دۆلەت رەھبەرلىرىنى قىزىقچىلىق بىلەن خۇش قىلغۇچى ئادەم.

münadim[2]. s. ar. يوق بولغان، يوقالغان.

münafaka. is. ar. ئىككى يۈزلۈك، ئىككى يۈزلىمىلىك.

münafat. is. ar. بىر بىرىگە زىت، قارىمۇقارشى.

münaferet. is. ar. ① بىر - بىرىگە نەپرەت بىلدۈرۈش. ② باشقىلارنى كىچىك كۆرۈپ كۆزىگە ئىلماسلىق، خورلاش.

münafık. s. is. ar. ① ئىككى يۈزلىمىلىك قىلغۇچى. ② بۆلگۈنچىلىك قىلغۇچى، ئوتتۇرىنى بۇزغۇچى. ③ مۇناپىق (مۇسۇلمان بولماي تۇرۇپ مۇسۇلماندەك كۆرۈنگۈچى).

münafi. s. ar. خىلاپ، زىت.

münaggas. s. ar. غەم - قايغۇلۇق، غەمكىن، ناخۇش.

münakalât, — tı. is. ar. قاتناش - ترانسپورت: «Münakalât bakanlığı — قاتناش مىنىستىرلىكى.»

münakale. is. ar. ① تىرانسپورت. ② بىر يەردىن يەنە بىر يەرگە يۆتكەش. ③ نۆۋەت بىلەن ھېكايە سۆزلەش. ④ قەدەھنى قولدىن - قولغا سۇنۇش.

münakasa. is. ar. كېمەيتىش.

münakaşa. is. ar. ① مۇنازىرە، تالاش - تارتىش. ② ئىنچىكە تەتقىق قىلىش.

münakaza. is. ar. مەنە ۋە مەزمۇنلار ئوتتۇرىسىدىكى زىتلىق.

münakahe. is. ar. ① نىكاھلىنىش. ② ئىسلام دىنىنىڭ نىكاھ ئىشلىرىغا دائىر قائىدىلىرى.

münakız. s. ar. بىر - بىرىگە چېپىشلاشمىغان، بىر - بىرىگە زىت.

münakid. s. ar. ① تەشكىل قىلىنغان. ② ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا رەسمىي قوبۇل قىلىنغان، ئىمزالانغان. ③ باغلانغان، تۈگۈلگەن.

münakis. s. ar. ئەكس ئەتكەن.

münakkah. s. ar. ① سۈيۈلغان، ئاقلانغان. ② تېپىلگەن (خامان).

münakkahiyet. is. ① ئەڭ ياخشىسىنى تاللاش. ② ئاز ۋە ساز يېزىش.

münakkas. s. ar. ئازايتىلغان، كېمەيتىلگەن.

münakkaş. s. ar. ① نەقىش بىلەن بېزەلگەن. ② گۈللۈك رەختلەرگە بېرىلگەن نام.

münakkat. s. ar. تەنقىدلەنگەن.

münakkayat. is. ar. تازىلانغان نەرسىلەر.

münakkıs. is. ar. ئازايتىلغان، كېمەيتىلگەن.

münasebet, — ti. ① مۇناسىۋەت، ئالاقە. ② ئىككى نەرسە ئوتتۇرىسىدىكى نىسبەت. ③ سەۋەب:

«Iki devletin münasebeti — ئىككى دۆلەت مۇناسىۋىتى.»

münasebetli. is. s. ar. ① مۇناسىۋىتى بولغان، ئالاقىسى بولغان. ② ئەقىلغە ئۇيغۇن، مۇۋاپىق، مۇناسىپ.

münasebetsiz. ① نامۇۋاپىق. ② ئۇيغۇن كەلمەيدىغان، لايىق بولمىغان. ③ ھۆرمەتسىز:

«1. Münasebetsiz bir eylem — مۇۋاپىق بولمىغان بىر ھەرىكەت.

2. Münasebet siz bir adam — ھۆرمەتسىز بىر ئادەم.

«3. Bu benimle münasebetsizdir — بۇ، مېنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتسىز.»

münasebetsizlik, -gi. is. ① تېتىقسىز ھەرىكەت. ② ھۆرمەتسىزلىك. ③ ئەسكىلىك.

münasefe, münasefet. is. ar. ① يېرىم - يېرىمىدىن بۆلۈنگەن. ② ئوخشاش (تەڭ يېرىمىدىن) ئىككىگە بۆلۈش.

münasip. s. ar. مۇناسىپ، ئۇيغۇن، لايىق، مۇۋاپىق.

münaşede. is. ar. ئۆزئارا شېئىر ئوقۇشۇش، ئۆزئارا بېيىت ئېيتىشىش.

münavebe. is. ar. نۆۋەتلىشىش، نۆۋەتلەشتۈرۈش، نۆۋەت:

«Bunu münavebe ile yapalım — بۇنى نۆۋەت بىلەن قىلايلى.»

münavebeten. z. نۆۋەت بىلەن، ئۆز رېتى بىلەن.

münavehe. is. ar. ① ئۈن سېلىپ يىغلاش. ② ھازا (ماتەم) تۇتۇش.

münavele. is. ئۆتنە - يېرىم، ئۆزئارا بىر نەرسە سۇنۇشماق.

münazaa. is. ar. ① تالاش - تار

تىش، ئېغىز جېدىلى. ② ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدىكى دۈشمەنلىك.

münazaat. is. جېدەل - ماجىرالار، تالاش - تارتىشلار.

münazara. is. ar. پىرىنسىپقا ئۇيغۇن مۇنازىرە، ئىلمىي مۇنازىرە.

münazır. s. ar. ① مۇنازىرە قىلغۇچى. ② پاراللېل.

münazi. s. ar. ماجىراچى، غوۋغاچى.

münazil. s. ar. ① خىزمەتتىن توختىتىلغان. ② تەركىدۇنيا بولۇپ كەتكەن.

münbagı. s. ar. ئۇيغۇن، لايىق.

münbais. ① بىرەر سەۋەب كەلتۈرۈپ چىقارغان، ئوتتۇرىغا چىققان. ② ئەۋەتىلگەن.

münbasit. s. ar. ① ئوچۇق، ئېچىقلىق. ② مەمنۇن، خۇشال:

~etmek. مەمنۇن قىلماق.

münceli. s. ar. ① پارلاق، نۇرلۇق. ② ئاشكارا بولماق.

müncemit. s. ar. ① توڭلىغان. ② مۇزدەك، مۇز هالىدا بولغان.

müncer, – rri. s. ar. ئاخىرلاشقان، ئاياغلاشقان.

müncezib. s. ar. ① تەلپۈنگەن (بىر يەرگە). ② بېرىلگەن، قىزىققان، ئۆزىنى ئۇرغان.

münci. s. is. ar. يامان ئەھۋالدىن، خەتەردىن قۇتقۇلدۇرغۇچى. ② ئەر ئىسمى. ③ ئازادلىق ئۇرۇشتىن كېيىن مۇستاپا كامالغا بېرىلگەن ئۇنۋان.

münciz. s. ar. كېيىنىدە تۇرىدىغان، سۆزىنى ئىشقا ئاشۇرىدىغان.

mündemiç. s. ar. ئىچىدە بولغان، ساقلانغان.

münderecat, mündericat. is. مۇندەرىجە، ئىچىدىكىلەر.

münderis. s. ar. ۋەيران بولغان، ئۆرۈلگەن، ئىزى قالمىغان.

münderisat. is. ئۆرۈلۈپ ئىزى قالمىغان قۇرۇلۇش قاتارلىقلار.

münebbih. s. ar. ① ئۇيقۇدىن ئويغاتقۇچى. ② غەپلەتتىن يۇق قىلغۇچى. ③ سائەتنىڭ قوڭغۇرىقى، قوڭغۇراقلىق سائەت.

münecci. s. ar. قۇتۇلدۇرغان، قۇتۇلدۇرغۇچى.

müneccim. is. ar. ① مۇنەججىم (يۇلتۇزلارغا قاراپ پال ئاچقۇچى). ② ئاسترونومىيە بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

münekker. s. ar. نامەلۇم (تونۇش بولمىغان) بىر نەرسىگە دالالەت قىلغۇچى.

münekkes. s. ar. تەتۈر ئاغدۇرۇلغان، ئاستىن - ئۈستۈن قىلىنغان.

münekkit, – ti. is. تەنقىدچى.

münekkitlik, – ği. is. تەنقىدچىلىك.

münevver. s. ar. ① زىيالىي. ② پارلاق، يورۇق. ③ مۇنەۋۋەر. ④ is. ئايال ئىسمى:

«Çinde münevver gençler çoktur — جۇڭگودا زىيالىي ياشلار ناهايىتى جىق.»

münevvim. s. ar. ① ئۇخلىتىدىغان (دورا). ② هوشسىزلاندۇرىدىغان (دورا).

münevvir. s. ar. نۇرلاندۇرىدىغان، يورۇتىدىغان، يورۇقلۇق بېرىدىغان.

münezzeh. s. ar. ① پاك. ② پېشانىسى ئوچۇق. ③ يامان ئىشلاردىن خالى، گۇناھسىز. ④ ھەرقانداق بىر نەرسىگە ئېھتىياجى بولمىغان:

«O, böyle şeylerden münezzehtir — ئۇ، بۇنداق ئىشلاردىن خالى.»

münezzel. s. ar. تۆۋەنگە چۈشۈرۈلگەن.

münezzil. s. ar. تۆۋەنگە چۈشۈرگۈچى.

münfatır. s. ar. يېرىلىپ ئىككىگە ئايرىلغان.

münfecir. s. ar. ① (تاڭ ھەققىدە) ئاتقان، ئاقارغان. ② ئاققان، قاينىغان (سۇ).

münfehim. s. ar. چۈشىنىلگەن، ئۆزلەشتۈرۈلگەن.

münfek. s. ar. قوپۇرۇلۇپ كەتكەن، سۆكۈلۈپ كەتكەن، چىقىپ كەتكەن.

~ **olmak.** چىقىپ كەتمەك، قوپۇرۇلۇپ كەتمەك.

münfelik. s. ar. ① پارتلايدىغان. ② ئېچىلىدىغان.

münferic. s. ar. ① بىر – بىرىدىن يىراق. ② ئارىسى كەڭ.

münferiden. z. ① ئايرىم – ئايرىم. ② بىردىن – بىردىن. ③ ئۆز ئالدىغا، يالغۇز ھالدا.

münferik. s. ar. ئايرىلغان.

münferit. s. ar. ① ئايرىم بولغان، ئۆز بېشىغا يالغۇز. ② تۈرمىلەردىكى كامېر (يالغۇز كىشىلىك ئۆي).

münfesih[1]. s. ar. ① بۇزۇلغان، بىكار قىلىنغان. ② تارالغان.

münfesih[2]. s. ar. ① جىقلىغان، جىقايغان، كۆپەيگەن. ② كېڭەيگەن.

münfetih. s. ar. ئوچۇق، ئېچىۋېتىلگەن.

münhal, – li. s. ar. ① ئېرىيدىغان. ② بوش. ③ ئوچۇق.

münhani. s. ar. ① ئەگرى، ئېگىلىپ كەتكەن. ② ئەگرىلىك. ③ ئەگرى سىزىق (ماتېماتىكىدا).

münhaniyet. is. ئەگرى نەرسىلەر، ئەگرى شەكىللىك.

münharif. s. ar. ① بىر تەرەپكە قايغان، تۈز ماڭمىغان. ② ئۆزگىرىپ كەتكەن. ③ ساغلام بولمىغان. ④ ئىككى بۇرجەكلىك پاراللېل.

münhaasır. s. ar. ① يالغۇز بىرىگە ياكى بىر نەرسىگە ئايرىلغان. ② چەكلەنگەن، چەكلىك. ③ قورشالغان.

münhasif. s. ar. ① كۆزى ئەما، قارىغۇ. ② غۇۋا، خىرە.

münhat. s. ar. ئويمان، چوڭقۇر: «Münhat arazı — ئويمان يەر (يېتىز).»

münhebit. s. ar. يۇقىرىدىن تۆۋەنگە چۈشكەن.

münhedim. s. ar. خاراب بولغان، يىقىلغان، خارابە.

münhemik. s. ar. ①بىر ئىشقا بەك بېرىلگەن، بىر ئىش بىلەن قاتتىق ھەپىلەشكەن. ② ئۆزىنى بەك ئۇرۇۋەتكەن (يامان ئىشتا): «Içkiye münhemik — ئىچىملىككە بەك بېرىلگەن.»

münhezim. s. ar. ① بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغان، بۇزۇلغان، بۇزۇق. ② يېڭىلگەن.

münhi. s. ar. خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

münkad. s. ar. بويۇن ئېگىدىغان.

münkali. s. ar. يىلتىزىدىن قومۇرۇۋېتىلگەن.

münkariz. s. ar. ① تۈگىگەن، تاماملانغان. ② (ئائىلە سۇلالە ھەققىدە)، ئاخىرلاشقان، مۇنقەرز.

münkasım. s. ar. قىسىملارغا بۆلۈنگەن، پارچە قىلىپ بۆلۈنگەن.

münkazi. s. ar. تۈگىگەن، تامام بولغان، ئاخىرلاشقان.

münker. s. ar. ① ئىنكار قىلىنغان، قوبۇل قىلىنمىغان. ② ياخشى كۆرۈلمەيدىغان.

münkesif. s. ar. تۇتۇلغان، تۇتۇق(كۈن).

münkesir. s. ar. سۇنغان، سۇنۇق.

münkeşif. s. ar. ① ئوتتۇرىغا چىققان، بارلىققا كەلگەن. ② يېڭىدىن پەيدا بولغان، كەشپ قىلىنغان.

münkir. s. is. ar. ① ئىشەنمىگەن ياكى ئىنكار قىلغان. ② خۇداسىز.

münşak. s. ar. ① ئەگەشكەن، ئارقىدىن ماڭغان. ② ئەۋەتىلگەن، يوللانغان.

münsebik. s. ar. قېلىپقا توكۇلگەن.

münselib. s. ar. قالمىغان، تۈگىگەن (راھەت، ھۇزۇر، بەختەتەرلىك ھەققىدە).

münselih. s. ar. ① سىيرىپ چىقىرىلغان، سويۇلغان (تېرە). ② ئاخىرقى كۈنگە ئۇلاشقان.

münselik. s. ar. ① بىر تەرتىەتكە كىرگەن. ② بىرەر كەسىپكە مەنسۇپ بولغۇچى.

münserih. s. ar. ئىتتىك - ئىتتىك ماڭغۇچى (كەتكۈچى).

münşaib. s. ar. پۇتاق چىقارغان، شاخلانغان، تارماقلارغا ئايرىلغان.

münşak. s. ar. ھەر تەرىپىدە چوڭقۇر بىر يېرىق ئېچىلغان، يېرىلغان.

münşeat. is. ar. ① خەت - چەكلەر ژۇرنىلى، مەجمۇئە. ② خەتلەر. ③ يېزىلىشقا باشلانغان نەرسىلەر.

münşeil. s. ar. تۇتاشقان، يورۇغان.

münşi. s. ar. ① كاتىپ، سېكرېتار. ② قەلىمى كۈچلۈك.

müntahip, – bi. سايلىغۇچىلار.

müntahabat, – tı. is. ئانتولوگىيە (يازغۇچىلارنىڭ، بولۇپمۇ شائىرلارنىڭ تاللانغان بەدىئىي ئەسەرلىرى توپلىمى).

müntahap. is. s. ar. ① تاللانغان. ② يەرلىك خەلق قورۇلتىيى ئەزاسى.

müntahil. s. ar. باشقىسىنىڭ ئەسىرىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش، ئەدەبىيات ئوغرىسى.

müntakış. s. ar. ئۈستىگە ئىشلەپ، زىننەتلەپ چىرايلىق بىر ھالغا كەلتۈرۈلگەن، نەقىشلىك.

müntakız. s. ar. بۇزۇلغان، يىقىلغان، خاراب بولغان، ۋەيران بولغان.

müntakid. s. ar. بىر ئەدەبىيات ۋە سەنئەت ئەسىرىنى ھەر تەرەپتىن تەتقىق قىلىپ ياخشى ياكى ناچارلىقى ھەققىدە باھا بەرگۈچى، ئەدەبىي تەنقىدچى.

müntakil. s. ar. ① بىر يەردىن باشقا يەرگە كۆچكەن، يۆتكەلگەن. ② مىراس بولۇپ قالغان. ③ ئۆلگەن.

müntakim. s. ar. ئىنتىقام ئالغۇچى، ئۆچ ئالغۇچى.

müntasib. s. ar. تىك تۇرغان.

müntebih. s. ar. ① ئويغاق. ② بىر ئىشتىن ساۋاق ئېلىپ كۆزى ئېچىلغان. ③ ھوشيار، ئېھتىياتچان.

müntefi[1]. s. ar. غايىب، كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان، يوقالغان.

müntefi[2]. s. ar. پايدا قىلىدىغان، مەنپەئەت بېرىدىغان.

müntefih. s. ar ① سەمرىگەن، سېمىز. ② كۆپكەن.

münteha. s. is. ar. ① ئاخىرلاشقان، تۈگىگەن، ئاخىرقى دەرىجىگە يەتكەن. ② ئاخىرى، تۈگەنچە.

müntehi. s. ar. ① ئاخىرقى نۇقتىغا يەتكۈچى، تۈگىگەن. ② ئەڭ ئاخىرقى. ③ بىر ئىشنى تۈگەتكۈچى.

müntehip, müntahip, müntahib.

ئوخشاش نەرسىلەر ئىچىدىن يارايدىغىنىنى
تاللىۋالغۇچى.

müntehir. s. ar. ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان.

müntehirin. is. ئۆزىنى ئۆلتۈرگەنلەر.

müntehiz. s. ar. پايدىلىق زامان ۋە
ۋەزىيەتنى قولدىن كەتكۈزۈپ قويمىغۇچى.

müntekis. s. ar. دومىلىماق.

müntemi. s. ar. ① مۇناسىۋەت ئور-
ناتقان، مۇناسىۋەتلىك. ② بىرىگە باغ-
لىنىپ قالغان.

münten. s. ar. كېسەل يۇقتۇرۇۋالغۇچى.

müntesib. s. is. → **Müntesip.**

müntesic. s. ar. توقۇلغان.

müntesik. s. ar. رەتلىك تىزىلغان،
مۇنتىزىم، رەتلىك.

müntesip. s. is. ① بىرىگە باغلى-
نىپ قالغان. ② مۇناسىۋىتى بولغان،
مۇناسىۋەتلىك.

münteşir. s. ar. ① تارالغان، كېڭەي-
گەن، تارقالغان، يېيىلغان. ② بېسىلغان،
نەشىر قىلىنغان، بېسىلىپ چىققان، (گې-
زىت ژۇرنال). ③ تارقاق، چېچىلاڭغۇ.
④ ئېغىزدىن - ئېغىزغا يېيىلغان (مەخپىي
نەرسىلەر).

müntevi. s. ar. بىر ئىشنى قىلىش
ئۈچۈن ئۆز - ئۆزىگە ۋەدە بېرىش، ئىرادە
باغلاش.

müntezi. s. ar. يۇلغان، قوپۇرغان،
قومۇرغان.

müntiç, müntici. s. ar. ① ئاخىر-
لاشتۇرغان، تۈگەتكەن، ئاخىرىغا يەتكۈز-
گەن. ② بىر ئىشنىڭ مەيدانغا چىقىشىغا
روۋاي بولغان.

müntin. s. ar. ① پۇراپ قالغان،
بۇزۇلۇپ قالغان. ② مىكروب، كېسەل
يۇقتۇرغۇچى

münzecir. s. ar. مەنئى قىلىنغان،
چەكلەنگەن.

münzel. s. ar. تەڭرى تەرىپىدىن
ئەۋەتىلگەن ۋەكىل.

münzil. s. ar. ئاسماندىن چۈشكەن.

münzir. s. ar. بىرىنى قورقۇتۇش يولى
بىلەن توغرا يولغا باشلاشقا ئۇرۇنغۇچى.

müphem. s. ar. ① نېمە ئىكەنلىكىنى
ئاڭلىغىلى بولمايدىغان، مۈجمەل. ② مۇ-
رەككەپ، چۈشىنىكسىز، ئوچۇق بولمىغان:
«Müphem konuşmak — مۈجمەل
سۆزلىمەك.»

müphemleşmek. مۈجمەللەشمەك.

müphemiyet, — ti. is. تۇتۇقلۇق،
مۇجمەللىك، مۇرەككەپلىك.

müpteda. is. ar. ① باشلانغۇچ، ئىپ-
تىدائىي ② ئىگە (گراماتىكىدا).

müptedi. s. ar. (ئۆگىنىشكە) باشلىغان.

müptelâ. s. ar. ① (ئەسكى نەرسى-
لەرگە) بېرىلىپ كەتكەن، مۇپتىلا. ②ئۇچ-
رىغان، يولۇققان.

«İçkiye müptelâ oldum — ئىچىم-
لىككە بېرىلىپ كەتتىم.
Verem hastalığına müptelâ ol-
muş — ئۆپكە كېسىلىگە مۇپتىلا بوپتۇ.»

müptelâyan. is. ① بىر ئىشقا يولۇق-
ماق. ② تۇتۇلماق.

müpteni. is. ar. بىر نەرسىنىڭ ئۈس-
تىگە قۇرۇلغان، بىنا قىلىنغان.

müptezel. s. ar. ① مولچىلىق، ئەر-
زانچىلىق. ② ھەممە پايدىلىنىدىغان،
پاھىشە:

«Müptezel bir kadin — بىر پاھىشە
ئايال.»

müraat. is. ar. ①كۆزىتىش، قوغداش. ② ھۆرمەت قىلىش، رىئايە قىلىش.

müracaat. is. ar. مۇراجىئەت، ئىلتىماس.

~ etmek. ئىلتىماس قىلماق.

müracaatçı s. is مۇراجىئەت قىلغۇچى، ئىلتىماس سۇنغۇچى.

müracaha. is. ar. ياخشى ئىش قىلىش ئۈچۈن باشقىلار بىلەن بەسلەشمەك.

müradefe. ① مەنىداشلىق. ② ھەمراھ (سەپەردىكى).

müradif. s. ar. ① مەنىداش (سۆز). ② يولداش.

müragama, müragamat. is. ar. باشقىلارنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرىدىغان ھەرىكەتلەردە بولماق، باشقىلارنىڭ غەزىپىنى قوزغايدىغان ھەرىكەت.

mürahane. is. ar. ① رەنىە ئورنىدا قالدۇرماق. ② بىر ئىش ئۈچۈن مۇنازىرىگە كىرىشمەك.

mürahik. s. ar. يىگىتلىك يېشىغا يېقىنلاشقان.

mürai. s. ar. ئىككى يۈزلىمە.

mürailik, – ği. is. ئىككى يۈزلىمىلىك.

müramat. is. ar. بىر - بىرىگە ئوق ئاتماق.

mürasele. is. بىر - بىرىگە خەت ئەۋەتمەك، مەكتۇپلاشماق، خەۋەرلەشمەك.

müravede. is. ar. ① ئىستەك، ئارزۇ. ② مۇھەببەت.

müraveza. is. ar. بىرسىنى ھىيلە بىلەن ياكى قورقۇتۇش يولى بىلەن بىر ئىشنى قىلماسلىققا ياكى قىلىشقا كۆندۈرمەك.

mürayat. is. ① يالغان ھەرىكەت، ساختىپەزلىك. ② ئىككى يۈزلىمىلىك.

mürci. s. ar. ئارقىغا قايتۇرغۇچى.

mürd. s. ar. ① ئۆلۈك. ② ئۆلگەن (ئادەم).

~ olmak. ئۆلمەك.

mürde. s. is. ar. ئۆلۈك، ئۆلگەن، مۇردا.

~ dil. تاش يۈرەك، رەھىمسىز.

mürdeğah. is. ئۆلۈكلەر، جەسەتلەر.

mürdüm. is. bot. مۇراببا قايناتقىلى بولىدىغان قارا ئۆرۈك.

müre. is. → **Mühre.**

mürebba. s. is. ar. ① تەربىيە بەرگەن (ئادەم). ② مۇراببا. (يېمەك).

mürebbi. is. ar. ① بالا تەربىيىلىگۈچى. ② ئائىلە ئوقۇتقۇچىسى. ③ باققۇچى، بورىغۇچى:

«Mürebbilerin elinde büyümüş bir çocuk — تەربىيىچىلەرنىڭ قولىدا ئۆسكەن بالا.»

mürebbiye. is. ar. قەدىمدە بىرىنىڭ بالىسىنى تەربىيىلەش ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئايال.

müreccah. s. ar. ئەلا، ئۈستۈن:

«Ölüm, siyasi aşağılamadan müreccahtir — ئۆلۈم سىياسىي خورلۇقتىن كۆپ ئەلا.»

mürecceb. s. ar. مۇبارەك.

müreccih. s. ar. ئەلا بىلگەن، ئۈستۈن كۆرگەن.

mürеddef. s. ar. ① ئارقا - ئارقىدىن ماڭدۇرۇلغان، تىزىلغان. ② is. رادىپلىق غەزەل ياكى قەسىدە.

müreffeh. s. ar. باياشات، راھەت:

«Müreffeh bir hayat geçiriyoruz — باياشات تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتىمىز.»

müreffih. s. ar. راھەتكە ئېرىشكەن، ھېچ نەرسىگە ئېھتىياجى چۈشمەيدىغان تۇرمۇش.

mürehheb. s. ar. قورقۇتۇلغان، چۆچۈتۈلگەن، ئۈركۈتۈلگەن.

mürekkebat. is. ar. مۈرەككەپ نەرسىلەر.

mürekkep[1]. s. ar. ① مۈرەككەپ.

murekkep[2]. **– bi.** is. سىياھ:
«Anlaşma mürekkebi kurumadan iptal edildi — كېلىشىم سىياھىسى قۇرۇماستىنلا بۇزۇلدى.»

mü ekkepçi. is. سىياھ ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

mürekkeplemek. سىياھ سۈرتمەك، سىياھ بىلەن بويىماق.

mürekkeplenmek. سىياھ يۇقۇپ قالماق.

mürekkepli. s. ar. ① سىياھ تېگىپ قالغان، سىياھ يۇقۇپ قالغان. ② ئىچىدە سىياھسى بولغان:
«Mürekkepli kalem — سىياھ قەلەم.»

mürekkeplik, – ği. is. سىياھ قۇتىسى.

mürekkez. s. ar. تىكىلگەن، قادالغان.

mürekkib. s. ar. ① بىرلەشتۈرگەن. ② مۈرەككەپلەشتۈرگەن. ③ مۈرەككەپ.

müressem. s. ar. ① بىر نەرسىنىڭ كۆرۈنۈش شەكلىنى رەسىم قىلىپ سىزغان. ② گۈل ۋە رەسىملەر بىلەن بېزەلگەن.

müreşşen. s. ar. ① تامچا - تامچا ئېقىتىلغان. ② تەربىيە ئالغان، تەربىيەلەنگەن. ③ دوراھچىلىق.

mürettebat. si. ar. ① پاراخوت ۋە ئايروپىلان خادىملىرى. ②بىر ئىش ئۈچۈن ئاجرىتىلغان چىقىم:
«Çin sivil havayollarına ait uçağın mürettebati — جۇڭگو خەلق ئاۋىئاتسىيە ئايروپىلانلىرىنىڭ خادىملىرى.»

mürettep, – bi. s. ① تىزىلغان، رەتلەنگەن، رەتلىك. ② غەرەزلىك قىلىنغان (ئىش). ③ تەييارلانغان، بەلگىلەنگەن. ④ تەييارلانغان، ھازىرلانغان، توپلانغان.

mürettip. s. ar. is. ② ① تىزغۇچى. نابورچىك، ھەرپ تىزغۇچى.

mürettip . hane. is. ar. far. نابورخانا، ھەرپ تىزىش ئىشخانىسى.

mürettiplik, – ği. is. نابورچىكلىك.

mürevvak. s. ar. دېزىنفېكسىيە قىلىنغان، تىندۇرۇلغان، سۈزگۈچتىن ئۆتكۈزۈپ سۈزدۈرۈلگەن.

mürevvec. s. ar. ئېتىبارلىق.

mürevven. s. ar. ① خۇش پۇراقلىق نەرسىلەر سۈرۈلگەن. ② راھەتكە ئېرىشتۈرۈلگەن.

mürevviç. s. is. بىر پىكىرنى قوللىغۇچى ۋە تارقاتقۇچى.

mürevvih. s. ar. ① خۇش پۇراق بەرگۈچى. ② ئارام بېرىدىغان.

mürg, murg. is. far. قۇش، ئۇۋ قۇشى.

mürgane[1]. z. قۇشتەك، قۇشقائوخشاش.

mürgane[2]. is. far. قۇش تۇخۇمى.

mürgak. is. far. قەدىمكى تۈرك مۇقاملىرىدىن بىرى.

mürgek. is. far. كىچىك قۇش.

mürit, – di. is. ar. ① مۇرىت، بىر تەرىقەت شەيخىگە قول بەرگۈچى. ② بىرىرۇ ق بەرگۈچى.

müritlik, – ği. is. مۇرىتلىق.

mürsel. s. ar. ① يوللانغان، ئەۋەتىلگەن. ② ئەر ئىسمى.

mürsil. s. ar. يوللانغان، ئەۋەتىلگەن.

mürşit, — ti. is. s. far. ① توغرا يول كۆرسەتكۈچى، رەھبەر. ② غەپلەتتىن ئويغاتقۇچى.

mürtagib. s. ar. ئىلتىماس قىلغۇچى، يالۋۇرغۇچى.

mürtaki. s. ar. ① ئۆرلىگەن، يۇقىرىلىغان. ② راۋاجلانغان، تەرەققىي قىلغان.

mürtebit. s. ar. باغلانغان، باغلىنىق بولغان.

mürteca. s. ar. ئۈمىد قىلىنغان.

mürtecel. s. is. ھازىرلىقسىز سۆزلەنگەن (سۆز)، ھازىرلىقسىز ئوقۇلغان (شېئىر).

mürteci[1]**.** s. ar. ① مۇتەئەسسىپ، كونىلىق تەرەپدارى. ② كونىلىققا تارتقۇچى.

mürteci[2]**.** s. ar. ئۈمىد قىلىنغان، ئارزۇ قىلىنغان.

mürtecilen. z. ھازىر جاۋاب بىلەن.

mürtedi. s. ar. مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى قىلىشتىن ئۆزىنى تارتىدىغان.

mürtedif. s. ar. ئارقىسىدىن كەتكۈچى، ئارقىسىغا چۈشۈۋالغۇچى، ئىزدىگۈچى.

mürtefi. s. ar. ① ئۆرلىگەن، يۇقىرىلىغان، ئېگىز بىر يەرگە چىققان. ② ئۇلۇغ، ئېگىز.

mürtefid. s. ar. پايدىلانغان.

mürtehil. s. ar. ① ئۆلگەن. ② باشقا بىر يەرگە كەتكەن، كۆچۈپ كەتكەن.

mürtehin. s. ar. رەنىە قىلىپ تۇتۇۋالغان.

mürtei. s. ar. ئوتلىغان.

mürteid. s. ar. ئۈركۈپ تىترىگەن.

mürteiş. s. ar. تىترەك، تىترىگەن.

mürtekib. s. ar. ساقلىغان، كۆزەتكەن.

mürtekibin, mürtekiban. is. ① يامان ئىش قىلغۇچىلار. ② پارا ئالغۇچىلار.

mürtekip. s. ar. ① ئەسكى ئىش قىلغان. ② پارا يېگەن. ③ ھوقۇقىنى يامان ئىشلارغا ئىشلەتكەن.

mürtekiz. s. ar. ① تىكىلگەن. ② تىكىلىك.

mürtes. is. ar. يارىلىنىپ جەڭ مەيدانىدىن ئايرىلغان ئەسكەر.

mürteşi. s. ar. پارا ئالغان، پارا يېگەن.

mürteşif. s. ar. يۇتۇملاپ - يۇتۇملاپ ئىچىلگەن.

mürteşih. ·ra ·s سىزىپ چىققىش (چىلەكتىن).

mürtet, — ddi. s. is. ar. ئىسلام دىنىدىن چىقىپ باشقا بىر دىنغا كىرگۈچى، مۇرتەت.

mürtezik. s. ar. كۈنلۈك تۇرمۇشنى تەمىن ئەتكەن.

mürtezika. is. ar. ئەسكەرلىك مائاش ئالغۇچىلار.

müruc. is. ar. تۈزلەڭلىك. ئوتلاق.

mürur, mürür. is. ar. ① بىر تەرىپىدىن كىرىپ يەنە بىر تەرىپىدىن چىقماق، ئۆتمەك. ② تۈگەش، ئاخىرلىشىش.

müruriye. is. ar. ① ئۆتۈش ئۈچۈن بېرىلگەن قەغەز، ئۆتۈش رۇخسىتى، ئۆتۈش ھەققى، ئۆتۈش بېجى.

mürüvvet, — ti. is. ar. ① بىر ئائىلىدىكى خۇشاللىق ئىش. ② يىگىتلىك، مەردلىك. ③ ئالىيجانابلىق، سېخىيلىق. ④ ئايال ئىسمى (مۇرۇۋۋەت).

mürüvvetli. s. ئالىيجانابلىق، مۇرۇۋۋەتلىك.

mürüvvetsiz. s. مۇرۇۋۋەتسىز، ئىنسانىيەتسىز.

mürver. is. بىر خىل دورا ئۆسۈملۈكى.

müsaade. is. ar. ① رۇخسەت. ② ئۇيغۇنلۇق، پايدىلىق. ③ ياردەم: «Müsaade edermisiniz bana? — رۇخسەت قىلامسىز ماڭا؟»

müsaadekâr. s. ar · far. قىيىنچىلىق تۇغدۇرمايدىغان، ماس كېلىدىغان، خۇش كۆرۈنىدىغان.

müsabaka. is. ar. مۇسابىقە.

~ ya girmek مۇسابىقىگە قاتناشماق.

müsabık. s. is. مۇسابىقىچى.

müsademe. is. ar. ① ئۇرۇش، جەڭ، سوقۇش. ② بىر - بىرى بىلەن ئۇرۇشۇش. ③ دېڭىزدا ئىككى پاراخوتنىڭ بىر - بىرىگە سوقۇلۇپ كېتىشى.

müsadere. is. ar. مۇسادىرە.

müsadif. s. ar. ئۇدۇل كېلىپ قالغان، توغرا كېلىپ قالغان، تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالغان.

müsaferet. is. ar. ① ساياھەت، سەپەر. ② بىر يەرگە ياكى بىرسىنىڭ ئۆيىگە قىسقا مۇددەت ئۈچۈن بارماق.

müsag. s. ar. ① ئاسان يۇتۇلغان. ② ئۆتۈش ئۈچۈن رۇخسەت بېرىلگەن.

müsaheme. is. ar. ① قۇرئە سالماق. ② تەلەي سىناش ئويۇنى.

müsahere, müsaheret. is. ① كېچىنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزمەك، تۈنىمەك. ② سەگەك تۇرماق.

müsahhan. s. ar. ئىسسىتىلغان، قىزىتىلغان، ئىسسىقلىقنىڭ ئارتىشى تەمىن ئېتىلگەن.

müsahhar[1]. s. ar. ① قولغا چۈشۈرۈلگەن. ② باش ئەگكەن، ئىتائەت قىلغان.

müsahhar[2]. s. ar. ① تەسىرگە ئۇچرىغان (بىرىنىڭ ياكى بىر نەرسىنىڭ). ② سېھىر قىلىنغان، سېھىر بىلەن ئالدانغان.

müsait. s. ar. ① بىر ئىشنى ئوڭايلاشتۇرغان. ② چۈشىنىشلىك. ③ ياردەم قىلغان.

müsakata. is. ar. چۈشۈشكە سەۋەب بولۇش، چۈشۈرۈش، ئارقا - ئارقىدىن چۈشۈرۈش.

müsakkâb. s. ar. تۆشۈك تېشىلگەن.

müsakkaf. s. ar. ئۈستى يېپىق، ئۈستى يېپىلغان.

müsakkafat. is. ar. ئۈستى تام بىلەن قاپلانغان بىنالار.

müsakkal. s. ar. ئېغىرلىقى ئارتتۇرۇلغان، ئېغىرلاشتۇرۇلغان.

müsakkıb. s. ar. تۆشۈك ئاچقۇچى، تىلغۇچى.

müsakkil. s. ar. ئېغىرلىقى ئارتقان، ئېغىرلاشقان.

müsal. is. ar. ساقال.

müsalaha. is. ar. ① تىنچلىق كېلىشىمى. ② ئىككى تەرەپنىڭ ئىختىلاپىنى تۈگىتىش ئۈچۈن چارە ئىزدىشى. ③ تىنچلىق.

müsalahaname. is. تىنچلىق شەرتنامىسى، تىنچلىق بىتىم.

müsalahat. is. تىنچلىق شەرتنامىلىرى.

müsalebe. is. ar. بۇلاڭ - تالاڭ.

müsalefe. is. ar. ① بىرسىنىڭ ئالدىغا ئۆتمەك، بىردىن ئۆتۈپ كەتمەك. ② بىرلىكتە سەپەرگە چىقماق.

müsalemet, müsaleme. is. ar. تىنچلىقتا بىللە ئۆتمەك.

müsalemetkâr. تىنچلىقپەرۋەر.

müsalif. s. ar. ① ھەمراھ. ② بىر ئىشنى تەڭ قىلغان. ③ ئالدىدا بولغان.

müsamaha. is. ar. ① خۇشامەت. ② دىققەتسىزلىك. ③ كۆز يۇمماق.

müsamahakâr. s. ① خۇشامەتچى. ② كۆز يۇمغۇچى.

müsamere. is. ar. كۆڭۈل ئېچىش كېچىسى، ۋېچىركا.

müsanehe. ar. بىر يىل ئۈچۈن ئىجارىگە بەرمەك.

müsaraat. is. ar. تېنىمەك. ئالدىرىماق،

müsaraka, müsarakat. is. ar. ئوغرىلىق.

müsatere. is. ar. ① يېپىنماق، پۈركىنمەك، ئېتىلمەك. ② ياپماق، ئەتمەك. ~etmek - يېپىنماق، پۈركىنمەك.

müsavat. is. ar. تەڭلىك، باراۋەرلىك.

müsavatçı. i. → **Eşitçi.**

müsavatçılık, – ğı. is. تەڭلىك تەرەپدارى.

müsavatsızlık, – ğı. is. تەڭسىزلىك، باراۋەرسىزلىك.

müsavi. s. is. ar. تەڭ، باراۋەر.

müsavilik, – ği. is. تەڭلىك، باراۋەرلىك.

müsayefe. is. ar. بىر - بىرىگە قىلىچ ئۇرماق، دۇئېل.

müsbet. s. ar. → **Müspet.**

müsbiğ. s. ar. ① تولۇقلىغۇچى. ② تەگىرىنىڭ سۈپەتلىرىدىن بىرى.

müsbit. s. ar. ئىسپاتلىغان، ئىسپاتلىغۇچى.

müsebbiha. is. ar. ئوڭ قولنىڭ ئىشارەت(كۆرسەتكۈچ) بارمىقى، بىگىز قول.

müsebbip. s. is. ar. ① بىر ئىشقا سەۋەب بولىدىغان. ② ئوتتۇرىغا چىقارغان، ئىجاد قىلغان.

müsabbitat. is. مەست قىلغۇچى دورىلار.

müsecca. s. is. قاپىيىلىك جۈملە، قاپىيىداش جۈملە.

müseccel. s. ar. ئەسكىلىكتە داڭقى چىققان، يامان دەپ تونۇلغان.

müseddes. s. ar. ① ئالتە قىسىمدىن بارلىققا كەلگەن، ئالتىلىق. ② ئالتە قەۋەت. ③ ئالتە مىسرالىق شېئىر.

müseddid. s. ar. تىوغىرا يولغا باشلىغان.

müsekkin. s. is. ar. ئاغرىق پەسەيتىدىغان ياكى توختىتىدىغان (دورا).

müsellah. s. ar. ① قوراللانغان. ② قورال.

müsellem. s. ar. ئىنكار قىلغىلى بولمايدىغان ياكى ئېتىراز بىلدۈرگىلى بولمايدىغان.

müselles. s. is. ar. ① ئۈچ قىسىمدىن بارلىققا كەلگەن، ئۈچلۈك. ② مۇسەللەس، ئىچىملىك. ③ ئۈچ مىسرالىق شېئىر.

müsellesat, – tı. is. تىرىگونومېترىيە.

müsellese. s. is. ھىدروگېن، ئوكسىگېن ۋە كاربوندىن بارلىققا كەلگەن ماددا.

müsellim. s. ar. ① بەرگەن، ئۆتكۈزگەن. ② يېزا ۋە كەنت باشلىقلىرىغا بېرىلگەن نام.

müsellis. s. is. ar. ① ئۈچلۈك. ② ئۈچكە بۆلۈش. ③ مۇسەللىس (ئابابەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسماننى خەلىپە

دەپ تونۇپ، ئەلىنىڭ خەلىپىلىكىنى ئىنكار قىلغۇچى).

müselsel. s. ar. ① زەنجىرسىمان كەلگەن، بىر-بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى كەلگەن. ②is. دىۋان شېئىردا مىسرالىرى قاپىيىداش كەلگەن مەنزۇمە. ③ بىرخىل يېزىش ئۇسۇلى.

müsemma. s. ar. ① نام بېرىلگەن، ئاتىلىق، ئىسىملىك. ② تەيىنلەنگەن، قارارلاشتۇرۇلغان.

müsemmen. s. is. ar. ① سەككىز- لىك، سەككىز پارچىدىن مەيدانغا كەلگەن. ② دىۋان شېئىرىدا سەككىز مىسرادىن مەيدانغا كەلگەن مەنزۇمە.

müsemmim. is. ar. زەھەرلىك، زە- ھەرلىگۈچى.

müserrec. s. ar. ئېگەر توقۇلغان، ئېگەرلىك.

müsevveg. s. ar. رۇخسەت بېرىلگەن.

müsevvegat. is. ئەركىن قويۇپ بې- رىلگەن، رۇخسەت بېرىلگەن؛

müsevvem. s. ar. ① بىر بەلگە بىلەن ئېنىقلانغان. ② زىننەتلىك.

müsevver. s. ar. ئەتراپى ئېگىز تام بىلەن چۆرىدەلگەن.

müsevvid. s. is. كۆپىيە يازغۇچى، لايىھە تۈزگۈچى.

müsevvif. s. ar. ئىشنى سەۋەبسىز ئارقىغا سۆرىگۈچى، بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قالدۇرغان، ئىشنى كېچىكتۈرگۈچى، ھۇرۇن.

müseyyebelik, – ği. is. ھۇرۇنلۇق.

müseyyef. s. ar. قىلىچ بىلەن قورال- لانغان، قىلىچ ئېسىۋالغان.

müshil. s. is. ar. ① سۈرگە (دورا). ② ئۇچايلاشتۇرىدىغان.

müsi. s. ar. ئەسكى ئىشلار بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

müsid. s. ar. ① بىراۋنى بەختىيار قىلغۇچى. ② ياردەم قىلغۇچى.

müsin. s. ar. قېرى، ياشانغان.

müskir. s. ar. مەست قىلىدىغان.

müskirat. is. ar. ئىچىملىك، ئىچىملىكلەر.

müskit. s. ar. جىم تۇرۇشقا مەجبۇر قىلىدىغان، سۆزلەشكە ئورۇن قالدۇرمىغان.

Müslim. is. ar. مۇسۇلمان:
«Çin müslimanları — جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى.

müslüman. s. is. ar. far. ①ئىسلام دىنىغا ئىشىنىدىغان. ② توغرا يولدىن ئايرىلمايدىغان، ئىنساپلىق. ③ دىندار، ئاللانىڭ بۇيرۇقىدىن ئايرىلمايدىغان.

müslümanlık, – ğı. is. ① ئىسلام دىنى. ② مۇسۇلمانلىق. ③ ئىسلام دىنىدىن بولغانلار ياكى دۆلەتلەر، ئىسلام دۇنياسى.

müsmin. s. ar. ①سەمرىگەن، سېمىز. ② سەمرىتكۈچى (دورا).

müsmir. s. ar. ① پايدىلىق، بەرىكەتلىك. ② نەتىجىسى كۆرۈلىدىغان. ③ مېۋىلىك، مېۋە بېرىدىغان.

müspet, – ti. s. ar. ①ئەمەلىيەتنى ئاساس قىلىدىغان. ② ئۈنۈمى بولغان. ③ ئىسپاتلانغان، توغرا:
«1· Müspet olaylar — ھەقىقىي ۋەقەلەر.
2· Müspet deliller — توغرا دەلىللەر.»
«Müspet önlem — ئۈنۈملۈك تەدبىر.»

müsri. s. ar. تېزلىتىدىغان، ئال- دىرىتىدىغان.

müsrif. s. ar. ئىسراپ قىلىدىغان،

ئىسراپخور، ئىسراپچى..

müsriflik, – ği. is. ئىسراپخورلۇق.

müstabir. s. ar. چۈشكە تەبىر بەرگۈچى، چۈش ئۆرۈگۈچى.

müstabtin. s. ar. ① بىر ئىشنىڭ ماھىيىتىنى بىلگۈچى. ② بىر ئىشنىڭ ماھىيىتىنى بىلىشكە ئىنتىلگۈچى.

müstaceb. s. ar. ھەيران قالغۇدەك (ئىش).

müstacel. s. ar. تېز ئىشلىنىشى تەلەپ قىلىنغان، ئالدىراش.

müstaceliyet, – ti. is. ئالدىراشلىق، تېنەشلىك.

müstacib. s. ar. ھەيران قالغۇچى.

müstacil. s. ar. ① ئالدىرىغان، تېنىگەن، بىر ئىشنىڭ تېز ئىشلىنىشىنى كۈتكەن. ② تېزدىن كېتىپ قالغان.

müstafi. s. ar. ① بىر ئىشتىن ئىختىيارىي چېكىنگەن، ئىستىپا قىلغان. ② گۇناھىنىڭ كەچۈرۈلىشىنى ئىلتىماس قىلغۇچى.

müstagis. s. ar. ياردەم ئىزدىگۈچى، مەدەت تىلىگۈچى.

müstagreb. s. ar. ھەيران قالدىغان.

müstagrib. s. ar. ھەيران قالغۇچى.

müstağni. s. ar. ① كۆزى تويۇق، قانائەتچان. ② نازلىنىدىغان. ③ كۆپ تەلەپ قىلمايدىغان.

müstağrik. s. ar. چۆكۈپ كەتكەن، پېتىپ كەتكەن.

müstahak. s. ar. لايىق، خاس، ھەق:

«Mustahak cezaya çarptırılmış — ھەق جازاسىنى يېدى.»

müstahber. s. ar. خەۋەر ئالغۇچى، سوراشتۇرۇپ بىلگۈچى.

müstahcer. s. ar. تاشقا ئايلانغان، تاش ھالغا كەلگەن.

müstahdem. s. ar. يالىنىپ ئىشلىگۈچى.

müstahdim. s. is. بىراۋنى ئۆز خىزمىتىگە سالغۇچى.

müstahfiz. s. is. قوغدىغۇچى، مۇھاپىزەتچى.

müstahil. s. ar. بولۇش ئىمكانى بولمىغان.

müstahkar. s. ar. قىممىتى بولمىغان، ئەھمىيەتسىز.

müstahkem. s. ar. ① مۇستەھكەم، مەھكەم، چىڭ. ② مۇستەھكەملەنگەن (قەلئە، ئىستىھكام قاتارلىق)، قەلئەلىك.

müstahkır. s. ar. كۆزگە ئىلماسلىق، كىچىك كۆرگەن.

müstahkim. s. ar. دەستەك بولغۇچى، قوللىغۇچى.

müstahlas. s. ar. قۇتۇلدۇرۇلغان.

müstahleb. s. ar. سۈت ھالغا كەلتۈرۈلگەن.

müstahlib. s. ar. تاتىلغان، تىرنىلغان.

müstahlis. s. ar. قۇتقۇزغۇچى.

mustahsal. s. is. ھاسىل بولغان، ئىشلەپ چىقىرىلغان.

müstahsen. ① ھەممىگە ياقىدىغان. ② چىرايلىق، گۈزەل.

müstahzar. s. ar. ① رېتسېپقا يېزىلغان ۋە ئالدىن تەييارلاپ قويۇلغان دورا. ② ھازىرلانغان، تەييارلانغان. ③ ئەستە تۇتۇلىدىغان، ئەسلىنىدىغان.

müstahzir. is. ar. ھازىرلىغۇچى، تەييارلىغۇچى.

müstain. s. ar. ياردەمگە مۇھتاج (بولغۇچى).

müstair. s. ar. ① بىر نەرسىنى ئارىيەت ئالغۇچى. ② كىنايىلىك سۆزلىشىش.

müstait, – ddi. s. ar. ① ئىستىداتلىق، قابىلىيەتلىك. ② ئەقىللىق. ③ ھەۋەسكار.

müstakar, – rrı. s. is. ① مۇقىملاشقان، يەرلەشكەن، ئولتۇراقلاشقان. ② قارارگاھ.

müstakbel. s. ar. ① كېلەچەك زامان، ئىستىقبال. ② كېلەر زامان (گىرامماتىكا).

müstakil. s. ar. مۇستەقىل، ئۆز ئالدىغا.

müstakim. s. ar. ① تۈز، تۇغرا. ② توغرا يولدىن ئايرىلمايدىغان، ھىيلە بىلمەيدىغان، نومۇسلۇق.

müstakir. s. ar. يەرلىشىپ قالغان، مۇقىم.

müstakis. s. ar. قىساس تەلەپ قىلغان.

müstakraz. s. ar. ① قايتۇرۇش شەرتى بىلەن ئېلىنغان. ② قەرز ئېلىنغان.

müstakrazat. is. قەرز ئېلىنغان پۇللار.

müstakriz. s. ar. قەرزدار، قەرز ئالغۇچى.

müstaktır. s. is. تامچا - تامچا ئېقىتماق، تېمىتماق.

müstaktil. s. ar. ئۆزىنى خەتەرگە ئاتقۇچى، جانىنى ئالقانغا ئېلىپ قويغۇچى، قورقماس.

müstalim. s. ar. بىلىم ئىزدىگۈچى، سورىغۇچى، ھەۋەسكار.

müstamel. s. ar. ① قوللىنىلغان. ② كونا، ئەسكى.

müstamer, müstamere. s. is. مۇستەملىكە.

müstamir. s. ar. مۇستەملىكىچى.

müstamil. s. ar. قوللانغان، ئىستېمال قىلىنغان.

müstansır. s. ar. ياردەم تەلەپ قىلغۇچى.

müstantik. is. ar. سوراقچى (سوتتا). ② سوراققا تارتماق، سوراق قىلماق.

müstareb. s. ar. ئەرەبلەشتۈرۈلگەن.

müstarib. s. ar. ئەرەبلەشكەن، ئەرەبلىشىپ كەتكەن.

müstasab. s. ar. قىيىن، مۈشكۈل.

müstasabat. s. ① قىيىن دەپ بىلگەن نەرسىلەر. ② قىيىن ئىشلار.

müstashab. s. ar. دوست قىلىنغان.

müstasraf. s. ar. ① سايلانغان. ② تاللانغان، ئىلغانغان.

müstasveb. s. ar. مۇۋاپىق تېپىلغان، توغرا دەپ بىلگەن.

müstatrib. s. ar. ئويۇن - تاماشىچى.

müstavtin. s. ar. بىر يەرنى ۋەتەن قىلغان.

müstavzih. s. ar. بىر ئىشنى ئېنىقلاش ئۈچۈن تىرىشقۇچى.

müstazhir. s. ar. ① يار - يۆلەك بولغۇچى. ② ياردەمگە مۇھتاج بولغۇچى.

müstazıl. s. ar. ① سايىدىغان، سەگىدىگەن. ② بىراۋنىڭ ھىمايىسى ئاستىغا كىرگەن.

müstazım. s. ar. ① مۇبالىغە قىلغان، كۆپتۈرگەن. ② ئۆزىنى چوڭ تۇتقان.

müstear. s. ar. ياسالما، يالغان، لەقەم.

müstebat. s. ar. يىراق بىلىنگەن، بولۇشىغا كۆز يەتمىگەن.

müstebdel. s. ar. تېگىشتۈرۈلگەن، ئالماشتۇرۇلغان.

müstebdil. s. ar. تېگىشكۈچى.

müstebhir. s. ar. ① بەك كەڭ، دېڭىزدەك كەڭ. ② بىلىمى كۆپ ۋە چوڭقۇر.

müstebin. s. ar. ئېنىقلانغان.

müstebit. s. ar. مۇستەبىت.

müstebitlik, – ği. is. مۇستەبىتلىك.

müstebşir. s. ar. ① خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى. ② سۆيۈنچە ئالغۇچى.

müstecap, – bı. is. قوبۇل قىلىنغان، لايىق كۆرۈلگەن.

müstecel. s. ar. مەلۇم مۇددەت كېچىكتۈرۈلۈشى تەلەپ قىلىنغان.

müstecir. is. ar. ئىجارىگە بەرگۈچى، ئىجارىكەش.

müsteclib. s. ar. ئۆزىگە تارتماق.

müstecmi. s. ar. ① توپلانغۇچى. ② توپلانغان.

müstedel. s. ar. ئىسپاتلانغان، قانائەتلەندۈرۈلگەن.

müstedi. is. ar. ئىلتىماس قىلغۇچى.

müstedib. s. ar. بىلىم ۋە ئەدەب ئۆگەنگۈچى.

müstedil. s. ar. دەلىل كەلتۈرگەن.

müstedir. s. ar. ① يۇملاق ۋە دائىرە شەكىللىك. ②چۆرگۈلىگەن، چۆرگۈلەيدىغان.

müstefit. s. ar. پايدىلانغان، پايدىلانغىلى بولىدىغان.

müstefreşe. is. ar. قەدىمدە سارايلاردا نىكاھسىز ئېلىنىدىغان خوتۇن، قول ئايال ياكى قىز.

müstefriğ. is. ar. ① قۇسقۇچى، قۇسقان. ② قۇستۇرغۇچى.

müstefti. s. ar. بىر مۇشكۈلنىڭ ھەل قىلىنىشنى تىلىگۈچى.

müstehas. s. ar. توپا ئاستىدا كۆمۈلۈپ ساقلىنىپ قالغان، تاشقا ئايلىنىپ كەتكەن.

müstehasat. is. پالېئونتولوگىيە (يەر ئاستىدىن تېپىلىدىغان تاش قاتمىلارنى يەنى تاشقا ئايلانغان ھايۋان ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆگىنىدىغان بىلىم).

müstehcen. s. ar. قىپيالىڭاچ، ئەدەبسىزلەرچە.

müstehcin. s. ar. ① ئەيىب ھېسابلىنىدىغان. ② ئىپلاس.

müstehdi. s. ar. توغرا يولنى ئىزدىگۈچى.

müstehil. s. ar. ① مۇمكىن بولمايدىغان. ② چۈشىنىكسىز.

müstehir. s. ar. كەچ قالغۇچى، كېچىككۈچى.

müstehlek. s. ar. يەپ - ئىچىلىپ تۈگىگەن.

müstehlik, – ki. is. ar ئىستېمالچى، تۈگەتكۈچى.

müstehzi. s. ar. چاقچاقچى، ھەزىلكەش.

müsteir. s. ar. قەرز ئالغۇچى.

müstekbir. s. ar. ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچى، تەكەببۇر.

müstekra. s. ar. ئىجارىگە بېرىلگەن.

müstekreh. s. ar. يىرگىنچلىك، نەپرەت قىلىنغان.

müstekrehat. is. نەپرەتلىنىدىغان، يىرگىنچلىك نەرسىلەر.

müstekri. s. ar. ئىجارىگە ئېلىنغان.

müstekrih. s. ar. ① نەپرەت قىلغۇچى. ② ئىشتىھانى تۇتۇلدۇرىدىغان.

müsteksir. s. ar. چېكىتىۋېتىدىغان، مۇبالىغىلەشتۈرىدىغان.

müstekşif. s. ar. تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىشقا تىرىشىدىغان، كەشىپ قىلىشقا كۈچ چىقىرىدىغان.

müsteliz. s. ar. تەمىنى تېتىغان، لەززەت ئالغان.

müstelzim. s. ar. كېرەكلىك، لازىملىق.

müsemhil. s. ar. مۆھلەت تەلەپ قىلغان.

müstemi. s. ar. ① قۇلاق سالغان، ئاڭلىغان. ② سىرتتىن دەرس تىڭشىغۇچى.

müstemin. s. is. جېنىنى قۇتقۇزۇش شەرتى بىلەن تەسلىم بولغۇچى.

müstemirren. z. داۋاملىق تۈردە.

müstemleke. is. ar. مۇستەملىكە.

müstemlekeci. is. مۇستەملىكىچى.

müstemlekecilik, – ği. is. مۇستەملىكىچىلىك.

müstenif. s. ar. ① يېڭىباشتىن باشلىغان. ② سوتنىڭ چىقارغان ھۆكمىگە نارازى بولۇپ يۇقىرى دەرىجىلىك سوتقا ئىلتىماس قىلغۇچى.

müstenir. s. ar. پارلاق، جۇلالىق.

müstenit. s. ar. ① ئاساسلانغان، ئاساس قىلغان. ② دەلىل بولغان، ئاساسى بولغان:

«Bu sözünüz neye müstenittir — بۇ سۆزىڭىز نېمىگە ئاساسلىنىدۇ.»

müstenkif. s. ar. ۋاز كەچكەن، قولىنى تارتقان.

müstensih. is. ar. ① سۈرەت چىقارغۇچى. ② كۆپەيتىش ماشىنىسى.

müsterca. s. ar. ① كېتكەن، ساقلىغان. ② يالۋۇرغان، ئىلتىماس قىلغان.

müsterci s. ar. ئارىيەت ئېلىنغان نەرسىنىڭ قايتۇرۇلۇشىنى تەلەپ قىلىش.

müsterhim. s. ar. يالۋۇرغۇچى.

müsterhin. s. ar. ① رەھىنگە ئېلىنغان. ② رەھنە بەدىلىگە پۇل ئالغۇچى.

müsterih. s. ar. راھەتلىنىپ قالغان، غەمدىن قۇتۇلغان.

müsterşid. s. ar. توغرا يولنى ئىزدىگۈچى، توغرا يولنى تېپىش ئۈچۈن يولباشچى ئىزدەش.

müsteskal. s. ar. سوغۇق قارشى ئالماق، سوغۇق مۇئامىلە.

müsteski. s. ar. ① يامغۇر تەلەپ قىلىشقا (زارەخەتمىگە) چىققان. ② قورساقتا سۇ يىغىلغان.

müsteslim. s. ar. ① باش ئەگكەن، ئىتائەت قىلغان. ② مۇسۇلمانلىقنى قوبۇل قىلغان.

müstesna. s. ar. ① بىر پۈتۈننىڭ ياكى قائىدىنىڭ سىرتىدا بولغان. ② ئوخشاشلاردىن ئۈستۈن بولغان، باشقىسىغا ئوخشىمايدىغان.

müsteşar. is. ar. مىنىستىرلىكلەردە ۋە ئەلچىخانىلاردا مىنىستىردىن ۋە ئەلچىدىن تۆۋەن تۇرىدىغان ئەمەلدار.

müsteşhed. s. ar. گۇۋاھلىققا كۆرسىتىلگۈچى.

müsteşrik, – ki. is. شەرقشۇناس (شەرق مەملىكەتلىرىنىڭ تارىخىنى، تىلىنى ۋە ئەدەبىياتىنى تەتقىق قىلىدىغان ئالىم).

müstetir. s. ar. يوشۇرۇن.

müstevda. s. is. ئامانەت قويۇلغان.

müstevi. s. ar. تەكشىلىك، تەكشى-

لىك سىزىقى، تۈز يەر، تەكشى يەر.

müstevli. s. is. ① بىسىۋالغان، ئىشـ غال قىلغان. ② ھەر تەرەپكە تارالغان. ③ يۇقۇملۇق (كېسەل).

müsteykin. s. ar. خاتىرجەم بولغان، ئەمەلىيەتنى بىلگەن.

müstezat. s. ar. چاچما شېئىر.

müstezin. s. ar. رۇخسەت سورىغان.

müstezkir. s. ar. خاتىرىلىگەن، خاـ تىرىسىنى قىلغان.

müsul. is. ar. بىرىنىڭ ئالدىدا ھۆر- مەت بىلەن تىك تۇرماق.

müsvedde. is. ar. ① كىرۇپىسىيە. ② مەشىق دەپتىرى. ③ ھېچ ئىشقا يارىمايدىغان.

müşaare. is. ar. شېئىر ئوقۇشۇش، مۇشائىرە.

müşabehet, – ti. is. ar. ئىككى نەرسە ئوتتۇرىسىدىكى ئوخشاشلىق، ئوخشىشىش.

müşabih. s. ar. ئارىسىدا ئوخشاشـ لىق بولغان.

müşafehe. is. ar. يۈزمۇيۈز بولماق، يۈزمۇيۈزلەشمەك.

müşahede. is. كۆرۈش، شاھىت بو- لۇش، گۇۋاھ بولۇش.

müşahhas. s. ar. ① پەرق ئېتىلگەن. ② كونكرېت:

«Müşahhas önlemler almalıyız — كونكرېت تەدبىرلەر قوللىنىشىمىز كېرەك.»

müşahit. is. s. شاھىت، گۇۋاھچى.

müşar. s. ar. ئىشارەت قىلىنغان، ئىشارەت بىلەن كۆرسىتىلگەن.

müşareket. is. ar. ئورتاقلىق، شې- رىكلىك.

müşarik. s. ar. ① ئورتاقلاشقان. ② ئورتاق.

müşarünileyh. s. z. ئىسمى ئاتالغان (ئورنى يۇقىرى ئادەملەر).

müşateme. is. ar. بىر بىرى بىـ لەن تىللاشماق.

müşavere. is. ar. مەسلىھەت، كېڭەش.

müşavir. is. ar. مەسلىھەتچى:

«Ahmet okulun müşaviri — ئەخـ مەت مەكتەپنىڭ مەسلىھەتچىسى.»

müşavirlik, – ği. is. مەسلىھەتـ چىلىك.

müşebba. is. ① تويغان، توق. ② كۆ- پەيتىلگەن.

müşebbeh. s. ar. ئوخشىتىلغان، بىر نەرسە بىلەن ئوخشاشلىقى بولغان.

müşebbehe. s. ar. ئوخشىتىلغان.

müşebbehunbih. s. ar. ئۆزگە ئوخشىتىلغان.

müşebbek. s. ar. ① بېلىق تورىغا ياكى قەپەسكە ئوخشاش كۆز چىقىرىپ ئۆرۈلگەن (تۇقۇلغان). ② ئوڭمىنمۇ تە- تۈرىنمۇ ئىشلەتكىلى بولىدىغان، كالۋۇ- تۇن ۋە رەڭدار يىپەك بىلەن ئىشلەنـ گەن كەشتە. ③ پارچە تاختا بىلەن قىلىنغان قەپەس.

müşeccer. s. ar. ① پۇتاقلىق، شاخـ لىق. ② پۇتاق (شاخ). ③ گۈللۈك (رەخت).

müşedded. s. ar. ① كۈچى ئارتتۇرۇلـ غان. ② شىددەتلىك.

müşeddit. s. ar. شىددەتلەندۈرگۈچى، كۈچلەندۈرگۈچى.

müşekkel. s. ar. ① بىر خىل شەكىل ئالغان، شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن. ② كۆرۈ- نۈشلۈك بولغان.

müşerref. s. ar. شەرەپ قازانغان، ئۇلۇغ نام ئالغان، داڭقى چىققان.

müşevves. s. ar. ئارىلىشىپ كەتكەن، مۇرەككەپ، قالايمىقان (نەرسىلەر).

müşir¹. is. ar. مارشال.

müşir². s. ar. خەت بىلەن بىلدۈرۈلگەن، خەۋەر بېرىلگەن.

müşiriyet, – ti. is. ar. مارشاللىق.

müşker. is. يانار تاغ ئاغزى.

müşkül. s. ar. ① قىيىن، مۇشكۈل، مۇشەققەت، تەس. ② تۇسقۇن، قىيىنچىلىق.

müşkülat. – tı. is. ar. ① مۇشكۈللۈك، مۇشكۈللۈكلەر، جاپالىق، جاپالىقلار. ② قىيىنچىلىق، قىيىنچىلىقلار:

«Karşıma müşkülat çıkardı — ئالدىمغا قىيىنچىلىق تۇغدۇردى.»

müşküle. is. كەچ كۈزدە پىشىدىغان، پوستى قېلىن ئۈزۈم، قاشقىر ئۈزۈم.

müşrif. s. ar. ① ئۆرلىگەن، يۇقىرىغا چىققان. ② ئەتراپقا قارىغان، ئەتراپنى كۆزەتكەن. ③ ئۆلۈمگە يېقىنلاشقان.

müşrik. s. is. ئاللانىڭ بىرلىكىگە ئىشەنمەيدىغان.

müştail. s. ar. ① يالقۇنجىغان، تۇتاشقان، يانغان. ② ئوت ئالغۇچى ماددا.

müştak¹, – kı. s. ar. يىلتىزى باشقا، باشقا تومۇردىن تۈزۈلگەن (سۆز).

müştak², – kı. s. ① ئەسلىگەن، كۆرگۈسى كەلگەن، ئارزۇ قىلغان. ② ئەر ئىسمى (مۇشتاق).

müştehir. s. ar. ھەركىمگە تونۇلغان، مەشھۇر، ئاتاقلىق، نوپۇزلۇق.

müştekâ. s. ar. شىكايەت قىلىنغان، غەيۋەت قىلىنغان.

müşteki. s. ar. شىكايەت قىلغۇچى.

müştemil. s. ar. بىر نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، ئورىۋالغان.

müştemilât. is. ar. قوشۇمچىلار.

müşterek, – ki. s. ar. ① ئورتاق، كۆپچىلىككە ئائىت. ② باراۋەر، تەڭ. ③ ھەمكارلىق:

«Müşterek mal — ئورتاق مال.»

müştereken. z. ئورتاق ھالدا، بىرلىكتە، باراۋەرچە، تەڭلا، ھەمكارلىق بىلەن:

«Bu işi müştereken yapiyoruz — بۇ ئىشنى بىرلىكتە قىلىۋاتىمىز.»

müşteri. is. ar. ① خېرىدار. ② پۇل بېرىپ، يولدىن چىققان ئايالغا بىر مۇددەت بىللە بولغۇچى ئەر.

müşür. is. مارشال.

müşürlük. is. مارشاللىق.

müta. is. ar. ① ۋاقىتلىق پايدا، ۋاقىتلىق مەنپەئەت. ② شىئە مەزھىپىدىكىلەردە مەلۇم پۇل بەدىلىگە قىلىنىدىغان ۋاقىتلىق توي.

mütalâa. is. ar. ① بىر نەرسىنى ئىنچىكىلەپ چۈشەنگەنگە قەدەر ئوقۇش. ② بىر نەرسە ھەققىدە ئەتراپلىق چۈشىنىش. ③ بىر مەسىلە ئۈستىدە چوڭقۇر چۈشەنگەندىن كېيىن پىكرىنى بېرىش.

mütareke. is. ar. ئۇرۇش توختىتىش:

«Iki ülke arasında mütareke anlaşmasi imzalandı — ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئۇرۇش توختىتىش كېلىشىمى ئىمزالاندى.»

müteaccin. s. ar. خېمىر ھالغا كەلگەن.

müteaddit. s. ar. كۆپ، نۇرغۇن،

جىق، تولا.

müteaffin. s. ar. پۇراپ قالغان، سېسىپ قالغان، نىقسىپ قالغان.

müteahhit. is. ar. بىر ئىشنى ئۈستىگە ئالغان.

müteakip. is. ar. ئەگىشىپ كەلگەن، ئارقىدىن كەلگەن:
«Dersi müteakip — دەرستىن كېيىن.»

müteallik, — ki. s. ar. ئائىت، دائىر، تەئەللۇق.

müteammid. s. ar. ئالدىن ئويلىنىپ قىلىنغان، پىلان بىلەن ئىشلەنگەن.

müteammim. s. ar. تارالغان، ئومۇملاشقان.

mütearız. s. ar. ئاتاقلىق، مەشھۇر، تونۇلغان، داڭلىق.

mütearrız. s. ar. ① ھۇجۇم قىلغان. ② باشقىلارنىڭ ھوقۇقىغا تاجاۋۇز قىلغان.

müteayyiş. s. ar. بېقىلغان.

müteazzil. s. ar. ① ئىشتىن بوشىتىلغان، خىزمىتىدىن قالدۇرۇلغان. ② پېنسىيىگە چىققان.

mütebahhir. s. ar. ① بىلىمى كەڭ، كۆپ ئوقۇغان. ② دېڭىزدەك كەڭ ۋە كۆپ بولغان.

mütebabit. s. ar. ① بارغانسېرى بىر - بىرىدىن يىراقلاشقان، ئۇزاقتا بولغان. ② يىراق.

mütebaki. s. ar. ① ئېشىپ قالغان، قېپقالغان. ② كۆپەيگەن، كۆپ.

mütebariz. s. ar. ① سوقۇشۇش ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چىققان. ② ئوچۇق، مەلۇم، كۆرۈنىدىغان.

mütebasbıs. s. ar. خۇشامەتچى، خۇشامەت قىلىدىغان.

mütebayin. s. ar. ① بىر - بىرىگە قارىمۇ قارشى، زىت. ② ئورتاق سان بولمىغان.

mütebeddil. s. ar. ① باشقا شەكىلگە كىرگەن. ② قارارسىز.

mütebessim. s. ar. كۈلۈمسىرىگەن، تەبەسسۇم.

mütecanis. s. ar. ① بىر جىنستىن ۋە بىر تۈردىن بولغان. ② ئاھاڭداش.

mütecasir. ① باتۇرلۇق، جاسارەت كۆرسەتكەن. ② بىر ئىشنى قىلىشقا تۇتۇش قىلغان.

mütecevvid. s. ar. ① يېشىلدۇرۇلگەن (كىيىم)، يالىڭاچلانغان. ② يالغۇز قالغان. ③ بوىتاق، تۇل. ④ خالى. ⑤ تەركىدۇنيا.

mütecaviz. s. ar. ① تاجاۋۇز قىلغان، تاجاۋۇزچى. ② ئارتۇق:
«Iki ayı mütecaviz bir zamandan beri — ئىككى ئايدىن ئارتۇق ۋاقىتتىن بېرى.»

mütecemmi. s. ar. جەمئىي بولغان، يىغىلغان، توپلانغان، بىر يەرگە كەلگەن.

mütecessis. s. ar. ① سىرلىق نەرسىلەرنى تەتقىق قىلىدىغان، ئۆگىنىشكە قىزىقىدىغان. ② ھەۋەسكار، بىر نەرسىگە قىزىقىدىغان.

mütecezzi. s. ar. ① پارچە - پارچە، پارچىلاشقا بولىدىغان. ② پارچىلانغان.

mütedahil. s. ar. ① بىر - بىرىگە ئۆتۈشكەن، گىرەلەشكەن. ② تېخى تۆلەنمىگەن، يىغىلىپ قالغان (مائاش ھەققىدە). ③ ۋاستىلىك سۆزلەنگەن. ④ مۇتاناسىپ.

mütedair. s. ar. دائىر، مۇناسىۋەتلىك

لىك، باغلىق:
«Edebiyata mütedair bir konuşma oldu — ئەدەبىياتقا دائىر بىر سۆھبەت بولدى.»

mütedavil. s. ar. ① (پۇل) ئىشلىتىلگەن. ② (سەرمايە) ئوبوروت بولىدىغان.

mütedeyyin. s. ar. ① دىندار. ② ھەلۇم بىر دىننى قوبۇل قىلغان:
«Islâm diniyle mütedeyyin — ئىسلام دىننى قوبۇل قىلغان.»

müteehhil. s. ar. ئۆيلۈك - ئوچاقلىق، تۇرمۇش قۇرغان.

müteellim. s. ar. دەردمەن.

müteenni. s. ar. ئېغىر - بېسىق، سالماقلىق، ئويلىنىپ ئىش كۆرىدىغان.

müteessif. s. ar. غەمكىن، كۆڭلى يېرىم.

müteessir. s. ar. ① غەمكىن، دەردمەن. ② تەسىرلەنگەن:
«Bu sözden müteessir oldum — بۇ سۆزدىن تەسىرلەندىم.»

müteezzi. s. ar. دەرد تارتقان، جاپا چەككەن.

mütefavit. s. ar. ئوتتۇرىدا پەرق بولغان، پەرقلىق.

mütefekkir. is. ar. ① مۇتەپەككۇر. ② ئويچان.

mütefennin. is. ar. ئالىم.

müteferrik. s. ar. ① ئايرىم - ئايرىم، چېچىلاڭغۇ. ② خىلمۇخىل، ھەر خىل:
«Müteferrik haberler— ھەر خىل خەۋەرلەر.»

müteferrika. is. ar. پارچە چىقىم ئۈچۈن ئايرىلغان پۇل.

mütefessin. s. ar. ئوخشاشلاردىن ئۆتۈپ كېتىدىغان.

mütegallibe. is. ar. زومىگەرلەر، مىلىتارىستلار، فېئوداللار.

mütegallip. s. ar. زوراۋانلىق.

mütehakkim. s. ar. ① ھاكىم، ھۆكۈمرانلىق يۈرگۈزگۈچى. ② زوراۋانلىق قىلغۇچى، بېسىم ئىشلەتكۈچى.

mütehalif. s. ar. بىر - بىرىگە زىت، بىر - بىرىگە ماس كەلمىگەن.

mütehallil. s. ar. ① ئېرىيدىغان. ② يېشىلگەن، سۆكۈلگەن. ③ بىر - بىرىدىن ئايرىلغان.

mütehallis. s. ar. ① قۇتۇلغان. ② (شېئىردا) تەخەللۇسى بولغان.

mütehammil. s. ar. چىدىغۇچى، بەرداشلىق بەرگۈچى، چىداملىق.

müteharrik, — ki. s. ar. ① ھەرىكەتچان. ② ئايلىنىدىغان، پىرقىرايدىغان:
«Buharla müteharrik — پار بىلەن ھەرىكەت قىلىدىغان.»

mütehassil. s. ar. ھاسىل بولغان، بارلىققا كەلگەن.

mütehassis. s. is. ① مۇتەخەسسىس. ② ئايرىم بىر ئىشتا قوللىنىلىدىغان.

mütehassislık. is. مۇتەخەسسىسلىك.

mütehassir. ھەسرەت چەككەن، دەرد تارتقان.

mütehaş. s. ar. چېكىنگەن، ئۆزىنى تارتقان، ئۈركەك.

mütehaşşit. ئەينى بىر مەقسەتتە بىر يەرگە توپلانغان.

mütehavvil. s. ar. ① ئۆزگەرگەن، باشقا بىر تۈسكە كىرگەن. ② داۋاملىق

ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان.

mütehayyir. s. ar. ھەيران قالغان، ئەجەبلەنگەن.

mütehayyiz. s. ar. ① يەر ئالغان، يېرى بولغان. ② ئېتىبارلىق.

mütehevvir. s. ar. جىلىسخور، چېچىلغاق.

müteheyyi. s. ar. تەييار، تەييارلانغان.

müteheyyiç. s. ar. ھاياجانلانغان، ھاياجانلىق.

mütekabil. s. ar. تاقابىل، يۈزمۇ يۈز.

mütekait. s. ar. پېنسىيىگە چىققان، ھاردۇقتا چىققان، دەم ئېلىشقا چىققان.

mütekamil. s. ar. كامالەتكە يەتكەن، يېتىشكەن، تەييار بولغان.

mütekarip. s. ar. يېقىنلاشقان.

mütekasif. s. ar. ① قويۇقلاشقان، قويۇق. ② توپلانغان.

mütekasil. s. ar. ھۇرۇنلۇق قىلىدىغان، خۇش ياقماس.

mütekatı. s. ar. ① چاپىراس. ② (ماتېماتىكىدا) كېسىشىش نۇقتىسى.

mütekayyih. s. ar. يىرىڭلىق.

mütekebbir. s. ar. ھاكاۋۇر، ئۆزىنى چوڭ تۇتىدىغان.

mütekellim. s. ar. ① سۆزلىگۈچى. ② نۇتۇق ياكى ۋەز سۆزلىگۈچى. ③ ناتىق. ④ (گرامماتىكىدا) بىرىنچى شەخس.

mütekerrir. s. ar. تەكرارلانغان، بىرقانچە قېتىم بولغان.

mütekevvin. s. ar. ① رەڭلىك، رەڭدار، رەڭگارەڭ. ② تۇراقسىز، تېز ئۆزگىرىدىغان.

mütelezziz. s. ar. لەززىتىنى ئالغان، تەمىنى تېتىغان، خۇشال بولغان.

mütemadi. s. z. ar. داۋامەت، داۋاملىق.

mütemariz. s. is. ئۆزىنى ئاغرىدى كۆرسىتىدىغان، يالغان ئاغرىدى.

mütemayil. s. ar. ① مايىل بولۇۋالىدىغان. ② بىر تەرەپكە ئېگىلگەن.

mütemayiz. s. ar. ① ئۆزىنى كۆرسىتىدىغان. ② پەرقلىق، ئېنىق.

mütemeddin. s. ar. مەدەنىيلەشكەن، مەدەنىي.

mütemekkin. s. ar. يەرلەشكەن، ئولتۇراقلاشقان.

mütemer. is. ar. يىغىن، مەجلىس، قۇرۇلتاي.

mütemerkiz. s. ar. بىر يەرگە توپلانغان.

mütemeshir. s. ar. مەسخىرە قىلغۇچى، چاقچاق قىلغان، ئويناشقان.

mütenavip. s. ar. ئالماشقان، نۆۋەتلەشكەن.

mütenazir. s. ar. ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل، روبىرو.

mütenebbin. s. ar. ئەقلىنى تاپقان، ھوشىنى يىغقان.

müteneffir. s. ar. نەپرەت قىلىنىدىغان، يىرگىنىدىغان.

müteneffiz. s. ar. نوپۇزلۇق، سۆزى ئۆتىدىغان.

mütenekkir. s. ar. قىياپىتىنى ئۆزگەرتىدىغان، ئىسمىنى يوشۇرغان.

mütenevvi. s. ar. خىلمۇ خىل، تۈرلۈك.

müteradif. s. is. ar. ① بىر ـ بىرىگە تەۋە بولغان، بىر ـ بىرىگە قارىغان. ② بىر مەنىلىك. ③ يېزىلىشى باشقا، مەزمۇنى بىر بولغان (مەنىداش سۆز).

müterafık. s. ar. ① بىرلىكتە بولغان، ھەمراھ بولغان. ② قوشۇلغان، ئارىلاشقان.

müterakim. s. ar. بىرلەشكەن، توپلاشقان، يىغىلغان.

müterakki. s. ar. تەرەققىي تاپقان، راۋاجلانغان، يۇقىرىغا ئۆرلىگەن.

mütercim. is. ar. تەرجىمان.

mütereddit. s. ar. ئۇراقسىز، بىقارار، ئۆزگىرىشچان.

mütesanit. s. ar. بىر ـ بىرىگە يۆلەنچۈك بولىدىغان، بىر ـ بىرىگە يار ـ يۆلەك بولىدىغان، بىر ـ بىرىنى قوللايدىغان.

müteselli. s. ar. تەسەللى بېرىدىغان، كۆڭۈلنى ئاۋۇتىدىغان.

müteselsil. s. ar. زەنجىرسىمان، بىر ـ بىرىگە ئۇلاشقان.

müteşabih. s. ar. بىر ـ بىرىگە ئوخشاپ كېتىدىغان.

müteşabbis. s. is. تەشەببۇس قىلغۇچى، تەشەببۇسكار (ئادەم).

müteşeffi. s. ar. ① ياخشىلانغان، شىپا بولغان. ② ئۆچىنى ئالىدىغان (ئالغان).

müteşekkil. s. تەشكىل بولغان، بەلگىلىك بىر شەكىل ئالغان.

müteşekkir. s. ar. ياخشىلىقنى بىلىدىغان، كۆرگەن ياخشىلىقىغا شۈكرى قىلىدىغان، مىننەتدار.

mütetebbi. s. ar. بىر مەسىلىنى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىدىغان، تەتقىقاتچى.

mütevahhiş. s. ar. ① ياتسىرىغان، يېتىرقايدىغان. ② ئۈركۈيدىغان، قورقىدىغان.

mütevakkif. s. ar. ① بىر ئىزدا توختاپ قالغان، ئالغا باسمايدىغان. ② بىر نەرسىگە باغلىق بولۇپ قالغان.

mütevali. s. ar. ئىز بېسىپ ماڭىدىغان، ئۈزلۈكسىز داۋام قىلىدىغان.

mütevazı. s. كەمتەر:

«Mütevazı olmayin — كەمتەر بولۇپ كەتمىگىن.»

mütevazi. s. ar. بىر بىرىگە تەڭ بولغان.

mütevazin. s. ar. بىر ـ بىرىگە ماس.

müteveccih. s. ar. ① بىر يەرگە كەتمەكچى بولغان. ② يۆنەلگەن. ③ مۇھەببىتى بولغان.

müteveccihen. z. ① بىر يەرگە كەتمەك ئۈچۈن. ② مەلۇم بىر يەرگە قاراپ يۆنەلگەن:

«Çinheyeti anayurda müteveccihen Ankaradan ayrıldı — جۇڭگو ۋەكىللەر ئۆمىكى ۋەتىنىگە قايتىش ئۈچۈن ئەنقەرەدىن ئايرىلدى.»

müteveffa. s. ar. ۋاپات بولغۇچى، ئۆلۈپ كەتكۈچى.

mütevehhim. s. ar. ۋەھىمىگە چۈشكەن، قورققان، قورقۇنچاق.

mütevekkil. s. ar. تەۋەككۈل قىلغان، تەۋەككۈلىگە ئىش قىلغان.

mütevelli. is. ar. ۋەقىپنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى ئادەم، مۇتەۋەللى.

mütevellit. s. ar. ① دۇنياغا كەلگەن، تۇغۇلغان، تۆرەلگەن. ② بارلىققا كەلگەن، ھاسىل بولغان.

mütevessi, – ii. s. ar. ① كېڭەيگەن. ② راۋاجلانغان، تەرەققىي قىلغان، چوڭايغان.

müteyakkız. s. ar. ① سەزگۈر، كۆزى ئوچۇق. ② ئېھتىياتچان، ھوشيار، بىدار.

mütezad. s. ar. بىر ـ بىرىگە زىت، بىر بىرىگە قارىمۇ قارشى.

mütezayit. s. ar. ئارتقان، كۆپەيگەن.

mütezelzil. s. ar. يەر تەۋرىگەندەك تەۋرىمەك.

müthiş. s. ar. ① قورقۇنچقا سالىدىغان، دەھشەتلىك. ② قورقۇنچ. ③ بەك گۈزەل. ④ مۇكەممەل.

müttaki. s. ar. گۇناھتىن ساقلانغۇچى، زاھىت.

mütlif. s. ar. ① ئۆلتۈرگۈچى. ② خەتەرلىك. ③ كىبرەكسىز ھالغا كەلتۈرگۈچى.

müttefik, – ki. s. is. ئىتتىپاقداش: «Müttefik ülkeler — ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر.»

müttehiden. z. ar. بىرلىكتە، باراۋەر.

müttehit. s. ar. بىرلەشكەن، ئىتتىپاقلاشقان، ئۇيۇشقان.

müttehiz. s. ar. قوبۇل قىلغۇچى، ماقۇل بولغۇچى.

müttekâ. is. ar. قولتۇق تايىقى، ھاسا ۋە باشقا تايىنىدىغان نەرسىلەر.

müttesi. is. ar. يېزىلغان نەرسىلەر، ئەسەرلەر.

müvekkil. is. ar. بىرىنى ئۆزىگە ۋەكىل قىلغۇچى.

müvellidül. humuza. is. ئوكسىگېن.

müvellide. is. تۇغۇت ئانا.

müvelli. dülma. is. ar. ھىدروگېن.

müverrih. is. ar. تارىخچى، تارىخشۇناس.

müverrihin. is. تارىخچىلار، تارىخشۇناسلار.

müvezzi. is. ar. تارقاتقۇچى.

müvezziin. is. تارقاتقۇچىلار.

müyesser. s. ar. ① ئاسانلا بارلىققا كېلىدىغان، ئاسان. ② ئايال ئىسمى.

müzab. s. ar. ئېرىتكەن، ئېرىتىلگەن.

müzad. s. ar. كۆپەيتىلگەن.

müzaheret, – ti. is. ar. ياردەم، مەدەت، يار ـ يۆلەك.

müzahir. s. ar. ياردەمچى، مەدەتكار، يار ـ يۆلەك بولغۇچى.

müzahrefat. is. ar. ① ئەخلەت، سۈپۈرەندى. ② يالغان، پىتنە.

müzakerat, – ti is. ar. مۇزاكىرىلەر.

müzakere is.ar. ① مۇزاكىرە. ② ئېغىز ئىمتىھانى. ③ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئېغىز ئىمتىھانى ئۈچۈن تەييارلىنىشى: «Öğrtmen ikinci dersi müzakereye ayirdi — ئوقۇتقۇچى ئىككىنچى دەرسنى ئېغىز ئىمتىھانى ئۈچۈن ئايرىدى.»

müzakereci. is. ar. ① دەرس تەييارلاتقۇچى. ② خەت ئالاقە ۋە ماقالە نەرسە ـ كېرەكلەرنى تۈزەتكۈچى كاتىپ.

müzavece. is. ar. ئۆيلىنىش، ئۆيلۈك بولۇش.

müzayaka. is. ar. ئىقتىسادىي قىيىنچىلىق، يوقسۇللۇق، نامراتلىق.

müzayede. is. ar. بىر دەللالنىڭ ۋاستىسى بىلەن مالنى قىممەت (يۇقىرى) باھادا سېتىش.

müzd. is. far. ① ئىجارە. ② مۇكاپات. ③ بەدەل.

müzdehim. s. ar. تىقما - تىقماق.

müzdevic. s. ar. ① ئۆيلەنگەن. ② بىرلەشكەن، ئۇيۇشقان.

müze. is. yun. مۇزېي، بوۋۇگۇەن:
«Tarih müzesi — تارىخ مۇزېيى.»

müzebzep. s. ar. ① بۇزۇق، چېچىلاڭغۇ (رەھبەر). ② قالايمىقان.

müzehhep. s. ar. ① ھەل بېرىلگەن، ئالتۇن سۈيىگە چىلانغان. ② ھەل بېرىلگەن، پەردازلانغان.

müzehhip. is. ar. كىتابلارنى زىننەتلىگۈچى، سەنئەتكار.

müzekker. is. ar. ئەر، ئەركەك.

müzekkere. is. ar. يۇقىرى ئورۇنغا يېزىلغان خەت.

müzelik. s. ① مۇزېيغا قويۇلىدىغان نەرسىلەر. ② كونا، ئاجايىپ.

müzevvir. s. ar. ① گەپ توشۇيدىغان، ئارىغا سوغۇقچىلىق سالغۇچى. ② يالغانچى.

müzeyyen. s. ar. ① زىننەتلەنگەن، پەردازلانغان. ② ئايال ئىسمى.

müzik, — ği. is. yun. مۇزىكا، ساز:
«Bu akşam güzel bir müzik dinledik — بۈگۈن ئاخشام ئېسىل مۇزىكا ئاڭلىدۇق.»

müzil. s. ar. يوقاتقان، تۈگەتكەن، ئېلىپ تاشلىغان.

müzisyen. is. fr. مۇزىكانت.

müzmin. s. ar. ① ئۇزۇن داۋام قىلغان، تەدرىجىي تەرەققىي قىلغان. ② ئەبەدىي، مەڭگۈ.

N·n

n. N, ن (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 17 - ھەرپى).

naaş. is. ar. ① جەسەت، مۇردا. ② ئىچىگە جەسەت سېلىنغان تاۋۇت، جىنازا.

naat. is. ar. ① مۇھەممەد پەيغەمبەرگە بېغىشلانغان قەسىدە. ② مەدھىيىلەش، كۈيلەش. ③ تۈرك دىنىي مۇزىكىسىنىڭ بىر تۈرى.

Nabatiler, Nebatiler. öz. is. نابا- تىلەر (قەدىمكى زاماندا غەربىي شىمال ئەرەبىستاندا ياشايدىغان بىر ئەرەب قوۋمى).

nabazan. is. ar. تومۇرنىڭ سوقۇشى.

nabedid. s. far. غايىب بولغان، يوقىلىپ كەتكەن.

nabehre. s. far. ① ئۇلۇغ، زور، كاتتا. ② ساپ بولمىغان، ئارىلاشما. ③ ئەسلى (تېگى) ياخشى بولمىغان، ئاددىي.

nabekâr. s. far. ① بىر ئىشقا يارىماس، كارغا كەلمەس. ② ھۇرۇن، بېلى بوش.

nabesud. s. far. ① يېپكى، قول تەگمىگەن. ② پايدىسىز، كېرەكسىز.

nabız, - zı. is. ar تومۇر، مىجەز:

«Nabızına göre hareket etmek — بىراۋنىڭ مىجەزىگە قاراپ ھەرىكەت قىلماق.

Nabızını tutmak — تومۇرىنى تۇتماق.»

~ düşüklüğü — بىر كېسەلنىڭ مىجەزىنىڭ ئۆزگىرىپ قېلىشى.

nabi[1]. s. ar. ① خەۋەر يەتكۈزگۈچى، خەۋەر ئېلىپ كەلگۈچى. ② ئەر ئىسمى.

nabi[2]. s. ar. يەردىن قايناپ ئېتىلىپ چىققان (سۇ).

nabina. s. far. ① كور، قارىغۇ، ئەما (تۇغما). ② كۆرمەيدىغان، پەرق قىلالمايدىغان.

nabinayan. is. تۇغما كورلار.

nabinayi. is. كورلۇق، قارىغۇلۇق.

nabit. s. ar. يەردىن ئۈنۈپ چىقىدىغان،

~olmak. يەردىن ئۈنۈپ چىقىماق.

nabud. s. far. ① يوقالغان، غايىب، كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان. ② پەرىشان.

~etmek. يوق قىلماق.

~olmak. نابۇت بولماق.

nabz is. → **Nebiz.**

nabza. is. تومۇرنىڭ بىر قېتىم سوقۇشى.

nacak. is. قىسقا ساپلىق پالتا.

naci. s. ar. ① قۇتۇلغان، سالامەتلىككە، ئامانلىققا ئېرىشكەن. ② جەننەتلىك، ③ ئەر ئىسمى (ناجى).

naçar. s. far. ① چارىسى يوق، چارىسىز. ② بىچارە.

naçarî. is. چارىسىزلىق، ئامالسىزلىق.

nâçiz. s. far.. ئەھمىيەتسىزلىك، قىممەتسىزلىك

nâçizi. is. ئەھمىيەتسىز، قىممەتسىز.

nadan. is. far. ① ھەرىكىتى قوپال، توڭ، كۆڭۈل ئاغرىتىدىغان. ② بىلىمسىز، نادان:

«Ne gibi nadan bir adam — نېمىدېگەن

تولۇق ئادەم.»

nadanî. is. نادانلىق، بىلىمسىزلىك.

nadanlık, – ğı. is. نادانلىق، بىلىمسىزلىك.

nadaret. is. → Nazaret.

nadas. is. ① يەر ئاغدۇرۇش. ② ياۋا ئوت - چۆپلەردىن تازىلىنىپ، ھاردۇق ئالدۇرۇلغان (يەر):
«Tarlayi kasımda nadas ederek baharda ekmeli — ئېتىزنى 11 - ئايدا ئوسا قىلىپ قويۇپ، ئەتىيازدا تېرىش كېرەك.»

nadi. s. is. ① ۋارقىرىغان، توۋلىغان. ② مەجلىس، يىغىن. ③ ئەر ئىسمى.

nadide. s. far. ① ئاز ئۇچرايدىغان، كۆرۈلمىگەن. ② is. ئايال ئىسمى (نەدىدە).

nadim. s. پۇشايمان قىلماق، نادامەت قىلماق.

nadiman. is. پۇشايمان قىلغۇچىلار.

nadimiyet, – ti. is. پۇشايمانلىق.

nadir. s. is. ① ئاز. ② تەڭداشسىز. تەڭدىشى ئاز، تاڭسۇق. ③ ئەر ئىسمى. (نادىر).

nadirât. is. تەڭدىشى ئاز ئۇچرايدىغان نەرسىلەر، تاڭسۇق نەرسىلەر.

nadire. is. ① تەڭدىشى ئاز ئۇچرايدىغان نەرسىلەر، تاڭسۇق نەرسىلەر. ② لەتىپە. ③ ئايال ئىسمى (نادىرە).

nadiren. z. ar. بەك ئاز، ئاز ئۇچرايدىغان، ئاز كۆرۈلىدىغان، تاڭسۇق.

nador. is. ① قەدىمكى ۋېنگرىيىدە شاھنىڭ ۋەكىلى ② قەدىمكى پولشادا ۋالىي.

nadürüst. s. far. ① ئەگرى. ② خاتا. ③ يالغان.

nadürüstî. is. ① ئەگرىلىك. ② خاتالىق. ③ يالغانچىلىق. ④ راھەتسىزلىك، مىجەزى يوقلۇق.

naf. is. far. ① كىندىك. ② بىر نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسى، ئۆزەك.

nafâka. is. ar. ① تۇرمۇش كەچۈرۈش ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر. ② تۇرمۇش پۇلى، نەپەقە.

nafakalanmak. تۇرمۇشنى قامدىماق، تەمىن ئەتمەك.

nafe. is. far. ① ئىپارنىڭ پۇرىقى. ② مەھبۇبەنىڭ چېچى. ③ تۈلكە، قارا بۆلغۇن ۋە توشقان قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ تېرىسى ۋە بۇ تېرىدىن تىكىلگەن كىيىم.

naferiz. s. ① كىندىك چۈشۈرىدىغان. ② پۇراق چاچىدىغان.

nafi[1]. s. ar. پايدىلىق، ئىشقا يارامىلىق.

nafi[2]. s. ar. ① يوقىتىپ قويۇلغان، ئېلىپ تاشلانغان. ② كېرەكسىز قىلىنغان. ③ سۈرگۈن قىلىنغان. ④ ئەر ئىسمى (نافى).

nafia. is. ar. ① ئاۋاتلىق. ② ئايال ئىسمى (نافىيە).

nafice. is. ئىپار كىندىك.

nafih. is. ar. پۈۋلىگەن، پۈۋلىگۈچى.

nafile. s. ar. ① يارامسىز، پايدىسىز. ② بىھۇدە، ئورۇنسىز:
«Yapilan bütün çabalar nafiledir — قىلىنغان تىرىشچانلىقلارنىڭ ھەممىسى ئورۇنسىزدۇر.»

nafir. s. ar. ① نەپرەتلىنىدىغان. ② قورققان، ئۈركۈگەن، ئۈرككەن، قورقۇنچاق.

nafiz. s. ar. ① بىر تەرەپتىن كى-

رىپ، يەنە بىر تەرەپتىن چىققۇچى، بىر تەرىپىنى تېشىپ يەنە بىر تەرىپىدىن ئۆتكەن، تەشكۈچى. ② ئىچكىرىگە كىرگەن. ③ تەسىرى بولغان، سۆزى ئۆتىدىغان. ④ ئەرئىسمى (نافىز).

naftalin, naftalen. is. far. نەپتەلىن.

nagah, nageh. s. far. ① ۋاقىتسىز. ② تۇيۇقسىز، تۇساتتىن.

nagehan, nagâhan. z. far. تۇيۇقسىز، تۇساتتىن، ناگىھان.

nagor. is. fr. zool. ئاھۇ.

nagüvar, nagüvare. s. far. ① سىڭىش قىيىن، ھەزىم قىلىنىشى تەس. ② تەمى ئاچچىق.

nağme. is. ar. ① نەغمە. ② نوتا. ③ نازلىنىپ قىلىنغان سۆز:
«Bana nağme yapma — ماڭا ناز قىلىپ سۆزلىمە.»

nah. is. far. ① ئىنچىكە يىپ. ② يۇپقا گىلەم.

nahafet, nehafet. is. ar. ئاجىزلىق، زەئىپلىك، جۇدەڭلىك.

nahah. z. far. خالىماستىن، زورلاش بىلەن.

nahak. s. far. ① ناھەق. ② بىھۇدە، ئورۇنسىز.

naharir. is. ar. بىلىملىك، تەجرىبىلىك (ئادەملەر).

nahast. s. osm. كۆتۈرۈم.

nahb[1]. is. ar. ① ئۈن سېلىپ يىغلاش، يالۇۇرۇپ يىغلاش. ② ئەجەل، ئۆلۈم.

nahb[2]. is. ar. ① سىقىپ چىقىرىش. ② بىر نەرسىنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى تاللاش.

nahçir. is. ① تاغ تېكىسى، كىيىك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنىڭ ئورتاق ئېتى. ② كىيىك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنى، مەخسۇس تاغ تېكىسىنى ئوۋ قىلىش.

nahham. s. ar. ① يۆتىلىپ كۆپ بەلغەم چىقىرىدىغان. ② پىخسىق، بېخىل، قىزغانچۇق.

nahhas[1]. is. ar. مىسكەر.

nahhas[2]. s. is. ar. ① ھايۋان سودىگىرى، ھايۋان ئېلىپساتقۇچى. ② ئەسىر ساتقۇچى.

nahi. s. ar. مەنئى قىلىنغان، چەكلەنگەن، توسقۇن بولغان.

nahib[1]. s. ar. بۇلاڭ - تالاڭ قىلغۇچى، بۇلاڭچى.

nahib[2]. s. ar. قورققاق، ئۈركەك.

nahib[3]. is. osm. ① ئۈن سېلىپ يىغلاش. ② ئۆلۈم، ئەجەل.

naide. is. ar. ① بالاغەتكە يېتىپ كۆكسى كۆتۈرۈلۈپ قالغان قىز. ② ئايال ئىسمى (نائىدە).

nahif. s. ar. ئاجىز، زەئىپ، جۇدەڭ.

nahik. s. ar. ھاڭگىرىغان.

nahil[1]. s. ar. زەئىپلەشكەن، ئورۇق، ئاجىزلاشقان.

nahil[2]. is. s. ar. غەلۋىرچى، ئەلگەكچى، غەلۋىرنى ئۆتكۈزگۈچى.

nahir. s. ar. ① بوغۇزلانغان، كاللىسى كېسىلگەن، قۇربانلىق قىلىنغان. ② دىماغنى قېقىپ قويغان (ئاچچىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن).

nahire. is. ar. ئاينىڭ 1 - كۈنى ياكى ئاخىرقى كېچىسى.

nahis. s. ar. ① بەختسىز، تەلەيسىز. ② is. قاتتىقچىلىق، قىسچىلىق، قەھەتچىلىك.

nahit[1], **— di.** is. far. ① زۆھرە

(چولپان) يۇلتۇزى، ئاق يۇلتۇز. ② ياش قىز. ③ ئەر ئىسمى (ناھىت).

nahit². s. ar. ئەقلى تۇشقان، بالاغەتكە يەتكەن.

nahiv. is. ar. ① تەرەپ، يان، يول، قىرغاق، كانار، قاسناق. ② سۆز تىزىمى، جۈملە بىلىمى، سىنتاكسىس، نەھۋە.

nahiye. is. ar. ① كانار، بىر نەرسىنىڭ يان قىسمى، تەرەپ، يان. ② ئەتراپ، ئۆپچۆرە. ③ رايون، يېزا، كەنت: «Nahiyeli hükümet — يېزىلىق ھۆكۈمەت.»

nahiz. is. s. far. ① تۇزاق، قاپقان. ② ئەيىبلىك، ئاقساق - چولاق. ③ ئادىي، قوپال.

nahle. is. ① يالغۇز خورما دەرىخى. ② يالغۇز كۆچەت.

nahnaba. is. ar. ①يۆتەل، يۆتىلىش. ② خىرقىراپ نەپەس ئېلىش.

nahor. is. ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ ئېگىز تاغلىرىدا ياشايدىغان بىر خىل ياۋا قويىنىڭ مەخسۇس نامى.

nahoş. s. far. ناخۇش، ئەسكى، سەت.

nahoşi. is. سەتلىك، يىرگىنچلىك.

nahr. is. ar. بوغۇزلاش.

nahs. is. ar. ① بەختسىزلىك. ② بەختسىز ھېسابلىنىدىغان.

nahseyn. is. كۈرۈد ۋە سەكەيتىر (مارس ۋە ساتۇرن) يۇلتۇزلىرى.

naht, – ti. is. ar. ① تاش، ياغاچ ۋە باشقىلارنى يونۇش. ② ياغاچنى يونۇش يولى بىلەن قاپارتما شەكىل چىقىرىش سەنئىتى. ③ بىرقانچە سۆزدىن بىر سۆز ياساش.

nahuda. s. far. ① ئاتىست، ئاللاسىز. ② كېمە ۋە پاراخوت كاپىتانى.

nahun. is. far. تىرناق.

nahune. is. far. ① تىرناق. ②تىرناققا ئوخشاش نەرسە (زەخمەك ۋە باشقىلار).

nahvet, – ti. is. ar. مەغرۇرلىنىش، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش.

nahz. is. ar. ① تېپىشىش، ياردەمدار قىلىش. ② ھاۋانچىدا يانجىش. ③ سۆز بىلەن كۆڭۈل ئاغرىتىش، رەنجىتىش.

nal¹. s. ar. ① قورسىقى ئاچقان، ئېچىرقاپ كەتكەن. ② ئۇسساپ چاڭقاپ كەتكەن.

nal². s. ar. ① بىراۋنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى ئېلان قىلغۇچى. ② بىراۋنىڭ ئۆلۈمىدىن خەۋەر بەرگۈچى. ③ شۇم خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

naib. s. is. ar. → Naip.

naibe. s. is. ar. ① ئايال ۋەكالەتچى. ② قازا، بالا، مۇسىبەت.

nail. s. ar. ① ئېرىشكەن، قولغا كەلتۈرگەن، مۇۋەپپەقىيەت قازانغان. ② ئەر ئىسمى (نائىل).

nailiyet, – ti. is. ar. ئېرىشىش، ئىگە بولۇش، قولغا كەلتۈرۈش.

naim¹. is. ar. ① ھۇزۇر، سائادەت، باياشات ئىچىدە ياشاش. ② ئەر ئىسمى.

naim². s. ar. ① يۇمشاق. ② يېڭى، ياش. ③ سۆڭەكسىز.

naimat. is. ① يۇمشاق ۋە يېڭى نەرسىلەر. ② نازۇك نەرسىلەر.

naime. s. ar. ① گۈزەل، نازۇك، نازاكەتلىك. ② نەپىس. ③ is. ئايال ئىسمى (نائىمە).

naip. is. ar. ① ۋەكالەتچى، مۇۋەققەت ھاكىمىيەت يۈرگۈزگۈچى. ② نۆۋەت

بىلەن كېلىدىغان، نۆۋەت كۈتكەن:
«Kıral naibi — قىرال ۋەكىلى.»
naiplik, – ği. is. ۋەكىللىك.
nair. s. ar. ① يانغان. ② يورۇغان.
naire. is. ar. ئوت، يالقۇن.
naka. is. ar. ① ھىنگان (تۆگىنىڭ چىشىسى). ② دېڭىز پىلىنىڭ چىشىدىن ياسالغان تەسۋىر.
nakabil. s. far. ① بولمايدىغان، ئىمكانى يوق. ② قابىلىيەتسىز، بىلىمسىز.
nakabilen. is. ① ئىمكانى يوق ئىشلار. ② قابىلىيەتسىز، بىلىمسىزلەر.
nakabul. s. far. قابىلىيەتسىز، ئىقتىدارسىز.
nakale. s. ar. ① توشۇغۇچىلار. ② تەرجىمانلار. ③ خەۋەرچىلەر، خەۋەر يەتكۈزگۈچىلەر. ④ توكنى ۋە ئىسسىقلىقنى ئۆتكۈزىدىغان ماددىلار.
nakâm. s. far. ① ئارزۇسىغا ئېرىشەلمىگەن، مۇرادىغا يېتەلمىگەن. ② قۇرۇق قالغان.
nakarat, – ti. is. ar. ① نەقرات. ② ئورۇنسىز تەكرارلانغان سۆز.
nakden. z. ar. ① پۇل ئورنىدا، پۇل بىلەن. ② ئاۋانس، ئالدىدىن:
«Nakden yardım etmek — پۇل بىلەن ياردەم قىلماق.»
nakdi. s. ar. پۇل بىلەن مۇناسىۋەتلىك:
«Nakdi yardım — پۇل ياردىمى.»
nakdi. ceza. جەرىمانە، ئىشتىراپ.
nakdine. is. ar. ① نەق پۇل. ② قىممەتلىك مال.
nakıl. is. → → **Nakil.**
nakıliyet, – ti. is. **Nakiliyet.**
nakır. is. ar. ① نىشانغا (قارىغا) تەگكەن ئوق. ② تېشىلگەن، ئويۇلغان، قېزىلغان نەرسە.
nâkıs. s. ar. ① چالا، نۇقسان، مۇكەممەل بولمىغان، تۈگىمىگەن. ② كەمچىلىكى بولغان، ئەيىبى بولغان. ③ مىنۇس، ئېلىش (ئالامىتى).
nakısa. is. ar. يېتەرسىزلىك، قۇسۇر.
nakısat. is. ① يېتىشسىزلىكى بولغانلار. ② ئاياللار.
nakış, – kşı. is. ar. ① نەقىش. ② كەشتە. ③ رەسىم، سۈرەت. ④ ھىيلە:
nakışkâr. is. → **Nakkaş.**
nakışlamak. ① زىننەتلىمەك. ② زەر باسماق.
nakışlı. s. ① كەشتىلىك (گۈللۈك). ② زىننەتلىك، بېزەكلىك:
«Nakışlı masa örtüsü — كەشتىلىك شىرە ياپقۇچى.»
nakız. s. ar. بۇزغۇچى.
naki. s. ar. قانغۇچە ئىچكىلى بولىدىغان، قاندۇرىدىغان، كۆپ، جىق.
naki. s. ar. ① ساپ، پاكىز. ② نازۇك، بەك گۈزەل، نەپىس. ③ ئەر ئىسمى (ناكى).
nakia. is. ar. ① زىياپەت. ② توي تامىقى.
nakib. s. is. ar. ① قەبىلە باشلىقى. ② شەيخقا ياردەم قىلغۇچى، شەيخ ۋەكىلى.
nakibe. is. ar. ① جان. ② ئەقىل.
nakibüleşraf. is. ar. ناقىبۇل ئەشراپ (① مۇھەممەد پەيغەمبەر ئەۋلادىدىن بولغانلارغا قارايدىغان ۋە ئۆلىمالاردىن تاللانغان بىرى. ② مەككىدىكى ناقىبۇل ئەشراپىنىڭ ئىستانبولدىكى

ۋەكىلى).

nakih. s. ar. كېسەلدىن تېخىچە ئۈرە بولۇپ كېتەلمىگەن، ئەسلىگە كېلەلمىگەن.

nakil[1], nakıl, — kli. is. ar. ① توشۇش، يۆتكەش (بىر نەرسىنى). ② كۆچۈش. ③ تەپسىلەش (ۋەزىپىگە). ④ كۆچۈرۈش (خەتنى). ⑤ تەرجىمە قىلىش. ⑥ تەقلىد قىلىش. ⑦ ھېكايە قىلىش: «Okul müdüründen nakilini istedi — تەپسىلىنىشنى مەكتەپ مۇدىرىدىن تەلەپ قىلدى.

Çevirmen cümleleri nakil işinden vaz geçiyor — تەرجىمان جۈملىلەرنى تەرجىمە قىلىشتىن ۋاز كەچتى.»

nakil[2]. s. ar. ① ئاڭلىغان خەۋەر ۋە ۋەقەلەرنى باشقا ئادەملەرگە يەتكۈزگۈچى. ② يەتكۈزگۈچى. ③ ترانسپورت، توشۇمىچىلىق.

nakil[3]. s. ar. ① ۋاز كەچكەن، يېنىۋالغان. ② باش تارتىدىغان، بىر ئىشنى قىلىشتىن قاچىدىغان.

nakir. is. ar. ① ئۈستى ئويگۇل - دوڭغۇل تاختاي ياكى تاش. ② خورما ئۇرۇقچىسىنىڭ ئۈستىدىكى چوقۇر. ③ كىچىك ۋە كېرەكسىز نەرسە.

nakis. s. ar. ① بېشىنى ئالدىغا ئەگكەن. ② تۆۋەن.

nakisa, nakise. is. ar. ① كەمچىلىك، نۇقسان، قۇسۇر. ② ئىزاغا قالىدىغان، ياراشمايدىغان نەرسە، ئەيىب.

nakit, — kdi. is. ar. ① نەق پۇل. ② پۇل.

nakiz. s. ar. قارىمۇ قارشى، زىت.

nakizeyn. is. بىر - بىرىگە زىت ئىككى نەرسە.

nakkab. s. ar. تۆشۈك ئاچقۇچى.

nakkaban. is. تۆشۈك ئاچقۇچىلار.

nakkad. s. ar. ① ياخشىنى ياماندىن ئايرىغۇچى. ② تەنقىدچى.

nakkal. s. ar. ① ھېكايىچى. ② توشۇغۇچى، يۆتكىگۈچى.

nakkar. s. is. ar. ① ئويمىكەش (تاش، ياغاچ ۋە مەدەنلەرگە ئويما ئويغۇچى). ② چالغۇچى (ناغرا قاتارلىقلارنى). ③ چەككۈچى (تۇخۇمدىن چىقىش ئۈچۈن تۇمشۇقى بىلەن تۇخۇمنى چەككۈچى).

nakkare. is. ar. ناغرا.

nakkarezen. s. is. ناغرىچى.

nakkaş. is. ar. ① نەققاش. ② ئويمىكەش.

nakkaşlık, — ğı. is. ① نەققاشلىق. ② ئويمىكەشلىك.

nakletme. is. يوللاش، ئەۋەتىش.

nakletmek. ar. توشىماق، يۆتكىمەك، كۆچۈرمەك.

nakli. s. ar. ترانسپورت ئىشلىرى.

nakliyat, — ti. is. ar. ① نەقلىيات، ترانسپورت ئىشلىرى، توشۇمىچىلىق. ② ئەنئەنىۋى بىلىملەر.

nakliyatçi. is. نەقلىياتچى، توشۇش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچى، توشۇقچى.

nakliye. is. ① ترانسپورت ئىشى، توشۇمىچىلىق، توشۇش ھەققى.

nakliyeci. is. ترانسپورت (نەقلىيات) ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچى، توشۇقچى.

nakliyecilik, — ği. is. نەقلىياتچىلىق، توشۇمىچىلىق.

nakmet, nikmet. is. ar. ئىنتىقام ئېلىش، ئۆچ ئېلىش.

naks. is. ar. ① يېپتىششىزلىك. ② ئازايتماق.

nakşetmek. ① نەقىشلىمەك، زىننەتلىمەك، پەدەزلىمەك، نەقىش ئىشلىمەك. ② ياخشى جايلاشتۇرماق.

nakşibendi. s. is. ar. باھاۋۇدىن نەقشبەند تەرىپىدىن قۇرۇلغان تەرەققىياتقا ئائىت (بىرى).

nakur. is. ar. دۇدۇك، كاناي.

nakus. is. ar. ① خرىستىئانلارنىڭ ئىبادەتكە چاقىرىش ئۈچۈن چالىدىغان قوڭغۇرىقى، چاڭى. ② چاڭ شەكىللىك پانۇس.

nakz· is. ar. بۇزۇش، چېقىش.

nakzetmek. ① بۇزماق. ② بىر دەۋا ئۈستىدىكى قارارنىڭ يۇقىرى سوت تەرىپىدىن ھۆكۈمسىز قىلىنىشى.

nal[1]. is. ar. ① تاقا (ئات، ئېشەك تاقىسى). ② پۇپۇچ، كېپىش قاتارلىق ئاياغ كىيىملىرى. ③ ھاسا قاتارلىقلارنىڭ ئۇچىغا بېكىتىدىغان مەدەن ھالقا. ④ ساپاننىڭ چىشى.

nal[2]. is. far. ① قومۇش دۇدۇك، نەي. ② قومۇش قەلەم. ③ شېكەر قومۇشى. ④ ئىڭراش. ⑤ قېرىنداش قەلەمنىڭ سىياھى.

nalan. s. far. ① ئىڭرىغان. ② ئايال ئىسمى (نالان).

~ olmak. ئىڭرىماق.

nal. bant, –di. is. ar. far. ھايۋانلارنى تاقىلىغۇچى.

~ dolabı. is. دار (ھايۋانلارنى ئېسىپ قويۇپ تاقىلايدىغان).

nalbantlık, – ğı. is. تاقىچىلىق.

nalbur. is. ar. ① تۆمۈر – تەسەك ساتقۇچى. ② تاقىچى، تاقا سوقىدىغان تۆمۈرچى.

nalça. is. ar· far. ① ناھال.

nalende. s. far. ئىڭرىغان، ئىڭرىغۇچى.

naleyn. is. ar. ① بىر جۈپ ناھال، بىر جۈپ تاقا. ② بىر جۈپ ياغاچ كېپىش. ③ ئايال ئىسمى (نالىيىن).

nalın. is. ar. مۇنچا ۋە سەرراپلاردا پۇتىغا سېپىۋالىدىغان تاسمىلىق ياغاچ كېپىش.

nalıncı. is. ياغاچ كېپىش ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

nali. s. ناھال (تاقا) شەكىللىك.

naliş. is. ① ئىڭرىماق. ② نالە قىلماق.

nallamak. ① تاقىلىماق. ② ئۆلتۈرمەك.

naltıraş. is. ① يونىغۇچى، قازغۇچى. ② تاختا كېپىش ياسىغۇچى.

nam. is. s. far. ① ئات، ئىسىم. ② ئاتاق، شان. ③ ئاتلىق، ئىسىملىك:
«Mumin nam şahıs — مۆمىن ئاتلىق ئادەم.»

nama. is. ① نېمەت ۋە راھەت ئىچىدە بولۇش. ② ھەدىيە.

namağlûp. s. ar. far. يېڭىلمەس.

namahrem. s. is. far. نامەھرەم.

namaz. is. far. ناماز:
«Beş vakit namaz — بەش ۋاق ناماز.»

namaz. gâh. is. far. ئۈستى ئۇچۇق ناماز ئوقۇلىدىغان يەر.

namazlik, – ğı. is. جاينماز.

namazsiz. s. ئادەت كۆرگەن (ئايال).

namdar. s. far. ئاتاقلىق، مەشھۇر.

name. is. far. ① مەكتۇپ. ② مۇھەب-

بەت مەكتۇپى. ③ كىتاب. ④ قوللانما، رىسالە. ⑤ ژۇرنال.

namerd. s. → Namert.

namert. s. far. قورقاق، پەسكەش، پەزىلەتسىز، نامەرد.

namertlik, — ği. is. نامەردلىك، قورقىقاقلىق، پەسكەشلىك، پەزىلەتسىزلىك.

namik. is. ar. ① يازغۇچى، ئاپتور. ② ئەر ئىسمى (نامىك).

nami[1]. s. ar. يەردە ئۈنگەن، يېتىشكەن، چوڭايغان.

nami[2]. s. far. ① ئاتاقلىق، مەشھۇر، تونۇلغان، نامى چىققان. ② is. ئەر ئىسمى.

namizac. s. far. يەڭگىل كېسەل، مىجەزى يوق، كەيپسىز.

namizaci. is. كەيپسىزلىك، بىئاراملىق.

namlı. s. داملىق، مەشھۇر، تونۇلغان.

namlu. is. far. ① مىلتىق، تاپانچا قاتارلىق قوراللارنىڭ ئوق چىقىدىغان يېرى (تۆمۈر نۇرى). ② قىلىچ قاتارلىق كەسكۈچى قوراللارنىڭ بىسى ۋە ئۇچى:

«Tüfek namlosundan iktidarçıkar— مىلتىقتىن ھاكىمىيەت چىقىدۇ.»

namurad. s. far. مۇرادىغا يېتەلمىگەن، ئارزۇسىغا ئېرىشەلمىگەن، ئۈمىدى بوشقا كەتكەن.

namus. is. ar. ① نومۇس. ② ئەدەپ، ئىپپەت، ھايا. ③ توغرىلىق. ④ قانۇن، نىزام.

namusiye. is. كارۋات چىمبىلدىقى، شىرما.

namuslu. s. نومۇسلۇق، نومۇسچان، ئەخلاقلىق، ئەدەپلىك.

namussuz. s. نومۇسسىز، ئەخلاقسىز، ئەدەپسىز.

namussuzluk, — ğu. is. نومۇسسىزلىق، ئەخلاقسىزلىق، ئەدەپسىزلىك.

namütenahi. s. far. ar. بىپايان، چېكى يوق.

namver. s. far. ئاتاقلىق، مەشھۇر، تونۇلغان، نام ئالغان.

namveri. is. شۆھرەت، ئاتاق، نام.

namzet, — di. is. far. ① نامزات، كاندىدات. ② چاي ئىچكۈزۈپ قويۇلغان. ③ مىراس قالدۇرغۇچىنىڭ تەيىن قىلغان مىراسچىسى، ۋەسىيەت قىلىنغان ئادەم.

namzetlik, — ği. is. نامزاتلىق، كاندىداتلىق.

nana. is. far. نان.

nanay[1]. s. يوق.

nanay[2]. is. مۇزىكىسىز يالغۇز ناخشا (تۈركىيىدە).

nandu. is. zool. (ئامېرىكىنىڭ) تۆگە قۇشى.

nene. is. ar. يالپۇز.

neneli. s. تەركىبىدە يالپۇز بولغان.

nane mola. s. is. ① كۈچسىز، چىدامسىز (ئادەم). ② كۆپ كېسەل بولىدىغان، كېسەلچان.

nanerubu. is. يالپۇز يوپۇرمىقىدىن چىقىرىلىدىغان پۇراقلىق سۇيۇقلۇق.

naneşekeri. is. تەركىبىدە يالپۇز يوپۇرمىقى بولغان شېكەر.

nanik. is. بارماق قولىنى بۇرنىغا تاقاپ، قالغان قوللىرىنى ھەرىكەتلەندۈرۈش بىلەن قىلىنىدىغان چاقچاق.

nankin. is. far. dok. مەللەرەڭ رەخت.

nankör. s. far. ياخشىلىقنى بىلمەيـ دىغان، ئۆزىگە قىلىنغان ياخشىلىقنى يوقىا چىقارغۇچى، نانكور.

nankörlük, — ğü. is. نانكورلۇق.

nanosefal. is. s. far. باشنىڭ نا- هايىتى كىچىك بولۇشى.

nanozome. is. far. ۋۇجۇدنىڭ ناها- يىتى كىچىك بولۇشى

nansuk· is. ar. يۇپقا توقۇلغان ئىچـ كى كىيىملىك رەخت.

nâr. is. ar. ① ئوت. ② جەھەننەم، دوزاخ.

nar is. far. ئانار.

~çiçeği. s. is. ئانار گۈلى.

nar. is. ar. قاتتىق ۋارقىراش، لۈكـ چەكلەرچە ۋارقىراش.

nardenk. is. far. ئانار، ئۆرۈك قاتارلىقلاردىن ياسالغان مۇراببا.

nardin· is. far. bot. ناردىن.

narenc, nareng. is. far. تەمى ئاچچىق ھەم تاتلىق جۇيزە (مېۋە).

narenci, narengi. is. far. جۇيزە رەڭگى.

nareciye. is. far. جۇيزە، لىمون قاتارلىق مېۋىلەرنىڭ ئومۇمىي ئىتى.

naresa. s. far. ① ئۇيغۇنسىز، ئۇيغۇن بولمىغان. ② ۋايىغا يەتمىگەن، پىشمىغان. خام.

naresal. is. ① ئۇيغۇنسىزلىق. ② خاملىق.

nareside. s. far. ① نارەسىدە. ②بالا- غەتكە يەتمىگەن.

nargile. is. far. چىلىم.

~ suyu. تەمسىز سۇ.

narh. is. far. نەرخ، باھا.

nâri. s. ar. ① ئوتقا مۇناسىۋەتلىك. ② ياندىغان، پارتلايدىغان، ئوت ئالىدىـ غان. ③ is. جىن، پەرى.

narin. s. far. ① زىلۋا (بوي). ② يۇپقا. ③ نازۇك.

narinlik, — ği. ① زىلۋالىق. ②يۇپقىـ لىق. ③ نازۇكلۇق.

narkisizm. is. yun. → **Narkislik**

narkislik. is. yun. ① ئۆزىنىڭ بەك چىرايلىق ئىكەنلىكىنى ھېسابلاش.②جىنـ سىي زوقىنى ئۆزلۈكىدىن قاندۇرۇش (ئەر - ئايال).

narkotik. is. s. far. ناركوتىك (ھوشـ سىزلاندۇرىدىغان ھەمدە ۋاقتىنچە ئاغرىق سەزدۇرمەيدىغان مەست قىلغۇچ ماددا — دورا).

narkoz. is. far. ناركوز (ھېچقانداق ئاغرىق سەزمەيدىغان دەرىجىدە بىھوش قىلىپ سۇنئىي رەۋىشتە ئۇخلىتىش ياكى بىرەر ئەزانى ئاغرىق سەزمەيدىغان قىلىش).

narkozcu. ئوپېراتسىيە قىلىنغان كېسەلـ گە بىھوش قىلىش دورىسى بەرگۈچى.

narteks. is. تاشقى دەھلىز، تاشقى ئارىلىق.

narven. is. far. ① قارا ياغاچ. ② ئانار دەرىخى.

nas, — ssı. is. ar. ① كەسكىن ھۆكۈم. ② قۇرئان سۆزى. ③ بىر مەنىلىك سۆز. ④ دوگما.

nâs. is. ar. ① ئۇيقۇ باسماق، ئۇيقۇ- سىرىماق.② زەئىپلىك، ھالسىزلىق، كۈچسىزلىك.

nâs. is. ar· ئىنسان، خەلق.

nâsan. s. مۈگىدىگەن، ئۇيقۇسى كەلگەن.

nasara. is. ar. ناسارا (① ئەيسا پەيـ غەمبەرنىڭ يۇرتى «ناسىرا» لىقلار. ② مۇسۇلمانلار ئىدارىسى ئاستىدىكى خىرىسـ

تىئانلارغا بېرىلگەن نام).

nasavab. s. ar. ① توغرا بولمىغان، خاتا. ② ھەقسىز.

nasayih. is. ar. نەسىھەتلەر، تەربىيىلەر.

nâsaz. s. far. خىلاپ، ئۇيغۇن بولمىغان، زىت، ناچار.

nasazi. is. ئۇيغۇمسىزلىق، زىتلىق، ئەسكىلىك.

nasbetmek. بەلگىلىمەك، تەيىنلىمەك.

nasencide. s. far. ① تارتىلمىغان، ئۆلچەنمىگەن. ② قىممىتىنى تاپمىغان. ③ ياخشى چۈشىنىلمەستىن قىلىنغان ياكى سۆزلەنگەن.

nâsıb. s. ar. ① يەرلەشتۈرۈلگەن، ئورۇنلاشتۇرۇلغان. ② تەيىنلەنگەن، ئاتانغان.

nasıf. is. ar. بىر نەرسىنى ئىككى تەڭ پارچىغا بۆلگۈچى.

nâsıh. s. ar. نەسىھەتچى، نەسىھەت بەرگۈچى.

nâsık. s. ar. ① رەتلىك، تىزىقلىق. ② رەتكە سالغۇچى، تىزغۇچى.

nasıl. s. قانداق:

«1. Nasıl kağıt istiyorsun? قانداق قەغەزنى خالايسەن؟

2. Nasıl, iyi oldumu? قانداق، ياخشى بولدىمۇ؟

3. Nasıl geldin? قانداق كەلدىڭ؟

4. Bu davranışlarına nasıl kızmam — بۇ قىلىقلىرىغا نېمە ئۈچۈن خاپا بولماي.

5. Nasıl sen hâlâ gitmedinmi? قانداق، سەن تېخى كەتمىدىڭمۇ؟»

nasılsa. z. نېمە بولسا بولسۇن، قانداق بولمىسۇن: «Nasılsa söz vermiş oldum نېمە بولسا بولسۇن ۋەدە بەرگەن بولدۇم.»

nasıp. is. ar. تەيىنلەش، بەلگىلەش، يەرلەشتۈرۈش، ئۆسۈش (دەرىجە).

nasır. is. ar. ① قانداق. ② ناسىر (بەدەندىكى تۆك ياكى يۇڭ چۈشۈپ تېرىنىڭ قاتتىق ھالغا كېلىشى):

«Elleri nasır bağlamış — قوللىرى قاداقلىشىپ كېتىپتۇ.»

nâsır. s. ar. ① ياردەمچى، ياردەم قىلغۇچى. ② ئەر ئىسمى (ناسىر).

nasıralı. is. ① تۇنجى خرىستىئانلار. ② ئىنجىلغا ئىشىنىدىغان خرىستىئان مەزھەپ مەنسۇبى (مۇسا پەيغەمبەرنىڭ دىنىنى ئىنجىل قائىدىسىگە باغلىغۇچى مەزھەپ ئەزاسى). ③ مۇسەۋىلەر تەرىپىدىن ئەيسا پەيغەمبەرگە بېرىلگەن نام.

nâsırin. is. ياردەم بەرگۈچىلەر، ياردەمچىلەر.

nâsıriye. is. ناسىرىيە (قەدىمكى مىسىر پۇلى).

nasırlanmak veya **nasırlaşmak.** ① قاداقلانماق، قاداقلاشماق. ② ھېس ھوشىنى يوقاتماق.

nasırlı. s. قاداقلاشقان، قاداقلىق:

«Nasırlı parmak — قاداقلاشقان (قاداقلىق) بارماق.»

nasi. s. ar. ئۇنۇتقان، ئۇنتۇپ قالغان.

nasibe. is. ar. ئىشارەت تېشى، ئىشارەت تاختىسى (يوللارغا بەلگە بولسۇن ئۈچۈن تىكىلگەن).

nasic. s. ar. ① توقۇغان. ② رەتلىگەن، تەرتىپكە سالغان، تىزغان.

nasihat, — ti. is. ar. نەسىھەت.

nasihatçı. s. is. نەسىھەت بەرگۈچى.

nasihatname. is. ar. far. دىراكتىك ئەسەرلەر.

nasik. s. ar. دىندار، ئىبادەت قىلغۇچى.

nasip, – bi. is. ar. ① نەسىۋە، ھەسسە. ② نىسىپ قىلىنغان نەرسە، ھەق. ③ تەلەي، قىسمەت. ④ رىزق:

«Bunda çok nasibin var — بۇنىڭدا كۆپ نىسىۋەڭ بار.

Ne kadar nasibin var? قانچىلىك ھەققىڭ بار؟»

nasir. s. ar. ① تارقاتقۇچى، چاچقۇچى. سەپكۈچى. ② نەسىر (ئەسەر) يازغۇچى.

nasiye. is. ar. پىشانە، ماڭلاي.

nasl. is. osm. ئوق (ئوقيا) ۋە نەيزىنىڭ ئۇچىدىكى ئۇچلۇق تۆمۈر.

nasp. nasıp. is. ar. ① تىكىش. ② تەيىنلەش، بېكىتىش، بەلگىلەش. ③ ئۆسۈش (دەرىجىسى).

nasr. is. ar. ① ياردەم. ② غەلىبە، يېڭىش.

nasranı. s. ar. خىرىستىئان.

nasraniyet, – ti. is. خىرىستىئانلىق.

nassiye. is. ar. دوگمىچىلىق، دوگماتىزم، ئەقىدىچىلىك.

nasuh. s. ar. ① نەسىھەتچى. ② سەمىمىي. ③ خالىس، ئاق كۆڭۈل، ساپ. ④ ئەر ئىسمى (ناسۇھ).

nasut. is. ar. ئىنسانلىق.

nasyonal. s. fr. ناتسىئونال، مىللەت.

nasyonal.ist. s. is fr. ناتسىئونالىست، مىللەتچى.

naşad. s. far. كۆڭۈلسىز، غەمكىن.

naşadi. is. كۆڭۈل غەشلىكى، كۆڭۈلسىزلىك، غەمكىنلىك.

naşekib. s. far. ① ئالدىراقسان. ② ئاسان زېرىككەن، زېرىككەك.

naşekibi, naşikibi. is. ① تاقەتسىزلىك. ② بىزارلىق، زېرىكەرلىك.

naşıt. s. ar. مەمنۇن، شەن، خۇشال.

naşi. s. ar. ① نەتىجە. ② سەۋەب:

«Bundan naşi. — بۇنىڭ نەتىجىسىدە.»

naşid. s. ar. ① شائىر. ② ئەر ئىسمى (ناشىد).

naşinas. s. far. تونۇمىغان، بىلمىگەن، بىلمەس، تونۇماس، ئۇقماس.

nâşinasi. is. تونۇماسلىق، بىلمەسلىك، ئۇقماسلىق.

naşinide. s. تۇيۇلمىغان، ئاڭلانمىغان.

nâşir. s. ar. ① تارقاتقۇچى. ② نەشىر قىلغۇچى، بېسىپ تارقاتقۇچى.

naşirlik, – ği. is. نەشرىياتچىلىق.

naşiz. s. ar. ھاياجانلانغان، جۇش ئۇرغان، تەلپۈنگەن.

naşize. is. ar. يامانلاپ كەتكەن خوتۇن.

naşüküfte. s. far. ① ئېچىلمىغان. ② يېپىق.

nat. is. ar. ① دەستۇرخان. ② ئۆلگەن ياكى جازالانغانلارنىڭ ئۈستىگە يېپىپ قويىدىغان يوپۇق. ③ تېرىدىن ئىشلەنگەن تۆشەك.

natamam. s. far. تاماملانمىغان، پۈتمىگەن، تۈگىمىگەن.

naters. s. far. قورقماس، جەسۇر، باتۇر.

nath. is. ar. ئۇسمەك (كالا).

natıh. s. ar. ① ئۈسكەن. ② بەختسىزلىك، تەلەيسىزلىك.

natık. s. ar. ① سۆز سۆزلىگۈچى،

نۇتۇق بەرگۈچى; ② چۈشەنگۈچى. ③ ئىپادە قىلغۇچى.

natıka. is. ar. ① سۆز قابىلىيىتى. ② سۆزگە ئۇستا، سۆزمەن، گەپچى.

natıkalı. s. سۆزمەن، سۆ خەندان.

natır. is. ar. ① ئاياللار مۇنچىسىدا ئىشلىگۈچى. ② باغۋەن، باغچى.

nativizm. is. fr. ناتىۋىزم (تۇغما قابىلىيەتچىلىك ئېقىمى).

natokafa. s. rum. قاپاقباش، دۆت، كالۋا.

natuh. s. ar. ئۈسكەن (مۈڭگۈز بىلەن).

natuk. s. ar. پاساھەت بىلەن سۆز سۆزلىگۈچى.

natura. is. lat. مىجەز، خۇلق، خۇي، تەبىئەت:

«Naturası iyi adam — مىجەزى ياخشى ئادەم.»

natüralist. s. fr. ناتۇرالىزم تەرەپدارى. ناتۇرالىست.

natüralizm. is. fr. ناتۇرالىزم.

natürel. s. fr. تەبىئىي.

natüvan. s. far. كۈچسىز، زەئىپ، ئاجىز.

natüvanî. is. كۈچسىزلىك، ئاجىزلىق، زەئىپلىك.

naur. is. ar. ① قېنى توختىمىغان تومۇر. ② تۈگمەن قانىتى.

naura. is. ar. چوڭ سۇ كۆپى.

navar. is. ناۋار (ئايرودروملاردا بولىدىغان ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ئايروپىلانلارنىڭ ئۇچۇشىنى تەجرىبە قىلىدىغان سىستېما).

nave. is. far. تەگنە.

navek. is. far. ئوق (ئوقيانىڭ).

naver. s. far. مۇمكىن بولىدىغان.

naveran. is. بولۇشى مۇمكىن بولىدىغان نەرسىلەر.

naverd. is. far. ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ.

navi. is. far. ① كىچىك كېمە. ② ئىچى كاۋاك نەرسە.

navlun. is. ar. ① كېمىگە قاچىلانغان يۈك. ② كېمىگە قاچىلانغان يۈكنىڭ كىرا ھەققى. ③ كېمىدىن كىرىدىغان كىرىم، دارامەت.

nayiha. is. ar. ① تاۋۇتنىڭ ئارقىسىدا يۈرۈپ نۆۋەت بىلەن يىغلىغۇچى ئايال.

naylon. is. ing. ① نىلون (رەخت). ② ساختا.

naz. is. far. ياسالما قىلىق، جىلۋە، ناز:

«Çok naz aşık usandırır — بەك ناز ئاشىق كۆيدۈرىدۇ.»

nazar[1]. is. ar. ① نەزەر، قاراش. ② مۇلاھىزە. ③ ئېتىبار. ④ كۆز تەگمەك:

«Benim nazarımda onun değeri yüksektir — مېنىڭ قارىشىمچە ئۇنىڭ قىممىتى ئۇستۈن.

Çocuk nazara uğradı — بالىغا كۆز تەگدى.»

nazar[2], **nadar.** is. ar. يېقىنلىق.

nazaran. z. ar. قىياسەن، نىسبەتەن، قارىغاندا...

nazaret, nadaret. is. ar. ① يېقىنلىق. ② خوش بولۇش. ③ يورۇقلۇق.

nazari. s. ar. نەزەرى.

nazariyatçı. is. نەزەرىيەچى.

nazariye. is. ar. نەزەرىيە.

nazarlık, — ğı. is. تىل تۇمار (كۆز تەگمىسۇن ئۈچۈن بالىلارغا ئېسىپ قويۇلىدىغان).

nazc. is. ar. ① يېتىشىش. ② بالاغەتكە يېتىش. ③ پىشىش.

nazende. s. far. ① نازلىق، نازلىنىدىغان. ② is. سۆيۈملۈك.

nazenin. s. far. ① ناز قىلغۇچى. ② گۈزەل. ③ مەھبۇب.

nazıc. s. is. ar. ① يېتىشكەن. ② بالاغەتكە يەتكەن.

nâzim. s. ar. ① تىزغۇچى، تەرتىپ ۋە ئىنتىزامغا قويغۇچى. ② نەزمىچى. ③ ئەر ئىسمى (نازىم).

nazim, – zmi. is. ar. ① نەزم، قوشاق. ② مىسرالاردىن بارلىققا كەلگەن ۋەزىن ھەم قاپىيە بىلەن ئىپادىلەش شەكلى.

nazer. s. ar. ① قارىغۇچى، كۆز سالغۇچى، نازارەت قىلغۇچى. ② نازىر. ③ مىنىستىر:

«Ağaca nazer bir pencere — دەرەخكە قارىغان پەنجىرە.»

nazi. s. is. alm. سوتسىيالىست مىللەتچى (ناتسىئونال سوتسىيالىست).

nazif. s. ar. ① پاكىز، پاك. ② مۇنتىزىم، ئىنتىزاملىق. ③ ئەر ئىسمى (نازىف).

nazik, – ki. s. far. ① نازاكەتلىك، قائىدە ـ يوسۇنلۇق. ② ئىنچىكە، ئاجىز:

«Nazik adam — قائىدە ـ يوسۇنلۇق ئادەم.»

naziklik, – ği. is. نازۇكلۇق، نەپىسلىك:

«Naziklik davranmak her aydının özelliğidir — نازاكەت بولۇش ھەر زىيالىينىڭ خۇسۇسىيىتىدۇر.»

nazil. s. ar. ① يۇقىرىدىن چۈشكەن، ئەۋەتىلگەن. ② قونۇش.

nazile. is. ar. ① بالا، پالاكەت، تەلەيسىزلىك. ② نەزەردىن چۈشۈش. ③ چۈشۈش.

nazir[1]. is. ar. يېڭى.

nazir[2]. s. ar. ئۆرنەك، ئوخشايدىغان.

nazire. is. ar. باشقا بىر شېئىرغا تەقلىد قىلىپ يېزىلغان شېئىر.

nazizm. is. alm. ناتسىئونال سوتسىيالىزم (گىتلېر تەرىپىدىن قۇرۇلغان ۋە نېمىسلارنى ئالىي ئىرق دەپ ھېسابلايدىغان ناتسىئونال — سوتسىيالىست پارتىيىنىڭ سىياسىتى).

nazlanmak. نازلانماق، ناز قىلماق:

«Hiç nazlanmadan kabul etti — ھېچ ناز قىلماستىن قوبۇل قىلدى.»

naz . laş. is. گۈرۈچ ۋە شېكەرنىڭ قاينىتىلىشى بىلەن ياسالغان تاتلىق يېمەك.

nazlı. s. ① نازلىنىدىغان. ② قىممەتلىك، قەدىرلىك. ③ نازۇك، ئاجىز:

«Bu çok nazlıdır, hiç soğağa dayanamaz — بۇ بەك ئاجىز، سوغۇققا چىدىمايدۇ.»

nazmi. s. ar. ① نەزمىگە ئائىت. ② ئەر ئىسمى (نازمى).

nazolog. is. بۇرۇن كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

nazoloji. is. بۇرۇن ئاناتومىيىسى ۋە كېسەللىكلىرى بىلىمى.

nazopoti. is. fr. بۇرۇن كېسەللىكى.

nazderven. s. far. ناز قىلىدىغان.

nazra, nazre. is. ar. بىر قېتىم قاراش.

nazret, nedret. is. ar. ① جانلىقلىق، يېشىللىق، يېڭىلىق. ② يۈزدىكى خۇشاللىق، جانلىقلىق. ③ خۇشاللىق.

ne[1]. is. ن ھەرپىنىڭ ئوقۇلىشى.

ne[2]. s. ① نېمە؟ ② قانداق؟ قانداق يولدا؟ ③ نېمە دېگەن:

«1. O size ne söyledi? ئۇ سىزگە نېمىدېدى؟

2. Ne çare var — نېمە چارە بار.

3. Ne sıcak — نېمە دېگەن ئىسسىق.»

~var ne yok? نېمە خەۋەر بار؟

ne..., ne... يا، نە:

«Burada ne eşek ne at var — بۇ يەردە نە ئېشەك، نە ئات بولسۇن.»

neb. is. ar. يەردىن چىقىش، قايناپ چىقىش (سۇ ھەققىدە).

nebagat. is. ar. ئاشكارا بولۇش، ئوتتۇرىغا چىقىش، مەلۇم بولۇش.

nebahat. is. ar. ① شان - شەرەپ. ② ئايال ئىسمى (نە باھات).

nebail. is. ar. ئۇلۇغلار، نوپۇزلۇقلار.

nebait. is. ar. نەۋرىلەر.

nebat, — tı. is. ar. ئۆسۈملۈك.

nebatat, — tı. is. ar. بوتانىك.

nebatiyun. is. ar. بوتانىكا ئالىملىرى.

nebbal. s. is. ar. ئوق ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى (ئوقيا ئوقى).

nebbaş. s. is. ar. كېپەن ئوغرىسى.

nebe. is. ar. خەۋەر.

nebean. is. ar. (سۇ ھەققىدە) يەردىن قايناپ چىقىش، ئېتىلىپ چىقىش.

neberb. is. far. ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ، غوۋغا، ماجرا.

neberde. is. كۈرەشچى، جەڭچى.

nebi. is. ar ① پەيغەمبەر، رەسۇل. ② ئەر ئىسمى (نەبى).

nebih. s. ar. شەرەپلىك، مەشھۇر، نوپۇزلۇق، ئېسىل، ئاتاقلىق.

nebil. s. ar. ① تەربىيىلىك، ئەقىللىق، مەردلىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە. ② ئۇلۇغ، بۈيۈك. ③ ئەر ئىسمى (نەبىل).

nebir. is. ar. نەۋرە.

nebire. is. ar. قىز نەۋرە.

nebiyun, nebiyin. is. پەيغەمبەرلەر.

nebiz. is. ar. ① خورما، ئارپا ۋە قۇرۇتۇلغان ئۈزۈمدىن ياسالغان ئىچىملىك. ② شاراب، ئۈزۈم ھارىقى.

nebk veya **nebık.** is. → **Nebak.**

nebl. is. ar. ① ئوق (ئوقيانىڭ). ② ئوق ياساش ۋە ئوق ئېتىش.

nebr. is. ar. ① ئېگىزلىتىش، يۇقىرىلىتىش. ② ۋارقىراپ - جارقىراش، توۋلاش.

nebş. is. ar. ① گۆردىن قېزىپ ئېلىش. ② ئوتتۇرىغا چىقىرىش.

nebt. is. ① يەردىن چىقىش، ئۆسۈپ چىقىش، ئۈنۈپ چىقىش. ② ئوت - چۆپ، يېشىللىق.

nebülöz. isi. fr. تۇمانلىق (تۇمانغا ئوخشاش كۆرۈنىدىغان ئاسمان جىسىملىرى).

nebze. is. ar. بىرپارچە، بەك ئاز، جۈزئىي.

necabet. is. ar. نوپۇزلۇق، پاك نەسىلدىن بولغان، ئېسىلزادە.

necabetlü. s. ئېسىل، پاك ۋە ياخشى نەسىلدىن بولغان.

necadet. is. ar. قەھرىمانلىق، باتۇرلۇق، يىگىتلىك.

necah. is. ar. غەلىبە.

necip, — bi. is. ar. نوپۇزلۇقلار، ئېسىلزادىلەر، ئۇلۇغلار، شەرەپلىكلەر.

necaset, — ti. is. ar. ① نەجاسەت، پوق. ② پاسكىنىلىق.

necaşi. is. öz. ar. ھەبەشىستان پادىشاھى.

necat, — ti. is. ar. قۇتۇلۇش، ئازاد بولۇش.

~bulmak. ئازادلىققا ئېرىشمەك.
necatî. s. ar. ① قۇتۇلۇشقا ئائىت، ئازادلىققا ئائىت، ئازاد بولۇشقا دائىر. ② ئەر ئىسمى (نجات).
neccad. is. ar. ① يوتقان-كۆرپە، ياستۇق تىككۈچى. ② ئۆي جابدۇقى ياسىغۇچى.
neccam. is. ar. ئاسترونوم، نەججام.
neccar. is. s. ar. ياغاچچى.
neccarî. ياغاچچىلىق.
necd. is. ar. ① جاسارەت، غەيرەت. ② غەمكىن. ③ ئۆرلەش، ئۆسۈش.
necdet, – ti. is. ar. ① قەھرىمانلىق، يىگىتلىك. ② ئەر ئىسمى (نجدت).
nece. z. قايسى تىلچە، قانداق تىلچە:
«Bu adam nece konuşuyor? بۇ ئادەم قايسى تىلدا سۆزلەۋاتىدۇ؟»
necef. is. ar. دۆڭلۈك، ئېگىزلىك.
necefe. is. ar. مەسچىت قاتارلىق يەرلەردىكى قەندىل.
neces . necs. is. ar. چىركىن، پاسكىنا.
neci[1]. كەسپى نېمە؟ نېمە ئىش قىلىدۇ؟ نېمىچى دېگەن مەنىدە كېلىدۇ:
«Onun babası necidir? ئۇنىڭ ئاتىسى نېمە قىلىدۇ؟»
neci[2]. is. zool. داكلىق ئەرباب ئېتى.
necib. s. is. → **Necip**
necid. s. ar. ① يۈرەكلىك، جۈرئەتلىك. ② غەمكىن، دەردمەن. ③ .is شىر.
necil. s. is. ar. ① ئېسىلزادە، نوپۇزلۇق، شەرەپلىك. ② ئەر ئىسمى (نەجىل).
necip. s. ar. ① ئېسىلزادە، ئەسلى پاك. ② ئەر ئىسمى (نەجىپ).
necis. s. ar. ① نىجىس، پاسكىنا، ئىپلاس. ② ساقايماس، تۈزەلمەس (كېسەل).
neciy. is. ar. سىرداش.

necl. is. ar. ① ئوغۇل-بالا. ② ئەۋلاد، نەسىل، ئۇرۇق.
necliye. is. ar. بۇغداي، ئارپا تېپىدىكى زىرائەتلەر.
necm. is. ar. ① يۇلتۇز. ② ئەر ئىسمى (نەجىم).
necva. is. ar. سىر، مەخپىي سۆز.
neda. is. ar. ① نەم، قىراۋ، شەبنەم. ② مەردلىك قىلىش، ھەدىيە بېرىش.
nedalet. is. ar. ① كىر، پاسكىنا. ② بۇلاش، تالاش، تارتىۋېلىش.
nedamet, – ti. is. ar. پۇشايمان قىلىش.
~ etmek. پۇشايمان قىلماق.
nedan. far. نادان.
nedavet, – ti. is. ar. ① نەملىك. ② سۆزلىشىش.
nedb. is. ar. ① ئۆلگۈچى ئۈچۈن مەرسىيە ئوقۇپ يىغلاش. ② تەكلىپ، چاقىرىق، تەشۋىق.
neddaf. is. ar. پاختا ئاتقۇچى.
neddaflık, – ğı. is. پاختا ئېتىش كەسپى.
nedem. is. ar. پۇشايمانلىق.
neden. z. ① نېمە ئۈچۈن، نېچۈن، نېمىشقا؟ ② سەۋەب:
«Neden böyle yaptın? نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلدىڭ؟
Böyle yapmanın nedenini anlamadım — بۇنداق قىلغانلىقىڭنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمىدىم.»
neden bilim. is. ئېتىئولوگىيە (① سەۋەبلەرنى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىدىغان بىلىم. ② كېسەللەرنىڭ سەۋەبىنى تەكشۈرىدىغان بىلىم).

nedenlemek. سەۋەب بولماق.

nedensiz. s. سەۋەبسىز.

nedif. s. ئېتىلغان (پاختا، يۇڭ).

nedim. is. ar. ① يېقىن دوست، سەمىمىي يولداش. ② ھېكايىچى، لەتىپىچى. ③ ئەر ئىسمى (نەدىم).

nedime. is. ar. ① ئايال دوست، ئايال يولداش. ② ھۆرمەتلىك ئايالنىڭ ئايال دوستى. ③ ئايال ئىسمى (نەدىمە).

nedman. is. ar. ① پۇشايمان قىلىش. ② ئۆلپەتچىلىك، ئاغىنىدارچىلىق.

nedve. is. ar. كۆرۈشۈش، سۆھبەتلىشىش.

nef[1]. is. ar. مەنپەئەت، پايدا، نەپ.

nef[2]. is. far. شاھ ۋە قىراللارنىڭ تاماق شىرەلىرىنى بېزەش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان نەرسە.

nefad. is. ar. خەجلىنىپ تۈگەش، يېيىلىپ تۈگەش.

nefahat, nefehat. is. ar. ① خۇش پۇراقلار، ئېسىل پۇراقلار. ② يەللەر، شاماللار.

nefais. is. ar. ھەممىگە ياخشى كۆرۈنىدىغان نەرسىلەر.

nefaset. is. ar. گۈزەللىك، ئېسىللىك، قىممەتلىك.

nefaz. is. ar. ① ئىلمە (ئىلمىچىلىك سەنئىتى). ② ھۆرمەتلىك، ھۆرمەتكە ئىگە.

nefel. is. ar. ① غەنىيمەت، ئولجا. ② مۇكاپات.

nefer. is. ar. ① ئەسكەر. ② نەپەر، بىرلا كىشى.

neferat. is. ar. ئەسكەرلەر، سولداتلار.

neferi. s. ئەسكەرگە ئائىت.

neferiye. is. ar. كىچىك چىڭگىللىك ئۈزۈم.

nefes[1]. is. ar. ① نەپەس. ② سۈمۈرۈلگەن ئىس، ھاۋا، تۇمان. ③ دەم سېلىش.

~ çekmek. ① تاماكا چەكمەك. ② بەڭ (نەشە) چەكمەك. ③ جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولماق.

nefes[2]. is. ar. ئەلىۋى ۋە بەكتاش ئېتىقاتلىرىغا مەدھىيە ئۈچۈن يېزىلغان بىر خىل نەزمەشە كلى.

nefeslemek. ① پۈۋلىمەك، يەل بەرمەك. ② دەم سالماق، سۈفكۈشلىمەك.

nefeslenmek. دەم سالدۇرماق.

nefesleşmek. بەڭ (نەشە) چەكمەك.

nefesli. s. ① پۈۋلەپ چېلىنىدىغان (ساز). ② دەم ئالماي ئۇزۇن تۇرالايدىغان.

nefeslik, – ği. is. ① بىردەملىك ۋاقىت. ② ھاۋا ئالىدىغان تۆشۈك، پارتۇشكا. ③ ۋانتىلاتور.

nefh. is. ar. ① پۈلەش، پۈلەپ كۆپتۈرۈش. ② كاناي چېلىش.

nefha[1]. is. ar. ① خۇش پۇراق. ② شامالنىڭ بىر قېتىم چىقىشى.

nefha[2]. is. ar. ① پۈۋلەش، نەپەس ئېلىش. ② قورساقنىڭ كۆپۈشى.

nefi. is. ar. ھايانكەش.

nefir. is. ar. ① جامائەت. ② سىگنال (ھاۋا مۇداپىئە سىگنالى). ③ كاناي. ④ ئۇرۇش بەلگىسى. ⑤ پەرياد، ئىڭراش.

nefiri. is. ar. كانايچى.

nefis, – fsi. is. ar. ① ئۆز، نەپسى. ② روھ، جان، ھايات. ③ جەۋھەر. ④ بىر نەرسىنىڭ مەركىزى. ⑤ مەنى:

«Insan ancak nefisini düşünmemeli — «ئىنسان يالغۇز ئۆز نەپسىنىلا چۈشەنمەسلىكى لازىم.»

nefis. s. ar. نەپىس، گۈزەل، ئۆز.

nefiy, – fyi. is. ar. ① سۈرگۈن قى-

لىش. ② ئىنكار قىلىش. ③ بولۇشسىزلىق (گراماتىكىدا).

nefr. is. ar. ① ئۈركۈپ قاچماق. ② ئىگىرىماق.

nefralji. is. fr. بۆرەك ئاغرىقى.

nefraktomi. is. fr. بۆرەكنىڭ ئوپېراتسىيە يولى بىلەن ئېلىپ تاشلىنىشى.

nefret, – ti. is. ar. ① نەپرەت. ② قورقۇش، ئۈركۈش.

nefrin. is. far. ① لەنەت. ② لەنەت ئوقۇماق.

nefrit[1], – ti. is. fr. بۆرەك كېسىلى.

nefrit[2], – ti. is. fr. يېشىل تاش (زىننەت تېشى سۈپىتىدە قوللىنىلىدىغان مىنېرال).

nefsa. is. ar. يېڭى بالا تۇغقان ئايال.

nefrizm. is. يۆرەك كېسەللىكىدىن بولىدىغان ئورۇقلۇق، زەئىپلىك.

nefroid. s. fr. بۆرەكسىمان، بۆرەك شەكلىدە.

nefrolifofomi. is. بۆرەكتىكى تاشنى ئېلىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان ئوپېراتسىيە.

nefrom. is. fr. ئومۇمەن بۆرەك ئۆسمىسى.

nefs. is. ar. ① پۈۋلەش. ② تۈكۈرۈش.

nefsa. is. ar. تۇغۇتلۇق ئايال.

nefsani. s. ar. ① نەپسانىي، نەپسىگە بېرىلگەن. ② ئۆچمەنلىك ۋە غەرەز.

nefsaniyet. is. ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك.

neft, – ti. is. far. نېفىت، ماي.

nefti. s. far. قېنىق يېشىل.

nefur. s. ar. ئۈركۈپ قاچقان.

nefy · etmek. ① سۈرگۈن قىلماق. ② بولۇشسىز (گراماتىكىدا).

nefz. is. osm. ① مېۋىلىك دەرەخنى ئىرغىتماق. ② كېيىمنىڭ تېپىسىنى چىقىرىش ئۈچۈن سىلكىمەك. ③ كېسەللىك سەۋەبىدىن تىترىمەك. ④ بىر نەرسىنى تەتقىق قىلماق.

negatif. s. fr. نېگاتىۋ (فوتو فىلىمى)، كۆپىيە.

negro. is. isp. نېگىر، قارا تەنلىك.

negohide. s. far. ① تەنقىد قىلماق، ئەيىبلىمەك. ② يامان، ئەسكى، ئىپلاس.

nehad. is. far. ئۇسۇل، قائىدە يوسۇن، يول.

nehak. is. ar. هاڭراش (ئېشەك).

nehar. is. ar. ① كۈندۈز. ② ئەر ئىسمى (نەهار).

nehari. s. ar. ياتاقسىز (ئوقۇغۇچى)، قاتناپ ئوقۇيدىغان.

neharir. is. ar. ئالىملار.

nehat. is. ar. تەرەپ، جەھەت.

nehb. is. ar. بۇلاڭ - تالاڭ.

nehc. is. ar. ① ئوچۇق ۋە تۈز يول، ئانا يول. ② ئۇسۇل، تەرتىپ، مېتود. ③ تەرەپنى ئۆزگەرتىش، يولىدىن ئېزىپ قېلىش، ۋاز كېچىش.

neheng. is. far. ① تىمساھ. ② قىلىچ.

nehhab. s. ar. بۇلاڭچى.

nehhac. is. ar. توغرا يول كۆرسەتكۈچى رەھبەر.

nehib[1]. s. ar. بۇلاڭچى.

nehib[2]. is. ar. قورقۇش، دەھشەت، قاتتىق ئەندىشە.

nehik, is. ar. هاڭراش.

nehim. s. ar. ① ئاچكۆز، تويغىنىنى بىلمەيدىغان، ئوپقان. ② يىرتقۇچ.

nehir, – hri. is. ar. دەريا:

«Ili nehri — ئىلى دەرياسى».

nehîr. is. ar كۆپ، جىق، نۇرغۇن، تولا.

nehiy, —hyi. is. ar. تۇسۇش، چەكلەش، مەنئى قىلىش.

nehk[1]. is. ar. هاڭراش.

nehk[2]. is. ar. ① ئەسكىرەپ كەتمەك، ② جۇل - جۇل بولۇپ كەتمەك. ② زەئىپلەشمەك.

nehm. is. ar. ① هۆركىرىمەك (يولۋاس). ②خىرقىراپ نەپەس ئالماق.

nehme. is. ar. ① يەپ تويماسلىق، ئاچكۆزلۈك. ② هۆركىرەش، خىرقىراش.

nehren. z. ar. سۇ يولى.

nehyetmek. چەكلىمەك، مەنئى قىلماق.

nehz, nehzat. is. ① بىر ئىش ئۈچۈن تۇتۇش قىلماق. ② سەپەرگە چىقماق.

nekâbet. is. ar. سىسىقىش، قىسىش، ئەرزىيەت بېرىش (بىرىگە).

nekahet, — ti. is. كېسەلدىن ياخشىلىنىش جەريانى.

nekâl. is. ar. ① تەنبىھ، جازا. ② ساۋاق، ئىبرەت.

nekave, nukave. is. ar. ① ساپ، هېچ نەرسە ئارىلاشمىغان. ② بىر نەرسىنىڭ ئەڭ ياخشىسى، ئېسىلى.

nekavet, — ti. is. ar. - پاكىزلىك، تازىلىق.

nekayi. is. ar. زىياپەتلەر.

nekbet, — ti. is. ar. ① تەلەيسىز، بەختسىزلىك. ② چۈشكۈنلۈك، پالاكەت، بالا - قازا.

nekbeti. s. ① تەلەيسىزلىك، پالاكەتكە گىرىپتار بولغان. ② بەختسىز.

nekebat. is. ar. ① تەلەيسىزلەر، بەختسىزلەر. ② بالالار، پالاكەتلەر.

neked. is. ar. ① يىرقىنچلىق. ② قىسلىق، غەم - غۇسسە.

nekes. nakes. s. far. ① بېخىل، پىخسىق. ② ئەخلاقسىز، پەسكەش.

nekesan. is. ① بېخىللار، پىخسىقلار. ② پەسكەشلىك، ئەخلاقسىزلىق.

nekf. is. ar. ① ئاخىرلاشماق، توختىمەك. ② تەقىپ قىلماق، ئىزدىمەك.

nekir. s. ar. مۇجمەل، بىلىنمەيدىغان.

nekkâd. s. ar. غەمگە سالىدىغان، ئەلەم قىلىدىغان.

nekr. is. ar. ئەقىللىق، دانا.

nekre. s. is. ar. ① غەلىتە جاۋاب بېرىدىغان ياكى غەلىتە چۈشەنچىدە بولىدىغان. ② غەلىتە پىكىرلەر.

neks[1]. is. ar. بىر ئىشنىڭ قىلىنىشىنى چەكلەش، مەنئى قىلىش.

neks[2]. is. ar. ① بۆلۈش، پارچىلاش. ② كېلىشىمنى بۇزۇش.

neks[3] is. ar. ① ئاستىن - ئۈستۈن قىلىش. ② كەينىگە قايتىش. ③ بېشىنى پەسكە ئېگىش. ④ تەكرارلاش. ⑤ بولۇپمۇ قۇرئاندىن بىر سۈرىنى تەتۈرىسىگە ئوقۇش.

neler. z. نېمىلەر (كۆپلۈكنى بىلدۈرىدۇ):

«Sincanda neler gördün? شىنجاڭدا نېمىلەرنى كۆردۈڭ؟»

nelik, — ği. is. ماھىيەت.

nem[1]. is. far. ① نەم. ② قىراۋ. ③ هۆل (سۈنىڭ). ④ گۇمان، ئەندىشە.

nem[2]. is. ar. سۆز خەنچى، ئارىسىنى بۇزغۇچى.

nema. is. ar. ① كۆپىيىش، ئارتىش. ② چوڭىيىش، راۋاج تېپىش. ③ ئۆسۈم.

nemaik. is. ar. مەكتۇپلار.

nemaim. is. ar. پىتنە - پاسات

تېرىماق، كاللا سوقۇشتۇرماق.

nemalanmak. ① كۆپەيمەك، ئارتماق. ② كۆتۈرۈلمەك، بېقىلماق.

nemarik. is. ar. ياستۇقلار..

nemat, – tı. is. ar. ① ئۇسۇل، يول، تەرىز. ② يوپۇق.

nemcil. s. نەمنى ياخشى كۆرىدىغان، نەم يەردە ئۆسىدىغان (ئۆسۈملۈك).

nemed. is. far. كىگىز.

nemedin. s. كىگىزدىن ياسالغان.

nemek. is. far. ① تۇز. ② تەم، لەززەت. ③ كۆرگەن ياخشىلىقىغا شۈكرى قىلىش.

nemekdan. is. far. ① تۇزلۇق (قاچا). ② سۆيگىنىنىڭ كالپۇكى (لىۋى).

nemekin. s. ① تۇزلۇق، تۇزلانغان. ② كۆز يېپىشى بىلەن نەملەشكەن. ③ تاتلىق (كالپۇك).

nemika. is. ar. ① مەكتۇپ. ② ئايال ئىسمى (نەمىكە).

neml. is. ar. ① چۈمۈلە. ② قىچىشقاق ئوت، چاقىرتۇت.

nemlenmek. نەملەنمەك.

nemletmek. نەم قىلماق.

nemli. s. نەملىك.

nemmal. s. ar. ئارىنى بۇزغۇچى، ئارىغا پىتنە سالغۇچى.

nem . ölçer. is. نەم ئۆلچەر (نەم ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

nemmam. is. s. ar. گەپ توشۇغۇچى، ئارىنى بۇزغۇچى.

namrut. s. نامروت (بابىل ھۆكۈمدارلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى بولۇپ، تۈركچىدە رەھىمسىز، ئىنسابسىز مەنىدە قوللىنىلىدۇ).

neng. is. far. ① شەرەپ، ئاتاق، شۆھرەت. ② ئار، ھايا. ③ ئەيىب.

nengname. is. far. ① جەڭنامە. ② ھەجۋى، ساتىرىك ئەسەر.

Neptün. öz. is . lat. astr. نېپتۇن (قۇياش سىستېمىسىدىكى قۇياشقا ئۇزاقلىق جەھەتتە 8 - ئورۇندا تۇرىدىغان سەييارە).

ner. s. far. ئەر، ئەركەك.

nerde. z. قەيەردە، نەدە:

«Siz nerde çalişiyorsunuz? سىز قەيەردە ئىشلەيسىز؟»

nerdüban, nerdban. is. پەلەمپەي، تاتما، باسماق.

nere. z. قەيەر، نە:

«Sincanda en çok nereyi beğendiniz? شىنجاڭدا ئەڭ ياخشى كۆرگەن يېرىڭىز قەيەر؟»

nerede. z. قەيەردە، نەدە.

nereden. z. قەيەردىن، نەدىن.

nereli. s. قەيەرلىك، نەلىك:

«Siz nerelisiniz? سىز قەيەرلىك؟»

nerenin. z. قەيەرنىڭ، نەنىڭ:

«Bu at nerenin? بۇ ئات قەيەرنىڭ؟»

neresi. z. نەسى، نەرى، قايېرى:

«Bunun neresi güzel? بۇ يەرنىڭ نەرى چىرايلىق؟»

nereye? قەيەرگە؟ نەگە؟

nergis. is. far. ① نەركەس (گۈل). ② گۈزەلنىڭ كۆزى.

neriman. is. s. far. ① پالۋان. ② قەھرىمان، جەسۇر. ③ ئايال ئىسمى (نەرىمان).

nerimani. is. ① پالۋانلىق. ② قەھرىمانلىق، جەسۇرلۇق.

nermi. is. far. ① مۇلايىملىق، ياۋاشلىق. ② ئەر ئىسمى (نەرمى).

nermin. s. far. ① مۇلايىم، ياۋاش،

نازۇك. ② ئايال ئىسمى (نەرمىن).

nermiyet. is. مۇلايىملىق، ياۋاشلىق.

nermilgâm. s. ① شاش ئەمەس ياۋاش ئات. ② ئىتائەتچان، گەپ ئاڭلايدىغان.

nesaic. is. ar. توقۇلما نەرسىلەر، رەخت.

nesaik. is. ar. قىلىنغان قۇربانلىق.

nesaim. is. ar. ئاستا چىققان شامال.

nesak. is. ar. ① تەرتىپ، شەكىل، ئۇسلۇب. ② تىزىق (تەسۋى ياكى ئۈنچە ـ مەرۋايىت ھەققىدە).

neseme. is. ar. ① نەپەس ئېلىپ بېرىش. ② ئاستا چىققان (بىلىنەر ـ بىلىنمەس) شامال. ③ جان، روھ. ④ ئازاد قىلىش ئۈچۈن سېتىۋېلىنغان قۇل.

nesep,– bi. is. ar. ① نەسەب، شەجەرە. ② ئاتا ـ ئانىلار بىلەن بالىلار ئوتتۇرىسىدىكى تۇغقانلىق مۇناسىۋىتى.

nesf. is. ar. ① يىقىتىش، ئۆرۈش، بۇزۇش. ② ئۇۋۇتۇش، ئۇششاقلاش.

nesi. s. ar. ئۇنتۇغاق.

nesib. s. ar. ① نوپۇزلۇق، تېگى ساپ (نەسىل جەھەتتە). ② قەسىدىنىڭ كىرىش قىسمى. ③ ئەر ئىسمى (نەسىب).

nesice. is. ar. توقۇلغان نەرسىلەر، توقۇلما (ئاناتومىيىدە).

nesik. is. ar. ① ئالتۇن. ② كۈمۈش.

nesike. is. ar. ① ھەق يولىدا قىلىنغان قۇربانلىق. ② قېلىپقا تۆكۈلگەن ئالتۇن ياكى كۈمۈش.

nesil, nesl. is. ar. ① تەگتۈش، دېمەتلىك، قۇرداش. ② نەسىل، نەسەب، سۇلالە.

nesim. is. ar. ① ئاستا چىققان يۇمشاق شامال. ② ئەر ئىسمى (نەسىم).

nesimi. s. ① يەل بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② ئەر ئىسمى (نەسىمى).

nesir, – sri. is. ar. نەسىر (شېئىر شەكلىدە يېزىلمىغان)، چاچما، پىروزا.

nesis. is. ar. ① ئېچىرقىماق. ② ئەڭ ئاخىرقى تاقەت. ③ ئاخىرقى نەپەس.

nesme. is. ar. ① نەپەس، روھ. ② دەم ئېلىش، ③ شامالنىڭ ئاستا چىقىشى.

nesnas. is. ar. ① ئادەم قىياپىتىدە بىر پۇتلۇق، بىر كۆزلۈك ۋە سەكرەپ ماڭىدىغان مەخلۇق. ② گورىللا، شىمپەنزە، ئورانگۇتانغا ئوخشاش مايمۇن تۈرى.

nesne. is. ① مەۋجۇدات، شەيئى. ② (گراماتىكىدا) ھېچ نەرسە. ③ تاشقى دۇنيا.

nesnel. s. ئوبيېكتىپ.

nesnelcilik, – ği. is. ئوبيېكتچىلىك.

nesnellik, – ği. ئوبيېكتىلىق.

nessab. is. ar. ئاتاقلىق كىشىلەرنىڭ، ھۆكۈمدارلارنىڭ بولۇپمۇ ئەرەب قەبىلىلىرىنىڭ ئۇرۇقلىرىنى تەتقىق قىلغۇچى تارىخچى.

nessac. is. ar. ① توقۇمىچى. ② يالغانچى.

nessar. s. ar. چاچىدىغان، تارقىتىدىغان.

nesturi. is. نىستورىئان دىنى.

nesy. s. is. ar. ① ئۇنتۇلغان. ② ئۇنتۇش.

~ en mensiyyen. پۈتۈنلەي ئۇنتۇلغان.

neşaid. is. ar. ① شېئىرلەر. ② ماقال ـ تەمسىل تۈسىنى ئالغان قوشاق ۋە بېيىتلار.

neşat, – tı. is. ar. خۇشاللىق، شاد ـ خۇراملىق.

neşatlı. s. خۇشال، شاد ـ خۇرام.

neşe. is. ① خۇشاللىق، كۆڭۈل خۇشلۇقى،

«Çocuğun neşesini kırmayin — بالىنىڭ خۇشاللىقىنى بۇزماڭ.» ② يېگىدىن مەيدانغا كەلمەك. ③ شىركەيپلىك. ④ ئايال ئىسمى (نەشئە).

~ si yerinde. كەيپى جايىدا.

neşelendirmek. ① خۇش قىلماق، شادلاندۇرماق، كۆڭلىنى خۇش قىلماق. ② شىركەيپ قىلماق.

neşelenmek. ① خۇشال بولماق، كۆڭلى خۇش بولماق.

neşeli. s. ① خۇشلۇق. ② تېز سۈرئەت.

neşesiz. s. خاپا، كەيپى جايىدا بولمىغان.

neşesizlik, — ği. is. خاپىلىق.

neşet, — ti. is. ar. ① چىقىش، مەيدانغا كېلىش. ② مەنبە بولماق. ③ ئەر ئىسمى (نەشئەت).

neş[1] etli. s. پۈتتۈرۈش، تۈگىتىش (مەكتەپنى، ئوقۇشنى).

neşide. is. ar. ① شېئىر، نەزم. ② ماقال - تەمسىل ھالىغا كەلگەن مىسرا، بېيىت.

neşir, — şri. is. ar. ① بېسىش، تارقىتىش. ② قىيامەت كۈنى ئىنسانلارنىڭ باشقىدىن تىرىلىشى:

«Sözlüğün çabuk neşrini istedi — سۆزلۈكنىڭ تېز بېسىلىشىنى تەلەپ قىلدى.»

neşredilmek. نەشىر قىلىنماق، بېسىلماق، تارقىتىلماق.

neşr. etmek. ① نەشىر قىلماق، باسماق. ② تارقاتماق.

neşriyat,— tı. is. ar. ① بېسىلغان، نەشىر قىلىنغان، ئەسەرلەر، ماقالىلەر. ② چېچىش، تارقىتىش:

«Bu çiçek güzel koku neşrediyor — «بۇ گۈل گۈزەل پۇراق چاچىدۇ.

neşşaf. s. ar. ئىچىۋالىدىغان، سۈمۈرۈۋالىدىغان.

~ **kağıt.** قۇرۇتۇش قەغىزى (سىياھنى).

neşter. is. far. ① قان ئېلىش، چېچەك سېلىش، يارىنى يېرىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان دوختۇر ئەسۋابى. ② كىچىك قاساپ پىچىقى.

neşur. s. ar. كۆپ تارقاتقان، كۆپ يايغان.

neşüküfte. s. far. غۇنچە.

neşv. is. ar. بىر نەرسىنىڭ تەرەققىي قىلىپ چوڭىيىشى، بوي تارتىشى.

neşvan. s. ar. ① مەست بولغۇچى. ② بەك خۇشلۇقىدىن مەست بولۇپ كەتكەن.

neşvü. name. is. ar. ئۆسۈپ چوڭىيىش، يېتىلىش.

net[1], — ti. is. fr. ① ناھايىتى ئوچۇق كۆرۈنىدىغان نەرسە. ② ساپ، پۈتۈن (رەقەم). ③ ياخشى كۆرۈنىدىغان (نەرسە). ④ ئوپئوچۇق، ئاپئاشكارا:

«Bu fotograf hiç te net değil — بۇ رەسىم ھېچ ئېنىق ئەمەس.

Ayda net iki yüz yuan — ئايدا ساپ ئىككى يۈز يۈەن.»

net[2]. s. ing. - چېيىلا توپ، تىكتاك - توپ ئويۇنلىرىدا تورنىڭ سېتكىغا تېگىپ قارشى تەرەپكە ئۆتمىگەندە تەكرار ئورۇلۇشى.

neta. s. it. ① پاكىز، ② بىخەتەر (يەر).

netameli. s. ① خەتەرلىك. ② پات پات قازاغا يولۇقىدىغان:

«Orası netameli bir yerdir — ئۇ خەتەرلىك بىر يەر.

Netameli çocuk — بالاغا ئۇچراپلا تۇرىدىغان بالا.»

netekim. is. → **Nitekim.**
netice. is. ① ئاقىۋەت، بىر ئىشنىڭ ئاخىرى. ② خۇلاسە، يەكۇن. ③ مەھسۇل.
neticelendirmek. نەتىجىگە ئېرىشتۈر- مەك.
neticesiz. s. نەتىجىسىز، ئاخىرىغا ئېرىشەلمىگەن.
neva. is. far. ① ئاۋاز، ئاھاڭ، نەغمە. ② راھەت. ③ بايلىق.
nevabız. is. ar. قان تومۇرلىرى، قىزىل قان تومۇرى.
nevabit. is. ar. يەردىن ئۈنۈپ چىققان نەرسىلەر.
nevaciz. is. ar. ئېغىز چىشىنىڭ ئەڭ ئاخىرىدىكى تۆتجۈپ چىش (ئاستى-ئۈستى).
nevad. is. far. ① يەر ئاستى ئامبار. ② تىل. ③ زىيان - زەخمەت، زەرەر.
nevade. is. ar. نەۋرە.
nevadi. is. ar. يىغىن، مەجلىس.
nevadir. is. ar. ئاز ۋە شالاڭ ئۇچ- رايدىغان نەرسىلەر.
nevafil. is. ar. پەرز ۋە ۋاجىپ بول- مىغان ئارتۇق ئىبادەتلەر.
nevahi. is. ar. چەكلەنگەن، مەنئى قىلىنغان نەرسىلەر.
nevaib. is. ar. بالا، مۇسىبەت.
nevair. is. ar. ئوت، يالقۇن، يانغىن.
navakis. is. ar. كەمچىلىكلەر، يېتىش- سىزلىكلەر، نۇقسانلار..
navaksi. is. ar. چېركاۋدا چېلىنىدى- غان قوڭغۇراق ئاۋازلىرى، چاڭلار.
neval. is. ar. ① تەلەي، قىسمەت، تەقدىر. ② ئېھسان، ياخشىلىق. ③ ئايال ئىسمى.
nevale. is. ar. ① يېمەك - ئىچمەك، ئوزۇق. ② ئېھسان، ياخشىلىق. ③ تە- لەي، قىسمەت.
nevan. z. ar. ① تۈر ۋە جىنس جە- ھەتتىن. ② بىرئاز، ئاز مىقداردا.
nevarus. is. far. يېڭى كېلىن.
nevarusan. is. يېڭى كېلىنلەر.
nevat. is. ar. ① خورما ئۇرۇقچىسى. ② مېغىز. ③ مېغىز شەكلىدىكى نەرسە.
nevati. is. yun. كېمىچىلەر.
nevazil. is. ar. ① ۋەقەلەر، ھادىسى- لەر. ② بالا - قازالار. ③ زۇكام.
nevbahar. is. far. ① باھار، ئەتىياز. ② بىرخىل قەدىمىي تۈرك مۇقامى.
nevber. is. far. ① بالدۇر پىشىدى- غان مېۋە ياكى كۆكتات. ② بويىغا يەت- كەن قىز.
nevbet,–ti. is. ar. ① نۆۋەت. ② بىر خىل دىنىي مۇراسىم. ③ قەدىمىي ھەربىي مۇزىكا.
nevcivan. s. far. ياش يىگىت.
neve. is. far. نەۋرە.
neved. s. far. توقسان (90).
neveda. is. far. ① يېڭى ئۇسلۇب، يېڭى مودا، يېڭى شەكىل. ② تۈرك مۇ- زىكىسىدا بىرخىل مۇقام.
nevend, nevende. is. far. ① چاپ- قۇر ئات، يۈگۈرۈك ئات. ② پوچتالىيون، ئاتلىق پوچتالىيون.
nevfel. is. ar. ① دېڭىز. ② لەيلى - مەجنۇن داستانىدا مۇجنۇننىڭ ئېتى.
nevh. is. ar. ① ئۆلۈكنىڭ ئارقىسى- دىن يىغلاش. ② (كەپتەر) دەم تۇتۇش، ئۈتكەش.
nevha. is. ئۆلۈكنىڭ ئارقىسىدىن ئاتتىق يىغلاش.

~etmek. قاتتىق يىغلىماق.

nevhiz. s. far. يېڭى يېتىشكەن، يې- ڭى چىققان، يېڭى ئۆسكەن.

nevi. is. يېڭىلىق.

nevi, — ii. is. ar. جىنس، تۈر، خىل.

nevin. is. far. ① يېڭى، يېپيېڭى، ② ئايال ئىسمى.

nevir, — vri. is. ar. يۈزنىڭ رەڭگى.

nevk. is. far. ① نەرسىنىڭ ئۇچى. ② قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى. ③ كىرپىك- نىڭ ئۇچى.

nevl. is. yun. ① كېمە كىراسى. ② يۈك توشۇغۇچىلار تۆلەيدىغان پاراخوت كىرا پۇلى. ③ ھەدىيە.

nevm. is. ar. ① ئۇيقۇ. ② چۈش.

nevmit. s. far. ئۈمىدسىز، چارىسىز.

nevniyaz. s. far. بىر ئىشقا يېڭى كىرىشكەن، شاگىرت.

nevr¹. is. ar ① يورۇقلۇق، پارلاقلىق، ② گۈل (بولۇپمۇ ئاق گۈل).

nevr². is. «ئاچچىقلانماق» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.

nevralji. is. fr. نېرۋا ئاغرىقى، مېڭە ئاغرىقى.

nevres. s. far. ① يېڭى يېتىشكەن، يېڭى ئۆسكەن، ياش. ② ئەر ۋە ئايال ئىسمى.

nevropat, — ti. s. yun. نېرۋا ئاغرىقى.

nevruz. is. far. نورۇز (ئىران كالېن- دارى بويىچە يېڭى يىلنىڭ ۋە باھار- نىڭ باشلانغان كۈنى — 22 . مارت).

nevruziye. is. far. ① نورۇز كۈنى بېرىلىدىغان ھەدىيە. ② نورۇزغا بېغىش- لانغان شېئىر. ③ نورۇز مۇناسىۋىتى بىلەن قىلىنغان مەجۇن. ④ خۇش پۇراق بىر خىل تاتلىق يېمەكلىك.

nevsale. s. far. ① يېڭى، ياش. ② يېشى كىچىك.

nevsefer. s. far. ar. تۇنجى سەپەرگە چىقىش.

nevşah. is. far. ① يېڭى چىققان شاخ. ② بوغىنىنىڭ يېڭى چىققان مۇڭگۈزى.

nevşüküfte. s. far. يېڭى ئېچىلغان (گۈل).

nevvab. is. ar. ① ھىندىستاننىڭ مۇسۇلمان رايونىدا، تۆمۈر سۇلتانلىق سارىيىدا تۇرىدىغان ۋالىي ياكى قوماندان. ② XVIII ئەسىردە ھىندىستاندىن كۆپلىگەن مۈلۈك بىلەن ئەنگلىيىگە قايتقان كىشىگە بېرىلگەن نام. ③ ئامېرىكىدا چوڭ دېھقانچىلىق مەيدان ئىگىسى. ④ مەئىشەتلىك ۋە باي تۇرمۇش كەچۈرگۈچىلەرگە بېرىلگەن نام.

nevzat veya nevzad. s. ① يېڭى تۇغۇلغان (بوۋاق). ② ئەر ئىسمى (نەۋزات).

nevzemin. s. far. يېڭى مودا، يېڭى ئۇسۇل.

nevzuhur. s. osm. يېڭى، ئوتتۇرىغا يېڭى چىققان.

ney. is. far. ① نەي (ساز). ② قومۇش.

ney. s. ar. خام، پىشمىغان.

neyçe. is. far. ① نەيچە (كىچىك نەي). ② توقۇمىچىلار قوللىنىدىغان كىچىك قومۇش.

neye. z. → **Niye.**

neyelân. is. ar. مەقسىتىگە ئېرىشىش، مۇرادىغا يېتىش.

neyiz. s. ar. ① ئايدىڭ، يورۇق.

② يورۇقلۇق بەرگۈچى جىسىم. ② ئەر-ئايال ئىسمى (نەيىر).

neyl. is. ar. ئىزدىگەن نەرسىگە ئېرىشمەك، مۇرادىغا يەتمەك.

neyşeker. is. far. شېكەر قومۇشى.

neytal. is. ar. پالاكەت، بالا، مۇسىبەت، تەلەيسىزلىك.

neyzen, nayzen. is. far. نەيچى: «Neyzen Mümin — نەيچى مۆمىن.»

nezafet, – ti. is. ar. پاكىزلىق، پاكلىق.

nezahet, – ti. is. ar. ① پاكلىق، ئەخلاق پاكلىقى. ② ئايال ئىسمى (نەزاھەت).

nezahetli. s. ar. پاكىز، پاك.

nezaket. is. far. ① نازۇكلۇك. ② ئەدەب، تەربىيە.

nezaketli. s. ① تەربىيىلىك. ② نازۇك.

nezaketsiz. s. ① تەربىيىسىز، ئەدەبسىز. ② قوپال.

nezaketsizlik, – ği. is. تەربىيىسىزلىك، قوپاللىق، بىئەدەبلىك، ئەدەبسىزلىك.

nezare. is. ar. قاراش، سەير قىلىش.

nezaret . ti. is. ar. ① نازارەت. ② تىزگىنلەش. ③ مەنزىرە. ④ ئىدارە، رەھبەر. ⑤ مىنىستىرلىك.

nezd.etmek. قايتۇرۇۋالماق، تارتىۋالماق: «Bu hakkı benden nezdedemezsiniz — بۇ ھوقۇقنى مەندىن تارتىۋالالمايسىز.»

nezdik. s. far. يېقىن.

~olmak. يېقىنلاشماق.

nezevan. is. ar. سەكرىمەك.

nezf, nezif. is. ar. ① قۇدۇقنىڭ سۈيىنى بوشاتماق، ئىشلىتىپ تۈگەتمەك. ② قانىماق، قانسىزلىقتىن ھوشىدىن كەتمەك.

nezh. is. ar. ① پاكىزلىك. ② مەسۇملۇق.

nezif. s. ar. قانسىراپ ھالسىزلىنىش.

nezih. s. ar. ① پاك، ساپ، داغسىز، مەسۇم. ② راھەت ۋە ھۇزۇر بېغىشلايدىغان. ③ كېلىشكەن، چىرايلىق. ④ ئەر ئىسمى (نەزىخ).

nezil[1]. s. ar. پەس، پەسكەش.

nezil[2]. is. ar. ① مېھمان. ② يات، چەت ئەللىك.

nezir, – zri. is. ar. نەزىر.

nezle. is. ar. زۇكام.

nezr. is. → **Nezir.**

nezr . etmek. ar. نەزىر قىلماق، نەزىر بەرمەك، ئاتىماق.

nezzam. s. ar. رەتكە سالغۇچى، رەتلىگۈچى.

nezzare. s. ar. سەير قىلغۇچى، بىر نەرسىگە دىققەت بىلەن قارىغۇچى.

nesaf. is. ar. بىر نەرسىنى تەڭ قىلىپ ئىككىگە بۆلمەك.

nısfet, nasfet, nasafet. is. ar. ئىنساپ، ھەققانىيەت.

nısfin . nehar. is. ar. ① چۈش ۋاقتى. ② مېرىدىئان.

nısfiye. is. ar. ① زىننەت ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان تەڭگە، سەدەپ. ② قىسقا نەي.

nısfiyet, – ti. is. ar. يېرىم، يېرىملىق.

nısif, – sfı. s. is. ar. يېرىم.

nışadır, nişadir. is. far. نۈشۈدۈر.

nışadır . kaymağı. is. kim. ئاممىياك كاربونات.

niac. is. ar. ساغلىق قوي.

niâl. is. ar. ① ئاياغ كىيىملەر. ② ناھال. ③ ئەڭ تۆۋەينى.

niam. is. ar. نېمەتلەر.

nibah. is. ar. ① ئىتنىڭ ھاۋشۇشى. ② يىلاننىڭ كۈشكۈرۈشى.

nibal. is. ar. ئوق (ئوقيانىڭ).

nicad. is. ar. چاپراس ئېسىلغان نەرسە.

nicar. is. ar. يىلتىز، تۈپ، ئاساس، مەنبە.

nice. z. ① قانچە، قانچىلىك. ② بەك كۆپ، بەك جىق، بەك تولا، بەك نۇرغۇن. ③ قانداق. ④ قايسى، نېمە.

~senelere. تۇغۇلغان كۈنى ياكى يىلىنىڭ بېشىدا ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەش يۈزىسىدىن سۆزلىنىدىغان تەبرىك سۆز.

nicenice. s. كۆپ، جىق، نۇرغۇن ،تولا.

nicelik, — ği. is. ① بىر نەرسىنىڭ سانى، مىقدار جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكى. ② كۆپلۈك مىقدار:

«Nicelikten niteliğe önem verilmeli- سانىغا كۆرە، سۈپىتىگە ئەھمىيەت بېرىشى لازىم.»

niçin. z. نېمە ئۈچۈن، نېمىشقا:

«Buraya niçin geldiniz? بۇ يەرگە نېمىشقا كەلدىڭىز؟»

nida. is. ar. ① ۋارقىراش، توۋلاش. ② ئۈندەش (گرامماتىكىدا). ③ ئەر ۋە ئايال ئىسمى:

«Nida işareti — ئۈندەش بەلگىسى.»

nifak, — kı. is. ar. ① سوغۇقچىلىق، بۆلگۈنچىلىك، ئىتتىپاقسىزلىق. ② ئىككى يۈزلىمىلىك. ③ كۆرۈنۈشى مۇسۇلمان، ئەسلى كاپىر:

«Aralarına nifak düştü — ئوتتۇرىسىغا سوغۇقچىلىق چۈشتى.»

nifakçı. is. s. ئوتتۇرىغا سوغۇقچىلىق سالغۇچى.

nifar. is. ar. ① ئۈركۈش، چۆچۈش، قورقۇش. ② نەپرەتنى ئىپادىلەش.

nifas. is. ar. يېڭى تۇغۇتلۇق ئايال.

nigâh. is. far. قاراش، بېقىش.

nigâhben. is. s. far. مۇھاپىزەتچى، كۈزەتچى.

nigâhdar,nigehdar. is. s. far. ① كۈزەتچى. ② قوغدىغۇچى.

nigâr. is. far. ① سۈرەت. ② سۈرەتتەك چىرايلىق، سۆيۈملۈك. ③ گۈزەل. ④ ئايال ئىسمى (نىگار).

nigarende. is. far. رەسسام.

nigâr . hane. is. far. ① ھەيكەل ۋە رەسىم كۆرگەزمىسى. ② رەسسام ياكى ھەيكەلتىراشلارنىڭ ئىشخانىسى. ③ بۇتخانا.

nigarin. is. far. ① سۈرەتتەك چىرايلىق، سۆيۈملۈك. ② s. رەسىملەر بىلەن بېزەلگەن.

nigaristan. is. far. ① رەسىم ۋە ھەيكەل كۆرگەزمىسى. ② بۇتخانا.

nigâriş. is. far. رەسىم سىزىش.

nigin. is. far. ① ئۈزۈك، ئۈزۈك كۆزى. ② مۆھۈرلۈك ئۈزۈك.

nigü. s. far. ياخشى، گۈزەل.

nigün. s. far. ① ئەكسىگە قايتقان. ② ئاستىن - ئۈستۈن بولغان. ③ تەتۈر، ئەكس، تەلەيسىز. ④ ئاسمان بوشلۇقى.

nigüyi, niküyi. is. ياخشىلىق، گۈزەللىك، خۇشلۇق.

nihab. is. ar. بۇلاڭ - تالاڭ.

nihad. is. far. ① خۇي، مىجەز، تەبىئەت. ② ئەر ئىسمى (نىھاد).

nihaf. is. ar. ئاجىزلار، زەئىپلەر.

nihai. s. ar. بىر ئىشنىڭ ئاخىرى، تۈگەنچىسى.: «Nihai savaş — ئاخىرقى ئۇرۇش.»

nihal. is. far. ① يېڭى كۆچەت. ② زىلۋا بويلۇق مەھبۇبە. ③ ئايال ئىسمى (نهال).

nihalân. is. كۆچەت (كۆپلۈك).

nihale. is. far. ① داستىخاندا كورا قاتارلىق قىزىق نەرسىلەرنىڭ ئاستىغا قويۇلىدىغان نەرسە. ② يېڭى ئۆسۈۋاتقان كۆچەت، مايسا. ③ ئوۋچىلار قېزىپ قويغان ئويمان، ياساپ قويغان تام - توسۇق.

nihali. is. far. ① داستىخاندا كورا قاتارلىق قىزىق نەرسىلەرنىڭ ئاستىغا قويۇلىدىغان نەرسە. ② گىلەم.

nihaliçe. is. مەرۇزە، كىچىك گىلەم.

nihalistan. is. far. كۆچەت يېتىشتۈرىدىغان يەر، كۆچەتزارلىق.

nihan. s. far. ① يوشۇرۇن. ② كۆرۈنمەيدىغان. ③ is. سىر. ④ ئايال ئىسمى. (نهان).

nihan.hane. is. far. ①يوشۇرۇنۇشقا بولىدىغان يەر. ② غار، ئۆڭكۈر. ③گەمە. ④ قەلئە، ساراي ۋە مېھمانخانىلاردا مەخپىي ئۆيلەر.

nihayet, — ti. is. ar. ① ئاقىۋەت، ئاخىرى. ② z. ئەڭ ئاخىرىدا: «Nihayet gele bildinz — ئىش قىلىپ ئەڭ ئاخىرىدا كېلەلىدىڭىز.»

~derecede. ئاخىرقى دەرىجىدە.

~vermek. تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك.

nihayetlenmek. تۈگىمەك، ئاخىرىغا يەتمەك، نەتىجىلەنمەك.

nihayetsiz. s. ① چەكسىز، بىپايان، ئاخىرى يوق. ② تۈگىمەيدىغان، ناھايىتى جىق.

nihilizm. is. fr. نىگىلىزم (① ھەرنەرسىنى ئىنكار قىلىش. ② ئىجتىمائىي ئۆرپ ئادەتلەرگە قارشى تۇتۇلغان تەنقىدىي مەۋقە. ③ روسىيەدە ئالېكساندىر II زامانىنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا راۋاجلانغان ئىنقىلابىي ھەرىكەت.)

nihle. is. ar. دىنىي مەزھەپ.

nihrir. is. تەجرىبىلىك، بىلىملىك.

nijad,nejad. is. ar. ①نەسىل. ②خۇي، يارىتىلىش. ③ ئەر ئىسمى (نجات).

nik. s. far. ① ياخشى، گۈزەل.

nika. is. ar. پاك ئادەملەر.

nikâb. is. far. قۇشچىلارنىڭ پەلىيى.

nikabet,nakabet. is. ar. ① رەئىسلىك، باشلىقلىق. ② ۋەكىللىك. ③ ئىبادەتخانىلاردا پېشقەدەم دەرۋىش.

nikâbet. is. ar. شامالنىڭ تەتۈر چىقىشى.

nikâh. is. ar. ① نىكاھ. ② تويلۇق پۇل.

nikâhlamak. ① ئۆيلەنمەك. ② نىكاھ ئوقۇماق.

nikâhlanmak. نىكاھلانماق: «Kasımın sekizinde nikâhlandılar — 11 - ئاينىڭ 8 - كۈنى توي بولغان.»

nikâhlı. s. is. نىكاھلىق، تۇرمۇشلۇق، ئۆي - ۋاقىلىق.

nikâhsiz. s. نىكاھسىز.

nikân. is. ياخشىلار، ياخشى ئادەملەر.

nikap,nikab. is. ar. نىقاب، چۈمبەل پەردە.

nikaplı. s. چۈمپەردىلىك.

nikât. is. ar. ① چۈشىنىلىشى قىيىن مەنە. ② نەپىس - پاساھەتلىك سۆز.

nikâyet. is. ar. دۈشمەننى قىلىچ بىلەن ئۆلتۈرۈش.

nikbet, nakbet. is. ar. ① چۈشكۈنلۈك، تەلەيسىزلىك. ② پالاكەت.

nikbin. s. far. ئۈمىدۋار.

nikel. is. alm. نىكېل (ئېرىشى قىيىن، ھاۋادا ئۆزگەرمەيدىغان كۈمۈشسىمان ئاق، قاتتىق مېتال).

nikelâj. is. fr. نىكىللىماق، نىكىل قاپلىماق.

niki. is. ياخشىلىق.

niklozamid. is. fr. مەددە قۇرتلارنى چۈشۈرىدىغان دورا.

nikotin. is. fr. نىكوتىن (تاماكا تەركىبىدە بولىدىغان، نېرۋا سىستېمىسىنى بۇزىدىغان).

niktalji. is. fr. يالغۇز كېچىسى ئاغرىيدىغان ئاغرىق.

niktalopı. s. is. fr. نامازشام قارىغۇسى.

nikter. s. far. بەك ياخشى.

nikterin. s. ھەممىدىن ياخشى.

niktofilıl, is. fr. قاراڭغۇلۇقتىن خۇشلىنىدىغان.

niktofobi. is. fr. قاراڭغۇلۇقتىن ۋە يا كېچىدىن ھەددىدىن زىيادە قورقۇش، قاراڭغۇلۇق قورقۇنچىسى.

niktofoni. is. fr. ئىستېرىيە (قورقاقلىق كېسىلى) تۈپەيلىدىن پەيدا بولىدىغان، ئۈستىن ئاۋاز بىلەن سۆزلىشەلمەيدىغان كېسەللىك.

niktüri. is. fr. كېچىلىرى پات - پات كىچىك تەرەت قىلىش ياكى شېكەر كېسىلىنىڭ بەلگىسى.

nikz. is. ar. بىنالار خارابىسى، يىقىـ
لىپ چۈشكەن نەرسىلەر.

nil· is. far. ① قارا كۆك، نىل رەڭ. ② ئۇسما.

nilgûn, nilgün. s. far. ① ئۇسما رەڭگىدە، قارا كۆك. ② ئايال ئىسمى.

nilüfer. is. far. ① نىلۇفەر. ② ئايال ئىسمى (نىلوفەر).

nim. is. far. يېرىم: «Uygur şairi Nim şehit — «ئۇيغۇر شائىرى نىمشەھىت.»

nimbüs. is. lat. يامغۇر بۇلۇتى، قارا بۇلۇت.

nime¹. s. far. يېرىم.

nime². نىمدېگەن چىرايلىق، نىمدېگەن ياخشى.

nimet, — ti. is. ar. ① ياخشىلىق، ئېھسان. ② ياخشى تۇرمۇش كەچۈرۈش ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر. ③ يەيدىغان - ئىچىدىغان نەرسىلەر، رىزىق. ④ ئايال ئىسمى.

nimetşinas. s. ar. قىلىنغان ياخشىلىقنى بىلىدىغان، ياخشىلىقنى ئۇنۇتمايدىغان.

nimr· is. ar. يولۋاس.

nine. is. ① موما. ② ياشانغان ئاياللارغا قارىتا ھۆرمەت سۆزى.

ninni. is. ئەللەي ناخشىسى.

niran. is. ar. ① ئوت. ② جەھەننەم، دوزاخ.

nirene,neyrene. is. far. ①ئەپسۇن، سېھىر. ② ھىيلە - مىكىر. ③ رەسىم،سۈرەت.

niru. is. far. قۇۋۋەت، كۈچ.

nirumend. s. far. قۇۋۋەتلىك، كۈچلۈك.

nisa. is. ar. ئاياللار، خوتۇنلار.

nisaî· s. ar. ئاياللار كېسەللىكى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

nisaiye. is. ar. ئاياللار كېسەللىكى.

nisaiyeci. is. s. ar. ئاياللار كېسەللىكى دوختۇرى.

nisan. is. ئاپرېل، 4 - ئاي.

~balığı. 4 - ئاينىڭ 1 - كۈنى قىلىنغان ئالداش.

nisap, – bı. is. ar. ① دەرىجە، نىسبەت. ② ئەسلى ئېلېمېنت، ئاساس. ③سەرمايە.

nisbet. is. → **Nispet.**

nispet, – ti. is. ar. نىسبەت.

nispeten. z. ar. نىسبەتەن، قارىغاندا، سېلىشتۇرغاندا:

«Bu ötekindennispeten çok iyidir— بۇ ئۇنىڭغا قارىغاندا كۆپ ياخشى.

Buğün hava nispeten iyi — بۈگۈن ھاۋا نىسبەتەن ياخشى.»

nispi. is. ar. ① نىسپىي. ② بۆرۈنقىسىغا قارىغاندا:

«Güzellik ve çirkinlik nispi özel-liklerdir — گۈزەللىك ۋە سەتلىك نىسپىي خۇسۇسىيەتلەردۇر.»

nisti. is. far. يوقلۇق.

nisyan. is. ar. ئۇنتۇش.

niş[1]. is. far. ① ھەرە، چايان قاتارلىقلارنىڭ نەشتىرى. ② تىكەن. ③زەھەر.

niş[2]. is. fr. نەرسىگە ئېچىلغان كۆز، ئويۇق:

«Tünel nişi — تونىللاردا ئىشلىگۈچى ئىشچىلارنىڭ پويىز ئۆتكەندە كىرىۋېلىشى ئۈچۈن ئويۇلغان ئويۇق، تونىل ئويۇقى.»

nişaburek. is.far. مۇشاۋىرەك مۇقامى.

nişan. is. ar. ① ئىشارەت، بەلگە، ئالامەت. ② ماقۇل چېيى، چوڭ چاي. ③ خاتىرە تاش. ④ يارا ئىزى.

nişancı. s. is. قارىغا ئالغۇچى، نىشانچى.

nişande. s. far. ① تىكىلگەن، تىك ھالغا كەلتۈرۈلگەن. ② نىشان ئۈچۈن تىكىلگەن.

nişane. is. far. ئىشارەت، بەلگە، نىشانە.

nişangâh. is. far. ①قارا (نىشانغا ئېلىنىدىغان). ② قورال - ياراقنىڭ قارىغا ئېلىش بەلگىسى.

nişangir. is. far. سىزغۇچ (ياغاچچىلارنىڭ).

nişanlamak. ① تويي قىلىشىدىغان بولۇپ ئۈزۈك تاقاشماق. ② نىشانغا ئالماق.

nişanlı. s. ① تويي قىلىشقا ۋەدىلىشىپ قويغان (قىز ياكى يىگىت). ②بەلگىسى بولغان.

nişansız. s. ① ئىشارەت بەلگىسى بولمىغان. ② مېدالسىز، ئوردېنسىز.

nişasta. is. far. كراخمال.

nişest. is. far. ئولتۇرۇش.

nişeste. is. far. ① ئولتۇرغان. ② قورۇقلۇقتا چىققان (كېمە).

nişib. is. far. ئېگىش، تۆۋەن يەر، ئېگىزدىن پەسكە چۈشىدىغان يەر.

nişimen. is. far. ① ئولتۇرىدىغان يەر. ② يىغىن مەيدانى، مەجلىسخانا.

nişter. is. far. نەشتەر.

nitac. is. ar. تۇغۇش، تۇغماق (ھايۋان).

nitaf. is. ar. پاكىز سۇلار.

nitah. is. ar. ئۈسمەك (مۈڭگۈز بىلەن).

nitak. is. ar. ① كەمەر، بەلباغ. ② پەشتىمال.

nite. z. «قانداق؟ نېمە ئۈچۈن؟» دېگەن

مەندە قوللىنىلىدۇ.

nitekim, netekim. ئەمەلىيەتتە، ھەقىـ
قەتەن:
«Ben göremedim, nitekim Sizde görmüş değilsiniz — مەن
كۆرەلمىدىم، ئەمەلىيەتتە سىزمۇ كۆرەلـ
مىگەنسىز.»

nitelemek. بىر نەرسىنىڭ ماھىيىتىنى
كۆرسەتمەك، ھېسابلىماق، تونۇماق، باھا
بەرمەك:
«Çalışmalarımızı dört modernleşmeye büyük katkı olarak nitelendirdiler — خىزمەتلىرىمىزنى تۆتنى
زامانىۋىلاشتۇرۇش ئۈچۈن قوشۇلغان چوڭ
تۆھپە دەپ قارىدى.»

nitelik, – ği. is. ① ماھىيىتىنى ئىپا-
دىلەيدىغان ئالاھىدىلىك، خاراكتېر،
خۇسۇسىيەت:
«Ağırlık – cisimlerin bir niteliğidir — ئېغىرلىق جىسىملارنىڭ
خۇسۇسىيىتىدۇر.
Niteliği iyi bir kumaş — سۈپىتى
ياخشى رەخت.»

nivar. is. far. يەر بىلەن ئاسمان
ئوتتۇرىسى.

nive. is. far. يىغلاش، ئىڭراش.

nivend. is. far. ئەقىل، ئىدراك.

niver. is. far. يېزز بەرگەن پۈتۈن
ۋەقەلەر.

niya. is. far. چوڭ دادا، بوۋا.

niyab. is. ئېغىز چىش.

niyabet, – ti. is. ar. ① ۋەكالەت،
ۋەكىللىك. ② بىرىنىڭ ئورنىدا ۋاقىتلىق
ۋەزىپە ئۆتەپ تۇرۇش.

~ etmek. ۋەكىللىك قىلماق.

niyah. is. ar. مەرسىيە.

niyam[1]. is. ar. ئۇخلاۋاتقانلار.

niyam[2]. is. far. قىلىچنىڭ قىنى.

niyamger. is. قىن، غىلاپ ياسىغۇچى
ئۇستا.

niyar. is. ar. ئوت، چوغ.

niyaz. is. far. ① يالۋۇرۇش، ئىلتىـ
ماس. ② موھتاج، ئېھتىياج. ③ دۇئا، تىلەك.

~ etmek. يالۋۇرماق، تىلىمەك.

niye, neye. z. نېمىگە، نېمىشقا، نېمە
ئۈچۈن، نېمە سەۋەبتىن:
«Niye doğrusunu söylemiyorsun? — نېمىشقا راستىنى سۆزلىمەيسەن؟»

niyet, – ti. is. ar. ① ئوي، پىكىر،
مەقسەت، غايە. ② پال قەغىزى. ③
ناماز ئوقۇش ياكى روزا تۇتۇشنى
قارار قىلغانلىق:
«Yarın gitmeye niyet ediyorum — ئەتە بېرىشنى نىيەت قىلىۋاتىمەن.
Niyet ettim, oruç tutmaya — روزا تۇتۇشقا نىيەت قىلدىم.»

niyetlenmek. ① نىيەت قىلماق،
ئويلىماق. ② روزا تۇتۇشقا بەل باغلىماق.

niyetli. s. ① نىيەت قىلغۇچى. ② روزا
تۇتۇشقا نىيەت قىلغۇچى.

niza. is. ar. جېدەل، غوۋغا، ماجىرا،
تالاش ـ تارتىش.

nizaci. s. is. جېدەلخور، تالاش ـ
تارتىش قىلغۇچى.

nizam. is. ar. ① ئۇسۇل، قائىدە. ②
قانۇن. ③ تەرتىپ، رەت. ④ تەرتىپكە
سالغۇچى. ⑤ ئەر ئىسمى (نىزام).

nizami. s. ar. ① ئۇسۇل ـ قائىدىگە
مۇناسىۋەتلىك. ② تەرتىپلىك، رەتلىك.
③ قانۇن ۋە نىزامغا ئۇيغۇن.

nizam.name. is. ar. نىزامنامە:

«Parti nizamnamesi — پارتىيە نىزامنامىسى.»

nizamsiz. s. ① تەرتىپسىز، رەتسىز. ② قانۇنغا خىلاپ.

nizamsizlik, –ği. is. ① تەرتىپسىزلىك، قالايمىقان. ② قانۇنسىزلىق.

nizar. is. far. زەئىپ، ئاجىز.

nizasiz. is. ئىختىلاپسىز، تالاش - تارتىشسىز، جېدەل - ماجىراسىز.

nize. is. far. نەيزە.

nizedar. s. نەيزىسى بار.

nizek. is. far. ① ئايال قۇل. ② كىچىك نەيزە.

nobran. s. ھەرىكىتى قوپال، توڭ:
«Nobran bir adam — قوپال ئادەم.»

nobranlık. is. قوپاللىق، توڭلۇق.

noda. is. توپىغا كۆمۈلگەن سامان دۆۋىسى.

nodul. is. ئۇچى ئۇچلۇق تاياق.

nodullamak. ① ھايۋانىنى ماڭغۇزماق ئۈچۈن ئۇچى ئۇچلۇق تاياق بىلەن سانجىماق. ② بىر ئىشنى مەجبۇرىي قىلدۇرۇشقا ئۇرۇنماق.

noel. is. far. خرىستىئانلارنىڭ ئەيسانىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى تەبرىكلەش بايرىمى.

nohudi. s. far. تۇتۇق سېرىق (رەڭ).

nodut, –du. is. far. نوقۇت (پۇرچاق).

noksan. is. ra. ① نۇقسان، كەمچىلىك، قۇسۇر. ② يوقلۇق. ③ s. ئەيىبلىك.

nokta. is. ar. ① نۇقتا. ② كىچىك مەڭ، چېكىت، داغ. ③ يەر. ④ ئەھۋال، ۋەزىيەت. ⑤ دەرىجە. ⑥ يالغۇز پوس (كۆزەتچى):
«1·Harita üzerinde bir yeri bir nokta ile belirlemek — خەرىتىدە بىر يەرنى بىر نۇقتا بىلەن كۆرسەتمەك.
2· Hepsi bir noktada toplandılar— ھەممىسى بىر يەرگە توپلاندى.
3· Meselenin en yüksek noktasına varmak — مەسىلىنىڭ ئەڭ يۇقىرى دەرىجىسىگە بارماق.
4· Orada polis noktası var — ئۇ يەردە ساقچى پوسى بار.»

noktalamak. ① چېكىت قويماق. ② كۆپ چېكىت بىلەن ئىشارەت بەرمەك.

noktalı. s. ① چېكىتلىك. ② ئۇششاق چېكىتلەر بىلەن سىزىلغان رەسىم.
~harf· چېكىتلىك ھەرپ.

noktasız. s. توچكىسىز، چېكىتسىز:
«Eski metinler noktasız, virgülsüz ve satır başısızdır — كونا يېزىقلار چېكىتسىز، پەشسىز ۋە قۇر بېشىسىز ئىدى.»

noram. is. fr. ① ھەرىكەت پرىنسىپى، قائىدىسى. ② قانۇنىيەتكە ئۇيغۇن ھال.

normal, –li. s. fr. تەبىئەت قانۇنلىرىغا ۋە قائىدىگە ئۇيغۇن، نورمال:
«Normal bir durum — نورمال ۋەزىيەت.»

normalleşmek. نورمال ھالغا كەلمەك:
«Iki ülke arasındaki ilişkiler normalleşti — ئىككى مەملىكەت ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت نورمال ھالغا كەلدى.»

normlu. s. ئۆلچەملىك، ئۆلچەمگە ئۇيغۇن (لايىق).

Norveç. is. öz. نورۋېگىيە.

nosyon. is. fr. مەزمۇن، مەنە.

not, –tu. is. far. ① خاتىرە (يېزىق). ② باھا. ③ نومۇر (دەرس نومۇرى):

«1· Bunu not edin de unutmayın — بۇنى خاتىرە قىلىپ يېزىڭ، ئۇنتۇماڭ.
2· Bu haraketiniz size iyi not kazandırmaz — بۇ ھەرىكىتىڭىز سىزگە ياخشى باھا كەلتۈرمەس.
3· Sinavda iyi not aldı — ئىمتىھاندا ياخشى نومۇر ئالدى»

nota¹. is. it. نوتا (مۇزىكا ئەسىرى، تاۋۇش ۋە ئۇنىڭ گرافىك تەسۋىرى).

nota². is. it. نوتا (بىر دۆلەتنىڭ يەنە بىر دۆلەتكە يازغان رەسمىي دىپلوماتىك خېتى).

notalamak. نوتىغا ئالماق، نوتىلىماق.

noter. is. گۇۋاھلىق بەرگۈچى، گۇۋاھچى، شاھىت.

noterlik, — ği is. گۇۋاھلىق، شاھىتلىق.

nöbet, — ti is. ar. ① نۆۋەت. ② نۆۋەت بىلەن قىلىنىدىغان خىزمەت. ③ قېتىم، دورەم. ④ كېسەلنىڭ ھارارىتى ئاشماق، تىترىمەك. ⑤ گۈزەتچىلىك، پوستا تۇرۇش:
«1· Bu defa nöbet size — بۇ قېتىم نۆۋەت سىزگە.
2· Nobete çıkmak — نۆۋەتكە چىقماق.
3· Askeri kamp kapısında nöbet kaç saat sürüyor? ھەربىي لاگېرنىڭ ئىشىكىدە گۈزەتچىلىك قانچە سائەت بولىدۇ؟»

nöbetçi s. is. ① نۆۋەت كۈتكۈچى. ② نۆۋەتچى:
«Bugün okulda kim nöbetçi olacak? بۈگۈن مەكتەپتە كىم نۆۋەتچى بولىدۇ؟»

nöbetçilik, — ği. is. ① نۆۋەتچىلىك. ② گۈزەتچىلىك.

nöbetleşe. z. نۆۋەتلىشىپ، ئالمىشىپ:
«Şofüre lüzum yoktu, ikimiz nöbetleşe kullanırdık — شوپۇرغا ھاجەت يوق ئىدى، ئىككىمىز ئالمىشىپ قوللىناتتۇق.»

nörobiyoloji. is. fr. نېرۋا سىستېمىسى بىئولوگىيىسى.

nörodermatoz. is. fr. نېرۋىدىكى بۇزۇلۇقتىن پەيدا بولىدىغان تېرە كېسەللىكى.

nörofizyoloji. is. fr. نېرۋا سىستېمىسى فىزىئولوگىيىسى.

nöronit, — ti is. fr. نېرۋا ھۈجەيرىسى ياللۇغى.

nöroparalizi. is. fr. نېرۋا كېسەللىكى تۈپەيلى بولىدىغان پارالىچ، پالەچ.

nöropati. is. fr. نېرۋا سىستېمىسىنىڭ كېسەل بولۇشى.

nörosit, — ti. is. fr. نېرۋا ھۈجەيرىسى.

nöroskleroz. is. fr. نېرۋا توقۇلمىلىرىنىڭ قېتىشى.

nöroşirürji. is. fr. نېرۋا كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

nöroteropi. is. fr. نېرۋا كېسەللىكىنىڭ داۋاسى (داۋالاش).

nörotrofi. is. fr. نېرۋا توقۇلمىلىرىنىڭ ئوزۇقلىنىشى.

nötr. s. fr. ① بىتەرەپ. ② پىلۇس (+) ياكى مىنۇس (−) بولمىغان. ③ مۆتىدىل. ④ (گرامماتىكىدا) ئۈچىنچى جىنس.

nötür. s. → **Nötr.**

nuhame. is. ar. بەلغەم، خەپرۇك.

nuhas. is. ar. ① مىس. ② مىس تەڭگە.

nuhasi. is. ar. مىستىن ياسالغان.

nuhat. is. ar. كېكىرىش.

nuhbe. is. s. ar. ① تاللانغان. ② ھەممگە ياخشى كۆرۈنگەن (ئادەم ياكى نەرسە). ③ ئۈلپەت (ئىشرەت ئولتۇرۇشىدا).

nuhre. is. ar. سۆڭەك تۈۋۈلمىنىڭ چېرىشى.

nuhuset, — ti. is. تەلەيسىزلىك، بەختسىزلىك.

nuhust, nuhustin. s. far. بىرىنچى، تۇنجى، ئاۋۋالقى.

nuhustzad. s. تۇنجى تۇغۇلغان.

nuk. is. far. ① قۇش تۇمشۇقى. ② قۇش تۇمشۇقىغا ئوخشاش. ③ ئوقيا ئوقىنىڭ ئۇچى.

nukbe. is. ar. ① رەڭ. ② دات. ③ تۆشۈك. ④يىرتىق. ⑤ يول.

nuki. is. ar. مەزە، قەنت، گىزەك.

nukre. is. ar. ① مۇنەك كۈمۈش. ② بويۇننىڭ ئارقا قىسمىدىكى چوڭقۇرلۇق.

nukud. is. → **Nukut.**

nukul. is. ar. ھېكايە، رىۋايەت.

nukut, nukud. پۇل، ئاقچا، تىللا، تەڭگە.

nûl. is. far. قۇش تۇمشۇقى.

numan. is. ar. ① قان. ② ئەر ئىسمى. ③ ئەپيۇنگۈل.

numara. is. it. ① نومۇر. ② ئۆيلەرگە قويۇلغان نومۇر. ③ تېلېفون نومۇرى. ④ ئۆلچەم، دەرىجە. ⑤ ئوقۇغۇچىغا بېرىلگەن نومۇر. ⑥ ھىيلە. ⑦ كۆزەينەكنىڭ گرادۇسى. ⑧ ئاياغ كىيىم ۋە باشقىلارنىڭ رازمېرى (نومۇرى).

numaracı. s. ساختىلىق (ھەرىكىتى).

numaralamak. نومۇر قويماق.

numaralı. s. نومۇر قويۇلغان، نومۇرلۇق: «İki numaralı oda — ئىككى نومۇرلۇق ئۆي.»

numarasız. s. ① نومۇر قويۇلمىغان. ② گرادۇسسىز.

numaratör, — rü. is. fr. نومۇر قويۇش ئەسۋابى.

numune, nümune. is. far. ① نەمۇنە، ئۈلگە. ② ئۆرنەك.

numunegâh, nümunegâh. is. ئۆرنەك بولارلىق يەر، نەمۇنىگاھ.

numunehane. is. مۇزېي، كۆرگەزمە.

numunelik, — ği. is. ① ئۈلگىلىك. ② كۈلكىلىك، مەنتىقسىز.

nun. is. ar. ① چوڭ بېلىق. ② قىلىچ. ③ قىلىچنىڭ سىرتى. ④ قاش.

nur. is. ar. ① نۇر، يورۇقلۇق. ② قۇرئان كەرىم.

~ yüzlü. قەلبى پاك، مۇبارەك يۈزلۈك.

nuran. is. ① مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ ئىككى قىزى. ② ئايال ئىسمى (نۇران).

nurlandırmak. يورۇتماق.

nurlanmak. يورۇماق. ② پاكىز ۋە پارلاق ھالغا كەلمەك.

nurlu. s. ① پارلاق. ② پاكىز، مۇبارەك.

nuranî. s. ar. ① نۇرلۇق، نۇر چاچىدىغان، پارلاق. ② ھۆرمەت تۇيغۇسى ئويغىتىدىغان.

nusara. is. ar. ياردەمچىلەر، ياردەم قىلغۇچىلار.

nush. .is ar. نەسىھەت.

nusret, — ti. is. ar. ① ياردەم. ② ئۇستۇنلۈك. ئەر ئىسمى (نۇسرەت).

nussah. is. ar. نەسىھەت بەرگۈچى.

nussar. is. ar. ياردەملەشكۈچىلەر، ياردەم بەرگۈچىلەر.

nusul. is. ar. نەيزىنىڭ ئۇچىدىكى ئۇچلۇق تۆمۈر.

nuş. is. far. ① هاراق - شاراب. ② بال، هەسەل. ③ تۇرمۇش.

nuşabe. is. far. ① ئابىھايات. ② دورىلىق ئۇچۈن ئىچىلىدىغان هاراق.

nuşende. is. هاراقكەش.

nuşin. s. far. تاتلىق، لەززەتلىك.

nuşine. is. far. تاتلىق شاراب.

nutfe. is. ar. ① پاكىز، سۈزۈك سۇ. ② مەنى.

nutk. is. → **Nutuk.**

nutû. is. ar. ① يوپۇق، داستىخان. ② تېرە (پىششىق) يوپۇق.

nutuk, – tku. is. ar. ① نۇتۇق، سۆز. ② تەرىقەت باشلىقلىرىنىڭ تەرىقەتكە كىرگۈزگۈچىلەرگە يول كۆرسىتىپ يازغان قىشاقلىرى. ③ تەرىقەت باشلىقلىرىنىڭ شېئىرىي سۆزلىرى.

nuumet. is. ar. مۇلايىملىق، نازاكەتلىك.

nuuz. is. ar. ① قىيام بولماق، قوپۇقلاشماق. ② كۆچلەنمەك. ③ ئورنىدىن قوپماق، قەد كۆتۈرمەك.

nü. is. fr. يالىڭاچ سىزىلغان رەسىم.

nübelâ. is. ar. زەكى، ئاقىل ئادەملەر.

nüceda. is. ar. نەسلى ياخشى، تېگى - تەكتى ياخشى (ئادەم).

nücum. is. ar. يۇلتۇزلار.

nucum ilmi. ئاسترونومىيە، يۇلتۇزلار ئىلمى.

nücumi. s. ① يۇلتۇزلارغا مۇناسىۋەتلىك. ② يۇلتۇزلارنى تەتقىق قىلغۇچى.

nüdbe. is. ar. جىنازىنىڭ ئارقىسىدىن يىغلاش، مەرسىيە.

nüdema. is. ar. ياردەم قىلغۇچى، ئاغىنىدارچىلىق قىلغۇچى.

müdizm. is. fr. يالىڭاچ يۈرۈشنى ئادەت قىلغان، يالىڭاچلىق.

müdomani. is. يالىڭاچ يۈرۈش ئارزۇسى.

nüfur. is. ar. ① قېچىش، قورقۇپ تارقىلىپ كېتىش. ② هاجىلارنىڭ مىنادىن مەككىگە قاراپ يولغا چىقىشى.

nüfus. is. ar. ① نوپۇس: ② جان.
«Kaşgarin nüfusu artiyor mu? — قەشقەرنىڭ نوپۇسى كۆپىيىۋاتامدۇ؟
O, 6 nüfusa bakiyor — ئۇ ئالتە جاننى باقىدۇ.»

nüfuz. is. ar. ① ئۆتۈش. ② كېيىن ئۆتىدىغان، ئابروي، ئىناۋەت:
«Duvardan su nüfuz ediyor — تامدىن سۇ ئۆتۈۋاتىدۇ.
Bu adamın çok nüfuzu var — بۇ ئادەمنىڭ خېلى ئابرويى بار.»

nüfuzlu. s. نوپۇزلۇق، ئابرويلۇق، ئىناۋەتلىك.

nüh. s. far. توققۇز.

nühak. is. ar. ئېشەكنىڭ هاڭرىشى.

nühur[1]. is. ar. دەريالار، ئاقار سۇلار.

nühûr[2]. is. ar. قۇربانلار.

nühuz. is. ar. ① هەرىكەت قىلماق، قىمىرلىماق. ② يېرىدىن قوپماق.

nühüfte. s. far. يوشۇرۇن، مەخپىي.

nühye. is. ar. ئاقىل، ئىدراك.

nükhet, nekhet, –ti. is. ar. ① خۇش پۇراق. ② بىر نەرسىنىڭ ئۆزىگە خاس پۇرىقى. ③ ئېغىزنىڭ پۇرىقى. ④ ئايال ئىسمى.

nükleer. s. fr. ئاتوم يادروسى:

«Nükleer silahlar imha edilmeli — يادرو قوراللىرى يوقىتىلىشى لازىم.»

nükleon. is. fr. نۇكلون (فىزىكىدا).

nüks. is. ar. كېسەلنىڭ تەكرارلىنىشى.

nüksetmek. قوزغالماق، تەكرارلانماق.

nükte. is. ar. ① چوڭقۇر مەنىلىك، نەپىس سۆز. ② ئەسەردە، رەسىمدە، سۆزدە دىققەت قىلغاندىلا چۈشەنگىلى بولىدىغان مەنە.

~ yapmak. مەنىلىك سۆز قىلماق.

nükteci. s. مەنىلىك ۋە پاساھەتلىك سۆز قىلغۇچى.

nüktedan. is. ar. → **Nükteci.**

nüküb. is' ar. چۈشكۈنلۈك، تەلەيسىزلىك، پالاكەت.

nükül, – lü. is. ar. ① ۋاز كېچىش، يېنىۋېلىش. ② سۆزدىن قايتىۋېلىش.

nül. s. fr. نۆل.

nümayan. s. far. نامايان، كۆرۈنىدىغان، ئوتتۇرىدا بولغان.

nümayış. is. far. ② نامايىش. كۆرسىتىش:
«Kapitalist ülkelerde halk sıksık nümayış yapar — كاپىتالىستىك مەملىكەتلەردە خەلق پات-پات نامايىش قىلىدۇ.»

nümayışçı. is. نامايىشچى.

nümayışkâr. s. far. نامايىشچى.

nümruka. is. ar. كىچىك ياستۇق.

nümudar. s. ar. is. ① كۆرۈنگەن. ② ئۆرنەك، نەمۇنە.

nümune. is. → **Numune.**

nümuzec. is. far. نەمۇنە، ئۆرنەك.

nümür. nümur is. يولۋاسلار.

nümüv. is. ar. ئۆسۈش، چوڭىيىش، يېتىلىش.

nüsafa. is. ar. شامالدا سورىلىپ بۇغدايدىن ئايرىلغان سامان، توپان.

nüsah. is. ar. نۇسخا.

nüsal. is. ar. هايۋانلاردىن تۆكۈلگەن يۇڭ، تۈك.

nüsale. is. ar. يۇمشاق ئۆشكە يۇڭى (ئەنقەرە ئۆشكىسىنىڭ يۇڭى).

nüsha. is. ar. ① كۇپىيە. ② تىراژ:
«Bu yazının nüshası nerede? — بۇ ماقالىنىڭ كۇپىيىسى قەيەردە؟»

nüsur. s. ar. ① گىيە (قۇش). ② بۈركۈت.

nüşabe. is. ئۇچى تۆمۈر ئوق (ئوقيا ئوقى).

nüşare. is. ar. رەندە قىرىندىسى.

nüşhar. is. far. كۆشەك.

nüşre. is. ar. ئەپسۇن.

nüşur. is. ar. ① تارقىتىش، يېيىش. ② ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش.

nüvaht. is. far. ساز چېلىش.

nüve. is. ar. ① ئۇرۇقچا، مېغىز. ② بىر نەرسىنىڭ ئاساسى.

nüvit, – di. is. far. ① خۇش خەۋەر. ② ئەر ئىسمى.

nüyub. is. ar. ئېزىق چىش.

nüzhet, – ti. is. ar. ① تاماشا، سەيلە. ② خۇشاللىق. ③ ئەر ۋە ئايال ئىسمى.

nüzel. is. ar. ① قونالغۇ. ② مېهمانلارغا هازىرلانغان تاماق.

nüzül, nüzul, –lü. is. ar. ① چۈشۈش.

~ etmek. يۇقىرىدىن پەسكە چۈشمەك.

O·o

o. O, (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 18 - ھەرپى) ئو

o. ھەيرانلىق، خۇشاللىق قاتارلىق ھېس - تۇيغۇنى ئىپادىلەيدۇ:
«O, ne güzel — پاھ، نېمىدېگەن چىرايلىق.»

o, — nu. ① ئۈچىنچى شەخس — ئۇ. ② كۆز ئالدىدا بولمىغان ياكى يىراقتا بولغان ئادەم ياكى نەرسىگە ئىشارەت:
O gelmedi ben geldim — ئۇ كەلمىدى، مەن كەلدىم.
O iyideğil, bu iyidir — ئۇ ياخشى ئەمەس، بۇ ياخشى.»

O. ئوكسىگېننىڭ بەلگىسى.

oba. is. چىدىرلاردا ياشايدىغان كۆچمەن خەلقلەردىن بارلىققا كەلگەن ئاۋۇل.

obartmak. كۆپتۈرمەك، چوڭايتماق، مۇبالىغە قىلماق.

obelisk. is. fr. تىككىلىك تاش.

obezite. is. fr. ① ھەددىدىن زىيادە سېمىزلىك، ياغ توقۇلمىلىرىنىڭ ئارتۇقچە ئۆسۈپ كېتىشى.

objektif. s. fr. ① ئوبيېكتىپ. ② فوتو ئاپپاراتى، مىكروسكوپ، دۇربۇن قاتارلىق ئوپتىك سايمانلارنىڭ ئەينەك كۆزى.

objektivizm. is. fr. ئوبيېكتىۋىزم.

obruk. s. ① ئازگال، ئويمان. ② ئويۇق يەر، ئويۇلغان يەر. ③ دېڭىز، دەريالاردا قاينام (يەر).

obrukluk, — ğu. is ئازگاللىق، ئويمانلىق، چوڭقۇرلۇق، پەسلىك.

observatuvar. is. fr. ئوبسېرۋاتورىيە (مەخسۇس ئەسۋاب - ئۈسكۈنىلەر ياردىمى بىلەن ئاسمان جىسىملىرىنى سىستېمىلىق تۈزىتىپ بارىدىغان ئاسترونومىيىلىك قورۇلما).

obua. is. fr. ئۈچ پەدىلىك پۈۋلەپ چالىدىغان ساز.

obur[1]. s. is. ئوپقان، تويغىنىنى بىلمەيدىغان.

obur[2] .is. zool (شىمالىي قۇتۇپتا ياشايدىغان) سۈت ئەمگۈچى ھايۋان.

obüs. is. fr. توپ (زەمبىرەك) نىڭ بىر تۈرى.

ocak[1], ğı. is. ① ئوچاق. ② كان. ③ ئۆي، ئائىلە. ④ قەدىمدىن تېبۇپلىقنى كەسىپ قىلغان ئائىلە:
«1. Mutfak ocağı — ئاشخانا ئوچىقى.
2. Kömür ocağı — كۆمۈر كېنى.
3. Onlar eski bir ocaktandir — ئۇلار بىر كونا ئائىلىدىن.»

ocak, — ğı. is. يانۋار، بىرىنچى ئاي:
«Ocak 31 gündür — يانۋار 31 كۈنلۈك ئايدۇر.»

ocakçı. is. ① پاراخوت، پويىز قاتارلىقلاردا ئوت قالىغۇچى، ئوت ياققۇچى. ② مورا تازىلىغۇچى. ③ كوفىخانىلاردا كوفى، چاي قايناتقۇچى.

ocaklı. s. ① ئوچاقلىق، ئوچىقى بولغان. ② ئوچاقتىن بولغان.

ocaklık, – ğı. is. ① ئاشخانىدا ئوچاق بولغان يەر، قازانبېشى. ② تۈۋرۈك. ③ تۆرخون، مورا. ④ مىراس.

od. is. ئوت.

oda. is. ① ئۆي. ② ئىشخانا:
«Yatak odası — ياتاق ئۆيى.
Hekimler odası — دوختۇرلار ئىشخانىسى.»

odacı. is. ئۆي خىزمەتچىسى، قارا خىزمەتچى، تازىلىق ئىشچىسى.

odacılık, – ğı. is. قارا خىزمەتچىلىك.

odak, – ğı. is. ① فوكۇس (فىزىكىدا). ② مەركىزىي نۇقتا. ③ كېسىش نۇقتىسى (ماتېماتىكىدا).

odalık, –ğı. is. قەدىمكى زاماندا نىكاھسىز ئېلىنغان خوتۇن، سېتىۋېلىنغان خوتۇن، قىز.

odaşık, – ği. is. ئەينى ياتاقتا ياتقۇچى ياكى ئەينى ئىشخانىدا ئىشلىگۈچى.

oditoryum. is. lat. شائىرلارنىڭ شېئىرىنى ئاڭلاش ئۈچۈن توپلىنىدىغان يەر. ② دوكلات دەرسى ۋە كونسېرت بېرىلىدىغان زال.

odun. is. ① ئوتۇن. ② قوپال، سەت (ئادەم). ③ تاياق، كالتەك.

oduncu. is. ① ئوتۇن ساتقۇچى. ② ئورمانلاردا ئوتۇن كەسكۈچى.

oduncul. s. is. ياغاچ بىلەن ئوزۇقلىنىدىغان قۇرتلار.

odunculuk, – ğu. is. ئوتۇنچىلىق.

odunlaşmak. ① ئوتۇن ھالىغا كەلمەك. ② قوپاللاشماق.

odunluk, –ğu. is. s. ① ئوتۇن قويۇلىدىغان يەر. ② قوپاللىق، سەتلىك. ③ ئوتۇن ھالىغا كەلگەن.

odunsu. s. ئوتۇنسىمان، ئوتۇنغا ئوخشىغان.

odyofun. is. fr. ئاۋازنى كۈچەيتىدىغان ئاكوستىك سايمان.

of. ① ئاھ، ۋاي. ② ھارغىنلىق ئىپادىسى:
«Of bırakalım bu konuyu artık — ۋاي قويغىنا بۇ مەسىلىنى.
Of bu tepe insanı yorgunluktan öldürür — پاھ بۇ ئېگىزلىك ئادەمنى ھارغۇزۇپ ئۆلتۈرگۈدەك.»

ofidizm. is. fr. يىلان زەھىرى بىلەن زەھەرلىنىش.

ofis. is. fr. ئىدارە، ئىشخانا:
«Tarım ofisi — دېھقانچىلىق ئىدارىسى.»

ofkarmak. چوڭقۇر نەپەس ئالماق.

oflamak. ئۇھ دەپ ئىچىدىكى غەم-قايغۇنى ئىپادە قىلماق.

oflaz. s. نەپەس.

oftalmodini. is. fr. كۆز ئاغرىقى.

oftalmokonyoz. is. fr. توپا-چاڭدىن بولغان كۆز ئاغرىقى.

oftalmoloji. is. fr. كۆزنىڭ قۇرۇلۇشى، ئىقتىدارى ۋە كۆز كېسەللىكلىرى توغرىسىدىكى بىلىم.

oftalmonevrit, –ti. is. fr. كۆز نېرۋىلىرىنىڭ ياللۇغى.

oftalmopleji. is. fr. كۆزدىكى ھەرىكەت توقۇلمىلىرىنىڭ پالەچ بولۇشى.

oftalmoraji. is. fr. كۆزنىڭ قانىشى.

oftalmoreksi. is. fr. كۆز قارىچۇغىنىڭ يىرتىلىشى.

oftalmoskop, – pu. is. fr. كۆزنىڭ ئىچىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

oftalmotomi. is. fr. كۆز ئوپېراتسىيىسى.

oftalmotonometre. is. fr. كۆز بېسى-

مىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

oğalamak. ئۇۋۇلىماق، چاڭگىلىماق.

oğan. is. تەڭرى.

oğlak. is. zool. ئوغلاق.

oğlan. is. ① ئوغۇل. ② ياش خىزمەتچى. ③ بەچچە (ئوغۇل بالا):

«Çocukların ikisi oğlan — بالىلارنىڭ ئىككىسى ئوغۇل.

Bizim oğlanı çarşıya gönderdim, hâlâ gelmeli — ياش خىزمەتچىنى بازارغا ئەۋەتتىم، ھازىرغىچە كەلمىدى.»

oğlancı. s. is. بەچچىۋاز.

oğlancık, — gı. is. كىچىك ئوغۇل بالا.

oglancılık, — ğı. is. بەچچىۋازلىق.

oğmaç, — çı. is. ① ناننى ياكى خېمىرنى ئىنچىكە توغراپ ئۇنىڭغا ياغ، ئىرىمچىك ۋە تۇخۇم ئارىلاشتۇرۇپ قاينىتىپ قىلىدىغان بىر خىل تاماق. ② يېڭى قېتىق ئارىلاشتۇرۇلغان خېمىر.

oğrun, uğrun. z. ئوغرىلىقچە، مەخپىي ھالدا.

oğul¹, — glu. is. ① ئوغۇل، بالا. ② ئەۋلاد:

«Er oglu er, it oğlu it. — ئادەم بالىسى ئادەم، ئىت بالىسى ئىت.

Osman oğulları — ئوسماننىڭ ئەۋلادلىرى.»

oğul². is. zool. بىر ئانا ھەسەل ھەرىسى بىلەن بىرلىكتە ئۇۋىسىدىن ئايرىلغان ھەرىلەر.

oğulcuk, — ğu. is. ① «ئوغۇل» سۆزىنىڭ ئەركىلەتمە شەكلى. ② تۆرەلمە، ھامىلە، ئۇندۇرمە.

oğulduruk, — gu. is. بالىياتقۇ.

oğulluk, — gü. is. ئوغۇللۇق، بالىلىق:

«Oğulluk böyle mi olur? — بالىلىق شۇنداق بولامدۇ؟»

oğulmak. → **Ovulmak.**

oğunmak. ① بىھوش بولماق، ھوشىدىن كەتمەك. ② ئىچى سىرىلماق، ئىچ ئاغرىتماق.

oğur. is. پۇرسەت، مۇرتى.

oğuşturmak. → **Ovuşturmak.**

oğuz. is. s. ① كۆچلۈك، بەستلىك. ② دوست، ياخشى نىيەت ئادەم، ئاق كۆڭۈل ئادەم. ③ دېھقان، سەھرالىق. ④ ياخشى ۋە توغرا (ئادەم). ⑤ پاك، ساپ، تەجرىبىسىز. ⑥ ئەر ئىسمى (ئوغۇز).

Oğuz. is. öz. ئوغۇز (تۈركلەر ئەپسانىسىدا بىر قەھرىماننىڭ نامى. ② تۈركلەرنىڭ ئەڭ زور قەبىلىلىرىدىن بىرى ۋە ئۇنىڭغا تەۋە ئادەملەر):

«Selçuklular, Osmanlılar. Âzerilir ve orta - Asya Türkmenleri Oğuz. boylarındandır — سەلچۇقلۇقلار، ئوسمانلىقلار، ئازەرىلەر ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا تۈركمەنلىرى ئوغۇز ئەۋلادلىرىدىندۇر.»

Oğuzca. is. ئوغۇزلارنىڭ تىلى، ئوغۇزچە.

oh. ① قوللىنىلغان يەر ۋە ئىنتوناتسىيىگە قاراپ ھەر خىل ھېس - تۇيغۇنى بىلدۈرىدۇ، ھەيرانلىقنى بىلدۈرىدۇ. ② خۇشاللىق ۋە ھاياجاننى بىلدۈرىدۇ:

«Oh ne güzel. — ۋاي، نېمىدېگەن چىرايلىق.»

oha. ① چوڭ ھايۋانلارنى توختىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. ② تەنە ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ:

«Oha ne diyorsun? — ئوھ-ۋي،

نېمە دەۋاتىسەن؟»

oje. is. er. بېزەك ئۈچۈن تىرناقتا سۈرۈلگەن بوياق.

ok, – ku. is. ① ئوق، (ئوقيا ئوقى). ② هارۋا قاتارلىقلارنىڭ ئوقى. ③ پاراخود ۋە كېمىنىڭ سۇغا تاشلايدىغان تۆمۈرىنىڭ گەۋدىسى:

«Y aile atılan ok isabet etti — يا بىلەن ئېتىلغان ئوق قارىغا (نىشانغا) تەگدى.

Araba oku — هارۋا ئوقى.»

okan. s. ① زەكى، ئاقىل. ② تەگرى.

okçu. si. ① مەرگەن. ② ئوقيا ئوقى ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

okçuluk, – ğu. is. ئوق ياساش ياكى سېتىش كەسپى.

okka. is. az. ئوققا (1283 گرام ئېغىرلىقتا تەڭ بىر خىل ئېغىرلىق ئۆلچىمى).

okkalamak. ① ئېغىرلىقنى قول بىلەن دەڭسەپ باقماق. ② بىراۋنى يۈزىدە ماختاپ ئۈچۈرماق.

okkalı. s. ① چوڭ. ② ئېغىر:

«Okkalı bir fincan — چوڭ چىنا.

Okkalı bir küfür — ئېغىر بىر هاقارەت»

~ **kahve.** چوڭ چىنىلىق قەھۋە.

okkalik, – ğı. is. ئوققالىق:

«Okkalık kap — ئوققالىق قاپ.»

oklağı. is. → Oklava.

ok lamak. ① ئوقتەك ئېتىلماق. ② ئوق بىلەن ئاتماق ياكى ياربدار قىلماق.

oklanmak. ئوق بىلەن ئېتىلماق، ئوق تەگمەك.

oklava. is. نوغۇش.

oklu. s. ئوقى بولغان.

okluk,–ğu. is. ئوق خالتىسى.

okr. is. lat. قىزىل تۇپا (بوياق ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان).

okramak. كىشنىمەك (قورساقى ئاچقانلىقتىن ياكى ئۇسسىغانلىقتىن).

oksijen. is. yun. ئوكسىگېن.

oksijenlemek. بىر ماددىنىڭ تەركىبىگە ئوكسىگېن قوشماق، ئوكسىگېنلاشتۇرماق.

oksilali. is. tip. تېز سۆزلەش.

oksiput. is. tip. ئارقا مېڭە.

oksisef ali. is. tip. باشنىڭ ئۈچلۈق بولۇشى.

oksifon. s. is. dilb. ئۈرغۇسى ئاخىرقى بوغۇمدا بولىدىغان سۆزلەر.

oksiyopi. is. كۆزنىڭ ئۆتكۈرلۈكى.

okşak. is. ئوخشاش، ئەينى.

okşamak. ① سىلىماق. ② ماختىماق. ③ ئاستا ئۇرۇپ قويماق. ④ ئوخشىماق، ئەسكە سالماق.

okşanmak. ماختانماق:

«Çocuk okşanmak ister — بالا ماختىنىشنى خالايدۇ.»

oktant. is. er. دېڭىزدا يۇلتۇزلارغا قاراپ يولنى بەلگىلەيدىغان سايمان.

okul. is. مەكتەپ:

«Orta okul. — ئوتتۇرا مەكتەپ.»

okuldaş. is. ساۋاقداش (ئەينى مەكتەپتە ئوقۇغان).

okullu. s. is. ئوقۇغۇچى.

okulsal. s. مەكتەپكە ئائىت.

okul. öncesi, – ni. is. مەكتەپ يېشىغا توشۇشتىن ئاۋۋالقى ۋاقىت.

okur. is. مۇشتىرى:

«Bu derginin okurları çoktur — بۇ ژۇرنالنىڭ مۇشتەرىسى كۆپ.»

okur yazar s. is. ساۋاتلىق، ئوقۇش - يېزىشنى بىلىدىغان.

okutmak, ① ئوقۇتماق. ② ئۆگەتمەك. ③ دەرس بەرمەك. ④ كىپەلىنى ئوقۇتماق. ⑤ ساتماق؛ قولدىن چىقارماق:

«Öğrencilere bazı günler tarih, bazı günler de coğrafya okutuyor — ئوقۇغۇچىلارغا بەزى كۈنلىرى تارىخ، بەزى كۈنلىرى جۇغراپىيە ئۆگىتىلىدۇ.»

okurtturmak. ئوقۇتتۇرماق.

okutman. is. لېكتور، جياڭشى.

okutmanlık, — ğı. is. لېكتورلۇق.

okutulmak. ئوقۇتۇلماق.

okuyucu. s. is. ① ئوقۇغۇچى، كىتابخان، مۇشتەرى. ② ناخشىچى. ③ ئەزان ئېيتقۇچى ۋە مەۋلۇت ئوقۇغۇچى. ④ باغاق تارقاتقۇچى:

«Okuyucular gazete binası önünde taplandılar — مۇشتەرىلار گېزىتخانا بىناسىنىڭ ئالدىغا يىغىلدى.»

oküler. s. fr. كۆزگە ئائىت، كۆز بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

okyanus. is. yun. ئوكيان:

«Atlas okyanusu — ئاتلانتىك ئوكيان.»

ok. yilanı. is. زەھەرسىز بىر يىلان تۈرى، ئوق يىلان.

olabilen, olabilir. s. مۇمكىن بولغان، ئىمكانىيەتلىك:

«Olabilen her çareye başvurdum — مۇمكىن بولغان پۈتۈن چارىلەرنى قوللاندىم.»

olabilirlik. is. مۇمكىنلىك، ئىمكان.

olacağı. is. نورمال باھا، باھا:

«Bu elbisenin olacağı nedir? — بۇ كىيىمنىڭ باھاسى قانچە؟»

olacak. s. ① بولىدىغان، ئۇيغۇن قىلىنىدىغان. ② نەتىجە، يەكۈن:

«Bu olacak iş mi? بۇ بولىدىغان ئىشمۇ؟»

olagelmek. داۋام قىلماق، بولۇپ كەلمەك.

olağan. s. ① نورمال ② دائىملىق:

«Bu olağan işlerdendir — ① بۇ، نورمال ئىشلاردىن بىرى.

Bu olağan iş oldugu için artık alıştık — بۇ، دائىملىق ئىش بولغاچ كۆنۈپ كەتتۇق.»

olağan. dışı. s. بەك ئالاھىدە، پەۋقۇلئاددە.

olağan. üstü. s. ① پەۋقۇلئاددە، ئالاھىدە، بۆلەكچە، ئۆزگىچە. ② كۈتۈلمىگەن:

«Olağan üstü bir başarı — ئالاھىدە بىر غەلىبە.

Olağan üstü bir toplantı — كۈتۈلمىگەن بىر يىغىن.»

olaki. z. بەلكى.

olam. is. → **Olay.**

olamamak. قىلالماسلىق، ئېتەلمەسلىك.

olamaz. s. مۇمكىن بولمايدىغان. بولماس:

«Havada uçmak, eskiden insan için olamaz sanılırdı — ھاۋادا ئۇچماق ئەزەلدىن ئىنسانلار ئۈچۈن مۇمكىن بولمايدىغان ئىش سانىلاتتى.»

olamazlık, — ğı. is. مۇمكىن بولمايدىغان، بولماسلىق، ئىمكانسىزلىق:

«Bunda hiç bir olamazlık yok — بۇنىڭدا ھېچقانداق ئىمكانسىزلىق
مەۋجۇت ئەمەس.»

olan. s. «بولماق» پېئىلنىڭ ئۆتكەن زامان شەكلى. ② لىق، لىك:
«Iyi olan hasta — ياخشى بولۇپ قالغان كېسەل.
Üç çocuğu olan anne — ئۈچ بالىلىق ئانا.»

olanak, — ğı. is. ئىمكان، ئىمكانىيەت. مۇمكىنلىك:
«Sincana dönme olanagı var mı? شىنجاڭغا قايتىش ئىمكانىيىتى بارمۇ؟»

olanaklı. s. مۇمكىنلىك.

olanaksız. s. ئىمكانسىز، مۇمكىن بولمايدىغان.

olnaksızlık, — ğı. is. ئىمكانسىزلىق.

olanca. s. پۈتۈن، پۈتۈنلەي، بولغىنىچە، بولۇشىچە:
«Olanca gücüyle vurdu — پۈتۈن كۈچى بىلەن ئۇردى.»

olası. s. ئېھتىمالى بولغان، بولۇشى مۇمكىن بولغان.

olasıcılık, — ğı. is. ئېھتىماللىق.

olasılı. s. تەخمىنەن:
«Olasılı hesaplarla böyle önemli işlere girişilemez — تەخمىنەن ھېسابلار بىلەن بۇنداق مۇھىم ئىشلارنى قىلغىلى بولمايدۇ.»

olasılık, — ğı. is. ① ئېھتىمال. ② ئېھتىماللىق:
«Bu işin başarılması için en ufak bir olasılık bile yoktur — بۇ ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقىش ئۈچۈن قىلچە ئېھتىمال يوق.

Çalışmalarda başarısızlıga uğramanın olasılığı var — خىزمەتتە مەغلۇپ بولۇش ئېھتىماللىقى تۇرىدۇ.»

olay. is. ھادىسە، ۋەقە:
«Uluslararası alanda olaylar sık sık meydana gelmektedir — خەلقئارادا ۋەقەلەر پات - پات يۈز بېرىپ تۇرىدۇ.»

olaycılık, — ğı. is. فېنومېنالىزم، ھادىسىچىلىق (پەلسەپەدە ئوبيېكتىپ دۇنيانى ئىنكار قىلغۇچى ۋە يالغۇز ئاڭ ھادىسىلىرىنى تەبىئىي رېئاللىق دەپ ھېسابلايدىغان رېئاكسىيون سۇبيېكتىپ ئىدېئالىستىك ئېقىم).

olaylı. s. ھادىسىلىق، ۋەقەلىك:
«Olaylı bir gün oldu— ھادىسىلىق بىر كۈن بولدى.»

olaysız. is. ھادىسىسىز، ۋەقەسىز.

olcay. is. ① بەخت، تەلەي، ئىقبال. ② ئايال ئىسمى (ئولجاي).

olcum. is. ئۆزىنى دوختۇردەك قىلىپ كۆرسەتكۈچى.

oldu. bitti. is. بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار، بولغان - ئۆتكەن، رېئاللىق.

oldukça. z. يېتەرلىك، يېتەرلىك دەك بولۇشىچە، جىق:
«İki halkın dostluğu için oldukça çalıştık — ئىككى مەملىكەت خەلقىنىڭ دوستلۇقى ئۈچۈن بولۇشىچە تىرىشتۇق»

oldum olasi. → **olamak.**

oldurgan. s. قىلدۇرغان.

oldurmak. ① قىلدۇرماق. ② ئۆستۈرمەك، يېتىشتۈرمەك.

olgu. is. ① ۋەقە، پاكىت، ئەمەلىيەت، بولغۇلۇق. ② ۋەقەلىك (ئەدەبىياتتا):
«Bu bir olgudur — «بۇ بىر ئەمەلىيەت.

olgucu. s. پۇزىتىۋىزم (بولغۇچىلىق) تەرەپدارى.

olguculuk,– ğu. is. پوزىتىۋىزم (بۇرژۇئا پەلسەپىسىدە ئەڭ كۆپ تارقالغان ئىدېئالىستىك ئېقىملاردىن بىرى).

olgun. s. ① ئىشقا يارار هالغا كەلگەن. ② چوكىپ تەييار بولغان، پىشقان (مېۋە). ③ پىشىپ يېتىلگەن (ئادەم): «Olgun bir sanatçı — يېتىلگەن سەنئەتچى.»

olgunlaşmak. ① پىشىپ تەييار بولماق (مېۋە). ② پىكىر ۋە چۈشەنچە جەھەتتە كامالەتكە يەتمەك.

olgunlaşma. is. پىشىپ يېتىلىش، كامالەتكە يېتىش.

olgunluk, – ğu. is. ① پىشىپ يېتىلگەنلىك (مېۋە). ② پىكىر ۋە چۈشەنچە جەھەتتە كامالەتكە يەتكەنلىك.

ol gogalaksi. si. fr. سۈتنىڭ ئازىيىپ كېتىشى.

oligohemi. is. fr. قانسىزلىق كېسەللىكى.

oligopsişi. is. fr. ئەقىلنىڭ زەئىپلىكى

oligotrofi. is. tip. ئوزۇقلۇقنىڭ يېتەرسىزلىكى.

oligüri. is. fr. سۈيدۈك مىقدارىنىڭ ئازىيىپ كېتىشى.

olimpiyat. is. fr. ئولىمپىك.

olmadık. s. بولمىغان، كۆرۈلمىگەن: «Bu olmadık iş değilki başıma olmadık işler çıkardı — بۇ بولمىغان ئىش بولدىكى، بېشىمغا بولمىغان ئىشلارنى كەلتۈردى.»

olmak. ① بولماق. ② پىشماق. ③ پەيدا بولماق، مەۋجۇت بولماق. ④ تاماملانماق، پۈتمەك، تۈگىمەك. ⑤ ماسلاشماق، ئۇيغۇن كەلمەك. ⑥ پۈتتۈرمەك، يىقاتماق:

«1. Her gün fırtına oluyor— هەر كۈنى بوران - چاپقۇن بولىدۇ.

2. Ekinler iyi oluyorlar — زىرائەتلەر ياخشى پىشىۋاتىدۇ.

3. Cebimde olanı ona verdim — يانچۇقۇمدا بارنى ئۇنىڭغا بەردىم.

4. Bu işe iki yıl oldu — بۇ ئىشقا ئىككى يىل بولدى.

5. Bu şapka başıma olmiyor — بۇ بۆك بېشىمغا ماس كەلمەيدۇ.»

olmamış. s. خام، پىشمىغان، ③ بولمىغان. ② تاماملانمىغان:

«Olmamış elma پىشمىغان ئالما.»

olmayacak. بولمايدىغان، بولمىغۇر:

«Olmayacak sözler söyledi — بولمايدىغان سۆزلەرنى قىلدى.»

olmaz. s. بولماس

«Bu iş olmaz bir iş değilki… بۇ ئىش بولمايدىغان ئىش ئەمەسكى…»

olmazlı. s. بولماسلىق.

olmuş. s. بولغان، پىشقان، يېتىشكەن:

«Bu karpuz fazla olmuş — بۇ تاۋۇز بەك پىشىپتۇ.»

olta. is. it. قارماق يىپى.

oltacı. is. ① قارماق يىپى قاتارلىق نەرسىلەرنى ساتقۇچى. ② قارماق يىپى بىلەن بېلىق ئوۋلىغۇچى ئۇستا.

olu. is. ① بىر ئەھۋالدىن يەنە بىر ئەھۋالغا ئۆزگىرىش. ② بولۇش.

oluk,– ğu. is. ① چۆش (ياغاچ)، قوش. ② نو (ئۆگزىدىن يامغۇر سۈيى چۈشىدىغان). ③ هەرقانداق بىر نەرسە

نىڭ ئۈستىگە ئويۇلغان سىزىق. ④ سۇ يولى، ئېرىق:
«Değirmen oluğu — تۈگمەننىڭ چۈشى (قوشى)»

oluklu. s. ① چۈشى بولغان، نوسى بولغان. ② تال - تال:
«Oluklu saç — «تال - تال چاچ»

olumlamak. كېرەك قىلماق، ئىشلەتمەك.

olumlu. s. ① پايدىلىق. ② ئىجابى، ئاكتىپ. ③ قوبۇل قىلىنىدىغان، ماقۇل:
«1. Olumlu çalişmalar — پايدىلىق ئىشلار.
2. Olumlu eleştiri — ئىجابىي تەنقىد «پىپەن».
3. Olumlu bir yanıt — قوبۇل قىلىشقا بولىدىغان بىر جاۋاب.»

olumluk, — ğu. is. تەرجىمھال.

olumsal. s. مۇمكىنلىكى بولغان.

olumsallık, — ğı. is. ئىمكان.

olumsuz. s. ① پايدىسىز، زەرەرلىك. ② (گرامماتىكىدا) پېئىلنىڭ بولۇشسىز شەكلى:
«Bu olumsuz Sonuç verir — بۇ پايدىسىز نەتىجە بېرىدۇ.»

olumsuzluk, — gü. is. ① پايدىسىزلىق. ② (گرامماتىكىدا) بولۇشسىزلىق.

olunmak. بولماق:
«Bu ilaçla iyi olunmaz — بۇ دورا بىلەن ياخشى بولغىلى بولمايدۇ.»

oluntu. is. ① بولۇپ بولغان، ئۆتۈپ بولغان ئىش، ۋەقە، (ئەدەبىياتتا)، ئېپىزوت.

olup bitti. is. ئۆتۈپ بولغان، قىلىپ بولغان، تۈگىگەن ئىش.

olur. s. ① مۇمكىنچىلىك، قىلىنىشى مۇمكىن بولغان. ② بولىدۇ، ماقۇل، بولۇر:
«Bu olur işmi? — بۇ بولۇشى مۇمكىن بولغان ئىشمۇ؟»

oluş. is. ① بولۇش. ② تەشكىل تېپىش، شەكىللىنىش، ئۇيۇشۇش، قۇرۇلۇش:
«Onlar bir örgüt şeklinde oluştu— ئۇلار بىر تەشكىل شەكلىدە ئۇيۇشتى.»

oluşma. is مەيدانغا كېلىش، تەشكىللىنىش، شەكىللىنىش، پەيدا بولۇش.

oluşmak. مەيدانغا كەلمەك، تەشكىللەنمەك، شەكىللەنمەك.

oluşturmak. مەيدانغا كەلتۈرمەك، شەكىللەندۈرمەك.

oluşum. is. تەشكىل تېپىش، بىر پائالىيەتنىڭ داۋام قىلىشى.

olut. is. ۋەقە.

om, oma. is. تومتاق سۆڭەك.

omaca. is → **Omça.**

ombra. is. it. توپا رەڭ (قەھۋە رەڭگىدە).

omça, omca, omaca. ① كۆتەك (كېسىلگەن دەرەخنىڭ كۆتىكى). ② ئۈزۈم تېلىنىڭ كۆتەك قىسمى. ③ ساغرا سۆڭەكنىڭ بىر قىسمى.

omentit, — ti. is. er. ئۈچەيلەردىكى نېپىز پەردىلەرنىڭ ياللۇغلىنىشى.

omentum. is. tip. كىندىك ئىششىقى.

omfalorajisi. . fr. كىندىكنىڭ قانىشى.

omfalosel. is. r. كىرىژ، چۆقۇق.

omlet, — ti. is. fr. ئوملەت (تۇخۇم بىلەن قىلىنىدىغان بىر خىل تاماق).

omnibüs. is. lat. ئومنىبوس (كىرا توشۇيدىغان ئات هارۋىسى).

omtaji. is. fr. نەرسىنى خام يېپىش.

omotosi. is. fr. قەرەلىدىن بالدۇر تۇغۇش.

omur. is. ئومۇرتقىلارنى بارلىققا كەلتۈرىدىغان، ئۆشقاق سۆڭەكلەر:

«Boyun omuru — بويۇن ئومۇرتقىسى.»

omurga. is. ① ئومۇرتقا. ② كېمە ياكى پاراخوتنىڭ غول گەۋدىسى.

omurgalılar. is. zool. ئومۇرتقىلىقلار (بېلىقلار، ھايۋانلار، ئۇچار قاناتلار، سۈرۈنگۈچىلەر ۋە بېلىقلارنىڭ ئومۇمىي ئىسمى).

omurgasızlar is. ئومۇرتقىسىزلار.

omuz, -mzu. is. yun. مۈرە:

«Omuzları geniş bir at — مۈرىسى كەڭ ئات.

Çini Kalkındırmak için omuz omuza Çalışmak— جۇڭگونى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن مۈرىنى مۈرىگە تىرەپ ئىشلىمەك»

omuzdaş. is. شايكا، شېرىك(يامان ئىشلاردا).

omuzlamak… ① مۈرىسىگە ئالماق، ئۈستىگە ئالماق. ② مۈرىسى بىلەن ئىتتىرمەك. ③ ئوغرىلىماق، قاقتى - سوقتى قىلماق:

«1. Bu işi omuzladım — بۇ ئىشنى ئۈستىمگە ئالدىم.

2. Kapiyi omuzladı — ئىشىكنى مۈرىسى بىلەن ئىتتىردى.

3. Halları omuzladi — ماللارنى قاقتى سوقتى قىلدى.»

omuzluk, -gu. is. ① پاگون، پادۇشكا. ② ئوپېراتسىيە ۋاقتىدا كېسەلنىڭ مۈرىسىدىن تېگىپ قويۇلىدىغان تاسما.

on. s. ① ئون (10). ② ناھايىتى جىق.

~emir. تەگرىنىڭ سىناي تېغىدىن مۇسا پەيغەمبەرگە ئەۋەتكەن بۇيرۇقلىرى.

ona. z. ئۇنىڭغا:

«Kitabı ona verdi — كىتابنى ئۇنىڭغا بەردى.»

onalmak. ئوڭلانماق، سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلمەك.

onaltmak. ئوڭلىماق، ياخشىلىماق، سالامەتلىكنى ئەسلىگە كەلتۈرمەك.

onamak. ئۇنىماق، ماقۇل كۆرمەك، قوبۇل قىلماق.

onanmak. ماقۇل كۆرۈلمەك، قوبۇل قىلىنماق.

onar. s. ئوندىن، ھەربىرى ئون.

onar onar. z. ھەر بىرى ئوندىن.

onarim. is. ئوڭلاش، ياساش، رېمونت قىلىش، تۈزەش.

onarmak. ئوڭلىماق، ياسىماق، تۈزىمەك، رېمونت قىلماق:

«Eski bir evi onardılar — كونا ئۆينى ئوڭلىدى.»

onartmak. ئوڭلاتماق، ياساتماق، تۈزەشتۈرمەك، رېمونت قىلدۇرماق.

onasma. is. رىزا، رازى بولۇش.

onaşmak. ئۇنىماق، رازى بولماق، رازىلىق بىلدۈرمەك.

onat. s. ① مۇنتىزىم، رەتلىك. ② پايدىلىق. ③ ئەخلاقلىق. ④ توغرا، دۇرۇس.

onay. s. مۇۋاپىق، مۇناسىپ.

onaylamak. تەستىقلىماق، قوبۇل قىلماق:

«Parlamento antlaşmayı onayladı — پارلامېنت توختامنامىنى تەستىقلىدى.»

onaylanmak. تەستىقلانماق، قوبۇل قىلىنماق.

onaylı. s. تەستىقلانغان، قوبۇل قىلىنغان.

onaysız. s. تەستىقلانمىغان، قوبۇل قىلىنمىغان.

on. başı. is. ئونبېشى، بەنجاڭ (ھەربىيدە)

on. başılık, – ğı. is. ئونبېشىلىق، بەنجاڭلىق.

onca. z. ئۇنىڭچە، ئۇنىڭ پىكرىچە:
«Onca, meselenin çözüm yolu kalmamıştır — ئۇنىڭچە مەسىلىنىڭ ھەل بولۇش يولى قالماپتىمىش.»

onculayın. z. ① ئۇنىڭچە. ② ئۇنىڭغا ئوخشاش:
«Onculayın bu çocuk artık adam olmaz — ئۇنىڭچە بۇ بالا ئادەم بولمىغۇدەك مىش.
Onculayın sen de başarabilirsin — ئۇنىڭغا ئوخشاش، سەنمۇ باشقا چىقىرسەن.»

onda[1]. z. ئۇنىڭدا.

onda[2]. is. ئوندىن بىر.

ondalık, – ğı. is. s. ① ئوندىن بىر ئېلىنغان ياكى بېرىلگەن مائاش. ② ئاشلىق بېجى — ئۆشرە.

ondalıkçı. is. ئوندىن بىر مائاش ئالغۇچى.

ondan. z. ئۇنىڭدىن:
«Sen ondan daha akıllı davranmalısın — سەن ئۇنىڭدىنمۇ ئاقىلانە ھەرىكەت قىلىشىڭ كېرەك.»

ondurmak. ① ئۇڭۇتماق. ② بىراۋنىڭ بەختلىك بولۇشىنى تەمىن ئەتمەك.

ondülasyon. is. fr. ئاياللار چېچىنىڭ بۇدرىلەنگەن شەكلى.

ondülatör, – rü. is. چاچنى بۇدرىلىگۈچى (ساتىراچ).

ondüle. s. fr. بۇدرە:
«Onun saçı ondüledir — ئۇنىڭ چېچى بۇدرەدۇر.»

ongun. s. is. ① بەرىكەتلىك. ② روناق تاپقان، پاراغەتكە ئېرىشكەن. ③ بەختلىك، دۆلەتلىك. ④ قۇتلۇق، مۇبارەك. ⑤ توتىم، دۆلەت گىربى.

onguncululuk, – ğu. is. توتېمىزم (مەلۇم ھايۋانغا چوقۇنۇش ياكى ئۇنى ئۆز ئەجدادى سۈپىتىدە ئۇلۇغلاش).

ongunuk, – ğu. is. مەمۇرچىلىق، سائادەت، بەرىكەت.

onikalji. is. fr. تىرماق كېسەللىكى.

onikiparmak. bağırsağı. is. ئون ئىككى بارماق ئۈچەي.

onikitelli. is. ئون ئىككى تارلىق ساز.

onikoz. is. er. تىرماق كېسەللىكلىرىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

onlar[1]. z. ئۇلار.

onlar[2]. is. ئونلار (ھېساباتتا ساناش قائىدىسى).

onluk. s. is. ① ئونلۇق. ② ئون تىيىن ۋە ئون دوللارلىق پۇل:
«Onluk gruplar halinde geliyorlardı — ئونلۇق گۇرۇپپا ھالىدا كېلەتتى».

onmadik. s. ① داۋا ئۈنۈم بەرمەيدىغان، تۈزەلمەيدىغان، ساقايمايدىغان. ② تەلەيسىز، ئامالسىز.

onmak. ئوڭماق، ياخشى ھالغا كەلمەك، تۈزەلمەك، ئوڭشالماق. ② خۇشال بولماق، شادلانماق. ③ كېسەلدىن ساقايماق.

onmaz, unmaz. s. ساقايماس، ئوڭماس، ئوڭشالماس. ② كۆرۈمسىز.

onomastik. is. fr. تىل ئىلمىنىڭ خاس ئىسىملار بۆلۈمى.

ons. is. er. ئۇنس (فرانسىيەدە 30 گرام 59 سانتىگرام، ئەنگلىيەدە 28 گرام 349 مىللىگرام ئېغىرلىق ئۆلچىمى).

onsuz. s. z. ئۇنىڭسىز:
«Onsuz yaşiyamazdım — ئۇنىڭسىز ياشىيالمايتتىم.»

onu. s. z. ئۇنى:
«Onu görmedim. — ئۇنى كۆرمىدىم.»

onulmak. ئوڭلانماق، ئوڭشالماق، تۈزىتىلمەك، ساقايماق.

onultmak. ساقايتماق، ئوڭلاندۇرماق، تۈزەتمەك، ياخشىلاتماق.

onum. is. ساقىيىش، ئوڭشىلىش، تۈزۈلۈش، يامان ئەھۋالدىن قۇتۇلۇش.

onun. z. ئۇنىڭ:
«Onun kalemi — ئۇنىڭ قەلىمى.»

onuncu. s. ئونىنچى.

onur. is. fr. شەرەپ، ئىززەت - نەپسى:
«Onurunuza verilen sölen — شەرىپىڭىز ئۈچۈن بېرىلگەن زىياپەت.»

onurlandırmak. ئىززەت ھۆرمىتىنى ئۆستۈرمەك.

onurlanmak. ھۆرمەت قازانماق، ھۆرمىتى ئارتماق.

onurlu. s. ئىززەتلىك، شەرەپلىك، ھۆرمەتلىك:
«Onurlu bir adam — ئىززەتلىك ئادەم.»

onursal. s. پەخرىي:
«Derneğimizin onursal üyesi — جەمئىيىتىمىزنىڭ پەخرىي ئەزاسى.»

onursuz. s. ئىززىتى بولمىغان، ھۆرمەتسىز.

ooloji. is. fr. ئوئولوگىيە (قۇش تۇخۇملىرىنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم).

opera. is. it. ① ئوپېرا. ② ئوپېرا ئوينىلىدىغان يەر.

operasyon. is. fr. ① ئوپېراتسىيە. ② ھەربىي ھەرىكەت.

operatif. is. fr. ستراتېگىيە.

operatör, — rü. is. fr. ئوپېراتسىيە قىلغۇچى، جەرراھ. ② نابورچىك.

optik. s. is. fr. ① ئوپتىك. ② يورۇقلۇق قانۇنلىرىنى ۋە يورۇقلۇقنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

optimist. s. is. ئوپتىمىست، ئۈمىدۋار (دۇنياغا ۋە تۇرمۇشقا ئىشەنچ بىلەن قارىغۇچى ئادەم).

optimum. is. fr. ئەڭ ياخشى.

opya. is. fr. ئىچىدە ئەپيۇنى بولغان مەجۇن.

opyoman. is. fr. ئەپيۇنكەش.

opyomani. is. fr. ئەپيۇنكەشلىك.

ora. is. ئۇ يەر:
«Orası çok güzel — ئۇ يەر بەك ياخشى.»

orak. is. ① ئورغاق. ② ئورما. ③ ئورما ۋاقتى:
«Orak çekiçli kızıl bayrak — ئورغاق - بولقىلىق قىزىل بايراق.»

orakçı. s. is. ئورمىچى.

oraklamak. ئورساق.

oraksi. s. ئورغاق شەكىللىك.

oralı. s. ئۇ يەرلىك:
«Ben sizin oralı değilim — مەن سىزنىڭ ئۇ يەرلىك ئەمەس.»

oraloji. is. fr. tip. ئېغىز كېسەللىكلىرى بىلىمى.

oramak. ① ئۆلچەپ كەسمەك. ② ئورماق. ③ ئورا كولىماق.

or. amiralı. is. دېڭىز ئارمىيىسىدە ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئادمىرال.

oran. is. ① نىسبەتەن، قارىغاندا. ② تاناسىپ. ③ تەخمىن:

«Bu yıl geçen yıla oranla bol ürün alındi — بۇ يىل ئۆتكەن يىلغا قارىغاندا كۆپ ھوسۇل ئېلىندى.»

orangutan. is. ئورانگۇتان (ئادەمسىمان مايمۇن).

oranlamak. ① ھېسابلىماق. ② تەخمىن قىلماق. ③ نىسبەتلىمەك، سېلىشتۇرماق، قىياسلىماق.

oranlı. is. نىسبەتلىك.

oransal. s. ئەقلىغە مۇۋاپىق.

oransız. s. نىسبەتسىز.

oransızlık, — gı. is. نىسبەتسىزلىك.

oransıya. is. fr. پورتاقال (گۈلگەر) دەرىخى.

orantı. is. ① نىسبەت. ② تاناسىپ.

orantılı. s. مۇتاناسىپ.

orası. is. ① ئۇ يەر. ② ئۇ تەرىپى، ئۇنداقلىقى:

«Ben orasını biliyorum — مەن ئۇ يەرنى بىلىمەن.

Kendilerini oldukları gibi göstermişler, orasını bilemedik — ئۆزلىرىنى راسا كۆرسىتىۋېلىشتى، ئۇ تەرىپىنى بىلمىدۇق.»

oratoryo. is. ing. مۇقەددەس ئىشلار توغرۇلۇق يېزىلغان شېئىر ياكى مۇزىكا ئەسىرى.

ordinaryüs. is. lot. يۇقىرى دەرىجىلىك پروفېسسور دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

ordinat, — tı. is. lat. ئوردىنات (بىر نۇقتىنىڭ كائىناتتىكى ئورنىنى بىلدۈرىدىغان سىزىقلاردىن بىرى).

ordövr. is. fr. مەزە، مېۋە - چېۋە (زاكۇسكا ئۈچۈن يېيىلىدۇ).

ordu. is. ئارمىيە، قوشۇن، ھەربىي:

«1· Çin ordusu halkın iyi evlatlarından oluşmuştur — جۇڭگو ئارمىيىسى خەلقنىڭ ياخشى پەرزەنتلىرىدىن تەشكىل تاپقان.

2· Işçi ordusu — ئىشچىلار قوشۇنى.

3· Ordu çalışmaları — ھەربىي خىزمەت.»

ordu. buzan. s. ① پىتنە - پاساتچى، بۆلگۈنچى. ② ئاياغ تومۇرلىرىنىڭ ئىششىپ كېتىشىگە بېرىلگەن ئىسىم.

ordu. bozanlık, — ğı. is. پىتنە - پاساتلىق.

ordu. gâh. is. ھەربىي لاگېر.

oreksijenik. is. tip. ئىشتىھا ئاچقۇچى (دورا).

oreomisin. is. tıp. ئورېئومىسىن (يۇرغۇنلىغان كېسەللەرنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان دورا).

org, — gu. is. yun. مۇزىكا تارىخىدا ناھايىتى مۇھىم ئورنى بولغان بىر خىل ساز.

organ. is. yun. ئورگان:

«Kızıl bayrak Ç. P. M. komitesinin teorik organıdir — قىزىل بايراق جۇڭگو كومپارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ نەزەرىي ئورگىنىدۇر.

Kulak insanın dinleme organıdır — قۇلاق ئىنساننىڭ ئاڭلاش ئورگانىدۇر.»

organik. is. yun. ئورگىنىك.

organizasyon. is. fr. ① تەشكىلات،

ئۇيۇشما. قۇرۇش، تەشكىل قىلىش، ئۇيۇشتۇرۇش.

organizatör, – rü. is. fr. تەشكىلاتچى، ئۇيۇشتۇرغۇچى، قۇرغۇچى.

organizma. is. fr. ئورگانىزم.

organlaşmak. ئورگانلاشماق.

organlaşmış. s. ئورگانلاشقان.

organlaştırmak. ئورگانلاشتۇرماق.

organoloji. is. fr. سازلارنىڭ تارىخىنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

orgeneral, – lı. is. گېنېرال پولكوۋنىك، شاڭجياڭ.

orijinal, – lı. s. fr. ئورىگىنال، كۆپىيە، ئەسلى نۇسخا. ② ھەقىقىي، ياسىما ئەمەس. ③ ئاجايىپ. ④ ئالاھىدە:
«Orijinal bir kadın — ئاجايىپ بىر خوتۇن.»

orijinallik. is. ئالاھىدىلىك.

orkestra. is. yan. ①ئوركېستىر. ② تىياتىردا سەھنە ئەسەرلىرىدە سازچىلارنىڭ ئولتۇرىدىغان جايى.

orkide. is. fr. bot. ئوركىدە (چىرايلىق، گۈللۈك ۋە ساڭگىلاپ ئۆسىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك).

orkinos. is. yun. بېلىقنىڭ بىر تۈرى، ئوركىنوس.

orkit, – ti. is. fr. ئوركىت (ئۇرۇقدان ئىششىقى).

orkiyalji. is. fr. ئۇرۇقداننىڭ ئاغرىشى.

orman. is. ئورمان، دەرەخزارلىق.

ormancı. is. ① ئورمانغا قارىغۇچى. ② ئورمان مۇتەخەسسىسى.

ormancıl. s. ئورمانلاردا ياشايدىغان.

ormancılık, – ğı. is. ئورمانچىلىق.

ormanlaşmak. ئورمانلاشماق.

ormanlaştırma. ئورمانلاشتۇرۇش.

ormanlık, – ğı. is. ئورمانلىق:
«Tanrı dağları baştan sona kadar ormanlıktır — تەڭرى تاغلىرى پۈتۈنلەي ئورمانلىقتۇر.»

orman · sıçanı. is. ئورمان چاشقىنى، ئېتىز چاشقىنى.

ormansız. s. ئورمانسىز:
«Ormansız bölge — ئورمانسىز رايون.»

ormansızlaştırma. is. ئورمانسىزلاشتۇرۇش.

ornatmak. ئورنىغا باشقىنى قويماق، يۆتكىمەك.

orografi. is. fr. ئوروگرافىيە (تاغ بىلىمى).

orongo. is. قوتاز.

orospu. is. s. far. ① پاھىشە ئايال. ② ئەخلاقى بۇزۇق.

orospuluk, – ğu. is. ① پاھىشلىك. ② خائىنلىق.

orostopolluk, – ğu. is. ھىيلە، مىكىر.

orsa. is. it. ① كېمە ۋە پاراخوتنىڭ شامالغا قارشى تەرىپى. ② كېمە ۋە پاراخوتنىڭ شامالغا قارشى تەرەپكە بۇرۇلۇشى.

orta. is. s. ① ئوتتۇرا. ② ئارا. ③ پالۋانلارنى دەرىجىگە ئايرىغاندا ئۈچىنچىسىنى «Büyük orta»، تۆتىنچىسىنى «Küçük orta» دەيدۇ:
«Yolun ortası — يولنىڭ ئوتتۇرىسى.
Ortamızda bir şey yok — ئارىمىزدا بىر نەرسە يوق.»

orta. çağı. is. ئوتتۇرا زامان (ئەيسانىڭ تۇغۇلغان كۈنىدىن كېيىن 395 - يىلدىن 1453 - يىلغىچە).

ortada. ① ئوتتۇرىدا، كۆز ئالدىدا، ھەممىگە مەلۇم، ئاشكارا:
«O henüz ortada yoktur — ئۇ ئەمدى ئوتتۇردا يوق.
Sonucu çok ortada bir yarışma — نەتىجىسى ئاپئاشكارا بىر مۇسابىقە.»

orta . doğu. is. ئوتتۇرا شەرق:
«Orta - doğu bölgesı — ئوتتۇرا شەرق رايونى.»

ortak, – ğı. is. ① ئورتاق. ② شېرىك. ③ كۈندەشلەر (بىر ئەرنىڭ خوتۇنلىرى):
«Ortak lisan — ئورتاق تىل.»

ortakçı. is. ① ئورتاقچى. ② ھەمداستىخان، ئۈلپەت.

ortaklaşa. z. ① بىرلىكتە، باراۋەر. ② جەمئىي:
«Bu işi ikisi ortaklaşa aldılar — بۇ ئىشنى ئىككىسى بىرلىكتە ئۈستىگە ئالدى.»

ortaklaşcılık, – ğı. is. كوللېكتىۋىزم، كوللېكتىپچىلىق.

ortaklaşma. is. ئورتاقلاشما، كوللېكتىپچىلىق، ئورتاقلىشىش.

ortaklaşmak. ئورتاقلاشماق، كوللېكتىپلاشماق.

ortaklık, – ğı. is. ① ئورتاقلىق. ② شىركەتلىك.

ortalamak. ① ئىككىگە بۆلۈنمەك، ئىككىگە پارچىلىماق. ② يېرىمىغا بارماق، يېرىمىنى تۈگەتمەك:
«Bu yılı ortaladık. بۇ يىلنىڭ يېرىمىنى تۈگەتتۇق.»

ortalık, – ğı. is. ① ئەتراپ. ② ئۇپۇق. ③ ئىچىدىكى ئۆي، بۆلۈم ۋە باشقا يەر. ④ ھەر ئادەم. ⑤ ھەر يەر:
«Ortalıkta kimseler kalmadı — ئەتراپتا ھېچكىم قالمىدى.
Ortalık iyice aydınlaştı — ئۇپۇق (ئاسمان) خېلىلا ئاقارغانىدى.»

ortam. is. ① شەرت - شارائىت. ② مۇھىت. ③ ئىچكى دۇنيا:
«Kümes hayvanları için elverişli bir ortam — ئۆي ھايۋانلىرى ئۈچۈن پايدىلىق شارائىت.»

ortanca[1]. is. ئوتتۇرا دەرىجىلىك.

ortanca[2]. s. is. ئوتتۇرانچى (بالا):
«Ortancası hepsinden iyi — ئوتتۇرانچىسى ھەممىسىدىن ياخشى.»

orta.okul. is. ئوتتۇرا مەكتەپ (تولۇقسىز).

orta . oyunu. is. مەيدان ئويۇنى.

orta . öğretim. is. ئوتتۇرا مائارىپ.

orto.doks. is. yun. ئورتودوكس (خرىستىئان دىنىنىڭ بىر مەزھىپى).

oruç. is. far. روزا.

~ **yemek.** روزا تۇتماسلىق.

oruçlu. s. is. روزا تۇتقان، روزا تۇتقۇچى.

oruçsuz. s. is. روزا تۇتمىغان.

orun. is. ① مەخسۇس يەر. ② رەھبەرلىك ئىشخانىسى.

orunsuz. s. ئىشسىز، ئاجىز، ئۆي - ماكانسىز.

orya. is. it. كورت قەغىزىنىڭ غىش شەكلى.

oryantal. s. fr. شەرققە ئائىت، شەرقنى ئەسلىتىدىغان.

oryantalıst, – tı. is. fr. شەرقشۇناس.

oski. is. ئالتۇن لىرا.

Osmanlı. is. ئوسمان غازى تەرىپىدىن XIII ئەسىردە قۇرۇلغان ۋە دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن يىقىلغان تۈرك ئىمپېراتورلۇقى.

Osmanlıca. is. ① ئەرەب ۋە پارس مەدەنىيىتىنىڭ تەسىرى ئاستىدا، بۇ تىللاردىن كۆپلىگەن ئاتالغۇ قوبۇل قىلغان، ھەتتا گراماتىكا ياسىغان ۋە ئوسمانلىق پادىشاھلىقى ۋاقتىدىكى يازغۇچىلار بىلەن شائىرلار قوللانغان تۈركچە تىلغا بېرىلگەن نام، ئوسمانلىقلارغا خاس ئۇسلۇب ياكى تىل.

Osmanlılar. is. ئوسمانلىق دۆلىتى ياكى پادىشاھلىقى.

Osmanlılık, – ğı. is. ① ئوسمانلىق. ② ئوسمانلىقلار.

osurgan. s. is. ئوسۇرغان، ئوسۇرغاق.

osurmak. ئوسۇرماق.

osuruk, – ğu. is. ئوسۇرۇق.

ot[1], –tu. is. ① ئوت – چۆپ. ② زەھەر، ئوغا. ③ دورا.

ot[2], – du. is. ئوت، ئاتەش.

otacı. is. دوختۇر، تېۋىپ.

otacılık, – ğı. is. دوختۇرلۇق، تېۋىپلىق.

otağ, ortak. is. كەڭ ۋە ئېگىز بېزەكلىك چېدىر.

otakçı. is. ① چېدىر ياسايدىغان ۋە ساتىدىغان كىشى. ② چېدىر تىكىدىغان ئەسكەر.

otalamak. ① زەھەرلىمەك. ② داۋالىماق.

otalji. is. fr. قۇلاق ئاغرىقى.

otamak. كېسەلنى ساقايتماق، داۋالىماق.

otarmak. ئوتلاتماق.

otçul. is. ئوت يېگۈچى ھايۋانلار.

otel. is. fr. مېھمانخانا: «Dostluk oteli — دوستلۇق مېھمانخانىسى.»

otelci. is. fr. مېھمانخانا ئاچقۇچى.

otiyatri. is. fr. قۇلاق كېسەللىكى بىلىمى ۋە ئۇنى داۋالاش ئىشى.

otlak, – ğı. is. ئوتلاق، يايلاق.

otlakçı. s. تەييار تاپ، پارازىت.

otlakçılık, – ğı. is. تەييارتاپلىق، پارازىتلىق.

otlakiye. is. ئوتلاق بېجى.

otlamak. ① ئوتلىماق. ② تەييار تاپلىق قىلماق.

otlanmak. ئوتلانماق، يېيىلمەك.

otlatılmak. ئوتلاتتىلماق.

otluk, –ğu. is. ① ئوتلۇق. ② چۆپلۈك. ③ سامانلىق.

oto. is. fr. ئاپتوموبىل سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىسى.

otobiyografi. is. بىئوگرافىيە (تەرجىمىھال).

otobüs. is. fr. ئاپتوبۇس.

otobüsçü. is. ئاپتوبۇس شوپۇرى.

otokritik. is. fr. ئۆز – ئۆزىنى تەنقىد قىلىش.

otolojist, – ti .is قۇلاق كېسەللىكلىرى مۇتەخەسسىسى.

otomatik. s. fr. ئاپتوماتىك.

otomatikleştirmek. ئاپتوماتلاشتۇرماق.

otomobil. is. fr. ئاپتوموبىل.

otonom. s. fr. ئاپتونوم، مۇختار.

otonomi. is. fr. ئاپتونومىيە، مۇختارىيات.

otopark. is. fr. گەرەژ.

otorite. is. fr. ① بۇيرۇق ۋە ئىتائەت قىلدۇرۇش كۈچى. ② ئابروي، ئىناۋەت.

otoskop. is. قۇلاق پەردىلىرىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

ot . söken. is. ئوتاش ماشىنىسى.

otsuz. s. ئوتسىز، ئاتەشسىز.

oturacak, — ğı. is. ئورۇندۇق (ھەر-خىل).

oturak, — ğı. is. ① ئولتۇرىدىغان يەر ۋە نەرسە. ② نەرسىنىڭ تېگى. ③قېپىق ھەيدىغۇچىنىڭ ئورۇندۇقى. ④ تەرەت قاچىسى. ⑤ ئولتۇرۇش، مەشرەپ، بەزمە. ⑥ پىنسىيىگە چىققۇچى، پىنسىيە پۇلى ئالغۇچى. ⑦ ئېگەرنىڭ ئولتۇرىدىغان قىسمى.

oturaklı. s. ① چىڭ تۇرىدىغان، مىدىرلىمايدىغان. ② مۇستەھكەم، چىڭ، مەھكەم. ③ ئېغىر بېسىق. ④ سالماقلىق:

«1· Oturaklışişe — مىدىرلىمايدىغان شىشە.

2· Oturaklı bir adam — ئېغىر بېسىق بىر ئادەم.

3· Oturaklı bir yanıt verdi — سالماقلىق بىر جاۋاب بەردى.»

oturmak. ① ئولتۇرماق. ② بىر يەردە ساقلىماق، بىر يەردە ئولتۇرۇپ تۇرماق. ③ ماسلاشماق، ئۇيغۇن كەلمەك، ماس كەلمەك. ④ ئۆزىنىڭ قىلىۋالماق. ⑤ يەرلەشمەك، ماكان تۇتماق. ⑥ چۆكمەك، پاتماق، تۆۋەنلىمەك:

«1· Sandalyeye oturmak — ئورۇندۇققا ئولتۇرماق.

2· Bir saatten beri oturuyurum — بىر سائەتتىن بېرى ئولتۇرۇۋاتىمەن.

3· Kapak tencereye oturdu — تۇۋاق قازانغا ماس كەلدى.

4· O yeni şehirde oturacak — ئۇ، يېڭى شەھەردە ئولتۇرىدۇ.»

oturtmak. ① ئولتۇرتماق. ② يەرلەشتۈرمەك. ③ تىكمەك. ④ چۆكتۈرمەك، پاتقۇزماق، تۆۋەنلەتمەك.

oturulmak. ئولتۇرۇلماق:

«Bu evde oturulmaz — بۇ ئۆيدە ئولتۇرغىلى بولمايدۇ.»

oturum. ① بىرقانچە كۈن داۋام قىلغان يىغىن ئارىلىقىدىكى يىغىلىش. ② ئولتۇرۇش:

«Kongrenin dünkü oturumunda güzel öneriler ileri sürüldü — قۇرۇلتاينىڭ تۈنۈگۈنكى يىغىنىدا ناھايىتى ئوبدان تەكلىپلەر ئوتتۇرىغا قويۇلدى.»

oturuşlu. s. ئولتۇرۇشلۇق، ئولتۇرۇشقا يارايدىغان.

oturuşmak. چەسەيمەك، ئاستىلاشماق.

otuz. s. ئوتتۇز.

otuzar. s. ئوتتۇزچە:

«Otuzar kişilik bir toplantı — ئوتتۇزچە كىشىلىك يىغىن.»

otuzuncu. s. ئوتتۇزىنچى.

ova. is. تۈزلەڭلىك:

«Turfan ovası — تۇرپان تۈزلەڭلىكى.»

oval. s. fr. تۇخۇم شەكلىدە، تۇخۇمسىمان، يۇمىلاق:

«Oval masa görüşmeleri yapıldı — يۇمىلاق شىرە سۆھبىتى ئۆتكۈزۈلدى.»

ovalamak, oğalamak. ئەزمەك، پارچىلىماق، ئۇۋۇلىماق:

«Gözlerini ovaladı — كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىدى.»

ovalanmak. ئۇۋۇلانماق.

ovalatmak. ئۇۋۇلاتماق.

ovlamak. ئېتىلماق:

«Kedi tavuğa ovladi — مۈشۈك توخۇغا ئېتىلدى.»

ovmak. سۈرتمەك:

«Tencereyi tam zamnında ovmalı — قازاننى ۋاقتىدا سۈرتۈش كېرەك.»

oy. is. ① ئوي، ئاۋاز:

«Oy vermek — ئاۋاز بەرمەك.»

oya. is. ① كەشتە. ② گۈللۈك جىيەك، ھاشىيە.

oyacı. is. كەشتىچى، كەشتە تىككۈچى.

oyalamak. ① گوللىماق. ② كەينىگە سۈرمەك. ③ ئويناتماق:

«Çocuğu oyaladılar — بالىنى گوللىدى.»

oyalanmak. ① گوللانماق. ② ۋاقتنى بىكارغا ئۆتكۈزمەك.

oydaş. s. پىكىرداش، ئويداش.

oylanmak. ئاۋاز بەرمەك، ئاۋازغا قويماق.

oylaşım. is. ① مۇزاكىرە. ② مۇھاكىمە.

oylaşmak. مۇزاكىرە قىلماق.

oyluk, uyluk. is. يوتا (پۇت).

oylum. s. ① ئويۇلغان (نەرسە). ② چوڭقۇر ئويۇق. ③ ھەجىم. ④ چوڭقۇر (چېچەك ئىزى).

oyma. is. ① ئويۇش. ② ئويما:

«Oyma yazı — ئويما خەت.»

oymaci. is. ئويمىكەش، ئويمىچى.

oymacilik, — ğı. is. ئويمىچىلىق.

oymak[1]. ① ئويماق. ② قازماق:

«Gömleğin yakasını oymak — كۆڭلەكنىڭ ياقىسىنى ئويماق.»

oymak[2]. ئايماق، قەبىلە.

oymalı. s. ئويمىلىق.

oynak. s. ① بىر جايدا تۇرالمايدىغان. ② قارارسىز، ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان. ③ يېنىك (خوتۇن - قىزلار ھەققىدە). ④ ئۇستىخانلارنىڭ ئۇگىسى.

oynamak. ① ئوينىماق. ② قىملىدىماق. ③ ۋاقتنى بوشقا ئۆتكۈزمەك. ④ ئۆزگەرتمەك. ⑤ ئالدىماق. ⑥ جارى قىلماق، كۆرسەتمەك. ⑦ رول ئېلىپ چىقماق، رول ئالماق. ⑧ قىماردا ئۇتتۇرماق. ⑨ ئۇسسۇل ئوينىماق، تانسا ئوينىماق. ⑩ كۆڭلىنى خۇش قىلماق، كۆڭلىنى ئاچماق:

«1. Çocuklar oynamaktan neşelenirler — بالىلار ئويۇندىن خۇشاللىنىدۇ.

2. Bu bebeğin kolları oynar — بۇ بوۋاقنىڭ قوللىرى ئوينايدۇ.

3. Bunların fiyati iki ile üç lira arasında oynar — بۇلارنىڭ باھاسى ئىككى بىلەن ئۈچ لىرا ئوتتۇرىسىدا ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

4. Arkadaş rölünü çok iyi oynuyor — يولداش رولىنى ناھايىتى جارى قىلىدۇ (ئويۇندا).»

oynamaz. s. قىملىدىمايدىغان.

oynanmak. ئوينالماق.

oynar. s. مىدىرلاپ تۇرىدىغان.

oynaş. is. ئويناش، ئاداش (ئويناشلارنىڭ ھەربىرى).

oynaşmak. ① ئويناشماق، بىر - بىرى بىلەن ئوينىماق. ② مۇھەببەتلەشمەك.

oynatılmak. ئوينىتىلماق.

oynatmak. ① ئويناتماق. ② ئويۇن بىلەن گوللىماق. ③ ئەقلىنى يوقاتماق. ④ سەھنىگە قويماق. ⑤ مىدىرلاتماق.

oynaya, oynaya. z. خۇشال بولار، خۇشال بولار، خۇشاللىق بىلەن.

oyrum. is. بەدەن، ۋۇجۇد.

oyrumsal. s. بەدەنگە ئائىت.

oysa, oysaki. ھالبۇكى، ئۇنداق بولسا:
«Mehmet onu tabancayla vurup öldürüyor, oysa tabanca her zaman attığını vurmaz — مۇھەممەت ئۇنى تاپانچا بىلەن ئۆلتۈردى، ھالبۇكى تاپانچا دائىم ئاتقانغا تەگمەيدۇ.»

oyuk, – ğu. s. is. ① ئويۇلغان، ئويۇق، ئىچى بوش. ② مېۋە ۋە چىشنىڭ كاۋىكى. ③ غار، ئىن. ④ تۆشۈك.

oyuklu. s. چۇڭقۇرلۇق، ئويۇقلۇق، كاۋاك.

oyulmak. ئويۇلماق.

oyulgalamak. قول بىلەن تىكمەك.

oyum. is. ① ئويۇم، ئويۇش، كېسىش. ② ئويۇلغان يەر:
«Tünel açmak için bu dağın oyumu iki ay sürdü — تەشمە (تۇنۇل) تېشىش ئۈچۈن بۇ تاغنى كېسىشكە ئىككى ئاي ۋاقىت كەتتى.»

oyun. is. ① ئويۇن. ② تانسا، ئۇسسۇل. ③ ھىيلە مىكىر:
«Satranç çok iyi oyundur — شاھمات ناھايىتى ياخشى ئويۇن.
Kukla oyunu gördün mü? — قونچاق ئويۇنىنى كۆردۈڭمۇ؟»

oyunbaz. s. ① قىزىق ئويۇن كۆرسەتكۈچى. ② ئويۇنچى. ③ ھىيلىگەر.

oyunbazlık, – ğı. ھىيلىگەرلىك.

oyuncak, – ğı. is. o. ئويۇنچۇق، قونچاق، ئەھمىيەتسىز ۋە ئاسان ئىش. ③ ئىرادىسىز:
«Herkesi kendi oyuncağı yapmak ister — ئۇ ھەممىلا كىشىنى ئويۇنچۇق قىلىشنى خالايدۇ.»

oyuncakçı. is. s. ئويۇنچۇق ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

oyuncu. is. ① ئويۇنچى. ② ئويۇن ئوينىغۇچى. ③ رول ئالغۇچى، ئارتىس.

oyuntu. is. ① ئويۇلغان قىسىم، ئويما. ② چۇقۇر، ئويۇق. ③ غار:
«Gömleğin kol oyuntusu iyi açılmamış — كۆڭلەكنىڭ قولتۇق ئويمىسى ئوبدان ئېچىلماپتۇ.»

ozan. is. ① خەلق شائىرى. ② شائىر.

ozansı. s. شائىرانە.

ozansılık, – ğı. is. شائىرانىلىق.

Ö·ö

ö.Ö¹, — 19 ئۆ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ
ھەرپى).

ö². يىرگىنىچ، زېرىكىش تۇيغۇسىنى
ئىپادىلەيدۇ:

«Ö, ne pis koku — ئوھ نېمىدىگەن
سېسىق پۇراق.»

öbek, — ği. is. ① تىپ - تىپ،
گۇرۇپپا:

«Halk oraya buraya öbek öbek
oturmustu — خەلق ئۇ يەر - بۇ
يەردە توپ - توپ بولۇپ ئولتۇرۇپتۇ.»

öbür. s. ① باشقا، باشقا بىرى.
② ئۆگۈن:

«Öbür adam ne dedi? — يەنە بىر
ئادەم نېمە دېدى؟

Öbür gün gideceğim — ئۆگۈن
لۈككە كېتىمەن.»

~ **dünya.** يەنە بىر (ئىككىنچى) دۇنيا.

öbürkü, öbürsü. يەنە بىرى، باش-
قىسى، ئىككىنچىسى:

«Bu iş öbürküne uymuyor — بۇ
ئىش يەنە بىرىگە ئۇيغۇن ئەمەس.»

öbürü. يەنە بىرى، باشقىسى، ئۇ كىشى
ياكى ئۇ نەرسە.

öcü. is. (بالىلار تىلىدىن) ھۆجۈ
(جىن).

öç, öc. is. ئۆچ، ئىنتىقام:

«Milletin öçünü almak — مىللەت-
نىڭ ئىنتىقامىنى ئالماق.»

öd¹. is. ئۆت (ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ).

öd². is. ئارچا.

öd. ağacı. is. ئارچا دەرىخى.

ödemek. ① ئۆتىمەك. ② تۆلىمەك:

«İnsan ödeyemiyeceği bir borc
altına girmemeli — ئادەم تۆلىيەل-
مەيدىغان دەرىجىدە قەرزدار بولماسلىقى
لازىم.»

ödenek, — ği. is. چىقىم، راسخود
پۇل، خىراجەت.

ödenmek. تۆلەنمەك:

«Borç ödenir kira ödenmez —
قەرز تۆلىنەر، كىرا تۆلەنمەس.»

ödenti. is. بەدەل.

ödeşgödeşolmak. تۆلەشمەك.

ödeşmek. ئېلىم - بېرىمنى تۈگەتمەك.

ödetmek. تۆلەتمەك:

«Borcunu bana ödetti — قەرزنى
ماڭا تۆلەتتى.»

ödev. is. ① ۋەزىپە. ② بۇرچ، مەج-
بۇرىيەت. ③ تاپشۇرۇق:

«Öderi gerçekleştirmek ۋەزىپىسىنى
ئاتقۇرماق.»

ödevcil. s. ۋەزىپە ئورۇنلىغۇچى.

ödevli. s. ۋەزىپە يۈكلەنگەن.

ödlek. s. is. قورقىاق، يۈرەكسىز.

ödleklik, — ği. is. قورقىاقلىق،
يۈرەكسىزلىك.

ödül. is. مۇكاپات.

~ alan şair — مۇكاپات ئالغان شائىر.

ödün. is. ① تۈزەشتۈرۈش، رېمونت

قىلىش، ياساش، تۈزەش. ② تۆلەش، تولدۇرۇش، زىياننى تۆلەش.

ödünç. s. ① ئۆتنە. ② قەرز:

«Ödünç vermek. قەرز بەرمەك.»

ödünlemek. تۆلىمەك.

ödünlü. s. قەرزدار.

öf. بەزمەك، يىرگىنىچ تۇيغۇسىنى بىلدۈرىدۇ:

«Öf ne pis koku — نېمىدېگەن سېسىق پۇراق.»

öfke. is. غەزەپ، خاپا، ئاچچىق.

öfkeci. is. s. جىلىخور، خاپىغان، مىجەزى چۇس.

öfkelendirmek. غەزەپلەندۈرمەك:

«Bu eylem beni öfkelendirdi — بۇ ھەرىكەت مېنى غەزەپلەندۈردى.»

öfkelenmek. غەزەپلەنمەك، خاپا بولماق، جىلى بولماق، ئاچچىقلانماق.

öfkeli. s. غەزەپلەنگەن، ئاچچىقلانغان، جىلى بولغان.

öğe. is. ① ئۈنسۇر، ئېلېمېنت.

öğle. is. چۈش (ۋاقىت):

«Öğle yemeği — چۈشلۈك تاماق.»

öğlen. is. چۈش ۋاقتى.

öğlenci. s. چۈشتىن كېيىن ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

öğleyin. چۈش ۋاقتى، چۈش مەزگىلى.

öğmek. → **Övmek.**

öğrenci. is. ئۆگەنگۈچى، ئوقۇغۇچى.

öğrencilik, – ği. is. ئوقۇغۇچىلىق.

öğrenek, – ği. is. ئىبرەت، ساۋاق.

öğrenilmek. ئۆگىنىلمەك.

öğrenim. is. مائارىپ:

«Yüksek öğrenim ünivesitelerde ve yüksek okullarda sağlanır — ئالىي مائارىپ، ئۇنىۋېرسىتېت ۋە ئالىي مەكتەپلەردە ئېلىپ بېرىلىدۇ.»

öğrenmek. ئۆگەنمەك.② بىلىم ئالماق، قابىلىيىتىنى ئاشۇرماق. ③ ئۇقماق، بىلمەك:

«Dersini ögrenmek — دەرسنى ئۆگەنمەك.

Soruşturdum, amâ bir şey öğrenemedim — سۈرۈشتۈردۈم، ئەمما بىر نەرسە ئۇقالمىدىم.»

öğrenmelik, – ği. is. ئوقۇش پۇلى (ئوقۇغۇچىغا ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن بېرىلىدىغان).

öğreti. is. مەسلەك، يول، ئىزىم، تەلىمات.

öğretici. s. – دىداكتىك، پەندى – نەسىھەت، تەربىيىۋى.

öğreticilik, – ği. is. ئوقۇتقۇچىلىق، ئۆگەتكۈچىلىك.

öğretilmek. ئۆگىتىلمەك.

öğretim. is. مائارىپ:

«Çinde ögretim ilerliyor — جۇڭگودا مائارىپ ئىشلىرى راۋاج تېپىۋاتىدۇ (ئىلگىرىلەۋاتىدۇ).»

öğretke. is. پېداگوگىكا.

öğretmek. ① ئۆگەتمەك. ② قابىلىيىتىنى ئاشۇرماق. ③ تەربىيە بەرمەك، تەلىم بەرمەك:

«1. Maksat onlara bir şey öğretmektir — مەقسەت ئۇلارغا بىر نەرسە ئۆگەتمەك.

2. Dutar çalmayi ögretmek — دۇتار چېلىشنى ئۆگەتمەك.

3. Bana hakıkati öğrettiniz — ماڭا ھەقىقەتنى ئۆگەتتىڭىز.»

öğretmen. is. ئوقۇتقۇچى، مۇئەللىم.

öğretmenlik, – ği. is. ئوقۇتقۇچىلىق، مۇئەللىملىك.

öğretsel. s. پېداگوگىكىغا ئائىت.

öğün. is. ① قېتىم، نۆۋەت، ۋاق. ② ئالدىدا:

«Günde üç öğün yemek yiyiyoruz— كۈندە ئۈچ ۋاق تاماق يەيمىز.»

öğünmek. → **Övünmek.**

öğür. s. ① قورداش. ② كۆنۈك، ئادەتلەنگەن. ③ تەبىقە، گۇرۇھ.

öğürleşmek. كۆنمەك، ئادەتلەنمەك.

öğürlük, – ğü. is. ئۆگەنگەن، ئادەتلەنگەن، كۆنگەن.

öğürmek. ① ھۆ قىلماق. ② ھۆركىرىمەك، مۆرىمەك (كالا).

öğürtlemek. ① تاسقىماق، تاللىماق. ② تاللاپ تەيىنلىمەك.

öğürtmek. ھۆ قىلدۇرماق.

öğürtü. is. ھۆ، قەي.

öğüt. is. نەسىھەت.

öğütçü. s. is. نەسىھەت قىلغۇچى.

öğütlemek. نەسىھەت قىلماق.

öğütlük, – ğü. is. قىسسە، ھېكايە.

öğütmek, övütmek. ① ئۇۋۇتماق، يانجىماق، تالقان قىلماق. ② سىڭدۈرمەك، ھەزىم قىلماق:

«Sağlam midesi var ne yese öğütüyor — ئاشقازىنى ياخشى، نېمە يېسە شۇ سىڭدۇ.»

öğütülmek. ئۇۋۇتىلماق، تالقان قىلىنماق، يانجىلماق:

«Buğday öğütüldü — بۇغداي يەنجىلدى.»

öhö. ئوھوي، ئوھۇ...:

«Öhö bak ona — ئوھوي قارا ئۇنىڭغا.»

ökçe. is. ئۆكچە، پاشنا.

ökçeli. is. ئۆكچىلىك، پاشنىلىق:

«Ökçeli ayakkabı — ئۆكچىلىك ئاياغ.»

ökçesiz. s. ① ئۆكچىسىز، پاشنىسىز. ② يېپسى تاپان.

öke. is. داھى، دانا.

ökse. is. yun. يېپىشقاق، مەجۇن. ② مەجۇن سۈرۈلگەن تاياق. ③ ئەرلەرنى جەلپ قىلىشقا ماھىر ئايال.

öksü. is. چالا كۆيگەن ئۆكۈن.

öksürmek. ① يۆتەلمەك. ② يۆتەل بولۇپ قالماق.

öksürtmek. يۆتەلدۈرمەك:

«Sigara dumanı beni öksürtur — تاماكا ئىسى مېنى يۆتەلدۈردۇ.»

öksürtücü. s. يۆتەلدۈرگۈچى.

öksürük, – ğü. is. يۆتەل.

öksürüklü. s. كۆپ يۆتىلىدىغان، يۆتەل كېسەللىكىگە يولۇققان.

öksürük otu. is. يۆتەل ئوتى (يۆتەلنى توختىتىدىغان دورىلىق ئوت).

öksüz. s. is. ① يېتىم. ② يالغۇز، ھېچكىمى يوق:

«Buralarda öksüz kaldım — بۇ يەردە يالغۇز قالدىم.»

öksüzlük, – ğü. is. يېتىملىك، يالغۇزلۇق.

öküz, – zü. is. ① ئۆكۈز. ② مۆلك، دۆت.

öküzlük, – ğü. is. مۆڭلۈك، دۆتلۈك.

öküz. soğuğu. is. 4 – ئاينىڭ 15 – كۈنىدىن 21 – كۈنىگىچە داۋام قىلىدىغان باھار سوغۇقى.

öl. is. ① ھۆل، نەم. ② نەم يەر.
ölçek, – ği. is. ① كىرە، شىك.
② ماشىستاب.
ölçer. is. كۆسەي، ئوت كولىغۇچى
تۆمۈر.
ölçermek. ئۆچۈپ كېتىۋاتقان ئوتنى
يالقۇنجاتماق.
ölçmek. ① ئۆلچىمەك. ② ئويلىنىپ
قىلماق. ③ قىياس قىلماق:
«Buğdayı ölçmek — بۇغداينى ئۆل-
چىمەك.»
ölçü. is. ① ئۆلچەم، بىرلىك.② نورما:
«Metre, kilo, litre, birer ölçü-
dür — مېتىر، كىلو، لىتىر، بىرەر
ئۆلچەمدۇر.
Hiçbir şeye ölçüyü aşmamalı —
ھەرقانداق نەرسە نورمىدىن ئېشىپ
كەتمەسلىك لازىم.»
ölçtürmek. ئۆلچەتمەك:
«Alacağınız kumaşı ölçtürdünüz-
mü? — ئالىدىغان رەختنى ئۆلچەت-
تىڭىزمۇ؟»
ölçülemek. ① رەتلىمەك، رەتكە سال-
ماق. ② ماسلاشماق.
ölçülmek. ئۆلچەلمەك.
ölçülü. s. ① ئۆلچەلگەن. ② نور-
مىلىق. ③ مۆتىدىل.
ölçüm, – mü. is. ① ئۆلچەش.
② ئۆلچەم، ئۇزۇن قىسقىلىق.
③ سېلىشتۇرما، تەخمىن:
«Bu alanın ölçmü iki kilometre
kadardir — بۇ يەرنىڭ ئۆلچىمى
ئىككى كىلومېتىرچە كېلىدۇ.»
ölçümlemek. مۇھاكىمە قىلماق، ئوبدان
چۈشەنمەك، ئوبدان ئويلانماق. ②
تەقدىرلەنمەك.
ölçüsüz. ① ئۆلچەلمىگەن. ② ھېساب-
لانمىغان. ③ ناھايىتى جىق، ھېسابسىز.
④ ئورۇنسىز.
«Ölçüsüz konuşmak — ئورۇنسىز
سۆز قىلماق.»
ölçüşmek. ئۆلچەشمەك، سېلىشتۇرۇشماق،
تەڭلەشمەك.
ölçüştürmek. ① ئۆلچەشتۈرمەك، ئۆل-
چەتتۈرمەك. ② تەڭلەشتۈرمەك، بىرلەش-
تۈرماق، سېلىشتۇرماق.
ölçüt, – tü. is. ① ئۆلچەم. ② بەلگە:
«Bir adamın harcadıgı her zaman
servetinin ölçutu olamaz — بىر
ئادەمنىڭ خەجلىگىنى ھەمىشە ئۇنىڭ
بايلىقىنىڭ بەلگىسى بولالمايدۇ.»
öldürmek. ① ئۆلتۈرمەك. ② بەك
هارماق. ③ بوشقا ئۆتمەك:
«Bu yol bizi oldürdü — بۇ يول
بىزنى بەكمۇ ھارغۇزدى.
Butün bir günü öldürdük —
پۈتۈن بىر كۈننى بوش ئۆتكۈزدۇق.»
öldürtmek. ئۆلتۈرتمەك.
öldürücü. s. ئۆلتۈرگۈچى:
«Öldürücü hastalık— ئۆلتۈرىدىغان
كېسەل.»
öldürülmek. ئۆلتۈرۈلمەك.
öldürüşmek. ئۆلتۈرۈشمەك.
ölef. is. ئۆلتۈرگۈچى كېسەللىكلەرنىڭ
يۇقۇشى.
öleyazmak. ئۆلەر ھالەتكە كەلمەك.
ölgün. s. ئۆلۈك.
ölker. is. بۇ مەزى قاتارلىق رەخت-
لەرنىڭ تۈۋىتى ۋە شاپتۇلا قاتارلىق

مېۋىلەرنىڭ ئۈستىدىكى تۈك.

ölmek. ① ئۆلمەك. ② سولاشماق. ③ قاتتىق قىينالماق. ④ قىممىتىنى يوقاتماق، ۋاقتى ئۆتمەك:
«Bu çiçekler çabuk ölür — بۇ گۈللەر تېزلا سولىشىپ قالىدۇ.»

ölmez. s. ① ئۆلمەس، چىدامىلىق، بەك چىڭ:
«Ölmez bir eser — ئۆلمەس بىر ئەسەر.
Ölmez bir kumaş bu — بۇ چىدامىلىق رەخت.»

ölmezlik, — ği. is. ئۆلمەسلىك.

ölmez. oğlu, — nu. s. چىدامىلىق نەرسىلەر ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ:
«Bu kumaş ölmez oğlu — بۇ رەخت چىدامىلىق.»

ölmüş. s. ① ئۆلگەن. ② ئىلگىرى ئۆتۈپ كەتكەن.

ölü. s. ① ئۆلۈك، مېيىت. ② ۋاقتى ئۆتكەن، قېلىپ قالغان. ③ ئۆلۈك ھايۋان (تاپ):
«Ölü diller — «ئۆلگەن تىللار.

ölük. s. ھالسىز.

ölüm, — mü. is. ① ئەلۈم، ۋاپات. ② ئۆلۈم جازاسى. ③ كۈچ قۇۋۋەتنىڭ ئازىيىشى. ④ يوقىلىش:
«Her hastalığın sonu ölüm değil-dir — ھەممە كېسەلنىڭ ئاقىۋىتى ئۆلۈم ئەمەس.»

~ kalım savaşı. ھايات ـ مامات كۈرىشى.

ölüm · eri. is. جاننى ئالقانغا ئېلىپ يۈرگۈچى.

ölümlü. s. is. ① بەك خەتەرلىك. ② جەزمەن ئۆلىدىغان، تىرىك قالمايدىغان. ③ ئىنسان.

~ dünya. پانى دۇنيا.

ölümlük, — ğü. is. ئاخىرەتلىك، ئۆلۈملۈك.

ölümsek. s. ئۆلۈمگە يېقىنلاشقان، ئۆلۈشكە ئاز قالغان، ئۆلۈمتۈك.

ölümsüz. s. ئۆلمەيدىغاندەك.

ölümsüzlük, — ğü. is. ئۆلمەسلىك. ② ئەبەدى، مەڭگۈ.

ölünmek. ئۆلمەك:
«Yurt uğruna ölünür — ۋەتەن ئۈچۈن ئۆلۈش كېرەك.»

ömr is. → **Ömür.**

ömür, — mrü. is. ar. ئۆمۈر. ② ھايات. ③ سەممىلىك، يېقىملىق. ③ بەختلىك. ④ غەلىتە، بىئەپ:
«Bu adamın arkadaşlığı ömür-dür — بۇ ئادەمنىڭ دوستلۇقى سەممىمىدۇر.»

ömürlü. s. ئۆمۈرلۈك، ئۆمرى ئۇزۇن.

ömürsüz. s. ئۆمۈرسىز، ئۆمرى قىسقا.

ön. is. ① ئالدى. ② كېلىچەك زامان. ③ ئوچۇقچىلىق. ④ باش تەرەپ، ئەڭ يۇقىرى قىسىم. ⑤ كىيىم كېچەكنىڭ ئالدى تەرىپى. ⑥ باشلانغۇچ زامان. ⑦ مۇساپە:
«Evin önü bahçe — ئۆينىڭ ئالدى باغچا.
Önümüzdeki kış soğuk olacak — ئالدىمىزدىكى قىش سوغۇق بولىدۇ.»

ün. ayak. is. باشلامچى، يول باشلىغۇچى.

ön. bilgi. is. باشلانغۇچ بىلىم، دەسلەپكى بىلىم.

كۆزگۈچى.

ön – ek. is. dilb. ئاشۇرۇش قوشۇمچىسى:
«Kıp – kırmızı sözündeki «kıp» önektir — قىپقىزىلدىكى «قىپ» ئاشۇرما قوشۇمچىسىدۇر.»

önel. is. مۆھلەت.

önem. is. ئەھمىيەت، ئېتىبار، قەدىر – قىممەت:
«Buna önem verilmelidir — بۇنىڭغا ئەھمىيەت بېرىلىشى كېرەك.
Bir kimsenin önemi — بىرىنىڭ قەدىر – قىممىتى.»

önemli. s. ① مۇھىم. ② ئەھمىيەتلىك، قىممەتلىك.
~ Çalişmalar ئەھمىيەتلىك خىزمەتلەر.

önemsemek. ئېتىبار بەرمەك. ② ئەھمىيەت بەرمەك.

önemsiz. s. ئەھمىيەتسىز، ② ئېتىبارسىز.

önemsizlik, – ği. is. ئەھمىيەتسىزلىك. ② ئېتىبارسىزلىق.

önerge. is. تەكلىپنامە. ② لايىھە.

önergi. is. تەكلىپ.

öneri. is. تەكلىپ:
«Başkana bir öneri ileri sürdüm — رەئىسكە بىر تەكلىپ بەردىم.»

önermek. تەكلىپ قىلماق، تەكلىپ بەرمەك.

öneze. is. ئۇۋچى مۆكۈنىدىغان يەر.

öngörmek. كۆزدە تۇتماق، نەزەرگە ئالماق، پىلانلىماق:
«Halk ekonomisinin kalkınmasını öngören tez — خەلق ئىگىلىكىنىڭ راۋاجلىنىشىنى نەزەرگە ئالغان لايىھە.»

ön. görü. is. يىراقنى كۆرۈش.

önce. z. ئاۋۋال:
«Ben önce geldim — مەن ئاۋۋال كەلدىم.»

öucecilik, – ği. is. ئالدىن بىلەرلىك.

önceden. z. ئالدىدىن، ئالدىن، ئاۋۋالدىن:
«Önceden bilmiyordu, sonra öğrendi — ئالدىدىن بىلمەيتتى، كېيىن ئۆگەندى.»

önceki. s. ئاۋۋالقى:
«Önceki gün. ئاۋۋالقى كۈن.»

öncel. s. is. ئەجدادلار. ② قەدىمكىلەر.

öncelemek. ئالغا سۈرمەك.

öncelik, – ği. is. بىر نەرسىنىڭ باشقا نەرسىدىن ئاۋۋال بولۇشى. ② زاكالەت (پۇل).

öucesiz. is. دەسلەپكىسى بولمىغان.

öncesizlik, – ği. is. ئەزەل.

öncü. is. ئاۋانگارت، ئىلغار، نەمۇنىچى:
«Komünistler proleteryanın öncüleridir — كوممۇنىستلار پرولېتارىياتنىڭ ئاۋانگارتىدۇر.»

öucülük, – ğü. is. ئاۋانگارتلىق، ئىلغارلىق، نەمۇنىلىك.

öndelik, – ği. is. ئاۋانس، ئالدىن بېرىلگەن پۇل.

önder. is. داھى، رەھبەر:
«Marks proleteryanın yüce önderidir — ماركس پرولېتارىياتنىڭ ئۇلۇغ داھىسىدۇر.»

önderlik, – ği. is. رەھبەرلىك:
«Partinin önderliğı — پارتىيە رەھبەرلىكى.»

öndüç, – çü. is. خۇش خەۋەر يەت-

ön. görülü. is. يىراقنى كۆرۈشلۈك.

öngü. is. چىداشلىق بېرىش، پۇت دەسسەپ تۇرۇش.

ön. gün. is. هارپا، بىر كۈن ئاۋۋالقى كۈن.

ön · kol. is. بىلەك.

önleme. is. ① توسۇش، توسقۇن بولۇش. ② ئالدىنى ئېلىش.

önlemek. ① توسماق، توسقۇن بولماق. ② ئالدىنى ئالماق.

önlenmek. ① توسۇلماق. ② ئالدى ئېلىنماق.

önleyici. s. ئالدىنى ئالىدىغان:
«Önleyici eylem — ئالدىنى ئېلىش ھەرىكىتى.»

önlük, – ğü. is. ① ئالدى تارتقۇچ، پەرتۇق. ② ئوقۇغۇچىلارنىڭ دەرسخانا كىيىمى.

önlüklü. s. پەرتۇق تارتقان.

önsel. s. تەجرىبە قىلماستىن ئەقلىغىلا تايىنىدىغان.

ön. sezi. is. ئالدىن بىلىش.

ön. söz. is. كىرىش سۆز، ئالدىنقى سۆز.

ön. tasar. is. لايىھە ئورنىگىنالى، لايىھە كۆپىيىسى.

öperlemek. سۆيۈشمەك.

öpme. is. سۆيۈش.

öpmek· سۆيمەك:
«El öpmek — قول سۆيمەك.»

öptürmek. سۆيدۈرمەك.

öpü. is. سۆيۈش.

öpücük,–ğü. is. سۆيۈش ياكى سۆيدۈرۈش.

öpüş. is. سۆيۈش.

öpüşmek. سۆيۈشمەك.

ör. is. ئېھاتە تېمى، چىت، توسۇق.

örcin. is. ئارغامچا، شوتا.

ördek, – ği. is. ① ئۆردەك. ② كېسەللەرنىڭ كىچىك تەرەت قاچىسى. ③ شىپۇرلار يول ئۈستىدە سىلىقۋالغان پاسازىر. ④ دۆت، مۆڭ.

ördek. başı. s. يېشىل بىلەن لاجۇۋەرت ئارىسىدىكى رەڭ.

ördek. gagası, – nı. s. سارغۇچ قىزىل رەڭ.

ördürmek. ئۆردۈرمەك.

örek, – ği. is. قۇرۇلۇش، بىنا، ئىمارەت.

öreke. is. ① يۇڭ ۋە پاختا ئېگىرىدىغان ئورچۇق. ② توقۇت ئانىلىرى ئىشلىتىدىغان ئورۇندۇق.

örelemek. شەكىل بەرمەك، تۈزەشتۈرمەك، پەردازلىماق.

örelenmek. شەكىل ئالماق، شەكىل ئېلىپ گۈزەللەشمەك.

öremek. رەتلىمەك، تەرتىپكە سالماق.

ören. is. ① خارابە. ② ئەسكى تام.

örf. is. ar. ئۆرپ ـ ئادەت.

örfelemek. ① كۆز ئالايتماق. ② قورقۇتماق.

örfen. z. ئۆرپ ـ ئادەتكە ئاساسەن.

örfi. s. ar. ① ئۆرپ ـ ئادەتكە ئائىت. ② ھەربىي ھالەت:
«Örfi idare — ھەربىي ھالەت.»

örfiyat. is. ئەنئەنىلەرگە ئائىت نەرسىلەر.

örgen. is. → **Organ.**

örgenlik, – ği. is. ئورگانىزم.

örgensel. is. ئورگانىك.

örgü. is. ① ئۆرۈم، ئۆرۈمە. ② ئۆرۈلگەن نەرسە. ③ ئۆرۈلگەن چاچ، ئۆرۈمە چاچ. ④ نىبرۋا ۋە تومۇر يوللىرىنىڭ ئالمىشـ شىدىن كىلىپ چىققان ئەھۋال:

«Bunun örgüsü güzel — بۇنىڭ ئۆرۈمى ياخشى.

Sert bir örgü — قوپال ئۆرۈلـ گەن نەرسە.»

örgüt, – tü. is. تەشكىلات، تەشكىل، ئۇيۇم، ئۇيۇشما:

«Köylü örgütleri — دېھقانلار تەشـ كىلاتلىرى.

Genç örgütleri — ياشلار تەشـ كىلاتلىرى.»

örgütçü. is. تەشكىلاتچى، ئۇيۇمچى.

örgütçülük, – ğü. is. تەشكىلاتچىـ لىق، ئۇيۇشمىچىلىق.

örgütlemek. تەشكىللىمەك، ئۇيۇشتۇرماق.

örgütlendirmek, örgütlemek, örgütlenmek. تەشكىللەنمەك، ئۇيۇشـ تۇرۇلماق.

örme. is. ① ئۆرۈش. ② ئۆرۈم.

örmek. ① ئۆرمەك. ② يامىماق. ③ ئەشمەك. ④ قوپارماق (تامنى). ⑤ قىلماق، مەشـ غۇل بولماق:

«1. Sepet örmek — سېۋەت ئۆرمەك.

2. Çorap örmek — پايپاق توقىماق.

3. İp örmek — يىپ ئەشمەك.

4. Bu duvarı iki günde ördüler — بۇ تامنى ئىككى كۈندە قوپاردى.

5. Ne örüyorsun? — نىمە قىلىۋاتىسەن؟»

örneğin. z. مەسىلەن.

örnek. is. ① ئۆرنەك، نۇسخا. ② نەمۇنە. ③ مىسال، ئۈلگە. ④ خىل، تۈر. ⑤ نەمۇنىچى:

«1. Kumaş örnekleri — رەخت ئۆر- نەكلىرى.

2. Komünistler örnek olmalıdırlar — كوممۇنىستلار نەمۇنە بولۇشى كېرەك.

3. Örnek olarak söylersek — مىـ سال ئۈچۈن سۆزلىسەك.

4. Öğretmen her bakımdan çocuklara örnek olur — مۇئەللىم ھەر جەھەتتىن ئوقۇغۇچىلارغا ئۈلگە بولىدۇ.

5. Onun bizde bir kaç örneği var — ئۇنىڭ بىزدە بىرقانچە خىلى بار.

6. Örnek öğrenciler sınıfı — نەمۇنـ چى - ئوقۇغۇچىلار سىنىپى.»

örneklik, – ği. is. ① ئۆرنەكلىك. ② ئۈلگىلىك. ③ نەمۇنىلىك.

örnekseme. is. قىياس.

örs. is. ① تۆمۈرچىلەرنىڭ سەندىلى. ② موزدۇزلارنىڭ كۆۋىسى.

örslemek. ① بۇزۇۋەتمەك، ئۆرىۋەتمەك، يەنچىۋەتمەك. ② ئاجىزلاشتۇرماق:

«Rüzgar çiçekleri örseledi — شامال گۈللەرنى يەنچىۋېتىپتۇ.

Hastalık onu epey örselemis — ئاغرىق ئۇنى خېلىلا ئاجىزلاشتۇرۇۋېتىپتۇ.»

örslenmek. ① بۇزۇلماق. ② ئۆرۈۋې- تىلمەك، يەنچىۋېتىلمەك.

ört· bas. is. ① يېپىش. ② يوشۇ- رۇش. ③ ئېتىش:

«Kabahatı örtbas etmeli — كەمچىـ لىكىنى يوشۇرماسلىق لازىم.»

örtenek,–ği. si. يوپۇق:

«At örteneği — ئات يوپۇقى.»

örtmece. is. كىنايە.

örtmek. ① ئەتمەك، ياپماق. ② يوشۇرماق. ③ باستۇرماق:

«1· Yüzünü bir şeyla örtmek— يۈزىنى بىر نەرسە بىلەن ياپماق.

2· Tarihi gerçegi örtmek — تارىخى ئەمەلىيەتنى يوشۇرماق.

3. Birinin kabahatını örtmek iyi değil — بىرىنىڭ كەمچىلىكىنى يوشۇرۇش ياخشى ئەمەس.»

örttürmek. ① ئەتتۈرمەك، ئەتكۈزمەك. ② ياپتۇرماق. ③ باستۇرتماق. ④ يوشۇرتماق.

örtü. is. ياغلىق:

«Baş örtüsü — باش ياغلىقى.»

örtük. s. ئېتىكلىك، يېپىقلىق.

örtülmek. ئېتىلمەك، يېپىلماق.

örtülü. s. ① ياغلىقلىق. ② يېپىلغان، ئېتىلگەن.

örtünmek. يېپىنماق، يېپىلماق، ئېتىلمەك.

örtüsüz. s. ① يالاڭباشتاق. ② يېپىلمىغان.

örü. is. ① ئۆرۈش. ② ئۆرۈلۈپ كەتكەن بىنا ۋە تام. ③ ياماش.

örücü. is. ياماقچى.

örücülük, – ğü. is. ياماقچىلىق.

örülmek. ئۆرۈلمەك.

örümcek, – ği. ① ئۆمۈچۈك. ② ئۆمۈچۈك تورى.

örümceklenmek. ① تور باغلاپ كەتمەك. ② پەرۋىشسىز قالماق. ③ قىزىتما كېسەلدە كالپۇك قۇرۇماق ۋە كۆز قىزارماق.

örümcekler. is. ئۆمۈچۈك، ھەرە قاتارلىق ھايۋانلار.

örümcekli. s. تور باغلانغان.

öşür, – şrü. is. ar. ① ئۆشرە. ② ئوندىن بىرى. ③ قۇرئاننىڭ 10 ئايەتلىك قىسمى.

öt. is. ئۆت (ئىنسان ۋە ھايۋاننىڭ).

öte. is. ① نېرى، نېرىسى. ② يەنە بىر، يەنە بىرى، باشقا، باشقىسى. ③ باشقا تەرەپ، يەنە بىر تەرەپ، كېلىچەك. ④ ناھايىتى بەكمۇ:

«1· Ölümün ötesi — ئۆلۈمدىن نېرى.

2· Işin ötesini bana bırak — باشقا ئىشنى ماڭا قويغىن.

3· Öteden bir ses yükseldi — باشقا تەرەپتىن بىر ئاۋاز چىقتى.

4. Öte güzel — بەكمۇ چىرايلىق.»

öte· beri. is. پارچە - پۇرات نەرسە:

«Öte beri almaya çıktım — پارچە - پۇرات نەرسە ئالغىلى چىقتىم.»

öteki, – ni. s. z. نېرىقى، نېرىقىسى، يەنە بىرى، يەنە بىرى:

«Öteki oda ondan geniştir — نېرىقى ئۆي بۇنىڭدىن كەڭ.»

ötlegen, öteğen. is. تورغاي، بۇلبۇل تىپىدىكى قۇشقاچلار.

ötleği. is. zool. بىر خىل قۇش.

ötlek, ödlek. is. قورقاق.

ötmek. ① سايرىماق. ② ئاۋاز چىقارماق. ③ چېلىنماق. ④ جاۋىلدىماق، تولا گەپ قىلماق، ۋالاقشىماق، قۇرۇق سۆز قىلماق. ⑤ قۇسماق، قايتۇرماق:

«1· Bülbül güzel öter — بۇلبۇل چىرايلىق سايرايدۇ.

2· Bu boru ötmiyor — بۇ كانايدىن ئاۋاز چىقمايدۇ.

3· Bu zorna tiz sesle ötüyor — بۇ سۇناي ياخشى ئاۋازدا چېلىنىدۇ.
4· Bütün gün ötüp durdu — بىر كۈن ۋالاقشىدى.»

öttürmek. ① سايراتماق. ② چالماق. ③ ۋارقىراپ ئەكس سادا چىقارماق:
«Düdük öttürmek — دۈدۈك چالماق.»

ötücü. s. سايرىغۇچى:
«Ötücü kuşlar — سايرىغۇچى قۇشـ قاچلار.»

ötülmek. سايرانماق، چېلىنماق، ئاۋاز چىقىرىلماق.

ötümlü. s. جاراڭلىق تاۋۇشلار.

ötümsüz. s. جاراڭسىز تاۋۇشلار.

ötün. is. ئۆتۈنۈش.

ötürü. is. «شۇنىڭ ئۈچۈن»، «شۇ مۇ- ناسىۋەت بىلەن»، «شۇنداق قىلىپ» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ:
«Depremden ötürü şehirde adam kalmadı — يەر تەۋرەش مۇناسىۋىتى بىلەن شەھەردە ئادەم قالمىدى.»

ötüş. is. سايراش.

ötüşmek. سايراشماق.

öveç. is. ئىككى ئۈچ ياشلىق ئەركەك قوي.

övgü. is. مەدھىيە.

övmek. مەدھىيىلىمەك، كۈيلىمەك، تەق- دىرلىمەك، ماختىماق.

övülmek. مەدھىيىلەنمەك، كۈيلەنمەك، ماختانماق، تەقدىرلەنمەك.

övün. it. → **Öğün.**

övünce, övünç. is. ماختاشقا مۇ- ناسىپ.

övüngen. s. ماختانچاق.

övünmek. ① ماختانماق. ② كۆرەڭ- لىمەك:
«Insan zenginliğıyle çok fazla övün memeli — ئادەم بايلىقى بىلەن بەكمۇ كۆرەڭلەپ كەتمەسلىكى لازىم.»

övür. s. → **öğür.**

övütülmek. → **Öğütülmek.**

öykü. is. ھېكايە.

öykücü. is. ھېكايىچى.

öykünmek. دورىماق، تەقلىد قىلماق.

öyle. z. ① ئۇنداق، شۇنداق. ② ئۇنىڭ- غا ئوخشاش:
«Öyle bir şey olur mu — ئۇنداق نەرسە بولامدۇ؟
Öyle yaptılar — ئۇنىڭغا ئوخشاش قىلدى.»

öylelikle. z. شۇنداق قىلىپ، شۇنىڭ بىلەن:
«Öylelikle güçlükler ortadan kalkar — شۇنداق قىلىپ قىيىنچىلىقلار تۈگەيدۇ.»

öyle öyle. z. ① شۇنداق ـ شۇنداق. ② ئاستا ـ ئاستا:
«Öyle öyle alıştı bu duruma ئاستا ـ ئاستا كۆندى بۇ ۋەزىيەتكە.»

öylesi. is. شۇنىڭغا ئوخشاش، شۇنداق:
«Öylesi kolay kolay bulunmaz — ئۇنداق ئاسان تېپىلمايدۇ.»

öylesine. z. شۇنداق ـ شۇنچىلىك، ئۇقەدەر:
«Öylesine çalıştiki...... شۇقەدەر ئىشـ لىدىكى......»

öyük. is. ئويۇلغان يەر، قېزىلغان يەر.

öz[1]. is. ① ئۆز. ② ماھىيەت. ③ نەر- سىنىڭ ئاساسلىق قىسمى:

«Öz ağl amayinca göz yaşarmaz — ئۆزى يىغلىمىغۇچە، كۆزىدىن ياش چىقمايدۇ.
Meselenin özü anlaşılır — مەسىلىنىڭ ماھىيىتى چۈشۈنۈشلۈك.»

öz². is. دەريا.

öz³. s. ① ساپ. ② ھەقىقىي، چىندىن:
«Bir yabancı için öz Uygurca öğrenmek kolay değil — بىر چەتئەللىك ئۈچۈن ساپ ئۇيغۇرچىنى ئۆگىنىش ئاسان ئەمەس.
Ben onun öz babasiyim — مەن ئۇنىڭ ھەقىقىي (ئۆز) ئاتىسى.»

Özbek. öz. is. ئۆزبېك.

Özbekçe. is. ئۆزبېكچە.

özdek, – ği. is. ① ماددا. ② ئەپىنىيەت.

özdekçilik, – ği. is. ماتېرىيالىزم، ماددىچىلىق.

özden. is. بويۇن بېزى (بەز).

özdenlik, – ği. is. ئۆزىدىن بولغانلىق، ئۆزىدىن يارالغانلىق، ستخىيىلىك.

özdeş. s. ① ئەينى، ئوخشاش. ② ئۆزىدە ئوخشاشلىق بولغان، ئۆزداش.

özdeşlemek. ئوخشاش قىلماق.

özdeşlik, – ği. is. ① ئوخشاشلىق. ② (ماتېماتىكىدا) تەڭلىك ئالامىتى.

öz . devim. ئاۋتوماتىزم.

öz . devimli. s. ئاۋتوماتىك.

öz . dışı. s. ئەسلى بولمىغان سىرتتا قالغان.

öze. is. خاس:
«Gülmek insana öze bir haldır — كۈلمەك ئىنسانغا خاس بىر ھالدۇر.»

özek, – ğı. is. ① مەركەز. ② مېغىز. ③ يۈرەك. ④ يادرو.

özel. s. ① مەخسۇس:
«Buraya özel işlerim için geldim — بۇ يەرگە مەخسۇس ئىشلىرىم ئۈچۈن كەلدىم.»

özelge. is. كۆچمەس مۈلۈك.

özellik, – ği. is. ① خۇسۇسىيەت. ② ئالاھىدىلىك.

özellikle. z. بولۇپمۇ، ئالاھىدە:
«Onun çalışma arzusunu özellikle anlatmaliyiz — ئۇنىڭ خىزمەت ئارزۇسىنى ئالاھىدە چۈشەندۈرەيلى.»

özen. is. غەمخور، غەمخورلۇق.

özenci. is. s. ① خالىس، خالىسانە. ② ھەۋەسكار.

özendirmek. ھەۋەسلەندۈرمەك، قىزىقتۇرماق.

özengen. is. → **Özenci.**

özenilmek. قىزىقسىنماق.

özene özene. z. قىزىقىپ - قىزىقىپ، قېتىرقىنىپ:
«Hepsini güzel bir deftere özene-özene yazdım — ھەممىسىنى ياخشى بىر دەپتەرگە قېتىرقىنىپ يازدىم.»

özenli. s. ھەۋەسلىك.

özenmek. ① ھەۋەسلەنمەك، قىزىقماق. ② بېرىلمەك. ③ دورىماق، ئۆگەنمەك:
«1· Ben bu yazıya çok özendim— مەن بۇ ماقالىگە بەك قىزىقتىم.
2· Mehmet ozanlığa özeniyor — مەھەممەت شائىرلىققا بېرىلىدۇ.
3· Ahmedi özendin de bu işe başladın — ئەخمەتنى دوراپلا بۇ ئىشقا كىرىشتىڭ.»

özensiz. s. ① بېرىلىپ قىلىنمىغان (ئىش). ② بېرىلىپ قىلمىغان (بىرى).

özenti. is. دورامچىلىق، تەقلىدچىلىك.

öz . erek. s. ئۆز ھوقۇقىغا ئۆزى ئىگە، مۇختار، ئاپتونوم، ئۆزى ئەركىن:
«Sincan Uygur özerk bölgesi — شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى.»

özerklik, – ği. ① ئۆز ئەركىنلىك، ئۆز ھوقۇقىغا ئۆزى ئىگىلىك. ② مۇختارىيەت، ئاپتونومىيە. ③ ئەركىنلىك.

özet. is. خۇلاسە، يەكۈن:
«Konuşmaların özeti — سۆزلەرنىڭ خۇلاسىسى.»

özetleme. is. خۇلاسە قىلىش، يەكۈنلەش، يىغىنچاقلاش.

özetlemek. خۇلاسە قىلماق، يەكۈنلىمەك، يىغىنچاقلىماق.

özetlenmek. يەكۈنلەنمەك، خۇلاسە قىلىنماق، يىغىنچاقلانماق.

özge. s. ① باشقا. ② يات، غەيرىي.

özgeci. s. is. باشقىلار ئۈچۈن پىداكار بولغۇچى.

özgü. is. خاس، مەخسۇس:
«Uygurlara özgü görenekler korunmaktadır — ئۇيغۇرلارغا خاس ئادەتلەر ساقلىنىۋاتىدۇ.»

özgül. s. ① تۇر، خىل. ② ئايال ئىسمى.

özgüllük, – ğu. is. تۈرلۈك.

özgün. s. ئالاھىدە.

özgünlük, – ğü. is. ئالاھىدىلىك.

özgür. s. ① ئەركىن. ② ھۆر.

özgürlük, – ğü. is. ئەركىنلىك، ھۆرلۈك.

özlem. is. ئارزۇ، ئىستەك:
«Özgürlük ezilen halkın özlemidir — ئەركىنلىك، ئېزىلگەن خەلقنىڭ ئارزۇسىدۇر.»

özlemek. سېغىنماق، كۆرگۈسى كەلمەك:
«Ahmet memleketini özlüyor — ئەخمەتنىڭ ئۆز يۇرتىنى كۆرگۈسى كېلىدۇ.»

özlemli. s. سېغىنغان، كۆرگۈسى كەلگەن.

özlenilmek, özlenmek — سېغىنىش تۇيغۇسى.

özleşmek. ساپلاشماق.

özleştirmek. ئۆزلەشتۈرمەك.

özletmek. ئەسلەتمەك.

özleyin. z. ئەسلىدە، ئەزەلدە.

özleyiş. is. كۆرگۈسى كېلىش.

özlü. s. بەرىكەتلىك.

~ **buğday.** كۆپ ئۇن چىقىدىغان بۇغداي.

özlük, – ğü. is. ① ماھىيەت، نىگىز. ② كىشى، زات.

özne. is. ئىگە (تىل):
«Çocuk uyumadı — بالا ئۇخلىمىدى.»

öznel. s. سۇبيېكتىپ.

öznelci. s. سۇبيېكتىپچى.

öznelcilik, – ği. is. سۇبيېكتىپچىلىق

öznellik, – ği. is. سۇبيېكتىپلىق.

özr. is. → Özür

öz . saygı. is. شەرەپ.

özümleme, özümseme. is. ئاسسىمىلاتسىيە، ئۆزىگە ئوخشىتىۋېلىش.

özümlemek, özümsemek. ئاسسىمىلاتسىيە قىلماق.

özün. is. شېئىر.

özür, – zrü. is. ar. ① ئۆپۇ، ئۇزۇر.

öz . veren. s. پىداكار.

öz . veri. is. پىداكارلىق:

«Öz veriyle çalışmak — پىداكارلىق بىلەن ئىشلىمەك.»

öz . verili. s. پىداكار.

② قۇسۇر، يېتەرسىزلىك:

«Bu evin bir takım özürleri var — بۇ ئۆينىڭ بىرمۇنچە يېتەرسىزلىكى بار.»

özüt. is. خۇلاسە، يەكۈن.

P.p

p.P. پ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 20 - ھەرپى).

pa, pay. is. far. ① ئاياغ، پۇت. ② تېگى، تەكتى، يىلتىز، چوڭقۇرلۇق. ③ ئاساس، ئۇل. ④ قۇۋۋەت.

pabend, pay·bend. is. far. ① ئاياغ بوغقۇچى. ② توسالغۇ.

pabuç, –cu. is. ① قونچىسىز ئاياغ كىيىملىرى، پوپۇچ. ② ئۆكچىسىز ئاياغ كىيىملىرى. ③ تىكىلگەن تۈرۈكنىڭ ئاستى قىسمى.

pabuççu. is. ① مەسچىت قاتارلىق يەرلەردە ئاياغ كىيىمگە قارىغۇچى. ② ئاياغ كىيىمى تىككۈچى ياكى ساتقۇچى (موزدۇز).

pabuççuluk, –ğu. is. موزدۇزلۇق.

pabuçlu. s. پۇتىدا ئاياغ كىيىمى بولغان.

pabuçluk, –ğu. is. ئىشىك سىرتىدا ئاياغ كىيىمنى سالىدىغان يەر، پوپۇچلۇق.

pabuçsul. s. يالاڭ ئاياغ، پوپۇچسىز.

~ kaçmak. كەشىنى قولتۇقلاپ قاچماق.

paça. is. ① پۇچقاق، پەش. ② ھايۋانلارنىڭ پاقالچىقى ۋە بۇنىڭدىن قىلىنغان تاماق، ماشقاق.

~ yı kurtarmak. ئۆزىنى دەرتتىن قۇتقۇزماق.

paçacı. is. ① كاللا – پاقالچاق پىشۇرۇپ ساتقۇچى. ② كاللا – پاقالچاق پىشۇرۇپ ساتىدىغان دۇكان.

paçal. is. far. ھەر خىل ئۇنلارنىڭ ئارىلاشمىسى.

paçalı. s. پايپاقلىق:
«Paçalı tavuk — پايپاقلىق توخۇ.
Paçalı güvercin — پايپاقلىق كەپتەر.»

paçalık, –ğı. is. ① پەلتۇنىڭ پەش ۋە شالۋۇرنىڭ پۇچقاق قىسمى. ② تويىنىڭ ئەتىسى يېيىلىدىغان تاماق ۋە كېلىننىڭ شۇ كۈنى كىيىدىغان كىيىمى.

paçarız. s. چاپراس.

paçavra. is. ① ئەسكى – تۈسكى لاتىلار. ② يىرگىنچىلىك نەرسە ياكى ئادەم.

paçavracı. is. ئەسكى – تۈسكى لاتا توپلاپ ساتقۇچى.

paçoz. paçuz. is. بۇزۇق خوتۇن، پاھىشە ئايال.

padaş[1]. is. far. → **Padeş.**

padaş[2]. is. far. يارى – بۇرادەر، يولداش.

padaşt. is. → **Padeş.**

padavra. is. yun. نېپىز تاختاي (پەنەركە).

~ gibi. ئورۇقلاپ ئۇستىخانلىرى كۆرۈنۈپ قالغان.

padeş, padaşt, Padaş. مۇكاپات.

padil. is. far. den. ① بىر ئۈچى

كەڭ ۋە قىسقا ساپلىق كىۋرەك (قىيىقـ نىڭ). ② يان چاقلىق كىيمە (چاقى يېنىدا).

padıl. bot. is. ing. تار ۋە ئۇزۇن قىيىق.

padişah. is. far. پادىشاھ، سۇلتان.

padişahlık, – ğı. is. پادىشاھلىق، سۇلتانلىق، خاقانلىق.

pafta. is. far. ① چوڭ مەڭ (خال). ② چوڭ بىر خەرىتىنى تەشكىل قىلغۇچى ھەربىر پارچە. ③ تۆمۈرچىلەرنىڭ بۇرىمىسى (ئۆشكىسى).

pagan. is. s. ing. كۆپ خۇدالىقلار (كۆپ خۇداغا ئىشىنىدىغانلار).

paganizm. is. fr. كۆپ خۇداچىلىق.

pagoda. is. بۇددا ئىبادەتخانىسى.

pagodit, – ti. is. بىر خىل تاش جىنسى.

pah. is. far. ① قىيىق كېسىلگەن قىرغاق. ② ئېگىش، تۆۋەن (يەر).

paha. is. far. باھا، نەرخ.

pahacı. is. قىممەتچى، قىممەت ساتقۇچى.

pahlanmak. باھاسى ئۆسمەك.

pahalı. s. قىممەت، باھالىق.

pahalılaşmak . → **Pahalanmak.**

pahlevi . → **Pehlevi.**

pahutlar. is. پاھوتلار (ئافغانىستاندا ئىراق ئېرقىدىن بولغان يەرلىك خەلق).

pak, – ki. s. far. ① پاك، ساپ، پاكىز. ② خالىس. ③ قۇسۇرسىز، گۇناھسىز. ④ مۇبارەك.

pek . baz. is. s. far. ① ۋاپادار. ② ئەزىز. ③ پۈتۈن پۇلىنى ئۇتتۇرۇۋاتقان قىمارۋاز.

pak . balan. is. ① ۋاپادارلار. ② ئەزىزلەر. ③ پۈتۈن پۇلىنى ئۇتتۇرۇۋاتقان قىمارۋازلار.

paket, – ti. is. fr. ① قاپ (قەغەزدىن ياسالغان). ② بوپا، بولاق، خالتا، بوغجىما:

«Bir paket sigar — بىر قاپ تاماكا.»

paketlemek. ① باغلىماق، ئورىماق. ② خالتىغا سالماق، بوغجىلىماق.

paki. is. far. ① پاكلىك، ساپلىق. ② ئۇستۇرا.

pakidaktili. is. tip. قول ۋە ئاياغ بارماقلىرىنىڭ يوغىناپ كېتىشى.

pakiglosi. is. tip. تىلنىڭ ھەددىدىن تاشقىرى قېلىنلاپ كېتىشى.

pakiyoşi. is. قۇلاقنىڭ ھەددىدىن تاشقىرى قېلىنلاپ كېتىشى.

pakize. s. is. ① پاكىز، ساپ. ② خالىس، ھەقىقىي. ③ ئايال ئىسمى.

paklamak. ① پاكىزلىماق، تازىلىماق. ② ئېلىپ تۈگەتمەك، يەپ تۈگەتمەك. ③ ئاقلىماق. ④ ئۆلتۈرمەك.

paklanmak. پاكىزلانماق، تازىلانماق، پاكلانماق.

paklık, – ğı. is. ① ساپلىق، پاكلىك. ② خالىسلىق.

pakt, – tı. is. fr. شەرتنامە، ئىتتىپاقداشلىق ئەھدى، ئەھدىنامە:

«Kuzey atlantık paktı — شىمالىي ئاتلانتىك ئىتتىپاقداش تەشكىلاتى.»

pal. is. كەپتەرنىڭ بىر تۈرى.

pala. is. ① قىسقا، كەڭ قىلىچ. ② گۈرجەك قاتارلىق سايمانلارنىڭ

ياپىلاق يىزى. ③ پالاق.

pala . bıyık, — ğı. is. شاپ بۇرۇت.

pala . bıyıklı. s. is. شاپ بۇرۇتلۇق.

palaheng. is. far. ① تىزگىن، چۇلۋۇر. ② دەرۋىشلەر بوينىغا ئېسىۋالىدىغان بوغقۇچ ياكى زەنجىر.

palamar. is. yun. كېمە ئارغامچىسى، يەلكەن ئارغامچىسى.

palamarcı. is. كېمىلەرنى قىرغاققا باغلىغۇچى ۋە كېمە ئارغامچىلىرىنى يېشىپ كېمىلەرنى يولغا سېلىپ قويغۇچى.

palamut¹. is. yun. پالاموت بېلىقى.

palamut². is. yun. دۇب دەرىخى ۋە ئۇنىڭ مېۋىسى (دۇب ياڭىقى).

palan. is. far. ئۇچىلىق، مۇلۇ.

palandız. is. جۇمەك تېشى.

palan . döken. is. تاشلىق ۋە يىرىق قۇش يەر.

palan.duz. is. far. ئېگەر - توقۇم ياسىغۇچى، سەرراچ.

palanı. is. ئېگەر - توقۇم ياسىغۇچى.

palanka. is. mac. ئەتىراپىغا خەندەك چېپىلغان قەلئە.

palanpur. is. ing. ھىندىستاندا توقۇلغان كۆك بوياقلىق رەخت.

palas¹. is. fr. ① زامانىۋى زور بىنا. ② زامانىۋى مېھمانخانا ۋە قەۋەتلىك بىنالار. ③ ئاسان، ئوڭاي:

«Yarınki derslerin hepsi palas — ئەتىكى دەرسلەرنىڭ ھەممىسى ئوڭاي.»

palâs². is. far. ① كونا پالاز. ② يوڭى چۈشۈپ كەتكەن گىلەم.

palaska. is. mac. ئەسكەرلەر ئوق خالتىسى ۋە خەنجەرلىرىنى ئېسىۋالىدىغان كەمەر.

palas, pandıras. z.: ئالدىراش - تېنەش:

«Bizi palas pandıras yola çıkardılar — بىزنى ئالدىراش - تېنەش يولغا سالدى.»

palaspare, pelaspare. is. far. كونىرىغان يۇڭ رەخت پۇرۇچلىرى.

palasturpa. is. it. ① توپ - زەمبىرەكلەرنىڭ ئىچىنى تازىلايدىغان سۇمبا. ② ئاغزىدىن ئوق تولدۇرۇلىدىغان قوراللارنىڭ ئوقنى چىڭدايدىغان سۇمبا.

palata. is. lat. rus. - XVII-XV ① ئەسىرلەردە روسىيىدە ئىككى ۋە ئۈچ قەۋەتلىك مېھمانخانا. ② چوڭ بىنا.

palatoplefi. is. fr. تاماق پالەچلىكى.

palavra. is. isp. ① پۇچ، لاپ. ② يالغان، ئويدۇرما، ئاساسسىز (سۆز).

~ atmak (savurmak, sıkmak). يالغان سۆزلىمەك، كۆپتۈرمەك.

palavracı. s. پوچى، يالغانچى:

«O, bir palavracıdır, inanmayin— ئۇ، بىر يالغانچى (پوچى) ئىشەنمىگىن.»

palavracılık, — ğı. is. پوچىلىق، يالغانچىلىق.

palay. is. far. ① زاپاس ئات (ئېھتىيات ئۈچۈن ئېلىۋېلىنغان ئات). ② سۆزگە ئۈچ (سۆيۈملۈك نەرسىلەرنى سۆزلىگەندە).

palaz. is. غاز، ئۆردەك ۋە كەپتەرنىڭ چۈجىلىكتىن كېيىنكى ۋاقتى.

palazlamak. ① چوڭايماق، ئۆسمەك (ئۆردەك، غاز ۋە كەپتەر چۈجىلىرى ھەققىدە). ② (باللار ھەققىدە) چوڭايماق. سەمرىمەك. ③ باي بولۇپ قالماق.

④ قارشى چىقماق.

palazlanmak. → **Palazlamak.**

paldım, paldüm, paldum. is. far. قوشقۇن.

paldımlaşmak. قولىدىن كەلمەيدىغان ئىشقا ئارىلاشماق.

paldır küldür. z. غالدۇر - غۇلدۇر، گۇلدۇر - غاراس:
«Paldır küldür yuvarlandı — گۈلدۈر - غاراس دومىلاپ چۈشتى.»

paleng. is. far. چۇۋۇرۇق.

palenk. is. far. قاراش تۆشۈكى (پەنجىرە ۋە ئىشىكنىڭ).

paleoarkeoloji. is. تارىختىن ئاۋۋالقى دەۋرلەر ئارخېئولوگىيىسى.

paleontoloji. is. fr. گېئولوگىيىلىك دەۋرلەردە يەر يۈزىدە ياشىغان ۋە پۈتۈن جانلىقلارنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

palet, – ti. is. it. رەسساملارنىڭ بوياقنى ئارىلاشتۇرىدىغان ۋە ئېزىدىغان تاختىسى.

paletizasyon. is. fr. كېمە ۋە پاراخوتلارغا قاچىلاش ۋە چۈشۈرۈش ئىشلىرىغا ئاسانلىق تۇغدۇرۇش ئۈچۈن يۈكلەرنىڭ كېمە ۋە پاراخوت تاختىلىرىغا يىغىلىشى ۋە باغلىنىشى.

palifrazi. is. كېكەچلىك (سۆزدىكى).

palilali. is. fr. ئەينى سۆز ۋە جۈملىنىڭ ئورۇنسىز تەكرارلىنىشى.

palimfrazi. is. fr. يالغۇز سۆز ۋە جۈملىلا ئەمەس، ھەتتا قاپىيە، مىسرانىڭ تەكرارلىنىشى.

palliler. is. پاللىلار (جەنۇبىي ھىندىستاندا ياشايدىغان خەلق).

pallium. is. lat. ① رىملىقلارنىڭ جۇمھۇرىيەت قۇرۇلغاندىن كېيىن قوبۇل قىلغان بىر خىل ئاياللار پەلتوسى. ② يۇقىرى دەرىجىلىك پاپا ۋە پوپلار ئۈستىگە ئارتىۋالىدىغان يۇڭدىن توقۇلغان ئاق رەخت.

palmiye. is. fr. پالما دەرىخى.

palpör, – rü. is. fr. قېپىنلىقنى ئۆلچەش ئەسۋابى.

palto. is. fr. پەلتو.

palûde, pelide. is. s. far. ①تىنغان، سۈزۈلگەن. ② بىر خىل شىرنە.

palüze. is. far. كىراخمال پاراشوكى ۋە شېكەر بىلەن ياسالغان بىر خىل تاتلىق يېمەك.

palyaço. is. it. تىياتىر، سىرىك ئويۇنلىرىدا ئىككى نومۇر ئارىسىدا تاماشىبىنلارغا قىزىقچىلىق قىلىپ بەرگۈچى ئادەم.

palyaçoluk, – ğu. is. قىزىقچىلىق.

palyatif. s. fr. ئاغرىقنى پەسەيتىدىغان (دورا).

palyoş. is. it. قىسقا ۋە ئىككى بىسلىق تۈز قىلىچ.

pami. ünl. قېنى، چاپسان، يۈرە، كېتەيلى دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.

pampa. is. جەنۇبىي ئامېرىكا سەھرالىرىغا بېرىلگەن نام.

pampangalar. is. پىلىپىننىڭ مەركىزىدە ياشايدىغان مالايشىيا خەلقى.

pamuk, – ğu. is. كېۋەز، پاختا:
«Turfanın pamuğu ünlüdür — تۇرپاننىڭ پاختىسى مەشھۇر.»

pamuk . balığı. is. ئىت بېلىقى جىنسىدىن ئۈستى كۆك، ئاستى ئاق بىر خىل بېلىق.

pamukçuk, – ğu. is. بوۋاق باللاردا بولىدىغان ئاقسىل كېسىلى.

pamuklanmak. پاختىلاشماق.

pamuklu. s. ① پاختىدىن قىلىنغان. ② پاختىلىق:
«Pamuklu kumaş — پاختا رەخت
Pamuklu elbise — پاختىلىق كىيىم.»

Panama. is. ① سايۋەنلىكى كەڭ چىغ قالپاق، پاناما. ② مەخسۇس توقۇلغان بىرخىل رەخت.

Panamalı. s. is. ① پاناما كىيگەن (ئادەم). ② پانامالىق.

panayır. is. yun. ① يەرمەنكە:
«Sincanğda her yıl vadeli panayır kurulur — شىنجاڭدا ھەر يىلى مۇددەتلىك يەرمەنكە ئۆتكۈزۈلىدۇ.»

pancar. is. erm. قىزىلچا.

~ şekeri. قىزىلچا شېكىرى.

pancur. is. → **Panjur.**

panda. is. zool. مۈشۈكئېيىق.

pandantif. is. fr. مېدالىئون (بويۇنغا ئاسىدىغان).

pandemi. is. fr. خولېرا، ۋابا ... قاتارلىق يۇقۇملۇق كېسەللەر.

pandikülasyon. is. ئەسنەش ۋە كېرىلىش ھەرىكىتى.

pandispanya. is. it. ئۇنغا تۇخۇم، شېكەر ۋە باشقا نەرسىلەر قوشۇپ ياسالغان يۇمشاق نان.

pendit. is. ھىندىستاندا براخمان ئالىملىرىغا، بولۇپمۇ سانسكرىت ئەدەبىياتچىلىرىغا بېرىلىدىغان ئۇنۋان،

pandomima. is. yun. ئىما - ئىشارەت، ھەرىكەت بىلەن ئوينىلىدىغان سەھنە ئويۇنى.

pandura. is. müz. قەدىمىي يۇنانلىقلارنىڭ ئۈچ تارلىق بىرخىل چالغۇ ئەسۋابى.

pandy. kalman. öz. is. 1868 - يىلىدىن 1944 - يىلغىچە ياشىغان بىر ۋېنگىر دوختۇرى.

panestezi. is. tıp. ھوشىنى (خۇدىنى) پۈتۈنلەي يوقىتىش.

panfobi. is. yun. قورقۇش ۋە روھىي جىددىيلىك.

pangodoz. is. قىلىقسىز، ھاراقكەش (قېرى).

pangulu. is. (گاۋا تىلىدىن) جەنۇبىي ھىندىستان تاقىم ئاراللىرىدا ياشايدىغان خەلقلەرنىڭ دىنىي ۋە مەمۇرىي باشلىقلىرىغا بېرىلگەن نام.

panhidroz. is. tıp. پۈتۈن بەدەننىڭ تەرلىشى.

panik, – ği. is. fr. ئۈركۈش، قورقۇش، چۆچۈش. ۋەھىمە.
«Düşman panik içinde kaldı — دۈشمەن قورقۇش ئىچىدە قالدى.»

~kırmak. قاچماق، ئايرىلماق.

panislamizm. is. fr. پان ئىسلامىزم.

panikül, – lü. is. fr. ئۇششاق رەخت پۇرۇچلىرى.

panjur, pancur. is. دېرىزە قانىتى.

pankardit, – ti. is. fr. يۈرەك كېسەللىكى.

pankart, – tı. is. fr. ئېلان، پاكات، لەۋھە، لوزۇنكا.

pankras. is. yun. fr. sp. پانكراس (چېلىشىش بىلەن مۇشتلىشىشنى بىرلەشتۈرگەن تەنھەرىكەت ئويۇنى).

pankreas. is. fr. ئاشقازان ئاستى بېزى، ئاشقازان ئاستى بېزىنىڭ پۈتۈنلەي ياكى قىسمەن ئېلىپ تاشلىنىشى.

pankrastit, – ti. is. fr. ئاشقازان بېزى ياللۇغى.

pankrastotomi. is. fr. ئاشقازان بېزى ئوپېراتسىيىسى.

pano. is. fr. ئېلان تاختىسى.

panolâr· öz. is. پانولار — جەنۇبىي ئامېرىكىدىكى قىزىل تەنلىكلەر.

panotik. is. s. fr. mim. بىر قاراشتا ھەممە يېرىنى كۆرگىلى بولىدىغان بىنا.

panorama. is. fr. ① ئېگىز يەردىن كۆرۈلگەن كەڭ مەنزىرە. ② ئومۇمىي كۆرۈنۈش.

panoramik. s. fa. گۈزەل مەنزىرىلىك.

pânotit. is. قۇلاق ئىششىقى (ئىچ تەرەپ).

pansiyon. is. fr. ① ۋاقىتلىق ئىجارىگە ئېلىنغان ئۆي. ② يېتىپ-قوپۇپ ئوقۇيدىغان مەكتەپ (تامىقىمۇ بولىدىغان).

pansiyoncu. is. fr. ۋاقىتلىق ئۆي ئىجارىگە بەرگۈچى.

pansiyoner. is. fr. ۋاقىتلىق ئۆي ئىجارىگە ئېلىپ ئىشلەتكۈچى.

panspermi, panspermizm· is.fr. تۆرەلمىشۇناسلىق.

pansuman, pansiman. is. يارىغا قاراش.

~yapmak. يارىنى تازىلاپ باشقىدىن تاڭماق.

pansumancı. is. يارا تاڭغۇچى.

pantalji. is .tıp. پۈتۈن بەدەننىڭ ئاغرىشى.

pantalon. → **Pântolon.**

panteist. s. fr. پانتېئىست، پانتېئىزم تەرەپدارى.

panteizm. is. fr. fels. پانتېئىزم (خۇدا بىلەن تەبىئەتنى بىر دەپ ھېسابلايدىغان دىنىي پەلسەپىۋى تەلىمات).

panteon. is. yun. پانتېئون (① قەدىمكى يۇنانلىقلار بىلەن رۇمالىقلاردا كۆپ خۇدالارغا بېغىشلانغان ئىبادەتخانا. ② بىرەر دىن خۇدالىرىنىڭ ھەممىسى).

panter. is. fr. قاپلان.

pantogràf. is. fr. yun. پانتوگراف (بىر شەكىلنى چوڭايتىپ ياكى كىچىكلىتىپ كۆپىيىگە ئالىدىغان ئەسۋاب).

pantol. is. → **Pantolon.**

pantolon. is. it. شىم، شالۋۇر، بۇرۇلكا.

pantoloncu. is. s. ① بۇرۇلكا تىككۈچى. ② شىم سېتىش دۇكىنى.

pantuflâ, pânduflâ. is. yun. ① كىگىز تەرلىك (كىگىزدىن تىكىلگەن ۋە سىپىپ ئالىدىغان ئاياغ). ② ئوغرىلىۋېلىش.

pantuflacı. is. ① كىگىزدىن تەرلىك تىكىپ ساتقۇچى. ② ئوغرى.

pantum. is. fr. ed. پانتوم (رومانتىكلار تەرىپىدىن مالايشىيا نەزمىلىرىدىن ئېلىنغان بىر تۈرلۈك قوشاق).

panturanizm. is. fr. پانتورانىزم، تورانچىلىق.

panturkizm. is. پانتۈركىزم.

panya. is. it. den. قېيىق باغلايدىغان ئارغامچا.

pan . zde, panzdeh. s. far. ئونبەش.

panzdehüm. s. ئونبەشىنچى.

pan . zehir. is. far. زەھەرنى ئالغۇچى، زەھەرنى تازىلىغۇچى.

papa. is. it پاپا (كاتولىك چېركاۋىنىڭ چوڭ روھانىسى).

papağan. is. it. zool. شاتۇتى، تۇتى (قۇش).

papağalar. is. zool. شاتۇت جىنسىدىكى قۇشلار.

papak. is. تەلپەك (قوزا تېرىسىدىن تىكىلگەن).

papalık, – ğı. is. ① پاپا تۇرغان يەر. ② پاپىنىڭ بىر ئورۇندا قالغان ۋاقتى. ③ پاپا رەھبەرلىكىدىكى سىياسىي دىنىي جەمئىيەت.

papara[1]. is yun. ① نان، سۈت ۋە شورپا بىلەن قىلىنغان تاماق. ② ئازار.

~yemek. كۆپ ئازار يېمەك.

papara[2]. is. tiy. سۇناي.

papas is. → **Papaz.**

papatya. is. bot. ماي چېچەك.

papaz. is. yun. ① پوپ. ② قارت قەغىزىنىڭ كارولى.

papaz . balığı. is. ئاق دېڭىزدا بولىدىغان بىر خىل كىچىك بېلىق.

papazi. yun. dek. نېپىز بىر خىل يىپەك رەخت.

papazlık, – ğı. is. پوپلۇق.

papel. is. lat. ① بىر لىرا قەغەز پۇلى. ② قەغەز پۇل.

papelci. is. ھىيلىگەر.

papelcilik, – ği. is. ھىيلىگەرلىك.

paprika. is. bot. → **Biber.**

papura. is. ئىككى كالا قوشۇلغان ساپان.

papuş. is. far. پوپۇش (ئاياغ كىيىمى).

papül,–lü. is. تېرىدە پەيدا بولىدىغان قاپارتما.

papye . büvar. is. fr. سىياھ قۇرۇتۇش قەغىزى.

papye · kuşe. is. fr. رەسىم قەغىزى (قېلىن ئاق قەغەز).

para[1]. is. .far ① پۇل، ئاقچا. ② خۇرۇشنىڭ قىرىقتىن بىرى.

para[2]. is. fr. قويۇق كاۋچۇك سۈتتىن ئىشلەنگەن ماددا.

parabellum. is. ئاپتوماتىك تاپانچا.

paradantoz. is. چىش ئەتراپىدىكى توقۇلمىلارنىڭ پارچىلىنىشى.

paradentit, – ti. is. چىشنى ئوراپ تۇرغان توقۇلمىلارنىڭ ياللۇغى.

paradi. is. fr. كىنو، بولۇپمۇ تىياتىر زالىدا ئۈستىكى قەۋەتتىكى ئورۇن.

paradoks. is. fr. ئومۇمىي چۈشەنچىگە خىلاپ كۆز قاراش.

parador. is. ing. fr. ئىسپانىيىنىڭ زامانىۋى چوڭ مېھمانخانىسى.

paraf. is. fr. قىسقا ئىمزا.

parafa. s. fr. ئىمزا قويۇلغان، ئىمزا بىلەن ئىشارەتلەنگەن.

parafemi. is. سۆزدىكى بۇزۇقلۇق.

parafin. is. fr. پارافىن (نېفىتتىن ئېلىنىدىغان مومغا ئوخشاش ئېرىيدىغان ئاق ماددا).

parafinli. s. تەركىبىدە پارافىن بولغان.

parafobi. is. tip. يېنىك قورقۇش.

para . göz. s. پۇل مەستانىسى، پۇلپەرەس:
«Paragöz bir adam — پۇلپەرەس ئادەم.»

paragözi. is. تېتىش (تەمىنى) تۇيغۇسىنىڭ بۇزۇقلۇقى.

paragraf. is. fr. پاراگراف، ئابزاس.

parakete, paraketa. is. it. ① كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ سۈرئىتىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب. ② بىر مۇنچىلىغان قارماقتىن تەشكىل تاپقان قارماق.

paraketeci. is. قارماق بىلەن بېلىق تۇتقۇچى.

paraklimaks. is. fr. bot. باشقا پەردىن كۆچۈرۈپ تىكىلگەن ئۆسۈملۈكلەر يىغىندىسى.

parakromatizm. is. fr. رەڭ قارىغۇسى (رەڭلەرنى پەرق ئېتەلمەسلىك كېسىلى).

paralamak. ① پارچىلىماق. ② يىرتماق:
«Arslan geyiği paraladı. — شىر بۇغىنى پارچىلىدى.
Perdeleri paralamak — پەردىلەرنى يىرتماق.»

paralanmak[1]. پۇل تاپماق، باي بولۇپ قالماق.

paralanmak[2]. ① يىرتىلىپ، چېقىلىپ، (كېسىلىپ) پارچىلانماق. ② قېيىن شارائىتتا ئەمەلگە ئاشمايدىغان ئىش بىلەن مەشغۇل بولماق. ③ كۆچەنمەك، غەيرەت كۆرسەتمەك.

paralatmak. پارچىلاتماق.

paralel. s. fr. mat. ① پاراللېل، تەڭ يانداشما سىزىقلار. ② خەرىتىدە ئېكۋاتورغا ياندىشىپ كەلگەن چەمبەر شەكلىدىكى سىزىقلار. ③ ئوخشاش، تەڭ.

paralı. s. ① باي. ② پۇللۇق، مائاشلىق:
«Paralı asker — مائاشلىق ئەسكەر.»

paralitik. s. fr. پالەچ، ھالسىز، ئىقتىدارسىز.

paraljezi. is. tip. ئۇيۇشۇش.

paralojizm. is. fr. خاتا مۇھاكىمە.

parameni. is. ئادەت (ھەيز) بۇزۇقلۇقى.

param parça. s. پارچە-پارچە.

parana.öz. is. coğr. پارانا (جەنۇبىي ئامېرىكىدا 3300 كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى بىر ئۆستەڭ.)

paranoya. is yun. بولمايدىغان نەرسىلەردىن مەنە چىقىرىش.

parantez. is. fr. پارانتەز — تىنىش بەلگىلىرىدىن تىرناق ( ).

parapet, – ti. is. ① پاراخوتلار ئۈستىدىكى شادا. ② بىنالاردا دېرىزە ئالدىدىكى شادا، ۋادەك.

parapleji. is. بەل تۆۋىنىنىڭ پالەچ بولۇشى.

parapsikoz. is. نېرۋا بۇزۇقلۇقى.

parasız. s. ① پۇلى يوق. ② كەمبەغەل، يوقسۇل. ③ ھەقسىز، پۇلسىز:
«Parasiz tiyatro — پۇلسىز تىياتىر.»

parasızlık, – ğı. is. پۇلسىزلىق، پۇلى بولماسلىق.

paraspazm. is. ئىككى ئاياغنىڭ يىغىناپ كېتىشى ياكى قىسقىراپ كېتىشى.

paraşol, paraçol. is. it. تۆت تەرىپى ئوچۇق، ئۈستى يېپىق بىر ئاتلىق ھارۋا.

paraşüt, – tü. is. fr. ① پاراشوت. ② قول سائەتلىرىدە سىلكىنىشتىن ساقلايدىغان پولات پارچە.

paraşütçü. is. ask. ① پاراشوتتىن سەكرىگۈچى. ② پاراشوتچى ئەسكەر.

paraşütçülük, – ğü. is. پاراشوتچىلىق.

paraşütlü. s. پاراشوتلۇق.

paratoner. is. fr. ① چاقماق

قايتۇرغۇچى. ② ئاۋاز ئالىدىغان ۋە بېرىدىغان جاھازلاردا بىخەتەرلىك تېلېگرام سىمى ئارىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئۈسكۈنە.

paratrofi. is. tıp. ئوزۇقلىنىشنىڭ بۇزۇلۇشى.

paravan. is. fr. ask. كېمە ۋە پاراخوتنى مىنالاردىن قوغدايدىغان قورال.

paravana. is. fr. ① شىرما (قاتلىنىپ ئېچىلىدىغان بىرقانچە پارچىدىن تەركىب تاپقان پەردە). ② يوشۇرۇپ قالغۇچى، قوغداپ قالغۇچى ئادەم ياكى نەرسە.

~yapmak. باشقىسىنىڭ ئېتىدىن، ھوقۇقىدىن ۋە كۈچىدىن يوشۇرۇنچە پايدىلانماق.

parazit, – ti. is. s. fr. ① پارازىت، تەييار تاپ. ② رادىئوغا قارشى ئاۋاز.

parazitisti, – ti. is. fr. پارازىتلارنى ئۆلتۈرۈشكە يارايدىغان ماددا.

parazitlik, – ği. is. zool پارازىتلىق.

parazitoğobi. is. fr پارازىتلاردىن قورقۇش كېسەللىكى.

parazitoloji. is. fr. پارازىتولوگىيە (پارازىت ئۆسۈملۈك ياكى جانىۋارلارنى تەتقىق قىلىدىغان پەن).

parça. is. osm. ① پارچە. ② دانە. ③ بۆلۈم. ④ مۇزىكا ئەسىرى. ⑤ چىرايلىق خوتۇن:

«1. Kırılan bardağın parçalarını sakliyorum — سۇنغان ئىستاكاننىڭ پارچىلىرىنى ساقلاۋاتىمەن.

2. On parçadan oluşan bir oda takımı — ئون بۆلۈمدىن ئىبارەت ئۆي جاھازلىرى.

3. Bu parçayı çok beğendim — بۇ مۇزىكا ئەسىرىنى بەكمۇ ياراتتىم.»

parçacı. is ① پارچە گەزمال ساتقۇچى. ② ماشىنا ئۈسكۈنىلىرىنى ساتقۇچى.

parçacık, – ğı. is. كىچىك پارچە.

parçak purçuk. s. پارچە - پارچە.

parçalamak. ① پارچىلىماق. ② بۆلمەك، ئايرىماق. ③ سۆزنى يېلىتىزغا ۋە قوشۇمچىلەرگە ئايرىماق.

parçalanmak. ① پارچىلانماق. ② خۇشال ۋە مەمنۇن قىلىش ئۈچۈن تىرىشماق.

parçalatmak. پارچىلاتماق.

parçalı. s. ① پارچە - پارچە، پارچىلارغا ئايرىلغان. ② كىنايىلىك:

«Parçalı söz — كىنايىلىك سۆز.»

parça parça. s. is. ① پارچە - پارچە. ② بۆلۈم - بۆلۈم.

pardesü, purdüsü. is. fr. يېنىك پەلتو، پىلاش.

pardon. ünl. fr. «ئەپۇ قىل» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

pare. is. osm. ① پارچە، قىسىم. ② دانە. ③ پۇل.

pareduz, parduz. is. s. far. ① ياماقچى. ② ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەر ئېلىپ ساتقۇچى.

pareduzi. is. ① ياماقچىلىق. ② ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەر ئېلىپ سېتىش كەسپى.

pareno. is. far. ① ئىش ھەققى. ② ئۇستىلارغا قىسىپ قويۇلىدىغان پۇل.

pare pare. z. s. پارچە - پارچە.

parfüm. is. fr. خۇش پۇراق.

parfümeri, parfümöri. is. fr. ① خۇش پۇراق نەرسىلەرنىڭ ئىشلىنىپ

سېتىلىشى. ② ئەترە قاتارلىقلارنى ساتىدىغان دۇكان.

parfümerici. is. خۇش پۇراقلىق نەرسىلەر ساتقۇچى.

pargi. is. far. ① يۇندا قۇدۇقى، ② ئەۋرەز.

parıldama. is. پارىلداش، پارقىراق.

parıldamak. ① پارىلدىماق. ② يورىماق.

parıldatmak. ① پارىلداتماق. ② يورۇتماق.

parıl parıl. z. پار - پۇر.

parılti. is. يورۇقلۇق، پارلاقلىق.

parıltılı. s. يورۇق.

Paris. öz. is. پارىژ (فرانسىيىنىڭ مەركىزى).

park,–kı. is. ing. ① ئومۇمىي باغچا. ② ھەربىي ئىسكىلات ۋە گاراژ.

parka. is. ask. ھەربىيلەرنىڭ مانېۋر كىيىمى.

parke. is. fr. ① ئۆيلەرنىڭ ئاستىغا ياتقۇزۇلغان تاختايلار. ② تۆپتۈز تاش يول. ③ بازارنىڭ قىزىق يېرى. ④ سودىگەرلەر يىغىنى:

«Otel koridorunun parkeleri — مېھمانخانا كارىدورىنىڭ ئاستىغا ياتقۇزۇلغان تاختايلار.

Sokağa çıktık, güneş ıslak parkelerde parliyordu — كوچىغا چىقساق قۇياش تاشيولدا پارىلداپتتى.»

parkinson. öz. is. پاركىنسون (1755 - يىلىدىن 1824 - يىلغىچە ياشىغان ئىنگلىز دوختۇرى).

parkur. is. fr. يۈگۈرۈش (ئات، ۋېلىسىپىت قاتارلىق) مۇسابىقە يولى.

parlak,–ğı. is. ① پارلاق، پارقىراق. ② ئايدىڭ، يورۇق، ئوچۇق. ③ نۇرلۇق:

«1. Parlak bir maden — پارىلداق بىر مەدەن.

2. Parlak bir hava — ئوچۇق ھاۋا.

3. Parlak bir başarı — پارلاق بىر غەلىبە.»

parlaklık,–ğı. is. ئايدىڭلىق، يورۇقلۇق.

parlamak. ① پارىلدىماق، پارقىرىماق. ② تۇتاشماق، يانماق. ③ ئىناۋىتى كۆتۈرۈلمەك، ئورنى ئۆسمەك. ④ ئاچچىقلانماق، خاپا بولماق. ⑤ چىرايلىقلاشماق:

«1. Ayna ğibi parlamak — ئەينەكتەك پارقىرىماق.

2. Lamba parladı — چىراغ ياندى.

3. Ahmet kısa bir zamanda parladı — ئەخمەت قىسقا بىر ۋاقىتتىلا ئۆسۈپ كەتتى.

4. Sinirlidir, çabucak parlar — جىلىخور تېزلا ئاچچىقلىنىدۇ.»

parlamentarizm. is. fr. پارلامېنتلىق تۈزۈمى.

parlamenter. is. fr. پارلامېنت ئەزاسى.

parlamento. is. it. huk. پارلامېنت:

«Âmerika parlamentosu – ئامېرىكا پارلامېنتى.»

parlatmak. ① پارىلداتماق. ② ئىچمەك،

«Bir iki kadeh parlatmazsa olmaz — بىر - ئىككى رۇمكا ئىچمىسەك بولمايدۇ.»

parmağımsı. s. بارماقچىلىك، بارماقتەك.

parmak,–ğı. is. ① بارماق، باش بارماق، ئىشارەت بارماق، ئوتتۇرا

بارماق، ئۈزۈك بارماق، سىنچىلاق قول. ② كۆكرۈسۈن. ③ ئىلىك. ④ مۇداخىلە، ئارىلاشما، ئارىلىشىش. ⑤ شادا ۋە ۋادەكلەردە ھەربىر تۈمۈر ياكى ياغاچ:
«Bardakta üç parmak su var — ئىستاكاندا ئۈچ ئىلىك سۇ بار.
Bu işte onun da Parmağı var — «بۇ ئىشقا ئۇمۇ ئارىلاشقان.

parmakçı. is. s. ① شادا (ۋادەك) ياسىغۇچى. ② كۈشكۈرتكۈچى، قۇتراتقۇچى.

parmaklamak. ① بارماق بىلەن يېمەك. ② كۈشكۈرتمەك، قۇتراتماق:
«Balı parmakladı — ھەسەلنى بارماق بىلەن يېدى.»

parmaklararası. s. بارماقلار ئوتتۇرىسى.

parmaklık, – ğı. is. ياغاچ ۋە تۆمۈردىن ياسالغان شادا (ۋادەك):
«Merdiven parmaklığı — پەلەمپەينىڭ ۋادىكى.»

parmaklıklı. s. شادىلىق، سالاسۇنلۇق.

parmaksız. s. is. بارماقسىز (بارماقسىز تۇغۇلغان).

parmaksızlık, – ğı. is بارماقسىز تۇغۇلۇش (قول ياكى پۇتنىڭ).

parmıcan. is. it. ئىتالىيە سىزمىسى.

parola. is. it ئىم، پارول (يوشۇرۇن شەرتلىك سۆز ياكى ئىبارە).

paroreksi. is. tıp. ئىشتىھانىڭ بىردىن ئارتىشى.

parotid. is. fr. anat. قۇلاق ئاستى تۈكۈرۈك بېزى.

parotis. is → **parotid.**

parpa. is. قالقان بېلىقنىڭ بالىسى.

par par. پار - پۇر، پار - پار:
«par par parlıyor. — پار - پۇر پارىلدايدۇ.»

pars. is. zool. قاپلان.

parsa[1]. is. ① ئۆرۈمە پۇل. ② قەلەندەرچىلىك.

parsa[2]. s. far. تەقۋادار ئىبادەت قىلغۇچى، ئابىت.

parsai, parsayi. is ① سوپىلىق. ② ئەخلاقلىق.

parsal. s. ئەسكى - تۈسكى.

parsel. is. fr. مەلۇم بىر مەقسەت ئۈچۈن ئايرىلغان تېرىلغۇ يەر.

parsellemek. پارچىلارغا ئايرىماق.

parselli. s. پارچىلارغا ئايرىلغان.

parseng. is. far. is. تارازا (گىر) تېشى.

parsi. s. far. ① ئىرانغا ئائىت، ئىران بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② پارسچە.

parşömen. is. fr. خەت يېزىش ۋە رەسىم سىزىش ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان ھايۋان تېرىسى.

partal, parsal. s. كونىراپ كەتكەن، جۇلىقى چىقىپ كەتكەن.

parter. is. fr. ① گۈل باغچىسى. ② كىنوخانا ۋە تىياتىر زالىنىڭ تۆۋەن قەۋىتى.

parthça. öz. is .dilb. پارتىيچە (ئوتتۇرا ئىران دەۋرىدە ئىراننىڭ غەربىي - شىمال قىسمىدا قوللىنىلغان تىل).

parthler. öz. is. پارتىيلار (ئىرانلىقلار بىلەن ئۇرۇق - تۇغقان خەلق).

parti[1]. is. fr. ① بۆلۈم، قىسىم، تۈركۈم. ② ئويۇن پارچىسى. ③ بىر پۈتۈن مۇزىكا ئەسىرىنىڭ ھەر پارچىسى. ④ ئەرزان ئېلىنغان ۋە ئېلىنىدىغان نەرسە.

parti². is. fr. پارتىيە:
«Komünist parti — كوممۇنىستلار پارتىيىسى.»

partici. is. ① پارتىيە ئەزاسى. ② پارتىزان.

particlik, – ği. is. پارتىزانلىق.

partili. is. پارتىيىلىك.

partisip. is. fr. ئىسىمداش، سۈپەتداش.

partizan. s. is. پارتىزان.

partizanlık, – ğı. is. پارتىزانلىق.

partöner, partener. is. fr. ① دۇبلۇر (بىر رولنى ئېلىشتا ئارتىسقا ياردەمچىلىك قىلغۇچى). ② قىماردىكى شېرىك. ③ تانسىدا جورا.

parya. is. fr. ① ھىندىستاندا «قاست» دەپ تونۇلمىغانلارغا بېرىلگەن نام. ② باشقىلار تەرىپىدىن خورلانغۇچى.

pas¹. is. ing. sp. پاس (توپ ۋە قارت ئويۇنلىرىدا قوللىنىلىدۇ).

pas². is. esk. ① دات. ② گەز:
«1. Demir paslaştı — تۆمۈرنى دات باستى.
2. Hastanın dilindeki pas — كېسەلنىڭ تىلىدىكى گەز.»
~ **çıkarmak**. — داتنى چىقارماق.

pas³. is. far. ① كۆزىتىش، مۇھاپىزەت قىلىش. ② كېچە - كۈندۈزنىڭ سەككىزدىن بىرى، ئۈچ سائەتلىك مەزگىل.

pasa. is. ① نەرسىلەر قىلىدىن قولغا توشۇلغاندا قوللىنىلىدىغان ئىبارە. ② ئۈزۈن نېپىز تاختا.

pasaj. is. fr. ① يالغۇز پىيادىلەر ماڭالايدىغان، ئىككى تەرىپى دۇكانلىق تار يول. ② ئىستاتا، نەقىل.

pasak. is. ① كىر. ② كىر كىيىم.

pasakaglia. is. it. ئۈزۈلدۈرمەي داۋاملىشىدىغان مۇزىكا پارچىسى.

pasaklı. s. ① پاسكىنا، كىر. ② رەتسىز، قىياپىتى ساڭگۇل - سۇڭگۇل.

pasalamak. → **Vermek**.

pasaparola. is. it. ask. ① قوماندا، بۇيرۇق (بىر ھەربىي قىسىمغا بېرىلگەن ۋە ئېغىزدىن ئېغىزغا يۆتكىلىپ ئەسكەرلەرگە يەتكۈزۈلگەن بۇيرۇق). ② پارولنىڭ بىردىن بىرىگە ئۆتۈشى.

~**etmek**. ① سۆزنى ھەر تەرەپكە تارقاتماق. ② بۇيرۇقنى تېلېفون بىلەن مۇناسىۋەتلىك تەرەپلەرگە يەتكۈزمەك.

pasaport, – tu. is. fr. ① پاسپورت. ② ئۇرۇشتا پاراخوتلارغا بېرىلگەن يۈرۈش بەلگىسى:
«Pasaportunu eline vermek — قوغلىماق، ھەيدىمەك.»

pasatizm. is. ed. پاساتىزم (سەنئەتتە ئۆتمۈشنىڭ ئەنئەنىلىرىگە بېقىندى بولۇپ قالغانلىق ۋە مۇشۇ ئاساستا قۇرۇلغان سەنئەت مەكتەپلىرى).

pasavan. is. fr. huk. پاساۋان (تۈركىيە بىلەن چېگرىداش مەملىكەتلەردە ياشىغان تۈركىيە پۇقرالىرىغا مەملىكەت تەرىپىدىن پاسپورت ئورنىدا بېرىلگەن بەلگە).

pas. ban. is. far. پاسبان، كۆزەتچى، مۇھاپىزەتچى.

pas. bani. is. osm. far. esk. ① كۆزەتچىلىك، مۇھاپىزەتچىلىك. ② بىر خىل تۈرك مۇقامى.

pasböcüsü. is. → **pas²**.

pascal. blaise. öz. is. 1623 - يىلدىن

1662 - يىلىغىچە ياشىغان فرانسۇز ماتېماتىكىچىسى، فىزىكىچىسى، پەيلاسوپى، ۋە يازغۇچىسى.

pasdar. is. far. ① كىچىك كۈزەتكۈچىسى، پاششاپ. ② ئىشەنچلىك ۋە سادىق ئادەم.

pasderi. is. ① كۈزەتچىلىك. ② مەسئۇللۇق.

paseng, pasang. is. ئىراندا ياشايدىغان ياۋا تېكە (تاغ تېكىسى).

pasif. s. fr. ① پاسسىپ، تەشەببۇسكارلىقى يوق. ② ئېزىلەڭگۈ، مىس - مىس.

pasifik okyanusu. öz. is. coğr. ئۇلۇغ ئوكيان.

pasifleştirme. is. پاسسىپلاشتۇرۇش.

paskal. s. fr. ھەيۋار، قىزىقچى (بىرى):

«Ne paskal adam — نېمىدېگەن قىزىقچى ئادەم.»

paskalık, – ğı. is. ھەيۋارلىق، قىزىقچىلىق.

paskalya. is. yun. پاسخا بايرىمى.

paslanma. is. داتلاشما، داتلىنىش، دات بېسىش.

paslanmak. ① داتلاشماق. ② گاللاشماق. ③ گەز باغلىماق (تىل):

«Insan okumazsa kafası paslanır — ئىنسان ئوقۇمىسا، كاللىسى گاللىشىدۇ.»

paslanmaz. s. دات باسمايدىغان، داتلاشمايدىغان، دات باسماس.

paslaşmak. ① توپنى بىر - بىرىگە پاس بەرمەك. ② ئاشىقلارچە قاراشماق.

paslı. s. داتلاشقان، دات باسقان، گەز باغلىغان.

paso¹. is. it. ① ماشىنىنىڭ ھەممىسىنىڭ ياكى بىر قىسمىنىڭ بىرىگە تەئەللۇق ئىكەنلىكى يېزىلغان ھۆججەت. ② بىر ئىشتىن ۋاز كەچكەنلىكى ياكى بۇ ئىشنىڭ قىلىنمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان سۆز:

«Benden paso, güle güle gidin! — مەندىن رۇخسەت، خاتىرجەم كېتىۋېرىڭلار!»

paso². is. isp. ed. تىياتىردا پەردە ئارىلىقىدا ئوينىلىدىغان كۈلكىلىك ئويۇن.

paspal. is. yun. ① كېپەكى كۆپ ئۇن، كېپەكلىك ئۇن. ② ئەپيۇننىڭ ناچىرى.

paspas. is. بوسۇغىغا سېلىپ قويۇلغان ئاياغ سۈرتكۈچ.

paspaslamak. پاراخوت سۇپىلىرىدىكى سۇلارنى سۈرتمەك.

pasta. is. it. ① پەرەندىك قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي نامى. ② كىيىملەرنىڭ پۈرلۈمى، قىرى، قېتى.

pastacı. is. پىرەنىك قاتارلىقلارنى ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

pastacılık, – ğı. si. پىرەنىك قاتارلىقلارنى ياساش ياكى سېتىش كەسپى.

pasta. hane, pastane. is. it. پىرەنىك قاتارلىقلارنى ساتىدىغان دۇكان.

pastal. is. قاتلانغان تاماكا يوپۇرمىقى.

pastalı. s. پۈرمىلىك:

«Pastalı entari — پۈرمە كۆڭلەك.»

pastav. is. mac, dok. يۇڭ رەخ توپى.

pastel. is. s. fr. ① بوياقلىق رەسىم سىزىش قەلىمى. ② بوياق قەلەم بىلەن سىزىلغان رەسىم.

pastelci. is. بوياق قەلەم بىلەن رەسىم سىزغۇچى.

pastelist. is. fr. → **pastelci.**
pastırma. is. سۇرگۈچ.
~ **sını çıkarmak.** كۆپ ئۇرماق.
~ **yazı.** يازنى ئەسلەتكەن باھار ھاۋاسى.
pastırmacı. is. سۇرگۈچ ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
pastiş. is. fr. ① تەقلىد قىلىنغان ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسىرى. ② مۇزىكىچىلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن قۇراشتۇرۇلغان مۇزىكا ئەسىرى.
pastoforos. is. yun. قەدىمكى مىسىردا دىنىي مۇراسىملاردا ئىچىگە ئىلاھنى تەقلىد قىلغان بىر ياكى بىر قانچە ھەيكەل سېلىنغان ساندۇقنى كۆتۈرۈپ ماڭىدىغان راھىب.
pastoral. s. is. fr. ① سەھرانىڭ ھاياتى ۋە ئۆرپ - ئادىتىنى ئىپادىلەيدىغان. ② ئارتىسلىرى ئەر - ئايال چارۋىچىلاردىن تەشكىل قىلىنغان بىر خىل تىياتىر.
pastörize. s. fr. 65 گىرادۇسقا قەدەر قىزىتىلىپ بىردىنلا مۇزلىتىش ئۇسۇلى بىلەن مىكروبلىرى ئۆلتۈرۈلگەن (سۈت، پىۋا).
pastra. is. yun. → **Pişti.**
pasturel. is. fr. XII ۋە XIII ئەسىردە يېزىلغان بىر شېئىر تۈرى.
pasuh. is. far. جاۋاب.
pasüvar, paysüvar. is. far. پىيادە، ياياق.
pasvan. is. fr. كېچە كۈزەتچىسى، پاششاپ.
pasyans. is. fr. قارت بىلەن ئېچىلغان پال.
pasyon. is. fr. ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ ۋاپاتىدىن ئاۋۋال ۋە ۋاپاتى جەريانىدا ئىچىنغانلىقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن يېزىلغان غەرب مۇزىكىسى.
paşa[1]. is. t. پاشا (ئوسمان پادىشاھلىقى زامانىدا يۇقىرى دەرىجىلىك مەمۇرىي ئەمەلدارلارغا ۋە پولكاۋنىكتىن يۇقىرى دەرىجىلىك ئوفىتسىرلەرگە بېرىلگەن ئۇنۋان):
«Enver paşa — «ئەنۋەر پاشا.
paşa[2]. is. قەدىمىي مىس پۇل.
paşalı. is. پادىشاھلارنىڭ خىزمىتىدىكى خادىم.
paşalık, — ğı. is. ① پادىشاھلىق، پاشالىق. ② «پاشا» نىڭ ئىدارىسى ئاستىدىكى رايون.
paşa paşa. z. چىرايلىقچە، ئىختىيارەن، خالاپ.
paşib. is. far. پەلەمپەي.
paşide. s. far. چاچقان، سەپكەن.
pat[1], **— tı.** is. bot. بىر خىل گۈل.
pat[2]. is. ياپىلاق نەرسىگە ئۇرۇلغاندا چىققان ئاۋاز.
pat[3]. s. پاناق، يېپىسى:
«Burnu pat — «بۇرنى پاناق.
pata. is. it. ① يېڭەلمەسلىك ھەم يېڭىلمەسلىك. ② تەڭ، باراۋەر.
patadak. z. تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت:
«Patadak çıka geldi — تۇيۇقسىز چىقىپ كەلدى.»
patadan. z. → **Patadak.**
patak, — ğı. is. تاياق، توقماق، كالتەك.
pataklamak. ① ئۇتتۇر كەلگەن يەرگە ئۇرماق. ② تېز ۋە چالا - بۇلا سۈپۈرمەك، كالتەك بىلەن كىر يۇماق.

pataklanmak. ئۇرۇلماق، كالتەكلەنمەك.

patalya. is. den. بىر جىپتىن ئۇچ جىپكىچە پالىقى بولغان ھەم كىشى بېشىغا بىر جىپ پالاق توغرا كېلىدىغان ھەربىي كېمە ۋە پاراخوتقا خىزمەت قىلىدىغان قېيىق.

patalyacı. is. den. كېمىلەردە كۆزەتكۈچى ۋە پالاق تۇتقۇچى ئەسكەر.

patanlar veya pathanlar. öz. is. پاتانلار (ئافغانلاردىن پەرقلەندۈرۈش ئۈچۈن ئافغانىستاننىڭ شەرقىدىكى قەبىلىلەرگە بېرىلگەن نام).

patates. is. isp, bot. ياڭيۇ.

patavatsız. s. ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلەيدىغان ۋە خىيالىغا كەلگەننى قىلىدىغان.

patavatsızlık, – ğı. is. ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلەيدىغانلىق ۋە خىيالىغا كەلگەننى قىلىدىغانلىق.

patelektomi. is. fr. تىز لېپىكىنىڭ پۈتۈنلەي ياكى قىسمەن ئوپېراتسىيە قىلىنىشى (ئادەم ياكى ھايۋان).

peten. is. fr. ① كاڭكى. ② چاقلىق ئاياغ (تۈز يەرلەردە تېيىلىش ئۈچۈن كىيىلىدىغان).

patent. is. ing. ① بىر ئىختىرانىڭ ياكى بۇ ئىختىرانىڭ ئىگىلىك ھوقۇقى كىمگە تەۋە ئىكەنلىكى يېزىلغان ھۆججەت. ② پۇقرالىق كىنىشكىسى.

patenta. is. → **patente.**

patente. is. it. den. چەت ئەلدىن كەلگەن كېمە ياكى پاراخوتلارغا مۇناسىۋەتلىك ئورگانلار تەرىپىدىن پورتقا كىرىش ئۈچۈن بېرىلگەن رۇخسەت قەغىزى.

patetik. s. fr. ed. تەسىرلىك، ئىلھاملاندۇرغۇچى.

patırdamak. ① تاقىلدىماق. ② ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلماق.

patırdatmak. ئايىغىنى يەرگە ئۇرۇپ تاقىلداتماق.

patır. kütür. z. ۋاراڭ - چۇرۇڭ، تاراق - تۇرۇق:

«Merdivenden patır kütür inen çocuklar — پەلەمپەيدىن ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىپ چۈشكەن باللار.»

patır patır. z. تىرىوك - تىرىوك، پالاق - پۇلۇق:

«Ağaçtan patır patır dökülen elmalar — دەرەختىن تورىوك - تورىوك قىلىپ تۆكۈلگەن ئالمىلار.»

patırtı. is. ① تاپۇر - تۇپۇر. ② غوۋغا، جېدەل، ماجىرا:

«Rumlarla Türkler arasında sadece bir defa patırdı oldu — رىملار بىلەن تۈركلەر ئوتتۇرىسىدا بىرلا قېتىم غوۋغا بولدى.»

patik, – ği. is. yun. پۇپۇش، كىچىك بالا ئايىغى.

patika. is. bulg. جىم يول، چىغىر يول.

patinaj. is. fr. ① كانكى تېيىلىش ھەرىكىتى. ② قاتناش قوراللىرىنىڭ تېيىلىپ يولدىن چىقىپ كېتىشى ياكى چاقنىڭ بىر يەردە تۇرۇپلا پىرقىرىشى.

patiska. is. s. fr. ① پاختا رەخ. ② پاختا رەختتىن تىكىلگەن.

pat. küt. z. پاق - پۇق، ۋاق - ۋۇق:

«Sırtına patküt vurmaya başladılar — دۈمبىسىگە ۋاق - ۋۇق قىلىپ ئۇرۇشقا باشلىدى.»

patlak. s. is. ① يېرىق. ② يېرىلىپ

كەتكەن يەر. ③ سۇنىڭ ئېتىلىپ چىققان
يېرى:
«Patlak top — يېرىق توپ.»

patlama¹. is. ① پارتلاش، ئېتىلىش. ② يېرىلىش.

patlama². ünl. «سەۋر قىل!»، «جىم بول» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ:
«Patlama da dinle! — سەۋر قىلىپ ئاڭلا!»

patlamak. ① پارتلىماق. ② يېرىلماق، ئېتىلماق. ③ بىردىنلا ئوتتۇرىغا چىقماق، بىراقلا مەيدانغا كەلمەك. ④ بەك قىينالماق، چىدىمىغۇدەك دەرىجىگە كەلمەك. ⑤ سەۋر سىزلەنمەك. ⑥ سېتىلماق:
«1· Su borusu patladı — سۇ تۇرۇبىسى يېرىلدى.
2· Savaş patladı — ئۇرۇش بولدى، ئۇرۇش پارتلىدى.
3· Öfkesinden patlayacaktı! — ئاچچىقى كېلىپ جېنى چىققۇدەك بولدى.
4· Bu bana on yuana patladı — ماڭا بۇ، 10 يۈەنگە كەلدى.»

patlamalı. s. ئوڭاي يانىدىغان، ئوڭاي پارتلايدىغان.

patlangaç, – cı. is. پوجاڭزا:
«Milli bayram arifesinde pekin caddelerinde güzel patlangaçlar satiliyor — دۆلەت بايرىمىدىن ئىلگىرى بېيجىڭ كوچىلىرىدا چىرايلىق پوجاڭزىلار سېتىلىدۇ.»

patlangıç, – cı. is. → **patlangaç**.

patlatma. is. پارتلىتىش، پارتلاتما.

patlatmak. ① پارتلاتماق، يارماق، يېرىۋاتماق. ② خاپا قىلماق. ③ كاچاتلىماق. ④ بەتلىمەك (قورالنى). ⑤ هەيران قالغۇدەك خەۋەر تارقاتماق:
«1· Topu patlatmak — توپنى يېرىۋەتمەك.
2· Gevezeliğiyle herkesi patlatır — ئاغزىنىڭ ئىتتىكلىكى بىلەن ھەممىنى خاپا قىلىدۇ.
3· Şimdi patlatırım ha! — كاچاتقا قويىمەن ھە!
4· Tabancayı patlatmak — تاپانچىنى بەتلىمەك.»

patlayıcı. s. ئوت ئالغۇچى، پارتلايدىغان:
«Benzin patlayıcı bir maddedir — بېنزىن ئوت ئالغۇچى بىر ماددىدۇر.»

patlıcan. is. bot. پەتەنگان، چەيزە.

patofobi. is. fr. مەلۇم بىر كېسەلگە ياكى پۈتۈن كېسەللىكلەرگە نىسبەتەن قورقۇش تۇيغۇسى.

pato glisemi. is. tıp. كېسەللىك تۈپەيلىدىن قاندا شېكەرنىڭ پەيدا بولۇشى.

Patojen. s. fr. كېسەللىك پەيدا قىلىدىغان:
«Patojen mikrop — كېسەللىك پەيدا قىلىدىغان مىكروب.»

patojenez. is. fr. tıp. كېسەلنىڭ باشلىنىشى ۋە تەرەققىي قىلىشى.

patolog. is. fr. پاتولوگىيە مۇتەخەسسىسى، ۋىراچ.

patoloji. is. fr. پاتولوگىيە (كېسەللىكلەر بىلىمى).

patolojik. is. fr. ① كېسەللىككە ئائىت، كېسەللىكتىن پەيدا بولغان. ② پاتولوگىيە بىلەن مۇناسىۋەتلىك، پاتولوگىيىلىك.

patonomi. is. tip. پاتونومىيە (كېسەللىكلەرنىڭ قانۇنىيىتىنى تەتقىق

قىلىدىغان بىلىم).

patriarkal. s. fr. پاترىئارخال، ئۇرۇقداشلارچە.

patrik, – ği. is. yun. پاترىئارخ (① ئۇرۇغ، قەبىلە باشلىقى. ② براۋسىلاۋىيەچېركاۋىدا ئالىي روھانىيلىق مەنسىپى.)

patrik. hane. is. پاترىئارخ ئىشخانىسى.

patriklik, – ği. is. پاترىئارخلىق، ئۇرۇغداشلىق.

patron[1]. is. fr. ① سودىگەرلەر باشلىقى. ② ئىشچى ياللاپ ئىشلەتكۈچى.

patron[2]. is. fr. تىككۈچىلەرنىڭ ئۈلگىسى.

patroncu. is. terz. كېسىمچى ئۇستا.

patronluk, – ğu. is. كېسىمچىلىك.

pattadak, pattadan. تۇيۇقسىز، بىردىنلا، ئۇشتۇمتۇت:

«Pattadak misafir geldi — تۇيۇقسىزلا مېھمان كەلدى.»

paulist. – ti. is. s. پائۇلىست (ئامېرىكىدا بىر كاتولىك جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى).

pavan. is. fr. müz. پاۋان (بىر خىل تانسا).

paviyon. is. → **pavyon.**

pavkırmak. ھۇۋلىماق (بۆرە، تۈلكە قاتارلىقلار).

pavyon. is. fr. ① قوشۇمچە بىنا. ② كىچىك رېستوران. ③ كېمە بايرىقى.

pay[1]. is. ① ھەسسە. ② ھەق. ③ سۈرئەت (ماتېماتىكىدا). ④ زاپاس (تىكىلگەن كىيىمنىڭ ئىچ تەرىپىدە قالدۇرۇلغان ئارتۇق رەخت). ⑤ ئۈلۈش، نەسىبە:

«Buna biraz dikiş pay bırakmalı — ئۇنىڭغا بىرئاز تىكىش ھەققى بېرىش كېرەك.

Bunu beş pay yapın — بۇنى بەشكە بۆلۈڭ.»

pay[2]. is. far. پۇت، ئاياغ.

paya. öz. is. dilb. پايا (ئوتتۇرا ئامېرىكىنىڭ شەرقىي شىمال قىسمىدا سۆزلىنىدىغان تىل ئائىلىسى).

payab. is. far. ① كۈچ، قۇۋۋەت، قۇدرەت. ② كۆلنىڭ تەكتى. ③ بۇلاقنىڭ ئاخىرىسى. ④ قۇرۇق پەلەمپىيى. ⑤ نەرسىلەرنىڭ ئۇچى، ئاخىرىسى.

payan. is. far. نىھايەت، ئاخىر، نەتىجە، چەك.

payanda. is. far. ① تىرەك. ② غوجا تام.

payandalamak. تىرىمەك، غوجا تام سوقماق.

payandalı. s. تىرەكلىك، غوجا تېمى بولغان.

payansız. s. پايانسىز، چەكسىز.

payansızlık, – ğı. is. پايانسىزلىق، چەكسىزلىك.

payapay. z. ئەلتۆكۈس.

payda. is. mat. مەخرەج.

paydaş. s. is. ھەسسىدار.

paydaşlı. s. ھەسسىلىك.

paydaşlık, – ğı. is. مۇشتەرىك، ھەسسىدارلىق.

paydos. is. yun. ① ئىشتىن توختاش، ئىشنى توختىتىش. ② بولدى، توختات:

«Yapı paydos edildi — قۇرۇلۇش ئىشنى توختاتتى.

Paydos, vakit geldi — بولدى، ۋاقىت توشتى.»

paye. is. far. ① دەرىجە، ئورۇن. ② ئۇنۋان. ③ پەلەمپەينىڭ باسقۇچى.

payen. daz. s. far. پايانداز.

payelendirmek. ئۇنۋان بەرمەك، دەرىجىسىنى ئۆستۈرمەك.

payeli. s. ① ئۇنۋانى بولغان. ② ئىلمىي ئۇنۋان بېرىلگەن، ئىلمىي دەرىجە بېرىلگەن.

payende. s. is. far. ① داۋاملىق، سىجىل. ② تىرەك.

payendegân. is. far. ① ئاخىرەتتە ئەبەدى قالىدىغان نەرسىلەر. ② ئاخىرەت ئادەملىرى.

paygâh. is. دەرىجە، ئۇنۋان.

payidar. s. far. تىنچ، جىم.

~ **olmak.** قالماق، تىرىك قالماق.

payin. is. far. ① تۆۋەن تەرەپ. ② پەلەمپەينىڭ بىرىنچى باسقۇچى.

payitaht, – tı. is. far. s. پايتەخت.

payiz. is. os. far. ① كۈز مەۋسۈمى. ② قېرىلىق. ③ كونىرىغان، يىرتىلغان.

paylamak. قاتتىق (ئېغىر) گەپ قىلماق.

paylanmak. ئازار يېمەك.

paylaşmak. ① بۆلۈشمەك (بىر نەرسىنى). ② قوشۇلماق:

«Bu görüşü hepimiz paylaştık — بۇ پىكىرگە ھەممىمىز قوشۇلدۇق.»

paylaştırmak. ھەر ئادەمگە ئۆز ھەسسىسىنى (ئۈلۈشىنى) بەرمەك.

paylatmak. بىراۋنىڭ گەپ ئىشىتىشىگە سەۋەب بولماق.

paylı. s. ھەسسىسى بولغان.

paymal, pamal. s. far. دەپسەندە قىلىنغان، ئاياغ ئاستى قىلىنغان.

~ **etmek.** ئاياغ ئاستى قىلماق، دەپسەندە قىلماق.

paytak. s. ① ئەگرى پاچاق، مايماق پۇت. ② شاھماتتا پىيادە.

~ **yolu.** چىغىر يول.

paytaklık, – ğı. is. مايماقلىق.

payton, fayton. is. it. پەيتون، پوۋوسكا (ھارۋا).

paytoncu. is. پەيتون ھەيدىگۈچى.

pay. vend. is. far. ئاياغ كىيىمى، ئاياغ بوغقۇچ.

pay. zede, pazede. s. far. دەپسەندە قىلىنغان، چەينەلگەن.

pay. zen. is. far. ① كىشەنلەنگەن. ② ئەسىر. ③ جىنايەتچى. ④ مالاي، چاكار. ⑤ كۈنلۈكچى، مەدىكار.

pazar. is. far. ① بازار. ② ھەپتىلىك بازار، چار بازار. ③ يەكشەنبە. ④ سودا - سېتىق. ⑤ خېرىدار ئىزلەش يېرى:

«1. At pazarı — ئات بازىرى.

2. Perşembe pazar — يەكشەنبە بازارى.

3. Hindistan İngitere için iyi bir pazardır — ھىندىستان ئەنگلىيە ئۈچۈن ياخشى بازار.»

pazar . başı. is. بازار باشقۇرغۇچى.

pazarcı. is. سودىگەر.

pazarlamak. مال ساتىدىغان يەر تاپماق، بازار قۇرماق.

pazarlaşmak. باھادا كېلىشمەك.

pazazlık, – ğı. is. سودىدا كېلىشىش، پۈتۈشۈش.

pazar. tesi. is. دۈشەنبە.

pazede. s. → **payzede.**

pazen. is. s. dok. ① زىچ ۋە قېلىن توقۇلغان رەخت. ② مۇشۇنداق رەختتىن تىكىلگەن.

pazı[1]. is. نان زۇۋۇلىسى.

pazı[2], **puzu.** is. far. قوزىنىڭ بىلىكى.

pazı. bent, – ti. is. far. يەڭلىك (بەك كىر بولمىسۇن ئۈچۈن كىيىۋالىدىغان).

pazval. is. موزدوزلار ئىشلىتىدىغان تاسما.

pazvant. is. far. كېچە كۆزەتچىسى، پاششاپ.

pe. is. «پ» ھەرپىنىڭ ئوقۇلۇشى.

peç. is. پىچ، مەش.

peçe[1]. is. it. ① چۈمبەل (چۈمبەردە). ② نىقاب. ③ بېلىق تورىنىڭ باش تەرىپى.

peçe[2]. is. far. ① ھەرقانداق بىر ھايۋاننىڭ بالىسى. ② ئوغلان، ئوغۇل بالا.

peçelemek. ① يۇشۇرماق. ② كۆرۈنۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۈستىگە دەرەخ شاخلىرىنى يېپىپ پۈركەپ قويماق.

peçelenmek. يوشۇرۇنماق.

peçeli. s. چۈمپەردىلىك، يۈزىگە چۈمپەردە تارتىۋالغان.

Peçenekler, öz. is. پەچەنەكلەر (VIII ئەسىردىن XI ئەسىرگىچە ئاۋۋال بالقاش كۆلى ئەتراپىدا، كېيىن شەرقىي، جەنۇبىي ياۋروپادا ۋە بالقان ئەتراپىدا ياشىغان بىر كۆچمەن تۈرك قەۋمى).

peçete. is. it. پەچەتە (تاماق يېيىشكەندە ئالدىغا قويۇۋالىدىغان ھەم ئېغىز سۈرتىدىغان ياغلىق).

peçiz. is. ئۆي.

~ etmek. ئۆيگە كەتمەك.

pedagog. is. fr. پېداگوك.

pedagoji. is. fr. پېداگوگىكا.

pedagojik. is. پېداگوكىك.

pedal. is. fr. تەپكە (ماشىنا ۋە مۇزىكا ئەسۋابلىرىدا ئاياغ بىلەن ئىتتىرىدىغان).

peder. is. far. پەدەر، ئاتا، دادا.

pederane. z. ئاتىلارچە، دادىلارچە: «Bügün sana pederane ihtar ediyorum — بۈگۈن ساڭا ئاتىلارچە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىمەن.»

pederasti. is. fr. شەھۋانىي نەپسىنى ئوغۇللار بىلەن قاندۇرىدىغان ئەر، بەچچىۋاز.

pediatri, pediyatri. is. fr. بالىلار دوختۇرلۇقى.

pediküloz. is. fr. پىت كېسەللىكى.

pedikür, – rü. is. ئاياغ تىرناقلىرىنى تازىلاپ ياساپ قويۇش.

pedikürcü, s. is. ئاياغ تىرناقلىرىنى تازىلاپ ياساپ قويغۇچى.

pediyometre. is. fr. يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلارنىڭ ئېغىرلىقىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

pedofili. is. fr. ① بالا مەستانىسى. ② بەچچىۋازلىق ئارزۇسى.

pedograf. is. tıp. پىتوگراف (ئاياغ كۆچىنى ئۆلچەش ئەسۋابى).

pedoloji[1]. is. fr. بالىلار بىلىمى.

pedoloji[2]. is. fr. تۇپراقشۇناسلىق.

pegmatit, – ti. is. يوغان گىرانىت تاش.

pehle. is. far. ① يان، يان تەرەپ. ② گۆر ساندۇقىنىڭ يان تەرىپىدىكى تاشلار.

pehlevi. is. far. ① ئىراندا ئىسپاھان ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى خەلققە بېرىلگەن نام — پەھلەۋى. ② پەھلەۋى تىلى.

pehlivan. is. far. ① چېلىشچى، پالۋان. ② بەستلىك ۋە كۈچلۈك ئادەم.

③ ئوقيا مەرگىنى.

pehlivanane. ① پەھلىۋانلاردەك. ② قەھرىمانلارچە، باتۇرلارچە.

pekent, – di. is. تەبىئىي توسۇق.

peki. z. ① ماقۇل، بولىدۇ، خوپ، باش ئۈستىگە. ② ئېتىراز بىلدۈرىدىغان جۈملە ئالدىغا قويۇلىدۇ:

«Peki, dün nerede idin? — ئۇنداق بولسا، تۈنۈگۈن قەيەردە ئىدىڭ؟»

pekin. s. fels. مۇھەققەق.

Pekin. **öz.** is. coğr. بېيجىڭ.

Pekinlik, – ği. is. مۇھەققەقلىق.

pekişmek. ① قاتتىقلاشماق، قاتماق. ② چىڭىقماق. ③ سىقىلماق، قىيىن ئەھۋالدا قالماق.

pekiştirmek. ① قاتۇرماق، قاتتىقلاشتۇرماق. ② چىڭىتماق.

pekitmek. كۈچلەندۈرمەك.

pekleşmek. ① قاتتىق هالغا كەلمەك. ② كۈچلەنمەك.

peklik, – ği. is. ① قەۋزىيەت. ② قاتتىقلىق، چىدامىلىق. ③ مۇستەھكەملىك. ④ زۇلۇم. ⑤ بېخىللىق، پىششىقلىق، پىخسىقلىق.

pekmez. is. ① شىرنە. ② قان:

«Bana çatma, pekmezini akıtırım— ماڭا چاقچاق قىلما، قېنىڭنى تۆكىمەن.»

pekmezci. is. s. شىرنە ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

pakmezli. s. ① ئىندە شىرنە بولغان. ② شىرنىلىك:

«Pekmezli üzüm — شىرنىلىك ئۈزۈم.»

peksimet. is. yun. سۇخارى (نان).

peksimetlik, – ği. is. سۇخارى قويۇلىدىغان يەر.

pek. taş. is. گرانىت قاتارلىق قاتتىق تاشلار.

pelajik. s. fr. ئوچۇق دېڭىزدا ياشايدىغان.

peleme. is. دەريالاردا ئىشلىتىلىدىغان تەكتى تۈز قېيىق.

pelerin. is. fr. يەڭسىز چاپان.

pelid. s. far. پاسكىنا، مەينەت.

pelidi. is. پاسكىنىلىق.

pelikan. is. fr. ساقا قۇش.

peliz kesmek. چاقچاق قىلماق.

pelte. is. yun. قىيام قىلىنغان تاتلىق.

peltek, – ği. s. تىلىنى چايناپ سۆزلەيدىغان.

peltekleşmek. تىلى كالۋالاشماق:

«Hastanın dili pelteklești — ئاغرىقنىڭ تىلى كالۋالاشتى.»

pelteklik, – ği. is. تىلى كالۋالاشقانلىق.

pelteleşmek. قىيام بولماق.

pelür, – rü. is. fr. ماشىنىكىدا قوللىنىلىدىغان لازا قەغەز.

pelüş. is. fr. ئىچى تىۋىتلىق رەخت.

pembe. is. s. شاپتۇل چېچىكى رەڭ، گۈل رەڭ، توخۇك.

~ görmek. ئۈمىدلىك بولماق.

pembeleşmek. توخۇكلاشماق، گۈل رەڭلەشمەك.

pena. is. it. ئۈچ بۇرجەك يەلكەن.

pena. gah, peneh. gâh. s. far. پاناھ بولغۇدەك يەر، پاناھگاھ.

penah. is. far. دالدا، پاناھ.

penaltı. is. ing. پۇتبول ئويۇنىدا 12 قەدەمدە تۇرۇپ ۋارتاغا توپ تېپىشى.

penbe. is. far. ① پاختا. ② پاختىدەك

(يۇمشاق) نەرسە.
penbezar. is. far. ① كېۋەزلىك، پاختىزار. ② كۆڭلەكلىك، نېپىز يۇمشاق رەخت.
penbe. zen. is. far. پاختا ئاتقۇچى.
penc. s. → **penç.**
pencab. is. → **pencap.**
pencacap. is. مالاككا بوغۇزىدا ئىشلىتىلىدىغان كېمە.
pence. is. far. → **pençe.**
pencere. is. far. پەنجىرە، دېرىزە.
pencereli. s. پەنجىرىلىك، دېرىزىلىك.
penci. dü. → **pencüdü.**
pencik, – ği. is. far. پەنجىك (① ئىلگىرىكى ئۇرۇشتا ئەسىرلەردىن بەشتە بىرىنىڭ دۆلەت تەرىپىدىن ئەسكەرلىككە ئېلىنىشى. ② ئۇرۇشتا چۈشكەن ئەسىرلەرنىڭ بوينىغا ئېسىلغان كىملىك بەلگىسى).
penc. pa. is. far. قىسقۇچپاقا.
penc. şenbid. is. far. پەيشەنبە.
pencüdü. is. far. ① بەش بىلەن ئىككى. ② ئىككى كىشىلىك دامكا ئويۇنىدا بىر تەرەپنىڭ بەش، يەنە بىر تەرەپنىڭ ئىككى تاشتا قېلىشى.
penç. is. s. far. بەش.
pençe. is. far. ① يىرتقۇچ هايۋانلارنىڭ ئالدى پۇت ئالقىنى ۋە تىرنىقى. ② زورلۇق، رەھىمسىزلىك. ③ كۈچ، قۇدرەت. ④ ئاياغ چەمى. ⑤ بارماقلىق ئىمزا. ⑥ ئېزىلىش، زۇلۇم چېكىش:
«1. Kaplan pençesi — يولۋاس تىرنىقى.
2. Emperyalizm her yere pençesini uzatiyor — جاهانگىرلىك ھەممە يەردە زورلۇق قىلىدۇ.
3. Ezilen milletler sömürücülerin pençesinde inliyorlar — ئېزىلگەن مىللەتلەر مۇستەملىكىچىلەرنىڭ زۇلۇمى ئاستىدا ئىڭراۋاتىدۇ.»
~ atmak. قولغا كىرگۈزۈش ئۈچۈن ئۇرۇنماق.
~ vurmak. ئاياغ كىيىمنى چەملەتمەك.
pençelemek. چاڭگاللىماق، چاڭگال سالماق، تۇتماق.
pençeleşmek. ① ياقىلاشماق، ئۇرۇشماق، چاڭگاللاشماق. ② كۈرەشمەك، تىرىشماق:
«Günlerce ölümle pençeleşti — بىرقانچە كۈن ئۆلۈم بىلەن تىرماشتى.»
pençeli. s. ① تىرناقلىق (هايۋان). ② قۇۋۋەتلىك، كۈچلۈك، يۇلۇۋالىدىغان. ③ هۇجۇم قىلغان، ئېتىلغان. ④ چەملەنگەن.
pençgâh. is. far. پەنجىگا (ئون ئىككى مۇقامدىن).
pençik. is. → **pencik.**
pend. is. far. نەسىھەت.
~ etmek. نەسىھەت قىلماق.
pendifırank. is. شاپىلاق، تەستەك.
pend. name. is. far. نەسىھەتنامە، دىداكتىك.
peneplen. is. fr. كەڭ تۈزلۈك.
penes. is. mac. زىننەت ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان سېرىق تەڭگە.
pengö. is. پەنگو (2 - دۇنيا ئۇرۇشىغىچە قوللىنىلغان ۋېنگرىيە پۇلى).
penguen. is. fr. پىنگۋىن (جەنۇبىي قۇتۇپتا ياشايدىغان قىسقا قاناتلىق، ئۇچالمايدىغان سۇ قۇشى).
peni. is. ing. پەنى (بىر شىلىڭنىڭ 12 دە بىرىگە تەڭ كېلىدىغان ئىنگلىز پۇلى).

penir. is. far. → **peynir.**

penis. is. yun. anat. ئەركەكلىك ئورگان.

penisilin. is. fr. پېنىسىلىن.

penit, – ti. is. tip. ئەركەكلىك ئەزاسى كېسەللىكى.

peniz. is. tiy. سۆز.

pens. is. fr. ① قىسقۇچ، لاخشىگىر. ② چازا (چاچقا قىسىدىغان). ③ دوختۇر ئامبۇرى.

pense. is. fr. ئامبۇر.

penuvar. is. fr. ئاياللارنىڭ چاچلىرىنى تارىغاندا ۋە مۇنچىغا چۈشۈپ چىققاندا كىيىدىغان كىيىمى.

pepe. s. تۆتۈت، كېكەچ.

pepelemek. تۆتۆتلىمەك، كېكەچلىمەك.

pepelik, – ği. is. تۆتۆتلۈك، كېكەچلىك.

pepeme. s. → **pepe.**

pepemelik. is. → **pepelik.**

peplos. is. قەدىمكى يۇنان ئاياللىرىنىڭ ئۈستىگە يېپىنچاقلىۋالىدىغان يەڭسىز چاپىنى.

per, perr. is. far. ① قانات. ② قۇش قاناتلىرىنىڭ ئۇزۇنى.

perakende. s. far. ① پارچە، چېچىلىپ كەتكەن. ② پارچە سېتىش (مالنى). ③ پارچە - پارچە ئېلىنغان ياكى سېتىلغان. ④ is. كېسەللىك ۋە باشقا سەۋەب بىلەن قوشۇننىڭ كەينىدە قالغان ئەسكەر. ⑤ باشقىلاردىكى ئېلىشلارنى خاتىرىلەش دەپتىرى:

«Perakende borçlar — پارچە پۇرات قەرزلەر.»

perakendeci. is. پارچە مال ساتقۇچى سودىگەر.

perakendecilik, – ği. is. پارچە مال سودىگەرچىلىكى.

perçem. is. far. ① قەدىمكى زاماندا ئەركەكلەرنىڭ بېشىغا قويۇۋالىدىغان كوكۇلا. ② يايلا. ③ نەيزە، بايراق قاتارلىقلارنىڭ ئۇچىدىكى پۆپۈك:

«At perçemi — ئات يايلىسى.»

perçemli. s. ① پېشانىسىگە ماڭلاي چاچ ۋە ياڭىقىغا ياڭاق چاچ قويغان. ② يايلىسى ئۇزۇن. ③ چوققىسىغا بىر تۇتام چاچ قويۇۋالغان.

perçin. is. قالپاقلىق مىخ، قاداق.

perçinlemek. قالپاقلىق مىخ بىلەن مىخلاپ تۇتتۇرماق، قاداق بىلەن قادىماق.

perçinli. s. قالپاقلىق مىخ بىلەن مىخلاقلىق.

perdah. is. far. ① جۇلا بېرىپ پارقىرىتىش. ② باشنى ئارقىغا ياندۇرۇپ ئۇككىنچى قېتىم چۈشۈرۈش.

~ vurmak. پارىلداتماق.

perdahçı. is. ① جۇلا بەرگۈچى. ② ئاغزى يۇمشاق.

perdahlamak. ① جۇلا بەرمەك، پارقىراتماق. ② ساقالنى ئىككىنچى قېتىم تەتۈرسىگە قىرماق. ③ سۆز بىلەن قايىل قىلىشقا كىرىشمەك. ④ تىللىماق. ⑤ ئېگىزپەسلىك ۋە ئەگرى - توقايلىقنى تۈزلىمەك.

perdahlı. s. ① پارقىراقلىق، جۇلالىق. ② ئىككىنچى قېتىم تەتۈرسىگە چۈشۈرۈلگەن (ساقال).

perdahsız. s. ① جۇلاسىز، پارقىراق بولمىغان.

perdaht. is. far. ① پارقىراقلىق، جۇلا. ② پاكىزلەش، تۈزىتىش.

perdahte. s. far. ① پارقىرىتىلغان، جۇلالاندۇرۇلغان. ② تۈز، تۈزلەنگەن.

perdaz. s. far. پەرداز.

perde. is. far. ① پەردە. ② ئىككى يەرنى بىر - بىرىدىن ئايرىيدىغان نەرسە. ③ ساز پەدىسى. ④ سەھنە پەردىسى، ئېكران. ⑤ كۆزگە چۈشكەن ئاق. ⑥ نىقاب. ⑦ چۈمپەردە. ⑧ سۇ ئۈزگۈچى ھايۋانلارنىڭ پۇتىدىكى پەردە:

«Kapi perdesi — ئىشىك پەردىسى.»

perde. ayaklılar. is. zool. پەردە ئاياغلىق ھايۋانلار (مۇھىمى سۇدا ياشايدىغان ئۆردەك، غاز قاتارلىق ھايۋانلار).

perde . birun. s. far. ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلەيدىغان، ئىچىدە گەپ ياتمايدىغان.

perdeci. is. ① تىياتىردا پەردە ئېچىپ - ياپقۇچى. ② پەردە تىككۈچى ياكى ساتقۇچى. ③ ئىشىككە قارىغۇچى.

perdelemek. پەردە بىلەن ياپماق.

perdelenmek. پەردە بىلەن يېپىلماق.

perdeli. s. ① پەردىلىك. ② يېپىقلىق.

perdesiz. s ① پەردىسىز. ② ھاياسىز، ئىزا تارتمايدىغان.

perdesizlik, — ği. is. ① پەردىسىزلىك. ② ھاياسىزلىق، ئىزا تارتماسلىق.

perekeş. is. far. يان - يان كارىۋاتلاردا ياتقان ئەسكەرلەر.

pereme. is. den. قېيىقنىڭ بىر خىلى.

perend. is. far. ئەتلەس.

perende. is. s. far. ① مۈللاق. ② ئۇۋ قۇشى. ③ ئۇچىدىغان:

«Perende atmak — مۈللاق ئاتماق.»

~ atamamak. ① ئۇ ياكى بۇ جەھەتتە باشقا بىرىدىن تۆۋەن ۋە ئىقتىدارسىز بولماق. ② قولىدىن ئىش كەلمەسلىك، ئالدىيالماسلىق.

perende. baz. s. is. far. مۈللاقچى.

perese. is. inş. ① تامچىلارنىڭ تاسى (تۈزلۈكنى بىلىش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ). ② دەرىجە:

«Iş bu pereseye geldikten sonra — ئىش بۇ دەرىجىگە كەلگەندىن كېيىن.»

perest. s. far. پەرەس:

«Büt perest — بۇتپەرەس.

Savaş berest — ئۇرۇشپەرەست.

Menfaat perest — مەنپەئەتپەرەس.»

perester. is. s. far. ① خىزمەتكار، خىزمەتچى. ② قۇل. ③ ئابىد، چوقۇنغۇچى. ④ خۇشامەتچى، يالاقچى.

perestiş. is. far. چوقۇنۇش.

perforatör, — rü. is. fr. تۆشۈك تېشىش ماشىنىسى.

performans. is. ① ئاتلېتىكا ياكى ئات بەيگىسى مۇسابىقە نەتىجىسىنىڭ ئېلانى. ② چەيلا توپ ئويۇنىدا قازىنىدىغان غەلىبە. ③ مۇۋەپپەقىيەت.

pergâle. is. far. ① پارچە. ② قوپال توقۇلغان توقۇلما.

pergâr, pergâl. is. far. mat. → **pergal.**

pergel. is. far. سىركۇل (چەمبەر سىزغۇچ).

pergellemek. ① سىركۇل بىلەن سىزماق. ② پىلانلىماق:

«Haraket tarzımı pergelledim — قانداق ھەرىكەت قىلىدىغانلىقىمنى پىلانلىدىم.»

pergeller. is. پاچاقلار.

~ i açmak. چوڭ قەدەم تاشلاپ ماڭماق.

pergola. is. باراڭ، چەللە، لەمپە.

perhiz, pehriz. ① پەرھىز. ② هارامدىن ساقلىنىش.

~ etmek. پەرھىز قىلماق.

peri. is. far. ① جىنلار تائىپىسى. ② كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلغۇچى گۈزەل ئايال. ③ ئايال ئىسمى (پەرى).

percik, – ği. is. ① قۇلۇپنىڭ تىلى. ② تۇتقاق كېسىلى.

peride. s. far. ① ئۇچقان، يۇقىرى ئۆرلىگەن، ئۆرلىگەن. ② ئۆڭۈپ كەتكەن (رەڭ ھەققىدە). ③ ئايال ئىسمى (پەرىدە).

perifrenit, – ti. is. دىئافىرام ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئورگانىنىڭ ئىششىقى.

peri. han[1]. s. پېرىخۇن، باخشى.

peri. han[2]. is. far. ① پەرىلەر پادىشاھى، پەرىخان، پەرىلەر باشلىقى. ② ئايال ئىسمى (پەرىخان).

peri . hastalığı. is·tıp. تۇتقاقلىق كېسىلى، ئىسترىيە كېسىلى.

perikarp. is. fr. مېۋە شۆپۈكى.

perimetre. is. fr. كۆرۈش دائىرىسىنى ئۆلچەش ئەسۋابى.

perimetrit, – ti. is. fr. بالىياتقۇ ھۈجەيرىلىرى توقۇلمىلىرىنىڭ ياللۇغلىنىشى.

perinefrik. is. fr. بۆرەكنى ئورىغان.

perinefrium. is. fr. بۆرەكنى ئوراپ تۇرغان نېپىز پەردە.

perinevr. is. fr. نېرۋا توقۇلمىلىرىنى ئوراپ تۇرغان پەردە.

periözofajit, – ti. is. far. كاناينى ئوراپ تۇرغان پەردىنىڭ ياللۇغلىنىشى.

peripeyker. s. fr. بەك چىرايلىق، پەرىدەك چىرايلىق.

perirektit, – ti. is. كۆتەن ئۈچەينى ئوراپ تۇرغان توقۇلمىنىڭ ياللۇغلىنىشى.

perisistit, – ti. is. fr. سۈيدۈك پۇلىنى ئوراپ تۇرغان توقۇلمىنىڭ ياللۇغلىنىشى.

periskop, – pu. is. fr. سۇ ئاستى پاراخوتلىرىدا كۆزىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئوپتىك ئەسۋاب.

peristafilin. is. كىچىك تىلنىڭ ئەتراپىدا بولىدىغان مۇسكۇللار.

perişan. is. far. ① چېچىلاڭغۇ. ② بىسەرەمجان. ③ ۋەيران. ④ هالى خاراب:

«1· Odamız perişan — ئۆيىمىز بىسەرەمجان.

2· Düşmanın hava saldırılarından şehir perişan — دۈشمەنىنىڭ هاۋا تاجاۋۇزىدىن شەھەرلەر خاراب.

3· Adamcağız pek perişan durumda — بىچارە ئادەمنىڭ هالى خاراب.»

perişanlık, – ğı. is. ① چېچىلاڭغۇلۇق، بىسەرەمجانلىق. ② بىچارىلىك، پەرىشانلىق.

peri. zad. s. far. ① پەرىزات، پەرىدىن تۇغۇلغان. ② پەرىدەك چىرايلىق. ③ ئايال ئىسمى (پەرىزات).

periton. is. fr. قېرىن پەردىسى.

peritoneopati. is. قېرىن پەردىسى كېسەللىكى.

peritoneskopi· is. قېرىن پەردىسى دىئاگنوزى.

peritoneotomi. is. قېرىن پەردىسى ئوپېراتسىيىسى.

peritonit, – ti. is. fr. قېرىن پەردىسىنىڭ ياللۇغلىنىشى.

peritonstit, – ti. is. بادام بەز-

لىرىنى ئوراپ تۇرغان پەردىسىنىڭ ياللۇغلىنىشى.

perkitmek. → **peritmek.**

perkolatör, - rü. is. fr. سۈ پارى بىلەن قەھۋە ھازىرلايدىغان ئەسۋاب.

perleş. is. tıp. كالپۇكنىڭ پۇچۇقلۇقى.

perm. is. rus. پېرم (پالە ئۆزىك دەۋرىنىڭ ئاخىرىقى مەزگىلى).

permanat. is. fr. چاچنى ئۇزۇن زامانغىچە بۇدۇر ھالدا ساقلاش ئۇسۇلى.

permeçe. is. it. den. كېمە ۋە پاراخوتلاردا ئېھتىيات ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئارغامچا.

permi. is. fr. ① رۇخسەت، ئىجازەت. ② رۇخسەتنامە. ③ تاشقى سودا ئۈچۈن مەخسۇس بېرىلگەن رۇخسەت قەغىزى.

permiyen. s. is. → **perm.**

pernisyöz. s. tıp. خەتەرلىك، ئۆلتۈرىدىغان.

perniyan. is. far. گۈللۈك ئەتلەس.

pero, peru. is. it. ئالماس.

peron. is. fr. ① ۋوگزالدا پويىزغا چىقىپ چۈشىدىغان سۇپا. ② بىناغا كىرىپ چىقىدىغان پەلەمپەي.

peronospora. is. yun. ئۈزۈملۈكلەرنىڭ كۆكىرىپ كېتىش كېسىلىگە سەۋەب بولىدىغان يەر مەدىكى (ئېشەك مەدىكى).

persistans. is. سۈت چىشنىڭ چۈشمەسلىكى.

personel. is. fr. خىزمەتچى، خادىم: «Askeri personel — ھەربىي خادىم.»

perspektif. is. fr. يوشۇرۇن كۈچ.

perşembe. is. far. پەيشەنبە.

~ **pazarı.** پەيشەنبە بازىرى.

perşöron. is. fr. فرانسىيە ئاتلىرىدىن بىر خىلى.

pertev. is. far. ① يورۇقلۇق، نۇر. ② ئەر ئىسمى (پەرتەۋ).

pertürbasyon. is. fr. قالايمىقانچىلىق، بىسەرەمجانلىق.

peruka peruk. is. it. ياسما چاچ، ئۆلاغ چاچ.

perukâr perûkâr. is. fr. ساتىراچ.

perva. is. far. قورقۇش، چېكىنىش.

pervane. is. far. ① پەرۋانە. ② چاقپەلەك، پىلدىرغۇچ: «Uçak pervanesi — ئايروپىلان (ئۇچقۇ) پىلدىرلىغۇچى.»

pervaneli. s. چاقپەلەكلىك، پىلدىرلىغۇچلۇق.

pervanesiz. s. پىلدىرلىغۇچسىز: «Pervanesiz uçak — پىلدىرلىغۇچسىز ئايروپىلان.»

pervasız. s. پەرۋاسىز.

pervasızlık, - ğı. is. پەرۋاسىزلىق.

pervaz. is. far. ① كەشتە، رام (ئىشىك ۋە دېرىزىنىڭ). ② ئۇچۇش. ③ ھۇجرا. ④ ئەينەك. ⑤ ئىشكاپ. ⑥ نېپىز ئۇزۇن تاختاي. ⑦ كىيىملەرنىڭ پەۋزى.

pervaze. is. far. ① دالا تامىقى (يېمەك). ② كېچە ئويۇنلىرى ئۈچۈن يورۇتۇلغان يورۇقلۇق. ③ ئالتۇن ياكى كۈمۈش كېپىكى.

pervaz. gâh, pervazgeh. is. ئۇچۇلىدىغان يەر، ئۇچۇش يېرى.

perver. is. far. ① باقتۇچى. ② تەربىيىلىگۈچى، ئۈستۈرگۈچى. ③ سۆيگۈچى.

perveran. is. ① باققانلار، ئۆستۈرگەنلەر. ② تاللىغانلار. ③ سۆيگەنلەر، ياخشى كۆرگەنلەر.

perverde. s. far. ① بېقىلغان، ئۆستۈرۈلگەن. ② تەربىيىلەنمەك، باقماق.

perverdiğar. is. far. پەرۋاردىگار، ياراتقۇچى.

perveri. is. ① بېقىش. ② تەربىيىلەش. ③ تاللاش. ④ سۆيۈش.

perveriş. is. far. پەرۋىش، بېقىش، ئۆستۈرۈش، ئاسراش، تەربىيىلەش، يېتىشتۈرۈش.

pervin. is. far. ① ئۈركەر (يۇلتۇزى). ② ئايال ئىسمى (پەرۋىن).

perviz. is. far. ① ئەلگەك، سۈزگۈچ. ② بېلىق. ③ گۈزەللىك. ④ جىلۋە. ⑤ ئۇستۇنلۇك قازانغۇچى. ⑥ ئەر ئىسمى (پەرۋىز).

pervizen. is. far. ① ئەلگەك. ② غەلۋىر.

pes[1]. far. بەس، يېتەر (ھەرقانداق بىر مۇسابىقىدە يېڭىلگەنلىككە تەن بەرگەنلىك مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ).

pes[2]. is. far. ئارقا، كېيىن.

pes[3]. s. far. پەس ئاۋازدا سۆزلىگەن، ئاستا سۆزلىگەن.

pesavend. is. far. قاپىيە.

pesek. is. چىشنىڭ كىرى.

pesend. is. far. ① تاللاش، پارلاش، ئىلغاش، ياخشى كۆرۈش، پەسەنت، ماختاش. ② جۇلاسىز ئالتۇن.

~ **etmek.** ياخشى كۆرمەك، تاللىماق.

pesendide. s. far. تاللانغان، ياخشى كۆرۈلگەن، ماختالغان، پەسەنت قىلىنغان.

peser. is. fr. تۆۋەنلەپ كەتكەن ياكى ئورنىنى ئالماشتۇرغان، ماتكىنى ئەسلى ھالىغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ماتكا يولىغا سېلىپ قويۇلىدىغان ھالقا.

pesimist, – ti. is. fr. پېسمىست (تۇرمۇشقا ۋە كېلەچەككە ئۈمىدسىزلىك بىلەن قارىغۇچى).

pesimizm. is. fr. پېسمىزم (روھىي چۈشكۈنلۈك، ھاياتقا، كېلەچەككە ئۈمىدسىزلىك بىلەن قاراش).

pesin. is. far. ئاخىرىدا بولغان، ئاخىرقى.

peskülle. is. ئاچقۇچ بىلەن ئېچىلىدىغان تاقاق.

pespaye. is. پەسكەش.

pespayelik, – ği. is. پەسكەشلىك.

pest, – ti. s. far. ① پەس، تۆۋەن (ئاۋاز). ② پەسكەش.

pestenkerani. s. far. ئويدۇرما، سەپسەتە، يالغان:

«Pestenkerani lakırdılar söylüyor — يالغان - ياۋىداق سۆزلەرنى قىلىدۇ.»

pesti. is. پەسلىك، پەسكەشلىك.

pestil. is. ① مېۋە قېقى. ② كېسەل. ③ مەست:

«Erik pestili — ئۆرۈك قېقى.»

~ **atmak.** يالغان سۆزلىمەك.

pesüs. is. far. ياغ بىلەن ياندۇرۇلىدىغان قارا چىراغ.

peş[1]. is. far. ئارقا، ئىز:
«Peşine düşmek — ئارقىسىغا (ئىزىـ غا) چۈشمەك.»

peş[2]. is. far. پەش (كىيىمنىڭ).

peşe peşe. z. ئارقا ـ ئارقىدىن.

peşe[1]. is. قول ھۈنىرى (مەكتەپلەردە).

peşe[2], **peşşe.** is. far. پاشا.

peşeng. is. far. ① باشلامچى، يولـ باشلىغۇچچى.②يول باشلايدىغان ھايۋان.

peşin. s. far. ① ئاۋۋال، دەسلەپ، ئالدى. ② ئالدىن بېرىلگەن:
«Ben size peşin söyledim — مەن سىزگە ئاۋۋال سۆزلىدىم.
Ismarlanan şeylerin ücreti Peşin ödenir — بۇيرۇتۇلغان نەرسىلەرـ نىڭ پۇلى ئالدىن بېرىلىدۇ.»

peşinat. is. osm. ئالدىدىن بېرىلگەن پۇل، زاكالەت.

peşinatsız. s. ئالدىن پۇل ئالماسـ تىن، زاكالەت ئالماستىن.

peşinci. s. is. ئالدىن پۇل ئېلىپ ساتقۇچى ياكى ئالدىن پۇل بېرىپ مال ئالغۇچى.

peşiz, peşize. is. far. ① پۇل. ② بېلىق سىرتىدىكى تەڭگىلەر. ③ قىـ چىرنىڭ بويىنىغا ئېسىلغان مارجانلار. ④ قاتار ئويۇنى.

peşkeş. is. far. ھەدىيە.

peşkir. is. far. ① لۆڭگە. ② ياغـ لىق، سالفېتكا.

peşkirci. is. ① لۆڭگە ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى. ② سارايدا لۆڭگىلەرـ گە قارىغۇچى.

peşlenmek. ئىشلىك ۋە دېرىزىنىڭ قىـ يىپ كېتىشى، ئاپچىرىماق.

peşli. s. پەشلىك (كىيىم ھەققىدە).

peşm. is. far. يۇڭ.

peşmin, peşmine. is. s. far. ①يۇڭـ دىن قىلىنغان، يۇڭدىن توقۇلغان.② يۇڭ رەخت.

peşrev. is. far. ed. ① تۈرك سەنـ ئىتىدە بىر مۇزىكا تەسىرى. ② توپ ئوقى. ③ چېلىشتا چېلىشچىلارنىڭ ئالـ دىن قىلىنغان ھەيۋە ھەرىكەتلىرى.

peştahta. is. far. ① كىچىك ئىش شىرەسى. ② سەرراپلارنىڭ پۇل سانايـ دىغان تاختىسى.

peştamal. is. → **peştemal.**

peştemal. is. far. ① مۇنچىدا قولـ لىنىلىدىغان ئۇزۇن لۆڭگە. ② پەشتىمال، ئالدى ياپقۇچ، ئالدى تارتقۇچ.

peştimalci. is. پەشتىمال لۆڭگە ۋە باشقىلارنى توقۇغۇچى ياكى ساتقۇچى.

peştu· öz. is. پۇشتۇ تىلى (ئافغانىسـ تاندا قوللىنىلىدىغان رەسمىي بىر تىل).

petek, – ği. is. ھەرە كۆنىكى.

peteklenmek. ھەرە كۆنىكى ھالىغا كەلمەك.

petgir. is. far. قىل ئەلگەك.

petka. is. ئادەم ۋە ھايۋاننىڭ سوڭكى، قۇيرۇق تەرىپى.

petrogonozi. is. مىنېراللارنى تەتـ قىق قىلىدىغان بىلىم، مىنېرالوگىيە.

petrol, – lü. is. fr. نېفىت:
«Çinin her yerinde petrol havza ları var — جۇڭگونىڭ ھەممىلا يېرىدە نېفىت قۇدۇقلىرى بار.»

petrolcu. is. نېفىت سانائىتى ئىنژېنېرى.

pey. is. far. ئالدىن بېرىلگەن پۇل.

peyam. is. far. خەۋەر، مەلۇمات.
peyda. s. far. ئوچۇق ئاشكارا.
~ etmek. بارلىققا كەلتۈرمەك.
peydahlamak, peydahlanmak. ① پەيدا قىلماق، چىقارماق. ② ئۆز-لەشتۈرمەك، ئۆگەنمەك:
«Çocuk yeni yeni huylar peydahladı — بالا يېڭى - يېڭى خۇيلار-نى چىقىرىۋالدى.»
pey. der. pey. z. far. ئاز - ئاز، ئاستا - ئاستا.
peygamber. is. far. پەيغەمبەر.
peygamberan. is. پەيغەمبەرلەر.
peygamber. çiçeği, is. بىر خىل گۈل، پەيغەمبەر چېچىكى.
peygamber. devesi. is. zool. بىر خىل قۇرت.
peygamberi. is. ① پەيغەمبەرلىك. ② پەيغەمبەرگە ئائىت.
peygamberlik, — ği. is. پەيغەمبەرلىك.
peygar. is. far. كۈرەش، جەڭ، ئۇرۇش.
peygare. is. far. تۆھمەت، گۇناھ.
peygule. is. far. بۇرجەك، بۇلۇڭ.
peyk, — ki. is. far. ① ھەمراھ. ② بېقىندى:
«Ay dünyanin peykidir — يەر ئاي شارىنىڭ ھەمراسىدۇر.
Peyk devletler — بېقىندى دۆ-لەتلەر.»
peykan. is. far. ① ئوقيا، ئوقى، ئوچلۇق. ② مەھبۇبەنىڭ كىرپىكى.
peyker. is. far. يۈز، چەھرە.
peylemek. ① كۆز تىكمەك. ② ئال-دىن پۇل بېرىپ ئۆزىگە مال قىلماق.
peyleşmek. ئالدىن پۇل بېرىشمەك.
peyman. is. far. قەسەم.
peymane. is. far. قەدەھ.
peymay. s. far. ئۆلچىگۈچى.
peynir. is. far. پىشلاق، ئىرىمچىك، سۈزمە.
peynirci. is. پىشلاق ۋە ئىرىمچىك ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
peynircilik, — ği. is. پىشلاق (ئىرىمچىك) ياساش ياكى سېتىش ئوقەتى.
peynir. dişi. is. قېرىلىق چىش.
peynir. hane. is. far. پىشلاقخانا.
peynirleşmek. (سۈت ھەققىدە) بۇزۇل-ماق، ئىچىلماق.
peynir. sineği. is. قارا چىۋىن.
peyrev. is. far. تەقىپ قىلغۇچى، ئىزىغا چۈشكۈچى.
peyvend. is. far. ① بېرىش، پەيت-شمش، ئېرىشش. ② مۇناسىۋەت.
peyvest. is. far. ① ئېرىشكەن، يېتىشكەن، ئۇلاشقان. ② z. دائىما، ھەرزامان.
peyzaj. is. fr. مەنزىرە.
pezeta. is. ئىسپانىيە پۇل بىرلىكى.
pezevenk, — ği. is. far. دەللال.
pezevenklik, — ği. is. دەللاللىق.
pezira. is. far. قوبۇل قىلغۇچى.
pezire. is. far. قارشى ئېلىش.
peziriç. s. far. قوبۇل قىلىنغان.
pezo. is. دەللال.
pıhtı. is. far. قويۇق ھالغا كەل-تۈرۈلگەن سۇيۇقلۇق:

«Kan pıhtısı — قاننىڭ قويۇلۇپ كېتىشى.»

pıhtılanmak. قويۇقلاشماق:

«Kan pıhtılandı — قان قويۇقلاشتى.»

pıhtılaşma. is. قاننىڭ قويۇلۇشى (قويۇقلىشى).

pıhtılaşmak. قويۇقلاشماق.

pıhtılaştırıcı. s. قويۇقلاشتۇرغۇچى.

pıhtılaştırmak. قويۇقلاشتۇرماق.

pılı. pırtı. is. ① ئەسكى - تۈسكى نەرسە. ② نەرسە - كېرەك.

pınar. is. بۇلاق سۈيى.

pır. is. پۇر (ئىملىق سۆز):

«Pır diye uçup giden serçeler — پۇر قىلىپ ئۇچۇپ كەتكەن قۇشلار.»

pirasa. is. yun. كۈدە (جۇسەي).

pirazvana. is. far. پىچاق ۋە قىلىچنىڭ ساپ ئىچىدە قالغان قىسمى.

pırıldak, — ğı. is. ① پارىلداق (يورۇق بېرىش ئارقىلىق ئالاقە قىلىدىغان ئۇسۇل). ② يورۇقلۇق بېرىش ئەزاسى بار ھايۋان.

pırıldama. is. پارىلداش، يورۇش.

pırıldamak. پارىلدىماق، يورۇماق.

pırıl pırıl. z. s. — چاقناق، يالت - يۇلت.

pırıltı. is. يالت - يۇلت قىلماق، چاقنىماق.

pırlak, — ğı. is. ئوۋ قۇشلىرىنى تۇتۇشتا ئۇلارنى قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن قەپەسكە سولانغان باشقا بىر قۇش.

pırlamak. ① قورقۇپ «پۇر» قىلىپ ئۇچۇپ كەتمەك. ② يوقۇلۇپ كەتمەك.

ئۇزاقلاشماق:

«Çocuk dayak yiyeceğini anlayınca pırladı, gözden kayboldu — بالا تاياق يەيدىغانلىقىنى بىلىپ، «پۇرلا» قىلىپ كۆزدىن يوقالدى.»

pırlanmak. نۇر (بالىلار ئوينايدىغان).

pırlangıç, — ıç. is. ئۇچۇشقا تىرىشماق (قۇش بالىلىرى).

pırne. is. erm. ئۆزۈم ھارىقى.

pırni. is. → **pırne.**

pırpı. perpi. is. ① يىلان تېشى (يىلاندىن زەھەرلەنگەنگە دورا ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان بىر خىل تاش). ② تاشپاقىنىڭ يەرلىك نامى.

pırpıt, — tı. s. yun. — ① ئەسكى تۈسكى، ئىشقا يارىماس. ② is. قوپال توقۇلغان يۇڭ رەخت. ③ چېپىلىشچىلار كىيىمى.

pırtı. is. ① كېرەكسىز كونا نەرسە. ② نەرسە.

pırtık. s. يىرتىق، كونا.

pırtlak. s. ① ئېتىلىپ چىققان، پارتلاپ چىققان، پارتلاپ كەتكەن. ② سىققاندا شۆپۈكىدىن ئاسان ئايرىلىدىغان مېۋە.

pırtlamak. ① يېرىدىن قايماق، يولىدىن ئايرىلماق. ② ئۆرۈك قاتارلىقلارنىڭ ئۇششىكى پارت قىلىپ چىقماق.

pısırık. s. t. تارتىنچاق.

pısırıklık, — ğı. is. تارتىنچاقلىق.

pıt. is. كىچىك بىر نەرسىنىڭ يەرگە چۈشكەندە چىققان ئاۋازى.

~ yok. «سەس - سادا يوق» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.

pıtırdamak. تاراقلىماق، تاراق - تۇرۇق قىلماق.

pıtırdatmak. تاراقلاتماق.

pıtır pıtır. «تاراق - تۇرۇق» ئاۋازنىڭ رەتلىك شەكىلدە چىقىۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

pıtırtı. is. ئاستا چىققان ۋاراڭ - چۇرۇڭ.

pıtpıt. z. بەك ئاستا ۋە داۋاملىق چىققان ئاۋازنى بىلدۈرىدۇ.

pıtrak, – ğı. is. ① مېۋە دەرەخلىرىدىكى مېۋىلەرنىڭ كۆپلۈكىنى، زىچلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. ② بۇدۇشقاق.

pianino. is. müz. كىچىك پىئانىنو.

piano. z. it. پەس ئاۋازدا، ئاۋازنى پەسەيتىپ:

«Piano olarak çalınacak parça — ئاۋازى پەسەيتىپ چېلىنىدىغان پارچە.»

picama. is. ھىندىستان ئاياللىرىنىڭ شالۋۇرى، نېپىز رەختتىن تىكىلگەن ياتاق كىيىمى.

piç. s. is. ① ھارامزادە، ھارامدىن بولغان. ② ھەرنەرسىنىڭ كىچىكى ۋە ئەسلىگە ئوخشىمايدىغىنى. ③ ياغاچنىڭ يىلتىزىدىن سۈرۈپ چىققان نوتا.

piçan. osm. پۇرلىشىپ كەتكەن، قاتلىشىپ كەتكەن.

piçin. is. كىچىك مايمۇن.

piçiş. is. far. پۈكلەم، قاتلاق.

piçleşmek. بۇزۇلماق.

piçuta, piçota. is. 12 كىلو ئېغىرلىقتىكى بىر خىل بېلىق.

pide. is. yun. قازان نېنى، قوتۇرماچ.

pideci. is. قازان نېنى ياكى قوتۇرماچ ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

pijama. is. far. ياتاق كىيىمى.

pijuh. is. far. تەتقىقات، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش.

pik. is. it. ئۈچ بۇرجەك يەلكەن.

pikador. is. isp. بۇقا بىلەن قىلىنىدىغان كۆرەشتە نەيزە بىلەن ھۇجۇم قىلغۇچى ئاتلىق ئادەم.

pikap. is. ing. ① پىكاپ. ② توك پاتېفونى.

pike[1]**.** is. fr. ① ئايروپىلاننىڭ تېز پەسكە شۇڭغۇشى. ② تانىسىنىڭ بىر تۈرى.

pike[2]**.** fr. dok. بىر خىل پاختا رەخت.

piket, – ti. is. fr. 32 قەغەزلىك بىر خىل قارتا ئويۇنى.

piknemi. is. tıp قاننىڭ قويۇلۇشى.

piknik. is. fr. كىرەكسىز نەرسىلەردىن قىلىنغان دالا يېمىكى.

pikolo. is. it. قىسقا نەي (چالغۇ).

pil[1]**.** is. far. → **Fil.**

pil[2]**.** is. fr. باتارېيە.

pil[3]**.** is. far. ① ئاياغ كىيىمىنىڭ ئۆكچىسى، ئاپقۇتى. ② چېدىرنىڭ ئارغامچىسىنى باغلايدىغان قوزۇق. ③ تۆمۈر كالتەك بىلەن ئوينايدىغان باللار ئويۇنى.

pilâki. is. yun. ① پىلاك (ئىچىگە پىياز، سامساق، سەۋزە قاتارلىق نەرسىلەر توغرالغان بىر خىل يېمەكلىك). ② ئەخمەق، دۆت.

pilav. is. far. ① پولۇ. ② (ئومۇمەن)

گۈرۈچ تامىقى.

plavlık. s. پولۇلۇق:

«Pilavlık pirinç — پولۇلۇق گۈرۈچ.»

pil. ban. is. far. پىل باقىقۇچى، پىلغا قارىغۇچى، پىلبان.

pile. is. far. پىپەك غوزىسى.

pilever. is. far. چار بازارچى.

pileveri. is. چاربازارچىلىق.

piliç. is. lat. ① چۆجە. ② بويىغا يېتىۋاتقان چىرايلىق قىز.

pilot, — tu. is. fr. ① ئۇچقۇچى. ② پاراخوت باشلىغۇچى.

pilotluk, — ğu. is. ①ئۇچقۇچىلىق. ② پاراخوت باشلىغۇچىلىق.

pil. paye. is. far. پىلنىڭ پۇتى.

pilum. is. lat. sil. ئۇرۇش قورالى سۈپىتىدە قوللىنىلىدىغان ئۇچى ئۇچلۇق ئېغىر نەيزە.

pilül, — lü. is. كۆملاچ دورا.

pindar. is. fr. ① ھېس قىلىش. ② مەغرۇرلىنىش، كۆرەڭلەش.

pine. is. far. ياماق (ئاياغ كىيىمنىڭ).

pineduz. is. far. ياماقچى.

pineduzi. is. ياماقچىلىق.

pineklemek. مۈگدەپ ئولتۇرماق.

pingân. is. far. ① چىنا. ② كىچىك تەخسە.

pingânçe. is. كىچىك چىنە.

pin. pong. is. ing. تېنىس توپ:

«Çin pin - pongçuları dünyada birincidir — جۇڭگونىڭ تېنىس توپچىلىرى دۇنيادا بىرىنچىدۇر.»

pinhan. s. far. مۆكۈنگەن، يوشۇرۇنغان.

pinpirik. s. fr. «قېرى، قولى تۇتماس، پۇتى باسماس، دەرمانسىز» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

pinpon. s. بەك قېرى، بەللىرى پۈكۈلگەن.

pinşer. is. alm. گېرمانىيىنىڭ زىننەت ئىشلىرىدىن بىر تۈرى.

pint. is. isp. ① ئەنگلىيە ۋە ئامېرىكىدا قوللىنىدىغان ھەجىم ئۆلچىمى. ② فرانسىيىدە قوللىنىلىدىغان سۇيۇقلۇق ئۆلچىمى.

pinti. s. ئىنتايىن پېخسىق.

pintileşmek. بېخىللاشماق.

pintilik, — ği. is. پېخسىقلىق، بېخىللىق.

pin. up. is. s. ing. جازىبىلىك، چىرايلىق چوكان.

pipe. line. is. ing. (يەر ئاستى) نېفىت ئېقىتىش نوسى.

pipi. is. (كىچىك بالىلار تىلى) كىچىك تەرەت، چۈچۈ.

pipo. is. it. غاڭزا، مۈشتەك.

pir. s. far. ① پىر. ② بىرەر ساھەدە تەجرىبىلىك ئۇستاز ياكى رەھبەر. ③ قېرى ئەر ئەسىر:

«Demircinin piri Davuttur — تۆمۈرچىنىڭ پىرى داۋۇتتۇر.»

pirahen, pirehen. is. far. كۆڭلەك، ئىچ كۆڭلەك.

piramen, piramun. is. far. ئەتراپ، چۆرە.

piramid. is. fr. ① پىرامىدا. ② پىرامىدا شەكىلدىكى مەڭگۈ تاش. ③ پىرامىدا (بىرقانچە كىشىنىڭ بىر - بىرىنىڭ مۈرىلىرىگە چىقىپ تۈزلۈك شەكىلدە ئوينىغان گىمناستىكىسى).

piramidal, — li. s. fr. پىرامىدا

(تېگى كۆپ قىرلىق، قالغان قىرلىرى ئۈچ بۇلۇڭلۇق بولۇپ كېلىپ بىر ئۇچقا قوشۇلغان شەكىل)، پىرامىدا شەكىللىك.

piran. is. ① قېرىلار، ياشانغانلار. ② كامالەتكە يەتكەنلەر.

pirane. z. چوڭ سۈپەت.

piraste. s. زىننەتلەنگەن، پەردازلانغان.

piraye. is. far. ① بېزەك، زىننەت. ② ئايال ئىسمى (پىراي).

pirayende. s. far. زىننەتلەنگەن، پەردازلانغان.

pirayış. is. far. ① زىننەت، بېزەك.

piraziye. s. far. زىننەت، بېزەك، پەرداز.

pire. is. zool. بۈرگە.

pirelenmek. ① بۈرگە بېسىپ كەتمەك. ② خۇيلانماق، خۇي تۇتماق.

pireli. s. ① بۈرگىلىك. ② گۇمانخور:

«Pireli oda — بۈرگىلىك ئۆي.

Pireli bir adam — گۇمانخور بىر ئادەم.»

piretoliz. is. تېمپېراتۇرىنىڭ چۈشۈشى.

piretoloji. is. قىزىتمىسى ئېشىپ كەتكەن كېسەللىكلەرنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

pirezen, pirzen. is. far. قېرى ئايال، موماي.

pirinç[1]. is. far. شال ۋە گۈرۈچ.

pirinç[2]. is. far. سېرىق مىس.

piristu. is. far. قارلىغاچ.

pirlik, — ği. is. ① پىرلىك. ② قېرىلىق.

pirog. is. isp. ئۈزۈن قېيىق.

piroloji. is. tıp. پىرىئولوگىيە (كېسەللەرنىڭ قىزىتمىسىنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم).

pirometre. is. يۇقىرى تېمپېراتۇرىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

pirotekni. is. fr. ① پارتلىغۇچى ماددىلار بىلىمى، پارتلاش ماددىلىرى هازىرلاش ئۇسۇلى.

pirotoksin. is. tıp. قىزىتما مىكروبلىرى زەھىرى.

pirsal. s. far. قېرى، ياشانغان.

pirüpak, — kı. s. far. پاك، پاكىزە، داغسىز.

pirüz. s. far. تەلەيلىك، بەختلىك.

piryol. is. بىرخىل يانچۇق سائىتى.

pirzola. is. it. ① قوۋۇرغا (قوي، كالا قاتارلىقلارنىڭ). ② قوۋۇرغا سۆڭىكى. ③ بىقىنى:

«Koyun pirzolası. — قوينىڭ قوۋۇرغىسى.»

pis[1]. s. t. ① پاسكىنا، مەينەت. ② سېسىق. ③ سەت قىلىق. ④ (سۆز ھەققىدە) پاسكىنا. ⑤ ئەسكى، زەھەرلىك. ⑥ قىلىقسىز. ⑦ سەت. ⑧ قىيىن، مۇشكۈل:

«1. Durgun sular genellikle pistir — تۇرغۇن سۇلار ئومۇمەن پاسكىنا بولىدۇ.

2. Öyle bir pis huyu varki — شۇنداق بىر سەت قىلىقى باركى...

3. Pis sözler — پاسكىنا سۆزلەر.

4. Pis bir iş — قىيىن بىر ئىش.»

pis[2]. is. far. tıp. ماخاۋ، جۇزام (كېسەل).

pis. boğaz. s. is. قورساقفا ئامراق، ئالدىغا كەلگەننى يەيدىغان، ئاشپاقا.

pisi. is. مۈشۈك (باللار تىلىدا).

pisipisi. is. (بالىلار تىلىدا) ① مۈشۈك. ② مى، مى، مى، پىش، پىش،پىش (مۈشۈكنى چاقىرىش).

piskopos. is. yun. ئېپىسكوپ (خرىستىئان چېركاۋىدا يۇقىرى دەرىجىلىك روھانىي، خرىستىئان روھانىيلىرىنىڭ باشلىقى).

pislemek. (هايۋان ھەققىدە) چىچماق ياكى سىيمەك:

«Kedi halıya pislemiş — مۈشۈك گىلەمگە چىچىپ قويۇپتۇ.»

pislenmek. بۇلغانماق، پاسكىنىلاشماق.

pisletmek. ① پاسكىنا قىلىۋەتمەك. ② بۇزۇپ قويماق، يامانلاشتۇرماق:

«Çocuk üstünü başını pisletecek — بالا ئۈستىبېشىنى پاسكىنا قىلىۋېتىدۇ.

Dikkat et, bu işi de pisletme — دىققەت قىل، بۇ ئىشنىمۇ بۇزۇپ قويما!»

pislik, – ği. is. ① كىر، پاسكىنىچىلىك. ② پوق، سىيدۈك، ③ ئەسكى قىلىق، ھەرىكەت، ④ يامان ئەھۋال:

«Çocuğun yüzü güzü pislik içinde kaldı — بالىنىڭ يۈز - كۆزى كىر بولۇپ كەتتى.

Şu kedi pisliğini temizlesin- شۇ مۈشۈك پوقىنى تازىلىسۇن.»

pis. pis. bakmak. كىشىنى زېرىكتۈرگىدەك ھالدا قارىماق.

pis · pis düşünmek. چوڭقۇر ئويغا چۆكمەك، غەمگە پاتماق.

pis. pis gülmek. مىيىقىدا كۈلمەك (زاڭلىق قىلىپ).

pist[1], – ti. مۈشۈكنى قوغلاش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ «پىست».

pist[2]. is. fr. ① مەيدان. ② ئايرودرومدا ئايروپىلانلارنىڭ ئۇچۇش ۋە چۈشۈش يولى. ③ تەنھەرىكەتتە يۈگۈرۈش يولى.

pistan. is. far. ئاياللارنىڭ كۆكسى، ئەمچەك.

pister. is. far. كارىۋات، تۆشەك.

pistil. is. fr. گۈل ئاچىدىغان ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئانىلىق ئورگانى.

piş. is. far. ئالدى، ئالدى تەرەپ.

pişdar. is. far. ① ئاۋانگارت. ② (ھەربىي) ئالدىدا ماڭغۇچى قوشۇن.

pişdarlık, – ğı. is. ① ئاۋانگارتلىق. ② باشلامچىلىق.

pişe[1]. is. far. ① ئىش. ② كەسىپ، ھۈنەر. ③ خۇي، مىجەز، ئادەت.

pişe[2]. is. far. müz. نەي.

pişegâh, pişegeh. is. far. فابرىكا، ئىش ئورنى.

pişegân. is. far. ① ئىش (كۆپلۈك). ② كەسىپ (كۆپلۈك). ③ خۇي، مىجەز (كۆپلۈك).

pişegeri. is. ① ئىشچىلىق. ② ھۈنەرۋەنلىك.

pişegen. s. ئاسان پىشىدىغان.

pişever. is. far. ھۈنەرۋەن، ئۇستا.

pişeveri. is. ھۈنەرۋەنچىلىك، ئىشچىلىق.

pişgir. is. far. لۆڭگە.

piş. han. is. far. داستىخانچى.

piş. hayme. is. far. شاھ چېدىرى، ۋەزىر چېدىرى.

pişi. is. بولۇق خېمىردىن ياسالغان بوغۇرساق.

pişik, – ği. is. پىشلاق.

pişim. is. ① پىشىش ئۇسۇلى. ② بىر

قېتىمدا پىشىدىغان مىقدار، پىشىم. ③ خىش ۋە فار-فۇر قاتارلىقلارنى پىشۇرۇش ئىشى.

pişin. s. far. ① ئالدىن بېرىلگەن. ② ئىلگىرىكى، ئاۋۋالقى.

pişini. is. s. قەدىمكى زامان ئادىمى.

pişirici. s. ① پىشۇرغۇچى. ② ناۋاي.

pişirilmek. پىشۇرۇلماق.

pişirim. پىشىرىم، بىر قېتىمدا پىشۇرغىلى بولىدىغان مىقدار.

pişirmek. ① پىشۇرماق. ② پىششىق ئۆگەنمەك، ئۆزلەشتۈرمەك. ③ ئىزغا سالماق، مۇناسىۋەت ئورناتماق:

«1. Yemek pişirmek — تاماق پىشۇرماق.

2. Dersimi iyi pişirdim — دەرسىمنى ياخشى ئۆزلەشتۈردۈم.

3. Onlar iyice işi pişirmişler — ئۇلار ئىشنى ياخشى ئىزغا ساپتۇ.»

piş · kadem. is. far. پېشقەدەم.

pişkeş. is. far. ھەدىيە.

pişkin. s. ① ئوبدان پىشقان. ② پەسكەش، قېلىن. ③ پىشقان، تەجرىبىلىك (ئادەم):

«Ne pişkin adam teklif beklemeden oturuverdi — نېمىدېگەن قېلىن ئادەم، تەكلىپ قىلغۇچىلىك ئولتۇرۇۋالدى.»

pişkinlik, – ği. is. ① تەجرىبىلىك. ② پىشقانلىق. ③ پەسكەشلىك، قېلىنلىق.

pişman. is. far. پۇشايمان، نادامەت.

pişmanlık, – ğı. is. پۇشايمانلىق.

pişmak. ① پىشماق. ② يېتىشمەك. ③ پىشىلماق، ④ ئىسسىپ كەتمەك. ⑤ چېنىقماق:

«1. Kebap pişti — كاۋاپ پىشتى.

2. Kavun pişti — قوغۇن پىشتى.

3. Çocuğun apış aras pişmiş — بالىنىڭ يېرىقى پىشىلىپ قاپتۇ.

4. Sicaktan çok piştim — ئىسسىقتىن پىشىپ كەتتىم.»

pişmiş. s. ① پىشىق، پىشقان. ② يېتىشكەن، چېنىققان.

piş. nemaz. is. far. ئىمام.

piş. nihâd. is. far. ① تۈپ ئاساس. ② قانۇن، يول، قائىدە.

piştak. is. ئالدى ئىشىك.

pişti. is. ئىككى ياكى تۆت كىشى ئوتتۇرىسىدا ئوينىلىدىغان 52 قەغەزلىك قارت ئويۇنى.

piştov. is. it. بىرخىل تاپانچا.

pişva, pişüva. is. far. پىشىۋا.

pişvalik, – ği. is. پىشىۋالىق.

pitos. is. تانىسلارغا جور بولۇش ۋە بۇ تانىسنىڭ رىتىمىگە تەڭكەش بولۇپ بارماقلىرىنى قارسىلدىتىش.

piva. is. it. ئوتتۇرا ئەسىردىكى ئىتالىيە خەلق ئۇسۇلى.

piyade. is. far. ① پىيادە ئەسكەر. ② شاھمات ئويۇنىدا ئاددىي تاش. ③ ئىككى پالاق بىلەن ماڭىدىغان قېيىق. ④ S، پىيادە، ياياق.

piyalı. is. far. پىيالە، چىنە، ئىستاكان.

piyango. is. it. لاتارى (تەلەي سىناش ئويۇنى).

piyanist, – ti. is. fr. ئۇستا رايال چالغۇچى، رايالچى.

piyano. is. it. müz. پىيانو، رايال، گاڭچىڭ.

piyanocu. is. it. → **Piyanist**

piyartroz. is. tr. ئۆگە ياللۇغى.

piyasa. is. it. ① بازار. ② سەيلە - تاماشا. ③ مال باھاسى:

«1. Malı piyasaya çıkarmak — مالنى بازارغا سالماق.

2. Piyasa yeri سەيلىگاھ.

3. Bugün piyasa yükseldi — بۈگۈن مال باھاسى ئۆرلىدى.»

piyastos. is. yun. تۇتسۇش، تۇتۇۋېلىش.

piyata. is. it. ① تۈز ۋە يوغان ئاش تاۋىقى. ② s. ياپلاق، يېپسى.

piyav. is. پىكىر.

piyaz. is. bot. ① پىياز. ② تۇزلىغان پۇرچاق. ③ يۈزىدىن يۈزىگە ماختاش، ئۇچۇرۇش:

«Benim bu piyazlara karnım tok — مەن بۇنداق ئۇچۇرۇشلارغا كۆنۈك.»

~ doğramak. يالغان سۆزلىمەك.

piyazcı. is. s. ① تۇزلانغان پۇرچاق ئىشلەپ ساتقۇچى. ② ماختىغۇچى، خۇشامەتچى:

«O, piyazcıdır boş ver — ئۇ بىر خۇشامەتچى، كارىڭ بولمىسۇن.»

piyazcılık, – ğı. is. خۇشامەتچىلىك.

piyazlanmak. ① خام گۆشنى پىياز بىلەن قارىمۇچ، دارچىن ۋە باشقا دورا - دەرمانلارنى ئارىلاشتۇرۇپ يۇمشاتماق، خام قىيما قىلماق. ② ماختاپ ئۇچۇرماق.

piyelit, – ti. is. fr. بۆرەك جامى ياللۇغى.

piyes. is. fr. سەھنە ئەسىرى، پىيەسسە.

piyetizm. is. fr. دىندارلىق.

piyiz. is. ئاق ھاراق.

~ kaymak. تەكلىپسىزلا بىراۋنىڭ ھاراق ئىچىۋاتقان شىرەسىگە كېلىپ ئولتۇرماق.

piyizlenmek. ئاق ھاراق ئىچمەك.

piyoid. is. fr. يارىغا ئائىت، يارىغا ئوخشاش.

piyon. is. fr. شاھماتتا ئالدىنقى قاتارغا تىزىلغان سەككىز تاش، پىيادە.

piyonefroz. is. بۆرەك ۋە بۆرەك جامىنىڭ يىرىڭلىنىشى.

piyonemi. is. قاندا ياغ پەيدا بولۇشى.

piyore. is. fr. يىرىڭ ئېقىش.

piyosalpenks. is. ماتكا نەيچىسىدە يىرىڭ پەيدا بولۇشى.

piyospermi. is. مەنىدە (ئىسپېرما) يىرىڭ پەيدا بولۇش.

piyotoraks. is. كۆكرەك بوشلۇقىغا يىرىڭ توپلىنىش.

piyoz. is. يىرىڭلاش.

piyüri. is. سۈيدۈكتە يىرىڭ پەيدا بولۇش.

plâçka. is. arn. بۇلاڭ - تالاڭ.

plâçkacı. is. بۇلاڭچى.

plaj. is. fr. ① دېڭىز قېشىدا كىشىلەرنىڭ سۇغا چۈشۈشى ئۈچۈن ھازىرلانغان قۇملۇق مەيدان. ② دېڭىزدىن قۇرۇقلۇققا چىقىشتا پايدىلىنىلىدىغان قىرغاق.

plak, – ğı. is. ئۈنئالغۇ لېنتىسى.

plaket, – ti. is. fr. ① كىتابچە، رىسالە. ② قۇيمىچىلىق.

plan. is. fr. ① پىلان. ② تەسەۋۋۇر.

plancılık, – ğı. is. سىياسىي ۋە ئىقتىسادىي پائالىيەتلەرنى پىلانلاش ئىشى.

planet, – ti. is. fr. پلانېتا، سەييارە.

planlama. is. ① پىلانلاش، پىلانلىما. ② لايىھىلەش.

planlamak. ① پىلانلىماق. ② لايىھەلىمەك.

planlanma. is. ① پىلانلىنىش. ② لايىھەلىنىش.

planlı. s. پىلانلىق:

«Planlı kalkınma — پىلانلىق ئىلگىرىلەش.»

planör, – rü. is. fr. پلانېر (ماتورسىز ئۇچىدىغان ئايپارات).

planörcü. is. پلانېرچى.

planörcülük, – ğü. is. پلانېرچىلىق.

plansız. s. ① پىلانسىز. ② ھېسابسىز.

planton. is. fr. دېجورنىي، نۆۋەتچى:

«Trambay plantonu — ترامۋاي نۆۋەتچىسى.»

plantuvar. is. fr. ئۇرۇق سېلىش ۋە كۆچەت تىكىش ئۈچۈن تۆشۈك ئاچقىلى بولىدىغان سايمان.

planya. is. it. ① ئۇزۇن رەندە. ② توك رەندىسى.

planyalamak. رەندىلىمەك.

plasiye. is. خېرىدار ئىزلىگۈچى (ئادەم).

plasman. is. fr. مەبلەغ.

plaster. is. ing. بىنت (دورىلانغان داكا).

plastik. s. fr. سوزۇلىياۋ ۋە سوزۇلىياۋدا ئىشلەنگەن.

platerina. is. yun. كۆمۈش بېلىق.

platform. is. fr. ① دېڭىزنىڭ بەزەن سۇ ئاستىدا قالىدىغان، بەزەن سۇ ئۈستىگە چىقىپ قالىدىغان قىرغاق قىسمى. ② بىر پىكىر ياكى سىياسىي پروگراممىنىڭ ئاساسى. ③ ئاپتوبۇس، تراللېبۇس، پويىز قاتارلىقلارغا چىقىش ۋە چۈشۈشتە خىزمەت قىلىنىدىغان ئېگىز يەر. ④ ساھە، مەيدان. ⑤ ئېگىز سۇپا سەھنە. ⑥ ئۈستى ئوچۇق ۋاگون.

platika. is. zool. بىر يېشىل بېلىق.

platin. is. fr. ئاق ئالتۇن.

platonculuk, – ğü. is. ئەپلاتون پەلسەپىسى، ئەپلاتونچىلىق.

platonizm. is. fr. → **platonculuk.**

plazma. is. yun. قان سۇيۇقلۇقى، قاننىڭ سۇيۇق قىسمى.

plazmoloji. is. fr. پلازمولوگىيە (جانلىق ماددىلارنىڭ ئەڭ ئۇششاق پارچىلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم).

pleistosen. is. → **pleyistosen.**

pleomasti. is. tıp. كۆپ ئەمچەكلىك.

pletora. is. قاننىڭ كۆپلۈكى.

plimut. is. ing. بىرخىل ئەنگلىيە توخۇسى.

pliyosen. s. is. fr. ئۈچۈنچى زاماننىڭ ئاخىرىسى.

plüton. is. yun. پلۇتون (يۇلتۇز).

plüviyometre. is. fr. ھۆل - يېغىن مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

pnömolog. is. fr. ئۆپكە كېسەللىكى مۇتەخەسسىسى.

podoloji. is. fr. پۇتنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

podometre. is. fr. قەدەم سانار (ياياق بىرسىنىڭ قانچە قەدەم باسقىنىنى ۋە قانچىلىك يول يۈرگىنىنى كۆرسىتىدىغان ئەسۋاب).

podra. is. ئۇپا.

podralık, – ğı. is. ئۇپا قۇتىسى.

pot. is. پوك (ئىملىق سۆز):

«Yastık pot diye yere düştü —

باشتۇق «پىرك» قىلىپ يەرگە چۈشتى.»

pohpoh. is. ماختاپ ئۇچۇرۇش:
«Kimi insanlar pohpohtan hoşlanır — بەزى ئادەملەر ماختاپ ئۇچۇرۇشنى ياخشى كۆرىدۇ.»

pohpohlamak. بىراۋنى يۈزمۇ يۈز ماختىماق:
«Onu öyle pohpohlamayın, sonra böbürlenameye başlar — ئۇنى يۈزمۇ يۈز ماختىما، كېيىن تەكەببۇرلىشىپ كېتىدۇ.»

Polak. is. fa. پولشىلىق.

polarimetre. is. fr يورۇقلۇقنى ئۆلچەش ئەسۋابى.

polca. öz. is. → **lehçe.**

polemik. is. yun. قەلەم مۇنازىرىسى.

poliandri. is. fr. كۆپ ئەرلىك (بىر ئايالنىڭ بىرلا ۋاقىتتا بىرقانچە ئەر بىلەن ئۆيلۈك بولۇشى).

poliarşi. is. yun. بىرقانچە كىشىنىڭ كوللېكتىپ ھۆكۈمرانلىقى.

poliçe. is. it. قەرز تۆلىگۈچىنىڭ بەرمەكچى بولغان پۇلنى ئۈچىنچى بىر شەخسكە بېرىشى ئۈچۈن يېزىپ بەرگەن خېتى.

polidipsi. is. fr. tıp. بەك ئۇسساش، چاڭقاش.

polifonik. s. fr. جىق ئاۋازلىق.

poligam. s. is. fr. كۆپ خوتۇن ئالغان ياكى كۆپ ئەرگە تەگكەن.

poliglot. s. is. بىرقانچە تىل بىلەن سۆزلىشىشنى بىلىدىغان.

poligon. is. fr. قارىغا ئېتىشنى مەشىق قىلىدىغان مەيدان.

poligraf. is. تېز ئۆرلۈك تېمىلارغا ئەسەر يازىدىغان ئاپتور.

poliklinik. is. fr تۈرلۈك كېسەللىكلەرنى داۋالايدىغان كلىنىكا، ئامبۇلاتورىيە.

polikori. is. fr. كۆز قارىچۇقى.

polikrom. s. fr. بىرقانچە رەڭلىك، بىرقانچە خىل بوياق ئىشلىتىلگەن.

polikromemi. is. قاننىڭ رەڭ ماددىسىنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى.

poliksen. s. fr. مېھمان.

polim. is. yun. يالغان، يالغان - ياۋداق:
«Her sözü polim — ھەممە سۆزى يالغان.»

~atmak. يالغان سۆزلىمەك.

polimasti. is. fr. كۆپ ئەمچەكلىك.

polimel. s. is. fr. قىزىل ۋە پوت بارماقلىرىنىڭ جىقلىقى.

polimenore. is. tıp. ھەيزنىڭ (ئادەت) نورمالسىزلىقى، كۆپ كېلىشى.

polimikrobik. is. fr. كۆپ مىكروبلۇق.

polimiyozit, – ti. is. fr. ئاز كۆرۈلىدىغان مۇسكۇل كېسەللىكى.

polimorf. s. fr. كۆپ شەكىللىك.

polip. is. fr. ① قىمىرلىماي بىر جايدا ياشايدىغان دېڭىز ھايۋىنى. ② شىللىق پەردىدە ھاسىل بولغان ئىششىق كېسەلى.

polipaj. s. fr. ۋۇجۇدىنىڭ كۆپ قىسمى بىر - بىرىگە چاپلىشىپ تۇغۇلغان (قوشكېزەك ئىنسان ياكى ھايۋان).

poliparezi. is. tıp. يېرىم پالەچ.

polipati. is. بىرلا ۋاقىتتا بىرقانچە كېسەلگە مۇپتىلا بولۇش.

polipleji. is. تۆرلۈك مۇسكۇللارنىڭ پالەچ بولۇشى.

polipne. is. نەپەسنىڭ تېزلىشىشى.

polipod. is. fr. نورمىدىن ئارتۇق ئايىغى بار.

polipodi. is. fr. كۆپ ئاياغلىق.

polipotom. is. fr. بۇرۇن ئىچىدىكى ئۆسمىلەرنى كېسىش ئەسۋابى.

polis. is. fr. ① ساقچى خادىمى. ② ساقچى ئىدارىسى، جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسى.

polisantrizm. is. fr. كۆپ مەركەزلىك.

polisinodi. is. fr. پۈتۈن مىنىستىرلىكلەرنىڭ بىر ئورگان تەرىپىدىن رەھبەرلىك قىلىنىدىغان ھۆكۈمەت شەكلى.

polisitoz. is. قاندا ھۈجەيرىلەرنىڭ كۆپىيىشى.

polisizasyon. is. كېسىلىپ كەتكەن بارماق ئورنىغا يېڭىدىن بارماق سېلىش ئوپېراتسىيىسى.

polislik, – ği. is. ① ساقچىلىق. ② ساقچىدەك ھەرىكەت قىلىش.

politbüro. is سىياسىي بيۇرو.

politeizm. is. fr. كۆپ خۇدالىق (بىرلا ۋاقىتتا كۆپ خۇداغا چوقۇنىدىغان).

politeknik. s. fr. تېخنىكىنىڭ تۈرلۈك ساھەلىرىنى ئۆگىنىش ۋە تەتبىق قىلىشقا باغلىق بولغان.

politik. s. fr. سىياسىي:

«**politik sorun** «سىياسىي مەسىلە.

politika. is. fr. سىياسەت:

«Partimizin milli politikası — پارتىيىمىزنىڭ مىللىي سىياسىتى».

politikacı. is. ① سىياسەتچى. ② خۇشامەتچى.

politkacılık, – ğı. is. ① سىياسەتۋازلىق. ② يالاقچىلىق، خۇشامەتچىلىك.

politravmatize. s. is. fr. بىر قېتىملىق قازادا كۆپ يېرىدىن يارىدار بولغان بىرى.

poliüri. is. fr. سۈيدۈكنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى.

poliyemi. is. tıp. قاننىڭ نورمىدىن ئارتۇق كۆپىيىپ كېتىشى.

poliyodonsi. is. tip. چوڭ تەرەتنىڭ نورمىدىن كۆپ كېلىشى.

poliyomiyelit, – ti. is. بالىلارنىڭ پالەچ كېسەللىكى.

polka. is. ① پولكا (تانسىنىڭ بىر تۈرى). ② پولكا مۇزىكىسى.

polo. is. tibet. ئاتلىق توپ ئويۇنى.

polonya. öz. is. پولشا (دۆلەت).

polonyalı. s. is. پولشىلىق.

pom. is. fr. چويلا توپ.

pomâd. is. it. چاچ ۋە باشقا يەرگە سۈرىدىغان پۇراقلىق مەلھەم — چاچ مېيى.

Pomak. öz. is. پوماك (بالقاندا ياشايدىغان مۇسۇلمانلار).

Pomaklar. öz. is. پوماكلار.

pomat. is. → **pomad.**

pombe. is. ئوتتۇرا ئافرىقا پىۋىسى.

pompa. is. it. پومپا، ناسوس، سۇ چىقىرىش ماشىنىسى، سۇ چىخىرىقى.

pompalamak. ① پومپا ياكى سۇ چىغىرىقى بىلەن سۇ چىقارماق. ② جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولماق (ئايال بىلەن)، جايلىماق.

pomposo is. it. müz. داغدۇغىلىق، تەنتەنىلىك، ھەشەمەتلىك.

pompuruk, – ğu. is. قىرى، ياشانغان. (ئادەم).

poney. is. ing. تۈتى (پاكار ئات جىنسى).

ponje. is. fr. dok. بىر خىل يۇڭ ۋە يىپەك ئارىلاش رەخت.

pomrksiyon. is. ئوكۇل يىڭنىسى سانجىش ياكى نەشتەر ئۇرۇش.

ponton. is. ing. den. سۇغا چۆكۈپ كەتكەن پاراخوتلارنى چىقىرىشتا ئىشلىتىلىدىغان كۆتۈرۈش ماشىنىسى.

pop. is. yun. پوپ، پاپا.

poplin. is. ing. dok. ① ئىنچىكە توقۇلغان پاختا رەخت. ② بۇ رەختتىن تىكىلگەن.

popüler. s. fr. ① ھەممىگە تونۇش. ھەممىگە تونۇلغان. ② خەلق تەرىپىدىن ھىمايە قىلىنغان.

pornograt. is. fr. ئۇياتسىزلىق ۋە ئەخلاقسىزلىق ھەرىكەت قىلغان بىرى، ئەدەبسىز سۆز قىلغان بىرى.

porselen. is. fr. پار – پۇر، پار – پۇر قاچا - قۇچىلار.

porsiyon. s. is. fr. ئۈلۈش، كىشىلىك (تاماقنىڭ بىر كىشىگە تېگىشلىك ئۈلۈشى):

« Bir porsiyon pilav — بىر كىشىلىك پولو.

Bir buçuk porsiyon — بىر يېرىم كىشىلىك.»

porsuk¹, – ğu. is. zool. بورسۇق، قاشقا ئوغلاق.

porsuk². is. bot. قارىغاي تىپىگە كىرىدىغان يىڭنە يوپۇرماقلىق دەرەخ تۈرى.

porsuk³. s. → **pörsük.**

portagal. öz. is. پورتۇگالىيە (كونا ئېتى).

portakal. is. fr. گۈەنگۈەر، پورتاكال (جۈزىگە ئوخشاش مېۋە).

portakallık, – ğı. is پورتاكال بېغى، پورتاكاللىق.

portatif. s. fr. ① ئېلىپ مېڭىشقا ئەپلىك. ② قاتلىنىدىغان:

«portatif eşya — ئېلىپ مېڭىشقا ئەپلىك نەرسە.

« Portatif masa — قاتلىنىدىغان شىرە.»

porte. is. fr. تەسىر دائىرىسى (بىر ئىشنىڭ).

Portekiz. öz. is. پورتۇگالىيە.

Portekizce. is. dilb. پورتۇگالىيە تىلى.

portföy. is. fr. پۇل قاپچۇقى، كارمان، پورتمان.

portik. is. fr. بەلگە كۆۋرۈكى.

portmanto. is. fr. شەپكە، پەلتۇ قاتارلىقلارنى ئېسىپ قويىدىغان قاناتلىق، ئەينەكلىك ئىشكاپ.

portmone. is. بۇزۇق پۇل قاپچۇقى.

porto is. پورتۇگالىيىنىڭ پۇراقلىق ئۈزۈم ھارىقى.

portolan. is. دېڭىز پورتلىرىنى كۆرسىتىدىغان خەرىتە.

portör, – rü. is. fr. كېسەل مىكروبىنى ئۆزى بىلەن ئېلىپ كەلگۈچى. ئادەم ياكى ھايۋان.

portre. is. fi. ① ئادەم رەسىمى، سۈرەت. ② سۈرەتلەش (ئەدەبىياتتا).

portreci. is. res. رەسسام.

portuç. is. it. كىمە ۋە پاراخوت ئامبىرى.

pot. s. (بۇرۇت ھەققىدە) قويۇق ۋە ئۇزۇن.

posa. is. ① تىرىپ، قالدۇق. ② سالقىندا، داشقال.

~ sını çıkarmak. ① ئاخىرىغا قەدەر سۈمۈرمەك. ② ئازار بەرمەك، قاتتىق ئۇرماق.

pos. bıyık. s. شاپ بۇرۇت.

post, — tu. is. far. ① تېرە. ② قەدىمىي شەيخلەر ئولتۇرىدىغان يەر. ③ ئورۇن، مەنسەپ، ھوقۇق:

«Kaplan postu — يولۋاس تېرىسى.

Post kavgası — ئورۇن جېدىلى.»

posta. is. it. ① يوللانما، خەت - خالتا. ② پوچتا. ③ خەت - چەك، خالتا توشۇيدىغان قاتناش قورالى. ④ ئەترەت، گۇرۇپپا. ⑤ نۆۋەتچى ئەسكەر، خىزمەتچى ئەسكەر. ⑥ سەپەر، يولۇچىلىق. ⑦ ئوۋ ئوۇلىغاندا مۆكۈنىدىغان يەر:

«1. Posta arabası — پوچتا ماشىنىسى.

2. Mektupları postaya götürmek — خەتلەرنى پوچتىغا سالماق.

3. Posta treni — پوچتا پويىزى.

4. Işçi postaları nöbetleşe çalişirlar — گۇرۇپپا ئىشچى ئەترەتلىرى نۆۋەت بويىچە ئىشلەيدۇ.

5. Bu araba bütün eşyayı dört postada taşır — بۇ ھارۋا پۈتۈن نەرسە - كېرەكلەرنى تۆت سەپەر (نۆۋەت) ئېلىپ ماڭىدۇ.»

postacı. is. پوچتىكەش، پوچتالىيون.

postacılık, — ğı. is. پوچتالىيونلۇق، پوچتىكەشلىك:

«Beş yıl postacılık yaptı — بەش يىل پوچتىكەشلىك قىلدى.»

postal. is. osm. ① قونچلۇق بەتنىكە. ② بۇززۇق ئايال. ③ قونچىسىز مەسە.

postalamak. پوچتىغا سالماق.

postalanmak. پوچتىغا سېلىنماق.

posta. hane, postane. is. پوچتىخانا.

postis. is. ئاياللارنىڭ زىننەت ئۈچۈن سېلىۋالىدىغان ياسما چېچى.

poşad. is. fr. تېز سىزىلغان رەسىم.

poşe. is. fr. قايناق سۇدا پىشۇرۇلغان شاكالسىز تۇخۇم.

pot¹. is. alm. دەريادىن ئۆتۈشتە چۈشىدىغان كىچىك سال.

pot², — tu. is. ① قىڭغىر تىكىلىش. ② يېڭىلىشلىق، خاتالىق. ③ ئەنتەك ئايال، شوخ ئايال:

«Yolda sık sık rubasının potlarını çekip düzeltiyor — يولدا پات - پات كىيىمىنىڭ قىڭغىر تىكىلگەن يېرىنى تۈزەيتتى.»

pota¹. is. far. ئېچىدە مەدەن ئېرىتىلىدىغان قاچا.

pota². is. fr. ۋاسكېتبول گارى.

potamobiyoloji. is. دەريا سۇلىرىدىكى جانلىقلارنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

potamoloji. is. fr. ئېقىن سۇلارنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

potamotok. s. fr. تۇغۇش ئۈچۈن

دېڭىزدىن ئېرىق - ئۆستەڭلەرگە كۆچكەن بېلىقلار.

potons. is. tip. جىنسىي قۇۋۋەت.

potansiyel. is. fr. يوشۇرۇن كۈچ.

potin, fotin. is. fr. تېپلەي.

potkal. is. it. دېڭىزدا يېلۇقان ھا- دىسىلەرنى قۇرۇقلۇقتىكىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈن كېمە ياكى پاراخوتتىن دېڭىزغا قېيۇپ بېرىلگەن خەت شىشىسى.

potlaç. is. زىياپەت، مەرىكە.

potlamak. بوتىلىماق، تۇغماق (تۆگە).

potlanmak. بوتىلانماق.

potto. is. zool. شەرقىي ئافرىقا ماي- مۇنى.

potuk[1]. s. پۈرۈملىك.

potuk[2], **— ğu.** is. بوتىلاق، بوتا.

potur. s. ① قاتلاقلىق. ② قىرى (پۈرۈمى). ③ كۆپ شىم، ئۇزۇن ئىشتان.

poturlu. s. ① قىرلىق شىم كىيگەن. ② يېزىلىق.

povadhi. öz. is. پەنجاپ تىلى.

poylak. is. ئوسمانلىقلار دەۋرىدە ھەم قاراۋۇللۇق، ھەم ئەسكەرلىك ۋەزىپىسىنى ئارتقۇرغان بىرى.

poyra. is. بۇل (ھارۋا چاقىنىڭ گۇگۇ- سۇنى تۇتۇپ تۇرىدىغان قىسمى).

poyraz. is. yun. شەرقىي شىمال تە- رەپ ۋە شۇ تەرەپتىن چىققان شامال.

poyrazlamak. شەرقىي شىمال شامىلى كەلمەك.

poz. is. fr. ① ۋۇجۇدنىڭ تۇرۇشى. ② رەسىم ۋە پوتوگرافتا تۇرۇش.

pozisyon. is.. fr. ۋەزىيەت، ئەھۋال.

pozitif. s. fr. ① مۇسبەت. ② تەجرى- بىگە ئاساسلانغان.

pöç. is. erm. تۇغۇر، قۇيمۇچاق.

pöf. پۇفە...پېۋ.

pörsük. s. ① يىرتىلغان. ② سوزۇلغان، سوزۇنچاق.

pörsüklük, — ğü. is. يىرتىقلىق.

pörsümek. بوشاپ سوزۇلماق.

pösteki. is. osm. قوي ياكى ئۆچكە تېرىسى.

pötikare. s. fr. ① شاتلانكا، كاتەكچە (رەخت). ② كاتەكچە رەختتىن تىكىلگەن: «Pötikare pantolon — كاتەكچە رەختتىن تىكىلگەن ئىشتان.»

prafa. is. ئۈچ تەرىپىدىن ئوينىلىدىغان 32 قەغەزلىك قارت ئويۇنى.

Prag. öz. is. پراگا (شەھەر).

pragmacı. s. tels. پراگماتىزم تەرەپ- دارى، پراگمىچى.

pragmacılık, — ğı. is. پراگماچىلىق.

pragmatik. s. fr. پراگماتىك، پراگ- مىچى.

pragmatizm. is. پراگماتىزم (سۇب- يېكتىپ - ئىدېئالىستىك پەلسەپىۋى ئې- قىملاردىن بىرى).

pranga. is. it. ① كىشەن. ② تاقاق، قوۋۇق (گۇناھكارلارنىڭ بويىنىغا سېلىنى- دىغان).

prangalı. s. كىشەن سېلىنغان: «Prangalı mahkûm — پۇتىغا كىشەن سېلىنغان گۇناھكار.»

prasat. is. ئىبادەتخانا.

pratik. is. s. fr. ① قوللىنىش، ئە- مەلىي قوللىنىش. ② ئەمەلىي. ③ تەت- بىقات.

pratika. is. fr. پراتىكا (كېمە ۋە پاراخوت كاپىتانىنىڭ كېسەل ئەمەسلىكى

توغرىلىق يەرلىك ئورۇنلار تەرىپىدىن بېرىلگەن قەغەز).

pratisyen. is. fr. پىراكتىكانت.

prekozite. is. fr. ۋاقتىدىن ئاۋۋال يېتىشكەن (ئەقىل ياكى بەدەن جەھەتتە).

prematüre. s. fr. بالدۇر تۇغۇلغان (بالا).

prens. is. fr. شاھزادە.

prenses. is. fr. مەلىكە (پادىشاھنىڭ قىزى ياكى خانىشى).

prenseslik, – ği. is. ① مەلىكىلىك. ② خانىش ئىدارە قىلىۋاتقان دۆلەت.

prensip. is. fr. پرىنسىپ.

prenslik, – ği. is. شاھزادىلىك.

pres. is. fr. پرېس.

presbit, – ti. s. fr قېرىلىق يەتكەن (ئادەم ياكى كۆز).

presbitlik, – ği. is. قېرىلىق تۈپەيلىدىن ئوقۇش، تىكىش ئىشلىرىدا كۆزنىڭ كۆرمەسلىكى.

presçi. is. پرېسچى، پرېس ماشىنىسىنى ئىشلەتكۈچى.

prese. s. fr. پرېسلانغان، سىقىلغان.

prestij. is. fr. تەسىر قوزغىغۇچى ياكى ھەيران قالدۇرىدىغان ماھىيەت.

prestissimo. z. it. müz. تېز سۈرئەت بىلەن.

presto. z. it. müz. ① تېز سۈرئەت بىلەن. ② is. تېز چېلىنىشقا تېگىشلىك مۇزىكا پارچىسى.

prevantoryum. is. ساناتورىيە.

prezervatif. is. گاندون (جىنسىي مۇناسىۋەتتە جىنسىي كېسەللەرنىڭ يۇقۇپ قالماسلىقى ۋە ھامىلە بولماسلىق ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان رەزىنكە قاپ).

prezidyum, praesidium. is. ئالىي پرىزىدىيۇم.

prim. is. fr. ① سۇغۇرتا پۇلى: ② مۇكاپات. ③ تەننەرخ بىلەن بازار باھاسى ئوتتۇرىسىدىكى ئارتىش.

primadonna. is. it. ئوپېرادا باش رولدا چىققۇچى ئايال ناخشىچى.

primatlar. is. lat. مايمۇنلار.

prizma. is. yun. mat. ① (ماتېماتىكىدا) پرىزمىلىك جىسىم. ② (فىزىكىدا) پرىزما، ئۈچ قىرلىق ئەينەك.

probabilizm. is. fr. fels. ئېھتىماللىقچىلىق.

problem. is. fr. ① مەسىلە. ② سوئال:

«Onun pek çok problemi var — ئۇنىڭ بەك جىق سوئاللىرى بار.»

prodüksiyon. is. fr. ① بارلىققا كېلىش. ② ئىشلەپچىقىرىش. ③ كىنو ئۈچۈن كېرەكلىك پائالىيەتلەرنىڭ ھەممىسى.

prodüktif. s. fr. ① ھوسۇل بەرگەن ياكى پايدا بەرگەن. ② كۆپ ھوسۇل بەرگەن ياكى كۆپ پايدا بەرگەن.

prodüktivite. is. fr. ① قىلىنغان خىراجەت ۋە ئەمگەك كۈچىگە نىسبەتەن ئېلىنغان مەھسۇلات. ② مەھسۇلات بېرىش كۈچى، ئۈنۈملۈك.

prodüktör, – rü. is. fr. ① كىنو ئىشلىگۈچى. ② ئىشلەپ چىقارغۇچى.

profesör, – rü. is. fr. پروفېسسور.

profesörlük, – ğü. is. پروفېسسورلۇق.

profesyonel. s. is. fr. ① كەسپىي (ئىشتىن سىرت بولمىغان). ② مۇسابى-

قىغە قاتنىشىش ياكى ئوقۇتقۇچىلىق قىلىش ئۈچۈن مائاش ئالغۇچى تەنھەربىكەتچى.

profil. is. fr. ① ياندىن كۆرۈنۈش. ② يۈزنىڭ ياندىن كۆرۈنۈشى.

profilaktodonti. is. ئېغىز ۋە چىش كېسەللىكلىرىنىڭ ئالدىنى ئېلىش بىلىمى.

proforma. s. lat. شەكلەن، شەكىل ئۈچۈن.

porgnat. s. fr. تۆۋەنكى ئېڭەكنى ئالدىغا چىقىپ قالغان.

prognoz. is. tıp. بىر كېسەلنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا ئالدىن ھۆكۈم قىلىش.

program. is. fr. ① پروگرام. ② بىرەر پائالىيەت، ئىش - ھەرىكەتنىڭ مەزمۇنى ۋە مۆلچەرلەنگەن پىلان. ③ بىرەر پارتىيىنىڭ دۇنيا قارشى ۋە مەقسىتى بايان قىلىنغان ھۆججەت. ④ كونسېرت ئويۇنلىرىنىڭ ھەممە نومۇرلىرىنىڭ رويخېتى. ⑤ مەكتەپلەردە دەرس جەدۋىلى.

programcı. is. ① رادىئو ۋە تېلېۋىزوردا پروگراما تۈزگۈچى. ② تىياتىر ۋە كونسېرت پروگراممىسىنى ساتقۇچى ۋە تارتقۇچى.

progresif. is. ئىلغارلىق، تەرەققىپەرۋەرلىك.

proje. is. fr. لايىھە، پىلانلانغان نەرسە:

«Bu fabrika kendi projemize göre yapıldı — بۇ زاۋۇت (فابرىكا) ئۆزىمىزنىڭ لايىھىسى بويىچە قۇرۇلدى.»

projeksiyon. is. سايە، كۆلەڭگۇ.

projektör, – rü. is. fr. پروژېكتور (ناھايىتى يورۇق ئېلېكتر شولىسى بىلەن يورۇتىدىغان ئەسۋاب).

proleterya. is. fr. پرولېتار سىنىپى.

proleter. is. fr. پرولېتارىيات.

prolog. is. fr. ئەدەبىي ئەسەرنىڭ مۇقەددىمىسى، پرولوگ.

propaganda. is. it. تەشۋىقات، تەرغىبات:

«Çin komünist partisi propaganda dairesi — جۇڭگو كوممۇنىست پارتىيىسى تەشۋىقات بۆلۈمى.»

propagandacı. is. تەشۋىقاتچى:

«Radyoda çalışanlar birer propagandacıdır — رادىئو ئىستانسىسىدا ئىشلىگەنلەرنىڭ ھەممىسى تەشۋىقاتچىدۇر.»

propagandacılık, – ğı. is. تەشۋىقاتچىلىق.

proparoksiton. is. s. ئۇرغۇسى ئۈچىنچى بوغۇمدا كېلىدىغان سۆز.

prospektüs. is. lat. تونۇشتۇرۇش (قەغىزى).

prosopodipleji. is. يۈزنىڭ ھەر ئىككى تەرىپى پالەچ بولۇشى.

prostela. is. yun. پەرتۇق، پەشتىمال.

prostetist. is. tıp. سۈنئىي قول ۋە پۇت سالىدىغان مۇتەخەسسىس.

prostil. is. fr. ئالدى تۈۋرۈكلۈك ئىبادەتخانا.

protanopi. is. tıp. قىزىل رەڭنى كۆرەلمەسلىك.

protektora. is. fr. ھىمايە.

protestan. is. fr. پروتېستان (كاتولىك دىنىدىن ئايرىلىپ چىققان تۈرلۈك خرىستىئان مەزھەپلىرىنىڭ ئورتاق نامى).

protesto. is. it. نارازىلىق، قارشىلىق:

«Işşiler kapitalistleri protesto etmek üzere gösteri yaptılar — ئىشچىلار كاپىتالىستلارغا نارازىلىق بىلدۈرۈش ئۈچۈن نامايىش قىلدى.»

protist. is. fr. پروتىست (ھەم ھايۋاناتلار، ھەم ئۆسۈملۈكلەر دۇنياسىدا بولىدىغان يالغۇز ھۈجەيرىلىك جانلىق مەۋجۇدات).

protistoloji. is. fr. بىر ھۈجەيرىلىك جانلىقلارنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

protofit. is. يالغۇز ھۈجەيرىلىك ئۆسۈملۈك ياكى ئۆسۈملۈكسىمان ئورگانىزم.

protokol, – lü. is. yun. كېلىشىم، دىپلوماتىك قائىدە.

protome. is. ئىنسان ياكى ھايۋاننىڭ يېرىم ھەيكىلى.

protomorfik. is. tıp (كېسەل ھەققىدە) ئىپتىدائىي، باشلانغۇچ.

protomotek. is. fr. مۇزېيدە يېرىم ھەيكەللەر قويۇلغان بۆلۈم.

prototip. is. fr. بىرىنچى نۇسخا، ئاۋۋالقى نۇسخا.

prova. is. it. ① سىناق، رەپىتىس. ② بىرىنچى كۆررېكتورلۇق:

«Konser provasi — كونسېرت رەپېتىسى.

Ilk prova — بىرىنچى كوررېكتورلۇق.»

provitamin. is. fr. پىروۋىتامىن (سىرتتىن قوبۇل قىلىنغان ۋە ئورگانىزمدا ۋىتامىنغا ئايلانغان ماددا).

provokasyon. is. fr. ① ئىغۋاگەرچىلىك، كۈشكۈرتۈش. ② يوشۇرۇن بىر كېسەلنىڭ سىنئىي ھالدا قوزغىتىلىشى.

provokatör, – rü. is. fr. ئىغۋاگەر.

prömiyer. is. fr. رەپىتىس (ئويۇندا).

prurigo. is. lat. قىچىشقاق كېسەللىكلىرى.

pruritus, – ti. is. تېرە كېسەللىكلىرى، قىچىشقاق.

pruva. is. it. den. كېمە ۋە پاراخوتنىڭ باش قىسمى.

provacı. is. den. قېيىقنىڭ ئالدىدا ئولتۇرىدىغان پالاقچى.

psikanaliz. is. fr. تەھلىلىي روھ.

psikiyatr. is. fr. روھىي كېسەللىكلەرنى تەتقىق قىلىدىغان، داۋالايدىغان دوختۇرلۇق.

psikiyatri. is. fr. روھىي كېسەللىكلەر دوختۇرى.

psikolog. s. is. fr. پسىخولوگ (پسىخولوگىيە ئالىمى).

psikoloji. is. fr. پسىخولوگىيە (روھىي پائالىيەتلەرنى جۈملىدىن سېزىش، ھېس قىلىش، ئىدراك قىلىش، پىكىر قىلىش قاتارلىق پسىخىك جەريانلارنى ئۆگىنىدىغان پەن).

psikolojik. s. fr. ① پسىخولوگىيىلىك. ② پېقىملىق، خۇش خۇي.

psikopati. is. fr. نېرۋا كېسىلى.

psikoz. is. fr. نېرۋا كېسەللىكلىرى.

puant. is. fr. پۇتنىڭ ئۇچى بىلەن تانسا ئويناش ھەرىكىتى.

puanter. is. ing. بىر خىل ئوۋ ئىتى.

puç. s. is. osm. ① قۇيرۇق تۈگۈرى. ② كارغا كەلمەس، كېرەكسىز (نەرسە). ③ سەت. ④ ئىچى كاۋاك، بوش.

puçong. is. قارا چاي تۈرى.

puf[1]. is. ئۈستى يۇمشاق پاكار

ئورۇندۇق.

puf[2]. is. ئاھ، ئۇھ.

puflamak. ئاھ ئۇرماق.

puhte. s. osm. ① پىشىق. ② پىشىپ يېتىشكەن، تەجرىبىلىك.

puhtegân. is. پىشىپ يېتىشكەنلەر، تەجرىبىلىكلەر.

puhtegi. is. ① پىشىپ يېتىشكەنلىك. ② پىشقانلىق.

pul. is. ① يېپى ۋە ئوتتۇرىسى تۆشۈك مەدەن پارچىسى. ② پوچتا ماركىسى، ماركا. ③ بېلىق سىرتىدىكى تەڭگىلەر، سەدەپ. ④ بويۇنغا ئېسىلىدىغان مەدەن ھالقا. ⑤ قەدىمدە قوللىنىلغان پۇل.

pulad. is. → **pulat.**

pulat. is. far. پولات (بىراۋنىڭ كۈچلۈكلۈكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ).

pul. bilim. is. پوچتا ماركىلىرىنى تەتقىق قىلىش بىلىمى.

pulcu. is. ① پوچتا ماركىسى ساتقۇچى. ② پوچتا ماركىسى توپلىغۇچى.

pulculuk, – ğu. is. پوچتا ماركىسى توپلاپ سېتىش بىلەن مەشغۇل بولۇش، پوچتا ماركىسى توپلاش ئىشى.

pulk. is. ros. as. پولك، تۈەن.

pullamak. ① ماركا چاپلىماق (خەتكە). ② كىيىمنى تەڭگىلەر بىلەن زىننەتلىمەك.

pullanmak. ماركا چاپلانماق.

pullman, pulman. is. كېيىنكى زامانلاردا ياۋروپادا قوللىنىلغان ۋاگون.

pulluk, – ğu. is. alm ساپان.

pulmometre. is. tıp ئۆپكىنىڭ چوڭلۇقىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

pulover. is. ing. باشتىن كىيىلىدىغان ئالدى ئېتىك تاشقى كىيىم.

pulsometre. is. fr. پۇلسومېتىر (قاننىڭ ئېقىشىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

pulsuz. s. ① ماركىسىز، ماركىسى يوق.

puluç. s. ئەرلىك قۇۋۋىتىدىن قالغۇچى (ئادەم).

punç. is. ing. چاي، شېكەر، لىمون، دارچىن ۋە باشقىلارنى ئارىلاشتۇرۇپ قاينىتىپ ئىچىلىدىغان ئىچىملىك.

punt. is. it. پەيت، پۇرسەت:
«Pundunu bularak davranmak — پەيتىنى تېپىپ ھەرىكەت قىلماق.»

pupa. is. it. ① كېمە ۋە پاراخوتنىڭ كەينى تەرىپى. ② ئارقا تەرەپ:
«Vapurun pupasından pruvasına kadar — پاراخوتنىڭ كەينى تەرىپىدىن ئالدى تەرىپىگە قەدەر.
Rüzgar pupa esiyor — شامال ئارقا تەرەپتىن چىقىۋاتىدۇ.»

pupazzo. is. it. ئىتالىيە قورچىقى.

pur. is. osm. ئوغۇل.

purga. is. rus. سىبىرىيىنىڭ شىددەتلىك قار بورىنى.

puro. is. it. تاماكا يوپۇرمىقىنىڭ ئۆزىنى ئوراپ ياسالغان قەغەزسىز تاماكا.

pus[1]. is. ① بوش ئاۋاز. ② مېۋىنىڭ پاختىلىشىپ قېلىشى. ③ يوپۇرماقلاردىكى قۇرت ئۇۋىسى. ④ سوغۇق سۇ قۇيۇلغان ئىستاكاندىن چىققان ھور. ⑤ ئەمچەك تۈگمىسى ئەتراپىدىكى داغ. ⑥ ھور، يەڭگىل قىراۋ.

pus[2]. is. fr. بارماق قول.

pusarık. s. is. ① تۇمانلىق. ② ئېزىتقۇ، سەرراپ.

pusarmak. تۇمان قاپلىماق، قىراۋ

باسماق.

pusat. is. ئۇرۇش قورالى.

pusatsı. is. ياغاچ قىلىچ ئوينىغۇچى.

pusatlandırmak. قوراللاندۇرماق.

pusatlanmak. قوراللانماق.

pusatlı. s. قوراللانغان، قوراللىق.

puselik, – ği. is. تۈرك مۇقاملىرىدىن بىرى.

puset. is. fr. osm. قاتلىنىدىغان باللار هارۋىسى.

puside. s. osm. ① چىرىك. ② سىرلىشىپ قالغان، رەڭگى ئۆڭگەن.

puslanmak. (هاۋا هەققىدە) ① تۇمان باسماق. ② قىراۋ قاپلىماق.

puslu. s. تۇمانلىق، قىراۋلۇق.

pusmak, pısmak. ① سىڭمەك. ② مۆكمەك، يوشۇرۇنماق:

«Tavşan önümüzde pusuyor — توشقان ئالدىمىزدا مۆكۈۋاتىدۇ.»

pusu. is. ① ئىستىهكام. ② هۇجۇم قىلىش ئۈچۈن يوشۇرۇنغان ئەسكەرلەر. ③ ئەسكەرلەرنىڭ هۇجۇم قىلىش ئۈچۈن يوشۇرۇنغان يېرى. ④ هۇجۇم ئۈچۈن ئەسكەرلەرنىڭ مۆكۈنۈشى. ⑤ قاراقچىلىق قىلىش:

«Pusu kurmak — ئىستىهكام قۇرماق.»

pusula¹. is. it. كومپاس.

pusula². is. ① هېسابات قەغىزى. ② قىسقا خەت يېزىلغان قەغەز.

puş. is. osm. ① يېپىنچا. ② كىيىم. ③ ساۋۇت ۋە پولات قاپ.

puşe. is. far. ① ياپقۇچ. ② پەردە.

puşideni. is. far. ① كىيىلىدىغان نەرسە. ② ياپقۇچ.

puşiş. is. far. يېپىنىدىغان نەرسە، يېپىنچا.

puşt. is. osm. far. بەچچە بالا.

puştluk, – ğu. is. بەچچىلىك.

put¹, – tu. is. far. ① بۇت. ② كرېست.

put². is. ئۈچ – تۆت تال يىپەكتىن ئۆرۈلگەن يىپ.

puta. is. بىر خىل ئوقيا ئوقى.

putlaştırmak. ئىلاهلاشتۇرماق.

put. perest, – ti. s. far. بۇتپەرەست.

~ **adam.** بۇتپەرەست ئادەم.

putperestlik, – ği. is. بۇتپەرەستلىك.

putrel. is. fr. قۇرۇلۇشلاردا ۋە تۆمۈر يولدا قوللىنىلىدىغان تۆمۈر تىرەك.

puyan, puya. s. far. ① يۈگۈرگەن. ② يۈگۈرۈك.

puya. is. far. يۈگۈرۈش.

püfkerde. s. far. پۈۋلەپ ئۆچۈرۈلگەن.

püfkürmek. پۈۋلەپ ئۆچۈرماق.

püflemek. پۈۋلىمەك.

püfür püfür. z. غۇر – غۇر.

~ **esmek.** (شامال) غۇر – غۇر چىقماق.

pül. is. osm. كۆۋرۈك.

püncüşk. is. far. قۇشقاچ.

pürçek. s. بۇجۇغۇر.

pürçeklenmek. بۇجۇغۇرلاشماق.

pürçük. is. s. ⇒ **pürçek.**

pürgatif. is. s. fr. ئىچنى بوشىتىش دورىسى، ئىخراخ دورىسى.

pürj. is. fr. تازىلاش.

pür. paye. is. far. قىردىق پۇت (ئاياغ).

pürtük, – ğü. is. قاپارتما.

pürtüklenmek. قاپارتما پەيدا بولماق.

pürüz, – zü. is. ① ئوڭغۇل – دوڭغۇل، بۇدۇر – چوقۇر. ② توسالغۇ.

③ قىرپال، يىرىك.

pürülenmek. ① ئۇڭغۇل - دوڭغۇللاشماق. ② (ئاۋاز) بوغۇلماق. ③ مۇرەككەپلەشمەك، چىگىشلەشمەك:

«Işler daha pürüzlendi — ئىشلار تېخىمۇ مۇرەككەپلەشتى.»

pürüzlü. s. چىگىشلىك، توسالغۇ.

pürüzsüz. s. چىگىشسىز، توسالغۇسىز.

püsendar. is. far. ئۆگەي ئوغۇل.

püser. is. far. ئەر ئەۋلاد، ئوغۇل.

püskü. s. «eski» سۆزى بىلەن بىرىكىپ قوش سۆز ياسايدۇ:

«Eski - püskü eşya — ئەسكى - تۈسكى نەرسە.»

püskül, - lü. is. پۆپۈك، چۇچا.

püsküllü. s. پۆپۈكلۈك، چۇچىلىق.

püskürgeç. is. پۈركۈگۈچ.

püskürme. is. ① پۈركەش، ئوخشاش چېچىش. ② يانار تاغنىڭ ئېتىلىپ چىقىشى. ③ تومپىيىش:

«Püskürme ben — تومپىيىپ چىققان مەڭ.»

püskürmek. ① ئېغىز بىلەن پۈركۈمەك. ② ئېتىلىپ چىقماق:

«Kızlar çeşmeden su dolduruyorlar, delikanlıyı kovaliyarak bu suyu üstüne püskürüyorlardı — قىزلار جۈمەكتىن ئاغزىغا سۇ توشقۇزۇپ يىگىتنى قوغلاپ ئۈستىگە سۇ پۈركۈيدۇ.
Yanardağlar püskürdü — يانار تاغدىن لاۋا ئېتىلىپ چىقتى.»

püskürtmek. ① پۈركۈمەك، پۈركۈپ چىقارماق. ② ئېتىپ چىقارماق. ③ قاچۇرماق، چېكىندۈرمەك:

«Ağzındaki suyu püskürttü — ئاغزىدىكى سۇنى پۈركىدى.
Yanardağ ateş ve duman püskürttü — يانار تاغ ئوت ۋە تۈتۈن ئېتىپ چىقاردى.»

püskürtü. is. jeol. يانار تاغدىن ئېتىلىپ چىققان لاۋا.

püskürük. s. يانار تاغدىن ئېتىلىپ چىققان.

püslü. s. «süslü - püslü» پەقەت دەپلا قوللىنىلىدىغان سۆز بولۇپ، «ئالىيشىل»، «پار - پۇر» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

püsür, - rü. is. ئەگەشتۈرۈۋالغۇچى (ئادەم):

«Peşine iki püsür takip edilmiş — كەينىگە ئىككى پۈلدۈڭ سېلىپ كەپتۇ.»

püst. is. far. دۈمبە.

püşte. is. far. دۆڭ، بارخان.

püştiban, püştivan. is. far. ① دەستەك، يار - يۆلەك. ② ياردەمچى.

püşt. pa. is. far. تاپان.

püşt. vare. is. far. بىر يۈدۈم يۈك، بىر كۆتۈرۈم يۈك.

pütür. pütür. z. بۈدۈر - چوقۇر:

«Pütür pütür deri — بۈدۈر - چوقۇر تېرە.»

R.r

R.r. ر. (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 21 - ھەرپى)

Rab, – bbi. öz. is. ar. ① تەڭرى. ② ئىگە.

rabbaniyun. is. ar. ئۆزىنى تامامەن تەڭرىگە ئاتىغانلار.

rabbat. is. ar. ئۆيلىرى - ئوچاقلىق بولغان ئەر - خوتۇنلارنىڭ ئەرلىرى.

rabbe. is. ar. ئۆگەي ئانا.

rabbena. öz. is. ar. رەببەنا (تەڭرىمىز دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان، كۆپىنچە ئاياللارنىڭ قەسەم ئۈچۈن قوللىنىدىغان سۆزى).

rabbi. is. ar. تەڭرى، خۇدا، ئاللا.

rabbim. رەببىم، تەڭرىم، خۇدايىم.

rabıt[1], – btı. is. ar. ① باغلاش، بىرىكتۈرۈش. ② يالغۇز بىرلا نەرسىگە باغلىنىش.

rabıt[2]. s. ar. ① باغلىغان، بىرىكتۈرگەن. ② دۇنيا ئىشىدىن قولىنى ئۈزگەن.

rabıta. is. ar. ① مۇناسىۋەت. ② باغ (باغلايدىغان). ③ نىزام، تەرتىپ. ④ (گراماتىكىدا) باغلىغۇچى. ⑤ تەرسقەتتە شەيخقا قول بەرگۈچى.

rabıtalı. s. ① رەتلىك، راۋرۇس، تەرتىپلىك. ② قائىدە - يوسۇنلۇق:
«Rabıtalı söz — رەتلىك سۆز.
Rabıtalı adam — قائىدە - يوسۇنلۇق ئادەم.»

rabıtasız. s. ① قالايمىقان، رەتسىز، بىسەرەمجان. ② قائىدە - يوسۇنسىز. ③ جاھىل، كاج، تەرسا. ④ يامان، ئەسكى، بۇزۇق:
«Rabıtasız ev — بىسەرەمجان ئۆي.»

rabıtasızlık, – ğı. is. ① رەتسىزلىك، بىسەرەمجانلىق. ② ئۇيقۇسىزلىق.

rabi[1]. ar. تۆتىنچى.

rabi[2]. s. is. hint. ئەتىياز.

rabih. rabıh. s. ar. پايدا قازانغان، پايدا ئالغان.

rabit. s. ar. باغلانغان، چىڭ باغلانغان.

rac. is. osm. far. ئاشقازان.

raca. is. ① قىرال. ② مۇڭغۇل خاندانلىقىغا قاراشلىق ھۆكۈمدار. ③ ھىندىستاننىڭ چوڭ فېئودالى.

racer. is. ing. ① مۇسابىقە ئۈچۈن ئىشلەنگەن كىچىك پىكاپ. ② ماتورلۇق تېز يۈرەر قېيىق.

raci[1]. s. ar. ① يالۋۇرغان، ئىلتىماس قىلغان. ② ئۈمىد قىلغان.

raci[2]. s. ar. ① چېكىنگەن، ئارقىغا قايتقان. ② تەگكەن، دىققىتىنى قوزغىغان.

racif. s. ar. تىترەتكەن.

racih. s. is. ar. ① ئۈستۈن، باشقىلارنىڭ ئالدى. ② دەلىلى كۈچلۈك تەرەپ.

racil. s. is. ar. ① پىيادە، ياياق ماڭغان. ② بىلىمسىز، نادان. ③ ئۇرۇشقا پىيادە قوشۇلغان مۇسۇلمان ئەسكەر.

racon. is. it. ئەقىل ئىشلىتىش، پىكىر يۈرگۈزۈش.

rad[1]**.** s. far. ① قولى ئوچۇق، سېخىي. ② قىممەتلىك.

rad[2]**.** s. ar. رەت قىلغۇچى.

rad[3]**.** is. ar. گۈلدۈرماما.

rada. is. ① قازاقلاردا ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى. ② پولشادا دۆلەت سوۋېتى. ③ ئوكرائىنادا سىياسىي تەشكىلات. ④ تۆتىنچى ئىۋان زامانىدا موسكۋادا شاھلىق دىۋانى.

radar. is. ing. رادار.

radarcı. is. ① رادار مۇتەخەسسىسى. ② خەۋەر بەرگۈچى، خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

radde. is. ar. ① مەرتىۋە، دەرىجە. ② مۆلچەرلەنگەن ۋاقىت ياكى مىقدار: «Saat on raddelerinde — تەخمىنەن سائەت ئونلاردا...»

radektomi. is. چىش يىلتىزىنىڭ قىسمەن يۆلىنىشى.

radi, razi. is. ar. ① بوۋاق، ئەمچەكتىكى بالا. ② سىرت قېرىنداش، بىر قورساق قېرىنداش.

radife. is. ar. ① قىيامەتتە چېلىنىدىغان ئىككىنچى نار. ② ئايال ئىسمى (رادىفە).

radikal. s. fr. رادىكال (① قەتئىيلىك، كەسكىنلىك. ② رادىكاللار پارتىيىسىنىڭ ئەزاسى. ③ رادىكالىزم تەرەپدارى).

radikalizm. is. ing. رادىكالىزم.

radikalsosyalizm. is. fr. رادىكال سوتسىيالىستلار.

radiye. osm. «رازى بولسۇن» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

radyatör, — rû. is. fr. رادىياتور (① ماتورىدىكى سۇنى سوۋۇتقۇچى ئەسۋاب. ② ئۆينى ئىسسىق سۇ ياكى ھور بىلەن ئىسسىتىدىغان ئەسۋاب).

radyo. is. fr. ① رادىئو. ② رادىئو خىزمەتچىسى: «Pekin radyosu Türkçe yayınlar servisi — بېيجىڭ رادىئوسى تۈركچە ئاڭلىتىش بۆلۈمى.»

radyo. evi. is. رادىئو ئىستانسىسى.

radyofar. is. fr. ① رادىئو ئىستانسىسى. ② ئايروپىلان، پاراخوت ۋە كېمىلەرگە يول كۆرسىتىشتە خەۋەر بېرىش ماشىنىسى.

radyo. fonik. s. fr. رادىئو ئاڭلىتىش بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

radyo.foto. is. رادىئو فوتو (① رەسىم ۋە يازما نەرسىلەرنى رادىئو دولقۇنى ئارقىلىق يوللاش سىستېمىسى. ② رادىئو فوتو سىستېمىسى بىلەن ئەۋەتىلگەن رەسىم).

radyogonyometre. is. fr. رادىئو گونىمېتر (رادىئو دولقۇنىدىن پايدىلىنىپ بىر ئايروپىلانغا ياكى پاراخوتقا ئۆزىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى خەۋەر قىلىش ئەسۋابى).

radyograf. is. tıp. رادىئوگراف (رېنتگېن نۇرلىرى ياردىمى بىلەن سۈرەتكە ئېلىش).

radyogram. is. fr. رادىئوگرام (رادىئو ئارقىلىق بېرىلىدىغان تېلېگرام).

radyometre. is. fr. رادىئومېتر (نۇر چېچىش تېزلىكىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

radyoskopi. is. yun. رادىئوسكوپى (بىر ئورگان ياكى جىسمنىڭ رېنتگېن نۇرى بىلەن تەكشۈرۈلۈشى).

radyo. telefon. is. fr. سىمسىز تېلېفون (ئۈزۈن يوللۇق).

radyo telgraf. is. fr. سىمسىز تېلېگراف.

radyo. terapi. is. lat. رېنتگېن

نۇرلىرىنىڭ بىئولوگىيىلىك تەسىرىگە تايانغان داۋالاش ئۇسۇلى.

radyum. is. fr. kim. رادىي (خىمىيىۋى ئېلېمېنت).

raf. is. far. ① ئويۇق ۋە ئىشكاپلارغا تىزغىرىسىغا ئورنىتىلغان تاختاي. ② كىتاب تەكچىسى (جازىسى).

~ a koymak. ئېتىبارسىز قارىماق.

~ a kaldırmak. بىپەرۋالىق قىلماق، ئۇنۇتماق.

rafadan. s. ar. ① سۇدا چالا پىشۇرۇلغان. ② is. ياش ۋە تەجرىبىسىز ئادەم. ③ سۇدا چالا پىشۇرۇلغان تۇخۇم.

rafız. s. ar. قويۇۋەتكەن.

rafıza. is. ar. رافىزا (خەلىپە ئەلىگە ۋە ئۇنىڭ بالىلىرىغا ھەددىدىن تاشقىرى مۇھەببەت باغلىغان شىئە مەزھىپىنىڭ بىر تارمىقى).

rafızi. is. far. din. رافىز تەرەپدارى.

rafızilik, – ği. öz. is. رافىزىلىق (ئابابەكرى بىلەن ئۆمەرنىڭ خەلىپىلىكىنى قوبۇل قىلمىغان شىئە مەزھىپىنىڭ بىر تارمىقى ۋە بۇلارنىڭ ئېتىقادى).

rafıziyun. is. رافىزىلىق تەرەپدارلىرى.

rafi. s. is. ar. ① يۇقىرى كۆتۈرگەن. ② تەڭرىنىڭ سۈپەتلىرىدىن بىرى. ③ ئەر ئىسمى (رافى).

rafigraf. is. fr. رافىگراپ (ئەمالارغا خەت تونۇتۇش ئۈچۈن ئېلىپبە ھەرپلىرىنى قاپارتىشقا يارايدىغان ئەسۋاب).

refineri. is. fr. نېفىت ئايرىش زاۋۇتى، شېكەر زاۋۇتى قاتارلىق ئورۇن.

rafz. is. ar. ① تاشلاش، تەرك قىلىش. ② رافىزىلىق.

rag. is. fr. ① تاغ ئېتىكى. ② يايلاق، چىمەنلىك.

ragad. is. fr. بۇرۇن، كالپۇكلاردىكى يېرىچۇقلۇق، يېرىق.

ragıp. s. ar. ① ئارزۇسى بولغان، ئىستىكى بولغان. ② ئەر ئىسمى (راگىپ).

ragif. is. ar. قازان نېنى، قوتۇرماچ.

rağbet, – ti. is. ar. ① ئىستەك، ئارزۇ، ھەۋەس، خۇشتار، ئىشتىياق، قىزىقىش. ② ياخشى كۆرمەك:

«Ahmet arkadaşlar tarafından rağbetle karşılandı — ئەخمەت يولداشلار تەرىپىدىن قىزغىن قارشى ئېلىندى.»

rağbetli. s. قارشىلانغان.

rağbetsiz. s. ① ھەۋىسى بولمىغان، ئىشتىياقسىز. ② ياخشى كۆرۈلمىگەن، كۆڭۈلگە ياقمىغان.

rağmen. ar. ئەمما، لېكىن، ئەكسىچە، تەتۈرىسىچە:

«Söz vermesine rağmen gelmedi — ۋەدە بەرگىنىگە قارىماستىن كەلمىدى.»

rah[1], reh. is. far. ① يول. ② ئۇسۇل، ئۇسلۇب.

rah[2]. is. ئۈزۈم ھارىقى.

raha. is. ar. تۈگمەن.

rahal. is. ar. ① ئېگەر، لىڭغىرچاق، ئۇچۇلۇق. ② مەنزىل، ئۆتەڭ.

rahat, – tı. is. ar. راھەت، كۆڭۈللۈك:

«Rahat bir ev — كۆڭۈللۈك بىر ئۆي.»

rahatlık, – ğı. is. راھەتلىك، كۆڭۈللۈك:

«Bu evin rahatlığını başka evde bulamayız — بۇ ئۆيدىكىدەك راھەتنى باشقا ئۆيدىن تاپالمايمىز.»

rahat rahat. z. راھەت، راھەت.

rahatsız. s. ① راھەتسز. ② كېسەل، «Siz orada rahatsız oldunuz — سز ئۇ يەردە راھەتسز قالدىڭىز.

Raratsız misiniz? — كەيپىڭىز جايىدا ئەمەسمۇ؟»: كەيپسز

rahatsızlanmak. سالامەتلىكى بۇزۇلماق.

rahatsızlaşmak. كېسەل بولماق.

rahatsızlık, – ğı. is. ① كەيپسز-لىك، راھەتسزلىك. ② كېسەللىك.

rahdar. is. osm. تاموژنا خىزمەتچىسى، قاراۋۇل.

rahe. is. ar. ئالغان.

rahib[1]. is. ⇒ **Rahib.**

rahib[2]. s. ar. ① كەڭ ئەنلىك. ② مول.

rahibe. is. ar. راھىبە، ئايال راھىب.

râhil[1]. is. ar. كۆچمەن، كۆچۈش.

rahil[2]. s. osm. ①كۆچمەنلەر. ② ئۆلگۈچى.

rahile. is. osm. ① تۆگە قاتارلىق يۈك ھايۋانلىرى. ② كارۋان.

rahim[1]. s. is. ar. ① مەرھەمەتلىك، شەپقەتلىك، ئىچ ئاغرىتقۇچى. ② ئەر ئىسمى (رەھىم).

rahim[2]. is. osm. ① ماتكا، بالىياتقۇ. ② ئانا تەرەپ تۇغقان.

rahim[3], rahime. is. ar. شېرىن ئاۋاز قىز.

rahin. is. ar. بىر نەرسىنى رەنىگە قويغۇچى.

rahip. is. ar. راھىب.

rahiplik, – ği. is. راھىبلىق.

rahis. s. ar. ① ئەرزان. ② (كىيىم ھەققىدە) يۇمشاق. ③ (ئۆلۈم ھەققىدە) تۇيۇقسىز، بىردىنلا.

rahise. is. ar. ھەسەل ھەرىسى.

rahiye. is. osm. يوللۇق (نەرسە).

rahl. is. ar. ① ئۇچۇلۇق، ئېگەر، لىڭغىرچاق. ② يولغا كېرەكلىك نەرسە-كېرەكلەر.

rahle. is. ar. ئېچىلىپ يېپىلىدىغان يېزىق شىرەسى.

rahman. s. is. ar. قول ئاستىدىكىلەرگە رەھىم قىلغۇچى.

rahmet, – ti. is. ar. ① مەرھەمەت قىلىش، ئىچ ئاغرىتىش. ② يامغۇر. ③ ئاللانىڭ ئىنسانلارغا رەھمىتى (پەۋقۇل-ئاددە ياردىمى): «Bugünlerde rahmet yağarsa, çiftçinin yüzü gülecek — بۇ كۈنلەردە يامغۇر ياغسا دېھقان خۇشال بولىدۇ.»

rahmetli, rahmetlik, – ği. is. ar. ① رەھمەتلىك. ② ئۆلگۈچىنىڭ ئىسمى ئورنىغا قوللىنىلىدۇ: «Rahmetli dedemiz — رەھمەتلىك بوۋىمىز.

Rahmetli iyi adamdı — رەھمەتلىك ئوبدان ئادەم ئىدى.»

rahmetmek. osm. مەرھەمەت قىلماق، ئىچ ئاغرىتماق.

rah· name. is. far. يول خەرىتىسى، يولنامە.

rahne. is. far. ① دەز، چاك، يېرىق، تۆشۈك. ② زەرەر، زىيان.

rahnedar. s. ① دەزى، تۆشۈكى بولغان. ② زىيان-زەخمەتكە ئۇچرىغان.

rahş. is. far. ① يۈگۈرۈك ئات. ② يورۇقلۇق، نۇر.

rahşan,rahşa. s. ① پارلاق. ② ئايال ئىسمى (رەھشان).

rahşende. s. fr. پارلاق، پارىلداپ

دىغان.

raht[1]. is. far. ① هارۋا جابدۇقى، ئات جابدۇقى. ② يوللۇق نەرسە ـ كېـ رەكلەر. ③ ئۆي جاھازلىرى. ④ گىرەچە (ئىشىك، دېرىزە ۋە ساندۇقنىڭ).

raht[2], **reht**. is. ar. ① تىقىما ـ تىقماق. ② ئائىلە، نەسەب. ③ قەبىلە.

rahtlamak. ئاتنى ئېگەرلىمەك، ئاتقا ئېگەر توقۇماق.

rahv. s. ar. يۇمشاق.

rahvan. is. far. ① يورغا (ئات). ② يورغىلايدىغان.

rai[1]. s. ar. كۆرگۈچى، كۆرگەن.

rai[2]. is. s. ar. ① پادىچى، چوپان. ② رەھبەر، بىر مەملىكەتنى ئىدارە قىلغۇچى. ③ يېزا ـ سەھرا ھاياتنى ئىپادىلىگەن (شېئىر).

raib[1]. s. ar. قورققان، قورقۇنچاق.

raib[2]. s. ar. كۆز باغلىغۇچى، سېھىرـ گەر.

raid. s. ar. ① (ئاسمان ھەققىدە) گۈلدۈرلىگەن. ② گۈلدۈر ـ غاراس، گۈلدۈر ـ تاراس.

raif. s. is. ar. ① مەرھەمەت قىلغۇچى، ئىچ ئاغرىتقۇچى. ② ئەر ئىسمى (رائىف).

raiş. s. ar. huk. پارا بەرگۈچى بىلەن ئالغۇچى ئوتتۇرىسىدىكى ۋاستىچى.

râiyane. s. z. چوپان (پادىچى) لارغا ئائىت، پادىچىدەك.

raiye, raiyet. is. ar. ① پادا (چارۋا پادىسى). ② ئىدارە قىلىنغۇچى، باشقۇ- رۇلغۇچى، خەلق.

raiyet·perver. s. خەلقپەرۋەر (ھۆكۈمدار).

raiz, rayiz. s. ar. خاپا بولغۇچى.

rak. is. ar. ① ئۈستىگە خەت يېزىلغان تەييار جىرەن تېرىسى. ② ئاق بەت (قەغەز).

rakabat. is. ar. ① بويۇنلار، گەدەنـ لەر. ② قۇللار.

rakabe. is. ar. ① بويۇن، گەدەن. ② قۇل. ③ بىر نەرسىگە بولغان ئىگە- دارلىق ھوقۇقى.

rakabet. is. → **Rekabet**.

rakadan. is. ar. ئويناش، سەكرەپ تاقلاش.

rakam. is. ar. ① رەقەم، نومۇر، خانە. ② سان، مىقدار:

«Kazanç yüksek bir rakam buldu— كۆپ مىقداردا پايدا بولدى.»

rakami. s. رەقەمگە ئائىت، رەقەم بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

rakamlı. s. خانىلىق، سانلىق، رەقەملىك:

«Üç rakamlı sayılar (122) — ئۈچ رەقەملىك (122) سانلار.»

rakd. is. ar. ① ئۇيقۇ، ئۇخلاش. ② غەپلەت، غەم.

raket. is. fr. چويلا توپىنىڭ چېلىسى، تىكتاك توپىنىڭ پالىقى.

rakı. is. ar. ھاراق:

«Motay dünyada ün almış rakıdır— موتەي دۇنياغا مەشھۇر ھاراقتۇر».

rakıb. s. ar. ① قوغدىغۇچى، كۆزەتكۈچى. ② ئەر ئىسمى.

rakıcı. is. s. ① ھاراق ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى. ② ھاراقكەش.

rakıcılık, -ğı. is. ① ھاراق ياساش ياكى سېتىش كەسپى. ② ھاراقكەشلىك.

rakım. is. osm. ① بىر يەرنىڭ دېڭىز

پۈزىدىن ئېگىزلىكى. ② ئەر ئىسمى.
③ s. نومۇر يازغان.

rakıs, — ksı. is. ar. تانسا، ئۇسسۇل.

raki. s. ar. ئېگىلگەن، رۇكۇھ قىلغان (ناماز ئوقۇغاندا).

rakib¹. s. is. → **Rakip.**

rakib². s. ar. ① مىنگۈچى (ئات قا- تارلىقلارغا). ② (قاتناش ۋاسىتىسىگە) چۈشكەن، ئولتۇرغان.

rakibe. s. is. بىر-بىرىگە رەقىب (كۈن- دەش) بولغان ئاياللاردىن ھەربىرى، رىقابەتلەشكۈچىلەر، كۈندەشچىلەر.

rakid. s. ar. تۇرغۇن، تىپتىنچ.

rakik. s. is. ar. ① ئىنچىكە، يۇپقا، نازۇك. ② كۆڭلى ئىنچىكە، كۆڭلى يۇمى- شاق. ③ قۇلغا بېرىلگەن نام.

rakika¹. s. ar. ئىنچىكە، نازۇك.

rakika². is. osm. كىشىنى خۇش قى- لىدىغان سۆز ياكى كۆرۈنۈش.

rakim. is. ar. ① خەت يازغىلى بو- لىدىغان نەرسە. ② كىتاب، ماقالە ۋە باشقىلار.

rakime. s.ar. خەت يېزىلغان قەغەز، مەكتۇپ.

rakip¹, — bi s. is. ar. ① رەقىب (بىر بىرىنى يېڭىش ئۈچۈن تىرىشقۇچىلار). ② بىر ئايالنى ياخشى كۆرگەن ئىككى ئەر. ③ كۈزەتچى.

râkip². s. ar. مىنگۈچى.

rakiplik,— ği. is. رەقىبلىك.

rakit. s. ar. تۇرغۇن (سۇ).

rakka. is. ar. ئۇستا سېھىرگەر.

rakkase. is. ar. تانسا ئويناشنى كەسىپ قىلغان ئايال ياكى قىز.

rakor. is. fr. تۆمۈر ھالقا، تۆمۈر چەمبەر.

raks. is. ar. ① ئۇسسۇل ئويناش، تانسا ئويناش. ② تىترەك كېسىلى.

raksan. is. ar. ① ئۇسسۇل ئوينىغۇچى، تانسا قىلغۇچى. ② تۈرك مۇزىكىسىدا كىچىك ئۇسسۇل پەدىلىرىدىن بىرى.

raks - etmek. ئۇسسۇل ئويناماق، تانسا قىلماق.

ram. s. far. ئىتائەت قىلغۇچى، بويۇن ئەگكۈچى.

ramak, — ğı. is. ar. ① «ئاز قالدى» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ. ② ئاخىرقى نەپەس، ئاخىرقى تىنىق:
«Ramak kalmak — ئاز قالماق».

ramazan. is. ar. ① رامىزان ئېيى. ② ئەر ئىسمى (رامىزان).

ramazaniye. is. ar. رامازانىيە (را- مىزان مۇناسىۋىتى بىلەن شاھلارغا ياكى باشقا يۇقىرى دەرىجىلىك دۆلەت ئەرباب- لىرىغا سۇنۇلغان قەسىدە).

ramazanlık, — ğı. is. s. روزىلىق ئۈچۈن ئېلىنغان ۋە ساقلانغان يېمەك- ئىچمەكلەر.

rami¹. s. far. ئىتائەت قىلىدىغان، بويۇن ئېگىدىغان.

rami². s. ar. ئوق ئاتقۇچى.

rami³. is. bot. ئاق كەندىر.

ramiş. is. far. ① ئارام ئېلىش. ② ئويۇن تاماشا. ③ مۇزىكا، ساز.

ramiş - gâh. is. ئارامگاھ، دەم ئې- لىش يېرى.

ramiş - ger. s. is. سازەندە.

ramiş - geri. is. سازەندىلىك.

ramp. is. fr. tiy. سەھنىنى يورۇتى- دىغان بىرقانچە چىراغنى پاناھ قىلىپ

تۆرغۈچى ئۇزۇن توسۇق.

rampa. is. it. ① تۆمۈر يول ۋە ئادەتتىكى يولدا يانتۇلۇق. ② تۆمۈر يولدا ۋاگوننى رىلىسقا كىرگۈزۈش ۋە رىلىستىن چىقىرىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئەسۋاب. ③ ئايرودرومنى يورۇتۇش ئۈچۈن ئورۇنلاشتۇرۇلغان چىراغلار تىزمىسى. ④ بىر كېمە بىلەن باشقا بىر نەرسىنىڭ بىر ـ بىرىگە تېگىشىپ كەتكۈدەك دەرىجىدە يېقىنلىشىشى. ⑤ ئىككى ياغاچنى بىر-بىرىگە چېتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان قىسقۇچ تۆمۈر. ⑥ تۆمۈريول ئىستانسىسىدا يۈك قاچىلايدىغان سۇپا.

rampacı. is. far. ئىلگىرى دېڭىز سوقۇشلىرىدا پاراخوت ۋە كېمە يېقىنلاشقاندا دۈشمەن كېمىسى ۋە پاراخوتىغا ئوت ئاچقۇچى.

ran¹. is. far. anat. يوتا.

ran². s. far. «ھەيدىگەن، ئەۋەتكەن، يوللىغان، ئوينىغان، ئىجرا قىلغان، بېجىرگەن» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.

rana. s. is. ar. رەنا (① ناھايىتى چىرايلىق، خۇش. ② ئەر ياكى ئايال ئىسمى. ③ z. ناھايىتى ياخشى، ئەلا).

rand. is. راند (جەنۇبىي ئافرىقا جۇمھۇرىيىتىنىڭ پۇلى).

randa. is. it. den. كېمىنىڭ ئارقا تىرىكىگە بېكىتىلگەن يەلكەن.

randevu. is. fr. ① مەلۇم ۋاقىتتا مەلۇم يەردە ئۇچرىشىش ئۈچۈن بېرىلگەن ۋەدە. ② كۆرۈشۈش يېرى.

randevucu. s. is. كۆرۈشۈش ئۆيىنى ئىشلەتكۈچى.

randeman. is. fr. مەھسۇل، ئۈنۈم.

randımanli. s. ئۈنۈملۈك.

randımansız. s. ئۈنۈمسىز.

rani. is. ھىندىستاندا قىرالچە ياكى شاھزادە.

rant. is. fr. ikt. قوشقان پايدىدىن ۋە ئىجارىگە بېرىلگەن يەردىن كىرگەن كىرىم.

rantabl. s. fr. دارامەت (كىرىم) كىرگۈزىدىغان.

rantiye. is. fr. مۈلۈكنىڭ كىرىمىگە تايىنىپ ياشىغۇچى (ئادەم).

ranza. is. it. پاراخوت ۋە پويىزدا قوش كارىۋاتلىق ياتاق.

rapel. is. fr. چاقىرىش.

rapor. is. fr. دوكلات، مەلۇمات:
«Hekim raporu.—دوختۇرنىڭ دوكلاتى.»

raporcu. is. دوكلات يازغۇچى، دوكلات بەرگۈچى.

raportu. s. is. ① دوكلاتى بولىغان. ② ئىسپىراپكىلىق.

raportör, –rü. is. fr. باياناتچى.

raportörlük,–ğü. is. fr. باياناتچىلىق.

rappe. is. شۋېتسارىيە پۇلى.

rap rap. تەكشى ئاياغ تاۋۇشى، گۈپ-گۈپ:
«Rap rap diye geçen askerler — گۈپ ـ گۈپ دەسسەپ ئۆتكەن ئەسكەرلەر.»

rapsodi. is. yun. ① مۇزىكا ئەسىرى. ② ئېپىك بىر شېئىرنىڭ ئوقۇلۇشى. ③ قىسقا بىر تېمىغا بېغىشلانغان ئېپىك شېئىر.

raptetm. ar. ① تۇتتۇرماق، ئېلىشتۇرماق. ② باغلىماق.

rasad. is ⇒ **Rasat.**

rasafet. is. ar. چىداملىق، چىڭ، مۇس-

تەھكەم.

rasanet, resanet. is. ar. چىڭ، مۇستەھكەم.

rasas, resas. is. kim. ① قوغۇشۇن. ② قەلەي.

rasasi. s. ① قوغۇشۇن رەڭلىك. ② قەلەيچى.

rasat,. – dı. is. ar. ① ئاسمان جىسىملىرىنى مەخسۇس دۇربۇن بىلەن كۆزىتىش. ② ئاسمان جىسىملىرىنى كۆزىتىش ئۈسكۈنىسى، رەسەت.

rasat. hane. is. ar. رەسەتخانە، ئوبسېرۋاتورىيە.

ras · gele. s. ئۇدۇل كەلگىنى:
«Rasgele bir tanesini aldım — ئۇدۇل كەلگەن بىر دانىسىنى ئالدىم.»

rasit. s. is. ar. ① ئاسمان جىسىملىرىنى كۆزەتكۈچى، رەست. ② كۆزەتكۈچى. ③ كۆزەتكۈچى، نۆۋەتچى.

rasi. s. ar. ① چىڭ تۇرغان، مىدىرلىمايدىغان. ② (كېمە ۋە پاراخوت)تۆمۈر ئاتقان، ماڭمىغان.

rasif. s. ar. ① چىدامىلىق، چىڭ. ② دېڭىزدا سۇ ئۈستىگە چوقچىيىپ چىققان خادا تاش. ③ ئۇل، ئاساس.

rasih. s. ar. ① كۈچلۈك، مەھكەم. ② بىلىمى چوڭقۇر (دىنىي بىلىمى). ③ ئەر ئىسمى (راسىھ).

rasihin, rasihun. is. ① «كۈچلۈك، چىڭ» سۆزلىرىنىڭ كۆپلۈكى. ② دىنىي ئۆلىمالار.

rasist. s. is. fr. ئىرقچى.

rasiye. is. ar. ئېگىز تاغ.

rasizm. is. fr. ئىرقچىلىق.

raslamak. → **Rastlamak.**

raslanmak. → **Rastlanmak.**

raslaşmak. → **Rastlaşmak.**

raslantısal. s. تاسادىپىي، تۇيۇقسىز.

raspa. is. it. تۆمۈر ياكى ياغاچ ئۈستىدىكى سىرلارنى ۋە تۆمۈر ئۈستىدىكى داتنى چىقىرىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئەسۋاب.

raspacı. is. ئاچپاقا، تويماس:
«Herif raspacımış, bir oturuş - ta kıvırıyor — راسا ئاچپاقا ئوخشىمامدۇ بۇ، بىر ئولتۇرۇشىدىلا قۇرۇتۇۋەتتى.»

rast. s. far. ① توغرا. ② ئوڭ (تەرەپ). ③ is. توغرىلىق. ④ توغرا سۆز. ⑤ ئىشەنچلىك ئادەم. ⑥ تۈرك مۇزىكىسىدا بىر مۇقام.

rast. is. far. ① توغرا كېلىپ قېلىش، ئۇدۇل كېلىش، ئۇچرىشىش. ② مۇۋەپپەقىيەت، ئۇيغۇنلۇق:
«Ahmete rastladım — ئەخمەت بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم.»

rastgelmek. ① ئۇچرىشىپ قالماق، يولۇقۇپ قالماق. ② ئۇدۇل كەلمەك. ③ (نىشانغا) تەگمەك. ④ تاپماق:
«1· Bugûn yolda Mumine rast - geldim — بۈگۈن يولدا مۆمىنگە يولۇقۇپ قالدىم.
2· Malın iyisi bana rastgeldi — مالنىڭ ياخشىسى ماڭا ئۇدۇل كېلىپ قالدى.
3· Üç taş atti, amâ hiçbirisi rastgelmedi — ئۈچ تاش ئاتتى، ئەمما ھېچبىرى تەگمىدى.
4· Çok aradım, amâ hiçbir yerde rastgelmedim — كۆپ ئىزدىدىم،

ئەمما هېچ يەردىن تاپالمىدىم.»

rast. geliş. is. تاسادىپىي، تاسادىپ، تۇيۇقسىز.

rastlaşmak. ① ئۇچراشماق، يولۇقماق، كۆرۈشمەك. ② (ۋاقىت ھەققىدە) ئارقا ـ ئارقىدىن كەلمەك، بىرلا ۋاقىتتا كۆرۈلمەك.

rastlatmak. ئۇچراتماق، يولۇقتۇرماق.

rastyonalist. s. fr. راتسىئونالىست، راتسىئونالىزم تەرەپدارى.

rostyonalizasyon. is. fr. ئەقىلغە مۇۋاپىق، ئۇيغۇنلۇق.

rastyonalizm. is. fr. راتسىئونالىزم (① تەپەككۇرنى ھېسسىي ئىدراكتىن ئاجرىتىپ قويىدىغان ۋە ئەقىلنى بىلىشنىڭ بىردىنبىر مەنبەسى دەپ ھېسابلايدىغان پەلسەپىۋى ئېقىم. ② ئەقىل ـ ئىدراك بىلەن ئىش كۆرۈش).

rasyonel. s. fr. ئەقىلغە مۇۋاپىق، ئاقىلانە:

«Rasyonel bir öneri — ئەقىلغە مۇۋاپىق بىر تەكلىپ.»

raşan. s. ar. تىترەك.

raşe. is. ar. تىترەش.

raşelenmek. تىترىمەك.

raşi. is. ar. پارا بەرگۈچى.

raşid. s. → **Raşit.**

raşidin, raşidun. is. ① ئەقىللىق، ئاقىل. ② توغرا يولدا ماڭغۇچى.

raşit. s. ar. ① كامالەتكە يەتكەن (ئادەم)، ئەقىللىق. ② توغرا يولدا ماڭغۇچى. ③ ئەر ئىسمى (رەشىت).

raşitizm. is. fr. راخىت (سۆڭەك قاتماسلىق كېسىلى).

raşitom. is. fr. ئوپېراتسىيىدە سۆڭەك كېسىدىغان ئەسۋاب.

ratanat. is. ar. ئەرەبچىدىن باشقا تىلدا سۆزلەش.

ratb. s. ar. ① (ئۆسۈملۈك ھەققىدە) ياش، يېشىل. ② يۇمشاق.

rate. s. is. fr. قابىلىيەتسىزلىك، تەلەيسىزلىك، ئىشتا ئىلگىرى باسالماسلىق.

ratık. s. ar. رېمونت قىلغۇچى، ئوڭلىغۇچى، تۈزەتكۈچى.

ratip. s. (ئۆسۈملۈك ھەققىدە) ياش، يېشىل.

ratib[1]. s. ar. ① ھۆل، نەم. ② ياش، يېشىل (ئۆسۈملۈك ھەققىدە).

ratib[2]. s. ar. ① تىزىلغان. ② مىدىرلىمايدىغان، چىڭ ئورنىتىلغان. ③ بىر كۈن ئۈچۈن ئايرىلغان يېمەك ـ ئىچمەك. ④ ئەر ئىسمى.

ratibe. is. ar. ① مائاش. ② ۋەزىپە، تەيىنلەنگەن (خىزمەتكە).

ratinec. is. ar. قارىغاي يېلىمى، دېۋىرقاي، دەرەخ يېلىمى.

ratineciye. is. ar. يېلىملىك دەرەخلەر تۈرى.

rauf. s. is. ① مەرھەمەتلىك، قوغدىغۇچى، قانات ئاستىغا ئالغۇچى. ② ئەر ئىسمى.

raunt,ravnt. is. ing. بوكستا بىر قۇر، ئېلىشىش ۋاقتى.

ravent. is. bot. رەۋەن (دورا ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ).

ravi. is. ar. ① ھېكايە قىلغۇچى، راۋى. ② تەپسىر قىلغۇچى (ھەدىسنى).

raviyan. is. ar. ھېكايە قىلغۇچىلار، رەۋىيان.

ravnt. s. → **Raunt.**

ravza. is. ar. ① گۈل باغچىسى. ② جەننەت. ③ ئەزىزلەرنىڭ مازىرى. ④ تارىلىق بىر خىل ساز.

ray. is. ing. رېلىس.

rayat. is. ar. «بايراق» سۆزىنىڭ كۆپلىكى، رايات.

rayet. is. ar. بايراق، تۇغ، رايەت.

raygân,rayegân. s. far. ① پۇلسىز، ھەقسىز. ② بەك ئەرزان. ③ كۆپ تېپىلىدىغان. ④ قىممىتى يوق.

rayic, raic. is. ar. ① بىر مالنىڭ بازار تېپىشى. ② خېرىدارلىق، خېرىدارى جىق.

rayiha. is. ar. خۇش پۇراق.

rayihalı. s. خۇش پۇراقلىق.

rayiz. s. → **Raiz.**

raz. is. far. ① سىر، مەخپىيەت، سىر قىلىپ ساقلىنىدىغان. ② مەخپىيەتلىك.

raza (redâ, rezâ ,rıza) is. ar. ①سۈت ئېمىش. ② (تۇرمۇش قۇرۇشقا بولمايدىغان) ئېمىلداش، ئېمىلداشلىق.

razaki, rezzaki. is. شۆپىكى قېلىن، چوڭ ۋە ئۇزۇنچاق ئۈزۈم (سايۋا ئۈزۈم).

razı. s. ar. رازى:

«Halk bizden razı olsun — خەلق بىزدىن رازى بولسۇن»

~etmek. رازى قىلماق.

~gelmek. رازى بولماق.

razık. s. ar. ① رازى. ② ئەر ئىسمى (رازىق).

re. is. «ر» ھەرپىنىڭ نامى.

rea. is· ساتۇرنىنىڭ بەشىنچى ھەمراھى.

readaptasyon. is. بىر كېسەلنىڭ تەدرىجىي نورمال پائالىيەتكە كېلىشى.

reaksiyon. is. fr. ئەكسى تەسىر، تەسىر قىلىش.

real. is. قەدىمدە لاتىن ئامېرىكىسى دۆلەتلىرىنىڭ پۇلى — رەئال.

realist, — ti. is. fr. رېئالىست (رېئالىزمغا ئەمەل قىلغۇچى)، ئەمەلىيەتچى.

realite. is. fr. ئەمەلىيەت، رېئال.

realizm. is. fr. رېئالىزم، ئەمەلىيەتچىلىك.

reaya. is. ar. ① بىر ھۆكۈمدارنىڭ قول ئاستىدىكى خەلق، رەئىيە. ② ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە مۇسۇلمان بولمىغانلار.

reb. is. ar. باھاردا ئولتۇرىدىغان باغلىق ئۆي.

rebap. is. far. راۋاپ.

rebi. is. ar. باھار مەۋسۇمى.

rebibi. is. ar. ئۆگەي ئوغۇل.

rebibe. is. ar. ① ئۆگەي قىز. ② بالا باققۇچى ئايال.

rebiî. s. ar. باھار بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

rebiiye. is. ar. ① قىشنىڭ ئاخىرىسىدا قىلىنىدىغان تېرىقچىلىق. ② باھار ئۈچۈن بېغىشلانغان قەسىدە، رەبىيە.

rec[1]. is. ar. تەۋرىتىش، مىدىرلىتىش.

rec[2]. is. ar. ئارقىسىغا ياندۇرۇش، قايتۇرۇش.

reca[1]. is. ar. ① ئۈمىد، ئارزۇ. ② تىلەك. ③ يالۋۇرۇش.

reca[2]. is. ar. «كۆلگەندىن كېيىن يەنە تىرىلىش».

recai. s. ar. ① ئۈمىدكە مۇناسىۋەتلىك. ② يالۋۇرۇشقا مۇناسىۋەتلىك. ③ ئەر ئىسمى.

recefan. is. ar. ① تەۋرەش، قاتتىق تەۋرەش. ② گۈلدۈرلەش. ③ ۋۇجۇدنىڭ بىر قىسمىنىڭ مىدىرلىشى.

recep, – bi. is. ar. ① ھەيۋەتلىك، ھەشەمەتلىك. ② ئەرەبچە ئايلارنىڭ يەتتىنچىسى.

recez. is. ar. ① ئارۇز ۋەزنىنىڭ بەھرىلىرىدىن بىرى. ② رەجەپ بەھرى بىلەن ياكى قەسىدە شەكلى بىلەن يېزىلغان شېئىر.

recil. s. ar. كۆپ ماڭغان (ئادەم).

recim. is. ar. ① تاش بىلەن ئۇرۇش، تاشقا تۇتۇش. ② ئېلىنغان تاش. ③ لەنەت ئوقۇش، چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈش جازاسى.

recim,–cmi. is. ar. تاش بىلەن ئۇرۇش، تاشقا تۇتۇش، چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈش.

recmetmek. ar. تاشقا تۇتماق، چالما كېسەك قىلماق.

recül. is. ar. ئەركەك.

recüliyet, – ti. is. ar. ئەركەكلىك (فىزىئولوگىيىلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتىيەلەيدىغان).

reçel. is. far. مۇراببا.

reçete. is. it. ① رېتسېپ (دورا قەغىزى). ② تاماق ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەشيا ۋە ئۇلارنىڭ مىقدارىنى ۋە ئۇ تاماقنىڭ قانداق ئېتىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان قەغەز. ③ يول، چارە، ئۇسۇل.

reçine. is. it. دېۋىرقاي.

reda. is. ar. مەنئىي قىلىش، توسقۇن بولۇش، ئالدىنى ئېلىش.

redaet. is. ar. ① ئەسكىلىك، پەسكەشلىك. ② كېسەل ۋە جاراھەتنىڭ ئەۋج ئېلىشى.

redaksiyon. is. fr. تەھرىر بۆلۈمى، رېداكسىيە.

redaktör, – rü. is. fr. تەھرىر، مۇھەررىر.

reddet. is. ar. ھەددىدىن تاشقىرى سەتلىك.

reddetmek. ar. ① رەت قىلماق. ② ئائىلىدىن قوغلاپ چىقارماق. ③ يالغانلىقىنى ئاشكارا قىلماق.

reddiye. is. ar. ① رەددىيە. ② بۆلۈنگەن مىراسنىڭ ئېشىپ قالغان قىسمىنىڭ بۆلۈنۈشى. ③ خەلقتىن ئېلىنغان ئالۋان – ياساق.

redif. is. ar. ① ئەسكەرلىك مەجبۇرىيىتىنى تۈگىتىپ، زاپاس ئەسكەر ھالىغا كەلگەن كىشى. ② رادىپ (شېئىردا).

redingot, – tu. is. fr. ئارقىسىدا چېكى بار ئۇزۇن ئەر پەلتوسى.

reevalüasyon. is. fr. پۇل قىممىتىنىڭ ئېشىشى.

ref. is. ar. ① ئېگىز كۆتۈرۈش، ئېگىزلىتىش. ② ئەمەلدىن قالدۇرۇش، ئېلىپ تاشلاش.

refah. is. ar. باياشاتلىق، مەمۇرچىلىق.

refakat, ti. is. ar. ① ھەمراھ (سەپەردە). ② دوختۇرخانىدا كېسەلگە ھەمراھ بولۇپ قالغۇچى. ③ مۇزىكىدا تەڭكەش.

~etmek. سەپەردە ھەمراھ بولماق.

referandum. is. ① ئالاھىدە مۇھىم مەسىلىلەر يۈزىسىدىن ئومۇمىي خەلق پىكرىنى ئېلىش. ② ئومۇمىي خەلق سايلىمى.

referans. is. fr. ① ئىسپات (قايىلىيىتىنى ئىسپاتلىغان قەغەز). ② مۇراجىئەت. ③ مەنبە.

refetlü. s. بەزى قوماندانلارغا بېرىلگەن ئاتاق (ئۇنۋان).

ref ·etmek. osm. ① يۇقىرى كۆتۈرمەك. ② ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق.

refi. s. ar. ئۇلۇغ، بۈيۈك.

refih. s. ar. ① باياشاتلىق ئىچىدە ياشىغۇچى. ② ئەر ئىسمى (رەفىھ).

refik, – ki. is. ① دوست، ئاغىنە - بۇرادەر. ② ئەر (ئايالنىڭ ئېرى). ③ ئەر ياردەمچى. ④ ئەر ئىسمى (رەفىق).

refika. is. ar. رەپىقە، خوتۇن، ئايال (ئەرنىڭ خوتۇنى، ئايالى).

refiz. s. ar. تاشلىۋېتىلگەن.

refleks. is. fr. رېفلېكس (ئورگانىزمنىڭ تاشقى تەسىرگە جاۋابەن كۆرسەتمىدىغان ئىنكاسى.)

reflektör, – rü. is. fr. رېفلېكتور (يورۇقلۇقنى ئەكس ئەتتۈرگۈچى ئەسۋاب).

reform. is. fr. ئىسلاھات:
«Toprak reformu — يەر ئىسلاھاتى.»

reformcu. s. ئىسلاھاتچى.

reformculuk, – ğu. is. ئىسلاھاتچىلىق.

refref. is. ar. ① يۇمشاق ۋە نېپىز رەخت. ② كۆرپە، ياستۇق قاتارلىق نەرسىلەر. ③ قۇشلارنىڭ پېيى (تۈك). ④ پۆپۈك، چۇچا. ⑤ مەجنۇن تال.

refrefe. is. ar. قاناتلىرىنى كېرىش.

refş. is. ar. كىچىك ئوتىغۇچ.

refüze, rüfüze. رەددىيە، قوبۇل قىلماسلىق.

reg[1]. is. ar. بارخان (شامالنىڭ تەسىرى بىلەن مەيدانغا كەلگەن دۆڭلۈك).

reg[2]. is. fr. anat. تومۇر (قان تومۇرى).

regaip, – bi. is. ar. مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ قورساقتا قالغان كېچىسى.

regal. is. fr. پۈۋلەپ چالىدىغان چالغۇ.

regata. is. it. مۇسابىقە كېمىسى (يەلكەنلىك، پالاقلىق ياكى ماتورلۇق).

regl. is. fr. tıp. ئادەت كۆرۈش، ئاي كۆرۈش، ھەيز كۆرۈش.

regülatör, – rü. is. fr. توغرىلاش ئەسۋابى.

reha[1]. is. ar. ① باياشاتلىق، مەمۇرچىلىق. ② كەڭ - كۇشادە، ئازادە، كەڭ - كەڭرى.

reha[2]. is. far. ① قۇتۇلۇش. ② ئەر ئىسمى.

~ bulmak. قۇتۇلماق، قاچماق.

rehabin, rehabine. is. ar. راھىبلار.

rehain. is. ar. رەھىنە سۈپىتىدە تۇتۇپ تۇرىدىغان ئادەملەر.

rehmet. is. ئاۋازنىڭ ياكى سۆزنىڭ پەسىيىشى ياكى ئاستىلىشى.

rehaset. is. ar. ① يۇمشاقلىق. ② يۇپقىلىق، ئىنچىكىلىك. ③ ئەرزانلىق. ④ ياۋاشلىق.

rehavet. is. ar. ① بوشاڭلىق، ھۇرۇنلۇق. ② دىققەتسىزلىك.

rehavi. is. far. ① قوڭغۇراقلىق سائەت. ② تۈرك مۇزىكىسىدا مۇقام.

rehayi. is. far. قۇتۇلۇش.

rehb, reheb. is. ar. قورقۇش، ۋەھىمە.

rehbaniyet. is. ar. تەركىدۇنيالىق.

rehber. is. far ① رەھبەر، يول كۆرسەتكۈچى. ② ساياھەتچى ۋە زىيارەتچىلەرگە يول باشلىغۇچى:
«Rehberimiz bizi şehri gezdirdi — رەھبىرىمىز بىزگە شەھەرنى ئېكسكۇرسىيە قىلدۇردى.»

rehberi. is. far. رەھبەرلىك، رەھبىرى.

rehberlik, – ği. is. رەھبەرلىك.

~ etmek. يول كۆرسەتمەك.

rehbet, – ti. is. ar. ① قورقۇش، ۋەھىمە. ② قورقۇنچاقلىق.

reh·güzar, reh·güzer. is. far. يول ئۈستى، ئۆتۈلىدىغان يەر.

rehide. s. far. دىققەتچىلىك، بىسئاراملىقتىن قاچقۇچى، قۇتۇلغۇچى.

rehin. is. ar. گۆرۈ، رەھنە.

rehine. is. ar. رەھنە (گۆرۈگە ئېلىنغان ئادەم).

reh·nişin, rah·nişin. is. far. ① يول ئۈستىدە ئولتۇرغۇچى. ② يولچى. ③ سەييارە مال ساتقۇچى. ④ باجگىر، باج يىغقۇچى (بىر كۆۋرۈك بېشىدا تۇرۇپ كەلگەن - كەتكەنلەردىن). ⑤ سەۋدايى. ⑥ ئوغرى.

reh·nüma. is. s. far. يول كۆرسەتكۈچى، رەھنەما.

rehnümun. is. رەھبەرلىك، يول كۆرسىتىش.

reh·rev, rah·rev. s. is. سەپەر قىلغۇچى، يولغا چىققۇچى.

reh·revan. is. far. يولچىلار، سەپەرچىلەر.

reht. is. ar. ① جامائەت، كۆپچىلىك. ② قەبىلە.

reis. is. ar. ① رەئىس. ② كېمە باشلىقى.

reisi·cumhur. is. ar. جۇمھۇر رەئىسى.

reislik, – ği. is. ① رەئىسلىك. ② سوت باشلىقى. ③ كىچىك كېمە باشلىقى.

rejim. is. fr. ① رېجىم، تۈزۈم، دۆلەت تۈزۈمى. ئىدارە قىلىش ئۇسۇلى. ② ئۇسۇل، قائىدە. ③ كۈتۈنۈش قائىدىسى (كېسەللەرنىڭ):
«Sosyalist rejim kapitalist rejimden çok daha üstündür — سوتسىيالىستىك تۈزۈم كاپىتالىستىك تۈزۈمدىن جىق ئۈستۈن.»

rejisör, – rü. is. fr. رېژىسسور.

rejisörlük, – gü. is. رېژىسسورلۇق.

rekabet, – ti. is. ar. ① رىقابەت. ② قىزغانچۇقلۇق. ③ بەسلىشىش.

rekâket. is. ar. ① قۇۋۋەتسىزلىك، بوشاڭلىق. ② سۆزدە كېكەشلىك.

rekât. is. ar. din. نامازدا قىيام، رۇكۇ ۋە سەجدە ھەرىكەتلىرى.

rekb. is. ar. ① ئاتلىقلار ئەترىتى، ئاتلىق ئەسكەر بىرلىكى. ② تۆرك مۇقامى.

rekd. is. ar. تۇرغۇنلۇق، ھەرىكەتسىزلىك.

rekik. is. ar. كېكەش.

rekin. s. ar. ① ئېغىر - بېسىق. ② ئېگىز. ③ ئەر ئىسمى.

rekiz. s. ar. ① كۆمۈلگەن، يوشۇرۇنغان. ② چىڭ، مەھكەم.

reklâm. is. fr. ① ئېلان. ② تەشۋىقات ئېلانى:
«Ticarette reklâm çok önemli-

dir — سودا - سېتىقتا ئېلان بەك مۇھىم.

Gazeteye bir reklam gönderdim — گېزىتكە بىر ئېلان بەردىم.»

reklamcı. is. تەشۋىقاتچى، ئېلانچى.

reklamcılık, – ğı. is. تەشۋىقاتچىلىق، ئېلانچىلىق.

rekolte. is. it. ئومۇمىي مەھسۇلات:

«Yılın buğday rekoltesi — بۇ يىلقى بۇغداينىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى.»

rekor. is. ing. رېكورت، يۇقىرى نەتىجە:

«Dünya rekoru kırılmak — دۇنيا رېكورتىنى بۇزماق.»

rekortmen. is. ing. يېڭى رېكورت ياراتقۇچى، رېكورت بۇزغۇچى، رېكورتچى.

reks. is. ar. كەينىگە قايتۇرۇش.

reksis. is. بىرەر ئورگان ياكى تومۇرنىڭ يېرىلىشى.

rektit. is. كۆتەن ئۈچەي ياللۇغى.

rektör, – rü. is. fr. ئالىي بىلىم يۇرتىنىڭ باشلىقى، ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى.

rektörlük, – gü. is. fr. ① ئالىي مەكتەپ مۇدىرلىقى، ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرلىقى. ② ئالىي مەكتەپ مۇدىرىيىتى، ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرىيىتى.

rektum. is. كۆتەن ئۈچەي.

reküb, rekübe. is. ar. مىنىلىدىغان ھايۋانلار، مىنىك ئاتلار.

rekz[1]**.** is. ① تىپىك. ② دىۋىتىمەك (مىنگەن ھايۋاننى ئىتتىك ماڭدۇرۇش ئۈچۈن).

rekz[2]**.** is. ① تىكىش. ② قۇرۇش.

rekzetmek. ① تىكمەك، سانجىپ تۇرغۇزماق. ② قۇرماق.

relaps. is. كېسەلنىڭ قايتا قوزغىلىشى، تەكرارلىنىشى.

relativizm. is. fr. نىسپىيلىك (نەزەرىيىسى).

rem[1]**.** is. ar. تۈزەش، ئوڭشاش، رېمونت قىلىش.

rem[2]**.** is. far. ① قورقۇش، ئۈركۈش. ② تىترەش.

remad. is. ar. كۈل.

reme. s. far. قورقۇپ كەتكەن، ئۈركۈپ كەتكەن.

remed. is. ar. كۆز ئاغرىقى.

remel. is. ar. ئارۇز بەھىرلىرىدىن بىرى، رەمەل.

remende. s. far. قورققان، ئۈركۈگەن.

remi. is. ing. قارت ئويۇنىنىڭ بىر تۈرى.

remit. is. ar. پال.

remitci. is. ar. پالچى، رەمبال.

remim. s. ar. (سوڭەك ھەققىدە) چىرىپ كەتكەن، سېسىغان.

remisyon. is. tıp. كېسەل ئاغرىشىنىڭ پەسىيىشى.

remiz, – mzi. is. ar. ① ئىشارەت، ئالامەت. ② ئىما - ئىشارەت بىلەن كىنايە شەكلىدە بىلدۈرمەك.

rems. is. ar. مازار، قەبرە.

remy. is. ar. ① ئېتىش، چۆرۈش. ② پارتلىتىش، ئېتىش (مىلتىقنى).

remz. is. → **Remiz.**

ren. is. alm. zool. بۇغا.

renanet. is. ar. يۇقىرى ئاۋاز بىلەن چۈشۈش، ۋارقىراپ چۈشۈش.

renc. is. far. ① ئەزىيەت، بىئاراملىق، دىققەتچىلىك. ② ئاغرىش، رەنج.

③ ئاچچىق، غەزەپ.

rencide. s. far. كۆڭلى رەنجىگەن، كۆڭلى ئازار يېگەن.

rençper. is. far. ① كۈنلۈكچى (ئادەم). ② دېھقان.

rençperlik, – ği. is. ① كۈنلۈكچىلىك. ② دېھقانچىلىق.

rende. is. far. ① رەندە. ② قىرغۇچ (كۆكتاتلارنى).

rendeci. is. رەندە سالغۇچى.

rendelemek. ① رەندە سالماق، رەندىلىمەك. ② (كۆكتاتنى) قىرماق.

rendelenmek. رەندىلەنمەك، رەندە سېلىنماق.

rendeli. s. رەندىلەنگەن، رەندە سېلىنغان:

«Rendeli tahta — رەندىلەنگەن ياغاچ.»

rendide. s. far. رەندىلەنگەن، رەندە سېلىنغان.

reng. is. → **Renk.**

renga. is. رەنگا (ياپونىيىدە قەدىمدىن بېرى قوللىنىلغان شېئىر شەكلى).

rengârenk. s. رەڭگارەڭ.

rengin. s. far. ① رەڭلىك، بوياقلىق. ② گۈزەل، پەردازلىق. ③ ئەر ئىسمى (رەنگىن).

renin[1]. is. ar. ۋارقىراش، توۋلاش.

renin[2]. is. fr. كېسەل، قانسىزلىق.

renk, – ği. is. far. ① رەڭ، بوياق. ② كۆرۈنۈش، ئۇسۇل، شەكىل. ③ خاراكتېر. ④ ھىيلە - مىكىر:

«Meselenin rengi değişti — مەسىلىنىڭ خاراكتېرى ئۆزگەردى.»

renk· deş. s. رەڭداش.

renk· körlüğü. is. رەڭنى پەرق ئېتەلمەسلىك (كۆزنىڭ)، رەڭ كورلۇقى.

renklemek. رەڭ بەرمەك، بويىماق.

renklenmek. رەڭ بېرىلمەك، بويالماق.

renkli. s. رەڭلىك، بوياقلىق.

renk· seçmezlik, – ği. is. رەڭلەرنى خاتا ئېلىش، رەڭلەرنى ئالماشتۇرۇش (فوتو ئاپپارات ھەققىدە).

renksiz. s. ① رەڭسىز. ② سولغۇن. ③ ئاددىي:

«1· Su renksiz bir sıvıdır — سۇ رەڭسىز بىر سۇيۇقلۇقتۇر.
2· Renksiz kunaş — سىدام رەخت
3· Renksiz çehre — سۇلغۇن چىراي.
4· Renksiz düşünceler — ئاددىي پىكىرلەر.»

renksizlik, – ği. is. ① رەڭسىزلىك، بوياقسىزلىق. ② دىققەتنى جەلپ قىلغۇدەك ئالاھىدىلىكى بولمىغان.

rennan. s. ar. ۋارقىرىغان، توۋلىغان.

renografi. is. tip. بۆرەكنىڭ رېنتگېن بىلەن تەتقىق قىلىنىشى.

renopati. is. tip. بورەك كېسەللىكى.

renyum. is. fr. رېنىي (خىمىيىۋى ئېلېمېنت).

reperturar, repertuar. is. fr. ① تىياتىردا قويۇلىدىغان پيېسسىلەر. ② بىر ئارتىس ياكى مۇزىكچى ئىجرا قىلىدىغان روللار ياكى مۇزىكا ئەسىرى.

reprodüksiyon. is. fr. ① تەكرار مەيدانغا كەلتۈرۈش، تەكرار پەيدا قىلىش. ② تەكرارلاش.

reprodüklif. s. fr. كۆپەيتكۈچى، ئىشلەپچىقارغۇچى، ئىشلىگۈچى، باشقىدىن ياراتقۇچى.

re's. is. ar. ① بـاش. ② رەئىس.
③ باشلانغۇچ. ④ چوققا، ئۇچ. ⑤ قوي-
ئۆچكە ۋە باشـقا هايۋانلار. ⑥ بـۇرۇن،
تۇمشۇق (جۇغراپىيە ھەققىدە).

resalet. is. → **Risalat.**

resaset. is. ar كونىلىق.

resatik. is. ar. يېزىلار.

resen. is. far. ئارغامچا.

re'sen. is. ar. ① ئۆز ئالدىغا، ئۆز-
لۈكىدىن. ② مۇستەقىل هالدا.

resepsiyon. is. fr. ① چاي زىياپە-
تى. ② زىياپەت. ③ كىنو قويۇپ كۆ-
تۈۋېلىش.

reside. s. far. ① يېتىشكەن. ② چوڭ
بولغان، ئۆسكەن. ③ ياش.

resikâr. is. ar. far. هوقۇق، ئىقتى-
دار، مەۋقە، ئورۇن.

resil. is. ar. ئەلچى.

resim, – mi. is. ar. ① رەسىم.
② مۇراسىم. ③ هەر خىل باج. ④ ئە-
سەر. ⑤ نىشان. ⑥ شەكىل. ⑦ ئادەت،
ئۇسۇل. ⑧ ئۇسلۇب. ⑨ پىلان، لايىهە:
«Askeri geçit resmi — هەربىي
كۆرەك (مۇراسىم).»

resimci. is. ① رەسسام. ② فوتوگ-
رافچى. ③ رەسىم مۇئەللىمى.

resimlemeci, resimleyici. is.
گېزىت - كىتابلارغا رەسىم سىزىپ بەر-
گۈچى.

resimli. s. رەسىملىك:
«Resimli dergi — رەسىملىك ژۇرنال.»

resimlik, – ği. is. ① رەسىم جازى-
سى، رەسىملىك. ② ئالبۇم.

resis ve resise. s. ar. كونىرىغان،
كونا، ئەسكى.

resital. is. ing. ① بىر ئارتىسنىڭ
بىرلا ساز بىلەن ئورۇندىغان كونسېرتلى-
رى. ② هەر خىل كونسېرتلار.

resmen. z. ar. ① رەسمىي هالدا.
② دۆلەت نامىدىن، دۆلەتكە ۋەكالىتەن.
③ قەتئىينەزەر.

resmi. s. ar. ① رەسمىي. ② دۆلەت-
كە ئائىت، دۆلەتكە قاراشلىق. ③ مۇرا-
سىم بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن، تەنتەنە بىلەن
قىلىنغان. ④ قائىدە - يوسۇنلۇق، قائى-
دە - تۈزۈملەرگە ئاساسلانغان:
«Resmi askeri geçit — رەسمىي هەربىي
پارات.
Resmi karşılama — رەسمىي قارشى
ئېلىش.»

resmilik, – ği. is. رەسمىيەت.

resmiyet. is. ar. رەسمىيەت.

respirasyon. is. fr. تىنىق، نەپەس.

ressam. is. ar. رەسسام، رەسىم سىز-
غۇچى، سىزىقچى.

ressamlık, – ğı. is. رەسساملىق.

rest. is. ① قىماردا قىمارۋازنىڭ تاۋ-
كادىكى هەممە پۇلى. ② قىمارۋازنىڭ
«دو» دەپ ۋارقىرىشى.

~ çekmek. ① قىماردا پۇلىنى «دو»
چىقماق. ② هەرقانداق بىر ئىشتا قەت-
ئىي ۋە كەسكىن هالدا ئاخىرقى سۆزنى
قىلماق.

reste. s. far. قۇتۇلغان.

restegân. îs. قۇتۇلغانلار.

rest · gâr. is. far. قۇتۇلۇش، قېچىش.

restoran. is. fr. رېستوران، ئاشپۇ-
زۇل.

restore. is. fr. ئەسلىسگە ئاساسەن

تۈزەش، رېمونت قىلىش، ئوڭلاش.

~ etmek. كونىراپ كەتكەن بىر بىنا- نى ئەسلى شەكلىگە ئاساسەن ئوڭلىماق.

resul, — lü. is. ar. ئەلچى، خەۋەر يەتكۈزگۈچى، رەسۇل.

resülmal, — li. is. ar. سەرمايە.

resy. is. ar. مەرسىيە، مەرسىيە ئوقۇماق.

resye. is. ar. tip. رېماتىزم (كېسەل).

reş. is. ar. ① سېپىش، چېچىش. ② سىم - سىم يامغۇر.

reşad. is. → **Reşat.**

reşaket. is. ar. (بەل ھەققىدە) ئىنچىكىلىك، نازۇكلۇك (مجاز ھەققىدە).

reşaş, reşaşe. is. سىم - سىم، يامغۇر.

reşat, — dı. is. ar. ① توغرا يولدا مېڭىش. ② ئەر ئىسمى (رشات).

reşehat· is. ar. تامچىلار.

reşen. is. ar. ھىجرىيىنىڭ رەجەپ، شابان ۋە رامىزان ئايلىرىغا بېرىلگەن ئومۇمىي نام.

reşf. is. ar. سۇنى سۈمۈرۈپ ئىچىش.

reşh. is. ar. ① سىزىپ چىقىش، تەپچىرەش (سۇيۇقلۇق). ② تەرلەش.

reşid. s. → **Reşit.**

reşidiye. s. ar. تۈرلۈك كىراخمال ۋە شېكەر بىلەن ياسىلىدىغان تاتلىق يېمەك.

reşih. is. ar. تەر.

reşik. s. ar. بويى ئېگىز، قامىتى كېلىشكەن (ئەر).

reşit. s. ar. ① كامالەتكە يەتكەن (ئادەم). ② توغرا يولنى تاپقان. ③ ئەر ئىسمى (رەشىت).

reşk. is. far. قىزغىنىش، ھەسەت.

reşkin. s. far. قىزغانچۇق، قىزغان- چۇقلۇق قىلغۇچى.

reşme. is. ئاتلارنىڭ يۈگەن - نوقتىلى- رىدىكى بېزەك (ئاتنىڭ پېشانىسى ياكى بۇرۇن ئۈستىدىن ساڭگىلاپ تۇرىدۇ).

ret, — ddi. is. ar. رەت، قوبۇل قىل- ماسلىق:

«Öneri reddedildi — تەكلىپ رەت قىلىندى.»

retansiyon. is. سۈيدۈك كەلمەسلىك.

retçe. öz. is. رەتچە (قەدىمدە شىما- لىي ئىتالىيىدە سۆزلىنىدىغان ۋە ھىندى ياۋروپا تىل سىستېمىسىغا ئائىت بولمى- غان تىل).

retel. s. ar. كۆڭۈلگە يېقىشلىق، كۆ- ڭۈل تارتماقلىق.

retto. is. müz. توغرا، ئالغا، ئىلگىرى.

retuş. is. fr. فوتوگرافچىلىقتا رەسىم- لەرنى يۇيۇپ چىقىرىشتىن ئاۋۋال ئەيى- نەك ئۈستىگە قويۇپ تۈزەش.

~ yapmak. فوتو رەسىمنى ئەسلى نۇس- خىسىغا ئاساسەن تۈزەتمەك.

rev. is. ar. قورقۇش، ۋەھىمە.

~ görmek. لايىق كۆرمەك.

reva. s.far. راۋا، لايىق، ئۇيغۇن.

revabıt. is. ar. ① مۇناسىۋەت. ② ئۇ- سۇل، تەرتىپ.

revaç. is. ar. راۋاج.

~ bulmak. راۋاج تاپماق.

revah. is. ar. ① بىر نەرسىنى قولغا كەلتۈرگەندىن كېيىنكى خۇشاللىق. ② كەچقۇرۇن، ئاخشام.

revahi. is. ar. ھەسەل ھەرىلىرى.

revahil. is. ar. يۈك ھايۋانلىرى.

vevaid. is. ar. گۈلدۈرلىگەن بۇلۇتلار.

revak. is. ar. ئايۋان، پېشايۋان، لەمپە، راۋاق.

revakid. is. ar. تۇرغۇن نەرسىلەر.

revan. s. far. ① ماڭغان، كەتكەن. ② ئاققان (سۇ ھەققىدە). ③ is. روھ، جان:

~ olmak. يولغا چىقماق.

revani. is. osm. رەۋانى (تۇخۇم، شېكەر ۋە يېرىك ئۇن بىلەن ياسالغان بىرخىل تاتلىق يېمەكلىك.)

revendük, – kü. is. قېلىن يىپ رەخت.

reverans. is. fr. سالام ئۈچۈن ئالدىغا ئېگىلمەك.

revi. is. ed. قاپىيە بولغان سۆزنىڭ ئاخىرقى ھەرپى.

revir. is. ar. مەكتەپ ۋە يېزا قىشلاقلاردىكى ئۇششاق - چۈششەك كېسەللەرنى كۆرىدىغان داۋالاش ئورنى.

reviş. is. far. ① يۈرۈش، ئۆتۈش. ② ئۇسۇل، يول، رەۋىش.

reviy. is. ar. قاپىيە بولغان سۆزنىڭ ئاخىرقى ھەرپى.

reviyet. is. ar. ئەتراپلىق چۈشىنىش، كەڭ چۈشىنىش.

revizyonist. is. s. fr. رېۋىزىئونىست، تۈزەتمىچى، شيۇجېڭجۇيىچى.

revizyonizm. is. fr. رېۋىزىئونىزم، شيۇجېڭجۇيى، تۈزەتمىچىلىك.

revk. is. ar. ① پەردە. ② مۈڭگۈز. ③ ئۆينىڭ ئالدى. ④ ياشلىقنىڭ باشلىنىشى. ⑤ پاك.

revnak. is. ar. ① گۈزەللىك. ② ياشلىق.

revnaklı. s. پارلاق، گۈزەل، زىننەتلىك.

revolver. is. fr. تاپانچا، ناگان.

revü. is. fr. ناخشا - ئۇسسۇل، كونسېرت نومۇرلىرى.

revzen, revzene. is. far. كىچىك پەنجىرە.

revzenci. is. ئەينەكچى، ئەينەك سالغۇچى.

rey. is. osm. ① پىكىر، چۈشەنچە، كۆز قاراش. ② ئاۋاز (بىر نەرسىنى قوبۇل قىلىش ھەققىدە).

~vermek. ئاۋاز بەرمەك.

reyb. is. ar. ① گۇمان، شۈبھە. ② گۇمانلىق ئىش.

reybi. s. ar. گۇمانلىق، شۈبھىلىك.

reybiyun. is. ar. گۇمانخورلار.

reye. s. fr. ① يوللۇق (رەخت). ② يوللۇق رەختتىن تىكىلگەن.

reyean, reyan. is. ar. ① بەرىكەت. ② باشلانغۇچ زامان، ھەر نەرسىنىڭ دەسلىپى.

reyhan. is. ar. ① رەيھان. ② پۇراقلىق ئۆسۈملۈكلەر. ③ ئايال ئىسمى (رەيھان).

reyn. is. ar. ① كىر، دات. ② ئۆتكۈزگەن گۇناھ ياكى كەمچىلىك تۈپەيلى ئېچىنىش ھالى.

reyon. is. ① ماگىزىنلاردا مەخسۇس بىر خىل نەرسە سېتىلىدىغان بۆلۈم. ② ماگىزىنلاردا نەرسە - كېرەكلەر قويۇلغان جازا.

reyya. is. ar. خۇش پۇراق.

reyyan. s. ar. سۇغا قانغان، ئوبدان ئوسا قىلىنغان (ئوبدان ئوسلانغان).

rezalet. is. ar. يىرگىنچلىك، ئىپلاس، رەزىل.

rezan. s. is. ar. ① ئېغىر ـ بېسىق. ② ئايال ئىسمى (رەزان).
rezaya. is. ar. بالا ـ قازالار، پالاكەت.
reze[1]. is. ar. گىرە (ئىشىك، دېرىزە ۋە ساندۇق گىرەسى).
reze[2]. is. ئۇششاق قىرىندا.
rezelemek. گىرەلىمەك.
rezene. is. osm. بىدىيان.
rezerv. is. fr. زاپاس، ئېھتىيات.
rezie. is. ar. بالا ـ قازا.
rezil. s. osm. ئىپلاس، رەزىل.
rezillik, –ği. is. رەزىللىك، ئىپلاسلىق.
rezin. s. ① ئېغىر ـ بېسىق. ② چىڭ، پىشۇختا.
rezm. is. osm. ئۇرۇش، غوۋغا، ماجرا.
rezzak. s. ar. ① پۈتۈن جانلىقلارنىڭ رىزقىنى بەرگۈچى (ئاللا). ② ئەر ئىسمى (رەززاق).
rıdvan[1]. is. osm. خوشنۇت بولۇش، رازى بولۇش.
rıdvan[2]. is. ar. ① جەننەتنىڭ ئىشىكىنى باققۇچى مەلەك. ② ئەر ئىسمى (رىدۋان).
rıfk, – kı. is. ar. مۇلايىملىق، مۆمىنلىك.
rıh. is. osm. قەدىمدە قەغەزگە يېزىلغان خەتنىڭ سىياھىنى قۇرۇتۇش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان يۇمشاق قۇم.
rıhlet, rihlet. is. ar. ① سەپەر قىلىش (بۇ ئالەمدىن ئۇ ئالەمگە). ② ئۆلۈش.
rıhtım. is. far. پورت.
rık. is. ar. ① قۇللۇق، ئەسىرلىك. ② ئەسىر.
rıka. is. osm. ① رەخت پۇرۇچى. ② ئۇستىگە قىسقا خەت يېزىلغان تېرە ياكى قەغەز پارچىسى. ③ قىسقا خەتلەر. ④ ئىلتىماسلار. ⑤ ياماق.
rıkkiyet. is. osm. قۇللۇق.
rıt, rati. is. ar. ① چوڭ رۇمكا. ② ئارپا، بۇغداي قاتارلىقلارنى ئۆلچەيدىغان 25 جىڭ ئېغىرلىقتىكى ئۆلچەم.
rıza, – al. is. ar. ① رازى بولۇش. ② رۇخسەت بېرىش. ③ ئىستەك. ④ ئەر ئىسمى (رىزا).
rızk, rızk, – zk. is. ar. ① رىزق، يېمەك ـ ئىچمەك، ئوزۇق. ② هاياتلىق ئۈچۈن كېرەكلىك يەيدىغان نەرسىلەر.
riayet, – ti. is. ar. ① هۆرمەت. ② رىئايە قىلىش. ③ ئۇيغۇنلىشىش.
riayetkâr. s. ar. هۆرمەت قىلىدىغان، هۆرمەت بىلدۈرىدىغان، رىئايە قىلىدىغان.
riayetkârlık, – ğı. is. هۆرمەت قىلماق، رىئايە قىلماق.
riayetsiz. s. هۆرمەتسىز، قوپال.
riayetsizlik, – ğı. is. ① هۆرمەتسىزلىك. ② ئېتىبار قىلماسلىق، بىپەرۋالىق، ئۇيغۇنلاشماسلىق.
riba[1]. is. ar. كۆپىيىش، ئارتىش.
riba[2]. is. ar. ① باغلىق ئۆيلەر. ② جايلىشىدىغان يەرلەر.
ribat. is. ar. ① يىپ، باغ. ② پۇختا قۇرۇلۇش. ③ ئۆي، مېھمانخانا. ④ نېرۋا. ⑤ مۇھەببەت.
ribatat. is. ar. ① يۈرەكنىڭ قۇۋۋىتى، يۈرەكنىڭ كۈچلۈكلۈكى. ② سەۋر، تاقەت.
ribet. is. ar. گۇمانلىنىش، شۈبھىلىنىش.
rica. is. ar. تىلەك، ئىلتىماس:
«Ricami kabul etti — ئىلتىماسىمنى قوبۇل قىلدى.»

rica. is. ar. ئەرندىڭ خىزىتىنى ئىككى قېتىم قويۇۋېتىپ باشقىدىن ئەپلىشىشى.
ricaçi. is. تىلىگۈچى، ئىلتىماس قىلغۇچى.
rical, – li. is. ar. ① ئەرلەر. ② دۆلەت رەھبەرلىرى.
ricat, – ti. is. ar. ① چېكىنىش. ② ۋاز كېچىش. ③ ئاجرىشىپ كەتكەن خوتۇننى ئىددەت ئىچىدە قايتىدىن ئىلىش.
ricl. is. ar. ئاياغ.
rics. is. ar. ① دىن مەنئى قىلغان. ② پاسكىنىلىق.
ricz. is. ar. ① ئازاب، جاپا. ② بۇت پەرەستلىك.
rida. is. ar. ① يوپۇق. ② دەرۋىشلەرنىڭ يۇڭ ياكى پاختا سېلىنغان ئالدى ئوچۇق چاپىنى.
riddet. is. ar. ئىسلام دىنىدىن ۋاز كېچىش.
rider. is. ing. چەۋەنداز (ئات مىنىشتە)، ئات بەيگىسىگە قاتناشقۇچى.
rie. is. ar. ئۆپكە.
rifade. is. ئاغرىغان يەرگە دورىغا چىلاپ باغلاپ قويۇلىدىغان داكا ياكى لاتا (يارا لاتىسى).
rifat, – ti. is. ar. ① ئۈستۈنلۈك، يۇقىرى ئۇنۋان، ئۇلۇغلۇق. ② ئەر ئىسمى (رىفات).
rih. is. ① شامال. ② بەدەننىڭ بەزى يەرلىرىدە كۆرۈلىدىغان ئاغرىق.
rihal. is. ar. چوم (تۆگىنىڭ).
rehale. is. ar. ئىگەر (ئاتنىڭ).
rihteger. is. far. قۇيمىچى.
rihtegeran. is. قۇيمىچىلار.
rijit. s. fr. قاتتىق، ئېگىلمەيدىغان.

rik. is. ar. شالۋاق، شۆلگەي.
rikâb. is. ar. ① ئۈزەڭگە. ② چوڭلارنىڭ ھوزۇرى.
rikab. is. ar. ① بويۇن، پاتاڭ (كۆپلۈك). ② «قول» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.
rikab · dar. is. ar. far. پادىشاھ ئات مىنگەندە ئۈزەڭگىسىنى تۇتقۇچى.
rikâbiye. is. ar. باش ۋەزىر، ۋەزىر قاتارلىق دۆلەت خادىملىرىنىڭ پادىشاھقا بېرىدىغان ھەدىيەلىرى.
rikkat, – ti. is. ar. ① ئىنچىكىلىك، نازۇكلۇق، نېپىزلىك. ② شەپقەت، مەرھەمەت. ③ ئايال ئىسمى (دىققەت).
rim. is. far. ① يىرىڭ، جاراھەت، يارا. ② مەدەن داشقىلى.
rimah. is. ar. نەيزە.
rimal. is. ar. قۇم.
rimel. is. سۈرمە (كۆزگە سۈرتىدىغان).
rina. is. ئىت بېلىقى.
ring.. is. ing. بوكس ئوينىلىدىغان ۋە چېلىش ئۆتكۈزۈلىدىغان يەر.
rinit, – ti. is. fr. زۇكام.
rint. is. s. far. تەركىدۇنيا.
rintlik, rindlik. is. far. تەركىدۇنيالىق، دەرۋىشلىك.
risale. is. ar. كىتابچە، قوللانما، بىروشۇر.
risalet. is. ar. ① پەيغەمبەرلىك. ② ئەلچىلىك.
risk. is. fr. → **Riziko.**
risman. is. far. بوقۇش، ئارغامچا.
riş[1] is. far. ① ساقال. ② تىۈك، قىل.
riş[2]. is. fr. يارا، جاراھەت.
rişa, ruşa. is. ar. «پارا» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.

rişe. is. far. پۈپۈك، چۇچا، جالا.

rişte. is. far. ① يىپ، رىشتە. ② مۇ- ناسىۋەت:

«Dostluk riştesi — دوستلۇق رىشتىسى.»

ritim, ritm. is. fr. رىتىم.

ritimlik. s. رىتىملىك.

riv. is. far. ساختا، ھىيلە.

rivayet, – ti. is. ar. ① رىۋايەت. ② گەپ - سۆز، سۆز - چۆچەك.

riya. is. ar. ① ئىككى يۈزلىمىچىلىك. ② ئۆزىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن قىلىنغان (ئىش)، يالغانچىلىق.

riyah. is. ar. «شامال» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.

riyakâr. s. far. ئىككى يۈزلىمىلىك، يالغانچى، مەككار.

riyakâri. si. → **Riyakârlık.**

riyakârlık, – ğı. is. مەككارلىق، ئىككى يۈزلىمىلىك.

riyal. is. isp. → **Real.**

riyala. is. it. قەدىمكى زاماندا ھۆكۈمدارلارغا بەلگىلەنگەن مەخسۇس كېمە.

riyaset, – ti. is. ar. رەئىسلىك، باشقۇرۇش.

riyaz. is. ar. چىرايلىق باغچا.

riyazet. is. ar. ① پەرھىز. ② نەپسىنى يىغماق.

~çekmek. پەرھىز قىلماق.

riyaziye. is. ar. ماتېماتىكا بىلىمى.

riyaziyeci. is. s. ماتېماتىكچى.

riyaziyun. is. ar. ماتېماتىكا ئالىملىرى.

rizan. s. far. ئاققان، تۆكۈلگەن.

rize. is. far. قىرىندا، ئۇششاق پارچە.

rize, rize. پارچە - پارچە، ئۇششاق - چۇششەك.

riziko. is. it. بىرەر خەتەرلىك ۋە زىيان - زەخمەتنىڭ يۈز بېرىش ئېھتىمالى.

roba. is. it. ① كىيىم - كېچەك. ② كۆڭلەكنىڭ كوپتا قىسمى.

rodyum. is. رودىي (خىمىيىۋى ئېلېمېنت).

roket, – ti. is. ing. راكېتا.

rol, – lü. ls. fr. رول.

~almak. رول ئالماق.

rom. is. ing. شېكەر قومۇشتىن شېكەر ئېلىنىپ بولغاندىن كېيىن قالدۇقلىرى بىلەن ياسالغان بىر خىل ئىچىملىك.

roma. öz. is. رۇم (ئىتالىيە پايتەختى).

romaika. is. yum. گرېتسىيە مىللىي ئۇسسۇلى.

roman. is. fr. رومان:

«Çinde roman yazanlar az değil — جۇڭگودا رومان يازىدىغانلار ئاز ئەمەس.»

romancı. is. رومانچى، رومان يازغۇچى.

romancılık, – ğı. is. رومانچىلىق.

romanesk. s. fr. رومانتىك.

romantik. s. fr. خىيالپەرەستلىك، ھېسسىياتلىق:

«Romantik bir kadın — ھېسسىياتلىق بىر ئايال.»

romantizm. is. ar. رومانتىزم.

romantizma. is. رىماتىزم (كېسىلى).

rondela. is. it. بۇرامىخ، قالپاق مىخ.

rota. is. it. ① پاراخوت ياكى ئايروپىلاننىڭ ماڭماقچى بولغان نىشانى. ② كېتىلىدىغان يول.

rotatif. s. fr. ئايلانما بېسىش ماشىنىسى (مەتبەئە)، روتاتسىيە.

rozbif. is. fr. كاۋاپ ئۈچۈن تەي-

يارلانغان كالا گۆشى.
rozet. is. fr. ئىزنەك، بەلگە.
rölans. is. fr. قىماردا دو چىققان
پۇلنى كۆپەيتىش.
römametre. is. سۇيۇقلۇق جىسمىنىڭ
ئېقىش سۈرئىتىنى ئۆلچەيدىغان سايمان.
römer, roemer. is. يوغان قورساق-
لىق شاراب ئىستاكانى.
röntgenci. is. ① رېنتگېن مۇتەخە-
خەسسى. ② ئوغرىلىقچە ئاياللارنى ماراپ
يۈرىدىغان ئەخلاقسىز ئەر.
röportaj. is. fr. ① بىر ۋەقە توغرى-
سىدا يېزىلغان قىسقا ماقالە. ② ئاخبارات
تەرىقىسىدىكى خەۋەر ياكى قىسقا ماقالە.
röportajcı. is. مۇخبىر.
rötar. is. fr. ① كېچىكىش (قاتناش
ۋاستىلىرىنىڭ). ② بىر ئىشنى كېچىكتۈ-
رۈپ ئىشلەش.
ruba. is. it. كىيىم - كېچەك.
rubah, rübah. is. far. ① تۈلكە.
② ھىيلىگەر، قۇۋ.
rubahane, rübahane. z. تۈلكىگە
ئوخشاش، ھىيلە بىلەن.
rubahi, rübahi. is. ھىيلىگەرلىك،
قۇۋلۇق.
rubai, rübai. is. ar. ed. رۇبائى
(شېئىر تۈرى).
rubi. is. fr. ① ياقۇت. ② ياقۇت
رەڭلىك.
rubidyum. is. رۇبىدىي (خىمىيىلىك
ئېلېمېنت).
ruble. is. ros. رۇبلى (سوۋېت ئىتتى-
پاقى پۇلى).
rubu, rub. s. ar. چارەك، تۆتتە بىر.
rud. is. far. ① ئېرىق، ئۆستەڭ.
② ئىسكىرپكا. ③ ساز تارى.
rude. is. far. ئۈچەي.
ruf. is. ing. توروس، شىپ.
rugan. is. far. ① كۆن، خۇرۇم. ② كۆن
ياكى خۇرۇمدىن تىكىلگەن:
«Rugan iskarpin — خۇرۇم تۇپلى».
ruganlamak. لاك بېرىپ پارقىراتماق.
rugerdan. is. يۈز ئۆرۈگۈچى، ۋاز
كەچكۈچى، تەرك قىلغۇچى.
ruh[1]**.** is. ar. ① روھ. ② تۇيغۇ. ③ ماھى-
يەت. ④ خاراكتېر. ⑤ جىن - شەيتان
ۋە باشقا خىيالى نەرسىلەر.
ruh[2]**.** is. far. ① مەڭىز، چىراي، رۇخ.
② تەرەپ، يۆنىلىش.
ruh[3]**.** is. far. ① ئەنقا (قۇش). ② شاھ-
مات تېشى.
ruham. is. ar. مەرمەر تاش.
ruhani. s. ar. ① روھانىي. ② ئىدېئا-
لىست. ③ روھقا ئائىت، روھ بىلەن
مۇناسىۋەتلىك. ④ خرىستىئانلارغا مۇسۇل-
مانلار تەرىپىدىن بېرىلگەن نام.
ruhaniyet, — ti. is. ar. ① روھانىي-
لىق. ② ئۆلگەن ئۇلۇغلارنىڭ روھى.
ruhban. is. ar. راھىبلار.
ruh . bilim. is. پسىخولوگىيە.
ruhbilimci. is. پسىخولوگ.
ruhi. s. ar. روھىي، روھقا ئائىت.
ruhiyat, — ti. is. ar. پسىخولوگىيە.
ruhlu. s. روھلۇق، جانلىق، تېتىك.
ruhsal. s. روھقا ئائىت، روھىي.
ruhsar. is. far. ① مەڭىز. ② چىراي، يۈز.
ruhsat, — ti. is. ar. رۇخسەت.
ruhsatiye. is. ar. رۇخسەتنامە،
رۇخسەت قەغىزى.
ruhsatlı. s. رۇخسەتلىك، رۇخسەت

بېرىلگەن:
«Ruhsatlı silah — تۇتۇشقا رۇخسەت قىلىنغان قورال.»

ruhsat · name. is. ar. رۇخسەتنامە، رۇخسەت قەغىزى.

ruhsatsiz. s. رۇخسەتسىز.

ruhsuz. s. روھسىز، جانسىز، ئۆلۈك.

ruf. is. fr. كالپۇكقا سۈركەيدىغان قىزىل.

ruka. is. ar. ① (رەخت ياكى تېرە) پۇرۇچ، ياماق، لاتا. ② پارچە قەغەز. ③ ئىلتىماس، تەزكىرە.

rukaba. is. ar. رەقىبلەر، دۈشمەنلەر.

rukad, rukud. is. ar. ① ئۇيقۇ. ②ئۇخلاش.

rukye. is. ar. داخان، باخشىلارنىڭ ئوقۇيدىغان ئەپسۇنى.

Rum. öz. is. گىرېك.

rumal. s. far. يالۇۇرغۇچى، ئىلتىماس قىلغۇچى.

rumba. is. رومبا (جەنۇبىي ئامېرىكا تانسىسى).

Rumca. is. گىرېكچە، گىرېك تىلى.

Rumen. öz. is. fr. رومىنىيىلىك.

Rumence. öz. is. رومىنىيە تىلى.

rumuz. is. ar. بەلگە، سىمۋول.

rupi. is. hint. بەزى ئوكيانىيە ۋە ئاسىيا دۆلەتلىرىنىڭ پۇل بىرلىكى، رۇپىيە.

Rus. is. öz. رۇس.

Rusça. öz. is. رۇسچە، رۇس تىلى.

rusefid. s. far. يۈزى ئاق، ھېچ ئەيىبى بولمىغان.

rusg. is. ar. بىلەك.

rusiyah, rusiyeh. s. far. يۈزى قارا، ئەيىبلىك، ئەيىبى بولغان.

rusta. is. far. يېزا.

rustahiz. is. far. قىيامەت كۈنى، مەھشەر.

rustai. is. far. ① دېھقان، يېزىلىق. ② يېزا ئۆيلىرى، سەھرا، ئېتىز مەنزىرىلىرى ئۈستىدە سىزىلغان رەسىم.

Rusya. öz. is. روسىيە.

ruşen. s. far. ① روشەن، ئوچۇق، ئاشكارا. ② ئەر ئىسمى (روشەن).

ruşeni, ruşenayi. is. ① يورۇقلۇق. ② كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرغانلىق.

ruşinas. s. far. بىلگەن، تونۇغان.

ruşinasi. is. دوستلۇق، تونۇشلۇق.

rutenyum. is. رۇتېنىي (خىمىيىۋى ئېلېمېنت).

rutubet. is. ar. ① ھور (پار). ② نەم. ③ ھۆل.

rutubetlenmek. نەملەنمەك، ھۆللەنمەك.

ruunet. is. مۆكچۈك، ئەخمەقلىق.

ruva. is. far. → **papaz.**

ruz. is. far. كۈندۈز.

ruze. is. far. روزا.

ruzgâr. is. far. ① زامان، دەۋر. ② دۇنيا، ئالەم، جاھان. ③ شامال.

ruzi. s. far. ① كۈندۈز بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② ئوزۇق، يېمەك - ئىچمەك.

ruzmerre. s. far. ھەر كۈنلۈك، ھەر كۈنكى.

ruz. name. is. far. ① كۈندىلىك خاتىرە دەپتىرى. ② كۈننامە، كۈندىلىك گېزىت. ③ كۈندىلىك خىراجەتلەر يېزىلىدىغان دەپتەر. ④ كالېندار، يىلنامە.

rübai. is. → **Rubai.**

rücu, — u, rücü. is. ar. تېنىۋېلىش، سۆزىدىن قايتىش.

rücum. is. ar. چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈش جازاسى.

rüçhan. is. ar. ① ئۈستۈنلۈك، ئەۋزەللىك. ② ئەرياكى ئايال ئىسمى(رۈجھان).

rüdimanter. is. يېتىلمەي قېلىش، چېكىنىپ كېتىش.

rükban. is. ar. مىنگۈچىلەر.

rükü, – u. is. ar. din. نامازدا رۈكۇ (قولنى تىزغا قويۇپ ئېگىلمەك):

«Rükü varmak — رۈكۇ قىلماق.»

rüküb. is. ar. مىنىش، چۈشۈش (ھارۋىغا)، ئولتۇرۇش.

rüküdet. is. ar. جىمجىتلىق،شۈكلۈك.

rükün, – nü. is. ar. ① بىر نەرسىنىڭ ئەڭ كېچىك، پۇختا تەرىپى. ② ئاساسلىق تىرەك، غول تۈۋرۈك. ③ جامائەتنىڭ ئاق ساقاللىرى، يۇرت چوڭلىرى.

rüküş. s. is. غەلىتە كىيىنگەن ياكى غەلىتە ياسانغان (ئايال).

rümh. is. ar. ① نەيزە. ② يىرقىسۇللۇق، كەمبەغەللىك.

rüsum. is. ar. «resim» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى. ② قائىدىلەر، يوللار.

rüsumat. is. ar. ① بەزى ماللاردىن ئېلىنىدىغان دۆلەت بېجى. ② تامۇژنا ئىدارىسى.

rüsup, – bu. is. ar. دۇغ.

rüsva, rüsvay. s. far. رەزىل،پەسكەش.

rüsvalık, rüsvaylık, – ğı. is. رەزىللىك، پەسكەشلىك.

rüşt, – dü. is. ar. ① توغرا يولنى تېپىش. ② كامالىغا يېتىش، بالاغەتكە يېتىش. ③ توغرا چۈشىنىش.

rüştiye, rüşdiye. is. ar. روشتىيە (ئىلگىرى، بۈگۈنكى ئوتتۇرا مەكتەپلەرگە بېرىلگەن نام).

rüşvet, – ti. is. ar. پارا.

~almak. پارا ئالماق.

rüşvetçi. s. پارىخور.

rüşvetçilik, – ğı. is. پارىخورلۇق:

«Bizde rüşvetçiliğe meydan verilmiyor — بىزدە پارىخورلۇققا يول قويۇلمايدۇ.»

rütbe. is. ar. ① دەرىجە، مەرتىۋە، ئاتاق، ئورۇن، ئۇنۋان. ② دەرىجە بەلگىسى:

«Yüksek rütbeli kadru — يۇقىرى دەرىجىلىك كادىر.»

rütbet. is. ar. → **Rütbe.**

rüvat. is. ar. رىۋايەت قىلغۇچى.

rüya. ie. ar. چۈش:

«Rüya görmek — چۈش كۆرمەك.»

rüyet, – ti. is. ar. ① كۆرۈش، قاراش. ② ئىدارە قىلىش، باشقۇرۇش.. ③ دەۋا ئىشلىرىنى ئىشلەش.

rüzela. is. ar. «rezil» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.

rüzgar. is. far. شامال:

«Doğudan hafif rüzgar esiyor — شەرقتىن غۇر - غۇر شامال چىقىۋاتىدۇ.»

rüzgarlanmak. ① شامال چىقىشقا باشلىماق. ② شامالدىماق، سەگىدىمەك:

«Öyle sıcak ki, pencere önünde rüzgarlanmaya çalişiyorum — شۇنداق ئىسسىپ كەتتىكى، دېرىزە ئالدىغا بېرىپ شامالداشقا كىرىشتىم.»

rüzgarlı. s. شاماللىق:

«Rüzgarlı dağ — شاماللىق تاغ.»

rüzgar · üstü. is.den. شامال چىققان تەرەپ.

S·s

s S, س (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 22 - ھەرپى)

s. **kim.** گۇنگۇرتنىڭ بەلگىسى.

sa. is. ar. ئاشلىق ئۆلچىمى.

saadet, – ti. is. ar. بەخت، بەختىيار.

saadet. asrı. ① مۇھەممەد پەيغەمبەر ياشىغان زامان. ② بەختىيار ئادەملەرنىڭ تۇرمۇش كەچۈرگەن ئۆيى.

saadetlû. s. ra. ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە پۈلكوۋنىك بىلەن گېنېرال لېيتېنانت ئارىلىقىدىكى ئوفىتسېرلارغا ۋە شۇ دەرىجىلىك ۋەزىرلەرگە بېرىلگەن ئاتاق (ئۇنۋان).

saalibı. is. ar. تۈلكىلەر.

saalik. is. ar. ① تىلەمچىلەر. ② دەرۋىشلەر. ③ ئابدال، تىجىمەل.

saat,–ti. is. ar. ① سائەت. ② ۋاقىت، زامان. ③ بىر سائەتلىك يول. ④ ھاياتنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋاقتى، ئەجەل. ⑤ قىيامەت، ئاخىر زامان:

«1· Çin yapisi saatların kalitesi iyileşmektedir — جۇڭگو سائەتلىرىنىڭ سۈپىتى ياخشىلىنىۋاتىدۇ.

2· O saatte ora da kimse bulunmaz — بۇ ۋاقىتتا ئۇ يەردە ھېچكىم بولمايدۇ.

3· Orasi buraya iki saattır — ئۇ يەر بۇ يەرگە ئىككى سائەتلىك يول.

4· Saati gelince herkes gibi o da öldü — ئەجىلى توشۇش بىلەن باشقىلارغا ئوخشاش ئۇمۇ ئۆلدى.

5· Cep saati — يانچۇق سائىتى.»

saatçı. is. s. سائەتچى.

saatçılık – ğı. is. سائەتچىلىك.

saatlı. s. سائىتى بار، سائىتى بولغان، سائەتلىك:

«Saatlı bomba — سائەتلىك بومبا.»

sâb, sâbe. s. ar. ① قىيىن، مۇشەققەت. ② جاھىل، گەپ يېمەس.

saba. is. ar. ① تاڭ شامىلى. ② مۇقامنىڭ بىر تۈرى.

sababet. is. ar. چوڭقۇر مۇھەببەت.

sabah. is. ar. ① تاڭ سەھەر، ئەتىگەن. ② ئەتىگەندىن چۈشكىچە بولغان ۋاقىت:

«Bu gece sabaha dek oturdum — بۇ كېچە تاڭ سەھەرگىچە ئولتۇردۇم.»

sabah sabaha. z. تاڭ سەھەر.

sabaha çıkmamak. تاڭغا ئۇلىشالماسلىق (ئۆلمەك).

sabahat, – tı. is. ar. ① گۈزەللىك. ② ئايال ئىسمى.

sabahçı. s. ① كېچىلىك سىمېنىدا ئىشلىگۈچى. ② كېچىنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزگۈچى. ③ چۈشتىن ئاۋۋال ئوقۇيدىغان (ئوقۇغۇچى).

sabahlamak. تاڭ ئاتقۇزماق.

sabahlatmak. تاڭ ئاتقۇزتماق.

sabahleyin. z. تاڭ سەھەردە، ئەتىگەندە...

sabahlı. s. ھەر ئەتىگەن، ھەر ئاخشام، ئاخشاملىق، ئەتىگەنلىك.

sabahlık,—ğı. is. ئەتىگەنلىك كىيىم (ئورۇندىن تۇرغاندا كىيىدىغان).

sabalar. öz. is. چەتتىكى مۇسۇلمانلار.

saban. is. t. ساپان، بوقۇسا.

sabavet. is. ar. بالىلىق، كىچىكلىك.

sabaya. is. ar. بالاغەتكە يەتمىگەن قىز.

sabbag. s. ar. ① بوياقچى. ② يالغانچى.

sabbar. s. ar. سەۋرچان، سەۋرلىك.

sabık. s. ar. سابىق، ئاۋۋالقى، كونا: «Sabık başkan — سابىق رەئىس».

sabıka. is. ar. كونا گۇناھ، كونا جىنايەت.

sabıkalı. s. is. كونا جىنايەتچى، كونا گۇناھكار.

sabıkasız. s. بۇرۇندىن جىنايەت ئىشلىمىگەن.

sabıkın, sabıkun. is. ar. كونىلار، قەدىمكىلەر، ئاۋۋالقىلار.

sabır. is. ar. سەۋر، تاقەت.

sabırlı. s. سەۋرلىك، تاقەتلىك.

sabırsız. s. سەۋرسىز، تاقەتسىز.

sabırsızlanmak. سەۋرسىزلىك قىلماق، تاقەتسىزلەنمەك.

sabırsızlık, — ğı. is. سەۋرسىزلىك، تاقەتسىزلىك.

sabi[1]. s. is. ar. ① يېشىغا تولمىغان، بالاغەتكە يەتمىگەن (ئوغۇل ياكى قىز). ② بەك كىچىك ئوغۇل بالا.

sabi[2]. s. is. ar. سەييارىلەرگە ۋە بەزى يۇلتۇزلارغا چوقۇنغۇچى.

sabi[3]. s. ar. يەتتىنچى.

sâbih[1]. s. ar. سۇدا ئۈزگۈچى.

sâbih[2]. s. ar. is. ① گۈزەل، شېرىن، لەتىپ. ② ئەرەنچە ئات (سابىھ).

sabiha[1]. s. ar. كېمە.

sabiha[2]. is. ar. چىرايلىق ئايال، ساھىبجامال ئايال. ③ ئايال ئىسمى (سابىھە).

sabihat. is. ar. كېمىلەر.

sabii. is. din. خرىستىئان مەزھەبلىرىدىن بىرى.

sabiin. is. ar. سەييارە ۋە يۇلتۇزلارغا چوقۇنغۇچىلار.

sabir. s. is. ar. ① سەۋر قىلغۇچى، سەۋرلىك. ② ئەر ئىسمى (سابىر).

sabirin. is. ar. سەۋرچانلار، تاقەتچانلار.

sabit. s. ar. ① يېرىدە چىڭ تۇرىدىغان، تۇرغۇن. ② ئاشكارا. ③ ئۆزگەرمەس. ④ مۇقىم:
«1. Sabit yıldızlar — تۇرغۇن يۇلتۇزلار.
2. Hırsızlığı sabit oldu — ئوغرىلىقى ئاشكارا بولدى.
3. Sabit tarih — ئۆزگەرمەس تارىخ.
4. Sabit gelir — مۇقىم كىرىم»

sabite. is. ar. ① تۇرغۇن يۇلتۇز. ② (ماتېماتىكىدا) تۇراقلىق سان، تۇراقلىق مىقدار.

sabitlik, — ği. is. مۇقىملىق، ئۆزگەرمەسلىك.

sabiye. s. is. ① بالاغەتكە يەتمىگەن قىز. ② بەك كىچىك قىز.

sabotaj. is. ar. بۇزغۇنچىلىق قىلىش، بىر ئىشقا قەستەن توسقۇنلۇق قىلىش.

sabotajcı. s. is. بۇزغۇنچى، ئىشقا توسقۇنلۇق قىلغۇچى.

sabote · etmek. ئىشنى بۇزماق.

sabr · etmek. سەۋر قىلماق، تاقەت

قىلماق، چىدىماق.

sabuh. is. ar. ① ئەتىگەندە ئىچىدىغان شاراب. ② ئۈيقۇ ئىچىش ھارىقى.

sabun. is. ar. سوپۇن.

sabuncu. is. سوپۇنچى (ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى).

sabunculuk, — ğu. is. سوپۇنچىلىق.

sabun · hane. is. ar. سوپۇن ئىشلىنىدىغان يەر.

sabuni. s. ar. ① سوپۇنچى. ② سوپۇن ئارىلاشتۇرۇلغان. ③ سوپۇن تۈرىدىن قىلىنغان.

sabunlamak. سوپۇن سۈرمەك، سوپۇنلىماق.

sabunlanmak. سوپۇن سۈرۈلمەك، سوپۇنلانماق.

sabunlaşabilen. s. سوپۇنغا ئايلىنالايدىغان.

sabunlaşmak. سوپۇن ھالىغا كەلمەك.

sabunlu. s. ① تەركىبىدە سوپۇن بولغان. ② سوپۇن سۈرۈلگەن. ③ تەركىبىدە سوپۇن بولغان دورىلار.

sabunluk, — ğu. is. سوپۇن قۇتىسى.

sabuntaşı. is. تەكشىچىلەر سىزىق سىزىش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان تاش سىزغۇچ.

sabur. s. ar. بەك سەۋرلىك، بەك تاقەتلىك.

saburlu. s. سەۋرلىك، تاقەتلىك، چىداملىق.

saburane. z. سەۋرلىك بىلەن، چىداملىق بىلەن.

sabursuz. s. سەۋرسىز، تاقەتسىز، چىدامسىز.

sac · ayağı, sacayak. is. قازان چۈشۈرۈشتە ئىشلىتىلىدىغان ئۈچ پۇتلۇق تۆمۈر ئەسۋاب.

sacit. s. ar. ① سەجدە قىلغۇچى. ② ئەر ئىسمى (ساجىت).

saç[1] — cı. is. چاچ:

«Saça» sakala kir serpilmek — باشقا ۋە ساقالغا ئاق كىرمەك، چىرىك بولماق، ياشانماق.»

saç[2]. is. قاڭالتىر، تۈنىكە.

saçak, — ğı. is. ① پۆپۈك، چۇچا. ② ئۆيلەرنىڭ پېشايۋىنى.

saçakçı. is. پۆپۈك ۋە چۇچا ئىشلىگۈچى ۋە ساتقۇچى.

saçaklanmak. چۇچىلانماق.

saçaklı. s. پۆپۈكلۈك، چۇچىلىق.

saçalamak. ئەتراپقا چاچماق، سەپمەك.

saçalanmak. چېچىلماق، سېپىلمەك.

saçık. s. ① چېچىلغان، سېپىلگەن. ② رەتسىز چېچىلىپ كەتكەن:

«açıksaçık — ئوپئوچۇق.»

saçılmak. چېچىلماق، سېپىلمەك، يېيىلماق.

saçıntı. is. چېچىلىپ تارقىلىپ يۈرگەن نەرسىلەر.

saçıştırmak. ① ئاز - ئازدىن چاچماق، سەپمەك. ② ئۇيەر - بۇيەرگە، تۇرغىرا كەلگەن يەرگە چاچماق.

saç · kıran. is. تاز (تېرە كېسەللىكى).

saçlı. s. چاچلىق:

«Ak çaçlı kız — ئاق چاچلىق قىز.»

saçlık, — ğı. is. چاچتەنگە (ئاياللارنىڭ چېچىغا ئېسىۋالىدىغان زىننەت بۇيۇملىرى).

saçma. is .s. ① بېلىق تورى. ② چاشما ئوق. ③ سەپسەتە. ④ ھۇلۇلۇپ:

«Saçma bir söz — سەپسەتە.

Saçma bir adam — ھۇلۇلۇپ ئادەم.»

saçmak. چاچماق، سەپمەك.
saçmalamak. قۇرۇق سۆز قىلماق، ئۇ-رۇنسىز سۆزلىمەك.
saçmalık, — ğı. is. (سۆز ۋە ھەرىكەت ھەققىدە) ئورۇنسىزلىق، قىممىتى بولماسلىق.
saçula. is. it. ياغاچ قېلىپ.
sad[1]. s. far. يۈز (سان).
sad[2]. is. ar. كۆز پەردىسى.
sada. is. ar. ئاۋاز، ئۈن، سادا.
sadak[1]. is. ar. ① توغرىلىق. ② قوبۇل قىلىنغان نەرسە.
sadak[2]. is. ئوق خالتىسى، ئوقدان.
sadaka. is. ar. ① سەدىقە. ② يوق-سۇللارغا ياردەم ئورنىدا بېرىلىدىغان نەرسە. ③ زاكات.
sadakat. is. ar. ساداقەت، سادىقلىق.
sadakatlı. s. ساداقەتلىك، سادىق.
sadakatsızlık, — ğı. is. ساداقەت-سىزلىك.
sadalı. s. ئاۋازلىق، ئۈنلۈك.
sadaret. is. ar. ئوسمان پادىشاھلىقى زامانىدىكى باش مىنىستىرلىككە بېرىلگەن نام.
sadasız. s. ئۈنسىز، ئاۋازسىز.
sadat. is. ar. ① ئۇلۇغلار. ② مۇ-ھەممەد پەيغەمبەر پۇشتىدىن بولغانلار.
sade. s. far. ① ساددا. ② ئاددىي. ③ پەقەت، زادى:
«1. Sade bir kıyafet — ساددا بىر كۆرۈنۈش.
2. Sade bir yemek — ئاددىي تاماق.
3. Sade bu iş için geldim — زادى مۇشۇ ئىش ئۈچۈنلا كەلدىم.»
sadece. z. پەقەت، زادى، يالغۇز.
sade · dil. s. far. ساددا، ساپدىل.
sadeleşmek. ساددىلاشماق، ئاددىيلاشماق.
sadeleştirmek. ساددىلاشتۇرماق، ئاد-دىيلاشتۇرماق.
sadelik, — ği. is. ساددىلىق، ئاددىي-لىق.
sadelevh. s. far. مۆڭ، ساددا.
sadern. s. far. بۇرۇتى خەت تارتمىغان يىگىت، ساقال - بۇرۇت چىقمىغان ياش يىگىت.
sadet, — di. is. ar. ① ئاساس تېما. ② نىيەت، تەشەببۇس.
sadık. s. ar. ① سادىق. ② توغرا، ھەقىقەت. ③ ئەر ئىسمى (سادىق).
sadır, — dri. is. ar. ① كۆكرەك. ② يۈرەك. ③ ھەر نەرسىنىڭ ئالدى، ئالدى تەرەپ. ④ ئەڭ ياخشى يەر. ⑤ رەئىس، باشلىق.
sâdır. s. ar. يۈز بەرگەن، مەيدانغا كەلگەن.
sadid. is. ar. tip. يىرىڭ، زەرداب.
sadis. s. ar. ئالتىنچى.
sadizm. is. fr. سادىزم (باشقىلارنىڭ ئازابى ھېسابىغا كۆڭلىنى خوش قىلغۇچى).
sadme. is. ar. ① ئۇرۇش، ئۇرۇلۇش، سوقۇلۇش. ② بالا - قازا. ③ پارتلاش.
sad. pare. is. far. يۈزپارچە.
sadrazam. is. ar. سەدرى ئەئزەم (باش مىنىستىر).
sadrazamlık, — ğı. is. باش مىنىستىرلىق.
saf[1], — ffı. is. ar. سەپ، قاتار، رەت:
« On saf — ئون قاتار (سەپ).
Saf bağlamak — سەپ تۈزمەك، تىزىلماق.»
saf[2]. s. ar. ① ساپ، پاك. ② ساددا،

گۆل.

safa. is. ar. ① ھۇزۇر، كۆڭۈل شادلىقى. ② ئويۇن، زەۋق، سەيلە. ③ ئەر ئىسمى: «Kayık safası — قېيىق سەيلىسى.

safder. s. ar. far. ① قەھرىمان، باتۇر (دۈشمەن سەپلىرىنى بۇزۇپ ئۆتەلەيدىغان). ② ئەر ئىسمى.

safderan. is. قەھرىمان، باتۇرلار.

safderane. z. قەھرىمانلارچە، باتۇرلارچە.

safderi. is. قەھرىمانلىق، باتۇرلۇق.

saf. derun. s. ar. گۆل، ئاسان گۆل دىنىدىغان، ئاسان ئالدىنىدىغان.

saf. dil. s. ar. ① ساپ دىل، ساددا. ② مۆڭ.

safer. is. ar. قەمەر تەقۋىمىنىڭ ئىككىنچى ئېيى، سەپەر ئېيى.

saferan. is. مۇھەررەم ۋە سەپەرئايلىرى.

safevi. s. is. ar. ساپەۋى (ئىران ھۆكۈمدارى، شاھ ئىسمائىلنىڭ نەسەبى ۋە بۇ نەسەبكە مەنسۇپ كىشى).

saffet, — ti. is. ar. ① ساپلىق، پاكلىق. ② ئەر ۋە ئايال ئىسمى.

saffeyn. is. ① ئىككى رەت، ئىككى سەپ، ئىككى قاتار. ② جەڭدە ئۇرۇشۇۋاتقان ئىككى سەپ.

safh. is. ar. ① يۈز ئۆرۈش. ② ئەپۇ قىلىش، كەچۈرۈش.

safha. is. ar. ① ۋەزىيەت، ھالەت. ② تامان، تەرەپ.

safi¹. s. ar. ① ساپ، پاكىز. ② سەمىمىي. ③ قالدۇق (سان). ④ پەقەت، يالغۇز.

safi². s. ar. ① تاللانغان، ئەڭ ياخشى. ② ئادەم ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن نام.

safih. is. ar. ① ئاسمان. ② ياپىلاق ۋە تۈز نەرسە.

safiha. is. ar. ① يۇپقا، ياپىلاق ۋە كەڭ نەرسە، يېپىۇرماق. ② يۇپقا تاختا. ③ مەدەن تاختىسى.

safil. s. ar. تۆۋەن، پەس، ئاست.

safin. is. ar. ① بىر پۇتى بىلەن ئېگىز تۇرىدىغان ئات. ② ياخشى نەسىللىك ئات.

safir¹. is. ar. ① ئىسقىرىق. ② ئىنچىكە ئاۋاز. ③ ئىسقىرىقتا ئوخشاش ئاۋاز.

safir². s. ar. يولۇچى.

safir³. is. ar. ناھايىتى چىرايلىق نەرسە، كۆك ياقۇت.

safiyet, — ti. is. ar. ① ساپلىق، پاكلىق. ② ئەخمەقلىق، دۆتلۈك.

safizm. is. ئاياللار ئارا جىنسىي مۇناسىۋەت.

saflık, — ğı. is. ① ساپلىق، پاكلىق. ② تۈز كۆڭۈللۈك، ساددىلىق.

safra¹. is. ar. سېرىق.

safra². is. ar. anat. ① ئۆت. ② سەپرا.

safra³. is. it. كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ ئاستىغا قويۇلغان ئېغىرلىق.

safran. is. ar. bot. زەپەر، زاراڭزا.

safravi. s. ar. سەپراغا ئائىت، سەپرا بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

saf saf¹. s. سەپ ـ سەپ، رەت ـ رەت، قاتار ـ قاتار.

saf saf². is. ar. سۆگەت دەرىخى.

safsata. is. ar. ① ناتوغرا مۇھاكىمە. ② سەپسەتە، ئاساسسىز سۆز.

safsatacı. is. ① ناتوغرا مۇھاكىمە قىلغۇچى. ② ئاساسسىز سۆز قىلغۇچى.

sagar. is. far. رومكا، قەدەھ.

sagair. is. far. كىچىك گۇناھكار.

sagir. s. ar. ① كىچىك، ئۇششاق. ② بالاغەتكە يەتمىگەن (بالا).

sağ¹. s. ① ئوڭ (تەرەپ). ② كونسېرۋاتىپ، كونىلىق تەرەپدارى:
«Sağ tarap dağ — ئوڭ تەرەپ تاغ.»

sağ². s. ① ساق، سالامەت، ئېسەن، ئامان. ② ساپ:
«Sağ yağ — ساپ ياغ.»

sağ almak. (ئاغرىق) ساقايماق، تۈزەلمەك.

sağaltmak. ساقايتماق.

sağan. is. يامغۇر قارلىغىچى.

sağanak, –ğı. is. تۇيۇقسىز باشلانغان شىددەتلىك ۋە قىسقا ۋاقىت ياغقان يامغۇر.

sağcı. s. sıy. ① ئوڭچى. ② كونىلىقنى ياقلىغۇچى.

sağcılık, – ğı. is. ① ئوڭچىلىق. ② كونسېرۋاتىپلىق.

sağdıç, – cı. is. توي بېشى.

sağdırmak. ساغدۇرماق.

sağ.duyu. is. ئەقلى - ھوشى جايىدا (ئادەم).

sağ.görü. is. كۆزى ئۆتكۈر.

sağı. is. قۇش مايىقى.

sağıcı. s. سۈت ساغقۇچى.

sağılmak. ① سېغىلماق. ② چۇۋۇلماق. ③ يېشىلمەك:
«Kilimin kenarı sağıldı — گىلەمنىڭ قىرغىقى چۇۋۇلدى.
Yılan sağılıp gitti — يىلان يېشىلىپ كەتتى.»

sağım. is. ① بىر قېتىملىق سېغىلغان مىقدار. ② سۈت بەرگۈچى هايۋان. ③ سېغىم.

sağımlı. s. سۈت بەرگۈچى، سۈتلۈك.

sağın. is. ئۇقسانسىز، تەلتۆكۈس.

sağır. s. ① گاس، پاڭ. ② ئاۋاز چىقارمايدىغان، سادا (ئاۋاز) چىقماس.

sağır. dil siz. s. is. گاس - گاچا.

sağır.dilsizlik, –ği. is. گاس - گاچىلىق.

sağırlaşmak. ① قۇلىقى ئاڭلىماس بولۇپ قالماق، پاڭلاشماق. ② (قازان ھەققىدە) ئاسان قايناماقلىق.

sağırlık, – ğı. is. گاسلىق، پاڭلىق.

sağ. istem. is. ياخشى نىيەت.

sağlam. s. ① مەھكەم، چىڭ. ② ساق، بىجىرىم. ③ ئىشەنچلىك. ④ چىرقىلىق، مۇتلەق:
«1. Bütün eşya sağlam geldi — پۈتۈن نەرسىلەر ساق كەلدى.
2. Sağlam para — ئىشەنچلىك پۇل.
3. Böyle giderse sağlam yıkılır — شۇنداق كېتىۋەرسە، چىرقۇم دومىلاپ چۈشىدۇ.»

sağlamak. ① تەمىن ئەتمەك. ② ئوڭ تەرەپكە ئۆتمەك. ③ قولغا كەلتۈرمەك، قازانماق. ④ كۈچلۈك ھالغا كەلتۈرمەك. ⑤ چىڭىتماق:
« Yağmur bitkilerin yetişmesini sağlar — يامغۇر زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈشىنى تەمىن ئېتىدۇ.
Başarı sağlamak — غەلىبە قازانماق.»

sağlamlaşmak. كۈچلەنمەك، چىڭىماق.

sağlamlaştırmak. كۈچلەندۈرمەك.

sağlamlık, – ğı. is. ① ساغلاملىق. ② چىڭلىق، بەكلىك، مەھكەملىك. ③ چىدامىلىق، بەرداشلىق.

sağlanmak. قازىنىلماق، قولغا كەلتۈرۈلمەك، ئىرىشىلمەك:
«Onun da yardımı sağlandı — ئۇنىڭمۇ ياردىمى قولغا كەلتۈرۈلدى.»

sağlığında. ünl. ھايات ۋاقتىدا، تىرىك ۋاقتىدا.

sağlık, — ğı. is. ① ساقلىق، سالامەتلىك. ② سالامەتلىكنىڭ ياخشى ياكى يامان بولۇشى. ③ نورمال ھال. ④ ھايات، ئۆمۈر.

sağlık. is. خەۋەر.

sağlıklı. s. سالامەتلىكى جايىدا.

sağlıksız. s. ساقسىز، ئاغرىقچان.

saglı. sollu. s. ئوڭ - سول:
«Sağlı sollu bakmak. ئوڭ - سولغا قارىماق.»

sağma. is. سېغىش.

~ makinesi. سېغىش ماشىنىسى.

sağmak. ① ساغماق. ② ئالماق، تارتماق. ③ تېگىزىچەك نەرسىنى يەشمەك. ④ ئالداپ پۇلىنى ئېلىۋالماق:
«Inek sağmak — ئىنەك ساغماق.
Ipek kozolarını sağmak —(غوزىدىن) يىپەك تارتماق.»

sağmalı. s. ① سېغىلىدىغان، سۈت بېرىدىغان (ھايۋان). ② پايدا كېلىدىغان ئادەم ياكى نەرسە.

sağ. ol. ① «رەھمەت» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ. ② ئەسكەر ۋە تەنھەرىكەتچىلەرنىڭ مۇراسىمدە ئۈچ قېتىم تەكرارلايدىغان سۆز.

sağrı. is. zool. ① سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلاردا ساغرا. ② توغۇر (ئادەملەرنىڭ). ③ ئاتنىڭ بېلى. ④ ھايۋانلارنىڭ ساغرا تېرىسىدىن ياسالغان (كۆن، خۇرۇم):
«Atın sağrısı — ئاتنىڭ ساغرىسى.»

sağrın. is. شىرازىچىلار كىتاب مۇقاۋىسى ئىشلەش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان قاتتىق تېرە.

sağu. is. ed. مەرسىيە.

sağucu. is. مەرسىيەچى.

sağ. yazı. is. ئىملا قائىدىسى.

sah[1], — hhı. is. ar. ئەرسىنىڭ توغرىلىقىنى بىلدۈرىدىغان ئىشارەت.

sah[2]. is. ar. جەھەتلەر، تەرەپلەر، مەيدانلار، ساھەلەر.

saha. is. ar. ① ساھە. ② مۇسابىقە مەيدانى.

sahâ. is. ar. سېخىلىك، قولى ئوچۇقلۇق.

sahabe. is. ar. ساھەبە (مۇھەممەد پەيغەمبەر تەرىپىدىن ئۆتكۈزۈلگەن يىغىن ياكى سۆھبەتكە قاتناشقانلار).

sahabet, — ti. is. ar. ئىگىدارلىق قىلىش، قوغداش، ئاسراش، ئىگە بولۇش.

sahaf· is. ar. كونا كىتابلارنى ساتقۇچى، كىتابپۇرۇچ.

sahafet. is. ar. ① زەئىپلىك، ئاجىزلىق. ② ئەقىلسىزلىق.

sahaflık, — ğı. is. كىتابپۇرۇچلۇق.

sahakâr. s. سېخى، مەرد، قولى ئوچۇق.

Sahalin adası. öz. ساخالىن ئارىلى.

sahan. is. ar. يېمەكلىك ۋە تۇخۇم پىشۇرۇش قاچىسى، ئىچىدە تاماق ئىستىدىغان ياكى تۇخۇم پىشۇرىدىغان مەدەن قاچا.

sahat. is. ar. مەيدان، ساھە.

sahavet, — ti. is. ar. مەردلىك، سېخىلىق، قولى ئوچۇقلۇق.

sahba. is. ar. قىزىل ئۈزۈم ھارىقى

sahhaf. is. كونا كتاب ۋە باشقا ئاسارئەتىقىلەرنى ساتقۇچى.

sahın. is. ar. ① هويلا، قورۇ. ② مەيدان. ③ كەڭ بوشلۇق. ④ سەھنە.

sahi. z. ar. راست، راستىنى ئېيتقاندا، توغرا، ھەقىقەت:
«Sahi dedikleri kadar güzelmiş — راستىنلا دېگەندەك چىرايلىق ئىكەن.»

sahib. is. → **Sahip.**

sahici. s. ھەقىقىي، رېئال.

sahiden. z. ھەقىقەتەن، راست:
«Sahiden söylüyorum — راست سۆزلەۋاتىمەن.»

sahif. s. ar. ① زەئىپ، يەڭگىل. ② شالاڭ (توقۇلما)، يۇپقا، ئىنچىكە.

sahife. is. ar. سەھىپە، ۋاراق، بەت.

sahih. s. ar. ① ھەقىقىي، راست، توغرا. ② سالامەت، ساغلام. ③ قۇسۇرسىز، تەلتۆكۈس.

sahik[1]. s. ar. يىراق، ئۇزاق.

sâhik[2]. s. ar. سوقۇپ ئەزگەن.

sahil. is. ar. ① ساھىل. ② ياقا، بوي. ③ تامۇزنا قاچاقچىلىرىنى توسۇش ۋە بېلىق تۇتۇشنى تىزگىنلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان كىچىك كېمە:
«Deniz sahili — دېڭىز بويى (ياقىسى)»

sahileşmek. رېئاللىققا ئايلانماق.

sahileştirmek. رېئاللىققا ئايلاندۇرماق.

sahil. hane. is. ar. دېڭىز بويىغا سېلىنغان مېھمانخانا.

sahil. saray. is. ar. دېڭىز بويىغا سېلىنغان ساراي ياكى مېھمانخانا.

sahin. s. ar. ئىسسىق، قىزىق.

sahip, – bi. is s. ar. ① ئىگە. ② قوغدىغۇچى، ئاسرىغۇچى.

sahip çıkmak. ئىگە بولماق.

sahip kıran. is. ar. يېڭىلمەس شاھزادە، مۇۋەپپەقىيەت ۋە ئۈستۈنلۈك قازانغان پادىشاھ.

sahiplik, – ği. is ئىگە بولماقلىق.

sahipsiz. s. ① ئىگىسىز (نەرسە) ② باش پاناھسىز.

sahir[1]. s. ar. ① ئۇيقۇسىز، ئۇخلىمىغان. ② ئەر ئىسمى.

sahir[2]. is. ar. ① ئەپسۇنچى، جادۇگەر. ② جادۇ قىلغۇچى، ئارۋاقچى.

sahire. is. ar. ئەپسۇنچى ئايال.

sahk. is. ar. ئۇرۇش، ئېزىش، چېقىش.

sahn. is. ar. ئىسسىقلىق، قىزىقلىق.

sahne. is. fr. ① سەھنە. ② مەيدان.

sahra. is. ar. ① چۆل. ② سەھرا، جەزىرە.

sahre. is. ar. ① خادا تاش، چوققا. ② چوڭ - چوڭ تاشلار، قورام تاشلار.

saht. s. far. ① قاتتىق. ② قىيىن، تەس. ③ كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك.

sahte. is. far. ① ساختا. ② يالغان، ئويدۇرما.

sahteci. is. يالغانچى، ساختىپەز.

sahtecilik, – ği. is. يالغانچىلىق، ساختىپەزلىك.

sahtekâr. s. is. far. ساختىپەز، يالغانچى، ساختىكار.

sahtekârlık, – ğı. is ساختىپەزلىك، يالغانچىلىق، ساختىكارلىق.

sahtelik, – ği. is. ساختىلىق، يالغانچىلىق.

sahtiyan .is. far. ① ئاشلانغان، ئەيلەنگەن تېرە. ② ئەيلەنگەن تېرىدىن

تىكىلگەن.

sahtiyani. is. ئەيلەمچى، ئاشلامچى.

sahur[1]. is. ar. ئۇيقۇسىزلىق، ئۇخلىيالماسلىق.

sahur[2]. is. ar. زورلۇق (رامىزاندا ئەتىگەندە يېيىلىدىغان تاماق).

sai. is. ar. پوچتىكەش، پوچتاليون، خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

saib[1]. is. ar. يامغۇردىن بۇرۇن چىقىدىغان شامال.

saib[2]. s. ar. ① خاتاسىز، توغرا. ② مەقسەتكە ئۇيغۇن، مەقسەتكە يەتكەن. ③ ئەر ئىسمى.

saibe. is. ar. ① بوش قويۇپ بېرىلگەن هايۋان. ② هىسنگان (چىشى تۆگە).

said[1]. s. ar. ① يۇقىرى چىققان، ئۆرلىگەن. ② يۇقىرى، ئۈستۈن، ئېگىز.

said[2]. s. ar. ① قۇتلۇق، تەلەيلىك. ② ياخشىلىق قىلغان، ساۋابلىق قىلغان. ③ ئەر ئىسمى.

sâid. is. ar. بىلەك.

saik. s. ar. ① ئەۋەتكەن، يوللىغان. ② is. سەۋەب. ③ مەقسەت.

saika[1]. s. ar. ① ئەۋەتكەن، يوللىغان. ② is. سەۋەب.

saika[2]. is. ar. چاقماق، يېشىن.

sail[1]. s. ar. ئاققان، ئاققۇچى.

sail[2]. s. ar. هۇجۇم قىلغۇچى.

sail[3]. s. ar. ① سوئال سورىغۇچى. ② تىلەمچى.

saim. s. ar. ① روزى تۇتقۇچى. ② ئەرەنچە ئات (سائىم).

saime. is. ar. ئوتلاقتا قويۇپ بېرىلگەن هايۋان ياكى پادا.

sair, saire. s. ar باشقا ۋە باشقا.

sâir. s. ar. ① ماڭغان، كەتكەن. ② ئايلىنىپ يۈرگەن.

sair. is. ar. ① ئوت، ئاتەش. ② جەهەننەم، دوزاخ.

sajen. is. rus. سارجىن (ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى).

sak[1]. s. ① كۆزى ئوچۇق. ② سەگەك، ئويقۇسى قاتتىق بولمىغان.

sak[2]. is. ar. ① پاچاق، شىراق. ② غول، ساپ (ئۆسۈملۈك هەققىدە).

saka[1]. is. ar. سۇ ساتقۇچى.

saka[2]. is. سېرىق قۇچقاچ.

sakağı. is. ئاتلاردا بولىدىغان ماڭقا كېسىلى.

sakak, — ğı. is. ئېڭەك ئاستى، ئاستىنقى ئېڭەك.

sakal. is. ساقال.

sakallanmak. ساقال چىقماق.

sakallı. is. ساقال قويۇۋالماق، ساقاللىق: «Sakallı keçi — ساقاللىق ئۆچكە.»

sakalsız. s. كوسا ياكى ساقىلى قىسقا.

sakam. is. ar. ئاغرىق، دەرد.

sakamet, — ti. is. ar. مېيىپلىك، ناكارلىق.

sakametli. s. ① خەتەرلىك، زەرەرلىك. ② مېيىپ، ناكار.

sakar[1]. is. ar. جەهەننەم، دوزاخ.

sakar[2]. is. s. ① ئاتنىڭ قاشقىسى، ② قولى شور، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان.

sakaroz. is. yun شېكەر ماددىسى.

sakarozuri. is. سۈيدۈكتە شېكەر ماددىسىنىڭ پەيدا بولۇشى.

sakat. s. ar. مېيىپ، ياردار، چولاق، ئاقساق.

~ adam. ئاقساق ئادەم.

sakatat. is. ar. ① ئۆلتۈرۈلگەن ھايۋاننىڭ كاللا - پاقالچاق ۋە ئىچ - قېرىنلىرى. ② (سۆزدە) خاتالىقلار، يېڭىلىشلار، كەمچىلىكلەر.

sakatatçı. is. s. زاسىيپەز، كاللا - پاقالچاق پىشۇرۇپ ساتقۇچى.

sakati. s. ar. ① ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەرنى ساتقۇچى. ② كۆپ خاتالاشقۇچى.

sakatlamak. ① بۇزماق، ئىشقا يارىماس قىلىپ قويماق. ② ئاقسىتىپ قويماق (ھايۋاننى).

sakatlanmak. ① مېيىپ بولماق، ناكار بولماق. ② بۇزۇلماق.

sakatlık, – ğı. is. ① مېيىپلىق، ناكارلىق. ② پالاكەت، كۆڭۈلسىزلىك، كېلىشمەسلىك. ③ خاتا، كەمچىلىك.

sakayan. is. ar. سۇ ساتقۇچىلار، سۇ توشۇغۇچىلار.

sakb. is. ar. تېشىش، تۆشۈك ئېچىش، ② تۆشۈك.

sakf. is. ar. ① تورۇس (ئۆينىڭ). ② ئات ئېغىلى. ③ تاپان، ئۇل.

sakıb. s. ar ① تۆشۈك تەشكۈچى. ② پارلاق، نۇرلۇق. ③ تەسىرلىك. ④ ئەر ئىسمى.

sakın. «ھەزەر ئەيلە، ئېھتىيات قىل، پەخەس بول» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.

sakıngan. s. ئېھتىيات بىلەن ئىش قىلغۇچى.

sakınganlık, – ğı. is. ئېھتىياتچانلىق.

sakınmak. ① ساقلانماق. ② ئۆزىنى ئاسرىماق، ئۆزىنى قوغدىماق. ③ قوغدىماق، ئاسرىماق:

«Hatadan sakınmak — خاتالىقتىن ساقلانماق.

Hastalıktan sakınmak — كېسەلدىن ساقلانماق.»

sakıntı. is. ئېھتىيات.

sakıntılı. is. ئېھتىياتچانلىق.

sakıntısız. s. ئېھتىياتسىز، بىپەرۋا.

sakırdamak. قاتتىق تىترىمەك.

sakırga. is. zool. كانا، سالجا.

sakır sakır. z. ئۇزۇن داۋام قىلىدىغان قاتتىق تىترەكنى بىلدۈرىدۇ: «دىر - دىر».

sakırtı. is. قورقۇش ۋە سوغۇقتىن بولغان تىترەك.

sakıt. s. ar. ① يىقىلغان، يىقىلىپ چۈشكەن. ② ھۆكمى ئۆتمەسلىك، قىممىتى قالمىغان. ③ ۋاقىتسىز چۈشۈپ كەتكەن.

~ **olmak.** ھۆكمى ئۆتمىگەن.

sakız. is. ① دېۋىرقاي، قارىغاي يېلىمى. ② سېغىز (چاينايدىغان).

sakız. ağacı. is. قارىغاي دەرىخى.

saki[1]**.** is. گۈرۈچتىن ئىشلەنگەن يەڭگىل ھاراق.

saki[2]**.** is. ساقى (ئولتۇرۇشلاردا ھاراق قۇيۇپ بەرگۈچى).

sakib. s. ar. ① تۆككەن، تۆككۈچى. ② تۆكۈلگەن.

sakil. s. ar. ① ئېغىر. ② ئىچى تىت - تىت بولغان. ③ سەت، قوپال. ④ تۈرك مۇزىكىسىنىڭ بىر تۈرى.

sakim. s. ar. ① خاتالىق، كەمچىلىك. ② كېسەل، كېسەللىك.

sakin. s. ar. ① تۇرغۇن. ② تىپتىنچ. ③ئاھالە. ④ ئەندىشىسىز، غەمسىز:

«1. Sakin su — تۇرغۇن سۇ.

2. Sakin bir gün — جىمجىت، تىپتىنچ

بىر كۈن.

3· Şehir-köy sakinleri — شەھەر-يېزا ئاھالىلىرى.

4· Sakin bir hayat görmek — غەم - ئەندىشىسىز تۇرمۇش كەچۈرمەك.».

sakinleşmek. ① تۈرغۈن ھالغا كەلمەك، تىنچلانماق. ② پەسەيمەك، يېنىكلەشمەك:

«Hâva biraz sakinleşti— ھاۋا بىر ئاز تىنچلاشتى.»

sakinlik, – ği. is. تىنچلىق، جىمجىتلىق، تۇرغۇنلۇق.

sakit, – ti. s. ar. سۈكۈت، سۈكۈتكە چۈشكەن، شۈك تۇرغان، جىم بولغان.

sakiye. s. is. ساقىيە (ھاراق قۇيۇپ تۇتقۇچى ئايال).

sakk. is. s. ar. → **Saka.**

saklama. is. مۇھاپىزە.

saklamak. ① ساقلىماق. ② يوشۇرۇپ قويماق. ③ ئاسرىماق. ④ ئېلىپ قويماق:

«1· Sakla samanı, gelir zamanı — ساقلا سامانني كېلەر زاماني.

2· Mektubu saklamaya çalışmak — خەتنى يوشۇرۇپ قويۇشقا تىرىشماق.

3· Bu yemeği yarına saklayalım — بۇ تاماقنى ئەتىگە ئېلىپ قويايلى.»

saklambaç. is. مۆكۈشمەك (بالىلار ئويۇنى).

saklanılmak. يوشۇرۇنماق:

«Olay bizden saklanıldı — ۋەقە بىزدىن يوشۇرۇن تۇتۇلدى.»

saklanmak. ساقلانماق:

«Buğdaylar silolarda saklanır — بۇغدايلار ئامبارلاردا ساقلىنىدۇ.»

saklantı. is. ar. ساقلىنىدىغان يەر.

saklatmak. ساقلاتماق.

saklı. s. يوشۇرۇن، مەخپى:

«Bu haber hiç kimsaden saklı değildir — بۇ خەۋەر ھېچكىم ئۈچۈن مەخپىي ئەمەس.»

saklı. is. مۇھاپىزەت قىلىش، ساقلاپ قېلىش.

saks. s. تەشتەك:

«Çiçek saksısı — گۈل تەشتىكى.»

saksağan. is. zool. سېغىزخان.

saksılık, – ğı. is. تەشتەك (گۈل) قويۇلىدىغان يەر.

saksofon. is. fr. ساكسوفون (دوخۇۋۇي مۇزىكا ئەسۋابلىرىدىن بىرى).

saksofoncu. is. ساكسوفونچى.

sal[1]**.** is. ① سال (دەريادا قاتنايدىغان). ② تاۋۇت.

sal[2]**.** is. far. يىل.

sal[3]**.** is. ar. پاينەك (باش).

salâ. is. ar. din. ① سالات (جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىدا پەشتاقتا تۇرۇپ توۋلىنىدىغان). ② خەۋەر بېرىش.

salâbet, – ti. is. ar. قاتتىقلىق، چىدام، قۇۋۋەت، غەيرەت.

salâbetli. s. قۇۋۋەتلىك، چىداملىق.

salacak, – ğı. is تاختا راۋاق (جەسەت يۇيىدىغان).

salâh. is. ar. تۈزۈلۈش، ئوڭلىنىش، ساقىيىش، ياخشىلىنىش.

salâh . bulmak. تۈزەلمەك، ئوڭلانماق.

salâ . han. is. s. مۇئەززىن.

salâhiyet, – ti. is. ar. سالاھىيەت.

salâhiyetli, selahiyetli. s. سالاھىيەتلىك، سالاھىيىتى بولغان.

salâhiyetsiz. s. سالاھىيەتسىز.

selâhiyettar. → **Salâhiyetli.**

salak, — ğı. s. كىيىم ۋە ھەرىكەتتىن ئەخمەقلىقى بىلىنىدىغان.

salam. is. ft. توڭگۇز ياكى كالا گۆشىدىن قىلىنغان چوجۇق، كولباسا.

salamandra. is. fr. ئۆيدىن ئۆيگە يۆتكىگىلى بولىدىغان تۆمۈر مەش.

salamanje. is. fr. تاماقخانا (تاماق يېيىلىدىغان).

salamura. is. it. ① گۆش، كۆكتات قاتارلىقلارنى بۇزماي ساقلايدىغان تۇزلۇق سۇ. ② شۇنداق تۇزلۇق سۇدا ساقلانغان يېمەكلىكلەر.

salangan. is. دېڭىز قارلىغىچى (ئۇۋىسى ئېسىل تاماق بولىدىغان قارلىغاچ).

salapurya. is. fr. يەلكەنلىك تىجارەت كېمىسى.

~ gibi. چوڭ كەلگەن ئاياغ كىيىمى.

salar. s. ئېتىلىدىغان، ھۇجۇم قىلىدىغان:
«Salar köpek — ئادەمگە ئېتىلىدىغان ئىت.»

sâlâr. is. far. رەھبەر، باشلىق، رەئىس.

sâlâriye. is. دېھقانچىلىق كىرىمىدىن ئېلىنىدىغان ئالۋان.

salaş. is. s. mac. ① كۆكتات ۋە مېۋە دۇكىنى. ② تاختايدىن ياسالغان.

salaşpur. is. شالاڭ توقۇلغان، ئەستەرلىك نېپىز رەخت.

salata. is. fr. سالاتا، ئاچا كۆك (سوغۇق كۆك):
«Domates salatası — پەمىدۇر سالاتاسى.»

salatalık, — ğı. is. ① تەرخەمەك. ② ئاچا كۆكلۈك. ③ قېرى ئوقۇغۇچى:
«Salatalık biber — ئاچا كۆكلۈك لازا.»

salb. is. ar. ① دارغا ئېسىش.

salça. is. lat. سالچا (تاماققا تەم كىرگۈزىدىغان پەمىدۇر مۇراببىاسى، لازىجاڭ ... قاتارلىقلار).

salçalı. s. ئىچىگە سالچا سېلىنغان.

saldırgan. s. تاجاۋۇزچى:
«Saldırganların iyi akibet görmiyecekleri doğaldır — تاجاۋۇزچىلارنىڭ ياخشى كۈن كۆرمەيدىغانلىقى تەبىئىي.»

saldırganlık, — ğı. is. تاجاۋۇزچىلىق، تاجاۋۇز.

saldırı, saldırış. is. ① تاجاۋۇز. ② ھۇجۇم:
«1. Emperyalist saldırı — جاھانگىرلىك تاجاۋۇزى.
2. Siyasi saldırı — سىياسىي ھۇجۇم.
3. Köpegin saldırısı — ئىتنىڭ ئېتىلىشى.»

saldırıcı. s. تاجاۋۇزچى.

saldırma. is. ① تاجاۋۇز، ھۇجۇم. ② بىرخىل چوڭ پىچاق.

saldırmak. تاجاۋۇز قىلماق، ھۇجۇم قىلماق:
«Bu köpek gelen geçene saldırır— بۇ ئىت ئۆتكەن - كەچكەنگە ھۇجۇم قىلىدۇ.»

saldırmazlık, — ğı. is. تاجاۋۇز قىلماسلىق، ھۇجۇم قىلماسلىق.

saleb. is. zool. تۈلكە.

salep, — bi. is. bot. ① ئورخىدىيە (گۈلى غەلىتە شەكىلدە ئېچىلىدىغان، ئىنتايىن خۇش بۇي تروپىك ئۆسۈملۈك). ② بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزىدىن سوقۇلۇپ تەييارلانغان پاراشوك. ③ بۇ پاراشوكنىڭ شېكەرلىك سۈت ياكى سۇ بىلەن قايناتىلىپ تەييارلانغان ئىسسىق

ئىچىملىك.

salepçi. is. ئورخىدىيە يىلتىزىدىن ياسالغان پاراشوكنى قاينىتىپ ساتقۇچى.

salgı. is. biy بەزىلەردە ئورگانىزم هاياتى ئۈچۈن زۆرۈر بولغان ماددىلارنىڭ ئىشلەپ چىقىرىلىشى.

salgın. s. is. ① يۇقۇملۇق. ② يىللىق باج. ③ ئىشغال قىلىش. ④ تاجاۋۇز.

salgıncı. is. باج يىغقۇچى، باجگىر.

sâlha. is. far. يىللار.

salhane. is. ar. far. قۇشخانا.

sali. is. سەيشەنبە (كۈن).

salık. is. خەۋەر.

~ vermek. تەۋسىيە قىلماق.

salıncak – ğı. is. ① ئىلەڭگۈچ ② سەگۈنچەك.

salıncalı. s. سەگۈنچەكتەك تەۋرىنىپ تۇرىدىغان.

salınım. is. ① (فىزىكىدا) تەۋرىنىش، سىلكىنىش. ② توك ئېقىمىنىڭ دەۋرلىك ئۆزگىرىشى. ③ ئاينىڭ هەرىكىتىدىكى تەكشۈكسىزلىق، موۋازىنەتسىزلىك.

salınmak. ① ئۆزىنى ئىككى تەرەپكە ئىرغىتىپ ماڭماق. ② سىلىنماق.

salına salına. z. ئۆزىنى ئىككى تەرەپكە ئىرغىتماق.

salıntı. is. دولقۇنلاش.

salıvermek. قويۇۋەتمەك، ئازاد قىلماق.

sâlib. s. ① ئالغان، كۆتۈرۈپ ماڭغان. ② رەت ۋە ئىنكار قىلغان.

salibe. s. ① يوق قىلغۇچى. ② رەت ۋە ئىنكار قىلغۇچى.

saliverme. is. قويۇۋېتىش.

salif. s. ar. ئۆتمۈش، بۇرۇنقى.

salih. s. is. ar. ① پايدىلىق، ياخشى، ئويغۇن، لايىق. ② هوقۇقلۇق. ③ شەرىئەتكە ئويغۇن ئىش قىلىدىغان. ④ ئەر ئىسمى.

salik. s. ar. ① كىرگەن، تۇتقان. ② تەرىقەتكە كىرگەن، ئۆزىنى ئاللاغا ئاتىۋەتكەن:

«Bir işe salık olmak — بىر ئىشقا كىرىشمەك»

salim. s. ar. ① سالامەت، ساغلام. ② ئامان - ئېسەن، خاتىرجەم.

salip, – bi. is. ar. كرىست.

salire. is. ar. بىر سېكۇنتنىڭ 60 دە بىرىگە تەڭ.

salisen. ئۈچىنچى دەرىجىدە، ئۈچىنچىلىك.

salisilat, – tı. is. fr رېماتىزمغا قارشى قوللىنىلىدىغان دورىنىڭ قىسقارتىلغان ئىسمى.

saliya. is. far. يېڭى يىلنى قۇتلاپ يېزىلغان شېئىر.

salkım. is. شىڭگىل (① بىر ساپتا چۈشكەن مېۋىلەر. ② بىر غولدا ئېچىلغان ئايرىم - ئايرىم ياكى غۇجمەك ئېچىلغان گۈل).

salkımak. پۈرلەشمەك، سولاشماق، سولىشىپ ساڭگىلىماق.

salkımsögüt, – dü. is. مەجنۇنتال.

salla. baş. s. گىلدىڭ باش.

sallamak. ① پۇلاڭلاتماق. ② (بىر ئىشنى) كەينىگە تارتماق، تەخىر قىلماق. ③ مۇشت ئاتماق. ④ ئەهمىيەت بەرمەك.

sallandırmak. ① دارغا ئاسماق، ئېسىپ ئۆلتۈرمەك. ② ساڭگىلاتماق.

sallanmak. ① پۇلاڭلىماق. ② لىڭشىماق. ③ تەۋرىمەك، سىلكىنمەك.

④ سەنتۈرۈلمەك. ⑤ ۋاقىتنى بوش ئۆتكۈزمەك:
«Lamba sallaniyor — چىراغ پۇلاڭلاۋاتىدۇ.
Masanın ayakları sallaniyor — شىرەنىڭ پۇتلىرى لىڭشىۋاتىدۇ.»

sallana sallana. z. لىڭشىغان هالدا.

sallapata. is. ① لىڭشىش، پۇلاڭلاش، تەۋرەش. ② سۆرۈلۈش، ئۆمىلەش.

sallantı. ئاڭسىزلارچە، قارىسىغا:
«Sallantı bir söz söylemek — قارىسىغىلا سۆز قىلماق.»

sallapat. s. ① ئاڭسىز، ئەقىلسىز. ② دىققەتسىز، بىغەم.

salla. sırt. is. «ئۈستىگە ئالماق» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.

salma. is. ① يېيىش. ② قۇشلارنى بېقىپ ئۆگىتىدىغان يەر. ③ هاۋانىنى قويۇۋېتىش. ④ سۇنى ئۆز ئېقىشىغا قويۇۋېتىش. ⑤ ئىختىيارىغا قويۇۋېتىلگەن مال پادىسى. ⑥ گۆرۈچ قوشۇلغان گۆشلۈك تاماق. ⑦ دېهقانچىلىق ئىشلىرىغا ئىشلىتىش ئۈچۈن دېهقانلاردىن ئېلىنغان پۇل. ⑧ ئېقىپ تۇرىدىغان:
«Salma su — ئېقىن سۇ.»

salmak. ① تاشلىماق، يۆگىمەك، ئورۇماق. ② قويۇۋەتمەك، ئەركىگە قويۇپ بەرمەك، ئازاد قىلماق. ③ تېز ئەۋەتمەك، چاپسان يوللىماق. ④ سۈرمەك (بىخ). ⑤ ئۇچراتماق، يولۇقتۇرماق. ⑥ سالماق (قۇش). ⑦ ساڭگىلاتماق. ⑧ ئىلگىرى سۈرمەك. ⑨ ئارتىپ قويماق. ⑩ ئامانەت قويماق. ⑪ هۇجۇم قىلماق، ئېتىلماق:
«1. Hayvanları çayıra salmak — هايۋانلارنى يايلاققا قويۇۋەتمەك.
2. Haber salmak — خەۋەر بەرمەك.
3. köpek sahibine salmaz — ئىت ئىگىسىگە ئېتىلمايدۇ.»

salmalık, — ğı. is ئوتلاق، يايلاق.

salmastra. is. it. يىپ ئارغامچا.

sâlname. is. far. يىللىق، يىلنامە.

salon. is. fr. ① مېهمانخانا. ② زال. ③ بەزى دۇكان، ماگىزىنلارغا بېرىلگەن نام.

saloz. s. ئەخمەق، هاماقەت، مۆڭ.

salozlaşmak. هاماقەتلەشمەك، مۆڭلەشمەك.

salpa. s. سالپايماق، سولاشماق.

salpengosel. is. تۇخۇم نەيچىسىنىڭ ساڭگىلاپ كېتىشى (بالىياتقۇدىكى).

salpenks. is. تۇخۇم نەيچىسى.

salsal. is. ar. قۇم ئارىلاش پاتقاق، لاي.

salsalı. s. پاتقاققا ئوخشىغان، پاتقاق هالىتىدىكى.

salt, — tı. z. ① يالغۇز، پەقەت، زادىلا، بىرلا. ② مۇتلەق:
«Salto mu bilir? — يالغۇز ئۇلا بىلەمدۇ؟»

salta[1]. is. ısp. پىششىق ئىشلىگەن ئارغامچىنىڭ خېمىغا ياندۇرۇلۇشى.

salta[2]. is. it. (ئىت هەققىدە) ئارقا پۇت بىلەن تىك تۇرۇش.

salta[3]. is. ياقىسىز ئۇزۇن پەرىجە.

saltanat, — tı. is. ar. ① هۆكۈمدارلىق، پادىشاهلىق، سۇلتانلىق. ② سەلتەنەت. ③ ئابروي، ئىناۋەت، نوپۇز. ④ باياشات ئىچىدە ياشاش.

~ kaymakamı. پادىشاه سەپەرگە چىققانىدا ئۆز ئورنىغا قويۇپ قويغان شاهزادە.

sâltanatlı. is. سەلتەنەتلىك.
saltçılık, – ğı. is. مۇتلەقچىلىق، ئابسولىيوتىزم (مۇتلەق ھاكىمىيەت، مۇستەبىت ھاكىمىيەت، بىر كىشىنىڭ چەكسىز ھۆكۈمرانلىقىغا ئاساسلانغان ئىدارە ئۇسۇلى).
saltık. s. مۇتلەق، چەكسىز.
salto. is. it. sp. چېلىشتا بىر خىل ئۇسۇل.
salvo. is. it. بىر قورالدىن كەينى - كەيندىن چىققان ئوق ياكى بىرقانچە قورالدىن بىرلا ۋاقىتتا چىققان ئوق.
salya. is. yun. شالا، شۆلگەي.
sâlyan, sâlyane. is. tar. ① يىللىق باج. ② يىللىق مائاش.
salyangoz. is. yun. قۇلۇلە.
salyangozculuk, – ğu. is. قۇلۇلە ئۆستۈرۈش ئىشى.
salyangozluk, – ğu. is. قۇلۇلە ئۆستۈرۈلىدىغان (بېقىلىدىغان).
sam. is. ar. ئىسسىق شامال.
samah. is. ar. ساما (ئەر - ئايال بىرلىكتە ئوينايدىغان ئۇسۇلنىڭ بىر تۈرى).
saman. is. سامان:
«Saman altından su yürütmek — سامان ئاستىدىن سۇ يۈرگۈزمەك.»
~ **tozu.** توپان.
sâman. is. far. بايلىق، مال - مۈلۈك:
«Evet ben oraya gitmeliyim, şan-şöhret, sâman beni orada bekliyordu — خوپ مەن ئۇ يەرگە بېرىشىم كېرەك، ئۇ يەردە مېنى شان - شۆھرەت، بايلىق ساقلاپ تۇرۇپتۇ.»
samani. s. سامان رەڭگى، ساپسېرىق.
saman. kapan. ls. قەھرىۋا.
samanlama. is. بەزى ئۆسۈملۈكلەرنى سامان بىلەن يۆگەپ ساقلاش.
samanlı. s. سامانلىق.
samanlı balçık. سامانلىق لاي.
samanlık, – ğı. is. سامانلىق.
saman. rengi. is. سامان رەڭگى، ساپسېرىق.
samansuz. s. far. ① مال - مۈلكىنى تۈگىتىۋەتكەن. ② كىشىلەرنىڭ ھۇزۇرىنى بۇزغۇچى. ③ قۇدرەت - ئىقتىدارىدىن قالغان.
saman. uğrusu. is. → **Samayolu.**
saman. yolu. is. سامانيولى.
samba. سامبا (تانسىنىڭ بىر تۈرى).
samed. s. is. ar. ① ھېچكىمگە تايانمايدىغان، ھېچ نەرسىگە ئېھتىياجى چۈشمەيدىغان — تەڭرى. ② ئەر ئىسمى (سەمەد).
samen. is. ar. پاكلىق، گاسلىق.
samet, – di. is. ar. → **Samed.**
sami. s. ar. ① ئۇلۇغ. ② شۆھرەتلىك، داڭلىق. ③ ئەر ئىسمى (سامى).
sâmi. is. s. سامى (ئاڭلىغۇچى، تىڭشىغۇچى).
sâmia. s. ar. ① ئاڭلىغان، ئىشىتكەن. ② ئايال ئىسمى (سامىئە).
samih. s. ar. ① سېخىي، قولى ئوچۇق. ② ئەر ئىسمى (سامىھ).
samim. is. ar. ① (ئىنسان ھەققىدە) يۈرەك. ② ئەر ئىسمى (سامىم).
samimane. s. ① سەمىمىيەت بىلەن، سەمىمىيەتلىك. ② سەمىمىي، ئاق كۆڭۈل. ③ راست گەپ قىلىدىغان، سۆزى بىلەن ھەرىكىتى بىردەك، سادىق:

«Samimi dost — سەمىمىي دوست.
Herkes halka samimi olmalı — ھەر كىم خەلققە سادىق بولۇشى كېرەك.»

samimilik, – ği. is. سەمىمىلىك.

samimiyet, – ti. s. ar. سەمىمىيەت، سەمىمىيلىك.

samimiyetsiz. s. سەمىمىيەتسىز.

samimiyetsizlik, – ği. is. سەمىمىيەتسىزلىك.

samin. s. ar. سەككىزىنچى.

sâmir. s. مېۋە بېرىدىغان، مېۋىلىك.

samit. s. ar. ① سۆزلىمەي جىم تۇرۇۋالىدىغان. ② گاس ۋە گاچا. ③ جانسىز.

saml. is. ar. ① قاتتىقلىق، يىرىكلىك. ② قۇرۇقلۇق.

samlûn. is. ar. ① قۇلاق تۆشۈكى. ② قۇلاق كىرى.

sammâ. s. ar. ① گاس ۋە گاچا. ② رەھىمسىز، تاش يۈرەك، باغرى قاتتىق. ③ قاتتىق ۋە ئۇيۇل. ④ ئوننىڭكى بارماق ئۈچەينىڭ ئاشقازانغا يېقىن تەرىپى.

samme. s. is. ar. ① زەھەرلىك. ② زەھەرلىك ھايۋان.

samoyed. köpeği. is. شىمالىي قۇتۇپتا چانىغا قوشۇلىدىغان ئىت.

Samoyedler. öz. is. ئېسكىموسلار (شىمالىي مۇز دېڭىز قىرغىقىدا ياشايدىغان كۆچمەن خەلق).

sampan. s. يىراق شەرقتە قوللىنىلىدىغان يۈك ۋە يولۇچىلار پاراخوتى.

samsa. is. far. بادام، ياڭاق، قايماق قاتارلىقلار بىلەن قىلىنىدىغان سامسا.

samsam, samsame. is. ar. ئۆتكۈر قىلىچ.

samsun. is. yun. قەدىمكى زامان سوقۇشلىرىدا قوللىنىلىدىغان ئىت.

samsuncu. is. ئۇرۇش ئىتلىرىنى ئۆستۈرگۈچى.

samt. is. ar. سۆزلىمەستىن جىم تۇرۇۋېلىش.

samur. is. ar. zool. ① قارا بۇلغۇن ۋە ئۇنىڭ تېرىسى. ② قارا بۇلغۇن تېرىسىدىن تىكىلگەن.

samut. s. ar. ① جىمغۇر. ② ئاز سۆزلەيدىغان، كەم سۆز.

sam. yeli, – ni. is. → **Sam.**

san. is. ① شۆھرەت، داڭلىق. ② مەرتىۋە، مەنسەپ. ③ نام، ئۇنۋان. ④ سۈپەت. ⑤ سان، ھېساب. ⑥ پارچە، بۆلۈم. ⑦ يوقلىما.

sanaka. is. خۇراپىي.

sanat, – tı. is. ar. ① سەنئەت. ② ماھارەت، ماھىرلىق، ئۇستىلىق، ئۈزلۈق. ③ كەسىپ، ھۈنەر. ④ قابىلىيەت.

sanatça. z. سەنئەتكارانە.

sanatçı. is. s. ① گۈزەل سەنئەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى، سەنئەتچى، سەنئەتكار. ② كىنو ۋە تىياتىر ئارتىسلىرى.

sanatçılık, – ğı. is. سەنئەتكارلىق.

sanatkâr. is. s. ar. سەنئەتكار، سەنئەتچى.

sanatkârı. is. سەنئەتكارلىق.

sanatlı. s. سەنئەتلىك.

sanatoryum. is. lat. ساناتورىيە.

sanayi, – i. is. ar. سانائەت:
«Ağır sanayi — ئېغىر سانائەت.»

sanayici. is. سانائەتچى.

sanayicilik, – ği. is. سانائەتچىلىك.

sanayileşmek. سانائەتلەشمەك.
sanayileştirmek. سانائەتلەشتۈرمەك.
sancak, — ğı. is. بايراق.
sancaktar. is. far. بايراقدار، باي-راق كۆتۈرگۈچى.
sancı. is. سانجىق، تولغاق.
sancılanmak. ① سانجىق تۇتماق. ② تولغاق تۇتماق.
sancılı. s. سانجىقلىق:
«Sancılı hasta — سانجىقلىق ئاغرىق.»
sancımak. ئاغرىماق، تىكمەك.
sandal¹. is. ar. سەندەل (خۇش پۇ-راقلىق بىر خىل دەرەخ).
sanda². is. ar. پالاق بىلەن ھەيدى-لىدىغان قېيىق.
sandal³. is. fr. سەندەل (ياز كۈن-لىرى كىيىدىغان، يۈزى تۆشۈك - تۆشۈك ئاياغ كىيىمى).
sandal⁴. is. بىر تەرىپى يىپەك، بىر تەرىپى پاختا يىپتىن توقۇلغان رەخت.
sandalcı. is. قېيىقچى.
sandalcılık, — ğı. is. سەندەلچىلىك.
sandalet. is. fr. سەندەل (ئاياغ كىيىمى).
sandali. is. ar. ① سەندەل ياغىچى-دىن ئىشلەنگەن ئورۇندۇق. ② ياۋروپا ھۆكۈمرانلىرىنىڭ سەندەل ياغىچىدىن يا-سالغان تەختى.
sandalya. is. → **Sandalye.**
sandalye. is. ar. ① يۆلەنچۈكلۈك بىر كىشىلىك ئورۇندۇق. ② ئورۇن، مەۋقە:
«Semet sandalyesini yitirmekten çok korkuyor — سەمەت ئورنىنى ئات-تۇرۇپ قويۇشتىن بەك قورقىدۇ.»
sandalyesiz. s. مەۋقەسىز، ئورۇنسىز.

sandık, — ğı. is. ar. ① ساندۇق. ② كاسسا. ③ بانكا، خەزىنە. ④ قۇرۇلۇش-لاردا قۇم، شېغىل مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب:
«Demir sandık — تۆمۈر ساندۇق.»
sandıkçı. is. ساندۇقچى:
«Abdullah sandıkçı — ئابدۇللا ئاخۇن ساندۇقچى.»
sandıkçılık, — ğı. is. ساندۇقچىلىق.
sandıklama. is. ساندۇققا قاچىلاش.
sandıklamak. ساندۇققا قاچىلىماق.
sandıklı. is. سوقما تام سوقۇشتا ئىش-لىتىدىغان تاختا.
sanduk. is. ar. → **Sandık.**
sanduka. is. ar. ① قەبرىگە ياسال-غان تۈلۈق. ② كىچىك ساندۇق. ③ قەبرە گۈمبىزى (مەشھۇر كىشىلەرنىڭ خاتى-رىسى ئۈچۈن سېلىنغان گۈمبەز). ④ خرىس-تىئانلاردا قىممەتلىك خاتىرىلەرنى ساق-لايدىغان ساندۇق.
sanduk. kâr. is. كاسسىر.
sandviç. is. ing. ئىككى پارچە بولكا ئارىسىغا سېرىق ماي، پىشلاق يا-كى چۇچۇق ئېلىپ تەييارلانغان يېمەكلىك.
sanem. is. ar. ① بۇت. ② سەنەم، ئىنتايىن گۈزەل.
sanem. hane. is. ①بۇتخانا.②سەنەمخانا.
sangı. s. تەلۋە.
sangılamak. تەلۋىلەشمەك.
sangılık, — ğı. is. تەلۋىلىك.
sanı. is. ① تەخمىن. ② ھۆكۈم، باھا.
sanık. s. گۇناھكار (جىنايەتچى) دەپ ھېسابلانغان.
sanılmak. ھېسابلانماق، سانالماق،

تەخمىن قىلىنماق:
«Iş sanıldığından daha uzun sürebilir — ئىش تەخمىن قىلىنغىنىدىنمۇ ئۇزاق داۋام قىلىشى مۇمكىن.»

sani. s. ar. ئىككىنچى.

sâni. s. ar. ① قىلغان، بارلىققا كەلتۈرگەن. ② كەشىپ قىلغۇچى، سەنئەتچى.

sania. is. ar. ① ئويدۇرما. ② ھىيلىلىك ئىش.

sanih. i. ar. بىردىنلا مېڭىدە ئەكس ئەتكەن.

saniye[1]. is. ar. سېكۇنت.

saniye[2]. s. is. ar. ① ئىككىنچىسى. ② ئايال ئىسمى (سانىيە).

saniyelik. s. سېكۇنتلۇق:
«Saniyelik iş — بىردەملىك ئىش.»

sank, sankı. is. قۇش مايىقى، ماياق.

sanki. خۇددى، گويا:
«Bu yer sanki cennettir — بۇ يەر خۇددى جەننەتكە ئوخشايدۇ.»

sanlı. s. شۆھرەتلىك، ئابرويلۇق، ئاتاقلىق.

sanmak. ...... دەپ ھېسابلىماق، تەخمىن قىلماق، پەرەز قىلماق.

sanrı. is. خىيالىي تۇيغۇ.

sanrılamak. خىيالىي تۇيغۇغا بېرىلمەك (قاپلانماق).

sansar. is. zool. بۇلغۇن، سانسار.

sansasyon. is. fr. كۈچلۈك ھاياجان.

sansasyonel. s. ھاياجان قوزغىغۇچى.

Sanskrit, — ti. is. ساسكرىت (ھىندىلارنىڭ قەدىمكى تىلى).

sansör. is. er. تەكشۈرگۈچى (ماقالە ۋە خەت چەكلەرنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن ھۆكۈمەت تەرىپىدىن قويۇلغان ئادەم).

sansür, — rü. is. fr. تەكشۈرۈش (ماقالە ۋە خەت - چەكلەرنىڭ ھۆكۈمەت تەرىپىدىن تەكشۈرۈلۈشى).

sansürcü. is. تەكشۈرگۈچى.

santabarba. is. ئۇرۇش پاراخوتلىرىدا ئوقتىسېر ۋە ئەسكەرلەرنىڭ ئارام ئالىدىغان ۋە تاماكا چېكىدىغان يېرى.

santal. is. bot. سەندەل (ئۆسۈملۈك).

sant. iar. is. fr. سانتىئار (ئارنىڭ يۈزدە بىرى).

santigram. is. fr. سانتىگرام (بىر گىرامنىڭ يۈزدە بىرى).

santilitre. is. fr. سانتىلىتىر (بىر لىترنىڭ يۈزدە بىرى).

santim. is. fr. بەزى دۆلەتلەردە پۇل بىرلىكىنىڭ يۈزدە بىرى.

santiman. is. fr. → **Duygu.**

santimetre. is. fr. سانتىمېتىر.

santonin. is. fr. سانتونىن (مەدىدە قۇرتنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان زەھەرلىك دورا).

santrahaf. is. ıng. پۇتبولچىلاردا 5 - نومۇرلۇق تەنھەرىكەتچى (ئوتتا بېك).

santral. is. fr. ① ئىستانسا. ② (تېلېفوندا) ئۇلاش ئاپپاراتى:
«Elektrik santralı — ئېلېكتىر ئىستانسىسى.»

santralcı. is. ئېلېكتىر ئىستانسىسىدا ئىشلىگۈچى. ① تېلېفون ئىستانسىسىدا ئىشلىگۈچى.

santur. is. far. بەرۋاپقا ئوخشايدىغان چالغۇ (ساز).

santurcu. is. بەرۋاپ چالغۇچى، بەرۋاپچى.

santuri. is. far. بەرۋاپ چالغۇچى.

sap. is. ① ساپ، دەستە. ② غول
(ئۆسۈملۈكنىڭ). ③ نەرسىنىڭ توقۇلىدىـ
غان قىسمى:

«Bıçağın sapı — پىچاقنىڭ سىپى.»

sapak, – ğı. is. ئىككى يولنىڭ تۇـ
تاشقان يېرى.

sapan. is. ① ساپان. ② سالغا،
رەكەتكە (ئۇرۇش قورالى).

sapan. balığı. is. ئىتبېلىقنىڭ
بىر تۈرى.

sapanorya. s. سەت، كۆرۈمسىز.

saparta, zaparta. is. it. ئازار:

«Saparta yemek — ئازار يېمەك.»

sapasağlam. s. ساپ، ساغلام، ساق،
بىجىرىم.

sapçık, – ğı. is. كىچىك گۈل شېخى.
② پايە.

sapık. s. ① يولدىن چىققان. ② تەلـ
ۋىلەرچە ئىش قىلىدىغان.

sapinç, – cı. is. يولدىن ئېزىش،
يولدىن چىقىش.

sapîrsapîr. z. شالدىر ـ شۇلدۇر،
توكۇر ـ توكۇر:

«Elmalar sapır sapır döküldü — ئالمىلار توكۇر ـ توكۇر تۆكۈلدى.»

sapîtmak. ① ئەقلىنى بۇزماق، ئەقلى
بۇزۇلماق. ② گېپىدىن ئازماق، كەلسە ـ
كەلمەس سۆز قىلماق. ③ يولدىن ئازماق:

«Yolu sapıttılar — يولدىن ئېزىپ
قالدى.»

sapkın. s. fels. ① توغرا يولدىن
ئايرىلغان، يولدىن ئازغان. ② قايغان،
قىيىپ كەتكەن.

sapkınlık, – ğı. is. يولدىن ئاز-
غانلىق، توغرا يولدىن ئايرىلغانلىق.

saplamak. ① ساپلىماق. ② پاتۇرماق.

saplanmak. ① ساپلانماق. ② پېتىپ
قالماق:

«Araba çamura saplandı — ھارۋا
پاتقاققا پېتىپ قالدى.»

saplantı. is. توغرا دەپ چۈشىنىلگەن
خاتا پىكىر.

saplı. s. ① تۇتقۇچلۇق، سېپى بولغان،
ساپلىق، قۇلاقلىق. ② تىقىقلىق، سانـ
جىقلىق. ③ تۇتقۇچلۇق ياكى قۇلاقلىق
داس ياكى قازان:

«Bıçak karpuza saplı duruyor — پىچاق تاۋۇزغا سانجىقلىق تۇرىدۇ.»

sapmak. باشقا بىر يولغا كىرىپ قالـ
ماق. ② خاتا يولغا كىرىپ كەتمەك:

«Satıcı yan sokağa saptı — ساتـ
قۇچى يان كوچىغا كىرىپ قالدى.»

sapsağlam. s. ساپساق، بىجىرىم.

sapsarı. s. ساپسېرىق.

saptamak. ① بېكىتمەك، بەلگىلىمەك،
مۇقىملاشتۇرماق، قارارلاشتۇرماق. ② نەرـ
سىنىڭ ئەھۋالىنى ئېنىقلىمەك:

«Her cumartesi kadroların kol Çalışmasına katılmaları saptandı — ھەر
شەنبە كۈنى كادىرلارنىڭ ئىختىيارى
ئەمگەككە قاتنىشىشى بەلگىلەندى.»

saptanmak. بېكىتىلمەك، بەلگىلەنمەك،
مۇقىملاشتۇرۇلماق، قارارلاشتۇرۇلماق.

saptayıcı. s. is. بەلگىلىگۈچى، بېكىتـ
كۈچى، قارارلاشتۇرغۇچى، مۇقىملاشـ
تۇرغۇچى.

saptırıcı. s. ئازدۇرغۇچى، قايمۇقتۇرـ
غۇچى، يولدىن ئازدۇرغۇچى.

saptırmak. ئازدۇرماق، يولدىن چىقارماق.

sar[1]. s. ar. خۇشال قىلىدىغان.

sar[2]. is. ar. ① ئۆچ، ئىنتىقام. ② ئۆچ ئېلىنىدىغان قاتىل.

sara[1]. is. ar. tıp. تۇتقاق كېسىلى.

sara[2]. s. is. ① ساپ، خالىس، پاك. ② ئايال ئىسمى.

sarabanda. is. sp. ئۈچ قەدەم بىلەن ئوينىلىدىغان ئىسپانىيە تانسىسى.

sara. bilim. is. tip. تۇتقاق كېسىلىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم.

saraç, – cı. is. ar. سەرراج (ئېگەر، توقۇم قاتارلىقلارنى ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى). ② تېرە چامادان قاتارلىقلارنى ياسىغۇچى.

saraç. hane. is. سەرراچلىق دۇكىنى (ئات ۋە هارۋا جابدۇقى ياسىلىدىغان ۋە سېتىلىدىغان ئورۇن).

saraçlık, – ğı. is. سەرراچلىق.

sarafan. is. ساراپان (ئاياللار كىيىمى).

sarahat, – tı. is. ar. ① ئاشكارىلىق، ئوچۇقلۇق. ② ئېنىقلىق.

sarahaten. z. ئوچۇقتىن ئوچۇق، ئاشكارا هالدا.

saraka. is. yun. مەسخىرە، زاڭلىق قىلىش، هەزىل.

∼etmek. مەسخىرە قىلماق.

sarakalı. s. هەزىلكەش.

saralı. s. is. تۇتقاق كېسىلىگە ئۇچرىغۇچى.

saramet. is. ar. قەهرىمانلىق، باتۇرلۇق.

sararmak. ① سارغايماق. ② قورققانلىقتىن رەڭگى تاتىرىپ كەتمەك.

sarartma. is. .s ② ① سارغىيىش. جۇدەك ۋە رەڭگى سارغىيىپ كەتكەن (ئادەم).

sarartmak. سارغايتماق:

«Güneş ekinleri sararttı — كۈن زىرائەتلەرنى سارغايتتى.»

sarat. is. ئۆتكەمە (تۆشۈكلىرى غالۋۇرنىڭكىدىن سەل چوڭراق).

saray. is. far. ① ساراي. ② هۆكۈمدارلار تۇرىدىغان زور بىنا:

«Çocuk sarayı — باللار سارىيى.»

sar. ban. is. far. تۆگە كارۋىنى.

sardalya. is. ساردىن بېلىقى.

sardonika. is. هەقىقنىڭ بىر تۈرى.

sarf. is. ar. ① خىراجەت، چىقىم، راسخوت، سەرپ. ② مورفولوگىيە، سەرف:

«Çok para sarfettim — كۆپ پۇل خىراجەت قىلدىم.»

sarfı. nazar. ar. هېساب ئېلىنمىسمۇ، هېسابلانمىسمۇ...:

«Bu ufak tefek kusurlardan sarfı nazar edilirse, fena adam değil — بۇ ئۇششاق - چۈششەك كەمچىلىكلىرىنى هېسابقا ئالمىغاندا يامان ئادەم ئەمەس.»

sarfiyat, – tı. is. ar. خىراجەت، راسخوت، چىقىم.

sargı. is. ① تېڭىق لاتىسى. ② تېڭىق.

sargılamak. تاڭماق:

«Yarayı sargılamak— يارىنى تاڭماق.»

sarhoş. s. is. مەست:

«Sarhoş olmak — مەست بولماق.»

sarhoşluk, – ğu. is. مەستلىك.

sarı. agız, – ğızı. is. zool. گۆشى تاتلىق بىر خىل بېلىق.

sarıca. s. ① سارغۇچ، سېرىققا مايىل. ② ياۋا هەرە:

«Sarica bir yüz — سارغۇچ يۈز.»

sarı. göz. is. zool. سېرىق كۆز بېلىق (گۆشى لەززەتلىك بىر خىل بېلىق).

sarık, – ğı. is. سەللە.

sarı. karınca. is. سېرىق چۈمۈلە.

sarıklı. s. is. ① سەللىلىك. ② موللا، ئاخۇن (دىنىي ئادەم)، مۇئەللىم.

sarılgan. s. bot. يامىشىپ ئۆسىدىغان (ئۆسۈملۈك):

«Üzüm sarılgandır — ئۈزۈم يامىشىپ ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك.»

sarılı¹. s. تېڭىقلىق:

«Eli sarılıydı. — قولى تېڭىقلىق ئىدى.»

sarılı². s. سېرىق رەڭلىك.

sarılık, – ğı. is. ① سېرىقلىق، سېرىق رەڭ. ② سېرىق كېسەل.

sarılmak. ① تېڭىلماق، باغلانماق، ② ئۆزىنى باشقا نەرسىگە باغلىماق. ③ قۇچاقلىماق. ④ قولغا ئالماق:

«Belini sardı — بېلىنى باغلىدى.

Silaha sarılmak — قورالنى قولغا ئالماق، قوراللانماق.»

sarım. is. ① تېڭىش، ئوراش. ② بىر قېتىملىق تېڭىشقا بولىدىغان مىقدار. ③ هالقا، چەمبەر.

sarımsı, sarimtrak. s. سارغۇچ، سېرىققا مايىل.

sarınmak. تېڭىلماق، ئورالماق، يۆگەلمەك.

sarışın. s. سېرىق چاچلىق ۋە ئاق تەنلىك.

sarı · uygurlar. is. سېرىق ئۇيغۇرلار.

sari¹. is. ar. ① ئۆتۈپ كەتكەن، ئۆتكۈنچى. ② يۇقۇملۇق.

sari². hint. هىندى ئاياللىرىنىڭ كېيىمى.

sarif. s. ar. ① سەرپ قىلىنغان، خەجلەنگەن. ② ئۆزگەرتكەن.

sarig. is. ئامېرىكىدا ياشايدىغان ۋە بالىسىنى دۈمبىسىگە ئارتىپ يۈرىدىغان كىچىك هايۋان.

sarih. s. ar. ① چۈشىنىشلىك، ئوچۇق – ئاشكارا. ② ئېنىقلىك، گۇمانلىق يېرى بولمىغان. ③ ساددا.

sarihan. z. ئوپئوچۇق، ئاشكارا.

sarik. s. is. ar. ئوغرى.

sarim. s. ar. ئۆتكۈر، ئىتتىك.

sarkık. s. ساڭگىلاپ تۇرىدىغان.

sarkınmak. ① تۇقۇنۇشماق، چېقىلماق. ② ساڭگىلاپ تۇرماق، ئېسىلىپ قالماق.

sarkıntı. is. ① تۇقۇنۇش، چېلىشىش. ② بۇلاڭچىلىق، بۇلاڭ – تالاڭ.

sarkıntılık, – ğı. is. ① چېقىلماقلىق، بولۇپمۇ ئاياللارغا چېقىلماقلىق. ② قانات سۆرىمەكلىك.

sarkıtmak. ① ساڭگىلاتماق. ② ئاسماق، دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرمەك.

sarkma. is. پەسكە ساڭگىلاش.

sarkmak. ① ساڭگىلىماق. ② ئېسىقلىق تۇرماق. ③ ئۇچرىماق، يولۇقتۇرماق. ④ تۇيۇقسىز هۇجۇم قىلماق، تاجاۋۇز قىلماق.

sarma. is. s. ① يۆگەش، ئوراش. ② يۆگەم، ئورام. ③ تۇرمەل (تاماق). ④ يۆگەلگەن، ئورالغان. ⑤ چىرماق.

sarkoloji. is. مۇسكۇل تالالىرى ئاناتومىيىسى.

sarkopt. is. قىچىشقاق (قوتۇر) كېسەللىنى پەيدا قىلىدىغان بىر خىل پارازىت.

sarkosel. is. ئەرلىك جىنسىيەت بېزى

③ قىيىن، تەس:
«Sarp yol — تىك يول.»
sarpa. is. yun. تاق دېڭىزدا ياشايدىغان بىر خىل بېلىق.
sarpin. is. yun. ① ئاشلىق ئامبىرى. ② تەگنە.
sarplaşmak. ① ئۆتۈش قىيىنلاشماق، قىيىن بىر ھال ئالماق. ② قىيىن ھالغا كەلمەك:
«Yol birden bire sarplaştı — يول بىردىنلا قىيىنلاشتى.»
sarraf. is. ① سەرراپ (ئالتۇن - كۈمۈش سودىگىرى). ② جازانىخور.
sarrafiye. is. ar. سەرراپلىق ھەققى.
sarraflık, — ğı. is. سەرراپلىق.
sarsak. s. قېرىلىقتىن ياكى كېسەللىكتىن كۈچسىزلىنىپ تىترەيدىغان.
sarsar. is. ar. شىددەتلىك بوران.
sarsı. is. يەر تەۋرىگەندىكى سىلكىنىش.
sarsılmak. تەۋرىمەك، سىلكىنمەك:
«Ev rüzgardan sarsılıyor — ئۆي شامالدىن سىلكىنىۋاتىدۇ.»
sarsıntı. is. ① تەۋرەش، سىلكىنىش. ② تىترەش. ③ يەر تەۋرەش. ④ ئادەمنى زەئىپلەشتۈرگۈچى جىسمانىي ۋە روھىي بۇزۇقلۇق.
sarsıntılı. s. ① تەۋرىگەن. ② سىلكىنگەن. ③ ئىشەنچسىز، ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدىغان.
sarsıntısız. s. ① تەۋرىمەيدىغان، سىلكىنمەيدىغان. ② راھەت، ئىشەنچلىك:
«Sarsıntısız bir hayat — راھەت بىر ھايات.»
sarsmak. ① ئالدى - ئارقىغا ئىتتىرمەك، قىمىرلاتماق. ② بىئارام قىلماق، خاتىر-

ۋە بۇ بەز ئۈستىدىكى ئۆسمە.
sarmak. ① ئورىماق، يۆگىمەك. ② قورشىماق، مۇھاسىرىگە ئالماق. ③ يېپىلىپ كەتمەك، قاپلاپ كەتمەك. ④ قۇچاقلىماق. ⑤ تۈگمەك. ⑥ زوقلاندۇرماق، تەسىرلەندۈرمەك. ⑦ تاڭماق:
«1. Ordu düşmanı sardı. — قوشۇن دۈشمەننى قورشىۋالدى.
2. Ateş çevreyi sardı — ئوت ئەتراپنى قاپلاپ كەتتى.
3. Ipliği sarmak — يىپ تۈگمەك.
4. Bu şarkı beni sarmiyor — بۇ ناخشا مېنى زوقلاندۇرالمايدۇ.»
sarmalamak. يېپىلماق، قاپلىماق، قاپلاپ كەتمەك.
sarman. s. ① زور، يوغان. ② سېرىق تۈكلۈك (مۈشۈك).
sarmaş. is. «قۇچاقلاشماق» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.
sarmaşan. s. bot. يامىشىپ ئۆسىدىغان (ئۆسۈملۈكلەر).
sarmaşık. is. يامىشىپ ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك.
sarmaşıkgiller. is. bot. يامىشىپ ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈكلەر.
sarmaşmak. قۇچاقلاشماق.
sarmısak, sarımsak, — ğı. ساماساق.
sarmısaklı. s. ساماساقلىق، ئىچىگە ساماساق سېلىنغان.
sarnç, — cı. is. ① يامغۇر - يېشىننى توپلايدىغان يەر ئاستى سۇ ئامبىرى. ② پاراخوتلاردا ئىچىلىدىغان سۇنى ساقلاش ئامبىرى.
sarp. s. ① تىك، ئۆتۈش - چىقىش قىيىن بولغان. ② قاتتىق، يىرىك.

جەملىكىنى بۇزماق، ئاۋارە قىلماق:
«Hastalık çocuğu pek sarsmadı — ئاغرىق بالىنى بەك ئاۋارە قىلمىدى.»
sart. is. hit. ① سودىگەر. ② سارت (تۈركلەر ۋە موڭغۇللار تەرىپىدىن باشقىلارغا بېرىلگەن نام).
sası. s. پۇراپ قالغان، نەمقىسىپ قالغان.
sasımak. پۇراپ قالماق، كۆكىرىپ قالماق، ئېچىپ قالماق، پاختىلىشىپ قالماق.
sat veya sad. is. ar. ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئون تۆتىنچىسى.
satak. is. بازار.
satanizm. is. ئىبلىسلارچە ھەرىكەت. غايەت ياۋۇزلۇق.
satang. is. ساتانگ (تايلاند پۇل بىرلىكى).
sataşkan. s. تاجاۋۇزكار، تاجاۋۇزچى.
sataşmak. بىئارام قىلماق، بىسەرامجان قىلماق.
saten, seten. is. fr. تاۋار، دۇردۇن.
sathi. s. ar. يۈزە، چوڭقۇر بولمىغان:
«Sathi bir tahlil — يۈزە بىر تەھلىل.»
sathilik, – ği. is. يۈزەلىك.
satı. is. سېتىش.
satıcı. is. ① ساتقۇچى. ② سودىگەر. ③ سەييارە سودىگەر.
satıcılık, – ğı. is. ① سېتىقچىلىق، سودىگەرچىلىك. ② ئۇششاق تىجارەت.
satıh, – thı. is. ar. يۈز (بىر نەرسىنىڭ).
satılık. s. سېتىقتا چىقىرىلغان:
«Satılık ev — سېتىلىدىغان ئۆي.»
satılmak. سېتىلماق:
«Mallar satıldı — ماللار سېتىلدى.
Düşmana satıldı — دۈشمەنگە سېتىلدى.»
satım. is. سېتىش، سېتىم:
«Alım satım — ئېلىم - سېتىم.»
satımlık, – ğı is.. شېرىنكانا.
satın. is. «سېتىۋالماق» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.
~ alan. سېتىۋالغۇچى.
~ alma. is. سېتىۋېلىش.
satın. alma gücü. سېتىۋېلىش كۈچى.
satır[1]. ar. قۇر:
«Bu sayfada on beş satır var — بۇ بەتتە ئون بەش قۇر بار.»
satır[2]. is. ar. ① قىسكىراق. ② ئادەم ئۆلتۈرىدىغان چوڭ ۋە ئېغىر قىلىچ.
satır. başı. is. قۇر بېشى.
satış. is. tic. سېتىش.
sâtir. is. ar. پۈركەنگەن.
satir. is. fr. ed. ھەجۋى.
satirik. s. fr. ھەجۋىلىك، ساتىرىك:
«Satirik şiir — ھەجۋى شېئىر.»
satl. is. ar. ① داس، لېگەن، تەلەگگە، جاۋۇر قاتارلىقلار. ② ئاتلارنى سۇغىرىدىغان ئولاق.
satlıcan. is. كۆكرەك پەردە ياللۇغى.
satma. is. سېتىش.
satmak. ① ساتماق. ② ئارتۇق باھا قويماق، كۆپتۈرمەك، ساتقىنلىق قىلماق:
«1. Mal satmak — مال ساتماق.
2. Kendini nasıl da satmasını biliyor — ئۆزىنى قانداق كۆپتۈرۈشنى بىلىدۇ.
3. Savaş planlarını düşmana satmak — ئۇرۇش پىلانلىرىنى دۈشمەنگە ساتماق.»

satranç, – cı. is. far. شاهمات.
satrançlı. s. كاتەكچى.
~ **kumaş.** شاتلانكا (كاتەكچە رەخت).
sattırmak. ساتقۇزماق.
satürn. öz. is. سەكەنتىر يۇلتۇزى، ساتورن.
satürnizm. is. قوغۇشۇن بىلەن زەھەرلىنىش.
satvet, – ti. is. ar. ① زورلۇق. ② هۇجۇم، ئېتىلىش.
saur. is. ar. ① ئوچاق. ② دوخوپكا.
sav. is. ① ئىلگىرى سۈرۈلگەن پىكىر، چۈشەنچە. ② سۆز. ③ خەۋەر. ④ ماقال، تەمسىل. ⑤ مۇددىئا.
sava[1]. is. خەۋەر، خۇش خەۋەر.
sava[2]. is. ① تۆمۈرچىلەرنىڭ سەندىلى. ② موزدۇزلارنىڭ دۇپىسى (ئاياغ كىيىمنى كىيدۈرۈپ قويۇپ مىخلايدىغان ئەسۋاب).
savab. is. ar. توغرىلىق، توغرا ھەرىكەت.
savacı. is. ① خەۋەرچى. ② خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى، سۈۋەت ئېتىپ كەلگۈچى.
savak, – ğı. is. ① ئېقىن سۇنىڭ ئايرىلغان يېرى. ② ئارتۇق سۇنى ئېقىتىدىغان ئېرىق.
savan, savana. is. fr. ساۋاننا (قۇرغاقلىق مەۋسۇمى ئۇزۇن سىرىدىغان رايونلاردىكى ئوتلاقلارغا بېرىلگەن نام).
savarım. is. ar. ئۆتكۈر قىلىچلار، ئىتتىك قىلىچلار.
savarif. is. ar. ئۆزگىرىشلەر.
savaş. is. ① ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ.
«Ikinci dünya savaşı — ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.»

savaşçı. s. ① ئۇرۇشۇۋاتقان، جەڭ قىلىۋاتقان. ② جەڭگىۋار. ③ جەڭگە قاتناشقۇچى.
savaşan. s. جەڭگىۋار.
«Çin halkı savaşan bir halktır — جۇڭگو خەلقى جەڭگىۋار خەلقتۇر.»
savaşma. is. ① جەڭ قىلىش. ② كۈرەش قىلىش.
savaşmak. ① جەڭ قىلماق، ئۇرۇشماق، سوقۇشماق. ② كۈرەشمەك، كۈرەش قىلماق.
savat, – dı. is. ar. كۈمۈشكە ئىشلەنگەن قارا ئويما.
savatlamak. كۈمۈش ئۈستىگە قوغۇشۇن بىلەن نەقىش ئىشلىمەك.
savatlı. s. (كۈمۈشتىن ئىشلەنگەن نەرسىلەر) ئويما قىلىپ ئىشلەنگەن، ئىشلەنگەن:
«Savatlı tabaka — ئىشلەنگەن قۇتا.»
savcı. is. تەپتىش، تەكشۈرگۈچى.
savcılık, – ğı. is. تەپتىش مەھكىمىسى.
savdırmak. قوغلاتماق.
savla, savlo. is. it. كېمە ۋە پاراخوتلاردا بايراق چىقىرىشتا قوللىنىدىغان ئارغامچا.
savlamak. پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويماق.
savlet, – ti. is. ar. قاتتىق هۇجۇم، ئېتىلىپ كېلىش.
savlo. is. den. → **Savla.**
savm. is. ar. din. رامىزان، روزى.
savmak. ① قوغلىماق، ھەيدىمەك. ② چاپا چەكمەك، دەرت تارتماق. ③ تەسىر قىلماق:
«1· Dilenciyi savmak — تىلەمچىنى قوغلىماق.

2· Hastalığı savmak — كېسەل ئارتماق.

3· Soğuk içime savdı — سوغۇق جېنىمغا ئۆتتى.»

savmış. s. ئۆتكەن، ئۆتۈپ كەتكەن:

«Savmış şey — «ئۆتكەن نەرسە.

savn. is. ar. مۇھاپىزەت قىلىش، ئاسراش، قوغداش.

savruk. s. دىققەتسىز، بىھوش، پەرۋاسىز، بىپەرۋا.

savrukluk, – ğu. is. دىققەتسىزلىك، بىپەرۋالىق، پەرۋاسىزلىق، بىھوشلۇق.

savrulmak. تارالماق، چېچىلماق، يېيىلماق.

savsa. s. is. ① ئاستا. ② غەيرىي مەقسەت بىلەن ماراپ يۈرۈش.

~vermek. ئوغرىلىقچە بىر خوتۇننىڭ قوينىغا كىرمەك.

savsacı. s. is. (خوتۇنلارنى) ماراپ يۈرگۈچى ئەخلاقسىز ئادەم.

savsak. s. ئىشنى كۆڭۈل قويماستىن قىلىنىڭ ئۈچىدا ئىشلەيدىغان ياكى كېچىكتۈرىدىغان.

savsaklamak. savsalamak. ئىشنى سەۋەبسىز كېچىكتۈرمەك:

«Işinizi savsakladım sanmayın, vaktını bekliyorum — ئىشىڭىزنى كېچىكتۈردى دەپ ئويلىماڭ، ۋاقتىنى كۈتۈۋاتىمەن.»

savt[1]. is. ar. ① قامچا. ② قامچىلاش.

savt[2]. is. ar. ① ئاۋاز، سادا. ② تۈرك مۇزىكىلىرىنىڭ بىر تۈرى.

savul. ünl. پوش - پوش، يول بەر، «بىر چەتتە تۇر» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

savulmak. بىر نەرسىدىن ساقلىنىپ يىراقلاشماق.

savunma. is. مۇداپىئە، قوغدىنىش،

«Milli savunma bakanlığı — دۆلەت مۇداپىئەسى مىنىستىرلىكى.»

savunmak ① مۇداپىئە كۆرمەك، قوغدانماق. ② قوغدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق. ③ سۆز ياكى ماقالە بىلەن قوللىماق ياكى يار يۆلەكتە بولماق.

savunmalık. s. مۇداپىئەگە ئائىت.

savunu. is. مۇداپىئە، قوغدىنىش.

savunucu. s. is. ① مۇداپىئە قىلغۇچى. ② قوغدىغۇچى.

savurgan. s. بىھۇدە (ئورۇنسىز) سەرپ قىلغۇچى، ئىسراپخور، بەتخەج، سورۇقچى.

savurganlık, – ğı. is. ئىسراپخورلۇق، بەتخەجلىك.

savurmak. ① چاچماق. ② سورۇماق. ③ (بوران) بىر نەرسىنى ئوڭ - تەتۈر قىلىۋەتمەك. ④ (يالغان، بۆھتان ھەققىدە) سۆزلىمەك. ⑤ ئىسراپ قىلماق، پۇلنى چاچماق. ⑥ پىرقىرتىپ ئاتماق. ⑦ دولقۇنلاتماق:

«iddia sararmak — سۆز سۆزلىمەك.»

savuşmak. ① ئوغرىلىقچە قېچىپ كەتمەك. ② (ئاغرىق ھەققىدە) ياخشىلانماق، ياخشى بولۇپ قالماق.

savuşturmak. ① (كېسەللىك ھەققىدە). ساقلاپ قالماق. ② تۇتقۇزماق:

«Hasta tehlikeyi savuşturdu — كېسەل تەھلىكىدىن قۇتۇلدۇردى.»

savut. is. قورال - ياراق.

savutlamak. قوراللاندۇرماق.

savvag, sayyag. is. ar. زەرگەر.

sây. is. ar. ① ئىشلەش، تىرىشچانلىق.

② غەيرەت قىلىش، ئەمگەك.

saya. is. ئاياغ كىيىمىنىڭ يۈزى.

sayacı. is. ئاياغ كىيىمىنىڭ يۈزىنى تەييارلىغۇچى ئۇستا.

sayaç. is. ① هاۋا گازى، توك ۋە سۇ قاتارلىقلارنىڭ ئىشلىتىلىش مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب. ② خاتىرلىگۈچى ئەسۋاب. ③ هېسابلىغۇچى ئەسۋاب.

sayd. is. ئوۋلاش.

saydam. s. is. نۇر ئۆتكۈزگۈچى:
«Cam saydamdır — ئەينەك نۇر ئۆتكۈزگۈچىدۇر.»

saydamlık, – ğı. is. يورۇقلۇق ۋە نۇر ئۆتكۈزۈش خۇسۇسىيىتى.

saydamsız. s. يورۇقلۇق ۋە نۇر ئۆتكۈزمەيدىغان.

saydamsızlık, – ğı. is. يورۇقلۇق ۋە نۇر ئۆتكۈزمەسلىك خۇسۇسىيىتى.

saydelani. is. ar. ① دورىگەر. ② دورىگەرلىك.

saydele. is. ar. دورىگەرلىك، پارمۇلوگىيە.

saydırmak. ① ساناتماق. ② هېسابلاتماق.

saydkar. is. ing. مىتىسكىلىتنىڭ يېنىغا چېتىلغان بىر چاقلىق ساندۇقچە.

saye. is. far. ① سايە، كۆلەڭگە، شولا. ② ئىگە بولۇش، قوغداش، بېشىنى سىلاش. ③ ياردەم، مەدەت، يار - يۆلەك.

saye - ban. is. far. ① سايۋان. ② قوغدىغۇچى ۋە ئىگە بولغۇچى ئادەم.

sayf. is. ar. ياز پەسلى.

sayfa. is. ar. ① سەھىپە، بەت. ② بىر بەتكە بېسىلغان ياكى يېزىلغان نەرسە. ③ ۋاراق (قەغەزنىڭ).

sayfalık, – ğı. is. سەھىپىلىك، بەتلىك:
«Elli sayfalık kitap — ئەللىك بەتلىك كىتاب.»

sayfi. s. يازغا ئائىت، ياز بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

sayfiye. is. ar. داچا.

saygı. is. هۆرمەت:
«Küçükler büyüklere saygı göstermek bir komünist ahlaktır — كىچىكلەرنىڭ چوڭلارغا هۆرمەت قىلىشى كوممۇنىستىك ئەخلاقتۇر.»

saygi - değer. s. هۆرمەتلىك:
«Saygideğer başbakan Cu Enlay — هۆرمەتلىك جۇ زۇڭلى.»

saygılı. s. هۆرمەتلىگۈچى، هۆرمەت قىلغۇچى.

saygın. s. مۆتىبەر، هۆرمەت ئىگىسى.

saygınlık, – ğı. is. ئېتىبارلىق، مۆتىۋەرلىك، هۆرمەتكە سازاۋەر.

saygısız. s. بىئەدەب، هۆرمەت قىلمايدىغان.

saygısızlık, – ğı. is. هۆرمەتسىزلىك.

sayha. is. ar. ۋارقىراش، جارقىراش، توۋلاش.

sayı. is. ① سان، ساناق. ② گېزىت ۋە ژۇرنالنىڭ سانى.
«Sincang gazetesinin bugünkü sayısı — شىنجاڭ گېزىتىنىڭ بۈگۈنكى سانى»

sayıcı. is. سانىغۇچى (باج ئېلىش مەقسىتىدە چارۋىلارنى سانىغۇچى).

sayıklama. is. جۆيلۈش.

sayıklamak. ① جۆيلىمەك. ② ئاغزىدىن چۈشۈرمەسلىك.

sayılama. is. ستاتىستىك قىلىش، ستاتىستىكا (بىلىم)، هېسابلاش.

sayılamak. هېسابلانماق، ستاتىستىكا

قىلىنماق.

sayılı. s. ① ئاز سانلىق. ② ساناق-لىق، چەكلىك. ③ ۋاقتى ۋە سانى ئوچۇق بولغان. ④ تونۇلغان مەشھۇر:

«Bu gibi olaylar tarihte sayılıdır — بۇنداق ۋەقەلەر تارىختا ئاز كۆرۈلىدۇ.»

sayılmak. سانالماق، ھېسابلانماق.

sayım. s. ① ساناق، سان. ② ساناپ ئېنىقلىماق:

«Nüfus sayımı — نوپۇس سانى.»

sayın. s. ئىززەتلىك، مۆھتەرەم.

«Sayın dinleyiciler — ھۆرمەتلىك تىڭشىغۇچىلار.»

sayısız. s. سان - ساناقسىز:

«Sayısız başarılar — سانسىز مۇۋەپپەقىيەتلەر.»

sayışmak. ھېسابلاشماق (بىرى بىلەن)، ھېساب كىتاب قىلماق.

sayıştay. is. دۆلەت بۇدجېتى كومىتېتى.

sayide. s. far. ① سۈرتۈلگەن، سۈر-تۈپ پارقىرىتىلغان. ② كونىرىغان، ئەسكىرىگەن.

sayis. is. ar. → **Seyis.**

saykal. is. ar. ① سىرچى. ② سىر.

saykallamak. ① سىر بەرمەك، سىرلاپ پارقىراتماق. ② خۇشامەت قىلماق.

saylamak. تاللىماق، سايلىماق.

saylav. *is.* خەلق ۋەكىلى، پارلامېنت ئەزاسى.

saymaca. s. بەلگىلەنگەن، تەيىنلەن-گەن باھا، نەرخ.

saymak. ① سانىماق. ② ھېسابلىماق. ③ ئەھمىيەت بەرمەك. ④ ھۆرمەت قىلماق:

«1· Bahçadaki ağaçları saymak — باغچىدىكى دەرەخلەرنى سانىماق.

2· O, bu gibi âdetleri çok sayar— ئۇ، بۇنداق ئادەتلەرگە بەك ئەھمىيەت بېرىدۇ.

3· Gençler daima yaşlıları saymalı — ياشلار ھەر دائىم چوڭلارغا ھۆرمەت قىلىشى كېرەك.»

saymamak. ① ئېتىبارغا ئالماسلىق، ② ھۆرمەتسىزلىك قىلماق.

saymamazlık, -ğı. is. ھۆرمەتسىز-لىك.

sayman. is. بوغالتىر، كاسسىر.

saymanlık. - ğı. is. ① بوغالتىر-لىق. ② بوغالتىرىيە.

saymazlık. - ğı. is. ھۆرمەت قىل-ماسلىق.

sayrı. s. ① كېسەلچان، كېسەل. ② كەيپسىز:

«Sayrı düşmek — كېسەل بولماق.»

sayrılık, - ğı. is. كېسەللىك.

sayrımsak. ئۆزىنى ئاغرىق قىلىپ كۆرسەتمەك.

sayvan is. far. ① سايىۋان. ② پەۋاز. ③ پېشايۋان، دەھلىز. ④ كۈنلۈك.

sayyad. is. ar. ئوۋچى، سەييارد.

saz[1]. is. bot. ① قومۇش. ② قومۇش-تىن ياسالغان. ③ رەڭگى سېرىق.

saz[2]. *is. far.* ① ساز (تۈرلۈك چالغۇلارنىڭ ئومۇمىي نامى). ② چالغۇ-چىلار گۇرۇپپىسى. ③ بەزمە، ئولتۇرۇش:

«Saza gitmek — ئولتۇرۇشقا بارماق (بەزمىگە).»

sazan. is. zool. كارپ بېلىقى.

sazcı. is. سازچى، سازەندە.

sazende· is. far. سازەندە، ساز

چالغۇچى، سازچى.

sazendeği. is. سازچىلىق.

saziş is. far. قورۇلۇش، سېلىنىش.

sazlik, – ğı. is. قۇمۇشلۇق.

saztıraşan. is. بورىچى، بوراتوقۇغۇچى.

seans. is. fr. ① بىرلىكتە ئىشلىگۈچىلەر. ② يىغىن ۋاقتى. ③ بىر ئىش ئۈچۈن كەتكەن ۋاقىت. ④ قېتىم نۆۋەت: «Sinemalar günde üç seans yapilir — كىنو كۈندە ئۈچ قېتىم قويۇلىدۇ.»

seb[1]. s. ar. يەتتە (رەقەم).

seb[2]. isar. تىللاش.

seba[1]. s. ar. يەتتە (رەقەم).

seba[2]. saba. is. coğr. غەربىي جەنۇب ئەرەبىستاندا ئىسلامىيەتتىن ئاۋۋالقى دۆلەت.

sebak. is. ar. ① دەرس، ساۋاق. ② مۇكاپات.

sebat, – tı. is. ar. چىدامىلىقلىق، چىڭ تۇرماقلىق: «Fikrinde sebat ediyor — پىكرىدە چىڭ تۇرىدۇ.»

sedatkâr. s. ar. چىڭ تۇرىدىغان.

sebatlı. s. چىداملىق، قەتئىي.

sebatsız. s. چىدامسىز، قەتئىيەتسىز.

sebatsızlık, – ğı. is. چىدامسىزلىق.

sebaya. is. ئەسىرلەر، ئۇرۇشتا قولغا چۈشكەنلەر (كۆپىنچە ئاياللار).

sebbah. s. is. ar. سۇ ئۈزۈش ماھىرى.

sebbak. is. ar. مەدەن ئېرىتكۈچى.

sebeb. is. → **Sebep.**

sebebiyet, – ti. is. ar. سەۋەب

sebebiyle. z. تۈپەيلىدىن. سەۋەبىدىن.

sebep, – bi. is. ar. سەۋەب: «Yoksulluğun sebebi sömürüdür — يوقسۇللۇقنىڭ سەۋەبى ئېكسپلاتاتسىيىدۇر.»

sebeplenmek. پايدا قازانماق.

sebepli. s. سەۋەبلىك.

sebepsiz. s. سەۋەبسىز.

sebepsizlik, – ği. is. سەۋەبسىزلىك.

sebet. is. ar. ئىسپات قەغىزى.

sebhale. is. ar. «سۇبھانالla» سۆزىنى تەكرارلاش.

sebi[1]. s. ar. ① يەتتە كۈندە بىر كەلگەن (نۆۋەت). ② يەتتە سانغا مۇناسىۋەتلىك.

sebi[2]. is. ar. ئەسىرگە چۈشكەن.

sebil. is. ar. سەبىل (ساۋابلىق ئۈچۈن ئۇلۇغ كۈنلەردە تارقىتىلغان ئىچىملىك سۈيى).

sebil · etmek. ئىسراپ قىلماق.

sebilci. is. كوچىمۇ كوچا يۈرۈپ پۇلسىز سۇ تارقاتقۇچى.

sebil· hane. is ar. مەسچىتلەرنىڭ يېنىغا مەخسۇس سېلىنغان ۋە ساۋاب ئۈچۈن ئىچىدىغان سۇنى تارقىتىدىغان ئۆي.

sebin. s. ar. يەتمىش (سان).

sebit. s. ar. ئۆز يېرىدە چىڭ تۇرغان.

sebk. is. ar. سابىق، ئاۋۋالقى.

seblâ. s. ar. ① ئۇزۇن كىرپىكلىك. ② ئايال ئىسمى.

seblet. is. ar. بۇرۇت.

sebt[1]. is. ar. شەنبە.

sebt[2]. is. ar. يېزىش. قەيت قىلىش.

sebu[1]. is. ar. شىر، يولۋاس قاتارلىق يىرتقۇچ ھايۋانلار.

sebu[2]. is. ar. ① كوزا، كومزەك. ② رومكا، قەدەھ.

sebuçe. is. far. ① كىچىك كوزا، كىچىك كومزەك. ② كىچىك رومكا، كىچىك قەدەھ.

sebuh. s. ar. سۇ ئۈزگۈچى، سۇ ئۈزۈش ماھىرى.

sebun. s. ar. يەتمىش (سان).

sebük. s. far. ① يىنىك، يەڭگىل. ② تېز، چاققان، چەبدەس. ③ تەنتەك، ئېغىر - بېسىق بولمىغان.

sebüki. is. ① يىنىكلىك، يەڭگىللىك. ② ئىتتىكلىك، چاققانلىق.

sebz. s. far. يېشىل.

sebze. is. كۆكتات، ئوتياش، «Sebze bahçesi — كۆكتاتلىق، ئوتياشلىق.»

sebzeci. is. كۆكتات ساتقۇچى، كۆكچى.

sebzecilik, – ği. is. كۆكتاتچىلىق.

sebzelik, – ği. is. كۆكتاتلىق.

sebzevat. is. far. كۆكتات، ئوتياش سۆزلىرىنىڭ كۆپلۈكى.

sebzezar. is. ① يېشىللىق. ② كۆكتاتلىق، كۆكتات ئېتىزى.

sebzi. is. s. far. يېشىللىق، يېشىل رەڭلىك.

sebzin. s. far. يېشىل رەڭلىك.

seccac. s. ar. ① شىددەت بىلەن ئاققان سۇ ياكى ياغقان يامغۇر. ② شارقىراتما. is.

seccade. is. ar. جايناماز.

seccan. is. ar. گۈندىپاي.

secde. is. ar. din. سەجدە.

~ **etmek** — سەجدە قىلماق

secdeğah, secdegeh. is. ئىبادەت قىلىنىدىغان، ناماز ئوقۇلىدىغان يەر.

secdegir. s. سەجدە قىلغان.

secencel. secencele, is. ar. ئەينەك.

seci. is. ar. سۇ بىلەن تولدۇرۇلغان تۈڭ.

seci. is. ar. ed. نەزم قاپىيىسى.

seciye. is. ar. خۇي، مىجەز، خاراكتېر.

seciyesiz. s. قىلىقسىز.

seçi. is. سايلاش.

seçici. s. سايلىغۇچى.

seçicilik, – ği. is. سايلاش ئىشى.

seçik. s. ① بەلگىلىك، ئوچۇق ② ئالاھىدە.

seçilmek. سايلانماق، تاللانماق.

seçilmiş. s. ① تاللانغان، سايلانغان. ② ئىلغىنىپ قالغان: «Seçilmiş eserler — تاللانما ئەسەرلەر.

Seçilmiş meyveleri çok ocuza sattı — ئىلغىنىپ قالغان مېۋىلەرنى بەك ئەرزان ساتتى.»

seçim. is. سايلام.

seçimsel. s. سايلام بىلەن مۇناسىۋەتلىك، سايلامغا ئائىت.

seçkin. s. ① تاللىۋېلىنغان. ② مۇنەۋۋەر. ③ پەزىلەتلىك، ياخشى خىسلەتلىك: «Komünistlar işçi sınıfının seçkin üyelerinden oluşmuşlar — كوممۇنىستلار ئىشچىلار سىنىپىنىڭ مۇنەۋۋەر ئەزالىرىدىن تەركىب تاپقان.»

seçme. is. ① سايلاش، تاللاش. ② مۇنەۋۋەر.

seçmece. تاللاش يولى بىلەن:
«Seçmece verirsen, daha çok alırım — تاللاش شەرتى بىلەن بەرسەڭ، تېخىمۇ كۆپ ئالىمەن.»

seçmecilik, – ği. is. بىر - بىرىگە زىت بولغان ھەر خىل پىكىرلەرنى، نەزەرىيىلەرنى مېخانىكىلىق سىزىرەتتە، پرىنسىپسىز ئارىلاشتۇرۇۋەتكەنلىك.

seçmek. ① تاللىماق، ئىلغىماق. ② سايلىماق. ③ پەرق قىلماق.

seçmen. is. سايلىغۇچى.

seçtirmek. ① سايلاتماق. ② تاللاتماق، ئىلغاتماق، پارلاتماق.

sed. is. → Set.

seda[1]. is. ar. ① سادا، ئاۋاز. ② ئەكس سادا.

seda[2]. is ar. كۆكرەك، كۆكسى، ئەمچەك.

sedacet. is. far. ar. ساددىلىق.

sedat, – dı. is. ar. ① توغرىلىق. ② توغرا نەرسە. ③ ئەر ئىسمى.

seddetmek. ئەتمەك، ياپماق.

sedef. is. ar. ① سەدەپ. ② سەدەپتىن قىلىنغان:
«Sedef düğme — سەدەپ تۈگمە.»

sedefçe, sadefçe. is. ئۇششاق (كىچىك) سەدەپ، سەدەپچە.

sedefçi. s. is. سەدەپتىن ياسالغان نەرسە - كېرەكلەر ساتقۇچى، سەدەپچى.

sedefçilik, – ği. is. سەدەپچىلىك.

sedefi. s. ① سەدەپ رەڭگىدە. ② ئىچىدە سەدەپ بولغان.

sedefkâr. s. is. ar. سەدەپتىن نەرسە - كېرەك ياسىغۇچى.

sedefkâri. is. سەدەپچىلىك.

sedefli. s. سەدەپ بىلەن زىننەتلەنگەن.

sedefsi. s. سەدەپكە ئوخشايدىغان، سەدەپ رەڭگىدە.

sedid. is. ar. توغرا، ئادىل.

sedil. is. ar. ① پەردە، يوپۇق. ② ئاسقۇچ.

sedir[1]. is. lat. شەمشاد دەرىخى، سىدىر.

sedir[2]. is. ar. لۆم - لۆم كارىۋات، ياستۇقلۇق كارىۋات.

sedirlik, – ği. is. شەمشادلىق، سىدىرلىك (شەمشاد ئۆستۈرۈلىدىغان يەر).

sedrebeki. s. is. ئەھمىيەتسىز، قالايمىقان، يالغان، بىمەنە (سۆز).

sedye. is. it. جىرغا (كېسەل ياكى يارىدارلارنى توشۇيدىغان).

sedyelik. s. جىرغا بىلەن توشۇيدىغان (كېسەل).

sefa, safa. is. ar. تاماشا، سايا، كۆڭۈل خۇشلۇقى.

sefahat, – tı. is. ar. ① تاماشىغا بەكمۇ بېرىلگۈچى. ② تاماشا، ئويۇن - كۈلكە. ③ قىلىدىغىنى كەلسە - كەلمەس خەجلەۋېرىش.

sefain. is. ar. ① كېمە، پاراخوت. ② تۈرلۈك تېمىلاردىكى كىتاب.

sefalet, – ti. is. ar. ① كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق. ② پەرىشانلىق، خورلۇق، ھەقىرلىق.

sefaret, – ti. is. ar. ئەلچى:
«Çinin. Ankara sefareti — جۇڭگونىڭ ئانكارا ئەلچىسى.»

sefaret· hane. is. ar. ئەلچىخانا:
«Türkiyenin pekin sefarethanesi—

تۈركىيەنىڭ بېيجىڭدىكى ئەلچىخانىسى.»

sefat. is. ar. سېۋەت.

sefe. is. ast. كاسسۇپپا (ئاسمانىنىڭ شىمالىي تەرىپىدىكى يۇلتۇزلار تۈركۈمىدىن بىرى).

sefeh. is. ئەقىلسىزلىق، كەم ئەقىللىق.

sefer. is. ar. ① سەپەر، يولۇچىلىق. ② نۆۋەت، قېتىم. ③ سىرتقا قارىتا ئۇرۇش سەپىرى، ئۇرۇش:

«Üç sefer — «ئۈچ نۆۋەت.

seferber. s. ar. سەپەر - ۋەر.

seferberlik, – ği. is. سەپەرۋەرلىك:

«Savaş seferberliği. «ئۇرۇش سەپەرۋەرلىكى.

seferiye. is. ar. ئۇرۇش ھالىتىدە تۇرۇش.

seferli. s. سەپەرگە چىقىپ كەتكەن، يولغا چىقىپ كەتكەن، سەپەردىكى ...

sefer· tası. s. بىر ياكى بىرقانچە قەۋەتلىك تاماق قاچىسى.

seffâk. s. ar· قانخور، قان تۆككۈچى.

sefid s far. ئاق.

sefidi. is. ئاقلىق.

sefih. s. ar. ① ئويۇن - تاماشىغا بېرىلگەن. ② ئاددىي. ③ ئەقىلسىز، كەم ئەقىل.

sefil. s. ar. ① يوقسۇللۇق تارتقان، يوقسۇل، پەرىشان. ② تۆۋەن، پەسكەش. ③ خاراب، جۇل - جۇل بولۇپ كەتكەن.

sefine. is. ar· ① كېمە، پاراخوت. ② تۈرلۈك تېمىلارنى مەزمۇن قىلغان كىتاب.

sefir. is. ar. ئەلچى.

sefire. is. ar. ① ئايال ئەلچى. ② ئەلچىنىڭ ئايالى.

seğirdim. is. ①يۈگۈرۈش. ② تۈگمەنگە سۇ چۈشىدىغان نو. ③ توپ ئېتىلغاندىن كېيىن قونداقنىڭ ئارقىغا تېپىشى.

seğirdişmek. ① يۈگۈرۈشمەك. ② غەيرەت قىلماق، كۈچ چىقارماق.

seğirmek. قىمىلدىماق، مىدىرلىماق.

seğirtmek. is. ① يۈگۈرمەك. ② (بېلىق تۇتىدىغان) قارماق.

seğirtme. يۈگۈرۈش:

«Birdenbire kalkıp eve doğru seğirtti — بىردىنلا ئورنىدىن قالقىپ تۇرۇپ ئۆيىگە قاراپ يۈگۈردى.»

seğmen, seymen. is. far. – ھېيت - ئايەم ۋە توي - تۆكۈنلەرگە مىللىي كىيىم كىيىپ، ئاتلىق ياكى قوراللىق قاتنىشىدىغان ياشلار.

sehab. is. ar. ① بۇلۇت. ② قاراڭغۇلۇق.

sehabe. is. ar. پارچە بۇلۇت.

sehaib. is. ar. بۇلۇتلار.

sehanet[1]. is. ar· ئىسسىق بولماق، ئىسسىقلىق.

sehanet[2]. is. ar· ① قېلىنلىق. ② ئىسسىقلىق. ③ قاتتىقلىق.

sehavet, – ti. is. ar. سېخىلىق، قولى ئۇچۇقلۇق.

seher[1]. is. ar. ① سەھەر (ۋاقىت). ② ئايال ئىسمى.

seher[2]. is. ar. ئۇيقۇسىزلىق، ئۇيقۇسىزلىق كېسىلى.

seherhiz. s. ar. ئورنىدىن ئەتىگەن تۇرىدىغان.

sehhar. s. is. ar· داخان، پېرىخۇن، باخشى.

sehhare. is. ناھايىتى گۈزەل داخان ئايال.

sehi. s. far. ① تـۈز، تـوغـرا. ② نوتىدەك.

sehil, sehl. s. ar. ئوڭـاي.

sehim, – hmi. is. ar. ① پـاي، ھەسسە. ② ئۇچىغا ئۇچلۇق تۆمۈر قادالـغان تاياق، ئوقيانىڭ ئوقى. ③ مىراسـخورلارغا تەگكەن ھەسسە.

sehim. s. ar. ھەسسىدار.

sehiv, – hvi. is. ar. خاتالىق.

sehm. is. far. قورقۇش، ۋەھىمە.

sehpa. is. far. ① چاتما. ② كىچىك شىرە. ③ دارنىڭ ياغىچى. ④ ئۈچ پۇتـلۇق شىرە ياكى ئورۇندۇق.

sehrenk. is. far. بىر خىل يىپەكلىك رەخت.

sehtar. is. far. ساتار (ساز).

sehven. z. ar. خـاتـالـىق بىلـەن، خاتالارچە، سەۋەنلىك بىلەن.

sehviyat. is. ar. خاتالىق.

sek. s. far. ① سـاپ، ئىچىگە باشقا نەرسە قوشۇلمىغان (ئىچىملىك). ② (ھا-راق ھەققىدە) ئىچىتىش جەريانىدا شېكەر تەركىبى ئىسپىرتقا ئايلاندۇرۇلغـان ئاچـچىق. ③ سۇ ياكى شېكەر ئارىلاشتۇرۇلـمىغان.

~ rakı —. ساپ هاراق.

sekam. is. ar. كېـسـەل، ئـىـلـلـەت، دەرد.

sekban. is. far. ئوسمان پادىشاھلىقى ئوردىسىدا ئوۋ ئىتلىرىغا قارىغۇچى.

sekbe. is. ar. ① ئىتلارنىڭ ئالـدى، سەردارى. ② بۆك، دوپپا، باشلىق.

sekenat. si. ar. جايىدا چىڭ تۇرۇش، قىمىرلىماسلىق.

sekendir. is. astr. سەكەنـتىر، سا- تۇرن (يۇلتۇز).

sekene. is. ar. بىر جـايدا ئولـتۇر- غانلار.

sekeran. is. ar. مەستلىك.

sekerat. ar. مەستلىك.

sekester. is. tıp. ئۆلۈك سۆڭەكى.

seki[1]. is. ئاتنىڭ تۇۋىقىدىن پاچىقىغـچە بولغان ئاقلىق.

seki[2]. is. inş. ① تۈۋرۈكنىڭ ئاستىغا قويۇلغان تاش. ② سۇپا. ③ ئولتۇرۇش ئۈچـۈن قويۇلـغان تـاش ياكى لايدىن ياسالغان ئورۇندۇق. ④ دۆڭلۈك.

sekili. s. ئاق پاچاقلىق:

«Sekili at — ئاق پاچاقلىق ئات.»

sekine, sekinet. is. ar. دەم، ئارام.

sekir, – ri. is. ar. ① مـەستلـىك. ② ھوشسىزلىق.

sekiz. s. سەككىز:

«Sekizinci yol ordusu — سەككىـزىنچى يول ئارمىيىسى.»

sekizer. s. سـەكـكـىزدىن، سـەككىز كىشىلىك:

«Sekizer kişilik gruplar yarışâ hazırlaniyorlar — سەككىز كىشىلىك گۇرۇپپىلار مۇسابىقىگە ھازىرلىنىۋاتىدۇ.»

sekiz. gen. is. s. mat. سـەكـكـىز بۇرجەكلىك، سەككىز قىرلىق.

sekizinci. s. سەككىزىنچى.

sekizli. s. سەككىزلىك، سـەكـكـىز مىسرالىق شېئىر.

sekizlik. s. سەككىزدىن بولغان، سەكـكىزدىن قۇرۇلغان، سەككىزدىـن تەشكىل تاپقان.

sekiz. yüzlü. is. سـەكـكـىز يۈزلۈك جىسىم.

sekmek. سەكرىمەك.

sekmen. is. ① يۆلەنچۈكسىز ئورۇندۇق. ② تاتما، پەلەمپەي.

sekran. s. ar. مەست.

sekraniyet. is. مەستلىك.

sekreter. is. fr. سېكرېتار، كاتىپ:

«Genel sekreter — باش كاتىپ.»

sekreterlik, — ği. is. سېكرېتارلىق، سېكرېتارئات، كاتىپلىق، كاتىبات.

seksek, — ği. is. بالىلارنىڭ بىر پۇت بىلەن سەكرەپ ئوينايدىغان ئويۇنى.

seksen. s. سەكسەن (سان).

seksenlik. s. ① سەكسەن سانلىق، ئىچىدە سەكسەن نەرسە بولغان. ② سەكسەن ياشلىق:

«Seksenlik bir adam — سەكسەن ياشلىق بىر ئادەم.»

seksiyon. is. fr. ① قىسىم، بۆلۈم. ② بىر - بىرىگە بەك يېقىن بولغان تۈرلەردىن بارلىققا كەلگەن بۆلۈم.

seksolog. is. fr. جىنسىيەت بىلىمى مۇتەخەسسىسى، سېكسولوگ.

seksoloji. is. fr. جىنسىيەت بىلىمى، سېكسولوگىيە.

sekte. is. ar. ① توختاپ قېلىش. ② ئاقساپ قېلىش. ③ توسقۇنلۇق. ④ بۇزۇقلۇق، بۇزۇلۇش:

«1. Kalb sektesi — يۈرەكنىڭ توختاپ قېلىشى.

2. Bu iş sekteye uğradı — بۇ ئىش ئاقساپ قالدى.

3. işime sekte vurdu — ئىشىمغا توسقۇن كەلدى.»

sektirmek. سەكرەتمەك.

sektör, — rü. is. fr. ① بۆلۈم، قىسىم. ② كېسىم. ③ رايون.

sel. is. ar. سەل، كەلكۈن.

seladang. is. zool. ياۋا كالا.

selâhiyet. is. → **Salâhiyet.**

selâm. is. ar. ① سالام. ② تىنچلىق، راھەت، پاراغەتلىك. ③ ئاقىۋەتى خەيرلىك بولۇش. ④ تونۇشۇش. ⑤ سوقۇش ۋە سودا پاراخوتلىرىنىڭ بىر - بىرى بىلەن ئۇچراشقاندا كۆرسەتكەن ھۆرمەت ئىپادىسى.

selâmet, — ti. is. ar. ① ئىسەنلىك، ساقلىق. ② قۇتۇلۇش. ③ مۇۋەپپەقىيەتلىك، نەتىجە.

~ **bulmak.** قۇتۇلماق.

selâmetlemek. ساق - سالامەتلىك تىلىمەك، ئاق يوللۇق تىلىمەك.

selâmlamak. سالام بەرمەك، سالام قىلماق (شەپكىسىنى كۆتىرىپ قويۇش، بېشىنى ئېگىپ قويۇش ۋە قول كۆتۈرۈش يولى بىلەن...)

selâmlâşmak. سالاملاشماق، سالام قىلىشماق.

selâmlık, — ğı. is. مېھمانخانىنىڭ ئەرلەر ياتىدىغان بۆلۈمى.

~ **alayı.** ئوسمان پادىشاھلىرى جۈمە نامىزىغا بارغاندا ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇراسىم.

selâmsız. s. is. سالام بەرمەسلىك، ھۆرمەتسىزلىك، بى ھۆرمەت.

selâmünaleyküm. ar. سالامۇ ئەلەيكۇم.

~ **demeden.** رۇخسەت ئالماستىن.

selamünkavien. is. ar. ئاياللار ئوتتۇرىسىدا قىلىنىدىغان سالام سۆزى (قىدىمدا)، سالامۇنكەۋلەن.

selika. is. ar. پاساھەتلىك سۆزلەش ۋە ياخشى يېزىش ئىقتىدارى.
selim. s. ar. ① تـوغـرا، دۇرۇس، نۇقسانى يـوق. ② (كـىيـمـەل ھەقـقىدە) بىخەتەر. ③ ئەر ئىسمى.
selinti. is. ar. ① تـاشـقىـن سـۇ، كەلكۈن، سـەل. ② كـەلكـۈن ئاچـقـان ئېقىن (يول). ③ سەل ئېـلىـپ كەلـگـەن لاۋا ـ لاققىلار. ④ كەلكۈن ئاققان جىرا.
selis. s. ar. (سۆز ھـەققىـدە) راۋان، چۈشىنىشلىك.
selit. s. ar. ① ئاغـزى بـوزۇق، ئاغزى يامان. ② is. زەيـتـۇن يـېـغـى.
sellâh. is. ar. قاسساپ، پوكانچى.
selle[1]. is. ar. قوي ۋە ئۆچكە پادىسى.
selle[2]. is. ar. سېۋەت، يالپاق سېۋەت.
selle. baf. is. ar. سـېـۋەتـچـى، سېۋەت ئۆرىگۈچى ۋە ساتقۇچى.
sellemehüsselâm. z. ھېچ نەرسـگـە قارىماستىن، رۇخسەتسىزلا.
sellenme. is. يامغۇر سـۇلـىرىـنـىـڭ دەريا ھالىغا كەلمەستىن بۇرۇن تۇپىراق ئۈستىدە ئېقىشى.
selmek. is. far. müz. تۈرك مۇقام-لىرىدىن بىرى.
selsal. is. ar. سوغۇق سۇ، ئىچىـشكە تاتلىق سۇ.
selva. is. isp. ئامېرىكىدىـكى ئامازون ۋە ئافـرىقىدىكى نىل دەريالىرى ئەتراـپىدىكى قېلىن ئورمانلىقلار.
selvâ. is. ar. ① ھـەسـەل، بال. ② بۆدۇنە، ۋىتۋالاق.
selvet. is. ar. ① كۆڭۈل خۇشلـۇقى. ② مەمنۇنىيەن، خۇشاللىق. ③ زوق.
selvim. is. توقۇش ئىـستانوكلىرىـدا

selâse. ئۈچ (سان).
selâset, – ti. is. ar. (سۆزنـىـڭ) مەنتىقە ئۇيغۇنلۇقى.
selâsit. is. ar. ① زەنجىرلەر. ② زەنـجىرسىمان نەرسىلەر. ③ تاغلار تىزمىسى.
selâsin, selâsun. s. ar. ئوتتۇز (سان).
selâtin. ar. سۇلتانلار.
~ camileri. ئوسـمان پادىشـاھـلـىرى ۋە خـانـىـمـلـىرى تـەرىپىدىن سېلىنغان جامەلەر.
selbetmek. ئېلىپ تاشلىماق، يوقاتماق، قاچۇرماق.
selbi. s. سەلبىي.
selcem. is. bot. چامغۇر.
Selçuk. öz. is. سەلچۇق.
Selçuklu. is. سـەلـجـۇقـلار (X) ئەسىردە ئوغۇز تۈركمەنلىرىگە قوماندانـلىق قىلىپ ئىسلام دۆلەتلىرىگە كـەلگەن داكاكىنىڭ ئوغلى سەلچۇقنىـڭ ئەۋلىرى تەرىـپىدىن XI ئەسـىردە قـۇرۇلـغان ۋە XIII ئەسـىردە تـۈگـىگەن تـۈرك ئىسـلام دۆلىتىنىڭ ئېتى ۋە شۇ دۆلەتنى قۇرغان سۇلالىنىڭ ئېتى).
sele[1]. is. ar. يالپاق سېۋەت.
sele[2]. is. fr. ۋېلىسىپـېت ۋە موتـىسىكـلىت قاتارلىقلارنىڭ ئېگەرىدىكى قاپلىما.
seleb. is. ar. بۇلـىۋالغان نەرسـىلەر، شەخسىي مۈلۈك.
selef. is. ar. ئەجـداد.
«Seleflerimizi unutmamalı — ئەجدادلىرىمىزنى ئۇنتۇپ قالمايلى.»
selek. s. سېخى، مـەرد، ئوچۇق قول.
selen. is. ئاۋاز.
selid. s. ar. ① تالانغان، بۇلانغـان. ② ئەقلىنى يوقاتقان.

تۇقۇلغان رەخت يۆگىلىدىغان كۆتەك (ياغاچ).

sem, — mmi. is. ar. ئوغا، زەھەر.

sama[1]. is. ar. ① ساما، ئاسمان، كۆك، پەلەك. ② ئايال ئىسمى.

sama[2]. is. ar. ① ئاڭلاش، يېزىش. ② دەرۋىشلەرنىڭ ساماسى.

semacet. is. ar. كۆرۈمسىزلىك، سەتلىك.

semafor. is. fr. سېمافور (① تۆمۈر يولدا، يولنىڭ ئوچۇق ياكى ئېتىك ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان بەلگە. ② دېڭىزدا پاراخوتلارنىڭ خەۋەرلىشىش سايمىنى. ③ ھەربىيلەردە ئىشارەت بايرىقى).

semaforcu. is. سېمافورچى.

sema. hane. is. ar. خانىقا.

semah. is. بىر خىل مىللىي ئويۇن.

semahat, — t. is. ar. ① سېخىلىق، قولى ئوچۇقلۇق. ② ئايال ئىسمى (سەماھەت).

semai. is. ar. شېئىر شەكىللىرىدىن بىر خىلى.

semaî. s. ar. ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىۋالغان (قائىدىسىز سۆزلەر)، قۇلاق مىراسى.

seman[1]. s. ar. سەككىز (سان).

seman[2]. is. fr. چېشتىكى ئاق بور ماددىسى.

semanet. is. ar. سېمىزلىك.

semaktik. is. yun. سېمانتىكا (تىلشۇناسلىقنىڭ سۆز، ئىبارىلەرنىڭ مەنىسىنى ۋە بۇ مەنىلەرنىڭ ئۆزگىرىشىنى تەتقىق قىلىدىغان بۆلۈم).

semar. is. ar. مېۋە، يېمىش.

semasire. is. ar. كومىسيونچى.

semaver. is. rus. ساماۋار.

sembol, — lü. is. yun. ① سىمۋول (شەرتلىك بەلگە، نىشانە). ② خىمىيۋى ئېلېمېنتلارنىڭ بەلگىسى:

«Beş yîldîzlî kîzıl bayrak Çinin sembolüdür — بەش يۇلتۇزلۇق قىزىل بايراق جۇڭگونىڭ بەلگىسىدۇر.»

sembolizm. is. fr. سىمۋولىزم (ئەدەبىيات - سەنئەتتىكى چۈشكۈن بىر ئېقىم).

semc. s. ar. سەت (چىراي).

semek. is. ar. بېلىق.

semen[1]. is. ar. سېمىزلىك.

semen[2]. is. ar. باھا، نەرخ، قىممەت.

semend. is. far. ① قۇلائات. ② چىرايلىق ۋە ئىتتىك ئات.

semender. is. far. ئىران ئەپسانىلىرىدا ئېيتىلىدىغان ئوتتىن يارىتىلغان ۋە ئوت ئىچىدە ياشايدىغان مەخلۇق.

semer[1]. is. yun. ① لىڭغىر چاق. ② ھامماللار يۈك توشىغاندا ئارقىسىغا تېڭىۋالىدىغان لىڭغىر چاق. ③ سۆڭگەچ.

semer[2]. is. ar. ① مېۋە، يېمىش. ② مەھسۇل، پايدا، ھوسۇل. ③ نەتىجە. ئاقىۋەت.

semer[3]. is. ar. بەزمە.

semerci. is. لىڭغىر چاق ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

semere. is. ar. ① مېۋە، يېمىش. ② پايدا، مەنپەئەت. ③ نەتىجە، ئاقىۋەت. ④ كىرىم.

semereli. is. s. ar. دارامەتلىك، ئۈنۈملۈك.

semih. s. ar. ① سېخى، ئوچۇق قول. ② ئەر ئىسمى (سەمىھ).

semin[1]. s. ar. سېمىز.

semin[2]. s. ar. قىممەتلىك، قىممەت.

seminer. is. fr. سېمىنار (① ئالىي ئوقۇش يۇرتلىرىدا ئوقۇغۇچىلارنىڭ گۇرۇپپا - گۇرۇپپا بولۇپ ئېلىپ بارىدىغان ئەمەلىي مەشغۇلاتى. ② بىرەر ساھەدە ئېلىپ بېرىلىدىغان ئەمەلىي مەشغۇلاتلار).

seminom. is. fr. جىنسىيەت بېزى راكى.

semirgin. s. ھۇرۇنلۇقتىن سەمىرىپ كەتكەن ۋە سەمىرىپ كەتكەنلىكتىن ھۇرۇنلاشقان.

semirmek. سەمىرىپ كەتمەك، سېمىزلەشمەك.

semirtme. is. سەمرىتىش، بورداش.

semirtmek. سەمرىتمەك، بوردىماق.

semiy. s. ar. ئوخشاش ئىسىملىك، ئىسىملىكلىرى ئوخشاش.

semiz. s. سېمىز:

«Semiz tavuk — سېمىز مېكىيان.»

semizlemek. سېمىزلىمەك، سەمرىمەك.

semizlik, – ği. is. سېمىزلىك.

semiz. otu. is. bot. سېمىز ئوت.

semmek. is. ar. بېلىقچى.

semmi. s. ① زەھەرلىك. ② زەھەر بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

semmiyet. is. ar. زەھەرلىك.

semmûr is. ar. قارا بۇلغۇن ۋە ئۇنىڭ تېرىسى.

semn. is. ar. سېرىق ماي.

sempati. is. ar قىزغىنلىق، ھېسداشلىق، يېقىنلىق.

sempatik. s. fr. ① سۆيۈملۈك، ھېسداش. ② زوقىنى قوزغايدىغان.

semt, – ti. is. ar. رايون، تەرەپ.

«Öğrenci semti — ئوقۇغۇچىلار رايونى.»

sena. is. ar. ① ماختاش، ھەمدۇسانا، مەدھىيىلەش. ② چاقماق يورۇقى. ③ يېپۇرمىقى ياكى مېۋىسىدىن سۈرگە ئىشلىتىلىدىغان ئوت، سانا.

senabik. is. ar. تۇۋاق (ھايۋانىنىڭ).

senabil. is. ar. باشاق (زىرائەتنىڭ).

senam. is. ar. ① لوكىكا، ئۆركەش (تۆگىنىڭ). ② دۆڭ. ③ مەركەز، ئوتتۇرىسى (نەرسىنىڭ).

senaryo. is. it. sin. كىنو سىنارىيىسى.

senaryocu. is. sin. كىنو سىنارىيىسى يازغۇچى، سىنارىيىچى.

senoto. is. it. ① كېڭەش پالاتاسى، يۇقىرى پالاتا. ② پارلامېنت. ③ مەكتەپ (ئالىي) ئىشلىرى يىغىنى.

senatör, – rü. is. fr. ① كېڭەش پالاتاسىنىڭ ئەزاسى. ② پارلامېنت ئەزاسى.

senatörlük, – ğü. is. پارلامېنت ئەزاسىنىڭ ۋەزىپىسى.

senaya. is. ar. ئۇدۇل چىش.

sencer. is. ئىستىھكام، قەلئە.

sencide. s. far. ئۆلچەلگەن، جىڭلانغان.

sencileyin. z. ساڭا ئوخشاش، سەندەك.

sendan, sindan. is. ar. سەندەل (تۆمۈرچىلەرنىڭ).

sendani. s. ar. سەندەلدەك، سەندەلگە ئوخشاش.

sendel. is. far. ① قېيىق. ② سەندەل دەرىخى.

sendelemek. ① سەنتۈرۈلمەك. ② نېمە قىلىشنى بىلمەي ھولۇقماق.

sendik. is. fr. بىرەر تەشكىلات ۋە

شىركەتنىڭ باشلىقى.

sendika. is. fr. ئۇيۇشما:
«Işçiler sendikasî — ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى.»

sendikaci. is. ئۇيۇشما قۇرغۇچى، ئۇيۇشتۇرغۇچى، تەشكىللەشتۈرگۈچى.

sendikacılık, — ğı. is تەشكىلاتچىلىق، ئۇيۇشتۇرمىچىلىق.

sendikalaşmak. ئۇيۇشماق، تەشكىللەشمەك.

sendiklaştırmak. ئۇيۇشتۇرماق، تەشكىللەشتۈرمەك.

sendikalist. is. ar. ئۇيۇشتۇرغۇچى، تەشكىلاتچى.

sene. is. ar. يىل.

sened. is. → Senet.

senédat. is. ar. يىللار.

senek, — ğı. is. قارىغاي ياغىچىدىن قىلىنغان سۇ تۇڭى.

senelik. s. يىللىق.

senet, — di. is. ar. ① ھۆججەت. ② كاپالەت قەغىزى.

senetleşmek. كاپالەتلەشمەك، ھۆججەتلەشمەك.

senetli. s. ھۆججەتسىز، كاپالەتسىز.

senevi. s. ar. دۇئالىست، ئىككى مەنبەچى، دۇئالىزم تەرەپدارى.

seneviyet. is. ar. دۇئالىزم، ئىككى مەنبەچىلىك.

senfoni. is. fr. سىمپونىك.

sengin. s. far. تاشتىن قىلىنغان.

senelâh. is. far. تاشلىق يەر.

seninki. dey. سىنىڭكى، سىنىڭ.

senit. is. ئاش تاختىسى.

seniy. s. ar. ئۇلۇغ، يۇقىرى، بۈيۈك.

seniye. is. ar. تۆت ئۇدۇل چىش.

senkron. s. fr. زاماندىش.

senkronik. s. fr. ئەينى زاماندا مەيدانغا كەلگەن.

senkronizm. is. زاماندىشلىق.

senli. benli. مۇناسىۋەتنىڭ يېقىنلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

~ olmak. بىر - بىرى بىلەن بەك يېقىن بولماق.

senlik, — ği. is. ساڭا ئۇيغۇن، ساڭا لايىق.

senograf. is. سېنوگراف (دېكوراتسىيە ئۇستىسى).

senogrofya. is. fr. سېنوگرافىيە (دېكوراتسىيە بىلىمى).

sensen. is. ar. ئېغىزدىكى پۇراقلارنى يوقىتىش ئۈچۈن چاينايدىغان مەخسۇس ماددا.

sentaks. is. fr. سىنتاكس.

sentetik. s. fr. ① بىرىكمە. ② سۈنئىي.

sentez. is. fr. بىرىكمە.

senyor. isp. ئەپەندى.

senyora. is. isp. خانىم.

senyör, — rü. is. fr. ① مۈلۈكدار فېئودال. ② مۈلۈك ئىگىسى. ③ مۇتلەق ھاكىم. ④ فېئودال.

senyörlük, — ğü. is. ① يەرگە ئىگىدارچىلىق ھوقۇقى. ② فېئوداللارغا قاراشلىق يەر.

seped. is. far. سېۋەت.

sepek. is. تۈگمەن تېشىنىڭ ئوقى.

sepet, — ti. is. far. ① سېۋەت. ② بىر سېۋەت مىقدارى. ③ بېلىقچىلارنىڭ بېلىق تۇتۇيدىغان سېۋىتى.

④ قومۇش ياكى پاخالدىن تىرقۇلغان ھەسەل ھەرىسى ئۇۋىسى. ⑤ ۋېلسىپىت ياكى موتسىكلىتلارنىڭ يان تەرىپىگە ئورنىتىلغان قوشۇمچە ساندۇق:
«Bir sepet elma — بىر سېۋەت ئالما.»

sepetçi. is. سېۋەتچى (سېۋەت ياسايدىغان ياكى ساتىدىغان).

sepetçilik, – ği. is. سېۋەتچىلىك.

sepetçi. oğlu. is. سېۋەتچى ئوغلى (شىمالىي ئاناتولىدا بولۇپمۇ كاستا مونو ئەتراپىدا كەڭ تارقالغان مىللىي ئويۇن).

sepet. kulpu, – nu. is. قۇرۇلۇش ئىشچىلىرى بېلىگە تاقايدىغان كەڭ كەمەر.

sepetleme. is. ① سېۋەتكە سېلىش. ② زىت، تەتۈر، قارىمۇقارشى.

sepetlemek. ① سېۋەتكە قاچىلىماق. ② قوغلىۋەتمەك، ھەيدىۋەتمەك.

sepetlenmek. سېۋەتكە سېلىنماق، سېۋەتكە قاچىلانماق.

sepetli. s. سېۋەتلىك، سېۋىتى بولغان:
~ **adam.** سېۋەتلىك ئادەم.

sepetli. s. ئۈستىلىق ۋەماھىرلىق دېگەن سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن قوللىنىدۇ:
«Senetli sepetli bir alacak — ئۈستىلىق بىلەن ئېلىنىدىغان ئېلىش.»
~ **fistan.** 18 - ئەسىردە ۋە كېيىن ياۋروپادىن ئوسمانلىقلارغا سىڭگەن بىر خىل كىيىم.

sepetlik. is. ing. ① سېۋەت توقۇشقا بولىدىغان (ماتېرىيال.) ② كىندىك ئەتراپىدىكى چوڭقۇرلۇق.

sepet. topu. is. sp. ۋاسكېتبول.

sephiye. is. ar. سۇ ئۈزۈش.

sepi. is. تېرىچىلىك (ئاشلاش)، ئەيلەش ئىشلىرى.

sepici. is. تېرىچى، تېرە ئەيلىگۈچى.

sepicilik, – ği. is. تېرىچىلىك.

sepid. s. far. ئاق.

sepide. dem. is. far. سۇبھى ۋاقتى، سەھەر.

sepileme. is. تېرىنى ئەيلەش، ئەيلەش جەريانى.

sepilemek. ئەيلىمەك (تېرىنى).

sepileyici. is. تېرىنى ئەيلەش ئۇسۇلى.

sepili. s. ئەيلەنگەن، ئاشلانغان (تېرە).

sepkiç, – çi. is. سەپكۈچ، پۈركىگۈچ.

sepmek. سەپمەك، چاچماق.

septik[1]. is. fr. گۇمانخور.

septik[2]. s. fr. كىر، پاسكىنا:
«Septik aletler — پاسكىنا جابدۇقلار.»

septisizm. is. fr. گۇمانخورلۇق.

sepya. is. yun. سىيا بېلىق ۋە ئۇنىڭدىن ئېلىنغان بوياق ۋە بۇ بوياقتىن ئىشلەنگەن رەسىم.

ser. s. far. باشلىق، باش:
«Ser katip — باش كاتىپ.
Ser muharrir — باش مۇھەررىر.»

ser[1]. is. far. ① باش، كاللا. ② باشلىق، رەھبەر، رەئىس. ③ چوققا، پەللە. ④ (نەرسىنىڭ) ئاخىرى، تۈگەنچىسى.

ser[2]. is. far. لىمونلۇق.

ser[3]. **seer.** is. ing. fr. سەر (ئېغىرلىق ئۆلچىمى).

sera[1]. is. fr. ساراي (ئوردا).

sera[2]. is. fr. يەر، يۇرت.

serabil. is. ar. «كۆڭلەك» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.

serab. sitan. is. far. ① ئېزىتقۇ كۆرۈنگەن يەر. ② دۇنيا.

sera. çe. is. far. كىچىك سارا‌ي، سارايچە، ئۆي.

ser. ağaz. is. ar. يېگىندىن، قايتا باشلاش.

serah. is. ar. بوشاش، ئايرىلىش.

ser. ahenk. is. far. باش سازەندە.

serak, — ğı. is. fr. شۇرمەل (پار - چىلىنىپ ئاققان مۇز پارچىسى).

seramac. is. far. بويۇنتۇرۇق.

seramed. s. far. رەھبەر، باشلامچى.

seramik. is. fr. خۇمدانچىلىق:

«Seramik ürünü — «خۇمدانمەھسۇلى.

seramikçi. s. is. خۇمدانچى.

seramikçilik, — ği. is. خۇمدانچىلىق.

serap. is. far. ① ئېزىتقۇ، سەرپ، ئالۋۇن. ② ئايال ئىسمى (سەرپ).

serapa. z. osm. تامامىيلە، باشتىن ئاخىرغىچە.

seraperde. is. far. ① ساراي پەردىسى. ② مېھمانخانىلاردا ئەر، ئايال ياتاقلىرىنى ئايرىپ تۇرىدىغان چوڭ پەردە. ③ پادىشاھلارنىڭ چېدىرى.

serari. is. ar. ئايال قۇللار.

seraser. z. osm. ① تامامەن، پۈتۈنلەي. ② سىرتىي تالا ئارىلاشتۇرۇپ توقۇلغان رەخت.

serasime. s. far. ئەخمەق، ھاماقەت، دۆت، كالۋا، مۇڭ.

seravil. is. ئىشتان - چاپان.

seraya. is. ar. دۈشمەن تەرەپكە ئەۋەتىلگەن كىچىك قوشۇن.

serayende. s. far. ناخشىچى.

ser. azad. s. far. ئەركىن، ھۆر.

serb. is. ar. ئىچ ياغ، چاۋا ياغ.

serbaz. *s. far.* *قورقماس، جەسۇر.*

serbazan. is. far. يېزەكلىكلەر، قورقماسلار، جەسۇرلار.

serbest, — ti. s. far. ① ئەركىن. ② ھۆر، ئازاد، مۇستەقىل. ③ راۋان. ④ قورقۇنماس. ⑤ يەڭگىل:

«Serbest konuşalim — ئەركىن سۆزلىشەيلى (خوتۇن - قىزلار توغرىسىدا).»

serbesti. is. far. ئەركىنلىك، ھۆرلۈك.

serbesiyet. is. far. ئۆز - ئۆزىگە خوجا، ئىختىيارلىق ھوقۇقى، ئىمتىياز.

serbestlemek. قۇتۇلماق (غەم - قايغۇ، روھىي ئازابتىن).

serbestlik, — ği. is. ئەركىنلىك، ھۆرلۈك.

serçe. is. zool. قۇشقاچ، ئاق قۇشقاچ.

serçegiller. is. zool. قۇش تىپىدىكى جانىۋارلار.

serçe. parmak, — ğ. is. چىمچىلاق قول:

«Serçe parmagı kırılmış — چىمچىلاق قولى چىقىپ كەتكەن.»

serçeşme. is. سۇنىڭ باش تەرىپى.

serçin. is. s. ئاللانغان، ئەڭ ياخشىسى.

ser. çinî. is. far. باش ئاشپەز.

serd[1]. s. far. ① سوغۇق. ② قاتتىق.

serd[2]. is. ar. سۆزنى ياخشى سۆزلەش.

~ etmek. تەكلىپ بەرمەك.

serdab, serdabe. is. far. گەمە (ياز كۈنلىرى ئىسسىقتىن ساقلىنىدىغان).

serdar. is. far. ① سەردار، قوماندان. ② ئەر ئىسمى.

serdarî. is. قوماندانلىق.

serden. geçti. is. پىدائىي، پىداكارلىق، پىداكارلار ئەترىتى.

serden. geçtilik, — ği. is. پىداكارلىق.

serd. etmek. *ئوتتۇرىغا قويماق،*

ئىلگىرى سۈرمەك.
serdî. s. ① سوغۇقلۇق. ② قاتتىقلىق.
serdirmek. يايدۇرماق.
sere, sele. is. سويام (بارماق قول بىلەن بىگىز قولنى ئاچقاندا ھاسىل بولغان ئارىلىق).
serealoz. is. fr. زىرائەت دېنى كىراخمالىرىدىن ياسالغان گلۇكوزا.
serebellit, — ti. is. fr. ئارقا مېڭە ياللۇغى.
seref. is. ar. ئىسراپ، ئورۇنسىز يەرگە خەجلەش.
serefraz. serfiraz. s. far. باش كۆتۈرگەن. ② مۇنەۋۋەر. ③ غۇرۇر.
serek. is. ① ئاشلىق ياكى مېۋە قۇرۇتىدىغان تاختايدىن ياسالغان ئورۇن. ② سېتىلىدىغان ماللارنى يېيىپ قويىدىغان تاختاي، پۇكەي.
serencam. is. far. ① بىر ئىشنىڭ ۋە بىر ۋەقەنىڭ نەتىجىسى. ② باشقا كەلگەن ھال.
serendaz. s. far ① قورقماس، پىدا-كار، جەسۇر. ② بېشىنى گىلدىڭلىتىپ ماڭىدىغان.
seren .güşt. is. far. بارماق ئۇچى.
sere .serpe. z. ئىختىيارىي ھالدا.
seretan, seratan. is. ar. ① قىسقۇچپاقا، راك. ② راك (كېسەل).
sereyan. is. ar. يېيىلىش، تارقىلىش، يۇقۇش.
serf. is. fr قۇل، ياللانما.
ser .firazi. is. far. ① ئۈستۈنلۈك. ② ئورنى ۋە ئۇنۋانى يۇقىرى.
ser. fürü. is. far باش ئېگىش، ئىتائەت قىلىش، بويۇن سۇنۇش، گەپ ئاڭلاش.
sergâh. is. سەرگاھ (ئاناتولى ئۆيلىرىنىڭ ئۈست قەۋىتىدىكى كىرقات يايىدىغان ۋە سالقىنداپ ئولتۇرىدىغان يېرى).
sergen. is. تام ئىشكاپى.
serger .dan. s. far. ① سەرگەردان، سەرسان. ② پەرىشان.
sergerde, serkerde. is. far. باشلىق، رەھبەر، سەركەردە.
sergerdelik, serkerdelik, — ği. is. رەھبەرلىك، باشلىقلىق، سەركەردىلىك.
ser .germ. s. far. ① كاللىسى قىزىپ كەتكەن. ② مەست، ھاياجانلىنىپ كەتكەن.
sergermi. is. ① قىزغىنلىق. ② مەستلىك.
ser .geşte. s. بېشى ئايلىنىپ كەتكەن.
sergi. is. ① تىزىپ قويۇلغان نەرسىلەر. ② خېرىدارلارنىڭ تاللىۋېلىشى ئۈچۈن تىزىلغان نەرسىلەر. ③ مەھسۇلات ۋە سەنئەت بۇيۇملىرى. ④ كۆرگەزمە. ⑤ بورا.
sergici. s. سېتىلىدىغان مالنى كۆرگەزمە قىلغۇچى.
sergilemek. ① كۆرگەزمىگە قويماق. ② پىكىرنى بىلدۈرمەك، پىكىر بايان قىلماق.
sergilik,—ği. is. ① كۆرگەزمىگە قويۇشقا تېگىشلىك (نەرسە). ② دۇكانلاردىكى نەرسىلەرنى تىزىپ قويىدىغان ئەينەكلىك ئىشكاپ.
sergin. s. ① يېيىلغان، ئېچىلغان، يېيىق، ئېچىق. ② ياتقان (ئاغرىق).
sergin. is. far. ئوغۇت، قىغ (ئات، ئېشەكنىڭ).
sergiran. s. far. ① قاتتىق مەست. ② ئەخمەق، ھاماقەت، ئەقلىنى يوقاتقان.

ser·girani. is. مەستلىك.

sergüzeşt. is. far. سەرگۈزەشتە، باشتىن ئۆتكەن ۋەقەلەر.

serhad. is. → **Serhat.**

serhan. is. far. ناخشا باشلىغۇچى.

serhat, — t. is. far. چېگرا، پاسىل.

ser·haylı. is. far. ① كارىۋات بېشى. ② باشلىق، رەئىس.

ser·hoş. s. is. far. مەست، سەرخۇش.

serhoşane. z. مەستلەرچە.

seri[1]. is. fr. بىر تۇتاش، ئۇدا، ئۈزلۈكسىز.

seri[2]. s. ar. تېز - چاققان، ئىتتىك.

serikolit. is. fr. هاك تېشىنىڭ بىر خىلى.

serili. s. يېيىلغان، يېيىق.

serilmek. ① يېيىلماق. ② كېرىلمەك:
«Serilip serpilmek — پۇت - قولىنى كېرىپ ياتماق.»

serim. is. كىرىش سۆز، باشلانما:
«Hikayelerde serim, dügüm ve çözüm bölümleri vardır— هېكايىدە كىرىش، تۈگۈن ۋە يېشىم بولىدۇ.»

serin. s. سۆرۈن، سالقىن، يىلمان:
«Serin hava — سالقىن هاۋا.
Serin su — يىلمان سۇ.»

serin·kanlı. s. سوغۇق قانلىق.

serin·kanlılık, — ğı. is. سوغۇق قانلىقلىق.

serinlemek. ① سالقىنلاشماق، سۆرۈنلەشمەك. ② يۈرەك سەگىدىمەك، ئارام تاپماق.

serinleşmek. سالقىنلاشماق، سۆرۈنلەشمەك:
«Hava serinleşti — هاۋا سالقىنلاشتى.»

serinletmek. سالقىنلاتماق، سۆرۈنلەتمەك.

serinlik, — ği. is. ① سالقىنلىق، سۆرۈنلۈك. ② سالقىن هاۋا.

serir. is. ar تەخت (پادىشاھ تەختى).

serire. is. سىر، مەخپىي نەرسە.

serirî. is. ar. tıp. كېلىنكا، شىپاخانا.

seririyat. is. كېلىنكا.

ser·katip, — bi. is. far. باش كاتىپ.

serkerde. is. → **Sergerde.**

serkeş. s. far. بويىنى قاتتىق، جاھىل، بەگباش.

ser·kûçe. is. far. تار كوچا ئاغزى.

ser·küy, serikûy. is. far. كوچا ياكى مەھەللە.

ser·levha. is. far. ar. سەرلەۋھە، ماۋزۇ.

serma. is. far. قىش، سوغۇق.

serma·dide. s. far. ① توڭلىغان. ② تەجرىبىلىك (ئادەم).

ser·maye. is. far ① سەرمايە، كاپىتال. ② پاھىشىخانىدىكى پاھىشە ئايال.

sermayecilik, — ği. is. كاپىتالىزم، سەرمايىچىلىك.

sermayedar. is. far. كاپىتالىست، سەرمايىدار.

sermayeli. s. ① سەرمايىسى بار. ② قابىلىيەتلىك، بىلىملىك.

sermayesiz. s. ① سەرمايىسىز. ② قابىلىيەتسىز، هۈنەرسىز، بىلىمسىز.

sermayesizlik, — ği. is. سەرمايىسىزلىك.

sermedi. s. چەكسىز، تۈگىمەس، داۋاملىق.

sermek. ① يايماق. ② ئاپتاپقا سالماق. ③ يىقىتماق.

sermesti. is. مەستلىك.

sermu. is. far. ① قىلىنىڭ ئۇچى. ② s. بەك ئاز.

ser. muharrir. s. far. باش مۇھەررىر.

ser. meze. is. far. كالاچ (ئۆتۈك).

ser. name. is. far. ① سەرلەۋھە، ماۋزۇ. ② كىرىش سۆز، مۇقەددىمە. ③ جامائەت باشلىقى.

ser. nigûn. s. far. ① ئوڭتەي - توڭتەي، ئاستىن - ئۈستۈن. ② بەختسىز، تەلەيسىز.

serpaş. is. far. ① قورال - ياراق ئورنىدا قوللىنىدىغان چوقماق. ② دوبۇلغا (تۆمۈر بۆك).

serpelemek. سىم - سىم ياغماق.

ser. pençe. is. far. قۇۋۋەتلىك، كۈچلۈك، قورقماس ئادەم.

serpilmek. ① چېچىلماق. ② چوڭ‍ايماق:
«Çocuk çabuk serpildi — بالا تېز چوڭ‍ايدى.»

serpinti. is. ① چېچىلغان ۋە ئاققان نەرسىنىڭ قىسمى. ② نەرسىنىڭ ئازىيىشى. ③ تامچە - تامچە ياغقان يامغۇر.

serpiştirmek. (ئۇدۇل كەلگەن يەرگە) چاچماق، سەپمەك.

serpme. is. ① سېپىش، چېچىش. ② بېلىق تۇتۇش تورى.

serpmek. ①سەپمەك. ② چاچماق. ③ سىم - سىم ياغماق (يامغۇر):
«Güvercinlere yem serpmek — كەپتەرلەرگە دان سەپمەك.
Birinin yüzüne su serpmek — بىراۋنىڭ يۈزىگە سۇ چاچماق.»

serptirmek. سەپتۈرمەك، چاچتۇرماق.

serpuş. is. far. باش كىيىمى.

serra. is. ar. راھەتلىك، ئاسانلىق.

serrac. is. ar → Saraç.

sersar. s. ar. ① تولا گەپ قىلىدىغان. ② تېجىمەل، ئابدال.

ser. sebük. s. far. ئەقىلسىز، كەم ئەقىل.

ser. sebz. s. far. ① يېڭى چىققان، يېڭى (كۆكتات). ② تەلەيلىك.

sersem. s. ① ئەقلىنى يوقاتقان. ② ئەخمەق، ھاماقەت. ③ قارىغۇلارچە ھەرىكەت قىلىدىغان.

sersemlemek, sersemleşmek. ① ئەقلىنى يوقاتماق. ② قارىغۇلارچە ھەرىكەت قىلماق.

sersemletme. ① ئەقلىنى يوقاتتۇرماق، ئەقلىدىن ئازدۇرماق. ② قارىغۇلارچە ھەرىكەت قىلدۇرماق.

sersemlik,-ği. is. ئەقلىنى يوقاتقانلىق، ئەقلىدىن ئازغانلىق.

serseri. s. far. تېجىمەل، ئابدال.

serserice. z. قارىغۇلارچە.

serserilik,-ği. is. تېجىمەللىك، ئابداللىق.

serşar. s. far. ① لىقمۇلىق. ② كۆپ، جىق.

sert,-ti. s. ① قاتتىق. ② ئاچچىق، كۈچلۈك. ③ قوپال، توڭ:
«Sert şarap — كۈچلۈك ھاراق.
Sert bir adam — توڭ ئادەم.»

ser. tabip,-bi. is. far. باش دوختۇر.

ser. taç. is. far. ① باشقا كىيى

دىغان تاج. ② ھۆرمەتلىك، ئىززەتلىك.

sertapa. z. far. باشتىن ـ ئاخىرغىچە، پۈتۈنلەي، تامامەن.

serteser. z. باشتىن باشقا، تامامەن.

sertifika. is. fr. ① ئىسپات، ئىسپاتنامە. ② ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇش نەتىجىسىنى كۆرسىتىدىغان بەلگە.

ser. tiz. s. far. ئۆچى ئۆچلۈق، ئۆتكۈر.

sertlenmek. ① قوپاللاشماق. ② (فونېتىكىدا) جاراڭسىز ئۈزۈك تاۋۇشنىڭ جاراڭلىقلىشىشى. ③ بىر توقۇلمىنىڭ نورمالسىز ھالدا قاتتىقلىشىشى.

sertleşmek. ① قاتتىقلاشماق. ② قۇۋۋىتى ئاشماق، كۈچلەنمەك.

sertleştirmek. ① قوپاللاشتۇرماق. ② قاتتىقلاشتۇرماق، قېتىشتۇرماق.

sertlik, – ği. is. ① قاتتىقلىق. ② قوپاللىق.

serüven. is. سەرگۈزەشت.

serv. is. far. ① سەرۋى (دەرەخ). ② مەھبۇبەنىڭ قەددى.

ser. vakt. is. far. بوش ئۆي، خالى يەر.

servezad. is. far. ① تۈز ۋە ئۇزۇن سەرۋى. ② مەھبۇبەنىڭ قەددى ـ قامىتى، سەرۋىزاد.

servendam. is. far. سەرۋى بويلۇق، بويى سەرۋىدەك.

server. s. ar. رەھبەر، باشلىق.

serveran. is. رەھبەرلىك، رەئىسلەر، باشلىقلار، ئۇلۇغلار.

serveri. is. باشلىقلىق، ئۇلۇغلۇق.

servet,–ti. is. ar. مال ـ مۈلۈك، بايلىق.

servetli. s. باي، مال ـ مۈلكى بار.

servi,selvi. is. far. سەرۋى (قىش ـ ياز يوپۇرماق تۆكمەيدىغان بىر خىل دەرەخ).

servilik, selvilik. سەرۋى ئورمانلىقى، سەرۋىزارلىق، سەرۋىلىك.

servis. is. fr. ① ئىدارە. ② بۆلۈم. ③ خىزمەت. ④ ئاممىۋى خىزمەت. ⑤ ۋەزىپە. ⑥ چوپىلا توپ، ۋالىبول ۋە تېنىس توپلىرىدا توپنى باشلاپ ئۇرۇش. ⑦ داستىخانغا ئايرىم ـ ئايرىم كەلتۈرۈلگەن تاماق قاچىلىرى. ⑧ تاماقلارنى داستىخانغا قويۇش ئۇسۇلى:

«1· Çin Sağlık servisi — جۇڭگو سەھىيە ئىدارىسى.

2· Çin halk cumhuriyeti dış radyo Türkçe yayınlar servisi — جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى تاشقى رادىئوسىنىڭ تۈرك تىل بۆلۈمى.

3· Bu garsonun servisi iyi değil — بۇ خىزمەتچىنىڭ خىزمەت پوزىتسىيىسى ياخشى ئەمەس.

4· Gece servisi — كېچىلىك ۋەزىپە.»

servöz. is. fr. ئاشخانىلاردا خېرىدارلارغا تاماق توشۇغۇچى ئايال.

serzeniş. is. far. ئەيىبلەش، ئاھانەت، تاپا ـ تەنە، ھاقارەت.

serzeniş. kâr. s. ھاقارەت قىلغۇچى، ئەيىبلىگۈچى.

ses. is. ① ئاۋاز، سەس. ② تاۋۇش:

«Davul sesi — دۇمباق ئاۋازى.

Ünlü ses — سوزۇق تاۋۇش.»

ses. bilim, ses. bilgisi,–ni. is. gram. فونېتىكا.

sesdeş,membeş. s. is. ① ئاھاڭداش.

② ئاھاڭداش سۆزلەر (ئومۇنىم سۆزلەر).

seslemek. ئاڭلىماق، تىڭلىماق، قۇلاق سالماق.

seslendirmek. فىلىمنى ئاۋازلاشتۇرماق.

seslenmek. ① ۋارقىرىماق، تووۋلىماق.
② ئاۋاز چىقارماق:
«Aşağıya seslendim. — تۆۋەنگە ۋارقىرىدىم.»

sesli. s. ① ئاۋازلىق، ئاۋاز چىقارماق.
② سوزۇق تاۋۇش. ③ قاتتىق ئاۋاز بىلەن ۋارقىراش...

sessiz. s. ① ئاۋازسىز. ② جىمجىت.
③ مۇلايىم، ياۋاش:
«1. Sessiz filim — ئاۋازسىز كىنو.
2. Sessiz bir çalışma — جىمجىت ئىشلەش.
3. Ahmet sessiz sakin bir çocuktur — ئەخمەت مۇلايىم بىر بالىدۇر.»

ses. ölçümü. is. ئاڭلاش ئىقتىدارىنى ئۆلچەش ئەسۋابى.

sessizce. z. جىمجىت.

sessizlik, – ği. is. ① ئاۋازسىزلىق.
② جىمجىتلىق.

sesteş. is. s. ئاھاڭداش (سۆز).

ses. üstü. s. ئاۋازدىنمۇ تېز، سەس ئۈستى:
«Sesüstü uçak — ئاۋازدىن تېز ئۇچىدىغان ئايروپىلان، سەس ئۈستى ئۇچقۇ.»

set,–ddi. is. ar. ① مەيدان (تىكتاك توپ، چېيلا توپ، ۋاليبول قاتارلىق ئويۇنلاردا ئۇتۇش قېتىمى). ② دېكوراتسىيە. ③ سېپىل. ④ توسالغۇ.
⑤ توغان، توسما.

seter. is. ing. ئۇزۇن تۈكلۈك ئىنگلىز ئوۋ ئىتى.

setir. s. ar. ① پۈركەنگەن، يوشۇرۇن.
② نومۇسلۇق، هايالىق.

setliç. is. ① ئىچ سۈرىدىغان مەدەن سۈيى. ② كاربونات ئاربىلاشتۇرۇلغان لىموناتا.

setr. is. ar. يېپىش، پۈركەش، يوشۇرۇش.

setretmek. پۈركىمەك، يوشۇرماق.

settar. s. ar. is. ① ياپقان، يوشۇرغان.
② ئەر ئىسمى (ساتتار).

seva. s. ar. بىرگە بولماق، باراۋەرلىك، تەڭداشلىق.

sevab. is. → **Sevap.**

sevabık. is. ar. ئۆتكەن ئىشلار، ئۆتمۈش، ئۆتكەندە قىلىنغان گۇناھلار.

sevabit. is. ar. يۇلتۇزلار.

sevad. is. ar. ① قاراڭغۇلۇق. ② قارارتىش. ③ قارا. ④ ساۋاد.

sevad. han. s. ar. خەت تونۇيدىغان، ساۋاتلىق.

sevahir. is. ar. داخان ئاياللار.

sevai. is. ar. ئوسمانلىقلار دەۋرىدىكى بىر خىل يىپەك رەخت.

sevaîm. is. ar. ① ئوتلاقتا بوش قويۇپ بېرىلگەن هايۋانلار. ② زاكات ئۈچۈن ئېلىنىدىغان ماللار (قوي، ئۆچكە، كالا، تۆگە).

sevakıb. is. ar. يورۇق يۇلتۇزلار.

sevakıt. is. ar. چۈشكۈنلەر.

sevaki. is. ar. سۇ ئامبارلىرى.

sevakin. is. ar. ① ئولتۇرغانلار. ② سۇقمىغان قان تومۇرلىرى.

sevalif. is. ar. ئۆتمۈشلەر.

sevam. is. ar. زەھەرلىك جانىۋارلار.

sevani. is. ar. ① ئىككىنچىلەر. ② ئىككىنچى دەرىجىلىك نەرسىلەر.

sevap,–bı. is. ar. ساۋاب.

~ etmek. ساۋابلىق ئىش قىلماق.

sevatir. is. ar. قىڭغىراقلار، چوڭ پىچاقلار.

sevb. is. ar. ① كىيىم ـ كېچەك. ② رەخت.

sevda. is. ar. ① چوڭقۇر مۇھەببەت، ئاشىق. ② نېرۋا كېسىلى. ③ ھەۋەس، ئارزۇ. ④ قارا (بوياق). ⑤ ئايال ئىسمى.

~ çekmek. بىرىگە ساراڭدەك كۆيۈپ قالماق.

~ ya düşmek. ئاشىق بولماق.

sevdalanmak. ① ئاشىق بولماق، كۆيۈپ قالماق. ② بەك بېرىلمەك:

«Kitaplara sevdalandı — كىتابلارغا بەك بېرىلىپ كەتتى.»

sevdalı. s. is. ① ئاشىق بولغان. ② ئارتۇقچە بېرىلىپ كەتكەن.

sevdirmek. ياخشى كۆردۈرمەك، سۆيدۈرمەك:

«Çocuklara okulu sevdirmeli — بالىلارغا مەكتەپنى ياخشى كۆرگۈزۈش لازىم.»

sevecen. s. ar. شەپقەتلىك.

sevecenlik, – ği. is. شەپقەت.

sevgend. is. far. قەسەم.

sevgi. is. مۇھەببەت، ئاشىق:

«Yurt sevgisi — ۋەتەن مۇھەببىتى، ۋەتەن سۆيگۈسى.»

sevgili. s. is. ① سۆيۈملۈك، سەۋگىلى. ② دوست، ئاشنا:

«Sevgili yoldaş— سۆيۈملۈك يولداش.»

sevi. is. ئاشىق.

sevici. is. ئۆز جىنسىگە مۇھەببەت (ئۆزى ئايال تۇرۇپ ئايالغا ئاشىق بولۇش).

sevilmek. ياخشى كۆرۈنمەك، سۆيۈنمەك:

«Çalışkan insanlarheryerdesevilir— تىرىشچان ئادەملەر ھەممىلا يەردە ياخشى كۆرۈلىدۇ.»

sevim. is. ① مېھىر ـ شەپقەت، مېھىر ـ مۇھەببەت. ② مۇھەببەت، سۆيۈم. ③ ئايال ئىسمى.

sevimli. s. كىشىنى خۇش قىلىدىغان، كىشىنى ئۆزىگە تارتىدىغان.

sevimsiz. s. ① (نەرسىلەر ئۈچۈن) كىشىنى خۇش قىلالمايدىغان، سەت. ② كىشى بىلەن چىقىشالمايدىغان.

sevinç. is. ① خۇشاللىق، سۆيۈنچ. ② ئايال ئىسمى.

sevinçli. s. خۇشال قىلىدىغان. سۆيۈنۈشلۈك:

«Sevinçli bir haber — خۇشال قىلىدىغان خەۋەر.»

sevindirmek. خۇشال قىلماق، خۇش قىلماق، سۆيۈندۈرمەك.

sevinmek. خۇش بولماق، سۆيۈنمەك:

«Bu habere pek sevindim — بۇ خەۋەرگە بەك خۇش بولدۇم.»

seviv, – vvi. is. ar. ئۆكۈز، بۇقا.

sevişmek. ① بىر ـ بىرىنى ياخشى كۆرمەك. ② بىر ـ بىرىگە ئاشىق بولماق.

seviy. s. ar. ① تۈز، توغرا. ② تەڭ.

seviye. is. ar. ① سەۋىيە. ② باراۋەرلىك، تەڭلىك. ③ تۈزلۈك، توغرىلىق:

«Türkçe seviyemiz O kadar yüksek değil — تۈركچە سەۋىيەمىز ئۇنچىلىك يۇقىرى ئەمەس.»

seviyeli. s. سەۋىيىلىك، سەۋىيىسى ئۈستۈن.

seviyesiz. s. سەۋىيىسىز، سەۋىيىسى تۆۋەن.

seviyet. is. ar. باراۋەرلىك، تەڭلىك.

sevk, – ki. is. ar. ① يوللاش، ئەۋە-

تىـىش. ② تـﯩﺮتكه، ئىـتـتىـرـىش. ③ ئىستراتىـگىيه.

~ **etmek.** يۇللىماق، ئەۋەتمەك.

sevketme. is. يـولـلاش، ئەۋەتـىش (بىر يەردىن بىر يەرگە).

sevkiyat, – ti. is. ar. ئەۋەتـىش، يۇللاش. ② ھەربىي قوشۇننىڭ سـتراتېـگىيلىك، تاكتىكـىلىق مـەقسـەت ئۈچۈن بىر يـەردىن ئىكـكىنـچى بىر يـەرگە يۆتكىلىشى.

sevkulceyş. is. ar. سـتراتېگـىيه.

sevmek. ① سۆيمەك. ② ياخشى كۆر- مـەك. ③ زوقـلانمـاق، خۇشـلانمـاق. ④ سلىماق:

«1. Yurdunu sevmek — يۇرتىنى سۆيمەك.

2. Bunlar bir birini sevevek evlendiler — بۇلار بىر- بىرىنى ياخشى كۆرۈپ تۇرمۇش قۇرۇشتى.

3. Gel, seni biraz seveyim — كەل، سـىنى بىرئاز سىلاپ قوياي.»

sevret. is. ar. ① غەزەپ، ئاچچىق. ② ئۇرۇش. ③ ھۆكۈمرانلىق، بېسىم، زورلۇق. ④ زەھـەر، ھـاراق ۋە سوغۇقـنىڭ ئاچچىقلىقى. ⑤ قىزدقلىق.

sevvab. s. is. ar. كىيىم ساتقۇچى.

sayahat. s. ar. ساياھەت، سەپەر.

~ **etmek.** سـاياھـەت قـىلـمـاق، سەپەر قىلماق.

seyahat name. is. ساياھـەتـنـامـە، ساياھەت خاتىرىسى.

seyf. is. ar. قىلىچ.

seyfi. s. ar. ① قىلىچ بىلەن مۇناسـ ۋەتلىك، ھەربىي بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② قىلىچ شەكلىدە. ③ ئەر ئىسمى.

seyid. is. → **Seyit.**

seyide, seyyide. is. ar. ① ھۆر- مەتلىك ئايال. ② مەلىكە.

seyir, – yri. is. ar. ① مېڭىش، يۈرۈش، كېتىش. ② يىلۇچىلىق، سەپەر. ③ تاماشا. ④ قىشۇلـماسلىق، ئارىلاشـماسلىق.

seyirci. is. ① تاماشىچى، تاماشىبىن. ② كۆرگۈچى، قارىغۇچى. ③ كىنو كۆر- گۈچى.

seyirlik, – ği. is. دىققەتنى ئۆزىگە تارتىدىغان.

seyis. is. ar. ئات باققۇچى.

seyislik, – ği. is. ئات باققۇچىلىق.

seyit, – di. is. ar. ① جامائەتنىڭ چوڭى، ئاقساقال. ② ئەر ئىسمى.

seyl. is. ar. ① سەل، تـاشقىن. ② شىددەتلىك كەلگەن نەرسە.

seylâb. is → **Seylap.**

seylâbe. is. ar. سـەل، سـەلـدەك ئاقـقان سۇ.

seylâp, – bı. is. ar. سـەل سۈيـى، تاشقىن سۇ.

seyran. is. ar. كېزىش، ئايـلىنىـش، تاماشا قىلىش، چۆگىلەش.

seyrek, – ği. s. ① شالاڭ. ② ئاز ئۇچرايدىغان:

«Seyrek saç — شـالاڭ چـاچ.

Bu suda balık pek seyrektir — بۇ سۇدا بېلىق بەك ئاز.»

seyrekleşmek. ① شالاڭلاشماق. ② ئاز ئۇچرىـماق.

seyrekleştirmek. شالاڭلاشتۇرماق.

seyreklik, – ği. is. شالاڭلىق.

seyrelmek. شالاڭدىماق.

seyyib. is. ar. تۇل خوتۇن،
seyyibat. is. تۇل خوتۇنلار.
seyyibe. s. → Seyyib.
seyyidan. is. مۇھەممەد پەيغەمبەر-
نىڭ ئىككى نەۋرىسى ھەسەن - ھۈسەيىن.
seyyie. is. ar. ① ئەسكىلىك، يامان-
لىق. ② گۇناھ، جىنايەت.
seza. s. is. far. ① يارىشىق، ئۇيغۇن،
قاملاشقان. ② ئەر ئىسمى.
sezar. is. fr. ھۆكۈمدار.
sezarizm. is. fr. ئىستىبداتلىق، ھا-
كىممۇتلەقلىق.
sezaryen. is. fr. ئوپېراتسىيە بىلەن
تۇغدۇرۇلغان بالا.
~ **yapmak.** تۇغۇت ئوپېراتسى-
يىسى قىلماق.
sezdirmek. ① سەزدۈرمەك، تۇيدۇرماق.
② ھېس قىلدۇرماق:
«Kimşeye sezdirmeden gidiverdi —
ھېچكىمگە ئۇقتۇرماستىن كېتىۋەردى.»
sezgi. is. ① سەزگۈ، تۇيغۇ، سېزىم.
② بىۋاسىتە كۆزىتىش، بىۋاسىتە سېزىم.
sezgicilik, — ği. is. سەزگۈ ۋە سې-
زىمگە تايانغان كۆزقاراش، سەزگۈچىلىك،
سېزىمچىلىك.
sezgili. s. fels. سەزگۈگە تايىنىدىغان.
sezilmek. سېزىلمەك، تۇيۇلماق، ھېس
قىلىنماق.
sezim. is. سېزىم، تۇيغۇ.
sezimlemek. سەزگەندەك بولماق.
seziş. is. سېزىش، تۇيۇش.
sezmek. سەزمەك، تۇيماق، ھېس
قىلماق.
sezon. is. ar. ① مەۋسۇم، پەسىل،
② پەيت.

sezyum. is. سېزىي (خىمىيىۋى
ئېلېمېنت).
sfenks. is. قەدىمكى مىسىرلىقلاردىن
قالغان ئايال باشلىق ۋە شىر ۋۇجۇدلۇق
ھەيكەل.
sıab. is. ar. قىيىن، مۈشكۈل نەرسىلەر.
sıbag. is. ar. ① بوياق، رەڭ. ②
يارىتىش.
sıbg, sabg, sibga. is. ar. ① رەخت
ۋە باشقا نەرسىلەر پاتۇرۇلىدىغان بوياق.
② ئىسپىرت ۋە ئەتىر ئىچىدە ئېرىتىلگەن
بوياق ماددىسى. ③ دىن، مەزھەپ.
sıbt. is. ar. ① نەۋرە ② ئائىلە -
نەسەپ.
sıbyan. is. ar. بالىلار.
sıcacık, — ğı. is. ئىسسىققىنا، ئىل-
لىققىنا.
sıcak, — ğı. s. ① ئىسسىق. ② قىز-
غىن. ③ مۇنچا. ④ ئىسسىق يەر:
«1. Sıcak hava — ئىسسىق ھاۋا.
2. Sıcak bir dille övmek —
قىزغىن مەدھىيىلىمەك.
3. Sıcağa gitmek — مۇنچىغا
كەتمەك.»
sıcak kanlı. is. s. ① ئىسسىق قان-
لىقلار (سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلار ۋە ئۇچار
قۇشلار ئىسسىق قانلىقلاردۇر). ② چىقىش-
قاق، ئىلەشكەك، سۆيۈملۈك.
sıcaklık, — ğı. is. ① ئىسسىقلىق.
② تېمپېراتۇرا:
«Güneşin sıcaklığı — قۇياشنىڭ
ئىسسىقلىقى.»
sıcak ölçer. is. تېرمومېتر.
sıçan. s. zool. چاشقان.
~ **a dönmek.** ئۈستى بېشى ھۆل

بولۇپ كەتمەك.

sıçan. biti. is. چاشقان پىتى (كېزىك كېسەلىنى تارقاتقۇچى پىت).

sıçan. kuyruğu, — nu. is. تۆشۈك ئېچىش ئېكىكى.

sıçangiller. is. چاشقان تىپىدىكى ھايۋانلار.

sıçırgan. s. (ھايۋانلار ھەققىدە) ئىچى سىرۇپ كېتىپ ھەممە يېرى يوق بولۇپ كەتكەن.

sıçma. is. چىچىش.

sıçmak. ① چىچماق، چوڭ تەرەت قىلماق. ② بۇزماق، بەربات قىلماق:

«Bu adam işime sıçtı — بۇ ئادەم ئىشىمنى بۇزۇۋەتتى.»

sıçrama. is. ① سەكرەش. ② قەدەم، چامدام.

sıçramak. ① سەكرىمەك. ② چۆچۈمەك. ③ چاچرىماق. ④ ئاتلاپ ئۆتمەك، ئاتلىماق. ⑤ يېيىلماق، تارالماق. ⑥ ئېتىلىپ چىقماق، ئۆرلەپ چىقماق، قايناپ چىقماق، ئۆرلىمەك:

«Çocuk sıçrayarak uyandı — بالا چۆچۈپ ئويغاندى.

Çamur sıçradı — پاتقاق چاچرىدى.»

sıçratmak. سەكرەتمەك، تاقلاتماق، ئۆرلەتمەك.

sıdak, — ğı. is. ar. تويلۇق، كۆرۈمەلىك (يىز ئاچقۇدا بېرىلىدىغان).

sıddık, sıddik. s. ar. ① راستچىل، توغرا سۆزلەيدىغان، سۆزىدە تۇرىدىغان. ② ئەر ئىسمى.

sıddıka, sıddika. is. ① مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ خوتۇنى ئايشە. ② ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ ئانىسى مەريەم. ③ ئايال ئىسمى.

sıdık, — dkı. is. ar. ① توغرىلىق، دۇرۇسلۇق، راستلىق. ② سەمىمىيلىك، سادىقلىق، ساداقەتلىك. ③ ئاق كۆڭۈللۈك.

sıfat, — tı. is. ① (تىل) سۈپەت. ② سۈپىتىدە، سۈپىتى بىلەن. ③ قىياپەت، كۆرۈنۈش. ④ ئەخلاق. ⑤ بەلگە، نىشان. ⑥ ئۇنۋان:

«1. Baba sıfatıyla — ئاتا سۈپىتى بىلەن.

2. Onun ne olduğu sıfatından belli — ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكى كۆرۈنۈشىدىن مەلۇم.

3. Fazilet insana yakışır sıfatlar-dandır — پەزىلەت ئىنسانغا خاس سۈپەتتۇر.»

sıfatıye. is. fels. ئىسلام پەلسەپىسىدە بىر يول.

sıfatlaştırmak. giram. سۈپەتلەشتۈرمەك.

sıfır. is. ar. ① نۆل. ② يوقلۇق. ③ كېرەكسىز نەرسە.

sıfırcı. is. ئوقۇغۇچىلىرىغا نۆل بېرىدىغان ئوقۇتقۇچى.

sıgar. is. ar. ① كىچىكلەر. ② ياشلار، كىچىك بالىلار.

sığ. s. ① تېيىز (سۇ). ② يۈزە:

«Sığ düşünce — يۈزە چۈشەنچە.»

sığa. is. ① سىغىمچانلىق. ② ئۆزگىچە تارتىش كۈچى، جەلپ قىلىش كۈچى:

«Bir kadının sığası — بىر ئايالنىڭ ئۆزگىچە جەلپ قىلىش كۈچى.»

sığamak. ① تۈرمەك، شمايلىماق. ② سىيپىماق، سىلىماق:

«Dereyi görmeden bacaklarını sı-

ğadı — سۈنى كۆرمەيلا پاچاقلىرىنى تۇردى.
Arkasını sığayarak gönlünü alacak sözler söyledi — دۈمبىسىنى سىيلاپ تۇرۇپ كۆڭۈلنى ئاۋۇتىدىغان سۆزلەرنى قىلدى.»

sığdırma. is. سىغدۇرۇش، پاتقۇزۇش.

sığdırmak. سىغدۇرماق، پاتقۇزماق.

sığınak, – ğı. is. پاناھ بولىدىغان، پاناھ بولغۇچى.

sığınca. is. كىچىك قەلئە، باشپاناھ بولىدىغان يەر.

sığınık, – ğı. is باشپاناھلىق تىلىگۈچى.

sığınma. is. باشپاناھ.

~ istemek — باشپاناھ تەلەپ قىلماق.

sığınmak. ① باشپاناھلىق تىلىمەك. ② باشپاناھلىق تىلەپ باشقا دۆلەتلەرگە كەتمەك. ③ ياردەم سورىماق ۋە ئۈمىد قىلماق.

sığınmış. s. باشپاناھلىق تىلىگۈچى.

sığıntı. is. سىقىلىش:
«Burada akrabalarının yanında biraz da sığıntı gibi yaşiyorlar — بۇ يەردە تۇغقانلىرىنىڭ يېنىدا بىرئاز سىقىلىپ قالدى.»

sığır. is. zool. ① كالا، سىيىر. ②ئۇ- زۇنچاق تۈپلەنگەن كىتاب ۋە ژۇرنال.

sığır. biti. is. zool. كالا پىتى.

sığırcık,– ğı. is. تورغاي.

sığırlar. is. zool. كالىلار.

sığır. sineği. is. zool. كۆكۈيۈن.

sığırtmaç, – çı. s. كالا پادىچىسى.

sığışmak. سىغىشماق:
«Biraz daha sıkışırsak hepimiz sığışırız — يەنە بىرئاز قىسىلىشساق ھەممىمىز سىغىمىز.»

sığıştırmak. سىغىشتۇرماق.

sığlık, – ğı. is. ① تېيىزلىك. ② تېيىز يەر.

sığmak. ① سىغماق، تاپماق. ② ماس كەلمەك، ئۇيغۇن كەلمەك:
«Aklı mantığa sığmamak — ئەقلى مەنتىقىغە ئۇيغۇن كەلمەسلىك.»

sıhhat, – tı. is. ar. ① ساقلىق، سالامەتلىك. ② توغرىلىق، ئەمەلىيەت.

sıhhat raporu. سىرتتىن كىرگۈزگەن جانلىقماللار ئۈچۈن يېزىلغان دوكلات.

sıhhatlı. s. سالامەت، ساق، ئامان – ئېسەن.

sıhhat. name. is. كېسەللىك ساقىيىشىغا بېغىشلانغان شېئىر.

sıhhi. s. ar. ① ساقلىق بىلەن مۇنا- سىۋەتلىك. ② ساقلىققا پايدىلىق، سالا- مەتلىك ئۈچۈن پايدىلىق.

sıhhiye. is. ar. ① سەھىيە. ② سەھىيە ئىدارىسى.

sıhhiyeci. is. ① سەھىيە خادىمى. ② ھەربىي قىسىملاردا تەجرىبىلىك سەھىيە خادىمى.

sıhri. s. تۇغقانلىق.

sıhriyet. is. ar. ① قۇدا- باجىلىق، ② ئۇرۇغ - تۇغقانلىق.

sık. s. ① زىچ، قېلىن، قويۇق، زىق. ② پات - پات، بىردەم:
«Sık orman — قېلىن ئورمان.
Rüzgar sık sık oluyor — شامال پات - پات چىقىپ تۇرىدۇ.»

sıkça. z. ئىنتايىن قويۇق، زىچ.

sıkı[1]. s. ① تار. ② جىددىي. ③ يېقىن. ④ ھىم. ⑤ پىخسىق، بېخىل. ⑥ گۈزەل، چىرايلىق. ⑦ قاتتىق، كەسكىن، سۈرلۈك:
«1. Beli sıkı bir ceket — بېلى

تاز چاپان.

2. Sıkı önlem — جىددىي تەدبىر.

3. Aramızda sıkı ilişki var — ئوتتۇرىمىزدا يېقىن مۇناسىۋەت بار.

4. Pencereyi sıkı kapa — دېرىزىنى هىم ياپقىن.»

sıkı[2]. is. قىيىن ئەھۋال:

«Sıkıyı görünce kaçtı — قىيىنچىلىقنى كۆرۈپلا قاچتى.»

sıkıcı. s. بىئارام قىلىدىغان، جان سىقىلىدىغان.

sıkı. fıkı. s. ئىچقويۇن – تاشقويۇن، ئاپاق – چاپاق.

sıkılamak. سىقىلماق، سىقماق.

sıkılgan. s. تارتىنچاق، قورۇنىدىغان.

sıkılganlık, – ğı. is. تارتىنچاقلىق.

sıkılma. is. ① سىقىلىش. ② قورۇنۇش، تارتىنىش:

«Bu adamın sıkılması yok — بۇ ئادەمدە تارتىنىش دېگەن نەرسە يوق.»

sıkılmak. ① سىقىلماق. ② ئىچى پۇشماق، زېرىكمەك. ③ تارتىنماق، قورۇنماق، خىجىل بولماق. ④ قىسىلماق:

«1. Yalnız olturmaktan sıkıldım — يالغۇز ئولتۇرۇشتىن زېرىكتىم.

2. Konuşmaya sıkılmış — سۆز قىلىشتىن تارتىنىپتۇ.

3. Sıkılırsam bu parayı harcarım — قىسىلىپ قالسام بۇ پۇلنى خەجلەيمەن.»

sıkılmaz. s. تارتىنماس، قورۇنمايدىغان، خىجىل بولمايدىغان.

sıkım. is. ② چاڭگال، ئوچۇم. ② سىقىم:

«Bir sıkım un — بىر ئوچۇم ئۇن.

Bir sıkım diş macunu — بىر سىقىم ياگاۋ.»

sıkıntı. is. ① بىئاراملىق، دىققەتچىلىك. ② زېرىكىش، ئىچ پۇشۇقى، بىزار بولۇش، تىت – تىت بولۇش. ③ تۇرمۇش ئېغىرچىلىقى، هارغىنلىق:

«Kapalı hava insana sıkıntı verir — تۇتۇق هاۋا ئادەمنى بىزار قىلىدۇ.

Yollarda çok sıkıntı çektik — يولدا كۆپ هارغىنلىق چەكتۇق.»

sıkışık. s. قىستا – قىستاڭ، سىقىشماق، قىستا – قىستاڭلىق.

sıkışıklık, – ğı. is. سىقىشىقلىق، قىستا – قىستاڭلىق.

sıkışma. is. ① سىقىشىش. ② قىستىلىش.

sıkışmak. ① قىستاشماق. ② سىقىشماق. ③قىسىۋالماق. ④ تۇرمۇش قىيىنچىلىقىغا ئۇچرىماق، تەرەت قىستىماق:

«El sikışmak — قول سىقىشماق.

Parmağı kapıya sıkışmış — بارمىقىنى ئىشىك قىسىۋاپتۇ.»

sıkıştırmak. ① تىقماق. ② زورلىماق، بېسىم ئىشلەتمەك. ③ سىقىشتۇرماق:

«Elbiseleri sandığa sıkıştırdı — كىيىم – كېچەكنى ساندۇققا تىقتى.

Sıkıştırınca hepsini söyledi — زورلاش بىلەن ھەممىنى ئېيتتى.»

sıkıt[1], – tı. is. چىلىك سىقىلغان.

sıkıt[2]. is. ar. چۈشۈپ كەتكەن.

sıkı. yönetim. is. ھەربىي ئىدارە قىلىش، ھەربىي رىجىم.

sıkkın. s. قاتتىق سىقىلغان.

sıklamak. ① ئاھ – پەرياد قىلىپ يىغلىماق. ② ئىسقىرماق، هۇشتەك چالماق.

sıklaşmak. ① كۆپـەيـمەك، قويۇقلاشـماق. ② ئارقا ـ ئارقىدىن پەيدا بولماق:
«Fırtınalar sıklaştı — بـوران ـ چاپقۇن چىقىۋەردى.»

sıklaştırmak. ① كۆپەيتمەك، زىچلاشـتۇرمـاق، ئارتتۇرماق. ② ئارقمۇئارقا قىلماق، داۋاملاشتۇرماق.

siklet, – ti. is. ar. ① ئېغىرلىق. ② ئىچ پۇشۇقى، بىئاراملىق.

sıklık, – ğı. is. زىغلىق، زىچلىق.

sıkma. is. ① سىقىش. ② دىققەتچىـلىك، بىزارلىق، بىئاراملىق. ③ سىـقىپ سۈيىنى چىقارغىلى بولىدىغان نـەرسلەر. ④ قىسىش.

sıkmaç, – çı. is. ① سىقـىش ئەسـۋابى، قىسمـاق. ② قـان تومۇرلـىرىنى قىسىپ قويىدىغان سايمان.

sıkmak. ① سىقمـاق. ② چـاچماق، پۈركمەك. ③ بـاشقۇرماق، ④ بـىئارام قىلماق. ⑤ تار كەلمەك، قىسماق:
«1. Üzüm sıkmak — ئۈزۈم سىقماق.
2. Yangına su sıkmak — ئوتـقـا سۇ چاچماق.
3. Çocuğu sıkıyorlar — بالـىنى قاتتىق باشقۇرىدۇ.
4. Böyle şeyler insanı sıkıyor — بۇنداق نەرسلەر ئادەمنى بىئارام قىلىدۇ.
5. Ayakkabı ayağımı sıktı — ئاياغ كىيىمى پۇتۇمنى قىسىپ قويدى.»

sık, sık. پات ـ پات.

sıla. is. ئۇرۇق ـ تۇغقـانلىرى بىلـەن كۆرۈشمەك.

~ ya gitmek. كۆرمىگىلى ئۇزۇن بولـغان ئائىلـىسىنى ۋە يۇرتـىنى كۆرگىلى بارماق.

sılacı. is. ئۇچراشقۇچى، كۆرۈشكۈچـى، ئېرىشكۈچى (مەلۇم ۋاقـىت ئايرىلغـاندىن كېيىن بـاشقىدىن ئۇرۇق ـ تۇغـقانـلىرى بىلەن كۆرۈشكۈچى).

sımah. is. ar. قۇلاق تۆشۈكى.

sımak. ① سۇندۇرماق. ② بۇزماق. ③ يەڭمەك، ئۈستۈن كەلمەك.

sımsıkı. s. ھىم، زىچ:
«Halkımızsım sıkı birleşmelidir— خەلقىمىز زىچ ئىتتىپاقلىشىشى لازىم.»

sımt. is. ar. تىزىقلىق نەرسلەر.

sınaat[1], sanaat. is. ar. ① قول ھۈنىرى. ② ھۈنـەر. ③ ئۇستىلىق، ماھارەت.

sınaât[2]. is. ar. ① ھۈنـەرلـەر. ② ماھارەت ئادەملەر. ③ ئۇستىلىقلار.

sınaî, s. ar. ① قول ھۈنىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② سۈنئىي، تەبىئىي بولمىغان.

sınama. is. سىناش.

sınamak. ① سىنىماق، سىناپ كۆرمەك، تەجرىبە قىلماق. ② تەكشۈرمەك.

sınanmak. سىنالماق.

sinatmak. سىناتماق.

sınav. is. سىناق، ئىمتىھان.

~ vermek. ئىمتىھان بەرمەك.

sınavlamak. سىناق ئالماق، ئىمتىھان ئالماق، سىنىماق.

sındı. is. قايچا.

sındık, sındırgı. is. يېرىق يەر.

sındırılmak. سۇندۇرۇلماق.

sındid. s. is. رەھبەر، باشلىق، رەئىس.

singın. s. سۇنۇق، پەرىشان.

sınıf. is. ar. ① سىنىپ. ② بۆلۈم. ③ سىنىپ (مەكتەپنىڭ). ④ دەرسخانا.

⑤ ھەربىي قىسىم. ⑥ كاتېگورىيە. ⑦ دەرىجە:

«1. Işçi sınıfI — ئىشچىلار سىنىپى.

2. Piyade,topçu, muharebe sınıfı — پىيادە، توپچى ۋە ئۇرۇش قىسىملىرى.

3. Birinci sınıf işçi — بىرىنچى دەرىجە ئىشچى.»

sınıflamak. تۈرگە ئايرىلماق.

sınıflandırmak. سىنىپلارغا ئايرىلماق.

sınıflanmak. تۈرگە ئايرىماق.

sınık, – ğı. s. ① سۇنۇق. ② پەرىشان. ③ يېڭىلگەن، ئۇتتۇلغان.

sınıkçı. is. سۇنۇقچى، تېڭىقچى.

sınır. is. yun. ① چېگرا. ② چەك. نەتىجە:

«1. Sincang Çinin kuzey – batı sınırında شىنجاڭ جۇڭگونىڭ غەربىي شىمال چېگرىسىدا.

2. Her işın sınırı var — ھەر قانداق ئىشنىڭ چېكى بولىدۇ.

3. Işimiz sınırsız olmamalı — ئىشىمىز نەتىجىسىز كېتىۋەرمەسلىكى لازىم.»

sınırdaş. s. ① چېگرىداش. ② قوشنا:

«Çin sınırdaş ülkeleriyle barış içinde yaşiyor — جۇڭگو چېگرىداش (قوشنا) دۆلەتلەر بىلەن تىنچلىقتا بىللە ياشايدۇ.»

sınırdaşlık, – ğı. is. قوشنىدارچىلىق، چېگرىداشلىق.

sınırlamak. ① چەك قويماق. ② چېگرىلىمەك. ③ تەرىپلىمەك.

sınırlı. s. چەكلىك.

sınırsız. s. چەكسىز، چېگرىسىز.

sınmak. ① سىنىماق، چېقىلماق. ② چېچىلماق.

sıpa[1]. is. تەخەي، خوتەك.

sıpa[2]. is. far. → Sehpa.

sıpıtmak. قوغلىماق.

sır[1]. is. سىر:

«Sırı dökülmüş bir kap — سىرى چۈشۈپ كەتكەن قاچا.»

sır[2]**., – rrı.** is. ar. سىر، مەخپىيەتلىك:

«Bu işin sırı yoktur — بۇ ئىشنىڭ سىرى يوق.»

sıra. is. ① قاتار. ② رەت، ئۆچرەت. ③ پەرق، ئېگىز - پەسلىك، چوڭ - كىچىكلىك پەرقى. ④ ئورۇندۇق. ⑤ تەرتىپ، ئىنتىزام. ⑥ نۆۋەت:

«1. Bir sıra dükkan — بىر قاتار دۇكان.

2. Sırayı bozma — سەپنى (رەتنى) بۇزما (بۇزۇش).

3. Yaş sırası — كىچىكلىك پەرقى.

4. Tiyatro sıraları — تىياتىرنىڭ ئورۇندۇقلىرى.

5. Sıraya koymak — يولغا قويماق.

6. Sıradan kişi — ئادەتتىكى كىشى.

7. Sırası gelmedî, açele etme — نۆۋىتى كەلمىدى، ئالدىرىما.»

sıra .dağ. is. تاغ تىزمىلىرى.

sıralamak. ① رەتكە تىزماق. ② (بالىلار ھەققىدە) مېڭىشقا باشلىماق.

sıralanmak. تىزىلماق.

sıralatmak. تىزدۇرماق.

sıralayıcı. s. تىزغۇچى.

sıralı. s. ① رەتلىك، رەتكە تىزىلغان، تەرتىپلىك.

sırasız. s. ① رەتسىز، رېتى يوق. ② ئورۇنسىز، ۋاقىتسىز، يولسىز.

sırat, – tı. is. ar. يول، چىغىر يول.

~ köprüsü. سىرات كۆۋرۈكى (دىندە ئۆلگەندىن كېيىن گۇناھسىزلار ئۆتىدىغان كۆۋرۈك).

sırça. is. ① ئەينەك. ② ئەينەكتىن ياسالغان.

sırdaş. is. سىرداش، ئەسىرداش.

sırdaşlık, — ğı. is. سىرداشلىق، ئەسىرداشلىق.

sırf. is. ① يالغۇز، پەقەت. ② پۈتۈنلەي، تامامەن، باشتىن ئاخىر:

«Sırf seni görmek için geldim — پەقەت سېنى كۆرۈش ئۈچۈنلا كەلدىم.

Bu söz sırf yalandır — بۇ سۆز پۈتۈنلەي يالغان.»

sırık, — ğı. is. ① ئۇزۇن، ئىنچىكە ۋە تۈز تاياق. ② (تەنتەربىيىدە) تايىنىپ ئېگىزگە سەكرەپ ئۆتۈش تايىقى.

sırıklamak. ① تاياق بىلەن كۆتۈرمەك. ② ئوغرىلىماق.

sırım. is. تاسما.

~ halat. تاسما ئارغامچا.

~ kamçı. تاسما قامچا.

sırıtkan. s. ھىجىيىپ تۇرىدىغان لولا:

«Sırıtkan bir adam — لولا ئادەم.»

sırıtkanlık, — ğı. is. لولىلىق.

sırıtmak. ① ھىجىيىپ كۈلمەك. ② پەسكەشلىك قىلماق. ③ ئۆلمەك.

sırlamak. ① سىرلىماق. ② ئۆلۈكنى كۆممەك:

«Camı sırlamak — ئەينەكنى سىرلىماق.»

sırlı¹. s. سىرلانغان، سىرلىق:

«Sırlı cam — سىرلىق ئەينەك.»

sırlı². s. ① سىرلىق، مەخپىي:

«Bu işin sırlı yönü yok — بۇ ئىشنىڭ سىرلىق تەرىپى يوق.»

sırma. is. ① ھەل بېرىلگەن، ئالتۇن ھەل بېرىلگەن ياكى بېرىلمىگەن ئىنچىكە كالۇتۇن. ② كالۇتۇندىن ياسالغان چۇچا، پۆپۈك (زەردىن ياسالغان).

~ saç. ئالتۇن رەڭلىك چاچ.

sırmakeş. is. كالۇتۇنچى.

sırmalı. s. كالۇتۇن بىلەن ئىشلەنگەن ياكى كالۇتۇن بىلەن زىننەتلەنگەن.

sırnaşık. s. بىزەڭ (تەلىپىنى ھەل قىلمىغىچە بىزىرىپ تۇرۇۋالىدىغان):

«Ne sırnaşık adam, şimdi gitmek niyetinde değil — نېمىدېگەن بىزەڭ ئادەم، ئەمدى كېتىشنى خىيال قىلماي ۋاتىدۇ.»

sırnaşıklık, — ğı. is. بىزەڭلىك.

sırnaşmak. بىزەڭلەشمەك:

«Ters cevap alınca sırnaşmaya başladı — تەتۈر جاۋاب ئېلىش بىلەن بىزەڭلەشكىلى قوپتى.»

sırri. s. ar. مەخپىيلىككە مۇناسىۋەتلىك، مەخپىيەتلىككە دائىر.

sırrilik, — ği. is. مەخپىيەتلىك.

sırr olmak. غايىب بولماق.

sırsıklam. s. ھەممىلا يېرى ھۆل، ئۈستىبېشى سۇ.

sırsız. s. سىرلانمىغان، سىرسىز.

sırt, — t. is. ① دۈمبە. ② پىچاقنىڭ قىرى. ③ تاغ ۋە دۆڭلەرنىڭ ئۈستى. ④ نەرسىنىڭ ئارقا تەرىپى، نەرسىنىڭ تەتۈر تەرىپى. ⑤ يۈز.

«1. Cocuğun sırtı — بالىنىڭ دۈمبىسى.

2. Kağıdın sırtı — قەغەزنىڭ تەتۈرىسى.

3. Elin sırtı — قولنىڭ يۈزى.

4. Sırtına almak — ئۈستىگە يۈكلىمەك.»

sırtar. is. zool. كېلەرنىڭ بىر تۈرى.
sırtarmak. ① كۈشكۈرتمەك. ② تۈرۈلـ ـمەك، تۈپلانماق:
«Bulutlar ufukta sırtardı — بۇ- لۇتلار ئاسماندا تۈپلاندى.»
sırtlamak. يۈدىمەك:
«Görevi sırtladım — ۋەزىپىنى ئۈسـ ـتۈمگە ئالدىم.»
sırtlan. is. zool. چىلبۆرە، سىرتلان.
sıska. s. ar. ① يۈدەك، ئاۋاق، ئورۇق. ② قورساقتا سۇ چۈشۈش:
«Bu sıska bir kızdı — بىـۇ ئاۋاق بىر قىز ئىدى.»
~ olmak. قورسـاقتـا سۇ چـۈشۈپ يۈغىناپ كەتمەك.
sıskalaşmak. ئورۇقلىماق، جۈدىمەك.
sıskalık, — ğı. is. ئورۇقلۇق، ئاۋاقلىق.
sıtma. is. بەزگەك.
~ ya tutulmak. بەزگەك بولماق.
sıtmalanmak. بەزگەك بولماق، بەزگەك كېسىلىگە ئۇچرىماق.
sıtmalı. s. بەزگەك بولغان.
sıtmalık. is. بەزگەك كېسىلى تارىلـ ـدىغان يەر.
sıva. is. سۇۋاق.
sıvacı. is. سۇۋاقچى (بىناكارلىقتا).
sıvağı. is. → **Sıva.**
sıvalamak. سۇۋىماق (بىناكارلىقتا).
sıvalı[1]. s. سۇۋاق بېرىلگەن، سۇۋالغان:
«Sıvalı duvar — سۇۋالغان تام.»
sıvalı[2]. s. تۈرۈكلۈك، شىمايلانغان:
«Kolları sıvalı — يەڭلىرى تۈرۈكلۈك.»
sıvama. is. ① سۇۋاش. ② يالىتىش. ③ ئاغزى بىلەن تەڭ، لىققمۇ لىق:
«1. Altın sıvama — ئالتۇن يالىتىش.
2. Bardağı sıvama doldurdu — ئىستاكاننى ئاغزى بىلەن تەڭ توشقۇزدى.»
sıvamak[1]. ① سۇۋىماق. ② سۈرمەك. ③ مىلىماق:
«1. Duvarı sıvamak — تامنى سۇۋىماق.
2. Duvara çimento sıvamak — تامغا سېمونت سۈرمەك.
3. Cocuk reçeli yüzüne sıvadı — بالا لاينى يۈزىگە مىلىۋالدى.»
sıvamak[2]. ① تۈرمەك، شىمايلىماق. ② سىيلىماق، شاپلاقدىماق:
«1. Kollarını sıvayıp işe başladı — يەڭلىرىنى تۈرۈپ ئىشقا كىرىشتى.
2. Arkasını sıvayarak gönlünü alacak sözler söyledi — مۈرىسىنى سىيلاپ تۇرۇپ كۆڭلىنى ئاۋۇتىدىغان سۆزلەرنى قىلدى.»
sıvanmak. ① سـۇۋالماق. ② ئىشقا هازىرلانماق:
«Bu iki arkadaş yavaş yavaş işe sıvanmaktadırlar — بۇ ئىككى دوست ئاستا - ئاستا ئىشقا كىرىشكىلىۋاتىدۇ.»
sıvaşmak. ① مىلەشمەك. ② سۇيۇقلاشماق.
sıvazlamak. ئۇۋۇلىماق، سىيلىماق:
«Sırtını sıvazlamak — دۈمبىسىنى ئۇۋۇلىماق.»
sıvı. s. is. سۇيۇق، سۇيۇقلۇق.
sıvık. s. سۇيۇق، بوش:
«Bu hamur çok sıvık olmuş — بۇ خېمىر بەكمۇ بوش بولۇپ قېپتۇ.»
sıvılaşma. is. يۇمشاق، بوشاش، سۇ- يۇلۇش.
sıvılaştırmak. سۇيۇقلاشتۇرماق، يۇمـ ـشاتماق، بوشاتماق.
sıvındırmak. پارنى سوۋۇتماق ياكى

سۇ ھالىغا كەلتۈرمەك.

sıvınmak. پار ياكى گاز ھالىتىدىن سۇيۇقلۇق ھالىتىگە ئايلانماق.

sıvı ·ölçer. is. ئارىئومېتىر (سۇيۇقلۇقلارنىڭ زىچلىقىنى ۋە سېلىشتۇرما ئېغىرلىقىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

sıvırya. z. ① باس - باس (سودا - سېتىق ھەققىدە). ② داۋاملىق تۈردە. ③ بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى. ④ s. ئاغزىغا قەدەر، لىقمۇ لىق:

«Bugün satış sıvırya gidiyor — بۈگۈن بازار باس - باس بولۇۋاتىدۇ.»

sıvış, sıvış. is. غايىب بولۇش، يوقىلىش.

sıvışık. s. ① يېپىشقاق، چاپلاشقاق. ② رۇدىپاي:

«Senin kadar sıvışık bir adam görmedim — سەندەك رۇدىپايىنى كۆرمىگەنىدىم.»

sıvışmak. ① بۇلغانماق. ② جىم - جىم يوقاپ كەتمەك، قېچىپ كەتمەك:

«Seni görünce hemen sıvışmak istedi — سېنى كۆرۈش بىلەن دەرھال قېچىشقا ئۇرۇندى.»

sıvı ·yağ. is. سۇ يېغى.

sıyag. is. ar. ئۆرنەكلەر، قېلىپلار.

sıyagat. is. ar. زەرگەر.

sıyah. is. ar. پەريادلار، ۋارقىراشلار.

sıyam. is. ar. روزى (روزى تۇتۇش).

sıyanet. is. ar. مۇھاپىزەت قىلىش، قوغداش.

~ **etmek.** قوغدىماق، كۆزەتمەك.

sıyas. is. ar. ① قەلئە، ئىستىھكام. ② سۇقۇنىدىغان يەرلەر. ③ ھۇجرا.

sıyga. is. ئۆرنەك، قېلىپ، مودا، قائىدە.

~ **ya çekmek.** سوراققا تارتماق.

sıygı. is. سىغىمچانلىق.

sıyırga. is. خاماندىكى سامانلارنى يىغىش ياكى قار تازىلاشقا ئىشلىتىلىدىغان كەڭ تاختاي.

sıyırgı. is. قار تازىلايدىغان ياغاچ كۈرەك.

sıyırmak. ① سويۇۋاتماق. ② سۇغۇرۇپ چىقارماق، قايرىۋەتمەك. ③ سۈمۈرۈپ تۈگەتمەك، پاك - پاكىز تۈگىتىۋەتمەك، قۇرۇتۇۋەتمەك، سىيرىپ - سۇپۈرۈۋەتمەك. ④ رەختنىڭ ئۈستىدىن ياكى بويىدىن يىرتىپ چۇۋۇپ چىقارماق. ⑤ سۈركىلىپ ئۆتمەك، سۈركەلمەك. ⑥ قۇتقۇزماق، تارتىپ چىقارماق. ⑦ سىيرىپ ئالماق:

«1· Çark elinin derisini sıyırdı — چاق قولىنىڭ تېرىسىنى سويۇۋەتتى.

2· Örtüyü birdenbire sıyırdı — ياپقۇچنى بىردىنلا قايرىدى.

3· Kılıçını sıyırdı — قىلىچىنى سۇغۇرۇپ چىقاردى.

4· Mehmet tabağı sıyırdı — مۇھەممەد تاۋاقنى سىيرىپ سۈپۈرۈۋەتتى.

5· Kurşun başını sıyırıp geçti — ئوق بېشىدىن سۈركىلىپ ئۆتۈپ كەتتى.

6· Onu bu bulaşık işten sıyırmak kolay değil — ئۇنى بۇ چاتاق ئىشتىن قۇتقۇزۇش ئاسان ئەمەس.

7· Yoğurdun kaymağını sıyırmak — قېتىقنىڭ قايمىقىنى سىيرىۋالماق.»

sıyırtmak. سويدۇرماق.

sıyrık, — ğı. s. ① سۈرۈلۈپ كەتكەن (يارا). ② يۈزسىز، نومۇسسىز.

sıyrılmak. ① سۈرۈلۈپ كەتمەك. ②

سويۇلماق. ③ قۇتۇلماق:

«Elim sıyrıldı — قولۇم سويرۇ-لۇپ كەتتى.

O işten ne güzel sıyrıldı — ئۇ ئىشتىن ھەجەپ ئوبدان قۇتۇلدى.»

sıyrıntı. is. s. ① قاچىدا ئېشىپ قالغان ئاش. ② قول بىلەن يېرتىلغان لاتا. ③ يۈزسىز، ئىزا تارتماپدىغان.

sızak, — ğı. is. سىزىپ چىققان (تاشلاردىن).

sızdırılmak. ئېرىتىلمەك، سىزدۇرۇلمەك.

sızdırmak. ① سىزدۇرماق. ② سىزدۇرمەك. (سىزۇرۇپ ئالماق). ③ يالغان ئېيتىپ بىراۋدىن پۇل ئالماق:

«Çocuk babasını sızdiriyor — بالا يالغان ئېيتىپ ئاتىسىدىن پۇل ئالىدۇ.»

sızgıt. is. قىيما.

sızı. is. جىسمانىي ۋە روھىي ئازاب:

«Yalnızlık bir sızıdır — يالغۇزلۇق بىر روھىي ئازابتۇر.»

sızıltı. is. ئاغرىنىش، قاقشاش، يىغلاش.

sızırmak. سىزمەك (نەرسىنى سىزۇپ ئالماق).

sızlamak. ① ئاغرىماق. ② يىغلاپ قاقشىماق:

«Yarası sızliyor — يارىسى ئاغرىۋاتىدۇ.»

sızlanmak. شىكايەت قىلماق، دەرت تۆكمەك.

sızlatmak. ئىچىنى ئېچىشتۇرماق، ئاغرىتماق:

«Yüreğini sızlatmak — يۈرىكىنى ئاغرىتماق.»

sızma. is. ① سىڭىش. ② تەسىر قىلىش. ③ سىزىش. ④ دۈشمەن يوزىتسىيىسىدىن يوشۇرۇنچە ئالغا بېسىش:

«1. Suyun toprağa sızması — سۇنىڭ يەرگە سىڭىشى.

2. Emperyalizm her alanda sömürge ülkelere sızma yapmaktadır — جاھانگىرلار ھەممە جەھەتتە مۇستەملىكە مەملىكەتلەرگە تەسىرىنى ئۆتكۈزمەكتە.

3. Kaptan su sızıyor — قاچىدىن سۇ سىزىۋاتىدۇ.»

sızmak. ① سىزماق، سىزىپ ئاقماق. ② پاش بولماق، ئاشكارا بولۇپ قالماق. ③ مەست بولۇپ ئۇخلاپ قالماق:

«Küpten su sızmak — كۈپتىن سۇ سىزماق.»

sial. is. jeol. يەر پوستىنىڭ سىرتقى يۈزى.

siayet. is. ar. غەيۋەت - شىكايەت، سۆز - چۆچەك.

sib. is. far. ئالما.

siba¹. is. ar. يىرتقۇچ ھايۋانلار.

siba². öz. is. سىبا (XI ئەسىردە شىمالىي ئافرىقىنىڭ ئىشغال قىلىنىشىدا مۇھىم رول ئوينىغان بىر ئەرەب قەبىلىسى).

sibab. is. ar. ھاقارەت قىلىش، تىللاش، ھاقارەتلەش.

sibahat, sebahat. is. ar. سۇ ئۈزۈش.

sibak. is. ar. ① ئۆتمۈش. ② باغ، باغلاقلىق. ③ كىرىش سۆز.

sicil. is. ar. ① خاتىرە (تۈرلۈك نەرسىلەر يېزىلغان). ② ئارخىپ.

sicilli. s. ① خاتىرىگە يېزىلغان. ② جىنايىتى يېزىلغان.

sicim. is. قوپال ئىشلەنگەن ئارغامچا.

sidik, – ği. is. سىيدۈك.
sidikli. s. ① سىيدۈك يۇقۇپ قالغان. ② سىيگەك، ئورنىغا سىيىپ قويىدىغان.
sidik. yolu. is. سىيدۈك يولى.
sifad. is. ar. ئات قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ جۈپلىشىشى.
sifal, sifale. is. far. ① ساپال. ② چاقچۇق.
sifalin. s. is. لايدىن ياسالغان.
sifariş. is. ① بۇيرۇتما، زاكاز. ② ھاۋالە:
«Bir elbisse sifariş ettim — بىر كىيىم بۇيرۇتتۇم.»
sifilis. is. lat. سىبىلىس (كىسەل).
sifle. s. ar. ئەخلاقسىز، تەرتىپسىز.
sifon. is. fr. ① بىر قاچا ئىچىدىكى سۇيۇقلۇقنى ئىككىنچى بىر قاچىغا يۆتكەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەگرى تۇربا نەيچە. ② تاشيول ۋە تۆمۈر يوللارنىڭ ئاستىدىن ئۆتكۈزۈلگەن ئېرىق.
sifr. is. ar. ① كىتاب ۋە يېزىق يېزىلغان نەرسە. ② كىتاب جىلدى.
siftah. is. ar. ① ئىرىم. ② ئەڭ ئاۋۋال، ئالدى بىلەن، بىرىنچى بولۇپ، تۇنجى قېتىم:
«1. Daha siftah etmemiş — تېخى ئىرىم قىلماپتۇ.
2 Bu haberi siftah ondan duydum — بۇ خەۋەرنى ئەڭ ئاۋۋال ئۇنىڭدىن بىلدىم.»
siftahlamak. ① ئىرىم قىلماق. ② ئېغىز تەگمەك (ئاۋۋال پىشقان نەرسىگە ئالدى بىلەن ئېغىز تەگمەك).
siftinmek. ① ۋاقىت ئۆتكۈزمەك، كۈن ئۆتكۈزمەك. ② سۈركۈنمەك. ③ خۇشامەت قىلماق.
sigal, sikal. is. far. ① چېشەنچە. ② ئەندىشە.
sigara. is. sp. ① تاماكا، پاپىروس. ② رەڭدار ياغاچتىن پاپىروس شەكلىدە قىلىپ ياسالغان سېزىمي يەم (بېلىق تۇتۇش ئۈچۈن قارماققا بېكىتىلىدىغان).
sigaracı. is. تاماكا ساتقۇچى.
sigara. böreği. is. تۈرمەل (تاماق).
sıgaralık, – ğı. is. تاماكا قۇتىسى.
sıgorta. is. it. ① سۇغۇرتا. ② بىخەتەرلىك تەدبىرلىرى.
sigortacı. is. سۇغۇرتا خىزمەتچىسى.
sigortacılık, – ğı. is. سۇغۇرتىچىلىق.
sigortalı. s. ① سۇغۇرتىلىق. ② سۇغۇرتىلىققا يېزىلغان، سۇغۇرتىلىققا ئېلىنغان. ③ ھاياتى كاپالەتكە ئېلىنغان.
sigorya. is. it. مۇھەققەق، مۇتلەق.
siğil. is. سۆگەل.
siğilli. s. سۆگەللىك، سۆگىلى بار (ئادەم).
sih. is. far. كاۋاپ زىخى.
siham. is. ar. ئوقيا ئوقلىرى.
sihir, – hri. is. ar. ① سېھىر، كۆز باغلاش. ② جەلپ قىلىش كۈچى.
sihirbaz. is. ar. سېھىرگەر، سېھىرباز.
sihirbazlık, – ğı. is. سېھىرگەرلىك.
sihirli. s. سېھىرلىك.
sihr. is. → **Sihir.**
sik. is. ئەرلەرنىڭ ئەركەكلىك ئەزاسى، سىك.
sika[1]. is. ar. تۇلۇم.
sika[2]. is. lat. قەدىمكى رىم خەنجىرى.
sika[3]. is. ar. ① ئىشىنىش، ئېتىقاد. ② s. ئىشەنگىلى بولىدىغان (ئادەم).

sikal. is. ar. ① ئېغىر نەرسىلەر. ② ئېغىر بېسىقلىق. ③ سەت نەرسىلەر.

sikatif. s. fr. تېز قۇرۇتۇش ئۈچۈن بوياقلارغا قوشۇلغان ماددا.

sikavut. is. den. تېز يۈرىدىغان چۈك تېپتىكى ئۇرۇش پاراخوتى.

sikaye. is. ar. ① سىركاي، پىيالە. ② كۆل.

sikayet. is. ar. ① ئۇسسۇزلۇق (سۇ) بېرىش. ② مەككىدە ھاجىلارغا سۇ ۋە زەم - زەم تارقىتىش ۋەزىپىسى.

sikke. is. ar. ① مېتال پۇل. ② مېتال پۇل قۇيىدىغان قېلىپ. ③ دەرۋىشلەر كىيىدىغان كۇلاھ. ④ مېتال پۇلغا بېسىلغان تامغا. ⑤ تۈز يول.

sikkeci. is. مېتال پۇل باسقۇچى.

sikke. hane. is. پۇل زاۋۇتى (پۇل چىقىرىدىغان).

sikkeken. is. مېتال پۇل قېلىپىنى ياسىغۇچى.

sikkeşinas. is. پۇل مۇتەخەسسىسى.

siklememek. ئەھمىيەتسىز قارىماق، بىپەرۋالىق قىلماق.

siktir. ünl. «يوقال» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

siktirici. s. پەس، پەسكەش.

siktirmek. يوقالماق (كۆزدىن).

silâh. is. ar. ① قورال - ياراق. ② قورال ئورنىدا قوللىنىلىدىغان بىلىم، پۇل ۋە باشقا نەرسىلەر.

silâhendaz. is. ar. قوراللانغان ئەسكەر.

silah. hane. is. ar. far. قورال - ياراق ئامبىرى.

silahlamak, silahlandırmak. قوراللاندۇرماق.

silahlanmak. قوراللانماق:

«Düşmana karşı silahlanmalı — دۈشمەنگە قارشى قوراللىنايلى.»

silahlı. s. قورallلىق.

silahlık, – ğı. is. ① ئەسكەرلەرنىڭ ھەربىي گازارمىدا بولغان ۋاقىتلىرىدا قوراللىرىنى قويىدىغان يېرى. ② تاپانچا، پىچاق قاتارلىق قوراللارنى ئېسىپ قويىدىغان كەمەر، بويتاسما.

silâhsiz. s. قورالسىز.

silâhsizlandırma. is. قورالسىزلاندۇرۇش.

silâhsızlandırmak. قورالسىزلاندۇرماق.

silâhsızlanma. is. ئەسكەر قىسقارتىش.

silâhsızlanmak. ئەسكەر قىسقارتماق.

silâh. şor is ar. far. قوراللىق ئادەم، جەڭگىۋار.

silâh. şorluk, – ğu. is. جەڭچىلىك، جەڭگىۋارلىق.

silahtar. is. ar. پادىشاھ، ۋەزىرلەرنىڭ قورالىنى مۇھاپىزەت قىلغۇچى (ئاسرىغۇچى).

sildirmek. سۈرتدۈرتمەك، ئۆچۈرتمەك.

silelek, – ği. is. ① مۈنچا لۆڭگىسى. ② ئاپتوموبىلنىڭ ئالدى ئەينىكىگە چۈشكەن يامغۇرنى سۈرتكۈچ.

silgi. is. ① سۈرتكۈچ، دەسمال. ② ئۆچۈرگۈچ (رەزىنكە). ③ دوسكا سۈرتكۈچ. ④ ئىشىك ئالدىغا سېلىپ قويۇلغان ئاياغ سۈرتكۈچ.

silgiç. is. ئاپتوموبىلنىڭ ئالدى ـ كەينىگە چۈشكەن يامغۇرنى سۈرتكۈچ.

sili[1]**.** s. ① ساپ. ② ئىپپەتلىك.

sili[2]. is. far. ① يۈزنگە ئۇرۇلغان تەستەك، شاپىلاق. ② بالا، پالاكەت.

silici. is. رەندە سالغۇچى، رەندىلىگۈچى.

silik. s. ① ئۆچۈپ كەتكەن، ئۆڭۈپ كەتكەن. ② تۈزۈق بېسىلغان، ئوچۇق بولمىغان. ③ ئۆزىنى كۆرسەتمەيدىغان، كۆرەڭلىمەيدىغان، دىققەتنى جەلپ قىلمايدىغان:

«Silik para — ئۆڭگۈپ كەتكەن پۇل.»

sililik, — ği. is. ① پاكلىق. ② ئىپپەت.

silindir. is. fr. سىلىندىر.

silindirik. s. fr. ① سىلىندىرلىك. ② سىلىندىر شەكلىدە.

silindirsel. s. → **Silindirik.**

silinme. is. ئۆچۈرۈلۈش.

silinmek. ① ئۆچۈرۈلمەك. ② بىر چەتتە قالماق.

silinti. is. ئۆچۈرۈلگەن نەرسىنىڭ ئىزى.

silk. is. ar. ① ئۇنچە، مارجان تىزىلغان يىپ. ② قاتار، تىزىق. ③ تەرتىپ، نۆۋەت. ④ مەسلەك، كەسىپ.

silkelemek. سىلكىمەك، قاقماق:

«Halının tozunu silkelemek — گىلەمنىڭ توپىسىنى قاقماق.»

silkelenmek. ① قېقىلماق. ② سىلكىنمەك:

«Bütün halılar silkelendi — ھەممە گىلەملەر قېقىلدى.

Üzerindeki karları temizlemek için silkelendi — ئۈستىدىكى قارلارنى چۈشۈرۈۋېتىش ئۈچۈن سىلكىندى.»

silki. is. جۈيلۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىش.

silkinmek. ① سىلكىنمەك. ② بىر نەرسىدىن قۇتۇلماق.

silkinti. is. ئۈركۈپ سەكرەش، ئۈركۈش.

silkişmek. سىلكىنمەك:

«At, köpek, kuşlar silkişir — ئات، ئىت ۋە قۇشلار سىلكىنىدۇ.»

silkme. is. ① سىلكىنىش. ② كۆۋشىلۇك سەي. ③ ئېغىرلىق كۆتۈرۈشتە بىر خىل كۆتۈرۈش شەكلى.

silkmek. سىلكىمەك، لىڭشىتماق، ئىرغىتماق:

«Ağacı silkmek — دەرەخنى ئىرغىتماق.»

silktirmek. سىلكىتمەك، ئىرغاتتۇرماق.

sille. is. far. كاچات، تەستەك.

simar. is. ar. مېۋە، يېمىش.

simat[1]. is. ar. ① ئىشارەت، بەلگە. ② ئىز، ئالامەت.

simat[2]. is. ar. ① داستىخان. ② يېمەك ـ ئىچمەك. ③ زىياپەت.

sime. is. ar. ① تامغا، ئىشارەت، بەلگە. ② ئىز، ئالامەت.

simetri. is. fr. تەكشى، تەڭ، تەڭداش، مۇتاناسىپ.

simetrik. is. fr. تەكشىلىك، تەڭلىك، تەڭداشلىق، مۇتاناسىپلىق.

simetrisiz. s. تەكشىسىزلىك، تەڭداشسىزلىق، مۇتاناسىپسىزلىق.

simge. is. سىمۋول، ئىشارەت:

«Badem takke uygurların simgesidir — بادام دوپپا ئۇيغۇرلارنىڭ سىمۋولىدۇر.»

simgeci. is. سىمۋولىزمچى.

simgecilik, — ği. is. سىمۋولىزم، سىمۋولچىلىق.

simgelik, — gi. is. ئالامەت، سىمـ

ۋوللۇق.

simhak. is. ar. ئۇستىخاننىڭ ئۇستىنى يېپىپ تۇرغان تېرە.

similimum. is. fr. tip. كېسەلگە بېرىلگەن هامان كېسەلنىڭ ئەھۋالىنى ياخشىلايدىغان دورا.

simin. s. far. ① كۈمۈشتىن ئىشلەنگەن. ② كۈمۈش رەڭگىدە ئاپئاق.

simit, – di. is. yun. ① چەمبەر (هالقا) شەكىللىك نەرسە. ② يانجىپ پوستى چىقىرىۋېتىلگەن بۇغداي. ③ نۆل. ④ سەللە. ⑤ ئۇن، سۈت، شېكەر ۋە مېۋە ئارىلاشتۇرۇلغان يېمەكلىك.

simlah. is. ar. قۇلاق كىرى.

simsar. is. ar. كومىسسىيونچى، گۆرۈچى.

simsariye. is. ar. گۆرۈچىلەرنىڭ ساتقۇچى ۋە ئالغۇچىدىن ئالىدىغان پۇلى.

simsarlık. is. گۆرۈچىلىك.

simsiyah. s. frr. قاپقارا، تۇم قارا.

sim. ten. is. far. كۈمۈش تەن.

sim. urg. is. far. سۇمۇرغ (ئەنقا).

simya. is. far. ① بىرخىل سېھىر. ② قەدىمدە خىمىيە بىلىمى، قىممىتى ئاز مەدەندىن ئالتۇن چىقىرىش بىلىمى.

simyager. is. سېھىرگەر.

simyacı. is. سېھىرگەر.

sin[1]**.** is. ar. مازار، گۆر.

sin[2]**, – nni.** is. ئۆمۈر.

sin[3]**.** is. ar. چىش.

sin[4]**.** is. ar. ① ئەرەبچە «س». ② ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئون ئىككىنچى هەرپى. ③ «سوئال» سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىشى.

sinagog. is. yun. يەھۇدى ئىبادەتخانىسى.

sinameki. is. bot. سانا دەرىخى ۋە ئۇنىڭ يوپۇرمىقى (سۈرگە دورىسى سۈپىتىدە قوللىنىلىدۇ).

sinan. is. ar. ① سۈنگە، نەيزە. ② ئەر ئىسمى.

sinanî. s. is. ① نەيزە بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② نەيزە ۋە سۈنگە ياسىغۇچى.

sinar. is. yun. بېلىق تۇتىدىغان چوڭ قارماق.

sinarit. is. yun. گۆشى لەززەتلىك بىرخىل بېلىق.

sincabi. s. كۈل رەڭ.

sincap. is. zool. تىيىن (كىمىرگۈچى كىچىك هايۋان).

sindirilmek. سىڭدۈرۈلمەك، هەزىم قىلدۇرۇلماق.

sindirim. is. هەزىم.

sindirmek. سىڭدۈرمەك، هەزىم قىلماق.

sine[1]**.** is. far. ① مەيدە، كۆكرەك، كۆڭۈل، قەلب.

sine[2]**.** is. ar. ئۇخلاش، ئۇيقۇغا باشلاش.

sinek, – ği. is. ① چىۋىن. ② قارتا قەغىزىدە «چىللىك».

sinekçil. s. چىۋىن تۇتۇپ يەيدىغان قۇش.

sineklenmek. چىۋىن كۆپىيىپ كەتمەك، چىۋىنلىشىپ كەتمەك.

sineklik, – ği. is. ① چىۋىن كۆپ يەر. ② چىۋىن قورۇغۇچ. ③ چىۋىن كىرمەسلىك ئۈچۈن تارتىلغان ئىشىك

تورى. ④ چىۋىن ئۆلتۈرىدىغان دورىلىق قەغەز، چىۋىن قەغىزى.

sinema. is. fr. ① كىنو. ② كىنوخانا:
«1. Çin sineması — جۇڭگو پىلىمى (كىنوسى).
2. Açık hava sineması — ئۈستى ئوچۇق كىنوخانا.»

sinemacı. is. كىنوچى، كىنو فىلىمى ئىشلىگۈچى، كىنو قويغۇچى.

sinemacılık, – ğı. is. ① كىنوچىلىق ساناىتى. ② كىنوچىلىق.

sinamatograf. is. fr. كىنو ئاپپاراتى.

sinerji. is. yun. ھەمكارلىق.

sine. roman. is. fr. كىنو سىنارىيىسى ئۈچۈن يېزىلغان رومان.

singin. s. ① تارتىنچاق، قورۇنىدىغان. ② ئوڭاي سىڭىدىغان.

sini. is. ar. پەتنۇس.

sinik. s. (كۆڭلى) سۇنۇق:
«Sinik bir adam — كۆڭلى سۇنۇق ئادەم.»

sinin. is. ar. يىللار.

sinir. is. anat. ① نېرۋا. ② مۇسكۇل، پەي، سىڭىر. ③ غەلىتە خۇي. ④ تويغۇ، سېزىم:
«Bu kadının bir siniri var, kedi görünce bayılır — بۇ ئايالنىڭ غەلىتە خۇيى بار، مۈشۈكنى كۆرۈش بىلەن ھوشىدىن كېتىدۇ.»

sinir. bilim. is. tıp. نېرۋا كېسەللىكلىرى بىلىمى.

sinirlemek. ① گۆشنىڭ پەيلىرىنى ئېلىۋەتمەك. ② ئاتنىڭ ئارقا پۇتىنىڭ سىڭىرىنى كەسمەك.

sinirlenmek. خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق، ئاچچىقى كەلمەك:
«Bu söze kim olsa sinirlenir — بۇ سۆزگە كىملا بولسا خاپا بولىدۇ.»

sinirlendirmek. خاپا قىلماق، ئاچچىقىنى كەلتۈرمەك.

sinirli. s. ① سىڭىرلىق. ② خاپىغان، جىلىخور:
«1. Etin sinirli tarafını almayacağım — گۆشنىڭ سىڭىرلىق تەرىپىنى ئالمايمەن.
2. Sinirli bir kadınlaevelenmiştim — جىلىغۇر بىر خوتۇن بىلەن تۇرمۇش قۇرۇپتىمەن.»

sinirmek. → **Sindirmek.**

sinirlik, – ği. is. قەبرىستان، گۆرلۈك.

sinmek. ① مۆكمەك، يوشۇرۇنماق. ② سىڭىپ بولۇپ كەتمەك، كۆڭۈل يېرىم بولماق:
«Tavşan köprünün dibine sinmişti — توشقان كۆۋرۈكنىڭ تۈۋىگە سۇقۇندى.»

sinmez. s. سىڭمەيدىغان، ھەزىم بولمايدىغان.

sinnevr. is. ar. مۈشۈك.

sinolog. is. fr. سىنولوگ (خەنزۇشۇناس).

sinoloji. is. fr. سىنولوگىيە (خەنزۇ شۇناسلىق).

sinoptik. s. fr. بىر ۋاقىتتا يەر يۈزىنىڭ تۈرلۈك جايلىرىدا ئاب - ھاۋا مەلۇماتلىرىنى توپلاپ جۇغراپىيىلىك خەرىتىلەر تۈزگۈچى (مۇتەخەسسىس).

sinrimek. ئاستا سەكرىمەك.

sinsi. s. ① قوۋ، ھىلىگەر. ② ئاستا - ئاستا ئېغىرلىشىدىغان (كېسەل):
«Sinsi bir adam — قوۋ ئادەم.»

sinsilik, – ği. is. ھىيلىگەرلىك، قۇۋلۇق.

sinsin. is. ياش يىگىتلەر ئاخشىمى گۈلخان ئەتراپىنى ئايلىنىپ يۈرۈپ ئوينايدىغان مىللىي ئۇسسۇل.

sinsiput. is. fr. باشنىڭ ئالدىنقى يېرىمى.

sintine. is. it. پەلكەنلىك كېمىلەردە كېمىگە كىرگەن سۇلارنىڭ توپلىنىدىغان يېرى.

sinüs. is. lat. ① ئورگانىزمدا كاۋاك، ئاقما تۆشۈك. ② ترىگونومېترىيىلىك چەمبەر.

sinyal. is. fr. سىگنال، بەلگە.

~ çekmek(vermek). بەلگە بەرمەك، سىگنال بەرمەك.

sinyorina. is. خانىم.

sipah, sipeh. is. far. ھەربىي قوشۇن.

sipahı. is. Far. ① قەدىمكى ئاتلىق ئەسكەر. ② XVII، XIX ئەسىرلەردە فرانسىيە، ئەنگلىيە، پورتۇگالىيىلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان ھىندىستانلىق ئەسكەرلەر.

sipar. s. far. «بەرگۈچى»، «پىدا قىلغۇچى» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ: «Can siparane çalışmak — جان پىدالىق بىلەن ئىشلىمەك.»

sipare, süpare. is. far. قۇرئاننىڭ ھەربىر پارىسى.

sipariş. is. far. ① ھاۋالە قىلماق. ② قىلىنىشى بۇيرۇلغان نەرسە، زاكاز قىلىنغان نەرسە.

sipas. is. far. شۈكرى قىلىش.

sipası. s. تەشەككۈر ئېيتقۇچى، مىننەتدار.

sipehsâlar. is. far. باش قوماندان.

sipenç. is. far. مېھمانخانا، ساراي، دەك.

siper. is. far. ① دالدا. ② قالقان. ③ شەپكىنىڭ چېكىلىكى. ④ خەندەك. ⑤ يوشۇرۇنىدىغان يەر.

siperi. saika. is. far. ar. چاقماق قايتۇرغۇچ.

siperlenmek. ئۆزىنى دالدىغا ئالماق، يوشۇرۇنماق.

siperlik, – ği. is. كۈن ۋە يامغۇردىن ساقلىغۇچى: «Şapka siperliği — شەپكەچېكىلىكى.»

sipsi. is. ① كېمىنىڭ گۈدۈكى. ② سۇنايىنىڭ ئېغىزلىق قىسمى.

sipsivri. s. ئۇچلۇق.

sir. s. far. ① توق (قورساق). ② is. سامساق.

sir. is. ar. نەرخ، باھا.

sirab. s. far. ① سۇغا تويغان، سۇغا قانغان. ② سۇلۇق.

sirac. is. far. ① مەشئەل، قەندىل. ② ئەر ئىسمى.

siracı. is. چىراغچى.

sirayet, – ti. is. ar. ① يۇقۇش (كېسەل). ② تارىلىش، كېڭىيىش.

~ etmek. يۇقماق.

sirbal. is. ar. كۆڭلەك.

sir. çeşm. is. far. كۆزى توق.

sirçeşmi. is. كۆزى توقلۇق.

siren. is. fr. قاتتىق ئاۋازلىق دۇدۇك.

sireng[1]. is. s. far. ① كۆپ رەڭلىك. ② سۇمۇرغ، ئەنقا. ③ سىر (مەخپىي).

sireng[2]. s. is. far. بىرخىل يىپەك

رەخت.

siret, siyret. is. ar. ① بىراۋ-نىڭ ئەخلاقى، خاراكتېرى، مىجەزى ۋە قىلىقى. ② ئۇسسۇل. ③ تەرجىمىھال.

sirhan. is. ar. بۆرە، سۈت ئەمگۈچى يىرتقۇچ ھايۋانلار.

sirişk. is. far. كۆز يېشى.

sirişt. is. far. خۇي، مىجەز، تەبىئەت.

sirişte. s. ئارىلاشتۇرۇلغان، يۇغۇرۇلغان.

sirk. is. fr. سىرك مەيدانى.

sirkat, — ti. is. ar. ئوغرىلىق، بۇلاش.

sirke[1]. is. far. سىركە، ئاچچىقسۇ:

«Makarnoya sirke konmalı — ئۈگرە ئاشقا سىركە قۇيۇلۇش لازىم.»

sirke[2]. is. zool. پىت - چۇسا قاتارلىقلارنىڭ تۇخۇمى.

sirkeci. is. سىركە ياساپ ساتقۇچى.

sirkeleşmek. ئېچىماق.

sirkeli. s. ئىچىگە سىركە قۇيۇلغان.

sirkelik. is. سىركە قاچىسى.

sirkinmek. چۆچۈپ ئويغانماق.

sirküler. is. fr. باغاق، كۆپلىگەن كىشىگە ئەۋەتىش ئۈچۈن بېسىلغان خەت.

sirval. is. ar. شالۋۇر.

sirto. is. yun. بىر خىل خەلق ئۇسسۇلى.

sis. is. تۇمان، تۈتۈن:

«Yola çıktığımız zaman, etrafta hafif bir sis vardi — يولغا چىققان ۋاقتىمىزدا ئەتراپتا بىر ئاز تۇمان بار ئىدى.»

sisalar. öz. is. غەربىي ئافرىقا نېگىرلىرى.

sislemek. دۈشمەننىڭ كۆزىتىشىنى قالايمىقانلاشتۇرماق ئۈچۈن تۇمان پەردە پەيدا قىلماق.

sislendirmek. تۇمانلاشتۇرماق.

sislenmek. تۇمان باسماق، تۇمان قاپلىماق، تۇمان پەيدا قىلماق.

sisli. s. تۇمانلىق.

sismik. s. يەر تەۋرەش بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

sistalji. is. سىيدۈك يولىنىڭ ئاغرىشى.

sistem. is. fr. ① سىستېما. ② تۈزۈم. ③ يول:

«1· Güneşsistemi— قۇياش سىستېمىسى.

2· Sosyalist sistem — سوتسىيالىستىك تۈزۈم.

3·Insanı servete kavuşturabilecek iyi bir sistem — ئىنساننى مال-مۈلۈككە ئىگە قىلىدىغان ياخشى بىر يول.»

sistematik. s. fr. سىستېماتىك.

sistemleşmek. سىستېمىلاشماق.

sistemleştirmek. سىستېمىلاشتۇرماق.

sistemli. s. سىستېمىلىق ھالدا:

«Sistemli çalışma — سىستېمىلىق ئىشلەش.»

sistemsiz. s. سىستېمىسىز.

sistire. is. yun. ياغاچلارنى سىلىقدايدىغان تۆمۈر پارچىسى.

sistoskop. is. fr. سىتوسكوپ (سۈيدۈك يوللىرىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب).

sit[1]. s. ar. ئالتە.

sit[2]. is. ar. ① شۆھرەت. ② داغدۇغا، داۋراڭ.

sit[3]. is. ar. خوتۇن، خانىم، ئايال.

sitad, sited. is. fr. ئېلىش.

sitam. is. far. قىممەتلىك نەرسىلەر بىلەن بېزەلگەن ئېگەر ۋە يۈگەن.
sitar. is. müz. ھىندىستاننىڭ بىرخىل چالغۇسى (چېكىپ چېلىنىدىغان).
sitare. is. far. ① يۇلتۇز. ② تەلەي، بەخت، تەقدىر.
sitareden. is. far. مۇنەججىم.
sitaregân. is. far. يۇلتۇزلار.
sitayiş. is. far. ماختاش، مەدھىيە.
~ etmek. ماختىماق.
sitayiş. gâh. is. far. قەسىدىلەرنىڭ مەدھىيە قىسمى.
sitayişkâr, sitayişer. s. far ماختىغۇچى، مەدھىيىلىگۈچى.
site. is. fr. شەھەر.
sitem. is. far. ① ئەيىبلەش، كايىش. ② ئاھانەت. ③ زۇلۇم، جەبىر.
~ etmek. ئەيىبلىمەك، كايىماق.
sitemger, sitemgân. s. far. زالىم، ھەقسىزلىق قىلغۇچى.
sitemgeran. is. زۇلۇم قىلغۇچى، جەبىر قىلغۇچى.
sitemli. s. زۇلۇم چەككۈچى، جەبىرلەنگۈچى.
sitil. is. ① چەرەك تۆمۈر سۇ تۇڭى. ② ۋاننا، داس (مۇنچىدا).
sitiz, sitize. is. far. غوۋغا، جېدەل، كۈرەش.
sitka. is. قارا بويالغان تىزلىكە تېرىسى.
sitobotanik. is. fr. ئۆسۈملۈك ھۈجەيرىلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم.
sitr. is. ar. ① پەردە. ② يابقۇچ، يوپۇق.
siviş. is. يوق بولۇش، غايىب بولۇش، كۆزدىن يوقىلىش.
sivişik. s. يېپىشقاق.
sivişmek. قاچماق.
sivri. s. ① ئۇچى ئۆتكۈر ھەم ئۇچلۇق. ② دېڭىزدىكى خادا تاشلار:
«Sivri bıçak — ئۇچلۇق پىچاق.»
sivri. biber. is. bot. ئۇچلۇق ئاچچىق لازا.
sivrileşmek. ئۇچلۇقلاشماق.
sivrilik, — ği. is. ئۇچلۇقلۇق.
sivrilemek. ① ئۇچلۇقلاشماق. ② جەمئىيەتتە ئورنى ئۆسمەك، ئورنى كۆتۈرۈلمەك. ③ چىڭىيماق، ئۆسمەك.
sivri. sinek. is. zool. پاشا.
siya. is. it. پالاقنى تەتۈر ئۇرۇپ قېيىقنى تەتۈر ھەيدىمەك.
siya. siya. ئارقا - ئارقا.
siya. gitmek. ئارقىغا كەتمەك.
siyab. is. ar. كىيىم - كېچەكلەر.
siyabî. is. مۇنچىدا كىيىم - كېچەككە قارىغۇچى.
siyah. s. ar. قارا:
«Kömür siyahtır — كۆمۈر قارىدۇر.»
siyahımsı, siyahımtrak. قارامتۇل.
siyahî. s. ar. زېنگىر.
siyahlanmak, siyahlaşmak. قارايماق.
siyahlatmak. قارايتماق.
siyahlık, — ğı. is. ① قارىلىق، قارا رەڭ. ② قارا يەر. ③ قاراڭغۇلۇق.
siyak. is. ar. ① ئىپادە شەكلى. ② ئۇسلۇب، ئىستىل.
siyasa. is. سىياسەت:
«Partinin siyasası yurtta huzur ve birlik sağlamaktır — پارتىيىنىڭ سىياسىتى يۇرتتا تىنچلىق ۋە ئىتتىپاقلىق

ئورنىتىشتۇر.»

siyasal. s. سىياسىي:

«Partinin siyasal çalışmaları — پارتىيىنىڭ سىياسىي خىزمەتلىرى.»

~ **haklar.** سىياسىي ھوقۇقلار.

siyaset. is. ar. سىياسەت.

~ **meydanı.** ئۆلۈمجازاسى ئىجراقىلىنىدىغان مەيدان:

siyasetçi iş. سىياسەتچى:

«Proleter siyasetçisi — پرولېتاريات سىياسەتچىسى.»

siyaseten. z. سىياسىي جەھەتتىن.

siyaset. gâh. is. ar. far. ئۆلۈم جازاسى ئىجرا قىلىنىدىغان يەر.

siyasi. s. ar. ① سىياسىي. ② سىياسەتچى.

~ **iktisat.** سىياسىي ئىقتىساد.

siyasiyat, — tı. is. ar. سىياسەت ئىشلىرى.

siyatik. is. fr. پاچاقتىكى ئىككى سىڭىر.

siyeh. s. is. far. → **Siyah.**

siyek, — ği. is. سۈيدۈك يولى.

siyer. is. ar. ① خاراكتېر، خۇي. ② تەرجىمھال.

siyest, — ti. is. چۈشلۈك تاماقتىن كېيىنكى ئارام ياكى ئۇيقۇ.

siymek. سىيمەك (ئىت ياكى مۈشۈك).

siyonist, — ti. is. fr. سىئونىست (سىئونىزمچى).

siyonizm. is. fr. سىئونىزم (يەھۇدىلاردا ئەكسىيەتچىل بۇرژۇئا مىللەتچىلىك ھەرىكىتى).

siyyan,seyyen. is. ar. ئىككى تەڭ نەرسە.

siz. z. سىز (ئىككىنچى شەخس):

«siz nerede. «سىز قەيەردە.

siz. سۈپەت ياسىغۇچى قوشۇمچە:

«Tatsız — «تەمسىز.

sizce. سىزچە، سىزنىڭچە.

sizcileyin. سىزگە ئوخشاش، سىزدەك.

skavut, skaut, — tu. is. ing. تېز يۈرىدىغان چارلىغۇچى پاراخوت.

skeç. is. ing. دىئالوگلۇك قىسقا سەھنە ئەسىرى.

skit. is. بىر كىشىلىك مۇسابىقە قېيىقى.

skor. is. مۇسابىقىدە تەرەپلەرنىڭ ئېرىشكەن نەتىجىسى (سان).

skotopi. is. كۆزنىڭ قاراڭغۇلۇققا ئۇيغۇنلىشىشى.

skraç. is. مۇتەشەككىلسىز مۇسابىقىدە مۇسابىقىچىلار قاتار تىزىلغان سىزىق.

skrotum. is. ئەرلىك بېزى خالتىسى.

skualen. is. ئىتبېلىقى.

slavizm. is. fr. ئىسلاۋىزم (پان ئىسلاۋىزم).

slogan. is. ing. شوئار، لوزۇنكا، پلاكات.

soba. is. it. ① ئوچاق، مەش. ② پارنىك. ③ لۈكچەكلەرنىڭ توپلانغان يېرى.

sobacı. is. مەش ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى، ئوچاق سالغۇچى ئادەم.

sobacılık, — ğı. is. مەش ياساش كەسپى، مەشچىلىك.

soda. is. ing. سودا، شۈلتا.

sofa. is. ar. ① كارىدور، ئارىلىق. ② سافا، دىۋان. ③ ئولتۇرۇش ئۈچۈن ياسالغان سۇپا.

sofalı. s. تازىلىق ئىشچىسى.

sofi. is. s. ar. سوپى.

sofilik, — ği. is. ar. سوپىلىق.

sofistik, – ği. is. سوپىزم، سوپى.

sofizm. is. fr. سوپىزم، تەسەۋۋۇرچىلىق.

soforin. is. ئىسپانىيە ئالتۇنى.

sofra. is. far. ① تاماقلار تىزىلغان داستىخان. ② تاماق. ③ ئادەمنىڭ سۆڭىكى. ④ ھەمداستىخانلار:

«1· Sofrayı kaldırmak — داستىخاننى يىغىشتۇرماق.

2· Sofrayı kurmak — داستىخان ھازىرلىماق.

3· Şimdi sofradan kalktım — ئەمدى تاماقتىن قوپتۇم.»

sofracı. is. مېھمانخانىلاردا داستىخان ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى.

softa. is. ① تالىپ (مەدرىس ئوقۇغۇچىسى). ② دىنىي ئادەملەرگە كەمستىپ بېرىلگەن نام. ③ قارىغۇلارچە چوقۇنغۇچى.

softalaşmak. ① خۇراپىي. ② قارىغۇلارچە ئىشەنمەك.

sofu. s. is. ar. ① دىنىنىڭ بۇيرۇقى ۋە قانۇنلىرىغا پۈتۈنلەي ئويغۇنلاشماق. ② قارىغۇلارچە ئىشەنگۈچى.

sofuluk, – ğu. is. قارىغۇلارچە ھەرىكەت قىلغانلىق.

soğan. is. پىياز.

soğancı. is. پىياز ساتقۇچى.

soğanlı. s. ئىچىگە پىياز سېلىنغان، پىياز بىلەن پىشۇرۇلغان.

soğanlık, – ğı. is. پىياز تېرىلىدىغان يەر.

sğansı. s. پىياز شەكلىدىكى.

soğuk, – ğu. is. s. ① سوغۇق، مۇزدەك. ② قوپال، توڭ. ③ قىزغىن بولمىغان:

«Soğuk hava — سوغۇق ھاۋا.

Soğuk bir adam. — قوپال ئادەم.»

Soğuk kan — «سوغۇق قان.

~ almak. سوغۇق تەگمەك.

sğuk. kanlı. s. سوغۇق قانلىق، ئېغىر - بېسىق.

soğuklama. is. سوغۇق تېگىش.

soğuklamak. سوغۇق تەگمەك.

soğukluk, – ğu. is. ① سوغۇقلۇق. ② سوغۇق ھەرىكەت. ③ غەزەپ، ئاچچىق. ④ شەھۋانىي. ⑤ تاماقنىڭ ئاخىرىدا يېيىلىدىغان، ئىچىلىدىغان مېۋە، كەمپوت، چۆلە قاتارلىقلار. ⑥ مونچىنىڭ ئاز ئىسسىتىلىدىغان يېرى.

soğulmak. ① سوغۇلماق. ② قۇرۇشماق، قۇرىماق (ئېرىق، ئۆستەڭلەردە سۇ).

soğumak. ① سوۋۇماق، مۇزلىماق. ② رايى قايتماق، كۆڭۈلسىز بولماق.

soğurmak. سۈمۈرمەك.

soğurulmak. سۈمۈرۈلمەك.

soğuşmak. تاۋلانماق (يەر تونغۇرلۇق).

soğutkan. s. قىزىقلىقنى چۈشۈرگۈچى، مۇزلاتقۇچى، سوغۇقدان.

soğutmaç. is. توڭلىتىش ساندۇقى، سوغۇق ساقلاش ئۆيى، توڭلاتقۇ، مۇزلاتقۇ.

soğutmak. سوۋۇتماق، مۇزلاتماق.

soğutulmak. سوۋۇتۇلماق، مۇزلىتىلماق.

sohbet, – ti. is. a . پاراڭلىشىش، مۇڭدىشىش، سۆھبەتلىشىش:

«lki başkan içtenlikle ve dostça sohbet etti — ئىككى رەئىس سەمىمىي ۋە دوستانە سۆھبەتلەشتى.»

sokak, – ğı. is. ar. كوچا:

«Göstericiler sokaklara döküldüler—

ناماپیشچیلار كوچیلارغا تۆكۈلدى.»

~ **çocuğu.** كوچا بالىسى (تەربىيەسىز قالغان).

soket. is. fr. قىسقا قونچلۇق پايپاق.

sokmak. ① تىقماق. ② چاچماق. ③ بىراۋنى رەنجىتمەك. ④ خېرىدارنى ئالدىماق (تىجارەت ھەققىدە). ⑤ سانجىماق، پاتۇرماق (پىچاق، يىڭنە قاتارلىقلارنى):

«1. Arı çocuğu sokmuş — ھەرە بالىنى چېقىۋاپتۇ.

2. Cocuğu yılan sokmuş — بالىنى يىلان چېقىۋاپتۇ.

3. Satıcı elmanın çürüklerini sokmuş — ساتقۇچى ئالمىنىڭ سېسىقلىرىنى بېرىۋېتىپتۇ.»

sokman. ئۇزۇن قونچلۇق ئۆتۈك.

sokorolar. öz. is. چاتتا ياشايدىغان نېگىرلار.

soku. is. تاش كىلە، سوقا (شال، بۇغداي ئاقلايدىغان).

sokulgan. is. چېقىشقاق.

sokulganlık, – ğı. is. چېقىشقاقلىق.

sokulmak. ① قىسىلماق، ئارىغا كىرىۋالماق. ② يېقىنلىق قىلماق:

«Mehmet saflarımıza sokuldu — مۇھەممەد قوشۇنىمىزغا كىرىۋالدى.»

sokum. is. ① لوقما. ② كالا ۋە قوينىڭ ساغرىسى:

«Bir sokum ekmek — بىر لوقما (بوردا) نان.»

sokur. is. ① چوڭقۇر، تېرەن، ئىچىگە كىرىپ كەتكەن. ② سوقۇر، بىر كۆزى كور:

«Sokur göz — ئىچىگە كىرىپ كەتكەن كۆز، ئورا كۆز.

Sokur hayvan — بىر كۆزى كور ھايۋان.»

sokuşmak. ① تار يەرگە قىسىلماق. ② ئۇستىلىق بىلەن ئارىغا قىستۇرۇۋالماق.

sokuşturmak. ① قىستۇرۇلماق. ② ئۇستىلىق بىلەن ئارىغا كىرىۋالماق.

sol¹. s. ① سول. ② ئىلغار سىياسىي پارتىيە ۋە كۈچلەر:

«Kapının sol kanadı — ئىشىكنىڭ سول قانىتى.»

sol². lü. is. it. سەككىز نوتىنىڭ «فا» بىلەن «لا» ئوتتۇرىسىدىكى ئاۋاز.

sol³. is. پىرونىڭ پۇل بىرلىكى.

solak, – ğı. s. is ① سولغاي. ② ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە پادىشاھنىڭ خاس مۇھاپىزەتچىسى.

solcu. is. s. سولچى.

solculuk, – ğu. is. سولچىلىق.

soldurmak. ئۆڭدۈرمەك:

«Güneş boyaları soldurur — قۇياش رەڭنى ئۆڭدۈرىدۇ.»

solfej. is. fr. مۇزىكا ئوقۇتۇشنىڭ ئاساسى.

solgun. s. ① بوش، تۇۋەن (كەيپىيات)، سولغۇن. ② ئۆڭۈپ كەتكەن.

solipsizm. is. fr. سولىپسىزم (ئۆتۈپ كەتكەن سۇبيېكتىپ ئىدېئالىزم، پەقەت ئۆزىنىڭكىنىلا دۇنيادا مەۋجۇت بولغان بىردىنبىر رېئاللىق دەپ بىلىپ، ئوبيېكتىپ دۇنيانى ئىنكار قىلىش).

solist. is. fr. يالغۇز كىشىلىك ناخشا ئېيتقۇچى ياكى يالغۇز ساز چالغۇچى.

sollamak. يولنىڭ سول تەرىپىدىن

ماگماق.

solmak. ① رەڭگى ئۆڭمەك. ② سولاشماق، سولماق.

solo. is. it. müz. بىر كىشى تەرىپىدىن ئېيتىلغان ناخشا ياكى بىر كىشى تەرىپىدىن چېلىنغان مۇزىكا پارچىسى.

solocu. s. is. ئۆزى يالغۇز بىر مۇزىكا ئەسىرىنى ئورۇنلىغۇچى ياكى بىر ناخشىنى ئىجرا قىلغۇچى.

solucan. is. مەددە قۇرت.

solağan. s. ① دەم سىقىلىشقا ئۇچرىغان (هايۋان). ② دېڭىز دولقۇنى (دېڭىزدا شامالنىڭ تەسىرى بىلەن پەيدا بولغان دولقۇن).

soluk[1]. s. ① ئاقىرىپ كەتكەن، تاتىرىپ كەتكەن. ② جۇلاسىنى يوقاتقان:

«Soluk dodaklar — ئاقىرىپ كەتكەن كالپۇكلار.»

soluk[2], – ğu. is. دەم، تىنىق، نەپەس:

«Soluğunu uzun süre tutabildi — ئۇزۇنغىچە تىنماي تۇردى.»

solukalmak. دەم ئالماق، نەپەس ئالماق.

soluklanmak. نەپەس ئالماق، تىنماق، ئارام ئالماق، هاردۇق ئالماق.

soluma. is. هاسىراش، نەپەس قىسىلىش.

solumak. هاسىرىماق:

«Yorgunluktan soluyup söz söylemiyor — هارغانلىقتىن هاسىراپ گەپ قىلالمايۋاتىدۇ.»

solunmak. تەنەپپۇس قىلماق، هاردۇق ئالماق.

solunum. is. تەنەپپۇس، هاردۇق.

solutmak. هاسىراتماق.

som[1]. is. پورتنىڭ سۇ ئۈستىدىكى قىسمى.

som[2]. s. ① ئىچى كاۋاك. ② ساپ، باشقا نەرسىلەر ئارىلاشمىغان:

«Som altın bilezik — ئىچى كاۋاك ئالتۇن بىلەيزۈك.»

som[3]. is. سوم بېلىقى (هەم دېڭىزدا، هەم تاتلىق سۇدا ياشايدىغان گۆشى لەززەتلىك بىر خىل بېلىق).

soma[1]. is. ئىتالىيىنىڭ نۇرغۇن يەرلىرىدە قوللىنىدىغان هەجىم ئۆلچىمى.

soma[2]. s. يارىماس، بوش، بىكار.

soma[3]. is. yun. ۋۇجۇد كىلىتكىلىرىنىڭ پۈتۈنى.

soma[4]. is. مەست قىلغۇچى ئىچىملىك.

somaki. is. قىزىل ياكى يېشىل مەرمەر تاش.

somalo. is. سومالىنىڭ پۇل بىرلىكى.

somata. is. yun. بادام مېغىزى ۋە قوغۇن ئۇرۇقىدىن ياسالغان ئاق شەربەت.

somnifer. s. is. fr. ئۇيقۇ دورىسى.

somnipati. is. fr. ئۇيقۇسىزلىق (كېسىلى).

somun[1]. is. yun. بولكا:

«Bir oturuşta yarım somunu yedi — بىر ئولتۇرۇشتا يېرىم بولكا يېدى.»

somun[2]. is. fr. بۇرما قالپاق، ۋىنتلىك قالپاق.

somurtkan. s. يۈزىنى پۈرۈشتۈرىدىغان، ئاغزىنى ئۇمچەيتىدىغان.

somurtmak. ئاغزىنى پۈرۈشتۈرمەك، تەرىنى تۈرمەك.

somut. s. كونكرېت:
«Taş, su, hava somut birer varlıktır — تاش، سۇ، هاۋا كونكرېت شەيئىلەردۇر.»
somutlaştırmak. كونكرېتلاشتۇرماق.
son. s. ① كېيىنكى، سوڭ. ② ئاخىرقى، ③ ئاخىرى.
«1. Son zamanlarda — كېيىنكى ۋاقىتلاردا.
2. Son kurşun — ئاخىرقى ئوق.
3. Onun son isteği — ئۇنىڭ ئاخىرقى تەلىپى.
4. Mektubun sonu bitti — خەتنىڭ ئاخىرى تۈگىدى.»
sonar. is. ing. ئاۋازدىن تېز دولقۇنلاردىن پايدىلىنىپ سۇ ئاستى پاراخوتلارنىڭ جايلاشقان يېرىنى بىلىدىغان ئەسۋاب.
son. bahar. is. ① كۈز، سوڭ باھار. ② قېرىلىق يېقىنلاشقان دەۋر.
sonda. is. it. سوندا (① سۇنىڭ تېرەنلىكىنى ئۆلچەش ئەسۋابى. ② بىر بوشلۇقنىڭ ئىچىنى تەكشۈرۈشتە قوللىنىلىدىغان ئىچى كاۋاك ئۇزۇن ئەسۋاب. ③ سۈيدۈك يوللىرىنى ئېچىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئىچى كاۋاك مەدەن ياكى رېزىنكە نەيچە.)
sondaj. is. fr. ① سوندا بىلەن كۆزىتىش. ② تەتقىقات، تەتقىق قىلىش، تەكشۈرۈش.
sondalamak. ① سۇنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى سوندا بىلەن ئۆلچىمەك. ② ئاستى قاتلامنىڭ ئەھۋالىنى تەكشۈرمەك. ③ يەر ئاستىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن سوندا قېيماق. ④ بىر سوندا تۆشۈكى ئاچماق:
«Yeraltını sondalamak — يەرنىڭ ئاستىنى تەكشۈرمەك.»
sondagraf. is. دەريا سۇلىرىنىڭ سەۋىيىسىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى خاتىرىلىگۈچى ئەسۋاب.
sondurma. is. لەمپە (يامغۇردىن ياكى ئاپتاپتىن ساقلىنىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان).
sondurmak. ئوتتۇرىغا قويماق، سۇنماق.
son. ek. is. سۆز ياسىغۇچى ئارقا قوشۇمچە. (مەسىلەن: «لىق، لىك، دىن، تىن» دېگەنلەرگە ئوخشاش).
Songolar. öz. is. ئانگولانىڭ نېگىرلىرى.
songu. is. ئەجەل.
sonlama. is. ئاخىرقى مۇسابىقە، سوڭلىما.
sonlu. s. mat. ئاخىرى بولغان، ئاخىرى چەكلىنىدىغان، سوڭلۇق.
sonometre. is. fr. سونومېتر (ئاۋازنىڭ كۈچىنى ئۆلچەش ئەسۋابى).
sonra. ① كېيىن، ئاخىر، سوڭرە. ② تۈگەنچە. ③ ئاقىۋەت. ④ ئاستى تەرەپ، ئارقىدا كەلگەن قىسىم:
«Sonra konuşacağım seninle — كېيىن سۆزلىشىمەن سەن بىلەن.
Bu işi sonraya bırakalım — بۇ ئىشنى كېيىنگە قالدۇرايلى.»
sonraki. s. ئاخىرقى، كېيىنكى، سوڭرەكى.
sonraları. كېيىنكى ۋاقىتلار، سوڭرىلىرى:
«Önce iyi idi, sonraları bozuldu — بۇرۇن ياخشى ئىدى، كېيىنكى كۈنلەردە بۇزۇلدى.»

sonrasi. is. ئاخىرى، تۈگەنچىسى، سوڭرىسى:
«Hikayenin sonrası — ھېكايىنىڭ تۈگەنچىسى.»
sonrasız. s. ئەبەدىي، مەڭگۈ، سوڭرىسىز.
sonrasızlık, – ğı. is. ئەبەدىل، مەڭگۈلۈك، سوڭرىسىزلىك.
sonsal. s. خۇلاسە، يەكۈن.
sonsuz. s. ① چەكسىز. ② پايانسىز، سوڭسىز. ③ كەڭ.
sonsuzluk, – ğu. is. ① چەكسىزلىك، سوڭسىزلىق. ② ئەبەدىيەت.
sonuç, – çu. is. نەتىجە:
«Sınav sonucu — ئىمتىھان نەتىجىسى.»
sonuçlamak. ① تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك، ئاخىرلاشتۇرماق. ② سەۋەب بولماق:
«1. Bütün işlerini iki güne kadar sonuçlayacak — پۈتۈن ئىشلىرىنى ئىككى كۈنگىچە تۈگەتكىدەك.
Bu davranış bir çok iyilikle sonuçlandı — بۇ ھەرىكەتلەر نۇرغۇن ياخشىلىققا سەۋەب بولدى.»
sonuçlanmak. تۈگىمەك، پۈتمەك، ئاخىرلاشماق:
«Bu iş çabuk sonuçlandı — بۇ ئىش تېز ئاخىرلاشتى.»
sonurgu. is. نەتىجە.
sop, – pu. is. قەبىلە، ئۇرۇق.
sopa. is. ① توقماق، كالتەك. ② تاياق. ③ تاياق بىلەن ئۇرۇش:
«Ceza olarak 40 sopa attılar — جازالاپ 40 كالتەك ئۇردى.»
~ yemek. تاياق يېمەك.
sopalamak. تاياق بىلەن ئۇرماق
«Köpeği sopaladi — ئىتنى توقماقلىدى.»
soprano. is. it. ① تۆۋەن ئاۋازلىق ناخشىچى. ② تۆۋەن ۋە بوم ئاۋازلىق مۇزىكا.
sordurmak. سوراتماق، سوردۇرماق.
sorgu. is. سوراق، سورغۇ.
~ ya çekmek. سوراققا تارتماق.
sorguç. is. تاج، پۆپۈك.
sorguçlu. s. پۆپۈكلۈك.
sorgulamak. سوراققا تارتماق، سوراق قىلماق.
sormak[1]. سورىماق:
« Birinden saatın kaç oldugunu sormak — بىرىدىن سائەتنىڭ قانچە بولغانلىقىنى سورىماق.
Bu işi bana sorarlar — بۇ ئىشنى مەندىن سورايدۇ.»
sormak[2]. شورىماق، سۈمۈرمەك.
sorurluk, – ğu. is. قېيىن سىڭلىسى بىلەن تۇرمۇش قۇرۇش (خوتۇنى ئۆلگەن بىرى).
soru. is. سوئال:
«Niçin çalışmiyorsun? — نېمە ئۈچۈن ئىشلىمەيسەن؟»
sorulmak. سورالماق.
sorulu. s. سوئاللىق.
sorum. is. مەسئۇلىيەت.
sorumak. شورىماق، سۈمۈرمەك.
sorumlu. s. مەسئۇل، جاۋابكار:
«Bu işin sorumlusu ben, siz karış-mayın — بۇ ئىشنىڭ جاۋابكارى مەن، سىز ئارىلاشماڭ.»
sorumluluk, – ğu. is. مەسئۇلىيەت، جاۋابكارلىق:
«Bu işin sorumluluğunu ben üze-

rime alırım — بۇ ئىشنىڭ جاۋابـ
كارلىقىنى مەن ئۈستۈمگە ئالىمەن.»

sorumsuz. s. مەسئۇلىيىتى يوق، مەسئۇلىيەتسىز.

sorumsuzluk,–ğu.is. مەسئۇلىيەتسىزلىك.

sorun. is. مەسىلە:
«Bu sorun ne zaman çözülecek — بۇ مەسىلە قاچان ھەل بولىدۇ.»

soruşmak[1]. بىر - بىرىدىن سوراشماق.

soruşmak[2]. ئەكچىمەك، قورىماق:
«Çamaşır soruştu— كىر ئەكچىدى.»

soruşturma. is. تەكشۈرۈش، سۈرۈشتۈرۈش، سۈرۈشتۈرما.

soruşturmak. تەكشۈرمەك، سۈرۈشتۈرمەك، سۈرۈشتە قىلماق.

sorutmak. چىرايىنى تۈرمەك، ئاغزىنى ئۈمچەيتمەك.

sosis. is. fr. ھېسىپ، قېزا، كولباسا.

sosyal. is. fr. سوتسىيال، ئىجتىمائىي.

sosyal bilgiler. ئىجتىمائىي پەنلەر.
~ **federasyonu** — ئىجتىمائىي پەنلەر بىرلەشمىسى

sosyal demokrat. s. is. fr. سوتسىيال دېموكرات.

sosyalist,–ti. s. ① سوتسىيالىست.
② is. سوتسىيالىزمچى:
«Sosyalist parti — سوتسىيالىستىك پارتىيە.»

sosyalizm. is. fr. سوتسىيالىزم:
«Engelsin bilimsel sosyalizm ilkeleri — ئېنگېلسنىڭ ئىلمىي سوتسىيالىزم پرىنسىپلىرى.»

sosyalleşme. is. psik. ① بىر بالىنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇشقا ئۆگىنىشى. ② بىر شەخسنىڭ ھەر قانداق بىر كوللېكتىپ ھاياتقا ماسلىشىشى.

sosyalleştirmek. ① سوتسىيالىستىك ئۆزگەرتىش كىرگۈزمەك. ② دۆلەتلەشتۈرمەك. ③ سوتسىيالىستىك تەربىيە بەرمەك.

sosyalog. is. fr. ئىجتىمائىي پەنلەر مۇتەخەسسىسى، سوتسىئولوگ.

Sovyet. is. rus. سوۋېت:
«Yüksek sovyet — ئالىي سوۋېت.»
~ sosyalist cumhuriyetler birliği — سوۋېت سوتسىيالىست جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقى.»

Sovyetler birliği. öz. is. سوۋېتلەر ئىتتىپاقى.

soy. is. s. ① نەسىل، ئەۋلاد، جورۇقـ قاي. ② نەسلى ياخشى. ③ جىنسى، تىپ، تۈر، خىل. ④ فامىلە، نەسەب (ئىسمى):
«1. Soy at — نەسىللىك ئات.
2. O soydan mal kalmadı — ئۇ خىل مال قالمىدى.
3. Soy adınız nedir? — فامىلىڭىز نېمە؟»

soya. is. bot. سېرىق پۇرچاق (ياغ چىقىرىلىدىغان).

soya çekim. is. ئاتا مىراس.

soyadı,–nı. is. فامىلە (نەسەب ئىسمى)، بوۋىسىنىڭ ياكى ئۇلۇغ بوۋىسىنىڭ ئېتى.

soydeş. is. s. جىنسداش، نەسىلداش، تۇرداش.

soydurmak. سويدۇرماق.

soyga. is. zool. ئالا قاغا.

soygun. is. بۇلاڭچىلىق، قاراقچىلىق.

soyguncu. s. is. ① بۇلاڭچى، قاراقچى. ② تېرە - تۈكۈندە خوتۇنلارنىڭ

سىرتقى كىيىملىرىگە قارىغۇچى خوتۇن.

soygunculuk, – ğu. is. → **Soygun.**

soyka. is. ① كىيىم - كېچەك، ئۇستىباش. ② ئۆلۈكتىن سالدۇرۇۋالغان كىيىم. ③ ئىگىسىگە ئەسقاتمايدىغان نەرسە.

soylu. s. تېگى ياخشى، نەسلى ياخشى.

soyluluk, – ğu. is. نەسلى ياخشىلىق.

soymak. ① سويماق. ② يەشمەك، سالماق، يېشىندۇرمەك. ③ بۇلىماق، ئوغرىلىماق:

«1· Elmayı soymak — ئالمىنى سويماق.

2· Çocuğu soy da yatır — بالىنى يېشىندۇرۇپ ياتقۇز.

3· Adamcağız yolda soyulmuş — بىچارە يولدا بۇلىنىپ قىپيالىڭاچ قىلىنىپ قاپتۇ.»

soymantı. is. ① پوستى سويۇلىدىغان نەرسىلەر. ② پوست، شۆپۈك، قىرۋزاق. ③ هاسا.

soysop, – pu. is. نەسلى بەر، بىر نەسەبتىن بولغان ئۇرۇق - تۇغقانلار.

soysuz. s. تېگى پەس.

soysuzlaşma. is. سۈپىتى ئۆزگىرىش، ئاينىش، ئارقىغا چېكىنىش.

soysuzlaşmak. ئاينىماق، سۈپىتى ئۆزگەرمەك، ئارقىغا چېكىنمەك، بۇزۇلماق.

soysuzluk, – ğu. is. ئاينىغانلىق، سۈپىتى ئۆزگەرگەنلىك، چېكىنگەنلىك.

soytarı. is. ① قىزىقچى. ② هىيلىگەر.

soytarlık, – ğı. is. ① قىزىقچىلىق. ② هىيلىگەرلىك.

soyuk. is. ئاناتومىيىلىك مودېل (رەسسام ۋە هەيكەلتىراشلار ياسىغان).

soyulmak. ① سويۇلماق. ② بۇلانماق، تالاڭ قىلىنماق:

«Yara soyuldu — يارا سويۇلدى.»

soyundurmak. يېشىندۇرمەك.

soyunmak. يېشىنمەك:

«Soyunup yattı — يېشىنىپ ياتتى.»

soyunmalık, – ğı. is. مۇنچىدا كىيىم سالىدىغان يەر.

soyunmuş. s. يالىڭاچ، كىيىمىنى سېلىۋەتكەن.

soyuntu. is. شاپاق، شۆپۈك، پوست.

soyut. s. ① ئابستراكت. ② تۇتۇق، مۇجمەل، غۇۋا. ③ چۈشىنىش قىيىن بولغان.

söbe, söbü. s. تۇخۇمسىمان.

söğüş. is. s. ① پىشۇرۇلغان سوغۇق گۆش. ② ئۈستىگە چۈچۈتۈلگەن ياغ قۇيماستىن شۇنداقلا يېيىلىدىغان تەرخەمەك، پەمىدۇر.

söğüt. is. bot. سۆگەت.

söğütgiller. is. bot. سۆگەت تىپىدىكى دەرەخلەر.

söğütlük, – ğü. is. سۆگەتلىك.

sökel. s. مېيىپ، ناكار (ئادەم).

sökellik, – ği. is. مېيىپلىك، ناكارلىق.

sökmek. ① سۆكمەك. ② قومۇرماق. ③ پارچىلىماق، چۇۋۇماق. ④ كېسىپ ئۆتمەك، يېرىپ ئۆتمەك. ⑤ مۇرەككەپ ۋە مەخپىي هەرپلەر بىلەن يېزىلغان نەرسىنى ئوقۇماق. ⑥ چىقىشى ۋە ئېيتىشى ئاسانلاشماق. ⑦ كېلىشكە باشلىماق، ئارقا - ئارقىدىن كەلمەك. ⑧ تەسىر قىلماق. ⑨ غەلىبە قىلماق، ئۈستۈن كەلمەك. ⑩ قوغلىماق، هەيدىۋەتمەك:

«1· Kitabın kabını sökmek — كىتابنىڭ تېشىنى سۆكمەك.

2. Ağacıkökünen sökmek — دەرەخنى يىلتىزىدىن قومۇرماق.

3. Makinayi sökmek — ماشىنىنى پارچىلىماق.

4. Balgam söktü — بەلغەم (خەپىرىك) چىقتى.»

söktürmek. ① سۆكتۈرمەك. ② قىيىندا چۈشەنمەك ياكى قىيىندا بىلمەك:

«Gazeteyi söktürmeye başladı — گېزىتنى ئوقۇشقا باشلىدى.»

söküк, – ğü. is. سۆكۈك، چۈۋۈق:

«Sökük elbise — سۆكۈك كىيىم.»

sokülmek. ① سۆكۈلمەك. ② بىرىشكە (پۇل) مەجبۇر بولماق.

sökün. is. «ئارقا ـ ئارقىدىن كەلمەك.» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ:

«Misafirler sökün etti — مېھمانلار ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىشكە باشلىدى.»

söküntü. is. سۆكۈلگەن پارچە.

sökü. otu. is. bot. قۇملۇق يەردە ئۆسىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

sölostomi. is. ئاۋازنىڭ بوزۇلۇشى ۋە بوغۇلۇپ چىقىشى.

sölpümek. يۇمشاپ ساڭگىلاپ قالماق.

sölyotomi. is. قېرىن بوشلۇقىنىڭ ئوپېراتسىيىسى بىلەن ئېچىلىشى.

sömestr, sömestir. is. fr. بىر ئوقۇش يىلىنىڭ ئىككى مەۋسۇمىنىڭ ھەربىرى.

sömürgeci. s. مۇستەملىكىچى، سۈمۈرگۈچى.

sömürgecilik, – ği. is. مۇستەملىكىچىلىك، سۈمۈرگۈچىلىك.

sömürgeleştirme. is. مۇستەملىكىلەشتۈرۈش، سۈمۈرگۈلەشتۈرۈش.

sömürme. is. ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىش، سۈمۈرۈش.

sömürmek. ① سۈمۈرمەك. ② ھەممىنى يەپ تۈگەتمەك. ③ شۈمۈرماق (بىر يەرنىڭ بايلىقىنى).

söndürme. is. ئۆچۈرۈش.

söndürmek. ① ئۆچۈرمەك. ② يېلىنى چىقىرىۋەتمەك. ③ پەسەيتمەك، جىمىقتۇرماق:

«1. Lambayı söndürmek — چىراغنى ئۆچۈرمەك.

2. Balonu söndürmek — بالوننىڭ يېلىنى چىقىرىۋەتمەك.

3. Öfkesini söndürdü — خاپىلىقىنى پەسەيتتى.»

söndürücü. s. is. ① ئۆچۈرگۈچى. ② ئوت ئۆچۈرۈش ئۈسكۈنىلىرى.

söndürülmek. ئۆچۈرۈلمەك.

sönmek. ① ئۆچمەك. ② بوشاشماق، يېلى چىقماق. ③ (ئاۋاز ھەققىدە) توختىماق. ④ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتمەك، جىمىقماق. ⑤ ئۆلمەك:

«Ateş söndü — ئوت ئۆچتى.

Balon söndü — بالوننىڭ يېلى چىقىپ كەتتى.»

sönmüş. s. ئۆچۈرۈلگەن، ئۆچۈك.

sönük. s. ①ئۆچۈك. ②يورۇقلۇقى ۋە سۈرئىتى ئازايغان. ③ دىققەتنى جەلپ قىلالمايدىغان. ④ زەئىپ. ⑤ تۇتۇق، غۇۋا. ⑥ روھى چۈشۈك، بېشى تۆۋەن. سۇنۇق:

«1. Sönük ateş — ئۆچۈك ئوت.

2. Sönük bir anlatma — تۇتۇق چۈشەنچە.

3. Sönuk bir adam — روھى چۈشۈك ئادەم.»

sönüklük, – ğü. is. ئۆچۈكلۈك.

sör, – rü. is. fr. كاتولىك مەزھەپىدە ئۆزىنى دىنغا ئاتىغان ئايال.

sövdürmek. تىللانماق.

söve. is. ئىشىك ۋە دېرىزىنىڭ كېشەكگى، رامى.

sövelik, – ği. is. كېشەكلىك (راملىق) تاختاي.

sövegü. is. تىل، ھاقارەت.

sövme. is. تىللاش، ھاقارەت قىلىش.

sövmek. تىللىماق، ھاقارەت قىلماق.

sövülmek. تىللانماق، ھاقارەتلەنمەك.

söviintü. is. تىل، ھاقارەت.

sövüş. is. تىللاش، ھاقارەتلەش.

sövüşlemek. is. بىر - بىرىدىن پۇل ئۈندۈرمەك، قارا باستۇرماق.

sövüşmek. تىللاشماق.

sövüştürmek. تىللاتماق.

söyleme. is. سۆزلەش، گەپ قىلىش.

söylemek. ① سۆزلىمەك. ② ئېيتماق. ③ ئالدىن دېمەك، بىلدۈرمەك:

«Şarkı söylemek — ناخشا ئېيتماق.»

söylenilmek. سۆزلەنمەك.

söyleniş. تەلەپپۇز قىلىش:

«Bu, söyleniş güç bir kelimedir — بۇ، تەلەپپۇز قىلىنىشى قىيىن بىر سۆز.»

söylenmek. ① سۆزلەنمەك. ② ئۆز - ئۆزىگە گەپ قىلماق. ③ تەنقىد قىلماق. ④ شىكايەت قىلماق:

söylenti. كىشىلەر ئارىسىدا تارىلىپ يۈرگەن ئاساسى يوق گەپ - سۆز.

söyleşi. is. سۆھبەت.

söyleşme. is. دىئالوگ.

söyleşmek. ① سۆزلەشمەك، گەپ قىلىشماق. ② مۇزاكىرە قىلماق:

«Ben onunla bunu söyleştim — مەن ئۇنىڭ بىلەن بۇنى سۆزلەشتىم.»

söylev. is. نۇتۇق:

«Başkan bir söylev verdi — رەئىس نۇتۇق سۆزلىدى.»

söyleyiş. is. سۆز قىلىش ئۇسۇلى، سۆز ئىستىلى.

söz. is. ① بىرقانچە بوغۇمدىن تەركىب تاپقان سۆز. ② گەپ - سۆز، سۆزچۆچەك. ③ ۋەدە:

« Ortalıkta bir söz dolaşiyor — كىشىلەر ئارىسىدا گەپ - سۆز چۆگىلەپ يۈرىدۇ.

O, sözünde duran bir adamdır — ئۇ سۆزىدە (ۋەدىسىدە) تۇرىدىغان ئادەم.»

söz. birliğı. is. تىل بىرلىكى.

~ etmek. تىل بىرىكتۈرمەك.

sözcü. is. باياناتچى:

«Çin dışişleri bakanlığı sözcüsü — جۇڭگو تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ باياناتچىسى.»

sözcük, – ğü. is. سۆز.

sözcülük, – ğü. is. باياناتچىلىق (بىر ئورگانغا ياكى شەخسىگە ۋەكالىتەن سۆز قىلىش).

sözde. گويا، قانداقتۇر، ئاتالمىش:

«Sözde bilgin — ئاتالمىش ئالىم.»

söz. dizimi, – ni. is. سىنتاكسىس.

sözen. is. نۇتۇق بەرگۈچى، نۇتۇق سۆزلىگۈچى.

sözlendirici. is. sin. ئاۋاز بەرگۈچى (كىنوغا).

sözlendirmck. sin. ئاۋاز بەرمەك (كىنوغا).

sözleşme. is. بىتىم:

«11 maddelik barış sözleşmesi — 11 ماددىلىق تىنچلىق بىتىم.»

sözleşmek. ① پۈتۈشمەك، تىرىختاشماق. ② ۋەدىلەشمەك، سۆزلەشمەك.

sözlü. s. ① ئېغىزچە. ② ۋەدە بەرگەن، سۆز بەرگەن. ③ تويى قىلىشقا ۋەدىلەشكەنلەرنىڭ ھەربىرى، ۋەدىلەشكەن:

«Sözlü sınav — ئېغىز ئىمتىھان.»

sözlük, – ğü. is. سۆزلۈك، لۇغەت:

«Türkçe – Uygurca sözlük — تۈركچە – ئۇيغۇرچە سۆزلۈك.»

sözlük. bilim. is. سۆزلۈكچىلىك، (لۇغەتچىلىك)، سۆزلۈك ئىلمى.

sözlükçü. is. لۇغەتچى، سۆزلۈكچى.

sözlükçülük, – ğü. is. لۇغەتچىلىك، سۆزلۈكچىلىك:

«O. sözlükçülükle uğraşiyor — ئۇ، لۇغەتچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ.»

sözsüz. s. سۆزسىز، گەپسىز.

sözüt. is. ئېغىزدىلا قالغان.

sözüm. ona. گويا، قانداقتۇر، ئاتالمىش:

«Sözümona özgürlük — ئاتالمىش ھۆررىيەت (ئەركىنلىك).»

spanemi. is. tıp. قانسىزلىق.

spaktroskop, – pu. is. fr. — سپېكتروسكوپ (تۈرلۈك نۇر سىزىقلىرىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب).

spekülasyon. is. fr. ئېلىپساتار.

sperma. is. yun. ئىسپېرما، مەنى.

spesiyalite. is. fr. ① ئىختىساس، مۇتەخەسسىس. ② ئالاھىدە تاماق، مەخسۇس تاماق.

spiker. is. ing. دىكتور:

«Radyo propagandasında spiker çok önemli yer tutuyor — رادىيو تەشۋىقاتىدا دىكتور مۇھىم ئورۇندا تۇرىدۇ.»

spikerlik, – ği. is. دىكتورلۇق.

spikül. is. fr. ئوكۇل ئۇرغۇچى.

spilom. is. fr. tıp. مەڭ – خال.

spiritüalizm. is. fr. روھانىيچىلىق.

spirometre. is. fr. ئۆپكىنىڭ نەپەس ئېلىش ئىقتىدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

spiroskop. is. fr. ئۆپكىنىڭ ھەجمىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

spiroskopi. is. fr. نەپەسنىڭ تەكشۈرۈلۈشى.

splanknoloji. is. fr. ئاناتومىيەنىڭ ئىچكى ئورگانىزم بىلەن مۇناسىۋەتلىك بۆلۈمى.

splenektomi. is. fr. تالنى ئېلىپ تاشلاش ئوپېراتسىيىسى.

splenepatid. is. تال ۋە جىگەرنىڭ بىرلىكتە ياللۇغلىنىشى.

splenit. is. fr. تالنىڭ ئىششىشى.

splenohepatomegali. is. fr. جىگەر ۋە تالنىڭ بىرلا ۋاقىتتا چوڭىيىپ كېتىشى.

splenoloji. is. fr. تالنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

splenomalasi. is. fr. تالنىڭ يۇمشاپ كېتىشى.

splenomegali. is. fr. تالنىڭ چوڭىيىپ كېتىشى.

splenopati. is. fr. تال كېسىلى.

splenorji. is. fr. تالنىڭ قانىشى.

splenotomi. is. fr. تال ئوپېراتسىيىسى.

split. is. ing. ① يېرىق بامبۇكتىن

ياسالغان قارماق ياغىچى. ② ئوتتۇرىدىن ئايرىلغان بامبۇك.

spolet, – ti. is. ھەربىيلەرنىڭ ياقا بەلگىسى.

spondilalji. is. fr. ئۇگە ئاغرىقى.

spondilartrit, – ti. is. fr. رېما-تىزمىدىن پەيدا بولىدىغان ئۇگىلەرنىڭ ئىششىقى.

spondilopati. is. ئومۇرتقا كېسەللىكى.

spongiyoblast. is. ھۇجەيرە.

spontane. s. fr. ئۆز - ئۆزىدىن، ئۆزلۈكىدىن.

spor. is. ing. تەنھەرىكەت.

sporcu. is. s. تەنھەرىكەتچى:

«Malik ünlü Çin sporcusudur — مالىك جۇڭگونىڭ ئاتاقلىق تەنھەرىكەتچىسى.»

sportmen. is. ing. ① تەنھەرىكەتچى، تەنھەرىكەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى. ② قەددى - قامىتى كېلىشكەن.

sprint. is. ing. قىسقا مۇساپىلىك تېز يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى.

srinter. is. ing. قىسقا مۇساپىگە يۈگۈرگۈچى.

stabilize. is. fr. تەۋسىيە قىلىنغان.

stad. is. fr. → **Stadyum.**

stadya. is. fr. ئارىلىقنى يىراقتىن ئۆلچەش ئەسۋابى.

stadyum. is. lat. تەنھەرىكەت سارىيى:

«Pekin stadyumu — بېيجىڭ تەنھەرىكەت سارىيى.»

stafilit. is. fr. كىچىك تىلىنىڭ ئىششىشى.

staj. is. fr. ستاژ، خىزمەت تارىخى.

stajyer, stajiyer. s. is. fr. ستاژلىق.

stalag. is. alm. 2 - دۇنيا ئۇرۇشىدا گېرمانىيىدە ئەسىرلەر قامالغان لاگېر.

stamen. is. lat. bot. ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئاتىلىقى.

stand. is. ing. ① ئات بەيگىسىدە تاماشىچىلار تۇرىدىغان يەر. ② كۆرگەزمىدە ماللار تىزىلغان يەر.

standard. s. ing. سۈپەتلىك، ئۆلچەمگە لايىق:

«Standart tütün — سۈپەتلىك تاماكا.»

standardlaştırmak. ئۆلچەمگە لايىقلاشتۇرماق، ئۆلچەملەشتۈرمەك.

star. is. ing. كىنو ياكى مۇزىكا چولپىنى.

start. is. ing. ئات بەيگىسىدە باشلىنىش.

starter. is. ing. ① يۈگۈرۈشتە، يۈگۈرۈش بۇيرۇقىنى بەرگۈچى. ② ئايروپىلانغا ئۇچۇش بۇيرۇقى بەرگۈچى. ③ ماشىنا قاتارلىقلارنى ھەرىكەتلەندۈرۈش ئاچقۇچى.

statik[1]. is. fr. تۇرغۇنلۇقنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

statik[2]. is. yun. ئېلېكتر ماشىنىلىرىنىڭ مەھكەم ئورنىتىلغان، قىمىرلىمايدىغان قىسمى.

statoskop, – pu. is. ناھايىتى سەزگۈر بارومېتر.

statü. is. fr. مەۋقە، تۇتقان ئورۇن (بىراۋنىڭ).

statüko. is. lat. توختامغا ئاساسەن قىلىنىۋاتقان ئىش.

staut. is. ing. قارا ئىنگلىز پىۋىسى.

stellarit. is. fr. ئاسفالتنىڭ بىر تۈرى.

stenogray. is. fr. ستېنوگراف (مەخسۇس بەلگىلەر بىلەن سۆزنى تېز يېزىۋالغۇچى).

stenografi. is. fr. ستېنوگرافىيە (مەخسۇس بەلگىلەر بىلەن سۆزنى يېزىۋېلىش ئۇسۇلى).

stenotip, — pi. is. yun. — ئىستېنوگرافىيە ماشىنىسى.

stenotoraks. is. كۆكرەكنىڭ تارلىقى.

step[1]. is. rus. يايلاق، ئوتلاق.

step[2]. is. ing. تانسىدا ئاياغ ئويۇنى.

ster. is. fr. بىر كوب مېترغا تەڭ ھەجىم ئۆلچىمى.

stereometre. is. fr. قاتتىق جىسىملارنىڭ ھەجىمىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

stereotip. is. fr. ئىستېرېئوتىپ (مەتبەئەچىلىكتە).

sterilize. s. fr. يۇقۇملۇق نەرسىلەردىن، ھەر خىل مىكروبلاردىن خالى قىلىش، تازىلاش، مىكروبسىزلاشتۇرۇش.

sterlin. is. ing. ستېرلىن (ئەنگلىيە پۇلى).

stet oskop. is. fr. تىڭشىغۇچ (دوختۇرلارنىڭ).

stetoskopi. is. fr. تىڭشىغۇچ بىلەن تەكشۈرۈش.

stil. is. fr. ئىستىل، ئۇسلۇب.

stilizasyon. is. fr. ئۇسلۇبلاشتۇرۇش.

stilo. is. fr. سىياھ قەلەم، گاڭبى.

stok, — ku. is. ing. بازار، ئامبار، دۇكانلاردا تىزىپ قويۇلغان ئەينى تۈردىكى ماللار.

~ yapmak. ئېھتىياجدىن كۆپ مال ۋە پۇل توپلىماق.

stoklamak. توپلىماق، ساقلىماق.

stola. is. yun. قەدىمكى روما ئاياللىرىنىڭ كىيىمى.

stomatit. is. ئېغىز شىللىق پەردىلەرنىڭ ياللۇغلىنىشى.

stomatoloji. is. ئېغىز مېدىتسىنانىڭ كېسەللىكلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان بۆلۈم.

stomatopati. is. fr. ئېغىز كېسىلى.

stomatoraji. is. fr. ئېغىزدىن قان كېلىش، ئېغىز قاناش.

stomatoskop. is. fr. ئېغىزنى ئېچىپ قويۇپ يورۇقلۇق بىلەن تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

stop. ünl. ing. توختا! دېگەن مەنىدە قوللىنىدۇ.

strabizm. is. fr. ئالىغايلىق، ئالىغاي.

strabometri. is. fr. ئالىغايلىق دەرىجىسىنى ئۆلچەش.

strabotomi. is. fr. ئالىغايلىقنى تۈزىتىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان ئوپېراتسىيە.

strangûri. is. fr. سىيگەندە ۋە سىيىپ بولغاندىن كېيىن سۈيدۈك يولىنىڭ كۆيۈپ ئاغرىشى.

strapontin. is. it. ئاپتوموبىل ۋە ئاپتوبۇسلاردا، زاللاردا پەس ۋە قاتلىنىدىغان يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇق.

strateji. is. fr. ستراتېگىيە.

stratejik. s. fr. ستراتېگىيىلىك.

stratigrafi. is. fr. يەر قاتلاملىرىنى دەۋرلەر بويىچە تەتقىق قىلىدىغان گېئولوگىك بىلىم.

stratosfer. is. fr. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 20 ۋە 40 كىلومېتر ئارىسىدا سوزۇلغان ئاتموسفېرا قاتلىمى.

stratovizyon. is. fr. تېلېۋىزور نۇرلىرىنى بىر مەملىكەتنىڭ نۇرغۇن يەرلىرىگە كۆرسىتىش ئۈچۈن ئايروپىلان ئارقىلىق باشقۇرىدىغان تېخنىك.

stratum. is. lat. قات، قەۋەت.

stratüs. is. lat. بۇلۇت قاتلىمى.

stüdyo. is. ing. ① سەنئەت زالى. ② كىنو فىلىمى ئىشلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان بىر يۈرۈش بىنا.

su. is. ① سۇ، گۈل سۈيى. ② تۆمۈر چېلەكتە پىچاق قاتارلىقلارنىڭ سۇغىرىلىشى:

«Gül suyu — گۈل سۈيى.

Bu bicağın suyu iyi verilmemişir — بۇ پىچاقنىڭ سۈيى ياخشى بېرىلمەپتۇ.»

sual, – li, is. ar. سوئال، سوراق.

~ açmak. ① جاۋابكاردىن سوراق سورىماق. ② سوراش، سۈرۈشتۈرۈش، سوراشتۇرۇش. ③ تىلەش، تىلەمچىلىك.

su. altı. is. سۇ ئاستى.

su. askıları. is. bot. سۇ ئاستىدا ئۆسىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

su. aygırı. is. zool. سۇ ئايغىرى.

suban. is. ar. چوڭ يىلان، ئەجدىھا.

su. başı. is. ① مىراب، كۆكبېشى. ② ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە شەھەرنىڭ باش مۇپەتتىشى.

su. bay. is. ئوفىتسېر، سۇ باي:

«Çin halk kurtuluş ordusunda subayla er arasındakı ilişki arkadaşlık ilişkidir — جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىدە ئوفىتسېرلار بىلەن جەڭچىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت يولداشلارچە مۇناسىۋەتتۇر.»

subaylık, – ğı. is. ئوفىتسېرلىق.

subh. is. ar. ① سۇبھى. ② تاڭ سەھەر، سەھەر ۋاقتى، تاڭ سۈزۈلگەن ۋاقىت.

su . bilim. is. گىدرولوگىيە، سۇ ئىلمى.

sublinguit. is. fr. تىل ئاستى بەزلىرىنىڭ ياللۇغلىنىشى، ئىششىشى.

submaksilarit. is. ئېڭەك ئاستى بەزلىرىنىڭ ئىششىشى.

subra. is. fr. قولتۇقلۇق (كىيىمنى تەردىن ساقلاش ئۈچۈن قولتۇققا تىكىلگەن يۇپقا رېزىنكە).

subye. is. fr. بورۇلكا ياكى ئىشتاننىڭ پۇچقىقىنىڭ يوقىرى چىقىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن تاپاندىن ئۆتكۈزۈلگەن لاتا.

sucu. is. سۇ ساتقۇچى ياكى ئۆيلەرگە سۇ يەتكۈزۈپ بەرگۈچى.

sucuk, – ğu. is. s. ① قېزا، چۇچۇق (كولباسا). ② ياڭاق ۋە بادام مېغىزىنىڭ ئۈزۈم شىرنىسىگە پاتۇرۇلۇپ تەييارلىنىدىغان تاتلىق يېمەكلىك. ③ يۇمشاق.

sucukcu. is. قېزا ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

sucul. s. is. ① سۇنى ياخشى كۆرىدىغان، سۇغا ئامراق، سۇچىل. ② سۇ ئىچىدىغان، سۇ سۈمۈرىدىغان، سۇ يۇتىدىغان. ③ تۇرغۇن سۇلاردا ياشايدىغان جانىۋارلار.

suculuk, – ğu. is. ئۆيلەرگە سۇ توشۇش ياكى سۇ سېتىش ئىشى.

suç, – çu. is. ① ئەيىب. ② گۇناھ، جىنايەت:

«Suç bende değil — ئەيىب مەندە ئەمەس.

Savaş suçlusu — ئۇرۇش جىنايەتلىرى.»

suçatı. is. سۇ بۆلگۈچ.

su. çiçeği. is. سۇ چېچىكى.

suçlama. is. ئەيىبلەش:

«Bu bir Suçlemadır — بۇ بىر ئەيىبلەشتۇر.»

suçlamak. ئەيىبلىمەك:
«Onu hırsızlıkla suçladı — ئۇنى ئوغرىلىق بىلەن ئەيىبلىدى.»

suçlandırmak. ئەيىبدار بولغانلىقىنى ئىسپاتلىماق.

suçlanmak. ئەيىبلەنمەك.

suçlu. s. ① ئەيىبلىك، ئەيىبكار. ② گۇناھكار، جىنايەتچى:
«Baş suçlu — باش جىنايەتچى.»

suçluluk, – ğu. is. ① گۇناھكارلىق. ② ئەيىبكارلىق.

suçsuz. s. ئەيىبسىز، گۇناھسىز، مەسۇم.

suçsuzluk, – ğu. is. گۇناھسىزلىق، مەسۇملۇك.

suç. üstü. s. جىنايەت ئۈستىدە:
«Hırsız suçüstü yakalandı — ئوغرى جىنايەت ئۈستىدە تۇتۇلدى.»

sud. is. far. پايدا، ھايات.

suda. is. ① باش ئاغرىقى. ② بىئارامىلىق.

sudak. is. بىرخىل بېلىق.

sudan. s. ئەھمىيەتسىز، كېرەكسىز:
«Sudan bir çalışma. — ئەھمىيەتسىز بىر ئىش.»

sude. s. far. ① سۈرتۈلگەن. ② يانجىلغان، ئۇۋۇتۇلغان.

sudg. is. ar. ① چېكە، ياقاق. ② ياقاق چاچ.

sudmend. s. far. پايدىلىق.

su. dolabı, – nı. is. قۇدۇقتىن سۇ تارتىدىغان بول، سۇ چاقپېلىكى.

sudur. is. چىقىش، بولۇش.

~ etmek. چىقماق، بولماق.

suf. is. ar. ① يۇڭ. ② يۇڭ توقۇلما.

sufar. is. far. كىچىك تۆشۈك، يىڭنە تۆشۈكى.

sufle. s. كۆپتۈرۈلگەن.

suflör. is. fr. سۇفلور (ئارتىسلارغا رولنىڭ سۆزلىرىنى ئېيتىپ بەرگۈچى ئادەم).

suflörlük. is. سۇفلورلۇق.

sufret. is. ar. سېرىقلىق، سېرىق رەڭ.

suga. is. it. باغلاش.

su. geçirmez. s. سۇ ئۆتكۈزمەيدىغان، سۇ ئۆتمەيدىغان (رەخت. توپا).

sugra. is. s. ar. ناھايىتى كىچىك (بوي ۋە باش جەھەتتىن).

suhre. is. ar. مەسخىرە.

suhriye. is. ar. مەسخىرە، شاقخو.

suhte. s. is. far. ① يانغان، تۆتاشقان. ② دەردمەن، غەمكىن. ③ تالىپ.

suhur. is. ar. ① خادا تاشلار. ② مەدەن پارچىلىرى.

sui. hal. is. ar. يامان ئەھۋال، يامان ۋەزىيەت.

sui. istimal, – li. is. ar. سۇيىئىستېمال:
«Sözümü Suiistimal ediyor — سۆزۈمنى سۇيىئىستېمال قىلىدۇ.»

sui. kast. is. ar. سۇيىقەست.

suikastçi. is. سۇيىقەستچى.

sui. muamele. is. ar. يامان مۇئامىلە.

sui . niyet, – ti. is. يامان نىيەت، قارانىيەت.

sui · niyetli. s. يامان نىيەتلىك، قارا نىيەتلىك.

suk. is. ar. ① بازار، چارسىشى. ② مەيدان.

suka. is. ar. سودىگەر.

su. kamışı. is. bot. قومۇش.

sukat. is. ar. ساقى، ئىچكۈلۈك قويۇپ بەرگۈچى.

sukata. is. ar. ① چۈپۈرەندە. ② ئاش- قان - تاشقان نەرسە، كېرەكسىز نەرسە.

sukbe. is. ar. تۆشۈك.

sukub. is. ar. تۆشۈكلەر.

sukut, — tu. is. ar. ① چۈشۈش، تۆۋەنلەش. ② يۇقىرى ئورنىدىن چۈشۈش، مەرتىۋىسىدىن چۈشۈش. ③ يوپۇرماقلارنىڭ تۆكۈلۈشى، تۆكۈلۈش.

sulak. s. is. ① سۇلۇق، سۇيى ئەلۋەك. ② قۇشقاچلارنىڭ سۇ قاچىسى:

«Suluk tarla — سۇلۇق ئېتىز.»

sulama. is. سۇغىرىش:

«Tarlaları sulama çalışması — ئېتىزلارنى سۇغىرىش ئىشى.»

sulamaç. is. سۇ سېپەر (سۇ سېپىدىغان ماشىنا)، سۇلاماچ.

sulamak. ① سۇغىرماق. ② هايۋانلارنى سۇغۇرماق. ③ ئۆلچىمەك. ④ تۆلىمەك:

«Tarlayı sulamak — ئېتىزلارنى سۇغارماق.

Sabah sabah on yuanı suladık — تاڭ سەھەردە ئون يۈەن تۆلىدۇق.»

sulandırılmış. s. سۇيۇقلۇق (سۇ) ئارىلاشتۇرۇلغان، سۇيۇقلاشتۇرۇلغان.

sulandırmak. سۇيۇقلاشتۇرماق.

sulanmak. ① هۆل بولماق، نەم بولماق. ② سۇيۇقلاشماق، سۇيۇلماق. ③ سۇغىرىلماق. ④ ئاغزىدا تۈكۈرۈك كۆپەيمەك. ⑤ ئارزۇ قىلماق، ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلمەك.

sularında. سائەت ياكى ۋاقىتنى بىلدۈرىدىغان سۆزلەرگە قوشۇلۇپ ۋاقىتنىڭ يېقىنلاشقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ:

«Saat beş sularında — سائەت بەش ئەتراپلىرىدا.»

sulatmak. سۇغىرىتماق.

sulb. s. ar. ① قاتتىق. ② ھېسسىياتى يوق، تۇيغۇسىز.

sulbi. s. ar. ① ئومۇرتقا بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② بىراۋنىڭ نەسلىدىن بولغان (ئوغۇل).

sulbiyet. is. ar. ① قاتتىقلىق. ② تۇيغۇسىزلىق.

suleha. is. ar. گۇناھ قىلمايدىغان ياخشى نىيەتلىك ئادەملەر.

sulh. is. ar. ① تىنچلىق. ② هۇزۇر.

~ olmak. پۈتۈشمەك.

sulhi. s. ar. ① تىنچلىققا دائىر. ② ئەر ئىسمى.

sulhiye. is. ar. سۇلهىيە (ئۇرۇشتىن تىنچلىققا كۆچكەندە يېزىلىدىغان شېئىر).

sulhname. is.ar. سۇلهنامە (ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا ئىمزالانغان تىنچلىق پۈتۈمى يېزىلغان قەغەز، تىنچلىق شەرتنامىسى).

sulhperver. s. ar. تىنچلىقپەرۋەر، تىنچلىق تەرەپدارى.

sulp, — bü. s. ar. ① قاتتىق. ② is. نەسىل، ئۇرۇق.

sultan. is. ar. ① سۇلتان (ئوسمان پادىشاھلىقىنىڭ شاھلىرىغا ۋە ئۇلارنىڭ خوتۇن - قىزلىرىغا بېرىلگەن نام). ② ئەر ئىسمى.

sultani. s. is. ar. ① سۇلتانلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② تۈركىيىدە ئىلگىرىكى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەر. ③ ئۇرۇقسىز ئۈزۈم.

sultanlık, — ğı. is. ① سۇلتانلىق، پادىشاھلىق. ② ياخشى بىر نەرسىگە ئېرىشكەنلىك.

sulu. s. ① سۇيۇق. ② سۇلۇق. ③ نەملىك، هۆللۈك. ④ ئاياللارغا قانات

سۈرىگۈچى:
«Sulu bir yemek — سۇيۇقئاش.
Sulu şeftali — سۇلۇق شاپتۇلا.»

suluk, - ğu. ① سۇ قاچىسى (قەپەسلەر- دىكى). ② سۇ يىغىلغان يەر. ③ بوۋاق- لاردا كۆرۈلىدىغان تېرە كېسەللىكى. ④ يۈگەنگە تاقالغان زەنجىر.

sulük. is. ar. ① كەمبەغەل، پەقىر. ② ئىگە - چاقىسىز (ئادەم). ③ ئوغرى. ④ تىلەمچى.

sulusepken. z. s. يامغۇر ئارىلاش- قان قار.

sum¹. is. ar. سامساق.

sum². is. ar. پاگلار، قۇلىقى ئاڭلى- ماسلار.

sum. mercimeği, - ni. is. bot. سۇ پېسمۇقى.

suna. is. ① ئەركەك ئۆردەك. ② ئايال ئىسمى.

sunagibi. ئېگىز ۋە كېلىشكەن.

sunak, - ğı. is. ئىبادەتخانىلاردا مال بوغۇزلىنىدىغان ۋە دىنىي مۇراسىم ئۆتكۈزۈلىدىغان تاش سۇپا.

sunam. is. بۇتپەرەسلەرنىڭ بۇتخانا ئۈچۈن بەرگەن نەزىرى، سەدىقىلىرى.

sundurma. is. يامغۇر ۋە ئاپتاپتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئىشىك ياكى دېرىزە سىرتىغا ئورنىتىلغان ھەرىكەتچان لەمپە.

sundurmak. ئالدىغا سۈرمەك، ئۇزارتماق، بەردۈرمەك، ئوتتۇرىغا قويدۇرماق.

sungu. is. ① چوڭ ئادەملەرگە تەق- دىم قىلىنىدىغان سوۋغا. ② ئىبادەتخانا ۋە ئاياللار ئۈچۈن بېرىلگەن سەدىقە.

sungur. is. zool. ئاق قۇش.

sun'i. s. ar. سۈنئىي، ياسما، تە- بىئىي بولمىغان.

sun'ilik, - ği. is. سۈنئىيلىك.

sunmak. سۇنماق، يوللىماق، بەرمەك، تەقدىم قىلماق:
«Bu kitabı size sunmak istiyorum— بۇ كىتابنى سىزگە تەقدىم قىلماقچىمەن.»

sunta. is. سۈنئىي تاختاي.

suntıraç, suntıraş. is. far. ئات، ئېشەك قاتارلىق ھايۋانلارنى تاقىلاشتىن ئىلگىرى ئۇلارنىڭ تۇۋىقىنى كېسىدىغان سايمان، پىچاق.

sunturlu. s. ئەسكى، ئىپلاس:
«Sunturlu bir küfür— ئىپلاس تىل.»

sunu. is. بازارغا مال چىقىرىش، بازارغا مال سېلىش.

sunulmak. سۇنۇلماق، بېرىلمەك، ئەۋە- تىلمەك، يوللانماق.

sunuş. is. ① سۇنۇش، بېرىش، يول- لاش، ئەۋەتىش. ② چوڭلارغا قىلىن- غان سۆز.

sunutaksir. is. ar. ئەيىبلىك ھەرىكەت.

su. oku, - nu. is. bot. سۇلۇق ۋە پاتقاقلىق يەردە ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك.

supe. is. ar. كېچىلىك تاماق، يېتىش ئالدىدا يېيىلىدىغان تاماق.

suphi. is. ar. ① ئەتىگەن. ② ئەر ئىسمى.

supya. is. yun. سىياھ بېلىقى.

sur¹. is. ① توي (مەرىكە). ② توي زىياپىتى. ③ بەخت، تەلەي.

sur². is. ar. قەلئە سېپىلى.

sur³. is. ar. مۈڭگۈزدىن ياسالغان ساز.

sura. is. fr. يۇمشاق ۋە يۇپقا توقۇل- غان بىر خىل يىپەك رەخت.

surah¹. is. ar. پەرياد، قاتتىق

ۋارقىراش.

surah[2]. is. far. تۆشۈك، كامار.

surat, – ti. is. ar. ① يۈز، چىراي، چېھرە. ② رەڭگىروي.

~ asmak. چىرايىنى تۈرمەك.

suratı. is. سۇ كالىسى سۈتىدىن يا- سالغان پىشلاق.

suratli. s. چىرايى تۇتۇق.

suratsiz. s. ① چىرايى تۈرۈك، سەت. ② قىلىقى سەت.

sure. is. ar. سۈرە (قۇرئاننىڭ).

suret, – ti. is. ar. ① شەكىل، سۈرەت. ② رەسىم. ③ ئۇسسۇل، يول:

«Insan suretinde bir ağaç.— ئادەم سۈرەتلىك دەرەخ.

Bunun bir suretini almalı — بۇنىڭ رەسىمىنى ئالايلى.»

sureta. z. ar. ① كۆرۈنۈشتە، شەكىل جەھەتتە، تاشقى كۆرۈنۈشتە. ② يالغاندىن، ياسىما، ساختا.

suri. s. ar. ① كۆرۈنۈش بىلەن مۇنا- سىۋەتلىك. ② ياسىما، ساختا:

«Onun dostluğu suridir — ئۇنىڭ دوستلۇقى ساختىدۇر.»

suriye. is. far. توي - تۆكۈن، خۇ- شاللىق ۋە باشقا مۇراسىملار ئۈچۈن يې- زىلغان شېئىرلار.

surna· is. far. سۇناي.

susak. s. is. ① ئۇسسىغان، چاڭقى- غان. ② ئەخمەق، ھاماقەت، گالۋاڭ. ③ چۆمۈچ.

susaklık, – ğı. is. ① ئۇسسىغانلىق، چاڭقىغانلىق. ② ھاماقەتلىك، ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق، مۆڭلۈك، دۆتلۈك.

susal. s. bot. zool. سۇدا ياشايدىغان (ئۆسۈملۈك ياكى ھايۋان).

susam. is. ar. زىغىر.

~ yağı. iş. زىغىر يېغى.

susama. is. ئۇسساش، چاڭقاش.

susamak. ① ئۇسسىماق، چاڭقىماق. ② تەشنا بولماق:

«Halk yeniliğe ve bilgiye susamıştı — خەلق يېڭىلىققا ۋە بىلىمگە تەشنادۇر.»

su. samuru. is. zool. قۇندۇز.

susanmak. ئۇسسىماق، چاڭقىماق.

susatmak. ئۇسساتماق.

su. siçanı. is. zool. سۇ چاشقىنى.

su. sineği. is. zool. سۇ چىۋىنى.

suskun. s. ئاز سۆزلەيدىغان.

suskunluk, – ğu. is. جىمغۇرلۇق.

susma. is. ئاۋاز چىقارماسلىق، شۈك تۇرۇۋېلىش، جىم بولۇۋېلىش.

susmak. شۈك بولۇۋالماق، ئاۋاز چىقارماسلىق:

«Çalgıcılar sustu — سازچىلار توختاپ قالدى.»

susmalık, – ğı. is. ئاغزىنى ياغلاپ بېرىلىدىغان پۇل (سىرنى ئاشكارا قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن).

sus. payı. dey. سىرنى باشقىلارغا دەپ قويماسلىق ئۈچۈن بېرىلگەن پۇل.

sus. pusolmak. شۈك بولماق، جىم بولماق، ئۈنىنى چىقارماسلىق.

susta[1]· is. it. (ئىت ھەققىدە) ئارقا پۇتى بىلەن تىك تۇرۇش.

~ durmak. ئارقا پۇتى بىلەن تىك تۇرماق.

susta[2]. is. تەپكە:

«Kalemtraşın sustasi — قەلەمتىراش

نىڭ تەپكىسى.»

sustalı. s.is. ①تەپكىلىك. ②قەلەمتىراش: «Sustalı bıcak — تەپكىلىك پىچاق.»

susturmak. ① چىمەتتىماق. ② پۇل بىلەن ئاغزىنى تۇۋاقلىماق (سىرنى ئاشكارا قىلمايدىغان دەرىجىگە كەلتۈرمەك).

susturucu. s. is. ① ئاۋاز توختىتىدىغان. ② ئاۋاز پەسەيتىش جاھازى.

susuz. s. ① سۇسىز. ② قۇرغاق: «Susuz yer — سۇسىز يەر. Susuz bir yaz oldu — قۇرغاق ياز بولدى.»

susuzluk, — ğu. is. سۇسىزلىق، قۇرغاقچىلىق: «Yurtta susuzluk kalmamalı—يۇرتتا قۇرغاقچىلىق تۈگىشى لازىم.»

sut. is. kim. ⇒ **Sud.**

sutan. is. fr. راھىبلار كىيىدىغان ئۇزۇن چاپان.

sutaşi. is. fr. كىيىم - كېچەكنىڭ ياقا، يەڭ، يانچۇق ئاغزىغا ئىشلىتىلىدىغان (تۇرتۇلغان جىيەك).

su. topu. is. سۇتوپى (سۇدا ئوينىلىدىغان).

sutu. is. ar. ① چاڭ - توزان، پور، راق ۋە يورۇقلۇق قاتارلىقلارنىڭ يۇقىرى ئۆرلەپ مەلۇم بولۇشى. ② يۇقىرى ئۆرلەش.

sutyen, sütyen. is. fr. لىپىفتىك، بىغىرداق.

suubet. is. ar. قىيىنچىلىق، قىيىنلىق.

suut. is. ar. ناس (چېكىدىغان).

suvare, suare. is. fr. ① كەچلىك بەزمە. ② كېچىلىك كىنو، تىياتىر.

suvarmak. سۇغىرماق، سۇ بەرمەك (ھايۋانلارغا).

suvat. is. ھايۋانلار سۇغىرىلىدىغان يەر.

suvla. is. يامغۇر سۇلىرىنى ئاققۇزىدىغان ئېرىق.

su. yolcu. is. سۇ يوللىرىغا قارىغۇچى.

suyuk, — ğu. is. جانلىقلارنىڭ ۋۇجۇدىدىكى خىلىت.

suz. is. far. ① يېنىش، تۇتىشىش، ئىسسىقلىق. ② دەرد، ئەلەم.

suzan. is. far. ① كۆيىدۇرىدىغان، تۇتىشىدىغان. ② ئايال ئىسمى.

suzen. is. far. يىڭنە.

suziş. is. far. ① ئىشق ئوتى، كۆيۈك ئوتى. ② دەرد.

suzişli. s. far. دەردمەن.

sü. is. ئەسكەر، ھەربىي.

süal. is. ⇒ **Sual.**

sübaî. s. ar. ① يەتتە ھەرپلىك. ② يەتتە پارچىدىن تەركىب تاپقان.

sübat. is. ar. ① ئۇيقۇ. ② قاتتىق (ئۆلۈكتەك) ئۇيقۇ.

sübbuh. is. ar. تەڭرى.

sübek. is. شۇمەك.

sübha. is. ar. ① 99 مارجانلىق تەسۋى. ② تەسۋى مارجىنى.

sübhan. is. ar. تەڭرى، سۇبھان.

sübhani. s. تەڭرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك، سۇبھانى.

sübhaniyet. is. مۇقەددەسلىك.

sübjektif. s. fr. سۇبيېكتىپ

sübjektivizm. is. fr. سۇبيېكتىپچانلىق.

sübur. is. ar. ① خاراب بولۇش، يوقىلىش. ② يوقسۇزلۇق.

sübut[1], **— tu.** is. ar. رېئاللىققا ئايلىنىش، مەيدانغا كېلىش.

sübut[2]**.** is. ar. شەنبە كۈنى.

sübutet. is. ① جاسارەت، قۇۋۋەتلىك. ② ئىشەنچلىك.

sübuti. s. ھەقىقىي، راست.

sübül. is. ar. يوللار - كوچىلار.

sübye. is. it. بادام مېغىزى ۋە قوغۇن ئۇرۇقى قاتارلىقلاردىن ئىشلەنگەن تاتلىق يېمەك.

sücuf. is. ar. پەردە ياپقۇچ، يوپۇق.

sücul. is. ar. چوڭ سۇ قاچىسى، كۈپ.

sücum. is. زىندان، گۈندىخانا.

sücut, — du. is. ar. سەجدە قىلىش.

~ etmek. سەجدە قىلماق.

südasi. s. ar. ① ئالتىلىق، ئالتە پارچىدىن تەركىب تاپقان. ② ئالتە ھەرپلىك سۆز.

südde. is. ar. ① ئىشىك، دەرۋازا. ② بوسۇغا.

südremek. مەست بولماق.

süet. is. ar. تۆكى سىرتقا چىقىرىلىپ تىكىلگەن قولقاپ.

süfera. is. ar. باش ئەلچى.

süflî. s. ar. ① ئاددىي، تۆۋەن، پەس. ② قىلىقسىز، تەتتىمەي.

süflileşmek. ① ئاددىيلاشماق. ② قىلىقسىزلاشماق.

süfrajet, — ti. is. ar. ئىلگىرى ئەنگلىيىدە ئاياللارنى سايلام ھوقۇقىغا ئىگە قىلىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن ئاياللارغا بېرىلگەن نام.

süfte. s. far. تۆشۈك.

sügür. is. ar. چېگرىلار.

sügvar. s. far. ماتەملىك، مۇسىبەتلىك. كۆڭۈل غەشلىك.

sügvarî. is. ماتەم.

sühan. is. far. ① سۆز. ② ئىلھام ياكى مۇقەددەس بۇيرۇق.

sühandân. s. far. سۆزمەن، گەپدان، گەپچى، سۆخەندان.

sühar. is. ar. ئۇيقۇسىزلىق.

süheylâ. is. ar. ① خۇيى ياخشى ئايال. ② ئايال ئىسمى.

sühulet. is. ar. ① ئاسانلىق، ئوڭۇشلۇق. ② مۇلايىملىق، نازاكەتلىك. ③ پايدىلىق شارائىت.

sühuletle. z. ئاسانلىقچە، ئاسانلا.

sühunet. is. ar. ئىسسىقلىق، قىزىقلىق.

sükulâ. is. ar. ① ئېغىر نەرسىلەر. ② قوپال نەرسىلەر، سەت نەرسىلەر.

sükker. is. ar. ① شېكەر. ② شېكەردەك تاتلىق نەرسە.

sükkeri. s. ① شېكەر بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② شېكەردىن ياسالغان.

süklüm. püklüm. بىر جىنايەت ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك خىجالەت ئىچىدە قالماقلىق.

sükna. is. ar. ئولتۇرىدىغان يەر، تۇرىدىغان يەر.

sükse. is. fr. مۇۋەپپەقىيەت.

~ yapmak. مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشمەك.

sükün, sükünet,—ti. is. ar. ① تۇرغۇنلۇق، ھەرىكەتسىزلىك. ② راھەت، ھوزۇر، كۆڭۈل خۇشلۇق.

sükünetli. s. تۇرغۇن، ھەرىكەتسىز.

~ yaşamamak — ھەرىكەتسىز ياشىماسلىق.

süküt, — tu. is. ar. سۈكۈت، جىمجىتلىق، شۈكلۈك.

~ etmek. سۈكۈت قىلماق.

sükûti. s. is. ar. ① ئاز سۆزلەيدىـ غان، كەم سۆز. ② ئەر ئىسمى.
sülaf. sülâfe. is. ar. ① شاراب. ② مېۋە سۈيى. ③ ھەر قانداق بىر نەرسىـ نىڭ گۈزەل تەرىپى.
sülâle. is. ar. سۇلالە، خاندانلىق.
sülf. is. lat. گۈڭگۈرت.
sülfür, — rü. is. fr. گۈڭگۈرتنىڭ باشقا بىر ماددا بىلەن بىرلىشىشىدىن ھاسىل بولغان بىرىكمە.
sülhafa. is. ar. zool. تاشپاقا.
süllem. is. ar. ① شوتا، پەلەمپەي. ② قۇلاقنىڭ ئىچىدىكى بوشلۇق.
sülme. is. ar. ① تۆشۈك، كاۋاك. ② يېرىق، دەز.
sülüc. is. ar. قارلار.
sülük, — kü. is. ar. ① بىر يولغا كىرىش، بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتۇش. ② بىر تەرىقەتكە كىرىش.
~ etmek. بىر ئىشقا كىرىشمەك.
sülün. is. zool. قىرغاۋۇل.
süm. is. far. تۆت ئاياغلىق ھايۋانلارنىڭ تىرنىقى.
sümbül, sünbül. is. far. سۇمبۇل.
sümbüli. s. far. ① بۇلۇتلۇق ھاۋا. ② ماقالىنىڭ بىر تۈرى.
sümek. ئىگىرىش ئۈچۈن تەييارلانغان يۇڭ.
sümkürmek. مىشقىرماق.
sümme. ar. ① كېيىن. ② تەكرار - تەكرار.
sümmek. ① تۈرتمەك، قاقماق، پۈتۈرماق. ② تۈرتۈپ ئەممەك (موزاي، قوزا، ئوغلاق ھەققىدە).
sümsük. s. دۆت، مۆڭ، گالۋاڭ، ھاماقەت.
sümsüklük, — ğü. is. دۆتلۈك، مۆڭلۈك، گالۋاڭلىق، ھاماقەتلىك.
sümter. is. بوغدايىنىڭ بىر تۈرى.
sümut. is. ar. ① داستىخان. ② سەپ، قاتار.
sümük, — ğü. is. ماڭقا.
sümüklü. s. ماڭقىسى ئېقىپ تۇرىدىغان، ماڭقا.
sünai. s. ar. ① ئىككىلىك، ئىككىدىن تەركىب تاپقان. ② ئىككىنچى دەرىجىلىك.
sünbük. is. ar. ① ھايۋانلارنىڭ تۇۋىقى. ② بىر نەرسىنىڭ ئۇچى.
sünbülât. is. ar. باشاقلار.
sünbüle. is. ar. باشاق.
sündüs. is. ar. din. ① بىر مالائىكىنىڭ ئىسمى. ② زەر ئارىلاشتۇرۇپ توقۇلغان يىپەك رەخت.
sünger. is. yun. بۇلۇت (دېڭىز جانىۋارى).
~ gibi. dey. بەك يۇمشاق.
süngerci. is. ① بۇلۇت ئوۋى قىلغۇچى. ② بۇلۇت تۇتۇپ ساتقۇچى.
süngercilik, — ği. is. بۇلۇت تۇتۇپ سېتىش كەسپى.
süngerli. s. بۇلۇت قاپلانغان ياكى بۇلۇتتىن ياسالغان.
sünger. taşı, — nı. is. jeol. كۆپۈك تاش، كۆنەكسىمان تاش (يېنىك ۋولقان جىنسى).
süngü. is. ① سۈنگۈ (مىلتىقنىڭ ئۇچىغا قادايدىغان). ② بەلگە ئۈچۈن مازارلارغا قادالغان تۇغ، موما ياغاچ. ③ ئومۇرتقا. ④ سالامەتلىكى بۇزۇلغان.
süngülemek. سۈنگۈ تىقماق،

سۈنگۈلەك.
süngülenmek. سۈنگۈ تىقىلماق.
süngüleşmek. سۈنگۈلەشمەك.
süngülü. s. سۈنگۈ تاقالغان، سۈن- گۈلۈك.
sünmek. (رەخت ھەققىدە) تارتىلىپ كەتمەك. ② سوزۇلۇپ كەتمەك:
«Bu kumaş kolay kolay sünmez — بۇ رەخت ئاسان سوزۇلۇپ كەتمەيدۇ.»
sünnet. is. ar. ① سۈننەت (مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ مۇسۇلمانلار رىئايە قىلىشى تېگىشلىك بولغان سۆزلىرى). ② سۈننەت، خەتنە.
~ etmek. سۈننەت قىلماق.
sünnetçi. is. سۈننەتچى.
sünnetçilik, — ği. is. سۈننەتچىلىك.
sünnetlemek. يەپ تۈگەتمەك (تاۋاق- تىكى ئاشنى).
sünnetli. s. سۈننەت قىلىنغان.
sünnetsiz. s. سۈننەت قىلىنمىغان.
sünni. öz. s. is. سۈننى (سۈننەت ئەھلىدىن بولغان).
sünnilik. öz. is. din. سۈننى مەزھىپى.
sünuh. is. ar. ① ئەقلىگە كېلىش، يادىغا چۈشۈش. ② پەيدا بولۇش، يۈز بېرىش.
süper. s. lat. دەرىجىدىن تاشقىرى:
«Süper devlet — دەرىجىدىن تاشقى- رى دۆلەت.»
~ benzin. is. ئەلا سۈپەتلىك (دەرىجىلىك) بېنزىن.
süpürüntü. is. ① ئەخلەت، سۈپ- رەندە. ② ئەسكى - تۆسكى نەرسە ياكى پەس (ئادەم).
süpürüntücü. is. ① ئەخلەتچى. ② ئەسكى - تۆسكى نەرسە ئېلىپ ساتقۇچى، شارا بارىچى.
süpürüntülük,—ğü. is. ئەخلەتخانا، سۈپرەندىلىك.
süpürge. is. سۈپۈرگە.
süpürgeci. is. سۈپۈرگە ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
süpürge darisi. is. سۈپۈرگە قوناق، چۈزگۈن.
süpürmek. ① سۈپۈرمەك، تازىلىماق. ② چىقىرىۋاتماق. ③ تۈگەتمەك.
süpürtmek. سۈپۈرتمەك.
süpürücü. is. يەر سۈپۈرەر (سۈپۈرۈش ماشىنىسى).
süpürülmek. سۈپۈرۈلمەك.
sür. is. ar. بوۋاقنىڭ كېسىلگەن كىندىكى.
süra. is. fr. بىرىنچى قېتىم ھىندىستاندا توقۇلغان يۇمشاق ۋە يېنىك يىپەك رەخت.
süradik. is. ar. ① چېدىر. ② پەردە.
süradikat. is. ① چېدىرلار. ② پەردىلەر.
sürag. is. ئىز، ئەسەر، ئىشارەت.
sürahi. is. ar. كوزا.
sürat, — ti. is. سۈرئەت، تېزلىك.
süratle. تېزلىك بىلەن، چاپسانلىق بىلەن.
süratli. s. تېز، ئىتتىك.
sürçmek. ① مېڭىشنى بۇزماق. ② پېڭىلىشمەك:
«Atın ayağı sürçmek — ئات مېڭىشىنى بۇزماق.
Dili sürçmek — (تىلى) سۆزدە پېڭىلىشمەك.»

sürdürmek. سۈردۈرمەك، داۋاملاشتۇرماق، داۋام قىلدۇرماق.

süre. is. مۇددەت.

süreç, – ci. is. جەريان:
«Bir hastalığın süreci — بىر كېسەلنىڭ جەريانى.»

süregelmek. داۋام قىلماق، داۋاملىشىپ كەلمەك.

süreğen. s. سوزۇلۇچان، سۈرەلمە، ئېلىك - سىلىك، ئاخىرى بەلگىسىز:
«Süreğen hastalığa yakalandı — سۈرەلمە كېسەلگە گىرىپتار بولدى.»

süreğenlik, – ği. is. سوزۇلۇچانلىق.

sürek, – ği. is. ① نەرسىنىڭ داۋاملىشىدىغان ۋاقتى. ② مال پادىسى. ③ تېز داۋام قىلىش، تېز كېتىش.

~ tatar. تېز ماڭغۇچى، خەۋەرچى، شاتۇرى.

sürekli. s. داۋاملىق:
«Sürekli yağmur — داۋاملىق ياغقان يامغۇر.»

süreksiz. s. ۋاقىتلىق، دائىمسىز:
«Süreksiz bir mutluluk — ۋاقىتلىق بەخت.»

süreksizlik, – ği. is. داۋاملاشماسلىق، داۋام قىلماسلىق.

süreli. s. ۋاقىتلىق، مۇددەتلىك.

sürelik, – ği. is. ئۇزۇن مۇددەتلىك.

süresiz. s. مۇددەتسىز:
«Okul süresiz tatil edildi — مەكتەپ مۇددەتسىز تەتىل قىلدى.»

süreyya. öz. is. ar. سۈرەييا، ئۈلكەر يۇلتۇزى.

sürfe[1]. is. far. يۆتەل.

sürfe[2]. is. ar. ئىچىنكا (ئەمدىلا تۇخۇمدىن چىققان قۇرت).

sürgit. مەڭگۈ، ئەبەدىي، ئەبەدىلئەبەت.

sürgü. is. ① دەم (ئىشىكنى ئىچىدىن تىرەپ قويىدىغان ياغاچ). ② خاك. ③ ھاندۇۋا. ④ تۇلۇق. ⑤ تىرنا.

sürgüç. is. خەلىپىگۈچ (كىتابنى ئوقۇپ كەلگەن يەرگە قىستۇرۇپ قويىدىغان قەغەز ياكى باشقا نەرسە).

sürgülemek. ① دەم بىلەن تاقىماق. ② تۇلۇق سالماق. ③ سۈۋۈماق (تامنى). ④ تىرنا سالماق.

sürgülü. s. تاقاقلىق (ئىشىك).

sürgün. is. ① سۈرگۈن. ② سۈرگۈن قىلىنىدىغان يەر. ③ ئىچى سۈرۈش. ④ ئۈندۈرمە، بىخ:
«Sürgün edilmek — سۈرگۈن قىلىنماق.»

sürh. is. s. far. ① قىزىل. ② قىزىل سىياھ. ③ قىزىل سىياھ بىلەن يېزىلغان.

sür. hab. is. far. ① قىزىل سۇ. ② قىزىللىق. ③ قان. ④ شاراب. ⑤ كۆز يېشى، دەرد - ئەلەم.

sürhabi. s. is. far. ① قىزىل سۇرەڭگىمدە. ② قىزىل ئۆردەك.

sürhi. is. far. قىزىللىق.

sürh. ser. is. far. ① قىزىلباش (شىئە مەزھىپىدىكىلەرگە بېرىلگەن نام).
② s. قىزىل باشلىق.

sürme. is. ① سۈرگۈنگە ھەيدەلمەك. ② سۈرمە (كۆزگە سۈرىدىغان قارا). ③ ئۇستەل ۋە ئىشكاپنىڭ تارتمىسى. ④ كۆيدۈرگە (كېسەل). ⑤ يۈرۈش، مېڭىش (شاھماتتا). ⑥ يەر ھەيدەش.

~ çekmek. كۆزگە سۈرمە تارتماق.

~ mili. سۈرمە قەلىمى.

sürmedan. is. far. ئىچىگە سۈرمە

قويۇلىدىغان قاچا، سۈرمىدان.

sürmek. ① ھەيدىمەك. ② سۈرمەك، ئىتتىرمەك. ③ سوزماق. ④ سۈرگۈن قىلماق. ⑤ سۈرمەك. ⑥ خېرىدار ئىزدىمەك. ⑦ بۇردا قىلىپ باھاسىغا چىقارماق. ⑧ كەچۈرمەك. ⑨ يەر ھەيدىمەك، ئاغدۇرماق. ⑩ داۋام قىلماق. ⑪ ئۈنمەك، يوپۇرماق چىقارماق. ⑫ چاچماق. ⑬ سۈرمەك (ئىچكى). ⑭ قوزغىلىۋەتمەك، ھەيدەپ چىقارماق. ⑮ بازارغا چىقارماق، بازارغا سالماق:

«1. Arabayı sürmek — ماشىنىنى (كىچىك) ھەيدىمەك.

2. Önüme bir kağıt sürdü — ئالدىمغا قەغەزنى ئىتتىرىپ قويدى.

3. Elini bana sürdü — قولىنى ماڭا سوزدى.

4. Suçluları sınır bölgesine sürdü جىنايەتچىلەرنى چېگرا رايونغا سۈرگۈن قىلدى.

5. Boya sürmek — رەڭ سۈرمەك.

6. Mutlu bir hayat sürmek — بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرمەك.

7. Toprağı sürmek — يەر ئاغدۇرماق.

8. Savaş üç gün sürdü — ئۇرۇش ئۈچ كۈن داۋام قىلدى.

9. Ekinler sürdü — زىرائەتلەر ئۈندى.

10. Koku sürmek — پۇراق چاچماق.

11. İç sürmek — ئىچى ئۆتمەك.

12. Binlerce aileyi yurtlarından sürdüler نەچچە مىڭ ئائىلىنى يۇرتىدىن قوغلاپ چىقىرىۋەتتى.

13. Kumaşları piyasaya sürmek — رەختلەرنى بازارغا چىقارماق.»

sürmelemek. تارتمىنى ئىتتىرىۋەتمەك.

sürmeli. s. تارتمىلىق، سۇغۇرتمىلىق

~ masa. تارتمىلىق شىرە.

sürmelik, – ği. is. سۈرمە قاچىسى، سۈرمىدان.

sürpriz. is. fr. ① كۈتۈلمىگەن ۋە ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان ياكى قايغۇغا سالىدىغان ۋەقە. ② ئىچىدە ئۇششاق - چۈششەك نەرسىلىرى بار، ئىچىدە نېمە بارلىقى نامەلۇم كىچىك قۇتا.

sürrak. is. ar. ئوغرى.

sürrat. is. ar. كىندىكلەر.

sürre[1]. is. ar. ① كىندىك. ② ئەرلەرنىڭ زوقىنى كەلتۈرىدىغان (ئايال).

sürre[2]. is. ar. جۈزدان، قاپچۇق (پۇل سالىدىغان).

sürtme. is. سۈرتۈش.

sürtmek. ① سۈرتمەك. ② تىجىمەللىك:
«Akşama dek nerelerde sürttün? — ئاخشامغىچە قەيەرلەردە تىجىمەللىك قىلىپ يۈردۈڭ؟»

sürtük. s. is. ① ئۇ يەر - بۇ يەردە يۈرىدىغان (خوتۇن). ② پاھىشە (ئايال).

sürtüklük, – ğü. is. ① ئۇ يەر - بۇ يەردە يۈرۈش. ② پاھىشىلىق.

sürtülmek. سۈرتۈلمەك.

sürtünme. is. سۈركىلىش.

sürtünmek. سۈركەلمەك.

sürtüşmek. بىر - بىرىگە سۈركەشمەك.

süruç. is. ar. ئېگەر.

sürud. is. far. ناخشا، غەزەل.

sürur. is. ar. خۇشاللىق.

süruş. is. far. ① مالائىكە، پەرىشتە. ② جەبرائىل.

sürü. is. ① هايۋان پادىسى، سۈرۈك. ② توپ:
«Kurt sürüsü — بۆرە توپى.»
sürücü. is. هەيدىگۈچى، پادىچى، هارۋىكەش.
şürücül. s. توپ - توپى بىلەن ياشىغۇچى.
sürükleme. is. ① سۆرەش. ② ئارقىغا تارتىش (ئىشنى، قەرزنى).
sürüklemek. ① ئارقىغا تارتماق، ئارقىغا سۆرەتمەك. ② يامان يولغا باشلىماق، بىر ئىشقا زورلىماق.
sürüklenme. is. ① سۆرۈلۈش. ② ئىتتىرىلىش. ③ كەينىگە تارتىلىش.
sürüklenmek. ① سۆرەلمەك. ② ئىتتىرىلمەك. ③ كەينىگە تارتىلماق، سۈرۈلمەك:
«Bu dava iki ay sürüklendi — بۇ داۋا ئىككى ئاي كەينىگە سۈرۈلدى.»
sürükletmek. سۆرەتمەك.
sürülmek. سۆرەلمەك.
sürüm. is. سۈرۈم، بازىرى ئىتتىكلىك، خېرىدارلىق بولۇش:
«Bu malin sürümü yoktur — بۇ مالنىڭ سۈرۈمى يوق، بازىرى كاسات.»
sürümek. ① سۆرىمەك. ② تۈتۈپ كەتمەك، ئېلىپ كەتمەك:
«Eteğini sürümek — ئېتىكىنى سۆرىمەك.»
sürümlü. s. بازىرى ئىتتىك، خېرىدارلىق (مال)، سۈرۈملۈك.
sürümsüz. s. خېرىدارسىز، بازىرى كاسات (مال)، سۈرۈمسىز، سۈرمەيدىغان.
sürünceme. is. ئاستىلىتىش، كېچىكىش:
«Sürüncemede kalmak — بىكاردىن بىكارغا كېچىكتۈرمەك.»
süründürmek. سۈردۈرمەك.
sürüngen. s. zool. ① ئۆمىلىگۈچى. ② يامىشىپ ئۆسىدىغان (ئۆسۈملۈك).
«Yilan sürüngen hayvandır — يىلان ئۆمىلىگۈچى هايۋان.»
~ **bilim.** ئۆمىلىگۈچى هايۋانلارنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.
sürüngenler. is. zool. ئۆمىلىگۈچى هايۋانلار، ئۆمىلىگۈچىلەر.
sürünmek. ① سۈركەنمەك:
«Duvara sürünmek — تامغا سۈركەنمەك.»
sürü. sepet. z. هەممە بىرلىكتە، ئولاش - چولاش:
«Sürü sepet bize geldiler — ئولاش - چولاش بىزنىڭكىگە كەلدى.»
sürü sürü. z. ناھايىتى كۆپ، سۈرۈك - سۈرۈك.
sürüşmek. سۈركەشمەك.
sürüştürmek. ئاستا - ئاستا ۋە ئۈستى - ئۈستىلەپ سۈرمەك.
sürütme. is. ① دېڭىزنىڭ ئاستىغا قويۇلغان تور. ② قارماقنىڭ يىپى.
sürütmek. سۆرەتمەك.
sürveyan. is. fr. ① يارەمچى مۇئەللىم (ئوقۇتقۇچى). ② نازارەتچى.
Süryanice. öz. s. ar. سۈريانى تىلى.
süs. is. پەرداز، زىننەت، بېزەك، گىرىم، زىننەت بۇيۇملىرى.
süsleme. is. ① بېزەش، پەردازلاش. ② تاماق ئۈستىگە دورا - دەرمان، يۇمغاقسۇت قاتارلىقلارنى تىزىپ چىرايلىق بىر كۆرۈنۈش بېرىش.
süslemci. is. پەردازلىغۇچى، بېزىگۈچى، گىرىمچى.

süslemcilik, – ği. is. گىرىمچىلىك، بېزەكچىلىك، پەردازچىلىق.

süslemek. ① زىننەتلىمەك، بېزىمەك، پەردازلىماق. ② ئەيىبىنى ئاچماق:

«Ben onu bir süsleyeyim de görsün — مەن ئۇنىڭ ئەيىبىنى شۇنداق بىر ئاچايكى، كۆرسۇن...»

süslendirmek. → **Süslemek.**

süslenmek. ئۆزىگە گىرىم قىلماق، پەرداز قىلماق، ياسانماق، بېزەنمەك.

süsletmek. ئۆزىگە گىرىم قىلدۇرماق، پەردازلاتماق، ئۆزىنى چىرايلىق ياساتماق.

süslü. s. پەردازلانغان، ياسىداق، چىرايلىق ياسانغان، گىرىم قىلىۋالغان:

«Süslü bir oda — ياسىداق ئۆي.»

süslü·püslu. پار – پۇر ياسىداق.

süsmek. ئۈسمەك، سۈزمەك:

«Sığır süsüyor — كالا ئۈسىدۇ.»

süspansiyon. fr. ئاپتوموبىللارنى قاتتىق سىلكىنىشتىن ساقلاپ قالىدىغان ئۈسكۈنە (لېسسور).

süssüz. s. ① پەردازسىز، گىرىمسىز. ① كۆرۈمسىز.

süst. s. far. ① زەئىپ. ② ھورۇن. ③ يۇمشاق. ④ كارغا كەلمەس (ئادەم).

süt. is. ① سۈت. ② بەزى ئۆسۈملۈكلەردە بولىدىغان سۈتسىمان ماددا. ③ ئەركەك بېلىقنىڭ ئۇرۇقى:

«Koyun sütü — قوي سۈتى.»

~ çalmak. بالا بۇزۇق سۈت بىلەن ئاغرىماق.

süt· ana, süt· anne. is. ئىنىكئانا.

süt – baba. is. ئىنىكئانىنىڭ ئېرى، ئاتاغا.

süt. başı. is. سۈت ئۈستىدىكى قايماق قاتلىمى.

süt· beyaz. s. سۈتتەك ئاق، ئاپئاق.

sütçü. is. سۈتچى، سۈت ساتقۇچى.

sütçülük, – gü. is. ① سۈتچىلىك. ② سۈت مەھسۇلاتلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئىشى.

süt . dişi, – ni. is. سۈت چىشى.

süt· kardeş. is. سۈت قېرىنداش (بىر ئەمچەكتىن سۈت ئەمگەن بالىلار):

«Mehmetlc sütkardeşiz — مەھمەت بىلەن سۈت قېرىنداش.»

süt· kırı, – nı. s. بوز (ئات ھەققىدە).

süt· kızı, – nı. is. سۈت قىزى (بىر ئايال ئېمىزگەن قىز، ئەينى ۋاقىتتا بۇ ئايالنىڭ ئېرىنىڭمۇ قىزى ھېسابلىنىدۇ).

sütlaç. is. ئاق ئاش (سۈت، شېكەر ۋە گۈرۈچتىن قىلىنغان).

süt· liman. s. ① تىپتىنچ. ② جىمجىت:

«Akdeniz bugün sütliman olmuş — ئاق دېڭىز بۈگۈن تىپتىنچ (دولقۇنسىز بوپتاپتۇ).»

sütlü. s. ① سۈتلۈك. ② بۇغداي ۋە قوناق باشاقلىرىنىڭ قاتمىغان ۋاقتى:

«Sütlü çay — سۈتلۈك چاي.»

sütlü inek. سۈتلۈك ئىنەك.

sütlü ot. سۈتلۈك ئوت.

süt· nine. is. بالا باققۇچى.

süt· oğul, – ğlu. is. سۈت ئوغۇل (بىر ئايالنىڭ ئېمىزگەن ئوغلى، ئەينى ۋاقىتتا بۇ ئايالنىڭمۇ ئوغلى ھېسابلىنىدۇ).

süt· ölçer. is. سۈتنىڭ قويۇق – سۇيۇقلۇقىنى ئۆلچەش ئەسۋابى، سۈت ئۆلچەر.

sütre. is ar. ① يوپۇق، پەردە. ② ناماز قىلغاندا ئالدىغا قويۇلغان توسۇق.

sütsüz. s. ① سۈت قىشۇلمىغان. ② سۈتى كەم، سۈت بەرمەيدىغان. ③ قات–

قان. ④ تېگى پەس، ئەسلى پەس:
«Sütsüz inek — سۈتسىز ئىنەك.
Sütsüz mısır — قاتقان كۆممە قوناق.»

sütude. s. far. ① تەقدىرلەنگەن، ماختالغان. ② تەقدىرلەشكە ئەرزىيدىغان، ماختاشقا لايىق.

sütuh. s. far. ① هارغىن. ② پەرىشان. كۆڭلى يېرىم، مىسكىن.

sütumsu. s. سۈتسىمان.

sütun. is. far. ① تۈۋرۈك (تاش، سېمونت ياكى ياغاچتىن ياسالغان). ② ستون (گېزىت، ژۇرنال ۋە كىتابلارنىڭ يۇقىرىدىن تۆۋەنگە توغرا تارتىلغان سىزىقى).

sütur[1]. is. ar. پەردىلەر ۋە يېپىنچۇقلار.

sütur[2]. is. far. قېچىر ۋە ئات قاتارلىق مىنىلىدىغان ۋە يۈك توشۇلىدىغان هايۋانلار.

sütürde. is. far. چۈشۈرۈلگەن (چاچ)، تاراشلانغان (تاش)، يىرنۇلغان (ياغاچ).

sütüre. is. far. ئۇستۇرا.

sütürg. s. far. ① يىرىغان، چوڭ. ② كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك. ③ جىلىخور.

süvari. is. far. ① ئاتلىق. ② ئاتلىق ئەسكەر. ③ كېمە ۋە پاراخوتلار باشلىقى (كاپىتان):
«Karşıdan iki süvari geliyor — ئالدى تەرەپتىن ئىككى ئاتلىق كېلىۋاتىدۇ.
Süvari alayi — ئاتلىق پولك.»

süveter. is. ing. ئالدى ئېتىك كۆڭلەك، ئالدى ئېتىك پوپايكا.

süyek. is. سۆڭەكچىلار سۆڭەكنى تېز كۆمىشقا ئىشلىتىدىغان تاختا.

süyuf. is. ar. قىلىچلار.

süyul. is. ar. سەل، تاشقىن.

süzgeç, — çi. is. ① سۈيۈقلۇق نەرسىلەرنى سۈزىدىغان سۈزگۈچ. ② سۇ چاچقۇچ.

süzgün. s. هالسىز، زەئىپ.

süzgünlük, — ğü. is. هالسىزلىق، زەئىپلىك.

süzme. is. ① سۈزۈش. ② سۈزۈپ ئېلىش.

süzmek. ① سۈزمەك. ② ئىنچىكىلەپ قارىماق. ③ كۆزلىرى سۈزمەك:
«Yukarıdan aşağıya dek şöyle bir süzdükten sanra — يۇقىرىدىن تۆۋەنگە شۇنداق ئىنچىكىلەپ قارىغاندىن كېيىن.»

süzülmek. ① سۈزۈلمەك، تىنماق، تىنىپ قالماق. ② جىمجىت هەرىكەت قىلماق. ③ هالسىزلانماق، ئاجىزلانماق. ④ نازلانماق:
«Bal süzüldü — هەسەل تىنىپ قالدى.
Kartal süzüle süzüle uçuyordu— بۈركۈت جىمجىتلا ئۇچاتتى.»

süzüntü. is. دۇغ.

Ş·ş

ş, Ş. ش (تۈرۈك ئېلىپبەسىنىڭ 23 - ھەرپى).

şa. تەنھەرىكەتچىلەر ئارىسىدا «ياشا» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ ۋە ئۈچ قېتىم تەكرارلىنىدۇ.

şaban. is. ar. ① شەبان (قەمەرىيە كالېندارىدا 8 - ئاي). ② ئەخمەق، ھاماقەت. ③ ئەرەبچە ئات.

şabanlaşmak. ئەخمەقلەشمەك، ھاماقەتلەشمەك.

şabanlık, – ğı. is. ئەخمەقلىق، ھاماقەتلىك.

şabâş. is. far. ماختاش، تەقدىرلەش.

şabb. s. is. ar. يىگىت، قىران يىگىت.

şabeze. is. ar. سېھىرگەرلىك، كۆز باغلاش.

şabeze .bâz. s. is. سېھىرگەر، كۆز باغلىغۇچى.

şabıemred. is. ar. ساقال بۇرۇتى چىقمىغان ياش يىگىت.

şabrak, – ği. is. ئېگەرنىڭ يوپۇقى.

şad. s. far. شاد - خۇرام، بەختىيار.

şad · âb. s. far. سۇغا قانغان.

şadan. s. ① خۇشاللىق، كەيپى چاغ يىدا. ② كۆڭلى خۇشلار. ③ ئەر ئىسمى.

şad .hâb. s. far. ئۇيقۇسى تاتلىق.

şadırdamak. شارقىرىماق (سۇنىڭ ئاۋازى.)

şadırvan. is. far. فونتانلىق كۆل.

şadi. is. far. ① شادلىق، خۇشاللىق، بەختلىك. ② ئەر ئىسمى.

şâdi. is. ar. ① ئەدلىيە خادىمى. ② ساز بىلەن غەزەل ئوقۇغۇچى.

şâdkâm. s. far. ئىنتايىن خۇشال.

şâd · mân. s. far. خۇشال، مەمنۇن.

şâd .mânî. is. far. خۇشاللىق.

şafak, – ğı. is. شەپەق، كۈن قىزىلى.

~ atmak. ئەقلى بېشىغا كەلمەك.

~sökmek. تاڭنىڭ ئاقىرىشى.

şâfi. s. ar. شەپقەت قىلغۇچى، شەپقەتلىك.

şâfi, şâfiye. s. ar. شىپا بولىدىغان.

şafiî. is. ar. شافى (ئىسلام دىنىدا سۈننەت ئەھلى ھېسابلايدىغان تۆت مەزھەپتىن بىرى ۋە ئۇنىڭ تەرەپدارلىرى).

şaful. is. ھەسەل تۈگى.

şagil. s. ar. ① ئىشغال قىلغۇچى. ② مەشغۇل بولغۇچى.

şâgird. is. far. شاگىرت.

şâgirdi. is. far. شاگىرتلىق.

şah[1]. is. far. ئاتنىڭ ئالدى ئىككى پۇتىنى كۆتۈرۈشى.

~a kalmak. ئالدى ئىككى پۇتىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئارقا پۇتى بىلەن تىك تۇرماق.

şah[2]. is. far. شاھ (① ئىران ياكى ئافغانىستان ھۆكۈمدارى. ② شاھمات ئويۇنىدا ئەڭ مۇھىم ئورۇق).

şâha. is. far. بويۇنتۇرۇق.

şahadet, – ti. is. ar. ① شاھىتلىق، گۇۋاھلىق. ② شېھىت بولۇش.

şahadet .name. is. ① شاھادەتنامە، دىپلوم. ② بەلگە.

şahamet. سېمىزلىك.

şahane. s. far. ① شاھانە، شاھ بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② ھۆكۈمدارلارغا لايىق. ③ بەگ:

«Şahane gözleri var — چىرايلىق كۆزلىرى بار.»

şahap, – bı. is. ar. ئاقار يۇلتۇز.

şahbaz. is. far. ① سار (ساڭقارا). ② باتۇر، ئۈستۈنلۈك قازانغۇچى.

şah · damar. is. far. باش قىزىل تومۇر.

şâh .dânü. is. far. شاراب.

şâh .dâr. s. far. ① شاخلىق، پۇتاقلىق (دەرەخ). ② مۈڭگۈزى شاخلىق (ھايۋان).

şâhen .şeh. is. far. ئەڭ زور شاھ، شاھلارنىڭ شاھى.

şâhen .şâhî. is. far. ئۇلۇغ پادىشاھلىق، زور ھۆكۈمدارلىق.

şah .eser. is. far. ① زور ئەسەر. ② بىر شائىرنىڭ ياكى ئاپتورنىڭ ئەڭ ياخشى ئەسىرى.

şâhım, – hmı. is. ar. ئىچ ياغ، چاۋا ياغ.

şâhıs. is. ar. يەر ئۆلچەشتە قوللىنىلىدىغان بەلگىسى بار تاياق، كالتەك.

şahis, – hsi. is. ar. شەخسى.

şahî · is. ar. ① ھۆكۈمرانلارغا ئائىت. ② ئىراننىڭ كىچىك بىر تەڭگىسى. ③ قەدىمكى بىر خىل توپ. ④ بىر خىل يۇپقا پاختا رەخ. ⑤ تۇخۇم قوشۇلغان ھالۋا.

şâhid. s. far. ① سۆيۈملۈك، مەھبۇبە. (2) گۈزەل، دىلبەر.

şâhide. is. ar. شاھىدە (مازارغا تىكلىگەن ۋە ئۈستىدە يېزىق ياكى گۈل چېكىلگەن خاتىرە تاش).

şâhid .zor. s. ar. يالغان گۇۋاھچى.

şâhik. s. ar. ئېگىز، يۈكسەك (تاغ، بىنا).

şahika. is. ar. تاغنىڭ تۆپىسى (ئۈستى).

şahim. s. ar. سېمىز، مايلىق.

şahin. is. far. قارچىغا.

şahinşah. is. ھۆكۈمدارنىڭ ھۆكۈمدارى.

şahit, – di. is. ar. شاھىت، گۇۋاھ.

şahitlik, – ği. is. شاھىتلىق، گۇۋاھلىق.

şah .kâr. is. far. ئەڭ ياخشى ئەسەر، زور ئەسەر.

şahlanmak. ① (ئات ھەققىدە) ئالدى ئىككى پۇتىنى ئېگىز كۆتۈرمەك. ② غەزەپلىنىپ ئۆرىدىغاندەك قىلماق.

şahlık, – ğı. is. شاھلىق.

şahm. is. ar. ① ئىچ ماي. ② تۇڭ ياغ.

şahmerdan. is. far. يازغان.

şah · name. is. شاھنامە (شاھلارنىڭ ھاياتىنى ۋە ئۇ زاماندا بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنى ھېكايە قىلىدىغان قوشاق ياكى رەسىملىك كىتاب).

şahine. is. ar. ① ساقچى خادىم. ② خامان كۆزەتچىسى.

şahniş, şahnişin. is. far. بالكون.

şâh .râh. is. far. چوڭ يول، ئاساس يول.

şâh .sâr. s. far. تاللىق، دەرەخلىق.

şahsen. ① شەخسەن. ② بىۋاسىتە كۆرۈش:

«Ben şahsen işitmedim-

شەخسەن مەنلا ئىشتىمدىم.

Onu şahsen tanırım ahbaplığımîz yoktur — ئۇنى تونۇيمەن، تۇغقانچىلىقىمىز يوق.»

şahsi. s. ar. ① شەخسىي، ② خۇسۇسىي:

«Şahsi eşya — خۇسۇسىي نەرسە.»

şahsiyat, — ti. is. ar. ① شەخسىيەت. ② ئەرباپ:

«Siyasi şahsiyet — سىياسىي ئەرباپ.»

şahtur. is. ar. قىيىق بىلەن سال ئوتتۇرىسىدىكى بىر خىل قاتناش قورالى.

şahûr. is. far. تونۇر.

şâh. zâde. is. far. شاھزادە، شاھنىڭ ئوغلى.

şaibe. is. ar. ① كىر، داغ، نۇقسان. ② ناچار ئەسەر.

şâik, şâika. s. is. ar. ① ھەۋەسكار. ② بىرىنچىسى ئەرەنچە، ئىككىنچىسى ئايال ئىسمى.

şair. is. ar. شائىر:

«L. Mutellif ünlü uygur şairinden biri — ل. مۇتەللىپ مەشھۇر ئۇيغۇر شائىرلىرىدىن بىرىدۇر.»

şairane. شائىرانە، شائىرلارچە.

şaire[1]. is. ar. شائىرە، ئايال شائىر.

şaire[2]. is. ar. ① ئارپا دانىسى، بىر تال ئارپا. ② يىڭناسقۇ.

şairlik, — ği. is. شائىرلىق.

şak. is. شاق:

«Şak diye yüzüne vurdu — شاق قىلىپ يۈزىگە ئۇردى.»

şak, — kki. is. ar. ① يېرىلىش. ② يېرىق، دەز.

şaka. is. چاقچاق، ھەزىل:

«Uygurlar şakayı severlar— ئۇيغۇرلار چاقچاقنى ياخشى كۆرىدۇ.»

~ yapmak. چاقچاق قىلماق.

şakacı. s. چاقچاقچى، ھەزىلكەش.

şakadan. z. چاقچاق ئورنىدا، چاقچاق قىلىپ.

şakak, — ğı. is. چېكە، ياكاق.

şakalaşmak. چاقچاقلاشماق.

şakasız. z. چاقچاق ئەمەس، جىددىي:

«Günlerimiz şakasız geçmez — كۈنلىرىمىز چاقچاق قىلماستىن ئۆتمەيدۇ.

Şakasız söylüyorum — جىددىي سۆزلەۋاتىمەن.»

şakayık, — ğı. is. ar. چوڭ ۋە چىرايلىق بىر گۈل.

şakımak. پەس ۋە كىشىنى ئېزىدىغان ئاۋاز بىلەن ناخشا ئېيتماق.

şakırdamak. شارىلدىماق، قارسىلدىماق:

«Yağmur şakırdayarak yağiyor — يامغۇر شارىلداپ يېغىۋاتىدۇ.»

şakırdatmak. شارىلداتماق، قارسىلداتماق:

«Parmaklarını şakırdatiyordu — بارماقلىرىنى قارسىلداتاتتى.»

şakır. şakır. شار - شۇر.

şâki. s. ar. ① باندىت، قاراقچى. ② بۇزۇق (ئادەم)، قۇۋ، مۇغەمبەر.

şakik. s. is. ar. ① ئىككىگە بۆلۈنگەن نەرسىنىڭ ھەربىرى. ② بىر ئاتا، بىر ئانىدىن بولغان ئاكا - ئۇكا.

şakika. s is. ar. ① يېرىق، دەز. ② بىر ئاتا بىر ئانىدىن بولغان ئاچا - سىڭىل. ③ يېرىم باش ئاغرىقى.

şâkile. is. ar. ① يول، مەزھەپ. ② يارىتىلىش.

şakilik, — ği. is. باندىتلىق،

قاراقچىلىق.
şakir. si. ar. ① شۈكرى قىلغۇچى. ② ئەر ئىسمى.
şakirt, — di. is. far. ① ئۆگەنگۈچى. ② شاگىرت.
şaklaban. s. ① خۇشال، قىزىقچى، چاقچاقچى. ② خۇشامەتچى.
şaklabanlık, — ğı. is. ① قىزىقچىلىق. ② خۇشامەتچىلىك.
şaklamak. شاقىلداق ئاۋاز چىقارماق.
şaklatmak. قارسىلداتماق (قامچىنى).
şakrak, — ğı. s. ① خۇشال - خۇرام ئاۋاز. ② چاقىلداپ سۆزلەيدىغان.
şakşak, — ğı. is. شاقىلداق (ئۇرغاندا ئاۋاز چىقىرىدىغان ئامبۇر شەكىللىك تاختا ئويۇنچۇق).
şakul, — lü. is. ar. تىك سىزىق (ماتېماتىكىدا).
şal. is. far. kak. شارپا، ئاياللار يېپىنىۋالىدىغان يەكتىز يېپىنچا.
şalak, — ğı. is. چوكايمىغان تاۋۇز (يېگىلەپ قالغان).
şalgam. is. far. چامغۇر.
şalgamlık, — ğı. is. چامغۇرلۇق، چامغۇر ئېتىزى.
şalgamsı. s. bot. چامغۇرسىمان.
şali. is. ar. dok. شالى (قىرى يۇڭدىن توقۇلغان يۇپقا رەخت).
şallak. s. يالىڭاچ.
~ mallak. قىپ يالىڭاچ.
şalopa. is. it. كېمە ئورنىدا قوللىنىلىدىغان قېيىق.
şaltak. s. جېدەلخور.
şalter. is. ئاچماق، كەيگۈەن (توكنى ئېچىپ ياپىدىغان).
şalvar. is. شالۋار.
şâm. is. ar. مەڭ، خال.
şam. is. far. شام، ئاخشام.
Şam. öz. is. شام، دەمەشق.
şamama. is. قوغۇننىڭ بىر تۈرى.
şaman. is. شامان (داپ چېلىپ، نەزمە ئوقۇپ ۋە دەم سېلىپ كېسەللەرنى ساقايتىشقا ئىشىنىدىغان بىر تۈركىي خەلق).
şamanizm. is. öz. fr. شامانىزم.
şamanlik, — ğı. is. شامانلىق.
şamar. is. تەستەك، شاپىلاق.
şamarlamak. شاپىلاق بىلەن ئۇرماق، كاچاتلىماق.
şamata. is. ar. ۋاراڭ - چۇرۇڭ، داۋراڭ.
~ yıpmak. داۋراڭ سالماق.
şamatacı. s. ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلغۇچى، داۋراڭ قىلغۇچى.
şam. baba. is. شامبابا (بىر خىل تاتلىق تاماق).
şamdan. is. ar. far. شامدان.
şamdancı. is. ① چىراغچى. ② شامدان ياساپ ساتقۇچى.
şâme. is. far. باش ياغلىقى، رومال.
şâme. is. ar. مەڭ.
şam. gâh. is. far. نامازشام ۋاقتى.
şâmih, şâmiha. s. ar. ① ئالىي. ② مەغرۇر.
şamil. s. ar. ئۆز ئىچىگە ئالغان، قاپلىغان.
şâmm. s. ar. پۇرىغان، پۇرايدىغان.
şamme. is. ar. پۇراش.
şampanya. is. far. شامپانىيە (فرانسىيىنىڭ شامپانىيە ۋىلايىتىدە ئىشلەنگەن بىر خىل تاتلىق هاراق).

şampiyon. si. s. fr. چېمپىيون، ئۇزرامەن.

şampiyona. is. far. چېمپىيونلۇق مۇسابىقىسى.

şampiyonluk, — ğu. is. چېمپىيونلۇق، ئۇزارمەنلىك.

şampuan. is. ing. چاچ يۇيىدىغان سۇيۇقلۇق.

şamua. is. far. zool. تاغ تېكىسى، تاغ ئۆچكىسى.

şan. is. ar. ① ئاتاق، شۆھرەت. ② كىشىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىدىغان. ③ ئادەت، خۇي.

şan. is. fr. غەرب ناخشىسى.

şandel. is. ① تۇپىنى ئېگىزدىن گارغا تاشلاش. ② ئايروپىلاننىڭ ئېگىزلەش ۋە تۆۋەنلەش قاتارلىق ئۇچۇش مانېۋىرى.

şane. is. far. تارغاق.

şâne. şâz. s. is. far. تارغاق ياسىغۇچى.

şâne. zede. s. far. بېشىنى تارغاق بىلەن تارىغان.

şâne. zen. s. far. ① باش تارىغان. ② قىيىنچىلىقنى ھەل قىلغان، چىگىشنى يەشكەن.

şângırdamak. جاراڭلىماق، جاراڭ - جۇرۇڭ قىلماق.

şangır · şungur. جاراڭ - جۇرۇڭ، جاڭگۇر - جۇڭگۇر.

şangırtı. is. جاراڭ - جۇرۇڭ قىلغان ئاۋاز.

şanjan. s. fr. پارقىراق رەخت.

şankr. is. fr. جىنسىي ئەزالارغا چىقىدىغان يارىلار.

şanlı. s. ئاتاقلىق، شۆھرەتلىك، داڭلىق.

şano. is. it. سەھنە (تىياتىردا).

şans. is. fr. ① تەلەي، ئامەت. ② پۇرسەت.

şansız. s. ① نامسىز، ئاتىقى يوق. ② كۆركەمسىز، سەت.

şanslı. s. تەلەيلىك، ئامەتلىك:

«Şanslı adam — تەلەيلىك ئادەم.»

şanssız. s. تەلەيسىز، ئامەتسىز.

şantaj. is. fr. تەھدىت، بېسىم:

«Şantaj beni korkutamaz— تەھدىت مېنى قورقۇتالمايدۇ.»

şantajcı. is. قورقۇتقۇچى، تەھدىت سالغۇچى.

şantiye. is. fr. ① قۇرۇلۇش ئەشيالىرى قويۇلغان يەر. ② ئوتۇن، كۆمۈر ئامبىرى. ③ سېلىنىۋاتقان ئۆي، قۇرۇلۇش. ④ كېمە ياساش ئورنى.

şantör, — rü. is. fr. ئەر ناخشىچى.

şantöz. is. fr. ئايال ناخشىچى.

şap. is. سۆيۈش ئاۋازى:

«Şap diye elinden öptü — چوك قىلىپ قولىغا سۆيدى.»

şap. denizi. is. coğr. قىزىل دېڭىز.

şapırdamak. چوكۇلدىماق (سۆيۈش ئاۋازى).

şapırdatmak. چوكۇلداتماق.

şapır şapır, şapır şupur. تاماقنى ئالدىراپ - تىنەپ ئاۋاز چىقىرىپ يېگەنلىكنى، ئۈستى - ئۈستىگە سۆيگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ:

«Şapır şapır öptü — چوك - چوك قىلىپ سۆيدى.»

şapka. is. ① ئەر - ئاياللارنىڭ ھەر خىل باش كىيىملىرى. ② ھەر قانداق تىك نەرسىنىڭ ئۈستىگە قويۇلغان ياكى كىيگۈزۈلگەن نەرسە.

şapkacı. is. باش كىيىم تىكىپ ساتقۇچى.

şapkâcılık, – ğı. is. باش كىيىمى تىكىش ئىشى.

şapkalı. s. is. ①شەپكىلىك، قالپاقلىق:

«Iki şapkalı konuşarak girdi — ئىككى شەپكىلىك ئادەم سۆزلىشىپ كىرىپ كەلدى.»

şapkalık, – ğı, is. ① باش كىيىملىرى قويۇلىدىغان يەر. ② باش كىيىمى قىلىشقا يارايدىغان رەخت.

şaplak, – ğı. is. شاپىلاق.

şaplamak. شاپىلاقدىماق.

şaplatmak. ① قارس قىلىپ ئاۋاز چىقارماق. ② ئۇرماق:

«Yüzüne bır tokat şaplattı — يۈزىگە بىر شاپىلاق ئۇردى.»

şappadak. z. تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت.

şaprak, – ğı. is. ئېگەر يوپۇقى.

şapşal. s. ئۈستىبېشىنى تۈزەشتۈرۈپ يۈرمەيدىغان، چۆرىسى يوق.

şapşallık, – ğı. is. ئۈستىبېشىنى تۈزەشتۈرمەسلىك.

şapşap. ئۈستى ـ ئۈستىلەپ سۆيۈشنى بىلدۈرىدۇ:

«Çocukları iki de birde şapşap öpmek çirkin bir şeydir — بالىلارنى ئۈستى ـ ئۈستىگە سۆيۈش سەت.»

şar. is. far. شەھەر.

şarâb. hâr. s. ar. شارابخور، هاراقكەش.

şarabi. s. قىزىل شاراب رەڭگىدە بولغان.

şarampol. is. قاشا، رېشاتكا، شادا.

şarap, – bı. is. ar. ۋىنو، ئۈزۈم هارىقى.

şarapçı. is. ① ۋىنو ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى. ② هاراققا بېرىلىپ كەتمىش.

şarapçılık, – ğı. is. ① شاراب ياساپ سېتىش، شارابچىلىق. ② شارابقا بېرىلىش.

şarap. hane. is. ar. ① هاراق زاۋودى. ② هاراق تۇڭى. ③ مەيخانا، قاۋاق.

şarapli. s. شارابقا چىلانغان:

«Şarapli ekmek — شارابقا چىلانغان نان.»

şarapnel. is. هاۋادا پارتلايدىغان توپ ئوقى.

şarbon. is. كۆيدۈرگە (كېسەل).

şârık, şârıka. s. ar. پارقىرايدىغان، پارلاق.

şârıka. is. يورۇق، نۇر.

şarıldamak. شارىلدىماق (سۇ).

şarıl şarıl. شار ـ شار، شىر ـ شىر:

«Sular şarıl şarıl akıyordu — سۇلار شىر ـ شىر ئاقاتتى.»

şarıltı. is. شىرىلدىغان ئاۋاز:

«Derenin şarıltısı buradan duyuluyordu — دەريا سۈيىنىڭ شارىلدىغان ئاۋازى بۇ يەرگە ئاڭلىناتتى.»

şârib. s. ar. ئىچكۈچى.

şarih. is. ar. شەرھلىگۈچى، يەشكۈچى.

şariyye. is. ئۆگرە ئاش، سۈيۇقئاش.

şark, – kı. is. ar. شەرق:

«Şark rüzgarı — شەرق شامىلى.»

şarkı. is. ar. ناخشا، غەزەل.

~ **söylemek.** ناخشا ئېيتماق.

şarkıcı. is. ناخشىچى، غەزەلچى.

şarkî. s. ar. شەرقىي.

şarkiyat. is. ar. شەرقشۇناسلىق.

şarkiyatçı. is. شەرقشۇناس.

şarklı. is. s. شەرقلىق:

«Biz şarklıyız — بىز شەرقلىقمىز.»

şarküteri. is. fr. مەخسۇس كالباسا، قېزا، چۇچۇق سېتىلىدىغان دۇكان.

şarlatan. s. it. شارلاتان، يالغانچى، پوچى.

şarlatanlık, – ğı. is شارلاتانلىق، يالغانچىلىق، پوچىلىق.

şar. şar. z. → **Şarıl şarıl.**

şart, – tı. is. ar. قائىدە، پرىنسىپ، قانۇنىيەت، ئاساس، شەرت.

şartlaşma. is. ① شەرتلىشىش. ② شەرتنامە.

şartlaşmak. شەرتلەشمەك، توختاملاشماق.

şartlı. s. ① شەرت بىلەن ئالاقىدار. ② شەرتلەشكەن نەرسىلەر. ③ خوتۇنىنى تالاق قىلىۋەتكەن (ئەر).

şart . name. is. ar. شەرتنامە.

şartsız. s. شەرتسىز.

şaşaa. is. ar. ① پارلاقلىق. ② پارقىراق، پەرداز.

şaşa.kâlmâk. گاڭگىراپ قالماق، تەمتىرەپ قالماق.

şaşı. s. ئالغاي، ئەلەس.

∼ bakmak. ئەلەس قارىماق.

şaşılaşmak. ئالغاي بولۇپ قالماق.

şaşılık, – ğı. is. ئەلەسلىك، ئالغايلىق.

şaşırmak. ① تەمتىرەپ قالماق. ② ئاداشماق. ③ هاڭ - تاڭ بولماق:

«Söyleyeceğini şaşırmak — سۆزىدىن ئاداشماق.

Beni görünee şaşırdı — مېنى كۆرۈش بىلەن هاڭ - تاڭ بولۇپ قالدى.»

şaşırtmak. ① گاڭگىرىتىپ قويماق، تەمتىرەتمەك، ئازدۇرماق، ئاداشتۇرماق. ② كۆچەت تىكمەك.

şaşkın. s. ① گاڭگىراپ قالغان، ② هاڭۋاقماق ③ گۆل، ساددا:

«Öyle şaşkın şaşkın ne bakıyorsun? ئۇنداق هاڭۋېقىپ نېمىگە قاراپ تۇرىسەن؟»

şaşkınlaşmak. گاڭگىراپ قالماق، تەمتىرەپ قالماق، هاڭۋېقىپ قالماق.

şaşkınlık, – ğı. is. هودۇققانلىق، تەمتىرىگەنلىك، گاڭگىراپ قالغانلىق.

şaşmak, ① هەيران قالماق. ② ئازماق، ئاداشماق. ③ تەمتىرمەك، هودۇقماق.

şatafat, – tı. is. كۆركەم، دىققەتنى جەلپ قىلىش.

şatafatlı. s. كۆركەملىك، چىرايلىق.

şathiyat, – tı. is. ساتىرا، ساتىرىك، هەجۋى.

şatiyye. is. ar. ئۇزۇن پاچاق هايۋانلار.

şatır. s. ar. ① خۇشال. ② شاتىر (قەدىمدە پادىشاهلارغا هەمراھ بولۇپ ئېتىنىڭ ئارقىسىدىن يۈرىدىغان خىزمەتكار).

şatıh, – thı. is. ar. هەجۋى.

şâti. s. ar. بۇرجەك، قىرغاق.

şâtim. s. ar. هاقارەت قىلغۇچى، تىللىغۇچى.

şatt. is. ar. چوڭ شەهەر.

şatu. is. تام.

şav. is. سۈت ئەمگۈچى هايۋانلاردا

جۈپلىشىش ھەۋىسى.

şavk, – kı. is. يورۇقلۇق، نۇر.

şayak. is. يىرىك توقۇلغان چىدامىلىق يۇڭ رەخت.

şayan. s. far. ئەرزىيدىغان.

şâyân . ter. s. far. تېخىمۇ ئۇيغۇن.

şâyed. s. far. ئەگەر.

şayet. far. ئەگەر:

«Şayet gelmiyecek olursanız — ئەگەر كەلمەيدىغان بولسىڭىز.»

şâygân. s. far. ① لايىق، مۇناسىپ. ② ئەرزان. ③ جىق، تولا، نۇرغۇن.

şayi,–i. s. ar. ① يېيىلغان، تارالغان (سۆز، خەۋەر ھەققىدە). ② پاي، ھەسسە.

şayia. is. ar. سۆز - چۆچەك، پىتنە - پاسات:

«Şayialar yaymak — سۆز چۆچەك تارقاتماق.»

şayka. is. hac. شايكا (بىرقانچە توپ ۋە قىرىق - ئەللىك ئەسكەر پاتىدىغان قەدىمكى بىر خىل ئۇرۇش كېمىسى).

şaz. s. ar. مۇستەسنا، تاشقىرى.

şeamet, – ti. is. ar. تەلەيسىزلىك.

şeb. is. far. كېچە، تۈن.

şebân. s. ar. توق، تويغان (قورساق).

şebâne. s. far. كېچەۋاقتى، كېچىلىك.

şebân . gâh. is. far. ① كېچە ۋاقتى. ② تۈننى ئۆتكۈزىدىغان يەر.

şebân . rüz. s. far. بىر سوتكا، كېچە - كۈندۈز.

şebek, – ği. is. zool. ① شەبەك (ئۆزى مايمۇنغا، بېشى ئىتقا ئوخشايدىغان، قۇيرۇقى ئۇزۇن، توپ - توپ بولۇپ ياشايدىغان بىر خىل مايمۇن). ② سەت ۋە نومۇسسىز.

şebeke. is. ar. ① ھەممە يەرگە تارالغان ۋە ئومۇملاشتۇرۇلغان تور. ② گۇرۇھ. ③ ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇغۇچىلىق كېنىشكىسى. ④ قەپەس شەكىللىك:

«1. Telefon şebekesi — تېلېفون تورى.
2. Tüccarlar şebekesi — سودىگەرلەر شايكىسى.
3. Hırsızlar şebekesi — ئوغرىلار گۇرۇھى.»

şebeki. بېلىق تورى ۋە قەپەس شەكلىدە زىننەتلەش.

şeb . engiz. s. far. شەپەرەڭ.

şeb . gerd. is. far. ① كېچە پاترونى، كۆزەتچى. ② ئاي.

şeb, gir. s. far. ① كېچىسى ئۇخلىمايدىغان. ② كېچىسى ماڭىدىغان كارۋان. ③ سەھەر ۋاقىت. ④ سەھەر، ئەتىگەن.

şebhâne. is. far. ئۆيسىزلەرنىڭ ۋە كەمبەغەل يولۇچىلارنىڭ ھەقسىز ياكى ئاز ھەق بىلەن قونىدىغان يېرى.

şebih. s. far. ئوخشايدىغان، ئوخشىغۇچى.

şebihün. is. far. كېچىلىك باسقۇن (بېسىپ كىرىش).

şeb . istân. is. far. ① ياتاق ئۆي. ② كېچىلىك ئىبادەتخانا. ③ ھەرەم (ئاياللار ئۈچۈن ئاجرىتىلغان دائىرە).

şebnem. is. far. شەبنەم.

şeb . pere. is. far. شەپەرەڭ.

şeb . reng. s. far. قارا (رەڭ).

şeb . rev. s. far. كېچىسى سەپەرگە چىققۇچى.

şeb .tâb. is. far بالتىراق قوڭغۇز.

şecaat, – t. is. ar. جاسارەتلىك، يىگىتلىك، قورقماسلىق.

şecen. is. ar. پۇتاق، چاتاق (دەرەخنىڭ).

şecer. is. ar. دەرەخ.

şecere. is. ar. شەجەرە، نەسەبنامە، جورۇڭقاي.

şecer .istân. is. s. ar. ئورمانلىق، دەرەخلىك.

şeci, – i. s. ar. يۈرەكلىك، باتۇر، جەسۇر، جاسارەتلىك.

şecir. is. ar. پاكار ۋە كىچىك دەرەخ.

şeddadi. s. ar. ئىنتايىن ئېگىز ۋە پۇختا (بىنا).

şedide. is. ar. بالا، مۇسىبەت، كېلىشمەسلىك، كۆڭۈل ئاغرىقى.

şedit, – di. s. ar. شىددەتلىك.

şef. s. fr. باشلىق، رەھبەرلىك:
«Radyo istasyonu şefi — رادىئو ئىستانسىسىنىڭ باشلىقى.»

şefaat, – ti'. is. ar. ياخشى گېپىنى قىلىش، تەرىپىنى قىلىش (باشقىلارنىڭ)، ئارىغا ئادەم قويۇش (ئەپۇ سوراش ئۈچۈن).

şefaatçı. is. ar. ئارىغا چۈشكۈچى (بىراۋنىڭ گۇناھىنى تىلەپ).

şeffaf. s. ar. يورۇقلۇق ئۆتكۈزىدىغان (جىسىم).

şefakat. is. ar. رەھىمدىللىك، مېھرى - شەپقەت.

şefe. is. ar. ① لەۋ، كالپۇك. ② قىرغاق، كانار.

şefik, – kı. s. ar. ① شەپقەتلىك. ② ئەر ئىسمى.

şefkat, – ti. is. ar. ① شەپقەت. ② مۇھەببەت:
«Anne şefkâti — ئانا مۇھەببىتى.»

şefkatli. s. شەپقەتلىك، باغرى يۇمشاق.

şefkatsiz. s. شەپقەتسىز، باغرى قاتتىق.

şeflik, – ği. is. باشلىقلىق، رەھبەرلىك.

şeftali. is. far. bot. شاپتۇلا.

şef .tren. is. fr. پويىزدا بېلەتلەرنى تەكشۈرگۈچى، ۋاگون ئىشلىرىغا مەسئۇل خادىم، پويىز باشلىقى.

şeh. is. far. → **Şah.**

şehâmet. is. ar. ① قەھرىمانلىق، جاسارەتلىك. ② ئىران شاھلىرىنىڭ بىر ئۇنۋانى.

şehbâ. s. ar. دەشت، چۆل.

şeh .bâl. is. far. قۇش قاناتلىرىنىڭ ئۇزۇن تۈكى.

şehbender. is. far. كونسۇلخانا.

şehd. is. ar. بال، ھەسەل.

şehik. is. ar. ① نەپەس ئالغاندا گالنىڭ خىرقىرىشى. ② نەپەس ئېلىش.

şehir, – hri. is. far. شەھەر:
«Kaşkar şehri — قەشقەر شەھىرى.»

şehirci. is. شەھەر قۇرۇلۇشى مۇتەخەسسىسى.

şehirler .arasi. s. شەھەرلەر ئارا:
«Şehirlerarsı telefon — شەھەرلەر ئارا تېلېفون.»

şehirli. s. شەھەرلىك.

şehit, – di. is. ar. شېھىت.

~ düşmek. شېھىت بولماق، ئۇرۇشتا ئۆلمەك.

şehitlik,–ği. is. ① شېھىت بولۇش.
② شېھىتلىك (شېھىتلەرنىڭ مازارلىقى).
şehka. is. ar. ھىق تۇتۇش.
şeh .kâr. s. far. ئۈستۈن ئەسەر.
şehlâ. s. is. ar. ① ئاز ئالغاي.
② شەھلا كۆزلۈك. ③ كۆك كۆز.
şehr. is. far. چوڭ شەھەر.
şehr · ayin. is. far. خاتىرلەش مۇراسىمى.
şehri. s. far. ① شەھەرلىك.
② ئىستانبوللۇق.
şehr· istân. is. far. چوڭ شەھەر.
şehriye. is. ar. ئىنچىكە كېسىلگەن ئۈگرە ئاش.
şehr · yâr. is. far. پادىشاھ، ھۆكۈمدار.
şehsüvar. is. far ئات مىنىشكە ماھىر.
şehvet, – ti. is. ar. شەھۋەت (ئەر-كەك ۋە چىشىنىڭ بىر - بىرىگە بولغان ھەۋىسى).
şehvetengiz. s. ar. شەھۋەت ھەۋە-سىنى قوزغايدىغان.
şehvetperest. s. ar. شەھۋەتكە بېرىلىپ كەتكۈچى. شەھۋەتپەرەست.
şeh .vüd. is. far. دەريا، غول ئۆستەڭ.
şeh .zade. s. far. → **Şahzade.**
şek,–kki. is. ar. شەك، شۈبھە، گۇمان.
şeka. is. ar. ① بەختسىزلىك.
② رەزىللىك، پەسكەشلىك.
şekavet, – ti. is. ar. قاراقچىلىق، باندىتلىق، بۇلاڭچىلىق.
şeker. is. s. ① شېكەر. ② كەمپۈت.
③ تاتلىق. ④ يېقىملىق، سۆيۈملۈك، چىرايلىق:
«Uygurlar şekri çok severler — «ئۇيغۇرلار شېكەرنى بەكمۇ ئۇبدان كۆرىدۇ.»

~ gibi. بەك تاتلىق، چىرايلىق، گۈزەل.
~ hastalığı. شېكەر سىيىش كېسىلى.
şekerci. is. شېكەر ياكى كەمپۈت ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
şekercilik. is. شېكەرچىلىك، كەمپۈتچىلىك.
şeker .istân. is. far. شېكەر قومۇ-شى ئېتىزى.
şeker .kamışı. is. شېكەر قومۇشى.
şeker .leb. s. far. شېرىن سۆزلۈك.
şekerleme. is· ① تۈرلۈك كەمپۈت، مېۋىلەر كونسېرۋاسى. ② مۈگىدەش.
şekerlemek. ① شېكەر سۈرمەك.
② ئىچىگە شېكەر قاتماق.
şekerlemek. شېكىرى ئايرىلىپ چىقماق.
şekerlenmek. گۈزەل ۋە تاتلىق بىر ھالغا كەلمەك.
şekerli. s. ① ئىچىگە شېكەر سېلىنغان. ② شېكەر سىيىش كېسىلىگە ئۇچرىغان:
«Şekerli çay — «شېكەر سېلىنغان چاي.
şekerlik, – ği. is. s. ① قەندال، شېكەر قاچىسى. ② شېكەر خام ئەشياسى.
şeker · panarı. is. bot قىزىلچا.
şeker .pare. is. far. سېرىق ماي ۋە شېكەر بىلەن قىلىنغان بىر خىل ئۇن تاماقى. ② بىر خىل تاتلىق شاپتۇلا. ③ قۇرۇتۇلغان ۋە تۇزلانغان گۆشنىڭ ئەڭ ياخشىسى.
şeker .reng. s. far. ① ئاۋات رەڭ.
② ئارىسى ئانچە يېقىن بولمىغان (دوستلۇق).
şeker.riz. s. far. بەك تاتلىق.

şekersiz. s. ① شېكەرسىز. ② شېكىرى ئاز، تاتلىقى ئاز.
şekib. ① سەۋر ـ تاقەت. ② ئەر ئىسمى.
şekibâ. s. far. سەۋرلىك.
şekil,-kli. is. ar. ① شەكىل. ② رەسىم. ③ ئۇسۇل، يول. ④ چىھرە، يۈز، قىياپەت. ⑤ كۆرۈنۈش:
«Kayık şeklinde bir tabak — قېيىق شەكلىدە بىر تاۋاق.
Bu şekilde haraket etmek doğru değildir — بۇنداق ھەرىكەت قىلىش توغرا ئەمەس.»
şekil - bilim. is. مورفولوگىيە.
şekilci. s. شەكىلۋاز، شەكىلچى (فورمالىست).
şekilcilik, – ği. is. شەكىلچىلىك (فورمالىزم):
«Şekilciliğe karşı koyalım — شەكىلچىلىككە قارشى تۇرۇش كېرەك.»
şekildeş. s. شەكىلداش.
şekildşelik, – ği. is. شەكىلداشلىق.
şekillendirmek. شەكىل بەرمەك.
şekillenmek. شەكىللەنمەك.
şekilsiz. s. شەكىلسىز، شەكلى بولمىغان (ماددا).
şekime. is. ar. ① چىداش، چىدام، بەرداشلىق. ② ئېغىزدۇرۇق (ئاتنىڭ ئاغزىغا سېلىنىدىغان).
şekip. s. far. ① سەۋرلىك. ② ئەر ئىسمى.
şekk. is. ar. گۇمان، شەك، شۇبھە، ئىككىلىنىش.
şekkerin. s. far. شېكەرلىك، تاتلىق.
şeklen. z. ar. شەكلەن.
şekm. is. ar. ① قاتتىقلىق. ② قېيىنلىق. ③ كۈچ ـ قۇۋۋەت.
şekva. is. ar. شىكايەت، غەيۋەت، نارازىلىق.
şekvekâr. s. ar. شىكايەت قىلغۇچى.
şelâle. is. ar. شارقىراتما.
şelvâr. is. far. شالۋۇر.
şelf. is. ing. coğr. زور ۋە تۈز قىيا.
şem. is. ar. ① شام. ② موم.
şema. is. fr. سخېما، سىزما.
şemalaştırmak. سخېمىلاشتۇرماق.
şemâte, şemâtat. is. ar. غوۋغا، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ.
şemdân. is. ar. شامدان.
şem - dâni. is. ar. چىراغچى.
şemim. s. ar. خۇش پۇراق، خۇش پۇراقلىق.
şeml. is. ar. ① پۈركەش، ئۆز ئىچىگە ئېلىش. ② جەمئىيەت.
şemle. is. ar. ئەرەبلەرنىڭ باش ياغلىقى.
şemm. is. ar. پۇراش، پۇراق پېيىش.
şemme. is. ar. ① پۇراق ② قىلچە، ئەسەر:
«Onda iyiliğin şemmesi bile yok — ئۇنىڭدا ياخشىلىقنىڭ ئەسىرىمۇ يوق.»
şempânze. is. fr. شىمپەنزە (مايمۇن):
«Çinde şempânze rar — جۇڭگودا شىمپەنزە بار.»
şems. is. ar. كۈن، قۇياش.
şems- âbâd. s. ar. سايىلىق يەر (كۈن چۈشمەيدىغان).
şemse. is. ar. شەمسە (كىتاب مۇقاۋىسىغا، بىرىنچى بەتنىڭ ئۈستى تەرىپىگە ياكى ئۆي ـ ئىمارەتلەرنىڭ ئىشىك ۋە دېرىزىلىرىنىڭ ئۈستىگە ئىشلەنگەن قۇياش شەكلى، زىننەت).
şemsi. s. ar. ① كۈن بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② ئەر ئىسمى.

şemsiper. is. ar. سايىلىق، كۈلەڭگىلىك (يەر).

şemsiye. is. ar. ① كۈنلۈك، يامغۇرلۇق. ② سايىۋەن:
«Mağazadan bir şemsiye satin aldim — ماگىزىندىن بىر يامغۇرلۇق (يۇسەن) سېتىۋالدىم.»

şemsiyeci. is. كۈنلۈك ياسايدىغان ياكى ساتىدىغان ئادەم.

şemsiyelik, – ği. is. ① كۈنلۈك قويۇلىدىغان يەر. ② كۈنلۈك ياسىغىلى بولىدىغان نەرسە.

şemsir. is. far. قىلىچ، تىغ، شەمشەر.

şemsir.ger. is. قىلىچ سوقۇچى:
«Hoca ahun üulü şemsirgerdir — غوجاخۇن مەشھۇر قىلىچ سوققۇچىدۇر»

şen. is. ar. ① ئىش. ② ھادىسە، ۋەقە.

şen. s. خۇشال، خۇش:
«Şen adam — خۇشال ئادەم.»

şenaat, – ti. is. ar. ئەسكىلىك، پەسلىك.

şenâr. is. ar. ئەيىب، ئۇيات.

şenbih. is. far. ① كۈن. ② شەنبە، ھەپتىنىڭ ئالتىسى.

şenelemek. → **şenlenmek.**

şeneltmek. شەھەر (مەھەللە) ھالىغا كەلتۈرمەك.

şeng. is. far. ① قاراقچى، باندىت. ② s. خۇش، خۇشال.

şeni. s. ar. ئەمەلىيەت.

şeni. s. ar. ① ئەسكى، يامان، سەت. ② ئەخلاقسىز.

şenlenmek. ① خۇش بولماق. خوشلانماق ② ئاۋاتلاشماق:
«O arkadaş gelince hepimiz şenlendik — ئۇ يولداش كېلىش بىلەن ھەممىمىز خۇش بولدۇق.
Bu şehir kısa bir zamanda çok şenlendi — بۇ شەھەر قىسقا بىر ۋاقىتتا بەك ئاۋاتلاشتى.»

şenlik, – ği. is. ① خۇشاللىق. ② تەنتەنە، تەبرىكلەش ھەرىكىتى. ③ نوپۇس، ئادەم سانى:
«Bu adam gittiği yere şenlik götürür — بۇ ئادەم بارغانلا يېرىگە خۇشاللىق كەلتۈرىدۇ.
Bayramlarda her yerde şenlik yapılır — بايراملاردا ھەر يەردە تەبرىكلەش ھەرىكىتى ئېلىپ بېرىلىدۇ.»

şenlikli. s. ئاۋاتلىق.

şenliksiz. s. ئاۋات بولمىغان، ئاۋاتسىز، ئاۋاتلاشمىغان.

şenn. is. ar. شارابقا سۇ قوشۇش.

şennâr. is. ar. ئەيىب، ئۇيات، ئەسكىلىك.

şer. is. ar. شەرىئەت.

şer, – rri. is. ar. ئەسكىلىك، ئۇيات، يامانلىق.

şerâfet. is. ar. ① شەرەپلىك. ② ئەجدادىدىن مەغرۇرلىنىش.

şerait, – ti. is. ar. شارائىت.

şeraket. is. ar. ① شېرىكلىك، ئورتاقلىق. ② يولداشلىق، سەپداشلىق.

şerat. is. ar. ① ئالامەت، بەلگە، ئىز. ② ئەڭ ئاددىيسى (نەرسىنىڭ).

şerbet, – ti. is. ar. ① مېۋە سۈيى، شەربەت. ② سۇدا ئېرىتىلگەن ماددا.

şerbetçi. is. شەربەت ياساپ ساتقۇچى.

şerbetçilik, – ği. is. شەربەتچىلىك.

şerbet · hane. is. شەربەتخانا.

şerbetli. s. ① يىلان چېقىۋالىسمۇ

ھېچ نەرسە بولمايدىغان. ② ئەسكى ئىشقا ئادەتلەنگەن:

«Yalana şerbetli — يالغان ئېيتىشقا ئادەتلەنگەن.»

şerbetlik, — ği. is. شەربەتماتېر- بيالى، شەربەت قىلىشقا بولىدىغان:

«Şerbetlik üzüm — شەربەت قىلىشقا بولىدىغان ئۈزۈم.»

şeref. is. ar. ① شەرەپ. ② ئەر ئىسمى:

«Yurdun şerefi için çalışmak — ۋەتەننىڭ شەرىپى ئۈچۈن خىزمەت قىلماق.»

şerefe. is. ar. مۇنارنىڭ ئەزان ئوقۇيدىغان يېرى، پەشتاق.

şereflendirmek. شەرەپ قازاندۇرماق.

şereflenmek. شەرەپ قازانماق.

şerefli. s. ① شەرەپلىك. ② ئاۋات:

«Şerefli yurt — ئاۋات يۇرت.»

şerefsiz. s. شەرەپسىز.

şerefsizlik, — ği. is. شەرەپسىزلىك.

şereh. is. ar. تەمەگەرلىك، ئاچكۆزلۈك.

şeremet, — ti. is. ① يورغا ئات. ② s. ئەدەپسىز، بىئەدەپ.

şereng. is. far. زەھەر.

şergil. s. ar. كار كەلمەس، يارىماس.

şerh. is. ar. شەرھلەش، مەنىسىنى يېشىش.

şerha. is. ar. پارچە، تىلىم، كېسىم.

şerha şerha. (گۆش، رەخت ھەققىدە) پارچە - پارچە.

şerhân. is. ar. قاتتىق تەمەگەرلىك، بەك ئاچكۆزلۈك.

şerhetmek. شەرھلىمەك، يەشمەك.

şeriat, — tı. is. ar. ① شەرىئەت (مۇسۇلمانلىق) قانۇنى. ② توغرا يول. ③ ئاللانىڭ بۇيرۇقى.

şeriatçı. is. شەرىئەتچى (زامانىۋى قانۇنلارنىڭ ئورنىغا شەرىئەتنى ئىجرا قىلىش تەرەپدارى).

şeriatçılık, — ğı. is. شەرىئەت تەرەپدارلىقى.

şerif. s. ar. ① شەرەپلىك. ② مۇقەددەس. ③ ئەر ياكى ئايال ئىسمى.

şeriha. is. گۆش پارچىسى.

şerik, — ki. is. ar. شېرىك، ئورتاق.

şerir. is. ar. بۇزۇق ئادەم.

şerit, — di. is. ar. ① لېنتا. ② پارازىت قۇرت، مەددە:

«Ipek şeriti — يىپەك لېنتا.»

şeritçi. is. لېنتا ياساپ ساتقۇچى.

şeritçilik, — ği. is. كالوتۇنچىلىق.

şeritler. is. zool. پارازىت قۇرتلار، قان شورىغۇچىلار، مەددىلەر.

şeriyyât. is. ar. شەرىئەت.

şerm. is. far. ئىزا، نومۇس.

şermende. s. far. شەرمەندە، رەسۋا.

şerr. is. ar. ① ئەسكى ئىش، ئەسكىلىك. ② غوۋغا، جېدەل، ماجىرا.

şerre. s. is. ar. ① ئەسكى ئادەم، بۇزۇق ئادەم. ② ئىنتايىن ئەسكى.

şeş· pâ. s. far. ئالتە ئاياغلىق، ئالتە پۇتلۇق.

şeş · per. is. far. ئالتە قانات.

şeş · tâ. is. far. ئالتە تارلىق تەمبۇر.

şetaret, — ti. is. ar. خۇشاللىق.

şetim. is. ar. تىل - ھاقارەت.

şettâm. s. ar. قاتتىق تىللىغۇچى.

şev. is. ar. ① ئېگىش، تۆۋەن يەر، تاغ يوقۇشى. ② s. قىيسىق، قىڭغىر:

«Şev duvar — قىڭغىر تام.»

şevk[1]**,şevek.** is. ar. يانتاق.

şevk[2]**, — kı.** is. ar. زوق، ئارزۇ، ھەۋەس، ئىشتىياق:

«Yemeği şevkle yedi — تاماقنى زوق بىلەن يېدى.»

şevk. âlud. is. ar. ئىشتىياقلىق، خۇشاللىق.

şevk. efzâ. s. ar. زوقلاندۇرىدىغان، خۇشال قىلىدىغان.

şevket, — ti. is. ar. ① چوڭ، ھەيۋەتلىك، كۆركەم. ② ئەزىمەت. ③ ئەر ئىسمى.

şevki. s. ar. ① زوقلۇق. ② ئەر ئىسمى.

şevkî. s. ar. تىكەن بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

şevk. istân. s. ar. تىكەنلىك.

şevkli. s. ئىنتايىن غەيرەتلىك.

şevne. is. ar. ئامبار، ساڭ.

şevval, — li. is. ar. قەمەرىيە كالېندارىدا ئونىنچى ئاي.

şey. is. ar. ① شەيئى. ② نەرسە، ئىش:

«1. Hayvan canlı bir şeydir — ھايۋان جانلىق شەيئىدۇر.

2. «Her şey halkin yararına olsun — ھەر قانداق نەرسە خەلقنىڭ پايدىسى ئۈچۈن بولىدۇ.

3. Doğruluk iyi bir şeydir — توغرىلىق ياخشى بىر ئىشتۇر.»

şeyb. is. ar. مويسىپىت (چاچ - ساقىلى ئاقارغان)، ياشانغان، قېرىلىق.

şeyda. s. far. ① غالجىر، غالجىرانە. ② شەيدا، ئاشىق، دىۋانە.

şeyh. is. ar. ① شەيخ. ② ئەرەبلەردە قەبىلە باشلىقى.

şeyhühet. is. ar. شەيخلىق، قېرىلىق.

şeyhülislam. is. ar. شەيخۇلئىسلام (ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە ھۆكۈمەت كابىنىتىنىڭ دىنىي ئىشلارغا مەسئۇل ئەزاسى).

şeyh. zade. is. ar. شەيخزادە (تەرىقەت شەيخىنىڭ ئوغلى).

şeyn. is. ar. ئەيىب، كەمچىلىك.

şeypur. is. جەڭدە چېلىنىدىغان مىس كاناي.

şeytan. is. ar. ① شەيتان. ② ئىنتايىن ھىيلىگەر ۋە ئەسكى ئادەم.

şeytanet. is. ar. شەيتانلىق، ھىيلىگەرلىك.

şeytani. s. ar. شەيتانلارچە.

şeytanlık, — ğı. is. ① شەيتانلىق. ② ھىيلە، مەككارلىق:

«Yaptığınız hep şeytanlıktir — قىلغان ھەممە ئىشىڭىز مەككارلىقتۇر.»

şeyyad. is. ar. ① سۇۋاقچى (تامچىلىق ئىشلىرىدا). ② رىياكار. ③ ئۆزىنى ھالاك قىلغۇچى.

şezre. is. ar. ① ساپ ئالتۇن. ② زىننەت ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئۇنچە، ئالتۇن.

şıhne. s. ar. ژاندارما (شەيەنبەك خادىمى، ئامانلىقنى ساقلاش خادىمى).

şık[1]**, — kı.** s. fr. ① مودىغا يارىشا ۋە نەپىس، يارىشىملىق. ② ئۆز جايىدا، باب، دەل:

«Şık bir elbise — يارىشىملىق كىيىم.

Pek şık bir cevap verdiniz — دەل جايىدا جاۋاب بەردىڭىز.»

şık[2]**, — kkı.** is. ar. چىقىش يولى:

«Bunda tek bir şık var işte çalış-mak— بۇ ئىشنىڭ بىرلا چىقىش يولى بار — ئىشلەش.»

şıkırdamak. شاراقلىماق:

«Çantanın. içinde bir şeyler

şıkırdadı — خالتدا بىر نەرسىلەر شاراقلىدى.»

şıkırdatmak. ① شاراقلاتماق. ② پۇل بېرىدىغانلىقىنى ئىما ئەتمەك:

«Biraz şıkırdat da,bak hizmet etmye nasıl koşar — بىرئاز پۇل بەرگىن، قېنى ئۇنىڭ يۈگۈرمىگىنىنى كۆرەي.»

şıkır şıkır. شاراق - شاراق:

«Cebi şıkır şıkır parailedolu — يانچۇقىدا شاراق - شاراق پۇل.»

şıkırtı. is. شاراقلىغان ئاۋاز.

şıkk. is. ar. ① ئىككىگە بۆلۈنگەن نەرسىنىڭ ھەربىرى. ② بىر ئىشنىڭ ئىككى جەھەتىدىن بىرى.

şıkkayn. is. ar. بىر ئىشنىڭ ئىككى تەرىپى.

şıllık, — ğı. is. پاھىشە (ئايال).

şımarmak. ئانكورلۇق قىلماق، يۈزسىزلىك قىلماق.

şıngıl. is. شىڭگىل:

«Bir şıngıl üzüm — بىر شىڭگىل ئۈزۈم.»

şıngırdamak. جىرىڭلىماق، جاراڭلىماق.

şıngır şıngır. جىرىڭ - جىرىڭ.

şıp. چىپ - چىپ (سۇ تامچىسىنىڭ ئاۋازى):

«Damdan şıp şıp su damliyor — تامدىن چىپ - چىپ سۇ تېمىۋاتىدۇ.»

şıpıdık, — ğı. is. ئۆي ئىچىدە كىيىلىدىغان ئۆكچىسىز يەڭگىل ئاياغ.

şıpınişi, — ni. s. ھاپىلا - شاپىلا قىلىنغان.

şıpır şıpır. چىپ - چىپ:

«Alınından şıpır şıpır ter damliyordu — پېشانىسىدىن چىپ - چىپ تەر تامچىلىماقتا ئىدى.»

şıplan. z. دەرھال، دەررۇ، بىردىنلا، تۇيۇقسىز:

«Şıplan çıka geldi — تۇيۇقسىز چىقىپ كەلدى.»

şip· sevdi. s. ئۇچىمە كۆڭۈل:

«O, şıpsevdinin biridir — ئۇ ئۇچىمە كۆڭۈللەرنىڭ بىرىدۇر.»

şıp şıp. is. ئۆي ئىچىدە كىيىلىدىغان ئۆكچىسىز يۇمشاق ئاياغ، شىپىلداق.

şıra. is. far. ئۈزۈم شىرنىسى.

şıracı. s. شىرنە ياساپ ساتقۇچى.

şırak. شارت:

«Şırak diye kılıcı çekti — شارت قىلىپ قىلىچىنى سۇغۇردى.»

şırakkadak. تۇيۇقسىز، بىردىنلا:

«Şırakkadak düşüp bayıldı — بىردىنلا يىقىلىپ ھوشىدىن كەتتى.»

şıralı. s. شىرنىلىك:

«Şıralı üzüm — شىرنىلىك ئۈزۈم.»

şırfıntı. is. پەسكەش ئايال.

şırıldamak. (سۇ ھەققىدە) شىرىلدىماق، شىر - شىر ئاقماق.

şırıl şırıl. z. شىر - شىر:

«Musluk açık kalmış, şırıl şırıl akıyor — جۈمەك ئېتىلمەي قاپتۇ، شىر - شىر سۇ ئېقىۋاتىدۇ.»

şırıltı. is. سۇنىڭ شار - شار، شىر - شىر ئاققان ئاۋازى.

şırınga. is. yun. دورا تېمىتىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان ئۇچى ئۇچلۇق ئەسۋاب.

şırlağan. is. far. زىغىر يېغى.

şırlamak. (سۇ ھەققىدە) شىرىلداپ ئاقماق.

şırlop. is. قېتىقتا ملەنگەن تۇخۇم.

şırpadak. تۇيۇقسىزدىن، بىردىنلا،

توساتتىن.

şırvani. is. بالىخانا.

şıvgar. is. ياناداق (هارۋىلاردا شوتىنىڭ يېنىغا قوشۇلغان هايۋان).

şıvgın. is. ① پوتاق. ② تۈۋرۈك قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان قارىغاي.

şia. öz. is. ar. → **Şiilik.**

şiar. s. ar. ① بەلگە، ئالاھىدىلىك، ئۆزگىچىلىك. ② شوئار:

«Göstericiler şiar haykırdılar — نامايىشچىلار شوئار توۋلاشتى.»

şibi. is. ar. شىرنىڭ كۈچۈكى.

şibih, – hi. s. ar. ئوخشايدىغان.

şid. is. far. قۇياش، نۇر، يورۇقلۇق.

şiddet, – ti. is. ar. ① شىددەت. ② سۈرئەت، تېزلىك. ③ زورلۇق. ④ ئارتۇقلۇق.

şiddetlenmek. شىددەتلەنمەك، كۈچلەنمەك.

şiddetli. s. ① شىددەتلىك. ② تېز.

şif. is. كېۋەز غوزىسى.

şifa. is. ar. شىپا، كېسەلدىن ساقىيىش.

~ **lar olsun.** شىپا قىلسۇن.

~ **yi Kapmak.** ئاغرىقى ئېغىرلاشماق.

~ **bulmak.** ساقايماق، ئوڭلانماق.

şifâ·hâne. is. ar. شىپاخانا، دوختۇرخانا.

şifahen. ar. ئېغىزچە، ئېغىز بىلەن، ئاغزاكى:

«Şifahen bildirmek — ئېغىزچە بىلدۈرمەك.

Şifahen imtihan — ئېغىز ئىمتىهانى.»

şifahî· s. ar. ئېغىزچە:

«Şifahî emir — ئېغىزچە بۇيرۇق.»

şifalı· s. شىپالىق، پايدىلىق.

şifa·resân· s. ar. شىپا بولىدىغان.

şifa·sâz· s. ar. ساقايتىدىغان، ياخشى قىلىدىغان.

şiflemek· پاختىنى غوزىدىن ئايرىماق.

şifon. is. fr. پاختا يىپ ۋە يىپەك بىلەن توقۇلغان يۇپقا رەخت.

şifoniyer· is. كىر - قاتلارنى قويىدىغان تارتمىلىق كىچىك ئىشكاپ.

şifre. is. fr. شىفىر (مەخپىي يېزىقنىڭ شەرتلىك بەلگىلىرى).

şifreci· is. شىفىرنى تەرجىمە قىلغۇچى.

şifrelemek· شىفىرگە ئايلاندۇرماق.

şifreli· is. شىفىرلىك، شىفىر بىلەن يېزىلغان:

«Şifralı mektup — شىفىرلىك خەت.»

şifte· s. far. مەپتۇن، شەيدا.

şiğil, şiğil· is. far. ① هالقا، چەمبەر. ② كۆزسىز ئۈزۈك.

şihâb· is. far. ① ئۇچقۇن. ② ئاقما يۇلتۇز. ③ ئەر ئىسمى.

şi·he· is. far. ئاتنىڭ كىشنىشى.

Şiî· öz. is. شىئە مەزھىپىدىكى بىرى.

Şiilik, – ği· is. öz. شىئەلىك.

şiir, – şiri· is. ar. شېئىر.

şiiyet· is. → **Şiîlik.**

şikâf. is. ar. يېرىق، يىرتىق، دەز.

şikâfe. is. ar. مىزراپ (بىرخىل ساز).

şikafe·zen· is. far. سازەندە.

şikak, – kı. is. ar. ئۆيۈشماسلىق، ئىتتىپاقسىزلىق.

şikâl. is. ar. ① كىشەن، ئىشكەل، كويزا. ② تۆگىنىڭ چوىنى باغلايدىغان ئارغامچا.

şikâr. is. far. شىكار، ئوۋ.

şikâ'r. is. far. ① غەنىيمەت، ئولجا. ② ئاز كۆرۈلىدىغان، ئاز تېپىلىدىغان نەرسە.

şikâr·gah. is. far. ئوۋ قىلىنىدىغان يەر، ئوۋلاق، ئوۋ ھايۋانلىرى كۆپ يەر.

şikâri. is. ئوۋ قارچىغا قاتارلىق ئوۋ قۇشلىرى.

şikayet, – ti. is. ar. شىكايەت:
«Köylüler toprak ağaları üzerinden şikayet ederler — دېھقانلار يەر ئىگىلىرى ئۈستىدىن شىكايەت قىلىشىدۇ.»

şikayetçi. s. شىكايەت قىلغۇچى، ئەرز ھال ئېيتقۇچى.

şikayet·name. is. شىكايەتنامە، شىكايەت خېتى.

şikem. is. far. قورساق، قېرىن.

şikembe. is. قېرىن.

şikem·bende. s. far. قارنى يامان.

şikem·perest. s. far. گېلىغا ئامراق.

şikeste. s. far. ① سۇنغان، ئوشتۇلغان. ② يېڭىلگەن، مەغلۇپ بولغان.

şikeste·dil. s. far. كۆڭلى سۇنۇق.

şikeste·tâli. s. far. تەلەيسىز.

şil. s. قان قۇيۇلۇپ قالغان، ئاغرىغان (كۆز).

şilep, – bı. is. alm. يۈك پاراخوتى.

şilin. is. ing. ① شىلىن (ئىنگىلىز لىراسىنىڭ يىگىرمىدىن بىرى). ② ئاۋستىرالىيە پۇل بىرلىكى.

şilte. is. ① كۆرپە. ② گىلەم ياكى پالاس پارچىسى.

şimal¹, – li. is. ar. ① شىمال. ② سول، سول تەرەپ.

şimal². is. bot. دەرەخنىڭ چىك ۋە تۈز ئۆسكەن شېخى.

şimalî. s. ar. شىمالىي.

şimden. → **Şimdiden.**

şimdiden. z. ھازىردىن.

şimdi. ① ئەمدى. ② ھازىر:
«Şimdi geldi — ئەمدى كەلدى.»
«Şimdi mektup yazacağız — ھازىر خەت يازىمىز.»

şimdilik. ھازىرچە:
«Şimdilik gelmedi — ھازىرچە كەلمىدى.»
«Sözüm şimdilik bu kadar — سۆزۈم ھازىرچە شۇنچىلىك.»

Şimr. öz. is. ar. شىمىر (كەربالا ۋەقەسىدە ھەزرەت ھۈسەيىننىڭ كاللىسىنى كەسكەن مەلئۇن).

şimrah. is. ar. ① خورما، جىگدە، چىلان ۋە ئۈزۈم ساپىقى. ② تاغ چوققىسى.

şimrahiyye. is. ar. شىمىراھىيە (ھەزرەت ئەلىگە قارشى خارجى تەبىقىسىدىن).

şimşek, – ği. is. چاقماق:
«Şimşek çakmadan gök gürlemez — چاقماق چاقمىسا ئاسمان گۈلدۈرلىمەيدۇ.»

şimşekli. s. ھەم يېنىپ، ھەم ئۆچۈپ بەلگە بېرىدىغان.

şimşeklenmek. چاقماق چاقماق.

şimşir. is. bot. شەمشاد دەرىخى.

şimyoterapi. is. fr. خىمىيۋى ئۇسۇلدا داۋالاش.

şin. is. ar. ئەيىب:
«Bu haraket onun için bir şindir — بۇ ھەرىكەت ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەيىبتۇر.»

şinâh. is. far. سۇ ئۈزۈش.

şinâr. is. far. ئۈزۈش (سۇ).

şinas. شۇناس (بىلگۈچى دېگەن مەنىدىكى بىرىككەن سۆزنى ياسايدۇ).

şinâver. s. far. سۇ ئۈزگۈچى.

şinev. s. far. ئىشتىكۈچى، ئاڭلىغۇچى.

şinik, – ği. is. yun. شىنىك (ئاشلىق ئۆلچەيدىغان ئۆلچىگۈچى).

şip. is. ar. dok. زەر ئارىلاشتۇرۇپ توقۇلغان يىپەك رەخت.

şipşak. z. بىردىنلا، تېزدىن.

şipşakçı. is. كوچىدا رەسىمنى تېز چىقىرىپ بېرىدىغان فوتوگرافچى.

şipşaklamak. تېز خەۋەر ئالماق، خاتىرىلىمەك.

şir. is. far. شىر.

şiraze. is. far. ① شىرازە (كىتاب مۇقاۋىسىغا ئۆتكۈزۈلگەن ئىنچىكە لېنتا). ② پالۋان ئىشتىنىنىڭ پۇچقىقى.

şiraze· bend. s. far. شىرازىچى.

şiraze· keş. is. مۇقاۋىچى.

şir · dil. s. far. جەسۇر، قەھرىمان، باتۇر.

şire. is. far. ① سۈت. ② شىرنە.

şir · gir. s. far. شىر كەيپ.

şirin. s. far. شېرىن، تاتلىق.

şirin· cemâl. s. far. شېرىن يۈز.

şirinlik, – ği. is. سۆيۈملۈك.

şirin· zeban. s. far. تىلى شېرىن.

şirk, – ki. is. ar. شېرىك.

şirket, – ti. is. ar. شىركەت، ئورتاقلىق:
«Çin – yabancı şirketleri — جۇڭگو چەت ئەل شىركەتلىرى.»

şirret, – ti. s. ar. جېدەلخور، باش قىلار بىلەن چىقىشالمايدىغان.

şiryan. is. ar. قىزىل قان تومۇرى.

şist, – ti. is. fr. نېپىز ۋە قاتمۇقات تىزۇلگەن تاختىسىمان تاش جىنسى.

şistli. s. قاتمۇقات.

şiş¹. s. is. ① ئىششىپ كەتكەن، كۆپۈپ كەتكەن. ② ئىششىق، سېمىزلىك.

şiş². is. زىخ:
«Kebap şişi — كاۋاپ زىخى.»

şişe¹. is. تار، ئۇزۇن ۋە تۈز قىلىنغان تاختاي.

şişe². is. ① شىشە، بوتۇلكا. ② لامپا شىشىسى. ③ شىشىلىك ئىمزگە.

şişeci. is. بوتۇلكا ئېلىپ ساتقۇچى.

şişek, – ği. is. ئىككى چىشلىق قوي.

şişirilmek. كۆپتۈرۈلمەك.

şişirmek ① كۆپتۈرمەك. ② (سۆز ياكى ماقالىنى) ئورۇنسىز ئۇزارتماق. ③ يارىنىڭ ئۈستىگە تۈز سەپمەك. ④ چوڭايتىپ كۆرسەتمەك.

şiş · kebabı. is. زىخ كاۋىپى.

şişkin. s. سېمىز:
«Şişkin adam — سېمىز ئادەم.»

şişkinlik, – ği. is. ① سېمىزلىك. ② ئىششىق.

şişko. s. سېمىز.

şişlemek. زىخ سانجىماق.

şişlik, – ği is. سېمىزلىك، ئىششىق.

şişman. s. سېمىز:
«Şişman çocuk — سېمىز بالا.
şişman kadın — سېمىز ئايال.»

şişmanlamak. سەمرىمەك.

şişmanlaşmak. سەمرىمەك.

şişmanlatmak. سەمرىتمەك.

şişmanlık, – ğı. is. سېمىزلىك.

şişmek. ① كۆپمەك، ئىششىماق. ② يېگۈزەلمەس ھالغا كەلمەك. ③ يېرىلىپ كەتكۈدەك تويماق. ④ كىبىرلىنىپ كەتمەك. ⑤ ئىززا تارتماق:
«Arının soktuğu yer şişer — ھەرە چېقىۋالغان يەر ئىششىدۇ.»

şita. is. ar. قىش.
şitaiyye. is. ar. قىشقا بېغىشلانغان شېئىر.
şitap etmek. يۈگۈرمەك، چاپماق.
şiva. öz. is. شىۋا (ھىند دىنىدا ئەڭ مۇھىم ئۈچ خۇدادىن بىرى).
şivaz. is. ar. چوغ.
şive. is. far. ئاكسېنت:
«Şivesi Uygurcaya çaliyor — ئاكسېنتى ئۇيغۇرچىغا كېتىپ قالىدۇ.»
şiven is. far. ماتەم، ھازا.
şivesiz. s. ئاكسېنتى بۇزۇق.
şoför. is. fr. شوپۇر.
şoförlük, — ğü. is. شوپۇرلۇق.
şoktedavisi. tip جىددىي داۋالاش، جىددىي داۋا.
şop. is. fr. چوڭ پىۋا ئىستاكىنى.
şopar. is. بالا:
«Sizingibi şoparlar — سىزگە ئوخشاش بالىلار.»
şorlamak. شىرىلداپ ئاقماق.
şorolo. is. بالا.
şorolop. ① غۇپ قىلىپ يۇتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. ② يالغان.
şorulu. is. ① ئوغۇل بالا. ②چىرايلىق.
şose. is. fr. تاشيول.
~dairesi. تاشيول ئىدارىسى.
şoset. is. fr. قىسقا پايپاق.
şoson. is. fr. كالاچ.
şoven. s. fr. شوۋىنىست، شوۋىنىزم تەرەپدارى، شوۋىنىزمنى راۋاجلاندۇرغۇچى.
şovenizm. is. fr. شوۋىنىزم، بۇرژۇئا مىللەتچىلىكى.
şovenlik, — ği is. شوۋىنىزملىق.
şöhret, — ti is. ar. ① شۆھرەت، ئابروي. ② ئۇنۋان.
söhretli. s. شۆھرەتلىك، ئابرويلۇق.
şöhret. şiâr. s. ar. مەشھۇر، تونۇلغان.
~ adam. مەشھۇر ئادەم.
şölen. is. far. زىياپەت:
«Sincang Uygur özerk bölgesinin 10. karuluş yıldönümû dolaysıyla bir muhteşem şölen verildi — شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 10 - يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن تەنتەنىلىك زىياپەت بېرىلدى.»
şömine. ·is fr· تام مەش.
şömiz. is. fr. ① كۆڭلەك. ② كونۋېرت، لىپاپا. ③ ئارخىپ ماتېرىيال. ④ غىلاپ، قاپ، قاپچۇق. ⑤ كىتاب تاشلايدىغان قەغەز.
şömizet. is. fr. ① قىسقا يەڭلىك ئەرلەر كۆڭلىكى. ② ياقىلىق ياكى ياقىسىز قىسقا يەڭلىك كۆڭلەك.
şörting. is. ing. كۆڭلەك تىكىلىدىغان پاختا رەخت.
şövale. is. fr. رەسسامنىڭ نەرسە كېرەكلىرىنى ئۈستىگە قويىدىغان شىرە.
şöyle. z. شۇنداق، شۇنىڭغا ئوخشاش:
«Şöyle olmali — شۇنداق بولۇشى كېرەك.
Prensipler şöyledir — پرىنسىپلار تۆۋەندىكىچە.»
şöylece. z. شۇنداق قىلىپ، شۇنداق: شۇنىڭدەك:
«Şöylece söylemeli — شۇنداق سۆزلەش كېرەك.»
şöylesine. z. شۇنداق كېلىشتۈرۈپ:

«Şöylesine bir dövdüki — شۇنداق كېلىشتۈرۈپ ئۇردىكى...»

şu, — nu. s. ① شۇ. ② ئاشۇ، ئاۋۇ:
«Bunu istememem, şunu isterim — بۇنى ئەمەس، ئاۋۇنى خالايمەن.»

şua, — aı. is. ar. ① نۇر، يورۇقلۇق. ② ۋېكتور، ۋېكتورلۇق مىقدارى.

şubân. is. far. چارۋىچى.

şûbân. is. far. → **Şubân.**

şubara. is. تالالىق يۇڭ رەختتىن قىلىنغان ئۈستى يۇمىلاق بۆك.

şubat, — tı. is. فېۋرال:
«Şubat devrimi — فېۋرال ئىنقىلابى.»

şube. is. ar. ① شۆبە، تارماق. ② تۈر، خىل:
«Banka şubesi — تارماق بانكا.
Canlılar alemi iki şubeye ayrılır — جانلىقلار ئالىمى ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ.»

şuh. s. far. خۇشال ۋە ئەركىن (ئايال).

şuhî. is. far. خۇشاللىق ۋە ئەركىنلىك.

şukka. is. ar. ① پارچە، قەغەز پارچىسى، رەخت پۇرۇچى. ② كىچىك تەزكىرە.

şuhe. is. ar. → **Alev.**

şunca. s. شۇنچە، شۇ قەدەر.

şûr. s. far. ① تۇزلۇك. ② قېرىق (تەم). ③ ۋاراڭ - چۇرۇڭ، غوۋغا.

şura. z. شۇ يەر:
«Şuraya oturmuştu — شۇ يەرگە ئولتۇرغانىدى.»

şûra. is. ar. شۇرا:
«Devlet şûrası — دۆلەت شۇراسى.»

şûrâ. is. ar. ① سۆھبەت يىغىنى. ② سۆھبەت يېرى.

şûrâb. s. far. پاسكىنا سۇ، ئاچچىقسۇ.

şuralı. s. شۇ يەرلىك.

~buralı. ئۇ يەر - بۇ يەردىن، ھەريەردىن:
«Şuralı buralı adamlar — ئۇيەر بۇيەردىن كەلگەن ئادەملەر.»

şurası, — nı. شۇ يەر، ئۇ يەر:
«Şurası iyi değil buraya geç — ئۇ يەر ياخشى ئەمەس، بۇ يەرگە ئۆت.»

şûr· baht. s. far. تەلەيسىز.

şûre. is. s. far. ئۈنۈمسىز يەر.

şûrîde. s. far ① پەرىشان، قالايمىقان. ② مەپتۇن، شەيدا.

şuriş, şûriş. is. far. قالايمىقانچىلىق، بىسەرەمجانلىق.

şurûb. is. ar. → **Şurup.**

şurup, — bu. is. ar. ① قىيام (شېكەرنىڭ). ② شېكەرلىك دورا، سۇيۇق دورا.

şurût. is. ar. → **Şerâit.**

şut. is. ing. sp. → **Şût.**

~çekmek. توپنى قاتتىق ئۇرماق.

şutût. is. ar. چوڭ دەريالار.

şuur. is. ar. ① چۈشىنىش ئىقتىدارى، ئەقىل، زېھىن، ئىدراك، تۇيغۇ. ② ئاڭ - سېزىم:
«Köylülerin şuuru gükseldi — دېھقانلارنىڭ ئاڭ - سېزىمى ئۆستى.»

şuurlu. s. ئاڭلىق، ئىدراكلىق، ئەقىللىق، زېھىنلىك:
«Çin halkı şuurludur — جۇڭگو خەلقى ئەقىللىقتۇر.»

şuursuz. s. ئاڭسىز، ئەقىلسىز.

şuursuzluk,—ğu. is. ئاڭسىزلىق،

ئەقىلسىزلىق.

şuvâz. is ar. ① ئىسسىز ئوت، ئىسى قالمىغان ئوت. ② ئۇسساش.

şuveyy. s. ar. ئاستا.

şûy. is. far. ئەر (خوتۇننىڭ ئېرى).

şûyide. s. ar. يۇيۇنغان، غۇسۇل قىلغان.

şübhan. is. ar. ياشلار، ياشلىق.

şübhe. is. ar. → **Şüphe.**

şücâ. is. ar. جەسۇر، باتۇر، قەھرىمان.

şüd. is. ar. ئۆتۈش، كېتىش.

şüheda. is. ar. شاھىتلار.

şühüb. is. ar. ① ئوت ئۇچقۇنلىرى. ② ئاقما يۇلتۇزلار.

şühüd. is. ar. ① شاھىتلار، گۇۋاھلار. ② پەيدا بولۇش، كۆرۈلۈش.

şühür. is. ar. شەھەرلەر.

şükka. is. ai. خەت، تەزكىرە.

şükr. is. ar. مىننەتدارلىق.

~ etmek. شۈكۈر قىلماق، مىننەتدارلىق بىلدۈرمەك.

şükr. güzâr. is. ar. رەھمەت ئېيتقان، ياخشىلىقنى بىلگەن، ياخشىلىق بىلدىغان.

şüküfe. is. ar. ① گۈل. ② ئايال ئىسمى.

şüküfe. zâr. s. far. گۈلزار، گۈللۈك.

şümâr. is. far. ھېساب، سان.

şümârende. s. far. ھېسابلىغۇچى، سانىغۇچى.

şümul, – lü. is. ar. ① ئىچىگە ئېلىش. ② قاپلاش.

şümullendirmek. تەسىرىنى كېڭەيتمەك.

şümullü. s. تەسىرى كەڭ:
«Şümüllu bir hareket — كەڭ دائىرىلىك بىر ھەرىكەت.»

şüphe. is. ar. ① شۈبھە، گۇمان. ② ئىككىلىنىش، ئارىسالدا بولۇش:
«Sizin dostluğunuzdan hiç bir zaman şüphe etmedim — سىزنىڭ دوستلۇقىڭىزدىن ھېچ گۇمانلانمىدىم.»

şüpheci. s. گۇمانخور.

şüphelenmek. شۈبھىلەنمەك، گۇمانلانماق.

şüpheli. s. ① شۈبھىلىك، گۇمانلىق. ② قارارلاشتۇرۇلمىغان.

şüphesîz. s. ① شۈبھىسىز. ② چوقۇم، كەسكىن (ھالدا).

şüpüş. is. far. پىت.

şüs. is. far. ئۆپكە.

şüste. s. far. يۇيۇنغان.

şüş. is. far. جىگەر.

şüt, – tü. is. ing. sp. پۇتبول ئويۇنىدا توپنى ۋارتاغا قارىتىپ پۇتنىڭ يۈزى بىلەن قاتتىق ئۇرۇش.

şütür. is. far. تۆگە.

şütürbân. is. far. تۆگىچى، تۆگە باققۇچى.

şütür. ğây. is. far. زەراپە.

şütür. gürbe. is. far. ياخشى بىلەن يامان.

şütür hâr. is. far. تۆگە تىكىنى، قامغاق.

şütür. leb. s. far. دورداي (كالپۇك).

şütür. mürg. is. far. zod. تۆگە قۇشى.

şütür. pâ. is. far. ① تۆگە تاپانلىق. ② ئىپار ئوتى.

şütür. peçe. is. far. تايلاق، بوتىلاق.

şüyu, – u. is. ar. (گەپ - سۆز، خەۋەر ھەققىدە) تارىلىش، يېيىلىش.

şüyüh. is. ar. شەيخلەر («شەيخ» نىڭ كۆپلۈكى).

T·t

t. T, – 24 ت (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ھەرپى).

ta. z. تا، تاكى:

«Ta sabaha kadar bekledim seni — تا ئەتىگەنگە قەدەر ساقلىدىم سېنى.»

taab. is. ar. ① ھارغىنلىق. ② مۇ- شەققەت. ③ سانجىق.

taab. âver. s. ar. ھاردۇرىدىغان.

taabbüd. is. ar. قۇللۇق قىلىش، چوقۇنۇش.

taaccüp,–bü. is. ar. ھەيران قېلىش.

taaddüt,–dü. كۆپىيىش، سانى ئارتىش.

taaffüf. is. ar. ئىپپەتلىك بولۇش، ئەخلاقسىزلىقتىن ساقلىنىش.

taaffün. is. ar. سېسىق پۇراش.

taahhüt,–dü. is. ar. ئۈستىگە ئېلىش:

«Taahhüt altına girmek — ۋەزىپە- نى ئۈستىگە يۈكلىمەك.»

taahhütlü. s. ① تىزىمغا ئېلىنىغان. ② نىشانىغا توغرا تېگىدىغان تاپانچا.

taahhüt. name. is. توختام، شەرت- نامە، پۈتۈم، كېلىشىم، مۆھۈر خەت.

taakkud. is. ar. چىگىشلىشىش، مۇرەككەپلەشىش.

taakkul. is. ar. ① مېڭە ئىشلىتىش، ئەقىل يۈرگۈزۈش. ② ئەسلەش، خا- تىرىگە كەلتۈرۈش.

taalluk,–ku. is. ar. مۇناسىۋەت، ئالاقە، باشقا نەرسە بىلەن باغلىنىشلىق بولۇش.

taallukat,–tı. is. ar. ئۇرۇق تۇغقان. بىر جامائەت.

taallul. is. ar. باھانە ئىزدەش، يالغان باھانىلەرنى كۆرسىتىپ بىر ئىشتىن باش تارتىش.

taallüm. is. ar. تەلىم ئېلىش، ئۆگىنىش، بىلىم ئېلىش.

taallün. is. ar. ئاشكارا، ئوپئوچۇق.

taam. is. ar. تائام، تاماق، يېمەكلىك.

taammî. is. ar. كۆز كۆرمەس بولۇپ قېلىش.

taamimiyye. is. ar. ① تاماق پۇلى. ② ئىبادەتخانىلاردا ھازىرلانغان يېمەكلىك.

taammuk. is. چوڭقۇرلىشىش.

taammüden. z. ar. بىلىپ تۇرۇپ جىنايەت ئۆتكۈزۈش.

taammün. is. ar. يېيىلىش، ئومۇملىشىش.

taammüt,–dü. is. ar. (جىنايەت، گۇناھ ھەققىدە) پىلانلاش، پىلانلاپ قۇرۇش.

taannüt,–dü. is. ar. چىڭ تۇرۇش، ئاياغ بېسىپ تۇرۇش.

taarrük. is. ar. تەرلەش.

taarrus. is. ar. ئەرنىڭ ئۆز خوتۇنىغا بولغان مۇھەببىتىنى ئىپادىلىشى.

taarruz. is. ar. ھۇجۇم قىلىش، تاجا- ۋۇز قىلىش.

taarrüb. is. ar. ئەرەبلىشىش، ئەرەب قىياپىتىگە كىرىش.

taarrüs. is. ar. → **Taarrus.**

taassub . kâr. is. ar. مۇتەئەسسىپ، كونىلىقنى ساقلىغۇچى.

taassup, — bu. is. ar. مۇتەئەسسىپلىك، كونىلىقنى ساقلاش.

taassür. is. ar. قىيىنلىشىش.

taaşşuk. is. ar. ئاشىق بولۇش.

tâat. is. ar. تائەت، ئىبادەت.

tâat, — gah. is. ar. far. ئىبادەتخانا، تائەت - ئىبادەت قىلىدىغان يەر.

taattul. is. ar. ئىشسىز قېلىش.

taavvuk. is. ar. تەخىر بولۇش، كېچىكىش.

taavvuz. is. ar. بەدەل ئېلىش، ھەق ئېلىش.

taayyün. is. ar. مەلۇم بولۇش، بىلىنىش، ئايان بولۇش.

taayyüş. is. ar. ياشاش، ھايات.

taazzi is. ar. شەكىللىنىش.

taazzüb. is. ar. بويتاق قېلىش.

taazzüz. is. ar. ① ئەزىزلەش، ئەزىز كۆرۈش. ② تارتىنىش، ساقلىنىش.

tabaat — ti. is. ar. مەتبۇئاتچىلىق.

tababet, —ti. is. ar. ① تېۋىپلىق، دوختۇرلۇق. ② دوختۇرلۇق بىلىمى، تېۋىپلىق بىلىمى.

tabâhat. is. ar. ئاشپەزلىك.

tabak[1] — ğı. is. ar. تاۋاق:
«Yemek tabagi — «ئاش تاۋىقى.

tabak[2], — ğı. is. ar. تېرە ئاشلىغۇچى، تېرە ئەيلىگۈچى.

tabaka[1]. is. ① تەبىقە، قاتلام. ② قات.

tabaka[2]. is. تاماكا قۇتىسى.

tabak . hane. is. تېرە ئاشلايدىغان ئۆي.

tabaklamak. ئاشقا سېلىپ ئەيلىمەك (تېرىنى).

tabakalık,[1] — ği. is. چىنە - قاچا ئىشكاپى.

tabakalık[2], — gı. is. تېرىچىلىك.

tabakomani. is. fr. بەڭگى (كۆپ تاماكا چېكىدىغان).

taban. is. ① تاپان. ② چەم. ③ ئۇستى ئېتىك يەرنىڭ ئاستى تەرىپى، ئۆينىڭ ئاستى. ④ دەريانىڭ چوڭقۇر يېرى. ⑤ تاغ ياكى دۆڭنىڭ ئۈستىدىكى تۈزلۈك. ⑥ ياخشى تۆمۈر. ⑦ قائىدە. ⑧ كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ سۇغا تاشلايدىغان تۆمۈرىنىڭ ئۇچ بارمىقى.

taban. z. ar. تەبىئىي ھالدا.

tâbân s. far. ① پارلاق، نۇرلۇق. ② ئەر ئىسمى.

tabanca. is. ar. ① تاپانچا، ناگان. ② بىرياقچىلىقتا بوياق پۈركۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب.

tabance. is. ar. ئالقان.

tabansız. s. ① تاپانسىز. ② قورققاق، يۈرەكسىز.

tabansızlık, — ğı. is. تاپانسىزلىق.

tabanvay. is. «پىيادە كەتمەك» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

tabasbus. is. ar. خۇشامەتچىلىك.

tabbâh. is. ar. ئاشپەز.

tabbâl. is. ar. ناغرىچى، بارابانچى، دۇمباقچى.

tâb.dâr. s. far. ① پارلاق، نۇرلۇق. ② بۇجۇغۇر، تۇرۇم - تۇرۇم.

tabel tabel. is. ar. دورا - دەرمان.

tabela. is. it. ① ۋىۋىسكا. ②يېمەك جەدۋىلى(تاماق تۈرلىرىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان). ③ كېسەلنىڭ كۈنلۈك يەيدىغان تاماقلىرى ۋە دورىسى يېزىلغان قەغەز.

tabelacı. is. ۋىۋىسكا يازغۇچى.

tab . etmek. باسماق (مەتبەئەدە).

tabh. is. ar. ① پىشۇرۇش، پىشۇرۇلۇش. ② دورا قايىنىتىش.

tab . hâne. is. ar . far. مەتبەئە، باسمىخانا،

tabhane. is. far. ar. دارىلئاجىزىن.

tabh. hâne. is. ar- far. تاماقخانا، ئاشخانا. رېستوران.

tabı, — bı. is. ar. باسما.

tabi[1], — li. s. ar. تەۋە، ئائىت.

tabi[2], — i. s. ar. باسقۇچى (مەتبەئەدە).

tabiat, — tı. is. ar. ① تەبىئەت. ②تەبىئىيلىك.③خۇي،مىجەز④خۇسۇسىيەت:
«Bu adamın gözel tabiatı var — بۇ ئادەمنىڭ ياخشى مىجەزى بار.»

tabiatçı. is. تەبىئەتشۇناس.

tabiatıyla. z. ① تەبىئىي ھالدا. ② ئۆزلۈكىدىن، ئۆز خاھىشى بويىچە.

tabiatsız. s. سەت ۋە قەبىھ نەرسىلەردىن يىرگىنمەيدىغان.

tabiattan. z. تۇغما.

tabiat . üstü. s. ئەقىل يەتمەيدىغان، تەبىئەتتىن تاشقىرى، ئاجايىپ.

tâbih. s. ar. ئاشپەز.

tabiha. is. ar. چۈش ۋاقتىنىڭ ئىسسىقى.

tabiî. s. ar. ① تەبىئىي، نورمال. ② ئەلۋەتتە.

tabiilik, — ğı. is. تەبىئىيلىك.

tabiiyet, — ti. is. ar. تەۋە:
«Çin tabiiyeti — جۇڭگوغا تەۋەلىك.»

tabiiyetsiz. s. تەۋەسىز.

tabiiyetsizlik, — ği. is. تەۋەسىزلىك.

tabil. تاماقتا سالىدىغان قارىمۇچ، لازا قاتارلىق نەرسىلەر.

tabip, — bi. is. ar. تېۋىپ، دوختۇر:
«Askeri tabip — ھەربىي دوختۇر.»

tabir. is. ar. ① ئىپادىلەش. ② چۈشكە بېرىلىدىغان تەبىر.

tabir . name. is. تەبىرنامە.

tab . istân. is. far. ياز.

tâb . istâni. s. far. يازلىق (زىرائەت)، يازغا تەۋە.

tabiye. is. ar. تاكتىكا.

tabla. is. it. ① پەتنۇس. ② تەلەڭگە. ③ بىر نەرسىنىڭ يالپاق قىسمى، تۈز ۋە كەڭ قىسمى. ④ تۈز ۋە كەڭ نەرسە. ⑤ كۈلدان.

tablakâr. is. far. ① باشقىلار ئۈچۈن مېڭىپ يۈرۈپ بىر نەرسە سېتىپ بەرگۈچى. ② مېھمانخانىلاردا تاماق توشۇيدىغان ئادەم.

tabl . baz. is. ar. far. دۇمباق چالغۇچى، ناغرىچى.

tabldot, — tu. is. fr. ① ئاشخانا ۋە مېھمانخانىلاردا سېتىلىدىغان بىرقانچە قاچا تاماق. ② ساقلاپ يەيدىغان تاماقنى پىشۇرىدىغان شىركەتچىلىك.

tablekar. is. ① سەييارە ئۇششاق - چۈششەك نەرسە ساتقۇچى. ② تاماقخانا خادىمى.

tablet, — ti. is. fr. ① تابلېتكا، دورا تابلېتكىسى. ② قەدىمكى مۇنار (ئابىدە).

tabil . hane. is. ar. چوڭ دۇمباق.

tablo. is. fr. ① ئاسما رەسىم.

② مەنزىرە، كۆرۈنۈش. ③ سەھنە ئەسىرىدە كۆرۈنۈش:

«Üç perdeli, beş tablolu dram — ئۈچ پەردىلىك، بەش كۆرۈنۈشلۈك دراما.»

tabl . **zen.** is. ar. far. دۇمباق (ناغرا) چالغۇچى.

tâb.nâk. s. far. پارلاق، يورۇق.

tabu. is. تابۇ (بىر ئادەمنى ياكى بىر نەرسىنى مۇقەددەس دەپ بىلىدىغان ۋە ئۇنىڭغا چېقىلىش ھەم ئۇنى قوللىنىش مەنئى قىلىنغان دىنىي ئېتىقاد).

tabur. is. ① باتالىئون (ھەربىي). ② سەپ بولۇپ تىزىلغان ئادەملەر:

«Öğrenciler tabur oldu — ئوقۇغۇچىلار سەپ بولۇپ تىزىلدى.»

taburcu. is. دوختۇرخانىدىن چىقىپ كېتىشى قارارلاشتۇرۇلغان، كېسىلى ساقىيىپ دوختۇرخانىدىن چىقىپ كەتكۈچى.

tabure. is. fr. يۆلەنچۈكسىز ئورۇندۇق، تۈز ئورۇندۇق (رايال چالغاندا رايالچىنىڭ ئولتۇرىدىغان ئورۇندۇقى).

tabut, — tu. is. ar. ① تاۋۇت. ② تۇخۇم ساندۇقى.

tabutluk, — ğu. is. ① مەسچىتلەردە تاۋۇت قويۇلىدىغان يەر. ② بىر ئادەمنى قىسىرلاتماستىن پەقەت ئۆرە تۇرغۇزۇپ قويۇپ جازالايدىغان مەخسۇس ئۆي.

tabya. is. ar. كىچىك ئىستىھكام.

tâcdâr. s. is. ar. far. ھۆكۈمدار، پادىشاھ.

tac . **dâri.** is. ھۆكۈمدارلىق، پادىشاھلىق.

tâc . **gâh.** is. ar. far. ھۆكۈمەت مەركىزى.

Tâcik. öz. is. تاجىك.

Tacikistan. تاجىكىستان.

tacil. is. ar. تېزلەشتۈرۈش.

tâcîn. is. ar. يۇغۇرۇش، خېمىر قىلىش.

tacir. is. ar. سودىگەر.

taciz. is. ar. كەيپىنى بۇزۇش.

tâc . **ver.** is. far. پادىشاھ، ھۆكۈمدار.

taç, — ci. is. far. ① ھۆكۈمدارلارنىڭ بېشىغا كىيىدىغان تاج. ② كېلىنلەرنىڭ بېشىغا كىيگۈزىدىغان زىننەت بۆكى. ③ قەدىمكى شەيخلەرنىڭ بۆكى.

taçlamak. تاج كىيگۈزمەك.

taçlanmak. تاج كىيمەك.

taçlı. s. تاجىسى بار، تاجلىق.

taç. yaprağı, — nı. is. bot. گۈل بەرگى (گۈل قىنى).

tad. is. → **Tat.**

tâd. s. ar. ئوغا، زەھەر.

tadâd. is. ar. ① ساناش، سان. ② ساناپ كۆرسىتىش.

tâdadi. s. سانالغان، ساناقلىق.

tâda. du. is. ar. ① كىچىك پېئىللىق، كىچىك پېئىللىق قىلىش. ② خور بولۇش، خورلىنىش. ③ ۋەيران بولۇش، يىقىلىش. ④ ھوشىنى يوقىتىش (كېسەل ئادەم).

tadarrus. is. ar. چىشنىڭ قانىشى.

tadat, — dı. is. ar. ساناش، سان.

tadcir. is. ar. يۈرەك سىقىلىش.

tadım. تەم، تېتىم.

tadımlık. s. تەمىنى تېتىشقا يېتەرلىك، تېتىملىق (مىقدار):

«Bu duyumluk değil tadımlıktır— بۇ تىڭشىيۇش ئۈچۈن ئەمەس، تەمىنى

تېتىشقىلا».

tadil. is. ar. ئۆزگىرىش، ئۆزگەرتىشچانلىق.

~ etmek. ئۆزگەرتمەك.

~ edilmek. ئۆزگەرتىلمەك.

tafdil. is. ar. ① ئۈستۈن كۆرۈش. ② ئەڭ ئۈستۈنلۈك.

tafra. is. ar. ئېتىپ تۇتۇش، يۇقىرىدىن ئېتىش.

tafracı. s. ئېتىپ تۇتىدىغان، يۇقىرىدىن ئاتىدىغان.

tafsil. is. ar. ئەتراپلىق بىلدۈرۈش، ئۇجۇر - بۇجۇرىغىچە چۈشەندۈرۈش.

tafsilat, — ti. is. ar. تەپسىلات.

tafsilen. تەپسىلىي هالدا.

tâft . hâne. is. far. مەتبەئە، باسمىخانا.

taftin. is. ar. ئەقىل كۆرسىتىش، ئەقىل ئۆگىتىش.

tagaddî. is. ar. كۈتىنىش.

tagal. öz. is. فىلىپپىننىڭ مىللىي تىلى.

tagallüb. is. ar. زومىگەرلىك، دىكتاتۇرلىق، هاكىمۇتلەقلىك.

tagamgum. is. ar. چۈشىنىكسىز سۆز.

taganni. is. ar. غەزەل ئېيتىش، ناخشا ئېيتىش.

tagayyüb. is. ar. غايىب بولۇش، كۆزدىن يوقاش، كۆزدىن يوقىلىش.

tagayyür, — rü. is. ar. ئۆزگىرىش، باشقا تۈسكە كىرىش، ياتلىشىش.

tagazzi. is. ar. غىزالىنىش، ئوزۇقلىنىش.

tagdiye. is. ar. بېقىش، ئوزۇق بېرىش.

tâgıye. s. is. ar. ① ئەخمەق، هاماقەت، جاهىل. ② چاقماق (هاۋا هەققىدە).

tâgi. is. ar. ئىسيان كۆتۈرگۈچى.

taglif. is. ar. غىلابقا سېلىش.

taglik. is. ar. ① تاقاش، تاقىلىش. ② قۇلۇپلاش.

tagliye. is. ar. ① قاينىتىش. ② باهاسى ئۆرلەش، قىممەتلەش.

tagliz. is. ar. قوپاللىق قىلىش، قوپال سۆزلەش.

tagmid. is. ar. غىلابقا سېلىش.

tagmis. is. ar. چۆكۈرۈش، چۆكتۈرۈش.

tagniye. is. ar. بىرىنى باي قىلىش.

tagrib. is. ar. ① غۇربەتلەشتۈرۈش. ② يۇرتىدىن هەيدەش.

tagrik. is. ar. سۇغا غەرق قىلىش، سۇدا تۇنجۇقتۇرۇش.

tagrim. is. ar. تۆلەپ بېرىش.

tagrir. is. ar. خېرىدارنى ئالداش.

tagşiş. is. ar. ئارىلاشتۇرۇش (بىر نەرسە ئىچىگە باشقا نەرسىنى).

tağşiye. is. ar. يۆگەش، ئوراش، يۇركەش.

tağtiye. is. ar. يېپىلىش، يۇركۈلۈش.

tâğut. is. s. ar. ① غايىبتىن سۆزلىگۈچى. ② شەيتان.

tağyir. is. ar. ئۆزگەرتىش، ياتلاشتۇرۇش، بۇزۇش.

~ etmek. ئۆزگەرتمەك.

~ olunmak. ئۆزگەرتىلمەك.

tağyiz. is. ar. غەزەپلەندۈرۈش، خاپا قىلىش، رەنجىتىش.

tahaccür. is. ar. تاشلىشىش، تاش هالغا كېلىش، تاشقا ئايلىنىش.

tahaddi. is. ar. بەسلىشىش، بەس تالىشىش.

tahaddür[1]. is. ar. ① يېپىنماق، يۈزىنى ئەتمەك (ئايال). ② بىھۇش بولۇش، ھوشىنى يوقىتىش، ھوشسىزلاندۇرۇش.

tahaddür[2]. is. ar. ① يۇقىرىدىن پەسكە چۈشۈش. ② يۇقىرىدىن تۆۋەنگە ئېقىش.

tahaddüs. is. ar. ① سەزگۈ. ② پەيدا بولۇش، بار بولۇش.

tahaddüş. is. ar. ① يامىشىش. ② ئەپسۇسلىنىش، كۆڭلى بۇزۇلۇش، كۆڭلى يېرىم بولۇش.

tahaffuz. is. ar. ساقلىنىش.

tahaffuz . hane. is. ar. كارانتىن قىلىنغان يەر.

tahaffüf. is. ar. ① يەڭگىللىتىش، يەڭگىللىنىش. ② مەسە ۋە ئۆتۈك كىيىش.

tahakkuk, – ku. is. ar. رېئاللىققا ئايلىنىش، ئەمەلىيلىشىش.

~ **etmek.** ئەمەلىيلەشتۈرمەك.

tahakküm. is. ar. زورلۇق قىلىش.

tahalli[1]. is. ar. ياسىنىش، گىرىم قىلىش.

tahalli[2]. is. ar. ① بوشاش، بوش قىلىش. ② تەنھا قىلىش، يالغۇز قىلىش.

tahallut. is. ar. ئارىلىشىپ قىلىش.

tahallüd. is. ar. ① ئارقىدا قىلىش، ئارقىدا قالدۇرۇش. ② ماسلىشالماسلىق، ئۇيغۇنلىشالماسلىق.

tahammi. is. ar. ① ئۆزىنى ئاسراش. ② پەرھىز قىلىش.

tahammus. is. ar. پۇرلىشىش.

tahammuz. is. ar. ئېچىش (ئېچىپ كېتىش)، ئوكسىدلىنىش.

tahammül. is. ar. ① چىداشلىق، بەرداشلىق:

«Buna tahammül edemem — بۇنىڭغا بەرداشلىق بېرەلمەيمەن.»

tahammül . fersa. is. ar. چىدىمايدىغان، چىداشلىق بېرەلمەيدىغان.

tahammür. is. ar. بولۇش (خېمىر).

tahânet. is. ar. تۈگمەنچىلىك.

tahanni. is. ar. ئېگىلمەك، ئېگىلىپ (پۈكۈلۈپ) كېتىش.

taharet, – ti. is. ar. پاكىزلىك، تازىلىق، پاكىزلىنىش.

taharetlenmek. تەرەتتىن كېيىن پاكىزلەنمەك.

taharrî. is. ar. ئىزدەپ سوراش، ئىزدەش.

~ **etmek.** ئىزدىمەك.

taharruk. is. ar. ① يىرتىلىش. ② يېرىلىش، دەز كېتىش، چاك كېتىش.

taharrük. is. ar. ھەرىكەت قىلىش، مىدىرلاش.

taharrüs. is. ar. → **Taharrüz.**

taharrüş. is. ar. ① تىرمىشىش، يامىشىش. ② ئېشىش.

taharrüz. is. ar. ساقلىنىش، چېكىنىش.

tahassul. is. ar. ھاسىل بولۇش، پەيدا بولۇش، ئوتتۇرىغا چىقىش.

tahassun. is. ar. يوشۇرۇنۇش.

tahassür. is. ar. ① ھەسرەت چېكىش. ② ئىنتىزار بولۇش، تەلپۈنۈش.

tahaşşi. is. ar. ھۈرپىيىش.

tahaşşü. is. ar. كىچىك پېئىللىق قىلىش.

tahaşşün. is. ar. قاتتىقلىشىش، قاتتىق بولۇش.

tahaşşüt, — dü. is. ar. توپلىنىش، توپلاش، يىغىش، يىغىلىش.

tahatti. is. ar. ① چەكتىن ئېشىش، چېگرىدىن ئېشىش. ② تاجاۋۇز قىلىش، ھۇجۇم قىلىش.

tahattur. is. ar. خاتىرىلەش، ئەسلەش.

tahavvül. is. ar. ئۆزگىرىش، ئۆزگىرىشچانلىق.

tahayyül. is. ar. خىيالىغا كەلتۈرۈش، ئەسكە ئېلىش.

tahayyüz. is. ar. ① يەر ئېلىش، يەر تۇتۇش. ② ئۇنۇمسىگە ئېرىشىش، ئېتىبارغا ئىگە بولۇش.

tahazzur[1]. is. ar. يېشىل رەڭ ئېلىش، يېشىل بولۇش.

tahazzur[2]. is. ar. ھازىر بولۇش، تەييار بولۇش.

tahbir. is. ar. خەۋەر بېرىش.

tahcil. is. ar. خىجىل بولۇش، ئىزا تارتقۇزۇش.

tahdib. is. ar. → **Tahzib.**

tahdib. is. ar. دوكىلىشىش، دۆمچەكلىشىش.

tahdidât. is. ar. چەكلەش.

tahdik. is. كۆزنى ئۈزمەي قاراش، تىكىلىپ قاراش.

tahdis. is. ar. ① سۆزلەش، چۈشەندۈرۈش. ② رەھمەتلەر، رەھمەت ئېيتىشلار.

tah diş. is. ar. تاتىلاش (تىرناق بىلەن).

tahdit, — di. is. ar. چەكلەش، دا-
ئىرىسىنى تارايتىش.

~ etmek. چەكلىمەك.

tahfif. is. ar. يېنىكلىتىش.

tahfir. is. ar. چوڭقۇر قېزىش.

tahhân. s. is. ar. تۈگمەنچى.

tahıl. is. bot. دان (بۇغداي، ئارپا، كۆممىقۇناق، شال قاتارلىقلارنىڭ)، ئاشلىق:

«Tahıl üretimi gelişmiştir — ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشى راۋاجلانغان.»

tahin. is. ar. تېپىلگەن كۈنجۈت ياكى زىغىر.

tahine. is. ئېغىز چىش.

tahini. s. ar. زىغىر رەڭ.

tahir. s. ar. ① پاكىز، پاك. ② ئەر ئىسمى.

tahiyye. is. ar. ① «ئاللا ئۆمۈر بەرسۇن» دېيىش. ② سالام بېرىش، دۇئا قىلىش. ③ مۇلۇك، مۈلكىيەت.

tahkik. is. ar. ① توغرا بولغان - بولمىغانلىقىنى تەكشۈرۈش. ② توغرا بولغان - بولمىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش.

tahkikan. z. ar. ھەقىقەتەن.

tahkikat, — ti. is. ar. تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش.

tahkim. is. ar. مۇستەھكەملەش، كۈچەيتىش:

«Birliğimizi tahkim edelim — بىرلىكىمىزنى (ئىتتىپاقىمىزنى) كۈچەيتەيلى.»

tahkimat, — ti. is. ar. ئىستىھكام، قەلئە.

tahkim . nâme. is. كېلىشىم، پۈتۈم.

tahkir. is. ar. ھاقارەت قىلىش، پەس كۆرۈش، كۆزگە ئىلماسلىق، خور-

لاش، خارلاش:
«Biz asla tahkir edilemeyiz — بىز زادىلا خارلانمايمىز.»

tahkiye. is. ar. ھېكايە قىلىش، ئىپادىلەش ئۇسۇلى.

tahlif. s. ar. قەسەم ئىچكۈزۈش، قەسەم قىلدۇرۇش.

tahlik. is. ar. چۈشۈرۈش، چۈشۈرۈلۈش، تاراشلاش، تاراشلىنىش.

tahlil. is. ar. تەھلىل، ئانالىز.

tahlis, tahlisiye. is. ar. قۇتۇلدۇرۇش.

tahlit. is. ar. ئارىلاشتۇرۇش، بۇزۇش.

tahliye. is. ar. ① بوشىتىش. ② ئەركىن قويۇۋېتىش.

tahmid. is. ar. ھەمدۇسانا، شۈكرى.

tahmik. is. ar. «ئەخمەق» دېيىش، «ئەخمەق» ئىكەنلىكىنى سۆزلەش.

tahmil. is. ar. يۈكلەش، ئارتىپ قويۇش.

tahmin. is. ar. ① تەخمىن. ② ئېھتىمال.

tahminen. z. ar. تەخمىنەن.

tahmir[1]. is. ar. ① يۇغۇرۇش، يۇغۇرۇلۇش. ② بولدۇرۇش (خېمىرنى).

tahmir. «ئېشەك»، دېيىش (بىراۋنى).

tahmisçi. is. ar. قۇرۇق قەھۋىچى.

tahn. is. ar. ئۇۋۇتىش، ئۇۋۇتىلىش.

tahnik. is. ar. بوغۇش.

tahnit, — ti. is. ar. جەسەتنىڭ چىرىمەسلىكى ئۈچۈن ئۇنىڭغا دورا سۈرۈش.

tahra. is. دەرەخ شاخلىرىنى پۇتاشتا قوللىنىلىدىغان ئەگرى پىچاق.

tahrib. is. ar. خاراب بولۇش، خاراب قىلىش، بۇزۇش.

tahrib . kâr. s. ar. far. خاراب قىلغۇچى، بۇزغۇچى.

tahric. is. ar. ① چىقىرىش. ② شاھادەتنامە بېرىش، دىپلوم بېرىش.

tahrif. is. ar. بۇرمىلاش، ئۆزگەرتىش (سۆز، ماقالە قاتارلىقلارنىڭ مەنىسىنى).

tahrik, — ki. is. ar. كۈشكۈرتۈش، ۋەسۋەسىگە سېلىش، قۇترىتىش.

~ **etmek.** كۈشكۈرتمەك.

tahrik . âmiz. s. ar. far. قۇتراتقۇچى، كۈشكۈرتكۈچى.

tahril. is. ar. سىزىق.

tahrim. is. ar. ھارام قىلىش، ھارام بولۇش.

tahrip, — bi. is. ar. خاراب قىلىش، بۇزۇش.

tahripkâr. s. ar. خاراب قىلغۇچى، بۇزغۇچى.

tahrir. is. ar. يېزىش، يېزىلىش، تەھرىر.

tahrirat, — tı. is. ar. خەت - چەك، بىر ئورگان تەرىپىدىن يېزىلغان ئالاقە.

tahriri. s. ar. يېزىقلىق.

tahris. is. ar. قىزىقتۇرۇش، قىزىقتۇرۇلۇش.

tahriş. is. ar. ① تىرنىش، يامىشىش. ② توسۇلۇپ يىغىلىش، توپلىنىپ قېلىش.

tahriz. is. ar. قۇترىتىش، كۈشكۈرتۈش.

tahsil. is. ar. ① (پۇل) ئېلىش، توپلاش. ② ئوقۇش ۋە ئوقۇتۇش.

~ **etmek.** پۇل ئالماق.

tahsildar. is. ar. ① يىغقۇچى،

توپلىغۇچى. ② باجگىر، باج توپلىغۇچى.

tahsin. is. ar. ① قىزىقىش، ياخشى كۆرۈش، ئالقىشلاش. ② گۈزەللەشتۈرۈش. ③ ئەر ئىسمى.

tahsin . hân. s. ar. far. ياخشى كۆرگۈچى، ئالقىشلىغۇچى.

tahsin . nâme. is. ar. far. تەقدىر- نامە.

tahsir[1]. is. ar. ھەسرەتتە قالدۇرۇش، ھەسرەتلىنىش.

tahsir[2]. is. ar. زىيانغا ئۇچرىتىش.

tahsis. is. ar. ① ئايرىش، بۆلۈش. ② ئۆزىگە قارىتىش. ③ ئۆتنە پۇل، قەرز پۇل.

tahsisat, – tı. is. ar. چىقىم پۇل، خىراجەت پۇل.

tahşid. is. ar. توپلاش، يىغىش.

tahşidat, – tı. is. يىغىم، توپلام.

tahşim. is. ar. غەزەپلەندۈرۈش، ئاچچىقىنى كەلتۈرۈش.

taht, – tı. is. far. تەخت.

~ a çıkmak. تەختكە چىقماق.

~ tan indirmek. تەختتىن چۈشەرمەك.

tahta. is. far. ① تاختاي. ② شىرە. ③ s. ياغاچتىن ئىشلەنگەن. ④ كۆكتاتلىقتىكى پارچە - پارچە يەر:

«Resim tahtası — رەسىم شىرەسى.»

Tahta kutu — «ياغاچ قۇتا.

~ kurudu. is. ياغاچ قۇرتى.

~ kurusu. is. چۈسا.

tahtalı. s. is. ① تاختايلىق، تاختىلىق. ② پاختەك (كەپتەر).

tahtâni, tahtaniyye. s. ar. ① ئاستىدا بولغان، ئاستىكى. ② چېكىتى ئاستىدا بولغان (ھەرپلەر).

tâhte[1]. s. far. تالان - تاراج قىلىنغان، بۇلانغان.

tâhte[2]. ئاستى، تەكتى، تېگى، ئاستىدا.

tahtel . arz. is. ar. يەر ئاستى.

tahtel . bahir, – hri. is. ar. دېڭىز ئاستى.

tahtel . hıfz. z. ar. ھىمايە ئاستىدا.

tahtim. is. ar. تامغا بېسىش، تامغىلاش.

tahtit. is. ar. ① سىزىش، سىزىلىش، سىزىق بىلەن بىلدۈرۈش. ② سىزىق.

tahtiye. is. ar. خاتالىقىنى پاش قىلىش، خاتاسىنى ئاشكارىلاش.

taht . nişin. s. ar. تەختتە ئولتۇرغان، ھۆكۈمدار، پادىشاھ.

tâhûn, tâhûne. is. ar. سۇ تۈگمىنى.

tâhûne. is. ar. ① سۇ تۈگمىنى. ② ئەڭ چوڭ ئېغىز چىشى.

tahûr. s. ar. ① بەك پاكىز. ② تازىلىغۇچى، پاكىزلىغۇچى.

tahvif. is. ar. قورقىتىش، ۋەھىمىگە سېلىش.

tahvil. is. ar. ① ئۆزگەرتىش. ② زايوم، پۇل چېكى.

tahyib. is. ar. مەھرۇم قىلىش، مەھرۇم قىلىنىش.

tahyil. is. ar. ئەسكە ئېلىش، ئەسكە كەلتۈرۈش.

tahzi. is. ar. ① يېرىش، كېسىش. ② ئوپېراتسىيە قىلىش.

tahzib[1]. is. ar. توپى بىلەن توپلاش.

tahzib[2]. is. ar. بوياش، قىتاتلاش (چاچ ۋە ساقالنى).

tahzil. is. ar. تۆۋەنلەشتۈرۈش، تۆۋەنلىتىش.

tahzin. is. ar. خەزىنىدە ساقلاش.

tahzir[1]. is. ar. ① ساقلاپ قىلىش. ② مەنئى قىلىش، چەكلەش.

tahzir[2]. is. ar. ① هازىرلاش. ② دورا هازىرلاش. ③ يېشىل رەڭ بېرىش.

tahziz. is. ar. رىغبەتلەندۈرۈش، ھەۋەس قىلدۇرۇش.

tâib. is. s. ar. ① تۆۋە قىلغۇچى. ② ئەرلەر ئىسمى.

tâif. s. ar. تاۋاپ قىلغۇچى، ئەتراپنى ئايلانغۇچى.

tâife. is. ar. ① گۇرۇھ. ② قەبىلە. ③ پاراخوت (كېمە) ئىشچىسى.

tâil. is. ar. پايدا، مەنپەئەت.

tâir. is. s. ar. ① ئۇچىدىغان. ② ئۇچار قۇش.

tak, – kı. is. ar. بايراملاردا كوچىلارغا قىلىنغان ياكى خاتىرە ئۈچۈن ياسالغان ئەگمە دەرۋازا.

taka[1]. is. ئىككى - ئۈچ كىشى ھەيدەيدىغان يەلكەنلىك كېمە.

tâka[2]. is. ar. ① تۆگە ئۈستىگە ئورنىتىلغان ئادەم ئولتۇرىدىغان قۇببە شەكىللىك سېۋەت. ② پەنجىرە، دېرىزە.

takabbuz. is. ar. ① پۈرۈلۈش، پۈرۈپ باغلاش. ② قەۋزىيەت، ئىچى قېتىش.

takabbül. is. ar. ① قوبۇل قىلىش. ② ئۈستىگە ئېلىش.

takaddüm. is. ar. ① ئالدىن كېلىش. ② ئالدىن ھەرىكەتلىنىش.

takaddüs. is. ar. مۇبارەك، قۇتلاش.

takalama. is. قېلىپنى ئوك - سولغا سىلكىپ مودېلنى قېلىپتىن چىقىرىش.

takallüb. is. ar. ① قايتىش، چۆگىلەش. ② ئۆزگىرىش، باشقا بىر قېلىپقا كىرىش.

takallüd. is. ar. ① تاقاش، بوينىغا ئېسىش. ② ئۈستىگە ئېلىش (بىر ئىشنى).

takallül. is. ar. ئازىيىش، كېمىيىش.

takallüs. is. ar. پۈرۈلۈش، سولىشىش، كۆڭلەك كىيىش.

takammül. is. ar. پىتلاپ كېتىش.

takannus. is. ar. قانۇنلىنىش، ئۆزگەرمەس، قەتئىيلىشىش.

takarrüm. is. ar. تاتلىق - تاتلىق يېيىش.

takarrüp, – bü. is. ar. يېقىنلىشىش.

takarrür, –rü. is. ar. ① قارارلىشىش. ② قارار قىلىش.

takas. is. ar. ھېسابلىشىش، قەرز تۆلىشىش.

takassi. is. ar. شەيئىنىڭ ئەسلىنى تەكشۈرۈش.

takat, – ti. is. ar. كۈچ، دەرمان، قۇۋۋەت.

takatsız. s. ھارغىن، دەرمانسىز.

takatsızlık, – ğı. is. دەرمانسىزلىق.

takattub. is. ar. قورۇق، قورۇق چۈشۈش (يۈزگە).

takattur. is. ar. تامچىلاش، تامچا، تامچا ئېقىش.

takatuka. is. ① ۋاراڭ - چۇرۇڭ. ② باسمىخانىدا تىزىلىپ بولغان ھەرپلەردىن بەتنى چىگىتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان شىنا.

takaturist. s. ئەسكىرەپ (كونىراپ) كەتكەن.

takar. is. ① تاقا. ② قارماق. ③ ياغاچ كەش.

tâkavvi. is. ar. كۈچلىنىش، قۇۋۋەتلىنىش.

takayyüh. is. ar. يىرىڭداش.

takayyüt, — tü. is. ar. ئىنچىكىلەش، دىققەت قىلىش.

takaza. is. ar. ① مىننەت قىلىش. ② قەرزدارنى قىستاش.

takbib. is. ar. قۇببە شەكلىدە ياساش.

takbih. is. ar. ئەيىبلەش.

~ etmek. ئەيىبلىمەك.

takbil. is. ar. سۆيۈش، ئۆپۈش.

tâk . çe. is. ar. far. تەكچە.

tâk . dane. is. far. ئۈزۈم ئۇرۇقى.

takdih. is. ar. خالىماسلىق، ياخشى كۆرمەسلىك، قىزىقماسلىق.

takdim. is. ar. ① تەقدىم، سۇنۇش. ② (بىر ئادەمنى باشقا بىرسىگە) تونۇشتۇرۇش. ③ تەكلىپ قىلىش، ئىلگىرى سۈرۈش. ④ بىر نەرسىنى باشقا بىرسىدىن ئەلا بىلىش.

~ etmek. تەقدىم قىلماق.

takdime. is. ar. ① تەقدىم. ② ئۆزىدىن ئۈستۈن بىراۋغا بېرىلگەن ھەدىيە.

takdir. is. ar. ① ماختاش، ئالقىشلاش. ② قەدىرلەش. ③ باھا بېرىش. ④ تەقدىر — قىسمەت.

takdiri. s. ar. تەقدىرلەشكە ئەرزىيدىغان، تەقدىرلەشكە تېگىشلىك.

takdir . name. is. ar. تەقدىرنامە.

takdis. is. ar. ئۇلۇغلاش، ئىلاھىيلاشتۇرۇش.

takfil. is. ar. قۇلۇپلاش، قۇلۇپلىنىش.

tafiye. is. ar. قاپىيىگە سېلىش، قاپىيىگە سېلىنىش.

takl. is. ① بويۇنغا ئاسىدىغان قىممەت باھالىق زىبۇ — زىننەتلەر. ② بىر سۆزنىڭ كەينىگە ئۇلىنىدىغان سۆز ياسىغۇچى ياكى تۈرلىگۈچى قوشۇمچىلار.

takılgan. s. ① مەسخىرىچى، مازاقچى. ② ئەخمەق قىلغۇچى، ئەخمەق تاپقۇچى.

takılı. s. تاقالغان، ئېسىلغان، ئۇلانغان (سۆزگە قوشۇمچە).

takılmak. ① تاقالماق، ئېسىلماق، ئۇلانماق. ② مەسخىرە قىلماق، ئەخمەق قىلماق.

takim. is. ① گۇرۇپپا، قاتار. ② سايمان، جابدۇق. ③ ئىززوت، پەي. ④ كوماندا. ⑤ مۇشتەك.

«1· Şu siyah şapkalı da onların takımındandır — بۇ قارا شەپكىمۇ شۇلارنىڭ قاتارىدا.

2· Marangoz takımı — ياغاچچىلارنىڭ سايمىنى.

3· Futbol takımı پۇتبول كوماندىسى.»

takım . adalar· is. تاقىم ئاراللار.

takım.yıldız. is. astr. يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

takınak, — ğı. is. قاتمال پىكىر (قېتىپ قالغان).

takınaklı. s. قاتمال پىكىرلىك.

takınmak. ① تاقىماق، ئاسماق. ② چىشلەنمەك، مۇزاكىرە قىلماق، مۇھاكىمە قىلماق.

takırdamak. تاقىلدىماق، تاراقلىماق:

«Sandığın içinde aletler takıldadı — ساندۇقنىڭ ئىچىدە جابدۇقلار تاراقلىدى.»

takırdatmak. تاقىلداتماق، تاراقلاتماق.

takırtı. is. تاراقلىغان، تاقىلدىغان ئاۋاز.

takır tukur. تاراق — تۇرۇق، تاقۇر —

تۇقۇر.

takışmak. ① بىر - بىرىگە تاقالماق. ② سوقۇشماق، غوۋغا.

takıyye. is. ar. ① ساقلىنىش، چېكىنىش. ② بېراۋ مەزھىبىنى يوشۇرۇش.

takî. s. ar. گۇناھتىن، ھارامدىن قاچىدىغان، دىنغا سادىق.

tâkib. is. ar. ① ئارقىغا چۈشۈش، ئىزىغا چۈشۈش، پېيىسىغا چۈشۈش. ② قوغلاش. ③ كۈتۈش.

takibat, –ti. is. ar. ئىز قوغلىغانلىق، پېيىغا چۈشكەنلىك، ئارقىغا كىرگەنلىك.

tâkid. is. ar. ① تۈگىملەش. ② ئىبارىنى ياكى جۈملىنى چۈشىنىكسىز تۈزەش.

takigraf. is. fr. تېز يازغۇچ، تېز يازار.

takim. is. ar. ① تۇغماس قىلىپ قويۇش. ② مىكروبسىزلاندۇرۇش.

takip, –bi. is. ar. ① ئىزىغا چۈشۈش، ئارقىسىغا چۈشۈش، قوغلاش. ② ئەگىشىش، ئەگەشتۈرۈش. ③ ئىرىشتۈرۈش، ئىنگە قىلىش.

~ etmek. ئىزىغا چۈشمەك، قوغلىماق.

takipne. is. fr. ئۆپكە، يۈرەك ۋە نېرۋا كېسەللىكلىرىدە دۇچ كېلىدىغان نەپەسنىڭ تېزلىشىشى.

takke. is. ar. بۆك، تەقىيى.

takla, taklak. is. مۈللاق.

~ atmak. مۈللاق ئاتماق.

taklabaz. is. مۈللاق ئاتقۇچى.

taklib. is. ar. ① تەتۈر ئۆرۈش، ئۆرۈلۈش. ② شەكلىنى ئۆزگەرتىش.

taklid. is. ar. تەقلىد، ئوخشىتىش، دورىاش.

taklil. is. ar. ئازايتىش، ئازايتىلىش، چۈشۈرۈش.

taklim. is. ar. (قەلەم، تىرناق قاتارلىقلار ھەققىدە) ئۇچلاش، ئېلىش، يونۇش، تاراشلاش.

taklit, – di. is. → **Taklid.**

taklitçi. is. تەقلىدچى.

takma. is. ① تاقما، تاقاش، قاداش. ② ياسالما:

« Takma saç — تاقما چاچ.

Takma ad — لەقەم، تەخەللۇس.»

takmak. ① تاقماق، قادىماق، سالماق. ② قويماق (ئىسىم). ③ قەرز قالدۇرماق. ④ ئەگەشتۈرمەك. ⑤ ئەھمىيەت بەرمەك، ئېتىبار قىلماق:

«1. Yüzük takmak — ئۈزۈك تاقماق.

2. peşine on kişi takmak — ئارقىسىغا ئون كىشىنى ئەگەشتۈرمەك.

3. Deli kimseyi takmaz — سارالڭ ھېچكىمگە ئېتىبار قىلمايدۇ.»

takmamak. ئېتىبار بەرمەسلىك، بىپەرۋالىق.

takmis. is. ar. كۆڭلەك كىيگۈزۈش.

takografi. tip. قان ئايلىنىشنىڭ تېزلىكىنى يېزىش.

takoz. is. yun. شىنا، قوزۇق.

takriben. ar. تەخمىنەن.

takrip, – bi. is. ar. تەخمىن.

takrir. is. ar. ① چۈشەندۈرۈش. ② لايىھە. ③ مۈلكنى ساتقانلىق توغرىسىدىكى بايانات.

takriz. is. ar. تەقرىز (يېڭى نەشىردىن چىققان بىر كىتابنى تونۇشتۇرۇپ يېزىلغان ماقالە).

taksi. is. fr. تاكسا (كىرا ماشىنىسى).

taksim. is. ar. تەقسىم، بۆلۈش،

(ماتېماتىكىدا) بۆلۈش.

taksimat, – ti. is. ar. تەقسىمات، بۆلۈش.

taksimet. is. yun. تاكسىمېتىر (كىرا ماشىنىلىرىنىڭ قانچىلىك يول يۈرگەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان كۆرسەتكۈچ).

taksir. is. ar. ① قىسقارتىش، قىسىش. ② كەمچىلىك ئۆتكۈزۈش.

taksiratlı. is. قۇسۇرلار، كەمچىلىكلەر.

taksit, – ti. is. ar. قەرزنىڭ مۇددەتكە بۆلۈپ تۆلىنىدىغان قىسمى.

takşiri. is. ar. شۆپۈكىنى (پوستىنى) سويۇش.

takt, – tı. is. fr. سۆز ۋە ھەرىكەتتىكى ئېھتىياتچانلىق.

tak tak. z. تاق - تاق، تاك - تاك:
«Tak tak diye kapı vuruldu — تاك - تاك قىلىپ ئىشىك ئۇرۇلدى.»

taktırmak. ئاستۇرماق، تاقاتماق.

takti, –i. is. ar. ① كېسىش، پارچىلاش. ② تۇراق (شېئىرىيەتتە)، پائۇزا (سۆزدىكى سۆز ۋە جۈملە ئارىلىرىدىكى توختاش).

taktik. is. fr. ① تاكتىكا. ② بىرەر مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئۇسۇل.

taktir. is. ar. تېمىتىش.

tak tuk. z. تاق - تۇق (ئاۋاز)، تاراق - تۇرۇق.

takunya, takunye. is. yun. ياغاچ كېپىش.

takvib. is. ar. ① يەر قېزىش. ② يۇلۇپ چىقىش، قۇپۇرۇش.

takvid. is. ar. يېتىشىش، ئۈلىشىش.

takvim. is. ar. تەقۋىم، كالېندار.

takvim.hâne. is. ar. كالېندار باسىدىغان مەتبەئە.

takvit. is. ar. بېقىش، بورداش، كۈتۈش.

takviye. is. ar. كۈچلەندۈرۈش، قۇۋۋەتلەندۈرۈش، كۈچىنى ئارتتۇرۇش، چىڭىتىش.

takviyet. is. ar. → **Takviye.**

takyid. is. ar. ① مەنسۇپ قىلىش، باغلىق قىلىش، ئائىت قىلىش. ② باغلاش.

takyidetmek. باغلىماق.

takyit, –di. is. ar. قارىتىش، مەنسۇپ قىلىش، ئائىت قىلىش، ئىلكىگە ئۆتكۈزۈش، باغلىق قىلىش.

tâlâc. is. far. ① ئاۋاز. ② مەشئەل. ③ ئىڭىراش ئارىلاش ۋارقىراش. ④ جېدەل - ماجرا، غوۋغا.

talak, – kı. is. ar. تالاق (بوشىنىش).
~ Kadın. تالاق خوتۇن.

talak. name. is. ar. far. تالاق خېتى.

tâlân. is. far. تالاڭ، بۇلاڭ - تالاڭ، بۇلاش.

tâlânger. is. far. بۇلاڭچى، قاراقچى.

tâlângeri. is. far. بۇلاڭچىلىق، قاراقچىلىق.

talapsamak. (چىشى ھايۋان) كۈيلىمەك، كۈيگە كىرمەك.

talar. is. far. ① ياتاق. ② چوڭ ئۆي، زال.

talaş. is. قىرىندىلا، ياغاچ قىرىندىلىرى.

talat. is. ar. ① يۈز، چىراي. ② چىرايلىق، گۈزەللىك. ③ ئەرۋاھ ئايال ئىسمى.

talâvet. is. ar. گۈزەللىك، تاتلىقلىق، نازۇكلۇق.

talaz. is. ① دولقۇن. ② قاپارتما،

بۆرتمە (رەخلەرنىڭ يۈزىدىكى).

talazlanmak. ① دولقۇنماق. ② بۆرتۈپ چىقماق، قاپارتما چىقىش.

talazzi. is. ra. يالقۇنلاش، يالقۇنجاش.

tâle. ar. «ئۆزۈن بولسۇن» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

talebe. is. ar. ئوقۇغۇچى.

talebemek. تىلىمەك، تەلەپ قىلماق، ئىستىمەك.

talebkâr. s. far. ar. تەلەپكار، تەلەپ قىلماق، تىلىگۈچى، ئىستىگۈچى.

talep, – bi. is. ar. تەلەپ، تىلەك، ئىستەك.

~ **etmek.** تەلەپ قىلماق.

talep.name. is. ar. تەلەپنامە.

taler. is. alm. تالەر (گېرمانىيە، ئاۋستىرالىيە ۋە باشقا نۇرغۇن مەملىكەتلەرنىڭ كونا كۈمۈش پۇلى).

Tales. öz. is. تالەس (يۇنانلىق فەيلاسوپ ۋە ماتېماتىكىچى).

talg . yağı. is. كالا ۋە قويىنىڭ ئىچ يېغى، چاۋا ياغ.

tali. s. ar. ئىككىنچى دەرىجىلىك.

tâlib. s. is. ar. ① ھەۋەسكار، تەلەپكار، تەلەپ قىلغۇچى. ② ئوقۇغۇچى.

tâlibe. s. ar. قىز ئوقۇغۇچى.

tâlid. is. ar. ① قېرى، دىدەك. ② ھايۋانغا ئوخشىغان جانلىق نەرسە.

talih. is. ar. تەلەي، بەخت.

talihli. s. تەلەيلىك، بەختلىك.

talihsiz. s. تەلەيسىز، بەختسىز.

talihsizlik, – ği. is. تەلەيسىزلىك، بەختسىزلىك.

talik, – kı. is. ar. ① بىر ئىشنىڭ ئۇنداق ياكى بۇنداق شەرتكە باغلىنىشى. ② مەلۇم بىر ۋاقىتقا كېچىكتۈرۈلۈشى، سوزۇلىشى.

~ **etmek.** كېچىكتۈرمەك، سۆرمەك، باغلىماق، توختاتماق، ئاسماق.

talika. is. پوۋوسكا، پەيتون.

talim. is. ① تەلىم - تەربىيە:

«Talim ve terbiye heyeti — تەلىم تەربىيە ھەيئىتى(كۆمىكى)». ② تەربىيىلەش، يېتىشتۈرۈش. ③ ھەربىي تەلىم - تەربىيە، ھەربىي مەشق:

«Askeri talimile uğraşan subay — ئەسكەر تەربىيىلەيدىغان ئوفىتسېر.»

talimat, – ti. is. ar. تەلىمات، يوليورۇق.

~ **vermek.** يوليورۇق بەرمەك.

talimat . name. is. far. ar. بەلگىلىمە، قائىدە، تۈزۈم، نىزام.

talim . hane. is. ar. ھەربىي مەشق مەيدانى.

tâlimi. is. ar. تەلىم، تەلىم - تەربىيە.

tâlin. is. ar. ئاشكارا قىلىش، ئاشكارىلاش.

talip, – bi. s. ar. تەلەپ قىلغۇچى، تىلىگۈچى، ئىستىگۈچى.

talipli. s. تەلەپ قىلغۇچى، ھەۋەس قىلغۇچى.

talk, – kı. is. ar. تالىك (ھىندىستاندا قوللىنىلىدىغان پاراشوكقا ئوخشايدىغان ئاق مىنېرال).

tallahi. osm. «ئاللا - بىللا» دېگەنگە ئوخشاش سۆز بولۇپ، باشقىلارنى ئىشەندۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

talliye. is. ar. يۇقىرى كۆتۈرۈش (بىر نەرسىنى).

taltif. is. ar. كۆڭۈلنى ئاۋۇتۇش،

خۇش قىلىش.

taltih. is. ar. بۇلغاش، بۇلغىنىش.

talyasan. s. far. سەللىنىڭ پەتتاسى.

tam. s. ar. ① ساق، تولۇق. ② كەمـ چىلىكسىز. ③ دەل:

«Bu iş tam iki yıl sürdü — بۇ ئىش ساق ئىككى يىل داۋاملاشتى.

Bu ayakkabı ayağıma tam geldi — بۇ ئاياغ پۇتۇمغا دەل كەلدى.»

tama. is. ar. تويماسلىق، ئاچكۆزلۈك.

tamah. is. ar. ئاچكۆزلۈك.

~ etmek. تەمە قىلماق.

tamahkâr. s. ar. تەمەگەر، ئاچكۆز.

tamahkârlık, – ğı. is. تەمەگەرلىك، ئاچكۆزلۈك.

tamam. s. ar. ① ھەممە، پۈتۈن. ② تولۇق. ③ قاتناش قۇراللىرىنىڭ يولغا چىققانلىقىنى ئاگلىتىدۇ. ④ كۆڭۈلگە ياقمىغان بىر ئىشنى ياكى تەكلىپ تۇغرىلىق سۆزلىنىدۇ:

«Kitabın tamamını okudum — كىتابنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇدۇم.

Bu kitab tamam değildir — بۇ كىتاب تولۇق ئەمەس.»

tamamen. z. ar. تامامەن، پۈتۈنلەي، تەلتۆكۈس.

tamamiyle. z. ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا.

tamamlamak. ① تولۇقلىماق، كەم يېرىنى تولدۇرماق. ② پۈتتۈرمەك، تاماملىماق، ئاخىرلاشتۇرماق، تۈگەتمەك.

tamamlanmak. تولۇقلانماق، كەم يېرى تولدۇرۇلماق، سەپلەنمەك.

tamamlayıcı. s. تولۇقلىغۇچى، تولدۇرغۇچى.

tâmât is. far. پەلىپەتىش گەپ، ئاساسسىز گەپ.

tambur. is. ar. تەمبۇر.

tambura. is. ar. سىم تارلىق سازلارنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

tamburacı is. تەمبۇر چالىدىغان ياكى ياسايدىغان ئادەم.

tâmi. s. ar. تەمەگەر.

tamik, – kı. is. ar. چوڭقۇرلاشتۇرۇش.

tamim. is. ar. ① تەشۋىقات ۋارىقى، ئېلان، ئۇقتۇرۇش. ② ئومۇملاشتۇرۇش، يىغىنچاقلاشتۇرۇش،

tamir. is. ar. ئوڭشاش، ئىسلاھ، تۈزىتىش:

«Bağdat tamir etmek — قورسىقىنى تويغۇزماق (چاقچاق).»

tamirci is. ① رېمونتچى، ئوڭلىغۇچى، ئوڭشاتقۇچى. ② يەر ئاستى سۇ يوللىرىنى ۋە تۇرۇبىلىرىنى تۈزەتكۈچى.

tamir . hane. is. رېمونتخانا، ئوڭشاش ئۆيى.

tamiye. is. ar. ① قارىغۇ (كۆرمەس) قىلىپ قويۇش. ② سىرلىق قىلىپ سۆزلەش.

tamlanan. s. بىلدۈرۈلگەن.

tamlayan. s. بىلدۈرگەن.

tamm·tâmme. s. ar. تولۇق، مۇكەممەل، بېجىرىم.

tâmmâ. is. ar. قاتتىق تەمەگەر.

tâmmât. is. ar. قىيامەت.

tâmme. is. ① قىيامەت. ② قاتتىق دەرد - پەرياد.

tams[1] is. ar. ئادەت، ھەيز، ئاي بېشى.

tams[2] is. ar. يوق قىلىش، يەر بىلەن يەكسان قىلىش.

tamı . sayı. is. → **Sayı.**

tamtakır. s. قۇپقۇرۇق:

«Tamtakır bir oda — قۇپقۇرۇق ئۆي.»
tamtam. is. müz. دۇمباق (ئورکستىردا).
tamu. is. جەھەننەم، دوزاخ.
tamul. is. dilb. ھىندىستاننىڭ جەنۇ-
بىدا ۋە سەيلۇندا قوللىنىلىدىغان دراۋىد تىلى.
tamusal. s. جەھەننەمنى ئەسلەتىدىغان،
جەھەننەمگە ئوخشايدىغان، دوزاخسىمان.
tamüye. is. جەمئىيەت ئەزالىرىنىڭ سانى.
tamzare. is. بىرخىل كۆللىكتىپ ھالدا
ئوينىلىدىغان خەلق ئۇسۇلى.
tan. is. تاڭ، سەھەر ۋاقتى.
~ **atmak.** تاڭ ئاتماق.
tân. is. ar. ئەيىبلەش، سۆكۈش.
tanassur. is. osm. خىرىستىيان دىنىغا
ئۆتۈش.
tanatoloji. is. fr. تاناتولوگىيە
(ئۆلۈمنىڭ ئىپادىسىنى، شەرتىنى، سەۋەبىنى
ۋە خاراكتېرىنى تەتقىق قىلىدىغان
بىلىم).
tanbul. is. bot. ھىندىستان، مالايا
رايونلىرىدا ئۆسىدىغان بىرخىل لازا - تانبول.
tanbur. is. → **Tambur.**
tanburânî. s. ar. → **Tanburi.**
tandır. is. osm. ① يەر تونۇرى. ②
سەندەل، ماڭغال.
tane. is. osm. far. ① دانە. ② دان:
«Üç tane elma — ئۈچ دانە ئالما.»
tanecil .s. zool. ئاشلىق بىلەن بېقىلغان
(ھايۋان).
tanelemek. دانىلىرىنى ئايرىماق، بىر -
بىرىدىن ئايرىماق.
taneli. s. ① دانلىق. ② دانلىق.
tangırdamak. جىرىڭلىماق (مەدەندىن
ياسالغان نەرسىلەرنىڭ).
tangır tungur. جاراڭ - جۇرۇڭ،
تاراڭ - تۇرۇڭ.
tango. is. isp. ① تانگو (تانسىنىڭ
بىر تۈرى ۋە ئۇنىڭ كۈيى). ② زاڭ،
تەتتىمەي (ئايال).
Tangutlar, tangıtlar. öz. is. تاڭغۇتلار.
tanı. is. tıp. دىئاگنوز.
tanıdık, –ğı. is. تونۇش ئادەم:
«Hiç birtanıdığa rastlamadım —
ھېچبىر تونۇش ئادەمگە يولۇقمىدىم.»
tanık, – ğı. is. ① شاھىت، گۇۋاھ.
② ئىسپات، دەلىل.
tanıklamak. ئىسپاتلىماق.
tanıklık, – ğı. is. شاھىتلىق، گۇۋاھلىق.
tanılmak. كېسەلگە دىئاگنوز قويۇپ
مۇئەييەنلەشتۈرمەك.
tanılmak. → **Tanınmak.**
tanım. is. (ماتېماتىكىدا) ئېنىقلىما.
tanima. is. ئېتىراپ قىلىش، بوينىغا
ئېلىش، تونۇۋېلىش.
tanımak. ① تونۇماق. ② بىلمەك. ③ بىر
ئىشنى چۈشەنمەك. ④ ئايرىماق، پەرق
قىلماق. ⑤ قوبۇل قىلماق. ⑥ بويسۇن
ئەگمەك:
«Görunce hemen tanıdım— كۆرۈپلا
تونۇدۇم.
Onu çoktan tanıyorum — ئۇنى
ئۇزۇندىن بېرى بىلىمەن.»
tanımlama. is. چۈشەندۈرۈش،
شەرھلەش.
tanımlamak. is. چۈشەندۈرمەك،
شەرھلىمەك.
tanınmak. ① تونۇلماق. ② نامى چىقماق،
ئېتى چىقماق.
tanınmış. s. ① تونۇلغان، نامى چىققان.
② مەشھۇر، ئاتاقلىق.

tanış. s. تونۇش (ئادەم).

tanışık, – ğı. is. تونۇش: «Bunlar tanışık çıktılar — بۇلار تونۇش بولۇپ چىقتى.»

tanışıklık, – ğı. is. تونۇشلۇق: «Onunla hiç tanışıklıgım yok — ئۇنىڭ بىلەن ھېچبىر تونۇشلۇقۇم يوق.»

tanışmak. تونۇشماق.

tanıştırmak. تونۇشتۇرماق.

tanıt. is. ئىسپات، دەلىل، پاكىت.

tanıtıcı. is. s. تونۇشتۇرغۇچى.

tanıtılmak. تونۇشتۇرۇلماق.

tanıtlamak. ئىسپاتلىماق.

tanıtlanmak. ئىسپاتلانماق، ئىسپات قىلىنماق.

tanıtma. is. تونۇشتۇرۇش.

tanıtmak. تونۇشتۇرماق.

tanıtmalık. is. چۈشەندۈرۈش قەغىزى.

tânif. is. قاتتىق ئازار بېرىش، قاتتىق رەنجىتىش.

tank, – kı. is. ing. تانكا.

tankçı. is. s. تانكىچى.

tanker. is. ing. تانكېر (نېفىت، بېنزىن قاتارلىق سۇيۇق نەرسىلەرنى توشۇيدىغان پاراخوت ياكى ئاپتوموبىل).

tank . savar. is. تانكىغا قارشى قورال، تانكىغا ئاتقۇچى قورال.

tanlamak, tanmak. ھەيران قالماق، ئاغزى ئېچىلىپ قالماق، ھاڭ - تاڭ قالماق.

tannâne. is. müz. سىمپونىيە.

tanrı. öz. is. تەڭرى، ئاللا.

tanrı . bilim. öz. is. ئىلاھىيەت.

tanrıcı. is. تەڭرىگە ئىشەنگۈچى.

tanrıça. is. ئىلاھە.

tanrılaştırmak. ئىلاھىيلاشتۇرماق.

tanrısal. s. ئىلاھىي.

tanrısız. s. ئاتېست، خۇداسىز.

tanrısızlık, – ğı. is. ئاتېزىم، خۇداسىزلىق.

tanrıtanımaz. s. is. خۇدانى ئىنكار قىلغۇچى.

tanrı . tanımazlık, – ğı. is. ئاتېزىم.

tansık, – ğı. is. مۆجىزە.

tansif. is. ar. ئىككىگە بۆلۈش.

tansiyon. is. قان بېسىمى.

tantana. is. ar. تەنتەنە، داغدۇغا.

tantanalı. s. تەنتەنىلىك، داغدۇغىلىق.

tanz. is. ar. چاقچاق قىلىش، چاقچاق قىلىپ كۆڭۈلنى ئېچىش.

tanzif, – fi. is. ar. تازىلاش.

tanzifat, – ti. is. ar. تازىلىق ئىشلىرى. **~ amelesi.** كوچا سۈپۈرگۈچى، كوچا تازىلىغۇچى.

tanzim. is. ar. تۈزىتىش، يولغا قويۇش، رەتكە سېلىش، تەرتىپكە سېلىش، رەتلەش.

tanzimat, – ti. öz. is. ar. تانزىمات (سۇلتان ئابدۇلمەجىت زامانىدا يەنى 1839 - يىلى «گۈلخانە ھاتتى ھۇمايۇنۇ» ئىسمى بىلەن ئاتالغان بىر بۇيرۇق بىلەن ئېلان قىلىنغان رەھبەرلىكنى رەتكە سېلىش لايىھىسى).

tanzir[1]. is. ar. تازا قىلدۇرۇش.

tanzir[2]. is. ar. ① ئوخشىتىش، ئوخشىتىلىش. ② بىر شېئىرنى مەزمۇن ۋە شەكىل جەھەتتىن تەقلىد قىلىش.

tapa. is. it. ① پۇرۇپكا (شىشە، بوتۇلكا ئاغزىنى ئېتىدىغان.) ② پىلتە، پىستان (ئوقنىڭ).

tapan. is. سۆرەم.

tapanlama. is. سۆرەم سېلىش.

tapcak, – ğı. is. ① ئىبادەتخانا. ② چوقۇنىدىغان نەرسە. ③ تاش ۋە خىشتىن

ئېگىز قىلىپ ياسالغان ۋە ئۈستىگە ئوت يېقىپ قۇربانلىق قىلىنىدىغان يەر.
tapı. is. چوقۇنىلىدىغان نەرسە، مەئبۇت.
tapınak, – ğı. is. ئىبادەتخانا.
tapınç. s. چوقۇنۇش، ئاللاغا كۆرسىتىلىدىغان ھۆرمەت.
tapınma. is. چوقۇنۇش، ئىبادەت قىلىش.
tapınmak. چوقۇنماق، ئىبادەت قىلماق.
tapma. is. چوقۇنۇش.
tapmak. چوقۇنماق:
«Güneşe tapmak. — قۇياشقا چوقۇنماق.»
tapon. s.alm. ناچار، سۈپەتسىز، ئەرزان:
«Tapon mal — ئەرزان مال.»
tapşı. is. قۇربانلىق قىلىنىدىغان يەر.
taptaze. s. يېپيېڭى، تاپتازا.
taptırmak. چوقۇندۇرماق.
tapu. is. ① مۈلۈك خېتى. ② خىزمەت. ③ ئىبادەت.
tapuğ. is. ئىلاھىي.
tapulamak. بىر مۈلۈكنى مۈلۈك خېتىگە يازماق.
tar. is.far. يىپ.
tarab. is. ar. خۇشاللىق، كۆڭۈل خۇشلۇقى.
tarab· sâz. s. ar. نەغمە – ناۋا.
târâc. is. far. ① بۇلاڭ – تالاڭ. ② بۇلاش – تالاش.
târâc· ger. s. ar. بۇلاڭچى.
târâc· kerde. s. far. بۇلانغان، تالانغان.
taraça. is. it. دەم ئېلىش سۇپىسى، ھاۋالىنىش يېرى.
taraf. is. ar. ① تەرەپ. ② رايون. ③ يان، قات.
taraf· dâr. is. ar. far. تەرەپدار.
tarafdarî. is. ar. far. تەرەپدارلىق.
tarafeyn. is. ar. ئىككى تەرەپ.
tarafgir. s. ar. تەرەپدار.
tarafgirlik, – ği is. تەرەپدارلىق.
taraflar. is. ① ئىككى تەرەپ، ② ئەتراپ.
taraflı. s. ① تەرەپلىك، يانلىق. ② يانداش:
«Dört taraflı — تۆت يانلىق.
Onun tarafıllları çok — ئۇنىڭ يانداشلىرى كۆپ.»
tarafsız. s. بىتەرەپ.
tarafsızlaştırmak. بىتەرەپلەشتۈرمەك.
tarafsizlık, – ğı. is. بىتەرەپلىك.
taraftar. is. osm. يانداش.
tarak, – ğı. is. ① تارغاق. ② ئاياللارنىڭ چاچ تارغىقى. ③ تىرنا (باغلاردا ئىشلىتىلىدىغان). ④ بەزى قۇشلارنىڭ بېشىدىكى تاج، تاج پەرى. ⑤ بېلىقنىڭ ساقىقى (نەپەس ئېلىش ئورگىنى).
tarakçı. s. ① تارغاق ياساپ ساتقۇچى، تارغاقچى. ② تاراش ئىشىنى قىلغۇچى.
taraklamak. ① تارىماق. ② تىرنىلىماق، تىرنا سالماق. ③ سۇ تېگىدىكى لاتقىلارنى پاكىزلىمەك. ④ تاشقا ئويما ئىشلىمەك.
taraklı. s. ① تارغاقلىق، تارغاق قىستۇرۇلغان: ② قەلەمىي:
«Tarakli kumaş — قەلەمىي رەخت.»
taralı. s. تارالغان.
tarama. is. ① تاراش ئىشى. ② ھەربىي چارلاش.
taramak. ① تارىماق. ② ئاختۇرماق، قىدىرماق. ③ تازىلىماق، پاكىزلىمەك:
«Bütün ormanı taradık, hiçbir iz bulmadık — پۈتۈن ئورماننى ئاختۇردۇق، زادى بىر ئىز تاپالمىدۇق.»
târân. s. far. قاراڭغۇلۇق.

taranga. is. zool. ياپىلاق، گۆشى لەززەتسىز، قىلتىرىقى كۆپ بېلىق.

taranmak. ① تارانماق. ② بېشىنى تارىماق.

tarantı. is. چۈپرەندى.

târât. is. far. بۇلاڭ - تالاڭ.

taratmak. تاراتماق.

tarator. is. دورا - دەرمان.

taravet, – ti. is. ar. ياشلىق، ئۆسمۈرلۈك

taraz. is. dok. تۇقۇلغان رەخت ئۈستىدىكى پاختىلار.

tarazlamak. تۇقۇلغان رەختلەر ئۈستىدىكى پاختىلارنى تازىلىماق.

tarazlanmak. تال - تال قىلماق:
«Kızın saçları tarazlanmış — قىزنىڭ چېچى تال - تال بولۇپ كېتىپتۇ.»

tarbuş. is. far. تاربوش (ئالجىرىيە ۋە تۇنىس خەلقلىرىنىڭ قىزىل بۆكى).

tarçın. is. far. دارچىن دەرىخى.

tarçınî s. is. دارچىن رەڭگىدە قىزغۇچ سېرىق.

tard. is. ar. ① قوغلاش، هەيدەش. ② ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلاش، مەكتەپتىن چىقىرىۋېتىش (بىرىنى).

tardetmek. قوغلىماق، چېكىندۈرمەك.

tardiye. is. ar. تاردىيە (مەسنەۋى شەكلىدىكى بىر نەزم).

târe. is. ar. قېتىم، نۆۋەت.

târek. is. far. چوققا باشنىڭ چوققىسى.

târem. is. far. قۇببە.

taret, – ti. is. ing. ① پاراخوت ۋە ئىستىھكاملاردا توپ - زەمبىرەك قالقىنى. ② بومباردىمانچى ئايروپىلانلاردا توپ ۋە پىلىموتلار ئورناشتۇرۇلغان يەر.

tarh. is. ar. ① هېساب چىقىرىش. ② سېلىق سېلىش. ③ گۈل تىكىشكە ئايرىلغان باغچە يېرى.

tarhan. is. نوپۇزلۇق ئادەم.

tarhana. is. far. تارخانا (قېتىق بىلەن يۇغۇرۇلغان خېمىرنىڭ قۇرۇتۇلغان چۆپى).

tarhun. is. ar. bot. تارخۇن (پىيىشكە بولىدىغان ۋە دورىلىق ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئېسىل پۇراقلىق بىر خىل ئۆسۈملۈك).

târık. is. ① چولپان، زۆھرە (يۇلتۇز). ② ئەر ئىسمى.

tarım. is. تېرىقچىلىق، يېزا ئىگىلىك، دېھقانچىلىق:
«Tarıma elverişli arazi — دېھقانچىلىق قىلىشقا بولىدىغان يەر.»

tarımcı. is. تېرىقچىلىق بىلەن شۇغۇللانغۇچى، دېھقان، تېرىمچى.

târib. is. ar. ① ئەرەبچىلەشتۈرۈش، ئەرەبچىلەشتۈرۈلۈش. ② بىرىنىڭ سۆزىنى رەت قىلىش.

târic. is. ar. دۆمبەلچەك.

târid[1]. s. ar. قوغلىغان، هەيدىگەن، سۈپۈرۈپ چىقارغان.

tarid[2]. s. ar. قوغلانغان، هەيدەلگەن، سۈپۈرۈپ چىقىرىلغان.

tarif. is. ar. ① بايان قىلىش، سۈرەتلەش، سۈپەتلەش (يېزىقچىلىق ئىشىدا). ② چەكلىمە.

tarife. is. ar. ① نەرخ ۋاقىت جەدۋىلى. ② چۈشەندۈرۈش قەغىزى.

tariflemek. تەسۋىرلىمەك، بايان قىلماق، چۈشەندۈرمەك، شەرھلىمەك.

tarifname. is. چۈشەندۈرۈش قەغىزى.

tarih. is. ar. ① تارىخ. ② بىر ئىشنىڭ ۋاقتىنى بىلدۈرىدىغان سۆز:
«Uygur tarihi — ئۇيغۇر تارىخى.
Bir ekim 1949, Çin halk cum -

huriyetinin kuruluş tarihidir — 1949 - يىلىنىڭ بىرىنچى ئۆكتەبىر كۈنى جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ قۇرۇلغان كۈنىدۇر.»

tarihçe. is. قىسقىچە تارىخ، تارىخچە.

tarihçi. s. تارىخشۇناس، تارىخچى.

tarihçilik, — ği. is. تارىخشۇناسلىق، تارىخچىلىق.

tarihi. s. ar. تارىخىي.

tarihli. s. ۋاقتى بەلگىلىك.

târih· nüvis. is. ar. far. تارىخشۇناس.

tarih·öncasi. is. تارىختىن ئاۋۋال.

tarihsel. s. تارىخىي:

«Tarihsel filim — تارىخىي كىنو.»

tarihsiz. is. ۋاقتى يېزىلمىغان.

tarik,[1] — ki. is. ar. يول.

târik[2]. s. ar. تاشلىغان، ۋاز كەچكەن.

tarik[3]. is. ar. تەرلىتىش، تەرگە چۆمدۈرۈش.

târik[4]. s. far. قاراڭغۇلۇق.

tarikat, — tı. is. ar. تەرىقەت، يول.

tarikatçı. is. s. تەرىقەتچى.

tarikatçılık, — ğı. is. تەرىقەتچىلىك.

târik· baht. s. far. بەختى قارا، تەلەيسىز.

târiki. far. قاراڭغۇلۇق.

tarim. is. ① كىگىز ئۆي. ② تورۇس. ③ تىرىقچىلىق.

tâ'ris. is. ar. ① تويى قىلىش. ② قىزنى كېلىن قىلىش.

târiye. is. ar. بالا — قازا.

tariz. is.ar. كىنايە، مەسخىرە، ھەجۋىي.

tarla. is. ئېتىز:

«Kavun tarlası — قوغۇن ئېتىزى.»

tarlakoz. is. ① بىر خىل كىچىك قىيىق تۈرى. ② ئىككى پالاقلىق بېلىقچىلار قېيىقى.

tarla· kuşu. is. zool. سوپى تورغاي.

tarla· sıçanı. is. قارىغۇ چاشقان.

târmâr. s. far. قالايمىقان، چېچىلاڭغۇ، پەرىشان.

tarpan. s. ar. ياۋا ئات.

tarpuş. is. far. تۈرك ۋە يۇنانلىقلارنىڭ قەدىمكى قىزىل بۆكى.

tarrâde. is. ar. ئاستى تۈز يەڭگىل قېيىق.

tarrâr. is. ar. يانچۇقچى.

tarsi. ئالماس، ئۈنچە قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن زىننەتلەش.

tarsin. is. ar. كۈچلەندۈرۈش، چىڭىتىش.

tarsis. is. ar. ① قوغۇشۇن بىلەن قاپلىماق، پېچەتلىمەك. ② چىڭىتماق. ③ ئاياللارنىڭ كۆزى كۆرگۈدەك دەرىجىدە يۈزىنى ئېتىۋېلىشى.

tarsit. is. fr. كۆز قاپىقى ياللۇغى.

tart, — dı. is. ar. ① قوغلاش، ھەيدەش. ② يىركۆۋېتىش.

tartaklamak. تۈزىتىۋەتمەك، تۇتۇپ سىلكىمەك، قىقىشتۇرماق.

tartarıcı. is. سۆزلىشىۋاتقان ئىككى كىشىنىڭ سۆزىگە ئارىلاشقۇچى.

tartı. is. ① جىڭ، تارازا. ② ئېغىرلىق. ③ يەلكەننى چىقىرىپ چۈشۈرىدىغان ئارغامچا:

«Kömür tartı ile satılır — كۆمۈر جىڭلاپ سېتىلىدۇ.

Bunun tartısı belli değil — بۇنىڭ ئېغىرلىقى ئېنىق ئەمەس.»

tartılı. s. ① تارتىلغان، جىڭلانغان. ② ئەتراپلىق چۈشىنىلگەن:
«Tartılı bir söz — ئەتراپلىق چۈشىنىلگەن سۆز.»

tartılmak. ① تارتىلماق، جىڭلانماق. ② ئۆزىنى تارتماق، ئۆزىنى دەڭسەپ كۆرمەك.

tartısız. s. ① تارتىلمىغان. ② ئەتراپلىق چۈشىنىلمىگەن.

tartışı. is. مۇنازىرە، تالاش - تارتىش.

tartışma. is. ①مۇنازىرەقىلىش، تالاش - تارتىش قىلىش. ② ئېغىز غوۋغاسى.

tartışmacı. is. تالاش - تارتىش قىلغۇچى.

tartışmak. ① تارتىشماق، ئېلىشماق. ② تالاش - تارتىش قىلماق، مۇنازىرە قىلماق.

tartmak. ① تارتماق، جىڭلىماق. ② تارتماق، تارتىپ تۇرماق.

tarttırmak. تارتتۇرماق.

tartâra. is. ar. چىغىرىق چاقى.

tarümar. s. far. تارمار.

tarz. s. far ئۇسلۇب، ئۇسۇل، شەكىل:
«Bu tarzda konuşmak doğru olmaz— بۇنداق ئۇسۇلدا سۆزلىمەك توغرا ئەمەس.»

tarziye. is. ar. تەسەللى.

~vermek. تەسەللى بەرمەك.

tas. is. far. ① قاچا. ② تۆمۈر قالپاق، دۇبۇلغا.

tasa. is. غەم، ئەندىشە:
«Tasa etmek— غەم يېمەك.»

tasabbi. is. ar. بالىلىق قىلىش.

tasabbun. is. ar. ① سىپۇن كۆپۈكىدەك كۆپۈش. ② سىپۇنغا ئايلىنىش.

tasabbur. is. ar. سەۋر قىلىش.

tasaddu. is. ar. ① چېچىلىش، تارقىلىش. ② يېرىلىپ چاك كېتىش.

tasadduk. is. تەسەددۇق، سەدىقە قىلىپ بېرىش.

tasalanmak. غەم يېمەك، ئەندىشە قىلماق. ئەنسىرىمەك.

tasalı. s. غەمكىن.

tasallut,—tu. is. ar. نوقۇش، چېقىلىش، تېگىش.

tasallüf. is. ar. ① ماختىنىش.② شائىرنىڭ ئۆزىنى ماختاپ يازغان شېئىرى.

tasallüp, — bü. is. ar. قاتتىقلىشىش، چىڭىش.

tasar. is. پىلان. چېرتيوۋژ.

tasarı. is. لايىھە.

tasarım. is. تەسەۋۋۇر.

tasarımlamak. تەسەۋۋۇر قىلماق.

tasarlamak. ① پىلانلىماق، لايىھىلىمەك. ② (تاش ۋە ياغاچنىڭ) چىڭىنى ئالماق.

tasarlanmak. پىلانلانماق، لايىھىلەنمەك.

tasarruf. is. ar. ① ئىشلىتىش، قوللىنىش. ② خەجلەش. ③ ئىقتىساد قىلىش، پۇل يىغىش.

tasarruflu. is. ئىقتىسادچىل:
«Tasarruflu adam — ئىقتىسادچىل ئادەم.»

tasarrum. is. ar. غەيرەتلىنىش، يۈرەكلىك بولۇش، جەسۇرلىشىش.

tasasız. s. غەمسىز.

tasasızlık, — ğı. is. غەمسىزلىك.

tasa'ud. is. ar. يۇقىرى ئۆرلەش، كۆتۈرۈلۈش.

tasavvuf. is. ar. سوفىزم، مىستىزم.

~ehli. سوپى.

tasavvur. is. ar. ①تەسەۋۋۇر. ② كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈش، ئەقلىغە كەلتۈرۈش.

tasayyud. is. ar. ئوۋ ئوۋلاش.

tasayyuf. is. ar. يازنى بىر يەردە ئۆتكۈزۈش.

tâsian, –i. is. ar. ئارامسىزلىق، بىئاراملىق، خاتىرجەمسىزلىك.

tasdik, –kı. is. ar. تەستىق، ماقۇل كۆرۈش.

tasdikli. s. تەستىقلانغان، ماقۇل كۆرۈلگەن.

tasdik· name. is. ar. تەستىقنامە، تەستىق قەغىزى.

tasdiksiz. s. تەستىقسىز.

tasdiye. is. ar. چاۋاك، ئالقىش.

tâse. is. far. غەم، قايغۇ.

tasfif. is. ar. سەپ بولۇپ تىزىلىش، قاتار بولۇش.

tasfih. is. ar. ① چاۋاك چېلىش، ئالقىشلاش. ② ياپىلاقلاش، يۇقا قىلىش.

tasfik. is. ar. قانات قېقىش، قانات سوقۇش.

tasfir. is. ar. ① ئىشقىرتىش. ② سارغايتىش، سېرىق بوياش.

tasfiye. is. ar. ① تازىلاش. ② پارلاش.

tasfiyeci. is. تىلنى چەتئەل تىلىنىڭ تەسىرىدىن ساقلىغۇچى، تىلىدىن چەت تىللارنى چىقىرىۋېتىش تەرەپدارى.

tasfiye· hane. is. ar. far. (نېفىت) ئايرىلىش ئورنى.

tasgir. is. ar. كىچىكلىتىش.

tashif. is. ar. خاتا يېزىش.

tashih. is. ar. تۈزىتىش، ئۆزگەرتىش.

tashim. is. ar. سەھنىگە قويۇش، سەھنىگە چىقىرىش.

tasım. is. مۇھاكىمە قىلىش ئۇسۇلى، ئومۇمىي ھالەتتىن قىسمەن خۇلاسە چىقىرىش.

tasımlamak. پىلانلىماق، لايىھىلىمەك.

tâsi. is. ar. تۇققۇزىنچى.

tâsian. z. ar. تۇققۇزىنچىسى.

tasib. is. ar. قىيىنلاشتۇرۇش.

tasil. is. ar. ھەسەل قىشۇش.

tas'ir[1]. is. ar. ھاكاۋۇرلۇقتىن بىرىگە تەتۈر قاراش.

tasir[2]. is.ar. قىيىنلاشتۇرۇش.

tasir[3]. is. ar. سۈيىنى سىقىش.

taskil. is. ar. پەردازلاش، پەرداز قىلىش.

taslak,–ğı. is. ① لايىھە. ② ئۆزىنى بىلمەچان قىلىپ كۆرسەتمەكچى بولغان بىرى.

taslakçı. is. لايىھىلىگۈچى.

taslamak. ① غۇرۇرلانماق. ② (تاش چېلىق ھەققىدە) بىر تاشنىڭ چوڭىنى ئالماق.

tasma. is. ① ئىت قاتارلىقلارنىڭ بويىنىغا باغلانغان تاسما. ② ياغاچ كېپىشنىڭ تاسمىسى.

tasmin. is.ar. لايىھىلەش، پىلانلاش.

tasni, –i. is. ar. ① قىلىش. ② تۈزۈش، ياساش.

tasnif. is. ar. تۈرگە ئايرىش.

tasrif. is. ar. gr. پېئىل ۋە ئىسىملارنىڭ تۈرلىنىشى.

tasrih. is. ar. ئوچۇق (چۈشىنىشلىك) سۆزلەش، ئوچۇق بىلدۈرۈش.

~ etmek. ئوچۇق سۆزلىمەك.

tastamam. s. راسا ئۇيغۇن، راسا ماس، راسا لايىق.

tastih. is. ar. يالپاقلاش، يېيىسلاش.

tastir. is. ar. بىر نەرسىگە يېزىش، يېزىلىش.

tasvip. is. ar. لايىق كۆرۈش، ماقۇللاش.
«Görüşü tasvip ediyorum — بۇ پىكىرنى ماقۇل كۆرىمەن.»

tasvir. is. ar. ① تەسۋىر. ② رەسىم، سۈرەت.

tasvit. is. ar. ئاۋاز چىقىرىش.

taş. is. ① تاش. ② خىمىيىۋى ماددىلارنىڭ نامى. ③ دارىتما سۆز، تەنە سۆز. ④ قاتار، شاھمات، دامكا قاتارلىق ئويۇنلاردىكى ئورۇق. ⑤ تاشتىن ياسالغان:
«Değirmen taşı— تۈگمەن تېشى.»

taşak,-ğı. is. تاشاق (ئەركەكلىك بېزى).

taşaklı. s. ① تاشاقلىق. ② يىگىت، سۆزىدە تۇرىدىغان، دېگىنىنى قىلىدىغان.

taş·bademi. is. bot. تاش بادام.

taş·balığı. is. zool. دائىم بىر يەردىلا ياشايدىغان بېلىق.

taş·basma. is. تاش باسما.

taş·bilim. is. jeol. تاغ جىنسلىرى ئىلمى.

taşçi. is. تاشچى.

taşçıl. is. bot. تاشلىقتا ياشايدىغان، تاشلىقتا ئۆسىدىغان.

taşçılık,-ğı. is. تاشچىلىق.

taşıl. is. jol. يەر ئاستىدىن قېزىپ ئېلىنغان ھايۋان ياكى ئۆسۈملۈك قالدۇقى، تاشقا ئايلانغان نەرسىلەر.

taşılsı. is. jeol. ئاز ئۆزگەرگەن، ھازىرقى شەكلىگە ئوخشايدىغان جانلىقلار قالدۇقى.

taşım. is. تېشىش (سۇنىڭ قايناپ تېشىشى).

taşıma. is. ترانسپورت، نەقلىيات.

taşımacı. is. ترانسپورتچى، نەقلىياتچى، يۈك توشۇغۇچى.

taşımak. ①توشۇماق (تېشىماق). ② يېنىدا ئېلىپ يۈرمەك.

taşınabilir. s. توشۇغىلى بولىدىغان.

taşınma. is. ① توشۇلۇش، يۆتكىلىش. ② كۆچۈش، ئورنىنى ئۆزگەرتىش:
«Taşlar taşındı— تاشلار توشۇلدى.»

taşınmak. ① توشۇلماق، يۆتكەلمەك. ② كۆتۈرۈلمەك، ئېلىپ يۈرۈلمەك. ③ كۆچمەك. ④ بىر يەرگە پات - پات بارماق:
«1. Sandıklar taşındı — ساندۇقلار توشۇلدى.
2. Bu çanta taşınmaz— بۇ پوپكىنى ئېلىپ يۈرگىلى بولماس.
3. Onlar buradan taşındılar — ئۇلار بۇ يەردىن كۆچتى.»

taşınmaz. s. توشۇلماس، يۆتكەلمەس، ئېلىپ يۈرگىلى بولمايدىغان، كۆچەرگىلى بولمايدىغان.

taşırmak. تاشقۇزماق، تاشتۇرماق.

taşıt,-tı. is. قاتناش ۋاستىلىرى، ترانسپورت قورالى.

taşıtçı. is. s. قاتناش ۋاستىلىرى ئىشلەتكۈچى.

taşıtmak,taşıttırmak. توشۇتماق، يۆتكەتمەك، كۆتۈرتمەك.

taşıyıcı. s. كۆتۈرگۈچى، توشۇغۇچى، ترانسپورتچى، نەقلىياتچى.

ta'şir. is.ar. ① ئوندىن بىرىنى ئېلىش. ئۇنىڭ بىرى ئېلىنىش. ② ئونغا چىقىرىش، ئونغا ئارتتۇرۇش. ③ ئونغا بۆلۈش، ئونغا پارچىلاش.

Taşkent. öz· is. تاشكەنت.

taşkın. s. is. ① تاشقىن. ② سەل،

كەلكۈن. ③ ھەددىدىن ئارتۇق:
«Dere taşkın, şimdi geçilmez — دەرياغا تاشقىن كېلىپتۇ، ئۆتكىلى بولمايدۇ.»

taşkinlik,–ğı. is. ھەددىدىن زىيادە.

taşkır. is. ① تاش بىلەن ئىشلەنگەن قىسىم. ② سىرتقا چىقىرىلغان قىسىم، نەرسىنىڭ سىرتقا چىققان قىسمى.

taş.kıran[1]. is. تاش يانجار (تاش پارچىلاش ماشىنىسى)، تاش كىران.

taş.kıran[2]. is. bot. يولۋاس قۇلاق جىنسىغا كىرىدىغان ئۆسۈملۈك.

taş.kömür. is. jeol. تاشكۆمۈر.

taşlama. is. ①تاش بىلەن ئۇرۇش. ② ھەجۋىي، مەسخىرە. ③ تاشقا ئايلىنىش.

taşlamak. ① تاش ئاتماق، تاشقا تۇتماق. ② تاشلىرىنى پارلىماق. ③ تەنە قىلماق، مازاق قىلماق، كىنايە قىلماق.

taşlanmak. تاشقا تۇتۇلماق، تاش ئېتىلماق.

taşlaşmak. تاشقا ئايلانماق.

taşlatmak. تاش ئاتتۇرماق، تاشقا تۇتتۇرماق.

taşlı. s. ① تاشلىق. ② زىننەت تېشى ئورنىتىلغان:
«Taşlı toprak— تاشلىق يەر.
Tek taşlı üzük— بىر تاشلىق (كۆزلۈك) ئۈزۈك.»

taşlık, – ğı. is. ① تاش ياتقۇزۇلغان (ھويلا). ② تاشلىق يەر. ③ قۇشلارنىڭ تاشلىقى.

taşma. is. ① تېشىپ كېتىش (دەريا سۇلىرى). ② تاشقىن، سەل.

taşmak. ① تاشماق. ② ئاشماق، ئېشىپ كەتمەك. ③ سەۋرسىزلىكتىن ئاچچىقلانماق ياكى ئۆزىنى تۇتۇۋالالماق، تېشىپ كەتمەك:
«Irmak taşiyor — ئۆستەڭ تېشىۋاتىدۇ.
Masanın örtüsü iki yandan taşiyordu — شىرە ياپقۇچى ئىككى يانغا ئېشىپ قالىدۇ.»

taşnı. is. بىنا ئىچىدىن ياكى ئۆيدىن كىرىپلا ئاياغ كىيىملىرىنى سېلىپ قويىدىغان ئورۇن.

taş. ocağı. is. تاش كولىنىدىغان يەر.

taş. pamuğu. is. تاشپاختا.

taş. pudra. is. تۈرلۈك رەڭدار ئۇپىلار.

taşra. is. ① ئىستامبۇلدىن باشقا يەر. ② پايتەختتىن باشقا يەر.

taşralı. s. is. پايتەخت خەلقىدىن باشقا خەلق.

taşt. is. far. لېگەن، تەلەڭگە، جاۋۇر.

taştdar. is. far. قولغا سۇ قۇيىدىغان خىزمەتكار، ئەمەلدارنىڭ نەرسە - كېرەكلىرىگە قارىغۇچى.

taşt. hane. is.far. ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە ھۆكۈمدار ئەشيالىرى ساقلىنىدىغان يەر (ئوردىدا).

taş. yürekli. s. تاش يۈرەك، باغرى قاتتىق، رەھىمسىز.

tat, –dı. is. ① تەم. ② شىرىنلىك. ③ لەززەت. ④ ھەۋەس، ئىشتىياق، زوق. ⑤ ھىد، پۇراق:
«Bu helvanın tatı az — بۇ ھالۋا ئانچە تاتلىق ئەمەس.»

Tat, – tı. öz. is. ① تۈركلەردىن باشقا كىشى ۋە جامائەتكە بېرىلگەن نام. ② ئىران، ئەزەربەيجان چېگرىسىدا ياشايدىغان ۋە ئىران نەسلـ

دىن بولغان بىر جامائەت ئىسمى.

Tatar. is. öz. تاتار.

tatar. is. پوچتالىيون، پوچتىكەش.

tatarcık, — ğı. is. zool. كۆمۈتە.

tatarı. s. ① ياخشى پىشمىغان، چالا پىشقان. ② خەت توشۇشقا ئۆگىتىلگەن (كەپتەر).

Tatarlar. is. تاتارلار.

tatarrub. is. ar. خۇش بىزۇلۇش، كۆڭلى ئېچىلىش.

tatarruk. is. ar. ① يول تېپىش، يول تېپىپ كېتىش. ② ئۈرۈلۈش (مۈشت ياكى تاياق بىلەن).

tatarsı, tatarımsı. s. ياخشى پىشمىغان، چالا پىشقان:

«Bu yemek tatarsı olmuş — بۇ تاماق چالا پىشىپتۇ.»

tatbik, — kı. is. ar. ① قوللىنىش، ئىشلىتىش، ئىشقا ئاشۇرۇش. ② سېلىشتۇرۇش.

~edilmek. نازارەت ئاستىغا ئېلىنماق.

~etmek. ئىشقا ئاشۇرماق.

tatbikat, — tı. is. ar. — ① ئىجرا قىلىش، يۈرگۈزۈش. ② سېلىشتۇرۇش.

tatbil. is. ar. دۇمباق چېلىش.

tatbin. is. بىر نەرسىگە لاي سۈرمەك.

tathin. is. ar. ئۇن تارتىش.

tathir. is. ar. پاكىزلەش، تازىلاش.

tatil. is. ar. ① تەتىل، دەم ئېلىش. ② ئىش توختىتىش:

«Bayram tatili — بايرام تەتىلى.

Yapıyı tatil etmek — قۇرۇلۇشتا ئىش توختىماق.»

tatlandırmak. ① تاتلىق قىلماق، تەم بەرمەك، تەم كىرگۈزمەك. ② ئاچچىق دورىلارغا شېكەر، ھەسەل قوشۇپ تاتلىق قىلماق.

tatlanmak. تاتلىق بولماق.

tatlı. s. is. ① تاتلىق، تەملىك. ② تاتلىق يېمەك، شېكەر ۋە قەنت بىلەن ئىشلەنگەن يېمەكلىك:

«Tatlı kavun — تاتلىق قوغۇن.

Tatlı söz — تاتلىق سۆز.»

tatlıca. s. ① بىرئاز تاتلىق. ② راسا تاتلىق.

tatlıcı. is. تاتلىق يېمەكلىكلەر ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

tatlılaşmak. ① تاتلىقلاشماق، تاتلىق بولماق، لەززەتلەنمەك. ② چىرايلىقلاشماق، چىرايلىق كۆرۈنمەك.

tatlılaştırmak. تاتلىقلاشتۇرماق، تەم كىرگۈزمەك.

tatlılı. s. شېكەر سېلىنغان، شېكەر بىلەن ئىشلەنگەن.

tatlîlık, — ğı. is. تاتلىقلىق، تەملىك.

tatlımsı. s. تاتلىقراق.

tatlı. patates. is. تاتلىقياڭيۇ.

tatlı. su. is. تاتلىق سۇ.

tatlik. is. ar. بوشىنىش، ئايرىلىش، قويۇپ بېرىش (نىكاھتىن).

tatmak, — dar. تېتىماق، تەمىنى بىلمەك. ② تارتماق، چەكمەك، ئۇچرىماق، دۇچ كەلمەك:

«Yaşayışın acısını tatmak — تۇرمۇشنىڭ جاپاسىنى چەكمەك.»

tatmin. is. ar. رازى قىلىش، خاتىرجەم قىلىش، تويغۇزۇش.

tatminkâr. s. far. كۆڭۈلنى خاتىرجەم قىلغۇچى.

tatrib. is. ar. خۇشاللاندۇرۇش.

tatsız. s. ① بەتتەم، لاۋزا، تەمسىز. ② مەززىسىز، تۇترۇقسىز. ③ تەتتىمەي، بىزەڭ، سوغۇق (ئادەم):
«Tatsız söz — «مەنىسىز سۆز.
~tuzsuz. بەك لاۋزا.

tatsızlaşmak. لاۋزىلاشماق، تەمسىزلەشمەك.

tatsızlık, — ğı. is. ① تەمسىزلىك، بەتتەملىك. ② لاۋزىلىق (ھەرىكەتتىكى).

tattırmak. ① تېتىماق (تەمىنى). ② ھېس قىلدۇرماق.

tâtûre. is. far. كىشەن، چۇدەر.

tatviş. is. ar. پىچىش، ئاختا قىلىش.

tatyib. is. ar. خۇشاللاندۇرۇش، خۇش قىلىش.

taun. is. ar. ۋابا كېسىلى.

tav. is. far. ① تاۋ، قىزىقلىق. ② سېمىزلىك (ھايۋان ھەققىدە). ③ ئويۇن، ھىيلە:
«Demir tavında dövülür — تۆمۈر تاۋىدا (قىزىقىدا) سوقۇلىدۇ.»

tava. is. far. ① تاۋا. ② تاۋىدا پىشۇرۇلغان يېمەكلىك. ③ مەدەن ئېرىتىش قاچىسى (ساپلىقى). ④ مايسا ۋە كۆچەت يېتىشتۈرۈلىدىغان يەر.

tavaf. is. ar. تاۋاپ.

tavan. is. ئۆينىڭ تۆرىسى.

tavassub. is. ar. ئاغرىپ ئاجىزلىنىش.

tavassut, — tu. is. ar. ۋاستىچىلىك، ئەلچىلىك.

tavattun. is. ar. يەرلىشىش، ماكانلىشىش، ئورۇنلىشىش.

tavazzû. is. ar. تەرەت ئېلىش.

tavazzuh. is. ar. ئوچۇق بولۇش، ئايدىڭلىشىش.

tavd. is. ar. تاغ.

tav·hane. is. far. پارنىك، ئۆسۈملۈك ئۆستۈرۈلىدىغان ئەينەكلىك ئۆي.

tavır, — vrı. is. ar. ۋەزىيەت، پوزىتسىيە، ھال، ئەھۋال، تۇرۇق:
«Bu adamın tavrından birşey söylemek istediği anlaşılıyordu — بۇ ئادەمنىڭ تۇرقىدىن بىر نەرسە سۆزلەيدىغانلىقى بىلىنىۋاتىدۇ.»

ta'vik. is. ar. كېچىكتۈرۈش، كەينىگە سۈرۈش، كېچىكتۈرۈلۈش، كەينىگە سۈردۈرۈش.

tavil, tavile. s. ar. ① ئۇزۇن. ② ئۇزۇن داۋام قىلىدىغان.

tavile. is. ar. ① تىزىلىپ ماڭغان ھايۋان. ② ئېغىل، قوتان. ③ بوش، ھايۋاننىڭ پۇتىغا باغلانغان ئارقان.

taviyet. is. ar. نىيەت، مەقسەت.

taviz. is. ar. ① تۆلەش، تولۇقلاش (كەم نەرسىنى، كەم يېرىنى). ② ئۆتنۈش، يول بېرىش، يول قويۇش.

ta'viz. is. ar. كۆز تەگمەسۇن دەپ ئېسىۋالغان تۇمار.

tavk. is. ar. ① بويۇنغا ئېسىلىدىغان جاۋاھىراتلار. ② ئۇچار قۇشلارنىڭ بويىنىدىكى موينىقى. ③ تاقەت. ④ تاسما، ھالقا.

tavla[1]. is. ar. ئات ئېغىلى.

tavla[2]. is. it. ئىككى كىشى تەرىپىدىن ئوينىلىدىغان 30 ئۇرۇقلۇق قاتار ئويۇنى.

tavlacı. is. ئات باقار.

tavlamak. ① تاۋلىماق. ② قاقتى - سوقتى قىلماق. ③ كۆندۈرۈپ قولغا كەلتۈرۈۋالماق.

tavlanmak. ① تاۋلانماق. ② (هايۋان) سەمرىمەك، بوردالماق.

tavlı. s. ① تاۋلانغان. ② سېمىز، بورداق (هايۋان).

tavsamak. سۇۋۇپ قالماق، بوشىشىپ قالماق، ئاستىلىشىپ (سۇسلىشىپ) قالماق.

tavsatmâk. سۇۋۇتماق، بوشاتماق، ئاستىلاتماق.

tavası. is. zool. تۆكلۈك ۋە قۇۋۇەتلىك شالغۇت تۆگە.

tavsız. s. تاۋلانمىغان.

tavsif. is. ar. خاراكتېرلەندۈرۈش، خۇسۇسىيىتىنى سۆزلەش.

tasvil. is. ar. يەتكۈزۈش، ئۇلاشتۇرۇش، يەتكۈزۈلۈش، ئېرىشتۈرۈش.

tavsiye. is. ar. ① تەۋسىيە، ئۈندەش. ② تونۇشتۇرۇش:
«Size bu arkadaşı tavsiye ederim, pek çalışkandır — سىزگە بۇ يولداشنى تونۇشتۇرىمەن، بەك ئەمگەكچاندۇر.»

tavsiye· name. is. تونۇشتۇرۇش خېتى.

tavşan[1]. is. توشقان (هايۋان).

tavşan[2]. is. ياغاچ ئۈيمىكىشى.

tavşan· biti. is. توشقان پىتى.

tavşancıl. is. zool. توشقان تۇتۇپ يەيدىغان قۇش — قارچىغا.

tavşancılık, – ğı. is. توشقان بېقىش كەسپى.

tavşan· dudağı, – nı. is. تۇغما يېرىق كالپۇك.

tavşanlık, – ğı. is. ① ياغاچ ئۈيمىكەشلىكى. ② توشقان يېتىشتۈرىدىغان يەر، توشقان بېقىلىدىغان يەر.

tavşan· piresi. is. توشقان بۈرگىسى.

tavuk, – ğu. is. توخۇ، مېكىيان.

tavukçu. is. توخۇ باققۇچى، توخۇ يېتىشتۈرگۈچى.

tavukçuluk, – ğu. is. توخۇچىلىق.

tavukgiller. is. zool. توخۇ جىنسىدىكى قۇشلار.

tavuk· götü, – nü. is. سۆگەل.

tavuk· karası, – nı. is. نامازشام قارىغۇسى.

tavulga. is. تېۋىلغا.

tavus. is. zool. توز (قۇش).

tavuş. is. پەس ئاياغ ئاۋازى.

tavuşmak. ئاياغ ئاۋازىنى چىقارماي ماڭماق.

tavvâf. s. ar. ① تاۋاپ قىلغان. ② كەئبىنى زىيارەت قىلغان. ③ هۆكۈمەت ئورگانلىرىدىكى كېچىلىك كۆزەتچى.

tavvâfiye. is. ar. كېچىلىك كۆزەتچىلەرگە بېرىلىدىغان هەق.

tavzif. is. ar. خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇش، ۋەزىپە بېرىش، ئىش بېرىش.

~ etmek. ۋەزىپە بەرمەك.

tavzih. is. ar. ئاشكارا قىلىش، ئاشكارىلاش.

tay. is. تاي (ئۈچ ياشقا قەدەر بولغان).

tay. s. تەڭ، باراۋەر.

~ arabası. غالتەك (كىچىك بالىلارنى ماڭدۇرۇشقا ئۆگىتىدىغان).

~ durmak. (كىچىك بالا هەققىدە) دەم (ئۆرە) تۇرماق.

~ tayı. دەم ـ دەم.

taya. is. far. ئىنىكئانا، بالا باققۇچى (ئايال).

taydaş. is. تەڭتۇش.

tayerân. is. ar. ① ئۇچۇش، ئۇچۇپ

كېتىش. ② هاۋادا پارغا ئايلىنىش.

tayfa. is. ar. ① ئەينى پاراخوتتىكى پاراخوت ئىشچىلىرى. ② پاراخوت ياكى كېمە خادىملىرى. ③ ھەمراھ.

tayfun. is. çin. تەيفېڭ (بوران).

taygeldi. is. بىر ئايالنىڭ كېيىن تەگكەن ئېرىنىڭ ئۆيىگە ئەگەشتۈرۈپ بارغان باللىرى.

tâyı. s. ar. ئۆز ئىختىيارى بىلەن قىلغان (ئىشنى).

tayın. is. ar. ئەسكەرلەر ئوزۇقى.

ta'yib. is. ar. ئەيىبلەش.

~ edilmek. ئەيىبلەنمەك.

tayin. is. ar. بەلگىلەش، تەيىنلەش

~ etmek. تەيىنلىمەك.

tayip. is. ar. ئەيىبلەش.

ta'yir. is. كەمچىلىكىنى سۆزلەپ ئىزا تارتقۇزۇش، ئەيىبىنى ئېچىپ خىجالەت قىلىش.

taylak, – ğı. is. ئات قاتارىغا كىرمىگەن تاي.

tayr. is. ar. ئۇچار قۇش.

tayy. is. ar. ① تۈرۈپ يۆگەلەش، تۈرۈلۈش، پۈكۈلۈش، قاتلاش، قاتلىنىش. ② ئاتلاش، ئۈستىدىن ئۆتۈش.

tayyar. s. ar. ئۇچقۇچى.

tayyare. is. ar. ئايروپىلان، ئۇچقۇ.

~meydanı. ئايرودروم.

tayyarecı. is. ئۇچقۇچى. لۇتچىك.

tayyarecilik, – ği. is. ئاۋىئاتسىيە، ئۇچقۇچىلىقى.

tayy. etmek. ئارىدىن يوق قىلىۋەتمەك.

tayyib, tayyibe. s. ar. ① ياخشى، ئوبدان. ② ئەر ۋە ئاياللار ئىسمى.

tayyibe. is. ar. ياخشى ئىش ۋە ھەرىكەت.

tazallüm. is. ar. زۇلۇم كۆرۈش.

tazammun. is. ar. قورشىۋېلىش، ئىچىگە ئېلىش.

tazarru, – u. is. ar. يالۋۇرۇش، يېلىنىش.

tazaruf. is. ar. نازۇكلۇك، ئىنچىكىلىك.

tazarur. is. ar. زەرەرگە ئۇچراش.

tazayyuk. is. ar. سىقىلىش، ئىچى پۇشۇش.

taze. s. is. far. ① يېڭى. ② جۇشقۇن، تېتىك. ③ ياش خوتۇن.

~ balık. يېڭى بېلىق.

tâzegi. is. far. ① يېڭىلىق. ② ياشلىق.

tazelemek. ① يېڭىلىماق، يېڭىسىغا ئالماشتۇرماق. ② يېڭى ھالغا كەلتۈرمەك.

tazelenmek. ① يېڭىلانماق، يېڭىسىغا ئالماشتۇرۇلماق. ② يېڭى ھالغا كەلمەك.

tazelik, – ği. is. ① ياشلىق. ② تېتىكلىك. ③ يېڭىلىق.

tazende. s. is. far. يۈرگۈزگۈچى، يۈرگۈزۈش ماھىرى.

tazhir. is. ar. تاشلىۋېتىش.

tazı. is. far. ① تايغان (ئىت). ② بەك جۈدەڭ (ئورۇق).

tazılaşmak. ئورۇقلاپ تايغاندەك جۈدەپ كەتمەك.

tâzi. is. s. ① ئەرەب، ئەرەبچە. ② تايغان، ئوۋ ئىتى.

taz'if. is. ar. ① قاتلاش، بىر ھەسسە ئاشۇرۇش. ② ئاجىزلاشتۇرۇش، زەئىپلەشتۈرۈش.

ta'zil[1]. is. ar. كېسەلگە تەسەللىي بېرىش.

ta'zil. is. ar. ئەيىبلەش، سۆكۈش.
tazim. is. ar. ئۇلۇغلاش.
tazip. is. ar. ئازابلاش، ئازار بېرىش، زۇلۇم سېلىش.
tâziyâne. is. far. ① قامچا. ② سەۋەب، ۋاستە.
taziye. is. ar. تەزىيە.
taziye name. is. تەزىيەنامە، تەزىيە خېتى.
taziz. is. ar. ئىززەتلەش، ھۆرمەت بىلەن خاتىرلەش.
tazmin. is. ar. زىياننى تۆلەش.
~ etmek. تۆلىمەك.
tazminat, – tı. is. ar. زىيان ئۈچۈن تۆلەنگەن پۇل.
tazrir. is. ar. زىيانغا ئۇچرىتىش.
tazyik, – ki. is. ar. ① بېسىم. ② چىڭداش، چىڭداپ تىقىش، سىغداش.
teâdi. is. ar. ئاداۋەت، دۈشمەنلىك.
teâdül. is. ar. تەڭلىك، باراۋەرلىك.
teâhüd. is. ar. ① سۆزلىشىش. ② شەرتلىشىش.
teakküs. is. ar. ئەكسىگە قايتىش، ئەكس سادا چىقىرىش.
teakup, – bu. is. ar. ئارقىمۇئارقا كېلىش، ئارقا - ئارقىدىن كېلىش.
teâli. is. ar. يۈكسىلىش، يۇقىرى ئۆرلەش، ئورنى ئۆسۈش.
teâmül. is. ar. ① قائىدە - يوسۇن، ئۆرپ - ئادەت. ② رېئاكسىيە.
tearri. is. ar. ① يېشىنىش، يالىڭاچلىنىش. ② بىر ئىشتىن خالى بولۇش، بىر نەرسىدىن خالى بولۇش.
teâruz. is. ar. سۈركىلىش، توقۇنۇشۇش.
teâti. is. ar. ئالماشتۇرۇش:
«Fikir teâtisinde bulunmak — پىكىر ئالماشتۇرماق.»
teâtuf. is. ar. ① ئۆزئارا شەپقەتلىك بولۇش. ② ئۆزئارا باغلىنىش.
teâvün. is. ar. ياردەملىشىش.
teâzud. is. ar. ① قولغا قول تۇتۇشۇش. ② ياردەم.
teb. is. far. ① ھەرىكەت. ② بەزگەك.
teba. is. far. ئويغۇنلىشىش.
tebaa. is. ar. تەۋە.
tebâb. is. ar. زەرەر، زىيان.
tebâh. is. s. far. ① بۇزۇلغان، چىرىگەن، خاراب، بەرباد. ② ئۆرۈلگەن.
tebahhur. is. ar. ① ھورلىنىش. ② پارغا ئايلىنىش (سۇ ھەققىدە).
tebaiyet, – ti. is. ar. ماسلىشىش، تەۋە بولۇش.
tebâr. is. far. نەسەب، نەسىل.
tebâr. is. ar. يوق بولۇش، ھالاك بولۇش.
tebarüz. is. ar. ئىپادە.
~ ettirmek — ئىپادە قىلماق.
tebâşir. is. ar. ① خۇش خەۋەر. ② ھەر نەرسىنىڭ باشلانمىسى.
tebattun. is. ar. بىر نەرسىنى ئەتراپلىق چۈشىنىشكە تىرىشىش.
tebâyün. is. ar. زىتلىق، ئايرىملىق.
tebb. is. ar. زىيان، زەرەر.
tebcil. is. ar. ئۇلۇغلىنىش.
tebdil. is. ar. ئۆزگەرتىش.
~edilmek. ئۆزگەرتىلمەك.
tebeddül. is. ar. ئۆزگىرىش.
tebeh. s. is. far. ① بۇزۇق، چىرىك، يىقىلغان، خاراب. ② يوقىلىش، تۈگەش.
tebeh kâr. s. far. خاراب قىلغۇ-

چى، يوق قىلغۇچى.

tebeh· kâri. is. far. خاراب قىـ لىش، يوقىتىش، تۈگىتىش.

tebekküm. is. ar. تىلى تۇتۇلۇش، ئاغزى تۇۋاقلىنىش.

tebel. is. بۇجغۇر، بۇدۇر، قات.

tebellüd. is. ar. ھۇرۇنلۇق.

tebellüh. is. ar. ئەخمەقلىشىش، ئەخمەقلىق قىلىش.

tebellür. is. ar. ① بىللورلىشىش. ② ئىپادە قىلىش.

teber. is. far. ① دەرۋىشلەرنىڭ ئۇزۇن ساپلىق ئايپالتىسى. ② تىبىرقچىلار- نىڭ پىچىقى، تەبەر.

teberku. is. ar. يۈزىنى ئېتىش، يۈ- زىنى توسۇش.

teberrâ. is. ar. ① يىراقلىشىش، ئۇزاق تۇرۇش، چېكىنىش. ② تەتۈر قا- راش، يۈز ئۆرۈش.

teberru, – u. is. ar. بېغىشلاش.

~ etmek. بېغىشلىماق.

teberrüd. is. ar. ① سوۋۇتۇش، مۇزلىتىش. ② سوغۇق سۇغا چۈشۈش.

teberrüz. is. ar. پەيدا بولۇش، مەيـ دانغا كېلىش، كۆرۈنۈش.

tebertum. is. ar. ① غەزەپلىنىش. ② يوغانلىق قىلىش، چوڭلۇق قىلىش.

teberzin. is. far. ئېگەرگە ئېسىلغان كىچىك ئۇرۇش پالتىسى، تەبەرزىن.

tebessül. is. ar. چىرايىنى تۈرۈش.

tebessüm. is. ar. تەبەسسۇم.

tebessür. is. ar. tıp. دانىخورەك چىقماق.

tebeşir. is. far. بور (قارا تاختايغا خەت يازىدىغان).

tebeşirleşme. is. بورلىشىش.

tebevvül. is. ar. سىيمەك، كىچىك تەرەت قىلماق.

tebeyyün. is. ar. بىلىنىش، ئاشكارا بولۇش، ئايان بولۇش.

tebezzuk. is. ar. تۈكۈرۈش.

tebezzül. is. ar. پېرىلىش.

tebhal. is. ar. tıp. قۇچۇق، قىزقاق (كالپۇكتىكى).

tebi. is. ar. ① ياردەمچى، قول – چوماق. ② مىزاي.

teb'id. is. ar. ① يىراقلاشتۇرۇش، يىراقلاشتۇرۇلۇش. ② قوغلاش.

te'bid. is. ar. مەڭگۈلەشتۈرۈش، ئە- بەدىيلەشتۈرۈش.

te'bin. is. ar. ① يۈزمۇيۈز ئەيىبـ لەش. ② ئۆلگەن بىرسىنىڭ ياخشى سۆ- زىنى قىلىش.

te'bis. is. ar. ھاقارەت، خورلاش.

tebliğ. is. ar. ① ئۇقتۇرۇش، ئومۇ- مى ئۇقتۇرۇش، ئېلان. ② ئاخبارات.

tebliye. is. ar. كونىرىتىش، ئەسكەر- تىش.

tebn. is. ar. سامان.

tebni. s. ar. سامان رەڭگى.

tebrik, – ki. is. ar. تەبرىك.

tebrik· name. is. far. تەبرىكنامە.

tebriye. is. ar. ئاقلاش، گۇناھسىز قىلىپ چىقىرىش.

tebsir. is. ar. ئىمزاھ.

tebşir. is. ar. خۇشال قىلىش، خۇ- شاللاندۇرۇش.

tebvib. is. ar. بابلارغا ئايرىش، قىسىملارغا بۆلۈش.

tebzil. is. ar. ئىسراپ قىلىش.

tecâdül. is. ar. كۆرەش.
tecanüs. is. ar. هەم جىنسلىق.
tecâsür. is. ar. جاسارەتكە كېلىش.
teca'üd. is. ar. بۇجۇغۇرلىنىش (چاچ).
tecâvif. is. ar. ئويۇق، ئويۇق يەر.
tecâvül. is. ar. جەۋلان قىلىش، پىر-
قىراش.
tecâvür. is. ar. قوشنا بولۇش،
قوشنىدارلىق.
tecavüz. is. ar. ① تاجاۋۇز. ② هۇ-
جۇم قىلىش. ③ بىراۋنىڭ ئېيپىتىگە تېگىش.
«Düşman tecavüzü — دۈشمەننىڭ
تاجاۋۇزى.»
tecâvüz kârı. is. تاجاۋۇزچىلىق.
tecbir. is. ar. سۇنۇقنى تېڭىپ سا-
قايتىش.
teçdit. is. ar. يېڭىلاش.
teceddüt, – dü. is. ar. يېڭىلىنىش،
يېڭىلىق.
tecehhüz. is. ar. هازىرلىنىش، تەيـ
يارلىنىش.
tecelli. is. ar. ① بىلىنىش، كۆرۈنۈش.
② تەقدىر - قىسمەت.
tecemmu, – u. is. ar. توپلىنىش،
يىغىلىش، بىرىكىش.
tecemmüm. is. ar. ئۆسۈش، يېتىـ
شىش (ئۆسۈملۈك ھەققىدە)، كۆپىيىش.
tecennüb. is. ar. ساقلىنىش.
tecennün. is. ar. مەجنۇنلۇق، سەۋ-
دايىلىق، ئەقلىنى يوقىتىش.
tecerrüt, – dü. is. ar. بۆسۈش، سىرىش.
tecessüm. is. ar. ① كۆرۈنۈش. ②
پەيدا بولۇش. ③ جانلىنىش:
«Hadise oldugu gibi gözümün ön-
ünde tecessümetti — ھادىسە بولغاندەك،
كۆز ئالدىمدا جانلاندى.»
tecessüs. is. ar. ① ئوغرىلىقچە قاراش،
نازارەت قىلىش. ② كۆرۈش، بىلىش
ھەۋەسى.
tecevvü. is. ar. ئاچ قېلىش، ئاچ
يۈرۈش.
tecevvüf. is. ar. ئويۇلۇش، كاۋاكلى-
شىش.
tecezzi. is. ar. پارچىلىنىش، بۆلۈ-
نۈش، قىسىملارغا بولۇنۇش.
tecezzüv. is. ar. پارچىلارغا بۆلۈش،
توغرىلىش، پارچىلىنىش.
tecfif. is. ar. قۇرۇتۇش، قۇرۇتۇلۇش.
tecil. is. ar. كېچىكتۈرۈش، كەينىگە
سۈرۈش.
tecim. is. ar. تىجارەت، سودا.
tecnis. is. ar. ئىككى بىسلىق سۆز
سۆزلەش.
tecniz. is. ar. ئۆلۈكنى تاۋۇتقا سې-
لىش.
tecrib. is. ar. سىناش، تەجرىبە قى-
لىش.
tecribe. is. ar. ⇒ **Tecrübe.**
tecrübe. is. ar. تەجرىبە.
tecrübeli. s. تەجرىبىلىك.
tecrübesiz. s. تەجرىبىسىز.
tecrübesizlik, – ği. is. تەجرىبە-
سىزلىك.
tecvir. is. ar. جەبىر قىلىش، جاپاغا
قويۇش.
tecviz. is. ar. لايىق تېپىش، لايىق
كۆرۈش.
tecyif. is. ar. ① پوپوزا قىلىش،
ھەيۋە قىلىش. ② بەك قورقۇش.
teczim. is. ar. ① كېسىش (قول،

قانات قاتارلىقلارنى). ② موخو كېسلىگە ئۇچرىتىش.
tecziye. is. ar. جازالاندۇرۇش.
~ etmek. جازالاندۇرماق.
teçhil. is. ar. «بىلمەيدۇ» دەپ ھېسابلاش.
teçhiz. is. ar. ① قوراللاندۇرۇش. ② كىيىندۈرۈش، ياساندۇرۇش.
~ etmek. قوراللاندۇرماق.
teçhizat, — ti. is. ar. قورال - ياراق، ئەسۋاب - ئۈسكۈنە.
tedâfü. is. ar. ① ئىتتىرىشىش، تۈرتۈشۈش، نوقۇشۇش. ② ئۆزىنى قوغداش، ئۆزىنى مۇھاپىزەت قىلىش.
tedahül. is. ar. ئارىلىشىش، بىر - بىرىگە ئۆتۈپ سىڭىش.
tedahuk. is. ar. كۈلۈشۈش.
tedadi. is. ar. ① ئەسكە ئېلىش، خاتىرىلەش، يادىغا كەلتۈرۈش. ② بىرلەشتۈرۈپ ئويلاش، باغلاپ تەسەۋۋۇر قىلىش.
tedarik, — ki. is. ar. تەكشۈرۈپ تېپىش، قولغا كەلتۈرۈش.
tedarikli. s. ھەر نەرسىگە ئالدىن ئىگە بولۇش.
tedarük. is. ar. → **Tedarükat.**
tedarükat. is. ar. ھازىرلىق، تەييارلىق.
tedârub. is. ar. ئۇرۇشۇش، سوقۇشۇش.
tedârüs. is. ar. ئوقۇش، يېزىش.
tedâvi. is. ar. داۋالاش.
~ etmek. داۋالىماق.
tedavül. is. ar. ئايلىنىش، دەۋر قىلىش، ئۆتۈشۈش، ئۆتۈشۈپ تۇرۇش.

ئايلىنىپ تۇرۇش (مال).
tedbir. is. ar. تەدبىر، چارە، پىلان، ۋاستە، ئۇسۇل.
~ almak. تەدبىر قوللانماق.
tedbirli. s. تەدبىرلىك.
tedbirsiz. s. تەدبىرسىز، ئامالسىز.
tedbirsizlik, — ği. is. تەدبىرسىزلىك.
tedeffün. is. ar. كۆمۈلۈش، دەپنە قىلىنىش.
tedehhün. is. ar. ياغلىنىش، مايلىنىش.
tedehhüş. is. ar. قورقۇش، چۆچۈش.
tedelli. is. ar. ئازلىنىش.
tedemmül. is. ar. يەرنى ئوغۇتلاش.
tedenni. is. ar. چېكىنىش، ئارقىغا قايتىش.
tedennüs. is. ar. كىر بولۇپ كېتىش، كىرلىشىش.
tederrüb. is. ar. ئىلپەتلىشىش، چېنىقىش.
tederrüc. is. ar. قەدەممۇقەدەم ئىلگىرىلەش.
tederrün. is. ar. ئەزانىڭ بىرەر يېرىنىڭ ئىششىشى.
tederrüs. is. ar. دەرس ئېلىش، دەرس سۆيىتىدە ئوقۇش.
tedessür. is. ar. كىيىم كىيىش، كىيىنىش.
tedfin. is. ar. كۆمۈش، دەپنە قىلىش.
tedhiş. is. ar. قورقۇتۇش، تەھدىت سېلىش، تېررورلۇق.
tedhişçi. is. s. تەھدىت سالغۇچى، قورقۇتقۇچى، تېررور.
tedhişçilik, — ği. is. تېررورلۇق.

tedip, — bi. is. ar. ئەدەبكە كىرگۈ- زۈش، يولغا كىرگۈزۈش.

tedirgin. s. راھەتسىز، بىئارام:
«Gürültüden tedirgin oldum — ۋاراڭ - چۇرۇڭدىن بىئارام بولدۇم.»

tedirginlik, — ği. is. راھەتسىزلىك، بىئاراملىق.

tediye. is. ar. تۆلەش (پۇلنى)، تۆ- لەنگەن پۇل.

~ anlaşmaları. ئۆزئارا پۇل قەرز بې- رىش كېلىشىملىرى.

~ etmek. تۆلىمەك، ئۆتىمەك.

tedkikat. is. ar. تەتقىقات.

tedlis. is. ar. ساتقۇچىنىڭ ئۆز مې- لىنىڭ ئەيىبىنى يوشۇرۇشى.

tedliye. is. ar. ① ساڭگىلاتماق. ② ئىسپات تەييارلىماق. ③ ھولۇقماق.

tedmir. is. ar. يوقىتىش، تۈگىتىش.

tedricen. z. ar. تەدرىجىي ھالدا.

tedrici. s. ar. تەدرىجىي.

tedriç. is. ar. تەدرىجىي ھالدا ئالغا بېسىش.

tedris. is. ar. دەرس بېرىش، ئۆگە- تىش، ئوقۇتۇش.

~ etmek. ئوقۇتماق.

tedrisat, — ti. is. ar. تەلىم، ئوقۇ- تۇش، دەرسلىك.

tedsim. is. ar. كۆز تەگمىسۇن دەپ كىچىك بالىلارنىڭ يۈزىگە قارا سۈركەپ قويۇش.

tedvin. is. ar. نەشىر ئۈچۈن ھازىر- لاش.

tedvir. is. ar. ① ئايلاندۇرۇش، چۆ- گىلىتىش. ② باشقۇرۇش.

tedviye. is. ar داۋالاش، دورا بېرىش.

teeccüc. is. ar. تۇتۇشۇش، يالقۇن- جاش (ئوت).

teeccüm. is. ar. ئاچچىقلىنىش، خاپا بولۇش.

teeddüp, — bü. is. ar. قورۇنۇش، ئىزا تارتىش.

teehhül. is. ar. ئۆيلىنىش، تۇرمۇش- قا چىقىش.

teehhür. is. ar. كېچىكىش.

teemmül. is. ar. مۇھاكىمە، ئويلىنىش.

teemmüm. is. ar. ئانا بولۇش.

teenni. is. ar. سالماقلىق بىلەن ئىش كۆرۈش، ئېغىر - بېسىقلىق.

teennüs. is. ar. ① چىشى. ② ئايال- لارچە قىلىق قىلىش.

teerrüb. is. ar. ئۆزىنى ئەقىللىق قىلىپ كۆرسىتىش.

teessi. is. ar. تەسەللى بېرىش، كۆڭ- لىنى ياساش.

teessüf. is. ar. پۇشايمان، ئۆكۈنۈش، ئارمان.

~ etmek. ئۆكۈنمەك، پۇشايمان قىلماق.

teessür. is. ar. ① كۆڭۈل يېرىملىقى. ② ئىشتىن بوشىتىش.

teessüs. is. ar. ① قۇرۇلۇش. ② ئورۇن- لىشىش، يىلتىز تارتىش، ماكانلىشىش.

teevvi. is. ar. ماكانلىشىش، يەرلە- شىش.

teevvüh. is. ar. ئىڭىرىماق، ئاھ - پەرياد چەكمەك.

teeyyüt, — dü. is. ar. توغرا چى- قىش، رېئاللىققا ئايلىنىش.

teezzür. is. ar. پۈركىنىش، ئورنىش، يېپىنىش.

tef. is. ar. müz. داپ (چالغۇ ئەسۋابى).

tefahhur. is. ar. ئىپتىخار، پەخىرلە- نىش، ماختىنىش.

tefahhus. is. ar. ئىنچىكىلەپ تەك- شۈرۈش.

tefâhür. is. ar. ئىپتىخار، پەخىر.

tefakkud. is. ar. ئىز - دېرىكىنى قىلىش.

tefakkuh. is. ar. گۈلدەك ئېچىلىش.

tefakkur. is. ar. يېقىرلىشىش، كەمبەغەللىشىش، يوقسۇللىشىش.

tefakum. is. ar. قىيىنلىشىش (ئىش).

tefâküh. is. ar. چاقچاقلىشىش.

tefasuh. is. ar. پاساھەت بىلەن سۆزلەش.

tefavüd. is. ar. بىر - بىرىگە پايدا بېرىش، بىر - بىرىدىن پايدىلىنىش.

tefavüt. is. ar. پەرق.

tefci. is. ar. جاننى قىيناش، دەردكە قويۇش.

tefcir. is. ar. زەي سۈنى ئېقىتىپ چىقىرىۋېتىش.

tefdiye. is. ar. جاننى پىدا قىلىش.

tefe. is. ar. توقۇمىچىلىق ماشىنىسىنىڭ تاغاقلىرىنى تۇتۇپ تۇرىدىغان ئۈسكۈنە.

tefeccür. is. ar. ① تاڭ ئاقىرىش، تاڭ سۈزۈلۈش. ② يەردىن سۇ قايناپ ئېقىش. ③ يېرىلىش، چاك كېتىش.

tefeci. is. ar. جازانىخور.

tefecilik, — ği. is. جازانىخورلۇق.

tefehhüm. is. ar. ئاستا - ئاستا چۈشىنىش.

tefek. — ئۇششاق - چۈششەك، پارچە - پۇرات.

tefekkür. is. ar. تەپەككۇر، پىكىر قىلىش.

tefeli. s. چىلىك توقۇلغان.

tefelluk. is. ar. يېرىلىش، چاك كېتىش.

tefellüc. is. ar. ① يېرىلىپ پارتلاپ كېتىش. ② پالەچ بولۇپ قېلىش.

tefelsüf. is. ar. پەيلاسوپلۇق قىلىش، پەلسەپە سۆزلىرىنى سۆزلەش.

tefennün. is. ar. ① ئۆزگىرىش. ② پەن ئۆگىنىش، كۆپ نەرسە ئۆگىنىش. ③ سۆزنى خىلمۇخىل قىلىش.

teferru. is. ar. ① شاخلىنىش، پۇتاق چىقىرىش. ② قىسىملارغا بۆلۈنۈش.

teferruat, — tı. is. ar. كەڭ كۆلەملىك، ئەتراپلىق:
«Bu meseleyi teferruatıyla anlatmak — بۇ مەسىلىنى ئەتراپلىق چۈشەندۈرمەك.»

teferruh. is. ar. خۇشاللىنىش، كۆڭلى ئېچىلىش.

teferruk. is. ar. ئايرىلىش، بۆلۈنۈش، تارقىلىش.

teferrüç. is. ar. سەييارە.

teferrüs. is. ar. سېزىش، تۇيۇش.

tefarrüş. is. ar. كېڭىيىش، تارىلىش، يېيىلىش.

teferrüt, — tü. is. ar. ئالاھىدىلىشىش.

teferrüz. is. ar. ئايرىلىش.

tefessüh. is. ar. سېسىش، چىرىش، پۇراش.

tefettüt. is. ar. ئۇششاق پارچىلىنىش، ئۇۋۇلىنىش.

tefe'ül. is. ar. پال سېلىش، پال بېقىش.

tefevvuk, – ku. is. ar. ئۈستۈنلۈك، غالىب كېلىش.

tefevvüh. is. ar. ① تىلغا ئېلىش، سۆزلەش. ② مۇناسىۋەتسىز سۆزلەرنى سۆزلەش.

tefevvüz. is. ar. ئۈستىگە ئېلىش (بىر ئىشنى).

tefeyyüz. is. ar. يۈكسىلىش، ئىلگىرىلەش.

teffiz. is. ar. بىر ئىشنى بىرسىگە ئىشىنىپ قويۇش، دۆڭگەپ قويۇش.

tefhim[1]. is. ar. بىلدۈرۈش، ئۇقتۇرۇش.

tefhim[2]. is. ar. ئۈلۈغلاش.

te'fik. is. ar. يالغان سۆزلەش، يالغان ئېيتىش، بوھتان قىلىش.

tef'il. is. ar. پال ئاچتۇرۇش، پال سالدۇرۇش.

tefkir. is. ar. پىكىر قىلدۇرۇش، ئويلاندۇرۇش.

tefrid. is. ar. دۇنيادىن كېچىپ ئاللا يولغا كىرىش، تەركىدۇنيا بولۇش.

tefrih. is. ar. ① راھەت - پاراغەت. ② راۋاجلىنىش، ئاۋۇش. ③ تۇخۇمدىن چىقىش ۋاقتى.

tefrik, – ki. is. ar. پەرق قىلىش، ئايرىش.

tefrika. is. ar. ① گېزىتتە ھەر كۈنى پارچە - پارچە بېسىلغان رومان قاتارلىق ئەسەرلەر. ② ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك.

tefriş. is. ar. پول، تاختاي.

tefrişat. is. ar. گىلەم، پەردە، زەدىۋال، ياغاچ سايمان قاتارلىق ئۆي بىساتلىرى.

tefside. s. far. قىزغىن.

tefsih. is. ar. كېڭىيىش.

tefsir. is. ar. ① ئىزاھ، ئىزاھات. ② شەرھ، شەرھلەش، ئىزاھلاش، چۈشەندۈرۈش، ئىزاھات بېرىش.

~ **etmek.** ئىزاھلىماق، شەرھىيلىمەك.

tefsire. is. ar. tip. ① دوختۇرنىڭ كېسەلنىڭ سىيدۈكىنى تەكشۈرۈشى. ② دوختۇر تەرىپىدىن تەكشۈرۈلگەن سىيدۈك.

teftih. is. ar. ① ئېچىش. ② كېكىرىش.

teftik. is. ar. ① يېرىش، يېرىلىش. ② تىتىش، تىتىلىش (يۇڭ ۋە پاختا).

teftis. is. ar. ئۇششاق پارچىلىماق، پارچىلاش.

teftiş. is. ar. تەپتىش، كۆزدىن كەچۈرۈش، تەكشۈرۈش.

~ **etmek.** كۆزدىن كەچۈرمەك.

teftit. is. ar. پارچە - پارچە قىلىۋېتىش، پارچە - پارچە قىلىنىش.

tefvit. is. ar. ئۆتكۈزۈش، قاچۇرۇش.

tefviz. is. ar. ① زاكاز قىلىش، زاكاز قىلىنىش. ② تارقىتىش، يېيىش.

tefzi. is. ar. ① ئۈركىتىش. ② ھالاك - تالاك بولۇپ قاراش، ھەيرانلىق بىلەن قاراش.

tegabbür. is. ar. توزان بېسىش، توپا بېسىش.

tegabün. is. ar. بىر - بىرىنى ئالداش (سودىدا).

tegaddüb. is. ar. غەزەپلىنىش، ئاچچىقلىنىش، خاپا بولۇش.

tegafül. is. ar. ئۇقۇشۇلماسلىقتىن كېلىپ چىقىش.

tegallüt. is. ar يېڭىلىش.

tegamüz. is. ar. غەمزە، كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا قاراش.

tegarbül. is. ar. غەلۋىردىن ئۆتكۈزۈش.

tegarrüd. is. ar. قۇشلارنىڭ چىرايلىق سايرىشى.

tegarrür. is. ar. غۇرۇرلىنىش.

tegassün is. ar. پۇتاق چىقىرىش.

tegasül. is. ar. غۇسىل قىلىش، يۇيۇنۇش.

tegaşşı. is. ar. ① پۈركىنىش، يېپىنىش. ② ھوشىنى يوقىتىش.

tegavvut. is. ar. چوڭ تەرەت قىلىش.

tegavvür. is. ar. ① چوڭقۇر چۆكۈش. ② نەرسىنىڭ ئاساسىنى ئىزدەش، نەرسىنىڭ يىلتىزىنى قېزىش.

tegayür. is. ar. ماسلاشماسلىق، زىت كېلىش.

tegayüz. is. ar. خاپىلىشىش، رەنجىشىش.

tegayyüp, — bü. is. ar. غايىپ بولۇش، كۆرۈنمەسلىك.

tegazzüp. is. ar. غەزەپلىنىش، ئاچچىقلاش.

tegazzül. is. ar. ① غەزەل ئېيتىش. ② غەزەل شەكلىدە شېئىر يېزىش.

tegil. is. far. بۇرۇتى خەت تارتقان يىگىت.

tegelti. is. ئېگەرنىڭ ئاستىغا سېلىنىدىغان تېرە، تېرە توقۇم.

teğmen. is. ask. شاۋۋېي (ھەربىيدە).

teğre. is. دائىرە.

teğrek. is. دائىرە شەكلىدىكى يۇمىلاق نەرسە.

teğrel. s. دائىرەسىمان، يۇمىلاق.

teh. is. far. تەكتى، تېگى، ئاستى، تۈۋى.

tehâbb. is. ar. دوستلىشىش، دوست بولۇش.

tehacüm. is. ar. ھۇجۇمغا ئۆتۈش، ھۇجۇم قىلىش.

tehâdü. is. ar. ئالدانغاندەك كۆرۈنۈش.

tehâlüf. is. ar. سۈتچىنىڭ ئىككى تەرەپكە قەسەم ئىچكۈزۈشى.

tehalüf. is. ar. خىلاپلىق، ماس كەلمەسلىك.

tehalük, — kü. is. ar. جانىنى تىكىپ قويۇش.

tehâmi. is. ar. ① ئۆزىنى قوغداش. ② ئادۇوكاتلىق، ئاقلاش.

tehâmük. is. ar. ئەخمەق بولۇۋېلىش.

tehannün. is. ar. سېغىنىش، كۆرگۈسى كېلىش.

tehârüm. is. ar. قېرى بولۇۋېلىش، قېرى كۆرۈنۈش.

teharüş. is. ar. تالىشىش.

tehassüb. is. ar. ياستۇققا يۆلىنىش.

tehâsüd. is. ar. ھەسەت قىلىش.

tehasüm. is. ar. دۈشمەنلىك قىلىش.

tehâşî. is. ar. يوشۇرۇنۇش، مۆكۈش.

tehâvün. is. ar. ئەھمىيەت بەرمەسلىك، مۇھىم دەپ بىلمەسلىك.

tehcir. is. ar. كۆچۈرۈش.

~ **etmek.** كۆچۈرمەك، كۆچتۈرمەك.

tehciye. is. ar. ھەجىلەش.

tehdim. is. ar. يىقىتىۋېتىش، بىتچىت قىلىش، يەر بىلەن يەكسان قىلىش.

tehdit, — di. is. ar. تەھدىت، قورقىتىش، پوپوزا.

~ **etmek.** تەھدىت سالماق.

tehdiye. is. ar. ھەدىيە قىلىش.

tehecci. is. ar. ھەجىلەش.

teheccüd. is. ar. كېچىدىكى ناماز.

teheccüm. is. ar. ھۇجۇمغا ئۆتۈش،

هۇجۇم قىلىش، ئالدىراپ كېتىش.

teheddi. is. ar. توغرا يولغا كىرىش.

teheddüm. is. ar. ئۆرۈلۈش، يىقىلىش.

tehekküm. is. ar. چاقچاق، ئويۇن.

tehellül. is. ar. ئۇچۇق چىراي، كۈلۈپ تۇرۇش.

tehemten. s. ar. بەستلىك.

tehennüc. is. ar. قورساقتىكى بالىنىڭ مىدىرلىشى.

tehettük. is. ar. ① يىرتىلىش. ② پېشانە تومۇرىنىڭ يىرىلىپ كېتىشى. ③ خىجىل بولماسلىق.

tehevvü. is. ar. قۇسۇش، ياندۇرۇش.

tehevvüm. is. ar. مۈگدەش.

tehevvür,—rü. is. ar. ئاچچىقلىنىش، غەزەپكە كېلىش.

teheyyü. is. ar. تەييارلىنىش، ھازىرلىنىش.

teheyyüb. is. ar. قورقۇتۇش، قورقۇش.

teheyyüç, — cü. is. ar. ھاياجانلىنىش، ھاياجانلىق.

teheyyüm. is. ar. ھەيران قېلىش، ھەيرانلىق.

tehim. s. ar. گۇناھكار، جىنايەتچى.

tehir. is. ar. كېچىكتۈرۈش، كەينىگە سۈرۈش.

tehiyye. is. ar. ① سالام. ② سالام بېرىش، سالام قىلىش. ③ دۇئا قىلىش. ④ مىراس، مۈلۈك.

tehlik. is. ar. ئۆلتۈرۈش.

~ edilmek. قويۇپ بېرىلمەك.

~ etmek. كېچىكتۈرمەك.

tehlike. is. ar. تەھلىكە، خەتەر، خەۋپ.

tehlikeli. s. تەھلىكىلىك، خەتەرلىك، خەۋپلىك.

tehlikesiz. s. بىخەتەر، خەتەرسىز.

tehlil. is. ar. تەھلىل («لائىلاھە ئىللەللاھۇ» سۆزىنى تەكرارلاش).

tehlüke. is. ar. → **Tehlike.**

tehniyet. is. ar. تەبرىكلەش، مۇبارەكلەش.

tehrib. is. ar. قاچۇرۇش، قاچۇرۇلۇش.

tehvi. is. ar. قۇستۇرۇش، ياندۇرتۇش.

tehvin. is. ar. ئاسانلاشتۇرۇش، ئوڭايلاندۇرۇش، يېنىكلەشتۈرۈش.

tehyiç, — cı. is. ar. ھاياجانلاندۇرۇش.

tehzil. is. ar. ① چاقچاقتا ئايلاندۇرۇش. ② بىر شېئىرنى نەزم شەكلىگە كەلتۈرۈش.

tehzip, — bi. is. ar. تۈزىتىش، ياخشىلاش.

tehziz. is. ar. تىترەش، تىترىتىش.

tek, — ki. s. ① بىر. ② يالغۇز، تاق:
«O, bu memlekette tektir — ئۇ، بۇ يۇرتتا بىرلا.
Üç, beş ··· tek sayılardır — ئۈچ، بەش ... تاق سانلاردۇر.»

tekabbuh. is. ar. سەت كۆرۈش، يامان كۆرۈش.

tekabbül. is. ar. قوبۇل قىلىش.

~ etmek. ماقۇل بولماق.

tekabkub. is. ar. قورساقنىڭ غۇرۇلدىشى.

tekabül. is. ar. يۈزمۇيۈز، يۈزمۇيۈز كېلىش.

tekâmül. is. ar. كامالىغا يېتىش، كامالەتكە ئېرىشىش.

tekamür. is. ar. قىمار ئويىناش.
tekanlamlı. s. بىر مەنىلىك.
~ **kelime.** بىر مەنىلىك سۆز.
tekâpû. is. far. پارازىتلىق، تەييارـ
تاپلىق.
tekâsüf. is. ar. ئۇلغىيىش، قويۇقـ
لىشىش، زىچلىشىش.
tekasüm. is. ar. ① ئەھدىلىشىش.
② بۆلۈشۈش، بۆلۈشۈۋېلىش.
tekâsür. is. ar. ① كۆپىيىش. ② بەك
ماختىنىش.
tekaşşu. is. ar. بەلغەم چىقىرىش.
tekatu. is. ar. ئىككى سىزىقنىڭ
بىر - بىرىنى كېسىپ ئۆتۈشى.
tekatur. is. ar. تامچىلاش، تامچىـ
لاپ ئېقىش.
tekatül. is. ar. بىر - بىرىنى ئۆلـ
تۈرۈش، ئۆلتۈرۈشۈش.
tekatüm. is. ar. بىر - بىردىن سىر
ساقلاش.
tekâüdiye. is. ar. پېنسىيە مائاشى.
tekaüt, – dü. is. ar. ① پېنسىيىگە
چىقىش. ② پېنسىيىگە چىققۇچى.
tekâver. s. is. far. يۈرغىلاش (ئات).
tekavim. is. ar. تەقۋىم، كالېندار.
tekavvül. is. ar. يالغان سۆزلەش.
tekavvüm. is. ar. تۈزلەش، توغرىـ
لاش، تۈز قىلىش (قىڭغىر نەرسىنى).
tekavvüt. is. ar. ئوزۇقلىنىش، كۈـ
تۈنۈش.
tekayüd. is. ar. بىر - بىرىگە ھىيلە
ئىشلىتىش.
tekazâ. is. ar. قەرز بەرگۈچىنىڭ
قەرزدارنى قىستىشى.
tekâzüb. is. ar. بىر - بىرىگە يالغان
سۆزلەش، بىر - بىرىنى ئالداش.
tekazzu. is. tip. چىقانىنىڭ يىرىڭـ
لىشىشى.
tek. bencilik, – ği. is. يەقەت
مەنچىلىك، سولىپسىزم (پەقەت ئۆزىنىلا
دۇنيادا مەۋجۇت بولغان بىردىنبىر رېئالـ
لىق دەپ بىلىپ، ئوبيېكتىپ دۇنيانى
ئىنكار قىلىدىغان قاراش).
tekbib. is. ar. كاۋاپ قىلىش، كاۋاپ
قىلىنىش.
tekbir. is. ar. تەكبىر (ئاللاھۇ ئەكـ
بەر دەپ باشلىغان دۇئا).
tekdir. is. ar. ئەيىبلەش.
teke. is. zool. تېكە.
~ **gibi kokmak.** بەك سەت پۇراش.
tekebbür. is. ar. تەكەببۇرلۇق قىـ
لىش، ھاكاۋۇرلۇق قىلىش.
tekeddür. is. ar. ① بۇلغىنىش، پاسـ
كىنا بولۇش. ② كۆڭلى بۇزۇلۇش، قايـ
غۇرۇش، ھەسرەت چېكىش.
tekeffüf. is. ar. قول كۆتۈرۈپ تىـ
لەش، دۇئا قىلىش.
tekeffül. is. ar. كېپىل بولۇش، كېـ
پىللىك قىلىش.
tekehhün. is. ar. پالچىلىق قىلىش،
رەم سېلىش، رەممالliq قىلىش، رەممال.
tek. el. is. مونوپول، قامىلاش،
تىزگىنلەش، ئىگىلەپ ئېلىش، چاڭگىلىغا
ئېلىش:
«Yurtseverlik kimsenin tekelinde değildir — ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېچكىمـ
نىڭ چاڭگىلىدىكى نەرسە ئەمەس.»
tekelci. s. is. قامىلىغۇچى، مونوپولـ
چى، تىزگىنلىگۈچى.
tekelcilik, – ği. is. مونوپولچىلىق،

تاماشاچىلىق.

tekellüf. is. ar. ① ئاۋارە بولۇش، جاپا چېكىش. ② تۈجۈپىلەش.

tekellüm. is. ar. سۆزلەش، گەپ قىلىش.

tekellüs. is. ar. شورلىشىپ كېتىش (يەر).

tekemmül. is. ar. كامالەتكە يېتىش.

tekemmün. is. ar. يوشۇرۇنۇش.

tekemmüş. is. ar. ئالدىراش، تېنەش.

teker. is. ① چاق. ② يۇمىلاق شەكىللىك (نەرسە):

«Araba tekeri — «هارۋا چاقى.

tek. erklik, — ği. is. مۇنارخىيە، تاق ئەركلىك.

tekerlek, — ği. is. ① چاق. ② s. دۈگىلەك، يۇمىلاق، دۈگىلەك شەكىللىك.

tekerlekli. s. چاقلىق.

tekerleksi. s. چاقسىمان.

tekerlemek. دومىلىماق، يۇمىلىماق.

tekerlenmek. دومىلانماق، يۇمىلانماق.

tekerli. s. چاقلىق، چاقى بولغان.

tekerrüh. is. ar. يىرگىنىچ.

tekerrüş. is. ar. پۈرلىشىش.

tekerrür. is. ar. تەكرارلىنىش، يېگىلىنىش.

tek. gözlülük, — ğü. is. تۇغما سىڭا كۆزلۈك.

tek. heceli. s. بىر بوغۇملۇق (سۆز).

teker . teker. z. بىردىن ـ بىردىن، ئايرىم ـ ئايرىم.

teke. sakalı. is. bot. تېكە ساقىلى (ئۆسۈملۈك).

tekessür. is. ar. كۆپىيىش، ئارتىش.

tek. eş. s. جۈپتى يوق، جورىسى يوق.

tek. evli. s. تاق ئەر ـ خوتۇنلۇق، بىر ئەر ـ خوتۇنلۇق، جورىسى (جۈپتى) بىر بولغان.

~ **kadın.** بىر ئەرلىك ئايال.

tekevvün. is. ar. پەيدا بولۇش، تۇغۇلۇش.

tekeyyüf. is. ar. خۇشاللىنىش، كەيپى چاغ بولۇش.

tekfil. is. ar. كېپىل قىلىش، كېپىل قىلىنىش، كېپىل كۆرسىتىش.

tekfin. is. ar. كېپەنلەش، كېپەنگە ئېلىش.

tekfir. is. ar. ① كاپىر دەپ بىلىش. ② يوقىتىش، يوق قىلىش.

tekhil. is. ar. (كۆزگە) سۈرمە سۈرۈش.

tekid. is. ar. ① تەكىت، تەكرارلاش. ② چىڭىتىش، بېكىتىش.

tekil. s. gram. بىرلىك:

«Çocuk tekil, çocuklar çoğul isimdir — «بالا بىرلىك، باللار كۆپلۈكتۇر.

tekin. s. ① بوش، قۇرۇق (ئىچىدە ھېچ ئادەم يوق). ② بەختلىك، تەلەيلىك. ③ راھەت، ھۇزۇر، تىپتىنچ.

tekir. s. zool. ① ئالىتاغىل مۈشۈك. ② is. (ئاق ۋە قارا دېڭىزدا ياشايدىغان) بىر خىل بېلىق.

tekit, — di. is. ar. ① قوشۇلۇش. ② كۈچەيتىش، چىڭىتىش.

tekke. is. ar. ① خانىقا، ئىبادەتخانا. ② مەرگەن ۋە پالۋانلارنىڭ تەلىم مەيدانى. ③ مەيدانخانا (نەشە چېكىلىدىغان يەر).

teklemek. ① تاقلىماق، (ماپىسنى) شالاڭلاتماق. ② ماتور پورشىنىسىنىڭ بىرى ئىشلىمەس بولۇپ قالماق.

teklif. is. ar. ① تارتىنىش، قىزرۇنۇش. ② تەكلىپ. ③ سىيلىق، باج. ④ ئىلگىرى سۈرۈش. ⑤ يۈكلەش:
«Aramızda teklif yok — ئوتتۇرىمىزدا تارتىنىش يوق.»

teklifli. s. تارتىنچاق، قورۇنىدىغان:
«Teklifli mesafir geldi — تارتىنچاق مېھمان كەلدى».

teklifname. is. سۇغۇرتا ئورگانلىرىنىڭ سۇغۇرتىغا يېزىلغۇچىلارغا بەرگەن ھۆججىتى.

teklifsiz. s. تارتىنمايدىغان، تارتىنماس، قورۇنماس، قىزرۇنمايدىغان، گېپى ئاشكارا:
«Teklifsiz arkadaş — گېپى ئاشكارا يولداش.»

teklifsizlik, — ği. is. تارتىنماسلىق، قورۇنماسلىق.

teklik, — ği. is. ① تاقلىق، تەكلىك، يالغۇزلۇق. ② بىر لىرا.

tekme. is. پەشۋا، تېپىك.

tekmeklemek. پەشۋا ئاتماق، تەپمەك.

tekmıl. is. s. ar. ① تۈگىتىش، پۈتتۈرۈش. ② پۈتۈن. ③ تەلتۆكۈس.

tekmıle. is. ar. قوشۇمچە، ئىلاۋە.

tekmillemek. تۈگەتمەك، تاماملىماق.

tekne. is. ① تەڭنە. ② كېمە گەۋدىسى. ③ ھەرخىل دېڭىز ترانسپورت قوراللىرى. ④ ئويمانلىق:
«Hamur teknesi — خېمىر تەڭنىسى.»

tekneleşme. is. چوڭقۇرلۇق.

teknik, — ği. is. it. ① يول، ئۇسۇل، مېتود. ② تېخنىكا، سەنئەت، ھۈنەر:
«Bu işin tekniğini bilmiyorum — بۇ ئىشنىڭ يولىنى بىلمەيمەن.»

teknikçi. is. سەنئەتچى، سەنئەتكار، ھۈنەرۋەن.

teknisyen. is. fr. تېخنىك.

teknoloji. is. fr. تېخنولوگىيە.

tek. parça. s. يەك پارچە.

tekrar. z. ar. تەكرار، يەنە بىر قېتىم.

tekrarlamak. تەكرارلىماق، باشقىدىن ئىشلىمەك.

tekrarlanmak. تەكرارلانماق، تەتقىق قىلىنماق.

tekrarlatmak. تەكرارلاتماق، تەتقىق قىلدۇرماق.

tekrarlayıcı. s. is. تەكرارلانغان (نەرسە).

tekrarlı. s. تەكرارلايدىغان.

tekrar tekrar. z. ئۈستى ـ ئۈستىگە، ئارقا ـ ئارقىدىن.

tek · renkli. s. is. تاق رەڭلىك.

tekrim. is. ar. ھۆرمەت بىلدۈرۈش، ئۇلۇغلاش، چوڭ كۆرۈش.

tekrir[1]. is. ar. ① تەكرارلاش، يەنە بىر قېتىم ئىشلەش. ② نوتىنۇقىنىڭ تەسىرىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن بىر سۆزنى تەكرارلاش ئۇسۇلى.

tekrir. is. ar. يەنە بىر قېتىم كۆزدىن كەچۈرۈش.

teksif. is. ar. ئۇلغايتىش، قويۇقلاشتۇرۇش، كۈچەيتىش، چىڭىتىش.

teksir. is. ar. كۆپەيتىش، ئارتتۇرۇش.

tekst. is. fr. ئورىگىنال، ئەسلى نۇسخا.

tekstil. is. fr. توقۇمىچىلىق.

~ endüstri. توقۇمىچىلىق سانائىتى.

tek · tanrıcı. s. بىر تەڭرىچى، بىر خۇداچى، مونوتېىزم تەرەپدارى.

tek · tanrıcılık, — ğı. is. بىر تەڭ‍

رىچىلىك، بىر خۇداچىلىق، مونوتېىزم.

tek tek. z. بىر – بىر، بىردىن-بىردىن.

tektib. is. ar. ئازدۇرۇش، يامان يولغا باشلاش.

tektük. s. شالاڭ، ئاندا – ساندا.

tekvin. is. ar. پەيدا قىلىش، يارىتىش.

tekye. is. ar. ① يۆلىنىش، تايىنىش. ② ئىشىنىش. ③ خانىقا.

tekye · nişin. is. ar. far. خانىقا، ئىبادەتخانىلاردىكى دەرۋىش.

tekyıl. is. ar. كىلە بىلەن ئۆلچەش.

tekzip, – bi. is. ar. ئىنكار قىلىش، رەت قىلىش.

~ etmek. ئىنكار قىلماق، رەت قىلماق.

tel¹. is. ① تالا. ② سىم، تارا:

«1. Saç teli — چاچنىڭ تالاسى.

2. Telefon teli — تېلېفون سىمى.

3. Tambura teli — تەمبۇر تارى.»

tel². is. تېلېگرامما سۆزىنىڭ قىسقارتىلىشى.

~ çekmek. تېلېگرامما بەرمەك.

~ yazısı. تېلېگرامما.

tela. is. it. سارۇشكا (چاپاننىڭ كۆكرىكىگە ئېلىنىدىغان).

~ çatmak. سارۇشكا قويماق.

telaffüz. is. ar. تەلەپپۇز.

telafi· is. ar. ئورنىنى تولدۇرۇش، تۆلەم:

«Telafi kolay olmayan zarar — تۆلىمى ئاسان چۈشمىگەن زىيان.»

~ etmek. تۆلىمەك، ئورنىنى تولدۇرۇۋالماق.

telahhum. is. ar. سەمرىش، ئەت ئېلىش.

telâhi. is. ar. ۋاقىتنى ئويۇن بىلەن ئۆتكۈزۈش.

telâhuz. is. ar. كۆز قىرى بىلەن قاراش.

telâki. is. ar. ئۇچرىشىش، بىرلىشىش، ئېرىشىش.

~ noktası. قوشۇلغان نۇقتا.

telakki. is. ar. چۈشەنچە، كۆز قاراش.

telakkum. is. ① ئاغزىغا لوقما – لوقما سېلىپ يۇتماق. ② قورساقنىڭ غولدۇرلىشى.

telâküm. is. ar. مۇشتلىشىش، بوكس.

telalji. is. tıp. تارقالغان كېسەل.

telâssus. is. ar. ئوغرىلىق قىلىش.

telâsuk. is. ar. ① يېپىشىش، چاپلىشىش. ② بىر ئورگاننىڭ باشقا بىر ئورگانغا چاپلىشىپ قېلىشى.

telasüm. is. ar. ① دۇدۇقلاش. ② تاغدىن – باغدىن جاۋاب بېرىش.

telâş. is. ar. ① ئالدىراش، تېنەش. ② قايغۇ، ئەندىشە:

«Telâş içinde kaçtılar — ئالدىراپ – تېنەپ قاچتى.

Hastanın halinde telaş edecek bir şey yok — كېسەلنىڭ هالىدىن ئەندىشە قىلغۇدەك ئىش يوق.»

~ etmek. ئەندىشە قىلماق.

telâşi. is. ar. ① تارقىلىش. ② قىممىتىنى يوقىتىش.

telâşlandırmak. تېنەتمەك، غەم – ئەندىشىگە سالماق.

telâşlanmak. ئەندىشىگە چۈشمەك، سەۋرسىزلىك قىلماق.

telâşli. is. ئالدىرىغان، ئەندىشىگە چۈشكەن.

telâşsız. s. ① ئەندىشىسىز. ② تەمكىن.

telcim. is. ar. ① يۈگەن سېلىش. ② تىزگىنلەش.

tele. is. ar. تۇزاق، قىلتاق.

telebbüm. is. ar. ① ئۇيناش. ② ئەمچەكتىن سۈتنىڭ تېمىپ ئېقىشى.

telebbüs. is. osm. كىيىش، كىيىنىش.

telef. is. ar. يوقىتىش، ئىسراپ.

telefon. is. fr. تېلېفون.

~ etmek. تېلېفون بەرمەك.

~ kulübesi. (پوچتىخانىلاردا) تېلېفون بىلەن سۆزلىشىدىغان مەخسۇس ئۆي.

telefoncu. is. تېلېفونچى:

«Telefoncu kız — «تېلېفونچى قىز.

telefonculuk, – ğu. is. تېلېفونچىلىق، تېلېفون خادىمى.

telefonlaşmak. تېلېفونلاشماق، تېلېفوندا سۆزلەشمەك.

telefonometre. is. fr. تېلېفونو مېتر (تېلېفوندا سۆزلەشكەن ۋاقىتنى يېزىش ئەسۋابى).

telefotograpi. is. fr. تېلېفوتوگراف (فوتوگراف رەسىمنى توك ئېقىمى بىلەن يىراقلارغا يەتكۈزۈش يولى.)

telegram. is. تېلېگرام.

telehhi. is. ar. ئويۇن - تاماشا بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزۈش.

telehhüb. is. ar. ① يالقۇنجاش، يېنىش (ئوت). ② ئىششىش، ياللۇغلىنىش.

telehhüf. is. ar. ھەسرەت چېكىش، مەھزۇن بولۇش.

telek, – ği. is. zool. قۇشلارنىڭ قانات ۋە قۇيرۇقىدىكى قاتتىق پەيلەر.

telekardiyofon. is. fr. يۈرەك تىڭشىغۇچ (ستېتوسكوپ).

teleke. is. قانات ۋە قۇيرۇقنىڭ ئۇزۇن ۋە قاتتىق قېپى.

telekominikasyon. is. fr. تېلېكومىنكوسىئون (خەۋەر، ماقالە، رەسىم، ئاۋاز قاتارلىقلارنىڭ ئېلېكتر ئېقىمى، توك سىمى، رادىئو ۋە باشقىلار ئارقىلىق ئېلىنىشى ۋە تارقىلىشى).

telel'ü. is. ar. پارلىداش، پارقىراش.

telem. is. ar. ① ساپان چىشىنىڭ توپىدا قالدۇرغان ئىزى. ② سىزىق.

telemeteorograf. is. fr. تېلېمېتېئوگراف (ئىشارەت ۋە خەۋەرلەرنى ئۇزاق يەرگە تارقىتىدىغان ئەسۋاب).

telemetre. is. fr. تېلېمېتر (ئۇزاق يەردىكى بىر نۇقتا بىلەن ئارىمىزدىكى ئارىلىقنى ئۆلچەش ئەسۋابى).

teles. s. چۇۋۇق، چۇۋۇلغان (رەخت).

telesimek. كونىراپ چۇۋۇلماق، كونىراپ يىرتىلماق.

teleskop, – pu. is. yun. تېلېسكوپ (سەييارىلەرنى كۆزەتكۈچى ئەسۋاب).

telestetofon. تېلېستېتفون (يۈرەك ئۇرۇشىنى كۈچەيتىپ، يىراقتىن ئاڭلىنىدىغان ئەسۋاب).

teletakimetre. is. fr. تېلېتاكمېتر (بىر قاتناش ۋاستىسىنىڭ سۈرئىتىنى يىراقتىن بىلىپ تۇرۇش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان قۇرۇلما).

teletayp. is. ing. توك كۈچى بىلەن ھەرىكەت قىلىدىغان خەۋەرلىشىش ئەسۋابى.

televizyon. is. fr. تېلېۋىزور.

televvün. is. ar. ① بىر رەڭدىن باشقا رەڭگە ئۆزگىرىش، باشقا رەڭگە كىرىش. ② تۇراقسىزلىق، بىقارارلىق. ③ ئالىقانات.

televvüs. is. ar. پاسكىنىلىشىش، كىرلىشىش.

teleyyün. is. ar. يۇمشاق.

telezzüz. is. ar. لەززەتلىنىش، ھۇزۇر-

لىنىش، تەمىنى تېتىش.

telfif. is. ar. ئوراش، يۆگەش، پۈركەش.

telfik. is. ar. بىرلەشتۈرۈش، يىغىش، توپلاش.

telgraf. is. fr. تېلېگراف، تېلېگرامما.

telgrafçı. is. fr. تېلېگراممىچى، تېلېگرافچى، تېلېگراف خىزمەتچىسى.

telgraf. hane. is. تېلېگراممىخانا، تېلېگرافخانا.

telhib. is. ar. تۇتاشتۇرۇش، تۇتاشتۇرۇلۇش، يالقۇنجىتىش.

telhid. is. ar. كۆمۈش، دەپنە قىلىش.

telhif. is. ar. ئېچىنىش.

telhim. is. ar. سەمرىتىش، ئەت ئالدۇرۇش.

telhis. is. ar. خۇلاسە، خۇلاسىلەش، يىغىنچاقلاش.

telhiye. is. ar. ئوينىتىش، خۇش ۋاقىت ئۆتكۈزۈش.

telif. is. ar. ① مۇرەسسە قىلدۇرۇش. ② كىتاب يېزىش.

te'lih. is. ar. ئىلاھىيلاشتۇرۇش.

tel'in. is. ar. لەنەت ئوقۇش، قارغاش.

telkib. is. ar. لەقەم قويۇش.

telkim. is. ar. لوقما ـ لوقما يېگۈزۈش.

telkin. is. ar. ① سىڭدۈرۈش، ئۆگىتىش، تەربىيە بېرىش. ② قەبرە ئۈستى مۇراسىمى (ئۆلۈكنى كۆمۈشتىن ئاۋۋال ئۆتكۈزۈلىدىغان دىنىي رەسمىيەت):
«Çocuklara iyi düşünceler telkin etmeye çalışmali — بالىلارغا ياخشى ئىدىيە سىڭدۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىش لازىم.»

telköprü. is. زەنجىر كۆۋرۈك (بۇ باشتىن ئۇ باشقا تارتىلغان).

tellâk. is. osm. تەللاق (مۇنچا ۋە سەرراپلاردا كىشىلەرنى يۇيۇپ قويغۇچى ئەر).

tellâl. is. osm. ① بىرەر مالنى ۋارقىراپ يۈرۈپ باشقىلارغا تونۇشتۇرغۇچى، جارچى، بۇيرۇقنى يەتكۈزگۈچى. ② دەللال، ۋاسىتىچى.

tellâliye. is. osm. → **Tellâllık.**

tellâllık, – ğı. is. ① دەللاللىق. ② دەللالغا بېرىلىدىغان ھەق.

tellemek[1]. تېلېگرام بەرمەك (چەكمەك).

tellemek[2]. ① زىننەتلىمەك، چىرايلىق ياسىماق. ② ھەددىدىن ئارتۇق ماختىماق، ئۈستۈن باھالىماق.

tellendirmek. (تاماكا) تۇتاشتۇرۇپ چەكمەك.

telli. s. ① تالالىق. ② زەرلىك.

telsik. is. پۇقرالىقتا ئۆتۈش، گراژدانلىقتا كىرىش.

telsim. is. ar. ئاغزىغا سۆيۈش، سۆيۈش.

telsiz. s. ① تالاسىز. ② سىمسىز تېلېفون، سىمسىز تېلېگراف.

teltik, – ği. s. قۇسۇر، نۇقسان، ئېۋەن.

teltikli. is. mat. يېتەرسىزلىك:
«Bu adamın gördüğü işler her vakit böyle teltikli olur — بۇ ئادەمنىڭ كۆرگەنلىرىدە ھەمىشە مۇشۇنداق يېتەرسىزلىكلەر بولىدۇ.»

telve. is. چىنە ـ قاچا ئاستىدىكى داغ (ئاستىغا يىغىلىپ قالغان).

telvih. is. ar. ① ئايدىڭلاشتۇرۇش، ئاشكارىلاش. ② كىنايە.

telvim. is. ar. ئەيىبلەش، ئاھانەت

قىلىش، ئەيىبلىنىش، ئاھانەت قىلىنىش.

telvin. is. ar. رەڭ بېرىش، بوياش، بويىلىش.

telvis. is. ar. كىر قىلىش، پاسكىنا قىلىش.

telyin. is. ar. ① يۇمشىتىش، يۇمشىتىلىش. ② ئىچىنى بوشىتىش (قەۋزىيەتنى).

telziz. is. ar. لەززەتلەندۈرۈش، تەم كىرگۈزۈش، تەم كىرگۈزۈلۈش.

tem, tema. is. yun. تەكرارلانغان تېما، يېڭىلانغان تېما.

temadi. is. ar. سۈرۈش، داۋام قىلىش.

tema'dün. is. ar. مەدەنلىشىش، مەدەن ھالىغا كېلىش.

temâlük. is. ar. ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش، نەپسىنى يىغىۋېلىش.

temas. is. ar. ① تېگىش. ② ئالاقە، مۇناسىۋەت. ③ بېرىش - كېلىش، ئارىلىشىش:

«Bu adamla hiç temasım yok — بۇ ئادەم بىلەن ھېچقانداق مۇناسىۋىتىم يوق.»

temaşa. is. ar. ① تاماشا. ② سەھنە ئەسىرى، ئويۇن.

temayül. is. ar. ① مايىل، خاھىش. ② ئېغىش، بىر تەرەپلىمىلىك كۆز قاراش. ③ يۈزلىنىش.

temayüz. is. ar. ئۆزىنى كۆرسىتىش، ئالاھىدە كۆرۈنۈش.

temâzüc. is. ar. چاقچاقلىشىش.

tembel. is. far. ھۇرۇن:

«Bu bir tembeldir — بۇ بىر ھۇرۇندۇر.»

tembelhane. is. ھۇرۇنلار ئۆيى، ھۇرۇنلار مەيدانى، ھۇرۇنلار يېرى.

tembelleşmek. ھۇرۇنلاشماق.

tembellik, — ği. is. ھۇرۇنلۇق.

tembih. is. ar. تەنبىھ، ئاگاھ.

temdih. is. ar. كۆپ ماختاش.

teme. is. دەم (ئىشكىنىڭ تىرىكى).

temeddüh. is. ar ماختىنىش، ئۆزىنى ماختاش.

temeddün. is. ar. مەدەنىيلىشىش، زامانىۋىلىشىش.

temehhür. is. osm. ماھىر بولۇش، ئۇستا بولۇش.

temek. ئېغىلنىڭ پەنجىرى.

temekkün. is. ar. ماكانلىشىش، يەرلىشىش، ئورۇنلىشىش.

temel. is. s. ① ئۇل. ② ئاساس. ③ ئاساسى. ④ پرىنسىپ. ⑤ قائىدە. ⑥ قانۇنىيەت. ⑦ مۇھىم:

«Ülkemizi kalkindırmada temel güç halktır — مەملىكەتنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا ئاساس كۆپ خەلقتۇر.»

temelleşmek. يىلتىز تارتماق، يەرلەشمەك.

temelli. s. ① ئۇللۇق. ② دائىمى، ئاخىرىغا قەدەر:

«Sağlam temelli bir yapı — پۇختا ئۇللۇق (ئاساسلىق) بىنا.»

temellük, — kü. is. ar. شەخسىي مۈلۈك.

temelsiz. s. ئاساسسىز، بوش، ئۇلسىز.

temenna(h). is. ar. قولنى كۆتۈرۈپ بېرىلگەن سالام ئىشارىتى.

temenni. is. ar. تىلەك، ئۈمىد، ئارزۇ.

~ etmek. تىلىمەك، ئۈمىد قىلماق.

temerküz. is. ar. توپلاش، توپلىنىش، يىغىۋېلىش، يىغىلىش:

«Temerküz kampı — يىغىۋېلىش لاگېرى»

~ **leştirmek** — مەركەزلەشتۈرمەك.

temermür. is. ar. تىل ۋە كالپۇكنىڭ داۋاملىق تىترەپ تۇرۇشى (كېسەل).

temerrün. is. ar. كۆندۈرۈش، ئادەتلەندۈرۈش.

temerrüt, — dü. is. ar. باش ئەگمەسلىك، ئېتىراز بىلدۈرۈش.

temeshür. is. ar. مەسخىرىلىنىش.

temeskün. is. ar. مىسكىنلىشىش.

temeşşüt. is. ar. چاچ ۋە ساقىلىنى تاراش.

temettü, — ü. is. ar. ① كىرىم، دارامەت. ② بىر شىركەت ھەسسىدارلىرىنىڭ ھەر بىرىگە بۆلۈنگەن پايدا.

temevvüç, — çü. is. ar. دولقۇنلىنىش، داۋالغۇش.

temevvül. is. ar. باي بولۇش، مال - مۈلۈككە ئىگە بولۇش.

temevvüt. is. ar. بىر ئورگاننىڭ ئۆلۈپ ئىقتىداردىن قېلىشى.

temeyyü. is. ar. سۈيۈلۈش (سۇيۇق ھالغا كېلىش).

temeyyüz. is. ar. ئۆزىنى كۆرسىتىش، ئالاھىدىلىشىش.

temezzuk. is. ar. يىرتىلىش، پارچە - پارچە بولۇش.

temhid. is. osm. ① يېيىش، ياتقۇزۇش، سىلىش. ② رەتلەش، تەرتىپكە سېلىش.

temhik. is. ar. ئېلىپ تاشلاش، ئەمەلدىن قالدۇرۇش.

temhil. is. osm. مۆھلەت، كەينىگە قالدۇرۇش، پۇرسەت بېرىش.

temhir. is. ar. تامغا بېسىش، تامغىلاش، پېچەت بېسىش، پېچەتلەش.

temhiriye. is. ar. تامغا ھەققى، مۆھۈر ھەققى.

temhis. is. osm. تەجرىبە ئىمتىھانى ئېلىش.

temime. is. ar. كۆز مونچىقى (كۆز تەگمەسلىك ئۈچۈن ئېسىلغان).

temin. is. ar. ① كاپالەت. ② كاپالەت بېرىش، ھۆددە قىلىش. ③ ئىگە بولۇش، قولغا كەلتۈرۈش.

teminat, — tı. is. ar. كاپالەت.

temiz. is. osm. ① پاكىز. ② پاك. ③ راۋۇرۇس. ④ ئاپئاق:
«1· Temiz oda — پاكىز ئۆي.
2· Temiz adam — پاك ئادەم.
3· Temizgiyinmek — راۋۇرۇس كىيىنمەك.
4· Mehmeti temize çıkarmak — مەخمەتنى ئاقلىماق (گۇناھسىز قىلماق).»

~ **kan.** is. → **Kan.**

temizlemek. ① پاكىزلىمەك، تازىلىماق. ② يوقاتماق. ③ تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك. ④ ھەممىسىنى يىغىشتۇرماق. ⑤ تېرىماق، ئىلغىماق، پارلىماق:
«1· Jandarma eşkiyayi temizledi — پاترول باندىتلارنى تازىلىدى.
2· Bir aylık işi bir haftada temizledim — بىر ئايلىق ئىشنى بىر ھەپتىدە تۈگەتتىم.
3· Boğdayı taştan temizledim — بۇغدايدىكى تاشنى تازىلىدىم»

temizlenmek. ① پاكىزلەنمەك، تازىلانماق. ② يېرىقسماق، يىرىق بولماق. ③ ھېيز ئاخىرلاشماق.

temizletmek. پاكىزلەتمەك، تازىلاتماق، پارلاتماق، ئىلغاتماق.

temizleyici. is. تازىلىغۇچى، پاكىزلىغۇچى.

temizlik, — ği. is. ① تازىلىق، پاكىزلىك. ② ساپلىق.

temkin. is. ar. ئېغىر بېسىقلىق، سالماقلىق، سىرغۇقانلىق.

temkinli. s. ئېغىر بېسىق، سالماق، سەۋرچان.

temlik, — ki. is. ar. مۈلۈك قىلىپ بېرىش.

temliye. is. ar. تولدۇرۇش، تولدۇرۇلۇش.

temmâr. is. ar. جىگدە، چىلان ۋە خورما قاتارلىق مېۋە - چېۋە ساتقۇچى.

temmuz. is. it. 7 - ئاي، ئىيۇل.

tempo. is. it. ① تېزلىك دەرىجىسى (مۇزىكىدا). ② تېزلىك، سۈرئەت. ③ئۇسۇل، يول.

temr. is. ar. چىلان.

temre. is. ar. بىر دانە چىلان.

temren. is. ئوقيا ئوقى ۋە نەيزىنىڭ ئۇچىدىكى ئۇچلۇق تۆمۈر.

temrin. is. ar. ئۆگىنىش، كۆندۈرۈش، تاپشۇرۇق (ئوقۇغۇچىلارغا بېرىلگەن).

temriye. is. ① جىم. ② بىرخىل تېرە كېسىلى.

temsil. is. ar. ① ۋەكىل. ② تىياتىر. ③ سىمۋول. ④ تەمسىل. ⑤ سىڭدۈرۈش:
«Ben halkı temsil ediyorum — مەن خەلقنىڭ ۋەكىلى بولالايمەن.»

temsilci. is. ۋەكىل:
«Temsilciler toplantısı — ۋەكىللەر يىغىنى.»

temsilcilik, — ği. is. ۋەكىللىك.

temsiye. is. ar. «ياخشى چۈش كۆرۈڭ!» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

temve. is. ar. سۇيۇقلاشتۇرۇش.

temyiz. is. ar. ① ئايرىش، تاللاش. ② ياخشى - ياماندىن پەرق قىلىش.

ten. is. far. تەن، بەدەن، ۋۇجۇد.

tenâci. is. far. كۇسۇرلىشىش، كۇتۇرلىشىش.

tenadür. is. ar. ئاز ئۇچراش.

tenâfüs. is. ar. قېزغىنىش، كۆرەلمەسلىك، ھەسەت قىلىش.

tenaggüm. is. ar. ناخشا ئېيتىش، غەزەل ئوقۇش.

tenâl. is. ar. يىراقلىق، ئۇزاقلىق.

tenakus. is. ar. ئازىيىش، كېمىيىش، تۆكىنىش.

tenakuz. is. ar. ئۇيۇشماسلىق، ماس كەلمەسلىك، قارىمۇ قارشىلىق، زىتلىق.

tenaküh. is. ar. نىكاھلىنىش.

tenassub. is. ar. تىكلىنىپ تۇرۇش.

tenassur. is. ar. خىرىستىئان بولۇش.

tenâsur. is. ar. ياردەملىشىش.

tenasül. is. ar. كۆپىيىش (نەسىل)، تۇغۇش، نەسىل قالدۇرۇش.

tenasüp, — bü. is. ar. تاناسىپ.

tenâsür. is. ar. ① چېچىلىش. ② پۇركۈش، پۇركۈلۈش.

tenâşüd. is. ar. شېئىر ئوقۇش.

tenâvüb. is. ar. نۆۋەتلىشىش.

tenâvül. is. ar. ئېلىپ يېيىش.

tenâvüm. is. ar. يالغان ئۇيقۇ، يالغان ئۇخلاش.

tenâvür. is. ar. بەستلىك (ئادەم).

tenazzuf. is. ar. پاكىزلىنىش، پاك بولۇش.

tenbâl. s. ar. پەتەك، پاكار (ئادەم).

tenbel. s. far. ھورۇن، مىدىق.

tenbih. is. ar. ① تەنبىھ، ئۇيغىتىپ قويۇش. ② ئاگاھلاندۇرۇش.

tencere. is. far. قازان.

tencim. is. يۇلتۇز بىلىمى بىلەن مەشغۇل بولغۇچى.

tencis. is. ar. سىيىش، سىيىتىش.

tenciye. is. ar. قۇتۇلدۇرۇش، قۇتقۇزۇش.

tenciz. is. ar. نەتىجە، ئاخىرىغا يەتكۈزۈش.

tender. is. ing. پاراۋوزغا چېتىلغان سۇخانا ۋە كۆمۈرخانا.

tendürüst, — tü. s. far. ساغلام، تەندۇرۇس.

tene. is. far. ① بەدەن، ۋۇجۇت. ② ئۈمۈچۈك تورى.

tenebbüt. is. ar. ئۆسۈش، ئۈنۈپ چىقىش.

teneddüb. is. ar. ئىتىلىش، پۈتۈپ قېلىش (يارا).

teneddüm. is. ar. پۇشايمان قىلىش.

teneffu. is. ar. پايدىلىنىش.

teneffür. is. ar. يىرگىنىش، سەسكىنىش.

teneffüs. is. ar. نەپەس ئېلىش، دەم ئېلىش، تەنەپپۇس.

teneffüs· hane. is. ھاردۇق ئۆيى، دەم ئېلىش ئۆيى.

teneffüz. s. ar. نۈپۇزلۇق، ئابرويلۇق.

teneke. is. s. ① تۈنىكە. ② تۈنىكە قاچا. ③ تۈنىكىدىن ئىشلەنگەن. ④ پۇلسىز.

tenekeci. is. تۈنىكىچى.

tenekecilik, — ği. is. تۈنىكىچىلىك.

tenemmür. is. ar. ① يولۋاس خۇيىغا كىرىۋېلىش. ② ۋارقىراپ قورقىتىش، پوپوزا قىلىش.

tenessi. is. ar. مەست بولۇش.

tenessüh. is. ar. بەك چىرايلىق، تەڭداشسىز.

teneşir. is. far. تەختىراۋان (مۇردا يۇيىدىغان).

teneşirlik. ıs. ① مەسچىتلەرە مۇردا يۇيۇلىدىغان ئۆي. ② ئۆلۈشكە ئاز قالغان (كېسەل).

teneşşut. s. ar. ھۇزۇر، راھەت.

teneşşüf. is. ar. ئىمىش، سۈمۈرۈش.

tenevvüh. is. ar. پەرياد چېكىپ يىغلاش (تاۋۇتنىڭ ئارقىسىدىن).

tenevvüm. is. ar. مۈگدەش.

tenevvür, — rü. is. ar. نۇرلانماق، يالتىرىماق.

tenezzüh. is. ar. ساياھەت.

tenezzül. is. ar. ① (باھا) تۆۋەنلەش، چۈشۈش. ② پەسىيىش، پەسلىشىش.

tenezzülen. z. ar. كىچىك پېئىللىق بىلەن.

tenjir. is. ar. ① نەپرەتلەندۈرۈش، يىرگەندۈرۈش. ② ئەسكەر توپلاش، ئۇرۇشقا يىغىش.

tenjis. is. ar. نەپەس ئالدۇرۇش، نەپەسلەندۈرۈش.

tenjiş. is. ar. پاختا ئېتىش، يۇڭ تىتىش.

teng. s. far. تار (يەر ياكى نەرسە).

tengâr. is. far. ① ئاللا، خۇدا. ② يېنىغا كىرىش قىيىن بولغان ئادەم.

teng · çeşm. is. far. ئاچكۆزلۈك.

tengerek, — ği. is. يۇڭ ئېگىرىدىغان ئۇرچۇق.

tengnâ. is. far. ① تار يەر، بوغاز، كىچىك. ② مازار، گۆر.

tenha. s. far. نۇپۇسى ئاز، ئاھالىسى ئاز: «Tenha bir şehir — ئاھالىسى ئاز شەھەر.»

tenhalaşmak. نۇپۇسى ئازايماق.

tenhalık, — ğı. is. ① يالغۇزلۇق. ② بوش يەر.

tenhâ· nişin. s. far. يالغۇز ئولتۇرغۇچى.

tenhâ·rev. s. far. يالغۇز كەتكۈچى.

tenhâyi. is. far. تەنهالىق، يالغۇزلۇق.

tenhil. is. ar. تاسقاش، تاسقىلىش (ئەگلەك بىلەن).

tenide. s. far. ① توقۇلغان، ئۆرۈلگەن، ئېشىلگەن. ② is. ئۆمۈچۈك تورى.

tenih. is. tiy. گىرىم، پەرداز.

ten'il. is. ar. نال ئۇردۇرۇش، تاقىلاش.

tenis. is. ing. چويلا توپ.

tenkid. is. → **Tenkit.**

tenkit,[1] —di. is. ar. تەنقىد.

tenkit[2], —ti. is. ar. چېكىت قويۇش.

tenkitçi. is. تەنقىدچى.

tenkiz. is. ar. قۇتۇلدۇرۇش، قۇتقۇزۇش.

tenmik. is. ar. ① هۆسنى خەت بىلەن يېزىش. ② يېزىش، يېزىلىش.

tennüb. is. ar. قارىغاي.

tennür. is. ar. ① دۇخرىپكا. ② تونۇر. ③ مەش.

tennüre. is. ar. دەرۋىشلەرنىڭ چاپىنى، جەندە.

tenor. is. it. müz. ئەرلەرنىڭ يۇقىرى ئاۋازى، يۇقىرى ئاۋازلىق ناخشا ئېيتقۇچى.

tansikat, —tı. is. ar. رەتلەش، تەرتىپكە سېلىش، ئىسلاھ قىلىش.

tensip, —bi. is. ar. لايىق كۆرۈش، ئۇيغۇن ۋە مۇۋاپىق بىلىش.

tenşif. is. ar. ئەمدۈرۈش، ئىچكۈزۈش.

tenşim. is. ar. ① كۆكىرىپ قىلىش، پۇراپ قىلىش. ② بىر ئىشنى باشلاش.

tenşîr. is. ar. تارقىتىش، نەشر قىلىش.

ten. şüy. is .far. ① جەسەت يۇغىچى. ② تەختىراۋان.

tente. is. it. سايىۋەن، كۆلەڭگىلىك.

tentene. is. گۈللۈك جىيەك، گۈللۈك رامكا.

tenteneli. s. گۈللۈك جىيەك بىلەن بېزەلگەن، گۈللۈك جىيەك تۇتۇلغان.

tentif. is. ar. tıp. تۈكنى چۈشۈرۈش (دورا بىلەن).

tentür, —rü. is. fr. ئۆتكۈر پۇراقلىق ئەتىر.

tentürdiyod. is. fr. يود.

tenû. mend. s. far. بەستلىك، گەۋدىلىك (ئادەم).

tenük. s. far. ① ئىنچىكە، يۇپقا. ② ئاز، يەڭگىل. ③ ئاجىز، بوش. ④ يۇمشاق.

tenük. havsala. s. ar. سەۋرسىز، تاقەتسىز، چىدىماس.

tenvi. is. ar. تۈرلەندۈرۈش، خىلمۇ خىل قىلىش، ھەرخىللاشتۇرۇش.

tenvir. is. ar. يورۇتۇش، شەرھلەپ چۈشەندۈرۈش.

tenya. is. yun. zoo. ياپىلاق مەددە قۇرتى.

ten. zede. s. osm. جىم، شۈك، ئاۋازسىز، ئۈنسىز.

tenzil. is. ar. تۆۋەنلىتىش، تۆۋەن چۈشۈرۈش، ئازايتىش.

tenzilât, —tı. is. ar. باھانى چۈشۈرۈش.

tenziri. osm. (يامان خەۋەر بېرىپ) چۆچۈتمەك، قورقۇتماق.

teokrası. is. fr. تېئوكراتىيە (سىياسىي ھاكىمىيەت روھانىيلار قولىدا بولغان ئىدارە قىلىش ئۇسۇلى).

teomeni. is. ئۆزىنى خۇدا ھېسابلاش، ئۆزىنى خۇدا دەپ تونۇش.

teorem. is. fr. mat. تېئورېما (ئىسپاتلىنىشى بولىدىغان ئاساسىي قائىدە).

teori. is. fr. نەزەرىيە.

teorik. s. fr. نەزەرىيىۋى.

tepe. is. ① چوققا. ② ئېگىزلىك، دۆڭ،

تۆپە. ③ تورۇس (ئۆينىڭ)؛
«Dağın tepesi — تاغ چوققىسى.»

tepe.göz. s. پېشانىسى تار ۋە كۆزلىرى چېچىغا يېقىن.

tepeleme. is. ① دۇمبالاش. ② گۇرۇپپا، توپ تۈپ. ③ s. لىپمۇ - لىق.

tepelemek. ① دۇمبالىماق. ② ۋەيران قىلماق، بەربات قىلماق. ③ ئۆلتۈرمەك.

tepeli. s. پۆپۈكلۈك، تاجلىق.
«Tepeli tavuk — پۆپۈكلۈك توخۇ.»

tepelik, — ği. is. ① باشقا كىيىلگەن ھەرقانداق نەرسە ئۈستىدىكى بېزەك. ② بىنا ياكى قۇرۇلۇشنىڭ ئەڭ ئۈستىدىكى قۇببە.

tepgiç. is. دۈشتكۈچ، تەپكۈچ.

tephir. is. ar. ① ھورلاشتۇرۇش. ② پارغا ئايلاندۇرۇش.

tepide. s. osm. بىئارام.

tepik, — ği is. دومىلىتىپ پەشۇرۇپ ئىشلەنگەن كىگىز.

tepindirik, — ği. is. ئېگەر تۇقۇمىنىڭ ئىككى قانىتى.

tepindirmek. تىپىرلاتماق.

tepinmek. تىپىرلىماق.

tepir. is. far. غالۋۇر.

tepişmek. ① بىر - بىرىنى تەپمەك. ② ئىتتىرىشمەك.

tepke. is. ئىنكاس، رېفلېكس.

tepki. is. ① ئەكس تەسىر. ② رېئاكسىيە. ③ تەپكۈچى قۇۋۋەت.

tepkime. is. ① ئەكسى تەسىر كۆرسىتىش. ② رېئاكسىيە، ئەكسى تەسىر.

tepkimek. ئەكسى تەسىر كۆرسەتمەك.

tepme. is. ① تېپىش. ② پەشۋا.

tepmek. ① تەپمەك. ② كەينىگە تەپمەك (قورال).

tepremek, teprenmek. تەۋرىمەك، تەۋرەنمەك.

tepreşmek. (كېسەل) قوزغالماق.

tepretmek. تەۋرەتمەك.

tepsi. is. yun. ① پەتنۇس. ② تاۋا.

ter[1]. is. تەر.

ter[2]. s. osm. تازا، يېڭى.

terabbu. is. ar. باداشقان قۇرۇپ بەھۇزۇر ئولتۇرۇش.

terabbus. is. ar. كۈتۈش، تەقەززا بولۇش، ئىنتىزار بولۇش.

terâcu. is. ar. ① بىر - بىردىن ئايرىلىش. ② بىر يەرگە قايتىش. ③ ۋاز كېچىش، قايتىش.

terâdûf. is. ar. ① ئارقا - ئارقىدىن كېتىش، بىر - بىرىگە ئەگىشىش، تەقىپ قىلىش. ② ئىككى ياكى تېخىمۇ كۆپ سۆزنىڭ بىر مەنىدە قوللىنىلىشى، مەنىداش.

terâfuk. is. ar. ① يولداش بولۇش. ② ياردەم قىلىش، ياردەملىشىش.

terafüd. is. ar. ياردەملىشىش، بىر - بىرىگە ياردەم قىلىش.

terah. is. ar. قايغۇ، ھەسرەت، غەم.

terahhul. is. ar. بىر يەردىن باشقا بىر يەرگە كۆچۈش.

terahhum. is. ئىچ ئاغرىتىش، مەرھەمەت قىلىش.

terahhus. is. ar. ① رۇخسەت. ② ئەرزانلاش.

terâ'i. is. ar. ئوتلاش، يايلاقتا چىقىش.

terak. is. ar. ① يېرىق، دەز، چاك. ② ۋاراڭ - چۇرۇڭ.

terakki. is. far. تەرەققىي، ئىلگىرىلەش.

terakki.perver. is. ar. far. تەرەققىيپەرۋەر، تەرەققىيات تەرەپدارى.

terakkiyât. is. ar. تەرەققىيات.

terakkuk. is. ar. ئېچىنىش، ئۇچ ئاغرىتىش.

terakkus. is. ar. ① تىنماي چىقىپ - چۈشۈش (چۈشۈپ - چىقىش). ② تانسا ئويناش، ئۇسسۇل ئويناش.

teraküm. is. ar. بىرىكىش، يىغىلىش، تۆپلىنىش، جەم بولۇش.

terane. is. far. ① مۇقام، نەغمە. ② زېرىكتۈرگۈچى سۆز.

terapötik. s. fr. شىپا بەرگۈچى، داۋا بولغۇچى.

terasül. is. ar. خەۋەرلىشىش، مەكتۇبلىشىش.

tera·ud. is. ar. تىترەش.

tera. is. far. ① تارازا، مىزان. ② دەرۋازىنىڭ تەكچۈكلۈق تايىقى.

terazili. s. تەكچۈكلۈق.

terbıyık, terbıyıklı. s. بۇرۇتى خەت تارتقان.

terbi, – i. is. ar. astr. ئاينىڭ يەر شارىغا تۇغرا كەلگەن قىسمىنىڭ يېرىمى يورۇق، يېرىمى قاراڭغۇ بولۇش ھالىتى.

terbian. z. ar. تۆت بۇرجەك، كۋادرات، تۆت چاسا.

terbiye. is. ar. ① تەربىيە. ② دەرس، ساۋاق. ③ يېمەكلىكلەرگە سېلىنىدىغان تۈرلۈك ئەزمە. ④ كۆندۈرۈش (ھايۋاننى). ⑤ ھارۋا ھايۋانلىرىنىڭ تىزگىنى.

terbiyeci. is. s. تەربىيىچى.

terbiyeli. s. ① تەربىيىلىك، ئەخلاقلىق، قائىدە - يوسۇنلۇق. ② ئىچىگە ئەزمە سېلىنغان (تاماق).

terbiyesiz. s. تەربىيىسىز، ئەخلاقسىز، قائىدە - يوسۇننى بىلمەيدىغان.

terbiyesizlik, – ği. تەربىيىسىزلىك، ئەخلاقسىزلىق، قائىدە - يوسۇن بىلمەسلىك.

terbiyet. is. far. → **Terbiye.**

terbiyevî. s. ar. تەربىيىۋى.

terci. s. osm. ماتاشلىق خىزمەتچى، ئايلىقچى.

tercib. is. osm. ① ئۇلۇغلاش. ② مېۋە دەرىخىغە تىزەلگەن تىرەك.

tercih. is. ar. ئەۋزەل بىلىش، ئەلا كۆرۈش:

«Yabancı ülkede kral olmaktan sa, öz yurdunda dilenci olmayı tercih ederim — كىشىنىڭ يۇرتىدا قىرال بولغاندىن كۆرە، ئۆز يۇرتىدا قەلەندەر بولغاننى ئەۋزەل كۆرىمەن.»

terciye. is. ar. ئۈمىد قىلىش، ئۈمىدۋار بولۇش.

tercüman. is. ar. تەرجىمان.

tercümanlık, – ğı. is. تەرجىمانلىق.

tercüme. is. ar. ① تەرجىمە. ② تەرجىمە قىلىنىدىغان ئەسەر.

tercûmi· hal, – lı. is. ar. تەرجىمىھال، بىئوگرافىك.

ter·dâmen. s. far. نومۇسسىز، ھاياسىز.

ter·dest. s. is. ئۇستا، ماھىر، قولى گۈل.

terdesti. is. far. ئۇستىلىق، ماھىرلىق، ئۆزلۈق.

terdif. is. ar. ① ئارقا - ئارقىدىن يېزىپ كېلىش، يېزىشتۇرۇلۇش. ② ئارقا - ئارقىدىن سۆزلەش.

terdit, – di. is. ar. ① رەت قىلىش. ② بىر پىكىرنى ئىككى يىسىلىق قىلىپ بىلدۈرۈش. ③ بىر ئىشنى كېيىنكى تەمەي لىكىگىرتاقتاق قىلىپ قويۇش.

terdiye. is. ar. يۆركەش، يېپىش.

terecci. is. ar. ① ئىلتىماس قىلىش، يالۋۇرۇش. ② ئۈمىد، ئۈمىد قىلىش.

tereccuh. is. ar. بىر تەرەپ بولۇش، بىر تەرەپنى قوللاش.

tereddi. is. ar. ئۆزگىرىش، چىرىكلىشىش.

tereddüt, — dü. is. ar. ئىككىلىنىش، تەۋرىنىش، ئارىسالدى، قارارسىزلىق.

teref. is. osm. ① يۇمشاقلىق. ② ياخشى. ③ نازۇك، نەپىس، ياخشى نەرسە.

tereffuk. is. osm. سىلىق مۇئامىلە، تاتلىق تىل، خۇش چىراي.

tereffü, — ü. is. osm. ئۆرلەش، يۇقىرى كۆتۈرۈلۈش.

terehhüb. is. osm. راھىب بولۇش.

terek, — ği. is. ① دۇكانلاردا مال تىزىلىدىغان تەكچە. ② شەپكىنىڭ ئالدى تەرىپى.

tereke. is. osm. مىراس، ئۆلگۈچىدىن قالغان كۆچمە ياكى كۆچمەس مۈلۈكلەر.

terekküp, — bü. is. osm. تەركىپ تېپىش، مەيدانغا كېلىش.

terelelli. s. ئالقانات، تەنتەك.

terementi. is. ئىسكىپدار، تېرپېنتىن.

terennüh. is. osm. مەستلىك ياكى باشقا سەۋەبتىن ئىككى تەرەپكە لىڭشىپ مېڭىش.

terennüm. is. ar. ① سايراش، ناخشا ئېيتىش. ② مەدھىيىلەش، مەدھىيە:

«Bu şarkıda parti terennüm ediliyor — «بۇ ناخشىدا پارتىيە مەدھىيىلىنىدۇ.»

teres. is. سولامچى، دەللال، تېپىشتۇرغۇچى.

teressüp. is. ar. تىنىش، چۆكۈش، سۈزۈلۈش.

tereşşüh. is. ar. سىزىش (سۇيۇقلۇقنىڭ سىزىپ ئېقىشى.)

tereşşüf. is. ar. سۇنى سۈمۈرۈش.

terettüp. is. ar. ئۈستىگە چۈشۈش، يۈكلىنىش:

«Bu iş bize terettüp etti — بۇ ئىش بىزگە يۈكلەندى.»

tereyağı, — nı. is. سېرىق ماي.

terfi, — i. is. ar. ① ئۆسۈش (خىزمەت ئورنى، دەرىجىسى). ② ئۆرلىتىش، ئۆستۈرۈش. ③ سىنىپتىن كۆچۈش.

terfih. is. ar. باياشاتلىق، پاراۋانلىق.

terfik, — kı. is. ar. يېنىغا ئادەم قوشۇش.

terfil. is. osm. ① ئۇلۇغلاش. ② ئۈزىتىش.

tergib. is. ar. ئارزۇ قىلدۇرۇش، تەرغىپلىق.

tergibât. is. ar. تەرغىبات.

terhib. is. ar. ① ھال ـ ئەھۋال سوراش، سالاملىشىش. ② بەك قورقۇتۇش، قورقۇتۇلۇش.

terhil. is. ar. ① يۆتكەش. ② كۆچۈرۈش.

terhik. is. ar. رەڭگە قويۇش.

terhip. is. ar. → **Terhib.**

terhis. is. ar. ① ئەسكەرلىكتىن قايتىش. ② رۇخسەت قىلىش.

ter'ib. is. ar. قاتتىق قورقۇتۇش.

te'rik. is. ar. ئاخشىمى ئۇيقۇسىز قالدۇرۇش.

terike. is. ar. ① ئۆيدە ئولتۇرۇپ قالغان قىز. ② تۆمۈر قالپاق.

terim. is. ئاتالغۇ، خاس ئاتالغۇ.

ter'iş. is. osm. تىترىتىش، تىترىتىلىش.

teriye. is. fr. zool. يەر ئاستىدا ياشايدىغان ھايۋانلارنى ئوۋلايدىغان ئىت.

terk, — ki. is. osm. ① تاشلىۋېتىش، تەرك قىلىش. ② ۋاز كېچىش. ③ قويۇۋېتىش.

terkend, terkende. is. osm. ھىيلە ـ مىكىر، يالغان، ساختا.

terketmek. تاشلىۋەتمەك، ۋاز كەچمەك.

terki. is. ئېگەرنىڭ ئارقا قىسمى.

terkik. is. osm. ① يۇپقىلىتىش، ئىنچىكىلىتىش. ② يۇمشىتىش. ③ نازاكەت بىلەن بىلدۇرۇش.

terkin. is. osm. ① ئۆچۈرۈش (خەتنى). ② بۇياش.

terkip, – bi. is. osm. ① تەركىب. ② گۇرۇپپا.

terkis. is. osm. ئۈينىتىش، ئۈينىتىلىش.

terkiz. .is. osm. تىكىش.

terleme. is. ① تەرلەش. ② يوپۇرماقتىن سۇ چىقىش.

terlemek. ① تەرلىمەك. ② يوپۇرماقتىن سۇ چىقارماق. ③ ھورلاشماق. ④ خەت تارتماق (بۇرۇت). ⑤ هارماق، تەستە پۈتتۈرمەك (ئىشنى).

terletici. is. ① تەرلەتكۈچى. ② تەرلىتىدىغان دورا.

terletmek. ① تەرلەتمەك، تەر چىقارماق. ② هاردۇرماق:

«Bu iş beni terletti — بۇ ئىش مېنى هاردۇردى.»

terli. s. تەرلىگەن.

terlik, – ği. is. ① ئۆيدە كىيىلىدىغان يېنىك ئاياغ. ② شاپاق بۆك، ئىچ بۆك. ③ ئېگەرنىڭ تەرلىكى.

terme. is. ياۋا تۇرۇپ.

termik. s. fr. ئىسسىق، هارارەت.

termem. is. osm. ① ئوكلاش. ② تۇتقۇزۇش، ئورنىغا چۈشۈرۈش، ئورنىغا سېلىش (سۇنۇق ھەققىدە).

termonoloji. is. fr. تېرمونولوگىيە (پەننىڭ ياكى سەنئەتنىڭ بىرەر ساھەسىگە ئائىت ئاتالغۇلارنىڭ يىغىندىسى).

terminüs. is. fr. پويىز، تراموۋاي قاتارلىقلارنىڭ ئاخىرقى بېكىتى.

termometre. is. fr. تېرمومېتر.

termos. is. yun. چايدان.

termostat, – tı. is. fr. نەرسىلەرنىڭ ئىسسىقلىقىنى ساقلاپ قالىدىغان ئەسۋاب.

terör, – rü. is. fr. چاقماق چېقىش.

terrâs. is. ar. قالقان تۇتقان، قالقان قوللانغان.

ters[1]. s. ① تەتۈر. ② ئەكسى. ③ ئەپسىز. ④ پايدىسىز، يېقىمسىز. ⑤ كۆڭۈلسىز. ⑥ زىت.

ters[2]. is. تېزەك، ماياق، هايۋان پوقى.

tersâ. is. osm. خرىستىئان.

tersân. s. osm. قورقاق، قورقۇنچاق.

tersane. is. osm. كېمە، پاراخوت ئىشلىتىدىغان يەر.

tersaneli. is. قەدىمدە دېڭىز ئوفىتسېرى ۋە ئەسكەرلىرى شۇنداق ئاتىلاتتى.

tersi. is. zool. بىر خىل بېلىق.

tersif. is. ar. يۇتۇم - يۇتۇم ئىچىش.

tersim. is. ar. رەسىمىنى سىزىش.

tersinmek. ① ئارقىغا بۇرالماق، كەينىگە قايتماق. ② تەتۈرلۈك قىلماق.

terslemek. ① ئاغزىنى بۇزماق، سەت سۆز قىلماق. ② (هايۋان ھەققىدە) تېزەكلىمەك.

terslenmek. ① ئاغزى بۇزۇلماق، سەت سۆز چىقماق. ② تەتۈرلۈك قىلماق.

terslik, – ği. is. تەتۈرلۈك.

ters. nâk. s. far. قورقاق، قورقۇنچاق.

terso. is. «تۇر، توختا، بەس، يېتەر، بولدى، كۇپايە» دېگەن مەنىلەردە قوللانغىلى بولىدۇ:

«Sabahtan beri bülbül gibi ötüyorsun, terso be! — ئەتىگەندىن بېرى

بۇلبۇلدەك سايراپلا كەتتىڭ، بەس يېتەر.»

ters· yön. is. تەتۈر مېڭىش، قارىمۇ قارشى مېڭىش.

terşih. is. osm. ① سۈزۈش، تىندۇرۇش. ② بېقىپ ئۆستۈرۈش. ③ سۆزنى پاسا-ھەت بىلەن سۆزلەش ماھارىتى.

terşiş. is. osm. سېپىش، چېچىش.

tertemiz. s. پاك، پاكىز.

tertibat, – tı. is. osm. ① ئورۇنلاشتۇ-رۇش، جايلاشتۇرۇش. ② قۇرۇلما، ئىنشا-ئات، جاھاز، ئۈسكۈنە.

tertip, – bi. is. ar. ① تەرتىپ. ② پى-لان. ③ ھازىرلاش، تەييارلاش. ④ بەت تىزىش (مەتبەئەدە). ⑤ ھىيلە، ياسالما، سۇيىقەست.

tertipçi. is. s. ھىيلىگەر، سۇيىقەست ھازىرلىغۇچى.

tertiplemek. ① تىزماق. ② ھازىرلىماق.

tertipli. s. ① تەرتىپلىك، ئۆز جايىدا. ② ھازىرلاقلىق، تەييارلاقلىق. ③ ئالدىن ھازىرلانغان.

tertipsiz. s. تەرتىپسىز، قالايمىقان، رەتسىز.

tertipsizlik, – ği. is. تەرتىپسىزلىك، رەت-سىزلىك، بىسەرەمجانلىق.

terviç. is. osm. قىللاش (پىكىرنى).

tervih. is. osm. ① پۇراق بېرىش، پۇراق چىقىش. ② ھۇزۇرلاندۇرۇش. ③ قەدىمكى سازلاردىن بىرى.

tervik. is. ar. تىندۇرۇش، سۈزۈلدۈرۈش.

terviye. is. ar. ① چىرىگۈر ئويلىنىش، چىرىگۈر چۈشىنىش. ② سۇغا قاندۇرۇش.

terye. is. fr. → **Teriye.**

terzebân. s. far. ① ھازىر جاۋاب. ② قەلەم.

terzi. is. osm. ① تىككۈچى، كىيىم تىككۈچى. ② تىكىمخانا.

terzi· hane. is. osm. تىكىمخانا، سەيپۇڭخانا.

terzik. is. ar. بېقىش، ئوزۇق بېرىش.

terzilik, – ği. is. ar. سەيپۇڭلۇق، تىككۈچىلىك.

tesâbuk. is. ar. مۇسابىقە.

tesadüf, – fü. is. ar. ① تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت. ② ئۇچرىشىپ قېلىش، دۇچ كېلىش.

tesadüfen. z. ar. تەسادىپەن، تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت.

tesadüm. is. ar. ئوقۇنۇشۇپ قېلىش.

tesahhur. is. ar. ① مەسخىرە قىلىش. ② زوقلىنىپ چاقچاق قىلىش. ③ كۈلكىگە قېلىش.

tesahup, – bu. is. ar. ① ئىگە چىقىش. ② ئاسراش، قوغداش.

tesâhül. is. ar. ① سىلىق مۇئامىلە قى-لىش. ② ئاسان دەپ كۆزگە ئىلماسلىق.

tesakkub. is. ar. تېشىلىپ كېتىش (قېلىش).

tesalüp, – bü. is. ar. ① ئىككى نەرسى-نىڭ چاپراس ھالغا كېلىشى. ② تومۇر ۋە سىڭىرلارنىڭ بىر - بىرىنىڭ ئۈستىگە مىنگىشىپ قېلىشى. ③ ئېرىقنىڭ بىر - بىرىگە ئۆتۈشۈشى.

tesâmu. is. ar. ئاڭلاش، ئىشىتىش.

tesâmun. is. ar. پاك بولۇپ قېلىش.

tesanüt, – dü. is. ar. مۈرىگە - مۈرىنى تىرەش.

tesark. is. ar. چېلىنىش، چېلىش.

tesâruy. is. ar. بۇيرۇق بېرىش، ھۆكۈم قىلىش.

tesâüb. is. ar. ① ئەسنەش. ② غەپلەتكە چۆكۈش.

tesâül. is. ar. بىر - بىرىدىن سوراش، سۈرۈشتە قىلىش.

tesâvi. is. ar. باراۋەرلىك، تەڭلىك.

tesbit. is. ar. ① بېكىتىش، مۇقىملاشتۇرۇش. ② چىڭ ئورنىتىش. ③ شۇبھە قالدۇرماسلىق.

tescil. is. ar. قەيت قىلىش.

tesabbüb. is. ar. سەۋەب بولۇش.

tesabbüt. is. ar. سەۋر قىلىش، چىداش، چىداملىق كۆرسىتىش.

teseccüd. is. سەجدە قىلىش.

tesehhur. is. ar. زاڭلىق قىلىش، مەسخىرە قىلىش.

tesekkür. is. ar. ① مەست بولۇش. ② شېكەر كېسىلىگە گىرىپتار بولۇش. ③ شېكەر كېسىلى.

tesallâ. is. osm. → **Teselli.**

teselli. is. ar. تەسەللى، كۆڭۈل ئاۋۇتۇش.

teselluh. is. ar. قوراللىنىش.

tesellüb. is. ar. ① بىشىنىش. ② ئېرى ئۆلگەن ئايالنىڭ ماتەم كىيىمى كىيىشى.

tesellüc. is. ar. سۇ توڭلاپ قار ھالىغا كېلىش.

tesellüd. is. ar. سىل كېسىلى بولۇپ قېلىش.

tesellüm, –mü. is. ar. ① ئۆتكۈزۈپ ئېلىش. ② تەسلىم قىلىش، زورلاپ بويۇن ئەگدۈرۈش.

teselsül, – lü. is. ar. بىر - بىرىگە ئۇلىنىپ كېتىش، بىر - بىرىگە زەنجىردەك باغلىنىش.

tesemmüm, – mü. is. ar. زەھەرلىنىش.

tesemmün. is. ar. سەمرىتىش، سەمرىپ كېتىش.

tesennün. is. ar. چىش چىقىش.

teserru is. ar. يۈگۈرۈش، تېز ھەرىكەت قىلىش.

tesettür, – rü. is. ar. ئەرلەردىن قېچىش، ئەرگە كۆرۈنمەسلىك.

tes'ül. is. ar. تىلەمچىلىك قىلىش.

teseyyüp[1], – bü. is. ar. تۇل قېلىش (ئايال).

teseyyüp[2], – bü. is. ar. خالىماسلىق، ھورۇنلۇق، مىدىقلىق.

tesfid. is. osm. زىخقا گۆش ئۆتكۈزۈش (كاۋاپ ئۈچۈن).

tesfir. is. ar. سەپەرگە چىقىرىش.

teshik. is. ar. ئېزىش، يانجىش، سوقۇش.

teshil[1]. is. ar. ئاسانلاشتۇرۇش، ئوڭايلاشتۇرۇش.

teshil[2]. is. osm. يۆتەلدۈرۈش.

teshin is. ar. ئىسسىتىش، ئىسسىتىلىش، قىزىتىش، قىزىتىلىش.

teshir. is. ar. ① قولغا چۈشۈرۈۋېلىش، ئۆزىگە قارىتىۋېلىش. ② قايىمۇقتۇرۇش. ئازدۇرۇش، ئۆزىگە جەلپ قىلىش، مەپتۇن (شەيدا بولۇش).

tes'id. is. ar. تەبرىكلەش، قۇتلاش.

te'sim. is. ar. گۇناھكار ھېسابلاش، گۇناھكار دەپ تونۇش.

tesir. is. ar. ① تەسىر. ② تەسىر قىلىش.

~ **etmek** تەسىر قىلماق.

tesirli. s. تەسىرلىك، تەسىر قىلغۇچى.

tesirsiz. s. تەسىرسىز، تەسىر

قىلمايدىغان.

tesis. is. ar. ① قۇرۇش، تەشكىل قىلىش. ② قۇرۇلما.

tesisat. is. ar. ئۈسكۈنە، قۇرۇلۇش ئۈسكۈنىلىرى.

tesisatçi. is. بىنالاردا ئېلېكتر، سۇ، گاز ئۈسكۈنىلىرىنى ئورناتقۇچى (ئىشچى).

tesisatçılık, — ğı. is. ئورناشتۇرۇش، قۇراشتۇرۇش.

tesit, — di. is. ar. قۇتلاش.

teskere. is. ar. ① جىرغا. ② زەمبىل.

teskereci. is. ① زەمبىل كۆتۈرگۈچى. ② دوختۇرخانىلاردا كېسەل جىرغىنى (نوسۇلكا) كۆتۈرگۈچى.

teskib. is. ar. تېشىش (تۆشۈك)، تۆشۈك ئېچىش.

teskim. is. ar. ① كېسەل قىلىش. ② بۇزۇلۇش، يېڭىلىش، خاتا ساناش.

teskin. is. ar. تىنچلاندۇرۇش، خاتىرجەم قىلىش.

teskir. is. ar. مەست قىلىش.

teskit. is. ar. جىم قىلىش.

teskiye. is. ar. ① سۇغىرىش، سۇ بېرىش. ② سۇغىرىلىش، سۇغىرىش.

teslih. is. ar. ① قوراللاندۇرۇش، قوراللاندۇرۇلۇش. ② تېرىسىنى سويۇپ چىقىرىش، تېرىسى سويۇلۇش.

teslihat, — tı. is. قوراللىنىش.

teslim. is. ar. ① قايتۇرۇپ بېرىش، قايتۇرۇش. ② ئۆتكۈزۈپ بېرىش. ③ تەسلىم بولۇش، ئەل بولۇش. ④ ئېتىراز قىلىش: «Benim haklı olduğumu herkes teslim eder — مېنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىمنى ھەممە ئېتىراپ قىلىدۇ.»

teslimat. is. ar. قايتۇرۇلغان نەرسە ياكى قويۇلغان پۇل.

teslimiyet, — ti. is. ar. تەسلىم بولۇش.

tesliye. is. ar. تەسەللىي بېرىش، كۆڭلىنى ئاۋۇتۇش.

tesmim. is. ar. زەھەرلىنىش.

tesmin[1]. is. ar. ① سەككىزگە بۆلۈش، سەككىزگە چىقىرىش. ② (نەرسىگە) باھا بېچىش.

tesmin[2]. is. ar. سەمرىتىش، سەمرىتىلىش.

tesmir[1]. is. ar. ① مېۋە دەرەخلىرىنىڭ چېچەك تاشلاپ مېۋە تۇغۇشى. ② مالنىڭ كۆپىيىشى.

tesmir[2] is. ar. مىخلاش، مىخلىنىش.

tesmiye. is. ar. ئىسىم بېرىش، ئات قويۇش.

tespih. is. ar. تەسۋى.

tespih ağacı, — nı. is. bot. تەسۋى ياغىچى.

tespit, — ti. is. ar. قىمىرلىماسلىق، يېرىدە چىڭ تۇرغانلىق، چىڭ ئورنىتىلغانلىق.

tesri, — i. is. ar. چاپسانلىتىش، سۈرئىتىنى ئىتتىكلىتىش.

tesrib. s. ① ئەيىبلەش، سەتلەش. ② باشقا ئۇرۇش.

tesrir. is. osm. خۇشال قىلىش، خۇشاللاندۇرۇش.

test. is. ing. ① تەجرىبە، سىناق. ② ئىمتىھان.

testere. is. far. ھەرە.

testere balığı. is. ئاكولا بېلىقىنىڭ بىر تۈرى.

testi. is. far. كومزەك (سۇ توشۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان)، چۆگۈن.

tesvib. is. ar. مۇكاپات بېرىش،

مۇكاپاتلاش.

tesvid. is. ar. ① قارارتىش. ② كۆپىيسىنى ئىشلەش.

tesviy. is. ar. (سەۋەبسىز) كىچىك تۇرۇش، تەخىر قىلىش.

tesvik. is. ar. ھەيدەش، ماڭغۇزۇش، ئىلگىرى كېتىش.

tesvit, — di. is. ar. قارايتىش، قارا قىلىش.

tesviye. is. ar. ① تەكشىلەش، تۈزلەش. ② ئۆتەش، تۆلەش. ③ بىر يەرگە ئەۋەتىلگەن ئەسكەرلەرگە بېرىلىدىغان پۇل ئورنىدىكى قەغەز.

tesviyeci. is. قۇراشتۇرغۇچى ئىشچى.

tesviyecilik, — ği. is. قۇراشتۇرۇش (ئورنىتىش) ئىشى.

tesviye hane. is. قۇراشتۇرۇش ئىشخانىسى (سېخى).

tesyâr. is. ar. ئەۋەتىش، ئەۋەتىلىش.

tesyir. is. ar. ① يۈرگۈزۈش، يۈرگۈزۈلۈش. ② ئەۋەتىش، ئەۋەتىلىش، يوللاش، يوللىنىش.

teşâbüh. is. ar. ① ئوخشىشىش. ② ئوخشاشلىق.

teşahhum. is. ar. سەمىرتىش، ياغ تۇتۇش.

teşâki. osm. ① شىكايەت قىلىشىش، بىر-بىرىنىڭ غەيۋىتىنى قىلىش. ② ھال-ئەھۋاللىشىش، دەرد تۆكۈشۈش.

taşakkuk. is. ar. يېرىلىش، ئىككىگە ئايرىلىش، پارچە-پارچە بولۇپ كېتىش.

teşâkük. is. ar. شېرىكلىك، ئورتاقلىق.

teşâtüm. is. ar. تىللىشىش.

teşâub. is. ar. پۇتاق چىقىرىش، چاتاق چىقىرىش.

teşa,ur. is. ar. تۈك چىقىش.

teşâur. is. ar. شائىرلىق قىلىش، شائىردەك ھەرىكەت قىلىش.

teşâvür. is. ar. مەسلىھەتلىشىش، بىر-بىرىگە مەسلىھەت بېرىش.

teşbî. is. ar. قىرسىقىنى تويغۇزۇش، قارنى تويۇش.

teşbib. is. ar. ① ئوت يېقىش. ② ئايالنىڭ گۈزەللىكىنى شېئىر بىلەن مەدھىيىلەش.

teşbih. is. ar. ئوخشىتىش.

teşci. is. ar. جاسارەتلەندۇرۇش، رىغبەتلەندۇرۇش.

teşcir. is. ar. ئورمانلاشتۇرۇش.

teşdit, — di. is. ar. شىددەتلەندۇرۇش، ئۇلغايتىش.

teşebbüs. is. ar. ① تىرىشىش، تىرىشچانلىق كۆرسىتىش. ② كىرىشىش، باشلاش. ③ ئىلغارلىق.

teşeddüt, — dü. is. ar. ① شىددەتلىنىش. ② جىددىيلىشىش.

teşeffi. is. ar. ① ياخشىلىنىش، شىپا بولۇش. ② راھەتلىنىش، ھۇزۇرلىنىش. ③ ئۆچ ئېلىش.

teşekki. is. ar. شىكايەت قىلىش.

teşekkük. is. ar. شۈبھىلىنىش، گۇمانلىنىش.

teşekkül, — lü. si. ar. ① تەشكىل تېپىش. ② قۇرۇلۇش. ③ شەكىللىنىش.

teşekkür, — rü. is. ar. رەھمەت.

teşemmüs. is. ar. ① ئۆزىنى ئاپتاپقا سېلىش. ② ئىسسىق ئۆتۈپ قېلىش.

teşennüc. is. ar. ① پۈرلىشىش، قورۇلۇش. ② پەي تارتىش.

teşerrüf. is. ar. شەرەپ ھىس

قىلىش (بىرى بىلەن تونۇشقانلىق ئۈچۈن).

teşettüt, — tü. is. ar. چېچىلاڭغۇلۇق، ئۆيۈشماسلىق.

teşeüm. is. ar. تەلەيسىز دەپ بىلىش، شۇم پېشانە ھېسابلاش.

teşevvuk. is. ar. ① زوقلىنىش، ھەۋەسلىنىش. ② ئارزۇسىنى بىلدۈرۈش.

teşevvüş. is. ar. چىگىشلىك، تۇگۈن: «Zihnimde bir teşevvüş var — كاللامدا بىر تۈگۈن بار.»

teşeyyüd. is. ar. ① يۈكسەلتىش، ئۆستۈرۈش. ② چىڭ ۋە مەھكەم بولۇش.

teşeyyüh. is. ar. ياشىنىش، قېرىپ قېلىش.

teşezzüb. is. ar تارقىلىش، تارقاقلىشىش.

teşhir. is. ar. ① كۆرسىتىش. ② كۆرگەزمە قىلىش. ③ سۆز - چۆچەك قىلىش. ④ (جىنايەتچىنى) سازايى قىلىش.

teşhis. is. ar. ① (كىم ئىكەنلىكىنى) تونۇش، ئاڭقىرىش. ② دىئاگنوز (كېسەلنى).

teşhiz. is. ar. ① ئۇچلۇق قىلىش، ئۆتكۈر قىلىش، ئىتتىك قىلىش. ② بىلەش، بىلىنىش. ③ ئاگاھلاندۇرۇش، سەگەكلەشتۈرۈش.

teşkik¹. is. ar. يېرىش، پىرسلىش، ئىككىگە بۆلۈش، پارچە - پارچە قىلىش.

teşkik². is. ar. گۇمانلاندۇرۇش، گۇمانغا قالدۇرۇش.

teşkil. is. ar. ① تەشكىل قىلىش، مەيدانغا كەلتۈرۈش. ② تەشكىل تېپىش.

teşkilât, — tı. is. ar. تەشكىلات، ئۇيۇم، ئۇيۇشما.

teşkilâtçı. s. تەشكىلاتچى، ئۇيۇشتۇرغۇچى.

teşkilatçılık, — ğı. ir. تەشكىلاتچىلىق، ئۇيۇشتۇرمىچىلىق.

teşkilatlandırmak. تەشكىللىمەك، ئۇيۇشتۇرماق.

teşkilâtlı. s. تەشكىللىك، ئۇيۇشمىلىق: «Teşkilatlı ordu — تەشكىللىك قوشۇن.»

teşmil. is. ar. ئومۇملاشتۇرۇش، يىغىنچاقلاش، ئۆز ئىچىگە ئېلىش.

teşmin. is. يىرىرۇتۇش، يىرىرۇتۇلۇش.

teşmir. is. ar. سۇۋاش، سۇۋۇلۇش.

teşne. s. far. ئۇسساش، قاتتىق ئىستەكلىك.

teşni, — i. is. ar. يامان كۆرسىتىش.

teşri, —i. is. ar. قانۇن تۈزۈش.

teşrid. is. ar. ① ئېركىتىپ قاچۇرۇش. ② قوغلىۋېتىش.

teşrif. is. ar. ① ھۆرمەت. ② شەرەپلەندۈرۈش، شەرەپ قازاندۇرۇش.

teşrîfat, —tı. is. ar. توختام، شەرتنامە.

teşrih. is. ar. ① شەرھلەپ چۈشەندۈرۈش. ② ئاناتومىيە. ③ ئىسكىلىت.

teşriî. is. ar. قانۇن تۈزۈشكە ئائىت.

teşrik, — ki. is. ar. ئورتاقلىشىش، شېرىكلىك.

~i mesai. ھەمكارلىق.

teşrin. is. ar. قەدىمدە 10 — 11 - ئايلارغا بېرىلگەن ئورتاق نام.

teşrini evvel. is. قەدىمدە 10 - ئاي شۇنداق دېيىلەتتى.

teşrini sani. is. قەدىمدە 11 - ئاي شۇنداق دېيىلەتتى.

teşt, — ti. is. far. كىر دېسى (تەڭنىسى).

teştiye. is. ar. قىشنى ئىچەكتە ئۆتكۈزىدىغان ھايۋانلارنىڭ ئۇيقۇسى.

teşvik, — kı. is. ar. ① رىغبەتلەن

دۈرمەك. ② قۇتراتماق، كۈشكۈرۈلمەك، ۋەسۋەسىگە سېلىنماق:

«Sizin konuşmaniz bizi teşvik etti— سىزنىڭ سۆزىڭىز بىزگە ئىلھام بەردى.»

teşvikçi. is. ① رىغبەتلەندۈرگۈچى. ② قۇتراتقۇچى، كۈشكۈرتكۈچى.

teşviş. is. ar. ئارىلاشتۇرۇۋېتىش، بۇلغىۋېتىش.

teşyi, — i. is. ar. ئۇزىتىپ قويۇش.

tetabbub. is. ar. دوختۇرلۇق قىلىش، تېۋىپلىك قىلىش.

tetabu. is. داۋاملىق بىر - بىرىنىڭ ئارقىسىدىن كېلىش.

tatabuk, — ku. is. ar. ماسلىشىش، ئۇيغۇن كېلىش.

tetafful. s. ar. خۇشامەتچىلىك.

tetahhur. is. ar. پاكىزلىنىش، تەرەت ئېلىش.

tetanos. is. زۇكام، قىزىتما.

tetâum. is. ar. تەمىنى تېتىش.

tetâvül. is. ar. ئۇزىراش.

tetavvuf. is. ar. تاۋاپ قىلىش، زىيارەت مەقسىتى بىلەن بىر نەرسىنىڭ ياكى بىر يەرنىڭ ئەتراپىدا چۆرگىلەش.

tetavvus. is. ar. (توزنىڭ رەڭگىدەك) رەڭگارەڭ كىيىم كىيىش.

tetayyür. is. ar. ① ئۇچۇش، ئۇچۇشۇش، ئۇچۇپ تارىلىپ كېتىش. ② سۇيۇقلۇقنىڭ پارغا ئايلىنىشى.

tetbit. is. ar. زەرەر ۋە زىيان كەلتۈرۈش (يەتكۈزۈش).

tetebbu, — u. is. ar. ئىنچىكىلەپ تەتقىق قىلىش.

teterrüb. is. ar. توپىغا مىلىنىش، چاڭ - توزانغا چۆكۈپ كېتىش.

tetevvüc. is. ar. تاج كىيىش.

tetik[1], — ği. is. مىلتىق تەپكىسى.

tetik[2]. s. ① تېتىك، چەبدەس. ② ھوشيار:

«Düşmana karşı tetik davranmak gerekir — دۈشمەنگە قارشى ھوشيار تۇرۇش كېرەك.»

tetkik, — kı. is. ar. تەتقىق.

tetkikat. is. ar. تەتقىقات:

«Teori tetkikat birimi — نەزەرىيە تەتقىقات ئورنى.»

tetliye. is. ar. ① نەزىر قىلىش. ② قازا نامىزى ئۆتەش.

tetmim. is. ar. تاماملاش، پۈتتۈرۈش.

tetvic. is. ar. تاج كىيدۈرۈش، تاج كىيدۈرۈلۈش.

tevabi, — i. is. ar. ھەمراھ بولغۇچى.

tevâcüh. is. ar. يۈزمۇ يۈز، قارىمۇ قارشى، ئۇچرىشىپ قېلىش.

tevaffuk. is. ar. ئېرىشىش، مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش.

tevâfuk. is. ar. ماسلىشىش، ئۇيغۇنلىشىش.

tevâfür. is. ar. كۆپىيىش، ئارتىش.

tevahhud. is. ar. يەكسان بولۇش.

tevahhuş. is. ar. ئۈركۈش، چۆچۈش.

tevakki. is. ar. ساقلىنىش، قېغدىنىش.

tevakku. is. ar. كۈتۈش، ساقلاش، ئۈمىد قىلىش، ئارزۇ قىلىش.

tevakkud. is. ar. تۇتىشىپ يېنىش (ئوت).

tevakkuf. is. ar. ① توختاش، تۇرۇش، مۇقىملىشىش. ② قاراشلىق (بىر نەرسىگە)، باغلىق.

tevâkkül. is. ar. بىر - بىرىنى ۋەكىل قىلىش.

tevalî. is. ar. ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىش، كەينى ـ كەينىدىن كېلىش.

tevâlüd. is. ar. تۇغدۇرۇش، تۇغۇش.

tevâri. is. ar. يوشۇرۇنۇش، مۆكۈش.

tevarüs. is. ar. ① مىراس ئېلىش. ② مىراس قېلىش.

tevassul, tevâsul. is. ar. ئېرىشىش.

tevarüt. is. ar. ئەينى ۋاقىتتا يۈز بەرگەن ۋەقەلەر.

tevâüd. is. ar. ۋەدىلىشىش.

tevazu, — u. is. ar. ① كەمتەرلىك. ② كىشىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلماسلىق.

tevazün. is. ar. تەڭلىك، تەڭپۇڭلۇق، تەڭپۇڭلىشىش.

tevbe. is. ar. تىۋا، تەۋبە.

tevbih. is. ar. ئەيىبلەش.

tevcih. is. ar. نىشانىنى ئۆزگەرتىش.

tevdi. is. ar. بېرىش، قالدۇرۇش.

tevdiat, — tı. is. ar. ئامانەت پۇل.

\~ta bulunmak. پۇل ئامانەت قويماق.

teveccüh. is. ar. ① يۆنىلىش. ② كۈلۈمسىرەش، يېقىنلىق ھېس قىلىش.

teveffi. is. ar. ئۆلۈش، ۋاپات بولۇش.

tevehhüm. is. ar. گۇمانلىنىش، شۈبھىلىنىش، شەك، گۇمان، شۈبھە.

tevek, — ği. is. ئۈزۈم تېكى.

tevekkel. s. ar. ar. خالىس:

«Tevekkel adam — خالىس ئادەم»

tevekkül. is. ar. تەۋەككۈل (ھەر نەرسىنى خۇداغا تاپشۇرۇش).

tevellü. is. ar. ياخشى كۆرۈش، ئاشىق بولۇش، مۇھەببەت باغلاش.

tevellüh. is. ar. ھەيران قېلىش، ھاڭ ـ تاڭ بولۇش.

tevellüt, — dü. is. ar. ① تۇغۇت. ② تۇغۇت تارىخى، تۇغۇلغان كۈن.

tevelvül. is. ar. ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلىش، پاتېپاراق بولۇش.

tevem. is. ar. ① قوشكېزەك. ② جۈپ، ئوخشاشلىق.

teverrut. is. ar. خەۋپ ـ خەتەرگە يولۇقۇش، قىيىن ئىشقا ئۇچراش.

teverrüs. is. ar. ۋارىس بولۇش، مىراسچى بولۇش.

tevessuh. is. ar. كىر بولۇش، پاسكىنا بولۇش.

tevessü, — ü. is. ar. كېڭىيىش، يېيىلىش.

tevessüd. is. ar. ① ياستۇققا يۆلىنىش. ② تايىنىش، يۆلىنىش.

tevessül. is. ar. كىرىشىش، ئۇزىراش.

tevessüp. is. ar. سەكرەش، تاقلاش.

tevettür, — rü. is. ar. كېرىلىش.

tevfik. is. ar. ① ماسلاشتۇرۇش، ئۇيغۇنلاشتۇرۇش. ② غەلىبىگە ئېرىشتۈرۈش. ③ ئەر ئىسمى.

tevhit, — di. is. ar. ① بىرلەشتۈرۈش، توپلاش، يىغىش. ② بىر ھېسابلاش، بىر دەپ بىلىش. ③ بىر خۇدالىق.

te,vid. is. ar. قۇرقىتىش (سۆز بىلەن).

tevil. is. ar. سۆزنى ئۆرۈش، بۇراش، ئاغدۇرۇش.

tevkif. is. ar. چەكلەش، قولغا ئېلىپ تۇتۇپ تۇرۇش، سولاش.

tevkif · hane. is. ar. قاماقخانا.

tevkil. is. ar. ۋەكىل قىلىش، ۋەكىل قىلىنىش.

tevkir. is. ar. قىزغىن قارشى ئېلىش، ئۇلۇغلاش، ھۆرمىتىنى قىلىش.

tevlit, — di. is. ar. تۇغدۇرۇش.

tevrat, — tı. öz. is. تەۋرات (مۇسا پەيغەمبەرنىڭ كىتابى).

tevrim. is. ar. ① كۆپتۈرۈش. ② سىل كېسەللى بولۇش.

tevris. is. ar. مىراس قالدۇرۇش.

tevsi, — i. is. ar. كېڭەيتىش.

tevsih. is. ar. ① كەڭ قىلىش، پاكىزە قىلىش. ② داتلىشىش.

tevşih. is. ar. ① چىرايلىق ياساپ قويۇش، چىرايلىق كىيىم كىيدۈرۈش. ② شېئىرىيەتتە قوش قاپىيە.

tevtir. is. ar. ① قوزۇق قېقىش. ② ئەگمەچ قىلىپ كېرىش.

tevvâb. is. ar. ① قۇللىرىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدىغان خۇدا. ② كۆپ تەۋبە قىلغۇچى.

tevzi, — i. is. ar. تەقسىمات، تەقسىم قىلىپ بېرىش.

tevzin. is. ar. تەڭلەشتۈرۈش.

teyakkuz. is. ar. ھوشيارلىق، بىدارلىق.

teybis. is. ar. قۇرۇتۇش.

teyel. is. (تىكىمچىلىك ھەققىدە) كۆك سېلىپ تىكىش.

teyellemek. كۆك سالماق.

teyemmüm, — mü. is. ar. تەيەممۇم (سۇ يوق يەردە تۇپا ۋە قۇم بىلەن تەرەت ئېلىش).

teyessür. is. ar. ① ئوڭايلىشىش، قولايلىشىش. ② مۇۋەپپەقىيەت بىلەن ئاياغلىشىش.

teyit, — di. is. ar. ① كۈچلەندۈرۈش، چىڭىتىش. ② ئەمەلىيلەشتۈرۈش، قوللاش.

teyp. is. ing. ئۈنئالغۇ.

teyep bandı. is. ئۈنئالغۇ لېنتىسى.

teys. is. zool. تېكە.

teysir. is. ar. ئوڭايلاشتۇرۇش، ئاسانلاشتۇرۇش.

teyyâr. is. ar. s. ① دولقۇن، مەۋج. ② تەييار، ھازىر، پۈتكەن (نەرسە).

teyze. is. بىراۋغا نىسبەتەن ئۆز ئاپىسىنىڭ ھەدىسى ياكى سىڭلىسى، هاما.

teyze zade. is. far. هامىسىنىڭ ئوغلى ياكى قىزى.

tez[1]. s. far. تېز، ئىلدام، چاپسان.

tez[2]. is. fr. ① دىسسېرتاتسىيە. ② ئىلمىي ماقالە. ③ تېما، تېما چىقىرىش، ھۆكۈم.

tezahür. is. ar. ① كۆرۈنۈش، بىلىنىش، مەيدانغا چىقىش. ② ئىپادە.

tezahürat, — tı. is. ar. تەنتەنە، داغدۇغا: «Türkiyede Çin lideri tezahüratla karşılandı — جۇڭگونىڭ رەھبەرلىرى تۈركىيەدە داغدۇغا بىلەن قارشى ئېلىندى.»

tezat, — dı. is. ar. زىتلىق، قارىمۇ قارشىلىق.

tezâüf. is. ar. قاتلىنىش، ئىككى ھەسسە بولۇش.

tezavül. is. ar. بىر نەرسىنى مەيدانغا كەلتۈرۈش.

tezâvür. is. ar. بىر - بىرىنى زىيارەت قىلىش.

tezayüd. is. ar. ئارتىش، كۆپىيىش، زىيادىلىشىش.

tezayüt, — dü. is. ar. ئارتىش، كۆپىيىش.

tezazu. is. ar. ① ئالدىنى ئېلىش، ئالدىنى توسۇش، توسقۇن بولۇش. ② تەۋرىنىش، داۋالغۇش.

tezbib. is. ar. ① مېۋە قۇرۇتۇش،

مېۋىسىنى قاق قىلىش. ② قۇرۇق ئۈزۈم قوشۇش (بىر نەرسىنىڭ ئىچىگە).

tezbil. is. ar. ئوغۇتلاش، ئوغۇت بېرىش.

tezbir. is. ar. پېزىش؛ پېزىلىش.

tezcanlı. s. سەۋرسىز، تاقەتسىز. ئالدىراڭغۇ، ئالدىراقسان.

tezcanlılık, –ğı. is. ئالدىراڭغۇلۇق، سەۋرسىزلىك.

tezebbüd. is. ar. ① كۆپۈك چىقىرىش، كۆپۈكلىنىش. ② قايماق تۇتۇش.

tezebzüb, –bü. is. ar. قارارسىزلىق، بىقارارلىق.

tezehhür. is. ar. ① چېچەكلىنىش. ② كۆكىرىپ پاختىلىشىش. ③ بەدەندە چىقىدىغان قاپارتمىلار.

tezek, –ği. is. ① تېزەك. ② داڭگال، چالما (يەر ئاغدۇرۇلغاندا چىققان).

tezekki. is. ar. ئاقلىنىش، پاكلىنىش، پاك بولۇش.

tezekkür, –rü. is. ar. ① (بىر مەسىلە ئۈستىدە) بىر يەرگە كېلىپ سۆزلىشىش. ② ئەقلىغە كەلتۈرۈش.

tezellül. is. ar. ئۆزىنى ھەقىر كۆرسىتىش، خورلۇققا چىداش.

tezelzül. is. ar. تەۋرەش، تىترەش.

tezemmül. is. ar. پۈركىنىش، ئورۇنۇش، يېپىنىش.

tezenbür. is. ar. كىبىرلىنىش، ھاكاۋۇرلۇق قىلىش.

tezendük. is. ar. توغرا يولدىن ئايرىلىش.

tezerlik, –ği. is. biy. خۇنسا (ھەم ئەركەكلىك، ھەم ئاياللىق جىنسى ئەزاغا ئىگە).

tezerv. is. far. قىرغاۋۇلنىڭ بىر تۈرى.

tezevvuk. is. ar. ① زوقلىنىش، ھۇزۇرلىنىش. ② تەمىنى تېتىش.

tezevvüç, –cü. is. ar. ئۆيلىنىش، خوتۇن ئېلىش، تۇرمۇش قۇرۇش.

tezeyyün. is. ar. ياسىنىش، پەردازلىنىش.

tezgâh. is. ar–far. ① دۇكانلاردىكى پۇكەي. ② قەھۋەخانا ۋە مەيخانىلاردىكى شىرە. ③ ئىش شىرەسى. ④ ستانوك. ⑤ توقۇش ماشىنىسى.

tezgahçı. is. تەزگاھتا ئىشلىگۈچى، توقۇمىچى.

tezgahlamak. ① توقۇلىدىغان رەختنى تەزگاھقا يەرلەشتۈرماق. ② ئىشقا كىرىشمەك.

tezgâhtar. is. far. قەھۋەخانا، بۇيېت ۋە ماگىزىنلاردا پۇكەيدە تۇرۇپ ئىشلىگۈچى.

tezhip, –bi. is. ar. ھەل، پېرتال، ئالتۇندىن ھەل بېرىش.

te'zin. is. ar. ئەزان ئوقۇتۇش.

tezkâr. is. ar. خاتىرلەش، ئەسلەش.

tezkare. is. ar. ① مەمۇرانىدۇم. ② تونۇشتۇرۇش خېتى، ئىسپات خېتى، رۇخسەت قەغىزى. ③ تەرجىمىھال تىزىملىمى. ④ ئەسكەرلىكتىن قايتىش خېتى، ئەسكەرلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەنلىك گۇۋاھنامىسى.

tezkereci. is. ① ئەسكەرلىك مۇددىتىنى پۈتتۈرۈپ قايتقان ئەسكەر. ② سوتتا خاتىرە يازغۇچى.

tezkiyi. is. ar. ① ئاقلاش. ② سۈرۈشتە قىلىش. ③ زاكات بېرىش.

tezkiy². is. ar. ① ئاقلىماق، گۇناھسىز قىلماق. ② بىرنىڭ ياكى بىر

ئۆلۈكنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى سۆزلىمەك.

tezlemek. تېز بولماق، تېز ئىشلىمەك.

tezlenmek. تېزلەشمەك، ئالدىرىماق، سەۋرسىزلىك قىلماق.

tezleşmek. تېزلاشماق.

tezleştirmek. تېزلاشتۇرماق.

tezlil. is. ar. ھەقسىز كۆرۈش، كۆزگە ئىلماسلىق، تۆۋەن كۆرۈش.

teznib. is. ar. ① قۇيرۇق تاقاش. ② ئىلاۋە، قوشۇمچە.

teznid. is. ar. چاقماق بىلەن ئوت يېقىش.

tezvib. is. ar. ئېرىتىش، ئېرىتىلىش.

tezvic. is. ar. تۇرمۇشقا چىقىرىش، ئەرگە بېرىش، تالالىق قىلىش.

tezvik. is. ar. ① زوق ئالدۇرۇش، ھۇزۇرلاندۇرۇش. ② تەمىنى تېتىتىش.

tezvir. is. ar. ① يالغان بىلەن تولۇپ كېتىش. ② ئارىنى بۇزۇش، بۇزغۇنچىلىق.

tezyil. is. ar. قوشۇش، قوشۇمچە قىلىش، ئىلاۋە قىلىش.

tezyini. is. ar. بېزەش، پەردازلاش.

tezyinat, – ti. is. ar. پەرداز، بېزەك، زىننەت.

tezyinatlı. s. پەردازلانغان، بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن.

tezyit, – di. is. ar. كۆپەيتىش، ئارتتۇرۇش.

tıbâk. is. ar. ① ئۇيغۇنلۇق، ماسلىشىش، ئۇيغۇنلىشىش. ② قاتلام، قەۋەت.

tıbb. is. ar. دوختۇرلۇق، تېۋىپلىك.

tıbbı. s ar. تىببىي.

tıbbiye. s. ar. تىببىي مەكتەپ، تىببىي ئىنستىتۇت، تىببىي فاكۇلتېت.

tıbbiyeli. s. تىببىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى.

tıfl. is. ar. بالا (كىچىك).

tığ. is. far. ① يىپ ۋە يۇڭ ئىگىرىش چۇكىسى. ② بىگىز.

tığa. is. ئويمىكەشلەر ئىشلەيدىغان پولات قەلەم.

tığlamek. ① سانجىپ ئاغرىماق. ② قۇربانلىق ئۈچۈن مال ئۆلتۈرمەك. ③ نەشتەر بىلەن يارىسىنى يارماق. ④ تىغ بىلەن يارماق، پىچاق سېلىپ ئۆلتۈرمەك. ⑤ جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولماق.

tıkaç, – cı. is. ① پۆكەت، پۆرۈپكا. ② بىراۋنىڭ ۋارقىرىماسلىقى ئۈچۈن ئاغزىغا كەپلەپ قويۇلغان نەرسە.

tıkalı. s. ئېتىپ قويۇلغان، كەپلەپ قويۇلغان.

tıkamak. ئېتىلىپ قالماق، ئەتمەك، توسۇلۇپ قالماق.

tıkanık. s. ئېتىلىپ قالغان، توسۇلۇپ قالغان، تىقىلىپ قالغان:

«Yollar tıkanık — يوللار ئېتىلىپ قالدى.»

tıkanıklık, – ğı. is. ① ئېتىلىپ قېلىش، توسۇلۇپ قېلىش. ② نەپەس قىسلىقى. ③ ئالاقىنىڭ (خەۋەرلىشىشنىڭ) ئۈزۈلۈپ قېلىشى.

tıkatmak. ① ئېتىلىپ قالماق، تىقىلىپ قالماق. ② نەپەس كېسىلمەك. ③ ئىشتىھا تۇتۇلماق.

tıkatmak. ئەتكۈزمەك، تىققۇزماق، كەپلەتكۈزمەك.

tıkılmak. ئېتىلمەك، تىقىلماق، تاقالماق.

tıkınmak. ئالدىغا كەلگەننى يېمەك،

نېمە بولسا شۇنى يېمەك.

tıkırdamak. تاقىلدىماق، تاراقلىماق.

tıkırdatmak. تاقىلداتماق، تىرىقلاتماق، تاراقلاتماق.

tıkırtı. is. تاراق - تۇرۇق.

tıkır tıkır. z. تەرتىپلىك ھالدا، داۋاملىق تۇردە، ئوكۇشلۇق ھالدا:

«Çocuk tıkır tıkır cevap verdi— بالا تويتوغرا جاۋاب بەردى.»

tıkıçık. s. قىستى - قىستاڭ، تىقىشىش.

tıkışıklık, — ğı. is. قىستاڭلىق، تىقىشىقلىق.

tıkışmak. تىقىلماق سىقىلماق:

«Altı kişi bir arabaya tıkışti — ئالتە كىشى بىر ھارۋىغا سىقىلىشتى.»

tıkıştırmak. ئالدىراپلا، ياخشى چاينىماستىن يۇتماق.

tıkız. s. ① كۆپ تىقىلىپ كېتىپ قاتتىقلاشقان. ② قاتتىق:

«Tıkız hamur — قاتتىق خېمىر.»

tıklım · tıklım. z. ئاغزى بىلەن تەڭ، لىقمۇلىق.

tıkmak. تىقماق، قاچىلىماق:

«Bütün eşyasını bir sandığa tıktı— پۈتۈن نەرسە - كېرەكلىرىنى بىر ساندۇققا تىقتى.»

tıknaz. s. سېمىز ۋە پاكار (ئادەم).

tıknefes. s. دېمى سىقىلىدىغان، نەپەس ئېلىشى تەس بولغان.

tıksırık, — ğı. is. چۈشكۈرۈك.

tıksımak. چۈشكۈرمەك.

tık tık. z. تىك - تىك، توك - توك.

tıla. is. ar. ① سۈرۈلىدىغان نەرسە. ② ھەل، پوتال. ③ مەلھەم (دورا).

④ سىر.

tılısmât. is. ar. تىلسىمات.

tılsım. is. ar. تىلسىم.

tımar. is. far. ① يارا تاڭغۇچى. ② دەرەخلەرگە قاراش. ③ ھايۋاننى تازىلاش.

tımar·hane. is. far. روھىي كېسەللەر دوختۇرخانىسى.

tımarlamak. ① مىنىدىغان ھايۋاننى يۇيۇپ تارىماق. ② ياردەم قىلماق.

tınâb. is. osm. قوزۇقىقا باغلانغان، چېدىر يىپى.

tenaz. is. ① ئوت - چۆپ دۆۋىسى. ② سۈرۈلۈش ئۈچۈن تەييارلانغان خامان.

tıngır. s. is. ① پۇلى يوق، يوقسۇل. ② بوش، قۇرۇق. ③ پۇل.

tıngırdamak. ① تىرىڭلىماق. ② ئۆلمەك.

tıngırdatmak. ① تىرىڭلاتماق. ② ئانچە - مۇنچە چېلىشنى بىلمەك (سازنى).

tıngırtı. is. تىرىڭلىغان ئاۋاز.

tıngır · tıngır. z. تىرىڭ تىرىڭ (بىر نەرسىنىڭ تامامەن بوش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ).

tınlamak. جاراڭلىماق.

tınmak. ① ئاۋاز چىقارماق. ② ئەھمىيەت بەرمەك. ③ سىرنى سۆزلىمەك.

tınmamak. ① ئۈن چىقارماسلىق، ئاغزىنى ئاچماسلىق، تىنماسلىق. ② ئېتىبار بەرمەسلىك.

tınnet, — ti. is. ar. ① ئۈن چىقىرىش. ② تېمبىر، توك (فىزىكىدا).

tıp, — bbi. is. ar. سەھىيە، مېدىتسىنا،

دوختۇرلۇق، تېۋىپلىك.

~ fakültesi. دوختۇرلۇق فاكۇلتېتى.

tıpa. is. it. پۇكەت، پۇرۇپكا (شىشە، بوتۇلكا قاتارلىقلارنىڭ ئاغزىنى يېپىپ قويىدىغان).

tıpatıp. z. ھەر جەھەتتىن ئۇيغۇن، تامامەن ئۇيغۇن.

tıpırdamak. ① ماڭغاندا ئاياغتىن چىققان ئاۋاز، دۇپۇر - دۇپۇر. ② دۇپۇرلىدىمەك.

tıpış tıpış. z. قەدەمنى كىچىك ئېلىپ تېز يۈرمەك مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ.

tıpkı. ئوخشاش، خۇددى:

«Tıpkı onun gibi söyledi — خۇددى ئۇنىڭغا ئوخشاش سۆزلىدى.»

~basım. كۆپەيتىپ بېسىش (بىر نەرسىنى).

tırabzan. is. پەلەمپەينىڭ ئىككى يېنىدىكى شادا، سالاسۇن.

tırâd. is. ar. قىسقا نەيزە.

tırak, — ğı. is. سۇنغان، چىقىلغان نەرسىدىن چىققان ئاۋاز.

tıraka. is. قورقۇش:

«Yaman heriftir, tıraka nedir bilmez — يامان نەرسە، قورقۇش دېگەننى بىلمەيدۇ.»

tırakalı. s. قورققاق، قورقۇنچاق.

tıraş. is. far. ① تاراشلاش، يونۇش. ② چۈشۈرۈش. ③ يالغان - ياۋداق سۆز. ④ ئەيلەش (تېرىنى):

«Saçımı tıraş ettim — چېچىمنى چۈشۈردۈم.»

~olmak. چاچ، ساقالنى چۈشۈرمەك.

~geçmek. كېرەكسىز سۆزنى قىلىپ باش ئاغرىتماق.

tıraşçı. s. قۇرۇق سۆز قىلىپ كىشىنى زېرىكتۈرگۈچى.

tıraşlamak. ① يۇتىماق، يونىماق. ② ساقالنى شالاڭلاتماق.

tıraşlı. s. ① يۈز - كۆزىنى چۈشۈرگەن. ② يونۇتۇلغان.

tıraşsız. s. ① چاچ ۋە ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن. ② يونۇلمىغان.

tırfıl. is. yun. بېدە (يەم - خەشەك).

tırhandil. is. yun. يەلكەن ۋە پالاق بىلەن يۈرگۈزۈلىدىغان بىر خىل كىچىك كېمە.

tırık. تىرىق:

«Kapı tırık diye kapandı — ئىشىك تىرىق قىلىپ ئېتىلدى.»

tırıklamak. z. ئوغرىلىماق.

tırıl. s. ① زەئىپ ۋە يالىڭاچ. ② يوقسۇل، كەمبەغەل.

tırıllamak. يالىڭاچ ۋە پۇلسىز قالماق.

tırıllık, — ğı. is. ① يالىڭاچلىق. ② يوقسۇللۇق.

tırıs. is. قاتراش (ئات قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ).

tırkaz. is. far. ئىشىكنى تاقايدىغان غورۇ، تاقاق.

tırkazlamak. ئىشىكنىڭ غورۇسىنى سالماق.

tırlamak. ① قاچماق، ئايرىلماق. ② ئۆلمەك. ③ سىنىپتا قالماق.

tırma. is. dok. بىر خىل يىپەك رەخت.

tırmalamak. ① تىرمىلىماق، تاتىلىماق. ② بىئارام قىلماق:

«Çocuklar bir birsinin yüzünü tırmaladılar — بالىلار بىر- بىرىنىڭ يۈزىنى تاتىلىدى.»

tırmalanmak. تىرمىلانماق، تاتىلانماق.

tırmalatmak. تىرمىلاتماق، تاتىلاتماق.

tırman· is. تىرنا.

tırmanlar. is.zool. تىرماقلىق ئۇچار قانات ھايۋانلار.

tırmanmak. ياماشماق:

«Kedi ağaca tırmandı — مۈشۈك دەرەخقە ياماشتى.»

tırmaşmak. → **Tırmanmak.**

tırmık,–ğı. is. ① تىرنا. ② تىرناق ئىزى.

tırmıklamak. ① تىرمىلىماق. ②ئېتىزنى تىرنىلىماق.

tırnak,–ğı. is. ① تىرناق. ② قارماق قاتارلىقلارنىڭ ئىلمىكى. ③ كېمە ۋە پاراخوتنىڭ سۇغا ئاتىدىغان تۆمۈرنىڭ ئۇچى.

~göstetmek. كۆز ئالايتماق.

tırnakçı. is. يانچۇقچى، يان كەسكۈچى، يانچۇق ئوغرىسى، جەللىگۇر.

tırnaklamak. ① تىرمىلىماق. ② تىرمىقىنى پاتۇرماق.

tırnaksı. s. تىرناققا ئوخشاش.

tırpan. is. yun. ① چالغا (ئوت - چۆپ ئورۇيدىغان). ② چىرماق.

~almak. چىرماق سالماق.

tırpancı. is. چالغىچى، چالغا بىلەن چۆپ ئورىغۇچى.

tırpanlamak. ① چالغا بىلەن ئورماق (ئوت - چۆپ ۋە باشقىلارنى). ② يوقىتىشقا تىرىشماق.

tırtık,–ğı. is. پۇچۇق.

tırtıkçı. is. يانچۇقچى، جەللىگۇر.

tırtıklamak. ئوغرىلىماق.

tırtıklı. s. پۇچۇق، پۇچۇلۇپ كەتمەك.

tırtıl. is ① كېپىنەك قاتارلىقلارنىڭ لىچىنكىسى. ② تانكا ۋە تراكتور چاقى. ③ تار لېنتا. ④ كۈمۈش چىۋىق. ⑤ زەنجىر شەكلىدىكى نەقىش، زەنجىر شەكلىدىكى ئويما.

tıs. is. «ھېچ ئاۋاز يوق» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدىغان سۆز.

tıstırmak. قورقۇتماق، چۆچۈتمەك.

tıyn. is. ar. پاتقان، لاي.

tıynet,–ti. is. ar. ئىچىتقۇ، خېمىر تۇرۇچ.

ti. is. ھەربىي كۆرەك باشلاش كانىيى (ئىشارەت).

tib. is. ar. خۇش پۇراق.

Tibet. öz. is. تىبەت.

tibn. is. ar. سامان.

bibnî. s. ar. سامان رەڭلىك.

tibt. is. ar. ① كېپەك ئالتۇن. ② ئالتۇن زىقچىسى، زىقچە ئالتۇن.

ticaret,–ti. is. ar. تىجارەت، سودا - سېتىق.

ticaretgâh. is. تىجارەت يېرى پاكى ئۆي، سودا - سېتىق يېرى، تىجارەتخانا.

ticaret·hane. is. تىجارەت باشقارمىسى، سودا باشقارمىسى.

ticari. is. ar. تىجارەتكە ئائىت، تىجارەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

tiflit,–ti. is. fr. سوقۇر ئۈچەيىنىڭ ياللۇغلىنىشى.

tifo. is. yun. كېزىك (كېسىلى).

tiftik,–ği. is. fr. ① ئەنقەرە ئۆچكىسى ۋە ئۇنىڭ يۇڭى. ② ئەتىيازدا قىرقىلغان ئىنچىكە يۇڭ.

tifüs. is. ar. قارا كېزىك.

tig. is. far. ① تىغ، قىلىچ. ② تاغ

چوققىسى.

tigre. öz. is. dilb. ھەبەشىستاندا قوللىنىلىدىغان ھامى - سامى تىلى.

tigron, tiglon. is. تىھرون (ئەركەك يولۋاس بىلەن چىشى شىر ياكى ئەركەك شىر بىلەن چىشى يولۋاس ئوتتۇرىسىدىن تۇغۇلغان تۇغماس ھايۋان).

tig . zen. s. far. قىلىچقا ئۇستا.

tih. is. ar. ① چۆل، باياۋان. ② ئايلانما، ئەگرى، ئەگرى - بۈگرى.

tihâme. is. ar. مەككىنىڭ يەنە بىر ئىسمى.

tihû. is. far. چىل (قۇش).

tik,–ki. is. fr. ① تارتىشىپ قېلىش (كېسەلنىڭ). ② قاش - كۆزىنى ئويىنىتىپ ناز قىلىش.

tike. is. ① تۇغرالغان گۆش پارچىسى. ② نان ئۇۋىقى. ③ لوقما، پارچە. ④ ئاز:

«Sabahtan beri bir tike ekmek yemedim — ئەتىگەندىن بېرى بىر لوقما نان يېمىدىم.»

tikel. s. ① پۈتۈنلۈكنىڭ بىر قىسمى. ② جۈزئىيلىك، قىسمەنلىك.

tiksing. s. يىرگىنىچلىك.

tiksindirici. s. يىرگەندۈرىدىغان، يىرگىندۈرگۈچى.

tiksindirmek. يىرگىندۈرمەك.

tiksinmek. يىرگىنمەك.

tilâvet. is. ar. قۇرئاننى چىرايلىق ئاۋاز ۋە قائىدىگە بىنائەن ئوقۇش.

tilka. is. ar. ① تەرەپ. ② كۆرۈش، ئۇچرىشىش.

tilki. is. ① تۈلكە. ② قۇۋ، تادان ئادەم.

tilkileşmek. قۇۋلاشماق، تادانلاشماق.

tilkilik,–ği. is. ① تۈلكە كۆپ يەر، تۈلكىلىك. ② قۇۋلۇق، تادانلىق.

tille. is. ar. ① پەلەمپەي، تارتما (يۇقىرىغا چىقىدىغان). ② تاغ تىزمىسى.

tille. is. far. ساپ ئالتۇن، قول تەگمىگەن ئالتۇن.

tilmiz. s. ar. ئوقۇغۇچى، ئۆگەنگۈچى.

tilmiziyat. is. ar. ئوقۇغۇچىلىق.

tim. is. ing. sp. ① تەنھەرىكەتچىلەر كوماندىسى، تەنھەرىكەتچىلەر ئەترىتى. ② ھەربىي قوشۇنلاردا بىرقانچە كىشىلىك ئاۋانگارت گۇرۇپپا.

timbal, – li. is. fr. دۇمباق، ناغرا.

timi. is. قۇرت - قوڭغۇزنىڭ چېقىشى بىلەن پەيدا بولغان ئىششىق.

timpani. is. قورساق كۆپۈش.

timpanist. is. ئوركېستىردا دۇمباق قاتارلىقلارنى چالغۇچى.

timpanit. is. ئوتتۇرا قۇلاق ياللۇغى.

timpanizm. is. ئۈچەيدە يەل پەيدا بولۇپ قورساقنىڭ كۆپۈشى.

timsah. is. ar. zool. تىمساھ.

timsal, – li. is. ar. سىمۋول، بەلگە، ئىشارەت.

timur. is. → **Demir.**

tin. is. fels. روھ.

tinbâl. s. ar. پاكار، پەتەك (ئادەم).

tinnin. is. ar. ① ئەجدىھا، چوڭ يىلان. ② ئون ئىككى يۇلتۇزنىڭ ئورتاق ئىسمى.

tinsel. s. psik. روھىي، مەنىۋى.

tinselci. is. ئىدىئالىست.

tinselcilik, – ği. is. ئىدىئالىزم.

tintin. z. ئۈن - تىنسىز:

«Tintin uzaklaştı — ئۇن - تىنسىزلا ئۇزاقلىشىپ كەتتى.»

tinto. is. تىنتو (① ئىسپانىيىدە يېتىشتۈرىدىغان قىزىل ئۈزۈم. ② شۇ ئۈزۈم بىلەن ئىشلەنگەن ئۈزۈم ھارىقى).

tip,—pi. is. fr. تىپ، نۇسخا، نەمۇنە، خىل، تۈر، جىنس.

tipi. is. شىۋىرغان.

tipik. s. fr. مەلۇم بىر تىپقا خاس بولغان، تىپىك خاراكتېرلىك، ئۆزىگە خاس:

«Tipik adam — تىپىك ئادەم.»

tipilemek. (ھاۋا) شىۋىرغانغا ئايلانماق.

tipografi. is. fr. مەتبەئە، باسمىخانا.

tir. is. far. ئوق.

tiraj. is. fr. تىراژ:

«Türkçe - Uygurca sözlğün tiraji çok — تۈركچە - ئۇيغۇرچە لوغاتنىڭ (سۆزلۈك) تىراژى كۆپ.»

tirâşe. is. far. قىرىندا، چۇپۇرەندە.

tirbuşon. is. fr. بۇرغا.

tir · dân. is. ئوقدان، ساداق.

tire. is. fr. ① پاختا يىپ. ② پاختا يىپتىن تىكىلگەن.

tire. baht. s. far. بەختى قارا، تەلەيسىز.

tire . dil. s. far. دىلى قارا، قارا كۆڭۈل.

tirendaz. is. far. ④ ئوق ئاتقۇچى. ② قولىدىن ئىش كېلىدىغان، قولى ئەپلىك. ③ پاكىزە كىيىنگەن:

«Tirendaz bir .ev kadını — قولى ئەپلىك بىر ئائىلە ئايىلى.»

tire . reyi. is. far. تەدبىرسىزلىك.

tirfillenmek. تۈك تاشلىماق، تۈكى چۈشمەك، تۈيلىمەك.

tiril · tiril. z. تىترىمەك، لىغىلدىماق:

«Tiril tiril bir gömlek giyen kadın — لىغىلداپ تۇرىدىغان كۆڭلەك كىيىدىغان ئايال.»

tirişko. is. يالغان، ئويدۇرما، ئاساسسىز.

tirit. ar. mutf. ① نان بىلەن شورپا ئارىلاشتۇرۇپ قىلىنغان تاماق. ② قېرى ۋە ئاجىز (ئادەم).

~gibi. قىمىرلىيالمايدىغان دەرىجىدە قېرىپ كەتكەن.

tiritleşmek. بەك قېرىپ مادارى قالماسلىق، مۇنۇپ قالغان.

tiriz. is. far. ① پەۋاز. ② ئەنسىز تاختاي.

tir . keş. is. fr. ئوقيا ئوقى خالتىسى، ساداق.

tirle. is. fr. بالىلىق ئاياللارنىڭ ئارتۇق سۈتىنى سىغىپ چىقىرىۋېتىدىغان سايمان.

tiroadenit, — ti. is. fr. قالقان بەزلىرىنىڭ ياللۇغى.

tiroid. is. fr. قالقان بەزلىرى.

tiroiditˌ—ti. is. fr. قالقان بەزلىرىنىڭ ئىششىقى.

tiropeni. is. tip. قالقان بەزلىرى پائالىيىتىنىڭ ئازىيىشى.

troz. is. fr. قالقان بەزلىرى كېسەللىكى.

tirpidin, tirpitin. tirpitil, tirpit. is. bahç. ئۈزۈن ساپلىق ئۇتىغۇچ.

tirşe. s. far. ① يېشىل بىلەن كۆك ئارىسىدىكى رەڭ. ② خەت يازىدىغان تېرە.

tir tir. z. دىر - دىر:

«Tirtir titriyordu elleri— دىر-دىر

تىترەيتتى قوللىرى ئۇنىڭ.»

tiryâk. is. osm. ① زەھەر دورىسى. ② ئەپيۇن.

tiryaki. s. ① بەڭگى. ② بىر نەرسىگە قاتتىق بېرىلىش ۋە ئۇنىڭدىن كېچەلمەسلىك.

tis'a. s. ar. توققۇز.

tis'in. s. ar. توقسان.

tis'ûn. s. ar. توقسان.

tişe. is. far. پالتا، كەكە.

tişört. is. ing. قىسقا يەڭلىك كۆڭلەك.

titiz. z. ① ئەستايىدىل. ② چاقىقان، ئەپچىل. ③ پاكىزا، تازا. ④ خۇش خۇي:

«O, çok titiz adamdir — ئۇ، چاقىقان بىر ئادەم.»

titizlenmek. ① ئەستايىدىل بولماق. ② بىئارام بولماق، ئوڭايسىزلانماق.

titizlik, – ği. is. ① ئەستايىدىللىق. ② تازىلىققا قاتتىق رىئايە قىلىش.

titrek. s. تىترەك، تىترىگەن:

«Titrek bir ses — «تىترەك ئاۋاز.»

titremek. ① تىترىمەك. ② قورقماق.

titreşmek. ھەر يېرى تىترىمەك، تىترەشمەك.

titreşim. is. تەۋرىنىش، سىلكىنىش.

titreşimli. s. ① تەۋرىنىش (سىلكىنىش) پەيدا قىلىدىغان. ② ئاۋاز پەردىلىرى تىترەپ تەلەپپۇز قىلىنىدىغان فونېمىلار تىترىشىلىك.

titreştirmek. ① ھەر تەرىپىنى تىترەتمەك. ② سىلكىنىش ھالىغا كەلتۈرمەك.

titretmek. ① تىترەتمەك. ② قورقۇتماق.

tiyatro. ① تىياتىر (دراما، كومېدىيە قاتارلىق ئويۇنلار ئوينىلىدىغان يەر). ② سەھنە ئەسىرى يېزىش سەنئىتى. ③ يېزىلغان سەھنە ئەسىرى.

tiyatrocu. is. ① تىياتىر ئوينىغۇچى. ② تىياتىر ئورنىنى ئىشلەتكۈچى:

«Tiyatroculara çok önem verilmeli — تىياتىرچىلارغا ئوبدان ئەھمىيەت بېرىلىشى لازىم.»

tiz. s. far. ئىنچىكە ۋە كەسكىن (ئاۋاز).

tiz . çeşme. s. far. كۆزى ئۆتكۈر.

tizi. is. far. كەسكىنلىك، چاپسانلىق.

tiznâ. is. far. تىغ، بىس (قىلىچ، پىچاق قاتارلىقلارنىڭ).

tiz . per. s. far. تېز ئۇچىدىغان.

tiz . reftâr. s. far. تېز ماڭىدىغان.

toca. is. تۆگۈم (ئارغامچا).

tohum. is. far. bot. ① ئۇرۇق. ② ئۇرەن، ئىسپېرما (ئانا تومىيىدە). ③ نەسىل. ④ بېلىجان:

«O, iyi tohumdan geliyor — ئۇ، ياخشى نەسىلدىن كەلگەن.»

tohumlamak. ① سىڭنىمىي يول بىلەن نەسىللەندۈرمەك. ② تۆللىمەك.

tohumluk. s. ① ئۇرۇقلۇق. ②قېرى، ياشانغان. ③ ئۇرۇقلۇق ساقلىنىدىغان جاي.

«Tuhumluk buğday — «ئۇرۇقلۇق بۇغداي.»

tok, – ku. s. ① توق. ② قېلىن، زىچ (توقۇلغان). ③ ئوچۇق، روشەن (سۆز، ئاۋاز). ④ بوم (ئاۋاز):

«Tok acın halinden anlamaz — توق ئاچنىڭ ھالىغا يەتمەس.»

toka¹. is. كەمەر، قىيىشلارنىڭ توقىسى.

toka². is. ① قول سىقىشىش. ② قەدەھ سوقۇشتۇرۇش.

tokaç, – cı. is. كىر يۇيۇش توقمىقى.

tokaçlamak. كالتەكلىمەك، توقماقلىماق.

tokalamak[1]. توقسىنى ئەتمەك(كەمەرنىڭ).

tokalamak[2]. بارماق، ئۆتمەك.

tokalı. s. پىستانلىق:
«Tokalı ayakkabı— پىستانلىق ئاياق.»

tokalaşmak. قول سىقىشماق.

tokat, – dı. is. ① شاپىلاق. ② ئۇستى ئوچۇق قوتان.

tokatlama. is. ① شاپىلاقلاش. ② قوينىڭ يىلىنىنى شاپىلاقلاش.

tokatlamak. ① شاپىلاق بىلەن ئۇرماق. ② سۈت سىغىلىدىغان قوينىڭ يىلىنىنى شاپىلاقلىماق.

tokatlanmak. شاپىلاق بىلەن ئۇرۇلماق.

toklu. is. توقلا، قوزا (يىشىغا يەتكەن):
«Toklu eti lezzetli olur — توقلا گۆشى تاتلىق بولىدۇ.»

tokluk, – ğu. is. توقلۇق.

tokmak,–ğı. is. ① توقماق، چوماق. ② بارابان، ناغرا، دۇمباقلارنىڭ چوكىسى. ③ ئىشىك ۋە دەرۋازىنىڭ ھالقىسى. ④ كىچىك ئورۇندۇق. ⑤ يەرنى تۈزلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان كۆتەك.

tokmakçı. is. چوڭ ياشلىق ئايالنىڭ ياش ئەركەك ئاشنىسى.

tokmaklamak. ① توقماق بىلەن ئۇرماق، كالتەك بىلەن ئۇرماق. ② خاڭداپ چېكىدىماق.

toksik. s. fr.، زەھەرلىك ماددا زەھەر.

toktağan. is. s. ① داۋام قىلىش. ② دائىمىي.

toktamak. ئۈزۈندىن داۋام قىلىپ كەلمەك.

tokuşmak. ① بىر ـ بىرىگە ئۇرۇنماق. ② كاللا ئۇرۇشماق، كاللا ئېتىشماق.

tokuşturmak. بىر ـ بىرىگە ئۇرۇشتۇرماق.

tolga. is. دۇبۇلغا.

tolun. s. تولۇن (ئاي).

tolunmak. (ئاي) تولماق.

tomak, – ğı. is. ① ياغاچ توپ. ② ياغاچ گۈرزە. ③بىر خىل ئېغىر ئۆتۈك.

tomakçı. is. ياغاچ توپ ئوينىغۇچىلار.

tomar. is. ar. ① تۈرۈلۈپ يۇمىلاق ھالغا كەلتۈرۈلگەن تېرە ياكى قەغەز. ② زەمبىرەكنىڭ ئىچىنى تازىلايدىغان چوتكىلىق سۆمبە.

tombaz. is. ① كىچىك قېيىق، تەكتى تۈز قېيىق. ② لەيلىمە كۆۋرۈك.

tomruk,–ğu. is. ① كۆتەك (تاختاي تىلغىلى بولىدىغان). ② ئىشلەنگەن ياكى تەييارلانغان تاش.

tomşuk,–ğu. is. قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى.

tomşurmak. قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى بىلەن يەم بەرمەك.

tomurcuk,–ğu. is. ① ئۆسۈملۈكلەردە ئەتىيازدا پەيدا بولىدىغان تۈگۈنچە، بىخ. ② گۈل غۇنچىسى.

tomurcuklanmak. بىخ سۈرمەك، غۇنچە بولماق.

tomuşmak. ① تۇمشۇقى بىلەن پەيلىرىنى تازىلىماق. ② چوقۇلاشماق.

ton[1]. is. fr. توننا:
«Bir ton et — بىر توننا گۆش.»

ton[2]. is. yun. ① ئادەم ياكى چالغۇ ئەسۋابى، ئاۋازنىڭ يۇقىرى ياكى تۆۋەنلىك دەرىجىسى. ② ئادەم ياكى چالغۇ ئەسۋابى ئاۋازىنىڭ تېزلىك ياكى ئاستىلىق دەرىجىسى.

ton[8]. is. fr. → تون بىلىقى.

tonaj. is. fr. تونناژ (بىر قاتنىاش ۋاسىتىسىنىڭ كۆتۈرەلەيدىغان توننا سانى).

tonga. is. هىيلە، تۇزاق، قاپقان.

tonik. is. s. fr. با قۇۋۋەت دورا.

tonilato. is. it. den. توننا مىقدارى.

tonilatoluk. s. توننا مىقدارىنى كۆرسىتىدۇ:

«Üç bin tonilatoluk bir gemi — ئۈچ مىڭ توننىلىق پاراخوت.»

tonila. z. بەك جىق، ئىنتايىن كۆپ.

tonton. is. fr. خۇش خۇي، ئىنتايىن يېقىملىق.

top. is. ① يۇملاق (نەرسىلەر). ② شار (ئاسمانغا قويۇپ بېرىلىدىغان). ③ توپ، زەمبىرەك. ④ مىقدار. ⑤ ھەممە. ⑥ توپ (ئىسپورت):

«1. Bir topiyi kumaş — بىر توپ ياخشى رەخت.

2. Topu birden geldi — ھەممىسى بىرلا كەلدى.

3. Bir top koyun — بىر توپ قوي.»

topaç, – cı. is. نۇر (باللار مۇزدا ئوينايدىغان).

tobak, – ğı. is. ① زۇگۇلا. ② زۇگۇلا شەكلىدىكى نەرسە — پوم، پومزەك. ③ بوتۇلكا، شىشە ياكى رومكا.

topaklama. is. پوم قىلماق، پومزەكلىمەك، زۇگۇلا قىلماق.

topal. s. ① ئاقساق. ② بىر ئايىغى كالتا بولغانلىقتىن تۈز تۇرالمايدىغان (نەرسە):

«Topal eşek — ئاقساق ئېشەك.

«Topal masa — بىر پۇتى قىسقا شىرە.»

topalak, – ğı. is. ① توشقان قۇلىقى. ② ئاق تىكەن.

Topalar. öz. is. قەدىمكى تۈرك قەۋملىرىدىن بىرى.

topallamak. ئاقساپ ماڭماق.

topallık, – ğı. is. ئاقساقلىق.

top . altı, – nı. s. شەھەر ئەتراپى رايونى.

toparlak, – ğı. is. s. ① يۇملاق. ② زەمبىرەك ئوقى توشۇش ۋاسىتىسى (ھارۋا، ماشىنا).

toparlamak. بىر يەرگە كەلتۈرۈپ توپلىماق.

toparlanmak. ① بىر يەرگە توپلانماق. ② (كېسەل) ساقايماق، ياخشى بولۇپ قالماق.

top . atan. is. قۇغۇننىڭ بىر تۈرى (رەڭگى سېرىق، ئۇزۇنچاق).

top . çeker. is. den. ① ئېغىر توپ توشۇغۇچى كىچىك پاراخوت. ② s. توپ سۆرىگۈچى ھايۋان.

topçu. is. ① توپچى، زەمبىرەكچى. ② توپچى ئەسكەر.

topla. is. ئۈچ چىشلىق ئارا.

toplam. is. mat. ئومۇمىي سان، جەمئىي، يەكۈن.

toplama. is. ① توپلاش، يىغىش. ② قوشۇش، قوشۇش ئۇسۇلى (ھېسابتا). ③ تارقىلىپ كەتكەن قوشۇنلارنى ياكى قوشۇندىن ئايرىلىپ كەتكەن ئەسكەرلەرنى بىر يەرگە توپلاش.

toplamak. ① توپلىماق، بىر يەرگە يىغماق. ② سەرەمجانلاشتۇرماق. ③ يىرىگلىماق. ④ كوررېكتور كۆرسەتكەن خاتالارنى تۈزەتمەك.

toplanık. s. توپلاقلىق.

toplanılmak. يىغىلماق، توپلانماق.

toplanmak. توپلانماق، يىغىلماق، يىغىن ئاچماق:

«Öğretmenler toplandı — ئوقۇتقۇچىلار يىغىن ئاچتى.»

toplantı. is. يىغىن، مەجلىس:

«Halktoplartısarayı — خەلق يىغىن سارىيى.»

toplaşma. is. توپلىشىش، يىغىلىش، بىر يەرگە كېلىش.

toplar . damar. is. قىزىل قان تومۇرى، قان تومۇرى.

toplaşmak. توپلاشماق، يىغىلىشماق، بىر يەرگە كەلمەك.

toplatmak. توپلاتماق، يىغدۇرماق، بىر يەرگە كەلتۈرمەك.

toplayıcı. ① توپلىغۇچى، يىغقۇچى. ② دېھقانچىلىق ۋە سۇ مەھسۇلاتلىرىنى يىغقۇچى ياكى توپلاپ ساتقۇچى.

toplu. s. ① بىر يەرگە توپلانغان، سەرەمجانلاشتۇرۇلغان. ② رەتلىك. ③ تولغان (ۋۇجۇت، بەدەن):

«Toplu bir oda — رەتلىك بىر ئۆي.»

toplu . iğne. is. قالپاقلىق يىڭنە.

topluluk, — ğu. is. ① بىر يەردە بولغانلارنىڭ توپى (ھەممىسى). ② جەمئىيەت، توپلۇق، توپلاق.

topluluklu. s. كوللېكتىپ، توپلانغان، توپلاق.

toplum. is. جەمئىيەت، توپلاق، توپلۇق.

toplum . bilim. is. سوتسىئولوگىيە.

toplumcu. is. s. سوتسىيالىست.

toplumculuk, — ğu. is. سوتسىيالىزم.

toplumdaş. is. يۇرتداش.

toplumlaştırmak. ئومۇملاشتۇرماق.

toplumsal. s. ئىجتىمائىي، سوتسىيالىستىك.

toplumsallık, — ğı. is. ئىجتىمائىيلىك.

topograf. is. توپوگرافىيە مۇتەخەسسىسى.

topografya. is. yun. توپوگرافىيە (يەر ئاستىنى ئۆلچەش ھەم ئۇنى خەرىتىگە ۋە پىلانغا چۈشۈرۈش ھەققىدىكى بىلىم).

toprak, — ğı. is. ① يەر. ② مەملىكەت. ③ تۇپراق، توپا. ④ ئېتىز.

toprak . altı, — nı. s. يەر ئاستى:

«Sıncanın toprakaltı servetleri — شىنجاڭنىڭ يەر ئاستى بايلىقلىرى.»

toprak . basti. is. ئىلگىرى چەت ئەلگە كىرگەن يولۇچىدىن ياكى مالدىن ئېلىنىدىغان باج.

toprak . bilim. s. تۇپراقشۇناسلىق.

toprak . boya. is. توپا بوياق.

topraklamak. ئۈستىگە توپا تۆكمەك، توپا بىلەن ياپماق، ئۈستىگە توپا ياپماق.

topraklandırmak. يەرگە ئىگە قىلماق، يەر بەرمەك.

topraklı. s. ① توپا ئارىلاشقان. ② تېرىيدىغان يېرى بار (دېھقان).

toprak reförmü. is. يەر ئىسلاھاتى.

topraksız. s. ① توپا ئارىلاشمىغان. ② يەرسىز:

«Topraksız köylü — يەرسىز دېھقان.»

toptan. z. ① بىراقلا. ② ئۇلگۇجە:

«Arkadaşlar toptan gittilar — يولداشلار بىراقلا كەتتى.

Toptan aliş - verîş — ئۇلگۇجە ئېلىش - سېتىش.»

toptancı. is. ئۇلگۇجە ساتقۇچى.

topuk, – ğu. is. سوڭ، ئۆكچە.

topuklu. s. ئۆكچىلىك:
«Topuklu ayakkabı — ئۆكچىلىك ئاياغ.»

topur. is. كەستاننىڭ (لىزا) تىكەنلىك شۆپىكى.

toput. is. kim. دۆغ (ھەرقانداق بىر سۇيۇقلۇقنىڭ قاچىسىنىڭ ئاستىدا تىنىپ قالغان قويۇق قىسمى).

topu topu. z. ھەممە، جەمئىي:
«Topu topu beş kişi değil mi? جەمئىي بەش كىشى ئەمەسمۇ؟»

topuz. is. ① ئۇچى كاللەك كالتەك (قەدىمدە قورال سۈپىتىدە قوللىنىلاتتى). ② توپ شەكلىدە ئۆرۈلگەن چاچ. ③ دۇپ-دومىلاق (ئادەم). ④ ئىشىكنىڭ يۇمىلاق تۇتقۇچى.

tor¹ is. s. ① تور. ② توردەك توقۇلغان (باش كىيىمى).

~düşmek. تورزاقىقا چۈشمەك، ئالدانماق.

tor². s. تەجرىبىسىز، پىشمىغان، خام (ئادەم).

toradelf. is. fr. كىندىكتىن يۇقىرىسى يېپىشقان ئىككى گەۋدىلىك ئاجايىپ نەرسە.

torakosiloz. is. fr. كۆكرەك شەكلىنىڭ بۇزۇلۇشى.

toraman. is. ① سېمىز ئەتلىك، (بالا). ② ئەركەكلىك ئەزاسى.

torana. is. ھىندىستاندا بۇددا ئىبادەتخانىلىرىنىڭ ئالدىغا ياسالغان ئىشىك.

torba. is. ① يوغان خالتا. ② ئەركەكلىك بېزى خالتىسى. ③ قەغەزدىن ياسالغان كىتاب خالتىسى. ④ يۇڭ يىپتىن توقۇلغان ھەر خىل شەكىلدىكى تاغار.

torbalamak. ① خالتىغا قاچىلىماق. ② خالتا ھالىغا كەلتۈرمەك.

torbalanmak. ① خالتىدەك ساڭگىلاپ كەتمەك، بوشىشىپ كەتمەك. ② پۈرلەشمەك، پۈرلىشىپ قالماق.

toreador. is. fr. isp. بۇقا بىلەن سوقۇشقۇچى.

torero. is. isp. بۇقا بىلەن سوقۇشقۇچى.

torik. is. ① ئىككى يىللىق پالامىت بېلىقى. ② ئەقىل. ③ ئەرلىك ئەزاسى.

torlak. s. ① زەۋقى ئۇچۇن پۈلىنى بۇزۇپ چاچقۇچى ياش. ② ئۆگىتىلمىگەن، كۆندۈرۈلمىگەن.

torluk,–ğu. is. تەجرىبىسىزلىك، خاملىق.

torna. is. it. قىرىش ستانوكى.

tornacı. is. قىرىش ستانوكى ئىشچىسى.

tornado. is. isp. غەربىي ئافرىقا قىرغاقلىرىدا چىقىدىغان قاتتىق بوران.

tornalamak. ستانوكتا قىرماق.

tornavide. is. it. ئەتۋىركە.

tornistan. is. ign. ① (پاراخوتنىڭ) ماتورىنى تەتۈر ئىسگە ئايلاندۇرۇش. ② (كىيىم ھەققىدە) ئۆرۈش، تەتۈر قىلىش. ③ سۆزىدىن (پىكرىدىن) يېنىۋېلىش.

torpido. is. ing. سۇ مىناسى پاراخوتى.

torpil. s. fr. ① سۇ مىناسى. ② ئارقا تىرەك، يۆلەنچۈك (ئادەم).

turpillemek. مىنا بىلەن غەرق قىلىۋەتمەك.

tortu. is. far. ① ئولتۇرۇشۇپ چۆكۈپ قالغان نەرسە. ② قالدۇق. ③ ساقىندى. ④ نەرسىلەر ئاستىدىكى ئەڭ كىرەكسىز نەرسە. ⑤ لاتقا.

tortulanmak. تىنماق:

«Su durdukça turtulanır — سۇ
تۇرغانسېرى تىنىدۇ.»

torun. is. نەۋرە:
«Muminin torunları çoktur — مۆمىننىڭ نەۋرىلىرى كۆپ.»

tos. is. ئۇسۇش (كاللا بىلەن ئۇرۇش ياكى مۈڭگۈز بىلەن ئۇسۇش).

tosbağa. is. → **Kaplumbağa.**

toslamak. ئۇسمەك، كاللا بىلەن ئۇرماق.

tost. is. ing. ① ئىچىگە ماي سۈركەپ، مەخسۇس ئەسۋابتا كۆپتۈرۈلۈپ پىشۇرۇلغان نان كېسمى. ② بىرسىنىڭ شەرىپى ئۈچۈن ئىچىش.

tosun. is. ① يىچىۋېتىلگەن توپاق، موزاي. ② دوغىلاق يىگىت.

~ gibi. دوغىلاق ۋە بەستلىك (ئادەم).

tosuncuk. is. پەۋقۇلئاددە چوڭ تۇغۇلغان بالا.

totaliter. is. fr. دېموكراتىك پرىنسىپقا خىلاپ.

totem. is. توتېم (ئىپتىدائىي دىنىي ئېتىقاد بولۇپ، بۇنىڭدا مەلۇم بىر هايۋانغا چوقۇنىدۇ ياكى ئۇنى ئۆز ئەجدادى سۈپىتىدە ئۇلۇغلايدۇ).

totemcilik, — ği. is. توتېمچىلىق (قەدىمكى زاماندا توتېملارغا چوقۇنۇش مەستلىكى).

toto. is. قۇيرۇق (ئادەمنىڭ).

totogram. is. fr. هەر مىسراسى ئوخشاش هەرپ بىلەن باشلىنىدىغان سۆزلەردىن تەشكىل قىلىنغان شېئىر شەكلى.

toy¹. is. زىياپەت.

toy². is. ياشلىقىدىن تەجرىبىسىز، ئىقتىدارسىز.

toy³. is. zool. → **Toykuşu.**

toy . kuşu. is. zool. دوغداق.

toyluk, — ğu. is. تەجرىبىسىزلىك.

toynak , — ğı. is. تۇۋاق (ئات - ئېشەك قاتارلىقلارنىڭ).

toz¹. is. → **Töz.**

toz². is. ① چاڭ - توزان. ② ئۇنتۇق. ③ ئۇۋاق:
«Kömür tozu — كۆمۈر ئۇۋىقى.»

tozak. is. ① چاڭ - توزان. ② چاڭ - توزانلىق، بوران. ③ قۇشلارنىڭ بەك ئۇشاق هەم يۇمشاق تۈكى.

tozamak. توزىماق.

tozan. is. ① زەررە. ② پوپاڭلىق يەر.

tozarmak. ① توزان بولماق. ② (يامغۇر هەققىدە) ئۇششاق ياغماق، سىم - سىم چۈشمەك.

tozlanmak. چاڭ - توزان باسماق.

tozlaşmak. ① توزان بولماق.
② چاڭلاشماق (ئۆسۈملۈك).

tozlu. . s. توپا باسقان.

tozluk. s. پۇشقاقلىق (تىزدىن تۆۋەنگە كىيگۈزۈۋالىدىغان هەم توپىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئاياغنىڭ ئۈستىنى يېپىپ تۇرىدىغان پارچە).

tozmak. «نۇرغۇن يەرگە بېرىپ سەيلى قىلماق» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.

toz . pembe. is. ئوچۇق شاپتۇل چېچىكى رەڭ.

toz . sabun. is. ئۇنتۇق سوپۇن.

toz . şeker. is. قۇم شېكەر.

tozumak. توزىماق.

tozuntu. is. ① توپا توزۇتماق. ② ئەقلىنى يوقاتماق.

töhmet, — ti. is. ar. ① تۆهمەت.

② گۇناھ. ③ گۇمان، شۈبھە.

töhmetlendirmek. ① تۆھمەت چاپلىماق. ② ئەيىب ۋە گۇناھىنى يۈزىگە سالماق.

töhmetli. s. تۆھمەتكە قالغان.

tökezlemek. سەنتۈرۈلمەك.

tömbeki. is. far. چىلىم بىلەن چېكىلىدىغان تاماكا تۈرى.

töpi. is. قەدىمكى تۈرك بۆكى.

tör. is. تۆر (ئۆيدە ئەڭ ئېتىبارلىق ئورۇن).

töre. is. ئادەت، ئەدەب - ئەخلاق.

töre . bilim. is. ئەخلاق بىلىمى، ئەخلاقىيەت.

töre . dışçılık, – ğı. is. ئامورالىزم (ئەخلاق قائىدىلىرىنى قوبۇل قىلمايدىغان يول).

törel. s. ئەخلاقىي، قائىدە - يوسۇن، ئەخلاققا ئۇيغۇن.

törelcilik, – ği. is. ئەخلاقشۇناسلىق.

törelsiz. s. ئەخلاققا زىت، خىلاپ.

törelsizlik, – ği. is. ئەخلاقسىزلىق، ئەدەبسىزلىك.

tören. is. مۇراسىم.

törenci . başı. is. مۇراسىمغا رىياسەتچىلىك قىلغۇچى.

törenli. s. تەنتەنىلىك، داغدۇغىلىق.

törpü. is. چىشلىرى يىرىك ئېكەك.

törpülemek. ئېكەكلىمەك.

törpülenmek. ① ئېكەكلەنمەك. ② تەربىيە بېرىلمەك.

törpületmek. ئېكەكلەتمەك.

törpülü. .s ئېكەكلەنگەن.

tös. ھايۋاننى ئارقىغا شوخشىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان سۆز.

töskürmek. ئارقىغا شوخشۇتماق (ھايۋاننى).

Tötonlar. öz. is. قەدىمكى گېرمان خەلقى.

tövbe. is. ar. تووۋا.

tövbekâr. s. ar. far. تووۋا قىلىپ توغرا يولغا قايتقۇچى.

tövbeli. s. ① تووۋا قىلغان. ② ئىككىنچى قىلماسلىققا ۋەدە قىلغان.

töz is. ① تەكتى، ئەسلى، يىلتىزلىرى. ② جەۋھەر.

trafik, – ği. is. fr. قاتناش، سەيرى - سەپەر.

trahom. is. fr. تراخوما (يۇقۇملۇق كۆز ئاغرىقى).

trajedi. is. fr. ① تىراگېدىيە. ② ئاقىۋىتى يامان ئەھۋال.

traktör, – rü. is. fr. تىراكتور.

trampa. is. it. تېگىشىش، ئالماشتۇرۇش.

trampet, trampete is. بارابان.

tramvay. is. ing. تراموۋاي.

trança. is. rum. ئاق دېڭىز بېلىقى.

transformatör. *is. fr.* ترانسفورماتور (ئېلېكتر قۇۋۋىتىنى كۈچەيتىدىغان ياكى پەسەيتىدىغان ئاپپارات).

transit, – ti. is. fr. ① يۆتكەش (مالنى). ② چېگرىدىن ئۆتۈش، چېگرىدىن ئۆتكۈزۈش.

travay. is. fr. تەتقىقات ماقالىسى، ئىلمىي ماقالە.

travers. is. fr. ① شىپال (تۆمۈر - يول). ② سىم تاناب تۈۋرۈكلىرىنىڭ ئۈچ تەرىپىگە ئورنىتىلغان توغرا (چاپراس) ياغاچ.

trefi. is. fr. ① ئۈچ قۇلاقلىق بېدە.

② كۆرت قەغەزلىرىدىكى چىللىك.

tremendo. s. it. تىترەك (مۇزىكىدا).

tren. is. fr. پويىز:

«Pekine uçakla değil trenle gidiyorum — بېيجىڭگە ئايروپىلان ئەمەس، پويىز بىلەن كېتىمەن.»

trençkot, – tu. is. ing. يامغۇرلۇق.

tribün. is. far. ① مۇنبەر. ② تەنھەرىكەت ياكى ئويۇن مەيدانلىرىدا تاماشىبىنلارنىڭ ئولتۇرۇشى ئۈچۈن ھازىرلانغان ئورۇن.

tridezer. is. ing. يېڭى ئېچىلغان يەرنى تۈزلەش ماشىنىسى.

trikar. is. fr. ئۈچ چاقلىق، ئىككى كىشىلىك موتسىكلىت.

trikiyazis. is. fr. كىرپىكنىڭ تۈغما ھالدا ياكى كېيىن كۆز ئىچىگە قاراپ ئۆسۈشى.

triko. is. fr. ① بىر خىل يۇڭ رەخت. ② بۇ خىل رەختتىن تىكىلگەن كىيىم.

trikoloji. is. fr. تىرىكولوگىيە (تۈك ۋە چاچنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم).

trikotaj. is. fr. توقۇما، توقۇمىچىلىق، ئىلمە توقۇلما ئەشيالىرى.

trikotajcı. is. ئىلمىي - توقۇلما ئەشيالىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

trikromi. is. fr. ئۈچ خىل رەڭدە رەسىم بېسىش ئۇسۇلى.

tril. is. fr. قىزىل قان تومۇرلىرىدىكى تىترەش.

trilyon. is. fr. تىرىليون، مىڭ مىليارد.

trim. is. ing. تەرتىپكە سېلىش، تىزىش.

trimester. is. fr. ئۈچ ئايلىق ۋاقىت، پەسىل.

tripleji. is. fr. ئىككى قول بىر پۇتتا ياكى بىر قول ئىككى پۇتتا بولىدىغان پالەچلىك.

triplet. is. fr. ئۈچ كىشىلىك ۋېلىسىپىت.

tripo. is. قىمارخانا.

triyo. s. ti. müz. ① ئۈچ كىشىلىك مۇزىكا گۇرۇپپىسى. ② ئۈچ كىشىلىك.

triyola. ed. ئون مىسرالىق شېئىر.

tropika. is. yun. تروپىك.

trup, – pu. is. fr. ① ئەترەت، دۆي. ② تروپپا.

tubûl. is. ar. دۇمباقلار، باراباللار.

tufacı. is. قۇراللىق قاراقچى، قۇراللىق باسمىچى.

tufacılık, – ğı. is. قاراقچىلىق، ئوغرىلىق، باسمىچىلىق.

tufalanmak. ئوغرىلىماق، بۇلىماق.

tufan. is. ar. ① توپان. ② شىددەتلىك يامغۇر.

tufana. is. ئۈچ قەۋەتلىك بېلىق تورى.

tufeyl. is. s. ar. ① پارازىت، قان شۈمۈرگۈچى. ② تەييارتاپ.

tufû. is. far. ① تۈكۈرۈك. ② ئوتنىڭ ئۆچۈپ قېلىشى.

tufûlet. is. ar. باللىق، كىچىكلىك.

tugay. is. ask. ① پولك بىلەن دىۋىزىيە ئوتتۇرىسىدىكى ئەسكىرىي بىرلىك، لۈي. ② ئەترەت، دۆي:

«Üretim tuğayı — ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتى.»

tuğ. is. ① تۇغ. ② قىل، تۈك، چاچ. ③ ئات قىلىدىن ئىشلەنگەن تاج.

tuğamiral, – lı. is. دېڭىز ئارمىيىسىدە گېنېرال لېيتېنانت.

tuğ . general. قۇرۇقلۇق ئارمىيىسىدە جۇنجاڭ.

tuğla. is. lat. ① خىش. ② خىشتىن ياسالغان.

tuğlacı. is. خىش پىشۇرغۇچى ۋە ساتقۇچى.

tuğlacılık, – ğı. is. خىشچىلىق.

tuğra. is. مونوگراممىا (ئىسىم، فامىلىنىڭ باش ھەرپلىرىدىن تۈزۈلگەن گۈللۈك يېزىق، ئالامەت).

tuğyan. is. ar. تاشقىن، سۇ تاشقىنى، تۇغيان.

tuh. ۋاي (ئۈندەش سۆز):
«Tuh treni kaçırdık — ۋاي پويىزنى كەتكۈزۈپ قويدۇق.»

tuhaf. s. ar. ① يات، قىزىق. ② ئاجايىپ. ③ ھەيران قالارلىق. ④ كۈلكىلىك. ⑤ چۈشەنگىلى بولمايدىغان:
«Tuhaf bir adı vardı, hatırıma gelmiyor — ئاجايىپ ئىسمى بار ئىدى، ئەسلىيەلمەيۋاتىمەن.»

tuhafiye. is. ar. ① تۈرلۈك مال. ② پايپاق، قول ياغلىق، قولقاپ قاتارلىقلارنى زىننەتلەشكە ئىشلىتىلىدىغان نەرسىلەر.

tuhafiyeci. is. تۈرلۈك مال ساتقۇچى.

tuhaflık, – ğı. is. ئەجەبلىنەرلىك.

tuhfe. is. ar. ① ھەدىيە، سوۋغات. ② يېقىملىق، ياخشى نەرسە.

tuhla. s. ar. كۆكۈچ (رەڭ).

tuhm. is. far. → **Tohum.**

tuhme. is. ar. ھەزىم قىلالماسلىق.

tuhr. is. ar. ① تاھارەت (نامازدىن ئاۋۋالقى پاكىزلىك). ② ئايالنىڭ ئادەت كۆرمىگەن مەزگىلى.

tul, – lü. is. ar. ① ئۇزۇنلۇق. ② مېرىدىئان، مېرىدىئان سىزىقى.

tûlâ. s. ar. تېخىمۇ ئۇزۇن، بەك ئۇزۇن، راسا ئۇزۇن.

tulga. is. تۆمۈر قالپاق، دۇبۇلغا.

tuluk. is. → **Tulum.**

tulum. is. ① تۇلۇم. ② گەۋدىسى تۇلۇمدىن پۈۋلەپ چېلىنىدىغان ساز. ③ تۇلۇم شەكىللىك.

tulumba. is. it. ① سۇ چىقىرىش پومپىسى، چىغىرىقى، ئوت ئۆچۈرۈش ناسوسى. ② ناسوس. ③ پۈۋلىگۈچ.

tulumbacı. is. ئوت ئۆچۈرگۈچى.

tulumsu. s. تۇلۇمسىمان.

tuim. is. ar. ① ئوزۇق – تۈلۈك. ② تەم.

tumağı. is. زۇكام.

tumân. is. far. كەڭ ۋە خالتا ئىچكى كىيىم.

tuma'ninet. is. ar. خاتىرجەملىك، ئىشەنچ.

tumâr. is. ar. تومار.

tumba. is. it. ① ئاستىن – ئۈستۈن (بولماق). ② ئورنىغا ئېتىلىش (بالا ئاغزىدىن.)

tumbadız. s. پاكار ۋە دوغىلاق (ئادەم).

tu'me. is. ar. ① ئوزۇق – تۈلۈك. ② تەم. ③ لوقما، تۆتمە.

tumuşuk, – ğu. is. تومشۇق (قۇشنىڭ).

tumûh. is. ar. ئېگىز يەرگە تىكىلىپ قاراش.

tumûm. is. ar. تاشقىن، سۇ تاشقىنى.

tumûs. is. ar. بىر نەرسىنىڭ يوقىلىشى.

tunbûr. is. ar. → **Tanbûr.**

tunç, – cu. is. çin. s. ① تۇنچ. ② تۇنچتىن ياسالغان.

Tunguzlar. öz. is. تۇڭگۇسلار.

tûni. is. ar. s. ① لېكچەك، ئافىي. ②

رەزىل، پەسكەش. ③ ئوغرى.

tur. is. ar. تاغ.

tur. is. fr. دەۋر، ئايلىنىش.

turaç, — cı. is. zool. چىل (قۇش).

turba. is. fr. kim. تورف (سازلىقلاردا ئۆسۈملۈكلەرنىڭ چىرىشىدىن ھاسىل بولغان يېقىلغۇ).

turbalık, — ğı. is. تورفلىق.

turfa. is. ar. يەھۇدىيلارچە ھارام سانالغان نەرسە.

turfanda. s. far. ① چىلگە، بالدۇر پىشىدىغان (مېۋە، كۆكتات). ② مەۋسۇمنىڭ ئاخىرىدا يېتىشىدىغان.

turfandacı. is. بالدۇر پىشىدىغان نەرسىلەر ساتقۇچى، يېتىشتۈرگۈچى.

turfandalık, — ğı. is. بالدۇر پىشىدىغان كۆكتات، مېۋە يېتىشتۈرۈش ئىشى.

turfandalık, — ğı. is. بالدۇر پىشىدىغان كۆكتاتلىق (كۆكتات تېرىلىدىغان يەر).

turfe . kâr. s. ar. غەلىتە، ھەيران قالارلىق ئىشلارنى قىلغۇچى.

turgay. is. تورغاي.

turhan. s. ئېسىلزادە.

turing. is. ing. ساياھەت.

turist, — ti. is. fr. ساياھەتچى.

turistik. is. fr. ساياھەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

turizm. is. fr. ساياھەت.

turluk, durluk, — ğu. is. تۇرار جاي.

turna. is. zool. تۇرنا.

turna . gözü. s. ئاچ سېرىق.

turne. is. fr. سەييارە ئويۇن قويۇش.

turnike. s. fr. تورنىكا (كىرىش — چىقىش جايلىرىدا ئادەملەرنى بىردىن-بىردىن ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ئورنىتىلغان ئايلانما ئىشىك).

turnusol, — lü. s. fr. تورنوسول (بىر يىللىق ئۆسۈملۈكتىن ئېلىنىدىغان خىمىيىۋى بوياق).

turnuva. is. fr. تەنھەرىكەت مۇسابىقىسى.

turp, — bu. is. bot. far. تۇرپ، لوبۇ.

turpgiller. is. bot. تۇرپ تىپىدىكى كۆكتاتلار.

turre. is. ar. ماڭلاي چېچى.

turş. s. far. ئاچچىق — چۈچۈك، چۈچمەل (تەم).

turşu. is. far. ① ئاچاسەي، شەنسەي. ② قاتتىق مەست.

turşucu. is. ئاچاسەي تەييارلىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

turşuluk. s. ئاچاسەي قىلىشقا بولىدىغان.

turta. is. it. تورت (قەنت، تۇخۇم ۋە مەشكە بىلەن پىشۇرۇلغان تاماق).

turuncu. s. قىزىل سېرىق، سارغۇچ سېرىق.

turunç. is. far. bot. تەمى ئاچچىق — چۈچۈك جۈيزە، ماندارىن.

turuş. s. far. ئاچچىق — چۈچۈك.

tustugan. is. çağatayca. ئاپقۇر، جام، كاسا، كوستاغان.

tuş. is. fr. ① رايال قاتارلىق چالغۇ ئەسۋابلىرىدا ياكى خەت بېسىش ماشىنىسى، ھېساب ماشىنىسى قاتارلىقلاردا بارماق بېسىلىدىغان يەر، تۈگمە. ② چېلىشتا دۈمبىنىڭ يەرگە تېگىشى.

Tuş. öz. is. dilb. كاپكازىيىنىڭ جەنۇبىدا قوللىنىلىدىغان گرۇزىن تىلى.

tûşe. is. ar. ئوزۇق.

tuşe. is. fr. ئاياللارنىڭ جىنسىي

يولىنى تەكشۈرۈش، بولۇپمۇ مەخسۇس ھامىلدار ئايالنى تەكشۈرۈش.

tût. is. far. ئۈجمە، جۈجەم.

tutacak, – ğı. is. ساپ، تۇتقۇچ.

tutaç,–cı. is. kim. ① لابوراتورىيىدە ئىشلىتىلىدىغان قىسقۇچ. ② قازاننى ئوچاقتىن چۈشۈرۈشتە ئىشلىتىدىغان لاتا.

tutak, – ğı. is. ① دەستە. ② تۇتقۇچ. ③ رەھىنە:

«Bıçak tutağı — پىچاقنىڭ دەستىسى.»

tutam. is. تۇتام، ئۇچۇم:

«Bir tutam tuz — بىر ئۇچۇم تۇز.»

tutamaç, – cı. is. تۇتقۇچ، ساپ.

tutamak. is. ① تۇتقۇچ، ساپ، ② دەلىل، پاكىت، ئىسپات.

tutamlamak. بىر تۇتام ئالماق.

tutam tutam. s. دەستە ھالىدىكى، دەستە، دەستەم.

tutanak, – ğı. is. ① سۆزلەرنىڭ ئەينەن يېزىلىشى. ② توختام، كېلىشىم، پۈتۈم. ③ بىرەر ئورگان تەرىپىدىن يېزىلغان دوكلات.

tutar. is. ① مىقدار. ② پۇل مىقدارى. ③ مەبلەغ.

tutarak, tutarık. tutarga. is. ① نېرۋا كېسەللىكى. ② تۇتقاق كېسىلى.

tutarlı. s. مۇۋاپىق، ئۇيغۇن، لايىق.

tutarlık, – ğı. is. ئۇيغۇنلۇق، مۇۋاپىقلىق.

tutarsız. s. ئۇيغۇنسىز، نالايىق، مۇۋاپىقسىز.

tutarsızlık,– ğı. is. ئۇيغۇنسىزلىق. مۇۋاپىقسىزلىق

tuti. is. zool. تۇتى (قۇش).

tuti.name. is. ئەمەلىي مەنىسى يوق، مەنىسىز سۆزلەر، ھېكايىلەر.

tûtiyâ. is. far. سىنك، تۇتىيا.

tutkal. is. يېلىم، شىلىم.

tutkallamak. يېلىم (شىلىم) بىلەن يېپىشتۇرماق.

tutkallı. s. يېلىم (شىلىم) سۈرۈلگەن، يېلىملانغان.

tutku. is. قىزغىنلىق، قىزغىن ئۈمىد، قاتتىق ھاياجان، قايناق ھېسسىيات.

tutkun. s. مەپتۇن، كۆڭۈل بەرمەكلىك.

tutkunluk, – ğu. is. مەپتۇنلۇق.

tutmaç. is. mutf. ئۇششاق خېمىر پارچىلىرىدىن ياسالغان قېتىقلىق تاماق.

tutmak. ① تۇتماق:

«Ateşi tutma, elini yakar — ئوتنى تۇتما، قولۇڭنى كۆيدۈرىدۇ.

Hırsızı tutmak — ئوغرىنى تۇتماق»

② قولغا چۈشۈرمەك، تۇتۇۋالماق، ئوۋلىماق. ③ ساقلىماق:

«Bu sözü aklınızda tutun — بۇ سۆزنى ئېسىڭىزدە ساقلاڭ.»

④ قاماپ قويماق، سولاپ قويماق.

⑤ قاپلاپ كەتمەك، بېسىپ كەتمەك:

«Duman ortalığı tuttu — ئەتراپنى تۇمان قاپلاپ كەتتى.»

⑥ ئالماق، يېپىشماق:

«Bu tahta boya tutmaz — بۇ تاختا رەڭ ئالمايدۇ.»

⑦ كونترول قىلماق، تىزگىنلىمەك:

«polis. yollari tutmuş — ساقچىلار يوللارنى تىزگىنلەپتۇ.»

⑧ قوللىماق، قوغدىماق:

«Bu soruda siz beni hiç tutmadınız — بۇ مەسىلىدە سىز مېنى زادى

قولىمىزدىكىمىز.»

⑨ ياراتماق، خالىماق:

«Bu modayı kimse tutmiyor — بۇ مودىنى ھېچكىم ياراتمايدۇ.»

⑩ ئۇيغۇن كەلمەك، ماس كەلمەك:

«Bu söz ötekini tutmuyor — بۇ سۆز باشقىسىغا ئۇيغۇن كەلمەيۋاتىدۇ.»

⑪ خىزمەتكە سالماق، خىزمەتكە ئالماق:

«Aşçı tutmak — ئاشپەز سالماق.»

⑫ باشلىماق:

«Işi fena tuttular — ئىشنى يامان باشلىدى.»

⑬ كىرىشمەك، ماڭماق:

«Tuttuğumuz doğrudur — ماڭغان يولىمىز توغرا.»

⑭ ئېرى بولماق:

«Arkadaşım onun kız kardeşini tutar — دوستۇم ئۇنىڭ سىڭلىسىنىڭ ئېرى بولىدۇ.»

⑮ تەسىر قىلماق:

«Bu uyku ilaci beni tutmadı — بۇ ئۇيقۇ دورىسى ماڭا تەسىر قىلمىدى.»

⑯ ئۇلاشماق، يېتىپ بارماق:

«O, şimdi köyü çoktan tutmuştur — ئۇ يېزىغا ئاللىقاچان يېتىپ بارغان بولغاي.»

⑰ يولۇقماق، تەگمەك:

«Burasını rüzgar tutmaz — بۇ يەرگە شامال تەگمەيدۇ.»

⑱ پەرەز قىلماق، تەخمىن قىلماق:

«Tutalımki senin bunda suçun yok — پەرەز قىلىشىمچە سېنىڭ بۇنىڭدا گۇناھىڭ يوق.»

⑲ئوققا تۇتماق:

«Şehri ateşe tutmak — شەھەرنى ئوققا تۇتماق.»

⑳ يېقىنلاشتۇرماق، قاقلىماق، تۇتماق:

«Saati kulağına tutmak — سائەتنى قۇلىقىغا تۇتماق.

Ekmeği ateşe tutmak — ناننى ئوتقا قاقلىماق.»

㉑ قونماق، پەيدا بولماق:

«Çocuğun yemeğine dikkat etmeli ki, biraz et tutsun — بالىنىڭ تامىقىغا دىققەت قىلىشى كېرەككى، بىر ئاز ئەت قونسۇن.»

㉒ تۇتماق، قوللانماق، ئىشلەتمەك:

«Ustura tutmak — ئۇستۇرا تۇتماق.»

㉓ باغلىماق، تۇتماق:

«Kaymak tutmak — قايماق باغلىماق.»

㉔ تۇتماق، باشلىماق:

«Sancısı tutmak — سانجىقى تۇتماق.»

㉕ كۆتكەن نەتىجىگە ئېرىشمەك، مەقسەتكە يەتمەك. ㉖ قەرزىگە بەرمەك.

㉗ تۇتماق:

«Dikilen ağaç tuttu — تىكىلگەن دەرەخ تۇتتى.»

㉘ داۋام قىلماق:

«Bu iş iki saat tuttu — بۇ ئىش ئىككى سائەت داۋام قىلدى.»

㉙ يېپىشماق:

«Çivi iyi tuttu — مىخ ياخشى تۇتتى.»

㉚ گىرىپتار بولماق، مۇپتىلا بولماق:

«Çocuğu sitma tutmuş — بالا بەزگەك كېسىلىگە مۇپتىلا بوپتۇ.»

tutsak, — ğı. is. ئەسىر (قولغا چۈشكەن).

tutsaklık, — ğı. is. ئەسىرلىك، ئاسارەت.

tutsu. is. ۋەسىيەت.

tutturmak. ① تۇتتۇرماق. ② يېپىشتۇرماق، مىخلىماق، چاپلىماق. ③ كىرىشمەك، قولغا ئالماق (ئىشنى). ④ مەقسەتكە ئېرىشمەك.

tutturmalık, – ğı. is. تۇتتۇرغۇچ، تۇتتۇرمىلىق.

tutturucu. is. تۇتتۇرغۇچى.

tutu. is. گۆرە، رەنە.

tutucu. s. مۇتەئەسسىپ، كونسېرۋاتور، كونىلىقنى ساقلىغۇچى.

tutuculuk, – ğu. is. مۇتەئەسسىپلىك، كونسېرۋاتورلۇق.

tutuk. s. ① تاتىنچاق، ئۇتانچاق. ② كېكەچ، كېكەچلەپ سۆزلەيدىغان:
«Tutuk adam — تارتىنچاق ئادەم.»

tutuklama. is. قاماش، سولاش، تۈرمىگە سېلىش.

tutuklamak. قامىماق، سولىماق، تۈرمىگە سالماق.

tutuklu, s. مەھبۇس، گۇناھكار، جىنايەتچى.

tutukluk, – ğu. is. ① تارتىنچاقلىق. ② ئىشلىيەلمەسلىك.

tutulma. is. تۇتۇلۇش، كۆيۈش.
«Ay tutulması — ئاينىڭ تۇتۇلۇشى (كۆيۈشى).»

tutulmak. s. ① تۇتۇلماق. ② كۆيمەك. ③ ئىشلىمەس ھالغا كەلمەك، بىر يېرى ئىشلىيەلمەسلىك. ④ ئىچى پۇشماق، زېرىكمەك. ⑤ مۇپتىلا بولماق:
«Ay tutuldu — ئاي تۇتۇلدى.
Bu işe gittikçe tutulmuyorum — بۇ ئىشقا بارغانسېرى ئىچىم پۇشۇۋاتىدۇ.»

tutulu. s. رەنگە ئېلىنغان.

tutulum. ئەكلىپتىكا، يەرنىڭ قۇياش ئەتراپىدىكى يولى جايلاشقان تەكشىلىك.

tutum. is. ① تۇتۇلغان يول. ② ئىقتىسادچىلىق. ③ مەۋقە، مەيدان:
«Bu mesele üzerindeki tutumunuz nasıl? بۇ مەسىلە ھەققىدىكى مەيدانىڭىز قانداق؟»

tutumlu. s. ئىقتىسادچىل.

tutumluluk,–ğu. is. ئىقتىسادچىللىق.

tutumsız. s. ئىسراپخور، ئىسراپچىل.

tutumsuzluk, – ğu. is. ئىسراپچىلىق، ئىسراپخورلۇق.

tutunmak. ① ئۆزى ئۈچۈن قوللانماق، ئۆزى ئۈچۈن ئىشلەتمەك. ② يۆلەنمەك:
«Ustura tutunmak — ئۇستۇرا ئىشلەتمەك،
Parmaklığa tutundu — شادىغا يۆلەندى.»

tuturuk, – ğu. is. تۇتتۇرۇق.

tutuşmak. ① تۇتۇشماق. ② كىرىشمەك. ③ تۇتاشماق (ئوت):
«El tutuşmak — قول تۇتۇشماق.
Tartışmaya tutuşmak — تالاش-تارتىشقا كىرىشمەك.»

tutuşturmak. ① تۇتۇشتۇرماق. ② تۇيۇقسىز بەرمەك، تۇتقۇزۇپ قويماق:
«Bir şey demeden mektubu eline tutuşturdu — بىر نەرسە دېمەستىنلا خەتنى قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى.»

tutya. is. ar. → **Tûtiya**

tuval. is. fr. مايلىق رەسسىم ۋە بوخىل رەسىم سىزىلغان رەخت.

tuvalet, – ti. is. fr. ① گىرىم قىلىش ئۆيى، پەرداز قىلىدىغان يەر. ② ئاياللارنىڭ كېچىلىك كىيىمى. ③ ساقال –

بۇرۇتنى ئېلىش، كېيىنىش، پەرداز قىلىشتا قوللىنىلىدىغان چوڭ ئەينەك. ④ ھاجەتخانا، خالا جاي.

tuz. is. تۇز.

tuzak, — ğı. is. ① توزاق، قىلتاق. ② قاپقان. ③ سۇيىقەست:

«Bu bir tuzaktır, aldanmayın — بۇ بىر سۇيىقەست، ئالدانماڭ.»

tuzakçı. is. سۇيىقەستچى، ئالدامچى.

tuzcu. is. تۇز ساتقۇچى.

tuzcul. s. bot. شورنى ياخشى كۆرىدىغان (ئۆسۈملۈك).

tuzla. is. تۇز مەيدانى، تۇز كېنى، تۇزلاق.

tuzlak. s. شورلۇق (يەر)، تۇزلاق.

tuzlama. is. s. ① تۇزلاش، تۇز سېپىش، تۇزلىما. ② تۇزلانغان:

«Tuzlama balık — تۇزلانغان بېلىق.»

tuzlamak. تۇزلىماق، تۇز سەپمەك.

tuzlanmak. تۇزلانماق.

tuzlu. s. ① تۇزلۇق. ② بەك قىممەت:

«Bu yemek tuzlu olmuş — بۇ تاماق تۇزلۇق بولۇپ كېتىپتۇ.

Bu bana tuzluya oturdu — بۇ ماڭا بەك قىممەت توختىدى.»

tuzlu · balgam. بىر مۇنچە تېرە كېسەللىكلىرىنىڭ ئومۇمىي ئىسمى.

tuzluca. s. ① نىسبەتەن تۇزلۇق. ② خېلى قىممەت.

tuzluk, — ğu. is. ① تۇزلۇق، تۇز قاچىسى. ② ئاتلارنىڭ كۆز چانىقى، ئادەملەر بويىنىنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىدىكى مۇرە چۇقۇرى.

tuz . ruhu, — nu. is. تۇز كىسلاتاسى، تۇزى كەم.

tuzsuz. s. ① تۇزسىز، تۇزى كەم. ② تەمسىز چاقچاق قىلىدىغان (ئادەم).

tü. «جاجاڭنى تارت!»، «بېشىڭنى يە!»، «خۇدا ئەدىپىڭنى بەرسۇن!» مەقسىتىدە قوللىنىلىدۇ.

tüb. is. fr. ① بىر ئۇچى ئېتىك نەيچە. ② پەرداز بۇيۇملىرى قاچىسى.

tübaj. is. fr. تۇرۇبا ئورنىتىش.

tübbet. is. ar. تىبەت.

tüberkülijen. s. fr. تۇبېركۇلىيوز قىلغۇچى.

tüberkülosid. is. fr. تۇبېركۇليوزنى يوقاتقۇچى.

tüberküloz. is. fr. تۇبېركۇليوز، سىل.

tücâh, tecâh, ticâh. is. ar. قارشى (ئۇدۇل) تەرەپ.

tüccar. is. ar. سودىگەر، تىجارەتچى.

tüccarlık, — ğı. is. سودىگەرچىلىك، تىجارەتچىلىك.

tüf. is. fr. يانار تاغدىن ئېتىلىپ چىققان تاغ جىنسى.

tüfek, — ği. is. far. مىلتىق، پىيادە ئەسكەرلەر مىلتىقى.

tüfekçi. is. ① مىلتىق ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى. ②ساراي بەكچىسى، ساراي كۆزەتچىسى.

tüfeklik, — ği. is. ① ھەربىي گازارمىلاردا مىلتىقلار قويۇلىدىغان يەر. ② مىلتىق قېپى.

tüfeng. is. far. مىلتىق، قورال.

tükel. s. تولۇق، تامامەن، پۈتۈن، مۇكەممەل.

tükenmek. تۈگىمەك، ئاخىرلاشماق، تاماملانماق.

tükenmez. is. ① دائىم سۇيى كۆپىيىپ تۇرىدىغان بىر خىل مېۋە شىرنىسى. ② تۈگىمەس – پۈتمەس.

tükenmez . kalem. is. ماي قەلەم، يۇەنزىبىي.

tüketici. is. يەپ – ئىچىپ تۈگەتكۈچى.

tüketim. is. تۈگىتىش، پۈتتۈرۈش.

tüketmek. تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك، تامامىلماق، خەجلىمەك.

tükme. is. far. تۈگمە، توپچا.

tükürmek. تۈكۈرمەك.

tükürük, – ğü. is. تۈكۈرۈك.

tükürüklemek. پۈركىمەك، ئاغزى بىلەن سەپمەك.

tül. is. dok. داكا.

tülbent, – di. is. ① داكا. ② داكىدىن ئىشلەنگەن.

tülemek. ① تۈك چىقارماق. ② تۈلىمەك.

tütün. is. ئاي ئەتراپىدا پەيدا بولىدىغان گەردىش.

tüm. is. s. ① پۈتۈنلەي، ھەممىسى، تامامەن. ② تۈمەن «tümen» سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىسى:

«Parasının tümünü kaybetti — پۇلىنىڭ ھەممىسىنى يوقاتتى.»

tum . amiral. is. دېڭىز ئارمىيىسى گېنېرال مايورى.

tümbek, – ği. is. ① دانىخورەك. ② بىر خىل ساز.

tümce. is. gram. جۈملە.

tümcelemek. بىر نەرسىنى مۇكەممەل ھالىغا كەلتۈرمەك.

tümel . s. ئۇنىۋېرسال، ئومۇمىي، يىغىنچاقلانغان، ئومۇملاشتۇرۇلغان.

tümen. is. دىۋىزىيە (ھەربىيدە).

tümgeneral, – lı. is. گېنېرال مايور، شاۋجياڭ.

tümleç, – çı. is. تولۇقلىغۇچى.

tümlemek. تاماملىماق، تولۇقلىماق.

tümlenmek. تاماملانماق، تولۇقلانماق.

tümler. s. تاماملىغان، تولۇقلىغان.

tüm . sayı. is. بىر پۈتۈنلۈكنى ھاسىل قىلىدىغان شەخسلەر سانى.

tümsek, – ği. is. ① دۆڭلۈك، تۆپە، دۆۋە.

tün. is. تۈن، كېچە.

tün . aydın. is «ياخشى چۈش كۆر!»

tünek, – ği. is. قونداق (توخۇ قاتارلىقلارنىڭ).

tüneklemek. قونداققا چىقماق.

tünel. is. ing. تەشمە، تونېل (تاغ تەشمىسى).

tünemek. قونداققا چىقماق، ئۇچار قۇشلارنىڭ بىر نەرسىگە قونۇپ كېچىنى ئۆتكۈزۈشى.

tüngür. is. شامانلارنىڭ روھلارنى چاقىرىش ئۈچۈن چالىدىغان دۇمبىقى.

tünmek. قاراڭغۇ چۈشمەك.

tür, – rü. is. تۈر، خىل.

türbe. is. ar. گۈمبەز (ئاتاقلىق ئادەملەرنىڭ قەبرىسى).

türbedar. is. ar. far. گۈمبەزگە قارىغۇچى.

türbet. is. far. → **Türbe.**

türbin. is. fr. تۇربىنا (ھور، گاز كۈچى بىلەن ئىشلەيدىغان دۋىگاتېل).

türdeş. s. تۈرداش، ھەم جىنس.

türdeşlik, – ği. is. تۈرداشلىق، جىنسداشلىق.

türe. is. ھوقۇق.

türeç, – ci. is. كېيىن پەيدا بولغان ئادەت.

türedi. is. s. ① كېيىن پەيدا بولغان، ئۇ يەر – بۇ يەردىن توپلانغان. ② قەيەردىن ئىكەنلىكى نامەلۇم، تېگى – تەكتى ئېنىق بولمىغان. ③ تۇيۇقسىزلا ئۆسۈپ كەتكەن، هايت – هۇيت دېگۈچە ئاتىنىپ قالغان. ④ باندىت، قاراقچى، ئاسىي:

«Türedi kimseler — ئۇ يەر بۇ يەردىن توپلانغانلار.»

türel. s. ھەرقۇقىي.

türemek. ① بىردىنلا پەيدا بولۇپ قالماق. ② تۆرەلەنمەك (گىراماتىكىدا). ③ كۆپەيمەك:

«Kızarmak ve kızıl kelimeleri, ayni kökten türemiş sözcüklerdir — قىزارماق، قىزىل سۆزلىرى ئەينى يىلتىزدىن تۆرەلەنگەن سۆزلەردۇر.»

türemiş. s. ① تۆرەلگەن، مەيدانغا چىققان، پەيدا بولغان. ② بىر يىلتىزدىن كەلگەن.

türeti. is. ئىختىرا، ئىجاد.

türetici. is. ئىختىراچى، ئىجاد قىلغۇچى.

türetmek. ① ئىجاد قىلماق، ياراتماق، مەيدانغا كەلتۈرمەك. ② ئىشلەپ چىقارماق، كۆپەيتمەك:

«Mehmet yenilik türetti — مەھەمەت يېڭىلىق ياراتتى.»

türelmen. is. ئىجاد قىلغۇچى.

Türk. öz. is. تۈرك.

Türkân. is. far. ① تۈركلەر. ② ئاياللار ئىسمى.

türkcüş. s. far. چالا پىشقان گۆش.

Türkçe. öz. is. تۈركچە، تۈرك تىلى.

Türkçeci. öz. is. s. ① تۈركچىلىك پرىنسىپىنى ھىمايە قىلغۇچى، تۈركچىلىك تەرەپدارى. ② تۈرك تىلى ئوقۇتقۇچىسى.

Türkçecilik, – ği. is. تۈركچىچىلىك (تۈرك تىلىنىڭ ساپلىقىنى قوغداش ئۈچۈن قىلىنغان كۈرەش).

Türkçeleştirmek. ① تۈركچىلەشتۈرمەك (تىلنى). باشقا تىللارنىڭ ئورنىغا تۈركچىنى ئىشلەتمەك. ② تۈركچىگە تەرجىمە قىلماق.

türkçesi. z. توغرىسى، ئوچۇقراقى، ئېنىقى:

«Türkçesi sen bu işi beceremedin— توغرىسى. سەن بۇ ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقالمىدىڭ.»

Türkcü. öz. is. s. تۈركچۇ (ئوسمان پادىشاھلىقىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ئوسمانلىق ۋە ئىسلامچىلىق ئېقىمىغا تاقابىل ھالدا تۈركلۈك ھېسسىياتىنى تەشەببۇس قىلغۇچىلار).

Türkcülük, – ğü. is. تۈركچىلىك.

Türkistan. öz. is. تۈركىستان.

Türkiyat. is. تۈركولوگىيە، تۈركىيات.

Türkler. öz. is. تۈركلەر، تۈرك خەلقى.

Türkleşmek. تۈركلەشمەك.

Türkleştirmek. تۈركلەشتۈرمەك.

Türklük, – ğü. öz. is. ① تۈركلۈك. ② تۈرك جەمئىيىتى.

Türkmen. öz. is. تۈركمەن.

Türkmence. öz. is. تۈركمەن تىلى.

Türkmenistn. öz. is. تۈركمەنىستان.

Türkmenler. öz. is. تۈركمەنلەر.

türkolog. is. yun. تۈركولوگ، تۈركولوگىيە ئالىمى.

türkoloji. is. yun. تۈركولوگىيە.
türkü. is. خەلق شېئىرى ۋە قوشاقتىن تۈزۈلگەن غەزەل، خەلق ناخشىسى.
~ çağırmak. خەلق ناخشىسى ئېيتماق.
türlü. s. is. ① تۈرلۈك، خىلمۇ خىل، ھەر خىل. ② خىلمۇ خىل كۆكتات بىلەن پىشۇرۇلغان تاماق.
türlü türlü. z. — خىلمۇ خىل. تۈرلۈك - تۈرلۈك، تۈرلۈك - تۈمەن.
türsellik, – ği. is. → **Özgürlük.**
türüm. is. مەۋجۇدىيەت، مەۋجۇت بولۇش، شەكىللىنىش.
türüş. s. far. ئاچچىق - چۈچۈك.
tüs. is. تۈك.
tüs. s. توققۇزنىڭ بىرى.
tütmek. ئىس چىقارماق، تۈتۈن چىقارماق.
tütsü. is. تۈتۈن، ئىس، ئىسرىق.
tütsülemek. ئىسلىماق، سۈرلىمەك، ئىسرىق سالماق.
tütsülü. s. ① تۈتۈنلۈك. ② مەست.
tütsülük, – ğü. is. ئىسرىقدان.
tüttürmek. ① ئىس چىقارتماق، تۈتۈن چىقارماق، ئىسلىماق. ② چەكمەك.
tütük. is. far. چوڭ پەردە، ياپقۇچ.
tütün. is. tatarca. تاماكا.
tütüncü. is. تاماكا سودىگىرى، تاماكا تېرىغۇچى.
tütüncülük, – ğü. is. تاماكىچىلىك.
tüy. is. تۈك.
tüy döken. is. ئۇستۇرا.
tüylemek. ①تۈك چىقارماق. ② پۇل ئىگىسى بولماق.
tüylü. s. ① تۈكلۈك. ② مويى ئۇزۇن گىلەم.
tüymek. قاچماق.
tüysüz. s. ① تۈكسىز. ② ساقال- بۇرۇتى چىقمىغان.
~ şeftali. تۈكسىز شاپتۇلا
tüysüzlük, – ğü. is. bot. تۈكسىز- لىك (تۈكسىز ئۆسۈملۈك).
tüyûs. is. ar. تىكىلەر (پىچىلمىغان سەركە).
tüze. is. ①. ئادالەت. ② ئەدلىيە.
tüzük, – ğü. is. huk. نىزامنامە.

U·u

u U, ئۇ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 25-ھەرپى).

ubâd. s. ar. ① جۇشقۇن. ② قاتتىق تاشقىن سۇ.

ubâr. is. far. ئىگراش، يىغلاش.

ubeyt, – di. is. ar. كىچىك قۇل، بالا قۇل.

ubudiyet, – ti. is. ar. قۇللۇق.

ubûr. is. ar. ① سۇنىڭ بىر تەرىپىگە ئۆتۈش. ② ئاتلاش، ئۆتۈش.

ucâm. is. ar. ئۇرۇقچا، مىخىز.

ucâp, uccâb. s. ar. كۆلكىلىك نەرسە، ئەجەبلىنەرلىك نەرسە.

ucra. s. → **Ücra.**

ucube. is. ar. ① تاڭسۇق، ئاجايىپ نەرسە. ② قۇرۇلۇشى تۇرداشلىرىغا ئوخشىمايدىغان.

ucubelik, – ği. is. ① يىرگىنىچلىك، بەت - بەشرە. ② جانلىقلارنىڭ تەن قۇرۇلۇشىدىكى چوڭ نورمالسىزلىق.

ucuz. s. ئەرزان:

«Ucuz kumaş — ئەرزان رەخت.

Ucuz etin yahnisi tatsiz (yavan) olur — ئەرزان گۆشنىڭ شورپىسى تېتىماس.»

ucuzcu. s. ① ئەرزان ساتقۇچى. ② ئەرزان ئالغۇچى.

ucuzlamak. ① ئەرزانلىماق، باھاسى چۈشمەك. ② ئاسان قولغا كەلتۈرۈلمەك.

ucuzlatmak. ئەرزانلاتماق، باھاسىنى چۈشۈرتمەك.

ucuzluk, – ğu. is. ① ئەرزانلىق، باھاسى تۆۋەنلىك، تۆۋەن باھالىق. ② ئەرزانچىلىق.

uç, – cu. is. ① ئۇچ. ② چەت، ياقا. ③ ئاخىرى. ④ سەۋەب.

«1. Bıcağın ucu — پىچاقنىڭ ئۇچى.

2. Şehrin bir ucundan Öbür ucuna kadar — شەھەرنىڭ بىر چېتىدىن يەنە بىر چېتىگىچە.

3. Bu ormanın ucu yok — بۇ ئورماننىڭ چېكى يوق.»

uçak, – ğı. is. ئايروپىلان، ئۇچقۇ.

~ alanı. ئايرودروم، ئايروپىلان ئىستانسىسى.

uçakçı. is. ئايروپىلان ئىشلەتكۈچى.

uçak savar. is. زېنىت توپ.

uçar. s. ئۇچار، ئۇچقۇچى، ئۇچقۇر.

uçarı. s. ① ھەددىدىن تاشقىرى. ② ئويۇن كۈلكىگە بېرىلگەن، تاماشاغا بېرىلگەن.

uçarılık, – ğı. is. ئويۇن تاماشا بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈش.

uçkun. is. ئۇچقۇن.

uçkur. is. t. ئىشتانباغ.

uçkurluk, – ğu. is. ① ئىشتانباغ ئۆتكۈزۈلىدىغان كانار. ② بايراقنىڭ يىپ ئۆتكۈزىدىغان كانىرى.

uçlama. is. ھەر مىسرانىڭ باش

ھەرىپى يۇقىرىدىن تۆۋەنگە قاراپ ئوقۇلسا بىر سۆز بارلىققا كېلىدىغان شەكىلدە يېزىلغان شېئىر.

uçlanmak. بەرمەك، قايتۇرۇپ بەرمەك، ئۆتىمەك.

uçmak. ① ئۇچماق. ② توزىماق. ③ ئۆچمەك. ④ يوق بولماق. ⑤ دومىلاپ چۈشمەك، ئېگىز يەردىن چۈشمەك:

«Rengi uçmuş — رەڭگى ئۆچۈپتۇ.

Bizim kitaplar uçmuş — بىزنىڭ كىتابلىرىمىز يۈتۈپ كېتىپتۇ.»

uçmak, – ğı. is. جەننەت.

uçsuz. s. چەكسىز، پايانسىز:

«Uçsuz bucaksız — چېكى يوق، پايانسىز.»

uçucu. s. ① ئۇچقۇچى، ئۇچىدىغان. ② پارغا ئايلىنىپ كېتىدىغان.

uçuk[1], – ğu. is. سۇنۇق:

«Rengi uçuk — رەڭگى سۇنۇق.»

uçuk[2], – ğu .. is. ئۇچۇق (كالپۇكلاردا بولىدىغان).

uçuklamak. ئوچۇق چىقماق.

uçuksu. s. ئوچۇقسىمان.

uçurmak. ① ئۇچۇرماق. ② ئۇچۇرۇۋەتمەك:

« Uçurtmayı uçurmak — لەگلەك ئۇچۇرماق.

Kurşun kulağını uçurmus — ئوق قۇلىقىنى ئۇچۇرۇۋەتتى.»

uçurtma. is. لەگلەك.

uçurtmak. ئۇچۇرتماق.

uçurum. is. ① ئۇچۇرۇم، تىك ۋە چوڭقۇر يار. ② زور پالاكەت. ③ زور پەرق.

uçuş. is. ئۇچۇش ھەرىكىتى، ئۇسۇلى. ۋە

uçuşmak. ① ئۇچۇشماق. ② دولقۇنلىماق.

udâl. is. ar. داۋاسىز (ئاغرىق).

udi. is ar. ئۇت چالغۇچى.

udûl. is. ar. ① يولدىن چىقىپ كېتىش. ② چېكىنىش، ۋاز كېچىش.

udvân. is. ar. ① دۈشمەنلىك. ② ھەقسىزلىك، زۇلۇم.

uf. ئۇھ:

«Uf! çok yoruldum — ئۇھ! تازىمۇ ھاردىم.

Uf acıktım — ئاھ! قورسۇقۇم ئاچتى.»

ufacık, – ğı. is. بەك كىچىك، كىچىككىنە، ئۇۋاقچە.

«Üfacık bir adamdır — كىچىككىنە بىر ئادەم.»

ufak, – ğı. s. ① كىچىك. ② ئاز، ئەرزىمەس. ③ ئۇۋاق. ④ تۆۋەن دەرىجىلىك:

«1· Ufak ev — كىچىك ئۆي.

2· Ufak bir ücret — ئەرزىمەس ھەق.

3· Ekmek ufağı — نان ئۇۋىقى.

4· Ufakbirmemur — كىچىك بىر خادىم.»

5· Ufa kşheir — كىچىك شەھەر

6· Ufa kbir çapta — كىچىك كۆلەمدە (دائىرە).»

ufak · tefek. پارچە - پۇرات.

ufakça. z. كىچىككىنە، ئۇۋاقچە.

ufaklık, – ğı. is. ① كىچىكلىك، ئۇۋاقلىق. ② پارچە پۇل. ③ پىت. ④ بالا.

ufak ufak. z. ① ئاز - ئاز، ئۇۋاق - ئۇۋاق. ② پارچىلانغان.

ufalamak. پارچىلىماق، ئۇۋاتماق، ئۇۋاقلىماق.

ufalanmak. پارچىلانماق، ئۇۋىلانماق.

ufalmak. پارچىلانماق، كىچىكلەنمەك. ئۇۋىلانماق.

ufaltmak. كىچىكلەتمەك. ئۇۋاتماق.

ufantı. is. ئۇۋاق.

ufkî. s. ar. تەپتەكشى.

uflamak. ئۇھ دېمەك.

ufuk, — fku. is. ar. ① ئۇپۇق. ② كۆز نۇرى: «Ufuk genişledi — كۆز نۇرى ئايدىڭلاشتى.»

ufunet, — ti. is. ar. ① سېسىق پۇراق، بەدبۇي. ② ياللۇغ، ئىششىق.

ufunetlenmek. يىرىڭلىماق (يارا).

Ugaritce. öz. is. dilb. ئۇگارىت تىلى (قەدىمكى غەربىي شىمال سامى تىلىغە بىرىلگەن نام).

Ugliçler. öz. s. ئىسلاۋ خەلقى.

uglamak. → **Uğuldamak.**

uglûta. is. ar. تىپىشماق.

uğniye. is. ar. ناخشا ـ غەزەل، نەغمە.

~ **Okumak.** نەغمە ئېيتماق.

uğra .is. خېمىر يايغاندا سېپىلىدىغان ئۇن.

uğrak, — ğı. is. پات ـ پات دۇچ كېلىدىغان يەر، دائىملىق ئولتۇرىدىغان يەر.

uğralamak. خېمىرغا ئۇن سەپمەك.

uğramak. ① چۈشۈپ ئۆتمەك. ② يېنىدىن ئۆتمەك. ③ كۆتۈرۈلمەك، ئۆرلەپ چىقماق. ④ ئۇچرىماق، يولۇقماق (يامان ئەھۋاللاردا). ⑤ جىن چاپلاشماق:

«1. Sincanğa dönüşte sık sık lancuya uğruyacaksiniz — شىنجاڭغا قايتىشتادائىما لەنجۇغا چۈشۈپ ئۆتىسىز.

2. Orada dolaşma, uğrarsın — ئۇ يەردە يۈرمە، جىن چاپلىشىدۇ.»

uğraş, uğraşı. is. ① كۈرەش. ② مەشغۇلىيەت.

uğraşmak. ① مەشغۇل بولماق. ② غاۋغا چىقارماق. ③ئۆچمەنلىك قىلماق، دۈشمەنلەشمەك.

uğraştırmak. مەشغۇل قىلدۇرماق، بىر ئىشقا كىرىشتۈرمەك.

uğratmak. ① ئۇچراتماق، يولۇقتۇرماق. ② ـ ىقسىردۇەتمەك، ھەيدۇەتمەك، قوغلىۋەتمەك:

«Yenilgeye uğratmak — مەغلۇبىيەتكە ئۇچراتماق.»

uğru. is. ئوغرى.

uğrulamak. ئوغرىلىماق.

uğruluk, — ğu. is. ئوغرىلىق.

uğrun. z. ئوغرىلىقچە، يوشۇرۇن ھالدا.

uğuldamak. گۈلدۈرلىمەك.

uğultu. is. گۈلدۈرلەش ئاۋازى.

uğur[1]. is. ئامەت، تەلەي، بەخت، سائادەت، ياخشىلىق:

~ u açık تەلەيلىك.

uğur[2], **— ğru.** is. مەقسەت، يول (تۇتقان).

uğurlama. is. ئاق يول تىلەش.

uğurlamak. ئۇزىتىپ قويماق، ئاق يول تىلىمەك.

uğurlu. s. ① تەلەيلىك. ② ئاق يول:

«Uğurlu olsun — ئاق يول بولسۇن.»

uğursuz. s. تەلەيسىز، بەختسىز.

uğursuzluk, — ğu. is. تەلەيسىزلىك، بەختسىزلىك.

uğviye. is.ar. بالا ـ قازا، مۇسىبەت.

uhbûşe. is. ar. تىزلۇك قەبىلىلەردىن بارلىققا كەلگەن جامائەت.

uhciye. is. تېپىشماق.

uhde. is. ar. ① ھۆددىگە ئېلىش. ② مەسئۇلىيەت.

uhdûse. is. ھەيران قالارلىق ئويدۇرما خەۋەر.

uhrâ. s. ar. باشقا، بۆلەك.

uhre. is. ar. ① نەرسىنىڭ ئاخىرسى. ② كۆزنىڭ قۇيرۇقى، ئېگەرنىڭ ئارقا ئۇچى.

uhrevi. s. ar. ئاخىر زامان بىلەن مۇناسىۋەتلىك، ئاخىرەتكە ئائىت.

uhrûn. s. far. قىسىر، تۇغماس.

ukab. is. ar. ① قارا قۇش، قارچىغا. ② مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ بايراقلىرىدىن بىرىگە بېرىلگەن نام.

ukâb. is. ar. توپا ـ توزان.

ukalâ. is. ar. بىلەرمەنلىك قىلغۇچى.

ukalâlık, – ğı. is. بىلەرمەنلىك:

«Ukalalığı herkes beğenmez — بىلەرمەنلىكنى ھېچكىم ياخشى كۆرمەيدۇ.»

ükam. is. ar. بەك شىددەتلىك، بەك قاتتىق.

ukar. is. ① شاراب، ئۈزۈم ھارىقى. ② زامانىۋى ئۆي جاھازلىرى.

ukbâ. s. ar. ① جازا. ② ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

uk de. is. ar. ئىچىگە دەرد بولغان نەرسە مەنىسىدە قوللىنىدۇ:

«Senin bu sözün bana ukde oldu — سېنىڭ سۆزۈڭ ماڭا دەرد بولدى.»

ukde . gir. s. far. ① دەردلىك. ② مۇشكۇل، قىيىن. ③ گۇمانلىق، شۈبھىلىك.

ukdi. is. ar. anat. بەزگە ئوخشاش، بەزسىمان.

ukm. is. ar. ① قىسىرلىق، تۇغماسلىق. ② ئۈنۈمسىز.

ukne. is. ar. ① تاشيول، تاش كەپە. ② تاغ ئۈستىگە سېلىنغان ئىبادەتخانا.

ukubet. is.ar. ①جازا. ②سەت، كۆرۈمسىز.

ulâ. is. ar. بىرىنچى.

ulaç, – cı. is. dilb. باغلىغۇچ. (گىراماتىكا).

ulah. öz. is. قەدىمدە رومىنىيە خەلقىغە بېرىلگەن نام.

ulak, – ğı. is. پوچتالىيون، پوچتىكەش.

ulam. is. گۇرۇپپا، گۇرۇھ.

ulam. ulam, z. گۇرۇپپا ـ گۇرۇپپا، گۇرۇھ ـ گۇرۇھ.

ulama. is. s. ① ئۇلاش. ② ئۇلاق، پارچە. ③ باغلىغۇچى. ④ ئۇلانغان، چېتىلغان. ⑤ ئارغامچا، زەنجىر.

ulamak. ① ئۇلىماق، چاتماق. ② بىرىكتۈرمەك.

ulan. ünl. ①ـ ھەي. ② ئىست (غەزەپ ـ نەپرەتنى بىلدۈرىدىغان خىتاب):

«Ulan Mehmet .bak sana! ھەي مۇھەممەت قارىغىنا!

Ulan ben sana böylemi öğüt vermiştim — ئىست، مەن ساڭا شۇنداق تەربىيە بەرگەنمىدىم.»

ulantı. is. ئۇلاق (ئۇلانغان نەرسە).

ulaşım. is. ① ئۇلىشىش، يېتىشىش. ② قاتناش:

«Iki şehir arasında ulaşım kesildi — ئىككى شەھەر ئوتتۇرىسى

دىكى قاتناش توختىدى.»

ulaşmak. ① ئۇلاشماق، بارماق. ② تەگمەك. ③ ئېرىشمەك:
«Mektup yerine ulaştı — خەت تېگىدىغان يېرىگە تەگدى.
Insan ulaşamayacağı şeylerin peşinde koşmamalı — ئىنسان ئېرىشەلمەيدىغان نەرسىنىڭ ئارقىسىغا چۈشمەسلىك كېرەك.»

uluştırma. is. ① ئۇلاشتۇرۇش، يېتىشتۈرۈش. ② قاتناش، ترانسپورت:
«Ulaştırma bakanlığı — قاتناش مىنىستىرلىكى.»

ulaştırmak. ئۇلاشتۇرماق، يەتكۈزمەك.

ulbe. is. ar. ① چوڭ قۇتا. ② ياغاچ تۇڭ، بوچكا. ③ ساندۇق.

ulema. is. ar. ئۆلىما، ئالىملار.

ulemalık, — ğı. is. ئالىملىق، ئۆلىمالىق.

ulguze. is. تېپىشماق، لېپاپىلىق سۆز.

ulu. s. ئۇلۇغ:
«Ulu adam — ئۇلۇغ ئادەم.»

ulufeci. is. قەدىمكى زاماندا بىر خىل ئاتاقلىق ئەسكەر.

ululamak. ① ئىكرام قىلماق. ② ئۇلۇغلىماق.

ululuk, — ğu. is. ئۇلۇغلۇق.

ulum. is. ar. بىلىملەر، ئىلىملەر.

ulumak. (ئىت ياكى بۆرە ھەققىدە) ھۇۋلىماق.

ulun. is. ئۇچىدا تۆمۈرى يوق ئوق (ئوقيا ئوقى).

ulu . orta. z. ئۇقماستىن، بىلمەستىن، چۈشەنمەستىن (سۆزلىمەك).

ulus. is. مىللەت، ئۇلۇس.

ulusal. s. مىللىي، ئۇلۇسال:
«Ulusal bayram — مىللىي بايرام.»

ulusallaştırmak. مىللىيلەشتۈرمەك.

ulusallık, — ğı. is. مىللىيلىك.

ulusçu. s. مىللەتچى.

ulusçuluk, — ğu. is. مىللەتچىلىك، ناتسىئونالىزم.

uluslararası. s. خەلقئارا، ئىنتېرناتسىئونال.

ulu . söz. is. ed. ھېكمەتلىك سۆز.

ul'ûme. is. ar. ئىشارەت، بەلگە.

ulüvv. is. ar. چوڭلۇق، ئۇلۇغلۇق، ئۈستۈنلۈك.

ulvan. is. ar. ماختىنىش، ئۆزىنى چوڭ كۆرسىتىش.

ulvi. s. ar. ئۇلۇغ.

ulviyet, — ti. is. ar. ئۇلۇغلۇق.

ulyâ. s. ar. ئىنتايىن ئۇلۇغ.

umacı. is. ئۈجمي (كىچىك بالىلارنى قورقۇتۇش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان سۆز).

umar. is. چىقىش يول.

umarsız. s. چىقىش يولى بولمىغان.

umde. is. ar. پرىنسىپ.

umk. is. ar. چوڭقۇر، ئويمان.

ummadık. s. كۈتۈلمىگەن، ئۈمىد قىلىنمىغان.

ummak. ئارزۇ قىلماق، ئۈمىد قىلماق.

umman. is. ar. ئوكيان.

umran. is. ar. ئاۋاتلىق، گۈللىنىش.

umrâni. s. ar. مەمۇرچىلىق، ئاۋاتلىق ۋە مەدەنىيەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

umulmak. ئۈمىد قىلىنماق، ئارزۇ قىلىنماق.

umum. is. s. ar. ① ئومۇم، ھەممە، جەمئىي. ② ئومۇمىي، باش، ئاما:

«Umum müdür — باش مۇدىر.»
Bu fikri umuma kabul ettirmek
kolay beğil — بۇ پىكىرنى ئام-
مىغا قوبۇل قىلدۇرۇش ئانچە ئاسان
ئەمەس،»
umûmen. z. ar. ئومۇمەن.
umum · hane. is. ar. پاھىشخانا.
umûmi. s. ar. ئومۇمىي.
umumiyet, — ti. is. ar. ئومۇمىيلىق.
umur. is. ar. دىققەت ئېتىبارغا ئېلىش
مەنىسىدە قوللىنىلىدىغان سۆز:
«O, bu işi umur etmedi— ئۇ بۇ
ئىشنى نەزەرگە ئالمىدى.»
umursamak. ئېتىبار بەرمەك، دىققەت
نەزەرگە ئالماق.
umursamazlık, — ğı. is. ئېتىبار
بەرمەسلىك، دىققەت نەزەرىگە ئالماسلىق.
umut, — du. is. ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك،
ئىستەك.
umutlandırmak. → **Ümitlendirmek.**
umutlanmak. → **Ümütlenmek.**
umutlu, s. → **Ümitli.**
umutsuz. s. ① ئۈمىدسىز. ② كۆز
يەتمەسلىك:
«Hasta umutsuz — كېسەلنىڭ ساقىيى-
شىغا كۆز يەتمەيدۇ.»
umutsuzluk, — ğu. is. ئۈمىدسىزلىك.
~ **etme.** ئۈمىدسىزلىك قىلما.
un. is. ئۇن:
«Buğday unu — «بۇغداي ئۇنى.
uncu. is. ئۇن ساتقۇچى، ئۇنچى.
unculuk, — ğu. is. ئۇنچىلىق.
undurmak. ئوڭشاتماق.
unfî, unfiye. s. ar. شىددەتلىك،
قاتتىق، قوپال.

unk. s. ar. گەدەن، بويۇن.
un-kapani. is. ئاشلىق پونكىتى.
unlamak. ئۇن سەپمەك، ئۇنغا مىلىمەك
(دومىلاتماق).
unlanmak. ئۇن سېپىلمەك.
unmak. ① ھالى ياخشىلانماق. ②
توققۇزى تەل بولماق، بەختىيار بولماق.
③ ساقىيىپ قالماق، ئوڭماق.
unsur. is. ar. ① ئېلېمېنت. ②ئۇنسۇر.
unulmak. ھەممىنىڭ ھالى ياخشىلانماق.
unûse. is. ar. ① ھۇزۇر، راھەت.
② شاراب. ③ مەرھەممەت، ئادالەت.
④ ئاپىرىن.
unutkan. s. ئۇنتىغان.
unutkanlık, — ğı. is. ئۇنتىغانلىق.
unutma. is. ئۇنتۇش، ئەستىن
چىقىرىش.
unutmak. ① ئۇنتۇماق. ② ئەسكە
كەلمەسلىك.
unutturmak. ئۇنۇتتۇرماق.
unutulmak. ئۇنتۇلماق، ئەستىن
چىقارماق.
unvan. is. → **Ünvan.**
upuygun. s. تامامەن ئۇيغۇن،
ئوپمۇيغۇن، دەلمۇ دەل، دەپمۇدەل،
راسا ماس.
upuygunluk, — ğu. is. تامامەن ئۇي-
غۇنلۇق، ئوپمۇيغۇنلۇق.
upuzun. s. ① بەك ئۇزۇن. ② ئۇزى-
راش ۋە سوزۇلۇش ھالى:
«Upuzun yatiyor — «سوزۇلۇپ ياتىدۇ.
ur. is. ① ھۇر، ئىششىق (پۈتۈن جان-
لىقلارنىڭ ياكى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ھەر-
قانداق يېرىگە ئۆرلەپ چىققان «ھۇر»
غا دېيىلىدۇ. ② شەھەر. ③ ئېگىز ۋە

مۇستەھكەم يەر. ④ پوتەي.

urâ. is. ar. يالغانچىلىق.

urağan. is. fr. قۇيۇنتاز.

uran[1]. is. fr. ئۇران (خىمىيىۋى ئېلېمېنت).

uran[2]. is.. سانائەت.

urancılık, — ğı. is. سانائەتلەشتۈرۈشنى مەقسەت قىلغان مەسلەك، تەلىمات — ئىندۇسترىيالىزم.

uranüs. öz. is. yun. astr. ئۇران (سەييارە).

uranyum. is. yun. kim. ئۇران (خىمىيىۋى ئېلېمېنت).

uranyumlu. s. تەركىبىدە ئۇران بولغان.

uray. is. شەھەرلىك ھۆكۈمەت.

uraza. is. ar. ① ھەدىيە، سوۋغات. ② مېھمانغا بېرىلىدىغان تاماق.

urba. is. it. كىيىم — كېچەك.

Urban. öz. is. چۆل ئەرەبلىرى، چۆل ئەرەب قەبىلىلىرى.

Urdu. öz. is. fr. پاكىستاننىڭ دۆلەت تىلى، ئوردۇ تىلى.

ureter. is. fr. سۈيدۈك يولى.

urgan. is. ئارغامچا، شوينا، تانا.

urgancı. is. ئارغامچا ئەشكۈچى ياكى ساتقۇچى.

urgancılık, — ğı. is. ئارغامچىچىلىق.

urmak. ئۇرماق.

urs, urus. is. ar. توي ئىشى.

uruba. is. it. → **Urba.**

uruç, — cu. is. ar. يۇقىرى چىقىش، ئۆرلەش.

uruk, — ğu. is. ① قەبىلە. ② ئائىلە.

urûm, urûme. is. ar. ① نىشان، ئالامەت. ② باشنىڭ تۆپىسى. ③ تەكت، يىلتىز.

urûs. is. ar. ئۆشرە (ئاشلىقتىن ئېلىنىدىغان).

urva. is. بەزگەك ۋە بەزگەك بولۇش.

uryâni. is. ar. ① يالىڭاچلىق. ② پوستى ئېپىز ئۆرۈك.

urza. is. ar. نىشان.

us. is. ئەقىل، پاراسەت.

usanç, — cı. is. زېرىكىش، بىزار بولۇش، دىدىقىش.

usandırıcı. s. زېرىكتۈرگۈچى، بىزار قىلىدىغان، دىدىقتۇرىدىغان.

usandırmak. زېرىكتۈرمەك، بىزار قىلماق، دىدىقتۇرماق.

usanmak. زېرىكمەك.

usare. is. ar. دەرەخلەرنىڭ گەۋدىسىدىن تېمىپ چىقىدىغان سۇيۇقلۇق.

usçu. is. s. راتسىئونالىزمچى.

usçuluk, — ğu. is. راتسىئونالىزمچىلىك (تەپەككۇرنى ھېسسىي ئىدراكتىن ئايرىۋېتىدىغان ۋە ئەقىلنى بىلىشنىڭ بىردىنبىر مەنبەسى دەپ بىلىدىغان پەلسەپىۋى ئېقىم).

useyle. is. ar. ① ھەسەلدەك تاتلىق نەرسە. ② جىنسىي مۇناسىۋەت.

useyye. is. ar. قىسقا كالتەك.

uskur. is. ing. چاقپەلەك، پىلدۇرغۇچ.

uskut. is. ar. جىم تۇر، يېتەر، تۇر دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.

uskutlamak. جىم بولماق، جىم تۇرماق.

uslamlamak. مۇھاكىمە قىلماق.

uslanmak. ئەقىللىق بولماق.

uslu. s. ① ئەقىللىق. ② يامان خۇي

يوق (ئات).

usmûh. is. ar. ① قۇلاق. ② قۇلاق تۆشۈكى.

usul. s. ئەقلىي، ئەقىلغە ئۇيغۇن.

usta. is. far. ① ئۇستا. ② ماھىر، ئۇز. ③ ئوقۇتقۇچى، مۇئەللىم:

«İşin ustası — ئىش ئۇستىسى.»

usta. başı. is. ئۇستىلار باشلىقى.

ustaca. s. ئۇستىلىق بىلەن، ماھىرانە.

ustalık, — ğı. is. ① ئۇستىلىق. ② ماھىرلىق، ئۇزلۇق.

ustalıklı. s. ئۇستىلىق بىلەن قىلىنغان.

ustalıkla. s. ① ئۇستىلىق بىلەن. ② مۇغەمبەرلىك بىلەن.

ustâm. is. far. ① ئالتۇن ياكى كۈمۈشتىن ياسالغان ئات ئېگىرى ياكى ئۈزەنگە. ② s. ئىشەنچلىك، خاتىرجەملىك.

ustâz. is. far. ئۇستاز.

ustunç, — cu. is. it. ئوپېراتسىيە ئەسۋابلىرى.

ustura. is. far. ① ئۇستۇرا. ② ئۆتكۈر ھاراق. ③ يالغان (خەۋەر).

usturacı. is. ① ساتىراش. ② ئاغزى بوش.

usturlâb. is. ar. ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ئېگىزلىكىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

usturuplu. s. چەبدەس، ئەپچىل.

usul, — lu. is. ar. ① ئۇسۇل. ② مېتود. ③ يول.

usulcacık, — ğı. z. ئۇستىلىق بىلەن، جىملا، غىپلا:

«Usulcacık kaçtı — غىپلا قاچتى.»

usulsuz. s. ئۇسۇلغا (مېتودقا) خىلاپ.

usul usul. z. ئاستا - ئاستا، تەدرىجىي.

uşak, — ğı. is. ① بالا، ئوغۇل بالا. ② بىرەر زايون خەلقىدىن بولغان ئەر. ③ ئەر خىزمەتچى.

uşak. kapan. is. zool. گىيە (قۇش).

uşaklık, — ğı. is. خىزمەتچىلىك.

uşir. is. ar. يېڭى ئوتلاق.

uşş. is. ar. قۇش ئۇۋىسى.

uşşâk. is. ar. ① ئاشىقلار. ② ئۇشاق (مۇقامنىڭ بىرى).

uşve. is. ar. كېچىلىرى ئۇزاقتىن كۆرۈنىدىغان ئوت.

ut[1], — du. is. ھايا، ئىزا.

ut[2]. is. ar. müz. ئۇت (مۇزىكىنىڭ بىر تۈرى).

ut. açımı. is. ئەدەب يېرىنى ئېچىپ كۆرسىتىدىغان كېسەل.

utanacak, — ğı. is. ھايا قىلىنىدىغان، ئىزا تارتىلىدىغان.

utanç, — cı. is. خىجالەت.

utandırmak. ئىزا تارتقۇزماق، خىجالەت قىلماق.

utangaç, — cı, utanan. s. قىزىرۇنچاق، تارتىنچاق.

utangaçlık, — ğı. is. قىزىرۇنماقلىق، تارتىنماقلىق.

utanma. is. ① خىجىل بولۇش، ئىزا تارتىش. ② خىجالەت، ئىزا.

utanmak. خىجىل بولماق، ئىزا تارتماق.

utanmaz. s. خىجىل بولمايدىغان، نومۇس قىلمايدىغان، ئىزا تارتمايدىغان.

utanmazlık, — ğı. is. خىجىل بولماسلىق، ئىزا تارتماسلىق، ھايا قىلماسلىق.

utarit, — di. is. ar. مېركۇرى (يۇلتۇز).

utçu. is. ① ئۇد چالغۇچى. ② ئۇد ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى ئادەم.

uteroskopi. is. مەخسۇس جاھاز بىلەن بالىياتقۇ بوشلۇقىنى تەكشۈرۈش.

uterus. is. lat. بالىياتقۇ.

utku. is. ① ئۇتۇق، غەلىبە. ② ئەر ئىسمى.

utm. utum. is. ياۋا زەيتۇن دەرىخى.

utmak. يەڭمەك، ئۇتماق، غەلىبە قىلماق، غالىپ كەلمەك.

utupya. → **Ütopya.**

utûfet. is. ar. نازاكەت، شەپقەت.

utulmak. ئۇتتۇلماق، يېڭىلماق، مەغلۇپ بولماق.

uvalamak. ئەزمەك، پارچىلىماق، پارچە-پارچە قىلماق، ئۇۋاقلىماق.

uvalanmak. پارچىلانماق، پارچە - پارچە قىلىنماق، ئېزىلمەك، ئۇۋاقلانماق.

uvalatmak. ئۇۋۇتماق، پارچىلاتماق، پارچە - پارچە قىلدۇرماق.

uvertür. is. fr. muz. ئوپېرادا پەردە ئارىلىقىدا چېلىنىدىغان مۇزىكا.

uvmak. ① ئۇگۇلىماق. ② ئەرتمەك، سۈرتمەك.

uvulmak. ئۇگۇلانماق.

uvvâr. is. ar. ① تاغ قارلىغىچى. ② قورقاق، قورقۇنچاق.

uyak, — ğı. is. ed. قاپىيە (شېئىردا).

uyaklamak. قاپىيىلەشتۈرمەك.

uyandırma. is. ① ئويغىتىپ قويۇش. ② ئاگاھلاندۇرۇش. ③ ئەسكە ئېلىش، خاتىرىگە ئېلىش.

uyandırmak. — ① ئويغاتماق. ② ئاگاھ— لاندۇرماق. ③ ياقماق (چىراغنى)، تۇتاشتۇرماق (ئوتنى).

uyanık, — ğı. s. ① ئويغاق، بىدار. ② ھوشيار، سەزگۈر، تۇيغۇن. ③ قولىدىن ئىش كېلىدىغان، ئەقىللىق، پاراسەتلىك. ④ بىلىملىك، زىيالىي:
«Çin halkı uyanık insanlardır — جۇڭگو خەلقى ئەقىللىق، پاراسەتلىكتۇر.»

uyanıklık, — ğı. is. بىدارلىق، ئەقىللىق، سەزگۈرلۈك، تۇيغۇنلۇق.

uyanış. is. ① ئويغىنىش. ② خەلق شائىرىنىڭ شېئىر ئوقۇشقا باشلىشى.

uyanma. is. ① ئويغىنىش (ئۇيقۇدىن). ② ھوشيار بولۇش.

uyanmak. ① ئويغانماق (ئۇيقۇدىن). ② كۆزى ئېچىلماق، ئەقلىگە كەلمەك. ③ نادانلىقتىن قۇتۇلماق. ④ ئايىنماق (ئۆسۈملۈك). ⑤ يېڭىدىن مەيدانغا كەلمەك.

uyar. s. ① ئۇيغۇن، لايىق. ② ئوخشاش، جورا.

uyarı. is. ئاگاھلاندۇرۇش. تەنبىھ.

uyarılı. s. ئاگاھلاندۇرۇلغان.

uyarılmak. ئاگاھلاندۇرۇلماق، ئاگاھ بېرىلمەك.

uyarım. is. تەسىر قىلىش، تەسىر قوزغاش.

uyarlama. is. s. ① ماسلاشتۇرۇش، ئۇيغۇنلاشتۇرۇش. ② ماسلاشقان، ئۇيغۇنلاشقان.

uyarlamak. ① ماسلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق. ② كۆندۈرمەك. ئۆگەتمەك. ③ چەت ئەللىك ئەسىرىنى يەرلىكلەشتۈرمەك:
«Bu çiceği Sincangin iklimine uyarlamak güç olmadı بۇ گۈلنى

شىنجاڭنىڭ ئەقلىمىغا ئۆگىتىش قىيىن بولمىدى.»

uyarlanmak. ① ماسلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق. ② ماسلاشتۇرۇلماق، ئۇيغۇنلاشتۇرۇلماق.

uyarlaşmak. بىر - بىرىگە ئۇيغۇن كەلمەك، بىر - بىرىگە ماس كەلمەك.

uyarmak. ① ئويغاتماق. ② ئاگاھلاندۇرماق. ③ ھېس قىلدۇرماق.

uyartı. is. ئاگاھ.

uydu. is. astr. ① بېقىندى، ھەمراھ. ② سۈنئىي ھەمرا:

«Uydu devlet — بېقىندى دۆلەت.»

uydurma. is. s. ① ئۇيغۇنلاشتۇرۇش. ② ئويدۇرما.

uydurmak. ① ئۇيغۇنلاشتۇرماق. ② ئويدۇرماق، توقۇماق. ③ قولغا چۈشۈرمەك:

«Bu hikayeyi kim uydurdu — بۇ ھېكايىنى كىم توقىدى.»

uydurmasyoncu. يالغانچى.

uydurmasyonculuk, — ğu. is. يالغانچىلىق.

uyduruk, — ğu. s. ئويدۇرما، يالغان.

oydurukçu. s. يالغانچى، ئويدۇرمىچى.

uygar. s. مەدەنىي، ئويغار.

uygarlaşmak. مەدەنىيلەشمەك.

uygarlık, — ğı. is. مەدەنىيەت، ئويغارلىق

«Manevi uygarlık مەنىۋى مەدەنىيەت.»

uygu. is. fels. ئۇيغۇنلۇق، بىردەكلىك.

uygulama. is. تەدبىق، پراكتىكا.

uygulamak. ① يۈرگۈزمەك، تەدبىق قىلماق. ② ئۈستى - ئۈستىگە قويماق.

uygulanmak. يۈرگۈزۈلمەك، تەدبىق قىلىنماق.

uygun. s. ئۇيغۇن، مۇۋاپىق، مۇناسىپ.

uygunluk, — ğu. is. ئۇيغۇنلۇق، مۇناسىپلىق.

uygunsuz. s. ① نامۇۋاپىق، ياراشمايدىغان. ② قىلىقسىز، ئېتىقسىز (ھەرىكەت).

uygunsuzluk, — ğu. is. ① ئۇيغۇنسىزلىق، مۇۋاپىقسىزلىق. ② قىلىقسىزلىق، ئېتىقسىزلىق.

Uygur. öz. is. ئۇيغۇر.

Uygurca. öz. is. dilb. ئۇيغۇرچە:

«Kutatgubilik eski Uygurca yazilmiş. — قۇتادغۇبىلىك كونا ئۇيغۇرچە يېزىلغان.»

uyku. is. ① ئۇيقۇ. ② غەپلەت:

«Uykuya daldı — ئۇيقۇغا كەتتى.

Onlar hala uykudadırlar — ئۇلار ھىلىھەم غەپلەتتە.»

uykucu. s. ئۇيقۇچان، كۆپ ئۇخلايدىغان.

uykulu. s. ئۇيقۇلۇق.

uykuluk, — ğu. is. ① بوۋاقنىڭ ئالقان كىرى. ② قولتۇق ياكى بويۇن ئاستى بەزلىرى.

uykulu uykulu. z. ئۇيقۇدىن يېڭىدىن قوپۇپ ئۇيقۇسىنى ئاچالمىغانلىق.

uykusuz. s. ئۇيقۇسىز.

uykusuzluk, — ğu. is. ئۇيقۇسىزلىق:

«Uykusuzluk çok fena - ئۇيقۇسىزلىق ناھايىتى يامان»

uyluk, — ğu. is. يوتا.

uymak. ① ماس كەلمەك، ئۇيغۇن كەلمەك، لايىق كەلمەك. ② ياراشماق. ③ بويسۇنماق، رىئايە قىلماق. ④ دەل كەلمەك، ئۇدۇل كەلمەك. ⑤ ئاۋاز قوشماق:

«1. Bu kapak bu kutuya uydu — بۇ ئېغىزلىق بۇ قۇتىغا ماس كېلىدۇ.

2. Bu renkler bir birbirine uy-

muş — بۇ رەڭلەر بىر - بىرىگە خوپ
يارشىپتۇ.
3· Herkesin disipline uyması
gerekir — ھەر ئادەم ئىنتىزامغا
بويسۇنۇشى شەرت.
4· Çağrıya uymak — چاقىرىققا
ئاۋاز قوشماق.»
uyruk, – ğu. is. تەۋە، گراژدان:
«Çin uyruklu gemi — جۇڭگوغا
تەۋە پاراخوت.»
uyrukluk, – ğu. is. گراژدانلىق،
تەۋەلىك.
uysal. s. ئامىمباپ.
uysallaşmak. ئامىمباپلاشماق.
uysallık, – ğı. is. ئامىمباپلىق.
uyuklamak. مۈگدىمەك.
uyum. is. ① ئوخشاشلىق، بىردەكلىك.
② گارمونىيە (تاۋۇشلارنىڭ بىر - بىرىگە
ماسلىشىشى).
uyumak. ① ئۇخلىماق. ② دورا ئىچىپ
قاتتىق ئۇيقۇغا كەتمەك. ③ غەپلەتكە
چۆكمەك.
uyumsuz. s. بىر - بىرىگە ئۇيغۇن
كەلمەسلىك، ماسلاشماسلىق (ئاھاڭدا).
uyumsuzluk, – ğu. is. ئاھاڭداش-
سىزلىق، ماسلاشماسلىق.
uyunmak. ئۇخلىماق.
uyuntu. s. → **Uyuşuk.**
uyur. s. ① ئۇخلىماق. ② تۇرغۇن (سۇ).
uyur . gezer. s. is. جۆيلۈپ قوپۇپ
كېتىپ ئۇيان - بۇيانغا كېتىدىغان.
uyur · gezerlik, – ği. is. جۆيلۈپ
قوپۇپ كېتىپ ھەر يانغا كېتىدىغانلىق.
uyuşkan. s. چىقىشقاق، ئىلەشكەك.
uyuşmak¹. ئۇيۇشماق:
«Soğoktan ellerim uyuştu — توڭ-
لاپ قوللىرىم ئۇيۇشۇپ كەتتى.»
uyuşmak². بىر - بىرىگە ماسلاشماق.
uyuşmazlık, – ğı. is. ئەپلىشەلمەس-
لىك، چىقىشالماسلىق.
uyuşturmak¹. ھوشسىز قىلماق، تۇي-
ماس ھالغا كەلتۈرمەك.
uyuşturmak². ئەپلەشتۈرمەك، بىر - بى-
رىگە ماسلاشتۇرماق.
uyuşturucu. s. مەست قىلغۇچى،
ھوشسىزلاندۇرغۇچى.
uyuşuk. s. ① بىھوش، ھوشسىز.
② ھورۇن. ③ پالەچ.
uyuşukluk, – ğu. is. — ① بىھوش-
لۇق. ② ھۇرۇنلۇق. ③ پالەچلىك.
uyutmak. ① ئۇخلاتماق. ② (دەرد –
ئەلەم) يېنىكلەتمەك.
uyutucu. s. ئۇخلاتقۇچى، ئۇخلىتىدىغان:
«Uyutucu ilaç — ئۇخلىتىدىغان دورا.»
uyuz. is. tıp. ① قىچىشقاق، قىچىش-
قاق كېسىلى، قوتۇر. ② s. كېرەكسىز،
قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان.
uyuzlaşmak. ① قوتۇرلاشماق (تېرىك-
رى چۈشۈپ). ② ئىشقا يارىماس ھالغا
كەلمەك:
«Kedi uyuzlaşmış — مۈشۈك قوتۇر-
لىشىپ كەتتى.»
uz. s. ① ئۇز، ياخشى، ماھىر. ② يې-
قىملىق. ③ مۇۋاپىق، لايىق، ماس. ④
ئەپلىك. ⑤ توغرا (چۈشەندۇرۇش).
⑥ ئەدەبلىك، مۇلايىم، ياۋاش:
«Eli uz — قولى ئەپلىك.»
uza · görüm. is. تېلېۋىزور.
uzak, – ğı. s. ① ئۇزاق، يىراق.
② خالىي، بىر ئىشتىن يىراق. ③ ئىم-

كانسىز، ئىمكانىيىتى ئاز بولغان. ④ is. يىراق يەر:

« Uzak bir gelecekte neler olacağı bilinmez — يىراق كەلگۈسىدە نېمىلەر بولىدىغانلىقى نامەلۇم.

O, böyle işlerden pek uzaktır — «ئۇ مۇنداق ئىشلاردىن خېلى يىراق.»

uzak . doğu. is. coğr. يىراق شەرق:

«Uzakdoğu ülkeler يىراق شەرق دۆلەتلەر.»

uzaklaşmak. ① ئۇزاقلاشماق، يىراقلاشماق. ② ئايرىلماق.

uzaklaştırmak. ئۇزاقلاشتۇرماق، يىراقلاشتۇرماق.

uzaklık, — ğı. is. ① ئۇزاقلىق، يىراقلىق. ② مۇساپە، ئارىلىق.

uzaksamak. يىراق دەپ بىلمەك، ئۇزاق دەپ ھېسابلىماق.

uzaktan. s. يىراقراق، شىرەم:

«Uzaktan akraba — «شىرەم تۇغقان.»

uzaltmak. ئۇزارتماق، ئۇزۇن قىلماق.

uzamak. ① ئۇزارماق، ئۇزۇن بولماق. ② ئۇزۇن داۋام قىلماق. ③ ئۆسمەك، بويىغا تارتماق:

«1· Gece uzadı — كېچە ئۇزاردى.

2· Bu iş uzadı — بۇ ئىش ئۇزۇن داۋام قىلدى.

3· Çocuk kısa zamanda uzadı — بالا ئازلا ۋاقىتتا ئۆستى.»

uzanmak. ① پۇت - قولىنى سوزۇپ ياتماق. ② ئۇزۇن يېيىرمەك. ③ قولىنى سۇنماق، قولىنى ئۇزارتماق. ④ قىڭغىيىپ ياتماق، سوزۇلۇپ ياتماق (يېشىنى مەستىن):

«Ta köye dek uzandık — تاكى يېزىغا قەدەر ماڭدۇق.»

uzanmalık, — ğı. is. ئۈستىدە ئۇزىرىپ ياتقىلى بولىدىغان سافا (دىۋان).

uzatım. is. پىكىرنى كۈچەلەندۈرۈش ئۈچۈن ئوخشاش مەنىلىك سۆزلەرنى قوللىنىش:

«Gözümle gördüm — ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم.»

uzatma. is. ① ئۇزىتىش، سۇنۇش (نەرسىنى)، ئۇزارتىش. ② سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ سوزۇلۇپ ئېيتىلىشى. ③ دېڭىزغا سېلىنغان بېلىق تورى (بىر ئۇچى قۇرۇقلۇقتا بولىدۇ).

uzatmak. ① ئۇزاتماق. ② سۇنماق، ئۇزارتماق. ③ داۋاملاشتۇرماق، مۇنازىرىنى داۋام قىلدۇرماق.

uzay. ① فازا، ماكان. ② بوشلۇق.

uz . bilim. is. ئىختىساس، مۇتەخەسسىسلىك.

uz . görür. s. ھۆكۈما.

uzlaşmak. ئۇيغۇنلاشماق، ماسلاشماق، بىر پىكىرگە كەلمەك.

uzlaştırmak. ئەپلەشتۈرمەك، ماسلاشتۇرماق، يېقىنلاشتۇرماق.

uzluk, — ğu. is. ئۇزلۇق، ئۇستىلىق، ماھىرلىق.

uzman. is. s. ar. مۇتەخەسسىس.

uzmanlık, — ğı. is. مۇتەخەسسىسلىك.

«Bu iş uzmanlik ister— بۇ ئىش مۇتەخەسسىسلىك تەلەپ قىلىدۇ.»

uzme. is. ar. ① ئۇرۇق - تۇغقان. ② ئۇرۇق، قەبىلە. ③ ئائىلە.

uztumme. is. ar. ① ھەر نەرسىنىڭ ئەسلى. ② ئىرق ۋە نەسەپ.

uzun. s. ① ئۇزۇن. ② ئۇزۇن داۋام قىلىدىغان:

«Uzun sokak — ئۇزۇن كوچا.

Uzun ömür — ئۇزۇن ئۆمۈر»

uzun · bacaklılar. is. ئۇزۇن پۇتـ
لۇق ھايۋانلار، ئۇزۇن پاچاقلىقلار.

uzun . boynuzlu. is. ئۇزۇن مـۈڭـ
گۈزلۈك ھايۋانلار.

uzunca. s. خېلى ئۇزۇن.

uzunluk, – ğu. is. ① ئۇزۇنـلـۇق،
ئارىلىق، ② بوي.

uzuv, – zvu. is. ar. ئەزا ئورگـان.

uzviyet, – ti. is. ar. ئورگانىزم.

Ü·ü

ü. Ü, ئۈ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 26 - ھەرپى).

übab. is. ar. تاشقىن سۇ.

übbehet. is. ar. ئۇلۇغلۇق، چوڭلۇق، ئەزىمەتلىك.

übeyd. is. ar. ① كىچىك قۇل. ② ئەر ئىسمى.

übhet. is. ar. ئۇلۇغلۇق، چوڭلۇق.

übüvvet. is. ar. ئاتىلىق، دادىلىق.

ücâc. is. ar. ئاچچىقسۇ، تۇزلۇقسۇ.

ücem. is. ar. قويۇق دەرەخلىك.

ücra. s. يىراق، چەت ياقا (يەر):
«Ücra bölge — يىراق، چەت - ياقا رايون.»

ücret, – ti. is. ar. خىراجەت، چىقىم، بەدەل، ھەق، ئەجىر، مائاش.

ücretli. s. ① مائاشلىق. ② ئايلىقچى.

ücretsiz. s. ① بەدەلسىز. ② پۇلسىز، ھەقسىز:
«Iki ay ücretsiz çalıştırdı — ئىككى ئاي ھەقسىز ئىشلەتتى.
Ücretsiz tedavi — ھەقسىز داۋالاش.»

üç, – çü. s. ئۈچ:
«Üç delikanlı geliyor — ئۈچ يىگىت كېلىۋاتىدۇ.
Üç il devrimi- ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابى» ① ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابى

üç . ayak, – ğı. is. فوتو ئاپپاراتىنىڭ پۇتى، ئۈچ پۇتلۇق نەرسە.

üç . başlı. s. is. ئۈچ باشلىق.

üç . boyutlu. s. ئەن ۋە ئۇزۇنلۇقتىن باشقا چوڭقۇرلۇقمۇ بولغان.

üç . çatal. is. ئۈچ ئاچىماقلىق، قارماق.

üç . derili. s. ئۈچ قەۋەتلىك.

üçer. s. ئۈچ – ئۈچتىن.

üçgen. is. s. ① ئۈچ بۇرجەك. ② ئۈچلۈق.

üç . heceli. is. s. ئۈچ بوغۇملۇق.

üç . kağıt. is. oyun. ئۈچ قارت (ئىككىسى قىزىل، بىرى قارا بولۇپ، قىمار ئورنىدا ئوينىلىدۇ).

üç . kağıtçı. is. ① كوچىلاردا يۈرۈپ ئۈچ قارت بىلەن قىمار ئويۇشتۇرغۇچى. ② يالغانچى، ئالدامچى، ساختىپەز.

üç . köşeli. s. ئۈچ بۇرجەكلىك.

üçlemek. ① ئۈچكە كۆپەيتىش. ② ھوسۇلنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئېلىش شەرتى بىلەن يېرىنى ئىجارىگە بەرمەك. ③ ئۈچ قېتىم ئاغدۇرماق (يەرنى).

üçleşmek. ئۈچكە كۆپەيمەك، ئۈچ بولماق.

üçlü. s. is. ① ئۈچلىك. ② ئۈچلۈك قارت. ③ ئۈچ كىشىلىك ساز گۇرۇپپىسى. ④ ئۈچ تەركىبتىن تەشكىل تاپقان. ⑤ ئۈچ مىسرالىق شېئىر.

üçüncü. s. ئۈچىنچى.

üçüncülü. s. ئۈچىنچى دەرىجە.

üçüncülük, – ğü, is. ئۈچىنچىلىك.

üçüz. s. ئۈچ كېزەك.

üçüzlü. s. ① ئۈچ كىرزەكلىك، ئۈچ كىرزەك تۇغقان (ئانا). ② ئۈچ تەرەپلىك. ③ ئۈچىسى بىر يەردە بولغان.
üç . yüzlü. s. ئۈچ يۈزلۈك.
üdeba. is. ar. ئەدىبلەر.
üfleç, – ci. is. ئوتنى پۈۋلەپ باشقا يەرگە تۇتاشتۇرۇش ئۈچۈن قوللىنىدىغان مەدەن نو.
üfleme. is. ① پۈۋلەش. ② شىشە، بوتۇلكا قاتارلىقلارنى ئىشلەش ھۈنىرى.
üflemeli. s. پۈۋلەپ چېلىنىدىغان (چالغۇ).
üflemek. ① پۈۋلىمەك. ② چالماق (نەينى).
üfnûn. is. osm. ① تۈر، خىل. ② غەيۋەت، شىكايەت، سۆز - چۆچەك.
üftade. s. far. بەختسىز، چۈشكۈن.
üful, – ü. is. ar. ① پېتىش، چۈشۈش، ئولتۇرۇش (كۈن ھەققىدە). ② ئۆلۈش.
üfüle. is. ar. ۋەزىپە.
üfürmek. پۈۋلىمەك.
üfürükçü.. is. دەم سالغۇچى.
ühbe. is. ar. سەپەر قىلغۇچىغا ياكى ئەسكەرگە خاس كىيىم - كېچەك ۋە ئوزۇق.
ühkûme. si. ar. چاقچاق، چاقچاق سۆز.
ükl. is. ar. ① مېۋە. ② ئوزۇق - تۈلۈك. ③ ئەقىل - پاراسەت.
ükle. is. ar. لوقما.
ükre. is. ar. ① چۇقۇر، ئويمان ② توپ، يۇمىلاق نەرسە.
üksûm. is. ar. مەنزىرىلىك، باغچە، گۈلزار، گۈلشەن.
ükül. is. ar. ① مېۋە. ② رىزىق، ئوزۇق، نىسىپ. ③ ئەقىل - پاراسەت.
ükzübe. is. ar. يالغان، ئويدۇرما سۆز.
ülbe. is. ar. ① ئاچلىق. ② قىسلىق، قەھەتچىلىك.
üleş. is. ئۈلۈش، پاي، ھەسسە.
üleşmek. بۆلۈشمەك، ئۈلۈشمەك، تەقسىم قىلىشماق.
üleştirme. is. ئۈلۈشتۈرۈش، تەقسىم قىلىش.
üleştirmek. ئۈلۈشتۈرمەك، تەقسىم قىلماق.
ülfet. is. ar. ① دوستلۇق. ② ئۈلپەت.
ülger. is. → **Ülker.**
ülhiye. is. ar. بالىلار ئويۇنچۇقى.
ülhüvve. is. ar. بالىلار ئويۇنچۇقى.
ülke. is. ① مەملىكەت، دۆلەت. ② ۋەتەن. ③ يۇرت.
ülker. is. bot. شاپتۇلا ۋە باشقا نەرسىلەر ئۈستىدىكى تۈك.
ülker. öz. is. astr. ئۈلكەر (يۇلتۇز).
ülkü. is. ① غايىۋى، خىيال، ئىدىئال. ② ئايال ۋە ئەرلەر ئىسمى.
ülkücü. s. ئىدىئاللىق.
ülkücülük, – ğü. is. ئىدىئالىزم.
ülküsel. s. ئىدىيىۋى، غايىۋى.
ültimatom. is. lat. ئۇلتىماتوم (بىر دۆلەتنىڭ ئىككىنچى بىر دۆلەتكە قويىغان قەتئىي تەلىپى).
ültrasom. is. fr. ئاۋازى ئىتتىك.
ülübân. is.ar. رول ئالغۇچى، ئارتىس.
ülûbe. is. ar. پىيە ھەسسە، سەھنە ئەسىرى.
ülühiyet, – ti. is. ar. تەڭرىلىك، ئىلاھلىق.

ülûm. is. far. ① ئەترەت، ليەن. ② جامائەت.

ümdüd. is. ar. ئۆرپ - ئادەت.

ümdûha. is. ar. ماختىنىشقا سەۋەب بولغان نەرسە.

ümera. is. ar. ① ئەمىرلەر. ② يۇقىرى دەرىجىلىك ئوفىتسېرلار.

ümhûd. is. ar. ① كومزەك، خۇمرا. ② تۇز قاچىسى.

ümid . bahş. s. osm. ئۈمىد بېرىدىغان، ئۈمىدلەندۈرگەن.

ümid . bahşi. is. osm. ئۈمىدلەندۈرۈش.

ümit . beste. s. osm. ئۈمىد باغلىغان.

ümit . vâr. s. osm. ئۈمىدۋار.

ümit, – di. is. far. ① ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك. ② ئەر ۋە ئاياللار ئىسمى:

«Milletin ilerlemesini ümit ederiz— مىللەتنىڭ تەرەققىي قىلىشىنى ئۈمىت قىلىمىز.»

ümitlendirmek. ئۈمىدلەندۈرمەك، ئۈمىد پەيدا قىلماق.

ümitlenmek. ئۈمىدلەنمەك.

ümitli. is. ئۈمىدلىك.

ümitsiz. s. ئۈمىدسىز.

ümitsizlik, – ği. is. ئۈمىدسىزلىك.

ümm. is. ar. ئانا، ئاپا.

ümmehât. is. ar. ① ئانىلار، ئاپىلار. ② ئاساسلار. ③ قىممەتلىك كىتابلار.

ümmet, – ti. is. ar. بىر پەيغەمبەرگە ئىشىنىدىغان جامائەت.

ümmi. is. ar. ساۋاتسىز، قارا تۈرۈك.

ümmiyet. ساۋاتسىزلىق.

ümsüle. is. ar. ed. ئۈلگە قىلىنغان بېيىت، مىسرا.

ümümet. is. ar. ئانىلىق، ئاپىلىق.

ümûz. is. ar. ① ئۆچكە. ② قارا قۇيرۇق. ③ ئۆچكە ۋە قارا قۇيرۇق پادىسى.

ümüldân, ümüldani s. is. ar. ① ياش كۆچەت. ② نازۇك، زىلۋا. ③ چىرايلىق، ياش.

ün. is. ① ئۈن، ئاۋاز. ② ئاتاق، شۆھرەت، داڭق:

«Onun ünü tüm ülkeyi tutmuş-tur — ئۇنىڭ شۆھرىتى پۈتۈن مەملىكەتكە يېيىلدى.»

ünân. si. ar. تىزگىن.

ünâs. is. ar. خەلق، ئامما، ئەلكۈن.

ünbûb, ünbûbe. is. osm. ① بوغۇم، قومۇش بوغۇمى. ② ئىنچىكە نەي، نەيچە.

ünbûse. is. ar. باللارنىڭ بىر خىل ئويۇنى.

ünbûş, ünbûşe. is. ar. يىلتىز.

üniforma. is. fr. ھەربىيلەرنىڭ رەسمىي كىيىمى.

ünite. is. fr. بىر پۈتۈن، بىرلا خىل، بىردىنبىر، يەككە.

üniversal, üniversel. s. fr. ① ئۈنىۋېرسال. ② ھەر يەرگە ئۇيغۇن، ھەر يەرگە لايىق.

üniversalizm. is. fr. ئۈنىۋېرساللىق.

üniversite. is. fr. ئۈنىۋېرسىتېت، داشۆ، بىلىم يۇرتى.

üniversiteli. is. ئۈنىۋېرسىتېت ئوقۇغۇچىسى، داشۆ ئوقۇغۇچىسى، ستۇدېنت.

ünlem. is. gram. ئۈندەش سۆز.

ünlemek. توۋلىماق، ۋارقىرىماق.

ünlü. s. ① مەشھۇر، ئاتاقلىق، داڭلىق. ② سوزۇق تاۋۇش.

ünleşme. is. ئۈززۈك تاۋۇشنىڭ سوزۇق

تاۋۇشقا ئايلىنىشى.
ünmâ. is. osm. ئىچىگە سامان ياكى ئوت - چۆپ تىقىلغان نەرسە.
ünsâ. is. osm. چىشى، ئايال، قىز.
ünsi, ünsiyye. s. is. osm. ① چىپ قىشقاق، ئىلەشكەك. ② يولداش، دوست. ③ بىرىنچىسى ئەر، ئىككىنچىسى ئايال ئىسمى.
ünsiyet, – ti. is. يولداشلىق، دوستلۇق.
ünsüz. s. is. ① شۆھرىتى يوق، ئاتاقسىز. ② ئۈزۈك تاۋۇش.
ünsûde. is. osm. ئوقۇلغان شېئىر.
ünsüta. is. ar. تۈگۈن.
ünüset. is. ar. چىشلىق، ماددىلىق.
ünvan. is. ar. ئاتاق، ئۇنۋان.
ünzüha. is. ar. كىبىر، غۇرۇر.
üranist, – ti. is. s. شۆھرەتپەرەست.
üranizm. is. fr. شۆھرەتپەرەستلىك (ئەرلەردە).
üranopleji. is. fr. يۇمشاق تاڭلاي پالەچلىكى.
ürcûfe. is. osm. يالغان (سۆز)، ئويدۇرما.
ürcûha. is. osm. ① ئىلەنگۈچ. ② ئاسما بۆشۈك، سەگەنچۈك.
ürcûze. is. ar. مىسرالىرى قاپىيىلىك، قىسقا ۋەزنىلىك بېيىت.
ürem. is. mal. ئۆسۈم، پىرسەنت.
üreme. is. تۆرۈلۈش، تۇغۇلۇش، يارىلىش.
üremek. تۆرەلمەك، تۇغۇلماق، يارالماق.
üren. is. نەسىل، ئۇرۇق.
üreteç, – ci. is. گېنېراتور.
üretici. is. ئىشلەپ چىقارغۇچى.
üreticilik,–ği.is. ئىشلەپ چىقارغۇچىلىق.
üretim. is. ئىشلەپچىقىرىش:
«Sanayi üretimi— سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى.
Pamuk üretimi .يا ختائىشلەپچىقىرىشى»
üretken. s. ئىشلەپ چىقارغۇچى.
üretmek. ① ئىشلەپ چىقارماق. ② باقماق، يېتىشتۈرمەك، ئۆستۈرمەك.
üretmen. is. ئىشلەپ چىقارغۇچى.
ürkek. s. ① ئۈركەك. ② تارتىنچاق.
ürkeklik, – ği. ① ئۈركەكلىك. ② تارتىنچاقلىق.
ürkmek. ①ئۈركۈمەك،چۆچۈمەك.②تارتىنماق ③ مېۋە بەرمەسلىك.
ürkü. is. ئالاقزادىلىك، قورۇپ هالى قالماسلىق، ساراسىمە.
ürkünç, – cü. s. ساراسىمىگە سالغۇچى، چۆچۈتكۈچى (نەرسە).
ürküntü. is.. → **Ürkü.**
ürkülük. s. ئادەملەردىن قاچىدىغان، يالغۇزلۇقنى خالايدىغان.
ürkütmek. ① ئۈركۈتمەك، چۆچۈتمەك. ② دەرەخنىڭ پۇتاقلىرىنى قىرقىپ، بويىغا ئۆستۈرمەسلىك. ③ ئېغىلدىكى ئاتنىڭ يېنىغا ئاۋاز چىقارماستىن كىرىپ ئۇنى ئۈركۈتمەك.
üroklepsi. is. fr. سىيدۈك تۇتالماسلىق.
ürolit, – ti. is. fr. سىيدۈك ۋە سىيدۈك يوللىرىدا تاش پەيدا بولۇش.
ürolog. is. fr. سىيدۈك يوللىرى كېسەللىكى مۇتەخەسسىسى.
üronoskopi. is. fr. سىيدۈك تەكشۈرۈش.

üropati. is. fr. سۈيدۈك يولى كېسەل- لىكلىرى.
üropeni. is. fr. سۈيدۈكنىڭ ئازىيىپ كېتىشى.
üroroji. is. fr. سۈيدۈكنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى، كۆپ سىيىش.
ürosistit, — ti. is. fr. سۈيدۈك خال- تىسىنىڭ ئىششىقى.
üroskopi. is. fr. سىيدۈك تەك- شۈرۈش.
ürpermek. ① تۈكلىرى تىك تۇرۇپ ئۆرۈلمەك (قۇشلارنىڭ). ② سوغۇقتىن ياكى قورق- قانلىقتىن تىترىمەك.
ürümek. هاۋشىماق، مۆرىمەك:
«İt ürür, kervan yürür — ئىت هاۋشار، كارۋان يۈرەر.»
ürün. is. مەھسۇل. مېۋە.
üryan. s. osm. يالىڭاچ.
üryanî. is. ar. مۇرابىا، كەمپۈت يا- ساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان پوستى سويۇلغان ئۆرۈك قېقى.
üs. «üst» سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىسى (ئالدى قوشۇمچە).
üs¹, — ssü. si. mat. دەرىجە كۆرسەت- كۈچ (سان).
üs², — ssü. is. ar. ① بازا، لاگىر:
«Askeri üs — «ھەربىي بازا
üsârâ is. ar. ئەسىرلەر (قولغا چۈشكەن).
üsbû. is. som. ھەپتە.
üsbübe. is. ar. ھاقارەت، تىل.
üsbûl, üsbûiyye. s. ھەپتىلىك.
üsbüş. is. far. پىت.
üslenmek. بازا قۇرۇپ يەرلەشمەك.
üslûp, — bu. is. ar. ئۇسلۇب، ئۇسۇل، ئىستىل.
üslûp. bilim. is. ئۇس- مېتودولوگىيە، لۇبشۇناسلىق، ئۇسلۇبچىلىق.
üslûpçü. s. is. ئۇسلۇبشۇناس (ياز- غۇچى)، ئۇسلۇبچى.
üslüpçuluk, — ğu. is. ئۇسلۇبشۇناس- لىق، ئۇسلۇبچىلىق.
üsrûş. is. far. ① خۇش ئاۋاز. ② مالائىكە، پەرىشتە. ③ شەمسىيە ئايلىرىنىڭ 17 - كۈنى.
üss. is. osm. ① بازا. ② ئاساس.
üs . subay. is. مايور، پودپولكوۋ- نىك ۋە پولكوۋنىك دەرىجىلىك ئوفىتسېرلار.
üst, — tü. is. ① ئۈست. ② نەرسى- نىڭ يۈزى، نەرسىنىڭ سىرتقى قىسمى. ③ كىيىم - كېچەك، ئۈستىباش. ④ باش- لىق. ⑤ ئارتۇق قىسىم، ئاشقان قىسىم. ⑥ ئۈستۈن، يۇقىرى. ⑦ ئۈستىدە:
«1· Yerin üstü — يەرنىڭ ئۈستى.
2· Çocuk üstünü çamur etti — بالا ئۈستىبېشىنى پاتقاق قىلىۋەتتى.
3· Üst dudak — ئۈستۈن كالپۇك.
4· Suçüstü yakalamak — جىنايەت ئۈستىدە تۇتماق، نەق مەيداندا تۇتماق.»
üstâ. is. far. → **Üstat.**
üstâdî. is. ar. ئۇستىلىق، ماھىرلىق.
üstâh. s. far. ھاياسىز، ئەدەپسىز.
üst · alize. is. coğr. شىمالىي قۇ- تۇپتا غەربىي جەنۇبتىن، جەنۇبىي قۇ- تۇپتا غەربىي شىمالدىن چىققان شامال.
üstâm. is. osm ① ئالتۇن ياكى كۈ- مۈشتىن ئىشلەنگەن ئېگەر، ئۈزەڭگە. ② ئىشەنچ.
üstat, — dı. is. ئۇستا، ماھىر.

üstatlık, – ğı. is. ئۇستاتلىق، ماھىرلىق، ئۇستازلىق، ئۇستىلىق.

üstaz. is. → Üstat.

üstâziyyet. is. ar. ئۇستازلىق، ئۇستاتلىق، ئۇستىلىق، ماھىرلىق.

üst . baş. is. ئۈستىباش (كىيىم – كېچەك).

üst . deri. is. ① تېرە. ② قوۋزاق، پوست.

üste. is. بېسىپ چۈشۈش، ئۇستۇن كېلىش.

üstecelik, – ği. is. ئۈستۈنلۈك.

üst . teğmen. is. ask. لېيتېنانت.

üstelemek. ① قىيشۇلماق. ② ئەۋج ئالماق، يېڭىدىن قوزغالماق؛ تەكرارلىماق، تەكرارلانماق، ئەسلىگە كەلمەك. ③ جاھىللىق قىلماق، چىڭ تۇرۇۋالماق. ④ تەكىتلىمەك:

«Sıkıntıya bir de hastalık üstelendi — دەرت ئۈستىگە ئاغرىق قىيشۇلدى. Sıtmayí üstelendi — بەزگىكى قوزغالدى.»

üstelik, – ği. is. ① ئۈستەك. ② ئۇنىڭ ئۈستىگە:

«Saatımı bu kalemle değiştirdim, beş lirada üstelik aldım — سائىتىمنى بۇ قەلەمگە تېگىشتىم، بەش لىرا ئۈستەك ئالدىم. Yedirdi, içirdi, üstelik parada verdi — يەپ، ئىچكۈزدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە پۇلمۇ بەردى.»

üstenci. is. ھۆددىگە ئالغۇچى، كۆتۈرىگە ئالغۇچى.

üstenmek. ئۈستىگە ئالماق، ھۆددىگە ئالماق.

üstermek. ئارتىپ قويماق، ئىتتىرىپ قويماق، دۆڭگەپ قويماق (بىر ئىشنى ياكى بىر نەرسىنى باشقىسىنىڭ ئۈستىگە ئارتماق).

üst . insan. is. ئۇلۇغ ئادەم:

«Üst insanların en yüksek örneği Markes, Ingelis, lenindirler — ئۇلۇغ ئىنسانلارنىڭ ئەڭ يۈكسەك ئۈرنىكى ماركس، ئېنگېلس، لېنىنلاردۇر.»

üstlük, – ğü. is. ① تون. ② ئۈستۈنلۈك. ③ پەرەنجە.

üst . subay. is. → Ussubay.

üstte. z. تېخىمۇ يۇقىرىدا.

üstühân. is. far. ئۇستىخان، سۆڭەك.

üstühân . pâre. osm. ئۇستىخان پارچىسى، سۆڭەك پارچىسى.

üstüküş. is. osm. ① جەۋھەر. ② ئاسمان جىسىملىرى. ③ گېئومېترىيە.

üstün. s. ① ئۈستۈن. ② ياخشىنىڭ ياخشىسى:

«Sosyalist rejim kapitalist rejimden üstündür — سوتسىيالىستىك تۈزۈم كاپىتالىستىك تۈزۈمدىن ئەۋزەل.»

üstünde. z. ① يۇقىرىدا، ئېگىزدە. ② ئۈستىدە (نەرسىنىڭ):

«Su üstünde yüzmek — سۇنىڭ ئۈستىدە ئۈزمەك.»

üstüne. z. ئۈستىگە:

«Kitabı masanın üstüne bıraktım — كىتابنى شىرەنىڭ ئۈستىگە قويدۇم.»

üstün . körü. is. يۈزە:

«Üstünkörü bir iş — يۈزە بىر ئىش.»

üstünlük, – ğü. is. ئۈستۈنلۈك، ئەۋزەللىك:

«Sosyalizmin üstünlügünü gelişti relim — سوتسيالىزمنىڭ ئەۋزەللىكىنى راۋاجلاندۇرايلى!»

üstün . yapım. is. sin. داغدۇغىلىق بىلەن ئىشلەنگەن تىجارەت كىنوسى (مەخسۇس تىجارەت ئۈچۈن ئىشلەنگەن فىلىم).

üstûr. is. osm. قوي، ئۆچكە، ئېيىق، قېچىر قاتارلىق تۆت پۇتلۇق هايۋان.

üstûre. is. osm. ئەپسانە، ئويدۇرما، توقۇلما، يالغان (سۆز).

üstûre. is.Far. → **Üstura.**

üstüvâr. s. far. ① چىداملىق، چىڭ، بەرداشلىق، مەھكەم. ② ئىشەنچىلىك.

üstü . yapı. is. ① ئۈستىقۇرۇلما. ② بىر قۇرۇلۇش ئۈستىگە سېلىنغان قۇرۇلما.

üsür. is. ar. جاراھەت ئورنى، يارائورنى.

üşâbe. is. osm ① ئارىلاش جامائەت. ② شالغۇت. ③ ئوغرىلىق ياكى پارىخورلۇق يولى بىلەن تاپقان پۇل. ④ دورىلىق شەربەت.

üşbe. is. osm. قۇرۇق.

üşek, — ği. is. zoo. قارا قۇلاقنىڭ كىچىك بىر تۈرى.

üşengeç, üşengen. s. هورۇن.

üşengeçlik, üsengenlik, — ği. is. هورۇنلۇق، خوشياقماسلىق. ئېرىنچەكلىك.

üşengen. s. هورۇن، ئېرىنچەك.

üşengenlik, — ği. is. هورۇنلۇق، خوشياقماسلىق، ئېرىنچەكلىك.

üşenik. s. هورۇن، ئېرىنچەك.

üşeniklik, — ği. is. هورۇنلۇق. خوشياقماسلىق، ئېرىنچەكلىك،

üşenmek. هورۇنلۇق قىلماق، ئېرىنچەكلىك قىلماق، ئېرىنمەك.

üşgule. is. osm. مەشغۇلىيەت.

üşgur. is. osm. كىرپە.

üşkûh. is. far. ئۇلۇغلۇق، شان ۋە شەرەپ.

üşüme. is. ئۈشۈش، توڭلاش، مۇزلاش،

üşümek. ئۈشۈمەك، توڭلىماق، مۇزلىماق.

üşürmek. كۈشكۈرتمەك:

«Köpekleri birinin üstüne üşürmek — «ئىتلارنى بىرىسىگە كۈشكۈرتمەك.

üşüşmek. تەرەپ ـ تەرەپتىن يىغىلماق هەر تەرەپتىن كېلىپ توپلانماق.

üşütmek. ئۈشۈتۈۋالماق، توڭلىتىۋالماق.

üşütülüm. is. osm. جېدەل، غوۋغا، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ.

üşütülüm. kâr. s. جېدەلخور، ماجىراچى، غوۋغاچى.

üteralji. is. fr. ماتكا ئاغرىقى.

üterektomi. is. fr. ماتكىنى ئېلىپ تاشلاش ئوپېراتسىيىسى.

üterit,—ti. is. fr. ماتكىنىڭ ياللۇغلىنىشى.

üterodin. is. fr. ماتكا ئاغرىقى.

üterografi. is. fr. ماتكىنىڭ رېنتگىن بىلەن تەكشۈرۈلۈشى.

üteromani. is. fr. ئايال ـ لاردا بولىدىغان كېسەل سۈپىتىدىكى جىنسىي تەلەپ.

üteroskop, — pu. is. fr. ماتكىنىڭ ئىچىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

üteroskopi. is. fr. ماتكىنىڭ ئىچىنى تەكشۈرمەك.

üterüs. is. anat. ماتكا، بالا ياتقۇ.

ütme. is. ئوتتا پۇچىلانغان سۈتلۈك بۇغداي.

ütmek[1]. s. قۇيقىلىماق، ئۈتلىمەك.

ütmek[2]. يەڭمەك، ئۈتماق.

ütopist. s. fr. خيالپەرەس، خام خيال ئادەم، ئوتوپيىچى.

ütopya. is. yun. ئەمەلگە ئاشمايدىغان ۋە رېئال بولمىغان خيال، ئارزۇ، تىلەك، خيالپەرەستلىك.

ütopya . sosyalizmi. خيالىي سوتسىيالىزم.

ütopyacı. s. → Ütopist.

ütü. is. دەزمال.

ütü . bezi. دەزمال لاتىسى.

ütücü. is. ① دەزمالچى. ② ئۈتلىگۈچى. كاللا ـ پاقالچاق قۇيقىلىغۇچى.

ütülemek. ① دەزمال سالماق. ② قۇيقىلماق، ئۈتلىمەك. ③ تاڭماق (چىقىپ كەتكەن سۆڭەكنى).

ütülenmek. دەزمال سىلىنماق،

ütülmek. يېڭىلماق، ئۇتتۇلماق، مەغلۇپ بولماق.

ütülü. s. دەزماللانغان.

ütüsüz. s. ① دەزمال سىلىنمىغان ياكى دەزملى بۇزۇلۇپ كەتكەن. ② قۇيقىلانمىغان، ئۈتلەنمىگەن.

üvendire. is. yun. ئۆچى ئۇچلۇق توقماق، كالتەك.

üvey. s. ئۆگەي.

uvey·anne. ئۆگەي ئانا

uvey· bada. ئۆگەي ئاتا.

üveyik. is. → Üveyk.

üveyk. is. zool پاختەك.

üveymek. دەم تۇتماق (دەمدەر).

üvez. is. پاشىغا ئوخشاپ قالىدىغان بىرخىل ھاشارات.

üvülit, – ti. is. fr. كىچىك تىل ياكى تاماقنىڭ (تاڭلاينىڭ) ئىششىپ قىلىشى.

üvüloptoz. is. fr. تاماقنىڭ ساڭگىلاپ قېلىشى.

üvülotomi. is. fr. كىچىك تىل ئوپېراتسىيىسى.

üye. is. ① ئەزا. ② ئورگان:

«Parti üyesi — پارتىيە ئەزاسى.

Göz, vucudun üyelerinden biridir — كۆز، بەدەننىڭ ئورگانلىرىدىن بىرىدۇر.»

üyelik, – ği. is. ئەزالىق.

üzari. s. is. osm. يوغان قۇلاق ئادەم.

üzengi. is. ئۈزەڭگە.

üzengilemek. (تېز ماڭغۇزۇش ئۈچۈن) ئۈزەڭگە بىلەن دۈۋتمەك.

üzere, üzre. ① ئۈچۈن. ② شەرت بىلەن. ③ بولۇش ئالدىدا، قىلىش ئالدىدا، بولغۇسى:

«Gitmek üzere kalktı — كېتىش ئۈچۈن قوپتى.

Akşama geri vermek üzerebu kitabı alabilirsin — بۇ كىتابنى ئاخشامغىچە قايتۇرۇپ بېرىش شەرتى بىلەن ئالالايسەن.»

üzerinde. is. ئۈستىدە:

«Kalem masanın üzerinde — قەلەم شىرەنىڭ ئۈستىدە.»

üzerine. is. ① ھەققىدە، خۇسۇسىدا، توغرىلىق، توغرىسىدا. ② مۇناسىۋەت بىلەن. ③ ... دىن كېيىن:

«Milli mesele üzerine rapor — مىللىي مەسىلە ھەققىدە دوكلات.

Yemek üzerine su içilmeli — تاماقتىن كېيىن سۇ ئىچىلىشى كېرەك.»

üzgü. is. ئەزىيەت، جاپا.

üzgülü. s. جاپالىق، ئەزىيەتلىك.

üzgün. s. ① كۆڭۈل غەشلىكى، كۆڭۈل يېرىملىكى، كۆڭۈل بۇزۇقلىقى، قايغۇلۇق ② دەرمانسىز.

üzgünlük, – ğü. is. ① بىئاراملىق، كۆڭۈل يېرىملىقى. ② دەرمانسىزلىق، كۈچسىزلىك.

üzgüsüz. s. غەم - قايغۇسىز.

üzlük, – ğü. is. لايدىن ياسالغان كىچىك قاچا.

üzmek. ① كەرمەك. ② سۈرتۈپ ئۇپراتماق. ③ بىئارام قىلماق، كۆڭۈلنى يېرىم قىلماق، قىينىماق.

üzn. is. osm. قۇلاق.

üzre. → **Üzere.**

üzücü. s. بىئارام قىلىدىغان، كۆڭۈلنى يېرىم قىلىدىغان.

üzülmek. ① كېرىلمەك، كۆڭلى يېرىم بولماق.

üzüm. is. bot. ئۈزۈم:
«Turfan üzümü dünyaya ün salmıştır — تۇرپان ئۈزۈمى دۇنياغا مەشھۇردۇر.»

üzümcü. is. ئۈزۈم يېتىشتۈرگۈچى ياكى ئۈزۈم ساتقۇچى، ئۈزۈمچى.

üzümlü. s. ئىچىگە ئۈزۈم سېلىنغان، ئۈزۈم بىلەن قىلىنغان.

üzümsü. s. bot ئۈزۈمسىمان:
«Üzümsü meyvalar — ئۈزۈمسىمان مېۋىلەر.»

üzünç, – cü. is. ئۈمىدسىزلىك، كۆڭۈل قېلىشى.

üzüntü. is. كۆڭۈل يېرىملىقى.

üzüntüsüz. s. غەم - قايغۇسىز.

V·v

v V, - 27 ۋ. (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ھەرپى).
va. os. m. ۋاي ئېستەي دېگەن مەنىدە.
vaad. is. → Vaat.
vaat, — di. is ar. ۋەدە.
~etmek. ۋەدە قىلماق.
vabil. is. osm. قاتتىق يامغۇر.
vacib. s. → Vacip.
vâcid, vâcide. s. ar. ① ۋۇجۇدقا چىقارغۇچى، مەيدانغا كەلتۈرگەن. ② باي. ③ بىرىنچىسى ئەر، ئىككىنچىسى ئايال ئىسمى.
vacip, — bi. s. ar. ① قىلىنىشى زۆرۈر بولغان، ۋاجىپ. ② مەجبۇر.
vâciz, vâcize. s. ar. قىسقا، كالتە.
vâd. is. far. ئوغۇل.
vad. is. ar. ۋەدە بېرىش، ئۈستىگە ئېلىش،
vade. is. osm. مۆھلەت، مۇددەت.
~ si gelmek. ئۆمرى ئاخىرلاشماق.
vadeli. s. مۇددىتى چەكلەنگەن.
vadesiz. s. مۇددەتسىز:
«Vadesiz borç — «مۇددەتسىز قەرز.
vadetmek. ۋەدە بەرمەك، ۋەدە قىلماق.
vadi. is. osm. ① جىلغا، ساي، ۋادا، ئېقىن. ② جەھەت، ئۇسۇل، شەكىل:
«Bu vadide konştuk — بۇ جەھەتتە سۆزلەشتۇق.»
vafi. s. osm. بەس:
«Kafi vafi — «بەس، يېتەر.
vafir, vâfire .s. osm. ① كۆپ، جىق. ② ئارۇزدا مۇفائالەتۇن - مۇفائالەتۇن ۋەزنى.
vaftiz. is. yun. خرىستىئان دىنىغە كىرگۈچىلەرنىڭ يۇيۇنۇپ پاكىزلىنىشى.
vagina. is. lat. ئاياللارنىڭ جىنسىي يولى.
vagon. is. ing. ① ۋاگون. ② يىگىرمە سان (بىرخىل ئويۇن ئۇچۇن قوللىنىلىدۇ).
vagonet, — ti. is. fr. ۋاگونچاق، كىچىك ۋاگون.
vagonli. is. fr. ياتاقلىق ۋاگون.
vagon . restoran. is. fr. پويىز ئاشخانىسى، ۋاگون رېستورانى.
vâh. is. osm. چۆل ئوتتۇرىسىدىكى چىمەنلىك.
vah. ۋاھ، پاھ، ئاھ،
vaha. is. osm. چۆل ئوتتۇرىسىدىكى كۆكلەمەيدان.
vahal. is. osm. پاتقاقلىق.
vaham. is. osm. سېزىك، سېزىكلىك.
vahamet, — ti. is. ar. ① ئېغىرلىق. ② خەۋپلىك ئەھۋال. ③ ھەزىم قىلىش قىيىنچىلىقى.
vahdet. is. osm ① يالغۇزلۇق، يېگانىلىق. ② ئەر ئىسمى.
vahdet . ârâm. is. osm. ئارام بەخش يەر.
vahdet . gâh. is. osm. يالغۇزلا تۇرىدىغان يەر.

vahdetiye. is. osm. مۇنىزىم، بىرچە لىك (دۇنيانىڭ نىگىزى بىرلا دەپ بىلىدىغان پەلسەپىۋى تەلىمات).
vâhi,vâhiye. s. osm. مەنىسىز، ئەھمىيەتسىز، پايدىسىز، ئورۇنسىز (نەرسە).
vâhib, vahibe. s. osm. بېغىشلىغان، بېغىشلىغۇچى.
vahid. s. → **Vâhit.**
vâhiden. z. ar. يالغۇزلا، بىرلا.
vahim. is. ar. ۋەھىم، ئېغىر. قورقۇنچلۇق، بەك خەتەرلىك.
vâhin. s. ar. ئاجىز، ئورۇق، زەئىپ.
vahip, — bi. s. osm. بېغىشلىغان.
vâhir. is. osm. ① تەكەن. ② يېڭنە.
vahit. s. osm. ① بىر، يالغۇز. ② ئەر ئىسمى.
vahl . gâh. is. osm. پاتقاقلىق.
vahmâ. is. osm. سىزېك (ئايال).
vahşet, — ti. is. osm. ① ياۋايىلىق، ۋەھشىيلىك. ② ئادەم قەدىمى تەگمىگەن يەر. ③ ئادەم قەدىمى تەگمىگەن يەرلەرنىڭ قورقۇنچلۇقلۇقى.
vahşet . âbâd. is. osm. ئادەمسىزلىقنىڭ ئايىقى باسمىغان يەر.
vahşe't . âgin. s. osm. ئادەم قەدەم باسمىغان بەك قورقۇنچلۇق يەر.
vahşet . engiz. s. osm. قورقۇنچ.
vahşet . gâh. is. osm ئادەمنىڭ ئايىقى باسمىغان يەر، قورقۇنچلۇق يەر.
vahşet . zâr. is. osm. باياۋان، ئادەمنىڭ قەدىمى تەگمىگەن يەر.
vahşî. s. osm. ① ياۋايى. ② ۋەھشىي.
vahşilik, — ği. is. ۋەھشىيلىك، ياۋايىلىق. ياۋۇزلۇق.
vahşiyane. z. osm. ۋەھشىيانە، ياۋايىلارچە، ۋەھشىيچە.
vahşûr. is. osm پەيغەمبەر.
vaız, — azı. is. osm. ئىبادەتخانىلاردا بېرىلىدىغان دىنىي نەسىھەت.
vait, — di. is. ar. بىر ئىشنى قىلىش ئۈچۈن بېرىلگەن ۋەدە.
vaiz. is. osm ئىبادەتخانىلاردا دىنىي نەسىھەت بەرگۈچى.
vaiziye. is. osm. دىنىي نەسىھەت بەرگۈچىلەرگە بېرىلىدىغان پۇل.
vajen. is. → **Vagina.**
vajenit, — ti. is. fr. جىنسىي يولىنىڭ ياللۇغلىنىشى.
vajenodin. is. fr. بالا ياتقۇنىڭ ئاغرىشى.
vajenopati. is. fr. بالا ياتقۇ كېسەللىكى.
vajenosel. is. ıng. بالا ياتقۇدىكى ئىششىق، بالا ياتقۇنىڭ ساڭگىلاپ كېتىشى.
vajenoskop, — pu. is. بالا ياتقۇنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.
vajenoskopi. is. fr. بالا ياتقۇنى تەكشۈرۈش.
vajentomi. is. fr. بالا ياتقۇ ئوپېراتسىيىسى.
vak . is. ar. ① ئېغىرلىق، ئېغىر بېسىقلىق. ② ئېگىز يەر.
vaka. is. osm. ① ۋەقە، ھادىسە، بولغان ئىش. ② ئورۇش، كۈرەش، سوقۇش. ③ تۇيۇقسىز يۈز بەرگەن كېسەللىك.
vakaa. z. osm. → **Vakıa.**
vakahat. is. osm. ھاياسىزلىق، ئىزا تارتماسلىق.

vakar. is. osm. ئېغىرلىق، ئېغىر بېسىقلىق.

vakarı. is. zool. قىسقا قۇيرۇقلۇق مايمۇن.

vakarlı. s. ئېغىر بېسىق.

vakarsiz. s. يەڭگىل، ئېغىر بېسىق بولمىغان.

vakayiname. is. osm. كۈندىلىك خاتىرە، كۈندىلىك ۋەقەلەر ۋاقىت تەرتىپى بويىچە يېزىلغان تارىخ (ۋاقايىنامە).

vakd, vakdân. is. osm. ئوتنىڭ تۇتىشىشى، ئوتنىڭ يېنىشى.

vaketa. is. it. بىرخىل يۇپقا كۆن – خۇرۇم.

vakfe. is. osm. تۇرۇش، تۇرۇپ قېلىش.

vakfe . ğâh. is. osm. تۇرالغۇ (يەر).

vakfetmek. osm. ① ئىئانە قىلماق. ② ئۆزىنى پىدا قىلماق، ئۆزىنى بېغىشلىماق، ئۆزىنى تەقدىم قىلماق:

«Bütün ömürünü bilime vakfetti— پۈتۈن ئۆمرىنى بىلىمگە بېغىشلىدى.»

vâkıa. is osm. ئەمەلىيەت، بولغان ئىش:

«Bu bir vakıadır, inkar edilemez — بۇ بىر ئەمەلىيەتتۇر، ئىنكار قىلغىلى بولمايدۇ.»

vakıf, – kfı. is. osm. ۋەخپە (بىر ئىشنىڭ داۋام قىلىنىشى ئۈچۈن بىرى تەرىپىدىن قويۇلغان مۈلۈك ياكى پۇل).

vâkıf. is. is. خەۋەردار بولۇش، خەۋەر تېپىش، بىلىش.

~ olmak. ۋاقىپ بولماق.

vaki, – i. s. osm. يۈز بەرگەن.

vakia. is. osm. ھادىسە.

vakih. s. osm. ئەدەبسىز، ھاياسىز، ئىزا تارتمايدىغان.

vakit, – kti. is. osm ① ۋاقىت، زامان، قەرەل:

«1. Şimdi vakit yok — ھازىر ۋاقىت يوق.

2. Şimdi bunun vakti değil — ھازىر بۇنىڭ ۋاقتى ئەمەس.

3. Yemek vakti — تاماق ۋاقتى.»

vakitli. s. ۋاقىت خاراكتېرلىك، ۋاقتىدا قىلىنىدىغان.

vakitsiz. s. ۋاقىتسىز.

vakkas. osm. جەڭچى، ئوقچى.

vaks. is. مۇم (مېزدۇزلار ئىشلىتىدىغان).

vakt. is. osm. ① ۋاقىت. ② زامان. ③ سائەت، كۈننىڭ مەلۇم ۋاقتى. ④ مەۋسۇم، پەسىل. ⑤ بوش ۋاقىت. ⑥ پۇرسەت، پەيت.

vaktinde. z. ۋاقتىدا.

vaktiyle. z. ئۆز ۋاقتىدا، ئەينى زاماندا:

«Vaktiyle Çin komünistlerinin sayisi çok azidi — ئۆز ۋاقتىدا جۇڭگو كوممۇنىستلىرى بەك ئاز ئىدى.»

vakud. is. ar. osm. ئوتۇن – كۆمۈر قاتارلىق يېقىلغۇ ئەشيالار.

vakum. is. lat. kim. ۋاكۇئۇم، ۋاكۇئۇم بوشلۇق.

vakum. metre. is. fr. بارومېتر.

vakur. s. osm. ئېغىر – بېسىق، سالماق.

vakurane. z. ar. ئېغىر بېسىقلىق بىلەن، سالماقلىق بىلەن.

vak vaka. is. ئۆردەك ياكى پاقىلارنىڭ غاق، غاق قىلىپ چىقارغان ئاۋازى.

vâlâ. s. is. osm. ① ئۇلۇغ، يۈكسەك، ② ئەر ئىسمى.
vâlâ . câh. s. osm. ئۇرنى ۋە مەنسىپى يۇقىرى.
vâlâ . kadd. s. osm. بويى ئېگىز، ئۆسكىلەڭ.
vâlâ . kadr. s. ar. قىممىتى زور.
vâlâyi. is. osm. ئۇلۇغلۇق، يۈكسەكلىك.
valayit. is. fr. ئاسفالتنىڭ بىر تۈرى.
vali. is. osm. ۋالىي.
vâlid. s. is. osm. دادا، ئاتا.
valide. is. osm. ئانا، ئاپا.
vâlideyn. is. osm. ئاتا ۋە ئانا.
valih. s. osm. چۆچۈش، ھەيران قېلىش، ئەجەبلىنىش، ھاڭ - تاڭ بولۇش.
valilik, – ği. is. ① ۋالىيلىق، ۋالىينىڭ ۋەزىپىسى. ② ۋىلايەت.
valit. is. osm. ئاتا، دادا.
valiz. is. fr. قول پوپكىسى، سومكا، كىچىك چامادان.
vallahi. ünl. ar. خۇدا ھەققى، ۋاللاھى.
vals. is. fr. ۋالس (تانسىنىڭ بىر تۈرى).
vâm. is. far. قەرز.
vâ . mânde. s. far. ئارقىدا قالغان، كېيىن قالغان.
vamık. is. ar. ئاشىق.
vamk. is. ar. مۇھەببەت.
vampir. is. fr. ① قانخور، قان ئىچكۈچ. ② قان شورىغۇچ، شەيەرەك.
vantilatör, – rü. is. fr. توك شامالدۇرغۇچ.
vantrilok, vantrilog. is. s. fr. باشقىلارنىڭ سۆزىنى دورىغۇچى.
vantoz. is. fr. zool. قان شورىغۇچى، پارازىت.
vapur. is. fr. ① پار كۈچى بىلەن ماڭىدىغان كېمە ۋە پاراخوت. ② قاتتىق مەست.
var. s. بار:
«Yurdmuzda doğal kaynaklar var— ۋەتىنىمىزدە تەبىئىي يەر ئاستى بايلىقلىرى بار.»
varak, – ğı. is. ar. ① يوپۇرماق. ② ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا مەدەنلەرنىڭ يۇپقا ياپرىقى.
varaka. is. ar. قەغەز، خەت يېزىقلىق قەغەز، ۋەرەقە.
varakacı. is. ئالتۇن ياپراقلىرى ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى، ۋەرەقچى.
varaklamak. مەدەن ياپراقلىرى بىلەن زىننەتلىمەك.
varaklı. s. مەدەن ياپراقلىرى بىلەن زىننەتلەنگەن، ۋەرەقلىق.
varak . pâre. is. ar. far. ① مەدەن ياپراقلىرى پارچىسى. ② قەغەز پارچىسى. ③ ئەھمىيەتسىز قەغەز.
varda. ünl. it. دىققەت، پوش – پوش، يول بوشىتىڭ دېگەن مەنىدە.
vardakosta. îs. it. ① دېڭىز ياقىسىنى قوغدىغۇچى كېمە. ② بەستلىك، يولپا - (خوتۇن).
vardırmak. بارغۇزماق، يەتكۈزمەك:
«Işi o halde vardırmak — ئىشنى شۇنداق يەتكۈزمەك.»
vardiya. is. it. ① كېمە ۋە پاراخوتلاردا نۆۋەت. ② نۆۋەت كۈتۈش يېرى.
vareste. s. far. ① قۇتۇلغان، خالى بولغان. ② ئەركىن، ئازات، ھۆر:

«Endişeden vareste — ئەندىشىدىن (خالى) قۇتۇلغان.»

varestegi. is. far. ① قۇتۇلۇش، ئازادبولۇش. ② ئەركىنلىك. ③ مۇناسىۋەتسىزلىك.

vargı. is. ھۆكۈم.

varılmak. يەتمەك، ئۇلاشماق:

«Oraya üç saatta varılır — ئۇ يەرگە ئۈچ سائەتتە يەتكىلى بولىدۇ.»

varış. is. ① بېرىش. ② ئېرفان.

varışlı. s. بىلىملىك، ئۇقۇمۇشلۇق.

vari. is. zool. مايمۇننىڭ بىر خىلى.

vâri. s. far. ئوخشاش، خۇددى، بەئەينى.

vâridât. is. ar. ① كىرىم، دارامەت (يىللىق - ئايلىق). ② ئەسكە كەلگەن نەرسىلەر.

varide. is. ar. كەلگەن ئالاقىلەر.

varikoblefer. is. fr. كۆز قاپاقنىڭ ئىششىپ قېلىشى.

varikoz. is. fr. tip. ئىششىش، كۆپۈش.

varil. is. كىچىك كۈپ.

varis. is. fr. كۆك تومۇرنىڭ كۆپۈشى.

vâris. is. ar. ئۆزىگە مىراس قالغۇچى، مىراسخور، ۋارىس.

varit, — di. s. ar. بولۇشى مۇمكىن، بولغان:

«Söylediğinizi gerçek — leştirmek varit değil — سۆزلىگەنلىرىڭىزنى ئىشقا ئاشۇرۇش مۇمكىن ئەمەس.»

~ olmak. مەيدانغا چىقماق.

variyet, — ti. is. ar. مەۋجۇدىيەت، بارلىق.

varlık, — ğı. is. ① مەۋجۇدىيەت، بارلىق. ② مەۋجۇت، بار. ③ بايلىق، مال - مۈلۈك. ④ ئەھمىيەتلىك، پايدىلىق نەرسە. ⑤ ماھارەت، ئۇستىلىق.

varlık . bilim. is. ئونتولوگىيە.

varlık . bilimcilik, — ği. is. ئونتولوگىزم.

varlık . bilimsel. s. ئونتولوگىك.

varmak. ① بارماق. ② يېتىپ بارماق، ئۇلاشماق. ③ تۇرمۇشقا چىقماق، ياتلىق بولماق.

var . olmak. مەۋجۇت بولماق، بار بولماق.

varsağı. is. ed. بىر خىل تۈرك خەلق شېئىرى.

varsam. is. zool. بېلىقنىڭ بىر تۈرى.

varsaymak. پەرەز قىلماق:

«Öyle bir durum karşısında kaldığımız ‹varsayalım — شۇنداق بىر ۋەزىيەتكە دۇچ كېلىدىغانلىقىمىزنى پەرەز قىلايلى.»

varta. is. ar. خەتەرلىك ھال، خەۋپلىك ۋەزىيەت.

vârûn, varuno. s. far. زىت، ئەكس، تەلەيسىز.

varyete. is. fr. ① ناخشا - ئۇسسۇل قاتارلىق ئويۇنلارنىڭ كۆرسىتىلىشى. ② بۇ خىل ئويۇنلار ئوينىلىدىغان يەر ياكى بىنا. ③ (بىئولوگىيىدە) تۈر، خىل. ④ (مورفولوگىيىدە) تۈرلىنىش.

varson. is. yon. بازغان.

vasab. is. ar. كېسەللىك، ئاغرىق.

vasat, — tı. osm. ① ئوتتۇرا، ئارا. ② مۇھىت، پسىخولوگىيىلىك شەرتلەر.

vasf. îs. osm. ① ماھىيەت. ② (ئادەم ۋە نەرسىنى) تەرىپلەش. ③ ماختاش. ④ (گرامماتىكىدا) سۈپەت.

vasfi. s. ar. ① تەرىپلەپ تىلغا ئالماق. ② ئەر ئىسمى.

vasıb. s. ar. كېسەل، ئاغرىق.

vasıf, — sfı. is. ar. ماھىيەت، خاراكتېر.

vasıflandırmak. باھا بەرمەك.

vasıflanmak. باھالانماق، باھا بېرىلمەك.

vâsık. s. ar. ئىشەنگەن.

vasıl, — slı. is. ar. ئۇلاشتۇرۇش، بىرلەشتۈرۈش.

vâsıl. s. ar. ئېرىشكەن، ئۇلاشقان.

vasıta. is. ar. ① ۋاستە. ② ئەلچى. ③ ۋاستىچىلىك.

vasıtalı. s. ۋاستىلىك.

vasıtasız. s. ۋاستىسىز، بىۋاستە، توغرىدىن توغرا.

vasi. is. ar. يېتىم - يېسىر ۋە ئاجىزلارنىڭ مال - مۈلكىنى ۋەكالىتەن باشقۇرغۇچى.

vâsi, — i. s. كەڭ، پايانسىز.

vasid. is. ar. ئىشىكنىڭ بوسۇغىسى.

vasıf. is. ar. مالاي، خىزمەتچى.

vasistas. is. fr. دېرىزىنىڭ ھاۋا ئالماشتۇرىدىغان كۆزنىكى، كۆزنەك، (پارتوچكا).

vasit. s. ar. سالاچى، كېلىشتۈرگۈچى.

vasiyet, — ti. is. ar. ۋەسىيەت.

vasiyet . name. is. ۋەسىيەتنامە.

vaskülit, — ti. is. تومۇرلارنىڭ ئىششىشى.

vaskülojenez. is. تومۇر سىستېمىسىنىڭ تەرەققىي قىلىشى.

vasletmek. ئۇلاشتۇرماق، بىرلەشتۈرمەك.

vasm, vasma. is. ar. ئەيىب، نۇقسان.

vâş. s. far. دۆشمەن، بۆلگۈنچى، بۇزغۇنچى، گەپ تاپقۇچى.

vaşak, — ğı. is. far. قارا قۇلاق، مولۇن (ياۋا مۈشۈك).

vat, — tı. is. ing. ۋات (ئېلېكتر قۇۋۋىتىنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى).

vatâ. is. ar. دەسسەش، چەيلەش.

vatan. is. ar. ۋەتەن، يۇرت:

«Vatanın kurtuluşu için savaş — ۋەتەننى قۇتقۇزۇش (ئازاد قىلىش) يولىدىكى كۈرەش.»

vatan . daş. is. ۋەتەنداش، يۇرتداش.

vatandaşlık, — ğı. is. ۋەتەنداشلىق، يۇرتداشلىق.

vatan . perver. s. ar. ۋەتەنپەرۋەر.

vatar. si. ar. ئىش.

vaterpolo. is. ing. ئىككى كوماندا ئارىسىدا ئوينىلىدىغان سۇ توپى.

vatid. s. ar. چىڭ، پۇختا، مۇستەھكەم.

vatka. is. alm. مۇرىلىك (چاپاننىڭ).

vatm. is. ar. ① ئاياغ بىلەن دەسسەش. ② پەردىنى چۈشۈرۈش.

vatman. is. ing. تراموۋاي شوپۇرى.

vatoz. is. rum. ئىت بېلىقلىرىنىڭ بىر تۈرى.

vatvât. is. ar. ① تاغ قارلىغىچى. ② شەپەرەڭ. ③ قورقۇنچاق ۋە ھورۇن ئادەم.

vatvata . is. ar. ناھازشام قارىغۇسى.

vaveylâ. is. ar. پەرياد، ئاھ - زار قىلىش، ۋاۋەيلا.

vâvi. s. ar. تۈلكە.

vay. ünl. ۋاي، ۋايەي.

vazâat. is. ar. پەسلىك، پەسكەشلىك.

vazâh. is. ar. ئاق يۈزلۈك ئادەم.

vazâhat. is. ar. ئوچۇق چىراي ئادەم.

vazelin. is. fr. ۋازېلىن.

vazelinlemek. ۋازېلىن بىلەن ياغلىماق.

vâz etmek. ۋەز ئوقۇماق، دىنىي نەسىھەت بەرمەك.

vaz'etmek. قويماق، ئورۇنلاشتۇرماق، يەرلەشتۈرمەك.

vaz . geçmek. ۋاز كەچمەك، تەرك قىلماق.

vaz . geçti. is. fr. ئۇقۇشۇلماسلىق:
«Senin onunla bir vaz geçtimi var? — سىنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر ئۇقۇشماسلىق بارمۇ؟»

vazgelmek. → **Vazgeçmek.**

vazı. is. ar. قويۇش، ئورۇنلاشتۇرۇش، يەرلەشتۈرۈش.

vâzı. s. ar. قويغان.

vâzıh. s. ar. ئوچۇق ئاشكارا.

vazı .hamil, — mli. is. ar. تۇغدۇرۇش.

vazıh . kanun. is. ar. قانۇن بېكىتىش، قانۇن تۈزۈش.

vazıyet, — di. is. ar. قول سېلىش.

vazife. is. ar. ۋەزىپە، ئۆتەم.

vazife . dar. s. fr. ① ۋەزىپىسى بولغان. ② خادىم.

vazifelendirmek. ۋەزىپە بەرمەك، خىزمەت بەرمەك.

vazifeli. s. ۋەزىپىلىك، ۋەزىپە تاپشۇرۇلغان.

vazime. is. ar. ① چوڭ يىغىن. ② سەپەرگە چىققۇچىلار (گۇرۇپپىسى). ③ مېھمانلار (گۇرۇپپىسى).

vaziyet, — ti. is. ar. ۋەزىيەت.

vazo. is. it. گۈل قاچىسى، لوڭقا.

vazodilatasyon. is. قان تومۇرلىرىنىڭ كېڭىيىپ كېتىشى.

vazopleji. is. fr. تومۇر پالەچلىكى.

vazzâh. s. ar. ئوچۇق ئاشكارا.

ve. ar. ۋە (باغلىغۇچى):
«Ben ve sen — مەن ۋە سەن.»

veba. is. ar. tıp. ۋابا:
«Domuz vebası — چوشقا (توڭگۇز) ۋاباسى.»

vebâi, vebâiyye. s. ar. tıp. ۋابا بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

vebal, — lı. is. ar. گۇناھ، ئۇۋال:
«Bu işin vebalı vardı — بۇ ئىشنىڭ گۇناھى بار.
Vebalı boynuna — ئۇۋالى ئۆزىگە.»

veca, — ı. is. ar. ئاغرىق.

vecâr. is. ar. ① يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ئۇۋىسى، ئىنى. ② تاشقىن سۇ يىللاپ كەتكەن يەر.

vecazet. is. ar. ئىخچام ۋە چۈشىنىشلىك (سۆز).

vecd. is. ar. ھوشىنى يوقىتىش، ئايلىنىپ كېتىش.

vecel. is. ar. قورقۇش، ئۈركۈش، چۆچۈش.

vech. is. ar. ① يۈز، چىراي. ② ئۈستى، يۈز (بىر نەرسىنىڭ).

vecheyn. is. ar. ئىككى يان، ئىككى يۈز، ئىككى تەرەپ.

vechi, vechiyye. s. ar. (نەرسىنىڭ) يۈزىگە ئائىت، يۈز بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

vecibe. is. ar. ۋەزىپە، گەدەندىكى قەرز.

vecih, — chi. is. ar. يۈز، چىراي دېگەن
«hiçbir vecihle» مەنىدە بولۇپ، دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەردە قوللىنىلىدا، يول، ئۇسۇل، دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ.

vecih. is. ar. ① بىر قەۋم ياكى قەبىلە باشلىقى. ② ئەر ئىسمى. ③ ..

يېقىملىق، گۈزەل. ④ مۇۋاپىق، ئۇيغۇن.

veciz. s. ar. ئىخچام ۋە چۈشىنىشلىك (سۆز).

vecize. is. ar. ھېكمەتلىك سۆز.

vecr. is. ar. غار.

veçhe. is. ar. تەرەپ، يان.

veda, —ı. is. ar. ۋىدالىشىش، خوشلىشىش، ئايرىلىش.

vedalaşmek. خوشلاشماق، خۇداغا ئامانەت دېمەك، ۋىدالاشماق.

vedat, — dı. is. ar. ① مۇھەببەت، دوستلۇق. ② ئەر ئىسمى.

vedet. is. fr. ① چارلاش ئىشى ئۈچۈن قوللىنىدىغان كىچىك ۋە تېز يۈرەر ئۇرۇش پاراخوتى. ② كىنو ئارتىسى چولپىنى.

vedia. is. ar. ① ئامانەت قويۇلغان نەرسە. ② ئايال ئىسمى.

vedid, vedide. is. ar. ① دوست. ② بىرىنچىسى ئەر، ئىككىنچىسى ئايال ئىسمى.

vedre. is. سۈت سېغىلىدىغان قاچا.

vedük. s. ar. ھايۋانلارنىڭ كۆيەككە كىرگەن ۋاقتى (كۆيلىگەن ۋاقتى).

vedut, — du. is. s. ar. سۆيۈملۈك.

vefa. is. ar. ۋاپا.

vefadar. s. ar. far. ۋاپادار، ۋاپالىق.

vefalı. s. ۋاپالىق، ۋاپادار.

vefasız. s. ۋاپاسىز.

vefasızlık, — ğı. is. ۋاپاسىزلىق.

vefat, — tı. is. ar. ۋاپات، ئۆلۈم.

~ etmek. ۋاپات بولماق.

vefi. s. ar. ① ۋاپالىق، ۋاپادار. ② مۇكەممەل، تولۇق.

vefik. s. ar. ① يولداش، ئاغىنە. ② ئەر ئىسمى.

vefir, vefire. s. ar. كۆپ، جىق، مول.

vefiyat, — tı. is. ar. ئۆلۈملەر، ئۆلۈم ھادىسىلىرى.

vefk. is. ar. ① ئۇيغۇن كېلىش. ② ئۇيغۇن، لايىق.

vefret. is. ar. كۆپلۈك، مولluq.

vega. is. ar. غاۋغا، جېدەل، ماجرا.

vehbiye. is. ar. ① تۇغما نەزەرىيىسى (تۇغۇلۇشتىن بولغانلىق). ② ئايال ئىسمى.

vehc. is. ar. ئوتنىڭ يالقۇنلىشىشى.

vehd, vehde. is. ئۇچۇرۇم، ئۇچۇرما، يارداڭ.

vehf. is. ar. ئۆسۈملۈكنىڭ يېپۇرماق چىقىرىپ چوڭىيىشى.

Vehhabi. is. ar. ۋەھابى (ئابدۇلۋاھابنىڭ 150 يىل ئاۋۋال يەنى XVIII ئەسىردە ئەرەبىستاندا قۇرغان مەزھىبى ۋە بۇ مەزھەبنىڭ بىرى).

vehhâc. s. ar. ① بەك پارلاق. ② يالقۇنلۇق.

vehhâm. s. ar. بەك ۋەھىمىلىك، بەك ئەندىشىلىك.

vehic. is. ar. ئوتنىڭ قىزىقى.

vehim, — hmi. is. ar. ۋەھىمە، قورقۇنچ.

vehip, — bi. is. ar. ① شەرەپ ئىگىسى، مەرد، سېخى. ② ئەر ئىسمى.

vehleten. z. ar. تۇيۇقسىز، بىردىنلا.

vehmi, vehmiye. s. ar. ئەمەلىيەتتە بولمىغان ئەمما بولدى دەپ تونۇلغان.

vehn. is. ar. ئاجىزلىق، يۇمشاقلىق، بوشلۇق.

vehs. is. ar. ① دەپسەندە، دەسسەش.

② چېقىش، پارچىلاش، ئۈزۈۋېتىش.

vehy. is. ar. يىرتىش.

vejetaryen. is. fr. گۆش يېمەيدىغان ئادەم.

vejetaryenlik, – ği. is. گۆش يېمەسلىك، گۆشتىن پەرھىز قىلىش.

vekalet, – ti. is. ar. ① ۋەكالەتەن، ھاۋالە. ② مىنىستىرلىك.

~ etmek. ۋەكىل بولماق.

~ ücreti. ئادۋوكاتقا بېرىلىدىغان ھەق.

vekaleten. z. ar. ۋەكالەتەن.

vekalet . name. is. ar. ۋەكالەتنامە، ۋەكىللىك قەغىزى.

vekil. is. ar. ① ۋەكىل. ② مىنىستىر.

vekillik, – ği. is. ① ۋەكىللىك. ② مىنىستىرلىك.

vekire. is. ar. يېڭى سېلىنغان ياكى سېتىۋېلىنغان بىنا ئۈچۈن دوست – يارانلارغا بېرىلىدىغان زىياپەت.

velâ. is. ar. ① يېقىنلىق. ② ئىگىلىك، غوجىلىق.

velâdet, – ti. is. ar. تۇغۇت.

velayet,–ti. is. ar. ① بالا، تەربىيىلىگۈچىلىك. ② ئەۋلىيالىق، ۋەلىلىك.

vele. is. ar. كېلىن ئۈچۈن مەخسۇس ھازىرلانغان ئۈستى ئالتۇن ياكى كۈمۈش تەڭگىلەر بىلەن بېزەلگەن پەردە.

veleh. is. ar. ھودۇققانلىق، تەمتىرىگەنلىك، ھاڭ – تاڭ قالغانلىق.

veleh. is. far. قەھرى – غەزەپ.

velense. is. يۇڭ ئەدىيال.

velet, – di. is. ar. شۇم:
«Şu veleti kov şuradan — ئۇ شۇمنى قوغلا ئۇ يەردىن.»

velfecir,–cri. is. ar. كۆز.

velhâm. s. ar. ھودۇققۇش، تەمتىرەش، ھاڭ – تاڭ بولۇش.

velhasıl. ar. سۆزنىڭ قىسقىسى:
«Velhasıl bu olacak şey değil — سۆزنىڭ قىسقىسى، بۇ بولىدىغان نەرسە ئەمەس.»

veli. is. ar. ① بالا تەربىيىلىگۈچى. ② ئەۋلىيا، ۋەلى.

veliaht, – dı. is. ar. ۋەلى ئەھدى.

velid. is. ar. ① يېڭى تۇغۇلغان بالا. ② قۇل.

velilik,–ği. is. بالا تەربىيىلىگۈچىلىك، ۋەلىلىك.

velime. is. ar. ① توي زىياپىتى. ② توي.

veli.nimet. is. ar. باشپانا، مېھرىبان.

velodrom. is. fr. ۋېلسىپىت مۇسابىقىسى مەيدانى.

velomotor. is. fr. كىچىك موتسىكلىت ياكى ماتورلۇق ۋېلسىپىت.

velosipet, velospit, – ti. is. fr. ۋېلسىپىت، تۆمۈر ئات.

velû. is. ar. بىر نەرسىگە ھەددىدىن ئارتۇق بېرىلىپ كەتكەنلىك.

velur. is. fr. مەخمەل، دۇخاۋا.

velût. s. ar. ① تۇغۇمچان. ② كۆپ مەھسۇل بېرىدىغان.

velvâl. is. ar. يىغلاپ، ئىگراپ.

velvele. is. ar. ۋاراڭ – چۇرۇڭ، ۋارقىراش، جارقىراش.

velveleci. s. ۋاراڭ – چۇرۇڭ قىلغۇچى، پاتىپاراق قىلغۇچى.

vemiz. is. ar. بولۇت ئارىسىدىن كۆرۈنگەن يورۇق.

vemye. is. ar. مۇشەققەت، جاپا،

پالاكەت.

venüs. öz. is. lat. ① ۋېنېرا. ② قەدىمكى رىم ئەپسانىلىرىغا كۆرە مۇھەببەت ۋە گۈزەللىك ئىلاھىسى.

verâ. is. ar. ئارقا، كېيىن.

veranda. is. ar. ئەينەكلىك بالكۇن ياكى شىپاڭ.

veraset, — ti. is. ar. ۋارىس، مىراسخور.

verb. is. ar. ياۋايى ھايۋانلارنىڭ ئىنى.

verdi. is. fiz. بىر سېكۇنتتا تۇرۇبىدا ئاققان سۇنىڭ ياكى ئېلېكتىر كۈچىنىڭ مىقدارى.

verdirmek. بەردۈرمەك.

vere. is. tar. بىر قەلئەنىڭ ياكى بىر ئىستىھكامنىڭ قولدىن كېتىشى.

verecek, — ği. is. قەرز.

verecekli. s. قەرزدار.

verem. is. ar. ئۆپكە تۇبېركۇليوزى، سىل كېسىلى.

veremli. s. سىل كېسىلىگە گىرىپتار بولغۇچى.

verese. is. ar. ۋارىسلار، مىراسخورلار.

veresi, veresiye. z. ① نىسى. ② خوشيا قىماسلىق، پەرۋا قىلماسلىق، ئەھمىيەت بەرمەسلىك:

«Bu elbiseyi veresiye yeptırdım— بۇ كىيىمنى نىسىگە تىكتۈردۇم.

Pek veresiye iş görüyor — ئىشقا بەك ئېتىبارسىز قارايدۇ.»

verev. s. تۈز، ئۇدۇل:

«Bu kağıt verev kesilmiş — بۇ قەغەز ئۇدۇل كېسىلىپتۇ.»

vergi. is ① باج. ② خىسلەت، خۇسۇسىيەت. ③ خەير - ساخاۋەت. ④ توغما قابىلىيەت. ⑤ ياردەم:

«Güzel yazı yazmak, bu adama vergidir — ئوبدان ماقالە يازماق بۇ ئادەمنىڭ خۇسۇسىيىتىدۇر.

Bu adamın yoksullara vergisi çoktur — بۇ ئادەمنىڭ كەمبەغەللەرگە خەيرى - ساخاۋىتى كۆپ.»

~ **dairesi.** باج ئىدارىسى، باجخانا.

~ **kaçakçılığı.** باج قاچۇرۇش، باج قاچاقچىلىقى.

vergici. is. باجگىر.

vergileme. is. huk. باج قويۇش.

vergilendirmek. باج تۆلەتمەك.

vergili. s. سېخى، قولى ئوچۇق (ئادەم):

«Vergili adam — قولى ئوچۇق ئادەم.»

veri. is. ① ماتېرىيال، نەزەرىيىۋى ئاساس، پاكىت. ② بىلىم.

verici. is. تېلېگرام بېرىش ئاپپاراتى، مىكروپون، دولقۇن تارقىتىش ئاپپاراتى.

verid. is. ar. tıp. قارا قان تومۇرى.

verik. is. ar. ① قۇرۇق يوپۇرماقلىق دەرەخ. ② s. بومبور ساقال (بىرى).

verilmek. بېرىلمەك.

verim. is. مەھسۇلات، دارامەت.

verimli. s. ① ئۈنۈملۈك. ② مۇنبەت، ئۈنۈمدار:

«Verimli bir önlem — ئۈنۈملۈك بىر تەدبىر.

Verimli tarla. مول ھوسۇللۇق ئېتىز، چىقىشلىق ئېتىز.»

verimlilik, — ği. is. ئۈنۈمدارلىق، مۇنبەتلىك، چىقىشلىق.

verimsiz. s. ئۈنۈمسىز، چىقىمسىز، نەتىجىسىز:

«Pek verimsiz bir çalışma —

نەتىجىسىز بىر خىزمەت.»

verimsizlik, —ği. is. ئۈنۈمسىزلىك.

verismo. is. it. ئەدەبىيات - سەنئەتتىكى چىنلىق.

veriş. is. ① بېرىش. ② ئېلىش - بېرىش.

verişmek. بىر نەرسىنىڭ بەدىلى ئۈچۈن بىر نەرسە بەرمەك.

veriştirmek. ① كۆپ سۆزلىمەك. ② چىشىغا تەگمەك.

verit, — di. is. ar. كۆك تومۇر.

verme. is. ① بېرىش. ② پوچتا خالتىلىرىنىڭ تارقىتىلىشى، پوچتا خالتىلىرىنى تارقىتىش.

vermek. ① بەرمەك. ② قالدۇرماق. ③ ئۈنىڭدىن كۆرمەك. ④ باشقۇرماق. ئىدارە قىلماق، رەھبەرلىك قىلماق. ⑤ ياتلىق قىلماق. ⑥ ئۆتمەك، ئۆلمەك. ⑦ تارتماق، كېڭەيتمەك. ⑧ ئۆستۈرمەك، پەيدا قىلماق. ⑨ ئىگە قىلماق. ⑩ ساتماق. ⑪ *ئەسكى ئىشقا يولۇقماق:*

«Bu evi bana babam verdi — بۇ ئۆيىنى ماڭا ئاتام قالدۇردى.

Onun bütün huysuzluklarını çocukluğuna veriyorum — ئۇنىڭ ھەممە قىلىقسىزلىقلىرىنى بالىلىقىدىن كۆرىمەن.»

vermut, — tu. is. al. پۇراقلىق تاتلىق ھاراق.

verrak. is. ar. قەغەزچى.

versiyon. is. fr. ① تەرجىمە. ② قۇرساقتىكى بالىنىڭ ئورنىنى ئوڭلاش ئوپېراتسىيىسى.

ver . yansın. is. ئىچى ئاغرىماس تىن خەجلەش، بەتخەشلىك قىلىش.

verziş. is. far. s. ① ئىشلەش، ئىشلىتىش. ② ئىشلىگەن.

vesâfet, — ti. is. ar. ئىشچىلىق، خىزمەتكارلىق.

vesarik, — ki. is. ar. ۋەسىقىلەر، ھۆججەتلەر.

vesait, — ti. is. ar. ۋاسىتىلەر.

vesam . vesamet. is. ar. گۈزەللىك، چىرايلىق،

vesatet, — ti. is. ar. ئەلچىلىك. كېلىشتۈرگۈچىلىك.

vesayâ. is. ar. ۋەسىيەتلەر.

vesbe. is. ar. سەكرەش، ئاتلاش، تاقلاش.

vesebân. is. ar. → **Vesbe.**

veseni, veseniye. s. ar. ① بۇت بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② بۇتقا چوقۇنىدىغان.

vesi, vesia. s. ar. ① كەڭتاشا. ② مول.

vesic. is. ar. تېز ماڭىدىغان تۆگە.

vesik. s. ar. ئىشەنچلىك پاكىت.

vesika. is. ar. ۋەسىقە، ھۆججەت، ئىسپات، دەلىل.

vesikalı. s. پاھىشە ئۈچۈن رۇخسەت قەغىزى بېرىلگەن (ئايال).

vesile. is. ar. ① سەۋەب. ② پۇرسەت:

«Buraya gelmeniz tanışmamıza vesile oldu — بۇ يەرگە كېلىشىڭىز تونۇشۇشىمىزغا سەۋەب بولدى.

Bu vesileden yararlanarak — بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ.»

vesim. s. ar. ① چىرايلىق، گۈزەل. ② ئەر ئىسمى.

vesm. is. ar. تالقان (پاراشوك) ھالغا كەلتۈرۈش، ئۇنتۇقلاش.

vesme. is. ar. ① ھايۋانغا بېسىلغان تامغا. ② قاشلىق (ئايالالار قېشىغا سۈرىدىغان).

vesnân. s. ar. ئۈگدىگەن، ئۈيقۇسى كەلگەن.

vespa. is. zool. ھەرە، بوغۇن.

vesselâm. ünl. ar. شۇنداق، شۇنداق بولسۇن، ئارتۇقچە سۆزنىڭ كېرىكى يوق دېگەن مەنىلەردە قوللىنىدۇ.

vesta. is. far. زەردۇشت دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچىلارنىڭ دىنىي كىتابى، زەندىنىڭ شەرھىسى.

vesti. is. far. تەرجىمە، شەرھ.

vestiyer. is. fr. مېھمانخانا، رېستوران قاتارلىق يەرلەردە كىيىم - كېچەك ساقلىنىدىغان يەر.

vestiyerci. is. مېھمانخانا، رېستوران قاتارلىق جايلاردا باشقىلارنىڭ كىيىم - كېچەكنى ساقلىغۇچى.

vesvâs. is. ar. شەيتان، ئىبلىس.

vesvese. is. ar. ۋەسۋەسە، ئەندىشە، غەم، دەككە - دۈككە.

veşel. is. ar. ئاز سۇ.

veşelân. is. ar. سۇ ئېقىمى، سۇنىڭ ئېقىشى.

veşice. is. ar. ① دەرەخ يىلتىزى. ② (يۇيۇنغاندا ئىشلىتىلىدىغان) ئاغىچا، بەدرەڭ قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ تالاسى.

veşme. is. ar. ياغۇر تامچىسى.

veşt. s. far. چىرايلىق، گۈزەل، كۆركەم.

veşy. is. ar. ① بىر خىل كىيىم. ② بوياقچىلىق. ③ گەپ توشۇش.

veted. is. ar. ① يىرتىق. ② ئاروزدا ئۈچ ھەرپتىن تۈزۈلگەن نەزم.

veterines. is. fr. مال دوختۇرى.

veterineslik, — ği. is. مال دوختۇرلۇق.

vetire. is. ar. ① تار يول، چىغىر يول. ② ئۇسلۇب، ئىستىل. ③ بۇرۇننىڭ ئىككى تۆشۈكىنى ئايرىپ تۇرىدىغان پەردە. ④ جەريان.

veto. is. lat. ياق، قارشى پىكىر، قارشى ئاۋاز:

«**Veto hakkı kullanmak** — قارشى ئاۋاز بەرمەك.»

veya. ۋە يا، ياكى.

veyahut. → **Yahut.**

veyle. is. ar. پەسكەشلىك، رەزىللىك.

veysi. s. ar. يوقسۇل، موھتاج.

vezaret, — ti. is. ar. ۋەزىرلىك.

vezb. is. ar. سۇغا ئوخشاش ئېقىش.

vezega. is. ar. بىر خىل چوڭ كېلەر.

vezin, — zni. is. ar. ① تارازا. ② قاپىيە، رىتىم. ③ ئېغىرلىق.

vezinli. s. ① ئۆلچەلگەن، تارتىلغان. ② قاپىيىلىك، ۋەزىنلىك.

vezinsiz. s. ① ئۆلچەلمىگەن، تارتىلمىغان. ② قاپىيەسىز:

«**Vezinsiz şiir** — ۋەزىنسىز شېئىر.»

vezir. is. ar. ۋەزىر، مىنىستىر.

vezirlik, — gi. is. ۋەزىرلىك، مىنىستىرلىك.

vezme. is. ar. قىشنىڭ ئاخىرىسى.

vezn. is. → **Vezne.**

vezne. is. ① كاسسا (پۇل). ② تارازا. ③ قورالنىڭ ئوق سىلىنىدىغان بوش يېرى.

vezneci. is. تارازا ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

veznedar. is. ar. far. كاسسىر.
veznedarlık, — ğı. is. كاسسىرلىق.
vezni. s. ar. ① ۋەزنى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② is. تارتىلغان (ئۆلچەنگەن) نەرسە.
vezu. is. شېكەر قومۇشىدىن چىقىدىغان سۇ.
vıcık. s. يىپىشقاق:
«Vıcık vıcık çamur — يىپىشقاق پاتقاق.»
vıcıklamak. يىپىشقاق ھالغا كەلتۈرمەك.
vırıldamak, vırıldanmak. — ۋالاقلىماق، جاۋۇلدىماق.
vıtâ. is. ar. رازى بولۇش، قوشۇلۇش.
vızıldamak. ۋىڭىلدىماق، ۋىژىلدىماق.
vızlamak → **Vızıldamak.**
vicâ. is. ar. پىچىش، ئاختا قىلىش (ھايۋاننى).
vicâh. is. ar. يۈزلىشىش.
vicahen. z. ar. يۈزمۇيۈز، يۈزتۇرا.
vicd. is. ar. باي بولۇش.
vicdan. is. ar. ۋىجدان.
vicdani. s. ar. ۋىجدانى.
vicdanlı. s. ar. ۋىجدانلىق، ئىنساپلىق.
vicdansız. s. ۋىجدانسىز، ئىنساپسىز.
vicdansızlık, — ği. is. ۋىجدانسىزلىق، ئىنساپسىزلىق.
vida. is. it. بۇرما مىخ.
vidâc. is. ar. بويۇن تومۇرلىرىدىن بىرى.
vidâd. is. ar. ① مۇھەببەت. ② دوستلۇق.
vidala. is. it. كۆن - خۇرۇم ياسىلىدىغان تورپاق تېرىسى.
vedalamak. بۇرما مىخ بىلەن تۇتتۇرماق.
vidali. s. ① بۇرمىلىق. ② بۇرما مىخ بىلەن تۇتتۇرۇلغان.
vidd. is. ar. ① مۇھەببەت. ② دوستلۇق.
videofon. is fr. تېلېۋىزورلۇق تېلېفون.
vifadet. is. ar. ئەلچىلىك.
vifak, — ğı. is. ar. ① ئۇيغۇنلۇق. ② دوستلۇق مۇناسىۋەتلەر.
vikân. is. ar. توقۇم، ئۇچۇلۇق.
vikâye. is. ar. قوغداش.
viktorya. is. ing. ئىككى كىشىلىك ئورۇندۇقى بار تۆت چاقلىق پىۋوسكا، ۋىكتورىيا.
vilâ. is. ar. ① ئۇلىشىپ كېلىش، ئارقا - ئارقىدىن كېلىش. ② دوستلۇق، يېقىنلىق.
vilâd. is. ar. تۇغدۇرۇش.
vilâdet. is. ar. ① تۇغدۇرۇش. ② تۇغۇش.
viladi s. ar. تۇغۇلۇشتىن، تۇغما.
vilayet, — ti. is. ar. ۋىلايەت (ئۆلكە).
villa. is. it. داچا.
vin. is. far. ① رەڭ، بوياق. ② قارا ئۈزۈم.
vinç, — çi. is. ing. كىران.
vinter. is. بېلىق تورى.
violonist. is. fr. ئىسكىرىپكا چالغۇچى، ئىسكىرىپكا ياسىغۇچى.
vira. z. توختىماستىن:
«Vira söylüyor — توختىماستىن سۆزلىمەكتە.»
viraj. is. fr. ① يولنىڭ ئايلانمىسى. ② ۋەلسىپىت، ئاپتوموبىل ۋە ئايروپىلاننىڭ ئايلىنىش ھەرىكىتى.
viran. s. far. ۋەيران، خاراب.
virane. is. far. ① ۋەيرانلىق،

خارابە. ② خارابزارلىق.

virâni. is. far. ۋەيرانلىق، خارابلىق.

viremi. is. fr. بىر خىل مىكروب بىلەن پەيدا بولغان كېسەل.

virgül, — lü. is. fr. ۋىرگول، پەش (تىنىش بەلگىسى).

virt, — di. is. ar ① دىنىي سۆزنى تەكرارلاش. ② كۆپ تەكرارلاش، سۆزلەپلا تۇرۇش.

virüs. is. lat. كېسەل مىكروبى.

visâb. is. ar. ① سەكرەش، تاقلاش. ② ياتاق، تۆشەك.

visâd, visâde. is. ar. ياستۇق.

visâk. is. ar. ① مۇناسىۋەت، ئالاقە. ② ئەھدىلىشىش، شەرتلىشىش.

visal, — li. is. ar. ئېرىشىش.

visam. s. ar. تامغىلانغان، ئەن سېلىنغان، بەلگە قويۇلغان.

visamiral, — li. is. fr. دېڭىز ئارمىيىسىدە گېنېرال لېيتېنانت.

viski. is. ing. ۋىسكى (هاراق).

viskonsül. is. fr. كونسۇل ياردەمچىسى، مۇئاۋىن كونسۇل.

vişnap, — bı. is. far. گىلاس شەربىتى.

vişne. is. bulg. گىلاس.

vitamin. is. fr. ۋىتامىن.

vitaminsizlik, — ği. is. ۋىتامىنسىزلىك.

vitellüs. is. lat. تۇخۇم شاكىلى ۋە ئۇرۇقچا پوستى.

vites. is. fr. تېزلىك تەڭشىگۈچى.

vitir, — tri. is. ar. قازا نامىزى (ۋىتىر نامىزى).

vitray. is. fr. رەسىملىك ۋە نەقىشلىك ئەينەك.

vitrin. is. fr. ① دۇكان ياكى ماگىزىنلارنىڭ ئەينەكلىك ئىشكاپى. ② مۇزېيلاردا ئىچىگە قىممەتلىك نەرسە قويۇلغان ئەينەكلىك ئىشكاپ.

vivace. s. it. müz. تېتىك، تېز، ئىتتىك.

viyak. is. ئىڭە (بوۋاقنىڭ يىغا ئاۋازى).

viyaklamak. ئىڭە ـ ئىڭە قىلىپ يىغلىماق (بوۋاق).

viyola. is. it. müz. ئىسكرىپكىغا ئوخشايدىغان، ئادەتتىكى ئىسكرىپكىدىن چوڭراق چالغۇ ئەسۋابى.

viyolacı. is. müz. چوڭ ئىسكرىپكا چالغۇچى.

viyolon. is. müz. ئىسكرىپكا.

viyolonist, — ti. is. fr. ئىسكرىپكىچى، ئىسكرىپكا چالغۇچى.

viyolonsel. is. it. چوڭ ئىسكرىپكا (يەرگە تىرەپ تۇرۇپ چېلىنىدىغان).

vize. is. fr. ۋىزا (چەت ئەلگە چىقىش ئۈچۈن بېرىلگەن رۇخسەت قەغىزى)، چاقىرىق قەغىزى.

vizite. is. it. ① دوختۇرنىڭ ئايلىنىپ يۈرۈپ كېسەللەرنى يوقلىشى. ② دوختۇرغا بېرىلگەن پۇل.

vizyon. is. fr. كۆرۈش.

vokal. s. fr. (گىراماتىكا) سوزۇق تاۋۇش.

vole. is. fr. پۇتبول، چويلا توپ قاتارلىق ئويۇنلاردا توپنىڭ يەرگە تەگمەستىن ئۇرۇلۇشى.

voleybol, — lü. is. ing. ۋالىبول.

volfram. is. ۋولفىروم.

voli. is. yun. بېلىقچى كېمىسىنىڭ تور تاشلىشى.
volkan. is. it. يانار تاغ، ۋولقان.
volkan . bilim. is. يانار تاغ ئىلمى.
volkover. is. ing. يالغۇز ئاتنىڭ چېپىشى.
volkslied. is. alm. خەلق ناخشىسى.
volt, — tu. is. fr. ۋولت (ئېلېكتر توكىنىڭ كۈچىنى ئۆلچەش بىرلىكى).
volta. is. it. den. پاراخوت ۋە كېمىنىڭ شامالدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئوڭغا - سولغا بۇرۇلۇپ مېڭىشى.
voltaj. is. it. ۋولتاژ (ئېلېكتر توكىنىڭ كۈچلىنىش دەرىجىسى).
volt . metre. is. fr. ۋولتمېتر (ئېلېكتر توكىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).
volt · ölçer. is. it. → **Volt . metre.**
vonoz. is. rum. بېلىجان.
votka. is. rus. ۋوتكا (هاراق).
Votyak. öz. is. s. فىن - ئوغۇر تىلى.
voyvo. ünl. isp. چاقچاق ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.
vudston. is. ing. چاقماق تېشى.
vufûd. is. ar. كېلىش.
vufûr. is. ar. جىقلىق، مولۇق، كۆپلۈك.
vuku, — uu. is. ar. ۋەقە بولۇش، پەيدا بولۇش، مەيدانغا كېلىش. يۈز بېرىش:
«Bugün bir olay vuku buldu — بۈگۈن بىر ۋەقە يۈز بەردى.»
vukuat, — ti. is. ar. ۋەقەلەر، هادىسىلەر:
«Buğün şehirde hiç vukuat olmadı — بۈگۈن شەهەردە هېچقانداق هادىسىلەر كۆرۈلمىدى.»
vukuf. is. ar. ① بىلىش، چۈشىنىش، ئۇقۇش. ② بىلىم - ساۋات، مەلۇمات.
vukufsuz. s. نادان، بىلىمسىز.
vulva. is. lat. ئاياللارنىڭ ۋە چىشى هايۋانلارنىڭ جىنسىي يول ئاغزى، فەرجە.
vulvit. is. fr. فەرجىنىڭ ياللۇغلىنىشى.
vurdum . duymaz. ① مۆڭ، گاللۋاڭ، دۆت. ② قاشاڭ. گال.
vurdum. duymazlık, — ğı. is. ① مۆڭلۈك، دۆتلۈك، گاللۋاڭلىق. ② قاشاڭلىق.
vurgu. is. dilb. ئۇرغۇ.
vurgulama. is. ① تەكىتلەش. ② ئۇرغۇلاش.
vurgulamak. ① تەكىتلىمەك. ② ئۇرغۇلىماق.
vurgulu. is. dilb. ئۇرغۇلۇق.
vurgun. s. ① ئاشىق، شەيدا. ② ئاسان ۋە يولسىز تاپاۋەت.
vurguncu. s. يولسىز تاپاۋەتچى.
vurgunluk, — ğu. is. ئاشىقلىق، شەيدالىق.
vurgusuz. s. ئۇرغۇسىز.
~ **hece.** ئۇرغۇسىز بوغۇم.
vurma. is. ① ئۇرۇش (بىر نەرسىگە). ② بىلىقنىڭ قارماقنى يۇتۇۋالغاندىن كېيىنكى هەرىكىتى.
vurmak, — ur. ① ئۇرماق. ② ئازماق، ئاداشماق. ③ تەسىر قىلماق. ④ كۆپەيتمەك (هېسابتا). ⑤ هەيدىمەك. ⑥ باغلىماق، تاقىماق، تەككۈزمەك. ⑦ ئايلاندۇرماق، ئۆزگەرتمەك. ⑧ تەقىماق، سانجىماق. ⑨ باسماق. ⑩ چالماق. ⑪ قانۇنسىزچە پۇل قازانماق، قاقتى - سوقتى قىلماق. ⑫ ئېتىپ چۈشۈرمەك، ئۇۋۇلىماق. ⑬ ئۆلتۈرمەك. ⑭ قاتتىق تەسىر قىلماق. ⑮ يارىدار قىلماق.

(بىر يەرگە).

vuşâk. is. fr. → **Uşak.**

vuşe. is. tur. سايا ھەتچىلەرنىڭ قەرتىپىنى ساقلاش ئۈچۈن چىقىرىلغان ھۆججەت.

vuzu, — uu. is. ar. تەرەت.

vuzuh. is. ar. روشەنلىك، ئايدىڭلىق، ئوچۇقلۇق.

vücud. is. → **Ucut.**

vücûm. is. ar. ① يىرگىنىچ. ② زېرىكىش. ③ ئاچچىقلىنىش، رەنجىش. ④ مىسكىنلىك. ⑤ مەيدىسىگە ئۇرۇش.

vücüp, — bu. is. ar. كېرەكلىك، لازىملىق.

vücut, — du. is. ar. ① بار بولۇش، پەيدا بولۇش، ۋۇجۇدقا كېلىش. ② ۋۇجۇد، گەۋدە، بەدەن، تەن.

vücutlu. s. گەۋدىلىك، يوغان - يولپا، بەستلىك.

vücür. is. ar. ① يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ئىنلىرى. ② تاشقىن سۇ ئويۇپ ھاسىل قىلغان ئازگال.

vüdd. is. ar. دوستلۇق.

vüfür. is. ar. مولّلۇق، كۆپلۈك.

vühûb. s. ar. كۆپ سوۋغا قىلغان، كۆپ تەقدىم قىلغان.

vükûb. is. ar. ئاستا مېڭىش.

vükûl. is. ar. ھەمكارلىق.

vüleyd. s. ar. كىچىك بالا.

vülû. is. ar. بىر نەرسىگە ھەددىدىن ئارتۇق بېرىلگەنلىك.

vülûg. is. ar. ئىتنىڭ سۇ ئىچىشى.

vüreyd. is. ar. anat. بەك كىچىك تومۇر.

vüreyka. is. ar. يوپۇرماق.

⑯ ئىچىملىك ئىچمەك، ھاراق ئىچمەك:

«1· Masaya vurmak— شىرەگە ئۇرماق.

2· Birini zincire vurmak — بىرىنى زەنجىرگە باغلىماق.

3· Işi şakaya vurdunuz — ئىشنى چاقچاققا ئايلاندۇردىڭىز.

4· Bıçak vurmak— پىچاق تىقماق.

5· Damga vurmak— تامغا باسماق.

6· Saat beşivurdu — سائەت بەشنى چالدى.

7· Birinin yüz yuanını vurmuş— بىرىنىڭ يۈز يۈەن پۇلىنى قاقتى - سوقتى قىلىۋاپتۇ.

8· Haydudu vurdular — باندىتنى (قاراقچىنى) ئۆلتۈردى.»

vur · tut. is. ① پىتنە - پاسات. ② تالاش - تارتىش، سالا - سۈلھ:

«Vurtut beş yuana aldım — سالا - سۈلھ قىلىپ بەش يۈەنگە ئالدىم.»

vurulmak. ① ئۇرۇلماق. ② ئاشىق بولماق، كۆڭلى چۈشمەك. ③ يارىلانماق. ④ ئۆلتۈرۈلمەك.

vurum. is. يۈرەك سوقۇشىنىڭ ئاخىرى.

vuruş. is. ئۇرۇش (بىر نەرسىگە).

vuruşma. is. ئۇرۇشۇش.

vuruşmacı. is. قىلىچ ئاۋازى.

vuruşmak. ① ئۇرۇشماق، سوقۇشماق. ② كۆرەشمەك.

vuruşturmak. رومكا سوقۇشتۇرماق.

vusla. is. ar. قوشۇمچە.

vuslat, — tı. is. ar. مەشۇقىغا ئېرىشىش.

vustâ. s. ar. ئوتتۇرا، ئارا، ئارىدا بولغان، ئوتتۇرىدا قالغان.

vusul, — lü. is. ar. ئۇلىشىش، يېتىش

vürût, – du. is.ar. كېلىش.

vüs. is. ar. ① سەۋر، تاقەت. ② بايلىق. ③ كەڭلىك، كەڭچىلىك.

vüsu, – su. is. ar. كۈچ، قۇدرەت.

vüsük. is. ar. ① ئىشىنىش. ② چىڭ لىق، بەكلىك، مەھكەملىك.

vüzerâ. is. ar. ۋەزىرلەر.

vüzüb. is. ar. سۇغا ئوخشاش ئېقىش.

Vyetiçler. öz. is. روسىيەنىڭ كونا خەلقى.

Y.y

y.Y. ي (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 28 - ھەرپى).

ya¹. ünl. ar. ھەي، يا:

«Ya allah — «يا ئاللاھ!

ya². يا، ياكى:

«Ya mektup yazarım, ya telgraf çekerim — يا خەت يازىمەن ياكى تېلېگراما بېرىمەن.»

yaba. is. ياغاچ گۈرجەك (خامان سورۇيدىغان).

yabalamak. خامان سورۇماق.

yaban. is. far. ① چۆل - باياۋان، قاقاس چۆل، دالا، سەھرا. ② ياۋا، ياۋايى. ③ چەت يۇرتلۇق، ياقا يۇرتلۇق. ④ ۋەھشى:

«Yaban adam — «ياۋا ئادەم.

yabancı. is. s. ① چەت ئەللىك. ② چەت يۇرتلۇق. ③ يات:

«Ben bu eve yabancı geliyorum — مەن بۇ ئۆيگە يات تۇيۇلۇۋاتىمەن.»

yabancılaşmak. ياتلاشماق.

yabancılık, — ğı. is. ياتلىقلىق.

~çekmek. ياتلىقلىق قىلماق.

yaban· domuzu. is. ياۋا تۇڭگۇز.

yaban· eşeği. is. ياۋا ئېشەك.

yaban· havuçu. is. ياۋا سەۋزە.

yabanıl. s. Yabanî.

yabanlık, — ğı. is. ① ۋەھشىيلىك. ② ياۋايىلىق.

yabanî. s. far. ① (ھايۋان ھەققىدە) ياۋايى. ② (ئادەم ۋە ئۆسۈملۈك) ياۋا.

yabanlik, — gi. s. مېھمانلىق كىيىم، بايراملىق كىيىم.

yabansı. s. ئاجايىپ، غارايىپ، يات.

yabansılık, — ğı. is. ئاجايىپلىق، غارايىپلىق.

yabende. s. far. كەشپ قىلغۇچى.

yâbis. s. ar. قۇرۇق.

yad. s. يات، باشقا.

yâd. is. far. ياد، خاتىرە:

«Güzel günler halâ yadımdadır — ياخشى كۈنلەر ھېلىھەم يادىمدا.»

ya da. ياكى ۋە يا.

yâd· bûd. is. far. يادىكار، ھەدىيە.

yadcıl. s. خىلاپ.

yâd · dâr. s. far. ئەستە تۇتقان، خاتىرىدە ساقلىغان.

yâd· erklik, — ği. is. مۇستەملىكىلىك.

yadetmek. خاتىرىلىمەك، ئەسلىمەك.

yâd . gâr. is. osm. يادىكار، ئەستىلىك.

yadırgamak. يات كۆرمەك، يېدىر قىلماق.

yadigâr. is. far. ① يادىكار، خاتىرە. ② تېتىقسىز، قىلىقسىز (ئادەم).

yâd· kerd. is. osm. تەييارلاش، ھازىرلاش.

yadsılı. is. fels. مەنفى.

yadsıma. is. ئەسلەش، يادلاش، خاتىرىلەش.

yadsımak. ① يات كۆرمەك. ② ئىنكار قىلماق. ③ رەت قىلماق.

yaya. is. bot. پوستى قېلىن جىيدە،

ماندارىن.
yâfe. is. far. مەنىسىز، قۇرۇق گەپ.
yafta. is. far. ماركا، بەلگە.
yâfûh. is. ar. anat. بوۋاقنىڭ مېڭىسى (باشنىڭ قاتمىغان قىسمى).
yafur. is. ar. ① كىيىك. ② كىيىك بالىسى. ③ كېچىنىڭ بەش - ئالتىدىن بىر قىسمى.
yağ. is. ياغ، ماي:
«Susam yağı — «زىغىر يېغى.
~bağlamak. سەمرىمەك، ئەت ئالماق.
yağcı. is. ① ياغچى. ② مايلىغۇچى (ماشىنىلارنى). ③ خۇشامەتچى، يالاقچى. ④ سۇنەتچى.
yağcılık, — gı. is. ① ياغچىلىق. ② ماشىنا مايلاش ئىشى. ③ خۇشامەتچىلىك، يالاقچىلىق.
yağdan. is. مايدان (ئىچىگە تۈرلۈك مايىنى قويۇپ، ئۇنى - بۇنى مايلايدىغان).
yağdırmak. ① ياغدۇرماق. ② كۆپلەپ چىقارماق:
«Bu fabrika piyasaya kumaş yağdırdı — بۇ فابرىكا رەختنى بازارغا تۆكۈۋەتتى.»
yağ doku. is. anat. ياغ توقۇلمىلىرى.
yağhane. is. osm. جۇۋاز.
yağı. is. دۈشمەن، رەقىب.
yağılaşmak. دۈشمەنلەشمەك.
yağılık, — ğı. is. دۈشمەنلىك.
yağımcur. is. mutf. نان، ياغ ۋە شىرنىدىن ياسالغان تاتلىق يېمەك.
yağımsı. s. ياغسىمان.
yağınmak. سۈيىقەست قىلماق.
yağır. is. يېغىر.

yağış. is. ① يېغىن (يامغۇر، قار). ② ھۆل - يېغىن مىقدارى.
yağışlı. s. ھۆل - يېغىن كۆپ بولغان:
«Geçen ay yağışlı geçti — ئۆتكەن ئاي ھۆل - يېغىن بىلەن ئۆتتى.»
yağız. s. ① بۇغداي ئۆڭلۈك، ② زەيتۇن رەڭ:
«Yağız bir delikanlı — بۇغداي ئۆڭلۈك يىگىت.»
yağlama. is. ياغلاش.
yağlamak. ① ياغلىماق، مايلىماق. ② ماختىماق.
yağlanmak. ① ياغلانماق، مايلانماق. ② ياغ باغلىماق. ③ ماسلىشىپ كەتمەك.
yağlatmak. ياغلاتماق، مايلاتماق.
yağlı. s. ① ياغلىق، مايلىق. ② سېمىز. ③ كۆپ ۋە ئاسان پايدا كۆرىدىغان. ④ باي. ⑤ ياغلاشقان. ⑥ ياغ سۈرتۈلگەن:
«Yağlı bir şafka— ياغلىشىپ كەتكەن بۆك.»
~ ballı. سەمىمىي، ئىچقويۇن، تاشقويۇن.
~bitkiler. ياغلىق زىرائەتلەر.
yağlı boya. is. ماي بوياق.
yağlık, — ğı is. قول ياغلىق، ياغلىق.
yağlıkçı. is. لۆڭگە، ياغلىق قاتارلىق ساتقۇچى.
yağma. is. far. بۇلاڭ - تالاڭ.
~gidiyor. «خېرىدارلىق مال» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.
yağmacı. s. بۇلاڭچى.
yağmacılık, — ğı. is. بۇلاڭچىلىق.
yağmak. ① چۈشمەك. ② ياغماق. ③ ئارقا ئارقىدىن كۆپلەپ كەلمەك:
«1. Kar yağmak — قار چۈشمەك،

قار ياغماق.

2. Üstümüze kurşun yağıyordu — ئۈستىمىزگە ئوق يېغىۋاتاتتى.

3. Bugün mektuplar yağdı gene— «بۈگۈن خەت يەنە يېغىپ كەتتى.»

yağmalamak. بۇلاڭ - تالاڭ قىلماق.

yağmur. is. ① يامغۇر. ② ئارقا- ئارقىدىن، ئېتىلىپ كېلىش:

«Taş yağmuru — تاشنىڭ يامغۇردەك يېغىشى.»

~bulutu. يامغۇر بۇلۇتى (قارا بۇلۇت).

~duası. زاراخەتمە (يامغۇر تەلەپ قىلىش).

~mevsimi. يامغۇر پەسلى.

~yemek. يامغۇردا ھۆل بولۇپ كەتمەك.

yağmurca. is. zool. تاغ تېكىسى، تاغ ئۆچكىسى.

yağmurlamak. يامغۇرغا ئايلانماق.

yağmurlu. s. يامغۇر ياققان، يامغۇرلۇق:

«Yağmurlu günlerde — يامغۇرلۇق كۈنلەردە.»

yağmurluk, — ğu. is. يامغۇرلۇق (چاپان).

yağsız. s. ياغسىز، ئورۇق:

«Yağsız et — ئورۇق گۆش.»

yah. is. far. مۇز.

yah. âver. is. osm. مۇزدەك سۇ، مۇزدەك شەربەت.

yah. beste. s. مۇز تۇتقان.

yah. çe. is. osm. مۇلدۇر.

yahey. ünl. ھاياجاننى بىلدۈرىدۇ.

yahmûm. is. ar. قارا تۇمان.

yahmûr. is. ar. ياۋا ئېشەك.

yahni. is. far. قورداق.

yah. pâre. is. osm. مۇز پارچىسى.

yahşi. s. ياخشى.

yahte. is. far. ① ئۆي. ② ئوخشاشلىق.

yahtemli. z. ar. ئېھتىمال.

yahu. ünl. ar. يا ئاللا، ياپىر:

«Yahu nerede sin? — يا ئاللا، قەيەردە سەن؟»

yâhud. osm. → **Yahut.**

Yahudhane. is. far. يەھۇدىيلەر رايونى ياكى مەھەللىسى.

Yahudi. öz. is. يەھۇدىي.

Yahudicilik, — ği. is. يەھۇدىيچىلىك، سىيونىزم.

Yahudileşmek. يەھۇدىيلەشمەك.

Yahudilestirmek. يەھۇدىيلەشتۈرمەك.

Yahudilik, — ği. is. يەھۇدىيلىك.

yahut. bağ. osm يا، ياكى، ۋەيا:

«Bu akşam bize gelin, yahut biz size gelelim — بۈگۈن سىز بىزنىڭكىگە كېلىڭ ياكى بىز سىزنىڭكىگە بارايلى.»

yak. is. tibetçe. zool. تىبەت قوتىزى.

yaka. is. ① ياقا. ② يەلكەننىڭ كانارى. ③ قىرغاق (دەريانىڭ). ④ ئەگمەش يەر:

«Gömleğin yakası kirlendi — كۆڭلەكنىڭ ياقىسى كىر بولۇپ كەتتى.»

yakacak, — ğı. is. يېقىلغۇ ئەشيالىرى.

yakalamak. ① تۇتماق. ② قولغا كەلتۈرمەك. ③ ھېساب ئالماق، ھېسابلاشماق. ④ قاتتىق سىقماق. ⑤ قاپقانغا چۈشۈرمەك:

«Hırsızı yakaladık — ئوغرىنى تۇتتۇق.»

yakalanmak. ① قولغا كەلتۈرۈلمەك ② تۇتۇلماق. ③ ئاشكارا بولماق. ④ كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈلمەك.

yakalatmak. قولغا كەلتۈرتمەك.

yakalı. s. ياقىلىق:

«Dik yakalı gömlek — تىك ياقىلىق كۆڭلەك.»

yakalık, – ğı. s. is. ① ياقىلىق. ② كۆڭلەكنىڭ تاقىما ياقىسى.

yakamaz. is. yun. كىچىلىرى دېڭىزدا سۇ ھايۋانلىرىنىڭ مەدىرلىشى بىلەن كۆرۈنگەن يېرۇقلۇق.

yakarı, yakarıs. is. ① مۆكۈنۈش، سۇقۇنۇش. ② مۇناجات، دۇئا.

yakarmak. ① مۆكۈنمەك، سوقۇنماق. ② يالۋۇرماق.

yakaza. is. ar. ① ئويغاقلىق، بىدارلىق. ② ھوشيارلىق، سەزگۈرلۈك.

yakı. is. ① داغلاش (قىزىق تۆمۈر بىلەن). ② مەلھەم دورا.

yakıcı. s. ① داغلىغۇچى. ② مەلھەم دورا ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

yakılmak. كۆيدۈرۈلمەك، يېقىلماق، يانماق:

«Kömür yakıldı — كۆمۈر يېقىلدى.»

yakın. s. يېقىن:

«1. Okul bize yakındır — مەكتەپ بىزگە يېقىن.

2. Yakınımızda otururlar — بىزگە يېقىن يەردە ئولتۇرىدۇ.

3. Yakınlarından kimse kalmadı — يېقىنلىرىدىن ھېچكىم قالمىدى.»

yakın. çağ. is. يېقىنقى زامان.

yakında. z. ① يېقىنلا يەردە. ② يېقىندا، ئۇزۇن ئۆتمىگەن بىر ۋاقىتتا:

«Yakında mi oturuyorsun? يېقىن يەردە ئولتۇرامسەن؟

Yakında görüşürüz — يېقىندا كۆرۈشەرمىز.»

yakın doğu. öz. is. يېقىن شەرق.

yakınlarda. z. ① يېقىن ۋاقىتلاردا. ② يېقىن ئەتراپتا:

«Yakınlarda lokanta var mı? -- يېقىن ئەتراپتا ئاشخانا بارمۇ؟»

yakınlaşmak. ① يېقىنلاشماق ② يېقىن مۇناسىۋەت ئورناتماق.

yakınlaştırmak. ① يېقىنلاشتۇرماق. ② يېقىن مۇناسىۋەت ئورنىتىلماق.

yakınlık, – ğı. is. ① يېقىنلىق. ② ئۇرۇق - تۇغقانلىق:

«Yakınlık göstermek — يېقىنلىق قىلماق.»

yakınma. is. شىكايەت.

yakınmak[1]. سۈرمەك:

«Kına yakınmak — خېنە ياقماق.»

yakınmak[2]. شىكايەت قىلماق.

yakınsak. s. fık. mat. (فىزىكىدا) فوكۇس (نۇرنىڭ مەركىزىي نۇقتىسى).

yakınsamak. بىر نەرسىنىڭ بولۇشىغا كۆز يەتمەك.

yakışık, – ğı. is. ئويغۇن، لايىق، ئەقىلغە مۇۋاپىق.

yakışıksız. s. نامۇۋاپىق، بەتقىلىق.

yakışıksızlık, – ğı. is. ئويغۇنسىزلىق، بەتقىلىقلىق.

yakışmak. ياراشماق:

«Bu elbise size yakışmadı — بۇ كىيىم سىزگە ياراشمىدى.»

yakıştırmaca. is. ئويدۇرما، يالغان.

yakıştırmak. ئويغۇنلاشتۇرماق.

yakıt. is. يېقىلغۇ.

yakin. z. ar. پۇختا بىلىم.

yakinen. z. ar. پۇختا ھالدا، ياخشى، شەك - شۈبھىسىز.

yaklaşık. s. تەخمىنەن.

yaklaşmak. يېقىنلاشماق.
yaklaştırıcı. يېقىنلاشتۇرغۇچى.
yaklaştırma. is. ① يېقىنلاشتۇرۇش. ② تەخمىن.
yaklaştırmak. يېقىنلاشتۇرماق.
yakmak[1]. ① ياقماق. ② ئېچىشتۇرماق. ③ ئىشقى مۇھەببەت قوزغىماق. ④ كۆيدۈرمەك. ⑤ قارايتىۋەتمەك، ئالدىماق. ⑥ خاراب قىلماق:
«1. Lambeyı yakmak — چىراغ ياقماق.
2. Kırmızı biber ağzı yakar — لازا ئېغىزنى ئېچىشتۇرىدۇ.
3. Güneş ekinleri yaktı — كۈن زىرائەتنى كۆيدۈرۈۋەتتى.
4. Güneş vücudumu yaktı — قۇياش بەدىنىمنى قارايتىۋەتتى.»
yakmak[2]. ① چاپلىماق، سۈرمەك. ② تۇ-قۇماق (قوشاق):
«Kın yakmak — خېنىنە سۈرمەك (ياقماق).»
yakşi. s. ياخشى.
yaktırmak. ياقتۇرماق (ئوتنى).
yakut, — tu. is. ar. ياقۇت (تاش).
Yakut. öz. is. ياقۇت (مىللەت).
Yakutça. öz. is. dilb. ياقۇت تىلى.
yal. is. ئىت يېمەكى.
yâl. is. far. ① بوييۇن، گەدەن، پاتاك. ② يايلا (ھايۋاننىڭ).
yalabık. s. is. ① پارلاق. ② پارلاقلىق.
yalabımak. پارىلدىماق.
yalak, — ği. is. ① ئولۇق (ھايۋانلارنى سۇغىرىش ئۈچۈن تاشتىن ياكى ياغاچتىن ياسالغان قاچا). ② تاشتىن ياسالغان نوكەش (سۇنىڭ باشقا يەرگە ئېقىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئورنىتىلغان تاش نو).
yalama. is. s. ① يالاش. ② ئۇپرىغان، خورىغان. ③ ئۈستىگە سىياھ سۈرۈلگەن (رەسىم).
yalamacı. is. يالاقچى، خۇشامەتچى.
yalamak. ① يالىماق. ② سۈرمەك، سىيپاپ ئۆتمەك:
«Kurşunlar tepeyi yaliyordu — ئوقلار دۆڭلۈكنى سىيپاپ ئۆتەتتى.»
yalamuk, — ğu. is. قارىغاي يېلىمى.
yalan. s. is. يالغان.
yalancı. s. ① يالغانچى. ② ئوخشىتىلغان.
yalancılık, — ği. is. يالغانچىلىق.
yalandan. يالغاندىن، يالغان-ياۋىداق.
yalanlamak. يالغانلىقىنى ئاشكارا قىلماق، يالغانغا چىقارماق:
«Mehmetin sözlerini yalanladı — مۇھەممەدنىڭ سۆزلىرىنىڭ يالغانلىقىنى ئاشكارا قىلدى.»
yalanlanmak. يالغانلىقى مەلۇم بولماق.
yalanmak. ① ئۆ يەر - بۇ يېرىنى يالىماق، ئاغزىنى يالىماق. ② يالانماق.
yalatmak. يالاتماق.
yalav. is. ① يالقۇنجاش. ② نەيزىنىڭ ئۇچىغا بېكىتىلگەن كىچىك بايراق. ③ كېمە ۋە پاراخوتقا قادىلىدىغان ئۇچى ئۇچلۇق بايراق.
yalayıcı. s. is. يالاقچى، خۇشامەتچى.
yalaza, yalaz. is. ئوت يالقۇنى.
yalbır. is. پارلاق، جۇلالىق.
yalçın. s. is. ① يالىڭاچ، تاقىر. ② تىك. ③ ئەر ئىسمى.
yaldırık. s. پارلاق، جۇلالىق.
yaldız. is. ① ھەل، پوتال. ② يالغان،

كۆز بويامچىلىق. ③ ياسالما.

yaldızcı. is. ① پەردازچى، ھەل بەرگۈچى. ② كۆز بويامچى.

yaldızcılık, — ğı. is. ① پەردازچىلىق. ② كۆرۈنۈشتە داغدۇغىلىق، ئەمەلىيەتتە قۇرۇق ئىش.

yaldızlama. is. پەردازلاش، ھەل (پوتال) بېرىش.

yaldızlamak. ① پەردازلىماق. ② ھەل بەرمەك.

yaldızlanmak. پەردازلانماق. ھەل بېرىلمەك.

yaldızlatmak. پەردازلاتماق، ھەل بەرگۈزمەك.

yaldızlı. s. ① پەردازلانغان، ھەل بېرىلگەن. ② ئالدامچى، كۆز بويامچى.

yâle. is. far. كالا مۈڭگۈزى.

yalgım. is. → **Yalgın.**

yalgın. is. ئېزىتقۇ، سەرراپ.

yalı. is. ① تۈزلەڭ، ئوچۇقچىلىق. ② سۇ ياقىسىغا سېلىنغان يازلىق كەپە.

yalım. is. ① ئوت يالقۇنى. ② قىلىچ ۋە پىچاق قاتارلىقلارنىڭ بىسى. ③ دەرىجە، مەرتىۋە. ④ ئېغىر - بېسىقلىق، سالماقلىق. ⑤ ئېتىبار.

yalın[1]**.** is. ئوت يالقۇنى.

yalın[2] s. ① يالاڭ، تاق. ② يالىڭاچ.

yalın - ayak. s. يالاڭ ئاياغ.

yalinç. s. ئاددىي:
«Yalinç bir mesele — ئاددىي بىر مەسىلە.»

yalın - göz. s. يالاڭ قاپاق.

yalın- kat, — tı. s. ① يالاڭ قەۋەت. ② چىدامسىز، بوش.

yalınlamak. يالقۇنجىماق، يېلىنجىماق.

yalıtkan. s. elek. توك ئۆتكۈزمىگۈچى.

yalıtmak. توك ئۆتكۈزمىگۈچى بىلەن ئورىماق.

yallah. ünl. ar. «قېنى ئەمىسە ماڭايلى!» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.

yalma. is. يامغۇرلۇق، پىلاش.

yalman. s. is. ① مابىل. ② تىك. ③ بىس.

yâlmend. is. far. ئائىلە باشلىقى، ئۆي ئىگىسى.

yalnız. s. ① يالغۇز. ② پەقەت. ③ ئەمما، لېكىن، بىراق:
«Tepedeki yalnız ev — دۆڭلۈكتىكى يالغۇز ئۆي.
Güzel, yalnız biraz renksiz — چىرايلىق، ئەمما بىر ئاز رەڭسىز.»

yalnızcılık, — ğı. is. يالغۇزچىلىق، باشقىلارغا ئارىلاشماسلىق سىياسىتى.

yalnızca. is. ئۆز بېشىغا، ئۆز ئالدىغا.

yalnızlı. s. يالغۇز بىرلا ئەرنىڭ قولىغا قاراشلىق (ئائىلە).

yalnızlık, — ğı. is. يالغۇزلۇق. يېتىملىك.

yalpa. is. داۋالغۇش (كېمە، پاراخوت ھەققىدە).

yalpak. s. چېقىشقاق، ئىلەشكەك.

yalpalamak. بىر ئوڭغا، بىر سولغا داۋالغۇماق.

yalpık. s. يالپاڭ.

yaltak, yaltakçı. s. خۇشامەتچى.

yaltakçılık, — ğı. is. → **Yaltaklık.**

yaltaklanmak. خۇشامەت قىلماق.

yaltaklık, — ğı. is. خۇشامەتچىلىك.

yalvaç, — cı. is. ئەلچى، رەسۇل، ھۆكۈما.

yalvaçlık, — ğı. is. پەيغەمبەرلىك.
yâlvâne. is. far. zool. قارلىغاچ.
yalvarmak. يالۋۇرماق.
yalvartmak. يالۋۇرتماق.
yâm. is. far. پوچتا ئېتى.
yama. is. ① يامان. ② تېرە داغلىرى
yamacı. is. ياماقچى (موزدوز).
yamacılık, — ğı. is. ياماقچىلىق.
yamaç, — cı. is. ① يان، تەرەپ. ② تاغ ۋە دۆڭنىڭ باغرى.
yamak, — ğı. is. ① ياردەمچى، شاگىرت. ② چېگرا مۇداپىئە ئەسكىرى.
yamaklık, — ğı. is. ياردەمچىلىك.
yamalak. يېرىم ياتا.
yamalamak. ياماماق، ياماق سالماق.
yamalanmak. يامالماق، ياماق سېلىنماق.
yamalı. s. ① ياماقلىق، ياماق سېلىنغان. ② (ئادەم ھەققىدە) يۈزىگە داغ چۈشكەن.
yamamak. ① ياماماق. ② تاقىماق، يۈكلىمەك.
yaman. s. ① قولىدىن ئىش كېلىدىغان، يامان. ② ئەسكى:
«Yaman bir adam — يامان ئادەم»
yamanmak. ① يامالماق. ② يۈك بولماق. ③ يۈكلەنمەك، تېڭىلماق.
yamatmak. ياماتماق.
yamıçı. is. بىر تەرىپى يوغۇنلۇق يامغۇرلۇق.
yamri yumru. z. ئەگرى - بۈگرى، ئەگرى - توقاي.
yamuk, — ğu. s. is. ① قىيسىق، سىڭايان. ② ئىككى تەرىپى تەڭ تۆت بۇرجەكلىك.
yamuk yumuk. z. ئەگرى - بۈگرى، ئەگرى - تۇقاي.
yamûr. is. ئۇغلاق.
yamyam. s. is. ① ئادەم گۆشى يېيىگۈچى. ② ۋەھشىي.
yamyamlık, — ğ. is. ۋەھشىيلىك.
yamyassı. تۈپتۈز، يېسى.
yan. is. ① يان. ② يەر، تەرەپ. ③ سىر ۋە ئوكنىڭ ئورتاق ئىسمى. ④ ئىككىنچى دەرىجە. ⑤ يان:
«1. Bu yandan geldi — بۇ تەرەپتىن كەلدى.
2. Heç bir yanda yok — ھېچيەردە يوق.
3. Iki yanında birer kişi gidiyordu — ئىككى تەرىپىدە بىردىن كىشى كېتىۋاتاتتى.
4. Ilâcın yan etkileri — دورىنىڭ ئىككىنچى تەسىرى.
5. Saatınız yanınızda mi? — سائىتىڭىز يېنىڭىزدىمۇ؟»
~ **bakmak.** سىڭايان قارىماق.
~ **basmak.** ئالدانماق.
~ **gözle.** كۆز ئۇچى بىلەن، كۆز قىرىدا.
~ **sallamak.** ئالدىرىماسلىق، پەرۋا قىلماسلىق.
yân. is. far. كېسەلنىڭ جۆيلىشى.
yana. تەرەپدار:
«Ben senden yanayım — مەن سېنىڭ تەرەپدارىڭ.»
yanak, — ğı. is. مەڭىز:
«Yanaklarından kan damliyor — مەڭزىدىن قان تېمىپ تۇرىدۇ.»
~ **zülfü.** ياڭاق چاچ.
yanal. s. يېنىدا بولغان، يېنىغا چۈشكەن.

yanar. s. ياندىغان، تۇتىشىدىغان، كۆيىدىغان.

yanar . dağ. is. jeol. يانار تاغ، ۋولقان.

yanardağ · bilim. is. jeol. ۋولقان ئىلمى.

yanaşık. s. يانداش.

yanaşıklık, — ğı. is. يانداشلىق.

yanaşma. is. ① يانداشىش. ② شاگىرت.

yanaşmak. ① يانداشماق. ② قىزىقماق:

«O böyle işlere yanaşamaz — ئۇ، بۇنداق ئىشلارغا قىزىقمايدۇ.»

yanaştırmak. ① يانداشتۇرماق. ② قىزىقتۇرماق.

yanbolu. is. ئەخمەق، ھاماقەت.

yanbul. is. ① گىلەمنىڭ بىر تۈرى. ② گىلەم، پالاس.

yandaş. s. تەرەپدار.

yardaşlık, — ğı. is. تەرەپدارلىق.

yandırmak. ياندۇرماق، ياقماق.

yâne. is. osm. ھاۋانچا.

yangaboz. is. دەلدۈش ئادەم.

yangı. is. ياللۇغ، ئىششىق.

yangılamak. ياللۇغلانماق، ئىششىماق.

yangılı. s. ياللۇغلانغان، ئىششىغان.

yangın· is. ① يانغىن، ئوت ئاپىتى. ② (كىيىملەردە) ھارارەت، قىزىقلىق. ③ ئاشىق، شەيدا، مەپتۇن.

yanı · başında. ھامان يېنىدا.

yanık. s. ① كۆيۈك. ② يىگىلەپ قالغان. ③ ئۆكۈپ كەتكەن. ④ ئاشىق:

1· «Yanık ekmek — كۆيۈك نان.

2· Yanık bir çocuk— يىگىلەپ قالغان بالا.

3· Yanık halı— ئۆكۈپ كەتكەن گىلەم.»

yanıkçı. s. غەيۋەتچى، شىكايەتچى.

yanıklık, — ğı. is. ① يالغانچىلىق. ② قايغۇلۇق.

yanıkmak. شىكايەت قىلماق.

yanılgı. is. خاتا، يېڭىلىش.

yanılmak. يېڭىلىشماق، خاتالاشماق، ئازماق.

yanılmazlık, — ğı. is. يېڭىلىشماق. خاتالاشماق.

yanıltı. is. ئېزىقىش، يېڭىلىش.

yanıltmaç, — çı. is. تېپىشماق.

yanıltmak. يېڭىلىشتۇرماق، ئازغاشتۇرماق.

yanına. يېنىغا:

«Iyi görmek için yanına yaklaştım— ياخشى كۆرۈش ئۈچۈن يېنىغا يېقىنلاشتىم.»

yanında. ① يېنىدا. ② ئۆيىدە، ئائىلىسىدە.

yanısıra. باراۋەر، بىرلىكتە.

yanıt. is. جاۋاب:

«Soruları yanıtlamak — سوئاللارغا جاۋاب بەرمەك.»

yanıtlamak. جاۋاب بەرمەك.

yani. osm. ① يەنى. ② سۆزنىڭ قىسقىسى، سۆزنىڭ توغرىسى.

yan · kesici. is. يانچۇقچى.

yan · kesicilik, — ği. is. — يانچۇقچىلىق.

yankı. is. ① ئەكس سادا. ② ئەكس.

yankı. is. ing. ئامېرىكىلىق.

yankılamak, yankılanmak. ئەكس سادا چىقارماق.

yanlık, — ğı. is. پادىچىلارنىڭ يېمەك ئىچمەك سالىدىغان خالتىسى.

yanlış. is. ① خاتا. ② ئېزىپ قېلىش.

③ خەتەرلىك:

«Yalnış hesab — خاتا ھېساب.

Yalnış politika — خاتا سىياسەت.»

yanlışlık, – ğı. is. ① خاتالىق، ② يېڭىلىشلىك.

yanlışlıkla. z. خاتالاشقان ھالدا.

yanmak. ① يېقىلماق، يانماق. ② ئوت كەتمەك. ③ كۆيمەك.

yansı. is. ① ئەكس نۇر. ② رېفلېكس.

yansılamak. ① (يورۇقلۇق نۇر) ئەكس ئەتمەك. ② تەقلىد قىلماق، دورىماق.

yansıma. is. ① ئەكس ئېتىش. ② تەقلىدى، ئىملىق (سۆز):

«Gürültu şirilti, gümgüm kelimeleri birer yansımadır — گۈلدۈر - غاراس، ۋاراڭ - چۇرۇڭ، شار - شۇر، بۇلارنىڭ ھەربىرى ئىملىقدۇر.»

yansımak. ئەكس ئەتمەك.

yansıtıcı. is. sin. رېفلېكتور (يورۇقلۇقنى ئەينەككە ئوخشاش ئەكس ئەتتۈرىدىغان ئەسۋاب).

yansıtmak. ئەكس ئەتتۈرمەك:

«Bu, durumun iyi olduğunu yansıtmaktadır — بۇ، ۋەزىيەتنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى ئەكس ئەتتۈرمەكتە.»

yansız. s. بىتەرەپ.

yansızlık, – ğı. is. بىتەرەپلىك.

yanşak. s. تېتىقسىز ۋە كۆپ سۆزلەيدىغان.

yanşaklık, – ğı. is. تېتىقسىزلىق.

yanşamak. تېتىقسىزلىق قىلماق، تېتىقسىزلاشماق.

yan yana. z. يانمۇ يان:

«Yan yana oturmak — يانمۇ يان ئولتۇرماق.»

yapa. is. بۇرۇت.

yapağı. is. جاۋىغا يۇڭ.

yapak, – ğı. is. → **Yapağı.**

yapalak, – ğı. is. zool. مېشىلىك ياپىلاق.

yapamamak. قىلالماسلىق:

«Yapamam, bu gürültü beni rahatsiz eder — قىلالمايمەن، بۇ ۋاراڭ - چۇرۇڭ مېنى بىئارام قىلىدۇ.»

yapay. s. سۈنئىي:

«Yapay gübre — سۈنئىي ئوغۇت.»

yapayalnız. s. ياپيالغۇز، قۇپقۇرۇق:

«Yapayalnız bir ev — قۇپقۇرۇق ئۆي.»

yapı. is. ① قۇرۇلۇش ② ئىشلەنگەن:

«Şehirde yapılar çoğaldı — شەھەردە قۇرۇلۇش كۆپەيدى.

Vücut yapısı — بەدەن قۇرۇلۇشى

Çın yapısı uçaklar dolaşiyorlar — جۇڭگودا ئىشلەنگەن ئايروپىلانلار ئۇچۇپ يۈرۈيدۇ.»

yapı· bilim. is مورفولوگىيە.

yapı· bilimsel. s. مورفولوگىيىلىك.

yapıcı. s. is. ① قىلغۇچى، ئىشلىگۈچى، بارلىققا كەلتۈرگۈچى. ② قۇرۇلۇش ئۇستىسى. ③ ئىجابىي، ئاكتىپ:

«Yapıcı bir öneri — ئىجابىي بىر تەكلىپ.»

yapık. is. ① يېپۇق، جۇل. ② قەدىمدە تېرىك ئەسكەرلىرىنىڭ چاپىنى.

yapıla· geliş· is. ئەزەلدىن يۈرگۈزۈلۈپ كەلگەن يول.

yapıldak. is. ياياق، پىيادە.

yapılı. s. قۇرۇلغان، ئىشلەنگەن:

«Güzel yapılı — ئوبدان ئىشلەنگەن»

yapılmak. قۇرۇلماق، ئىشلەنمەك،

ئۆتكۈزۈلمەك:
«Toplantı güzel yapıldı — يىغىن ئوبدان ئۆتكۈزۈلدى.»
yapım. is. ① ئىنشائات. ② ئىشلىنىش. ③ سۆز ياساش (تىل ھەققىدە).
yapım· evi. is. sın. كىنو ئىشلەش شىركىتى.
yapın. is. ئەشيا.
yapıncak[1]. is. جۇل (يوپۇق).
yapıncak[2]. is. بىر خىل ئاق ئۈزۈم.
yapındırmak. ھاراق ئىچمەك.
yapınmak. ① ئۆزىگە قىلماق، ئۆزى ئۈچۈن قىلدۇرماق. ② بېرىلمەك، قىزىقماق:
«Bu genç ozanlığa yapınıyor — بۇ يىگىت شائىرلىققا قىزىقىدۇ.»
yapıntı. is. fels. ئەمەلىيەتتە بولمىغان ياكى بار - يوقلۇقى بىلىنمىگەن ھالدا بار دەپ بىلىنگەن نەرسە.
yapırgan. is. bot. گۈل يوپۇرمىقى.
yapış. is. قىلىش، ئېتىش.
yapışık. s. ① يېپىشقان، چاپلانغان. ② چاپلاغلىق:
«Duvara yapışık kağıt — تامغا چاپلانغان قەغەز.»
yapışıklık, – ğı. is چاپلاغلىق.
yapışkan. s. يېپىشقاق:
«Yapışkan çamur — يېپىشقاق لاي.»
yapışmak. يېپىشماق، چاپلاشماق:
«Kağıt duvara yapıştı — قەغەز تامغا چاپلاندى.»
yapıştırılmak. يېپىشتۇرۇلماق.
yapıştırma. is. ① يېپىشتۇرۇش، چاپلاش. ② كىملىنىڭ يۈزىگە يېپىشتۇرۇلغان بىزەكلەر.
yapıştırmak. ① يېپىشتۇرماق، چاپلىماق. ② شاق قىلىپ قويماق (شاپىلاق ياكى جاۋابنى).
yapıt. is. ئەسەر.
yapı· taşı, – nı. is. قۇرۇلۇشقا كېرەكلىك گرانت تاش.
yapkın. s. ① خۇشال. ② مەست.
yapma. is. s. ① قىلىش. ② سۈنئىي:
«Yapma çiçekler — سۈنئىي گۈللەر.»
yapmacık. s. يالغان، ياسما:
«Yapmacık bir öfke — يالغان خاپا.»
yapmak. ① قىلماق، ئەتمەك. ② ياسىماق. ③ بولماق. ④ ئىجرا قىلماق. ⑤ ئۆتكۈزمەك، ئاچماق:
«1· Yemek yapmak— تاماق ئەتمەك.
2· Saatçı saatımı yapamadı — سائەتچى سائىتىمنى ياسىيالمىدى.
3· Geçen gün çok soğuk yaptı — ئۈلۈشكۈن قاتتىق سوغۇق بولدى.
4· Yasanın dediğini yapmak — قانۇننىڭ دېگىنىنى قىلماق ياكى قانۇننى ئىجرا قىلماق.
5· Toplantı yapmak — يىغىن ئۆتكۈزمەك.»
yaprak, – ğı. is. bot. ① يوپۇرماق. ② ۋاراق.
yapraklanmak. ① يوپۇرماق چىقارماق. ② (مېتاللار ھەققىدە) ياپراق ھالىغا كەلمەك. ③ مىدىرلىماق:
«Ağaçlar yapraklandı — دەرەخلەر يوپۇرماق چىقاردى.»
yapraklı. s. ① يوپۇرماقلىق. ② ۋاراقلىق:
«Yüz yapraklı bir defter — يۈز ۋاراقلىق دەپتەر.»

yapraksız. s. يوپۇرماقسىز.
yaprak. taş. is. ياپراقتاش.
yaptırıcı. is ① ياراتقۇچى. ② هوسۇللۇق.
yaptırım. is. جازا، جازالاش، جازاغا تارتىش، جازالىنىش، جازاغا تارتىلىش ~
yaptırmak. قىلدۇرماق.
yapuk. is. يېپىشتۇرۇش، چاپلاش.
yapyalnız. s. → Yapayalnız.
yap yap. z. ئاستا ئاستا.
yar. «ياردەمچى» سۆزىنىڭ قىسقارتىلىشى:
«Yar öğretmen — ياردەمچى ئوقۇتقۇچى.»
yar. is. يار، ئۇچۇرۇم.
~ dan atmak. قازاغا ئۇچراتماق.
yâr, — ri. s. osm. ① يار، دوست. ② ياردەمچى.
~ olmak. ياردەم قىلماق.
yara. is. ① يارا، جاراھەت. ② دەرد:
«Bıcak yarası — پىچاق يارىسى
Bu hal içime yara oldu — بۇ ئەھۋال ئىچىمگە دەرد بولدى.»
yaradan. öz. is. ① ياراتقۇچى. ② تەڭرى، خۇدا، ئاللا:
«O anıtı yaradan sanatçı — ئۇ خاتىرە مۇنارىنى ياسىغان سەنئەتكار.»
yaradılış. is. ① يارىتىلىش، تۇغما خۇسۇسىيەت. ② مىجەز، خۇلۇق.
yaradılıştan. تۇغما.
yarak, — ğı. is. ① ياراق، قورال. ② ئەركەكلىك ئورگانى.
yaralama. is. يارا، جاراھەت، يارىلاش.
yaralamak. يارىلىماق.
yaralanmak. يارىلانماق.
yaralı. s. ① يارىلانغان. ② خەستە:
«Yaralı kalb — خەستە دىل.»

yaramak. يارىماق، ياقماق:
«Bu kitap işimize çok yariyor — بۇ كىتاب ئىشىمىزگە ياقتى.»
yaramamak. ياراشماسلىق:
«Ona iyilik yaramaz — ئۇنىڭغا ياخشىلىق ياراشمايدۇ.»
yaramaz. s. ① كېرەكسىز، كېرەككە كەلمەس. ② شوخ:
«Yaramaz çocuk — شوخ بالا.»
yaramazlık, — ğı. is. ① كېرەككە كەلمەسلىك. ② شوخلۇق.
yârân. is. osm. ياران، دوستلار.
yâr· âne. z. osm. دوستلارچە.
yaranma, yaranış. is. يارىنىش.
yaranmak. يارانماق.
yarar. s. is. ① يارايدىغان، ② پايدا. ③ مەنپەئەت.
yararlanmak. پايدىلانماق.
yararlı. s. پايدىلىق.
yararlık, — ğı. is. ① كېرەك، لازىم. ② لاياقەت، ئارتۇقچىلۇق. ③ قەھرىمانلىق.
yararsız. s. پايدىسىز، لاياقەتسىز.
yarasa. is. شەپەرەڭ.
yaraşık. is. يارىشىش، يارىشىق.
yaraşıklı. s. ياراشقان، يارىشىقلىق.
yaraşıksız. s. يارىشىقسىز.
yaraşmak. ياراشماق.
yaraştırmak. ياراتماق:
«Bu sözü yaraştırmadım — بۇ سۆزنى سىزگە يارىتالمىدىم.»
yaratan. s. ياراتقۇچى، بارلىققا كەلتۈرگۈچى.
yaratıcı. s. ياراتقۇچى، ئىجاد قىلغۇچى.

yaratıcılık, — ğı. is. ئىجادىيەت.

yaratık, — ğı. is. مەخلۇق، مەخلۇقات.

yaratılmak. يارىتىلماق، تۈزۈلمەك.

yaratma. is. يارىتىش، ياراتما.

yaratmak. ① ياراتماق. ② قىلماق، ئىلىپ بارماق.

yarbay. is. asker. پودپولكوۋنىك.

yarda. is. ing. 91 سانتىمېتىرلىق ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.

yardak, — ğı. is. گۇماشتا، قولچوماق.

yardakçı. is. خۇشامەت.

yardakçılık, — ğı. is. خۇشامەتچىلىك.

yardım. is. ① ياردەم. ② تەسىر:

«Ruzgarın yardımıyla — شامالنىڭ تەسىرى بىلەن.»

yardımcı. s. ① ياردەمچى. ② ئورۇنباسار، مۇئاۋىن.

yardımcılık, — ğı. is. ياردەمچىلىك، ئورۇنباسارلىق.

yardımlaşma. is. ياردەملىشىش.

yardımlaşmak. ياردەملەشمەك.

yardımsamak. ياردەم تەلەپ قىلماق، ياردەم تىلىمەك.

yardırmak. ياردۇرماق.

yârek. is. far. ماتكا، بالىياتقۇ.

yâren. is. دوست، بۇرادەر.

yârenlik, — ği. is. دوستلۇق، بۇرادەرلىك.

yarga. is. is. كۆز چۆجىسى.

yargı. is. ①ھۆكۈم. ② سوت، ئەدلىيە.

yargıç, — cı. is. سوتچى.

yargıçlık, — ğı. is. سوتچىلىق.

yargılama. is. سوتلاش، سوراق قىلىش.

yargılamak. سوت قىلماق، ھۆكۈم چىقارماق.

yargılanmak. سوتلانماق.

yargıtay. is. ئالىي سوت.

yarı. is. يېرىم:

«Ekmeğin yarısını yedi — ناننىڭ يېرىمىنى يېدى.»

yarı buçuk. s. يېرىم - ياتا، بەك ئاز.

yarıcı. s. ① يارغۇچى. ② ئوتاقچى.

yarıcılık, — ğı. is. ① ئوتۇن يارغۇچى. ② ئوتاقچىلىق.

yarık. s. يېرىق، چاك، دەز.

yarı küre. is. يېرىم شار.

yarılamak. يېرىم قىلماق، يېرىمىنى تۈگەتمەك:

«Bu işi yarıladık — بۇ ئىشنى ئىشلەپ يېرىم قىلدۇق (بۇ ئىشنىڭ يېرىمىنى تۈگەتتۇق).»

yaralanmak. يېرىمى تۈگىمەك.

yarılmak. ① يېرىلماق. ② دەز كەتمەك، چاك كەتمەك.

yarım. s. ① يېرىم. ② چالا:

«Yarım bilgi — چالا بىلىم.»

~ **adam.** مېيىپ ئادەم، زەئىپ ئادەم.

~ **ağızla.** ئاغزىنىڭ ئۇچىدا، خۇش ياقماستىن.

~ **baş ağrısı.** يېرىم باش ئاغرىقى، شەقىقە.

yarım ada. is. يېرىم ئارال:

«Balkan yarım adası — بالقان يېرىم ئارىلى.»

yarımca. is. ① پالەچ. ② يېرىم باش ئاغرىقى، شەقىقە.

yarımlamak. يېرىملىماق.

yarımlık, — ğı. is. ① گىرىژ، چوقۇق. ② مېيىپلىك.

yarın. is. ① ئەتە. ② كېلەچەك:
«Işinizi yarına bırakmayın — ئىشىڭىزنى ئەتىگە قالدۇرماڭ.
Însan daima yarını düşünmeli— ئادەم دائىم كېلەچىكىنى ئويلىشى كېرەك.»
yarış. is. مۇسابىقە:
«Top yarışı — توپ مۇسابىقىسى.
At yarışı — «ئات مۇسابىقىسى
yarışan. s. مۇسابىقىلەشكۈچى.
yarışçı. is. مۇسابىقە قاتناشچىلىرى.
yarışıcı. is. رىقابەتلەشكۈچى.
yarışma. is. مۇسابىقە، رىقابەت.
yarışmacı. is. مۇسابىقىچى.
yarışmak. مۇسابىقە قىلماق، مۇسابىقىلەشمەك.
yarıştırmak. مۇسابىقىلەشتۈرمەك.
yârlı. is. far. ① دوستلۇق. ② ياردەم.
yarlıgamak. گۇناھىدىن كەچمەك، ئەپۇ قىلماق.
yarlık, – ğı. is. مېھرىبانلىق، شەپقەت، ئۆتەشكە تېگىشلىك، ۋىجدانەن، بۇرچ:
«Yoksullara yardım bir yarlıktır— يوقسۇللارغا ياردەم قىلىش مېھرىبانلىقتۇر.»
yarma. is. s. ① يېرىش، يارما. ② تۇنىل، تەشمە:
«Demir yolu bir çok yarmalar-dan geçer — تۆمۈريول كۆپلىگەن تۇنىللاردىن ئۆتىدۇ.
Yarma buğday — «يارما بۇغداي
yarmak. ① يارماق. ② يېرىپ ئۆتمەك:
«Udun yarmak — ئوتۇن يارماق.»
yarmalamak. بۆيىغا كەسمەك.
yarmalık, – ğı. is. ئاش قىلىش ئۈچۈن يېرىك يانچىلغان بۇغداي، يارما بۇغداي.
yarpuz. is. bot. يالپۇز، سۆزە.
yas. is. ماتەم، مۇسىبەت.
yasa. is. قانۇن:
«Ana yasa — «ئاساسىي قانۇن.
yasa . bilim. is. قانۇنشۇناسلىق.
yasak, – ğı. is. مەنئى، چەكلەش، توسۇش.
~ etmek. مەنئى قىلماق، چەكلىمەك، توسماق.
~ bölge. چەكلەنگەن رايون.
yasaklamak. چەكلىمەك، توسماق، مەنئى قىلماق.
yasaklayıcı. s. توسقۇچى، چەكلىگۈچى.
yasalı. s. قانۇنلۇق.
yasama. is. قانۇن تۈزۈش.
yasamak. قانۇن تۈزۈماق.
yasan. is. نىيەت.
yasanlamak. نىيەت قىلماق.
yasdangaç, – cı. is. يۆلەنچۈك.
yasemin. is. far. يەسمىن ۋە ئۇنىڭ گۈلى (ئاق چاي گۈلى).
yaslamak. يۆلەپ قويماق.
yaslanmak. يۆلەپ قويۇلماق.
yaslı. s. ھازىدار، مۇسىبەتلىك.
yasmak. ياپماق، تۈزلىمەك.
yassı. s. ياپىلاق، يالپاق، يېسسى.
yassılanmak,yassılaşmak. يېسسىلانماق، ياپىلاق ھالغا كەلمەك، يېسسىلاشماق.
yassılatmak. ياپىلاقلاشتۇرماق، يېسسىلاتماق.
yassılık, – ğı. is. ياپىلاقلىق، يېسسىلىق.
yassılamak. يېسسىلىماق، ياپىلاقلىماق.
yassı . solucanlar. is. zool. ياپىلاق

قۇرتلار.

yastamak. يۆلىمەك، تىرىمەك.

yastangaç. is. يۆلەنچۈك، تايانچۇق.

yastanmak. تايانماق، يۆلەنمەك.

yastıgaç, — cı. is. ئاش تاختىسى:

«Yaş sebze — يېشىل كۆكتات.»

yastık, — ğı. is. ① ياستۇق. ② كۆرپە، پالاس. ③ سۇپا، پەشتاق.

yastım. s. پاناق بۇرۇنلۇق.

yaş¹. is. ① ياش. ② ۋاقىت، چاغ:

«Yirmi yaşındayım — يىگىرمە ياشتا مەن.

Genç yaşındayken Sıncanğa gitmişti — ياش ۋاقتىدا شىنجاڭغا بارغان ئىدى.»

~ dönümü. ئاياللاردا ئادەتنىڭ توختىشى، ئەرلەرنىڭ جىنسىي پائالىيەتتىن قېلىشى.

yaş¹. is. s. ① ياش. ② ھۆل، نەم. ③ يېشى:

«Göz yaşlarını döktü — كۆز يېشىنى تۆكتى»

yaşa. ünl. ياشا.

yaşam. is. ① ھايات. ② ئۆمۈر.

yaşama. is. ياشاش.

~ savaşı. ھايات كۈرىشى.

yaşamaca. z. ئۆمۈر بويى، ئۆمرىدە.

yaşamak. ① ياشىماق، ئۆمۈر سۈرمەك. ② تۇرمۇش كەچۈرمەك.

yaşantı. is. تۇرمۇش، ھايات، ھاياتلىق.

yaşarlık, — ğı. is. ياشاش قابىلىيىتى.

yaşarma. is. ياشاڭغىراش.

yaşarmak. ① ياشلانماق (كۆز). ② ياش بىلەن تولماق:

«Gözleri yaşardı — كۆزلىرى ياشقا تولدى.»

yaşartıcı. s. ياش ئاققۇزىدىغان:

«Yaşartıcı bomba — كۆزدىن ياش ئاققۇزىدىغان بومبا.»

yaşartmak. كۆزدىن ياش ئاققۇزماق.

yaşatmak. ياشاتماق.

yaşayış. is. تۇرمۇش ۋە تۇرمۇش شەكلى.

yaşıt. s. تەڭتۇش، تەڭ يېمەتلىك، قۇرداش.

yaşlanma. is. قېرىلىشىش، ياشىنىش.

yaşlanmak. قېرىلاشماق، ياشانماق.

yaşlı¹. s. قېرى، ياشانغان.

yaşlı². s. ياشلىق (كۆزى):

«Yaşlı gözler — ياشلىق كۆز.»

yaşlık, — ğı. is. نەملىك، ھۆللۈك.

yaşlılık, — ğı. is. قېرىلىق، ياشانغانلىق.

yaşmak¹ — ğı. is. لېچەك.

yaşmak². پۈركەنمەك.

yaşmaklamak. لېچەك كىيمەك.

yaşmaklanmak. لېچەككە پۈركەنمەك.

yaşmaklı. s. لېچەكلىك، لېچەك كىيگەن.

yat¹, — tı. is. قالقان قاتارلىق مۇداپىئە ئۈسكۈنىلىرى.

yat², — tı. is. holan. ساياھەت ۋە ئىسپورت كېمىسى.

yatağan. is. بىر خىل خەنجەر.

yatak, — ğı. is. ① ياتاق. ② تۆشەك، كارىۋات. ③ ئۇۋا. ④ قاتلام. ⑤ سۇ ئېقىنى (يولى):

«Toprak yatağı — يەر قاتلىمى.»
~ değişmesi. سۇنىڭ ئېقىش يولىنى ئۆزگەرتىشى.
yatak · hane. is. ياتاقخانا (ئومۇمىي).
yataklı. s. كارىۋاتلىق، ياتاقلىق:
«Yataklı vagon — ياتاقلىق ۋاگون.»
yatak . odası. is. ياتاق ئۆيى.
yatalak. s. ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغان (كېسەل).
yatar. s. بويىدىن - بويىغا.
yatay. s. ① تەكشى:
«Sıvıların yüzü hep yatay olur— سۇيۇقلۇق ماددىلارنىڭ يۈزى تەكشى بولىدۇ.»
yatı. is. قونالغۇ يەر.
yatık. s. ① يالپاق، قايرىلما، تۈز. ② كونا. ③ ئۆرۈك:
«1· Yatık yaka — قايرىلما ياقا.
2· Yatık kumaş — كونا رەخت.
3· Yatık oda — ئۆرۈك ئۆي.»
yatılı. s. كېچىلىك، كېچىسى ياتىدىغان (يەر):
«Yatılı okul — يېتىپ ئوقۇيدىغان مەكتەپ.»
yatır. is. ئەۋلىيا.
yatırım. is. قوشقان پاي، قوشقان مەبلەغ.
yatırımcı. is. پايچىك، مەبلەغ قوشقۇچى.
yatırmak. ① ياتقۇزماق. ② بانكىغا پۇل قويماق:
«**yağmur** ekinleri yatırdı — يامغۇر زىرائەتلەرنى ياتقۇزۇۋەتتى.»
yatısız. s. ياتاقسىز:
«Yatısız okul — ياتاقسىز مەكتەپ.»

yatışmak. ① پەسەيمەك، سۈرئىتى ئازايماق. ② بېسىلماق:
«Fırtına yatıştı — بوران پەسەيدى.
Kargaşalık yatıştı — قالايمىقانچىلىق بېسىلدى.»
yatıştırmak. باستۇرماق، جىمىقتۇرماق، پەسەيتمەك:
«Çın halk kurtuluş ordusu ayaklanmayı yatıştırmışlar — جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى توپىلاڭنى جىمىقتۇردى.»
yatkı. s. (كىيىم) پۈرلىشىپ كەتكەن.
yatkın. s. ① يالپاق، تەكشى. ② كونا. ③ ئۇز، قولى ئەپلىك:
«Yatkın mal — كونا مال.
Eli dikişe yatkın — يىڭنە ئىشىغا قولى ئەپلىك»
yatkınlık, — ğı. is. ① يالپاقلىق، تەكشىلىك. ② ئەپچىللىك، ئۇزلۇق.
yatmak. ① ياتماق، قونماق، قاماقتا ياتماق، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالماق (ئاغرىقتىن). ② يېتىشىپ كەتمەك. ③ تۈزلەنمەك. ④ يىقىلماق. ⑤ ماقۇل بولماق. ⑥ دائىم، ھەمىشە:
«1· Ahmet yattı — ئەھمەت ياتتى.
2· Ekinler yattı — زىرائەتلەر يېتىشىپ كەتتى.
3· Kumaş kullanılınca yatıyor — رەخت كېيىلگەنسېرى تۈزلىنىدۇ.
4· Sıtmadan on gün yatmış — قىزىتمىدىن ئون كۈن يېتىپ قالدى.
5· Bu gece nerede yatacağız — بۇ ئاخشام نەدە قونىمىز؟
6· Hırsızlıktan beş yil yatmış — ئوغرىلىق قىلىپ بەش يىل قاماقتا چۈشتى.

7. Koşarken ayağı kaydı çamura yattı — يۈگرۈپ كېتىۋېتىپ پۇتى تېيىلىپ كېتىپ پاتقاققا يىقىلىپ چۈشتى.

8. Düşman barışa yatmiyor — دۈشمەن سۈلھىگە ماقۇل بولمايۋاتىدۇ.

9. Yatıp kalkıp anneme dua ediyorum — «ھەممىشەم ئاپامغا دۇئا قىلىمەن.

yatsı. is. خۇپتەن ۋاقتى.

yatuğan, yatuk. is. müz. قالۇن قاتارلىق چالغۇ ئەسۋابلارنىڭ ئومۇمىي نامى.

yavan. s. ① ياغسىز. ② باشقا نەرسە قوشۇلمىغان. ③ بەتتام، تەمسىز، لاۋزا:

«Yavan ekmek — باشقا نەرسە قوشۇلمىغان نان.»

yavanlık, – ğı. is. ① ياغسىزلىق. ② قوشۇقسىزلىق. ③ بەتتەملىك.

yavaş. s. ① ئاستا. ② پەس، تۆۋەن ئاۋاز. ③ ياۋاش. ④ بوش. ⑤ «دىققەت، ئالدىرىما» دېگەن مەنىدە:

«1. Yavaş yürüyüş — ئاستا مېڭىش.

2. Yavaş konuşmak — تۆۋەن ئاۋاز بىلەن سۆزلەشمەك.

3. Yavaş at — ياۋاش ئات.

4. Yavaş tütün — «بوش تاماكا.

yavaşa. is. تۇمشۇقلۇق (ئاغزى قاتتىق ئاتنى يولغا كىرگۈزۈش ئۈچۈن ئاتنىڭ كالپۇكىغا سېلىنغان تاختا قىسقۇچ).

yavaçşa. ئاستاغىنا.

yavaşlama. is. ئاستىلىشىش، ئاستىلاش.

yavaşlamak. ئاستىلىماق.

yavaşlatmak. ئاستىلاتماق.

yavaşlık, – ğı. is. ئاستىلىق.

yavaştırmak. ئاغزى قاتتىق ئاتنى يولغا كىرگۈزمەك.

yave. is. osm. پىتنە پاسات.

yavegu. s. osm. ① پىتنە - پاساتچى. ② تاغدىن - باغدىن سۆزلىمەك.

yaver. is. osm. ① ياردەمچى، ئورۇنباسار. ② دۆلەت ۋە ھۆكۈمەت مەسئۇللىرى ۋە ھەربىي قوماندانلىق يېنىدا تۇرىدىغان ۋە بۇيرۇقلىرىنى تۆۋەنگە يەتكۈزىدىغان ئوفىتسېر.

yaverlik, – ği. is. ياردەمچىلىك.

yavru. is. ئادەم ياكى ھايۋان بالىسى:

«Kedi yavrusu — مۈشۈك بالىسى (ئاسلان).»

~ atmak. بالا تاشلىۋەتمەك.

yavrulamak. (ھايۋان) تۇغماق.

yavsi. is. zool. ساقاتقا، سالجا.

yavşak, – ğı. is. ① ئۇششاق پىت (سىركىنىڭ يېڭىدىن پىتقا ئايلىنىشى). ② بالا.

yavşan. s. سانجىپىدىغان، تىكەنلىك.

yavuk, – ğu. is. چاي ئىچۈرۈش.

yavuklamak. چاي ئىچۈرمەك:

«Kızını bir uzmana yavukladı — قىزىنى بىر مۇتەخەسسىسكە چاي ئىچكۈزۈپ قويدى.»

yavuklanmak. چاي ئىچۈرۈلمەك.

yavuklu. s. is. چاي ئىچۈرۈپ قويۇلغان، بېشى باغلاقلىق (قىز).

yavuz. s. is. ① مۇدھىش، ۋەھشىي، يىرتقۇچ. ② جەسۇر، شىجائەتلىك، قەتئىي، سۇباتلىق. ③ ئەر ئىسمى.

yavuzlaşmak. ياۋۇزلاشماق.

yavuzluk, – ğu. is. ياۋۇزلۇق.

yay. is. s. ① ئوقيانىڭ ياسى. ② كامانچە. ③ ئەگمە:

«Yay kaşlar — ئەگمە قاشلار.»

yaya. is. s. ياياق، پىيادە.

yayak, – ğı. is. چوڭ كوچىلاردا پىيادىلەر يولى.

yayan. z. ① ياياق، پىيادە. ② is بىلىمسىز، مەلۇماتسىز:

«Ben oraya kadar yayan gidemem — مەن ئۇ يەرگىچە پىيادە ماڭالمايمەن.

Mehmet bu konuda pek yayan görünüyor — مۇھەممەد بۇ مەسىلىدە مەلۇماتسىزدەك كۆرۈنىدۇ.»

yaydırmak. تارقاتماق، يايماق.

yaygara. is. ۋارقىراپ - جارقىراش.

~ basmak — ۋاقىراپ - چاقىرماق

yaygaracı. s. گەپ تارقاتقۇچى.

yaygaracılık, – ğı. is. گەپ تارقاتقۇچىلىق.

yaygı. is. سېلىنچا، يوپۇق.

yaygın. s. ① كەڭ تارقالغان، ئومۇملاشقان. ② كەڭ كۆلەملىك.

yaygınlık, – ğı. is. ئومۇملاشقانلىق.

yayıcı. s. is. تارقاتقۇچى، كېڭەيتكۈچى.

yayık, – ğı. is. ① سېرىق ماي چىقىرىدىغان قاچا. ② s. يېيىق.

yayılma. is. ① يېيىلىش، تارىلىش، تارقىلىش، كېڭىيىش. ② نۇرنىڭ تۈز سىزىق بويىچە يېيىلىشى.

yıyılmak. ① يېيىلماق. ② تارالماق.

yayını. is. ① نەشىر. ② رادىئو ۋە تېلېۋىزورنىڭ تارقىتىشى، ئاڭلىتىش:

«Radyo yayıyı — رادىئو ئاڭلىتىشى»

yayımlamak. نەشىر قىلماق، تارقاتماق، ئاڭلاتماق:

«Radyonun yayımladığı haberler — رادىئو تارقاتقان خەۋەرلەر.»

yayın[1]. is. نەشرىيات.

yayın[2]. is. zool. ئاغزى يوغان، بېشى چوڭ ئۇزۇن بىر خىل بېلىق.

yayın. evi. is. نەشرىيات:

«Sincang halk yayın evi — شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى.»

yayıntı. is. سۆز - چۆچەك.

yayla. is. ئېگىزلىك:

«Çinhay yaylası — چىڭخەي ئېگىزلىكى.»

yaylak, – ğı. is. يايلاق، ئوتلاق.

yaylakiye. is. osm. چارۋىدارلار يايلاق ئىگىسىگە بېرىدىغان ھەق.

yaylan. is. ئوچۇقچىلىق، كەڭ مەيدان.

yaylamak. يايلاققا چىقماق، يايلىماق.

yaylı. s. is. ① ياشەكلىك. ② مەپە.

yaylım. is. ① يېيىلىش، تارىلىش، تارقىلىش. ② يايلاق، ئوتلاق.

yayma. is. ① يېيىش. ② يايمىچىلارنىڭ ماللىرىنىڭ يېيىلىپ تىزىلىشى.

yaymacı. is. يايمىچى، تەگزىچى.

yaymak. ① يايماق. ② تاراتماق. ③ يۇقتۇرماق. ④ ئوتلاتماق.

yayvan. s. ① يالپاق. ② كۆندىلەڭ.

yayvanlık, – ğı. is. ① يالپاقلىق. ② كۆندىلەڭلىك.

yaz. is. ياز.

yazar. is. يازغۇچى، ئاپتور.

yazarlık, – ğı. is. يازغۇچىلىق.

yaz . çiz. is. بيۇروكراتلىق.

yaz . çizci. is. بيۇروكرات.

yazdırmak. يازدۇرماق.

yazgı. is. تەقدىر، قىسمەت.

yazı[1]. is. ① يېزىق - سىزىق. ② ماقالە. ③ يېزىق، خەت. ④ تەقدىر،

قسمەت. ⑤ ئېلىپبە:

«1.Biraz yazım vardı, gelemedim — بىر ئاز يېزىق - سىزىقىم بار ئىدى، كېلەلمىدىم.

2. Şu yazıyı okuyamadım — شۇ خەتنى ئوقۇيالمىدىم.

3. Uygur yazısı — ئۇيغۇر ئېلىپبەسى.»

yazı[2]. تۈز يەر، تۈزلەڭ، تۈزلەڭلىك.

yazıcı. is. ھەربىي كاتىپ.

yazı . hane. is. ① ئىشخانا. ② ئۈستەل، شىرە، جوزا.

yazık, – ğı. is. ① گۇناھ. ② ئىست، ئەپسۇس. ③ خوپ بوپتۇ:

«Yazık böyle olmasını istemezdim — ئىست، بۇنداق بولۇشىنى ئويلىمىغانىدىم.

Yazık sana böylemi yapacaktın? — خوپ بولدى ساڭا، شۇنداقمۇ قىلامتىڭ؟»

yazıklanmak. ئېچىنماق، ئەپسۇسلانماق.

yazıksız. s. گۇناھسىز، مەسۇم.

yazılı. s. ① يېزىقلىق: ② پېشانىسىگە پۈتۈلگەن، تەقدىر، قىسمەت. ③ يېزىلغان، تېزىمغا ئالدۇرۇلغان:

«Yazılı bir kâğıt — خەت يېزىقلىق قەغەز.»

yazılmak. ① يېزىلماق. ② تىزىمغا ئالدۇرماق:

«Mektup yazıldı — خەت يېزىلدى.»

yazımlama. is. رېداكسىيە، تەھرىر بۆلۈمى.

yazın[1]. is. ئەدەبىيات.

~ dili. ئەدەبىي تىل، بەدىئىي تىل.

yazın[2]. z. ياز پەسلى.

yazış. is. يېزىش ۋە يېزىش ئۇسۇلى.

yazışma. is. يېزىشىش.

yazışmak. يېزىشماق.

yazıt. is. ئابىدە يېزىقى.

yazlamak. يازلىماق، يازنى ئۆتكۈزمەك.

yazlık, – ğı. is. ① يازلىق. ② يازدا يېتىشكەن، يازدا پىشقان:

«Yazlık elbise — يازلىق كىيىم.

Yazlık bitkiler — يازلىق ئۆسۈملۈكلەر.»

yazlı . kışlı. قىش - ياز، تۆت پەسىل.

yazma. is. s. ① يازما. ② يېزىش. ③ يېزىلغان.

yazmacı. is. كەشتىچى.

yazmak. ① يازماق. ② (كېلىنىنىڭ يۈزىنى) پەردازلىماق. ③ خەت ئارقىلىق خەۋەر قىلماق. ④ بىر ئىشقا ئالماق:

«Mektup yazmak — خەت يازماق.

Çocuğu okula yazdılar — بالىنى مەكتەپكە ئالدى.»

yazman. is. كاتىپ.

yazmanlık, – ğı, is. كاتىپلىق.

yebâb. s. far. خاراب، ۋەيرانە.

yebân. is. far. ① خىلۋەت يەر. ② چۆل، باياۋان.

yedek, – ği. s. ① كاندىدات. ② زاپاس، ئېھتىيات، زاپچاس:

«Yedek üye — كاندىدات ئەزا.

Makinanin yedek parçaları — ماشىنىنىڭ زاپاس زاپچاسلىرى.»

yedeklemek. ① زاپاس قىلماق. ② ئېھتىيات ئۈچۈن ھازىرلىماق.

yedeklik, – ği. s. زاپاس ئۈچۈن ھازىرلانغان نەرسە.

yedi. s. يەتتى:

«Burada yedi gün kaldı — بۇ يەردە يەتتى كۈن تۇردى.»

yediger. öz. is. دوببىرى ئەكسبەرنى مەيدانغا كەلتۈرگەن يەتتە يۇلتۇز، يېدىگەر.

yedikule. öz. is. يەتتە قەلئە (ئىستانبولدىكى تارىخىي خاتىرىلەردىن بىرى).

yedili. s. يەتتىلىك:

«Yedili iskambil kağıdı — يەتتىلىك قارت قەغىزى.»

yedinci. s. يەتتىنچى.

yedirme. is. ① يېگۈزۈش. ② بىرخىل زاماسكا.

yedirmek. ① يېدۈرمەك. ② يېگۈزۈۋەتمەك.

yedişer. s. يەتتىدىن.

yedi . veren. s. bot. يىلنىڭ ھەر مەۋسۇمىدە گۈل ئېچىلىپ مېۋە بېرىدىغان.

yefallemek. (ئەركەك ھەققىدە) جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولماق.

yegâne. is. s. far. ① بىر، يالغۇز، يېگانە. ② ئايال ئىسمى.

yeğ. s. ئەۋزەل:

«Ölüm kölelikten yeğdir — قۇللۇقتىن ئۆلۈم ئەۋزەلدۇر.»

yeğen. is. بىراۋنىڭ يا ئاكىسىنىڭ، يا ئىنىسىنىڭ بالىسى.

yeğin. s. ① زورلۇق، شىددەتلىك. ② بېسىم، ئۈستۈن.

yeğinleşmek. ① شىددەتلەنمەك. ② ئۈستۈن كەلمەك.

yeğlemek. ئۈستۈن كۆرمەك، ئەۋزەل بىلمەك.

yeğlik, – ği. is. ئەۋزەللىك.

yeğni, yeğnik. is. يېنىك، يەڭگىل.

yeğnilik, – ği. is. يېنىكلىك.

yeğnilemek. يېنىكلىمەك.

yeğniltmek. يېنىكلەتمەك.

yeğnisemek. يېنىك دەپ بىلمەك.

Yehova. öz. is. يەھوۋا (مۇقەددەس كىتابتا تەڭرىگە بېرىلگەن نام).

Yehuda. öz. is. ياقۇپ پەيغەمبەرنىڭ چوڭ ئوغلى.

yek. s. far. بىر.

yek . bar, yekbâre. z. osm. بىر نۆۋەت، بىر قېتىم.

yekçeşim, – şmi. s. is. بىر كۆزلۈك، بىر كۆزى قارىغۇ.

yek . çeşm. s. far. ① قارىغۇ. ② is. قۇياش، كۈن.

yek . dâne. is. osm. ① ئوخشاشلىقى يوق، بىرلا. ② بىرخىل مارجان (بويۇنغا ئاسىدىغان).

yek . diğer, – ni. zam. بىر - بىرىنى، بىر تەرەپ يەنە بىر تەرەپنى:

«Yek diğerinin başkentinde temsilcilik kurmak — يەنە بىر تەرەپنىڭ پايتەختىدە ئىش باشقۇرۇش ئورنى قۇرماق.»

yek . dilân. is. osm. يەكدىللىك.

yek . pare. s. osm. بىر پارچە.

yek . sâl, yek . sâle. s. osm. بىر ياشلىق، بىر يىللىق.

yeksan. s. osm. «يوق قىلماق» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

yekta. is. s. osm. ① تەڭداشسىز. ② ئەر ياكى ئايال ئىسمى.

yekün. is. ar. يىغىندا، يەكۈن، خۇلاسە.

yel. is. ① شامال. ② رېماتىزم ئاغرىقى. ③ (ئۆچەيلەردىكى) يەل، ئۇسۇرۇق.

yelda. s. osm. ① ئۇزۇن ۋە قارا (نەرسە). ② is. ئايال ئىسمى.

yele. is. يايلا:

«Atın yelesi — ئات يايلىسى.»

yeleç. s. ئەتراپى ئوچۇق ئېگىزلىك (يەر).

yelek, — ği. is. ① جىلىتكە. ② قۇش قاناتلىرىنىڭ ئۇزۇن پەيلىرى. ③ بىر ياشلىق تايلاق.

yeleken. s. → **Yeleç.**

yeleklemek. پەي تاقىماق (ئوقيا ئوقىنىڭ ئۇچىغا).

yeleli. s. يايلىلىق (هايۋان).

~ **at.** يايلىلىق ئات.

yeleme. is. بىپەرۋا.

yelenbi. is. سەگۈنچەك، ئاسما بۆشۈك.

yelken. is. يەلكەن.

yelkenci. is. يەلكەنچى (① يەلكەن تىكىدىغان ئادەم. ② يەلكەننى ئاچىدىغان، چۈشۈرىدىغان ۋە يىغىدىغان كېمىچى).

yelkenlemek. يەلكەننى ئېچىپ يولغا چىقماق.

yelkenli. is. s. ① يەلكەنلىك. ② يەلكەن كېمىسى، يەلكەنلىك كېمە.

yel . kovan. is. ① سائەتنىڭ ستېرېلكىسى، سائەت يىڭنىسى. ② شامال يۆنىلىشىنى كۆرسەتكۈچى پىرىلدىغۇچ.

yelleç. is. ۋېنتىلاتور، شامالدۇرغۇچ.

yellemek. يەلپۈپ شامال چىقارماق.

yellenmek. ئوسۇرماق.

yelli. s. ① شامالىلىق. ② ئوسۇرغاق.

yellim yelâlim. z. ئالدىراش - تېنەش، ئالدىراشلىق بىلەن.

yelloz. is. «پەس، جالاپ خوتۇن» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

yelmek. ئالدىراپ - تېنەپ قاچماق، ئۈپۈر - تۈپۈر قاچماق.

yelpaze. is. يەلپۈگۈچ.

yelpazelemek. يەلپۈمەك.

yelpazelenmek. يەلپۈنمەك.

yelpik, — ği. is. دەم سىقىلىش، نەپەس سىقىلىش.

yeltenmek. قىلالمايدىغان ئىشقا زورۇقماق، بىر ئىشقا ئۇرۇنماق.

yelve. is. zool. ئىككى مەكزى ئاق بىرخىل سايرايدىغان قۇش.

yel . yeperek. ئالدىراش، تېنەش.

yem. is. ① يەم - خەشەك، بوغۇز. ② قارماققا ئۆتكۈزۈلگەن يەم. ③ گولداش، ئالداش.

yeme. is. ① يېيىش. ② يېمەك. ③ تەم.

yemek[1], **— ği.** is. ئاش، تاماق:

«Ögle yemeği — چۈشلۈك تاماق.»

~ **borusu.** ① كاناي، كېكىردەك. ② تاماق ئۈچۈن چېلىنغان كاناي.

~ **dolabı.** يېمەك ساقلىنىدىغان ئىشكاپ.

~ **havlusu.** تاماق ۋاقتىدا تىزغا قويۇۋالىدىغان لۆڭگە (ياغلىق).

~ **listesi.** تاماق تىزىمى.

~ **odası.** تاماق يەيدىغان يەر.

yemek[2]. ① يېمەك. ② خەجلىمەك. ③ چاقماق:

«1. Ekmek yemek — نان يېمەك.

2. Parası var, ama yemez — پۇلى بار، ئەمما خەجلىمەيدۇ.

3. Sivrisinekler çocuğun kollarını yemiş — پاشىلار بالىنىڭ قولىنى چېقىپ كېتىپتۇ.»

yemek . hane. is. ئاشخانا، تاماق يېيىلىدىغان ئۆي.

yemeklik. s. تاماق ئۈچۈن لازىملىق.

yemeksiz. s. تاماقسىز، ئاچ:

«Bügün yemeksiz kaldık — بۈگۈن ئاچ قالدۇق.»

yemeni. is. osm ① قېلىپ بىلەن بېسىلىپ قول بىلەن بويالغان رەخت (كۆپىنچە باشقا ئارتىلدۇ). ② بىرخىل يېنىك ئاياغ كىيىمى.

yemez. s. قۇۋ، ھىيلىگەر.

yemin. is. osm. قەسەم.

~ etmek. قەسەم ئىچمەك (قىلماق).

~ verdirmek. قەسەم ئىچكۈزمەك.

yeminli. s. قەسەم ئىچكەن.

yemiş. is. ① مېۋە (ھۆل ياكى قۇرۇق). ② ئەنجۈر.

yemiş . ağacı. is. bot. ئەنجۈر دەرىخى.

yemişçi. is. مېۋە - چېۋە ساتقۇچى.

yemişlik, – ği. is. ① مېۋە باغچىسى. ② يېمىش ساقلىنىدىغان يەر. ③ يېمىش تەخسىسى. ④ ئەنجۈرلۈك.

yemlemek. ① قاپقان (تۇزاق) ياكى قارماققا يەم قويماق. ② بوغۇز بەرمەك. ③ ئالدىماق، گولدىماق.

yemlik, – ği. is. ① ئوقۇر. ② پارا. ③ ھەمىشە ئۇتتۇرىدىغان قىمارۋاز. ④ يەملىك (قۇش قەپەسلىرىدىكى).

yemyeşil. s. ياپيېشىل.

yen[1]. is. يەڭ.

~ kapağı. يەڭ پەۋىزى.

yen[2]. is. ياپون پۇلى.

yençmek. ① يانجىماق. ② تاغارنى سىلكىپ سىلكىپ سىغدىماق، ③ قىيناماق.

yenge. is. ① يەڭگە. ② (تويدا) قىز يەڭگىسى.

yengeç, – ci. is. zool. قىسقۇچپاقا.

yengelik, – ği. is. يەڭگىلىك.

yengi. is. غەلىبە.

yeni. s. يېڭى.

yeni . baştan. يېڭىباشتىن، باشقىدىن، يېڭىدىن.

yenice. s. خېلى يېڭى.

yanici. s. يەڭگۈچى، مەغلۇپ قىلغۇچى، غالىب.

yeni . çağ. is. jeol. يېڭى دەۋر (تارىختىكى تۆت دەۋرنىڭ ئۈچىنچىسى بولۇپ، 1453 - يىلى ئىستانبۇلنىڭ ئىشغال قىلىنىشىدىن تارتىپ 1789 - يىلى فرانسۇز ئىنقىلابىغىچە بولغان ۋاقىتنى ئىچىگە ئالىدۇ).

yeniçeri. is. پىيادە ئەسكەرلەر بىرلىكى.

yeniden. باشقىدىن، يەنە بىر قېتىم.

yeni . dünya. öz. is. ئامېرىكا قىتئەسى.

yeni . dünya. is. مالتا ئۆرىكى (يەيدىغان).

yeni . eflatunculuk, – ğu. is. يېڭى ئەپلاتونچىلىق (مىلادىدىن كېيىن III ئەسىردە ئىسكەندىرىيىدە ئوتتۇرىغا چىققان ۋە مەكتەپلەردە VI ئەسىرگىچە ئوقۇتۇلغان پەلسەپە).

yeni . farsça. öz. is. يېڭى پارسچە (ھازىرقى زامان پارس تىلى).

yeni . faşizm. is. يېڭى فاشىزم (ئىتالىيىدە فاشىست نەزەرىيىسىنى يېڭى بىر شەكىلدە تەتقىق قىلغان سىياسىي ئېقىم).

yeni . gerçekçilik, – ği. is. يېڭى رېئالىزم (مۇتلەق ئىدېئالىزمغا قارشى، XX ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ئوتتۇرىغا چىققان بىرخىل پەلسەپىۋى ئېقىم).

yeni . hıristiyanlık, – ğı. is. يېڭى خرىستىئانلىق (1890 - يىلى بەزى

يازغۇچىلار نەرپىيدىن ئۇتتۇرىغا قويۇلغان خرىستىئان پەلسەپىسى).

yeni . hümanizm. is. fels. يېڭى گۇمانىزم.

yeni . idealizm. is. fels. يېڭى ئىدېئالىزم (گېگىلنىڭ مۇتلەق ئىدېئالىزمىغا قارشى ئوتتۇرىغا قويۇلغان ۋە ئىدېئالىزمنى يېڭى بىر شەكىلدە قۇرماق تەرەپدارى بولغان پەلسەپە ئېقىمى).

yenik. s. is. ① خورىغان، ئۇپرىغان. ② غىجىغان چىش ئىزى. ③ يېڭىلگەن، مەغلۇپ بولغان.

yenilemek. ① يېڭىلىماق. ② تەكرارلىماق. ③ باشقىدىن قىلماق.

yenilenmek. ① يېڭىلانماق. ② تەكرارلانماق. ③ باشقىدىن قىلىنماق.

yenileşmek. يېڭىلاشماق.

yenileştirmek. يېڭىلاشتۇرماق.

yeniletmek. يېڭىلاتماق.

yenilgi. is. مەغلۇبىيەت، يېڭىلىش.

yenilik, — ği. is. ① يېڭىلىق. ② ئىسلاھات، رىفورم.

yenilikçi. s. يېڭىلىق تەرەپدارى، ئىسلاھاتچى، رىفورمچى.

yenilmek[1]. يېيىلمەك.

yenilmek[2]. ① يېڭىلمەك، مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىماق. ② ئۇتتۇرماق (ئويۇندا).

yenir. s. يېگىلى بولىدىغان:

«Insan yenir her şeyi yer — ئىنسان يېگىلى بولىدىغان ھەممىنى يەيدۇ.»

yeni . sömürgecilik, — ği. is. يېڭى مۇستەملىكىچىلىك.

yenileşmemek. بىر - بىرىنى يېڭەلمەسلىك.

yenitmek. → **Yenilemek.**

yeni yeni. s. يېڭى - يېڭى.

yeni . yetme. s. قۇرامىغا يەتكەن.

yeni . yetmelik, — ği. is. قۇرامىغا يەتمەكلىك.

yenlenç. s. زەئىپ، كۈچسىز.

yenli. s. يەڭلىك:

«Geniş yenli elbise — كەڭ يەڭلىك كىيىم.»

yenmek[1]. ① يەڭمەك، مەغلۇپ قىلماق، ئۇتتۇۋالماق. ② ئۆزىنى بېسىۋالماق، ئېغىرلىق قىلماق.

yenmek[2]. ① يېيىلمەك. ② ئۇپراپ كەتمەك:

«Bu meyva yenmez — بۇ مېۋە يېيىلمەس.»

yep . yeni. s. يېپيېڭى.

yer. is. ① يەر، جاي. ② ئىز. ③ يەر شارى:

«Dikiş yeri — تىكىشنىڭ ئىزى.»

yer . altı, — nı. is. jeol. يەر ئاستى.

yer . bilgini. is. گېئولوگ.

yer . bilim. is. گېئولوگىيە.

yerel. s. يەرلىك:

«Yerel hükümet — يەرلىك ھۆكۈمەت.»

yer . fıstığı. is. bot. خاسىڭ، يەرپىستىكى.

yergi. is. ھەجۋىي، ساتىرا.

yergin. s. سەت، كۆرۈمسىز.

yerginlik, — ği. is. سەتلىك، كۆرۈمسىزلىك، رەزىلەت.

yerhûm. is. ar. ئەركەك بۆركۈت.

yerince. is. يىرىڭلاپ كەتكەن يارا.

yerinde. s. مۇۋاپىق، لايىق، ئۆز جايىدا.

yerine. z. ① بىر نەرسىنىڭ ئورنىغا. ② باشقىسىنىڭ نامىغا، باشقىسى ئۈچۈن.

yerinmek. ① ئېچىنماق، ئەپسۇسلانماق. ② پۇشمان قىلماق.

yer . kabuğu, – nu. is. يەر پوستى.

yer . kökü. is. سەبزە.

yer . küre. is. coğr. يەر شارى.

yerleşik. s. ① يەرلەشكەن. ② بىر يەرگە خاس كېسەللىك، يەرلىك ئاغرىق.

yerleşmek. ① يەرلەشمەك. ② ئىشقا ئورۇنلاشماق. ③ جايلاشماق:

«Mehmet Kaşkara yerleşti — مەھەممەت قەشقەرگە يەرلەشتى.

Bu taş buraya adamakıllı yerleşmiş — بۇ تاش بۇ يەرگە خېلى ئوبدان جايلىشىپتۇ.»

yerleştirilmek. يەرلەشتۈرۈلمەك، جايلاشتۇرۇلماق، ئورۇنلاشتۇرۇلماق.

yerleştirmek. ① يەرلەشتۈرمەك، جايلاشتۇرماق، ئورۇنلاشتۇرماق. ② (شاپىلاق بىلەن) ئۇرماق. ③ (سۆزنى ياكى جاۋابنى) نەق جايىدا قويماق.

yerli. is. s. ① يەرلىك. ② كۆچمەس، يۆتكەلمەس، مىدىرلىماس. ③ شۇ يەرنىڭ خەلقىدىن بىرى:

«Yerli meyva — يەرلىك مېۋە.»

yerliğ. is. osm. يارلىق، بۇيرۇق.

yerlileşme. is. يەرلىشىش (ھايۋان ياكى ئۆسۈملۈك).

yermek. ① يىرگىنمەك، بىزار بولماق، نەپرەتلەنمەك. ② ئەيىبىنى ئاچماق، پاش قىلماق. ③ مەسخىرە قىلماق، ھەجۋى قىلماق.

yermeli. s. ھەجۋىلىك، ساتىرىك.

yer . sarsıntısı. is. يەر تەۋرەش.

yer . siçanı, – nı. is. قارىغۇ چاشقان.

yersiz. s. ① ماكانسىز. ② ئورۇنسىز، مۇناسىۋەتسىز:

«Yersiz söz — ئورۇنسىز سۆز.»

yersizlik, – ği. is. ① يەرسىزلىك، ماكانسىزلىق. ② ئورۇنسىزلىق، ئۇيغۇنسىزلىق.

yer . üstü. is. يەر ئۈستى، يەر يۈزى.

~ **yollar** — يەرئۈستى يوللار

yer . yüzü, – nü. is. ① يەر يۈزى. ② دۇنيا:

«Yezyüründe akrabam kalmadı — دۇنيادا تۇغقانلىرىم قالمىدى.»

yesâg. is. osm. ① چەكلىمە، مەنئى. ② قانۇن، نىزام.

yesâr. is. ar. ① بايلىق، دۆلەتمەن. ② سول، سول تەرەپ.

yesâret. is. ar. ① ئاسانلىق، قۇلايلىق. ② بايلىق.

yestehlemek. چوڭ تەرەت قىلماق.

yeşer. is. ① ئوتئايلىق. ② پىكلەش، قاتلاش، گىرەلەش.

yeşermek. ① يېشىل رەڭ ئالماق. ② يوپۇرماق چىقارماق.

yeşerti. is. يېشىل يەر.

yeşil. is. s. ① يېشىل. ② خام:

«Yeşil erik — خام ئۆرۈك.»

~ **ağaç kakan.** تۆمۈر تۇمشۇق (قۇش).

yeşil . ay. is. ئىچىملىككە قارشى تۇرىدىغانلارنىڭ بەلگىسى.

yeşil . bağa. is. يېشىل پاقا.

yeşil . çekirge. is. zool. يېشىل چېكەتكە.

yeşilimsi, yeşilimtırak. s. يېشىلسىمان.

yeşillenmek. ① يېشىللەنمەك، يېشىل

لەشمەك. ② پوخورلۇق قىلماق، قانات سۆرىمەك. ③ باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىشقا ئۇرۇنماق.

yeşillik, – ği. is. ① يېشىللىق. ② كۆكلۈك مەيدان. ③ خام يېيىشكە بولىدىغان كۆكتات. ④ يېشىل ئوت.

yeşim, – şmi. is. osm. زۇمرەت (قاشتېشى).

yeşim . taşı. is. → **Yeşim.**

yet . bey. z. osm. قولىدىن قولىغا، تۇغرىدىن تۇغرا.

yetenek, – ği. is. قابىلىيەت.

yeter. s. كۇپايە، يېتەرلىك.

yeterince. z. يەتكىچە، يەتكەنگە قەدەر.

yeterli. s. يېتەرلىك.

yeterlik, – ği. is. قابىلىيەتلىك.

yetersiz. s. قابىلىيەتسىز.

yetersizlik, – ği. is. ① قابىلىيەتسىزلىك. ② ئىقتىدارسىزلىق.

yeti. is. psik. تالانت.

yetiklik, – ği. is. → **Yetenek.**

yetim. is. يېتىم.

yetim . hane. is. دارىلئېيتام.

yetimlik, – ği. is. يېتىملىك.

yetinmek. قانائەت قىلماق، رازى بولماق.

yetirmek. ① يەتكۈزمەك، ئۇلاشتۇرماق. ② پۈتتۈرمەك، تاماملىماق، ئاخىرلاشتۇرماق.

yetişkin. s. ① بويىغا يەتكەن. ② يېتىشكەن، بوي تارتقان:
«Yetişkin bir kız — بويىغا يەتكەن قىز»

yetişmiş. s. يېتىشكەن، تەربىيىلەنگەن، پىشقان:
«Yetişmiş bir meyva — پىشقان مېۋە.»

yetiştirici. is. يېتىشتۈرگۈچى، ئۆستۈرگۈچى، تەربىيىلىگۈچى، ئىشلەپ چىقارغۇچى.

yetiştirim. is. (ھايۋاننى) ئۆگىتىش، تەربىيىلەش.

yetiştirme. is. ① يېتىشتۈرۈش، تەربىيىلەش. ② ئىشلەپچىقىرىش.

yetiştirmek. ① يېتىشتۈرمەك، تەربىيىلىمەك. ② خەۋەر بەرمەك، يەتكۈزمەك. ③ ئۆستۈرمەك. ④ ئىشلەپ چىقارماق:
«Size bunu da mı yetiştirdiler, ben kütü maksatta söylememiştim — سىزگە شۇنىمۇ يەتكۈزدىمۇ، مەن يامان مەقسەت بىلەن سۆزلىگەن ئەمەس ئىدىم.
Mehmet güzel çiçekler yetiştirir — مەھەممەت چىرايلىق گۈللەرنى ئۆستۈرىدۇ.»

yetke. is. ① ئىناۋەت، ئابروي، نوپۇز. ② سالاھىيەت، لاياقەت.

yetki. is. ① ھوقۇق. ② ئىقتىدار، قابىلىيەت.

yetkilemek, yetkilendirmek. ھوقۇققا ئىگە قىلماق، ھوقۇق بەرمەك.

yetkili. s. ھوقۇقلۇق.

yetkin. s. كامىل، مۇكەممەل، پىششىق، پۇختا.

yetkinleşmek. مۇكەممەللەشمەك.

yetkinlik, – ği. is. مۇكەممەللىك، پۇختىلىق.

yetkisiz. s. سالاھىيەتسىز.

yetkisizlik, – ği. is. سالاھىيەتسىزلىك.

yetmek. ① يەتمەك. ② بارماق، چىق-

ـماق، ئۇلاشماق:
«Bunu satın almaya param yetmez — بۇنى ئېلىشقا پۇلۇم يەتمەيدۇ.
Yaşı 50'e yetti — يېشى ئەللىككە باردى.»

yetmiş. s. يەتمىش.

yetmişer. z. يەتمىشتىن.

yetmişinci. s. يەتمىشىنچى.

yetmişlik. s. ① يەتمىشلىك. ② يەتمىش ياشلىق.

yevm. is. ar. كۈن، كۈندۈز.

yevmi. s. ar. كۈنلۈك، كۈندىلىك.

yevmiye. is. osm. كۈنلۈك ئىش ھەققى.

yevmiyeci. is. s. كۈنلۈكچى، كۈنلۈك ئىشچى.

yez. is. osm. باغ، ئېتىز، ئوتلاق ئەتراپىغا ياسالغان چىت.

yezek. is. osm. ① ئاۋانگارت. ② كۆزەتچى. ③ جاسۇس، ئىشپىيون.

yezidi. öz. is. osm. مۇسۇل تەرىپىدىن يېيىلغان بىر مەزھەپ ۋە بۇ مەزھەپكە ئائىت كىشى.

yezit, — di. is. osm. ھاقارەت سۆزى.

yezitlik, — ği. is. ئەسكىلىك، خائىنلىق.

yığdırmak. يىغدۇرماق، توپلاتقۇزماق.

yığılı. s. يىغىلغان، توپلانغان، دۆۋىلەنگەن، يىغىق، جەملەنگەن.

yığılışma. is. تىقما - تىقماق، قىستا - قىستاڭ.

yığılmak. ① يىغىلماق، توپلانماق، دۆۋىلانمەك. ② يىغىلماق.

yığın. is. دۆۋە.

yığınak, — ğı. is. ① نەرسە يىغىلغان يەر. ② نەرسىنىڭ بىر يەردە كۆپ يىغىلىشى.

yığınlamak. بۇغداي ۋە ئوت - چۆپلەرنى قۇرۇتۇپ بىر يەرگە دۆۋىلىمەك.

yığıntı. is. يىغىلغان نەرسىلەر.

yığışık, — ğı. s. ئۈستى - ئۈستىگە قويۇلغان، دۆۋىلەنگەن (نەرسە).

yığma. is. يىغىش، توپلاش، دۆۋىلەش.

yığmak. يىغماق، توپلىماق، دۆۋىلىمەك.

yıkama. is. ① يۇيۇش. ② چايقاش:
«Ellerini yıkamak — قوللىرىنى يۇماق.»

yıkamak. ① يۇماق. ② چايقىماق.

yıkanmak. ① يۇيۇنماق. ② يۇيۇلماق:
«Çamaşır yıkandı — كىر يۇيۇلدى.»

yıkanmış. s. يۇيۇلغان.

yıkatmak. يۇغۇزماق، يۇدۇرتماق.

yıkı. is. خارابە.

yıkıcı. s. ① بۇزغۇنچى. ② ئاغدۇرمىچى.

yıkıcılık, — ğı. is. ئاغدۇرمىچىلىق.

yıkık. s. ئۆرۈلگەن، يىقىلغان.

yıkılmak. ① يىقىلماق. ② ئۆرۈلمەك، ئاغدۇرۇلماق. ③ كۆزدىن يوقالماق:
«Yıkıl karşımdan — كۆزۈمدىن يوقال!»

yıkım. is. چوڭ زىيان:
«Bu masraf onun için yıkımdır — بۇ راسخوت ئۇنىڭ ئۈچۈن چوڭ زىيان كەلتۈردى.»

yıkımlık, — ğı. is. چوڭ زىيانلىق.

yıkıntı. is. ① چوڭ زىيان. ② خارابىزارلىق (ئۆرۈلۈپ چۈشكەن ئۆي - ئىمارەتلەرنىڭ قالدۇقلىرى).

yıkışma. is. زىددىيەت.

yıkkın. s. خاراب.

yıkkınlık, – ğı. is. خارابلىق.

yıkmacı. is. ئۆي ـ ئىمارەتـنى بۇز-
غۇچى ۋە ئۇنـىڭ يـاغـاچ ـ تاشلىرىنى
سېتىۋالغۇچى.

yıkmak. ① ئۆرىـمەك. ② ئاغدۇرمـاق.
③ يىقىتماق. ④ يوقاتماق:

«Halk, zalim rejimi eninde sonun-
da yıkacak — خەلـق، مۇسـتەبىت
ھاكىمىيەتنى قانداق بولمىسۇن بىر كۈ-
نى ئاغدۇرۇپ تاشلايدۇ.»

yıktırmak. ئاغدۇرۇتماق، ئۆردۈرمەك:

«Şu duvarı yıktırmalı — شۇ تام-
نى ئۆردۈرۈۋېتىش كېرەك.»

yıl. is. يىل:

«Ben pakinde 30 yıl çalıştım —
مەن بېيجىڭدە 30 يىل ئىشلىدىم.»

yılan. is. يىلان.

yılan . balığı. is. يىلان بېلىقى.

yılancık, – ğı. is. ① كىـچىك يىـ-
لان، يىلان بالىسى. ② تىلما، سەرەمەس
كېسىلى.

yılancıl. is. zool. يىـلان بىلەن ئو-
زۇقلىنىدىغان قۇش.

yılankavi. s. ئەگرى ـ توقاي، يىلان
باغـرى:

«Yılankavi bir yol — يىلان باغرى
يول (ئەگرى ـ توقاي).»

yıl . başı. is. بىرىنچى ئاينىڭ بىـ-
رىنچى كۈنى، يىل بېشى.

yıldırak. öz. is. ئاسـمان بـۆرىـسى
(چوڭ ئىت يۇلتۇزلار تۈركۈمىگە كىرىدى-
غان يۇلتۇز).

yıldırak. s. is. ① پـارىلـدىـغۇچـى.
② چاقماق.

yıldıramak. پارىلدىماق.

yıldırım. is. چاقماق (ھاۋا ھەققىدە).

yıldırım . kıran. is. چاقماق قايـ-
تۇرغۇچ.

yıldırmak. قورقۇتماق.

yıldız. is. ① يۇلتۇز. ② كىـنو چولـ-
پىنى.

yıldızcık, – ğı. is. sin. كاندىدات
كىنو چولپىنى.

yıldızlı. s. يۇلتۇزلۇق.

yıldız . yeli. is. شىمالدىن چىققان
شامال.

yıl . dönümü. is. بىر يىـل تـوشـ-
قان كۈنى، يىللىقى:

«Çin halk cumhuriyetinin 30. kuru-
luş yıl dönümü — جۇڭخۇا خەلق جۇمـ-
ھۇرىيىتىنىڭ قۇرۇلۇشىنىڭ 30 ـنچى يىللىقى.»

yılgı. is. دەھشەت، قورقۇنچ.

yılgın. s. قورققان.

yılgınlık, – ğı. is. قورققانلىق.

yılık. s. ① (ئېغىز ھەققىدە) قىڭـغىر،
مايتۇق. ② ئالىغاي (كۆز).

yılışık. s. لولا.

yılışık, – ğı. is. لولىلىق.

yılışmak. لولىلىق قىلماق، ھىجايماق.

yılkı. is. ئات ۋە ئېشەك پادىسى.

yıllamak, yıllanmak. بـىـر يـاشـقا
كىرمەك:

«Kuzu daha yıllanmadı — قـوزا
تېخى بىر ياشقا تولمىدى.»

yıllanmak. ① يىللاپ. ② بىـر يەردە
ئۇزۇن يىل تۇرماق. ③ قېرىماق، ياشانماق:

«Gittiği her yerde daima yıllanır
kalır — بارغانلا يېـرىدە يىللاپ تـو-
رۇپ قالىدۇ.»

yıllatmak. ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتكۈزمەك.
yıllık. s. يىللىق:
«Yüz yıllık ağaç — يۈز يىللىق دەرەخ.»
yıllıkçı. is. يىللىقچى.
yıllıklı. s. بىر يىللىق:
«Yıllıklı iş — بىر يىللىق ئىش.»
yılmak. قورقماق.
yıprak. s. كونا، يىرتىق.
yıpramak, yıpranmak. كونىرىماق، يىرتىلماق.
yıpratmak. كونىراتماق، يىرتىماق.
yır. is. ناخشا، غەزەل.
yırık. s. يېرىق، دەز، چاك.
yırılmak. دەز كەتمەك، چاك كەتمەك.
yırlamak. ناخشا ئېيتماق، غەزەل ئوقۇماق.
yırmak. يىرماق، پارچىلىماق.
yırtıcı. s. is. يىرتقۇچ.
yırtıcı . hayvanlar. is. zool. — يىرتقۇچ هايۋانلار.
yırtıcı . kuş. is. يىرتقۇچ قۇش.
yırtıcılık, — ğı. is. يىرتقۇچلۇق.
yırtık, — ğı. s. ① يىرتىق. ② هاياسىز، نومۇسسىز.
yırtıklık, — ğı. is. هاياسىزلىق، نومۇسسىزلىق.
yırtılmak. يىرتىلماق.
yırtlak. s. چىرتاق (كۆز).
yırtmaç, — cı. is. پەلتۇنىڭ ئارقا پېشىدىكى چاك.
yırtmaçlı. s. چېكى بار (كىيىم).
yırtmak. ① يىرتماق. ② چىرتماق. ③ (تايىنى) مىنىشكە كۆندۈرمەك.
yırttırmak. يىرتقۇزماق.
yısa. ünl. it. ئۇرغۇن كىشى بىر ئەر-سە تارتقاندا بىر - بىرىگە مەدەت بېرىش ئۈچۈن تەڭ سۆزلىنىدىغان سۆز.
Yidiş. öz. is. dilb. گېرمانىيىدىن سۈرگۈن قىلىنغان يەھۇدىيلەرنىڭ XIV ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن تارتىپ قوللانغان نېمىس - يەھۇدىي تىلى.
yiğit, - di. s. is. ① كۈچلۈك ۋە يۈرەكلىك. ② يىگىت.
yiğit - başı. is. يىگىت بېشى (ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە كاسىپلار جەمئىيىتىنىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلغۇچى ئادەم، ئاقساقال).
yiğitlendirmek. جاسارەتلەندۈرمەك.
yiğitlenmek. جاسارەتكە كەلمەك.
yiğitlik, — ği. is. قەھرىمان، باتۇر، جەسۇر، جۈرئەت.
yine. z. → **Gene.**
yinelemek. تەكرارلىماق.
yirmi. s. يىگىرمە.
yirmilik, — ği. is. يىرىم خۇرۇچ قىممىتىدىكى پۇل بىرلىكى.
yirminci. s. يىگىرمىنچى.
yisa. ünl. → **Yisa.**
yitik. s. يىتىپ كەتكەن:
«Yitik para bulundu — يىتىپ كەتكەن پۇل تېپىلدى.»
yitiklik — ği. is. غايىب.
yitim. is. يوقىتىش:
«Onun ölümü büyük yitimdir — ئۇنىڭ ۋاپاتى زور يوقىتىشتۇر.»
yitirme. is. يىتتۈرۈش، يوقىتىش.
yitirmek. يىتتۈرمەك، يوقاتماق.
yitmek. يىتمەك، يوقىماق، غايىب بولماق:
«Iki koyun yitti — ئىككى قوي

يىتىپ كەتتى.»

yiv. is. سىزىق:
«Avucdaki yivler — ئالىقانىنىڭ سىزىقلىرى.»

yivli. s. ئۈستىگە سىزىق ئېچىلغان.

yiyecek, – ği. is. يېمەكلىك، ئوزۇق - تۈلۈك:
«Onlar bir yıllık yeyeceklerini birden alırlar — ئۇلار بىر يىللىق ئوزۇق - تۈلۈكىنى بىر يولىلا ئالىدۇ.»

yiyici. s. ① يېگۈچى، ئۇنى - بۇنى يەيدىغان. ② پارا يېگۈچى.

yiyicilik, – ği. is. پارىخورلۇق.

yiyim. is. يېمەك - ئىچمەك.

yiyimli. s. يېيىشلىك:
«Yiyimli bir yemek — يېيىشلىك، لەززەتلىك تاماق.»

yiyinti. is. يېمەكلىكلەر.

yo. ünl. «نېمە قىلىۋاتىسەن، ئۇنداق قىلما!» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.

yobaz. s. مۇتەئەسسىپ.

yobazlık, – ğı. is مۇتەئەسسىپلىك.

yoga. is. hint. fels. ھىندىستاندا كەڭ تارقالغان بىر پەلسەپە ئېقىمى.

yoğalmak. → **Tükenmek.**

yoğaltmak. → **Tüketmek.**

yoğrulmak. ① يۇغۇرۇلماق. ② (تۆمۈر قاچا) بىر يەرگە ئۇرۇلۇپ ماكچىيىپ كەتمەك.

yoğun. s. ① قويۇق، زىچ. ② جىددىي:
«Yoğun bir haraket — جىددىي بىر ھەرىكەت.»

yoğunlam. is. بىر ماددىنىڭ گاز ھالىتىدىن سۇيۇقلۇق ياكى قاتتىق ھالەتكە ئايلىنىشى.

yoğunlaşmak. قويۇقلاشماق، زىچلاشماق.

yoğunlaşmış. s. — قويۇقلاشقان، زىچلاشقان.

yoğunlaştırmak. قويۇقلاشتۇرماق، زىچلاشتۇرماق.

yoğunluk, – ğu. is. قويۇقلۇق، زىچلىق.

yoğurmak. يۇغۇرماق.

yoğurt, – du. is. قېتىق.

yoğurtçu. is. قېتىقچى.

yoğurtçuluk, – ğu. is. قېتىقچىلىق.

yoğurtlu. s. قېتىق ئارىلاشتۇرۇلغان.
~ ekmek. قېتىقلىق نان.

yoğurtmak. يۇغۇرتماق.

yok, – ku, – ğu. s. ① يوق. ② ياق:
«Burada kimse yok — بۇ يەردە ھېچكىم يوق.
Geldiler mi? yok daha gelmediler — كەلدىمۇ؟ ياق تېخى كەلمىدى.»

yoklam. is. يوقلىما.

yoklama. is. ① يوقلاش. ② يوقلىما. ③ مەكتەپلەردە ئېلىنىدىغان سىناق:
«Yoklama depteri — يوقلىما دەپتىرى.»

yoklamak. ① تەكشۈرمەك، كۆزدىن كەچۈرمەك. ② چۈشىنىشكە تىرىشماق. ③ ھال سورىماق، يوقلىماق.

yoklanmak. يوقلانماق.

yoklatmak. يوقلاتماق.

yokluk, – ğu. is. يوقلۇق.

yoksa. ① ياكى. ② ئەكسىچە، بولمىسا:
«1. Çocuk geç kaldımı, yoksa gelmiyecek mi? — بالا كەچ قال-

دىمۇ ياكى كەلمىگۈدەكمۇ؟
Çalışalım, yoksa bitiremeyiz — ئىشلەيلى، بولمىسا تۈگىمەيدۇ.»

yoksol. s. كەمبەغەل، يوقسۇل:
«Yoksul köylü — كەمبەغەل دېھقان.»

yoksullaşmak. كەمبەغەللەشمەك.

yoksulluk, – ğu. is. يوقسۇللۇق، كەمبەغەللىك.

yokumsamak. ئىنكار قىلماق.

yoksun. s. مەھرۇم:
«Bu adam mutluluktan yoksundur — بۇ ئادەم بەختتىن مەھرۇم.»

yoksunlu. s. (گراماتىكىدا) بولۇشسىز شەكىل.

yoksunluk, – ğu. is. مەھرۇملۇق.

yoksunmak. مەھرۇم بولماق.

yoksuz. s. → **Yoksul.**

yoksuzluk, – ğu. is. → **Yoksulluk.**

yokuna. z. بەك ئەرزانغا، بىكار ھېساـ بىدا، يوق ھېسابىدا.

yokuş. is. ① يوقۇش، دۆڭ. ② ئېگىش، تۆۋەن.

yokuşcu. is. ئېگىز ۋە يانتۇ يەرلەردە ماڭىدىغان ۋېلىسىپىت مۇسابىقىچىسى.

yokuşlu. s. يانتۇلۇق، ئېگىش، تۆـ ۋەنلىك.

yol. is. ① يول. ② ۋاستە، چارە. ③ ھەرىكەت ئۇسۇلى. ④ سىستېما. ⑤ مەقـ سەت. ⑥ قېتىم، نۆۋەت:
«Kara yolu — تاشيول.»

~ **aramak.** چارە ئىزدىمەك.

~ **bulmak.** چارە تاپماق.

~ **kesmek.** يول توسۇماق (قاراقچىلار).

yolak, – ğı. is. چىغىر يول.

yolaklı. s. يوللۇق (رەخت).

yolcu. is. ① يولۇچى. ② تۇغۇلۇش ئالدىدىكى بالا. ③ ئۆلۈمگە مەھكۇم كېـ سەل، ساقايماس كېسەل. ④ پاھىشە ئايال، جالاپ:
«Yolcu salonu — پورتلاردا يولۇچىـ لار ئارام ئالىدىغان ئۆي.»

yolculuk, – ğu. is. ① يولۇچىلىق، سەپەر:
«Çin yolculuğu — جۇڭگوغا قىلىنغان سەپەر.»

yoldaş. is. ① يولداش، خىزمەتداش. ② ئاغىنە، بۇرادەر، دوست.

yoldaşlık, – ğı. is. يولداشلىق.

yoldurmak. يۇلدۇرماق.

yole. is. den. پالاق بىلەن ماڭدۇرۇـ لىدىغان، مۇسابىقىگە چۈشكىلى بولىدىـ غان تار ۋە ئۇزۇن يەڭگىل قېيىق.

yollama. is. ئەۋەتىش، يوللاش.

yollamak. يوللىماق، ئەۋەتمەك:
«Mektup yollamak — خەت يوللىماق.»

yollanmak. ① يوللانماق، ئەۋەتىلمەك. ② يىراقلاشماق، ئۇزاقلاشماق.

yollu. s. ① يوللۇق، يولى بار. ② يولدا بولىدىغان. ③ يوللۇق، سىزىقـ لىق. ④ مۇساپە. ⑤ تېز، ئىتتىك ماڭىـ دىغان. ⑥ يەڭگىل ئايال:
«1. Kısa yollu bir ziyaret — قىسـ قا يوللۇق بىر زىيارەت.
2. Bu, yollu bir iş — بۇ، يوللۇق بىر ئىش.
3. Siyah yollu bir kumaş — قارا يوللۇق رەخت.
4. Uzun yollu bir gezi — ئۇزۇن مۇساپىلىك ساياھەت.
5. Yollu bir araba — تېز ماڭىدىغان

پىكاپ.»

yolluk, – ğu. is. ① يولـلۇق (يول ئۇچۇن هازىرلانغان) يېمەك. ② يولـلۇق ئۇچۇن هـازىرلانغـان نـەرسە. ③ يۆپقا گىلەم ياكى پالاس. ④ يول خىراجىتى.

yolmak. ① يۇلـمـاق، يـۇڭـدىـماق. ② ئالداپ پۇلىنى ئېلىۋالماق:

«Tavuğun tüylerini yolmak — توخۇنى يۇڭدىماق.

Adamcağızı iyice yoldular — بىچارىنى ئالداپ پۇلىنى ئېلىۋاپتۇ.»

yolsuz. s. ① يولـى يوق. ② يولـسىز (ئىش، هەرىكەت). ③ ئاستا ماڭىدىغان (قاتناش ۋاسـىتىـسى). ④ پۇلـسىز، يوقسۇل.

yolsuzluk, – ğu. is. ① يولسىزلىق. ② سۈيىئىستېمال.

yoluk. s. يۇڭدالغان.

yolunmak. ① يۇڭدالماق، يۇلۇنماق. ② كۆڭلى بۇزۇلماق، قايغۇرماق، هەسرەت چەكمەك.

yoluntu. is. ① چۇشۇرۇلگەن ياكـى كېسىلگەن (قىرقىلغـان) چاچ. ② يۇڭـدالغان نەرسە.

yoluyle. z. ① ۋاسـىتىـسى بىلەن. ② ئۆز يولى.

yom. is. ar. ① بەخـت، تـەلـەي. ② خۇش خەۋەر.

yonca. is. bot. ① بېدە. ② ماھۇق.

yoncalık, – ğı. is. بېدىلىك.

yonda. is. zool. ماھۇق.

yonga. is. قىرىندا:

«Ağaç yongası — ياغاچ قىرىندىسى.»

yont, – du. is. zool. ئاساۋ بايتال.

yontma. is. ① كېسىش. ② يونۇش:

«Yontma taş. — يونۇتۇلغان تاش.»

yontmak. ① كەسمەك. ② يونۇماق. ③ بىرىنىڭ پۇلىنى يۇلۇپ ئالماق.

yontucu. s. ① هـەيـكـەلـتىـراش. ② شەخسىي مەنپەئەتچى.

yontulmak. ① كېسىلمەك. ② چىرايى ئېچىلماق.

yonulmak. → **Yontulmak.**

yordam. is. ① چاققانلىق، چەبدەسلىك. ② غۇرۇر، كۆرەڭلىك. ③ ئادەتلىنىش.

yorga. is. يورغا (ئاتنىڭ مېڭىشى).

yorgalamak. يورغىلىماق.

yorgan. is. يوتقان.

~ **döşek yatmak.** ئېغىر كېسەل ياتماق.

~ **kaplamak.** يوتقانغا كىرلىك تارتماق.

yorgancı. is. يوتقان، كۆرپە، ياستۇق تىككۈچى ياكى ساتقۇچى.

yorgu. is. چۈشكە تەبىر بېرىش.

yorgun. s. هارغىن.

yorgunluk, – ğu. is. هارغىنلىق.

yormak[1]. ① هاردۇرماق، چارچاتماق. ② بىئارام قىلماق:

«Bu iş beni yordu — بۇ ئىش مېنى هاردۇردى.»

yormak[2]. چۈشكە تەبىر بەرمەك.

yortmak. چۆگىلەپ يۈرمەك، لەيلەگىشىپ يۈرمەك.

yortu. is. yun. خىرىستىئان بايرىمى.

yorubalar. öz. is. غەربىي ئافرىقا نېگىرلىرى.

yorulmak[1]. ① هارماق، چارچىماق. ② بىكاردىن-بىكار ئاۋارە بولماق.

③ بىزار بولماق، زېرىكمەك. ④ جاپا چەكمەك.

yorulmak². تەبىر بېرىلمەك (چۈشكە).

yorum. is. ① ئوبزور. ② تەبىر. ③ چۈشەندۈرۈش، ئىزاھات، شەرھ:
«Jenmenjebao gazetesinin yorumu — رېنمىن رىباۋ گېزىتىنىڭ ئوبزورى.
Rüya yorumu — چۈشنىڭ تەبىرى.»

yorumcu. is. ئوبزور يازغۇچى، ئىزاھلىغۇچى، شەرھلىگۈچى.

yorumlamak. چۈشەندۈرمەك، ئىزاھلىماق، شەرھلىمەك، باھا بەرمەك.

yosma. s. ① ھەم ياش، ھەم گۈزەل (ئايال). ② ياسانچۇق ئايال.

yosmalık, – ğı. is. چىرايلىق ياسانغانلىق، پەرداز قىلغانلىق.

yosuk, – ğu. is. ئوقيانىڭ ياسى سېلىنىدىغان قاپ.

yosun. is. bot. مۇخ (تاشتا، دەرەخلەرنىڭ پوستىدا ئۆسىدىغان يالغان يىلتىز ئۆسۈملۈك).

yosunlanmak, yosunlaşmak. مۇخ ئۆسمەك، مۇخ بىلەن قاپلانماق.

yosunlu. s. مۇخ بىلەن قاپلانغان.

yoz. s. ① ئىپتىدائىي، باشلانغۇچ. ② قاقاس (يەر). ③ ياۋا، ياۋايى.

yozgun. is. سۈپىتى ئۆزگەرگەنلىك.

yozlaşma. is. ئاينىش، بۇزۇلۇش، كەينىگە قايتىش (كېتىش).

yozlaşmak. ئاينىماق، بۇزۇلماق، كەينىگە كەتمەك (قايتماق).

yön. is. يۆنىلىش، تەرەپ، جەھەت.

yönden. z. جەھەتتىن، تەرەپتىن.

yöndeş. s. ئەينى تەرەپكە قارىغان.

yönelmek. ① قاراتماق، يۆنەلمەك. ② قارىتىلماق (بىرىگە):
«Birine yönelen suçlama — بىرىگە قارىتىلغان ھاقارەت.»

yöneltmek. ① بۇرالماق، بۇرىماق، يۆنەلتمەك:
«Meseleyi başka konuya yöneltmek — مەسىلىنى باشقا تېمىغا قاراتماق.»

yönerge. is. تەلىمات، كۆرسەتمە.

yönergesiz. s. كۆرسەتمىسىز.

yöneten. is. رەھبەر، ئىدارە قىلغۇچى، باشقۇرغۇچى.

yönetici. is. رەھبەر، ئىدارە قىلغۇچى، باشقۇرغۇچى.

yöneticilik, – ği. is. رەھبەرلىك.

yönetilen. is. رەھبەرلىك قىلىنغان ئادەم، ئىدارە قىلىنغان بىرى.

yönetilmek. رەھبەرلىك قىلىنماق، ئىدارە قىلىنماق، باشقۇرۇلماق.

yönetim. is. رەھبەرلىك، ئىدارە، باشقارما.

yönetmek. رەھبەرلىك قىلماق، ئىدارە قىلماق، باشقۇرماق.

yönetmen. is. ① رەھبەر. ② مۇدىر. ③ رېژىسسور.

yönetmenlik, – ği. is. مۇدىرىيەت، رەھبەرلىك ئورگان (ئىدارە).

yönseme. is. psik. خاھىش، ئېغىش، مەيل، يۈزلىنىش، يۆنىلىش.

yöntem. is. مېتود، ئۇسۇل.

yöntem . bilim, yöntem . bilimi. is. mant. مېتودولوگىيە.

yöntemli. s. يوللۇق، بىرەر مېتود – ئۇسۇلغا تايانغان.

yöntemsiz. s. بىرەر مېتود – ئۇسۇلغا تايانمىغان.

yöre. is. يېقىن ئەتراپ، شەھەر ئەتراپى.
yöresel. is. مەھەللە، يەرلىك.
yörünge. is. ① (فىزىكىدا) ئوق يولى، ئىز، رېلىس. ② ئوربىتا.
yudum. is. يۇتۇم:
«Bir yudum raki — بىر يۇتۇم ئاق هاراق.»
yudumlamak. يۇتماق.
yudumluk, – ğu. is. (مىقدار سۆز) بىر يۇتۇم.
Yueçiler. öz. is. قەدىمىي تۈرك خەلقىدىن بىرى.
yuf. ünl. نەپرەت، غەزەپ ۋە ئىچىنىش مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.
yufka. is. s. ① يۇپقا، نېپىز. ② جىلت (يېيىلغان خېمىر).
~ açmak. خېمىر يايماق.
~ yürekli. دىلى يۇمشاق.
yûg. is. far. بويۇنتۇرۇق.
yuğ. is. تۈركلەرنىڭ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلماستىن ئاۋۋال، ئۆلۈكلەر ئۈچۈن ئۆتكۈزىدىغان مۇراسىمى.
yuh. ünl. نارازىلىق ۋە خاپىلىق ئاڭلىتىدۇ.
yuha. ünl. كۆپچىلىكنىڭ بىرىنى باراۋەر تىللىغان سۆزى.
yukarı. s. is. ① يۇقىرى تەرەپ، ئۈستى تەرەپ. ② يۇقىرى مەرتىۋە ۋە يۇقىرى مەرتىۋىدىكى كىشى. ③ ئۈستۈن.
yukarısı. z. يۇقىرىسى، ئۈستى، يۇقىرىقى قەۋەت.
yulaf. is. سۇلۇ (زىرائەت).
yular. is. چۇلۋۇر.
yumak. يۇماق.

yumak, – ğı. is. كاللەك:
«Bir yumak iplik — بىر كاللەك يىپ.»
yumaklamak. كاللەكلىمەك.
yummak. يۇمماق:
«Gözünü yummak — كۆزىنى يۇمماق».
yumru. is. ① قاپارتما، ھۆررەك، ئۆسمە. ② شار شەكىللىك نەرسىلەر، يۇملاق شەكىللىك نەرسە.
yumrucuk, – ğu. is. ئۇششاق قاپارتما، ئۇششاق ھۆررەك.
yumruk, – ğu. is. مۇشت، مۇشتۇم، مۇشتلاش.
~ göstermek. قورقۇتماق.
~ kadar. مۇشتۇمدەك:
«Yumruk kadar bir çocuk onu devirverdi — مۇشتۇمدەك بالا ئۇنى يىقىتىۋەتتى.»
yumruklamak. ① مۇشتلىماق. ② يۇغۇرماق (خېمىرنى).
yumruklanmak. مۇشلانماق.
yumruklaşmak. مۇشلاشماق.
yumrulanmak, yumrulmak. ① ئىششىماق. ② يۇملاق هالغا كەلمەك.
yumuk. s. ① يۇمۇق. ② تولغان، سىمىزغىنا.
yumulmak. يۇمۇلماق.
yumurta. is. ① تۇخۇم. ② ئەركەكلىك بېزى. ③ ئۇرۇق.
yumurtacı. is. تۇخۇم يىغىپ ساتقۇچى.
yumurtalık, – ğı. تۇخۇمدان.
yumurtamsı. s. تۇخۇمسىمان.
yumurtlama. is. تۇخۇم تۇغۇش.
yumurtlamak. ① تۇخۇم تۇغماق. ②

ئۇيدۇرۇپ سۆزلىمەك، كۆپتۈرۈپ سۆزلىمەك؛
«Tavuk yumurtladı — توخۇ تۇخۇم تۇغدى.»

yumurtlatmak. تۇخۇم تۇغدۇرماق.

yumurtlayanlar. is. zool. تۇخۇمدىن تۇغۇلغان هايۋانلار.

yumuş. is. ئىش، خىزمەت، ۋەزىپە.

yumuşacık, — ğı. يۇپيۇمشاق.

yumuşak. s. ① يۇمشاق. ② ئەۋرىشىم، يۇمران. ③ مۇلايىم، رايىش.

yumuşakçalar. is. zool ئومۇرتقىسىزلار.

yumuşaklık, — ğı. is. ① يۇمشاقلىق. ② مۇلايىملىق.

yumuşamak. ① يۇمشىماق، مۇلايىملاشماق.

yumuşatılmak. يۇمشىتىلماق.

yumuşatmak. يۇمشاتماق.

yuna. is. توقۇم.

yunak, — ğı. is. يۇيۇنىدىغان يەر.

Yunanca. öz. is. يۇنانچە، يۇنان تىلى.

Yunanlı. öz. is. يۇنانلىق، يۇنانىستانلىق، گرېتسىيىلىك.

yunmak. يۇيۇنماق.

yunus balığı, — nı. is. zool. يۇنۇس بېلىقى.

yura. is. تەك يانتۇلۇق.

yurak. is. گۈگۈسۈن (چاقىنىك).

yurdu. is. يىگىنىنىڭ كۆزى.

yurt, — du. is. ① مەملىكەت. ② ۋەتەن، يۇرت.

yurtlandırmak. يەرلەشتۈرمەك، ماكانلاشتۇرماق.

yurtlanmak. ماكانلاشماق، يەرلەشمەك.

yurtluk, — ğu. is. تېرىلغۇ يەر، ئوتلاق ۋە ئورمانىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان يەر.

yurtsamak. يۇرتنى سېغىنماق.

yurt sever. s. ۋەتەنپەرۋەر.

yurt severlik, — ği. is. ۋەتەنپەرۋەرلىك.

yurtsuz. s. ۋەتەنسىز، يۇرتسىز.

yurttaş. is ۋەتەنداش، يۇرتداش.

yurttaşlık, — ğı. is. يۇرتداشلىق، ۋەتەنداشلىق.

yusufçuk, — ğu. is. پاختەك، تۇرۇلغا.

yusyumru. s. دۈپدۈگىلەك.

yusyuvarlak. s. يۇپيۇمىلاق.

yutak. is. يۇتقۇنچاق (گال).

yutkunmak. ① يۇتماق. ② دۇدۇقلىماق.

yutma. is. يۇتۇش.

yutmak. ① يۇتماق. ② ئۆزلەشتۈرمەك، قىلىۋالماق. ③ ئۈنىنى چىقارماسلىق. ④ ئالدىنىپ قالماق. ⑤ ئۇتتۇرۇۋالماق. ⑥ يېپىدىن - يىڭنىسىغىچە ئۆگىنىۋالماق.

yutturmak. يۇتتۇرماق.

yutulma. is. يۇتۇلۇش.

yutulmak. يۇتۇلماق.

yuva. is. ① ئۇۋا، چاڭگا. ② ئائىلە، ئۆي، ساراي:
«Çocuk yuvası. بالىلار يەسلىسى.»

~ kurmak. ئۆيلىنىش - ئوچاقلىق بولماق.

yuvalamak. ئۇۋا ياسىماق، چاڭگا ياسىماق.

yuvalanmak. ① ماكانلاشماق. ② قۇرال كۆزۈنمىگىدەك دەرىجىدە يوشۇرۇنماق.

yuvalı. s. ئۇۋىسى بار، ئۇۋا ئىچىدە

بولغان.

yuvar. is. ① قان دانچىلىرى (شار-چىلىرى). ② شارسىمان نەرسە:

«Ak yuvar — ئاق قان دانچىلىرى.

«Yer yuvarı — «يەر شارى.

yuvarcık, – ğı. is. ئۇششاق قان شارچىسى.

yuvarlak, – ğı. s. ① يۇمىلاق، دۈگىلەك، شار:

« Yuvarlak masa görüşmeleri — يۇمىلاق شىرە سۆھبىتى.

Yer yuvarlığı — «يەر شارى.

yuvarlakça. s. سوقىچاق، ئاز، يۇمىلاق.

yuvarlaklaşmak. دۈگىلەكلەشمەك، يۇمىلاقلاشماق.

yuvarlaklaştırmak. يۇمىلاقلاشتۇرماق.

yuvarlaklık, – ğı. is. يۇمىلاقلىق، دومىلاقلىق.

yuvarlamak. ① دومىلاق بولماق. ② يۆگىمەك، تۈرمەك. ③ پىر ئاتماق، چۆك گەپ قىلماق.

yuvarlanan. s. دومىلىغان، دومىلاپ كەتكەن

yuvarlanmak. ① دومىلانماق. ② تۇيۇقسىز ئۆلمەك. ③ خىزمىتىدىن ئايرىلماق، خىزمىتىدىن چىقىرىلماق (قوغلانماق).

yuvarlatmak. دومىلاتماق.

yuvgu. is. سىلىندىر.

yuvgulanmak. سىلىندىر ئۆتكۈزمەك.

yûz. is. osm. قاپلان.

yûze. is. osm. ① تىلەمچى. ② بىر خىل ئوۋ ئىتى.

yûbüset. is. ar. قۇرۇقلۇق.

yüce. s. ① ئۇلۇغ. ② ئېگىز:

« Yüce önder — ئۇلۇغ داھىي.

Yüce dağlar — «ئېگىز تاغلار.

yücelik, – ği. is. ئۇلۇغلۇق.

yücelmek. ئۆرلىمەك، يۈكسەلمەك.

yûceltmek. ئۆرلەتمەك، يۈكسەلتمەك.

yük, – kü. is. ① يۈك. ② يۈك مىقدارى. ③ ئېغىر ۋەزىپە. ④ ئېغىرلىق.

~ **vurmak.** يۈك ئارتماق.

yükçü. is. هاممال.

yükçülük, – ğü. is. هامماللىق.

yüklemek. ① قاچىلىماق (يۈكنى). ② ئارتماق (ۋەزىپىنى). ③ دۆڭگىمەك، يۈكلىمەك (گۇناھنى).

yüklenmek. ① يۈكلەنمەك. ② ئۈستىگە ئالماق. ③ يۆلەنمەك.

yükletmek. يۈكلەتمەك.

yüklü. s. ① ئۈستىدە يۈكى بولغان (هارۋا). ② قىلىدىغان ئىشى كۆپ. ③ ئىككى قات، هامىلىدار. ④ مەست. كاتتا.

yüklük, – ğü. is. لىمتاق، ئورۇن - كۆرپە ئىشكاپى.

yüksek. s. ① ئېگىز. ② يۇقىرى، ئۈستۈن. ③ ئالىي. ④ ئەلا:

«1· Yüksek fiyat — ئۈستۈن باها.

2· Yüksek ögretim — ئالىيمائارىپ.

3· Yüksek ülkü — كاتتا غايە.

4· Yüksek kültür - يۇقىرىمەدەنىيەت.»

yükseklik – ği, is. ① ئۈستۈنلۈك، يۈكسەكلىك. ② ئېگىزلىك. ③ كاتتىلىق. ئەلالىق.

yüksek . okul. is. ئالىي مەكتەپ، يۇقىرى مەكتەپ.

yüksek . öğretim. is. ئالىي مائارىپ،

yükseliş. is. ئۆرلەش، يۈكسىلىش، يۇقىرى كۆتۈرۈلۈش.

yükselmek. ① ئۆرلىمەك. ② كۆتۈرۈلمەك (دەرىجىسى). ③ ئۆسمەك (باھا).

yükseltici. is. ئۆرلەتسىدىغان، ئۆستۈرىدىغان.

yükseltilmek. ئۆرلىتىلمەك، ئۆستۈرۈلمەك، كۆتۈرۈلمەك.

yükseltmek. ① ئۆرلەتمەك. ② كۆتۈرمەك، ئۆستۈرمەك. ③ ئارتتۇرماق.

yüksük, — ğü. is. ئويماق.

yüksünmek. ① ئېغىر كۆرمەك. ② قىزغانماق.

yüküm. is. مەجبۇرىيەت.

yükümlü. is. s. مەجبۇر:

«Bu işi yapmakla yükümlü olmalı — بۇ ئىشنى قىلىشقا مەجبۇر بولۇش كېرەك.»

yükünmek. يۈكۈنمەك، ئالدىغا ئېگىلمەك (ھۆرمەت يۈزىسىدىن).

yülgü. is. ئۇستۇرا.

yülümek. چۈشۈرمەك.

yümn. is. osm. ئامەت، تەلەي.

yümnâ. ş. osm. ئوڭ تەرەپ.

yün. is. s. ① كۆزەم يۇڭ (قوينىڭ). ② ئومۇمەن قوي يۇڭى. ③ يۇڭدىن ئىشلەنگەن:

«Yün kumaş Çinde çoktur — جۇڭگودا يۇڭ رەخت كۆپ ئىشلىنىدۇ.»

yünlü. s. يۇڭلۇق.

yüpürmek. ئالدىراپ – تېنەپ كەتمەك، پۈتى كۆيگەن توخۇدەك بولۇپ كەتمەك.

yüre. is. قوي يۇڭى (بەدىنىدىكى).

yürek, — ği. is. ① يۈرەك، قەلب. ② باتۇرلۇق. ③ ئاشقازان. ④ كۆڭۈل:

«Bu iş yürek ister — بۇ ئىش باتۇرلۇقنى تەلەپ قىلىدۇ.»

yüreklendirmek. جاسارەتلەندۈرمەك، غەيرەتلەندۈرمەك، يۈرەكلەندۈرمەك.

yüreklenmek. جاسارەتلەنمەك، يۈرەكلەنمەك، غەيرەتلەنمەك.

yürekli. s. يۈرەكلىك، جاسارەتلىك، جەسۇر.

yüreksiz. s. يۈرەكسىز، جاسارەتسىز، قورقۇنچاق.

yüreksizlik, — ği. is. يۈرەكسىزلىك، قورقۇنچاقلىق.

yürekten. s. z. سەمىمىيەت بىلەن، جان – دىل بىلەن.

yürük, — gü. is. چارۋىچى تۈركمەن.

yürük. s. ① كۆپ ۋە تېز يول يۈرىدىغان. ② قەدىمىي پىيادە ئەسكەر.

yürümek. ① يۈرمەك، ماڭماق. ② يۈرۈش قىلماق. ③ ئېقىشماق، يۈرۈشمەك. ④ ھېسابلانماق. ⑤ ئۆلمەك، كەتمەك:

«O da yürümüş — ئۇمۇ ئۆلۈپتۇ.»

yürürlük, — ğü. is. ئۈنۈملۈك، كۈچكە ئىگە، ئىناۋەتلىك:

«Emir yarından itibaren yürürlüğe girecektir — بۇيرۇق ئەتىسىدىن تارتىپ كۈچكە ئىگە بولىدۇ.»

yürütme. is. ئىجرا قىلىش، يۈرگۈزۈش.

yürütmek. ① ئىجرا قىلماق، يۈرگۈزمەك. ② قوبۇل قىلدۇرماق. ③ ئوتتۇرىغا قويماق. ④ ئوغرىلىماق.

yürütülmek. ئىجرا قىلىنماق، يۈرگۈزۈلمەك.

yürütüm. is. ئىجرا.

yürüyüş. is. uzun. يۈرۈش، سەپەر:

«Yürüyüş — ئۈزۈن سەپەر.»

yüsr. is. osm. ئاسانلىق.

yüsrâ. s. osm. سول تەرەپ.

yüsret. is. osm. ئاسانلىق.

yüz[1]. s. يۈز، 100.

yüz[2]. is. ① يۈز، چىراي، چىھرە. ② تاش. ③ ئىزا – هايا. ④ تەرەپ، يان:

«Suyun yüzü — سۇنىڭ يۈزى.

Yorganın yüzü — يوتقاننىڭ تېشى.

Dağın bu yüzü — تاغنىڭ بۇ تەرىپى.»

~ çevirmek. يۈز ئۆرۈمەك.

~ vermek. يۈزىنى قىلماق.

yüz . akı. is. نومۇس.

yüz . başı. is. ask. كاپىتان، شاڭۋېي.

yüzdürmek. ① سويدۇرماق (تېرىنى). ② ئۈزدۈرمەك.

yüzdürülmek. سويدۇرۇلماق (تېرە).

yüze . gelen. s. كۆزگە كۆرۈنگەن:

«Memleketin yüze gelenleri — يۇرتنىڭ كاتتىلىرى.»

yüzen. s. لەيلەپ تۇرىدىغان (سۇدا).

yüzer. s. يۈز قېتىم، يۈزدىن – يۈزدىن.

yüzey. is. تاشقى كۆرۈنۈش، تاشقى تەرەپ، ئۈست، سىرت، يۈزەكى.

yüzgeç, – ci. s. ① سۇدا ئۈزىدىغان. ② سۇ ئۈزۈشكە ماھىر.

yüz . görümlüğü. is. يىگىتنىڭ كېلىنگە (قىزغا) بېرىدىغان سوغىسى.

yüz . karası, – nı. is. ئىزا تارتىدىغان هال.

yüzlemece. z. يۈز – يۈز، يۈز تۇرا:

«Yüzlemece söylenmeli — يۈز تۇرا سۆزلەش كېرەك.»

yüzlemek. يۈزىگە سېلىپ ئىزا تارتتۇرماق، يۈزلىمەك.

yüzleşmece. z. يۈزمۇ يۈز تۇرۇپ.

yüzleşmek. يۈزلەشمەك.

yüzlük, – ğü. is. ① يۈز يۈەنلىك. ② يۈزلۈك.

yüzmek[1]. تېرىسىنى سويماق.

yüzmek[2]. ئۈزمەك (سۇ).

yüz . numara. is. بەدرەتخانا، هاجەتخانا:

«Yüznumaraya gitmek — هاجەتخانىغا كەتمەك.»

yüz . ölçümü, – nü. is. كۆلەم.

yüz . süz. s. يۈزسىز، ئىزا تارتمايدىغان، هاياسىز.

yüzsüzleşmek. ئىزا تارتمايدىغان بولۇپ قالماق.

yüzsüzlük, – ğü. is. يۈزسىزلىك، هاياسىزلىق.

yüzücü. is. ① سۇ ئۈزگۈچى. ② ئېكسپلاتاتسىيە قىلغۇچى. ③ مال سويغۇچى.

yüzük, – ğü. is. ئۈزۈك.

yüzükara. s. قارا يۈز.

yüzük parmağı ئۈزۈك سېلىنىدىغان بارماق.

yüzüksü. s. ئۈزۈكسىمان.

yüzülmek. ① ئۈزۈلمەك. ② تېرىسى سويۇلماق.

yüzüncü. s. يۈزىنچى، 100 ـىنچى.

yüzünden. z. تۈپەيلىدىن، سەۋەبتىن.

yüz . üstü. z. ① تىزدا يېرىم، چالا. ② دۈم:

«İşler yüzüstü kaldı — ئىشلار تىزدا يېرىم (تۈگىمىدى).

Yüzüstü düşmek — دۈم چۈشمەك.»

yüz . yıl. is. ئەسىر:

«Yirminci yüzyıldayız — XX ـ ئەسىردىمىز.»

Z. z

z. Z, ز (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 29 - ھەرپى).

zaaf, is. ar. ① ئورۇقلۇق، زەئىپلىك، بەرداشلىق بېرەلمەسلىك. ② چۈشكۈنلۈك، ئىرادىسىزلىك.

zab. is. osm. zool. سىرتلان (يىرتقۇچ ھايۋان).

zabıt, — ptı. is. osm. ① چەكلەش، تۇتۇش. ② ئىشغال قىلىش. ③ يىغىن خاتىرىسى. ④ چۈشىنىش.

zabıta. is. osm. ساقچى.

zabıt . name. is. يىغىن خاتىرىسى، تۇختامنامە، كېلىشىمنامە.

zabih. s. osm. بوغۇزلىغۇچى (ھايۋان).

zabit, — ti. is. ar. ① ئوفىتسېر. ② دېگىنىنى قىلدۇرىدىغان، گېپى ئۆتىدىغان. ③ سۇدا پاراخوتلىرىدا بۇيرۇق بەرگۈچى ۋە قوماندانلىق قىلغۇچى پارا-خوت خادىمى.

zâbitân. is. osm. ئوفىتسېرلار، جەڭگىۋەرلەر.

zabitlik, — ği. is. ① ئوفىتسېرلىك، جەڭگىۋەرلىك. ② دېگىنىنى قىلدۇرۇش، گېپىنى ئۆتكۈزۈش، باشقىلارنى ئىدارە قىلالىشلىق.

zabt. is. osm. ① چەكلەش، تۇتۇش. ② ئىشغال قىلىش. ③ چۈشىنىش.

zabu. is. zool. سىرتلان.

zâcir. s. osm. تۇسۇغان، چەكلىگەن، مەنئىي قىلغان.

zaç, — cı. is. ar. kim. گۈگۈرت كىسلاتاسى، سۇلفات.

zâd. osm. كۆپەيگەن، ئارتقان.

zâdegân. is. osm. ئېسىلزادە.

zâdegi. is. osm. ئېسىلزادىلىك.

zaf. is. osm. دەرھال ئۆلتۈرۈش.

zafer. is. ar. غەلىبە، زەپەر.

zafer . name. is. غەلىبىنى مەدھىيىلەپ يېزىلغان ئەسەر، زەپەرنامە، غەلىبىنامە.

zâfir. s. osm. غالىب، غەلىبە قىلغۇچى.

zafiyet, — ti. is. osm. ئورۇقلۇق، دەرمانسىزلىق.

zagine. is. ar. نەپرەت، ئاداۋەت، ئۆچمەنلىك.

zagzaga. is. osm. مەنىسىز سۆز، ئورۇنسىز سۆز.

zağ. is. بىلەپ ئىتتىكلىتىش.

zağar. is. zool. بىر خىل ئوۋ ئىتى.

zağara. is. ياقىلىق تېرە.

zağcı. is. چاقچى (پىچاق قاتارلىقلارنى بىلىگۈچى).

zağlamak. ① بىلىمەك (پىچاق قاتارلىقلارنى). ② پارقىراتماق، پارلاتماق.

zağlı. s. بىلەنگەن، بىلەكلىك.

zahf. is. ar. ① ئايىغىنى سۆرەپ مېڭىش. ② ئۆمىلەش.

zahib. s. ar. ① كەتكۈچى. ② بىر پىكىر ۋە ئويغا چۈشكۈچى، خىيالغا پاتقۇچى.

zâhif. s. ar. تەكەببۇر، ماختانچاق.

zâhife. is. ar. zool. ئۆمىلىگۈچ ھاي-

ۋانلار.

zâhik. s. ar. ① ئەسكى - تۈسكى، كونا. ② بەربات.

zâhil. s. ar. ئۇنتۇغان، ئەستىن چىقارغان.

zahir. s. ar. is. ① ئوچۇق، ئاشكارا. ② تاشقى كۆرۈنۈش. ③ ئەلۋەتتە، شۈبھىسىز.

zahire. is. ar. ئاشلىق، ئوزۇق.

zahiren. z. ar. كۆرۈنۈش، كۆرۈنۈشكە قارىغاندا.

zahiri. s. ar. ① كۆرۈنۈشتىكى. ② ساختا، شەكلەن.

zahit, – di. s. ar. دىنغا ئەمەل قىلغۇچى، شەرىئەتكە بويۇن سۇنغۇچى.

zahme. is. far. ① ئۇرۇش. ② يارا، زەخىم. ③ زەخمەك ياكى ناخۇل. ④ چوقماق. ⑤ ئۇزەڭگە تاسمىسى.

zahmet, – ti. is. ar. ① ئاۋارىچىلىق، ھەشەم. ② قىيىنچىلىق، جاپا. ③ ھارغىنلىق.

~ çekmek. ئاۋارە بولماق.

~ olmazsa. ~ ئاۋارىچىلىق بولمايدىغان بولسا...

zahmetli. s. ئاۋارىچىلىق، ھارغىنلىق.

zahmetsiz. s. ئاۋارىچىلىقى بولمىغان. جاپاسى يوق، ئاسان، ئوڭاي، قولاي.

~ rahmet olmaz. جاپا چەكمەي ھالاۋەت يوق.

zaif, – a'fı. is. ar. ① ئورۇقلۇق، زەئىپلىك. ② خىجىل بولۇش، روھى چۈشۈش.

zaid. → **Zait.**

zaik. s. ar. تەمنى تېتىغان، لەززەت ئالغان.

zaika. is. ar. تەمنى تېتىش، لەززەت ئېلىش.

zail. s. ar. يوق بولماق.

zaim. is. ar. قەدىمكى زاماندا ئۇرۇشقا كەتكەن ئەسكەرلەرگە بېرىلگەن يەرنىڭ ئىگىسى.

zair. is. ar. زىيارەت قىلغۇچى.

zait, – di. s. ar. ① كېرەكسىز. ② is. (ماتېماتىكىدا) مۇسبەت سان، قوشۇش بەلگىسى.

zâk. is. far. بالىياتقۇچ.

zâki. s. ar. ساپ، پاك، خالىس.

zâkir. s. ar. زىكىر قىلغۇچى.

zâkire. is. ar. fds. ئەسلەتكۈچى، ئەسكە كەلتۈرۈلگەن نەرسە.

zakkum. is. ar. bot. ① تالگۈل، سۆگەتگۈل. ② بەك ئاچچىق.

zakon. is. قانۇن، نىزام، ئۇسۇل، يول، زاكون.

zâl. s. far. قېرى، مويسپىت.

zalâl. s. ar. كۆلەڭگۈسى (سايىسى) بار، سايە بولىدىغان.

zalâm. s. ar. ① قاراڭغۇلۇق. ② ئادالەتسىزلىك.

zâli. s. ar. ① ئاقساق (ھايۋان). ② تۆھمەت چاپلانغان، تۆھمەت قىلىنغان.

zalif. s. ar. بەك خورلانغان، ھەقىر (ئادەم).

zalik. s. ar. كەتكەن، كەتكۈچى.

zalim. s. ar. زۇلۇم قىلغۇچى، زالىم.

zalimane. z. زالىملارچە.

zalimlik, – ği. is. زالىملىق.

zallâm. s. ar. قاتتىق زۇلۇم سالغۇچى، رەھىمسىز.

zalm. is. ar. ① چىشنىڭ ئاقلىقى. ② قار.

zalûm. s. ar. بەك زالىم.
zam, – mmı. is. ar. ① قوشۇمچە. ② ئارتتۇرۇش، ئاشۇرۇش، ئۆستۈرۈش:
«Ücretlerimize zam yapılsın — مائاشىمىز ئۆستۈرۈلسۇن!»
zaman. is. ar. زامان، ۋاقىت، چاغ، دەۋر، مەزگىل.
zamân. is. ar. ① قەرز ۋە زىياننىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئېلىش. ② كېپىل بولغۇچى.
zamandaş. s. زاماننداش.
zamandaşlık, – ğı. is. زاماننداشلىق.
zamâne. is. ar. زامانە.
zamansız. s. gram. زامان مەنىسىنى بىلدۈرمەيدىغان پېئىللار.
zaman zaman. z. بەلگىسىز ۋاقىت، بەزەن، ئارا – سىرا.
zamazingo. is. ئاشنا، ئايال دوست.
zambak, – ğı. is. ar. پىيازگۈل.
zambo. is. ispanyol. ئاق تەنلىك بىلەن قارا تەنلىكتىن تۇغۇلغان ئوغۇل بالا.
zambuk, – ğu. is. زامبۇك (بورسا قولتۇقىدا ۋە قىزىل دېڭىزدا قوللىنىلىدىغان مەخسۇس يەلكەنلىك قېيىق).
zamîme. is. ar. قوشۇش، ئارتتۇرۇش، قوشۇمچە (قىلىش).
zâmin. is. ar. زامىن (بىراۋنىڭ زەرەر ۋە زىياننى تۆلىشىگە بولغان كېپىللىك).
zamir. is. ar. ① ئىچكى سىر، ئىچكى ئەھۋال. ② ئالماش (گرامماتىكىدا). ③ ھېسسىيات، تۇيغۇ:
«Bu sözüyle zamirini meydana vurmuş oldu — بۇ سۆزى بىلەن ئۆز چاۋىسىنى چىتقا يايدى.»
zamk, – kı. is. ar. ① يېلىم. ② دەرەخ يېلىمى.
zamkinos. is. قېچىش.
~ **etmek.** قاچماق.
zamklamak. يېلىملىماق، يېلىم سۈركىمەك.
zamklı. s. يېلىملانغان.
zammetmek. ئاشۇرماق، قوشماق (باھاغا، مائاشقا).
zampara. is. far. خوتۇنپەرەس.
zamparalık, – ğı. is. خوتۇنپەرەسلىك.
zamyân. is. ar. جەنۇبىي ئامېرىكىدا ئۆسىدىغان جىگدە دەرىخى.
zan, – nnı. is. ar. ئوي، پىكىر، ھۆكۈم.
zanaat, – tı. is. ar. ① قول ھۈنىرى. ② ئۇستىلىق، ماھىرلىق، ئۇزلۇق.
zanaatçı. is. ھۈنەرۋەن، ئۇستا.
zanaatkâr. is. قول ھۈنەرۋەن.
zangırdamak. تىترىمەك.
zangoç, – cu. is. erm. ئىبادەتخانا خىزمەتچىسى ياكى زىل (قوڭغۇراق) چالغۇچى.
zanî. is. ar. زىناخور (ئەر).
zanin. s. ar. گۇناھكار.
zaniye. is. ar. پاھىشە، جالاپ.
zank. s. ar. ① تار نەرسە، تار يەر. ② تارلىق، قىسلىق.
zanka. is. isl. ئىككى ئات قېشۇلغان چانا.
zânn. s. ar. تەخمىن قىلغۇچى.
zann . etmek. ......دەپ ھېسابلىماق... دەپ بىلمەك، تەخمىن قىلماق.
zantapsin. is. كېچىدە ئۇچىدىغان قۇرت – قوڭغۇزلارنىڭ كۆزىدىكى بىر خىل

بوەك ماددىسى.
zânû. is. far. anat. تىز (ئادەمنىڭ).
zânûn. s. ar. ئەقلى كەم.
zaptetmek. ① ئىشغال قىلماق، تارتىۋالماق. ② قەيت قىلماق، يازماق. ③ ئېسىدە تۇتماق. ④ ئۆزىنى تۇتۇۋالماق.
zaptu rapt. is. تەرتىپ، ئىنتىزام.
zar¹. is. ① يۇپقا پەردە، يىپقۇچ. ② پەرەنجە. ③ يۇپقا تېرە ياكى پوس.
zar². is. شىشخال.
zarafet, — ti. is. ar. نازۇكلۇك، نازاكەتلىك.
zarar. is. ar. زەرەر، زىيان.
~ çekmek. زىيان چەكمەك.
~ etmek. زىيان قىلماق.
~ ı yok. ھېچ ۋەقەسى يوق.
zararına. z. زىيىنىغا:
«Zararına satmak — زىيىنىغا ساتماق.»
zararlı. s. زىيانلىق، پايدىسىز.
zararsız. s. ① زەرەرسىز، زىيانسىز. ② نىسبەتەن ياخشى.
zarf. is. ar. ① كونۋېرت، لىپاپا. ② ئوراۋ (بىر نەرسە ئورايدىغان). ③ (گراممانىكىدا) رەۋىش.
zarfında. z. ئىچىدە:
«Bu müddet zarfında gelmezse — بۇ مۇددەت ئىچىدە كەلمىسە...»
zarflamak. كونۋېرتقا سالماق:
«Bu mektubu zarflıyarak gönder — بۇ خەتنى كونۋېرتقا سېلىپ ئەۋەت.»
zargana. is. yun. zool. زارگانا بېلىقى.
zari. s. ar. يىغان ئەمچەكلىك (ئايال ياكى ھايۋان).
zarif. s. ar. ① گۈزەل، نەپىس، نازاكەتلىك. ② ئەدەبلىك، قائىدە - يوسۇنلۇق:
«Zarif bir giyiniş — چىرايلىق بىر كىيىنىش.»
zarf. dilb. رەۋىش.
zarife. s. is. ar. ① نەپىس (نەرسە). ② ئايال ئىسمى.
zariflik, — ği. is. نەپىسلىك، نازاكەت، قائىدە - يوسۇن.
zar kanatlılar. is. zool. پەردە قاناتلىقلار.
zarp, — bı. is. ar. ① زەربە. ② قاتتىق تەسىر.
~ etmek. زەربە بەرمەك.
zarplı. s. تەسىرى كۈچلۈك.
zarr. is. ar. زەرەر، زىيان.
zârr. s. ar. زەرەرلىك، زىيانلىق.
zarrâ. is. ar. ① جاپا چېكىش. ② شىددەت.
zarta. is. ar. ئۇسۇرۇق.
zartçi. s. is. ماختانچاق.
zaruret, — ti. is. ar. ① زۆرۈرىيەت، ئېھتىياج. ② يوقسۇللۇق.
zaruri. s. ar. زۆرۈرى.
~ masraflar. زۆرۈرى خىراجەت.
zar zor. z. ① قىلىنىڭ ئۇچىدىلا. ② مۇشەققەتتە، تەسلىكتە، قىيىندا:
«Işini zarzor yapiyor — ئىشنى قىلىنىڭ ئۇچىدىلا قىلىدۇ.
Trene zarzor yetişti — پويىزغا تەسلىكتە يېتىشتى.»
zat, — tı. is. ar. ① شەخس. ② ئادەم. ③ ماھىيەت. ④ ئامىل، ئېلېمېنت.
zaten. z. ar. ئەمەلىيەتتە، ئەسلىدە، ئەسلى.

zati. s. ar. شەخسنىڭ، شەخسىي، شەخـ
سەن، خۇسۇسىي.
~ eşya. خۇسۇسىي مۈلۈك.
zatülcenp, – bi. is. ar. كـۆكرەك
پەردىسى ياللۇغى.
zatürree. is. ar. ئۆپكە ياللۇغى.
zavallı. s. ar. ① بىچارە. ② شۇم،
بەختسىز.
zavallılik, – ğı. is. ① بىچارىلىك.
② بەختسىزلىك.
zaviye. is. ar. ① بـۇلۇڭ، بۇرجەك،
گىرۋەك، بـۇلۇڭ ـ پۇچقـاق. ② بۇلۇڭ
گرادۇسى. ③ كىچىك ئىبادەتخانا.
zavrak zevrak. is. ① كىچىك كېمە.
② رېشاتكا، سالاسۇن، شادا.
zayâ. is. ar. قولدىن چىقىپ كېتىش،
يوق بولۇش.
zayat. is. ar. يىقىتىش، يوقاش، غا-
يىب بولۇش.
zayıf. s. ar. ① ئورۇق، كـۈچسـىز،
قۇۋۋەتسىز، ماغدارسىز. ② ئىشەنچسىز.
zayıflamak. ئورۇقلىماق.
zayıflatıcı. is. ئورۇقلاتقۇچى.
zayıflık, – ğı. is. ئورۇقلۇق.
zayi, – i. s. ar. غايىب، غايىب بولـ
غان، يىتكەن.
~ etmek. يىتتۈرمەك، يوقىتىپ قويماق.
zayiat, – tı. is. ar. يىتىپ كەتكەن
نەرسىلەر، زىيان.
zebab. is. ar. zool. قارا چىۋىن.
zebâbe. is. ar. zool. دالا چاشقىنى.
zebâd. is. ar. ① ئىپار چاشقىنى يېـ
غى. ② ئىپار مۈشۈكى.
zeban. is. far. تىل، زىۋان، زابان.
zebani. is. ar. جەھەننەم قاراۋۇلى.

zebanzet. s. far. سۆزلەنگەن.
zebellâ. is. قىرقۇنچلۇق (ئادەم).
zeber. is. far. ئۈست.
zeberin. far. ئۈستۈنكى، يۇقىرىدىكى.
zebh. is. ar. بوغۇزلاش.
zebhiye. is. ar. قان بېجى.
zebib. is. ar. ① قـۇرۇق ئۈزۈم. ②
قۇرۇق ئەنجۈر. ③ يىلان ۋە چايان قا-
تارلىقلارنىڭ زەھىرى.
zebir. is. ar. ① جـاپا. ② بېزىش،
زېرىكىش، تىت ـ تىت بولۇش، دىققەتـ
چىلـىك، ئىچى پۇشـۇش. ③ كـۈلپەت،
ئازاب ـ ئوقـۇبەت. ④ مەكتـۇپ، خەت.
⑤ ھېرىش، چارچاش.
zebi. is. ar. دېڭىز تاشپاقىسىنىڭ قېپى.
zebr. is. ar. ① كىتـاب. ② كىتـاب
ۋارىقى. ③ خەت يېزىش. ④ سـۆز. ⑤
يېزىق. ⑥ ئەقىل. ⑦ s. كۈچلۈك، ساغـ
لام (ئادەم).
zebra. is. it. zool. ياۋا تاغىل ئات.
zedelenmek. ① زېدىلـەنمەك. ② زىـ
يان كۆرمەك.
zefer. is. ar. بەدبۇي، سېسىق پۇراق.
zefif. s. ar. چاققان، چەبدەس.
zefir. is. ing. چىغ يىلـلۇق يۇپقـا
پاختا رەخت.
zefir. is. ar. نەپەس چىقىرىش.
zefzefe. is. ar. سىلكىنىش، تەۋرەش،
تىترەش.
zegan. is. far. zool. چاشقان قاتار-
لىقلارنى ئوۋلاپ يەيدىغان قۇش.
zehap, – bı. is. ar. خىيالغا پېتىش.
dehebi. s. ar. ئالتـۇندىن ياسالغان،
ئالتۇن بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
zebu. is. zool. زېبۇ (ئافرىقا ۋە ئاسـ

يادا ياشايدىغان ئۆركەشلىك ھۆكۈزسىمان ھايۋان).

zebun. s. far. ① ھارغىن. ② ئاجىز، كۈچسىز.

zebur. öz. is. ar. زەبۇر (داۋۇت پەيغەمبەرنىڭ كىتابى).

zecir, — cri. is. ar. زورلاش، مەجبۇرلاش.

zecr. is. ar. ① ئالدىنى ئېلىش، چەكلەش. ② مەجبۇرلاش، مەجبۇرىي قىلدۇرۇش. ③ قوغلاش. ④ ئەزىيەت.

zecri. s. ar. زورلىغۇچى، مەجبۇرلىغۇچى.

zedelemek. far. ① زېدىلىمەك. ② زىيان يەتكۈزمەك.

zehebin. s. ar. ئالتۇندىن ئىشلەنگەن.

zehir, — hri. is. far. زەھەر، ئوغا. ~ **gibi.** ① بەك ئاچچىق. ② قاتتىق سوغۇق.

zehirleme. is. زەھەرلەش.

zehirlemek. ① زەھەرلىمەك. ② بىراۋنى زىيانلىق پىكىر بىلەن زەھەرلىمەك.

zehirlenme. is. زەھەرلىنىش.

zehirlenmek. ① زەھەرلەنمەك. ② زىيانلىق ئىدىيىلەر بىلەن زەھەرلەنمەك.

zehirli. s. زەھەرلىك.

zehirsiz. s. زەھەرسىز.

zehr. is. ar. گۈل.

zehra. is. s. ar. ① ئاق ۋە نۇرلۇق چىراي. ② ئايال ئىسمى.

zehr . âb. s. far. ئاچچىق سۇ.

zehr . âbe. s. far. ① زەھەرلىك سۇ. ② is. ھەسرەت، قايغۇ، دەرت.

zehrin. s. far. زەھەرلىك، بەك ئاچچىق.

zehük. s. ar. بىھۇدە، ئورۇنسىز.

zekâ. is. ar. ئەقىل ـ پاراسەت، زېھىن، ئەقىل.

zekâb. is. far. سىياھ.

zekât, — tı. is. ar. زاكات.

zekavet, — ti. is. ar. → **Zeka.**

zeker. is. ar. ① ئەر. ② زەكەر، ئەرلىك ئورگانى.

zekeriye. is. → **Zeker**

zeki. s. ar. ① ئەقىللىق، پاراسەتلىك. ② is. ئەر ئىسمى (زەكى).

zeklenmek. → **Zevklenmek.**

zelâlet. is. ar. ھەقىرلىق، خورلۇق.

zelel. is. ar. ① يېتەرسىزلىك، كەمچىلىك. ② s. تېيىلغاق (يەر).

zelil. s. ar. خورلانغان، پەس كۆرۈلگەن.

zelili. is. ar. ھەقىرلىق، خورلۇق، پەس كۆرۈلۈش.

zelzal. is. ar. → **Zelzele.**

zelzele. is. ar. سىلكىنىش، زىلزىلە، يەر تەۋرەش.

zem, — mmi. is. ar. ئەيىبلەش، تاپا ـ تەنە قىلىش، كايىش.

Zemalar. öz. is. گانا ۋە پەل چىشى قىرغىقىدىكى نېگىرلار، زەمالەر.

zemâne. s. ① ۋاقىت، دەۋر. ② ھازىرقى زامان. ③ بەخت، تەلەي.

zemberek, — ği. is. far. پۇرژىنا.

zembil. is. ar. زەمبىل، كۆتۈرگۈ.

zemheri. is. ar. قارا قىش.

zemim, zemime. is. ar. پەسكەشلىك، يىرگىنچلىك.

zemin. is. far. ① يەر شارى، زېمىن، يەر يۈزى، دۇنيا. ② بىر نەرسىنىڭ تەكتى. ③ ئاساس.

zeminde. z. بۇ مەسىلىدە، بۇ تېمىدا.

zeminlik, — ği. is. گەمە، گېرەم.

zemistân. is. far. زىمىستان، قىش پەسلى.

zemistâni. s. far. قىشلىق.

zemmâm. s. ar. ئەيىپلىگۈچى، كايىغۇچى.

zemmetmek. ئەيىبلىمەك، كايىماق.

zemzem. is. ar. زەمزەم.

zemzem. is. پەس ئاۋاز بىلەن ئاستا ناخشا ئېيتىش.

zemzemlik, — ği. is. زەمزەم سۈيى ئېلىنىدىغان قاچا.

zen. is. far. ئايال، زەن.

zenah, zenahdan. is. far. ئېڭەك، زاناخ.

zenâbil. is. ar. زەمبىللەر.

zenâne. is. far. ئايـاللارغا خاس، ئاياللارنىڭ ئىشى، زانانە.

zenane. is. far. ئاياللارغا خاس يەر، هارام.

zenb. is. ar. گۇناھ، جىنايەت.

zenbil. is. → **Zembil.**

zenbürek. is. far. زەمبىرەك، توپ.

zencefil. is. ar. زەنجىۋىل.

zencere. s. ar. بارماق قول بىلەن چېكىش.

zenci. is. ar. نېگىر، زەنگى.

zend. öz. is. far. زەردۇشت دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابى.

zendeka. is. ar. كاپىرلىق، دىنسىزلىك.

zendost. s. far. خوتۇنپەرەس.

zeng. is. far. ① نېگىر. ② داغ، دات. ③ زىل، قوڭغۇراق.

zengin. s. far. باي:
«Uygur dili çok zengin bir dildir — ئۇيغۇر تىلى ناهايىتى باي تىلدۇر.»

zengince. z. خېلى باي.

zenginlemek. → **Zenginleşmek.**

zeginleşmek. باي بولماق.

zenginlik, — ği. is. بايلىق:
«Uygur dilinin zenginliği — ئۇيغۇر تىلىنىڭ بايلىقى.»

zenim. s. ar. ① بىر قەۋمگە كېيىن قوشۇلغان. ② نەسلى پەسلىك.

zenne. is. far. ① ئايال. ② سەھنە ئويۇنلىرىدا ئايال رولىنى ئالغۇچى ئەر:
«Zenne çorabı — ئاياللار پايپىقى.»
~ kalıbı. ئاياللار ئاياغ كىيىمىنىڭ قېلىپى.

zennelik, — ği. is. ① ئايال رولى. ② s. ئاياللارغا خاس (نەرسە).

zephiye. is. a. قۇشخانىدا ئۆلتۈرۈلگەن ماللاردىن ئېلىنىدىغان باج، قان بېجى.

zer. is. far. ئالتۇن، زەر.

zerâf. is. far. → **Zürafa.**

zerak. s. ar. كۆك، زەڭگەر.

zerâre. is. ar. چاچقۇ، چېچىلغان نەرسە.

zerbaf. is. dok. زەرباپ، زەر بېسىلغان رەخت.

zerd. s. far. ① سېرىق. ② is. نەپەس.

zerd . âb. is. far. ① ئاق ئۈزۈم هارىقى. ② سەپرا. ③ يارا، يىرىڭ.

zerdalı. is. ياۋا ئۆرۈك (دەرەخ).

zerde. is. far. زەپىرەڭ بىلەن سارغايتىلغان ۋە پۇراق كىرگۈزۈلگەن گۈرۈچ تامىقى.

zerdi. is. far. سېرىقلىق، سېرىق رەڭ

لىك.

zeri, – ri. is. ar. تېرىش، تېرىقچىلىق.

zeria. is. ar. باھانە، سەۋەب.

zerin. s. far. ئالتۇندەك سېرىق.

zeriyat, – tı. is. ar. ① تېرىقچىلىق. ② زىرائەت.

zerrâ. ar. دېھقان، ئېكىنچى، تېرىمچى.

zerre. is. ar. زەررە، ئۇششاق پارچە، ئېلېمېنت، مولېكۇلا.

zerrin. is. bot. نەركىس (گۈل).

zerzevat, zerzavat. is. far. كۆكتات، ئوتياش.

zerzevatçı. is. كۆكتات ساتقۇچى.

zev. is. ar. مۇسبەت.

zevahif. is. ar. ئۆمىلىگۈچىلەر (ھايۋان).

zevahir. is. ar. تاشقى كۆرۈنۈش.

zevait, – di. is. ar. ئارتۇقچە ۋە كېرەكسىز نەرسىلەر.

zeval, – li. is. ar. ① چۈشكۈنلۈك. ② يوقىلىش، يوقىتىلىش.

~ bulmak. يوق بولماق.

~ vermek. زەرەر يەتكۈزمەك.

zevali. is. ar. توپتوغرا چۈش ۋاقتى.

zevalsiz. s. يوق بولمايدىغان.

zevb. is. ar. ئېرىش.

zevce. is. ar. ① خوتۇن. ② ھەمراھ.

zevcelik, – ği. is. ① خوتۇنلۇق. ② ھەمراھلىق.

zevk, – ki. is. ar. تەم تۇيغۇسى، تەم، ھەۋەس، ئىشتىياق، لەززەت.

~ ine varmak. ھوزۇرلانماق، زوقلانماق.

~ almak. خوشلانماق.

~ ehli. تاماشىنى ياخشى كۆرگۈچى.

~ etmek. ئويۇن تاماشا بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزمەك.

zevklenmek. ① بىرى بىلەن چاقچاقلىشىپ ئوينىماق. ② دورىماق، تەقلىد قىلماق. ③ مەسخىرە قىلماق، زاڭلىق قىلماق.

zevkli. s. ① خوش. ② ھېسسىياتلىق، قىزىقارلىق، جەلپ قىلارلىق، زوقلۇق.

zevksiz. s. ① ھەۋەسسىز. ② تەمسىز، لەززىتى يوق، زوقسىز.

zevksizlik, – ği. is. ① ھەۋەسسىزلىك، زوقسىزلىق. ② تەمسىزلىك.

zevrâ. is. ar. باغدات شەھىرى.

zevrak. is. ar. ① قېيىق. ② زەمزەم شېشىسى. ③ گۈل تەشتىكى.

zevzek. s. far. ① لاۋزا (ئادەم). ② ۋالاقتەككۈر، ئاغزى بېسىلماي سۆزلەيدىغان. ③ بىمەنە چاقچاق قىلغۇچى. ④ ئەخمەق، ھاماقەت.

zevzeklenmek. ① ئەخمەقلەشمەك. ② ئەخمىقانە گەپ قىلماق.

zevzeklik, – ği. is. ئەخمىقانە خىيال، ئەخمىقانە گەپ.

zeyil, – yli. is. ar. قوشۇمچە، ئىلاۋە، تەرىقىسىدە يېزىلغان (نەرسە).

zeyn. is. ar. زىننەت، پەرداز.

zeyrek^{1}, – ği. is. far. زېرەك، ھوشيار.

zeyrek^{2}. is. bot. ئۇزۇن تالالىق زىغىر.

zeyreklik, – ği. is. زېرەكلىك، ھوشيارلىق.

zeyt. is. ar. kim. سۇ يېغى.

zeytin. is. ar. bot. زەيتۇن.

zeytin ağacı. is. زەيتۇن دەرىخى.

zeytinci. is. ① زەيتۇن ساتقۇچى ياكى ئالغۇچى. ② زەيتۇن يېتىشتۈرگۈچى.

zeytincilik, — ği. is. ① زەيتۇن يېتىشتۈرۈش ئىشى. ② زەيتۇن ئېلىپ ساتقۇچى.
zeytinlik, — ği. is. زەيتۇنلۇق، زەيتۇن ئورمانلىقى.
zeytinsi. s. زەيتۇنسىمان.
zeytin . yağı. is. زەيتۇن يېغى.
zeytin . yağlı. s. زەيتۇن يېغى بىلەن پىشۇرۇلغان (تاماق).
zeytün. is. ar. زەيتۇن.
zeytüni. s. ar. زەيتۇن رەڭگىدە.
zıa. is. ar. ئېتىز.
zıbarmak. ① ئۆلمەك. ② ئۇخلىماق، مۈگدىمەك.
zıbık, — ğı. is. سۈتنى ئىچىدىغان ئەمچەك چوچاق.
zıbın. is. kıyf. ① كىچىك بالىلارنىڭ سىرتقى كىيىمى. ② ئۈچ ئېتەكلىك ئۇزۇن كۆڭلەك.
zıddiyet, — ti. is. ar. ① زىددىيەت. ② ئىناقسىزلىق، چىقىشالماسلىق، پۈتۈشەلمەسلىك.
zıh. is. far. ① گۈللۈك جىيەك. ② گۈللۈك رامكا (مەتبەئە ئىشلىرىدا).
zıhâr. is. ar. ياردەملىشىش.
zıhâre. is. ar. كىيىمنىڭ تېشى.
zıhlamak. جىيەك تۇتماق.
zıkkım. is. ar. ① «زەھەر» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ. ② تالڭول، سۆگەتگۈل. ③ ئۇزۇم ھارىقى.
zıkkî. is. ar. تېرە، تۇلۇم.
zıl, — lli. is. ar. كۆلەڭگە، سايە.
zılâle. is. ar. كۆلەڭگىلىك.
zılgıt, — tı. is. ar. ئەيىبلەش، تىللاش.

~ vermek. ئەيىبلىمەك.
~ yemek. ئەيىبلەنمەك.
zıll. is. ar. كۆلەڭگە، سايە.
zımâr. is. ar. نومۇس.
zımba. is. osm. ① مۇقاۋا، قەغەز كەسمەرلەرگە ئېچىلغان تۆشۈك. ② تۆشۈك تېشىش ماشىنىسى، سومبە.
~ demir. سومبە.
zımbalama. is. تۆشۈك تېشىش.
zımbalamak. ① تۆشۈك تەشمەك. ② پىچاق بىلەن يارىدار قىلماق.
zımbalanmak. تۆشۈك تېشىلمەك.
zımbalı. s. تۆشۈكلۈك، تۆشۈك ئېچىلغان.
~ defter. ئوڭاي ئېچىلسۇن ئۈچۈن ۋاراقلىرى تېشىلگەن دەپتەر.
zımbırdatmak. ① تىرىڭلاتماق (سازنى). ② قولاققا خوش ياقمايدىغان سەت ئاۋاز چىقارماق.
zımbırtı. is. ① سەت ئاۋاز. ② سەت ئاۋاز چىقىرىدىغان نەرسە.
zımn. is. ar. ① ئىچى تەرەپ. ② يوشۇرۇن، ئاشكارا ئېيتىلمىغان، لىپاپىلىق سۆز. ③ مەقسەت، ئارزۇ.
zımnen. s. ar. ① يوشۇرۇن مەنىلىك، ② ۋاسىتىلىك.
zımnında. ar. ئۈچۈن، تۈپەيلىدىن، سەۋەبىدىن:
«Buraya bir iş zımnında geldim — بۇ يەرگە بىر ئىش ئۈچۈن كەلدىم.»
zımni. s. يوشۇرۇن مەنىلىك (سۆز).
zımpara. is. osm. كاربورونت، كېرىمنى كاربىدى.
~bezi. يۈزىگە كاربورونت بېرىلگەن رەخت.
zındık, — ğı. is. ar. ئاللاسىز.
zındıklık, — ğı. is. ئاللا ۋە ئاخىرەت

رەتكە ئىشەنمەسلىك.

zıngıllamak. تىترىمەك، زىڭىلدىماق.

zıngırdamak. تىترىمەك، سىلكىنمەك.

zıpır. s. is. تەلۋە، سارالڭ.

zıpırlık, – ğı. is. تەلۋىلىك، سارالڭلىق.

zıpka. is. rus. تار پۇچقاقلىق شاراۋار.

zıpkın. is. far. چوڭ بىلىقلارنى تۇتۇش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئۇچى ئەگرى نەيزە.

zıplamak. سەكرىمەك:

«Çocuk annesini görünce zıplamaya başladı — بالا ئانىسىنى كۆرۈش بىلەن سەكرەشكە باشلىدى.»

zıplatmak. سەكرەتمەك.

zıpzıp, – pı. is. بالىلار ئوينايدىغان تاش ياكى ئەينەك ساقا.

zıpzıp. z. سەكرەپ - سەكرەپ:

«Zıpzıp geliyor — سەكرەپ - سەكرەپ كېلىۋاتىدۇ.»

zıraat. is. → **Ziraat.**

zır.deli. is. قاتتىق سارالڭ.

zırh. is. far. ① ساۋۇت ۋە دۇبۇلغا. ② تۆمۈر ساۋۇت، پولات قاپ. ③ (تۆمۈر) قاپلانغان.

zırhlı. s. is. ① ساۋۇت (دۇبۇلغا) كىيگەن ياكى پولات بىلەن قاپلانغان. ② پولات بىلەن قاپلانغان چوڭ ئۇرۇش پاراخوتى.

zırıldamak. ① ۋاتىلدىماق، ۋالاقلىماق، جاۋىلدىماق. ② ئەزمىلىك قىلماق.

zırıltı. is. ① ۋاتىلداش، ۋالاقلاش، جاۋىلداش. ② چىقىشالماسلىق. ③ قۇلاققا خۇش ياقمايدىغان ساز. ④ جېدەل، غوۋغا:

«Zırıltı çıkarmak — جېدەل چىقارماق.»

zırlak, – ğı. s. ۋاتىلداق، جاۋىلداق.

zırlamak. → **Zırıldamak.**

zırnık, – ğı. is. far. ئارسىن (خىمىيىۋى ئېلېمېنت)، مەرگىمۈش، سەنكىيا.

zırtapoz. s. تەلۋە، يېنىك، شالاق.

zırtapozluk, – ğu. تەلۋىلىك، يېنىكلىك، شالاقلىق.

zırva. is. s. far. بىمەنە، بولمىغۇر.

zırvalamak. بىمەنە سۆزلەر سۆزلىمەك.

zırzop, – pu. s. شاللاق، يېنىك.

zırzoplaşmak. شاللاقلىق قىلماق.

zırzopluk, – ğu. is. شاللاقلىق؛ يېنىكلىك.

zıt, – ddı. s. ar. زىت، قارىمۇقارشى.

zıtlaşmak. بىر - بىرىگە زىت ھەرىكەت قىلماق.

zıtlık, – ğı. is. زىتلىق، قارىمۇ قارشىلىق.

zıvana. is. far. ① نەيچە، قىسقا تۇرۇبا. ② تاماكىنىڭ فىلتىرى.

zıvanalı. s. تۇرۇ بىلىق (تۇرۇبا).

zıvlamak. ئايرىلىپ كەتمەك.

zıya[1], – ı. is. ar. → **Ziya.**

zıya[2], – aı. is. ar. يوقاش، يوقىلىش، غايىب.

zıyk. is. ar. ① تارلىق، قىسلىق، زىخ. ② ئىچى پۇشۇش، تىت - تىت بولۇش.

zıykısadır, – drı. is. ar. نەپەس قىسىلىش، دەم سىقىلىش، زىققا.

zıypak, – ğı. s. قايغان، قېيىپ كەتكەن.

zıyyık. s. ar. بەك تار.

zib. is. ar. بېزەك، زىننەت.

ziba. s. far. چىرايلىق، زىننەتلىك.

zibak. is. ar. سىماب.

zibâyi. is. far. گۈزەللىك.

zibidi. s. ① ھەددىدىن ئارتۇق تار كىيىم كىيگۈچى. ② سارائلارچە قىلىق قىلغۇچى.

zibidilik, – ği. is. سارائلارچە قىلىق قىلىش.

zibl. is. ar. ئەخلەت، سۈپۈرەندە.

zibr. is. ar. ① مەكتۇپ،خەت. ② كىتاب.

zifaf. is. ar. ھۇجۇمغا كىرىش (يېڭى توي قىلغان يىگىت - قىز ھەققىدە).

zifir. s. far. ① تاماكا تۈتۈنى، تۈتۈنلۈك. ② قاراڭغۇلۇق.

zifos. is. yun. ① پاتقاق چاچراش. ② s. پايدىسىز، كېرەكسىز.

zift, – ti. is. ar. ① قارىماي، ئاسفالت. ② دېۋىرقاي، قارىغاي يېلىمى.

ziftlemek. قارىماي ياتقۇزماق، ئاسفالت ياتقۇزماق.

ziftlenmek. ① قارىماي ياتقۇزۇلماق، ئاسفالت ياتقۇزۇلماق. ② يېمەك. ③ بىر نەرسىدىن يېرىسىزلىق بىلەن پايدىلانماق.

zigzag. is. → **Zikzak.**

zihâm. is. ar. ① بېسىقچىلىق. ② قىستاقچىلىق، تارچىلىق.

zihin, – hni. is. ar. ① زېھىن، ئەقىل، ئاڭ. ② ئەس. ③ چۈشەنچە. ④ ئىدىيە، پىكىر:

«Zihinde tutmak — ئەستە تۇتماق.»

zihniyet, – ti. is. ar. زېھنىيەت، ئەقىل، ئىدراك.

zikir, – kri. is. ar. ① زىكىر. ② خاتىرلەش، ئەسلەش، يادلاش:

«Eskiden dervişler vakitlerini zikirle geçirirlerdi — ئىلگىرى دەرۋىشلەر ۋاقتىنى زىكىر بىلەن ئۆتكۈزەتتى.»

zikretmek. ئەسلىمەك، سۆزىنى قىلماق، ئىسمىنى ئاتىماق.

zikzak, – kı. is. s. ① ئەگرى - توقاي، ئەگرى - بۈگرى. ② ئەگرى سىزىق.

zikzaklı. s. ئەگرى - بۈگرىلىك، ئەگرى - توقايلىق.

zil. is. far. زىل، قوڭغۇراق.

zilhicce. is. ar. قەمەر تەقۋىمىنىڭ 12 - ئېيى، قۇربان ئېيى.

zilkade. is. ar. قەمەر تەقۋىمىنىڭ 11 - ئېيى (12 - ئاي).

zillet, – ti. is. ar. خورلىنىش، پەس كۆرۈلۈش.

zilli. s. ① قوڭغۇراقلىق. ② ئەدەبسىز.

zilsiz. s. قوڭغۇراقسىز.

zilve. → **Zelye.**

zilzal. is. ar. زىلزىلە، يەر تەۋرەش، سىلكىنىش.

zilzurna. s. «قاتتىق مەست» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.

zimam. is. ar. چۇلۋۇر.

zimamdar. is. ئىدارە قىلغۇچى، قوماندانلىق قىلغۇچى، باشلىق.

zimmet, – ti. is. ar. قەرز.

zimmi. is. ar. ئوسمان پادىشالىقى دۆلىتىنىڭ مۇسۇلمان بولمىغان پۇقرالىرى.

zina. is. ar. زىنا، قانۇنسىز جىنسىي مۇناسىۋەت.

zinâbe. is. ar. (ھەر نەرسىنىڭ) ئارقىسى - كەينى.

zinâ . kâr. s. far. زىناخور، زىنا

قىلغۇچى.

zincir. is. far. ① زەنجىر. ② بىر قاتار، ئارقا ـ ئارقىدىن، بىر تۇتاش. ③ كويزا. ياكى كىشەن:

«Söz zinciri — سۆز تىزمىسى.»

zincirleme. is. ① زەنجىرلەش. ② بىر ـ بىرىگە ئۇلىشىپ كېلىش، بىر ـ بىرىگە تۇتىشىش. ③ تەكرارلىنىش.

zincirlemek. ① زەنجىرلىمەك. ② بىر ـ بىرىگە ئۇلىماق، بىر ـ بىرىگە تۇتاشتۇرماق.

zincirli. s. زەنجىرلىك، زەنجىر بىلەن باغلاقلىق.

zindan. is. far. زىندان، تۈرمە، گۈندىخانا.

~ gibi. قاراڭغۇ يەر.

zindânci. is. far. گۈندىپاي، تۈرمىگە قارىغۇچى.

zindani. is. ar. ① گۈندىپاي، تۈرمە ساقچىسى. ② زىندانغا تاشلانغان گۇناھكار.

zinde. s. far. جانلىق تېتىك، روھلۇق.

zindelik, – ği. is. جانلىقلىق، تېتىكلىك.

zinet. is. ar. زىننەت، بېزەك.

zinhar. ünl far. ھەرگىز، زادى، ئەسلا، زىنھار.

zir. is. ar. سازنىڭ زىل تارىسى.

zira. far. چۈنكى.

ziraat, – ti. is. ar. دېھقانچىلىق، تېرىقچىلىق.

ziraatçi. is. ① دېھقان. ② يېزا ئىگىلىكىگە مەسئۇل خادىم.

zirai. s. ar. دېھقانچىلىق بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

~ endüstri. يېزا ئىگىلىك سانائىتى.

~ kazanç. يېزا ئىگىلىك كىرىمى.

zirek. s. far. زېرەك، ھوشيار.

zireki. is. far. زېرەكلىك، ھوشيارلىق.

zirin. s. far. تۆۋەنكى، ئاستىنقى.

zirman. s. بەستىلىك، يىرىغان، لومپا.

zirnihi. s. far. سېرىق رەڭلىك.

zirve. is. ar. چوققا، ئۇچ، يۇقىرى پەللە:

«Zirve toplantısı — ئالىي يىغىن.»

zişti. is. far. سەتلىك، كۆرۈمسىزلىك.

ziver. is. far. ① بېزەك، زىننەت. ② ئەر ئىسمى.

ziya. is. ar. يورۇق، يورۇقلۇق.

ziyadar. s. ar. نۇرلۇق.

ziyade. s. ar. زىيادە، بەك كۆپ.

ziyafet, – ti. is. ar. زىياپەت.

ziyan. is. far. زىيان، زەرەر.

ziyankâr. s. far. زىيانكەش، زىيان كەلتۈرگۈچى.

ziyankârlık, – ği. is. زىيانكەشلىك.

ziyansiz. s. زىيانسىز، زەرەرسىز.

ziyaret, – ti. is. ar. زىيارەت.

ziyaretçi. is. زىيارەت قىلغۇچى.

ziyaretgâh. is. ar. زىيارەتگاھ، زىيارەت قىلىنىدىغان يەر.

ziynet, – ti. is. far. زىننەت.

zok. is. dilb. مېكسىكا تىلى.

zoka. is. yun. ① تۇزاق، ھىيلە. ② بېلىق قارمىقىغا ئۆتكۈزۈلگەن يالغان يەم.

zom. s. قاتتىق مەست.

zomp. is. تاش چاقىدىغان چوڭ بازغان.

zoofil. is. fr. ھايۋانلار بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت.

zookor. s. is. fr. ئۈرۈقى هايۋانلار تەرىپىدىن باشقا ياقىقا تارىلىدىغان ئۆسۈملۈكلەر.

zoolog. is. fr. زوئولوگىيە مۇتەخەسسىسى.

zooloji. is. fr. زوئولوگىيە.

zootekni. is. fr. زوئو تېخنىك.

zoonoz. is. fr. تەبىئىي هالدا ئادەمدىن هايۋانغا، هايۋاندىن ئادەمگە يۇقىدىغان كېسەللەر.

zooterapi. is· fr. هايۋان داۋالاش.

zor. is. far. ① قىيىن، مۇشەققەت، جاپا، تەس، مۈشكۈل. ② قىيىنچىلىق، مۇشەققەتلىك، جاپالىق، تەسلىك، مۈشكۈللۈك. ③ زورلۇق. ④ مەجبۇرىيەت، مەجبۇر. ⑤ ئازاب، جەبىر. ⑥ زورلۇق كۈچ.

zoraki. z. far. مەجبۇرىي، مەجبۇر.

zoralım. is. مۇسادىرە.

zorba. s. ① زومىگەر. ② مۇستەبىت.

zorbalık, – ğı. is. ① زومىگەرلىك. ② مۇستەبىتلىك، زورلۇق.

zorgulu. s. زورلۇق بىلەن قىلدۇرۇلغان.

zorla. z. زورلۇق بىلەن:
«Paramı zorla elimden aldı — پۇلۇمنى زورلۇق بىلەن ئېلىۋالدى.»

zorlama. is. ① زورلاش، مەجبۇرلاش، مەجبۇر قىلىش. ② جەبىر.

zorlamak. زورلىماق، مەجبۇرلىماق.

zorlanmak. زورلانماق، مەجبۇرلانماق.

zorlaşmak. قىيىنلاشماق.

zorlu. s. ① شىددەتلىك. ② كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك:
«Zorlu yağmur — شىددەتلىك يامغۇر.»

zorluk, – ğu. is. قىيىنچىلىق، مۈشكۈللۈك.

zort. is. ئۈسۈرۈق.

zorunlu. s. زۆرۈرىي.

zolunluluk, – ğu. is. زۆرۈرىيەت.

zorunsuz. s. مۇمكىن.

zorunsuzluk, – ğu. is. ئىمكان، مۇمكىنلىك.

zuafa. s. ar. زەئىپلەر، ئاجىزلار.

zûd. s. far. تېز، چاققان، ئىلدام، هامان، دەرهال.

zûdi. is. far. تېزلىك، چاققانلىق، ئىلداملىق، دەرهاللىق.

zufr. is. ar. تىرناق.

zuhri. s. ar. چۈش ۋاقتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

zuhruf. is. ar. گىرىم، پەدەز، زىننەت.

zuhur. is. ar. مەيدانغا چىقىش.

zula. is. ئوغرىلىق.

~ etmek. ئوغرىلىماق.

zulmâni. is. ar. زۇلمەتلىك، قاراڭغۇ.

zulmât. is. ar. زۇلمەتلەر.

zulmet, – ti. is. ar. زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق.

zulmetmek. زۇلۇم سالماق، زۇلۇم قىلماق، ئەزمەك، قىيناماق.

zulüm, – lmü. is. ar. زۇلۇم.

zûm. s. ar. ① قىياس، تەخمىن، پەرەز. ② گۇمان، شۈبهە.

zunün. is. ar. قىياسلار، تەخمىنلەر، پەرەزلەر.

zûr. s. ar. يالغان، ئويدۇرما (سۆز). ئاساسسىز.

zurna. is. ar. سۇناي.

zurnacı. is. سۇنايچى.

zurnacılık, — ğı. is. سۇناىچىلىق.
zurnapa. is. far. → **Zürafa.**
zuum, — uum. is. ar. بىر ئادەم يا- كى بىر ئىش ئۈستىدە خاتا چۈشەنچىگە كېلىش.
zübâh. is. ar. تۇكۇرۇك تومۇرلىرىنىڭ ياللۇغى.
zübâle. is. ar. ① شام (ياقىدىغان). ② چىراغ پىلىكى.
zübbâd. is. s. ar. ① قايماق. ② قىممىتى يوق.
zübd. is. ar. سېرىق ماي، قايماق ۋە سۈت تەركىبىدىكى ياغ ماددىسى.
zücaciye. is. ar. پار - پۇر قاچا - قۇچىلار.
zügürt, — dü. s. پۇلسىز، يانچۇقى قۇرۇق.
zügürtlük, — ğü. is. پۇلسىزلىق.
Zühal, — li. öz. is. ar. ساتۇرىن (يۇلتۇز).
Zühre. öz. is. ① ۋېنىرا (چولپان يۇلتۇز)، زۆھرە. ② ئالتۇن يۇلتۇز.
zühre. is. ar. گۈل.
zührevi. s. ar. جىنسىي مۇناسىۋەت ئارقىلىق يۇقىدىغان تاناسىل كېسەللىكى.
zühûk. is. ar. يوق بولۇش. يوقىلىش.
zükâm. is. ar. زۇكام، تۇمۇ.
züküret. is. ar. ئەركەكلىك.
zül, — llü. is. ar. پەسكەشلىك، چۈشكۈنلۈك.
zülâl. is. ar. ساپ ۋە سوغۇق سۇ.
zülâm. s. ar. پۇلسىز، يوقسۇل.
zülfe. is. ar. بەزى نەرسىلەرنىڭ ئۈستىنى يېپىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان چۈچۈلۈق يوپۇق.
zülfikar. is. ar. زۇلپىقار (ئەلىنىڭ قىلىچى).
zülüf, — lfü. is. far. ياناق چاچ.
zümbül. is. سۇنبۇل.
zümre. is. ar. تەشكىلات، گۇرۇھ.
zümrüdüanka. is. far. سىمۇرغ (قۇش).
zümrüt, — dü. is. a.. يېشىل ياقۇت (زۇمرەت).
~gibi. يايپېشىل.
zünnar. is. ar. خرىستىئان راھىبلىرىنىڭ كەمىرى.
züppe. s. نازلىنىدىغان، ياسانلىلىق قىلىدىغان.
züppeleşmek. نازلانماق، ياسانلىماق قىلماق.
züppelik, — ği. is. ياسانلىلىق، نازلىق.
zürafa. is. ar. zool. زاراپە.
zürkat. is. ar. كۆك، كۆككۆش.
zürriyet, — ti, is. ئەۋلاد، نەسىل.

Türkçede en çok kullanilan kısalmaltmalar

تۈرك تىلىدا ئەڭ كۆپ قوللىنىلىدىغان قىسقارتىلما سۆزلەر

a. alay. تۈمەن، پولك (ئەسكىرى بىرلىك).

AA. Anadolu Ajansı. ئاناتولىيە ئاگېنتلىقى.

a. a. atom ağırlığı. ئاتوم ئېغىرلىقى.

A. B. D. Amerika Birleşik Devletleri. ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى، ئا. ق. ش.

adr. adres. ئادرېس.

AET. Avrupa Ekonomik Topluluğu. ياۋروپا ئىقتىسادىي بىرلىكى.

AEp. Fransız Basın Ajansı فرانس - پرېس (ئاگېنتلىقى).

ahl. ahlakbilimi. ئەخلاقىيەت.

Akust. akustik. ئاكۇستىكا.

alb. albay. شياۋشاۋ، پولكوۋنىك (ھەربىي ئۇنۋان).

AID. Uluslararası Gelişme örgütü. خەلقئارا تەرەققىيات تەشكىلاتى.

Alm. Almanca. نېمىسچە، نېمىس تىلى.

Amer. Amerikanca. ئامېرىكا تىلى.

a. n. Atom numurası. ئاتوم نومۇرى.

anat. anatomi. ئاناتومىيە.

AND. Doğu Almanya Haberler ajansı. شەرقىي گېرمانىيە ئاگېنتلىقى.

Ank. Ankara. ئەنقەرە.

antr. antropoloji. ئانتروپولوگىيە.

Ao. Anonim Ortaklığı. ھەسسىدارلار شىركىتى.

Apa. Avusturya basın ajansı. ئاۋستىرىيە ئاگېنتلىقى.

Ar. Arapça. ئەرەبچە.

arıç. arıcılık. ھەسەلچىلىك.

ark. arkeoloji. ئارخېئولوگىيە.

Arn. Arnavutça. ئالبانچە، ئالبان تىلى.

as. askeri, askerlik. ھەربىي، ھەربىيلىك.

as. iz. Askeri inzibat. ھەربىي ئىنتىزام، شيەنبىڭ.

ass. asistan. ئاسسىستېنت (ئىلمىي ئۇنۋان).

astğm. asteğmen. شياۋۋېي (ھەربىي ئۇنۋان).

astr. astronomi. ئاسترونومىيە.

Aş. anonim şirketi. پايچىكلار شىركىتى.

aşç. aşçılık. ئاشپەزلىك.

atç. atçılık. ئاتچىلىق (نەسىللىك ئات يېتىشتۈرۈش).

atm. atmosfer. ئاتموسفېرا.

Aü. Ankara üniversitesi. ئەنقەرە داشۆسى.

avc. avcılık. ئوۋچىلىق.

B. Batı. غەرب، غەرب تەرەپ.

bağ. bağlaç. باغلىغۇچى (گراماتىكىدا).

bağc. bağcılık. ئۈزۈمچىلىك.

bahçv. bahçıvanlık. باغۋەنلىك.

berb. berberlik. ساتىراشلىق.
bg. beygir güçü. ئات كۈچى.
bakt. bakteriyoloji. باكتېرىئولوگىيە.
balkç. balıkçılık. بېلىقچىلىق.
bank. bankıcılık. بانكىچىلىق.
biy. biyoloji. بىئولوگىيە.
biyokim. biyo kimya. بىئو خىمىيە.
bl. bölük. روتا، لىيەن (ئەسكىرىي بىرلىك).
bl. k. bölük komutanı. لىيەنجاڭ، روتا كوماندىرى.
BMT. Birleşmiş Milletler Teşkilatı. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى.
bnb. binbaşı. شىياۋ، شىياۋ، مايور (ھەربىي ئۇنۋان).
bot. botanik. بوتانىكا.
bşk. başkan, başkanlık. رەئىس، رەئىسلىك.
bşk. baş komutan. باش قوماندان.
bştbp. baştabip. باش دوختۇر.
Bulg. Bulgarca. بۇلغارچە، بۇلغار تىلى.
c. cilt. تىوم، جىلد (ئەسەر مەندە)، مۇقاۋا (كىتابنىڭ).
cad. Cadde. كوچا، چوڭ كوچا.
camc. Camcılık. ئەينەكچىلىك.
cerr. Cerrahlık. جەرراھلىق.
cgs. Santimetre - gram - saniye. سانتىمېتىر، گرام - سېكۇنت.
C. H. p. Cumhuriyet Halk Partisi. جۇمھۇرىيەت خەلق پارتىيىسى.
ciltç. Ciltçilik. مۇقاۋىچىلىق.
cimn. Cimnastik, jimnastik. گىمناستىك.
cm. Santimetre. سانتىمېتىر.
Cmh. bşk. Cumhur başkani. دۆلەت رەئىسى.
coğr. coğrafya. جۇغراپىيە.
ç. çoğul. كۆپلۈك (گىراماتىكىدا).
ÇEK. Çocuk Esirgeme Kurumu. بالىلارنى ئاسراش جەمئىيىتى.
d. dakika. مىنۇت.
d. doğu. شەرق، شەرق تەرەپ.
dam. dekametre. ئون مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى ئۆلچەم بىرلىكى.
ddt. pire, sinek vb. yoketme ilacı. بۈرگە، چىۋىن قاتارلىقلارنى ئۆلتۈرىدىغان دورا.
DDY. Devlet deniz yolları, Devlet Demir yolları دۆلەت دېڭىز (سۇ) يوللىرى، دۆلەت تۆمۈر يوللىرى.
demir. demir yolu. تۆمۈر يول.
den. denizcilik. دېڭىزچىلىق.
deric. dericilik. تېرىچىلىك.
dey. deyim. ئىدىئوم (سۆز).
dilb. dilbilgisi. تىل ئىلمى، گىراماتىكا.
dinm. dinamik. دىنامىكا.
Dipl. dipluma. دىپلوم.
dişç. dişçilik. چىشچىلىق.
dl. desilitre. دېتسىلىتر (بىر لىترنىڭ ئوندىن بىرى).
DM. Alman markı. مارك (گېرمانىيە پۇلى).
dm. desimetre. دېتسىمېتىر (بىر مېتىرنىڭ ئوندىن بىرى).
DMO. Devlet malzime ofisi. دۆلەت مۇلازىمەت ئورگىنى.
doç doçent. دوتسېنت (ئىلمىي ئۇنۋان).
doğ. doğum. تۇغۇت، تۇغۇلغان كۈن.

dok. dokumacılık. توقۇمىچىلىق.

dokb. dokubilim. گىستولوگىيە، توقۇش ئىلمى.

Dp. Demokrat partis. دېموكرات پارتىيىسى.

DpT. Devlet planlama teşkilati. دۆلەت پىلانلاش كومىتېتى.

dr. Doktor. دوكتور (ئىلمىي ئۇنۋان).

Dsi. Devlet Su işleri. دۆلەت سۇ ئىشلىرى.

DTCF. Dil ve tarih – coğrafya fakültesi. تىل ۋە تارىخ – جۇغراپىيە فاكۇلتېتى.

DZ. HO. Deniz harp okulu دېڭىز ئارمىيىسى ھەربىي مەكتىپى.

dz. k. Deniz komutanı. دېڭىز ئارمىيىسى قوماندانى.

DZ. Kuv. Deniz kuvvetleri. دېڭىز ئارمىيىسى.

ed. edebiyat. ئەدەبىيات.

ed. f. Edebiyat fakültesi. ئەدەبىيات فاكۇلتېتى.

eğt. eğitim. ئوقۇتۇش، مائارىپ.

eğitb. eğitbilim. پېداگوگىكا.

E. V. K. et ve balık kurumu. گۆش ۋە بېلىق مەھسۇلاتلىرى شىركىتى.

ecz. eczacılık. دورىگەرلىك.

elek. elektrik. توك.

elektr. elektronik. ئېلېكترون.

elektrokim. elektro kimya. ئېلېكترو خىمىيە.

elektro magn. elektro magnetik. ئېلېكترو ماگنىت.

embriy. embriyoloji. ئېمبرىئولوگىيە.

ens. enstitü. ئىنستىتۇت.

Erm. Ermenice. ئەرمەنچە، ئەرمەن تىلى.

esk. eski. كونا.

est. estetik. ئېستېتىكا.

eşanl. eşanlamlı kelime. مەنىداش سۆز.

etnol. etnoloji. ئېتنولوگىيە.

F. fiyat. نەرخ، باھا.

Fak. fakülte. فاكۇلتېت.

falc. falcılık. پالچىلىق، رەممالىلىق.

Far. Farsça. فارسچە، فارس تىلى.

fels. felsefe. پەلسەپە.

FIFA. Uluslararası futbol federasyonu. خەلقئارا پۇتبولچىلار جەمئىيىتى.

fiz. fizik. فىزىكا.

fizy. fizyoloji. فىزىئولوگىيە.

folk. folklor. فولكلور.

fonet. fonetik. فونېتىكا.

foto. fotoğrafçı. فوتوگرافى، فوتوگرافچى.

Fr. Fransızca. فرانسۇزچە، فرانسۇز تىلى.

g. güney. جەنۇب، جەنۇب تەرەپ.

geod. geodezi. گېئودېزىيە.

geom. geometre. گېئومېتر.

Gmr. Gümrük. تاموژنا، خەيگۇەن، گۈمرۈك.

Gn. Kur. Genel Kurmay. باش شتاب، باش سەنمۇبۇ.

gnl. general. گېنېرال، جاڭجۈن.

gr. gram. گرام.

gram. gramer. گرامماتىكا.

Gürc. Gürcüce. گرۇزىن تىلى.

h. hicri. ھىجرى، ھىجرىيە.

HA. Harp akademisi. ھەربىي ئاكادېمىيە.
hat. hattatlık. خەتتاتلىق.
hava. havacılık. ئاۋىئاتسىيە ئىشلىرى.
hed. halk edebiyati. خەلق ئەدەبىياتى.
hek. hekimlik. دوختۇرلۇق، تېۋىپلىق.
heyk. heykelcilik. ھەيكەلچىلىك، ھەيكەلتىراشلىق.
hidr. hidroloji. گىدرولوگىيە.
Hint. Hintçe. ھىندى تىلى.
hm. hektometre. يۈز مېترلىق ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.
Ho. Harp okulu. ھەربىي مەكتەپ.
hp. beygir gücü. ئات كۈچى.
Hst. Hastane. دوختۇرخانا.
hs. uz. hesap uzmanı. ھېساب مۇتەخەسسىسى.
huk. hukuk. قانۇن.
hv. hava. ھاۋا.
hv. dur. hava durumu. ھاۋا رايى.
Hv. Kuv. Hava kuvvetleri. ھاۋا ئارمىيىسى.
IAo. Uluslararası işçi örgütü. خەلقئارا ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى.
IBRD. Uluslararası kalkınma ve gelişme bankası. خەلقئارا تەرەققىيات بانكىسى.
IMF. Uluslararası para fonu. خەلقئارا پۇل فوندى.
IOC. Uluslararası olimpiyat Komitesi. خەلقئارا ئولىمپىك كومىتېتى.
IRo. Uluslararası mülteciler örgütü. خەلقئارا مۇساپىرلار جەمئىيىتى.
ITo. Uluslararası ticaret örgütü. خەلقئارا تىجارەتچىلەر ئۇيۇشمىسى.
Ibr. Ibranice. ئىبرانى تىلى.
ikt. iktisat. ئىقتىساد.
imp. imparator, imparatorluk. ئىمپېراتور، ئىمپېراتورلۇق.
ING. Ingilizce. ئىنگلىزچە، ئىنگلىز تىلى.
inş. inşaat. ئىنشائات، قۇرۇلۇش، بىناكارلىق.
iö. isadan önce. مىلادىدىن بۇرۇن.
ipekç. ipekçilik. يىپەكچىلىك.
irt. şb. irtibat şubayi. ئالاقە باغلاش ئوفىتسېرى.
is. isadan sonra. مىلادىدىن كېيىن.
ISL. Islavca. ئىسلاۋيان تىلى.
ISP. Ispanyolca. ئىسپان تىلى.
IST. Istambul. ئىستامبۇل.
istat. istatistik. ستاتىستىكا.
istihk. istihkam. ئىستىھكام، قورغان.
IT. Italyanca. ئىتالىيە تىلى.
IÜ. Istambul üniversitesi. ئىستامبۇل داشۆسى.
IZM. Izmir. ئىزمىر.
j. jandarma. ژاندارما، شىيەنبىڭ.
Jap. Japonca. ياپون تىلى.
jeofiz. jeofizik. گېئوفىزىكا.
jeol. jeoloji. گېئولوگىيە.
k. Kuzey, Kara, Komutan. شىمال، قۇرۇقلۇق، قوماندان.
kağıtç. kağıtçılık. قەغەزچىلىك.
karş. karşıt kelime. قارىمۇ قارشى سۆز.
kayn. kaynak. مەنبە.
kg. kilogram. كىلوگرام.
kıyf. kıyafet. قىياپەت.

kim. kimya. خىمىيە.

KKK. Kara Kuvvetleri Komutanı. قۇرۇقلۇق ئارمىيە قوماندانى.

K.Kuv. Kara kuvvetleri. قۇرۇقلۇق ئارمىيە.

km. kilometre. كىلومېتر.

k. n. kaynama nuktası. قايناش نۇقتىسى.

kom. komisyon. ھەيئەت (ئورگان).

Kor. Kolurdu. جۇن، جۈنتۇەن (ئەسكىرىي بىرلىك).

Kora. Koramiral. دېڭىز ئارمىيىسى گېنېرال لېيتېنانتى (ھەربىي ئۇنۋان).

Korg. Korgeneral. جۈنجياڭ، گېنېرال لېيتېنانت (ھەربىي ئۇنۋان).

krş. kuruş. كۇرۇش (بىر لىرانىڭ يۈزدىن بىرى).

Kur. Kurmay. سەنمۇ، كۇرماي.

Kur. Bşk. Kurmay başkanı. شتاب باشلىقى، سەنمۇجاڭ.

kuşb. Kuşbilim. قۇشلار ھەققىدىكى بىلىم.

kuv. kuvvet. قۇۋۋەت.

kuymc. kuyumculuk زەرگەرلىك.

küt. kütüphanecilik. كۇتۇپخانىچىلىق.

kw. Kilovat. كىلوۋات.

Lat. Latinca. لاتىنچە.

lehç. lehçe. شېۋە، يەرلىك سۆز.

lt. litre. لىتر.

lv. levazım. لاۋازىم.

m. metre. مېتر.

m. metre kare. كۋادرات مېتر.

m. metreküp. كۇب مېتر.

Mac. Macarca. ۋېنگىر تىلى.

mad. madde, madencılık. ماددا، مەدەنچىلىك.

mad. oc. maden ocağı كان، كان قۇدۇقى.

magn. magnetizma. ماگنىتلىق، ماگنېت كۈچى.

mah. mahalle, mahkeme. مەھەللە، ئەدلىيە.

mant. mantık. مەنتىق، لوگىكا.

mat. matematik. ماتېماتىكا.

matb. matbaacılık. مەتبەئەچىلىك.

MBK. Milli Birlik Komitesi. مىللىي ئىتتىپاقلىق بىرلىكى.

md. müdür, müdürlügü, milliard. مۇدىر، مۇدىرلىق، مىليارد.

MEB. Milli eğitim bakanlığı. مىللىي مائارىپ مىنىستىرلىكى.

mek. mekanik. مېخانىكا.

met. metallürji. مېتاللورگىيە.

meteor. meteroloji. مېتېورولوگىيە.

meyvc. meyvacılık. مېۋىچىلىك.

mf. müfettiş, mufettişlik. مۇپەتتىش، مۇپەتتىشلىك.

mikr. mikrobiyoloji. مىكرو - بىئو - لوگىيە.

mim. mimarlık. مىمارلىق.

min. mineraloji. مىنېراللورگىيە.

mm. milimetre. مىللىمېتر.

M.M.V. Milli müdafaa vekaleti. مىللىي مۇداپىئە مىنىستىرلىكى.

Moğ. Moğolca. موڭغۇلچە، موڭغۇل تىلى.

m.ö. milattan önce. مىلادىدىن بۇرۇن.

Mrş. Mareşal. مارشال.

m. s. milattan sonra. مىلادىدىن كېيىن.

MSB. Milli savunma bakanlığı. مىللىي مۇداپىئە مىنىستىرلىكى.

M.T.A. Maden tetkik ve arama enstüsü. مەدەن تەتقىق قىلىش ۋە چارلاش ئىنىستىتۇتى.

MTTB. Milli Türk talebe birligi تۈركىيە ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسى.

mu. muhabere. خەۋەر.

mutf. mutfak. ئاشخانا.

müh. mühendis. ئىنژېنېر.

müz. müzik. مۇزىكا.

no. numara. نومۇر.

nr. numara. نومۇر.

OEEC. Avrupa Ekonomik işbirligi örgütü. ياۋروپا ئىقتىسادىي ھەمكارلىق تەشكىلاتى.

oft. offalmoloji. كۆز كېسەللىكلىرى ئىلمى.

oky.bil. okyanus bilim. ئوكيانلار ھەققىدىكى بىلىم.

onb. onbaşı. ئونبېشى، بەنجاڭ.

OpEC. Petrol ihraç eden ülkeler örgütü. نېفىت ئېكسپورت قىلغۇچى دۆلەتلەر تەشكىلاتى.

opt. optik, operatör. ئوپتىكا، تاشقى كېسەللەر دوختۇرى.

or. ordu. ئارمىيە.

ora. oramiral. دېڭىز ئارمىيىسى گېنېرال لېيتېنانت.

org. orgeneral. شىياڭجاڭ، گېنېرال پولكوۋنىك.

orm. ormancılık. ئورمانچىلىق.

ort. ortaklık. ئورتاقلىق، شىركەتچىلىك.

otom. otomobilcilik. ئاپتوموبىلچىلىك (سانائىتى).

oym. oymacılık. ئويمىكەشلىك، نەقاشلىق.

öğ. öğretmen. ئوقۇتقۇچى.

ölm. ölüm. ئۆلۈم.

ör. örnek, örneğin. مىسال، مەسىلەن.

paraz. parazitoloji. پارازىتولوگىيە.

pat. Pataloji. پاتالوگىيە.

phil. filoloji. فىلولوگىيە.

plt. Pilot. ئۇچقۇچى، لىيۇتچىك.

port. Portekizce. پورتوگالىيە تىلى.

prof. Profesör. پروفېسسور.

psik. Psikoloji. پسىخولوگىيە.

pTT. Posta Telgraf Telfon idaresi. پوچتا - تېلېگراف، تېلېفون ئىدارىسى.

rad. radar, radyo. رادار، رادىئو.

RC. Kızılhaç. قىزىل كرېست.

res. resim. رەسىم، سۈرەت.

Rom. Romanca. رومىن تىلى.

ruhb. ruhbilim. پسىخولوگىيە.

Rus. Rusça. رۇس تىلى.

s. sayfa. سەھىپە، بەت.

sa. saat. سائەت.

sat. satir. قۇر، (خەتنىڭ قۇرى).

sb. subay. ئوفىتسېر، جۇنگۇەن.

sesb. sesbilim. فونېتىكا

sm. santimetre. سانتىمېتر.

sn. saniye. سېكۇنت.

sok. sokak. كوچا.

sr. sıra. قاتار، رەت.

S.S.C.B. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birligi. سوۋېتلەر

ئىتتىپاقى.
şb. Şube. شۆبە.
şrt. şirket. شىركەت، شىرىكچىلىك.
T. Turkçe. تۈركچە، تۈرك تىلى.
TAO. Türk Anonim Ortaklığı. تۈرك ھەسسىدارلار شىركىتى.
tar. tarih. تارىخ.
TASS. Sovyet Haberler Ajansi. سوۋېتلەر ئىتتىپاقى ئاگېنتلىقى، تاس س.
TAŞ. Türk Anonim Şirketi. تۈرك پايچىكلار شىركىتى.
tb. Tabor. يىلك، باتالىيون (ئەسكەرىي بىرلىك).
tbb. tıbbı. تىببىي.
tbp. tabip. تېۋىپ، دوكتور.
TC. Türkiye Cumhuriyeti تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى.
TCDD. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yollar. تۈركىيە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى تۆمۈر يوللار.
TCK. Türkiye Cumhuriyeti Karayolları, Türk Ceza Kanunu. تۈركىيە قۇرۇقلۇق يوللىرى، تۈركىيە جازا قانۇنى.
TDK. Türkiye Dil Kurumu. تۈركىيە تىل جەمئىيىتى.
tekn. teknik, teknoloji. تېخنىك، تېخنىلوگىيە.
tel. telefon. تېلېفون.
telg. telgraf. تېلېگراف.
terz. terzilik. تىككۈچىلىك.
tğm. teğmen. شىياۋۋېي (ھەربىي ئۇنۋان).
THA. Türkiye Haberler Ajansı. تۈركىيە ئاگېنتلىقى.
THY. Türkiye Hava yolları. تۈركىيە ھاۋا يولى.
tic. ticaret. تىجارەت.
tiy. tiyatro. تىياتىر.
TKB. Türkiye Kadınlar Birligi. تۈركىيە ئاياللار بىرلەشمىسى.
TL. Türk lirası. تۈرك لىراسى.
TMMOB. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birligi. تۈركىيە ئىنژېنېر ۋە بىناكارلار جەمئىيىتى.
toplb. Toplambilim. سوتسىيالوگىيە، ئىجتىمائىيەت.
topogr. topografya. توپوگرافىيە.
TRT. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu. تۈركىيە رادىئو - تېلېۋىزىيە جەمئىيىتى.
trm. tarım. تېرىقچىلىق، دېھقانچىلىق.
TTK. Türk Tarih Kurumu. تۈركىيە تارىخ جەمئىيىتى.
Tuğ. Tuğay. لۈي، بىرىگادا (ئەسكەرىي بىرلىك).
tuğg. tuğgeneral. لۈيجاڭ.
tur. Turizim. ساياھەتچىلىك.
tümg. Tümgeneral. گېنېرال مايور (ھەربىي ئۇنۋان).
tv. televizyon. تېلېۋىزور.
uçs. uçaksavar. ئايروپىلان ئاتقۇچى قۇراللار.
UNAC. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Örgütü. بىرلەشكەن دۆلەتلەر بالىلارغا ياردەم تەشكىلاتى.
UNSC. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. بىرلەشكەن دۆلەتلەر خەۋپسىزلىك كېڭىشى.

Uygu. Uygurca. ئۇيغۇر تىلى.
uzm. uzman. مۇتەخەسسىس.
ünl. ünlem. ئىنتەش سۆز (گىرامماتىكىدا).
üstğm. üsteğmen. جۇڭگۇي (ھەربىي ئۇنۋان).
vet. veteriner. مال دوختۇرلۇق.
WB. Dünya Bankasi. — دۇنيا بانكىسى.
WHO. Dünya Sağlık Birligi دۇنيا سەھىيە تەشكىلاتى.
yak. anl. yakın anlamlı kelime. مەنىداش سۆز.
Yakut. Yakutçe. ياقۇت تىلى.
yd. yedek. زاپاس، هازىرلىقتىكى.
yd.sb. yedek. subay. هازىرلىقتىكى ئوفىتسېر.
y.müh. yüksek mühendis. ئالىي دەرىجىلىك ئىنژېنېر.
yrb. yarbay. جۇڭشياۋ، پودپولكوۋنىك (ھەربىي ئۇنۋان).
Yun. Yunanca. گرېك تىلى.
yy. yüzyıl. بىر ئەسىر.
yzb. yüzbaşı. شاڭۋېي (ھەربىي ئۇنۋان).
z. zarf. رەۋىش (گىرامماتىكا).
zam(zm). zamir. ئالماش (گىرامماتىكا).
zool. zooloji. زوئولوگىيە.

تەھرىرلىگۇچى: رەۋەيدۇللا ھەمدۇللا
مەسئۇل مۇھەررىر: غۇلام غوپۇرى

مۇمىن ئابدۇللا تۈزگەن

تۈركچە ـ ئۇيغۇرچە لۇغەت

Türkçe – Uygurçe Lugat

نەشر قىلغۇچى ۋە تارقاتقۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى
ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
باسقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا 2 ـ باسما زاۋۇتى
1989 ـ يىل 11 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم نەشر قىلىندى
1989 ـ يىل 11 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 17.00 يۈەن

土耳其语——维吾尔语词典

毛明·阿不都拉　编

民族出版社　出版发行　各地新华书店经销

新疆新华印刷二厂印刷

开本 787×1092毫米 1/16 印张：66 3/4

1989年11月第1版　1989年11月第1次印刷

印数：0001——5.000册

ISBN 7—105—00417—7/Z·16

定价：17.00元

TÜRKÇE-
UYGURÇE
LUGAT

تۈركچە ـ ئۇيغۇرچە
لۇغەت